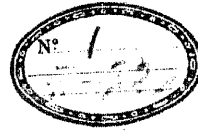

17 Oct 2-5.

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35

R. 1063

ANNALES

ECCLESIASTICI

AB ANNO MCXCVIII.

UBI DESINIT

CARDINALIS BARONIUS,

AUCTORE

ODORICO

RAYNALDO

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERO,

Accedunt in hac Editione

NOTÆ CHRONOLOGICÆ, CRITICÆ, HISTORICÆ,

QUIBUS RAYNALDI ANNALES ILLUSTRANTUR, SUPPLENTUR, EMENDANTUR,

AUCTORE

JOANNE DOMINICO MANSI

LUCENSI

CONGREGATIONIS MATRIS DEI

Tomus Decimustertius.

LUCÆ

Typis LEONARDI VENTURINI MDCCLV.

De Superiorum Licentia.

ANNALES ECCLESIASTICI.

JESU CHRISTI ANNUS 1527. CLEMENTIS PAP. VII. ANNUS 4. CAROLI V. ROM. REG. ANNUS 9.

I.

ANNUS servatoris mille-
simus quingentesimus
vigesimalseptimus in-
dictione decima quin-
ta Romanæ urbis di-
reptione, obsidione,
Clementis Pontificis,
& captivitate lugubris

Clemens
a Cæsare-
is prodit-
us pacis
initæ fi-
ducia.

orbi Christiano. extitit: cum enim omni
contentione pacis intenderent consilia,
pactisque cum cæsareis, inducia, stipen-
dia etiam Borbonii ducis exercitui per-
solvisset, ac dimissis ecclesiasticis & fo-
ciorum copiis iter in Hispaniam pro re-
digendis in concordiam Regibus, ac de-
pressa discordiarum causa, erigenda re-
Christiana meditaretur, irruente Germa-
nico exercitu prædandi spe allecto, odio-
que in pontificium nomen incitato, nec
Romanis, qui impune anno superiori
Leoninam urbem diripi siverant, inani
cæsarei patrocinii fiducia ad defenden-
dam urbem, ut par erat, vimque barba-
ricam infringendam se comparantibus,
oppressus est. Nec tantæ cladis prænun-
tium defuisse ferunt (a), excitatum nem-
pe a divino Numine virum pium, qui
per urbis compita circumcursando po-
pulum ad expianda lacrymis peccata &
coelestem iram avertendam hortatus sit,
factusque obivus Matthæo Giberto data-
rio pontificio eidemque militarium con-
siliorum promotori, ut plures ejusdem
literæ ostendunt, ipsum equo defilire, ac
plantibus se dedere jufferit.

(a) Pon-
tan. l. 3.
Gralier.
de dirept.
urbis San-
cti. l. 15.
Prædicta
urbis di-
reptio.

II.

(b) Coel.
in actis &
scriptis
Luth. hoc
anno Sur.
in comm.

Meminit de eodem Joannes Coelæus
his verbis (b): Erat tunc Roma Italus qui-
dam sacco indutus, qui ante captam urbem
sæpe prædicaverat grave imminere urbi
exitium, nisi homines pravam vitam cor-
rigerent, ac penitentiam agentes iram Dei
precibus averterent: cumque id sæpe fe-
cisset magis clamoribus, in publico compre-
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

hensus & in carcerem conjectus, ibique de-
tentus fuit, donec Deus re ipsa comproba-
vit quod ille prædixerat. Ut vero vinculis
hoc eodem anno fuerit absolutus, immi-
nentiaque urbis prædatoribus & direpto-
ribus mala prænunderet, dicitur in-
ferius. Joannes etiam Fischerus episco-
pus Roffensis postea Cardinalis & mar-
tyr, fortissimus Ecclesiæ propugnator,
dum hostibus Romanæ curiæ vitia per-
stringentibus responderet, hæc scripserat

(c): *Multa vulgus in eos obloquitur, quæ
si vera sint, haud scio, relatione tamen
constant, hæc res asseritur, ita se habere.
Verum [si quid ejusmodi fuerit] ipsi sei-
psos reformarent, & a pusillorum animis
rollerent offendicula: nam omnino veren-
dum est, nisi quamprimum id fecerint,
ultionem divinam haud diu defururam.
Nec sane conveniret, ut Cæsar aut laici
principes id negotii tentarent.* Disertissime
vero omnium Thomas (d) de Vio Car-
dinalis id confirmat, divinamque justi-
tiam peccata sacerdotum plectentem in
urbis vastitate adorat, dum in Christi ver-
ba, apud Matthæum (e): *Quod si salve-*

(c) Jo. Fis-
ch. in
art. 34.

Joannis
Fischeri
Martyris
& Card.
prædictio.

(d) Tho-
mas e Vio
Card.

(e) Mar-
cap. 5.

vanuerit, ad nihilum valet ultra nisi ut
mittatur foras & conculcetur ab homini-
bus, hæc pia demissione scribit: *Imple-
tur continue hoc, dum pastorum vita me-
rito despicitur, & eorum consequenter
verba contemnuntur. Experimur & spe-
ciali modo hoc nunc nos Ecclesia prælati
Romæ in prædam, direptionem, atque
captivitatem dari non infidelibus, sed Chri-
stianis iustissimo Dei judicio, quia cum in
sal terræ electi essemus, evanimus ac id
nihilum: utiles nisi ad externas cerimo-
nias, externaque bona: conculcati enim
corporali captivitate sumus, cum direptione
& captivitate totius urbis die VI. maii hoc
anno MDXXXVII.*

Inter hæc Franciscus cui Angelorum III.
A agno-

agnomen additum, Minoritani ordinis supremus minister, qui jam ante in Hispanias profecturus, ut inde in Americam ad disseminandam inter barbaras illas gentes Christianam fidem traiceret piis mandatis a Clemente Papa fuerat instructus (a), ut Carolum V. ad redintegrandam pacem sacra eloquentia adhortaretur, ab illo ad Clementem ipsum transmissus est (b), ut caesarem erga eum officiosam voluntatem ipsiusque salutifera de pacanda Christiana republica agitata consilia exponeret: venturum scilicet in Italiam quinque militum millibus succinctum ad suscipienda augustalia imperii insignia: iis acceptis mox in Germaniam ad Lutherum sine ulla novi Concilii oecumenici indictione comprimentum perrecturum: aequis legibus cum Veneto senatu foedus initurum: cognitionem causae Francisci Sfortiae ducis Mediolanensis duobus iudicibus a Pontifice & a se delegatis commissurum, ac si criminis laesae majestatis convictus foret, Mediolanensem principatum Carolo Borbonio caesarea beneficentia traditurum: exercitum omnem ex Italia abductum iri. Apostolica sede ac Venetis stipendia militi debita persolventibus: Gallo Regi obfides filios vicies centena millia aureorum constitutis temporibus numeranti restitutum iri: ad provehendam autem pacem ac perficiendam, inducias octo mensium pangendas.

(a) Clem. l. brev. an. 1526. par. 2. pag. 332.
(b) Guic. l. 17. Ext. etiam ea de re lit. l. 1. lib. var. princip. p. 180.

Pollicetur Caesar sine novo concilio Lutherum repressurum. Pacis inter Clem. & Caes. leges proponit.

IV. Proficisci ad Reges statuit Clemens pro agenda concordia.

Gallorum consilium.

Admittendae hae Pontifici induciae visae sunt, ut iis initis ipse ad Reges pacem ipsos inter conciliaturus se conferre posset: sed haec consilia Hispaniae Galliaeque Regum administrum non admiserunt: nam Gallis maxime ingratum erat, si Caesar quinque millibus militum stipatus Italiam ingrederetur; cum enim instructum in Insubria haberet exercitum, necnon e Germania vicina excire alium posset, ac divisas Italorum voluntates inventurus esset, res suas ipsum in Italia constabiliturum pertimescebant: bis centum auri myriades pro redimendis Francisci Regis filiis denegabant, cum iis Caesar auctus bellum ad Burgundiam expugnandam redintegrare posset: consulebant itaque Pontifici, ut pro tuenda Italica libertate, & pontificatus majestate asserenda incerto bellorum eventu, & imminente exitio se non exponeret, cum Franciscus apud Ticinum contra amicorum omnium monita non solum se, sed Galliam quoque, Italiam, universumque Christianum imperium in extremum pene discrimen adduxisset. Ad quae Gallorum improvida consilia respondit Matthaeus Gibertus datarius, qui Pontifici

ab arcanis consiliis erat, Caesarem Italiae ingressu pacifico arceri non posse, quoties pacem esset amplexus: quod ad vicies centena aureorum millia attineret, non ambigi quin Burgundia, immo & Gallia universa opprimi iis opibus possit; verum eam auri vim jam a Gallis ipsis Caesari pro obsidum redemptione oblata fuisse: quod vero querantur Galli, Pontificem jam a Gallorum conjunctione discedere; jam ante Gallos sine Italici foedus cum Caesare inire tentasse: caeterum contemptam a Gallis Italiam fuisse, eorumque culpa, qui opportuna auxilia non submiserint, res feliciter ceptas, tristes atque infaustos exitus habuisse: exhaustum pontificium avarium, Pontificem viribus debilitatum, ac nisi ab Hispano pacem coemerit, urbem ab hoste expugnatam iri; nec si ipse dissiugerit propterea occupata a caesaris ecclesiastica ditione Gallicas res ipsis melius successuras: cum itaque conficiendae pacis haec una supersit ratio, si induciae pangantur, immerito carpi Pontificem si acerbas leges ab hoste accipiat, cum meliores elicere non possit: nec Franciscum Regem haec ingratis ferre debuisse; quin potius obstrictum se summo beneficio Pontifici agnoscere debere, si Pontifex ipse in Hispaniam ad Caesarem pro restituenda Christiano imperio pace, & Galli Regis filiis redimendis pergere, seque longinqui itineris incommodis exponere velit.

Giberti ad Gallos responsum.

Ita Galli Regis administrum obstabant paci, suisque suasionibus Clementem in exitum impellere nitentur. Nec minus Hispani administrum insolentes superbia proclivem ad concordiam Caesaris animum corruerunt, ac Pontifici indignas induciarum leges imperarunt: mutata quippe erat rerum Italicarum facies. Georgius Fronspergus constatum in Germania exercitum in Italiam duxerat (c), neque Helvetii, ut erant polliciti, foederatis itinera intercluserant: caesareae classis novarum copiarum supplementa ex Hispania in regnum Neapolitanum transvexit: cujus pars tempestate disiecta a Regis Galli & Venetorum triremibus bello petita est; at non sine caesarea rei incremento, cum ex triremes Hispanas insecuta obsidionem Genuae solverint: Alfonsus Ferrariae dux, quem Clemens affinitatibus sibi devincere, atque ab eo ducenta millia nummum, traditis Mutina & Regio, elicere putabat, potiundarum caesarea liberalitate earum urbium illecebra pellectus in Caesaris partes transivit. Ex quibus successibus elatus Laurojus prorex Neapolitanus, tum a Columnensibus exasperatus, Pontifici induciarum

V. Ad iniquam sortem a ductus Pontifex.

(c) Guic. l. 17. Ingens rerum conversio.

rum pacisque cupidissimo quasi victo & prostrato leges dedit acerbissimas: nam cum Minoritarum minister pietatis laude clarus ad eum iussu Clementis se contulisset, ut induciarum formulam constitueret, ille poposcit a pontifice non modo ad militem sustentandum stipendia, verum etiam illata Columnensibus damna refarciri, eosque in pristinam dignitatem restitui tum pio componendae in Christiano imperio publicae pacis desiderio illudens, postulavit primum ut Ostia & civitas vetula aut Parma & Placentia a Pontifice, tum a Florentinis Liburnum, & Pisa sibi oppignerarentur; ut eum his constrictum vinculis penitus a Gallico divelleret foedere, ac veluti caesareae servituti addiceret: non tamen jure administrum Hispanum tantos sibi spiritus tantamque arrogantiam sumebat, cum Pontifex exercitum duce Cardinale Trivultio decem militum millium in regni limite teneret (a), ac socialis classis viginti octo triremium, Petro Navarra praefecto, in portibus finitimis staret (b), atque jam ante Hispanam rem in regno Neapolitano, dum in illud irrumpere poterat, evertere potuisset.

Amissa a Pont. rei gerendae occasio.

(a) Lib. 2. lit. prim. p. 49.
(b) Guic. l. 17.

VI.

Majori longe humanitate & observantia, quam administrum sui, prosequabatur Christi vicarium Carolus V. qui post Minoritarum supremum ministrum, etiam Caesarem Feramosam mense decembris misit, qui regias literas augustali manu exaratas pluribus amoris & singularis comitatis notis insignes attulit Pontifici: qui similiter paternae benevolentiae signa aliis literis extremo anno ad ipsum datis explicuit, professusque est, nullum sibi in animo, quam publicum Christianae reipublicae bonum & decus proposuisset: rem jam satis superque in extremis Hungariae periculis illustrasse; nam cum universi Reges ac principes periclitantem illam deseruerint, se solum quae potuit subsidia submisisse: caeterum in omnibus, quae bellorum fluxu contingere, casibus nunquam ab amore in Carolum ipsum discessisse, atque ad arma ob administrorum caesareorum Insubriam sibi subicere, Italicamque libertatem proterere molientium insolentiam compulsum esse: tum si praeterita oblivioni dentur, recolantur vero praesentia; quaestus est caesareos administrum longe a caesare in sedem Apostolicam studio discrepare, ut ex pluribus pacis colloquiis formulisque compositis patet, proponere quippe illos pacis leges eo imperio & fastu quasi jam ipse victus sit; nondum tamen ira obstrictam esse Romanae ecclesiae causam, ut par non sit periculi ac metus ratio: praeter

Certat officium cum Carolo V.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

terea illos non indigna modo, sed etiam ea, quae fieri nequeant, immensam scilicet auri vim exigere; cumque ecclesia cum militibus tum pecunia imparata futura sit, ipsi vero iis omnibus paratissimi, pignoris tamen & fidei obstringendae nomine Parmam, Placentiam atque civitatem vetulam poscere: quod autem gravissimum erat, assidue proponere, ut non modo Columnenses in priorem statum revocentur, verum etiam omnia damna post basilicam S. Petri aedemque pontificiam directas ipsi refarcirentur. Denique addidit Clemens, se ab administrum caesareis non veluti Pontificem, quem caesarea majestas tanquam patrem revereri profiteretur, sed uti servum fugitivum, qui vinciri compedibus mereatur, haberi: porro moderationem pontificiam eos proterere; cum enim jam ante in regnum Neapolitanum irrumpere, resque caesareas confundere potuisset, nunquam tamen eas turbare voluisse: ipsos vero nulla habita Apostolicae sedis ratione ecclesiasticam ditionem invasisse, iterumque novas coitiones in Pontificis vitam & corpus fecisse, ac proceres & cives urbis ad prodendum suum principem ac patrem sollicitasse, ac nisi divina justitia & ecclesiasticarum copiarum virtus eorum impetus insidiasque repressisset, jam non sine ingenti sedis Apostolicae detrimento Caesarem non paterni & advocati, quod magnifice gerit nomen, sed oppressoris Ecclesiae relaturum fuisse. Addidit Clemens, jam se necessitate cogi non ad defendendum modo, ut etiam tum praestitit; sed etiam ad offendendum, quamvis paratissimus sit ad pacem & sinceram amicitiam redintegrandam, necnon ad provehenda pia instauranda rei Christianae consilia, quae cum sint conjuncta cum publica omnium Christianorum principum concordia, non posse se solum aliis derelictis Caesari foedere jungere: caeterum ambos praeter aliis omnibus ad operam publicis commodis potius quam privatis navandam obstringi: propterea desiderio obeunda peregrinationis in Hispaniam pontificio muneri ac demissioni accommodatae flagrasse, spemque firmam in Deo, qui pium illum instinctum afflavit, habere, quod si tandem ambo in privatum colloquium venerint, atque alter alteri arcana pectoris sui aperuerit, non modo inter ipsos, verum inter reliquos omnes Christianos principes discordias dissipatum iri: tum vero se non adeo flagitaturum a caesare, ut veniam poscat, quam ipse pontificios in ea poscenda a Caesare apices inclinaturum, nec majestatem caesaream de honore delato adeo

Caesareorum ad ministrorum avaritia.

Tractant indignissime Pontificem.

Proditione capere tentant.

De conveniendo in Hisp. Carolo V. agit Clemens.

gloriatum, quantum de sua demissione gloriatum sit Pontifex, neque adeo Cæsarem gaudio exultatum in colendo amantissimo patre, quantum ipse se demissurus sit ruendo in brachia charissimi filii, ac una salutem & pacem Italiae & totius Christiani imperii in ejus manibus collocando: tum eas sanctissimas lacrymas, ea dulcia suspiria, quæ ex amborum oculis, honor Dei, officii pontificii cæsareique religio, nec non Christiani imperii calamitates elicient, firmissima mutui inter utrumque amoris vincula causamque futura, ac mentem excitatura, ut communi studio periclitanti religioni succurratur, ut post tam longos labores gravesque calamitates Deo miserante faventeque aditus felicioribus sæculis patefiat. Tum primum Deum omnipotentem, deinde Cæsarem ipsum enixe precatus est, ut quo par erat amore, & qua par erat prudentia, quantum nova mandata daret de incendis armorum induciis, quibus paciscendis se non defuturum addidit, si administri cæsarei ad æquiores, quam antea leges flectantur: quod si non consequatur, cæsareæ tamen majestatis imperio pluribus malis occurri posse, præstarique Pontifici opportunum tempus, ut prædictum sanctissimum consilium ardentissimis expectatum votis, atque ab ipso Cæsare collaudatum perficeretur.

VII.
(a) Guicci.
l. 17.
Dissuadet
Gallus ne
Pontifex
Hispaniam
adeat.

Refert Guicciardinus (a) Franciscum Gallorum Regem initio certiore factum a Paulo Aretino pontificio oratore suscepto a Clemente navigandi Barcinonem ad adeundum Cæsarem consilio, dissuasisse, cum metueret ne Pontifex privata pactione Cæsari se devinceret; futurum scilicet longe honorificentius si Henrico Anglorum Rege, qui Pontifici addictissimus erat, auditaque Columnensium prodicione viginti quinque millium nummum dono ei miserat, interprete pax conficeretur, quam si Pontifex eam a Carolo V. emendicare videretur: deinde iterum sollicitatum Clementis literis, ut ipsius in Hispaniam profectio assentiretur, cum in mentem Regi venisset, Anglum facile pacis conditiones in rei Anglicæ potius quam Gallicæ amplificationem temperaturum; tum metueret, ne Cardinalis Eboracensis, qui adversa a Gallo & Anglo consilia agitabat, in Cæsarem inclinaret, in æquam partem accepisse, ut Clemens in Hispaniam se conferret, cum meliores interprete Pontifice quam Rege Anglo pacis leges se relaturum putaret. Ut vero decretum in Hispaniam Clementis iter retardatum sit, ex Francisci victorii literis ad archie-

Cur Hispaniam non adierit.

piscopum Capuanum datis (b) constat, Pontificem, cum a Minoritarum ministro, de quo supra memoravimus, edoctus esset de mente Cæsaris, atque eximia ejus in Pontificem, in Ecclesiam, in Italiam, atque in universum populum Christianum voluntate pacisque cupiditate, pacem amplecti seque cæsareæ potestati omnino committere decrevisse; cumque de induciis, ut iter iniret, agere cœpisset, expetiisse ut socii Gallus ac Venetus sequestræ pacis beneficio potirentur, reluctantis ministris Cæsareis, ostensum est Pontificem, si privatum sedes feriret cum Cæsare, pium ejusdem Cæsaris de pacando universo orbe Christiano consilium e sententia non successurum: præterea tum pontificiam auctoritatem apud Francorum & Anglorum Reges ac reipublicam Venetam labefactum iri, acriora bella oritura, majoremque rerum perturbationem post ignominiosam eam pacem allatum iri: nec vero Gallum nec Venetum ab induciis excludendos a prorege Neapolitano ostensum. Quod ad urbes oppugnandas a Pontifice Hispanis pro induciarum firmitate attinet; assensit Clemens, modo non Hispano, sed alteri concordie interpreti, ut marchioni Mantuano, cujus filii duo Hispanis darentur obsides committerentur: una vero cum urbibus aurum pendere abnuit: sin aurum mallent Hispani, centum viginti, aut centum quinquaginta millia se illis nummum numeraturum ea lege, ut Florentini federe comprehendantur. Admonitus etiam est Capuanus archiepiscopus, ut iterum iterumque curaret, ut Borbonius iis assentiretur, quæ cum prorege pacificeretur, ne postquam cum altero conventum esset, cum altero dimicandum foret; extorquere annitente Lanojo prorege Neapolitano: non aurum modo, verum urbes pontificias, tum a Florentinis, cum quibus nulla contentio intercesserat, Pisas ac Ligurnum, nec non Pompeii Columnæ in integrum restitutionem. Pontificio nomine responsum est (c) Florentinos nunquam assensuros, nunquam Cæsari a Pontifice abruptam fuisse fidem, ut urbes ecclesiasticæ petantur, cum Veneto in fœdus recipiendo aurum tantummodo exigatur. Quod ad Pompejum Columnam exauthoratum spectat; illum judiciario ordine honore dejectum, neque enim latere proregem qualia ille & quanta facinora non modo in Pontificem, verum in sedem Apostolicam ac proinde contra omnem Christianam religionem patraisset: acerbam autem adeo imperare leges proregem, ut acerbiores exigere non

(b) Ext.
lib. 1.
Collect.
lit. prin.
p. 180.

Propositæ
contrariæ
rationes.

Prorex
Neapolitanus
tyrannidem
exercet
in Pont.

(c) Ib. p.
181.

pos-

posset, si captum constrictumque vinculis Pontificem teneret, nec gravius malum inferre posse, nisi vitam ipsam eriperet, quam cum dignitate pro divini Numinis causa profundere paratus sit. Conclulit demum Pontifex, se etiam asperas pacis leges a prorege admitturum pro revocanda in Italiam pace, & Christiana republica intestinis bellis liberanda: at si Hispanus omnia occupare velit, statuisse pati potius, ut vi extorqueantur, quam ut ultro dedantur.

VIII.
Caroli V.
promissis
illusus
Clemens.

(a) Ib. p.
181.

(b) Guicci.
lib. 17.

(c) L. 2.
coll. princ.
pag. 49.

Proregis
Neapolitani
consilia
nefaria.

(d) Clem.
lib. brev.
an. 1527.
p. 48.

IX.
Prorex
Neap.
propulsatus
frustratione.

(e) Ib.
pag. 57.

Ita cæsareus administrator acerbissime agebat cum Pontifice cum Cæsar literis suis, quæ in Cardinalium senatu perlectæ sunt, piam mentem eximiumque erga Pontificem studium significaret, profitereturque (a) Italiae se dominatum non affectare, ac positurum arma statim, atque Pontifex ea poluisset; retinere autem ea Clemens non ad inferendam vim, sed propulsandam coactus est, cum ad æquitatem administratos cæsareos cervicibus imminentes non posset flectere; parteque alia in Insubria, duce Carolo Borbonio, qui civibus Mediolanensibus per vim & dolum quod potuit aurum abstraxit (b), tempestas ingens belli Etruriam Urbemque exagitatur, confisteretur, vim vi repellendam visum est, donec universæ pacis rationes explorarentur. Cum itaque pro ea componenda, in Angliam, ut cum Henrico Rege & Thoma Cardinali Eboracensi, qui se illius interpretes fore pollicebantur, tum in Hispanias internuntii ad Cæsarem a Pontifice missi essent (c), contigit ut Lanojus prorex Neapolitanus, qui ad pellendum urbe exuendumque ditone ecclesiastica Pontificem anhelabat (d), Frusinoe ultima januarii die aliqua copiarum parte amissa, fuerit propulsatus ab ecclesiastico exercitu, versusque infugam: ex quo successu sumptis animis ad frangendum Hispani fastum, bellum in regnum Neapolitanum traductum est, atque socia classis, ut littora incurfaret, excita.

Venerat Renatus Valdemontii comes ducis Lotharingi frater, qui regni Neapolitani jura hereditaria sibi debita esse contendebat: is cum aliquot copiis in illud irrupit, incussusque est ingens Hispanis terror; nam a classe castellum maris ac Surrentum, ab exercitu vero terrestri Aquila, Ceperanum, Celanum, comitatus Taliacotii, & alia loca hosti adempta (e): quo tempore nonnulla leviana subsidia a Francisco Gallorum Rege accepit Pontifex, ac longe majoribus promissis oneratus est, ob quæ gratias

Gallo hisce literis egit (f) conquestus, proregem Neapolitanum ex urbe ipsum depellere meditatam.

Francisco Gallorum Regi
Christianissimo.

Charissime in Christo fili. Nuper cum maximis angustiis & periculis nos & hæc sancta sedes pene oppressi essemus, propterea quod videbamus viceregem Neapolitanum ad nostra & sanctæ Romanæ ecclesiæ oppida una cum Columnensibus dictæ sedis hostibus atque rebellibus obsidenda venisse, ac nos ab alma urbe nostra vi expellere minari, nec ullis nisi iniquissimis conditionibus & pactis ab obsidione & minis hujusmodi desistere velle, exultavit cor nostrum in Domino, cum dilectum filium nobilem virum Laurentium de Veve domicellum Romanum a maiestate tua in nostrum & dictæ sedis auxilium missum vidimus, ac omnipotenti Deo gratias agimus, qui exploratum habens nos consilia & opera nostra ad universalem Christianorum pacem & sanctæ fidei suæ defensionem semper direxisse, regiam celsitudinem tuam inspiravit ad imitandum exempla Christianissimorum Regum, prædecessorum tuorum, qui ut prædictam sedem & Romanos Pontifices in ea sedentes a periculis liberarent, non solum proprias facultates atque opes, sed vitam quoque effunderent, non dubitarunt. Gratiarum igitur maiestati tuæ agimus de Laurentio ipso ac pecuniis & aliis rebus in tempore tam opportuno ad nos destinatis, illamque ex parte omnipotentis Dei benedicimus, ac divinam maiestatem rogamus, ut omnia secunda & prospera eidem celsitudini tuæ concedat, eamque pro tam piis & sanctis operibus in dies magis extollat, ac omnium, quæ pro se filiisque suis iuste sanctæque desiderat compatem faciat, &c. Datum Romæ die xxii. februarii MDXXVII. pontificatus nostri anno iv.

Expectabat majora Pontifex ex Gallia stipendiorum militumque præsidia, quæ si opportuno tempore submissa fuissent, Gallorum cæsareorum administratorum res in summas angustias adductæ fuissent: jamque ad ipsa Neapolis moenia motæ (g) sociales copię Hispano maximum pavorem injecerant; sed longa & irrita Gallorum auxilium expectatio felices successus evertit: aptior longe erat movendis quam gerendis bellis Franciscus Rex. Extant (h) Giberti datarii de tarda Gallorum mora graves querelæ, ob quam Clemens cum arario exhaustus esset, & Cardinalis Trivultius legatus exercitum commatus inopia laborantem (i) ægre sustentaret; jamque Lanojus prorex Neapoli-

(f) Ib. p. 48. Plures urbes ademptæ Hispanis in regno Neap.

Ut conati sint cum Columnensibus pellere Pontificem.

Subsidia nummaria Pontifici a Gallo submissa.

X. Defuere promissa Gallorum auxilia.

(g) L. 2. lit. princ. p. 59. Franciscus Rex Italicus res deserit. (h) Ext. l. 2. p. 52. 54. 59. De pace actum. (i) Ib. p. 56. & 61.

ta-

tanus, metuens ne ob pervicacem suam in Pontificem acerbitatem regnum amitteret, æquiores pacis leges submisso Cæsare Feramosca, qui a Carolo V. amplissima sequestræ pacis ineundæ auctoritate instructus erat, proponeret; Carolus autem Borbonius adversus urbem vel Etruriam exercitum Germanicum adduceret, si aliqui motus Florentiæ excitati fuissent.

XI.
(a) *Ib. p. 61.*
Inducias sancitæ & quibus legibus.
(b) *Guicciar. l. 18.*
(c) *L. 2. lit. princ. p. 61.*

Incaute fudit Hispanis Pont.

(d) *Ibid. p. 56.*

(e) *Ib. p. 70.*

Captas urbes restituit Hispano.

(f) *Sup. p. 62.*
Pondit aurum Borbonii exercitui.
(g) *Ib. p. 69.*
(h) *Pag. 72.*
(i) *Guicciar. l. 18.*

Demum post ancipites pugnantium inter sese confiliorum æstus, fluctuantem aliquot dierum intervallo animum ad inducias faciendas decimaquinta martii (a), convertit: quas cum eodem Feramosca Cæsaris & proregis Neapolitani oratore pepigit iis legibus, ut cæsareo exercitui, quem ductabat Borbonius, sexaginta milia nummum penderet (b); capta utrinque loca restituerentur: Columnensium vero causa præterita silentio, ut quas Pontifex eripuerat arces teneret. Constitutum (c) etiam, ut Neapolitanus prorex Romam accederet; Trivultius vero Cardinalis legatus ad castra cæsarea se conferret, ut Borbonius retro signa abduceret, nec ditionem ecclesiasticam Etruriamque vexaret, ut constituto temporis flexu Galus Venetusque inducias possent admittere. Hac fretus fallaci fiducia, quod Borbonius cæsareis imperiis pariturus esset, cum Feramosca orator cæsareus ad eum literas de induciis servandis deferret; & quamvis ille jam ante palam professus esset (d) confectis a Pontifice cum prorege pactationibus se stare nolle; ac licet etiam Galliæ & Angliæ Reges Clementem monuissent, ne se Hispanorum fidei & potestati committeret; licet etiam Galus Venetusque damnarent inducias (e), atque invicem pro redintegrando bello novas coitiones facerent; Trivultio tamen legato Cardinali dedit mandata, ut exercitum ex Neapolitano regno revocaret, ac Valdemontium ducem, Venetiarumque copiarum præfectum, tum Andream Laurentium & Horatium agminum ductores copias ex hostico solo iussi educere (f). Aquila, Poncscurus, Ceperanum, & alia loca Hispano restituta sunt, omnisque exercitus navalis & terrestri ex cursu victoriæ & Salerni obfidiione (g) revocatus (h), non sine magno militum ducumque dolore & Hispanorum gaudio: denique pro placando exercitu cæsareo persolutum aurum & omnia pacta summa fide a Pontifice servata (i), adeo ut Matthæus Gibertus datarius ad Cardinalem Trivultium scripserit, maluisse Pontificem hostium perfidia res suas everti, quam si pertinaciæ ipsius fu-

neftus aliquis belli exitus ascriberetur: additque Clementem maximis causis ad redintegrandam concordiam permotum, quas enumerare prolixum foret: Cæsarem autem tot tantaque literis suis polliceri Pontifici, eumque per sacra quæque ad pacem tam enixe adhortari, ut si verbis consenserint opera, maximæ ex illa in universum Christianum imperium utilitates sint redundaturæ; nec immerito ad retinendum Neapolitanum regnum, verum ad Bohemiæ & Pannoniæ regna in Austriacam stirpem inferenda maximi ea pax intererat. Spondebat etiam universam armorum molem in Turcas se converterturum; iisque pollicitationibus Franciscus de Angelis Minoritarum supremus minister ex Hispania ad conciliandam concordiam missus, Francorum Regem literis adhortatus (k) est, ut induciis assentiretur, quæ pacem universalem certissimæ parituræ erant: non alia magis animo fovere vota Cæsarem, quam ut insignis aliqua expeditio conjunctis omnium armis in Turcam conficeretur.

Hortatur Cæsarem ad servandam pacem.

Quanta commoda pax Cæsari erat allatura. Gallum ad pacem incitat.

(k) *Ibid. pag. 71.*

Hunc porro Franciscum de Angelis virum pietate insignem, quem Americanis ad Christum adducendis strenuam navasse operam vidimus, a Clemente ad Carolum V. pro pacis consiliis provehendis redire iussum, testantur literæ (l): *Tibi in virtute sanctæ obedientiæ per presentes committimus atque mandamus, ut in ipsis communis Christianæ pacis & boni negotiis tibi a nobis injunctis tam apud Cæsarem ipsum, quam apud alios ubicumque opus fuerit tractandis & conficiendis ita te geras, ut sicuti hucusque in aliis rebus tibi commissis fecimus, ita in his ipsis quoque nullum abs te officium, nec diligentiam nec amoris, nec fidei, nec denique ejus probitatis & pietatis, quam & summam & veram præfers desiderare debeamus. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris xxvii. martii pontificatus nostri an. iv.*

XII.
(l) *Ext. apud Voad. to. 8. ann. 1527. n. 3.*

At facta cæsareorum administratorum verbis non respondere, piaque a Pontifice suscepta pacis consilia contrarios exitus habuerunt. Refert Matthæus Gibertus datarius episcopus Veronensis, a Pompeio Columna alias sibi dictum fuisse: conciliandum prius inimicum, quem quis magnifice lædere velit. Ita Pontificem quem a Columnensibus pene interceptum anno superiori vidimus; hoc vero iterum cæsareis & iidem Columnensibus oppressum lugeamus. Caverat ipse (m) ne ecclesiasticus exercitus dissolveretur antequam certior fieret, Germanicas copias, quas ductabat Carolus Borbonius, signa retro convertisse: cum vero nuntiatum

XIII.
Proditus Pontifex ab Hisp.

(m) *Ibid. p. 62.*

Dimittit exercitum.

tum esset illum jam recessisse, dimitti iussit cum pontificium ærarium esset exhaustum, nec illum malis artibus addictis pretio galeris cardinalitiis, ut plerique suaserant, vellet reficere, ac Matthæum Gibertum datarium eundemque internuntium apostolicum ad Cæsarem destinavit mense aprilii: de quo extant Clementis commendatitiæ literæ; neminem ad conferendam cum ipso consilia de amplificanda fide Christi erigendaque republica Christiana aptiorem sibi occurrisse, cum omnium pontificiorum arcanorum particeps etiam tum extiterit, omniaque sua studia ad divini Numini provehendam gloriam religionemque propagandam direxerit. At dum expectatione pacis promissique Neapolitani proregis delusus Clemens minus suis rebus consulit, Germanicus exercitus delato auro non placatus, immo, ut latronum mos est, ipse prædæ irritatus, cum aliquot diebus tumultuatus esset, ac majora longe depolceret stipendia, nec quisquam perfolveret, invalescente maxime factione. Lutheranorum militum ductorumque, quos sero in Pontificem Romanum odio hæresis imbuebat, signa per Flaminiam circumtulit, ac nullo sacri & profani discrimine rapinis ac stupris obvia cædavit: a cujus exercitus grassatione & insolentia Montis Guardie moniales insigni prodigio vindicatas memorat (a) Alcanius Perlius.

Promissa Hispana in contrarium verba.

Non placatus auro sed irritatus Germanicus exercitus.

In Flaminiam irrumpit.

(a) *Alcanius Perlius de imagine Montis Guardie. XIV.*

Anno, inquit, MDXXXVII. cum Carolus Borbonius Caroli Imperatoris ejus nominis V. copiarum in Italia ductor infesto Romam exercitu petens ad agrum Bononiensem, qua transiturus erat, adventaret, militesque ejus quocumque inferrent gressum populabundi nullius non insolentiæ aut immanitatis vestigia imprimerent; quippe exercitus is magnam partem ex hominibus a catholica pietate aversis nempe e Lutheranis erat conflatus, occurrendum haud cunctanter ingruenti malo decrevit senatus Bononiensis, uti scilicet condicione aliqua proposita pacatum per suum agrum a Borbonio transitum redimeret: sacram interea imaginem e monte in urbem transvehendam, intactamque a Lutheranorum, quos facile eo evasuros suspicabatur, impietate sacris privatim imaginibus infensissimorum servandam curavit: virginibus ejus custodibus bono esse animo iussis; si enim nihil tandem æqui a Borbonio impetratum foret, curaturum se, ut ipsæ etiam ad urbem mature deducerentur, cum ex improvise proxima monti hoste occupante loca nonnulli e Germanis in eum conscendere montem, canobiumque irrumpentes virgines ipsas in templum compulerunt: ubi ille trepidantes, ac Deiparæ implorantes fidem ad vesperam usque se continere. Commodum vero ejus templi subivit porticum dux quidam cum armata militum manu ad triginta: ibi ille interea habentes mulierum animos confirmare, haud iis metuendum dicere, ne illa cujus asseruerant imaginem, servare vicissim eas ac tueri & præsentem eripere periculo nolit: se etiam ibi adesse, ut eas, ubi sit opus, auxilio juvet. Primis inde tenebris Germani audito templi illius campanæ accentu, qui consalutandam Dei matrem de morte admonebat, quasi dato receptui tuba signo confestim in castra redeunt: tum iis consuadet miles, ut fugam omnent, Germanos decrevisse postridie ejus diei cum prima luce eo reverti, cunctaque diripere, quæcumque sibi usui forent asportare, cætera subiecto igne corrumpere, omnia pro libidine agere, ut postea evenit; quare optimum factu illum favente nocte in urbem se & sua quæcumque auferri possent conferre; is sese offerre itineris ducem, quippe eas illo perduciturum incolumes; jam enim omnia obsideri loca suburbana, ut vix etiam noctu sola, si proficiscantur satis tuta esse fuga videatur. Parent illæ ejus dictis, & se suaque homini concedunt, & sermone vultu, humanitate civem aut certe indigenam arbitrata. Convassatis ergo quæcumque licuit adiutantibus onera militibus, cum summum omnibus a ductore silentium per medios iteris hostes foret indictum, se in viam dant, urbemque versus iter faciunt, ubi ad monasterium virginum S. Mariæ Magdalene, hodie S. Josepho dicatum & a Servitis fratribus habitatum, quod parvo admodum intervallo ab urbe distat, tunc ferme vacuum pervenere. Dux ipse quasi haberet clavim fores vestibuli refferat, atque ibi eas noctem illam traducere jubet: ingredientibus jam unam ex iis desiderari nunciat. Hanc perhibent e Marsilia gente adolescentulam fuisse Leonardam nomine, nullis quidem ipsam ejus canobii iniriata sacris, sed eo a parentibus erudiendi causa missam Romæ Foscarino postea connubio junctam. Eam igitur duo milites perquisitum eunt, quam in fossam nacti prolapsam inde educunt, ac reducunt ad suas. Illa cum inter vias pedem in lubrica ripa incaute posuisset, in subiectam fossam provoluta casum suum evulgare clamore minime ausa, ne proderet cæteris, imperatum sibi silentium propria salute potius duxerat salvis jam omnibus: Crastina luce, inquit ductor, in urbem ingrediemini; præsto enim erit, qui vos actutum intro mittat. Ego interea loci cum meis vestem vestram omnem ac suppellectilem ad S. Matthiæ canobium perlatam vestris reddam. Ingressus ille in urbem omnia

Deductæ Bononiæ.

Moniales divinitus servatæ a militum insolentia.

Angeli militare officium praestiterunt.

Miraculum lan-ctimoniali antea ostensum.

XV. (a) lb. p. 72.

nia, quo dixerat ferenda curavit, atque ejus cenobii antistitae Hippolyta castella tradidit salvas esse virgines & brevi affuturas nuncios. Pauca haec praefatus cum suis, qui cuncta fide summa ac silentio reddiderant, vale dicto abiit: cumque mox a famulo monasterii revocaretur, ut se una cum suis parato sibi tentacula resciceret, se statim cum iis ex oculis ejus abstulit, ita ut evanescere viderentur.

Paulo ante ejus adventum quadam contubernaliibus, cui nomen Columbae Adrovanda fuit, insigni pietate virgo antistitae visum hoc renuntiavit: cum ipsa in communi omnium trepidatione ac turba sui sodalitiu virgines, quae in monte Guardia commorabantur, summo studio Virgini commendasset, ne illa famulas suas hostibus praeda ac ludibrio esse pateretur, ac paululum postea conquiesset, visam videre sibi praefectum devotorum S. Mariae mortis se praebensam manu perducere ad templum, in quo ei multa ac varia a beata ipsa Virgine edita miracula in pariete picta digito commonstrabat: tandem recens, necdum vulgatum ostendebat illi miraculum hujusmodi. Inerant in pictura montes & colles nemorosi: ibi passim milites fixis tentoriis ea turmatim percurrentes loca villas devastabant, pecora, & quaecumque esui forent abducebant, obvium quodque agebant, ferebant; cum interim per medios ipsos agmen mulierum Dominicanorum indutarum habitu procederet magno Angelorum comitatu stipatum. Tum illi praefectus: Nostine locum & mulieres? Noste mihi, inquit illa, videor: mons Guardia hic est: haec societatis nostrae mulieres sacram in monte Guardia imaginem custodientes. Ergo, inquit praefectus, nunc illae mediis evadentes hostibus a caelestium caterva jussu Deiparae deducuntur in urbem. Haecenus Columbae visum. Mox igitur ubi S. Lucae virgines pervenere in urbanum cenobium, conferendo haec, quae Columbae in somniis oblata cum eventis, revera milites illos, qui eas ad monasterium S. Mariae Magdalene deduxerant, angelos fuisse in faciem versos humanam est iudicatum, idque eo liquidius quod cum diligentissime requisita per urbem fuissent, quinam forent, qua porta ingressi, nunquam reperiri quitum.

Audito Germanici exercitus per Flaminiam progressu, completa (a) tunc terrore omnia fuere Romae, ut Hieronymi Nigri literae xv. aprilis die Romae exaratae ostendunt, quibus significat proregem quidem Neapolitanum Florentiae agere, atque bona spe pacis Lactare, Pontificem: verum apud Livium legi, barbaris ex fortuna pendere fidem; spem

tamen locatam in proregis Hispani fide, cui si ille defuerit, de Roma actum: lamentari universos, revocatum ex cursu victoriae exercitum fuisse, atque acerbissimos perfidiae pacis fructus collectos. Extant insignes aliae Romani aulici ad Nicolaum Capponem Florentinum literae medio januarii datae (b), in quibus consiliorum humanorum errores in his Italicis bellis recensentur, utque contra omnem spem Turcarum in Pannoniam irruptio augendae amplitudinis occasionem domui Austriacae dederit: ut exercitus ad defendendam contra Turcas Austriam comparatus in Italiam ad eam vastandam conversus sit: ut nimiae Caesaris potentia deprimentae conatus arcano divini Numinis iudicio nil juverit: ut quantumvis ineat fœdus cum Caesare, vindictam Dei si Romanorum crimina plectere velit Germanico flagello, nullatenus averti posse; quem propterea demisse exorandum statuit. Ita prorsus contigit; nam quamvis varia ad abrumpendam procellam pertentata sint, omnes conatus irriti cecidere. Putabatur in Florentiam, in qua iacta erant ad Mediceos evertendos discordiarum semina, impetus caesarei exercitus conversum iri, atque ideo ad eam tuendam omnium sociorum vires confluxere: quod cum hostes rescirent, incredibili celeritate, frustra ecclesiastico exercitu, insequente, Romam contenderunt.

Hoste imminente Romani proceres a Pontifice moniti (c), ut opes ad comparandas copias ad repellendum latronum exercitum conferrent, nec sumptus in rem militarem suppeditarunt, nec ut par erat expeditur arma. Extant Philippi Bellucii ad Federicum Clavarium commissarium apostolicum literae die quarta maii datae (d), quibus significat, Aquampendentem, S. Laurentium ad cryptas, ac Viterbium exulum proditione occupata, de salute urbis iam desperatum: Triginta hostium millia sub signis recenseri: parte alia Columnenses decem militum millia coegisse, ac Pontifici itinera, ne fugam capiat intercludere: in urbe Laurentium Cerium quinque militum scelerariorum millibus urbem Leoninam tueri. Insequenti die quinta maii hostis comparuit, atque scalis applicatis ad muros, bis non sine caede propulsatus est; cum Borbonius dux segnius rem agi arbitratus, ante omnes provolvavit, atque in ipso tertiae impressionis furore, glande petitus occubuit: cum ante a Pontifice una cum Germanis Hispanisque, quos ducebat, anathemate fuisset percussus. Non tamen ducis nece

(b) lb. p. 46. Humana consilia contrarios sortita exitus.

Socialis exercitus Medicæos tuetur Florentia.

Romam provolat Borbonius.

XVI. (c) lb. infanda Romanorum se-gnitates ac perfidia.

(d) L. 2. lit. princ. p. 74.

con-

Transyberina regio occupata. XVII. Romani detrectant pontes rumpere vel tueri.

Caesa in bellico ardore quatuor Romanorum milia.

(a) Pet. Just. l. 12. p. 430.

Sacra & prophana direpta.

XVIII. (b) Coel. hoc ann. Ecclesiae cadibus prophannate.

confrenati Germani, tecti nebula, quae eorum conatui favit, transcendere muros, ac transyberinam urbis regionem obtinerunt.

Eodem die prono in occasum sole cum pontes rescindi iussisset Pontifex, & Romani factionis caesarea fiducia freti insanirent, adeo ut angustos pontium aditus milite & vallo tormentisque non munirent, agminatim per Sixtinum pontem in Urbem irruerunt, quam caede, incendio, rapinis, stupris sine ullo profani vel sacri discrimine compleverunt. Interfecta in illius impetus & furoris ardore circiter quatuor hominum millia feruntur, cum ipsi e suis mille in me-nium expugnatione amississent. Ita Clemente a fociis Gallo Venetoque, quos deseruerat deserto, ipsum prodente Hispano, cujus fidei se commiserat, non ferente suppetias ingenti ecclesiastico exercitu cui Urbinas praerat, non utente Clemente consilio, quod Hungaris antea dederat, de sacra gaza in saerorum hostes expendenda, denique Romanis contra caesareos non se defendentibus, sed in palatiis se continentibus. Contrigit, inquit Petrus Justinianus (a), miserabilis fœdaque Romanae urbis direptio, qualis olim nec a Gothis, nec a Longobardis Vandalisque facta legitur. Et infra: Hispani Germanique milites in omne crudelitatis genus prolapsi multas urbis partes incendant, sacra prophanaque diripiunt, omniaque fuga, tumultu, terrore, ac caede replent: nec Cardinales, episcopi, ceterique viri religiosi impias deprædantium effugere manus. Aedes quoque sacrae ad unam omnes spoliatae sunt, vasaque libertoria divinis rebus dicata in praedam nefarie acta, ab altaribusque ablata aureae eruces, pretiosa candelabra, sacerdotalia indumenta, atque usque in sacrosanctae dominici corporis tabernacula rapaces manus injectæ, omnesque tandem ecclesiarum thesauros barbarico fastu immanique avaritia crudelis hostis expilavit; atque in religionis Christianae ludibrium virgines sacras vel violavit, vel expoliatas in publicum nudo corpore traxit: ceteras quoque matronas eadem ignominia affectit: nullum præterea fuit genus hominum, nulla tota Roma vel publica vel privata domus, quae furentis sacrilegique hostis manus evaserit.

Irrepsit in eum exercitum per quosdam Germanos lucas Lutherana, qua sane milites infecti omnia sacra despectui habebant, sacros calices haud secus quam profanos attritebant ac diripiebant: venerabile sacramentum abicientes pinides ac monstrantias argenteas rapiebant sibi: sacras vestes in ludibrium religionis nostrae profanis induebant laxis & caloniibus: vernerandas divorum reliquias velut ossa canum abiciebant, abrepto argento, sacras item virgines haud secus atque meretrices ad stuprum rapiebant. Quidam Lutheranus eam historiam theutonice describens assermat Germanum quemdam militem, qui dicebatur Viridis sive, verso ad castellum S. Angeli ore proclamasse in vobis sibi esse, ut ex corpore Papae frustum devoreret, quod Luthero nunciare posset, eo quod Paratae erant Clementi maximae calamitates, nisi divina misericordia eas avertisset, nam Georgius Frontspurgius patria Suevus Lutheranae impietati ad insaniam deditus, Italicam expeditionem eo consilio susceperat (c), ut suis manibus sum-

Edidit Germanus scriptor de excidio Romanae urbis libellum, ex quo haec decerpit Joannes Coelaus (b): Milites Germani & Hispani in ea pugna nullum habentes saerorum respectum plurimos occiderunt non solum in atrio & porticu basilicae S. Petri, verum etiam in ipso templo. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

plum, atque adeo & circa sacratissima altaria, & circa memorias & monumenta Apostolorum aliorumque divorum plurimum sanguinis effuderunt. Devastato itaque burgo, mox in eam Romae partem, quae Transyberim dicitur irruerunt, in praedam omnia rapientes, & vitæ redemptionem a quibuslibet extorquentes. Cunctis itaque subito & inopinato terrore percussis, eodem victoriae impetu eodem die irruerunt & in magnam Romam per pontem Sixtinum, ubi multo minus caedis, quam in burgo sed longo plus praedae fuit & pecuniae, quia propulso in castellum. Papa nemo victori exercitui arma impune opponebat: plus itaque deditiois quam praedae fuit. Roma ergo sic obtenta captaque ac pervasa, miles absque duce ferrox & effrenis in praedam omnia usurpavit sacra iusta atque profana: neminem a direptione militari salvavit deditio, neminem sacer locus, neminem Caesaris aut nationis nomen, aut favor. Omnes incolae sive Romani essent, sive Hispani, aut Germani amissis rebus omnibus corpora quoque propria, & vitam iusta aestimationem ab irato & insubstante victore taxatam redimere coacti sunt. Pars in tormentis & inmanissimo cruciatu defecit, vitam simul cum pecuniis relinquens: pars semel redempta, ne rursus aestimaretur abiit ultero relictiis omnibus: nam contigit haud ita raro eundem seu civem, seu incolam aut curialem nunc ab Hispanis nunc a Germanis capi, torqueri, aestimari, ac ara mutuo redimi.

Irrepsit in eum exercitum per quosdam Germanos lucas Lutherana, qua sane milites infecti omnia sacra despectui habebant, sacros calices haud secus quam profanos attritebant ac diripiebant: venerabile sacramentum abicientes pinides ac monstrantias argenteas rapiebant sibi: sacras vestes in ludibrium religionis nostrae profanis induebant laxis & caloniibus: vernerandas divorum reliquias velut ossa canum abiciebant, abrepto argento, sacras item virgines haud secus atque meretrices ad stuprum rapiebant. Quidam Lutheranus eam historiam theutonice describens assermat Germanum quemdam militem, qui dicebatur Viridis sive, verso ad castellum S. Angeli ore proclamasse in vobis sibi esse, ut ex corpore Papae frustum devoreret, quod Luthero nunciare posset, eo quod Paratae erant Clementi maximae calamitates, nisi divina misericordia eas avertisset, nam Georgius Frontspurgius patria Suevus Lutheranae impietati ad insaniam deditus, Italicam expeditionem eo consilio susceperat (c), ut suis manibus sum-

Irrepsit in eum exercitum per quosdam Germanos lucas Lutherana, qua sane milites infecti omnia sacra despectui habebant, sacros calices haud secus quam profanos attritebant ac diripiebant: venerabile sacramentum abicientes pinides ac monstrantias argenteas rapiebant sibi: sacras vestes in ludibrium religionis nostrae profanis induebant laxis & caloniibus: vernerandas divorum reliquias velut ossa canum abiciebant, abrepto argento, sacras item virgines haud secus atque meretrices ad stuprum rapiebant. Quidam Lutheranus eam historiam theutonice describens assermat Germanum quemdam militem, qui dicebatur Viridis sive, verso ad castellum S. Angeli ore proclamasse in vobis sibi esse, ut ex corpore Papae frustum devoreret, quod Luthero nunciare posset, eo quod Paratae erant Clementi maximae calamitates, nisi divina misericordia eas avertisset, nam Georgius Frontspurgius patria Suevus Lutheranae impietati ad insaniam deditus, Italicam expeditionem eo consilio susceperat (c), ut suis manibus sum-

Clemens in arcem Adrianam se recipit.

Romani tormentis subiecti, ut prodant reconditum aurum.

XIX. Lutheranae militum horrenda sacrilegia.

Haeretici militis horrenda vox.

Lutheranus dux meditatare Pontificem. (c) S. Jo. l. 5.

Divina ultione percussus.

num Pontificem strangularet laqueo, quem auro intexendum curaverat, gestaratque in sinu, identidem suis ostentans, veluti de egregio facinore, quod furiali animo conceperat; verum divina ultione percussus ex equo corruens infelicem animam sathanæ tradidit. Pergit Cocleus ex Germano auctore, qui interfuit.

Milites, ex veteri capella Papæ, in qua ejus cantores quotidie missam, pius preces & horas canere solebant, fecisse stabulum equorum, quibus bullas quas vocant, aliasque pontificias literas substraverint: addit, nempe ille testis oculatus de quo meminimus, milites Papæ ac Cardinalium vestes ac pileos in eorum opprobrium induisse, fictumque creasse Papam ex Landesknechto, qui dixerit in ficto suorum cardinalium cætu & confessorio, se donare papatum Luthero; quisquis militum id approbet, dextram in alium tollat: milites itaque levasse manum ac clamasse: Lutherus Papa, Lutherus Papa. At hæc omnia ignorante Cæsare perpetrata fuerunt, nec ea unquam approbavit, aut rata habuit quæcumque milites illi vi ac metu a Papa & Cardinalibus extorservunt quamvis vero ea præda omnium opulentissima fuerit, quanta sane Germano militi intra ducentos aut trecentos annos nunquam ex ulla oppugnatione aut pugna obvenit: at tamen per paucos militum Germanorum ex tantis opibus ditati sunt: bona pars omnia sua ludendo perdidit, magna pars peste aut caumate perit, pars ictu bombardarum vitam cum præda reliquit. Brevem hanc impiorum hominum lætitiæ futuram prædixisse virum pium, quem imminentem urbi cladem vaticinatum diximus, cum e carcere, in quem conjectus fuerat, a Germanis emissus fuisset, refert idem author (a), quod alii confirmant (b): Dimissus, inquit, e carcere a militibus, eis quoque prædixit breve fore eorum gaudium ex illa præda. Cum igitur evenirent ea, que prædixerat, creditus est prophetie habere spiritum, quem & vite austeritate probavit, Joannis Baptiste nomen habens & vite institutum sequens.

Derisa majestas pontificia.

(a) Coel. ubi sup. (b) San. sovin. hist. Ital. hoc ann. Sur. in comment.

XX. (c) Sadol. l. 1. ep. 16. p. 24. 35. 42. 208. 323.

Planxit pluribus literis eam urbis cladem Jacobus Sadoletus (c), hæcque ad Petrum Bembum scripsit: Gravissimum fuit audire urbem omnium nobilissimam, domicilium imperii, ac dignitatis sedem, & patriam omnium nostrum ita captam ac direptam; clades, cædes, strages tot, tamque inauditas ab hoste immani & impio fuisse factas, in quibus & Pontificis maximi, quem ego incredibiliter amo, indigni casus, & multorum præterea charissimorum atque amicissimorum hominum

mortes & exilia me vehementer perturbant: in quo angore animi etsi ea requiro ex studiis doctrinæ doloris solatia, quæ mihi adjumento & levationi esse possint, tamen haud ita multum usque adhuc perfectum est; omnem enim medicinam vincit dolor, nec sic possum studere constantiæ, ut obliviscar humanitatis: sed hæc Deus viderit, cui me totum addixi, &c. III. non. novembris MDXXVII.

Ut pii indolere capta Christianæ religionis arce, ita impii Lutherani, qui pugnare contra Turcas ducebant nefas, & augustissima sanctitatis monumenta resciderant ferro flammaque, triumpharunt: quæ cum significasset Erasimus, qui se pro catholico gerebat, Jacobo Sadoletto Cardinali, hoc responsum accepit (d) sequenti anno: Urbis Rome casum, quem pluribus deses, non alterius arbitror eloquentia digne posse deplorari, quam tua: incredibile est quantum calamitatis & damni ex illius urbis ruina omni humano generi invehctum sit: in qua, est vitia quoque nonnulla inerant, maximam tamen multo partem dominabatur virtus, domicilium certe humanitatis, hospitalitatis, comitatis, omnisque prudentiæ civitas illa semper fuit: cujus excidio si qui, ut scribis, lætati sunt, ii non homines sed fera potius immanes sunt existimandi: quamquam hoc paucis usu arbitror contigisse, ut aut non doluerint nobilissima omnium & multo præstantissimæ urbis clade; aut si furore quodam usque eo debacchari sint, ut hoc illi exitii malique optaverint, nunc saturatis odiis, non aliqua furoris sui penitentia, & vicissitudine rerum humanarum moveantur. Sed de his viderit Deus, quos tu, quod scribis respiscere jam cepisse, cupio equidem ut ita sit, idque precari Deum non desinam; non enim odi illis, quin eos reverri ad sanitatem opto, sed tamen Deus viderit, &c.

XXI. Dissipata bibliothecæ Vaticanæ thesaurum, cæteris opibus longe pretiosiores, queritur Cocleus (e): Maximus, inquit, vero damnum, quod eruditi præcipue deplorent, datum est a barbaris militibus in bibliotheca Vaticana ad S. Petrum, ubi pretiosissimus erat librorum thesaurus, quos magna ex parte furor barbaricus disperdidit, dissecut, ac vilissime distraxit. Luget eandem jacturam Surius, nosque sæpius in conscribendis annalibus ecclesiasticis luximus, cum plura insignia monumenta in Pontificum libris recondita, quæ maximam historiæ lucem erant allatura, defiderentur. Receptorat se in hoc bellico turbine Pontifex in molem Hadrianam una cum tredecim Cardinalibus: & licet

XXII. Peltis in arce Adriana exorta. Necari a Germanis vel Columnensibus metuit Clemens.

Obfessa itinera a Columnensibus ne Pont. fugam carperet. (a) L. 2. lit. princ. p. 67.

(b) Ib. p. 74. Urbinatis proditio.

(c) Guic. l. 18.

Auxilia sero e Gallia submissa.

XXII. Peltis in arce Adriana exorta. Necari a Germanis vel Columnensibus metuit Clemens.

(d) Ext. apud V. Florell. in addit. ad Giac. con.

Vitam redemit ingenti pretio urbium deditione.

XXIII.

cet sub primum Borbonii adventum fugam petiturus putaretur, id tamen facere non potuit, cum Columnenses, qui jam ante post pactam a prorege pacem illati Pontifici belli veniam poposcerant (a) humanissime a Pontifice habebantur, mutatis ex rerum conversione animis ob Borbonii adventum plura loca urbi circumjecta cepissent, ac decem millibus, quos prædanda urbis spe alleetos coegerant, itinera interceptissent (b). Itaque ab exercitu cæsareo in arce obfessus oppugnationem sustinuit, sperans fore, ut ecclesiasticus sociorumve exercitus suppetias afferret. Verum Urbinas parum fidus Pontifici rem male gessit: nam Perusio admovit (c) copias, ut Gentilem Balionium præfectura ipsi a Pontifice demandata pelleret, ac Joannis Pauli Balioni filios in eam rem induceret: dein tot moras nexuit, novarumque difficultatum causas ingessit, ut licet florentissimus exercitus ad pugnam pro liberando Pontifice instructus, in quo Galli ac Veneti ad certandum erant paratissimi, prope Romam accesserit, nulla tamen vel levissima velitata sit, quantumvis removeri castra vetaret Pontifex, ut hostes ad æquiores conciliandas pactiones flecteret.

Demum cum Urbinas prima junii die castris abscessisset, atque ex Gallia, quæ parabantur auxilia, sero nimium adventarent; cæsareo vero oppugnationem omni conatu urgerent, & cuniculis sub propugnacula actis disjicerent arcem. molirentur, tum mense julio pestis late grassaretur, atque morbi sævitia aliquos e cubiculariis peremisset, Clemens universæ consulturus Ecclesiæ edito diplomate (d) modum subrogandi Pontificis præscripsit, si eum in carcere extingui contingeret, vitæ suæ metuens, ne vel a Germanis Lutheranis, vel a Columnensibus necaretur, proregem Neapolitanum, qui Senis agebat, excivit, ut cum eo de deditione faciendâ ageret. Cupide accessit ille, cum supremum exercitus imperium extincto Borbonio ducere adepturum se speraret; sed ab exercitu parum honorifice habitus discessit. Præerat vero Philibertus Aurastorum regulus exercitui Germanico, Hispanico vero Hugo Moncata; cum quibus deditionem pactus non libertatem sed vitam hoc pretio redemit, ut quadringentam millia nummum penderet, arcem Hadrianam, Ostiam, Civitatem vetulam Tiphernum, Placentiam, Parmam, Mutinam traderet; & in custodia cum tredecim Cardinalibus detineretur.

Audita capti Pontificis fama multo magis

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

gis pii omnes, quos ex urbis direptione sacrorumque profanatione dolor oppresserat, ingemuere. Extant Henrici Anglorum Regis ad Innocentium Cardinalem Cybum plenæ lachrymis literæ (e) decima Julii mensis datæ, quibus deplorat maximum omnium ab iis, qui Christiana religione initiati, religionem Christi evertere nituntur, patratum scelus: se viri in verum & unicum Christi vicarium, ut percusso pastore & dissipato grege, Ecclesia lupis rapacibus dilananda exponatur: post expilatas urbis ecclesias etiamnum, summum Dei sacerdotem in servitute habitum sanctorum reliquias conculcatas, contumeliose exultum sanctissimum tabernaculum & Christi corpus, in terram projectum: proinde cum ipse defensoris fidei titulos gerat, vias omnes ad dignitatem sanctæ Romanæ ecclesiæ asserendam, libertatem summo Christianæ reipublicæ principi & communi parenti restituendam, vindicandas injurias refarciendamque damnâ Christi Ecclesiæ illata initurum; immo & regium sanguinem profusurum significat: deinde missum a se Thomam Cardinalem Eboracensem sedis Apostolicæ in Angliâ legatum, ac regiæ Anglicæ procuratorem ad Franciscum Galorum Regem, ut de loco ad colloquium ineunda pro liberando armorum vi Pontifice paciscatur, rogatque Cardinalem Cybum, ut una cum aliis Cardinalibus, quos hostis servituti non addixit, in eum locum se transferat, ut optima consilia pro redintegranda re Christiana, eripiendoque e carcere Pontifice explicari queant. Hic vero casus tam atrox non modopios omnes vehementer percussit, sed etiam ipsi Turcarum Imperatori indignissimus est visus; ut Fabricius Cornelius (f) in sua epistola meminit, dum sic ait: Quippe in insolentiam Christianorum excaudit, qui crudelius in supremum suum antistitem se gessissent, omniaque sacra profanassent, quam ipse Mahumeris cultor Græcorum patriarcham haberet: quandoquidem ejus sacra violare nefas putaret.

Clemens tenetur captus ab Hisp. (e) L. 2. lit. princ. p. 74. Angliæ Regis querelæ.

Agit cum Gallo Rege de liberando Clemente.

Cæsareorum scelus exacerat Solyman.

(f) Fab. Corn. in ep.

XXIV.

Actum est magno studio de convocandis in unum locum Cardinalibus, qui libertatem retinebant, ac Galliæ & Angliæ Reges Avenionem designarunt (g), cum is locus ad cogendum concilium esset idoneus, ut tum in Hispanias ad Cæsarem legationes pro liberando Pontifice decernerentur, tum ditioni ecclesiasticæ consuleretur: qua de re extant Joannis Salviati Cardinalis literæ (h): censent alii Parmæ aut Bononiæ eisdem Cardinales congregandos, ut promptius tantis malis occurreretur, atque in eam sententiam

(g) Ib. p. 78. De celebrando Avenione concilio actum. (h) Ead. p. 78.

B 2

tiam

Cardinales in varias distracti sententias. (a) Lit. p. 75. Sadoletus qui pacem semper suaserat e calamitate subditus. (b) Jac. Sad. ep. 1.

tiam Cardinalis Cybus (a) collegas trahere nitebatur : alii lugeri potius malum, quam illi occurrere posse arbitrabantur ; in quibus erat Jacobus Sadoletus Episcopus Carpentoratenfis, qui cum semper belli diffusor extitisset, quasi impendentis procellae praescius eo tempore, quo pacati (b) Germani putabantur, abeundi ad episcopatum Carpentoratensem a Clemente potestatem obtinuerat, atque Hieronymo Nigro de felici absentia gratulanti sic respondit : Quod ego sapientia quadam videar consequutus, ut absuerim in tam acerbis rebus atque temporibus, nequaquam id mihi arrogo ; sed hoc Dei erga me beneficium agnosco, gratiasque ago illi quantas equidem possum ; nam quas debeo, ut agam & referam non modo meae sed ne ullius quidem humanae facultatis est : certe enim si quid ego vidi aut praenovi, si quid in me aut boni sensus in tanto rerum motu, aut providentis in posterum consilii fuit, totum id fuit a Deo, cui dum cupio dare eas operas quae a mea fide & a pietate mea requiruntur, quid mirum si ita accidit, ut bonum consilium evaserit sapientia? Nec vero aliud statuo sapientiam, quam meminisse unumquemque, quid sui officii & muneris sit, idque cum fide & integritate praestare ; quod si hi fecissent, qui maxime debuerunt (de summo Pontifice non loquor, cuius mihi virtus, clementia, integritas semper visa est non solum magna, verum etiam admirabilis) quod nunc ad omnium injurias & contumelias projectum est, in pristina sua veneratione maneret sacerdotium : Sed recordaris profecto reliquorum ordinum morumque communium labem & confusionem, quos ego accusando non insequar, non quin causa fuerint universae calamitatis ; sed quia non possum commemorare sine dolore, quae & urbi omnium nobilissima, & hominibus multi mihi necessitudine junctis infanda & atrocita contigere.

XXV.

Pis spes concepta a Sadoleto de divina clementia.

Illud dico quod sentio, Deum hominesque contestans, cepisse optimum Pontificem mederi moribus perditis : sed cum res ferro egeret non malagmate, ipsius autem natura, & lenitas a vehementioribus remediis abhorreret, ut in corporum solet morbis, sic in corruptis moribus, quae intempestive adhibita est auxit morbum potius medicina, quam lenivit. Nonnullisque interjectis : Habeo tamen spem & rationem quandam quae mihi ut in malis non parum solatii affert illam videlicet quam ad Deum ipsum refero, quem scio & novi ita irasci solere peccatis hominum, ut sibi solvi eas penas velit quae illis ipsis qui deliquerunt utiles sint & salutares &c. Vale Carpentorati

v. id. septemb. anno MDXXVII.

Exceperere hos acerbissimos casus summa animi aequitate viri pii : inter quos B. Gajetanus Tianeus, ac Petrus Caraffa dictus postea in pontificatu Paulus IV. ac socii Theatini in ipso carceris squalore divina officia psallere non intermiserunt ; quibus sacra cantica in servitute cecinisse libertatem peperit, ut narrat Antonius Caracciolus (c) : Invitaverat, inquit, aliquando centurio, ille, qui nos fratros conclusos carcere tenebat, tribunum militum Hispanorum ad lautum convivium, quod in Varicano supra horologium apparaverat : accedit itaque invitatus ad conditam diem atque horam. Dum mensa instruitur, ecce audire sibi videtur e proximo cubiculo (id clausum quia carcer erat) susurrum quemdam mutuo psallentium hominum, & divinum numen exorantium. Tum ad hospitem conversus quaerit, quanam hominum illi sint. Hospes spernentis in modum : Sunt clerici, inquit, aliquot pars nostrae praedae : rogat tribunus, ut se cernere eos faciat : ille morem gerit, & referato carceris ostio, videt iste natura, etate, ac moribus viros adeo composito ac graviter preces Deo solventes, ut sanctorum caetum sibi aspicere videretur : & revera Paulum opinor atque Sylam referebant iridem in custodia Philippensi laudibus Deum celebrantes. Hoc adeo praclaro spectaculo commotus tribunus, indignatusque homines eximie probos in tanta mala projectos, petiit exire a centurione, ne eos diutius detineret : videri sibi prorsus innoxios, qui religiosis ritus pietatemque divini cultus etiam in carcere tuerentur. Cum autem centurio obstinator rem in aliud tempus differret, multis ulro citroque habitis super ea re verbis : Ego (inquit tribunus) nihil profecto apud te cibi sumam, nisi hos extemplo liberos quos volunt abire sinas. Tandem igitur contraretur, partim quod nulla spe lucri pauperes Christi servos victos ibi haberet, referaris foribus educit atque dimittit.

XXVI. Theatini in servitute divina non intermittunt officia.

(c) Ant. Caracc. in annal. cleric. reg. & Jo. Bapt. Castald. in B. Caietani vit.

XXVII.

Confusus in tanta rerum perturbatione Cardinalibus, certaue expedire consilia nequeuntibus, Galliae & Angliae Reges, tum Veneti Helvetique Romanae ecclesiae patrocini ad Pontificem communem omnium parentem ex caesareorum servitute vindicandum susceperunt (d) : Franciscus & Henricus Reges, inquit Paulus Jovius, (e) ex ea direpta urbis & capti Pontificis execrabili fama vehementissime commoti, excitique ad quaerendum novum decus arma parabant : id namque adjuro liberatoque Pontifice, & vindicatis ejus injuriis, de caesarianorum militum imma-

(d) Clem. l. 3. brev. p. 5. (e) Jovius l. 25. Rofcius hist. Neap. p. 2.

Anglus & Gallus Reges & Helvetii parant arma pro Pont. liberando.

nitare longe honestissimum proponebatur, eoque justius & speciosius, quoniam ad urisusque existimationem maxime pertineret tuori armis sacrorum principem, summa prope ac inexpiabili affectum calamitate, & quod Christianae aures vix ferrent, indignissima carceris contumelia cum Cardinalium senatu usque adeo impie mulctatum. Nonnullisque interjectis : Hos quoque duo legati opportune adversus Caesarem concitabant Salvatus Cardinalis in Gallia, & Ubertus Gambara apud Britannos, qui utrobique accurate referendo quanta immanitate in Romanos nihil tale meritos esset servitum, quantoque ludibrio sacrae episcopi in caenis ad hastam venales fuissent circumducti, & quot demum honesti atque infonnes ex aula aut tormentis excruciat, aut in vinculis desperato redemptiois pretio trucidati perissent, piorum hominum animos iniustitiae crudelitatis cogitatione suspendebant : quando etiam permultos ante aram maximam summe venerabilis templi frustra salutem petentes inundato cruore pavimento caedeqe polluto cecidisse narrarent. His sermonibus per coronas utriusque aulae dissemminatis, vetera novaque utriusque gentis odia, quae vix dum in Caesarem deferbuerant, ex atrocitate tanti facinoris refricabantur tanto altius, quod Helvetii cum Gallo & Britanno in idem studium consensumque accesserant, quos Eunius Philonardus verus apud eam gentem Pontificis legatus, Et infra : diligenter admonerat, ut quam Julio Pontifici nuper circumvento & fere oppresso sortem felicemque operam praestitissent, eandem & certe majorem in liberando Clemente adversus impios navare vellent. Videbantur illi singulari dignitatis officio ad praclarum opus gerendum obstringi, quod nimirum Gallus Christianissimi nomen gloriosis atavorum, qui Pontifices semper erant tutati, facinoribus partum gereret : quod Anglus recenter a Leone X. sacrosanatusconsulto fidei defensor esset appellatus : quod Helvetii Ecclesiae libertatis propugnatores dicerentur.

XXVIII. (a) Ext. ejus lit. l. 2. coll. lit. princ. p. 78. Dissert. Carol. V. liberare Pontificem. (b) Guicciar. l. 18. Sese excusat. (c) Ext. l. 2. coll. lit. princ. p. 86.

cusare nisus est : malorumque culpam in Pontificem conjiciebat, quod initas superiori anno cum Hugone Moncata inducias infregisset, cum tamen Clemens Hispanum bello non petiisset, sed a Columnensibus qui ab ipso desciverant ac S. Petri basilicam diruperant, poenas, more principum, quos illata a subditis vis iniqua non alligat, repetiisset. Querebatur etiam Carolus Neapolitanum regnum magna ex parte a Pontifice occupatum ; tacuit vero illum adactum ad id Hispana importunitate fuisse, cum Laniojus admoto ad Frusinonem exercitu Pontificem urbe pellere conaretur : tacuit pariter Caesar quantis verborum blanditiis interprete Caesare Feramosca ipse pacem estlagitasset, quae probitate & fide Clemens fremtentibus foederatis exercitum ex medio victoriae cursu revocasset, urbesque & arces insignes adductis in summas angustias Hispanis restitisset, violatam autem ab administris per summum nefas fidei excusavit, quasi Pontifex compositae pacis religionem culturus non fuisset, tum quod eo tempore pacta esset, quo suscipienda vindicta occasio immineret : quasi vero Pontifex nisi fallaci pacis sponcione delusus fuisset a Caesare, Ecclesiasticis & sociorum copiis arcere Caesareas non potuisset. Addidit Carolus non tantas urbi illatas clades, quantas adversarii praedicarent. Demum consueto verborum lenocinio epistolam clausit, pacem se universo Christiano imperio restituere, atque arma adversus fidei Christianae hostes vertere meditatam : quae literae Vallisolei secunda die augusti exaratae fuerunt. Non se inanibus verborum fucis deludi sivit Henricus Anglorum Rex : etenim decimo octava die armorum societatem cum Francisco Gallo- rum Rege pro eripiendo e proditorum manibus Christi vicario pepigit (d), communique Regum sumptu instructus exercitus praefecto Odetto Fuxio Lautrechii regulo in Italiam emissus est (e).

Hispanae prodicionis crimen refundit in Pont.

(d) Guicciar. l. 18. Immissus exercitus a Gallo & Anglo in Ital. (e) Id. ib. Cavitiell. hiji. Crem. hoc ann. & alii. XXIX.

Interea dum suspensa ejus expectatione fluctuat Italia, caesareus exercitus Romae peste consumebatur (f) ; adeo ut Aurasiorum princeps, penes quem erat supremum militare imperium, Senas concesserit, tum ad morbi saevitiam defugientiam, tum ut infectos civitati illi tumultus comprimeret ; Gallorumque adventu res caesareae in Insabria deprimi coepit : oppidum Boschi in agro Alexandrino Germanis oppressis receptum : Genua terrestri maritimoque exercitu cineta a Caesare descivit (g) : Alexandria & Pappia ad deditioem compulsae : Ferrariae dux & Mantuae marchio ad Gallicas partes

(f) Guicciar. ubi sup. Caesareae res depressae in Insabria. (g) Id. ib. Paul. Jov. l. 25. Cavitiell. ubi sup. & alii.

tes traducti. Inter quæ Carolus V. partim conscientiæ stimulis agitur, partim pudore affectus, quod summum Christianorum omnium principem, nec ambiguum Dei vicarium ipse, qui Ecclesiæ defensorem se esse jactabat, in custodia detineret: quo tempore hæresarchis Luthero, & Zuinglio, aliisque omnibus impietatis monstris libertatem summam permittebat, tutoque & libere vivere & grassari sinebat, hæc literas (a) suis ducibus perferendas dedit Francisci de Angelis Minoritæ, ac Verrei cubicularii opera.

(a) Ext. in collect. lib. procer. mundi p. 157.

Carolus V. Romanorum Imperator, Philiberto Auranio Ugonique Moncaræ salutem.

Carolus V. Pontificem dimitti jubet.

Addit, ut spoliarentur opibus viri-busque.

Molestè graviterque tuli Romanæ urbis direptionem; sed quia facta infecta esse non possunt, æquum piusque mihi videtur, ut Clementem Pontificem missum faciatis ac dimittatis, ac omni honore in pristinam dignitatem asserere curetis: mihi etiam gratissimum feceritis, si sacrosanctam ejus dignitatem obnixè defendi & coli patiamini, modo alicunde pecunia paratur, qua militibus merita stipendia persolvantur, ut cum tempus deposcat, Germanorum legiones urbe Roma adversus hostes educantur: sedulo autem cavere certis obsidibus, ne Pontifex, si forte injuria nondum oblitus hostilem animum indueret, vobis non magnopere nocere possit: illud demum vos etiam atque etiam velim curare, ne res nostræ aliquid capiant detrimenti. Valete.

XXX.

Hæc mandata cæsarea iniquissima fuisse constat, cum enim Carolus Clementem Papam ad pacem perpulisset, immensis pollicitationibus, quod arma adversus Lutherum ac Turcam vertere decrevisset, pacisque fiducia Pontifex fuisset oppressus ab ejus exercitu, ac propterea non modo sive ullo redemptionis pretio eum dimittere verum & amissa ipsi restituere & damna illata reficere ex officii religione debuisset; tamen cum latrocinium ac prodicionem damnaret, latrocinii tamen & prodicionis fructum colligere voluit, eademque acerbitate (b) communem patrem ad redemptionem cogere, ac si pugnantem in acie justo bello cepisset: quin nec accepto imperio cæsareo ipsius administri Pontificem omnibus iniquis petitis affientem dimisere (c), adeo ut episcopi obsides cum expetita a Carolo auri vis nullatenus ab oppresso spoliatoque a latronibus cæsarianis Pontifice solvi posset, ad patibula abrepti fuerint laqueo præfocandi (d), nisi crudelitati avaritiæ spes obstiteret: quam rerum indignitatem Paulus Jovius, quamvis cæ-

Gaudet latrocinii fructu & latrocinium damnat. (b) Guicc. l. 18. Belc. l. 19. n. 42.

(c) Clem. lib. brev. ann. 1527. pag. 350.

(d) Guic. l. 18.

sarianæ factionis studiosus, silentio prætermittere non potuit, ac superioribus literis consentanea scripsit, sic inquit: Cæsar, sive tactus religione, sive permutus infamia, aut gravi rerum suarum periculo adductus, Pontificem custodia & tot ærumnis liberare constituit, Franciscumque Angelium cucullatum Franciscani ordinis principem pietatis & probitatis nomine expiandis criminibus sibi delectum cum Verreo cubiculario ab Hispania Romam misit, deditque ei literas super eare ducibus perferendas, quibus significabat Philiberto Auranio Ugonique Moncaræ, atque item Ferdinando Alarconi, sibi æquum piusque videri Pontificem dimittere, atque eum omni honore verborum in pristinam asserere libertatem, subindeque sacrosanctam ejus dignitatem obnixè defendi colique oportere, modo alicunde pecunia pararetur, qua militibus merita stipendia persolverent, ut quum tempus posceret Germanorum legiones urbe Roma adversus hostes educerentur: sedulo autem cavere certis obsidibus, ne Pontifex, si forte injuriæ nondum oblitus hostilem animum indueret, ipsis non magnopere nocere posset.

Quæ causa permoverint Carol. V. ut dimittere Pontificem.

Erant hæc Pontifici in aliena potestate constituto longe gravissima, cum nulla omnino tuta ratio cogenda representandæque pecuniæ reperiretur: quod infirmissima fide esset Pontifex apud creditores, uti captivus & mancipis factus, neque ulla in eo nisi dubia & anceps vigeret auctoritas, sic ut de promissis firmiter cavere non facile posset, quando syngraphæ nummaria, additorumque veltigalium tabulæ, & obligationum contractus omnes ac assensionum stipulationes legitimo robore ex certa communis juris formula cavere dicerentur. In hac vero negotii difficultate uni omnium Germani indomitæ feritate nequaquam everse civitatis spoliis exsaturati, cum promissæ pecuniæ æquas publicanorum pactiones suspicarent, superbeque reiicerent, truculentissime cunctis, qui aderant in arce, Pontificique in primis atque senatui, nisi mature pecuniam expedirent, terribima supplicia comminabantur. Res autem eo deducta est, ut Clemens longe charissimos atque honestissimos ex familiaribus, qui secum erant representandæ pecuniæ obsides frementibus deposcentibus Germanis tradere sit coactus. Hi fuerunt Joannes Maria Montanus archiepiscopus Sipontinus, & Honorius Bartolinus Pisanus archiepiscopus; episcopi vero Antonius Puccius Pistoriensis & Joannes Matthæus Gibertus Veronensis: his accessere uti pecuniosi nobilesque & archa propinquitate Pontifici conjuncti Jacobus

XXXI. Indignissime expetitum aurum a spoliato.

Germani supplicia Pontifici & Cardinalibus comminati.

Traditiis præfocatis obsides pro representanda pecunia.

Perducti vinciti ad furcas.

Salvatus Joannis Cardinalis pater, & Laurentius Ridolphus Nicolai Cardinalis frater germanus. Horum sacratis manibus illico minaces barbari cathenas injecerunt, & tanta truculentia ad exprimendum aurum terruerunt, ut in campo Floræ ad erectas dicatasque latronum suspendiis furcas damnatorum more cathenati perducerentur, parato ibidem ad lege agendum carnifice, si paulo asperior concionis fremitus annuisset. Per hunc modum misere pallentes & extremo supplicii metu perfusi; terque in concionem producti præclara ope magni Numinis servati sunt, cum spes auri vel in offeratis diuturna immanitate animis misericordiam exprimeret. Ex his Joannes Maria archiepiscopus, ita ex patibulo ereptus folium apostolicum postea conscendit, in quo Julii III. nomen accepit. Ut vero ii barbarorum horum crudeles manus eflugerint, author ita subiicit: Paulo post, in carcere custodibus ex instituta cæne crapula multoque falerno consopitis, carbonas excurrunt, & per vaporarium foci rubum in summa Riaria domus recta extracti, sibi egressi urbem ad Urbinate castra, quæ rumerant in Umbriæ finibus, confugerunt. Ubi non diu miseri, tanquam illudente fortuna, in aliud prope discrimen incidere, cum eos Laurentius Martellius Florentinus præpositus copiis comprehendendos vana reverentia conspiceret: sed hujus impij perversique hominis amentiam Ferrarius & Bozzolus severissimis verbis redderunt. Horum obsidum inexpectata atque admirabilis fuga Pontifici destinatam libertatem proculdubio maturavit.

Germanorum eboriarum manibus lapsi.

XXXII.

Differebat nimium Cæsar Pontifici libertatem, pacemque universo Christiano imperio restituere, cum æmuli Reges eam ab ipso poscerent, Gallusque pro recipiendis filiis bis decies centena millia nummum illi sponderet (a), possetque arma majori gloria & compendio adversus infideles convertere; siquidem instaurandi in oriente Christiani imperii egregia affulgebat occasio, quam cum ab Hierosolymitanorum equitum magistro cognovisset Pontifex, rem cum Henrico Anglorum, Joanne Lusitanæ, & Francisco Gallorum Regibus contulit, quos hortatus est, ut Rhodii magistri consiliis faverent: conceptis hac verborum formula literis (b).

(a) Guicc. l. 18. In oriente rei Christianæ instaurandæ spes affulget.

(b) Lib. brev. an. 1527. p. 320.

Regi Christianissimo. Charissime &c. Quæ nos una cum dilecto filio magistro Rhodi proxime perscrutati fuerimus, quæve his exploratis consilia ac spes ceperimus, ea tue serenitati significanda curavimus per exhibitorem præ-

sentium, qui ab eodem magistro hanc ob causam destinatur: ex quibus quidem perspicitur illa, quantum occasio præsens ad honorem Dei commodumque totius Christianitatis redundatura sit, si ab eadem tua serenitate pro officio & pietate sua studiose suscipiatur, & ad effectum perducatur. Nos quidem quæ nostræ erunt partes sicut tractationi huic non desuimus, ita nec executioni deerimus quantum nostræ fortunæ tenuitas patietur. Tuam igitur serenitatem omni studio ac prece borramur requiramusque in Deo domino, ut in hac imprimis gloria apud homines, merito apud Deum futura studium, opem, operamque tuam præbere, eidemque magistro & ordini ejus de Christiano nomine semper benemeritis omnibus in eorum rebus & negotiis favere pro tua consuetudine & pietate velis, quod & catholico tuo animo dignissimum, & nobis post Dominum omnipotentem est futurum gratissimum. Dat. Romæ in arce die xxvi. octobris MDXXVII. pontificatus nostri anno. xv.

Rhodius magister ad Reges missus.

XXXIII.

Dum ab Hispanis in custodia habebatur Pontifex, Lautrechii Gallorum exercitus ducis fuerunt literæ ad eum clam delatæ (c), quibus certior factus est, illum cum maximo exercitu a Gallo & Anglo Regibus pro ipso ex proditorum manibus eripiendo mitti; quo ex nuntio valde erectus est & recreatus: sed ducis ipsius moras diu sustinere non potuit: ac Lautrechius, cum post superiores victorias Boscho, Alexandria, Genua, Ticino expugnatis victricia signa in Antonium Lavam exiguis Hispanorum succinctum copiis exosumque Mediolanensibus attollere pellereque Mediolano posset (d), atque ita Germanis in posterum aditus intercludere, ne in Italiam irrumperent, præclara occasione rei gerendæ defuit: suadentibus enim id Venetis, alii obstitere: Ex adverso, inquit Jovius, duo Cardinales Cybous atque Ridolphus, qui clade urbis elapsi ad Lorrechium victorem pervenerant, & cum his Gregorius Casalius Henrici Britannie Regis legatus vehementissimis precibus postulabant, ut liberandæ urbis Romæ eripiendique in hæc Pontificis potius quam oppugnandi Levæ negotium susciperet: decorum scilicet ipsi factuque facile futurum, quando nulla graviore de causa transcendisset alpes, quam ut tam glorioso quam necessario duorum regum decreto expedita pietate satisfacere: ubi enim ad urbem explicatis venillis iter intenderet, valitura esse arma pro religione suscepta eaque passim fore auctiora firmioraque, excitis undique voluntariis, postquam latrones, non Cæsaris milites & incendiarios, everforeque sacrosanctæ ur-

(c) Clem. lib. brev. ann. 1527. p. 336. Certior factus Clemens de Lautrechii adventu. Illius victorie.

(d) Guicc. l. 18. Paul. Jov. l. 25. Hispanos Mediolano pellere potuit.

Consultum illi ut Romam properet.

XXXIV. Nicias nequit moras. (a) Guicci. l. 18.

(b) Clem. lib. brev. ann. 1527. p. 360. Earum impatiens Clemens. (c) Guicci. ibid.

(d) Guicci. eod. lib. 18. Pro libertate acerbis legibus redimenda.

Cardinales obditi.

(e) Paul. Jov. l. 15. (f) Guicci. ubi sup. Hispanorum tyrannis in Pont. XXXV. (g) Ext. apud Summont. dicit. 4. hist. Neap. l. 7. c. 2.

bis persequeretur. Liberato namque Pontifice pristinae ejus dignitatis atque potentie existimationem ad foederatos esse redituram; unde ulcisci acceptas clades, & reliquo metu atque servitia hostium victor Italiam summa cum laude liberaret. Et infra: Ab hac persuasione Lotrechius non ineptas consilii causas apud legatos ostendens trajecto Pado Parmam se dimisit.

Trajecisse eum Padum die decimo octavae octobris, refert Guicciardinus (a): sed cum ille exercitus novis Helvetiorum copiis augeri, classemque ad regnum Neapolitanum invadendum instrui expectaret, sive a Franco Rege, qui pro recipiendis filiis de pace agebat cum Caesare, segnius progredi juberetur, seu potius cum ad expugnandos in urbe caesares non sat viribus polleret (b); adeo cunctatus est, ut Pontifex cum principatum ecclesiasticum dissipari clientisque obtineri doleret, omnia caesareis dare & spondere pro redimenda libertate constituerit: sed nec ea sufficiebant, cum plura Hispani poscerent (c), quam ipse praestare posset. Demum ultima octobris die cum Caesaris administris pactus (d) est, se nunquam Caesari in Neapolitanis & Mediolanensibus rebus adversaturum: cruciatum, ut ajunt, in Hispania promulgandae obventiones ac decumam annuam omnium ecclesiasticorum vectigalium in ipsius regni concessurum: Ostiam, civitulum, Tifernum, Forumlivium traditurum: Hippolytum & Alexandrum nepotes, qui Florentino principatu depulsi Parmae agebant, obditi daturum. Dum vero ii evocantur, Pisanus, Trivultius, & Galdus Cardinales dati obditi, qui Neapolim abrepti & in arce nova conditi sunt; additi etiam alii duo Cardinales vades Franciottus Ursinus & Paulus Caesarius, quos Pompejus Columna Sublaqueanum adduxit: spondit etiam septuaginta septem millia nummum Germanis, Hispanis triginta quinque millia, tum lapso dimidiato mente aliam auri vim, quae una cum alia jam ante numerata ad trecenta quinquaginta millia (e) nummum & eo amplius perveniebat; sed cum tantae pecuniae impar esset, Cardinales aliquos pretio creavit, decumas regni Neapolitani, necnon aliqua ecclesiastica bona distraxit (f). Non tamen propterea Clemens in libertatem vindicatus est; nam cum arces plures caesarei postularent, novae difficultates abortae fuerunt. Interea Carolus V. scriptis nono novembris literis (g) amplissimis Clementi exposuit, ipsum a se omni officiorum genere affectum iri, si in Hispaniam vel-

let accedere, ac se de urbis excidio, caeterisque vi militari illatis purgavit, cum tantorum facinorum nunquam conficius extitisset, rogavit etiam, ut pacem orbi Christiano restituendam curaret, atque Angliae & Galliae Reges ad jungenda in Turcas arma adduceret.

Sanctissimo in Christo patri & domino nostro domino Clementi VII. divina providentia sacrosanctae Romanae ac universalis Ecclesiae summo Pontifici domino religiosissimo Carolo divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, utriusque Siciliae, Jerusalem, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae &c. Rex, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae comesque Flandriae.

Sanctissime ac beatissime pater domine, reverendissime. Videbamus non sine magno animi nostri dolore quot quantisque malis Christiana respublica undique circumvallata, quot rerum difficultatibus atque incommodis vexata, quot arietum ictibus impulsus, & in extremum fere discrimen adducta erat, atque id non absque summa Christiani nominis ignominia & Christianorum principum (quorum praecipue partes erant pro Christi nominis gloria, & Christianae reipublicae salute & tranquillitate vigilare) perpetuae infamiae nota; perpendebamus enim hinc universam Christianam rempublicam civilibus discordiis servissimisque seditionibus laborare; inde vero Germaniam olim inter alias Christiani orbis nationes florentissimam atque religiosissimam, nunc praeter alia incommoda etiam in religione desertam, atque contaminatam esse, & (quod omnium gravissimum est) ex hac tam diuturna Christianorum principum discordia, Turcarum potentissimum tyrannum victoris elatum in dies magis in Christi populum servire, & novis incursionibus infestare, Christianae ditionem suae impie atque nefandae tyrannidi subicere, cum ita principum injuria eo deventum sit, ut Christi religio, quae universas fere orbis nationes occuparat, in mundi angulum nunc inclusa atque contracta sit: quae tametsi nulla nostra culpa audivisse satis superque ex nostris literis ad vestram sanctitatem pro nostra justificatione super his, quae nobis tunc impingebantur, ostensum fuerit, ut nunc repetitione non egeant, non propterea nunc de aliorum culpis discutendum putamus, sed potius communi dolori consulendum. Nos enim attendentes Christiani principis esse non solum culpa carere a Christianaeque reipublicae damno sese immunem exhibere, verum ipsam Christianam rempublicam pro viribus conservare, illiusque saluti pa-

Caroli V. lit. ad Clem.

De periculis in quae coniecta est respublica Christiana.

Executata. Se pacis cupidissimum extitisse ait.

Se inficio urbem vallatam.

XXXVI. Hungaricam cladem exponit.

XXXVII.

ci, otio, & tranquillitati consulere, nuper ad sanctitatem vestram scripseramus, ut si Christianam rempublicam salvam & quietam cupiebat, generalem pacem curaret, crudelique interea arma deponeret, ac per illius foederatos deponi faceret, ut inde communibus auspiciis Christianae religionis hosti occurreret, & usque ad hunc effectum ipsum Ecclesiae thesaurum in tantum opus reponendum aperire dignaretur, sepius a nobis flagitatum est: dumque, ejus responsum summo desiderio praestolaremur, ecce subitus nuntius ad nos allatus est de us, quae in urbe per milites nostro nomine in ea regione, ut ajunt, collectos, acta, attentata ac praeter omnem animi nostri sententiam, & voluntatem patrata fuerant, deque miseranda ac summe dolenda Hungarorum clade, quae omni tanto profecto dolore exceperimus, ut nihil nobis contingere potuisset, quod tanta molestia graviorique dolore nostrum afficeret animum, a nostroque desiderio & voluntate longius abesset: quid enim insaufus infelicisque nobis accidisse potuit, quam quod videamus a militibus nostro nomine nostroque auspicio (ut fertur) congestis ea parvari, quae nos ipsi vel sanguine ipso nostro cupimus, & in omni rerum ac temporum euentu adversus quascumque orbis gentes prohibere parati sumus; & diripi quae nos accumulare cupimus, ea ab eis amitti, quae nos semper propagare optamus; non enim an ab aliis occasio data fuisset discutiendum putamus, rem tantum ipsam perpendimus, sub Ecclesiae protectoris nomine ipsam Ecclesiam ejusque caput ac Christi vicarium offendi?

De Hungarorum vero crudelissima clade, quis est tam demens, tamque a ratione alienus, ut non doleat, non ingemiscat, vel ab hoc saeculo emigrare non cupiat, potius quam hujusmodi mala suo tempore videre; praesertim dum, ut cuperet, tot miseris occurrere non valeat? quod si de Christiano quopiam privato sentiendum est; quid de Caesare quid de Apostolica sedis protectore? quid de Christiano reipublicae defensore? quid de eo, qui ab ejus praedecessoribus Christianam rempublicam non modo a Christiani nominis hostibus defendere, verum illam feliciter propagare didicerat, quique in eorum voluntatem succedens, a Christiana religione propaganda regi sui initium auspicatus, a quovis sanae mentis homine credendum erit?

Hanc ergo animi nostri perturbationem, quam velox tanti facinoris fama paulo ante praevenerat, literae sanctitatis vestrae, atque ea, quae ejus nuntius nobis suo nomine retulit, non parum primo aspectu

renovarunt, videntes tam de nobis ac nostris querimoniam ab eo, quem peculiari quodam affectu, dum in minoribus ageret, prosequi, & deinde singulari observantia, devotione, atque pietate venerari semper sumus. Veruntamen sanctitatis vestrae vere paternum animum erga suum a Christo commissum gregem optimam voluntatem propius inspicientes, nova quadam instauranda Christianitatis spe exhiberari, Deo imprimis optima maximo, qui ad tam pium opus sanctitatem vestram stimulaverit, & deinde eum animum concesserit, ut superata iracundia, boni pastoris partes assumere dignata sit, quas non verbis tantum, sed mente concipere possumus, maximas gratias agentes, sanctitati etiam vestrae, & universae Christianae reipublicae hoc nomine gratulamur, sperantes, fore ut ejus felicissimis auspiciis diu optatam pacem firmam ac stabilem inveniamus.

Quod autem sanctitas vestra ait, sibi non tam nobiscum quam cum nostris in statu Mediolani ducibus atque exercitu bellum esse, militum nostrorum insolentiam gravissimis verbis exaggerans; tam de ea re in prioribus nostris literis abunde responsum ac satisfactum putamus, clareque ostensum nil horum culpae nostrae ascribendum esse, qui sub spe universalis pacis exercitum nostrum dissolvi iusserimus; sed his potius adscribenda erit culpa, qui per novos belli motus violatis foederibus nobiscum iniris, eorum clandestinis conspirationibus rebus nostris insidiantes, duces nostros ad ipsius exercitus retentionem coegerunt.

Si vero sanctitas vestra non nobiscum armis contendere, sed injuriam & oppressionem repellere tantopere optabat, cur eas condiciones per dominum Hugonem de Moncada oratorem nostrum oblatas renuit, quas ipsamet sanctitas vestra sibi gratissimas fore attestata est, esto quod prius cum aliis Christianis Regibus ac principibus convenisset? si iustitia ac oppressorum tantum causa agebatur, cur potius arma, quam ipsa iustitiae media cum Christianae reipublicae pace & tranquillitate sanctitas vestra amplexa est? si cum nostris in Mediolanensi statu ducibus ac insolenti tantum exercitu bellum erat, quid Senae, quid Januae civitates nostrae imperiales promoverere, ut tam acriter invaderentur? nam si ex altera, quia, ut inquit, res nostrae & regnum nostrum Neapolitanum erat, nulla utriusque vis a sanctitate vestra, quae statum nostrum turbare posset, nec suscepta nec cogitata esset, non sic esset in facere inter sanctitatem vestram & serenissimum Gallorum Regem ac Veneros percusso

XXXVIII. Belli Mediol. culpam a se derivat in alios.

XXXIX.

De Genua illi erepta queritur.

De tentato Neap. regno.

De fœdere inter Gall. Venetos & Pont. inito.

Quenam Ugoni Moncada mandata dederit.

Negat iussu capram Romanam.

cusso, cuius arricularum exemplum penes nos est: qua omnia tametsi animum certe nostrum multis nominibus cruciarent, æquiori tamen animo tulimus, sperantes omnino fore, ut sanctitas vestra breviter [ut fecit] a tam infausto periculo quoque consilio desisteret; quod continuis precibus ab omnipotenti Deo assidue petebamus: nec ea quæ ab gentibus istis nostris tentata, & a militibus nostro nomine congestis partrata sunt, unquam, ut sic fierent & tentarentur commisimus, nec cogitavimus quidem, licet diffiteri nolimus cum domino Hugone de Moncada ad sanctitatem vestram cum iis, quas ipsamet postulabat, conditionibus destinavimus; nos ipsi in mandatis dedisse, ut, si sanctitas vestra oblata nostra non acceptaret, armaque in nos & statum ac dignitatem nostram continuaret, omnibus mediis, quibus id fieri posset subditorum nostrorum ac dignitatis nostræ defensionem, & incolumitatem disponere, pro viribus curaret, eaque tentaret media, quibus hostium nostrorum vires minui, & si fas est, extenuari possent, aut saltem divertiri, ne tanta hostibus ipsis nocendi offendiæ facilitas relinqueretur; ita ut noster exercitus ab hostium ipsorum conatibus congruentius, ac securius protegeretur: in quo generali mandato nullum certe continebatur delictum, necdum credimus Hugonem ipsum, nec etiam Columnenses tantum facinus tentare voluisse, nec id certe cogitasse, verum id sedulo curasset, ut sanctitatis vestræ animum a divexanda Senensi civitate & a tam hostili invasione revocaret. Quod vero factum est temerariæ militum audaciæ adscribendum erit; qui non tam facile contineri regere possunt; ut potissime sua virtute & viribus adversus renitentes se superiores effectus conspiciunt, nec ulla infamiæ macula in iis nobis impingi poterit: si enim hæc Carolo V. imperante libri ac literæ acta fuisse predicabunt, addent, profecto, ipso penitus ignorante, tam impiam audaciam detrectante, si huiusmodi scriptis fidem aliquam haberi voluerunt; quis enim nostro iussu nobisve laudantibus hæc acta fuisse credet? si ex precedentibus & subsequentibus factis, & pro Romanæ ecclesiæ dignitate operibus præstitis animum nostrum meriatur, quo ne nos ipsos laudare videamur, potius reticenda, factisque comprobanda esse censemus.

XL.

Supereat, pater beatissime, ut tanquam veri Dei ministri ad curam Christiani gregis divinitus instituti dimissis privatis affectibus, invicemque condonatis iniuriis, si quæ præterdantur, cum consilio Dei causam agamus, publicæ tranquillitati con-

sulamus, & Christianam rempublicam a tam diuturnis miseriis & calamitatibus sublevemus: accidit enim sæpe ut iræ amantium amoris redintegratio sint; sæpius enim Christi tyronibus evenit, ut ex incogitato aliquo casu fortius insurgentes, eorum animi firmiter in Dei obsequio stabiliantur, & ferventiori studio ad majora promoveantur; sic enim credendum est. Nobis omnino pollicemur, ex tam inopinata calamitate & afflictione magnam commodum Christianam rempublicam suscepturam, & concordibus Christianorum principum animis, Christi regnum per universas orbis nationes propagandum. Ad id enim in primis consilium sanctitatis vestræ de universali pace tractanda, suaque ad nos & ceteros Christiani nominis Reges profectio, non possumus magnopere non laudare: hoc enim esset vere episcopum verumque patrem agere, ac veri Christi vicarii partes assumere: iis conatibus aderit pacificus Christi spiritus: tunc erimus Dea grati, ac Christi nominis hostibus formidabiles. Sic itur ad astra: hac via sanctitas vestra veram atque certam in utroque sæculo immortalitatem sperare, hic laudem, illic vero gloriam perpetuam sibi polliceri poterit; in iis enim, quod ad nos attinet, grato animo assentiri parati sumus, ut communibus auspiciis hæc Christianorum arma inter se diffidentia unitis viribus in Christianæ religionis hostes convertantur: & tametsi multo magis conveniens est, ut filius ad patrem, quam pater ad filium veniret; ne tamen noster in Italiam accessus cupiamus formidabilis iudicetur, sed potius cuncta bono & æquo inter Christianos principes componantur, omnisque suspitionis ac timoris scrupulus vestræ sanctitatis opera ac auctoritate tollatur, nihil nobis iucundius gratiusve accidere posset, quam sanctitatem vestram tanquam verum patrem ac Christi vicarium in his regnis nostris excipere & venerari, cum ea Christiana rempublica pacem, quietem & optatam tranquillitatem tractare, illique mentem nostram atque animum aperire, eius ductu & consilio res nostras componere, atque ad Christianæ rempublicæ defensionem illiusque hostium invasionem disponere, aliaque agere, quæ Dei gloriæ subditorumque nostrorum saluti mutuæque nostræ amicitie convenire videbuntur: quæ certe haud audita commode per literas aut nuntios tractantur, præsertim ubi tot amoris atque benevolentiæ vincula tantaque pietas & observantia ex parte nostra intercedit. Si ergo sanctitas vestra in sue profectiois tam sancto consilio (ut credimus) adhuc manet ad regna nostra se, ut ait, conferre

Rogat Clementem de universali pace reititenda.

Obsequium & honorem pollicetur Clementi si in Hisp. velit accedere.

XXI. Ad Hungariam liberandam arma spondet.

Pocit Regum vires coniungi.

XXII. Vertat studia ad pacanda tot bella.

voluerit, nos illi honorem ex animo pollicemur, isque regnis ac dominis non modo ut pater, sed ut proprius eorum princeps ac dominus excipietur, de ipsique non secus ac nos ipsi disponere poterit, nostrumque animum ad omnem Christianæ rempublicæ salutem, pacem, & tranquillitatem quam paratissimum inveniet; nec per nos stabit, prout hactenus unquam stetit, quominus Christiani populi saluti consulatur, immo ex proprio iure nostro pro publica tranquillitate alius concedere non negabimus.

De regno autem Hungariæ, cuius culpa amissum sit, nequaquam discutiamus; sed quod longe salubrius erit communi consilio Dei causam suscipiamus, tamque crudele jugum ab illo olim florentissimo regno communibus auspiciis atque viribus excutiamus. In primis enim sanctitatis vestræ partes erunt inter Christianos principes mittenda auxilia communi consilio disponere atque decernere, & si vestræ sanctitatis opera & auctoritate mutuæ discordiæ (ut cupimus) componentur, & pro sanctitatis vestræ affectu sedabuntur, nos pro nostra erga Deum pietate, pro singulari quo Christianam rempublicam complectimur studio, non modo auxilia, de quibus cum ceteris Christianis principibus agitur, mittere intendimus, sed omnes vires nostras ac etiam (si Christianæ rempublicæ convenire videatur) personam ipsam nostram eo convertere decrevimus ita ut (quod sæpius arrectari volumus) omnes sciant & intelligant, nihil unquam nobis nec antiquius nec charius extitisse, quam pro Dei gloria & Christianæ rempublicæ salute imperium regna atque dominia omnia nostra, & quidquid in iis Dei benignitas nobis contulerit, & personam, sanguinem, & vitam ipsam nostram cuiusvis periculo quam libentissime exponere.

Horramur igitur sanctitatem vestram, ac per Dei misericordiam obrestamur, ut, cum spem rei bene gerendæ in celeritate verri videat, hanc Dei & rempublicæ causam, (ut cæpit & pollicetur) suscipiat, ignominiosamque ac crudelissimam hanc orram seditionem sedare curet, & suis auxilio, favore, atque exemplo labentem Christianam rempublicam iuvet; nec committat ut Clemente VII. universalem Ecclesiam moderante per tot ignominias, tot caedes, tot iniurias, atque contumelias, ut nunquam numeranda mala, electus Dei populus & a suis domesticis, & ab eius crudelissimis hostibus pariat: ceteri enim Christiani principes facile sanctitatis vestræ auctoritate sequentur, nosque pro parte nostra nihil omittimus, quod pro Christi gloria, pro Christianæ rempublicæ

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

salute a Christiano principe Romano Cæsare, religionis & Apostolicæ sedis strenuo protectore atque defensore sperari possit, tumque firmissimum animum nostrum apud omnipotentem Deum, cui nos omnia debere fatemur, & sanctitatem vestram, quam filiali semper observantia veneramus, ac universam rempublicam, quam vita ipsa nostra chariorem habemus, attestatum volumus. Reliqua magnifico fidelis sincere nobis dilectus Cæsar Ferramoscha consiliarius ac equorum præfectus noster, quem ad id destinamus, sanctitati vestræ referet, cui iam fidem summam habere dignabitur, & sanctitati vestræ veram a Deo optimo maximo felicitatem optamus. Dat. in civitate nostra Granatæ die IX. mensis novembris anno Domini MDXXVII. regnorum nostrorum Romani VIII. aliorum vero omnium XI.

XLIII.

Septimus jam excurrebat mensis, ex quo Christi vicarius servitutem Hispanicam patiebatur: & quanquam Cæsar indicto sibi ab Anglo pro liberando Pontifice bello territus, eum liberari iusserat mensis augusti (a), ut Joannis Cardinalis Salvati literæ ostendunt; ministrorum tamen perplexo consilio res extrahebatur: quippe ob prosperos Lautrechii in Insurbria successus efferati graviores indies actiones exigebant a Clemente, quem conculcata sacrosancta maiestate indigne habebant: quibus de rebus apud Cardinalem Toletanum, cæsaream amicitiam pollicentur, his literis conquestus est Clemens (b), precesque addidit, ut qua apud Carolum V. valebat gratia, ipsum ad pacem universo imperio Christiano restituendam induceret.

(a) Ext. l.2. lit. princip. p.78.

(b) Lib. brev. ann. 1527. p. 550.

Archiepiscopo Toletano.

Magnum nobis ac venerabilibus fratribus nostris in hac miserabili & diuturna captivitate constitutis attulerunt levamen literæ fraternitatis tuæ, sermoque dilecti filii Francisci de sylva viri pii ac prudentis, quem ad nos misisti, literis ipsis congruens: nam & consolando, & prope æque dolendo, benignitatemque serenissimi Cæsaris nobis certam & indubiam pollicendo, omni ex parte amorem erga nos pietatemque erga hanc sanctam sedem tuam fraternitatis representarunt, quod eo etiam gratius nobis fuit, quo illa hoc genere officii & pietatis erga nos sæpius usæ est: meminimus enim cum eam superioris anni injuriam a Columnensibus accepissemus, ex qua gradus ad hanc ruinam factus est, re id binis literis amantissime ad nos scriptis indoluisse, ac tunc quoque, ut nunc, de mente serenissimi Cæsaris pia & recta, propensaque erga nos, & ad ulciscendum eam injuriam parata nobis

Toletanus archiep. promittit Pont. cæsareum studium.

C 2

fuisse

Pofcit Pont. ut facta verbis respondeant.

Exponit calamitatem suam.

Et miserum Christiani imperii flatum.

fuisse testatam; quo factum est, ut nos semper cupidos pacis, tuæ quoque fraternitatis auctoritas tunc a bello rotos averterit, & ad subeundas inducias, ex quibus hæc postea sunt nata, permoverit. Hæc nos igitur tam pia & frequentia erga nos tua officia, quo debemus amore ac benevolentia suscipimus. Talis præterea viri, & in Ecclesia Dei prælati tam insignis testimonium ita grave nobis est, ut tali auctore præterita credere debuissis, futura sperare posse videamur; nihil enim generi, virtuti, & auctoritati tuæ magis convenit, quam ut tot literis & pollicitis tuis, sicut speramus, re ipsa respondeas. Nos quidem hinc tua securi consilia, quod nostrarum partium & virium fuit, quam in omnes cæsareorum voluntates explendas incubuerimus, quam nihil recusaverimus, quam gravia & intoleranda subire parati fuerimus, is idem familiaris tuus tibi testis esse poterit, qui omnibus ipse interfuit: ex quo cum indignitates & acerbitates conditionum, tum tolerantiam & patientiam nostram plenius intelliges. Sumus tamen, venerabilis frater, in eodem adhuc statu miseria & infelicitatis, quo ante literas serenissimi Cæsaris fuimus: quam misere interea habiti, quam indigne venerari, sermo te tui familiaris edocebit; nec vero tam privatis nostris, de quo testem habemus Dominum, quam publicis damnis affligimur: ex hac enim nostra captivitate, quod tibi exploratum esse potest, non solum huius urbis ac sedis totiusque status ecclesiastici vastitas & excidium, sed divini cultus desuetudo, religionis interitus, animarumque periclitatio in dies magis procedunt, quæ hinc etiam manare in alias misera Christianitatis partes & regna poterunt, nisi qui unus potest, & ut speramus, vobis Cæsar his omnibus suæ bonitate succurrat, quo magis te ut in re ac periculo totius Ecclesiæ communi una cum prælati cæteris, illo Hispania clero semper pio, semper religioso, huiusque sedis observantissimo annexurum confidimus apud eundem Cæsarem, ut is cum sua bonitate, tum vestris opera ac precibus finem tot malis imponere, pacemque fessæ & periclitanti Ecclesiæ reddere dignetur: quo quidem opere nullum a tua fraternitate, & illis aut ad famam gloriosius, aut ad salutem efficacius excogitari potest. Nos interea in tot malis constituti solo conscientie bono fruemur, nos, quamquam penam tam atrocem subierimus, culpa tamen vacare: novit enim ille, qui hæc aliquando discussurus est, qua mente, quo animo fuimus, utque nulla nostra cupiditate aut commodo adducti, dum publicis mederi cupimus, privata sumus ruina op-

pressi: sed hæc eidem Deo regum Regi relinquimus. Tuam fraternitatem hortamur & requirimus in Domino, velit pro sua pietate officio & pollicitis, sicut hæcenus fecit insistere, ut cæsareæ benignitatis effectum re potius quam scribendo sentiamus: in quo nihil veremur omne te studium & amorem pro nobis esse positurum, cum in id tua jam sponte & pietate incubueris, quemadmodum hæc plenius idem familiaris tuus, & nuntius etiam illic noster tuæ fraternitati explicabunt. Dat. Romæ in arce xv. novembris MDXXVII. pontificatus nostri anno iv.

Interea certior factus est Clemens ab archiepiscopo Calaritano, navim Hispanam spoliis urbis sacris & profanis onustam sæva adeo tempestate in Sardinico mari concussam, ut milites, qui plures sanctorum reliquias secum vehebant, periculum in religionem verterint, timoreque perterriti archiepiscopo Calaritano eas reliquias tradiderint, a quo summa veneratione receptæ & in principe ecclesiæ honorificentissimo loco reconditæ fuerunt: cum vero rogaretur ab illo Pontifex ut sacra illa pignora ecclesiæ Calaritanæ attribueret, respondit (a), se opportuniore tempore ea de re consilium capturum.

Venerabili fratri Hieronymo archiepiscopo Calaritano, &c.

Ex literis fraternitatis tuæ pie & amanter ad nos scriptis intelleximus, quemadmodum devino consilio ea sanctorum reliquie, quas nonnulli cæsarei milites direpra urbe in Hispaniam navim deferebant, prædam simul prophanarum sacrarumque rerum asportantes, orta apud Sardiniam tempestate, ab iisdem militibus periculo deterritis penes tuam metropolitanam ecclesiam depositæ & relicta fuerint: quod nobis quidem una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, qui nobiscum sunt, summa animi lætitia accepimus, quod venerabilia illa ossa simul impiorum manus effugerint, simul ad religiosum præfulem, insignemque ecclesiam delata fuerint, ubi cum debito honore recondita venerentur. In eo enim haud dubie multis modis divina virtus emicuit, dum sanctos suos liberat, impios milites monet, piosque antristites, præfides, ac populum sanctorum hospitio & depositione honestat. Benedictus itaque Dominus in sanctis & electis suis, laudetur idem in mirabilibus suis, gratiæ ei agantur pro muneribus suis, quibus nos ex hac re consolari dignatus est: nostram enim calamitatem ferimus patienter, ut debemus; hanc autem indignitatem religionis divini que honoris labefactionem summo dolore

Cæsarea facta non consenti- re verbis.

XLIV. Sacre reliquie plures ex urbe ave- ctæ.

(a) Ib. p. 351.

Divina ultio se- qui impio- os vilia.

Confignata ab is archiepiscopo Calaritano reliquia.

(a) Petr. Just. l. 12.

XLV. Hispanorum pars naufragio merfa. (b) Ext. lib. 2. lit. princip. pag. 80. Officiose Caroli V. literæ.

lore animi conspiciamus, nonnunquam mirati quid isti in nos, sed tristari quid in Deum & sanctos ejus sciverint. Tuam itaque fraternitatem summe commendamus, ut debemus, in Domino, & quod nos suis literis, commemorationeque scripturarum pie consolata est, & quod eas reliquias debita veneratione suscipit, & quod super his nos officiose consuluit, additis precibus, ut eas suæ Ecclesiæ conce- dere dignaremur; quod nisi essemus hæc temporum procella ita perturbati, ut nihil decernere in tanto motu possimus, non distulissimus hoc desiderium fraternitatis tuæ populique tibi commissi, quin quod munus Dei voluntas ad ista loca detulisset, nos nostro assensu ratum faceremus: sumus tamen eo omnino animo ac voluntate, ut his rebus, si quando Deo placuerit, compositis, vestre in hoc devotioni, quo plus potius annuamus. Interim vero requirimus & exhortamur fraternitatem tuam in Domino, ut qua cepit cura ac pietate ipsas reliquias honorifice haberi, ac debite venerari faciat, ut illæ simul vestre pietatis, alienæ impietatis, Deique mirabilium testes ac monumentum perenne sint, simul per merita sanctorum, quorum sunt, patrocinentur fraternitati tuæ & universis istius regni populis, quos Deus omnipotens benedicat & protegat. Dat. Romæ in arce xx. novembris MDXXVII. pontific. nostri anno iv. Sane peritisse naufragio Hispanos cum maxima spoliolorum urbis parte refert Petrus Justinianus (a).

Biduo post Carolus V. fallaci rumore ex Galliis allato de Pontifice in libertatem vindicato, id ei gratulatus est per literas sua manu exaratas (b): nullam quidem ab administris de ea re certum nuntium accepisse; facile tamen opinari, eos mandata de ipso ex custodia educendo confecisse: professus est illius libertatis fama recreari, ut captivitatis nuntio antea indoluerat: tum adjecit se veri & optimi filii officia non prætermitturum, si Clemens patris & pastoris optimi munus obiret, constitutumque sibi esse vires suas pro amplificanda sedis Apostolicæ dignitate exercere, inque rebus omnibus honestis illius votis consensurum: tum preces addidit ne se æmulo- rum cæsareæ dignitatis fustis & invidia circumveniri pateretur, demissaque pedibus & manibus pontificiis libans oscula longam & felicem vitam ei compre- catus est; seque humilem pontificiæ beatitudinis filium inscripsit Burgis xxii. novembris MDXXVII. Interea calamitatis obrutus in carcere re vera detinebatur Pontifex, ac ni Gallici exercitus

victoris imminentis terror Hispanos perculisset, serius longe ac nonnisi acerbioribus conditionibus libertatem obtinisset (c), ut ipsummet ad Gallum & Anglum Reges scripsisse, suo loco videbitur.

Labente mense decembri, cum Franciscus de Angelis Minorum ordinis supremus minister ad Carolum V. inter- nuntius apostolicus pro rebus Christiani imperii pacandis a Clemente sexta ejus mensis die fuisset decretus (d); jamque maximo cum incommodo ad satiamam proditorum religionis Christianæ avaritiam undique petita a Pontifice opes collectæ effusæque fuissent, dies nona decembris condita est (e), qua e funesto carcere Christi vicarius in libertatem restitueretur; cum ipse subveritus ne Hugonis Moncatæ artibus adhuc detineretur (nam cæsareus cubicularius, cui Migliaut nomen inditum erat, ejus liberationi oblatum, tædio rerum Neapolim concesserat ubi impietatis præmia proximo anno retulit una cum Hugone Moncata non aliter, quam Lanocius prorex, qui hoc ipso anno e vivis ereptus erat) mercatoris cultu subornatus militarem custodiam elusit: de quo hæc narrat Paulus Jovius (f): In componenda transactione liberandi Pontificis strenue sagagentibus Pompeio Columna, Hieronymo Morozzo (hos enim certis liberalibusque promissis reconciliatos, & piis emolitis precibus ita in partes traduxerat, ut Cæsaris decreto quod Angelicus cucullatus adduxerat, mirifice faverent) res apposite confecta est, eoque facilius, quod Ugo Moncata, & Verrejus, incerti & saepe transversi consilii homines, Neapolim concessissent, & Aurantius apud Galeriam vicum hyemaret, utpote qui suo pre ingenio caprueque mutabili, & semper suspicose perplexo, novas difficultates negotio allaturus esse crederetur. Itaque post septimum carceris mensem Pontifex cæsarianorum, Alarconisque præsertim judicio dimittendus decreto, vix dum perscripto, cum se exiturum postriduo dixisset, intempesta nocte evasit, nihil prohibentibus portæ custodibus, cum perasatus & penatus, subductaque & velata barba se dispensatoris ministrum ignobili eo habitu mentiretur; dispensator enim se preparandis alimentis exituro Pontifici ad singulas Cassiæ viæ mansiones precursurum dixerat: evasit autem urbe oculta porta, que est in vaticani viridarii extremo ad turrim rotundam angulo, cujus clavem ab olitore paulo antea Pontifex imperarar. Atque eo modo elusis custodibus Hispanico militari equo vectus, quem ei dederat Aloysius Gonzaga cognomine

(c) Lib. brev. an. 1527. pag. 368. XLVI.

(d) Ibid. pag. 423. Cæsareorum ducum insignis improbitas. (e) Gubern. l. 18. Belc. l. 19. n. 44.

(f) Jov. l. 25.

Pontifex ignobili cultu ex servitute evadit.

mine Rodomontes, cuius fratrem adole-
scem nomine Pyrrum Pontifex in his
erumnis propensissime legerat in senatum,
ad iter sese extendit, subterque Cæsanum
vicum & baccaviam silvam Capranicæ
paulum moratus, ad Orbitum oppidum
naturali circum ambientis vallis libe-
rata permunitum contendit admirante mo-
ram & semidecepto Alarcone, qui ut Pon-
tificem ad quotidiana sacra e cubiculo pro-
deuntem salutaret, in multam diem ex-
pectarat, non semel increpita apud cubi-
lios surgendi tarditate, cum Pontifex
vel obdormiscens excitandus ad iter vide-
retur, quod ægre uti longum & turulen-
tum his brumalibus præsertim diebus ob-
eundum foret.

XLVII.
Noctu
Urbem
veterem
ingreditur
Clemens.
(a) Guicci.
l. 18.

Nullis comitantibus Cardinalibus no-
ctu Urbem veterem ingressum addit Guic-
ciardinus (a) neque a pluribus sæculis audi-
tum, ut Romanus Pontifex ex tanta poten-
tia in tam infelicem statum decideret; nec
minus admiratione dignum fuisse, ex adeo
miseranda servitute brevi in pristinam po-
tentiam majestatemque assurrexisset; ex
quo patet quanta veneratione Christi-
anus populus Romanum Pontificem pro-
sequatur. Ita Urbeveterem receptus Pon-
tifex ad Lautrechium decreti a Regibus
Gallo & Anglo belli pro ipso liberando
ducem has literas dedit (b).

(b) Lib.
brev. an.
1527. pag.
366.

Lautre-
chium
certiorem
efficit de
libertate
recupera-
ta.

Domino de Lautrech.
Dilecte fili. Valde nos in captivitate
constitutos recrearunt aliquot literæ nobi-
litate tue; ex illis enim singularem tui
Regis, nostri in Christo filii charissimi, in
liberandis nobis sedequè Apostolica asse-
renda, voluntatem pietatemque cognovi-
mus: quibus etiam tuam ipse operam ac
alacritatem adiciens, omniaque nobis a-
mantissime pollicens, omni ex parte no-
strum tunc mœrorum allevasti. Verum
cum tunc tibi rescribere sine evidenti pe-
riculo non possemus loco & custodiis pro-
hiberi, quamprimum ex illa calamitate
emersimus, ad charissimos in Christo filios
nostros Francorum & Angliæ Reges illu-
stres, atque ad te mittendum gratiasque
vobis agendas duximus, quod pro nobis
liberandis tantum illi virium, studii &
amoris una cum cæteris contulerint, tuque
ea ipsa singulari tua virtute, & in nos
benivolentia consociaveris. Itaque tibi de
his tuis tot officiis ac potius beneficiis gra-
tias agimus, utinamque referre aliquando
possimus: tu enim non solum ipse incubi-
stisti, quoad tibi licitum fuit, in liberatio-
nem nostram, quod erat tuæ virtutis; sed
etiam suavissimi, ut quoquo pacto nos libe-
raremus, quod fuit tui in nos amoris; sed
de his omnibus ac necessitate intolerabili,
qua compulsi ad nos liberandos fuimus,

ideo nunc minus dicemus, quod nuper re-
gium per hominem ad te jam profectum, &
nunc ad tuum & Angliæ Reges literis no-
stris ea omnia copiose explicavimus, ac pro-
pediem per alium nostrum, quem ad te &
eosdem Reges mittemus, diffusius expli-
cavimus. Cum enim omnis alia ratio libe-
rationis nostræ vel sera vel perdifficilis ap-
pareret, omniaque iam nostra & S. R. E.
ad ruinam collaberentur, cumque quantum
tua nobilitas progredere longius, tanto
illi magis suas conditiones exacerbarent,
post octavum denique mensem necessitate
parere, & quascumque nobis dederunt con-
ditiones accipere coacti fuimus, illo præ-
cipue animo & cogitatione, sicut testis
nobis est Dominus, ut aptiores magisque
idonei vobis & omnibus in communis tra-
ctatione boni esse possemus. Nec vero, fili-
minus nunc tibi debebimus, quam si tibi
penitus progredi, & nos liberare conti-
gisset; id quod scimus te omni studio con-
tendisse, ut efficere posses: sed prorsus ma-
ximam nostræ liberationis partem tuæ felici-
tati ac virtuti referimus acceptam: tua
enim arma in initio prospere celeriterque
commota quantum istic momenti ad tuas
laudes, tantum traducendis illorum ani-
mis ad nos liberandum præbuerunt. Quare
eo simus necesse est erga te & tuum Re-
gem animo & voluntate, ut non solum
pro suscepto ad nos liberandum hoc po-
stremo bello, sed etiam pro ipsa libera-
tione, quasi inde profecta perpetuo de-
beamus: id quod omni tempore, omnique
in re, quantum nobis licuerit, re ipsa
conabimur ostendere. Interea, fili, ut nos
tue virtuti valde affectos, tibi que valde
debere, ex his existimes, te plurimum in
Domino adhortamur. Dat. in civitate no-
stra Urbeveterana die XIV. decembris M-
DXXXVII. pontificatus nostri anno v.

Quæ ac-
cedebat
propius
Hispani
acerbiores
se præ-
buere.

Multum
profuisse
ut libera-
retur
commen-
dat.

Meminit hujus diplomatis Franciscus
Guicciardinus (c), illiusque sententia-
rum præcipua capita assert. Quo eti-
am die consignatæ sunt aliæ Clemen-
tis ad Ludovicam Regis Gallorum ma-
trem datæ literæ, quibus ei significavit,
se necessitate adactum ob religionis &
ditionis ecclesiasticæ imminens excidium
cum hoste pacisci, seque inter Carolum
V. & Franciscum interpretis concordie
munus suscepturum.

XLVIII.
(c) Guicci.
lib. 18.
Testatur
Clemens
ob excidi-
um client-
um paci-
fici coa-
ctum

Ludovicæ de Sabaudia ducissæ En-
golismensi matri Regis
Christianissimi.
Tuam nobilitatem omni studio requiri-
mus & rogamus in Domino Deo, ut ipsa
boni consulere, & idem suo serenissimo
nato nostro in Christo filio charissimo per-
suadere velit, si octavum post mensem
captivitate tolerata cum tantum tui nati
stu-

studium & apparatus ad nos vi liberan-
dos proficere non possent, tandem habui-
mus rationem miserorum populorum no-
strorum religionisque & divini cultus,
ne penitus collaberentur: sumus tamen eo
animo, ut debemus, ut hanc ipsam libe-
rationem vestræ auctoritati apud serenissi-
mum Cæsarem pro nobis interpositæ ve-
strisque armis tanto studio commotis ma-
gna ex parte referamus acceptam, & c.
Datum Orveti XIV. decembris MDXXXVII.
anno v.

XLIX.
Gallo &
Anglo
Regibus
gratias a-
gat.

Egit Clemens aliis literis Francisco
Galliæ & Henrico & Angliæ Regibus,
quos foedus pro liberando vi armorum
Pontificis pepigisse vidimus, eadem pene
verborum formula conceptis maximas
gratias, quod injuriis fedi Apostolicæ
illatis commoti ingentem pro ipso ex-
hostium servitute eripiendo mississent e-
xercitum, cujus terrore minus graves con-
ditiones hostis exegisset; pactioemque
cum Cæsaris indictam exactavit: se
enim necessitate fuisse adactum ad le-
vandas populorum Romanæ ecclesiæ cli-
entum calamitates (a).

(a) Clem.
VII. lib.
brev. ann.
1527. P.
368.
Pont. ad
Anglum
lit.

Regi Angliæ.
Consecuti tandem sumus, Deo nobis mi-
serente, liberationem nostram, ac nunc fe-
re primum in loco nobis tuto ac libero con-
sistimus, quod ut statim nobis licuit, tuæ
serenitati, quamquam illi forsitan jam no-
rum, nostris literis significandum duximus;
quippe que sicut nostris casibus tanto af-
fectu & pietate indoluit, tantumque ipsa
armorum una cum charissimo in Christo
filio nostro Francisco Francorum Rege
Christianissimo, ac cæteris pro nobis liberan-
dis commovit, ita hac ipsa liberatione sum-
me gavissimam confidimus. Nos quidem
ipsi hujus lætitiæ fructum sentire non pos-
sumus, quod tanta nostri indignitate, tan-
toque sedis Apostolicæ detrimento, quan-
ta tua serenitas intelliget, id fuimus ade-
pti: sed tamen, fili charissime, id quod
potes profecto existimare, quodque res ip-
sa testatur, nulla nos nostra voluntas in
id traxit, sed vis ac necessitas compulit:
cum enim tot jam menses, tantam acerbi-
tatem una cum venerabilibus fratribus no-
stris perpepsi, nullum malis nostris finem,
aut alterius liberationis spem propinquam,
partemque alia nostrarum rerum omnium,
præcipueque divini honoris & religionis
excidium & ruinam cernebamus, nec sin-
gulare tuum studium ac voluntas ad nos
vi liberandos proficere posse viderentur,
quin in dies magis res nostræ deteriores,
& conditiones acerbiores fierent, descen-
dimus necessario ad eas conditiones, quas
a nobis illa, cui jam obisti nullo pacto po-
terat, necessitas extorsit. Nos quidem ad

hoc non rerum privatarum, non persona
nostræ respectu aut periculo devenisse illud
inter cætera argumento est, quod res om-
nes nostras privatas amisimus, quodque
indignissimam captivitate octo jam men-
sibus toleravimus, nec diuturnius incommo-
dum aut periculum nostrum subire recu-
savissimus, si nullius alterius, quam per-
sonæ nostræ iactura faciendâ fuisset: sed
cum præter infelicissimam urbem omnis S.
R. E. status, quem a prædecessoribus no-
stris integrum acceperamus, quotidie dis-
cerperetur diripereturque, cum corporum
animarumque assiduis detrimentis, simul-
que Dei honor & cultus ubique imminue-
retur; tum nos, qui privatis malis obdure-
ramus, publica negligere diutius non po-
tuimus, ac tum denique nos non solum no-
strorum officialium, sed omnium, qui no-
biscum erant S. R. E. Cardinalium volun-
tas & assensus, ad subveniendum tot po-
pulis infelicibus, permovit: qui quidem
fratres nostri a nobis distracti pro nobis
obsides fieri, & novam ipsi captivitatem
subire non recusarunt, ut saltem nos libe-
rari publicis mederi possemus: nec vero tuæ
serenitati, qui nihil aliud se cupere osten-
debat, nostram liberationem quacumque
via adeptam displicere posse arbitrabamur;
cum præsertim illa non aliam ob causam
pia arma suscepisset, quibus nos quidem ac
tue auctoritati, quam pro nobis apud se-
renissimum Cæsarem interposuisti, hanc i-
psam liberationem maxima ex parte refer-
re possumus acceptam: illorum enim me-
tus non solum ut citius liberaremur; sed
ut quæ gravissima fuerunt ne multo essent
graviores conditiones effectisse videtur. Qui-
bus de rebus omnibus ut plenius ac parti-
cularibus tuam serenitatem edoceremus,
remittimus ad eam propediem dilectum
filium protonotarium de Gambarâ nunti-
um nostrum non solum ut instructum a no-
bis, sed ut restem omnium erumnarum no-
strarum & hujus ipsius, quam diximus,
necessitatis.

Quantum
profue-
rit sub-
missus ab
eo &
Gallo e-
xercitus.

Nunc te, fili charissime, per illam, qua
semper inter nos conjuncti fuimus beni-
volentiam & hortamur & rogamus, ut
hoc totum æqui bonique consulere, & eo,
quo a nobis profecta sunt, animo suscipere
velis; cum etiam nostræ usus benivo-
lentie tibi ac cæteris paratior nunc futu-
rus sit, quam si captivi essemus, ad sanan-
da tot misere Christianitatis vulnera, pa-
cemque universalem, ecclesiasticamque
rem & dignitatem, una tecum procuran-
dam; in quod nos quidem tuo quoque, ut
speramus, auxilio ita incumbemus, ut nul-
lam in rem unquam magis; ac si id cer-
nere aliquando merebimur, tum nos nostro-
rum malorum non pœnitebit; sed hæc om-
nia

L.

omnia latius idem noster nuntius non explicabit, cui & dilecto etiam filio nostro Joanni Cardinali de Salviatis legato nostro fidem tua serenitas habebit: Nos tibi, fili charissime, pro tanto tuo studio ac benevolentia, quam nobis & sanctæ Romanæ ecclesiæ, pro tua ac tuorum majorum consuetudine in hac re cum literis ad nos, tum nuntii ad serenissimum Casarem, ipsa denique susceptione armorum exhibuisti, gratias agimus quam maximas possumus, animoque habemus multo majores; nec unquam tantum tuum amorem, & pro nobis voluntatem ex animo aut memoria abiciemus, Deum interim optimum deprecantes, ut quoniam tua beneficia illius honori & Ecclesiæ suæ tutelæ exhibita nostram facultatem referendæ gratiæ exsuperant, ipse pro nobis se remuneratorem in tuis præcipue natis tibi restituendis, tuæque serenitate consolanda præbere dignetur. Datum in civitate nostra Urbervetana XIV. decembris MDXXVII. pontificatus nostri anno V. Conceptæ iidem verbis aliæ literæ transmissæ sunt ad Franciscum Regem, in quibus addidit Clemens se pro liberandis ejus filiis obsidibus curas adhibiturum.

LI.
(a) Ib. p. 367.

Extant aliæ literæ scriptæ eodem argumento (a) ad Thomam Wolfæum Cardinalem Eboracensem, quem pro liberando Pontifice legationem obiisse in Galliam, ac fœdere Gallum Anglumque junxisse in Casarem, authoremque fuisse ut Cardinales Avenione pro ferenda Romanæ ecclesiæ in tanta calamitate ope congregarentur, diximus supra: In hanc, ait Clemens, te, fili, curam tua persona & dignitate atque ista tanta auctoritate & gratia dignam advocamus, ut consilia eorundem Regum, quæ pia & recta per se futura confidimus, in commune hoc bonum universalis pacis, redintegrandæque omnium præcipue Apostolicæ sedis, cuius tuendæ onus nobis ac tibi commune est, rei & dignitatis traducere velis; quo quidem opere nullum aut majus aut gloriosius, aut Deo gratius excogitari potest, &c. Datum in civitate nostra Urbervetana XIV. decembris MDXXVII. anno V.

LII.
Ditio ecclesiastica misere laniata.

Misera quidem tum erat ecclesiastici imperii facies: cadente enim Roma, oppressoque Pontifice Mutinam invaserat dux Ferrariensis, Veneti Ravennam honesta tuendæ illius speciei detinebant, Perusum Urbinas ad Balonium traduxerat, Bononiam affectabant Peppuli, Camerinum Sarra Columna occupaverat, Ostiam, Civitatem veterem, Viterbium, & alias arces insidebant Hispani, Narniam Interamnemque oppugnave-

rant & exciderant Germani, qui decima septima Julii egressi urbe iterum septembri exeunte redeuntes, majorem quam antea terrorem miseris Romanis intulerunt: quorum calamitates describit Johannes Barrolius, qui ab Hispanis captus fuit, in literis ad Petrum Justinianum amicitia conjunctissimum scriptis (b), in quibus hæc refert: Fugienti occasionem nactus, Romam magnis itineribus contendi, quam ubi ego adeo eversam, adeo deformatam inspersissem, non solum dolui atque ingemui, sed etiam in uberrimas lachrymas sum resolutus, cogitans præclaram illam urbem atque olim rerum omnium dominam, nunc ad tantam tamque insignem miseriam redactam, tot generosos illustresque viros tormentorum assiduitate periisse, tot nobiles atque ingenuas matronas stupratas, tot honestissimas virgines violatas, tot miseros senes jugulatos, tot liberos a complexu parentum raptos, sacratissima templa profanata, nullum denique locum in tam ampla civitate extitisse, qui non cæde atque ruinis, vastitate atque incendio laboraret: atque ut verè scias quam magna atroxque fuerit Romanæ urbis everso, vidi ego, vidi atque diligenter observavi ipsos etiam hostes sæpius lugentes Romanas calamitates, neque multo post, tanta inopia rei frumentariæ laboratum est, ut non solum plebei, sed etiam nobiliores potentioresque homines herbas & vilissimas quidem herbas esitarint. Illud etiam videtur scitu non indignum, atque ad declarandam fortunæ varietatem satis accommodatum, visos fuisse sæpius quosdam opulentissimos viros panem ipsum ostiari mandicasse. Hanc autem tantam atque tam eximiam rei frumentariæ charitatem tam atrox pestilentiæ vis subsecuta est, ut quotidie ducenti atque amplius homines interirent: ista tam ingens contagio ita in dies magis magisque invalescebat, ut vidisses loquentes homines in terram labi, vias ipsas mortuorum cadaveribus refertas, atque isto tam contagioso morbo arreptos vix quatuor horas supervivere, &c.

(b) Ext. apud Petr. Just. l. 12.

Romanorum miseranda calamitas.

Famem consequuta pellis.

LIII.
Solicitatus Pont ut tyrannidem Hispanam ulciscatur: (c) Guic. l. 18. Responsum Clementis. (d) Lib. brev. an. 1527. p. 370.

Excitare Pontificem jam libertati restitutum ad vindicandas sedis Apostolicæ offensas nisi sunt Gallus & Anglus, misosque ea de causa a Lautrechio oratores ad Clementem refert Guicciardinus (c): Pontificem vero superioribus percussum malis respondisse, se viribus opibusque exhaustum inutilem bello futurum, rerumque exitu prætolari constituisse. Extant in pontificio regefito literæ ad eundem Lautrechium exeunte anno missæ (d); quibus significat, Casalium & Tri-

vultium ejus oratores se audisse, atque ex Galliæ & Angliæ Regum erga sedem Apostolicam benevolentia, ipsiusque Lautrechii successibus prosperis, adeo ut secum felicitatem rapere videretur, voluptatem cepisse, atque in spem adduci, eo authore pacem Christiano imperio, pristinaque cuique ordini dignitatem restitutum iri, quæ literæ ita consignatæ sunt: Dat. Orveti XXII. decembris MDXXVII. anno V.

LIV.
Impietas Lutherana aucta.

Hactenus luxit historia Christi vicarium una cum tredecim Cardinalibus in custodia inclusum, ac ditiosis ecclesiasticæ excidium. Recenseamus nunc ut eodem tempore in Germania hæresiarchæ summa furenti libertate potirentur, novaque in dies pullularent hæresum fœdissimarum monstra, utque profanatis sacramentis, baptismo ipso, cui Lutherus quodammodo pepercerat, conculcato, spretis sanctis, Christum aggressi eum negarent Deum, sed prophetam tantum dicerent cum Mahometanis: immo iis nequiores referente Luthero, Christum Baptismumque ejus nihil esse dicerent: eo denique progressa est seditio, ut cum Cæsar tanta dissimularet scelera, neque ad opprimendos hæresiarchas, sed ad Romanam Ecclesiam opprimendam vires convertisset, ipsi inter se mutuo digladiarentur: Lutherus ipse, inquit Coclaeus, in Zuinglium & Colampadium alios novos Wiclephistas, bene prolixum edidit librum theuonicum, cui hunc inscripsit titulum: Quod hæc verba Christi: Hoc est corpus meum, &c. adhuc firmiter stant contra fuermericos spiritus. Multa igitur de fuermeris eo in libro queritur: depingit deinde hic hæresiarcha hæreticos suis coloribus. Artis suæ non obliuiscitur, scilicet diabolus, & inter nos quoque aliquid seminis sui occulte immiscuit: at circa hoc non subsistet, sed incipit a minimis nempe a sacramentis; quamvis ea in re scripturam in decem ferme foramina atque effugia tam laseraverit, ut ego turpiorem hæresim legerim nunquam quæ in initio tot inter se capita rot sectas habuerit, etiamsi in principali causa, utpote in persequendo Christum unanimes existant. At ulterius procedet pluresque aggredietur articulos, quemadmodum jam oculis scintillat, baptismum, originale peccatum atque Christum nihil esse. Hic rursus erit in scriptura tumultus ac tanta discordia tot sectæ, ut cum Paulo bene possimus dicere: mysterium iniquitatis jam operatur quod multe post eum sectæ essent futurae. Et post pauca: Video hæc in causa nihil aliud quam iram Dei qui diabolo frenâ relaxat ad excitandos hujusmodi adeo crassos, rudesque er-

Lutherus pugnat in sacramentariis.

Agnoscit in sectarum copia dæmonem operari mysterium iniquitatis.

rores ac tenebras palpabiles, ut puniat turpem nostram ingratitude, qui sanctum evangelium tam vile atque contemptum habuimus, ut iniquitati, sicut Paulus ait, credamus, eo quod charitatem veritatis non recepimus.

Neque deest fuermeriti huic quidquam, nisi quod nova est: nos enim Germani tales socii sumus, quidquid novum est arripimus, eique adhæremus velut satui: si quis prohibet, is nos ad hoc furentiores reddat: sin nemo prohibeat, nos ipse statim exsariamus, & fastidimus, inhiantes suminde ad aliud novum quid: diabolus vero id prærogative habet, ut nulla doctrina nullumque somnium tam ineptum exoriri potest, quin ad illud reperiat discipulos, & quanto ineptius, tanto citius. At solum verbum Dei manet in æternum: errores circa ipsum semper oriuntur & occidunt. Hæc Lutherus, quæ ipsi & sectatoribus æque ac Zuinglianis conveniunt: Romana enim, non Lutherana, fuit ecclesia circa quam orti sunt semper novi errores, & occiderunt: nec Lutherus meliori jure, quam alii impostores, verbum Domini sibi arrogavit, quo errorum suorum turpitudinem subornaret, multis interjectis, dum ineptias suas, quod nempe corpus Christi ubique sit, tuetur, grave adversariorum argumentum ineptissime refellit, suamque & aliorum novatorum insaniam detegit: Super hunc, inquit, sermonem alios forsitan fuermeros acquiram, qui me capiant & dicant: Si Christi corpus in omni loco est, ergo illud devorabo & potabo in omnibus tabernis ex omnibus scurellis, vitris & cantharis, & sic nulla erit differentia, inter meam & Domini mensam. Huius quam egregie eum devorabimus: tam turpes enim porci sumus nos infelices ac perditii Germani majori ex parte, ut neque disciplinam, neque rationem habeamus: & quando de Deo quidquam audimus reputamus perinde ac si essent histriionum fabulæ. Talia nunc & dicta & facta contra sacramentum istud reperiuntur in plebe, quæ per fuermerorum doctrinam seducta est, ut potius mori quis debeat, quam vel unum ad eos scribere sermonem; nam non prorunt, quando audiunt nihil esse, & volunt in illud cacare, ac nates ex eo tergere.

LV.
Descripta ab eo Germanorum vastantia.

Seipsum convincit Lutherus dum alios oppugnat. Ubique-tariorum principia inepta.

Videant novatores qualem & quantum evangelistam, qui tam inhoneste loquitur, & sua verba, verba Domini appellat, secuti sint. Pergit dicere Lutherus, seque una cum aliis hæreticis, quos non puniendos jam ante contenderat, dignum supplicio arguit: Sæcularis potestas deberet ejusmodi blasphematores punire: im-

LVI.
Hæresiarchæ jactantis se organum Spiritus sancti spurcicia.

Hæreticos muniendos jam decernit Lutherus.

pudentia est & audax temeritas, cum pro-

LVII.

Animadvertendum in his primum est, Lutherum cum docente ita dæmone sacerdotium, atque adeo panem in corpus Christi commutandi potestatem sustulisset, nec tamen negare posset Christi corpus in Eucharistia existere, foedissimum errorem commentum, Christi corpus ubique esse: quem cum id omnibus sectatoribus non placeret, iique objicerent sublatum hoc pacto Eucharistiæ sacramentum; cum mensa Domini a tabernarii mensa non differret, parique ratione in utraque corpus Christi existeret, vi argumenti victum ad convitia superiorum furentis more confugisse. Is vero error, cum jam late serperet, in concilio Senonensi, de quo inferius agetur, damnatus est: cumque; ut dicebamus ab omnibus Lutheranis non fusciperetur, illius delirii sectatores Urbiquetariorum nomen traxere. Advertendum secundo in superioribus Lutheri convitiis in alios sectarios fuis quantum impositor ipse secum pugnaverit: Tale, inquit Coclaeus (a), erat rum Lutheri de Germanis iudicium quando plurimos a sua secta ad novos fuerme-ros transire videbat, quibus tamen paucos ante annos, dum sibi adhererent, uliro tradebat facultatem iudicandi de omni doctrina, ac de omnibus etiam Papæ & generalium conciliorum decretis.

LVIII. Zuinglius & Ecclamp. in Lutherum infurgunt.

Addit author, mox Zuinglium & Ecclampadium contra Lutherum Germanicos libros edidisse, semperque illi dum vixere, adversatos, nec paucos sectatores præsertim Argentinæ, Basileæ, Constantiæ, Usinæ, Augustæ, Turegi, ac Bernæ, sibi conciliasse. Ut vero catholici hosce hærefiarchas inter se certantes confutarint subdit idem Coclaeus: Quos ta-

NOTE

[1] Tertium Erasmi scriptum pro afferenda hominis libertate, cujus hic meminit Annalista numquam edendum fore, Lutherani sibi blandiebantur, rati librum Lutheri de seruo arbitrio adeo totum argumentum illud excussisse, ut ejus refutandi spes omnis viris etiam doctissimis, Erasmo præsertim, sublata esset. Id asserit Spalatinius qui annales suos cum præcedenti anno clausit; narrat enim eodem anno 1528. Dixit nobis in cæna Matthias Leimbergius Erasmus Rot. mire confternantur editione serui arbitrii, ei libello non responsum; jam scribere de conjugio. MANST

men omnes evidentissime confutavit & convincit venerandus pater Joannes Eyscherus Episcopus Rossensis in Anglia libris quinque, & Jodocus Clichtoveus rheologus eximius in Gallia libris duobus, quibus nemo eorum hætenus respondit: transtulit quidem Eyscheri quinque prologos in rheutonicum Joannes Cochlaeus: Verum tanta est dementate plebis perversitas & pertinax adhesio, ut nihil in contrarium vel audire vel legere dignentur, ne de opinione semel concepta vacillare aut dubitare quidquam videantur.

Inter alios, qui adversus Lutherum hoc anno scripsere, Erasmus, [1] qui licet catholicus videri vellet, privatarum tamen hæresum, quas recenset Albertus Pius (b), & in concilio Senonensi damnatas vituri sumus, lue pollutus erat, tertium librum insignem & prolixum profferenda humana libertate edidit, in quo uti ab amicis catholicis erat rogatus, omnia de seruo arbitrio Lutheri argumenta dissolvit, atque inter cætera hanc in ejus libros & pseudoevangelium sententiam memoria dignam protulit (c): Videor hoc mihi in Lutheri scriptis animadvertisse: non semper est intentus his, que scribit, nec id fieri potest ut hominis animus perpetuo sit intentus alicui negotio; semper tamen illi currit calamus: itaque, quo crescat volumen, plurima incidunt, que nihil aliud quam chartas explent: nunc repetit plus decies dicta, commutatis tantum verbis: nunc asseverationibus explet chartas: nunc inopris, salibus & infacetis facietis eximit tempus: nunc quidquid offertur, aut succurrit animo, quocumque modo detorquet ad causam suam ac præter convitia, quibus natura scater, habet verba quædam veluti magica, que non ratione, sed vehementia quadam afficiant lectoris animum, vel imbecillem vel parum eruditum: in quibus quoniam imaginatio plurimum valet iuxta physicos, fit ut quodammodo assentur spiritali, utinam sancto.

Isaneus tradit arte simili plurimis imposituisse Valentinum & Marcionem non mulierculis tantum sed & iudicibus, habebant verba quædam barbara incognita vehementia, imperiosa; ea mira fiducia pronuntiantes terribant iudices & infirmos

Qui scriperint adversus hos hærefiarchas.

LIX.

Erasmus in Lutherum scribit. (b) Albert. Pius l. 20. (c) Erasmi apud Cocl. in actis & scrip. Luther. an. 1526.

Illius de Lutheri sententia.

LX.

Stultitia ejusdem insignis.

mos rapiebant in suam sententiam: mulieribus etiam prophetie spiritum dabant iterum atque iterum jubentes, præcipientes, imperantes; ut tantum aperirent os asserverantes fore prophetiam fore quidquid dicerent, quid queris? incalcesebant magicis verbis imbecilles animi & affabantur non aliter quam qui commentitiis vocibus adjurari intumescent, fremuntque perinde quasi veris exorcismi verbis premantur hujusmodi vocibus, quum omnes Lutheri libri tum hic præcipue scater. Addit aris dodonæi loquacitatem, aut si quid illo est loquacius ut lector quamvis sanus & integer tamen hoc tædio delasseretur, Interjectis nonnullis addit: Quid autem stultius, quam, cum eo disputare, qui nihil admittit nisi scripturæ verba, sed horum interpretationem uni sibi reservans? immo, qui sibi permittit comminisci quoties commodum est, quod non magis e scripturis eluci potest, quam e pumice lac: & tamen sibi videretur mirificus disputator; atque ita re gesta sibi canit encomium. Et post alia: Hoc me docet certe sensus communis, fieri non posse, ut sincero pectore causam Dei tractet, qui concitatis tantis in orbe tumultibus, ludit ac deliratur sanis ac discretis, nec unquam expletur. Nec stultitia cavere potest tanta insolentia, quantum adhuc in alio vidimus nemine: nec cum apostolico spiritu congruit tam scurrilis petulantia.

LXI.

Quale est evangelium, quod recipit tales, quales nimium multos novimus, quod agnoscit decoctorem scortis, alea, comesationibus, otio, luxuque perditum, nihilque sibi non permittentem, modo sibi nomen equis possit affingere: & hujus rituli res esse putat deludere creditorem, & si reperat multum, pro hoste ducere: & quoties urget inopia, huic aut illi, unde spes est præde, bellum indicere, publicumque latrocinium belli nomine fucare. Principi jus non est indicere bellum, nisi concilio adhibito, & is, qui pedem ubi ponat non habet, bellum indicit cuilibet, ac talibus est locus in novo evangelio, quibus apud ethnicos in civitate moderata locus non esset; hoc satis est, approbat mea dogmata: quid refert de factis, modo adsit fides? Fateor: olim & tales recipiebant evangelium, sed respicientes, sed transformatos; nunc quidam adeo non corriguntur per evangelium, ut potius videantur deteriores: nec fit ut peccare desinant, sed ut peccent impunitius, paulo post id ita demonstrat. Quid hic commemorum quanta inter evangelistas, [sic enim ipsi se vocant] dissensio, quam atrox odium, quam amarulenta contentio: immo quanta inconstantia, cum ipse Lu-

Ex Lutheri doctrina in graviora lapsi. Lutheri inconstantia.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

therus toties mutavit sua placita, & subinde nova paradoxa subpullulerat. Promittit sibi mirificam apud posteros memoriam: at ego potius auguror futurum ut nullum nomen sub sole fuerit unquam exécrabilius Lutheri nomine.

Dum Luthero prænucciabat Erasmus ipius nomen omnibus sæculis execrandum & detestabile futurum, ipse Lutherus scelerum furibilibus agitatus seipsum tolerare non poterat, adeout ad sedandos ætus conscientie, que illi tot & tantorum malorum, quibus Christiana respublica premebatur, fontem authoremque extitisse obiiciebat, ad cantharos generosioris vini & ampliores scyphos confugiendum amiculis insufurraret, ut egregie Ulembergius ex Jonæ ac Pomerani amantissimorum Lutheri scriptis enarrat (a): Dum, inquit, pugna ferret cum sacramentariis, dum serpunt Suvencckfeldiani, dum anabaptista in varias cohortes divisi cervices passim erigunt, Lutherus hæc rerum perturbatione territus, cujus se noverat authorem, in gravissimos incidit angores, & horrendam aliquandiu corporis animique pressuram sustinuit (b), quam illi per diabolum illaram fuisse Jonas & Pomeranus commemorant, qui velut oculari testes rei gestæ seriem descriperunt. Habuit initium paroxysmus iste sabbato post festum visitationis B. Mariæ virginis horis matutinis, idque tanto cum impetu, ut ipse præ mentis angustia nihil aliud quam ad extrema veniendum existimaret. Accersit igitur ad se Pomeranum, eique peccata sua soli confiteretur, rogans ut sibi consolationem suggerat e sacris literis, & peccatorum omnium absolutionem, impertriat, preces etiam pro se fundat ad Dominum, & potestatem sibi faciat postredie, qui dominicus dies erat, Eucharistiæ participandi. Ille territus insolito Lutheri sermone, quid hoc negotii esset vehementer mirabatur. Peracta confessione, Pomerano deinde commemorat quam intolerabiles animi cruciatus & angores pertulerit horis matutinis, eos certe graviores fuisse, quam ut verbis possint explicari. Addit porro: Quia me nonnunquam paulo hilariorem exhibeo in moribus externis, multi existimant me jucundam omnino vitam vivere, verum Deus perspectam habet morum meorum variationem. Sæpe proposui paulo majorem austeritatem & sanctitatem in gratiam hominum præferre, verum a Deo mihi donatum non fuit ut hoc exequerer. Subdit deinde Ulembergius.

Augescente hoc malo, & mediam capitatis partem occupante, ac si fontium aquarum audiret, aut molendini strepitum, ad lectum redire festinavit. Et paulo

LXII. Furiis conscientie torquetur Lutherus.

(a) Vlember. c. 19.

(b) Luther. to. 3. fol. 401.

Ad mortem anxius confugit ad sacramenta.

LXIII. Egrotudinem sibi immissam a deo non agnoscit.

paulo inferius : Hanc vero tam subita-
neam ac vehementem animi corporisque
ægritudinem non provenisse ex causis na-
turalibus, sed operatione maligni spiritus
illarum Lutherus ipse censuit, uti Jonas
& Pomeranus testantur. Quod si conditio-
nem temporum spectes, & publicum rerum
statum, tum ipsius Lutheri machinationes,
angores, quos illo die pertulit, ex morsu
conscientiæ subortos, non injuria dixeris.
Neque vero alienum est a sathana vetera-
roris malitia, si in animum sese fraudu-
lenter insinuet anxiis cogitationibus fluctu-
antem, & hujusmodi pavores augeat tre-
pidantis conscientia, adeoque afflicto af-
flictionem addat, præsertim si quis illum
admiserit consultorem, ejusque suggestio-
nibus locum dederit; uti Lutherum pri-
dem in nocturna disputatione de sacrificio
& sacerdotio fecisse supra demonstravimus.
In ea calamitate coactum Lutherum ami-
cis ægritudinem animi pandere refert
author.

LXIV.
Fateatur
amicis ca-
lamita-
tem su-
am.

Certe, inquit, quatuor fere mensibus,
postquam in hunc paroxysmum incidit, scri-
bit ad amicum quemdam ex intimis, se
velut rejectitium vermem animi morore,
& pusillanimitate spiritus duriter affligi
& gravius quidem, quam ut ferre tantos
angores possit. Et infra: Cæterum inter
varias suggestiones quibuscumque lætandum
fuit, illa cogitatio penetravit altius, eum-
que vehementer anxium reddidit, quæ de
vocatione ad dicendum, deque doctrina,
quam sub evangelii nomine propagabat,
animum subivit in hunc fere modum, ut
ipsius discipuli restantur: Tu prædicas,
evangelium scilicet? quis vero te vocavit
ad hoc ministerium? quis tibi præcepit, ut
hoc faceres? in primis autem, ut ad hunc
modum doceres evangelium, quo nemo mor-
taliū multis sæculis id docuit? quid au-
tem si Deo non placeat hic docendi modus?
quid si tua culpa tot animæ pereant, qua-
rum damnatio tibi sit imputanda? Tu cer-
to mutationem hanc instituisti, & autor
es turbarum omnium. Quot scandala pe-
perit doctrina tua? quanta malorum ilias
ex ea provenit? quam ingens hominum
multitudo per eam seducta est? His cogi-
tationibus se frequenter affligi fateatur, &
in magnas angustias adduci, ut nonnun-
quam ad inferni barathrum descendere
sibi videatur. Hanc vero molestam ac dif-
ficilem conscientia lætam ad extremam
usque ætatem sustinuisse videtur, in qua
ne vel conscientia ductum sequeretur pœ-
nitentiam suggerentis, vel diabolo despe-
rationem proponenti succumberet, iisdem
proculdubio remediis usus fuit, quæ aliis
in hoc genere suavit adhibenda, quorum
summa est abstinere prorsus a jejunio, e-

Doctri-
nam suam
habet su-
spectam.

dere, bibere, ludere, jocundis cogitatio-
nibus animum oblectare, bene curare ven-
trem & caput, bonum haustum sumere:
Mibi sane, inquit loco quodam, opportu-
num esset contra tentationes remedium for-
tis haustus, qui somnium induceret. Usus
autem fuisse liberaliore vivendi ratione,
& largiori haustu peccare solitum, Po-
meranus ipsius discipulus testatur.

Lusu &
ebrietate
sopire stu-
det tenta-
tionem.

Translatum fuisse ab eodem hæresiarcha
novum testamentum in Germanicam lin-
guam, ac multis locis depravatam dixi-
mus; tum etiam nefariis annotationi-
bus ad confirmandas hæreses subornatum:
& licet Hieronymus Emserus adulteratos
a Luthero textus edito libro redarguisset,
ignari tamen populi evangelii nomine,
& illecebra deliniti, illud per typogra-
phorum avaritiam sæpius impressum læ-
titabant, ac Georgium ducem, qui in
Misnia, Thuringia, & parte Saxonie do-
minabatur, ac Lutheri testamentum indi-
ctis pœnis gravioribus proscriperat, qua-
si evangelii opprefforem calumniaban-
tur: ad quam repellendam calumniam,
tum ad populos a Lutheri adulterino te-
stamento abducendos visum est, ut Em-
serus approbatam ab Ecclesia universa
latinam traductionem Germanicam fac-
ceret: qua edita Lutherani testamenti
nomen auctoritatemque apud plebem ob-
solevisse refert Cocleus (a), atque Geo-
rgium ducem eidem Emserianæ editioni
præfationem adjecisse, in qua pseudo-
evangelistarum fraudes impietatesque in
totius populi Germanici oculis defixæ fue-
runt. Inter cætera vero is princeps de re
catholica optime meritis ita proloquitur:
Eapropter nos maturo ac deliberato consi-
lio, atque etiam ex mandato & commis-
sione cesaræ majestatis Caroli V. domini
nostri omnium clementissimi dictam Luthe-
ri interpretationem, ac novum testamen-
tum dilectis fidelibusque nostris subditis ad
evitandas pœnas & damnarum corporis
tum animæ, intentione prorsus paterna,
debitaque, ac bona interdiximus, atque
etiam e manibus eripuimus: id quod Lu-
therus cum nonnullis complicibus suis no-
bis pessime imputantes criminati sunt nos
velut tyrannum ac persecutorem & hostem
sancti evangelii, ac verbi Dei, qui illud
libere legi ac prædicari in terris nostris non
permitteremus. In quo sane iniquissime no-
bis molesti sunt; speramus enim in Do-
mino, omnes, qui nos recte cognoscunt,
non aliter percepisse unquam, quam nos e-
vangelium ac verbum Dei, quomodo ab
Ecclesia catholica receptum est, libenter
audivisse: utinam & factu illud securi si-
mus; quod tamen facere, quantum gra-
tia nobis contulit Deus, studuimus ac de ca-

LXV.

Corrupta
a Luthe-
ro sacra
scriptura.

Cur tra-
ducta a
catholico
theologo
in Germ.
linguam.
(a) Cocleus
in actis
scripsit.
Luth.

Georgius
dux facti
causas a-
perit.

tero studuimus pro virili. Neque igitur ve-
rum evangelium, neque verum verbum Dei
sed dumtaxat Lutheri aliorumque pseudo-
evangelicorum concionatorum fallaces doctri-
nas, sermonesque, & scripturas in terris
nostris suppressere, intendimus: in quo sane
proposito, constanter, Deo volente, per di-
vinam gratiam usque in finem perseve-
rabimus.

LXVI.

Reforma-
tionis spe-
cies fallax
pretensa
ab hæreti-
cis.

Speramus autem & confidimus, eos quo-
que, quibus ignoti sumus, & qui post nos
venturi sunt, ex subsequenti commemo-
ratione fructuum, qui ex Lutheri alio-
rumque suermerorum doctrinis enati sunt,
nos facile excusatos in hoc habituros esse:
quævis enim Lutherus rem primo sub
prætextu cuiusdam reformationis & emen-
dationis abusivum, qui apud & ecclesiasti-
cos & seculares radices egerunt, incæpe-
rit, verbis tamen ac factis non indica-
vit, sese non intendere rem emendare,
sed prorsus evertere, quemadmodum sepe
gloriatur eo se rem perducturum esse (ne-
que item ulli ad hoc labori pepercit, &
de hoc maxime procevit) ut intra pau-
cos annos nullum templum, collegium, sa-
cellum, aut monasterium, nullus presby-
ter, monachus, aut monialis, nullus item
episcopus, aut princeps sub celo perma-
nere debeat, neque in his contentus, ve-
rum etiam totam Ecclesiam catholicam ac
sanctam fidem nostram partim per sei-
sum, partim per suos sequaces suerme-
ros ac pseudoevangelistas penitus extrin-
guere; & non modo divos, verum etiam
Christum ipsum e celo propellere conatus
est, quemadmodum & factu unum post al-
terum adorti primum doctores scholasticos,
deinde & veteres sanctos doctores, quos
ecclesiasticos vocant, quorum scripta, ca-
nones, & decreta, quæ ad edificationem
Ecclesie a Spiritu Sancto eis indita fue-
runt, ignibus publice combusserunt; san-
ctorum imagines, & crucifixi statuas, quæ
non pro idolis, sed pro memoria dumtaxat
ad plebis excitandam devotionem erectæ
sunt, destruxerunt ac dissipaverunt non modo
in vis publicis, verum etiam in templis:
omnia bona opera, qualia sunt virginis
castitas, jejunia, orationes, festa, visi-
tationes ecclesiarum, processiones, letania,
matutina, vespere, ac alia hore canoni-
cæ: adhuc vigilia, missæ pro defunctis,
exequia, trigesimi anniversarii, & quid-
quid ab Ecclesia in suffragium piis ani-
mabus peragitur, simul cum omnibus an-
tiquis observatis ritibus, & ceremoniis
non solum scelerate stocciferunt, verum
etiam prorsus abrogarunt, & omiserunt:
præterea usque adeo carnales ac feri facti
sunt, ut etiam sacris sextis feriis aliisque
jejunii præcepti diebus, non ex necessitate,

sed ex mera petulantia & in Ecclesie de-
spectum carnibus cibent & vescantur. Ro-
gant insuper ac desiderant, ut post mortem
non in locum sacratum, sed in profanum,
sicut aliud animal irrationale sepeliantur,
nec aliquid boni pro eis fiat, neque etiam
pro ipsis oretur: atque ut in his omnibus
impuniti permanceant, conciliorum quoque
& Ecclesie potestatem omnem prostrave-
runt, ac vulgari populo id potestatis tra-
diderunt non solum super scripturis &
conciliis, verum etiam super utraque su-
terioritate tum ecclesiastica tum seculari
ad iudicandum ac puniendum. Ac deinceps
remere aggressi sunt non solum ceremonias
& sacramentalia, qualia sunt benedictio
aque, salis, herbarum, candelarum, &
id genus alia, quæ (ut Paulus ait) per
orationem & verbum Dei in templo san-
ctificantur, abrogare: verum etiam ipsa
sacramenta arroganter invaserunt; quo-
rum aliqua prorsus rejecerunt, ut pro nullo
habeant sacramento, veluti confirmatio-
nem, extremam unctionem, sacros ordi-
nes, confessionemque cum pœnitentia &
satisfactione: cætera vero variis multif-
que modis ac formis immutant ac pervert-
unt, &c.

Qua arte
suborna-
rint popu-
lum.

Ad illum
sacram &
profanam
authori-
tatem
transfert.

Describit eosdem Lutherani pseudo-
evangelii fructus pessimos, hæreticorum-
que fraudes Joannes Faber in literis (a)
hoc anno ex Anglia ad Basileenses catho-
licos, qui ab Oecolampadio se imbui hæ-
resi non sinerant.

LXVII.

(a) Ext.
inter ejus
opuscula.

Omnibus vetustioris indubitata fidei fir-
mis cultoribus fratribus & sororibus, qui
sunt Basileæ, ego Joannes Fabri doctor ex
animo opto a domino nostro & salvatore
Jesu Christo & sincero corde gratiam &
pacem & salutem perpetuam.
Intelligitis, opinor, fratres in Christo
dilectissimi, quod nostra Germania (prob-
dolor) suo magno malo probe didicit, ne-
gotium hoc Lutheranum non tam odiosum,
quam omni amaritudine plenum, odio &
invidia instarum, denique malis artibus
cumulatissimum esse: hoc enim hominum
genus nihil pensi habens, quolibet licere
arbitratur, & audet: primum potestati-
bus superioribus recalcitrare pro nihilo exi-
stimat, spiritualium superiorum quemquam
agnoscere nefas ducit: omnia autem in-
deterius seditiones scilicet & cruentas ca-
des vertere summa apud illos prudentia
est. Et quia evangelii veritas locum nul-
lum apud hanc immanissimam bestiam ha-
bere potest, ut securius mendacia eorum
furo regantur, in promptu sunt quæ sin-
gunt & excogitant dissensiones, traditio-
nes, postremo ad summam reipublicæ per-
niciem fervientes, rusticæ & imperite
turbe, quibus seducantur arriculos con-
dunt,

Pseudo-
evangelii
quales
fructus
extite-
runt.

(a) Jo. 16.

dunt, atque ut suum venenum suam invidiam quam latissime diffundant, non erubescunt frontes arca docere, & pertinaciter pro vero asserere, quod omni iure prohibetur & condemnatum est, ita se strenue perrexerint. Hoc nisi apertissimum totius Germaniae malum vos soli non cernatis, nisi in vulgatissima fama vestra peregrinentur aures per superiores annos vidistis opinor? equidem ab astronomis predictum, cum non sine timore diluvii cuiusdam aquarum periculum ad annum xxiv. expectabamus, multo majori cum detrimento sanguinis inundatione obruti sumus. Adhuc oppidis, castris, monasteriis, pagis dirutis & everfis, miseri Germani mutuis vulneribus concidimus, & tot alienis praeliis attriti ultra centum millia virorum amissimus, adeo se prodidit splendidus Lutherani evangelii fructus, ut non abs re Lutherus, quem elapsis octo jam annis quidam Daniele appellarunt, scripsisse videatur novum hoc evangelii negotium odio & invidia ceptum, eundem etiam finem consecuturum: quod ut efficeret, bone Deus, quam strenue advigilavit, quam fortiter rem gessit? qui non contentus fuit Perri se cathedram clavibus (b) contractis evertisse, gregem domini Dei & habuisse contemptui & sua doctrina turbatum in fugam convertisse; quin etiam maiestatem imperatoriam per contumeliam in caminum deducens allarrare est ausus: subditos adversus principes, potestates, & quascumque alias superioritates irritavit, atque ad seditiones eorum animos impulit, qua incautioribus praesentissimam attulerunt mortem. Et paulo post: Elabendi causam cautioribus dedit astutia, qui mature ipsius Lutheri adjuti solertia, cum eo mutarunt animum: cum enim videret Lutherus potestates a Deo ordinatas (c), nec deturbari nec removeri quovis modo posse, sed eas passim contra aequum & bonum commotos subditorum animos componere, recalcitrantes vi coercere, & de pertinaciter resistentibus poenam sumere; tum Lutherus loco antiquae, devotae, & sanctae Ecclesiae, novas propria auctoritate concessit indulgentias: siquidem clare ab eo scriptum reperitur, eum, qui rusticum interficiat, peccatorum remissionem esse consecutum; neque enim cuiquam ex ipsis vivere fas esse. In evangelici Lutheri sermones, haec pia eius scripta (d), quorum pater ex Belzeub natus fructus parit detestandos, invidia, seditionibus, effusione sanguinis conspicuos; habetque in ea re fratres, sorores, liberos obsequentissimos, quod, me tacente, liberi dialogi, invectione, & caetera tum a se,

Lutheranissimus odio & invidia ceptus.

(b) Matth. 16. Act. 22.

Politicum statum evertere nifus est.

(c) Rom. 13.

(d) Matth. 12. Luc. 11.

tum a complicibus suis edita & scripta clare comprobant: nullam historiam reperiri satis certo scio qua tam terribiles iras, odia, discordias, & ei quidquid est seditionum de ullo commemoret vel saeculo vel populo, quanta haec omnia recentiores isti doctores in Germania, quam ad haec usque tempora tam pie fraterne legitimis suis superioribus subjectam fuisse compertum est; recentiores inquam isti doctores seminare, & pro virili plantare conantur; in quorum cordibus adeo etiam charitatem extinctam, invidiam contra insitam esse intelliges, ut si accuratius consideres ex oculis scintillantem iram, irem fronte, labiis dentibus, denique quales sint deprehendas; iis enim notari sunt signis, qui hoc veneno aliquando imbuti & a diabolo circumventi sunt, &c. Data in Londino Anglia 1. aprilis anno MDXXVII.

Ex his haeresiarchis Jacobus Kautius invaluit adeo Wormatiae hoc anno (e), ut comparata sibi sectatorum multitudine, tum in Lutheranos, tum in senatum, tum in Ludovicum comitem palatinum Rheni imperii electorem, in cuius tutela ea urbs erat, insurrexerit, ac pro concione in praepotentem, principem inveheretur, jactaretque ejus potestatem esse contra verbum Dei, & non ex Deo; sed diabolo; neque inde se discessurum, etiam si mille capita peritura essent, immo & Wormatia, & ejus ager, ac praeterea aliqua regna devastanda forent, seque eo a divino Numine missum, ad Palatinum docendum. Cum vero Lutherani a Deo se missos pariter contenderent, atque invicem dissentirent dogmatibus, pernicialia inter eos nata sunt dissidia, & Kautius septem articulos proposuit discipandos, quorum tertium & quartum impietate insignes refert Joannes Coclaeus (f): Tertius inquit, ira habebat: Baptismus parvulorum a Deo prorsus non est, sed directe contra Deum & contra Dei doctrinam, que nobis per Christum Jesum filium ejus prolata est. Quartus vero sic: In sacramento seu coena Domini neque est substantiale corpus aut sanguis Christi, neque usus illius hic unquam rite celebratus.

Postremus hic articulus Anabaptistis cum Zuinglio, quem antea vidimus confutatum, & cum Gaspare Suvenkfeldio, de quo agetur inferius, nonnullisque aliis haeresiarchis, qui Christi divinitatem negarunt, erat communis. Porro adversus hunc haeresiarcham libro edito Coclaeus baptismum infantium ita tutatus est.

In tertio Kautius omnino paganus est; nusquam enim prohibendum est baptizari parvulos, & semper in Ecclesia fuit par-

LXVIII. Jacobi Kautii se missum a Deo jactantis furor. (e) Cocl. in actis & script. Luth. hoc anno. Wormatiae seditionem excitat.

(f) Id. ib. Baptismus parvulorum & Euch. negat.

LXIX.

Deficit ad Ethnicismum.

vulorum baptismus, id quod insignis martyr D. Cyprianus libro tertio epistola octava ad Fidum multis demonstrat rum scripturis tum rationibus; sed & palam adversatur & ipsi Christo & sacratissima ejus doctrina vetare, ne parvuli baptizentur; Christus enim jubet baptizare omnes gentes, neminem excipiens neque senem, neque juvenem, & dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei, Joann. III. quinimo speciatim expressit parvulos dicens Matth. XIX. finite parvulos, & nolite eos prohibere venire ad me: talium est enim regnum caelorum. At Kautius facit hic sicut alibi fecit occulte Lutherus, qui primo peccatum posuit in parvulis post baptismum, ac deinde fatebatur, nisi pueri habeant fidem propriam eos baptizari non debere: nos autem baptizamus parvulos in fide sanctae matris Ecclesiae, atque ita tollitur ab eis omne peccatum per baptismum.

LXX. (a) Id. ib. Discrepantia novatorum ostendit eos non esse ex Deo.

LXXI. Anabaptistae & Lutherani ejusmodi Vvormatiae.

Gloriae cupidine conflatae novae haereses.

(b) Ulemburg. de vit. & gest. Luth. c. 18.

quod malum in omnes pene Germaniae provincias sese diffudit. Quae res magistratus ac principes passim exercuit, & Lutheo, cuius scripta saepe hoc haeseon chaos peperevunt, magnam apud bonos omnes invidiam conciliavit: nec ignorabat ipse nec diffiteri poterat, hos tam detestandos multiplicium sectarum factus ex se primum originem duxisse.

Infecerat pestis anabaptistica inter alias provincias maxime Moraviam: cumque Joannes Faber Ferdinandum Regem secutus, ad impietatem excidendam studia sua vertisset, plures conciones sacras ad populum ab errore eruendum habuit, monuitque in primis, ne cuilibet obvioso postori fidem praebere: Accipio, inquit, in hoc laudabili Moraviae marchionatu apud vos plures brevi tumultuum, bellorum, discessionumque auctores spiritus confedisse, & infra, qui quamquam missi sint sathanae & tenebrarum angeli, mirabiliter tamen se honesta larva, specieque circumvolventes in angelos lucis transfigurant, exhibentque se simplici popello oves simplices, innocentes, humiles; intus vero alunt lupos rapaces. Persuadent imperitis agrestibus & rudibus idiotis, puerorum baptismum vanum esse, ideoque eum, qui puer baptizatus sit, non esse in fœdere Christi, sed necesse esse, etiam si centum annos natus sit, iterum baptizari, alioqui salvari non posse. Ita in angulis imperitam multitudinem seducunt, & ut bovem ad caedem mactationemque protrudunt, ac cameli instar inserto per nares circulo circumducunt. Ad terrorem praeponeunt res horrendas auditu de extremo judicio, deque aliis id genus, quo auctoritatem illorum hypocrisis augeat, & infra: revelata est eorum impietas; nihil enim occultum quod non sciatur, & nihil absconditum, quod non aliquando pateat. Juxta hunc rebaptizandi errorem nefarias inauditas horrendas alias haereses alunt, & seditiosa diabolica decreta fovent; ejusmodi sunt brevi extremum judicii diem adfuturum, ad penthecostes festum scilicet diem, aut certe ab eo anno proximo, haud aliter atque si Jonae sint, sciantque quot diebus Ninive statura duraturave sit: Christum etiam Dei filium esse negant: magnis clamoribus plenis buccis negant magistratus esse in Christianis. Sunt qui tenent Christum brevi venturum, eorumque opera ad eos qui veteris sunt fidei omnes cadendos usurum, ac tandem etiam multos daemones ad salutem vocaturum, vindicaturumque. Multis locis tenent omnes demortuos dormire, dormiturosque cum anima & corpore ad extremum usque diem. Plerique veteris testamentum contemnunt, perinde ut

LXXII. Moravia anabaptismo infecta.

Mentionuntur Anabaptistae brevi futurum diem judicii. Christum Dei filium negant. Alii eorum errores.

Projecta impudicitia.

Manichæi. Non pauci etiam a novo testamento describere, quædam omnia communia facere conantur, etiam uxores, Nicolaitarum more: quando enim pater sive spiritus jubet, sic enim ajunt, quæcumque accesserint sororem, eam cuilibet illico communem, obtemperantem, subditam esse necesse est. Proinde vereor ne hujusmodi sit conspiratio nequissimorum hominum, qualis illa, qua unanimiter Sodomæ domus Loth expugnare parabant, & infra: Belial pro Christo inducunt; belialiter sane vivunt homines nullis magistratibus obtemperantes ad omne jugum insolentes, in omnem licentiam verus quam libertatem & carnis & sensus inclinari.

LXXIII.

Cum tot flagitiorum sordibus essent contaminatissimi Anabaptistæ, se tamen puros omni criminis labe ementiebantur: tum exquisitis artibus inania fingebant miracula, ut simplicem plebeculam in errorem adducerent, quorum sacrilegas artes ita describit idem Faber (a): Gloriantur Anabaptistæ, ut quorundam Novarum hæreticus, sese, solus catharos id est mundos esse, & ab omni delicto alienos: eorum conciliabula ecclesiam appellant, nostram sacrosanctam congregationem negant esse Ecclesiam: omnes præterea non suæ factionis nefariæ complices, etiam Lutheranos, ut impuros contemunt: cum interim eorum manus & pedes pleni sint sanguine: mundities autem qua esse potest? quamnam puritatem speremus apud eos, quorum conciliabula uxoribus communiter pro libidine abutuntur? quæ eorum puritas ejusmodi est, ut tam impurus nemo hæcenus fuerit, qui literis committere ausus sit? Et quamquam præclare eorum res a quibusdam doctoribus, quos illi in custodias inclusos jam virgis cedere & urbibus exigere solent, præscriptæ sunt, & nos singula, si persequi velimus, plures decades confecturi, unum tamen præterire nequeo, quomodo Catabaptistæ magnam pecunie vim multum pretiosæ suppellectilis ex miserorum inopia emunxerint. Audite quibus artibus [historiam narro, rem gestam affero, nihil adtingo] Tredecim Catabaptistæ societatem ac fœdus coiere: unum, qui ad id idoneus magis visus est magistrum fecere: duodecim reliqui discipulos agebant. Cum itaque in montanis in prædicationem, eumque simplicem agricolam incidissent ex duodecim aliquot, facie, vultu, habitu magnam humilitatem sanctimoniamque hypocritice simulantes, magistrum præcessissent, ad miserum agristem accedentes, magistrum, quem salvatorem appellabant, virum sanctum prophetam in illius aedes divorsurum nuntiabant, habiturumque sermonem: ceterum ipsos

(a) Jo. in sermone paranetico ad orthodoxos. Fallax eorum jactantia.

Communes inter eos uxores.

Doctores eedunt virgis ac profcribunt.

Antichristus fictitius.

discipulos esse duodecim qui magistrum sequerentur. Cum vero agricola neque vini, neque cæterarum rerum, quæ ad victum pertinent, copiam se habere quereretur, ne pisces quidem quibus Salvator vesci solitus sit, quibus tam sanctum virum tantumque prophetam pro dignitate accipere queat, tum discipuli amphoras duas aquæ plenas pro fenestra statui iusserunt. Cum igitur venisset salvator reliquis discipulis sequentibus, misero agricolæ familiaque illius sermonem fecit. Interim commodum nacti tempus discipuli, effusa, quæ in amphoris erat aqua, vinum quod secum attulerant, infuderunt, piscesque aliquot bene magnos in puteum qui præ foribus erat, in quo piscis nunquam antea visus, immiserunt. Confecto itaque sermone, rebaptizatisque omnibus, nihil tale suspicatus agricola simplex amphoras aquæ plenas ratus in medium protulit. Hic magistratiter pseudosalvator ille verum simulans salvatorem, qui in nuptiis in Cana Galilææ divina benedictione, aquæ amphoras in vinum commutarat, sua benedictione fucatis gestibus usus, iridem sese facere videri voluit. Cum igitur vir simplex, qui probe sciret se aquam infudisse, vinum experiretur, attonitus prociat coram salvatore, eumque adoravit. Quod cum probe successisset, alterum actum aggressi de piscibus percontati sunt; & cum pisces in promptu esse negaret agrestis, salvator ad puteum progressus solitis usus præstigiis pisces excipi iussit. Hic majori admiratione ducitur agrestis ille in solitudine vivens, quippe qui sciret eo in puteo pisces non reperiri: hisque rebus adductus omnes facultates suas vanissimis nebulonibus est impartitus: quod non paucos præterea fecisse constat, ut relictis conjugibus, liberis, possessionibus hæc hominum ludibria sequerentur. Cujus generis exempla (sic enim legitur: Ecce ego ad prophetas ait Dominus, qui furantur verba mea unufquisque a proximo suo: Ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui assumunt linguas suas & ajunt: Dicit Dominus, Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus, qui narraverunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis, cum ego non misissem eos nec mandassem eis: si persequi vellem volumen totum complecterer. Et paulo post.

Ficticia miracula.

Nefandæ eorum imposturæ.

Idololatritia.

Expilati simplices a pseudopropheticis.

Videte autem quo eorum animi tendant: non id agunt, ut evangelium ac religionem fortiter tueantur, sed si Turca eorum immanior, & si quid truculentius Turca esse poterit, forte inoaserit, eum lubenti animo accepturi, eum adoraturi videntur; sic enim ab archihæretico supremo tot mon-

LXXIV.

stro-

Prædictum a Luthero Turcas exitum iri in Germ.

Dira horum conjuratio.

LXXV.

Ritus eorum non expressi in sacra Scriptura.

strosissimarum opinionum capitaneo Luthero sunt docti. Octo jam anni sunt, quando a me scriptum est fore, ut ille monachus Turcas in Germaniam introduceret, quod [proh dolor] utinam non tam vere prævidissem, nam plane effectus jam existunt, restanturque id multæ impiæ actiones, varia argumenta in Catabaptistarum tenebris reperta, ac in lucem protracta. Hi fructus an sint ecangelici, quis expendere poterit, in quo vel scintilla amoris Dei potest. Timendum præterea est, nisi diligentius acrisque vigilent principes, majora quædam immanioraque facinora ante hoc tempus nunquam audita designatum iri, & infra, ac cum omnibus rebaptizatis magnam partem jurandum sit, corpus, animam, honores, facultates in medium ponere inque discrimen conferre, vel quid aliud est, quam ut recte depinxit divinus ille propheta Isaias, fœdus, atque adeo avidissima humani sanguinis conspiratio, quæ ab orbe condito non audita sit? non solis enim principibus, magistratibus, omnium ordinum hominibus; sed toti Christianæ republicæ ultimam perniciem exiturumque minitantur.

Quod ad Anabaptistarum argutias, quibus illi ad circumveniendos fideles & oppugnandam Ecclesiam utebantur; eas avertit ac dissolvit idem Faber, quem lector consulat; profanum tantum ritum in pseudobaptismo ab iis adhibitum afferam: Vos interrogabo, inquit, balneatoribus & balneariis, lotores & loricæ Catabaptistas, ubi scriptum legitis, & ubi aut unde docti estis, Apostolos, quomodo vos soleris, in angulis baptizasse horas duas antequam illucesceret, carinum aquæ plenum super mensam statuisse, inde rinctis digitis crucein fronti adscripsisse, docuisse vestrum, non autem Ecclesie, baptismum verum esse? quod si mihi ex bibliis ostenderit vestro ritu Apostolos baptizasse, me quoque retingendum exhibebo. Hic non esugietis; nam vos dicere necesse est, sic enim vestra decreta jubent, sic vester balneatorum ordo flagitat, nihil recipiendum, ac pro raro habendum, nisi clarissime bibliis expressum legatur; atque adeo omnia ecclesie infiruta contemnit, nisi Christum ac discipulos eadem obisse vobis constet. Quæ igitur vestra tanta amentia est, cæcorum cæci duces, quæ orthodoxa ecclesia receptum confirmatum tot sæculis approbatum baptizandi ritum vos contemnere impulit, novaque hac insolenti formula, quam ex evangelii doctrina nullo modo probare poteritis? uti hortata est, quocirca vestram doctrinam ex Deo non esse liquido patet, sed Beelzebub principe demoniorum. Porro Anabaptistæ Mo-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ravi divisi sunt in duas sectas capitali inter se odio dissidentes, nimirum Hutteritarum & Gabrielistarum, qui sensere cum Mahomete Christum non fuisse Deum, sed tantum prophetam: quorum impietates, ritus, spurcitas, ac mores fuse describit Arnoldus Meshovius (a); additque Hutterum ejus signiferum delusum a dæmone falsas apocalypses jactasse, venditalleque: Se inquit, & fratres reliquos corporaliter populum Israeliticum esse, quibus Deus ad impios Chananeos certo tempore, quod revelaturus, funditus excindendos, gladium commiserit: sæpe in cælum rapi, & visionibus multis, quandoque etiam colloquio divino dignari: omnia mundi futura mala in spiritu prævidere; hinc continuas afflictiones, miseras, ærummas, morbos, bella, tonitrua, fulmina, demones, mortes regnorum everfiones, gentium excidia, tyrannorum penas, horrendas & terribiles plagas denunciabat. Prædicabat diem Domini instare, ideoque omnia ante ejus adventum abligurienda, nec quidquam in residuo reponendum. Cum deinde multi ea credulitate seducti bona prodegissent, ac deprehenso errore deficerent, ille pertinacissime affirmabat, vidisse se angelum cum turba, sed Patrem cœlestem permotura precibus ejus veluti Ezechia, sententiam revocasse. Hunc vero captum ac Ferdinandi jussu exustumque proximo anno videbimus. Inficiebatur etiam Bavaria ab hujusmodi impostoribus, adeo ut jam populi pendere tributa detrectarent: sed principis diligentia brevi provincia expurgata est.

(a) Meshov. hist. Anabaptist.

In Silesia prodiit hoc anno novus hæresiarcha Gaspar Suvencfeldius, qui non modo pestiferis argutiis præsentiam corporis Christi in Eucharistia oppugnavit, verum alias hæreses, sectamque sui nominis condere cepit: cujus hæresiarchæ meminit Ulembergius hisce verbis (b): Aliæ quoque sectæ per Germaniam exortæ sunt; unde factum est, ut populus miserandum in modum in varias factiones sub evangelii nomine distraheretur. In Silesia Gaspar Suvencfeldius nobilis surrexit, homo fanaticus, qui tamen quædam habebat communia cum Zuinglianis, in multis tamen summi momenti dogmatibus ab iis distabat: ab hoc velut authore primo secta Suvencfeldianorum originem duxit, quam nunc longe lateque propagatam videmus. Scripsit adversus nascentem hanc hæresim Joannes Faber (c) librum eruditissimum, in quo primum divinis oraculis ex Matthæo, Marco, Luca & Paulo orthodoxum dogma illustravit; deinde impostoris hæc Christi verba: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur; in-

LXXVI. Gaspar Suvencfeldius hæresiarcha.

(b) Ulemberg. in vita & gest. Luth. c. 18.

(c) Jo. Faber lib. advers. Gaspar. Suvencfeldier. Ut corruperit Scripturæ verba.

E ver-

Æternitas
Dei &
immen-
tas impu-
gnatæ ab
hæret.

(a) Meshov. l. 3.

Pseudo-
evangelium
sathanæ
conceptum
a Lutero
absolutum
a Svecfeldio.
LXXVII.

(b) Coccl. in actis & script. Luth. Meshov. hist. l. 3.

Christum
desperasse
interpretantur
nonnulli.
Negant
alii fuisse
Deum.

vertentis in hunc ineptissimum modum: Tradetur pro vobis quod corpus meum est hoc; perfidiam traduxit, ac singula ejus argumenta dissolvit accuratissima oratione. Præter vero superiorem errorem contra Christi in Eucharistia præsentiam, alios contra ejus regni æternitatem, & immensitatem Dei errores, Gaspar Scufenfelder inflatus superbiæ spiritu invexerat: Ut, quemadmodum ait Faber, eriam videatur esse aliquid, ut se apud posteros efficeret immortalæ, & apud Deum pessima morte mortalem; cum ad alitruenda impia dogmata scripturis sacris esset abusus, eas demum contempserit, ac non divinis scripturis, sed interiore divini Numinis afflatu homines regendos effutiit, ut, miseros mortales dæmonum ludibriis prostitueret. Fuisse hunc etiam Anabaptistam, tradit Meshovius (a), & contemptis sacramentis contemplationem, qua spiritu vivificantem, & lumen intellectus & gloriæ hauriret, commendasse; ac recentet triginta quinque illius hærefes, atque tot in Silesia & finitimis regionibus homines suis erroribus irretiisse, ut de eo referat Hosius Cardinalis, sathanam per Suenkfeldium absolvisse pseudoevangelium, quod per Lutherum exorsus erat: explodere vero literalem sensum solitus, secundum spiritum interpretandam scripturam contendit, commentaque dæmonis pro divinis illustrationibus obtrusit, cujus vestigia secutum Calvinum suo loco dicitur.

Exorientibus ita in dies novis hæresiarum horrida disseminata sunt, ut refert Joannes Cocclæus (b): Circumferebantur & alii novi quorundam articuli octo ex Saxonia, ac totidem ex Moravia, hos anabaptistæ in Nikelspurgo, illos quidam apostata Præmonstratensis Magdeburgi se disputaturum pollicebatur: utriusque vero tanta in Christum ipsum impietate insaniebant, ut vel Imperator Julianus, qui ex Christianismo ad paganismum apostatice transiverat, tam fœdis & absurdis erroribus viv fuerit obnoxius; sic enim ait Præmonstratensis ille: Infernus non est: Christus non descendit ad inferna: sancti patriarchæ & prophete non fuerunt in inferno: Christus cum hanc vocem dixisset: Eli, Eli, lamma sabachthani; damnatus fuit quia desperavit, &c. Qua in re postea Calvinus etiam deliravit. Moravi autem illi dicebant Christum non fuisse verum Deum, sed prophetam; nec prædicandum esse ejus evangelium publice in ecclesiis: sed solum privatim domibus, & in aures: inter Christum nullam potestatem aut magistratum esse: Christianis omnia esse: inter se communia: diem extremi iudicii post biennium futurum esse, &c.

Fuerunt & alii homines numero trecenti, qui prope Apocellam in Helvetiis in editum ascendebant montem, velut assumendi illinc in cælum cum corpore simul & anima, quibus cacodæmones ita omnem eripuerant intellectum, ut abjecto omni pudore humano, in brutorum modum congrederentur, ac necessarium esse crederent, ut commiscerentur, ita ut ne virgines quidem a tali congressu sibi abstinendum putarent: qualia & in ora Saxonia circa Bremam ex Lutheri doctrina & prædicata & practicata fuisse dicuntur.

Deludi vero solitis Anabaptistas inanibus promissis a dæmone, testantur graves authores, qui inter alia vanitatum deliria hanc narrant historiam (c), ex qua facile pateant vatum istorum nugæ ac ludibria: Mulier quædam, inquit, anabaptistica excucullati monachi eandem religionem profitentis uxor, cum marito in sua paupertate vivebat sic, ut ad victum sæpe panis etiam deesset: nocte quadam spiritus ei revelat ac jubet, ut vicinas ac socias epulo excipiat, pollicetur nihil eorum necessarium defuturum: illa dicto audiens mane omnes quotquot noverat invitavit. Hujus convivii fama cum percrebuisse, plerique, quibus fœmina paupertas nota erat, mirari, unde illi ad eam rem sumptus, neque tamen quisquam quidquam suspicari, quod bonæ illa hæcenus exultationis fuisset, ut quæ in cœtibus eorum biblia nonnumquam prælegeret. Accurrente magna hominum multitudine, ut & convivii apparatus & exitum viderent, jubet illa mensas sterni & convivarum suo quemque pro dignitate, aut ætate loco considerare. Interim vero in tota domo nec fumus nec flamma conspiciebatur, omnibus jam prima fercula expectantibus: ac cum nihil adferretur, mutuo sese respicientibus, illa constanti vultu circumiens rogat ut paulisper adhuc expectare sustineant, brevi Angelos adfuturos & omnium ciborum admirabilem copiam allaturos: hoc enim miraculum præterita nocte a Spiritu Sancto, qui mentiri non possit, sibi revelatum esse: moram vero hanc interponi ad tentandam ipsorum constantiam & fidem. Interim illa oculis ac manibus ad cælum elevatis, multis editis suspiriis & gemitibus, ut olim baalirici illi sacerdotes, Deum obsecrare non cessabat: dicens: Mitte nobis pater de cœlo panem, quibus multo majora, nempe vitam æternam, promissisti: sed hoc mortuo erat naniam cantare. Appetente ergo jam nocte, fames convivas domum suam quemque discedere, & ibi larranti stomacho præ-

LXXVIII. Illi a dæmone cælum scandere moluntur. Turpissime luxuriam exercent.

(c) Florimund. Raymund. & ex eo Arnold. Meshov. l. 4. Anabaptistica a dæmone delusa.

Spondet Angelos convivium apparaturos.

Deum Rogat ut cœlo epulas mittat.

Pseudo-prophetia con- victa.

Anabaptistica alia illusa a dæmone perit.

(a) Felix Capito & ex eo Arnold. Meshov. hist. Anabaptistica l. 4. Anabaptistica filium immolat. (b) Coccl. in actis & script. hoc ann. Summiat alii novam legem traditum iri.

LXXIX.

Flamma & aqua in hæreticos servitutum.

Sibi ultro ignes adhibent interriti.

sentius remedium quærere coegit, multo turpius deceptos quam illi, quos Helioabalus invitavit: eisque præter panes factos ac cibos pictos nihil apposuit, quibus si non stomachus, oculi tamen aliquo modo fuere recreati. Apparata sæpius a dæmone fuisse convivia magis ac strigibus, certissimæ testantur historiæ, ut alibi ostensum est: verum non permisit Deus ut his Anabaptistis dæmon cibos inferret, ne diabolica secta confirmaretur. Illusa est multo infelicius alia anabaptistica mulier Basileæ; cum enim in carcere dæmon illi spondidisset, ipsam sine cibo & potu, divino miraculo vitam sustentatam, omne cibi genus respuit, ac die decimo fame arida extincta est. Non defuit (a) qui eodem spiritu instinctus filium tanquam Isaac immolaret: denique nullas adeo absona & impia fuit, quam dæmon fidei catholicæ desertoribus non persuaserit: tradit enim hæc Cocclæus (b).

In Suevia captus quidam sacerdos dicebat, finem jam Christianæ fidei adesse, a liamque legem tradendam esse: nam sicut lex Moysi mille quingentis annis duraverit, ita & lex Christi totidem jam annis duravit: ideo tempus iam esse ut alia tradatur hominibus lex aliæque fides. Ut vero tanta improbitate perculli nonnulli principes in eos animadvertendum censuerint, ita subdit author.

Cum hæc & id genus alia impia, incredibilia & absurda passim audirentur ac fierent, plerique principes rerum indignitate commoti, ejusmodi homines non solum in vincula conjecerunt, verum etiam extremo alibi affecerunt supplicio: nam Roteburgi ad Neccarum fluvium ex Anabaptistis comprehensi complures tum viri tum mulieres quicumque revocare & errores suos abjurare noluerunt, ultimo affecti sunt supplicio: Exusti quidam igne viri novem, aquis vero submersæ mulieres decem. Nullum doloris signum hos martyres dæmonis, utpote ab eo infessos prætulisse, memorat Nicolaus Harpsfeldius: additque Meshovius quanto studio isti, qui sanctorum reliquias conculcant, juste damnatorum reliquias colligant, ut ex iis magica incantamenta conficerent, ac memoriam eorum carminibus celebrarent: Ex omnibus, inquit, hæreticis nulli difficilius ad Christianam fidem convertuntur: rapti ad supplicia admirabilem constantiam, & in tormentis vim incredibilem ostentant, tanta perseverantia, aut indurata potius obstinatione, ut quemadmodum de sui sæculi Anabaptistis D. Bernardus scribit, non modo patientes, sed & læti, ut videtur, ad mortem currant: & ipsi subinde ligna, & Ann. Eccl. Tom. XXXII.

stipulas igni admoveant, suppliciaque sibi velocitate quadam accelerent: Norimburgi etenim, ut scribit Nicolaus Harpsfeldius in dialogis suis ab Alano Copo editis, ad Neccarum fluvium novem Anabaptistæ exusti sunt, fœmina decem submersa. Pascavia quinque in flumen projecti sunt, qui nullam doloris aut tristitiæ significationem dabant; ac juvenes quidam Basileæ flagris atrocissime cæsi alacres ac videntes illa perseverabant. Ad incarceratos ob religionem literas frequenter exerant: custodes, judices, scabinos, & magistratum ipsum munusculis corrumpunt, ne sit præceps aut maturer in ferenda sententia: tunc quo magis pertinax captivus manet, hoc gaudent vehementius. Verba ab eo toto captivitatis tempore prolata a tortoribus industrie percunctantur. Mox rythmos & cantuiculas concipiunt, has per omnium manus & ora mittunt. In his constantiam, sanctitatem, innocentiam, & perpeffos fratris dolores celebrant: epistolas ab eodem, licet ne literulam unquam pinxerit, ad se scriptas nomine subjecto spargunt: si ad mortem condemnatum accipiunt, audaculos subornant, qui presentes morturo se sistant. Hi pileum capiti ejus, manicas, collare, cingulum, & quo præter regumen tum verecundiæ carere potest, clam coniventibus spe lucri lictoribus detrahunt: hæc fidei suæ reponunt pignora: has reliquias pro martyris conservanda memoria ferunt, quia & de iis cantiones fabricant, quibus per magiam aut dæmonis artes vinculis sese expediunt, quos non suo sed divino ductu tyrannorum manibus ereptos jactant. Ita scilicet Apollonium Tyaneum evolasse e carcere olim memorant: In carcere meditationibus insistent, nempe impiis, multa sæpe vaticinantur tortoribus, multa, que ipsi in padore collocatis primum obveniunt.

Subornati ii Roteburgenfes Anabaptistæ fuerant a Michaelle Sellario, quem Anabaptistæ protomartyrem suæ sectæ vocant: is autem a Georgio Blaurodo Tiguro (quem a dæmone arreptum illum sumque vidimus) missus fuerat, & cum candentibus forcipibus laniaretur, nullum doloris indicium dedit, cantandoque ac tripudiando morsus pertulit, ut narrat ex Modetto Meshovius, de cujus merito supplicio hæc habet Cocclæus: Carcerum doctor & dux eorum Michael Sellarius monachus apostata, qui longe gravius peccaverat, eam in iudicio publico sententiam accepit, ut a carnifice primum excidatur ei lingua blasphema, deinde super currum alligato candentibus forcipibus ex carne ejus bis dilacerentur frustra in foro, deinde adhuc quingies in via sic hanc.

Fœminæ mergendæ aquis non dant tristitiæ signum.

Anabaptistarum fraudes circa suos pseudo-martyres.

Reliquias eorum sedulo legunt. Cum iis artem magicam exercent. Ope dæmonis e carceribus interdum avolant. Falsa vaticinantur.

Michael Sellarius Anabaptista affectus supplicio.

Affecti eodem plures alii aut emendati.

(a) Arnol. Meshov. l. 1.

LXXX.

Scripturae interpretatio ad quos spectet.

Malorum radix Lutherus tollendus fuit.

nietur, ac tandem in cineres exuratur: quod & factum est die XVIII. maji; graviter enim populum seduxerat, docens non esse in sacramento corpus & sanguinem Christi, non esse baptizandos pueros, non esse praestandum iuramentum superioribus, non esse restituendum Turcis, non esse invocandos sanctos, &c. Nonnullisque aliis interjectis subdit author. Sic & in arce palatini electoris, quae Alcea dicitur, multi ex ea secta homines diu fuere detenti, multisque judiciis producti, donec tandem aut revocarent errores, aut subirent secundum leges supplicia. Sic & in Bavaria Salisburgi, & Monachii; sic in Austria Vienna; sic in Thuringia Iseniaci; sic & Augusta & Vormariae, aliisque in civitatibus nonnullis imperii plerique in carceribus detenti, aut suppliciis aut revocationibus ac publicis poenitentibus emendati sunt. At de Pelargo horum antesignano haec narrat Meshovius (a): Pelargus ne & ipse in magistratus potestatem deveniret exemplo aliorum, ex Silesia in Bavariam abiit, ubi reliquum vitae tempus in magnis arumnis confecit, Monachii inter inopes & calamitosos gravissimo morbi genere, iusto Dei iudicio extinctus.

Contra hosce novatores impios cum Mauris in oppugnanda Christi divinitate sentientes librum edidit Coclaeus, ac post assertum catholicum dogma ostendit, omnia haeresum genera ex scripturis in pravum sensum detortis astrui posse; ex quo perspicuum fieret verum scripturarum sensum ab Ecclesia catholica petendum: Si ego, inquit, reluctante fide mea, tremente conscientia, pilisque simul cum mente inhorrescentibus contra Deum & salvatorem meum tot scripturae sacrae loca intra paucas unius diei horas colligere, ac in reprobam impiamque sensum detorque potui, quid [obscuro] posse putetis istos suermeros, qui per haeresim iusto Dei iudicio in reprobam sensum traditi scripturi sunt, ut sentiunt, ut credunt, ut erronea fides conscientiaque eis dicat, idque facient serio ac minime invidi, sed omni conatu totisque viribus, non solum uno aut altero die, sed omni tempore, quoad victuri sunt nitentur hunc suum articulum quoquo furore persuadere atque defendere. Et post alia: Satis nobis est contra omnes hereticorum fucos & argutias, vel unicum illud, quamlibet breve dictum evangelicis. Et Deus erat verbum. Interjectis multis in eam sententiam, convertens ad principes orationem, non sufficere ostendit, si novatores hosce ferro percussant incolami Lutheri; omnium enim haereson fecundam radicem Lutherum ipsum excindendam: Quid prodest, inquit-

bat, occidere suermeros rusticosque Lutheranos, superfluo librosque disseminantem Lutheri? ipse est enim radix germinans, ut Moyses ait (b), fel & amaritudinem: ipse est radix amaritudinis, uti Apostolus (c) vocat, sursum germinans, per quam inquinantur multi: ipse est radix colubri, de qua egrediuntur reguli (d), quorum nunc sibilos blasphemos nimium exhorrescimus.

In Livonia hoc anno laxissimis habenis lutherana haeresis furere coepit; cum episcopus, canonicus, & monachi unius pellionis Wittembergenis conatibus initio non obstitissent; eoque progressus est Torpathi furor, ut sacerdotum pulsi, monachi & moniales in incesta inceda concubia coacti, templa profanata fuerint, ut narrat hinc verbis Tilmannus Breidenbachius (e): Anno Domini MDXXVII. ipso die venerabilis sacramenti, pellio quidam Wittembergenis in civitate Torpato clancularias conciones in aedibus quorundam incolarum habere cepit: plurimos e junioribus mercatoribus novis dogmatibus a catholicismo seducens usque adeo, ut vehementer adaucto factioforum numero, dominica die proximo subsequenti seditione ac magno cum tumultu in basilicam divae Virginis sacram irruerent, suumque illum concionatorem violenter in suggestu collocarent, sacerdotibus & cantoribus omnibus e templo prostrigatis; hinc altaria & divorum statuas invadunt, diruunt, imagines ipsas in forum alas accumulantes, & substructa pyra comburunt: consimili modo in eadem D. Joannis velut homines fanatici se proripiunt, aras subverunt, imagines confringunt, organa demoliuntur, omnemque templi ornatum in foro congestum ignibus & flammis subiciunt.

Nondum his exsatiatus impius eorum furor, & caeca temeritas: Dominicanorum monasterium invadunt, monachos universos exturbant adeo, ut salvo corpore difficulter evaderent. Praefectus monachorum hortatur fratres, ut patienti & infracto animo sustineant quicquid ob Christianae fidei professionem obveniat: paratum esse praemium & coronam, quam omnibus strenue certantibus summus ille agonothetes cumulate soleat elargiri: nullam esse tantam crucem, nulla tormenta, quae illi triumpho valeant equiparari. Huiusmodi dictis ubi suorum animos obfirmavit praefectus omnibus alacri animo dimissis & abdicatis cum fratrum sodalitate & monasterio secedit, nec quidquam e monasticis bonis secum aufert universa societas praeter horariorum precum codices: atque ita Dominicanis e monasterio suo ejectis pergit Lutherana factio ad eadem Minoritarum, eoque simili modo explodit. Horum praefectus, quem

(b) Deut. 29. (c) Heb. 12.

(d) Isai. 14. LXXXI. Livonia contaminata haereticis.

(e) Breidenbachius in hist. Belli Livonici.

Torpathi exulta lacrae imagines.

LXXXII. Dominici e monasterio exturbati.

Ejecti Minoritarum.

LXXXIII.

Moniales crudeliter raptatae.

Apostata recepti in urbem.

Ecclesiastici, qui dissimulant hac seculera aboliti.

LXXXIV. Moschovitarum ecclesia diruta.

quem guardianum vocant iidem fratres si qui erant animi dejectioris confirmat, ac non multo post cum importunius urgeret factio, singuli acceptis psalmodiis horariis praevenerunt guardianum voluntarium exilium libenter amplectuntur, parati omnia derelinquere propter illum, quem noverant animam suam posuisse pro ipsis.

Ubi hanc in monasticam professionem viros crudelitatem exercebant, foemineum insuper sexum aggressi institunt, virgines ex antiquissimo Ecclesiae more Deo dicatas invadere parant. Erat ibidem monasterium virginum institutum D. Francisci. Haec cum irruentes conspicerent Lutheranae factionis conjuratos, in genua provolvuntur, & ut fieri solet lacrymis & precibus orant propter communem nominis Christiani professionem, permittant ipsis antiquae & majoribus acceptae religioni, cui mancipatae sint, pacifice & tranquille vacare: innoxium se imbecillum esse certum, quae mundanas curas resignaverint, voluntariam pauperitatem & pudicitiam profitemur: obsecrare se & ne cultum divinum & susceptum vitae institutum deserere, atque a monasterio profugere, aut voto contraria parare compellant. Hoc tam miserabili planctu nihil emolliiri Lutherani, velis & peplis, e virginum caputibus excussis, truculentas manus in crines earum mittunt, ex cellis & latibulis inclementer extrahunt, & monasterio extrudunt, quaedam etiam conjugium amplecti compellunt. Miserandum hoc erat & flebile spectaculum, quod vel saxum pectus in gemitus & lacrymas solveret. Porro e monachis nuper ejectis quorquor parati erant, exuro & abdicato habitu monastico, matrimonio se dedere, & Lutheranam doctrinam suscipere, eos ab exilio revocatos iure civitatis donabant; quales venerandus vir dominus Philippus Olmensis, qui horum fere omnium spectator, & ut histrice conscriberem mihi author fuit, plerosque novit. Hi conjugibus liberos educabant, familiam aiebant, omniumque pertinacissime catholicos persequabantur. Hoc igitur modo monachis, virginibus, cenobiticis & sacerdotibus pene omnibus, paucis exceptis prostrigatis, senatus & cives Torpatenses monachorum, parochorum, & vicariorum exuvias & redditus ad se transferebant.

Habebat id temporis magnus Moschoviarum dux Torpati Rige, & Rivalia templum, ubi Moscoviticae gentis negotiatores diebus dominicis suo more cultum divinum peragere consueverant: non tulit Lutherana factio ut Ruthenorum & Moscovitarum templum illud evaderet, sed in eodem fervore in illud se proripiunt, &

pene a fundamentis universam aedificii molem subvertunt: porro ne dirutarum basilicarum nullus omnino usus esset, Dominicanarum ecclesiam tormentis bellicis aservandis destinant, & in publicum armarium convertunt; Franciscanam adent calcei coquenda deputant: Ruthenorum templum in foricam conversum excipiendis faetoribus, sordibus & excrementis humanis mancipant, atque hoc modo ubi Torpati in catholicorum & Moschovitarum delubra sevirum est, Rige, & Rivalia iidem Ruthenorum sana demoliuntur. Concepit inde graves iras Moschoviarum dux, cum scelera haec non ulciceretur Carolus V. ademitque postea eam provinciam Romano imperio.

In Scotia Patritius Hamiltonius abbas Fernensis atque Aranii comitis nepos, cum in Germania Lutheri venena haussisset, Scotos haeresi inficere conatus, de justificatione, praedestinatione, ac libero arbitrio impia dogmata sparfit: cumque neque argumentis, nec scripturae testimoniis, neque Ecclesiae auctoritate flecti ad mutandam impiam mentem posset, haereticus renuntiatus flammarum supplicio addictus est, Jacobo V. Rege catholicae religionis studium ac defensionem consanguinitatis, qua ei erat conjunctus, affectibus praeferebat.

In Suecia autem religionis catholicae restituendae, atque haereses evellendae spes affulgere coepit, quae tamen Lutheranorum dolo paulo post extincta est: nam cum Gostavo Rex, interprete Joanne Upsalensi archiepiscopo, Heduvigem Sigismundi Regis Poloniae filiam sibi matrimonio jungi deposceret, Sigismundus pio religionis tuendae desiderio per motus assensit, addita iusta & pia conditione, videlicet quod Sueciae Rex non permitteret se per pseudoevangelistas, qui tunc Christianam pietatem evertere conabantur, a vera religione abduci. Honorificentissimae erant ex nuptiae Gostavo Regi & utilissimae; cum ita se cum Poloniae & Hungariae, ac Romanorum Regibus affinitate devinciret, atque adversus Moscovitam maximum robur accederet: tum dos ingens plusquam ducentorum millium aureorum promissa erat, & ipsa Heduviges virtutibus & formae elegantia excellerebat: sed infelix Rex a Lutheranis senatoribus, qui metuebant, ne admitta flagitia aliquando luere cogerebantur, fascinatam petitam Regis Poloniae affinitatem respuit, ac ducis Lovembergenis filiam inopem & regio consortio indignam duxit; crescenteque in dies impietate sanctiones haereticas in Arosiensis & Errebroensis civitatibus promul-

LXXXV. Abbas Fernensis ob haeresim exustus in Scotia.

Rex praerulit religionem consanguinitati.

Sigismundi Regis Poloniae pia consilia.

De affinitate inter eum & Poloniam jungenda actum.

Gostanus a Lutheranis subornatus eam respuit.

Hereticus constitutiones edit. Episcopus bonos eiicit.

LXXXVI.

(a) Mas-fauschron. lib. 20. Ex eo Breden-bac. in a-polog. pag. 181. Hereticus post supplicium socios edocet de paratis inferorum pcc-nis.

Hereticus alius blasphemando repentina morte affec-tus. Sleidanus infidus in scribendis miraculis quæ con-tigere.

mulgata hoc anno fuerunt. Maxima autem religionis in Suecia eversa causa extitit, quod plures episcopi a Christiano jam occisi essent atque ob insignem cleri negligentiam nulli episcopi in illorum locum subrogati fuissent: quare cum pauci superessent boni, oppressi & e-jecti fuere cum Joanne Upsalensi archiepiscopo; mali vero impietatem voluptatum illecebris delinuti sunt amplexi.

In Belgio lege agebatur judiciaria in hæreticos sæveritas, cum divina misericordia insigni miraculo fideles suos ab hæresi, quæ plures pietatis specie fascinabat, detertere voluit hoc anno, quod ex Christiano Massæo (a) ita repetit Bredembachius: Scribit Christianus Massæus chronicon libro vigesimo anno salutis M-DXXXVII die xx. julii Tornaci Lutherani quendam nomine Henricum fuisse combustum: is (ut ait Massæus) sequenti nocte sociis in carcere totus ardens apparuit, illis præ timore clamantibus ait: Nisi ab errore cessetis, mecum peribitis in æternum. Excitatus clamore carcerarius consules urbis advocavit: dicunt illis vincti: Facite de nobis quod volueritis modo prius confiteamur, ne cum Henrico pereamus. Hæc Massæus.

Adderem & alterum se tam scripto probare possem, quam propter fidem eius qui mihi narravit: nihil de eo dubito. Fuit mihi in hac schola Embricesi laborum socius Petrus Homphæus, non ille, qui postea factus est hujus collegii decanus, vir æterna memoria dignus, sed hujus patriæ. Is aliquando e sua patria navigio descendens secum habuit præter cæteros in eadem nave duos monachos: Hos cum quidam factionis Lutheranae miris contumeliis, convitiis, & disputandi contentionibus exagigaret, alter monachorum placidis quidem verbis, sed rationibus tam gravibus obiit, ut ille nihil haberet quod contra diceret. Cæpit itaque devotendo se inficiari vera esse quæ dicerentur a monacho: Si (inquit) ista se ita habent, perdat me subitanea morte hoc loco Deus; atque una cum ipso verbo efflavit animam: hæc ille mihi & multis aliis a se visa & audita retulit. Quæ in commentariis Sleidani & aliis libris le-

guntur viris prudentibus, ipsis legenda & expendenda relinquo: tametsi Sleidanus exempla omnium clarissima omisit, quorum narrandorum illi fuisset occasio præsentissima.

In Galliis ineunte februario hujus anni LXXXVII. Antonius de Pratis archiepiscopus Senonensis, idemque extremo anno creatus Cardinalis, ut dicitur inferius (b), Parisiis insignem synodum provincialem celebravit, [1] in qua recentiorum novatorum hæreses damnatæ, ac plura sanctissima decreta ad Gallos ab errorum labe vindicandos edita fuerunt: ac primum quidem recensitis Lutheri hæresibus perculit anathemate omnes, qui fidem Romanæ ecclesiæ abjicerent, atque in eos sine ullo ordinis discrimine legum severitatem adhibendam sanxit: tum monuit suffraganeos ut loca hæreticæ contagionis suspecta adirent (c), a vicinis de prodendis hæreticis sacramentum exigerent, & urbium magistratus jurejurando adigerent contra hæreticos publicam opem se allaturos.

Antonius miseratione divina tit. S. Anastasie sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter Cardinalis, archiepiscopus Senonensis, Galliarum & Germaniæ primas, ac Franciæ cancellarius, universis præsens hoc scriptum inspecturis salutem in eo, qui est omnium vera salus.

Inter cunctas pastoralis officii sollicitudines quibus premimur incessanter, illa fortius nos angit, ut cunctis hæreticis de finibus Christianorum expulsis, suisque falsis & virulentis scriptis ac pestilentibus doctrinis penitus extirpatis, fides catholica quæ solida semper fuit subnixæ petra, integra illibataque permaneat, ac populus Christianus nostræ potissimum provincie in fidei sinceritate [quolibet obsecratis semoto velamine] immobilis in-violatusque persistat. Sane prospicientes quod non sine gravi displicentia referimus insurrexisse nonnullos pseudochristos, ac pseudoprophetas, quorum dux ac vexillifer est Martinus Lutherus, qui a veritate ex-cedentes nonnullos ac pene infinitos, cri-amis fieri possit, electos, ut est apud Mat-thæum (d), ad errores inducunt, homines haud dubie hæresiarchas fastuosos, seditio-

LXXXVII.

(b) Clem. lib. brev. ann. 1527. pag. 418.

Senonen-sis syno-dus adver-sus Lu-theranos. (c) Exi. ejus acta to. 4. con-cil. par. 2. pag. 149.

De no-vis hære-sibus præ-fatio.

(d) Mat-th. 24.

NOTE [1] Parisiense concilium provinciale cum hoc anno male conjungitur in Annalibus. Cum enim more veteri Gallicano annus a Paschate sumeretur, ut in præfatione concilii Lugdunensis hoc pariter anno celebrati asseritur, dies III. februarii anni 1527. quæ adscripta est literis Archiepiscopi Senonensis in prima synodi sessione datis, exhibet anni 1528. exordium. Mansi autem usque ad diem IX. octobris ejusdem anni, ut exprimitur in secunda parte decretorum ejusdem concilii. Ad illa distinguuntur in partes duas, quarum alia canones XVI. complexa impia Lutherianorum, Anabaptistarum & Sacramentariorum dogmata proscribit; altera vero canones ad morum reformationem spectantes quadraginta exhibet. Inter hos canones multi occurrunt quos dein Tridentinum concilium confirmavit. MANSI

(a) 1. Ti-moth. 4. (b) 2. Pe-tr. 2.

(c) Ephes. 5.

LXXXVIII. (d) Cap. Quoniam 18. dist. Cap. sicut olim de accus.

fos, luciferiana superbia ac rabie lupina erectos, ac demum quales Apostolus ad Timotheum (a) graphice describit suisque pingit coloribus, & ad amissim exprimit, qui rursus, ut inquit Petrus (b), sectas perditas ac damnatas introducunt libertatem promittentes, cum ipsi sint servi corruptionis in maximam certe reipublicæ Christianæ perniciem & jacturam; ac tandem, nisi cito occurratur, ruinam & everisionem utpote quos non pudet novas hæreses effingere, sed etiam satagunt ac student veteres & jamdiu per ecclesiam sopitas instaurare, & inter hæc primum de sacramentis ecclesiæ multum perniciose dogmatizant, affirmantes laicos & mulierculas æque ac presbyteros posse absolvere; & quod hæcenus fuit inauditum, laicis ut sacerdotibus Eucharistiæ consecrationem permittunt. Inter sacerdotes & plebem nihil interesse dicunt, sed omnes sacerdotes putant quicumque sint Christiani. In clericis in sacris ordinibus constitutis coelibatum non admittunt, monachis & aliis voto obstrictis libertatem lascivientiæ indulgent, quibus relicto voto & abjecta cuculla ad sæculum redeundi facultatem relaxant, & apostasiam permittunt: Romanorum Pontificum decreta, decretas epistolas etiam & canones conciliares eneruare contendunt: veteres ecclesiæ ceremonias ac receptas tot annis laudabiles, consuetudines ridiculas censent, & ut ad impietatis cumulum addant, sacram scripturam figere ac refigere non dubitant, ac relicto sensu patrum orthodoxorum vellicare, & ad suum sensum reprobum contorquere convitiis semper & maledicentiis pleni, & non solum aceto perfusi, sed ubique veneno respersti articulos insuper infinitos, quos non magnopere attinet referre, disseminant, aut scandalosos aut temerarios aut blasphemos aut piarum aurium offensivos, ac tandem super exitiali pestilentique dogmatum veneno pleræque aliam tam fœdæ ac malevolentia nauseabundæ evomunt, ut quasi ex professo habeant speciem ac decorem sanctæ matris Ecclesiæ non habentis maculam neque rugam (c) fœdare, spurcare ac contaminare: veriti ergo ne hoc veneficum virus in nobis credito dominico agro radices ageret: & velut cancer cresceret in perniciem aliorum officii nostri pastoralis eduximus vepres hujusmodi nocivas falce auctoritatis ecclesiastica rescicare, & plantulam priusquam sobolesceret & in plures serperet, radicibus evellere.

Hinc est quod in hoc nostro provinciali concilio, quod ad corrigendos excessus & extirpandas hæreses juxta Chalcedonense ac Lateranense concilia (d) adunatum est, ad Dei honorem, fidei orthodoxæ exaltatio-

nem, ac subditorum nostrorum pacis augmentum, & tranquillitatem duximus, habito suffraganeorum nostrorum consensu, ac multorum divini & humani juris interpretum consilio, his tantis periculis salubriter ac celeriter providendum, antiquos scilicet canones, quorum utique custodes & executores constituimur, aut declinantes, aut renovantes, seu ex potestate nobis concessa interdum adiectione penæ communiutes; in primis juxta sacrum Lateranense concilium excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim extolentem se adversus orthodoxam & catholicam Ecclesiam. Universos insuper qui aliter, quam Romana credit & prædicat ecclesia, credere, & pertinaciter asserere attentant, ejusmodi concilii auctoritate velut hæreticos & pertinaces & a communione fidelium separatos declaramus: Ecclesia quippe universa errare non potest, utpote quæ regitur Spiritu veritatis (e) secum manente in æternum, & cum qua Christus manet usque ad consummationem sæculi (f): quæ etsi diversa, & nonnunquam, quod sæpius neotericis hæreticis objiciunt, purgantia proposuerit decreta, nihil tamen est in tanta decretorum multitudine, quod fidei orthodoxæ adversetur, sed ab uno eodemque Spiritu edocta fuit, ut ita pro conditione temporum statueret, ut visum fuerit conducibilis: ejusdemque concilii auctoritate credentes receptatores, defensores, & fautores hereticorum excommunicationi subjacere decernimus (g).

Suspectos autem de hæresi, & notatos post unam aut alteram correptionem decernimus ab omnibus devotandos, scientes, ut dicit Apostolus (h), quod subversi sunt & suo plane judicio condemnati; ac subinde, dum intelligunt, se a consortio hominum separatos, rubore plerumque suffusi ad humilitatis gratiam & conciliationis affectum facilius inclinentur, damnati de hæresi, si ad unionem fidei catholice redire voluerint, maneat de foro Ecclesiæ, & ad agendam perpetuam penitentiam in pane doloris & aqua tristitiæ perpetuo carceri deputentur. Damnati de hæresi, si eam abjurare noluerint, si laici sunt, statim sunt iudicio seculari relinquendi, si clerici præsentem potestate seculari sunt a suis ordinibus degradandi, & pronuntiandum est, ut eos secularis iudex in suum forum recipiat. Cæterum quia episcoporum numerus per sacros canones ad degradationem requisitus non facile potest adunari; concedimus ut cum sacerdos aut alius in sacris ordinibus constitutus fuerit pro crimine hæresis degradandus, possit accersitis abbatibus aliisque prælatis solus episcopus degradare.

Ecclesia non potest errare.

(e) Joan. 14. (f) Mart. 16. 15. Poenæ hæreticorum fautoribus irrogatæ.

(g) Cap. excommunicamus & Creden-tes. LXXXIX.

(h) Tit. 3.

Qui

XC. Relapsi seculari iudicio relinquendi.

Qui in heresim semel abjuratam reciderint, ac velut canes ad vomitum redierint, tanquam palmites aridos in vinea manentes foras mittendos decernimus, & seculari iudicio sine ulla audientia relinquendos: relapsos autem in heresim iuxta decretum Alexandri IV. declaramus eos, qui in iudicio heresim abjurarunt, & post committunt in ipsa, licet prius heresis crimen non plene contra ipsos probatum fuisset. Insuper eos, qui una specie heresis commiserunt, aut in uno fidei articulo erraverunt, & post simpliciter vel generaliter heresim abjurarunt, si ex tunc in aliam speciem heresis commiserint, velut relapsos in heresim decernimus iudicandos. Pluribusque interjectis subditur: Præterea is de cuius lapsu in heresim ante abjuratorem constiterit, vel nunc constat, si post illam hereticos deducat, acceptet sive associet, vel dona ac munera eis mittat, seu favorem eis impendat qui excusari non possit, merito iudicari debet relapsus, cum illum ex approbati a se erroris consequentia non sit dubium id fecisse, novissime abjurans in iudicio heresim propter vehementem præsumptionem, si iterato labitur, licet non fuisset pene probata, relapsus dicitur. Cæterum relapsi etsi respicientia non profuerit ad evitacionem pœnæ temporalis, tamen cum ecclesia nulli claudat gremium redeunt, non sunt ipsis relapsi si poenituerint & poenitentia signa apparuerint, poenitentia & Eucharistia sacramenta deneganda. Qui de heresi deprehensi fuerint sola suspitione notabiles, nisi iuxta considerationem suspensionis qualitatemque personæ innocentiam suam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur, & usque ad satisfactionem condignam ab omnibus evitentur. Hereticorum (a) bona tanquam reorum læsæ maiestatis si laici sint, fisco seculari applicentur, si vero clerici, ecclesiis a quibus stipendia receperint: confiscacionis autem executio non fiat per iudicem secularem, nisi prius a iudice ecclesiastico super crimine sententia pronuntiata extiterit. Cæterum quia intelleximus per nonnulla loca provinciarum nostrarum quosdam qui in nulla unquam academia incorporati fuerint, sed in verba Lutheri iurarunt, aut Lutheri sunt nequiores monopolia illicita facere & occulta conventicula necnon cum laicis sese in penetrabilibus domorum recipere, & cum idiotis ac mulierculis conversari, de fide catholica disputare & non secus quam impius Montanus cum suis Priscilla & Maximilla simplicium animos deludere & fascinare inter hæc iactantes se habere spiritum Domini. Propterea ne vitia sub specie virtutum.

(a) Cap. Vergentis de heret.

Clandestini conventus prohibiti.

subintrent, præcipimus suffraganeis nostris, ut congregationes huiusmodi occultas & adeo perniciosas prohibeant, ac transgressores pœna condigna puniant; Deus enim qui est lux vera & qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, adeo execratur opera tenebrarum, ut Apostolos in universum mundum prædicaturos missurus præcepit eis aperte quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine. Rursus etiam intelleximus nonnullos Martini Lutheri libellos perniciosos jampridem cum suo authore a sanctissimis Pontificibus Leone Papa & Hadriano, necnon Clemente Papa moderno damnatos, a nonnullis nihilo secius timore divino & pudore humano prorsus abjectis adhuc evulgari, legi & circumferri; propterea prohibemus sub pœna excommunicationis lætæ sententiæ, ne qui cujuscumque conditionis aut status existant, prædicti Lutheri libellos aut qui ab eo & suis sequacibus prodidisse asseruntur, deinceps comparent, habeant & circumferant, aut in concionibus publicis seu privatis confabulationibus laudent, approbent, rucantur aut evulgent. Porro cum secundum Apostolum, alios dedit Dominus Apostolos, alios doctores, alios prophetas, hinc est quod districte iuxta sacrum generale Lateranense concilium prohibemus, ne passim liceat cuiusvis prædicacionis officium usurpare, neque ad prædicandum prodeant, nisi quibus aut a iure aut a Papa aut episcopo loci licentia concederetur; quomodo enim prædicabunt (b) nisi mittantur? & veritas ipsa dicit in evangelio (c). Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam; Joannes (d) quoque Baptista specialis sue missionis testimonium protulit de scriptura dicens: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta (e).

Ordinamus insuper quod suffraganei nostri, si viderint aliqua loca esse de heresi suspecta, per se aut alios idoneos quamcivis ad illa accedant, & ab illis de vicinia exigant (f) sacramentum de prodendis huiusmodi hereticis ac conventiculis illicita facientibus; quibus etiam districte præcipimus, ut ad hæc exequenda diligenter invigilent, & in negotio huiusmodi hereticæ pravitatis summarie & de plano procedant: & si in expugnando huiusmodi fermento fuerint remissi & negligentes, intelligant se pœnas incursumos, que in sacro generali Lateranensi concilio (g) continentur: pœnas insuper reformident contra inquisitores in officio delinquentes in sacro Viennensi concilio promulgatas. Constitutiones (h) autem Urbani V. Clementis VII. Bonifacii VIII. diligenter observent suffraganei nostri.

(b) Rom. 10.

(c) Matt. 9.

(d) Joan. 1.

(e) Isa. 40.

(f) XCI.

(g) Cap. Statuta de heret. in sexto.

(h) Dist. Cap. Excommunicamus 1. §. Voluimus.

(i) Cap. Volentes de heret. in Clem. Ob.

XCII. Rogatus Gallorum Rex, ut hereticos pellat.

Obsecramus autem per viscera misericordie Dei nostri Christianissimum Regem & principem ac dominum nostrum supremum, ut pro suo singulari zelo, miroque affectu & incredibili devotione religionis Christianæ, a suis terris & dominiis universos hereticos confestim repellat, exterminetque hanc retram & diram luem hereticorum, que in dies magis ac magis pululat: res haud dubie inaudita, cum ab initio nascentis Ecclesiæ usque ad hæc novissima tempora regnum hoc Christianissimum, inquit Hieronymus, hereticorum prodigiis monstris caruerit.

Proinde principes orthodoxi, si Christiano nomini consultum esse volunt, si religio Christianæ ruinam metuant, necesse est in exterminandis profligandisque hereticis omnes suos conatus intendant, omnem suam potestatem exercent; periculum a loqui est, ne Petri navicula operiatur fluctibus ac demergatur in profundum; nunquam enim sic undis iactata est Ecclesiæ navis, sic ventis validis (id est vanis doctrinis) impulsæ, sic undique procellis agitata; inde quod Christo in novi dormiente apud Mattheum. (a) Apostoli fecerunt, instante naufragio clamemus necesse est & dicamus: Domine salva nos; perimus.

(a) Matth. 8.

Novissime ordinamus, quod rectores & consules civitatum, iuxta sacrum generale Lateranense concilium corporaliter præsent sacramentum, quod fideliter & efficaciter Ecclesiæ in huiusmodi negotio heresis (cui fuerint requisiti) iuxta suum officium pro viribus adiuvabunt, manusque porrigent ad iuricos: episcopi autem vel inquisitores, dum in huiusmodi negotio procedunt, & a secularibus iudicibus forsitan excommunicatis subsidia postulant, nullam ex participatione huiusmodi excommunicationem incurrant. Præcipimus tandem singulis suffraganeis nostris, ut hoc nostrum tam salubre, tamque pro conditione temporum necessarium statutum suis statutis synodalibus adiciant, ac in primæ corum synodo faciant publicari. Dat. Parisiis in prima sessione concilii nostri facta apud fratres eremitas S. Augustini anno Domini MDXXVII. die III. februarii.

XCIV. Decretum de Ecclesiæ auctoritate.

Admissa sunt plura decreta ecclesiastica sacra scripturæ oraculis contexta pro afferenda fide orthodoxa atque hereticorum argutiis divinæ autoritatis clypeo repellendis. Primum itaque ex Matthæo (b), Paulo (c), Osea (d), Davide (e), Petro (f), & Joanne (g) unam esse & sanctam Ecclesiam, que neque falli neque fallere possit probatur, ac demum concluditur: Una igitur sancta & infallibilis

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Ecclesia, quæ nec a charitate decidere potest, nec ab orthodoxa fide deviare, cuius auctoritatem, qui in fide & moribus secutus non fuerit, quasi Deum abnegaverit cui gloria in Ecclesia & Christo Jesu in omnes generationes infideli deterior habeatur.

Convulsa secundo decreto (h) est alia hæresis novatorum, qui cum sacris oraculis Ecclesiæ unitatem, sanctitatem, auctoritatemque negare non possent, illud inane diffugium captabant, ut Ecclesiam dicerent invisibilem; quod insigne mendacium ita fuit convictum: Cum adeo explorata sit ex scripturis tum unitas Ecclesiæ, tum sanctitas, ut qui secus ausit affirmare, manifesta statim impietatis vincatur, apertissimum autem in hereticos argumentum, & quo minore negotio contundi queant, sit ejus auctoritas, cuius definitiones & decreta propter sui claritatem non facile sint cavillis & tergiversationibus obnoxia; operæ pretium se facturos esse putaverunt, si quam inficiari non possunt, dolo tandem & versutis eludant: id quod tum demum assecuti fuerint, si pro sententia Lutheranorum invisibilis & tota spiritualis, ac perinde nobis incognita credatur Ecclesia: nam quis futurus conventionis modus, ubi provocatur ad iudicem, qui nec inveniri, nec inventus interrosqui possit? atqui inquit Christus (i): si te corripientem frater tuus non audierit, dic Ecclesiæ: quid autem crassius aut quid inutilius fingi possit, si prorsus occulta sit & impervestigabilis Ecclesia, cuius majores natu admonet Apostolus (k) universo gregi non quidem invisibili attendere, in quo eos Spiritus sanctus posuerat episcopos ad regendam Ecclesiam Dei? nunquid invisibilis illa, a qua pro Petro, cum carcere teneretur, assidua fieret oratio; (l) aut in qua Timotheum conservari docet (m) Apostolus? Non igitur fide tantum & internis charismatibus, sed confessione fidei & externa ac visibili sacramentorum participatione constat, semperque constitit Ecclesia, quæ ab ipsis incunabilis communi & præscripta unius & ejusdem fidei protestatione non caruit. Unum corpus, inquit Paulus (n), unus Spiritus, unus Dominus, una fides. Sed ne ab his invisibilibus tantum pendere videretur Ecclesia: Unum, adiecit, baptisma; etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus (o) five Judæi five gentiles, five servi, five liberi: omnes in uno Spiritu potati sumus. Quisquis igitur tergiversandi studio invisibilem & incervis sedibus errantem dixerit Ecclesiam, non heresim tantum dixisse, sed heresim omnium puteum fodisse iudicetur.

XCVI. hæresis novatorum, qui cum sacris oraculis Ecclesiæ unitatem, sanctitatem, auctoritatemque negare non possent, illud inane diffugium captabant, ut Ecclesiam dicerent invisibilem; quod insigne mendacium ita fuit convictum: Cum adeo explorata sit ex scripturis tum unitas Ecclesiæ, tum sanctitas, ut qui secus ausit affirmare, manifesta statim impietatis vincatur, apertissimum autem in hereticos argumentum, & quo minore negotio contundi queant, sit ejus auctoritas, cuius definitiones & decreta propter sui claritatem non facile sint cavillis & tergiversationibus obnoxia; operæ pretium se facturos esse putaverunt, si quam inficiari non possunt, dolo tandem & versutis eludant: id quod tum demum assecuti fuerint, si pro sententia Lutheranorum invisibilis & tota spiritualis, ac perinde nobis incognita credatur Ecclesia: nam quis futurus conventionis modus, ubi provocatur ad iudicem, qui nec inveniri, nec inventus interrosqui possit? atqui inquit Christus (i): si te corripientem frater tuus non audierit, dic Ecclesiæ: quid autem crassius aut quid inutilius fingi possit, si prorsus occulta sit & impervestigabilis Ecclesia, cuius majores natu admonet Apostolus (k) universo gregi non quidem invisibili attendere, in quo eos Spiritus sanctus posuerat episcopos ad regendam Ecclesiam Dei? nunquid invisibilis illa, a qua pro Petro, cum carcere teneretur, assidua fieret oratio; (l) aut in qua Timotheum conservari docet (m) Apostolus? Non igitur fide tantum & internis charismatibus, sed confessione fidei & externa ac visibili sacramentorum participatione constat, semperque constitit Ecclesia, quæ ab ipsis incunabilis communi & præscripta unius & ejusdem fidei protestatione non caruit. Unum corpus, inquit Paulus (n), unus Spiritus, unus Dominus, una fides. Sed ne ab his invisibilibus tantum pendere videretur Ecclesia: Unum, adiecit, baptisma; etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus (o) five Judæi five gentiles, five servi, five liberi: omnes in uno Spiritu potati sumus. Quisquis igitur tergiversandi studio invisibilem & incervis sedibus errantem dixerit Ecclesiam, non heresim tantum dixisse, sed heresim omnium puteum fodisse iudicetur.

Confutati qui invisibilem dicunt.

(i) Matth. 18.

(k) Act. 20. Visibilem esse Ecclesiam demonstratur.

(l) Act. 17. Timoth. 3.

(n) Ephes. 4.

(o) 1. Cor. 12.

F Re.

XCVII.
(a) Synod.
Senonen.
dec. 3. Bo-
chell. l. 5.
tit. 20.
cap. 42.

(b) Deu-
ter. 17.

Refutati
qui autho-
ritatem
concilio-
rum tem-
nunt.

(c) Act. 6.
& 15.

(d) Act. 6.

(e) Act.
15.

(f) Act.
17.

(g) Mar-
th. 18.

Retusa est tertio decreto (a) eorumdem
improbis & impudentia, qui ex Luthera-
ranis deliramentis conciliorum authori-
tatem evertabant: ex quo ostensum est,
data cuique quilibet sentiendi libertate,
omnes veteres hareses instaurandas, no-
vasque temere confingendas: Absurdum
pergunt acta synodalia, non ab re videri
possit, si tanto studio veteri synagoga (b)
Deus affuit, ut si quid in lege difficile vel
ambiguum occurreret, quod circa contro-
versiam a iudicibus & legis peritis absol-
vi non posset, designato tamen cetero non
carerent, cuius arbitrio res tota finiretur;
Ecclesiam autem longe synagoga potior
ira necessariis destituit auxiliis, ut pro-
fus non habeat cui, suborta de fide qua-
estione, tuto satis inniti possit: proinde cum
certa sit & infallibilis Ecclesiae regula, nec
aliquando irrevocabilitatis praetextu tandem
eludi queat, ea profecto sacris generali-
bus conciliis auctoritas derogari non potest,
quae proxime universalem representant Ec-
clesiam. His enim conciliis si ea decernen-
di, quae ad sinceritatem fidei & extirpa-
tionem haresum, Ecclesia reformationem,
& morum integritatem pertinent, potestas
adimatur, nihil certum, nihil stabile fu-
turum est, nihil denique, quo haereticus ab
orthodoxo possit internosci; cum ille fre-
quenter tum impendio loquacior, tum per-
vicacior pluribus licet perperam intellectis
scripturarum testimoniis falso gloriatur:
nec erat quo veterum quondam haereticorum
retunderentur insultus, nisi ecclesiasti-
ci proceres Apostolorum exemplo concilia
celebrassent (c), quibus sancti Spiritus au-
thoritatem ferocientibus illis, & rerum
humanarum scientia tumentibus opponerent
quo fit, ut si conciliorum auctoritati sub
hac temporum calamitate tantillum depe-
reat, protinus velut ab inferis suscitanda
sunt damnatae hareses, neque defuturi
sint, qui hinc Ario, inde Nestorio, ceteris-
que id genus peccatis, palam subscribere
non formident. Etsi autem non nihil quo-
que laicorum intersit, quid credendum sit
quid agendum; id tamen ab Apostolis [qui-
bus succedunt episcopi] legimus observa-
tum (d) ut si ve murmuri Graecorum occur-
rendum foret, seu pacanda super legalibus
oborta seditio, non centurionem (e) non-
promiscuam e plebe multitudinem accerse-
rent, sed praesentem sibi Spiritum sanctum
affirmarent, (f) cuius instinctu quod iustum
esset & aequum sanciretur: quod si, ubi duo
vel tres in nomine Domini congregantur
(g) licet sibi ipsis relicti falli possint] con-
tinuo tamen in medio eorum sit Dominus;
quanto magis ubi summus Pontifex ceteris-
que primores ecclesiastici conveniunt, ut
hasesibus subinde pullulantibus occurrant,

& dominicum agrum subortis expurgent
zizaniis? Sancta igitur & inviolabilis
est sacrorum conciliorum universalem au-
thoritas, cui quisquis pertinaciter refra-
gatur, hostis fidei iure optimo censeri de-
bet.

Quarto decreto probatum est spectare XCVIII.
ad Ecclesiam sacras scripturas a profanis
distinguere, tum de illarum vero sensu
ferre sententiam, nec ulla alia ratione
haereticos convinci: Obortis igitur, ait sy-
nodus, de fide diffidiis, frustra sepe scri-
ptura consulitur, nisi Ecclesiae certa & in-
fallibilis litem dirimat auctoritas, quae ca-
nonicum librum ab apocrypho catholicum
sensum ab haeretico, germanum ab adule-
rino discernat. Hac nempe velut inter-
munitia patrum & sacrorum conciliorum or-
ganis Spiritus Sancti docet nos omnia, &
suggerit nobis omnia, sine quorum auspi-
cibus, qui scripturae sacrae sensum habere se
iactant, non intelligunt quae loquuntur,
neque de quibus affirmant, sed videntes non
vident, & audientes non audiunt.

Praeterea contententibus haereticis ad
eludendas Ecclesiae traditiones, non alia
credenda, quam quae in scripturis sacris
expresse continentur, obstruunt os quinto
decreto ac demonstratur nonnulla creden-
da, quae a Christo vel Apostolis ipsis fa-
miliari colloquio, & maiorum traditione
ad nos pervenerunt: Ubi quae, ait sy-
nodus (h); scriptum est illud, quod a
Christo dictum commemorat Apostolus (i):
Beatus est magis dare quam accipere?
quis scripto redegit ea, quae per dies a re-
surrectione quadraginta Dominus cum disci-
pulis de regno Dei disseruit (k), atque
alia id genus multa, quae si scribantur per
singula, nec ipsum mundum iuxta Joannem
(l) arbitramur posse capere, eos qui
scribendi sunt libros? quibus non longe
sunt aliena symbolum illud Apostolorum,
& quod sine unctione non fit confirmatio-
nis sacramentum, & in superbenedicto
missae sacrificio aqua vino miscetur, aut
fideles vivifica crucis signo frontem com-
muniunt, pluraque id genus, quae velut ex
receptione quadam & quasi per manus ab
Apostolis emanarunt. Hinc Paulus non eas
tantum traditiones jubet a Thessalonicen-
sibus (m) observari quas per epistolam, sed
etiam quas per sermonem didicissent: ne-
que praetermissis putandus est cetera, quae
circa venerandum Eucharistiae sacramen-
tum Corinthiis sese disposuerunt cum ve-
nisset ultro spoponderat; quorum plurima
licet a Christo forte non sunt instituta, id
tamen ratum est, quod dicente Spiritu
Sancto Apostoli tradiderunt, veluti quod
Christus ipse tradidit (n), & in sui com-
memorationem fieri praecipit. Oportet ita-
que

Scripturae
verus sensus
ab ecclesia in-
dicandus.

XCIX.
Omnia
Christi
oracula
non sunt
scripta.

(h) Con-
cil. 50.
nomen de-
br. 5.
(i) Act.
10.
(k) Act.
1.
(l) Joann.
11.

(m) 2. Th.
1. 2.
Traditio-
ni creden-
dum est.

(n) 1. Cor.
11. Cy. in
serm. de
abl. Coll.
coll. 21. 6.
12.

C.

(a) Con-
col. Seno-
nen. decr.
6.
Constitu-
tiones
non sunt
pure hu-
manae.
(b) Mar-
th. 23.

(c) Luc.
16.

CI.

(d) Con-
cil. Seno-
nen. decr.
7.
De ser-
vanda
quadrage-
sima.

(e) Heb.
10. Coloss.
2.

que nos auctoritati patrum, consuetudi-
nique maiorum usque ad tantum tempus,
per tantam annorum seriem protelatae, e-
tiam non percepta ratione, credere, eam-
que, ut antiquitus tradita est, iugi obser-
vantia ac reverentia custodire: quam si
quis eo praetextu pertinaciter reiiciat, quod
non legitur in scripturis sacris, ut haereticus
& schismaticus habeatur.

Constabilitate decreto sexto (a) sanctio-
nes Ecclesiae, quae licet humanae sint, eo
quod ab hominibus latae, non tamen pure
humanae sunt, cum earum auctores di-
vini spiritus rexerit, convictique haere-
tici ex deuteronomii decimo septimo,
capitali supplicio afficiendos eos, qui
summi sacerdotis imperio parere detre-
tarent: Christum edixisse (b), ob mo-
rum impuritatem a sacerdotum obsequio
non discedendum: Omnia quaecumque
dixerint vobis servate & facite; com-
mendasse (c), eos, quibus suam Eccle-
siam regendam committebat: Qui vos
audit me audit, & qui vos spernit me
spernit. Adductae plures aliae sacrae sen-
tentiae, ex quibus haec sancita sunt: In
omnibus igitur, in quibus, nihil certi de-
finivit scriptura, mos populi Dei, & in-
stituta maiorum pro lege habenda sunt, &
sicut praevicarietates divinarum legum con-
temptores ecclesiasticarum consuetudinum
coercendi.

Jejuniorum vetus observantia septimo
(d) contra haereticorum grunnitus con-
firmata: Institutum itaque ab Apostolis,
quadragesimale jejunium ita comproba-
tur: Quo Christi fideles non tam Moysen
aut Eliam, quam Christum imitati totius
anni decimam exolverunt: quae vero a
Calixto martyre in quatuor anni partes
discreta sunt jejunia quarti, quinti, se-
ptimi, & decimi mensis, legem referunt,
ac figuram adimplent, & velut quaedam
nostri temporis primitiae sub illis quatuor
anni partibus offeruntur, ea quidem obser-
vantia, ut duodenarius dierum numerus
duodecima mensum numero respondeat:
neque dissimili religione statuta sunt cae-
tera vigiliarum jejunia, quo puriores sa-
cris solemnitatibus accedamus. Ceterum
quod ad ciborum delectum attrinet; etsi iam
olim exolverit vetus illa Moisaica legis
servitus, quam umbram futurorum Apo-
stolus appellat (e), nec iam aliquid com-
mune dicendum sit aut immundum; nihil
tamen sanctius, nihil utilius poruit insti-
tutum, quo prurientis carnis lascivia frenave-
tur, quam ut jejuniorum & staruis ab
Ecclesia abstinentiae diebus a carnis esu
temperantes cibis tantum aridioribus ves-
cerentur. Neque profecto minor esse debet
apud nos sacrosanctae maris Ecclesiae au-
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

thoritas, quam apud filios Rechab moriturum
parris imperium, qui ne patris edictum
violarent, a vino perpetuo abstinerunt (f).
Si quis igitur Arianorum huiusmodi erro-
rem mille ab hinc annis damnatum, & a
Joviniano, Vigilantio, Waldensibus, Wi-
cleffo, Hussitis, ac novissimis istis diebus
a Luthero & sequacibus suscitatum secu-
tus quadragesimale jejunium non tam ter-
rena cogitatione imitari, quam caelesti
majestate consecratum, & cetera ecclesia-
stica jejunia vel praescriptas a patribus ab-
stinentias non observaverit, aut non ob-
servandas decreverit, sacrorum concilio-
rum auctoritate anathema sit. Cum non
minus libidini, quam gulae inservirent
haeretici, caelibatum sacerdotum omni
contentione oppugnantibus, hoc decre-
tum obiectum est (g).

Non satis esse visum est Lutheranae fa-
ctionis auctoribus, si quis in sordibus est
sordescat adhuc (h), nisi luciferiana qua-
dam malitia magnam stellarum partem
secum traherent, qui iam dudum impudic-
itiae frenata laxassent, multo plurimos in-
sacrilogos incestus, & nefanda prodigiis
libidinis exempla secum praecipites agerent;
ut enim qui lascivia diffuebant plures ha-
berent sui similes, & coarctata multitu-
dine suam utcumque turpitudinem obum-
brarent, in eam proruperunt audaciam, ut
sacerdotes evangelicos nulla calibatus lege
teneri velint, sed contra totius Ecclesiae
ritum & praescriptam ab eius incunabulis
consuetudinem liberas quibuscumque post
adeptum sacerdotium affirmant nuptias:
leviticis quidem sacerdotibus (i) licita
fuerit conjugia, utpote qui paucis tantum
diebus sua vice ministrarent, & ex ea tan-
tum tribus iure successionis sacerdotio fun-
gerentur: neque voluit orientalis ecclesia
(k) suos ea severitate coerceri, ut contra
Ab sacerdotio Christi, utpote sublimiori
& excellentiori superinductas aliquando
fuisse de iure nuptias exemplo caret, &
tanquam ab Apostolis interdictum secundo
Carthaginensi concilio (l) prohibetur: ne-
que potuit quidquam illo sanctius insti-
tutum, quo ministri puriores sacris accedant
altaribus, & iugi pene sacramentorum ad-
ministrati reddantur aptiores, quam
neminem nec ad subdiaconatum quidem
admitti, qui non sese voto perpetuae ca-
stitatis adstrinxisset: etenim si lege veteri
(m) ii tantum sanctis panibus vescerentur,
qui ab usoribus mundi forent; si procul a
suis domibus habitabant, quibus sua vice
sacrificandum erat, ne conjugum forte pol-
luerentur amplexibus; si quibus orandum
est a coniugali commercio sit ad tempus ab-
stinendum (n); si denique a viduis (o),
quas

(f) De con-
secr. dist.
3. ca. Je-
junia a
pluralis.

(g) Con-
cil. decret.
8.

CII.
(h) Apoc.
32.

De caeli-
batu sa-
cerdotum.

(i) Levit.
21.

(k) 1. p.
24. Amb.
in 1. ad
Ti. c. 3.

(l) C. 2.
di. 32. cap.
si quis.

(m) 1. Reg.
21. 82. dist.
cap. pro-
posuisti.

(n) 1. Cor.
7. o. 1. Ti.
morib. 1.

quas suis sumptibus Ecclesia quondam a-
lendas admittebat, continentia eorum e-
segerit, iure quidem optimo a summis Pon-
tificibus & sanctis Ecclesie conciliis indi-
ctum est, ut qui sacris ultro sese ordinibus
manciparent, perpetuo celibatus vinculo
necterentur: nam qui sine uxore est, foli-
citus est (a) quæ Domini sunt, quomodo
placeat Deo; qui autem cum uxore est,
follicitus est, quæ sunt mundi quomodo
placeat uxori & divisus est; degravat
quippe animum, & ad verena deicit u-
sus matrimonii, amor liberorum avarum
& follicitum reddit. Quisquis igitur con-
tra sacrorum conciliorum (b) & patrum de-
creta sacerdotes, diaconos, aut subdiaconos
lege celibatus non teneri docuerit, aut
liberas illis concesserit nuptias, inter hæ-
reticos omni tergiversatione rejecta nume-
retur.

(a) 1. Cor. 7.

(b) Caribag. 2. c. 2. Tolet. 1094.

CIII. (c) Con. Sen. decr. 9. De votis monasticis. (d) Decr. 9. a Ps. 149.

(e) 2. Pet. 2.

(f) 2. Cor. 3.

(g) Phil. 4.

(h) 1. Cor. 10.

(i) Matth. 19.

(k) 1. Timoth. 5.

(l) 279. 1. c. sicut bonum.

Tum defensa fuere (c) contra pietatis
hostes vota, ac præsertim monastica, &
demonstratum veram libertatem in vir-
tute ac spiritu collocandam: Non absti-
nenti sane versura, ajunt acta synodalia,
veritatis inversores declinaverunt in verba
malitiæ ad excusandas excusationes in pec-
catis (d), dum vota perpetua, & in his
potissimum monastica, non vanitatis tan-
tum, sed & impietatis accusant, & ab-
jecta pessimo quidem exemplo cuculla, ad
sacrilegas se convertunt nuptias; quod in-
fandum apostasiæ genus hac una maxi-
me prætesunt ratione, quasi vota ejus-
demodi libertati Christianæ præjudicium
afferant, nec satis in nostra sit pietate
jugis illa perpetuaque castitas, atque his
strophis in desideria carnis pellicunt (e)
eos, qui paululum effugiunt, libertatem
eis promittentes, cum ipsi sint servi cor-
ruptionis. At vero nulla major libertas,
quam cum repressa carnis tyrannide cor-
pus in obsequium Christi trahitur, nec tam
concupiscentia ducimur, quam spiritu, nem-
pe ubi spiritus Domini ibi libertas (f):
nempe quidquam est, quod non possumus
in eo, qui nos confortat (g); Christus,
quippe qui non patitur nos tentari supra
id quod possumus (h); sed facit cum ten-
tatione proventum, ut possumus sustinere;
cujus auxilio freti inventi sunt eunuchi,
qui se castraverunt propter regnum celo-
rum (i); ac proinde certa sit damnatio
viduarum, quæ cum luxuriatæ forent (k),
in Christo volebant nubere: turpi certe
transfugio primam fidem irritam facien-
tes, non quam baptismo, qui nuptiarum
fœdera non respuit, sed iuxta expositi-
onem concilii Carthaginensis (l), quam
perpetuæ castitatis professione spopondissent.
Ab hoc autem perpetuæ castitatis voto, qui
Christum aliquando dehortantem facit, in

eum blasphematur & Apostolo contrarius est;
qui palam, nec semel tantum ad perpetuam
virginitatis observantiam instigasse legitur
(m). Cæterum cum Christus aperte suadeat
ut: Qui vult perfectus esse (n) abneget
semetipsum, & tollat crucem suam, vadat
& vendat omnia, quæ habet, & det
pauperibus; ad perpetuam profecto tum
obedientiam tum paupertatis vota cohortatur.
Si quis igitur votum aliquod hujus-
modi voverit Domino, etiamsi perpetuum
fuerit, non faciet irritum verbum suum
(o); sed Deiparæ virginis, Annæ matris,
Samuelis, & Rechabitarum exemplo omne
quod promiserit implebit; neque tardabit
reddere, sed quæ semel de labiis egressa
fuerint observabit, & faciet sicut promisit
Domino; quandoquidem ruina est (p) ho-
mini devotare sanctos & post vota retrahere:
quod si quis secus fecerit, aut hæ-
retica pravitate corruptus secus facere li-
citur esse docuerit, is velut juris tum
divini tum naturalis infractor, nedum
sacro sanctis conciliis injurius, condigna
per suos superiores animadversione ple-
ctatur.

(m) 1. Cor. 7. (n) Luc. 9. Matt. 19.

(o) Num. Deuter. Luc. 1. Jeron. 351. Reg. 1.

(p) Prov. 20.

Edita etiam in eodem concilio plura
alia sanctissima decreta pro sacramento-
rum veritate adversus novatores asseren-
da, necnon orthodoxis dogmatibus de
expiandis peccatis, fundendis pro defun-
ctis precibus, cultu sanctorum, sacra-
rum imaginum veneratione, libero ar-
bitrio, fide & operibus, merito, & gra-
tia ab impiarum opinionum argutiis vin-
dicando, de quibus proximo anno dice-
tur. Cæterum dum Antonius de Prato
Senonensis archiepiscopus tuendæ incor-
ruptæ fidei puritati, arcendisque e Gal-
lia novarum hæreseon pestibus studeret,
a Clemente cardinalitio galero ornatus
est: ad quem hæc datæ literæ (q).

CIV. De sacramento.

Senonensis archiepiscopus Cardinalatu donatus. (q) Lib. brev. an. 1526. p. 418.

Antonio tit. S. Anastasiæ presbytero Car-
dinali Senonensi regni Francia cancellario.
Dilecte fili. Quod nobis egisti gratias
per literas de dignitate Cardinalatus, quem
in te contulimus; amamus in eo quidem
gratitudinem tuam, verum tibi ipsi ac
virtuti, & auctoritati tuæ non minus
quam nobis eam referre potes, acceptam:
cui tu cum semper ornamento futurus fue-
ris, nunc omnino tempus exigit ei ut sis
etiam sicuti esse cepisti, magno adjuva-
mento, quod non dubitamus te vel pro pie-
tate tua, vel pro hac ipsa dignitate stu-
diosè esse facturum. Non ille suo mune-
ri defuit: sed postea Galli Reges politi-
cæ artis fraudibus subornati, inito cum
hæreticis federe, una hæresi in Gallias
aditum aperuerunt; unde omnia postea,
ut suo loco diceretur, cædibus, incendio ac
rapinis completa fuere.

Cæ-

CV. B. Hyacinthus miraculis claret.

(a) L. 3. brev. p. 5.

Cæterum florebat ea tempestate in Po-
lonia B. Hyacinthi gloria multis miracu-
lis, quæ edebat Deus, eorum misertus
qui se illius patrocinio commendarent:
quibus permotus Clemens ordini Prædi-
catorum permisit (a), ut horariis preca-
tionibus sacrisque anniversariis ejus me-
moriam in Polonia recolerent.

Dilectis filiis prioribus & fratribus do-
mus S. Dominici Cracoviensis ordinis Præ-
dicatorum.

Dilecti filii salutem & apostolicam be-
nedictionem. Exponi nobis nuper fecistis,
quod alias felicis recordationis Leo Papa
X. prædecessor noster ad instantissimas pre-
ces charissimi in Christo filii nostri Sigis-
mundi Poloniæ Regis illustris, certis epis-
copis tunc expressis ut ad generalem ingui-
sitionem vitæ, sanctitatis & miraculo-
rum B. Hyacinthi fratris ordinis vestri ac
focii S. Dominici olim institutoris dicti
ordinis procederent, mandavit, ipseque
processus per unum ex fratribus domus ve-
stræ clausus & sigillis obsignatus nobis nu-
per presentatus, illiusque examinatio tri-
bus ex S. R. E. Cardinalibus ac duobus vo-
ta auditoribus per nos commissa fuit; & li-
cet ipse Hyacinthus dum in humanis egit
æ tempore quo creatori suo spiritum red-
didit, ac posteaquam vita sanctus fuit,
plurimis miraculis coruscavit, ac propterea
magna Christi fidelium istius regni multi-
tudo ad ecclesiam vestram in qua ipsius
beati corpus requiescit assidue confluant,
pluresque ejusdem beati intercessione pre-
ces suas quas ad Deum effundunt, exaudi-
ri firmiter credant, ipsumque pro beato
teneant & venerentur; quia tamen in
cathalogo sanctorum annumeratus non est
dubitatur an sibi facere liceat; quare ve-
nerabilis frater noster Laurentius episcopus
Prænestinus Cardinalis sanctorum quatuor
coronatorum nuncupatus, dicti regni pro-
rector tam præfati Sigismundi Regis quam
vestro nomine nobis humiliter supplicavit,
ut pro æterni Regis laude & gloria ac ip-
sius beati reverentia & honore, necnon
Ecclesie dedecore ac catholica religionis
splendore populique devotione & salute,
vobis singulis annis etiam priusquam ad
illius canonizationem processum fuerit, fe-
stum & officium ejusdem Hyacinthi de u-

no confessore cum oratione unius confesso-
ris sub nomine B. Hyacinthi in ecclesiis &
domibus vestri ordinis dicti regni ac pro-
vinciæ celebrandi & celebrari faciendi li-
centiam concedere de benignitate apostoli-
ca dignemur. Nos qui fideles quoslibet
ad sanctorum Dei venerationem & jugem
erga eos devotionem, ut ei a quo omne da-
tum optimum, & omne donum perfectum
procedit, placere studeant, prout possumus
libenter excitamus, hujusmodi supplicatio-
nibus inclinati, vobis & aliis aliarum do-
morum, necnon monasteriorum monialium
seu sororum vestri ordinis, in dicto regno
& provincia consistentium, fratribus ac
monialibus, seu sororibus, ut de cætero per-
petuis temporibus in ecclesiis domorum &
monasteriorum vestri ordinis hujusmodi of-
ficium & missas in memoriam ejusdem
Hyacinthi de uno confessore sub nomine B.
Hyacinthi annis singulis altera die post fe-
stum Assumptionis B. Virginis immediate
sequente, ejusque imaginem depingi face-
re in ecclesiis domorum & monasteriorum
dicti regni & provinciæ, depictam tenere
libere & licite valeatis, ordinariorum lo-
corum & cujusvis licentia super hoc mini-
me requisita, auctoritate apostolica tenore
presentium licentiam & facultatem con-
cedimus, non obstantibus constitutionibus
& ordinationibus apostolicis cæterisque
contrariis quibuscumque. Volumus autem
quod propter præmissa dictus beatus Hya-
cynthus canonizatus, & catalogo prædicto
sanctorum ascriptus non censetur. Dat.
Romæ apud S. Petrum sub annulo pisca-
toris die 11. februarii MDXXVII. pontifi-
catus nostri anno IV.

B. nomen illi decretum.

Quod ad res Polonicas attinet; Tar-
tari Præcopenfes, quos jam ante a Soli-
manno adversus Polonos vidimus concita-
tos, iterum ineunte hoc anno per concin-
cretas gelu paludes & indurata stagna in
Lituaniam irrupere, factisque late variis
excursionibus ingentem Christianorum
multitudinem in servitutem erant abdu-
cturi, cum Ostrogus Polonorum dux
tanta celeritate incurrit, ut hostes ante-
quam equos conscendere possent, obtri-
verit magna ipsorum strage edita, ac se-
ptingentis captis: quam victoriam orna-
runt quadraginta Christianorum millia
e bar-

CVI. Tartarorum in Lithuaniam irruptio.

NOTE [1] Elebre nostra ætate discrimen inter Sanctos & Beatos tota retro antiquitate ignotum nunc primum in historia Ecclesiastica occurrit. Quare ejus exordium hoc anno figendum est, ac omnium primum exemplum in S. Hyacintho exhibitum. Ita tamen beati cultum eidem S. Hyacintho pontifex decrevit, ut non magno opere curaverit de titulo; quem enim in literis hic recitatis beatus appellat, in aliis literis datis anno 1530. quibus festum, missam, & officium S. Hyacinthi ad omnes illas Poloniæ ecclesias quas Rex cum episcopis delegisset, extendit Sanctum nuncupare non renuit. Literæ illæ recitantur a F. Severino Cracoviensi ordinis prædicatorum in vita & Actis canonizationis S. Hyacinthi edit. Romæ anno 1594. ex quo demum scriptore discimus Clementem VIII. anno 1594. supremum illi sanctimoniam cultum decrevisse. MAMSI

De eo in sancto- rum nu- merum referendo actum.

e barbarica servitute liberata : suscepta deinde affecto jam anno in Tartariam. expeditio equestris, factaque circa Oc- zacoviam ad Borythenis ostia excursio- nes in barbaros, quibus victis ingens a nostris præda acta est.

CVII.
Hungaria
civilibus bellis
laniata.

Geri etiam in Turcam strenue bellum, lapsaque res Hungariæ reparari potuis- sent, ni duo æmuli Reges Romanorum & Francorum mutuo se laniassent. Casu ut diximus anno superiori Ludovico Rege, Ferdinandus Austriacus mox ob veteres inter Fridericum Imperatorem & Mat- thiam Regem de regni successione pa- siones iterum inter Maximilianum & Ludovicum solemniter ritu instauratas, de quibus suo loco dictum est, Bohemiæ & Hungariæ regios titulos capefferat, at- que in Bohemiam primum progressus so- lemniter ritu Pragæ diadema sumpsit com- muni ordinum consensu : inde fortissimo succinctus exercitu in Pannoniam irru- pit, cum jam palatinus coactis Pofonii procerum comitiis Joannis Scepusiensis comitis electionem irritam pronuntiasset, Ferdinandum vero Regem appellasset, venientique cum suis occurreret : cujus conjunctione confirmatus tantum terro- rem Joanni Regi æmulo Ferdinandus in- jecit, ut ille Budam deseruerit : qua sine cruore potitus trajecto Tibisco illum infecutus est, partaque de ejus ducibus, qui temere prælio dimicare ausi sunt, vi- ctoria universa Hungaria depulerit. Fuit ea duorum Regum discordia exitio Hun- garis; nam Joannes Rex ad firmandum solum cum Francisco Gallorum Rege Austriacæ stirpis amplitudini infesto fœ- dus percusserat : sed cum ægre ex Gallia educi possent auxilia, Sigismundum Re- gem Poloniæ de supplicis sibi ferendis sollicitat, ne Austriacos aliena regna invadere pateretur, qui Pannonia occu- pata postea Poloniæ imminerent : verum ille implicare se eo bello abnuvit (a); fu- turum autem se inter utrumque Regem concordiam interpretem pollicitus est, cum intestinæ dissensiones illæ Turcis Hun- garici regni iterum opprimendæ occasio- nem præberent. At cum pacis concilian- dæ studia elusa essent, ac Joannes Rex a Ferdinando repentina vi deturbatus in Poloniam confugisset, atque una cum Hieronymo Lasco Siradiensi palatino, qui sapientiæ & doctrinæ laude florebat, militaria consilia contrulisset, ab eodem Lasco Achitophele altero persuasus est, ut Solimanni Turcarum Imperatoris con- tra Austriacum opem imploraret, ut bar- baricis armis in regnum restitueretur : ita ex politicæ sapientiæ institutis, quæ toties Christum proculcat, quoties hu-

Ferdinan-
dus Bo-
hemica
corona
redimi-
tus.

Buda po-
tetur.

Joannes
Scopusi-
ensis pul-
sus.

Fœdus
init cum
Gallo.

Polonum
appellat
de fœde-
re.

(a) Salo-
mon.
Neugeba-
retus ubi
sup.

Repulsus
Turcam
evocat.

mani commodi spes affluerit, a Chri- stianis ad Austriacæ domus potentiam frangendam Turca provocatus est. Quan- ta vero hæc politica idololatria in orbem Christianum mala invexerit inferius lu- gendum erit.

Eodem anno, cum a Turca tum a Lu- theranis maxima bellorum pericula Ger- mania imminerent, divina providentia terribili ostento populos admonuit, ut divinam iram placarent, ut refert Her- mannus de Kerlenbroch in Monasteriensi historia (b) : *Quid, inquit, terrificum illud ostentum anno MDXXVII. die undeci- ma octobris a multis hora quarta ante solis exortum in celo visum portenderit, cum in septentrione maxime fuerit con- spicuum res ipsa declaravit : apparuit au- tem forma brachii incurvati e nubibus pro- tensis, in cuius manu gladius anceps utrin- que stellam unam obscuriorem, in acie vero unam reliquis majorem lucidioremque habens : videbatur, in lateribus species gla- diolorum sanguinolentorum capribus hu- manis permixtis apparebant : quod tantum horrorem spectantibus incussit, ut exanima- tos propemodum eos fecerit.*

(b) MS.
Alex.VII.

Deficiente porro in multis Europæ lo- cis religione, novos sibi in altero orbe fideles Christus peperit. Insignis enim hic annus fuit ob Mexicanos ad unius Dei cultum traductos : qua de re ante- quam dicatur exponendum est, ut ii dæ- monum laqueis constricti tenerentur. De Mexicanæ gentis traditionibus refert expugnati Mexicani historiarum author plura delira, quæ prætermittimus. Sentiebant (c) de anima eam immortalem esse, at- que in altera vita præmiis suppliciiive, ut quisque bene aut male vixisset, affe- ctum iri, quamvis eam veritatem multis errorum additamentis inquinarent. In- Regum suorum funeribus ducentos homi- nes jugulabant (d), exsectorumque cor- dium cruore regum rogam spargebant (hos demortui principis futuros servos sin- gebant.

CVIII.
Propaga-
ta apud
Mexica-
nos reli-
gio.

(c) Ib.
300.
Nefandæ
eorum-
dem su-
perstitio-
nes.
(d) Ib. p.
301.

Consecrabant (e) iidem barbari virgi- nes suis adumbratis numinibus, quæ nun- quam templis excedebant, sacra dæmo- nibus educto sanguine peragebant, ac si virginitatem violasse reperirentur, fera morte una cum viro mulstabantur. Su- perstitutionis vero sacerdotes (f) summum sibi antistitem præficiabant, a quo so- lemniter ritu inaugurabantur Reges, qui in ea inauguratione jubebantur curare, ut sol nitidius incederet, fluerent fontes, pluerent nubes, terra germinaret. Ar- cana sacrorum seu verius impietatis, ne- mini laico gravissimis pœnis impositis a- periebant; quorum plures tuendæ digni- tatis

CIX.
(e) Ib. p.
305.

(f) Pag.
298.

tatis causa aspernabantur nuptias, in- quos, si in stupro deprehensi essent, ac- cerbissime animadvertetur. Crines pro- lixos impexosque tenebant, & hi velut humano fastigio ob sanctitatem augustio- res censebantur : diebus festis pingebant variis figuris corpora atro colore pro rituum more, ut deformitate æquare dæmones viderentur. Quinque millia ho- minum in solo templo Mexicano, cui Vizilopuchtli nomen erat, idolorum cul- tui serviebant : cultellis lapideis acutissi- mis sanguinem pietatis ergo e lingua, e brachiis, e tibiis sibi detrahebant : ante altaria dæmonum ingens surgebat saxum, in quo mactandis hominibus aperiebant pectora, & hyssopo cruore imbuto idola mox aspergebant : mactatorum corda parietibus templorum in memoriam faci- noris appendebant. Duo millia deorum (a), quos singulos proprio nomine, mu- nere, & signo distinguebant, & eo am- plius, numerabantur. Inter hos colebant locustam, ne panem voraret; pulices & cimices, ne noctu pungerent; ranas, ut pisces darent : alia animalia propter man- suetudinem, alia propter furorem; solem, aquam, terram ob beneficentiam; toni- trua, fulgetra, fulmina ob terrorem. His & aliis infandis erroribus nondum evan- gelica luce collustrati tenebantur irretiti, deludebanturque a dæmonibus, qui tum eorum sacerdotibus, tum principibus, necnon aliis, verum non omnibus, se- viscendos obiciebant. Cum vero mille formis se indueret demon, ita illum mille formis adumbrabant, quarum aliquæ a- deo deformes, horrore terrorisque plenæ erant, ut stupere Hispani : deformem tamen miseri gentiles dæmonem non- putabant, qui cum dæmoni crederent, in summam impietatem immanitatemque, religionis specie, erant prolapsi.

Magnus
facerdo-
tum nu-
merus.

(a) Pag.
317.

Pulices
& ranæ
habent
pro numi-
nibus.

Ludibria
dæmo-
num.

Horren-
dæ species
ab iis su-
ceptæ.

CX.
Sacrificia
immanis-
sima.

(b) Pag.
318.

CXI.
Simulata
per ludi-
brium
Eucharis-
tia.
(c) Ib. p.
320.

speciem conformarent : ad quod deinde partiendum edendumque se mutuo elide- rent interdumque suffocarent : ut Quahu- ticlanenses singulis quadrienniis centum homines sagittis configerent : ut in dra- cone adorando homines vivos torrerent, semiustulatosque vorarent. Indicta e- rant etiam a sacerdotibus nonnulla je- junia, quibus solemnnes supplicationes de- cernebantur, eaque demum centum vel ducentorum hominum laniena claudeban- tur; soli vero & lunæ innumeræ humanæ victimæ singulis annis offerebantur, si vero luna vel sol eclipsis paterentur, In Eccli- metuentes ne ea sydera extinguerentur, mcestas flebilesque voces expromentes, se fauciabant cultellis, quaque e fronte, qua e lingua, qua e brachiis, qua e tibiis, qua ex vultu, qua e pectore cruo- rem fundebant.

Dæmon
in draconis
forma
adoratus.

In Eccli-
pibus su-
persticio
inepta
adhibita.

Æmulatus etiam dæmon jubilei anni inter Christianos celebritatem, recurrentibus singulis quinquaginta duobus annis piacularum inter Mexicanos instituerat, adeo ut e viginti leucarum ambitu populi Mexicum concurrerent. Jubebantur pervigilio omnium in primis templorum & ædium ignes extingui una cum eo igne inextinguibili, quem colebant; qui si ex- tingueretur, sacerdos in eodem rogo ma- ctandus erat. Tum ad templum in montis vertice situm subibant noctu, in quo no- vum ignem accendebant, accensoque ex eo titiones sapientes sacerdotes in Me- xicanum templum deferebant, ignemque excitabant, quem mactati hominis cruore lustrabant.

CXII.

Jubilæus
annus per
ludibrium
expressus
a dæmo-
ne.

Sacrilegi ritus hujusmodi ab aliis popu- lis (d) Tascallatenibus, Cholollanis, Tepeacensibus; & aliis, qui alia numina colebant, servabant : pueros puellasque mactabant deo aquarum : quadam cele- britate recurrente hominem cruci affixum relis conficiebant; pariter in humili cruce alligato guttur incidebant : modo duas mulieres mactabant, & corda sacerdotum adolescentum collo, qui per urbem trim- phali pompa excurrebant, appendeban- tur.

CXIII.
(d) Pag.
324.
Sacrifici-
um ho-
minis
cruci affi-
xi.

Evolvente se quarto quoque anno, quem numinis annum vocitabant, cen- tum & sexaginta dierum sacerdotibus, laicis vero sexaginta, jejunium solemniter indicebatur; quod si quis infringeret, fortunis evertebatur : acerbissimum erat ejusmodi jejunium, quo aquam tantum puram bibere, & pauxillum edere licebat a calentibus cibis, vel delicatis, necnon ab uxoribus se continebant. Obibant etiam peregrinationes barbari ad Cholollam e remotis centum leucarum intervallo re- gionibus; ubi trecenta templa extabant, quo-

CXIV.
Jejunia
imperata
a dæmo-
ne.

Templi
dæmoni
sacri per-
fectio ful-
minibus
impedita.

quorum maximum Deo aeris sacrum erat, referebaturque a barbaris ab eo perficendo fulguribus, tonitruisque, fulminibusque majores fuisse coercitos.

CXV.
Castitas
devota
demoni
intentato
flamma-
rum sup-
plicio.

In provincia vero Teovacanensi juvenes annis quatuor in templis jejunia acerba colebant, castique esse jubebantur, adeo ut deprehensi in stupro ante idola cremarentur, cineresque in aerem jactarentur. Duo ex his singulis noctibus vigilare jubebantur, & quatuor vicibus cruorem cum orationibus fundere, & litare dæmonibus. Habiti illi fuerant in maximo honore a Meteczuma Rege, qui dæmonum familiaritate impliciti plura prædicabant, admirandaque visa illis obiciebantur. Hi erant gentis Mexicanæ ritus; ex quibus constat ipsos tum idolorum cultores nefandissimos & immanissimos homicidas extitisse, ex quibus sexaginta & amplius myriades Christo adjunctas memorat Mexici expugnati historia: quibus erudiendis quidem iis navari jam opera cœperat biennio ante; hoc vero anno longe majori ardore & feliciore exitu pium opus urgeri cœptum est, duorum episcoporum scilicet Juliani Garciae ordinis S. Dominici Tlascallantis ac Joannis Zumarragæ Minoritæ Mexicani auspiciis; etenim ii plures sacerdotes virosque religiosos in vineam Domini traxere, qui quidem initio summos labores sustentarunt, cum nec audirent, nec audirentur: cœperunt vero ipsi virorum nobilium filios lingua Castellana instruere; vicissimque Mexicanam, ut populis Christi lucem exponerent, perdiscere. Maximus vero labor in abigenda uxorum multitudine impendendus fuit; commoniti enim divini præcepti, ut unus vir unica uxore contentus viveret, plurium Hispanorum, qui fræna libidinibus laxabant impura exempla, vagosque eorum concubitus obiciebant: querebantur etiam Mexicanum genus, sublata uxorum plurium ducendarum licentia, imminutum iri.

CXVI.
Profuit
idola ac
templa
sustulisse.

At maximo ad rem Christianam inter barbaros constabiliendam præsidio fuit omnia funditus evertisse templa, omniaque idola abolevisse: cum enim nullum haberent locum ad quem pro sacris peragendis convenirent, ad ecclesias confluebant, evangelicos præcones de rebus fidei differentes avidis auribus excipiebant, sacrificio missæ rituum percussi sanctimonia & majestate attenti aderant, atque adeo acedente interno auræ cælestis afflatu ad sacrum demum baptismatis fontem tanto numero concurrere, ut in Xomilcheni oppido quindecim hominum millia uno die cælesti lavacro expiati fuerint a duobus sacerdotibus, ac non nemo

Franciscanus multorum annorum flexu quadringenta hominum millia baptizavit. Et quidem plures a Minoritis quam ab aliis sacro fonte lotos fuisse, refert superior expugnati Mexici historia, additque ipsos sacrilegum usum de fundendo ante idolorum ora cruore e faucibus membrum convertisse in ecclesiasticum ritum, diverberando per majorem hebdomadam flagellis humeros, ad recolenda flagella quibus Christus Jesus pro humani generis salute ad columnam cæsus est; adeo ut instructa religiosa pompa interdum decem millia: immo & quinquaginta, quinimo centum millia se flagellantium instructis ordinibus eant.

Porro in condenda Mexicana ecclesia profusum aliquot martyrum, qui pro fide ab idolorum cultoribus trucidati sunt, cruorem, memorat author (a): in primis procerum & nobilium filios disciplina Christiana imbuendos sacerdotibus Cortesii imperio tradi jussos; verum aliquos barbaros initio filios oculuisse, vel alios supposuisse, atque in iis Tlaxcallensem dynastiam, qui sexaginta uxores aiebant, tres filios Christiana religione erudiendos dedisse, sed majorem natu annorum duodecim penes se retinuisse: demum pervulgata re ipsum quoque produxisse, qui brevi Christiana fide & Hispana lingua excultus Christo nomen dedit, accepto in baptismo Christophori nomine: reversus domum impressam adeo menti Christi doctrinam gerebat, ut patrem de uxorum multitudine reprehenderit, ebrietatem damnaverit, ejusque odio etiam vina fuderit, idola omnia quæcumque domi sive in privatorum hominum ædibus reperire potuit, diruperit. Hæc barbarus pater acerbe ferebat, verum aliquandiu, ut majorem natu filium coluit: at dæmone instigante, urgenteque una ex concubinis, illum hoc anno jugulavit, ignibusque injecit, dein ejus matrem interfecit, ne facinus patefaceret: verum detecto scelere impius & barbarus ab Hispanis laqueo interimi jussus est. Similiter consequentibus annis alii plures evangelicos præcones, idola, quæ illi erexerant & adorabant, evertentes, contrucidarunt, de quibus suo loco.

Quinetiam ipso initio expugnati Mexici, cum dæmon sæpius, ut dictum est, barbaris videndum se obiceret, ac suaderet, ut in avita religione persistarent, colerent ejus amicitiam & familiaritatem; minitaretur si ritus profanos abicerent, non solem, non imbrem, non vitam, non filios se daturum: argueret pusilli animi quod paucos numero Hispanos neci non darent; nonnulli aliquos

In uno
oppido
uno die
quindecim
millia baptis-
mo initia-
ta.

Centum
millium
Mexicanorum
pia
flagellatio.

CXXII.

(a) J. A. P.
330.

Nonnulli
martyri
affecti.

Neophyti
pius ar-
dor.

A Barbaro
patre
occiditur.

De patre
carnifice
sumptum
supplicium.

CXXVIII.

Dæmonis
fraudes
ad barbaros
concitantos
Christianos.

Hispanos trucidarunt, defendendaque idola suscipere, obiciebantque Hispani veteres deos tanta sollicitudine aurum non consecratos, ut ipsi consecrarentur. Recondabant etiam idola, & cruces superponebant, ut fallerent Hispanos: sed tum contigit, ut dæmones in idolis latentes a cruce fugarentur; ex quo magna admiratione affici cœperunt, & Crucifixi, quem prædicari audiebant vim fateri. Collocarunt etiam tunc nostri pluribus in locis sanctissimum Eucharistiæ sacramentum, cujus præsentia dæmones fugati sunt: ad id ipsum etiam fatendum adacti sunt dæmones ipsi a sacerdotibus, cum inquirerent cur non amplius, ut consueverant, Americanis intuendos sese obicerent. Ita sensim dæmon disparuit, cum ad Mexicanos, qui baptismo abluti vel Eucharistia vel cruce muniti erant, accedere non auderet.

Dæmones fugati
virtute
crucis.

Et præsentia
Eucharistia.

CXIX.
Aque lustralis
vis insignis.

Profuit quoque plurimum aqua lustralis ad spectra dæmonum depellenda, suffragationisque gentilitiæ fraudes dissolvendas: cumque Joannæ e Zuviga Mar-

chionissæ vas e Saxo politissimo, in quo idola & cineres, aliæque magicæ res recondi consueverant, delatum esset, ipsa jussit selem, ut in eo vase aquam biberet admoveri: at illud animal nunquam in eo vase, donec aqua lustrali aspersum fuit, bibere voluit; quod inter Mexicanos pietatis ergo pervulgatum fuit. Sæpius etiam cum areret tellus ac fata languerent, decretis solemnibus supplicationibus, cælo missus est tempestivus imber: proximo anno cum tanta pluvie vis decideret, ut non modo fata, verum animalia & domus pene mergerentur, habitæ sunt Mexici, Tezcucui, & in aliis oppidis solemnes comparato religioso agmine supplicationes, imberque non sine magna fidei Christianæ comprobatione e cælo facta, repressus est: deinde pluebat iterum, iterumque sol nitidius incedebat, & summa fuit aeris temperies ringente dæmone, incassumque interminante, quantumvis idola diffringerentur, atque ejus templa funditus evertenterentur,

Probata
exemplo.

Sacrarum
supplicationum
vis pro
imbrem
impetrando.

I. Factiones concordia inita.

De modo exequendi lis orata.

Concepta a Gallo spes ingentes.

(a) L. 2. lit. princ. pag. 82. (b) Ibid. pag. 81.

Sollicitus Clemens, ut injurias ulciscatur.

Deterritus ne Germania ab ecclesia deficiat.

II.

Anno a virgineo partu millesimo quingentesimo vigesimo octavo indictione prima ostensa sunt redintegranda publicae pacis, lapsarumque rerum instaurandarum spes, cum jam inter Hispanum Gallumque de concordiae formulis conventum esset; sed administratorum de ordine perducenda rei ad exitum argutiis & contentione novis evanuerunt: Gallus enim sibi prius obsides filios tradi poscebat, oblato Anglo fidejussore, quam exercitum ex Italia revocaret; Caesar vero prius avelli Lautrechium ex Italia postulabat: bellumque majori quam ante animorum ardore gestum, ac laeta rerum Gallicarum initia successu caruerunt; cum interea ob haec principum catholicorum bella, ab haereticis, quos impunitas scelerum armabat audacia, religioni maxima detrimenta illata fuere. Praesidebat Gallus florentissimo suo exercitui, quem ducebat Lautrechius, adeo ut regnum Neapolitanum atque Insularium Caesari se erepturum fingeret animo (a); praeterea in alia ditione caesarea atrox adeo bellum gesturum, ut Caesarem ad restituendos ipsi obsides natos adacturum putaret (b) missoque Longavalle oratore ad Clementem Pontificem, in armorum societatem illum trahere, niteretur ad offensas Apostolicae sedis vindicandas: jure quidem pellendos Italia Hispanos, qui tam inique & immaniter Romanam ecclesiam oppressissent, ac praesciendum regno Neapolitano novum Regem videbatur; sed ancipites & incerti bellorum exitus ab iis deterruerunt Pontificem (qui etiam pertimescebat ne suscepto cum Caesare novo bello nulla postea concilianda inter illum & Francorum Regem pacis ratio iniri posset) ne Lutheranae haeresi major favendi licentia permitteretur; tum ne Germania universa a sede Apostolica deficeret, nefaria enim hujusmodi consilia agitare ceperant impii, qui ad defectionem caeteros adducere in Ratisponensibus conventibus moliebantur, de quibus inferius.

Increbrescebant praeterea rumores novum in Germaniae finibus consilari bellum, atque ideo tutius Clemens interpretem pacis agere interea, rerumque successus tranquillo animo expectare, quam novis se obicere periculis censuit. Itaque foederatorum Regum oratori respondit, decrevisse communis parentis gerere officium, nec pacis actionem posse abruptum, cum Caesar anno superiori tertia augusti die literis regia manu exaratis sponderet pacis rationes pontifi-

cio arbitrio se commissurum, atque etiam Franciscus Quinonius caesareo nomine affirmasset publicam pacem ad Pontificis arbitrium componendam, itaque prius episcopum Pistoriensem in Hispaniam se legaturum, ut experiri an inania verba daret Caesar, an ea operibus ornare velit; si vero ille pacis consiliis non assenserit, his legibus cum Gallo & Anglo se armorum societatem coitutum, ut nullam ipsi cum Caesare concordiam inconsulta sede Apostolica faciant: ut ante foederis promulgationem sua apud Venetos auctoritate perficiant, ut Ravenna & Cervia Romanae ecclesiae restituantur: ut de modis Rhegii ac Mutinae ecclesiarum ditioni restituendarum confuleretur; ut regno Neapolitano, cum bello partum fuerit, ad pontificiam voluntatem Rex praesciatur, cujus etiam partem, quae ditioni ecclesiasticae juncta est, ex formula a Leone X. praescripta Romanae ecclesiae imperio adici voluit: ut denique Etruriae & Insularium rebus consultum foret; de quibus Baptista Sanga, qui Clementi ab epistolis erat, nona februarii die ad protonotarium Gambaram apostolicum in aula Anglica internuntium literas dedit (c), ut pontificiarum voluntatum aequitate Anglo Regi exponeret, eumque hortaretur, ne aegre ferret si Regum foederi non accederet, cum exhaustis viribus, dissipatisque ecclesiasticae ditionis opibus, nullum communi hosti damnum facere, sed illius tantum iram asperare posset, adeo ut Italiae omnis libertas, si vinceret, peritura esset. Et quidem miserum proflus pontificiarum rerum statum hoc tempore fuisse, & iniqua nonnullorum cupidine dejectas, plangit Jacobus Sadoletus episcopus Carpentoracensis hisce verbis (d).

Non sunt mala nostra ejusmodi, ut si in una parte offensum sit, in altera sit prospere actum; sed cum uno interitu omnia jaceant prostrata, ubi amplius spe nulla nitamur non habemus, nisi ad eum solum respiciamus, qui altissimum posuit refugium suum, quo videlicet neque mali flagellum aliquod, neque fortuna temeritas potest aspirare: quod equidem oro optoque quotidie, ut ita fiat; sed si caeteris non possum, mihi quidem ipsi consulere potui, habeoque constitutum, nequaquam amplius posthac a summo Dei cultu ac famularum me se jungere, cui uni sum dicatus ac deditus hoc arctiore fidei & devotionis vinculo, quam plerique, quod cognovi meam illi salutem & libertatem esse curam. Itaque certum est quod tempus vite mihi reli-

Illius Responsum.

Cur Regibus Clemens non se conjunxerit. (c) Ext. Ibid. pag. 81.

Pontificiarum rerum miser status.

(d) Sadol. l. 1. epist. pag. 37.

III.

Confilia Deo non conjuncta infeliciter exant.

liquum fuerit, id omne ad Dei immortalis cultum & artium opimarum studia conferre, quod scribo ad te aliquanto liberius; sensi enim te nunquam abhorere a talibus consiliis, quae cum Deo juncta sunt, quae qui deludere & aspernari solebant, cum opes & potentias nimium searentur, intellexerunt ipso eventu docti, falso se consilio a veris rationibus aberrasse, &c. Carpentoracensi III. non. februarii MDXXVIII.

IV. (a) Guicciar. lib. 18. Imola & Ariminum ad ecclesiasticam ditionem revocata. Lautrechii in Neap. regnum irruptio. Germani Roma divisi. (b) L. 2. lit. princ. pag. 82. (c) Ext. Ibid. pag. 81. (d) Eod. lib. 2. lit. princ. pag. 91.

(d) Guicciar. lib. 18. & concinnator Sabell.

(e) Lib. 2. lit. princ. pag. 86.

(f) Ibid. V. Plures urbes ad Gallos in regno Neap. detineantur.

Assurgere dein pontificiae res paulatim coepere (a) Gallici exercitus opera, qui duce Lautrechio per Emiliam ac Picenum in quibus aliquot urbes, quae a Clemente defecerant, ut Imola, Ariminumque, Joanne Saxatello & Sigismundo Malatesta deturbatis, ad Ecclesiam imperium certis partionibus redierunt, irrupt in Neapolitanum regnum, in quo a populis Hispani imperii pertaxis avide exceptus Germanos ex urbe Roma divisit. Minitabantur illi ferociter reliquias ejusdem urbis abolere; sed demum placati auro a Pontifice ad tunc Neapolitanum regnum decima septima februarii aegre abcesserunt (b): ac mox Amicus Arifolus militari succinctus manu Romam procurrit, eam in Pontificis potestatem redegit, omnesque Germanos, qui in domibus residui erant, contrucidavit: quos dum perquirebat (c) plures a suis praedae factae. Egressa ex urbe omnibus ornamentis spoliata quinque millia Germanorum tantum, nam caeteros pestis consumpserat; ut refertur in literis ad Paulum Crescentium internuntium pontificium in Gallico exercitu scriptis; ac reliquum exercitum caesareum tam ex Italis & Hispanis, qui partim Romae, partim in regno Neapolitano egerant, ad Hispanorum sex millia, Italorum quattuor millia redactum fuisse. In Gallico autem exercitu feruntur (d) octoginta perditum viginti equitum millia fuisse; nam complures Itali ad eum confugerunt. Pontifex illi concesserat (e) ut viribus ditionis ecclesiasticae uteretur: querenti vero suppeditata Germanis stipendia, ut Roma discederent, cum iis in urbe cunctantibus res caesareae in Neapolitano regno pessum irent, necessitatem excusavit Pontifex ad servandas urbis reliquias: tum ad Ursinum & Caesum Cardinales obsides redimendos adactum, quin etiam Tiphernum (f) retinuisse.

Caeterum laetissima Gallis belli Neapolitani initia fuere populis certatim ditionem facientibus, adeo ut qua vi, qua partione, Aquila, Amalphi, Barolo, Frano, Capua, Nola, Acerra, Aversa partis, & universo ferme regno occupato

Lautrechius exeunte aprili Neapolim obsidione cinxerit (g). Cum vero caesarei vires omnes in ea urbe, necnon Cajetae inclusissent, non vi aperta expugnandam, cum sine magna hominum strage id fieri non posse videretur, sed fame ad ditionem perpellendam. Intercludere pariter mari nitebatur commeatus, Philippinus Auria, qui Gallicae octo triremium classis praerat: quae, cum minus valida esset eam Hugo Moncada prorex laetissimo Hispanorum militum flore imposito navibus adortus funesta accepta clade majorine ineunte fufus est (h). Luit ille tum poenam proditionis jam ante in Pontificem admittae saxis obtritus ambustusque flammis: periit etiam Caesar Feramosca fallacis pacis interpres: perieratque paulo ante sub incensibus Neapolitanis Miglianus, qui pontificiae liberationi oblectatus fuerat; alii etiam proceres Vasti marchio, Ascanius & Camillus Columnae, Salerni princeps, tum Serenonius capti: duae tantum naves effugere victoris manus, quarum altera mox ad ipsum defecit. Ita amisso maris imperio adductae (i) in summas angustias res caesareae, adeo ut divina vindicta urgeri viderentur: nec multo post Columnenses qui tot sedi Apostolicae intulerant injurias, ab abbate Farfensi Urinae stirpis profigati, a quo praecipiti victoriae impetu Columnensium oppida, quae urbis spoliis aucta erant, igni ferroque evastata fuerunt (k).

Interea dum in exitum vergebant Neapolitanae res, instructa in Germania copiarum supplementa ad decem circiter millia in Italiam Tridento descendere, quae cum per ditionem pontificiam in Neapolitanum regnum penetrare cogitarent, Clemens, qui hostem Caesaris se profiteri detrectarat, Bartholomaeo Ferratino prolegato ac Placentinis praecipit (l), ne caesareis iter impedirent: Quandoquidem, inquit, nos neutrales ac pater omnium pacem inter eos quarere decrevimus; verumtamen omnes arma strenue sumerent ad Placentiam defendendam, ac propulsandam vim, si illi fidem fallerent; mox enim auxiliarem exercitum in eorum opem provolaturum: quae litera vi. maii Urbeveteri exaratae fuerunt. Tum Andream Burgeum caesareum dynastam apostolicis literis de suo in Caesarem studio fecit certiore (m), rogavitque ut operam daret, ne a caesareis in sedem Apostolicam ulla hostilia facinora ederentur.

Praerat huic novo exercitui Henricus junior Brunsvicensis & Luneburgensis dux, cujus benevolentiam Clemens his officiosis literis (n), quibus exprimebat quanto

Obsessa Neapolis. (g) Guicciar. lib. 18. & 19. continuator Sabell. Pet. Just. lib. 12. Belchair. l. 19. & 20. l. 2. lit. princ. p. 118. Rofeus l. 2. & alii. (h) Guicciar. l. 19. Rofeus l. 2. Aug. Just. l. 6. Hugonis Moncadae & aliorum proditorum infelices exitus.

(i) Guicciar. l. 19. Exactae a Columnensibus poenae.

(k) L. 2. lit. princ. p. 117. Submissa e Germania Hispanis auxiliis.

(l) Lib. brev. ann. 1528. Iter iis non abruptum. Clemens decernit.

(m) Ib. p. 74. VII. Clementis ad Brunsvicensem ducem liter. (n) Ib. p. 75.

pacis desiderio teneretur, quippe qui a foederatis principibus nullis precibus, nullisve minis, nec recentium injuriarum memoria ad belli in Caesarem societatem trahi potuisset, eblandiri conatus est.

Henrico juniore duci Brunsvicensi & Lunenburgensi Caesareae majestatis per Italiam capitaneo generali.

Non dubitamus quin plane tuae expectationi respondeamus, cum in retinenda amicitia charissimi in Christo filii nostri Caroli in Imperatorem electi, tum in pace omni studio procuranda: nam quod ad amicitiam majestatis suae attinet; satis iam spectatum esse confidimus animum nostrum, siquidem nec recenti memoria injuriarum, quas ab ejus exercitu eramus perpeffi, nec ullis precibus, nec comminationibus, cum a Venetis etiam urbibus nostris quasi pignoribus ablatis cogere mur, perducti sumus in societatem armorum; pacis vero studium antiquum in nobis esse Deum omnipotentem testem habemus; ideoque statimur mediam & communis parentis personam, quam etiam nostro officio debitam suscepimus, aptissimam esse ad pacem procurandam, omnesque nunc curae & cogitationes nostrae in hoc consumuntur; siquidem, quod prudentissime dicit nobilitas tua, nulla alia re sanari possunt Christianae reipublicae vulnera. Tibi quidem dilecte fili gratulamur eisdem itineribus vadenti ad immortalitatem, quibus majores tui pietatis ac religionis suae lumen praetulerunt; audimus enim omnes in te esse virtutes homine nobilissimo ac Christiano dignas, summam religionem, continentiam vero ac justitiam tantam ut redundet in omnem exercitum, quem severissima disciplina contineri eo laudabilis est, quo profusorem cognovimus aliorum exercituum licentiam. Quas virtutes cum summa erga Deum ac sedem Apostolicam pietate cumulaveris, dignissimum te praestas clarissimis majoribus tuis. Oratorem autem, quem propediem ad nos te missurum significas, libentissime audiemus, cupimusque esse aliquem apud nos, qui propius intruens actiones nostras reddat nobilitati tuae probatum animi nostri erga Caesarem, ac pacem universalem, & privatim erga nobilitatem tuam testimonium, &c. Datum Viterbii XXI. junii MDXXVIII. pontificatus nostri anno v.

VIII. (a) Guicci. l. 18. & l. 19.

Refert Guicciardinus (a) Franciscum Gallorum Regem cum de hujus auxiliaris exercitus apparatu nuntium accepisset, alium exercitum, qui iter ei praecederet, conflare decrevisse, cui comitem S. Pauli praefecerit, serius tamen ab eo immissum, cum jam in Insubria Germa-

nicae copiae Hispanis se conjunxissent, quamquam eae paulo post stipendiorum inopia maxima ex parte dissipatae fuerunt. Caeterum novis iis supplementis auctus Antonius Læva Insubriae praefectus caesareus impetu & militari dolo Ticinum Gallis eripuit: necnon Liguria pristinae libertatis cupidine Francorum Regis jugum excutere meditatus est: nec multo post propulsatus Neapoli est, fufusque Gallicus exercitus, quæ ut gesta sint describunt fufus auctores ac plura digna memoria in literis principum recententur.

Referunt in primis literæ ad Salviatum Cardinalem in Gallia legatum datae, Francorum Regem (b) ob prosperos in regno Neapolitano successus elatum quasi jam parto regno egisse cum Pontifice, missis ad ipsum oratore, ut tertio genitus filius dux Engolismensis regno Neapolitano praeficeretur, illeque neptem Medicæam in matrimonium duceret: tum juncta affinitate armorum foedus inter Clementem & Gallum ad offendendum defendendumque percuteretur, ut Caesare ob sedem Apostolicam inique oppressam imperiali dignitate exueretur: at Clementem quamvis inanibus etiam tum verbis a Caesare, qui Ostiam & Civitatem veterem, necnon tres Cardinales in custodia Neapolitana tenebat, delusus fuisset, graviora metuentem pericula detrectasse se bello implicare, ni prius caesareus exercitus omnino profugatus in regno Neapolitano fuisset, ac Ravenna & Cervia a Venetis Romanæ ecclesiae restituerentur: moleste praeterea ferre, ducem Ferrariae, qui Mutinam ac Regium Romanæ ecclesiae eripuerat, a Gallo non modo in amicitiam acceptum, verum regia affinitate auctum fuisse (c): de abrogando autem Caesari imperio, licet nullus veterum Germanorum Caesarum, quos Romanus Pontifex de imperiali gradu dejecit, tot mensibus Christi Vicarium in custodia acerbissima detinuisset, coegissetque ad redemptionem libertatis, nec umquam tot hæreses, quam Caroli V. negligentia pullulassent, ob temporum tamen calamitatem id aggredi non tutum erat: refertque Guicciardinus Clementem respondisse, Germaniam ab Ecclesia defecturam, si Pontifex deligendi Caesaris jure uteretur; veritatem enim ne imperium Gallorum Regi ab ipso Pontifice traderetur, ac propter hæresis Lutheranae grassationes fatius fore, ut studeret paci, nec parentis communis officium deponeret. Donavit itaque Deo acceptas a Caesare injurias Clemens, quantumvis urgeretur (d) a foederatis, ut sedis Apostolicæ offensas pontificia constantia vin-

Serius a Gallis submissa auxilia. Ticinum Gallis ereptum. In Insubria & Liguria Gallicæ res collatae.

IX. (b) L. 2. lit. princ. p. 118.

Galli Regis maxima postquam.

Negat Clemens se implicare bello.

(c) Ib. p. 109.

Cur non sit exaustratus imperio Caroli V.

(d) Guicci. l. 19.

Clementis amicitiam praesertim Carolus V. (a) L. 2. lit. princ. p. 118.

X. Inter hæc mutata est rerum facies; nam Lautrechius, qui ut Pontificem in armorum societatem sibi adjungeret pollicebatur (b) Medices ad Florentinæ rei principatum se revocaturum, Senensis civitatis administrationem ad Pontificis voluntatem temperaturum, tum arma pro recuperandis omnibus Ecclesiae juribus ex pontificio arbitrio expediturum, mense augusto sævitia pestis, qua exercitus vexabatur, interemptus est (c). Ruere etiam jam ante in pejus res Gallorum coeperant, nam post partam a Philippino Auria navalem victoriam, qua Hispanæ vires maritimæ concenterant, cum victoribus nulla a Gallo Rege præmia perfolverentur, immo capti prælio optimates caesareis a quibus magna auri vis exigi poterat (d), repeterentur: tum nonnulla a Genuenibus per latrocinium abstulisset Saonenfis praefectus, nec impetrare potuisset a Rege, ut Saona Genuensi reipublicæ, quæ sub Gallico patrocinio erat, restitueretur, indignatus Auria egregiis militaribus officiis rependi injurias, nec solvi stipendia, ad Caesarem patriæ suæ libertatem pactus descivit, cum ab eo præmia meliora speraret: cuius defectio Neapolitanum regnum Gallo Regi abstulit; nam cum caesarea vexilla extulisset, ac duodecim triremibus subvectus, quæ antea Gallo Regi paruerant, ad Cajetam applicuisset, caesareæ res mox ita erectæ sunt, ut pluribus circa Neapolim receptis oppidis & urbibus interclusi Gallico exercitui epidemia laboranti commeatu fuerint: quorum inopia Galli, qui Neapolim ad deditioem famis pestisque sævitia cogere putaverant, obsidionem solvere coacti (e) cum Averfam contenderent, ab hostibus in itinere circumventi ad internecionem cæsi sunt: qua de re extant Raynerii Urbani ad Jacobum Salviatum literæ (f) Viterbii vi. septembris datæ.

(b) Ib. p. 107. Lautrechius Pontifici ingentia sponter. Epidemico morbo extinguitur.

(c) Guicci. l. 19. Belch. l. 20. & alii.

(d) Ext. de co lit. l. 2. lit. princ. pag. 110.

(e) Guicci. l. 19. Aug. Just. l. 6. Deficit ad Carolum V.

(f) Ib. p. 124. De Concordia auct. Clementis.

(g) Guicci. l. 19. Depulsi Galli Neapolis obsidione.

(h) Ext. l. 2. lit. princ. p. 126.

(i) Ib. p. 124. De Concordia auct. Clementis.

(j) Guicci. l. 19. Lib. brev. ann. 1528. p. 107.

Hac rerum conversione audita Clemens qui eam jam ante praesenserat, qui post Lautrechii obitum comitem S. Pauli in Insubria Gallorum exercitum ducem, ut in regnum Neapolitanum provolaret, moneri (g), jussit, ad obeundum interpretis concordiae munus se accinxit (h), hæc literis ad Carolum V. missis (i).

Caesari.

Non dubitamus quin in omni statu varietateque rerum nostrarum semper tua serenitati voluntas nostra constiterit, eadem videlicet, quam personæ & officii nostri vario nobis imponebat, pacem inter serenitatem tuam & Christianissimum Regem caeterosque procurandi, quo fidentius parat nunc tibi Dei munere tali victoria agnitis tibi piis consiliis nostris, perspectaque vicissim nobis ex tuis quampluribus literis tua optima mente, idem officium cum tua serenitate repetemus. Neque enim quod duriore nuper tuarum rerum fortuna cum tuis adversariis egimus, quoad potuimus, id nunc prosperioribus rebus tuis recum agere desistemus, cum te hoc tantum Dei munus pie recogniturum speremus, animumque ad lenitatem & mansuetudinem conversum, sicut caesarea celsitudine dignum est. Ac nos quidem, fili, illud primum optavissimus, ut sine caede ac sanguine res ad concordiam redigi potuisset: quod quando concessum non est, gratulamur tibi istam victoriam, si ex illa, sicut sperare nos licet, gradus ad pacem factus est: in quod opus Deo acceptum & gratum, si nostrum, fili, laborem & officium interponi permisit, nihil optatius suscipiet persona nostra, quam auctore Domino mediam & communem hæcenus reservavimus, ut quoniam armis nocere cuiquam nostrum non erat, pacificatoris studio prodesse omnibus studeremus. Sumus igitur in hoc unum intenti atque parati, si per tuam serenitatem liceat; reliquos enim speramus ex ipsa fortuna promptiores futuros ad pacis consilia accipienda. Quocirca etiam, acque etiam, charissime in Christo fili, adhortamur in Domino & rogamus, ut dare te ad lenitatem, placibilitatemque animi velis pro universæ Christianitatis commodo & Dei honore, a quo manifestissimo & hanc & alias victorias es adeptus: credibile enim est, aut perspicimus potius, Dominum ipsum, quam tuam serenitatis mentem, & ad aliquod magnum universæ Christianitatis bonum conversam intuentem, has prosperitates tot victorias ei largiri, quibus illa, sicuti facere debet, ad communem salutem uti possit. Ac certe fili si eidem Deo gratus esse velis, ut certe vis, aliqua sunt a te propter Deum condonanda, per quem regna, imperia, victorias perpetuo fere cursu consequi meruisti; in quibus adipiscendis, si tua te juvit bonitas, & religio animi singularis, ad illius benignitatem promerendam adjuvet, nunc in ea retinenda tua mansuetudo & humanitas digna non solum Caesare, sed optimo & religiosissimo Caesare. Nos quidem, qui veteri nostro studio

Carolus V. ad eandam sollicitatus.

Liguria a Gallis deficit.

dio erga serenitatem tuam paterno & singulari amore sumus incensi, si illa hanc pacis tractationem ex sua benignitate nobis permiserit, quamque aequam gratam ac ipsam, pacem quocumque auctore consociatur, habituri sumus, tuum in primis honorem, dignitatem, commodum omnibus modis procurare amitemur; sed tamen tua aequabilitate & indulgentia inter haec nobis opus est, ut per te misera & affecta christianitati consuli possit: quae sane nunc tot concussa calamitatibus Deum nobiscum orat, ut hanc tantam tuam in bellis Christianis felicitatem, rebus hic compositis, ad revivendos subigendosque tibi Turcas transferat; qui nunc quidem nostris cladibus taciti exultant, nostris regnis inhiant, praedam sibi haud dubie spondentes, quidquid Christianorum inter se viribus consumptis illorum opibus integris offeretur, quemadmodum haec dilectus filius B. Casil nuntius noster prosequetur, cui tua serenitas fidem habere velit. Datum Viterbi 11. septembris MDXXVIII. pontificatus nostri anno v.

XII. Secuta est Neapolitanam cladem Liguriae defectio; nam Andreas Auri Genuam invecus Gallicam classem portu dispulit, urbem in pristinam libertatem restituit, ac deinde Saonam Gallo ademit, nec principatum Liguriae magna animi integritate sibi delatum accipere voluit. Jam suscepti antea de bello in Caesarem non gerendo, neque ultum eundi injurias consilii (quod etiam an Henrico Anglorum Rege & Thoma Cardinale Eboracensi commendatum est) fructum collegit Clemens: assiduisque precibus a federatis, qui ejus causam contra Caesarem armis tuendam susceperant, pulsatus ea exceptione repulsam dederat, non ipsis se adhaerendum aperte, ni Veneti, qui partem victoriae nonnullis urbibus maritimis regni Siciliae suo adjectis imperio erant relaturi, Ravennam Cerviamque Romanae ecclesiae restituisent: sed licet Gallus & Anglus obnixè id a Veneto senatu petierint, nunquam tamen obtinere potuerunt, quantumvis Gallus a Venetis eblandiri conaretur, ut eae urbes ipsi oppignerarentur: qua de re extant haec literae ad ejusdem Regis oratorum missae (b).

(a) Lib. 2. lit. princ. p. 127.

(b) Lib. brev. ann. 1528. p. 332.

Venerabili fratri Joanni Langiach episcopo Abrincensi Christianissimi Regis apud Venetos oratori.
Venerabilis frater salutem: Non defuisse nobis fraternitatis tuae studium & amorem in procuranda apud Venetos terrarum nostrarum restitutione tam persuasum & certum habemus, quam tu optas, & tuae etiam literae declarant: etenim praeter-

quam quod in eo tui Christianissimi Regis voluntatem es executus, ea actio maxime fuit propria probitatis & professionis ac benevolentiae in nos tuae. Itaque hoc tuum officium suscipimus in animo nostro pergratum, illorum vero duritiam cordis, quae non auctoritate tanti Regis, non tuo assiduo labore & cura molliori potuit, Deo corrigendam relinquimus, quem ad postremum speramus Ecclesiae suae minime defuturum. Nos quidem in hoc nemo unquam accusaverit, nisi quod nimis cunctanter patienterque Ecclesiae causam egimus, dum omnia frustra tentamus, & experiri malumus, ac ne illud quidem recusamus, quin urbium illarum manifeste nostrarum possessio in tuum Regem seponeretur, cujus maxime medio voluissimus nostra recuperare: sed cum illi suo more in hoc egerint, nos tamen interea tuum officium studiumque perinde habemus gratum, ac si ut optabamus evenisset, &c. Dat. Viterbi 1. Octobris MDXXVIII. anno v.

Retinuisse Ravennam, quam Pontifice oppresso invaserant Venetis nocuit: qui enim Clementem in federatorum partes trahere potuissent, cujus auctoritas pro eripiendo Caesari Neapolitano regno plurimum pollebat, ex quo ipsi Brundisii, Monopolis, Trani, & aliarum urbium sibi imperium erant asserturi, non eas modo urbes amittere verum Caesaris patrocinium Romanae ecclesiae suscipientes imperio Ravennam & Cerviam restituere coacti sunt, ut dicitur inferius. Praeter Venetos ac ducem Ferrariensem, qui oppressa a Caesare ecclesia ipsa, ditionis ecclesiae urbes aliquas invaserant, etiam Florentini gravissime Clementis animum offenderant; non enim modo stirpem Medicam gubernaculis reipublicae mota seditione depulerant, ac neptem Clementis Gallorum Regis rogatu dimittere recusarant (c), verum acerbissimam tyrannidem in ecclesiasticos, haereticorum sacras opes expuliantium more exercuerunt; adeo ut Clemens, qui domesticas injurias silentio praeterierat, illatam sacerdotali ordini vim & injuriam ferre non potuerit, datis hifce ad Florentinos magistratus literis (d).

Dilectis filiis prioribus libertatis, & venosillifero iustitiae populi Florentini.
Licet alia severior iudicis persona nobis imposita sit, illam tantum pii monitoris vobiscum suscipiemus, quid autem vos filii aliud moneamus, quam quod omnibus perspicuum & liquidum est, vos ita in rem ecclesiasticam invadentes, omnibus ecclesiasticis censuris sententiisque immodatos esse, cum ne a sponte quidem solventibus clericis exigi liceat, nedum inviti cogi

Reposcit Clemens a Venetis urbes ecclesiasticas.

XIII. Veneti malum consilium sequuti. Cum iactura ad Ravennam restituentem adaacti.

Florentini in Medicos ingrati.

(c) L. 2. lit. princ. p. 131. Ecclesiasticam libertatem violant. (d) Lib. brev. ann. 1528. p. 337.

Moniti censuras contra se.

cogi possint: his enim quasi praesidiis sancta Ecclesia christos Domini, bonaque ecclesiarum munivit, ne quando violarentur, ac per haec divinus quasi cultus imminueretur: quod quidem pro Dei omnipotentis honore ac respectu ita ab omnibus principibus populis & gentibus late receptum est, ac non solum divinis sed humanis omnibus legibus, omniumque consensu personarum, & res ecclesiasticae semper sacrosanctae, & ab omnibus oneribus immunes existimatae sint. At quamquam ea incidunt tempora, ut ad commune restringendum incendium communi auxilio etiam ecclesiarum, quae cum ceteris pariter defenduntur, opus sit, id nos quidem, filii, fatemur; eamque ob causam ecclesias vestri dominii tam saepe gravavimus; sed jam modus adhibendus, nec tanta de Dei rebus fiducia vel sumenda a nobis, vel optanda a vobis est: propria autem auctoritas, seu vis potius in ecclesias sine Ecclesiae legitima auctoritate nullo pacto est exercenda. Nos quidem inter patriae charitatem, apostolicamque personam medii constituti egimus hactenus quoad potuimus haud minore in patriam, quam in Ecclesiam pietate, ut publicis malis una vobiscum occurreremus, &c. Dat. Orveti xxvi. februarii MDXXVIII. pontificatus nostri anno v.

XIV. Non multo post, Florentinos libertatem, qua abutebantur, amisisse dicitur suo loco: nam Clemens, cum Gallicas res everfas animadverteret, atque a Caesare, qui in extremum discrimen Neapolitanum regnum adductum viderat, necessariamque sibi Pontificis amicitiam animadverterat, de redintegrando foedere sollicitaretur (a), adeo ut culpam ab exercitu suo admittam emendatum se polliceretur, ut ostendunt literae ad Cardinalem Salviatum scriptae (b), Civitatem veterem atque Ostiam se restitutum sponderet, ut Aurasiensi principi mandasset (c) ut pontificiam rem proveheret, ac desolatam urbi, quae summis angustiis rerum necessariorum hoc anno pressa fuit, provideret: de quo missae ad Aurasiacum ipsum, qui verborum officiiis plura amoris & observantiae signa dabat extant pontificiae literae (d); urgeret etiam precibus Clementem, ut urbi sedem restitueret: non enim levi pudore afficiebatur circumferri fama pulsam ab ipso ex urbe Pontificem fuisse: ex quo etiam haeretici ingentes sustollabant cachinnos, ac tanquam everfa Romana ecclesia triumphabant; quo cognito encyclicas a Clemente literas (e) ad episcopos missas videbimus, quibus docuit restitutum fuisse in pristinum statum sedis Apostolicae majestatem, omnesque Reges pontificis im-

(a) Clem. lib. brev. ann. 1528. p. 229.

peris jam obsequentes esse: sponderet praeterea Caesar (f) Medices ad Florentinum principatum se redacturum, ac Mutinam Regium, Ravennam, Cerviam, Romanae ecclesiae a Venetis, & Ferrariensi duce restitutum iri; demum Clemens caesarem amicitiam deletis oblivione praeteritis injuriis amplecti, omnique contentione pacis consilia urgere decrevit. Egressus (g) itaque Viterbio quinta octobris die caesareorum rogatu (h), maximo reliquiarum Romanarum, quae restituta urbi sede Apostolica ex acceptis calamitatibus emergere sperabant gaudio, die sexta ingressus est Romam: cujus conspectus lacrymas elicuit, cum jam non urbis sed urbis triste & miserabile cadaver videretur. Ad urbis itaque & totius Italiae, immo orbis Christiani refarciendas ruinas Clemens Caesarem ad pacem reipublicae Christianae reponendam hortatus est (i) rogavitque ut Columnenses & alios caesarearum partium, qui injurias sibi ab Urfinis illatas ulturi finitima urbis loca infestabant, compesceret.

(f) L. 2. lit. princ. pag. 129.

(g) Ibid. p. 131. (h) Ib. p. 141. Reversus Romam Clemens.

(i) Lib. brev. ann. 1518. p. 265.

Caesari.

Expectamus quotidie a maiestate tua dilectum filium nostrum Franciscum Cardinalem S. Crucis cum oratore, quem ad nos a te designatum jam pridem intelleximus; nec dubitamus quin ea omnia sint allaturus, quae cupimus, non modo in eis, quae ad nos privatum, atque hanc sanctam sedem, sed etiam ad Italiae quietem, tuamque cum reliquis principibus pacificationem perveniret: siquidem & expectationi nostrae sunt & tuae virtuti maxime convenientia. Qua spe ducti, post donatam a Deo omnipotente exercitui tuo victoriam, statimus sedem Apostolicam peregrinantiem, Romam ut in proprium domicilium reducere, dilectis filiis nobili viro principe Orangiae tuo in regno Neapolis vicerege, tuique exercitus capiraneo generali Philiberto de Chalon ac Joanni Antonio Mustula oratore apud nos tuo, homine nobis probatissimo, ceterisque tuis ducibus non modo suaderibus, ac fidem tuo atque universi exercitus nomine dantibus, se pro dignitate ac salute nostra tuenda non minus laboraturos, quam si de tua salute ageretur: & ita nostrum ad urbem reditum flagrantibus, ut tuae virtuti ac filiali in nos observantiae injuriam facturi videamur, si ulla minima mora interposita de te tuisque suspicionem aliquam ostendimus. Itaque nostram de serenitatis tuae virtute expectationem fidemque, quam de te tuisque cepimus, pluris fecimus, quam admonitiones multorum, qui nos ab eo consilio retraherent, peterentque ut saltem expectaremus quid afferret orator tuus; pra-

XV.

Caesaris apud Clementem officia.

Colum-
nenium
in Roma
no agro
graffatio-
nes.

præsertim cum Columnenses ac plerique
tuarum partium omnia circum loca ferro
ignique vastarent, ut non videremur ullo
modo hic ex dignitate nostra posse consi-
stere. Nos tamen Dei omnipotentis mise-
ricordia tuaque virtute ac pietate erga
nos freti Romam venimus, cuius quidem
reditus nostri nuntium audimus Neapoli
ab exercitu tuo omnibus letitiis significa-
tionibus celebratum; sed & majestati tue
ex omnibus eius victoriæ fructibus nihil
jucundius futurum esse speramus, quam ut
universus orbis intelligat, ex diuturna ad-
versa tempestate fluctuantem adhuc Petri
naviculam secundis tuæ fortunæ statibus
in portum reductam, cum eximia tua ac
tuorum laude atque admirabili omnium
hominum letitia: nobis tamen tamen
læti esse debemus, quod ex naufragio licet
nudi in terram evasimus, tamen publicas
ruinas totius Italiae ac præsertim hujus
urbis ac status nostri calamitates intuen-
tibus auxisset urbis conspectus molestiam &
dolorem, nisi in Deo fiduciam haberemus,
futurum ut tot Italia ac Christianitatis
vulnera datis a bonitate serenitatis tuæ
remediis sanare possimus, & hæc urbs no-
stra ac curiæ præsentia te in eo pro viri-
bus nos adjuvante paulatim reviviscat:
offendimus enim, fili charissime, lacerum
ac miserabile urbis cadaver, neque ulla
res est, quæ infixum animo nostro ex hac
calamitate dolorem possit evellere, aut
afflictam urbem hanc & Romanam eccle-
siam erigere, nisi diuturnæ pacis ac tran-
quillitatis spes, quam positam habemus in
moderatione animi serenitatis tuæ. Quam-
obrem quod statim egimus post adeptam a
tuis victoriam idem etiam non desistimus
hoc agere, ut te omni studio atque affectu
animi nostri ad pacem adhortemur, ad
quam nunquam te propensorem fuisse cre-
dimus, quam hoc tempore futurum confi-
dimus: siquidem nihil Deo omnipotenti,
qui te tot victoriis illustravit, facere po-
tes acceptius, nihil nomini tuo gloriosius,
nihil ad stabilitatem quæsitæ amplitudinis
tuæ majus: hic fili charissime, ostendas
oportet Christianæ reipublicæ laboranti,
lumen animi tui ac moderationis tuæ;
quod quidem te facturum, ac tuas reli-
quas laudes hac cumulaturum non dubita-
mus, &c. Dat. Romæ die XXIV. octobris
MDXXVIII. pontificatus nostri anno v.

XVI.

(a) L. 2.
lit. princ.
142. &c.

De Columnensium aliorumque cæsa-
reorum graffationes extant plures lugu-
bros literæ (a). Licet vero illi injurias ab
U-
sinis acceptas ulcisci obtenderent, ta-
men cum atrocitatis dabatur occasio,
pontificios clientes opprimebant, atque
ita abbatiam Farfensem incenderunt, om-
nemque Ecclesiæ thesaurum ornatumque

expilarunt, Anagninamque ac Tybur,
quod ante ab Ursino abbate Farfensi ve-
xatum fuerat, diriperunt. Alii etiam
cæsarei, qui in Ursinos incurrebant, a
Romanis veluti amici excepti, pacta fide
non servata, per urbem ad domos expli-
landas discurrerunt: sed generosi cives
sumptis armis sparfos per ædes latrones a-
dorti, trecentos ex iis contrucidarunt (b),
reliquos necis terrore pepulerunt. Bap-
tista etiam Sabellus & alii cæsarei nomini
specie Sabinos vexarunt, pluraque alia
ingentia scelera sub factionis cæsareæ um-
bra committebantur, adeo ut Octavianus
Spiritus Viterbiensis, qui fæ cæsareum ge-
rebat, collectis sicariis turmis in Vi-
terbium, dum adhuc in ea urbe agebat
Pontifex, hostilem impressionem facere
fuerit meditatus, (c), quam Antonius
Muscettola orator cæsareus gravissime re-
darguit: jam improbos quosque homines
ad quodvis scelus agendum Cæsaris no-
mine abuti, atque optimi & religiosissimi
principis gloriam indignis horrendum-
que suis facinoribus commaculare: verum
non defutura remedia ad tollenda hæc op-
probria; submissum enim iri cæsareo iussu
pontifici auxilia ad sedam tollendam de-
lendamque ejusmodi sicariorum colluvi-
em: quibus de rebus extant datæ ad Bal-
thasarem Castilionem pontificium in
cæsarea aula internuntium literæ, ut Ca-
rolum V. ad purgandam prælonibus pro-
vinciam restituendamque pristino splendi-
ri ecclesiasticas res hortaretur; adjecta (d)
etiam alia mandata de rogando Cavarem,
ut sua autoritate Venetos ad Ravennam
Cerviamque reddendas permoveret.

Colum-
nenium
graffatio-
nes varia.

(b) Ib. p.
135. &
142.

Cæsarei
nominis
tuendi
specie ad-
missa plu-
ra scelera,

(c) Ib. p.
142.

(d) Ib. p.
153.

Inter hæc Franciscus Francorum Rex
ex alto felicitatis bellicæ dejectus est fa-
stigio; nam reliquæ arces, quæ in Nea-
politano regno ipsius partes tuebantur,
non diu victoris impetus laturæ videban-
tur; quippe auxiliares copiæ, quas Lau-
rentius ductabat, dissipabantur (e), & co-
mes S. Pauli in Insubria licet Ticinum
recepisset, Genuam tamen tentare non
erat ausus (f); fallaces belli spes cum par-
ta Neapoli florentissimam ad filios libe-
randos in Hispaniam expeditionem ja-
ctasset, (g) damnare atque ad pacem in-
clinare cepit (h): quo cognito Clemens
Cardinalem Salviatum in Gallia legatum
præmonuit, ut ab illo solerter exciperet
quas tandem leges pacis expeteret, atque
illi Franciscum Quinonius Minoritarum
supremum ministrum sedulum apud Cæ-
sarem consiliorum pacis interpretem car-
dinalitia dignitate donatum significavit.
Ornatus (i) primum est titulo sancti Calixti,
deinde titulo S. Crucis a Pontifice:
quem etiam Cæsar ob navatam publicæ
con-

XVII.
Gallorum
felicitas
deflore-
scit.

(e) L. 2.
lit. princ.
pag. 133.

(f) Ib. p.
129.

(g) Ib. p.
124.

(h) Ib. p.
128.

(i) Ib. p.
141.

Urbes &
Cardina-
les obfides
restituit
Cæsar.
(a) Ib. p.
147.

XVIII.
Hæretici
fidei or-
thodoxam
abolere
nituntur.
(b) Coel.
in act. &
scrip.
Luth. hoc
ann. Sur.
in comm.
Se arbi-
tros dog-
matum
fidei ita-
tuunt.

(c) Coel.
hoc ann.

Præcipui
hæretico-
rum ma-
gistri.

(e) L. 2.
lit. princ.
pag. 133.

(f) Ib. p.
129.

(g) Ib. p.
124.

(h) Ib. p.
128.

(i) Ib. p.
141.

concordiæ egregiam operam archiepisco-
pum Granatensem designavit. Is ex aula
cæsarea vigesima prima septembris die
profectus (a) mandata de Ostia & Civi-
tate vetere, necnon de tribus Cardinali-
bus, qui in Neapolitana custodia erant, re-
stituendis Pontifici, spes quoque maximas
publicæ pacis, cujus Clemens erat futu-
rus arbiter, attulit.

In his bellorum turbinibus, ac Ro-
mana ecclesiæ calamitatibus exultantes
hæretici ad dolos vimque, ut fidem or-
thodoxam in Germania abolerent, se-
convertere: ineunte quidem anno apud
Helvetios Bernenses (b), licet in con-
ventu Badeni omnium ordinum consensu
jam ante fuissent Lutherana & Zuingli-
ana hæreses proscripæ, ac decretum, ut
vetus religio a Christo instituta & per
Apostolos eorumque successores tradita,
coleretur, tamen pernicioso capto con-
silio solemnnes catholicorum hæreticorum-
que de fide contentationes indixere, ac
repudiatis Basileensis & Constantiensis,
aliorumque veterum conciliorum sanctio-
nibus se controversiarum iudices atque
arbitros dogmatum fidei constituerunt,
suoque clientes ipsorum placitis stare,
ac religionis figmentum, quod temere
conflant, ab iis coli, deserta antiqua
religione voluerunt; quæ insana hæreti-
corum gesta deplorat his verbis Joannes
Cocleus (c): sub initium ejusdem anni
famosa ac scandalosa habita est disputa-
tio apud Helvetios in oppido Berna, quam
procuraverunt Zuinglius, Oecolampadius
que, & eorum complices Wolfgangus Ca-
pito, Martinus Bucerus, qui Argentina
in secta Zuinglii prævalebant, & duo sce-
lerati apostata Berchtoldus Heller, &
Franciscus Kolb, qui potentem ac bellico-
sum populum Bernensem in fide perverte-
runt. Cum igitur formula ad disputan-
dam a Bernensi scripta præscripta atque
evulgata catholicis aperte præjudicialis ac
iniqua esset; Zuinglianus vero plausibilis
nimiumque alludens, factum est, ut o ca-
tholicis nemo doctorum theologorum ibi dis-
putaret ne comparuerit quidem nisi pro-
vincialis Augustinianus dominus Conradus
Tregarius, neque ullus episcoporum ad eam
suos miserit oratores, sicut miserant ante
biennium ad disputationem Badensem:
articuli enim decem, quos disputandos pro-
ponebant, aperte erant impii & erronei
contra Ecclesiam, contra veritatem Eucha-
ristiæ, missæque & aliorum sacramento-
rum, contra merita venerationemque san-
ctorum, contra exequias defunctorum, bre-
viter contra receptos & approbatos Ec-
clesiæ ritus ceremoniasque fere omnes; &
ipsa formula sic erat imperiosa & fastu-
osa.

Concul-
cata a
Bernensibus
epi-
scopo-
rum au-
thoritas.
XIX.

Admoniti
Bernenses
a Lucer-
nensibus.

Proposita
ingentia
mala quæ
admit-
tant.

XX.

H que

quodam rurgida, ut quatuor episcopos per-
sonaliter ita citaret ad comparandum, ut
nisi comparerent simul cum doctis viris
sacrarum literarum peritis, omnem juris-
dictionem episcopalem in terris Bernensibus
perdituri essent.

Evulgata autem ea formula, multiplex
dissuasio ac dehortatio Bernensibus perfer-
pta ab aliis facta est; in primis a regi-
mine imperiali nomine cæsareæ majestatis
e Spira interdictum est Bernensibus serio,
ne disputationem illam admitterent: de-
inde a quatuor episcopis multis rationibus
prolixè probatum est, non expedire, ut
fieret ea disputatio; & adhuc multo co-
piosius dissuasit eandem octo Helverio-
rum canones catholici: inter quos Lucer-
nenses primas tenebant partes, quorum
sane admonitio adeo pia erat & fidelis,
ut eorum verba ex imis visceribus, ac in-
timis cordis penetralibus absque omni furo
procedere viderentur: admonebant eos di-
sputationis Badensis, quam inter duode-
cim canones ipsi Bernenses præcipue &
experierant & comprobaverant: admon-
bant eos fœderum, promissionum, literarum
sigillarum, recessuum (ut vocant) publi-
corum, juramentorum, & multorum alio-
rum monumentorum, quæ omnia per im-
pium disputationem istam violanda erant.
Dicebant ejusmodi disputationem fore non
solum contra disputationem Badensem in-
tra biennium prius communi eorum con-
sensu & approbatione habitam, verum
etiam contra iusjurandum, quod & civitas
Bernensis & eorum territoria præstiterant,
& contra sigillos recessus; item con-
tra ipsorum fœdera, & contra Ecclesiæ or-
dinationes: unde exoritur sint plurima
ipsis mala, magna detrimenta, scandala,
damna, seditiones, tumultus & quid
non? Sed & Joannes Cocleus, qui tunc
Moguntia degebat, cum sero vidisset
eam disputandi formulam publico Bernen-
sium edicto præscriptam, consertim collegit
dissuadendi rationes quamplurimas, quas
per proprium nuntium per tanta terrarum
intervalla Bernam transmisit, quo tempore
jam captum erat disputari.

Admonuit eos legis divinæ, authorita-
tis Ecclesiæ & sedis Apostolicæ, legum
imperialium, ne tot sæculis probatos ac
receptos fidei nostræ articulos per insau-
stam illam disputationem in dubium re-
vocarent; maxime vero reprobovit mo-
dum judicandi super disputatis, quod re-
jecta omni Ecclesiæ doctorum expositione,
sola biblica scriptura debeat inter partes
discernere ac judicare, quandoquidem ipsa
secundum sese sit res inanimata, quæ elo-
qui non possit, nec judicare ultra partium
ipsam rectius intelligat aut exponat, ne-

Non ipso esse iudices controversiarum.

que clamare possit Obe, aut ve contra eos, qui ei vim faciunt, aut retortam velut per capillos in devium sensum trahunt. At ipsi Bernenses temere sibi iudicandi auctoritatem sumpturi sint ad pronuntiandum utri scripturam rectius intelligant catholici ne, an heretici; & proculdubio hereticis palmam daturi sint, quorum instructu & disputandi formula, & impii articuli fuerint promulgati: lex autem divina nequaquam talem statuit disquirendi modum, sed iussit, si quid ambiguum fuerit, ut illud proponatur summo sacerdoti, qui pro tempore fuerit, ut ejus stetuerit iudicio; & qui acquiescere illi noluerit, morte moriatur. Deuter. xvii. Denique ne nuda scripturae nimium considerent rejecta doctorum Ecclesie expositione, proposuit eis tria themata secundum sese, ut falsissima, ita & absurdissima, quorum primum erat, Christum non esse verum Deum. Secundum, Deum debere obedire diabolo; tertium Mariam Dei genitricem non permansisse perpetuo virginem. Primum erat error quorundam Anabaptistarum & antiquorum Hebronitarum. Secundum Joannis Wicleffi. Tertium Hebridi. Hec tria in utramque partem e locis variis scripturae probavit nunc argumentando, nunc solvendo, ut iis exemplis declararet, quam non sit difficile ex tanta scripturarum siva excerpto diversa loca, per que secundum fucum & exteriorum corticem litera quodlibet thema & probari & reprobari queat. Nisi igitur stetuerit auctoritate Ecclesie conciliorumque generalium, & sanctorum patrum expositioni, qui per Spiritum Sanctum locuti sunt, velut per certum veritatis magistrum, per corticem litera omnia ab hereticis in dubium vocari ac perverti possent.

XXI. Bernenses vero, his omnibus contemptis, prosecuti sunt disputationem suam, disputantes a die septimo usque ad vigesimum sextum Januarii: postea iudicantur decem articulos recte probatos & in scripturis fundatos esse. Mox igitur novam instituerunt reformationem, in qua preceperunt primo, ut ab omnibus subditis suis approbentur decem articulos: deinde ut subditi ipsorum nulli e quatuor episcopis amplius obediant in rebus ecclesiasticis, non in causis matrimonialibus, non in excommunicationibus & absolutionibus, non in perceptione chrismatis, non in oblationibus, decimisque, & frugum primitiis, &c. Deinde absoluerunt a iuramento episcopo praestitis decanos, camerarios, pastores, concionatores, & quoslibet Ecclesie ministros. Postea cum ipsi in urbe sua iam demoliri essent altaria atque imagines ubique in templis suis missasque penitus abolerent, preceperunt subditis, ut

Ostensum ex scriptura sola controversias dirimi non posse.

Nova ecclesiae deformatio constituta a Bernensibus.

per omne territorium suum iridem facerent. Deinde abrogarunt omnes missas, & sequias anniversariasque memorias defunctorum, fraternitates viventium, dedicationes templorum, habitus monachorum & monialium, usum sacrarum vestium, dies iuniorum, festa sanctorum, & quid non; Permiserunt autem sacerdotibus uxores, novas nuptias monachis, sacrilegos maritos monialibus. In fine tamen, ut fidei suae incertitudinem conscientiaeque palpirationem ac metum proderent, adceperunt sese ubi meliora docti fuerint, ea libenter amplexuros esse, & eam reformationem velle vel augere vel minuere.

Quoniam vero tam in Badensi quam in Bernensi disputatione coram laicis Teuthonice & loquendum & scribendum fuit, Teuthonice quoque reprobarunt dominus Joannes Eckius disputationem, & Joannes Coclæus reformationem Bernensium; Eckius prolixius ac subtilius; Coclæus brevius ac simplicius ac capere laicorum. Eckius ultra decem articulos disputationis commemoravit adhuc viginti quinque articulos erroneos, quos in disputatione illa admiserunt, decem item articulos contradictorios sibi ipsis, & quindecim locos scripturae, quos falsificaverunt inter disputandum. Coclæus priusquam articulatum reformationem reprobarer, objecit Bernensibus contemptum & negligentiam circa viros doctos, quos ad disputationem suam vocare debuissent, praesertim dominum Eckium: deinde exprobrauit incivilitatem, qua male tractatus fuit in ea disputatione dominus Conradus Tregarius provincialis Augustinianus Helvetius natus: postea respondit articulatum ad reformationis capita, e quorum trigesimo paucula exempli gratia retulisse operae pretium fuerit.

Trigesimo, inquit, conceditis monialibus personis deserere monasteria, & inire connubia, atque ut eas ad hoc provocetis, vultis eis bona que intrulerunt restituere: quae si nimis modica sint, vultis plus addere modo exeant, sive connubia inean sive non. O boni domini quam inimicus est & honori vestro & animarum vestrarum saluti auctor huiusmodi reformationis: quomodo potestis [obsecro] usque adeo oblivisci omnis disciplinae & honestatis? quomodo potest licere vobis, qui iuramento foederati estis, iuramenta & vota Deo praestita tam turpiter ac scelestè solvere, & concedere id quod in vestra potestate minime consistit? Honestas juris etiam apud gentiles, & Romanos antiquos existit, ut iuramenta & pacta etiam hosti serventur; vos autem ea ne Deo quidem servari vultis: quomodo possitis, queso, majores aut

XXII. Eckius & Coclæus scribunt in hereticos.

Conradus Tregarius responderet ad singula.

XXIII.

Pastra hosti servanda sunt & Deo volunt infringi heretici.

vehementiores vos exhibere hostes Dei, & Ecclesiae, quam hic facitis, considerate vos ipsi. Quomodo enim potest alicui major aut dolor, aut injuria inferri, quam si sponsa aut uxor ejus abducatur, aut rapiarur, aut si filius aut filia ejus amisso honore, ad ignominiam redigatur publice coram toto mundo? iam sponsa & uxores Christi Dei & domini nostri moniales sunt, Cant. iv. Joan. iii. Corint. ii. Ephes. v. Apocalip. xxi. Sunt & filiae sanctae matris Ecclesiae Galat. iv. Corint. iv. psal. xliv. & xlvi. Cantic. iii. i. Petr. iii. Quomodo igitur praesumitis eas contra omne jus, contra omnem scripturam & honestatem a votis suis absolvere? Jubere queso apostatas vestros omnem perscrutari tum scripturam tum historiam, an invenire queant, quod in ulla per orbem terrarum provincia intra MD. annos usquam concessum fuerit monachis, & monialibus maritonia inire, aut e monasteriis in mundum redire? est enim manifeste contra Deum sic irrita facere vota. num. xxx. deut. xxiii. psal. lxxv. eccl. iv. contra Christum Matth. viii. & xix. Luc. ix. & xiv. contra Paulum i. Timor. v. ubi damnatur ii qui primam fidem [votum scilicet] irritam faciunt: quid autem sacra concilia, sanctique pontifices, & catholici doctores contra scelus istud scripserint, atque statuerint, recitare hic nimis longum foret, atque etiam apud vos irritum & inutile, qui talia auncta contemnitis. Recitabo autem vobis legem imperialem ex codice, ut ex ea intelligatis quid hic mereamini, &c.

XXIV. Post hos Bernenses nefarios coetus Zuinglianam haesim late grassatam apud Helvetios, & Christi vicarium loco antichristi habitum, apostatas vero incestis nuptiis infames apostolorum loco habitos iugit Surius hisce verbis (a): Per hoc fere tempus aliquot superioris Germaniae locis praesertim in Helvetiis & Argentina multum increvit dogma sacramentarium, & secta Zuingliana, & missa, qua nihil est sanctius, seu idololatria abrogata est: imagines e templis deturbatae & flammis exusta: Basilica quidem ipso die cinerum, quo solent Christiani se ad meliorem frugem recipere, non tamen simul uno anno sed per temporum intervalla haec sensim irrepere diversis in locis, ita ut res omnino ad Mahomedicam, vel potius antichristianam vastitatem spectare videretur; cum isti sacramentarii interrim Romanum Pontificem non alio quam antichristi loco haberent. Porro apostatas monachos publice incestis nuptiis infames, haud secus atque Christi Apostolos susciperent, ac venerantur. Erat ea irati

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

numinis horrenda vindicta, & severa animadversio in hominum peccata.

Invidit Lutherus Zuinglio, confectumque a se pseudoevangelium Zuingliano pseudoevangelio obscurari indoluit: stylium itaque vertit adversus aemulos haesiarchas, qui cum ipso de comminiscendis novis religionum monstris impietate certabant, adeo ut iisdem argumentis semetipsum atque ipsos conficeret: Scripsit, inquit Coclæus (b), rursus contra eos bene prolixum librum Teuthonice, cui titulus est, de caena Christi confessio Lutheri. In prima ejus parte exagitat ac reprehendit Zuinglium, in secunda Ecolampadium, in tertia denique fidei suae mentis sententiam in vita quam post mortem haberi jubet. In prima multa objicit Zuinglio iustaque complicitibus, quae catholici prius longe iustius objecerant ipse Lutheri, nempe quod ejusmodi dissensio & divisio inter ipsos non est a Spiritu sancto, sed a satana: quod spiritus ille veritatis contradicit sibi ipsi: quod libere concludendum est diabolum omnium dissensionis patrem esse eorum doctorem: quod dissensio in intellectu & sermone ex diabolo est, &c. In secunda contradicit sibi ipsi, dum negat in caena Christi remanere vinum, eo quod Christus dixerat. Non bibam de genimine vitis, &c. Quod antea saepe affirmaverat cum alibi, tum in Babylonica sua captivitate, ubi derisit transubstantiationem, & accidentia sine subjecto. Addit Coclæus etiam in tertia parte eundem haesiarcham secum pugnassem, ac postquam doctrinam orthodoxam de transubstantiatione esset professus, plura blasphemia adversus missam evomuisse: Licet non esset nescius toto terrarum orbe, observat Surius, omnibus retro saeculis apud Christianos missam celebratam esse. Erat Graece & Latine D. Jacobi Apostoli fratris Domini, itemque Basilii & Chrysostomi missa, ut nihil de Latina Ecclesia dicamus.

Ubi vero Lutheri in sacramentarios liber evulgatus fuit, Zuinglius, Ecolampadius, ac Bucerus in Lutherum alios libros ediderunt, cum ii magistro in nulla re concederent; sed spreta veritate, quam neutra pars tuebatur, de inani gloria certarent, ut alii praesertim vicisse viderentur; pergit enim Surius (c): Fuit certe, & est haec res in primis ridicula & scurrilis, quod illi sublimes gigantes, qui se iactabant in Germaniam, qua tot saeculis caruissent, lucem evangelii invenisse, tam inter se pertinaciter & odiose digladiabantur. Facessat hic omnis frivola excusatio, non est dissensionis Deus, inquit Apostolus (d), sed pacis; quomodo possunt isti docere quid verum sit, cum se ipsi

XXV.

(b) Cocl. hoc ann. de script. Luth.

Plura Zuinglio Lutherus obiicit, quae Lutherum convincent.

Nunc fatetur transubstantiationem. Secum pugnat.

XXVI.

In Lutherum alii haesiarchae certant.

(c) Sur. in comm. hoc ann.

(d) i. Cor. 14.

Suspecta fit novatorum doctrina ob contradictiones.

XXVII. Anabaptistæ cum Luther. & Zuingli. pugnant.

(a) Cocl. hoc ann. Sur. in comm.

Ut docuerit anabaptistam Lutherus.

XXVIII. Dein Catholicorum argumentis usus est in Anab.

vicissim in rebus gravissimis mendacii insimulant; & hæc quidem non paucos permoverunt, ut in hac mutua Lutheranorum & Zuinglianorum dissensione rem accuratius expendere, adverterentque non posse eos veritatis esse præcones, qui pugnantia docerent, atque eam ob rem ad catholicam Christi Ecclesiam se recipere, contemptris stultissimis fanaticorum hominum sic enim ipsi se vocant opinionibus, quæ indentidem in alias atque alias formas transformantur, sicut necesse est evenire illis, quæ cum mendacio conjuncta sunt, varium est enim & inconstans mendacium.

Gerebat etiam utraque secta odia adversus Anabaptistas, ut superius dictum est, ac Lutherus hoc anno scripsit in Balthasarem Pacimontanum anabaptistice factionis signiferum, quod is Lutherum suæ sententiæ favere diceret; impius vero calumniosior catholicos in invdiam adducere annisus est, quasi anabaptistæ fautores, quod Lutheranum pseudoevangelium non admitterent; falsamque probationem addidit, quod nulli in Saxonia Anabaptistæ reperirentur; cum tamen multi Yfenaci deprehensi ac meritis poenis affecti fuerint. At non catholicos, sed Lutherum anabaptistice pestis fuisse parentem sic ita arguit Coclæus (a): Dum scriberet ad Waldenses seu Pighardos Bohemæ, inter ea, quæ in eis reprehendebat, hunc quoque articulum commemorabat, quod parvulos baptizant ad futuram fidem, quam adulti consecuturi sint. At igitur prætere prorsus omittit baptismum in parvulis, quam baptizare sine fide, quia sacramenta neque debeant neque possint sine fide accipi: si vero sine fide accipias, huic vestra [inquit] doctrinæ opinionis nos verbum Christi. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit, &c. Deinde in Coclæum scribens repetiit: Afferimus parvulos prorsus non esse baptizandos, si verum est eos in baptismo non credere, ne illudatur majestatis sacramentum, & verbum.

Idem tamen inconstantissimus homo hæc damnavit, & catholicorum argumentis in Anabaptistas usus est, ut observat Coclæus, sic inquit: Cum re-baptizatores dicant nusquam haberi in Scripturis, quod parvuli habeant fidem propriam, aut quod baptizari debeant, ipse in hunc modum respondet: Quod parvuli non credant, nullo scripture loco demonstrare possumus, qui clare his aut similibus verbis dicat, parvulos baptizare; nam & ipsi credunt: si quis nos urgeat ad demonstrandam ejusmodi literam, huic nos credere oportet, & victoriam dare nusquam scriptum invenimus; boni autem

& ratione præditi Christiani tale a nobis non exigunt: contentiosi & cervicosi sectarum duces id faciunt; at contra neque ipsi ullam afferent literarum, quæ dicat, adultos baptizare, & nullos parvulos. Hæc Lutherus, qui Anabaptistas refellere non potuit, nisi ad Ecclesiæ auctoritatem, quam toties vir impius obtulit, confugeret, adeoque præter morem Romanam ecclesiam commendavit: Nos, inquit, fatemur sub papatu multa esse bona Christiana, immo omnia bona Christiana, atque etiam inde ad nos defluxisse; nempe confitemur in papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claves ad remittenda peccata, verum prædicandi officium, verum catechismum, veluti orationem dominicam, ac decem præcepta, & articulos fidei. Hanc vesanii hominis inconstantiam, atque in dictis & factis varietatem ita perstringit inter alios Ulembergius (b).

Si reicienda sunt, quæ papatus ambitu continentur, consequens ait fore, ut & ecclesia & Christianismus templum Dei reiciatur una cum thesauro bonorum omnium, quæ per Christum illi credita sunt atque commissa. Hæc de ecclesia Romana Lutherus lubricus nimirum & vertiginosus encomiastes; nam quæ tam honesto verborum apparatu in hujus ecclesiæ laudem ebucinat, ea paulo post ad ingenium reversus in summam ejus contumeliam detorquet: in sine comparat inter se sacramentarios & Anabaptistas; utrosque vero, vel potius per utrosque & per alios, omnes fuermeros, ipsum sathanam hoc unum agere totis viribus, ut in dubium vocentur, quæ vera sunt & certa, nec aliud quam incertas opiniones urgere, quæ nullis nitantur solidis fundamentis, adeoque suspiciones suas docere, non fidem. At hæc ipsa in se Lutherus agnoscere debuerat, qui florente Ecclesia in Germania vera & certa fidei capita primus convellere erat aggressus.

Cæterum quamvis Lutherus Anabaptistas persequeretur, tamen non feriendos gladio a magistratu contendit, sed cuique quilibet credendi permittendam libertatem, atque hanc ineptam rationem attulit, si male quis credat sat pœnarum apud inferos luiturum, ut propterea in hoc sæculo plectendus non sit. At licet hæc strophæ ipso exordio, cum suas spargere hæreses cepit, usus esset, non tamen hæretici contrarias hæreses tolerandas censuere: immo & volaticus Lutherus in æmulum suum hæresiarcham Zuinglium gladio animadvertendum scripsit. Adeo autem Lutheri de permittenda qua-

Com-mendat jam homo inconstans Romanam ecclesiam. (b) Ulemberg. in vit. & gest. Luth. c. 19. XXIX.

Novarum sectarum auctores esse demones pronuntiat.

XXX. (c) Cocl. in act. & ser. Luth.

An toleranda sint contrariæ sectæ certant novatores.

(a) Fab. in disp. cum Balth. c. 7.

Anabaptistæ pacifici in Germ. supplicio affecti.

XXXI.

quavis secta patuit error, ut Joannes Faber in sua cum Balthasare Pacimontano Anabaptistarum principe disputatione hæc scribat (a): Multæ, mihi crede, civitates obviis (ut dicitur) manibus ante aliquot annos Lutherum, ut charissimum hospitem & periculandum convivam acceperunt, quem si in præsentiarum ad letheos fontes insinuumque barathrum revicere possent, nullis laboribus, nullis impensis parcerent: vident enim & reipsa experti sunt, quam nocentem ignem & pestiferum animal in sinu foverint, auribusque lupum tenuerint; sed tam profunde in Lutheri lurum demersæ sunt, ut emergere & ex tam vasto gurgite nisi cum magna ignominia & magno periculo enatare non possint. Et res sane est admiranda plurimum, quod qui toties præteritis annis perpetuo deprædicarunt, licere singulis credere, quod animo concepissent, neque ullum Christianum ob hæresim aliquam supplicio puniendum esse, aut pœna multandum aliqua, nunc sine ulla misericordia cunctos Anabaptistas persequi, ac igni, ferro, aqua, omnibus denique suppliciorum generibus in eos, quos ipsi procrearunt & aluerunt, animadvertere cæperunt, simile quiddam Æsopico facientes, qui dulci oratione demulcas auferunt aures, ubi in somnum vidit declinasse, desubit repente, atque ob sopitos auferens jugulavit, sic multis locis magistratus facile passus leviculis sermonibus ablatatos imperite multitudinis animos a veteri summi Dei cultu ad novum quoddam dissolutum, impium, ac plane epicureum vivendi genus prolabi, qui ubi spiritu novo veluti musto effervescentes aliquo furere, fructusque factis seminibus dignos producere cæperunt, a magistratu oppressi trucidatæque gravissimas mortis pœnas dederunt: id quod quotidie exserci scias in civitatibus Germaniæ clarioribus, apud quos Anabaptistæ quamprimum caput erexerint, mox colla eorum spiculatores subduntur. Hæc ex consulto te celare nolui, quando jam aliquot mensibus in carcere hic, neque ut Joseph Danielve innocens, sed ruum ob peccatum, inclusus jacuisti, ut scires quatenus infelicis lollii, spinarumque & zizaniorum germen in agro Domini enatum eradicitur, & ut primi novæ religionis authores patronique vestri desecerant, & respiscant, vosque passim, ut indignos, quos terra foveat, e mundo tollant magistratus: quorum omnium sanæ malorum Lutherus in causa est, homo ille inimicus Dei & fidei nostræ, qui per noctem obrepens seminibus bonis zizania immiscuit agro & vix multis sæculis radicibus coercenda.

Captus in Austria fuerat Balthasar hæ-

resiarcha cum populum seduceret, atque in Viennenli carcere diu tentus, cum jam in se ferendam mortis sententiam nosset, interprete Ferdinandi Regis quæstore obtinuerat, ut in alicujus viri docti congressum colloquiumque veniret, professus nolle se in impio quovis errore perire. Excitus itaque Strigonio Joannes Faber Ferdinandi Regis jussu proximam cum eo disputationem habuit, in qua omnes hæreses, quæ hoc tempore grassabantur, confutavit, atque acta divulgaturus, ea Georgio duci Saxonie inscripsit præfixa epistola, in qua hæreses Lutheranæ retexit originem (b), deque Anabaptistis & Balthasare hæc exposuit.

Georgio duci Saxonie. Cum jam spes esset tot malis finem impositum iri, ecce subito alia Anabaptistarum secta execrabilis in apertum prodit, quæ & usum rebaptizandi induxit, non contenta priori in infantia suscepto baptismo, & novam seditionem struere, secretiores conventus habere, ac sub ementito evangelii nomine cœnam dominicam agere cepit. Illorum antesignanus & præcipuus author quidam doctor Balthasar, qui cum se Pacimontanum scriberet, bellorum & rebellionum suscitator fuit asiduus: is inquam tam erecti spiritus homo fuit, ut se sua eruditione cunctos Zuinglios, Ocolampadios, ipsumque adeo Lutherum præcellere & longe antevire gloriatus fuerit, non contentus quod in Germania multis in oppidis, & potissimum sub inclytra Austria domo, tumultus concitaverit horribiles, & jampridem jurejurando apud Tigurinos retractionis errorem abjuraverit, sub anatremate quoque damnaverit, & publice testatus sit, mox in Moravia repudiato universalis Ecclesiæ ritu in eandem Catabaptistarum hæresim ut canis ad vomitum impie relapsus est, ac rejecto infantium baptismo grandævos, tantum & homines canos, silicernos & jam prope edentulos sacro illo fonte censuit esse tingendos; quæ de re libros & tractatulos scripsit sane non paucos: isque novus & detestabilis abusus novæ populi conjurationes, illicita veneris connubia, & cætera id genus scelera propemodum infinita quotidie parit.

Et inter hos Catabaptistas inventi sunt qui verus testamentum Manichæorum more prorsus abnegantes novo dumtaxat fidem adhibendam esse statuerunt. E regione quoque non pauci fuere, qui novum testamentum negantes ad legem Moisaicam, quasi in Ægyptum redeuntes, ollas carniū, alia, & cucumeres desiderarunt: quam rem abhorrendam, neque apud Christianos ullis saculis auditam, ubi serenissimus Christi-

Balthasar hæresiarcha captus.

(b) Jo. Faber. in ep. ad Georg. duc. Saxon.

Horrenda mala inducta ab Anabaptistis.

XXXII. Nonnulli ex his veteris testamentum rejiciunt. Alii novum.

stianissimusque Rex ac princeps Ferdinandus animadvertit, & (ut est in rebus fidei & religionis diligentissimus) consideravit, ac expendit, perspicue intellexit, quod nisi tanto sceleri obviam iretur, simul divinas humanasque leges eversum iri, atque haud procul abesse, quin omnia, quae sancta ac iusta inter mortales & sunt & habentur, exitio darentur: haec ut magna illorum

Pars Christi cum Creatorem abnegat.

Jo. Fabr. cum Balthasare congreffus.

XXXIII.

Retractatio errorum.

XXXIV.

I.

II.

III.

IV.

pars non modo Christum & Deum creatorem caeli & terra negare coeperunt, Balthasarem illum tam perniciosae rei authorem capi, & captum in vinculis teneri iussit: qui nuper in sese descendens, suorumque ipsius atrocitate scelerum expensa, iam cum de vita ac salute desperaret, antequam poenas dignas lucret, mecum super nonnullis rebus differere cupiens, facile obrinuit ut Regis iussu (cujus incredibile est dictu quanta sit in tuenda vera pietate, ac reducendis ad sanitatem tam diro veneno corruptis hominibus cura ac sollicitudo) ad captivum proficisceretur comitantibus magnificis viris domino Marco a Leopoldsdorff questore avarii Austriaci ac rectorum gymnasii Vienneensis, Ambrosio Saltzero licentiatu: quod eo quoque libentius feci, quod iam inde a compluribus annis hominem & noram, & eo familiariter eram usus, cum adhuc esset incolu mihi mente & sensu, ac conscientia incontaminata, & uterque communibus studiis uno in gymnasio, sub eisdem praceptoribus operam daremus.

Ad quem ubi venissem, nihilque librorum quam biblia, quorum & illi copia erat, mecum attulissem, de illis ipsis heresibus, quarum vel author ille vel doctor & assertor fuerat, cum eo placide fraternoque & Christiano affectu, & more differere coepi, ita ut alter alterum vicissim interrogaret, & ad interrogata responderet, quemadmodum sequenti in libro, qui est dialogi instar, continetur: quae quidem inter nos dissertio hos sane fructus peperit statim, ut retractationum librum composuerit, quorum capita breviter perstringam.

Primum multis ac gravibus argumentis ostendit solam fidem non satis esse ad animae salutem. Deinde bona opera, quae jampridem ab eo explorata erant, per eundem reducta sunt & comprobata. Libertatem Christianam a Lutero tantopere laudatam, ac pertinacissime defensam etiam cum infectatione damnavit. Rursum incutiendum esse mentibus hominum corruptorum merum Dei ac reverentiam, & summa ope adnitendum, ut rectae conscientiae aculei in intimis sensibus figantur. Sane quam efficacissimis rationibus docuit falso & impie persuasos esse homines ut crederent omnia ex adamantina quadam & ine-

vitabili necessitate geri; contra vero solidissimis argumentis liberum arbitrium constabilivit nixus auctoritate utriusque testamenti. Pœnitentiam criminum cum respicientia vel ex evangelio monstravit. Sempiternum illibatae virginitatis decus beatissimae matris Mariae contra Helvidianos acerrime defendit. Simul Nestoriano- rum errorem & nefandam opinionem refellens, qui illa non Deiparvam fuisse nefarie probare conati sunt. Perfidissimae haereseos authores, qui asseruerant Christum neque ipsum Deum esse, neque Dei filium, palinodia recitata, infectatus est. Neque inficias ivi purgatorii locum esse. Praecationem Christiani adprobavit. Confessionem praeterea sermone factam apud sacerdotem tum utilem, tum necessariam, & a Christo institutam esse, asseravit. Opinioni ineptae impiorum quorundam novissimum diem intra biennium futurum sentientium vehementer est refragatus. Tum imaginariam illam ecclesiam, seu ideam quandam derisit, & nullam esse passus est. Conservaram puellarum viduarumque pudicitiam Deo immortalis cum primis cordi esse constanter credidit. Jejunia commendavit. Diem dominicum celebrandum esse judicavit. Esu carnium diebus, quibus indicta sunt jejunia, improbat. Excommunicationem suum robur ac vires voluit obtinere. Neque frustra esse sanctorum pro nobis deprecationes, & ultimum ita legum reverentiam, auctoritate magistratum ac principum potestatem extulit, ut crederes nil ejus animo alienum esse a seditione, & cupiditate rerum novandarum. De baptismo tamen parvulorum, seu infantium & sacramento Eucharistiae variis statuit in Regis sententiam & academiarum concedere, id quod suae manus propriae scriptura testatus est. Haec igitur dissertationes ac potius defensiones pro orthodoxa & catholica fide unum in librum conflatas, & in publicum emissas, tuae celsitudini multis de causis nuncupavi &c. Datum Praga 1. julii anno salutis humanae MDXXVIII.

Cum vero Balthasar in his controversiis erroris convictus fuerit, praesentibus doctore Saltzero, & Marco regii avarii praefecto a Joanne Fabro (a) praecipua argumenta ex actis decerpere non injucundum erit: Etsi non ignorem, inquit, (b), Pelagium haereticum ante mille & centum annos, perinde atque vos facitis, parvis infantibus ac pueris caeli portas obstruxisse, cujus non modo non audita atque accepta, sed communi Ecclesiae consensu damnata & neglecta opinio est; at quoniam non nisi auctoritate convinci vis, age tuo ingenio obsequamur: est apud Joannem III. cap. scriptum, ubi dominus

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII.

XIV.

XV.

XVI.

XVII.

XVIII.

XIX.

XX.

XXXV.

(a) Jo. Fabr. disp. cum Balth. c. 2.

(b) Hier. cont. Pelag.

Probatur ex scriptura puerorum baptismus.

(c) Hier. cont. Pelag.

Arguitur haereticus.

XXXVI.

Arguitur haereticus.

XXXVII.

Arguitur haereticus.

XXXVIII.

Arguitur haereticus.

XXXIX.

Arguitur haereticus.

XL.

Arguitur haereticus.

XLI.

Arguitur haereticus.

XLII.

Arguitur haereticus.

XLIII.

Arguitur haereticus.

Legislator noster ad Nicodemum sic ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quanto itaque pueris Christus regni colorum spem porrigit, necesse est eos ex aqua & Spiritu Sancto renasci, eamque nos renascentiam regenerationemve consuevimus catholicorum more appellare; baptismum ergo, ut baptizentur & utile ipsis, & necessarium est. Hoc perturbatus argumento haereticus stulte negavit Joannis textum de baptismo intelligi: tum suae haereseos virus effudit; negavit enim regnum colorum puerorum esse, statuereque de pueris eos neque salvandos neque damnandos; sed omnipotenti Deo, ut faciat de iis quid velit committendum. Quem Faber mox aliis divinis oraculis convictus, regenerationem ex aqua & Spiritu Sancto baptismum esse: Nam, ait, Paulus ad Titum III. ostendit quod per misericordiam Dei salvatoris nostri facti sumus per abluionem sive lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti; sic Petrus (a): Benedictus sit Deus & pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam nos regeneravit in spem vivam Jesu Christi a mortuis. Haec regeneratio uno loco Graece palinogenesis dicitur, alio vero loco anagenesis, sed non ea consideratione, qua Pythagoras olim palinogenesis animarum asseruit: ideoque error apud vos est, non esse in scriptura regenerationem. Quod autem haec ad baptismum referenda sint, confirmant omnium orthodoxorum & veterum doctorum enarrationes, perinde atque ego de baptismo loquentium. Deinde Faber negantem Balthasarem regnum colorum esse puerorum convictus ex evangelio Matth. XIX. Marc. X. & Luc. XVIII. quando allati sive adducti sunt ad Jesum pueri, quos cum prohiberent discipuli increpavit: Sinite, inquit, eos ad venire, & nolite prohibere; talium enim est regnum colorum: quae verba ver in evangelio repetita leguntur. Et Matth. XVIII. Dominus Jesus puerum in medio discipulorum constituit, per hoc viam aperiens, quae eos ad vitam ingredi oporteret, eis insuper proprios angelos praefecit in caelis, qui faciem Dei Patris semper intuentur, noli, noli (te queso) per mansuetudinem Christi esse eorum in numero hypocritarum (b), qui cum ipsi regnum colorum ingredi nequeant, etiam aliis colorum occludere non verentur. Ut eluderet vim argumenti haereticus, finxit pueros allatos sive adductos ad Christum rationis usu jam praeditos fuisse, addiditque Christum dixisse: Talium, id est humilium, esse regnum ca-

(a) 1. Pet. III.

(b) Luc. II.

XXXVI. Arguitur haereticus.

XXXVII. Arguitur haereticus.

XXXVIII. Arguitur haereticus.

XXXIX. Arguitur haereticus.

XL. Arguitur haereticus.

XLII. Arguitur haereticus.

XLIII. Arguitur haereticus.

XLIV. Arguitur haereticus.

lorum. Ad quem Faber: Cautissime, mihi ut video, tenendus es ne in anguilla morem e manibus elabaris. At si te aequum auditorem mihi docenti praebueris, sane te Lucae auctoritas ab errore eximat, qui Grace bapthi, id est infantes habet, qui scilicet fari per aetatem nequeant: sic exultravit infans in utero Elizabeth Lucae I. sic invocare pastores Mariam & infantem, Luc. II. sic ad verbum Petri convenit esse nos, ut modo genitos infantes ubi semper bapthos Grace legimus: est praeterea apud Marcum (c) quod Dominus eos complexus sit, & benedixerit: quod si filii irae, non Dei forent, qui eos benediceret, qui tandem diceret (d): Regnum colorum qui non acceperit ut puer, iste non ingredietur in illud? sed quod dicitur haberi talium, non ipsorum, sophisticae artis praestigium est: ut dem ego tibi hic comparationem esse, ea tamen ad id unde comparatio sit perpetuo reflectitur; alioqui neque ulla similitudo accedet, neque comparationis nomen habere merebitur, & sic corruet totum aedificium opinionis tuae. Pluribus interjectis Jeremiae (e) & Joannis (f), qui in utero divinae gratiae participes redditi sunt, exempla Balthasari proposuit Faber; tum addidit: Inde manifestum fit infantibus gratiam Dei non negandam esse. Et infra: Habes Joannem exultantem in utero ac Spiritu Sancto repletum: habes mille quadringentis annis Christianos infantili aetate tinctos, uti in praesentiarum omnes puerilibus annis, non grandaevo baptizati sumus: qua temeritate ergo audebis, hoc totius Christianitatis baptisma damnare. Ostendit dein sacros baptismi ritus sanctorum patrum vetustissimorum, ut Ignatii, Dionysii, Cypriani, Hieronymi, traditione ad nos derivatos: cumque Hieronymum & Origenem veluti suae sententiae assertores falso traduceret Balthasar respondit Faber, Hieronymum, qui adversus Pelagium ejus erroris authorem duos libros edidisset, in contrarium sensum detorqueri: Origenem in epistola ad Romanos testari baptismum parvulorum ab Apostolorum temporibus, ad illius aetatem dimanasse; Cypriani vero in epistola ad Fidum auctoritatem his verbis expressam adduxit: Quantum ad causam infantum pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diem, quo nati sunt, constitutos baptizari non oportere, & considerandam legem circumcisionis antiquae, ut intra octavum diem eum, qui natus est, baptizandum & sanctificandum non putares; longe aliud in concilio nostro visum est: in hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensus, sed universi potius judicavimus nulli hominum nato

Dissolvi- tur.

(c) Mat. 10.

(d) Luc. 18.

(e) Hier. 20.

(f) Luc. 1.

Si Eccle-
fia non
creditur
nec scri-
pturæ
creditur.

(a) Fab.
disp. cum
Balth. c. 3.
(b) Ib. c.
4.
(c) 1. Cor.
16. c. 16.
(d) Mat.
th. 11.

(e) Joan.
1.

(f) Jo. 3.
At. 10.

(g) Rom.
14.

XXXVII

nato misericordiam Dei & gratiam dene-
gandam; nam cum Dominus in evangelio
suo dicat. Filius hominis non venit ani-
mas hominum perdere, sed salvare, quan-
tum in nobis est, si fieri potest, nulla ani-
ma perdenda est.

Cum igitur Cyprianum sperneret no-
vator, demum universæ Ecclesiæ tradi-
tione, cujus authoritati sacrarum scri-
pturarum nititur autoritas, illum con-
tudit, ad quam quidem autoritatem
Ecclesiæ Zuinglius confugerat erat coa-
ctus: Tuus, inquit, amicus Zuinglius ad-
versus te affectas sectatoresque tuos non
leve argumentum objecit puerorum baptis-
mum a tempore Apostolorum ac Christi
discipulorum ad suam usque memoriam
permanasse, perque totam fidelium Eccle-
siam omnium in usu extitisse. Porro Fab-
er, cum multa de traditionum dignitate
differuisset (a), iterum e sacris scripturis
plura testimonia pro infantium bap-
tismo attulit (b): Stephanæ (c), &
Lydiæ purpurariæ integras familias bap-
tismo ablutas; in his vero sine dubio
aliquos pueros fuisse: annuntiatum de
Christo (d): quod salvum esset facturus
populum suum a peccatis eorum; cur ergo
e numero populi infantes tollantur ve-
tenturque in fide Ecclesiæ baptizari? in-
fantes in lege Moyse circumcisos, ut
majorum fidei compotes fierent; cur non
pariter infantes baptizandos, cum in-
confesso sit legem per Moysem datam (e),
gratiam autem & veritatem per Jesum
Christum factam esse? unde hauserint
Anabaptistæ misericordem Deum pueris
occultum fidei donum non inferere, spi-
ritum ubi velit spirare, & ad baptis-
mum effectum aquam tantum & Spiritum fan-
ctum requiri, teste Christo: sanctorum
Innocentium diem festum coli ab Eccle-
sia: iussisse Petrum (f) in actis baptizari,
qui Spiritus Sancti sunt capaces, cujus
certe omnem ætatem ex divinis oraculis
capacem antea indicatum est, atque idem
in aliis elucubrationibus fufius demon-
stravit, tum conclusit: Noli tuo hoc vano
pertinacique errore eos perdere ac dam-
nare, pro quibus mortuus est Christus (g).
Miseram vero Anabaptistarum conditio-
nem & improbitatem ob oculos ita pro-
posuit: Cum inquit omnium in conspectu
eorum malefacta traducantur, qui modo
inferos esse negant, modo non ferendos
superiores, omnia omnibus communia esse
oportere docent: sacramento suos effectus
adimunt, ut horum aliorumque nefariorum
articulorum gratia capitis, fame, rerum
denique omnium periculum adire nunquam
non parati esse velint.

Cum Balthasar hæresiarcha hoc suis er-

roribus fundamentum struxisset: In ea
adhuc sum sententia, nihil in Ecclesia ra-
tum habendum fuisse, neque hodie haberi
debere, nisi sacris literis apertissime expres-
sum; Faber (b) illud ita convulsit: Ego
vero contra credo atque quod ne vos qui-
dem negare potestis Servatorem nostrum,
evangelium, & scriptum aliud non reli-
quisse, nisi ut Paulus docet, in Apo-
stolorum & nostris cordibus inscriptum;
nempe Apostoli ad Hebræos VIII. verba
sunt hæc: Hoc est testimonium, quod
disponam domus Israel; Post dies illos,
dicit Dominus, dabo leges meas in men-
tem eorum & in corde eorum superferi-
bam eas hac lege: Caritas diffusa est
in cordibus nostris ad Roman. v. hæc
est illa epistola scripta in cordibus, de
qua iterum præco veritatis Paulus II. Cor.
III. scripta non in amento, sed spiritu
Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in ta-
bulis cordis carnalibus. Recepimus itaque
evangelii novique testamenti fidem per Spi-
ritum sanctum, qui datus est nobis; non au-
tem ut legem Mosi lapideis incisam tabulis.
Sed neque omnes Apostoli suarum prædica-
tionum scripta reliquere; quippe cum appro-
batorum quatuor tantum evangelium scri-
bendum susceperint, duo ex iis Domini dis-
cipuli fuere Matthæus & Joannes, id est pri-
mus in ordine & ultimus reliqui duo discipu-
lorum discipuli, Marcus Petri, Lucas Pau-
li, qui evangelium non primo scriptum,
deinde autem prædicatum, sed multo an-
te tempore & prædicatum & servatum
literarum monumentis commiserunt, postea-
quam Matthæus in Judæa, Marcus in A-
lexandria, Lucas in Bithynia, Joannes in
Asia divini præcones Christi verbum semi-
navunt, & longo post tempore Joannes,
ubi Asia Christum inseruit acerbissimis mi-
rifici Verbi, quod a seculo fuit & ante-
quam mundus conderetur, hostibus Ebione
& Cherintho invalescentibus, jam na-
tu grandior sub Traiano ad scribendum est
excitatus. Firmantur ea, quæ dico, ex Lu-
cæ proæmio ad Theophilum. Insuper palam
est Ecclesiam Christi Jerosolymis principio
centum & viginti hominum, deinde tri-
um & quinque millium, tum plurium et-
iam quorum mentio sæpe fit in libro a-
ctorum, atque aliis scripturæ voluminibus
evangelio a Spiritu Sancto præscripto u-
nanimi concordique voluntate omnium fi-
delium, fideique consensu recepto guber-
natam esse, cum multitudinis credentium
ut ait (i) scriptura tanquam unum cor,
unaque anima esset. Et infra:

Eventum postremo vide ac dogmatis
vestri constantiam, quæ ante civitates
illita vestra dulci veneno decreta primum
aquo animo per vulgus effundi indomitum
pas-

Hæreti-
corum
axioma
impium.
b) Hier.
31.
Confuta-
tur.

xxxviii.

Anaba-
ptismus
primo ad-
missus a
Germanis
dein da-
mnatus.

Hurtus
affectus
supplicio.

Contra
Christi
divinita-
tem scri-
bere au-
tus.

(a) Cor. 3.

(b) Me-
hov. l. 4.

Hurtus
visis de-
monum
illatus
fuit.
Cruelia
ejus con-
silia.

Ut propa-
gata sit
Hæresis
eius sc-
d. a.

XXXIX.

passie, deinde summo ardore complexæ mor-
dicus tenere, ce nunc non minori vehe-
mentia commotæ vestram Anabaptistarum
hæresim agitant, eludunt, persequuntur,
nunc hunc, nunc illum arripiunt, carcere,
crucibus, suppliciis omnibus dignos habent,
ut Hurtus vester per Silesiam, Moraviam,
Austriam, ceterasque provincias pseudo-
apostolus, in Augusta Vindelica, cum ex-
impotentia mortem sibi conscire parasset,
iuste vulcano vindice in cinerem redactus
conceptæ impietatis fraudem luit, qui Ni-
colspurgii vestro in grege consceleratissimas
adversus Christum unicum summi Dei
Filiū quæstiones agitavit, plurimorum-
que simplicium mentes versutis hipocritæ
callidissime circumveniens seduxit. Hæc eo
pluribus narrare volui, ut summam edi-
sceres e primo Christi instituto manifestum
evangelium esse, ejusque vim & inter-
pretationem non in litera occidente, sed
in unitate spiritus, ac spirituali unanimi
(a) fidelium animarum consensu consistere:
quod nisi fuerit, nullum malorum finem
expectamus, tot hæreson portenta, quot
bibliorum novi auctores, prophete, inter-
pretes emergent, & omnino tot, quot ca-
pita, sententia erunt. Hurtum jacitasse
altiore se reliquis habere spiritum, me-
morat Arnoldus Meshovius (b), ac sæpe
fide in cælum rapi, & miris visionibus, di-
vinoque interdum colloquio recreari, tum
omnia mundi futura mala in spiritu præ-
videre, Hinc, ait author, continuas af-
flictiones, miseria, ærumnas, morbos, mor-
bella, tonitrua, fulmina, demones, mor-
tes, regnorum everfiones, gentium excidia,
tyrannorum penas horrendas, & terribiles
plagas denuntiabat. Suis vero sectatori-
bus novum & felix imperium, excisis Cha-
nanæis, pollicebatur. Condiderat ille
Hurtistarum sectam in Moravia, sanxe-
ratque in suis conventiculis concubitus
promiscuos, & quos in aliis provinciis se-
duxerat ad ea loca transmittit, quibus
sub libertatis Christianæ velo juvenulæ
dabantur, & ex communibus sodalium
opibus delicatioribus epule iis offerebantur:
quare multa otiosorum agmina ad
eos confluebant parta bona in commune
collaturi, ut crescente eorum numero tre-
pidatum fuerit, ne provinciam occupa-
rent; ex qua tandem sunt exturbati.

Cæterum novatores, cum initio præ-
texissent magnificum religionis & fan-
timonie specimen, demum post labe-
factam fidem in atheismum prolapsos,
describit egregie idem Faber hæc ver-
bis: Mi Balthasar ad te verba facio, ad te
sermonem vero; quot putas atheos ana-
churistos & anecharistos, tu tuique simi-
les impudentissimis, damnatissimisque tra-
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ditionibus vestris excitastis, quibus male-
precat, ut scis, in psalterio David (c) Na-
bal? Forre sapias quid velim, quo tendam:
Dixit insipiens in corde suo: Non est De-
us. Et Lutherus adversus Erasmus scri-
bens, hac tentatione non esse Deum, se
accerrime ungeri & premi fatetur ingenue:
alibi vero contra Carolstadium conjuratum
Carilinam furens religiosissimo iurejuran-
do affirmat, se scire Carolstadium non cre-
dere Deum esse aliquem. Proh pudor &
velint haberi & esse columnæ! interim
tamen nos nostrosque majores impietatis reos
fæde & seditiose traducitis. Sed volubi-
lus lingue vestræ Christum nomine tantum
prædicant; Christus autem non sursum in-
mentem vobis ascendit (d), non deorsum
in cor descendit. Sermo vester ac speciosi
clamores ad pruriturum popularium aurium
accommodari sunt: ore labiisque confitemi-
ni Deum, factis vero negatis.

En quantis quibusque clamoribus sum-
mis Pontificibus, sacerdotibus, monachi-
importunissime insultastis, quod idiotis &
profanis alteram sacramenti speciem, san-
guinem Christi videlicet, adversus Chri-
sti instituta negasset: ea propter repente
fecistis, ut fere omnis populus, ubi vestra
hæresis prævaluerant, dominicis festivi-
que diebus ad mensam Domini corporis &
sanguinis sacramento reficerentur. Sed quis
non videt quam cito ignis ille extinctus sit,
caritasque frigerit, iuxta commune pro-
verbium: Quod cito fit, cito deperit. Re-
fer, te quaeso, animum ad ea loca, ubi
Carolstadii, Zuinglii, Oecolampadii non-
dum etiam hæretica de sacramento opinio
recepta est, unde clamorosos novi evangelii
stentores offendis, qui pluribus annis bel-
luarum more a sacramento abhorrentes,
communione exosi ad dominicam cenam
mensamque non acceperunt, neque hodie
accedere cogitant: illis porro quibus vestra
luculenta cæna tantopere arvidebat, jam
incipit vilescere, nisi ad panem & vinum
& carniū olla adsint, quibus bene suffar-
ti communicare soletis, ita ut ex vini im-
modica ingurgitatione illos probe madere
oporteat, satisque sit, ut Greco more bene-
poti discipuli vestri exhilarentur. Interea
vero præscam communicandi consuetudinem
resume, & ob oculos revolve quanta de-
votione vixerint, qui pro Christiano ritu
se ad paschalia festa mensæ dominicæ
fecerunt esse parricipes: quæ res una va-
lido argumento est nostram de sacramento
fidem ac sententiam vestra opinione longe
præstantiorem esse, utpote quæ propius di-
vino spiritui & primo instituto accedit.

Hortatus demum est Balthasarem hæ-
resiarcham Joannes Faber, ne præfideret

(c) Id. ib.
in c. 7.

Hæretici
in Atheos
verli.

Lutherus
tentatio-
nem a-
theismi
fallus.
Carolta-
dius athe-
us.
(d) Mat.
th. 19. 2.
in cor. descendit.
Sermo vester ac speciosi
clamores ad pruriturum popularium aurium
accommodari sunt: ore labiisque confitemi-
ni Deum, factis vero negatis.

Commu-
nio sub u-
traque
specie in-
ducta.

Dei
contem-
pta.

Commu-
nioni ad-
hiberi
carnes
ceptas ab
hæreticis.
Versa in
commen-
tationem
commu-
nio.

commentitiis aut diabolicis revelationibus, ne putet versatam hactenus in errore Ecclesiam, quæ teste Apostolo sit columna & firmamentum veritatis, cui Christus paracletum Spiritum veritatis, ut maneat cum ea in æternum, promittit: quam ipsam sibi delegit; non potuisse vero, ut contendebat hæresiarcha, tot sæculis deferri his argumentis convicit: *Servator noster ait (a)*: Cum venerit paracletus, quem ego mittam vobis a Patre Spiritum veritatis, ille testimonium perhibebit de me. *Ecco ut dominus noster Jesus Christus hunc Spiritum a Patre procedentem Spiritum veritatis semper appellat, qui & juxta sua promissa non solum omnia, sed & omnem veritatem edoctrurus sit; eapropter non est necesse, ut nos veritatis novæ novos auctores audiamus, ac vetera a maioribus nostris religiosissime custodita temerario furore prolapsi, velut vana mendosaque habeamus; nam Christus Deus & dominus noster de hoc Spiritu suo amplius*

(b) Joan. 14. *sic ait (b)*: Ego rogabo Patrem & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum neque scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit, non relinquam vos orphanos. *Quod si veritas jam primum (ut vos egregie gloriarum soletis) vobis auctoribus revelata est; ubi quæso spiritus ille veritatis intra mille annos sese continuit? Christus vero ait hic: Vos cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Vides jam iterum Spiritum in perpetuum Ecclesie promitti; quo præsentate fieri non potest, ut tamdiu cæci in errore fuerimus. Consideremus vero & ultima verba Christi, quibus cælum conscensurus affatus est discipulos. Habentur hæc Matthæi (c) ultimo: Ecco ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Hæc verba (quod & tu fateare oportet) nihil amplius sequitur apud Matthæum. Cum igitur os omnis veritatis immo ipsa veritas nobis promiserit, nos orphanos non relictum iri, Spiritum Sanctum mansurum ac fore perpetuo in nobis, atque vobiscum, immo Christus seipsum omnibus diebus (non post magnum Platonis annum) nobiscum fore præsentem spondet (d); eapropter non est existimandum a Spiritu veritatis derelictum gemgem sesquimille annos fuisse, ac nunc primum, cum audax Lutherus abjecto cucullo e monasterio elapsus in monialium virginum collegium imperum faciens, omnium elegantissimam sibi de multis thori sociam sumeret, funesti monachi impudentissimis flagitiosissimisque scriptis Spiritum illum*

(a) Jo. 15. Spiritus veritatis Ecclesiam non deseruit.

(b) Joan. 14. Probatur ex evangelio.

(c) Matth. 28. Jo. 14.

(d) Joan. 28.

elicium nos revisere voluisse. Quocirca fidenter credo verbo Christi, neque dubito quin promissa fecerit, neque mihi persuaderi potest, Messiam de quo toties, tam multi propheta locuti, cujus nos doctrinam, exempla, passionemque imitari debeamus, semperque meminisse, &c. secundum illius verbum vitam nostram informare ubi calos conscenderit, abjecta nostri cura tantis de rebus, utpote de puerorum baptismo, sacramento altaris, plurimisque aliis obfopitos nos, non sine præfenti animarum pernicie, errare permisisse, &c. Licet autem conspicuis argumentis convictus esset Balthasar, ipsam spiritui erroris agi, non vero Ecclesiam, cui Christus spiritum veritatis sponderat; tamen more hæresiarcharum, quos ab errore difficillimum est eripere, anceps & inconstans in fide fluctuavit, atque ob ingentia scelera & flagitia, quæ fecerat, concitataque populorum in principes seditiones, Ferdinandi jussu Viennæ combustus est; de quo hæc habet Meshovius (e).

Præquam in rogam demitteretur torus in errorem versus confiteri rogatus etiam noluit salvaretur an condemnaretur, idque & divina tum misericordia tum omnipotentia credidit esse relinquendum. Et sane observandum hoc loco venit, quam quisque sollicitus pro anima suæ salute esse debeat, cum sathan viros tam doctos eo errorum traheret & iis hæresibus inescerent, ut qui ante alios sanis documentis erudiebant, illi ipsi proprios defectus postmodum persentiscere, animæque suæ salutem promovere in erroribus obdurati nequeant.

Ob hæresiarcharum in docendo summam inconstantiam & instabilitatem miser populus, qui se eorum ludibriis agi siverat, pene ad atheismum redactus est, ut quid certo crederet ignoraret, qua infelici calamitate motus Faber (f) Lutherum gravissime ita carpit: Mirum mihi mi Lutheri videtur quod populus in Saxoniam adeo aberravit, ut quid credat certo nesciat, si tamen pressius mecum repeto facile id exputare possum, nempe in proclivi id esse, cum hæresum author in errore versetur, ut & discipuli hallucinentur; perinde enim tibi contingit ac illis, qui a grestes sectantur capreas, usque eo enim aliquando ascendunt, ut tuto se non amplius recipere possint.

Hoc anno cum ex Lutheri deliramentis laici eadem potestate ac sacerdotes instructos se somniarent ad consecrandam Eucharistiam, impius rusticus ludibrio id pertentaturus repentina morte exanimatus est: quam rem compertissimam Erasmus ad episcopum Leodiensem scripsit

Promissa Christi tallacia esse nequeunt.

Balthasar Viennæ flammis exustus.

(e) Crætep. in cat. her. Meshov. hist. Anab. l. 2. Mira Balthasaris cecitas.

XL. Populus ab hæresiarchis illusus quid credit ignorat. (f) Jo. Fab. cen. sur. visit. Saxon. cap. 4. Labitur in atheismum.

pit (a), & ex eo Matthæus (b) Tympius & Jodocus Coccius (c) narrat: In pago quodam, inquit Erasmus, Basilee anno MDXXVIII, cui nomen Vetus vicus, rusticus quidam in diversorio, dum Eucharistiam irridet, subito exanimatus est. Rem sic actam testes docuere. Editus quidam rusticus perferrebat scriniolum plenum panibus consecrandis, quas hostias vocant. Huic comes erat alter rusticus, qui quondam fuerat aditus. Ubi ventum est ad vicum modo dictum, libuit ibi bibere in diversorio: perit comes ille ab aditu hostiam dono, illo cunctante, accepit, & incepit per ludibrium consecrare. Cauponaria videns increpat; ille: Nihil, inquit, tua refert; abi apporta vinum. Ubi redit mulier videt hominem collapsum: rogat quid habeat; respondit ibi potantes in alia mensa: Forsitan habet illum synopsis. Mulier adfert acetum, admovent, sed frustra erat plane mortuus. Hæc non est fabula: feruntur & alii rumores, verum nolui parum comperta scribere.

Moliti sunt Zuinglianorum exemplo Lutherani hoc anno Germanus ad Ratisponenses conventus cogere, ut quemadmodum Bernates egerant, ita ad sententiam de rebus fidei ferendam decernendamque a Romana ecclesia defectiorem ipsos pellicerent: quod cum Pontifex accepisset, Ferdinandum cæsareas in Germania vices gerentem, ac Bohemiam & Pannoniam Regem his literis hortatus est (d), ne inferri ab hæreticis novam religioni cladem pateretur.

Ferdinando Regi Bohemæ & Hungariæ, &c.

Cum de conventu Ratisponensi indicto, coque serenitatem tuam cum Germanis principibus conventuram esse audiremus, est voluissimus statim ad te ipsumque conventum aliquem legatum seu nuncium nostrum mittere, qui, si qua res ad nos & sedem Apostolicam pertinet incidisset, neque officium neque auctoritatem nostram desiderari sinneret; tamen cum neque causas indicti conventus, neque an de pertinentibus ad nos tractandum ibi esset sciremus, suaserunt nobis hæc ipsa itinerum pericula, temporumque & rerum omnium difficultates, & infra, ut nuntii missionem differremus; omnia tamen ad auctoritatem, pietatem, catholicamque animam tue serenitatis reuiceremus: quæ si retroacto tempore, ex quo Lutherana labe illam nobilissimam & forrissimam provinciam invasit, nullum optimi & religiosissimi principis in fide tuenda ecclesiasticæque dignitate asserenda officium unquam omisit, nunc tot victoris & regnis insuperque liberis a Deo omnipotente aucta, uberiores

(a) Erasmi ad episc. Leodien. (b) Tympius in ibeat. div. vind. pag. 316. (c) Jodoc. Cocci. t. 2. lib. 6. Laicus consecrare eucharistiam volens repente exanimatus.

XLI. Moliuntur Lutherani fidem excindere in Germ.

(d) L. 6. & ann. 1528. p. 2.

Ferdinandus a Pont. monitus ut eam tueatur.

sue pietatis fructus eidem Deo præstare debet, sicut eam esse facturam confidimus. Quare nullum majus præsidium sanctæ religioni & rebus ecclesiasticis, quam in tue serenitatis auctoritate & pietate esse posse existimantes, cum ne nos quidem legatus vel nuntius sine tua ope quidquam efficere potuisset, omnem fidei causam & rei ecclesiasticæ sublevationem tue serenitati per Jesum dominum commendamus, ut non modo quidquam deterius adversum Dei & Ecclesie istic fieri, permitti, decerni non patiaris; sed quoad poteris præteritos lapsus ad veterem pietatem studeas revocare; cum præferam, ut sæpe ad te scripsimus, in hac fidei causa tua etiam & ceterorum principum dignitas & utilitas inclusa sit, cum non possit illa convelli, quam vestrarum etiam rerum labefactionem secum trahat; quod clarissime in locis istis aliquot perspectum est: cui periculo te in futurum occurrere præterquam pietatis, est etiam prudentiæ tuæ: quod si quid gravius quod nos concernat, tractari in ipso conventu acciderit, a serenitate tua petimus, id ut nobis significare velit, quo illius admonitu consilium ex re atque tempore capere & exequi possimus. Nos omnium istic rerum sanctæ fidei ecclesiastici nominis summam spem in summa auctoritate & potentia tua collocamus, & semper collocabimus. Dat. Orvietii xx. martii MDXXVIII. pontificatus nostri anno v.

Extractus est cæsareo imperio in proximum annum Ratisponensis conventus, ne nova turbarum materies oboriretur, cum non a Germanicæ nationis ordinibus, sed ab universa Ecclesia hujusmodi controversiæ dirimendæ essent. At Lutherani labefactandæ & pervertendæ Germaniæ universæ perniciosi consiliis destrudati suis dolis intestinum bellum accendere, atque improvidos catholicos opprimere sunt meditati. Nefariæ hujus conjugationis author extitit Otho Pak occultus Lutherus discipulus pii atque catholici principis Georgii ducis Saxonie consiliarius, qui falsi catholicorum principum adversus Joannem electorem Saxonie & ad Hassiæ Lantgravium fœderis adulterinam formulam confinxit, arcanoque sui principis sigillo quod scriini magister esset, obsignatum ad Lantgravium ipsum transmisit: qui mox cum electore Saxonie & Lutheranis rem contulit, a quibus collectus est ingens exercitus ad principes ecclesiasticos armis obruendos. Vulgata rei fama cum Lantgravius Hassiæ Georgium ducem Saxonie appellasset, ut fœderi catholicorum in Lutheranos sancito renuntiaret, ille exaratis Dre-

Ut conjuncta sit illius causa ecclesiæ causa.

XLII. Tentant Lutherani catholicos incautos opprimere.

Othonis Pak infamis proditione.

Lutherani armati ab episcopis aurum abradunt.

Idem die ascendenti in caelum Domino facta literis professus est, nullum ejusmodi foedus a se percussurum; idem etiam alii principes & episcopi scriptis & sigillis sunt testati: sed non juvit Othonis Pactii proditorem aperuisse, candoremque innocentiae testari; nam Lutherani armorum potentia praeferos ab archiepiscopo Moguntino, & Herbipolensi ac Bambergensi episcopis centum aureorum milia abradere, pacemque redimere coegerunt. Ceterum illi in confecta foederis catholici formula insultare visi sunt catholicis, quod religionis curas etiam tum abjecissent, necdum pro asserenda orthodoxa fide arma in haereticos cepissent: Otho enim literarum adulterator ita catholicos principes Germaniae loquentes induxerat, ut iis pios affectus, quos ob Lutheranos scelera, quae nitide exponuntur, religiosa mente concipere debuissent, affingeret his verbis.

XLIII.

Mala a Lutheranis patra ta exponuntur a Luthera no.

Posteaquam in hoc periculoso, & adverso rerum statu, quem Deus omnipotens super genus humanum propter iniquitates & peccata permittit, multa in Deum blasphemia & injuria, scandala proximorum exoriuntur, ita quod Deus non solum in suis sacramentis, quae ipse super terram ad emendationem nostri, tum ad confortationem infirmae conscientiae nostrae instituit; verum etiam in sua ipsius omnipotentia ac deitate injuriis contumeliosis afficitur, in eo sane quod templa & monasteria diripiuntur ac devastantur, Deo sacrata persona ab ejus cultu expelluntur, ad loca inhonesta protruduntur, suisque censibus & proventibus vi spoliantur & privantur, & quod omnium horrendissimum est sacra missae officium non solum aboleretur, sed & idololatria & peccato ascribitur: nobis tanquam catholicis, Regi, principibus electoribus, archiepiscopis, episcopis, & principibus propter votum & promissionem, quam Deo creatori nostro fecimus, cui nos tanquam creaturas suo creatori absque omni medio subdere, ac sacris pedibus ejus subternere debemus; similiter etiam propter iuramenta & fidelitates, quas partim apostolicae sanctitati, ac omnes nos Romanae Caesareae majestati domino nostro omnium clementissimo praestitimus quibus tanquam superioribus nostris debitam obedientiam exhibere debemus & tenemur, nihil aliud convenit ejusmodi supra scriptis blasphemis quantum nobis velut hominibus mediante auxilio divino possibile est occurrere, eas avertere ac in melius convertere, &c. Affecti tanta injuria catholici principes, atque officii ab ipsis haereticis communiti, rem taciti cum magno pudore tulere, cum Caesar procul in

Hispania ageret, ac Ferdinandus ejus frater politicas artes post immisissum antea fortissimum exercitum non contra Lutherum, sed in Pontificem, amplificandae in Hungaria amplitudini suae studeret.

Depulerat is Joannem Regem Pannonia, quem fatius fuisset, ut regno Bohemiae contentus arma adversus Lutheranos vertisset; Joannes enim ubi in Poloniam profugit, Pontificis opem imploravit, qui cum nullam asserere illi posset, sed tristes tantum ejus casus dolere haec ipsi rescripsit (a).

Joanni Regi Hungariae.

Molestiam tuae serenitatis ex incommo- dis nostris susceptam ita habemus, fili, persuasam ut idem nobis ex tuis accidisse an tibi pariter persuasum esse cupiamus; omnium enim principum Christianorum incommo- dis tangimur ob generalem nostram in omnes principes charitatem, tuaque virtus & religio isto regno a Turcis olim tuendo nobis apprimè nota est; quo fit ut re tali animo adversus eosdem infideles, ut scribis, paratum velimus libenter juvare, nisi ea, quam serenitas tua fate- tur, ac nemo negare potest, extrema in- nopia nostra nos a desiderio tibi gratificandi averteret; est enim illa tanta nostra as- flictio prioris anni, ut omnibus notum est, nihil diminuta, cum praesens annus sua sterilitate omnem spem nostram nostrorum- que populorum ira dejecerit, ut vix frumen- to ad sustentationem victus coemendo pares esse possimus: superadditis vero ad tantam sterilitatem etiam belli & pestis cladibus ubique in misera Italia vigenti- bus, ita omnia praecipueque in nostro statu concussa exhaustaque sunt, ut extremam calamitatem subitura videantur, nisi om- nipotens Deus, qui se nunc justum mox misericordem suis exhibeat; quae omnia nostramque ab urbe Roma etiam nunc ab- sentiam cum nota tuae serenitati arbitremur, illam boni consulere cupimus, & speramus si non re ipsa, quam praestare non possumus, sed amore & benivolentia, quibus sane abundamus, tuae serenitati respondemus; illam enim jamdiu etiam, antequam in Regem assumeretur, ex sua virtute & autoritate, suisque & suorum inclitis pro Christi fide gestis, summe dileximus, & magni fecimus; proindeque dolere cogimur ejusmodi incidisse tempora, eaque communiter nobis accidisse incommoda, ut magis dolere tuos casus, quam juvare, aut sublevare possimus; non deerimus tamen auctoritate & opera nostra apud alios principes ad opem tibi adver- sus fidei hostes ferendam commovendos, ut qui alia non possumus, hac saltem, quam

Ferdinandus Lutherano- rum in- sultus dis- simulat.

XLIV. Potus Bohemiae regno Hungaria Joannem pellit. Implorat Joannes Pontificis opem. (a) Lib. brev. an. 1528. p. 171.

Pontifex suam ino- piam illi exponit.

Joannes in Turca- rum cli- entelam se con- fert.

(a) Sa- lom. Neu- geb. l. 7.

XLV. Indicta a Clem. solemnes supplica- tiones. (b) Lib. an. 1528. p. 229.

etiam postulas, tibi prosumus. Plura scriberemus, nisi tuae serenitati satis constare sperarem de nostra erga eam benivolentia & voluntate, sicut haec ex tuorum literis copiosius intelliges. Dat. Viterbii die xxx. augusti MDXXVIII. pontificatus nostri anno v. Poscebat Joannes sacrae in Turcas expeditionis conficiendae specie, adversus Ferdinandum subsidia, cumque nulla a Christianis principibus ob Itali- carum rerum conversionem, & prosperos Caesaris successus impetrare potuisset, ob- trito omni pietatis & religionis respectu, Solimanni Turcarum Imperatoris clien- tiae se commendavit (a), Hungariae quoque exitio fuit, de quo proximo anno dicetur.

Inter has Christianorum Regum dissen- siones Pontifex episcopos solemnes sup- plicationes indicere in suis dioecibus jus- sit (b), ut populi suis precibus divinam misericordiam fleterent ad redigendos in concordiam principes, quo ab iis sacrum in Turcas bellum pro liberanda ex Ma- humetanorum servitute Palestina susci- peretur; tum invalens haereticis delere- tur. Certiores etiam fecit Daniae episco- pos, restitutam jam esse sedi Apostolicae libertatem dignitatemque: tum ad pa- storale munus strenue obeundum plecen- doque pertinaces haereticos cohortatus, etiam ad dandam resipiscentibus veniam, atque sacerdotes, qui se in incestas nu- ptias conjecerant, si poeniteret flagitii, in pristinum statum restituendos auctoritate instruxit.

Venerabiles fratres.

Scimus fraternitatis vestras non latere quanta ab impiis grassatoribus passa sit Apostolica sedes mala, quantisque in pericu- lis versata fuerit Christiana religio ob te- merariam nonnullorum impiorum invasio- nem; propter quod exploratum habemus quam acri dolore concussa sint mentes ves- stre, & quisquis Deum pie ac Christiane colit. Verum tandem respexit Deus ex alto, neque passus est naviculam suam admodum fluctuantem impiorum hominum fluctibus obrui, ne fides illa, pro qua Christus ora- vit, ut non deficeret, capite orbata suo di- lauanda proculcandaque daretur; eripuit enim Deus Ecclesiam suam nosque de ma- lignantium in eam manibus, restitutaque est pontificia dignitas in pristinum vigo- rem, nobisque & sanctae huc sedi obediunt Christianissimi principes & populi omnes, qui orthodoxam fidem sequuntur, ut antea consueverunt. Nos vero quod alias ipsis pontificatus nostri iniuriis procuravimus, to- tis viribus enitimus, ut crudelia bella Christianos populos, & miseram praesertim Italianam tandiu vexantia sopiantur, &

Ereptum se ex ma- nibus ho- stium si- gnificat.

Christiani principes, quos omnes charissi- morum in Christo filiorum loco habemus, pacis ac charitatis vinculo uniantur, ut ipsi cum populis suis domestica seditione liberati, arma convertant in perfidos Chri- stianae religionis hostes, vendicentque a- canum manibus sanctissimum Domini nostri sepulchrum. Altera dein cura nostra est, ut verus Dei cultus, sicubi per incuriam, aut per irrepentes haereticos omissus est, re- stituatur, clerici honeste ac religiose vi- vant, & tota denique Christianorum vita sit, ut esse debet: quae omnia difficile con- sequi possumus, nisi prius serena bellorum rabies cesset. Haec igitur fraternitatis ves- tris significata volumus, tum ut vos, qui haecenus ob Romanae ecclesiae incommoda doluistis, latari possitis, intelligentes meliorem statum & libertatem ejus, quae com- munis est omnium ecclesiarum mater, tum ut alacriori animo ac securiori mentem his, quae ad officium vestrum pertinent, inten- dere valeatis: estis enim vos fratres nos- tri in partem sollicitudinis nobiscum a Deo vocati pro haereticorum extirpatione, morum emendatione, divini cultus augmento.

Vos ergo, ut cum Dei auxilio, quae pro universali bono agenda sunt, facilius consequantur, in visceribus charitatis hor- tamur, ut publicas litanias in ecclesiis ac dioecibus vestris haberi procuratis; ubi primum immortalis Deo gratia agantur, quod Ecclesiam suam de impiorum mani- bus liberavit: deinde oretur pro pace atque unione omnium Christianorum, ut Deus & dominus noster tandem miseratus populi sui calamitatem, Christianis principibus spem pacis immittat. Vos deinde recordati quod sit veri pastoris officium, operam detis, ut haereticos, quae Domini gregem invadere ce- perunt, tollantur, & solita prudentia vestra supprimentur: in eos, qui ad cor redire volent benigni eritis & libenti animo veniam condonabitis; quos autem in errore suo pertinaces repereritis, in eos ec- clesiastica ac secularis, quae in tam sancto negotio minime defutura est, severitatis ultionem exercebitis. Et quia renuntiatum est nobis, personas ecclesiasticas etiam in- arctis religiosis ordinibus professas exivisse monasteria, matrimoniaque laicorum mo- re contraxisse, quae tamen urgente conscien- tia si venia locum sperarent, ad pristinum vivendi institutum redirent, nos conside- rantes Deum peccatores quandocumque pe- nitentes ad se recipere, fraternitatis ves- tris, earumque singulis in Domino conce- dimus, ut cum omnibus istis & aliis quo- modocumque a Christi fide apostatantibus, si ad Ecclesiae gremium redire voluerint, dispensare valeatis, ut primum gradum in quo erant in omnibus & per omnia recu- pe-

Pia studia exponit ut arma vertantur in Turcas & haereticos.

XLVI.

Fundant preces pro impe- tranda pace.

perent, & eosdem ab omnibus censuris & pœnis absolvere, injuncta ad arbitrium vestrum penitentia, &c. Dat. Viterbii die XXVII. augusti MDXXVIII. pontificatus nostri anno v. Nondum Daniæ Rex Lutheranam hæresim aperte erat amplexus, cum episcoporum auctoritatem vereretur: post Smalcaldicum vero cum Germanis Lutheranis initum fœdus Dania magis infecta est (a), quo tempore sacerdotum & monachorum magni greges ab altaribus ad profanos thalamos profugerunt; constante in fide orthodoxa rusticana plebe. [I]

Dania infecta hæresi. (a) Florim. Raymund. l. 4. c. 14.

XLVII.

Hoc anno in Saxonia, cum hydra Lutherana nimis turpis videretur, secta sunt plura ejus capita ab ipsis Lutheranis, ac Joannis ducis electoris auctoritate nova condita (b) est supersticio, quæ ut occultaret priora fœditatum monstra, plures veteres ecclesiæ Romanæ ritus ac dogmata Lutheræ contraria sibi aciebat; quam Saxonum retractationem ubi vidit Joannes Faber exclamavit (c): Sane belle se res habet jam plus minus decem annis, cum Lutheræ & his quibuscum in Saxonia super quibusdam fidei nostræ articulis nobis bellum fuit, ipse jam de novo multa restituit, & posteaquam insania deseruit, sese caprivum dat & ad nos catholicos tandem redit atque declinat: sed illius oculis re vera sinister erat; non enim ad ea quæ sursum & in cœlestibus erant, animum erexit, sed dumtaxat ad hæc animi cogitatum adiecit, quo bruchos in applansum inerris plebecula congregaret, ecclesiasticorum possessiones in prædâ daret, omnes ad voluptatem & illecebras carnis vivere doceret: ideo datus est illi spiritus veritatis, ut diceret, doceret, & faceret, quæ minime deceperent, neque ullum hominem Deo acceptiorem facerent. Sed quid opus est verbis ubi res ipsa loquitur, & ipse exitus acta probat? Et infra: Id Wittembergæ edito libro accepti, estque initium ejus: Quomodo populus tractandus sit & continentendus in timore Domini, in bona conscientia, & ut penitentiam agant, auricularem confessionem teneant, diem dominicam & alia solemnia festa colant, sed & alia multa, quæ antea etiam potentis manu abolita sunt, de novo statuunt, erigunt,

(b) Coel. hoc ann. Ulemb. c. 19. Sur. in comm. Lutherana sectæ reformatio. (c) Jo. Fab. di. sp. cum Balbas. c. 7.

NOTE [1]

Quamquam Daniæ rex Fridericus episcoporum auctoritatem non plane totam hoc tempore abolivit; intra fines tamen angustiores illam coarctavit. Teste enim Chronologo Danico apud Ludewig Reliq. to. IX. num. II. hoc ipso anno mensè augusti habitus est solemnis dominorum & magistratum conventus regni Olthonia insule Tionia, ubi aderat etiam Fridericus rex. Ibi nimum extortum est jus episcoporum, in criminosos nimirum adulteros incestos. Quod vero asserit hic Annalista de rege Danorum, qui nonnulli post Smalchaldicum fœdus Lutheranismum palam ostentant, veritati minime coherere censeo. Idem enim chronologus anno sequenti scribit. Cum Fridericus rex se totum Lutheranismum addidisset &c. Smalchaldicum vero fœdus nonnulli anno 1530. coaluit. MANST

mande viam, & quod est in hoc genere minus episcoporum, id electori Saxonia principi seculari detulit, qui per ipsum interpellatus quatuor visitatores constituit, iisque dedit in mandatis, ut perditiones electoris explorarent certius, quo in statu esset recens exorta religio, & morbidum ecclesiæ Lutherane corpus, quibus possent constitutionum humanarum remediis fulciverent, &c.

XLIX. Lutheri dogmata principia mutata.

Subdit eos novam divini cultus formam præscripsisse, atque in nonnullis gravissimis dogmatibus dissensisse a Lutheræ. Quæ quidem mutari necesse fuit, cum Lutherani ob illa duo principia quod scilicet fides sine bonis operibus ad salutem sufficeret, quodque nullum liberum arbitrium esset, cunctis sceleribus laxas habenas darent: quare Philippus Melancthon novus hæresiarcha non tam Lutheri posthac discipulus, quam magister (de quo dixit Faber (a) Lutherum ipsum) compellans: Si ille tuus logodædatus non esset, nescio quid præstare posses barbarica illa dogmata speciosis interpretationibus emollivit; præcipuusque hujus fœditati religionis, quæ mollium Lutheranorum dicta est, plastes extitit, & catholicorum eam respuentium persecutor; de quo hæc narrat deique ipsius collegis Joannes Coelaus (b): Dux Saxoniæ princeps elector cum audiret in terris quoque suis fieri plurima nimis barbarice contra religionem, deservivisse quatuor visitatores, quorum duo erant nobiles dominus Joannes a Plauritz & Erasmus ab Haubitz, & duo ex eruditioribus doctorum Hieronymus Schurff, & magister artium Philippus Melancthon: qui circumvenientes de oppido in oppidum pastores & concionatores ubique examinabant, eisque novam & pascendi & docendi normam iradebant, mediam ferme inter catholicam & Lutheranam; de utraque enim aliquid mutuabantur. In eam igitur cogebant catholicos, aut reluctantes expellebant, & nimis ferocientes Lutheranos ad sue norme temperiem castigabant ac moderabantur: splendide illis sumptum suppeditare cogebantur communitates, ad quas divertebant & ii quidem aliquanto moderatius agebant. Verum post eos constituti alii adeo imperiose ac sumptuose gesserunt se, ut ejusmodi visitatio cunctis retro synodis episcoporum & archidiaconorum communitatibus gravior intolerabiliorque videretur. Eam visitationem primum Latine Philippus Melancthon, post Teutonice Lutherus descripsit, hic verbosus ac imperiosus, ille succinctus ac moderatius.

(a) Fab. in censura vis. Sax. c. 46.

(b) Coel. in cœl. script. Lutheri.

Catholici a Saxonibus oppressi.

L.

Addit Coelaus Melancthonem viginti capita doctrinæ suæ, quibus parochi in-

struerentur a Saxonibus censoribus, præscripsisse, atque in ipso exordio Lutheræ, qui etiam tum laxandas habenas docuerat correxisse, dum ita populum ad penitentiam, quam tantopere Lutherus erat infectatus, excitandum sanxit: Pastores debent exemplum Christi sequi, qui quoniam penitentiam & remissionem peccatorum docuit, debent & ista pastores tradere ecclesiis: nunc vulgare est, vociferari de fide, & tamen intelligi quid sit fides non potest, nisi prædicata penitentia. Plane vinum novum in utres veteres infundunt, qui fidem sine penitentia sine doctrina timoris Dei, sine doctrina legis prædicant, & ad carnalem quamdam securitatem assuescunt vulgus. Hæc ille, qui cum efferre oculos ad hauriendum catholicæ veritatis lucem debuisset, ac fateri, damnatam juste a Romano Pontifice Lutheri doctrinam, hæresiarcharum tamen gloriam infamem exambiens, & Pontificem & Lutherum hac eadem censura percellere maluit: Ea securitas est deterior, quam omnes errores qui antea sub Papa fuerunt. Idem contra dogmata Lutheri, qui expilari sacerdotes jusserat, beneficentiam erga sacerdotes commendavit: Quia scriptum est, inquit, duplici honore digni sunt.

Philippus Melancthon corrector pleudoevangelici Lutheri.

Lutherus ab eo redargutus.

LII.

Emendavit etiam Lutheri insaniam, qui sublato libero arbitrio hominem ad brutorum animantium sortem dejecerat, ut propterea monstroso vitulo designatum Lutherum creditum sit, de quo hæc Joannes Faber (c): Impudenti audacia idem apostata monachus (pudet enim hunc aut sacerdotem aut doctorem dicere, qui Christi sacerdotium, veramque doctrinam in scoriâ ac scortationem veterit) elatus furiose & insolentissime (ut solet fœdissimum in errorem præcipitatus est,) quem neque Judæorum religio, neque gentium instituta neque Tartarorum Turcarumque immanitas, nulla denique sub cœlo natio extra Saxonum regionem, talibus portentis, nescio quo fatali malo, faventem ferre potuit, hodiens posset? bene enim saginatus ille vitulus, prodigioso cucullati viruli parvi nostro, ut scis, tempore edito designatus, pertinaci animo genuinamque obstinatione affirmavit, ex absoluta quadam necessitate omnia fieri.

(c) Jo. Fab. di. sp. cum Balb. c. 3.

Insania Lutheri de absolute necessitate.

LIII.

Cum ergo is error intolerandus Melancthoni videretur, ut qui omnium flagitiorum invidiam in fata transferret, sic a novo hæresiarcha temperatus est: Volo nonnihil de libero arbitrio ascribere, quomodo doceri debeat, de quo plerique valde incommode loquuntur. Et quia clamitant omnino nos nihil facere posse aliud quam quod facimus, nihil docent quam dissidentiam, quæ multa peccata parit in vul-

vulgo : voluntas humana est vis libera, ut facere possit iustitiam carnis, seu iustitiam civilem, ubi lege & vi cogitur : ut non furari, non occidere non moechari, &c. Ita minus absurdam Lutheri doctrinam Melancthon reddidit, cui Lutherus etiam in sua Teuthonica visitandi formula consentit : Hinc data est, subdit Cocleus, catholicis ansa colligendi plurimas e scriptis Lutheri contradictiones & antilogias, quibus docuerunt, Lutherum iuxta Pauli Apostoli sententiam proprio iudicio condemnatum, & velut servum nequam in evangelio ex ore suo iudicatum. His consentanea tradit Ulembergius (a) : Factum est, inquit, ut catholici istius temporis huius visitationis decreta cum Lutheri principiis & scriptis prioribus conferrent, & magnam inter utraque discrepantiam inveniri, immo manifestam contradictionem scriptis in lucem editis ostenderent.

Lutherus proprio iudicio se condemnat.

(a) Ulemberg. in vit. Lutheri.

LIII.

Inter hos Joannes Faber Catholice Ecclesie athleta fortissimus hoc ipso anno luculentum librum inscriptum, censuram visitationis Saxonie, edidit, quem senatui populoque Lindovienfi, apud quos pluribus jam ante annis parochum & ecclesiasticum egerat, dicavit, exaratis hisce literis (b) ut qui primum Luthero deinde Zuinglio nomen dederant animadversa heresiarcharum horum levitate respicerent : Ego vobis, inquit, concionatus sum, non esse tutum atque e re vestrarum animarum vel transversum digitum ab Ecclesia, quae supra solidissimam petram aedificata est (c), recedere. Quid, levitatis nomine argumentum hoc est, desultorie, ut veluti arundinis instar hinc inde quovis levissimo ventulo moveri? multi tamen vestrum aures quidem [proh dolor!] habuistis (d), sed nihil audistis; adeo ut & de vobis videtur dixisse propheta (e) : Aures habent & non audiunt. Mihi enim idem contigit, quod Isaie (f) prophetae, qui vobis, ut multi mihi retulerunt, placencia grataque praedicare deberem veluti Lutherus, ac ejus assecla. At vos ne verbum quidem de poenitentia, de vestibus Nimirarum, ac de luctu David acceptare voluistis, adeo ut pro certo habeam vos aequae ac omnes mortales quid enim aliud illa est pertinax vestra opinio quam praesentissima mors? novitate ac gratis nuntiis, sed non vero evangelio oblectari. Et infra : Porro ego vos iterum paterne adhortor & moneo, ut perpensa Lutheri reversione ac respicientia a Zuinglii desultoria levitate quam saepius ac publice scriptis meis notavi, neque etiam tantum iota quidem respondere aut potest aut audeat, velitis hinc tam nefandarum haeresum oblivisci, ac in viam catholicam veritatis redire, &c. Pragae in Bohemia die

(b) Ext. inter Fab. ejus opera p. 303.

(c) Mat. 16.

(d) Mat. 11. Luc. 7. (e) Es. 115.

(f) Isai. 30. Mat. 13. & 4.

XXII. julii anno MDXXVIII.

In eo vero libro ex ipsis Lutheri verbis ostendit Faber, ut ille veteres suas haereses retractet; in primis ut jam ille reprehendat docentes nos sola fide justificari: tum inanem fidem a vera distinguat; quibus subdit hanc animadversionem Faber (g); Hoc de te ruisque asseclis querebatur jam inde a duodecim fere annis; vos enim tantummodo simpliciter nudam & unicam illam fidem docuistis praedicastisque, ob quam rem rude & iners vulgus [proh dolor] ab omni metu ac cultu divino, bona conscientia, amore proximi sui bonis operibus, ac penitus, ut paucis comprehendam, ab omni Christiano decore & honestate excidit. In hac iterum retractionum formula Lutherus poenitentiam remissioni peccatorum conjunxit, ac sectatores suos corripuit his verbis: Multi id temporis tantum de remissione peccatorum, & nihil aut certe parum de poenitentia disserunt, cum sine poenitentia peccatorum remissio fieri non possit: certe remissio delictorum absque injunctioe poenitentiae intelligi non potest. Subdit Faber: Mi Luthere, multi ne dicam pene omnes tuae farinae concionatores decem fere jam annos aut ultra nihil aliud creparunt aut docuerunt, quam unicam fidem, quam illi in ore quidem passim circumtulervnt, re ipsa vero, qui fidei fructus est nihil omnino praestiterunt; atque ita quasi unica fides nos justificaret ac salvos redderet: illi enim egregii ecclesiae pulchre videntur sibi rerum suarum satagere, si publice qua non insania ac immodestia in bona opera debacchati fuerint. Quis vero tragediae auctor ac caput extitit quam tu? tu equidem in quinto articulo tuae assertionis tres partes potissimum poenitentiae e medio tulisti: in xv. quoque articulo sic eos instruisti, qui sacrosanctae Eucharistiae synaxim facturi sunt, ut ne poenitudine delictorum ducantur, neque ex confessione humili prostreantur; verum tantum credendum ac fidendum esse praecipisti. Accedit superioribus quod plus quam centies in scriptis tuis reperitur, unicam fidem nudam & solam sufficere ad justificationem: quamobrem teatum terro ad Roman. capite adulterina interpretatione, caeno pejus oblevisti, cum quatuor illa verba, quae neque in Graco, neque latino exemplari reperuntur inseruisti, neque Paulus unquam somniavit.

Luth. Reuolutio. 11.

(g) Jo. Fab. conf. visit. 1. Sax. c. 1. Corripit jam docentes folam fidem justificare.

LV.

Instruxerat antea Lutherus suos ad audaciam ac fallacem praesidentiam salutis dum reipublicae suae haereticae fundamenta jecit; nunc meliora canens Dei metum incutit: Populus, inquit, ac ad poenitentiam provocari quan-

quantum potest debet, necnon securum hoc ac audax vivendi institutum ab eis caveatur. Ad haec Faber (a): Si ita sensisses ac docuisses, mi Luthere, per id temporis cum Lipsiae cum D. Eckio disputaveras, nunquam tanta hominum clades in Germania facta fuisset, scis enim hanc disputationem ob id omnium maxime institutam, ut ibi de timore Dei, poenitentia, aliisque bonis operibus conveniretur: quid vero tu ibi? metum Dei & contritionem vel attritionem non respuisti, verum exterminasti e republica tua haeretica. Nunc autem [tanta est verum vicissitudo] inconstantia tuae specimen praebuisti, cum ad nos a Babylonica tua captivitate veluti Simon ille Trojanus pervenisti. In ore multorum est, te legione sathanarum obsessum esse, ut quotidie vel in singulos dies quilibet novi aliquid tibi confingat. Hinc fit ut scripta tua male consarta discrepent. E contra alii fatentur, quod illa arva avis, quam tibi ante aliquot annos Liechtenbergius scapulis adpinxit, ita te diversum trahat, adeo ut quid scribas ac mediteris ne ipse quidem sentias.

(a) Jo. Fab. conf. visit. Sax. c. 6. Timorem Dei docet.

LVI.

(b) Id. ib. c. 2.

Cum etiam Lutherus sectatores suos reprehenderet quod evangelium adulterarent, moneretque ne illi quidquam adderent vel demerent, tanti illum mali auctorem esse ita demonstrat (b). Ad propugnandas vestras portentosas haereses, quibus non undequaque hinc inde collectis parviculis usi estis, Quae vero minus vobiscum facientia reperistis, saltem in ea veluti panthera multiformis percussistis, ac transilivistis. Quid totos dies clamans ac docens, nil esse divinis verbis subrahendum vel addendum, cum tu ipse hoc apertissime feceris? facere enim alius medicinam volens, ipse gravissimo morbo tentaris: nam novum testamentum plus quam sexcentis locis tua illa barbara translatione depravatam reddidisti, quaedam quae non huc spectabant inserendo, quaedam vero pro libidine excerpando quae suo jure stare potuissent: cuius rei in primis Graco Latinoque exemplari palam convinci potes: ceterum proprietates tuae vernacule translationis ipsemet non observasti, quoniam innumeris in locis posset tibi in os exprobari, quod aliter atque aliter ac diversis modis saepe idem vocabulum in tuis illis virulentissimis libellis extuleris, quam postmodum in ipso testamento. Et infra: Scribis in ultimo libro, quem contra juratos tuos soldales Zuinglium, Oecolampadium, ac Carolstadium publicasti, standum esse potissimum ad illis libris, quos proximis quatuor aut quinque annis edidisti: quomodo vero, mi Luthere, ceteri tui libri [jam enim agitur duodecim annus ex quo per-

Datum Luth. tunc prioribus libris.

versis tuis traditionibus Christianos veluti praesentissimo veneno inficere & conficere instruxisti, sextodecimo enim conclusionestuas primum non electus indulgentiarum commissarius edidisti] quomodo mi Luthere, habendi sunt? Nunquid reprobandi an reiciendi, quasi non subacta cogitatione scripsisses, aut certe ita ut illis inimicitias denuntiaret, quod tam splendido officio te non praefecissent? Ah, Ah bene intelligo animi tui malignitatem. Arqui ante solem annos Regi Angliae scripsisti, te certum scire quod doctrinae tuae sint datae tibi desuper, rem quoque sic fieri oportere veluti divina providentia. Quid autem nos tandem ad eos libros remittis, quos ante per proximum quadriennium, aut quinque annos fere effudisti? quo vero numero alii habendi sunt, quos antehac non praemeditatus congestisti? ubi nam locorum illi sunt, qui per hos edocti bellum principibus indicare, optima quaeque sursum deorsum versus rerum novarum studio miscere ausi sunt, ac ob id omnes ad internecionem fusi sunt? ubi alii qui ante hunc tumultum deciderunt?

Cur factus haereticus.

Lutheri jaectantia ab ipso met commentata.

Fatetur deceptos ab eo Germanos.

LVII.

Mutatus etiam a seipso Lutherus veterem revocans haesim suos sectatores perstrinxerat his verbis: Ipsi cum non poenitentiam praedicant, magnam portionem ab evangelio abstrahunt, in quem Faber ita invecus est; Poenitentia ductus poenitentiam per te & exterminatam veluti ab exilio reducere operam das, eoque mala ista tua jaectatio, instata superbia, ac diabolica arrogantia, qui spiritum Dei venisse super te aiebas? neque tamen ille nescio quis spiritus tibi planum fecit fore, ut res Christiana venenatissima tua seminatione pessumdaretur. Et infra: In eo libro, quem adversus Zuinglium ac Oecolampadium publicavisti, ipse fateris neminem quemque, qui haesim auctor, ac haereticorum magister extiterit, posse ad bonam frugem redire, neque ullum ullo unquam tempore se ad bonam mentem recepisse affirmas: quamobrem periculum est, te quoque, ex cuius officina tot portentosa haereses veluti ex equo Trojano prodierint occuparintque (horresco referens) iam fere totam illam Germaniam posse ad veros indubitatos Christi fideles a tua indurata opinione redire. Praeterea Lutherus, in sua visitatione Saxonica repetendas edixit sacras preces, quas antea sustulerat (c) & quasi ethnicas imprecationes habuerat; in quem haec Faber (d): His bene coheret opinio asseclarum tuorum; qui ob eam rem preces ab eorum republica excluderunt, quod Christus semel exorasset omnia; quasi vero hominibus pro eorum salute Deum invocare non liceat. Statu-

Poenitentiam modo praedicat.

(c) Ib. c. 8. (d) Cap. 9. Preces nunc a Luthero commentatae.

(a) Cap. 10.

ente Luthero jam dies festos celebrandos, quaesit Faber (a), quo evangelicae scripturae testimonio diem dominicum sanctificandum fidem faceret: Quod si probare nescies, inquit, cantilenam ex Lutheri schola protulisti, quidquid enim non aperre ac expresse in evangelio habetur, multis in locis veluti humanum conficturum ac inutile existimas ac ludificaris.

LVIII. (b) Cap. 8.

Circa bona opera ita dicta sua priora retractavit Lutherus (b): Semper decalogus praceptorum Domini doceri debet, in quo omnia bona opera comprehenduntur. Et iterum (c): Opera bona, sicuti Deus praecipit sic fieri opus est. Hanc dogmatum varietatem miratus Faber ita Lutherum compellat (d): Dicunt illi tui septuaginta duo discipuli te docuisse unumquodque bonum opus esse peccatum mortale; ac nunquid illos in monasticum habitum reducere velles, iterum cucullam induens, te interrogabunt. Nolumus proculdubio, inquiunt, inutilis est enim nobis, contrarius est operibus nostris (e), & improprie nobis peccata legis: quid tibi fieri rogo, si hoc ausis illi certe tui epicurei de grege porci, pedibus ac calcibus te insultarent: si quoque apud illos vel verbum de castitate faceres, absque dubio caput tibi in Nicolitarum conventiculis, id est eorum schola, colaphis ac fustibus tuber redderent; te enim non ita scripsisse (ut res sese ipsa habet) constanter affirmarent: scripsisti autem nullam duodecim annuum egressam castam esse posse, tu maritis commolitores allegasti quoque, tu unicuique duas sorores in matrimonium dedisti, nec dissimile his est, quod tot Virginum Deo sacratarum domiciliis vastitatem ac interitum attulisti.

(c) Cap. 12.

(d) Sup. c. 8.

Imperata bona opera.

(e) Cap. 2.

Foemina post annum duodecimum castam esse negat.

LIX. Juventus haeretica profligatissima.

(f) Cap. 13.

Damnavit etiam Lutherus juventutis insolentiam & improbam educationem hisce verbis: Juventus nullo unquam tempore magis audax fuit, quam nunc, sicuti omnibus planum est, neque audit parentes, neque honorem eis habet: hinc absque dubio multae plagae, bella, seditiones, ac alia mala in orbe terrarum orta sunt. At tantorum malorum illum fontem esse sic demonstrat Faber (f): Considera sodes; mi Luthere, quid a principio gesseris, quam tumultuose ac veluti cataphractus cum aequali tuo Hutreno impressionem feceris: quid enim primum aliud in dialogis vestris quam virus, con-viria, pestes, ac sesquipedalia verba jactastis? Hic vester exercitus clavis, fustibus, furcis obarmatus erat, tanquam Judaei in horto cum capto Christo illuderent. Tum monachi sunt in exilium acti, virgines deo sacrae matrimonii involucro rursus stu-

pratae sunt, ac nos denique sacrifici miseris modis accepti fuimus: insigne enim nostrae religionis rasuram arbitror criminibus obduci iussisti, perinde ac si piaculare esset sic incedere, ac sacerdotalem habitum penitus aboleri?

Cum vero antea Lutherus Christianae libertatis nomine cujusvis sceleris admittendi & seditionum concitandarum licentiam dedisset, jam cum catholicis eam interpretationem correxit his verbis (g): Sunt qui adeo inepte ac circa omnem delectum loquuntur de Christiana libertate, ut populus arbitretur adeo esse se liberum, ut non potestariis subesse cogatur, ut non confusus ac debita persolvere debeat. Altera pars opinatur Christianam libertatem nihil aliud esse, quam non confiteri, vesci carnibus, nunquam jejunare, ac id genus similia. Iste absurdae populi persuasiones debent per praedicatorum emendari ac castigari, ne haec libertas ad pejus & remeritatem vergat. Et infra (h): Perinde agitur cum Christiana libertate, ac si quis princeps agmen porcorum sua mensa adhibeat, qui cum non intelligant hunc honorem ac apparatus, facile omnia immundis morsibus contaminant, ac ipsum Dominum quoque ac convivatorem sordibus conspergunt: ita vulgus non intelligens quid sit Christiana libertas facile abutitur: ita enim etiam Deus debonestatur, bonique mores ac omnis honestas negligitur. Haec Lutherus: cui falsae honestatis larvam ita detrahit Joannes Faber: Multi docti iuxta ac pii ante tuam aetatem viri fuerunt, qui non tam reverenter quam doctae ac exquisitae longe de majoribus rebus scripserunt quam tu; nemo tamen quisquam tantus audaculus extitit ac tu es, qui ita Christianam libertatem populo deridendam propinaverit. Hinc vulgus commotum noluit amplius superioritatem ac principum & dominorum ferre jugum, confusus ac alia debita reddere noluit: tandem nihil aliud securum est, quam caedes, strages cruentae, ac latrocinia, & mortes inhonestae, nugae, proditorum, ac alia innumera; quorum tu caput es, neque poteris unquam non fuisse tantorum malorum te auctorem inficiari. Prioribus etiam Lutheri dictis haec opposuit Faber: Tu equidem operam dedisti, ut animum tuum in novis seditionibus concitandis expleveris; primo enim rusticano tumultu, deinde in imperio multos Caesari infensos ac exulceratos reddidisti, ut interea temporis dum tu ita debaccharis, Turca veniret (eius enim fugitivus Joannes, nempe Transilvanus) ac nos internecina quadam clade perderet; te vero solum in bascham vel resquam eligeret in Macha. Haec Faber, qui

Tyrannus Lutheri in religiosos & sacerdotes.

LX.

(g) Cap. 37.

Christianas libertas qualis inducta a Luthero.

(h) Cap. 49.

Retractatio ejuldem.

(a) Jo. Fab. cens. visit. Sax. c. 42. Resipiscit Lutherus gerendumque cum Turca bellum consulit. (b) Damnatur a Leon. X. in bull. const. 40. prop. 34.

LXI.

Ut Lutherus cum Turcicum subeun- dum jugum contulerit. Jactatum fallo a Turca non gravi subditos.

Quam acerba sit tyrannus Turcica.

qui aliis locis (a) docet Lutherum Solymani anteambulonem fuisse, ac suis haeresibus in seditiones & discordias inter Christianos instigante demone concitasse, ut Turca Pannoniam, Germaniamque ac dein reliquum orbem Christianum obrueret: nec segniter rem Turcicam a Luthero proestam vidimus dum docuit: Praelari (b) adversus Turcas est repugnare Deo. Ob quam impietatem alias anathemate, ut supra diximus, a Leone X. fuit percussus. Jam vero, ut in sua haeresis monstro hanc fecditatem ablueret, ita in lustratione Saxonica fari coepit.

Quidam concionatores etiam quiritantur apud populum temere ne Turcae obviam eatur, quod vindicta Christianis interdita sit quae certa conditiones sunt seditiosae ac intolerabiles. Reformatoris hujus impudentiam non ferens Faber hanc animadversionem adiecit: Si haec seditiosa ac concitatoria est traditio, Turcae bellum non esse inferendum, tu ejus caput ac fons exististi; comperum enim habes, te docuisse ac scripsisse, Turcae non esse refragandum: nam cum Leo Pontifex maximus te ob eam rem castigasset in bulla, confessim scripsisti librum, quem assertionum appellat in cuius articulo xxxv. sic ais: Turcis repugnare Deo est repugnare, qui peccata nostra per illos corrigit. Ad haec ais te hanc propositionem vel probare maxime his duabus rebus: primo quod Turca magis, magis, magisque confortetur, Christianitas vero inclinet ac decreseat: secundo quod non multas adversus illum obrinemus victorias. Hinc populus rudis sibi quoque persuasit potius memendum esse sub Turcae ditione, quam Christiani principis, quippe qui subditis suis non tam multum negotii faceat: quare certe maximo opere delinquit subductus tuis traditionibus ac doctrinis. Describit pluribus vestigialium, quae a Christianis Turcae exigunt acerbitatem tum fevram tyrannidem: Si Turcarum, inquit, Imperator expeditionem adornat pro arbitrato suo, tauros, vitulos, arietes, capras, oves e suis accipit, quid? quod si Turca apud hominem Christianum hospitio acceptus fuerit ille omnia, quae ad esum tam suum quam equorum spectant quasi suo jure sibi vendicat; immo quod maxime dolendum est si Christianus ille habuerit pulchram usorculam, filiam, conjugum, vel aliam sexus feminei viri ad stuprum rapit, hospite etiam si refragatus fuerit verberebus ac plagis affecto. Deum Turca habet suos emissarios, quibus id negotium datur, ut tributum per singulas domos exigendi copiam habeant, ac quoslibet ad duodecimum annum vel circiter

venientes juvenes impune accipiant, ut manuaris operibus scire edoceantur, ac deinde in stiparorum numerum, quos Janizeros appellant adlegantur: bellicis enim ac castrensibus deinde rebus edocti Caesarem quoquo gentium comitantur. Postremo quicumque homo Christianus cum Turca gravius contenderit, cogitur circumcidi aut recta in ignem ire: quo fit ut Christiani magna ex parte mirabilibus commentis ac tyrannide a fide nostra ad Mahumeticam superstitionem adigantur: quamobrem tu Luthere temere ac impie docuisti, quod Turcis resistendam non sit.

Quanta Lutheri impietas qui Turcis resistendam negaverit.

LXII.

Sustulerat imperata ab Ecclesia jejunia Lutherus, omnibusque religiosis ordinibus, quod voluntariam corporis afflictionem profiterentur, bellum indixerat, necdum abjecto cucullo seva caninaque ea verba protulerat (c): Praelati ecclesiastici & principes seculares non male facerent si omnes saccos mendicitatis deleverent. Converterat ipse Augustinianum Wittembergense cenobium in popinam, ac plura alia monasteria in brutorum animalium stabula: nunc vero non dimisso scorto suo, dum suae sectae dedecora ornare molitur, poenitentiam & spontaneam carnis afflictionem praedicat, ac sectatores ab Jeremia reprehensos notavit, dum ait capite septimo: Illis non esse credendum, qui clamant pacem, pacem, cum tamen Deus iratus, ac non vera pax sit. Et infra: Ergo, inquit, vera poenitentia nihil aliud est, quam gemina cordis contritio, ac dolor super peccata sua ac ex animo terrefieri ob Dei iram ac iudicium: hoc enim est poenitere ac peccata agnoscere. Item carnis mortificatio etiam praecipue poenitentia appellatur, adeo multis ac variis nominibus scriptura eam appellat. Haec impudentissimus Lutherus, ejus hypocrisis exponit Faber (d) sic inquit: Ita tu quidem fecisti, Luthere; cens. visit. vociferatus enim es ab annis hinc duodecim, non esse jejunandum, nec orandum, quod a Christo satis jejunatum ac oratum sit, immo quod ipse summam pro nobis satisfecerit, quasi pax quidem esset, ut propheta ait. Verum perinde nobis illuisti ac Judas, qui Salvatori praetextu amicitiae osculum malevolentiae dedit, ac eum interea temporis prodidit. Et inferius: Omnia scelerata per te quidem hominum dedides ac desidiosos animos occuparunt, atque adeo, ut sibi persuadeant Christum, sua morte nos non tantum a peccatis, verum etiam omnibus periculis ac tentationibus liberasse.

(c) Dam. a Leon. X. in bullar. const. 40. art. 41.

(d) Fab. cens. visit. Lutheri praestigiae ad pia opera abicienda.

Convellere antea nifus erat Lutherus omnem politicum statum, ac populos ad conflandas adversus principes seditiones incitaverat (e), Germaniamque vastatum

(e) Cap. 15.

(e) Cap. 16. (b) Cap. 17.

Templa multa a Lutherano in tabernas versa.

LXIV. Gymnasia initio sublata a Lutheo postea restituta. (c) Cap. 27.

iri fuerat minitatus : sed cum deforme nimium Lutheranae haeresis monstrum propterea videretur, postea illud poliens potestatis parendum edixit. Obtriverat quoque antea omnes leges comitiorum imperii, decreta in ludibrium adduxerat : nunc jus civile commendat (a) : omnia ecclesiarum bona diripi jufferat ; nunc provinciales sanctiones de furtis obfervari jubet (b), quem Faber ita perfringit : Extrare egregios illos tuos labores, ac etiam mentibus hominum pene recentes inharefcere credo : quod enim coloni decimas gravatim ac aegre reddunt, tu equidem auctoritatem fecisti ; quod etiam saeculares tantopere ecclesiasticorum bonis inhient, negare non potes quia per te factum fit ; hic enim evangelii tui cardo vertitur, quod a te doctum est, ut ecclesiarum bona diripiantur, ac in privatam commoditatem vertantur, possessoribus legitimis exterminatis ac in exilium actis ; compluribus enim in Germania locis ex sacris templis profana larvorum gurgustia ac sordidas institorum tabernas reddidisti.

Sustulerat idem haeresiarcha scholas Mahumetis exemplo, ne a peritis vinceretur ; jam vero suam dedolans haeresim eas restitui imperat, quem Faber hac censura percellit (c) : Non inficias is quomodo publice scripseris, academias esse lupanaria, Sodomas, & Gomorras, & multa alia ad contemptum academiaram ac doctorum hominum, adeo ut neminem quidem magistrum dici volebas, hoc usus argumento, unicum & solum esse magistrum Jesum Christum : quemadmodum etiam neminem patrem : solum enim unicum esse patrem & eum in caelo jam vero commisso manifesto errore ipse digitis deprehendit tuam doctrinam nihil esse nihilque valere. An non multo melius esset omittere, quam demum iterum instituere ; ac ad veterem Ecclesiam accedere : & quemadmodum illa perditissima simia in die omnia dirimere ac ecclesiam plane ignominiosam instituere ? Eo dementiae atque impietatis progressus est initio Lutherus, ut non ad constituendam novam religionem, sed evertendam, inducto atheismo, religionem omnem, ac perdendum orbem Christianum, ne periret solus, incumberet ; atque ideo de baptismo infantium litem conciverat, baptismi formam commutavit ; sacerdotes omnes dixerat, ut omne sacerdotium tollerent : sacramenta convulserat, jus canonicum excusserat, sacros ecclesiae cantus abiecerat, ritus omnes damnaverat, traditiones ecclesiae respuerat, hierarchiae omnem ordinem confuderat : sed cum iam nonnullos principes suis incantatio-

nibus fascinasset, nec sine religione principatus stare possent, superiora errata obtextit, adulterinamque religionem, quae ad principum commodum referretur, confingere studuit. Itaque cum antea omnem Ecclesiae auctoritatem adeo infregisset, ut suis sectatoribus inculcasset (d) : Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem quam timere ; nunc novam condens ecclesiam sacrorum interdictionem formidandam edixit, summo vendoque a flagitiis ea formidine homines improbos constituit (e), sic inquit : Quicumque aperta scelera sapius, ut sunt adulterium, ebrietas ac alia commiserit, neque communitis abfistere vult, is non debet admitti ad sacramentum Eucharistiae : aramen sapius antea praeponderat ac corrigi tales debent ; quod si dicto non audientes fuerint, tum demum ab ecclesia excommunicandi sunt. Haec Lutherus turpes suorum mores indicans ; nam inter ejusmodi evangelicos adulteria jocus esse ceperant, ut narrat Coclaeus (f), qui etiam Bonganherti cujusdam civis Basilienfis, qui uxorem praegnantem de adulterio suspectam contrucidavit, seque deinde e recto praecipitem dedit, tragicum facinus describit. Ebrietas etiam maxime inter Lutheranos vigeat, interque compotatores Lutherum in hauriendis capaciorebus mero plenis scyphis palmam tulisse, Joannemque Islebium agricolam Antinomorum sectae conditorem vasto poculo hausto, quem alter imitari non potuit confudisse narrat Ulembergius (g) : Turgi vero, ubi Zuinigliana haeresis sedem fixit, ebrietas adeo dominabatur, ut a principibus nullis penis coerceri potuerit.

Docuerat antea Lutherus (h) : Via nobis facta est enarrandi auctoritatem conciliorum, & libere contradicendi eorum gestis, & judicandi eorum decreta. Idem etiam plebejum quemque omnium conciliorum judicem constituerat ; jam vero in suorum sectae dogmatum emendatione ait (i) : Debet quoque populus erudiri, ut de istis ecclesiasticis ordinationibus discrete loquatur : sunt enim quaedam ceremoniae institutae pacis ac ordinationis causa, ut ait S. Paulus I. ad Corinth. cap. XIII. quod omnia in ecclesia ordinate fiant. At si omnia in Ecclesia ordinate fiant, quo ordine Lutherus jus canonicum continens quae ab Apostolorum temporibus usque ad Lutheranae haeresis exordia in Ecclesia ordinate erant, igni concremavit ? respuit scilicet tradita Ecclesiae a Sancto Spiritu documenta juxta Christi sponfionem : Ipse docebit vos omnia ; atque aliam hierarchiam fingere voluit, ac ea-

(d) Leon. X. in bull. cons. 40. ar. 24. Excommunicatione antea sprete nunc intentata. (e) Fab. cons. visit. Sax. c. 49.

(f) Cocl. hoc ann. Sur. in comm.

Inter ebrios palam refert Lutherus.

(g) Ulember. in vit. Luth.

LXV. Antea ordinem ordinem confuderat.

(h) Leon. X. in bullar. cons. 40. ar. 40. (i) Luth. apud Jo. in cons. visit. Sax. c. 30.

(a) Jo. Fab. ubi sup. c. 52. LXVI.

(b) Luth. apud Jo. Fab. in cons. visit. Sax. c. 46. Pars missae ab eodem restituta. (c) Fab. eod. cap.

(d) Id. ib. c. 32.

LXVII.

(e) Luth. apud Jo. Fab. in cons. visit. Sax. c. 43.

Cerimoniae quas sustulerat ex parte instituta.

piscoporum vice quos vocat superintendentes constituit : quam vafaniam multis Joannes Faber (a) increpat.

Miserat antea frequentissime blasphemias ac furias voces Lutherus adversus canonem missae : nunc vero paulum resistit, ut religionis speciem commentitiae superstitioni affingeret in sua visitatione Saxonica : Cum, ait (b), absurdum sit semper easdem cantilenas canere, bonum esset, ut in majoribus festis Latinos introitus, Gloria in excelsis Deo ; Alleluja, ac puras sequentias, Sanctus ; Angelus Dei parochi canerent. Haec Lutherus, quem Faber (c) ita compellat : An nescis ecclesiasticos cauriones esse pulchras ac affectibus Christianis plenas, ut saepius sancti patres nostri vis acquieverint lachrymis cum audirent ? negare enim non potes quod S. Gregorius ac Ambrosius in Mediolanensi Ecclesia tales cantuncululas composuerint, quae ne larum unquam quidem a biblicis evangelicisque scripturis discordant : proinde nihil est quod tu vel tui discipuli cavillari possint. Repetenti iterum Luthero, ut hymni Latini ex scripturis decerpti in praecipuis festis diebus canerentur, nec par esse, ut quisque cantuncululas in missa decantandas componendi auctoritatem sibi arrogaret ; subjunxit Faber (d) : Ea es enim arrogans ac humanae gloriae cupiditate praeditus, ut ad novum quemdam pontificatum obrepere tibi proposueris nulla a ratione, quam ut publice feratur Lutherum quemdam deservitorem ordinis haec designasse.

Everterat antea Lutherus ex ecclesiis Saxonicae cerimonias, cum religionem tollerent ; nunc eas restituere molitus est : Cum passim, inquit (e) scititiae religionis artifices veraque dissipator, in multis locis antea quae cerimoniae antiquatae sint, neque in ecclesiis canitur amplius, neque legitur : sic autem, ut sequitur, fieri in sacris edibus ac scholis, ac praecipue in his locis, ubi hominum est maxima frequentia, utpote civitatibus, oppidis in posterum conclusum est & decretum, & infra, scilicet in primis possunt mane singulis diebus tres psalmi cantari : an Latini vel Germanici sint, nihil refert. Haec verispellis impostor, quem Faber ita redarguit : Quod cerimoniae celebres ex ecclesiis vestris fuerint ejecta, tu quidem operam summam animi sollicitudine dedisti ; docuisti enim nihil esse extiores cerimonias, immo potius idololatriam, ac assentationem appellasti, quasi plane ridiculum ac inane esset in orationibus pronum ad Dei genua provolvui, aut in flexis genibus, aut manibus postmatim junctis ac in caelum sublatis, cujus perhoribus, passis ultis, ita Deum

velle commovere, phariseos quoque id fecisse, ac Christianis non licere dixisti : quamobrem commune vulgus non tantum ab iis cerimoniis, verum etiam ab omnibus orationibus ac piis preculis, quibus nobis Deum devincimus, ac ab ira reflectimus, longe lateque recessit.

Rejecerat antea nequissimus haeresiarcha nonnullos scripturae sacrae libros, quod ipsius deliramentis adversarentur : nunc autem eos laudavit, & alios quos collaudarat contempnit ; de scripturis enim, quae in ecclesiis Saxonicae erant legendae, ita sanxit (f) : His diebus, in quibus non conciones fiunt, potest per concionarem lectio quaedam legi, utpote Martini, Lucas, prima epistola S. Joannis, & ambae Petri & S. Jacobi, & infra, aliqua S. Pauli epistola, ut sunt ambae ad Timotheum, una ad Titum, ad Ephesios, ac Colossenses, & si haec absoluta fuerint denuo revocanda sunt a principio ac repetenda. Hujus pseudopontificis Saxonici decretis hanc censuram adjecit Joannes Faber : Age in medium, adferam judicium tuum de libris novi testamenti, quod in praefatione vernacula tua translationis in novum testamentum praefixisti in haec verba : Quandoquidem Joannes non multum Christi facta attigit, sed tantum suos sermones ac conciones descripsit ; rursus vero alii evangelista multum de factis ac operibus suis scribunt, parum vero de praedicationibus, Joannis evangelium unicum est tenerum, purum ac principale evangelium, ac aliis tribus longe praefendum ; ita quoque Pauli ac Petri epistola longe lateque excellunt tria evangelia Matthaei, Marci, & Lucae, & ut summam dicam, Joannis evangelium ac prima sua epistola, S. Pauli epistola ad Romanos, Galatas, ac Ephesios, ac Petri prima Christum praedicant, ac ostendunt omnia, quae scitu digna & cognitu utilia sunt, etiam si nullum alium librum unquam audires vel videres : proinde Jacobi epistola plane straminea est si ad alias conferatur ; nihil enim evangelicae artis ac saporis in se continet : sed de hac re longe fusius in alia epistola seu praefatione. Haec tua verba sunt, Martine Luthe, quae te velim paulo pressus despicere ; prius enim omnia retulisti ad Joannis evangelium veluti principale ac primum, nunc vero in illa tua visitatione plane nugarum tuarum oblitus illud omisisti, ac praeteristi prius in praefatione tua novi testamenti in commendandi Pauli epistola ad Romanos tantum, nunc duodecim paginas scribendo consumpsisti, nunc eandem tacite consensu obliteras, ac ex Saxonum tuorum animis delevi cupis. Ita ad Galatas epistolam laudibus

LXVIII.

(f) Luth. in visit. Sax. apud Jo. Fab. c. 44.

Lutheri de scripturis impropium judicium.

Contradictiones Lutheri circa libros canonicos.

LXIX.

(a) Cap. 36.

(b) Cap. 44.

LXX.

Nunc puerorum baptismum doct.

dibus exexisti; nunc plane amplius non meministi. Proh pudor! quas tenebras quas nugas quas tergiversationes quas imposturas rudi populo ac novarum rerum studio semper estuanti offundere nondum cessas: prius equidem primam tantum Petri epistolam commendasti, nunc ambas legendas censet: quid quod S. Jacobi epistolam nullam evangelicam artem habere ac rationem prius asseruisti? nunc eandem multis epistolis Pauli, Joannis ac aliorum omisis publice legendam arbitraris atque repetendam, si in legendi orbem redacta fuerit ac a principio legendam?

Removerat etiam antea Lutherus ecclesiasticum e sacrorum librorum numero, quem iterum in pristina dignitate restituit (a) in hac sua Saxonica ecclesiae institutione; Nam ita, inquit, scriptum est ecclesiastici xxviii. A Deo omnis est medicina & a Rege accipiet donum. In quæ verba Faber Lutheri sacras Scripturas modo respicientis, modo recipientis levitatem perstringit hac censura: Est dictum ex libro ecclesiastico, quem prius omnino condemnabas, & jam iterum in eandem & pristina sententiam concedis; sed opinor cogere facultati medicorum hac in re morem gerere. Cæterum idem Faber Lutherum ita pro libidine sua instituentem quæ sacræ Scripturæ legenda in ecclesiis Saxonice essent, arguit (b) veteris consuetudinis immutata: Cur non, inquit, potius primitivæ Ecclesiæ morem observasti, quæ sacerdotes ac sacris initiatos ita instituit, ut quilibet presbyter prope omnes novi ac veteris testamenti libros peroraret unius anni spacio? quod de precatone dominica ais tecum facio ac tibi assentior; nolim tamen ut secundum tuam interpretationem oraretur, est enim quatuor in locis fæde depravata. Cur autem angelica salutatio omittenda sit nescio, plurimum enim refert, ut ibi Christi incarnationis, gratiæ, ac misericordiæ ob peccata nostra admoneretur. Hostem Deiparæ fuisse Lutherum, eoque odio suos sectatores infecisse, dicitur inferius.

Præterea cum in libro de captivitate Babylonica sacramenta convulsisset, jam de iis honorifice loqui cœpit: Populus, inquit, suo loco & tempore admoneri debet, cum predicatur de sacramentis; quibus verbis Faber hanc observationem appofuit: Recte & hoc facis loco & longe melius quam cum de hac re ad Regem Angliæ scripsisti; aiebas enim nullibi sacramentum ea significatione in bibliis reperitum iri, qua nos ecclesiastici uteremur, neque extra unum habere voluisti. In primis circa baptismum cum plura impia olim dixisset Lutherus, nunc ex veteri

Ecclesiæ ritu conferendum statuit: Baptismus, inquit, perinde observari debet, ac hactenus consuetum est, nempe ut infantes lavacro abluantur. Ex hoc arguit Faber (c) quam male Lutherus alias consuetudines Ecclesiæ inveteratas removeret, quandoquidem eversa Ecclesiæ auctoritate anabaptisticam pestem ipse induxisset: Culpam, inquit, non subterfugis; in causa enim es quod perniciosissimi illi homines, quos anabaptistas appellant, adeo radices egerunt; mutasti enim in Babylonica tua captivitate, quod scis formam Christiani ac veri baptismi, aliasque complures ansas dedisti perfido huic hominum generi, quo hæresim suam gravissimam pestilentissimamque venditare posset; quid tu illis circumcisionem obicis, quod in eius locum apud Christianos baptismus successerit? nescio vero quod tibi illi respondeant, unde scriptura, unde scriptura? a-junt enim (quod negare nemo potest) circumcisionem tantum ad masculos spectasse, non vero ad fœminas, proinde masculi solum non autem mulieres baptizandi forent: quanquam ego & tu contra illos scripserimus ac predicaverimus; arbitror tamen nos vis fortius argumentum habere præter hoc, quod Origenes (d) ac alii scribunt, infantium baptismum jam inde ab ætate Apostolorum institutum, ac usitatum a Christianitate fuisse. Et paulo post: Tu ipse asseris baptismum infantium plus quam mille annis observatum fuisse, proinde idem religioni habendum arbitraris, si nunc pro furiosorum hominum istorum libidine antiquetur, ac aboleatur. Ego vero, ut intelligas quorsum spectet hæc mea Socratica inductio, ostendi quod dies paschalis, solis (quod sabbatum est Christianum) quadragesimale jejunium, extrema unctio; ad hæc veteris temporibus abstinere a carnibus, orare pro defunctis animabus, apud Christianos non tantum a mille annis, verum statim a temporibus Apostolorum inductum ac observatum fuit.

Restituit etiam Lutherus sacramentorum numero poenitentiam hisce verbis (e): Poenitentia, inquit, etiam sacramento annumeratur; cum antea suos ad profanandum poenitentiae sacramentum impiis argutis impelleret. Jam vero veteres hoc depellens errores poenitentiam & contritionem simul cum fide in suscipiendo confessionis sacramento exigit (f): Deus, inquit, tantam iram ostendit contra peccata, ut proprium filium suum ob hanc rem morti dederit; nullus enim angelus, nullus sanctus contra peccata satisfacere quivit. Verum Christus, qui & ipse Deus est, sese obrulit, &c. O quam gra-

(c) Fab. in cens. Sax. c. 20.

(d) Origen. homil. 4. super Jesum Nave.

Verbis suis Lutherus revincitur.

Modo recepta ab eo poenitentia inter sacramenta. (e) Luth. apud Fab. in cens. vif. Saxo. c. 26. (f) Damn. a Leo. 10. in bullar. const. 40. art. 11. 13. 14.

LXXI.

(a) Ibid.

Alia Lutheri pœmodia circa passionem Christi.

LXXII.

(b) Fab. cens. vif. Sax. c. 59.

Festum Paschæ ex sola traditione fluxit. Par est aliorum festorum ratio.

Confessionem eucharistiæ præmittendam negaverat. (c) Damn. a Leon. X. const. 40. art. 15. Nunc eam præmitti vult.

LXXIII.

vis poena super eos veniet qui existimant peccata tam levia, cum Deus adeo magna existimaverit.

Contremiscendum propterea ob mortem Christi censuit Lutherus, cum antea inde lasciviendi argumenta sectatoribus suis suggessisset; ob quæ ipsum Joannes Faber ita increpat (a). Meministi ne etiamnum, mi Luthere, quamnam passionem ante octo annos predicaveris, gaudendum enim tibi, non flendum censebas. Hinc omnis pietas in illa magna septimana, quam vocant, excidit: nam, ita me Deus salvum faciat, in hac re plurimum deliquisti, quod populum adeo ab omni pietate ac devotione deplorationeque corporis Christi in hoc sancto tempore abalienaristi. Scis etiam quod exultaverint, ac tripudiarunt præ quadam inertii lætitia per id temporis, quod Christum eos ab omni mortis periculo liberaverit; quasi vero ille adeo pro peccatis nostris satisfacisset, ut nos tantum deliciis ac humanis voluptatibus vacaremus: nunc vero, mi Luthere, abiste nec omitte hunc errorem, quem inseruisti in cordibus, delere ac iterum eradicare.

Eo processerat antea Lutheri impietas ut etiam paschalia festa abolevisset, nunc illa restituit; ad quem Joannes Faber: (b) Cum tu non institueris primus hoc festum, sed potius fateare necesse est duodecim Apostolos, ac eorum posteros hoc docuisse ac servasse, quid malum te movit, quod ante decem annos pascha non peregeris, immo abieceris? quod si id iterum institueris, aut hujus rei scripturam adducas, aut ordinem duodecim Apostolorum ac Christianorum servabis: numquam autem in æternum potes scriptura probare ex novo testamento, eapropter hoc penes ecclesiasticam ordinationem, quam tu corrupisti, constitit: & quemadmodum de festo paschali hic dico, etiam de cæteris diebus festis dico. Illuserat jamdiu sacrilegus ipse hæresiarcha peccantibus, quorum perditione ad colligendam inanem gloriam abusus erat; ut sine contritione, sine precum repetitione, sed gratiæ consequendæ fide tantum suffulti ad Eucharistiam accederent (c). Jam vero cum Lutherus conciliare suæ sectæ pietatis speiem niteretur, prius populum confiteri crimina, conteri corde, ac morsus sopire conscientiæ jussit: ad quæ Faber: Hæc omnia prius pie juxta ac diligenter in ecclesia observata sunt, quam tu vesasti miris modis; an vero tam in proclivi tibi sit templum Dei edificare ac demolitus es, libenter quidem viderem.

Contemderat antea Lutherus mulierem ac puerum æque ac sacerdotem: & episcopum

copum Eucharistiam conficere posse; unde sublato funditus sacerdotio necessario sequebatur corpus Christi non esse in sacramento, quod quis authority illius conficiendi a Christo per Apostolos eorumque successores non instructos conficisset: jam vero melius sentire de sacerdotio visus est; nam, cum in Eucharistiæ sacramento corpus Christi verum & sanguinem Christi verum existere falsus esset, Saxones ita erudit: Cogitandum est quod tantum miraculum non fit meritis sacerdotis, sed ob eam rem, quod Christus sic præcepit ac voluit, ut corpus suum coram præsens adfit, cum sit communio; nam & sol quoque exoritur, non quod nos ita mereamur, sed quod Deus sic a principio ordinavit. Subjungit Faber: Gloria vero Deo fit in excelsis, quod in tam multis articulis iterum nobiscum facias. Confirmat hoc Deus quod operatus es in nobis. Contemperat antea Lutherus omnes veteres sanctos patres, prædicatque non ipsos audiendos, sed unum se, cujus ore Christus loqueretur: jam vero paululum respiciens, seque adversus æmulos pseudoprophetas Carolstadium, Zuinglium, & Colampadium, Balthasarem, Suvenchfeldium Christi realem præsentiam negantes in sacramento, tueri volens, Saxonice ecclesiis hæc dedit mandata (d): Parochi debent etiam et legere, quæ veteres scripserunt, quo facilius ac melius ipsi percipere, & alios instruere possint; Hilarius enim scribit in octavo libro de sancta Trinitate, non esse cuiquam dubitandum, quod verum corpus ac sanguis Christi sit, cum Christus ipsemet sic dixerit. His verbis Joannes Faber hanc observationem adjecit? Hoc erat autem multos annos mihi in voris, ut Hilarium aliosque ecclesiasticos doctores abs te in aliquo numero haberi intelligerem; tu autem eorum dignitati illuisti, tu eos abieceristi in lacunas, tu eorum auctoritatem infregisti, tu pedibus insultasti conculcastique: quasi vero solum te Spiritus sanctus illustrasset. Hæc Faber, qui novatorum deridens diffidia Lutheri objicit, illum, si ad Zuinglium discipulum, quem nebulonem appellat se contulerit, ipsum non minus ab eo virgis ad palum cæsum iri, quam Balthasarem.

Aboloverat antea Lutherus missæ sacrificium a cacodæmone edoctus, ut ipsemet testatur, suosque Augustinianos, ut omnium primi id flagitium Wittemberge facerent impulerat, cum etiam canonicos ecclesiæ omnium sanctorum aliquot annis in missa celebranda constantes injuriarum seditio e sacris altaribus avulserat; postea vero missam in hac sua Lutheranif-

De sacerdotio melius sentire jam visus.

Contemperat antea SS. Patres.

(d) Eod. c. 30. Nunc eos legendos consulit.

Missa
forma
male a
Luthero
immuta-
ta.

(a) Fab.
cens. visio.
Sax. c. 47.

Varia
Lutheri
contradi-
ctiones
circa ri-
tus & fe-
sta.

LXXV.
Pessimum
Lutheri
consili-
um.

mi emendatione restituit; ita tamen, ut
cerimonias se commutaturum sponderet:
Varii, inquit, gestus, qui fiunt in missa
quoad in æqualem ac meliorem modum
dirigantur, neminem debent commovere.
At eos gestus a Christo, Apostolis, & a-
liis sanctis viris usurpatos fuisse certum
est. Quam autem stulte (a) & impie alios
ritus, & precum formulas in missa repe-
tendas hæretici confinxerint, describit Jo-
annes Faber in prædicta censura; Ita
Zuinglius sane pulchrum canonem de ve-
ro corpore ac Christi sanguine composuit:
verum ille nescio in quam spongiam incu-
bit, nam interim, dum canonem commen-
tabatur, a sacramento Eucharistiæ penitus
excidit. Pariter & Ecolampadius, Bren-
zius, ac alii ab eorum institutis exciderant
primi; quotusquisque enim nunc non in-
doctissimus reperitur, qui proprium sibi ca-
nonem confingat? ubi autem illi ca-
nonistæ sunt, qui crucem Domini abnega-
runt? Et infra: Ostendam tibi ob oculos
quendam tuum libellum, quem publicasti
anno MDXXIV. titulus autem hujus erat:
Forma missandi in isto autem scribis quo-
modo in posterum evangelica missa habenda
sit, & alia nostra antiquandæ ac rejici-
endæ sint: cum autem libellum illum
duorum quaternionum, ac præsentem visi-
tationem confere, nihil aliud reperio quam
ex diametro pugnantia ac dissimilia. Pri-
mo asseris vernacula lingua esse canendum,
ut vulgus intelligere possit: nunc vero con-
trarium doces; quod mihi non displicet.
Secundo visum tibi est, ut omnia festa bea-
tæ Mariæ virginis, Apostolorum, ac alio-
rum sanctorum abolerentur, adeo ut etiam
festa sanctæ crucis anathemate deoveris:
nunc autem in illa visitatione restituis,
quæ prius deleveras; ita enim miserum
vulgus naso trahis, ut histriones ac scurræ
dubatum vel usum. Tertio extreme da-
mnasti epistolam ac angelia, quæ in an-
num partita sunt ad bona opera; nunc au-
tem revocas te, ac admissi insimulas reip-
sum. Quarto quadragesimale jejunium &
magnam septimanam, ac præcipue feriam
quintam ac sextam non aliter colendam
duxisti ac alios dies; nunc vero diversum
opinaris, &c.

Cum superiora retractasset Lutherus,
atque ad Ecclesiæ castra accedere visus
esset, non tamen cum ea redire in gra-
tiam voluit, sed inducta hac religionis
larva sectam magis amplificare, ac po-
pulo simpliciter, cujus pars magna avita-
rum ceremoniarum tenax erat, illudere
meditatus est; plures enim errores pesti-
feros adhuc retinuit: in primis circa
Eucharistiæ voluit panem remanere
cum Christi corpore; neque restituit e-

tiam numerum integrum sacramentorum
quem ob maximam circa sacramenta in-
constantiam carpit Faber (b). Sustulit
etiam vota castitatis, quæ sine peccatis
servari non posse contendit, mentitusque
est ab Ecclesia matrimonium interdicti;
cujus vastitatem ita redarguit Faber (c):
Hæretici, quos Tarianos adpellant, ab Ec-
clesia ob eam rem divi devoti sunt, quod
matrimonio interdicere conati fuerunt;
proinde non est cur ita apud te malitiose
constituas: quod autem iis nuptiæ sint
veritæ, quæ se virginitati dederunt, ac
cum Paulo viduæ manent, Paulum equi-
dem incusa, is tibi proculdubio responsum
dabit; scribit (d) enim sic: Adolescenti-
ores autem viduas devita, cum enim
luxuriatæ fuerint, in Christo nubere vo-
lunt, habentes damnationem, quia pri-
mam fidem irritam fecerunt. Præterea
hoc non est usque adeo recens; nam D. Hiero-
nymus ante MCC. annos talia vota mo-
nasterialia castis virginibus contribuit; per
Africam enim, Europam, ac Asiam sic ob-
servata fuerunt. Nil hic me impedit im-
pudens hoc dictum, ais virginem viginti
annos natam reperiri nullibi posse: quare
miror cur non molossis Anglicis fueris &
Germania exactus; sed forsitan id merce-
dis etiamrum te maneat, ni respueris;
nam hoc non tantum virginibus probrosum
fuerat in monasterio constitutis, verum e-
tiam electoribus, principibus, ac nobilibus
plane dedecus esset, quod eorum matres non
virgines, verum magis levisculæ mulie-
res fuerint: atque ita, ut summam di-
cam, consequeretur quod omnium matres,
quæ ante annum vigesimum non nupissent,
essent (præfandus enim hic est honos) me-
retrices, nosque spurii ac nothi essemus:
proh dedecus, proh scelus, proh crimen:
miror enim cur sol te jamdiu aspicere pos-
sit, aspexit enim nihil unquam te turpius
ac scelestius.

Præterea Lutherus in hac sua ecclesiæ
Saxonice institutione sanxit, jejunia qua-
dragesimalia, non vici carnibus feria
sexta, ac preces horarias esse contra
Deum ac reiicienda: idem tamen docuit
ea esse constituta ad impetrandam, ut
ait, gratiam pro peccatis nostris; cujus
deliramenta Faber refellit, hac censura:
Mi Luthere, quoniam modo hac in parte
ægre feres, quod ego sanctum episcopum
ac martyrem Ignatium, qui S. Joannis e-
vangelistæ discipulus fuit, antepono tibi:
qui sanctus martyr (e) ante MCCCC. an-
nos Philadelphie carnis privium quadra-
gesima dierum & docuit & mandavit.

Constituit etiam Lutherus in hac Sa-
xonica emendatione, ut causæ sacerdo-
tum ac fidei, si quæ novæ hæreses obo-

(b) Cap.
26.

(c) Fab.
lib. sup.
c. 38.

(d) 1. Cor.
7. 1. Ti-
moth. 5.

Monasti-
corum
votorum
antiqui-
tas.
Stultum
& impu-
dens Lu-
theri di-
ctum.

LXXVI.
Quadra-
gesimale
jejunium
a Luth.
sublatum.

Com-
menda-
tum est a
sanctis.

(e) Agnst.
4. epist.
ad Philip.
LXXVII
Causas fi-
dei ad
Princi-
pem re-
ferri vult
Lutherus.

(a) Tim.
Rebelli-
tur.

Prædictæ
strages ex
Luthera-
na secta
secuturæ.

LXXVIII.

(b) Cap.
33.

(c) Cap.
61.

rentur, ad principem Saxonie refer-
rentur: Faber vero has causas ad episcopos
spectare demonstravit: Scis Paulum
Timotheo viam, modum ac ordinem
dedisse (a) quomodo & quibus modis ipse
contra clericum actionem instruere debe-
ret, & quod hoc in præsentia duorum vel
trium testium fieri debeat, & conveniat:
ex quo intelligi datur, etiam tempore
Pauli Timotheum & ipsum Paulum po-
testatem judicandi sacerdotis habuisse, nec
quemquam alium: porro scis quomodo ma-
gnanimus, ac vere Christianus Cæsar Con-
stantinus Nicæe nihil de presbyterorum ac
episcoporum causis judicare voluit: quin
potius illis hanc dedit potestatem; & hoc
ante ducentos mille annos consuetum fuit,
ut ambo Theodosii, Martiani, Valenti-
niani, Gratiani, Justiniani, Carolus
magnus, Lotharii, Otrones, Henrici, Fri-
derici, Conradi, ac alii Christiani princi-
pes servarunt: debebas gratiosissimo meo
domino & electori hoc præelegere, neque
ita ei consulere, ut Judas, proculdubio sua
gratiosissima dominatio hoc in posterum ca-
veret, ac summa in lætitia viveret, ut
ceteri illius generis electores olim vixere:
sed adhuc semel tuam prophetiam compro-
bes necessum est, ubi ais eam causam
ex invidia ortam, eamque invidia finire
debere, neque robis consultum esse usque
dum ita committatur cædes, ut in sangui-
ne ad media usque genua ambulemus; &
hic tandem cachinnum movebis ac lætus eris.
Respondere dictis adversi successus;
Germaniam enim innumeris stragibus ob-
hæresim Lutheranam attritam, tum in-
gentes rerum perturbationes, cum prin-
cipes ab Ecclesia alieni subditis variarum
superstitionum formulas imperarint, se-
cutas visuri sumus.

Præterea licet Lutherus dies festos san-
ctorum instauraverit in hac Saxonica
emendatione; tamen Deiparam & san-
ctos invocari & coli vetuit (b); cui Fa-
ber post plura: Si tu, inquit, una cum
Zuinglio adhuc ita vehementer ac gravi-
ter Hieronymum contemnit, nobiscum
fateri convenit vos, diem dominicam a
sabbato unam diem esse sepositam ra-
tione resurrectionis Christi. Præterea sa-
teamini oportet diem dominicam a tempore
duodecim Apostolorum ad nos pervenisse:
& quamquam hoc præceptum non in an-
tiquis tabulis ac lapidibus inscriptum, aut
litteris in evangelio scriptum sit, tamen
recte in corde Christianorum inscriptum.
Et infra: Et quemadmodum (c) ego hic
de Paschali ac Pentecostes festo ex die do-
minica refero; ita etiam se habet cum as-
sumptione virginis Mariæ, quam quidem
tu Antidicomarita omisti, ac si adhuc
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

non mortua, nec etiam cælos ascenderit:
quamquam non solum Augustinus & Hiero-
nymus ante tot centum annos, sed &
Dionysius de divinis nominibus cap. III.
hujus ascensionis meminit; attamen tu
matri ac puræ virgini Mariæ cælum con-
clusisti. Hæc Faber ad imperfectam Lu-
theri palinodiam, quem ad damnandum Lu-
theri reliquos errores, & omnes traditiones a-
postolicas, ex quibus ipsa scripturæ sacræ
pendet authoritas, amplectendas adhor-
tatur, cum Ecclesia, ut ipse Lutherus
contra Anabaptistas fatetur, deserit a
Christo non potuerit.

In Prussia, quam hæresis Lutherana ob
Alberti cruciferorum magistri defectio-
nem ab Ecclesia, infecerat, novatores,
qui sibi sacerdotalem ordinem ex Luthero
delirij & perverfa sacræ scripturæ in-
terpretatione arrogabant, decumas pen-
dere episcopo Wladislavensi detestantur;
monitque officii a Rege Poloniae suum sa-
cerdotium commentitium prætexerunt;
ad quos Sigismundus Rex de thecnis Lu-
theranis edoctus ipsos in principes æque
ac sacerdotes conjurasse hæc scripsit:

Sigismundus Rex ad consiliarios rer-
rarum Prussie.

Vehementer miramur, quæ est ista no-
va Christiana ratio. Quia per legem gra-
tia, quæ tantum legi operanti con-
tradicit, per libertatem evangelicam, quæ
solum servituti peccati opponitur, duplex
idque ingens peccatum adversus divinas
& humanas leges committitur, alterum,
non reddendo proximo suo, atque adeo pa-
stori, quæ sua sunt, alterum, literis &
decretis principis sui non parendo: si per
legem gratia liber est populus a solvendis
decimis, quæ ministris Dei debentur, ea-
dem lege liber erit a solvendis tributis,
quæ aliis ordinibus & potestatibus debentur;
nam lege gratia omnes pariter Chri-
stiani in unam libertatem sunt ascitii:
sed ob hoc quod sublatum est sacerdotium
Judæorum, non plus habeant sacerdotii
Christiani sacerdotes, quam id quod com-
mune est omnibus; neque illis suos pro-
ventus deberi: pari ratione abolito regno
Judæorum Christiani non plus erunt Re-
ges quam ceteri Christiani, nam per le-
gem gratia omnes ex æquo regale sacer-
dotium esse censentur: quod si Christiani
principes decimas & proventus successoribus
Apostolorum non recte contulerunt, minus
recte Apostolis ipsis primi illi Christiani
pretia bonorum suorum omnium confere-
bant. Si nefas est Pontificem ob non red-
ditas decimas populum excommunicare, ma-
jus erit nefas quod Apostoli ob negatam
pecuniam Ecclesia dicatam utraque mor-
te condemnabant. Si non pendendum est

LXXIX.
Prussi ne-
gant epi-
scopis de-
cumas.

Vanæ eo-
rum ar-
guitiæ.

Convincit
Luthera-
nos Polo-
nos vali-
do argu-
mento.

pastori nisi pascat & doceat, non pendendus erit etiam a plebe suus census ordini, seu statui militari, nisi milititer & populum Dei tueatur. Si denique non sunt validae dotes & privilegia majorum & antecessorum nostrorum ecclesiis collata, cujus erunt firmitatis illa aliis ordinibus sub paribus signis, pari arramento & pelle concessa? Atque he sunt ille evangelica rationes, quæ nunc orbem terrarum seditionibus, tumultibus, perjuriis, & sacrilegiis implent. Gravi igitur & molestissimo animo serimus, quod adversus decretum nostrum tales literas talibus impiis dogmatibus confusas miseritis, quæ non solum indigna sunt auribus nostris, & ab universa ecclesia catholica damnata, sed etiam a nobis & aliis Christianis principibus publicis edictis vetita: & proinde denuntiamus vobis hanc immutabilem sententiam: & voluntatem nostram. Quod decretum ipsa nostrum iuste & legitime latum nulla ex parte mutaturi, neque dominum episcopum & jura ipsius nostro debito patronio deseruri sumus: & si in ea contumacia perseverare volueritis, nos id quod iustum & Christianum principem attinet, exequemur. Datum Petricovæ x. januarii anno Domini MDXXVIII. Imperante Polonia Sigismundo Rege sapientissimo, hæresis afflavit tantum illius regni finitimas Germaniæ provincias, interiores vero penetrare non potuit.

LXXX. In Galliam irreptit hæresis. Præfecta Christi & virginis imaginibus capita. Illatam injuriam sarcit Gallus Rex.

(a) Lib. br. an. 1528. p. 129.

Commendata a Pont. ejus pietas.

In Galliam cœpit hoc anno hæresis manifeste irrepere, dareque sui furoris signa furialia; nam in regia urbe Lutetia nonnulli viri noctu veluti principis te nebrarum administri præcipuis Christi & Virginis simulachris præ templi foribus expolitæ capita præfecerunt, cum in cælos ad Christum & Deiparam ejus matrem contrucidandos penetrare non possent: quo scelere perculsus Franciscus Rex ingentia præmia iis, qui auctores facinoris detegerent, proposuit; tum illa sacrarum imaginum capita dehonestata argenteis imaginibus, inclusit, ut injuriam Christo & Virgini illatam sarciret, tum exoriens hæreseos incendium restingueret: de quo egregio facinore illum Clemens hæc literis commendavit (a).

Charissimo in Christo filio nostro Francisco Regi Francorum Christianissimo.

Præclarissimum tuæ serenitatis factum vereque Christianissimo dignum Rege, quod proximo junii mense in tua Parisiorum urbe omnibus palam fuit, cum & domini nostri Jesu Christi ejusque sanctissimæ matris sacris imaginibus, quibus de nocte capita adempta fuerant, argenteis tu imaginibus reposuisti, tantaque sceleris indicii

magna proposuisti præmia, non sane ut inexpectatum si quidem a virtutibus tuis præstantissimis, inter quas Christiana pietas maxime elucet, etiam majora debemus expectare sed ut hoc tempore valde necessarium, gratissimum, & acceptissimum nobis fuit nam sive hæretici illa fuit sacrilega & detestabilis manus, sive cujusvis alterius iniquitatis filii, quæ tantum scelus, tam impie ausa est, non minus sapienter, quam iuste & sancte ejusmodi abs te remedium est adhibitum, etenim his restinctis contemptæ religionis scintillis, majora quæ inde oriri possent incendia, simul restinguuntur, hisque optimis superiorum & principum perspectis exemplis, facile qui inferiores sunt sive amore virtutis, seu pœnæ formidine ad ea imitanda convertuntur, quod utinam aliis in regnis & locis a principibus suis factum esset, nec tanti mali primordia nimium neglecta fuissent, certe non in tot tantaque Christiana reipublica fideique orthodoxæ discrimina venissemus. Sed non est ut hæc nunc commemoremus, verum ut potius tibi nobisque de tam orthodoxo Rege gratulemur; id quod omni affectu facimus, ex hujusmodi enim factis tuis sanctissimis, & maxime salutaribus, nobis sperare licet, te unum fore aliquando, qui tot Christianitatis vulnera adeo infixa impie & negligenter curata curare magna ex parte possis. Hæc nos, fili charissime, tanto magis in dies de te speramus, quanto te his digniorem tuam cum virtutum omnium, tum hæc pietatis laude nobis ostendis. Tuæ nunc erit constantia perstare in instituto, ac tantæ pietatis fructus non modo conservare, sed & augere; quod ut efficias non quidem serenitatem tuam adeo sua sponte ad id propensam adhortamur, sed id omnino expectamus & vehementer cupimus; nam præter commune commodum, quod ex eo maximum semper est oriturum, quod ad nos privatim attinet, nihil est nobis gratius futurum, majusque solamen inter tot nostras miseras allaturum, quam ea de te semper audire; quæ cum sanctæ fidei defensione tibi quoque nomini gloriam sint paritura sempiternam. Datum Viterbii die v. julii MDXXVIII. pontificatus nostri anno v.

Obstantium principis ne serpat hæresis.

De serpente recenter hæresi in Gallia extant querulæ literæ (b) prima julii Parisiis exarata, quibus refertur Franciscum Regem ejusque matrem pio tuendæ catholicæ religionis studio ardere, sed in regia aula aliquos diffidentes luxu & deliciis ad Lutherum illecebras cupidinum proponentem spectare; in Parisiensi etiam senatu nonnullos hæreseos labe contaminatos, cumque ex academia Sorbonica,

LXXXI.

(b) Ext. l. 2. lit. princ. p. 103. In aula regia & senatu plures ad hæresim vergunt.

Censores creati ex Sorbonico collegio.

(a) Lib. p. 207. LXXXII. Parisiis synodus contra hæreticos celebrata. (b) Act. Conc. Sen. ext. 1. 4. cont. p. 2. ex edit. Biturii.

NOTÆ

nica, necnon ex senatu duo juris canonici periti totidemque theologice scientiæ laude clari judices ad peragendam fidei censuram delecti fuissent, a quibus egregie reprimendis hæreticis opera navata erat, subreptitium diploma per quorundam regionum administratorum actum a Clemente impetratum est, quo censuræ fidei agenda authoritas academice Sorbonice erepta est, atque ad Parisienses senatores ecclesiasticarum & theologicarum rerum imperitissimos translata: ex hoc vero patefactas hæresi fores significatum est Pontifici, cum hæretici consiliorum consensione sunt conjunctissimi, nec Rex aliis districtus rebus malo grassanti consulere possit; nec, licet decretum fuerit, ut vel episcopus Parisiensis aut vicarius judicio interfit, rem successuram ex sententia, cum eorum hominum consilia frangere non possint; cæterum Sorbonicos theologos omni contentione pro tuenda fide orthodoxa etiam tum decertasse, repulsosque a causarum fidei cognitione facile in sedem Apostolicam aliquid vincitæ cupidine molituros. His monitis excitatus Clemens mox prius diploma regio extortum nomine ab eo rescissum est fideique censura prioribus iudicibus atque aliis ab academia Sorbonica designatis demandata est (a). Celebrata hoc tempore insignis synodus provincialis Parisiis pro afferenda incorrupta fidei orthodoxæ puritate anno superiori coepta, cui præerat Antonius de Prato archiepiscopus Senonensis Galliarum & Germaniæ primas, ac tit. S. Anastasiæ presbyter Cardinalis, a quo plura sanctissima decreta sunt (b) promulgata. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

gata; [1] interque ea hoc adversus Iconoclastas (c), quo contunduntur calumniæ hæreticorum, qui idoli nomen, quod imaginibus dæmonum sive falsis diis acceptatum est, ad sacras imagines transferebant: Et nos quidem non quasi ante divinitatem ante imaginem prosternimur, sed illum adoramus quem per imaginem aut passum vel in throno sedentem recordamur, & dum nos per ipsam picturam quasi per scripturam ad memoriam filium Dei reducimus, animum nostrum de resurrectione lætificat, aut de passione mulcet, non majore quidem idololatriæ periculo quam cum in nomine Jesu omne genu flectitur caelestium, terrestrium & infernorum: quem enim vocula cursum auribus insinuat, hunc eundem fidelibus oculis imago sedulo representat. Accedit & ex imaginibus alia non inferior utilitas, idoneum videlicet argue accommodum indoctæ plebi rudimentum, ut cum sacratissimæ virginis Mariæ aut sancti cuiusquam sese imago offert, ea velut archetypo ad proposita sanctitatis imitationem. & veram utcumque pietatem rudi quadam introductione simplex populus ammetur. Et seposita tantisper distractione dum ad unius imaginis contritum se colligit, uno obrutu sibi plura proponit, quam diuturna librorum evolutione comprehenderet. Non ab re igitur Apostoli vivificam crucem & sacras evaserunt imagines, quæ cum ab initio nascentis ecclesiæ debita semper ab orthodoxis veneratione colerentur, nihil illis a sanctis quatuor universalibus conciliis derogatum est. Hæc adversus Iconoclastarum furorem Gallicani patres, qui in suarum sanctionum.

(c) Conc. Sen. de er. 14. Reddita a Concilio Senon. ratio cur fiant imagines.

LXXXIII.

[1] Annalista noster mire hallucinatus Parisiensem quandam Synodum provincialem anno præcedenti celebratam constituens, alteram nihilominus hoc ipso anno ab eodem Antonio de Prato Senonensi archiepiscopo indictam statuit. Reipsa tamen superioris anni concilium & alterum præsentis anni unum idemque habenda sunt. Cœpit vero illud non quidem anno superiori sed præfenti die III. februarii, quo scilicet mense annus 1527. ex veteri Gallico stylo adhuc agebatur; perseveravitque ad usque diem IX. octobris anni 1528. Ex qua anni supputandi ratione factus est Annalisticæ fucus reputanti anno 1527. die III. februarii Synodum quandam Parisiis convenisse. Cum vero in fine actorum ejusdem Concilii signatam legisset diem IX. octobris, annum vero 1528. duo inde statuit concilia. In hanc vero persuasionem confirmatus est ex literis Antonii de Prato, in Annalibus hic recitatis, quibus adscripta est dies XX. februarii anni 1528. Verum literæ istæ non quidem hoc anno 1528. at sequenti 1529. cum ex veteri Gallorum stylo annus 1528. adhuc fuisset scriptæ sunt, nec ad exordium concilii pertinent sed potius concilii jam absoluti constitutiones Antonius de Prato iisdem scriptis literis promulgat ac per provinciam suam dispersit. Hoc ipso pariter anno Lugdunensis provinciæ episcopi Lugdunum convenerunt ad synodum provincialem, cui, autoritate & nomine Francisci de Rohan Lugdunensis archiepiscopi, præfuit Claudius de Longoio episcopus Matisconensis ejusdem Archiepiscopi in spiritualibus vicarius. Atque ibi de ratione præcavendæ hæresis Lutheranae, de moribus reformandis, ac tandem de assignanda regi pecunia quam denarii nomine poscebat. Coiverunt patres die XXI. martii die sabbati indictione prima; quæ omnia annum 1528. demonstrant. Quod vero pro anno 1528. annus 1527. ibidem adscriptus sit, facit vetus Gallicanus stylos qui annum a paschate exordiebatur; pascha vero anno illo in diem XII. aprilis incidit. Denique hoc eodem anno die XXI. martii Franciscus Turnonius Bituricensis archiepiscopus synodum provinciam suam habuit in quo decreta plura tum adversus gliscentem Lutheri hæresim, cum pariter ad alia disciplinæ capita sancita sunt. Utrumque concilium exhibet collectio Venetoe Labbeana tom. XIX. MANUS

(a) *Act. Conc. Sen. ext. t. 4. conc. p. 2. ax edit. Bini. (b) 2. Timoth. 3.* num exordio ita proloquuntur (a) : Ad esse jam tempora illa periculosa, de quibus ad Timotheum scribit Apostolus (b), ipsa verum experientia delucide comprobant; tanta enim Martini Lutheri & perditorum quorundam hominum auspiciis in orthodoxam fidem pestis effervuit, tam gravis Ecclesia procella superioribus hisce diebus increbuit, ut electi [quod est apud Mattheum] (c) propemodum viderentur in errorem induci, & dirum concussæ Petri naviculæ naufragium intentari. Nempe eo dementia proruperunt Ecclesie peruelles, in eam venere perfricta frontis impudentiam, dum extinctarum quondam hæresum cineres exsuscitant, dum hæresarchas ab omni fidelium theatro quondam explosis orthodoxis patribus anteponunt, ut sacrosanctam conciliorum auctoritatem respiciant, nullum vel apertissimum scripturæ locum non depravent, sed corruptum atque adulteratum in suam utcumque sententiam detorqueant. Datum Parisiis anno Domini MDXXVIII. die vero xx. mensis februarii.

(c) *Matt. 24.*

Decretum contra depravatores scripturæ sacræ.

LXXXIV.

(d) *Pf. 128. Ecclesiæ oppugnatio prædicta a propheta.*

LXXXV.

(e) *Matt. 28.*

Recensentur dein singulæ Manetis, Pelagii, Ærii, Vigilantii, Valdensium, Marfilii Patavini hæreses, quas omnes amplexus sit Wiclephus Lutheranae sectæ fons & origo, cui Lutherus in omnibus ferme consensit; tum de nova hæreticorum diffensione demonstrata hæc adduntur.

Eo etiam vasa devenerunt eorum, nonnulli, ut spiritum Dei iactantes se habere scripturas sacras luce clariores affirmant, omnibus sacris interpretibus rejectis, quibus tamen plerique alii refragantur. Sunt & alia non pauca de quibus inter se Lutherani digladiantur. Hæc autem discrepantia plane indicat quam a veritate sint alieni; veritas siquidem ubique sibi constat, nusquam dissidet, non enim Spiritus Dei spiritus est dissensionis. Cum itaque in his quæ ad fidem spectant tam manifeste dissideant, perspicuum est eos nullatenus, in solida veritatis radice stabiliri; eos enim qui ab unitate Ecclesiæ dissident, relinquit Deus in manu consilii sui, ut nec sibi ipsis nec aliis hæreant &c.

His adjecta sunt decreta fidei, de quorum parte anno superiori memoravimus: præterea vero plura alia edita, quibus vis & numerus Sacramentorum asserti fuerunt. Cum itaque inter hæreses Lutheri hæc secundo ordine a Leone X. damnata fuisset: In puero post baptismum negare remanens peccatum est Paulum & Christum simul conculcare; a Gallis episcopis hoc decreto (f) divinis oraculis contexto ita confutatur: Hoc sacramentum, nimirum baptismi, est fons (g) ille patens domui David, & habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris, hæc aqua (h) munda, cuius effusione mundamur ab omnibus inquinamentis & spurciis nostris: hoc, quod nos salvos fecit (i), baptismum, quo denuo nascimur: per hoc lavacrum (k) regenerationis & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum salvatorem nostrum, justificati gratia ipsius heredes sumus secundum spem vitæ æternæ.

Progressus ulterius impietate Lutherus in libro pestifero de captivitate babilonica sacerdotalem ordinem sustulerat: quam infandam hæresim Gallicani patres pluribus sacris oraculis ita confutarunt: Sacramentum ordinis vel hinc facile colligi potest, quod etsi omnibus adeo commune sit internum illud sacerdotium (l), quo exhibemus corpora nostra hostiam (m) sanctam viventem, Deo placentem, ut priscis quoque sub Mosica lege (n) patribus conveniret, non propterea tamen quilibet dispensator (o) ministrorum Dei, & architectus ædificii spiritualis habendus est.

LXXXVI.

Somniant hæretici scripturas esse clariores lucce.

LXXXVII. Decretum de baptismo.

(f) *Conc. Senon. decr. 10. §. 2. Ut ab eo peccatum eluatur. (g) Zac. 13. (h) Ezec. 36. (i) 1. Pet. (k) Eph. 5.*

LXXXVIII. Decretum de sacerdotio. Refelluntur hæreticorum argutia. (l) 1. Pet. 2. (m) Apoc. 1. Rom. 12. (o) Exo. 29.

Non

Non continuo si puer aut mulier baptisum suscepit, legatione pro Christo fungitur; sed divisiones ministrarionum sunt, deditque Deus quosdam quidem Apostolos (a), quosdam prophanos, alios Evangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, ad ædificationem corporis Christi: atque eius gratia Titum Cretæ reliquit Apostolus, ut constitueret per civitates presbyteros: nam si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus (b), ubi odoratus? Denique si omnia essent unum membrum, nec esset aliquis, qui non sit sacerdotali ordine insignitus, ubi corpus? aut quid denique confusius, quid perturbatius esse queat? Quosdam itaque Christus sacerdotes instituit, quibus sui corporis potestatem commisit; veri quidem, dum instituto sui corporis & sanguinis sacramentum: Hoc facite (c), inquit, in meam commemorationem; mystici vero, dum postquam in discipulos insufflasset: Accipite (d), inquit, Spiritum Sanctum; quorum remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt; quibus palam evadit in susceptione ordinis conferri gratiam. Recte igitur Timotheum (e) Paulus admonet, ut non negligat gratiam, quæ data est ei cum impositione manuum presbyterii; sed eam resuscitet potius: quod si pro sui dignitate quis fecerit duplici honore dignus habeatur.

(a) *Cor. 4.*

(b) *Cor. 35.*

(c) *Cor. 5.*

(d) *Cor. 12.*

(e) *Tim. 4. 2. Tim. 1. 1. Tim. 5.*

LXXXIX. Eucharistiæ veritas illustratur.

(f) *Cor. 10.*

(g) *Pf. 23. (h) Pf. 4. (i) Zac. 9. (k) 1. Cor. 11.*

(l) *Jo. 6.*

(m) *Ibid.*

mentum non solum gratiam conferre, sed & alia pleraque adversus hæreticos roborare, quæ de ipso catholica tradit Ecclesia; atque adeo quidem, ut post tam aperta scripturarum oracula plura consarcire supervacuum foret.

Nec obscurius quidem, ajunt iidem Gallicani patres, sacramentum confirmationis Christus instituit cum parvulis manus imponeret (n): quod & ab Apostolis legitur promulgatum, cum ad Samaritanas miserunt Petrum & Joannem (o), a quibus illi (licet a Philippo diacono antea baptizati) per impositionem manuum Spiritum Sanctum acciperent: quod ex Actis Apostolorum (p) apud Ephesios a Paulo, & ex Dionysio, Clemente & Fabiano Pontificibus a primitiva quondam Ecclesia legitur observatum; unde & tunc impositionis manuum, nunc confirmationis appellatum est sacramentum; baptismo siquidem regeneramur ad vitam, post baptismum hoc sacramento confirmamur ad pugnam: in baptismo abluiamur, post baptismum hoc sacramento roboramur; cuius conferendi potestas episcopis a Christo concessa, donum Dei est, quod asseruit Petrus (q) peccunia possideri non posse.

Contra alia venena Lutheri, qui peccantes ea dulci, sed letifera opinione (r) imbuerat, non esse discutienda anteactæ vitæ crimina, non eorum multitudinem, gravitatem, ac sceditatem cum dolore ponderandam, non de amissa cælesti felicitate, non de commertis æternis suppliciis plangendum, quod eo angore hypocrisis peccatum admitteretur; sed optimo penitentia genere novam vitam restituendam esse, credendumque firmissime sibi peccata a Deo remissa; patres præmonere Gallos non ita commissas culpas oblivione obruendas, sed de iis contrahendum acerbum dolorem: Penitentia, inquam impossibile est baptismum iterari. Et paulo post: Cum igitur in multis offendimus omnes (s); neque sit, qui possit dicere mundum est cor meum (t) & purus sum a peccato, necessaria est profecto secunda post naufragium tabula (u), in qua discussa diligenter conscientia quidquid occurrit Dei offensivum deestemur; nam ad penitentiam nos adducit benignitas Dei (x) secundum autem duritiam & impenitens cor homo thesaurizat sibi iram, nisi respiciens sciat & videat quam malum est (y) & amarum reliquisse Dominum, & non esse timorem ejus apud se; contra vero, quæ secundum Deum tristitia est (z) penitentiam in salutem habitum operatur; neque enim cor contritum (a) & humiliatum despicit Deus (b), qui sanat

XC. De sacramento confirmationis. (n) *Matt. 19. (o) Act. 8. (p) Act. 19.*

XCI. (r) *Damn. a Leo. X. in bull. const. 40. art. 6. 7. & 11. Errores impii ad verius penitentiam.*

Penitentia sacramenti veritas illustrata. (s) *Jac. 3. (t) Prov. 20. (u) Hier. 5.*

(x) *Rom. 2. (y) Jer. 2. (z) 2. Cor. 7. (a) Pf. 50. (b) Pf. 146.*

(a) Ps. 59. *sanat contritos corde (a) & allevat contritiones eorum, &c.*

XVII. Lutheri error de integritate confessionis. (b) *Damn. a Leo. X. in bullar. confi. 40. ar. 8. & 9.*

(c) *Act. Conc. Senon. dec. 20. §. 7.* Confutatus a Concilio. (d) *Prov. 28.*

(e) *Matth. 3.* (f) *Jo. 2.* (g) *Matth. 8.*

(h) *Jo. 20.*

(i) *Cypri. ser. c. 5. de lapsis. Hier. in eccl. just. Chyfl. in Matth. hom. 5.*

(k) *Jac. 5.* (l) *Diony. in epist. ad Ph.*

Fascinarat etiam miseros homines magno illo & impudenti mendacio (b) Lutherus, olim in Ecclesia moris fuisse peccata tantum manifesta confiteri, atque ideo non hauriendum illum pudorem in aperiendis sacerdoti omnibus peccatis interioribus: qui fecus facerent de misericordia Dei diffidere. Ne itaque hoc dulci hamo se capi sinerent Galli, concilium confessionem omnium peccatorum lethalium interiorum, de quibus peccator meminerit, a Christo institutam, & ab Ecclesia antiquitus etiam usurpatam ex sacris scripturis & sanctis Patribus ita docuit (c): *Ut vetustissimum illud, ita verissimum: Qui abscondit scelera sua non dirigitur (d); qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Neque satis fuerit de peccatis conteri, & ea apud sese Deo confiteri, nisi sacerdoti quoque sacramentali confessione detegantur; ea quippe nec humanum nec recens inventum esse potest, quæ tot & tantis fulcitur scripturarum oraculis. Ad hanc enim, præter multas Mosaicæ legis figuræ, propius manu dunnisse videtur primum ille Christi præcursor, a quo qui baptizabantur confitebantur peccata sua (e); tum Christus ipse dum suscitatum Lazarum ab Apostolis solvi jubet (f), & ei quem a lepra curaverat præcipit (g), ut sese sacerdotibus ostendat. At tum demum hujuscemodi confessionem instituit & præcipit, cum postquam in Apostolos insufflasset: Accipite, inquit (h), Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. Nam quomodo remittet, quæ sibi cognita non fuerint? aut quo pacto eorum iudex esse poterit, quæ prorsus ignota sint? Oportet (i) itaque quem antiquus ille serpens occulte momorderit, abstrusissimum quodque vulnus medico detegere, omnem indigestum & virulentum humorem [etsi stomacho mentis insederit] evomere, pudorem in satisfactionis partem de singulo quovis errato pati, ne dum occultis peccatorum vinculis sese teneri dissimulat, horrenda tandem sub omnium oculis æterna damnationis laqueo constringatur. Proinde statim ab ipsis Ecclesiæ nascentis incunabulis sacer iste confitendi ritus, de interioribus, necdum de exterioribus tantum inolevit, ut tum ex Jacobo (k), tum ex D. Dionysio, Alexandri (l), Urbani, & Cypriani scriptis manifestum evadit. Recte igitur hanc exomologesim legem a Christo institutam per Apostolos ad nos usque deductam, & ab universali Ecclesia in-*

violabiliter observatam, a cunctis Christi fidelibus sectandam esse, & contravenientes auctoritate concilii Constantiensis & aliorum complurium damnatos declaramus.

De sacramento extremæ unctionis adversus hæreticos divina sacramenta in ridiculam fabellam vertentes, & gratiæ interioris signa profanis usibus accommodantes, a Gallicanis patribus orthodoxa veritas ita illustrata est: *Ad unctionis autem extremæ sacramentum Christus manuduxisse primum videtur, cum Apostoli oleo ungerent (m) multos infirmos & sanarentur; neque enim id suo sensu, sed præceptoris institutum fecisse purandi sunt. Sed ne hic noster unguendi infirmos ritus Christi præceptum, non tamen sacramentum esse videretur; si quis infirmatur (n) inquit Jacobus (n) in vobis inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Quibus liquido constat, extremam unctionem non ægritudinis tantum corporalis medicamentum esse, sed etiam cæterorum sacramentorum instar remissionem peccatorum efficaciter operari, ac proinde nec ab Jacobo quidem fuisse institutum, sed ab eo tantum, cui peculiaris est, ut gratiam (o) & gloriam conferre possit.*

Cum etiam hæretici vagarum libidinum cupidi sacramentum matrimonii sanis prospicerent, ii traditionibus Ecclesiæ & divi Pauli auctoritate confutati sunt a congregatis, Lutetiæ episcopis; Postremo, inquit, matrimonium esse sacramentum, abunde satis sacrosanctæ matris ecclesiæ tum usu tum auctoritate comprobatur. Hoc (p) quippe sacramentum magnum est in Christo quidem & Ecclesia, quo sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem (q), & mulier infidelis per virum fidelem. Hoc honorabile conjugium, thoros immaculatus, in quo non solum salvatur mulier per filiorum generationem, sed fas est unicuique vas suum possidere (r) in sanctificatione & honore, per quod conjuges benedictionem consequuntur in filiis (s) nec habet in eos demonium potestatem, nisi ita conjugium suscipiant, ut Deum a se & sua mente excutiant, & suæ libidini vacent (t), sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Qui negat itaque matrimonium esse sacramentum, aut denique septem sacramenta non admittit, inter hæreticos habeatur.

Muffitantibus adversus missæ sacrificium hæreticis ita illius augusta veritas & ma-

XCI. De sacramento unctionis.

(m) *Matth. 6.*

(n) *Jac. 7.*

(o) *Ps. 38.*

XCI. Sacramentum matrimonii cur negatum ab hæret. Probatur veritas sacramenti. (p) *Ephe. 5.*

(q) *Heb. 13.*

(r) *1. Ti. 2.* (s) *1. Thess. 4.*

(t) *Tob. 6.*

XCV. De missæ sacrificio.

& majestas a Gallicanis patribus contra Lutherum asserta est: Si omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in eis, quæ sunt ad Deum (a), ut offerat dona & sacrificia pro peccatis, quod tandem proprium & peculiare novæ legis sacrificium a sacerdote offerendum esse queat, nisi superbenedictum istud corporis & sanguinis Christi symbolum, quod usu paschalis agni, manna, caterisque propemodum omnibus Mosaicæ legis ceremoniis figuratum est? neque enim lex esse potest, quæ sacerdotio caveat: quod si sacerdotium habet, habet & sacrificium. Porro etsi Christus assiduus pro nobis Pontifex (b) non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa; negari tamen non potest sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (c), ac proinde hujus exemplo sacrificium aliquod obtulisse (d), quod exterioris panis & vini forma veteri illi Melchisedech oblationi responderet; erat enim sacerdos Dei Altissimi (e): quod utique fecit in suprema illa cœna, nam accepto pane gratias egit, & fregit, deditque discipulis suis dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur; & ab evangelicis sacerdotibus jugi semper observantia præcipit iterari. Hoc facite inquit (f) in meam commemorationem. Hoc enim holocaustum; hæc victimam pro peccato: hæc hostia pacifica, hoc iuge sacrificium, hæc munda iuxta missæ nominis Hebraici rationem oblatio, quam in omni loco Malachias prædixit (g) offerendam, cum repudiatis legis antiquæ ceremoniis ab ortu solis usque ad occasum magnum esset nomen Domini in gentibus. Nihil igitur in sacrificiis majus esse potest, quam corpus & sanguis Christi, nulla prior oblatio: qua in re, cum universalis Ecclesiæ ritu tum aperte consentiunt Ignatius, Irenæus, Cyprianus, Athanasius Chrysostomus, ac reliqui posteriores, & concilia prope innumera, ut qui contrarium sensisse præsumpserit, manifestam hæreses labem incurrat. Non præterimus prædixisse etiam Isaiam (h) Deum ex Græcis, & Lydis, & Latinis, & aliis gentibus levitas & sacerdotes creaturum: ergo in lege evangelica debere esse levitas & sacerdotes: ergo & sacrificium.

Adversus Luheri & aliorum hæreticorum verutias, qui facillimam ad cœlestem gloriam viam esse dicebant, atque esterebant plebem in sacerdotibus quasi commentitiis de animarum statu fabellis aurum emungerent, illustratum est, quid de satisfactione, de purgatorio igne, ac de commemoratione defunctorum sit senti-

(a) *Hebr. 5.*

(b) *Hebr. 9.*

(c) *Ps. 109.* (d) *Gen. 14.*

(e) *Ibid.*

(f) *Luc. 22.*

(g) *Mal. 1.*

(h) *Isai. ca. ult.*

XCVI.

De satisfactione.

(i) *Matth. 3.* (k) *Num. 14.*

(l) *2. Reg. 12.*

(m) *2. Pet. 2.*

(n) *Rom. 6.* De purgatorio.

(o) *Matth. 12.*

(p) *Apo. 21.*

(q) *2. Cor. 5.*

(r) *1. Cor. 3.*

(s) *Matth. 12.*

(t) *Psalm. 73.*

(u) *Apo. 5.*

(x) *2. Mach. 12.*

XCVII.

Quod Beati nostras preces audiunt.

tiendum: *Sacro approbante provinciali concilio firmiter tenendum decrevimus, culpa per penitentiam abolita, frequenter superesse temporalis pœnæ reatum, velut superstitis quasdam peccati reliquias, quæ per dignos penitentia fructus veniant expiandæ (i): adeo ut iniquitate & culpa peccati dimissa peccator adhuc pœnæ temporalis sit obnoxius. Hinc murmuranti (k) adversus Dominum Israelitica plebi, inde David dimissam primum adulterii noxam scriptura commemorat (l): pro qua tamen subinde pœnæ temporalis irrogata est.*

Superabundans quidem atque exuberans est Christi satisfactio (m), cujus plenitudinem assequimur, dum sicut semel tantum mortuus est, ita semel illi consecelimumur (n) per baptismum; peccata vero, quæ post baptismum fuerunt, penitentia quidem expiantur, sed quæ morienti Christo non semper configuret. Cum autem hujusmodi pœnæ temporalis aut venialis tantum peccati reus repente nonnunquam intereat, de omni verbo etiam otioso rationem redditurus (o); nec illi pateat aditus in cœlestem illam Jerusalem, in quam nihil intrat coquinatum (p): nec iten gehenna subiaceat, quippe qui gratia sit particeps, ac pœnæ temporalis tantum debitor sit, ut primum purgetur ex iis, quæ gessit in corpore (q), salvus tandem aliquando futurus; sic tamen quasi per ignem (r) de sua semper interim salute ex remanentibus in eo fide spe & charitate securus: neque enim ex eorum est numero, quorum blasphemia non remittitur neque in hoc sæculo neque in futuro (s), quorum superbia ascendit (t); sed eorum potius, quos sub terra Deo laudem acclamantes sacer Apocalypsis liber commemorat (u). Sancta igitur & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur. Nec ab re ab Apostolis traditum, ut in tremendis & vivificis mysteriis agatur commemoratio defunctorum; sciebant enim illis inde multum contingere lucrum, utilitatem multam.

Non contenta hæresis sævire in defunctos, quibus vivorum suffragia ademit, etiam in vivos sæviens sanctorum opem ipsis eripere conata est: *Quasi vel preces nostras non audiant, nimirum sancti, vel nostris calamitatibus non tangantur; quasi divine clementiæ derogat quod qui Christo ministraverit hoc honore dignus habeatur, ut pro cæteris intercedat. At hæ argutiæ ita a concilio dissolutæ sunt: Sed quam sit primum horum non modo veritati, sed scripturis quoque dissonum, facile intelligit, qui beatis perdivum esse non ignorat omniforme illud divinitatis speculum, in quo quidquid eorum inter sit illucescat, et sic-*

(a) Dan. 9. (b) Tob. 12.

(c) Psal. 67. (d) Apo. 8. (e) Zacc. 1. (f) 2. Mach. (g) Psal. 31.

(h) 1. Tim. 2. (i) 1. Conc. Aur. c. 23. alias 29. de consec. dist. 3. ca. rogatus. XCVIII. Ad scele- rum ille- cebras fatum confi- ctum.

(k) Con. Sen. ad. dec. 15. apud Boet. l. 1. c. 17. c. 26.

neque desint nobis angeli Gabriele Dani- elis (a), Raphaelis Tobie (b) haud qua- quam segiores, qui ab exordio precum nostrarum assideant, ut illis mox offerant, quorum suffragium imploremus, nec pi- grius quam olim praeveniant principes con- juncti psallentibus (c), e quorum manibus ascendat fumus aromatatum de orationibus sanctorum (d). Et infra: Hinc angelus ille Zachariae (e) & Jeremias iam dudum in sinum Abrahae receptus, multum orant pro populo (f), & universa sancta civi- tate, & pro poenitentis impietate orabit (g) omnis sanctus in tempore opportuno: nihil autem divinae benignitati vel omni- potentiae deerit, quae summa & incompre- hensibili sapientia infima quaque per in- termedia moderatur & regit: neque mi- nus unus est mediator Dei & hominum, Jesus Christus (h), si iuxta sacram Aure- lianensis concilii (i), atque aliorum com- plurium institutionem litaniis ad aliquos sanctorum convertamur; Christo tamen accepta servantur omnia, per quem omne id genus interveniendi munus, ceteraque in humanum genus beneficia deriventur, &c. Huic decreto aliud de sacris imaginibus adjunctum, quod superius attulimus. Ad avertendam vero imminentem mo- rum cladem, cum haeretici ad trahendos in exitialem admittendorum omnium scelerum libertatem homines, humanam negarent libertatem, maleque volunta- tis invidiam omnem ad commentitiam fa- torum necessitatem transferrent, Galli- cani Patres erroris illius foeditatem, quam etiam gentiles exhorruissent, detexere gravissima sanctione, (k), ex qua haec decerpsi: Liberum arbitrium asserentes di- vinam non excludimus propterea gratiam, quod illi falso toties imponere non verentur, atque hoc fumo credulorum oculos per- stringere, sed iuxta sacram scripturam eo extendimus, ut voluntas humana miseri- cordiae praevenientis auxilio suffulta, & interiori quodam & occulto secretioris in- spirationis afflatu contacta sese convertat in Deum, Deo appropinquet, & ad veram illam gratiam se preparat, qua tandem accepta sit ad vitam aeternam: neque ta- men tanta gratiae necessitas libero praeju- dicat arbitrio, cum illa semper sit in- promptu nec momentum quidem praetereat, in quo Deus non stet ad ostium & pul- set: cui si quis aperuerit januam, intrabit ad illum & cenabit cum illo: nec deni- que tale sit huiusmodi trahentis Dei au- ntilium, cui resisti non possit; quoties enim Dominus voluit congregare filios Jerusa- lem sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluerunt? frustra certe Strep- hanus Judaeos durae cervicis & incircuncisi

cordis argueret, qui semper Spiritui San- cto resisterent: frustra Paulus Thessalo- nicenses admoneret spiritum ne extingue- rent, si divinis inspirationibus homines inevitabiliter raperentur. Trahit quidem Deus, sed in ejus odorem currimus: non vi, non unco raptamur: praedestinat, eli- git, vocat; sed eos demum adultos glori- ficat, qui in fide & charitate radicati per bona opera certam suam vocationem ele- ctionemque fecerunt.

Quam denique stulte haeretici de vana sua credulitate sibi lenocinarentur, quam- que male verae fidei spe & charitate exornatae elogia suae malefanae opinionioni inepte conceptae accommodarent, & in quo justificatio, meritum, & gratia sita sint, ita patres explicuerunt (l); Fide quidem vivimus, & sine hac impossibile est placere Deo (m). Si quis nihilominus ha- buerit (n) omnem fidem, ita ut montes transferat, charitatem autem non habue- rit, nihil est. Fide justificamur (o); sed & spe salvi facti sumus (p), & dimissa sunt Mariae Magdalena peccata multa, quoniam dilexit multum (q); si quis enim dicit Dominus (r) diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Nunc igitur manent fides, spes, charitas, tria haec, major au- tem horum est charitas (s), & in vi- viscando justificandoque potior: quando- quidem fides sine operibus mortua est (t); rum demum utilis est ad salutem, cum per dilectionem operatur. (u). At charitas non est otiosa (x), sed per bona opera satagit, ut certam vocationem nostram electionem- que faciat (y); non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis ju- stificabuntur (z), &c.

Damnati in eodem concilio (a) plures alii errores gravissimi, qui partim a Luthero, partim ab Hutto, partim ab E- rasmo, partim a Balthasare disseminati fuerant: conceptaque verborum formu- la recensiti sunt, ut ab iis tanquam praesentissimis venenis fideles caverent: quos praetermittimus, ne tedium lectori affe- ramus; tum quia de iis saepius mentio facta est; inter quos est is absurdissimus a Luthero confictus: Magna est fides cog- noscere Christum corporaliter esse ubi sa- cramentaliter est; sed major est cogno- scere eum absolute ubique corporaliter esse. Magnas ex eo errore concitatas con- tentiones suis locis dicitur. Uti etiam hic subdolos articulus plures in errore- impulit: Humana instituta si observas ut humana nihil te juvant: si ut divina, mendacium committis. Demonstratum est antea statuta Ecclesiae non esse pure hu-

XCIX.

(l) Abac. 2. (m) Heb. 11. (n) 1. Cor. 3. (o) Rom. 9. (p) Rom. 8. (q) Luc. 7. (r) Jo. 14.

(s) 1. Cor. 13. (t) Jac. 2.

(u) Gal. 5. (x) 1. Cor. 13. (y) 2. Pet. 1. (z) Rom. 2.

(a) Conc. Sen. ad. sub fin. Aliorum haeresi- arc. erro- res da- mnati.

Ubique- tatorum deli- tamentum.

CI. Moniti principes ut haereticorum conventicula diffi- pent.

(a) 1. Tim. 3.

Proposita veterum exempla.

Vaticini- um verum in fautores haeret.

CII. Leges pro instauran- da disci- plina ec- clesastica. (b) Cap. 1.

(c) Cap. 2.

(d) Cap. 3.

humana, etsi humano organo pronun- tiata, quod Ecclesia a Spiritu Christi regatur.

His & aliis principes catholici, recen- sitis erroribus, precibus sollicitati sunt, ut regia autoritate praesules armarent ad illos ex clero populoque excidendos, dissipandaque haereticorum conventicu- la; ac piorum principum, qui asserendae fidei studuerunt, felicia exempla, infelicia vero aliorum, qui errori favere, sunt proposita: Plurimos, inquit ill- dem praesules, haecenus errores commemora- vimus; sed non illorum sufficit com- memoratio, opus namque est quod Chri- stianissimi principes ferant zelo zelantes pro domo Domini exercituum, quae juxta Apostolum (a) est Ecclesia. Pos- set haud dubie Deus absque illis univer- sam haereticorum cohortem conterere ac exterminare, nullius enim creaturae sua eget ministerio, vult tamen pro sua benignitate homines sibi cooperari: amplius quoque eos donat mercede, qui ei coope- rantur, in iis praesertim negotiis, quae ad fidei dignoscuntur spectare integritatem, quemadmodum multa indicant historiae. Laborarunt olim adversus haereticos strenue Christianissimi principes Constantinus, Valentinianus, Theodosius, Clodoveus, Carolus magnus, & Ludovicus pater S. Ludovici; sed nunquid praemio defraudati sunt? minime certe; nam apud Deum gratiam invenerunt, qua nihil in vita est expetibilius, & apud homines immor- tale sui nominis decus adepti sunt: con- tra vero principes, qui haereticorum con- stantia abusi, & eorum delinunt con- sistorio impiis erroribus non obstitere, sed impenderunt subsidium, iram Dei vindi- cent sentire, &c. Non fuerunt haec ina- niter jactata verba; cum enim postea nonnulli Galli Reges patrociniis haereticorum male ab infans politicis persuasi suscepissent, se regnumque illud floren- tissimum in summas angustias adduxe- runt: quorum funestae clades alibi lugen- dae erunt.

Præter superiores sanctiones ad incor- ruptam fidei puritatem tuendam latas, aliae ad constituendam asserendamque disciplinam ecclesiasticam promulgatae fuerunt: in primis sancitum (b) ut publica & privatae preces in sacris templis pro Ecclesiae quiete & mutua Regum Christianorum concordia funderentur: veritum (c) ne qua pecunia pro sacramen- torum, rerumve divinarum administra- tione acciperetur: ut sacris ordinibus i- nitiandi literas de honestate vitae, ætate, atque doctrina testes producerent (d): ut sacerdotia viris idoneis demandaren- Ann. Eccl. Tom. XXXII.

(e) Cap. 9. Præter hæc nonnulla alia ad cor- ruptelas, quæ irreperant tollendas de- creta; & concilium nona octobris hujus anni solum est.

Quo etiam anno Lutherani, qui Ca- roli ducis Gelriae factionem secuti pul- so Ultrajectino episcopo eam immensis affecerant calamitatibus, suppellectilem omnem auream & argenteam ecclesia- rum, cruces nimirum, calices, iconas Christi, & candelabra, ad cudendos num- mos pro sumptibus in rem militare- faciendis diripuerunt, interque alia sa- cram effigiem Christi e cruce pendentis argenteam vetustate visendam, pondo quinquaginta & eo amplius, quæ in ba- siliica S. Martini supra aram maximam inter arcuatas pilas paulo infra Chori testudinem sublimis stabat, clam noctu abstulerunt: quo sacrilegio comperto, dum exultant haeretici, mœrentes catho- lici, qui ex sacrae Christi istius imagi- nis inspectione pietate affici consueve- rant, divinum Numen non impune fa- cinus laturum exclamarunt. Neque in- cassum jere vota; nam sacrilegi homines cogente Deo ipsam Christi effigiem in eodem loco repositurum sequenti nocte: utque persuaderent populo non subla- tum ut liquaretur, situm & squalorem ex humiditate aeris pulvereque contra- ctum diligenter deterferunt; increbuit- que fama pluribus scriptis Germanicis per universam Hollandiam sparsis divini prodigii historiam continentibus confir- mata, monetarii utramque manum, dum Christi signum liquandum in focum immittere pertentaret, non modo am- bustam, sed quasi amputatam una cum ipsa mole in terram decidisse, divinaque iræ horrendo exemplo percussos sacrile- gii focios sacram Christi imaginem in- pristinum suum locum restituisse. At Lambertus Hortensius (f) rerum Ultraje- ctinarum scriptor haereticus; qui idolo- latriæ crimine catholicos ob cultum sa- crarum imaginum insimulat, hoc prodigium inter fabulas refert; ea scilicet te- meritate & impudentia, qua innumera alia prodigia pro confirmanda sacrarum imaginum veneratione divinitus edita impii deridere consueverunt. Et certe impii haereticorum in expilandis sacris imaginibus furorem & avaritiam perpen- derit, non sine maxima causa imaginem amplius quinquaginta pondo argenti ab haereticis militibus, qui arma facerque Ultrajectinis civibus intentabant, nisi di- ripi templorum ornatum paterentur, restitutum cognoscet: quod dissimulans au- thor haereticus insulam argutiolam ad prodigium obscurandum avertit, nimirum

CIII.

Ultraje- ctina ec- clesia spo- liata a Luthera- nis.

Divina ultio in sacrile- gum ico- noclata.

(f) Lamb. Hortens. rer. Ultra- jecti l. 6.

repositam in suo loco imaginem ad removendas vanas catholicorum scelus execrantium ominations; quasi eas tanti faciant latrones hæretici, ut quinquaginta argenti libras ex unguibus rapacissimis avelli ad sedandas arguendaque inanes voces patiantur, & non potius diras pœnas imprecantes illuissent, si Christi argenteam illam imaginem liquatam, in nummos nullo edito divinæ ultionis exemplo conflasset: & cur non etiam calices argenteos & alias cruces alii monetarii restituerunt, nisi quia divina ultio nondum impium facinus secuta fuerat?

CIV.
In duodecim
Gueldria.

Cæterum Gueldriae duci non profuit bellum sacris pro retinendo Ultrajecto intulisse, spoliassetque templa; nondum enim pecunia e sacris vasis signisque conflata ex utroque latere percussa fuerat in monetaria officina Petri Montani, ut distribueretur militi, cum Burgundicus exercitus catholicus, duce Henrico Bavaro episcopo, in Ultrajectinam urbem irrupit junio ineunte, ac sacrilegos Lutheranos partim obruncavit, partim dispulit, Petrique Montani cruces & calices constantis argentaria officina expilata est, necnon omnium Lutheranorum ædes, non inscriptæ, diripiendæ militi catholico expositæ fuerunt. Ita Ultrajectum in episcopi potestatem redactum est, sumptumque de fastiosis supplicium: recuperata etiam nonnulla alia oppida, ut Rhenæ & Hardervica; at Tyla irrito conatu oppugnata.

CV.

Porro episcopus principatus Trajectensis jura, quæ adversus vim Gelriae ducis Lutheranorumque factionem tueri non poterat, scriptis publicis tabulis in Carolum V. Cæsarem transtulit, ejusque procuratorem in Trajecti possessionem induxit, cui cives solemniter sacramento fidem addixere: *Episcopus*, inquit author, *assensu ordinum in curia magna basilica D. Martini XII. kal. novembris jus episcopatus ducibus Brabantie & comitibus Hollandiæ tradidit, cum octingentos & sexdecim plus annos res amplissima divionis in varia ejus gentis fortuna belli & domi ab episcopis administrata esset. Et infra: Fuit autem hic CCCC. & x. annus a morte Adelboldi episcopi, sub quo prima odii fax inter Ultrajectinos & Hollandos ardere cœperat: a pulso vero ex urbe Rabodo Phrisorum Rege DCCC. supra XXIV. quo anno Ultrajectum Willibrordus reversus sacellum sanctæ Crucis primum posuit, DCCCXXXII. ab reditu ejus e Roma in urbem Sergii Pontificis autoritate in episcopatum confirmati: quo item anno Thomæ sacellum, postea*

Quanto
tempore
episcopi
regnarunt
Ultrajecti.

Martini dictum ab eodem episcopo conditum fuit & episcopatus, & ab episcopis regnari cepit: a regni Hollandici origine DCLXXXII. annus si tempora recte a scriptoribus digeruntur.

Cum vero principatus Ultrajectinus ab episcopo sine summi Pontificis autoritate abalienari non posset, consultus tota de re Clemens, ejusdem principatus jura Carolo V. asseruit, ut contra Gelriae ducis & Lutheranorum molimina rem catholicam tueretur: qua de re apostolicum diploma (a) proximo anno exaratum est, cujus postremam partem subiicimus.

Clemens, &c. Habita super his cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus matura deliberatione & discussione, electum, [nimirum Henricum,] & singulares personas capitulorum hujusmodi a quibusvis excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris, & penis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet inmodati existant, ad effectum presentium duntaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutos fore censentes, de eorundem fratrum concilio & ex certa scientia, ac de apostolica potestatis plenitudine translationem temporalis jurisdictionis civitatis, castrorum, & oppidorum tam patriæ Trajectensis inferioris, ac aliorum jurium predictorum, in ipsum Carolum Regem, tanquam ducem Brabantie & comitem Hollandiæ, ac illarum donationem ac alia per eundem Henricum electum de eorundem capitulorum consensu facta autoritate apostolica tenore presentium approbamus & confirmamus; præterquam quoad cassationem pensionis, nimirum duorum millium aureorum in eventum unionis mensæ episcopalis Trajectensis beneficiorum ecclesiasticorum valore dictæ pensionis, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Domini MDXXIX. XIII. kal. septembris pontificatus nostri anno VI. Redacti porro in ditionem Caroli Regis Ultrajectini imperiis acerbioribus contineri cepti sunt (b), qui suave episcoporum jugum pati non potuerant.

In Italiam irrepere conata hæresis hoc anno Brixiam inficere cœperat Joannis Baptistæ Palavicini ordinis Carmelitani pseudomonachi opera: sed Paulus Zana urbis illius episcopus strenue grassanti malo obstitit, ejusque studio exciti Brixienfes magistratus in hæreticos consurrexerunt: quorum pietate & diligentia collaudata Pontifex censuram fidei exerceri in impios iussit, atque episcopum Brixiensem censoremque amplissimis mandatis

Principatus jura ab episc. in Carol. V. transfusa.

(a) Ext. in app. hist. Ultrajecti. CVI.

(b) Hort. rev. Ultrajecti. lib. 7.

CVII. Brixiam inficit hæresis.

(a) Ext. in bull. in Clem. VII. const. 22.

CVIII. Jacta hoc anno schismatis Angli. semina. (b) Sandrus de Joh. Angl. Pol. Virg. l. 27. Sar. in coram. Harpsfel. in hist. eccl. Angl. Volsæus Card. de matrimonio Regi. Henric. litem movet. CVIX.

A repudio initio abhorret Henricus Rex.

tis ad evellendas omnes hæreseos Lutheranae fibras instruxit, Consignatum est hac temporis nota hujusmodi diploma (a). *Datum. Viterbii sub annulo piscatoris die XIII. julii MDXXVIII. pontificatus nostri anno V.*

Hoc anno schismatis Anglicani & secti postea religionis orthodoxæ excidii semina jacta sunt (b) Thomæ Volsæi Cardinalis imprudentia & ambitione: is enim imperitorum quorundam theologorum de conjugio Henrici Regis disceptantium susurros collegerat, ipsius matrimonium legibus non initum, ut qui Arthuri fratris defuncti uxorem duxisset, quod illi divino jure vetitum interpretarentur, ut propterea a Romano pontifice concessa peragendi ejusmodi conjugii venia non valeret.

Speciosum erat assentantium politico-rum ad matrimonium dirimendum argumentum, cum nulla proles mascula ex illo suscepta esset, immineretque periculum, ne ad externum principem Angliæ imperium deferretur. Itaque licet initio Henricus a conjugis repudio abhorreere visus esset, tamen partim quod simultates cum Carolo V. sororio geret, partim quod voluptatum illecebris delinitus alias nuptias concupisceret, partim quod filium habere exoptaret, causam apud sedem Apostolicam judiciario ordine experiri constituit. Itaque rogatus Pontifex, ut jus in ea controversia diceret, cum ob beneficia in adversis rebus jam ante accepta Henrico Regi obstrictus esset, illumque magis sibi devincire cuperet, eo adductus est, ut Laurentium Campegius Cardinalem ad cognoscendam causam le-

gatum decreverit diplomate ita consignato. *Datum Viterbii anno incarnationis dominicæ MDXXVIII. pontific. nostri ann. v.* Hujus legationis occasione Henricus in spe dissolvendi conjugii, inque innocentissimæ conjugis abalienatione magis confirmatus est; ex quo ad concubitus promiscuos dilapsus non uti Cardinalis Volsæus animo agirarat, Galliarum Regis affinitatem, repudiata Cæsarea, exambivir; sed Annæ Bulleinae hæreticæ, scortique impurissimi servituti regium decus prostituit, & hac cathena irretitum dæmon ab Ecclesiæ obsequio divulgavit.

In Indiis hoc anno septemdecim Lusitani, qui navicula vehebantur, intercepti a Mauris ad Badurem Cambaiæ sul-tanum adducti sunt: qui ipsos primum blandis verbis ac pollicitationibus ingentibus a Christi cultu ad Mahometis superstitionem pellicere, mox eorum constantiam minis supplicisque labefactare tentavit: sed nemo ex iis promissis barbari aut dolore frangi se passus est: quin etiam Didacus Mesquita, cum in ingentis bellicæ machinæ tubo positus fuisset, ac ni Christum execraretur applicato igni se-laniatum tri audiret, imperterritus respondit, quodcumque supplicium etiam atrocius pro Christo se toleraturum, ac si diuturnius foret, in eo se demonstraturum quanta voluptate in perferenda nece pro divini Numinis honore & sanctissima sua fide potiretur: qua constantia percussus tyrannus illum ex tormenti bellici hiatu educi, atque una cum aliis in tetrum carcerem conjici iussit, quo postea idem gloriosi Confessores emissi fuerunt.

Decretus in Angliam legatus Card. Campegius.

Henricus Rex aversus ab uxore dilabitur ad scorta. Quanta inde mala sint con-sequuta.

CVX. Lusitanorum in mare erythraeum expeditionis. Septemdecim Lusitanorum infidelis fidei confessio. Didaci confessoris constantia. Territus tyrannus noluit Martyrem efficere.

I. Anno salutis millesimo quingentesimo vigesimo nono indictione secunda ab hæreticis & Turcis deleta pene est res Christiana in Germania & Pannonia : quo tempore in novo orbe plura centena hominum millia ad Christi cultum & obsequium sedis Apostolicæ se contulerunt. Nam hæresis ob Regum Christianorum dissidia, ob recentes ecclesiæ Romanæ calamitates, ob imminentes Turcicas eruptiones audentior effecta, palam efferre caput altius non contenta, etiam catholicos aperta vi obterere cepit. Supererat adhuc Basileæ plures viri catholici acceptæ a Christo per Apostolos eorumque successores doctrinæ tenaces, qui cum libertate magna orthodoxam religionem tuerentur, ac pii sacerdotum e sacro suggestu impiorum hominum flagitia arguerent, facta est ab hæreticis in eos omnes conjunctio, qua sævo impetu Turcico more in sacra templa incursum est, ac dirutis altaribus, & sacris imaginibus concrematis, tunc missæ sacrificium abolitum, ac de magistratus gradu catholici dejecti. Quibus de rebus hæc narrat Surius (a) : Hujus anni mense februario Basileæ vires tumultuantur, & duodecim senatores loco movent : quin & sacras imagines, ut supra attigimus, in templis omnibus demoluntur, seu idola quædam, ita persuasi a suis doctoribus, quasi eadem sit apud Christianos ratio imaginum, quæ fuit olim apud ethnicos idolorum : missam quoque prorsus abolent, nihil deinceps habituri commercii cum incruento illo Ecclesiæ sacrificio. Ipso die cinerum statuas vel imagines ligneas distribuerunt in homines tenuioris fortune, ut illis barbato in primis exemplo ad focum aburerentur : sed illi tanta contentione eas sibi singulatim vendicare conabantur, ut ad pugnas quoque ventum sit. Ea re factum est, ut in novem congestæ strues, antequam summam ædem flammis omnes permitterentur. His rebus gestis lætum illi diem egerunt tam egregio patvato facinore. Aliis quoque locis scilicet in imagines vel statuas, missæque sacrosanctum sacrificium ; & erat hoc præclarum evangelii recens orti studium, ut nihil intentatum, relinqueretur a sui studiosis, quod amplissima antichristo itinera prepararet.

II. Anno superiori multum tum Casar ipse per episcopum Hildesheimensem, tum episcopus Argentoratensis, & plerique alii egerunt apud Argentenses, ut nihil in religione mutarent, aut certe expectarent concilii sententiam : at illi quoque improborum bonum pestiferis persuasionibus cir-

Extant apud Summit condit inter PP. & Carol. V. Basileæ conflata in catholicos conjuratio. (a) Sur. in comm. hoc ann. Calumniantur esse eandem imaginum sacrarum & idolorum rationem.

II. Argentina hæretici infecta.

cumventi, ad res novandas animum adjuerunt : atque ita alii post alios passim in Germania nobilissima quondam provincia, in olim damnatos, nimiumque crassos errores prolapsi, cæteris nationibus se assatim irridendos propinarunt. Certe ipse quoque Turcarum princeps Solimannus Lutheranos detestatus fertur, propterea quod essent proni in seditiones concitandas. Interim vero, qui a catholica Ecclesia desiciebant valde sibi gratulabantur quod tyrannicum Romani Pontificis jugum excussissent, & jam tandem veram evangelii lucem invenissent ; Romanos enim Pontifices non alio, quam tyrannorum loco habent, & doctrinam Ecclesiæ vocant papisticam, ac meras tenebras. Porro interim illos duces sequuntur, qui odiosissime a se invicem in rebus gravissimis dissentiant, & miseros plusquam Cimmeriis tenebris involvunt : quod tum demum ipsi nimium male experientur, cum erit migrandum e corpore.

III. Quamquam vero Erasmus jam plura in sacras imagines impie effutiisset, tamen hoc Basileensium facinus damnavit, cujus ne particeps, videretur Basilea Friburgum concessit, libellumque edidit adversus hæreticos, qui se falso evangelicos jactant, atque inter alia illud observatione dignissimum dixit : Nullum se novisse ex illis nempe evangelicis, qui non seipso videatur esse factus deterior. Ex quo perspicue patet, hæresim ex morum corruptela natam mores corrumpere solitam : impietate vero a Lutheranis Turcas victos memorat Joannes Faber hæc verbis (b) : Suspiciat & levate capita vestra quotquot sacrilegi estis, num liceat vobis e sacrario temploque Dei facere stabula equorum porcorumque ; in quo Turcis pejores estis, Capadoces enim & Macedones, ac alia nationes, quæ sub Turco sunt si quando vel D. Georgii vel D. Nicolai & plerumque Joannis Baptista & B. virginis Mariæ templa occupant, nihil violant, nihil deturpant. Nempe Maria Dei mater & virgo, Joannes Baptista, Georgius martyr, & Nicolaus episcopus ex alchorano & ejusdem alchorani interpretibus maximo in honore sunt apud Turcos. Hoc ipsum probat quod propriis oculis videre datum est, quod cum an. MDXXXIX. Solimannus Turcorum tyrannus per Strigoniensem agrum cum suo grandi exercitu properaret in Austriam, ut expugnaret Viennam Austria metropolim, vastassetque ac incendio & flamma perdidisset cuncta, inventa sunt ecclesiæ sub titulo D. Georgii martyris, inter quas una Strigonia fuit ornata opti-

Alia post alias urbes in hæresim lapsa.

Hæretici lucem tenebras & tenebras lucem dicunt.

III. Erasmi de pseudo-evangelii sententia insignis.

(b) Jo. Fab. l. i. de J. civis non temere violandis.

Lutherani pejores Turcis.

D. Georgii imaginem & ecclesiæ venerantur Turcorum.

me : intravere Turci, pernoctare illic ; sed ne una quidem imago lesa est, minus incendio flammaque consumpta.

IV. (a) Coel. hoc ann. in a. & script. Lut. Sur. in comm. hoc ann.

Hæretici Helvetii catholicos opprimere nituntur.

V. (b) Id. ib. Sur. in comm.

Hæretici Langr. Lutheranos & Zuinglianos conciliare nituntur.

Irrota successus res tentata.

Hæc Basileensium ab Ecclesia defectio alios tumultus secum traxit (a) ; nam Tigurini & Bernates Helvetii a Zuinglio corrupti Basileensium armis auxiliariis suffulti, in quinque toparchias, quas cantones vocant, adhuc in fide orthodoxa persistent, nimirum Lucernenses, Sutesenses, Subsilvanos, Urienses, & Zugesenses militaria signa extulerunt, cruentasque & horribiles strages hic motus minitabatur, ni alia toparchia cedere junctæ, nimirum Glareani, Solathernii, Friburgenses, Schaffhusenses, & Appocelenses concordia egissent interpretes. Tigurini & Bernates, cum pollerent viribus, magis ferociebant, cum pacis arbitri hanc concordia formulam catholicis iniquiorem composuerunt : Jussi sunt, inquit Coelæus, Catholici mox antequam e campo abirent, tradere in manus sequentium litteras sigillatas fœderis, quod cum Rege Ferdinando inierant, ut ruptis sigillis scissisque membranis fœdus illud, prorsus emortuum ac irritum esset decretum est : item ut a Regibus & principibus nulla deinceps munera aut stipendia ulli reciperent Helvetii, aut Bernensibus, Tigurinisque, & eorum complicitibus pacta sua inter sese inita firma permanerent, neque ad restituendum quispiam teneretur, neque in jus vocaretur, qui imagines aut altaria demolitus fuisset, aut sacras vestes aliæque ecclesiarum ornamenta rapuisset, &c.

Addit (b) hæreticos Lutheranos & Zuinglianos furoris & dogmatum conjunctionem Philippi Langravii Hassiæ opera Marpurgi pertentasse, cum superioribus annis hæresiarchæ singuli contententes se divino lumine ad evangelium purum docendum collustratos, suggestas a dæmonibus interpretationes ac fræditissima ludibria credulis volaticisque hominibus proponerent : Philippus Hassiæ Langravii, inquit author, ægre ferens inimicam illam inter Lutherum Zuingliumque & Ecclompadium contentionem & discordiam, convocavit eos in urbem suam Marpurgum, ut ibi amica disceptatione finiretur contentio. Convenierunt quidem illi & multi complices eorum, atque ut aliquid effecisse viderentur, conscripserunt ac ediderunt aliquos articulos, in quibus contra catholicam ecclesiam consentiebant inter sese, velut Herodes & Pilatus contra Christum : verum in principali articulo de venerabili sacramento Eucharistiæ, de quo præcipue contenderant semper, hæsit ac permansit inter eos discordia. Zuingli-

ni circumferebant trecenta argumenta que dicebant a Zuinglio fuisse objecta Luthero, re igitur infecta discessum est.

VI. (c) Ulemb. c. 20.

Vana Zuinglii argutia.

Confutata ab ipsis Lutheranis.

Ecclompadium pœniter flagitii Zuinglii & Ecclompadii incerti fluctuare vili.

VII. Sacramentarii & Lutherani inter se non conveniunt. (d) Luth. ad Jac. præp. Brenum.

Hæc vero trecenta sophismata ad tria præcipua redigebantur, de quibus memorat Ulebergius hæc verbis (c) : De Eucharistia tantum instituta fuit collatio, in qua Zuinglius & Ecclompadius contra Lutheri sententiam tria potissimum argumenta protulerunt : primum formatum fuit ex dicto Christi Joan. vi. Caro non prodest quidquam. Alterum ex articulo fidei de Ascensione Christi in cælum partim, partim ex principiis physicis, quod naturale corpus eodem tempore non nisi uno in loco esse possit ; de quo argumento diu disceptatum fuit. Tertium vero ex sacramentorum natura desumptum fuit, quod in primis Ecclompadius vehementer urgit, asserens Christi verba non aliter accipienda, quam sacramentorum ratio ac natura ferat, ex quo consequens esse dicebat, non vere Christi corpus adesse in Eucharistia, sed significatione tantum. Lutherus ad hæc argumenta respondit eum in modum, ut ipse Sacramentariis abunde satisfactum censeret, quanquam illi longe secus judicarent : demum Zuinglius & Ecclompadius multas recitarunt sanctorum patrum sententias, quibus opinionem suam astringi persuasum habebant. Contra Lutherus & Melancthon cum cæteris non pauciora patrum eorundem testimonia scripta Langravio obrulerunt, quibus veram Christi corporis in Eucharistia præsentiam confirmabant. His ad eum modum peractis, utriusque in sententia sua rigide perstiterunt. Et infra.

Ajunt Ecclompadium a Langravio privatim admonitum de perspicuitate ac certitudine verborum Christi cum gemitu respondisse, optare se dextram sibi fuisse præcisam antequam de hac controversia scribere quidquam ordiretur. Certe Lutherani Zuinglium & Ecclompadium incertos de doctrina sua fuisse memorant ; & restitisse tamen contumaciter veritati : quam ob causam accidisse putant horrendo Dei judicio, ut uterque biennio post e medio tolleretur, alter confossus in prælio, alter vero mœnore animi ob repentinum Zuinglii casum extinctus, quemadmodum & Core, Dathan, & Abiron absorptos hiatu terræ deglutiverit infernus, cum Moyse restitissent.

Sacramentarii victum fuisse Lutherum jactarunt, vicissimque Lutherani sacramentarios confusos divulgaverunt ; adeo ut de his hæc scripserit Lutherus in literis proximo anno ad Jacobum præpositum Brenensem datis (d) : Vides hos Marpurgi revocasse in articulis postis ea, que de-

ba-

baptismo, sacramentorum usu, similiter
externo verbo, & alia, quæ hæcenus editis
libris pestilenter docuerunt, nos nihil re-
vocavimus. At cum victi essent etiam in
cæna dominica noluerunt revocare hunc
articulum, etiam si viderent sese non con-
sistere; metuebant enim plebes suas, ad
quas non licuisset reverti, si revocassent.
Et qui non vincerentur? cum Zuinglio
unum & totum argumentum fuerit, cor-
pus non posse esse sine loco & dimensione:
cui ego ex philosophia opposui ipsum cæ-
lum naturaliter esse sine loco tam magnum
corpus, nec dissolvare potuerunt. Ecolan-
padio vero fuit unicum argumentum: Pa-
tres appellant signum: ergo non est ibi cor-
pus. Multis vero verbis promiserunt se
velle nobiscum eatenus dicere Christi cor-
pus veraciter esse in cæna præsens, & spi-
ritualiter tantum, ut eos fratres dignare-
mur appellare, & simulare concordiam.
Hoc quod Zuinglius palam lachrymans co-
ram Lantgravio & ordinibus rogabat. Non-
nullisque interjectis. Tandem id concessimus
ut in articulo ultimo ponitur, ut fratres
quidem non essent, sed tamen charitate
nostra, quæ etiam hosti debetur, non spo-
liarentur: ira indignissime affecti sunt,
sed pro hæreticis discedere cogerantur, &c.
Dat. Coburgi prima die Junii MDXXX.

Lutherus
& Zuing-
lius se
habent
pro hære-
ticis.
(a) Sur.
in com-
ment.
(b) Id. ib.

Enixum Lantgravium eos ita inter sese
conciliare, ut quamvis circa Eucharis-
tiam diffiderent, tamen mutuo se fra-
tres appellarent; sed abnuisse Lutherum,
consentit Surius (a). Ita Lutherus & Zu-
inglius se mutuo hæreticorum loco, uti re-
vera erant habuerunt. Addit auctor (b):
Porro sunt, qui scribant & putent, in hoc
uno articulo diffidere Zuingianos a Lu-
theranis; sed hoc falsissimum est, cum etiam
in aliis non paucis inter se hostiliter dis-
sentiant; immo vero paulatim eo res red-
dit, ut nec Zuingliani cum Zuinglianis,
nec Lutherani cum Lutheranis consentiant;
sed alii alios palam vulgatis libris odio-
sissime & impotentissime proscindant.

VIII.
Conven-
tus agunt
varios.
(c) Sur. in
comm. hoc
ann.

Suabachi quoque & Smalcaldie hære-
ticorum conventus acti, ut in catholicos
nulla modo tolli sententiis potuere, ut
refert Surius (c); Fuit, inquit, hoc anno
Suabachi conventus eorum, qui se evan-
gelicos dicebant; sed cum inter se conve-
nire non possent de cæna Domini [sic enim
vocabant sacrosanctum Eucharistie sacra-
mentum] alius conventus Smalcaldie indi-
ctus est. Ita hoc præclarum evangelium in
re præcipui momenti neque tunc neque po-
stea unquam idem statuere potuit; eaque
discordia magis ac magis semper aucta est,
quemadmodum illis evenire necesse est, qui

a veritatis constantissima luce ad incertas
varias & lubricas humani ingenii opinio-
nes sese transferunt.

Nec cessasse rem felicium in Smalcaldi-
ensi conventu tradit pluribus interjectis
idem auctor, sic inquit: Qui se evan-
gelicos protestantes vocabant, rursus alium
conventum indixerant Smalcaldiam, ro-
que cum ventum esset, tametsi omnes cu-
perent vires suas isto fœdere coniungere,
& se adversus pontificiorum, id est catho-
licorum potentiam communitate; nihil tamen
confici potuit, quod & Lutherani nolent
eos recipere, qui dogmata Lutheri omnia
complecti non vellent, & Zuingliani, ut
id facerent adduci nulla ratione possent;
putabant enim pro sua parte potius stare
verbum Dei, & puram evangelii doctri-
nam, quam pro Lutheranis: Lantgravius
vero medium se inter utrosque gerens vo-
lebat eos redigere in concordiam; sed ejus
conatus omnes irriti fuerunt; cum enim jam
utraque pars ab catholica Christi Ecclesia
se separasset, non poterat habere spiritum
illum concordie & pacis, qui non est ex-
tra Ecclesiam Dei toto orbe diffusam. In-
terim Zuingliani volebant a sua discedere
sententia, nec minus ipsi reiciebant Lu-
theri iudicium & auctoritatem, quæ erat
maxima apud Lutheranos, quam Lutherus
Romani Pontificis. Quid ergo mirum si
Lutherus ab ecclesia Romana sub verbi Dei
& evangelii prætextu proaciter discessit,
quando ab ipso Luthero, quem jam pleri-
que cæu Deum suspiciebant, sub eodem
prætextu intra paucissimos annos ipsius di-
scipuli pertinacissime disceperunt? non
enim minus nititur verbo Dei, licet per-
peram intellecto, Zuinglius cum sua co-
horte, quam Lutherus cum suis; & tamen
necesse est vel Lutherum errare vel Zuing-
glium. Non ergo satis est scripturas alle-
gare, quibus plerique omnes heretici sua
semper quantumvis absurda paradoxa fir-
mare conati sunt; sed oportet legitimam
scripturarum vim & intelligentiam ad-
hibere, quæ non est apud hereticos; sed in
sola Ecclesia catholica, cuius & doctor &
rector est Spiritus sanctus; id quod non sine
causa identidem inculcavimus.

IX.

De inter-
pretatio-
ne evan-
gelii dis-
sentiant.

Concilio
hæretici
ex iplo-
rum dis-
sentione
non suffi-
cere scri-
pturas.

Sed quid mirum si Lutherani cum Lu-
theranis, aut Zuingliani cum Zuinglian-
is non consentiant, cum Lutherus a
Luthero, & Zuinglius a Zuinglio diffi-
deant, ut editi antilogiarum libri (d),
vulgatæque anno superiori palinodia testantur;
at non modo antilogum & bi-
cipitem aut bifrontem Lutherum, ut
Joannes Faber, ob dogmatum inconstan-
tiam, verum septicipitem demonstravit
Joannes Cocleus (e), edito elegantissimo libro,
cujus argumentum ipse his verbis describit

X.

(d) Jo.
Fab. l.
antilog.
Zuingl.
& l. an-
tilog. Lu-
ther.
(e) Cocl.
in act. &
script.
Luth. hoc
ann.

Nec Lu-
therus
cum Lu-
thero nec
Zuinglius
cum Zu-
inglio
conveni-
unt.

bit. Edidit sub idem tempus Cocleus la-
tine haud ita brevem librum, qui inscri-
ptus est, Septiceps Lutherus, quem ob duas
potissimum causas ex diversis Lutheri opu-
sculis tum latinis tum Theutonicis in unum
collegit, nempe & propter concionatores
catholicos, ut ii quovis proposito themate
Lutheranos facile per propria scripta Lu-
theri absque longæ disquisitionis labore,
ac radio reprobare, atque confundere pos-
sint, & propter externas nationes, ut
viri docti linguam Germanicam non cal-
lentes, in futuro concilio haberent breve
compendium, ex quo intelligerent qualia
theutonicè scripserit Lutherus, atque co-
facilius eum velut servum nequam de ore
proprio judicarent. In præfatione autem
ejus libri ubi admonuisset lectorem quo-
modo eum librum cum fructu aliquo legeret,
ita subiunxit: Cogita, queso, le-
ctor, quam periculosum sit illi firmiter
adherere, & ab illius parte stare, qui tam
instabilis ubique est in seipso: aut ei plus-
quam toti Ecclesie credere, qui toties con-
tradicit & non credit sibi ipsi, ac se pro-
prio iudicio condemnat, & mendacem red-
dit: ipse quidem sacramentarius suerme-
ris, nunc adversarius, paulo ante dile-
ctissimis fratellis, filioliisque, & aureis a-
miculis suis triumphabundus obicit, ibi
vera esse & mendacia & demonia ubi
tanta reperitur eorum de re una diver-
sitas, utpote circa Eucharistie sacramen-
tum: quanto, obsecro, iustius nos id ip-
sum obicimus ei, qui cum sit in substan-
tia individuum unum, seipsum in septem
capita contrariis assertionibus dividit? mul-
ta quidem peperit olim monstra Aprica;
sed mirabiliora nunc parit monstra Ger-
mania: quid enim monstrosius quam in
uno cucullo residere tot capita, inter sese
tam contraria atque dissimilia? quid ad
hæc Janus bifrons? quid Geryon triceps?
quid Cerberus trifrons? fabule sunt poe-
tarum & iocosa fragmenta: at septiceps
cucullus, immo cucullatus iste draco noster
nimium vero ac serio septem capitibus Ger-
maniam confudit, ac pessimis veneris le-
thaliter afflat atque corrumpit. Quis an-
tea vidit, queso, tale usquam portentum?
Et infra: In veteri Christianismo mul-
titudinis credentium erat cor unum & a-
nima una: in novo autem evangelio Lu-
theri dissecat cor & caro una in corda
& capita multa, ut non solum diversi di-
versa sentiant, sed & unus arroget sibi
sensus & capita multa, &c. Nos quidem
breve iter septem elucimus, qui invite ac
gravi cum radio nauisæque Lutheri libros
legimus. At si quis plura in eis deside-
ret sive monstra sive capita, modo excu-
riat ac perlestat paulo diligentius, inve-

niet proculdubio multa & plura & mira-
biliora, & ea quidem usque adeo absur-
da, impia, blasphema, ut homo pius ac
timoratus neque lingua eloqui, neque men-
te cogitare atque revolvare sustineat.

Ad conciliandum (a) Lutherane sectæ
patrocinium antiquitatis concitandum-
que in catholicos Germanicæ plebis o-
dium, Joannes Agricola poeticus theo-
logus, & sacerdos non unctus, ut ipse-
met gloriatur, scilicet non consecratus, (b) Sur.
sed commentitius (horrendum enim, id
divinæ vindictæ genus in se traxerunt
Germani, observat Surius (b)), ut qui ab
Ecclesia calicis, quem sibi per invidiam
præreptum a sacerdotibus ajebant, cupi-
ditate desciverunt, sacerdotes fictitios sint
nacti, qui pro corpore & sanguine Chri-
sti panem pistorum & vinum popinale
porrexerint) edidit (c) quandam Joannis
Hus hæresiarchæ concilii Constantiensis
jussu exusti historiam in quadam biblio-
theca repertam, cujus auctor incertus
omnia præfens viderit: in cujus præfa-
tione impius ac blasphemus Agricola
eundem Joannem Hus probum Dei ami-
cum, concilium vero Constantiensis sy-
nagogam antichristi vocat. Cæterum ea
ipsa historia, parum Lutheranis, inquit
Cocleus, conducit; nam eos articulos, quos
ipse maxime affirmant, Joannes Hus & in
ecclesia Constantiensi ante degradationem
sui, & foris in campo supplicii sui
locum publice coram omnibus negasse refer-
ret in historia illa: non est igitur quod
de ea historia gloriantur Lutherani.

XI.
(a) Cocl.
in act. &
script.
Luth. hoc
ann.
(b) Sur.
in com-
ment.
Luthera-
ni dum
calicem
affectant
se usu Eu-
charistie
privant.
(c) Cocl.
ubi sup.

Joannes porro Agricola ut parem ac
reliqui hæresiarchæ gloriam æmularetur,
Antinomorum, ut refert Ulembergius,
(d) sectam condidit nefandissimam, de
quibus hæc tradit Petrus Cratepolius (e):
Antinomi quasi legem spernentes, sive
eam impugnant, vel legi divinæ contra-
rii adeo efferunt evangelium, teste Sta-
philo, ut affirmant legem Dei prorsus in-
utilem, & neque ante neque post iustifica-
tionem necessariam esse, hominesque evan-
gelicos non obligari ad bona opera divinæ
legis. Apud istos hæreticos tanta est va-
rietas, tanta confusio & doctrina incon-
stantia, ut tot existant fere factiones, quot
capita; tot prope hæresiarchæ, quot secta-
rii; alii namque sunt Lutherani, alii se-
milutherani, alii antilutherani.

Joannes
Agricola
Antino-
morum
princeps.
(d) Ulemb.
in vir.
Luth.
(e) Cra-
tep. in
Antin.

Horum hæreticorum decalogum asper-
nantium sophistica duo erant præcipua:
primum quod sufficeret credere: secun-
dum quod vetus lex abrogata esset, quod
dixisse eos constat ex Joanne Fabro, qui
Lutherum & Melancthonem in lustratione
Saxonica ita hanc palinodiam canentes.
Debent predicatorum decem præcepta sapere
ac

XII.

(a) Jo. Fab. in cens. wis. Sax. c. 5.

Prædicare incipit Lutherus bona opera.

Palinodia impositio- nis.

Corrupta juvenus amplectitur avide heresim. (b) Sur. in comm. an. 1538. XIII.

(c) Herm. de Kerf. l. 1. c. 9.

ac diligenter predicare; his verbis superiori anno perstrinxerat (a): Si ego rusticus in Saxoniam fuisset id temporis cum suo aequali Lutero lustrationem habuit, ac ad me venissent, ego canes domesticos in eos irritassem, his verbis illis obvians: Aspice tu Melancton, ac tu Lutere, quod tandem nos abducis. Quod os, aut que tibi frons est, ut ad me venire, aut bene longo sermone de bonis operibus disputare ausis, cum tamen prius in tuis locis communibus ac aliis lucubrationibus aliter ac longe diversius scripseris, nempe quod tantum credere debeam? Quid mihi nunc loqueris de decem præceptis, cum apud Christianos esse tantum novem prius affirmaveris? nam in veteri testamento etiam si decem sint, in tabulis Moysi, dixisti tamen esse easdem tabulas antiquatas ac fractas, atque ita, ut in novo testamento plus novem non sint, ac reperiantur. Cum etiam Lutherus palinodiæ suæ adjecisset hæc verba: Vociferantur quidam, bona opera nihil mereri apud Deum, adeo ut longius satius fuisset, ut homines ad bona operanda compellerentur, quam ut acres illæ dissertationes observarentur. Verum enim est, quod Deus propter promissionem suam magis quam propter opera nostra benigne nobis facit; opera tamen bona sicuti Deus præcipit sic fieri opus est. Ad quam Lutheri aliquantulum respicientis palinodiam Faber de prædicto Joanne Agricola Islebienti, qui opera bona conscripto libro pestifero damnarat, subjecit: Semper ita, mi Lutere, animatus fui, sed Islebius tuus Spira in me nescio quid scripsit, cum ita publice in concione sensissem: omnia enim in unicam fidem bonus ille vir ponebat: cum enim ego evangelium de D. Magdalena ad amorem ac bonorum operum rationem interpretatus fuisset, perperam sentire me existimavit: nunc vero compello quod ego quidem tuo iudicio non ab causa decidi, verum litrem ac rem ipsam, de qua disceptamus obrinui, &c. Placuit adeo juventuti petulanti Agricola bona opera improbanti exitialis doctrina, posthac ingentes motas de his concertationes audituri sumus quamquam ipse Joannes Islebius errorem suum Lutheri hortatu damnasse feratur. (b)

At præpotens Deus, inquit Surius, novis in dies emergentibus hereseon & scelerum portentis nova adhibebat flagella; invexit nimirum hoc anno novum morbi genus, quem sudorem Anglicum dixere, quo paucarum horarum spatio correpti vitam cum morte commutabant: de quo inter alios Hermannus et Kerfenbroch in Monasteriensi historia ms. hæc enarrat (c): Lethalis ille sudor (quem Anglicum

nominabant) anno MDXXIX. totam Germaniam subita ac immensa hominum strage pervadens, intra viginti quatuor horas correptos aut suffocavit, aut sine vitæ dispendio pristinae sanitati restituit: qui tantum terroris omnibus impressit, ut vivi adhuc integra valitudine fruentes ambulando se mori profiterentur. Cum autem hic morbus tantopere grassaretur, ac plurimos passim corripere, sternebatque; sacerdotum vero cum sacramenta decumbentibus administrarent exiguus esset numerus, in tanto hi [necessitate sic postulante] suere honore & veneratione, ut numina eos terrestria esse putares. Nihil certe hoc universale Germanie malum, & incolarum afflictio aliud nobis prædixit, quam majoris mali magnitudinem, & religionis avitæ everisionem paulo post futuram: nam eo nunc res devenit, ut hi, nempe sacerdotes, vix cum agasibus & vilissimis homuncionibus conferantur; immo hominis vix appellatione digni habeantur, sed lupi ac hominum seductores appellantur; quos tamen Christus lucem mundi & salem terræ nominare non dubitavit. Profecto hæc sunt illa tempora, quibus salem infatuorum ab hominibus conculatam iri Christus prædixit. Quemadmodum igitur sudor ille luthericus instar præcipitis fluminis totam Germaniam ab ortu & meridie in occasum & septentrionem pervasit, omnesque pagos & urbes funesta clade terruit; ita quoque nova religio, omnes ceremonias antiquas cum bonis operibus damnans, per quosdam cucullatos & scidifragos erroneos, paphiosque mystas cum plebis applausu recens inventa, primum in civitates orientales ac australes celeriter detronavit, & inde tandem has nostras Westphalicas urbes non sine luctifico motu percurrit.

De eodem morbo epidemico hæc Sabellici continuator memorat: Immanes erant pueri, & senes ab hoc malo. Qui media ætate essent, aut non multo infra hanc, hi incidebant in morbum, prandentes, dormientes, comestantes corripiebantur hæc pestis. Tantum malum erat, ut ipsi medici faterentur se nescire quid esset. Tales morbos Deus in iram sceleribus nostris provocatus immittere solet: pie autem fecerimus, si hanc calamitatem suis quisque peccatis imputaverit, & fructus penitentia dignos fecerit: placatur enim Deus innocentia, veritate, castitate, fide, continentia. Quare stolidè agunt homines: cum Deus vitis hominum exacerbatus insusmodi mala immittit, nos culpam in alia reiicimus, & ut canes solent projectum mordemus lapidem, non attendentes ad eum, qui projecit. Antuerpiæ tridui spatio quadringentos & amplius is morbus

Flagello divino percussus populus.

Sacerdotes tunc habitu in summo honore.

Deinde contempti. Prædictio Christi de sale infatuato tunc illustrata.

Ex vitio hæresis progenita.

Sudoris anglici natura.

(a) Auder. Miræus in Chron. Librata Antuerpiæ divinitus. XIV. (b) Tilman. Bredon. bac. l. 7. collat. c. 27.

Cæleste vitium de Lutherana damnatione.

(c) For. in lib. de hæc. min. d. 1. c. 1. p. 10. Jo. de Coc. in l. 1. c. 6.

bus extinxit. Itaque confugisse referunt Antuerpienses (a) ad divinum auxilium; & cum solemnibus supplicationibus senatus populisque decrevisset die archangelo Michaeli sacro subito malum evanuit; cujus beneficii memoriam anniversaria supplicatione colunt.

Apud Batavos monialis, quæ extincta videbatur, divino nutu ad sensus reverfa testata est, se Lutheranos æternis inferorum pœnis addictos, vidisse (b): Anno MDXXIX. Delphis [quæ celebris est Hollandiæ civitas] in monasterio S. Annæ fuit sanctimonialis quædam vocata Anna Georgii nota filia cujusdam viri nobilis alterius provincie invita pene in idem monasterium intrusa, quæ cum annum ætatis ageret vigesimum quartum, in gravem incidit infirmitatem circa horam septimam vespertinam, ex qua exanimis facta est circa horam tertiam, jacuitque omnium vitæ alium sensum experta ad quartam horæ partem, tandemque sibi restituta graviter ingenuit, oculosque in priorissam coniciens ait: Charissima mater, ubi nunc fui? e quidem vidi scribas & pharisæos ardentes in barathro gehennæ: mater vero placidis sermonibus eam reprimere conabatur, existimans illam mentis impotentiam incurrisse. Respondit illa, se nulla mentis inopia laborare, sed plenissime sibi constare: Viditque, inquit, Lutheranos ardentes in abyssu inferni; cumque objurgaretur a quadam sorore astante, prohibereturque talia proloqui, illa non luculentiori voce subiunxit: Tunc, inquit, vis ut fileam? non eloquar solum, sed vociferabor & ejulabo, quoniam ab omnipotente Deo compellor hæc eloqui, vidique Lutheranos in profundis abyssi infernalis & quemdam jam dudum; hic Delphis defunctum, quem quidem ipsi nec viderat unquam nec noverat, sed quædam laica mulier lecto assistens eundem noverat. Vidi præterea, inquit, illam personam, quæ ut ab hac religione monastica deficerem, blandis perniciosisque suggestionibus pellicere conabatur tartareis ignibus mancipatam; sed gratias ago tibi, benignissime Jesu, quod perseveravi in hoc sacro instituto, tuum hoc est donum, non meritum meum, &c. Subdit author illam pluribus gravioribus oppressam morbis, effusus ad Deum piis precibus, feliciter effuisse.

Confirmavit etiam Deus hoc anno Christi in Eucharistia præsentiam, de qua concertans adeo hæreticos vidimus, conspicuo miraculo, quod Theodoricus Loer inter plura alia Bruxellis edita ita enarrat (c): Anno Christi MDXXIX. Elizabetha a Gerwen Buscoduci uxor Henrici a Geveren e puerperio tali elaudica- Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tionem contracta, ut non nisi scipionis aut baculi adminiculo vix aliquo proreperet, Bruxellas profecta est; postquam in publica processione, quomodocumque poterat, secuta esset venerabile sacramentum, perreperavit tandem & in templum ad venerabile sacramentum a supplicatione in medio ecclesiæ in altari repositum, coram quo magno desiderio, devotione, fiduciaque in genua procumbens, ex animo dominum comprecata est. Inter precandum sensit suas preces a Domino exauditas esse, oratque illi in oculis unum offerretur, ut appellaret. Exurgens igitur alacris & lætabunda scipiones suos exhibuit domino Sebastiano Michaeli apud D. Gudilam Saccellano ibidem hærenti ad recipiendas oblatiunculas: Heus tu, inquit, domine mi, hos tibi accipe scipiones, ego Deo gratias plane convalui. Sacerdos arbitratus mulierculam motæ mentis esse, profususque insanire: Mulier (inquit) dic, quæso, quid tandem novi tibi accidit? Domine, inquit, abhinc perpetuum sexennium non licuit absque scipionibus ambulare; at jam nunc, ut ipse coram vides, probe, incedo ambuloque. Cæterum ad continendos in fide orthodoxa Batavos ac Belgas Carolus V. Lutheri scripta flammis aboleri jussit (d), atque in errorem lapsis, si dicto die illum damnarent, veniam proposuit; pertinaces vero ac relapsos ultimo supplicio affici voluit.

Carolus Caesar suis fidelibus salutem. Ut omnes intelligant nos neque vitæ neque facultatibus aliorum inhiare, moti misericordia, & de speciali gratia consentimus, ut quicumque privatim seu etiam publice perperam de fide, de sacramentis, vel Ecclesiæ constitutionibus senserint, si penitentia ducti ante diem xxv. novembris apud primarium loci præfectum errores suos, & perperam facta ejuraverint, quod nobis & justitiæ hac ratione per omnia consuebuntur satisfecisse, salvo quod ante finem quindecim dierum sequentium a pastore suo, vel alio potestate habente doceant etiam se catholicæ Ecclesiæ reconciliatos esse; iis tantum exceptis, qui semel in gratiam recepti iterum lapsi sunt, aut qui in vinculis detinentur, aut quorum lapsus eorumque exigentiam. Datum Bruxellis xiv. die octobris anno MDXXIX.

Hoc anno solemnibus Germaniæ conventus Spira indicti sunt, ad quos Pontifex internuntium apostolicum legavit, cum in iis de Pannonia adversus Turcarum irruptionem defendenda tractandum foret: de qua re extant datæ ad Ferdinandum Bohemiæ & Hungariæ

Contracta mulier divinitus sanata orans ante Euch.

(d) Exc. ejus dec. typis Cus. Gand. an. 1559.

Lapsus venia data non relapsis.

XV. Spirenses conventus.

(a) Ext. inter brev. Clem. hoc ann. p. 70.

Quid in iis sancitum sit.

(b) Ext. apud Dolgast. to. 3. p. 494.

Regem septimo martii die literæ (a) : celebrati autem sunt ii conventus mense aprili, in quibus cum de religionis controversiis actum esset, sancitum fuit ut Pontifex de concilio œcumenico in Germania celebrando postuletur : vetitum abrogari missæ sacrificium ; eæ sectæ, quæ præsentiam corporis Christi in Euchari- stia negant, in Germania prohibetæ : in Anabaptistas adhiberi iusta legum severitas : tum nonnulla auxilia ad propulsandos Turcas Ferdinando Regi decreta hoc edito (b).

Ferdinandus Dei gratia Hungariæ ac Bohemiæ Rex infans Hispaniæ, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, &c. sacri Romani imperii vicarius, & nos Dei item gratia Balthasar episcopus Melitensis Con- stantiensis episcopus orator generalis, Fri- dericus comes Palatinus Rheni, dux Ba- variarum, &c. Wilhelmus comes Palatinus Rheni, dux Bavariorum, Ericus dux Brunsvi- censis, & Lunenburgensis, & Bernardus e- piscopus Tridentinus, a serenissimo & in- victissimo principe ac domino domino Ca- rolo V. electo Romanorum Imperatore in hanc urbem Spiram ad comitia deputati commissarii, &c.

Fatemur, & his mediantibus notum fa- cimus, cum sacra Cæsarea majestas domi- nus noster clementissimus, exigentibus sum- mis necessitatibus pro commodo sacri Ro- mani imperii, & in primis Germanicæ na- tionis honore & emolumento generalem conventum in hanc urbem Spiram indinif- set, ut de punctis quibusdam necessariis tanquam de disensione in fide Christiana, de via atque ratione resistendi Turcis, per expedita auxilia, de sustentando regimen- to imperii, & iudicio camerae, de aliis denique incumbenibus negotiis secundum cæsareæ majestatis indictionem, & instru- ctionem, &c. deliberaretur & constitu- eretur ; ipsius autem majestas propter gra- vissimas occupationes & impedimenta præ- esse conventui in persona non potuerit, & nos nomine suæ majestatis cum plenissima potestate & instructione delegaverit, quod nos ex plenitudine dictæ potestatis & man- dati cum electoribus principibus prælatis, comitibus, & cæteris sacri imperii stati- bus, qui frequentissimo numero præsentis comparuerunt, absentiumque legatis supra memorata & alia puncta diligentissima deliberatione consultavimus, & de singu- lis articulis unanimiter concordavimus ac decrevimus, ut ordine in hoc recessu se- quuntur.

XVI.

Primum quod ad disensiones in Chri- stianæ fidei articulis & causa sanctæ re- ligionis attinet ; cum in omnibus fere ha- tænus celebratis comitiis, ac in his ipsis

vigenibus de tollendis ac componendis il- lis diligenter & accurate susceptæ & in- stituta fuerint deliberationes, nec tamen curando illi morbo remedium magis ido- neum aut efficacius ullum hucusque repe- riri & excogitari potuerit, libero ac totius orbis Christiani generali concilio in aliquo idoneo loco indicendo & cogendo, ac om- nes etiam imperii status sepissime ac sub- jectissime a cæsareæ majestate petierint & flagitarint, ut illud apud Pontificem quam primum promoveret & procuraret ; tan- dem vero electores principes, & imperii ordines ex cæsareæ majestatis instructione percepisse hoc consilium de cogendo libero ac generali concilio non tantum probari bonumque videri cæsareæ majestati, ve- rum etiam ipsam apud Pontificem primo quoque tempore pro viribus procuraturam ac promoturam illud, & ut utriusque pariter suo ac Pontificis nomine per impe- rium indicatur effecturam esse.

Experi- tum con- cilium a principi- bus.

Hac audita de concilio libero & gene- rali indicendo & cogendo prompta, ac cle- mentissima voluntate, electores principes, ac imperii status rursus legationem ad cæ- saream majestatem misisse, subiectissime oratum, ut miserum & tumultuosum im- perii statum respiciens, ac gravissimas Ger- manicæ nationis miseras perpendens, ipse tanquam supremus Ecclesiæ advocatus & Christianæ religionis propugnator strenuus eam rem, quæ moram ferre non queat, clementissime promoveret, atque adeo ef- ficeret, ut primo quoque tempore, post pro- mulgatum hoc decretum liberum ac gene- rale concilium intra annum indiceretur, ac deinde elapso anni seu sesquianni spa- tio ejus fieret initium, locusque idoneus, utpote Merum, Colonia, Moguntia, Ar- gentoratum, vel alius magis accommodus significetur, ut Germanorum in Christia- na religione voluntates vicissim coalesce- rent & consentirent, ac vigentes in Ec- clesiâ similitates & discordiæ componeren- tur & tollerentur.

XVII.

Quod si vero aliis intervenientibus Pon- tificis impedimentis concilium tempore con- stituto ac præfinito successum nullum ha- beret ; cæsareæ majestas nihilominus om- nium imperii ordinum, ac aliorum etiam quos ei interesse necessitas postulare, ge- neralem congregationem loco & tempore constituto ac præfinito indiceret, & pro- pria persona, quæ plurimum prodesse pos- set ejusmodi conventibus præsto esse non gravaretur, eaque diligentia & studio rem omnem juvaret & promoveret, ut nulla longiori interveniente mora ac im- pedimento quamprimum ejus fieret ini- tium.

Temere principes Germani locum concilii designant.

Et cum in decreto superioris conven- tus

XVIII.

Ex inter- pretatio- ne teme- raria scri- pturæ in- gentia mala exo- riri agno- scunt.

tus Spivensis inter alios conscriptus & com- positus sit articulus, qui contineat, ele- ctores principes imperii, ordines, ac ab- sentium legatos communi sensu decrevisse se interea temporis, donec cogatur conci- lium, cum subditis suis de causis in edi- cto cæsareæ majestatis in comitiis Worma- rianis promulgato comprehensis & ex- pressis ita acturos, ac ita se gesturos, at- que exhibituros esse, quo facti sui proba- bilem rationem Deo simul & Cæsari quo- que reddere queant ; nunc vero ille de- creti articulus sinistra depravetur inter- pretatione, & ad omnis generis absurda ac nova dogmata defendenda & excusan- da detorqueatur, ne hoc malum inundet, serpatque longius, sed plures defectiones, seditiones, dissidia, atque alia incommo- da vitentur & præcaveantur ; nos cum- aliis electoribus principibus, prælatis, co- mitibus, atque imperii ordinibus, re diu- multumque deliberata, ac bene pensata, tandem conclusionibus & decernimus, ut illi, qui hactenus dicto cæsareæ majesta- tis edicto Wormatiensi obedientiam præ- stiterunt, in posterum etiam idem faciant, ac subditis etiam suis, ne quid contra- audeant, injungant : quod cum apud eos, in quorum ditioribus nova nata & spar- sa est doctrina, sine gravi turba, magnis tumultibus, atque periculis obtineri faci- le & mutari non queat, in posterum ta- men summa diligentia & cura, ne quid immoveretur usque ad futurum concilium, in quantum fieri potest præcaveatur.

XIX. Damna- tus Zuing- lianif- mus.

In primis vero illa doctrina, quæ veri corporis ac sanguinis Christi sacramentum elevare & oppugnare videtur, intra Ger- manicæ fines à nullo recipiatur, neque pro- concione ullo in loco populo proponatur ; missa non abrogetur, aut tollatur ex Ec- clesiâ. At nullæ in eisdem Zuingianos, qui inter vim catholicis coeperant ne sacra audirent, decretæ pœnæ ; nec de Basilienibus sacrilegis sumptum suppli- cium ; sed festam & impietatem non- probasse fat fuit, quam admodum inva- luisset tradit Cocleus : Zuingliana enim factio & apud Helvetios & apud pleras- que urbes imperiales Argentinam, Constan- tiam, Ulmam Augustam &c. Lutheranor- um secta jam prævalebat. Cum etiam non multis ab hinc annis novum quoddam do- ctrina genus Anabaptisticum vocitatum cum omnibus legibus prohibendum & damna- tum, tum veterum etiam conciliorum au- thoritate rejectum & explosum contra cæ- sareæ majestatis edirum mandatum publi- cum in dies latius propagetur & firmiores radices agat, cæsaream majestatem ut & tanto malo ac inde secuturis incommodis in tempore convenientem medicinam face- Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ret, pacem & tranquillitatem per omnes imperii fines constitueret & confirmaret, diplomate huc illuc dimisso, ac ubique ter- rarum evulgato, ordinem & constitutionem imperio profuturam facere voluisse hac ver- borum sententia & summa, ut omnes Anabaptistarum & Anabaptizatorum utri- usque sexus personæ, quæ per ætatem de- rebus judicare possent, morte multarentur, sive id igne, sive gladio, aut alio mortis genere pro conditione personarum, etiam sine ulla precunte spiritualium iudicum in- quisitione fieret, nec ulla in ejusmodi pu- blicæ pacis & tranquillitatis turbatoribus sectarum magistris & absurdarum opinio- num antesignanis erroribus & seditiosis, ac nominatim Anabaptismi assertoribus & defensoribus, aliisque pernaciter in con- cepta opinione perseverantibus, vel in er- rorem relabentibus, & iterum apostatan- tibus coercendis & puniendis adhiberetur epichia, sed cum illis iuxta hujus constitu- tionis & edicti tenorem ac summam stri- cto ageretur iure : cum aliis vero, qui vel propria moti conscientia, vel ab aliis ad- moniti & de meliori doctrina edocti se- errasse sponte faterentur, errorem revoca- ne & pœnam ob receptum & defensum, illum subire, ac culpam deprecari parati essent, levius pro conditione status, perso- næ, dignitatis, ætatis, aliarumque cir- cumstantiarum ageretur. Ne etiam quis eo audacia & dementia procederet ut postha- bito mandato divino & Christiano filios suos parvulos a baptismo arceret. Huic ve- ro mandato, qui se pertinaciter oppositu- ri, & parvulorum baptismo vim omnem detracturi essent, illi & in numero Ana- baptistarum haberentur, & cæsareæ ma- jestatis constitutioni subjacerent : sed qui- bus ex circumstantiis supranominatis pœ- na esset mitigata, illi nec deportarentur aut relegarentur alio, sed suo quisque in loco, & sub magistratu legitimo arresta- tus maneret, qui sedulo & diligenter ne denuo deficerent providere deberet.

De Ana- baptistis compr- mendis.

Ignem vel ferro tolli iussi.

Constitu- tæ in eos pœnæ qui filios bap- tismo initiari præce- mitte- rent.

XX.

Mandarum etiam illud monuisse, ne quis ob anabaptismum fugitivos, & ex- ulantes in tutelam & clientelam suam, reciperet clandestinam, eos sustentando & defendendo, sed magistratus ille, sub cu- jus jurisdictione exules & fugitivi illi de- prenderentur, quamprimum de re cer- tior factus esset, iuxta cæsareæ majestatis mandatum severe in eos animadverteret, sub pœna proscriptionis & anathematis : quam cæsareæ majestatis constitutionem & ordinationem nos, & electores principes, prælati, comites & ordines per omnia com- muni & unanimi consensu certam ratam- que habemus nostris etiam exemplis, quan- tum ejus fieri potest diligenter & sedulo eam confirmaturi. N 2 Ad-

XXI.

Addita etiam sunt leges, ut evangelium, sanctorum patrum interpretationibus a concionatoribus explicaretur, atque in typographos qui famulos libellos vel nova & haeretica dogmata excuderent typis, poena constituta: tum mutua inter principes concordia imperata, verumque ne quis alterius subditos in clientelam acciperet, Interiectisque nonnullis de seditionibus, intestinisque bellis in ipso exortu extinguendis, de Turcica expeditione haec decreta sunt.

XXII. De Turcis coercendis actum.

Deinde quod ad expedita auxilia contra Turcas attinet, cum ex instructione caesarea constet Turcam summis opibus nisi in eam intentionem ut hoc verno tempore regnum Hungariae, & inde totam Christianitatem omnibus viribus adoratur & oppugnet electores principes, prelati, comites, & caeteri ordines, reputantes qualiter Turca anno MDXXVI. proxime praeterita Hungariam cum maximis copiis ingressus victoriam obtinuerit, & potiore ejus partem cum urbibus, castris, & munimentis versus Hungariam & Germaniam occupaverit, & etiam nunc teneat, neque in Hungarorum potestate atque viribus esse, ut hosti tam potentissimo soli resistant, remque eo loci devenisse, ut nisi regno Hungariae auxilia adversus Turcam subministrantur, periculum sit, ne ipsum regnum Hungariae cum finitimis regionibus ac principatibus in dirionem suam redigat, & sic porro ipsam Germaniam aggrediantur; consideraverunt, & deliberate perpenderit pericula atque clades, quae si Turca iterum [quod Deus misericorditer avertat] victoria in Hungaros portatur & finitimas regiones popularetur, Germanicae nationis faucibus imminerent, & ex terrore pusillanimitatem plerorumque defensionem, quantum ea damni datae essent; ideo unanimi consensu decrevimus regnum Hungariae, cum Christianum sit, & inde reipublica Christiana, in primis Germanicae nationis, salus dependeat, non esse deserendum: quare quo expedita auxilia maturius copiosiusque suppeditari possint, nos & electores, principes, ac status concessimus, ut sesquiquarta trium mensium, & dimidia quarta sex mensium pedestris militis, & quatuor millia equestrum copiarum quae de promissa expeditione Romana adhuc supererant, & in bellum Turcicum reservata sunt, juxta matriculam Romanae expeditionis in comitiis Wormatiensibus factam, in pecuniam conferantur, atque una cum duabus illis quartis pedestrium militum in Hungariam aut finitimos principatus, ubicumque necessitas postulaverit, adversus Turcas mittantur.

Expositum imminens Germaniae periculum.

Ne autem haec expeditio inutiliter instituat, neque aliter aut alio, quam defensiva adversus Turcas, neque etiam prius quam ipse Turca certo constet in Hungariam, aut finitimos principatus Germanicae nationis cum exercitu irrupisse, cum electoribus ac principibus in recessu Estingensi comprehensis actum nunc est in hoc conventu, ut celeres atque exploratores subornent, ex quibus de Turca veritas ac proposito certiores reddi possent, & quidquid unus ex sex illis electoribus & principibus inaudierit, resciverit, ac didicerit, ut is caeteris id commode ac mature significaret, qui ubi existimaverint Turca intentionem ita comparatam esse, ut necesse sit ad eam inhiendam auxilia mitti in Hungariam, hoc casu ipsi cum quatuor regimentis consiliariis per se, aut ad Regis Hungariae pecuniam, quae de duabus quartis partim soluta est, partim in hac exactione pendetur, ab eo cui tradita est petendi & accipiendi capitaneos atque milites equestres pariter ac pedestres, prout cum Rege Hungariae poterunt convenire, aut ipsismet e re esse videbitur conscribendi, ac conducendi, & ad Regem Hungariae mittendi potestatem habeant. Et paulo post.

In primis autem unanimiter concordatum est ut, si contingeret Turcam non in Hungariam, sed in Poloniam, Saxoniam, aut Brandenburgium irruere, tum electores Saxo ac Brandenburgium caeteros quatuor principes Austriacum, utrumque Bavarum ducem, & Augustanum episcopum cum quatuor regimentis consiliariis juxta recessus Spira & Estingae factos Ratisponam evocandi jus haberent. Si vero Turca in Austriam aut Bavoriam cum exercitu suo tenderet, ut Austriaco Bavaris atque Augustano electores Saxonem & Brandenburgium cum quatuor regimentis consiliariis Augustam evocandi jus esset: qui sex electores atque principes cum quatuor illis regimentis consiliariis potestatem habebunt conducendi idoneos capitaneos, & dictam pecuniam in bellum Turcicum, ut supra relatum est, pro rerum locorumque necessitatibus dispensandi. Adjecta sunt alia de conficiendo in militum stipendia erario, deque civilibus caeterorum principum bellis sedandis implorandisque eorum suppetiis additum.

Praeterea nos & electores, principes, prelati, comites, & ordines de continuatione belli Turcici diligenti consultatione habita videmus non tantum opus esse his expeditis auxiliis ad resistendum Turcarum irruptioni, sed multo magis quibus modis, quibusque viribus & idem possunt repelli, & ea, quae jam aliquot annos occupaverunt, ac possident in Christianorum potestate

XXIII.

XXIV. Ut conscribendus sit exercitus si Turca in varias partes irrumpat.

XXV.

Lutheranorum conspiratio in gratiam Turcarum. Protestantium origo.

Protestantes concilium poscunt.

Idem spernunt concilia oecumenica. Eorumdem fraudes.

Sueciae Rex cur etiam poscerit concilium. Cur discesserit legatus.

Quid protestantibus a Carolo V. responsum.

redigi, tandemque Christiani a crudelitate hereditarii istius hostis tui securique reddi, &c. Datum in sacri imperii civitate Spira xxii. aprilis anno a nativitate Christi MDXXIX. In margine autem huic edicto apud Dolgastum haec adjecta sunt: Contra hoc decretum die xix. aprilis statim protestati sunt Joannes elector Saxoniae, Georgius marchio Brandeburgensis, Ernestus & Franciscus duces Lunenburgenses, Philippus Lanegravius Hassiae, Wolfgangus princeps Anhaltinus: quorum protestationi communicato consilio junxerunt se civitates Argentina, Noriberga, Ulma, Constantia, Reurlinga, Winsheimium, Meminga, Lindavia, Campodunum, Hailbonna, Isna, Vaisseburgum, Norlinga, Sanctigallum. Et haec est prima origo nominis Protestantium. Ita illi in Germaniae perniciem conjurarunt, cum ab ipsis auxilia contra Turcas in Pannoniam irruentes poscerentur. Carolus vero V. obstupuit tot ac tantos hostes a pseudomonacho haereticum, in quem damnatum ab Ecclesia ferrum dirringere contemperat, fuisse concitatos, a quibus Austriaca profapia gravissimis bellis ac proditionibus affligenda, erat didicisset: que serius eos, qui suave Ecclesiae jugum excutiunt, etiam regium jugum, cum primum viribus valuerint, excussuros.

Ut porro honestis fucis conjurationem Protestantes colorarent, petiere a Carolo V. ut concilium liberum in Germania pro tollendis religionis dissidiis celebraretur, non quod illi, utpote conciliorum irrisores, concilii decretis parere vellent, qui si oecumenica concilia libera etiam in Germania celebrata, nempe Constantiense & Basileense admisissent, Lutheri & Sacramentatorum haereses utique damnarent; sed ut specie concilii contra veterem morem congregandi, in quo ipsi judices sederent, catholicos opprimerent. Ita refert Magnus, Gustavum Sueciae Regem urisile Joannem Gothum archiepiscopum Upsalensem qui pro religione in Suecia afferenda primum ab Hadriano creatus sedis Apostolicae legatus fuerat, deinde a Clemente VII. confirmatus ut concilium totius Sueciae episcoporum pro sedandis fidei controversiis celebraret; sed illum, cum praesentiret concilium illud liberum non futurum, sed oppressum iri a Rege haeretico, discessisse.

Porro Carolus V. Saxoniae duci & conciliariis respondit, sibi & reliquis principibus animae suae salutem & conscientiae tranquillitatem non minus esse curae, quam illis; nec minus optare concilium, quam illi optent: quod tamen concilium

videri possit non admodum necessarium; si modo quae communi voluntate atque consensu decreta sunt valerent; si edictum, quod Wormatiense communi approbatione editum erat, ad exitum perductum fuisset: nec licere paucis id rescindere, quod major & sanior ordinum pars sancivit; neque eo tempore, quo Turca Germaniae immineret, dissidere debuisset; neque oblitere quominus Ferdinando fratri auxilia contra Turcas subministrarentur. Cum vero jam tandem agnosceret Caesar quanta diligentia nascentes haereses excindenda essent, adversus Anabaptistas, omnium haereticorum scelestissimos capitalem hanc sententiam, de qua mentio facta est, promulgavit (a).

Carolus V. Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, Rex Germaniae, Dolgast, Hispaniae, utriusque Siciliae, Jerusalem, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, &c. omnibus & singulis nostris & sacri imperii electoribus, principibus ecclesiasticis & saecularibus prelatibus, comitibus, baronibus, dominis, equitibus, nobilibus, capitaneis, provinciarum praesidibus, vicedominis, advocatis, praefectis, administratoribus, officialibus, consulis, iudicibus, senatoribus, civibus & communitaribus, omnibusque aliis nostris & imperii fidelibus in quacumque dignitate statu aut conditione existant, nostram benevolentiam gratiam & omnibonum.

Reverendissimi & reverendi, illustrissimi dilecti amici consanguinei & affines, electores & principes illustres, generosi, nobiles, spectabiles, venerabiles dilecti fideles. Quamquam jure communi ordinatum ac provisum est, ne quis, qui semel Christiano ritu baptizatus est, vel ipse iterum rebaptizetur, aut aliorum baptismum illicita usurpatione geminet, & cum maxime Imperatoris constitutionibus poena capitis sancita est tam in eum, qui anabaptisma fecerit, quam qui in se fieri passus est, eaque initio proxime praeteriti vigesimi octavi e minori numero, vobis omnibus ac singulis ex officio, quo caesarea dignitate potimur, ut supremus advocatus ac defensor sacrae Christianae nostrae fidei publico mandato districte praecipimus, ut subditos omnesque alios, qui ad vos spectant, ab illo nuper orto errore ac secta anabaptismi, ejusque turbulenti, perditis, ac seditionis sectatoribus tam vestris mandatis, quam orthodoxorum praedicatorum concionibus avocetis, fideliter ac severiter eos admonentes de humano supplicio, quod in tales constitutum, & invariabili ira divina, quae talibus in aeternum expectanda est. Praeterea in eos, qui tale peculiare crimen commisisse detecti fuerint, de-

(a) Ext.

apud Dolgast. 155.

XXVI.

Caroli V. contra Anabaptistas literae.

delati, & comprehensi iure ac legibus pœnaliter vindicari pro culpæ qualitate; neve negligentes sitis in puniendo tanto crimine, quo futuris malorum periculis, quæ exinde suboriri presagiuntur, in tempore occurratur; tamen quotidie comperimus spreto iure communi nostroque publico mandato, veterem illam & ante aliquot centum annos vetitam atque damnatam sectam Anabaptistarum longius longiusque serpere, & magis in dies invalescere. Cui malo, & exorituris inde periculis, ut prævenientes caveamus, pacem & unitatem in sacro imperio conservemus; omnes etiam disputationes & ambiguitates, quæ super pœna Anabaptistarum moveri possent, tollamus, renovamus omnes priores constitutiones casareas desuper editas, nostrum quoque publicatum illud mandatum; ordinamus enim, statuimus, & declaramus de casarea potestatis plenitudine ex certa scientia, volumusque ut omnes & singuli Anabaptista utriusque sexus, & qui fecerunt anabaptisma, & quibus persuasum sit [si tamen criminis per artem capaces sint] supplicio ignis, gladii, aut similibus, pro meritis personarum, etiam non præhabita ecclesiasticorum iudicium inquisitione, percellantur.

Pœnae ignis & gladii in eos constituta.

Et prædicantibus quidem authoribus circumvagantibus, seductoribus, & seditiosis concitatoribus dicte Anabaptistarum sectæ; item eis, qui obstinate in errore perseverant, & qui iterum in eum relabuntur nulla omnino pœna gratia faciendâ est; sed rigide secundum tenorem huius nostræ constitutionis adversus eos procedatur. Qui autem errorem sive sponte, seu aliorum instinctu & admonitione consententur eum revocant, pœnitentiam quoque dignam facere prompti sunt, & pœnam deprecantur, illis magistratus pro qualitate dignitatis eorum conditionis atque ætatis aliarumque circumstantiarum gratiam facere potest. Volumus etiam ac iubemus, ut quisque liberos suos iuxta ritum, mores & ceremonias Christianæ Ecclesiæ in infanti ætate sacro baptismate tingi faciat: quod qui facere contempserit, & infantium baptismata non necessarium esse duxerit, is si eo in errore pertinaciter hæere perseveret, tanquam Anabaptista pœna in hac constitutione comprehensæ subiciatur. Nullus autem eorum, quibus superscripto modo gratia facta esset, in alias terras relegatur, aut exilietur; verum adigantur potius & astringantur a suo magistratu, quod in eorum ditione volint persistere, qui porro operam dabit, ut in eos diligenter advertatur, ne rursus relabantur. Similiter nemo alterius subditos aut cognatos, qui prædictis de causis e magistratus sui ditione su-

gerint & excesserint, receperit, defendat; teneat, aut foveat; sed mox ipse magistratus, sub quo fugitivus latet, simulatque crimen eius rescierit, adversus eundem fugitivum iuxta tenorem huius nostræ constitutionis districte procedat, neque ulterius apud se esse patiatur, pœna banni multando eum, qui contrarium huic statuto tentaverit. Mandamus igitur & imperamus omnibus ac singulis in quacumque dignitate, statu, aut conditione consistatis, per sacramentum, quo nobis & sacro imperio vadati atque obligati estis, & ut gravissimam nostram imperialem animadversionem evitare cupitis, ac volumus, ut omnes singulique hanc nostram constitutionem de Anabaptistis districte atque firmiter in omnibus eius punctis observetis, secundum eam iudicetis, agatis, & irremissibiliter exequamini, vosque ipsos ita obtemperantes & obsequentes ostendatis, uti deberis & necessitas ipsa postulare videretur, quemadmodum vos facturos certissimo persuasum habemus, & conservabitis nostram severam voluntatem. Datum in nostra & imperii civitate Spira XXIII. die aprilis anno natiuitatis Christi MDXXIX. regnorum nostrorum Romani X. cæterorum vero omnium XIII. Lege in Anabaptistas actum fuisse memorat Joannes Faber (a), eosque a dæmone occæcatos infelicesque supplicium interitio vultu pertulisse, dæmonumque martyres factos: Quam primum, inquit, sathanas ingressus est proditorem illum Judam escariozem, nullum ocium sibi desumpsit, nunquam quievit, donec ipsum ad laqueum adigeret; ita etiam hodie miro artificio utitur erga Anabaptistas, quos semel ob tam nefandas ac abominabiles hæreses obsessos lætos ac gratulabundos ad supplicium ac cruciatum pertrahit: nec mirum, cum draco ille dolosus nunquam mutetur, sed semper ad ingenium illud ingenitum redeat, ac per insidias suas humano generi illudat.

(a) Jo. Fab. in lib. de sacrificio missæ & sacerdotio nove legis.

Anabaptista ad supplicia ruunt.

Animadversum ideo est in Anabaptistas, cum non modo catholicis, verum etiam Zuinglianis & Lutheranis exoffensent; de quibus hæc habet Joannes Coelæus (b) de his Spirensibus conventibus loquens: Anabaptista occultis per diversa loca conspirationibus non minus utrique sectæ, quam ipsis catholicis de violenta eruptione, ac terribili sævitia suspecti erant. Inter alia dogmata non gerendum a Christiano gladium docuerunt; statim tamen atque convaluisse secta gladios in infantes latronum more districturi, quorum articulos ita recenset Joannes Faber (c): I. Nemo Christianus gladium gerere, nemo cum magistratu esse, aut potest aut debet ex illo Luca: Reges gentium dominabun-

XXVII.

(b) Coc. in act. & scrip. Luth. Sur. in comm.

(c) Jo. Fab. in opusc.

Alia Anabapt. dogmata.

buntur illis; vos autem non sic. II. Juramentum facere nemo debet magistratu iubente. III. Ad civiles defensiones & reipublica curam magistratu non obtemperandum. IV. Qui eorum hæresis & secta non sunt, eos hædos nominant stantes ad sinistram. V. Cathedram Moysi penes neminem esse, nisi penes ipsos; neminem præterea vocarum. VI. Verarum ne quis sui ordinis verbum Dei auscultatum nostra in rempla accederet, ubi imagines sanctorum collocatæ colerentur; sed in eorum tantum conventibus evangelium cognosci voluerunt. VII. Qui eorum in ordine ac secta non sunt, eos pro damnatis habent. Sunt etiam in iis, qui omnia communia esse volunt. Pergit Faber: Hos omnes articulos ad tumultum & bella demonum actu compositos apertissime scripturæ adversari demonstravi in primis ex D. Paulo ad Romanos ubi ait: Omnis anima subjecta sit potestatis sublimioribus ac magistratu; neque enim est potestas nisi a Deo, omnis autem potestas ita ordinata est a Deo, ut qui repugnet magistratu, Dei repugnet ordinationi. Et auctoritatibus cumulatis addit: Ferri error iste non potest Catbaptistarum, magistratum potestatemque omnem e medio tollentem, quod Christus effugerit Rex esse cum diceret Lucae XXII. Reges gentium dominabuntur illis; vos autem non sic. Hoc servatoris nostri dicto profani principes ac primores facile passi sunt ad impugnandum sacerdotum jurisdictionem, ac potestatem quosdam abuti: hoc gratum illorum auribus pabulum fuit. Atqui nunc iuxta taliane temeritatis sue pœnas dant, cum vel Christo vel gladio, ac magistratu sese abdicare, si horum rationibus autem præbeant, necesse habent. Confutavit dein singulos alios articulos adeo absurdos, ut eos indicasse, confutasse sit: cumque illi cæteros appellarent hædos, Joannes Faber caninas eorum spurcitas biennio ante Apocellæ exercitas ipsis expugnavit. Porro contra Lutheranos multo minus quam adversus Zuingianos quidquam constitutum est, cum illi Joannis ducis Saxonie & Philippi Lantgravii auctoritate niterentur, adeo ut ad hos conventus Joannes princeps elector secum duxerit Philippum Melancthonem hæresarcham: qui datis ad Ferdinandum Regem literis affirmavit, nullum eo tempore gravius esse crimen, quam non amplecti genuinam religionis doctrinam; ita Lutheri ac sua deliramenta stulte appellabat: viros vero probos veteris & incorruptæ religionis propugnatores scyphantans dixit, qui principes ubique concitarent. At Ferdinandus etfi serpentino sibilo aures obtur-

Ut politici fræna laxarint hæresi.

Laxatæ Lutheranis male agendi habenæ.

bat, impune tamen grassari Lutheranam hæresim permisit, ut contrahere auxilia ab impiis posset: Necessitate, inquit, Coelæus, cogente consensit in publicum decretum, quo unicuique, quantum ad fidem & religionem attineret, liceret sic agere ac statuere, ut de factis suis sciret & Deo, & Casari rationem reddere. Ut porro difficillimo hoc tempore tutum non erat Ferdinando Regi Lutheranos hæreticos armis contundere, ita potuerat superioribus annis ipsos compellere, ut ad officium redirent; sed ob politicas causas eosdem tolerarat, quos tolerasse nocuit; didicitque suo malo nunquam recte politicam rem divinæ anteferri: qui enim liberata hæresi Germania, ingentem crucesignatorum exercitum veteri more non ad tuendam modo Hungariam, sed ad ipsam Turciam invadendam cogere potuisset, frementibus undique sectarum furiis, ac principum divisis animis, nullas validas copias colligere potuit, quantumvis scelereum licentiam hæreticis permitteret, ut eorum feroces animos mulceret, quorum impietas eo proruperat, ut palam Christianum nomen Turcis prodendum, nec sumenda in hostes fidei arma variis sophismatibus & argutiarum fucis prædicarent: cujus exitialis persuasionis author erat Lutherus, uti ante ostensum est.

Ferdinandus sua commoda religioni præterit.

XXVIII. Ferdinandus & politicorum consilia illusa.

Negant Lutherani fumenda arma in Mahom.

Verum retractat illam anno superiori, quam etiam edito libro hoc anno revocare visus est aliquibus; de quo hæc Ulembergius (a): Scripsit paulo post alium tractatum de bello Turcico, quem Philippo Hassiæ Lantgravio dedicavit: permotum se dicit adeoque coactum, ut hunc librum in publicum emitteret, importunis amicorum quorundam cohortationibus, quibus vel hoc nomine lubentius cesserit, quod in Germania quosdam audiat inveniri furiles & ineptos concionatores, qui populum ab armis contra Turcam capiendis detortentur; quosdam vero ad eam insaniam proventus, ut dicant non licere portare gladium Christianis, vel politicum gerere magistratum: quin Germania populum adeo ferum & agrestem esse [semidæmones & semihomines eos vocat] ut non desint, qui Turcarum adventum desiderare videantur; argue hanc hominum impietatem & malitiam sibi queritur imputari, quasi fructus hic sit evangelii novi, quod in lucem ipse protulerit: quemadmodum & rusticanae seditionis irvidiam omnemque culpam ferre cogatur.

XXIX. Priora dogmata Lutherus abnegat. (a) Ulemberg. in Luth. c. 19. in fine.

Hæc in præfatione Lutherus, qui profecto sine causa de concionatorum importunis clamoribus & impietate populi queritur, cum hæc intemperies non aliunde, quam

Ut popu-
lum cor-
ruperit.

quam e scriptis ipsius provenerit. Et quidem si semidæmones sunt & semihomines appellandi, qui Turcam oppugnari nolunt qui Christianos interdiciunt usu gladii, qui Christianorum principum gubernationi Turcarum regimen anteponunt, certe Lutherus ipse semidæmon est, & semihomo, qui scriptis suis & impiis dogmatibus Germanos [populum sincerum & catholica religionis observantem antequam regio hæc eluvione hæresion fuit inundata,] in semidæmones & semihomines transformavit: scripsit enim ante annos aliquot, qui contra Turcas arma sumerent, eos Deo repugnare peccata hominum isto flagello vindicanti: scripsit Christianum nec gerere posse magistratum politicum, nec in iudicia cum quoquam contendere: scripsit Turcam Christianis principibus, quos moriones & in rabiem actos nebulones appellat, meliorem esse & iustiorum. Quid mirum igitur si concionatores ipsius ductum securi hoc ipsum sparserunt in vulgus, quod prius e scriptis ipsius hauserant? quid mirum si populus ea credidit, si principibus furiosis istis nebulonibus recalcitravit, qui Lutherum, ut virum Dei prophetam evangelistam, & apostolum Germanie venerabatur? quamquam in hoc tractatu mitigat, vel retractat potius assertionem a Leone X. pridem damnatam, quæ sic habet articulo xxxiv. Preliari adversus Turcas est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos; hanc inquam, retractat, nec tamen pro sua perrinacia contradictionem ullam agnoscit, diversam temporum conditionem causatur. Hæc scilicet erat temporum diversitas, quod jam Lutherus uxorem & liberos aleret, ac multos sectatores sibi comparasset, quos omnes male perdi a Turcis e re sua non existimavit: at cum de sua salute antea desperasset, id suis malis solatium quaesierat, ut omnes cum ipso perirent.

XXX. Cæterum Lutherum in hoc ipso libro non modo cum superioribus dictis pugnas- se, verum dementis instar simul & ad bellum Germanos hortatum esse, ab eodemque ipsos absterruisse; Coclaeus & Surius narrant: hic enim hæresiarcha semper cum Deo & Ecclesia & aliis, immo & cum seipso pugnare solitus est, ut propterea phalange dæmonum, ut ajebat Joannes Faber (a) inter se pugnantium, obsessus videatur. Rem illustrat Joannes Coclaeus (b) adductis ipsis impii sophistæ verbis: Sub idem tempus, inquit, cum immineret Germaniæ Turcarum tyrannus, librum Theurhonicum edidit Lutherus, cui titulum inscripsit: De bello contra Turcas; in quo sane ita suadet, bellandum esse contra Turcas, ut magis absterrere ab

(a) Jo. Fab. in cens. vif. Sax.
(b) Cocl. in act. Luth. Sur. in comam.

eo bello Christianos videatur, quam ad illud incitare; etenim multis ibi verbis ac foliis queritur inique damnatum fuisse a Papa Leone X. illum articulum suum: Preliari adversus Turcas est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos. Inter multa sane alia sic ait: Interrogetur rerum experientia, quam prosperum hactenus nobis fuerit bellum cum Turcis gerere, quando tanquam Christiani & sub nomine Christi pugnantibus donec tandem Rhodon totamque pene Hungariam adhuc multam Germaniæ partem amisimus, atque ut sentire ac palpare possimus, Deum non esse nobiscum ad bellandum contra Turcas: nunquam adhuc dedit principibus nostris tantum animi aut spiritus in mentem, ut vel semel potuerint serio de Turcico tractare bello; quamvis plerique, aut pene omnes conventus imperiales, eam ob causam indicti ac celebrati, nusquam enim vult res disponi aut concludi, ut appareat Deum irridere conventus eiusmodi, ac sinere ut diabolus eos impediatur ac gubernet, donec Turca opportuno tempore adrepat, Germaniamque absque labore ac resistentiâ disperdat. Quare fit hoc? propterea nimirum, ut meus articulus, quem Leo Papa damnavit, indignatus efficaciaque permaneat, &c.

Usum alio sophismate eundem Christiani nominis proditorem refert Coclaeus, nempe contrahi exercitus Christianorum contra Turcas, hostes Christi, esse directe contra doctrinam nomenque Christi: Contra doctrinam quidem, quæ dicit, Christianos non debere malo resistere, non bellare, non contendere, non vindicare, nec litigare: contra nomen vero eius est, quod in eiusmodi exercitu vix quinque forsitan Christiani sunt, ac deteriores forte coram Deo homines, quam Turcæ sunt; & tamen omnes volunt ferre nomen Christi: quod sane omnium maximum est peccatum, quale Turcarum nemo facit. Hæc calumniator Christianorum Lutherus eiusmodi fucis ambagibus, ludibriisque miseros Germanos fascians, quos aliter superiore anno in lustratione Saxonica instituerat: Posteaquam potestates benefacta laudare ac mala corrigere debent, ut scribit Paulus ad Romanos XIII. ac I. Petri II. continentur, debent quoque illos punire, qui cultus dæmonum, bonas provinciales constitutiones, iustitiam ac iudicia e medio auferre volunt: quamobrem obnoxii sumus repugnare Turcis, qui non solum illa, verum etiam regiones nostras, domos violenter accipere, uxores ac nostras filias debonestare nituntur, atque adeo ut postea ne illi quidem etiam securi vivere possint, qui reliqui facti neque liberos ad mores bo-

De re Christiana a ffecta trium- phavit Lutherus.

XXXI. Lutheri sophisma- ta ne præ Christo in Mahometem sumantur arma.

Contraria sententia ab eo deinde probata.

nos ac virtutes amplexandas educare possint.

XXXII. (a) Ext. l. 2. lit. princ. p. 170. Turca a Joanne Transylvano concitatus in Ferdinando. (b) Ib. p. 176. Policit o- pem a Pontif. Ferdinandus. (c) Sur. p. 170. (d) Lib. brev. ann. 1529. p. 212.

Venerabilibus fratribus archiepiscopis & episcopis, ac dilectis filiis nobilibus viris, ducibus, marchionibus, comitibus, equitibus, & populis status regni Hungaricæ faciendis.

Cum perinde ac nostro conveniebat officio angeremur novis periculis istius regni Hungariæ, nec in tanta rerum nostrarum, quantum audire potuistis, calamitate alia ope nunc subvenire possemus, sane nos, qui cum nobis licitum fuit, nulla in parte nostri officii & amoris erga dictum regnum defuimus, neque ipsa nunc id ostendere vellemus; tamen quod fuimus moniti a charissimo in Christo filio nostro Ferdinando Hungaria Bohemique Rege illustri libenter præstitimus, ut auctoritatem nostram ac tutelam eiusdem regni conferremus. Quamobrem Deum suppliciter orantes, ut vos dextera sua protegere ipse dignetur adversus suos & nostros hostes Turcas, vos etiam paterna charitate & affectu hortamur in eodem Domino, ut Christiani nominis & avite virtutis memores, vos cum ipso regno & sancta fide, quod semper fecistis & nunc, ut audimus, facere parati estis, acriter defendatis: sed hæc plenius venerabilis frater Vincentius archiepiscopus Rossanensis nuntius noster, vir nobis ob doctrinam & probitatem suam charus, quem cum facultatibus a nobis requisitis istuc mittimus vobis explicabit; cui plenam in his fidem habere velitis. Dat. Romæ die XIV. junii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

XXXIII. (c) Ib. p. 202. Eidem autem archiepiscopo dedit etiam mandata (e), ut Ferdinandi filium sacro fonte levaret, ac pontificio nomine compatriis officio fungeretur. Præterea eidem Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Ferdinando significavit (f) magno se ob imminens Turcicam irruptionem dolore affectum esse, eumque est adhortatus, ut confirmato animo suam in Deo spem collocaret: quinetiam cum iterum ille misso oratore subsidiarium aurum efflagitaret, quod gemino distineretur bello, cum in Germania Turcarum adventu efferaiores Lutherani capeffivissent arma, non ad Turcas propulsandos, sed ad obruendos catholicos, qui Ferdinandi opem implorabant: parte alia Solimanno venienti occurrendum foret. In qua rerum angustia Pontifex & Cardinales, quamquam eorum opes expilaverant antea cæsarei, pro sua tamen tenuitate quiddam potuerunt viritum contulerunt, ut hæc litera ostendunt (g).

Clemens, &c. Cum oratores cæsareæ majestatis & Ferdinandi serenissimi Regis Hungariæ hoc mane fuerint ad nos, exponentes nobis quod in congregatione Cardinalium pridie facta per majorem partem eorum fuerit conclusum, quod quilibet ipsorum iuxta eorum possibilitatem erant parati solvere certam pecuniarum summam, seu pro ea obligare pileum suum: & quia tota Germania est in armis, & Lutherani hæretici Lutheranam hæresim tenentes, qui longe majores numero sunt quam Christiani, arma contra eos ceperunt, implorant auxilium a Rege Hungariæ cæsareæ majestatis in ipsa Germania generali locumtenente, qui etiam a Turcarum tyranno infestatur, promptæ auxilia cum omni celeritate sint eis necessaria, propterea nobis humiliter supplicarunt, ut subventionem, quæ in præmissis per nos præstari potest ad eundem Regem per eum in usum contra hæreticos & Turcas duntaxat convertendam, quamprimum mittere, & etiam curare dignaremur, quod Cardinales per eos factam oblationem omni executioni debita demandarent, ut eorum subventio una cum nostra mitti possit; ideo quilibet ex eisdem Cardinalibus pecunias, quas dare seu pileum pro ea obligare obrulit inferius se subscribat, & ita faciat, ut suum, ac nostrum, & hujus sanctæ sedis honorem, ne in tam fidei necessaria causa negligere videatur. Subjungitur Cardinalium catalogus, qui ad pendendas vestigialium decumas Hungariæ Regi donec bellum in Turcas gereret submitteudas se obstrinxerunt.

Promulgato etiam per univërfa Christiana regna diplomate apostolico ingentia indulgentiarum præmia contulit Clemens fidelibus, qui vel stipem pro Pannonia Germanique defendendis contra Turcas conferrent, vel militaria præsidia submitterent, vel arma induerent, ac

Imminente Turca Lutherani catholicos opprimerentur.

(g) Lib. brev. ann. 1529. p. 419.

Pontifex & Card. aurum Ferdinando submitunt.

XXXIV.

(a) Ext.
apud Dol-
gaft. to. 3.
p. 505.

Implorat
Ferdinan-
dus Chri-
stianorum
opem.

XXXV.
Turca-
rum ty-
rannis ex-
posita.

bellicos labores fusciperent : de quibus Ferdinandus Rex meminit in suis flebilibus encyclicis literis (a), quibus universos fideles ad arma adversus Turcas capienda pro Christiani nominis gloria asserenda concitat.

Ferdinandus Rex Hungariae & Bohemiae principibus & magistratibus Christianis, adeoque omnibus Christianis fidelibus.

Non dubitamus toti terrarum orbi pro comperto haberi, ac liquido constare, quemadmodum immanissimus nominis & crucis Christi hostis subiectus Turcarum tyrannus superbia ac rerum successu inflatus jam pluribus annis omnes conatus suos ad id adiecerit, quo impiam flagitiosum, & impurissimam Mahumeti superstitionem ac sectam, quam latissime propagaret, ac nostram sacrosanctam caelitus demissam orthodoxam religionem ac fidem Christianam penitus exterminaret, neque suis finibus contentus amentia & furore praecipit unversum orbem terrarum praedae suae deservire; omnibus denique gentibus exitabile foedae servitutis jugum imponere pararet, id animo moliens scilicet, ut cunctae nationes eum pro numine colant, revereantur, adorent.

Quibus furis relictus primum Arabiam invasit : qua domita non modo magnum illum sultanum, cuius unversum regnum suae tyrannidi subiecit, acie victum in potestatem accepit, foedoque supplicio affecit : verum etiam plurimos orthodoxae fidei nostrae Imperatores, Reges, retharchas, principesque in amplissimis duabus orbis terrarum partibus, Asia scilicet & Africa constitutos dominio exiit, ejecit, trucidavit ; sicque transmarinum Orientis imperium armis devocit, mari terraque plurima regna vexavit, & domavit, insulas innumeras & potentissimas urbes subjugavit : neminem quippe ignorare putamus, ut ditissima regna, Aegyptum scilicet, Syriam, Palaestinam, Iudeam superaverit, Pontum, Cappadociam, Galatiam, Bithiniam, Paphlagoniam, Pisidiam, Ciliciam, Phrygiam, utramque Macedoniam, Hellespontum, Cariam, Lydiam, Graeciam unversam, Thessaliam, Phocidem, Boeotiam, ferro ignique deserviens, subegit : Aetholiam, Epirum debellavit, ac diripuit : Constantinopolim tandem magnam urbem & praepotentem imperii orientalis sedem vi occupavit, ac nobis ademittit, & omnino Europam unversam, spe jam & animo devoravit, & inexplebili dominandi libidine percitus Bosnam, Bulgariam, Serviam, Croatiae, ac Dalmatiae magnam partem, peneque totum Illyricum tractum depopulatus. Rhodum insuper Lydiae insulam, rei nauticae peritissimam, ante pau-

cos annos ingenti classe tandem obsedit, quoad illam sese dedere compulit ; Belgradum quoque Taurini oppidum, & Christianitatis propugnaculum suae tyrannidi subegit. Nostrum praeterea regnum Hungaria, Stiriam, Charinthiam, Carniolam, provincias nostras hereditarias multis & variis cladibus tot abactis miserum in modum hominibus, ac trucidatis & immanibus ignominis contumeliisque affectis, tot oppidis, pagis, castellis exultis ac solo aequatis, multa in parte vastatas reddidit : sicque nos nobisque subiectas terras ac populos octo jam annis nostrae administrationis irreparabilibus damnis affecit.

Cujus inauditis insanisque atrocitatibus pro nostra virili oblectantes, magnam vim militum in conspectibus provinciarum nostrarum adversus assiduas illius incursiones, perpetuo alimus, atque alimus, optima spe freti, nos auxiliante Deo, provinciarum nostrarum militumque robore veluti corpore abjecto a reliqua Germania, ac Christiana republica illius immanitatem exclusuros amoliturusque : quod ut faceremus, non sumus gravati omnes facultates nostras impendere. Effemus denique promptissimo animo parati, id quod Rege Christiano dignum esse ducimus, non modo thesauros nostros, si qui adhuc restarent, terras, populosque, sed hoc etiam proprium caput nostrum, & quidquid charum pretiosumque habemus, si quid vita & sanguine charius esse potest, conscelsaratis immanissimi hostis conatibus ac ausis opponere, & in discrimen ultro offerre. Sed, proh dolor ! ipsi conjectura asserunt, quae vestra est prudentia, facile potestis, thesauros proventusque provinciarum nostrarum diuturnis cladibus sic attritos, quod exhaustos esse, ut pro nostro studio, quod summum esse affirmare possumus, regnis ac provinciis nostris extremo in periculo constitutis fidemque nostram assidue implorantibus consulere non queamus.

Itaque tandem cogimur, nolimus velimus, nostro in aspectu truculentissimum praedonem, regna, provincias, terrasque nostras pro libidine vexantem, & haec propugnacula reipublicae vestrae, quae sunt provinciae nostrae, haec membra quietis & otii vestri absque intermissione hostili animo oppugnantem, subruentemque perpetui, atque admittere. Ardet, ardet, quicumque Christi crucis amici ubicumque terrarum agitis, proximus vobis paries, vestrum etiam agitur periculum : vestrae fortunae in commune discrimen vocatur. Hoc consilio crudelissimus Turcarum tyrannus ingenti cum exercitu non contemnendorum militum per Hungariam effusus volat, ut non solum regnum ac pro-

XXXVI.
Ut victa
Germania Turca
in alia re-
gna irru-
pturus sit.

vincias nostras sub tyrannidem suam compellat, verum etiam unversam Germaniam, ac deinde quam longo lateque Christianum nomen auditur, regna, provincias, terras omnes sibi servare cogat. Quocirca ut tantis imminentiis malis occurratur & summi Dei ira forsitan ob nostra scelera atque delicta iustissime suscepta, mitigetur, hortamur obtestamurque unversos ac singulos per viscera misericordiae domini ac Dei nostri Jesu Christi, quo erigatis animos, ac corda vestra ad summum optimum maximumque Deum, omnis misericordiae patrem in oratione supplices admissam culpam deprecemini, Nivitarum aliorumque penitentium exemplo, qui iratum Deum respicientes & lachrymabundi placarunt : vos quoque gratiam apud Deum queratis, oculos ac manus vestras ad Deum tendatis, ejusque auxilium clamantes imploreris : Quis scit si convertatur & ignoscatur Deus & relinquat post se benedictionem? hac ratione & via nihil ambigentes speramus & confidimus, tametsi maximum & instructissimum exercitum, & quasi in locustarum numerum ferocissimus hostis adversus nos pusillum Christi gregem adducat, pro suis fidelibus Deum optimum maximum facturum, sacrosanctam fidem ac religionem non deserendum, populo suo praesens auxilium allaturum ; ut quemadmodum praescis temporibus Gedeon, Josue, Machabaei, utcumque exilibus copis innumerum impiorum hostium exercitum fundere, fugare, ac prostrigare queamus : solus enim Deus est, ut ait scriptura, cui non modo non impossibile, sed in promptu etiam est ac facile dare victoriam ac triumphum. tam in modico quam multo populo ; & nos cum regio citharedo ingenue agnoscimus, non in gladio, neque in hoste, non in curribus, aut in equis, sed in brachio excelso salvari omnes, qui sperent in eum qui si pro nobis fuerit pro nobisque pugnaverit, quis contra nos?

XXXVII.
Quam
foeda
servitus
impende-
at.

Cum autem ad hujusmodi expeditionem immensa pecunia, belli quidem nervus, requiratur, illamque in nostris regnis provinciisque conficere nullo modo possumus, proinde hortamur unversos & singulos, super quos dulcissimum Jesu Christi nomen invocatum est, ut intra se redeant, oculis cordis aperiant, quid & quantum Christiano nomini nunc nunc, si non astiterint periculi imminet alta mente cogitent, atque tandem considerent quam miserabiliter tot millium Christianis animae a truculentis hostibus Turcarum captivae in exilium ac servitutem quotidie rapiantur, coniugum pudicitia dehonestetur, virginum honos violetur, infantes a matrum

saepa uberibus avulsi trucidantur, senes decrepiti & emeriti armis laboribusque minus idonei vario supplicii genere enecentur, reliqui ad arenam fodendam, ad coquendos lateres & ad metalla, aliisque servitutis iuga perinde ut pecora dventantur : & interim quot centena [proh dolor] hominum millia ab orthodoxa Christi fide minis, vi, armis ad impuram Mahumeti superstitionem ac sectam in dies compellantur? quam indignitatem nemo, in cuius corde Christi nomen insedit, non ita acerbam putare debet, ut non modo fortunam suam sed corpus & sanguinem suum adversus illius authorem sit impensurus.

Neque in dubium vocamus si hoc, o viri Christiani, amoris dilectionisque vestrae erga Deum ac proximum vestrum incendio flagrantem, singuli de facultatibus suis, quas a Deo pro illius gratia benignitate acceptas possideris, tanquam procuratores boni praesentibus periculis commoti in medium, vel eleemosyna loco contulerit quod nos Christiano zelo ducti, ut facere non recuseris, impensissime horramur nos veri domini Dei exercituum gratia & auxilio nitentes non solum praesentia pericula a capite vestris id quod ex animo volumus & optamus propulsaturos, sed eos etiam, qui Christiani nominis fratres nostri diuturna, & plusquam Aegyptiaca aut Babylonica servitute miserabiliter affecti illic in compediibus vitam quovis supplicio acerbiorum degunt, liberaturos, & in patriam ac libertatem reduces vindicatos, eoque secundo Dei optimi maximi favore, victricibus armis progressuros, quoad civitatem sanctam Jerusalem crucifixi Dei nostri Jesu Christi monumentis nobilem, & sepulchrum, quod illum triduum tenuit, in potestatem nostram redegerimus, adorabimusque in loco, ubi steterunt pedes eius : nec cessabimus donec exitiosam Mahumeticae perfidiae Zizaniam, spurcitamque radicibus e mortali genere sustulerimus. Promittimus insuper & in nos recipimus, per dexteram ac fidem boni Regis ac principis a vestra pietate collatam pecuniam in nullum alium usum, quam alendi adversus offeratam Turcarum immanitatem exercitus impensuros.

Vos itaque Christianae religioni iniuncti quicumque, & ubicumque terrarum has nostras literas visuri lecturi, audituri estis, acceptas fidei Christianae contumelias praesentes, miserorum arumnas, imminentem omnium nostrorum calamitatem ac perniciem ante oculos positam pro pietate vestra sedulo considerate, quem fratribus vestris debetis amorem non inviti tribuite, memores, ad Pauli doctrinam victorum quasi

XXXVIII.

Ingentia
Ferdinan-
di confi-
lia.

XXXIX.

Propositæ
collaturis
stipem in
Turcas
indulgentiæ . .

quasi simul vincisti, paternas denique summi & clementissimi Pontificis indulgentias, quæ cordis contritionem orisque confessionem, immo pœnitentiæ statum primo omnium loca exigunt, & quibus nobis sua sanctitas totique Christianæ respUBLICÆ tali tempore consulere juxta emissarum bullarum tenorem dignata est, Christiano animo accipite & commendatas habete, &c. Dat. in oppido nostro Zintzio xxviii. augusti anno MDXXIX. regnorum nostrorum anno III.

XL.
(a) Lib.
brev. hu-
jus ann.
p. 327.
Ibraim
Christiani
favere
credidit.

Extant in pontificio regeſto Clementis literæ (a) pridie kal. septembris exarata, quibus eidem Ferdinando gratulatur quod in tanto discrimine fortes animos pro defendenda Hungaria ostenderet. Verum licet Solimannus adulta jam ætate tardo passu præter morem in Pannoniam irruerit, quod ab Ibraimo procerum primario Christiani nominis amico procuratum. ferunt, ut Christiani ad resistendum se possent accingere; leves tamen ad præpotentem hostem arcendum instructi sunt bellici apparatus: exitio autem fuit infelici Hungariæ civilis discordia; nam Joannes Rex pulsus, qui Lasco interprete Solimannum politicam rem divinæ & publicæ Hungarorum, salutis præferens, ut diximus, evocaverat, ut ipsius beneficio in regnum Hungaricum restitueretur, præmisit nonnullas copias, quæ amicis Transilvanis conjunctæ copias Ferdinandi versus Cassoviam fudere; quæ victoria lætus Joannes e Polonia in Pannoniam, ut venienti Solimanno supplex occurreret, provolvit: reducis vero Joannis adventu audito plus Hungari optimates etiam ecclesiastici Ferdinando infensi ad eum se contulerunt, civileque bellum constat est, Joannis ac Ferdinandi exercitibus Hungaricas arces igni ferroque partientibus. Hæc totius mali origo fuit; si enim Hungarici ordines Pontificis, qui tutelam regni contra communem hostem susceperat, monitis paruisent, ac Joanne Christiani Hungaricique nominis proditore barbari beneficiario contempto, adhæsissent Ferdinando, publicæ salutis Pannoniæque dignitati feliciter consulissent: sed illis inter se certantibus, ac Turcicum patrocinium admittentibus proſtigata est Hungaria.

Ferdinandus
di copias
proſtigata . .

Hungari
inter se
divisi . .

Turcæ se
subſciunt . .

XLII.

Venienti itaque post demessas fruges Solimanno obvius ivit Joannes cum exercitu in Mahocianis campis, tyrannumque miser adoravit, oblati illi pretiosissimis muneribus, a quo Janizerorum satellitio & quotidianis eduliis donatus est: tum designatus ei locus, in quo castra Hungarica Turcicis conjungeret. Ferdinandus autem cum Solimannum

Viennam tendere noſſet, exercitum a Zagabriæ obſidione revocavit, ut Viennam firmissimis præſidiis muniret, Non ita valido præſidio Budam firmaverat, unde factum ut præſidarii postquam aliquot diebus Turcas mœnibus gladiis fortissime submovissent, demum suæ paucitati diffusi ingentique copiarum numero (quas ad centum & quinquaginta pugnantorum millia pervenisse scribit Isthuanſus (b): jactasse tamen Turcas eum numerum duplo ipsos excessisse, verum dimidiam partem ad ineundam pugnam uti calones & lixas idoneam non fuisse, quamquam in impressionibus ubi assilendum esset in muros, omnes, qui arma gestare poterant, educeret, at secum quadrigenta hominum millia ipsum adduxisse Coclæus (c) memorat percussis præſidarii Germani de deditioe faciendâ cum hostibus agere cœperunt: quos cum severo vultu & minis Nadastius eorum. præfectus increparet, hortareturque ad constantiam, illi vociferantem comprehendere & custodia includere, dein pacti deditioem Turcas in arcem induxere, a quibus paulo post armis sarcinisque exuti fuere; cumque chirographum impunitatis expectare jussi essent, extra urbem deducti exceptis aliquot adolescentibus omnes ad unum contrucidati a perfidis, perfidiæ & proditiæ rei Christianæ poenas dederunt: præfectus vero custodia eductus a Janiferis divina providentiæ beneficio cum fluvio mergendus esset, in cymbam Janiferis invitis insiliit, ac sine remigio in adversam ripam evasit.

Budenses
præſidarii
se Turcis
dedunt.

(b) Nicol.
Isthuanſus
ubi sup.

(c) Coclæus
hoc ann.
Contrucidati
contra fidem
datam.

XLII.

Porro Solimannus Budam Joanni Regi restituit, ac Ludovico Gritto cum tribus millibus Turcarum præſidiariorum relicto, exercitum die sanctissimæ Virginis natalibus sacro ulterius movit, classe centum & sexaginta, ut fertur, præter onerarios lintres navigiorum adverso Danubio subsequi jussa: cumque Strigonium perventum esset, Paulus Vardanus archiepiscopus Strigonienſis Turcarum multitudine perterritus, cum metueret Ferdinandum uni Viennæ conservandæ intentum sero opem allaturum a Christiano descivit imperio, missisque nuntiis in castra Solimanni in Turcicam clientelam se commendavit, ac dein cum trecentis pedibus totidemque equitibus ad Solimannum accessit, magna torius Mahometani exercitus gratulatione, quod summus in Hungaria Christianæ religionis antistes ad ipsos defecisset: exceptus comiter lauteque a barbaro infelix castra Turcica adversus Christianos sequi jussus est. Javarinum, Altemburgum, & aliæ arces a præſidiariis Turcarum

Archiepiscopi
Strigonienſis
turpissimam
defectionem.

XLIII.
Vienna a
Solimanno
obſeſta . .

rum multitudine perterritis deserta & incensa fuerunt. Ita nemine obvivo vel resistente in Viennam castra Solimannus movit ac xxvi. die septembris in coronæ speciem circa urbem confedit, ac longe lateque provinciam vastavit. Fridericus Rheni Palatinus, cui ut summo duci omne urbis & copiarum imperium conceditum erat, urbe exclusus est: Philippus tamen patruus loco ejus præfuit exercitui præſidarii, qui octodecim militum millibus ex quibus quingenti equites cataphracti erant, constabat: subruerunt murorum partem actis cuniculis barbari; sed cum per ruinas in urbem penetrare niterentur, magna eorum edita strage propulsati sunt. Deinde ad artes conversi, tres Germanos, qui antea fidem Christianam deseruerant, subornarunt, ut in urbem tanquam e vinculis effugissent se reciperent, & condita die & hora, cum undique in urbem impetus fieret, ignem diversis locis iniicerent ad urbem concremandam: sed divina providentia nefarium confregit consilium, nam Turca damnata Mahometis superstitione ad nostros transfugiens fraudem aperuit, ac tum proditores conquisiti scelusque facti supplicio affecti sunt.

Inſitiæ
divina
providentiæ
supera-
tæ . .

XLIV.
Monitus
Carolus
V. Ger-
manicæ
periculi
ſub-
veniat . .

(a) Libr.
an. 1529.
pag. 497.
Anſie
Pontificis
curæ . .
(b) Ib.
pag. 497.

Inter hæc rerum discrimina cum increbrescerent rumores Solimannum positum Vienna ad Germaniam, quam Lutherianorum, Zuinglianorum, atque Anabaptistarum pestes a Mahometismo non alienæ debilitaverant, perdomandam in Hungaria hyematurum, Pontifex gravissimis curis faucius Carolum V. Cæsarem literis quibus ascripta secunda octobris dies, sollicitavit (a), ut periclitanti Ferdinando Hungariæ Bohemiæque Regi fratri suo opitularetur, pariterque rogavit Henricum (b) Angliæ Regem, ut una cum cæteris Regibus ac principibus arma & stipendia militaria ad communem hostem propulsandum conferret.

Regi Angliæ.

Cum, immanissimo Turca in Hungaria præter morem suum cum potentissimo exercitu hyematurus, ad omnes Christianos principes pro ope adversus illius formidabiles apparatus contribuenda mittamus, etiam quantum nostræ atrenuata vires patiantur minime in hoc desaturi, neminem principum justius aut libentius, quam tuam serenitatem, in hoc requirendam duximus, utpote quam ad sanctæ fidei tutelam semper promptam ac pervigilem haud minus ex sui animi pietate, quam majorum suorum exemplo fuisse perspeximus. Itaque elegimus ex tuis haud minus quam nostris communitur nobis charum & fidum dilectum

Solicita-
tus An-
glie Rex
ut opem
orbi Chi-
stiano fe-
ret . .

filium Paulum Casalium tui apud nos oratoris fratrem, nuntium ad hoc nostrum, qui preces ad te nostras pro communi fidei defensione ac salute perferret. Quare, fili noster in Christo charissime, serenitatem tuam per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi horramur & rogamus, illam omni studio obsecrantes, ut in communi omnium haud minus quam illarum regionum periculo opem pro Christi fide, populisque Christum profitentibus defendendis velis pie contribuere, unde & officii Deo omnipotenti a te debiti persolurio & exempli cæteris principibus erubuit gloriæque apud homines meritumque apud Deum serenitati tuæ succedent, &c. Dat. octobris MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

Conceptis eodem argumento literis Franciscum Gallorum Regem adhortatus est (c), ut ad Christiani nominis dignitatem contra Mahometis cultores afferendam vires conjungeret, atque Antonium de Prato Cardinalem Senonensem (d), tum Ludovicam Regis matrem (e) pios stimulos Francisco ipsi addere jussit, ut Christianissimi Regis claros titulos piis operibus exornaret: Te in Christo, filia, cujus pietas erga Deum singularis in cunctis rebus perspecta semper est, & in hac maxime a nobis & omnibus expectatur, hortamur ac per viscera misericordiæ domini nostri Jesu Christi astringimus, ut eundem tuum natum, ipsum per se omni laude pietatis insignem, & titulo Christianissimi ad hoc obligatum impellere & perducere velis ad opem suam contra communem hostem contribuendum; quod ei gloriæ apud homines, meritoque apud Deum est maximo futurum, cum non modo re sit in hoc profuturus, sed exemplo, &c. Datum, &c. In superioribus proximis literis adjecta est hæc temporis nota iv. octobris MDXXIX.

Additi
Gallo Re-
gi pii ſi-
mul
(c) Ib. pag.
493.

(d) Ib.
pag. 492.
(e) Ib. p.
491.

Magna extitit Christianorum Regum pro re Christiana tuenda amplificandaque segnitates, non enim defuerat hujus anni exordio recuperandæ Rhodi occasio, nam qui supererant Christiani Rhodii Turcicum jugum excutere exoptabant: de quibus monitus Pontifex Antonium Bosium submisit (f), ut arcana consilia pro recuperanda ea insula agigaret. Erat vir ille in rebus gerendis acerrimus, ac de re Christiana optime meritus, quem Clemens amplissimis affectis præmiis, atque hoc ornavit elogio (g): Novissima Rhodi ab immanissimis Christianæ fidei hostibus obſidione durante ac etiam antea eidem civitati non modicam tam militum quam commœtus subsidii opem etiam per mediam Turcarum classem ex partibus occiduis & insula Cretæ non sine maximo

XLV.
Inſignis
Regum
Christiani-
simum fe-
gnities
De Rhodo
recupe-
randa a-
ctum . .
(f) Ib. p.
89.

(g) Ib. p.
120.
Antonii
Bosii e-
quitis
commen-
datio.

(a) Ib. p. 170. Præternissa recuperanda Rhodi occasio.

(b) Ib. p. 170.

XLVI. Solyman- ni ardor- ingens pro re Christiana oppri- menda.

(c) Nicol. Isthuanff. l. 10.

vite tue discrimine attulisti. Dat. Romæ XIII. aprilis. Particeps erat ejus consilii pro redintegranda re Christiana metropolita Rhodi, cui de nimia Christianorum cunctatione querenti respondit Clemens (a) XIV. aprilis die expeditionem multas ob causas dilatam, necessarios tamen ad eam apparatus confici. Verum præclarum & salutare consilium, quod si e sententia successisset, Solimannum ab Hungarico & Germanico bello retardasset, mora conuenit: nam decima Junii Clemens Rhodiorum equitum principem ad Melitem insulam ire, fedesque ibi figere iussit (b); quandoquidem ob Christianorum principum negligentiam recuperanda Rhodi consilium ex nimia cunctatione periisset.

Non ita Solimanus in oppugnando imperio Christiano iners, quem tantis molitionibus Viennam Germaniæ propugnaculum adortum ferunt, ut hostilibus impressionibus sustinendis Germani prædiariis pares esse nunquam potuissent, nisi divina providentia Turcicis pectoribus Christiani sanguinis avidissimis tantum terrorem incussisset, ut a suis ducibus cædi sustulibus clavifque ferreis, gladiifve conficindi mallent, quam gressum ad oppugnationem urgendam admovent, cum totius exercitus vires una impressione experiri constituisset, quam ita describit Nicolaus Isthuanffus (c): [I] Ad diem XIII. octobris purpurati & alii præfecti eos omnes, quicumque arma capere possent, omnibus castris exire sublatifque clamoribus & ingenti tympanorum & turbarum sonitu, ac crepitantium sclopetorum fragore ad murorum ruinas, quas actis in imo cuniculis dissecerant extremam edituros vim procedere iusserunt: quas tamen nostri notitibus, que antecesserant magno militum & civium labore contextis irabibus ac vasis terra repletis reficere, ac irrupturis, quod suspicabantur, hostibus obicem ponere, & novam veluti munitiorem opponere contendissent; non tamen parum formidinis militibus incussit tantus hostium irruentium.

NOTÆ

[1] Hæc Vindobonensis (vel ut Leunclavio placet Vindomane) urbis obsidio, quam hic describit Annalista, divino prorsus miraculo soluta est ut non Christiani tantum scriptores fatentur, sed & Mahometani pariter agnovisse vili sunt. Author enim Annalium Turcorum Leunclavii, & alter Italice vulgatus, cum reditum hunc Solimanni aliter excusare non potuerint, nolentque prodigium fateri, scribere Solimanni exercitum intolerabilem frigidis vim ferre minime potuisse, quare obsidionem deserere inviti coacti sunt. Quam sane frigidis intolerantiam nemo ejus temporis historicus notat.

Quid vero egerint Lutherani in tanto rei Germanicæ periculo non ex catholico aliquo scriptore, cujus fides suspecta esse possit, sed ex uno aliquo eorum & quidem nobili sectario Georgio Spalatino in vita Joannis electoris Saxonie discimus. Narrat vero ille electorem veltigal populibus suis indixisse ut exercitum compararet. Res tamen adeo segniter confecta, ut antea obsidio cessaret, quam exercitus in expeditionem processerit. MANSI

numerus, & in multa agmina divisus barbarorum exercitus. Et sane quod metum haud leviter auxit Turcæ assiduis colubrinarum istibus turrim portæ charinathicæ, ex qua antea magnum illis detrimentum illatum, magnaque eorum strages edita fuerat, puncto temporis disiecerunt, eaque concidente magistris tormentorum ea in parte defendendi muri facultatem omnem ademerunt, nostrosque haud leviter perturbaverunt; magno tamen ardore cohortantibus ducibus animos colligere, ac tandem & terribilium sclopetorum procellam in hostes eminus effudere, ut iis, qui primo ordine muros subiissent, maxima ex parte concisis & interfectis, ceteri eos subsequi aut laborantibus opem ferre nequaquam auderent, sed in sædam fugam conficerentur.

Quo animadverso Ferhatus Janicærorum tributus, & Bebramus, & Ibrahimus beglerbegi, seu magistris equitum, quum in fugientibus & pavidos ad pugnam reducendos sustulibus & clavifque nihil proficerent, sicuri in proximo impetu acciderat ac acinabus vulnera ignavis ingerendo, plerosque interfecere; sed perturbatos ac metu & pavore exterratos propius muros nullo modo adigere potuerunt, cum se suorum potius principum manibus & gladiis occumbere, quam Germanorum aut Hispanorum sclopetis, aut verubus sic illorem longiores spathas appellabant figi ac interfici malle responderent: ita ut Turcas, alioquin suis principibus dicto audientes & in Christianorum cædem atque sanguinem insita quadam & naturali feritate & truculentia, ultero ferri solitos, divini numinis ope & providentia tantum animis terrorem concepisse credi fas sit. At Solimannus spe potiunda urbis sua etiam confessione dejectus, pertinaciæ finem imposuit, incusataque fortuna, que lubrica & inconstans conatus suos elussisset, obsidionem solvere, & Byzantium reverri constituit. Itaque ad XIV. diem octobris, qui fuit dies jovis, obsidionis autem vigesimus tertius exerat aggeribus tormenta, & majorem partem

Turcarum formidanda impressio.

Prima eorum acie caela.

XLVII. Secundæ fugam cepit.

Summa Turcarum in suos levitia.

Removet castra a Vienna Solymanus.

XLVIII. (a) Sur. in comm. Cont. Sab. hoc ann.

Turcarum immanitas in pueros & senes.

Joannes beneficiarius fit Solymani.

navibus imponi, reliqua ad castrorum necessitates una vehi iussit, ac ejusdem noctis hora decima, quod tam tumidum elatumque barbari animum haud parum pudeat, sublati silentio tentoriis, impedimentifque & conclamationis vasis iter arripuit tanta properandi cura, ut die quinto in campis Buda subiectis, quod triginta duorum millium passuum intervallum habetur, castra collocaverit. His addit appendicis Sabellico adjectæ author: Nullum puto a condito ævo locum majori mole oppugnatum, nullum magis strenue defensum. Vicies, ut fertur, hostis subit muros, vicies cum ingenti strage a mœnibus repulsus Dei virtute necnon ducum, civium & militum fide mansit inter tot terrores res Viennensis ad exitum incolumis.

Feruntur periisse (a) in ea Viennensi oppugnacione Turcarum octoginta millia, quorum pars maxima calorum erat; militum enim viginti & eo amplius millia Isthuanffus censet: extrema autem agmina secuti equites, qui Vienna eruperunt, magnam multitudinem hostium contrucidarunt, necnon plures captivos in libertatem vindicare; ceperant enim illi in Viennensis agri populatione ad sexaginta Christianorum millia, ut Surius narrat, qui de hoc bello subdit: Non dubium est quin omnipotens Deus singulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certe vires tanto hosti longe alioqui impares erant. Sub Turcarum adventum iussi erant urbe excedere femine, pueri, sacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba, ac [quod summe dolendum est] in magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes secerunt medios, faminas & senes quos in servitutem nolent abducere partim palis infixarunt, verubus transfoderunt, gladiis disciderunt. Feruntur in ea Turcica vastitatis procella supra sexaginta millia Germanorum in servitutem rapta: porro totus Viennensium ager succisis vitibus & frugiferis arboribus triste intuentibus spectaculum præbebat. Solimannus ubi Budam rediit Joannem Vairvodam Regem constituit, amicamque & beneficiarium appellavit: sed sic recuperasse regnum miserum profecto est, & a Christiana pietate alienum, quantum [o cæca mortalium peccata] quid non faciunt plerique homines, ut vel ad breve tempus possint esse beati in hac vita; iidem ipsi omnis laboris impatientes, si quid agendum sit pro æterna vita? Solimannus Joanni sacram olim coronam jam multis impiam flagitiis, sceptrumque, & alia insignia regia contulisse, acitofque proceres illi parere iussit, tum valido Janicærorum præsi-

dio communita Buda Constantinopolim se recepisse addit Isthuanffus: cujus belli historiam paucioribus hisce verbis complectitur Coclæus (b).

Turcarum tyrannus Solimannus, vastata Hungaria, Viennam Austria caput venit die XXI. Septembris habens in exercitu suo quadringenta millia militum circumdans urbem sexdecim castris per circuitum, que ad tria aut quatuor miliaria extendebantur, & infra: Rex Ferdinandus fortissimo munierat urbem præsidio, in quo sane lectissimi erant milites, quorum supremus capitaneus erat illustrissimus dux Bavarie Rhenique Palatinus Philippus. Irrexerat præterea tormenta bellica maxima & optima quaque, quorum pretia vis duo regna [uti nonnulli dicunt] æquare possent, hostes qui bombardas magnas non adveniant [quia urbem subito occupare intendebant præveniendos] maxima urbi præsidioque pericula intuebant, cuniculis antrisque subterraneis, quibus urbem velut pensilem faciebant, & imposito pulvere tormentario, coque incenso terribilissimis fragoribus rupturisque muros demoliebantur. Urbe magna ex parte muris nudata, fecerunt creberrimas oppugnaciones: sed invictum præsidii robur semper cum damno eos repulit, adeo ut Turca tandem quamvis sustulibus gladiisque a suo tyranno ad oppugnandum adigerentur, statim tamen retrocesserint. Interea Rex Ferdinandus, qui in oppido Linz velut in specula ad Danubium morabatur, magna undique conciebat auxilia, ut obsessis opem ferret, quorum magna pars in prociectu jam erat: quod ubi animadvertit Turca solvit obsidionem incensis castris die XVI. octobris, & inglorius Constantinopolim reversus est magnis acceptis in terris. & a quis per ineam & frigora incommotis, non solum in rebus & machinis, sed etiam in hominibus, camelisque & equis.

Dum Constantinopolim Solimannus Caroli V. Cæsaris, qui in Germaniam ex Italia adventaturus cum exercitu ferebatur, metu discedit Hungaria, in qua hyemen traducturus putabatur, non minus Carolus V. fluctuabat incertus an ad defendendam Germaniam contra Solimannum procurreret, an componendis rebus Italicis vacaret: ineunte quidem anno Cardinalis S. Crucis Pontifici nomine cæsareo pollicitus Ostiam & Civitatem veterem Romanæ ecclesiæ a suis ducibus restitutum & Cardinales obsides liberatum iri, Neapolim profectus est, ut regios administratos ad perficienda imperata cæsarea adduceret: quibus de rebus ad Balthasarem Castilionem in Hispania internuntium datae sunt literæ (c), p. 153.

(b) Cocl. hoc ann. in ass. XLIX.

Ferdinando opem parante obsessis. Turca discessit.

L. Caroli V. cura gravissima.

(c) Ext. l. 2. l. princ.

Cardinales obli- des libe- rati jubet.

(a) Lib. brev. an. 1529. p. 1.

Clemen- tis ad eos literæ.

II. (b) Lib. p. 11.

(c) Guic. l. 19.

(d) Lib. 2. lit. princ. p. 161.

(e) Lib. brev. an. 1529. p. 3.

Sacrum munus Aurasiæ principi transmissum.

ut pontificio nomine Carolo V. gratias ageret. Clemens vero, cum a Philiberto Aurasiæ principe certior esset factus, præceptum sibi a Cæsare, ut eos e custodia emitteret, eosdem tres Cardinales diuturnum carcerem ab hostibus passos his consolatoriis literis erexit (a).

Dilectis filiis nostris A. S. Hadriani, F. S. Marci, ac H. S. Theodoretæ diaconis Cardinalibus.

Dilecti filii nostri. Exultamus gaudio, & Deo omnipotenti gratias agimus, quod vestram liberationem tanto studio optatam & procuratam a nobis, jam tandem confectam videmus: ita enim dilectus filius nobilis vir princeps Orangie sibi a Cæsare hoc demandatum inquit nobis pollicetur, se & vos, quod in primis cupimus, & arces redditurum esse quamprimum id nos fieri velimus. Nos vero id impendio per literas eum rogamus, ut statim efficere velit, vosque ante omnia nobis reddere: quod eum non dubitamus sine mora esse facturum. Quæ vobis, filii, nota esse volumus, nobis etiam scribentibus, ut nobiscum pariter gauderetis, etsi gaudium vestrum eo præcipue reservatur, cum vos revivere & completi licebit: quod propediem fore confidimus. Dat. Romæ, &c. VIII. januarii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

Hortatus vero est (b) eundem Aurasiacum principem proregem Neapolitanum, ut tum Cardinales obli- des, tum arces ex mandati cæsarei formula restitueret; restitutasque fuisse refert Franciscus Guicciardinus: de quibus (c) etiam a Pontifice ipso Carolo V. VII. maii actæ gratiæ (d); tum benevolentia ergo ensent & pileum pontificia prece in natali Domini nocte extremo superiori anno sacra- tos ad proregem Neapolitanum transmissit, munusque ornavit hæc literis (e).

Principi Orangie. Dilecte fili salutem, &c. Cum pontificii moris sit donare singulis annis aliquem ex Christianis principibus esse cum pileo dominice navitatis nocte benedicto; nos, qui tibi post serenissimum Cæsarem in perpetuum nos debere agnoscimus, nec sumus ulla in re, quam honeste possimus, a gratificandi tibi voluntate unquam destituri, id munus tuæ virtuti ac felicitati accom- modum pro nostra in te benevolentia de- venerabilium fratrum nostrorum Cardina- lium, quos summe lætificasti, consilio & assensu per dilectum filium Antonium de Hispello camerarium nostrum ad te desti- namus, ut adversus impios & infideles Turcas tua dextera apostolico etiam mune- re & autoritate muniatur ad defensionem fidei, & ecclesiæ sanctæ Dei. Tu

igitur pro tua pietate hoc munus nostrum Christiano affectu & pia veneratione suscipies, nec tam muneris qualitatem tibi imparem, quam mysterium & cerimoniam ejus perpendes, ob quæ maximi quique principes hoc munere semper se summe honestatos putaverunt, quemadmodum idem Antonius plenius explicabit. Dat. Romæ, &c. VIII. januarii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

Extant aliæ literæ ad internuntium apostolicum, qui in Neapolitano regno agebat datæ (f), ut Philiberto Aurasiæ principi Neapolitano proregi eadem sacra- ta munera traderet: devinxisse vero sibi Pontificem hunc principem, ut ipsius armis Florentinæ reipublicæ imperium Medicæ familiæ restitueret; tum Perusium, cuius toparcha Malatesta Balionus in Gallia Regis & Florentinæ reipublicæ clientelam merendorum sub iis contra Cæsarem stipendiorum specie se com- mendarat. Tulit graviter ejusmodi Perusiorum defectionem Pontifex, ipsoque admonuit (g) impendentis discredimen- tis, ne cæsarea arma in se concitarent.

Perusinis. Intelleximus preces ac desiderium non- plus vestrum filii, quam nostrum consulendi rebus istius civitatis, quas & pro pater- no amore, quem erga vos semper habuimus & habemus, & pro commodo ac honore, nostro haud minus nostras, quam vestras esse ducimus: sed tamen huic nostræ mendi- & occurrenti voluntati illud diffi- cultatis summe obicitur quod his ipsis, quos timoris moribus causam a vobis datam esse cæsarei allegant, qui sicut hætenus nobis deprecantibus nobiles nostros, quamquam alieno in se animo toleraverunt; ita nunc se minime laturos affirmant, quod hostes serenissimi Cæsaris patientibus id vobis in istam civitatem milites induxerint, & pro arbitrio dominantur, posthabita nostra & hujus sanctæ sedis auctoritate, cuius de- fensionem ab eodem Cæsare sibi demanda- tam publicant, &c. Dat. Romæ XII. ju- nii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

Ad studium sui perduxerat (h) Malatestam Balionum Perusii tyrannum Franciscus Gallorum Rex, cum ita copias ex Etru- ria in Neapolitanum regnum traducere, atque Hispanis iter intercludere se posse speraret: visæ enim sunt hujus anni exor- dio Gallicæ res anno superiori impeditæ ac pene perditæ restitui, tum etiam in- Insubria restitoscere; quæ deum in u- traque Italiæ parte prostratæ Gallum Re- gem in bello gerendo infelicem spectare ad pacem coegerunt.

De turbatis quidem initio cæsareis re- bus in Neapolitano regno extant plures

LII.

(f) Lib. p. 10. Cur pre- sentavit illius gratiam Clemens. Perusini pontifici infensi.

(g) Lib. p. 197.

Moniti- ne arma Cæsareæ in se con- citent.

(h) Guic. l. 19. Cæsareæ res in re- gno Neap. deprellæ.

LIII.

(a) Lib. 2. lit. princ. p. 165. (b) Lib. p. 164. & 168. (c) Lib. p. 160. 164. (d) Lib. p. 180. Mendacii impij fu- nestus ex- itus. (e) Jov. l. 25.

(f) Eod. t. 21. lit. princ. p. 157. (g) Ead. pag. (h) Et 177. (i) Pag. 169. (k) Pag. 172. (l) Pag. 177.

LIV. (m) Guic. lib. 19. Gallis ite- rum affli- ctis in- stauratæ Hispaniæ res.

(n) Clem. lib. brev. p. 199.

literæ (a), ut exules Neapolitani ingen- tesque sicariorum vagæ & palabundæ tur- mæ magnam vastitatem agris intulerint (b): ut Veneti Barolum, Monopolim, Tranumque communierint (c): ut Alfon- sus Davalus marchio Vasti Monopoli ob- sidione propulsatus fuerit: ut Aquila Camilli Pardi opera in Gallorum pote- statem concesserit (d); in qua Mendani- um Hispanum summæ impietatis in Pon- tificem, dum in arce Hadriana obsideba- tur, patratæ, reum periisse glande fron- tem penetrante, refert Paulus Jovius (e) sic inquit: Is ille est Mendanius, qui sub arce molis Hadriani vetulam olivoris usorem impiis manibus laqueo pro janua suspendit, quod illa experienti Pontifici bi- nas lactucas in fossam opera pueri funiculo alligandas & sursum extrahendas proje- cisset; sic ut desubili ejus suspendii spe- ctaculo prospectantis Pontificis oculi gra- vissime per sex dies offunderentur, illeque iusta indignatione permotus hominem us- que adeo impium execratus pari supplicio decesserit. Addunt principum literæ, ut in Apulia inde Gallica factio amplificata fuerit (f), ut Perusium etiam a Malate- sta Bolonio ad partes Gallicas traductum fuerit (g); ut graves ideo effuderit que- relas Pontifex (h), qui neque Gallica ne- que cæsarea factione se implicare, sed communis parentis officium ad Reges æ- mulos in concordiam revocandos gerere cupiebat (i): utque Franciscus Rex leves excusationes obtenderit, modo gestam rem se inconsulto a regio oratore (k), qui Flo- rentiæ agebat, modo facinus excusavit (l) eo fisco, quasi Perusium Gallico præsidio interitum non minus posthac, quam an- tea in pontificia futurum esset potestate.

Addit Guicciardinus (m) classem socia- lem Lancianum investam eam urbem expugnasse Severi oppidum & alia cap- ta fuisse, ac si Gallus, subsidiarium au- rum, ut jactarat, militumque supple- menta submisisset, potuisse iterum in- discrimen Neapolitanum regnum addu- cere: at eo promissis tantum suos su- stentante, ipsius res primum in Apulia, deinde in Insubria conciderunt: in Ve- stinis quidem Aquila & aliæ munitæ ar- ces a Philiberto Aurasiæ principe expug- natæ sunt: qui deinde ad Gallos Peru- tium depellendos caperat se accingere, cum nonnulli cæsarei duces in Perusinum a- grum incurrere; quibus cum Spoletani suos adjunxissent oratores, quasi ex pon- tificia voluntate bellum Perusinis infer- retur, increpuit eos Clemens (n): tum- metuentes Perusini ne universi exercitus cæsarei moles in ipsos incumberet, eun- dem Pontificem rogarunt, ut imminen-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tem bellicam tempestatem averteret: quos ille de excepto Gallico præsidio ob- jurgavit, neque impendentibus malis ni- si pulso Baliono se occurrere posse res- pondit (o).

Valde, inquit, miramur, ac pro nostro erga vos amore vehementer dolemus, nec consilium adhuc neque auctoritatem nos- tram apud vos, quantum æquum erat, in vestrum beneficium valuisse: nam si, ut fidos ac veros Ecclesiæ filios decebat, nos- tris monitis pareretur, declinaretis omnem istam tempestatem; vobis enim si quam- prædicatis nobis atque Ecclesiæ fidem, re ipsa præstabitur, si tyrannum jam non ci- vem, qui vestro sanguine vestris visceri- bus alitur, ejeceritis, nihil omnino me- tuendum esse in verbo veri Pontificis pollicemur; neque enim, dimisso Ma- latesta, accedet ad vos exercitus Cæ- saris, quem ab omni in nostros subditos injuria temperatum confidimus, & præ- ter domesticas juvenutis vestra vires non desit a nobis præsidium, quod libera ci- vilitati numquam denegaturi sumus, mo- do videamus urbem Ecclesiæ, non tyran- no, conspirare. Dirigat Deus mentes ve- stras ad saniora consilia, neque unius aut paucorum culpa calamitas universis infe- ratur, &c. Ejectus est Malatesta Perusio armorum vi ab Aurasiæ principe, cum Pontifex jam cum Cæsare contraxisset fœdus, quod publicæ pacis exordium- extitit & unicum lapsis rebus præsidium (p).

Cum enim, ut superius indicatum est Lutherani aucti numero & audacia non jam, ut antea, permittendam cuique, quod vellet sentiendi libertatem statue- rent, sed gladios fringerent in catholi- cos, ac vi religionem abolerent, nostris- que diffidiis erectus Solimannus ad Pan- noniam ac Germaniam occupandas a- rumperet, Clemens Pontifex, qui diu ante consilia de itinere in Hispaniam Galliamque ad Reges illos in concordi- am redigendos instituendo susceperat, ea rursum assumpsit: cum enim anni prin- cipio morbo gravi implicatus decumbe- ret (in quo Hyppolitum Medicem ne- potem Cardinalem creavit (q) rogatu Cardinalium, qui afflictae Medicæ fa- miliæ illud columnen dandum censuerant) vocatis Cardinalibus aperuit se decrevis- se, si valetudini restitueretur, ad Reges proficisci conciliandæ pacis causa, ac si ab humanis demigraret, eosdem est ad- hortatus, ut ad redintegrandam pacem, ac sananda tam acerba Christianæ rei- publicæ vulnera, studia virefque omnes intenderent: extantque Jacobi Salviati ad comitem Mirandulæ datæ literæ (r), qui-

(o) Lib. brev. ann. 1529. p. 420.

LV. Objurgati a Cle- mence.

(p) L. 4. lit. princ. p. 179. LVI.

Iterum de profes- sione trans Al- pes cogi- tat Cle- mens. (q) L. 2. lit. princ. p. 153.

(r) L. 2. lit. princ. p. 179.

P

qui-

quibus significat Pontificem decrevisse proficisci ad Cæsarem pro publica pace firmanda, eaque firmata concilio cœcumenico congregando non defuturum, cum perturbatissimis iis temporibus labefactata dignitas pontificia a concilio restituenda sit. Levatus autem morbo Clemens idem consilium fovit, ut Hieronymus Niger ad Jacobum Sadoletum scribit (a): *Clemens Pontifex maximus e morbo tandem convalescit: quotidie in ore habet divinum consilium tuum de professione ad Cæsarem, & de pace publica: quo quidem consilio si integris rebus usus fuisset, non laboravimus.* Dat. Romæ xv. kal. aprilis MDXXIX. Tum episcopum Vasionensem internuntium ad Cæsarem misit (b), ut cum eo de pace publica conferret, consuleretque num Pontificem in Hispaniam proficisci, an vero ipse Carolus V. in Italiam accedere mallet: quæ de re extant pontificiæ ad eundem Cæsarem vii. maii die datæ literæ: superiori vero mense hunc internuntium fuisse decretum ostendunt aliæ xv. kal. maii hujus anni consignatæ, datamque illi publicæ pacis constituendæ provinciam.

(a) Ext. apud Jac. Sad. ep. l. 8.

(b) L. 2. lit. princ. p. 161. Consultit de ea re Carolus V.

LVII. Carolus V. Clem. consultit an sit venturus in Italiam. (c) L. 2. lit. princ. pag. 183. 184. Clementis responsum.

LVIII.

Legavit eodem tempore Clemens archiepiscopum Capuanum ad Franciscum Francorum Regem, ut actionem de pace publica in regia Gallica proveheret, atque eidem Regi professionis in Gallias & Hispaniam consilio desuisse vires significavit (d).

(d) Lib. brev. an. 1529. p. 236.

Regi Christianissimo.
Decreveramus jampridem, sicuti tue serenitati notum esse non dubitamus, pro concilianda communi pace, quod unum ruerit Christianitati remedium fore videmus, ipsi navigare ad te & ad serenissimum Cæsarem, ut nihil omitteremus quod nostro vel officio, vel desiderio in ea re conveniret; verum antea casibus acerbis, novissime nostra infirmitate, ex qua etiam nunc sumus perimbecilles a facultate personaliter ve-

niendi retardati, elegimus venerabilem fratrem Nicolaum archiepiscopum Capuanum omni tempore & in omni re nobis summe charum & acceptum, qui nostro nomine in hoc tam pio opere & labore fungeretur, nostrasque preces & hortatus ad te & principes reliquos perferret: quare serenitatem tuam hortamur plurimum in Deo domino, ut ipsum archiepiscopum benigne suscipere, & ei plenam fidem in omnibus nunc & quoties acciderit habere velit. Dat. Romæ, &c. die v. junii MDXXIX. pontificatus nostri anno vi.

Labentis Christianæ rei, ac diurni inter Reges dissidii, quod tot tantaque mala invexerat, dolore confecti fideles continentibus votis pacem a divino Numine poscebant: quos Pontifex encyclicis literis de pacis spe, quæ affulgere coeperat, certiores fecit (e). Susceperat autem præcipuam redintegrandæ inter Reges concordie procuracionem Margareta Austriaca (f) Cæsaris amita, tum Ludovica Francorum Regis mater (g), necnon dux Sabaudia (h), quos Pontifex ad rem perficiendam literis suis eadem die exaratis urxit.

LIX. Pacis colloquia habita inter Reges. (e) Ib. p. 137. (f) Ib. p. 201. (g) Ib. p. 340. (h) Ib. p. 249. 239. Fœdus inquit Clemens cum Cæsare ad restituendos Florentiæ Mediceos, LX.

Dum ita publicam pacem suadebat Clemens, privatum fœdus cum Cæsare ad restituendam Mediceæ familiæ dignitatem extremo junio inivit: siquidem Cæsar illatas jam ante pontifici injurias magnitudine officiorum sarcire coeperat; Gallus vero ac Veneti ita pontificiam amicitiam colebant, ut ex ea augere suæ tantum commoda vellent: nam Mediceorum Florentia pulsorum afflictis rebus restituendis parum consulebant; nec ad urbes pontificias recuperandas operam dabant, Gallus scilicet Perusum, Veneti Ravennam & Cerviam retinebant, quæ si reciperentur interpretibus Gallo & Anglo Regibus, cum nondum Hispanus Ostitiam & Civitatem veterem restituisset, de ineundo cum iis fœdere egerat (i): sed cum nec Anglus nec Gallus Venetos ad restituendas ecclesiasticas urbes festinare (k) possent; publicas & privatas res, juncta cum cæsare arctissima amicitia promoveri decrevit, quam iis legibus Barchinone firmatam refert Guicciardinus (l), ut Pontifex exercitum Cæsareum e Neapolitano regno egressum libere per ecclesiasticam ditionem commeari sinneret: ut Alexander Mediceus pontificius nepos Margaritam archiducissam Austriae Caroli Cæsaris notham filiam uxorem duceret, armisque Cæsareis in principatum Florentinum revocaretur: ut Ravenna Cerviaque Cæsarea vi vel autoritate Romanæ ecclesiæ restituantur, necnon Mutina, Rhegium, ac Rubiera, quas Fer-

Cur Gallum & Anglum & Venetam destruerit.

(i) Id. ib.

(k) L. 2. lit. princ. p. 165. Præcipua fœderis capita. (l) Guic. l. 19. Bol. cap. l. 20. Just. l. 12. Pavin. in Clem.

Ferrariæ regulus tenebat, redderentur, falsis tamen pristinis juribus Cæsarem controversis.

LXI.

Sancitum etiam ut Pontifex receptis iis urbibus grati animi ergo pro accepto beneficio Carolum juribus regni Neapolitani donaret, ac vestigal nummarium unius equi albi coloris munere pro supremo Romanæ ecclesiæ in regnum Neapolitanum imperio agnoscendo permutaretur: ut episcopatus & ecclesiarum, quæ non essent juris patronatus, sacerdotia controversa a sede Apostolica conferrentur: ut familiare colloquium inter Pontificem Cæsaremque haberetur pro Italicis tumultibus sedandis ac restituenda universo Christiano imperio concordia, consuetoque ritu alter alterum coleret. Constitutum præterea, ut si Pontifex recuperare Ferrariam decreverit, Cæsar ut sedis Apostolicæ propugnator ac filius primogenitus præsidio non desit. De Francisco Sfortia conventum ut commune consilium Pontifex ac Cæsar inter sese conferrent quo illius causa non suspectis iudicibus committeretur qui servato legum ordine aut in fontem absolverent aut reum damnarent; quem si exauctorari contingerit, tum Cæsarem ex Pontificis consilio cupiam grato & accepto eidem Pontifici eum principatum traditurum: ut nulla fœdera his contraria posthac iniri possint, vel antea inita rescinderentur: Veneti fruendæ pacis hujus beneficio potestas facta, si Ravennam Cerviamque restituerint Romanæ ecclesiæ, si occupatas in regno Neapolitano urbes reddiderint, si debita antea Cæsari & Ferdinando ex veteribus conventis munera præstiterint.

De Mediolanensi duce quid decerneret.

LXII. De hæreticis ab impietate revocandis pænitentia inita.

Hic adjectum est, Cæsarem fratremque Ferdinandum Bohemiæ Hungariæque Regem omni studio & contentione enisuros, ut hæretici in catholice Ecclesiæ sinu reducerentur: Pontificem vero præsidia & adjumenta divina adhibiturum: ac si ii in pristina errorum pertinacia obdurerint, Carolus V. ac Ferdinandum bellum ad infringendam eorum contumaciam ipsis illaturos; ac Pontificem cæteros Reges ac principes, ut vires suas ad tantum malum e Christiano imperio excindendum conjungant per-
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

moturum: decretum ne Pontifex clientum cæsareorum, aut Cæsar pontificiorum patrociniū suscipere.

LXIII.

Postremo addita nonnulla alia capita a superiori formula distincta ut Pontifex Cæsari ac Ferdinando quartam vestigalium ecclesiasticorum partem pro bello sacro contra Turcam gerendo concederet eo modo, quo antea Hadrianus VI. concessisset: censuris ecclesiasticis solveret eos omnes, qui antea Romæ in majestatem sedis Apostolicæ deliquerant, vel consilium operam, ac studium ad excidium urbis opprimendumve Pontificem contulerant, vel qui ejusmodi flagitio tacite, vel expresse assenserint, vel etiam gestam rem ratam habuerint: ut Clemens amplissimis instructum privilegiis de cruce signata expeditione concilianda diploma daret ea serie verborum conceptum, qua antea Julius II. & Leo X. Romani Pontifices ediderant. Extant eæ pacis leges suis conceptæ verbis apud Joannem Antonium Summontium, atque in instrumenti formula additur sanctitas fuisse: *Pro reficienda Italia a tot tantisque calamitatibus, & ob guerrarum turbines, & signanter ob obsidionem regni Neapolis per Gallos in regno.* Consignatur hac temporis nota instrumentum publicum. *Datum Barchinone die xxix. junii MDXXIX.*

Hæc concordie formula tum Pontifici ad collapsas res ecclesiasticas ac privatas instaurandas, tum ad pacem inter Reges conciliandam, tum ad cæsareas res stabilendas accommodatissima, ne, si in Italiam non sancta prius cum Pontifice pace veniret Cæsar, universam iterum Italiam in se concitaret, cum præcipue Gallum Anglumque sibi insensos haberet; quorum prior, Franciscus scilicet, palam jactabat veniente in Italiam Cæsare se pariter in Italiam instructo florentissimo exercitu descensurum: nec aberat suspicio non conciliato Carolo Cæsari Pontifice exitiale bellum redintegrandum. Itaque Carolus quamvis Gallicum exercitum in Insubria deletum accepisset, tamen vigesima nona junii die Barchinone ante aram principem cathedralis ecclesiæ solemniter jurejurando ad pactiohas servandas se obstrinxit. [1] Ita publica
P. 2. publica

LXIV.

Clementis apud Gallum officiosa verba.

NOTÆ [1] EA quæ Annalista hic late prosequitur reformanda sunt ad historiam Bernardi Segni Florentini civis, tunc Florentiæ agentis, & rerum illarum, quarum Florentinus populus pars erat maxima, consortis. Narrat ille Julio mense convenisse principes Cameraci, fœdusque ibi conciliasse occultum non inter pontificem & imperatorem tantummodo sed & inter Cæsarem ipsum & Galliarum regem; quo fœdere jam stabilito anzi essendo seguito l'accordo, sed nondum in Italia renunciato, Gallorum exercitus in Insubria fufus fugatusque est. Emendandus esset ergo Annalista qui eo pælio jam inito fœdus compositum asserit. Verum si recta temporis supputatio habeatur cum Insubricum prælium die XXI. junii commissum asserat Guicciardinus lib. 19. Cameracensem illud conventum diebus aliquot ipsa præcessit. Errat vero Annalista scribens pontificem firmato jam cum

(a) Lib. brev. an. 1529. pag. 310.

blica paci muniti sunt aditus, cujus interpretem egit Clemens; mox enim Galium Regem certiore admonuit (a), ut inter ipsum & Carolum pacem componere episcopi Vasonensis opera studuisset, optanteque Caesare ut illius conficiendae vindex & interpret foret, ita cum ipso pepigisse, ut majori apud eum pro pace constituenda autoritate polleret; nec quidquam pollicitum, quod illi detrimentum afferret.

Regi Christianissimo.

LXV.

Perlatum esse credimus ad serenitatem tuam, inuisse nos nuper confederationem cum serenissimo Caesare. Sic enim nobis ex Hispania nunciatum est publicatam esse mandato ipsius Caesaris nostram cum eo concordiam, quod & nos verum fatemur: sed ne primo statim auditu res aliam recipiat interpretationem, quam debet, nos libenter & causam & finem eiusdem confederationis tuae serenitati explicabimus; perinde enim ac nobis convenit, tuae serenitati paternum respectum & amorem gerimus, eamque de nostra erga se benivola & paterna voluntate recte sentire, sicuti potest, optamus. Nam cum nuper in Hispaniam misimus venerabilem fratrem episcopum Vasonensem nostrae domus magistrum, amplissima quidem ei mandata dedimus, pro pace universalis imprimis petenda, atque tractanda: quod si id primo statim aditu fieri non posset, & idem Caesar quod saepius atque instanter antea fecerat, nostram amicitiam pro mutua securitate postularer: tum ipsi episcopo mandavimus, ut cum Dei nomine iniret id foedus, ita tamen, ut nihil in eo nos asstringeret, quod in alterius damnum pernicemque redundaret: qua nostra moderatione contentum fuisse Caesarem letanter accepimus; siquidem torius huius nostri propositi finis, sicut tibi nobis est Dominus, non alius fuit, hodieque est, quam ut per hoc foedus ipsi Caesari adjuncti plus auctoritatis apud eum habere possimus ad concordiam ei suadendam: quod & res ipsa quantum in nobis erit docebit, ac si nos Deus misericors tot calamitatibus concussos consolari in hoc & prosperari dignabitur, liquido tuae serenitati apparebit, nos non plus nostra quam tua causa hoc foedus inuisse; idque serenitas tua sibi ut persuadeat, nostrumque animum ad com-

Expositum in percutione da pace consilium.

mune bonum & dignitatem, tuorumque praecipue filiorum restitutionem esse directum existimet, illam plurimum in Domino exhortamur. Dat. Romae die XVIII. Julii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

Significavit etiam Clemens Henrico Angliae Regi a se percussum foedus cum Caesare eo consilio, ut viam publicae paci aperiret, nec minus in ipsum, quam antea communes parentis affectus gesturum: tum etiam hortatus est, ut regiam operam pro publica pace conficienda con- jungeret. (b)

Clemens, &c. Tua serenitati nota esse volumus, utpote cui nostra omnia consilia & sciri & probari cupimus, praesertim reverentia ad pium finem communemque utilitatem, qui semper tua serenitas laudat, & ut confidimus, studebit. Ergo nos nomine cum Caesare, re autem ipsa non minus cum principibus ceteris foederati erimus, quippe qui communes omnium parentes omnibus in commune consulere parati sumus quantum in nostra erit situm potestate, tua vero praecipue serenitati, eo quo consuevimus amore semper alligati erimus: nec enim aliter possemus facere devincti veteri benivolentia mutuisque astricti beneficiis; eo etiam magis, quo ipsa tua serenitas nobiscum in eadem consilia universalis pacis & concordiae incubituram nobiscum speramus, &c. Dat. Romae XVII. Julii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

Assensere pontificis precibus & consiliis Francorum Anglorumque Reges: & quidem Henricum Anglum instituta de concordia publica actionis promotorem fuisse, ac duos oratores episcopum Londinensem & Suffolcii ducem misisse Cameracum, refert Guicciardinus (c).

Porro Franciscus Rex natorum suorum obsidum liberandorum desiderio, & adversis bellorum successibus perturbatus Ludovicæ matris opera cum Margareta Austriaca Caroli amita Cameraci in colloquium venit, pacisque leges ita pepigit, ut Caesar de Burgundiae ducatu, quem Franciscus in Hispano carcere sponponderat, petitionem remisit: cumque de nonnullis Sequanorum terris tanta controversia esset, ut re infecta colloquium amputandum videretur, denique opera archiepiscopi Capuani redintegratum

LXVI.

(b) Lib. brev. an. 1529. pag. 311.

Anglus ad concordiam provocatus.

Ad pacem prouti VIII Reges.

(c) Guicciar. lib. 19. Paul. Jovius l. 26. LXVII.

Concordiae leges praecipuae.

(a) Guicciar. lib. 19. Bel. car. l. 20. Ferron. l. 8. in Franc. I. & alii.

tum est, ac quinta augusti die pax fuit promulgata iis legibus (a), ut regii filii in pristinam libertatem restituerentur, cum duodecies centena ducalium nummorum millia Caesari, caesareo vero nomine Anglo Regi ducenta millia penderentur: ut Gallus Rex post ratum habitum hoc foedus sex hebdomadarum flexu urbes & arces, quas in Neapolitano regno, uti Barolum sive quas in Insabria tenebat, restitueret, & omni juri hereditario in Astensem principatum cederet: ut Venetos ad Apulias urbes restituendas permoveret, directantisque nummariis & militaribus subsidiis Caesari collatis adigeret: ut supremo Belgii & Atrebatii imperio, necnon iuribus controversis Tornaci & Atrebatii se abdicaret; ut judiciaria acta in Carolum Borbonium confecta editaque aboleret, atque ipsius hereditibus bona restitueret: ut ademptas belli causa terras secutis partes caesareae redderet: ut provocaciones ad monomachiam Caesari delatam rescissae censerentur; ac ne posthac Gallus Rex Germanicis vel Italicis rebus se implicaret. Ceterum hac pace Clemens Pontifex tum Sabaudiae dux ut imperii cliens comprehensus sunt: de Florentinis vero ac Venetis additum, ut quadrimestri flexu cum Caesare paciscerentur; nec quidquam aliud certi decerni passa est Margareta Austriaca, cum jam Caesare de iis cum Pontifice statuisset: de quo a Clemente, qui Ravennam Cerviamque a Venetis erat recuperaturus, & ad Florentinum principatum nepotes evecturus, Margareta Austriaca hifce literis (b) acta sunt gratiae.

Florentini & Veneti deservi.

(b) Lib. brev. an. 1529. p. 379. LXVIII.

Margareta Austriaca pacis interpreti acta gratia.

Dominae Margaretae.

Tibi & serenissimis tuis nepotibus acceptum referimus hoc beneficium redintegrationis nostrae; non enim dubitare possumus quin quo studio id decrevisi in conditionibus pacis, eodem ad effectum & executionem perducere cures: ac quamquam res ipsa omnem habet honestatem & iustitiam, praesertim in his urbibus, quae huic sanctae sedi tanta indignitate & iniuria ablata fuerant reddendis; tamen ob opportunitatem beneficii, & promptitudinem tuae voluntatis non tamquam rem debitam sed & prorsus ut beneficium accepimus: quod etiam gratius sensimus, quo beneficium universalis pacis redintegrationem nostram nobis facit jucundiorum. Quamobrem agimus nos quidem nobilitati tuae gratias quantas verbis possumus, verum multo majores in animo habemus & conservamus, cupidi non solum referre, si quando acciderit, ut & Deum orantes ut pro nobis ipse & tibi & tuis nepotibus

verribuat, quos si quando antea singulari amore & paterna charitate sumus complaxi, nunc certe omni benivolentia, & affectu prosequimur, cum nobis & universae Christianitati tantum beneficium universalis pacis tribuerint, te tantum bonum non solum procurante, sed etiam perficiente: itaque merito & tibi & illis omnem felicitatem in terris & in caelo optamus, &c. Dat. Romae XII. augusti MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

Hujus foederis inter Carolum V. & Franciscum redintegrati auctorem fuisse Mercurinum Gattinariam tradunt (c). Is principem locum inter caesareos senatores tenebat; cumque videret Caesarem a pacis consiliis abhorreere, quod de Burgundiae ducatus petitione disceptata tandem armis, ac Matriti a Gallo antea concessa nihil vellet remittere, illum libere admonuit non modo ducatum non comparaturum, sed etiam comitatum Burgundiae amissurum, cum Sequani belli calamitatibus pressi ad Gallum spectarent. Et quidem in eo comitatu plures arces a Gallis occupatas superius ex Guicciardino indicatum est. Porro Mercurinum Gattinariam caesarei scrinii praefectum ita ad Caesarem locutum narrat praedictus Ferronius (d): Fidele consilium nisi dederim, & te ipsum Caesar decipio, & me ipsum indignum tali magistratu asstringam nota sempiterna. Video te abhorreere a pace; at Sequani tui jam gueruntur, exhaustos sese triburis: Hispani ingemiscunt ad collationem: Italia prope direpta. Hydreas olim Asiae, cum Marcus Antonius duplicaverit tributa: Si potes, ait M. Antoni duplex tributum, uno anno exigere, id quoque aequissimum fuerit te posse, ac si possis Asiae impartiri duplices, ut uno anno aestates, duplices quoque autumnos illa habeat: talentorum multa millia Asia pendidit, quae si non accepisti, exigito a quaestoribus tuis, qui acceperunt: sin cum expensa tibi fuerint, jam profusa evolavint, equid causae est quoniam tot pecuniis exhausti perierimus? Valentinianum Caesarem narrat Ambrosius sacer auctor, si quid hoc ad rem pertinet, cum admoneretur nova indiceret vectigalia provinciarum, haec respondisse: Praeterita nequeunt solvere, nova quo pacto sustinebunt? An tantum honoris mihi ideo delatum, ut quo jure qua iniuria unus ego fisco tuo locupletando studeam? unus ego diripiendos tibi Sequanos tuos, vexandas omnium fortunas consularem? certe jam expilati sunt, jam negant fortunas suas talibus, tanquam crebris indictionibus satis esse. Et infra: itaque si me audis vel minus justam pacem aequissimo bello

LXIX.

(c) Ferron. l. 8. in Franc. I.

(d) Id. ib. Datum a Gattinaria consilium Carolo V.

NOTE cum imperatore foedere auctorem fuisse regi Galliae ut ipse pariter cum imperatore conveniret, Eodem enim tempore eodemque in conventu Cameracensi foedus Gallicum & pontificum coaluit, ut idem scriptor testatur histor. lib. III. Denique eodem Segni, & altero Florentino historico aequali Philippo Nerlio, ac denique Guicciardino testibus Capuanus episcopus a pontifice non ad Galliae regem sed ad conventum Cameracensem ablegatus fuit, eoque potissimum agente, foedus cum pontifice & imperatore compositum constat. MANST

Ornatura cardinalatu ob preclaram operam. (a) Lib. brev. ann. 1529. p. 353. (b) 16. p. 349.

LXX.

(c) Guic. lib. 19. Vincent. Blasch. l. 4. c. 1. Bix. l. 20. (d) Lib. brev. an. 1529. p. 378. Pont. ad Carol. V. lit. ut in Italiam veniat.

LXXI.

(e) Clem. lib. brev. p. 497. (f) Sadol. l. 8. pag. 323.

Infelix in hoc bello Italorum conditio.

Florentini pacifici volunt cum Cesare.

præferes. Hæc apud Ferronium Gattinaria, quem Pontifex ob egregiam navatam publicæ paci operam cardinalitia purpura ornavit; de quo ad Cæsarem, (a) tum ad Alexandrum episcopum Ostiensem, Franciscum S. Crucis presbyterum, & Hippolytum S. Prædixi diaconum Cardinales, quos ad excipiendum Cæsarem legatos decreverat, extant datæ xxviii. augusti die literæ (b).

Applicuerat post longos & molestos circuitus Genuam xii. ejusdem mensis augusti Cæsar subvectus classe, cui mille cataphractos equites & novem millia peditum ipsum imposuisse refert Guicciardinus (c), extantque de illius adventu, qui Italiæ pacem, levamen Ecclesiæ, & universi Christiano imperio quietem allaturus esset, Clementis literæ (d), e quibus hæc decerpfi: Cum primum ex dilecto filio Ludovico de Flandria, domino de Prato, camerario & consiliario tuo, a te ad nos misso intelleximus serenitatem tuam in fine mensis proxime præteriti ex Barchinone solutam, iterque in Italiam arrepturam fore; nos id tuæ serenitati & universæ Christianitati felix faustumque deprecantes, pro more veteris & nostræ etiam in re benevolentia tres legatos S. R. E. Cardinales de fratrum nostrorum consilio ad eandem tuam serenitatem duximus destinandos, qui eam & excipiant honorifice, & officiose, ut moris est, deducant. Dat. Romæ iii. augusti MDXXIX. pontificatus nostri anno vi.

Nec suæ spes Pontificem fefellere: quamvis enim Ferdinandus Turcico presfus bello opem a fratre Cæsare posceret, (e) ad componendas Italiæ res maluit incumbere. Erant ææ perturbatissima, ut scribit Hieronymus (f) Niger ad Jacobum Sadoletum: Is, inquit, est rerum status atque ea totius Italiæ calamitas, ut nullus sit angulus in quo non aut hostes sæviant aut tyranni dominantur. Et infra: Cum ad re proficisci statuissem, cognovi mare Ligusticum hostili classe, cisalpinam omnem Galliam Hispanorum præsidis tenevi, omnes denique aditus a deo armis occupatos interclusosque esse, ne Dædalus quidem, quod ajunt poætæ, tuto istuc advolare poruisset, &c. Romæ xv. kal. aprilis MDXXIX. Licet vero Neapolitanæ res Cameracensi fœdere pacatæ fuerint, in Etruria tamen atrox bellum ortum est, cum Florentini afferere suæ reipublicæ libertatem contra Pontificem & Cæsarem fœdere junctos Mediceis ipsos subicere meditates decrevissent. Appulso quidem Genuam Carolo oratores misere, ut cum ipsos fœ-

derant nulla Pontificis ac Mediceorum facta mentione: sed repulsam passi sunt, Mercurino Cardinali Gattinaria, de quo paulo ante memoravi, respondente ipsos ob Gallicæ factionis partes susceptas adversus Cæsarem libertatis jus amisisse, Cæsaremque de iis pro sua voluntate statuere posse: cæterum admoniti sunt ut cum Clemente lites suas componerent. Exercuerant illi in Mediceos ac Pontificem ipsum acerbissima odia; non modo enim in publica rerum pontificiarum clade Mediceos Florentia dispulerant, sed etiam Catharinam Pontificis neptem inclusam monasterio per vim retinuerant: Mediceæ familiæ insignia eraserant, prædia opesque fisco addixerant, tum more Lutherano sacra diripere cœperant; verum Caponium reipublicæ dictatorem summo magistratu deturbarant, quod cum Pontifice Mediceos non in pristinum imperium, sed in commune civitatis jus restituere, & jus ecclesiasticum asserere cupiente pacifici deprehensus esset ex hisce literis (g).

Scis ex arcano me agere cum gravi illo, quem nosti homine maximeque familiari Pontificis. Is mihi retulit, Clementem satis prospere & firmiter convalescentem eo esse animi decessero, ut se honesta conditione cum civitate conciliet, & belli consilia penitus abiiciat; neque agerrime sit laturus, quod populus perpetuo rempublicam administreret, & parva libertatis juratueatur, modo per aquas conditiones civili more propinquorum suorum ratio apud magistratus habeatur. Defendisse causam egregie Caponius refert Jovius; ideo pro Florentinæ reipublicæ salute cum Clemente pacifici voluisse, ne ille Florentinorum cum Gallo fœdere offensus ad cæsareas partes se conferret, a quo publica libertas everti posset; nec nisi iusta postulata a Pontifice proposita fuisse: ob restituta Mediceis bona, civitati iusta vestigalia non defutura: in parte derasos sepulcrales titulos Cosmæ Mediceæ, dejectaque gentilitia insignia, cum illius gloria in hominum mentibus vivat nunquam intermoritura.

Hæc & plura alia cum pro sui excusatione vel commendatione egregii facti recensuisset Caponius, atque omnium prope sententis absolutus esset; postea tamen magistratu dejectus est a Florentinis odio in Mediceorum nomen flagrantibus, ut amoenissimas eorum villas incenderint, corruptis omnium pene ordinum voluntatibus: Non decesserit, inquit Jovius, quod maxime impium & contumeliosum putabatur, qui eum nempe Pontificem sine ulla honoris aut sanctitatis præ-

Dimissi ut possent eum libere.

Oppressi ab his erant Mediceæ.

(g) Ext. apud Paul. Jov. l. 27. LXXII.

Caponius in jus vocatus a Florentinis.

LXXIII. Magistratu summo pulsus.

Gravissimi opprobrius appetitus Clemens a Florentinis.

Præcipui magistratus Lutherana politia infecti.

fatatione nominare, Clementemque nudo nomine appellare, & tanquam spurium, neque ideo rite Pontificem creatum dicere consuessent. Deformata dein magis est Florentinæ reipublicæ facies; nam Carducius ad magistratum evehctus, homo temerarius, ex Lutherana impietatis, quæ sacra quæque expilationi exponebat, institutis, templorum, sacerdotum, & pauperum publicas opes invastit: Edicto, ait Paulus Jovius, inusitato &, si religionem spectes & testamenta piorum animorum æstinetur, maxime nefario, xenodochiorum hospitaliumque domorum, & templorum præsidia confiscanda venundandaque proposuerat, & non comparantibus improviibus, ea locupletibus sub pœna majestatis comenda addixerat: quæ impotenter decreta cum certa labe privatorum fortunas ad excidium redigebat. Et infra: In eandem quoque sententiam paulo ante Carducius, cum esset decemvir, mentionem primum intulerat, cum de cogenda pecunia ageret, ut donaria templis religiosissime dicata tollerentur, quod ea non tam ad ornamentum pacis, quam ad belli subsidia collata existimari debere magnifice predicaret; otiosas scilicet opes, & nihil profuturas ad salutem patriæ impendi transferrique debere, sicuti charitate patriæ ducti boni cives, si salus publica quereatur, posthabendas judicarent. Cum de his Carducci imperiis nonnulli cives castro liberoque sermone in corona dissererent, quod minime prætermittendum videretur, Antonius Albertus vir honestissimus & perurbanus non infacete dixit: Non est, optimi cives, quod quidquam a dictatore commodius & mitius expectetis; nam postquam decoctori rempublicam commisimus, necesse futurum esse provideo, ut nos omnes cum ipsa republica decoquamus. Sed tum cum hostes longe ab urbe abessent, neque adhuc appropinquantis belli incommoda sentirentur, de ea re a Carduccio decretum fieri non potuit, quod nondum aut certa, aut propinqua advenisset necessitas, ut opus esset civitatem infamis sacrilegii flagitio contaminare, cum multo maxima offensione Pontificis, quod nisi ex ejus auctoritate rite tolli posse viderentur, quando-

quidem ea donaria extra profani juris vim jam sacra essent, ob idque præsertim, quod Leonis fratris memoria, qui ea ornamenta ad cultum altarium pia liberalitate contulisset, gravissime lederetur. Ita tamen ejus rapina spes malis civibus illata est, ut id scelus Carducci successoris parvandum relinqueretur. Hactenus Paulus Jovius de Florentinis, in quos Pontifex tot iniuriis laceffitus cæsareum exercitum, suppeditato stipendio, concitavit (a).

Pellegerant illi ad defectionem Perusium, ac suis copiis communierant: itaque primo bellum illi civitati illatum est, primoque impetu Hispella ad deditionem coacta; in quo prælio Joannes Dorbinus (b) summæ apud Hispanos post Vastium existimationis, qui in occupanda urbe Roma cædibus crudelissime erat grassatus, ac Borbonio & Hugoni Moncatæ tertius dux adjunctus urbem vastatam, crassioris sclopæti glande vulneratus paucos post dies obiit: tum mota caltra ad urbem apposita sunt, ac demum post varia de concordia cum Malatesta Baliono habita colloquia, quæ Cardinalis (c) de Monte & Ennius (d) episcopus Verulanus jussu pontificio habuerunt, deditione xii. septembris die Perusium receptum est. Inde in agrum Florentinum cæsareæ copiarum ductæ a Philiberto Aurasiaco duce, in cuius fidem ac potestatem Aretium & Cortona venerunt. Cum autem tardius signa movisset, Florentini, quos Clemens mox imminentis excidii terrore percussos sese pontificiis voluntatibus submissuros putaverat, ad tuendam libertatem animos obfirmarunt (e), quod sperarent Cæsarem ob Solimanni in Austriam irruptionem, in Germaniam abjecta rerum Italicarum cura provolaturum. Ita cruento exorto bello Etruria rapinis & cædibus completa est: inter quæ Carolus cum Genua Placentiam se contulisset, adventanti tres Cardinales legati occurrerunt, ut pontificiæ ditionis fines ingressum sacramento adigerent, ipsum nihil unquam de pontificio jure libertateque detracturum: Ea autem jurisjurandi formula, inquit Paulus Jovius (f), verbis rite conceptis ex sacris ceremoniarum libris petebatur. Inserta jam an-

(a) Guic. l. 19. Paulus Jovius l. 27.

LXXIV. Perusium receptum a Pontif.

(b) Paul. Jov. l. 27.

(c) Clem. lib. brev. p. 380. (d) Pag. 325. Aretium & Cortona deditionem faciunt.

(e) Guic. l. 19. Florentini ad bellum obfirmati.

(f) Paul. Jov. l. 27.

NOTE [1] Vera hic Jovius apud Annalistas narrat; nisi forte exaggeratum sit aliquid in iis quæ de sacrorum Templorum expilatione a Florentinis commemorat; cum testibus Florentinis historicis, Seggio & Nerlio, latifundia tantummodo & annui proventus ecclesiarum, locorum piorum & cœnobiorum venum exposita fuerint. De ornamentis vero ecclesiarum sacrisque donariis directis atque distractis ne verbum quidem apud illos. His vero historicis major adhibenda est fides, quam Jovio historico, ut in rebus aliis parum sincero, ita & cum Florentinas res tractat mendacissimo, ut Seggijus his verbis lib. VIII. pag. 182. testatur: Il Vescovo Gioivo se negli altri fatti di Firenze avesse scritto così fedelmente, non si sarebbe tanto discostato dal vero, quanto ha fatto nello scrivere le cose de' Fiorentini. MANSI

(a) Guicci. l. 19. Bononi- am se conserit Clemens.

(b) Bull. in Clem. VII. consi. 26.

LXXV. Expositio profectio- nis causæ.

LXXVI.

ante ea formula nostris annalibus fuit, ex qua Reges Romanorum jurare consue- visse vidimus. Cum vero de colloquio inter Pontificem & Cæsarem faciendo pro Italica pæce redintegranda actum esset, ac disceptatum, num Pontifex Cæsarem, an Cæsar Pontificem adiret, constitutum est, ut refert Franciscus Guicciardinus (a), ut Pontifex Bononiam se conferret, illum- que Carolus, ut gradu honoris augustio- rem conveniret. Discessurus itaque ex ur- be Clemeus, cum se mortalem nosset, ut incertis disensionum in creando suc- cessore, si quid ipsi humanitus accideret, eventus discuteret, sanxit hoc diploma- te (b) quo in loco Cardinales ad ferenda libera suffragia pro renuntiando Pontifi- ce conventuri essent.

Ad futuram rei memoriam. Cum charissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum & Hispaniarum Rex catholicus in Imperatorem electus intellexisset Turcarum tyrannum potentissimo exercitu ad denuo regnum Hungariæ invadendum occupandum venire, cognoscens- que propterea non solum regnum, sed eti- am totam rempublicam Christianam in- maximo versari discrimine, & desiderans Ferdinando Regi Hungariæ fratri suo dul- cissimo, ipsique reipublicæ Christianæ opem ferre, prout ad eius officium, cum advo- catus Ecclesiæ existat, perimere cognosce- bat; omnibus suis regnis dimissis quamprimum ad Italiam venit, offerens pacem il- lam, quam Jesus Christus in calum ascen- dens suis reliquit discipulis, Regibus & principibus Christianis ac Italia potentati- bus, sine qua eidem Turcarum tyranno re- sisti non posse cognoscebat: & pro huius- modi universali pæce facilius componenda, nuper nobis suis literis significavit, pluri- mum expedire, ut in civitate nostra Bo- noniæ, qua celerius fieri posset, insimul conveniremus, ut totam Italiam tandem a tot calamitatibus liberaremus, illique pacem daremus, ut illa placata illius po- tentatus ac barones unitis animis & viri- bus non solum dicto Turcarum tyranno re- sisti, sed ipse cum toto eius exercitu profligari possit.

Nos ejus pium & honestum desiderium plurimum in Domino commendantes, et si ex gravi infirmitate, qua tot mensibus de- renti fuimus, convalesceremus, tamen pri- stinas corporis vires adhuc non recupera- vimus; occasionem tamen rei bene geren- da, & tam necessarij boni omittre nolen- tes, cognoscentes ad officium nostrum per- tinere pro salute gregis dominici nobis com- missi periculo vitæ nos exponere, & ad ci- vilitatem ipsam Bononiam, omni celeritate, & mora cessante, nos conferre, in alma

tamen urbe nostra causarum & literarum apostolicarum audientiam relinquentes, ac relinquere declarantes ad effectum, ut si ante reditum nostrum ad urbem ipsam nos ab hac luce migrare contingeret, in ipsa urbe, in qua audientiam memoratam re- linquimus, & non in civitate Bononiæ, seu in alio loco, in quo tempore obitus no- stri cum nostra curia resideremus, electio Romani Pontificis fieri debeat, nisi ipsa urbs tunc interdicta vel contra ecclesiam Romanam in manifesta rebellionem persisteret, seu de impressione dubitaretur, sicut alias ex causis tunc expressis proximis an- nis circa electionem Pontificis in eventum obitus nostri, ita & nunc etiam provide- re desideramus & intendimus.

Habita igitur super his cum venerabili- bus fratribus nostris sanctæ Romanæ eccle- siæ Cardinalibus maturâ deliberatione, & diligenti examine, & de eorundem consilio & unanimi consensu; causarum & literarum apostolicarum audientiam in ipsa urbe post nostrum ab ea discessum re- manere ad effectum ut si ante reditum no- strum ad ipsam urbem nos ab hac luce mi- grare contingeret, ibi, & non alibi ubi nos mori contingat, electionem Romani Pon- tificis celebrari debere, nisi ipsa urbs tunc interdicta subiaceret, vel esset aperte re- bellis, aut inibi de impressione dubitaretur, ut præfertur: super quo majoris partis Car- dinalium tunc ibidem existentium decisio- ni stabitur; & tunc in civitate Castella- na, seu Urbevetana seu Perusina, servato scripturæ huiusmodi ordine fieri debere, dummodo ille ecclesiastico interdicto subie- cta, seu rebelles non fuerint, ut præfer- tur. Ac per felicis recordationis Alexan- drum III. Licet de evitanda; & Grego- rium X. in Lugdunensi: Ubi periculum; & Ne Romani, incipientes; per Cle- mentem V. Romanos Pontifices prædeces- sores nostros in Viennensi concilio circa e- lectionem eandem hæcenus editas constitu- tiones, & alias extravagantes in omnibus in eis contentis servari & in suo robore permanere debere volumus atque decerni- mus. Nos enim electionem alibi contra præ- sentium tenorem per eosdem Cardinales factam nullam & irritam fore, ipsosque cardinales ad aliam * benedictionem Ro- mani Pontificis servata eorundem præsen- tium literarum forma procedere debere, & per eos contra præmissa nullatenus dispensari posse etiam decernimus. Nulli ergo, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incar- nationis dominicæ MDXXIX. pridie nonas octobris pontificatus nostri anno VI.

Proximo die urbe egressus est, ut con- stat ex ejus itineris diario quod accurati- sime etji rudi stylo a magistro rituum

LXXVII Decernit si quid i- pli huma- nitus contin- gat.

* electio- nem.

LXXVIII.

(a) MS. arch. vat. biblioth. Card. Barber. signat. n. 1105. p. 28. Pontificii itineris descriptio.

LXXIX.

LXXX. Delata Euchari- stia.

tum conscriptum (a) nos afferimus: An- no a nativitate Domini MDXXIX. indi- ctione secunda die vero jovis VII. mensis octobris pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Clementis divina providentia Papæ VII. anno VI. I- tinerarium præfati sanctissimi domini no- stri Clementis Papæ VII. ex urbe versus Bononiam ad coronandum serenissimum Carolum electum Imperatorum, & ibi cum eo multa conclusuri tum de rebus Italia, tum externis etiam contra Turcas & infi- deles.

Pergit deinde auctor narrare, ut præ- eunte Euchariistiæ sacramento equæ pha- leratæ imposito, atque Nepesino, Ty- burtino, & Cortonenſi episcopis, nec- non sacelli pontificii præfesto cum aliis ministris illud religioso cultu conco- mitantibus, Clemens Bononiam se con- tulerit, quam sexdecim Cardinalibus sti- patus ingressus est; cum nobilitas omnis Bononiensis lectissima obviam illi vene- rabunda fese effudisset, & magistratus cla- ves urbis eidem obtulissent: tum suffra- ganeus episcopus linteato clero succin- ctus Christi e cruce pendens signum ex- osculandum in porta porrexisset: tum or- dinem pompæ ita describit.

Processit Subdiaconus apostolicus cum cruce cum duobus magistris ostiariis a late- ribus ejusdem, tum unus clericus cum lan- terna & in ea candela accensa, equus phaleratus cum triminabulo & capsula Sacramenti desuper sub baldacchino albo per cives & nobiles Bononienses delato, circum circa XXIV. beneficiati S. Petri cum XXIV. intorviliis albis accensis: inde reve- rendus dominus sacrista cum sua fezula, & successively Cardinales reverendissimi dia- cono, presbyteri, & episcopi in suis cap- pis; tum Pontifex delatus in sella ab il- lius cubiculariis & parasfrenariis; & su- per baldachinum per consalonerium justit- iæ & Anianus Bononienses & successively per alios quadraginta regimini & nobiles illius civitatis usque ad ecclesiam prædi- ctam S. Petri. Strata erat ornata, & om- nes cives ante domos suas cum variis pa- ramentis, mulieresque spectantes, turba magna, quam nemo dinumerare poterat. Sic procedentes venimus usque ad eccle- siam S. Petri in porta: ibi episcopus suff- fraganeus habens crucem in manu porrexit illam reverendissimo domino Cardinali, qui illam Papæ osculandam genuflexo su- per tapete in limina portæ extensum cum cussino desuper. Inde idem Cardinalis por- rexit aspersorium aquæ benedictæ, & Pon- tifex se aqua aspersit, & inde ceteros al- ios Cardinales, & astantes: tum navic- ulam incusi ex qua Papa incensum in

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

thuribulum per unum ex acolytis apertum & porrectum imposuit: quod thuribulum accipiens præfatus Cibo Cardinalis ter il- lud ducendo incensavit Pontificem stan- tem cum pluviali & mitra. Quibus ex- peditis Pontifex ingressus est ecclesiam præ- cedentibus cruce & Cardinalibus. Suffra- ganeus cum canonicis & clero intonarve- runt: Te Deum laudamus; cantando ver- sus altare majus ante quos super faldisto- rio ibi preparato genuflexus oravit. Suf- fraganeus per me instructus in cornu epi- stola habens librum ante se, & aliquan- tum versus Pontificem cantavit versu- culos & orationem infra scriptam, qui in libro pontificali sunt extenti. Quibus fi- nitis, me annuente, Pontifex surgens ad medium altaris osculatus est illud; inde benedixit solemniter populum cantando: Sit nomen Domini benedictum; & reli- qua, ut moris est: tum dedit indulgentiam plenariam, quam publicavit reverendissi- mus Cardinalis Cibo.

Die veneris XXIX. octobris (b) fuit con- cistorium secretum, & infra: quia in con- cistorio intendebat proponere & deliberare de coronatione Imperatoris, de modo & forma & qualiter & quomodo, & quando omnia deberent fieri. Sic expectavi finem concistorii: quo peracto Papa remisit me ad sex Cardinales, quibus injunxerat onus & providentiam dirigendi & præparandi coronationes Imperatoris, & necessaria ad tales actus & ceremonias, videlicet reve- rendissimum dominum Petrum Cardinalem Anconitanum, reverendissimum dominum Joannem Cardinalem Senensem, Sabinen- sem & Albanensem episcopos, reverendis- simos Hyporegensem & Vincentinum Nea- politanum Cardinales presbyteros reveren- tissimos Cibo & de Trivultio diaconos Car- dinales: sic duos e quolibet ordine Cardi- naliū deputatos. Nonnullisque interje- ctis: Et quia adverteram Pontificem, quod nondum exhibitum fuerat decretum electio- nis Imperatoris, prout requirebatur, & quia coronatio fienda extra Romam an- requiratur aliud decretum seu declaratio, ut gesta valeant; respondit quod post corona- tionem idem fieret per bullam declarato- riam, ac si omnia facta & gesta fuissent Rome, sicque fuisse in concistorio deter- minatum. Item in eodem concistorio fuit ordinatum quod missa sollemnis de Spiritu Sancto celebraretur pro actione gratiarum ad Deum, ac letitia populi Christiani con- tra Turcas, qui se dimoverant ab obsidione civitatis Viennensis, & retraxerant se per- ducenta milliaria, quam celebraret reve- rendissimus Cardinalis Hyporegensis in S. Petronio die dominica proxima. Die igitur dominica ultima octobris fuit celebrata

LXXXI. (b) lb. p. 39.

Decreti Cardd. pro riti- bus coro- nationis.

Actæ gra- tiæ numi- ni pro Turca- rum ex- Vienna recessu.

Q

missa in S. Petronio in laudem Dei & gratiarum actiones, & pro letitia Christianorum ut supra, per reverendissimum Cardinalem Hyporegiensem: Papa in paramentis rubeis pretiosis, Cardinalibus in rubeis cappis presentibus, ut moris est, delatus in sede. In fine: Te Deum laudamus; &c.

LXXXII (a) lb. p. 41.

Die martis secunda novembris (a) venit novum quod Serenissimus Carolus electus Imperator jam venerat Castel Francum oppidum Bononiae distans a civitate per xv. milliaria. Suggestum erigi fecimus super plateam scalarum ecclesie S. Petronii in platea magna civitatis illud adhaerendo pariter ecclesie ubi solum Papa dispositum per tres gradus, & ibi sedes Pontificis; indeque per longum versus gradum scalarum & plateam respiciendo quadratum in modum consistorii publici praordinavimus cum sedilibus Cardinalium, ut moris est. Et post alia: Die jovis (b) habito nuntio quod Imperator discesserat ex Castel Franco, Cardinales fere omnes extra portam S. Felicis fere per medium milliare prope viam ad Monasterium Carthusiense se firmarunt. Ut primum viderunt Caesarem appropinquantem moverunt se collegialiter, & detectis capitibus hinc inde reverendissimus Cardinalis Farnesius uti decanus fecit verba tam nomine Pontificis, quam totius collegii: inde brevi responso accepto receperunt Caesarem medium inter se & Cardinalem Aconitanum & continuaverunt iter versus dictum monasterium. Tum Caesar ad monasterium ad loca preparata, Cardinales vero & alii in civitatem reversi.

(b) Pag. 43.

Die veneris v. novembris (c) serenissimus Imperator superveniens ingressus est civitatem Bononiensem hoc ordine, praecedentibus nobilibus & proceribus Bononiensibus & praedictis, turma magna equitum armorum sicut antiqua intraverunt; currus inde xx. seu xxv. artellariae: tum archibuserii & pedes ultra duo milia. Post hos alia turma equitum armorum, pagii deinde Caesaris cum equis suis phaleratis, cum armis & insignis suis. Succedebant multi nobiles & proceres armati & pulchre muniti & ornati. Hos sequebatur magna multitudo equitum & magnorum principum ante Caesarem: inde princeps ensis, quem nudum deserebat ante Caesarem. Post hunc immediate Caesar procedebat solus armatus super equo albo phalerato. Post Caesarem erant & alii duces, marchiones, principes & proceres sine armis: successively praefati & alii consilarii Caesaris rogati. Caesar in porta crucem sibi per suffraganeum episcopi Bononiensis portectam sedens super equo osculatus est. Es-

LXXXIII. (c) Pag. 45.

Caesarei in Bononiae urbem ingressus descriptio.

cusavit se cum esset armatus non commode posse descendere. Tum ab eodem inconsatus, me ibi existente & instructe praelatum incensantem. Tum clerus cantando: Ecce mitto angelum meum, &c. Processit Caesar sub baldachino. Pars antianorum ad baldachinum, pars ad frenum equi Imperatoris ducendo illum per aliquos passus: consalonerius iustitiae & rector studii Bononiensis ante portitorem ensis Caesaris, & ego una cum illis, tum mazerii Imperatoris cum eorum matris a lateribus per alas procedebant: inde princeps deservens ensim nudum immediate ante Caesarem a lateribus baldachini, doctores Bononienses collegialiter cum suis mantellis longioribus cum pellibus de vario circum colla protezsa, & ante eos multi nobiles Bononienses pedites cum maximo plausu & vociferatione omnium, & per vias a turbis civium & mulierum, juvenum, senum, & puerorum clamantium & dicentium, altissimis vocibus: Caesar Caesar; Imperium imperium; sic continuantium usque in plateam magnam civitatis. Thesaurarius seu dispensator pecuniarum ante me parum procedendo pecunias in auro & argento jaciebat ad populum & turbas populi. Post Caesarem erant magni duces, marchiones, comites, & proceres, necnon praefati ejusdem sequentes ordine solito. Inde consilarii & secretarii Caesaris & rogati. Sic cum maxima pompa & letitia venit per viam turris asinorum, & ab ea declinando per clavaturas in plateam magnam; in cuius introitu consalonerius iustitiae & rector studii descendentes duxerunt equum Caesaris usque ad scalas, & ab equo descendente Imperatore tenuerunt stallas.

LXXXIV. Quo ritu Caesar Pontificem sit veneratus.

In platea erant milites equestres & pedites Caesaris, multitudine populi & curialium. Caesar super scalas & gradus ascendens, me praecedente venit ad suggestum ubi Papa & Cardinales erant expectantes & sedentes in primo ingressu quadraturae versus faciem Pontificis. Electus Imperator genuflexit; tum ad gradus solii, inde ad pedes Pontificis, genuflexus est & osculatus est pedem, successively manum, & sublevatus ab ipsomet Papa ad osculum faciei receptus. Habuit adhuc genuflexus nonnulla verba congratulatoria & reingrativa ad invicem cum Papa. Refert Paulus Jovius (d) illa ita fuisse concepta: Ad Pontificis pedes flexu genu provolurus, ac mox dextra leti ardentisq; Pontificis erectus ad osculum Hispanica oratione: Veni, inquit, sanctissime pater, ad pedes tuos, quod summo voto semper expetivi, ut fessis Christianae republicae rebus communi consilio succurramus. Oro Deum.

(d) Paul. Jov. l. 27.

Ejusdem supplicis oratio.

opti-

optimum maximum, qui me hujus voti compotem fecit, ut nostris consiliis adit, atque hic adventus meus Christianis omnibus sit salutaris. Tum Pontifex: Certe hoc ipso congressu, inquit, sicuti Deus immortalis & sancti coelites certissimi sunt testes, mihi nihil unquam fuit antiquius: & jam superis gratias ago, quod te videam prospere atque feliciter mari terraque perductum, resque eo deductas intuear, ut te authore de concordia omnium & solemnem pace minime desperemus. Obtulit subinde Caesar auri signati circiter libras decem. De quo munere Pontifici oblata haec tradit sacrorum rituum magister: Unus interim ex suis nobilibus habens sacculum auri medium posuit ante pedes Papae & gubernator curiae episcopus Leodiensis illum recepit, & tradidit uni ex camerariis Papae. Caesar autem ad dextram Pontificis stans colloquendo continue cum Papa quamplures principes, & proceres, ac praefati Caesaris osculati sunt pedem Pontificis Caesare loquente cum Papa & sibi nominante unumquemque illorum, osculanti pedem. Deinde Papa & Caesar a sinistris, quem Papa manu semper tenuit, simul descenderunt versus portam ecclesie S. Petronii. Tunc Papa dimisit Caesarem, ut iret in ecclesiam veneraturus Deum & gratias annuens: & Papa in sede delatus est ad palatium, praecedentibus cruce & Cardinalibus: Caesar vero intravit ecclesiam associatus a reverendissimis dominis Ravennatensi & Neapolitano Cardinalibus presbyteris ac Rodulpho & de Trivulzio Cardinalibus diaconibus, praecedentibus cantoribus intonantibus antiphoniam: Ecce mitto angelum; & inde: Te Deum laudamus. Ad altare majus in faldistorio preparato genuflexus oravit, inde osculatus est altare, reversus sic associatus in palatium ad mansiones sibi paratas.

Decantata laudes numini.

LXXXV.

Addit idem rituum magister marchionem Mantuanum xx. novembris die Bononiam ingressum, atque a pontificia, & caesarea familiis honorifice exceptum; tum ducem Mediolani certa componendarum cum Caesare, interprete Pontifice rerum spe confirmatum accessisse: Die lune xxii. novembris (a) illustrissimus dominus Franciscus Sfortia dux Mediolanensis venit secreta intrando noluit sibi exhiberi honorem neque pompam; assidat per literas Papae, iam rebus suis apud Imperatorem dispositis, cum multis nobilibus. Et infra: Dux vis sustinebatur pedibus cum baculo in manu genuflexus voluit omnino osculari pedes Pontificis etiam recusantis hoc propter infirmitatem & impotentiam praefati ducis: & iussus a Pa-

(a) Id. ms. 234. Dux Mediol. Pontificem adit.

Ejusdem supplicis oratio.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

pa noluit sedere, sed stans cum baculo scerere locutus est cum Pontifice submissa voce. Deinde revertens se ad praefatos Cardinales, mesic annuente, illos ad invicem amplexi sunt & osculari.

Quod ad foedus inter Caesarem & ducem Mediolanensem attinet; refert Guicciardinus (b), adductas fuisse in extremum pene discrimen Sfortiae res, cum Antonius Leva Ticinum jam ante expugnasset: verum quamquam idem Antonius conficiendum bellum suaderet, ac de transfundendo eo principatu in Alexandrum Mediceum ageretur, Pontificem non assensisse, ac demum perfecisse, ut Sfortia accesserit ad Caesarem fide publica accepta, quam ipse coram illo projecit, professus sola sua innocentia tueri se velle adversus illos, qui perfidia ipsam falso insinulaverant: demum Carolus clementia usum omnem controversiam sustulit, supplicemque ut victor & triumphator recepit in gratiam, tabulisque augustalibus rite confectis univrsum Mediolanensem principatum, pro quo tanta contentione, tanta praefatorum varietate, tot annis bellum gesserat, in illum contulit, imperata ei quadringentorum millium nummum pensione, & annuo alio quinquaginta millium ad decennium vestigiali imposito; Mediolanensem vero arcem necnon Comum in annum retinuit. Obstupere multi restitutum ita a Caesare Insufram: sed Germanicarum rerum miserum statum, Ferdinandi fratris assiduas preces, cum Solimannus Vienna discessurus iurejurando minitatus esset validioribus copiis instructis se reverfurum, necnon pontificis, qui Mediceos Florentiam reducere cupiebat, hortationes ad id ipsum impulsisse memorat Guicciardinus, ut ita rebus Italiae compositis, susceptaque augustali corona, ad Germanicas administrandas expeditior foret: quibus consentanea tradit Jovius (c) hisce verbis: Ad quam quidem rem singulare Pontificis studium ac insignis auctoritas momenti plurimum afferebat, vis consiliis approbandis, quae honesta, tuta, decora, atque usu omnibus commoda censerentur; nemo enim eo gravius atque prudentius de magnis rebus disputare, & diversas sententiarum opinionones acutius ponderare confutareque didicerat. Addebant dictis fidem, utriusque fortuna facta pericula, & quae Christianos animos perstringit illa inveterata religionis opinio; & ea quoque erat promissa barba intempestiva & veneranda canities, ut apud Caesarem cuncta pie & graviter aestimantem, & carceris & rot cladium memoriam facile renovaret. Sed

LXXXVI. (b) Guicc. l. 19. Paul. Jov. l. 27.

Receptus a Caesare in gratiam.

Quibus legibus beneficium ducatum acceperit.

(c) Jov. l. 27.

Q 2

tanta

tanta erat altitudo iudicii Caesaris, tanta moderatissimi eius animi religio, & tantum denique pacis & concordie studium, ut nihil regali fastigio dignius atque prestantius existimaret, quam omnia consilia ad verum decus, ad solidam pietatem, & ad animi magnitudinem revocare, ut arma in Turcas adeo inter nos impie foedeque tractata verterentur, quippe qui non adumbratam, sed veram & vividam non fortunae adminiculis quaesitam, sed a fonte ipso propriae virtutis fluentem gloriam sectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam e Veneta Norica manibus cum strage ignominiaeque depulso, atque eo Byzantium precipiti fuga properante, cum iam nihil hostile inde amplius esset timendum, pacare cuncta constituit.

LXXXVII. Veneti quibus legibus Caesari conciliati.

Una cum Sfortia Mediolanensi omnes, qui eo bello se implicuerant, in gratiam urinque recepti: de duce Ferrariensi aditum, si cum Pontifice & Caesare pacificatur, hoc foedere comprehensum iri. Porro Veneti quos antea Gallorum Anglorumque Regum precibus Ravennam Cerviamque, ut Pontifex eorum foederi contra Caesarem accederet, restituere non visse vidimus, Carolo conciliati sunt iis legibus, ut Ravennam & Cerviam restituerent Pontifici, ipsi autem Caesar urbes arcesque, quas in Neapolitano regno sibi pepererant; ac si quis posthac Neapolitanum regnum bello adoriretur, subsidiarias, quindecim trirèmes egregie instructas submitterent: de patriarchatu Aquilejensi controversiae iudicario ordine dirimi iussit: dux Urbinas uti Venetorum foederatus ad pacis beneficium admittitur. Sancita plura praeterea pro Italia defendenda. Scriptas has pacis leges die XXIII decembris memorat Guicciardinus. Pergit rituum pontificiorum magister (a): XXIV. decembris (b) in vigilia natiuitatis domini nostri Jesu Christi fuerunt vespere solennes in capella. Et infra: Serenissimus Carolus electus Imperator superuenit & in sede sua camerari a sinistris Papae prope assistente episcopo posita stetit & sedit: inter alios proceres intervenit illustrissimus dux Mediolani, qui caudam pluvialis Papae voluit deferre; licet infirmus, & vix sustineretur in tibiis. Dedit sibi locum inter duos diaconos, videlicet post Cardinalem de Medicis & ante Cardinalem de Auria ultimum diaconum. Sic igitur venit, & hilari vultu, quia res sua iam composita fuerant cum electo Imperatore intercedente, sanctissimo domino nostro Papa: & iam pax propalabatur etiam quoad dominum Venetorum. Et infra: Per Pontificem con-

(a) Id. mf. Card. Barber. p. 66. (b) MS. Bibl. Card. Baron. signat. n. 1137. p. 61.

clusum fuerat, quod in matutinis noctis inciperetur hora secundae noctis. De voluntate prelibati domini nostri Papae alta voce publicari dictam horam omnibus Cardinalibus & praetatis. Prope horam tertiam noctis exiit Pontifex de thalamo suo, & a reverendissimis de Cibo & de Caesio Cardinalibus assistentibus amictus alba, cingulo, & stola benedixit enssem cum pileo de vario solitum in tali nocte cum ceremoniis solitis, ut in ordinario, quem Marcus Braccius in defectum clerici camera tenuit genuflexus ante Papam: & inde ante crucem portavit in capellam. Idem Pontifex assumpta cappa longa de cremesino, cruce praecedente, & Cardinalibus sequentibus post Papam, Capuano & Spalateni archiepiscopis fimbrias cappae posterioris deferentibus. Interim Caesar significatus de Pontifice preparato exiit una cum suis proceribus & duce Mediolani ex suis cameris obviam Pontifici, & reverentia exhibita Papae ejus manum sinistram, sicut consueverat, apprehendit, & tenens simul progressi sunt in capellam, Papa in faldistorio oravit, & inde ad sedem, associantibus dictis duobus Cardinalibus assistentibus, & caudam praefatis duobus archiepiscopis elevantibus; Imperator vero electus ad locum suum praordinatum a sinistris Papae prope episcopos assistentes; dux Mediolani inter duos ultimos Cardines diaconos, & in banco diaconorum Cardinalium. Surrexit Papa sibi met capere detecto, Pater noster: secreta complens, deinde: Domine labia mea aperies. Et sic ceptum est officium matutinale.

In tertio nocturno (c), incepto tertio psalmo, accessi una cum socio meo ad reverendissimos de Caesio & de Auria Cardinales diaconos ad hoc opus ex voluntate Papae praordinatos, & factis debitis inclinationibus altari & Papae, adduxi ad Imperatorem electum, qui ex sede sua surgens in plano presbyterii, prope tamen suam sedem cameralem deposuit suum indumentum quotidianum, & assumpta veste de raso cremesino fere usque ad talos a suis camerariis porrecta, & per praefatos dominos Cardinales superpelliceo desuper imposito, adjuvantibus etiam reverendissimis domino Gabriele archiepiscopo Barensi & episcopo. magno elemosynario Caesaris praetatis, & ense quem cum pileo suo dominus Marcus Braccius ante gradus solii Papae retinebat, in defectum clerici rament, qui illos gestare tenebatur, quos reverendissimus Cardinalis de Caesio primo de manibus Pontificis receperat, ad Caesarem deferens, ab eisdem Cardinalibus & praetatis accinctus fuit; pileum vero suo armigero

LXXXVIII. (c) lb. p. 64.

Quo cultu indutus Caesar.

Lectum ab eo evangelium.

LXXXIX. (a) Pag. 66.

Fundit aquam ad abluendum pontificis manus.

gero ibidem praesenti ante Caesarem tenendum consignavit, quod, cum sit insignuduciale, non decebat Imperatorem illud portare. Ultimo pluviali albo indutus a parte anteriori aperto, prout a praetatis deferretur, quo sic Imperatores utuntur, me annuente & instruente medius inter praefatos dominos Cardinales descendit ante gradus solii Papae: quem secuti sunt praetati Imperatoris praenominati, armigero pileum ad parrem sustinente; & factis debitis reverentibus altari & Papae, evaginavit enssem, me adjuvante, cum esset nimis gravis & longus difficilis ad extrahendum, & ter illum vibravit ante Pontificem, & inde ter sum super brachio reposuit in vaginam me quoque adjuvante. Inde eodem ordine & me & armigero ejus cum pileo praecedentibus venit ad legile praeparatum. Papa interim: Pater noster; & successivo absolutionem cantavit. Caesar factis reverentibus altari & Papae dixit submissa voce: Jube domne benedicere. Pontifex reassumpta voce benedixit. Caesar legit evangelium tantum videlicet: Exiit edictum a Caesare Augusto, &c.

Die sabbati xxv. decembris (a) celebratam divinam rem solemni ritu in aede S. Petronii refert rituum magister, ac Caesarem praevisse Pontifici, cum Pontifex in sede augustiori gestandus esset; atque inter sacra mysteria abluendis manibus pontificis prima vice dux de Castro, secunda dux Alexander Medicis; tertia dux Mediolani, quarta & ultima ipse Caesar aquam infudere: qui postremus ritus ita describitur: Papa lectis orationibus sumpsit partem sacramenti, inde partem sanguinis ex calice cum calamo aureo. Purificavit infundente vinum reverendissimo Farnesio: postremo lavit manus quarto loco Imperatore infundente hoc modo, videlicet: Illustris dominus magister domus Caesaris cum mazeriis duobus ad credentiam Papae accepit panniculum deauratum circa cerimoniarum, venit ad solium Papae, & genuflexus alteram pelvim sub manibus Papae retinuit, alteram vero Caesari in qua erat aqua; & illam inclinans infundit super manus Papae, adjuvante etiam reverendissimo de Farnesio episcopo Cardinali assistente, & mappulam inde ad extergendum porrigente: quibus lotis Papa ad altare reverfus cum ceremoniis suis solitis missam complevit, dedit benedictionem incipiendo a latere ubi erat Imperator & Cardinales diaconi, quod est a cornu evangelii. Inde in medio versus ad popu-

lum tum versus Cardinales presbyteros & episcopos crucem tenente ante eum subdiacono apostolico, deditque plenariam indulgentiam, quam reverendissimus de Farnesio publicavit. Papa dixit mihi (b) quod deberem providere, quia in prima die mensis januarii, videlicet circumcissionis, publicanda erat pax. Quaesivi quanam pax an universalis an particularis, & inter quos, & an contra infideles? respondit quod inter Imperatorem ex una, Venetos, ducem Mediolani, ducem Sabaudiae, marchionem Mantuae, & Lucenses: & sic ordinavi de pace. Et infra: Die veneris ultima decembris (c) fuit pax publicata & proclamata per civitatem Bononiensem de mandato domini nostri Papae & Caesaris electi Imperatoris cum dominio Venetorum, duce Mediolani, duce Sabaudiae, marchione Montisferrati, marchione Mantuae & communitate Lucensi: & pro letitia & gaudio universalis ignes in sero in locis publicis, in palatio, & domibus Cardinalium & principum, sonitus tubarum, jubilationes & festivitates in civitate publice & private fere per totam noctem, in ecclesiis omnibus campanae festiviter pulsatae &c.

(b) P. 73. Promulgata pax inter Caesarem & plures principes Italos.

(c) Pag. 74.

Dum ita optatissima pax turbulentissimis temporibus Italiae restituebatur, novae dissensiones in Anglia commoventur, quae lugenda sunt regni illius perniciem peperere. Cum injusta nimirum Henricus Rex posceret, ac piam conjugem vellet dimittere, ut Annam Bulleinam inguinem pellicem haeresique infectam sibi jungeret, Cardinalis Campegius in Anglia legatus consuluit (d) Pontifici, ut cognitionem causae illius matrimonii ad sedem Apostolicam revocaret: at Clemens ne in amicissimi Regis odium offensivamque incurreret, arbitratus fore, ut infani illius amores tractu temporis deferverent, iudicarium ordinem a legato extrahi iussit (e): inter quae Carolus V. & Ferdinandus Hungariae Rex ejus frater missis in urbem oratoribus expectare, ut fororis Reginae, quae ad sedem Apostolicam provocarat, cum in Anglia omnes iudices praepotenti Regi obnoxii suspecti essent, causa Romanae cognosceret: quorum iustis precibus cum repugnari non posset, datis xxix. maii ad Cardinalem legatum literis, illum adhuc diffugiis uti iussit: quae Henrici Regis animam incensum libidine magis exasperarunt, quanquam Clemens illum pater-nis literis demulcere studuit (f), percipere quidem se ipsius amicitiam colere, ejusque obsecundare studiis; verum: ejus postularis, ut in Anglia decretoria sententia ferretur, se morem gerere non posse.

XC.

(d) Guicci. l. 19. Polid. Vig. l. 27. Pontifex litem de industria extrahit. (e) Ext. de eo lit. l. 2. princip. pag. 176.

Henricus Rex exasperatur in Clementem.

(f) Lib. brev. ann. 1529. p. 300.

Re-

XCI.

Mulcere
Anglum
Regem
nititur
Clemens.

Regi Angliae.

Charissime, &c. Dilectum filium Wilhelmum Benet, qui proxime a serenitate tua ad nos venit orator, libenter vidimus virum gravem ac prudentem; sed id nobis maxime molestum est non posse nos serenitati tuae quantum vellemus gratificari in iis, quae per ipsum atque alios oratores suos ac proximas literas a nobis perit: sed tamen consolamur nos, quod Deum testem habemus, nos quidquid potuimus ne plus quam tribuisse amori nostro erga serenitatem tuam, ejusque in nos atque in hanc sedem meritis possimus: nunc vero, quae causa nos studio tibi gratificandi longius protractos impediunt audiet ex dilecto filio Cardinali Campegio legato nostro. Ab ea perimus, ut sua virtute atque prudentia circumspiciat quam ratione possumus, quod jus & consuetudo exigit, alteri parri denegare; consideretque tempora sedis Apostolicae ac Christianitatis in praecipiti posita; quamvis nulla re possemus retrahi a studio tibi gratificandi, nisi etiam ratio officii nostri ac personae, quam sustinemus, nos impedirent: quod si majestas tua fecerit, non dubitamus quin ejus benevolentiam erga nos, pietatemque erga hanc sedem retenturi simus, ut pluribus idem Cardinalis tuae majestati explicabit, cui solitam fidem habebit. Dat. Romae VIII. Julii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

XCII.
(a) Ibid.
p. 308.
Significat
iterum jus
reddendum
Cæsari.

Interjectis autem nonnullis diebus eadem significavit (a), in hac judiciaria contentione non ita posse ipsius voluntatem sequi, quin Cæsari jus petenti redderet: quae omnia a Cardinale Campegio ipsi explicanda essent.

Regi Angliae.

Charissime, &c. qua instantia & quantum nostras aures pulsaverint cæsarei agentes, ut causam istam ad instantiam tuae serenitatis commissam, avocarem, non dubitamus ad serenitatem tuam per oratores tuos sepius esse per scriptum: quod autem interea nobis fuerit gratificandi tibi studium, res ipsa hactenus docuit, qui tanto tempore tam iustas petitiones sustinimus, ne tuae serenitati, cui placere semper cupimus, in eo displiceremus: sed tamen victa est ad postremum patientia nostra ratione iustitiae, coactique sumus omnibus non solum reverentibus & advocatis palatii nostri auditoribus, sanctae Romanae ecclesiae Cardinalibus ita iudicantibus, avocationem ipsam concedere, & jus, quod unicuique debemus, ipsi etiam Cæsari aliquando reddere: quod ipsum quam molestum animo nostro incidit, si non dilatio rei ipsius multo antea debita, praeterita certe erga serenitatem tuam stu-

dia nostra confirmare, ut credimus, tibi possunt, nos ad hoc, quod sero devenimus, etiam valde invidiosum devenisse, cum etiam omnia prius tentaverimus, quemadmodum tui ad te perscribere potuerunt, ne ad hoc descendere cogere mur. Quare serenitatem tuam pro tua singulari equitate exhortamur, & omni studio requiramus in Deo domino, ut equi bonique consulas, necessitatem hanc nostram iustitiae administrandae, nihilque ob eam causam de nostra veteri ac mutua benevolentia imminutum velis. Quod si feceris, ut quidem cupimus, & a bonitate tua expectamus, nihil a te nobis gratius fieri poterit; quemadmodum dilectus filius noster Cardinalis Campegius hac plenius tuae serenitati referet. Datum Romae &c. die XIX. Julii MDXXIX. pontificatus nostri anno VI.

XCIII.

Vetus est idem Cardinalis ulterius ad cognoscendam causam matrimonii Henrici incumbere. Ceterum Thomae Volfæo, quem hanc litem promovisse diximus, Pontifex indicavit (b) Reginae causam cogente iustitia ad subsellia Apostolica revocata. Quamvis Thomas praeter omne fas dissolvendo Henrici conjugio operam dedisset, tamen in invidiam apud Regem omnia cupidine non aequitate metientem adductus est (c), quasi regii cupiditatibus non fuisset lenocinatus, qui rem omnino fuisset confecturus, nisi Anna Bullenae mores illi ingrati fuissent: itaque primum aula regia iustus abcedere: deinde cum illum Rex facti poenitens ob cognitam viri virtutem in pristinum statum restituere moliretur, ab aulicis iterum subornatus illi iudicium intendit: de cujus obitu dicitur inferius.

XCIV.

In Orchardensibus insulis hoc anno cum comes Cathenesius & Sinclarus dynasta eas sibi subiicere affectarent, in Principem exsensionem fecerunt cum exercitu; qui divina virtute partim caesus, partim captus est: Ipsam vicloriam, inquit Leslaeus (d), Orchardenses proxime secundum Deum Divo Magno quem suarum rerum libertatisque ac totius insulae parvorum pie ac religiose semper coluerunt, acceptam referunt, quippe omnium sermonum tritum erat, ipsum divum plurimis videntibus ac stupentibus pro Orchardensium libertate conservanda illo die depugnasse.

In novo orbe barbarae & daemonum superstitionibus addictae gentes innumerae Christi evangelium susceperunt hoc tempore, quo Lutherano pseudoevangelio delusi Germani a Christo deficiebant: quos felices progressus suis literis Petrus Gandavensis ita describit (e): Nati in hac regione sunt homines optime comple-

(b) Ib. p. 334.

(c) Guicci. l. 19. Polya. Virg. l. 27. Card. Volfæus regia gratia excidit.

(d) Jo. Lesla. de reb. Scot. Orchardenses D. Magni clientelae commentati.

Eo pugnante hostes vincunt. Propagata in America religio.

(e) Petr. Gandav. lib.

Horrenda
miseræ
gentis
cœcitas.

Tyrannus
dæmonum
in
idololatras.

sionis & naturæ, ad quodvis agendum parati & maxime ad fidem nostram recipiendam: verum hoc habent mali, quod servilis sunt conditionis, nihil agentes nisi coacti, amore autem aut bonitate nihil; quod tamen non tam ex natura quam ex consuetudine procedere videtur, videlicet quia nunquam assueverunt aliquid agere amore virtutis, sed solum metu & timore; nam universa eorum sacrificia, quae erant occidere proprios filios, aut eos mutilare, ex maximo timore fiebant, non deorum amore; demones enim huius regionis, qui dii ab eis reputabantur, tam multi & varii erant, ut ipsimet eorum numerum ignorarent: singulis rebus singulos deos constitutos esse credebant, unum huic rei alium, alii prepositum existimantes. Unum appellant deum ignis, alium deum aeris, alium deum terræ, alium appellant colubrum, alium uxorem colubri, alium septem colubros, alium quinque cuculatos, & ita de aliis sine numero: maxima autem deorum pars nomina habet colubrorum, atque serpentium. Et alii quidem dii sunt virorum, alii mulierum, alii puerorum, alii totius mundi; & eorum uni corda hominum sacrificabant, alteri humanum sanguinem, alii filios suos, alii coturnices, alii passeret, alii thus, papyrus, cerevisium, & alias huiusmodi materias plurimas iuxta varios ritus & modos sacrificiorum, quos ipsi demones exigebant. Quod si ea, quae ab illis exigebantur, hi non obrulissent, interficiebantur ab eis, & devorabantur simul corpore & anima: atque ideo diis suis, qui veri sunt demones, non ex amore sed solo timore sacrificabant, certabantque alter alterum hac ratione superare donis ac sacrificiis, ut mortem possent evadere.

XCVI.

Habebant etiam dii isti magnum numerum religiosorum, vel sacerdotum sola puerorum carne vescentium & sanguinem eorumdem bibentium, qui sancti habebantur. Alii deorum sacerdotes uxores non habebant, sed earum loco pueros, quibus abutebantur: quod quidem peccatum usque adeo erat vulgare in his regionibus, ut tam pueri quam senes ei vitio essent dediti; immo pueri sex annorum huiusmodi interdum labe erant infecti. Sed benedictus Deus aliam viam multi nunc ceperunt ingredi, sese ad Christianissimum convertentes, maxima devotione baptismum po-

stulant, confitentes peccata sua, & baptizavimus ego cum socio fratre meo in hac provincia Mexico ultra bis centena millia, immo adeo multos, ut mihi de numero constare non possit. Frequenter una die baptizavimus quattuordecim millia hominum, interdum decem millia, interdum octo: singula autem provinciae loca & parochia modo habent sua templa, & sacella, tabulas pictas, cruces & vexilla maximum erga Deum amorem & devotionem attestantia. Quibusdam interjectis addit.

Bis centena millia baptismis lastrata a Petro Gandavensi.

XCVII.

Sic laboramus in istorum infidelium conversione ad fidem unusquisque pro viribus, & spiritu suo. Mihi est officium predicare noctes atque dies: in die legere & scribere, simul & cantare doceo: nocte vero doctrinam Christianam & sermones. Et quoniam terra ista est admodum magna, & populus infinitus, & fratres evangelizantes pauci ad docendum tantam multitudinem, nos fratres collegimus in domibus nostris filios principum & magnatum huius regionis ad erudiendum eos in fide catholica, qui postmodum parentes suos instituunt. Novaverunt autem hi pueri legere, scribere, cantare, concionari, & didicimus officium more sacerdotum peragere: quorum puerorum ego in hac civitate Mexico curam gero, suntque quingenti aut plures, eo quod hac civitas sit caput regionis. Ex quibus pueris circiter quingenta excellentioris ingenii segregavi, quos singulis hebdomadibus doceo singularim: quid dicendum erit, & predicandum dominica sequenti. Singulis autem dominicis hi pueri exeuntes civitate & totam terram predicando percurrunt: interdum ad quatuor, nonnunquam ad octo vel decem, subinde, ad viginti & triginta millia annuntiantes fidem catholicam, & per doctrinam suam populum preparantes ad baptismum. Et nos cum ipsis circumeuntes idola destruimus, & templa eorum diruimus ex parte una, & ipsi similiter faciunt ex parte altera, & templa Dei veri construimus: hoc modo, & in hac occupatione tempus nostrum transigimus, quemvis laborem nocte ac die sustinentes, ut populum istum infidelem tandem ad fidem Christi inducamus, &c. Data Mexici ex caenobio S. Francisci die XXVII. Junii anno MDXXIX.

Pueri ad fidem didicimus eximiam dant operam.

I.
Promulgata pax inter Cæsarem & principes Italos.

Actæ sunt adveniente anno trigesimo supra millesimum quingentesimum indictione tertia solemnè ritu Deo gratiæ de pace, quæ inter Cæsarem & Venetos ac Mediolanensem, Mantuanum, & Sabaudum duces pridie fuerat promulgata: in qua celebritate servatos ritus recentet, qui illis præerat. Describit vero eandem celebritatem, ac totius ferme Italiæ de confecta confirmataque pace gratulationem festosque applausus Paulus Jovius hisce verbis (a): *Kalendis, inquit, januarii solemnè adjecta precatione sacra peraguntur ab incredibili hominum frequentia: exoptatum afflictis Italiæ populis insperatæ pacis nomen excipitur: præsentis Clemens Pontifex, & Carolus Cæsar orantis Romuli Amasæi viri eloquentissimi voce Christiani nominis conservatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur: obortas præ gaudio lachrymas vis continent viri rogati, optimi cives, sanctissimi sacerdotes, legati Regum omnium, Galliæ scilicet, Britanniæ, Lusitanicæ, Scythiæ, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti senatus, ac item Allobrogis Ferrariensis, Mantuani, Urbinatique regulorum, ac liberarum etiam civitatum Genuensium, Senensium, & Lucensium, cunctique demum proceres & principes; ipseque ante alios Franciscus Sfortia honoris causâ sessum inter postremos Cardinales receptus; ea enim dies tranquillitatis initium, & ærumnis finem allatura videbatur.*

II.
Parta a Clemente laus magna in conficienda pace.

It fama per urbes Italiæ, externasque provincias: omnes Veneti senatus equitatem, abstinentiam, in appetenda pace studium, in gerendo bello constantiam admirantur: Clementis vero quod desperatæ pacis conficiendæ implicatum turbidumque negotium generose divineque susceperit, graviter appositeque tractarit, prospere & salutariter confecerit, judicium subtile, industriam vehementem, inusitatum vero felicitatem in calum eximii laudibus ferunt: Cæsarem uti vere Imperatorem, quod omnibus proferendi imperii cupiditatibus imperaret, uti vere victorem, quod scipsum aliis parcendo præclare devinceret, uti vere liberalem, munificum largivorem, quod regnum dare quam accipere majus & pulchrius existimaret, admirabili quodam genere gratulationis & laudis prosequuntur. Solum mortalium veterani, quibus natura odiosum pacis nomen esse consuevit, moleste & insolenter ferre id inexpectatum, & propterea clarissimum Cæsaris factum vehementer dolere, ac invidia commoveri,

quod perpetua belli commoda & victoriarum præmia eo importuno pacis nomine perderentur.

Pacis beneficium non sunt consecuti Florentini, cum illi oratores cum inanibus & parum expeditis mandatis ad Pontificem Cæsaremque misissent, ut refert Jovius, de quibus hæc rituum magister tradit: *Die jovis (b) vi. januarii in festo epiphaniæ, & infra, oratores Florentini (c) ingressi sunt sine honore saris tepidi ad effectum, ut dicebatur, concordandi se cum Papa & sedandi bellum contra eos ceperunt: sed, ut audiwi, nihil boni neque firmi asserabant, nec sperabatur ab eis.* Obreperant ad supremos Florentinæ reipublicæ magistratus viri obscuro & fordidi suarum rerum augendarum ex patriæ incommodis cupidissimi, qui libertatis tendæ nomine populo lenocinati, sevimam tyrannidem, eiectionis optimatibus, & oppresso sacerdotali ordine, exercebant: in quos præter Philibertum Aurasiæ principem, qui Neapolitanum exercitum urbi admoveat, hortatu Pontificis ex Infubria Germanicæ & Hispanicæ copiæ ductæ (d) sunt; adeo ut diuturna obsidione pressi post multa de pace habita colloquia, necnon varia & atrociam prælia, in quibus princeps ipse Aurasius magnus cladis Romanæ author interemptus est (e), deditioem fecerint, de quibus inferius; nunc reliqua gesta Bononiæ prosequimur.

Receperat Pontifex (f) pacis beneficio a Venetis Ravennam Cerviamque toties antea frustra expetitas, ea lege, ut civibus, qui Venetorum imperio occulte faverant, parceretur: quibus ita assensit Clemens, ut omnes cives Ravennates filiorum loco habiturum polliceretur. De tulere ix. kal. februarii die Ravennates oratores civitatis nomine ritu solemnè obedientiam Pontifici; omnique culpa, mulcta, censurisque ecclesiasticis liberati, necnon pristinis privilegiis donati fuere.

Ingressi sunt eodem die Bononiam amplissimi Venetorum oratores Pontifici Cæsarique de pace gratulaturi: quos hoc ritu exceptos narrat idem sacrarum ceremoniarum præfectus: *Dedi signum domino Evangeliste secretario, qui facta genuflexione ante Papam, & habito mandato, alta voce legit literas domini Venetorum, quas oratores prædicti præsentarunt Papæ: quibus lectis, dominus Bernardinus de Bragadinis unus ex illis sermonem suum inchoavit, & satis luculenter exposuit.* Dum

III.
Florentini pacis beneficio exclusi.

(b) Paul. Jov. l. 27. (c) Pag. 76.

Libertatis specie tyrannidem pass.

(d) Francisc. Guicciar. l. 20. Ludov. Guicciar. l. 1. (e) Jov. l. 29. Princeps Aurasius interemptus.

IV.
(f) Rub. hist. Ravenn. l. 9. Ravenna & Cervii restituta Pontifici. Ravennates venia donati.

Jesum Christum, vel beatam Mariam, vel etiam Papam nominavit, continuo genuflectendo, & alii oratores pari modo prius informati sic se habuerunt; tum maxime in his verbis obedientiæ præstata semper genuflexi, fere usque ad finem illius permanentes, &c. Triduo post a Cæsare procerum corona cincto excepti sunt, actaque ab iis gratias senatus nomine, quod miseris iis temporibus & luctuosis tranquillissimam pacem omnibus fere Christianis attulisset; Venetæque opes tum ipsi tum Pontifici, si quid egregium & summis Christiani nominis principibus dignum concordibus animis agitent, obtulisse narrat Paulus Jovius (a).

Inter hæc dum agitur de exornando augustalibus insignibus Cæsare, ac decretum esset adeundam urbem, in qua ut ait Jovius: *Superiores Cæsares tanquam in sanctissima sacrorum sede & felici nationum omnium domicilio urbeque ipsa veteris imperii honore antiquorum triumphis & stupendis supræmæ fortune monumentis longe clarissimas coronas legitimo jure suscepissent; ab eo consilio Germanorum principum literis revocatus est Carolus, cum illius præsentia ad componendâs civiles turbas, ingravescentisque de religione dissensiones, necnon parandum adversus Turcam bellum expeteretur. Itaque Bononiæ eam pompam celebrandam decretum est, de quo hæc rituum magister monumentis suis consignavit (b):* vii. februarii, & infra, cepti proponere & interrogare deputatos imperiales an electus Imperator, qui jam in Germania primam coronam secundum ritum illorum sumpserat, vellet secundam coronam, quæ ferrea dicitur, capere, & ubi, & a quo seu quibus, & quibus solemnitatibus, de qua inveniendam quandoque a diversis & diversimode recepta modo Madoecia, quandoque Mediolani, & quandoque alibi. His meis interrogationibus responderunt imperiales, quod Cæsar illam capere omnino intendebat hic Bononiæ & de manu Pontificis per aliquot dies antequam caperet diademâ imperiale; & allegabant similitudinem bonæ memoriæ FridERICI III. proavi moderni Caroli electi, qui de anno MCCCCLII. per diem ante coronam imperialem recepisse ferream de manu felicis recordationis Nicolai V. reperiebatur.

(a) Jov. l. 27. V. Cur Cæsar Romanam non adierit pro accipiendis imperialibus ornamentis.

(b) MS. Card. Barb. sig. 1105. p. 86.

VI.
Ferreæ corona a Pont. Carol. V. redimitus.

(c) Jov. l. 27.

Erat de more veterum Cæsarum, ut Madoecia prope Mediolanum coronam ferream suscipere, quæ indicaver Romano imperio firmitatem ferro & militaribus copiis comparari: tres enim corona Cæsaribus debentur: prima est argentea, Germanici scilicet regni, quam suffragio procerum Aquisgranî decennio ante susceperat: secunda ferrea regni Longobardici: tertia vero aurea Romani imperii. Præsto igitur affuere Madoeciensium legati, cujus erant principes Polydorus Vectius & Paulus Velanius, qui ad retinendam veteris prerogative dignitatem vetustissimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulere. Ea erat sine florentibus pinnis in simplicem & larum orbem circumducta, ferro introrsus tempora præcingente; sed exterius auro & gemmis exornata. Biduo itaque antequam tertiam coronam acciperet, in sacello domestico astante Pontifice sacris peractis Cæsar ungitur, ferreaque corona & cæteris regis insignibus decoratur.

Descriptæ sunt accuratissime singulæ ceremoniæ ab rituum præfecto, cujus verbis rei gestæ historiam contexamus (d): *Die martis XXI. februarii in festo cathedrae B. Petri die statuta pro coronatione ferrea celebranda, & paulo post, venit Cæsar hoc ordine: ante cum plures principes, proceres, & immediate ante eum quatuor ex nobilioribus deferenes ejus insignia, videlicet illustris marchio de... ensem nudum, illustris dux Alexander de Medicis pomum, illustris comes de Astesceptrum, coronam vero illustris comes de Nanfon. Inde Cæsar medius inter duos reverendissimos Cardinales diaconos, videlicet reverendissimum de Medicis & reverendissimum de Auria, qui a Pontifice deputati fuerant ad associandum Regem coronandum: & veniens ad altare reverendissimo Cardinali celebrante & in salsistorio sedente exhibuit reverentiam, & Cardinalis cum mitra aliquantulum assurrexit: sedit ex opposito celebrantis, in sede tamen aliquantulum humili & depresso præparata, dictis Cardinalibus in scamnis uti assistentibus ejusdem; prælati vero cum suis mitris pariter insignia, quæ portata fuerunt, locata per ministros in altari. Omnibus sic in circulo confidentibus, præsentavi ego magister ceremoniarum reverendissimo domino Cardinali celebranti bullam seu literas apostolicas facultatis sibi a sanctissimo domino nostro Papæ traditas pro tali solemnitate explenda, illas prius deosculando, quas idem Cardinalis cum debita reverentia recipiens, factaque sibi Cæsari debitis genuflexionibus, alta & intelligibili voce perlegi & insinuavi de verbo*

Allata ex Madoecia ferrea corona.

VII.
(d) MS. biblioth. Cardinal. Barber. sign. n. 1105. p. 100. Quo ritu ea Cæsari imposita.

(a) Clem. VII. l. 7. lit. divers. P. 333.

ad verbum. Desideratur illud ibi; nos vero ex regesto pontificio (a) decerptum at-
textimus.

Dilecto filio Guillelmo tit. SS. Joannis & Pauli presbytero Cardinali salutem.

VIII.

Cum die crastina, qua erit cathedra S. Petri, infra missarum solemniam insignia regalia & imperialia charissimo in Christo filio nostro Carolo Romanorum & Hispaniarum Regi Catholico in Imperatorem electo concedere, ac coronam ferream in capite propriis manibus imponere intendamus; eapropter circumspectioni tuae in ipsa die crastina in presentia nostra missam solemnem & divina offerre in capella palatii Bononiensis, in quo residemus, celebrare, ipsumque Carolum Regem ac Imperatorem electum inuigere, ac omnia & singula alia que circa personam suam in huiusmodi coronatione erunt necessaria faciendae, praeterquam insignium regalium & imperialium traditionem, & coronae capiti impositionem, quae nobis specialiter reservamus, facere libere & licite valeas, auctoritate apostolica tenore presentium licentiam & facultatem concedimus, atque mandamus. Nulli ergo, &c. Datum Bononiae anno, &c. MDXXIX. ix. kal. martii pontificatus nostri anno VII.

Datum Guillelmo Cardinali Caesaris inuogendi manus.

IX.

Letis per me literis praedictis protulit celebrans Deo gratias, & inde sedens cum mitra coepit legere monitionem, quae fit Regi coronando intelligibili voce, alii vero assistentes submisit, prout in ordinario, omissis tamen quibusdam verbis, quae non congruebant in hac coronatione mixta, in qua partim per celebrantem, & partim per Papam dicenda, ut infra. Lecta monitione, &c. Rex consurgens apud celebrantem, & adhuc genuflexus legit professionem, videlicet: Ego Carolus, Deo annuente, futurus Rex Longobardi & Itali regni, profiteor & promitto coram Deo & angelis ejus, ut seriosus in ordinario, utendo his verbis: Sic me Deus adjuvet, & haec sancta Dei evangelia, tangendo librum meum evangeliorum propriis manibus extensis super verbis evangeliorum & imagine Christi salvatoris ibidem picta, presentibus ibidem praefatis reverendissimis duobus Cardinalibus associantibus & praetatis assistentibus, restibus, &c. & me ex officio rogato, &c. His expletis Cardinalis celebrans sine mitra stans, & similiter praetati assistentes stantes sine mitris legit ex libro orationem infra scriptam, dicendo intelligibili voce, alii vero submisit, videlicet: Oremus, Omnipotens sempiternus Deus creator omnium, &c. ut in ordinario.

Quae formularum precum repetitae formularum.

X.

Qua finita celebraturus reassumpta mi-

thra versus altare procubuit in faldistorio, assistentes super scabellis omnes cum mitris suis & submissis vocibus letanias dicentes, &c. Rex vero super humili scabello duobus cussinis sub brachiis & duobus aliis sub genibus suis, & a sinistris celebrantis prostravit se. Duo Cardinales diaconi associantes super eum scabellis praeparatis ibi. Quibus sic dispositis duo cantores caeperunt in cantu letanias genuflexi super uno scabello, & chorus aliorum cantorum capella responderunt. Post versiculum, videlicet: Ut obsequium servitutis nostrae, &c. surrexit celebrans, adhuc aliis omnibus procumbentibus, & manu sua sinistra tenens baculum benedixit dicens: Ut hunc electum in Regem coronandum benedicere digneris. Respond. Te rogamus audi nos. Ut hunc electum in Regem benedicere & conservare digneris. Respond. Te rogamus audi nos. Rursum recumbens super faldistorio una cum aliis praetatis assistentibus, & similia dicentibus voce submissa fecerunt super electum Regem signum crucis. Cantores vero reassumpserunt letanias. Quibus finitis celebrans solus consurrexit sine mitra, aliis tamen recumbentibus sine mitris, dixit super Regem versic. ut infra, adhuc prostratum. Pater noster, alta voce. Et ne nos inducas, similiter alta voce. Respond. per cantoris. Sed libera. Vers. Salvum fac servum tuum Domine. Respond. Deus meus sperantem in te. Versic. Esto ei Domine turris fortitudinis, Respond. A facie inimici. Versic. Domine exaudi orationem meam. Respond. Et clamor meus ad te veniat. Versic. Dominus vobiscum. Respond. Et cum spiritu tuo. Oremus. Praetende Domine huic famulo tuo dexteram coelestis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quae digne, postulat assequi mereatur. Actiones nostras quaesumus, &c. Post haec Rex & omnes alii surrexerunt: tum Cardinalis celebraturus sedens in faldistorio cum mitra, & aliis praetatis assistentibus in corona sedentibus cum mitris, Regem coram eo genuflexum inunxit oleo sancto per capellanum Regis portato, primo in brachio dextro a cubito usque ad juncturam manus, faciendo desuper crucem: deinde inter spatulas legendo, Deus Dei filius Jesus Christus, &c. ut in ordinario.

Ritus in sacra unctione adhibiti.

XI.

His peractis Rex ligato brachio uncto bombyce & mappula subtili ductus est in sacristiam ad abstergendum, & inde mundatus indutus fuit a suis familiaribus vestibus regalibus. Cardinalis interim lavit manus suas sedendo in faldistorio. Rex vero reversus in capellam sedit in sede camerae Papae humili sibi praeparata a sinistris solii

solii Papae. Significari feci Pontifici, quod jam erat tempus, & jam expleta unctio Regis: qui sicut praedictum fuerat venit, praecedentibus cruce & Cardinalibus, & pluviali & mitra pretiosis: in faldistorio oravit; & consurgens una cum Cardinali celebrante fecit confessionem, & Caesare in scabello sibi ante suam sedem praeparato genuflexo, cantoribus interea introitum missae inchoantibus. Et infra: Missa fuit de die: due orationes, prima de die, & altera pro Rege sub una conclusione. Cantata epistola & lecto graduale per Papam, vocavi reverendissimos Cardinales de Medicis & de Auria deputatos ad assistendum Regi, & illum ducendum & reducendum: qui accedentes Regem adduxerunt ad pedes Pontificis, qui super duobus cussinis genuflexus recepit insignia regalia hoc ordine, videlicet reverendissimus dominus Antonius episcopus Pistoriensis tanquam clericus camerae apostolicae ex altari accepit primo loco ensam, & secundum instructionem per me illi datam portavit ad solium Papae, deditque in manu reverendissimo Cardinali Cibo assistenti a dextris Papae: quem mox Pontifex recipiens a praefato Cardinali assistente tradidit Caesari dicendo: Accipe gladium &c. ut in ordinario: idemque Cardinalis eundem gladium reassumens in vaginam suam reposuit, & inde urza cum Papa accinxerunt Regem gladio, Pontifex dicente: Accingere gladio, &c. ut in libro. Mox Rex consurgens evaginato ense ter illum vibravit, absterxit super brachium suum sinistrum, & reposuit in vagina. Rursum ad pedes Pontificis genuflexus mansit.

Quo ritu Caesar a Pont. cinctus gladio.

XII.

Interea praefatus clericus camerae ex eodem altari coronam, quae dicitur ferrea, licet sit ex auro & argento, & multis margaritis ornata, detulit ad solium Papae: quam idem reverendissimus Cardinalis assistens porrexit Papae, qui una cum assistentibus suis Cibo & de Castis, ac aliis duobus assistentibus Regis, videlicet de Medicis, & de Auria adiuvantibus, imposuit capiti Regis dicens: Accipe coronam regni, ut in libro, &c. Haec corona, ut habeatur aequaliter ejus cognitio & ejus formae, circularis & latitudine quinque digitorum est vix coronam cujus episcopi circueiens, nec capiti firmari poterat; ex Modoetia delata fuit una cum quodam libello legi in tali coronatione confucto, quam servari voluerunt imperiales, & Papa contentatus est.

Et corona redimitus.

XIII. Sceptro ornatus.

Sceptrum deinde idem clericus camerae & pomum deferens ex eodem altari levata praefato Cardinali assistenti consignavit. Pontifex accipiens sceptrum dedit illud Regi in dextera sua, & inde pomum in sinistra ipsius Regis dicens: Accipe virgam Ann. Eccl. Tom. XXXII.

virtutis, &c. ut in ordinario. Ultimo loco reverendissimus dominus episcopus Corientis magnus elemosynarius Caesaris obtulit quandam annulum aureum praedicto clerico camerae, quem consignavit praefato Cardinali Cibo, a quo Papa recipiens illum immisit digito annulari Regis ejus manus dextra dicens, ut in libro Ambrosiano, ut supra per dictos imperiales reportato in signum desponsationis regni, &c.

XIV.

Rex consurgens exutus ab eodem Cardinali Cibo gladio consignavit cum armigero suo, videlicet illustri marchioni de Astorgia: & facta reverentia Pontifici ductus est a Cardinalibus duobus assistentibus de Medicis & de Auria ad aliam sedem paulo eminentiorem, quae fuit illa gestatoria Papae cum postergali retro, & in illa inthronizatus in sede sedit vertens faciem ad Pontificem, super quem sic sedentem Papa protulit dicens: Sta & retine locum, ut in libro. Quibus expeditis Pontifex intonavit: Te Deum laudamus; quem cantores prosecuti sunt. Papa sine mitra versus Regem dixit: Firmetur manus tua, &c. cum aliis versiculis & duabus orationibus sequentibus, ut in libro. His peractis processum fuit per celebrantem in missa usque ad offertorium inclusive. Dicto offertorio per celebrantem, & loris manibus ad altare Cardinalis celebrans osculatus est altare; & assumpta patena in manu sua dextra vertit se ad populum. Rex a suis praetatis assistentibus & proceribus associatur ante celebrantem, genuflexus osculatus est patenam, illaque ambobus oculis opposita obrulit pecuniam in pelvim ibi paratam, videlicet duplones decem auri in moneta Hispania: & inde ad sedem suam reversus praecedentibus illis quatuor proceribus suis quatuor illa insignia deferendo. Incensatis, celebrante, & Pontifice, Rex incensatus est ab uno ex suis praetatis assistentibus. Rex idem pacem accepit a Pontifice ante diaconos assistentes, sicut alias consueverat, Pontifice sic tolerante, & haec & similia alia, quae non debuerunt, tolerata sunt.

Collocatus in fo-llo.

Munus offert.

XV.

Cardinalis celebrans in oratione sumpto sacramento corporis & sanguinis, ac purificatione, vertit se ad populum in medio altaris. Tunc Rex stans sic ante celebrantem fecit confessionem, dicendo: Confiteor Deo omnipotenti, &c. qua finita celebrans. Misereatur tui omnipotens Deus, &c. Indulgentiam & remissionem, &c. Inde capiens sacramentum super patenam manu. Rege dicente: Domine non sum dignus; una cum celebrante, mox illum communicavit, dicendo: Corpus domini nostri Jesu Christi, &c. osculatus manu celebrantis sic devote sumpsit sacramen-

Eucharistiam e celebrantis manu accipit.

mentum, & inde purificationem. Rex communicatus reversus est ad sedem suam una cum suis assistentibus, Pontifex sedit etiam post assumptionem Eucharistiae per Regem factam in solio suo: celebrans abluvit digitos, & inde sumpta mitra manus lavit, & continuavit missam cum oratione post communionem alteram pro Rege sub una conclusione. Finita missa Papa dedit benedictionem solemnem more solito, & indulgentiam septem annorum, & totidem quadragenarum, quas publicavit celebrans post benedictionem. Tum Pontifex ad faldistorium oravit cum mitra. Rex cum corona descendens a sinistris Papae per manum tentus simul redierunt ad suas cameras, cruce & Cardinalibus precedentibus, ac quatuor illis proceribus insignia regia deferentibus. Dum licentiaretur a Papa & ad suas cameras diverteret, ego voce altiori proruli verbum: Rex invictissime hodie vocaris ad coronam Constantinopolis; at illo subristi.

XVI. Biduo post aureae coronae pompa destituta iidem ferme ritus sunt repetiti, quos Paulus Jovius (a) eleganti oratione recenset; longe autem accuratius, quamvis arido & inculto sermone, rituum magister describit, ex quo nudam & simplicem veritatem potius, quam alienis ornamentis & fucis comptam profereamus: Die (b) Jovis XXIV. februarii anno Domini MDXXX. in festo S. Matthiae, quem diem Caesar uti natalem suum, & quidem faustum in multis suis successibus, ad hanc solemnissimam suae coronationis diem praelegerat, ut audivi; eadem die revolutis annis Rex Romanorum electus extitit & Imperator: decursis annis in eodem die ejus exercitus apud civitatem Papiae Regem Francorum Christianissimum nomine Franciscum cum maximo ejus exercitu in obsidione dictae civitatis castrametatum debellavit, & subjugavit; & quid majus fuit, illius personam captivam fecit, & in Hispaniam traduci mandavit. Summo igitur mane ante horam tertiam decimam ejusdem diei, cum jam omnes fere Cardinales, qui Bononiae erant, secundum ordinationem & intimationem factam in palatium & ad Pontificem pervenerunt, & illico paramenta sibi convenientia susceperunt; quibus paratis significavi Pontifici jam preparato. Qui exivit de thalamo suo in camera seu aula paramenti, & indutus fuit paramenti albi coloris pretiosissimi, ut moris est, quando est celebraturus, ab assistentibus duobus diaconis Innocentio Cibo & Paulo de Casis reverendissimis Cardinalibus; pro evangelio reverendissimus Cardinalis Caesarinus.

Quis apparatus intrusus.

Omnibus suis paramentis indutus, audito quod jam Caesar preparatus esset, Pontifex cruce praecedente, & praelatis, & inde omnibus Cardinalibus sequentibus cruce, ut moris est, & thiara in capite in sede gestatoria vectus sub baldachino, quem consalonerius & antiani civitatis Bononiensis sustinuerunt, omnes enim alii principes ad Caesarem associandum se contulerant, sic solemniter processerunt ad ecclesiam per pontem noviter erectum ex palatio ad ecclesiam per plateam: cum Papa & Cardinalibus loci mei ierunt; ego autem remansi apud Caesarem illi inferiurus, & ostensurus, quae & qualia esset acturus in caerimoniis & solemnitatibus. Remanserunt duo diaconi Cardinalis ad associandum Caesarem deputati, videlicet de Salvatiis & de Rodulphis in cappis suis rubeis.

Cum primum Pontifex vectus in sede gestatoria ex palatio per pontem super plateam descendit in Ecclesiam S. Petronii, intimari feci reverendissimis de Salvatiis, & de Rodulphis, quia tempus esset, ut venirent ad associandum Caesarem, cum quo intrus erant. Nonnullis interjectis subdit: Primus in ordine electorum ante electum Imperatorem illustrissimus N. marchio Montisferrati cum bavero, birreto, & habitu marchionali, bajulans sceptrum in manu dextra: quem mox sequebatur serenissimus dux Urbini praefectus urbis manto de cremesino, bavero, & capello auro contexto & recamato habitu suae praefecturae, gestans in manu ensam Caesaris nudum. Post ipsos sequebatur unus ex comitibus Bavariae filius electoris imperii toga longa ad talos usque de cremesino pellibus munito more theutonico, praeferebat manu pomum & mundum tripartitum totum deauratum. Quarto loco illustrissimus dux Sabaudiae in habitu & corona ducali indutus, coronam Caesaris, id est diadema imperiale portans. Demum serenissimus Rex Romanorum Carolus electus & futurus Imperator indutus manto regali, & in capite corona regis medius inter praefatos reverendissimos dominos diaconos Cardinales, quem sequebatur multitudo praelatorum & aliorum rogatorum in dignitatibus diversis constitutorum, ex palatio per pontem erectum super plateam descenderunt: reverendissimus dominus Cauriensis magnus elemosynarius Caesaris & ego praevenerimus in capellam extra ecclesiam in manu dextra erectam & dispositam loco capellae B. Mariae inter duas turres, quae est Romae; in qua canonici S. Petri de Urbe congregati erant ad recipiendum electum in canonicum S. Petri: sicque per ordinem hinc inde dispositi expectantes electum reverenter receperunt.

Qui

XVII.

Quo oratione Caria ingressus.

XVIII. Sacramenti formula ab eo nancupata.

Qui in faldistorio ibi ad hoc preparato genuflexus oravit, & illico porrecto ante eum libro uno juramentorum praestitit juramentum in forma, ut in libro ordinario caerimoniarum, dicens.

Ego Carolus Rex Romanorum, adjuvante Domino futurus Imperator promitto, spondeo, & polliceor, atque juro Deo & B. Petro, me de caetero protectorem & defensorem fore summi Pontificis & sanctae Romanae ecclesiae in omnibus necessitatibus & utilitatibus suis, custodiendo & conservando possessiones, honores, & jura ejus, quantum divino fultus adjutorio fuero secundum scire & posse meum recta & pura fide. Sic me Deus adjuvet, & haec sancta Dei evangelia. Ibi praesentibus & assistentibus praefatis duobus reverendissimis Cardinalibus osculando sacrosancta Dei evangelia: de quo rogatus fui uti magister caerimoniarum & prothonorarius apostolicus, & consurgens recepit superpelliceum a reverendo domino Carolo de Ariobis canonico S. Petri, & alius quampluribus ibidem constitutis, ac almutiam in humero sinistro: & sic ut canonicus S. Petri de urbe receptus osculatus est altare ibi constitutum, & revertens venes ad altare recepit praefatos omnes canonicos ad osculum pacis iuxta ritum caerimoniarum; de quibus omnibus similiter rogatus, &c. His itaque sic, ut praefertur, peractis, reverendo Caesar ad pontem magnum, ut supra a duobus Cardinalibus comitatus, & eo ordine suis proceribus gradientibus ad portam majorem ecclesiae S. Petronii, & ante eum canonicis S. Petri praecedentibus, & cantantibus responsorium videlicet: Petre amas me? ut in ordinario, Rex Carolus electus superpelliceo super manto regio & almutia super sinistro corona regia in capite procedebat.

XIX.

In introitu porta erant reverendissimi sanctorum Quatuor & Anconitanus duo episcopi Cardinales, expectantes electum venientem versus eos, & in limine portae prostratum fuit tapetum, super quo Rex genuflexus: reverendissimus sanctorum quatuor Coronatorum sine mitra super eum genuflexus astante apud eum reverendissimo Anconitano alta voce cantavit orationem, videlicet: Deus in cujus manu corda sunt Regum, inclina ad preces humilitatis nostrae aures misericordiae tuae, & huic famulo tuo Regi veram appone sapientiam, ut haustus de tuo fonte consiliis, & tibi placeat, & super omnia praecellat, per Christum, &c. Qua dicta surrexit electus, & medius inter duos Cardinales diaconos, praecedentibus ante eum duobus illis episcopis Cardinalibus cum plu-

vialibus & mitbris suis descenderunt per ponticulum transversalem in capellam secundam a sinistris introitus ecclesiae erectam sub vocabulo S. Gregorii, ad instar illius capellae S. Gregorii in basilica principis Apostolorum de urbe, ubi electus Imperator in faldistorio ibi preparato genuflexus oravit. Mox consurgens quatuor illis Cardinalibus in certis scabellis in lateribus praeparatis confidentibus, a suis praelatis assistentibus exutus almutia, & superpelliceo, ministrantibus sibi cappellanis & camerariis suis secretis, indumenta & paramenta infra scripta, illis indutus fuit, primo quibusdam sandaliis levibus, gemmis tamen ornatis, sedens calciatus, tum stans cum veste talari de cremesino raso strictis manicis apertis in brachio dextro, ligatis tamen & collectis chordulis aureis: deinde cum stola auro & gemmis contexta in modum diaconi, tunicella & dalmatica tela aurea subtili.

Quo cultu indutus fuerit.

Postremo paludamentum induit, id est vestem imperialem auro & gemmis pretiosis contextam magni ponderis in formam quasi pluvialis a parte anteriori apertam, ut cum magna difficultate deferri posse videretur. Ad haec coronam regiam in capite retinens medius inter duos illos diaconos Cardinales, & praecedentibus ante eum duobus illis episcopis Cardinalibus cum pluvialibus & mitbris, rediens ad pontem majorem in medio ecclesiae per rectum cum suis nobilibus, & illis quatuor proceribus insignia sua deferentibus, venit ad medium ecclesiae, ubi erat rota porphyrea designata ad instar rotae porphyreae in ecclesia S. Petri de urbe, ubi caerimoniae infra scriptae expleri debebant. Et infra: In loco igitur rotae porphyreae super faldistorio ibi preparato Caesar electus procubuit, & super eum genuflexus reverendissimus Anconitanus episcopus Cardinalis alta voce dixit, videlicet: Deus inenarrabilis author mundi, conditor generis humani, gubernator imperii, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui patriarchae nostri Abrahamae praelegisti Regem saeculis profuturum, tu praesentem Regem hunc cum exercitu suo pro intercessione sanctorum uberi benedictione aeternitatis circumda, ut semper maneant tripudiantes in pace, viatores, per Christum dominum nostrum. Amen. Mox consurgens electus eisdem ordinibus & modis medius, ut supra, venit ad confessionem B. Petri sub altare majus ante ingressum capellae majoris, in qua Pontifex & alii Cardinales & praelati erant perantrea constituti, & in loco humili & depresso ad instar loci ante ingressum capellae S. Petri de urbe ubi electus Imperator super faldistorio procubuit. Duo vero epi-

XX.

XXI.
Implora-
ta a Cle-
ro SS.
suffragia

episcopi Cardinales ibi relicto Casare in capellam majorem ad Papam redierunt.

Interea reverendissimus dominus Innocentius Cibo prior diaconorum dalmatica & mithra indutus, super uno cussino ante se super uno scabello librum letaniarum habens; a sinistris electi Imperatoris & a dextris, super humili cussino reverendissimus dominus Laurentius Campegius prior Cardinalium presbyterorum, ante se habens aliud scabellum communiti supervenerunt & genuflexi sunt. Tum Cardinalis Cibo letanias inchoavit alta voce cantando, & sibi respondentibus cantoribus: quas cum primum incepit, electus Imperator prostravit se super humili scabello panno aureo cooperto, & duobus cussinis deauratis sub brachiis, & duobus aliis sub genibus: duo Cardinales diaconi associantes, ac principes & proceres alii omnes retro Casarem omnes genuflexi.

XXII. Cantatis letaniis per praefatum priorem diaconorum mox reverendissimus Campegius prior presbyterorum & alii omnes Cardinales, prelati & principes sine mithris, & detectis capitibus super electum Casarem adhuc prostratum alta voce dixit versiculos & orationes infra scriptas, videlicet: *Pater noster; complendo sub silentio. Versic. Et ne nos inducas; Respond. Sed libera. Versic. Salvum fac servum tuum Domine. Respond. Deus meus sperantem in te. Versic. Esto ei turris fortitudinis. Respond. A facie inimici. Versic. Nihil proficiat inimicus in eo. Respond. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Versic. Domine exaudi orationem meam. Respond. Et clamor meus ad te veniat. Versic. Dominus vobiscum. Respond. Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Prætede, quæsumus Domine, famulo tuo dexteram cælestis auxilii, ut te toto corde perquirat, & quæ digne postulantur assequatur.

Actiones nostras, quæsumus Domine, aspirando præveni & adjuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio & operatio a te semper incipiat, & per te cœpta finiatur, per Christum dominum nostrum. Amen. Quibus finitis priores isti Cardinales abierunt ad loca sua apud Pontificem. Super venit illico & in tempore reverendissimus Alexander Cardinalis Farnesius episcopus Ostiensis, & decanus sacri collegii plevianli & mithra indutus, & ordine sicut supra electum Casarem medium inter illos duos diaconos associantes, per ponticulum a sinistris ecclesie declinando, adduserunt in capellam S. Mauritii sic erectam sub illo titulo ad instar capelle S. Mauritii in basilica S. Petri de urbe, retro suggestum.

Cæsaris, quæ capella in ecclesia S. Petronii dicitur. Parata erat hæc capella pannis aureis & cortinis clauderetur locus parvulus, in quo electus secrete exuendus & induendus erat, ut infra; & in altera parte sinistri cornu altaris erat parvula mensa, seu credentia bene ornata suis mantilibus, duo bacilia argentea cum suis bacilibus, alterum pro reverendissimo Cardinali Farneseo ad lavandum manus, & alterum pro electo, super quo oleum exorcismi cum mappula subtili & fascia, ac bombace bene munda ad extergendum & ligandum brachium, & spatulas Imperatoris electi. Reverendissimus dominus Cardinalis Farnesius in medio altaris versus reverendus ad altare sedens quadam sede Cardinalari, & aliis duobus Cardinalibus in duobus scabellis a lateribus faldistorii, super quo Casar procumbere debebat, consistentibus.

Interim electus Imperator secreto cubiculo, ubi paludamentum, coronam regiam, & dalmaticam deposuerat, exiens super detecto faldistorio sibi præparato procubuit: & præfatus reverendissimus Ostiensis episcopus stans cum mithra & aliis duobus Cardinalibus stantibus, brachium dextrum electi per camerarios & ministros suos denudatum inunxit oleo per me sibi parato una cum aliis suis capellanis a junctura cubiti usque ad juncturam manus ejusdem faciendo signum crucis, & bombace desuper imposita ligavit cum tertia subtili: inde spatulas electi inunxit eodem oleo exorcizato in modum crucis super imposita bombace & panniculo subtili. Reaptari canisiam diploidem & vestes fecit per ministros illius; moxque stans sine mithra super eundem electum adhuc genuflexum alta voce dixit infra scriptas orationes, videlicet.

Oremus.

Domine Deus omnipotens, cujus est omnis potestas & dignitas, te supplice devotione atque humilissima prece deprecamur, ut huic famulo tuo prosperum imperialis majestatis concedas effectum, ut in tua protectione constituto ad regendum Ecclesiam tuam sanctam nihil ei præsentia officiant, futura nihil obstant; sed inspirante Sancti Spiritus dono populum sibi subditum æquo justitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibi que jugiter placere contendat. Deus Dei filius Jesus Christus dominus noster, qui a Patre Deo oleo participationis unctus es preparationibus tuis, ipse per præsentem sacri unguenti infusionem Spiritus paracliti super caput tuum infundat benedictionem, eandem usque ad interiora cordis tui penetrari faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono

XXIII.

Quo titulo
imperiali
inunctione
perlin-
tus sit.Precum
formule.

dono invisibilia percipere, & temporario regno justis moderationibus executo, æternaliter conregnare ei merearis, qui sine peccato Rex regum vivit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti. Amen.

XXIV. Quibus finitis reverendissimus Cardinalis lavit manus suis camerariis inservientibus & me adjuvante. Casar inter suas cortinas reclusit se, a suisque familiaribus & prelati assistentibus abstergi brachium & spatulas fecit, & inde, reassumpto paludamento imperiali & corona, eodem ordine & cum insigniis & solemnitatibus suis venerunt in capellam majorem, ubi Pontifex cum cæteris Cardinalibus existerat; Et infra: Cum primum capellam ingressi Cardinales detectis capitibus, & similiter electus nudato capite exhibuerunt Pontifici parato profundam reverentiam seu inclinationem, & Casar magna genuflexione, cum suo paludamento, duo diaconi, qui Casarem comitabantur, indui dalmaticis obedientiam præstiterunt Papa. Tum Pontifex imposuit incensum in thuribulo reverendissimo domino Cardinali episcopo Ostiensi assistente ministrante naviculam, & acolyto thuriferario, cruce cum duobus cerosofariis duo candelabra portantibus ante crucem per subdiaconum delatam procedentibus tum Cardinale de Farneseo a dextris & a sinistris reverendissimo Cardinali Casarino diacono evangelii, Pontifex descendens medius inter duos diaconos assistentes, duobus auditoribus deferentibus fimbrias, processionaliter venit ad altare. Tres ultimi presbyteri Cardinales videlicet reverendissimus Augustinus Cardinalis Perusinus, reverendissimus Marinus Cardinalis Grimanius, & reverendissimus Marcus Cardinalis Cornarius obviantes Papæ, secundum ritum antiquum caeremoniarum, Pontificis faciem & inde pectus unus post alium osculati sunt, & inde ad sedilia sua ante altare. Amota mithra a capite Pontificis per reverendissimum Cardinalem Casarinum diaconum evangelii, &c. a sinistris & reverendissimo episcopo Ostiensi a dextris, factis debitis reverentiis cruce & altari fecit confessionem pro missa.

XXV. Casar electus aliquantisper retro episcopum Ostiensem super faldistorio & cussino aureo sub brachiis, & altero sub genibus brochato viridi genuflexus cum archiepiscopo Barense, episcopo Cauriensi, & aliis suis prelati fecit similiter suam confessionem. Pontifex expleta confessione ascendens ad altare illud osculatus est, & inde librum sibi per subdiaconum epistole unicum cum episcopo Cardinali assistente porreclum: tum incensum ex navicula per Cardinalem diaconum evangelii porrecta in thuribulum imposuit, quod acolytus tene-

bat, & inde incensavit altare, primo crucem, deinde Apostolorum imagines SS. Petri & Pauli, Pauli primo & Petri secundo, mox candelabra & totum altare, ut moris est.

Tum Papa reassumpta mithra a Cardinali Cibo adjuvante Cardinali de Cæsis diaconis assistentibus, fuit incensatus a diacono evangelii, in cornu epistole recepit ad osculum oris & pectoris primo electum Imperatorem, deinde reverendissimum Casarinum diaconum evangelii, successively reverendissimos de Cibo & de Cæsis assistentes, & facta reverentia cruce ascendit ad sedem eminentem, duobus auditoribus deferentibus fimbrias: & eo discendente quatuor illi principes, qui ante Casarem tulerant insignia sua, illa domino Sacrificæ & magistro caeremoniarum consignarunt, quæ posuerunt in altari, & aptaverunt illa ne impedirent celebrantem.

Casar vero, præcedentibus suis proceribus & principibus, exiens de capella venit ad suggestum suum, ubi erat solium suum. & sedes sibi præparata aliquantulum minor solio & sede papalibus, prelati suis uti assistentibus in solio super scammis locatis, ducibus & aliis principibus in sedilibus sibi præparatis ante solium Casaris a dextris & a sinistris dicti solii: quibus omnibus sic per ordinem dispositis & collocatis, facta debita genuflexione electo Imperatori, recessi ad Pontificem, qui interea deposita mithra surrexerat, & incepit introitum missæ, quæ fuit de S. Marthia Apostolo, &c. cum collecta pertinere ad coronationem: Deus regnorum omnium, & Christiani maxime protector imperii, da servo tuo Carolo Imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter excolere, ut qui tua constitutione est princeps, tuo semper munere sit potens, Per Dominum nostrum, &c. Similiter pro secreta quæ incipit: Suscipe Domine hostias, &c. Postea: Deus, qui ad prædicandum, &c. Dum Pontifex in sede deposita mithra dicit introitum &c. Kyrie eleison cum suis assistentibus, idem electus Imperator in solio suggestus sui & in sede sua detecto capite cum suis prelati assistentibus, &c. chorus Cardinalium in locis suis pariter fecerunt: tum Gloria in excelsis, &c. per Papam inronata cantores prosecuti sunt. Pontifex cum suis Cardinalibus & prelati assistentibus, Casar vero cum suis prelati, chorus Cardinalium inter se & in sedilibus suis pariter prosecuti sunt. Finita Gloria, &c. Surgens Pontifex sine mithra versus populum dixit cantando: Pax vobis; & respon. &c. Et cum spiritu tuo, per cantores, duas orationes primam de die & alteram pro

XXVI.

Solium
Cæsare-
um mi-
nus pon-
tificio.

XXVII.

pro electo sub una conclusione : quibus expletis sedit Papa reassumpta mitra.

Dominus Joannes Alberinus subdiaconus apostolicus indutus paramenti subdiaconatus epistolam Latinam cantavit cum ceremoniis solitis, Græcam vero epistolam N. Florentinus camerarius Papæ. Illis finitis præcedente domino Joanne Francisco magistro ceremoniarum ambo subdiaconi osculati sunt pedem Pontificis, primo Latinus, tum Græcus : dum cantores graduale concinunt me annuente surrexerunt ex sedilibus suis reverendissimi Cardinales de Salvatis & de Rodulphis, & factis solitis inclinationibus versus Pontificem, me procedente cum quatuor mazeriis, descenderunt ad suggestum Cæsaris, quem de sede solii sui levarunt, & medium inter se, præcedentibus suis proceribus, & sequentibus suis prælatis, adduxerunt ante Pontificem, & secus sedes Papæ in scabello genuflexus permansit. Reverendissimus vero D. Anthonius episcopus Pistoriensis uti clericus camera apostolica deposito pluviali & mitra in rocheto solo existens, præmonitus & instructus a me, ex altari sumpsit insignia Cæsari danda per Pontificem; & primo enssem cum vagina & cingulo suo portans versus Pontificem nudum & evaginarum dedit in manibus reverendissimi Cardinalis Cibo assistentis a dextris Papæ; & ipse Cardinalis porrexit Pontifici enssem primo, & deinde manum Papæ deosculando, quem Pontifex recipiens tradidit electo Imperatori ante se genuflexo dicens : Accipe gladium desuper B. Petri Apostoli corpore sumptum per manus nostras, licet indignas, vice tamen & autoritate beatorum Apostolorum consecratum nostræque benedictionis officio in defensionem sanctæ matris Ecclesiæ divinitus ordinatum ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum : & memor esto, de quo psalmista prophetavit dicens : *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime*, ut in hoc vim æquitatis exerceas, per eundem, molem iniquitatis potenter destruas, & sanctam Dei Ecclesiam ejusque fideles propugnes & protegas : nec minus sub fide falsosque Christiani nominis hostes extermines ac dispergas, viduas ac pupillos clementer adjuves ac defendas, desolata restauras, restaurata conservas, ulciscaris injusta, conservas bene disposita, quatenus hoc agendo virtutum triumphator gloriosus, justitiæ cultor egregius, cum mundi Salvatore, cujus typum geris in nomine, sine fine regnare merearis. Tum idem Cardinalis diaconus recipiens eundem gladium de manu Cæsaris posuit in vaginam, & una cum Pontifice accinxerunt e-

Quo ritu imperiali gladio accinctus Cæsar.

lectum Imperatorem gladio dicente Pontifice : *Accingere gladio tuo, &c.* [scilicet superiorem præcum dimidiatam formulam repente.]

Mox Cæsar accinctus gladio, uti miles S. Petri effectus consurgens enssem evaginavit, & nudum ter vibravit viriliter, & inde abstergens illum super brachium sinistrum reposuit in vaginam : sic accinctus retinens iterum genuflexit. Interea Papa recipiens de manu præfati Cardinalis a dextris pomum & sceptrum ex altari, per eundem clericum camera delata & consignata, tradidit Imperatori pomum videlicet in manu Cæsaris dextra, & sceptrum in sinistra dicens : *Accipe virgam virtutis atque veritatis, qua intelliges te obstrictum mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapsis manum porrigere, disperdere superbos & relevare humiles, & aperiat tibi ostium Jesus Christus dominus noster, qui de semetipso ait : Ego sum ostium. Per me si quis intraverit salvabitur* : qui est clavis David domus Israel, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit ; sitque tibi author, qui eduxit vincitum de domo carceris sedentem in tenebris & umbra mortis, & in omnibus sequi merearis eum, de quo David propheta cecinit : *Sedes tua Deus in sæculum sæculi, virga æquitatis, virga regni tui, & imitando ipsum diligas justitiam, & odio habeas iniquitatem, quia propterea unxit te Deus Deus tuus ad exemplum illius, quem ante sæculum unxerat oleo exultationis præ participibus suis Jesum Christum dominum nostrum, qui cum eo vivit & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.* Postremo eodem modo coronam imperialem cum thia-ra id est diadema sibi delatum & porre-ctum recipiens ambabus manibus sustinens posuit capiti Imperatoris, dicens : *Accipe signum gloriæ & diadema regni, coronam imperii. In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen* ; ut spreto antiquo hoste, spreteque contagiis vitiorum omnium, sic justitiam, misericordiam, & judicium diligas, & ita juste misericorditer, & pius vivas, ut ab ipso domino nostro Jesu Christo in consortio sanctorum æterni regni coronam percipias, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

XXVIII.

Quæ dicta verba cum sceptrum illi porre-ctum est.

Quo ritu impo-litum dia-dema im-periale.

Tum sic coronatus osculatus est pedem Papæ, & consurgens coronatus diademate pomum & scepro in manibus retentis gladio exolvitur & datur armigero ipsius Cæsaris ante eum præcedenti. Ducitur Imperator a duobus illis diaconis Cardinalibus de Salvatis de Rodulphis ad sedem suam

XXIX.

suam sibi paratam in solio Papæ a dextris ipsius : & inthronizatus ibi sedit. Et licet post hujusmodi inthronizationem mediis inter dictos duos Cardinales reduci debuisset sic paludatus cum diademate in capite, pomum & scepro, duce Urbini præfecto, cum ense & aliis suis proceribus præcedentibus eum, & suis prælatis assistentibus, & aliis togatis subsequenteribus ad suggestum suum extra capellam secundum ordinem ceremoniarum, ut ibi in sede sua locatus cum suis assistentibus legeret epistolam, & graduale cum evangelio, sicut fecit Pontifex cum suis assistentibus, cum ipse Cæsar haberet chorum & locum suum ad hoc separatam & magis decorabatur in conspectu omnium sic sollempniter cum pompa procedere. Et infra.

XXX.

Dum igitur Imperator epistolam & graduale in ea sede legere cepisset, vocavi duos diaconos Cardinales, qui Cæsarem inthronizarunt, ut redirent ad loca sua. Inter alios Cardinales etiam, vocavi D. Joannem Alberinum subdiaconum epistola, nonnullos advocatos & scrinarios, qui tunc reperiebantur, cum quibusdam capellanis imperialibus, quos omnes adduxi mecum extra capellam a parte exteriori sub altari majori, ubi prius latania cantata fuerunt. In quo loco D. Joannes subdiaconus cepit alta voce laudes pro Imperatore, videlicet : *Exaudi Christe, &c.* aliis prædictis respondentibus, ut in libro ordinario, &c.

Alli ritus in peragendo sacro.

Quibus finitis, & cantoribus reassumentibus : *Alleluja, ante ultimum versiculum, & illis expletis parantur ministri pro evangelio, & reverendissimus Cardinalis Cæsarinus diaconus evangelii capiens librum evangeliorum ante pectus, factis Papæ & altari debitis inclinationibus, posuit illum super altari, & inde præcedente socio meo accedens ad Pontificem osculatus est manum sub auriphrigio. Rediens ad altare cum inclinationibus solitis genuflexus ante altare dixit : *Munda cor meum, &c.* tum recipiens librum, thuriferario & ceroferris præcedentibus, ante Papam inclinatus petuit benedictionem dicens : *Jube domne benedicere ; & Pontifex respondit : Dominus sit in corde tuo &c.* Tum descendens ad locum evangelii paratum cum ceremoniis & solemnitatibus solitis cantavit evangelium Latinum. Mox episcopus Scallienis Hispanus assumens librum evangelii Græcum factis reverentiis debitis, & servatis ceremoniis cum suo diacono Græco cantavit evangelium Græcum : quæ evangelia Latinum & Græcum subdiaconi epistoliarum ad Papam osculandum detulerunt : tum per reverendissimum Cardinalem Farnesium episcopum Ostiensem & assistens, Ann. Eccl. Tom. XXXII.*

qui prope Imperatorem in sede nuda sedebat, Pontificem incensavit. Interea unus ex assistentibus porrexit Cæsari librum evangelii osculandum. Mox Papa intonavit : *Credo, &c.* & cantoribus continuantibus, & illo finito, & dicto per Pontificem, Dominus vobiscum & lecto offeritorio.

XXXI. Oblatum aurum Pontifici a Cæsare.

Cæsar interim depositis diademate & paludamento sine gladio, scepro, pomum in dalmatica manens venit ad pedes Papæ, & obtulit ei aurum, videlicet xxx. aureos, quorum quilibet erat ponderis quatuor ducatorum auri largorum, quos in manu mea posuit dum essem secus pedes Papæ genuflexus : remansit inde Cæsar a dextris Pontificis. Papa lavit inde manus, oratore Veterorum aquam, id est pelvum deferente una cum aliis ministris intervenire solitis, & cum ceremoniis consuetis, adjuvante etiam reverendissimo de Farnesio episcopo assistente : & lotis manibus descendit mediis in assistentia Cardinalium ad altare, quem Imperator secutus est : & deposita mitra per Cardinalem evangelii, Pontifex osculatus est altare, & aliquantulum semoto Cardinali de evangelio loco ejus Cæsar subintravit ad altare ministrando Papæ pacem cum hostia, & inde calicem vino & aqua porrigendo Pontifici, & simul offerente & ministrante quam pulchre, & egregie fungendo officio diaconi, ita ut omnes astantes mirarentur, & oblectarentur de his mysteriis exhibitis cum magna devotione ac humilitate, ac si in similibus expertus & diu versatus fuisset.

XXXII.

Inde retrocessit in partem dexteram prope faldistorium ibi pro eo præparatum, sic stans usque ad elevationem sacramenti, in qua elevatione genuflexus est. Interea Pontifex de manu Cardinalis evangelii accepto thuribulo cum incenso in illo prius posito incensavit oblata & altare more solito, & inde ipse a præfato Cardinale de evangelio incensatus deposita mitra continuavit missam. Tum idem Cardinalis evangelii incensavit Imperatorem stantem ; successivo reverendissimum de Farnesio episcopum assistentem & duos alios assistentes, & successive alios dominos Cardinales prælatos assistentes & principes ordine suo. Illis incensatis tradidit thuribulum uni ex subdiaconis apostolicis, a quo prædictus Cardinalis evangelii stans inter duos alios assistentes incensatus fuit : & ille idem subdiaconus omnes alios, ut est moris.

XXXIII.

Pontifex interim præstationem inchoavit & finivit : Cæsar autem cum suis prælatis, Sanctus Sanctus ; & Agnus Dei complevit. Dicto Agnus Dei per Papam, Cardinalis episcopus assistens accepit pacem a Papa, genuflexit osculando altare, inde

faciem & pectus Pontificis, qui mox illam distribuit aliis Cardinalibus, magnis principibus, & prelati assistentibus, & post episcopum Cardinalem assistentem alii duo Cardinales diaconi assistentes receperunt a Papa, non tamen osculando altare. Caesar autem & Cardinalis Cesarinus evangelii non receperunt pacem, sed in communione sacramentum recipient uti ministri altaris, & alius ut est moris.

Post hæc Pontifex facta reverentia sacramento sine mitra ad sedem eminentem reversus, stans capite detecto, & aliquantulum inclinato, quem Imperator pari modo detecto capite secutus a dextris ejus stetit. Cardinalis evangelii interim patenam cum sacramento desuper ex altari elevans ad altitudinem oculorum gyravit, ut moris est, & illam consignavit D. Joanni subdiacono epistolæ, qui sacramento super patenam socio meo elevante illi simbrias detulit Pontifici inclinato in sede & aspectante, Cesare autem & aliis omnibus in locis suis genuflexis. Tum idem Cardinalis evangelii calicem sanguinis & sacramenti factis debitis genuflexionibus pari modo elevavit & gyravit ante altare, & inde discedens detulit ad dexteram Papæ.

XXXIV.
Quo ritu Pontifex Euchari- stiam suscipere & calicem.

Pontifex dictis orationibus debitis & solitis sæpius parte una sacramenti sic de corpore tum de sanguine communicavit, & aliam partem divisam una parvula diaconum evangelii, altera subdiaconum epistolæ communicavit. Cardinalis evangelii cum calice & residuo sanguinis in eo reversus est ad altare & sumpta parte sua sanguinis & purificationis, parvam hostiam sacramenti pro Imperatore reservatam ponens super aliam patenam, elevans gyravit ante altare, sic ut de sacramento Papæ dictum est, pari modo ad sinistram Pontificis portavit.

XXXV.
Porrexit Eu- charisti- am Casari.

Tunc Imperator ante pedes Pontificis genu flexo idem Pontifex capiens patenam illam in sinistra, & cum dextra hostiam sacramenti, dicente Cesare cum suis assistentibus: Domine non sum dignus, &c. tertio sic replicavit, cum magna devotione communicavit, dicens: Corpus domini nostri, &c. Caesar osculata prius manu Pontificis multa humilitate suscepit sacramentum, & inde elevatus faciem Papæ deoscularus, & retrahens se versus sedem suam vinum recepit ex calice, quem Cardinalis evangelii cum purificatione tenebat. Et nota quod diaconus Cardinalis evangelii non fecit ante communionem Cesaris confessionem solitam fieri, quia Imperator in hac missa, ut minister intervenerat & ministravit. Tum Imperator post purificationem reducitur ad pedes Pontificis, qui super eum genuflexum dixit orationes infra-

scriptas: Et quidem cum devotione & fervore quasi omnibus lachrymas concitans.

Oremus.

Respice quæsumus omnipotens Deus ferenis obtutibus hunc gloriosum famulum tuum Carolum, ut sicut benedixisti Abraham, Isaac, & Jacob, sic illi largiaris benedictionem spiritualis gratiæ, eumque plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere digneris: & tribuas ei de rore cæli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti vini & olei, & omnium frugum opulentiam & ex largitate divini muneris longæviam tempora, ut illo regnante sit sanitas corporis, imperii pax inviolata, in regno dignitas gloriosa regalis palatii maximo splendore, regiæ potestatis oculis omnium fulgeat luce clarissima, coruscare atque splendescere, quasi splendidissimi fulgoris maximo perfusa lumine videatur. Tribue ei, omnipotens Deus, ut sit fortissimus protector, consolator ecclesiarum atque cenobiorum sanctorum, maxima pietate regali munificentissimus, atque ut sit fortissimus triumphator hostium ad opprimendum rebelles, & paganas nationes, sitque suis inimicis facie terribilis maxima fortitudine regalis potentiæ: optimatibus quoque atque præcellis proceribus ac fidelibus sui regni sit munificus, amabilis, & pius, & ab omnibus timeatur & diligatur, & post gloriosa tempora atque felicia vitæ præsentis gaudia & in perpetua beatitudine habitare mereatur per Christum Dominum nostrum. Amen.

Benedic Domine, quæsumus, hunc principem nostrum Carolum quem ad salutem populi nobis a te credimus esse concessum: fac armis esse multiplicem, salubris corporis, robore vigentem, ad feneclutem optatam pervenire felicem: sit nobis fiducia obtinere gratiam populo, quam Aaron in tabernaculo, Elifæus in fluvio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulum impetravit in templo. Sit nobis regendi authoritas qualem Josue suscepit in castris, Gedeon sumpsit in præliis, Petrus in clave, Paulus est usus in dignitate & dogmate, & ita pastoris officium perficiat in ovile sicut Isaac perfecit in fruge, & Jacob est delectatus in grege: quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre & Spiritu Sancto vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen. Deus æternæ gloriæ sit adjutor tuus & protector & omnipotens: benedicat tibi, preces tuas exaudiat, & vitam tuam in longitudinem dierum adimpleat: thronum regni tui jugiter confirmet, & germen populumque tuum in æternum conservet, & inimicos tuos confusione induas, & super te sanctifica-

XXXVI.
Formula precatio- nis pro Casare facta.

XXXVII.
Paludamentum & diadema recipit Casar.

XXXVIII.

Stratoris munus Pontifici Imperator exhibet.

XXXIX.

(c) Aug. Stenchi- us l. 2. ad- vers. Lu- ther. p. 45.

ficatio Christi floreat, ut qui tibi tribuit in terris imperium, ipse in cælis conferat præmium, qui vivit & regnat in sæcula sæculorum. Amen. Quarto & ultimo loco Papa lavit manus aqua in pelvim deferente & infundente oratore Angliæ, qui erat miles de Casali cum ceremoniis solitis. Tum Pontifex ad altare cum Cardinalibus, & Prelatis suis assistentibus & perfecit missam, & concessit indulgentiam plenariam, quam publicavit reverentissimus de Farnesio episcopus assistens. Interea Casar apud sedem suam reassump- sit paludamentum imperiale, diadema, & alia sua insignia: & sic mansit usque ad finem missæ. Expletis itaque divinis officiis, & sacris ceremoniarum solemnibus, Imperator sic paludatus cum diademate in capite, pono in manu, præcedentibus suis nobilibus & principibus portantibus antea insignia sua imperialia, a sede sua descendens ad altare, ubi erat Pontifex, maximam reverentiam illi exhibuit, & agens gratias de tanto labore suscepto pro eo, abiit in capellam, qua cognominata fuit S. Mauritii. Et infra.

Casar dimisso paludamento valde ponderoso, & alio ex simplici tela aurea multo leviori recepto, & coronam imperialem, & in manu pomum deferens, reversus est ad Pontificem, quem mox Papa secum capiens, ambo exeuntes sub baldachino per pontem erectum & in medio ecclesiæ venerunt ad portam ejusdem, & descendentes in manum dextram ponticulum unum ibi erectum ad finem scalarum, ubi equus albi coloris phaleratus pro Papa præparatus, & scala lignea trium pedum, super quam Pontifex ad equum ascenderet, præordinata existebant: dum appropinquarent, me annuente, serenissimus Imperator prævenit ad stapham equi Papæ sinistram, quam parumper tangens Pontifex recusans illud opus sibi ab Imperatore præstari, & eo persistente in servitio, Pontifex toleravit, referendo talem actum humilitatis ad honorem Salvatoris, cujus vices in terris gerebat. Sic ascendit equum, & dum Imperator adhuc equum per aliquot passus ducere per frenum vellet, Papa omnino remisit.

Commendat hanc Caroli V. Imperatoris in Christi vicarium piam demissionem Augustinus Stenchi- us (a) hisce verbis: Neque a sevirissimis hereticis, quorum fuit hoc tempore innumerabilis multitudo depravari, neque tot victoriis, quibus potiturus est, corrumpi potuit: is inquam etiam dum sevirerent heretici, dum in omnem religionis gradum furentes debacchantur, eam pietatem, eam religionem, atque reverentiam exhibuit Romano Pontifici.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

fici, quam hoc decreto ait se Constantinus B. Silvestro exhibuisse; nam in præfata urbe, nempe Bononiensi, omni populo inspectante, posteaquam a Pontifice Clemente VII. coronam accepisset, illo ascendente equum, stratoris officium exhibuit, pedem sustinuit, frantum tenuit, eumque aliquot passus ducere voluit. Quanta igitur est Lutheranorum, quam inusitata non dico impietas, sed barbaries potius, qui lacere & defœdare contumeliosis semper conati sunt, quod piissimi Imperatores tanta pietate venerari sunt: utque ille Romanum venerando Pontificem ipsum primo Jesum Christum deum beatos Apostolos & cognoscebat & ferebatur se venerari; sic istos, quia blasphemant, profcundunt, calumniantur eam sedem, in Deum & Apostolos graviter peccare necesse est.

Pergit diariorum scriptor: Casar autem post hæc equum suum, qui ibidem prope a suis nobilibus & proceribus detinebatur, albi coloris pulcherrimus & multis ornamentis phaleratus dux Urbini, ut præfectus, præcurrens ad sustinendum stapham vix potuit tangere, cum Imperator esset juvenis & facto citius ascendisset, & a multitudine suorum aditus, & circumseptus fuisset. Hi duo supremi totius orbis & Christianorum principes in equis postri & aptati mox ambo sub eodem baldachino intrantes a dextris Papa cum thyræ seu regno, & Imperator a sinistris cum diademate, ceperunt simul eguitare, &c. Describit deinde author (b) ordinem pompæ triumphalis a Pontifice & Imperatore per Bononiam ductæ: cujus præcipua pars hæc fuit; post descriptos enim longos pontificiorum & imperialium famulorum, necnon aulicorum, vexilliferorumque, & virorum nobilium ordines additur.

Tum, inquit, clerici duo capellæ super equis cum duabus lanternis accensis intus luminibus sic incedebant ante sacramentum corporis Christi, præverant scilicet pontificiæ ac imperialis familiarum necnon nobilium compositæ turmæ: Equus albus, quæ china dicitur, phaleratus cum tintinnabulo suo ad collum, & super sellam illius capsula in qua sacramentum eucharistiæ reconditum erat, & ducebatur ab uno parasfrenario Papæ rubeis vestibus induto, & in manu dextra baculum rubeum deferente. Baldachinum supra sacramentum de brochato, quod deferebant cives Bononienses, & mutabantur in locis designatis, circa quod beneficiarii S. Petronii & S. Petri cum cortis suis &c. & ultra deferebant totidem intorticias accensas. Sequebatur R. D. Sacrista Gabriel.

Com- mendatus de pietate Carolus V.

Stratoris munere fungitur Pontifici.

Lutheranorum protervia.

XL.
Celebrata pompa triumphalis.

(b) MS. bibl. Barber. sign. n. 1105. p. 132. Sub eodem nomine Pontifex & Imperator incedunt.

XLI.

archiepiscopus Dyrrachienfis cum ferulo alta in manu pro custodia sacramenti. Si fuissent electores imperii velut dux Mediolani, qui tunc graviter infirmabatur, vel etiam si dux Ferrariae fuisset, procedere debuissent sacrum collegium reverendissimorum Cardinalium secundum ordines suos, incipiendo a diaconibus Cardinalibus ultimis, qui fuerunt Doria, & de Medicis Cardinales, inde presbyteri, & demum episcopi Cardinales cum cappis rubeis. Nota quod ante istos principes portantes insignia, procedebat major domus Imperatoris, qui adjuverat eum equitare, & eum quidam eius avaldus tanquam mazerius habens sacculos pecuniarum auri & argenti, quos proiciebat per loca civitatis, maxime inter mulieres: tum incedebam ego magister ceremoniarum.

XLII.

Post collegium sequebantur quatuor principes deferentes insignia imperialia. Primo illustris marchio Montisferrati in habitu ac birreto suis ducalibus gestans sceptrum Imperatoris cum multis stafferis bene indutus. Dux Urbini & praefectus urbis in habitu suae praefecturae & birreto optime ornatus gladium Imperatoris gestans. Unus ex ducibus Bavariae & electoribus imperii portans pomum. Dux inde Sabaudiae gestans coronam Imperatoris uti Regis Romanorum in habitu suo ducali & corona sua ducali: licet isti cum subdiacono crucis praere debuissent, voluerunt tamen imperiales quod Pontifex toleraret, & secum dispensaret, ut ii quatuor essent deferentes talia insignia imperialia, & went post sacrum collegium ante Imperatorem: & Papa concessit dispensando secum & concedendo, ac si fuissent principes & electores imperii, qui sic deferabant insignia, me quoque aliquantulum contradicente, ut non derogaretur nostris ceremoniis; tamen Hispani praevaluerunt. Post hos sequebantur duo diaconi Cardinales assistentes, videlicet reverendissimi de Cibo, & de Casis; & sic mediato, & interrupto ordine collegii propter illos quatuor principes.

XLIII.

Postremo duo illa luminaria magna sanctissimi dominus noster Clemens Papa VII. & serenissimus Carolus V. Imperator Romanorum cum suis pluvialibus thiarum in capite Pontificis, & diademate in capite Caesaris, multis gemmis, lapidibus, & margaritis pretiosis ornati; ut sol & luna radiantes ambo in pari passu a dextris Papa & a sinistris Imperator sub eodem baldachino, quod nobiles Bononienses numero quadraginta deferabant, gradiebantur. Vere non fallor pulchrum fuit spectare duos huiusmodi supremos tali forma, & ordine procedere.

XLIV.

Post Pontificem & Caesarem sequeban-

tur auditor de mitra medius inter duos cubicularios assistentes Papa, & inde duo medici Papae, quorum medius erat secretarius Papae, & certi familiares seu camerarii Imperatoris: sequebantur auditor cum cappa & rocchero, cubicularii cum capuciis inversis, serviens armorum indutus armis dempta galea, deferens umbellum sive umbraculum cum armis Ecclesiae & Papae una cum alio socio adjuvante, qui mazerii Papae dicuntur. Prelati assistentes Papae: inde prelati assistentes sive consilarii Imperatoris & alii secundum ordines suos cum capis & capuciis procedebant maxime oratores prelati primi post assistentes. Alii postremo episcopi, protonotarii, abbares, & ceteri togati curiales utriusque principis.

Subdit rituum pontificiorum praefectus quo ritu clausa sit haec pompa: Cum Pontifex hora vicesima tertia in palatium se receperat, Caesar cum suis proceribus & comitibus nobilibus & praefectorum progrediens ad ecclesiam S. Dominici ibi a Laurentio episcopo Segunio & episcopo Anagnino vicario una cum nonnullis aliis canonicis S. Joannis Lateranensis, qui Bononiam venerant, & ad haec uti procuratores aliorum canonicorum S. Joannis de urbe, in porta ecclesiae existentibus processionaliter cum cruce & aliis reliquiis obviam venientes, cruce Caesaris osculandam obtulerunt, & receperunt procedentes ante eum, Te Deum laudamus, intonantes & cantantes usque ad capellam magnam a manu sinistra in introitu: quam ipsi imperiales eligere voluerunt ad infra scripta explenda tanquam locum magis spatiosum & aptum: ibi, & super faldistorio preparato Caesar procubuit, & aliquantulum oravit. Tum resurgens praefati episcopi & canonici cum aliis canonicis & clericis suis capitulariter receperunt in canonicum et confratrem: & inde Imperator vertens venit ad faldistorium, super quo adhaesit recepit singulos canonicos praedictos ad osculum oris, primo Anagninum episcopum, deinde Signinum & reliquos per ordinem. Et infra.

His peractis Caesar ascendit quemdam parvulum suggestum in eadem capella quasi in introitu eiusdem ibi erectum, quamplures milites, equites & comites palatios creavit, decoravit, & insignivit. Edita sunt plura alia publicae laetitiae & magnificentiae signa quae recenset idem rituum sacrorum magister.

Paucis post diebus Pontifex diploma de impostis Carolo V. ferrea & aurea coronis promulgavit (a), & quae veteri more atque instituto in Caesarem consecratione defuissent, apostolica auctoritate supplevit. Praeterea ipsum ab omnibus clientibus imperii ut Imperatorem colijussit,

XLV.

Pont. lit. de collatis Carolo Imperialis infligibus.

jussit, ac Leonis X. exemplum secutus permisit ut regnum Neapolitanum cum imperio, dum superstes foret, conjunctum teneret.

Clemens &c. Ad futuram rei memoriam.

Cum proximo februarii mense celebri cathedrae Petri die, cui dispari quidem merito, pari tamen potestate successimus, dilectus filius noster Guillelmus tit. SS. Joannis & Pauli presbyter Cardinalis in capella palatii civitatis nostrae Bononiensis, quod in praesentiarum habitamus, missarum sacra nostro jussu esset peracturus, & priusquam ad ipsam capellam accederemus, charissimum in Christo filium nostrum Carolum V. Imperatorem semper Augustum nostra ex auctoritate inunxisset, reliquasque ceremonias veteris more circa id fieri solitas peregrisset; nos, qui postea iis ceremoniis & unctione peractis, capellam ingressi fuimus infra ipsarum missarum solemnem regiam imperatoriamque insignia eidem Carolo tradidimus, ejusque caput corona ferrea decoravimus; ab hinc deinde triduum in ipsa scilicet die Matthiae Apostoli festo, qui primus dies natalis ipsi Carolo illuxit, eum aurea corona insignire volentes, ex palatio per pensile tabulatum ob hoc ipsum instratum ad ecclesiam S. Petronii accessissemus pontificiam missam celebraturi: & cum ipse Carolus Imperator iis omnibus perfunctus esset, quae ad ejusmodi ceremonias exiuntur, primo videlicet ante aram ad hunc usum super tabulato erectam in canonicum basilicae principis Apostolorum de urbe per nonnullos ejusdem basilicae canonicos Bononiae tunc temporis degentes, & ibidem praesentes receptus, deinde oratione una ad hanc celebritatem accommodata in ecclesia huiusmodi foribus per Praenestinum, rursus altera intra ipsos fores per Sabinensem episcopos super caput Caroli alta voce prolatis, idem Imperator ad quandam capellam divertit, ubi cultu & ornatu diaconorum indutus & inde ad sedem pro eo paratam accedens, ibidemque ab episcopo Ostiensi inunctus ad conspectum nostrum venit: Nos vero missam prosequentes evangelio Latina Graecaque lingua nondum enuntiato, eadem, quae nudius tertius regia imperialiaque insignia Imperatori contulimus, annulum in primis ejus digito annulari imponentes, deinde ensem adversus fidei hostes vibrandum ad ejus femur accingi fecimus, deinde vero aurea corona ejus caput coronavimus; ac postmodum sceptrum peculiare Regibus insigne, ac globum totius mundi imaginem representans in ejus manus tradidimus, & ad pacis osculum quae Christus nascens, predicans, moriens, resurgens, ac regnans Ecclesiam suam docuit,

XLVI.

(a) Ext. in bull. cons. 28.

admissimus. Quibus rite peractis, ille in solium imperiale dextero lateri nostro pencongruum sese recepit. Sacrificio deinde absoluto & omnibus, quae veteri ex instituto in huiusmodi coronatione fieri solent peractis, ad palatium, unde profecti eramus, equo insidentes regressi sumus.

Et ne animis curiosis anabigi posset, an corona ferrea, quae olim Modocensis, vel in ecclesia Mediolanensi, & aurea, quae per Romanum Pontificem Romae in dicta Petri basilica exhiberi fuit solita, jam utraque Bononiae ad supplices Imperatoris preces, & ex causis legitimis id suadentibus per nos exhibita, tantumdem virium & stabilitatis obtineat, ac si ambae statuis in locis more veteri tradita susceptaeque fuissent; ut hic scrupulus ex animis evellatur, auctoritate apostolica tenore praesentium declaramus, & ad posteritatem transmitti volumus, omnia praemissa hoc tenore haecque in loco gesta perinde firma, valida, & inconcussa esse & suum robur & stabilimentum obtinere, ac si illa ferrea coronatio vel Modocia vel Mediolanensi, haec aurea vero Romae in dicta basilica, servatis omnibus ceremoniis servari solitis celebrata factaque fuissent; sicque per quoscumque iudices & causarum palatii apostolici auditores, ac S. R. E. Cardinales interpretandum, judicandum, ac sententias promulgandas, adempta eis aliter interpretandi, judicandi, & sententiam promulgandi facultate, auctoritate & tenore praedictis decernimus; suppletis ex certa scientia ac apostolica potestatis plenitudine omnes & singulos defunctus tam juris, quam facti, si qui forsitan intervenerint in eisdem.

Nos etiam cum eodem Carolo, cum quo alias felicis recordationis Leo Papa X. secundum carnem frater patruelis, & praedecessor noster, ut regnum Neapolitanum una cum imperio retinere posset, per suas literas dispensavit, pro potiori cautela ut regnum ipsum Neapolitanum una cum imperio, quoad vixerit, retinere libere & licite valeat, quibusvis constitutionibus ac literis, necnon statutis, & consuetudinibus apostolicis ac legibus imperialibus, ceterisque contrariis nequaquam obstantibus, auctoritate & tenore praemissis de speciali dono gratiae dispensamus. Quocirca omnibus Christi fidelibus vasallis & subditis praefati imperii, cujuscumque conditionis existant, etiam si regali aut pontificali dignitate praefulgeant, in virtute sanctae obedientiae, & pro quanto gratiam nostram caram habent, districte praecipiendo mandamus, quatenus praefato Carolo Imperatori, ut renentur, efficaciter pareant & intendant. Nulli ergo &c. Datum

XLVII. Cur ferrea corona non Modociae sed Bononiae illi imposta sit.

Concessum Carolo V. ut regnum Neap. cum imperio conjuncta teneat.

rum Bononiæ anno Incarnationis dominicæ MDXXX. kal. martii pontificatus nostri anno VII. Evoluto autem mense proximo aliud diploma (a) pontificum editum fuit, quo electionem ejus fuisse Cardinalibus assentientibus confirmatam, omniaque imperialia insignia rite illi collata promulgatum est.

(a) L. 2. epif. fecr. Clem. pag. 196.

XLVIII.

De concilio celebrando habita colloquia.

Noluit Clemens cum Lutherano controversia essent decideret in aliis conciliis.

(b) Dolg. §. 3. P. 587. (c) Andr. Mauroc. hist. Ven. l. 2.

XLIX.

Petitum a novatoribus concilium & qua mente.

Habita interea sunt Bononiæ inter Pontificem ac Cæsarem plura colloquia de instauranda re Christiana, cum nullum concilio œcumenico ad excindendam hæresim aptius remedium videretur, quemadmodum sub ipsis Lutheranismi exordiis ab Alberto S. R. E. Cardinale atque archiepiscopo Moguntino in conventibus imperialibus propositum, sæpiusque antea expetitum vidimus. Adrianus quidem VI. illud cogere statuerat, sed immatura morte absumptus est: at Clemens quantumvis a Germanis conventibus atque a Cæsare rogatus, ab illo convocando abhorrebat eo fretus argumento, quod fidei orthodoxæ dogmata, in disceptationem vocanda non sint: quod quidem multum potuisse apud plures Pontifices pietate & doctrina præstantes, qui expetitum a Græcis pro conjunctione ecclesiarum concilium indicere detrectarunt; contra vero alios sensitisse celebrandum vidimus, non ut de fidei capitibus disceptaretur, sed ut contrariarum opinionum caligo patrum congregatorum doctrina discuteretur: quod argumentum Mercurinus Gattinaria Cardinalis, necnon Cæsar apud Clementem urser, extatque ea de re inter Dolgasti collectanea (b) Caroli V. responsum, quod a Lutherano scriptore adulteratum fuit: de petito autem a Lutheranis perfida & mala arte concilio hæc Andreas Maurocenus historiæ suæ commendavit (c).

Cum terribilissima pestis quæ superioribus annis a Martino Lutero illata tractu temporis adeo invaluisset, ut a prisca ritibus & ceremoniis miseris, nimiumque credulos mortales abstractos pravis, atque sæpius inter se dissidentibus erroribus turpissimæ fœdasset: cui malo ferventi licet obviam ire Cæsar adniteretur; atram res undique magnis involuta difficultatibus cernebatur. Concilium novatores petebant, in quo de maximarum rerum controversiis ageretur: & licet hac una adhibita ope sæpius ab Ecclesia hæreses prostratae ac penitus everse fuissent, præsensque afflictis Christianæ reipublicæ rebus remedium videretur; tamen is erat perverforum hominum, qui se capita atque antesignanos proferebantur, livor, illud in Pontificem odium, ut non ad confirmandam, sed potius ad convellendam religionem concilium postulare viderentur. Quæ res Clementem permovebat, ne tam facile Cæsari Germanorum nomine concilium petenti assentiretur, veritus ne illo ad labefactandam & penitus convellendam pontificia majestatis auctoritatem abuterentur: quocirca nonnunquam moras necessebat, Christianorum principum dissidia tolli prius oportere, in id singulos odiis simultatibusque semotis conspirare, ut procul a sanctissimo religionis negotio animorum perturbatio humane mentis subdoli nimum sensus abessent. Verum quo minus probare concilium Pontifex videbatur, eo magis Germani, qui se protestantes vocabant, instare ac flagitare, ne Clemens majora in dies incrementa suscipienti malo armis occurrendum esse sibi in animum induceret: qua de re non modo graviter cum Imperatore agit, pecuniæque vim obtulit, verum ea se mente esse reipublicæ, scilicet Venetæ, oratori significavit, cunctosque Christianos principes ad pium pro avira religione bellum suscipiendum impellendos censere: quæ gravissima in re senatus sit sententia exquirere, consilium ab illius prudentia petere, Senatus qui a bello atque armis abstinendum arbitrabatur, ne jactata diu Christiana reipublica hac tempestate in majores procellas ac turbines incidere, Pontificis egregiam mentem excollebat, in religionem priscamque & per manus traditam majorum disciplinam accensum animum summis laudibus efferebat: cæterum ad aleam belli nisi necessitate adactos descendere minime probare; his enim acris Germanos principes exasperandos conquiritis undique copiis atque auxiliis, veluti in rabiem actos in bellum dirum atque inextricabile prolapsuros: genus id hominum esse, quod suis opinionibus additum ægre nec nisi annuente Deo optimo maximo ad bonam frugem reduci queat: sacrarumque literarum auctoritate, ratione cum illis certandum: respiceret quo loco Christianæ reipublicæ res essent, quot superioribus artritæ casibus, ut de quo vires assumant: quiete in primis non novis bellorum agitationibus opus esse: a quoniam Italorum principum quidquid pecuniæ quidquid virium erat præterita calamitates non exhausserint? an vero Germania, licet amplissima provincia viribus fidendum esse? quis autem pro explorato habeat, orto bello cuinam parti proceres Germani, penes quos eligendi Imperatoris facultas est, ad hæsi sint? liberæ porro civitates, quæ Cæsaris auctoritatem sequuntur, nisi prius ratione disceptetur, nunquam ad arma venturas esse profitentur: an vero Cæsar reliquis destitutus auxiliis, per se ipse tantas cogere copias poterit, quæ frangere seditionem

Censuit Clemens stringenda in eo arma. Consulti a Pont. Veneti.

Obortæ maxime difficultates.

forum hominum superbiam effransque illorum turbas & conatus coercere queant? quid? quod desperatione præcipites cæca insania in exitum acti ad illa subsidia confugere possent, que illis non modo, verum toti Christianæ reipublicæ perniciose atque exitialia futura essent? Hanc itaque senatus gravissima in re sententiam esse, nil magis optandum, quam ut religionis dissidiis amoris, restinctis odiis, prisca eademque catholica religio revincatur atque augetur, quam ab incunabilis reipublica Veneta sanctissime servaverit, atque omni tempore coluerit. Tanta in re vel senatus auctoritate, vel rationibus peritorum Pontifex belli consilia abiecit; cum præferim ea temporum conditio esset, ut potius in communem hostem arma vertenda, quam in propria viscera seviendum esset, cum in dies Suleimanum ingentibus copiis in Pannoniam reversurum Viennam oppugnaturum rumor afferret: neque Cæsar ab iisdem consiliis abhorrebat, potiusque concordia rationes inveniri, quam armis decerni cupiebat, in id summopere intentus, ut Ferdinandum fratrem procerum suffragiis Romanorum Regem oraret: quocirca religionis causam in futurum concilium distulit. At Lutherani omnium conciliorum evertores non concilium veteri catholice ecclesie more celebrandum deponere, sed conventiculum, in quo chirographo impunitatis munitis incautos homines technis fallere, laxaque impietati habenas dare inque Pontificem terribissimè oneratum calumniis sententiam ferre possent, non solemnium episcoporum cœterum, quibus præesset Pontifex, mandata exciperent.

Non concilium sed concilia-bulum expetitum a novatoribus.

L.

(a) Guicc. l. 20. Ob multitudinem hæreticorum non visum est ferrum in eos stringendum. Plures Itali infestati hæresi.

(b) Bull. in Clem. VII. con. sit. 27.

LI.

Assensisse vero Cæsari Clementem, pollicitumque concilium a se indicendum, si ad excindendum hæresim necessarium foret; refert Guicciardinus (a): quæ de re inferius. Longe quidem expeditiones erant, si mature censura fidei exercita fuisset in impiis: sed jam sine magnis stragibus & periculis res non successura videbatur Cæsari, qui sua negligentia hæresim ingravescere erat passus, & initio Lutheri, vel paucorum supplicio tot myriades hominum fervare potuerat; cum vero ex Germanorum hæresi infectorum cum Italiis commercium jam plures omnium ordinum in Italia hæc lues corripuisset, eam Clemens severo edicto Bononiæ promulgato (b) restinxit.

Dilecto filio Paulo Batigellæ totius ordinis fratrum Prædicatorum vicario generali in Ferrariensi & Mutinensi civitatibus & diocæsis hæreticæ pravitatis inquisitori.

Cum, sicut ex relatione pro parte tuano-bis facta cum gravi nostræ mentis mole-

stia innovuit, in diversis Italia partibus adeo pestifera hæresis Lutheri, non tantum apud sæculares personas, sed etiam ecclesiasticas & regulares tam mendicantes quam non mendicantes invaluerit, ut aliquando nonnulli ex eis suis sermonibus & verbis, & [quod deterius est] publicis prædicationibus tali labe plerosque inficiant, & Christi fideles sub obedientia sanctæ Romanæ ecclesie viventes, & præcepta ejusdem Ecclesie servantes non leviter scandalizent in hæresum augmentum, pusillorum scandalum, atque catholice fidei non mediocriter detrimentum; nos attendentes Avium unam modicam scintillam fuisse in Alexandria, sed quoniam non oppressus est, grande per totum orbem incendium excusitasse, ac cupientes huic veneno hæresique nefariæ & labi pestiferæ, quam supremis extinguere affectibus anhelamus, omni salubri, quo possumus, remedio occurrere; & ne hujusmodi morbus excreseat ulterius, sed operante Domino passim evellatur, salubriter providere; tibi necnon omnibus & singulis aliis dictæ hæreticæ pravitatis inquisitoribus ex ordine fratrum Prædicatorum, maxime congregationis utriusque Lombardiæ per universam Italiam constitutis & deputatis, ac constituendis & deputandis, eorumque vicariis in virtute sanctæ obedientie, & in remissionem peccatorum vestrorum districte præcipiendo mandamus, quatenus omnibus & singulis etiam Carmelitarum & aliorum ordinum mendicantium religiosi vel non mendicantes de hujusmodi peste diffamatis, aut aliter suspectis, præcipueque tales errores in suis sermonibus, verbis seu prædicationibus disseminantibus per censuram ecclesiasticam, appellatione postposita, super hujusmodi ac qualibet alia hæresi silentium imponatis, & postquam per vos sive vicarios vestros, aut vestrum vel eorumdem vicariorum aliquos sive aliquem præsidentes monasteriorum, conventuum, & aliorum locorum, ubi hæreses hujusmodi vel errores seminari forent, aut inibi propinquiorum præmoniti fuerint, nisi tales infra mensem a die admonitionis computandum debita provisione remedia cum effectu adhibuerint, ac digna pœnitentia castigaverint, de quibus admonenti fidem facere teneantur: & si præsidentes ipsi talia prædicarent, admonitionem præsidentis vicinioris conventus vel loci respectivè facere sufficiat contra hujusmodi exemptos usque ad sententiam definitivam, ad quam ferendam [si fuerit condemnatoria] cum consensu ordinarii procedatis; contra Carmelitas tamen confestim possitis etiam ad captivam, dum prædicant populo, vel publice disputant erroneas conclusiones: ad-

In eos censura fidei exercita.

versus non in exemptos vero de tali labe diffamatos, aut suspectos, veluti contra alios hereticos, prout iura disponunt, libere inquiratis, atque procedatis. Decernimus insuper ut vestros vicarios sive commissarios instituire valeatis viros vestra sententia providos, aptos, & idoneos, dummodo aetatis trigessimum annum attigerint.

LII.

Vobis etiam ac vicariis praefatis extrajudicialiter Lutheranos occultos & non inquisitos per ordinarium, sive alios iudices, & alios quoscumque hereticos, fautores, credentes, defensores, & receptatores, necnon & a sancta fide apostatas, eosque qui contra inhibitionem sedis Apostolicae tenuerunt, vel legerunt libros Martini Lutheri, vel aliorum, aut eidem sive eisdem quomodolibet adhaeserunt [si ad cor reversi poenitentes id humiliter petierint] postquam haeresim, qua polluti & infecti erant, abjuraverint, medio iuramento promiserint de cetero ab huiusmodi haeresi penitus abstinere, absolventi, illisque pro praemissis poenitentiam injungendi salutarem, eosque ad gremium sanctae matris Ecclesiae restituendi & reducendi, & cum clericis secularibus ac personis religiosis cujusvis ordinis, status & conditionis, super quavis irregularitate, quam tam ex haeresi, quam ex apostasia a fide, seu etiam ex eo quod censuris & poenis ecclesiasticis tam a jure, quam ab homine, etiam quavis occasione vel causa latis, & promulgatis quomodolibet incurrerint, aut ligati seu innodati divina celebrando contraxerint, ac etiam super irregularitatibus, quas clerici cruce signati sententiis, censuris, & poenis a jure vel ab homine etiam quavis occasione vel causa latis ligati seu irriteri, ac etiam ex eo quod in locis ecclesiastico interdito suppositis missas & alia divina officia, non tamen in contemptum clavium celebraverint, incurrerint dispensandi, Et infra, tenore praesentium licentiam & facultates concedimus, &c. (Confirmavit etiam sodalitia a fidei censoribus instituta, quibus aggregati voto insectandi hereticos astringebantur, quibus plura sacra beneficia impertiit, ac praesules excindenda haeresi diligentem operam navare iussit.) Dat. Bononiae sub annulo piscatoris die xv. januarii MDXXX. pontificatus nostri an. VII.

Proposita haeresim damnaturis venia.

Carolus V. nimia clementia in hereticos usus.

Perpurgata est hac diligentia ab haeresi Italia, nec suo muneri episcopi in reprimendis pseudomonachis novatoribus defuerunt. Porro Caesar cum in impios novatores legum severitatem adhibere affectato crudelissimo clementiae genere detrectasset, Germaniam ruere in exitum passus est. Antequam autem colloquio Bononiensi finis imponeretur, rogatus est

Franciscus Gallorum Rex, ut Taurinum accederet, quo imperii Christiani res ex ipsius consilio constituerentur: sed cum ille nondum filios obsides receperisset, a Gallis responsum est, infaniae genus fore, si regis liberis tentis in Hispano carcere, ipse Rex iterum carceris discrimen adiret.

Auctus est Bononiae xix. martii Cardinalium senatus, & quatuor viri insignes diversarum gentium sacra purpura ornati sunt; quorum fuere haec nomina & tituli (a): Franciscus tit. SS. Petri & Marcellini Bituricensis Gallus. Bernardus tit. S. Stephani in Caesio monte Tridentinus orator Regis Ferdinandi Hungariae. Ludovicus tit. S. Casarei in palatio episcopus Maurianensis de Sabaudia de Chalant. Addit ceremoniarum praefectus, quo ritu pileus Cardinalitius traditus sit a Clemente Gaspari Hispano tit. S. Sufannae episcopo Oxomeni: Iste, inquit, praesens receptus ad osculum pedis, manus, & oris a Pontifice cum ceremoniis solitis; inde a reverendissimis Cardinalibus, quibus exhibitis debitis reverentiis & amplexibus extra ad cameram ante capellam dominorum antianorum preparatam cum altari, candelabris, & cruce secundum ordinem ceremoniarum. Cantoribus, Te Deum laudamus, cantantibus & illo ante altare prostrato, usquequo finiturum est; & successit reverendissimus dominus de Farnesio dixit versiculos & orationes in cornu epistole versus ad eum adhuc prostratum: quibus finitis exurgens adjuvus a duobus diaconis Cardinalibus, iuxta illum versiculum: & de stercore erigens pauperem; in eodem cornu praestitit juramentum homagii & fidelitatis, ut moris est, me interveniente ex officio rogato. Deinde redierunt eundem in concistorium ad scabellum pedis, super quo genuflexo Papa dedit capellam legendi verba formalia & solita in similibus in circuitu omnium Cardinalium: & finito concistorio associatus fuit a Cardinalibus ad domum ut moris est.

LIII. Creati novi Cardinales. (a) MS. bibl. Barber. sign. n. 1105. p. 148. Eorum nomina.

LIV.

Tri duo post, cum Caesar ita res Italicas composuisset, duci Mediolanensi ac Venetis pacem dedisset, Florentinos armis domari iussisset, onusque dirimendae controversiae, quae de Mutina & Rhegio erat inter Pontificem ducemque Ferrariae qui die septima martii Bononiam accesserat (b), utriusque voluntate suscepisset, Bononia in Germaniam iter intendit; cuius discessum ita describit idem author (c): Die luna XXI. martii vos fuit quod Caesar erat discessurus: verum cum fuisset multis negotiis praecipuus, praesertim in concordando ducem Ferrariae cum Papa quos induxit ad compromittendum eorum dis-

(b) Franciscus Guicciardus. l. 20. (c) MS. bibl. Barber. sign. n. 1105. p. 151.

Caroli V. in Germ. protectio.

differentias in ipsum Caesarem certis partibus & conditionibus, de quibus plenam non habuit notitiam. Die vero martii xxii. martii circa horam tertiam armatus una cum suis milibus armatis, demptagalea, discessit Bononia: Papa associavit eum usque ad finem scalarum palatii, ex quo loco equitavit. Inde Papa reversus omnes fere Cardinales ibi fuerunt praesentes cum capitis suis pavonariis, & comitati sunt eum quem medium tenuerunt, reverendissimus Cardinalis Auximanus & reverendissimus sanctorum quatuor Cardinalis, aliis omnibus Cardinalibus sequentibus post eos usque ad portam S. Felicis, qui multa latratum cum omnibus in pace progressus est una cum suis, capiens iter suum versus Mantuam ubi splendide parabat per eo excipiendo.

LV. (a) Guicciardus. l. 20. Mutinam in suam fidem accipit. (b) Lib. brev. ann. 1530. p. 140.

Addit Franciscus Guicciardus (a) Caesarem duci Ferrariensi Carpentem toparchiam fiduciario jure possidentem tradidisse acceptis, sexaginta millibus nummum: tum Mutinam recepisse, ut de ea iudicario ordine statueret; praefecit vero illi Petrum Zaparam, ad quem has Pontifex literas dedit (b).

Dilecto filio Petro Zapara nostrae civitatis Mutinae pro serenissimo Caesare gubernatori.

Valde letati sumus audientes te a caesarea maiestate electum ad regendum ejus nomine nostram civitatem Mutinae, quoad nobis & huic sanctae sedi, sicut pro clara nostra iustitia fore confidimus, restitutum: quod enim praecleara audimus testimonia tuae virtutis & probitatis, sit ut eandem maiestatem & iudicio & benivolentia erga nos usam esse intelligamus, in te ad hoc munus eligendo. Dat. Romae xvi. maii MDXXX. pontificatus nostri anno vii. Interjectis paucis diebus Clemens duos jurisconsultos, qui pontificiam causam in re Mutinensi tuerentur decrevit.

LVI. (a) Guicciardus. l. 20.

Praeter has de Mutina & Rhegio controversias etiam de Ferraria disceptasse Clementem refert Guicciardus (c). Et quidem in Ferrariensi controversia clara & illustria fuisse jura pontificia, atque ideo in spem adductum Clementem fuisse Rhegium Mutinamque sibi restitutum iri opera Caesaris, qui Atestinum intentata parti in Ferrariam juris ad sedem Apostolicam devoluti abrogatione posset compescere: eas vero urbes maxime optasse Clementem (d) ut restituerentur, ne Parma ac Placentia principatus a reliqua ditione ecclesiastica disjungerentur. Caeterum cum majoribus controversiis distineretur in Germania Caesar, hanc de Mutina diu protraxit ad suum nimirum in Belgium adventum; ac demum illam

(d) Id. lib. 19. Mutina Atestino a Caesare adjudicata.

supremi esse juris Caesarei dixit, ipsamque Atestino adjudicavit: quam sententiam Clemens ut iniquam aspernatus (e) est.

Incumbebat vero Caesari, qui tamdiu in Hispano recessu Germanicam rem spreverat, immensa rerum moles, cui sustinendae quantumvis magnis animis assurgeret, par esse non potuit: nam & Turca Pannoniae regno pellendus esset, & contra ejus ingentes apparatus conscribendus exercitus non impar: redigendi ad obsequium sedis Apostolicae Lutherani: Christiernus Daniae, Sueciae, & Norvegiae Rex, qui ob diram immanitatem, qua illum haeresis imbuerat, pulsus fuerat, in avita regna, cum jam illum praeniteret sceleris atque ad Ecclesiae castra revertetur, restituendus; illum vero Caesaris auctoritate, cujus sororem uxorem duxerat, haeresim damnasse ostendunt Clementis literae 1111. junii die exaratae (f), quibus ejusdem Caroli virtutem laudibus in caelum effert, quod primo in Germaniam ingressu Lutheranae haeresis tenebras discutere coepisset, Danumque Regem, cujus exempla innumeri alii secuturi sperabantur, in salutis viam reduxisset: tum hortatus est ut ceptum sanctissimum restituendae Germaniae veteris religionis opus urgeret. Porro Christiernus praeter haeresim horrendum facinus patrarat: nam cum vereretur ne episcopi ipsum ad Ecclesiam deficientem merita censura percellerent, vocatos specie amicitiae ad prandium Sueciae episcopos concremarat igni, ac deinde haeresim Lutheranam palam erat professus: quod flagitium cum a Pontifice Cardinalibus expositum esset, visum est ob temporum calamitatem, temperandam clementia severitatem praecipuumque Cardinali Campegio, qui ex Anglica legatione ad Germanicam fuerat traductus, ut Christiernum coram Caesare ac principibus Lutheranam haeresim in praecipuo templo damnantem Ecclesiae conciliaret, ac lapsa semestri sedem Apostolicam adire saevi sceleris veniam petiturum, necnon ipsum recuperata Suecia xenodochium condere juberet (g).

(e) Id. lib. 20.

LVII. Immensa rerum mole pressus Carolus V.

Christiernum Daniae regno restitueremeditatur.

(f) Extr. lib. 2. lit. princ. p. 194.

Respicere ab haeresi ille visus.

(g) Lib. brev. ann. 1530. p. 192. Cardinali Campegio.

LVIII.

Cardinali Campegio. Cum ex literis circumspeditionis tuae cognovissimus Christiernum olim Daniae, Sueciae, & Norvegiae Regem, qui dudum episcopos Suecia complures ad prandium vocatos viros igne cremaverat, posteaque Lutheranam haeresim aperte ac publice professus & continue fovet, nuper inspirante Domino, & pierrissimo admonente Caesare, cujus sororem in matrimonio habuit, & prolem ex ea suscepit, ad cor rediisse, seque cum suis populis in dictis regnis aliis

Vocatos ad prandium episcopos exulserat.

aliis suis dominiis, si ad illa restitueretur, deinceps catholice victurum, idemque in sancta fide cum eodem Casare & fratre eius Ferdinando Hungariae Rege ac archiducissa Austriae eorum amita semper sensurum promississe: cum deinde litera eiusdem Caesaris ipsum Christiannum nobis studiosissime commendantes, rursusque altera de confessione eiusdem Christianni sacerdoti facta, signisque plurimis eius contritionis, humilitatis, & poenitentiae attestantes supervenissent; nos rem, ut erat gravissima, in consistorio nostro secreto retulimus, ut venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium sententias super ea exquireremus, ex quibus tuae circumspectioni monstrare deberet, & quod expediens visum fuisset demandare possemus; nec sane cuiquam eorum fuit dubium quin praeter haeresim per se detestandam, atrocitas crematorum per convivii speciem episcoporum, qui semper habitus sacrosancti sanctorum Apostolorum locum & successionem referunt, esset tanta, ut animos omnium a venia concedenda prorsus averteret, aut si locus veniae esse ullus posset, quin eam veniam more ac praecepto majorum ipsi Christianno ad hanc sanctam sedem suppliciter venienti dandam censerent; sed cum ex parte altera staret commendatio optimi Caesaris, qui errorem affinis sui sibi condonari peteret, flexi omnium animi respectu eiusdem caesareae maiestatis fuerunt ad veniam eidem Christianno concedendam, vigoremque in hoc iuris, quoad salva huius sedis dignitate fieri posset, temperandum ut, quoniam pietas dictae maiestatis tanta quantum pro Dei optimi causa & huius sanctae sedis sublevatione, & vidimus maximam, & futuram speramus maiorem, ipsum Christiannum ad poenitentiam sua cohortatione revocasset, eius quoque delictum ipsi maiestati condonaretur: quam etiam speramus honori in hoc tum summi Dei, tum huius sanctae sedis, cuius ipsa maiestas advocatum gerit, esse consulturum, ut eidem sedi iuxta canonicas sanctiones, si non nunc, saltem commodiore ipsius Christianni tempore satisfiat.

In eo recipiendo mira sedis Apolit. benignitas.

LIX.

Quamobrem servatoris nostri exemplo ad clementiam prona, & eidem maiestati in omnibus, quibus possumus, complacere cupientes, de fratrum eorundem consilio tuae circumspectioni concedimus, quod in aliqua cathedrali ecclesia, missa solemniter prius per te vel alium celebrata, ipsoque Casare presente, in conspectu procerum & populi ad divina convenientibus, eundem Christiannum, si coram te constitutus id humiliter ac flexis genibus petierit, a crimine haeresis huiusmodi, illa prius canonice

per eum abjurata, a sacrilegio vero & caedae crematorum episcoporum, prius idonea cautione, & suo etiam iuramento de veniendo personaliter ad sedem Apostolicam intra sex menses tunc computandos, provenia personaliter a nobis, & eidem fratribus in basilica B. Petri petenda, deque intra annum, postquam in regnum Sueciae restitutus fuerit, unum hospitale poenitentiae nuncupatum, in dicto regno pro alendis Christi pauperibus construendo, & congruenter ad minus in annuo reddito duorum millium ducatorum auri dorando praestitis, in foro conscientiae tantum, alias in forma Ecclesiae consueta absolvere, poenitentiamque salutarem ad nos veniendi & dictum hospitale construendi, ac dorandi huiusmodi, & si quid aliud injungendum existimaveris, injungere libera & licite possis & valeas. Nos enim, quia hoc totum eidem caesareae maiestati pro singularibus eius in Deum & nos meritis libenter condonamus, eundem Christiannum, si per te absolutus fuerit, ut praefertur, in nostram & Apostolicam sedis gratiam per praesentes recipimus, eumque, quantum iustitia mediantem facere poterimus, omni favore & benignitate nostra deinceps prosequemur, sperantes ipsum pro tanto nostro & dictae maiestatis in eum munere, ira in postremo & pio erga Deum & obsequenter erga nos & hanc sanctam sedem se gesturum, eandemque maiestatem in hoc incitaturum, ut recentibus eius benefactis vetera oblivisci possimus: quod illi ac nobis Deus omnipotens concedat. Datum Romae in die XIV. junii MDXXX. pontificatus nostri anno VII. Non expiavit rite flagitia Christiannus Daniae Rex, captusque ab hostibus misere in carcere postea perierit.

Quae praescriptae sunt legatio leges.

Quae poena ad expiandum crimen imposita.

Christianni impoententis tritibus exitus.

LX.

Porro Cardinalis Campegius tum una cum Casare Augustam contendebat, ubi solemniter imperii, conventus indicti erant, de quibus haec narrat Joannes Cocleus (a): Casar, cum adhuc in Italia esset, publico edicto indicit principibus aliisque sacri Romani imperii statibus, conventum imperialem Augustae apud Vindelicos celebrandum in diem octavam aprilis propter duas praesertim causas, nempe ut & discordia in religione aboleretur & contra Turcas certa bellandi ratio, quae duratura esset, communi consilio inveniretur. Mirissima igitur invitavit eo edicto omnes imperii ordines, ut in causa religionis liceret, unicuique parti suam proponere opinionem, explosisque discordiis una omnium fides in ceratque religio stabili deinceps concordia servaretur: atque ut omnis abesset metus, ac doli, periculique suspicio, addidit omnibus securitatem ac fidem

(a) Coch. in actis & script. Luth. hoc ann. Conventus Augustani indicti.

Fides publica male data haereticis haeresim publice professuris.

Melanctonem deducit Saxo.

Cur Lutherum Coburgi reliquit.

(a) Id. ib. LXI.

Caroli V. adventus.

dem publicam, seu sabrum conductum; unde factum est, ut frequentissimum celebratissimisque fuerit ille ordinum imperii conventus: in quo non solum Lutheranis, sed etiam Zuinglianis libere ac secure licuit suae fidei confessionem publice coram caesarea maiestate omnibusque imperii statibus ex scripto recitare. [1] At Casar ob illam in haereticos indulgentiam irrito conatu laborem insumpsit, cum putrida ulcera ferro & igne purganda, non inani blandimentis exasperanda forent. Adit Cocleus Joannem ducem electorem Saxoniae secum Joannem Fridericum, necnon Ernestum & Franciscum duces Luneburgenses, ac Wolfgangum principem Anhaltinum tum Lutheranae haeresis signiferos, inter quos haeresiarcha Melancton eminebat, Augustam duxisse, quietiam Lutherum ipsum per itineris partem habuisse in comitatu, sed cum Casaris iram pertinuisset, quod ille jam imperiali decreto proscriptus esset, nec vicinae imperiales urbes cavere eius securitatis auderent, ipsum in arce sua munitissima Coburgensi reliquisset. Ut vero Casar, ubi Augustam cum fratre Ferdinando pervenit, Saxonem ab haeresi ad ecclesiae castra traducere pertentavit, ita describit idem Cocleus (a).
Die xv. junii in profesto corporis Christi, cum Casar appropinquasset urbi Augustae, occurrerunt ei obviam omnes principes & status imperii. Et infra: in ipsa athena urbe expectabat adventum eius reverendissimus dominus Christophorus a Stradio episcopus Augustensis cum omni clero suo, qui Casarem sub tensa deduxerunt in ecclesiam cathedralem, peractisque ibi ab episcopo benedictionum ceremoniis, dicantatogue hymno: Te Deum laudamus; Casar in episcopi curiam, qua pa-

latina dicitur, velut in hospitium suum concessit, alique omnes in sua redierunt diversoria vespere iam in crepusculum inclinato. Casar & illo vespere adhuc & altero die mane per suos egit cum electore Saxoniae aliisque principibus Lutheranae factioni adherentibus, ut antiquo more irent simul cum maiestate ipsius aliisque cum principibus ac statibus imperii in professione publica, qua deportaretur venerabile sacramentum corporis Christi: illis autem excusantibus sese, & multa obtendentibus, quae circa eam rem sua obstiterent fidei, petiit tandem ut, si nolent propter honorem Dei comitari, facerent saltem propter ipsum Casarem ut vasalli & principes imperii. At nec ea ratione persuaderi potuerunt. Causa affertur a Surrio: Persuaserant illis ipsorum concionatores idololatriam crimen admitti ab eis, qui Eucharistiam adorarent; negant enim Christum esse in Eucharistia extra tempus sumptionis: fuit ea horrenda blasphemia; sed illi in sua sententia tanquam in magna luce permanserunt.

Lutherani Eucharistiam venerari detestant.

LXII.

Infectos eo errore Lutheranos describit Joannes Eckius in suis homiliis: tum plures alios illorum circa Eucharistiam indignissimos abusus recenset, conviciatque gravissimis argumentis, Christum in Eucharistia, cum illa instructo agmine religioso circumferretur, adorandum: Errant, inquit, neochristiani omnes, neque leviter errant, sed cum blasphemia peccant, dum sacramentum hoc non sancte adservant: horreo dicere quod etiam effundunt quasi non sit sacramentum ubi peracta communitio est. Contra huiusmodi portentosa hominum audi quid dicat Cyrillus ad episcopum Calosyrium: Ceterum audio quid dicant mysticam benedictionem, si ea ea remanserint in sequentem diem.

Prophanatum a Lutheranis sacramentum.

NOTAE [1] Inter res hoc anno gestas primas tenent Augustana comitia, quorum historiam fufe satis ex coevis historicis Annalibus describit. Quaedam tamen addenda hic ex Spalatino in vita Joannis electoris Saxoniae. Scribit ille ad hunc annum indicta fuisse Augustana comitia ad diem VIII. Aprilis; secunda vero Maii die eo se consulisse Joannem electorem; ipsa vero solemniter die Corporis Christi pervenisse Casarem, nec diu post concionatoribus utriusque partis Catholicae & Lutheranae silentium indixisse. Die vero sabbati post festum S. Joannis Baptiste Augustanam confessionem Germanicam in communi principum coetu palam recitavit, ejusque exemplum Germanicum & Latinum statim exhibitum Imperatori. Porro scriptum illud ex certissimorum Auctorum relatione sibi facta transmissum ab Imperatore fuisse ad Reges Galliae, Angliae, & Lusitaniae, forte & Poloniae idem Spalatino addit. Cum dein Scriptor ille gradum faciat ad narrandum colloquium inter delectos viros utriusque partis habitum, ex Catholicis designatos scribit, Henricum Brunsvicensem, & Augustanum episcopum; duos Jure Consultos, scilicet Cancellarios Badensem & Coloniensem; tres Theologos D. Ekeium, Cocleum, & Wimptinam. Ex Lutheranis vero destinatos ait Georgium Marchionem Brandenburgicum, Joannem Fridericum Saxonem, Georgium Brugium Cancellarium, D. Scaballianum Hellenum, M. Philippum Melancthonem, Joannem Brensum & Erhardum Suepsium. Cum vero Henricum Brunsvicensem per aliquot dies adfuisse contigerit, in ejus locum Ducem Saxoniae Georgium substitutum affirmat. Colloquium alterum, quod inter Pontificios, Lutheranosque institutum fuit constituebant ex Pontificiis Eckius, & Cancellarii Colonienfis ac Badensis; ex Lutheranis Doct. Bruckius, Hellenus, ac Philippus Melancthon. Re tamen infecta discessionem postulasse ait Electorem Saxoniae, eamque die Veneris post festum Exaltationis S. Crucis obtinuisse. Regredienti Electori obviam factus est, sociumque se via dedit Doct. Martinus Lutherus promissa barba instructus, qui quotidie coram electore concionatus est. MANSI

reliqua, ad sanctificationem inutilem esse: sed insaniunt hac dicentes; non enim alius fit Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & vivifica gratia perpetua manet in illo, &c. Et infra.

LXIII. Credere profitemur Christum esse in sacramento nec honorem illi volunt impendere.

Impium est, inhumanum, & a Christiano homine alienissimum, scripturis omnibus, & ipsi etiam rationi contrarium, credere dominum Jesum esse in hoc sacramento, neque tamen velle honorem illi debitum impendere, nolle adorare; quod isti faciunt neochristiani, qui superiores se reputant, quam ut in honorem sacramenti caput aperiant, sese inclinent, genua flectant: Turpe est dicere, quod ferunt eos etiam sacramentum in marsupio circumferre: que quis non averferet, exhorrescat, abominetur? cum interim omnis scriptura clamat, nosque clamando jubet adorare Dominum, cur non eum etiam isti sub sacramento velatum adorant? idem enim ille Christus, qui sedet in caelis ad dexteram Dei Patris, hic in sacramento later. Pergit Coclaeus.

LXIV.

Unde factum est, ut processionis tempus usque in meridiem protractum fuerit. Caesar vero nihilominus una cum aliis principibus ac statibus imperii, suisque cum processionem devotissime simul & splendidissime peregit. Venerabile sacramentum portabat primas Germania Cardinalis & archiepiscopus Moguntinus, quem deducebant Rex Ferdinandus a dextris & marchio Brandeburgensis elector imperii Joachimus domini Moguntini frater Germanus a sinistris. Ante ipsum sacramentum procedebant seculares principes: ante eos magistri curiae caduceatores, heroldi, bucinatores tum Caesaris tum Regis, ante quos procedebant proceres utriusque curie totusque clerus. At pone sacramentum sequebatur ipse Caesar nudo semper capite, quamvis in ardentissimo sole, quadrifidam in manu facem ardentem gestans. Post eum omnes archiepiscopi & episcopi; iussu autem & providentia Caesaris omnes tum principes & proceres gestabant quadrifidas facies ardentes in cera albata: tum longissima processione diversi generis musici decantabant in laudem Dei & tensam sub qua portabatur sacramentum semper alternatis vicibus gestabant seni principes seculares. Lutheranos vero contumaciam Caesar agerrime ferens, voluit ut mox altera die cum salvo conductu abirent domum. Alii autem principes pacis & concordie avidi supplicarunt ejus majestati, ut sedata ira daret eis publicam audientiam juxta tenorem edicti, per quod vocati fuerant: quorum petitioni acquiescens Imperator die

Solemni pompa circumducta Eucharia.

Abire iussi Lutherani.

Redintegrata deinde de concordia colloquia.

xx. junii incepturus acta publica, iussit omnes principes ac status imperii adesse in ecclesia cathedrali, ubi missam quidem celebrabat primas Germania supradictus: orationem vero latinam diserrissime habuit ad principes R. D. Vincentius Pimpinella archiepiscopus Rossanus nuntius apostolicus (a); Cardinalis namque Campegius summi Pontificis legatus de latere podagra & articulari morbo praepeditus publicis actibus raro interesse potuit. Aderant & Lutherani principes tum in missa tum in concione: quibus peractis ad publicum in pratorio confessum ex ecclesia solemmi more processum est: elector Saxoniae ante Caesarem de more equitans gladium evaginatum gestabat. Neque ex hac caesarea in haeticum Saxonem indulgentia quidquam aliud promotum est, quam ut Saxo indigne Imperatorem ut idololatram contemneret; quippe Baalita Lutherani ipsi persuaserunt ei ipsum posse una cum Caesare divinis interesse mysteriis, ut olim Naamam Regi Syriae idola colenti infererat.

(a) Ext. de eo lib. l. brev. an. 1530. p. 73.

Lutherani caesarea clementia abuli.

Vigesima junii die celebrati sunt solemnes imperii coetus, in quibus Caesar causas ipsius Augustani conventus FridERICI Palatino interprete e scripto hoc (b) explicuit.

LXV. Exposita Augustani conventus cauae. (b) Ext. apud Dolgast. to. I. pag. 505.

Caroli V. Imperatoris Augusti propositio in praesentia ejus majestatis coram omnibus electoribus, principibus & imperii ordinibus in comitiis Augustanis die xx. junii MDXXX, per Fridericum Palatinum de scripto recitata.

Dum in Hispania ageret majestas ipse, audivit non solum magnas esse per Romanorum imperium simultates atque dissidia religionis, verum etiam Turcicum tyrannum Christiani nominis ac orthodoxae fidei infestissimum hostem, magno exercitu collecto, nonnullis Christianis finibus, ac praecipue regno Hungarico vim & bellum inferre decrevisse, ejusque rei iam initium fecisse, ac superatis ibi & in potestatem suam redactis aliquot propugnaculis, castellis, & arcibus liberum aditum in Germaniam sibi patefecisse: ob eas etiam impendentes calamitates Regem Hungariae Ludovicum majestatis ipsius fratrem & affinem, ac nationis illius proceres insigni legatione ad majestatis ipsius per Romanorum imperii fines designatum legatum commissarios, & oratores tempore comitiarum Noribergensium missum, opem & auxilium imperii sollicitasse, impendentium periculorum & cladum a Turca post superatum Belgradum, & alia nationis Hungaricae propugnacula capta acceptarum commemoratione addita, eas quibus nunc ipsi premerentur calamitatibus & miseris omnibus

Ut imperium ad ducat Turca in periculum.

nibus imperii ordinibus, & Christiana Ecclesiae membris communes & ingenia illa pericula brevi omnes oppressura esse affirmantes, ac nisi continenti & durabili belli apparatu & exercitu Hungari instruerentur, ipsos elidendis hostilibus conatibus nequaquam pares futuros inferentes.

LXVI. Sultentandos Hungaros ne sub eo succumbant.

Si vero in tempore ipsis succurratur, eos non tantum vim omnem hostilem depellere, verum etiam sua se posse recuperare bonam spem concipere: alioquin auxilio si destituantur, ipsos Turcica tyrannidi subjugatum iri, atque hac ratione futurum, ut & aliis gentibus fructum opem ferre non possent, & contra Christianos bellum gerere ac inimice agere cogantur, ut legatorum illorum oratio fusius omnia tractavit; & commemoravit de duorum imperiorum Constantinopolitani & Trapezuntini, Dalmatiae, & maxime partis Croatiae, aliorumque multorum regnorum, nationum, urbium, castellorum, & arcium amissione, & depopulatione, verba faciens, quod scilicet Turcicus tyrannus paucorum annorum spatio imperium suum ita extendisset & amplificasset, ut multis ditionibus non numeratis duo jam subjugavit imperia, ac viginti possederit regna, quorum incolae omnes tristissima servitute premerentur & tyrannidi Turcica subiecti vitam miserabilem agerent. Iis vero legationis Hungaricae tristissimis querelis, & non longe post ad multas alias gentes inundaturis calamitatibus caesaream majestatem ita commotam fuisse, ut quo celerius & commodius auxilia mitterentur, totam illam pecunie summam, quam & inauguratio nis causa, Romam proficiscenti omnes imperii ordines communi consensu in comitiis Wormaticis celebratis pendere promississent, ad sublevandas Hungarorum calamitates & elidendos hostiles conatus in bellum illud converteri & erogari clementissime mandavit. Cum vero auxilia illa nec in tempore nec commode missa & administrata fuerint, Turcicum tyrannum post superatum Belgradum, alios quoque portus, urbes, arces, propugnacula, magna cum clade, & calamitate Christianorum cepisse, ac paulo post Rhodum etiam invasisse, ac difficili obsidione longoque bello defatigatam subegisse, quae velut altera arx Christianorum fuerit, & propugnaculum.

LXVII. De Ludovico Rege visto & trucidato.

Deinde ipsum insatiabili regnandi libidine ardentem Hungarico regno vicissim bellum intulisse, ac multis arcibus, portibus, oppidis, & castellis superatis & captis, Ludovici Regis exercitum Turcica tyrannidi & armis violentis resistere volentem profligasse, ac Regem ipsum trucidasse, ac deinde, victoria parta longius progressum, omnia propugnacula, op-

pida, & castella inter Savum & Dravum flumina vice cepisse, ac Buda Hungariae metropoli capta, multisque aliis locis & urbibus subjugatis & captis, omnia diripuisse ac incendisse, multis Christianis trucidatis ac reliquis cum magna auri & argenti vi in tristissimam servitutem abductis; nec tropheis & spoliis reportatis odii crudelitatem placatam in eo esse; sed victorius tantis auctum Christianarum nationum populandarum, & pii sanguinis fundendistitientiorev evasisse, ac truculenti animi conatibus & cogitationibus in Germanica nationis incertum defixis, in Illyricum caesareae majestatis regnum & principatum imperum fecisse: ac cum supra modum omnem ibi grassatus esset, caedibus, incendiis, rapinis, devastationibus agrorum, abduxisset illinc utriusque generis triginta hominum milia in miserabilem servitutem, & eos qui forte per impedimenta se qui non poterant contrucidasse.

Deinde proximo superiori MDXXIX. anno cum innumerabili exercitu, qualis a tempore Artile, qui flagellum Dei dictus sit, non fuerit numeratus, in Hungariam progressum, ea vicissim subjugata, Austriam penetrasse, ac ejus loci obsidisse Viennam, rapinis omnia expilasse, & longe lateque populatum esse agros prope ad Lyncium & Anisum flumina usque, nec ullum inhumanitatis genus praetermississe, nulla nec ataris nec sexus habita ratione, dissecit ac in frustra concisit pueris infantibus, ac honestis matronis ac puellis nefarie suprat, & more pecudum cum ingentibus spoliis abactis. Itaque nisi tunc temporis hostis obsidionem solvisset, caesaream majestatem plane constitutum habuisset, omnibus rebus aliis neglectis & posthabitis, illo proficisci cum copiis, & omne suum robur eo convertere, datis etiam literis tum ad Ferdinandum Regem fraetrem, tum ad proceres atque belli duces Viennae circumfessos, ut suum adventum proorsus expectarent, & fortiter agerent hortatum esse. Cum autem pedem ille referret, mutasse consilium, & multis de causis optimi judicasse, ut rebus per Italiam pacatis, Bononiam proficisceretur, & cum Pontifice de summa republica constituenda, deque religione & fide Christiana matura consilia caperet; quae omnia in literis indictionis fusius tractata sunt, & commemorata.

LXVIII. Et Solymani expeditione in Austriam.

Ut decrevisset in Solymanum signa attolere.

LXIX.

Cum etiam Imperator invictissimus intelligeret summam necessitatem & praecipue hereditarii & immanis Turcici hostis rabiem atque furorem, & Christiana fidei dissidia requirere & flagitare, ut ejusmodi conventus indiceretur, ac optimum etiam judicaret, ut statim post ac-

ceptum Bononiae diadema [quo sine ullis impedimentis, ut omnibus constat, etiam Romae insigniri potuisset] Neapolim proficisceretur, quod regni illius status & conditio tum in primis requisiverit; tamen majestatem ipsius commodo privato postposito, cogitationem omnem ad communem Christianae reipublicae utilitatem contulisse, cum ut animum suum erga Germanicam nationem omnes cognoscerent, tum ut primo quoque tempore huic conveni adesset.

LXX. Licet abierit Solimannus relictas tamen ab eo copias.

Expectandum ut majoribus cum viribus sit reversurus.

Jam vero licet hostis divina providentia forti propugnatorum manu, ac veteranorum militum egregia virtute repulsus Viennam capere non potuerit; tamen ingens damnum esse datum toti provincia & aliis finitimis locis, quod via longo temporis spatio vicissim sarciri possit: & licet tum temporis exercitum ille reduxerit, praesidia tamen atque duces reliquisse ad fines, qui ex tempore non modo Hungariam & Croatiam, verum etiam Austriam, & Stiriam, & alia finitima loca assiduis irruptionibus, & excursionibus & depopulationibus graviter labefactarunt, & continenter devastarunt. Et quandoquidem fines nunc habeat multis in locis conjunctos nostris finibus, dubium non esse, quin ad proximam occasionem multo sit majori cum manu reversurus, ut sine intermissione omnes Christiani nominis professores ad internecionem disperdat, ac funditus eradicet, praesertim in Germania, atque ante & post expugnatam Constantinopolim usque ad has cum magna Christianarum nationum, urbium, castellorum, & locorum devastatione & excisione illatas Austriae clades, quam multa nobis ademerit, quantum Christiani sanguinis hausserit, & quantas in angustias orbem hunc nostrum adegerit, supra est commemoratum; ac cum omnibus notum sit, deploratione potius & querimonia, quam ulla opus est explicatione proluxiori. Non sine causa de parando in Solimannum bello perorabat Caesar; nam a Pontifice de ingentibus illius apparatibus, mox a Bononiensi colloquio certior factus fuerat hisce literis.

Imperatori.

Charissime in Christo fili noster salutem & Apostolicam benedictionem. Tot jam annos imminat reipublicae Christianae crudelissimus hostis Turcarum tyrannus, ut cum de illius contra nos apparatibus aliquid affertur, quocumque autore nuntietur, multum fidei habendum sit, ut proxime allaris ad nos ex civitate nostra Antiochiae literis fecimus; quas per dilectum filium Dominicum Centurionum camerarium nostrum ad majestatem tuam mitti-

De novis apparatibus Turcarum factis certior Carolus V.

mus, & infra, nos tam his literis quam constanti de illius apparatibus fama quae quotidie increbrescit magnopere vereri cogimur; sed si ejus apparatus in hunc annum erumpant cum integro ac veteranum in Italia habeamus exercitum, confidimus Deo adjuvante futurum, ut omnis ejus conatus ad laudem ac victoriarum harum cumulum referentur. Dat. Spoleti die VIII. aprilis MDXXX. anno VII. Consecutis mensibus ingentium Solymanni bellicorum apparatum fama magis increbuit, adeo ut Pontifex per exploratores factus certior, Solimannum meditari irruptionem in media Christiani imperii viscera, datis ad Caesarem (a) atque ad Ferdinandum (b) Hungariae Bohemiaeque Regem literis, ipsos de parandis ad retundendos Turcas armis praeconerit: sed de his inferius ne caesaream orationem plus aequo abrumpamus.

Reges alii admoniti, ut expediant arma.

(a) Clem. lib. brev. p. 278. (b) lb. p. 279.

Altera propositio pars, de causa religionis agens.

Porro ad religionem quod attinet; inde statim a suscepta imperii administratione magno sane cum animi dolore caesaream majestatem audisse dissidium illud excitatum, & distractiones ecclesiarum maximas in nonnullis Germaniae locis ortas esse; igitur se ut Romanum Imperatorem, supremum advocatum & orthodoxae fidei Christianae religionis & ecclesiae catholicae defensorem vigilem & strenuum, ut medicinam in tempore faceret pro officii sui ratione, omnium imperii ordinum conventum Wormatae indixisse, ibique de avertendis his malis, sanandis Ecclesiae vulneribus, & tollendis ex ea dissidiis ac schismatibus, ne alius insiderent ea hominum peccatoribus, & radices firmiores agerent, deliberationes accuratas ac diligentes instituisse, ac re diu multumque deliberata & bene pensitata, communi electorum principum, ac reliquorum imperii statuum decretum componendum ejusmodi distractionibus & conciliandis animis pervidendum fecisse, ac promulgasse; cui si obtemperatum esset, non fuisse tot incommodis & malis patefactam viam, neque tam diversas & discrepantes sententias in ecclesiam irrepsisse: sed paulo post se reipsa expertum esse multos post habitis ac neglectis tam diligentibus deliberationibus & clementibus actionibus, alias rationes & vias priori actioni multis contrarias excogitasse & proposuisse, ex qua re non tantum existimationis & auctoritatis suae sit secuta imminutio & contemptus, verum etiam Dei optimi maximi voluntatem legitimam magistratum in verbo ejus non tantum insipientem, verum etiam honore afficere iu-

LXXI.

De conjugendis in communem hostem omnium animis.

Ut obortae hereses gravissima mala intulerint.

bentem, pertinaciter fuisse rejectam & contemptam; id quod non tantum in summam omnium imperii ordinum conuersionem cessavit, usque maximo fuerit deordinatione, verum etiam tot rapinis, incendiis, bellis, devastationibus, & nulli non calamitatum generi deinde praebuerit occasionem commodam, & magnam aperuerit fenestram: quo quidem in numero popularis illa seditio & Anabaptistarum secta principem obtinuerunt locum, nec etiam nullus eorum appareat finis, sed ut ex multis circumstantiis colligi possit & animadverti, graviora instent, & paulo post sequutura sint mala.

LXXII.

Cum igitur magno sane cum animi dolore audierit & intellexerit dissidium hoc in dies augeri, & latius propagari, majoresque vires sumere, nec tam diligentibus deliberationibus, maturis consiliis, & variis actionibus hucusque effectum esse quidquam, se existimasse ad legitimam causae cognitionem dissidium tollendum, & animos reconciliandos suam praesentiam multum habituram momenti. Igitur pro naturae suae bonitate, & innata mansuetudine hoc quidquid sit futurum oneris & molestiae suscepisse, ac tam longum & periculosum iter emensum esse, ut iuxta literas indicationis quamprimum de rei summa cognosceret, bona spe concepta, hoc suum consilium plerisque probatum iri, & ad concordiam Ecclesiae & reipublicae salutem ac utilem pacem omnem pelleturum & invitaturum esse, ut hoc facilius res ipsa cognosceret & agenda suscipi possit, animi distracti rursum coalescant, & pristina ubique locorum restituantur pax atque concordia, ac denique caesarea majestas iuvanda reipublicae & propaganda gloria Dei avidissima in bono necessarioque proposito constanter pergere, & fideliter perseverare queat, possintque de aliis etiam rebus omnibus & singulis profuturis utiles institui deliberationes.

LXXIII.

His rebus consideratis, caesaream majestatem totius negotii seriam suscipere tractationem & actionem decrevisse, ut non tantum de perniciosis ac crudelibus Turcarum in Christianas regiones irruptionibus avertendis, frangendis, debilitandis, & inanimandis hostis immanissimi viribus, ac impediendis versutis consiliis; verum etiam de dirimendis Ecclesiae contentionibus, ac sopiendis tollendisque dissidiis ageretur: igitur Caesarem majestatem amanter, clementer & serio petere electores, principes, ac omnes imperii statum, quid hac de re, cuiusque animi & sententiae sit latino & Germanico scripto comprehensum in medium proponant, quo iuxta literas indicationis eo commodius & celerius res in-

telligi definitaque possit. De ausibus etiam tollendis inquantum rationes & quales ecclesiastici erga politicoque, politici vero principes vicissim erga ecclesiasticos sese gerere debeant concludatur, quaeque singuli habeant gravamina indicetur, ut pristina pax & concordia Ecclesiae & reipublicae eo citius & facilius restitui queat.

Deinde cum orator a Cardinale Campegio Apostolicae sedis legato qui morbo implicitus decumbebat missus, pontificio nomine Caesarem ac Ferdinandum Hungariae Bohemiaeque Regem, tum omnes principes, ut haesim Lutheranam abolerent, ac bellum pro restituendo in pristinum splendorem Christiano imperio decernerent, illi Albertus S. R. E. Cardinalis Moguntinus hoc responsum de turcico bello gerendo dedit.

Caroli V. Imperatoris Augusti resolutio per archiepiscopum Moguntinum data ad oratorem pontificii legati in comitiis Augustanis XXIV.

Reverendissime domine. Invioltissimus Imperator Carolus semper Augustus, serenissimus Hungariae & Bohemiae Rex Ferdinandus, illustrissimi electores & principes praesentes, absentium legati & omnes sacri Romani imperii ordines dignitatis vestrae orationem gravem, piam, Christianam & hisce temporibus si ullis aliis maxime necessariam attentè audierunt, & diligenter considerarunt. Cumque invioltissimus Imperator sciat se supremum Ecclesiae advocatum, & reipublicae Christianae gubernatorem summum in his terris a Deo constitutum, & datum esse, sui quoque officii esse arbitratur omnia persequi & tentare, quae ad tollendas Ecclesiae discordias, componenda doctorum dissidia, & pristinam pacem restituendam, facere & prodesse videntur. Deinde cum multos nunc annos diabolicam rabiem & lupinam immanissimi tyranni Turcici saevitiam maximo cum dolore sit expertus, extremae necessitatis rationem habendam esse ducens, in posterum omnes suas vires, omnem auri argentique vim in bellum contra Turcam gerendum conferre & erogare decrevit, ut pericula Germanicae nationi imminentia, & vulnera in Germanicum sanguinem casura avertat ac prohibeat, & quae hostis ille efferratissimus Romano imperio ademit vicissim recuperet & subjuret: cujus majestati serenissimus Hungariae & Bohemiae Rex Ferdinandus, alique Romani imperii electores principes, comites, prelati, & ordines, ut curarum, ira quoque laborum socii sese fideliter sunt adiuncturi, omnes labores & molestias exhauriant, sumptus quos debent facient, omnesque si ita postulaverit regnorum ac di-

LXXIV. Internuntius Pontificis de iis aboleendis agit.

Responsum a Card. Moguntino datum.

tionum suarum opes, seque ipsos pro defendenda ac tutanda Christiana religione, & ex imperii finibus hoste truculentissimo abigendo exponunt, talesque omnino sese exhibebunt, ut consilia & facta sua in primis Deo, deinde & beatissimo patri nostro Papa Clementi VII. omnium Christi pastorum & Petri successorum probare, & coram hominibus etiam officio suo satisfacere possint: Albertus Cardinalis Moguntinus, &c. sacri Romani imperii archicancellarius.

LXXV. Veriti Lutherani habere conciones Augustae. (a) Coel. in actis Luth. hoc ann.

Zuingliani impudens in signis impudencia.

LXXVI. (b) Coel. in act. & script. Luth. hoc ann. U-lemberg, in vit. Luth. Lutherani cur ex-petierint concilium.

Ad prohibendas seditiones, quae ab haereticis concionatoribus conflare potuissent, vetitum fuisse a Caesare, ne quis praeter catholicum publicas haberet conciones, refert Coclaeus (a): Publico, inquit, edito caritur, ac per omnia platearum capita promulgavit sub gravissima poena, ne fierent publicae conciones ad populum nisi in ecclesia cathedrali ab eo, qui ordinarius ibi erat concionator: id enim necessarium videbatur mandatum, quandoquidem ante Caesaris adventum in multis locis diversae habebantur conciones amulatione quadam, dum unusquisque turbam ad se trahere conaretur: hic Lutherani, isthic Zuingliani, alibi catholici concionabantur. Maximus vero erat populi concursus ad monasterium fratrum Minorum, in cuius aede amplissima concionabatur apostata quidam Zuinglianus, homo facundus, & ad concitandum populum idoneus & acer, qui librum Josue tunc ad populum declamabat ea sane ratione, ut omnia adversa, quae Regibus terrae Canaan ibi contigisse memorantur, homo ille in Caesarem principesque nostros minaciter contorqueret, sectae suae homines filios Israel populo Dei assimilans, ut eo commento confortaret illos in haeresi sua, ne metu Caesaris ad catholicam redirent Ecclesiam. Ceterum Caesar antiquo Romanorum exemplo ac laudabili religiosoque majorum instituto causam religionis omnibus aliis causis necessitatibusque praeferebat, in proximo confessu publico audientiam dedit Lutheranis principibus, qui ex scripto fecerunt recitari fidei suae confessionem theutonice per D. Christianum Beyer, quam Latinam exhibuerunt, cuius architectus praecipuus fuerat Philippus Melancton.

Haec Lutheranae fidei formula in multis discrepabat (b) a superiorum temporum doctrina Lutherana, nam scediora monstra occulere ab ipso exordio, ut impietate causae aequitatis patrocinium asciscerent, & qui etiam tum conciliorum auctoritatem fuerant infectati, quoniam ab iis jam ante ipsorum deliramenta damnata fuerant, ad concilium provocaverunt, non quod synodalibus decretis stare vel-

lent, sed quod Pontificem Clementem ab eo in Germania congregando abhorreant, ut qui pluribus conventibus jam ante illud estagitantibus non assensisset, de quo ita subdole questi sunt (c):

Cum vestra caesarea majestas electoribus principibus & reliquis statibus imperii non una voce, sed saepe clementer significaverit, quae anno Domini, &c. xxvi. habita sunt ex data & praescripta forma vestra caesareae instructionis & commissionis recitari, & publice praelegi fecerit vestram majestatem in hoc negotio religionis ex causis certis, quae vestrae majestatis nomine allegatae sunt, non velle quidquam determinare, nec concludere posse; sed apud Pontificem Romanum pro officio vestrae caesareae majestatis diligenter daturum operam de congregando concilio generali, quemadmodum idem latius expositum est, ante annum in publico proximo conventu, qui Spira congregatus fuit, ubi vestra caesarea majestas per dominum Ferdinandum Bohemiae & Hungariae Regem amicum & dominum nostrum clementem deinde per oratorem & commissarios caesareos haec inter caetera proponi fecit, quod vestra caesarea majestas intellexerit & expendisset locum tenentis vestrae caesareae majestatis in imperio, & praesidentis & consiliariorum in regimine, & legatorum ab aliis statibus, qui Ratisponae convenerant, deliberationem de concilio congregando; & quod iudicaret etiam vestra caesarea majestas utile esse, ut congregaretur concilium. Et quia causa, quae tunc tractabatur inter vestram caesarem majestatem & Romanum Pontificem adduci posset ad habendum generale concilium; ideo significabat vestram caesarem majestatem operam daturum, ut praefatus Pontifex maximus una cum vestra caesarea majestate tale generale concilium primo quoque tempore emissis literis publicandum congregare consentiret. In eventum ergo talem quod in causa religionis dissensiones inter nos & partes amice & in charitate non fuerint compositae, tunc coram vestra caesarea majestate hic in omni obedientia vos offerimus ex superabundanti comparituros, & causam dicturos in tali generali libero & Christiano concilio, de quo congregando in omnibus comitiis imperialibus, quae quidem annis imperii vestrae caesareae majestatis habita sunt per electores, principes, & reliquos status imperii semper corditer actum, & congruentibus suffragiis conclusum est: ad cuius etiam generalis concilii conventum, simul & ad vestram caesarem majestatem in hac

(c) Apud Dolgast. 10.1. p. 156. LXXVII Subiiciunt se concilio.

LXXVIII.

(a) Surius in comment. hoc ann.

LXXIX.

(b) Dolgast. 10.1. p. 156. (c) Coel. in actis & script. Luth. hoc ann. Quae gravamina iactarint Lutherani.

longe maxima & gravissima causa jam ante etiam debito modo, & in forma juris provocavimus & appellavimus; cui appellationi ad vestram caesarem majestatem simul & concilium adhuc adheremus, neque eam per hunc vel alium tractatum, nisi causa inter nos & partes iuxta tenorem proxima citationis amice in charitate composita, sedata, & ad Christianam concordiam redacta fuerit, deserere intendimus, aut possumus: de quo hic etiam sollemniter & publice protestamur.

Ex hac ad concilium provocatione multum gloriae sibi arrogarunt haeretici, ut Sleidanus etiam iactat; adversus quem ita differit Laurentius Surius (a): Quis non rideat Sleidani ineptias, qui cum palam affirmet protestantium principes in hoc conventu Augustano dixisse Caesari si forte iam definiti causa non possit, non se recusare toties & promissum & decretum concilium, quod utique non aliter promissum erat, quam qualia fuissent semper concilia oecumenica; non diu post addit, rursus protestantes in hoc ipso conventu dixisse Caesari, se petere, ut primo quoque tempore pium atque liberum in Germania cogatur concilium: quod enim addit pium & liberum, id tale est, ut his duabus conditionibus facile excludere ac eludere possit quaevis concilia catholico ritu celebranda: quod etiam vel Sleidano, vel caeteris sectarum buccinatoribus concilium unquam pium & liberum erit, nisi in quo praecipua, immo sola auctoritas statuendi, probandi, reprobandi sit penes sectarios; sed quomodo illi unquam certi aliquid statuerent, qui inter se de rebus maximi momenti hostiliter digladiantur? Praeterea haec haereticorum ad concilium provocatio eo spectabat, ut inter Carolum Imperatorem & Clementem Pontificem diffidiorum semina fargarent, cum pro celebrando in Germania concilio non conventuri viderentur.

Porro fidei capita in colloquio Augustano proposita a Lutheranis extant apud Melchiorum Dolgastum (b), de quibus haec observat Coclaeus (c): Post exordium commemorantur xxxi. articuli de fide ipsorum: deinde annexantur alii articuli, in quibus recensentur abusus (ut ajunt) mutati, quorum tituli sunt. De utraque specie: de conjugio sacerdotum, de missa: de confessione: de discrimine ciborum: de votis monasticis, & de potestate ecclesiastica. In articulis de fide multa dissimulabant, quae antea aliter docuerant: in articulis de abusibus, poterat astutus ille architectus vel manifestorum argui mendaciorum: ait enim: falso accusantur ecclesia nostra, quod missam aboleant, retin-

netur enim missa apud nos & summa reverentia celebratur, servantur & usitatae caerimoniae fere omnes, praeterquam quod Latinis cantionibus admiscetur alicubi Germanice. At manifestum erat omnibus Lutherum multis antea annis & librum de abroganda missa privata scripsisse, & sacrum canonem tam majorem quam minorem explosisse, ipsumque sacrificium tum Latine in libro de captivitate Babylonica, tum Theutonice in sermone de novo testamento sustulisse ac abnegasse; atque etiam postea rursus contra missam plurima scripsit, quae piis auribus abominanda sunt, non solum in eo libro Theutonico, quem de missa angulari & sacerdotum consecratione inscripsit, sed etiam in quadam epistola optat, ut apud omnes homines tanta foret inter missam & sacramentum differentia, quanta est inter tenebras & lucem: immo inter diabolum & Deum. Optat item omnibus bonis Christianis tale cor, ut quando audierint hanc vocem, missa, exereantur, seque benedictione muniant tanquam contra diaboli abominationem. Sic & de confessione ait in mendaci confessione sua Philippus: Confessio in ecclesiis apud nos non est abolita, non enim solet porrigi corpus Domini nisi antea exploratis & absolutis. At constabat plane nullum Lutherorum intra decem annos rite sua peccata occulta confessum fuisse.

Iactant falso se missam colere.

Mira in mentendo impudentia Melanctonis.

Ita haeretici, ne tam turpes, quales erant, Caesari viderentur, nonnulla dogmata, quae non credebant, professi suae confessioni attexuerunt: alia quae tenebant eloqui erubuerunt: alia variis involucris subornarunt. Quin etiam postea Philippus Melancton suam hanc confessionem saepius immutavit, cum omnes haereses illi accommodare niteretur: Adeo, inquit Surius (d), varius & inconstans fuit, scilicet Melancton, id quod necesse est illis evenire, qui a veritate deflecterunt, ut ipsam quoque confessionem Augustanam crebro postmodum mutaverit, quod utique abstertere debuit omnes cordatos homines, ne tam incerte & ad humani ingenii mutabilitatem subinde in alias formas transformata doctrina sese accommodarent, ac erraderent; nam de ipsis quoque sacramentis, per quae in divina gratia ceu per canales quosdam derivatur, tam est ille Melancton in sua confessione lubricus & ambiguus, ut primo quidem velit esse duo tantum, deinde in alia editione tria ponat: porro in extrema quatuor numeret. Est autem notatu dignum quod de hac praecleara confessione scribunt quidam, eam tanto in praerio fuisse apud quosdam non infimos Lutheranos, ut dixerint se malle de Pauli Apostoli, quam vel de Lutheri vel confes-

LXXX.

(d) Surius in comm. hoc ann. Mutata saepius ab eo fidei confessio.

In sana
Lutherana
norum
impietas.

sonis Augustanae doctrina dubitare. O iusta Dei iudicia! qui decreta conciliorum Pontificum ducunt pro nihilo, eo amentia devolvuntur, ut plus apud eos valeat Lutheri & Melanctonis quam Pauli, id est Christi in Paulo loquentis, auctoritas.

LXXXI.

Hubent autem Wirtembergae in academia sanctiones quasdam quibus graviter in primis caveretur, ne qua dogmata aut spargantur aut propugnentur, quae cum hac confessione pugnent: denique in eius iuramentis oportuit ecclesiarum Lutheranarum ministros & professores &c. Haec quidem de illa confessione scribunt fratres quidam evangelici; qui tamen etiam hoc habent, eam postea saepe repetitam, auctam, & emendatam fuisse. Si ergo emendata fuit subinde, in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certe, ut dixi, non semel mutata est ab uno eodemque Melanctone; non ergo a Christi spiritu, sed a cerebro parum sano profecta fuit, nec aliud quam humanae doctrinae fermentum esse censenda est; & tamen ad hanc confessionem permulta secta sese referunt, atque etiam Calviniani, quibus ut id possent occasionem dedit Melancton, dum illam confessionem subinde recoquit; adeo ut Lutherani quoque nonnulli Melanctonem gravissime incusent, nec pari velint, ut Calviniani, Zuingliani, & quidam alii ad confessionem Augustanam admittantur, quippe a qua non parum dissentiant: interim solent isti iactare, ut alias diximus, se deum veram & puram doctrinam in orbem revocasse. Sed absit ut hoc illis persuadeant, quibus salus sua cura, est, qui non instar parvulorum fluctuantium omni volunt doctrinae vento circumferri. Hanc igitur confessionem Augustae Caesari exhibitam tanquam illam babylonicam apocalypsis divi Joannis meretricem pleraque horum temporum secta adorant; & tamen nihil seve in ea est, quod non ipsi confessionista in muria hinc ponant, & in alios atque alios sensus, prout visum est, trahant; nec quidem levibus de rebus inter se atrociter digladiantur, sed de ipsis suae confessionis capitibus. Haec Surius.

Confessio
Augustana
a Zuinglianis
non admittitur.

LXXXII.

Fingebat se Melancton concordiae interpretem futurum ad componenda religionis dissidia, cum nil aliud quam fraudes & mendacia afferret, ut Joannes Coelaus in oratione ad Carolum V. de Germania ab haeresi vindicanda clarissime ostendit (a), sic inquit: Philippus Augustae non solum publice simulabat se pacis & concordiae amatorem, & avidum, verum etiam privatim cursitabat, hinc inde perreptans, ac penetrans non modo privatorum domos & diversoria; verum etiam Cardinalium aliorumque principum

(a) Coelaus de fraudulencia haeret. ad Car. V. Philipp. l. p. 10.

aulas, atque adeo & majestatis tuae curiam, insidioso nimirum circuitu quaerens, quem hypocrisis sua devoraret; & sefellit profecto non paucos blanditiis, deprecationibusque simulatis, dum passim in convivio & colloquiis facillime pacem Ecclesiae recuperari posse affirmaret; si modo suis permitterentur haec tria dumtaxat, populo inquam utraque species sacramenti, sacerdotibus conjugium, & missae usus & communicatio: in ceteris omnibus fore suos episcopis & praelatis per omnia subditos discoloque audientes. Opera pretium sane fuerit pauca hic repetere ex iis, quae ille reverendissimo patri Cardinali Campegio sedis Apostolicae legato, viro summo & pietatis & eruditionis, manu propria scripsit, ac tradidit, & postquam ea tradidisset, precibus multis ac lachrymis eum in secreto peroravit, ut vel inde intelligat majestatis tuae quam improba fuerit huius vulpeculae hypocrisis.

Fingit
Melancton se
concordiae
interpretem.

Tria ab
eo expetita.

LXXXIII.

Recita scriba. Verba Philippi ad Cardinalem Campegium, I. Romana ecclesia nihil faceret alienum a sua clementia, si permitteret nobis uti utraque specie sacramenti, praesertim cum non damnemus alios, & fateamur in specie panis verum corpus Christi contineri, & per concomitantiam sanguinem, adeoque integrum Christum; in specie vini itidem integrum Christum. Et post pauca: II. Cum presbyteri plerumque cum offensione populi & contra canones habeant male moratas concubinas, & dignum hoc esset clementiae pontificiae concedere eis honestas & legitimas conjuges. III. Si quis hic disputet quid de bigamis faciendum sit, id potest iuxta canones constitui postquam episcopi recuperaverint obedientiam. Et infra: IV. De missa retinemus publicas caerimonias, tantum numerus non est par: si caetera impetrari poterunt, non diffido quin etiam controversiae de missa componi possint. Certe prodest Ecclesiae, ut haec caerimonia religiose fiat, & sit apud nos religiosissime. V. De cibis & similibus rebus leves sunt controversiae; cum contrigerint, rursus episcopis obedientia, & jurisdictio ecclesiastica plurima alia quoque constitui poterunt. VI. Nec gravantur nostri parere episcopis, modo recipiant eos, VII. Reverendissima dominatio vestra sine magno negotio poterit constituere concordiam & pacem his tam paucis rebus vel dissimulatis, vel relaxatis: Christus pacificus ait beatos esse, & vocat filios Dei: hunc ritulum, hanc laudem vere dignam ista vestra auctoritate & virtute consequi in hac causa facillime potest reverendissima dominatio vestra. Ideo oro eam propter Deum, ut in his rebus aliquid de summo iure remittat,

Quae legato
apostolice
proponuntur.

LXXXIV.

est] sic ab eis turbari & perdi. Prolata Augustae a Lutheranis confessione, quam impostor Melancton finxerat, quid a Caesare & catholicis gestum sit, tradit Ulembergius (a): Exhibita, inquit, confessione deliberatum porro fuit in consensu principum quid protestantibus super ea respondendum esset: placuit theologis eam examinandam dari, & qua dissentiret a receptis in Ecclesia dogmatibus opposito scripto confutandam. Erant in comitiis theologi catholici satis magno numero, quos Caesar, Ferdinandus Rex, alique principes secum adduxerant, ut consiliis eorum & opera, cum de religione deliberandum esset, uterentur. Horum primi fuerunt Joannes Eckius, Conradus Wimpina, Ulteranus theologus, Joannes Faber, Joannes Coelaus, Eberardus Billicanus, alique quibus de consilio principum catholicorum tradita fuit Lutheranorum confessio, ut eam, quemadmodum diximus sub examen revocarent: quod cum facerent, observatum continuo fuit, protestantes de nonnullis fidei capitibus aliter nunc in hac confessione, loqui, quam Lutherus & Melancton docere consueverant annis superioribus. Quaedam etiam magni momenti dogmata prorsus in hoc scripto non attingi, quae pridem libris in vulgus editis summo conatu propugnantur, cuiusmodi sunt, quod liberum arbitrium sit ritulus sine re nudumque nomen: quod Deus sit author peccati, & mali per homines non permissio tantum, sed efficaciter etiam operetur: quod omnia necessario fiant nec ulla sint in rebus humanis contingentia: quod Pontifex Romanus non sit Christi vicarius & caput Ecclesiae militantis, sed antichristus: quod in Ecclesia nullum sit exteruum sacrificium: quod baptizati omnes ex aequo tam feminae quam viri sint sacerdotes: quod fideles in omni bono opere mortaliter peccent: quod matrimonium contractus sit mere civilis; & quod causa matrimonialis non ad episcopum, sed politici magistratus tribunal pertineant. His de rebus aliisque nonnullis id genus deprehensum in hac confessione vel nullam omnino fieri mentionem, vel si qua fiat, longe nunc aliter sentire Lutheranos, quam Lutherus & Melancton haecenus scripserunt. Interjectis nonnullis author, ut Protestantes Caesar interrogarit, an eorum confessio integra foret, iique nil addere voluerint, addit: Id cum Caesari renuntiatum esset, theologi catholici Joannes Faber in primis & Eckius confutationem Augustanae Confessionis paucis diebus absoluerunt, in qua principio notarunt ea, quae probanda censebant, deinde quae protestantes contra veritatem & receptam Ecclesiae doctrinam asseruerant, ad-

LXXXV.

(a) Ulemberg. in vita Luth. c. 21.

Turpiores
haereses
praeterita
silentio a
Lutheranis.

Melanctonis
in signis
hypocrisis
& improbitas.

est] sic ab eis turbari & perdi. Prolata Augustae a Lutheranis confessione, quam impostor Melancton finxerat, quid a Caesare & catholicis gestum sit, tradit Ulembergius (a): Exhibita, inquit, confessione deliberatum porro fuit in consensu principum quid protestantibus super ea respondendum esset: placuit theologis eam examinandam dari, & qua dissentiret a receptis in Ecclesia dogmatibus opposito scripto confutandam. Erant in comitiis theologi catholici satis magno numero, quos Caesar, Ferdinandus Rex, alique principes secum adduxerant, ut consiliis eorum & opera, cum de religione deliberandum esset, uterentur. Horum primi fuerunt Joannes Eckius, Conradus Wimpina, Ulteranus theologus, Joannes Faber, Joannes Coelaus, Eberardus Billicanus, alique quibus de consilio principum catholicorum tradita fuit Lutheranorum confessio, ut eam, quemadmodum diximus sub examen revocarent: quod cum facerent, observatum continuo fuit, protestantes de nonnullis fidei capitibus aliter nunc in hac confessione, loqui, quam Lutherus & Melancton docere consueverant annis superioribus. Quaedam etiam magni momenti dogmata prorsus in hoc scripto non attingi, quae pridem libris in vulgus editis summo conatu propugnantur, cuiusmodi sunt, quod liberum arbitrium sit ritulus sine re nudumque nomen: quod Deus sit author peccati, & mali per homines non permissio tantum, sed efficaciter etiam operetur: quod omnia necessario fiant nec ulla sint in rebus humanis contingentia: quod Pontifex Romanus non sit Christi vicarius & caput Ecclesiae militantis, sed antichristus: quod in Ecclesia nullum sit exteruum sacrificium: quod baptizati omnes ex aequo tam feminae quam viri sint sacerdotes: quod fideles in omni bono opere mortaliter peccent: quod matrimonium contractus sit mere civilis; & quod causa matrimonialis non ad episcopum, sed politici magistratus tribunal pertineant. His de rebus aliisque nonnullis id genus deprehensum in hac confessione vel nullam omnino fieri mentionem, vel si qua fiat, longe nunc aliter sentire Lutheranos, quam Lutherus & Melancton haecenus scripserunt. Interjectis nonnullis author, ut Protestantes Caesar interrogarit, an eorum confessio integra foret, iique nil addere voluerint, addit: Id cum Caesari renuntiatum esset, theologi catholici Joannes Faber in primis & Eckius confutationem Augustanae Confessionis paucis diebus absoluerunt, in qua principio notarunt ea, quae probanda censebant, deinde quae protestantes contra veritatem & receptam Ecclesiae doctrinam asseruerant, ad-

ductis scripturae sacrae sanctorumque patrum testimonis, & firmis rationibus, solide confutarunt: demum prolixè demonstrarunt in multis rebus fœdam inter confessionem hanc & Lutheri, Melanctonis, aliorumque scripta discrepantiam & pugnam inveniri.

LXXXVI. Abusi catholicorum benignitate hæretici.

(a) Cocl. in actis & script. Luth. hoc an.

At Cæsar & principes catholici, cum hæreticorum confessionem impietatemque, ut par erat, acerbè confutatam a theologis legissent, ignari blanditiis efferrari monstrum hæresis, atque acerbitate domari, mitius cum novatoribus agi voluerunt: qua mansuetudine præpostera cum diutius extractum esset responsum, impudentiam ferociamque eorum auctas narrat Coclæus (a), sic inquit: Cum intra paucos dies bene acrem copiosamque responsum, nempe Theologi, adornassent, [in qua non solum, quæ erronea erant scripturis & rationibus confutarunt, verum etiam circa ea, quæ recta erant, ostenderunt Lutherum suis cum complicibus antea longe aliter docuisse, atque scripsisse] exhibuerunt eam Cæsari, Cæsar principibus catholicis: quoniam vero avidi pacis & concordie omnes erant, visum est eis lenius respondendum, atque omittendum quidquid illorum concionatores antea docuissent aut scripsissent aliter, quam eorum habebat confessio. Dum autem mutaretur confutandi modus, abierunt dies aliquot: exhibitus deinde brevior modus iterum consultatione principum inquisitionem venit, sub quam personam recitari deberet ipsa confutatio? Ea principum disceptatio variæque confutationis transcriptio rem ultra tres septimanas extraxit. Interea gloriabantur Lutherani non solum Augustæ in colloquiis apud quoslibet, sed etiam per literas ad diversas civitates, papistas obmutuisse ad ipsorum confessionem: quando vero in publico Cæsaris, & omnium principum consensu recitata fuit confutatio per Alexandrum quendam Cæsaris a secretis Theutonice, multi e Lutheranis inapte cachinnabantur: alii scripturæ citatos locos scripto excipiebant, ut postea reprehenderent. Ubi autem perfecta fuit usque ad finem, approbaverunt eam Cæsar & omnes cum eo principes catholici, atque a Lutheranis principibus petierunt, ut ipsi quoque eam acceptarent & comprobarent. At illi petebant sibi exemplar confutationis tradi, quod Cæsar ex iustis causis tradere noluit nisi sub certis conditionibus, nempe ut servarent apud sese & non communicarent aliis antequam Cæsar iuberet: illi eo pacto recipere noluerunt; atque ita discessum est e consensu. Cæsar non æquo ferebat animo eorum contumaciam: illi sub publica fide tuti non magnopere timebant. Idem por-

ro Coclæus præter Joannem Eckium & Joannem Fabrum, qui confessionis Augustanæ articulos fidei adverstantes confutarunt, eosdem in Philippicis suis adversus Philippum Melanctonem editis erudite refellit (b), quem lector cupidus consulere poterit.

(b) Jo. Cocl. in Philippicis.

Porro exitialia erant, ut toties monuerant Pontifices, hæc cum hæreticis colloquia, ac multo magis decuerat, ut Carolus V. non verbis, sed ferro, ut diximus, fidei causam tueretur, ac tum veterum Imperatorum, tum sua in hæreticos edicta vi cæsarea armaret; quod ita erat manifestum, ut id Lutherus ipse (quod mirentur omnes) publice promulgaret: Edidit, inquit Ulembergius (c), eodem anno commentariolum (d) in psalmum LXXI. in quo disputat inter cætera questionem, an magistratus hæreticos & pseudopphetas impedire debeat aut pœnis afficere cum errores in vulgus spargunt. Respondet principio quosdam non hæreticos tantum esse, sed & seditiosos ac turbatores pacis publicæ, quos proculdubio per magistratum iustis pœnis afficiendos decernit: deinde qui dogma fidei vel articulum quendam oppugnent fundatum in scripturis, & consensione publica totius orbis Christiani comprobatum, hos puniendos a magistratu, nec ullo pacto tolerandos asserit, cum non hæretici modo, sed & blasphemi sint in sanctum Dei nomen; neque vero cum id genus hominibus vel disputandum aut vel agendum multis, sed eos tanquam impios in Deum & manifeste blasphemos simpliciter dammandos; nam huiusmodi dogmata, quæ publico universalis Ecclesiæ consensu recepta sint, jamprius satis examinata fuisse, & rationibus, scripturæ sacrae testimonis, professione totius orbis Christiani, innumis miraculis, multorum martyrum sanguine, omnium Ecclesiæ doctorum auctoritate & libris ad eum modum confirmata & stabilita, ut ea in disputationem postliminio revocari non deceat. Hoc ille argumento adversus Anabaptistas se tuebatur, seque gladio suo conficiebat, cum ex scripturæ sacrae interpretatione temeraria universa religio Christiana everteretur.

LXXXVII. Non verbis sed ferro decuit Carol. V. tueri causam ecclesiæ.

(c) Ulemberg. ibid. c. 23. (d) l. o. 5. Jensonis editio. p. 247.

Lutheri vera sententia quo modo agendum sit cum hæreticis.

Patebat ipsius Lutheri hæresiarchæ testimonio mittenda verba inania, ac putrida membra cæsareo ferro amputanda; maxime cum hæretici catholicos ad pietatem deferendam immaniter cogerent, ut queritur Joannes Eckius (f) in literis ad Joannem archiepiscopum Trevirensis datis: Sacrum, ait, officium missæ in pluribus locis, plus quam Turca fecerit in universa Græcia, funditus cum sacris aris deleverunt hæretici: profecto nimis

LXXXVIII

(f) Jo. Eckius in epist. ad archiep. Treviren. præfixa 10. 3. ho. miliar.

temeraria & stulta est eorum præsumptio; nam si quid eis præcipitur a Cæsare potestate a Deo ordinata, recusant id facere conscientie prætextu, cum tamen ipsi sub potestate Cæsaris constituti nihil juris habeant, nisi quod a Cæsaris clementia, ut vassalli, obtinent; audent tamen tam imperiose subditis contra bullam apostolicam, & Cæsaris edictum novas & antiquas hæreses imponere, quantumvis subditi se gravatos asserant, & superiorum mandatis, ac proprio remorsu conscientie, atque adeo juri adversantur nobis congenito: Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Iuste profecto Dei iudicio potestate, qua abutuntur, privarentur. Humilitatem porro sictam iactant, dum rectius ex scripturis edoceri petunt; quod si pro animo fiat, furis aguntur, scripturas lacerant, atque omnia jugulant, patribus injuriuntur, & libellos famosos emittunt, ut sciamus verissimum esse quod Christus dixit: Nolite sanctum dare canibus; canes enim sunt hæretici, ut S. Paulus inquit: Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem, prædicatores eorum sunt filii Herodis puericida, qui diligenter quærebat de puero, quasi ipsum esset adoraturus; & tamen nihil aliud parabat, quam Jesum atrociter jugulare. Ad eum modum isti veritatem fidei quæruni, non ut amplectantur, sed ut paratiores esse queant ad impugandum; avari enim sunt & cupidi, ut verissime dicit Paulus; nam totus sermo fidei eorum scopus est, ut cœnobiorum collegiorum ac beneficiorum bona diripiant: superbi sunt, qui plus eruditionis, & iudicii sibi tribuunt, quam universis conciliis, sanctis patribus, & toti Ecclesiæ catholice: blasphemus sunt in Christum, & suum sacramentum; in sanctos omnes, ac imagines eorum: inobedientes sunt, cum pontificios ac cæsareos iussus contemnant. Quam autem voluptati serviant facile est videre in eorum sacerdotibus, qui horas canonicas negligunt, non jejunt, non orant, non celebrant, non continent, non continent, nec abstinent, & in summa velut Menelaus nihil in se habent sacerdotio dignum; ut mirum sit quomodo magistratus istorum levitatem ferre possit: quam inconstantes sint, toties mutatae ordinationes monstrant: nulla spes de hæresiarchis reducendis est reliqua, quia, ut Paulus inquit, mali homines & seductores proficient in pejus; errantes, & in errore mittentur.

Horrenda tyrannis Lutherorum dissimulata a Carolo V.

Sacerdotum Lutheranorum turpitudine.

LXXXIX.

Inclinabat quidem Cæsar ipse in eam sententiam, quam Pontifex significaverat, ut missa verborum contentione futili, Christi & Ecclesiæ perduellium

pertinacia armis frangeretur, cum jam illi decretorio conciliorum & Pontificum edicto damnati essent: sed consilio politicorum qui non percipiunt ea, quæ sunt Spiritus Dei, nec pro Christo vel leve & gloriosissimum bellum cum certissima præmiorum spe suscipere dignantur, rem nunquam ad exitum perduxit; atque ita colloquiis inanibus consumptum tempus est: Alii principes, inquit Coclæus (a), & status imperii verentes ne Cæsar propter obstinatam illorum indurationem gravius commoveretur, ac de severioribus cogitaret remediis, suas interposuere partes, Cæsarique supplicarunt, ut sineret cum illis amplius tractari de concordia circa religionem. Ubi consensus Cæsaris, fecerunt delectum certarum personarum ex omni ordine & status imperii numero septendecim, ut eo facilius rem expedirent, ubi non esset opus omnium totius imperialis consensu personarum, vota sigillatim exquirere. Delecti sunt igitur duo principes electores Moguntinus & Brandeburgensis, quibus additi sunt tres oratores aliorum trium electorum Colonienfis, Treverensis, & comitis Palatini Rheni & Georgius Truchses a Walburg baro nomine domus Austriæ: tres item episcopi, nempe Salzburgerfis, Spirensis, & Argentinensis: tres præterea duces Georgius Saxonie, Henricus Brunsvicensis, & Albertus Meckelburgerfis; & insuper abbas Vinea comes Martinus ab Ortingen cancellarius Badensis orator Ratisponensis & orator Juliensis. Iste igitur delectus petiit a Lutheranis, ut ad colloquium cum eis venirent in domum capitularem majoris ecclesiæ Augustensis die dominica, quæ erat septima Augusti festa diuæ Afræ. Illi haud gravatim venerunt. Facto autem consensu marchio Brandeburgensis princeps elector vir facundissimus, nomine delectus cepit illos exhortari longa ac benigna oratione, ut velint acquiescere voluntati Cæsaris, & concordiam in fide & religione cum ipso & aliis imperii principibus ac statibus redintegrare: verendum enim esse, nisi ita fecerint, grandia inde mala exoritura esse, bella, seditiosesque, & vastationes provinciarum. Hæc est summa orationis.

(a) Cocl. in actis & script. Luth.

Nova inter catholicos & Lutheranos colloquia.

XC.

Tutatum egregie fidei causam contra hæreticos in hoc conventu Augustano Joachimum principem electorem Brandeburgensem, ostendunt Pontificis ad illum datæ literæ (b), quibus ei etiam gratiatur de præclaro ipsius in defendenda religione studio.

Joachimus elector Brandeburgensis catholicam fidem tutatus.

Joachino electori. Dilecte fili. Literæ dilecti filii Cardinalis Campesii legati nostri cum sepe a-

(b) Lib. breu. ann. 1530. pag. 546.

Gratula-
tur ipsi
Pontifex.

ias, tum novissime his diebus tantam tri-
buerunt nobilitati tuae laudem inlyra in
hoc conventu per eam exhibitae fortitudi-
nis & pietatis, ut animo potius sentire,
quam verbis explicare possimus, quantum
gaudii exin ceperimus, quantumque tua
nobilitati propterea debeamus: sic enim
idem legatus noster restatus est, ceterique
comprobaverunt, non potuisse nobilitatem
tuam aut sentire praclarior, aut loqui ar-
dentius, aut se gerere dignius in ea per-
sona pientissimi electoris & principis, quam
ei Deus omnipotens ad suae religionis tu-
telam hoc tempore contulit: cumque cetera
tuae nobilitatis dicta factaque summo
laudanda, tum oratio eius etiam admiranda
omnibus visa est, quam nuperrime
habuisse fili diceris; in qua ita pro Deo
& fide locutus es, ita te & tua omnia
ad eius honorem defendendum obtulisti ac
devovisti, ita ceteros in idem es cohorta-
tus, ut divino te numine affarum tunc
omnes crediderint, Benedictus igitur Deus
in omnibus operibus suis, pater misericor-
diarum & consolationis, qui consolatur
nos in tribulatione nostra; nec si venena
permisit, antidota etiam conferre omisit:
habet enim Dei benignitate sancta religio
quos, non solum se oppugnantibus opponat,
sed quibus facile opprimat oppugnantem,
cum nobilitatem tuam ceterosque rite sen-
tientes principes serenissimis Caesari & fra-
tri eius, omnium seculorum memoria &
praedicatione dignis adiunxit, uniusque
omnes effecit voluntatis. Quamobrem, fili,
etsi te hoc totum Deo, & tuae probitati
scimus tribuisse, tributumque esse, tamen
quia sumus in hoc loco constituti solici-
tudinis & laboris ad honorem divinum,
salutemque animarum, quoad possimus,
asserendam, arbitrati sumus muneri nostri
non silere tecum, quam nobis grata haec tua
pietas acciderit; quae sane ita nobis haeret
semperque haerebit fixa in animo, ut non
solum agamus tibi pro illa gratias, sed
etiam occasiones nobis offerri cupiamus, qui-
bus etiam referre possimus: proinde hor-
tamur nobilitatem tuam ex animo, ut praeter
futura coniungens, suam sibi a Deo
tributam virtutem, dignitatem, authorita-
tem ad eiusdem Dei causam tuendam con-
ferat, sicut pollicita est, & cum pientissi-
mo Caesare fratreque eius in plena religio-
nis assertionem annuntiat; quod nobis non
minus tua pristina semper pie agendi con-
suetudo, quam recens tua promissio polli-
cetur; ut certo futurum speramus quem-
admodum idem Cardinalis legatus haec ple-
nius tua nobilitati explicabit. Dat. Ro-
mae die XIII. octobris MDXXX. pontifi-
catus nostri anno VII.

XCI.

Quid porro ad eam Joachimi princi-

pis orationem responderint haeretici, sub-
jungit Coclaeus (a): Illi post bidui delibe-
rationem responderunt per D. Gregorium
Pruch virum egregie disertum, qui in om-
nibus fere tractatibus commune os & or-
ganum eorum fuit. Primum igitur ini-
que ferebant, in admonitione adjunctas es-
se minas: deinde responsum in quatuor
extenderunt articulos, in quorum primo
causabantur, se non sufficienter auditos es-
se a Caesare iuxta tenorem edicti citatorii.
In secundo, quod exemplar confutationis
non sit eis libere absque conditionibus ag-
gravantibus traditum. In tertio, quod
non possent absque conscientiarum suarum
gravamine confutationem non plene visam
approbare. In quarto, quod in proximo con-
ventu Imperiali Spirae habito promissio con-
clusioque facta sit de celebrando concilio,
& nihil sit effectum. Et hoc responsum
in scripto tradiderunt, quod & ore jam
recitata fuerat. Delectus vero princi-
pum ac statuum imperii rursus per mar-
chionem Brandeburgensem electorem res-
ponderunt protestantes primum sese omnia
amica ac fidei intentione tanquam erga
cognatos affinesque & amicos suos agere,
nihil animo offendendi aut minandi dixisse,
aut dicturos esse: quae autem de malis
superventuris dixerunt, eo referenda esse,
quod metus sit, si absque concordia & de-
terminatione discederetur ex isto conventu,
multitudinem plebis rursus in seditiones
& tumultus excitari iri, unde ipsi
& toti nationi Germanicae gravissima pos-
sint oriri incommoda.

Respon-
sum Lu-
therano-
rum.
(a) Cocl.
in actis
& scrip-
turb.

Commo-
niti ite-
rum Lu-
therani.

XCII.

Deinde responderunt ad quatuor articu-
los. Ad primum sane, quoniam Caesare
clementissime audierit eorum confessionem
& ore & scripto propositam, iusseritque
ut si plura adhuc proponenda haberent,
proponerent, ut super omnibus una fieret
consultatio & responso, admiseritque ut
post datam a sua caesarea maiestate res-
ponsonem per principes & status imperii,
amicum cum ipsis ulterius tractaretur de
concordia: non esse igitur causandum con-
tra Caesarem tanquam non satisfecerit suo
edicto. Ad secundum vero non videri ini-
quas fuisse conditiones, quibus Caesare
confutationis exemplar tradere voluit, quo-
niam ipsimet sciant, ac meminisse pos-
sunt, quomodo edictum Wormatiense fuerit
ab eorum concionatoribus publice ac palam
derisum, despectum, & perversum in op-
probrium, contemptum, & irrisum tum
caesarea maiestatis, tum omnium aliorum
principum, statuumque imperii. Voluit igitur
caesarea maiestas, ut ista sua responso
non communicaretur aliis ante tempus, ne
quid simile contingeret; cum non ignorent,
legibus quoque sub poena capitis prohibi-
tum

XCIII.

rum esse, ne publice adumatis turbis de fide
disceptetur.
Ad tertium autem responderunt cum
venia praefatione, quod illi videantur sibi
facere conscientiam, ubi non est opus; ubi
vero maxime opus esset, ibi nullam fa-
ciant; maxime enim timere deberent suis
conscientiis quod ab Ecclesiae unitate re-
cedunt, quod apostatis plus credunt quam
Romanae ecclesiae, quam sanctis patribus
generalibusque conciliis, quod illis contra
leges & canones multa permittunt in sub-
versionem multorum. Hoc saltem conside-
rare velint, quam sint illi diversi & con-
trarii inter sese, quam multas in sectas
discindantur, quam malos peperit eorum
nova doctrina fructus. Longe igitur tutius
fore ipsorum conscientiam Caesari ac toti
ecclesiae consentire, quam talibus apostatis
suis credere animas. Ad quartum deni-
que articulum respondentem excusaverunt
Caesarem, quod propter gravissima duo
bella, quorum alterum adversus Regem
Franciae eiusque foederatos, alterum ad-
versus Turcas Viennam obsidentes gereba-
tur, non potuerit celebrari concilium,
quodque non ignorarent ipsi Lutherum
Wormatiae nihil fecisse concilia, nec ad
hoc persuaderi a principibus ac statibus im-
perii potuisse, ut causam suam futuri con-
cilii determinationi submitteret; eumque
interim scripsisse multa adversus concilia,
quibus eorum auctoritatem populo vulgari
contempribilem fecit. Rogabant igitur, ut
his omnibus perpensis mallet in concor-
diam cum caesarea maiestate, & cum tota
Ecclesia redire, quam cum periculo sua-
rum animarum in schismate permanere:
quod si scirent ipsi aliam concordandi viam,
proponerent, ut ad caesarem maiestatem de
ea referri possit.

Non ce-
lebratum
concili-
um cum
imper-
rentur
concilia.

XCIV.

Cum autem Lutherani hanc responso-
nem iniquius ferrent, quod videretur tan-
gere eorum animas, honorem, conscientiam,
ac obedientiam Caesari debitam, pe-
tuerunt tempus deliberandi, ut accuratius
respondere possint. Hoc eis facile concessum
est: marchio tamen publice interrogavit om-
nes, qui in delectu erant, an non omne
quod ipse dixit ac recensuit communi om-
nium consilio decretum fuerit? & omnes
confessi sunt ita esse. Lutherani ergo in sua
responso multo verborum exquisitorum
furo sese ab objectis excusarunt, maxime
negantes quod separaverint se a generali
Ecclesia, aut quod Caesari ullam culpam
ascribant, aut quod edictum eius irriserint,
quodque conciliis non debitum tribuerint ho-
norem: quod vero alii scripserint aut fe-
cerint, id sibi imputari non debere.

XCIV.

Ita haeretici impudentissimis mendaciis
manifesta crimina eluere putaverunt, i-

terumque conversi ad dolos cum minore
numero lectissimorum virorum inanem
concordiae rationem proposuerunt, non
quidem ut orthodoxae veritatis consilia
amplecterentur, sed ut depravarent, si
possent, catholicos, & ex inita ex aequo
cum iis pugna gloriolam captarent. Illis
tamen Caesare [qui suas omnes iniurias ad-
versus quosvis Reges egregie ultus fuerat,
sed a sumendis armis pro vindicandis di-
vini Numinis offensis refugiebat] morem
gessit: Unde factum est, inquit Coclaeus,
ut minor delectus ex utraque parte factus
sit: catholici sane delegerunt septem dum-
taxat personas, nempe duos principes, duos
jureconsultos & tres theologos, utpote epis-
copum Augustensem Christophorum, ducem
Brunsvicensis Henricum, & postea, ius-
su Caesaris, abitionem, ducem Saxoniae Ge-
orgium, cancellarium archiepiscopi Coloni-
ensis, cancellarium marchionis Badensis D.
Joannem Eckium, D. Conradum Vimpinam,
& D. Joannem Coclaum. Toridem perso-
nas delegerunt quoque Lutherani, atque et-
iam in tali differentia, nempe duos prin-
cipes Joannem Fridericum filium electoris
Saxoniae, & marchionem Brandeburgen-
sem Georgium, duos iuraconsultos D. Gre-
gorium Bruch, & D. Heller, tresque theo-
logos, doctoratu tamen theologiae non in-
signitos Philippum Melanctonem, Joannem
Breitium, & Joannem Schneppium.
Ibi ergo sic delecti die XVI. augusti pera-
cto prandio convenerunt in exedra quadam
praetorii, ubi praemissis variis proemii &
consultationibus, ubi confessum fuit, pro-
posita est Lutheranorum confessio, ut illa
examinaretur articulatim. In primo igitur
confessu illo concordaverunt mutuis, ac
benignis verborum interpretationibus in
undecim articulis confedentes usque in ex-
tremam vesperam. Altero die iterum con-
federunt & ante & post prandium; un-
de factum est, ut circa viginti & unum
articulos illius confessionis, quae ad fidem
pertinent concordarint in quindecim: in
tribus ex parte discordia mansit, & tres
ad posteriorem confessionis partem remissi
sunt. Priores tres, de quibus consentire
cum catholicis noluerunt haeretici, erant
de partibus poenitentiae, de fide & operi-
bus, & de cultu sanctorum: in quibus a-
nimadvertendum, Lutherum, ad quem
omnia haec referebantur, complures le-
thali conscientiae vulnere affectos in ha-
resim traxisse ex illecebra, quod sacra-
mentum virtutumque opera necessaria ad
aeternam salutem non essent, sed sola fi-
des sufficeret: & quamvis tam ipse quam
Melancton anno superiori hunc erro-
rem in Saxonica lustratione emenda-
rent, pari tamen inconstantia atque im-

Novi Lu-
therano-
rum doli.

Repetita
iterum
colloquia.

Confen-
tiunt in
quinde-
cim arti-
culis Lu-
therani.

Mutata
iterum fi-
des Lu-
therana
circa ope-
ra.

XCVI. (a) Cocl. in actis & script. Luth. Fatentur non sola fide justificari hominem.

Objurgatus Lutherus de corrupta scriptura quid impudenter responderit.

Sui capitulis figmenta pro evangelio obtrudit.

impudentia illum iterum usurparunt. His addit Coclæus (a): Cumque in eodem tractatu circa quartum articulum catholici nolent admittere, nos sola fide justificari, quandoquidem & Jacobus Apostolus id non admittit; ita concordatum fuit, ut dicatur quidem nos fide justificari, sed non sola fide, quia id nulla scriptura habet; sed potius contrarium. Et D. Joannes Eckius addidit jocum, ut hæc vox, sola, remittatur ad calcearios, qui probe intelligant, quid Theutonice sola sit, & sciant sola commode uti. Omissa igitur hac voce, sola, concordatum est quod justificatio seu remissio peccatorum fiat per gratiam gratum facientem & fidem formaliter; per verbum vero & sacramenta instrumentaliter. At Lutherus, cum esset eodem anno interrogatus a quodam amico, cur in Paulo ad Romanos III. diceret in Theuthonico hominem justificari sola fide, cum id Paulus non diceret, & per hoc daret papistis ansam calumniandi Theuthonicam ejus translationem; ipse superbissime magno cum contemptu papistarum illi respondit primum, ut ita diceret papistis: Si Lutherus certo scire potuisset omnes papistas in unum conjunctos ita habiles existere, ut vel unum capitulum in scriptura nossent recte ac bene in Theuthonico vertere, quod ea voluisset esse humilitate, ut eos orasset pro opæ & adjutorio ad vertendum novum testamentum. Deinde ut eis diceret, Lutherum vertisse novum testamentum in Theuthonico iuxta summam diligentiam facultatemque suam, & pro hoc neminem coegisse, ut legat: suum itaque esse testamentum, suamque interpretationem: si erraverit ibi, nolit super hac iudices pati papistas, quia habeant nimis longas ad hoc aures, & eorum ika ika sit nimis debile ad iudicandum super interpretatione ex latino in Theuthonico: ipsum quidem scire probe, eos vero minus scire quam animal molitoris quid artis, diligentia, rationis, & intelligentia requiratur ad bonam interpretationem, quia non sunt experti; qui si duo prima verba Matth. I. Liber generationis; interpretari deberent, nullus quack eorum scivisset ad hoc dicere, gack; & iudicant mihi nunc totum opus pulchri sane socii. Si ergo [inquit] papista tuus multa vult garrere de hac voce, sola, ei confestim dicito sic: Doctor Martinus Luther vult sic habere, & dicit papistam & asinum esse rem unam: sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas: nolimus enim papistarum scholares aut discipuli esse, sed magistri, ac iudices. Hæc id vultus ibi multa contemptum & superbe Lutherus. Ex cuius verbis facile quivis col-

ligere potest, quæ fides tanto impostori sit adhibenda. Articuli porro posteriores, quos rejets Coclæus refert, erant de confessione, de ordine ecclesiastico, de ritibus ecclesiasticis. Cum autem de iis, tum de abusibus; quos Lutherani se sustulisse, jactabant, inter collocutores agi cœptum esset xviii. augusti die, frangi Lutheranorum ipsorum pertinacia non potuit: Circa septem articulos, inquit Coclæus (b), quos de abusibus inscripserant, durius diutiusque laboratum est, neque in ullo ad plenum concordia reperta est, quamvis strenuus ab utraque parte invigilatum fuerit. Observat porro Ulembergius (c) Melanctonem circa ultimum caput inscriptum de jurisdictione episcoporum, assensisse, ut ea illis restitueretur, idque jam ante approbasse; adeo ut in scripto quodam a Lutheranorum delectis porre-cto catholicis hæc legantur: Semper jurisdictionem & potestatem episcopalem pro nostra parte conservare studemus; manifestis tamen abusibus non probatis; curabitur autem, ut debita obedientia episcopis exhibeatur & conservetur, nempe ut parochi & prædicatores nostri ordinarii locorum præsententur. Item si presbyter excessum reprehensione dignum admisit, eum ordinario vi episcopalis potestatis sine ullo impedimento corrigere licebit. Item ecclesiastica jurisdictio episcoporum in causis, quæ ad forum ecclesiasticum pertinent, non impediatur. Item episcopalis excommunicatio in causis ad ecclesiasticam jurisdictionem pertinentibus non impediatur, si iuxta sacram scripturam exercentur. Verum eo Melanctonem defluxisse Lutherus & alij gravissime acceperunt, quasi ille deficeret ad catholicos & pontificie dominationis jugum antea excussum iterum Lutheranis pacis studio imponeret: de quo apud suos Melancton se excusavit; addiditque se ea, quæ largitus esset, tot exceptionibus contraxisse, ut metueret ne episcopi illum futilia verba pro rebus dare agnoscerent. Quod adeo verum extitit, ut illa ipsa fidei capita, in quæ conferant, veluti de præsentia corporis Christi sub speciebus panis & vini, everterint, ut superius indicatum est. Die xxii. augusti, inquit Coclæus (d), fecerunt catholici ejusmodi actorum relationem in publico confesso ad omnes principes statusque imperii; qui ubi intellexerunt rem in pluribus ad concordiam spectare, & in paucioribus [quæ utique in concordiam reduci possent abscedente pertinacia] herere discordiam, ut res citius perageretur, adhuc minorum fecere delectum: delegerunt sane tres tantum, duos

XCVII.

(b) Cocl. in actis & script. Luth. hoc anno. (c) Ulemberg. in vit. Luth.

Melancton assensisse restitueret episcopis auctoritatem.

Lutherus & alij in eum insurgunt.

Revocat Melancton professionem de transubstantiatione.

XCVIII. (d) Cocl. in actis & script. Luth. hoc anno.

Instauratum colloquium de concordia.

(a) Ulemberg. c. 2. XCIX.

De fide orthodoxa tuenda Cæsar & principes deliberant.

jureconsultos supradictos cancellarios, & unum theologum D. Joannem Eckium: quibus mandatum est, ut cum eisdem personis ex altera parte delectis duobus juriconsultis & Philippo Melanctone agerent super iis, quæ hæcenus concordata non erant: attentaverunt quidem illi rem aliquot vicibus, nihil tamen efficere poterunt. Abrumpi scilicet cœptam de concordia actionem jussisse Lutherum, cum Norimbergenses & alij Lutheranij, qui restituendam episcopis jurisdictionem indignabantur, obstreperant, nullam hac delendi Lutheranismi commodiorem rationem excogitari potuisse: paritumque tandem Luthero, ad quem tanquam ad infernale oraculum omnia referebantur, testatur Ulembergius, additque (a). Cæsar ubi frustra de conciliatione laboratum intellexit, ad vii. septembris circa merididm principes catholicos omnes ad palatium suum convocavit: & quia Lutheranorum summa durities atque pertinacia conceptam de sopiendis controversiis spernchuserit, quid porro ad turbas in imperio sedandas factu sit opus cum illis deliberat. In hac consultatione principes hortantur Cæsarem, ut de remediis opportunis cogitet huic malo adhibendis: interim se pollicentur adhesuros illi summa fide, uti obedientes & catholicos imperii principes deceat, & pro tuenda quam a majoribus acceperint sanctissima religione, si res ita postulet, facultates suas omnes, immo & corpus & sanguinem lubentibus animis impensuros: idem se facturum & Cæsarem illis vicissim promittit, & regna sua cum dominis omnibus, quæ Deus dederit, ad vindicandum divini nominis honorem in hanc causam se collocaturum pollicetur. Deinde post horas duas, dimisso jam catholicorum ordinum senatu, Saxonem cum sociis adesse jubet, usque, Ferdinando fratre tantum aliisque nonnullis presentibus, per Fridericum palatinum exponit quam clementer eos & benigne post exhibitam confessionem admonuerit, ut ad publicum orbis Christiani consensum & Ecclesie communionem, a qua secessionem fecerint, tamque novum doctrine genus inducere machinentur, sese rursus adjuvant. Quamquam vero cohortationi huic non dederint locum, quod sane præter expectationem suam acciderit, permisisse tamen se ad principum intercessionem, ut delecti quidam instituta tractatione de pacis concilianda mediis cogitent: intelligere vero nunc, non sine gravi molestia & animi dolore, frustra tentatam esse concordiam, & quam ipse cum catholicis ordinibus de nova hac paucorum actione conceperit, eam ipsorum pertinacia penit-

rus esse delusam: inopinatum sibi hoc accidere: quod ipsi, qui pauciores sint ab Ecclesia catholica divulsi, novum doctrine genus contra totius orbis Christiani cæterorumque principum consensum obrudere machinentur. Quia vero concilium urgeant, atque interea temporis dum id convocetur pacem sibi dari petant decreto publico, daturum se operam, ut concilium quam primum indicatur: pacem quoque concessurum, hac lege tamen ut, ne restituantur ab iis, quæ confessione partis utriusque conciliata sunt: ut restituant veteris Ecclesie ritus, quos abrogarint, & notas de iis controversias futuro concilio decidendas submittant: ut ecclesiastica bona restituant, quæ principes & civitates per injuriam occuparint, administranda deinceps usque ad concilii definitionem a viris idoneis, quos Cæsar ad eam rem sit designaturus: ut interim dum omnia per concilium definiantur pacifice vivant & quiete, nec permittant ut vel scripto, vel viva voce quisquam de controversiis disputationem instituat. Circumvenire dolis Cæsarem nitebantur hæretici, quorum mendacibus promissis ille se deludi passus est: non enim illi veteres ritus Ecclesie instaurarunt, non ea de quibus convenerant concordie capita observarunt, nec pium & liberum concilium veteri instituto celebrandum, quod antiquis conciliis consentiret, & in quo præesset Pontifex, quodque episcopis constaret, deposcebant: (b) quomodo enim tale peterent concilium, qui episcoporum & Romani Pontificis auctoritatem & imperium excusserrant? sed impium conventiculum, in quo ipsi dominarentur, ac veram synagogam sathanæ postulabant a Cæsare: qui cum antea remissum post tot Pontificum monita in tuenda catholica religione in Germania se præbuisset, adhuc inanibus verbis scriptisque rem egit, in qua ferro opus erat, ne cancer ultra ferperet; extatque ejus rescriptum apud Dolgastum (c), in quo ordinibus imperii viii. septembris die gesta cum hæreticis exposuit, utque rogati de urgenda concordie actione eam non admitterent: tum a principibus consilium pro restituenda fide orthodoxa flagitavit. Caroli V. Imperatoris Augusti rescriptum ad Protestantium principum & statuum postulata in causa religionis pontificis ordinibus ad deliberandum propositum in comitiis Augustanis anno MDXXX. die viii. septembris. Cum electores principes, & sacri Romani imperii ordines cæsareæ majestatis

Qua lege pax hæreticis data a Cæsare.

C. Protestantes in pervicacia hærent. Promissis inanibus delusus Cæsar.

(b) Sur. in comm.

Non postulatum est ab iis verum concilium.

(c) Dolgast. to. 3. p. 511.

CI. sen-

sententiam ad electoris Saxonie & socio-
rum in religione conjunctorum responsum
postremum datam scripto comprehensam si-
bi communicandam & legendam tradi pe-
tiverint, ut eo melius & diligentius de
toto negotio cogitare & deliberare possent;
caesarea majestas petitioni ipsorum annu-
ens sequentia proponi voluit. Quod scili-
cet ignorare nullo modo possitis quanta cle-
mentia & diligentia caesarea majestas ra-
tione officii semper laboraverit, & operam
dederit, ac propria etiam persona delibera-
tionibus & actionibus quibusdam hanc tan-
tum ob causam interfuerit & praesuerit,
quo facilius dissensiones & errores in re-
ligionis causa exortiri tollerentur & com-
ponerentur: praedictum vero Saxonie ele-
ctorem & alios in religione conjunctos prin-
cipes postremo hoc responso dedisse & signi-
ficasse, se in iis articulis, quos in dispu-
tatione cum delectis habita exhibuissent, e-
tiamnum acquiescere, cum eos in sacrarum
litterarum monumentis fundatos & confir-
matis indicent, & ab iis bona conscientia
discedere nullo modo queant, amplius e-
tiam in libero & generali concilio doctri-
nam suam probaturos, & sacrarum lite-
rarum testimoniis confirmaturos esse. Etsi
autem Imperator singulari naturae bonitate
adductus clementissime proposuit, se qua-
tenus aliquo modo ab articulis exhibitis dis-
cederent, & idonea concordiae media pro-
ponerent, propria persona summaque cle-
mentia primo quoque tempore denuo cum
illis acturum esse; tamen omnem ulterio-
rem actionem detrectarunt, ac ut antea
sententia & proposito priori & articulis ex-
hibitis inhaerent. Ad haec omnia caesarea
majestas respondit, quod nequaquam ejus-
modi responsionem, ut factum esset, datu-
ros cogitasse; hoc enim ipsos pro certo sta-
tuere debere, quod si majestas sua doctri-
nam eorum in sacris literis fundatam sci-
at, nequaquam cum illis litigare & con-
tendere velit; sed electori Saxonie & al-
iis in religione conjunctis principibus atque
sociis cogitandum ac perpendendum veni-
re, quod caesarea majestas summum caput,
legitimus dominus protector ac defensor sit
Christiana Ecclesiae, quapropter aliter fa-
cere non possit, quam ut conservandae ma-
jestatis, existimationis, dignitatis, hono-
ris, & auctoritatis suae gratia, veterem,
& tanquam per manus acceptam a patri-
bus doctrinam, & multis nunc saeculis in ec-
clesia propositam defendat ac tueatur, nul-
lisque rationibus mota vel deficiat vel eam
oppugnet: nam majestas ipsius non minus
quam alii de salute & conscientia sua solici-
ta est, & hoc quidem eo magis, quo majorem
a Deo concessam habet auctoritatem & ex-
istimationem. Insuper persuadere sibi non

In perti-
nacia ob-
durefcunt
Luthera-
ni.

potest, sapius nominatum electorem & al-
ios principes conjunctos plus fecisse & praes-
titerit, quam majestas sua fecerit & praes-
titerit. Igitur a veteri Christiana, perque
manus tradita religione multo minus, quam
ipsi discedere constituit, neque ullo modo
concessura est, ut propria auctoritate &
pro libitu innovent, invehant ac immu-
tent ea, quae veteri ne Christiana consue-
tudini penitus adversantur & contraria
sunt. Eo etiam insolentius nunc facere vi-
dentur, quo convenientiora media & ro-
tundiores conditiones caesarea majestas
jam praesens hac in causa proponit & of-
fert, quae antea periculosis bellis distenta,
& gravibus dissensionibus distracta propo-
nere non potuit.

Si igitur haec clementissima caesarea maje-
statis voluntas, & humanissima propositio
locum nullum apud ipsos habuerit, argue-
nda mediis clementissime propositis, & a-
ctionibus tollendorum & componendorum
dissidorum causa instituta, nihil effectum
fuerit, ac elector Saxonie & alii princi-
pes ad finem Ecclesiae reduci ac converteri
non potuerint, ut caesarea majestas [cum
videat quanti privatim hujus rei, quanti
item sanctae religionis Christianae, fidei,
ac Ecclesiae matris nostrorum omnium hu-
jusque existimationis intersit in pristina
consuetudine & auctoritate illi asserenda]
labenti statui hac in re diligenter prospiciat,
ac necessariam emendationem insti-
tuit, neque vitae & corpori, neque facul-
tatis ullis parere destinavit, omnipoten-
tis Dei auxilio & de electorum princi-
pum consilio & sententia omnia factura,
quae his rebus convenire & idonea vide-
buntur. Caesarea majestas etiam Pontifi-
cem maximum aliosque Reges principes
& Christianae republicae dynastas sollicita-
bit, ut quanta possint diligentia hanc rem
juvent ac promoveant: planeque sibi pro-
mittit caesarea majestas, ipsos, in hac cau-
sa, quod ex Christianorum principum of-
ficio est, libentissime facturos esse. Quod
vero ad concilium & hujus causa electori
ejusque sociis a Caesarea majestate factas
promissiones attinet; significatum illis fuit
etiam caesareae majestatis animum & sen-
tentiam immotam stare, ut si interea tem-
poris ad mutuam fidei conciliationem &
concordiam ac sanctam Ecclesiam nostrorum
omnium matrem redeant, concilium
promissum deunantur.

Consultum etiam, ut antea quoque
dictum caesareae majestati videretur, ut
quatenus dux elector Saxonie ac reliqui
ipsi adhaerentes principes postularis supe-
rioribus paruerint, novitates ab ipsis ren-
tatae in Christiana charitate clementis-
sime audiantur: istud vero nisi hac ra-
tio-

CII.

CIII.

tione fiat & administratur, nihil amplius
esse quod dux elector Saxonie & reliqui
de caesareae majestatis benivolentia & cle-
mentia sibi polliceri possint; sed necessita-
tem illis allatum iri, ut a concilio citari
se sistant, compareant, & causam dicant,
idque summam necessitatem postulaturam
& requisituram.

Molliter
agit Ca-
rol. V.
cum iis,
ut relli-
tuant bo-
na eccle-
siastica.

Quantum vero ad restitutionem bonorum
ecclesiasticorum, quae dux elector Saxonie
& eius conjuncti socii ad se tracta possi-
dent, attinet; de iis caesarea majestas se-
rio ita sentit & iudicat, cum tantum
de temporalibus & evanidis hujus mun-
di bonis ac facultatibus agatur, & his
sit, ac antea ex ipsis sit auditum, quod
facultates omnes ac vitam quoque ipsam
pro caesareae majestatis salute sint impen-
suri, & in praecipuo divino iuxta evan-
gelium charitatem erga proximum, publi-
cant per imperium constitutam pacem, le-
ges naturales, omnemque honestatem &
aequitatem cautum sit & mandatum, ne
quis opibus suis privetur ac spoliatur, ut
dux elector Saxonie aliiquo conjuncti talia
spiritualia & ecclesiastica bona in inte-
grum restituant, vel factem Caesareae ma-
jestati tanquam supremo domino & Ro-
manorum imperatori administranda com-
mittant: quo facto caesarea majestas per
certos quosdam viros ad eam rem dele-
ctos, redditus, decimas, & tributa omnia
suo nomine exactura & reservatura est ad
usque concilii futuri tempus, in quo quid
de iis a caesarea majestate decreverit fuerit
& conclusum iuxta tenorem determina-
tionis & decisionis illius firmum sit, &
immutum.

De his omnibus hactenus enumeratis,
quid sui animi & sententiae sit, ut vos
electores principes, & sacri imperii ordi-
nes vicissim significetis caesareae majestati
elementissime postulat, ut quid sibi omni-
bus in casibus, qui accidere possunt per i-
donea media faciendum sit, scire & per-
spicere possit. Adatis etiam & subicia-
ris, quae facere in animo habeatis, & qua
in re caesareae majestati opem ferre & sub-
sidio esse velitis; & hoc vos facturos esse
caesareae majestas nullo modo dubitat. De-
liberatis quoque ac perpendatis, qua ra-
tione remedium dissensionibus istis com-
modissime parari possit, si forlasse dux e-
lector Saxonie ac reliqui conjuncti prin-
cipes finaliter in sententia sua permancant
ac perseverent, nihil aliud, quam quod in
sacri Romani imperii utilitatem, salu-
tatem, quietem, pacem ac concordiam cedere
possit suscipiatur, ac definiatur.

CIV.

Patebat edictum Wormatiense in Lu-
therum & sectatores conscriptum iustifi-
cum & sanctissimum fuisse, nec haben-

Am. Eccl. Tom. XXXII.

dum ludibrio, quod Germaniam, si ad
exitum perductum esset, immensis cla-
dibus liberasset, nec quidquam utilius
vel ad caesaream gloriam magnificentius
futurum, quam ut instauraretur; sed cum
Caesar bellum sacrum in haereticos fusc-
pere reformidaret, ne Saxo & alii in-
Turcarum Imperatoris clientelam Joan-
nis Hungariae tyranni exemplo se con-
ferrent, monitum Saxonem refert Ulem-
bergius (a), ne abrupta concordia abice-
deret, conceptaque nonnullas pactiones,
quas principes Lutherani donec concilium
oecumenicum cogeretur, fervarent; rum
praecipua earum capita recenset, sic
inquiens: Georgius Trucefius & can-
cellarius Badensis mandato Caesaris quas-
dam concipiunt pacis condiciones usque
ad futurum concilium, quarum haec erant
summa. Ut articuli doctrinae conciliati
per delectos utriusque partis subscribantur;
controversi vero ab iisdem notentur futu-
ro concilio submittendi. Ut monasteria,
in quibus nihil mutatum est, hactenus re-
linquantur in statu suo: de caeteris vero
Caesar disponat. Ut publica privataque
missa peragantur more consueti non omis-
so canone. Ut qui catholico ritu a majo-
ribus accepto divinum cultum peragunt,
iis nec impedimentum obiciant, nec in-
ferant molestias. Ad communionem quod
attinet, & conjugium sacerdotum; ut Saxo
caeterique protestantes id ratum habeant,
quod a concilio definitum fuerit, & a
Caesare comprobatum. Ut protestantes ni-
hil deinceps mutant in religione, nec quem-
quam e suis aliorumque subditis ad opinio-
nes suas & causa consortium pertrahere
conentur. Demum ut & in aliis rebus
omnibus una cum reliquis ordinibus Caesa-
ri morem gerant, & obtemperent, eique
cum catholicis principibus assistant, ut A-
nabaptistarum, & sacramentariorum sectae
extirpentur.

Trepida-
tum ne
Lutherani
Turcam
evocent.

(a) Ulem-
berg. in
vit. Luth.
c. 22.

Pacis le-
ges usque
ad concilium.

Integra est apud Dolgastum (b) hu-
jus conventionis formula, ex qua patet
quam indigne Caesar fideret promissis
eorum, qui Deo & Ecclesiae fidem infre-
gerant.

CV.
(b) Dol-
gast. P.
509.

De mediis concordiae & pacis inter u-
tramque partem usque ad futurum concilium
servandis, per Georgium Truchse-
sem & cancellarium Badensem doctorem
Vebum proposita in comitiis augustanis
VIII. septembris.

Primo, ut articuli, de quibus conve-
nit, peculiari tractatu consignentur, &
conscribantur. Secundo, ut articuli, de
quibus vel omnino, vel aliqua tantum ex
parte nondum convenit, pari diligentia
conscripsi & recessui inserti ad futuri con-
cilio auctoritatem indecisi recitiantur, quod

X 2 de

De monasteriis, quae superflua sunt.

de iis iudicandi, decernendi & definiendi potestatem habeat. Ut autem quod proponimus commodius sciri possit, quatuordecim eruditione praestantes viros ad eam rem deligendos arbitramur. Tertio, ut monasteria nondum abolita, destructis, ac demolitis usitate ceremoniae & regulae sequenda ac observanda relinquuntur, neque ad usque concilii futuri tempus aliquid sacrorum honorum vendatur, aut in alium usum profanum conferatur: vacua vero monasteria eorumque redditus sequestrari a caesarea maiestate delecti & constituti debita fide atque diligentia administrarent usque ad legitimum concilium, cui administrationis suae rationem reddere teneantur, salvo tamen iure patronatus electoribus, principibus, aliisque collatoribus commisso, ac a patribus nequaquam per manus tradito ac accepto. Deinde personae, quae ordinem & professionem suam deruerunt, rursus restituantur, iisque de necessariis vitae subsidiis ad concilium usque prospiciatur, & opera derur ne quid ad bene beateque vivendum necessarium ipsi desit. Quod si qui abbas aut praelatus cum suis fratribus ex monasterio eiecerit & in exilium pulsus restitui, ac in monasterio vivere, quam exulare maluerit, ne scilicet aliis fratribus gravis sit & molestus, qui propter eiusmodi exules maiores sumptus sustinere & facere coguntur, quominus ad suam professionem & ordinem redeat, non prohibeatur; redditus tamen non ipse, sed alii ad hoc delecti interea temporis administrarent ea diligentia & fide, ut monachi & moniales rerum necessariorum subsidia & adminicula ex iis habere possint.

Ad gratiam apostatarum prodita res catholica.

CVI. De missis celebrandis.

Quarto, ad Missas quod attinet; vestibus, cantionibus, aliisque ceremoniis solitis, & haec usitatis ac canone utroque lecto in posterum etiam fiant ac celebrentur: ea vero quae in disputationem cadere possunt ad concilii auctoritatem indecisa reiciantur, atque reserventur. Quinto, quod ad sacramentum altaris sub utraque specie laicis etiam exhibendum, & sacerdotum conjugia attinet; in eo electores, principes, & ceteri in causa religionis his conjuncti ordines ita sese gerant exhibeantque, ut conscientiam salvam & puram retinere, & Caesarea maiestati atque concilio, praecipue vero Deo rationem probabilem reddere & exponere possint: quod si in concilio compertum fuerit, ipsos in officio non mansisse, atque adeo aliquid contra conscientiam admisisse, caesarea maiestatis iudicio atque censura, ut obedientes principes decet, sese subiectissime submittere non graveatur. Sexto, ne conservanda publica tranquillitas

litaris & pacis, atque concordiae atenda & stabilienda gratia in iis, quae pertinent ad fidem, religionem, & Dei cultum, ab illustrissimo Saxonia electore & aliis in causa religionis conjunctis principibus atque ordinibus aliquid immutetur seu innovetur, donec concilium legitimum generale atque Christianum hac de re deliberaverit, & certi aliquid destiterit atque constituerit. Septimo, ne illustrissimus dux elector Saxoniae ceterique principes atque ordines, alios, quam suos subditos in fidem, tutelam ac defensionem suam recipiant. Ultimo, ut commemorati electores principes, atque ordines cum aliis electoribus principibus atque ordinibus Caesarea maiestati debitam obedientiam ac reverentiam in hisce conciliorum negotiis praestent, quorum, ut & aliorum expressa fieri debet monitio.

Propositis hisce capitibus per Trucecium & Vehum Badenensem Protestantibus, iterum denuo disceptari coeptum, refert Ulembergius (a); sed eventu irritum, cum haereticarum Lutherus nullam cum catholicis concordiae rationem admitti iuberet. Saxone itaque abunde veniam postulante, Caesar haec Protestantibus dedit mandata vigesima tertia septembris.

Caroli V. Imperatoris Augusti decretum in causa religionis factum in comitiis Augustanis in pleno principum senatu, aliisque omnibus ordinibus, & civitatum legatis praesentibus anno Domini MDXXX. die XXIII. Septembris.

Postquam caesarea maiestas communem conventum ordinum imperii ad diem octavum aprilis elapsam in hac urbe Augusta indixit, ut de totius imperii & orbis Christiani, ac Theutonice nationis negotiis & imprimis de dissensionibus in sancta fide & religione Christiana pie componendis agi & decerni posset & deberet, ac ut omnia commoda via & salutari ratione administrarentur; de dissensionibus in causa religionis, & Christianae fidei componendis ageretur, & in hac causa religionis, erroribus praeteritis Christo condonatis, partium opiniones ac sententiae inter se in charitate lenitate ac mansuetudine mutua audirentur, coram intelligerentur & ponderarentur, ac illis, quae utrinque scripturis secus tractata aut intellecta sunt, sepositis & correctis, res illae ad unam simplicem veritatem & Christianam concordiam componerentur & reducerentur, & de cetero a nobis una sincera & vera religio coleretur & servaretur; ut quemadmodum sub uno Christo sumus & militamus, ita in una etiam Ecclesia Christiana in unitate & concordia vivere possimus, ac pax & tranquillitas per omnes imperii fines in-

CVII.

(a) Ulemberg. in vit. Luth. Repudiata a Luthero concordia.

his & aliis negotiis decerneretur, constitueretur atque conservaretur: quarum rerum ut & aliarum omnium caesarea maiestatis literae indictionis prolixiorum faciunt mentionem.

CVIII.

In quibus comitiis caesarea maiestas, electores principes, & alii imperii ordines agminatim comparuerunt, hocque facto caesarea maiestas cum praedictis electoribus principibus, prelatibus, comitibus, imperii ordinibus, & absentium legatis omnia puncta & articulos in literis indictionis comprehensos, praecipue vero articulum de erroribus & dissensionibus in nostra sancta fide & Christiana religione tollendis, & componendis diligenter tractandum suscepit, ac iuxta eandem indictionis literas uniuscuique, qui de erroribus fidei aliquid in medium adducere vellet, nominatim vero electori Saxoniae, Georgio marchioni Brandenburgico, Ernesto atque Francisco fratribus & ducibus Luneburgensibus, Philippo Hassorum Landgravio, Wolphango Ascaniae principi, & Noribergae, Ratelingiae, Campoduni Hailbronae, Winshemit & Waisleburgi civitatum legatis mandavit, ut opinionem & confessionem suam scripto comprehensam offerrent, eamque oblatam, & praesentibus omnibus electoribus atque imperii ordinibus praelectam audiret: & re diu multumque deliberata, postea firmis sacrae scripturae testimoniis refutavit, ac multo tam suo, quam reliquorum ordinum labore rem eo deduxit, ut primo quatuordecim utrinque ex principibus & aliis, deinde vero sex personae delectae de concordia & pace constituenda agerent: quae etiam multa actione & magna diligentia effecerunt, ut in quibusdam fidei articulis cum reliquis electoribus principibus, & sacri imperii ordinibus Protestantibus convenirent; in quibusdam vero a caesarea maiestate, & communibus ordinibus diversum sentirent.

Impunita coram Caesare professi haereticum apostatae.

statuendum sit: intra decimum vero & quintum aprilis diem elector Saxoniae quinque principes & sex civitates quid suae mentis & sententiae hac de re sit, caesarea maiestati literis sigillo suo signatis significent: id quod caesarea maiestas etiam est factura.

Imperatoria maiestas etiam vult atque serio praecipit, ut interea pacem per imperium colant omnes, ne Saxo sociique novum quid de religione suis in principatibus, dicecesibus, & diocesis typis proculdi, venate haberi, aut vendi patiantur, ne vel ipsi vel eorum subditi quemquam ad suam religionem, ut haecenus factum est, cogant, pelliciantque: ne veterem religionem sequentes, cuiuscumque dignitatis & ordinis sint, quominus id faciant ulla ratione prohibeant; nec denique monasticis utriusque generis personis, quominus & sacra peragant, & delictorum audiant confessionem, & coenam Domini suo more administrarent, ullum faceant negotium. Ad hoc, ut praedictus Saxoniae elector, quinque principes, ac sex civitates cum Caesarea maiestatis electoribus, principibus, ac sacri imperii ordinibus deliberent quomodo coercendi & puniendi sint Anabaptista, & ii, qui de coena Domini secus, quam ecclesia docent, nec in hac causa se a caesarea maiestate aliisque electoribus & ordinibus sejungant aut segregent, sed suo quoque consilio rem juvent atque promoveant: id quod auctoritate caesarea maiestatis omnibus electoribus, principibus, & imperii ordinibus permissum, ut supra dictum est, & promissum fuit, in tantum quantum juris, & potestatis ea in re quilibet habet.

CIX. Inane decretum ne quid novent haeretici, qui tanta novarant.

Postremo quia multo in tempore in Ecclesia nullum generale Christianum & liberum habitum est concilium, & vero tam in hoc statu civili quam in ecclesiastico multi abusus, aliaque onera irrepserunt, quae emendationem requirunt, caesarea maiestas de reformandis ecclesiis & tollendis corruptelis cum Pontifice deliberavit, ac de consilio omnium electorum, principum, atque ordinum in comitiis Augustanis congregatorum decrevit, apud praedictum Pontificem Christianos Reges, & alios dynastas operam dare, ut generale & liberum concilium intra semestre tempus post finem comitorum in loco idoneo denuntiaretur, & intra annum spatium post datas indictionis literas inchoetur indubitata spe illud unicum fore remedium, per quod Christianae societati tam in ecclesiasticis & spiritualibus, quam in politicis & civilibus negotiis publica pax atque tranquillitas restitui & conservari possit.

Postulat concilium Caesare, qui concilia sperni turpiter patitur.

Respuit hoc edictum caesareum Saxo, ut

CX.

(a) Cocl. in actis scriptis Luth. ut Coclæus memorat; ait (a) enim: *Cæsar discessurus Lutheranis cerros proposuit articulos in publico recessu, nempe ut intra quintumdecimum diem aprilis proxime futuri darent sigillatim responsum, an per omnia cum sua maiestate, & cum aliis principibus statibusque catholicis in fide convenire velint, necne. Item interea temporis nihil novi in causa fidei senerent in terris suis edi, aut vauudari. Item ut aliorum subditos non allicerent (sicut hætenus factum fuerat) ad suam sectam, nec ab antiqua fide abducerent: & si qui adhuc essent in terris eorum, qui fidem tenerent catholicam, ne cogerent eos in sectam suam, neque ab antiquis ritibus arcerent. Item ut adversus Zuinglianos & Anabaptistas cum catholicis convenirent ad consulendum quid contra eos agendum sit. Verum illi eiusmodi articulos recipere noluerunt.*

CXI. Fallax eorum prætextus. Prætexuerunt flagitio hunc excusationis fucum quod sibi clara esset animæ salus, quod doctrina ipsorum pia esset, ac religione prohiberentur a restituendis ecclesiasticis opibus, quas ipsi rapuerant; ejusmodi siquidem latrocinii illecebra Lutherus avaros & sacrilegos in hæresim induxerat: quorum imposturas Cæsar hoc responso per Joachimum principem electorem Brandeburgensem refregit (b):

(b) Apud Dolgast. to. 1. pag. 510. *Caroli V. Imperatoris Augusti sententia pro decreto religionis recipiendo principibus atque ordinibus protestantibus data per electorem Brandeburgicum XXIV. Septembris.*

Novum & inane decretum cæsarum. Quod adeo confidenter affirmant suam doctrinam esse piam atque sinceram, cæsaream maiestatem non satis mirari posse, cum non solum confutata jam sit auctoritate scripturæ, verum etiam superioribus omnibus conciliis, & ante multam ætatem condemnata. II. Eo magis etiam mirari, quod sibi reliquisque principibus errorem & falsam religionem attribuant; etenim si vera sint, quæ dicant, jam & suos & reliquorum etiam principum ipsiusmet Saxonis parentes atque majores, qui religionem illam servarint & propagarint, habendos esse pro hæreticis: itaque persuaderi sibi non posse, nec etiam fieri se quod dicant, ipsorum videlicet doctrinam insistere testimonio verbi divini. III. Cum autem singulari quadam clementia studioque pacis decretum jussisset ad huncmodum conscribi, eoque plus æquo sese demiserit, idcirco postulare, ut sicut reliqui principes, ita ipsi quoque illud recipiant, & secum perpendant quantis malis occasionem sint præbituri, nisi faciant: cuius quidem rei culpam Deo sint

aliquando reddituri. IV. Nullis etiam scriptis hoc esse proditum, ut spoliare quem liceat & postea sic excusare, quasi fas non sit eum, qui damno est affectus, restituere. V. Quod ad scriptum attinet oppositum confutationi; iam antea demonstrasse, nullam se disputationem ampliore religionis velle permittere; quandoquidem hoc neque liceat, neque sui sit officii; hæc nimirum de causa illud repudiasset. VI. Nisi enim decretum hoc admittant, & raram habeant, capiendum sibi esse consilium ex tempore, & faciendum in eo, quod suam personam atque munus deceat. Illustrem adeo veritatem Protestantem mendaciis & fraudibus obfcurare nisi sunt: ad quos per eundem principem Joachimum iterum est responsum (c).

Ejusdem repetita sententia ad principum atque civitatum Protestantium replicationem per eundem electorem Brandeburgicum proposita.

Sacra cæsarea maiestas post multam de liberationem vobis responderet, non se fieri, neque credere, quod de sua religione jactant, se quoque de sua salute & conscientia sollicitum esse, & a veteri perque manus tradita religione multo minus quam ipsi discessurum. II. In decreto autem iam facto nihil posse mutari; siquidem illud admittunt recte: sine minus causam sibi præberi, ut cum reliquis aliud faciat decretum, & rationem ineat, quemadmodum hæc secta nuper nata funditus extirpentur, & pax Germaniæ concilietur, & vetus Ecclesiæ religio, fides, atque ritus valeant: quæ quidem res ad suam curam officiumque prope pertinet; nisi enim obtemperent, nuntiaturum se omnia Pontifici maximo, cæterisque Regibus, & illorum in ea re usurum esse cum consilio tum adjumento, III. Ad illud, quod nemini se dedisse causam offensionis dicant, non esse nihil, quod obiici possit; nam ipsorum ecclesiæ ministros magnum attulisse momentum ad seditionem atque bellum illud horribile rusticorum, quo prope ad centum hominum millia perierint, & in Pontificis, atque sui & reliquorum ordinum contumeliam, ludibrium, atque contemptum multa per ipsorum fines atque ditionem esse facta: non igitur ipsos tam vacare culpa quam præferant. IV. Principes etiam atque ordines nulla privata cupiditate, verum ex officio suam operam sibi devovisse, præsertim cum ipsi nullam concordie viam admittant; quam autem hæc defectio sit honesta, quamque deceat istos, qui decretum Vormariense laudaverunt olim & approbarunt, non esse obscurum. V. Postremo velle etiam atque mandare, ut abbates, monachos, & alios ordinis ecclesiastici,

CXII.

(c) Apud Dolgast. to. 1. pag. 510.

Defensa verbis inanibus Christi causa adversus latrones.

stici, quos ejecerint, in integrum restituant; nam audire se quotidianos illorum gemitus, & de restitutione quotidie sollicitari.

CXIII.

(a) Ulember. c. 2. Prætexta a Lutheranis sceleris divitiæ gloriæ species.

Porro de hac Joachimi principis Brandeburgensis oratione ad protestantes principes habita meminit Ulembergius hisce verbis (a): *Cæsar perpetuis tergiversationibus offensus, in diem sequentem deliberandum censuit: fuit is XXIII. Septembris, quo die Joachimus Brandeburgicus elector in consessu principum ad ea, quæ pridie nomine protestantium proposita fuerant, in hanc fere sententiam respondit: Cæsarem mirari vehementer quod machinationes suas ad Deum velut auctorem referant, & doctrinam, quam proficantur, sacrarum literarum fundamentis nisi tam confidenter asserant; cum non modo pridem manifestis scripturæ testimoniis confutata sit, sed & per concilia superiorum temporum hæresicos, atque impietatis damnata, ut ipsi nunc resuscitare videantur errores pristinos, quos superioribus seculis orthodoxi patres anathemate notatos ad inferos detruserunt: mirum porro Cæsari non injuria videri & illud, quod quam ipse Cæsar, tum electores & principes catholici a majoribus acceptam proficantur religionem, eam ipsi protestantes erroris, falsitatis, & hæresicos insinulent: quod si talis illa sit, negari non posse, quin Cæsaris electorum & principum, adeoque ipsius Saxonis laudatissimi parentes ac majores, in universum omnes, qui veram hanc orthodoxam, & in Dei verbo fundatam religionem, professi sunt, eamque ad posteros propagarunt, pro hæreticis habendi veniant, quod cum absurdum sit & impium, Cæsarem concedere nullo modo posse, ut electoris & sociorum nova fidei confessio in contumeliam avite religionis, evangelicæ doctrinæ fundamentis niti dicatur: hortari, vero, adeoque postulare Cæsarem, ut decretum hoc, quod magno pacis ac tranquillitatis studio in hunc modum confici mandavit, una cum reliquis ordinibus suscipiant comprobentque: quod si difficiles ea in re se præbeant, reputent apud animos suos quanta malorum seges ex eo proventura sit, quot nascitura incommoda, de quibus electori Saxonie ejusque sociis ad tribunal supremi iudicis ratio sit aliquando reddenda; jam vero nullo scripturæ, vel evangelii testimonio probari posse, quod aliena per injuriam rapere liceat violenta manu, & postea causari conscientiam, cum restitutum postularur: quod porro ad responsonem ipsorum vel apologiam spectet; potuisse eos isti labori parere, cum Cæsar ab initio protestatus sit, se disputationem de dogmatibus fidei*

Monitio terio quantum admittant Magistram.

contra leges non ingressurum, ideoque scriptum illud non immerito fuisse repudiatum: multum ipsorum interesse privatim, immo & reipublica & imperii totius, ut ratum habeant decretum, & Cæsari tandem obtemperent: quod si faciant, id pergratum Cæsari & reliquis principibus futurum; sin vero pergant uti cæperint tergiversari, electores principes & ordines catholicos in hac causa Cæsari non defuturos; quin una cum ipso pro religione catholica quam a piis majoribus per manus traditam acceperint, seipsos, corpus, fortunam, adeoque vitam & sanguinem impendant: quemadmodum & Cæsar ipse vicissim promiserit, se quidquid habeat virium & potentia collaturum in hanc causam, & iam quidem ex imperii finibus non discessurum, priusquam pacem & concordiam Germaniæ restitutam videat.

Non his & aliis permoveri potuisse Lutheranos, ut pristinam & avitam religionem ab Apostolis & eorum successoribus exceptam Lutheri figmentis anteferrent, narrat idem Ulembergius, quam infeliciam novatorum cœcitatem pervicaciamque egregie describit Surius (b): *(b) Surius in comm. hoc ann. Tandem, inquit, post multos labores nullus fructus consequutus est. Cæsar quidem nihil reliquit intentatum, sed omnia frustra, quod jam plane decrevisset protestantes in eo permanere evangelio quod a Luthero apostata monacho didicissent: & licet id ad certissimam Germaniæ perniciem spectare videretur, illi tamen sic erant animati, ut patriæ & imperii extremam calamitatem perpeti mallet, quam cum Cæsare & catholicis principibus, qui certe longe illos & numero & dignitate superabant, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longe acerbissimum omnibus, quibus Germaniæ immo totius Ecclesiæ iam tamque in Deo averteret peritura suprema clades & interitus dolerent: sed oportebat tamen omnia æquo ferre animo, & tacite considerare atque admirari, & timere occulta quidem, sed vera & iusta iudicia Dei, cuius admodum extimescenda, licet iusta ira & severa, animadversione fiebat, ut plus tribueretur vilissimi apostatæ malefancæ doctrinæ, quam totius Ecclesiæ catholice sententiæ & auctoritati.*

CXIV. Non his & aliis permoti Lutherani.

(b) Surius in comm. hoc ann. Dissolutus sine ullo fructu conventus.

Sententia Lutheri apostatæ antelata ecclesiæ auctoritati.

Qualis porro & quantus foret Lutherus, ad cuius dicta deberent miseri religionem mutare, demonstrat quoque Joannes Faber, qui una cum aliis fortissimis fidei athletis confutandæ Melanctonis confessioni Augustanæ operam dederat: ut enim principes Lutheranos evinceret, nullam esse fidem Lutheri doctrinæ adhibendam, doctrinamque Ecclesiæ, quæ

CXV.

quæ errare non potest, amplectendam doceret, luculento libro Lutheri dicta...

(a) Ext. in opusc. Joan. Fabri episc. Viennensis...

Summa Lutheri in cuedendis dogmatibus inconstantia.

Serenissimo ac potentissimo domino domino Ferdinando Hungarie atque Bohemie Regi...

Serenissime Rex. Quicumque in Lutherum hæcenus unquam scripserunt, omnes doctrinæ constantiam in eo desideraverunt...

CXVI.

quod Lutherum vulgus tam varium sit, vanum & nusquam sibi constans adeo, ut si sexcentos des Lutheranos...

Hæc in Augustanis conventibus edebat Faber: ex quibus Lutheri malitia, impietas, stultitia, blasphemia, atheismus, inconstantia, fraus, in Lutherano...

Convolant quoque ad Augustanos conventus Zuingliani, ac Bucero interprete promotenteque Hassiæ Lantgravio...

(b) Ulember. in vit. Luth. c. 62.

(c) Ulember. in vit. Luth.

(d) Surius in comm. hoc ann. Protestantes Zuinglianos detestantur.

Aut.

Sleidanus Lutherum colit a quo damnatur.

CXVII.

Melanctoni & Colampadii digladiatio.

Citant heretici Patres a quibus damnantur.

CXVIII.

authore Luthero, qui sacramentarios atrociter proscindebat, licet nihilo illis melior. Dicit nunc igitur Sleidanus, qui nobis tanroperere commendat Lutherum, quod Lutherus sacramentarios hostiliter persequetur...

pari quidem in catholicos odio, sed non dogmatum professione consensit. Itaque Zuingliani post Lutheranos discrepantem suæ confessionis formulam Cæsari obtulerunt. Augustæ, inquit Coclaeus (a): post Lutheranos aliam fidei confessionem exhibuerunt Cæsari oratores quatuor civitatum imperialium Argentinenfis, Constantiensis, Memmingensis, & Lindaviensis...

(a) Coclaeus in actis & scriptis Luth.

Sacramentariorum hæresis.

Confutata.

(b) Dolgast. pag. 510.

CXIX.

Interrogati Zuingliani an velent damnare errorem.

(c) Coclaeus in actis & scriptis Luth.

(d) Dolgast. pag. 510.

feffionem Argentinensem, five Suevicam, cujus Bucerus auctor, confutaverant; ipsis dari non posse; nam & Saxonia principi gravibus de causis hoc denegatum, scilicet exemplum confutationis confessionis Augustanae protestantium, & omnem de fide disputationem esse prohibitam; si vero conciliationi studeant; & cum Ecclesia redire velint in gratiam, non recusare quominus repetatur semel atque iterum confutationis recitatio; mandare autem, ut idem doctrinae genus, quod reliqui omnes principes atque ordines profiteantur, & adversus Turcas auxilia conferant; nisi enim a sua protervia desistant, acturum se de consilio Pontificis & aliorum Regum, ut se deceat.

CXX. (a) Coel. ubi sup.

Argentineses a Zuinglio ad Lutherum dilapsi.

CXXI. Lantgravius Helvetiae percussit foedus cum haeret. in Caesarem.

Flecti eos non potuisse a Caesare refert Coelaeus (a): Illi, inquit, pertinaces in opinione sua perseverant. De quibus haec addit Surius: Illi in sua sententia persistere, neque catholicis neque Lutheranis per omnia subscribere volentes, quia videbantur sibi rectius sapere, & plus aliquid vidisse in scripturis, quam vel catholici vel Lutherus ipse cum sua cohorte vidisset. Et id quidem temporis Argentineses Zuinglii partes sequebantur, quos Lutherus proflus execrabatur: at Bucero postmodum a Zuinglianis ad Lutherum inclinante, eorandem res rediit, ut qui hodie Argentinae concionantur Lutheri de Eucharistiae doctrinam propugnant, & quidem veri contentione contra Calvinianos & Zuinglianos: itaque aut illi omnes perierunt qui in illa urbe prius Zuinglium secuti sunt, aut certe eos perire necesse est, qui illic hodie cum Luthero sentiunt. En in huiusmodi labyrinthos incidimus, cum nos ab Ecclesia catholica separamus.

Ceterum ab Hassiae Lantgravio, cum Zuinglianis Helvetiis adversus Caesarem si Ecclesiam catholicam armis tuendam susciperet, foedus percussum fuerat mense septembri, ut tradit idem auctor: Lantgravius, inquit, ut sibi rebusque suis consuleret videbat enim Caesarem non a quo animo ferre, iam olim damnatas in religione novationes, quas Lutherani & Zuingliani ceu evangelicas amplectebantur male persuasi a quibusdam turbulentis hominibus cum Tigurinis, Argentinesibus & Basileensibus, qui Zuinglium a Luthero ipso damnatum sequebantur, in sex annos foedus percussit, ut si qua vis ab Imperatore aut catholicis religionis nomine inferretur, mutuis se auxiliis tuerentur: factum est hoc mense septembri: Constantienses & ceteri in Helvetiis novis dogmatibus addicti jam antea erant foederati eandem ob causam: hoc autem foedus Christiana ab illis civitas dicebatur; sed hu-

ius civitatis nemo cupiet esse civis, qui nolit excludi a civitate Dei. Eiusmodi pigmentis norant dogmatista sectarii fucare molitiones suas: Cum ita novatores, praetermissis de sacramento altaris controversiis adversus catholicos se mutuo armorum praesidio munivissent, de Carolo V. questi sunt novembris die undecima, quod una cum catholicis adversus ipsos arma pararet: quibus hoc ab ipso responsum redditum est (b).

Caroli V. Imperatoris Augusti rescriptum.

Ad protestantium principum atque ordinum articulos de pace publica caesarea maiestati exhibitos die Martini, qui fuit novembris in palatio Imperatoris per Alexandrum Schurffum caesarea maiestatis secretarium, Friderico Palatino, domino Balthasaro episcopo Constantiensi, & domino Joanne Reunero praesentibus recitatum. Ad 1. articulum, in quo Imperatorum publica pace & facto decreto, sicut olim pia memoria Caesarem Maximilianum comprehendere debere perperam statuerent, maiestatem eius respondere, publicam pacem in qua & ipse comprehendatur, per imperium in comitiis Wormatiensibus constitutam & confirmatam, nondum esse abolitam, aut irritam, sed suum vigorem & substantiam etiamnum habere; igitur minime videri necessariam de nova pace constituenda novas instituire & suscipere actiones, nec nunc temporis de alia pace actum esse; sed maiestatem suam omnibus imperii ordinibus praecipisse, ut publicam pacem & concordiam, quam hoc decretum & mandatum praecipue spectet praecipiatque, omnes interea colerent, nec quisquam contra faceret: igitur non esse quod maiestas sua sibi ipsi pacem praecipiat, aut in decreto facto comprehendatur.

Ad alterum articulum in quo postularent, ne in causas ad religionem spectantes pertraherentur, nec si minus eas observarent fisco permitteretur adversum ipsas actio, caesaream maiestatem respondere ipsos, neque in illa religionis causa comprehendendi, neque in eam pertrahi his de causis, quod articulus quidem in ea comprehensus claris ac perspicuis verbis dicat & asserat ipsos de religione factum declinare & repudiare. Igitur caesaream maiestatem, exclusis ipsis, utpote decretum declinantibus & reiicientibus, eum aliis electoribus principibus, atque imperii ordinibus fuisse pactum, non quidem offendendi, sed muniendi sui causa, si qua forte vis intentabitur iis, qui una secum eandem profiteantur religionem, idque tantum defensionis & non offensivae a

Quorundam haereticorum a Caesare bel. lum parati.

(b) Ext. apud Dolgast. to. 1. p. 511. CXXII.

Nonnulli magistratus urbium non assentiunt.

Inarepiti quod decretum in causa religionis.

Caesarem ad eos responsum.

caesaream maiestate factum esse: quod autem perant ne fisco liceat adversum se experiri, non esse equum; hoc enim proprie ad maiestatis suae pertinere munus, ut jus omnibus administraretur, ideoque nolle sibi quidquam in eo praescribi, vel derogari.

CXXIII. De tuenda religione decernere molitur Caesar. (a) Ext. apud Dolgast. tom. 30. pag. 514.

Nonnulli magistratus urbium non assentiunt.

Inarepiti quod decretum in causa religionis.

Dum Caesar reliquas civitates & principes pro afferenda orthodoxa religione federe jungere annititur, ac decretum de ea re edere molitur, nonnulli populi, quibus intermissi erant haeretici, illud accipere cunctati sunt, de quibus apud Dolgastum in margine haec leguntur (a): Decretum religionis cum pleraque omnes civitates approbassent, soli Augustani, Ulmenenses, Frankfordiani, & Hallenses delibemandi & ad suos referendi tempus perierunt. Verebantur scilicet harum urbium optimates multitudinis imperum, contra quam Caesar ipsos armorum vi se defensionum hoc recepto pollicitus est.

Senatus Augustano, &c.

Romanorum Imperator dominus noster elementissimus etiamnum postulat, praecipit, & mandat, ut re bene probeque deliberata decretum in religionis causa factum admittatis & approbetis, cum & Hispanicum ante hoc tempus admiseritis: & hoc decretum antiquae religioni & Christianae fidei consentaneum esse, multis sacrae Scripturae testimoniis probari & planum fieri possit, quod & maiores vestri ratum habuerunt & probarunt, praesertim cum ad futuri liberi & oecumenici concilii iudicium & auctoritatem sese referat. Igitur invictissimus Romanorum Imperator denuo severe praecipit & mandat, ut decretum admittatis, nec a maiestate ipsius domini nostri legitimi vos sejungatis: Imperator enim Christianissimus, dominus noster clementissimus de anima sua salute, non minus quam alii est sollicitus, & conscientiam quoque habet, quam puram & bonam retinere cupiens a recta veritatis via illibenter certe declinaret, & aberraret, multo minus sciens alios in errorem induceret. Si vero hanc praetenderitis causam, vos quidem decretum libenter admittere & ratum habere velle, nisi a civibus & subditis vestris id facere prohiberemini, tum Caesarea maiestas bona fide promittit, se patrocinio & auctoritate sua vobis adfuturam, & operam summam daturam esse, ne vulgus proterve tumultuans principatum obrineat; id quod etiam rusticana seditione prohibuit & avertit: nam Romanorum Imperator dominus noster clementissimus facile conicit & intelligit, fore ut eiusmodi seditionis periculum in vos praecipue opinione virtutis & iustitiae celebres, & opum multitudine aff-

fluentes redunder ac convalescat.

Igitur maiestas ipsius plane sibi persuadet, si vos exemplo vestro praecesseritis, & illius causae, cui favere & patrocinari videmini, suspicione vos exolveritis, facile civis in officio retineri & adigi posse, ne se a caesarea maiestate & senatu segregent atque sejungant, sed praevium vestigiis insistant & inhaereant: quod si post hanc clementissimi Imperatoris admonitionem proterve & contumaciter facere perrexeritis, nec maiestati ipsius noverem gerere, & decretum admittere volueritis, futurum est ut huius rei culpam omnem vobis adscribat, ex quorum officio est subditos rebelles, inobedientes, & seditiosos punire & compescere, sicut in tumultu rusticano factum esse meminimus, &c. Actum die sabbato post Martini, quae fuit XIII. novembris anno MDXXX.

Lapsis aliquot diebus pro retinenda vera & catholica religione communi principum & ordinum catholicorum consensu, nimirum Caroli V. & Ferdinandi Regis, quinque electorum, triginta principum laicorum, viginti trium abbatum, viginti duorum comitum, pluriumque procerum, ac multarum civitatum imperialium & liberarum, quae oratores miserant, consensu decretum (b) promulgatum est; cuius argumentum Ulebergius refert, quodque hisce verbis conceptum fuit.

Recessus diei Augustensis MDXXX.

Nos Carolus V. Dei gratia electus Romanorum Imperator facemur & notificamus universis. Quamvis in primo conventu imperiali per nos Wormatiae celebrata antequam ex imperio discederemus [quod propter bella nobis imminetia ad conservandum regna & dominia nostra, prout omnibus notum est, summa necessitate facere cogebamur] maturo consilio cum conscientia & voluntate nostrorum, & sacri imperii electorum, & aliorum principum & statuum, ut servaremus nostram sanctam Christianam fidem, pacem, & iustitiam in imperio bonas ordinationes ad honorem, commodum, utilitatem, & augmentum Germaniae nationis exererimus; nihilominus hactenus per aliquod tempus cum maxima animi nostri perturbazione percepimus quemadmodum contra caesarem nostrum editum Wormatiae editum controversia sanctae Christianae fidei nostrae in absentia nostra in aliquot graves sectas divisa sit, ac radices fixerit; unde communi Germaniae nationi non parum iacturae & mali subortum sit. Cum autem huiusmodi gravaminibus & necessitatibus hactenus per multos conventus imperiales celebratos, ac alios graves & diligentes tra-

CXXIV.

(b) MS. arch. Vat. sign. lit. T. p. 193.

Ut absente Caesare in sectas Germaniae divisa sit.

Etatus locumtenentes oratorum ac commissariorum nostrorum, necnon electorum & aliorum principum ac statuum imperii salubrius consilium, quam presentia nostra reperiri non potuerit; idcirco post erectionem aliquarum ordinationum, per quas Hispania regna durante absentia nostra in pleniore pace, quiete, & concordia vivere possunt, ex singulari amore ac clementi ordinatione, quam erga Germanicam nationem ac sacrum Romanum imperium gerimus, Hispanis hereditariis regnis nostris discessimus, illaque reliquimus, ac principio in Italiam nos contrulimus, ipsasque Italicas provincias nostras [Deo sit laus] etiam in bona concordia & pace constituimus. Et quo celerius ad Germanicam nationem pervenire ac huiusmodi urgentibus malis tempestivius mederi possemus, regnum nostrum Neapolitanum, quod nostrum, ac ipsius regni subditorum commodum, utilitas, & necessitas exigebant, visitare intermisimus, nostramque cesaream coronam [quam sine periculo & gravamine aliquo facile Romae capere, & illinc statim in dictum regnum Neapolitanum proficisci potuissimus] Bononia cepimus, deinde etiam mox conventum imperialem, hinc ad nostram & imperii civitatem Augustam ad VIII. diem aprilis proxime preteritum indiximus, & denunciavimus animo & proposito varia sacri imperii, totius Christianitatis, ac Germanice nationis gravia negotia tractandi, & preesertim, quo pacto controversia & dissidium catholice fidei nostre, & Christiane religionis [utpote non minimum, inter alia gravamen] utilius tractari & decidi, ac controversia illa fidei componenda, & scandala precevereri possint; utque commisi errores Christo servatori concedantur, uniuscuiusque sententia & iudicium pium amice & in charitate audiat, perpendatur, & iudicetur, ipsaque ad Christianam veritatem & concordiam redigantur, omniaque, qua ab utraque parte perperam interpretata vel acta fuerint, aboleantur, perque nos omnes una vera religio acceptetur, & observetur; ac quemadmodum nos omnes sub uno Christo sumus & militamus, ita omnes in una communione Ecclesie & concordia vivamus, & conclusivè, ita bona concordia pax, ac prosper successus sacri imperii in his & aliis urgentibus negotiis efficiantur, erigantur, concludantur, & observentur, prout indictio nostra huiusmodi conventus hac & alia latius continet, & comprehendit: in quo conventu nos electores, ac alii principes, & status imperii maximo in numero personaliter, aliqui etiam per procuratores sufficientia mandata habentes comparuimus.

Quocirca una cum electoribus & aliis principibus, prelatibus, comitibus, & statibus, ac absentium missis articulum controversie catholice nostre fidei in dicta nostra indictione insertum tanquam principalis & gravius punctum primo aggressi fuimus, & prout cantat dicta nostra indictio, cuilibet volenti in controversia huiusmodi fidei quidquam proponere clementem audientiam obtulimus. Proinde nostri & sacri imperii elector, principes, ac civitates, videlicet Joannes Saxonie dux, Landgravius in Thuringia, marchio Misnie sacri Romani imperii archimarescalcus, & elector; Georgius marchio Brandenburgensis, Sterin Pomeraniae Castellane, & Werden dux, & princeps in Rugen; Ernestus & Franciscus fratres duces Brunsvicenses & Lunenburgenses; Philippus Landgravius Hassie, & Wolfgangus princeps in Anhalt, necnon Nurembergae, Reutlinge, Campoduni, Hailprone, Weinsheym, & Weyssburgi in Nortgavia civitatum missi, nobis confessionem & opinionem suam ratione fidei in scriptis conceptam proposuerunt; quam nos clementer ab ipsis recepimus, illamque in presentia omnium electorum, ac aliorum principum & sacri imperii statuum hic congregatorum palam legi fecimus: & licet habito maturo consilio cum excellentissimis theologis ac literarum peritis variorum nationum, huiusmodi ipsorum confessionem per evangelia & scripturas sacras validis fundamentis confutari & elidi curaverimus, nihilominus hoc tantum apud eos efficere non potuit, ut nobiscum, ac electoribus, & aliis imperii principibus, & communibus statibus in omnibus articulis concordarent: quapropter nos ad commodum & utilitatem imperii ac Germanice nationis, quo pax & concordia in eis conservari possent, ex casarea clementia & speciali gratia dictis electori, principibus, & sex civitatibus sequentem recessum proponi, & ut eum acceptarent ipsos requiri iussimus, videlicet ut abhinc ad decimum quintum diem mensis aprilis proxime futuri deliberent, an in articulis, in quibus a nobis dissident, cum catholica Ecclesia, sanctitate Romani Pontificis, nobiscum, & electoribus ac aliis principibus & communibus imperii statibus, necnon aliis Christianis, capitibus, & membris usque ad decisionem concilii proxime futuri sentire vel concordare velint, vel non; quodque nos de eo, quod deliberaverint, ante dictam decimam quintam diem elapsam sub ipsorum sigillis certificent: interim nos etiam deliberaremus quod officium nostrum exigeret, ipsisque vicissim nostram opinionem notificaremus, adjunctis aliis valde

CXXV.

Qui principes Lutheranicum sunt professi.

CXXVI.

equis articulis, quomodo durante huiusmodi deliberatione sese gerere deberent. Videlicet quod nostra seria voluntas mandatum & preceptum sit, ut dictus princeps elector Saxonie una cum suis adherentibus medio tempore usque ad dictum xv. diem aprilis in suis dominiis, ducatibus & districtibus nihil novi ratione fidei imprimi, vel venditari precipiant, quodque omnes electores & alii principes ac status imperii, durante tempore huiusmodi deliberationis, pacem & concordiam servent, quodque neque elector Saxonie, neque alii quinque principes, vel sex civitates aut ipsorum subditi nostros & sacri imperii, aut aliorum electorum & principum ac communium imperialis statuum subditos, prout hactenus contrigit, ad sese, & sectam suam allicere, vel cogere debeant: & si adhuc aliqui electoris Saxonie, vel quinque principum, aut sex civitatum subditi, cuiuscumque status sint, veteri Christiane fidei adhaerent, vel adhaerere vellent, illos omnes in suis templis & monasteriis circa cultum divinum & ceremonias suas minime perturbare, molestare, in quoquam: similiter utriusque sexus personas religiosas circa missam, confessionem in confitendo, & confessiones audiendo, necnon venerabile sacramentum Eucharistie ministracionem, & receptionem nullo pacto impedire debeant: preterea, quod dictus elector Saxonie, quinque principes, & sex civitates contra illos, qui venerabile Sacramentum non credunt, & Anabaptistas una cum electoribus & aliis principibus ac statibus concordarent, ipsaque a nobis aliorumque dilectionibus, & a se minime separare; suum auxilium & consilium, quo pacto contra illos procedendum sit, prestare velint; prout omnes electores, & alii principes, ac status ut supra dictum est, hæc omnia in quantum unumquemque concernit nobis promiserunt.

CXXVII.

Et quia in Ecclesia catholica iam in multis annis concilium generale celebratum non fuit, & nihilominus in orbe Christiano per longum tempus varii abusus & gravamina suborta sunt, ideo cum omnium nostrorum & sacri imperii electorum, & aliorum principum, ac statuum, necnon ab ipsis missorum hic Augustae jam congregatorum, communi deliberatione & consilio ac ad ipsorum humilem petitionem & preces invitatum, ac cum dictis electoribus, & aliis principibus, ac statibus & ipsorum missis omnino conclusimus, quod apud sanctitatem Romani Pontificis, & apud omnes Christianos Reges & potentatus tantum procuraremus, ut Christianum concilium intra sex menses a fine huius conventus ad opportunum locum indiceretur;

De Lutheranis in Zutngianos & Anabaptistas conjungendis actum.

De concilio œcumenico expetendo a Pont.

idque mox, & ad summum intra unum annum post huiusmodi indictionem celebraretur cum bona spe & fiducia, quod per hoc totius Christianitatis ecclesiastica & temporalia negotia ad firmam & bonam concordiam & pacem redigeremus. Deinde (a) quoniam divina & humana constitutiones, ac etiam evangelium statuant, quod nemini suum violenter eripi, nemoque bonis deici debeat; id vero ab ipsis & in ipsorum provinciis multifariam contrigisset, quamobrem etiam quotidie expulsi abbates & abbatissæ ad nos confugerunt supplicibusque querelis & precibus nobis supplicarunt, ut ipsis auxilium ad sua recuperandum prestaremus; idcirco nos tanquam Christianus Imperator, qui iustitiam nemini denegare debet, omnino decere arbitrari sumus quoniam & sic iura disponunt & volunt, quod quilibet spoliatus & bonis dejectus ante omnia restituatur atque in hoc legitime providere volumus. Quare mandamus quod princeps elector Saxonie, & sui adherentes huiusmodi religiosos, & alios ecclesiasticos in ipsorum ducatibus & dominiis absque dilacione, & quam cito ad sua monasteria & bona, a quibus expulsi sunt, redire permittant, ipsosque resument, ne nos tanquam Christianus Imperator cogamur per nos debitam executionem facere. Princeps vero Saxonie & sui adherentes supradicti huiusmodi nostrum clementem recessum acceptare noluerunt, sed renuerunt, aliqui ipsorum mox recesserunt.

Insuper missi nostrorum & sacri Imperii civitatum Argentinae Constantia, Meminga, ac Lindani nobis confessionem suam ab aliis separata fidei in scriptis obtulerunt, quam per nos, ac etiam multos egregios & doctos sacre theologiae doctores summa diligentia perlegimus & examinari curavimus: & quia ex ipsorummet oblata confessione percepimus, aliasque etiam verisimiliter informati fuimus, reque ipsa manifestum est, quod dictæ quatuor nostre & imperii civitates non solum ab aliis liberis & imperialibus civitatibus, sed a tota Germanica natione ac etiam communi Christianitate separate sunt, ac gravissimum errorem contra venerabile sacramentum, item demolitionem statuarum & imaginum introduxerunt, ac hactenus multas repugnantes sectas tolerarunt, illasque in vulgus Germanicæ nationis per libellos, qui passim circumferuntur, sparserunt: quod rancore neque ipsis neque circumque alii licet.

CXXVII. (a) Pag. 196.

Iustus Saxo monasteriis religiosos restituere.

Parere abnuit.

CXXX. Argentinae Constantia, Meminga, & Lindavi confessio impia.

CXXX.

Idcirco ad laudem Dei omnipotentis, ad salutem animarum, ad conservationem Christiane charitatis, & preesertim ad pacem, utilitatem & concordiam Germanicæ

na-

nationis per doctos rheologos variarum nationum, cum nostro ac sacri imperii electorum & aliorum principum statum hic congregatorum maturo consilio contra informationem in evangelio & sacra scriptura fundatam fieri curavimus, quam ipsis in presentia electorum ac aliorum principum & statum perlegi, ipsosque desuper requiri & exhortari fecimus; ut quia ex huiusmodi confutatione nostra errorem suum clare cognoscerent & intelligerent ab huiusmodi abominando errore desistere, ac nobiscum & aliis electoribus ac principibus & statibus imperii totaque Christianitate concordare vellent, hoc omnino ab eis expectavimus.

CXXXI.

Ad huiusmodi clementem nostram exhortationem, & requisitionem dictarum quatuor civitatum missi humiliter petierunt sibi copiam huiusmodi confutationis dari, dicentes se a suis concivibus solum habere mandatum ad petendum copiam eorum, quæ sibi proponerentur, ut illam ad suos remitterent, quod nos ex rationabilibus causis ipsis negavimus; tamen obtulimus quod huiusmodi confutationem ipsis bis vel ter denuo perlegi permitteremus, quo secundum illam melius sese gerere possent; iterumque ipsos ut huiusmodi petitioni nostræ adhuc acquiescere vellent requisivimus: nam si huiusmodi Christiana exhortatio nostra apud ipsos locum non inveniret, quod tamen non crederemus, cum ipsa quatuor civitates cogitare possent, quod cogere ex legitimis causis nos in hac re gerere, prout nobis tanquam Romano & Christiano Imperatori ac sacre catholice ecclesie supremo defensori secundum conscientiam & ex officio incumbere, ut etiam supra in confutatione dictum fuerat; nihilominus ad hanc huiusmodi nostram clementem exhortationem & requisitionem dictarum quatuor civitatum nuntii in sua opinione perseverarunt: postquam vero nobis ut Romanorum Imperatori ac totius Christiani orbis supremo prefecto ex caesareo officio nobis injuncto incumbere fateamur, sanctam Christianam fidem, quemadmodum illa per sanctam catholicam Ecclesiam hæcenus sancte & laudabiliter credita & servata fuit, manutene, protegere, & defendere, necnon caesarem nostrum edictum in primo conventu per nos Wormatiæ celebrato editum ad effectum deducere. Ideo cum aliis nostris & sacri imperii electoribus, principibus, ac statibus omnino conclusimus, ac cum ipsis nostro & subditorum nostrorum nomine convenimus, invicemque nobis promissimus apud antiquam, veram, & per manus traditam Christianam fidem & religionem, ipsiusque honestas & laudabiles ceremonias ac

De antiqua & vera religione tenenda decretum.

Confutata a Cesare.

ritus in catholica Ecclesia hæcenus observatos firmiter persistere, ipsaque observare, urque circa illa ante decisionem concilii generalis proxime futuri quidquam immutetur minima permittere.

Et quia post editionem edicti nostri Wormatiensis, ac post multos variorum conventuum imperialium recessus Wormatiæ & Spire celebratorum varia gravamina & novitates Christiana fidei & religioni contraria suborta sunt; videlicet aliqui docuerunt, scripserunt, & predicarunt in venerabili Sacramento altaris, corpus & sanguinem Christi sub utraque specie panis & vini non essentialiter neque presentialiter, sed solum figurate & significative adesse, cum alii pluribus impiis circumstantiis, additionibus & appendicibus. Aliqui predicant & docent quod quilibet homo ex præceptis Christi venerabile sacramentum altaris sub utraque specie sumere tenetur, & quod ii qui solum sub una specie recipiunt male agunt.

Quidam officium sacrosanctæ missæ omnino aboleverunt, prædicaruntque missam esse extremam Dei blasphemiam. Quidam missam non omnino aboleverunt, sed in ipsa aliqua mutarunt contra antiquam consuetudinem, ordinationem, ac constitutionem catholicæ Ecclesie pro libito & arbitrio suo; præterea solita cantica missarum, horarum, ac aliarum laudum beatæ Virginis de sanctis, & sanctis patribus ad honorem Dei & devotionem hominum facta, & in catholica Ecclesia communiter & concorditer ordinata, statuta, & observata, tanquam scandalum præbentia, & impia aboleverunt: nihilominus tamen in locum ipsorum alias cantilenas pro libito suo suffecerunt. Aliqui docuerunt baptismum parvulorum nullum, sed quod quilibet homo cum ad intellectum pervenerit denuo baptizari debeat, baptismum etiam sacramentum esse non credunt. Quidam etiam laudabiles Christianas ordinationes & preces, quæ circa baptismum observabantur, abrogarunt, aliasque instituerunt.

Aliqui nullis utuntur precibus vel ceremoniis, suosque liberos non per presbyterum, sed quemvis laicum virilis vel feminini sexus, præter necessitatem in pura aqua fontana baptizant. Aliqui neque liberos suos chrismate confirmari, neque morientes sacro oleo ungi curarunt. Nonnulli statuas & imagines servatoris Christi, necnon laudatissimæ matris sue Mariæ, ac sanctorum Christiano populo longissimo tempore more Christiano pro memoria & admonitione servata fregerunt, combusserunt, inhumaniterque tractarunt. Nonnulli crediderunt non esse liberum arbitrium, sed omnia,

CXXXII.

CXXXIII. Hæreticorum contra missam blasphemiam.

Negatus baptismus a nonnullis.

CXXXIV.

Summa hæreticorum confusio.

omnia, que fiant de necessitate inevitabiliter fieri; & aliter fieri non potuisse, quodque proprie Deus sit efficiens causa mali. Quidam docuerunt, nullum esse magistratum inter Christianos, quodque nemo illo fungi debeat. Aliqui docuerunt solam nudam fidem sine charitate & bonis operibus salvare, ac bona opera abjecerunt.

CXXXV.

Sunt qui monasteria, parochiales ecclesias, & altaria penitus suppresserunt, ac devotarunt. Non desuerunt, qui in cathedralibus, collegiatis, & parochialibus ecclesiis, & aliis beneficiis laudabiles Christianas ceremonias, & ritus hæcenus in catholica Ecclesia pro excitatione & admonitione populi Christiani ad devotionem ac recordationem vite, passionis, mortis & operum Christi servatoris nostri observatas aboleverunt, aut in desuetudinem devenerunt, aliasque impias ordinationes pro libito arbitrio, & violentia sua statuerunt. Alii predicationes in monasteriis quatuor ordinum mendicantium, quibus hoc iuxta regulam & ordinis sui professionem incumbit, ipsique ab antiquo observantur, fieri penitus prohibuerunt: unde multi boni antiqui Christiani vero verbi Dei cibo privati, ac contra ipsorum conscientias novos predicatores deceptores audire, aut predicationibus omnino carere coacti fuerunt. Item nonnulli magistratus subditi suis sub gravibus penis inhibuerunt, ne predicationes veteris vere fidei intra vel extra civitates suas audiant, neque predicationes vel templa ipsorum visitent, aut antiquæ fidei adhereant: cumque contrafecisse deprehensi fuerunt irreversibiliter penas luerunt.

Prohibiti ab hæreticis monachi ne predicarent.

CXXXVI. Pauperibus & famulatis illata vis.

Monasteria clausa.

CXXXVII.

Item aliqui famulos suos juramento obstringunt, ne dictos sed suos predicatores deceptores audiant, sueque sectæ adhaereant. Nonnulli monasteriorum, ecclesiarum, & beneficiorum vacantium bona in suam utilitatem, aut alio modo præter rationem pro arbitrio suo converterunt, illaque contra fundationes amplius non contulerunt, neque aliis, ut conferrent, permiserunt. Item aliqui in monasteriis monialium proprios confessores, predicatores, ac alios Christianos huiusmodi monasteriorum administratores amoverunt, in ipsorumque locum predicatores, confessores & doctores seductores suffecerunt. Quidam monasteria in totum & in parte clausurunt, ipsisque cantum, lectiones, missarum celebratores, & sacramenta secunda antiquum Christianum ritum instituta, quodque religiosi sibi invicem sacramenta ministrarent, vel a se invicem recipiant, interdixerunt.

Sunt etiam qui monasteria utriusque sexus, capellarum fundationes, & benefi-

cia, defunctorum fundationes a multis felicis recordationis Imperatoribus, Regibus, principibus, & aliis clarissimis statibus, prædecessoribus nostris factas, contra ipsorum ultimas voluntates & ordinationes in totum vel in parte aboleverunt, aut omnino evanescere permiserunt: utriusque sexus religiosos pro illorum libito sine permissione suorum ordinum monasterio exire, perversa matrimonia contrahere, & alias saculo sese immiscere passi sunt; præterea etiam, ut hoc impedirent, concedere noluerunt. Aliqui etiam utriusque sexus religiosos ad renuntiandum in perpetuum monasteriis & ipsorum bonis, idque per obligationes in scriptis facere coegerunt, in quibus vitam monasticam impiam & diabolicam esse fateri coacti fuerunt. Aliqui religiosi personis habitum ordinis abiciendi facultatem dederunt, ipsisque secularia vestimenta & alia, quam propria regulæ & juramenti decebat, gerere, & nihilominus in monasteriis remanere permiserunt.

Nonnullis religiosi prohibitum est alios qui ordinem assumere vellent acceptare, & ab his qui iam in monasteriis sunt professionem & obedientiam recipere. Non desunt etiam qui liberos & consanguineos suos contra ipsorum voluntatem ex monasteriis extraxerunt. Quidam sacerdotes in parochialibus ecclesiis, & aliis beneficiis pro libito suo imposuerunt, rursumque ab illis amoverunt, ordinarios illos minime presentando, ut debite examinari & initiari potuissent. Ordinarios etiam circa exercitium jurisdictionis suæ erga sacerdotes & visitationes personarum & cleri impediverunt. Parochis etiam & predicatoribus, ut contra omnes ordinationes conventuum imperialium verbum Dei ac sacram scripturam pro arbitrio suo interpretentur officium sacre missæ in genere una cum orationibus pro defunctis abicerent, Christianas ceremonias, contemnerent, cantum, lectiones, jejunia, preces, festa, ac alios varios temerarios actus exercerent, indulserunt: quod non solum edicto nostro Wormatiæ edito, ac aliis ordinationibus conventuum imperialium deinde secutis, verum etiam ordinationi & devotioni Christianæ contrarium fuit, & adhuc est; quod nemini, cuiuscumque status fuerit, licuit: nemo etiam ad hoc potestatem vel commissionem habuit.

Ex iis omnibus nihil boni natum, immo alii catholici ab antiquo introducti ritus contempti, omnis magistratus & honestas in ipsorum predicationibus sprete, vituperata, boni & simplices homines contra se invicem stimulati & irritati fuerunt, ac alii varii leves astus secuti sunt: falsæ etiam

CXXXVIII.

Intrusiones patrum factæ.

CXXXIX. Omnia in pejus versa.

etiam alias damnata doctrina invaluerunt: multi falsi errores in populo succreverunt: omnis vera devotio evanuit; tandemque eo res devenit, quod omnis Christiana honestas, disciplina, virtus, precepta Dei, timor justitiae, honesta conversatio, & viva ac vera charitas erga proximum penitus interciderunt.

Damnata a Caesare haereticis.

Hac vero omnia non solum evangelio & sacrae scripturae, verum etiam antiquis laudabilibus consuetudinibus, ac ritibus & ceremoniis catholicae Ecclesiae contraria ac iniuste caepa & facta fuerunt. Idcirco nos cum nostris & sacri imperii electoribus, & aliis principibus, ac statibus, & vicissim ipsi nobiscum concordavimus & conclusimus quod supradictae & omnes aliae contra catholicam Ecclesiam fidei ordinationes, religionem, ceremonias, atque laudabiles constitutiones & ab antiqua introductos ritus, per ipsam catholicam Ecclesiam ante aliquot saecula instituta, caepa novitates sublata & casse esse debeant: nosque curare & efficere debeamus (ut par est) quod ii, qui huiusmodi novitates introduxerunt, nobiscum & dictis electoribus ac statibus usque ad proximum futurum concilium concordent, & conveniant.

CXL.

Quocirca mandamus & volumus, quod in toto Romano imperio firmiter credatur, doceatur, & praedicetur, quod sub speciebus panis & vini, & sub utraque ipsarum verum corpus ac verus sanguis Christi servatoris nostri essentialiter & vere praesens sit, ac omnes, qui aliter scripserint, praedicaverint, vel crediderint, non recipiantur, vel tolerentur. Hinc etiam sequitur, quod catholica Ecclesia ex inspiratione Spiritus Sancti & bonis rationibus salubriter ordinavit ac praecipit, quod cuilibet Christiano extra celebrationem missae venerabile sacramentum sub specie panis a consecrante ministrari debeat, cum sub una specie nec plus nec minus quam sub utraque sumatur; prout etiam per praesentes credi, nihilque circa hoc usque ad decisionem futuri concilii innovari debere, mandasse volumus.

De communionem sub una specie lis audita cum antea decisa esset.

CXLI. Missae officium celebrari iustum.

Similiter etiam communes & privatae missae quoad cantum institutionem & observationem maioris & minoris canonis, necnon alias precatones, vestes, ceremonias, constitutiones, & ordinationes omnino prout hactenus laudabiliter in catholica Ecclesia observatum fuit, & adhuc observatur, celebrari & in his omnibus nulla mutatio vel novitas fieri debet.

CXLII. Sententia adversus Anabaptistas.

Quantum ad Anabaptistas attinet; circa proximam a nobis desuper editam constitutionem adquirentes; quam etiam per praesentes de consilio & consensu electorum & aliorum principum ac statuum jam

renovasse volumus; mandamusque quod parvuli cum adhibitione chrismatis, item laudabilibus ac salubribus precatationibus & ceremoniis a catholica ecclesia iam olim statutis & observatis baptizari debeant; impium enim & horrendum utique est miserabilibus infantibus viam salutis & gratiae Spiritus Sancti pracludere. Mandamus etiam ac volumus quod parvulorum ac aliorum Christianorum confirmatio, item extrema unctio circa morientes minime intermitteri; sed penitus ad eundem modum, prout hactenus in catholica Ecclesia fieri consuevit, firmiter observari & manteneri debeant.

Confirmatio & extrema unctio restitui iustae.

CXLIII.

Cum etiam imagines Christi, & laudatissima matris suae Mariae, & sanctorum animum in rebus oblivioni obnoxii submo- neant, universisque ad devotionem excitent, propterea in catholica Ecclesia tolerata illarumque oppugnatores a catholica Ecclesia iam dudum in aliquot conciliis & praesertim per praedecessorem nostrum in imperio Carolum I. Magnum damnati fuerunt; idcirco mandamus quod dictae imagines minime aboleri, immo devovere ab omnibus Christianis erigi & conservari debeant. Item quod altaria & sacramenti dominicale sicubi amota fuissent de- nuo erigantur, ac ad Dei honorem conserventur.

De retinendis sacris imaginibus.

Præterea cum nonnulli credant non esse liberum arbitrium, quia huiusmodi errorum dependentibus ab eo minime humanus, sed belluinus, ac Dei blasphemia est; idcirco credi, doceri, vel predicari non debet. Item cum magistratus a Deo ordinatus etiam evangelio, S. Paulo, & aliis sacris scripturis probeatur; ideo publice vel occulte nullo pacto praedicetur, vel alias doceatur, aut divulgetur, quod illi adversum sit, aut ad ipsius contemptum, contumeliam vel diminutionem facere possit. Cum autem ex sacra scriptura pateat, quod sola nuda fides sine charitate & bonis operibus non iustificet, Deus etiam bona opera in multis sacrae scripturae locis ab hominibus exigat; sapropter dictus articulus quod sola fides iustificet, & bona opera negligi debeant, minime predicari vel doceri, immo ut modestia & iustitia locum habeant, quemadmodum hactenus catholica Ecclesia & sancti patres crediderunt & docuerunt, credi & doceri debet, & praesertim quoad septem sacrosancta sacramenta, & illorum ceremonias, quod passim in catholica Ecclesia ab antiquo ante huiusmodi schisma servatum fuit, servetur, & omnia de novo introducta aboleantur.

CXLIV. Damnatus error contra liberum arbitrium.

De septem sacramentis venerandis.

Item omnibus cathedralibus & inferioribus ecclesiis, ac monasteriis sua consti-

CXLV.

tutiones, regule, ordinationes, fundationes, cantus, praedicationes, missarum celebrationes, precatones, sepulturae, ac consuetudines Christianae laudabiles ab antiquo introducta ceremoniae, prout in catholica Ecclesia hactenus observatae fuerant, conserventur: quodque vacantia beneficia idoneis personis legitime conferantur, defunctorum fundationes observentur, ecclesiastici circa debitam visitationem ac paenarum inflictionem contra parochos, presbyteros, & clericos non impediuntur, quodque etiam religiosi & saeculares presbyteri in posterum a matrimoniis abstineant. Presbyteri etiam, qui temerarie ante hunc nostrum recessum matrimonium contraxerunt, statim beneficiis suis ecclesiasticis, administrationibus, & officiis privati sint, ipsorumque beneficia per patronos vel ordinarios cuiuslibet loci intra tempus a iure statutum subito finito hoc conventu conferantur; necnon parochialis ecclesiae ac aliis ecclesiasticis beneficiis per suos ecclesiasticos superiores sive patronos de aliis idoneis matrimonio non implicitis presbyteris provideatur. Nihilominus si aliqui presbyteri, qui matrimonium contraxerunt, suas praesensas uxores relinquere, ac Christianae ordinationi & ritui reconciliari ac transgressionis suae dignam abolutionem & paenitentiam recipere, & subire vellent, tum mox per legatum a Sanctitate Romani Pontificis peti debet, ut ordinarius facultas saeculares presbyteros absolventi, & ad administrationem rehabilitandi concedatur.

In presbyteros, qui duxerint concubinas.

CXLVI.

Presbyteri, vero, qui converti, aut huiusmodi recessui nostro parere nollent, quomodo & ubicumque deprehendantur qui matrimonium contraxerint, si in nullis ducantibus, districtibus, et dominis tolerari, sed in exilium mitti, aut aliis condignis & iustis poenis puniri debent: Pariter in nullo dominio ecclesiasticis in publica inhonesta vita, & praesertim cum levibus & inhonestis mulieribus habitare, aut illas domi habere, vel alias in vestitu presbytero indecenti incedere, aut inhoneste conversari liceat vel concedatur: immo transgressores, secundum quod res exegerit, puniri, hocque minime, quemadmodum hactenus factum est, remitti debet, ut omnia scandala evitentur.

Quod si etiam clerici in aliquo loco in iniustam laicam subiectionem protectionis vel transactionis adactus fuisset, tum volumus quod huiusmodi subiectio, protectio sive transactio mortua & nulla sit, aliquo iuramento, vel vinculo aliquo pacto ea de causa praestito non obstante. Item si monasteriorum vel alia ecclesiastica bona & alia quaecumque sint in Romano imperio

Germanicae nationis in totum vel pro parte illegitime vendita, alienata, vel in laicum usum conversa fuissent, haec omnia cassa, inefficacia, & nulla sint, ac statim in pristinum statum restitui, & vendita bona debito valore compensari, & solvi debent. Omnes etiam parochi, & praedicatores sive religiosi sive saeculares presbyteri in praedicando dictam caesaream nostram ordinationem observent.

De bonis ecclesiasticis restituendis.

CXLVII. (a) Pag. 147.

Proinde (a) cum electoribus, & aliis principibus, ac statibus convenimus & concordavimus, ac mandamus, ordinamus, & volumus, quod in posterum nullus in aliquo loco in praedicationem admittatur, nisi prius ab archiepiscopo vel episcopo, sub quo degeret, examinatus, ac vita, doctrina, & peritia idoneus repertus, ac ad officium praedicandi sufficiens iudicatus fuerit: huiusmodi admissi praedicatores, sive religiosi sint, sive alii presbyteri sint, namque excepto, quibusvis privilegiis non obstantibus, huic recessui nostro in suis praedicationibus sese accommodare, illique parere teneantur: & praesertim quod in praedicationibus suis evitent & omittant ea, quae plebejos contra magistratus concitare & Christianos contra se invicem, in dissidia & odia invitare possent. Principes etiam ab hoc sermone abstineant, quem hactenus aliquos in ore habere non puduit, videlicet quod evangelium & verbum Dei opprimantur: quod non solum nobis & communibus statibus hactenus in animo non fuit, immo potius nobis cura fuit inclinatique fuimus, adhucque eo Christiano animo sumus, quod sacrosanctum Dei verbum ad augendam Christianam charitatem, timorem Dei, & bona opera plantentur, & in Christiano exercitio conserventur: non autem, ut moris est apud novos doctores, pro libito cuiusque ad utilitatem ex superbia, & invidia, ad deceptionem imperitorum laicorum praedicare: sed animus & voluntas nostra est, quod praedicatores evangelium secundum declarationes sacrae scripturae, ac doctorum a sancta catholica Ecclesia approbatorum, & receptorum praedicent, & doceant, & ab iis, quae disputabilia sunt, necnon mordendo convitiis & injuriis abstineant, de superque dicti Christiani concilii decisionem expectent.

De praedicatoribus.

Impudentissimi haereticorum calumniam.

Caveant etiam huiusmodi praedicatores inprimis ne Christianum populum ab officio sacro missae, orationibus, & aliis bonis operibus abducant, quemadmodum hactenus in plurimis locis (quod miserandum est) contigit; quinimmo Christianum populum sedulo doceant, atque ad hoc persuadeant & alliciant, ut summa devotione officium sacrae missae audiantur, preces suas

CXLVIII.

devotissime ad Deum fundant, quodque beatissime virgini Mariæ ac sanctis, ut apud Deum pro ipsis intercedant sese devoto commendent, festa & indicta jejunia observent, ac prohibitos cibos, prout hactenus apud Ecclesiam fieri consuevit, vitent: religiosos etiam a suis præstitis iuramentis non abducant, immo ipsos ut illa observent obligatos esse, ac eleemosynas erogare, aliæque bona opera exercere doceant. Item quilibet, cuiuscumque status fuerit, huic nostræ ordinationi, constitutioni, ac Christianis ritibus ac ceremoniis laudabilibus introductis, omnibusque aliis in catholica Ecclesia hactenus laudabiliter ordinatis, statutis, & observatis, quantum catholicam nostram fidem & cultum divinum concernit, sese accomodet, ipsisque pareat, contraque aliquid novi non tentet sub pœnis corporis, vitæ, vel honorum, quas quilibet magistratus transgressoribus secundum modum transgressionis infligere possit & debeat; nulla etiam superioritas, alium circa hoc impediatur, sed invicem in hoc sibi auxilium præstent. Hæc omnia sub dictis pœnis abhinc usque ad decisionem futuri concilii, penitus ita observari volumus.

CXLIX.
De coercenda typographorum licentia.

Postquam etiam per inordinatam typographiam hactenus multum mali subortum est; ideo statuimus, ordinamus, & volumus quod quilibet elector, ac alius princeps & status imperii ecclesiasticus vel secularis usque ad futurum concilium apud omnes officinas impressorias, & bibliopolas serio provideat, ut in posterum nihil novi, & præsertim libelli famosi, ac picturæ, vel similia palam vel occulte componantur, imprimantur, aut distrahantur, nisi prius per personas prudentes ad hoc ab ecclesiasticis vel secularibus magistratibus deputatas visa, impressoris nomina & agnomina ac etiam locus, ubi impressa fuerint, claris & expressis verbis in eis adponantur; & si in illis defectus aliquis repertus fuerit; tum imprimi vel venditari non permittatur. Quidquid etiam famosorum vel similium libellorum antehac impressum est, venum exponi, vel venditari non debet; & si compositor, impressor, vel venditor huiusmodi ordinationis mandatum transgredere, tum magistratus, sub quo deguerit, vel deprehensus fuerit, ipsum secundum circumstantias in corpore vel bonis puniat: & si aliquis magistratus, quicumque is fuerit, in hoc negligens deprehenderetur, tum cesareus noster fiscalis contra illum magistratum ad pœnam procedere possit & debeat; quam pœnam secundum circumstantias cuiuslibet magistratus & ipsius negligentiam camera imperialis iudicium imponendi & taxandi facultatem habeat.

Cum etiam post editum cesareum nostrum edictum multi episcopatus, cathedralis, & aliæ ecclesie, ac monasteria propria auctoritate delata, devastata, episcopi, prælati, parochi, religiosi, & aliæ ecclesiasticæ personæ ex suo, sine cognitione & causis expulsi, fugati, ipsique episcopatus, monasteria, ecclesie, arces, bona, census, redditus, ornamenta sive clemodia adempta & occupata, vel pro parte vendita, oppugnata, arrestata, & impedita fuerunt, atque divino, canonico & cesareo iure cautum & prohibitum sit, quod nemo alii suum propria auctoritate contra jus & equitatem, & præsertim ecclesiis ac Deo dicata bona adimere, ac quemquam illis deicere, spoliare, multo minus honestas, & ad Dei laudem factas fundationes suppressere vel delere debeat. Idcirco statuimus, ordinavimus, ac volumus quod episcopatus, ecclesie, monasteria & illorum bona, que iniuste per ecclesiasticos vel seculares propria auctoritate occupata, aut in seditione rusticorum vi adempta fuerunt, his, quibus pertinent, & ad quos de iure spectant, restituantur: aut sibi monasteria sive parochie devotata, diruta, aut deserta essent, denuo in laurentur, & erigantur; quodque episcopatus, monasteria, ecclesie parochiales, ac fundationes, quoad votum, lectiones, missarum celebrationes, & aliarum consuetudinum laudabilium ceremoniarum exercitium, necnon penes sua bona & possessiones, ac illorum administrationem, quemadmodum ab antiquo introductum est, pacifica permanere debeant: & hæc omnia sub pœnis cesareæ pacis nostræ, provincialis banni, & aggravationis banni, prout etiam desuper mandatum pœnale hæc latius comprehendens edemus, ac publicari curabimus.

Et quia in animo nostro cesareo non dubitamus quin adhuc multi constantes Christiani, ac antiquæ veræ catholicæ fidei adherentes sint, quibus etiam seditiosa & falsa, & antehac damnata doctrina contraria sit, ut tales in suo bono & constanti proposito conserventur, & per vim ab aliis non divellantur; idcirco nos, electores, & alii principes, ac status volumus quod, si qui in dominiis, civitatibus, oppidis, & locis, que recessum nostrum non acceptarunt, viverent [dummodo in suo Christiano proposito perseverent, huicque recessui nostro pareant] cum bonis, uxoribus, & liberis suis in nostra & Romani imperii speciali defensione & protectione sint, illisque, quemadmodum alii nobis & imperio conjuncti, uti & frui debeant. Præterea ex cesareæ potestate illis civibus & incolis, qui adhuc antiquæ

CL.

CLII.
De Torcis propulandis.

Christiana fidei adherent, in illaque perseverant, pro ipsorum commoditate, quoad personas, bona, & substantiam ipsorum liberum accessum & recessum ad dictos ipsorum dominos, civitates, oppida, & loca sine gravamine alicujus tributi ratione transmigrationis, & translationis bonorum suorum ipsis imponendi, absque cuiusque impedimento, concessisse volumus, idque scienter per præfatos facimus. Volumus etiam quod hoc ipsis circa iuramenta per ipsos tanquam cives præstita, quoad privilegia civitatum & locorum nullum præjudicium sive lesionem generet aliquo modo: & si aliquis dominus, civitas, vel locus supradicta privilegia præsentibus contraria haberet, illis derogasse, & in hoc casu omnia sustulisse volumus.

Et quia in multis annis in catholica Ecclesia nullum concilium celebratum fuit, & ut id fiat summa necessitas existit, quod dicti errores, abusus & gravamina in fide nostra sacrosancta & alia, que interim succreverunt in meliorem statum & ordinem reformari & redigi possint. Item quia hactenus per hostem Christianæ fidei Turcum multa regna Christiana occupata, & alia occupari possunt nisi mature provideatur, quo vicissim [quod summa necessitas exposulat] salubriter & utiliter agatur, cum in genere & indifferenter omnes nostri & sacri imperii electores ac alii principes, & status, illorumque nuntii hic Augusta nobiscum congregati, tam qui nobiscum in vera catholica fide, prout ipsa hactenus a catholica Ecclesia laudabiliter servata fuit, concordant, quod illi, qui dictas & alias novitates introduxerunt, nobis in concilio huiusmodi procurare humiliter supplicarunt; idcirco pro Christiana reformatione ac catholica fidei conservatione instituumus, prout tam hic una cum nostris & sacri imperii electoribus, ac aliis principibus, & statibus penitus conclusimus, apud sanctitatem Romani Pontificis tantum procurare & efficere, quod per sanctitatem suam concilium generale catholicum intra sex menses post finem præsentis conventus ad locum opportunum indicetur, idque mox & ad summum intra annum post huiusmodi indicationem incipi & celebrari debeat, aliter & certo sperantes hoc aliis Christianis Regibus, principibus, & potentibus etiam placituros, ipsosque in huiusmodi concilio comparituros, ac facturos & adiuturos, ut tota Christianitas in spiritualibus & temporalibus ad firmam pacem & concordiam redigatur.

CLIII.
Item licet antehac in pluribus recessibus imperialibus clare expressum & cautum

fuerit, quod ecclesiasticis & secularibus census, redditus, proventus, ac decimæ sine contradictione vel impedimento dari & solvi debeant, quodque debite & legitime decimæ dentur, ac in collatione & exactione illarum non impediatur: nihilominus deprehendimus hoc pluribus in locis parum servatum fuisse, nobis autem, ut Romano Imperatori incumbit providere, ut nemini suum violenter & contra jus occupetur & deregetur; idcirco ordinamus & volumus quod quilibet ecclesiasticus vel secularis status suis redditibus, censibus, proventibus, decimis & iuribus gaudeat, nullusque alium in iis deicere, spoliare vel in illis turbare aut impedire, sed cuiuslibet hereditarii perpetui & alii census redditus decimæ ac alia jura sua solvi dari & præstari debeant, in hoc etiam quilibet magistratus alii auxilium præstare teneatur: & hæc omnia sub pœnis in nostra pace provinciali comprehensis; & si aliquis dominus vel magistratus huic ordinationi nostræ contraveniret, tum fiscalis noster vigore publicæ nostræ pacis provincialis contra talem dominum vel magistratum procedendi facultatem & commissionem habeat.

De decimis.

Postquam etiam pluribus in locis domini & magistratus speciales ordinationes statuta & constitutiones fecerunt, ac privilegia impetrarunt, vel adhuc facere & impetrare possunt, qui hereditarios ac perpetuos census ecclesiasticorum & secularium redimendi ius habeant, cumque electores ac alii principes & status sese in hoc gravatos conquesti fuerunt, propterea quod hoc contra jus & equitatem & antiquas consuetudines sit, & in damnum non solum dominis magistratibus, verum etiam præjudicium privatorum cedat; quocirca ordinamus statuimus ac volumus ex certa scientia & cesareæ potestatis plenitudine, quod omnes & singulæ ordinationes statuta constitutiones & privilegia desuper facta impetrata & edita, vel in futurum impetranda sublata mortua viribus vacua & nulla sint, prout illa etiam per præfatos ex Romani Cesaris potestatis plenitudine ex certa scientia, & proprio motu viribus vacua, nulla, & minus obligatoria decernimus; volumusque quod quoad huiusmodi perpetuos & hereditarios census omnia in posterum firmiter permanent, & observentur secundum proprios supradictos articulos. Ordinamus etiam, statuimus, ac volumus, quod huic recessui nostro omnino pareatur, ipseque in omnibus in eo comprehensis & contentis adimpleatur, non obstantibus quibuscumque aliis recessibus in primis habitis conventibus imperialibus editis, in quantum illi huic nostro

CLIII.

stro presentis recessui & presentibus ordinationibus, quod ad fidem attinet, contrarii essent, vel quidquam derogarent: item non obstantibus quibuscumque contradictionibus, oppositionibus, & appellationibus presentibus contrariis extra generale concilium coram nobis vel aliis quibuslibet factis, quaeque fieri poterunt, qua in scriptis nullae sint, nosque illas omnes ex urgentibus causis quomodo in dictis prioribus recessibus inciderunt, ex casareae potestatis plenitudine, ac de dictorum electorum & aliorum principum, ac statuum sacri imperii communi maturo consilio & consensu, abolevisse & e medio sustulisse volumus; & haec omnia sub poenis imperii, quas nobis secundum rerum circumstantias, prout decet, reservamus.

Nos etiam electores & alii principes, praelati, comites, ac status, qui huiusmodi recessum accepimus, in eumque consensimus, unanimiter inter nos convenimus, nobisque invicem sub vera fide promissimus, quod nullus ecclesiasticus, vel secularis status alium ratione fidei violenter premere vel molestare, aut superiori suo reddere, census, decimas, & bona auferre: item nullus subditos alicuius vel ipsi obnoxios causa fidei aut alias in specialem defensionem & protectionem contra superiorem suam recipere debeat, vel velit. Haec omnia sub poenis casareae pacis nostrae provincialis Wormatae concessae, quae cum omnibus in ea contentis in suo robore permanere, ac firmiter observari & adimpleri debet.

CLIV.

De pace publica tuenda.

Et ut in iis omnibus quoad observationem & impletionem nihil defectus appareat, idcirco nos nostris & sacri imperii electoribus ac aliis principibus & statibus vicissimque electores & alii principes ac status nobis in rebus antiquam catholicam fidem nostram concernentibus invicem promissimus, regna, provincias, subditos, necnon corpora, & bona ad invicem conferre, & contribuere. In hoc etiam amplius convenimus & concordavimus, quod si contingeret, quod aliquis status alium contra supradicta cum exercitu aut alias violenter aggredi vellet, quod tum iudicium camerae nostrae imperialis ad requisitionem illius vel illorum, qui huiusmodi invasionem timerent, seque iuri staturos offerrent, plenam potestatem commissionem & mandatum habeat is, qui in motu & apparatu essent, sub poenis hanni, ut ab huiusmodi violento proposito & invasione abtineant, iustitiaeque legitime acquiescant, mandandi. Si vero ille vel illi, quibus ita mandatum fuerit, inobedientes forent, cum statim fiscalis noster casareus contra ipsos inobedientes ad declarationem superdicto mandato remota mora expedi-

visse procedere debet, ipsique inobedientes per camera nostrae iudicium, bannum, & alias poenas pacis provincialis, prout iustum est, incidisse declarentur. Interim etiam nihilominus camerae nostrae iudicium contra omnes & singulos adjuutores illius vel illorum, qui [ut supradictum est] in apparatu & proposito violentae invasionis essent, mandatum revocationis generale sub poenis hanni quamprimum edatur. Pariter etiam alios imperii status vicinos & opportunos statim sub dictis poenis hanni ad observationem omnium supradictorum requiratur, & exhortetur, ut illi vel illis, quibus huiusmodi invasio & violentia imminet, efficaci auxilio adsint, & subveniant. Similiter etiam nos, ut Romanus Imperator & caput provinciarum nostris hereditariis laesit contra hunc nostrum recessum succurrere & auxilium prestare volumus: violentiam quoque committens illis, qui modo supradicto requisiti fuissent & subvenissent ipsorum sepius in huiusmodi expeditione factas rescere & restituere teneatur, in ipsorumque subventionem arbitrio sit, violentiam committentem statim ipso facto ad refectionem expensarum compellere, aut mediante camerae nostrae iudicii moderatione, per poenas latas ab ipso recuperare, ad hoc etiam camerae nostrae iudicium ipsi statim sine contradictione auxilium prestare debet.

CLV.

Item articulus in conventu Spire celebrato anno MDXXVI. factus ratione subditorum seditiosorum & rebellium in suo robore permanere debet, videlicet quod si alicuius domini vel superioris subditi ecclesiastici vel secularis status in posterum concurrerent colligerenturque, seditionem & tumultum excitarent, quod tum proximi vicini electores & alii principes, comites, ac alii superiores in instantiam & requisitionem illius domini, apud quem seditio excitata esset, statim, incontinenti, quam citissime cum equitibus & peditibus ipsi succurrere debeant: & si requisitionibus huiusmodi auxilium minus sufficiens foret, tum alii proximi vicini electores, & alii principes ac status ad requisitionem, ut supra dictum est, eodem modo cum quantis potentia poterunt subvenire teneantur ad coercendum rebelles & seditiosos, ipsosque ad obedientiam redigendum & debite puniendum; nosque omnes erga nos invicem exhibeamus ac geramus, ac si huiusmodi seditio & tumultus in cuiusque nostrum proprio ducatu, dominio, & districtu contigerit, & ut quilibet ab alio sibi fieri vellet.

CLVI.

Ut etiam ratione huiusmodi auxilii inter praestantem auxilium & recipientem in

De comprimendis perduellibus.

in hoc differentia & error non nascatur, tum auxilium electoris principis praelati, comitis, sive status, qui pro auxilio ab alio requireretur, illi, in cuius ducatu, dominio, sive districtu, huiusmodi seditio orta esset, in peditibus & equitibus quam poterit potentissime suis expensis & sumptibus ad unum mensem contra rebelles subditos praestari debet, ut tamen in hoc mense accessus & recessus computentur. Si vero hoc auxilium intra mensem moraretur vel tardaretur, tum is cui huiusmodi auxilium praestatum esset, cum praestante auxilio super eo, quod sibi ultra mensem praestatum fuerit convenire & concordare teneatur. Item auxilium praestans erga illum cui praestiterit, ratione huiusmodi auxilii praestati sese amice et benigne gerat, prout ipse ab aliis in tali casu tractari vellet.

Quia etiam nos, ut Romanus Imperator pacem et concordiam universalem in sacro imperio conservare, seditionesque et tumultus praecavere inclinari sumus; idcirco ex Romana casareae potestatis plenitudine omnibus & singulis electoribus, & aliis principibus ecclesiasticis & secularibus, praelatis, comitibus, baronibus, equitibus, militibus, provinciarum praefectis, locumtenentibus administratoribus; officialibus, iudicibus, burgimajistris, consiliariis, civibus, communitatibus, ac alias omnibus nobis & sacro imperio, subditis, & fidelibus cuiuscumque dignitatis, status, vel conditionis fuerint, per praesentes serio mandamus, ac volumus, quod nullus alium violenter & de facto contra ius, ac nostram & sacri imperii editam pacem provinciam molester, invadat, vel laedat; sed invicem pacifice vivant, prout dicta pax provincialis in suis articulis latius continet quam charam quilibet nostram & imperii gratiam habet, ac sub poenis in dicta nostra & imperii pace provinciali edita contentis necessaria nostra voluntas est. Pluribus interjectis de colenda iustitia de coercendo luxu, blasphemis puniendis, necnon conficienda in Turcam expeditione.

De iustitia administranda.

CLVII.

Quamvis etiam hactenus per multos annos in conventibus imperialibus celebratis de bonis ordinationibus & politia, utpote super inauditis blasphemis, compotationibus, luxu vestimentorum, inanibus nuptiarum sumptibus, baptismis parvulorum, esequiis, gravibus expensis apud campones, mensuris, ponderibus, & aliis id genus similibus consultatum fuerit; tamen huiusmodi ordinatio ad aliquem effectum non pervenit; unde blasphemiae etiam inaudite, & exercituum computandi,

in communem usum venerunt, paviter etiam luxus vestium inter nobiles cives & rusticos ita excrevit, ut per hoc non solum privatae personae, verum etiam provincia in substantia sua & victualium diminutionem inciderint, perque pannos auro contextos, velutum, damascum, rasum, peregrinos pannos, bivera magni pretii, perlas, aurum filatum, quibus ad vestium luxum utuntur, immensa pecunia vis ex Germanica natione exportatur. Ad haec huiusmodi vestium luxus in genere adeo immodice usurpent, quod inter principes & comites & nobiles, nobiles & cives; cives & rusticos, nulla differentia cognosci potest. Quocirca nos, necnon electores & alii principes ac status ad honorem & laudem Dei omnipotentis, commodum, et utilitatem Germanicae nationis, ad promotionem reipublicae pro necessitate summa omnium statuum super dictis, ac aliis punctis & articulis, ordinem & reformationem ereximus & institimus iuxta formam constitutionum, & praesertim mandatorum nostrorum per nos passim in imperio in publica forma editorum.

Blasphemia & compotandi abusus inducitur.

CLVIII. De repellendo Turca.

Postquam etiam notorium & ob oculos omnibusque notum est, quo pacto Turcus hereditarius Christiani nominis hostis multa Christiana regna, provincias, & homines horrenda & miserabili tyrannide sua tyrannica iurisdictioni subiecerit, iam etiam post adeptum Hungariae regnum pedem contra Germanicam nationem posuerit, prout in obsidione qua anno praeterito Viennam cinxit, clare apparet: ex quotidiana quoque exploratione scitur, ipsum hoc contentum non esse, sed maiori potentia & apparatu sese ad expeditionem parare, animo Germanicam nationem gravibus bello molestandi & aggrediendi. Quare nos, necnon electores, & alii principes, ac status arbitramur inevitabilem necessitatem exigere, ut contra serio summa diligentia quam expeditissime ad resistendum apparemur & armemur: proinde electores, necnon alii principes, ac status ad resistendum ita firmiter Turcis ad triennium & illo durante in quemlibet annum pedites & equites sese nobis dare velle consenserunt.

De auxiliis convocandis.

CLIX.

Ut tamen primum certificentur quanta potentia & exercitu, quo etiam loco durabili exercitum Turcae obviam ire instituerimus & deliberaverimus: item ut prius informetur quid sanctitas Romani Pontificis, Italia, Gallia, Hungaria, Anglia, Bohemia, Portugallia, Polonia, Dacia, & Scotia, & alii Christiani potentatus facturi sint: praeterea ut ipsi notificetur tempus expeditionis, ac omnes huiusmodi belli circumstantiae, quo pacto & quibus copiis in pluribus locis terra & mari Turca op-

oppugnari possit: cum etiam gravissimum hoc opus durabilis expeditionis irrequisitis aliis Christianis potentatibus, & aliis gravissimis causis tam cito fieri non possit; ideo ipsis electoribus nostris, ac aliis principibus & statibus promissimus, quod quam fieri poterit citissime, dictam summi Pontificis sanctitatem, ac alios Christianos potentatus pro valido contra Turcas auxilio sollicitabimus ac precabimur: cumque illorum in hoc consensum habuerimus, quod tum iterumque conventum imperialem generalem ad locum opportunum indicemus, in quo omnes electores, ac alii principes & status personaliter comparere, necnon sanctitas Romani Pontificis ac alii supradicti potentatus suos dignos nuntios cum pleno mandato ad ipsum deputare debeant, & illic pro necessitate tractare, ut consuleretur & concludatur, quo pacto quibusque copiis, quoque tempore & loco huiusmodi durabilis expeditio contra Turcas sustineri & perferri possit, utque illis conclusum fuerit, ad certissimum effectum deducatur.

CLX.

Quomodo vero nihilominus medio tempore natio Germanica a gravi, pernicio- sa, & subita Turcarum invasione, donec de huiusmodi durabili auxilio conveniatur, defendi possit, idcirco electores, ac alii principes & status jam hic convenerunt & concordarunt, ac promiserunt quod si Turca futuro vere citius vel tardius cum potenti exercitu, quemadmodum anno preterito contigit, in Hungaria, Moravia, Silesia, Austria, vel aliorum sacri imperii statuum confinibus adventaret: circa quod, quemadmodum conclusum fuerit, diligens & certa exploratio fieri debet, quocumque loco id contingat, quod ad resistendum illis num. . . millia equitum & num. . . millia peditum, prout in contributione nobis alias Wormatiæ ad protectionem nostram ad urbem Romanam promissa exprimitur pro celeri auxilio et defensione, deputatio & mittere debeant et velint: huiusmodi etiam celer promissum auxilium ita intelligendum venit, ut id non solum hoc presentis anno, verum etiam annis sequentibus quoadcumque Turca cum exercitu adveniret, donec de durabili auxilio concorderetur semel tamen solummodo prestari debeat. Item huiusmodi auxilium in hominibus, non autem pecunia, prestari, ac sex menses triginta diebus pro mense computatis durare habeat; quilibet tamen in suis militibus se ad octo menses parat eadem causa. Quod si summa necessitas longius tempus exigeret, utpote si Turca in Hungaria castra metari, & moram trahere vel hiemare vellet, aut Deus omnipotens Christiano exercitui victoriam contra

Ut exercitus comparandus sit.

Turcas concederet, ita quod necessitas exigeret, et expedire Turcas insequi, aut amplius ipsis noceri posset, aut ad hostes ventum, cumque illis congregari non satis virium, sed majori auxilio, vel ut diutius expectetur opus esset, tum capitaneus generalis totius exercitus et sex consiliiarii militares sibi adjuncti septimum mensem et si ille non sufficeret, octavum nec ultra addere, et huiusmodi celer auxilium eo usque extendere possint, cum hoc quod ipsi electoribus de Saxonia et Brandeburgo, ac etiam Archiduce Austria, archiepiscopo Saltzburgensi, Willelmo Bavariae duci, Georgio marchioni Brandeburgensi, ut specialiter a nobis et electoribus, ac aliis principibus et statibus ad hoc deputatis causas huiusmodi prorogationis et extensionis tempore notificare, et per scribere debeant: qui electores et principes deinde statim ad locum opportunum convenire aut ipsorum consiliarios mittere debent ad examinandum dictas causas; et si major pars ipsorum huiusmodi causas sufficientes existimaverint, tum capitaneo cujusque circuli notificent, ut ipsi deinceps hoc latius aliis principibus, prelati, comitibus, et civitatibus illius circuli denuntiant, quod sustentationes ad reliquos duos menses prestare habeant, quam subito finito presentis conventu superiores cujuslibet circuli alios principes, prelatos, comites, et civitates cujuslibet circuli, ut inter se de capite huiusmodi convenient convocent; postquam convenierint, capitaneo generali totius exercitus id indicent, ut ipse quomodo se gerere habeat quoad dictam notificationem sciat, is capitaneus circuli et potestatem habeat modo supradicto alios principes, prelatos, comites, et civitates vocandi.

Proinde quilibet elector, ac alius princeps, et status cum numero peditum et equitum sibi injuncto ita se parat et instruat, ut cum a capitaneo sui circuli requireretur, suos milites, ut supradictum est, statim sine mora paratos et instructos ad tempus et locum per capitaneum generalem nominanda incontinenti mittat, in hocque quoad ipsum nullus defectus vel mora appareat: et si aliquis status ad huiusmodi requisitiones suos non mitteret, aut mitteret; non tamen plane, ut ipsi injunctum fuerit, tum ille in medietate illius quod sibi injunctum fuerat puniatur, nosser etiam caesareus fiscalis ad monitorium ipsi injunctum ac ad penam iam dictam, videlicet medietatem irremissibilem contra illum vel illos, qui modo supradicto inobedientes appareant procedat: quæ penæ postea ad utilitatem conventuum imperii converti debent.

CLXI.

117

CLXII.

In loco quem capitaneus nominabit omnium copiarum de novo delectus habeatur. De stipendii etiam solutione, principio, et fine mensum propter multas causas tractari et conveniri debet: quod tamen quilibet status non pluribus mensibus neque longius tempus copias suas sustentare, illisque stipendium solvere teneatur, quam fuit conventum, et quo delectus commodius fieri possit, singuli electores et alii principes ac status in expeditione et transmissione copiarum suarum capitaneo generali scribant, quando copiarum suarum delectum habuerint, stipendium solvere inceperint, et de pecuniis pro stipendio provideat, ut per dictos sex menses nihil deficiat, et in conscriptione militum hoc caveat, ut si ipsorum opera ultra sex menses opus esset, servare pro stipendio teneantur; cuiuslibet tamen liceat cum copiis suis super stipendio durante hoc tempore convenire pro libito.

CLXIII.

Præterea electores et alii principes ac status super stipendio et sustentatione militum suorum, peditum, et equitum, ut equitas servetur nullusque alterum plus solvendo gravet, modo infra scripto concordarunt. Primo, quod equiti, habita consideratione caritatis omnium rerum, hoc tempore ac longinquo itinere pro equo in mense, pro stipendio, et omni solvi debeant floreni duodecim, quindecim bacis pro florino computatis. Item pro duodecim equitibus unus carrus, de quatuor equis et non ultra deputerur. Ad dicta sunt plures militares leges de annona comparanda, persolvendisque militi stipendiis, prout in has vel illas provincias Turca irrumperet, vel si etiam Poloniam invaderet, vel si in Pannoniam irrumperet, eaque in varias factiones discinderetur: de ecclesiarum vero sacro auro argentoque, quod Clemens, ne expilaretur a Turcis, in Turcas pro tuendis ecclesiis militi certis legibus largiendum sanxerat, subditur.

CLXIV.

Postquam etiam electores, & alii principes, ac status propter quasdam bullas a sanctitate Romani Pontificis charissimo fratri nostro Hungariae & Bohemiae Regis dignitari ad resistendum Turcis datas ad vendendum ctenodia ecclesiarum, & aliquam partem immobilium bonorum ecclesiasticorum in sacro imperio Germanicae nationis, prout dicta bulla latius continent, insuperque processum ac ecclesiastica bona in aliquibus locis in perpetuum sine facultate redimendi vendita fuerunt ex multis

De gara ecclesiarum vendenda in Turcas ex pontificio decreto.

gravibus causis sese gravatos conquesti fuerunt, humiliter nobis supplicando, ut gratiose providere dignaremur, quo huiusmodi grave onus a germanica natione iam impositum averteretur; ideo nos cum maturo consilio ac habita consideratione dictorum gravaminum, per clementem nostrum interventum apud dictum fratrem nostrum rem eo deduximus, quod dilectio sua ad gratificandum nobis, & variis aliis ex causis a dictis bullis pontificiis recessit, nobisque ac electoribus & aliis principibus, ac statibus imperii promissit, quod dictis sibi concessis bullis neque nunc, neque in futurum ullibi in sacro imperio, vel in nostris & in dilectionis suae Austriae hereditariis dominis, aut alias uti velit; dictus etiam frater noster pro se & dominis suis hereditariis ac statibus consentit, seque in scriptis obligavit prelati extra provincias suas, quibus vigore dictarum bullarum aliqua ipsorum bona vendita fuerunt, summam pro qua vendita fuere, intra sex annos proximos restituere, solvere, & hac omnia juxta litteras per ipsum dilectionem desuper erectas, &c.

Quod vero attinet ad prelatos et ecclesiasticos intra dominium suum existentes; licet dilectio sua prius pro venditionibus huiusmodi bonorum consenserit, seque in scriptis obligaverit, quod dilectio sua tempore pacis ante redemptionem bonorum camerae suae cuiuslibet partem suam debitam restitueret et solveret, non obstante quod sanctitas Romani Pontificis sibi in hoc non injunxerit attendentes etiam hoc, quod dilectio sua deputatis commissariis commiserit, ut diligenter curent, quod venditoribus redimendi facultas reservaret, desuperque multae venditiones et retrovenditiones factae fuerint, nihilominus dilectio sua ad gratificandum nobis, et communibus statibus consensit omnibus et singulis prelati et dominis suis existentibus, qui huiusmodi obligationes in scriptis in specie petitori essent, pro se et heredibus dilectionis suae de solvendo et restituendo cuiuslibet summam venditionis huiusmodi, illas sese dare velle. Ad hæc dilectio sua in futurum cum illis, qui venditionis suae pacto de retrovendendo iniissent pactum tractare curabit, ut ii, qui vendiderunt ad redemptionem pervenire pro eadem summa qua venditio facta fuerit, redimere possint. Et infra.

Cum etiam gravamina nationis Germanicae, quæ ipsa contra sedem Romanam in conventu Wormatiensi proposuit, de quibus postea Nurembergæ et Spira mentio facta fuit, iam hic per electores et alios principes ac status imperii iterum in scriptis pro-

CLXV.

CLXVI.

po-

posita fuerunt, cum humili supplicatione, ut huiusmodi gravamina legato sanctitatis Romani Pontificis iam hic presenti referantur, tractenturque, ac via quaerantur, quibus huiusmodi proposita gravamina averti possint; ideo nos legato sanctitatis Romani Pontificis huiusmodi gravamina proposuimus, insuperque per electores ac alios principes & status, necnon specialiter ad hoc deputatos consiliarios in ipso super hoc tractavimus. Cum vero nobis significasset, quod in huiusmodi gravaminibus aliqui articuli, qui in potestate sua non essent, continerentur indicando nobis etiam deliberationem & bonam voluntatem suam, ita quod nunc nihil utiliter vel decisivum ad communium statuum petitionem tractari poterit; ideo nos ad bonam negotii promotionem Clementer in nos id oneris suscepimus, videlicet per oratorem nostrum apud sanctitatem Romani Pontificis diligentissime hoc procurandi, remque eo deducendi, ut huiusmodi gravamina tollantur; ac nostrae huic nationi in iusta hac petitione mos geratur: Plura alia addita de oneribus, principum sedandis diffidiis, deque vectigalibus ex aequo imperandis.

CLXVII.

Hec omnia & singula suprascripta nos Carolum Imperatorem concernentia promittimus per Caesarem nostram dignitatem & verba vere firmiter, & inviolabiliter observare & adimplere, eisque stricte absque contradictione satisfacere, neque quidquam contrarium institueri, agere, vel edere, vel alii ut nostro nomine faciant consentire citra argutias & cavillationes: in quorum fidem presenti recessui caesarem nostrum sigillum appendimus. Nos etiam electores, & alii principes, prelati, comites, barones, necnon electorum, & aliorum principum, prelatorum, comitum, baronum ac sacri imperii liberarum, & imperialium civitatum missi, nuntii, & procuratores infra scripti palam per presentem recessum fatemur omnia, & singula puncta sub scripta, & articulos cum conscientia, voluntate & consilio nostro tractatos & conclusos fuisse.

CLXVIII.

Consensimus etiam in omnia supradicta, & in specie vigore presentium litterarum. Promittimus etiam sub bona et vera fide haec unumquemque nostrum provincialem, vel amicum suum, a quo missus est, vel mandatum habet, concernunt aut concernere poterunt, vere, firmiter, et inviolabiliter observare, adimplere, ipsisque pro viribus satisfacere simpliciter, et citra argutias.

Principum qui hoc decretum confirmant nomina.

Nos vero electores, et alii principes, prelati, comites, barones, ac sacri imperii liberarum et imperialium civitatum nuntii, missi, et procuratores sumus hic infra scripti, videlicet, Nos Albertus Moguntinus,

et Hermannus Colonienfis archiepiscopi. Joachim marchio Brandeburgensis, omnes tres personaliter nomine archiepiscopi Treverensis, &c. Adjectae sunt prolixae procerum, qui interfuere, subscriptiones. Dat. in nostra & imperiali civitate Augustensi xix. die novembris MDXXX.

CLXIX.

In his Augustensibus conventibus Joachimus marchio Brandeburgensis eximium pietatis specimen pro asserenda orthodoxa fide dedit, ad quem Clemens has literas misit (a).

Joachimo marchioni Brandeburgensi sacri Romani imperii principi electori:

Multis de causis gratissima nobis fuerunt litterae tuae, & infra, tum quod pietatem & studium tuum in sancta fide catholica isthic tuenda restantur, tum quod idem de te pollicentur in posterum, quod nos habemus de te semper audivimus, & audientes letati sumus: est enim nobis merito ac summe gaudendum tali te virtute, auctoritate, & dignitate principem parem asserere animum ac voluntatem ad sanctae religionis causam tuendam, nonnullis aliis interjectis quem una cum dilecto filio nostro fratre germano tuo Cardinale Moguntino pariter sacri Romani imperii principe electore singulari ac debita charitate prosequimur, & infra. Te fili hortamur, quamquam id minime facimus necessario, ut quem hactenus Deo & nobis in hoc sanctae fidei negotio praestitisti, deinceps sicut speramus & in tuis litteris amantissime polliceris, eandem praestes, Deo ipsi in primis gratum facturus, optimique principis et electoris officium executus. Datum Romae xvii. decembris MDXXX. pontificatus nostri anno vii. Georgium quoque Saxoniae ducem in avita religione constantissimum, a cuius exemplo alii Saxoniae duces defecerant, Pontifex commendavit (b).

Georgio duci Saxoniae.

Hortamur nobilitatem tuam ad persistendum in eadem religionis tutela, nisi illa sua sponte ac pietate semper in hoc ita animata fuerit, ut nullius hortatione unquam equeat: itaque potius laudes & gratias meditari nos addeat, quam stimulos tuae virtuti addere. Tantum dicimus quotidie aliquid nostro in te amori accedere, cum tu nullum finem facias de Deo & hac sancta sede benemerendi, &c. Dat. Romae xvii. decembris MDXXX. pontificatus nostri anno vii.

Parte alia Lutherani principes, ut se adversus Caesarem ecclesiasticos pristinis iuribus restitute meditantem tuerentur, ad xxii. decembris ad Smacaldiam convenerunt, ac foedus, cui postea alii principes & civitates se iunxere, inter sese

(a) Lib. brev. ann. 1531. p. 568.

Joachimus marchio Brandeburg. ob pietatem commendatus.

(b) Clem. lib. brev. an. 1531. p. 538.

Georgius dux Saxon. ut per se in fide ad constantiam sollicitus.

CLXX.

(a) Sur. in comment. Haeretici foedus armorum inter se incunt.

adversus Carolum Imperatorem pepigerunt (a), adeo ut res spectare ad arma videretur. Verum Carolus ad regnum Romanorum Ferdinando fratri asserendum animum convertit, atque a Moguntino archiepiscopo indictus est conventus Coloniae celebrandus, de quo proximo anno agetur. Erat autem Ferdinandus Rex erga catholicam religionem egregie affectus, ad quem datae extant haec Clementis litterae (b), ut in Bohemia solemnes protuenda incorrupta fides puritate regni ordinum coetus adiret.

(b) Lib. brev. ann. 1531. p. 251.

Ad serenissimum Regem Ferdinandum.

Licet quae majestas tuo pro sacrosanctae religionis tutela et amplitudine non minus prudenter, quam magnifice assidue agit ac molitur, nobis adeo sint cognita et explorata, ut in eorum commemoratione magna cum animi iucunditate plerumque versemur; nova tamen quadam voluptate nuper affecti sumus ex his, quae nuper dilectus filius Andreas de Burgo tuus orator, et venerabilis frater episcopus Gurcensis singillatim et abunde de tua in cultu divino augendo propensione nobis verulerunt; illudque in primis nos exhilaravit, audientes quanto animi ardore concupiscas, eoque omnes tuos conatus convertere statueris, ut negotio Augustensi absoluto primo quoque tempore conventum generalem in regno Bohemiae indices celebresque, cui non modo ipse interessis, sed etiam omnem curam, industriam, auctoritatemque adhibeas, ut inclytum illud ac nobile regnum tot jam annis paucorum scelere a reliqua Christiana reipublica corpore divulsis ac sequestratum, capiti suo, ut verum et legitimum membrum cohaereat, et uniatur. Cui quidem tam sancto, tam pio, tamque glorioso operi non dubitamus Deum optimum maximum affuturum, sui que divini spiritus illapsu operum finem allaturum: quod ubi effectum erit, quis numerare poterit, quot emolumentis et insignibus te et universas provincias ac regiones tuas sis cumularurus: regnum enim illud, ubi erit quoad religionem concurs et unanime, longe prorsus obsequia et ampliora subsidia maiestati tuae adversus fidei hostes suppeditabit. Tua insuper laus et gloria, quae iam latissime patet, ex hoc praclaro facinore in omnem memoriam, omnemque posteritatem propagabitur, nec illud in postremis habendum est, quod magnus quidam stimulus et velut calcar addetur impiis Lutheranis, ut et Bohemorum exemplum sequi velint, et sicut eorum secta ex fontibus Joannis Us emanavit; ita Usitis ad saniores mentes converfis, ipsi quoque tandem respiciant. Extremum illud est,

Data Ferdinando monita, ut fides in Bohemia tueatur.

Ann. Ecl. Tom. XXXII.

quod ubi tua majestas sua industria et sapientia tantum accessionis et incrementi Christianae religioni adjunxerit, omnes Christiani nominis principes tibi subsidia ad crudelissimum Turcharum tyrannum communem hostem debellandum exterminandumque merito debebunt. Quapropter, fili charissime et nobis ac sanctae sedi Apostolicae tuis ex meritis dilectissimo, te etiam atque etiam hortamur, et si patris rogamus ut ad tam praclarum et illustre opus te accingas, et hanc provinciam dignam majoribus tuis, dignam rebus tuis gestis, dignam expectatione, quam de te ubique conceitasti, non minus alacriter quam constanter suscipias, iampridem erga te peculiari ac paterno amore incensi quantum opera, auctoritate, benevolentia nostris efficere poterimus, nulla in re deerimus, quoad nobis per Deum licuerit, quin amantissimi parentis officia tuae serenitati de vera religione tam benemerenti semper exhibeamus, quemadmodum venerabilis frater archiepiscopus Rossanensis nuntius apud te noster haec latius explicabit. Dat. Romae die viii. julii MDXXX. pontificatus nostri anno vii. Decretum postea fuisse in his conventibus Augustanis regnum Romanorum Ferdinando patet ex pontificiarum de congregando concilio oecumenico litterarum inscriptione, quas inferius subjiciemus.

Quod porro ad concilium attinet; in CLXXI.

ipso Augustanorum conventuum exordio, ut dictum est, Carolus V. quem Bononiae Clementem hortatibus urrisse vidimus, ut illud pro excindendis haereticis indiceret; cum Lutheranos in controverliis fidei ad concilium in Germania congregandum provocare audisset, caesarea manu ad Clementem scripsit (c), ut ad obstruendum os Lutheranis, totaque de religione dissidia tollenda in Germania concilium coegeret: quintiam Cardinalis Campegius legatus Pontificem admonuit, omnes principes catholicos, qui in Augustano conventu de fide benesentiebant, in eadem sententia esse, necessarium scilicet pro evellenda ex Germania haeresi ut concilium convocetur, ea tamen lege, ut haeretici suos errores deponerent, ac fidei catholicae institutis & obsequio sanctae matris Ecclesiae se accommodarent: quae etiam Majus orator caesareus exposuit Clementi, qui exaratis sua manu litteris Carolo V. respondit, se ea de re Cardinales, qui causis ad fidem spectantibus praefecti sunt, consuluisse, omnesque in eam sententiam iisse, ut quancocyus congregetur concilium si opus sit atque omnia praesidia ad radicibus excindendas haereses, restituen-

Ad Turcas repellendos se comparet.

(c) Ext. de re lit. l. 2. princ. p. 197.

Responsum a Clemente decisum a Concilio non revocanda in controversiam.

A a tuen-

tuendum in pristinum statum divinum cultum, ac salutem Christiani imperii asserendam adhibeantur: ceterum plures ex iis sentire concilium non idoneum ad hæc perficienda adjumentum videri, cum ea, quæ ab aliis conciliis constituta sint, ac plurimum sæculorum flexu ab omnibus Christianis observata in disceptationem vocari non debeant: consuevisse quidem sedem Apostolicam concilia dare hæreticis, cum eorum opiniones, et si erroneæ & ab universæ Ecclesiæ ritu abhorrentes, nondum tamen ab Ecclesia damnatæ fuerunt: jam vero ea, quæ a conciliis definita sunt, in dubium adduci non posse sine publica offensione, sine exitiali exemplo, sine magno dignitatis apostolicæ detrimento; neque ullam affulgerè spem, ut futuri concilii auctoritas plus valeat ad excidendos errores hujus temporis, quam superiorum conciliorum, quæ a tot sanctissimis, doctrinaque florentissimis patribus celebrata sunt, valeat auctoritas quorum decreta sancta, qui spreverit sine dubio decreta futuri concilii spreverit: addiditque Cardinales ipsos in animum inducere non posse, Lutheranorum de congregando concilio postulatum ad finem pium dirigi, sed hæreticorum more consilia exitialia specie honesta occultare, atque moliri aliquid, ex quo major rerum perturbatio & confusio orboriatur: in eaque sententia tanto magis confirmari, quanto tempus celebrando concilio minus idoneum videatur non modo ob bella, quæ inter Christianos exoritura formidantur, ut egregie Cæsar ipse descriperat; verum ob impendens belli Turcici discrimen, a quo maximi in annum proximum apparatus fiant: si enim concilii rebus navetur opera, bellicos in Turcas apparatus disturbatum iri: si autem ad bellum pro defendenda re Christiana intendantur studia, concilium imperfecta re dissolutum iri. Quin ipsum Cæsarem rerum difficultates experiri, ut qui in rebus justissimis minimam unius nationis partem, ad suam voluntatem flectere non possit; has vero difficultates ex temporis acerbitate auctum iri; hæreticos enim & impios homines ex rerum discrimine ancipiti occasionem aucupaturos ad aliquid fidei catholicæ exitiale extorquendum; ad quam quidem confirmandam cum nulum sit majus nec sanctius præsidium celebratione concilii, quando modo & tempore idoneis cogitur; ita vice versa nulum magis anceps esse, & ex quo majora mala pullulare possint, ubi debita circumstantiæ non consentiant, aut aliquis

casus improvisus synodi ordinem confundat.

CLXXII
His subjecit Clemens, ob has rationes a Cardinalibus allatas in sententia celebrandi concilii potuisse fluctuare animo, nisi apud illum plus valuisset auctoritas cæsareæ majestatis, cujus optima & pia mens fidei catholicæ tenax & digne Apostolicæ addictissima, tum singulari prudentia ornatissima probe cognita esset; atque ideo perpendere Cæsarem præsentem in Germania posse acutius pro eo medendo malo remedii vim necessitatemque prænocere, quam eos, qui a Germania tot locorum intervallis sunt diffisi; præterea secum ipsum reputare, Cæsarem nihil prorsus estlagaturum aut propositurum, quod non ad publicum Christiani imperii bonum & incrementum spectet; proinde eum oravit ut maxima prudentiæ maturitate perpenderet an concilium œcumenicum consequendæ rei gratia necessarium sit; ac si necessarium senserit, polliceri Lutheranis jussit concilium celebratum iri hac lege addita, ut quemadmodum Cæsar scripserat, mox suos errores abiiciant, ac sanctæ matri Ecclesiæ obedientiam deferant, ejusque ritus & doctrinam teneant, donec a concilio aliud decernatur, cujus decretis & imperiis omnino se subiciant. Sine hujusmodi autem legibus concedi non posse concilium nisi maxima cum Christiani populi offensione, & pessimo posterorum exemplo: proinde necessarium esse ut cæsarea majestas diligentissime agat, ut in has leges Lutherani jurent, quæ ad exitum perducantur, ut sedes Apostolica considerare queat hæreticos concilio impetrato pristinos errores non recepturos; alioqui publicam offensionem concitatum iri: porro mox atque illi hanc conditionem admiserint observantque, pollicitus est Carolo Clemens, concilium eo tempore, quod existimatum fuerit consentaneum, congregatum iri, brevissimo scilicet intervallo: pro certo haberet, se non minus in omnibus rebus, quæ publicam Christiani imperii salutem, aut privatam pontificiam dignitatem tangant, ipsi Cæsari, quam sibi met fidere; vicissimque de pontificio studio ac sincero animo eum ambigere non debere.

CLXXIII
Quod ad proposita ab hæreticis capita spectaret; necessarium sibi videri, illos ab eodem Cæsare moneri, ut rem ad eos articulos redigerent, in quibus ampliores addubitandi causas obtendunt, ut prolixitas, quæ immensa foret, declinari queat, ac defugiatur incommodum, ne quæ in aliis conciliis sunt constabilita,

CLXXII

Ea lege promissum hæreticis concilio, ut promittant stare illius decretis.

CLXXIII
Moniti, ut causas dubitandi nitide exponant.

ta, repetantur. Cæterum de tempore & loco celebrandi concilii constituendum fore, atque ea in re Caroli rogavit sententiam Pontifex, professus cujuscumque loci respectum sibi abscondere, præsertim cum in eo concilio cæsarea majestas præsens affutura sit: verum uti in præsentiarum occurrit animo, cum videatur maxime necessarium, ut concilium in nulla alia Christiani imperii provincia quam in Italia celebretur: arbitrari Romam omnibus ad sustentandam tantam multitudinem, quanta ad concilium ventura esset, maxime idoneam, cum hoc concilium non ob schisma plurimum Pontificum, neque ob principum Christianorum dissidia, quæ movendæ de hoc vel illo loco controversiæ ac suspicionis occasionem dare possent, sed ad excidendas hæreses ac decernenda adversus infideles bella indicendum sit: decere præterea, ut concilium in ea urbe paragaratur, quæ arx Christianæ fidei est, & in qua tot alia concilia celebrata fuerunt: moveri etiam hac de causa, quod urbs post tot tantasque perperas calamitates ex diuturna pontificiæ curiæ absentia maximum detrimentum erat acceptura: si vero Roma grata non fuerit, vel Bononiam, vel Placentiam, vel Mantuam amplas civitates congregando concilio accommodas futuras. Quæ literæ die ultimæ julii anni MDXXX. Romæ signatæ sunt.

Significat Clemens celebrandum Romæ concilium.

CLXXIV.

Equissimum fuit datum Carolo a Clemente responsum, nimirum decreta fidei ab antiquis conciliis œcumenicis edita in controversiam non vocanda in novo concilio: Sic enim, ait Joannes Eckius (a), Papa Gelasius dicit (b), majores nostri divina inspiratione cernentes necessaria præcaverunt, ut quod contrariam quamque hæresim coacta semel synodus pro fidei communionem & veritate catholica atque apostolica promulgasset, non sine re novis posthac retractationibus mutari, sed auctore cuiuslibet insanie, ac pariter errore damnato, sufficere iudicaverunt, ut quisquis aliquando hujus erroris communicator existeret, principali sententia damnationis ejus esset obstrictus. Contemnendas vero fuisse omnes Lutheranorum obtestationes de amplectenda catholica veritate, si ea demonstrata ipsis esset, ita docet (c): Communis hæc est hæreticorum protestatio, & cum primum ad correctionem ventum est, resistunt, superbiunt, tumultuantur. Quod si sancti patres eis afferantur testes, clamant eos quoque homines fuisse: si citentur canones, obgannunt statim frigida hæc esse decreta: si eligendi forte sunt iudices, recusant subito dicentes, verbum Dei non ferre ju-

(a) Joan. Eck. to. 2. h. mil. 2. dom. 6. post pasch. Hæreticorum protestatiæ fraudes.

dicem, quod si allegentur concilia, clamitant ea sapius errasse: atqui e sacris literis etiam si afferatur aliquid, & has suo ingenio tractant, suamque tantum expositionem ratam haberi volunt, contradicente etiam universa Ecclesia jam inde a temporibus Apostolorum. Hæc nimirum sunt istæ foveæ, in quas sese intrudunt vulpecula nostræ, demoliantur vineam Ecclesiæ Christi; atque ideo Papa Stephanus monet, hæreticis dicentibus paratos se esse ad emendationem, credendum non esse.

CLXXV.
(d) Expetiit iterum a Clemente Carolus (d), ut concilium œcumenicum indiceret: cui Clemens audito Petro Lacueva oratore cæsareo respondit se de his consilium cum Cardinalibus habiturum, principesque Christianos facturum certiores, & eorum voluntates circa concilium ipsum exploraturum, ac de egregio illius in Ecclesiam & Medicæam stirpem studio gratias egit: quæ literæ xviii. novembris hujus anni exaratæ sunt. Monitus vero est a Ferdinando Hungariæ, Bohemiæ, & Romanorum Rege de solutis Augustanis conventibus, atque nulla ratione Lutheranos a pristinis erroribus abduci potuisse; ad concilium tamen œcumenicum provocasse: idemque tum legatus Cardinalis, tum orator cæsareus retulerunt. Quibus acceptis Clemens concilium in Italia celebrandum, ne scilicet hæretici illud turbare possent, censuit, atque ad Ferdinandum Regem, ut episcopos & oratores paratos esse juberet, has literas dedit (e).

(d) Extr. ea de re lit. lib. 3. princ. p. 3.

Decernit Clemens celebrare concilium in Italia.

(e) Lib. brev. ann. 1538. p. 604.

Regi Ferdinando.
Expectavimus hætenus summa cum animi nostri sollicitudine & pio desiderio, ut præsentia, & auctoritas charissimi in Christo filii nostri Caroli Romanorum Imperatoris semper augusti fratris tui nuper in conventu generali totius Germaniæ per eum Augustæ celebrato hæresim Lutheranam tam late serpentem & perniciosam, extinguere, aut sedare aliqua ratione posset; sic enim nobis jam inde in adventu ipsius Cæsaris in Italiam spes facta fuerat, ejus præsentiam in Germania facile huic malo occursuram, ob eamque præcipue causam nos tunc Bononiam ad ipsum Cæsarem in id cohortandum, & urgendum, quamquam per se animatum, nos contrivimus: cujus spei nostræ affectum si a Domino consequi meruissemus, non solum tot millia animarum, quot in illa hæresi periclitantur, Deo lucriferi, & sancta nostra religio ab illa labe nunc & in posterum emundari, sed etiam facile remedia necessaria adversus Turcarum incursus & minas in dies invalescentes expediri potuissent. Sed cum & ex dicti Caroli Imperatoris

Data ea de re ad Ferd. litt.

ratoris & ex legati etiam illic nostri, quem dedita opera illuc misimus, literis, & ex tui etiam oratoris relatione, id quod tua serenitati etiam notum est, intellexerimus, nihil per ipsum Caesarem potuisse in ea re confici, omnesque spes illorum ad sanitatem reducendorum ab eo fuisse abiectas, cum in sua pertinacia & errore quotidie magis obstinari perdurent; nos, qui hoc tam procelloso tempore regenda Petri navicula a Deo sumus praepositi, primasque partes huius curae & sollicitudinis gerimus, habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus matura deliberatione, nullum aliud aut tutius aut praesentius remedium his fore existimavimus, quam quod in casu simili nostri praedecessores & sacrosancta synodi nos docuerunt, universale concilium, quod ipsi etiam Lutherani postulant, convocandi, in quo huic haeresi in perpetuum mederi & simul Turcarum moribus nunc ingruentibus provideri possit. Itaque haec tibi, fili charissime, sicut Caesari & principibus caeteris significanda communicandaque duximus, te paterno affectu & charitate hortantes, ut tam sancto & necessario operi pro tua pietate, proque majorum tuorum perpetua consuetudine favere, causamque sanctae fidei velis: nos enim quanto citius ad indictionem ipsius concilii in Italia & loco ad hoc commodiore celebrandi adiutore Domino devenire intendimus: sicut etiam idem orator tuus ad te plenius scribet, & venerabilis frater Vincentius archiepiscopus Rossanensis nuntius apud te noster coram plenius explicabit. Dat. Romae in prima decembris MDXXX, pontificatus nostri anno VIII.

CLXXVI.
Moniti
Reges &
principes
de cele-
brando
concilio.
(a) Ib. p.
622.
(b) Ead.
pag. 6.
(c) Ibid.
(d) Ibid.

Fuere haec literae encyclicae ad alios Reges immutata paululum verborum formula missae, nimirum ad Franciscum Gallorum Regem (a), ad Henricum Anglum (b), ad quem etiam oratorem legavit, ad Scotum (c), ac Petro episcopo Sabinesi referendae fusius eius rei provinciam imposuit, ad Lusitanum (d), ad Hungarum nimirum Joannem Regis Ferdinandi aemulum, ad Sigismundum Regem Poloniae, ad Franciscum Sfortiam Mediolani, ad Venetorum, ad Mantuae, ad Lotharingiae duces, ad Georgium marchionem Montisferrati; ut pari scilicet animorum consensione ad concilium celebrandum secum conspirarent. Porro Gallorum Rex antequam pontificias literas exciperet, Clementi consuluit, ut pro excindenda haeresi concilium

indiceret: cui Clemens his literis de egregia Christianae reipublicae cura gratias egit (e), quodque una cum Caesare de celebrando concilio consentiret.

Regi Christianissimo.

Literas majestatis tuae recepimus prudentiae & pietatis plenas, indictionem universalem concilii nobis suadentes, quo simul duobus maximis Christianitatis periculis haeresi videlicet Lutherana in dies serpenti, & Turcarum etiam apparatus opportune provideri possit. Quae majestatis tuae voluntas, & in rempublicam Christianam vigilantia nobis accidit merito gratissima, suo Christianissimi titulo & loco, quem inter Christianos principes inclytum gerit, digna, cum perinde ac tantum decebat Regem publica salutis curam suscipiat, & divino honori prope consulendum putet. Qua in re, quae vicissim sit voluntas nostra inde perspicere majestatis tuae potuit, quod jam antea ad illam literas super hoc dederamus eam in id ipsum invitantes quod officium etiam cum caeteris principibus executi tunc fuimus; in quibus literis ad te nostris, cum omnia plenius explicaverimus, consulto ideo in his breviores erimus. Quamobrem summe gaudemus in Deo domino majestatem tuam nobiscum & cum serenissimo Caesare pie in hoc congruere, in quod nos quidem assidue intendimus, quemadmodum plenius cum dilecto filio nobile viro duce Albaniae affine secundum carnem nostro, tuo oratore sumus collocuri, qui haec majestati tuae diffusius scribet, & venerabilis frater noster episcopus Comensis nuntius apud te noster coram explicabit. Dat. die XIII. decembris MDXXX, pontificatus nostri anno VIII.

(e) Ib. p. 619.

De bello in Turcas gerendo Gallia consilia suscipit.

Solicitatione ut ea conferat cum Caesare.

CLXXVII.
(f) Ib. p. 664.
De Concilio celebrando monitus.

Extant aliae pontificiae ad eundem Regem de celebrando concilio missae literae (f). At quamvis oecumenica synodus maxime necessaria foret ad discernendam pro Lutero & aliis haeresarchis coercendis ex communi catholicorum consensu praesidia, ad confutandam eorum impudentiam, qui se in concilio futuros victores jactabant, ac secum maximam aliarum gentium partem sentire ementiebantur; ad dissolvendas ipsorum argutias, ad nutantes in fide concilii auctoritate confirmandos, ad simplices in viam salutis concilii fama revocandos, quippe qui concilio verum scripturae sensum interpretanti potius, quam paucis impostoribus scripturas adulterantibus erant assensuri; ad efficaciam adhibenda remedia, ne malum ulterius serperet, ad sacerdotum mores, quorum lascivia haeresim alebat, excolendos, tum ad comparanda pro tuenda contra Turcas re-

Christi-

Christiana auxilia; a Clemente tamen concilium nunquam indictum est, non quod, ut Guicciardinus opinatur (a), de pontificatu ob controversos justos nates, vel ob emptum, ut ait, Pompeii Columnae Cardinalis suffragium, vel ob Florentinos vi & armis sub jugum Mediceum missos, sibi litem intendendam vereretur, cum Carolus V. jurejurando sponderet se affuturum synodo, nec quidquam adversus illius dignitatem agitari passurum; verum quod Lutherani, qui provocarant ad concilium, leges a Caesare ipsi Clementi, ut vidimus, promissas, quod ad veterem ritum mox essent redituri, & concilii oecumenici congregandi sanctiones essent admitturi, aspernarentur, utpote qui provocationem ad concilium non illius, ut diximus, judiciariae sententiae excipienda desiderio, sed ad captanda disingua provocassent, Turcique belli in Caesarem fama confirmati, feralia inter se contra catholicos armorum caetera inirent (b). Nec levior deinde exorta lis est de concilii loco, cum ilud Clemens una cum multis principibus Christianis in Italia, Germani in Germania celebrari vellent (c). Edidit vero, de concilii commentarium Matthaeus Ugonius episcopus Famagustanus quadrifariam distinctum, quem Clementi obtulit.

(a) Guicci. l. 20.

Cur non fuerit ab eo indictum.

(b) Sar. in com.

(c) Clem. lib. brev. hujus anni pag. 493.

CLXXVIII
Sava S. limanni consilia.

Decernit Pont. Christianos in eam coniungere.

(d) Lib. brev. ann. 1530. p. 273.

(e) Ib. p. 279.

(f) Ib. p. 338.

(g) Ib. p. 339.

(h) Lib. brev. ann. 1530. p. 339.

Quod ad Turcicam rem attinet; cum ingentes bellicos apparatus in Christianos Solimanum facere, atque in media Christiani imperii viscera penetrare, & inde arma vimque latius circumferre, mediatum Pontifex admonitus fuisset, sociali foedere omnes Reges jungere in Turcam constituit; cum maxime sublata jam essent inter principes Christianos intestina bella, datisque encyclicis literis ad Carolum V. (d) Caesarem, Ferdinandum Hungariae ac Bohemiae (e), Franciscum Galliae (f), Henricum Angliae (g), Sigismundum Poloniae, Joannem Lusitaniae Reges, & ad Sabaudiae ac Mediolani duces, eos rogavit, ut oratoribus, quos in aula pontificia habebant, amplissima mandata darent, ut de auxiliis contra Turcas ferendis pacifcerentur: tantam enim armorum molem parari a Solimano, ut proximo anno exercitum in expeditionem educturus videatur: inscriptae sunt hac forma ex ad Polonum literae (h).

Regi Poloniae.

Cum ex oriente, sicut tuae serenitati notum credimus, constans assidue fama perferatur, in diesque confirmetur, Turcarum tyrannum omni studio in apparatus magni belli incumbere, nec ob aliam cau-

sam nunc quiescere, quam ut in sequenti anno validior instructiorque ad bellum consurgat, quod miserae Christianitati non iam in eius finibus extremis, ut antehac fecit, sed intra viscera penitus inferat, & intra nos inclusus proxima quaeque suo incendio corripiat; nos, qui hanc eius quietem a Deo omnipotente nobis ad remedia conquirenda concessam esse judicamus, primumque huius curae & sollicitudinis locum pro pastoralis officio tenemus, non desistimus jampridem omnes Reges & principes Christianos hortari, ut cum praesertim pacem universalem inter ipsos principes Dei munere confectam habeamus: in quo quidem, ejusque conservatione omnem Christianitatis salutem positam esse nemo non videt, vellent pro communi religione defendenda, & periculo propulsando mandata ad suos quisque oratores, aequo nos existentes super hoc mittere, quo remediis conquisitis opportunis deliberari de tota re, & consilia salutaria suscipi, & ad executionem perducere possent: in quo aliqui Christiani principes nobis sunt maxime laudandi, qui mandata super hoc amplissima ad suos oratores jam huc miserunt, sicut & alios Reges idem facturos speramus. Cum autem, fili charissime, quotidie magis crescat periculum, propiusque in dies fiat timor, cum ipse Turca proximo vere haud dubie credatur erupturus cum his, quas paravit, & in dies parat copias; tali Juda non dormiente, vigilandum etiam nobis, & urgentem defensionem existimavimus, ne qua in re quantum monitis & auctoritate facere possumus, nostri officii partibus desimus; nec vero hactenus desimus, quoad potuimus, nec in futurum desimus, quin continue & cum venerabilibus fratribus nostris, & cum principum Christianorum oratoribus assidue rem hanc discutiamus, omnique labore & cura conficere studeamus, cum, sicuti certissimum est, in nullo unquam majore periculo versata Christianitas, quam nunc versatur attritis omnibus Christianorum viribus, fuisse putemus. Itaque ad tuam serenitatem, sicut ad caeteros Reges & principes, renovandam cohortationem nostram in hoc duximus te per viscera Domini nostri, cuius fides agitur, requirentes & rogantes, ut pro tua & tuorum majorum pietate in hoc saepenumero perspecta velis mandatum etiam tuum, cum opportunis instructionibus & consiliis tuis ad hoc mittere, vel renovare, & Deo regum Regi gratum te praebere, nec inter caeteros Christianos principes tam pie, tam laudabili, & tam necessariae susceptioni deesse, sicut tuam serenitatem pro sua eximia religione & virtute esse facturam summe confidimus: ipse enim

Dat. eo argumta- to ad Polonum litt.

enim Deus, qui te tantum Regem in terris esse voluit, ut est in suos impense benignus & liberalis, & celi regnum post terrenas opes tuae serenitati retribuet, talia agentibus divina sui oraculi voce repromissum. Dat. Romae in die XXVII. junii MDXXX. pontificatus nostri anno VII.

CLXXXIX.

Dum ita universos Reges ac principes ad defendendam rem Christianam Clementis sollicitaret, feliciter contigit, ut conciliata inter Carolum Imperatorem & Franciscum Gallorum Regem anno superiori pax confirmata sit restitutis ipsi filiis obsidibus, post varias procrastinationes; adeo ut trepidatum sit (a), ne pax dirimeretur, quandoquidem Velascus magister equitum Castellae regios liberos, qui prope Pontem rapidum ducti erant, retro avehi ob aurum minus fideliter appennum iusserit, atque Annae Mommorantio pro his celeriter recipiendis non parum laborandum fuit. De receptis porro ab Rege Gallo liberis ei Pontifex (b) gratulatus est, ipsumque rogavit, ut qui etiamtum ob gestum cum Caesare bellum implicitus Turcarum armata infringere non potuisset, nunc arna adversus communem fidei hostem verteret.

Orta lites inter Gallos & Hispanos.

(a) Ferron. in Franc. I. l. 8.

Restituti liberi Francisco I.

(b) Lib. brev. ann. 1530. p. 230.

CLXXX.

Regi Christianissimo. Quanta simul letitia affecti, & quam spiritu & charitate exultavimus ex tuis literis tuorum dulcissimorum natorum receptionem nuntiantibus vix, fili charissime, possumus explicare; idque gratissimum per se nobis fuit etiam aliquanto gratius, quod tu ipse manu tua scriptis literis nobis id nuntiandum putasti: in quo agimus, ut debemus, serenitati tuae gratias: quod quemadmodum verissimum est, ita in tuis literis profiteris, te non dubitare, quin nobis praeter ceteris haec res gaudio & voluptati futura sit. Nos vero, fili charissime, Deum ipsum, qui hoc tantum gaudium tibi nobisque concessit, advocamus resem, nos illum tuum casum indignum tua virtute, acerbissime semper tulisse; posteaque tuorum natorum a te disunctione, praesertim tam diuturna, ita doluisse, ut multa nostra cum privata tum publica horum annorum incommoda non tam acriter nos perculerint: idque non dubitamus serenitati tuae multis ex argumentis patefactum esse; tua enim damna, praeter nostram benevolentiam, etiam ad universam Christianitatem semper existimavimus pertinere, cum tu privata affectus incommodis publica minus respicere posses, quae alioqui pro excellenti tua virtute & potentia tuam curam & opem his Christianitati a Turca impendentibus periculis advocabant: quare vertimus nunc Dei munere placentum in

Gratulatione de iis receptis ipsi Clementis.

gaudium, cum te tanto solatio & beneficio a Deo omnipotente affectum, & hac affinitate cum serenissimo Caesare conjunctum, speramus, ac pro certo habemus in ejusdem Dei honorem, ad publica curanda & defendenda te conversurum; sed haec cum tua serenitate & egimus alias, & sapius agemus; neque enim officii nostri parres, ut tua serenitas novit, in hoc negligere possumus. Interea ad Deum optimum animo ac prece conversi illi agimus maximas gratias, quod tibi nazos quos ante benignissime concesserat, forma, ingenio, virtute, regisque doribus praestantes, nunc acerbitate fortunae a te abstractos pari benignitate restituit; quam etiam inter te & nos communem tibi ac tuae pietissimae matri omni amore gratulamur Deum ipsum deprecantes, ut illos sicut tibi reddidit, ita sospitationem vestram, totiusque Christianitatis pacem & tranquillitatem, &c. Dat. Romae die XXVI. julii MDXXX. pontificatus nostri anno VII. Extant eodem.

Præterea Clemens Eleonoræ Reginae de celebratis cum Gallo nuptiis gratulatus (e) eam hortatus est, ut vineulum concordiae inter Carolum V. & Franciscum redintegratae pro salutis publicae commodo omni studio neçteret, necnon Gallicae aulae proceres (f) fovendae paci operam dare iussit: quinetiam universos Reges ac principes de stabilitate inter Caesarem & Gallum ob receptos filios ac sponsam concordia certiores fecit; jamque restincto bello in Turcam arma expedienda, qui geminos exercitus ad evertendum Christianum imperium compararet. Cum vero ille in Hungaria fortissima praesidia reliquisset non modo ad Joannem beneficiarium tuendum, verum ad finitimas Ferdinandi provincias populandas Regum & principum oratoribus ostendit Pontifex maximi interesse Ferdinandum subsidiario juvare auro, ut communem rem Christianam unicum privatis tueretur, atque menstrua octoginta aureorum millia solvenda decrevit; ita ut Caesar viginti millia singulis mensibus, Gallus totidem, Romana ecclesia decem, totidem Anglus, reliqui principatus Italici ratam portionem penderent: de quo encyclicas nona augusti die ad Reges, ut cum oratoribus conventa rata haberent, literas dedit (g), quarum formula Lucensibus, Genuensibus, Senensibus, duci Mantuano, ac marchioni Montisferrati inscripta his verbis concepta est (h).

(c) Ibid. p. 251. (d) Ibid. p. 195.

CLXXXI. Excitata Eleonora Regina, ut pacem alat inter Reges. (e) Ibid. p. 196. (f) Ibid. p. 197.

Relicta in Hungaria a Solimano praesidiariae copiae.

Pro juvando Ferdinando pontifici subsidia.

(g) Lib. brev. ann. 1530. p. 390. (h) Ibid. p. 387. & reg. post eand. epist. Clem. VII. brev. ann. 1530. p. 387.

Lucensibus.

CLXXXII.

Dilecti filii. Non arbitramur ignotum devotionibus vestris, quod omnibus notum est quibus in periculis tota Christianitas versetur a maximis apparatus Turcarum tyranni, qui anno superiori repulsus ille quidem a Vienna, sed magna regionum illarum clade & calamitate, multisque millibus Christianorum occisis & in servitutem abductis, hujus anni totius spatium ad maximum bellum in sequentem annum apparandum consumpsit, & assidue consumit palamque est omnibus quam numerosissimam ille classem, quantas terrestres copias, quos commentus apparatus & apparatus; quin sicut crebris ex Constantinopoli & Hungaria nunciis afferatur non jam extremos fines Christianitatis, ut hactenus fecit, lacesiturus, sed hinc Austriam, & adjacentes regiones terrestri exercitu repetiturus, inde Siciliam & Apuliam maritimis copiis vere proximo invensurus certissime existimatur, scilicet ut his quasi aditibus occupatis, gradus sibi apertos faciat ad interiora omnia Christianorum populanda & sibi subicienda. Parte altera, filii in Christo dilecti, duo maxima beneficia a Deo suos fideles juvare cupiente videmur consecuti, ut & idem Turca hujus anni quietem nobis ad comparanda defensionum subsidia concesserit, qui si a bello non cessasset, vis humana ope ei obfisti potuisset, & pacem universalem inter omnes Christianos principes constitutam, ac nuperrime restitutione filiorum Christianissimi Regis, & translatione uxoris confirmatam habeamus: quo fit ut discordiis nostris, quae illi animos fecerant, sedatis, Deoque operam suam nobis aperte demonstrante, sicuti magni est periculum, ita aqua sit spes retundendi hostem insensissimum, si modo nos ipsi nobis non desuerimus. Ac nos quidem qui Dei benignitate in pastoralis speculati constituti, & hujus defensionis Christi fidelium universalis patriam curam, partesque primas habemus, non cessavimus & opes nostras, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, quamquam accisas & attenuatas, quantas possumus in id polliceri, sicut ad regnum Hungariae tuendum saepe contulimus & reliquos principes ad piam & necessariam hanc defensionem adhortari; binasque literas ad eos jam pridem dedimus, quarum alteris institimus ut mandata cum inunctionibus ad suos quisque apud nos oratores pro susceptione universalis defensionis mitterent: alteris ut cum Hungaria Turcarum praesidio derineatur permagno, anod cum ceteris hostium copiis vicinis Austriam, Croatiam, & ceteras provincias Italiae vicinas charissimo in

Trepidatum ne Turca Italiam invadat.

Lucensibus.

Christo filio nostro Ferdinando Hungariae ac Bohemiae Regi illustri subiectas invadere facile possit. Interea ipsi Ferdinando Regi praesertim de tota Christianitate superiore anno tam bene merito virisque fortibus abundantem opem pecuniariam, qua indiget, contribuere velint, quo idem Rex sua particulariter defendendo & nostra defendat universa, cum alioqui illius regnis perfractis, apertum & nudatum Italiae & ceterae Christianitatis latus hosti relinquatur. Quare cum ipse Rex maximo nunc & majori etiam futuro hostium exercitui, nisi magnis copiis resistere nequeat, rationeque impenfarum supputata in singulos menses centum sexaginta millibus aureis indigeat, hujus summae medietatem cum ceteris ad bellum necessariis ipso Rege sustinente, reliquam medietatem videlicet octuaginta millia aureorum summam inter omnes principes Christianos, ac duces, & respublicas Italiae pro cuiusque viribus partendam duximus, decem millibus a nobis & confratribus nostris, viginti millibus a Caesare, totidem a Christianissimo, decem millibus ab Anglico, reliquis autem viginti millibus a ceteris Regibus, potentatibus & rebus publicis iuxta suas vires conferendas. Haec, filii, a nobis cum intervenit omnium oratorum apud nos existentium pie cogitata & constituta, ac ad omnes principes supranominatos perscripta jam sunt; vestrae autem reipublicae quae semper habitata est in omni pia & laudabili actione excellens ac liberalis, ejus viribus & redditibus consideratis summa sexcentorum mensura obvenit. Nos quidem, quantum potuimus vos in hoc allevare & exonerare, conati sumus. Nunc, filii, non est necesse ut vos horremur ad sentiendum in tam sancto opere cum ceteris; res enim ipsa vos hortatur, cum communis salus & communis religio agitur, hostisque immanissimus totis viribus atque animis in nostram perniciem incumbat: per centum enim annos in damnis miserae Christianitatis exercitatus, praeter veteres provincias ac regna Christo ablata, novissime Rhodum, Belgradum, totamque Hungariam suo vel imperio vel auctoritati subiecit. Quid is praeterea in Viennae obsidione cogitavit, quid in tanto hujus anni apparatu concupiat, nemo sanus non videt. Absorbere omnem cupit profusus Christianitatem, Italiamque praecipue appetit, quam bellis attenuatam videt. Quare ut is tanta adversus nos moliens per eundem Ferdinandum Regem distentus ab Italia avertatur, utque illius obice aditum ad nos obstruamus, requirimus vos filii & per dominum Jesum rogamus, ut nostram & ceterorum spem, ac de vestra pietate opinionem ne frustreremur.

Expositum ut communis causa agatur in Ferdinando.

Ad quantum aurum petendam obstricti Reges.

CLXXXIII.

Quantos profectus Turca fecerit.

iii,

ni, sed pro Dei causa, cuius fides agitur, vel pro communi salute, qua in discrimen adducitur, velitis quanto majori poteritis celeritate, sicut necesse est, vestrum etiam mandatum cum instructionibus huc mittere pro defensione generali suscipienda; & inrerim, dum illa suscipitur, hanc pecuniam mensuram eidem Regi Ferdinando, in cuius defensione communis salus includitur, contribuendam: & sane plus hoc parum proderit missum in tempore, quam multa extra tempus, & sine utilitate huc, vel ad ipsum Regem in Germaniam pari celeritate remittere: hoc onus pium subira cum reliquis vestra praesertim republica praeterarum calamitatibus Dei benignitate fere integra, & florente, &c. Dat. Romae... augusti MDXXX. pontificatus nostri an. VII.

CLXXXIV. Hungariae Bohemiaeque Regem Clemens (a) Ib. p. 400.

(b) Nicol. Isthuanff. de reb. Hungar. l. 11. Joannes Transylvanus Hungaros subornare nittur.

Omnium odiis ardet.

Artes adhibet ad corrumpendos proceres.

Emericus impius divina vindicta.

eis equitibus pro equo, in quo infidens divino ultore Numine captus fuerat, vendidisse comperisset, fufis in ipsum pluribus convitiis, interim iussisse, ejuque caput conto affixum exposuisse hostibus: qui cum omni molitione bellica obsidionem urgerent, eam demum Joannis imperio solvere coacti sunt; nam interea Ferdinandus exercitum ex Pannonia & Bohemia contraxit, praefecitque illi Rogendorffium, qui secundo Danubio descendens Strigonium pervenit, recepitque, cum Paulus Vardanus archiepiscopus a Turcica societate, quam antea metu victus inierat, abhorrere profiteretur; ac dein Vifsegradum & Vaciam obsidione cepit, ne quid a tergo hostile relinqueret: tandem kal. novembris Budam delatus est. Et hi videntur prosperi Christianae rei successus, quorum narrationem misisse Clemens in literis ad Genueses, marchionem Montisferrati, ducem Sabaudiae, & ad marchionissam Salutarium xxv. octobr. datis meminit (c).

Hungaricarum autem addiscendarum rerum cupidissimus Pontifex, Pimpinelo archiepiscopo Rossanensi apostolico ad Ferdinandum internuntio provinciam dederat (d), ut amplissimam omnium rerum, quae ab obsidione Viennensi gesta erant, historiam scriberet, quo facilius singula, quae nuntiarentur geri in Pannonia intelligeret. Caeterum Budensis obsidio tristitem exitum habuit, cum tardius venisset Rogendorffius: si enim Vifsegradi & Vaciae obsidione praetermissa recta Budam duxisset exercitum, Joannem Hungariae tyrannum, & Turcarum copiarum ducem imparatos facile oppressurus creditus est, ut narrat Nicolaus Isthuanffus; sed dum expugnandis illis arcibus dat operam, milites & commeatus Budam inducti sunt: quare licet quasatis moenibus variae impressione in urbem factae sint, Christianus tamen miles magna caede fufus repulsusque est, quare Rogendorffius ad fatigandum longa obsidione & domandum fame hostem se converterit. Inter quae Sigismundus Poloniae Rex solemnes Posnaniae conventus ad festum S. Martini indixit, ut Ferdinando & Joanne aemulis Regibus in concordiam reductis civilia Hungarorum bella sedaret, ne amplius Turca Christianorum armis in Christianos abuteretur. Praefuere iis conventibus Joannes Latalcicus Posnaniensis, & Andreas Critius Plocensis episcopi, tum Cracoviae & Russiae palatini; a Caesare vero & Ferdinando Jacobus episcopus Wratislaviensis & Sigismundus Hebersteinus, a Joanne Aemulo Rege Franciscus archiepiscopus Colo-

Strigonium recepit a Ferdinando.

Vifsegradum & Vaciam recuperata.

(c) Lib. brev. ann. 1530. p. 342.

CLXXXV.

(d) Ext. de eo lit. l. 2. lit. princ. p. 192.

Buda frustra obsesa.

Polonus inter Ferdinandum, & Joannem interpretem agit.

CLXXXVI.

Depulsi ex Budensi obtudione Christiani a Turcis.

Artes de Christianis praedictis ingentes.

Capta decem Hungarorum millia.

Matthiae nothius Hungariam perdidit.

CLXXXVII.

Florentinae res. (a) Gaic. l. 20. Jov. lib. 20. l. 2. lit. princ. p. 187. 188. 190. 194. 195. & 202. (b) Clem. lib. brev. ann. 1530. p. 1. 19. & 73. (c) Lib. 2. lit. princ. p. 190.

Iocensis & Stephanus Verbecius scriinii praefectus decreti sunt: sed multae hebdomadae consumptae irrito exitu.

Interea Budae consumptis com meatibus & pabulis Joannes tyrannus cum suis Hungaris ac Turcis ad extremam inopiam erat redactus, ac passim homines & equi in urbis plateis emoriebantur, cum Mahometes Samandriae & Nandorabae praefectus ex Thracia & Bosna deductus praesidiis, atque ab Ibraimo equitum Europaeorum magistro copiis acceptis adventans Christianum exercitum. Budensem obsidionem solvere coegit tanta celeritate, ut plurima suppellex cum multis infirmis fuerit in castris, quos misere hostes contrucidarunt. Nec soluta obsidione Budensi contentus Mahometes, nil tale expectante Rogendorffio, qui exercitum Strigonium reduxerat, inter Vagum & Nitriam fluvios cum expedito equitatu excurrit in eam Pannoniae partem, quae Ferdinando parebat, atque omnia ferro flammaque miscuit circa natalitia Christi domini, ac praeter ingentes pecorum abactos greges, decem millia captivorum Hungarorum abduxit: quos cum Joannes tantorum malorum auctor e fenestra arcis conspexisset, lachrymas continere non potuit, ac familiares aspiciens in Ferdinandum ac Germanos tantarum cladum causam rejecit: Sic culpa sua calviam aut potius falsam praetens excusationem, ait Isthuanffus. Neque illud hoc loco sine animadversione praeterendum est, Matthiam Regem tot praecclare gestis rebus Hungariam a Turcarum tyrannide vindicasse; ejus vero nothum filium, dum regios praeter fas honores affectat, Hungariam Turcicae tyrannidi subiecisse, coniecisseque in ea mala ex quibus nunquam hactenus assurgere potuit. Ut vero Solimannus Lutheranos in Germania tumultuantium seditionibus animatus maximo exercitu succinctus ad Pannoniam ac Germaniam obruendas irruerit, dicitur proximis annis: nunc Florentinas res, quae caesarea vires importuno admodum tempore distraxerunt, ne in Lutheranos vel Turcas effunderentur, prosequamur.

Hoc igitur anno perdomuit Florentinos Clemens, ut nepoti Alexandro principatum pararet, ignarus post ingentes strages Florentinorum etiam nepoti caedem violentam parari. Describitur plures Florentini belli seriem Guicciardinus & Jovius, extantque de eo tum in libro secundo literarum principum (a) tum in libro brevium (b) hujus anni plures literae, testaturque Joannes Baptista Sanga (c), qui Pontifici a secretis erat, datis

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

xiv. maii hujus anni literis ad Marchionem Vastii, Clementem extracto jam in octavam mensis bello Florentino suam luxisse sortem, quod eo bello praeter spem asperrimo se implicuisset: cumque Florentini Catharinam Medicem Pontificis neptem inclusam monasterio tenerent, non modo Gallorum Regis rogatu eam restituere detrectarunt (d), verum a seditiosis de ea deducenda in lapanar, atque in murorum ruinis hostium telis obicienda, agitata nefaria consilia fuerunt: demum post Empolim & Volaterras expugnatas (e), quamquam Philibertus Aurasiae princeps, qui exercitui caesareo praerat, in tumultuario certamine in agro Pistoriensi mense majo caesus est (f) parem exitum nactus atque alii Romanae cladis authores, quos omnes violenta nece his paucis annis a vindice Numine sublato vidimus) tamen a Ferdinando Gonzaga duce Mantuae, qui illi in militari imperio successit, fames perdomiti sunt, & in summas adducti angustias, cum Clemens (g) charitate in patriam motus, tum ne principatus nepoti destinatus penitus everteretur, Carolum V. rogavit, ne Florentiam militibus diripiendam daret: tum ducem (h) Mantuanum, ut exercitum a strage atque rapinis contineret: tum Joannem SS. Colmae & Damiani Cardinalem Salviatum iussit exercitui caesareo stipendia pontificio nomine spondere, omnemque operam pro servanda Florentia collocare: quae literae sunt consignatae sexta augusti die, qua Paulus Jovius deditiois formulam a Florentinis nuncupatam tradit (i).

Magistratum, inquit, pervicacia maiorum impulsu, atque ipsa provsus necessitate superata, ex senatus consilio quatuor legati ad Ferdinandum decreti missique sunt: hi fuerunt Bardus Altovitus, Laurentius Strozza, Ferrus Franciscus Porzinaris, & Jacobus Movellius, qui apud Ferdinandum atque Valorum summae Caesaris atque Pontificis auctoritatis nomen praeserentes, his conditionibus de compositione pepigerunt. Ante omnia constituenda atque ordinanda reipublicae facultas arbitrio Caesaris permittitur, sic tamen ut incolumi libertate Florentini suis antiqui iuris legibus utantur. Civitas multa nomine octoginta aureorum nummum millia, ut stipendia militibus praebere possint, quadraginta in praesens, reliqua intra sex menses persolvito: de promissa vero pecunia obsidibus caveto, & quos imperet Ferdinandum numero quinquaginta viros nominatim traduntur, qui in castris custodiantur, donec pecunia representetur. Florentini his urbibus & oppidis, atque arcibus

(d) Ib. p. 187. Florentinorum rabida consilia. (e) Lib. 2. lit. princ. p. 191. & 195. (f) Clem. lib. brev. p. 19.

(g) L. 2. lit. princ. p. 199.

(h) Ibid. p. 377. & 405.

(i) Jov. l. 29. CLXXXVIII Florentinis leges datae.

bus quas praesidii obtineant, confestim excedunt, & quos in carceribus Florentia, Volaterranis & Pisis custodirent exemplo dimittuntur. Malatesta & Stephanus militiae sacramentum, quod antea populo Florentino dixerint, solemnem renuntiationem factam statim ejurant, obligataque fide Balanzoni Belgae Caesaris cubiculario promittunt, se tamdiu in custodia urbis cum his copiis, quas satis esse putaverint permanenturos, donec concordia conditionibus plane sit satisfactum, alimentaque civitati omnis generis committatur a caesarianis interea praebentur; ipsius vero Malatesta officii atque muneris sit tamdiu, quam caesarianae copiae dimittantur Florentiae permanere, atque ipse demum urbe excedit, cum id facere Pontificis imperio jubebitur. Cunctis autem Florentini nominis civibus liberandi Romam facultas esto, & quibuscumque locis placuerit domicilium figere habitareque impune potestas conceditur, cunctique vel Hierosolymae vel cujusvis gentis milites qui Florentinorum stipendia fecerunt, & propterea vel exilio vel pecunia & bonis a Pontifice multari essent, ea noxaeque liberantur. Mediceorum animis acceptae offensiones injuriaque sincera fide deteruntur. Haec vero perscripta tractataque sunt in castris ad Monticam willelam IV. idus augusti anno a partu Virginis trigesimo supra millesimum & quingentesimum ea lege, ut Ferdinandus Gonzaga & Baucius Valorius prolixo pollicerentur, se intra spatium duorum mensium curaturos, ut Carolus Caesar & Clemens Pontifex cuncta ex formula aequissimi juris comprobarent.

CLXXXIX.

His conventis Florentini promissos obfides tradidere, quos Pontifex exaratis XXIV. augusti die literis, ut in ditionis ecclesiasticae terris custodirentur postulavit (a) a Ferdinando Gonzaga duce caesareo, tum ab eodem quarto post die enixe contendit, ut Florentiam a directione militari vindicaret.

Ferranti.

Dilecte fili salutem. Multa meminimus hoc bello tua studia, officia & ut verum fateamur, beneficia plenissima virtutis & amoris & observantiae in nos tuae, quae tu perpetuo tenore semper de nobis bene me-

rens coacervasti. Verum nunc, fili, restat omnium maximum idemque nobis longe gratissimum & optatissimum, in quod omnia superiora tendunt, ut quod tanto labore & cura egimus cum hujus victoria laetitiae conservationeque nostrae patriae conjungamus, sine qua sane non modo non letari, sed summe tritari & in perpetuo nos moerore affligi oporteret. Quare si nos, fili, amas, si scis te cum tuis omnibus a nobis peculiariter & singulariter diligi, confice hoc nobis tua auctoritate, dexterrate, & gratia, ut exercitum, cui nos non desumus, quoad nostrae vires sinunt, & multo & plusquam sinunt, satisfactum & quietum, nobisque & caesariae majestati in conservatione illius urbis obsequentem reddas, &c. Dat. Roma die XXVIII. augusti MDXXX. anno VII.

Clementis curae ne expiletur Florentia.

Adductos tum fuisse Florentinos in extremum pene salutis discrimen & seditione militari, refert Paulus Jovius (b): Italos enim in Hispanos consurrexisse, cumque non dubia clades Hispanis immineret, Ferdinandum Germanicas copias adjunxisse Hispanis, ne, si ii delerentur, in Germanos deinde impetus fieret ad jugum externum excutiendum. [1] Eo autem tumultu sedato immutata est reipublicae forma, atque additissimi nominis Mediceo magistratus creati, qui complures libertati publicae propugnatores egere in exilium; acriores autem Mediceorum hostes privatorum criminum insimulatos, convictosque in quaestione supplicio affecerunt: inter quos fuit Franciscus ille Carduccius, quem acerbissimum popularium partium dictatorem hostemque religionis, & sacrarum opum directorem vidimus: damnatus etiam est Bernardus Castellionus, qui monitus, ut patriam Pontifici concedendam curaret, exclamavit ostentata pelvi argentea, quam habebat in manibus, Florentinos prius exuste patriae cineres in ea pelvi reddituros, dixeratque, Pontificis neptem, postea Reginam Galliae, in lupanar foedissimum compingendam: tortus etiam immittioribus tormentis Gerardus, quod contumeliosissime de Pontifice & Caesare obloquutus implorandam Turcarum Imperatoris opem pro tueda

CXC.

(b) Jov. l. 29. Gravio diffensio inter Hispanos & Italos. Immutata reipub. Florentinae forma.

De Caeduccio & seditione principibus sumptum supplicium.

NOTE [1] Haec Italarum & Hispanorum militum seditio detrimenti nihil afferre Florentinis poterat, & commodi multum tulit. Qui in Hispanos tumultuarunt Itali pars erant exercitus Florentiam oppugnantis; quare si in Hispanos arma sumpsissent, quid inde mali in Florentinos redundasset? Saluti vero id fuit Florentinis, qui majus aliquod temporis spatium sibi poscebant ad pecuniam indictam comparandam. Id sane tempus facile redemerunt ab exercitu intestina seditione turbato. Quibus etiam accessit opportunitas, quod in suas partes traxerunt Italos illos in Hispanos commotos, eorumque favore & annonam in urbem inferre potuerunt, & armis illorum a directione, quam sibi metuebant ab Hispanis Germanisque militibus, defensi sunt. Haec Nerlius lib. XI. Mansi

Julio judicio crepta libertas Florentinis.

da libertate in senatu Florentino censuisset. Ita sublata, qui nimio libertatis seu dignitatis privatae afferendae studio efferrant, vel ad Lutherum vel ad Turcam. defectioem erant meditati, dissipatique per Italiam alii diversarum partium principes vel studiosi, adeo ut qui supererant Florentiae pactam libertatem tueri non sint ausi, atque Imperatori Alexandrum generum principem Etruriae imponenti obtemperari: quibus de rebus proximo anno, quo abrogata est magistratuum libertas, & Alexander Florentiae dux creatus est, agemus. Nunc causa Henrici Anglorum Regis divortium cum uxore malis artibus procurantis narrationem nostram ad se evocat.

CXCI. Discordia inter Anglum & Pont. cruciunt femina.

(a) Sander. de schism. Anglie. l. 1.

Poscit Anglus dissolvi matrimonium. Deinde ut soror fratri nubat.

Voltea, ut Annam Bolenam ducat cujus sorore erat abusus.

Fingebat Henricus se conscientiae stimulis agitari, quod fratris defuncti uxorem duxisset, eum tamen caeca retinendi in suo genere sceptri Anglici ambitione percitus eslagitarit a Pontifice, ut filii nothi sui cum Maria filia legitima conjugium rescissa divina lege comprobaret; ac postquam vanales doctorum omnium gentium calamos pro conquirendis causae suae fucis coemisset, minas etiam defectionis ab Ecclesia, ni iniquis suis votis pareretur intentavit, quod tradit Nicolaus Sanderus (a) in historia Anglicani schismatis hisce verbis: Stephano Gardinero & Francisco Briano, qui Romae agebant, mandatum est ante omnia, ne ulli pecunia parcerent, sed ingentia munera is Cardinalibus & theologis, quorum opera illis usui esse posset, ultero offerrent. Rex vero per legatos a Pontifice petiit primum, ut Julii Papae dispensationem pronuntiaret adulterinam, & ipso jure nullam. Deinde ut potestatem faceret, quo Maria Henrici & Catharina filia cum duce Richemundiae ejusdem Henrici filio notho successione regiae stabiliendae causa matrimonio conjungerentur: quo quidem secundo postulato manifestum fecit, se nullo conscientiae scrupulo Catharinae matrimonium impugnasse, qui jam fratris cum sorore conjugium sanis esse legitimum, accedente Pontificis dispensatione, existimaret: hoc autem Regem potuisse, ex ipsius Pontificis ad Campegiem literis cernitur. Tertium vero non legatorum ore, sed sua manu conscriptum & consignatum Rex adjunxit, ut quamquam ipse Henricus Mariam Bolenam cognovisset, ex eoque legibus ecclesiae prohiberetur Annam Bolenam ejusdem Mariae sororem uterinam in conjugem assumere, tamen sua sanctitas, quae leges ecclesiasticas moderatur & relaxat, gratiam hujus rei auctoritate apostolica faceret: Ann. Eccl. Tom. XXXII.

quod ita conscriptum & petiitum fuisse non Cajetanus modo insinuat, verum etiam Cardinalis Polus constanter affirmat (b): additque Henricum ita demum hoc ultimum impetrasse, si ante conlirisset Julium Pontificem non habuisse jus priore illa in causa [hoc est in nuptiis fratris] dispensandi.

(b) Card. Pol. de unione Eccles. l. 3.

De primo autem postulato ea ratio inbarur, ut legati Regis pererent Julii decretum, in quo matrimonium Catharinae cum Henrico ratum habuerat, circumduci & abrogari, quae res, ut rite atque ordine tractari posset, Clemens dixit se acturum cum Imperatore, ut aurbenticum illud Julii decretum, quod apud Caesarem extabat, aut in urbem Romam aut certe in Angliam ad legatos suos transmittereur. Instabant legati Regis, ut nisi Carolus intra duos menses proxime securus decretum Julii exhiberet, sua sanctitas illud pronuntiaret irritum ac nullum: de qua petitione, cum Cardinales de Monte & quatuor Coronatorum, episcopus Simoneta, & theologi quidam ex mandato Pontificis cognovissent, visa est omnibus iniquissima tam ob temporis praescripti brevitate, quam inusitatum edicti modum. Itaque Pontifex interlocutus est se hac de re ad Caesarem scripturum, a quo non putabat se plus miris & summo jure, quam solo aequitatis nomine obtenturum. Contra vero legati dicebant nihil sibi curae esse, ut breve Apostolicum exhiberetur, nisi ad constitutum diem id fieret. Cum autem hac res magnam Pontifici molestiam afferret, per literas cum legato suo Campegio expostulat, quod ejusmodi mandata Romam perferri passus sit, quae in Anglia praecidi oportuisset, quodque spem ullam de rebus ejusmodi, quae concedi nunquam possent, a Pontifice impetrandis fecerit. In earum literarum extremo questus est qui Pape fuerat a secretis Joannes Baptista Sanga, legatos Regis praeparationis vehementia magnam malum sedi Apostolicae minatos, nisi Rex voti sui compos fieret. Quasi vero [ait] sua sanctitas ab officio recedere debuit, etiam si totum orbem lucretura esset; aut quasi minarum istiusmodi excusatio non primum illis ipsis, qui minantur detrimentum sit ablatura, si Rex videlicet ob explendam libidinem suam, ut domi suae uxori, si foris sedi Apostolicae, hoc est radici & matrici suae Ecclesiae Christianae libellum repudii daturus esset: & hinc quidem certissimo constat legatos eo usque Regis animum exploratum habuisse, ut potius fidem una cum uxore abicere vellet, quam Annam amplexibus privari.

CXCII. De Julii II. decreto abrogando litemota.

Iniqua oratorum Anglicorum postulata.

Intentata ab iis defectio nisi mos ipis gereretur.

Cum porro Carolus V. illud diploma CXCI. ad Pon-

Consultus Thomas de Vio in causa Regis Angliae.

ad Pontificem transmisisset, atque Henricus Rex oratorum opera libellos pro ipsius causa propugnanda conscriptos obtulisset Clementi, illos omnes Thomae et Vio Cardinali Cajetano, theologicae scientiae laude praeclearo, hujus causae cognitori dedit, ut suam sententiam in hac controversia exprimeret, quam ille hisce verbis exposuit (a).

(a) Thom. Card. Cajet. 10.3. tract. 14. c. 1.

Beatissime pater post pedum oscula beatorum perpetuam felicitatem. Jussisti, ut libellos de conjugio inter serenissimos Angliae Reges ad me perlatos, causamque totam diligenter inspicerem, quidve iudicii consiliique mei esset accuratissime perscriberem, quo quantum in me esset quamprimum beatitudinem tuam hac molestia liberarem. Studui mon, ut parcerat, iussu parere, praecelsisque libellis pro contra, animadverti multas communes insertas quaestiones: Et infra.

Cap. 1.

Causa expositio.

Serenissimus Angliae modernus Rex, dum esset adolescens, serenissimo patre eius Angliae Regem agente, contraxit matrimonium cum serenissima moderna Regina Angliae tunc non regina, sed relicta fratris eius primogeniti absque prole defuncti, filia serenissimorum Regum Hispaniarum, interveniente autoritate Julii II. Romani Pontificis ob bonum servanda pacis ac amicitiae inter eosdem Reges: consummavitque matrimonium, ac genuit ex ea, multisque annis conjugali effectu et affectu cum ea versatus est: modo petit divorcium, eo quod conjugium invalidum fuerit, utpote contra jus divinum argue naturae a sacris conciliis, Pontificibus, ac doctoribus comprobatum: hac est causa ex propriis dispicienda. Subjicitur (b) a Thomae pontificii diplomatis a Julio concessi anno MDIII. VII. Kal. januarii formula a nobis ex regeito ejusdem Pontificis exscripta (c), insertaque annalibus suo loco. Quid divino jure statutum est de conjugio inter levirum et fratrem.

(b) Annal. 10.8. an. 1503. num. .... (c) Thom. de Vio c. 5.

CXCIV. An lege divina sit vetitum conjugium cum vidua defuncti fratris.

Circa conjugium inter uxorem fratris et levirum ter Moisaica lex statuit, primo levit. xviii. his verbis: Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudine fratris tui est. Iterum cap. xx. his verbis: Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit: absque filio erit. Tertio deuter. xxv. his verbis: Quando habitaverint fratres simul, et unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri; sed accipiet eam frater eius et suscitabit semen fratris sui; et progenerum ex ea filium nomine illius ap-

pellabit, ut deleatur nomen ejus ex Israel. Si autem noluerit accipere uxorem fratris sui, qua ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, et interpellabit majores natu, dicetque: Non vult frater viri mei suscitare semen fratris sui in Israel, nec me in conjugem sumere; statimque accersiri eum facient, et interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere; accedet mulier et cum coram senioribus et tollet calciamentum de pede ejus, spueritque in faciem illius, et dicit: Sic fiet homini, qui non edificat domum fratris sui; et vocabitur nomen ejus in Israel nomen discalciati.

Ad haec sibi obiicit Thomas Cardinalis nomen cogniti sumi plerumque pro consanguineis, non pro germanis fratribus: at ex vi Hebraici textus, ex Sadducaeorum de septem fratribus propositione, et ex libro Ruth perspicue agi de fratre germano concludit, tum inter praedictas levitici & deuteronomii leges intercedentes circumstantias ita distinguit: Levitica, nimirum leges, statuunt de uxore fratris, non specificando viri vel defuncti; deuteronomica de uxore fratris defuncti. Illa de uxore fratris, non specificando cum filio vel sine filio: ista de uxore fratris defuncti sine filio. Illa de uxore fratris non cognoscenda, non specificando ad proprium vel fratris semen nomenque servandum: ista de uxore fratris defuncti absque filio ad suscitandum semen nomenque fratris. Quibus adjuget quartam necessario subintellectam specificationem, quod illa de uxore fratris, specificando an aetatis, qua possit generare, an vetula: ista de fratris uxore in aetate, qua potest generare, loqui convincitur, quia ducenda praecipitur ad suscitandum semen fratris.

Ex hac autem manifesta differentia inter has duas leges habetur, absque omni controversia, non omne conjugium inter levirum et fratrem esse divina lege prohibendum, sed discernendum esse inter conjugium leviri cum fratria sine specificatione aliqua, vel tot specificationibus in deuteronomica lege wallatum; vel fatendum quod in genere sine specificatione aliqua conjugium inter levirum et fratrem est divina lege damnatum; conjugium vero inter levirum et fratrem tot conditionibus fultum non solum licitum, sed praecipuum divina lege est. Haec sunt quae circa conjugium inter levirum et fratrem manifeste sancita a Deo habemus. An autem divinae istae leges veteris testamenti ligent novi testamenti professores, an expiraverint, parvi refert quoad causam pro-

Praceptum fuit e contra in veteri lege, ut acciperetur.

CXCV. Ut illic sumatur nomen fratris.

Cap. 4.

Ut honestari possit certis conditionibus.

propositam. Illud tamen silentio involvendum non est, quod, cum istae leges conveniant cum sententia, videlicet de conjugio inter levirum et fratrem, tum in actu, videlicet actu pietatis, quae cultum officiumque sanguine junctis exhibet, tum in ratione moris, quia omnes inuitimur rationi moris pietatis naturalis, tum in genere praecipuum, quia utraque sunt praecipua praecepta in judicialia et partim moralia, tum in auctoritate, quia omnia divina auctoritate sunt edita per Moysen, quatenus divina ligat et eadem ratione perseverat; et deuteronomica, quatenus divina lex et qua ratione deuteronomica expiravit, eadem et levitica expiravit, cum gratia et veritate per Jesum Christum facta est. Dixi quatenus divina, quia non est nunc sermo de eisdem legibus, quatenus morales sunt, sed quatenus divina sunt auctoritate per Moysen fulta.

Cap. 5. CXCVI. An naturaliter honestum sit tale conjugium.

Quid autem naturale jus de conjugio inter levirum et fratrem habet, non est difficile ex dictis haurire: clare enim patet tum conjugium inter levirum et fratrem absolute esse turpe; turpitudine enim moralis opposita honestati cultus ex naturali pietate debiti fratris ratione fratris pro ratione legis reddatur in lege levitica, dicendo: Turpitudinem fratris tui non revelabis, quia turpitudine fratris tui est. Tum conjugium inter levirum et fratrem wallatum tot antedictis conditionibus esse moraliter bonum; ex eo enim quod conjugium inter levirum absolute est turpe, inferi quod turpitudine illa per conjugium infer eosdem tot conditionibus fultum, et tollitur. Alioquin etiam tot conditionibus wallatum esset moraliter turpe, ac per hoc illicitum, cujus opinionem restatur lex divina: et cum turpitudine moralis non tollatur, nisi per bonum morale, consequens est quod per morale bonum confurgens ex concursu tot conditionum in conjugio inter levirum et fratrem tollatur turpitudine, quae inesset eidem conjugio nudo. Patet igitur inter levirum et fratrem conjugium honestatum tot conditionibus bonum moraliter esse. Et si alius scrutatus fueris, invenies majus bonum moraliter esse conjugio inter levirum et fratrem sic honestato, quam sit turpitudine consequens conjugium inter eosdem absolute: et infra: Nam, nisi istius bonitas vinceret illius turpitudinem, praecipuum istius in specie non vinceret prohibitionem illius in genere; ita quod divinum jus praecipuum prohibitionem illius urgens atretatur majorem esse bonitatem in hoc, quam turpitudinem quae consequitur, coitum leviri cum fratria; et tantum excellit; ut etiam tollat ratio-

nem turpis ab hujusmodi coitu, et reddat eundem honestum et pium.

Ex his autem manifestis iuxta divinum ac naturae jus rectissima inferitur ratione, quod si longe majus bonum, quam bonum ex omnibus conditionibus in lege deuteronomica expressis confurgens poscat miri conjugium inter levirum et fratrem, fieret proculdubio in tali accidente conjugium inter levirum et fratrem honestum, quatenus pender ex lege tum naturali tum divina (secreter enim loquor humanis legibus) et secundum quidem naturae iura patet illatio; rectae rationis dictamen exigit, ut si minus bonum sufficit ad tollendum turpitudinem conjugii inter levirum et fratrem, multo magis ad eandem turpitudinem tollendam sufficiat majus bonum: secundum vero divina iura patet eadem illatio ex eo, quod nulla leges multiplicatur propter multitudinem eventuum qui contrahere possunt; oportet enim infinitas condere leges iuxta infinitos eventus contrahentes: sed in omni politica leges conditae intelliguntur sic, quod ex uno casu decreto intelliguntur decreta omnes similes, et si minus bonum decretum est sufficere ad tollendam aliquam turpitudinem, intelligitur decretum esse, quod multo majus bonum etiam sufficit ad tollendum omnem turpitudinem. Nonnullisque aliis in eadem sententiam dictis subdit author (a). Validius enim est ad tollendum dehonorationem defuncti fratris commune patriae bonum, quam tam exiguum, idque incertum bonum defuncti fratris: nam constat hujusmodi bonum esse bonum externum, utpote in nomine consistens, idque exiguum utpote non consequens praeclearum aliquid factum, immo nullum defunctum factum sed naturale opus alterius, si non efficaciter ad generandum. Et paulo post ait (b).

CXCVII. Cap. 6.

(a) Ibid. c. 7.

Si privato bono honestari potuit multo magis publico. (b) Cap. 8. CXCVIII.

Dispensatio fuit necessaria propter jus positivum.

Vincula juris humani tantum sublata.

Definit etiam non esse contra jus divinum vel naturale. CXCLIX.

CC. (a) Cap. 9.

fratrem : verum dispensatione ecclesiastica opus fuit tum ad tollenda vincula humanorum iurium, tum ad authorum honestationem, illius nimirum singularis conjugii ob commune bonum pacis; honestatio enim illius conjugii ex communi bono pacis suapte natura est, sed a doctoribus diffinitur magistraliter, ab apostolica autem dispensatione authoratur. Quocirca Julius Papa dispensando nihil ademit divino juri, nihil ademit juri naturae, sed abstulit vincula juris humani circa hoc singulare, sed definit legitimum, sed authoravit illud, utpote ex expressa rationabili causa ac more consonum tam divino quam naturali juri; omnia enim haec fert secum dispensatio ob commune bonum pacis: alienum siquidem a Christiana professione est, ut Papa quantumcumque minimum jus divinum aut naturae in toto vel in parte tollat; hoc enim auctori naturae reservatur, illud vero auctori divinae legis: sed non alienum a Christiana professione, ut Papa in ambiguis interpretetur ac diffinit tam jus divinum quam naturae: dispensatio itaque illa diversos simul protulit effectus iuxta diversas, quas attingit materias: pro quanto enim attingit iura humana, efficit licitum quod secundum humana iura fuisset illicitum: quatenus attingit iura divina & naturae, diffinit ac authoravit licitum, quod secundum divina & naturae iura dubitabatur, vel reputabatur, sed dubitari vel reputari potuisset illicitum.

Et ad opulentiam honestationis concurrunt duo bona fratris defuncti, alterum quod uxor ejus, quae fuerat una cum ipso caro ex hoc conjugio sublimata est in futuram Reginam Angliae, ut regno quo ipse defunctus non potuit per seipsum potiri, saltem in carne sua potiretur: alterum quod frater ejus ex hoc conjugio redditus est securus a tali ac tanta malorum congerie, qualem & quantum bella inter regna afferunt inter se; interesse autem mea defuncti mala poenae futura fratri meo, testatur evangelicus dives sepultus in inferno, dum rogat Abraham ne fratres sui veniant in illum locum tormentorum. Honestatur itaque hoc conjugium tum ex bono fratris defuncti, non minore quam sit illud descriptum in deuteronomio non consistente in nomine, sed in re non dubia: sed certa tum ex maximo communi bono pacis, authoraturque apostolica potestate.

Universa (a) autem divina lege perspicua facile monstratur, quod siue divinae leges circa conjugium inter levirum & fratrem ligent modo, siue expiraverint, conjugium hoc inter serenissimos Reges Angliae licitum atque honestum est, nam si

divina veteris scripturae spirant, nulla hinc illis infertur injuria; si vero etiam hodie ligant, cum constet ex eadem divina lege deuteronomio, cap. XVII. ad summum sacerdotem spectare emergentes causas ambiguas ac difficiles diffinire juxta legem Domini, consequens est, quod, etiamsi omni ex parte non pateret bonum sufficere ad honestandum conjugium inter levirum & fratrem, ex eo quod summus sacerdos requisitus, ut hinc divina iura naturaeque ac humana, quae videntur obstare huic conjugio, illinc tale bonum pacis servandae libraret; propter hoc enim constat supplicatum fuisse summo Pontifici, & qui tunc erat summus sacerdos Julius dispensando authoravit inter hos serenissimos levirum & fratrem conjugium ob tale bonum pacis reddidit illud licitum & honestum; nam per hoc divina autoritate sibi in lege divina concessa exemit illud ab injuria omnium iurium divinarum, naturalium, ac humanorum, quia etiam fingendi licentia concessa inficari mente, quamvis ore, nemo potest ambigua saltem fuisse iuxta legem divinam ac naturae, causam videlicet, si tale ob pacis bonum honestandum erat conjugium inter levirum & fratrem & diffinitionem talis ambigui spectasse ad summum tunc sacerdotem, & causam boni pacis communis conformem esse divinae legi, cui inter humana nihil magis quadrat, quam commune pacis bonum. & haec diximus, non quod causa ambigua sit, quoniam deductum jam est commune bonum pacis causam esse sufficientem ad honestandum conjugium iuxta leges divinas & naturales; sed ad demonstrandum quod esto quod ambigua ac difficilis fuisset causa, autoritas summi sacerdotis diffinendo juxta rationem valde consonam divinis & naturae legibus, conjugium hoc licitum honestum ac legitimum, sufficeret ad reddendum conjugium hoc licitum honestum ac legitimum, etiam leges leviticae non solum quatenus morales, sed quatenus divinae ligarent Christianos.

Et quoniam sacra concilia, sacri Pontifices, sacri doctores damnando conjugium inter levirum & fratrem jus divinum & naturae citant manifestum ex auditis sit quod non militant eorum dicta adversus hoc conjugium secundum jus divinum & naturae apostolicaque autoritate contractum: damnant siquidem inter levirum & fratrem conjugium nudum, non conjugium tot conditionibus consonis divino naturaeque iure fultum, ex hoc ipso quod iure divino ac naturae imittuntur: clara enim lucem patet iure divino ac naturae prohiberi inter levirum & fratrem conjugium in gene-

Dilemma quod valeat, siue expiraverit siue liger lex deuteronomii.

CCi. Objectiones adversarium.

Cap. 10. Solvuntur.

CCII. Veritas Henricus secundus inire nuptias. (a) Clem. lib. brev. ann. 1530. p. 300.

(b) L. 3. lib. princ. p. 3.

(c) Guicci. lib. 1. ca.

re, seu nudum: consonum autem fore utrique juri inter levirum & fratrem conjugium vestrum multis honestatis speciebus siue propter bonum fratris defuncti, siue propter bonum commune. Quocirca subius nihil adversus doctrinam sacrorum conciliorum, Pontificum, aut doctorum egit, nec etiam adversus illos doctores qui dicunt, & verissime, Papam nec in jure divino, nec in jure naturae posse dispensare, hoc est facere licitum quod divino aut naturae iure constat esse illicitum; nam ut patet ex dictis conjugium, inter levirum & fratrem ob commune bonum pacis, nec divino nec naturae iure prohibetur, immo tum divino tum naturae iure consonat: sed Papa jure suo ordinario, quod de jure super jus potest uti, diffinit & authoravit conjugium honestatum ex causa communi boni pacis ad tollendum omnem ambiguitatem utriusque juris. Hoc est, Pater sancte, in causa hac iudicium meum: consilium autem non occurrat mihi melius, quam quod a Spiritu sancto proficisci non ambigimus. Diligite iustitiam qui iudicatis terram. Felix in saecula valeat beatitudo tua. Romae die XIII. martii anno MDXXX. Venisse Clementem die ejusdem mensis martii intentato anathemate Henricum secundas nuptias ante decretorium sententiam moliri, proximo anno visuri sumus, nec non omnibus ejus ministris, qui ipsi ea in re operam navassent, centurarum poenas imposuit.

Extracta autem est a Pontifice in plures annos judiciaria sententia, cum Henrici Regis mentem flexu temporis lenendam, vel venereas faces extinguendas putaret; misitque (a) ad eum medio julio Antonium Pulleonem, ut ipsum ad suscipiendum rei Christianae contra Turcas & Lutheranos patrocinium excitaret; tum rationes omnes pertentavit, ut controversiam dirimendi conjugii amoris pacisque studiis componeret; de quo ad Franciscum Regem Francorum, quem Anglus causae interpretem adhibuerat, datae mense octobris extant literae (b). Legaverat vero ad Apostolicam sedem oratorem Cardinalem Grandimontensem Gallus; traditque Guicciardinus (c) utrumque omnem operam contulisse, ut Pontificem a caesareis partibus divellerent, sibi que conciliarent: sed Clemens non alenda, sed sedanda bella civilia censuit, atque ad Gallicae aulae fovendam gratiam Tarbensem episcopum in Gallicis reb-

gerendis peritum cardinalitia purpura octava junii donavit, eaque de re ad Franciscum Regem scripsit (d).

Hoc anno Gebenna a duce Sabaudiae & nobilitate, consensu & auxiliis episcopi Gebennensis obsidione pressa est: sed Bernenses, Friburgenses, & Thuricenses illi auxilia laturo pace bellum diremerunt.

Hoc anno Lusitanum imperium latius propagatum est in oriente; nam Turcis Adeni obsidione solo Lusitanorum terrore depulsis, Adeni siue Oromusi tum Xaerii Reges vectigales se Lusitani Regis ad firmandum solium contra hostiles impetus constituerunt, ut Damianus Goez narrat hisce verbis (e): Romae x. trivembus actuariis navibus & gaulis XL. improviso Adenam obsederunt mari; terra vero equitatu & peditatu maximo copiis videlicet auxiliariis, nam ipsi Rhomae decerant; plus minus duravit obsidio menses v. Oppugnabatur quotidie mari praecipue, atque adeo terra extracto in modum muri tabularo contextis trabibus ad exteriorem cisternam, & tormentis collocatis, quarum quatuor erant basilisci, tormentorum omnium genus impetuosisimum, quibus murum eorum ea parte diruerant propeque expugnaverant urbem, nisi defensa pertinacissime fuisset. At ut rescium est classem nostram adventare, Rhomae obsidione levata discesserunt. Et infra Nuncios hinc inde commitantibus adquevit Rex, ut pateret Lusitanorum Regi, solveretque quotannis iure tributis seraphinorum decem millia ponderis & valoris Ormuzii, quae regia urbs est cognominis insula inter sinus Persici angustias. Ea summa Larina suppuratione quingenta facit sesteria. Gratis etiam dedit statim seraphinos mille quingentos, id est sestertia LXXV. ut Ormuzii ex puriori auro fieret corona, quam Regi Lusitaniae mittit in symbolum amicitiae & obedientiae. Scriptae super ea re sunt tabulae subscribentibus Rege & Hectore Silveria, cujus exemplum Nonius Cugna ad Regem Lusitaniae misit: id ad nos perlatum non est. His ita se habentibus, Rex Xaerii scripsit ad Hectorem ne gravaretur regnum ipsius accedere, quod est in exteriori flexu Arabici sinus in regione Homeritarum iuxta Ptolemaei traditionem, se pariturum Lusitanorum Regi & pensurum tributum, ut constitueret; daturum praeterea quidquid tormentorum aeneorum Xaerii & Dopharii haberet, &c.

(d) L. 2. lib. princ. p. 195. CCIII. Gebenna obsessa a Sabauda.

CCIV.

(e) Damian. Goez to. 2. Hisp. illustr.

Turcae eorum metu obsidionem solvant. Adeni Rex Lusitanorum vectigalis fit.

Xaerii Rex concedit in eisdem clientelam.

I. Præcipue res gestæ hoc anno.

Anno a partu Virginis millesimo quingentesimo trigesimo primo indictione quarta partæ sunt divina ope de Sacramentariis hæreticis a catholicis Helvetiis præclarissimæ victoriæ, ac Zuinglius & Ecolampadius hæresiarchæ Deo vindice sublatis; Moldavi a Turcis in Christianos concitati exiguis Polonorum copiis divinitus obruti; grassante vero latius Lutherana lue plura Mexicanorum centena millia ex impura superstitione ad sanam religionem ac fidem traducta ruinas Ecclesiæ sarciverunt, dum rei Christianæ redintegrandæ intentus Clemens, catholicos Reges ac principes ad conjungenda studia pro celebrando concilio, & conficienda in Turcas expeditione sollicitaret: de quibus ordine dicturi a Germanicis rebus exordiemur. Ferdinandus Bohemiæ & Hungariæ Rex, uti in Augustanis conventibus a catholicis conventum erat, cæsarea dignitate Coloniam auctus est ineunte anno, ac deinde Aquigrani more Cæsarem argentea corona rediimitus: de quo hæc tradit Surius in suis commentariis (a): Anno MDXXXI. pridie epiphaniæ Domini, Ferdinandus Colonia in primario templo, ubi trium beatissimorum Magorum corpora condita aservantur, electorum principum suffragiis creatus est Romanorum Rex & die xi. mensis januarii Aquigrani coronatus. Creasse in ea celebrata Carolum V. plures equites contactis præ grandi Caroli magni ensæ a multo vetustatis situ æruginoso humeris, refert Paulus Jovius (b), dimissisque conventibus instituisse ut Christianorum arma adversus Solimannum perniciem Christiano imperio & exitium minitantem verterentur: Namque tum constans, inquit, apud pios mortales fama erat quorundam etiam vatum oraculis comprobata, nullis quam Austriarum fratrum certissimis auspiciis barbarorum vires malo nostro in immensum sese atrolentes posse superari: quod existimare credereque fas erat, postquam & his Ferdinandus a matura iam indole summæ pietatis atque virtutis Pannoniæ atque Bo-

hemie regna bellicosissimarum gentium, paterno Austriæ imperio dudum adjectisset, & fraternæ demum amplitudinis imperatorique dignitatis successor & heres esset designatus: Carolus vero augustiore maximarum virtutum & opum concursu exaggeratus, undique victor inusitata felicitate ad occidentem per oceanum austeris regionibus potius Christiani imperii terminos ad antipodas usque protulisset. [1]

Confirmavit Ferdinandus Regis Romanorum designati electionem Clemens: Pro universæ, ut ait (c), Christianæ republicæ salute; necnon gratulaturus ad Ferdinandum Regem datis literis significavit (d) se ac fideles in ipso & fratre Carolo spes suas collocasse.

Regi Ferdinando.

Quanta simus lætitiæ affecti ex literis tuis, novoque nuntio electionis serenitatis tuæ in Romanorum Regem, vix, fili charissime, possumus explicare: præterquam quod enim omnis amplificatio tuæ celsitudinis & dignitatis nobis pro nostra in te debita ac singulari benevolentia merito jucundissima accedit, etiam ratio temporum & publicæ salutis, quæ tantis hodie discrimibus undique obicitur, facit, ut impensius ex hoc gaudeamus. Itaque omnium cordis nostri affectu gratulamur in Domino hunc honorem serenitati tuæ; & gratias etiam ei agimus, quod tantum gaudium nobis suis literis nunciandum, & communicandum duxerit: quamquam hoc quidem non plus tibi, quam universæ Christianitati & nobis ipsis gratulandum esse videmus, siquidem illa omnes spes suas communis persequi & salutis in re & serenissimo fratre tuo hoc tempore præcipue collocat, & nos in tantis constituti sollicitudinibus vestra amborum pietate & potentia recreamur, sperantes vos firmas anchoras futuros sustinenda Petri cymbe in tantis hodie tempestatibus fluctuanti: quamobrem supplices deprecamur, ut hanc spem nostram suæ benignitatis gratia conserveat, vobisque cum ista virtute, potentia, pietate parem felicitatem, sicut fore confidimus,

II. Confirmata a Clemente illius electionis. (c) Lib. brev. ann. 1531. p. 35. (d) Ibid. p. 96.

Gratulatur Ferdinandus Pontifex de cæsarea dignitate.

Hortatur ut fidem teneatur.

NOTE

[1] Comitibus ista Colonienfis, eligendi regis Romanorum gratia indicta, præcedenti anno die XXIV. decembris coeperant. Electio vero Ferdinandi in præsentem annum extracta, ut optime notat Annalista. Mora hujus causam præbuit Joannes Fridericus Saxonie Dux, Joannis electoris filius, quem pater misit ut suo nomine comitiis interesset. Præcipue enim ille omni nitu retrahere electores conabatur ne Ferdinandum (in quem reliqui omnes inclinabant) eligerent; & cum tandem illos in sententia stabiles animadvertisset, ipse re desperata e comitiis & ex urbe discessit. Ex quo factum est ut in electionem sex tantummodo convenirent. Hæc omnia Spalatinus in vita Joannis electoris Saxonie. Hanc tandem controversiam in comitiis Spirensibus anno 1534. sopitam ex Chytreo Calvinus in annal. ad hunc annum animadvertit. MANSI

Ense & pileo sacris cum donat. (a) Ib. p. 154. III.

(b) Sur. in comment. hoc ann. Intercedunt Lutherani principes.

Nituntur Angliæ & Gallie Reges ad societatem armorum pellicere. (c) Sur. ibid.

IV.

mus, concedat ad gloriam amplificationemque nominis vestri & defensionem fidei sanctæ suæ. Dat. Romæ, &c. XIII. februarii MDXXXI. pontificatus nostri anno VIII. Ornavit eundem mysticis muneribus, atque ense, ut confodiendos Ecclesiæ hostes, ac pileum, ut tegendam patrocini cæsareo eandem Ecclesiam significaret, in natalitiis Domini pontificalibus precibus sacros transfudit (a).

At Saxo & reliqui principes Lutherani, tum nonnulli alii Austriacæ amplitudinis amuli huic electioni intercessere, de quibus hæc Laurentius Surius (b): Saxo eam electionem per filium suum irritam protestatur, habitusque principes alios præsertim Lutheranos, qui ei consentirent; verum Cæsar, quod amplissimas haberet ditiones, nec posset semper esse in Germania, consultum omnino putavit, ut in imperio haberent aliquem loco suo, qui ipso absente rebus præesset. Patebat causa, cum absente Carolo V. Germania a novatoribus everfa fuisset, ut propterea præpotentis Regis præsentia opus esset, qui illorum temeritati frænum iniiceret: ii vero Ferdinandi, qui pro asserenda fide catholica egregia plura facinora fecerat, potentiam veriti, post inita inter sese ad Smacaldiam foedera, Gallie & Angliæ Reges, qui ægre ferebant in dies augeri cæsareas vires, in societatem armorum contra Carolum V. & Ferdinandum pellicere pertentarunt: Hujus anni, inquit Surius (c), mense februario protestantes literas scripserunt Gallie & Angliæ Regibus, quibus suam causam egregie tueri conati sunt: loquuntur ibi de viris cleri & de indulgentis: citant Gersonem, qui jam olim vitia ecclesiastica graviter notavit. Sed Gerson ita notavit vitia cleri, ut tamen propterea non se ipse separaret ab Ecclesia, nec turbas ciceret. Et hoc quidem illis visum est de Gerson commemorare: quod autem idem ipse fortiter scripsit contra eos, qui dixerant laicis necessario utramque Eucharistiæ speciem porrigi oportere, quod nostræ ætatis novatores pertinaciter contendunt, eosque disertis verbis hæreticos vocat, id silentio prætereunt. Facile autem animadverti potest non principes earum literarum fuisse auctores, sed Lutheranos dogmatistas, quorum utinam fidem principes advertere potuissent.

Spondidit Clementem Cæsari vidimus daturum se apostolica autoritate operam, ut catholici Reges ac principes suas cum illo vires opeque ad hæreticos obtendendos conjungerent, si mansuetudine in viam salutaris atque ad officium revocari non possent; sed Franciscus & Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Henricus Reges formidantes ne oppressis hæreticis ac Germaniæ disensionibus sedatis Carolus & Ferdinandus in nimiam potentiam assurgerent spreta religionis causa, non Cæsari, ut par erat, in hæreticis contra Cæsarem auxilia decreverunt, ut Belchairus episcopus Metensis hisce verbis memorat (d): Ne similita in Solimannum expeditione totam bellimolem in ipsos Cæsar converteret metuentes ad Gallie Angliæque Reges XIV. kal. martias scripserunt, & qui in Wormatiensi Augustanoque recentis conventu cum Cæsare & pontificis convenire non potuerint, exponunt, precantur, ut sua autoritate apud Clementem Cæsaremque agant, ut universi Christianissimi concilium pium & liberum celebretur, quo omnes controversiæ terminentur. Multa ad doctrinæ suæ defensionem addunt; postremo rogant, ut in conservandis Germanici imperii privilegiis suisque privatis possessionibus, si forte in ipsos Cæsar arma ferret, auxilio sint. Illi a Gallo de auxilio nihil adhuc certi, spem dumtaxat bonam reportarunt. Franciscus se rem omnem cum Anglo foederato communicaturum, deinde illis respondurum pollicetur: porro ut concilium convocetur sibi admodum probari, in eoque convocando operam suam pollicetur, non solum quod id pium in primis, immo vero necessarium existimet, verum etiam quod pro ea, quæ semper inter Gallos, Reges imperique principes necessitudo fuit, illorum voluntati satisfacere cupiat: scripsit ipsos, qui in omnibus a se susceptis adversus Cæsarem bellis Germani in Gallia negatiari, & perinde ut in patria sua libere habitare consueverint. Hæc XI. kal. majas rescripsit. Deinde cum Anglo communicata, ad eos cum amplis mandatis Guillelmum Bellaium Langeum misit conventum quantos sumptus Rex in hoc bellum conferret: & quoniam a Gallia longe separati erant, ne imparati opprimerentur quantam pecuniam præmitteret rogarunt. De quibus omnibus Bellaius cum illis convenit & pro conservandis Germanici imperii privilegiis. Is sceleri color a Gallo inductus est; nam re ipsa de asserenda Lutherana hæresi & Christi religione cum Lutheri placitis a demone haustis commutanda agebatur, proque privatis eorum scilicet hæreticorum, possessionibus tuendis societatem coit, quam vicissim & ipsi ab Anglica non multum dissimilem iidem conditionibus cum Rege coierunt, utrobique enim se invicem tuendi, non invadendi quemquam, societas inita est. Franciscus centum nummorum aureorum milia apud Bavaros deposuit, quibus uteretur protestantes, si adversus illos bellum.

(d) Belchair. l. 20. n. 36. Sumpta a Gallo protestantium clientela.

Conciliorum contemptores persuadent velle concilium.

Cc

Cc

Anglus cum Lutheranis societatem inivit.

Cæsar. moveret. Reversum e Germania Bel-
latum Franciscus, qui tum in minore Bri-
tannia erat, ad Anglum misit, ut cum Po-
merajo legato suo, quæ cum Protestantibus
acta erant exponeret. Quibus intelle-
ctis quinquaginta nummum aureorum mil-
lia se in hanc societatem Henricus collatu-
rum promissit, & colloquium a Francisco
postulavit, quod in sequentem annum di-
latum est. Quin etiam legatos ad Soliman-
num Franciscus misisse fertur, tanto in
Cæsarem odio vel invidia flagrabat.

V. Suscepto Lutheranorum patrocinio
Franciscus Rex optime stirpis suæ ampli-
tudini consuluisse sibi visus est, cum ita
perpetuos in Germania hostes oppone-
ret Austriacis: verum, ut inania sunt hu-
mana consilia, obtrigit postea, ut ipsius
stirps hæreticorum tumultibus intestinis
excisa fuerit, Anglia pariter ab hæresi
evastata. Quæsitus est nefario facinori-
fucus, quod Lutherani, ut supra dictum
est, & paulo ante ex Belchairo audivi-
mus, concilium pium & liberum depo-
suerent: sed quanta fraudum & impie-
tatum moles sub honesto postulato late-
ret non conspexere; ut enim Lutherani
demoniorum doctrinas evangelium Dei
appellabant, ita concilii pii & liberi no-
men a veteribus cœcumenicis conciliis ad
sathanicum impiorum conventiculum
continentibus expetitum votis transfere-
bant (a); & qui in Augustano conventu
disceptationem cum theologis abrupe-
rant, nunquam se solemnibus episcopo-
rum conventibus submissuri erant, neque
antiquam conciliorum formam servare,
sed novam, in qua præessent laici vel a-
postatæ, instituire moliebantur.

Concilia-
bulum
non con-
cilium
potebant
Luthera-
ni.

(a) Jo.
Eck. in
enchirad.
de concil-
liis.

VI. Reges pro
concilio
celebran-
do tepide
agunt.
Impacta
Clementi
calumnia
quod
nollet
concili-
um.

(b) Lib. 3.
lic. princ.
p. 6.

Cæterum cum extremo superiori anno
universi Reges ac principes literis ency-
clicis admoniti fuissent a Clemente, ut
paribus studiis pro celebrando concilio
cœcumenico consentirent, non parum in
tanta re tepere visi sunt, nec Pontifex
illud apostolica autoritate indixit: ex
quo Ferrariæ dux illius in invidiam a-
pud Cæsarem vocandi occasionem capti-
vit, conficitoque crimine insinulavit ip-
sum, scilicet Francorum & Anglorum.
Reges ad disturbandum concilium per
litteras impellere; ex qua falsa ducis de-
lacione maximum dolorem Clementis ac-
cepit, conquesitque est apud Cæsarem
(b) a Ferrariensi strui dolos ad conjunctio-
nem, quæ sibi cum ipso intercedebat di-
rimendam, rogavitque ut eæ literæ, qui-
bus ipse spondere ingentia Anglo & Gal-
lo ferebatur, modo concilium disturba-
rent, producerentur, tum archiepiscopo
Brundusino legato apostolico, ut eam
calumniam detergeret, onus imposuit:

quem quidem pro parandis iis, quæ ce-
lebrando concilio erant necessaria, mis-
sum ostendunt literæ ad Cæsarem da-
tæ (c).

Cæsari.

Etsi tua erga Deum fidemque catholi-
cam pietas, & in tuendam tranquillan-
damque Christianitatem egregia voluntas
nullius eger neque hortatu neque adjumen-
to, cum ipsa per se omnes ad hoc horretur,
omnesque ab ea hoc tempore firmiter opem
expectent; tamen cum primum audivimus
serenitatem tuam indixisse conventum Spi-
rensem XIV. proximi mensis inchoandum;
nos ne qua in parte officium vel autho-
ritas nostra ibi desideraretur, non conten-
ti legato apud te nostro cuius prudentia,
doctrina, verumque experientia summe
innitimus, sicut debemus, ut recentiorum
a nobis hominum ressem nostra voluntatis
tecum in communis salutis cura consen-
tientis haberes, elegimus venerabilem fra-
trem Hieronymum Alexandrum archiepi-
scopum Brundusinum prælatum nostrum
domesticum virum doctrina multiplici, mul-
tarumque linguarum scientia insignem,
aliasque apud te Wormatiæ tunc conven-
tum habentem nostri prædecessoris Leonis
X. legatione functum. Eum itaque ad se-
renitatem tuam nostrum, & huius sanctæ
sedis nuntium mittimus plene de nostra
mente, seu potius flagranti desiderio in-
structum ad pia consilia, sanctasque tuas
cogitationes nostra autoritate, quoad po-
terimus, coadiuvandas in providendis cun-
ctis necessariis, universali concilio, si-
cut semper optavimus, celebrando; per
quod quidem hæresis, tolli, bellum pro-
pulsari, aut etiam, Deo concedente, in-
ferri ultro possit adversus communem ho-
stem Turcam solum de nostra pernicie
cogitantem, & aperte iam molientem, &c.
Dat. Romæ die XXIX. augusti MDXXXI.
pontificatus nostri anno VIII.

(c) Lib.
brev. ann.
1531. p.
351.

Clemen-
tis literæ
ad Reges
pro cele-
brando
concilio.

VII. Conceptæ sunt eadem verborum forma
aliæ ad Ferdinandum Romanorum, Bo-
hemie, Hungariæque Regem missæ (d)

(d) Ib. p.
352.

de eodem legato pro necessario synodali
apparatu instruendo, ut hæresis deleri &
Turcæ audacia contundi & frangi possit.
Transmissas etiam eo argumento literas
ad Sigismundum Regem Poloniæ testatur
(e) Salomon Neugebaver: Literæ, in-
quit, seu (ut alias vocant) breve (scilicet
Clementis) Regi allatum est, quo cum, ut
ad generale concilium propediem celebran-
dum suos destinaret legatos ad religionis
controversias, quibus Germania plana e-
rat, conciliandas hortabatur. Ad hæc au-
tem provehenda Vincentium archiepi-
scopum Rossanensem in Bohemia, Pan-
nonia, & Austria legati munus gerere
iussit (f).

(e) Neu-
gebaver.
1.7. hist.
Polon.

(f) MS.
arch. Vat.
sign. lit. A.
p. 93.

Venerabili fratri Vincentio archiepiscopo
Rossanensi ad charissimum in Christo filium
nostrum Ferdinandum Hungariæ & Bo-
hemie, & Romanorum Regem illustrem
nuncio, & oratori nostro cum potestate le-
gati de latere.

Venerabilis frater salutem, &c. Cum
nos alias te ad charissimum in Christo fi-
lium nostrum Ferdinandum Hungariæ &
Bohemie, ac nunc Romanorum Regem il-
lustrem, ac regna, civitates, & alia loca
archiducatus Austriae & patrimonii sui pro
fidei & regnorum suorum defensione no-
strum, & Apostolicæ sedis nuncium & ora-
torem cum potestate legati de latere du-
xerimus destinandum; nos cupientes, ut
erga personas in regnis & archiducatu Au-
striae, ac dominis & locis prædicti Fer-
dinandi Regis præidentes ac familiares
tuos commensales te posses reddere gratio-
sum, fraternitatis tuæ, ut certis facultati-
bus & gratiis uti, illasque personis prædi-
ctis concedere valeres, per alias nostras
litteras concessimus, prout in illis plenius
continetur, cum præfatus Ferdinandus Rex
nuper in Romanorum Regem ab imperii
electoribus charissimi in Christo filii nostri
Caroli V. Imperatoris semper Augusti ac-
cedente consensu electus, & Aquisgrani
coronatus fuisset, fraternitas tua eundem
Ferdinandum Regem ad quacumque loca,
ad quæ se contulerit, sequi debeat; expro-
pter eidem fraternitati tuæ per præsentem
concedimus, ut dictis facultatibus & gra-
tiis etiam in civitatibus & locis Germa-
niæ, in quibus ipse Ferdinandus Rex ju-
risdictionem suam exercere potest, uti li-
bere & licite valeas, ipsasque literas cum
facultatibus, & gratiis in eis contentis ad
loca Germaniæ & personas extendas, &
infra, tenore præsentium concedimus fa-
cultatem. Datum Romæ die XXVI. fe-
bruarii MDXXXI. pontificatus nostri an-
no VIII.

VIII.

Cur vero Francorum Anglorumque
Reges non consenserint cum Carolo V. de
celebrando concilio, quos Lutheranis pol-
licitos se concilium promoturos vidimus,
causæ non obscuræ erant hæc. Optabat
Carolus, ut concilium cœcumenicum ce-
lebraretur vetere instituto, ex quo maxi-
ma commoda se consecuturum sperabat;
vel enim illius autoritate Lutheranos
ad officium revocandos, pacandamque
Germaniam, vel in eo auxilia communi
consensu contra hæreticos, tum contra
Joannem Waivodam Turcarum clientem
Christiani nominis proditorem, everso-
remque Hungariæ decretum iri. Quod
cum Gallum Anglumque ureret, ipsique
Lutheranos & Joannem Christiani im-
perii perduellem ad Caroli V. instigun-
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Cur Gal-
liæ An-
glie Re-
ges nolue-
runt con-
cilium.

dam potentiam juvare molirentur, a-
cogendis solemnibus episcoporum con-
ventibus dissenserunt. Verebatur etiam
Anglus scorti sui implicitus amoribus ne
illius causa synodali sententia damnaretur.
Ut itaque hæresim a cæsareis poli-
ticiis blande palpatam vidimus, dum Leo
Pontifex Lutherum malorum omnium
authorem judiciaria severitate coercen-
dum urgebat, quod cæsaream dignitatem
illi ex labefactata pontificia majestate au-
ctum iri opinarentur; ita Gallus Anglus-
que politiciis fraudibus subornati, dum
Cæsar ad hæreticos excindendos se para-
bat, præclarum quippiam agere putave-
runt, si hæresi sustentata cæsaream in-
fringerent autoritatem: quod porro de
promovendo concilio utrumque Regem
ab hæreticis postulatum vidimus, ani-
madvertendum est Lutherum, ut lætaret
principes & politicos, dijudicandorum
dogmatum & sacrorum administrando-
rum summam autoritatem ad eos retu-
lisse; atque ideo ut observat Ulembergius
(a), superiori anno in Augustanis con-
ventibus non Lutherus, non Melancton
& alii hæresiarchæ veluti synagogæ Lu-
theranæ antifites fidei formam obtule-
runt, sed principes & urbium liberarum
magistratus, tanquam præscribendæ suis
populis fidei formæ autoritatem sibi ar-
rogarant, quod Melanctoni ingratum fuisse
idem auctor memorat.

Principes
definiend-
orum
dogma-
tum jus
sibi arro-
gant.

(a) Ulem-
berg. in
vit. Lu-
theri.

IX. Ut vero Lutheranorum concilium cœ-
cumenicum deposcentium fraus magis
pateat, cum illud Pontifice assentiente
a Carolo promissum fuisset ea lege, ut
nil antequam illud celebraretur novarent,
atque extremo superiori anno in Augu-
stanis conventibus fuisset constitutum, ve-
terem ritum religiose servandum: quid
enim magis ab æquitate abhorrens, quam
quod ii, qui concilii cœcumenici autho-
ritatem implorabant, vetera concilia ob-
tererent? Lutherus tamen, ex cujus con-
silio facta fuerat provocatio, sectatorum
suorum conjurationibus prædens, ausus
est decretum Augustanum publicis sarty-
ris profcindere, ac Pontificem & omnem
hierarchiam ecclesiasticam, nec non prin-
cipes catholicos probris laniare, ut refert
Joannes Coelæus (b): Cum, inquit, Cæ-
sar alique principes ac status imperii in ge-
nerali recessu constanter conclusissent per-
manendum esse in antiqua fide ac religio-
ne, parum nihilque innovandum aut mu-
tandum ante generalis concilii determina-
tionem, Lutherus, qui probe sciebat quam
fortiter essent electori Saxonie confædera-
ti aliquot principes ac civitates sectæ suæ,
cepit ferocissime protevire, edens Theu-
ronice libellos duos, quorum unum inscri-
psit

Decre-
tum Au-
gustæ ne
a vetere
ritu di-
scedatur.

(b) Coel-
æus in act.
Luther.
an. 1531.

Conscindit contumelias Casarem Lutherus.

psit glosam in præensum edictum imperiale; alterum præmonitionem ad Germanos suos dilectos. In utroque sane protestatur nequissime se non suadere aut bellum aut seditionem, cum interim nihil faceret studiosius aut vehementius, diffamando atque criminando non solum Papam & omnes ecclesiasticos prælatos, verum etiam Casarem, omnesque principes catholicos, quos vocat proditores ac sceleratos, nequam, mendacesque nebulones, &c. In glosa vult omnibus persuasum esse confictum fuisse sub nomine Casaris recessum Augustensem quem edictum vocat: contra quem sic scripsit Cocleus Teutonicè.

X. Quis es tu, infamis inrestabilisque ac damnate heretice, ut ausis publicum ac legitime constitutum atque unanimiter conclusum recessum totius Romani imperii, hoc est generale decretum imperiale dicere præensum vel putativum edictum casareum, cum manifestum sit, & negari non possit, quod illi recessui & decreto non solum propriis manibus subscripserunt Casar ipse, electores item aliqui, principesque alii, & prælati, comites, ac barones permulti, qui personaliter presentes fuerunt? sed & alii non pauci principes, prælati, comitesque, & barones, civitates item liberae ac imperiales per suos legitimos ac plenum habentes mandatam procuratores missosque oratores iridem subscripserunt absentes, tanquam presentes: etenim in calce illius recessus commemorantur subscripsisse sive per seipsos, sive per legitimos procuratores, aut oratores suos quinque electores, principes alii, ecclesiastici quidem triginta, secularès vero viginti tres, abbates viginti duo, comites & barones triginta duo, civitates denique liberae ac imperiales triginta novem; verum etiam plenum robur addiderunt apensis sigillis tum ipsius casareæ majestatis, tum quorundam electorum aliorumque principum ac dominorum loco omnium aliorum. Desperato igitur apostata in eiusmodi libris nihil prorsus fidendum aut credendum est, qui non erubescit tot principum ac statuum imperii ipsiusque Casaris subscriptiones, sigilla item & literas reiicere, calumniari, reprobare; ubi mendacium ejus usque adeo manifestum potest per literas & sigilla in os ejus retorqueri visibiliter, atque etiam palpabiliter, ita ut facile suffocaretur, si omnia ea sigilla faucibus ejus intruderentur. Hæc ille contra inscriptionem & protestationem Lutheri. At liber ipse nihilo melior aut verior est ipsa inscriptione, aut protestatione ejus.

XI. Subdit Cocleus ut in illo libro hærefiarcha investus in decretum casareum, quod in eo scriptum esset: Lutherano-

Impudencissimi illius mendacia.

rum confessionem fuisse per sacras literas justasque rationes confutatam; confutationem Lutherani dogmatis appellavit noctuam & vesperilionem, quod in luce collocata non fuisset: edendæ quidem illius sibi & aliis datam fuisse provinciam refert idem Cocleus; cumque jam Augustæ cum typographo convenisset ob Georgii ducis Saxonie discessum sibi pariter ob viarum discrimina fuisse discedendum, atque ita opusculum egregium non fuisse in lucem editum; quam negligentiam catholicorum scommatibus hærefiarcha profudit. Cum etiam in edicto imperiali promulgaretur: Quod Ecclesia instinctu Spiritus sancti bonisque rationibus salubriter instituerit, ut extra missam una tantum species porrigatur; impostor dicere non erubuit, jam omnibus persuasum esse Christum in Evangelio præcepisse, ut laicis detur utraque species, multasque calumnias in Pontificem & universam Ecclesiam catholicam effudit, traduxitque ironice piam Cardinalis Campegi Apostolicæ sedis legati vocem; qui Casari dixisse ferebatur, se malle in frustra discerpi, quam permittèrè ut missa aboleretur aut mutetur. Post plura in sacrosanctum missæ sacrificium blasphemiam prolata, quod canon, castula, calix argenteus vel aureus, rasura, & calypa in evangelio non reperirentur; quibus non tam Ecclesiam derisit, quam Christum dominum qui aliorum legistorum more legem evangelicam & singulos ritus in chartaceis membranis calamo non conscripserit, sed in cordibus Apostolorum missæ Spiritu sancto insculperit, de quo dixerat. Ipse docebit vos omnia, &c.

Postquam autem Lutherus ita spuisset in coelum, mox in terram furorem vertit: cum enim Augustanum edictum de libero arbitrio loquens diceret Lutherianum errorem circa illud non humanum esse, sed pecuinum, ac blasphemiam Dei, vir nequissimus Casarem cæteroque principes catholicos, qui Augustam convenerant, porcos appellavit, quod scilicet liberum arbitrium assererent; qua comparatione eos magis insectatus est, cum de sola fide statuisset, ne doceatur post hæc nudam fidem solum absque charitate ac bonis operibus justificare; impius insanusque impostor qui sectatores suos in omnia flagitia sua de sola fide perniciofa doctrina impellebat, stulta hæc blasphemamaque verba proferre ausus est.

Dico ego doctor Martinus Lutherus domini nostri Jesu Christi indignus evangelista, quod hunc articulum, fides sola absque omni opere justificat, coram Deo firmum

XII. Contumelias infantiens hærefiarchæ.

Stultæ ejusdem voces.

(a) Sur. in comm. hoc ann.

Que dicit elle purum evangelium paulo ante negat.

Fingit de se vaticinia.

mum atque inconcussum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Persarum Imperator, Papa, omnes Cardinales, episcopi, sacerdotes, monachi, moniales, Reges, principes, domini, totus mundus simul cum omnibus demoniis, & debent insuper habere ignem infernalem super capita sua, & nullam gratiarum actionem. Hic esto mens doctoris Lutheri, instinctus a Spiritu Sancto, verumque ac sanctum evangelium; in quæ exclamat Surius (a): Haud scio an vel Lucifer ipse possit quidquam dicere arrogantius, & insolentius; additque Lutherum jam ante hunc errorem damnasse, quod nos etiam supra observavimus: Sed, inquit, idem iste Lutherus in libro visitationis scribit, absque penitentia nullam esse peccatorum remissionem, neque, absque penitentia remissionem peccatorum posse intelligi; ubi autem non est remissio peccatorum, ibi certe non potest esse iustificatio. Utrum ergo est ex instinctu Spiritus Sancti istud ne, an illud superius? O Deus bone, quis tandem miserorum mortalium fascinavit pectora, ut tam importuno ac impotenti monstro, haud secus atque Christi apostolo & evangelistæ suas animas credere non dubitavit. Quis obsecro, unquam vel propheta vel Apostolus ejusmodi verborum portentis usus est? Postea adfert quoddam Joannis Husi damna hæretici vaticinium, quod ait. ad se pertinere. Prophetiam commentitiam Lutheri refert Cocleus his conceptam verbis: Sanctus Joannes Hus de me prophetizavit quando ex carcere Constantiæ in Bohemiam literas misit: nunc assabunt quemdam anserem [Hus enim anserem dicunt] at post centum annos audient cantare quemdam cygnum, quem pari debent. Fallax hoc vaticinium ex Ovidianis figuris petitis constat; de utroque vero impostore subdit Surius: Sed Husus & Lutherus jam pariter suæ temeritatis luunt pœnas, & licet uterque ecclesiam Romanam oppugnavit, tamen ea ecclesia illis jam pridem extinctis manet mansura, etiam usque ad supremum mundi diem.

XIII.

Porro Lutherum redeuntem ad vomitum, ac sola fide impium justificari statuentem secutus est Philippus Melancton, negavitque articulum, in quo non sola fide justificari sacris convictis oraculis consenserat, atque nova scripta impia adversus ea, quæ Augustæ professus erat edidit: quem prædictus Joannes Cocleus (b) ita confutat: Non ignorant illustrissimi principes & jureconsulti aliquot Lutherani, qui in concordia tractatum deputari fuerunt, de iis tribus articulis mox primo congressu & uno vespere tam facile

(b) Jo. Cocl. de sola fide Philipp. 3.

concordatum fuisse, ut post longa consultationum super tractandi ac procedendi modo præludia, quæ majorem illius temporis (quod ad maximum sex horarum erat) partem infumebant factæ confessioni concordiam processerit illo vespere usque ad articulum confessionis duodecimum; sponte enim abdicabant & renuntiabant ibi Lutherani banc voculam, sola, ne ulterius dicerent nos sola fide justificari; quam sane vocem doctor Joannes Eckius, intrepidus ille atque invictus hæreticorum debellator per jocum remitti iussit ad sutores, velut solem, quæ Theutonice sola dicitur, Summa igitur concordia his brevissime verbis tum concepta: & nisi fallit memoria ab ipsomet Philippo scripta fuit, nempe quod iustificatio seu remissio peccatorum fiat per gratiam gratum facientem & fidem formaliter, per verbum vero & sacramenta instrumentaliter; quodque recte damnentur Anabaptistæ, qui verbum externum contemunt, & quod nos bona opera facere oporteat tanquam a Deo mandata.

Hæc est, Imperator summa trium istorum articulorum super quibus Augustæ Philippus iste cum reliquis Lutheranis concordiam simulaverat, & ficto ut video corde nobiscum inierunt, aliud habentes in corde, aliud in ore. Non hoc dixerim de omnibus, sed maxime de hac vulpecula sociisque ejus Spatarino. scilicet qui cum supernumerarius esset, cum rubore paulo post abire iussus fuit Brentio & Schneppio; arbitror enim, illustrissimi principes, Joannem Fridericum Saxonie ducem, & Georgium marchionem Brandeburgensem simul cum duobus jureconsultis eorum ex animo tunc & egisse, & in eam concordiam consensisse, eo quod theologorum eorum non poterant ullam proferre scripturam quæ diceret nos sola fide justificari; nos autem proferebamus manifeste contrariam sententiam ex epistola B. Jacobi (c), ubi sic habetur: Videtis quoniam ex operibus justificatur homo & non ex fide tantum.

Cum ita facile in priores errores, quos Lutherani damnaverant, relaberentur, constabat casareo ferro truncanda hujus hydræ capita; atque adeo Cocleus (d) Carolum V. Imperatorem ad Christi religionem armis defendendam cohortatus est: Si servis, inquit, Domino piissime Imperator in timore ut omnes credimus necessarium tibi est apprehendere disciplinam (e), ne quando irascatur Dominus & peccas quod abst. a via justa, si rebelles & indisciplinatos istos Ecclesie dissipatores & transfugas non corripueris juxta legum publicarum tenorem, & secundum divini verbi cælestis oracula, quæ habentur Deut. XIII. & XVII. ac Matth. v. & XVIII. &

Confentiant Lutherani non sola fide nos justificari.

XIV.

Ex scriptura confusi sunt.

(c) Jacob. c. 2.

XV.

(d) Jo. Cocl. de rell. Philipp. 4.

(e) Pf. 2.

in plerisque aliis locis, quos alibi commemora-
vimus. Ad hanc enim necessitatem obli-
gat te Deus, obligat sedes Apostolica, o-
bligat imperiale officium, obligat Apostolus
(a) ne gladium frustra portes, obligant (b)
leges & canones, tum etiam propria edi-
cta tua; obligat denique mater Ecclesia,
quae te Christi coheredem fecit, & frater-
na charitas, quae omnia sustinere jubet ut
lucrifacias tot animas, quae hoc schismate
pereunt.

(a) Rom.
13.
(b) C. de
heret. per
tot. 23.
quasi. 4.
per tot.
Ang. in
P/2.

XVI.

Dum in Germania plures gravissimi
theologi adversus Lutheranam haeresim
scriptis decertabant, in Italia Thomas de
Vio Cardinalis, cui a Pontifice data e-
rat provincia, ut internuntium apostoli-
cum suis praecipis erudiret in his, quae
ad haeresiarum argutias dissolvendas
spectarent, luculentum commentarium
de missae sacrificio contra Lutheranos gan-
nitus edidit hoc anno, in eoque (c) pro-
bat ex verbis sacrae scripturae, quae sola
admittunt haereticum, immolatum fuisse
incurrere corpus & sanguinem Christi in
caena dominica, ita ut ipsi caenae, quae
erat immolatio agni paschalis, immola-
tio veri agni, & veteri institutioni nova
institutio & novum pascha successerit, at-
que haec verba: (d) Hoc facite in mei memo-
riam; intelligi de facere immolatio, ut
ait, modo; cum etiam immolatio modo
fecissent vetus pascha: deinde ex A-
postolo I. ad Corinth. cap. x. demonstrat
tempore S. Paulo missae sacrificium fuisse:
nec humanum esse commentum: cum-
que haeretici ex eo quod cruenta sacrificia
deserint, incruentum etiam tollerent,
nec pro expiatione criminum offerri posse
effutirent, eorum sophismata ita dis-
solvit.

(c) Tho-
mas de
Vio rom.
3. tract.
10. c. 1.
Christus
in caena
incurrere
immola-
tio.

(d) Ibid.
c. 3.

XVII.

Ad singula objecta sigillatim diluenda,
descendendo dicitur ad primum de unitate
sacerdotis, quod in novo testamento u-
nicus est sacerdos Christus, & ipsemet est
sacerdos in nostro altari; nam ministri qui-
que non in personis propriis, sed in perso-
na Christi consecrant corpus & sanguinem
Christi, ut testantur verba consecrationis ac
per hoc vices Christi agentes offerunt; non
enim dicit sacerdos: Hoc est corpus Chri-
sti; sed: Hoc est corpus meum; facien-
do in Christi persona sub specie panis cor-
pus Christi juxta mandatum Christi: Hoc
facite; & cum infertur inconveniens esse
affirmare hostiam in novo testamento, cui
non sat est Christus, sed oportet succedere
ministros, responderetur quod aliud est
affirmare disparatam hostiam requirentem
successionem sacerdotum, & aliud est af-
firmare perseverantiam hostiae in cruce o-
blatae requirentem successionem ministro-
rum: primum enim dedecet novi testa-

menti statum; secundum autem consenta-
neum novo testamento est, ut iugis vigeat
victima unica illa semel oblata.

Ad secundum ex parte repetitionis di-
citur, quod in novo testamento non repe-
titur sacrificium seu oblatio, sed perseve-
rat immolatio modo unicum sacrificium se-
mel oblatum & in modum perseverandi in-
tervenit repetitio non in ipsa re oblata, nec
etiam ipse, qui repetitur modus concurrat
ad sacrificium propter se, sed propter obla-
tionem in cruce commemorandam incruen-
te: hujus autem modi repetitionem non
esse contra doctrinam epistola ad Hebraeos
restantur verba illius inferentia quod si re-
peteretur novi testamenti sacrificium, o-
portuisset Christum saepe pati. De repeti-
tione igitur sacrificii manifestat se loqui,
non de repetitione istius modi a domino Je-
su Christo instituti. Ad tertium ex parte
rei oblata dicitur, quod cum hoc quod Chri-
stus semel proprium sanguinem sufficientis-
sime, & abundantissime fuderit in cruce,
quadrat, ut perseveret immolatio modo
in Eucharistia illa unica ac sufficientissima
sanguinis in cruce effusio, &c. Ad Dei
gloriam Romae die 11. maii MDXXXI.

XVIII.
Modus
repetitur
sacrificii,
non ip-
sum sacri-
ficium.

Cum vero Lutherum plures blasphemias
voces in Romanam ecclesiam, quod sub
una tantum panis specie laicis Eucharisti-
am conferret fuisse hoc anno in suo libro
dixerimus; observandum est Lutherum
professum jam ante in libro de formula
missae, non veritatis tuendae, sed contra-
dicendi tantum studio concivisse:
Si quo casu, inquit, concilium statueret,
minime omnium nos vellemus utraque spe-
cie potiri; immo tunc primum in despe-
ctum concilii vellemus aut utra tantum,
aut neutra, & nequaquam utraque potiri,
ac plane eos anathema habere quicumque
auctoritate talis concilii potiretur utraque.
Quibus verbis blasphemus vir & concilia
& Eucharistiam sive sub utraque, sive sub
altera specie flocci pendere indicat. Edi-
dit autem eximium commentarium hoc
anno pro asserenda veritate orthodoxa,
idem Thomas Cardinalis de Vio, quem
Clementi Pontifici inscripsit, in quo o-
stendit populum ex divina lege ad commu-
nionem sub utraque specie non teneri.

XIX.
Lutheri
contradi-
ctio de
commu-
nionem sub
utraque
specie.

Scribit
Thomas
de Vio
contra
Luther-
nos.

Disceptantibus etiam Lutheranis invo-
cationem sanctorum sacrae scripturae te-
stimonio non sustulit, demonstravit ex
Zacharia (e) propheta, angelum divinam
misericordiam pro Judaeis implorasse, ex
Matthaeo (f) angelos pusillorum contem-
ptorum patrocinium suscipere, ex gene-
(g) Jacob angelum invocasse, ut sibi be-
nediceret, ex Daniele (h) veritatem ab
angelo quaesivisse, ex Apostolo quod om-
nes angeli sint administratorii spiritus; ex
quo

XX.

(e) Za-
cha. c. 1.
(f) Mat-
th. c. 18.
(g) Genes.
32.
(h) Da-
niel. c. 7.

quo consequitur invocandos, non aliter,
quam (a) a pupillo aut peregrino advo-
cati patrocinium implorari licet. De sanctis
eandem rationem iniri; nam ex apocalypsi
(b) animas sanctorum orare Deum
contra malos in terra habitantes, quanto
magis pro salute electorum? ex Luca (c)
ubi dives pro suis fratribus dicitur inter-
cessisse; quanto enim magis sancti pro sa-
lute suorum intercedant? ex Matthaeo
(d), ubi dicitur sanctos resurrexisse & vi-
dendos se multis objecisse, utique ad eos
de vero Messia instruendos; nec modo li-
cere orari sanctos, ut orent pro nobis,
verum Deum per merita sanctorum pie
exorari ostendit ex exodo (e): Dum
Moyses supplicando Deo inter alia dicit:
Recordare Abraham, Isaac, & Israel ser-
vorum tuorum: hoc enim nihil aliud est
quam rogare per merita Abraham, Isaac,
& Israel, &c. Consignatus est libellus hac
temporis nota: Romae die xxv. augusti
MDXXXI. Haec perstrinxisse suffecerit, cum
integros commentarios cupidus lector con-
sulere possit.

(a) Hebr.
cap. 1.
(b) Apo-
cal. c. 6.
(c) Luc.
c. 16.
(d) Mat-
th. 27.
(e) Exod.
cap. 32.

XXI.

Nec sacris oraculis haeticorum sophi-
stas argutias confutasse fat fuit, sed arma
inferentibus ad repellendam vim arma
sumenda fuerunt. Amplexa erat Geben-
na, pulso episcopo, Zuinglianam haeresim
tam immani impietate, ut marmor aere
principis, in quo toties Christus immo-
latus incruentum sacrificio fuerat; ad cata-
stram publicam translatus fuerit, ut in eo
rei caederentur: verum impii consilii au-
thor illud primus suo sanguine cruenta-
vit (f), cum rebus conversis magistratu
dejectus fuisset. Obsederat eam urbem
superiori anno Carolus dux Sabaudiae
strenuus religionis athleta, ad quem Pon-
tifice Cardinalem legatum miserat, & ex
ecclesiasticis vectigalibus, necnon sacro
templorum ornata stipendia suppedita-
vit; cumque ob Helvetiorum haeticorum
Gebennae auxilia ferentium vim,
obsidionem composita pace solvisset, il-
lum Clemens admonuit (g) ne ecclesias
sacra supellectili, si opus non foret, am-
plius exinaniret.

(f) Raym.
in hist.

Dux Sa-
baudiae
pro sede
pugnat in
Gebennae.

(g) Lib.
brez. ann.
1531.
pag. 31.

Duci Sabaudiae.

Quod pro nostro in tutelam sanctae fidei
debito officio, & in conservationem etiam
tui ducatus studio, atque in te benivolentia
facere debemus, te ita cupiente, ultra
Cardinalem legatum, isthic per nos depu-
tatum, etiam dilectum filium Braccium
de Martellis electum Fesulanum praelatum
domesticum, & secundum carnem affinem
nostrum ad te pro eadem causa nostrum &
Apostolicae sedis nuntium mittimus, quo
& tuae nobilitati & omnibus perspicuum
magis sit, nos defensionem isthic sacrosanctae

religionis tuique pariter ducatus omnibus
affectibus concupiscere: quamobrem cum
ex parte nostra ea, quae potuimus presti-
terimus, & semper praestituri Dei & tua
causa sumus, reliqua in tua virtute & di-
ligentia, esimiaeque in Deum pietate po-
sita sunt, ut cum his opinationibus, quas
ad te paternam charitatem detulimus, & cum
tui ducatus temporalibus viribus in repes-
sionem Dei & tuorum hostium simul in-
cumbas. Quod si a divina consequemur cle-
mentia, ut vel victoria gloriosa, vel con-
cordia honesta finis huic tumultui impo-
natur, erit deinde probitatis tuae mittere,
ac etiam efficere, ut ea, quae exacta a clero
& ex venditione localium redacta super-
fuerint, ipsis a quibus sunt habita resti-
tuantur; & si nihil opus fuerit exigere,
nihil exigatur vel servetur, ne cultus di-
vinus majus quam nostro & tuo honori
conveniat, exhaustis penitus ecclesiis derri-
mentum patiat; cui rei etiam interim
providendum est temperamento quodam,
ut & comparentur ad fidei tutelam sub-
sidia & cultui divino necessaria penitus
non subtrahantur, &c. Dat. Romae die
xxvi. februarii MDXXXI. pontificatus no-
stri anno VIII.

Præsidii
ecclesia-
sticis a-
diutus.

Paeta
concordia
monitus
ne gazam
ecclesia-
rum am-
plius di-
strahat.

Arcana sunt & inscrutabilia divina con-
silia. Additissimi fuerant Thuricenses
Helvetii sedi Apostolicae, ejusque clien-
telam adversus praepotentes Reges susce-
perant, adeo ut ecclesiasticae libertatis de-
fensores a Pontificibus appellari merue-
rint: sed is amor pius in atrociam paulo
post conversus est hac levi de causa. De-
fraudati fuerant pactis stipendiis trapezi-
tarum & quaestorum pontificiorum avara
fraude, ex quo Zuinglius & alii in Pon-
tifices inveci exulceratis animis impia
sua venena infuderunt: quem praedecef-
sorum Pontificum errorem emendaturus
Clemens amantissimis literis Thuricenses
ipso ac socios ad redintegrandam pristi-
nam cum Ecclesia conjunctionem adhor-
tatus est (h), sponditque debita olim
stipendia si redirent se persoluturum? Val-
de, filii, doluimus & dolemus, vos, qui
tandem ceterorum cantonum caput pietatis
exemplum ceteris praebere debuissetis,
& in quorum virtute & autoritate hac
sancta sedes plurimum semper confisa est,
instinctu sathanae & membrorum ejus a
sancta Ecclesia ritumque patrum vestrorum
aberrasse & continue aberrare; utinamque
Deus omnipotens nobis concedat, ut quan-
ta sumus molestia ex vestra separatione af-
fecti, tantam letitiam ex reversione susci-
piamus: quod si aliquando videre merebi-
mur, sicut divina freti clementia fore spe-
ramus, ut vos, repudiatis malis suasori-
bus, in viam patrum vestrorum & rot se-

XXII.
Ut Hel-
vetii
Thuri-
censes
fuerint
sedis A-
postolicae
amicissimi.

Defraudati
stipendi-
um ab Ec-
clesia se
averte-
runt.

(h) Ibid.
pag. 207.

Revocare
eos ad
officium
pollicetur
Clemens.

Præbitu-
rum sti-
pendia re-
versuris.

culis improbatos sanctæ Ecclesiæ ritus re-
deatis, &c. Dat. Rom. VII. maii MDXXXI.
anno VIII.

XXIII.
Minantur
hæresim
& vasti-
tatem in-
ferre Ita-
liæ.

Non audierunt illi pastoris sui vocem
ingenti suo malo, tristisque clade, ut di-
cetur inferius; sed odio immani in ca-
tholicos efferati Zuinglio hæresiarcha du-
ctore Sabaudia ducem Gebennensibus hæ-
reticis infestum opprimere decreverunt,
quo deinde in Italiam luem hæreseos pro-
pagarent: quorum minas & potentiam fe-
rocissimæ gentis veritus Pontifex undeci-
ma augusti die Carolum V. Imperatorem,
Franciscum Gallorum, Henricum Ang-
liæ, Joannem Lusitaniæ Reges admonuit
(a), ut armorum societatem adversus
hæreticos Helvetios Sabaudia imminen-
tes inirent, atque eodem mensē devexo i-
terum Imperatorem, ut Sabaudia ad Hel-
vetiorum irruptiones coercendas suppetias
ferret sollicitavit (b).

(a) Ibid.
pag. 442.
Regum
auxilia
imploret
Clemens.
(b) Ib. pag.
391. &
p. 442.

Fidem
advertis
eos tueri
decernit
Sabaudus.

Arces
muniti-
simas in
limite ex-
citare co-
gitat.

Imperatorii.
Charissime in Christo fili noster salutem
& Apostolicam benedictionem. Magna nos
solicitudine affecorunt literæ ac nuncius di-
lecti filii nobilis viri Caroli Sabaudia du-
cis nostri cuique affinis, qui post multas a-
lias octo cantonum Helvetiorum Luthera-
nam hæresim foventium in se & suum
ducatum minas a tua serenitate, ut credi-
mus, auditas, novissime se ab illis solici-
tatum ad certum fœdus cum eis ineundum,
per quod omnem eius ducatum sua hæresi
conantur inficere; & nisi id fecerit, bel-
lum fidei sibi haud obscure comminatos esse
nobis significavit, ita ut vel sanctæ fidei
jacturam illis consentiendo, vel verum cer-
rissimum suarum periculum recusando su-
bire cogatur; elagisse autem se pro sua
& majorum suorum pietate quidvis parius su-
bire periculi & verum temporalium detri-
menti, quam fidem sanctam a patribus ac-
ceptam cum divini honoris diminutione,
& vicinorumque Christi fidelium contagione
violare: nullam vero resistendi tam nu-
merosa & effera multitudini se, diu con-
sultando, invenisse expeditiorē viam,
quam communiendis in confinio eius gentis
quatuor locis & cum presidio custodien-
dis, quorum obice illi ab incurfibus & po-
pulatione coerceri possint; ac se quidem ad
hanc communitationem sua pecunia conten-
tum esse, neque nos aut quemquam Chri-
stianorum principum in hoc fatigaturum:
sed cum vereatur id, quod ab ipsis Helve-
tiis contra se eam munitionem fieri cernen-
tibus, certo timendum est, ne inter ipsam
munitionem totis agminibus irruant, & lo-
ca munita occupent, in hunc solum even-
tum ad illis, quoad munitionem perficiatur, ob-
sistendum, quibus ipse per se obsistere non

posset, nostra & cæterorum principum sub-
sidia imploravit: quæ si in hunc casum ei
promittantur & ducentorum millium au-
reorum summa, quantam ad hoc ultra a-
lias suas impensas & belli onera necessa-
riam esse cognoscit, inter omnes conscia-
tur, preparatæque teneatur, nisi advenien-
te casu & per cuiusque principis ministros
persolvenda, tum ipsum ducem dicta loca
omni cum celeritate communiturum esse:
quod si huius auxilii spe deficiatur, nequa-
quam cepturum eam munitionem, quæ ab
hostibus interrumpti, eisque beneficio esse
posset, foreque ut postea ingens periculum
subire cogatur sui ducatus a dicta hæresi
inficiendi.

Princi-
pum im-
plorat
subsidiâ.

Hæc, fili charissime, a nobis, quibus prin-
cipaliter hoc onus pro pastoralis persona
ingruit, cum cura & anxietate animi no-
stri sunt audita, reputantibus quo & quam
vicino periculo interior Christianitatis pars
esset laboratura, si talis ducatus quasi
murus ab illa parte Lutheranis oppositus
eis aperiretur ad cætera Christianitatis in-
vadenda: quamobrem quod erat pietatis
Christiana & patrium nostrarum, non
desse causæ fidei & universali salutis, sta-
tuimus, & in animo nostro decrevimus di-
cto duci in talem casum & polliceri ipsi
auxilium, & cæteros principes in idem hor-
tari: cum enim causa communis communi-
neque periculum agatur, sitque omnibus
honor divinus, & sancta fides pro virili
defendenda, nobis & cæteris hanc opem
contributionis omnino non desugendum iu-
dicavimus. Itaque etsi rot a nostris cala-
mitatibus eramus attenuati, quantum om-
nes nosse & tuam serenitatem scimus non
ignorare; tamen ut reliquos non modo ver-
bis sed etiam rebus hortemur, nobis ac ve-
nerabilibus fratribus nostris S. R. E. Car-
dinalibus summam quadraginta millium
ducentorum imposuimus, quantam & a tua
majestate, si ita ei videretur, pro viribus
& benignitate sua non incommode suscipi
posse sperabamus. Te igitur, fili charis-
sime, cuius probitas in omni excellenti ac
pia actione versari solita est, in Deo do-
mino hortamur, ut pro ipsius Dei honore
& veræ fidei defensione, si necessitas tu-
lerit, nobis in participatione huius pii o-
neris pro tua virili non desse, sed prædi-
ctam summam in eum casum benigne pol-
liceri, & aliquo in loco proximo reponi
facere, unde ad subitam defensionem sumi
possit, tum de tua in hoc voluntate, quam
non dubitamus te dignam esse futuram,
nos quamprimum certiores reddere; aut
enim ipsi hæretici usu huius pecuniæ ve-
primentur, aut etiam, quod evenire posset
sola eius fama deterrebuntur, fietque for-
sitam cum Dei adiutorio ut ipsi duci solo

XXIV.

Acta ab
eo com-
munitis
causa.

Pontificia
pro his
compar-
andis ra-
tio.

Rogatus
Cæsar, ut
illam ju-
vet.

nomine subveniatur, & ipsa pecunia fi-
nita ea communitatione tua serenitati in-
tracta restituatur. Tua vero serenitas, quæ
semper optimum & catholicum egit prin-
cipem, præterquam quod officio suo satis-
faciet, & majorum suorum consuetudini
respondet, etiam dictum ducem pro hac
opitulatione in tanto suo discrimine exhibi-
ta, perpetuo sibi devinciet; Deo autem
omnipotenti, a quo tot regna adeptæ est,
grati & amantis filii affectum in sancta
religione defendenda, sicut facere consu-
vit, exhibebit, ab eo post terrenam felici-
tatem vero immortalē gloriam adeptura,
sicut hæc etiam orator tuus plenius ad tuam
serenitatem perscriber. Dat. Romæ XIX.
augusti MDXXXI. pontificatus nostri anno
VIII. Solicitati simillimis literis ad sub-
sidiarium aurum Sabaudia contra Helve-
tios hæreticos conferendum cæteri Reges
(a), atque a Gallo quadraginta, ab An-
gelo triginta, a Lusitano viginti, a Ve-
netis triginta aureorum millia postulata.

(a) Ib.

XXV.
Zuinglia-
ni Helve-
tici in ca-
tholicos
inlur-
gant.

Dum hæc auxilia Sabaudia decernebat
Clemens, octo Helvetiorum toparchiæ
hæresi Zuingliana contaminatæ alias,
quinque regiones Helveticas, quæ reli-
gionem catholicam retinuerant, oppri-
mendas armis constituerunt, causati eas
nolle audire verbum Dei, nimirum sui
Zuinglii impia dicta ut universa natione
Helvetica ad Zuinglianam hæresim acta
tyrannidem & impietatem in Sabaudiam
Italiamque proferrent. Sed nefaria eorum
consilia confudit Christus, atque ingen-
tem hæreticorum multitudinem exigua
catholicorum manu obrivit: Apud Hel-
vetios, inquit Cœleus, multis injuriis
tribulationibusque vexabantur catholici,
maxime a Bernensibus & Tigurinis, qui
cæteris erant potentiores, opibusque & ar-
mis magis instructi; unde factum est ut
quinque cantones catholici, nempe Lucer-
nenses, Urienses, Suroveses, Subsilvani,
atque Zugenses communi decreto bellum
Tigurinibus indixerint, causas belli recensentes
ad longum in literis denunciatoris: quo-
niam longo, inquit, tempore nos omnes
ac singuli satis superque obrulimus nos ad-
standum juri & aequitati, vos autem con-
tra jurata fœdera, vexata pacem publicam,
contra Christianam disciplinam & concor-
diam, contra confœderatorum fidem cha-
ritatemque & amicitiam, atque etiam con-
tra omne jus naturale & contra omnem æ-
quitatem subditos nostros nobis subrahitis,
ac rebelles facitis, ut facti iam sint erga
nos perfidi atque perjuri nostram recusant-
es jurisdictionem in capitanatu sancti
Galli, & in præfectura vallis Rhenanæ
aliisque in locis non paucis, quos defendi-
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ris, & nos ipsos multis dolis, versutiis-
que, inter nos discordes reddere paratis,
ut eo periculo nos ab antiqua & indubi-
tata fide nostra catholica depellatis; &
dicitis nos nolle audire verbum Dei, ne-
que sinere novum ac verum testamentum le-
gi, atque propterea criminati nos estis tan-
quam impios ac malignos proditores, &
proditorios nebulones. Cum igitur novæ ac
fictæ fidei vestræ non adhaereamus, dene-
gatis nobis vicinialia publicumque mercat-
um, ut compellatis nos hac ratione ad fa-
mam, ad perdendum non solum nos, ve-
rum etiam infanulos innocentes, qui ad-
huc in materno gestantur utero; nobis au-
tem omne jus denegetur, neque quisquam
ad iustitiam consequendam nobis opem ul-
lam ferat, nosque longo tempore ejusmodi
angustiam, vim superbiamque, & iniqui-
tatem tulerimus, nec ullus sit injuriarum
finis; cogimur itaque hæc omnia Deo suæ-
que Genitrici præclare, ac universæ curiæ
cœlesti, cunctisque probis hominibus, qui-
bus jus & aequitas placeat, conquiri: &
volumus si Deus nobis gratiam virtutem-
que ac fortitudinem concesserit ista poten-
ter manu ac facto de vobis vindicare; id
quod vobis omnibusque adiutoribus & ad-
hæseribus vestris clare hisce literis denun-
tiamus, nostrumque honorem per hoc erga
vos pro nobis ac nostris adiutoribus assertum
esse volumus. In fidem & testimonium ha-
rum literarum appendimus sigillum fidei-
um nostrorum confœderatorum Zugensium
omnium nostrum nomine. Datum feria xv.
die quarta octobris anno a nativitate Chri-
sti MDXXXI.

Falsi eo-
rum præ-
textus.

Querelæ
catholico-
rum.

XXVI.

Mon igitur hac denuntiatione facta ad
pugnandum sese ex utraque parte parave-
runt. Die itaque undecima octobris Tiguri-
ni præmisso eorum capitaneo cum cohorte
una ac sex bombardis rotatis, ipsi cum o-
primo quoque milite ac viginti bombardis
grandibus subsecuti transverso Albi monte
prope monasterium, quod Capella dicitur,
tres cantones catholicorum, nempe Suren-
ses, Zugenses & Subsilvanos aggressi sunt.
Catholici autem positis insidiis, statim post
congressum retrocesserunt fugam simultan-
tes: mox vero valido cum agmine prorump-
pentes Tigurinos in fugam verterunt: cæsi
sunt igitur omnes quotquot magnum præ-
cesserant vexillum, & ereptæ sunt eis om-
nes bombardæ atque munitiones: numerus
cæsoꝝ fuit mille quingenti.

Hæretici
a catholi-
cis cæsi.

XXVII.

Pulchriorem longe fuisse hanc victo-
riam refert Benedictus Accolus Cardi-
nalis ex literis Ennii episcopi Verulani
apud Helvetios internuntii ad Pontificem
Machabæorum renovata miracula narrat,
nimirum primam catholicorum aciem,
quæ

(b) Card.
Accolus
apud Sa-
dolet. l. 7.
p. 27.

Catholico-
rum
virtus
et
ximia;

quæ ex octingentis constabat, tria millia hæreticorum concidisse, totidemque cepisse: tum omnes hæreticorum signiferos eo prælio fuisse consumptos: *Quis enim, inquit, non videt ea, quæ superioribus mensibus ab Helvetiis, qui catholicam fidem nobiscum unaretinent, adversus reliquos eius gentis pagos, qui a recta religionis desierunt, duobus magnis præliis sunt gesta, sine ope divina geri profusus non potuisse? cum enim magna ipsorum pars teterrima illa impietatis labe dudum esset contaminata, nam ex tredecim pagis quinque tantum in fide permanserunt, decreverunt illi, qui numero superabant, vi & armis ita cogere quinque pagos veræ religionis amantissimos, ut illos suæ perfidie socios sibi adjungerent. Cumque jam res (ut te audisse jam non dubito) ad manus devenisset, primo in prælio octingenti ex nostris maximo Christianæ pietatis studio inflammati paulum extra aciem, quæ ex octo tantum hominum millibus constabat, primi procurrere, incredibilique virtute & fortitudine viginti hominum millia sunt adorti, quos continuo occisis hominum amplius tribus millibus, & totidem fere captis, qui projectis armis mortem supplices sunt deprecati, in fugam conjecerunt: cuius victoriæ cursui quamvis non magno fuerit impedimento, præliumque diremerit; in eo tamen illud maxime salutare accidit & prædicandum,*

Octingen-
ti viginti
millia fu-
dere.

quod cum hostes rem esse in angusto animadvertent, eos omnes, quorum opera & artificis plebs fuerat concitata, in primam aciem coegerunt procedere: quod ubi sine mora facere, vel ut suis adderent animos, vel quod ita necessitas postularet, videbatur, minime recusassent, interfecti sunt notifere omnes tantorum scelerum & perfidie auctores: inter quos ceciderunt quamplurimi sacerdotes, qui abjurato veræ religionis cultu sese in sathana famulatum conjecerant, repertusque est multis vulneribus confectus Zuinglius, qui primus ad Helvetios attulit pestifera Lutherianorum dogmata, eisque ob singularem, qua maxime inter Helvetios florebat opinionem virtutis, doctrinæ, & sapientiæ assidue imperitorum animos imbuebat, cognitumque postea est pagum qui Tigurinus appellatur, quique omnium illorum infidelium habetur caput, ex trecentis senatoribus ad septem tantum eo confecto prælio esse redactum, in quo tringinta tantum pedites a nostris sunt desiderati; relataque sunt ex pugna ad pagum Lucernensem (qui itidem fidelium Helvetiorum est facile princeps) complura signa militaria, inter quæ fuit vexillum maximum pagi Tigurini, & tormenta musalia novemdecim, quadringentaque castrensia. Dat. pridie id. decembris MDXXXI. Roma. [1]

Hæreticos
diffemi-
natores
occuli.

Zuinglius
inter alios
trucidatus.

Maxi-
mum sena-
torum
numerus
occisus.
Tringinta
tantum
catholici
desiderati.

Hæc de primo illo felici prælio Cardinalis Accoltus ad Jacobum Sadoletum scri-

XXVIII.

NOTÆ

[1] Zuinglii cædes hoc anno die XI. Octobris, ut optime admonet Annalista, contigit. Ulicastriis catholice Ecclesiæ transfuga sacramentorum hæresim omnium primus invenit, cujus exordium sub ipsis fere Lutheranismi exordiis constitutum est, ut nos in Notis suo loco monuimus. Quamquam enim in dogmate de Eucharistiæ sacramento nec ipse pariter Lutherus recta sentit, semper tamen corpus ipsum & sanguinem Domini reipia in eo contineri agnovit & docuit. Quin errores de sacramento suos non ante docuit, quam post ejuratam a Zuinglio de sacramento Eucharistiæ fidem catholicam. Docebat igitur Zuinglius in Eucharistia nihil præter puram putamque imaginem & typum veri corporis Christi exhiberi. Eruditione non leviter aspersus fuit, nam linguas calluit tres, Græcam, Hebraicam, & vernaculam, quibus fultus præliis ad commentarios in S. Scripturam adornandos se contulit, in quibus, teste Richardo Simonio in Critic. Histor. V. T. lib. 3. cap. 14. parum se in studio criticæ veritatis præbuit; quamquam illum laudat a modestia saltem majori quam quæ fuerit Lutheri & Calvinii; tum pariter in retinenda utcumque Latini veteris interpretis translatione. Prælio illi, in quo trucidatus fuit, non sponte quidem, sed coactus, tamquam primus minister ecclesiæ Tigurinorum interfuit. Quot in ea pugna desiderati fuerint Zuinglianorum alii aliter definiunt; sunt enim qui 500. sunt qui 1500. amissos tradant, sunt tandem qui 6000. ex Helvetiis heterodoxis trucidatos ferant. Discriminis hujus causam præbuisse potuit pugna, quæ uno eodemque illo octobri mense quinquies redintegrata est, nunquam non sinistra Tigurinorum. Alii enim amissos in omnibus hæc præliis simul supputant, alii singulare illud in quo Zuinglius cecidit enarrant; quod cum longe cruentissimum fuerit, ideo ad 1500. cædi ex Tigurinorum facile potuerunt. Integro bimestri ab obitu Zuinglii, die scilicet Kalendarum decembris, Joannes Oecolampadius diem clausit extremam, subita ictus apoplexia, inducta, ut vulgo creditur, ex mærore de nece Zuinglii, cujus dogmata sectatus est. Sunt tamen qui præfocatum dicant ab uxore; nec desunt qui ab ipso demone extinctum affirmant. Porro Joannes Oecolampadius ex monacho ordinis S. Birgittæ, cujus cucullum die XXIII. aprilis anno 1520. indugerat, apostata Basileensem ecclesiam ad sacramentarium dogma traduxit. Græcam linguam apprime calluit, Latinam non item, teste Erasmo lib. 19. epist. XXIII. Hebraicam etiam literas excoluit, quo nomine funus ejus hebraico carmine Sebastianus Munsterus luxit. Sadoletus Epist. lib. 4. in epistola ad Erasmodum, literas & eruditionem hominis probare se significavit, doctrinam vero Theologicam non item: nisi extitisset ille in alio genere perniciosus. Opera ejus in Scripturam varia variis in locis ac temporibus edita sunt, qua de re consulendus Le Long Biblioth. Sacr. tom. 2. v. Oecolampadius. MANSI

(a) Oecol.
in actis
Luth. hoc
ann.

Interro-
gatus Zu-
inglius
prius-
quam oc-
cideretur
an confi-
teri vel-
let.

Cadaver
illius ex-
ultum, ut
hæret.
Alii Apo-
stataz infi-
gnes cæsi.
XXXIX.

(b) Surius
in comm.

Oecolam-
padius su-
bita mor-
te oppres-
sus.

(c) Lib.
breve. an.
1531.
p. 449.

scribens; Zuinglii vero tanquam hæresiarchæ cadaver judiciaria sententia fuisse igni concrematum memorat hæc verbis Coclæus (a): *Repertus fuit in ea strage Zuinglius, omnis perfidie discordiaque inter Helvetios auctor, a duobus catholicis promus in facie adhuc spirans: quem illi non cognoscentes, interrogarunt an vellet confiteri. At ille tacuit velut mortuus: superveniens autem alius, qui eum cognovit, lethale infixit vulnus, capiteque protinus, indicavit, qui iusserunt eum sibi publico iudicio, in quo sane iudicatus est ut proditor, atque combustus ut hæreticus. Ferunt autem quosdam Tigurinos asportasse inde cineres, domumque retulisse; cæsi autem sunt & alii apostata insignes nempe abbas & prior Capella, commendator Risnaccensis, Antonius Waldner cantor & canonicus Fburicensis, Henricus Uinger custos & canonicus ibidem.*

De cineribus porro Zuinglii cultis ab hæreticis, qui sanctorum reliquias contemnebant projiciebantque, memorat Surius additque Oecolampadium hæresiarcham, de quo sæpius mentio facta est, auditæ cladis terrore impiam animam æterno funeri tradidisse. Ferunt, inquit (b), Tigurinos quosdam Zuinglii cineres domum asportasse: quid ni enim? qui dixerunt omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erant qui damnati hæretici apud se cineres asserverent: ejus vero mors usque adeo doluit Oecolampadio desertori monacho, ut paulo post a femina quam incestus polluit nuptiis, in lecto extinctus reperitus fuerit: usque adeo enim frigidum est hoc genus apostatarum, ut periculum sit ne præ frigore moriantur, nisi quamprimum aliquam lepidam puellam sibi per summum scelus adiungant, cujus sulphureis amplexibus incalescant illo igne, quem non Dominus Jesus amator integritatis & virginitatis filius, sed terræ sathan misit in terras. Prius ferro, dein veneno sibi mortem consciscere voluisse ferunt.

XXX.

Cum partæ hujus primæ victoriæ a catholicis Helvetiis contra hæreticos fama ad Pontificem pervenisset, mixta ille dolore gaudia cepit: doluit enim tantum humani sanguinis fusum; de triumpho vero divinitus catholicis collato hæc literis ad quinque pagos datis est gratulatus (c).

Dilectis filiis Lucernæ, Uranie, Surtz, Underualtz, & Zug cantonibus Helvetiorum superioris Alemanniæ ecclesiasticæ libertatis defensoribus.

Optavissimus pro nostra & prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum in universam nationem vestram charitate, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

& benevolentia, illam in veteri sua erga Deum pietate, & solita, inter se concordia fuisse conservatam, nec humanum sanguinem inter vos illum effusum fuisse, quod quando sathan efficere potuit ut natio fortissima semperque piensissima decareretur in partes, & pars etiam numerosior a majorum suorum religione aberraret; nos sicut de effusione ubi Helvetiis sanguinis non dolere non potuimus, ita filii sumus gavisi victoriam vobis potius contraxisse, & veram pietatem a Deo fuisse adputam. Sc. Dat. Romæ die XXIII. octobris MDXXXI. anno VIII.

Interjectis paucis diebus, cum accepisset Pontifex hæreticos majorem in catholicos Helvetios redintegrare exercitum, quæ potuit nummaria subsidia cogere ad eos transmissit (d), pollicitus se Regem catholicorum arma pro iis defendendis conjuncturum.

Dilectis filiis Lucernæ, Uranie, Surtz, Underualtz, & Zug cantonibus Helvetiorum veteribus liga superioris Alemanniæ ecclesiasticæ libertatis defensoribus. Scribente ad nos venerabili fratre episcopo Verulano nuntio nostro, dilectum filium Stephanum de Insula oratorem nostrum recentiores isthinc literas habere, quibus significatur adversarios vestros copias cogere, ut vos majoribus quam antea viribus aggrediantur, longum putavimus expectare aliorum auxilia: & quanto in summa pecunie difficultate versaremur, artrit, ut scitis, ac bene consumptis nostris & sedis Apostolicæ facultatibus; tamen ne vobis, quos merito charissimos habemus, Christi etiam ac religionis causam agentibus, in tam necessario tempore dessemus, collegimus aliquantum pecuniæ, quæ subsidio ac defensionis vestrae serviet, ut potuimus tot undique difficultatibus ac temporis angustiis oppressi, nec desisimus tamen curare ut majora vobis, subsidia, tam a nobis, quam a reliquis submittantur, si inimici vestri bellum facere perseverabunt. Vos, filii dilectissimi, boni consulite hoc quidquid est auxilii quod præstamus, eoque non animum sed facultatem nostram meriamini: vestra autem virtus atque constantia non eget cohortatione nostra Sc. Dat. Romæ xxix. octobris MDXXXI. anno VIII.

At aliquot ante diebus, quam hæc scriberet Pontifex, & auxilia ad confirmandos catholicos, atque hæreticos debellandos compararet, jam aliud prælium initum fuerat; nam instructo summa cum celeritate majori militum delectu hæretici in catholicos irruerunt, necnon post datas hæc literas tria alia prælia facta sunt, in quibus omnibus catholici divina

Gratula-
tur catho-
licis Cle-
mens.

XXXI.
Majores
vires pa-
rant hæ-
retici.
(d) Extr.
ejus lit. in
lib. breve.
an. 1531.
p. 454.

Submittit
ipsum num-
marium
subsidium
Pont.

XXXII.
Nova hæ-
reticorum
in catho-
licos ex-
peditio.

(a) Cocl. in actis & script. Luth. hoc ann.

Catholici inferiores numero eos proficiant.

Reverentes ad fidem clementer habit.

XXXIII. Tertium praelium commissum.

Noctu irrupit heretici.

Prima catholici agmina cadunt.

Vincunt catholici interfectis sex millibus hereticorum.

In quarto praelio quinque millia trucidant.

XXXIV. Virginis templum clarum miraculis apud Helveticos.

Illud heretici evertere nituntur.

virtute hæreticos contuderunt; quæ singula accurate hisce verbis describit Coclæus (a): Alterum, inquit, deinde praelium commissum est die decima septima octobris iterum catholicis secundum, hæreticisque adversum; nam Tigurini seu Turicenses post acceptam cladem vocaverunt in auxilium Bernenses, collectoque exercitu circiter triginta millia peditum processerunt in campum, partitoque exercitu in duo agmina Turicenses versus Zugam, Bernenses versus Lucernam profecti sunt. Quinque autem cantones catholici conjunctis viribus ad octodecim millia peditum habuerunt, congressique cum Bernensibus circa fluvium quendam compulerunt eos in fugam: in fluvio autem perierunt quingenti, & cæsi sunt in prælio septingenti: altero die propeperunt ex vepribus aliqui Turgavienses, quos catholici clementer ac benigne tractarunt quicumque venerabile sacramentum percipiebant.

Rursus praelium est vigesima quarta octobris: Tigurini enim ac Bernenses vindictæ cupidi accerserunt in auxilium Basilienses quoque & Schaffhusenses, volebant noctu in hostes imparatos irruere. Catholici non omnes erant simul, Lucernenses enim propter Bernenses seorsum habebant exercitum. Alii autem quatuor albas camistas super arma sua induerunt, ut noctu inter sese cognitionis signum haberent: inito igitur prælio primum certamen adeo asperum atque cruentum fuit, ut catholici circa principia ad quintum usque membrum seu ordinem cederentur: Deo autem adiutore vicerunt tandem, atque hæreticos in fugam compulerunt cæsis sex millibus eorum. Neque tamen quiescit ira hostium; ultimo enim die octobris in vigilia omnium sanctorum rursus congressi sunt Turicenses contra quinque cantones catholicos: sed nihil felicius, quam prius; nam catholici secunda hora noctis sex millibus invaserunt illorum castra, cæsisque quinque millibus hostium reliquos, qui non aufugerant, ceperunt: fuerant autem in hisce castris octo millia.

Cæterum apud Helveticos admodum religiosum ac venerabile, miraculisque clarum est templum Deiparæ virginis Mariæ sacrum, quod Eremitæ dicitur; ad quod sane publicam processionem, instituerunt quinque cantones catholici a senibus puerisque, & mulieribus virginibusque, ac omni turba imbelli peragendam: id quod Turicenses Zuinglii perversa doctrina imbuti agerrime ferebant. Deceverunt itaque, facta expeditione, templum illud devastare atque imaginem diæ virginis Ma-

ria minutatim discindere, atque comburere. Quod ubi perceperunt quinque cantones, festinanter illuc profecti sunt, atque indutis rursus super arma albis indutiis, in montis planitie duriter exceperunt hæreticos, interfectis plus minus quinque millibus, rapisque vexillis quatuor, quorum unum Turicensium, alterum Basiliensium, tertium Schaffhusensium, quartum Mulhusensium fuisse dicitur. Erant quidem hæretici opibus, auxiliisque & numero militum, atque armorum & bombardarum apparatus longe valentiores quam catholici. At catholici fide, pietate, religione bonaque conscientia atque recta in Deum & sanctos ejus fiducia egregie armati, feliciter vicerunt semper, toto enim expeditionis tempore observarunt religiose pristinam suam devotionem, secumque habuerunt suos sacerdotes, ut interessent eorum sacrificiis, in quotidianis missis serio ac religiose flexis genibus ad Deum orantes tum ante praelium tum peracto prælio. Constituerunt præterea octodecim viduas in territorio Suitensium, quæ alternatis vicibus senæ jugiter in templo beatæ Virginis Eremitico pro exercitu Deo supplicabant die noctuque. Merito igitur vicerunt eos, qui superis contemptis confidebant in hominibus, ac ponebant carnem brachium suum; unde non injuria comparari possunt quinque cantones illi inelytis Machabæis, qui dicebant: Facile est concludi multos in manu paucorum (b): & non est differentia in conspectu Dei liberare in multis & in paucis; quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Hæretici igitur toties victi atque fugati perierunt ac inierunt tandem, intercedentibus multarum civitatum imperialium oratoribus, concordiam cum catholicis quinque cantonibus, Thuricenses quidem die XVI. novembris, Bernenses vero die XXIV. ejusdem mensis.

Paucis autem post diebus Clemens, antequam de hujusmodi concordia certior esset factus, quatuor peditum catholicorum millia ecclesiasticis stipendiis, consecrari die decimanona novembris iussit (c), quibus Zuccherum ducem præfecit (d): qua etiam die Ennium Episcopum Verulanum multis legationibus apud Helveticos antea functum pro tuenda religione, internuntium (e) atque ejusdem pontificii exercitus procuratorem (f) decrevit: ad suppeditandos vero bellicos sumptus Mediolanensis principatus clero sacerdotiorum decumas imperavit (g), dumque parandis aliis majoribus auxiliis operam navabat (h) Pontifex, relatum ei est sedatos intestinos tumultus inter Helveticos iis legibus quas Coclæus (i) ex Hel-

In quinto prælio quinque millia eorum interfecta.

Insignis catholicorum pietas in his expeditionibus.

Comparandi cum Machabæis.

XXXV. Submittit catholicis Clemens quatuor millia militum. (c) Lib. brev. an. 1531. p. 570. (d) Ib. p. 510. (e) Ib. p. 526. (f) Ibid. p. 535. (g) Ibid. (h) Ibid. p. 649. (i) Cocl. in actis Luth.

Pax conciliata & quibus legibus.

XXXVI. (a) Thomas Morus apud Coclæum. Divina de hostibus ecclesie ultio.

XXXVII. Quod ad pacis leges attinet; cum ad Pontificem perlatum esset ex iis permissam Thuricensibus & Bernensibus sub involutis verbis fovendæ hæresis licentiam, indoluit tantarum victoriarum fructum, periisse magna ex parte; ipse namque censuerat prostrato hoste hæretico non intermittendum bellum, donec is ad veram religionem esset reversus; quo ar-

veticis actis refert: Operæ pretium fuerit recitare primi articuli verba ex Theutonica concordie formula, quæ de fide, propter quam præcipua discordia & belli occasio erat, per arbitros concepta fuere. Primum igitur debemus ac volumus nos Thuricenses nostros fideles confederatos de quinque cantonibus, similiter & dilectos eorum concivos, ac provinciales de Wallis, atque omnes eorum adhaesores, sive ecclesiastici sint, sive seculares, circa veram indubitatam, catholicam fidem suam nunc & demceps in suis propriis civitatibus, territoriiis, præfecturis, & dominiis absque re dargutione ac disputatione quietos dimittere, cunctis malis adinventioibus, exceptionibus, circumventionibus, dolisque vitæ atque remotis. E converso debemus nos quinque cantones nostros confederatos Thuricensis ac proprios eorum adhaesores circa fidem eorum quietos dimittere: atque eadem hæc verborum forma circa primum concordie articulum cum Bernensibus quoque est observata; de qua sane merito gaudent, & quinque cantonibus illis congratulantur omnes per orbem terrarum catholici, quod non dubitarunt pro fide catholica viriliter asserenda sua corpora, suas uxores, liberosque ac totam patriam suam in ultimum exponere discrimen; unde & Deus pro ea pietate gloriosos eis retribuit de hæreticis triumphos, ut cogerentur ipsimet fateri antiquam quinque cantonum fidem esse veram, atque indubitatam. Merentur & aliam laudem quinque cantones illi, quam nulla posteritas recitare debet, quod eorum strenuitate & opera sublatis sunt de medio duo acerrimi deterrimique hostes Ecclesie Ulricus Zuinglius, & Joannes Ecolampadius.

De eorum miserabili exitu antea dictum est: quo audito Thomas Morus (a), postea martyrii palma insignitus, hæc scripsit: Quamquam dolendi causas reliquere nobis, heu nimium graves propter multa, quæ neque sine horrore eloqui possunt, & nemini sunt ignota, neque audire homines pii sine profundo genuu debent; sublatis tamen e medio esse tam immanes fidei Christianæ hostes, tam accinctos ad Ecclesie excidium, tam intentos ubique in omnem perimendæ pietatis occasionem, jure gaudere possimus.

Quod ad pacis leges attinet; cum ad Pontificem perlatum esset ex iis permissam Thuricensibus & Bernensibus sub involutis verbis fovendæ hæresis licentiam, indoluit tantarum victoriarum fructum, periisse magna ex parte; ipse namque censuerat prostrato hoste hæretico non intermittendum bellum, donec is ad veram religionem esset reversus; quo ar-

gumento ad quinque paganorum Helveticos has literas dedit (b).

Quinque cantonibus. Dilecti filii salutem. Literæ vestre nobis significantes de concordia & pace cum Turicensibus per vos inita, per quam illi armis contra vos positus se vobis junxerunt, nobis tanto gaudio, filii, fuerunt, quanto desiderio vestre tranquillitatis & quietis semper flagravimus: præterquam enim quod inclytum autoritate & primarium cantonem vestre nationis adjunxistis, hostibusque ademistis, spem nobis Dei misericordia ostendere apertam videtur, sicut ex victoriis vestris ad hanc cum Thuricensibus pacem, ita ex hac ad concordiam cum reliquis gradum fore, ut ii non solum vobis, sed & Deo et fidei sanctæ suæ reconcilientur. Tunc enim pax verior & vobis etiam gloriosior erit, si illi cum Deo pariter in gratiam redierint. Nos quidem, qui omnem istam nationem in pari dilectione, salva religionis ratione, habemus, nihil audire possumus lætius, quam hoc robustum gentis vestre corpus discordiis divisum redire inter se ad unitatem, cum parum stabilis & diuturna pax videri posset inter eos, quando humanis inter se compositis in divinis dissentirent. Quamobrem id, filii, tantum defuit ad explendum id gaudium nostrum, quod neque victoria vestre neque reconciliatio per benivolentiam eos cunctos ad salutis viam reducere potuerunt: si tamen cum recolimus pietatem in Deum vestram non possumus ambigere quin reliqua sapienter & pie perficiatis, eamque gratiam Deo habeatis pro victoriis vobis præstitis, ut in omni pacatione humana rationem divini honoris præcipuam ducatis. Quod ad nos attinet; etsi vestram concordiam [quæ tamen cum Dei & hujus sanctæ sedis honore conjuncta foret] longe præoptamus, bellum tamen vobis pro sancta fide genentibus seu potius propulsantibus nunquam fueramus aut sumus defuturi, eaque jam ideo dederamus initia, quæ majoribus continue viribus augere decreveramus, quemadmodum hæc omnia plenius ex oratore nostro intelligetis. Dat. Romæ x. decembris MDXXXI. pontificatus nostri anno IX.

Excidendæ armorum vi hæreseos aederat tum occasio, si Gallie & Angliæ Reges cum Cæsare in tam pium opus pari animorum consensione conspirassent, cum maxime illustria a Deo signa pro religione catholica asserenda data essent: nam & Tigurini, apud quos Zuingliana hæresis teterrima sentina conflata fuerat, avitæ pietatis memores in ea publica confarnatione cum impietatis signiferos extinctos viderent, fidem catholicam sunt pro-

(b) Lib. brev. an. 1531. p. 649.

Clementis monita ad catholicos Helveticos.

XXXVIII. Potuere Reges delere hæresim.

professi, ut Ennius episcopus Verulanus apud Helvetios legatus ad Pontificem scripsit: ex cujus literis in Cardinalium senatu lectis Benedictus Cardinalis Accolatus hæc Jacobo Sadoletto narrat (a).

(a) Apud Card. Jacobum Sadolet. l. 7. p. 275.

Brevi redintegratis viribus, delectisque ex omnibus pagis tererrimo illo scelere imbutis, & in unum locum coactis hominum millibus circiter triginta, additisque præterea Germanorum auxiliis, qui superiori prælio non potuerant interesse, in nostros castra moverunt: quibus cum nostri appropinquassent, subito & præter omnem spem hostium concursu tam acri in eos impetum fecerunt, ut cum modo hostes ferre non potuerint: itaque primum loco pulsi deinde dissipati universi terga verterunt, quos nostri insecuti compluribus captis, magnam eorum numerum trucidarunt: multos quoque ex eis repentinus suorum terror ac fuga in quasdam locorum angustias compulsi, quibus interclusi ex præruptis, altissimisque rupibus, nostris urgentibus, se præcipitaverunt. Hoc prælio a nostris felicissime confecto, rursusque hostibus prostratis, & insigni clade affectis, cum Lucernenses, qui [ut supra memoravi] inter quinque pagos fideles in maximo habentur honore, aliquot oppida ab hostibus occupata recepissent, ea, quæ Christianos decuit, usi mansuetudine ac lenitate legatos de communi quinque pagorum concilio ad Tigurinos miserunt, qui testarentur se quæcumque fecissent, nullis privatis inimicitis, sed tantum veræ religionis causa fecisse, neque quidquam aliud petere suis armis, quam ut ad avitum sacerdotum morem rediretur: quæ cum æquo animo Tigurini Dei, ut ego arbitror, ira percussi accepissent, omnes qui pertinaciores in ejuranda impietate sunt visi, confestim e pago expulerunt, seque Lucernensibus & aliis fidelibus adiunxerunt, & pridie idus decembris MDXXXI. Roma.

Catholicorum ad hæreticos legatio.

Divina ira terrore percussi Tigurini. Pellunt obstinatos in hæresi.

XXXIX. Tiguro fugit Carlostadius.

Basileæ concionatorem aggit. Concionanti apparet dæmon. Ejus filium allidere tentat.

Territus Tigurinorum clade ac publicis gemitibus Carlostadius, qui diaconum apud eos agebat, Basileam se contulit; sed divinam vindictam non effugit: dæmon enim, qui illum hæresim docuerat, concionanti adstitit, ac triduo post, ut ipsius filio prædixerat, in infernum abripuit; ut narrat Meshovius ex publico Basileensium testimonio: Basileæ, inquit, ad munus concionatoris evectus, cum satis diu in perniciem ejus ecclesia visisset, sub ipsa concione novissima, quam habuit in templo, vir quidam oblongus & ater comparuit, quem ex opposito suggesti consistentem proximum se consuli locare vidit, qui mox templo egressus in domum ejus se contulit, ubi neminem reperit, præter

unicum filiolam patri appime charum: hunc apprehensum criminibus rapuit sublimem quasi terræ allisurus, & tamen illisum deponens iussit nunciare patri adfuisse atrocem virum, qui ipsum quævisset, ac reversurum eundem post triduum, & secum esse abducturum: quare domum reversus, postquam ista comperisset a puero, & consulem interrogasset quisnam vir ille longus esset, qui in templo ipsi adstirisset, hic autem se neminem vidisse affirmasset, primum vehementer exterritus animoque percussus est: deinde præ mœnore in lectum sese conjecit, & tertio die justa vocem ex terribili nuntio auditam e vita commigravit. Id dant testimonii Basileenses, id temporis ministri de Carlostadio, homine si quispiam alius fuerit uspiam infelicissimo, qui propter seditionis animum & impios errores ex summo gradu in extremam paupertatem prolapsus, ut alas rursus prosperioris fortunæ expanderet, anabaptismo simul & Sacramentariorum erroribus pro tempore adhæsit. Hic vero animadvertat lector, hunc virum oblongum & atrum illum fuisse, de quo Carlostadius profiteri erat solitus, sibi viro humana statura longiore revelatum fuisse, Christum in Eucharistia præsentem non esse.

Denuntiare patri jubet triduo post abductum iri in tartara.

Carlostadius ex terrore moritur conducta die a dæmone.

Sublatis ita Zuinglio, & Colampadio, & Carlostadio, licet reflorescere tum visa sit religio catholica Tiguri, postea tamen miseri Tigurini amisso veræ fidei lumine in obscuro errorum fallo fluctuarunt, ac scelestus quidam Henricus Bullingerus Zuinglii dogma asserere ausus est, ut refert Surius (b): Zuinglio, inquit, apud Tigurinos successit Henricus Bullingerus, qui longo tempore solus, fere ut suam declararet animi pertinaciam, Zuinglianum dogma libris editis propugnare non dubitavit, aliis interim & metu se intra silentium continentibus & sensim in Lutheri placita discedentibus; multos enim ea quam diximus Zuinglianorum in Helvetiis strages a Zuinglii sententia absterruit, & evanescerent res Tigurinorum vehementer afflictae.

XL. Bullingerus inter Tigurinos instaurat hæresim.

(b) Surius in comm. hoc ann.

Cæterum excisis Zuinglio & Colampadio venenatis hydræ hæreticæ capitibus, supererat Lutherus, qui Protestantes in arma contra catholicos concitabat; cumque & ipse par exitium metuere deberet, tamen de alumnorum suorum clade triumphavit, quasi perculli divinitus essent, non quod ab Ecclesia catholica, sed a Lutherana synagoga descivissent, iisque argumentis in illos est usus, quibus ipsemet perduellionis convincebatur, ut refert Ulembergius (c), qui ait: Sub idem tempus sacramentarii & Anabapti-

XLII.

Lutheri impostura.

(c) Ulemberg. in vit. Mart. Luther. l. 24.

Lutherus infectatur sacramentarios.

stæ, quos Lutherus cœlestes prophetas Suvermeros & spiritibus fanaticos appellare consuevit, passim sese fraudulenter ingerant, id quod secreto, & ita quidem, ut non catholicis modo, sed & Lutheranis periculum a tenebrionibus istis immineret. Et sacramentarii quidem vel Zuingliani Borussiae ducem Albertum Brandenburgicum qui non ita pridem ab ordine Theutonico, ab imperio Romano, unaque a sancta majorum fide defecerat astu quodam perterrarunt: qui datis ad Lutherum literis sententiam ejus exquisivit. Ille principem hortatur, ut prudenter agat, sibi que caveat ab id genus erroribus spiritibus, quorum duces primi nominis Zuinglium & Colampadiam nuper admodum sustulerit Deus horrendo sane judicio, quod reliquis istius farinae sacramentariis non injuria terrorem incuteret, nisi reprobi prorsus essent & obstinati. Certe dogma hoc de Christi præsentia in altaris sacramento non ex humanis traditionibus, vel institutis nam extra scripturis, sed in evangelio solide dilucide, pureque per indubitata ipsius Christi verba fundatum, & ab exordio nascentis ecclesie toto terrarum orbe in hanc horam usque magna fidelium consensione creditum; quemadmodum non modo scripta sanctorum patrum Græcorum non minus, quam eorum, qui in Ecclesia latina floruerunt; sed & quotidiani fidelium usus, & continua praxis usque in hanc horam abunde testificantur, quod Ecclesie totius testimonium sit, si præterea nihil haberemus aliud, satis esse debeat, ut permancamus in hoc dogmate, nec ullos fanaticos spiritus audiamus vel toleremus, cum periculosum sit & horrendum audire quippiam vel credere, quod communi sententiæ doctrinæ fideique Ecclesie universalis adversetur, quodque ab initio per annos mille quingentos & amplius toto terrarum orbe concorditer servatum sit, & creditum.

Insigne hereticarum testimonium pro fide catholica.

XLIII.

Si novum esset dogma, quod vel ab exordio nascentis Ecclesie, vel apud omnes ecclesias, aut toto terrarum orbe Christiani nominis tam unanimiter creditum non fuerit, non tam abominandum videri vel tanto cum periculo conjunctum in dubium vocare rem hanc vel disceptare quid sit credendum. Jam vero quia ab exortu Christianissimi per universum mundum, quocumque se porrigit ecclesie fines, magna semper animorum consensione creditum sit, Christum in Eucharistia vere præsentem esse: si quis nunc de veritate hujus articuli dubitet, hunc idem facere, ac si non credat Ecclesiam catholicam, atque ita non modo damnet universam Ecclesiam, velut hereticam, sed & Christum ipsum cum

omnibus Apostolis & prophetis, qui hunc fidei articulum: Credo sanctam ecclesiam catholicam, fundarunt, & solidis testimoniis confirmarunt. Concludit tandem malle se sustinere, ut non omnium modo fanaticorum spirituum, sed & omnium Imperatorum, Regum, & principum leges & jura contra se testimonium dicant, quam ut unum jora vel apicem dogmatibus universalis Ecclesie contrarium audire vel videre cogatur, neque enim locum ferre articulos religionis & fidei nostræ, quos ab initio, quam late patet orbis Christianus, omnes magno consensu tenuerunt.

Proprio testimonio condemnatus Lutherus.

XLIII.

Miraris lector hominis mutabilitatem & inconstantiam, quod encomio tam insigni catholicam omnium temporum Ecclesiam exornet, eam ipsam scilicet Ecclesiam, quam huc usque ceu furibundus totis viribus e fundamentis evertere conatus fuerat. Sed cogita quod & furiosi quidam lucida subinde habeant intervalla, quibus durantibus sapienter nonnunquam loquuntur, ac si penitus essent restituti; postea tamen ad insaniam redeunt. Idem Lutheo nonnunquam accidere videtur, cum talia profert ac scribit, quæ consuetis ipsius sermonibus adversantur: est hoc quasi lucidum intervallum hominis furibundi, qui posteaquam furor rediit longe aliter loquitur, vociferatur. Certe fundamentum illud, quod in hoc scripto ponit Lutherus, firmum est ac solidum, ad evertendas hæreses omnes; sed catholicum tamen, sine quo seipsum causamque suam contra sacramentarios atque anabaptistas tueri non potuit: quamquam si catholici hoc eodem armorum genere muniti in arenam descendant, incredibile dictu est quibus afficiantur contumeliis, quo risu, quibus sannis per Lutherum exsibilentur. Interim si serio hic agit, dum admirabilem illum & perpetuum orbis Christiani consensum solidi argumenti loca adhibet, dubitari non potest, quin hæc assertione magnam dogmatum suorum partem anathemati subiiciat, & plane condemnet, ut non injuria Lutherum inter eos censeamus, quod Apostolus vocat homines suo ipsorum judicio condemnatos.

Vitios lucida habere intervalla in furore suo.

XLIV. (a) Id. ib. cap. 24.

Præter sacramentarios Anabaptistarum factio gliscibat passim (a), atque id quidem sub insigni pietatis specie, secreto tamen, ut tenebrionum astus vigilantiam magistratum cluderet. Repræbant secte doctores per pagos, per oppida, per domos, seque honesta quadam morum compositione insinuabant in animos hominum, & venenato flatu simpliciores insciebant. Quos ubi Lutherus in Thuringia quoque serpere intellexit, strophis istis occurrendum ratus, ad sarrapam Wartbergensem literas de-

Anabaptistas urget ut doceant missionem suam.

Demonstrat factum esse apostolos.

Exigit, ut probent miraculis missionem.

XLV. Convictus iisdem argumentis Lutherus.

dedit, quas opera pretium duxit typis continuo divulgari, nimirum ut aliis etiam magistratibus in hoc genere subservirent. Principio facile dicit hoc genus clancularios seductores ex eo deprehendi, si de vocatione sua interrogentur, quis nimirum dederit in mandatis, ut serperent, aut venirent ad hunc modum, & in latibulis docerent. Hic eos non habere quod respondeant, nec mandatum proferre posse, si nihil aliud esset quam hoc unum, quod scilicet sine mandato subreperant, cum vocati non sint; vel ex eo satis aperte deprehendi eos apostolos & doctores esse per diabolum submissos, etiamsi praeter hoc unum nihil in ipsis esset reprehensione dignum, immo tametsi proorsus essent sancti. Atque hoc loco vigilandum ait in utroque ordine, ecclesiastico nimirum & saeculari: populum per eos, qui ecclesiam moderantur, diligenter informandum, ut caveat clancularios istos tenebriones, nec alio quam sathanae apostolorum loco eos habeat. Igitur si quis se prodatur ex huius farinae doctoribus, eum examinari vult in hunc fere modum. Unde venit? a quo missus es? quis te mihi doctorem vel concionatorem constituit? Si missus es ab hominibus, ubi literae sunt, ubi sigilla, quae id testentur? si vero te misit Deus, ubi sunt miracula, & cur non accedis ad pastorem meum? cur clam adrepis ad me & in angulum te abdis? cur non prodis in publicum? si lucis filius es, cur fugis lucem? Politicos quoque gubernatores instruit, ut cogitent clancularios istos apostolos esse diaboli, qui cum non modo mendaces sed & homicida dicantur in scripturis, fieri non posse quin per hos emissarios seditionem machinentur, & sanguinis effusionem. Igitur urgendum, ut vocationem suam probent: quod cum non possint, simpliciter reiiciendos, cum ex illorum numero sint, de quibus Dominus per Jeremiam cap. XXI I. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos & ipsi prophetabant. Et infra: Concludit tamen. Si quis clancularios istos non legitime vocatos docere pariat, vel audiat, nihil dubitandum quin is sathanam ipsum audiat eodem modo loquentem, quo per homines corporaliter obsessos loqui solet.

At cum iisdem argumentis convinceretur Lutherus, non jam ut antea fanaticorum, quibus exemplum praebuerat, more confugit ad data sibi a Deo fictitia mandata, sed ad academicum gradum pontificia caesareaque autoritate partum, quem pluris se aestimare aiebat, quam totius mundi divitias; quasi ad pontificalem imperialemque auctoritatem evertendam ea ipsa facultate vocatus esset, quod in alio

aculeato mordacique scripto quo solam fidem sine operibus iustificare ferialibus verbis contendebat, repetivit: *Quaedam adjungit de vocatione sua, inquit Ulembergius (a), qua fretus hanc dogmatum & virtutum mutationem induxerat: ejus vero fundamentum in academico gradu constituit, quasi tum mandatum receperit ista machinandi cum doctorali laurea fuerit insignitus: Haecenus Ulembergius; qui etiam tradit (b) hoc anno Georgium Wicelium Lutheranae haereseos apud Nymicenses praeconeum ex assidua sanctorum patrum lectione Lutheri ejusque sectatorum impietatem deprehendisse: cumque transfugiendi ad Ecclesiae castra signa dedisset, non aliter quam haeresis & latrocinii reum in squalidum carcerem fuisse detrufum, parafteque Lutherum & socios jam illi laqueos & patibula, cum divina providentia saeva impiorum hostium peccata mollivit, ut ille Ecclesiae in tuenda fide catholica usui foret. Circa tempus hoc, inquit Ulembergius, in publicum prodire cepit Georgius Wicelius (is erat minister Nymicensis) vir doctus, & trium linguarum peritissimus: qui cum ad decennium fere Lutheranis adhaesisset, lectis sanctissimorum patrum scriptis deseruit sectae consortium, & solidam illam Ecclesiae primitivae theologiae, haereticorum theologorum placitis anteposuit. Antequam vero se publica professione a Lutherano disjungeret, substiruit aliquandiu ceu dubitabundus, & Ecclesiam veterem, cujus faciem in scriptoribus ecclesiasticis patrumque monumentis intruebat, cum nova hac per Lutherum erecta diligenter comparavit. Dum is rebus occupatur duos scripsit libellos alterum de tollendis ecclesiae Lutheranae defectibus, alterum vero de dissimili veteris illius per orbem diffusa, & novae huius evangelicae ecclesiae statu. Quamquam neutrum horum edidit, tamen priorem illum Philippo Melanctoni, posteriorem vero Justo Jona legendum obtulit, atque examinandum: quin hac de re per literas egit cum quibusdam Lutherani ministerii concionatoribus, quibus de dispari veteris Ecclesiae catholicae novaeque Lutheranae statu cogitationes suas aperuit.*

Addit Ulembergius Lutherum mentem Wicelii subolfecisse, fictisque criminibus ipsum insinulasse, quasi cum Joanne Campana haereticarum fanatico, de quo inferius dicitur, conspiraret, atque in carcerem includendum curasse an. MDXXX. tum subiicit. Verum scriptis istis discussis & habito diligenti examine, unicum hoc fuit in eo deprehensum crimen, quod ecclesiae recens per Lutherum condita veterem catholicam anteferebat. Dimissus

(a) Ulemberg. cap. 23. p. 432. Infana Lutheri de suo doctoratu jaectantia. (b) Id. ibid. cap. 24. pag. 446.

Georgius Wicelius conversus ab haeresi ex lectione sanctorum patrum.

XLVI.

Vexatus a Luther.

Quantum a sanctis Lutherus discrepet.

XLVII. Detracta Lutherani pietatis larva.

igitur anno MDXXXI. & infra, scripsit libellum pro defensione bonorum operum contra Lutheranos. Oppugnatum eundem tradit Ulembergius a Justo Jona & a Balthasare Raidio, qui cum ipsi dedisset crimini, a Lutero ad Ecclesiam catholicam se contulisse, ejusmodi mendaciam luculenter ab eodem Wicelio confutata sunt: Respondit ille XII. decembris anno MDXXXI. & quod ad Lutherum attinet; inter caetera: Dixi vero, inquit, quod ille longe secus affectus sit atque sancti Apostoli, quorum vice integrius aliis fungere proficitur. An fallor? confer hosce quosdam, immo confer illum cum veteribus episcopis, & erunt dissimilia pleraque. Quid? quod tantum irae [quae est brevis infamia] tantum odii, tantum vindictae, tantum tyrannidis, tantum maledictionis, tantum arrogantiae, tantum audaciae, tantum luxus, tantum mollitiei mistis vis in illo pseudophetarum, aut haereticorum invenias, nec huiusmodi tu nescis, sed te delectat polypos agnae. Et paulo post: Dixi vero in ejus vitam effeminatissimam, non ulciscendi gratia, quemadmodum isti facere consueverunt, sed ut cognoscant quo loco res eorum sint, siquidem talem habeant vitam dactorem; nam certum est arborem e fructibus agnosci; nec verisimile est, ut is omnium optime doceat, cujus vita tam mundana est. Sarius longe esset, ut quod de Origene legitur, Lutheri congrueret: Hic est, qui quale verbum habet, talem vitam habet. Quod si ira esset, quem non puderet quippiam mali de eo dicere? faciat mendaces, qui sunt dicaces, vita sanctiore; neque enim solus ego de eius loquor rebus: regiones plene sunt Lutheri luxuria & tyrannidis. Certe laudare non possum, si quid laude caret, nisi te ruperis. Video manica, quam in tergo meo est, laus Deo. Igitur ne cum periculo Germaniae dissimulanda erant turbera istius propheta? Nondum, Raidi, rem plane detexi, fiet vero si volent. Porro veterum exemplis iuvor, qui non bene de adversariis scribebant, quia non bene illi vivebant: fecerunt hoc ut reducerent affectatores.

Hec ad Raidium Wicelius: qui cum Lutheranismi conditionem, mores, genus, omnia demum mysteria intime novisset, primus omnium totam ejus turpitudinem postea detexi, & Lutheranis plausibilem illam detraxit ecclesiae primitivae larvam, qua recti in comitiis Augustanis ac passim alibi sese fraudulentè insinuant: quam ob causam acerbo cum odio prosequuntur; & cum opprimere non possent innocuam, turpiter conspurcabant editis libellis, atque hoc efficere conati.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

sunt, ut omnes Wicelium aversarentur. Caeterum quae Wicelius de vita morumque turpitudine Lutherani obiecit, eorum oculatus fuit testis, quemadmodum diximus, ut qui ad decennium inter eos vixerat. Nec Lutherus ipse fuit ausus inficiari quae per Wicelium spargebantur, immo eadem haec vel invidus testimonio publico comprobavit. Scripsit vero Wicelius eos libros de doctrina & moribus sectae Lutheranae proximo anno, in quibus cum meminerit se libellos scripsisse de Ecclesia Dei, colligitur eos hoc anno postquam Lutherano carcere emissus est scriptus fuisse: ex his autem nonnulla delibanda visa sunt, quibus signa verae & adulterinae ecclesiae perfringit.

Re ipsa, inquit (a), comperi factionem hanc non eam esse Dei Ecclesiam, quam nos catholicam appellamus & credimus, sed schisma quoddam nuper exortum, cuiusmodi a Christo nato vel sexcenta extiterunt. Deinde factionis huius occasum animadverti, uti schismata haecenus omnia ad tempus perstiterunt quidem, sed mox fumi & pulveris instar evanuerunt. Et paulo post. Tertio mecum ipse perpendi quis huius factionis auctor, dum architectus sit. Et infra: Quae huius haeresiarum sit morositas, inconstantia, & audacia, quam sanguinarius animus, quam exitiale propositum: sanctae illius vitae & evangelicae conversatio toti Germaniae notissima est, ut etiam pueris iam in ore sit, monachum Turcicam factionem excirasse. Videamus, obsecro, quo haec tandem evasura sint: plerisque jam Turcici quam Romani Imperatoris, nomen plausibilis videtur. Quarto, factionis huius eruentas primitias, insulsa, infronata, carni plausibilia, improba, ac dissoluta cum meo animo reputavi initia argumenta sane gravissima, ex quo fonte proficiuntur. Nonnullis interjectis: Quinto, factionis huius ducis ac moderatores vulgo admodum niti animadverti; nam tametsi vulgares ac plebei avaritiae & voluptatum nomine, quibus suos concionatores evangelicos vident addictos nonnihil eos exosos habeant; malum tamen illis studere, & obsequi quam Pontifici, quandoquidem effrenatori libertate quam sub Pontifice vivere ipsis liceat, &c.

Sexto, factionis huius institutum ab evangelio plane discrepans mecum perpendens, video in illo pleraque omnia geri e diametro pugnancia cum evangelio tantopere iactato ac celebrato, & sub evangelii praetextu flagitia & probra omnino designari, ut etiam ipsi quiritantur; Ubi fructus gustum aliquem ceperis, poteris de arbore ferre sententiam, crede mihi parum

XLVIII. (a) Georgius Wicelius de ver. eocl. Argumenta Wicelii quod Lutherana non sit vera ecclesia.

XLIX.

Ee aut

Scopus Lutheranae factionis.

Germania post natam factionem misere afflictata.

L.

Vitiorum colluvies ex ea prognata.

aut nihil bonae frugis habet: singuli quae sua sunt quarunt a summis ad extremos usque paganos, sive rusticos ni rapias nihil habeatis. Concionatorum quas illi apud se derinent foeminarum, vita & actiones omnibus magis perspecta sunt, quam ut de illis quidquam referendum sit: possit vel cecus aestimare ad quem illi scopum colliment. Ah, Deus bone, quando secta huius infantia tot scatur sordibus, quid de ea futurum esset si incanesceret? si paucis annis adeo illa cepit ruinam minitari, quid annis mille quingentis accideret? si quidem diu hoc in statu quo nunc est permanserint, tandem ad ethnicismum recidemus. Et nonnullis interjectis: Non est, ut in praesens commemorem, quanti severe praepotens Deus in hanc ab Ecclesia defectionem intra paucos natam annos animadvertit, idque Turcicis victoriis, rusticorum strage, fame inaudita, & incredibili annone charitate, nunquam antehac comperto morbo sudorifero, pecorum interitu, incendiis, peste immanissima, bellis atrocissimis in diversis regionibus, magna principum & civitatum dissensione, adeo ut publica Germania pax in nullo unquam maiori discrimine versata sit: nec ulla praeterierit aetas, quae non bellorum aut seditionum metum attulerit, iremque insigni hominum perfidia, fallacia, improbitate, adeo ut tantum non alii alios vorare videantur; denique intolerandis usidemque perpetuis eactionibus, &c.

Septimo, quotidiana ego experientia didici, ut factionis huius occasione charitas in multorum pectoribus refringeret: omnis erga Deum pietas vel devotio pessum ierit; cultus divinus misere convulsus, eversus, ac in nihilum redactus sit: oratio, vel preces viluerint, jejunia in ludibrio sint: elemosyna, poenitentiae, studia, & sanctorum omnia, & laude digna castitas contemptu laborent; denique quidquid est bonorum operum & piarum actionum, quod tamen dictu sit miserabile, nullo in pretio sit: porro virtutum locum non nisi flagitia & scelera confertim occuparint, ut iam apud plerisque vitia non sint vitia, probraque & dedecora nunquam maiori fuerint honori & ornamento. Heu miseros, qui hoc nobis evangelium peperere! Octavo, videre mihi visus sum etiam politicas hac rerum mutatione non mediocriter perturbari, quando iam vulgus passim magis est indomitum, & agrius potest in officio contineri. Et inferius: Nono, persuadere mihi non potui factionem hanc ex bono proficisci, quando ea omnia pessum ire paritur, quae ad pietatem spectare videantur, ea vero mordicus servanda statuit, quae cum vitio conjuncta sint. Jejunium qua-

dragesimale prostrigatum videmus; ac banchanalia manent, &c.

Decimo, sectas alias ex aliis nasci comperi, qui ceu genuinus est Lutheranismi color: si quidem Lutheri factio primaria, iam sex vel septem alias excitavit; ecquid vero tandem fore speramus? In dies propheta novi existunt, ex Luthero tamen prognati omnes, cujus ubera omnes illi in natio suxere: at qui quo tandem rudis plebecula sese conferet? quibus illa vel suffragabitur, vel adversabitur, quando omnes perinde verbum Dei iactitant? Heu miserandas illas & perpetuas vulgi quiritationes, quod nulli ferme perspectum sit, cui tandem vel ecquid credere vel agere debeat: quo errore quid possit esse magis erroneum? Vae miseris nobis, si quidem res eo in statu permanserint. Undecimo, & animadvertisse & etiamnum advertere me fateor quanta animi audacia, temeritate, impotentia atque fastu qui factionis huius sunt doctores, omnes quamvis sanctos, tam veteres quam recentiores defunctos perinde ac superstitios rejiciant, nec ullius velint esse pensu vel auctoritatis: atque cum his una quaevis concilia generalia, & salutaria, piaque veteris Ecclesiae decreta omnia; sane cuius hic liberum esto iudicium, num haec cum Germana catholicaque Dei Ecclesia consentiant; id quod huius factionis archirecti praefricta fronte affirmare non dubitant.

Duodecimo, certo ego experimento didici, hodieque disco, ut illi factionem suam mira quadam inconstantia, incertitudine, minimeque solida, sed prorsus humana ratione foreant ac tueantur: nulla apud eos certa iustaque ordinatio est, vel institutio: quae hoc anno in pretio sunt altero penitus jacent. Et paulo inferius: Tulerunt illi e medio humanas leges, & constitutiones, quarum in locum divinas se reposituos pollicentur. Tum addit: Quid ergo dicam sapientissimorum hominum constitutionibus, levissimorum homuncionum constitutionibus, veteresque probabiles consuetudines novis quibusdam nec unquam diuturnis consuetudinibus permutarunt. Laborant iam penuria sacrificulorum, quos illi e sacerdotibus laicos reddiderunt. Itaque in sua factionis ministros vilissimos quosque asciscunt, si vel legere norint, sive illi sacris initiati sint sive non, modo uxorem habeant, aut propediem ducturi sint, eaque defuncta mox aliam, rursusque aliam si & haec obierit: qui enim fieri possent, ut qui sine foemina est, praclarum hoc evangelium praedicet? Non hic liber singula speciatim commemorare. Divertit deinde ad errores evangelii specie disseminatos, deque iis, qui a Lutherana secta resipere subijcit.

Gra-

LI.

Superbia Lutheranorum.

LII. Et inconstantia.

LIV. Non dissimilis hac secta aliis.

Fallaci scripturae interpretatione se tuctur.

LIII.

Grates laudesque ago Deo, quod non solus ego respiscam; namque ejus generis hominum, puta qui respiscant, diriones omnes plene sunt, neque imperitorum modo, sed etiam literatorum, qui factionem hanc penitus explorantes, re ipsa compere-re, non nisi avenaceo fundamento nitentem, atque hoc ipso permoti haud secus ab illa sese proripuerunt, atque a turba Core, ne pari cum illis poena plectantur. Nonnulli vacillare incipiunt, quod animadvertant rem quidem longius progredi, sed non in melius; immo persentiant jam inde ab illius exordio nunquam bene habuisse rempublicam, sed rempublicam exitisse pessima, monesque perditos ubique gentium, ceu novi evangelii fructus apud istos vel maxime excrevisse. Et infra: Non potest secta ut la unquam sibi Ecclesiae catholicae nomen iure merito vendicare, etiam si longe illa pulchriori sit habitu, quam Ecclesia; frustra tamen id quisquam attentaverit, secta non est aliud quam illi nominis permanere. necesse est, ut simia semper manet sui similis, quantumvis sectam fucare ornare laudibus, atque tueri quis molitur. Priscis temporibus pleraque exierunt factiones, quae praeserrent sanctimoniam ac integritatem, ut harum comparatione secta Lutherana fecere censenda sit, prorsusque indigna, quae maculam quam illi porrigat: ac nihilominus sectarum illis nomen hodieque permanet: cum autem illa grassarentur Ecclesiam magno perstirrit animo donec in nihilum redigerentur; sicut etiam huius praestolatur occasum, quae penitus extincta nihilo illa minus perdurabit. Et post alia. Quando igitur Lutheri factio sectis memoralis non ab similibus est, non possumus sabva veritate & coram Deo secus illam appellare; est enim sectis aliis vel in hac simillima quod Ecclesiam, quam nos catholicam credimus & confitemur, absque ulla intermissione, acerrime & infestissime oppugnat: quod vero iam etiam regiones & urbes immo & principes in suam pertraxit sententiam, clarum est pleraque ex antedictis idem fecisse. Habet illa viros doctos, habuere & alia: vulgus sibi habet addictissimum, nec minus alia, praesertim quae tantopere carnis foverent libertatem. Quod illa scripturas mire praedicat, non potest id quidem reprehendi; sed id plana in vitio est, quod sua scripta divina scriptura nomine vendit & obrudit: atque idem fuit apud sectas superiores: quae enim alia ratione homines imperiti ac miseri in vestram possent sententiam pertrahi ac promoveri? Denique quod diu illa incolumis persistit, nihil nos movere debet, quando etiam alias certum est longe diutius permanisse. Ut igitur veres in am-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

nem partem, ita esse, ut dicimus compere-ries. Sed ut meis, perinde ut cepti, amulis pergam satisfacere; liber ex illis percontari: Ecquid vos mea offendit respiscencia? quid tandem vobis sumitis? num apostolos vos esse putatis? num evangelistas? num prophetas? tales quidem & dici & haberi vos vultis. Ecquid vero facta vestra restantur? ecquid scripta loquantur? ecquid alii de vobis sentiunt? An vero fides illa certa habenda est, quod vos id asseratis? Si quidem a Deo missi vos estis, cur & facitis & doceris praeter & contra ea, quae priores illi & fecisse & docuisse noscuntur, quos dubium non est a Deo missos fuisse? Alterum igitur e duobus verum sit oportet; aut priores illas ecclesiae columnas divinitus missas non fuisse, aut vos potius. Quid igitur? Certe priores illi quod a Deo missi essent miraculis, sanguinis sui profusione, & vita sanctissima declararunt. Vos autem qua id ratione testatum de vobis reddidistis? ipsi tam inreligitis: quam hic possem corniculam alienis nudare plumis si convitari virtutis esset. Aio itaque, aut male feci aut bene a Luthero desciscendo: non potestis id negare. Si ergo recte egi, bene Lutherus cum tota sua factione iaceat oportet. Sin autem male feci, Christus cum universa Ecclesia sua, cuius ego membrum sum, perierit necesse est: decet enim ut cum Ecclesia, & intra Ecclesiam semper ego esse velim, utpote quam Christus per suos Apostolos & eorum successores fundavit, & edificavit. Est ergo etiam hoc prorsus indubitatum, nullam aliam neque esse, neque posse esse Ecclesiam, quam quae ad nos usque per orthodoxam catholicamque fidei sinceris professores ordine perducta est, & propagata.

Pluribus interjectis ita explicat cur Ecclesia catholica Romana appelletur, atque omnia bona ab ea dimanasse, mala vero ab haeresi Lutherana fluxisse demonstrat: tum Ecclesiam propter aliquorum vitia non deserendam, cum in ea quivis bonus esse possit, extra vero eam necesse sit, ut sit malus: utque vera scriptura ab ecclesia Romana petita est, ita & verum illius sensum ab ea petendum; demumque ostendit debere Lutheranos non Luthero, sed Ecclesiae, quod sacro baptismo abluti sint, quod divina lege eruditi, quod sacrarum literarum munere instructi.

Ecclesia plane est, inquit, cui secundum Deum, quamlibet deformis videatur, bona omnia tum aeterna tum temporalia accepta ferre debeamus; non autem factioni Lutheranae. Dic enim, obsecro, quis nos salutari expiarit lavacro? ista nimirum

E e 2

ma-

Dilemma aut errant Patres sancti, aut haeretici.

LIV.

LVI.

Scripturam ab ecclesia Romana accipere hæretici.

mater nostra, non ulla alia nos regeneravit. Quæ igitur fronte illam abnegamus? cur meretrici tantum tribuimus, ut relicta Ecclesia ad illam nos adiungamus: cum tamen ea non sit iusta parens nostra, ut sese jactat. Unde quaeso ad nos scripta divina profecta sunt? ab Ecclesia ne, an vero a secta? dubio procul ab Ecclesia: num igitur ea causa nobis Ecclesia scripturas tradidit, ut iis ipsam oppugnemus? quid hoc aliud sit, quam sibi ipsi malum conscivisse? At, dices, scripturam ad nos divinitus profectam. Recte nimirum: tu vero quando celos adiisti, eamque ex Dei manibus, perinde ut Moyses tabulas in monte Sinai, accepisti? O hominum accuratorem miram insulsiatatem? Unde porro tum ipsius Dei, tum eorum omnium, que sunt fidei Christianæ notitiam habemus? Anne ab Ecclesia? aut forsitan, nulli mortalium toto terrarum orbe annis superioribus ulla Dei & fidei Christianæ imbuti notione fuere? Vosne primi extristis, qui intra paucos annos eam sunt adepti? Ubi igitur eam estis assequuti? num ex scriptura? & ea tamen etiam ante hos decem annos & probe est intellecta, & homines, qui eam legissent, minime defuerunt: an vero ex Spiritu? Agedum igitur: Spiritum illum signis & miraculis declaratis; nam etiam vos ipsi aliis vobiscum furore percitis id opponere soletis, ut si quid profert ante incognitum, prodigiis quibusdam id astruant. Re vera si ante hos decem annos Spiritus & scriptura cum sui intelligentia nulli adfuit, male egit Christus cum sua sponsa, atque os suum mendacii, quod dictu nefas sit, condemnavit; sitque plane consequens nullam hæcenus sub sole vixisse gentem, que tam esset misera, errabunda & iniqua, atque nos Christiani sumus, &c.

LVII. Consultus de Eucharistia ab Alberto Brandeburgensi Lutherano.

(a) Luth. to. 5. oper. Jenen. impres. p. 488.

Hoc anno cum Albertus marchio Brandeburgensis, qui Prussiam, deserto ordine equestri, tyrannide oppræsserat, ad Sacramentarios defectionem meditaretur, ac Lutherum consulisset, is cum dogma suum aliis argumentis quam iis, quibus orthodoxi fidem catholicam, asserunt, tueri non posset, respicere redireque in castra Ecclesiæ visus, hæc argumenta de Christi in Eucharistia præsentia ad confirmandum in ea sententia Albertum proposuit (a): ex quibus perspicue patet, omnes novatorum sectas contemnendas esse. Certe, inquit Lutherus, dogma hoc de Christi præsentia in altaris sacramento non ex humanis traditionibus, vel institutis natum extra scripturas, sed in Evangelio solide, dilucide, pureque per indubitata ipsius Christi verba fundatum & ab exordio nascentis Ecclesiæ toto ter-

rarum orbe in hanc horam usque magna fidelium confessione creditum, quemadmodum non modo scripta sanctorum patrum Græcorum non minus quam eorum qui in ecclesia latina floruerunt: sed & quotidianus fidelium usus & continua praxis usque in hanc horam abunde testificantur, quod ecclesiæ totius testimonium si præterea nihil aliud satis esse debeat, ut permandamus in hoc dogmate, nec ullos fanaticos spiritus audiamus vel toleremus, cum periculosum sit & horrendum audire quippiam vel credere, quod communi sententiæ doctrinæ fideique Ecclesiæ universalis adversetur, quodque ab initio per annos mille quingentos & amplius toto terrarum orbe servatum sit & creditum. Si novum esset dogma, quod vel ab exordio nascentis Ecclesiæ aut toto terrarum orbe Christiani nominis tam unanimiter creditum non fuerit, non tam abominandum videri, vel tanto cum periculo conjunctum, in dubium vocare rem hanc vel disceptare quid sit credendum. Jam vero qui ab exortu Christianismi per universum mundum quocumque se porrigit Ecclesiæ fines magna semper animorum confessione creditum sit, Christum in Eucharistia vere præsentem esse; si quis nunc de veritate hujus articuli dubitet, hunc idem facere, ac si non credat Ecclesiam catholicam; atque ita non modo damnet universam Ecclesiam velut hæreticam, sed & Christum ipsum cum omnibus Apostolis & prophetis, qui hunc fidei articulum: Credo sanctam Ecclesiam catholicam; fundarunt & solidis testimoniis confirmarunt. Ex his Lutherum & Lutheranos, atque alios omnes novatores ipsorummet iudicio condemnatos percipere quisvis potest.

Proprio testimonio damnatus Lutherus.

LVIII. Albertus apostata postulat iudicio.

Prussiam in hereditarium principatum vertit. Deficit ad Poloniam.

(b) Salm. New. gebau. hist. Polon. l. 7.

Quod attinet ad Albertum marchionem Brandeburgensem, qui ducta concubina ab Ecclesia catholica defecerat; superiori anno in cæcis Augustanis perduellionis postulatus fuerat, agente in eum Waltero Croneburgio novo equitum, qui in fide constantes perstabant, magistro, quod Prussiæ sacrum magistratum contra divina & humana iura etiam inconsultis Germanis sociis in ducatum hereditarium convertisset; promulgataque in eum iudiciali sententia, proscrip-tus ad Regem Poloniae, cuius clientelam commendaverat Prussiam, confugit. Polonus vero politicam rem divinæ causæ præferens, apostatam tuendum suscepit adversus Cæsarem, cui ab Alberti oratore denunciatum est (b), rebus immutatis non amplius Cæsaris, sed Poloni se beneficiarium esse. Ita ab imperio divulsâ Prussia est non sine cæsareorum poli-

Prussia divulla ab imperio. Periculosa Livonia ne hæresi inficeretur.

(a) Lib. brev. ann. 1531. p. 20.

LIX.

Pontificia ad Livonia equites adhortatio.

(b) Ib. p. 22.

LX. (c) Ib. p. 23.

politicorum dedecore, qui contineri religione imperia ignorant, laxatis hæresi habentis ex pontificiæ majestatis odio cæsaream dignitatem amplificaturos putarant. Periculum etiam imminere, ne Livonia Prussiæ exemplo cæsareum pontificiumque jugum simul excuteret, eo-que metu anxius Clemens religiosos Livoniæ equites cohortatus est (a), ut cum summus ordinis magister senio confectus esset, alium religione præstantem sibi præficerent, qui fidem catholicam contra hæreticorum molitiones assereret.

Dilectis filiis conventui hospitalium & ordinis B. Mariæ Theutonicorum in Livonia. Hæc ad vos ex abundantia charitatis nostre scribenda duximus nimirum de creando ordinis magistro catholico, qui alteri senio confecto successurus sit: quæ quidem a vobis in eam partem accipi cupimus, ut nos nulla alia, quam divini honoris vestræque potissimum utilitatis causa permotos fuisse existimetis. Quæ anno superiore in Prussia gesta sint, quæve letitia sathan exultaverit illa parte corporis vestri abscissa, & sibi quaesita, filii dilectissimi nostis nec nos recordari possumus sine dolore. Illud etiam vidistis, quod nos quoque non ignoramus, qua fraude & dolis idem Dei hostis jam inde usus sit ad vos in eandem ruinam pertrahendos, ut toto corpore ac integra prædæ vestra potiretur; quod tamen ei Dominus interdixit, & hætenus interdixit pro sua misericordia speramus; nam sana in vobis membra adhuc sentimus esse: ne autem caput infirmum sit maxime providendum vobis est: etenim ex hac præcipue causa illam vestrorum in Prussia ruinam accidisse vidistis. Quamobrem filii per Jesum dominum hortamur, per ejus misericordiam vos astringimus, ut ad electionem faciendam sanctas & puras mentes asseratis, illud ante omnia præcaventes, ut ab ejus electione abhorreatis si quis a sancta & vera religione abhorreat, &c. Dat. Romæ die xxv. januarii MDXXXI. anno VIII. Conceptas eodem argumento literas dedit Pontifex (b) ad Ferdinandum Regem Romanorum, ut sedulam pro tuenda in Livonia religione & creando magistro equitum catholicorum navaret operam.

Monuit etiam Carolus imperatorem Pontifex (c), ut religioni orthodoxæ in Livonia consulere, caveretque ne hæreticus in summum equestrem magistratum irreperet; gerendo autem tanto muneri idoneum Carolus ducem Munsterbergensem ei commendavit. Nec frustra concepti erant a Pontifice hi metus ne religio catholica in Livonia pessum iret;

jam enim Lutheranam hæresim provinciam illam infecisse vidimus ex Tilmanno Bredenbachio, qui Livoniæ perniciem ab hæresi Lutherana factam Philippi Ommensis oculati testis hortatu descripsit; narratque (d), ut post expulsa Torpato sanctorum Dominici & Francisci sodalitia, authore Pellione Wittembergenfi, qui Lutheri pestiferas merces in eam urbem invexerat, etiam canonicos ecclesiæ principe deturbare nisi hæretici sacras imagines obruncarint, maximoque tumultu provinciam injecerint; adeo ut episcopus Torpatensis Caroli V. opem imploraturus in Hispaniam se conferens veneno in itinere sublatus creditus sit, imperia autem cæsarea Lutherani Livones una cum religione contempserint.

(d) Brenb. de Tilm. hist. de orig. & princip. bell. Livon. Torpato cæcæ facti sacerdotes.

LXI.

Lutheranorum in cathedralem ecclesiam irruptio.

Eodem, inquit, fere tempore, Torpati Lutheranæ factionis primates in ecclesiæ cathedralis Torpatensis canonicos conspiciunt, captantes vel dolo, vel armis ecclesiam invadere: ea autem in edito monte sita est. Pellio, qui universæ factionis princeps erat, ducentos e suis convocat, consilium de invadenda cathedrali ecclesia proponit. Illi spe prædæ avidi alacres & parati in sacrilegium consentiunt. Ubi ad primariam basilicam ventum est, conspiciunt ibidem præsolantem sarapam virum nobilem generosi animi & magnæ virtutis tredecim satellitibus stiparum. Hic eos compellens quærit quid moliantur, quæ de causa armati accedant: responder Pellio, se canonicos prostrigaturum. Sarapa jubet ne plus imperii & jurisdictionis sibi vendicent, quam delegatam habeant; sed suos intra limites se contineant: eam auctoritatem ipsis nondum demandatam. Quo audito confestim ipsum sarapam invadere parant. Ille quantumvis armis & satellitibus parum instructus ad pugnam, numeroque & copia Lutheranæ factio longe prævaleret, nihilo secius, ut erat animi excelsi, una cum stipatoribus, quos tredecim dumtaxat habebat, petulantem & seditiosum eorum conatum avertere & impedire aggreditur, exertoque gladio factionem ducentorum armatorum cohortem universam in pedes agit. Illi e summo montis vertices præcipites ruere, & velut fulmine consternati, fuga salutem querere. Quinque ad necem usque cæsi viginti vulneribus sauci & plagis contrisi cum reliquo seditiosorum manipulo vix effugiunt. Et infra: Pellio tametsi antea infeliciter pugnaret, & magno cum dedecore ipse cum ducentis a quatuordecim fugatus erat; aucto tamen suorum numero propositum redintegrat, ac denuo cathedralem ecclesiam oppugnaturus cum ingenti turba procedit. Postquam ad basilicam...

Ab undecim catholicis ducenti cæsi.

Hæreticorum in sacras imagines furor.

LXII.

Circumfecti catholici cultum religionis restituant.

Tyrannis senatus Lutheranus.

cam ventum, in valvas ingentibus machinis irruunt, quarum vim ubi nec claustra, nec omnis portarum vis ferre valet, labat ariete crebro janua, & emori procumbunt cardine postes: fit via vi, rumpunt aditus, & prima trucidant, divorum simulachra & saxea numina templo disiciunt. Neque in divorum statuas tantum sevitum est, sed & crucifixi imagines gladiis & lanceis transfigunt, quod olim Judæos factitasse legimus apud Damascenum, & scriptores historia ecclesiastica.

Erant in eadem Torpatensi basilica baptisterium summo artificio, & magnis impensis extructum: inter cætera ornamenta sculpta erant Salvatoris & duodecim Apostolorum imagines. Has magno impetu invadit iconoclastarum cohors: quippe qui antea ducenti a tredecim stipendiariis turpissime fugati, sauciati, ac demum omnes prostigati latebras quarerant, nunc confirmato nungero tredecim simulachra invadunt, ne nullam omnino victoriam referrent: egregiam vero laudem ea meretur fortitudo, cum facile sit vincere non repugnantem, & de statuis debellaris triumphum agere seviunt. Igitur in aeneos sacros & ligneos hostes alios capite plectunt, alios manibus naribusque truncant, ledoriis & ludibriis non statuas tantum, sed & ipsos protorippos & sanctos calumniantes, qui capitis, manuum, nariumque periculo catholicam fidem asseruissent, &c. Addit author, hæreticos in canonicorum aedes procurrisse, atque omnia esculenta & poculenta petulanter abligurivisse; ad has vero seditiones compescendas provincie catholicos contracto exercitu in hæreticos movisse. Proceres, inquit, & nobiles provincie, quibus adhuc cordi erat catholica religio, Torpatum conveniunt, & propositis conditionibus rem ita componunt, ut metropolitana ecclesie canonici in ecclesia sua solemnia sacrificia, & reliqua ad cultum divinum spectant a nullo turbante aut molestante securi peragant. Re ita composita senatus universæ republice mandat, ne quisquam civium missus aut conciones in templo cathedrali audire tentet, senatoriam iussionem violantes decem marcarum poena plectendos. Atque hoc modo catholicus Dei cultus triginta annis servatus & incolumis in metropolitana ecclesia permansit: sæpe tamen minitabantur se ex urbe ascensuros, universosque sacerdotes trucidaturos; unde patet illos extremo periculo continenter expositos, & veluti mures in decipula hostium metu undique conclusos & circumseptos fuisse. Præter canonicos erat ibidem virginum nobilium Deo dicatarum monasterium, quas metu potentiorum procerum, qui in catho-

lica religione etiamnum constantes erant prohibente, necdum e monasterio ejece-

runt. Dum hic tumultus per Lutheranæ factionis concionatores Torpati excitatur, præerat episcopatui Torpatensi R. D. Joannes a Blankeneldt vir magna pietatis & virtutis, qui ea tempestate forte in Rigensem provinciam concesserat, cuius etiam agebat episcopum. Hic ubi seditiones & turbas per heresim excitatas invalescere animadvertit, easque sua auctoritate non posse tranquillari, e Livonia in Hispaniam ad Carolum V. Imperatorem proficiscitur, quem ubi propediem iam emenso adhuc, duorum dierum itinere convenire posset, morbo correptus in Hispania moritur non sine veneni suspitione; ferebatur enim in Livonia ministrum ejus a Lutheranis subornatum, ut toxico eum sustolleret. Subjicit Bredenbachius, Cæsarem cognito tanti viri ex septentrionalibus oris adventu, de illius obitu indoluisse, ejusque scripta & literas, ut causam tam longinque legationis, quam arduam coniciebat, cognosceret: tum subdit de Livonia perduellione: Imperator universam Livonia tempestatem liquido cognoscit turbari omnia & everri a Lutheranis, templa dissipari, monasteria dirui, monachos prostigari, sursum deorsumque omnia agi & ferri. Mittit legatum in Livoniam una cum literis & mandatis imperialibus, ne quisquam in posterum basilicas aut monasteria invadere aut spoliare attereret; sed unumquemque suam religionem observare, & profiteri sinant ad decretum & determinationem futuri concilii. Livones imperiali mandato accepto respondent, se in religionis negotio ne flocci quidem facere Imperatorem Romanum, quinimmo priusquam equitatus ipsius in Livoniam perveniat, lassum fore & fatigatum; si magno cum exercitu veniat, fame & media eos consumendos, sin cum exiguo, facile posse superari & cædi.

His addit (a), Torpatenses cognita episcopi sui morte præfecisse ecclesie Torpatensi Joannem Bie civem Torpatensem, qui omnia Lutheranorum impia facinora dissimularit: cæterum Livoniae magistrum fuisse Joannem a Reck catholicum, qui defuncto illo Semilutherano episcopo, Jodocum a Reck virum religione & integritate præstantem sufficiens curaverit. Porro catholicam religionem serpente latius hæresi Lutheranæ obsolevisse, cum gulæ & ventris lenocinia plerique sectarentur; neque insignia divina in eos ultionis exempla defuisse, e quibus hoc historiae mandavit (b): Paucis ab annis, posteaquam Torpatenses in

LXIII.

Torpatensis episcopus ad Carolum V. in Hispaniam se confert. Veneno necatus a Lutheranis.

Carolus V. calamo, non gladio hæreticos vult compescere.

Spretus ab iis.

LXIV.

(a) Id. ib.

Grassata hæresis ob vitia.

(b) Tilmannus Bredenbach. hist. de bello Livonico.

Vindicta divina in jejuniis violatoribus.

Equitum impietas in mensa papistica & evangelica intrucada.

Rustici equitibus religiosioribus.

LXV. Colonienfes in file catholica constantes.

Lutheranam doctrinam concesserant, feria sexta solenne paschæ festum proxime præcedente, finita Lutherani ecclesiastice concione, civibus e templo divæ Virginis matri sacro revertentibus, quidam alium concivem & familiarem invitavit ad prandium, rogat una domum comitetur, habere se paratum insignem perasonem Westphalicum. Alter parum abhorrens responderet, sibi esse gallum opipare elixum, quem cupiat in symbolum adferre. Dum ad mensam accumbitur, alter os quoddam galli ambedere volens, imprudens ipsum pene deglutit: quod cum neque transmittere, neque eximere valeret, eo ipso die suffocatur. Alter post die Paschæ malo spiritu corripitur, & non multo post rabie & furore exagitatus animam una cum demone exhalat. Equestrium autem plerique in provincia, Torpatensi Lutheranæ heresi usque adeo demerari erant, ut diebus quibus jejuniis indicere consuevit Ecclesia, tum etiam tempore jejunii quadragesimalis binas mensas insuenerent, unam papisticam, alteram evangelicam appellantes, priori viliores & vulgatiorem panem imponebant, quem illi vulgo panem rusticum vocitabant: huc addebant legumina & cervisiam tenuissimam: evangelicæ mensæ imponebant panem selectissimum & purissimum, quem suo lingua vocabant panem Theutonico, cervisiam præstantem & carnes assas & elixas affluenter. Faciebant hoc, ut villicos & agricolas a catholicismo ad Lutheranismum pellicerent. Illi vero maleducos epulas facile respuebant, vilissima edulia exquisitissimis ferculis præferentes, ut in catholica religione constantes perseverarent. Quidam etiam nobilium, cum plebejos & agricolas a Lutheranismo aversos conspicerent, diebus quibus jejuniis catholica indicere Ecclesia, eos accerserant, carnes & cibos veritos violenter illis in ora ingerentes. Hec tyrannis & summa in Deum pariter & homines impietas gravem vindictam supremo numini exorquebat. Quibus accedebat immanis crudelitas & inclementia in subditos, prodigalitas, superbia & luxus omnium ordinum, dominorum inquam Theutonico, deinde equestrium & nobilium, denique civium & plebejorum. Pergit Bredenbachius describere, ut equester cruciferorum Theutonico ordo Lutheranæ heresi deformatus in Livonia fuerit, quantæque omnem provinciam afflixerint calamitates.

In tanta vero deficientium a catholica religione multitudine non desuere in Germania plures populi, qui eeg regia fidei & constantiæ exempla præbuerint: inter quos Colonienfes quamvis hæreticis pene

cincti ob servatam fidei incorruptam puritatem, hoc encomio hacque apostolica in eos benevolentia testificatione a Clemente VII. exornati fuerunt (a).

Dilectis filiis senatus & populo Colonienfi.

Quod semper a pietate vestra expectavimus, supplicesque a Deo imploravimus, ut vestra civitas olim Romani imperii insignis colonia, deindeque pietatis solida in istis regionibus columna, opibus polens, robusta viribus, celebrata literis in tanta circumstantium hæresum propinquitate se illasam Deo conservaret, & si qua in parte corruisset, Dei munere cito resurgeret. Id cum summa nostra lætitia, vestra maxime, filii senatus, pietate & constantia factum esse & quotidie fieri audimus, idque ad nos undique jam nunciatur. Agimus itaque divina misericordie gratias, quod insignem ac percelebrem vestram civitatem a sathanae venenis ruitus est, sanctamque Coloniam & re nunc effecit. Vobis autem filii quas possumus laudes paterno affectu reddidimus, quamquam multo impares eas vestris meritis judicamus: vestra enim virtus & constantia non solum sibi ad salutem, verum cæteris proficiet ad exemplum secururis auctoritatem tam insignis tanique eximia, nedum in Germania, sed etiam in cuncta Europa civitatis. Nos vero, filii dilectissimi, utinam occasionem aliquam habeamus nostrum erga vos paternum ac peculiarem amorem exhibendi: cuncta nos Pontificia quidem annitemur signa ostendere paternæ nostræ erga vos, ac ferventissimæ charitatis. Horratur magis ex abundantia affectus nostri, quam quod necesse sit vobiscum arbitremur, ut in cepto pietatis cursu persistatis, primum consulturi saluti deinde etiam gloriæ vestræ, atque a Deo ipso, cuius veram religionem a patribus acceptam tuemini, immarcescibiles meritum cumulos adepturi; a nobis vero & serenissimo Cæsare omnia expectaturi, quæ ab amantissimis parentibus in pietissimos filios conferri possint. Dat. Romæ xxviii. novembris MDXXXI. pontificatus nostri anno ix.

Adhibuisse Colonienfes judiciorum severitatem contra hæreticos, ac paucorum supplicio publicum incendium restinxisse, referunt eorum annales, in quibus hæc a Petro Cratopolio (b) consignata reperimus. Anno Domini MDXXIX. Colonie duo comprehensi sunt & accusati de Lutheri dogmate: cum vero doctorum virorum piis adhortationibus & examinationibus ut respicerent ac catholice Ecclesie conjungerentur non curarent, ac in sua pertinacia persistenter, ut heretici igni adjudicati

(a) Lib. brev. ann. 1531. p. 576.

Pontificia ad eos ad hortatio.

LXVI.

(b) Cratopol. in annal. Colonien. Duo Lutheranis flammas exulii.

Coloniensis archiepiscopus in senio labor in apostasiam.

(a) Ubbæ Ennius L. 55. rer. Frisic.

Frisia & Hollandia infestæ Anabaptismo.

Hoffmannus pleuodopropheta.

cati sunt & exusti. Nomina horum fuerunt Petrus a Pleisteden & Adolphus Clarenbah. Cæterum Hermannum archiepiscopum Coloniensem, postquam plurimam pastoralem constantiam in hæreticos exempla edidit, demum in senectute prolapsus in hæresim, etiam Colonienfes inficere pertentasse, sed a catholicis cæsarea ope deturbatum, testatur author.

Hoc anno (a) Melchior Hoffmannus pello Suevus ex Lutherano in anabaptismum prolapsus, Argentoratove pulsus in Frisiam & Bataviam ad spargenda signimenta dæmonis, a quo erat illusus, eas provincias magis infecit, cum jam Lutheranismum & Zuinglianismo contaminatæ essent, & Hoffmannistarum novam sectam impiam condidit hac fraude & hypocriti usus, & mendacissima pollicitatione: Hæc dicit Dominus, aiebat, nihil mihi cum istis: elegi mihi populum secundum cor meum, quem si in viis meis ambulaverit, extollam super omnem gentem, in eo & cum ipso ero, nec semen meum in æternum ab eo auferam, hic populus nos sumus: ad hunc colligendum a Deo missus huc veni. Itaque si timorati estis, si salutem queritis, secessionem a mundo facite, relicti que caducis ineptiis cæcui nostro vos aggregata: si terrena hætenus quaesistis, si bona & opes coagmentastis, nunc tandem que sursum sunt sapite: utque tanto liberiores vitam transigere liceat bona huc comportate & bona facite. His & aliis dolis delinitis trecentos sibi conjunxit, quibus stipatus declamare in Lutheranos & Sacramentarios cepit, suosque variis apocalypticis interpretationibus ac pseudoprophetiis oblectare: iactabat novam Jerusalem a se conditum iri, & viam aperiendam ad nuptias agni; sed prius primogenitum omnem Ægypti, quo nomine episcopos & principes designabat, a se interemptum iri: fungi se Michaelis & angelorum munere, ac deliramenta alia ridicula & absona per falsas apocalypsis interpretationes probata proponebat. Ut autem illusus a dæmone, qui ipsi, ut Argentoratam rediret imperavit, misere petierit proximo anno dicitur.

LXVII.

(b) Sadol. l. 7. pag. 267.

Adducta in discrimen ob Lutheranam impietatem latius serpentem Christianam re, ingentes Turcarum apparatus terrorem auxere: nec deerant imminentium malorum præfagia atque offensa; de quibus a Benedicto Cardinale Accolto factus certior Jacobus Sadoletus episcopus Carpentoratensis; idemque Cardinalis hæc respondit (b): Una est ratio optumodis queat, quam tu sanctissime & prudentissime commemoras; si forte Deus no-

stri misertus sit: & si de eo quidem non dubium est quin ad miserendum sit paratus, potius si forte bona fide nos aliquando ad illius opem & misericordiam studeamus confugere. Nam de ostentis & prodigiis, que multa scribis & mira Romæ inspecta partim, partim aliis ex locis nuntiata fuisse, sane ego quam minimum laboro; quid enim portentorum significatio ne opus, cum que e talibus solent significari damna, mala, incommoda quotidie sentiamus, que satis ipsa portentum sibi sunt, nec ab aliquo disjuncto monstro sed ex se ipsis non magis portendunt quam inferunt calamitatem? Nihil cere novarum claudium jam expectamus, quod non ante fuerimus experti, nisi forte universus impendet interitus: sed hæc Deus viderit, in cuius manu sunt omnia. Nos dumus operam, quoad possumus, ut domicilium nobis præparemus, ubi tantum detur vere vivere, ne cum ex his locis fuerit migrandum, velut re nova atque inopinata perturbemur: ad quod magna mirum opus est non solum cura, verum etiam felicitate, & apud Deum gratia, &c. Carpentorate XVII. kal. novembris MDXXXI.

Trepidatum est maxime hoc tempore, ut ex literis (c) Cardinalis Accolti inferius subiiciendis patet, ne Solimannus omnes Turcicas vires maritimas terrestresque in Italiam effunderet, nam & classem magnam ornabat hoc anno, & nonnulla in Dalmatia loca invaserat & communiar: quæ ad conficiendam eam expeditionem opportuna videbantur: quo metu permotus Clemens Henrici Anglorum Regis opem, ut cum aliis Christianis principibus arma pro tuendo imperio Christiano conjungeret mente augusto imploravit (d).

Regi Angliæ.

Et si scimus tuam maiestatem pro sua pietate & boni principis officio egregie sic animatam ad communem salutem & religionem a communi hoste Turca defendendam, id quod ex eius literis, & sui etiam oratoris sermone sæpius intelleximus; tamen cum nuperrime allatum huc sit, sicut & ad tuam serenitatem esse credimus, ipsum Turcam, non obstantibus induciis, ea loca Dalmatiæ invasisse & communiare, que sibi ad bellum mari terraque gerendum usui esse possint, & præterea multa alia apparatus maximi signa dedisse, & in dies dare in ver proximum eruptionem; nos vocari a Deo in huius sollicitudinis principalem partem, & ad agendum ipsi pro virili nostra & ad cæteros in diem cohortandum; optantesque ut præ hostis vigilantia & nimia cunctatione nostra rem-

Anceps rei Christianæ status. Plura ostenta visa.

LXVIII. (c) Ext. apud Sadol. l. 7. Classis ingens a Turca apparata.

(d) Lib. brev. ann. 1531. p. 389.

Invasa ab eo nonnulla Dalmatiæ loca.

Postulata ab Anglorum auxilia.

LXIX. Et ab Anglorum Regibus.

(a) MS. arch. Vat. sign. lit. A. n. 58. p. 389.

Data Carolo V. potestas ut possit exigere donativum a prælatibus Siciliæ.

tempestivum esse possit quodcumque parabitur, scripsimus super his latius ad nuncium nostrum, ut cum tua serenitate colloqueretur, omniaque que nobis in commune conferenda & agenda viderentur, ei referret. Te igitur, fili charissime, hortamur in Deo domino, ut ipsius Dei, a quo regnum & omnia es adeptus, communisque fidei & salutis memor eiusdem Dei honori, tuorumque subditorum & aliorum Christum colentium securitati & saluti prospicere pro tua virili velis, sicut tua dignum est celsitudine, & a te ruisque maioribus fieri consuevit: quem admodum hæc ipsa copiosius ex ipso nuntio nostro intelliges, cui fidem solitam in his habere velis. Dat. Romæ die XVIII. augusti MDXXXI. pontificatus nostri anno VIII.

Fuere hæc literæ encyclicæ ad principes missæ; eodem enim exemplo ad Carolum V. Imperatorem, ad Ferdinandum Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regem, ad Sigismundum Poloniæ, ad Franciscum Galliæ, ad Joannem Lusitanæ, ad Jacobum Scotiæ Reges, ad Franciscum Sfortiam Mediolani, & ad Carolum Sabaudiæ duces transmissas pontificum regestum docet. Potestatem vero fecit (a) Clemens hoc eodem anno, Carolo V. ut a clero Siciliæ nummaria subsidia ad propulsandos Turcas colligeret.

Charissimo in Christo filio nostro Carolo Romanorum Imperatori semper Augusto.

Charissime in Christo fili noster salutem, &c. Exponi nobis nuper fecit maiestas tua, quod licet clara memoria Ferdinandus avunculus & prædecessor tuus de triennio in triennium convocatis prælatibus, baronibus, & aliis tui regni ultioribus Siciliæ universitatibus ad colloquium generale pro occurrentibus dicti regni, & regni dignitatis necessitatibus in subsidium impensarum, & aliorum onerum prædicti regni Siciliæ, & illius incolarum adversus infideles dictum regnum infestantes tutela & presidio, subventiones generales, quas regium donativum appellant, a toto dicto regno & ecclesiasticis personis obtinere, exigere, percipere, & habere solitus fuerit: & ita maiestas tua postquam successit in regno præfate consuevit dictum colloquium generale quolibet triennio convocare, & ab eisdem personis ecclesiasticis ratam dicti regni donativi eis contingentem exigere, percipere, & habere tam per antiquas canonicas sanctiones, etiam in generalibus conciliis promulgatas, quam etiam per constitutionem a felicitate recordationis Leone Papa X. prædecessore nostro in moderno con-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

cilio Lateranensi editam expresse fuisse prohibitum, ne Reges, principes, duces, comites, barones, respublicæ & alii potentatus quibuscumque regnis, provinciis, civitatibus, & terris quocummodo presidentes, collectas, decimas, & alia huiusmodi onera clericis, & prælatis, & aliis quibuscumque personis ecclesiasticis imponant, seu etiam a sponte dantibus & consentientibus recipiant, & quod iuxta sanctiones præfatas hi, qui in præmissis auxiliium, consilium, vel favorem publice vel occulte præstant, excommunicationis lætæ sententiæ pœnam incidant; & ipsæ respublicæ, communitates, & universitates circa hoc delinquentes quomodolibet ecclesiastici interdicti; prælati vero absque Romani Pontificis expressa licentia suum ultro præbentes assensum excommunicationis & depositionis pœnam incurrant eo ipso, habeanturque inestabiles & inhabiles ad omnes actus legitimos. Dubitat præterea maiestas tua an iure dictum donativum tibi a ministris tuis dandum, ut solitum est, pro alio futuro triennio incipiendo a fine triennii præsentis, quod per totum mensem februarii proxime venturi curret, a dictis prælatis & personis ecclesiasticis recipere, & exigere, & tuorum ad id ministerio uti, & prælatos clericos & alias personas ecclesiasticas dicti regni illud tibi exhibere, seu te illud percipere.

Cæterum is metus de Turcarum in Italiam irruptione levatus est extremo anno, cum Solimannus alio vertisset consilia, ac partem classis in mare rubrum transmittendam decrevisset adversus Lusitanos, qui in Indiis Christianum imperium proferebant; quod etsi rei Christianæ grave erat ferendum, tamen levius videbatur; adeo ut Benedictus Cardinalis Accoltus divinæ providentiæ rem adscribat in suis ad Jacobum Sadoletum datis literis (b), ne barbarus expugnata Italia Christianam religionem, quam parte alia oppugnabant hæretici, exitio daret: De rebus publicis est, quod lætius quiddam tibi possem hoc tempore significare: ex eisdem enim, qui hac ætate proxima nuntiabant, maximum illum Turcarum motum nuper accepimus, ea quæ ab illis nunc nobis impendent multo esse commodiora; nam scribunt Turcas ipsos bonam illius bellici apparatus partem ad mare rubrum esse conversuros, ut per illud Oceanum indicum validissima classe delati impediunt Lusitanos, qui ad Indos aromatum gratia soliti sunt commere. Quod etsi nobis aliquid sit allaturum incommodi, summe tamen Christianæ reipublicæ Dei optimi maximi immenso erga nos amore ita consilium vides, ut cum e faucibus penes fali erepti,

LXX. Classis in mare rubrum adversus Lusitanos transfert Turca.

(b) Ext. apud Sadol. epistol. l. 7. p. 272.

Ff

ac

Divina in bello avertendo providentia.

ae plane conservari esse videretur, tum etiam aliquid nobis superstiti spatii in eas cogitationes incumbendi, quae sint & tantis nostrorum temporum acerbitatibus a-

LXXI.

Pocit o- pem Fer- dinandus a Pont.

(a) Lib. brev. ann. 1531. p. 441.

At licet Turcici belli suspicio in Italia minueretur, tamen tanto magis in Pannonia agebatur, ac Ferdinandus Rex a suis exploratoribus de instructa in proximum annum barbarorum expeditione factus certior a Pontifice subsidium aurum ad sumptus in rem militarem faciendos expetiit: cui rescripsit Clemens (a), se quamvis magna aerarii inopia ob urbis direptionem & clades acceptas premeretur, centum tamen millia aureorum illi in sex menses subministraturum; si autem Turca Italiam adoriretur, vicissim ipsius Ferdinandi opem esitaturum.

Quod pluribus iam literis serenitas tua a nobis petit, ut tibi reditum Turcarum in tuas diriones proximo vere metuenti, idque certum undique & exploratum habenti, auxilio esse una cum venerabilibus fratribus nostris, velimus; in eo nos sepius tuae serenitati respondimus, alacrem & propensam in nobis esse ac semper fore voluntatem tuae serenitati opitulandi, atque ita quidem hoc desiderio flagramus,

ut si nobis licitum, sit libenter huius rei totam gloriam appetamus, nec in partem quemquam vocemus; utinamque calamitas nostrae, quae quantae fuerint tua serenitas non ignorat, id nobis integrum fecissent: non cederemus in hoc ulli praedecessorum nostrorum, nec minus tua serenitas liberalitatis ab hac sancta sede experiretur, quam praedecessores tui tecum hactenus experti sint. Sed quoniam tua serenitas instat nobis denuo, urgetque per literas & oratorem suum, ut summam pecuniae & auxilii nostri praefinire ac declarare velimus, in qua spem tuae defensionis collocare certo possis; nos, etsi inopes consilii sumus, voluntate & desiderio ad opem tibi ferendam nos trahentibus, retrahente autem omnium rerum inopia & difficultate, quae premimur, vincenibus tamen ad postremum officii & amoris nostri tam erga te & serenissimum Caesarem fratrem tuum, quam illam fortissimam Germaniae nationem, in qua maximam spem communis salutis semper reposuimus, rationibus, tuae serenitati firmiter pollicemur, si Turca, quod Deus dignetur avertere, proximo vere aut aestate diriones tuas aut quamvis aliam Germaniae partem bello repetierit, neque Italiam simul aggrediatur, nos una cum venerabilibus fratribus nostris tibi ad defensionem tuam eiusdemque Germaniae centum millia aureorum pro sex mensibus, quo maxime spatio vim belli incubituram times, praebituros esse: quam quidem summam existimet tua serenitas a nostris quasi visceribus avulsam, & corrasione omnium virium nostrarum maxima cum difficultate cogendam, ac de victu etiam nostro quotidiano detrahendam esse. Verum si, quod haud minus formidandum est, ille Italiam invaderet, in eum eventum non solum nostram vobis non praebere, sed vestram & aliorum opem implorare cogemur: nec dubitamus eo casu serenitatem tuam, sicut benigne pollicetur, omni sua vi Italiae, ac nobis, & serenissimo fratri suo opitulaturam esse. Habes, fili nos ter charissime, has literas animi & voluntatis in te nostrae testes, quas omni constantia sumus servaturi, & si quid etiam amplius efficere poterimus, singulari amore & prompta voluntate effecturi, nec deinde praetermissuri, quin praesces & instantiam nostras cum reliquis principibus, quod toties iam fecimus & facturi semper sumus, iterum & instanter renovemus, ut nobis communiter opitulentur: sicut haec omnia plenius & ex tui oratoris literis & ex nostri nuntii verbis intelliges. Datum Romae xvi. septembris MDXXXI. pontificatus nostri anno VIII.

Conversa sunt proximo anno Turcarum

Centum millia aureorum illi promissa.

Si Turci invadat Italiam, mutuum opem pocit Pontifex.

LXXII.

Ferdinandus a principibus auxiliium petit. (a) Ext. apud Dalgast. 3. p. 315.

Jura sua in Hungariam exponit.

Joannis Vavodae scelus exponit.

Ne Turcarum adventum expectent.

runt in Hungariam & Austriam arma: ad quam procellam avertendam Ferdinandus Germaniae principes hinc hortativis literis (a) sollicitavit, ne barbari adventum praetolarentur, sed ultro Turcis bellum inferrent, ac Joannem Regem aemulum, qui fidei hostes in Christianum imperium concitaret, exambito per scelus regno deturbarent.

Ferdinandus Rex Romanorum, Hungariae & Bohemiae, sacri Romani imperii principibus.

Non vos fugit, principes magnanimi, divum Maximilianum Augustum parentem nostrum has nobis olim paravisse nuptias, hunc matrimonii illius sanctissimi inter nos & Annam conjugem Reginae nobilissimam, sponsores fuisse & paranymphum, qui inter ceteras conventiones & hanc dotalem nobis praescripsit legem, ut si Ludovicum Regem, quem tunc unicum Vladislavae habebat, filium sine herede legitimo decedere e vita contingeret, superstito Ana sorore conjuge nostra, ut ipsa prole fecunda, vel nos ipsi loco illius & iure maritali succederemus in regnum. Non displicuit id seni Vladislavo, & idem quoque appositis diplomati sigillis regni proceres comprobaverunt. Migravit ex hac vita communis factorum ordine Vladislavae, nec diu post & Ludovicus diramorte [heu horret animus dicere aut meminisse] a bestia illa Turcica fuit peremptus: paruit nobis existente conditione, & ex pacto convento ad regnum aditus; sed dum hoc juris suffragio fulti nitimur, solus Joannes Vavoda nos hinc contra omnem rationis aequitatem amoliri conatur, & nec hominum fidem, nec Dei religionem respiciens, Solimanum Turcam sola invidiae prepotentia, & dominandi libidine ductus, orbis in ruinam & adversum nos sollicitare est ausus; qui occupatis jam pridem antea firmis: quibusque certum nunc miseris Hungariae populis minitatur exitium. Nisi igitur his vestra ope, vestro auxilio celerius succurreritis, actum erit dubio procul de tam nobili regno: sed ne vos tunc quidem & Germania vestra a periculo & interitu longe aberitis; nam statim ac insigni praesidio illo latus vestrum nudatum fuerit, & fortuna quoque vestra tanquam in praecipitio posita nutare incipiet, nostros enim & vos ipsi multis exemplis admoniti, quam perimam sit hostis ille truculentissimus; serpit namque ignis more ut plurimum vicina quaque devastans. Quare si vos socio-

rum in Hungariam & Austriam arma: ad quam procellam avertendam Ferdinandus Germaniae principes hinc hortativis literis (a) sollicitavit, ne barbari adventum praetolarentur, sed ultro Turcis bellum inferrent, ac Joannem Regem aemulum, qui fidei hostes in Christianum imperium concitaret, exambito per scelus regno deturbarent. Ferdinandus Rex Romanorum, Hungariae & Bohemiae, sacri Romani imperii principibus. Non vos fugit, principes magnanimi, divum Maximilianum Augustum parentem nostrum has nobis olim paravisse nuptias, hunc matrimonii illius sanctissimi inter nos & Annam conjugem Reginae nobilissimam, sponsores fuisse & paranymphum, qui inter ceteras conventiones & hanc dotalem nobis praescripsit legem, ut si Ludovicum Regem, quem tunc unicum Vladislavae habebat, filium sine herede legitimo decedere e vita contingeret, superstito Ana sorore conjuge nostra, ut ipsa prole fecunda, vel nos ipsi loco illius & iure maritali succederemus in regnum. Non displicuit id seni Vladislavo, & idem quoque appositis diplomati sigillis regni proceres comprobaverunt. Migravit ex hac vita communis factorum ordine Vladislavae, nec diu post & Ludovicus diramorte [heu horret animus dicere aut meminisse] a bestia illa Turcica fuit peremptus: paruit nobis existente conditione, & ex pacto convento ad regnum aditus; sed dum hoc juris suffragio fulti nitimur, solus Joannes Vavoda nos hinc contra omnem rationis aequitatem amoliri conatur, & nec hominum fidem, nec Dei religionem respiciens, Solimanum Turcam sola invidiae prepotentia, & dominandi libidine ductus, orbis in ruinam & adversum nos sollicitare est ausus; qui occupatis jam pridem antea firmis: quibusque certum nunc miseris Hungariae populis minitatur exitium. Nisi igitur his vestra ope, vestro auxilio celerius succurreritis, actum erit dubio procul de tam nobili regno: sed ne vos tunc quidem & Germania vestra a periculo & interitu longe aberitis; nam statim ac insigni praesidio illo latus vestrum nudatum fuerit, & fortuna quoque vestra tanquam in praecipitio posita nutare incipiet, nostros enim & vos ipsi multis exemplis admoniti, quam perimam sit hostis ille truculentissimus; serpit namque ignis more ut plurimum vicina quaque devastans. Quare si vos socio-

rum in Hungariam & Austriam arma: ad quam procellam avertendam Ferdinandus Germaniae principes hinc hortativis literis (a) sollicitavit, ne barbari adventum praetolarentur, sed ultro Turcis bellum inferrent, ac Joannem Regem aemulum, qui fidei hostes in Christianum imperium concitaret, exambito per scelus regno deturbarent. Ferdinandus Rex Romanorum, Hungariae & Bohemiae, sacri Romani imperii principibus. Non vos fugit, principes magnanimi, divum Maximilianum Augustum parentem nostrum has nobis olim paravisse nuptias, hunc matrimonii illius sanctissimi inter nos & Annam conjugem Reginae nobilissimam, sponsores fuisse & paranymphum, qui inter ceteras conventiones & hanc dotalem nobis praescripsit legem, ut si Ludovicum Regem, quem tunc unicum Vladislavae habebat, filium sine herede legitimo decedere e vita contingeret, superstito Ana sorore conjuge nostra, ut ipsa prole fecunda, vel nos ipsi loco illius & iure maritali succederemus in regnum. Non displicuit id seni Vladislavo, & idem quoque appositis diplomati sigillis regni proceres comprobaverunt. Migravit ex hac vita communis factorum ordine Vladislavae, nec diu post & Ludovicus diramorte [heu horret animus dicere aut meminisse] a bestia illa Turcica fuit peremptus: paruit nobis existente conditione, & ex pacto convento ad regnum aditus; sed dum hoc juris suffragio fulti nitimur, solus Joannes Vavoda nos hinc contra omnem rationis aequitatem amoliri conatur, & nec hominum fidem, nec Dei religionem respiciens, Solimanum Turcam sola invidiae prepotentia, & dominandi libidine ductus, orbis in ruinam & adversum nos sollicitare est ausus; qui occupatis jam pridem antea firmis: quibusque certum nunc miseris Hungariae populis minitatur exitium. Nisi igitur his vestra ope, vestro auxilio celerius succurreritis, actum erit dubio procul de tam nobili regno: sed ne vos tunc quidem & Germania vestra a periculo & interitu longe aberitis; nam statim ac insigni praesidio illo latus vestrum nudatum fuerit, & fortuna quoque vestra tanquam in praecipitio posita nutare incipiet, nostros enim & vos ipsi multis exemplis admoniti, quam perimam sit hostis ille truculentissimus; serpit namque ignis more ut plurimum vicina quaque devastans. Quare si vos socio-

rum in Hungariam & Austriam arma: ad quam procellam avertendam Ferdinandus Germaniae principes hinc hortativis literis (a) sollicitavit, ne barbari adventum praetolarentur, sed ultro Turcis bellum inferrent, ac Joannem Regem aemulum, qui fidei hostes in Christianum imperium concitaret, exambito per scelus regno deturbarent. Ferdinandus Rex Romanorum, Hungariae & Bohemiae, sacri Romani imperii principibus. Non vos fugit, principes magnanimi, divum Maximilianum Augustum parentem nostrum has nobis olim paravisse nuptias, hunc matrimonii illius sanctissimi inter nos & Annam conjugem Reginae nobilissimam, sponsores fuisse & paranymphum, qui inter ceteras conventiones & hanc dotalem nobis praescripsit legem, ut si Ludovicum Regem, quem tunc unicum Vladislavae habebat, filium sine herede legitimo decedere e vita contingeret, superstito Ana sorore conjuge nostra, ut ipsa prole fecunda, vel nos ipsi loco illius & iure maritali succederemus in regnum. Non displicuit id seni Vladislavo, & idem quoque appositis diplomati sigillis regni proceres comprobaverunt. Migravit ex hac vita communis factorum ordine Vladislavae, nec diu post & Ludovicus diramorte [heu horret animus dicere aut meminisse] a bestia illa Turcica fuit peremptus: paruit nobis existente conditione, & ex pacto convento ad regnum aditus; sed dum hoc juris suffragio fulti nitimur, solus Joannes Vavoda nos hinc contra omnem rationis aequitatem amoliri conatur, & nec hominum fidem, nec Dei religionem respiciens, Solimanum Turcam sola invidiae prepotentia, & dominandi libidine ductus, orbis in ruinam & adversum nos sollicitare est ausus; qui occupatis jam pridem antea firmis: quibusque certum nunc miseris Hungariae populis minitatur exitium. Nisi igitur his vestra ope, vestro auxilio celerius succurreritis, actum erit dubio procul de tam nobili regno: sed ne vos tunc quidem & Germania vestra a periculo & interitu longe aberitis; nam statim ac insigni praesidio illo latus vestrum nudatum fuerit, & fortuna quoque vestra tanquam in praecipitio posita nutare incipiet, nostros enim & vos ipsi multis exemplis admoniti, quam perimam sit hostis ille truculentissimus; serpit namque ignis more ut plurimum vicina quaque devastans. Quare si vos socio-

LXXIII. Mutua diffidia inferendi belli consilia diffipant. (b) Nicol. Isthuanf. l. ii. Ira & invidia Francisci I. ingentia mala peperere.

(c) Belvavodam, qui a Ludovico Hungariae Regis morte regni Hungarici portionem occuparat, clientem Solimanus agroverat.

Pocit o- pem ab eo Vvavoda Turcarum cliens.

Pocit Carolus V. in Turcas.

* religio- nis. Ampla & fallacia verba data a Francisco.

diterraneo mari habet trirēibus sibi au- milio sit. Respondit Franciscus, se in hu- jusmodi bello, quod contra nostrā * per- suasionis hostes suscipitur, non solum pec- cuniam ut mercatores solent, verum etiam seipsum, omnesque adeo regni sui vires expositurum; ut si res bene succedat, bo- nam verā laudis, sin minus, damni ean- dem referat; equitatum sui regni esse ro- bur, quem sine iusto peditatu ac bona tor- mentorum copia in discrimen conicere non debeat: quin & una interesse velle, ut a- lacrioribus suorum animis utatur: si tan- tae Caesaris vires sunt, quantas Balanso praedicavit, Germaniae haudquaquam ti- mendum; at Italiam ab omni presidio esse desertam, in quam Solimanus classem suam immisurus traditur: huic se atque Anglum cum quinquaginta bellatorum mil- libus subsidio venturum: porro astatem ad finem vergere, ut equitatus tam longin- quam viam hyeme conficere non possit, quin inutilis reddatur, antequam hostem vide- rit: quantum ad classem attinet; Piratas tam graviter Phocensem provinciam, om- nemque eam oram Gallicam vexare, ut ab illius presidio classis recedere non possit. Haec Caesari jam ad Ratisbonensem con- ventum ire meditantem Balanso retulit. Ce- sar Gallo invidiam quarens, ut in ipso conventu exponerentur, curavit.

LXXIV. Moldavi & Vala- chi in Poloniam irrum- punt. (a) Neugebaver. hist. Polo- lon. l. 7.

Hoc anno Moldavi & Valachi Tur- charum vestigales in Poloniam incurre- runt; sed divina ope repulsi (a) obruti- que sunt; aliquot enim secundis praeliis usi Poloni mense augusto Procuriam & Guofdeciam duce Joanne Tarnovio hosti ademerunt, tum Petrum Moldaviae pa- latinum viginti duobus militum millibus succinctum in Poloniae fines irrumptentem cum exiguis copiis deleverunt, hostium castris & tormentis potiti; Hanc celebrem, inquit Salomon Neugebaverus, Poloni de Moldaviae victoriam ad Obertinum repor- tarunt die augusti vigesima quarta. No- tae, quae praecessit conflictum, cometa clari- us solito apparuit, & altera a victoria die disparuit: quae res portento victoriam Po- lonorum de Moldaviae & horum cladem in- signem significante non caruit. Cecidere eo praelio Moldavorum quatuor millia: capti supra quadringenti, inter quos fuere scri- ni magister, & familiae praefectus. Hos omnes, & tormenta circiter quadraginta octo Tarnovius ad Regem Cracoviam perdu- xit, eiusque pugnae hyporiposim eleganter depictam ad posteritatis memoriam in tem- plo dicavit. Post, pro re contra Molda- vos auspicio gesta in templo arcis, Deo gratis actis, tria praecipua vexilla, pa- latini, Moldaviae, & gentis Valachicae ad D. Stanislai tumulum fuerunt desina.

Ingenti elade de- leti.

De hac insigni victoria de Moldavia & Valachis parata factus certior Pontifex a Sigismundo Poloniae Rege, eam ipsi gra- tulatus est hisce literis (b).

Regi Poloniae.

Binas tuae serenitatis literas recepimus, quarum alteris duodecima julii datis no- bis agit gratias de pixide agnus Dei sacra- ri, ac de indulgentiis jubilei per nos ec- clesiis Vilnensi & Plocensi in tuo regno con- cessis, simulque dilectum filium Stanisla- um Rzeczysca penitentiarium nostrum nobis commendat; alteris quarta septem- bris datis victoriam suam de Valachis nu- per partam explicat. Ex quibus omnibus singularem tuae maiestatis in nos amorem & observantiam perspeximus paremque letitiam in Domino accepimus: nam quod nostra tibi munera tam grata sunt, quod- que fiduciam de nobis summis in tuis com- mendandis, sicut facere semper potes, in eo agnoscimus benevolentiam erga nos, pie- ratem erga Deum, in ipsa autem victo- ria, & fortitudinem & prudentiam tuam.

Itaque agimus eidem Deo gratias, quod multis internis nos concussos calamitatibus ab isto Ewrope exterioris angulo de virtu- te ac felicitate tua consolari, & gloriae tuae radiis saepe illustrare dignatur ad honorem sanctae Ecclesiae & catholicae religionis, lau- dem autem & honorem perpetuum sereni- tatis tuae, cui nos de his omnibus gratias maximas agimus, & maiores habemus; quantumque in nobis erit, in omnibus re- bus flagrantem charitatem, atque amorem tuae maiestati ostendere semper annitemur. Dat. Romae vi. octobris MDXXXI. ponti- ficatus nostri anno VIII. Gesserat similiter adversus Turcas nonnulla praecleara faci- nora Philippus e Villers Lileadamus S. Joannis Ierosolymitani equitum princeps, cui Clemens datis xxviii. septembris li- teris est gratulatus (c).

Perstabant in fidei Christianae con- stantia Maronitae in Syria, ad quorum principem Maccademum Clemens haec ut in adversis spem in Christo confirma- ret inter alia scripsit (d): Non ignoramus quas pro Dei nomine sufferas cum tuis pres- juras, de quibus cum comparatur vobis, tum etiam congaudemus; illis enim mediis ut nosti ad caelestia pervenitur, & fides credentium coronatur. Nos etiam ipsi, quod tibi notum credimus, quamquam in medio Christianitatis totius constituti, tam- en per hos annos nihil non passi sumus a nostris: quid mirum si haec vos sufferitis ab alienis? Proinde, fili dilecte, perseve- randum est, & contra humanas acerbita- tes pro divino honore fortibus animis & constanti voluntate persistendum, &c. Dat. Romae xxv. januarii MDXXXI. pontifica- tus nostri anno VIII.

LXXV. (b) Lib. brev. ann. 1531. p. 477.

Gratula- tur Polo- no Cle- mens.

LXXVI.

(c) Ib. p. 453. LXXVII.

(d) Lib. brev. ann. 1531. p. 80.

Moniti, ut pro Christo adversa ferant.

LXXVIII. Angliae Regina adversus le- ges im- plorat. (a) Ib. p. 25.

Ineunte hoc anno Pontifex, implo- rante legum opem Catharina Regina Ang- liae, conquerenteque Henricum Regem non dirempta matrimonii cum ipsa jam ante contracti controversia uxorem aliam ducere meditatam, superioris anni de- cretum instauravit (a), atque anathema- tis poenam Henrico proposuit, si eo fla- gitio se contaminasset; controversiaque nondum sublata Catharinam Reginam in pristina conjugalia jura restitui iussit; omnes vero, qui opera & consilio contra haec tenderent, ecclesiasticis censuris sub- jecit.

Clemens Papa VII. universis & singu- lis praesentes literas inspecturis salutem, & apostolicam benedictionem.

LXXIX.

Exponi nobis nuper fecit charissima in Christo filia nostra Catharina Regina Ang- liae illustris, quod licet aliud nos, post- quam causam & causas recusationis & appellacionis & appellationum, ac validi- tatis seu invaliditatis matrimonii ex dis- pensatione apostolica inter Reginam ip- sam, & charissimum in Christo filium no- strum Henricum Angliae Regem illustrem & fidei defensorem, multis jam decursis annis prole suscepta contracti & pacifice continuati, ipsiusque dispensationis ac in- ter eos divorcii dilecto filio nostro Lau- rentio S. Mariae in Translyberim, & bo- nae memoriae Thomae S. Ceciliae presbyte- ris Cardinalibus in regno Angliae tunc no- stris & Apostolicae sedis legatis de latere, omni recusatione & appellacione remotis, per eos in eodem regno cognoscendi per nos commissas ab ipsis Cardinalibus tunc legatis ad nos & sedem Apostolicam pro parte ipsius Reginae interpositae, & inter- positarum ad ipsius Reginae supplicationem dilecto filio magistro Paulo Capisico. ca- pellano nostro ac causarum palatii aposto- lici auditori, per eum audiendis & co- ram nobis in concistorio nostro secreto referendis nobis, etiam cum potestate Regem ipsum & alios citandi, ac eis & dictis Cardinalibus legatis, inhibendi e- riam sub censuris & poenis etiam pecu- niariis & per edictum publicum consilio summarie & extraordinarie de non tuto accessu, & alias commiserimus; ipseque Paulus auditor, constituto sibi de non licito accessu, citationem ipsam cum inhibitione sub censuris, ac decem millium ducatorum auri poenis, per edictum publicum in certis locis almae urbis nostrae, & in partibus in collegiata B. Mariae Brugensis, Tornacen- sis, & parochialis de Dumkerke oppido- rum Morinensis diocesis ecclesiarum valvis affigendum, decreverat, & in eis praemissa legitime executi ac dictis Regi & aliis omnibus, ne in praedictum litem & iurium

Propositae Angli- Regi cen- surae si u- xorem secundam inducat.

dictae Reginae interim aliquid innova- rent, mandatum fuerat, licet revocatis postea quoad ipsum Regem poenis & cen- suris in inhibitione ac conquestratione ipsius Reginae nobis asserentis ad eius aures per- venisse; Regem ipsum lite pendente ac inhibitione & mandato sibi factis praedictis non obstantibus, se iactare ad secundas nup- tias de facto devenire velle in ipsius Re- ginae praedictae non modicum, ac Regis praedicti anima periculum, cupientes prout nostro pastoralis incumbere officio praemi- sis providere eidem Regi, ac quibusvis u- triusque sexus & illius domesticis, ac et- iam consiliariis secretis, & aliis cuiuscum- que gradus status dignitatis & excellentiae personis distincte per alias nostras in forma brevis literas sub data Bononiae die septima martii pontificatus nostri anno VII. inter- dixerimus, prohibuerimus, & districtius prohibuerimus omnem licentiam, potesta- tem, & facultatem ab eis auferentes, ne sub majoris excommunicationis, suspensio- nis, & aliis sententiis, censuris, etiam interdicti appositionis, & ipsarum perso- narum inhabilitatis, & alii poenis, si contra fecissent incurrendis; ipseque Rex ne, antequam per debitam & finalem li- tis, & causae huiusmodi expeditionem, clare liqueret, & sibi licere de iure cum aliqua muliere cuiuscumque dignitatis & excellentiae, etiam vigore cuiusvis dis- pensationis, & apostolicae sibi vel eidem mulieri etiam per nos concessae, aut desu- per quomodolibet obtenta vel obtinenda, matrimonium vel sponsalia contrahere, vel forsitan contracta & consummata etiam prole suscepta continuare; personae vero praedictae, ne illis interesse, nec de eis se intromittere praesumerant, illis, ac Cardi- nalibus legatis, ac aliis quibuscumque in- hibendo, ne de praedictis aut dicto ma- trimonio, comminato etiam sub nomine legatorum, aut privati aut alio quocum- que modo, prout in eisdem literis plenius continetur; & nihilominus etiam, post earumdem literarum nostrarum praedicta- rum publicationem, affixionem, & execu- tionem [quod non absque animi nostri dis- pensatione intelleximus] adhuc Regem ip- sum lite & illius ad nos advocacione, in- hibitione, interdicto, prohibitione, & man- dato nostris praedictis non obstantibus, ad secundas nuptias de facto devenire, ac in causa & causis praedictis, etiam per non- nullos praetensos iudices seu personas in- illis procedi facere, & attentare velle, in non modicum ipsius Reginae praedictae ac Regis praedicti anima periculum, nec non & sedis Apostolicae mandatorum con- temptum; quare pro parte ipsius Reginae nobis fuit humiliter supplicatum, ut eius- dem

dem honori ac ipsius Regis anime saluti
toriusque regni tranquillitati consulere
scandalisque que exinde oriri possent ob-
viare, aliasque in pramissis opportune
providere de benignitate apostolica digna-
remur.

LXXX.

Nos igitur attendentes iustis & hone-
stis petitionibus nostrum assensum denegari
non debere, huiusmodi supplicationibus in-
clinati, auctoritate apostolica de venerabi-
lium fratrum nostrorum S. R. E. Cardina-
lium consilio pariter & assensu, sub irri-
zantis decreti poena, per hoc nostrum edi-
ctum publicum in audientia nostra contra-
dictarum denuo publicandum, ac earum-
dem ecclesiarum valois affigendum, cum
alias prefato Paulo, auditori constiterit ad
illud eidem Regi intrinsecum non patere
accessum, prout de presenti non patet, ei-
dem Regi & quibusvis utriusque sexus,
etiam illius domesticis & secretariis, ac
ipsius regni etiam Cantuariensi legato nato,
& aliis primatibus, archiepiscopis, episco-
pis, ac etiam consiliariis secretis, consiliis,
parlamentis, universitatibus, collegiis etiam
iudicum, & aliis quibuscumque cuius-
cumque status, gradus, ordinis, conditionis
dignitatis & excellentie personis & iudi-
cibus, quocumque nomine nuncupatis di-
gnitate fulgentibus & auctoritate functis
districte interdiximus, prohibemus, di-
strictius inhibemus, omnem omnino licen-
tiam potestatem, & facultatem ab eis au-
ferentes, ne sub majoris excommunicationis
& suspensionis, ac quarumvis eccle-
siasticarum dignitatum, feudorum, bene-
ficiorum, officiorum, & bonorum ecclesia-
sticorum & secularium, ac inhabilitacione
ad ea & quacumque alia in posterum ob-
tinenda, late sententia pœnis eo ipso, si
contrafecerint, vel eorum aliquis contra-
fecerit, incurvendis: ipse Rex, ne ante-
quam per debitum & finalem litem & causam
huiusmodi expeditionem clare liqueat, id
sibi licere de iure cum aliqua muliere, cu-
iuscumque dignitatis & excellentie etiam
vigore cuiusvis desuper forsan sibi, aut tali
mulieri, aut alias quomodolibet etiam per
nos & sedem predictam concessa, vel con-
cedende contrahendi licentie contracti,
aut approbationis; nec aliqua mulier cum
eodem Rege matrimonium vel sponsalia
contrahere, vel forsan contracta & con-
summata, etiam prole suscepta continuave,
inhibendo etiam predictis, vel quibusvis
aliis, quibuscumque etiam, parlamentis,
ne de lite & causa huiusmodi & aliis
predictis, ac dicto matrimonio comminato
etiam sub nomine legatorum, aut privati,
aut alio quocumque modo se intromittant:
sed cum etiam lite pendente nullus de-
beat possessione conjugii & debiti conjuga-

Vetat jus
prioris
conjugii
violari.

lis spoliari, idem Rex, ut talem princi-
pem & Christianum catholicum decet, di-
ctam Reginam maritali tractet affectione,
& litem ipsam coram ipso Paulo legitime
prosequatur, & illius finem sua solita
prudencia patienter expectet; ut propterea,
si Rex prefatus vel alii inhibitioni, prohibi-
tioni & interdicto huiusmodi contrave-
nerint, tale matrimonium seu sponsalitia,
ac omnia & singula tam per Regem, quam
personas, parlamenta, universitates, col-
legia, & iudices prefatos, & quoscum-
que alios gesta & facta, presumptra vel
attentata tanquam nulla, irrita & ina-
nia de similibus consilio & assensu irrita-
mus & annullamus, ac prolem ex tali
conjugio conceptam, genitam, susceptam,
concipiendam, vel suscipiendam, tanquam
in mala fide & illegitime ac ex adulterio
natam illegitimam fore & esse decerni-
mus; Regemque ipsum, ac omnes alios su-
predictas sententias, censuras, & pœnas
predictas ex nunc, prout ex tunc incurrisse
declaramus, & ut taliter publicari ac pu-
blice nuntiari & evitari debere volumus,
& etiam mandamus, &c. Jubet has lites
publice divulgari, & contrarias san-
ctiones solvit. Dat. Romæ apud S. Pe-
trum sub annulo piscatoris die v. januarii
MDXXXI. pontificatus nostri anno VIII.

Extant in eodem libro literæ (a) Cle-
mentis ad Henricum Regem multis pa-
ternæ benevolentia notis insignis, qui-
bus servati a se iudiciorum ordinis cau-
sas explicuit, primum illi impense stu-
duisse constitutis Campegio & Volsæo
Cardinalibus legatis ei addictissimis, qui
in ipsius regno ferrent sententiam; sed
Regina intercedente provocanteque ad se-
dem Apostolicam, se supplicis preces re-
pellere, nec iusti iudicis officium dene-
gare potuisse.

Regi Angliæ.

Nunquam quidquam tam acerbe dicet
aut scribet ad nos serenitas tua, ut & ve-
teris nostre erga te benivolentia, & eius
personæ, quam gerimus, a qua longissi-
me omnis iracundia abesse debet, obli-
scamur. Itaque minime perturbato ani-
mo respondebimus ad literas tuas VI. de-
cembris datas: quas quidem asperius, quam
tua voluntas tulerit, aliorum impulsu scri-
ptas iudicamus; condonabimusque Deo pri-
mum Regi regum, deinde serenitatis tue
meritis erga nos omnem criminationem &
querelam tuam, qua nos multis verbis tan-
quam erga te injustos & Regine in Casar-
is gratiam faventes arguis, quod causam
matrimonii inter te & illam non isthic,
ut velles, sed hic per nos ipsos cognosci &
decidi velimus. Quam rem, fili, si semoto
affectu & sedata perturbatione, ut opta-

LXXXI.
(a) lb. p.
102.
Facti fe-
veritatem
apud
Henri-
cum ex-
cusat
Pontifex.

Non esse
iustas re-
gras que-
relas.

mus, perpenderis, nimirum, que tua sem-
per fuit æquitas liquido perspicies, nos a-
liud quam quod facimus, salva honestatis
& iustitie ratione, facere non posse; a-
liquid etiam forte fecisse, quod nonnihil in
te propensi aliquibus visi fuerimus. Pri-
mum enim, ita cupiente te, legatum ist-
hic misimus, qui cum altero Cardinale
& legato isthic existente rem propius co-
gnosceret, & quod optabamus, si fieri pos-
set, via concordia terminaret: quem qui-
dem non antea revocavimus, quam Regi-
nam multum ante gesta se ream & alieni-
genam ad forum actoris trahi, cumque eo
in suo regno litigare cogi, ad cuius nu-
rum omnia in regno agantur. Tandem ab
ipsis legatis ad nos & sedem Apostolicam
appellavit; iuramentum quoque perhorre-
scentiæ & suspitionis suæ per legitimum
procuratorem in Romana curia præstitit:
tunc vero nos, qui iustitie debitores om-
nibus sumus, veterem huius sanctæ sedis
morem, & juris communis dictamen in
hac secuti, cum causam pergravem super
spirituali sacramento, & in tanto scanda-
li periculo inter potentissimos Reges tanta
animorum contentione permotam videre-
mus; nos ipsi eam cognitionem suscipien-
dam duximus, non quod laborem hunc &
molestiam libenter amplecteremur, ex qua
tantum radii hausimus, sed ne nostro of-
ficio, & prædecessorum nostrorum consue-
tudinæ deessemus. Itaque iustitie tantum
debito adducti, quemquam serius multo
quam debuissimus, & te multum dilata,
tandem de unanimi voto & consilio omni-
um venerabilium fratrum nostrorum S. R.
E. Cardinalium causam appellationis a
Regina interpositæ in nostro rota auditorio,
quod doctis & probatis viris referendum
est, omnesque Christianitatis presertim
ecclesiasticas causas diiudicare consuevit,
ita commissimus audiendam, ut ex utrius-
que partis iuribus discussam nobis postea
referrent in consistorio nostro, & cum eo-
rumdem Cardinalium consensu, & consi-
lio, & sententia decidendam: que qui-
dem & ex se ardua ob qualitatem articu-
li discutiendi, & ex personis præcellens
nostra potissimum decisioni apta & reser-
vata videbatur, ut Regum cause non ab
alio, quam a summo Pontifice & sede Apo-
stolica iudicarentur. Quid aliud aut sereni-
tas tua si nostro loco fuisset, aut quispiam
alius recti cultor in hoc egisset, quam quod
nos egimus? Dedimus iudices in tuo re-
gno quoad pars non contraxisset: at ubi il-
la reclamavit & appellavit, qua ratione
appellatam non admitteremus, cum illa
iudicium ex loco & personis suspectum al-
legaret, suspitionem non solum verisimili,
sed etiam iurejurando ejus comprobata?

Ut fave-
rit Henri-
co quan-
tum po-
tuit.

Regine
appella-
tionem
repelli
non posse.

Causam
Cardina-
libus
commis-
sam fuit.

Hic tua serenitas verbis pluribus nullam
suspicionis causam fuisse contendit, pro-
pterea quod humanissime semper permisero-
tis Reginam suo iure libere uti: quod &
nos credere volumus: sed tamen illi ali-
ter credent, & iuramento etiam affirman-
ti deesse in appellatione admittenda, &
causa committenda non potuimus: id quod
iure cautum, & consuetudine semper ob-
servatum fuit. At controversia ibi deci-
denda, ubi nata est. Ita quidem, nisi ubi
suspicio a parte intenditur, metuitur-
que colligantis potentia, que etsi non
vera & rationabili suspitione, animum
inferioris conturbet & minuat. Quod si tua
serenitas de nobis etiam ipsis, qui iudices &
communes patres sumus, suspicatur ne-
plus alteri, quam tibi faveamus, quam
putas esse debere Regine merum adversus
te ipsum in tuo regno litigandi; cum præ-
sertim idem ipse venerabilis frater archie-
piscopus Cantuariensis, cui rem committi
voluisses, quem nos alioqui virum fide-
& probitate præstantem arbitramur, pro
te contra ipsam Reginam nobis scripserit,
& studiose cum cæteris supplicaverit?
Nec nos hoc dicimus quod de iustitia &
integritate tua aliquid sinistri suspicemur;
sed cum Regina eum locum se suspectum
habere dicat, atque etiam iuret cum cu-
jus supremo & potentissimo domino liti-
gat, res eiusmodi est, ut huic suspicio-
ni apud omnes, nedum apud iudices, am-
plam facere fidem possit, utque tua probi-
tas & humanitas alioquin perspecta est,
ita in hac dumtaxat causa, que tua tam
intereff, non potest ex Regine animo ea
suspicio ac merus convelli; cum præser-
tim inhibitione per edictum decreta, iu-
dici non solum ex Regine iuramento, sed
ex testium depositione constiterit locum ei
rurum non esse, non modo isthic litigandi,
sed ne citationes quidem adversus sereni-
tatem tuam exequendi: que nos quidem,
fili, tecum familiariter agimus, quam iu-
dicis officium postulet, cuius non est ra-
tionem ulli parvum reddere, quid qua ra-
tionem faciat: sed impellimur benivolentia
in te nostra, ut personam erga te parentis
potius, quam iudicis in scribendo gerere
velimus, cupidi convellere suspitionem de
nobis tuam falso conceptam, mutuumque
ac veterem nostrum amorem, si per te li-
ceat, conservare: quod ut iustius a te im-
petremus acrimoniæ literarum tuarum non
pari asperitate, sed paterna tantum cha-
ritate respondebimus. Multa sunt enim in
tuis literis, que tue serenitatis sapientiam
& æquanimitatem solitam, nonnihil eti-
am modestiam desiderant, que nos quidem
libenter omittimus, idque in primis quod
tam crebro impingis nos Casari esse addi-
ctos,

LXXXII.

Debere
necessario
audiri
Reginam.

Eos, cui nos quidem, ut non negamus nos esse, & debere esse amicos ob communem tranquillitatem, & nostrum etiam officium, ita illius causa contra tuam serenitatem, aut quemquam alium nihil unquam iniuste facturi sumus: quod si illi non concedimus, contra te, ne tuæ quidem æquitatis est postulare, ut quidquam pro te iniuste contra illam faciamus: quemquam quod verissime dicimus nunquam Cæsar a nobis quidquam in hac causa postulavit, nisi quod jus merum posceret: in quo si jus matertera a te vinceretur, tum se libenter acquiecurum semper dixit, quandoquidem nulla ad eum huius rei culpa pertineat; sed in auctores ejus matrimonii tota sit reiicienda: tantum se pro sui ratione honoris contendere, ne Regina per vim aut injuriam opprimatur. Illud vero miramur queri serenitatem tuam, & de literis interceptis, quod falso tibi relatum est, & prohibitos fuisse tuos Bononia, & in aliis terris nostris, ne consilia & allegationes juris prudentum pro te conquirerent: cum nos id tibi licere voluerimus, literasque etiam nostras ad hoc concesserimus, quas tu cum testibus nostræ voluntatis, nullas habes tuæ suspicionis: quod si probetur nobis ullos nostros in hoc deliquisse adversus & literas & voluntatem nostram, aut nuntium nostrum apud Regem Christianissimum imprudentius de hac causa fuisse locutum, ostendemus id vehementer nobis displicuisse. Digredietur dein ad alia Pontifex de quibus inferius.

Cæsa-rem tantum poscere, ut juris ratio habeatur.

LXXXIII.

(a) Sander. de schism. Angl. l. 1. Cramnerus Regiæ causæ procurator.

Fraus illius insignis.

Corrumperet auro annifum Regem Henricum plures legum doctores ac theologos, ut ipsius cupiditatibus lenocinarentur, atque matrimonium Reginae Catharinae oppugnarent, ita memorat Nicolaus Sanderus (a): Rex partim certos viros ad Papam Clementem mittit, qui causam divorcii sui Romæ sustineant, inter quos erat Thomas Cramnerus, qui postea factus est Cantuariensis antistes, partim per totum Gallia regnum theologos & jurisconsultos conquirunt, qui matrimonium ipsius cum Catharina constare non posse ob signatis tabulis affirmet, ut, si forte summus Pontifex (quod iam plane apparebat) sententiam contra Henricum ferret, tamen fucata quadam academice autoritatis species ad tenebras hominum oculis offundendas non deesset: quod enim paucissimi quidam, & ii non doctissimi homunciones regis pecuniis magna ex parte corrupti in variis academiis censere visi essent, id Rex erat sub ipsarum universitatum nomine divulgaturus, tanquam tot doctissimorum virorum tanta collegia ab ipsius partibus intrepide steterent. Commissa est hu-

jus rei cura in Gallia primum Reginaldo Polo Anglo, qui tunc Parisiis studiorum causa debebat, & Henrici Regis magnæ munificentia fruebatur: in quo viro nobilissimi generis splendor cum probitate morum & doctrina præstantia certabat; sed cum ille minus promptum se exhiberet, immo nullam in re tam turpi operam interponeret, adjunctus fuit ei quidam socius ex Regis senatu ad hominem extimulandum; sed cum nec hac ratione adduci Polus poterit, ut diligentiam adhiberet, sed potius per literas apud Regem se excusaret, delatum est negotium Guillelmo Langæo Gallo, cui cum charior esset pecunia regia, quam propria fama, quos potuit legulejos & theologos in suas partes magno pretio adduxit.

Corrupti auro nonnulli jurisconsulti & theologo.

LXXXIV.

Aderant tunc Parisiis Petrus Ferdinandus Brasiliensis episcopus, qui ad tractatum Alvari Gomezii de conjugio Reginae cum relicta fratris sui præfationem ascribens ait se oculatum fuisse relictam ejus largitionis quæ Henrici nomine tunc Parisiis facta est: nonnulli ex theologis, inquit, adulterantes verbum Dei, & ambientes favorem hominum corrupti muneribus & largitione Anglorum (quæ moneta est Anglis familiaris) inciderunt in laqueum diaboli, & faverunt partibus Regis contra sui animi sententiam; neque vereor tam aperte hæc proferre, quando testis huius rei sum oculatus. Hæc ille. Id quoque simili largitione frustra perentatum fuisse in academia Colonienfi commemorat Petrus Leidenfis, qui propterea sicut illius universitatis theologos summo opere de spreto regis pecuniis laudat, sic aliorum quorundam gymnasiarum turpissimam adulationem non tacet, ita enim scribit: Et nullus unquam casus potuit vestram labefactare innocentiam, auctoritatem deprimere, constantiam superare; sic nuper cum Rex quidam magnus & potens multis auri pondos sperasset a vobis, quam petebat, sententiam emere, spreto auro repulsus sentit inexpugnabilem animorum vestrorum constantiam. Pudet referre quid interim ab aliis aliquot per fraudem & pretium universitatibus impetraverit, quamquam frustra nobis non accedentibus, neque in eandem vadentibus sententiam: tanta est vestra autoritas, talis vester est candor: tale iudicium vestrum. Hæc ille.

LXXXV.

In aliis item Germania universitatibus quid tentatum fuerit, ex his Joannis Coclei verbis colligi potest, quæ ad Richardum Morisonum Anglum partes Regis defendentem scripsit: Offerrebat, inquit, mihi his annis superioribus ampla remunerationis & auri spes, si contra matri-

monium Regis cum Catharina vel ipse scribere, vel universitatem aliquot Germaniæ sententias, quales aliquot Gallia & Italiae academiæ dedissent, procurare voluissim: sed cum esset ea spes contra conscientiam meam, dixi sicut dixerat in prima sui tentatione Balaam: Si dederis mihi plenam domum argenti & auri, non potero immutare verbum domini Dei mei, ut plus vel minus loquar aut scribam, quam in lege Domini habetur. Sic Coclaus.

Quæsti viri nefarii, qui sententiam divorcii probarent.

Idem etiam auctor memoria prodidit Huttonem quemdam Regis consiliarium Namburgenfes & Lubecenses sollicitasse ad divorcii probationem, eundemque paulo post dno mortis genere Bruxellis periisse. Adjungens deinde hæc ipsa verba ait: Arbitror præterea paucos jam superesse ex omnibus illis doctoribus, qui præterito academiæ aliquot nomine venali ministerio divorcium suaserunt. Quidam etiam Crocus simili apud alias gentes largitione Regis nomine usus dicitur, adeo ut pestis hæc non modo Parisiensem, Aurelianensem, Andegavensem, Tolosanam, Bituricensem, verum etiam Pataviensem, & Bononiensem academiis pervaderet. Reginaldus Polus, qui hæc omnia & optime cognovit, & gravissime deplorat, scribit se satis admirari amentiam Regis nunquam potuisse, quod tantam pecuniæ vim effunderet, ut infamia notam sibi ipsi ingereret hoc est ut per annos viginti nuptias incestuosas coluisse existimaretur. Omitto cæteros qui de his rebus questi sunt: etiam Sleidanus (a), qui Annam Bolenam, quod heresi Lutherana favisset maxime laudat, tamen scribit Henricum illud divorcium approbari curasse non sine largitionis opinione. Quid quod ne in suo quidem regno Henricus potuit liberis & gratias theologorum subscriptiones imperare? quod & libere ausus est Polus, qui rebus interfuerat, ad ipsum Henricum in hæc verba scribere: Non erat dubium quin hæc tua causa in disputantium scholis illata fautores habitura esset, cum Regem omni sua auctoritate ac opibus propugnantem haberet: invenit illa quidam aliquos, sed ex iis, quos famas magis, quam fama moveret: nec tamen vel istos tam promptos, quam vos speraveratis: ut que initio cum iis, quæ istius patrocinium susceperant, in ipso tuo regno ex omnibus scholis explosa sit, ipsis etiam defensoribus vario genere contumeliæ affectis. Nec certe ullo publico ullius gymnasijs Anglicani consensu ubi consisteret invenisset, nisi ea, quæ plus quam preces valere solent, apud multorum animos minarum referte regia literæ aciem jam inclinatas sustinissent. Quod si his copiis

(a) Sleid. hist. l. 9.

Gymnasia Anglica non probarent divorcium.

tibi domi pugnare necesse erat, nihil attinet me nunc dicere quibusnam foris creverit. Hæc Polus & quidem ut de Cantabrigia altera Angliæ universitate nihil dicam, in qua plures aliquanto his medijs adducti licet non ex doctissimis Regi favebant, satis constat Oxoniensis academia publicum sigillum communi doctissimorum hominum suffragio sæpius negatum, vix tandem partim vi ereptum, partim clam subreptum fuisse. Et infra.

Pro matrimonio interim Henrici & Catharinae scripserunt apud Anglos plurimi per universum regnum; de quibus autem ego auctori: Joannes Rossensis & Joannes Holimannus Bristolienfis episcopi, Abalus presbyter, & ii septem jurisconsulti, quorum antea mentio facta est: apud Hispanos vero Franciscus Royas, Alfonso Vervesius, Alfonso de Castro & Sepulveda: apud Lusitanos, Alvarus Gomezius: apud Germanos Joannes Coclaus diversis operibus. Erasmus autem Roterodamus, ut in cæteris rebus, sic in hac causa dubium se & vasrum præbuit. Et paulo inferius: Apud Belgas scripserunt Ludovicus a Schorra: apud Cætras, pauci quidem, sed tamen iudicium suum interposuerunt de ea causa Eguinarus baro Francisci, Duavenus & Connanus: apud Italos Cardinalis Cajetanus, Ludovicus Nogarola comes Veronensis; & aliis in locis alii multi doctissimi viri.

LXXXVI. Pro matrimonio Catharinae scriptæ doctissimi.

Præter hos plures alii consulti a Clemente scripsere, extantque ejusdem Pontificis literæ ad Philippum Decium & Raynaldum Petrucium insignes jurisconsultos die vi. octobris hujus anni datæ (b), de controversia excutienda, deque sua explicanda sententia, necnon scripta in utramque partem agitata ad eos transmissit. Addit superioribus Sanderus (c): Rex vero ipse, & illustres aliquot Angli ad Pontificem literas dant, in quibus perunt, ut cum regni plurimum interesset sculum regni heredem extare, saltem hæc de causa litem mature absolvendam curaret, quo integrum Regi fieret aliam uxorem accipere. Non modo Angliæ proceres, verum & Francorum Regem adhibitos interpretes pro eblandienda iniqua sententia prædictæ pontificiæ ostendunt literæ (d); quibus Clemens professus est se mutare leges, & ab æquitate deflectere non posse. Refregit deinde iniquas Regis querelas hæc verbis:

LXXXVII.

(b) Lib. breo. ann. 1531. P. 473. (c) Sander. der. eod. l. 1. de schism. Angl. Causa politica querendi divorcii.

(d) Lib. breo. ann. 1531. P. 102.

Quod aditici Christianissimi Regis precum rationem non haberi prælatorum & nobilium tui regni intercessionem a nobis contentum & derideri; nos quidem id quale sit prorsus non videmus, cum & maximi faciamus eos, sicut merentur, & ipsius

LXXXVIII. Querelæ regis injustæ.

Respon-
der Cle-
mens se-
minium
illi indul-
sisse.

Christianissimi causa id studiose petentis
rem primo ad unum mensem, demdeque
ad quadraginta dies produxerimus, pluri-
mum quidem reclamantibus Regine pro-
curatoribus; prelati autem & nobiles
rui humanissime responderimus: rationes
quoque adduxerimus cur quod peterent
concedere nequiremus, qui sane nullius pre-
cibus egissemus in tibi complacendo, si
simul tibi & iustitia placere potuissemus:
nec vero idem Rex singulari vir aquita-
te, nec rui etiam prelati & nobiles pro
tua integritate aliud perendum a nobis du-
xerunt, aut se petere in animo & sensu
suo existimant, quam quod iustitia con-
grueret: cuius quidem tanta vis est, ut
neque Rex, neque prelati, neque nobiles
ullus rem iniustam sciens petat sicut nec
alteri ipse concederet. Atque hoc totum
inrelligi volumus de solo appellationis ar-
ticulo, quam non admittere locumque iu-
dicii non mutare non potuimus, ita com-
muni iure communique consuetudine exi-
gentibus; nam de principali negotio nihil,
dum loquimur, propterea, quod iura par-
rium a nobis nondum cognita & discus-
sa sunt, que nos quidem, si a tuis ex-
hibebuntur, ita mediis & in neutrum decli-
nantes aequo affectu parique lance expen-
demus, ut omnibus recto sensu euntibus
manifestum hinc sit futurum, nos huma-
nis affectibus non seruisse; nos te in cha-
rissimi in Christo filii loco semper habere,
tuique regni privilegia & tueri & auge-
re cupimus: quibus quidem nullum fieri
videmus preiudicium, si causa hac mere
ecclesiastica, & tanti momenti inter Re-
gem & Reginam super matrimonio ver-
rens a Romano Pontifice iudicetur, cum
in ipso regno ob rationabilem Regine suspi-
cionem iudicari non possit. Verum si huma-
no more aliquid serenitas tua in hoc con-
cupierit, quod ei magis libeat, quam no-
bis liceat, petimus a te ne pluris tuum
desiderium facias, quam nostrum officium
a nobis fieri permittas: quod si a tua se-
renitate non impetrabimus, dolebimus qui-
dem maxime; sed tamen etsi de iudicio
aliquid, nihil certe de amore in te nostro
diminuemus. Oramus Deum omnipoten-
tem, ut te eundem nobis, & uniuersa
Christianitati, quem antea prester, com-
muni tranquillitati & diuino honori sem-
per inservientem, quod & futurum spera-
mus: nos enim, dempta hac una persona
iudicis, eos nos tibi semper prestabimus,
qui erga te antehac fuimus, esseque debu-
mus quemadmodum hac latius dilectus fili-

Ex legum
prescri-
pto laturum
sententiam.

us bary Burgii nuntius apud te noster tue se-
renitati explicabit, cui fidem solitam ha-
bere velis. Dat. Romae die VII. Januarii
MDXXXI. pontificatus nostri anno VIII.

Cum in hac causa rescindendi conjugii
regis cupiditatibus assentiri non posset
Clemens, in aliis, quae honesta videban-
tur, morem gessit Henrico: nam ejus
rogatu Eduardum Lecum Eboracensi archi-
episcopatu, ac Stephanum Gardine-
rium episcopatu Wintoniensi XXXIII. O-
ctobris praefecit (a). Cujus etiam preci-
bus permotus contulit postea Pontifex
Cantuariensem archiepiscopatum Tho-
mae Cramneri, de quo Paulo ante me-
moratum est. Sed multum nocuit rei Chri-
stianae preces Regis admisisse, cum ille
eas dignitates tribuendas curaret viris
perditis, qui ipsius libidini ad everten-
dam in Anglia hierarchiam ecclesiasticam
atque haesim propagandam seruirent;
illos enim praecipuos defectiois a Roma-
na ecclesia, excitandaeque in Anglia im-
pietatis ministros fuisse, refert Sanderus
(b): Cum, inquit, Henricus multis Dei
praclaris donis antea praeditus gratias Deo
non ageret, sed in cogitationibus suis eua-
nesceret, Annam Bolenam aeterna saluti
suae, atque adeo ipsi Deo anteponeret, ne
qui aeternam mercedem contempnisset, hac
saltem corruptibili priuaretur, Deus ei
permisit, ut suae libidini, quam pro Deo
iam colebat, satisfaceret. Itaque Guillel-
mum Varanum excellentem virum, qui
fuerat archiepiscopus Cantuariensis & sum-
me studio Regine parres adiuuauerat, e vita
illis ipsis diebus euocauit. Tunc Rex tanti
honoris locum sibi perire nolens omnino
decreuit nemini cum praeterquam tali viro
dare, qui suae libidini summis viribus ob-
sequeretur. Hoc Thomas Bolenus, qui pu-
tabatur Annae Bolena pater subodoratus,
ratulque pulcherrimam sibi nunc dari oc-
casionem suam suaeque filiae causam prove-
hendi, Regem adit, sicque affatur: Jam-
dudum, o Rex, domi meae habeo presby-
terum illum doctum, gravem, & mode-
stum, cuius fides abunde tuae maiestati
probata est in ea, quam apud Pontificem
gessit legatione. Hic mihi a sacello jamdiu
fuit, eundemque noui erga diuortium hoc
tam sincere affectum esse, ut si tua mai-
estas eum creauerit archiepiscopum, in me
recepturus sim facturum illum quidquid a
subdito quodam expecti, aut etiam deside-
rari queat. Placuit conditio, maxime quod
Anna Bolena in eandem sententiam Regi
supplicasset. Cramnerus ergo designatur ea

LXXXIX.
Praefecti
male epi-
scopi ad
volunta-
tem Re-
gis.

(a) Ibid.
p. 605.
Promoti
viri per-
ditissimi.

(b) San-
der. l. i.
de schism.
Anglie.

Colit
Henricus
libidinem
pro Deo.

Cramne-
rus flagi-
tio eue-
ctus ad
Cantua-
riensem
archiepi-
scopatum.

condicione archiepiscopus, [1] ut etiam si
Romanus Pontifex secundum Regis & Ca-
tharinae matrimonium sententiam ferret,
ille tamen ex aduerso pronuntiaret Catha-
rinae necessario esse repudiandam. Cum
autem Rex communioni sedis Apostolicae
nondum plane renuntiasset, ex eoque Cra-
mnerus necessario deberet a Pontifice Ro-
mano suae dignitatis confirmationem petere,
omnem porro aditum ad solemnem unctio-
nem capiendam sibi videret interceptum,
nisi ex canonum decretis Romana cathedra
communione se perpetuo securum iu-
ratus affirmaret, eam vero mentem Regis
perspiceret, ut potius Pontificis Romani
communione prorsus rejecturus esset,
quam Annae Bolena conjugio cariturus,
ita se gessit homo uaser, ut duobus do-
minis etiam contraria praecipientibus per
summam simulationem inservire conare-
tur.

XC.

Et quia Regem sui simillimum ex animo
amabat, Pontificem vero dumtaxat timebat,
in Regis gratiam voluntarium & prae-
ditarum perjurium homo impius elegit,
ut eo gravius postea Pontificem nihil tale
cogitantem vulneraret. Tabetiam ita-
que accersit, ei denuntiat se jurato qui-
dem promissurum Pontifici Romano cano-
nicam & consuetam obedientiam: sed pri-
usquam id agat uelle ac iubere, ut tabel-
lio per publica instrumenta contestetur, id
inuitum se facere, nec quidquam minus in
animo suo esse, quam ut in Regis detri-
mentum Pontifici Romano fidem seruet.
Hac praefatione edita sigillisque, ac testi-
bus [ne forte perfidia eius apud Regem in
dubium ueniret] munita, solemne ius-
randum Pontifici Romano more majorum
exhibet, simulque archiepiscopus possessionem
intradit. Quibus rebus ita se proba-
uit Regi, ut plane dignum patella ope-
culum fuisse dicas: fuit enim non solum
depravatus haeresi, ut postea apparuit (quan-
tiam ob causam Maria deinde regnante
flammas traditum uidimus) verum etiam
libidini supra modum deditus, adeo ut ex
Germania rediens feminam quandam ex
hospitio in Angliam rulerit, eandemque
per multos annos, cum archiepiscopus ef-
set, circumferri secum in cista curauerit,
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Perfidia
illius de-
testanda.
Haeresi &
impudici-
tia con-
tamina-
tissimus
fuit.

an explendam libidinem, donec mortuo
randem Henrico palam in uxorem sub E-
duardo Rege eam duxerit. Hic ergo di-
gnus ab Henrico delectus est praesul, qui
suae libidini patrocineretur: sic enim in
omnibus rebus ad Regis nutum se compo-
nebat, ut essent, qui ab Henrico multis post
annis audierint cum diceret, unum esse
Cramnerum Cantuariensem praesulem,
qui nulla unquam in re ipsius voluntati
desuisset.

Trahebatur ita in exitium Henricus
Anglorum Rex lenociniis assentatorum,
qui intentatas a Pontifice ecclesiasticas
centuras spreverit; ut simulque impudicus
amoribus ita se inflammari passus est, ut
post incusam anathematis religionem,
vehementius ad vetitas Annae Bolena
nuptias exarserit: Lutheranismus enim,
ut libidinum licentiam & conjugiorum
dissolutionem facile permittit, mire arri-
dere ceperat, tum Henrico tum aulicis,
quibus indignum videbatur non permit-
ti a Pontifice, ut, cum Henricus pro-
le mascula, quae sceptri Aglicani maje-
statem sustentatura esset, careret, ex no-
uorum euangelistarum aut veterum gen-
tilium institutis uxorem pro retinendo
Anglici nominis splendore, commutaret.
Fuisse autem hanc novatorum doctrinam
haustam e lupanari docet Joannes Eccli-
us disertissimis hincce verbis (a): Luthe-
rani facillime separant conjuges & pro ar-
bitrio rursus sinunt contrahere, quamuis
ex eis nonnulli inter conjuges discernunt,
dicentes eum, qui in adulterio non pecca-
rit; posse contrahere deum: ei autem qui
adulteratus est matrimonium prohibent,
totumque adeo illud faciunt sine scriptura,
immo & contra scripturas tantum ex hu-
manis coniecturis, & moribus gentium,
non respiciendo neque morem neque hone-
statem Christianorum. Volens taceo teme-
ritatem, & in libidine demersam Luthe-
ri impietatem, qui nimis leuiter & im-
pudenter indulget viro separationem, si
uxor recuset debitum, vel ut secedat ad
ancillam permittit. Eandem quoque sepa-
rationem, si maritus aliquid commisisset
dignum supplicio capitali, si furore corre-
ptus esset, si uxorem tractaret durius, si
G g 2 ab

XCI.
Impulsus
in exiti-
um Hen-
ricus ab
assentato-
ribus.

(a) Jo. Ec-
clius ho-
mil. 74. de
matrim.

Confite-
tur ab haer-
eticis cau-
sa pro
dissolven-
do matri-
monio.
Lutherus
lenonum
princeps.

NOTAE [1] Cramneri assumptio ad episcopatum Cantuariensem male hoc anno ab Annalista exhibetur;
ex Anglicis enim scriptoribus discimus illum anno 1532. martio mense sacram episcopalem
unctionem obtinisse. Burnet Hist. de la Reforma. de l'eglise d'Anglet. tom. i. pag. 524. Cui Sa-
ne scriptori si fidem habeamus, longe plures Europa academiae sententiam pro Henrico tulerunt,
pronunciantes ejus cum Catharina connubium jure divino nullum & irritum declarari. Vide lib. 2.
pag. 140. versionis Gallicae Rosemondi pag. 140. Inter has academias recenset in Italia Bononiensem,
Patavinam, Ferrariensem, in Gallia Aurelianensem, Burgesem, Tholosanam, & quod caput
esse indicat Parisiensem Sorbonae. Verum de Ferrariensi ipse pariter fatetur, latam ab illa senten-
tiam nunquam in tabulas publicas redactam fuisse, & de Parisiensi constat in sententiam plane op-
positam descendisse; ex quo scriptoris hujus fides suspiciosa efficitur. MANSI

Adulteri-
um docet.

ab ea discederet citra voluntatem, si nimum diu abesset in peregrinatione, & huiusmodi multa proponit, quæ etiam audire honestus exhorrescit animus: quamvis in alio loco ipse sibi rursus contradicit, negans separandos esse coniuges. Insuper ait malle se relinquere alicui uxores duas, quam ut eum ab una separet. Adhuc docet quomodo mulier, quæ liberos ex marito non habet, clam confugiat ad fratrem eius, aut quemcumque alium ducat maritum, & cum filium priori tradat marito. Huiusmodi multa docet, quæ nescio, quo magis facerent quam ad evangelicam ecclesiam: & tamen iste evangelicus propheta sibi suisque mirifice placet. Huiusmodi impudentia, & extrema levitate tales articulos Lutherane hæresis quadeingentos Auguste obruti excusos cesaræ majestati, non recusans illos, ut erroneos publica disputatione convincere, sicuti nonnullos Lutheranos super ea conveni; imperrare tamen non potui, ut aliquis contra me in arenam ad disputandum descenderet. Confutationem istorum errorum principio aggredior ex testimonio scripturæ, deinde sanctorum patrum, doctorum ecclesiæ Latinæ & Græcæ, mox conciliorum quoque approbatorum, & totius Ecclesiæ sano & vero intellectu, &c. At de miserando in has sordes Henrici Regis lapsu proximo anno dicetur.

XCII.
(a) Felix
Contelox
in elencho.
Auctum
Cardina-
lium col-
legium.

Interea auxit (a) Clemens Cardinalium collegium, donatis sacra purpura precibus Cæsaris adductus Alfonso Hispanensi & Joanne Compostellano archiepiscopis; cumque Franciscus Gallorum Rex Pontificem ipsum rogaret, ut Tolosanum archiepiscopum eadem dignitate exornaret, ille hac excusatione usus est: *Diutius quam putarat*, nimirum Carolus V. ab Hispania absuturus & in Germania mansurus ob Turcarum motus & impacatos Lutheranos pervocit a nobis sacroque collegio, publica utilitate suadente, ut diætos archiepiscopos alterum, scilicet Joannem, sui consilii caput, alterum, nempe Alfonso, generalem Hispaniarum inquisitorem, hac dignitate addita redderemus promptiores aptioresque ad operam sibi prore Christiana absentem navandam, &c. xxiii. martii MDXXXI. an. viii. Postea ineunte junio ad Joannem Alfonsoque in Hispanias transmisit Clemens cardinalatus insignia; necnon sacramenti formulam, quam inter divina mysteria solemniter ritu ab aliquo insigni præfule celebranda, erant nuncupaturi de quo extant Joanni ipsi archiepiscopo Compostellano hæc data mandata (b).

(b) Lib.
brev. ann.
1531. p.
334.

Dilecto filio nostro Joanni S. R. E. presbytero Cardinali Compostellano.

Nuper te, sicut ad te tunc scripsimus, ex certis causis tunc expressis de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio & assensu, necnon apostolica potestatis plenitudine, ad Dei laudem, & S. R. E. exaltationem in ejusdem ecclesiæ presbyterum Cardinalem assumpsimus, a liaque volumus & fecimus in tui favore, prout in aliis nostris sub plumbo confectis literis plenius continetur. Volentes autem literas easdem plenum effectum sortiri, nec quidquam desisse, quin tu omnibus insigniis, quibus ceteri Cardinales pro tempore creati & publicati uti debent & possunt, uti possis & debeas, circumspicitione tua aliquem episcopum seu archiepiscopum, qui prius solemniter missa in aliqua ecclesia per te eligenda celebrata tibi coram eo constituto, recepto prius a te juramento, cujus forma inferius annotata est, solita benedictione benedicat, annulum saphyri in annulari digito tuo immittat, ac pileum rubrum, quem tibi per præsentem latorem Joannem de Pomar camerarium nostrum secretum, nobilis viri Viceregis Majoricarum natum mittimus, capiti imponat, tibi que ut omnibus & singulis cardinalatus insigniis ac ceterorum Cardinalium privilegiis etiam voce activa & passiva, prout in aliis nostris literis prædictis tibi concessimus, deinceps libere & licite uti possis, auctoritate nostra concedat, eligendi licentiam & facultatem auctoritate apostolica eandem renovere præsentium concedimus & indulgemus. Juramenti autem per te præstandi, quodque publicum in instrumentum redigi, & per te nobis statim mitti volumus, tenor sequitur, & est talis.

XCIII.
Clemen-
tis ad
Compo-
stellanum
archiepi-
scopum
literæ.

Ego Joannes Cardinalis promitto & juro quod ab hac hora in antea fidelis & obediens ero B. Petro sanctæque Romanæ ecclesiæ, & Domino Clementi Papæ VII. suisque successoribus canonice intrantibus, non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum seu capiantur mala captione aut in eos violenter manus quomodolibet ingerantur, vel injuriæ aliquæ inferantur quovis quæsito colore; consilium vero, quod mihi credituri sunt per se aut nuntios suos seu literas ad eorum damnum me sciente nemini pandam: papatum Romanum & regalia B. Petri, adiutor eis ero ad retinendum & defendendum salvo ordine meo contra omnem hominem: legatum Apostolicæ sedis in eundo & redeundo honorifice tractabo & in suis necessitatibus adjuvabo: jura, honores, pri-

XCIV.

vilegia & auctoritatem Romanæ ecclesiæ Domini nostri Papæ & successorum prædictorum conservare, defendere, augere & promovere curabo, nec ero in consilio vel facto seu tractatu, in quibus, contra ipsum dominum nostrum vel eandem Romanam ecclesiam aliqua sinistra vel præjudicialia personarum, juris, honoris, status, & potestatis eorum machinentur; & si talia a quibuscumque tractari vel procurari novero, impediam: hoc pro posse & quantocyus potero significabo eidem domino nostro vel alteri, per quem possit ad ipsius notitiam pervenire: regulas sanctorum patrum, decreta, ordines seu dispositiones, provisiones & mandata apostolica totis viribus observabo, & faciam ab aliis observari: hæreticos, schismaticos & rebelles eidem domino nostro vel successoribus prædictis pro posse persequar, & impugnabo; possessiones vero ad mensam meam pertinentes non vendam, neque donabo, neque impignorabo, nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo inconsulto Romano Pontifice, etiam cum consensu capituli mei: & si ad alienationem aliquam devenero, ex nunc prout ex tunc penas in quadam apostolica super hoc edita constitutione contentas volo incurrere ipso facto. Sic me Deus adjuvet & hæc facta Dei evangelia. Dat. Romæ die iv. junii MDXXXI. pontificatus nostri anno VIII. Conceptæ sunt eodem exemplo literæ ad Alfonso archiepiscopum Hispanensem supremum in Hispania fidei censorem missæ.

XCV.
(a) Eo-
lib. brev.
an. 1531.
p. 654.Regii ad-
ministrati
in Hispania
pontificiam
auctoritatem
labe-
factant.
(b) Ib. p.
639.

At increpuit postea Clemens (a) Joannem Compostellanum Cardinalem de violata connivente ipso ecclesiastica libertate, cum Hispaniæ sanctiori consilio Caroli V. nomine præfret: regii quippe administrati asserendæ regis auctoritatis specie pontificiam cœperant obterere, decreta apostolica in causis ecclesiasticis floccipendere, atque in eos qui illa excipiebant vario penarum genere sævire, necnon anathematis religionem conculcare: quod cum hæresi panderet iter, Pontifex hisce literis ipsos officii commonefecit (b), ac ni male cepta contra juris pontificii auctoritatem unius mensis flexu rescinderent, ipsos anathematis penam subituros promulgavit.

Consilio Hispaniæ.

Nihil hoc tempore istinc audimus frequentius, quam in dies magis a vestris edictis & decretis apostolicam libertatem & auctoritatem immitti, ac literarum apostolicarum executionem & obedientiam prohiberi, illisque urentes, & illas executiones carceribus & penis jussu vestro

multari: quæ quidem tanquam a catholico animo & titulo Regum vestrorum discrepantia, ab eorum certa scientia & voluntate minime procedere credimus; eorumque majestates, ad quas etiam super hoc scripsimus, pro inicyra ipsarum pietate hæc debite corrigi iussuras esse speramus. Vos autem miramur ea dignitate homines tam parvam rationem ducere anathematis & aliarum penarum in tales prædecessoribus nostris ac nobis in die cœnæ Domini quotannis inflictarum: quamobrem cum ex debito nostri astringamur officii tueri apostolicam auctoritatem, quo in statu eam a prædecessoribus nostris accepimus, primum vos & quemlibet vestrum paterne monemus, exhortamurque in Domino, ut intra mensem a receptione presentium omnia edicta & decreta contra literarum apostolicarum executionem vel obedientiam a nobis emanata revocasse & deinceps ab impedimento ac prohibitione illarum desistere debeatis, aliter vos dicto mense elapso & deinde quoties contraveneritis dictas penas incurrisse ex nunc prout ex tunc & converso declaramus, & ab illis vos per neminem alium, quam nos absolvi posse decernimus, nisi in mortis articulo constitutos: nec deinde nisi desiteritis nos ab acrioribus remediis adhibendis pro nostro officio desistimus, &c. Dat. Romæ xxiii. decembris MDXXXI. pontificatus nostri anno IX.

Moniti
officii a
Clemen-
te.

Expofuit eadem Clemens Carolo V. Imperatori (c), precesque addidit, ne regnante ipso pontificiam auctoritatem, quæ etiam tum culta in Hispania fuerat, infringi pateretur: *Quæ quidem*, inquit, *sicut a catholico animo & inicyris operibus majestatis tue nunc in Germania pro sancta fide & apostolica auctoritate tam incumbentis discrepant, ita nobis admirationem dederunt, quod tui tibi non respondeant. Et infra: Nec, fili, permittas ut in illo Hispaniæ regno, in quo omnes ante te Reges tuique præcipue avus & pater insignis memorie per tot retro sæcula obedientiam sedi Apostolicæ, & apostolicis literis continuam præstiterunt, nunc tuo primum tempore, teque regnante, & in tanta tua nobiscum animorum conjunctione ea imminuatur. Itaque expectabimus cupide a filiali protectione & reverentia majestatis tue erga dictam sedem, cujus advocatus jure Romani imperii existis, ut hæc quæ nomini pietatis tue non minus quam nostro honori officiant, per tuam absentiam & ut credimus, ignorationem gesta in præteritum corrigantur, & in posterum prohibeantur, &c. Datum Romæ xxiii. decembris MDXXXI. pontificatus nostri anno IX. Questus etiam Clemens apud*

XCVI.
(c) Ib. p.
638.

apud Imperatricem de illata a regis ad-
ministris pontificiæ dignitati injuria, eam
est adhortatus (a), ut in pristinum splen-
dorem libertatem ecclesiasticam in Hi-
spaña restituendam curaret. Pro tuen-
dis autem Romanæ ecclesiæ juribus, cum
jam ante Cæsarem controversiarum de Fer-
rariæ & Mutinæ juribus arbiter delectus
esset inter Pontificem & Alfonso Ate-
stinum, constituti sunt ad agendam cau-
sam x. kal. februarii Hieronymus epi-
scopus Vasonensis & Alexander dux Pen-
nensis Pontificius pronepos. Conquestus
que etiam est apud Cæsarem Clemens
(b), non modo ab Atestino Mutinam oc-
cupatam, sed ne quidem designatum e-
piscopum Mutinensem ad eam admini-
strandam admitti. Cum vero regulus
Vaurenſis Tusculanam toparchiam affe-
ctaret, atque ad petita eblandiendâ Cæ-
sarem interpretem adhibuisset, ea excu-
satione usus (c) est Clemens, postulat is se
annuere non posse, cum is locus ob sa-
lubritatem cœli accommodus esset, ad
quem Pontificis grassante lue perfugerent.

Eodem anno delata priori Florentinæ
reipublicæ forma ex Cæsaris decreto A-
lexander Medices dux Etruriæ renuntia-
tus est, ut accurate narrat Paulus Jovius
his verbis (d) : *Advenere ab Augusta
Vindelica decreti Cæsaris diplomata so-
lemnibus late membrana codicillis per-
scripta obſignataque aureo sigillo, quibus
Cæſar diſerte explicabat, se idcirco ab Hi-
ſpânia veniſſe in Italiã, ut ſublatis bel-
lis certam atque optimam pacem afflictiſ
Italiæ rebuſ apporaret, contentiones tol-
leret, parataque cum omnibus quibus cum
antea armis contendisset concordia, ſacrum
bellum contra Turcas indiceret, quo nihil
ſibi antiquius atque nobilius vel reipublice
Chriſtiana utiliſ fore exiſtimaret : unos
omnium vero repertos eſſe Florentinos,
qui pacis & tranquillitatis nomen odiſſent,
animos feroces iniquiſſime retinere, &
cum privato tum publico commodo obſti-
natiuſ adverſarentur, utpote qui antea
rebelles animos induerint, Mediceam ſa-
miliã, a qua privatim & publice com-
moda atque ornamenta ingentia omnibus
temporibus accepiſſent, patria pepulerint,
oblitique prorsuſ beneficiorum & immuni-
tatum quas ſuperiorum Cæſarum indulgen-
tia liberalitateque vetuliſſent, ab ipſiſus de-
mum authoritate diſceſſerint, ipſorum co-
piã & duces adverſum ſe Neapolim mi-
ſerint adventantique exercitui ſuo portas
occluſerint : quas multipliciſ injuriæ con-
tumelias, quum pari non poſſet & ſue
dignitatis eſſe ſtatueret, rebellem civita-
tem perdomare, coactum fuiſſe inferre arma
poſtquam tentata ſæpe concordia atque*

XCVII.
Mutata
reipubli-
cæ Flo-
rentinæ
forma .
(d) Jov.
hiſt. ſui
temp. lib.
29.

Expoſita
Florenti-
norum
perduel-
lio.

æquiſſimis oblatiſ conditionibus vel vitio
temporum vel pertinaciũ quorundam ci-
vium malignitate corrupta a pace ſe pror-
ſus alienam oſtendiſſet : proptereaque in-
tegrum ſere annum obſederit, ſe tamen
quum armis ſameque perdomitam jure
optimo expugnare atque militibus diripi-
endam tradere poſſet, nihilo ſecius cæſareæ
clementiæ nunquam oblitum populi reſpi-
ſcentiſ pœnitentiã fuiſſe contentum, atque
ipſum Pontificiſ maxime precibus adductum
conſervare voluiſſe .

Quum vero ſicuti ex deditionibus condi-
tionibus liqueret, ipſius auguſte poteſtatiſ im-
peratoriſque arbitriſ ſit leges condere & rem-
publicam ordinare ; ideo optimum fore exi-
ſtimabat, quod perpetuam civitatis tran-
quillitatem reſpicere videatur, Mediceam
familiã reduci atque reſtiti in priſti-
nam dignitatẽ : & quoniam præclare
manifeſteque conſtat, in liberis civitatibus
nunquam vigere concordiam propter di-
verſa diſſidentium facile civium ſtudia,
eaſque improſpere ſemper atque infelicitẽ
regi, niſi ſtabili perpetuoque capite gu-
bernentur ; declarat Alexandrum Medi-
cem quem ſibi generum aſciverit, reipu-
bliciæ caput : cuius ſinguli magiſtratus au-
thoritatem ſequantur, eaque dignitas ad
liberos ejus legitimos pertinet, atque hiſ
deſicientibus ad proximiores Mediceæ ſir-
pis totius ejus præminentie & dignitatis
jura devolvantur ; ſubindeque Cæſar cun-
cta veterum beneficiorum atque immuni-
tatum privilegia, que alias promeruerint
ſyncero affectu confirmat, hæc ut perpetuo
ſerventur imperat, & hiſ, qui violave-
rint, decem myriadam puri auri multam
indicit .

Eo die videre, ſubnotareque licuit di-
verſiſſimos eorum civium vultus, qui ordi-
natiſ ad tribunal aſcendentes non obſcura
iuriſjurandi ſignificatione in ſententiã
dictatoris pedibus ibant, atque hiſ quas
dixiſſet Cæſar legibus obtemperaturos con-
firmabant ; nam quum multi præ gaudio
plorarent, quod ſe in poſterum incolumi
& pacata patria inſteſtineque diſſenſionis
& turbulentiæ omniſ malo vacua liberata
potituros proſpiciabant, diverſo animorum
habitu plerique alii triſtes atque demilloſ
vultus certi doloris indicia præferabant,
uſque adeo procul a diſſimulatione poſiti,
ut emigrantis & ereptæ libertatiſ exequis
interreſſe viderentur : ea ſiquidem die que
julias nonas anteceſſit anni trigeſimi primi
ſupra milleſimum & quingentiſimum, di-
ſtatura ſimul & decurionum nomen anti-
quata veterum magiſtratum formula ſub-
latum eſt, & principatus ex decreto Cæ-
ſariſ in civitate vel non plane libero civium
aſſenſu feliciter introductuſ .

XCVIII.

XCIX.

Alexan-
der Medi-
ces dux
creatus
Floren-
tiæ.

Hoc

C. Hoc eodem anno Bonifacius marchio
Montisferrati Palæologorum Cæſarum
Conſtantinopolitanorum ſtirpe procrea-
tus obiit (a) : cui cum Georgius patruus
ſuſceſſiſſet, & Bonifacii ſororem Frede-
rico Gonzagæ Mantuæ regulo, qui pri-
mus a Carolo V. titulos ducales obtinue-
rat, in matrimonium collocari, primo
anno moriens illi principatum reliquit ;
atque ita Mantuana & Montisferratenſiſ
ditio conjunctæ fuerunt .
Conceſſit hoc anno Pontifex Hierony-
mo de Villanova archiepiſcopo Calari-
tano ſacraſ reliquias, quas ab urbe in
poſtrema ejus direptione avectas vidimus,
cum prædatores Hiſpani ſævientiſ maris
tempeſtatibus perterriti, tactique religi-
one eaſ eccleſiæ Calaritanae commenda-
rant, ubi a populo qua par erat pietate
cultæ ſuere : ſanxitque Clemens (b), ut
recurrente quotanniſ ſacro aſſumptæ in
cælum Virginis die ab archiepiſcopiſ Cal-
aritanis publice oſtenderentur populis,
quibus etiam ſacra indulgentiarum præ-
mia propoſuit .

At de Europæis rebuſ hætenuſ ; nunc
Americanaſ, quæ propagata latiuſ fide
in dieſ eſſloruere perſtringamus . Cum fi-
des catholica in Germania & aliis regniſ
ſeptentrionalibuſ deſiceret, a viriſ piis
prædicatum eſt, hoc tempore gentem a-
liquam ſuperſtitionibuſ diaboliciſ dedi-
tam ad utiuſ Dei cultum religionemque
traductum iri ; inter quos Joannes Ec-
kiuſ (c) inſignis theologuſ id ſequentibuſ
argumentiſ comprobabat : Quoties popu-
luſ Dei a vero ejus cultu in fide deſcivit,
toties alium populum fidelem ſibi Deus in
alio loco ſuſcitavit ; cum autem per no-
vas ſectas Lutherianorum, Zuinglianorum,
Anabaptiſtarum Chriſtuſ plureſ animas a-
mittit, que mittuntur catervatim in or-
cum ad parentem omniſ ſchiſmatiſ & di-
ſcordiæ, in æternam damnationem, ut ma-
gnæ civitateſ, magni ducatuſ & dominiã
inſciantur huiuſmodi peſte, ubi jacet ne-
glecta religio, cultuſ Dei aboleretur, ſan-
cti Dei contemnuntur, templa profanan-
tur, deſtruuntur altaria, & monaſteria
in uſuſ profanoſ & armamentaria uſur-
pantur : Deus autem non vult propterea
carere ſervitoribuſ & cultoribuſ : unde
jam fide Chriſtiana incipiente deſicere in
Germania, in Dacia, in Norvvegia, in
Pruſſia, &c. alicubi Deus ſuſcitabit ſibi
populum fidelem, qui ſine ſchiſmate &
hæreſibuſ ei integre deſerviat . Id rationem
divinæ providentiæ expoſcere oſtendit .
Fuere illi non Bulgari, non Myſii, non
Macedoneſ, quos opinabatur Eckiuſ a
Carolo V. armis perdomituroſ Eccleſiæ ſe
aggregaturoſ, ſed Mexicani, apud quos

(a) Fran-
coſi. San-
ſon. l.
15.
Ut Man-
tua &
Monſter-
tatuſ con-
juncti
ſint.
Cl.
Reliquiæ
ex urbe
avectæ
conceſſæ
archiepiſ-
copo Cal-
aritano.

(b) Lib.
brev. an.
1531. p.
354.

(c) Jo. E-
ckiuſ to. 3.
de ſpe
uict. con-
tra Turc.
homil. 5.

Conſciit
Eckiuſ
novuſ
populoſ
tradacen-
tiſ ad fi-
dem.

jaſta jam ante evangeliſ ſemina vidimus,
ſungente apud eoſ legati apoſtolici mu-
nere Martino Valentino Minorita tam-
proſpero ſucceſſu, ut in datis hoc anno
ex Mexicano regno literiſ (d) ad Matthe-
am Weiſen commiſſariuſ, ut vocant, (d) Ext.
generalem familiæ Ultramontanae teſte-
tur decieſ centena Mexicanorum millia
ſacro baptiſmatiſ fonte luſtrata fuiſſe, at-
que in dieſ uberrimaſ ſegeteſ evangeli-
caſ adoleſcere .

Nos quidem, inquit, conſtituti ſumus
in extremitatibꝫ mundi partibus, ubi Chriſti e-
vangeliuſ a filiis & ſubditis veſtriſ pri-
muſ coepit prædicari, & nova fidei ſe-
mina pullulare in areniſ antea ſulciſ,
quia rivuſ ejus inebrians gratia ſalutariſ
in ſtillicidiis eorum multiplicavit genimi-
na ejus : nam vere loquor non hyperbolice
pluſquam decieſ centena millia Indorum
ſunt a filiſ veſtriſ baptizata, eorum quiſ-
que, præſertim illiſ duodecim, qui miſſi ſunt
una mecum, pluſquam centum millia ba-
ptizarunt, & omneſ præter me didicerunt
linguam Indorum, immo varias linguas
eorundem, & prædicant eiſ & inſtruunt
innumerabilem multitudinem eorum : &
inter eoſ infantuli & pueri magnatũ &
nobilitũ filii largam nobiſ ſpem præbent,
qui a fratribꝫ noſtriſ inſtruuntur in vita
& moribuſ, religioſe nutriuntur in noſtriſ
cœnobiis, quæ jam ſere viginti condidi-
muſ, & in dieſ multiplicantur & conſtru-
untur ab ipſiſmet Indiſ ſervida devotione :
& habemuſ in habitaculiſ contiguſ noſtriſ
conventibuſ pluſquam quingentos pue-
roſ, in quibuſdam aliquanto paucioſ, in qui-
buſdam vero plureſ, qui jam in doctrina
Chriſtiana ſunt inſtructi, & prædicant fi-
liiſ patribꝫ ſuiſ, & in ambone publice con-
cionantur miro modo, & multi ex eiſ do-
cent alioſ pue-
roſ : qui ſimul omneſ canunt
horuſ domine noſtræ quotidie, & ſurgunt
eadem illa hora, qua fratreſ, & in ſua
eccleſia canunt ſeorſim matutinaſ, & can-
nunt ſolemniter miſſaſ : ſunt enim tenaciſ
memoriæ, valde docileſ & perſpicaceſ :
ſunt paciſici, & inter eoſ nunquam eſt ri-
xa nec iurgium : loquuntur ſubmiſſa voce,
oculiſ depreſſiſ . Muliereſ fulgent incredi-
bili honeſtate, & verecundiã ſæmineã na-
turaliter ineſt eiſ, confeſſioneſ eorum ma-
xima ſæminarum ſunt incomparabiliſ pu-
ritatiſ, & inaudita claritatiſ . Sacroſan-
ctum Euchariſtiæ ſacramentum abundanti
lacrymarum effuſione ſuſcipiunt : religio-
ſoſ præcipue fratreſ minoreſ pro magno du-
cunt, quia primo eoſ cognoverunt & per
Dei gratiam bonum exemplum ab eiſ ſu-
ſcipiunt . Dat. Thumonalci prope Mexicum
die XII. junii .

Confirmat hæc Zumarraga epiſcopuſ Me-

Amplifi-
cata fideſ
apud Me-
xicanoſ .

(d) Ext.
apud
Vadding.
to. 8. ann.
1530. n. 1.

CIII.

Pluſquam
decieſ
centena
millia
baptiſmo
luſtrata .

Qui mo-
duſ uſur-
patuſ pro
fide am-
plifican-
da .

CIV.

(a) Ext.
apud
Vinding.
to. 8. ann.
1531. n. 2.

Mexicanus in literis ad Franciscanos in Tolofanis comitiis congregatos missis (a), in quibus plura alia memoria dignissima de everfis demonum templis, diffractis idolis, quæ dæmones insidebant, de subblata humana carnificina, excitatis ecclesiis, pueris concionatorum mūnere fungentibus, nonnullisque a suis parentibus martyrio affectis, tum de gymnasiis ad excollandam doctrina evangelica juventutem institutis plura adjicit; ait enim: Scitote nos magnis laboribus distineri in conversione infidelium, quorum Dei gratia religiosorum dno Francisci regularis observantia manibus plusquam decies centum millia baptizata sunt; quingenta idolorum templa solo æquata: plusquam viginti millia demoniacorum simulachrorum ab his antea culta confracta, & concremata: plerisque in locis fabricatæ ecclesiæ, atque oratoria erecta: dominicæ crucis vexilla jam ab Indis culta, quodque admiratione cum primis dignum est, cum in hac olim Mexicana urbe solerent idolis suis plusquam viginti millia cordium puerorum puellarumque quotannis in sacrificiis offerre, nunc humana illa corda universa non jam dæmoni, sed altissimo Deo innumerabilibus laudis sacrificiis religiosorum nostrorum doctrina, & ministerio offeruntur, cui inde honor & cultus comparatur, cum summa reverentia adoratur, coliturque in illis locis a pueris indigenarum natis. Hi crebro jejunant, verberibus se affligunt, jugibusque precibus insistent, multis lachrymis & suspiriis impensis. Plerique horum puerorum, ut & alii provectioris ætatis legunt, scribunt, & cantant optime, peccata sua crebro confitentur, summaque animi devotione divina suscipiunt, suisque parentibus a re-

Viginti
millia i
dolorum
destructa.

Pia neo-
phyto-
rum exer-
citia.

ligiosis instructi verbum Dei eleganter explicant: surgunt nocte media ad matutinas preces: domina nostra officium integrum recitant, quam præsertim colunt: speculantur magna cum sedulitate quibus locis parentum idola lateant, eaque furantur & ad religiosos deferunt: quo factum est, ut crudeliter nonnulli ab ipsismet parentibus sint necati, qui quidem adepti coronam nunc in cælo cum Christo vivunt. Unusquisque nostrorum conventuum aliam juxta se ædem habet ad docendos pueros, & in ea gymnasium, dormitorium, refectorium, & capellam. Sunt hi pueri valde humiles, religiosique, morigeri, eosque ut parentes diligunt, casti, & ingenio perspicaces in arte maxime pingendi.

Inter fratres indigenarum idioma callentes unus est præcipuus nomine Petrus de Gandavo laicus, qui id caller eleganter, curamque gerit plusquam sexcentorum puerorum, estque profecto mirificus parvorum, cum juvenes & puellas matrimonium contracturas in rebus fidei erudiat, eruditosque cum magna solemnitate conjugio copulet. Ad puellarum eruditionem institutionemque missæ ex Hispania sunt ab Imperatrice donna Elizabetha mulieres sex honeste & prudentes, deditque in mandatis, ut ampla domus fabricaretur, in qua illæ sub episcopi patrocinio ad mille usque puellas erudire possent: hinc fit, ut a mulieribus illis puellæ, a religiosis pueri fidem discant, quam postea doceant parentes suos, unde videtur dixisse David: Ex ore infantium & lactentium perfecti laudem. Christus sit salus vestris reverentiis, quas humiliter precor Deum orant, ut id perficiat, quod incepit. Mexici duodecima mensis junii anni MDXXXI.

CV.
Sacer
labor ap-
stolico-
rum viro-
rum in
concilia-
dis mati-
moniis.

Parentes
barbari
filiis edo-
cti.

I.

Solimannus occi-
dentale
imperium
affecit.
(a) Jov. l.
30.

ANno excurrentis sæculi trigesimo secundo indictione V. Solimannus Turcarum Imperator, in cujus clientelam Hungaria a Joanne Ferdinandi Regis æmulo commendata fuerat, Christianorum principum diffidiis, Lutheranae factionis in Germania tumultibus elatus, excindendi Christiani imperii cupidine vehementer inflammatus est, atque universas ad opprimendam Germaniam vires effudit; de cujus bellico apparatu, dementemque ambitionem hæc narrat Paulus Jovius (a): Fama erat ea de causa redire in Pannoniam Solimannum, ut Viennam expugnaret, a cujus manibus paulo ante fortiter repulsus cum ignominia discessisset; aut si Germani duce Carolo Cæsare contra prodirent in aciem, de totius fere terrarum orbis imperio decertaret; ipsum enim se unum esse, ad quem Romanorum imperium legitimo jure pertineret, dicere solitum ferebant quoniam magni Constantini, qui universi orbis Augustus Imperator exstitisset, sedem & sceptrum, atque urbes ejus imperii teneret, uti proavus Mahometes, expugnata Constantinopoli, & Constantino supremo Græcorum Imperatore superato occisoque, hæc omnia jure belli capta Ortomannicis regnis adiecit; propterea cum de Carolo sermones inciderent, vel litera scriberentur, eum non Cæsarem, sed Hispania Regem superba dissimulatione vocare consueverat; elatus enim tot suis majorumque suorum victoriis, quibus a Maotide ab Erythraei indicique maris angustias, & ab extremis Illyrici finibus ad Armenia terminos imperium protulissent, decorum maxime & nominis sui dignum fama putabat in Germaniam penetrare, terrorem, cædes incendia, circumferre, ostentare aciem, ut Carolum acerbissimis suorum cladibus peremptum ad pugnam provocaret: sperabat enim eum nequaquam universo prælio certaturum, quod Germanos per causam Lutheranae superstitionis inter se dissentire didicisset; unde sibi non dubium erecto trophæo ex aliena infamia laudem pararet: quod si eo animo esset Cæsar, ut prodire non dubitaret, & parentibus campis Christiana signa committeret; tum vero ipse sua occasione ad optimam spem explorata victorie uteretur, quando pedes magno ex parte nostrorum copias, circumducto innumerabili equitatu, fame enecare, spe prælii late frustrari, ac demum funesta necessitate cedentes & disolutos in fuga proterere facile posse videretur: ceterum sue dignitatis esse statueretur: ceterum sue dignitatis esse statueretur: ceterum sue dignitatis esse statueretur: ceterum sue dignitatis esse statueretur.

In Ger-
maniam
penetrare
parat.

Animatus
ex here-
ticorum
diffidiis.

bat Joannis injurias defendere, quem ipse in Pannonia Regem constituisset.

Interea certior factus Clemens hoc incunte anno tum a Grimano patriarcha Aquilejensi ex oriente reverso, tum pluribus scriptis Constantinopoli literis, Solimannum ipsum pacto cum Persa federe imperii Christiani excidium moliri, Regum oratores, qui Romæ agebant, ad se excitavit, ac proposito rerum statu hortatus est, ut singuli suos principes excitarent ad consilia & arma pro afferenda publica salute jungenda: tum etiam ad Reges ipsos scripsit, ut eorum torporem discuteret. Quo argumento has literas ad Henricum Anglorum Regem dedit (b).

II.

Eorum
oratori-
bus di-
scrimen
impendens si-
gnificat.

(b) Lib.
bre. ann.
1531. p.
162.

Regi Angliæ.

Charissime, &c. Reversus nuper ex Jerusalem, quo voti & devotionis causa erat profectus, venerabilis frater Marcus Grimannus patriarcha Aquilejensis gravè & formidoloso nuncio animum nostrum perculit: retulit enim nobis ac venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, quod cum ipse in reditu Constantinopoli transiens Aloysium Gritti Venetiarum ducis filium, qui apud Turcarum tyrannum, atque apud eum omnia moderantem Ebraym bascia maxima autoritate pollet, convenisset illum, certissime sibi affirmasse & Venetias nuntiare iussisse, ipsum Turcam numerosissimam classem, duos maximos exercitus apparare, ut proximo vere cum his ad damnanda Christianitatis erumpat: quorum quidem alterum terra ipsa ducturum, alteri maritimo dictum Ebraym prefecturum, & ad invadendam Italianam missurum sit. Quibus etiam illud adjectum est, ipsum Turcam cum Sophi Persarum Rege nova amicitia ita esse connexum, ut nihil ipse in bellum Christianum inventus ab eo timere possit. Deinde autem paucis interjectis diebus subsecuta sunt multorum litera ex Constantinopoli idem confirmantium, & terrorem maxime augentium. Hæc, fili charissime, non magis ex ipso judicio, quam ex præteritis apparatus, & summa hostis potentia atque in nos odio, timere cogimur, ne tam sepe nunciata, ut futura fieri aliquando videamus quando ad tot & tantas hostis potentissimi minas & apparatus omnes torpemus, nihilque præter moram & cunctationem obicimus. Convocatis itaque statim ad nos ac eosdem fratres nostros tuis & reliquorum principum oratoribus, & de tota re plene edoctis, illos omnes hortati sumus, ut ad summum quisque principem scriberet, & in communis salutis.

Ut Aloy-
sius Grit-
tus Tur-
carum
consilia
aperuerit.

Cur fec-
tus inive-
rint cum
Persis
Turca.

luris defensionem aliquando suscipiendam ex Dei & nostra parte requireret & hortaretur: quamquam quid hortatione iam opus est? frustra enim hortando ac monendo jam biennium consumimus, nec quemquam nisi clade accepta crediturum videmus: alius fidem parum habet, minus timet alius se a periculo remotissimum, alius postremum in periculo arbitratur. Ergo hostes Christi ad oppugnandum fidem Christi consentiunt, fideles Christi ad defendendum consentire non possunt, nihilque nos nec Dei respectus, nec communis salutis & honoris ratio permovet. Subdamus igitur colla iugo, pro Christo Mahometem recipiamus; quin inter nos ipsos a cres & validi, adversus Dei hostem torpemus. Quod quanto cum dolore, filii, dicamus non possumus verbis exprimere, cum temporibus nostris Christianam virtutem vigere si quando antea, pietatem autem plusquam unquam alias refrinxisse videamus. Itaque etsi operam perdidimus hactenus, non tamen silebit nostra vos ad extremum usque, testesque & has & alias complures literas habebimus, nos nostrum in hoc officium nunquam pratermississe. Domine tu scisti: iustitiam tuam non abscondi; veritatem tuam & salutare tuum dixi. Quid aliud agere potuimus, quam quod egimus, omnes privatas rationes publicis posthabuimus: nostras clades & injurias Deo condonavimus; cunctas opes, vires, auctoritatem nostram obtulimus, & ad salutem Christiani populi conferemus, ne vita quidem nostrae parsuri nusquam sumus, dum in commune aliquid consulamus.

Solicitati Reges, ut expediant arma.

Repetitur apud eos a Clemente preces.

III.

Te igitur, filii charissime, quod & cum ceteris principibus egimus, ex pastoralis officio ac persona denuo monemus, hortamur, obtestamur & rogamus, ut tuo officio, honori, pietatique satisfaciens communem defensionem, in qua etiam tua includitur, pro tua virili suscipias: & quoniam dies abit, nec jam consultationibus, sed factis opus est, ut quodcumque opis in commune conferendum duxeris, quamprimum conferas, celeritate enim opus est, eaque permagna, si modo salvi esse volumus; hostis enim totum biennium in apparatus consumpsit, nos roties ab illo excitati in Rhodo, in Belgrado, in Hungaria, in Vienna, adhuc obdormimus: quomobrem nisi ad commune incendium restringendum cito accurrimus, omnia ad certissimum interitum prolapsatur. Recordare igitur, filii, majorum tuorum gesta, quibus tu in gloria & pietate non modo successisti, verum etiam anteisti; siquidem Romanam ecclesiam olim adversus schismaticos armis, deindeque fidem catholicam contra hereticos scriptis tutatus es, fideique de-

Monitus Anglos, ut fidem Christi tucatur.

fenforis titulum omnibus humanis titulis illustriorem promeruisse. Nunc non solum Ecclesie & sanctae fidei, sed cunctae profusus Christianitatis ac tui etiam regni defensio suscipienda a te cum ceteris est: si illam gloriam tunc appetisti, appete nunc hanc longe majorem; quamquam non iam de gloria, sed de salute certamus; is enim est hostis, qui totius Europae dominatum conceperit animo, quique Arabibus, Syriis, Aegyptiis ad suam ditiorum adjunctis pari iugo servitutis universam Christianitatem subdere conetur.

Itaque si Italiam (quod veremur & horremus) occupaverit, nequaquam temperabit a reliquis, sed more validi ignis primis quibusque correptis, ad ulteriora pervadet. Primi primi, inquam, aditus huic obstruendi, prima repagula sunt obicienda; his enim refractis hostem intra viscera acceptum agere repellere poterimus, nullaque tam remota regio aut angulus tam absditus miserae Christianitatis erit, qui a communi exitio & clade immunis ad profectum sit futurus. Quod si, filii, vel turcissimum tibi regnum vel via longinquitas, terrae interjacentes, mare circumfusum praestarent, an tu Christianus Rex Christianis operem contra Christi hostes denegabis, solusque proprium officium, communem rempublicam desereres? non est pietatis nec magnitudinis tua, ut putemus, te Deo & sanctae fidei, communique saluti deesse, aut a publica causa per humanos affectus avocari unquam posse; novimus enim tui animi celsitudinem, religionem, probitatem, ac nos quidem hoc, quod petimus eo iustius a te & ceteris impetrare meremur, quod non privatis commodis, aut honori nostro proprio [cui tamen tua serenitas, ut speramus, non deesse] sed Dei honori, Christianae fidei periculis omnium fidelium arcendis, operem tuam & illorum imploramus, vestris etiam regnis privatim profuturam. Quomobrem si hac tam pia nostra postulatio cum dicimus a te, a quo nihil non te dignum expectamus, sed ab aliis quibuspiam proprii officii & salutis oblitis contemnetur, tamen his nos apostolica voce denuntiamus vindicem Dei iram, ad cuius tribunal universi, qui effunderet, Christiani sanguinis reos se sciant esse futuros. Nos quidem ipsi omnis culpa nos expertes Deo & hominibus probabimus; nihil enim quod in nobis fuit praetermissimus, denuntiavimus periculum, ostendimus remedium, imploravimus omnium virtutem & pietatem; nec monendo, nec hortando, nec rogando unquam desuimus, neque in posterum sumus defuturi, omnibusque tandem frustra tentatis, ea etiam non praetermittemus remedia,

IV.

V. (a) Ibid. pag. 92.

Lufitano additi stituli, ut in Turcam confurgat.

Nirensitat in eum Afrorum arma vertenda.

VI.

(b) Lib. brev. ann. 1531. p. 287. (c) Andreas Maurocen. l. 4.

Christianorum Regum segnitiam denorat Clement.

dia, quae praedecessores nostri in tibi casu pro Dei honore & communi salute adhibenda censuerunt. Tuam serenitatem, ut vicissim suo officio, honori, & pietati inserviat, nosque in hoc sancto labore coadiuvert, illam in Domino plurimum adhortamur, quemadmodum & confidimus eam esse facturam. Caetera super his latius cum tuis sumus oratoribus collocuti, ex quorum liberis & nuntii apud te nostri verbis ea particularius & diffusius tua serenitas intelliget. Datum. Romae IV. Januarii MDXXXII. pontificatus nostri anno IX.

Conceptae sunt iidem verbis aliae, immutatis illis, quibus Henrici elogia de Gallis oppugnatis, dum cum Ludovico XII. Rege favebant schismati & conciliabulo Pisano, deque egregio in Lutheri deliramenta scripto libello perfringit, ad Franciscum Gallorum (a), Sigismundum Poloniae, ad Jacobum Scotiae Reges missae: in iis vero, quas ad Joannem Lusitaniae Regem scripsit, has preces addidit, ut cum ipsi ex Africa periculum immineret propius, si Turcam victoria potiri contingeret, privatam & publicam causam una cum sede Apostolica & Carolo V. ac Ferdinando tueretur.

Regi Portugalliae.

Nullus miserae Christianitatis angulus, aut tam absdita regio esse poterit ab ejus, nempe Turcae, servitia immunis, si prima ei concesserimus. Ad tuum autem regnum oppugnandum Africa quoque auxilia ei non deerunt, quae tibi infesta illi connexa est: quae omnia, filii charissime, sicut prudentiam tuae serenitatis non fugiunt, ita a tua pietate, fortitudine, & gloria expectamus, & per Jesum dominum a te petimus, ut publicam privatamque causam una nobiscum, qui te apostolica voce vocamus, & cum serenissimis affinitibus tuis, ceterisque principibus suscipias, & omni consultatione abiecta statim tuam opem dignam te, ac tuis viribus ad commune Italiae praesidium conferas, &c. Dat. Romae IV. Januarii MDXXXII. pontificatus nostri anno IX.

Ad Venetos legatus est a Pontifice Matthaeus Gilbertus episcopus Veronensis, quem superiori anno Clementis per apostolicas literas ad curiam, ut ejus consiliis uteretur, exciverat (b); a quo egregia habita est hortativa in senatu de suscipiendum in Turcas bello oratio, cuius praecipua argumenta delibat Andreas Maurocenus in suis annalibus (c): tum subdit: Commovere patrum mentes Matthaeus Gilbertus nitebatur, ut vel ad societatem sententiam planius aperirent, vel saltem ut ad Ann. Eccl. Tom. XXXII,

posset auxilia tribuenda rempublicam adigeret. Verum in gravissima re varie senatorum mentes afficiebantur, Sulemani communis Christiani nominis hostis vires ac potentiam, ni obsteretur, in immensum auferi, cunctisque brevi formidolosam fore providebant, nunquam dominandi libidini aut modum aut frenam iniecurum, victoriis non ad orium & quietem, sed ad novae bella veteri gradus sternere, Religionis amor, publicae libertatis ac dignitatis decus stimulant animos: at contra potentissime gentis vires ingenti equitum ac peditarum numero instructi exercitus, valida classis obiciebantur. Respublica quadraginta fere annis bellorum fluctibus, ac procellis iactata sese offerebat: quantos sumptus subiisset, quantum subditorum ac civium amisset, bella cum Turcis suscepta memorabantur, quibus Veneti soli ferocissimae gentis imperum sustinere coacti fuerant. His elati ardentisque comprimere, ac tepescere, spiritus videbantur, & vigor languescere, ut plerique profus rejectendam societatem ac foedus conserent.

Foedus in Turcas coite Veneti abnunciant & cur.

Ita Veneti necnon Poloniae Rex initas jam cum Turca inducias abrupte detrectarunt, quod omnes Christiani Reges Christianum nomen tueri, ac Turcicum uti poterant opprimere negligerent: quin potius Galliae & Angliae Reges in Carolum V. Turcico distentium bello conjurasse visi sunt. Caeterum Scotus, qui tam vastis terrarum intervallis disjunctus erat, ad gerendum commune in Turcam bellum paratum se exhibuit; cui a Pontifice actae sunt gratiae (d).

Regi Scotiae.

Etsi sepe numero antehac serenitas tua egregiam pietatem singulareque studium suum in hanc sanctam sedem probarat, quod nullam unquam occasionem ejus neque tunc endae, neque orande praetermiserat; tamen hoc tempore multo id apertius clarissime declaravit: nam cum tantum periculi Christianis rebus imminere perspiceret, a quo tu vel locorum intervallis, vel regni tui natura & situ longissime abesses, non secus tamen, quam si in tuis finibus bellum gereretur ad id defendendum omni cura, consilio, auctoritate, opibus denique concurrisset: qua quidem in re cum ipsa pietatis religioque admirabilis apparet, cum nihil quod quemquam Christianorum laedat, non ad te attinere existimes, tamen non sine summa providentia id existit, cum perspicias tantum bellum esse, ut quemadmodum facile communi conspiratione & consensu propulsari possit, ita si neglectum fuerit a longinquis brevi, a proximo quoque etiam ad extremos sit pervasurum; atque hoc etiam clarior tua virtus bene-

VII. Gallus & Anglus in Carolum V. conspiciant.

(d) Brev. an. 1532. p. 407.

Scotus ad fidem Christi defendendam se animum praebet.

ficiaque gratiora videri debent, quo sunt adhuc quorundam animi, quorum non minus interest, ad subveniendum tardiores, quos nos summo studio damus operam, ut excitemus, & cum tam gravi, tamque sancta causa jungamus, dominoque iuvante non diffidimus, serenitatem autem tuam magis est, ut collaudemus, quam ut adhortemur, quae non modo adhortationibus, sed ne desiderio quidem cuiusquam locum reliquerit, idque cum in hac causa tum in ceteris omnibus, quae ad huiusmodi sanctae sedis dignitatem, aut commo- dum pertinent intelligimus. Itaque tantum id, quod merito vereque possumus, faciemus, ut pro tam fideli tamque religionis studioso Rege Domino gratias agamus, tuaque serenitati omnia, quae ab hac sancta sede proficisci possunt, vel ad praesidium vel ad ornamenta polliceamur. Interim autem dum nuncius a serenitate tua veniat, dilectus filius Joannes Divitanus, quemadmodum scribis, pro nuncio apud nos erit, eique ut in his, quae proxime ad nos retulit, fidem habebimus. Dat. Romae xxviii. iulii MDXXXII. pontificatus nostri anno ix.

Acta illi a Pontifice gratia.

VIII.

Pium huius Regis votum ad exitum perducere non potuit, quoniam finitimi Reges, ut diximus, pari studio non ardebant, cum quibus copias iunxisset. Itaque Carolus V. & Ferdinandus, qui Ludovicum Pannoniae Regem antea deseruerant, ab omnibus ferme, praeterquam a Pontifice, destituti Turcicam tempestatem sustinere sunt coacti. Ut vero eos imparatos Solimannus opprimeret, consueto dolo usus est: de pacis scilicet colloquio habendo agere cepit interprete Joanne Transilvaniae vaivoda, qui ad Pontificem scripsit optare Solimannum non modo Hungaricam controversiam aequis legibus, quarum paciscendarum potestatem sibi factam dixit, dirimere; verum cum universis etiam Christianis Regibus perpetuum foedus sancire: quibus acceptis Pontifex eidem Joanni respondit, pacem se praeferre bello, atque cum Carolo & Ferdinando de pace concilianda acturum: tum eum, ut sociandae confirmandaeque publicae concordiae operam daret, humanissimis huiusmodi literis adhortatus est (a).

Turca pacis spe laetatur Christianos dum bellum parat.

Interpretem concordiae Transilvanum adhibet. (a) Ib. p. 63.

IX.

Dilecto filio nobili viro vaivoda Transilvaniae. Dilecte fili, salutem. Recepimus literas nobilitatis tuae, laetatiue plurimum sumus, re porissimum delectum esse ad hoc tam salutare opus tractandae pacis, atque ad egregiam tuam, quam scribis, & nos quoque agnoscimus, cupiditatem communis tranquillitatis constituendae, tuum e-

tiam oratoris munus, & auctoritatem fuisse adjunctam: quanti enim facere, filii, debemus, quae in tuis literis sunt piensissime simul prudentissimeque perscripta? re scilicet eam pacem afferre, quae omnibus honorifica & toti Christianitati in universum salutaris futura sit; nec modo Hungariae, de qua agitur; verum etiam aliis Christianis provinciis terra marique securitatem & tranquillitatem allatura; quandoquidem id affirmas, sine quo nihil prorsus ageretur, Turcam ei paci statuerum, quam tu conciliaveris. Ergo & commendamus tuum in hoc studium, & in eo ut persistas te plurimum adhortamur, Deum optimum deprecantes, ut piam mentem & gressus tuos in hoc dirigere dignetur ad tranquillitatem universae plebis suae.

Quid Transilvano Clementis respondetur.

X.

Nos quidem etsi audaris quibusdam moribus Turcarum de parando exercitu vicissim accingimur & ipsi cum ceteris Christianis principibus ad tuendam totis viribus Christianam rempublicam, sperantes in Dei adiutorio & nostrorum virtute id nobis feliciter eventurum esse; ex pastoralis tamen officio quierem nostrorum & pacem bello praeparantes, tuisque literis invitati, officium & auctoritatem nostram de tuo cum serenissimis Caesare & Rege Romanorum interponimus, nostrisque apud eum legato & nuntio scribimus, ut omni studio & efficacia apud eandem serenitates hoc procurare & urgere pro communi bono non cessent, sperareque volumus, ipsos Caesarem & Regem Romanorum pro eorum singulari bonitate, & erga Christianam rempublicam amore animos ad pacem praesertim tutam & honestam deservuros esse; dum tamen ratio reperitur idonea, per quam ipsa pax stabilis & diuturna esse, securitatisque omnium Christianorum consuli possit; cum aliqui sine universalis procuratione, & cautione securitatis, non illa quidem pax, sed majoris occasio atque origo belli videri posset. Quamobrem, filii, sicut scribis, & tua nobilitate ac pietate dignum est, tuum erit in Dei omnipotentis servitium & universae Christianitatis beneficium in id maxime incumbere, ut cum illius regni Hungariae, quod nos nostrorum praedecessorum exemplo sumus semper omni amore prosecuti, pacatione etiam communis tranquillitas constituat, ne si aliter fiat, ab uno membro depulsa infirmitas, mox in reliquum corpus tota incumbat, &c. Dat. Romae, xii. januarii MDXXXII. pontificatus nostri anno ix.

XI. De pace colloquio agitata inter Joannem & Ferdinandum.

Egit itaque Laurentius Campegius Pontificis legatus cum Caesare ac Ferdinando de pace cum Joanne aemulo ac Turca, adeo ut etiam tres oratores amplif-

plissimis freti mandatis ad Solimannum fuerint legati, quorum princeps erat Leonardus Negarola nobilis Vicentinus multarum linguarum peritia insignis; sed ii aliud responsum ab illo non retulere, nisi ut Turcica castra sequerentur; at his de rebus inferius. Praesentant barbaricos dolos Christiani, neque ita in pacis actionem intenderunt, ut ad expellendum armis bellum non se comparant. Impremis xiiii. februarii die Pontifex Hungariae ordines de apostolico studio pro tuendo eo regno fecit certiores (a); iterumque paucis post diebus hortativas literas dedit (b), ut extrema potius paterentur pro Christo, quam Turcicum jugum subirent, iisque amplissima Germanica auxilia in Ratisponensi conventu decernenda est pollicitus.

(a) Lib. brev. ann. 1531. p. 120. (b) Ibid. p. 141.

Hungari ad fidem tuendam sollicitati.

offensionibus posthabitis ad publica vulnera sananda nos convertimus, omnia posthabentes defensionem sanctae religionis & universali utilitati. Vos quoque, filii, decet vestraeque virtuti ac verustae gloriae convenit, nec praeteritis cladibus valde commoveri, nec futura vehementer formidare: illis enim pro Christiana fortitudine latari potius quam dolere, futuris autem minus angere debetis, stante praecipue hac Christianorum principum concordia, qua sane durante non tam nobis ab hoste quam illi a nobis timendum est: quod si omnia in adversum caderent, quae casura auxiliante Domino non timemus, retinenda est tamen vobis majorum vestrorum erga suos Reges fides & devotio, constantique sanctissima religioni a Dei ore susceptae & tot saeculis a vobis defensa propterea, si casus tulerit, semel moriendum per quam in aeternum vivimus, nihilque committendum quod veteri vestra ac majorum vestrorum pietate & laude indignum sit.

Quoniam, ut ait Apostolus, fidei cum infideli, Christo cum Belial, luci cum tenebris, nulla potest esse consonatio, vos fratres ac filii, monemus, & per communitatem Deum rogamus, ut vos seduci non patiamini a subdolis hostium consiliis, vel fallacibus promissis confidere nolitis: si qua etiam illi suaserint aut benigne quoque obtulerint, his venenum subesse credatis: etsi dubium vobis hoc est, Christianas provincias illis subiectas aut deditas, vel si dem eorum secutas interrogate, nihil nisi fedum se pati servitium, & intolerabile iugum servitutis sufferre respondeant: sed haec a nostra potius cura & sollicitudine paterni in vos amoris profecta dictaque sint, quam quod urguam de proceribus Hungarorum suspicemur, ut se Turcis Dei & suis omniumque Christianorum hostibus quavis ratione adjungant, quos sciant nihil quam Christianorum sanguinem sive va- stitatem Christianarum regionum, nobilitatis extinctionem, abductionem virginum, templorum & religionis nostrae fedationem delectari, quosque vestri majores multum minoribus ipsi copiis toties prostraverunt, iis vos ut ullo modo subiici posse credamus. Quamobrem per Jesum dominum estote constantes, & in sancta veraque fide, a qua salus aeterna dependet, fortiter persistite, ac extrema quaeque perpeti, si casus tulerit, eligite potius quam a Christianorum communitate avulsi spurcissimam servitutem subire: quod tamen minime jam metuendum est: iam enim Dei misericordia, quam nostra peccata averterant, pacis nostris placata aspirare suis fidelibus videtur, Turca ad Viennam repulso, Italia

XII. Ne Turcarum promissis deludi se patiantur.

Ne eorum formidant vires.

lia omni composita, Christianis principibus inter se conciliatis, simul bello, simul pe-

Ferdinandum Regem iis auxiliis laturum.

XIII.

(a) Ib. p. 374.

(b) Coel. in actis Lub.

Ratisponae conventus ordinum Germaniae indicti.

Indicti primum fuerant Spirae solemnes Germaniae conventus, ad quos Pontifex Hieronymum Aleandrum archiepiscopum Brundusinum internuntium miserat (a), ut religionis causam proveheret: sed ii Ratisponam ob imminentem Turcarum irruptionem translati a Caesare fuerunt, de quibus haec tradit Joannes Coelaeus (b): Caeser ut motus conspirationesque discordias sectarum in Germania incruentis consiliis reprimeret, atque compesceret, indicabat dietam ut vocant imperialem Spirae celebrandam: verum ubi intellexit maximum Turcarum apparatum exercitum appropinquare ad invadendum Hungariam atque Germaniam, transfudit eam dietam non Spirae, sed Ratisponae celebrandam, ut esset ipse Caesar propinquior ita hosti Christiani nominis, etque citius resistere possit. Convocavit igitur omnes principes ac status sacri Romani imperii in supradictam civitatem imperialem Ratisponam, quam Danubius praerens fluit in Bavaria. Inter principes autem electores personaliter comparuerunt post Imperatorem Carolum & Regem Romanorum, Hungariaeque, & Bohemiae Ferdinandum, Albertus Cardinalis & archiepiscopus Moguntinus, Ludovicus comes palatinus Rheni, dux Bavarie, & Joachim marchio Brandenburgensis, dux Stryiae, &c. Ex episcopis Salzbουργensis & Tridentinus Cardinales, item Bambergensis, Herbipolensis, Spirensis, Augustensis, Pataviensis, Ratisponensis, Mindensis, Viennensis: ex aliis principibus duces Bavarie comitesque palatini Rheni Fridericus, Wilhelmus, Ludovicus, Otto, Henricus, & Philippus; dux item Saxoniae Georgius, dux Brunsvicensis Henricus, Landgravius Leutembergensis Georgius, comites, praeterea & barones non pauci; abbates item & alii praetari: multi autem per suos oratores comparuerunt; quemadmodum & civitates liberae atque imperiales. Et infra: Erant pra-

terea in eadem dieta reverendissimus dominus Cardinalis Campegius legatus de latere, & dominus Hieronymus Aleander archiepiscopus Brundusinus nuntius apostolicus.

Solicitus de felici horum comitiorum exitu Pontifex die septima martii Carolum V. est hortatus (c), ut catholicam rem adversus haereticorum factiones constabileret, tuncque necessaria ad propulsandum Turcam diligenter adornaret, neve in Hispanias incompertis Germaniae rebus, reverteretur. Extracta sunt in mensem augustum coetus Ratisponenses: quamquam enim, ut dicitur, iam Turca in Hungariam irruerat, nullus tamen tollendarum controversiarum modus reperiebatur; quippe Lutherani principes Suinfordiae in Franconiam convenerant (d) dubii atque haesitantes an Turcis, an vero catholicis se jungerent: Neque discordiis carebant ipsi catholici; nam Bavariae duces de haereditarii principatus partitione inter sese contendebant; quos Pontifex ad mutuam concordiam redintegrandam cohortatus est (e), atque Ernestum (f) designatum episcopum Pataviensem, tum Cardinalem Campegium (g) legatum, & Brundusium atque Roffanensem archiepiscopos eisdemque internuntios apostolicos illius interpretes esse iussit (h).

Nec secessit spes, ut Pontificia de fedata controversia litera ad episcopum Frisingensem datae ix. octobris ostendunt.

Venerabili fratri Philippo episcopo Frisingensi.

Maxime letamur, inter vos ac dilectos filios Wilhelmum & Ludovicum Bavariae duces propinquos vestros sublatam esse hanc discordiae causam, benivolentiamque inter vos conservatam dignam vobis & optatam nobis, qui vestram & illorum pietatem unanimiter, sicut hactenus sentire cupimus, ad turelam catholicam fidei & apostolicam dignitatis. Res igitur iuxta desiderium tuae fraternitatis confecta est, non sine magna laude eorumdem ducum, qui ad primam statim admonitionem & operam nostram per legatum nostrum cum eis interpositam sicut eorum pietate & virtute dignum erat, de iure suo decedere maluerunt, quam cum tua ecclesiae lesione aut vestrae conjunctionis perturbatione indultum sibi concessum tueri, ex quo & utilitas & tranquillitas tuae ecclesiae in hoc parte est, &c. Dat. Rom. die ix. octobris MDXXXII. pontificatus nostri anno ix.

Wilhelmum porro Bavarum, qui in petitione regni Bohemiae repulsam tulerat, una cum aliis principibus Austriae stirpis amplitudini invidisse, necnon Carolum V. eorum consilii usum, qui mi-

XIV. Caesarem hortatur Pontifex, ut haeresi reprimenda & Turcis coercendis incumbat. (c) L. 3. lit. prime. p. 11. Lutherani an Turcis an Catholicis se conjungant incerti. (d) Coel. in actis Lub. hoc ann. (e) Lib. brev. ann. 1532. p. 85. (f) Ead. p. 98. (g) Pag. 94. (h) Pag. 95.

Sopita inter Frisingensem episcopum & ducem Bavarie discordia.

XVI.

nus pie de potestate pontificia sentiebant, refert Paulus Jovius (a): Quibus de causis, inquit, fiebat, ut Caesar nequaquam eorum sincera fide, aut egregia voluntate uteretur, qui vel pie sancteque de sacris potestateque Pontificis sentirent, proptereaque minus facilem ejus cause cognitionem judicaret: quamquam a Laurentio Campegio Cardinale legato cuncta prope firmissimis rationibus resellente tractari & jure optimo damnari posse Lutheri placita viderentur; ea enim non rejicienda modo atque abotenda, sed risu excipienda esse censabant, qui sacrarum literarum peritia mediocriter valeret, quando nulla constantia, plures discipuli ipso magistro insanos, provelta in immensum intrepetandi, libidine, a prima rebellionis argumentis impudentissime descivissent, ut ipsi de nomine peculiare sectas conderent; & imperita multitudo ad factiones atque inestima bella traherentur. De Lutheranae, aliarumque sectarum impietate, adeo ut etiam Christi divinitatem oppugnare sint ausi novatores, plura dicta sunt, iterumque dicitur inferius. Quod vero queritur Jovius Carolum V. nimium detulisse eorum consilii, qui minus recte de Pontificis auctoritate sentiebant; id ex decretis hoc anno Ratisponae editis illustrabitur.

(a) Jov. l. 30.

Lutherani a Lutheris dissentiant.

Carolus V. infans politicorum consiliis subornatus.

XVII.

Mira haereticorum impudentia.

Infandorum persuasio.

(b) MS. arch. Vat. p. 453. XVIII.

Cum vero jam ante Carolus politicorum secutus consilia deliquisset, quippe qui damnatas a Leone X. haereses disseminari esset passus, & quasi pontificis & veterum conciliorum auctoritas in sancendis fidei decretis non sufficeret, deludi se importunis de novo cogendo concilio postulatis svisisset ab iis, qui concilia deridebant, eo haereticorum improbitas, vel aliquorum catholicorum simplicitas progressa est, ut ordinum imperii nomine ipsum ad indicendum caesarea auctoritate concilium sollicitarint, ut qui permissa antea haereticis evertendorum sacrorum, & opprimendi ecclesiastici ordinis licentia imperiali munere fungi praetermiserat, jam pontificium munus sibi arrogaret, summamque in Christi vicarium & omnes Reges auctoritatem invaderet, ac si ea res non succederet, uti nunquam sine religionis excidio cessura erat, flagitarunt ut indicto Germanicae nationis conventu religionis controversias dirimeret: de quibus transmissa ad Pontificem acta Ratisponensia haec habent (b).

Licet serenissimus Imperator Carolus V. in conventu Ratisponensi MDXXXII. ut pium & catholicum principem decet, sepe dixerit, se apud summum Pontificem procurasse & procuraturum, ut concilium universale a sanctitate sua indiceretur:

unde majestas sua hoc intelligere, & innuere merito videri potest, indictionem universalis concilii ad summum Pontificem jure pertinere; tamen principes & status imperii in scripturis majestati suae productis eo modo loquendi, qui sequitur super concilio semper usi sunt. Et in casu, quo pontificia sanctitas nollet consentire in concilium, aut negligens esset; aut segnus in indicendo concilio, quod tunc caesarea majestas vestra, atrento quod majestas vestra est caput, advocatus, & rector totius Christianitatis, & sacri Romani imperii, & divina providentia ad hoc ordinatus; ideo gratiose velit expendere quod ex dilatione concilii nihil certius sequitur, quam dissipatio catholicae fidei, totius Romani imperii, & Germanicae nationis. Cum ergo in Christiana religione ab antiquo in usu fuerit, quod Romani Imperatores in similibus casibus etiam indixerint & celebraverint concilia, & jam extrema necessitas imminere concilii ex assignatis causis aperte & evidenter, nec potest pati dilationem, maxime cum ab utraque parte diligentissimo queratur & petatur; ideo electorum ambasciatores, principes, & status humillime supplicant, & quam maxime fieri potest rogant, ut vestra caesarea majestas ex allegatis causis, velut Romanus Imperator, dignetur generale concilium quamprimum fieri potest indicere, & illud etiam ipso facto continuare: ad quod convocet etiam pontificiam sanctitatem, & reliquos potentatus, sicut decet: indubie pontificia sanctitas & alii potentatus, nihil aliud cogitant, quam quod hoc fiat pro manutentione catholicae fidei & suprema necessitate; ideo in eo etiam habebunt complacentiam, & in concilio in propria persona comparebunt, & illud promovebunt & defendent.

Volunt haeretici concilium induci a Caesare.

Monarchiam a Christo institutam hauriant subiciunt.

Quod si aut omnino impetrari non potest generale concilium, quod tamen natio Germanica non existimat, tunc status imperii concluderunt & supplicant vestra caesarea majestati, ne hoc ei displiceat vel adversetur, quod status jam hic consentiant & conveniant super nationalis congregationis loco & tempore nominandis, ut sic convenientes deliberent & consulerent quomodo puncta aberrantia redigant in bonam & Catholicam unitatem & concordiam.

De fide volunt decernere.

Molliebantur haeretici concordiae specie constare schisma, Germaniamque ab ecclesia Romana divellere: quorum suffragis Imperator sapienter aures obclausit, exposuitque qua diligentia apud sedem Apostolicam & sacrum senatum pro impetrando concilio esset usus, utque Pontifex legationem in Gallias decrevisset, ac

XIX. Quid haeretici respondit Carolus V.

(a) Lib. 3. lit. princ. pag. 16. (b) Ibid. pag. 454.

Cæsarea pro concilio congregando legatio.

Gallorum Rex sollicitatus, ut studium in ea re adhibeat.

XX.

ac de forma & modo & loco concilii gravissimæ difficultates exortæ essent; bene autem sperare se Pontificem suo muneri non defuturum: de quibus Cardinalis Campegius meminisse videtur (a): Pro parte autem cæsareæ majestatis hoc, quod sequitur, datum est responsum (b) principibus & statibus imperii pie & catholice in eodem conventu Ratisponensi MDXXXII. Quo satisfiat petitioni statuum cæsarea majestas ultra labores & diligentiam, quos sua majestas una cum statibus impendit Augusta in causa religionis, tunc destinavit notabiles personas ad nostrum sanctum dominum Papam, & collegium Cardinalium cum literis & mandato ad petendum, requirendum, & sollicitandum, ut generale concilium indiceretur, & celebraretur. Super qua requisitione majestatis sua præfati noster sanctissimus pater Papa & Cardinales miserunt ad majestatem suam episcopum de Tortona gubernatorem Bononia, qui una cum pontificio legato Campegio & episcopo Vasonensi tunc temporis nuncio apostolico cum sua majestate convenirent, sicut & fecerunt, & accesserunt ad majestatem suam in civitate Leodiensi, & proposuerunt majestati suæ, sedem Romanam esse illius propositi ad indicendum & celebrandum concilium; sed prius informandum esse suam majestatem super punctis & gravaminibus, & qua forma & modo. Insuper ex qua causa, quo tempore & loco concilium convocandum sit, ut sic effectualiter concilium celebraretur.

Super qua propositione, & assignatis punctis visum est necessarium majestati suæ agere & tractare cum Rege Franciæ: & hujus rei causa notabilem ambasiatam misit ad Regem Franciæ, quæ varia locuta est cum Rege, qui agnovit inevitabilem necessitatem concilii: sed finaliter res mansit sine conclusione potissimum quantum ad modum & formam concilii, & præcipue quantum ad locum; & adhuc est sua cæsarea majestas hujus gratiosæ voluntatis apud pontificiam sanctitatem promovendi & sollicitandi, & omnia agere vult, quæ commoda sunt & utilia, quo generale concilium celebraretur, quemadmodum statum petunt: & sperat sua cæsarea majestas pontificiam sanctitatem facturam bonam provisionem, quo memorata gravamina & difficultates absolvantur, & non insister in eis; sed omnia facturum sit, quæ pertinent ad officium suum, quo hujusmodi concilium indicatur & celebreretur.

Optabat Clemens œcumenicum concilium veteri majorum more & instituto ad eludendos Lutheranorum dolos celebrari; quod sine omnium gentium consensione fieri non poterat; ac propterea,

cum Franciscus Gallorum Rex, qui disturbasse concilium, ut Germaniam religionis diffidio implicitam adversus Carolum Imperatorem teneret, creditus, maximas difficultates circa modum congregandi concilii afferret, Clemens datis decima maii, literis (c) quibus ascripta est dies decima maii Carolo ipsi significavit se convocandi concilii cupidissimum esse; nil tamen sine Cardinalium, quibus excutiendarum synodalium rerum provincia erat data, consilio statuere debere: petitum omnibus precibus a Gallorum Rege, ut formam concilii constitutam a Romana ecclesia & cæsare æqui bonique faceret; verum si obfistere Gallus perrexerit, discrimen imminere, ne, si concilium illo invito celebraretur, Lutheranis in pertinacia confirmarentur; atque ideo in re ancipiti dandam ab utroque exquirendo saluberrimo consilio operam. Mense vero junii de apostolicis ad Reges in arma pro religione tuenda concitandos impensis laboribus certior fecit (d); verum universos intepefcere: se tamen sperare cæsareas ac Ferdinandi Regis & pontificias vires conjunctas propullandis Turcarum conatibus pares futuras; & quamquam non iis valet opibus, quantitas in tam eximia causa cuperet profunderi, decem tamen equitum Hungarorum millia ecclesiasticis stipendiis conducturum, neque ob difficultates temporum majores copias instruere posse: quæ literæ XVIII. junii hujus anni die sunt consignatæ. Præter hæc vero subsidia etiam duodecim triremes cæsareæ classi conjunxit (e), Picæniq; oram maritimam ad retundendos Turcarum impetus præfidiaro exercitu communivit.

Significavit etiam Imperatori ac Ferdinando Romanorum Regi optasse se in Germaniam pergere, atque una cum ipsis ac principibus & præsulibus bellicos contra fidei hostes subire labores, immo sanguinem pro Christo fundere; verum cum Italiæ quoque presentia pontificis ac præsidio nudatæ maxima imminerent pericula, Hippolytum Medicem Cardinalem legatum se decrevisse: denique eos ad constantiam speinque in Christo collocandam excitavit, ut cum Matthias Rex olim impetus Turcicos copiis minoribus toties fregisset, ipsi majoribus succincti debellare Solimannum non vererentur.

Charissimis in Christo filiis nostris Carolo Imperatori semper Augusto, ejusque fratri Ferdinando Romanorum, ac Hungariæ & Bohemiæ Regi illustri. Charissimi in Christo filii nostri. Cum audiremus proximè communem Dei & nostrum

Cur non assenserit Clemens Lutheranis concilium expectantibus. (c) Ext. lib. 3. l. princ. p. 12.

(d) Lib. 3. l. princ. p. 14.

Decem millia equitum pro tuenda Hungaria pollicetur.

(e) Clem. lib. brev. ann. 1532. p. 204. XXI.

Hippolytus Medicus in Germaniam missus.

Suum in Austria cos studium Clemens explicat.

XXII. Picæna ora communita.

Instructæ duodecim triremes, quæ cæsareæ classi conjungantur.

strum hostem Turcam omni vi & apparatu suo Hungariam, & Germaniam repetere; sanè nos, qui illam fortissimam Germaniam nationem caput sedemque Romani imperii semper murum ac robur ceteræ Christianitatis, ut est, existimavimus, haud minus sumus commoti, & periculi magnitudine percussi, quam si is, quod ferebatur, Italiam, ac nos proprie invaderet; neque enim aliud facere putandus est, quam cuncta simul invadere, qui nobiliora agreditur. Ad hanc quoque rationem communis periculi isthinc dependentis accedebat pastorale officium, curaque nostra de omnibus fidelibus universalis, & benivolentia etiam nostra, quæ non solum vos, charissimi in Christo filii, sed & universam inclitam Germaniam nationem proficquamur. Etsi igitur eramus ex præteritis calamitatibus exhausti, et attenuati, quantum majestates vestre non ignorant; tamen nostro officio amorique convenire duximus, ut vestris, ac imperio nationique quotidie defensionem haud minus, quam nostra propria subveniremus, quantumque præstare nostra tenuitas posset non deesset vestris periculis arcendis, quæ & nostra in amore reputabamus, & nisi propulsata a vobis essent, Christianæ republicæ maximam calamitatem allatura formidabantur, primum fatigati iam dudum in hortandis ac rogandis principibus cæteris ad communem defensionem suscipiendam; in quo procurando etiam dum quotidiana instantia persistimus vobiscum, charissimi in Christo filii, optimi principes, fratres concordissimos, quos communis salutis habebamus zelatores, Imperator & Rex Romanorum, illustres voluntate & studio nostro consensus, consilia communicavimus, vires contribuimus, auctoritatem opemque nostram & hujus sanctæ sedis omnem ad comparanda necessaria subsidia partim obtulimus, partim contulimus, & copiosius etiam conferre parati sumus.

Præterea ne pejorem isthinc rerum conditionem Italia detrimenta faceret; quod nostrum fuit, dedimus in terris nostris operam, ut omnis ora nostra maritima in Illyricum classemque hostilem obversa, præsertimque marchia nostra Anconitana munitis partibus & locis littoralibus redderetur securior, militibus etiam in præsidio illic collocatis duodecim etiam triremibus ad classem tuam, fili Imperator, quam pro defensione Italia & Sicilia paras, nostro sumptu instructis & adjunctis; deinde vero libenter ipsi Deo hoc reddidissimus, a quo omnia accepimus ut isthuc ipsi in persona propria veniremus, neque itineri, neque labori, neque periculo ulli nostro pro Dei causa parcereamus: quid enim nobis Ann. Eccl. Tom. XXXII.

aut ad officium convenientius, aut etiam aptius ad gloriam, quam ubi serenissimi fratres Imperator & Rex Romanorum, totque præfules & principes sacri imperii pro Christi fide convenirent, & in communem salutem incumbunt, ibi nos etiam personaliter reperiri; & aut ministerio nostri officii, aut opera etiam & labore persona nostra Christo non deesse, ac quod est in tali tempore optandum potius, quam defugiendum, vitam quoque & proprium sanguinem pro Deo æternaque salute profunderi, nisi nostram ab Italia in hoc tempore absentiam Italia ipsi periculosam existimavissimus, præsentiamque utiliorem judicavissimus ad cuncta necessaria providenda? Quod iter ad vos quoniam ipsi suscipere nequibamus, cum cupere alterum hinc receptum, qui nos ipsos referret loco nostri mittere, præsertim dilecto filio nostro Cardinali Campegio ex articulorum doloribus frequentius impedito, quam in tantis rerum moribus & periculis presentiam & operam suam præstare nobis possit, eum elegimus, quem in amore & dilectione nostra præcipuum habebamus, virum nostri generis ac sanguinis virtute, ingenio, & fortitudine animi spectatum, nepotem secundum carnem nostrum dilectum filium Hippolytum Cardinalem de Medicis, quo nec chariorem nobis, nec majestatem vestrarum observantiorum, aut Germanicæ nationis studiosiorem habebamus. Eum itaque loco personæ nostræ & tanquam nos alteros, nostrum vobiscum & hujus sanctæ sedis legatum de latere ad vos propediem destinatum, nunc ad iter se continue accingentem, per quem, filii charissimi, quidquid opis, virium, auctoritatis in nobis est, aut esse potest ad communem defensionem vestram, in qua etiam nostra inclusa esse nobis videtur, id totum vobis & ad vestra placita deferemus; in illo enim omnem personæ nostræ affectum & effectum positum esse volumus, ut is pro sua etiam erga majestates vestras, quibus deditissimus est observantia & devotione vobiscum nostro nomine omnia consilia & actiones suscipiat, & exequatur, quæ ad præsens periculum propulsandum pertinebunt.

Et ut nos ipsi jam nunc partem oneris aliquam isthinc vendicemus, decem millia equitum Hungarorum spectata olim cum hoc hoste virtutis stipendio nostro & hujus sanctæ sedis vobiscum militare volumus, donec id periculum Deo adiutore, fuerit a vobis depulsum: cujus stipendii illis in menses singulos persolvendi curam eidem Hippolyto Cardinali demandabimus. Quamquam hanc auzem oneris portionem voluntarie nobis sumamus non tamen sumus propterea defuturi in subsidio ampliore conferendo, si necessitas

Quanta sit Hippolyto Medici auctoritas demandata.

XXIII.

Data Carolo V. & Ferdinando consilia, ut Deo se commendent.

tulerit, quantum nostrae undique vires poterunt congregare, sicut omnia idem Hippolytus Cardinalis plenius vobis explicabit. Itaque, charissimi in Christo filii, vos in communi domino Jesu non sine lacrymis rogamus, ut quoniam idem Dominus vel ob nostram probationem & correctionem, aut etiam quod pie speramus propter hostium ipsorum ultionem & cladem, has persecutionum procellas vestris nunc maxime regionibus patitur intonare, vos Deo primum orationibus, jejuniis, & eleemosynis placato, deinde alacriter contra hostem ipsius Dei ac vestrum, virtute & causa vobis longe inferiorem, neque numero vos valde superaturum, congregiamini, spe pleni & illo praecipue signo armati, in quo Constantinus vicit; nec modo ille tantus Imperator, verum etiam hunc ipsum hostem clara memorie Martias solius Hungariae Rex toties propulit ac superavit: tua quoque, Imperator auguste, tuique serenissimi fratris inclita pietas vestra tot iam successibus spectata felicitas facile nobis operatos exitus nostrae securitatis vestraeque victoriae despondet; cum felicissimum te in Christianis bellis, multo feliciorum adversus Christi hostes sperare debeamus. Qua felicitate Deus omnipotens vos, filii charissimi, donare dignetur ad honorem divini nominis sui, vestramque gloriam & universorum Christi fidelium salutem & securitatem, sicut & certo futurum in ejusdem Dei benignitate confidimus, &c. Datum Romae XVIII. Junii MDXXXII. pontificatus nostri anno IX.

XXIV. (a) Petr. Paul. Gualt. Aretin. colleg. Cardin. secret. in diar. (b) L. 3. lit. princ. p. 15.

De Hippolyti Cardinalis legati professione hoc refert Petrus Paulus Gualterius Aretinus in diariis (a): Die VIII. Junii hora VIII. MDXXXII. Cardinalis de Medicis proficiscitur legatus in Hungariam contra Turcum. Extant datae pridie illius diei commendatitiae Clementis literae (b) ad Carolum V. & Ferdinandum Regem, quibus repetit summa cupiditate sustinendi una cum ipsis pro tuendo imperio Christiano castrensibus laboribus se flagrasse, ac ne voti compos omnino non fieret,

charissimum nepotem in sui locum se subrogasse. Pervenisse legatum Ratisponam die duodecima Augusti, ac venienti Ferdinandum Regem Romanorum obviam processisse; cumque ante regiam iter fieret, legatum instituisse apud Ferdinandum, ne ampliori labore se gravaret: at illum ad paratas aedes deductum legatum suo comitatu cohonestasse, refert Cardinalis Campegius in literis ad Jacobum Salvium datis. Significarat antea, nimirum secunda Augusti die, eidem Salvio Campegio, soluta fuisse die vigesima septima Julii Ratisponensem conventum, & oratoribus abeundi datam potestatem: acceptis vero se a caesareis senatoribus non reformidari amplius Lutheranismum bellum, illoque spondisse se adversus Turcas arma juncturos; iis vero legibus rem transactam, ut nil amplius usque ad futurum concilium aut conventum imperialem novetur; secundo ut eodem, quo antea, jure vivere sinnerentur, neque, a fisci praefecto aut senatu Augustali postularentur de re Lutherana ac religione, quam postremam vocem enixe contenderunt. Non sine magnis difficultatibus id evinci potuit, cum Lutherani Suinfurti congregati plura contra rem catholicam & caesaream dignitatem deposcerent (c), ex Solimani adventu effertiores redditi: ad quos conciliandos Albertus Cardinalis Moguntinus & Ludovicus Palatinus Rheni pacis interpretes decreti (d) sunt: cumque nulla concordiae ratio iniri posset, conventus Suinfurto Nurembergam translatus sunt (e), in quibus septemviri conveniunt, atque ut Jovius tradit: Fit decretum e summa concilio, ut in aliud tempus Lutheranae causae cognitio differatur, caeterisque controversiis & rebus omnibus postpositis omnes in unum belli apparatus animos intendant. Transmisit ad Pontificem Caesar, ut ait Cardinalis Campegius (f), ejusmodi decreti formam die tertia Augusti Ratisponae consignatam, quam e Vaticano tabulario repetimus (g) [1].

Hippolyti Cardinalis in Germaniam profectio.

Lutheranismus qua lege Caesari in Turcas conjungatur.

Ex Turcarum adventu ferociunt.

(c) Surius in comment. hoc ann.

(d) Coel. in actis Luther. hoc ann. (e) Surius ubi supra Jovius lib. 30. Permissa illorum impietati licentia.

(f) L. 3. lit. princ. pag. 17. (g) Bull. divers. lib. sign. lit. A. n. 36. p. 77.

NOTAE

[1] Tria haec Germanorum principum comitia, Schwinfurtense, Nurembergense ac Ratisponense a Spalatino in vitis electorum Saxoniae ita commemorantur, ut quo singula tempore coeperint apte definiat, ac nonnulla addat ad emendationem Annalium necessaria. Schwinfurtense in pervigilio paschae coactum, quo praeter electores ablegati maritimarum & liberarum civitatum Germaniae venerunt. Pacis componendae arbitri dati sunt ab imperatore Moguntinus & Palatinus Rheni. Per hebdomadas sex disceptatum, nihil statutum, ac tandem re infecta discessum est. Iterum die lunae post festum Corporis Christi itum est Nurembergam, ubi tandem de pace vel potius de induciis, iis conditionibus, quae in Annalibus leguntur, conventum est. Leges istae induciarum signantur Nurembergae die XXVIII. Julii. Ratisponensis tandem comitia celebrari coepit die Calendarum martii, si fides habeatur Chytrao apud Calviliam ad hunc annum. Perseverarunt vero ad exitum usque Julii, quin & ad diem III. Augusti, cum die illa Carolus imperator constitutionem dederit, signantque Ratisponae, qua induciarum leges illas confirmat; qua profecto confirmatio facta est in comitiis, ut Spalatino non obscure significat. Ex his omnibus Annales emendandi. Induciae non Ratisponae primum sed Nurembergae sanctae. Nurembergenses tabulae non Augusto ineunte, ut scribit Annalista hic num. 30. sed Julio exeunte signatae. MANSI

XXV.

Carolus V. &c. omnibus & singulis principibus, electoribus, & secularibus praelatis, comitibus, dominis liberis, equitibus auratis, &c. Postquam in sacro imperio nationis Germanicae maxime differentiae ac discordiae in causa religionis ac fidei ortae sint, quibus, si a nobis tempestivo consilio non succurratur, bella, seditiones, adversitatesque in sacro imperio Romano, irreparabilisque damna & detrimenta oriri possent, praesertim hoc tempore cum hostis & inimicus sanguinis Christiani Turca in propria persona cum maximis copiis in regnum Hungariae advenerit, haecque propositio sit ulterius progredi, Austriamque & alias provincias Germaniae invadere, easque obedientiae ac potestati suae submittere, ex quibus enumeratis, aliisque quamplurimis maximisque causis summa necessitas postulat communem nationem Germanicam in bona pace & concordia conservare, ut haec damna, incommoda, & detrimenta maxima avertantur, super haec nos, ut supremum caput inter omnes status sacri imperii Germanicae nationis spiritualibus & secularibus usque ad commune, liberum, Christianum concilium, quemadmodum hoc in comitiis Nurembergensibus conclusum est: aut si illud progressum suum non habebit, communes status imperii, quemadmodum sequitur, in aliquem commodum locum conscribi debent ad publicam pacem erigendam, totique imperio publicandam, nobis proposuimus, quemadmodum ex nostrae caesareae majestatis plenaria potestate, hanc publicam pacem erigimus & publicamus hoc modo: quod in eo intervallo temporis, dum concilium celebrabitur, aut alius quidam locus, quo communes status imperii conveniant ad differentias religionis componendas deputabitur, nemo alium vel propter causam religionis, nec ex alia quavis causa ledere, debellare, captivum ducere, obsidione premere, neque per se aut alium castra, civitates, oppida, municipia, villas, domusque separatas invadere, aut absque alterius consensu manu violenta capere, vel igne, aut alio quovis modo persequi; neque ut quisquam hujusmodi hominibus consilium, auxilium, favoremque praebet, aut illos hospitio suscipiat, eisque victum potumque praebet, sustentare aut sufferre debeat, sed ut se invicem vera Christiana charitate prosequantur. Offerimus quoque omnem operam duros, ut praedictum concilium in intervallo medii anni publicetur, & sub finem anni celebraretur: casu vero quod hoc fieri non possit, ut tum communes status in accommodum aliquem locum conscribantur, ultimusque consulerent, quid & de concilio, & aliis necessariis causis fieri debeat, committimusque his nostris literis omnibus & singulis per eam fidem, qua nobis & sacro Romano imperio obligati estis, ac etiam poenis, quae in pacto pacis Wormatiae publicato continentur; ac volumus, ut hanc publicam pacem in omnibus punctis, articulis, quemadmodum de verbo ad verbum expressum est, firmiter observetis, ne quisquam alium vel spiritualis vel temporalis conditionis alterum offendat, verum ut quisque in sua opinione ab alio, ut permancat permittatur, neque quisquam ab aliquo graviter, quantum cuilibet chara est nostra imperii indignatio ac poena, ut eam fugiant, in quam si contra hoc nostrum mandatum fecerit, se incursum sciant: & haec nostra est severa voluntas. Datum in nostra & imperii civitate Ratisponae III. die mensis Augusti anno MDXXXII. nostri Romani imperii anno XII. regnorum nostrorum XVII.

Lutheranismus controversiae ad novum concilium dilatae.

Carolus.

Hoc interim Christianam pietatem penne in Germania interemit: haeresum enim sedissimarum monstra, quae grassabantur in Germania, liberius posthac furoribus effuderunt, cum in Ratisponensi & Nurembergensi conventibus sancitum nemini religionis causa usque ad futurum concilium exhibendam molestiam viderimus, Extat apud Melchiorem Dolgastum (a) caesareum edictum superiori fusius, verbiisque discrepans, quod haeretico stylo exaratum est; in eo enim inter alia praecleara Caesaris facinora narratur Romam in ordinem fatali ordine redactam fuisse; quasi vero Caesar se invito eam proditione captam antea non promulgarit, & obfessi Pontificis scelus a se omni studio non removerit. In quo etiam haereticos velut innocentes non ferro, non carceribus, non igne; sed gladio spiritus tantum expugnandos sancitur ex malefano politicorum consilio, quo infelicissime perditam Germaniam, immo & alia regna everta lugemus: Vere tunc apparebit, nullam aliam compendiosorem esse viam a fide Christi alienos aut in avia de lapsos in viam reducendi, & ad spontaneum Dei cultum revocandi, quam si verbo & spiritus potentia haereses convincantur, errantes sanabilesque cum mansuetudine tractentur; minime vero quisquam vi, carcere, tormentis, flagris, ferro, fune, flumine, stamma, ad colendum Numen, cui non nisi voluntaria mentis nostrae victima, & habiorum ac peccatoris, non thuris, neque haecatomies sacrificium probatur a nostris iudicibus cogetur, ut neminem unquam pietissimi Imperatores Constantinus magnus, Jovianus, Valentinianus, & alii, quorum

XXVI.

(a) Dolgast. 10. 3. p. 516.

Vana politico-rum ratio de non plectendis haereticis.

At haeretici in catholicos ferro fixiunt.

Promissa data Lutheranis a Carolo V.

rum exempla legis vicem præbent, & nos eorum vestigiis insistere laudis opus arbiramur, violenta coactione ad suscipiendam religionem adegerunt: gentile enim & bestiarum nimis est, & eorum, qui hominidam spiritum ductorem ac doctorem habent, religionem carnificum taureis & eculeis inculcare malle, quam placide sententias conferre, quod Decium, Diocletianum, Masentium, Maximinum, Julianum Perabatam, paganos, & Valentem Ariannum, quos omnes tragicus fere excepit exitus, decet: quare cum hoc ita multi orthodoxi episcopi, & Ecclesie vere catholice doctores sentiant, cum contra, qui sentit non solum nihil, sed impie sentire credere fas est: & nos illis in re tanti momenti suffragari ac subscribere quid ventat? Quod cum re vera ita sit, nos populi nobis divinitus commissi curam gerentes, & saluti ejusdem, quæ prima, secunda, & postrema lex est, consulentes, omnes omnium locorum iudices hortamur, ut a consiliis cruentis sibi temperent, neque ad crudelitatem se armari a male feritatis & sanguinariis hominibus patiantur, ne adversus voluntatem nostram hic attestatam limites officii egrediantur, manusque suas innocenti maculent sanguine. Dat. Augusta Tiberina in comitis anno ab orbe redempto MDXXXII.

XXVII.
Grassata
inde lati-
us hære-
tis:

Nullum sævitie genus hac intempestiva clementia crudelius esse potuit, quod ostendebant, albenes oibus centum millium simplicium rusticorum, quos hæretici seduxerant, Germaniæ campi, tot sacerdotum & monachorum cædes, tot everfa templa, tot commissa flagitia, tot animarum ab hæreticis interemptarum ruentiumque in inferos strages: sed multo magis Anabaptistarum, qui sanctitatis & innocentie larvam induebant, secutæ grassationes & cruentissima consilia, crudelis ejusmodi sententia fallaciam ostendent: neque enim sanctissimi Pontifices & episcopi, non patres Constantiensis concilii, non Ferdinandus ille inclutus, qui divino spiritu instinctus constitutis censuræ fidei tribunalibus servavit Hispanias; sed hæretici, hæreticorumque palpatores politici, quantumvis speciem præ se clementie ferant, re vera inhumani & sanguinarii extiterunt. Infectos autem hac nefaria opinione, permittendam esse cuique quilibet credendi libertatem, plures, qui in Regum aulis sapientie nomen sibi asciscunt, deplorat Joannes Faber episcopus Viennensis, qui ad refellendam eandem opinionem a Luthero inductam, ab atheis confirmatam, & jam ante a Leone X. damnatam (a), egregium commentarium edidit: sed multo

(a) Leon.
X. propos.
53.

magis coercendi ferro erant hæretici, quod in pios sacerdotes eorum impietatem confutantes, aut Deo facientes sacra, aut in ipsos cæsareos magistratus, vel cæsareæ clientelæ commendatos favirent ferro, nisi hæretica deliramenta, calcatis Christo Cæsareque Christiano adorarent, ut Joannes Eckius luxit. Quam vero cæsareus scriba turpiter lapsus sit, dum in superioris edicti formula Cæsares Christianam fidem tuentes ferro adversus Ecclesie perduelles cum Decio & Diocletiano dæmonum cultum ferro tuentibus contulit, ostendit Joannes Faber (b) Viennensis episcopus: Sunt, inquit, & utinam hodie non essent athei, & plane sine Deo homines, qui non formidant temere & pertinaciter asserere, Imperatores, Reges, ac principes pro orthodoxa religione adversus hæreses & eandem auctores nihil sancire, mandare, ac statuere posse; quodque liberum sit unicuique sentire & credere quidquid libeat, & tandem facere quidvis lubet. Proin Cæsaris edicta, Regum quoque & principum mandata utcumque sanctissima & Christianissima non obligent quemquam. Sed quam impia & abominabilis, neque ullo sæculo recepta fuerit hæc perversa, & non nisi ad rebellionem tendens sententia manifestum erit. Primo si jura, si leges atque decreta religiosissimorum Imperatorum & Christianissimorum principum obiter consideremus, & perspexerimus.

(b) Jo.
Faber. l.
adversus
hæreses,
& eorum
auctores.

Quis autem nisi mentis inops negaverit Gratianum, Valentinianum, Theodosium, Marrianum, nempe ratione temporis, quo fidem catholicam tenuit, Imperatores semper augustos fuisse principes Dei & catholice Ecclesie cultores, omnium pierrissimos atque laudatissimos; hi vero sub titulo de summa Trinitate & fide catholica, ut nemo publice de ea contendere audeat catholice mandarunt ac (c) statuerunt, ut cuncti populi versentur in ea ac tali religione, quam divinum Petrum Apostolum tradidisse Romanis constat, & religio usque adhuc ab ipso insinuata declaratur, quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandrie episcopum virum apostolicæ sanctitatis, hoc est, ut secundum apostolicam disciplinam evangelicamque doctrinam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti unam deitatem sub pari majestate & sub pia Trinitate credamus. Hanc legem sequentes Christianorum catholicorumque nomen jubemus, inquit iidem gloriosissimi principes, amplecti; reliquos vero demones vesanosque judicantes hæretici dogmatis infamiam sustinere divina primum vindicta, post etiam mortis animi nostri, quem ex cælesti arbitrio sum-

Veteres
Cæsares
animad-
vertere in
hæreticos.

(c) L. cano-
icos popu-
los C. de
summa
Trinit. &
fide cath.

sumperimus ultione plactendos. Plura alia Imperatorum atque ipsius Caroli V. & Regis Ferdinandi ejus fratris exempla severitatis in hæreticos adhibere asseruntur, a qua superiori edicto Carolum hoc anno defecisse, vitiumque variis coloribus ob causas politicas fucasse vidimus. Ne porro pestis anabaptistica, quæ Lutherana funestior videbatur, ex qua tamen originem traxerat, serperet, Carolus V. dignissimam summa laude sanctionem hoc anno edidit (a) adversus impios homines, qui in Deum & virginem Deiparam ac sanctos viros, quorum in facris literis sit mentio, blasphemias ac furiales voces mittebant.

XXVIII.

(1) Apud
Dolganst.
10.3. pag.
538.

Damnati
blasphemi
in B. Vir-
ginem.

Pœna blasphemia. Principio ut domino Deo, qui nos condidit, sanctissimum nomen illibatum, & honor factus rectus permaneat, qui honorantes se honorat; ob blasphemias vero famas, terra motus, & pestilentia oboriantur; constituimus, ut si quis [quod convitia hominibus ingesta multa non relinquuntur] blasphemio ore Deum optimum maximum impietatis impotentieve insimularit, qui quod Deo dandum est, detraherit, vel negarit, quod non dandum, aut imputandum adscripserit, denique, qui Deo maledixerit; item qui Deiparam semper virginem, aut quos sanctos Dei homines sacra prædicat pagina, injuriose profecerit, scommaris convitiis inceserit, is a loci iudice castri, vel oppidi præfecto ex officio in vincula conici, & ob blasphemiam dictam, prout atrocior leviorque fuerit, in corpore membrisque, velut linguæ refectione, aut evulsionem, vel etiam multa coerceri poterit. Quod ita tamen accipi debet, ut iudices prius ad magistratum referant, qui cognitis circumstantiis secundum leges sacratissimas, præsertim novissimam constitutionem Augustanam anno MDXXX. editam qui factio opus sit, & qui placti blasphemus debeat, respondebunt.

(b) Jo.
Faber. in
disput.
cum Bal-
thas. cap.
15.
XXIX.

Latam antea legem a Maximiliano Caroli V. avo in blasphemias vidimus, sed ampliore, cum sanctos, quos universa catholica venerat Ecclesia, non excluderet. Hæreses porro, quæ Christo divinitatem, ejusque matri Deiparæ & semper virgini gloriosissimos titulos detrahebant, & olim ab Ario, Nestorio & Helvidio excogitatae fuerant, novi hæretici Germani omnes complexi, Mahometanis, qui virginitatem matris Christi faltem fatentur, cum Turcicus illis gladius immineret, nequiores evaserant, ut ut idem Faber tradit (b).

Porro severitatem in Lutheranos adhibere non est ausus Imperator ob extre-

mi discriminis Turcici terrorem, ne simul Lutheranos & Turcas sustinere cogeretur, refert Laurentius Surius (c); uti vicissim Lutherani metu servitutis Turcicæ catholicis, quos oderant, se conjungerent: Multa, inquit, coactus est piissimus princeps ob temporum calamitatem dissimulare, haud dubie non facturus, si tanta Turcarum vis in certissimum rotius Europa exitium Germaniæ non incubuisset. Ubi vero protestantes Cæsaris hoc decretum acceperunt, obsequentiam & officium illi deserunt, & auxilia contra Turcas pollicentur. Interim Lutherus & novi dogmatista animis erigebantur, quod viderent magno se metu liberatos Cæsare sperasse Carolum paucorum mensium spatio concilium celebratum iri. Et quidem Pontificem accepto imperiali decreto consensisse, ut concilium ad dirimendas Lutheranas controversias cogeretur, ipsemet Carolus testatus est (d), dum ita ad principes in alio conventu Ratisponensi postea indicto retulit: Sanctitas sua generale concilium intra annum indicere, & denunciare velle, consensit, quemadmodum etiam sanctitas sua tunc temporis hæc electoribus & aliis principibus ac statibus imperii significavit. At cur celebrari non potuerit concilium, jam ante ex pontificiis ad Cæsarem datis literis (e) dictum est, Gallorum scilicet Regem obstituisse, ne eo indicto causam amplitudine augetur; quam ob causam etiam ipsum Turcas concitasse in Carolum creditum est (f), & Lutheranam factionem non consopiri, sed ea Carolum fatigari exoptasse. Non assensisse etiam, ut concilium cogeretur Henricum Anglorum Regem narrat Belcairus (g): & in hoc sane manifesta, causa exitit, quod nimirum ab ecclesia Romana, ex concepto ob intentatum sibi anathema si Annam Bolenam in matrimonium ducere tentasset furor, deficere meditaretur: Gallo autem & Anglo Regibus concilium respicientibus Lutheranos ad officium non redigendos, sed graviora schismata in Ecclesia exoriri posse ex concilii celebratione Pontifici visum est, de quibus postea.

(c) Sur.
in com-
ment. hoc
ann.
Car Lu-
therano-
rum im-
pietatem
Carolus
V. diffi-
mularit.

(d) MS.
arch. Vat.
sign. lit.
T. p. 446.
Car. 5. in
revel. Ra-
tispon. an.
1541.
Gallie &
Angliæ
Reges ce-
lebrando
concilio
obstite-
runt.

(e) Ext.
l. 3. lit.
princip.
p. 12.
(f) Paul.
Jov. l. 20.
Nicol.
Ishuanff.
l. 11.
(g) Bel-
chair. l.
20.
Pertinuit
varia
Clemens
in concilio
celebrando
pericula.

XXX.

Cum ita Augusto ineunte Nurebergæ & Ratisponæ sancitum est, controversias religionis futuro concilio, quod non nisi post plures annos celebratum fuit, reservandas, atque a catholicis & Lutheranis pro Turcica servitute propulsanda expedita arma fuerunt, magnis animis, & certa victorie spe concepta, ut refert Cardinalis Campegius (h) in literis ad Jacobum Salviatum die VIII. augusti datis;

(h) L. 3.
lit. princ.
p. 18.

(a) Ib. p. 19. Soliman- ni irru- ptio in Germa- niam.

(b) Ib. p. 20.

(c) Cocl. in actis & script. Lu- zb.

(d) L. 3. tit. princ. pag. 31. Quadra- ginta mil- lia num- mum men- strua a Ponti- ficis præti- ta in Tur- cas.

(e) Paul. Jov. l. 30. (f) Sur. in com- ment.

(g) Sur. in com- ment. hoc ann. Ducta a Solyman- no quin- genta Turca- rum mil- lia.

(h) Isthu- anff. l. 11.

tis; idemque postmodum scripsit (a), Solimannum cum universo exercitu quinque leucarum intervallo a Neostadio castra metatum; iterumque decima sexta ejusdem mensis scripsit illum emississe equitatum ad populandos agros, qui ad Viennam usque excurrerit; Regem vero Romanorum ex Charinthia & Stiria præfectis accepisse (b) duo millia equitum. Turcarum in eas terras erupisse, sed fusos, & quingentos ex iis fuisse interemptos, totidemque captos: cæsareum exercitum in planitie Chrempsiam inter & Viennam congregari: Frederico Bavarie duci militare imperium Germanicarum copiarum delatum: Burgundos, Belgas, & Hispanos ad castra confluere: ferrius Carolum V. qui supremum totius exercitus imperium sibi reservarat, accessisse, propter afflictum equi casu crus, quod fomentis thernarum curabatur, refert Joannes Coclaeus (c). Et quidem Cardinalis Campegius in literis, quibus ascripta est dies xxii. augusti, narrat (d) se convenisse in thermis imperatorem, qui se Pontifici ob conducta decem millia equitum Hungarorum & quadraginta millia nummorum pro militaribus stipendiis singulis mensibus numerata magnopere debere significavit. Collecti illi fuerant a Ferdinando (e), quorum ducibus ab apostolico legato vexilla Christi domini imagine depicta tradita refert Surlius (f): Erant, inquit, apud Ferdinandum duo præter alios duces, admiranda virtutis, quibus singulis singula vexilla honoris causa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines Crucifixi servatoris nostri, quæ vel ferrea possent movere pectora ad pietatem.

XXXI. Trahebant hæc Solimannum quasi ad certum triumphum in Germaniam, ad quam obterendam quingenta hominum millia secum ducebat (g), in quibus, ut e captivis postea cognitum est, trecenta fere equitum millia erant; proptereaque fastu turgidus dimissis Ferdinandi Romanorum Regis oratoribus, qui eum de scedere postularant, literas dedit ad Regem perferendas: Superbis, inquit Nicolaus Isthuansius (h), plurimorum regnorum titulis adscriptis refertas, purpureoque involucre rectas, quibus de scedere cum legatis nihil potuisse tractari significabat, quod eos in procinctu & itinere obvios habuisset: se ideo in Germania fines cum exercitu ventisse, ut roties experitam pugnan- di occasionem collatis utrinque viribus ad nobilitandos æterna nominis fama Austria campos experiri posset, utque victoria e- ventu in quamcumque partem inclinante fortuna ex eius usu declararet quales, &

que a victore condiciones danda, & vicissim a victo accipienda viderentur.

At cum ita barbarus ad Germaniam mergendam instar tumidi maris se efferret, ad Guntium oppidulum veluti ad arenam fractus est, non sine præsentis divini Numinis auxilio. Describit memorandam obsidionem Isthuansius his verbis: Licet uno eodemque tempore sine intermissione mœnia verberaret, & cuniculis effectis, subjectoque igne subruere contenderet, tamen cum obsessi ruinas terrenis aggeribus erectis, ac tabularis, & id genus materia introrsus diligenter obseptas munivissent; neque enim Nicolizza oppidanorum aut militum quempiam quiescere, neque ipsi feminis, quin operi insisterent parcendum putabat. Postremo murum uno in loco hiantem tum cuniculis tum assiduis ictibus patefecit, & ut milites magna vi illum adorirentur imperavit: quod cum illi impigre aggressi essent, Nicolizza suos, qui in præsidio erant, milites haud cunctanter eis opposuit, certamenque atrocem & cruentum exortum est, usque adeo ut nutante victoria, quum Janicieri ad summum murum pervasuri viderentur, plures ex defensoribus perterriti fugientesque captum oppidum, cæcos socios, ac debellatum esse spargerent: quo rumore simul & metu percussa multitudo feminarum, ac puerorum, imbelliumque senum, qui uno in loco haud procul a prætorio conclusi erant, ingentem ac inconditum clamorem susulerunt. Eo audito Turca attonitus potius, quam pavidis similes impetum represserunt, recentium militum ad auxilia accurrentium vociferationem esse rati. Quæ mora Nicolizza & defensoribus animos auxit, & qui paulo ante mœnia vix tueri posse videbantur, quodam veluti miraculo resumptis animis viribusque, hostes jam supra ruinam murorum ascendere conatos magna vi detrudere cœperunt: & quamvis tribuni ac præfecti eos ad restaurandam pugnam non verbis solum hortarentur, sed etiam clavarum ictibus ac verberibus incitarent, frustra tamen omnibus tentatis & hostibus retrocedentibus prælium diremptum fuit. Ferunt equitem humana specie majorem & augustiorem splendentibus armis ex arce erumpentem, plurimosque in auxilium laborantium oppidanorum milites adducen- tem visum esse, qui insolitum Turcis pavorem & formidinem injecisset, ut præcipiti e mœnibus fuga retrocesserint, eumque oppidanorum plerisque æque conspectum, qui D. Martini tutelare numen ad ferendum obsessis auxilium opportunè apparuisse, suisque animos restituisse interpretabantur sicuti a plerisque eorum id affirmantibus postea auditum fuit.

XXXII. Ad Guntium oppidulum retardati Turca.

Fœminarum & puerorum clamore perterriti divinitus.

Cœlestis auxilium Christi- nis affuit.

Id

XXXIII.

(a) Jov. l. 30.

D. Marti- nus Tur- cas repe- lit.

Miracu- lum ri- dent hæ- retici. (b) Sur. in com- ment. hoc ann. Refellun- tur.

XXXIV. (c) Isthu- anff. l. 11.

XXXV. Retardati Turca Germaniæ con- spicua. Gregata.

Id miraculum patratum divinitus se didicisse ab ipso Nicolao Durissio Guintii præfecto testatur Paulus Jovius (a): Reserebant, inquit, Turca se integri erumpentis ab arce præsidii strepitum clamoremque putasse, equitemque districto gladio ipsis subeuntibus comminantem in aere conspexisse: eam procul dubio extitisse D. Martini speciem, qui Sabrienses omnibus dubiis temporibus certo tutelari numine conservasset. Cæterum ejus miraculi fides apud Nicolizzam relinquetur, a quo demum obsidione liberata Vienna eam rem longa percussatione didicimus. Repetit idem cœlestis prodigium Surlius (b), additque hæreticos illum derisisse, quorum impudentiam ita refringit: Id rideant hæretici, quorum impietas nos ad imploranda divorum suffragia multo etiam magis commovere debet; scimus certa fide illos jam Deo conjunctissimos quilibet facile ab eo imperare posse. Dolendum est ante tot sæcula in Vigilantio & aliis perditis hæresum architectis damnatos errores, hoc ævo rursus ab inferis in orbem revocari, nec pudere Christianos eorum probare dogmata, quorum est apud catholicam Ecclesiam memoria execrabilis. In hac ænigmi ejus oppiduli oppugnatione diebus viginti tribus hæst Solimannus, & cum vi expugnare non posset, quod mirum profecto fuit, certis tamen conditionibus trans- egit cum Nicolao præfecto.

Fuere hæc pactiones (c), ut cum Solimannus non nisi dedito in speciem oppido obsidione vellet solvere ac Nicolans crudeles iterum Turcarum impressiones experiri pertimesceret, in propugnaculo vexillum purpureum in medio literis Arabicis albi coloris acu pictis conspicuum, a prætorio milite desigi pateretur: Quod quidem vexillum, inquit Isthuansius, hodie quoque in templo oppidi servatum nos etiam vidimus. Postero die, qui fuit xxviii. septembris summo mane Sulimannus, non expectato reditu copiarum suarum, quas initio obsidionis duce Cassano Michalboglio prædatum miserat, castra movit non Budam aut Danubium versus ubi classem cum navalibus sociis ac multo maxima impedimentorum parte reliquerat, at brevioris & longe planioris via compendio exercitum ducere poterat; sed ad Valeria Stivæque montes jam tum; plerique in locis glacie nivibusque oppletis directo itinere.

Singulare fuit divinx providentiæ beneficium, ut Solimannus in Guintii obsidione tempore bello idoneum contereret, nec irrumperet in Germaniam antequam omnes copię Christianæ instructæ essent: quas ubi ad pugnam paratas in Viennensi planitie stare, ac Lutheranos Cæsari Im-

peratori conciliatos accepit, quamquam numero militum nostros duplo amplius superabat, immemor provocationis ad univertum certamen factæ, fugientis instar retro signa adduxit. Porro non sine causa spes avidas terrore commutavit, cum nullus unquam Romanus Cæsar florentem adeo exercitum coegisset, de quo hæc narrat Jovius.

Hoc ordine exercitus noster expectare hostem paratus non procul a mœnibus amplissimo in loco statuebatur: tres pedum hastatorum quadrata phalanges lateri inter se distinctæ spatis pari & æquata fronte contra hostes sic locabantur, ut ipsis mediis intervallis equitatus omnibus bipartitus reciperetur; neque enim putabant numero exiguum aperto in loco extra pedes recentis ferme Turcarum equitum millibus esse obviandum. Dextrum cornu equitum Cæsaris, lævum Ferdinandus eo modo desumpserant, ut levis armatura sclopetariorum, quæ viginti millium numerum efficiebat, undique hastata, quæ diximus agmina relicto tringinta passuum spatio coronaret. Horum acies longior & ravior erat, & quivis tantum militum ordinibus in latitudine constabat, ut expediti & nihil inculcati habili manu dum primi sclopetos emittunt, & secundi implent alternantibus eo modo ordinibus perpetuam glandium procellam effunderent: neque enim multum referebat si tenuior esset, quoniam sclopetariis omnibus, si urgerentur paratus erat ad proximos hastatos receptus. Circumdabant ergo & frontem & latera, atque etiam terga continuata serie, quæ duobus tantum iis locis erat interrupta, ut egressus liber atque expeditus cum oporteret equitibus densatis absque ulla pedum perturbatione præberetur. Ante vero lævæ armaturam constituta erant tormenta ea ratione, ut postquam diu emissa ser- vesfactaque usui esse desinerent, in valli moxem firmissimo quodam munimento irrupturis hostibus opponerentur. Soli Hungari extra munimenta se pugnaturos professi a Valentino Pauloque ducibus in ingentes alas expandebantur. Hæc ipsa spectantibus præ gaudio manabant lachrymæ, veluti concepta non sine ingenti spe de barbaris certa victoria, si se audacius superbus hostis efferret, ac nostros totis copiis adoriretur.

Cæterum Solimannus, qui e sua veteri disciplina campos querebat, in quibus nostros expanso & circumdato equitatu, nunquam cominus oblata pugna fatigaret, & ubi de apparatu consiliisque Cæsaris certius cognovit, ultra Muram est profectus. Is annis antiquis Savaria fuit, effunditur in Dravum paulo infra Petoviam

XXXVI. Castro- rum ordo.

xxxvii. Christianum exercitum veretur Soliman- nus.

Revertitur Belgradum. Triginta millia Christianorum abducit in servitutem.

XXXVIII. (a) Coel. in actis & script. Jov. lib. 30. Sur. in comment. Nicol. Ilibu. anff. lib. 11. & alii.

(b) Id. ibid. Solimanni expeditionis diuinitas.

(c) Sarius in comment.

Lutherani Turcas praemonere de apparatu Christianorum. Divinitus Turca propulsa.

viam urbem Romanorum castris & hybernis clavam. Eo superato Turcae ad Marpurchum oppidum delati tumultuariis pontibus effectis Dravum transierunt, atque ita Solimannus, qui universum prope terrarum orbem eius suscepti belli fama commoverat, nulla memorabili re gesta, undique repulsus & caesus, Stiria excessit, & inter Dravum & Savum directo itinere ad Belgradum est reversus, passim savitiae suae vestigia relinquens, & saepe respectans, an Caesar in tergo esset, quando postrema agmina a paucis Illyriis & Corvatis equitibus caederentur. Ferunt eum supra triginta millia Christianorum capitum in servitutem abduxisse, & aliquot millia diversis in locis per Micalogli praesertim equites trucidasse; nam dispersae agrorum armorum manus, dum coire in unum conarentur, a repentinis astutisque equitibus passim ex insidiis circumventi facile opprimebantur.

Prædicti vero prædatorii equites Turcae, qui suis excursionibus duce Cassono insatiabilem crudelitatem exercuerant, adeo ut quatuor millia captivorum ne oneri essent contrucidarint, ter quaterque a nostris ad internecionem caesi delectique sunt: Caesar, inquit Coclaeus (a), septemdecim millia Turcarum, qui populo moram fecerant, asscurus internecioni eos dedit.

Multis interjectis, quibus varia Solimanni itinera, necnon aliqua oppidulorum excidia describuntur, utque etiam Dravum flumen non sine periculo nando trajecerit, partemque bellicarum machinarum amiserit, subdit (b) hanc inutilem expeditionem documento fuisse: Ejus vires nequaquam bello insuperabiles esse, postquam omnem certaminis aleam vitando, Caesaris Caroli Augusti Christianorumque principum congressum tantopere formidasset. Impulerant scilicet illum ad ejusmodi bellum suscipiendum civiles Germanorum discordiae, de quibus sedatis ipsum certiore factum fuisse a proditoribus existimatum est: Ferunt, inquit (c), eum a quibusdam Christianis proceribus admonitum, ne pugna aleam subiret, quod Germania omnis in armis esset: necrum solum, sed etiam alias constat, Turcas, cum jam in magno discrimine versarentur, a Christianis ut sibi caverent admonitos: sed tales nomine fortassis sint, re autem vera minime sunt Christiani, qui plus Christiani nominis atrocissimis hostibus, quam rebus Christianis favere videantur. Et inferius: Nos totam hanc victoriam, quae certe fuit memorabilis, non tam humanis viribus, quam præpotentis Numinis favori acceptam referre debemus:

sicut enim in Casare fuit singularis erga Deum pietas & animi devotio, ita quoque singulari semper fere Dei optimi maximi benignitate & favore perfruitus est.

Cum ita Solimannus Christiana arma veritus cum immani suo exercitu terga vertisset, agitatum est an Caesar abeuntem persequi abductosque in servitutem Christianos recuperare, & clades illatas ulcisci deberet: qua de re hæc Nicolaus Isthuanus (d): Caesar lincii cognito Turcarum seu fuga, seu discessu summa adhibita celeritate simul cum Ferdinando fratre classe devectus Viennam venit, ibique militare concilium convocavit, in quo præter Fridericum palatinum Rheni, qui Germanicis copiis præerat, ac Cocianum, Felsium, Rogondorsium, cæterosque Germanos proceres, aderant etiam ex Hispanis, atque Italis clarissimi duces, ac æterna memoria digni, inter quos Ferdinandus Toletanus Albe princeps equitum Hispanorum præfectus, Alfonso Valtius, Antonius Leva, Hieronymus Macicæus castro-rum magister, Ferdinandus Gonzaga equitum veteranorum levis armaturæ ductor, Joannes Baptista Calsaldus, Marcus & Camillus Columna, pluresque alii, qui audita Caesaris contra Turcas expeditione certatim nomina dando Alpes transferant, ut eorum sententias exquireret, quid censeret ulterius faciendum.

Non desuere complures ex variarum nationum ducibus, sed ante alios Valentinus Turcus & Paulus Baquirius, ac ceteri Ungari, qui hostem fugientem totis viribus persequendum, ac ejus iter e Vienna Linduam Canisamque eundo anticipandum esse contenderent: hoc tempus, hanc occasionem esse divinitus oblatam, qua barbarus insolensque hostis, labore ac rerum inopia pressus & fatigatus facile deleri posset. Sed Caesar posthabitis militaribus consiliis, pacandæ Italiae causa, ac aliis, ut dicebat multis ac magnis de causis, & quod pestilentia jam in castris grassari incæperat, in Italiam redire constituit. Quamquam autem Ferdinandus ab eo contendere non prætermitteret, ut postquam tot ac tanti exercitus, tanto labore tantisque impensis convenissent, nequaquam frustra corvisse viderentur, vellet adversus Joannem Solimanni patrocini ac auxilii destitutum, omnem belli terrorem convertere, cumque Buda ac tota Pannonia expellere: ipse tamen in sententia perstitit, ita ut Italicas cohortes in Pannonia fratri militaturas relinqueret, Hispanos autem & Germanos secum in Italiam deduceret.

Non desuere plures causas dimittendi gloriosissimi, & cæteroqui salutaris consilii,

XL. Disceptatum an Caesar Turcas insequutus foret.

(d) Isthuanus lib. 11.

Hispani & Itali duces adversus Turcas procurerunt.

XLI. Consulatum Caroli, ut Turcam persequeretur.

Cur dissolveret exercitum.

Joannem Turcarum secederatum opprimeret poterat.

XLII.

(a) Sur. in comment.

Gallas Rex Carolus V. infensus.

(b) L. 3. lib. princ. p. 19.

Italiam invadere meditatus.

XLIII.

(c) Lib. inc. ann. 1532. p. 320.

Ostenat Pontifici se Italiam tutaturum.

iii, cum posthac Pannonia nunquam recuperari universa potuerit, observat Sarius sic inquit (a): Caesar multis de causis tum quod hyems subesset, tum quod pestis atrox in castris atque adeo in ipsa aula multos quotidie raperet, in proposito discedendi permansit. Suberant alia non leves causæ maturandi reditus, scilicet ab Hispanis continentibus votis expetebatur, verebaturque ne dum Hungarico bello implicitus esset, Franciscus Gallorum Rex Italiam invaderet: quas anxias curas antequam Solimannus abscederet, Cardinali Campegio significavit (b), conquestit decumas vectigalium Gallicanæ Ecclesiæ Francisco fuisse concessas, quas ad Italiam expugnandam esset converturus, ac tot tantaque mala pontificiæ indulgentiæ adscriptum iri. Ad quæ Cardinalis respondit, verisimile non esse, ut tanto scelere Gallicæ coronæ decori Franciscus detraheret, atque Imperatorem in Italia adoriretur, dum Turca illum in Germania distinebat, Clementemque necessitate astrictum concessisse sacerdotiorum decumas Gallo, ne si eas denegasset, ipse vi regia exigeret, cujus mali exempli pernicietas ad alios dimanatura foret.

Et vero magis cruciabatur Caesar ex Francorum Regis bellico apparatu, quo ille post denegata socialia adversus Turcam arma Pontifici suis literis ad conficiendam expeditionem Italicam paratum se obtulerat, cum increveret rumor, Turcicam classem in Italiam deducendam: cui Pontifex responderat (c), omnes Turcarum impetus in Pannoniam ac Germaniam faciendos, gratiisque de eximia ipsius voluntate actis, ejus arma, cum posceret necessitas, se imploraturum addiderat.

Regi Franciæ.

Charissime, &c. Derulit superioribus diebus ad nos dilectus filius commendator de Villers pius, & Christianissimo Rege dignas oblationes tuas ad defectionem Italiae & nostram adversus impiissimos Turcas, sicut tunc fama erat, Italiam classe invasuros: cumque is timor remississet, nec classis, quo tantæ expeditioni conerueret, parari videretur, opem tuæ majestatis in tempus necessarium differendam rati, egimus tunc ei gratias: id quod nunc ipso commendatore ad eum redeunte iterum facere decrevimus: quod enim tunc opinabamur, securum esse videmus, non esse. Italiam hoc anno ab hostibus timendum, cum omne bellum in Hungariam & Austriam converterint. Agimus igitur de nunc majestati tuæ gratias de benignitate ac liberalitate ejus, illamque rogamus. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

mus, ut easdem oblationes & pierrissimum animum suum nobis in tempore necessario conservet, tunc ope ejus usus, cum necessitas venerit, quam Deus omnipotens dignetur avertere, &c. Dat. Romæ XIII. julii MDXXXII. pontificatus nostri anno IX.

Auxerat etiam nimium Italici belli suspicionem colloquium ab Anglo & Gallo, qui alieno erant animo in Casarem, vigesima octobris die ceptum in planitie, quæ inter Caletum Bononiamque, Belgicam porrigitur: traditque Guicciardinus, hos Reges opinantes casareas vires in Hungaria adversus Turcam implicitum iri contulisse consilia ut Mediolanensis ducatus Gallicis armis occuparetur, quod MS. tabularii Vaticani author testatur: cumque nullis artibus flecti ad fovendas eorum partes Clemens potuisset, agitasse de Gallia Angliæque ab obsequio & conjunctione Romanæ ecclesiæ divellendis, nisi divortium ab Anglo fieri, & Mediolanensem ducatum a Gallo eripi Casari toleraret; dataque mandata fuisse Turnonio & Tarbensi Cardinalibus in Gallica aula autoritate florentibus de explicandis Pontifici hæc consiliis, sed cum antequam diffolveretur congressus Regum, percrebuisset Solimannum ex Hungaria abscessisse, tum illos suscepta prava consilia commutasse; Anglum enim, qui Annam Boleam publice connubio sibi jungere in hoc celeberrimo congressu sprete intentati sibi a Pontifice anathematis religione decreverat, abstintisse: pariterque Gallum acerba mandata, quæ de intendenda defectione ad Pontificem perferenda dederat, mitigasse.

Recenset fufius hujus colloquii acta Martinus Bellajus (d) in suis commentariis, ut nonnulli hæresi infecti hos Reges impellere nisi sint, ut conciliabulum congregarent, in quo Pontificem in jus vocarent ob acerbiora apostolicæ autoritatis imperia, non aliter quam Germani de suis, ut dicebant, gravaminibus conquerebantur. Verum licet Anglus plura in Pontificem moliretur, Gallorum tamen Rex ab eo se corrumpi non sivit. Cum vero is Regum congressus indistinctus esset Solimanni formidine ad Galliam & Angliam a Turcica servitute vindicandas, si barbaricis armis Germania subiceretur, octuaginta millia militum, in quibus decem essent equitum millia cogenda decreverunt (e); sed confectum jam bellum erat, nec profuissent ii apparatus si Germania, quam impendente discrimine deferuerant, debellata fuisset: Solimannus enim, qui traxerat, ut vidimus, ad quin-

XLIV.

Gallorum Regis cum Anglo colloquium. Intentata Pontifici ni consentiret ipsis defestio.

Ob partem a Casare victoriam immutata consilia.

XLV. (d) Martin. Bellajus in commentar. Politicorum infamias impietas.

Inani successu defestata a Gallia & Anglis Germania.

(e) Bellajus ubi sup.

Debellandi Turcici imperii amissa occasio. (a) Sur. in comm. hoc ann.

genta militum millia, copias Germanis praesertim Lutheranis ita auxisset, ut Gallia & Anglia eo incendio conflagraturae viderentur. Observat vero Surius (a) obvenisse hoc tempore praclarissimam restituendae orientali imperio Christianae religionis occasionem, si Gallus & Anglus, uti ab Imperatore postulati fuerant, una cum Venetis classes suas cum pontificia & caesarea, cui Andreas Auria praeerat, conjunxissent, cum Graeci, absente Solimanno, omnibusque Turcarum viribus alio distractis, Turcicum jugum e suis cervicibus depellere exoptarent; quae spes ex ejusdem Auriae felicibus in oriente successibus confirmantur.

XLVI. Interim, inquit, dum Caesar in Italiam parat iter, Andreas Auria cum ingenti classe adversum Turcos proficiscitur, quibus haud dubio ejus inopitatus adventus certissimam videbatur cladem allaturus, nisi a Venetis quibusdam de Auriae adventu certiores facti maturna omnino fuga sibi consulissent. At nihilominus oppida aliquot Graeciae egregie profligatis Turcis Auria expugnavit, longe majora damna datus Solimanno procul a Constantinopoli in Germania bella tum gerenti, si Veneti, quorum erat instructa admodum classis, suas vires cum caesaris copiis conjungere voluissent. At illi foedere cum Solymanno icto, quominus id facerent se prohiberi asserbant. Non defuisset tum occasio rei apud Constantinopolim quoque & alibi bene gerenda, Graecis praesertim Christianorum adventum, sui que e divissima servitute liberationem avidissime praestolantibus, Solimanno vero longissime a Constantinopoli posito, si Christiani principes conjunctis viribus servissimum hostem opprimere voluissent. Nulla ergo re magis auctae sunt Ottomanorum vires, & potentia, quam Christianorum intestinis odiis, bellis & simularibus, quae plerumque ex rebus frivolis trahunt originem, dum alii alios excellere volunt, nec contenti ditionibus suis alienas invadunt, aliaque bella ex aliis serunt propter meum & tuum.

Veneti defuere sibi & Christiano nomini.

XLVII. Descripsit Andreae Auriae egregia in hoc bello facinora Paulus Jovius (b), ac Venetos recuperandae Constantinopoleos occasione tum defuisse, nimirum Andream cum triginta quinque onerariis & quadraginta octo rostratis navibus trajecisse in Graeciam, aliquanto tamen serius quam volebat, sic ut Himeralem Orthomanicae classis praefectum, qui in Ambracio sinu cum septuaginta trirēibus militari apparatu parum instructis defederat, opprimere non potuerit. Praerat tum Vincentius Capellius Venetae classi sexaginta trirēmium, ut Veneti imperii urbes & in-

fulas seu adversus Turcas seu adversus caesareos tueretur; cumque Auria in Peloponesum tenderet, Jonii maris praepositum Capellium offendit, qui post editum belli simulacrum excusavit classem Venetam caesaree in Turcas confociare non posse; percussus enim cum iis foederis religione prohiberi; portus tamen stationes, & com meatus amice spondit: At Auria subdit Jovius, Caesaris nomine gratias egit, quod senatus, eo animo esset, ut majorem aequitatis atque justitiae, quam ullam bene gerenda rationem respicere cogere tur: sperare se tamen Caesaris auspiciis talem ad ingentem victoriam Venetis occasione esse praebiturum, ut ea foederum compedes ab ipsis ultro pietatis, & certae victoriae causa cupidissime frangerentur. Et certe cum hac animo reputamus, nostrorum temporum conditionem desistere, Christianorumque principum insaniam detestari lubet, qui dum inter se bello aut odio dissident; ita Ottomanis parant, ut qui toties superari delevigati potuerint, non immerito adducta in immensum potentia ad totius orbis imperium aspiciant: Himerale enim tum in fugam acto, atque eo si persequuti forent facile deletio, quae reliqua unquam Solimanno classis superfuisset? quinam Byzantii caesarianae Venetaeque classium impetum vultissent, nisi tyrones praetorianos aut eunuchos ad custodiam foeminarum domi relictos mœnia egregie defensores credamus? cum in Pannonia procul ageret Solimannus, & Graeci ex ipsa veteris libertatis ac imperii sui memoria rebellare ex tuto possent, non quidem accessum Christianae classis sed vix ipsam tantum adventus famam erectis animis expectarent.

Classis ingens ab iis comparata.

Miseri Christianorum dissidentium conditio.

Poterat Constantinopolis expugnari.

Fugato Himerale versi sunt ab Auria impetus in Coronem insigni portu praenobilem, quae hoc militari ordine expugnata est: Terrestres, inquit auctor, copias ita divisit, ut Hieronymus Tutavillas Sarnensis comes doceret Italicas cohortes, & a levia parte supra molem latum propugnaculum septem tormentis quateret; Hieronymus vero Mendocius cum Hispanis a dextra paulo a mari longius non insula tantum sed & oppidi murum totidem tormentis & scalis aggredere tur: ipse Andreas locum sibi delegerat, apud molem Sarnensis maxime propinquum; pontificia autem trirēmes contraria in parte Antonio Auria deposcente dextrum cornu tenere: Salvatus in medio Rhodias mœnibus admovit. Nunquam ab ulla memoria tantum tormentorum ad unam oppugnationem collatum fuit; nam a terra quatuordecim; a mari vero centum & quinquaginta muralibus tormentis uno undique tempore mu-

XLVIII. Coronae fabula.

XLIX. Patris recepta.

In Aetolia arx munitissima capta.

(a) Lib. brev. ann. 1532. P. 412.

L. Victori Auriae gratulatur Pontifex.

murus est vehementissime verberatus: minorum vero tanta vis fuit, ut neque prospici quidquam, neque exaudiri facile posset, fumo scilicet in crassissima nebula motem late diffuso, & crepitu reboatue tormentorum curta quatiante.

Post asperrimam demum pugnam & auxiliarem equitatum interceptum, partim vi partim deditioe Coronae expugnata est. Deinde, omisso Junco, adversus Patras victricia signa effusa sunt, consternatique terrore barbari deditioem fecerunt iis legibus, ut salute pateta, salvoque foeminarum pudore in Aetolia traherent: quod ab Auria summa fide praestitum, ut justitiae laudem apud Turcas colligeret. Deventus inde ad Naupactei sinus angustias, qua geminae arcae antequo munita opere imminet, quas Dardanellos vocant. Harum alterum olim Rhium in Achaia adortus Turcas solo terrore ad pacationes venire aegit; at cum nonnullae copiae, quae abentes fuerant, praedae parte non essent potita, in Auriam seditionem conflarunt, quasi suos tantum Ligures spoliis hostilibus onustos vellet, spreto militari Auriae imperio in circumjecta Graecorum oppida praedabundae excurrerunt, cum pars alia Christiani exercitus in Aetolia castrum munitissimum, in quo tormenta bellica immanis magnitudinis ad libellam aquae constituta ita collibrata erant, ut navigis etiam humilioribus aditum pracluderent, obsidione cinxit: revocatis vero ad officium desertoribus militibus, qui poenae metu ad Turcica stipendia transfugere meditabantur, repressae sunt barbaricae suppetiae, perfractoque muro pertinacissimi praesidiarii contrucidati, alii qui celsiore turrim infidebant in desperationem esserati injecta tormentario pulveri face ipsos turrimque horrendo dissilientium murorum crepitu concremarunt. His gestis Andreas per maritima littora late terrorem circumtulit, Pontificemque de bellico successu fecit certiore; qui de deportato triumpho his ei literis est gratulatus (a).

Dilecto filio nobili viro Andreae de Auria principi Melfii, caesaree & Christianorum classis adversus Turcas capitaneo generali.

Dilecte fili salutem. Quod virtus & felicitas tua spondere latari sumus secutum esse, ut & classem hostilem terrore sui adventus ad retrocedendum compuleris, & Coronensem urbem in Peloponneso vi ceperis, sicut ex tuis literis nobis gratissimis nuper significasti. Quamobrem agimus Deo omnipotenti gratias de his, ac de tali viro nostris temporibus concessio, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tuamque, fili, operam, fortitudinem, & magnitudinem summopere laudamus, & commendamus: sunt enim haec & non minimi ipsa momenti, & quasi gradus quidam ad majora per te tuamque virtutem nobis & serenissimo Caesari, seu potius Christo domino acquirenda, sicut in ipso Deo confidimus, quem supplici affectu precamur, ut te nobis sospitem diu conservet ac prosperet, quo incolomi saepe similia nos audire, & auditis letari speramus. Dat. Romae XIV. Octobris MDXXXII. pontificatus nostri anno IX. Tum IV. novembris alias (b) in eandem sententiam ad eum misit, quarum potior pars haec est: Neque tunc pro brevitate temporis satis plene nostram letitiam, & de tua virtute satisfactionem expressimus: quamquam ne nunc quidem satis pro tuis meritis exprimere nobis posse videmur, quantum scilicet commodi ac praesidii in tua virtute & felicitate repositum esse nobis & huic sanctae sedi judicemus; sic enim credere, fili, volumus, post Dei omnipotentis misericordiam, ac serenissimorum Caesaris & Regis Romanorum praesidia, maximam in tua classe & tua opinione virtutis existisse rationem nostrae securitatis, & hostilis retrocessionis. Et infra: nos propediem ac perbrevis Bononiam redibimus, ut ibi iterum cum caesarea majestate ex Germania redeunte & in Hispaniam transitura, congregiamur, atque in commune bonum rotius Christianitatis consulamus: quomobrem cum ejusdem majestatis classem isthinc reducturus sis, pariter novem trirēmes nostras minime jam necessarias reducere una poteris, &c. Datum Romae IV. novembris MDXXXII. pontificatus nostri anno IX.

(b) Ibid. cap. 439.

Excivit etiam illum Caesar suis literis, quibus Solymanni e Pannonia fugam, suumque adventum in Italiam significabat: cujus adactus imperiis cum Mendozam una cum valido Hispanorum praesidio Coronae arci copioso in plures menses com meatu praefecisset, pollicitus privato sumptu se classem ad eum subsidio missurum si id Caesar differret, felicitis usus navigatione Genuam reverfus est, atque in sacello virginis Deiparae ex piratarum spoliis ad Planasiam insulam rapta ornato monumenta victoriae scilicet tormenta aenea magnitudinis immanis inscripta Arabicis literis collocavit: ut vero Turcas proximo anno Coronae obsidione submoverit, dicitur suo loco.

LII.

Redit Genuam Auria.

Quod ad gestas in Pannonia res attinet; indignati sunt Itali (c), Carolo Imperatore cum Germanis & Hispanis in Italiam abeunte, se in Hungariam ablegari, quasi ille & Ferdinandus Rex Kk 2 spe-

LIII. (c) Jov. l. 30. Italarum seditio adversus Caesarem.

spereant Italico sanguine victoriam esse relatu-
ros, aut in adversis casibus nullam omnino
jacturam se facturos : itaque media exercitus
pars duce Tito Marcio Volaterrano militiam
deseruit exemplo Cæsaris, qui Solimannum non
esset persecutus, melius fore vitæ & commo-
dis consulere, quam fortiter pugnare rata,
continuatis die noctuque itineribus in Italia
devolvit. Hippolytus vero Cardinalis Medices
legatus, qui Cæsarem in secundo agmine cum
sacerdotum & togatorum turba erat secutus, ju-
venili ingenio Cardinalitiam purpuram fasti-
diente, affectanteque militare imperium, cum
paucis armatis equitibus cultu militari Cæsa-
rem præcurrere suspicionem iniecit, ne Floren-
tiam novo bello implicare vellet : cumque nun-
tius revocatus non pareret, jussu cæsareo in
custodiam traditus est : sed postea Cæsar Pon-
tificis ejus patrii offensionem metuens illum
laxavit, ac Paulum Jovium de capto legato
certiorem factum mollioribus verbis delinire
Pontificem jussit (a).

Hippolytus legatus cultu mutato fugit.

Captus cæsareo jussu. (a) Jov. eod. l. 30. l. III.

Quæ ratio facti red- dita.

Cum in itinere Cæsar esset, Paulum Jovium, qui has conscripsit historias, in agmine adequitantem ad se vocavit, ut ejus paulo durioris facti famam leniret : nactus enim idoneum hominem uti sibi notum, ac Hippolyti familiarem, per quem cuncta ordine ad Clementem scriberentur, docuit non voluntatis, quæ esset egregia erga Pontificem ipsiusque legatum, sed summa necessitatis fuisse consilium : quid enim acerbius accidere potuisset vel ipsi vel Pontifici, si Italia, ipsaque in primis Florentia seditionum militum incursione in discrimen novi belli fuisset adducta ? scire se quantopere Clemens paci quietique studeret, qui iam pridem gravi judicio Alexandrum Erruræ principatu, & Hippolytum senatoria dignitate contentos esse voluisset, ut divisa & communicata in unum consensum diversarum virium potentia, Medicæ domui firma & diuturna felicitas pararetur : bellorum initia sapientibus maxime esse pertimescenda, quæ cum ab imperitis plerumque temere atque imprudenter serantur, ubi denum creverint, nisi gravissimo conatu periculoque vix maximis & prudentissimis Regibus tolli, vel opprimi possint : non debuisse Cardinalem, qui tanti muneris personam gereret, desumere sibi habitum militarem, ut seditiones & castrorum atque militiae desertores sequeretur, & cum iis, quæcumque ea in exitu forent, consilia communicaret ; nequaquam enim eum quieti vel moderati animi dedisse signa, cum neque edicto, neque precibus

audiens esse voluisset : quorsum enim ejus dicta factaque tenderent, quis non insanus minime divinarer, cum ille & sua & aliena dignitate, vel improbe vel arroganter abuteretur ? profecto eum uti antea tentasset Florentina civitatis otium conturbare, cupivisse aut certe reliquisse præclaram ejus importuni consilii suspicionem, cum nulla cum spe vel laude totam castrensis disciplinæ rationem intempestiva excursionem corrupisset : cæterum se ea & quidem propensissima voluntate, qua semper fuisset, Cardinalem loco fratris habiturum, satisfacturumque ei molliori excursionem, cum in Italia antecedentem foret consecutus : id vero se in summa testari, quidquid fieri jussisset, id non suo, sed Clementis commodo factum fuisse ; cum etiam publicam Italia quietem unius in quieti hominis amicitia chariorem habuisset : sibi vero pergratum fore, si id totum animi sui iudicium uti ab aequitate præsentiumque rerum ratione minime alienum ad Pontificem accurata fide perscriberetur. Quod mox Jovius diligentissime fecit : & id quidem æquissimo animo tulit Clemens, cum & captum simul & dimissum Cardinalem uno tempore cognovisset, sepe querens ejus ingenium a deterrimis adulatoribus fuisse depravatam. Et infra : Nec multo post Cæsar Italianam intravit singulari Veneti senatus studio liberalitateque passim susceptus : eam vero pacati amicitie animi modestiam prætulit, ut Venetæ ditionis urbes se minime ingressurum esse testaretur ; volebat enim qui validissimis copiis cinctus adventabat, ullam omnino affectatæ Italiae imperii suspicionem præbere. Rediit Cæsar in Italiam & colloqui cum Pontifice habitum Bononiæ historiam ex MS. archivii vaticani quod prætermisissis supervacaneis contraximus, repetemus (b) : Carolus consilio inito statuit redire in Italiam & inde Hispaniam transfretare. Sed primo pro rebus arduis tam infidelium, quam Christianorum principum, qui jam insurgere contra eum, & in Italiam irruere minabantur, Pontificem magnopere alloqui cupiebat : & secum omnia, quæ imminabant, conferre & stabilire pro quiete & tranquillitate totius Christianæ reipublicæ.

Restitutus libertati Cardinalis.

Venetæ urbes cur non sit ingressus Cæsar.

(b) MS. bibl. Barb. sign. 1105. p. 156. Cæsaris cum Pontifice colloquium.

LIV.

Convenerat inter Clementem & Carolum, ut colloquium illud principio octobris fieret, quemadmodum pontificiæ encyclicæ literæ (c) ad Senenses, ad Lucenses, ad Genuenses, ad Florentinos, ad marchionem Montisferrati, ad Mediolani & Sabaudie duces secunda octobris exaratae docent, quibus defensionum ab eo contra Turcas Christianum imperium, & antequam tendat in Hispanias

(c) Clem. lib. breu. ann. 1532. p. 450.

de re Christiana restituenda acturum significat. Pergunt diaria : Quare prælibatus Clemens statuit ire obviam Imperatori versus Bononiam, ibique eum expectare, ut inde conventionem facta, iter Imperatoris versus Januam abbreviaretur. Hinc Pontifex familia sua preparata, & gubernatore Romæ relicto recessit ab urbe, & iter suum peregit, prout dietum in hoc libello diali annotabitur.

LV.

Clemens ex urbe discessit.

Clemens igitur Pontifex discedens ab urbe versus Bononiam sub anno MDXXXII, die lune xviii. mensis novembris venit ad castrum novum, ubi in arce pernoctavit : die martis xix. Papa venit in civitatem Castellanam : die mercurii xx. Narniam applicuit : die jovis xxi. novembris Papa Interamensem civitatem solemniter ingressus est : die veneris xxii. in Trevium ultra Spoletum : die sabbati xxiii. Papa Assisum in domibus S. Francisçi hospitatus est, die dominicæ xxiv. novembris Papa Perusiam venit : die martis xxvi. Papa ad locum Frattæ : die mercurii civitatem Castelli intravit solemniter : die jovis xxviii. novembris Burgum S. Sepulchri. Ex eo oppido scripsit Clemens (a) ad episcopum Zamorensem, ut ad bellum in Hungaria gerendum indicta ecclesiis vestigalia cogeret.

(a) Lib. breu. an. 1532. p. 451.

Francisco episcopo Zamoren.

Cum, sicut fraternitati tuæ notum esse potest, Turca, licet ab Hungaria retrocesserit, & ad sua redierit, tamen maxima præsidia in Hungaria ipsa reliquerit, quibus reliquis persequendis idem Cæsar cum serenissimo fratre ejus nobisque, quantum cum Deo possumus auxiliis, incumbit, ne eadem Hungaria sedes hostium sit : & eam aliquando repetendi occasionem hostibus ipsis præbeat, proptereaque hæc & alie necessariae causæ sanctæ fidei & communis salutis defendendæ adhuc subsistant, eidem fraternitati tuæ mandamus ut, & infra, exactionem dicti subsidii medietatis fructuum, vel super illo compositionem expendas, &c. Dat. in civitate Burgi S. Sepulchri sub annulo piscatoris die xxviii. novembris MDXXXII. pontificatus nostri anno x. Subdunt diaria.

Relictus a Cæsare in Hungariæ prælidia- rius exercitus.

LVI.

Die veneris xxix. Ranchetum : die sabbati ultima novembris ad castrum S. Agathe : die dominicæ prima decembris ad Mercatum Saracenum die lune secunda decembris Casenam, iv. decembris Fortivium applicuit : die jovis v. decembris ad castrum Bononiense : die veneris vi. decembris ad castrum S. Petri : die sabbati Papa venit Bononiam in domibus mansionis S. Joannis Jerosolymitani, cum suis paucis hospitatus est intus prope portam civitatis. Die dominicæ octava decembris ho-

ra xxi. Papa intravit cum maxima expectatione populi & nobilium in rochero cum stola & pileo sub baldachino cum sacramento & cruce ante eum ; Cardinales vero & prelati in cappis & mantellis sequebantur secundum eorum ordinem. Die lune nona decembris fuit consistorium, & creati fuerunt duo legati ad obvium Imperatori videlicet reverendissimus de Grimaniis & reverendissimus de Casarinis, & tres alii Cardinales deputati, quo audirent & moderarentur ordinem & modum ceremoniarum fiendarum, tam ad obvium quam ad excipiendum & deducendum Imperatorem, Interjectis pluribus.

Decreti Cardinales legati ad Cæsarem.

Cardinales (b) descendentes duxerunt eum in ecclesiam in capella Crucifixi a dextris in introitu ecclesiæ quasi in medio ecclesiæ, tanquam locum ad confessionem S. Petri præparatum, & ornatum ut supra. Inde recedentibus collegio & Cardinalibus ad Papam, remansit Cæsar in faldistorio genestexus oravit aliquantisper, donec ego accessi ad Pontificem, & quatuor Cardinales mecum duxi, ut conducerent Imperatorem ad Pontificem, videlicet reverendissimos de Burgos & SS. Quatuor presbyteros Cardinales, & de Mantua & de Gaddis diaconos Cardinales : qui intrantes capellam illam Cæsari reverentiam exhibuerunt, & inde medius inter ipsos de Burgos & SS. quatuor aliis duobus diaconibus sequentibus, deduxerunt ad capellam magnam : ubi Papa in sede sua eminenti sedebat, & Cardinales in banchis suis præparatis : ante altare majus aliquantulum genuflexit, & cum esset magna multitudo procerum & populi, vis potui viam aperire : at Cæsar in medio capella videns Pontificem primo genuflexit in conspectu, tum ante gradus, inde ad pedes Pontificis procidens osculatus est, Joanne Francisco discooperiente pedem, & vis potuit se inclinare cum Papa eum sublevavit, ut non pateretur osculari dictam manum : & aliquantulum elevatus etiam Papa erectus in facie deosculati, & ad invicem amplexi multa alacritate & letitia. Post aliqua verba Cæsar ab eisdem Cardinalibus diaconibus tunc ibidem præsentibus in sede sua locatus sedit donec nonnulli proceres & nobiles, ac etiam prelati Imperatoris deosculati sunt pedem Pontificis, & cum multitudine confluxerunt ad osculandum. Et infra : Finis orationibus duabus Papa, ut in ordinario, fecit signum, & descendit ad altare, ubi iterum amplexus est Cæsarem : mox ambo cruce & Cardinalibus præcedentibus, extra ecclesiam per pontem ligneum procedentes, propter lutum super plateam

LVII. MS. bibl. Barb. sign. 1105. p. 164.

Quo ritu deductus Cæsar.

Ad pontificios pedes procumbit.

LVIII.

am erectum, venerunt in palatium.
Interjectis nonnullis subditur, ut Cæsar inter divina mysteria sacri evangelii lectionem perlegerit, & ense pontificia prece sacratio donatus sit. Pergit ceremoniarum præfatus: Tum Cardinalis de Cæsis assumens ensẽ deauratum de manu Pontificis, in quo Pontifex tradendo usus est similibus verbis, videlicet Damus, & assignari per te volumus charissimo in Christo filio Carolo Imperatori nostro, ut eo utatur pro iustitia, & in defensione necessaria & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ac contra hostes fidei, & salvatoris domini nostri Jesu Christi, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, faciendo signum crucis: quo sic accepto & portato ad Cæsarem una cum Cardinali Cæsario, nobis magistris coadiuvantibus, accinxerunt superpelliceum Cæsaris, & ultimo posuerunt pluviale super humeros apertum a parte anteriori in modum episcopi. Sic ante Pontificem facta prius genuflexione extraxit ensẽ, & ter vibravit, prout sibi annui & demonstravi; & quidem bene absterxit inde super brachium sinistrum & reposuit in vaginam; & cum esset nimis ponderosus, miratus sum quomodo manu dextra illum movebat, & operabatur, cum vix ego duabus manibus sustinerem.

LIX.

Subdit author, ut Imperator die festo natalitio Domini sacris mysteriis pie interfuerit, ritumque, quo sacram Eucharistiam a Pontifice acceperit, describit: XX. inquit, decembris, & mox, quia Imperator veniebat in paramentis imperialibus, & cum insignibus suis imperialibus, fuit concertatum, quod postquam Papa incepisset tertiam, Cæsar veniret sub baldachino & manto imperiali & diademate in capite, præcedentibus proceribus suis cum insignibus imperialibus, prout fecit. Jam finita terra, & cantata oratione pro tertio per Papam, Imperator ut supra coronatus sub baldachino a suis proceribus delato, fimbrias paludamenti Barensi Archiepiscopo & Pacensi episcopo deferentibus, tandem vero magistro domus & altero Hispano ante eum armigero cum ense, marchione de Vasto cum sceptro, duce Alexandro de Medicis cum pomo, & duce Mediolani cum corona, deferentibus, & præcedentibus, ad altare genuflexit oravit. Inde consurgens Papæ reverentiam fecit: inde ad sedem sibi paratam ad dexteram solii & sedis Papæ eminentis. Pluribus interjectis subdit.

LX.
Quo ritu
accepta
abeo sa-
cra Eu-
charistia.

Duo diaconi, videlicet Cardinalis de Rodolphis & de Mantua, Cæsarem ex sede sua ad Papam, coram quo genuflexus sine diademate dixit: Domine non sum dignus; trina voce. Tum de manu Papæ

sacramentum, osculando prius manus Pontificis, & inde in facie: tum diaconus habens calicem cum vino Cæsar purificavit se ex illo: tum Papa purificavit se a presbytero Cardinali cum scypho chrystallino ablutus. Demum magister domus Imperatoris accedens ad credentiam, præcedentibus duobus mazeriis, accepta mappula ad collum tenens pelvum cum aqua acolyti loco, auditoribus rota, præcedentibus duobus mazeriis, ut supra, venit ad Papam: tum Imperator ex sua sede descendens accepit pelvum, & super manus Pontificis effudit aquam. Papa dixit: Gratias tibi. Lotis manibus Papa ad altare præcedentibus assistentibus cum libro, & prosequutus est missam usque in finem. Papa dedit benedictionem more solito & indulgentias plenarias, quas publicavit reverendissimus de Farnesio. Papa exiit se pallio, planeta, tunicella, dalmatica, & assumpsit pluviale; & Cæsar deposito suo paludamento & diademate, venerunt pedetres simul in palatium tenendo se invicem per manum.

Quæ autem in hoc Cæsarem inter ac Pontificem habito colloquio fuerint agitata, aggrediamur. Tres potissimum ob causas illud fuisse decretum, nempe ad cogendum concilium œcumenicum pro excindendis Lutheri & aliorum fanaticorum hæresibus: ad Italiæ pacem, quam Gallorum Rex turbare non occultis artibus moliebatur, asserendam; & ad Henricum Anglorum Regem, a fœdis impijque amoribus ad officium revocandum, referunt historici, & Vaticana monumenta testantur. Utque ab extremo ducamus initium, acerbè ferebat Carolus V. Henricum humanis & divinis violatis juribus, pellicem materteræ religiosissimæ feminae anteferri, deque tanto scelere ipsum conquestum apud Pontificem fuisse, ut malo occurreret, narrat Paulus Jovius (a). Parte alia querebatur Henricus, litem ex Anglia in Italiam revocatam, Clementemque in Cæsarem nimium propendere. Quid vero ad acerbiores querelas minasque Henrici Anglorum Regis responsum sit a Clemente, patet ex his mandatis (b), quibus internuntius apostolicus instructus est, ut iis expositis Angliæ Regis animum ad aequitatem flecteret.

Existimare sanctitatem domini nostri Regis literas alieno consilio & ope acerbius scriptas, quam Rex aliqui prudens & pius mandaverit: ea propter paterno quodam affectu in meliorem partem interpretari expostulationes, criminationes, interdum etiam minas, quæ in ipsis literis continentur: quibus ommissis ad alia esse respon-

Affundit
aquam
Cæsar
manibus
Papæ.

LXI.

Quæ sint
agitata
inter
Pontifi-
cem ac
Cæsarem.

(a) Jov.
lib. 30.
Guicciar.
lib. 20.
Belch. l.
20.
(b) Ext.
apud
Pin. n. 4
lib. brev.
ann. 1565.
p. 432.

LXII.

Angli
Regis
querelæ.
Quid illi
respon-
sum.

Negat
Pontifex
omnia
pro oculo
Cæsaris
fieri.

Ut subor-
nare auro
doctores
nisi sit
Anglus.

Ut per-
miserit
Pontifex
discuti
contro-
versiam.

Ut dilata
sit senten-
tia.

dendum, quæ magis necessaria videbuntur. Non sprevisse Pontificem literas, preces & intercessionem tam ipsius Regis Angliæ, quam Regis Christianissimi, & procerum, populorumque regni Angliæ, sed respondisse antehac omnibus, & ea scripsisse, quibus lectis, si modo ea rectè estimare omnia velint, merito acquiescere debuerunt. Quod non ita pro nutu, consilio, & arbitrato Cæsaris omnia faciat Pontifex quemadmodum Rex parum eque criminatur, argumento esse continuas Cæsaris & Regiæ querelas de Pontificum ante consecrationem, quam postea factas, & ex iis, quæ sequuntur facile constare posse; nam quamvis Rex Angliæ dispersit per Italiam & provincias oratoribus tam manifestis quam clandestinis nulla non ope procuraret diverentium doctorum & scholasticorum sententias in unum congerere in re tanti momenti, & cuius iudicium ad solum Pontificem & sedem Apostolicam spectat, & illi in maximum dedecus & injuriam suæ sanctitatis nullo non astu, & prece, & pretio subscriptiones aliquorum magistrorum extorquerent, quod multorum fidedignissimis testimoniis & relationibus constat; Pontifex non solum in eos magistros non animadvertit, quod iure optimo facere potuisset, verum etiam reclamantibus, & maxime conque- rentibus Cæsaris oratoribus suam sanctitatem brevè Regis oratoribus concessit, quo liceret magistris & doctoribus ubicumque sententiam in hac re iusta eorum conscientiam dicere, quorum plerique quid senserint, & quibus viis se ad Regis voluntatem accommodaverint, aliud fortasse erit discutiendi tempus.

Præterea post Regiæ interpositam appellacionem, & iustissimam inhibitionem a Pontifice factam legatis, ne ulterius procederent in tam gravi causa, cum & Cæsar Bononiæ multis etiam expostulationibus & Regiæ ejusdem oratores, ut Romæ procederetur in causa peterent, nullusque nomine Regis comparet, unde merito tanquam in contumacem sententia ferenda videbatur; Pontifex diversis interpositis dilationibus huc usque negotium indecisum perducere iussit, nihil motus quod Rex interim, nulla habita pontificia dignitate, & officii ratione, ita omnia clam prepararet, ut si iudicium postea in Angliam committeretur, ipsis magistrorum frivolis, & non authenticis, neque juridicis subscriptionibus, quam vellent sententiam reportaret. Hæc autem omnia fecit summus Pontifex nullam aliam ob causam, neque ad ullius preces & gratiam, nisi quia sua sanctitas non censebat rem tanti ponderis esse precipiendam, & sperabat divino au-

nilio, & temporis beneficio maturatis affectibus posse cum ad aliquem bonum finem perducere, quod melius & sincerius sua sanctitas judicare potuit, quam partes ipsæ, quarum iudicium privatum affectus perstringere aut obscurare consuevit. Quod queritur Rex, Pontificem, quos miserat in Angliam hac de causa legatos, non rectè, re non illic decisa, revocasse; fatetur id fecisse Pontifex, & iure, quia peculiare est hoc sedi Apostolicæ; ubi arduis de causis controversia ulla in provinciis orta esset, legatos illic mittere, qui si controversiam vel pacate componere, vel etiam iudiciale decidere non ita pro re & loco possint, quidquid in causa perceperint ad summum Pontificem referant: idem sua sanctitas reverendissimo Cardinali Campegio legato mandavit, quod & factum est, & fieri debuit & in sacris conciliis cautum est. Quod item obiicit Rex, & toties inculcat, controversiam ibi terminandam, ubi primum nata est, repetit, que sæpe id e sacrorum conciliorum, necnon & Cypriani & Bernardi autoritate, id quod fatemur etiam ante concilia Christianiana, & ante vel Bernardi vel Cypriani tempora juris civilis placitis decerni; sciat Rex legem hanc multis exceptionibus & limitationibus esse obnoxiam, quorum unam hanc, quam Regina adducit vel potissimum esse universa jurisconsultorum schola, & iudiciorum forma indicat, tanquam esse efficacie, ut ad hoc soli iuramento partium etiam per procuratorem præstito stetur. Non autem propterea fieri injuriam Regi aut Anglis, nec ideo argui eos injulitiæ aut minus sinceræ integritatis, id quod Rex in suis literis tantopere, sed profecto abs re queritur, quod utpote idoneam & sufficientem Regiæ allegationem sedes Apostolica admisserit, qua se Regina eum locum suspectum habere dicit, cum cujus supremo & potentissimo domino litigat; alioqui nisi hoc negotium tantopere Regis interesset, e cujus nutu universum regnum pendet, nemo est qui de iustitia & integritate ipsius sinistri aliquid iudicaret, sicuti neque etiam iudicat summus Pontifex: sed res ejusmodi naturæ est, ut huic suspicioni apud iudices satis amplam fidem facere possit: nam quantum ad regni privilegia attinet, ea Pontifex semper & ubique illæsa vult & optat, si modo id citra universalis Ecclesiæ scandalum & libertatis eorum, quæ omnibus legibus constare debet præjudicium & offensam fiat: alioqui nulla sit injuria Angliæ regno, si causa mere ecclesiastica, & tam momentosa apud sedem Apostolicam iudicetur.

Hæc est quana tantopere petit Rex san-

Ut puta-
rit mora
potuisse
regium a-
nimum
mitigari.

Cur in
Anglia
non de-
buerit ab-
solvii judi-
cium.

Reginæ
allegatio
repelli
non po-
tuit.

Tribunal apostolicum neutri parti suspectum.

Sola juris ratio habenda.

Monitus Henricus ne cupidis rerum novarum assentiat.

Præferat Deum privato affectui.

Ne sit imminentiū malorum auctor.

Ab iis se purgat Clemens.

LXII. Incantatum Angli anathema.

sanctissimo domino nostro scire, hujusce rei consilii ratio, quare Pontifex causam tanti momenti, & cujus iudicium ad solam sedem Apostolicam pertinet huc advocaverit: neque enim locus est ullus magis idoneus, minus utrique parti suspectus, aut ubi melius discuti possit huiusmodi causa vel debeat. In his omnibus Pontifex Deum testem adducit, se nihil fecisse aut cogitasse, quod a juris semina exorbitaret, sed ad illud imprimis attendisse, quo tanti ponderis negotium pacifice terminaretur; & quamvis cognoscat non potuisse tantum efficere ea moderatione, & prudentia, qua sua sanctitas usa est, quominus sæpe Cæsar sæpe Regina, sæpius etiam Rex Angliæ pro suo quisque desiderio decisionem causæ requirentes, de sua sanctitate sint conquesti; decerneret tamen omnino solum Deum præ oculis habere, & neque dextrorsum neque sinistrorsum declinando, quidquid tantum iustitia indicaverit iudicare. Proinde rogat sua sanctitas regiam maiestatem, ut sepositis aliquorum, qui res novas semper appetunt, non bonis consiliis, eorum etiam qui, quia ipsi cauteritas conscientias habeant, nunquam conquiescere possunt donec candidioribus animis [cujusmodi semper regius fit] perniciosiorem cauterii sui nosam inurant, se ipsum solum & ingenitam sibi, multisque comprobant bonitatem in consilium adhibeat, & memor conservandi præclari & sempiterni illius tituli, quo ut defensor fidei appellatur, commertus est; maiorem reipublicæ Christianæ pacis & salutis, quam privati & momentanei alicuius affectus rationem habeat, & vel causam adeo gravem pacate componat, vel, si id fieri nequit, advocacionem ipsius causæ & sedis Apostolicæ iudicio, quod non nisi sanctum & sincerum super ea re feretur, acquiescat. Alioqui si qua inde scandala, odia, dissidia, calamitates inter Christianos principes [quod merito rimendum est] oboriantur, Pontifex Deum sinceræ suæ conscientia testem & iudicem invocat: Deus autem iustus iudex in eos, qui tanti mali auctores fuerint, iustissime ultionis suæ virgam exercebit: id quod videmus jam nonnullis huius discordiæ vel auctoribus vel fautoribus accidisse.

Urgente Cæsare, ut Pontifex jus diceret in ea causa, Clemens Henrico Regi anathema intendit, nisi repulsa Anna Bolena Catharinam Reginam in pristinum conjugii locum restitueret. Ut vero in schisma & hæresim ob impuros adulteræ amoris impulsus sit ab impiis

assentatoribus, ac supremam sacrorum curam sibi arrogarit, describit Sanderus (a). Cum Reginam ultro in cœnobium concessuram accepisset Pontifex, Cardinalem Campegium legatum, ut vidimus, Henrici rogatu decrevit, ut una cum Thoma Cardinale Eboracensi litem regii conjugii cognosceret, necnon episcopos non morum sanctitate, sed Regis gratia florentes. Hinc tanti mali & schismatis confandi sumpta est occasio; nam insimulatus primum est clerus Anglicanus contra regiam voluntatem auctoritatemque, Campegium Romani Pontificis legatum excepisse, & quasi in reum læsæ maiestatis bonorum ecclesiasticorum proscriptione facta est: cumque Angliæ archiepiscopi tam iniquo furori constanter obviam ire debuissent, clerum ipsum prodiderunt, qui ne bonis exueretur professus est, Regem suprema in regno suo potestate tam in clerum quam in populum pollere: ex quo nefarii politici occasionem sunt aucupati, ut ecclesiæ Anglicanæ caput Regem promulgarent; quæ accuratissime recenset Sanderus (b) hisce verbis: Reversus ergo in Angliam Henricus, & ira fervens, voluit tanquam robustus venator primogenitos regni calorum filios, hoc est Christi ministros, omnemque Domini præcipuam sortem suo imperio subjugare. Re itaque cum privatis quibusdam consiliariis, quos voluntati suæ assensores sciebat, communicata, per novam calumniam cuiusdam prævaricata legis, quam Anglice de præmunere appellant, inaudita quadam tyrannide litem universono clero intendendam curavit, qua ob legatorum nimirum Pontificis Romani, qui paulo ante in Angliam fuerant, exterritam [ut tunc ceptum est dici] potestatem, contra placitum Regis agnitam & propugnata, clericorum totius regni bona in commissum cecidisse fiscoque Regis obnoxia esse pronuntiabantur. Cujus iniquissimi oneris terrore clerus omnis depressus, atque ad terram usque dejectus [nam omnibus omnino bonis ac fortunis, quin libertate omni privandus & perpetuis carceribus jam tunc addendus erat] cum quid ultra faceret aut speraret non haberet, a nobilitate laica desertus & ab archiepiscopis suis metropolitanis, a quibus propugnari debuit, proditus [nam & Crannerus Cantuariensis, & Lejus, cui Henricus paulo ante Eboracensem primatum contulerat, cum Rege in hoc ipsum conspiraverant] reliquus clerus resistendum non esse ratus, victas manus dedit, her-

Nimium Anglo Clemens assentatus est. (a) Sander. de schism. Angli. l. 1.

(b) Sander. de schism. Angli. l. 1.

Sæva Henrici Regis in clerum persecutio.

Archiepiscoporum fœda proditio.

ham

LXIV.

Rex Anglus caput Ecclesiæ Anglicanæ se dicit.

Thomas Morus se magistratum abdicat.

bam porrexit, conculcari se tanquam infatuatum salem permisit. [1] Indicto igitur confesso quodam pro necessitate presentis temporis penes omnes omnium ordinum clerici una voce Regi supplicarunt, ut aureorum quadringenta milia, quæ ad criminis commissi expiationem suæ maiestati offerebant, benigne accipere reliquamque eis pœnam remittere & condonare dignaretur; idque pro summa illa potestate, quam in regno suo eum tam in clerum, quam in reliquum populum habere jam primum fatebantur: ex qua dicendi formula artificio regiorum consiliarios expressa primam occasionem sumptam ajunt, ut Rex supremum caput ecclesiæ Anglicanæ postea diceretur. Jam etiam passim jactabatur in ore pessimi cuiusque, nihil Romano Pontifici cum regno Angliæ negotii esse, nisi Regi videretur aliquid ei potestatis in eo regno concedere; nam alioquin omnem animam debere potestati regie subditam esse, nec solum in civilibus, verum jam quoque in spiritualibus causis. Et hæc quidem omnia excogitata, suscepta, & disseminata sunt, ne Rex absque autoritate legitima uxorem repudiasset putaretur. Quæcum viri nonnulli graves viderent, animoque jam prospicerent, quo essent hæc omnia tandem proruptura, paulatim nitentur aula se & negotiis publicis subtrahere. In primis Thomas Morus, vir omnigenere virtutum præcellens tempestates impendentis non solum mente prævidit, verum etiam suis particularim prædixit eodem plane modo, quo postea acciderunt. Is ergo cum jam summus regni cancellarius ad tres ferme annos fuisset, Regem adiit, suæque senectutis ac laborum, quibus in confutandis hæreticis distinebatur, excusatione usus, supplex rogavit, ut cum Regis bona venia abdicare se magistratum liceret: cui Rex assensit, licet non ignoraret, quam ob causam illud Morus perisset: sed uti voluit Rex alio viro in summo illo magistratu, qui esset futurus ad desideria sua paratior. Constituit ergo cancellarium Thomam Audlaum hominem me-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

diocris fortuna, & valde tenuem; sed ut haberet unde dignitatem splendide rueretur, dedit illi Rex monasterium integrum una cum ecclesiâ, ædificiis & redditibus omnibus Londini constitutum, cui nomen fuit, Ecclesiâ Christi: religiofos autem omnes illius loci, qui canonici erant regulares, in alia monasteria ejusdem ordinis distribuit: atque hoc primum indicium extitit mali affectus Henrici erga religio-

Suffectus in ejus locum vir impius.

LXV.

Subdit author, ut Clemens Henricum monuerit, ne rescisso controverso connubio pellicem induceret, & ille contemptis paternis monitis furens libidine finxerit factam sibi a Pontifice ducendam in matrimonium Annæ Bolenæ potestatem, & clandestinas nuptias cum ea extremo hoc anno iniverit: Cum autem, inquit, hæc & alia ad aures Pontificis Clementis perlata essent, simulque didicisset ex Cardinalibus Gallis quos supra utriusque Regis nomine legatos ad ipsum missos diximus, quam impotenter in Annam Bolenam affectus esset Henricus, & quod nihil esset dubii, quin eam brevi etiam publice duceret; Pontifex pro paterna sua sollicitudine ingentem primo dolorem animo concepit, deinde statuit literis iterum Henricum monere, jam enim antea non semel eum privatim admonuerat, & per omnia sacra obsecratus fuerat, ne præcipitem se ferri in hac causa sineret; expresse etiam prohibens ne quidquam in prioris matrimonii præjudicium pendente adhuc lite faceret. Nunc autem aliis literis usque magis publicis Regi præcipere pro sua autoritate sub anathematis pœna statuit, ne ulterius progredi interminata lite tentaret; id quod fecit in forma brevis, quo res esset restituta. At Henricus cuius animus impudicis Annæ amoribus jam immersus fuit, tantum aberat, ut hoc vel patris consilio, vel iudicis præcepto a proposito desisteret, ut ardentius multo quam antea in libidinem suam prorueret.

Monitus Henricus ne se præcipitem ferri patiat.

LXVI.

Cumque jam nihil aliud ad nuptias cum Anna Bolena contrahendas deesset præter

L I pu

NOTE [1] Chronologicum Sanderi mendam expungit fugillatque Burnetus in histor. de Reform. Angliæ. versionis Gallicæ tom. 1. pag. 522. in refutatione Sanderi, Intentata ab Henrico adversus clerum Anglicanum lis, ejusdem Henrici regis professionem Gallicanam non quidem consecuta est, ut Sanderus & ex illo Annalista scribit, sed integris 18. mensibus præcessit, quin & remissio ejus liti facta est a rege anni 1532. martio mense, cum iter ejus Calerum nonnisi septembris mense ejus anni contigerit. Certum tempus ejus remissionis in volumine legum Anglicanarum exprimi idem Burnetus adnotat. Optime ista quidem Burnetus. Sed non ita plane successit illi accusatio, qua historiam de Rolando Lee a Sandero narratam, & ab Annalista hic num. 66. excerptam, mendacii damnare nititur. Statuit enim Rolandum nosse optime potuisse nullam a Pontifice pro Henrico constitutionem ferri potuisse, cum pontificem imperatori archæ amicitia vinculo adstrictum probe nosset. Sed hæc Sanderum juvant; ideo enim timere potuit Rolandus ne Rex in cellas nuptias iniret; ideo tanta sollicitudine inquisivit, num pontificis bullam obtinisset. Afferenti regi, tandem acquievit. Ita probe Sanderus, Burnetus inepte. MANST

Marchio-
nali titu-
lo Annoam
Bolenam
ornat.
Occultas
nuptias
contrahit
cum ipsa.

publicam sententiam divortii, hanc Rex cum a Pontifice Romano sperare non posset, a Cramnero suo brevi pronuntiandam certo sciens, Annam Bolenam ipsi kalendis septembribus Pembruchi marchionissam constituit, ne parum nobilem personam duxisse videretur: ad decimum vero & octavum kal. decembris proxime sequentis Rex longioris morae impatiens quamquam omnia necdum recte disposita essent omnino constituit cum Anna Bolena occultas nuptias contrahere; nuptias quidem, quod alias illa sui corporis potestatem Regi facere nollet; occultas vero, quod nondum a Catharina per aliquam ullius omnino iudicis sententiam separatus esset. Ronaldus ergo quidam tunc presbyter, quem postea Rex propter hoc obsequium in episcopum Lichfeldiensem cooptavit, accersitur, ac rem divinam faceve iubetur: ei Rex narrat sententiam Romae jam tandem secundum se pronuntiatam esse, factamque sibi esse potestatem novam uxorem ducendi. Rolandus Reges non solere mentiri arbitratus, primum siluit; mox religione tactus, spero (inquit) maiestatem tuam habere diploma pontificium. Annuente Rege, veritatem ad alta re, cum ecce adhuc dubius & timens, ne quid illicitum committeret, omnino [inquit] sacri canones postulant, nostraque valde interest, ut litera Pontificis palam legantur & promulgentur. Tum Rex habere quidem se literas affirmat, sed reclusas esse in secretiore loco, nec ab alio praeterquam a se afferri posse; parum autem decere, ut eo tempore nec enim adhuc illuxerat solus prodiret. Acquiescit Rolandus: atque ita completis ceremoniis Henrico secundam uxorem tradit, prima non solum adhuc vivente, sed etiam per nullam omnino auctoritatem in ullo haecenus iudicio ecclesiastico vel specie tenus interpositam repudiata.

LXVII.

Pervasis proximo anno ad sedem Apostolicam horum flagitiorum fama, quae a Pontifice in Cardinalium senatu proposita fuisse dicitur suo loco: nunc reliqua Caesarei cum Pontifice congressus acta profsequamur. Recenset ea Paulus Jovius hisce verbis (a): Actum subinde est de tuenda pace, quam tanto sumptu, tantisque periculis quaesivissent nam in eam pacem, quae publico foedere biennio ante Bononiae fuerat constituta, Genuenses nequaquam adscripti fuerant, quae tum maxime in fensus erat Franciscus; Genuae siquidem imperium, uti antiqui Gallorum Regis iuris, nec inclusum recentis foederis legibus reperebat. Et paulo inferius: Veneti quoque ullo alio quam veteri foedere illigari volebant, seque omnino praestituros profitebantur, quod diserte in foederum tabulis

(a) Jov. l. 31.

Genuam
Gallus
repetit.

essent polliciti, maturamque opem Francisco Sfortiae protinus allaturos, si alicunde bellum eius finibus inferretur; neque enim ex dignitate Veneti senatus fore, si veluti tributari nomine annuam pecuniam tuenda paci penderent.

LXVIII.

Afferere Italiam pacem omni contentione nitebatur Clemens, atque exercitum communi sumptu sustentandum arbitrabatur, ad Helvetiorum, quorum pars Zuingliana haeresi infecta erat, impetus infringendos: quippe iam ante vehementer trepidatum fuerat, ne Lutherani incendii faces Italiae inferrentur; quam ob causam, non Gallicae partis odio, Venetae reipublicae principem his literis ad supeditanda sociali exercitui pacis Italicae vindici stipendia ex indictis decumis hortatus est (b).

Duci Venetorum.

Dilecte fili salutem. Quanto nuper labore & studio nostro, dum Bononiae cum serenissimo Caesare essemus, misera Italiae pacem & tranquillitatem, omnium ipsi cladum & iniuriarum nostrarum obliti, constituerimus, vestris etiam rebus cum illo compositis, notum est nobilitari tuae; nec tuam prudentiam fugit, ad eam pacem conservandam aliquo exercitu opus fuisse, ne Italiam omni nudatam praesidio perturbandi cuiquam occasio daretur: itaque serenissimo Caesari in retinendo eo veterano exercitu, quem in Italia tunc habebat & habet, non solum auctores, sed etiam adiutores fuimus. Et quamquam utilitas redundaret ad omnes, nos tamen ipsi cum dicto Caesare totum fere id onus continuo hoc biennio sustinimus, nec quoad aliter providere potuimus, quidquam oneris ullis imposuimus. Ad extremum necessitate coacti, & publico bono adducti, cum ex ipso effectu videremus quantum securitatis ille exercitus ad Italiae tranquillitatem attulisset, audiremusque etiam Lutheranam haeresim in Alpibus magno fragore ronanrem sensim in Italiam descendere, multosque iam infecisse, nihil nisi occasionem expectantes; nos ob haec multo magis conservandum dictum exercitum, ut per eum pax Italiae conservaretur existimavimus: sic quoque nullam secularium, sed tantummodo ecclesiasticorum, qui sane in nostra mera sunt potestate, opem duximus expectandam, ac duas decimas fructuum ecclesiasticorum in caeteris Italiae primis, deinde etiam in vestro dominio imposuimus, &c. Addit preces, ut cum is exercitus publicam pacem alat in cogendis ab ecclesiasticis vectigalibus praesidio sit, ut necessario sumptu sustentetur. Datum ultima decembris MDXXXII. pontificatus nostri anno IX.

(b) Lit. brev. an. 1532. p. 61.

Rogati Veneti, ut pro parte Italiae subsidia conferant.

Ac-

LXIX.

(a) Jov. l. 31.

LXX.
Foedus
initum
pro tuenda
pace.

LXXI.

Affensere quidem Veneti, ut pro vindicanda ab haereticorum tyrannide Italia conscriberentur copiae: ne vero specie religionis caesareo jugo subderentur canerent, de quibus haec Jovius (a): Veneti nequaquam permoti sumptu, qui erat exiguus, dum sese novo foedere excluderent, duas res opportune consequabantur, in quibus tuenda existimationis ac libertatis maximum incrementum: nolabant enim Franciscum Regem veluti desperata in reliquum tempus ipsorum societate ab se penitus alienare, atque illum eo profusus adigere, ut commutato animi decreto novam sibi amicitiam, novamque forumam querendam putaret, e qua demum dissimulata in praesens graviore injuria, minores principes uti ingratos & aversos ulcisceretur; nec Caesarem omni suspicione metueque vacuum omnino sinere, vel sapientis consilii fore arbitrabantur, ne ille Gallis penitus contemendos esse putaret, si tota in ipsius nomen ac amplitudinem consentiente Italia, undique tutus & principum longe maximus redderetur; exaequari enim tantorum Regum potentiam ac vires incolumi Caesaris amicitia cupiebant. Et infra.

Itaque excludentibus sese Veneti, atque id dissimulante probante Pontifice, foedus est renovatum in sesquiannum. Ea fuere leges: ut communibus copiis atque pecuniis, si bellum inferretur, id ad tuendam pacem propulsarent. Dum pax esset viginti quinque millia aureorum nummum ex veteri censu Pontifex, Caesar, Franciscus Sfortia, & Alfonso Arestinus, itaque libera civitates, Florentini scilicet, Genuenses, Senenses, Lucenses conferrent, quae ad alendos centuriones, praefectosque equitum Antonio Leve dispensanda traderentur: eum enim belli ducem designarent, custodemque pacis & otii apud Mediolanum esse voluerant. Et infra: At legati Cardinales Acromontius atque Torlonius, qui ab initio interstreperere reclamareque & libero ore conquiere ceperant, quod ea principum conjuratione non iniqui foederis praetextu gravissimam & minime ferendam Gallis omnibus contumeliam inferrent, postquam eos Clemens subtiliter admonuit, ut pacari conquiescerent, facile intellexerunt quantum in dimittendo dissolvendoque Caesaris exercitu momenti verteretur: quid enim vel optatius vel ad omnem belli occasionem commodius Gallis accidere posse, quam ut Hispani veterani, a quibus tot clades acceperint, paucorum mensum foedere percusso, Italia ipsaque alpium custodia detrahantur.

Decreta tum fuisse catholicis Helvetiorum. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tiorum toparchiis stipendia a foederatis memorat Guicciardinus (b), atque Imperatorem excogitasse, ea ratione Gallo aditum intercludere, ne ex ea gente milites ad Italiam bello divexandam conscriberet; verum Pontificem tuenda religionis studio ut haereticos Helvetios arceret ab Italia ex literis (c) ad Venetum ducem datis permotum, intellectum est. Porro adductus est in invidiam ab administris Regis Francorum Stephanus de Insula catholicorum Helvetiorum orator, qui praeter eorum iussa de foedere Caesarem inter & Helvetios fandiendo egisset, perstrictusque Pontifex suspicione, ipsius auctoritate id illum annisum, eam ita Clemens a se amoveret (d): Tua fraternitati; erat is suus apud Helvetios internumtius, notissimum est, nos nunquam quaesisse ut dicti canones uni plusquam alteri Christianorum principum adhererent; sed ut potius cum caeteris cantonibus haeresi Lutherana infectis ad concordiam unitatemque tum animorum, tum praecipue catholicae fidei redirent. Quod si ipsi Lutherani pro majori eorum numero plus possent, cogereque ipsos catholicos, ut a sancta fide deficerent, niterentur, tum nos, quod dudum fecimus, & semper facturi sumus, sanctam fidem catholicam, & in illa vere sentientes a prave sentientibus defenderemus. Et paulo post: Christianissimum Regem probe aestimamus consciuntiam pii sensus nostri ad commune bonum tendentis, & hanc cum Caesare ac Helvetiis praedictis conjunctionem nostram non ad cuiusquam Christiani offensam, sed potius omnium salutem dirigentis minime credimus haec crediturum, &c. Datum in civitate nostra Bononiae in die XIX. decembris MDXXXII.

(b) Guicci. l. 20. Helvetii cur ad tuendam Italiam conducti. (c) Lib. brev. ann. 1532. p. 61.

(d) Brev. an. 1562. p. 62.

Ad eos defendendos se Clemens obtulit.

LXXII.

Conciliatis ita Carolo V. catholicis Helvetiis, qui potius caesarea, quam Gallica ope ad haereticorum Zuinglianorum, cum quibus tam insignia praelia conferta fuisse vidimus, impetus retundendos existimaverant, nonnulli politici, qui regias cupiditates divini Numinis gloriae & religionis propagationi praeferebant, se bene mereri de Francisco Rege putaverunt, si Helvetios haereticos Gallicae coronae contra Caesarem foedere jungerent: ob quod arcano consilio permisit Deus, ut iidem Helvetii sacramentarii in Gallias Zuinglianam haeresim inveherent, cujus causa Francisci Regis stirps penitus convulsa est, & Gallia innumeris caedibus & incendiis deformata.

Politici Galli sibi Helvetios haereticos adjuvant.

Ex impio foedere perusta Gallia.

LXXIII.

Hoc anno Clementis Pontificis iussu Thomas de Vio Cardinalis, Lutheranorum, qui circa fidem ac virtutum opera & merita infandas haereses commentari rant, suisque argutiis irretiebant ita sim-

L 1 2

pli-

(a) Thom. Card. Cajet. 10. 3. An credendum sit remissa esse nobis peccata.

Probat non valere eam confidentiam.

LXXIV.

(b) Cap. 9.

Meriti gloria tribuenda Christo & cur.

plices, vel improbis lenocinabantur, ut pietatis specie in flagitiorum cœno hærent, fallacias confutavit egregio commentario, ex quo nonnullos stultos delibandos censuimus. In primis, cum hæretici somniarent se justificari fide, seu credulitate qua crederent se justificatos, ita hunc errorem confutavit (a): Nulla scripturæ auctoritate, nullo Ecclesie documento docemur, oportere nos hujusmodi credulitatem habere absque hæsitacione aliqua; ratio autem hæsitandi est, quia communiter nullus scit an ex parte sui impedimentum aliquod inveniatur suscipiendi donum remissionis peccatorum, nullus regulariter scit an ipse desit gratiæ Dei; & propterea sic hæsitans nullam injuriam infert divinæ promissioni, quoniam non hæsitat ex parte Dei, non hæsitat ex parte meriti Christi; non hæsitat ex parte sacramenti, sed hæsitat ex parte sui; scriptum est enim: Delicta quis intelligit? Testatur quoque, hanc communem hæsitacionem de effectu singulari divinæ misericordiæ, hoc est remissionis peccatorum istius viri nunc devote conversi ad Deum, Joel propheta cap. II. nam de iis, qui convertendi erant ad Deum ex toto corde in jejuniis, fletu, & planctu, citata divina misericordiæ excellentia super peccata, subjungit: Quis scit si convertatur Deus & ignoscat? Neminem ergo eorum, qui convertebantur certum esse, sed quilibet sub hæsitacione esse, an ignosceret Deus illi, manifestat. Et confirmatur, quia credulitatis hæsitatio non rationabiliter tollitur, nisi; Et infra, vel divina revelatione, que in proposito non habet locum, quia quamvis Deus revelaverit quod omnes, qui rite intus & extra confidunt se, consequi remissionem peccatorum per meritum Christi, consequuntur illam, non tamen revelavit quod iste nunc rite convertitur intus & extra; hic enim effectus particularis non comprehenditur sub revelatione, cui innititur fides Christiana, &c.

Negantibus Lutheranis merita bonorum operum, detorquentibusque in primum sensum, nonnulla sacra oracula Thomæ Cardinalis sic respondit (b): Meritum vitæ æternæ non est tam actio nostra, quam actio Christi capitis in nobis & per nos: Supponendum est enim cum Apostolo ad Roman. XII. ad Ephes. IV. & ad Coloss. II. homines in gratia constitutos esse Christi capitis membra viva, ita quod Christus caput cum hominibus vivis ejus membris non est sicut unum corpus politicum, quale est corpus civium reipublicæ bene gubernatæ, sed constituit unum corpus, quemadmodum est unum corpus naturale, quia Christus caput spiritu suo vivificat membra sua, & per juncturas ac nexus spiri-

tuales unit membra corporis, ut clare patet ex verbis Pauli. Huic autem præsupposito adjunge, quod etiam sacra Scriptura tradit, videlicet & passiones & actiones vivorum Christi membrorum esse passiones & actiones Christi capitis: & de passionibus, quidem testatur ipse Christus Act. VI. Saule Saule, quid me persequeris? cum tamen ille persequeretur membra ejus. Et Paulus ad Galatas IV. revocat ad memoriam Galatarum quod Christus crucifixus fuit in eis, proculdubio in cruciatibus eorum pro Christo perpassis: de actionibus vero testatur Paulus scribens Corinth. XIII. cap. secundæ epistole. An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus? universaliter dicit ad Galat. II. Vivo ego, jam non ego: vivit autem in me Christus: ex quibus habetur quod verissime dicere possum: Mereor ego, jam non ego: meretur autem in me Christus. Jejunat ego, jam non ego: jejunat autem in me Christus; & sic de aliis operationibus voluntariis, quas Christi membra vera exercent propter Deum: & isto modo meritum æternæ vitæ non tam attribuitur operibus nostris, quam operibus Christi capitis in nobis & per nos; ita quod hinc discernitur inter meritum æternæ vitæ: in infantibus baptizatis debetur æternæ vitæ merito dumtaxat Christi illo, quod meruit Christus in hac vitæ mortali degens, patiens, & moriens: adultis autem proficientibus in gratia debetur æternæ vitæ dupliciter, primo ex jure meriti Christi, quod in propria persona meruit, postea ex jure meriti Christi, quod Christus caput in adulto & per adultum operando meretur. Convenit autem divinæ liberalitati, ut utroque modo communicet meritum æternæ vitæ adultis Dei filiis, nam ut dicitur ad Roman. VIII. prædistinguit eos conformes imagini filii sui, conformiores autem sunt Christo habentes meritum vitæ æternæ utroque modo, quam primo tantum; nam isti Christo duplici jure debita fuit sua gloria, primo jure gratiæ unionis personalis, qua verbum caro factum est: & hoc jus convenit Christo sine ejus merito. Deinde eadem gloria debita fuit Christo per meritum obedientiæ ejus, usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltavit illum, &c. Christo igitur duplici jure haberi gloriam conformiores reddimur duplici quoque jure, acquirentes vitam æternam, videlicet & sine nostro merito per Christi in propria persona meritum, & cum nostro merito per Christi capitis in nobis & per nos meritum: & quemadmodum ad Christi excellentiam pertinet quod etiam proprio merito acquirerit immortalis corporis vitam & gloria sui nominis, &c.

Ille meretur in nobis.

Duplici titulo Christum gloriam meruit.

Duplici modo acquiritur gloria a Christiano.

LXXV. Ut vita æterna sit donum Dei.

ita ad dignitatem membri Christi pertinet, ut cooperetur capiti suo ad acquirendam æternam vitam: Omnium enim divinissimum est, inquit Dionysius cap. III. cælestis hierarchiæ, Dei cooperatorem fieri: & hinc quoque habes non esse superfluum nostrum mereri vitam æternam, quoniam est reddere vitam æternam esse nobis debitam alio modo, seu altero jure, quemadmodum Christus meruit suam exaltationem reddendo sibi eam altero jure debitam.

His plura alia addit, hæreticorumque argumenta dissolvit; ex quo hæc decerpere libet: Ad illud quidem quod assertur ex Apostolo ad Romanos: Donum Dei vita æterna; respondetur quod utique nos hoc dicimus & docemus, quoniam donum Dei gratia gratum facientis est, tum nos esse membra Christi, tum ex virtute Christi capitis in nobis mereri vitam æternam: non enim dicimus quod ex operibus nostris quatenus a nobis sunt, sed quatenus a Christo in nobis & per nos sunt, meremur vitam æternam.

Ad id vero quod obiicitur ex documento Christi: Dicite servi inutiles sumus; cum eadem distinctione responderetur, quod nos quantumcumque omnia Christi præcepta impleamus, quatenus impleamus, ea ex nostro libero arbitrio, invenimur servi inutiles ad ea, que sunt domus patris cælestis, invenimur inutiles ad ea que sunt politiæ nostræ, que in cælis est, qualia sunt remissio peccatorum, gratia Spiritus sancti, charitas, & cætera propria filii Dei. Et in promptu ratio est; quia nos quatenus a nobis operantes, sumus tamen infirmi, ut non possimus ascendere ad conferendum aliquod supremo ordini filiorum Dei: cum qua tamen veritate stat quod nosmet quatenus ex Christo in nobis capite sumus operantes, ut illius membra viva multum conferre possumus per nostra opera politiæ cælesti & paternæ domui; quia ut sic sumus elevati in ordinem filiorum Dei, nec ut sic sumus inutiles sed membra utilia paternæ domui & cælesti politiæ, &c. Romæ die XIII. maii MDXXXII.

LXXVI. Vvicelius impiam esse fidem Lutherianorum ac vivam arguit. (a) Coel. in vclis & scriptis Luther.

In Germania scripsit luculenter de fide & operibus Georgius Wicelius, de quo hæc Joannes Cocleus (a): Vir ille, cum sit ingeniosus, acutus, disertus linguarumque Græcæ & Hebræicæ insigniter peritus, juvenis præterea ætate, ac laborum tolerantissimus, multa in Lutherianam sectam atque doctrinam scribit editaque opuscula, quibus Germanos a perniciosissima secta illa absterre, in viam revocare satagit; atque ad facit non parvo cum profectu multorum. Multa quidem Lutheri

dogmata impugnat, sed nullum vehementius copiosiusve aut crebrius, quam illud, quod rejectis bonorum operum studiis ac meritis solam fidem extollit.

Scripsit porro Wicelius hoc anno retentionem Lutherismi, nempe elegantem libellum, in quo doctrinam & mores sectæ Lutherianæ graphice depingit, auctorem schismatis pro libidine figere leges atque refigere, cæteros eum sequi: populum odio sacerdotum & monachorum, canonicarumque legum, non amore Christi a Romana ecclesia descivisse: nunc Saxoniam principis imperio ad unius & alterius ebrii monachi placita flecti reflectique postquam omnem veteris Ecclesie ordinem explosit: distracti ejus sectatores in plura capita: quod huic evangelicum est, alteri fanaticum esse: Quoniam, inquit, vero doctrina ista cum prophetis & Apostolis luctatur, ab apostolicis dissentit, ab orthodoxis omnibus discrepat, necesse est eam recentem esse, & prioribus retro sæculis universis ignoratam: jam si recens est, debebat miraculis firmari; sed nulla horum existunt, cur ergo adhuc hæsitat? Subjungit Wicelius: nascentem malesanam opinionem a synodo curari quidem posse, sed magistrum sectæ velle agere quæ nolit concilium, & nolle quæ velit: non pati doctrinam excuti, ne excussa explodatur, angelorumque judicem se constituere; lactare affectas flagitiorum impunitate: ejus doctrinam pugnare cum doctrina catholica & primitiva Ecclesia, fictam ea arte ut sectæ congruat: præceptum in Saxoniam ut evangelium prædicetur quemadmodum exponit Lutherus: Germanicos motus ex ejusdem Lutheri libris excitatos, & si coniveneant principes, Germaniam ab pseudoevangelistis cædibus funestandam: apparere regnum desertorum monachorum, grassari omnem vitæ impudicitiam, nec Sodomam amplius ream videri. Quantum vero opprimant qui onera Romanæ ecclesie adeo verbis exaggeraverant, egregie depingit Wicelius: Negari, inquit, non potest neque dissimulari sub hoc evangelio plures & graviores exactiones exuisse subditos quam antea. Præterea omnia propter avaritiam Deo dissidentium Christianorum ad summam caritatem, tenacitatemque inhumanissimam adducta, ita fuit, ut seve alius alium voveret, dilectio Dei & proximi nunquam frigidior. Et inferius: Sectam prorsus pudescit & deridendam omnibus propinat immensum mendacium: illud ore schismatarchæ impudentiore ne, an audaciore, an confidentiore, an arrogantiore exputum haud scio: est vero illud in prioribus sæculis neque

Lutherismi relictio.

Lutheri infana jactantia.

Christi

Christum, neque evangelium, neque baptisma, neque fidem, neque opera bona, &c. fuisse cognita; sed hæc omnia se principem docuisse per suum recte vocat suum evangelion.

LXXVII.

Proponit dein Wicelius impia sectæ dogmata, e quibus absurdiora afferimus: Docent, ubi fides est, ibi nullum peccatum. Docent, credentem suapte sponte sine præcepto, aut hortatu, aut doctrina bona opera, adeoque mera bona opera facere, immo impossibile esse quin faciat, & tam esse opus monitione, ut faciat, quam opus esse, ut arborem fructiferam moneas. Clamant: Evangelion non potest pati, ut prædicetur de bonis operibus. Item, ovicula Christi horret ubi prædicari opera audit. Item, fides nullum opus bonum potest iuncta se ferro. Docent, Deum non respicere opera, non curare opera, non valere, non placere coram Deo opera, nihil prodesse opera: non amari a Deo aliquem propter opera, nihil denique esse opera. Hæc passim sexcenties si quis requirat. Negant ad probitatem pervenire hominem exercitiis virtutum & bonorum operum, & ex hoc dicunt fieri martyres diaboli. Alicubi vocat Lutherus, virtutem velamen nequitiae.

Virtus appellata a Luthero velamen nequitiae.

Ridiculus superandi sathanæ modus.

Scribit quidam, docere contra vitia, & ut abstineamus a peccatis, est pharisaismum quendam docere. Docent, eos blasphemare Deum, qui ad probitatem in bene operando aspirant. Docent, contra eos, qui exempla sanctorum prædicant imitanda. Docent, quomodo bellum moriturus cum satana inenas, nempe ut sanctimoniam a te exigenti, ita respondeas: Velle hanc mihi vellem. Hic nulla est sanctimonia: Deus ea est. Dicunt quando prædicatur: Oportet te hoc facere, hoc & illud omittere: diabolus est qui suum venenum iuxta infert. Dicunt, si cor probum, omnia proba: quid enim Deo cum externis: quasi dicerent: Nihil refert utcumque vivas, modo sis evangelico de grege. Dicunt: Timendum est ne sanctissimi quique in profundissimo inferno sint, & peccatores potissimum in celo. Dicunt, quia verbum sanctum est, ideo & habens verbum sanctus est. Item Christiani non videntur esse quod sunt. Dicunt Christum non respectum habere quales simus, sed si modo oves simus, & nomen habeamus. O dogmata, o aconita! Scripsit author sectæ se malle scurrilem esse aulicum, quam Hilarionem aut Hieronymum. Negant Christum præcepta dedisse Matth. v. & fingunt, eum dicere: Ego non doceo: Fac hoc, fac illud; sed remitto dumtaxat peccata, &c. Docent, Christum legem pro nobis fecisse, id est nostro loco, atque propterea accusatricem legem ad ipsum in mortis articulo esse re-

mittendam. Docent, hominem necessario peccare. Docent, omnia necessario evenire, cum externa opera tum internas cogitationes. Docent arroderi ob peccatum conscientie ita respondere: Quid peccatum, peccatum? attamen sanctus sum. Item: Si ego probus non sum, Christus tamen probus est. Resellunt doctrinam catholicam de originali & actuali peccato. Dicunt: Quo es turpior, eo citius impartitur gratiam Deus. Docent, nullum peccatum posse damnare hominem præter incredulitatem. Secus de libertate Christiana docent atque Apostoli; unde pro libertate Christi invexerunt libertatem diaboli. Docent, Tartarum esse conscientie remorsum, & sinum Abrahæ promissionem verbi. Docent, hominem tantumdem posse, quantum potest serra aut securis, & nihilo plus facere. Faciunt Deum authorem malorum, Docent baptisma esse opponendum contra terrores peccati & mortis; & quod propterea rincti simus, ut certo sciremus, nos per mortem in vitam reducidos, ne dubitarem nos servandos, &c. Huius rei esse sigillum baptisma. Huiusmodi sunt mundo nostro impænitenti, flagitiose viventi, nobilissima non curanti gratissima; sed per quam scripturam ita res habet? Bone Christiane, quam longe aliter docet Apostolus Roman. vi. Docent, neminem accedere debere ad Eucharistiam, nisi qui peccatis carnis est. Nam peccatoribus esse modo institutam Eucharistiam. Dicunt Eucharistiam venenum iis esse, qui ante probi esse volunt quam accedant. Docent: Sub pane est Christus, quasi Dominus dixerit (a): Accipite edite, sub hoc pane est Christus; & non potius: Hoc est corpus meum. Definiunt veram penitentiam esse fidem. Irrisa est hæc contritio satisfactio tam privata quam publica prorsus explosa est, immo non ferunt vocabulum. Docent, mulierum sexum aut ad conjugium aut scortationem creatum esse. Docent, coire magis esse necessarium, quam edere & bibere. Docent, Christiano licere plures simul uxores habere, nam exempla veteris testamenti esse libera unicuique &c. Docent presbyterum bigamum esse posse; idque iure divino scripsit princeps, cum ancilla congregiendum, si nolit morosa uxor. Idem permittit ut uxor impotentis coeat cum huius fratre. Quid de ordine doceant subdit author: Hunc e medio sustulerunt, nec melius aliquid in locum substituerunt. Deplorati homines nolunt Romanæ ecclesiæ ritum, quo ordinantur presbyteri, & iidem nolunt ejusdem antiquissimum modum, ideo secta eorum caret legitima vocatione & ordinatione. Cæterum quem voluit visitatores, iis est a Deo missus, vocatus, electus,

Peccatum necessitate committitur Lutherani.

Nullum esse præter incredulitatem. De libertate Christiana quid sentiant. De libero arbitrio. Fingunt omnes baptismi solo servandos.

Quid circa Eucharistiam sentiant.

(a) Matth. 26. Impudicitia eorum.

Carent ordine.

Merum panem sumunt pro Christo.

lectus, ordinatus, christinatus. Porro eorum doctrina de electione aut constitutione presbyterorum jam nihil certi habet; quod enim initio de ea ediderunt, alia editione labefactarunt, ut agnoscas Ulyssæa commenta &c. Itaque Lutherani, cum sacramentum ordinis tollant, sub profano pane existere Christi corpus volunt, & tanquam idololatræ panem, in quo, immo potius sub cuius speciebus Christus non est, adorant.

LXXVIII. Ut vana hypocrisis seduxerint populos Lutherani.

Nonnullis interjectis addit Wicelius quænam dogmata Lutherani commutarent, quæve pugnancia inter sese effluant: quæ lector apud authorem non sine risu tantæ stultitiæ perlegere potest; ordinem vero Lutheranae ecclesiæ ita pingit: Nullus hic est ordo, sed mera confusio: nihil hic constans conspicitur: mutantur hodierno hebeterrimum, & lacera omnia. In principio sectæ proponebantur nobis nonnulli apostolicæ Ecclesiæ ritus, quorum lenocinio optimum quemque ad se pertraxere: sed successu negotii factum est ut illi omittentur, novi instituerentur; videbatur enim prisca ordo irruenti multitudini non congruere: & quia nec papisticus placebat, ideo novum, hoc est suum, inducere. Promittebatur nobis initio aliqua selectio & inscriptio eorum, qui vellent ex animo esse Christiani, promittebatur excommunicatio flagitiosorum, publica confessio, solutio &c. Promittebatur legitima ministrorum electio atque ordinatio, & item doctrinæ iudicium. Promittebatur communis novum, hoc est suum, mendicaret; præterea sacrarum lectionum ordo, qui & scribebatur acriter in usuram, in pompam mundi huius, in tyrannidem, &c. sed huiusmodi præter instituta. At nunc longe secus res habet. Et post alia addit Wicelius: Cathedras sibi occuparunt, nec ad has patet aditus nisi sui ordinis clamoribus scarpis; hoc fit ex decreto visitatorum, nam periculum est, ne, si orthodoxi publicitus doceant, factio manifestetur: calliditatem nemo non subodorat. Ante erectum Lutherismum licebat de jure divino curvis in publico in Romanam ecclesiam vociferari, & qui nos impediabat is erat antichristus. At nunc ludo ex sententia confecto veneratur ruinam, male quippe sibi conscii; immo dux factionis vetuit, ne privatim etiam a quoquam doceatur: id quod si ante octennium fecisset, non staret jam Lutherismus. Porro e cathedris prædicatur evangelium scilicet purum purum, hoc est fides, quam nos & patres nostri initio Ecclesiæ sincere custodimus: ita iactatur, quasi iam inde a decennio primum cæperit hanc inculcanda, atque sine fine repetendo: bonam ho-

rarum partem consumunt magno auditorum radio. Deinde lacerantur bona opera, ceu inutilia, & coram Deo peccata. Post magnifice commendatur verbum, carpuntur qui recusant semper audire, qui gravantur diaconis dare, qui eos nolunt invitare, &c. Postremo clamatur in clerum Romanæ ecclesiæ: ad has res flectuntur scripturarum loci. Habes evangelion cuius simile non extitit Apostolorum temporibus, &c. Pergit author (a) reliquos Lutheranae superstitionis ritus describere: tum ad mores illorum digreditur, quos inquinatissimos, utpote evangelio Lutherano accommodatos depingit; demum vero Lutherismum ex omnium veterum hæresum colluvie conflatum describit in extrema calce libelli, quem hac temporis nota consignavit: Anno MDXXXII. scripta.

(a) Georg. Wicelius de doctrina & moribus sectæ.

Progressi ulterius impietate hæretici sanctissimam Trinitatem oppugnare sunt ausi; adeo ut ob illam quidvis scribendi licentiam a Carolo V. inconsulte ac perperam permissam in Germania, & clementiam intempestivam, venales libri contra Trinitatem in ipsis cæcibus Ratisponensibus expositi fuerint, teste Coctæo, qui ait (b): Reperit ibi publice venalem librum Coctæus cum hac inscriptione: De Trinitatis erroribus libri VII. Michaelis Serveti Hispani; quem cum attulisset ad D. Joannem Quintanam theologum eximium, ac Casareæ majestatis a confessionibus, virum Hispanum. Is ægerime tulit indignitatem ejus rei, tum quod author Hispanus esset, quem & de facie se nosse dicebat, tum quod impiissime atque inaudita in eo libro essent hæreses. Mox itaque curavit pestilentissimum illum librum suppressi, ne amplius venderetur. Et infra: Cæterum Hispanus ille Michael Serveti alias Reves ab Aragonia ultra septem libros supradictos duos eodem anno dialogos edidit, quibus argute & acute ex scripturarum diversis locis novam de Christi carne theologiam docet, nempe quod

(b) Coctæus in actis Luth. Michael Servetus Trinitatis hostis.

Christus tam iuxta carnem, quam iuxta spiritum habeat substantiam æternam; & quod in eadem substantia, in qua tam iuxta carnem quam iuxta spiritum nunc est, fuerit antea in celo creator. In præfatione vero ad lectorem sic ait: Quæ nuper contra receptam de Trinitate sententiam septem libris scripsi, omnia nunc candide lector retracto, non quia falsa sint, sed quia imperfecta, & tanquam a parvulo parvulis scripta: precor tamen ut ex illis ea teneas, quæ ad dicendum intelligentiam te poterunt juvare. Hæc ille, homo nimirum acris ac vehementis ingenii, qui Græcæ quoque ac Hebraicæ lin-

Quid de Christo finxit.

Ejus instabilitas.

lingua peritus videbatur : sed hic est communis omnium fere novorum theologorum morbus, ut linguarum peritia tumidi, ac literalis scripturae sensui, quem non ex probatis doctoribus, sed ex capite suo sibi effingunt, innitentes, contemptis sanis patrum expositionibus, & solidis scholasticorum theologorum informationibus, sua confidunt prudentia : sed pro mobilitate ingenii instabiles, ut facili momento per novam adinventionem priorem sententiam suam, quam primo inventionis calore laudaverant, mutant, variant, augeant, aut minuunt, iuxta illud Jacobi Apostoli : Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis.

(a) Genebrar. 11. in chron. Exurit postea Genevæ. Animadvertendum gladio in hæreticos sentiant hæretici.

Fuisse illum professione medicum, refert Genebrardus (a), nec scelus impunitulisse; cum enim Genevæ suam impietatem propagaret, æmuli Calvini hæreticæ consilio comprehensus ignique crematus est. Cæterum Calvinum, suo se judicio condemnantem, edito libro animadvertendum gladio in hæreticos docuisse visuri fumus : quin etiam Lutherum in Carlostadium principis sui visum, suo loco dictum est; turpissimumque & exitiale Carolo V. fuit, non animadvertere in Lutherum alioque hæreticos, ut Leo X. & Clemens VII. omnibus precibus ab ipso petiere. Neque silentio prætereundum est, Germanum quendam in Lutheri schola edoctum in Trinitatem sanctissimam hoc anno confurrexisse, eisdemque quos Servetus errores inter Lutheranos distudisse.

LXXX. (b) Cocl. in actis Luth. Joannes Campanus hæreticæ Trinitatem impugnat.

Eodem tempore, inquit Coclæus (b), surrexit adversus Ecclesiam quidam Germanus ex terra Juliacensi Joannes Campanus, qui Lutheri discipulus per biennium fuerat Wittembergæ : is eisdem fere errores de Trinitate asseveravit, cui etiam Lutherani & Lutherus ipse restiterunt, ut non possit hæresis illa ulla acquirere vires. Addit Coclæus a Wicelio objectum fuisse Lutheri, illum tam impii foetus parentem extitisse : Archiblasphemator, inquit, Christi Campanus ubi, quaeso, aut a quo didicit? apud nos fuit septimanas quatuor, apud vos annos duos; & non nos, sed vos docuistis eum : at nec vos illud eum docuistis : esto ita. At quis reclusit ei januam ad illum errorem tam abominabilem, atque horrendum? Ego an vos? Hic sane apparebit, quisnam sit Campanicæ hæreseos reus; quandoquidem ille raramdiu Wittembergæ permansit, atque nondidicavit : in quo sane nido adhuc incubat struthiocamelus vir ille, qui modicum tenet de hoc verbo homoussion, atque patam scripsit sibi hanc vocem, Trinitas, in Theutonico non placere. An non po-

tuit etiam Campanus ex tali primum ovo proropere. Hæc in Lutherum Wicelius, cujus verba etiam Coclæus objecit Philippo Melanctoni, convicitque Lutheri verbis Lutherum ipsum de sanctissima Trinitate blasphemasse, dum ita ait : Hæc sunt verba Lutheri in dominum Jacobum Latomum olim edita. Nec est inquit quod mihi homoussion illud objectes adversus Arianos receptum : non fuit receptum a multis nisi dem præclarissimis, quod & Hieronymus optavit aboleri; adeoque non effugerunt periculum, hoc invento vocabulo, ut Hieronymus queratur nescire quid veneni lateat in syllabis & literis : quod si odit anima mea vocem, homoussion, & nolim ea uti, non ero hæreticus; quis enim me cogit uti, &c.

Confutatio filii a Luthero impugnat.

Struxit iis verbis foedam calumniam. S. Hieronymo mendax Lutherus, ut legenti sanctum doctorem patebit. Itaque Joannes Coclæus a calumnia Arianismi liquidem Ariani homoussion, Filium id est æqualis substantiæ, non homoussion, id est ejusdem substantiæ appellabant S. Hieronymum vindicavit, Lutherumque falsi sic convicit : Non enim de homoussion sed de hypostasi dubitabat Hieronymus in sua ad Damasum Papam epistola, in qua eum per homoussion Trinitatem orabat, ut responderet : qua autem ratione Lutherus oppugnat homoussion, eadem oppugnari posset & hæc, vox Trinitas, quia & ipsa in sacris literis non est expressa : quemadmodum nec ista, tres personæ. Stultissime igitur pariter & impiissime quidam ex his poeticis theologis dicit, tres personas, tres chimæras, qui Lutheri de homoussio audaciam imitatus est : Lutherus enim Arianos in hoc iustificare ausus fuit, quod noluerunt homoussion quam vocat profanam vocem recipere. Cur vero S. Hieronymus de voce hypostasis ambigeret, ita sentit Surius (c) : Inde accidit, opinor, quod hypostasis Græcis substantiam significat : sed a theologis in rebus divinis pro persona accipitur : & una quidem est Divinitatis substantia, personæ vero tres habuit. Itaque ea dictio, hypostasis, quandam amphibologiam, ut a malevolis & de substantia divinitatis, & de persona posset accipi : quam obrem etiam reprehenduntur a D. Basilio epistola LXXIV. ad præcipuos in Neocæsarea, qui D. Gregorii Neocæsarensis episcopi verbis, quibus contra ethnicum disputans, hypostasin pro substantia præter aliorum patrum morem usurparat, ad stabilendum impiissimum Sabellii dogma abutebantur. His plura consentanea Baroni (d) egregie scripsit, ad quem se lector conferat.

LXXXI.

(c) Sur. in comm. hoc ann.

Cur de voce hypostasis controversum fuerit. (d) Card. Bar. A.C. 362. n. 187. & seq. & Ann. 372. n. 28. & 29.

Præter Lutherum etiam pro instauran-

LXXXII do

(a) Alb. Pius l. 12.

Erasmus Arianismi instaurator.

Negavit divinitatem Spiritus sancti.

Refellit.

LXXXIII.

(b) Sabel. l. 4. epist. 6. 14. A multis arguitur Erasmus.

Confutatio Erasmi, ut retractet male scripta.

do Arianismo plura longe temere effutierat Erasmus; cujus blasphemata dicta Albertus Pius Carporum princeps luculentio opusculo confutavit (a), ex quo pauca hæc delibamus : Reprehendis explicacionem dogmatis divine Triadis, qua summa Arianorum blasphemia extruditur, putasque quo plus est dogmatum explicatum, hoc uberius esse hæreseon materiam, probans brevissimum illud symbolum, quo pauca erant explicata; qua sententia, quis tam cæcus, et mentis expertus est, qui non videat, te nihil aliud his verbis optare, quam ut Arianorum error reviviscat? Cui & astipulantur ea, quæ in præfatione in Hilarium scripsisti, inquit inter cætera : Qui hac audacia prorupimus ut non vercamur præscribere filio quibus modis debuerit honorare matrem suam : audemus Spiritum sanctum appellare Deum, quod veteres ausi non sunt. Quos veteres mihi narras orthodoxos ne & probatos auctores? Cita vel unum qui sensit Spiritum non appellandum Deum, audacius facinus esse ita illum appellare. Nihil certe proferes. At ego plurimos tibi in medium adducere possum, qui ipsum sic appellarunt & reverentissime ab omnibus appellandum censuerunt; sed brevitati studens omitto cum Græcos tum Latinos patres, qui omnes consentientibus verbis illum sic appellarunt, ut Chrysostrum, Didymum, Ambrosium, Hilarium, Augustinum & cæteros : quisnam vetustior? quis major? quis sublimior adduci potest Joanne Evangelista? is autem epistola sua prima testatur esse, Spiritum sanctum esse Deum, cum illa verba protulit, de quibus modo tractavimus, nempe : Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum sunt. Cum in dies Erasmi impietas a viris doctis in aliquot venenatis ejus libris, quos atheismo infecerat, deprehenderetur, carpereturque a multis, deque ea re ipse jam senio affectus, & viri catholici personam gerens quereretur, Jacobus Sadoletus (b) episcopus Carpentoratenensis, qui iustas tot investituræ causas ignorabat, hoc ipsi consilium dedit : Te ita crebro & a tam multis peti, & mirum sane mihi, & permolestum est, nec video, quæ sit causa. Non excuserat scilicet Sadoletus omnia ejus scripta, sed ego, si isto loco essem, una semel defensione in universum omnibus responderem, partim juvenæ facta consiliaque excusans, si quid forte esset a me in illa ætate liberius scriptum; partim etiam modeste prudenterque retractans que ejusmodi essent, ut etiam si non vere at saltem verisimiliter ansam aliquam possent præbere obrectanti-

bus quod summos doctores sanctissimos homines cernimus fecisse : postremo vero omnem sensum meum de fide catholica ita exponens, ut non posset cuiquam esse dubium quid sentirem. Hoc opere ediro perrenne mihi silentium susciperem adversus malevolos, quorum insolentiam iniquasque calumnias, cum res ipsa & veritas, tum tua excellens fama virtusque refuteret. Vale. Carpentoracte VII. idus maii MDXXXII. Consuluerat etiam Thomas Morus eidem, ut librum retractationum ederet, quem an scriperit, nos latet : certe constat postremis annis multa illum impia dogmata revocasse; qui enim in virginem Deiparam plura effuderat convitia, ac sacras peregrinationes, & miracula in aliquot templis edi consueta deriderat in dialogis de cœlestibus prodigiis, quæ in ædícula Lauretana patrabantur, præclarum hoc ejusdem Virginis e-logium panxit : Hæc est rosa Hæricana florem enixa campestris, quam non superbie scopuli, sed simplicitaris planities & modestiæ humilitas educat : quam divina charitas perpetuo rubore rinxit : quæ de terra parente prognata nihil tamen terrena facis inde exsuxit : hæc liliæ convallium mater lilium & ipsa in spineto sine spinis enatum, quæ lacteo candori virginitaris summam modestiam adjunxit : hæc fons signatus, cujus nitidissimas lymphas nulla ferina unquam libavit affectio; in quo sponsi resurgentem imaginem nulla terrena turbavit cupiditas, quæ medicatas aquas suas derivat in capita omnium virorum : quæ potæ nos non vocales quidem, ut ille castalie, sed immortales reddunt. Hæc hortus divini illius custodiæ sepe sic circummunitus, ut nulla unquam perulca cogitatio quiverit percurrere, in qua varias aromatum areolas summus ille hortulanus mira distinserat arte, ubi inter lilia pascit, accubat in meridie, &c.

Nitide fidem orthodoxam profiteatur.

Ab Erasmo elogi-um Virgini datur.

LXXXIV. (c) Cocl. hoc ann. Joannes Bugenhagenus Lutheranismi propagator.

Oppugnavit hoc anno (c) Ecclesiam Dei pestilenti libro, quem adversus fures callicis inscripsit, contumeliosque in episcopos & sacerdotes complevit Joannes Bugenhagenus Pomeranus apostata excucillatus, qui e Wittembergæ impietatis Lutheranæ impurissima sentina sæpius ad maritimas urbes opulentas nimirum Lubecum, Hamburgum, Flensburgum, & alia loca, ut sathanica zizania ad præfocandam divinam orthodoxæ religionis fermentum disseminaret, excurrit, ac non paucis seditionibus concitatus Lutherismum propagavit, magnisque divitiis auctus ab iis quos erroribus suis irretierat, Wittembergam ovans reversus est, ut partum male aurum in luxum & delicias effunderet, de quo hæc Laurentius Surius : Mm Il-

(a) Sur. in comment.

Invehitur in episcopos.

Pseudo-evangelista avaritia.

LXXXV.

(b) Ulemberg. in vita Lutheri. cap. 24. Joannis ducis Saxonie obitus infelix.

Lutherus & Melancton ad eum vocati.

(a) Illum apostatam Wittembergenses suum pastorem, & Superintendentem vocant: is liber scaret maledictis, mendaciis, & calumniis, ut agnoscas spiritum Lutheri quinti evangelista, impotenter incurrit in episcopos, quod populo calicem subtraxerint: damnat quoque missae sacrificium, perinde ac si Ecclesia ab impuris apostatis discere debeat, quo sint ritu & ordine sacramenta administranda. Idem apostata profectus quandoque ad amplas quasdam provincias, praesertim maritimas, non absque tumultu & seditione, qua novum gaudet evangelium Lutheri, dogmata sparavit in vulgus rerum novarum avidum, ecclesiasque Luthericas spiritu isto, quo plenus erat, constituit & confirmavit. Cum autem ex Dania rediret, & sinu Baltici maris emenso, non quidem absque tempestatu periculo littus cimbricus Chersonesi attingisset, non est veritus palam bis uti verbis: Tu meum habeas Dania evangelion, ego nummos tuos. Vale. His aperte verbis pseudoevangelista avaritiae suae dolos patefecit; cujus librum Michael Vehus ordinis Praedicatorum a Moguntino archiepiscopo in praepositum Hallensem adscitiscit confutavit.

Hoc anno Joannes dux Saxoniae, qui Lutheranam sectam in Spirensi & Augustensi conventibus in Germania constabuliverat, divina ultione percussus, imminente morte, cum ad Christi tribunal vocaretur, horrendos edens rugitus misere periit: de quo Ulembergius (b) haec narrat [1]: Obiit hoc anno MDXXXII. Joannes elector Saxoniae Friderici frater, & in electorali dignitate successor, cujus auspiciis atque ductu societas Lutheranorum protestantium anno MDXXVI. Spira contra Caesarem in vitam primum, ac postmodum Augusta MDXXX. magnis incrementis aucta fuit: expiravit vero XVI. augusti Sueviniis, quo biduo ante Torga profectus erat venatum, ubi morbo correptus subitaneo [apoplexiam fuisse putant] fractis viribus repente concidit. Vocati sunt ad decumbentem Lutherus & Melancton, qui cum XV. augusti sub decimam vespertinam Swoemirium advolassent, invenerunt agonizantem sensibus penitus oppressis. Erat diuturnus agon, & valde durus,

in quo subinde horrendos rugitus edidit instar leonis, quos illi forsam ad tribunal supremi judicis eunti Lutheranum negotium expressit. Sane quidem potuit in extremis illius animo observari gravissima illa Joachimi electoris Brandenburgici oratio, qua publice illum monuit ante biennium in comitiis Augustanis, quidquid ex protestantium obstinatione atque inobedientia deinceps in imperio malorum & calamitatum oriretur, de eo Saxoni caeterisque protestantibus ante summum judicium Christi tribunal aliquando reddendam esse rationem, ut qui secessione sua novisque machinationibus isdem malis occasionem dederint. Et infra: Prolixo commendant hunc principem Lutherani, quod Lutheri nova dogmata magno cum periculo confessus sit. Augusta in confessu Caesaris & ordinum. Factum hoc Lutherus in prima concione [habita Germanice scilicet in funere] pingit quibusdam coloribus, & principem hunc in comitiis Augustanis morte confectum asserit, cum devorandum isthic fuerit & glutendum quidquid mortiferi veneni miscuerit sathan; hanc veram & horribilem mortem, per quam diabolus e medio tollat homines, principem ante biennium in comitiis perulisse, idque non pro seipso tantum, sed & pro Lutheranis omnibus; eam vero longe duriorum illi fuisse atque acerbiorum, quam naturalis illa, quae nunc animam a corpore separavit. Haec Lutherus.

Eadem accuratius recenset Joannes Coclaeus (c), atque ex Lutheri verbis in luce collocat Lutherum ipsum impudentissime gloriatum pro concione, se illius principis & omnium Lutheranorum animas aeternae morti ac nunquam intermiserit supplicii sui haereseos confessione Augustae promulgata addixisse; ut mirum sit novatores tam impium proditorem sectari; sic enim inquit: Ait Lutherus; omnes scitis quomodo caput nostrum princeps elector secundum Christum Augustae ante biennium mortuus, ac veram mortem passus est, non pro seipso tantum sed pro nobis omnibus. Respondet Coclaeus: Haec verba virulentus apostata saepe reperit multum odiose adversus Caesarem omnesque alios principes catholicos; neque tamen scit

Horrendi illius rugitus.

Ut monitus a Joachimo electore fuerit.

Horrenda de eo Lutheri sententia.

(c) Coclaeus in actis & scriptis Lutheri. Surivius in comment.

NOTAE [1] Joannis ducis Saxoniae obitum die XVI. augusti Spalatinus consignat. Inter ejulatus piam etiam aliquam vocem emisisse idem historicus ex aliorum relatione (quippe quia tunc ipse aberrat) asserit. Supremis iple tabulis cavet ne geminae filiae suae quas superstites relinquebat, Margareta & Maria alteri principi praeterquam puro evangelio addito desponderentur. Nec inania imperavit, nam Margareta inupta decessit, Maria Lutheranum virum Philippum Pomeraniae ducem nata est. Ejus funus Lutherus non oratione tantum funebri, sed & Germanicis etiam carminibus, principis imagini subiectis, luxit. Haec Spalatinus, qui cum hoc anno Vitae aliquot electorum Saxoniae scripto a se traditas ac vulgatas a Menkenio Rer. Germ. to. II. claudit. MANET

Ex Lutheri verbis omnnes damnandi.

Porrecta a demone aconita cos edere ait.

(a) Tit. 3.

Qualis sit confessio Lutherana.

LXXXVI. Lutheri neptia.

scit stolidus blaterator quoniam tendant ea verba, elector enim Augusta utique in corpore mortuus non fuit: at mors animae longe gravior est, quam corporis, sicut & ipse fateatur Lutherus; si ergo in anima ibi mortuus est, quid laudis aut gloriae inde accepit? nonne per talem mortem excidit a Deo? non enim est Deus mortuorum sed viventium, eorum inquam qui in anima vivunt, etiamsi corpore mortui sint, ut Deus Abraham, Isaac, & Jacob: quod si princeps elector veram ibi mortem passus est, ut ait Lutherus, non in corpore, sed in anima, non recte comparat eum Christo, qui utique in corpore, non in anima mortuus fuit. Et multo ineptius ait quod elector ille non pro seipso tantum, sed pro nobis omnibus mortem Augustae passus sit, quasi alter Christus. At Paulus contra ait: Unus est Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Delirat ulterius Lutherus, dum ait ibi: oportuit cum omnes malas offas, atque aconita, sive cicutas exedere, quas propinavit ei diabolus; illud vero est vera & horrenda mors, qua diabolus aliquem interemit. Respondet Coclaeus: Ecce quam terribiliter excoecat Deus superbum apostatam, ut etiam contra proprium patrum, & principem suum factus sit palam proditor, & inimicida, quem ait omnes malas offas atque aconita exedisse, &c. O quam validum & efficax est illud verbum Apostoli (a) de homine haeretico! proprio judicio condemnatus, quales ibi dicit offas & cicutas? numquid corporales? At non est ibi corporaliter mortuus ille princeps. Dicit igitur spiruales, quae sunt falsae doctrinae, haereses, schismata, superbia, inobedientia, &c. per quas saepe pestes diabolus miseris interemit animas. Utinam vero distimulasset ibi quoque, ut antea ille princeps, & non subscripsisset ibi palam confessioni Lutheranam, quae utique malis offis atque aconitis plena est; nec finaliter in illa contra utramque potestatem ac majoritatem suam perseverasset.

Rurfus ait Lutherus: Ibi confessus fuit dilectus noster princeps elector Christi mortem ac resurrectionem publice coram toto mundo, atque in ea persistit, & pro ea in periculum exposuit provincias & homines, immo & proprium corpus atque vitam: ea sane confessio transcendit atque absorbet multitudinem peccatorum, sicut mare magnum, scintillam ignis. Respondet Coclaeus: O inanes fabulas putridosque pisces! quis obsecro impugnavit Augustae mortem & resurrectionem Christi? quis principum electorem ab ea

confitenda deterrere, aut depellere voluit? inspicatur quae tum Caesaris atque principum ac statuum imperii rescriptio super tertium Lutheranorum confessionis articulum, tum tractatus per deletum inter septem & septem ibi habitus, clarissime profecto comperietur in nullo unquam verbo fuisse ibi disensionem de morte & resurrectione Christi. Quomodo potest plebs ulla tam stolidam atque insanam esse, ut tam aperta & incredibilia nugonis mendacia vel audire vel credere queat. Confitemur sane quorundam in symbolo Apostolorum, Christum mortuum esse atque resurrexisse: & Lutherus per hoc vult patrum suorum sic extollere, ut martyrem ex eo faciat, quod coram Christiano Caesare aliisque Christianis principibus Christi mortem ac resurrectionem confessus est; perinde ac si steteret coram Nerone, Decio, aut Diocetiano. Haec obiter ex postilla in priorem Lutheri funebrem concionem recitata sint: in posteriore concione acriter arguitur inconstantia Lutherus circa venerationem sanctorum. Describit nimirum author, ut initio Lutherus contra Pighardos pro cultu sanctorum egregie scripserit, dein furoribus inflammatus contra sanctos adeo declamarit, ut concionibus ejus exagitati impii sacras imagines diffringerint; nunc vero mutata sententia venerationem sanctorum commendavit, ut Joannem ducem haeticum veluti sanctum obruderet haeticis: quae omnia retulit Coclaeus principi Anhaltino, ut perspiceret quam inanis esset Lutheri doctrina, quae instar arundinis quaque versus ad omnem auram verteretur.

Hoc eodem anno Christiernus Rex Daniae, qui exultis prodicione catholicis episcopis haesim in regnum suum invexerat, eoque pulsus interprete Carolo V. in gratiam cum Ecclesia ea lege fuerat restitutus, ut ad sedem Apostolicam pro expiando rite tam immani scelere se conferret, detrectans commendare se ejusdem ecclesiae clementiae, in Daniam spe recuperandi regni profectus divinam vindictam in se attraxit; de quo Cardinalis Campegius ad Jacobum Salviatum XVI. augusti die scribens (b) ait, ex aula caesarea Lubecensium literis increbuisse, conjectum fuisse, ac per eisdem dies ejus filium unigenitum sceptrorum haeridem dysenteria periisse, maximo Imperatoris, qui ipsum paterno amore complectebatur, ductu. Addit vero Sarius (c), illum postea in carcere veneno necatum, ac Regibus ne in tyrannidem justa convertant imperia documento futurum: Hoc, inquit, anno Danorum Rex ob tyrannidem

LXXXVII.

Christiernus captus a suis.

(b) Lib. 3. lit. princ. p. 19. Belchair. l. 20. n. 43. Olaus Magn. (c) Surivius in comment. hoc ann.

Veneno tollitur.

(a) Belchair. l. 20. n. 43.

Fridericus Dania Gustavus Suecia potiti.

LXXXVIII. (b) Olaus Magn. lib. 16. cap. 36.

Cur late grassata hæresis.

pulsus e suo regno conscripto milite decimo exilii sui anno conatus est amissas recuperare ditiones : sed ubi in Norwegiam & Daniam venit, captus est parum integra fide, cum literis & sigillis cautum ipsi fuisset. Missus deinde in carcerem ad supremum usque diem vita sua mansit captivus : tandem cum populus videretur propensis in illum esse animis, fertur presentissimo veneno sublatus. Fuerat illius certe immanis, & barbara plane crudelitas ; cui etiam hoc accessit, quod in Lutheri hæresim lapsus, in ea quoque diem suum obiit. Potest ille Regibus ac principibus esse exemplo, ut si recte & ordine subditis suis imperare, & dominari velint, prius suis affectibus suoque animo dominari discant. Confirmat eadem Belcairus (a), additque Christiernum antequam caperetur, cum Liburnicarum navium classem intruxisset, illam maxima ex parte naufragium passam ; reliquis vero hostes facile potitos : tum in carcerem fuisse conditum ; ejus vero tria regna Daniam, Norvegiam, ac Suetiam ita divisa. In ejus locum Daci ac Cimbri Fridericum Holsarensum regulum Christierni avum, Sueci Gustavum ex illustri Hericorum familia subrogarunt. At hi Reges cum ex Christierni funesto casu ad colendam religionem catholicam erudiri debuissent, Lutheranæ hæresi in suis regnis impii furoris habenas laxarunt ; quo flagitio maxime Gustavus se confinxit. [1]

Pessumdata vero in Suecia religionis causas refert Olaus Magnus (b) ad præfulum inertiam, qui se tempori accommodarunt, necnon sacerdotum & religionum ignavia, qui voluptatum molliæ se frangi passi sunt : quos antiquis patribus fuisse dissimiles exoptulat : Blanda, inquit, admodum & numium perniciose licentia multos hoc infelici ævo decipit, ut tempori se conformantes, remissiusque agentes, non ita austere vivant, nec regulas observent, uti olim a patribus fuerat institutum : Quia jam subtilior, inquit, est mundus & graviora tentamina fragilibus offeruntur. Et ita de similibus argumentis serpentina scholæ in paradiso instituta, quasi securiores forent in omni operata prosperitate, quam in tentatione & flagellatione iustorum, in qua perficitur virtus, vel quasi pacem ampliorem consequan-

tur in republica, quando remissiori devotione seruiunt in Ecclesia : prout præfectus Valentis blande monere conatus est magnum Basilium, ut tempori pareret, & non tot ecclesias propter pravam dogmatum subtilitatem vexari pareretur, &c. Cui respondit : Adolescentibus, inquit, hæc verba congruunt, illi & illorum similia talia promissa respiciunt : qui autem divinis inmutati sunt eloquiis corrumpuntur de divinis dogmatibus nec unam quidem syllabam patiuntur : sed pro his, si contingat, etiam omnes mortis species amplectuntur : amicitiam autem Imperatoris magnam quidem cum pietate judico, sine qua perniciem potius hanc appello. Cumque præfectus seruiret in eum, stultumque vocaret, S. Basilii ait : Hanc quidem stultitiam semper habere exopto. Præterea Gelasii Papæ doctrina est, quod in his, quæ ad fidem pertinent requisiti aut rogati, ut impiorum voluntati condescendamus, non ad inferiora descendendo desiciamus, ac propterea non condescendum his, qui ex superiori loco catholica & apostolica communione ad inferiora queque, & ad hæreticam damnatamque confusionem prolapsi sunt. Fateor condescendum esse, sed ita ut ab errore revocentur ipsi, non ut nos eorum errori communicemus. Porro Regem Gustavum ejusque proceres ac magistratus ad rapinas ecclesiarum, & cæterorum, quæ divino cultui consecrataerant, se convertisse idem author (c) deplorat, deque sacrilegiis patris ita conqueritur : Heu, dolor hac infelici tempestate prædia divinis obsequiis multimoda votorum, literarum, juramentorum, ac sigillorum firmitate exhibita, ac immemorabili ævo pacifice possessa, infami violentia rapiuntur ad humanos abusus, & Deo, cui tradita sunt, subtrahuntur, ut illis inserviant : ideoque sacrilegi sunt, qui opes suas, quas vel ipsi vel majores eorum semel ecclesiis donaverunt, revocant : nam omne quod Domino consecratur sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, & ad jus pertinet sacerdotum. Ergo qui a Domino & Ecclesia auferunt, vastant, invadunt, vel eripiunt, ut sacrilegi judicantur de quibus etiam Ambrosius cap. sunt qui xvii. quæst. iv. Cum vero sacerdotes Sueci de spoliatis eccle-

Opes ecclesiasticæ raptae a Gustavo. (c) Id. ib. c. 37.

NOTE

[1] DE Christierno Danorum rege addenda hic nonnulla ex Chronologo Dano Ludewigi Reliquiar. tom. IX. num. 11. Rex ille præcedenti anno 1531. extracta classe ex Hollandia traiecit in Norvegiam, quod circa festum S. Martini non prospera navigatione appulit. Sequenti anno 1532. aprilii mense comitia Hafniæ celebrata, ut de ratione extirbandi Christierni ageretur. Dum expeditio paratur, Christiernus prodicione Canuti electi episcopi Orthoniensis in hostium potestatem venit, a quibus arcto carceri traditus est. Sub hæc tempora Fridericus, qui Daniæ regnum, exacto Christierno, occupaverat, tenueratque decennio, occubuit. Hæc chronologus. MANST

A quo Suecia in-icta.

Archiepiscopi Upsalensis ad Clementem accessus. (a) Bleesdickius & ex eo Meshov. lib. 5.

LXXXIX.

Melchior Hoffmannus fasciatus a dæmone.

Pseudo-prophetia dæmonis.

cleis monasteriis quererentur, dirum facinus per speciem regii mandati, erogandarumque pauperibus elemosynarum fuisse excusatum, idem Olaus deplorat ; verum principes Suecos ex sacris spoliis non locupletatos, sed majori pressos egestate observat. Illatam porro Sueciæ fuisse hæresim a quodam Olao Petro Strenge-nensi diacono, qui Lutheranam impietatem, Wittembergæ hauserat, meminit Joannes Magnus ; ab hoc vero corruptum fuisse Andræam Laurentium, archidiaconum Strenge-nensem furentem ira, quod in defuncti antistitis locum electus non fuisset ; atque adeo ordinis ecclesiastici hostem atrocissimum, qui Gustavum Regem in hæresim atque ad tyrannidem in clerum exercendam impulserit, ac sub eo Joannem Gotho designatum archiepiscopum Upsalensem A. S. L. Sueciæque primatem graviora pertulisse, atque hoc anno ad Clementem Bononiæ agentem Gedano se contulisse, ut confirmaretur, cum plures malevolos adversarios esset passus ; & ut religionis & sanctæ sedis Apostolicæ defensorem peramantem exceptum proximoque anno archiepiscopali pallio decoratum, iustumque reverti in Sueciam, ut Christi crucem in ea conculcatam rursum erigeret (a).

Hoc anno Melchior Hoffmannus Anabaptista sectæ Hoffmannistarum author fascinatus falsis dæmonis oraculis Argentoratum & Frisia reverfus, in carcere infeliciter animam dæmoni, cum quo fecus inierat, reddidit, omniaque illius oracula, apocalypses, vaticinia, illustrationes coelestes, atque exstases, in ventos abjerunt. Pseudopropheta hujus historiam, & ipso dignum exitum describit hæc verbis Arnoldus Meshovius ex certissimis monumentis : Dum forte per Frisiam cursit, senex quidam prophetæ Eliæ specie & habitu apparuit, qui longiuscule cum ipso sermocinatus, multa de futuro post hæc orbis statu patefecit, eundem hæc verbis allocutum se retulit : Melchior fili dilecte ab æterno Deo, qui cælum terramque creavit, ad te missus & præcipere tibi iustus sum, ut ætutum hinc Argentoratum ad novam, quam mihi præ cæteris elegi Jerosolymam proficiscaris, ibique Dei verbum docere, instituas, & populum rebaptizes. Coniucient te quidem ibi adversarii in carcerem ; nihil tamen mali inferent. Sed tu transacto dimidii anni cursu inde centum & quadraginta quatuor millium discipulorum & veritatis testium comitatu triumphurus prodibis, & maximis clarescens miraculis, deperditas oves Christi ad ovile revocabis, quarum te ductorem cœ-

lestis Pater designavit. Credidit Melchior seni, & isthinc Argentoratum iterum successorem sibi hoc loco delegit Joannem Tipenmacher nomine. Porro eo profectus ecclesiarum ministros adit, & ut diem colloquio, quod cum ipsis de verbo Dei habere cupiat, & locum aliquem publicum deputare velint, rogat. Ministri de omnibus senatorem certiores reddunt, & ne quas det turbas sequentem diem, qui erat undecimus julii anni MDXXXII. disceprationi præfigunt. Conveniunt utriusque in senaculo, Ibi Melchior de vocatione sua quaesitus, cum argumento nullo solido munus sola visionum phantasmata obrederet, in reliquis etiam doctrinæ suæ capitibus inconstans & lubricus esset, iussu senatus instar fanatici in carcerem coniectus fuit. Ad eum cum duceretur, læta & hilaritate cives affari cepit, diem hunc inquiens jamdiu se exoptasse, quem certo sciat viam sibi ad triumphum paraturum, coram senatu calceos & pedibus excurit, pileoque in aera projecto, manibus ad cælum elevatis, iurejurando per Deum vivum, nullo alio se cibo, quam pane & aqua fruaturum, donec digiro Deus vocationem suam confirmasset, pollicetur.

Dum in carcere detinetur Hoffmannus, novi per urbem vates discurrunt, ac mira de Melchione vaticinia edunt. Leonardus Jodoci civis & incolæ urbis primarius erat, alter Cornelius Poltermannus, ambo audaces & callidi : predicabant hi duo civitatem Argentoratis unice electam esse, & quemadmodum olim ex urbe Jerosolymitana originem traxerit prædicatio evangelii per totum orbem propagata, ita Argentorato brevi prodituros novos apostolicos viros, qui doctrinam evangelii perfectiorem per totum terrarum orbem tandem divulgarent, & electos Dei ex omnibus terræ finibus recollectos veluti frumentum in horreum, ut scribit Nicolaus Bleesdickius, introducerent : Melchiorum virum esse sanctum, & propter Dei gloriam in custodia datum, ideoque elapsis mensibus duodecim cum centum quadraginta quatuor millibus prophetis, qui uti xiv. apocalypseos videre est abis induti vestibus circumstant agnum, cum triumpho egres-surum. His prophetis binæ, quarum una Ursula Leonardi uxor, altera Barbara nominabatur, sese sociabant. Illa divinabat Melchiorum Eliam esse, Cornelium Poltermannum Enochum, Argentoratum vero ipsam electam Sion sive Jerosolymam, visam sibi magnam fratrum & sororum multitudinem, qui ordine in amplissima quadam aula una congregati fuerint : Huc adolescentem albo vestitu decorum accessisse, qui phialam sive pateram

Joannes Tipenmacher Anabaptistarum in Frisia præfes.

Hoffmannus quaeritus de vocatione visiones obtrudit.

Ductus in carcerem gloriatur miraculis probatum iri.

XC. Novi pseudo-prophetae de eo vaticinantur.

Pseudo-prophetae falsa jactant.

Visis inanibus illustra a dæmone.

ex auro maximam præstantissimo potu plenam ad omnes circumlatam cum nemo propter liquoris præstantiam delibare posset, Cornelio porrexisset, qui cum summo tenuis evacuaverit: qua sua visione confirmabat Cornelium verum illum Enochum esse. Barbara varicinabatur videre se candidissimum cygnum in fluviolo limpidissimo passim tranare, qui suavissime subinde concinat. *Mysterium visionis, ut illa interpretabatur, hoc erat, Melchiorum virum summe sanctum post breve tempus, & socium prophetam Enoch una prodituros, & dulcissimis prædicationibus suis fideles in unum collecturos in maximo robore & fortitudine, non secus quam olivas & luminaria duo, quibus nemo nocere possit, terrarum orbem illustraturos, quem & maximis plagis essent percussuri: Hi propheta simplicioribus hac ita persuadebant, ut verissima crederent. Intercætempus labitur: Melchiori captivo nullus qui opem cœlitus ferat apparet: fabulis solum & nugamentis deceptum se quisque comperit: scribit nihilominus discipulis, literas in Frisiam & Hollandiam emittit: jubet suspendi ad biennium rebaptismi negotium, ad exemplum Esdræ & Aggæi qui in principio restorationis templi per integrum biennium in opere suo fuissent impediti, donec excitaret Deus Cyrum Regem. Habuit alias adhuc in carcere visiones, quas Leonardus ediris libris ibidem publicavit. Melchior vero animi mœnore dejectus, & a Deo & hominibus relictus in carceris pedore miseram animam efflavit. Perpendat lector, hunc non minus, quam Lutherum jactasse se a Deo illustratum & missum; & quam fallaces sint eæ illustrationes, quibus præfidunt novatores; & ut omnino subiiciendæ sint iudicio & examini Ecclesiæ, quæ est columna & firmamentum veritatis. Licet vero adeo manifeste pateret hunc fuisse illusum a dæmone, ejus tamen sectatores in impietate perstiterunt, quorum dux Joannes Tipenmacher cum per Amnestodamum Harlemum, & Lugdunum Batavorum pro amplificanda secta excurreret, captus abductusque Hagam comitis justu exustus est.*

Vulgus ab his illulium.

Hoffmannus vana suis spondet.

Perit in carcere. Non præfidentum illustrationibus quibus multi decepti.

Anabaptistæ Batavi non respiciunt. Joannes Tipenmacher exustus.

.XCI.

(a) Ext. apud Hermann. de Kerschembroch. hoc ann. in ms. Alex. VII. pag. 130.

In Westphalia pestis anabaptistica, & Lutherana, ac Zuingliana monasterium invaserunt, deque ingruentibus malis florentissimæ quondam urbi, dum catholica religio in ea effloruit factus certior Carolus V. non ferro, sed calamo compefcere dirum ingravescens malum pertentavit, datis hiæce ad Franciscum designatum episcopum Monasteriensem, qui armis fulciendus fuerat, literis (a).

Nos Carolus V. Dei gratia Romanorum

Imperator semper Augustus, reverendo Francisco episcopo Mindensi, ac ecclesiarum Monasteriensis, ac Osnabrugensis postulato nostro principi gratiam nostram, & omne bonum optamus.

Reverende & pie princeps. Auditione & fama minime vana accepimus, plerisque cives & incolæ civitatis Monasteriensis contra edictum nostrum tam pium, quam utile anno MDXX. Wormatiæ publicatum, necnon adversus nostram electionem omniumque totius ordinum imperii constitutionem in superioribus comitiis Augustanis anno MDXXX. editam, aliquot Lutheranos concionatores in suam urbem recepisse, qui plebem imperitam & incautam a vero Dei verbo monstrosis opinionibus, & doctrina sua captiosa in errorem pertrahant, inter ecclesiasticos & profanos avita religioni etiamnum addictos odium, invidiam, ac seditionem excitare non cessent; unde nihil aliud [si non casto propediem tollatur] quam morus publicus, & sanguinis humani effusio metuenda est: huic autem malo, ut maruro consilio & opportuno remedio occurratur nostri muneris erit. Proinde tibi mandamus, serio præcipimus, ac volumus, ut tu tanquam episcopus facta urbis inspicias, concionatores seditionis cum suo satellitio non solum ab officio removeas, sed & urbe pellas, cives factiosos legitimis pœnis coerceas, & ad suo magistratui parendum certis legibus stringsas, ut inobedientes facti ad obedientiam etiam invidi compellantur, ut clerus, necnon senatus urbis, reliquique oppidani in tranquillitate & bona pace iisdem mœnibus conclusi vivant. Quæ omnia si per te fiant, nostræ voluntati te paruisse putato.

Litteræ Caroli V. ad Monasteriensem episcopum.

Jubet reprimi factiosos novatores.

.XCII. Senatus Monasteriensis monitus officii ab episcopo. Hæretici senatus insanum responsum.

Ritus catholici per seditionem aboliti. Qualis fuerit Rothmannus.

Misit Franciscus casarei scripti exemplum ad senatum Monasteriensem perduellem additis suis literis XXI. augusti die hujus anni consignatis, quarum summa erat, ut pio inflammati ardore Lutheranos & seditionis concionatores profligarent, & antiquas inveteratasque Ecclesiæ ceremonias fervarent. At magistratus perduelles hæretica aspersi lue respondere, non posse arcere civis a verbo Dei ita dæmonis signata evangelicis pigmentis colorata appellarunt, addideruntque Bernardum Rothmannum sacerdotem apostatam, & alios concionatores articulos de abusu rituum ecclesiasticorum tollendo proposuisse, necdum a clero catholico fuisse responsum. Sublati fuerant die decima ejusdem mensis ritus catholici a plebe in seditionem concitata ab eodem Bernardo, qui a catholica fide deficiens Lutheranus virus hauserat: deinde ad Sacramentarios defcivit, negavitque per verba

ba consecrationis fieri sacramentum, vel corpus Christi. At aliter sentit cum aliis patribus Gregorius Nazianzenus, qui in oratione secunda contra Julianum apostatam vocavit Eucharistiam incruentam victimam, per quam Christi divinitati & passionibus ejus communicamus. Postremo Rothmannus cum diu certasset cum Anabaptistis, in anabaptisticam impietatem & magiam prolapsus est, ut dæmones, iis, qui ipsius foederi accederent immitteret, & falsa vaticinia accepta dæmone promulgaret. Scripsit vero contra Rothmanni articulos impios adversus catholicas ceremonias antilogiam Joannes de Daventria provincialis ut vocant, fratrum Minorum Colonienfium, quæ inscribitur: *Christiane veritatis relum, seu fidei catapulta in plerisque pseudopropheta, præsertim in Bernardum Rothmannum Monasteriensem populi seductorem.*

Refellitur ejus heresis a Joanne Daventria.

.XCIII. Rothmanni abusus varii.

In contemptum abiit Eucharistia apud novatores.

Eo libro senatu Monasteriensi tradito confusus est Rothmannus, sed non reliquit; quam enim indigne sacramentum Eucharistiæ cum sectatoribus tractavit, postea describit Hermannus: *Non satis fuit speciem urvamque ad usum revocasse, nisi etiam catholicorum more de jejuniis communicandis abolito Christi exemplo in vesperum communicaturos nunc ad templum, nunc ad ades privatas convocaret, atque ibi post recitatam confessionem publicam exsimilagineo pane particulas quantas vellet decerneret, decerptasque hiantium faucibus ingereret, pateramque hauriendam offerret, nulla ratione habita utrum sobrii an ebrii accessissent. Porro si quis agritudine aliave causa impeditus ad publicum hunc cæcum communicaturus venire non posset, hunc pane similagineo in manica satis capaci secum allato (quæ etiam matronarum botulos, caseos, aliaque ejus generis munera prompte capiebat) suo more consolatur: unde per totam urbem Struken Bernardus vocari cepit, a pane videlicet triticeo. Inde paulatim, & quasi per gradus inter schismaticos & factiosos hoc Eucharistiæ sacramentum vilescere cepit; nam eo ventum est, ut communicaturi jam non paterentur in os sibi panem a Rothmanno inferri: sed ipsi quantum vellet assumerent, & plena patera se proluerent. Tandem panes albos in lancem intrivisse, vinumque superinfudisse, ac circumstantes cultellis aut cochlearibus exmisse, atque ita vinum cum pane deglutivisse dicuntur. Quanta hæc fuerit pietas, quanta hæc salvifici muneris veneratio, omnibus bonis viris judicandum relinquo. Eo res denique devenit, ut hoc sacramentum non solum parvipendere, & pro mi-*

nimo ducere, sed etiam maledictis & in Deum contumeliosis verbis incessere & execrari cœperint, vocantes illud Baal & Satanam; nempe cum aliis blasphemis sacramentariis docebat esse tantum signum sacrificii. At Lutherus tot malorum fons indoluit Rothmannum ad sacramentarium sectam defecisse, atque ad magistratus Monasterienses scripsit, Anabaptistas ad tyrannidem aspirare, & everfionem status politici: *Neque, inquit, aliter hoc fieri potest, cum diabolus sit spiritus mendax & homicida Joannis VIII. qui itaque in mendacium incidit, in homicidium tandem incidat necesse est.* Veridica profus, nec digna Luthero sententia; quanta enim, homicidia Lutherus mendaciis suis nefariis fecerit, tot stragibus cruentata Germania ostendit, præter innumera alia animarum funera apud inferos congesta. Affectabat Rothmannus clarum flagitio nomen, seque Anabaptistis conjungens Monasterienses in exitium traxit: de quo perditissimo impostore inferius dicetur.

Lutheri de hæreticis insignis sententia.

.XCIV. Minoritarum magistratæ de præconibus evangelicis.

(a) Ext. apud Wadding. annal. 10. 8. ann. 1532. n. 5.

Divino sint instructi spiritu qui mittentur.

Dum septentrionalia ea regna pestis Lutherana contaminabat, atque diabolicis interpretationibus Christi evangelium in iis evertebatur, latius tum in Guinea, Arabia, Perside, India cis & ultra Gangem, tum maxime in orbe novo fides catholica splendoris sui radios diffundebat, uno eodemque tempore ethnici ab stipendiis dæmonum ad Ecclesiæ castra traductis, quo ab iis Christiani voluptatum & impuræ libertatis a Luthero propositæ amore deficiebant. Ad tantam messem colligendam, supremus Minoritarum minister a præconibus evangelicis rogatus est, ut laborum & gloriæ socios mitteret: qui ad sodales has literas de viris idoneis mittendis dedit (a), cum ea autoritate ab Apostolica sede instructus esset: *Divinum Spiritum, quo instinctos ac instructos voluit esse eos, qui ituri essent, sacer Franciscus eum puto intellexit, quo Apostoli imburi quamlibet humano iudicio imbecilles & abiecti, & omnium peripsæma haberentur, solam Dei gloriam, lucrum animarum, extirpationem errorum, & falsarum religionum subversionem spectantes, totum percurrerunt mundum: adierunt Æthiopes, migrarunt ad Græcos, pervenerunt ad Latinos; nisi enim hunc Spiritum ductorem habuissent, nemo non eos, ut insanos, ut phanaticos, ut omnibus modis exhibendos contempisset. Et infra: Si quem jam videritis is dotibus insignem, cum bono animo ac conscientia ad Indos convertendos mittite: alioqui si discolos, si homines otiosos, si carnales miseritis, parum Christo*

Gentes docendæ, ut grates Deo referant.

sto lucri, nihil nobis reportabimus præmii, sed multum ignominie.

Secundo loco prospiciendum iis, qui missi sunt, ut quum sinceriter Christum doceant, ea maxime principe loco doceant, quæ sciri facillimum est & saluberrimum: ea enim ratio habenda est inter eas gentes, quæ novissimis diebus sunt inautho- rata fidei sacramentis, quæ olim sub nascentis Ecclesiæ exordio habita est, utpote simplicibus verbis, ut doceantur se non suis meritis, sed sola Dei gratia agnovisse Christum; quemadmodum de Romanis scribit Paulus (a): Gentes super misericordia honorate Deum. Cur ita? nam gratia salvati (b) estis; si autem gratia (c), jam non ex operibus, alioquin gratia jam non est gratia. Et item paulo ante: Quos vocavit (d) non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee ait (e): Vocabo non plebem meam plebem meam, & non dilectam dilectam, & non misericordiam consecutam misericordiam consecutam: & erit in loco ubi dictum est eis: Non plebs mea vos; ibi vocabuntur filii Dei vivi. Quæ verba si intrus excutiamus, propriissime Indis competunt; paucos enim ante annos, immo nonnullis in regionibus, hoc est in civitate Tumbes vix ad sesquianum primum evangelii gratia ac lux coruscare cœpit: antea enim simulachris muris filias filiosque suos, id quod horrendum est dictu, multo tamen magis miserandum factu initiati sunt. Antea solem & lunam, & omnem cæli militiam coluerunt: ante plerique eorum ut ratione extorres vitam magis pecudum, quam hominum transegerunt: alii humanum sanguinem sine delectu effuderunt: alii, profligata omni honestate & verecundia, intecto corpore inceperunt, aliasque id genus abominabiles perperraverunt; adeoque a Christo alienati & a veritate, ut præter externam corporis larvam, nihil in eis deprehendi posset, quod mentem rationemque spiraret, sicque desperaverunt seipsos, ut omni sese immunditia traderent. Verum ubi eis evangelium innotuit, ubi Christo manus dederunt, poenitet pudetque veteris in peccatis circumactæ vitæ: miro enim modo sese ipsos propter antea acta crimina mærore mœstitaque afficiunt, si modo vera sint, quæ de iis vixæ vocis oraculo fratres nar- rarunt, qui hos ad fidem Christi converterunt. Sunt igitur modo misericordiam, sunt Dei gratiam & clementiam consecuti, eoque electi heredes & testamentorum participes facti, qui nuper a Christo alieni, qui adulteri qui idololatæ, qui & rationis, & omnis gratiæ benignitatis divini fuerunt extorres. Hanc gratiam sæpe ob

(a) Rom. 15. vers. 9. (b) Philipp. 2. vers. 8. (c) Rom. 11. vers. 6. (d) Rom. 9. vers. 25. (e) Osee 1. vers. 10.

Miserri- ma co- rum fors ante e- vangeli- um.

Conversi plangunt crimina.

oculos revocare oportet, quidve ea efficiat, hoc est quod hominem iustificet, quod co- heredes regni constituat, quod omnis meriti & vite spiritualis sit initium semper sunt commonefaciendi, maxime autem misericordia Dei, qua præventi sunt, qua benedicti, qua cælestibus & æternis bonis dignati, eis est repetenda. Et post pauca.

Fidei sub hæc symbolum, quod apostoli- cum vocant, paucis verbis eis est explican- dum; quandoquidem in eo summa religio- nis nostræ graphice depingitur, & quæ credere oportet quemlibet fidelem exprimitur: nolo tamen si quando id ipsum ex- plicatur, ut simplicium ingenia argutiis Scoriorum & Occamiorum involvantur. Quam- quam audiam apud Indos esse ex nostrati- bus, per quos ceu organa quadam spiritus veritatis sese in auditorum & infantium animos transfundit: qui porro simplices i- diota literarum expertes, quales fuere Apostolorum complurium sub exordio nas- centis Ecclesiæ, interim tamen docent, prædicant, operantur in vinea Domini, sed non sine Spiritu Domini; Spiritus enim sanctus, qui linguas infantium diser- tas facit, qui affectus hominum ad se rap- tit, qui ex ore infantium & lactentium sibi laudem occinere, seque agnosci voluit, hos regit & imbuat: novimus enim varias esse dotes, varia gratiarum, donorum, & operationum genera. Et infra: Profuerit non parum Lactantii libros de institutio- nibus divinis, Eusebii Pamphili de præpa- ratione evangelica, & aliorum alios, qui superstitionem ethnicam densissimis argu- mentis subverterunt, legisse, & memoria retinere atque reponere. Quæ sequuntur mox in symbolo ad Christum spectant; is enim nobis mediator, & veluti caduceator missus est, ut nos per sanguinem suum reconciliaret Deo Patri, nosque in filios adoptaret hæredesque constitueret æterni regni. Id etsi alio modo potuisset efficere quam morte filii sui, noluit tamen clemen- tissimus ille pater alium esse, quam hunc ipsum modum quem in symbolum redege- runt Apostoli: Et in Jesum Christum, inquiunt, filium ejus unicum; qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus & sepultus est. Singula verba singulis canonice scripturæ sententiis, it- que multis respondent: deinde singula verba certos quosdam conjuratos fidei ho- stes hæreticosque impugnant, explodunt, fundunt, ac confutant. Legendus esset hoc loci Joannes Damascenus qui iusto volu- mine hanc rem absolvit, proque lectori sa- tisfecit.

XCIV. De sym- bolo ex- plicando.

Lactantii & Eusebii libri a gentium doctore perlegendi.

Joannes Damascenus eximie pro fide scripsit.

Pluribus in hanc sententiam, & alia Chri-

XCVI

(a) Luc. 22. vers. 32.

Hæretico- rum in- fanda ad- vertus eam ca- lumnia.

(b) Ps. 49. vers. 2. (c) Matth. 8. vers. 11.

(d) Mat- th. 11. vers. 28.

(e) Mat- th. 21. vers. 23.

Germanis Christum detestanti- bus Ame- ricani ad eum con- verti.

Christi mysteria interjectis, de Spiritu Sancto a Patre & Filio procedente, de- que Ecclesia hæc docet, quæ Indis ex- ponenda forent: Ego, inquit Christus (a), rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Si Christus suis precibus obrinuit, quominus fides Ecclesiæ deficeret, menti- untur hæretici Rutheni, Hussitæ, Wiclef- fistæ, Lutherani horum soboles, qui audent obgannire, trecentis annis evangelium per- peram prædicatum: verum stat veritas pro nobis, stat pro Ecclesiæ defensione: Non, inquit Christus, deficiet fides tua; perinde utque diceret: Maxima incrementa sumet, dilatabitur enim & sese usque ad ultimum maris Oceani propagabit; ut vere dixerit David (b): A solis ortu usque ad occasum laudabile nomen ejus, & Chri- stus (c): Multi venient ab oriente & oc- cidente & aquilone, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob in regno Pa- tris mei; quo simul, & Indos & eos, qui Anrichton inhabitant significare voluit; nemo enim a Christo excluditur, nemo ab hoc respuitur, una voce omnes & gentes barbaras, & Judæos, & Græcos invocat (d): Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et nonnullis interjectis: Erit, inquit, ve- rum quod Pharisæi in evangelio obicit Christus (e): Auferetur a vobis regnum, & dabitur genti facienti fructum ejus. Ut enim olim a Judæis regnum & sacer- dotium, quod Christum repudiaverint, ab- latum est; ita metuendum multis Christi- anis maxime Germanis nostris, ne ubi de- fensionem a fide admiserimus, simul cum fide & Christo & imperium amittamus, eoque regnum transferatur, ubi hætenus Christus fuit incognitus, jam autem co- gnosci incipit, jam coli, jam venerari & glorificari: Germani templa subvertunt, ecclesiastica sacramenta plerique concul- cant, alii negligunt, alii incestis manibus contrectant: Indi contra simulachra quidem deorumque portenta demoluntur, templa Deo sacraque loca extruunt, sacramenta ecclesiastica summa religione & venera- tione exosculantur. Sic olim postquam pe- rivi Jerusalem, suoque malo perdidit Chri- stum, rediit ad Christum Græcia totaque Latina ecclesia, &c. Valere in Christo Jesu præstantissimi patres, &c.

Expendit gravissimum hoc argumen- tum opusque divinum Willelmus Lin- danus (f) in apologetico pro solida ec- clesiarum in una Christi fide vere evan- gelica concordia, monetque Lutheranos aliosque hæreticos, ut idololatrarum con- versione inspecta sibi dictum accipiant, quod Christus Judæis erat comminatus; tum addit: Posteaquam divino permisso fera illa pessima, quæ Dei filios electissi- mos disgregavit, mactavit, devoravit, orco infernoque mactatos tradidit, sua- fuit pro libidine, immo rabie in hanc Dei vineam Germanicam grassata, ubi jam illa non leviter jaceret afflicta, magna- que ex parte exterminata, ac tantum non eversa; placuit eidem Deo optimo maximo, cui omnes ad nutum parent or- bis nationes, novum, suo evangelio a Germanis partim deriso, adulterato, re- pudiatum, aperire orbem, qui divinum suum nomen per Germanias atrocissimis injuriis vexatum, impiisque blasphemis violatum, legitimo veneretur honore, atque digna coheret veneratione. Quid deinde? pauco- rum sane monachorum Dei cultorum opera plures per Indiam, novumque terrarum orbem sibi convertit credentium myriades, quam per Germaniam fortassis pereant cen- turia, licet hæc prorsus videantur innu- mere: qui illinc reduces veniunt, seu millia monasteriorum ajunt extracta, uti olim apud Ægyptios initio Christianismi: ad hæc fere sexcentos Christi ovibus episco- pos creatos. Tanti nempe progressus facti paucorum annorum flexu, jam vero longe majores effloruerunt, ut Ecclesia vexata ab hæreticis ac Mahometanis, cum apo- calyptica muliere in solitudinem pene- aufugisse videatur.

XCVII.

(f) Lin- dan. in pref. apo- log. pro solida ec- clesiarum in una Christi fi- de vere evangeli- ca con- cord. c. 2.

In locum hæretico- rum vo- cati a Christo barbari.

Sexcenti episcopa- tus condi- ti in Ame- rica. Ecclesia in mulie- re fugien- te in de- fertum exprimi visa.

Congrega- tio nova stri- ctioris observan- tiæ.

(g) Ext. in bull. consl. 35. in Clem. VII.

Hoc anno Franciscana familia novam fecundissimamque viris sanctis propagi- nem fudit; instituta (g) enim est nova congregatio strictioris observantiæ, con- firmataque a Clemente VII. quæ tradi- tam a S. Francisco religiosæ vitæ formu- lam ex Nicolai III. & Clementis V. de- clarationibus observare profiteretur, no- vique in dies religiosi ordines a viris sanctis conditi fuere ad tuendam Eccle- siam, cum plures apostatæ eam concu- tere niterentur.

I. Postulatum a Clemente concilium.

(a) Guicciardini.

Responsum a Clemente communi Regum concilio congregandum.

II. (b) Belchair.

(c) Ext. apud Coel. post Philippicas.

(d) MS. tabular. Vatic. sign. lit. T. P. 263.

Anno Servatoris millesimo quingentesimo trigesimo tertio indictione sexta, suscepta sunt, agente Bononiae Caesare, congregandae oecumenicae synodi a Pontifice concilia, pro excindenda Lutherana haeresi, & Regibus Christianis sociali contra Turcam foedere jungendis; decretique sunt eam ob causam in Germaniam, Angliam, Galliamque internumtium, verum irritum successu, cum Lutherani non legitimum concilium, sed conciliabulum, in quo ipsi non exciperent, sed ferrent sententiam exoptarent; Anglus autem & Gallus dissentirent. Refert Guicciardinus (a) Caesarem omnibus precibus instituisse apud Clementem, ut abruptis moris omnibus concilio apostolica auctoritate indiceret: at Pontificem eas preces non admisisse, opposuisse periculum imminere, ne si Gallorum & Anglorum Reges ab eo alieni forent, novum constaretur schisma, neque componerentur Christianorum mores; proinde prius flectendos molliter ad tam pium opus comprobandum, atque oratores ad eos mittendos videri: verum subiecisse Caesarem quid tandem futurum esset, si illi sine justa causa dissentirent, urisque Pontificem, ut eo etiam casu concilium indiceret; sed nunquam ad id illum adducere potuisse: itaque legatos fuisse internuntios cum mandatis ad Reges, nulla tamen vel exigua rei perficiendae spe.

Eadem ferme repetit Belchair (b), qui etiam Clementem negligentiae in cogendo concilio perstringere videtur, dum ait: Quod ad concilium attinet; Caesari Clemens nullo modo satisfecit; Gallo enim ac Britanno dissentientibus, concilium coire non posse asseveravit; tum Caesarem: Quod si sine justa causa dissentiant, nullum etiam coibit, quod unoquoque decennio coire conciliorum ipsorum decreta jusserunt? Clemens nihil directe respondens, legatos se ad principes Christianos missurum & eorum responsis deliberaturum pollicitus est. Verum hosce auctores hallucinatos constat; Clemens enim, ut ex mandatis (c) internuntio in Germaniam decreto datis, atque inferius repetendis constat, pollicitus est etiam se concilium indicturum cum majori Christiani imperii parte, quamvis aliqui principes a concilio abhorrent. Quinetiam Carolus V. in publicis literis postea exaratis rem ita gestam enarrat, ut Clementem congregando unius anni flexu concilio assensifici profiteatur (d): Cum, inquit, iter no-

strum ad Italiam instituissemus, & ad sanctitatem Romani Pontificis, videlicet Papam Clementem felicitis recordationis hujusmodi nominis ultimum pervenissemus, ac secundum promissionem nostram electoribus principibus, & communibus imperii statibus in aliquot conventibus imperialibus clementer factam cum sanctitate suarantum egissemus, remque eo deduxissemus, quod sanctitas sua generale concilium intra anni spatium indicere & publicare, velle annuerit, quemadmodum tum electoribus principibus ac statibus imperii haec indicavimus, non omisimus, quin totam Italiam, quantum in nobis fuit ad quietem & pacem reduceremus. Instituissemus etiam medio tempore usque ad dictum concilium regna nostra Hispanica visitare, ut illis in ipsorum necessitatibus necessarium auxilium & remedium praestarem, omniaque ita disponeremus, ut ad dictum concilium pervenire illique interesse possemus. Quorum ergo culpa intermissum sit sanctissimum opus, utve Clemens legitimo congregando concilio operam dederit, ex publicis monumentis videndum est.

Dedit ipse secunda januarii die ad Franciscum Gallorum & Henricum Anglorum Reges literas, quibus significavit a Germanis tum catholicis tum Lutheranis concordiae studio oecumenicum concilium neque ob Turcicas irruptiones celebrari potuisse: jam vero sedata tempestate nullum eo majus opus ad lapsas Ecclesiae res instaurandas, ad excindendas haereses, ad componendos mores posse excogitari; atque ideo eos est adhortatus, ut sedis Apostolicae voris regia studia accommodarent. Exemplum literarum, quae ad Henricum Anglorum Regem missae fuere, infra scriptum est (e).

Regi Angliae. Charissime &c. Superiore biennio, sicut tua majestas recordari poterit, cum serenissimum Caesarem, quamquam pro sua inlyta pietate omnia conatum, tamen in conventu Augustensi nihil remedii ad haeresim Lutheranam in Germania tollendam pra illorum obstinatione afferre potuisse, audiremus, solumque concilii generalis remedium a nostris praedecessoribus in casu simili usitatum, & ab ipsis etiam Lutheranis postulatum superesse videremus; habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus matura deliberatione, ad ipsius concilii generalis indictionem in Italia, & loco ad hoc commodiore celebrandi devenire intendentes, id

Consentiebatur Clementi pro celebrando concilio.

Exposita summa illius necessitas.

III.

(e) Lib. brev. ann. 1533. p. 16.

IV. Clementis litera ad Angliam Regem pro celebrando concilio.

id tuae majestati, sicut Caesari & ceteris principibus significandum communicandumque duximus, eamque nostris literis fuimus hortati, ut tam sancto & necessario operi pro tua pietate & fidei defensoris titulo, proque tuorum majorum perpetua consuetudine favere, causamque sanctae fidei cum tua, si fieri posset, praesentia, aut saltem cum oratoribus tuis, tuique regni praetatis adjuvare & rueri, & in hoc te & illos interim praeparare pro communi officio velles. Postea vero ea aetione nostra per apparatus Turcarum primo perturbata, & deinde per eorum in Hungariam & Germaniam irruptionem prorvsi interrupta, suspensisque propterea omnium principum & Christianorum animis, toto hoc interjecto tempore de hac re silere coacti fuimus. Nunc autem ipsis hostibus Dei benignitate repulsis, cum serenissimus Caesar nobiscum Bononiae congressus inter cetera publice salutaria hoc quoque de indicendo generali concilio instanter nobiscum egerit, illudque non solum a Lutheranis ut antea, sed etiam a ceteris Germaniae principibus & civitatibus in proximo Ratisponensi conventu flagitatum, sequa omnem operam suam cum apud nos, tum apud Reges & potentatus ceteros in id pollicitum fuisse dixerit; nos sane non solum Christiana charitate, sed etiam nostri debito muneris, quod a Deo omnipotente accepimus, astricti, ut tot animas in illa haeresi periclitari, quantum a nobis praestari poterit, ulterius sinamus, nostras partes nostrumque officium in principibus omnibus ad ipsum concilium adhortandis, tunc susceptum a nobis, & terrore immanissimi hostis interruptum resumere continuandum censuimus, ut sanctae religioni tantis erroribus illic implicitae succurramus, & cum veteri pietate tranquillitatem & quietem illi inlytae nationi tam valido christianitatis membro restituamus: quamobrem te, fili noster in Christo charissime, tanquam inlytum & pietissimum christianitatis Regem, per Jesum dominum, cuius sancta fides in illis locis labefactatur, hortamur & studiose requirimus, ut nobiscum & cum eodem Caesare serenissimoque fratre ejus, jam in hoc unanimiter concordibus, ad ejusdem concilii generalis convocationem pie consentire, illudque cum tua si fieri poterit praesentia, aut saltem cum oratoribus tuis, & tui regni praetatis, sicut antea tuae majestati scripseramus, juvare & rueri, ac te & illos interim ad hoc praeparare & de tua super hoc voluntate, quam non nisi te dignam fore speramus, ad nos perscribere quamprimum velis, ut cum Caesaris, ac tuo, Romanorum Regis, ceterorumque principum & potentatum, ad quos etiam scribimus, & quorum neminem, praesertim tua majestate accedente, defuturum confidimus, unanimi voto & consensu ad indictionem ipsius concilii in Italia, & commodiore loco celebrandi, sicut etiam tunc tuae serenitati scripsimus, ad jutore Domino, devenire possimus; quemadmodum haec plenius & diffusius tuus apud nos ad te scribet, & noster apud te orator tuae serenitati coram explicabit. Dat. Bononiae 11. januarii MDXXXIII. pontificatus nostri anno x.

Conceptae sunt eadem verborum formula literae (a) ad Regem Francorum missae, adjectis hisce verbis: Qui primus ab ipso Caesare inter Christianos Reges & principes honore, opibus, titulo, auctoritate, praecellit. Repetitis iterum aliis literis die xx. februarii Clemens eosdem Reges suavissime allicere enifus est (b), ut regiam pietatem in celebrando concilio & mittendis in Italiam Angliae & Galliae episcopis pro faciendis illatis Ecclesiae Dei detrimentis explicarent: tum florentissimos auctoritate in utraque aula proceres, scilicet in Anglica duces Norfolkensem & episcopum Wintoniensem, in Gallica Lotharingum & Borbonium, Cardinales sollicitavit, ut paribus studiis ad tam arduum & sanctissimum opus ad exitum perducendum incumberent. Cum vero Germani praeceteris summa cupiditate id expeterent, catholici quidem pio studio, haeretici vero fraudulentis & simulatis verborum fucis, Clemens decima januarii die septemviros principes hisce literis fecit certiores (c), se nullas apostolici muneris partes pro celebrando concilio oecumenico praetermissurum.

Dilecto filio nostro Alberto tit. S. Petri ad vincula presbytero Cardinali Moguntino, ac venerabilibus fratribus Hermanno Colonienfibus & Joanni Treverensibus archiepiscopis, necnon dilectis filiis nobilibus viris Ludovico comiti Palatino Rheni, duci Bavariae, ac Joachino marchioni Brandeburgensi, sacri Romani imperii electoribus simul, & unicuique separatim. Venerabiles fratres & dilecti filii salutem, &c. Quod ab ista inlyta natione jam dudum optari & flagitari videbamus, ut pro tollendis ejus in sancta religione dissensionibus universalem synodum indiceremus, in eo nos neque in nostra voluntate quamprimum decernenda, neque in aliorum principum de more requirenda defuisse notum est charissimis in Christo filiis nostris Carolo Imperatori, ac Ferdinando Regi Romanorum illustribus; ad quos, sicut ad principes ceteros literas ab-

V. (a) Ibid. Admoniti alii Reges.

(b) Ibid. p. 13.

Moniti etiam Germani.

(c) Ibid. p. 17.

VI. Septemviri de eare communiti.

hinc biennio super hoc dedimus & sumus omnes ad pie & unanimiter in hoc consentiendum adhortati: cumque ea actione nostra per apparatus & irruptiones Turcarum in Hungariam & Germaniam interrupta, suspensisque propterea omnium principum animis, mox hostibus Dei benignitate, & eorundem Imperatoris ac Regis virtute, vestroque auxilio repulsis, eandem synodum requiri nuper audissemus; nos sane qui nostrum officium Deo in primis omnipotenti & universis Christi fidelibus, precipueque isti nationi, quam diligimus & magnificimus, nunquam sumus denegaturi, statim ut audivimus de reditu ipsius Caesaris in Italiam nos in Hispaniam trajecturi, ac de optima voluntate & piis ac salutaribus in commune bonum consiliis ejus essemus plene instructi; & si aetate jam ingravescentes & morbo recenti invalidi eramus, media tamen hyeme, eaque asperissima Bononiam ipsi priores venimus, nullumque itineris discrimen aut vite periculum interea defugimus, ut cum ipso Cesare hoc idem sicut audiebamus cupiente, & nos rogante, inter cetera publice salutaria de hac in primis re ante ejus profectioem colloqueremur: qui cum Bononiam post nos veniens pro sua inclita erga Deum pietate, erga imperium cura, erga nationem ipsam benivolentia, quibus nulli Caesarum cedit, nobis non modo istius nationis, sed maxime suam & dicti ejus fratris desiderium synodi indicenda demonstrasset, omnique studio amore, & affectu idem sepius a nobis postulasset, & contendisset, tamen nos ab hac sua majestatis desiderio nunquam discrepavimus; fuimus tamen tanti principis omni laude prestantis instantia & precibus, si quid ad nostram priorem voluntatem addi poterat, aucti & confirmati: nec in nobis mora fuisset ulla si quemadmodum earundem majestatum, ita & ceterorum principum & potentatum voluntatem in idem consentientem habuissemus: neque enim vestram prudentiam fugit, omnia Christianitatis membra & nationes ad synodi generalis congregationem monenda, & quantum per nos saltem, & ex nostra parte fieri posset, adhibenda esse tam pro more vetusto, quam pro concordie unitate. Quamobrem statuimus eandem actionem nostram de reliquis principibus ad hoc iterum adhortandis, eorumque voluntate concilianda ab hinc biennio susceptam a nobis & terrore immanissimi hostis interruptam, nunc resumere continuandam, & [quod nobis Deus omnipotens concedere dignetur] perficiendam; in quo neque litteris, neque nuntiis, neque monitis, neque precibus operam, studium & diligentiam

Commissi alios Reges non concurrere in eandem voluntatem.

nostram Deo & hominibus prestare unquam desistemus ut dicta generalis synodus, quam citissime fieri poterit, & indicatur, & celebretur; aliorumque Regum principum & potentatum animos, voluntatesque, & quidquid in hanc rem tam sanctam consentiendo statuerint, & nobis respondeant, mox vobis notum esse curabimus. Quae omnia vobis significare volumus; vosque ita existimare cupimus, nos cum officii nostri ratione, tum ipsorum Caesaris & serenissimi ejus fratris voluntate istiusque nationis salute & quere ad ductos nihil in hoc pretermitturos esse, quod cum ad universam Christianitatis utilitatem, quietem, & securitatem, sanctaeque religionis nostrae cultum, decorem, & augmentum, tum praecipue ad tranquillandum pristinaeque pietati & concordiae reddendam istam fortissimam nationem sacri imperii inclitam sedem, Christianitatis totius robur & ornamentum, nobisque & privato affectu semper dilectam quoquomodo pertineat. Dat. in civitate nostra Bononiae die x. januarii MDXXXIII. pontificatus nostri anno x.

Conceptae eodem argumento & iisdem ferme verbis aliae litterae (a) inscriptae archiepiscopis electoribus, episcopis, & nobilibus viris electoribus, & aliis principibus, praesulibus, comitibus, proceribus, civitatibus, & ordinibus Rhenanae provinciae conjunctim ac unicuique sejunctim: eademque ratione aliis ordinibus Saxoniae, inferioris Germaniae, Suevico, Bavarico, Franconico. Cum ita universi Germani ad celebrandum concilium decima die januarii vocati essent, iterum Clemens, vertente mense ad Georgium ducem Saxoniae (b), Fridericum comitem Palatinum Rheni (c) Joachimum marchionem Brandeburgensem (d) electorem imperii litteras de eodem congregando concilio dedit, hortatusque ipsos, est ut mente constanti fidem orthodoxam tenerent. Interea antequam a Regibus certum responsum de mutua studiorum pro celebrando concilio oecumenico consensione tulisset, Hugonem Rangonum internuntium apostolicum in Germaniam decrevit, qui Lutheranis principibus leges nonnullas aequissimas ad concilium veteri majorum instituto celebrandum necessarias exponeret: de quo ad Ferdinandum Regem Romanorum has litteras dedit (e).

Regi Romanorum, Esti in dies expectantes responsum Christianissimis principibus, quibus mentem & voluntatem nostram de indicendo universali concilio iteratis literis significavimus, quemadmodum proxime ad tuam serenitatem scripsimus, interea in hujusmodi

Eximium studium pro juvanda re Christiana significatum.

VII. (a) Ibid.

(b) Ibid. p. 24. (c) Ibid. p. 25. (d) Ibid. p. 26. Missus ad Lutheranos principes internuntius.

(e) Ibid. p. 25. Ferdinandus Rex excitatus, ut pro concilio congregando operam conferat.

modi actione supersedere debuissimus, tamen cum crebra instantia serenissimi Caesaris fratris tui, & nostro in primis officio ac desiderio istam inclitam nationem tranquillam & pacatam, pristinaeque pietati restitutam videndi urgeamur, praecurrendum nobis & maturandum in hac re arbitrati sumus, quo interim, dum responsum a dictis principibus praestolamur, non otiosum hoc temporis spatium nobis effluat, sed in hujus rei preparatione utiliter consumatur; utque, sicut Deum omnipotentem, ita etiam serenitatem tuam & dictam nationem testes habeamus, nos neque in voluntate, neque in diligentia, neque in labore nostro huic rei unquam defecisse. Ut igitur concedente Domino ad tam salutarem hoc temporis spatium concilii indictionem celerius devenire possimus, decrevimus hanc ob causam venerabilem fratrem Hugonem episcopum Regiensem, & infra, nuntium & oratorem istuc mittere, ut cum serenitate tua & sacri Romani imperii electoribus, ceterisque Germaniae principibus & circulis, ipsum concilium maxime cupientibus & flagitantibus de hujus rei tota ratione, ac quo pacto, ubi, & quando ineundum agendumque sit tractet, ut inter haec habito ipsorum principum Christianorum responso, & intellectu eorum voluntate, omnibusque prius consideratis, quae in simili casu considerari consueverunt, mox rem ipsam cum divini auxilio numinis aggreduamur, &c. Dat. Bononiae die xx. februarii MDXXXIII. pontificatus nostri anno x.

VIII. Earumdem litterarum exemplum transmissum est (a) ad universos simul & seorsim ad singulos septem viros, tum ad sex circulos Germaniae, & sejunctim ad singulos archiepiscopos, episcopos, principes, comites, proceres, principatus, urbiumque insignium magistratus: & cum internuntio apostolico Carolus V. socium conjunxit oratorem imperialem Lambertum Briardeum, ut Germanos ad conditiones justas a Pontifice propositas admittendas flecteret: de quo Joannes Coelaenus haec narrat (b): Eodem anno missi fuerunt in Germaniam oratores duo, unus a Papa Clemente VII. alter a Cesare Augusto Carolo V. qui principibus ac statibus Romani Imperii annuntiarent futuri concilii generalis celebrationem, quae qualiter agenda esset octo declarabatur articulis. Concepti erant illi hinc verbis (c).

Articuli a nuntio apostolico illustrissimo principi duci Joanni Friderico principi electori Saxoniae Wimarie in Thuringia exhibiti anno Domini MDXXXIII. In primis, quod universale hoc concilium, quod indicendum & celebrandum

proponitur, liberum sit, & iuxta morem Ecclesiae consuetum, atque multis antecessoribus ab initio usque universalium conciliorum ad haec tempora observatum celebretur. II. Quod si qui concilio interesse habebunt, ejus decretis stare & inviolabiliter parere profiteantur & promittant. III. Quod si, qui iuxta causa impediti ei interesse non poterunt, suos legitimos procuratores cum sufficientibus mandatis mittant. IV. Quod interim in iis, de quibus apud Germanos in materia fidei est controversia, nihil ab eis prorsus innovetur, aut attentetur, sed res usque ad decisionem concilii pacatae maneant. V. Quod de loco jam nunc omnes consentiant, in quo concilium celebrari habeat; aliique omnis apparatus & labor irritus esset.

Et quoniam necesse est, ut locus ad hoc deligendus omnibus ad concilium conveniatur, quoad fieri potest, maxime aptus sit, & ad manum; idcirco existimat sanctissimus dominus noster, non absque ratione unam ex his tribus civitatibus, id est Mantuanam, Bononiam, Placentiam, omnibus aliis esse praesferendam, quarum unaquaeque cum tuta, capax, fertilis, & salubris sit, vicinitate etiam strus Germaniae magis quam ceteris omnibus transalpinis nationibus est accommodata. VI. Item quod si forsan [quod non est credendum] aliqui principes, potentatus, & membra Christianitatis velint tam pio & necessario negotio sine rationabili causa deesse, & hanc concilii indictionem & celebrationem contumaciter recusare; nihilominus sanctissimus dominus noster ad praedicti concilii indictionem & celebrationem [ut praefertur] procedet una cum saniori parte consentiente. VII. [Quod maxime rationabile & aequum est] si qui hoc tam sanctum concilium opus quoquo pacto impedire, ejusve sacrosanctis decretis non stare, aut parere, aut hac de causa a sanctissimo domino nostro descere, vel sinistri aliquid in illum astruere praesumerent, ut contra eos & eorum quemlibet reliqui melius sentientes, & cum illius sanctitate pro sacro concilio stantes & concordantes eidem illius sanctitati & sedi Apostolicae assistant, & totis viribus fideliter favcant, & auxilientur. VIII. Suspendit concilium sanctissimus dominus noster postquam de superscriptis articulis a serenissimo Romanorum Rege, principibusque Germaniae, ac aliis Christianis Regibus responsum, & quod spectat ad vota acceperit, se intra sex menses indicturum, moxque intra annum se illius celebrandi initium facturum profiteretur; ita ut & quae concilio necessaria sunt, in civitatem illi deputatam comportari, & quos interesse oport-

Leges propositae Lutheranis pro celebrando concilio.

(a) Coel. in adis & fuerunt in Germaniam oratores duo, unus a Papa Clemente VII. alter a Cesare Augusto Carolo V. qui principibus ac statibus Romani Imperii annuntiarent futuri concilii generalis celebrationem, quae qualiter agenda esset octo declarabatur articulis.

(b) Evt. apud Coelaenum in principi duci Joanni Friderico principi electori Saxoniae Wimarie in Thuringia exhibiti anno Domini MDXXXIII.

(c) In primis, quod universale hoc concilium, quod indicendum & celebrandum

portebit, ii commodissime se ad profectio- nem parare, illucque ex remotissimis regio- nibus convenire possint. Hugo Rangonus comes episcopus Regiensis & princeps ac apostolicus nuncius.

IX. Negant Lutheranas admittere.

Cum hæc leges celebrandi concilii Saxoniae duci cæterisque proceribus Lutheri sectatoribus propositæ fuissent, admittere illi concilium detrectarunt, cum obtenderent id unum quæri, ut Pontificis auctoritas constabileretur, nec ad servandas concilii sanctiones obstringi vellent: tum despecto Pontifice cæsareum nomen pontificio prætulerunt, ut accurate nar- rat Joannes Coclæus (a): de pontificio enim & cæsareo oratoribus ad Lutheranos principes missis, & legibus pro celebrando œcumenico concilio propositis locutus Lutheranos dolos pro eludendo concilio aperit: Ubi, inquit, propositi fuissent, nempe articuli memorati, electori Saxonie, is petiit dilationem ad respondendum, donec super eare cum cæteris sibi adherentibus consultaret in conventu Smalkaldensi sub finem junii mensis habendo. Facta igitur ibi deliberatione scripserunt responsum, in quo ubique præ- tulerunt summo Pontifici tanquam ei nihil obedientie debeant Romanum Imperato- rem, quem pro domino suo agnoscebant. Quamvis igitur in proponendo & subscri- bendo vidissent ubique primas partes datas fuisse nuncio apostolico reverendissimo do- mino Hugoni de Rangonibus comiti & e- piscopo Regiensi, qui & principem se subscripserat. Post quem Cæsaris orator abs- que omni additione subscripserat simpli- citer Lambertus a Braierde, ipsi tamen in responso suo hoc usi sunt initio.

(a) Cocl. in actis & scriptis Luther.

X.

Magnifice & reverende in Domino a- mice singularis, & domini observandi. Cum nuper nobiscum die secundo junii essetis in oppido nostro Winmaria in Tu- ringia, postquam nobis deliberata quæ- dam invictissimi Imperatoris Caroli V. Cæsaris Augusti domini nostri clemen- tissimi, & Romani Pontificis Clementis de concilio exposuistis, & nuntius pontifi- cius exhibuit nobis quosdam articulos de concilio scriptos; respondimus vobis nos collocuturos esse de hac re cum aliis prin- cipibus, comitibus, ac civitatibus nobis- cum sentientibus de religione, &c. Quo- niam vero primus articulus ita habebat: Quod universale hoc concilium, quod in- dicendum & celebrandum præponitur li- berum sit, & juxta morem Ecclesie con- suetum, atque multis ante sæculis ab ini- tio usque universalium conciliorum ad hæc tempora observatum celebratur; secundus vero sic: Quod ii, qui concilio interesse habebunt, eius decretis stare, & inviola-

Inane eorum responsum.

biliter parere profiteantur & promittant; & sextus locum in Italia concilio præfige- bat unam ex his tribus civitatibus Mantu- am, Bononiam, Placentiam, quarum u- naquoque cum tuta, capax, fertilis & sa- lubris sit, vicinitate etiam situs Germanie magis quam cæteris omnibus transalpinis nationibus esset accommoda. Lutherani in responso suo de iis maxime conquereban- tur articulis tanquam prorsus dissentienti- bus a deliberationibus principum, que in conventibus imperialibus habitæ atque con- cluse fuerant: etsi enim in primo, inquit, articulo vocat liberum concilium, ta- men aliud agitur re ipsa, cum primum omnes potentatus sibi obligare vult: si e- nim liberam synodum habere vellet, hanc obligationem non requireret, que enim ei nihil profutura est, si quid contra eum in libera synodo ex verbo & scripturis Dei decernatur: nunc cum obligat principes, certe per speciem & nomen concilii id fa- cit sue potentie stabilien- dæ causa, vult- que habere obnoxias omnium voluntates, &c.

Concili- um libe- rum recu- sant.

Confutavit Coclæus (b) hoc vafrum & iniquum responsum Lutheranorum in libello de futuro concilio celebrando: Quod Lutheranus, inquit, in hos octo de habendo concilio articulos consentire no- lunt, mera videtur esse tergiversatio: quid enim in illis est, quæso, vel durum, vel iniquum, quod ulla æquitate aut ratione honeste recusari queat? etenim in primo articulo petitur, ut concilium sit liberum, ubi scilicet patribus tuto ac secure decer- nere liceat quicquid Spiritui Sancto vi- sum fuerit. At illi efflagitant, ut in Germania celebretur, ubi patres ita forent captivi, ut nisi decernerent ea, que Lu- theranis placeant, mox armis nobilium & Lutheranæ plebis furori obicerentur in- terficiendi.

XI. (b) Coclæ- us in octo artic. de futuro concilio celebrando.

Volunt imperare concilio.

Petitur in eodem ut celebretur concilium juxta morem ecclesie consuetum, & tot retro sæculis ab initio usque servatum. At illi novum querunt morem, juxta quem summo Pontifici præponatur Roma- nus Imperator, Cardinalibus & episcopis principes & domini seculares; pastoribus scilicet oves, sacerdotibus laici, patribus- que filii, & de fidei questionibus non de- cernant episcopi & theologo, sed clamosi Rhetores & syllabarii laici, qui novam- bibliorum interpretationem, quam Luthe- rus edidit, in manibus gestantes sacra- theologie doctoribus insultent & reclama- ment, contentiosisque vociferationibus præ- valeant, quod non aliter intelligendus sit cujuslibet scripturæ textus, quam ipsi cum suo Luthero intelligunt. In secundo autem articulo petitur, ut concilii decretis pa-

Ponti- ficem Cæsari subicien- dum conti- tendunt.

Concilia petiti de- cretis pa- rere no- lunt.

reatur: hoc Lutheranis alienissimum vi- detur, quasi contra libertatem Christianam sit parere concilio. Vellent potius ita celebrari concilium, sicut celebrati sunt apud nos Germanos plerique conventus im- periales, in quibus licuit eis per saluum conductum impune contradicere quibuslibet aliorum principum ordinumque, atque adeo & ipsius Imperatoris decretis, consumptis frustra tot millibus, atque etiam myriadi- bus aureorum dum fictis verbis spem con- cordiæ nobis proponerent.

XII.

In tertio petitur sufficiens mandatum eorum qui adesse non possint: illi vero neque per sese, neque per mandatarios ul- los parere volunt, neque etiam compare- re, nisi cum sufficienti ac inviolabili asse- curatione vocentur: qua certe data nihilo tractabiliores erunt in concilio, quam ha- bitus fuerunt in conventibus imperiali- bus. In quarto petitur ut nihil interim circa fidei controversiam apud Germanos innovetur, aut atretetur. At illi non cessant tum oculis literis tum manifestis sermonibus, publicisque concionibus ubi- cumque non prohibentur vi disseminatisque per rotam Germaniam libris, simplicio- res animas in partem trahere, aut salutem sollicitare, suam. Et Lutherus eorum us- que adeo non quiescit, nec desinit atten- rare & innovare, ut editis nuper duobus libris, in altero cunctos monachos, & cu- juslibet religionis approbata fratres & so- rores, in altero cunctos sacerdotes, qui pro sacrificio missam celebrant sathane tradat, ac penitus extinctos velit; & hæc sunt impia opiniones & impii cultus, de quibus in sua responsione queruntur: nisi igitur concilium in hoc eis consentiat, & omnia vota monastica de sub celo tollan- tur, & omnes missæ cum sacro canone aboleantur, non parebunt; nam conculcare vota, & abrogare missas est illis Evangelii gloriam inclarescere, est ambigentes con- scientias sanare, est veram pietatem re- florescere. Aut igitur in totum relinquendi & juxta verbum Christi pro ethnicis ha- bendi, aut longe alia ratione quam concilii auctoritate ad Ecclesie unitatem reducendi sunt. Ego quidem propheta non sum ne- que filius propheta [ut Amos ait] videre tamen mihi videor, eos sine armis, & ab- sque omni sanguinis effusione reduci posse, si celebrato concilio, juxta veritatem & vigorem evangelii contra eos procederemus per viam justitiæ, &c.

Luthera- norum impia im- pudentia.

XIII.

(a) Cocl. in actis & scriptis Luther. hoc ann.

Addiderant etiam in eodem responso Lutheranus, ut refert author (a): Ad of- fensum cæsareæ majestatis pertinere, ut Cæsar curet rem ex verbo Dei cognosci ac judicari, quodcumque Romanus Ponti- fex veritati adversatur, ne papa, cum-

pars sit, simul etiam judex sit. Quibus subdolis verbis hæretici petebant lua er- ronea principia Petri successores, pro quibus oravit Christus, ut nunquam eor- um defectura sit fides, errasse; tum di- rimendarum fidei controversiarum au- thoritatem a Pontifice transferebant in Cæsarem: tum characteres & fonos di- vine scripturæ; non autem ecclesiam, quæ directa a Spiritu Sancto columna est ac firmamentum veritatis, judicem con- stituebant: quas Lutheranorum fraudes idem Coclæus in suis ad primatem Scotiæ proximo anno datis literis ita dif- cussit (b).

Volunt everti Christi monar- chiam.

(b) Cocl. in octo artic. de futuro concilio celebrando. XIV.

Reverendissimo in Christo patri ac do- mino archiepiscopo metropolitanæ ecclesie S. Andreae & primati Scotiæ Joannes Co- clæus. Responsionem principum Lutheranorum, quam ante aliquot menses transmisserunt ad nuntium apostolicum cæsareumque ora- torem, nunc ad reverendissimam domina- tionem tuam mitto, ut intelligas quam male fidant causæ suæ Lutheranus, quam cognitioni generalis concilii committere non audent; id quod ab initio suæ sectæ statim indicaverunt, neque enim Imperator, neque ulli principes aut episcopi Wormatiæ ante annos XIII. Luthero per- suadere potuerunt, ut causam suam fu- turo concilii determinationi submitteret. Non alium volunt agnoscere judicem, quam sacram scripturam. At non sunt omnia in scripturis expressa. Credimus Trinita- tem divinam: credimus unam essentiam in tribus personis: credimus duas naturas in una persona Christi, &c. quæ in scri- pturis nusquam sic habentur expressa: & ubi scriptura expresse loquitur, ipsi novum & adulterinum afferunt sensum, antiquum & verum Ecclesie sensum reiicientes; Verbi gratia, scriptura planissimis verbis dicit: Hoc est corpus meum; quod qui- dem Ecclesia simpliciter accipit secundum veritatem, quam verba sonant, quod ibi sit non amplius panis, sed corpus Christi; Lutherus vero novum superaddit sensum, ut sit ibi maneatque substantia panis simul cum corpore Christi; ideo aliter exponit, quam Ecclesia, & ait: Hoc; id est, hic panis, aut in hoc pane est corpus meum. Post vero & contra Lutherum alii sur- gunt hæretici nova proles veterum Pighar- dorum & Wicleffistarum, qui dicunt: Est id est significat. Alii corpus pro figura corporis accipiunt, &c. Quis hic rogo ju- dex erit super tam diversis expositionibus unius & ejusdem scripturæ? Nunquid ipsamet scriptura? At ipsa muta est secun- dum se, ut dicere non possit, quenam ex- positionum verum & germanum comple- ta-

Ut scri- ptura ju- dicare non pos- sit ob- pug- nantes sententias hæretico- rum.

Statum horum verborum sensum. Nunquid vero Lutherus per sese iudex constitueretur? sed cum sit pars, iudex esse non debet. Et eadem ratione neque Zuinglius, neque Oecolampadius, nec alius quicumque hereticus, aut novi sensus assertor iudex esse debet, aut recte constitui potest. Quis ergo hic iudicet, aut controversiam istam determinet? nemo profecto iustius, nemo certius, nemo melius quam Romanus Pontifex, pro cuius fide Christus rogavit, ne unquam deficiat; aut generale concilium universalem Ecclesiam representans, quam veritatis columnam & basim vocat Apostolus: Ecclesia enim promissus atque etiam datus est Spiritus veritatis: Litera occidit, inquit Paulus, Spiritus autem vivificat. In Ecclesia habitat Christus [ipsemet veritas] realiter sicut in corpore suo vivo, in scripturis autem tantum significatur, tanquam in signis secundum se mutis & inanimatis. Certe nisi Spiritus veritatis intus nos doceat, charitatemque (qua Deo anima vivit) in cordibus nostris diffundat, nihil efficient scripturae per sese; nam & heretici scripturas iactant, qui Deo non vivunt, amissa per haeresim fide, & per schisma charitate. De catholicis autem Christianis fidelibus intelligitur illud Hieremiae: Post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, &c.

XV. Vanissima est igitur Lutheranorum revivificatio, qua controversia cognitionem adimunt concilio, in quo realiter praesens est Spiritus veritatis, & tribuunt eam scripturis mutis & inanimatis, quae per sese neque sentiunt neque loquuntur; sed sicut inanimata signa trahuntur viva. & illuc a diversis hominibus: & clamare non possunt, ubi vis, aut injuria infertur ipsis. Quomodo in concilio iudex praecipuus & solus erit scriptura ut Lutherani volunt quae sententiam per sese neque sentit, neque intelligit, neque eloqui potest? Nihil per hoc derogaverim sacrae scripturae, quam ut opus Spiritus sancti veneror, & sacrosanctam habeo, a qua & pendeo, ac sciens prudensque ne latum quidem digitum ab ea discesserim: at verum eius sensum in controversiis non ab ipsamet requiro, quia eloqui nescit, sed a sanctis patribus, qui vivo Dei Spiritu inspirati locuti sunt; aut a Romano Pontifice, pro cuius fide Christus ipse rogavit; aut a generali concilio, in cuius medio Christus ipse est & Spiritus veritatis realiter praesens existit, sententiamque per ora patrum, qui Ecclesiam representant, veraciter dicit: habitat enim Spiritus ille non in mortua littera, sed in vivo corpore Christi, quod

Ut Romanae ecclesiae fides deficere non possit.

Scriptura inanimata iudex esse non potest.

est Ecclesia, quam gubernat, sicut anima corpus non in verbis aut syllabis scriptis, sed in cordibus fidelium, quae sunt epistola viva ut ait Apostolus nam vere vivunt per fidem: sicut enim corpus ex anima, ita & anima ex fide vivit.

XVI. Quid igitur agunt aut volunt Lutherani, dum tota die clamant non alium esse harum (quas contra Ecclesiam excitaverunt) controversiarum iudicem, quam ipsam scripturam? hoc profecto agunt, hoc volunt re vera, ut vel tota Ecclesia cedat eis, & eorum erroneo sensui consentiat, vel nunquam finiatur contentio, nunquam determinetur controversia; sicut corrigat eis, quando Marpurgi in Hassia cum Zuinglianis disceptabant, quia scripturae sensum non alium acceptant, quam quem ipsi dant: & scriptura eloqui non potest, at hic vel ille sensus, qui ei tribuitur ab hominibus diversis, verus & genuinus aut germanus sit, quem intendit, dum scriberetur ipsa, Spiritus veritatis. Quando ergo clamant Lutherani, verbi gratia circa haec verba: Hoc est corpus meum; suum sensum esse verum, contra vero clamant alii heretici, ut Zuingliani, suum esse veriore, catholici vero reclamant de utroque: Quis hic quaeso eloquatur sententiam? nemo profecto iustius, quam summus Pontifex, aut generale concilium; divina enim scriptura in controversiis non ad scripturam mutam, sed ad summum sacerdotem ire jubet, ut ab eo petatur iudicium veritatis deuteronom. XVII. Sic & Malachias ait (a): Labia sacerdotis custodiunt scientiam; & legem requirent ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Sic Christus jubet audire non mutas literas, sed Ecclesiam vivam. Denique & Paulus cum Barnaba in controversia de circumcisione exorta appellaverunt non ad scripturam, quae decernere nequit, sed ad Apostolos & seniores in Jerusalem; & illi eam controversiam determinantes non scripturam, sed Spiritum sanctum, & seipsos posuerunt iudices, dicentes: Visum est Spiritui Sancto & nobis, &c. Si enim adversarii Pauli fuissent tam pervicaces & rebelles Ecclesiae, quam hodie sunt Lutherani, nequaquam acquivissent illi iudicio sed disissent: Quae scriptura decernit, ne circumcidantur gentes? atque ita in hunc usque diem permanisset ea controversia; quia non scriptura determinavit, sed Spiritus Sanctus per Apostolos & seniores. Nos certe non de scripturis quas & heretici acceptant, sed de sensu scripturarum cum hereticis contendimus, quia alium eis sensum tribuunt illi quam tribuit per Sanctos patres Spiritus veritatis.

Spiritus divinus non charitas sed corda animat.

XVI.

(a) Malach. 1. Math. 18. Act. 15.

Ut non sit appellandum ad scripturam.

Circa sensum veritatis controversia.

Nul-

XVII. Nulla igitur ratione iusta aut aequa recusant Lutherani octo illos articulos, quos Papa per nuncium apostolicum de celebrando concilio eis proposuit; iniuste enim quiritantur, quod nolit liberum concilium, cum statim in primo articulo ante omnia petat ut sit liberum, hoc est, ut in eo libere possit decerni iudicium veritatis quodcumque dictaverit Spiritus Sanctus. At Lutherani volunt ut in Germania celebratur, ubi nequaquam tutum aut liberum foret externis nationibus contra Lutheranos quidquam decernere. Qua autem aequitate petunt, ut Ecclesia apud hostes Ecclesiae Lutheranos inquam & Zuinglianos & non alibi decernat? Nec recte queruntur, Papam per hos articulos facere sibi obligatos principes; non enim ait ut suis, sed ut concilii decretis debeant stare, atque inviolabiliter parere: nisi enim ad hoc obligaret eos, frustra concilium indicturus esset, & inanis forent concilii decreta, si nemo obligaretur ad parendum eis. Summa igitur summarum haec est, amplissime pater, ac reverendissime domine, quod Lutherani concilio causam suam committere non audent, diffidentes Spiritui Sancto, qui concilio praesse debet iuxta Christi promissiones. Quapropter non injuria dici possunt filii diffidentiae, in quos operatur princeps tenebrarum; a quorum fratribus fideles sollicitè admonet Apostolus dicens: Nemo vos seducat inanis verbis; propter haec enim venit ira Dei in filios diffidentiae. Nolite ergo effici participes eorum. Haec sunt, reverendissime domine, quae nunc amplitudini tuae scribenda duxi, ut fortius resistas apostatarum malignis conatibus, qui dolosa Philippo Lutherani blandiloquentia per occultos cuniculos in vestrum quoque regnum propagare quod Deus avertat Lutheranismum satagunt. Bene vale. Ex Desidera Misniae ad Albim 14. idus martii MDXXXIV.

Male postulatum concilium in Germania.

Non auctori Lutherani causam committere libero concilio.

XVIII. Repudiarunt ita legitimum concilium Lutherani principes, de quibus Laurentius Surius Coelae consentientia ita refert (a): Verissime dixit Apostolus (b): Littera occidit, Spiritus vivificat. At isti inhaerent litterae ad suas pravas opiniones, plerumque violentè deorsum: mentem, & sensum litterae stocci pendunt: Unde igitur confutabunt haereses ab ipsis dissentientes, quae non minus atque ipsi scripturas crepant? Dicit Lutherus se puram doctrinam, purum evangelium adferre: idem dicunt Zuingliani, Anabaptistae, Suencfeldiani, Servetiani, qui omnes in quibusdam plane discrepant a Lutheo: quis hic iudex erit legitimus, qui has divinat controversias? certe non nudus scripturae textus, quem omnes isti ad se rapiunt, & sibi singuli potissimum vendunt. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

(a) Sur. in comm. hoc ann. (b) 1. Corinth. 8.

Contra Lutheranos etiam dicitur scripturam alii.

caut; sed scripturae genuinus sensus, quem ex catholico orbis Christiani consensu longe securius & certius accipimus, quam ex insanis hereticorum cerebris. Quod si illiusque adeo abominantur Pontificis Romani sententiam & auctoritatem, quam universus orbis Christianus semper agnovit, suspexit, & reveritus est; quanto nos iustius Lutherum, & ejus generis pestes execramur, qui iam olim damnatas haereses revocant in orbem, easque in summi Dei singularem contumeliam non dubitant vocare purum Dei verbum, & puram evangelii doctrinam? Fuit ea profecto mira Lutheri & aliorum dogmatistarum verus furia, quod suis principibus & magistratibus persuadere potuerunt, se nihil magis petere quam concilium; & tamen cum iam esset habendum concilium, iisdem persuadere ejusmodi non esse legitimum concilium. His illi atque aliis quibusdam artibus mire illuserunt Germania, & horrendum in modum permultos fascinarunt prodigiosa quadam incogitantia passim ruentibus miseris mortalibus in praecipitium mortis aeternae, ad qua vocabantur ab istis animarum parricidis, licet interim viderentur sibi iam tandem veram agnovisse vitam & lucem, & evasisse laqueos & imposturas pontificias. Celebrato concilio Tridentino, cum urgerentur Protestantés, ut illius decreta amplecterentur, declararunt, detracta larva, quodnam concilium percuperent, nempe haereticorum conventiculum, in quo Romanum Pontificem & universam Ecclesiam catholicam conjunctam suo capiti, idololatriae, aliisque criminibus in eam falso conjectis, damnarent: quos gravissimis & luce nitidioribus argumentis refellit Lindanus (c).

Ut principes Lutherani illud fuerint.

(c) Lindanus in apolog. cath. relig. XIX.

Catholici non consentire inter se pro concilio congregando.

Gallus Rex Clementem sibi sociare annititur.

O o fam

fam duabus gemmis pretiosissimis Mediolano scilicet & Neapoli Gallicam coronam exornaturam; Clemente enim in Gallicas partes traducto caesareas res collapsuras opinantur. Nec minus Carolus V. urebat ea cura, atque ideo in Bononiensi congressu Pontificem ipsum urserat, ut neptem duci Mediolanensi matrimonio jungeret: ad quem ille respondit, se non posse sine maxima Galli Regis injuria assentiri, de quo Belchairus (a): Nec magis, inquit, de matrimonio Catharinae Mediceae satisfecit: Bononiam, antequam de Catharina Sfortia collocanda meminisset Caesar, appulerunt Turnonus ac Grandimontanus Cardinales, qui sermonem de matrimonio ejusdem Catharinae cum Henrico Aureliano regiorum liberorum altero jam habitum de Francisci Regis mandato renovarunt. Et infra: Caesar, qui Franciscum ex tam dispari familia filio uxorem quaerere in animum inducere non poterat, a Clemente contendit, ut Gallos Cardinales procuratorium instrumentum ejus matrimonii contrahendi ergo proferre cogeret: illi intra paucos dies amplissimum prorulerunt. Idcirco Sfortia non solum sperato matrimonio exclusus est, sed etiam ut Clemens Franciscusque convenirent peractum. At de eo colloquio Massiliae habito dicitur inferius.

(a) Belchair. l. 20. n. 43.

Actum de affinitate.

XX.

In hoc porro Bononiensi conventu exceptae sunt celeberrimae Davidis Aethiopicum Imperatoris veterem cum Romana ecclesia conjunctionem redintegrantis, Joannis Lusitaniae, ac Ferdinandi Romanorum Regis, tum Austriae aliarumque provinciarum legationes; utque ab Aethiopica & Lusitana conjunctis ducamus initium, haec refert Damianus de Goetz: XXIX. Januarii, & infra, duo oratores Portugalliae & Aethiopiae magno comitatu in consistorium venerunt, amboque venerabundi ac genustexo. Primo orator Portugalliae literas sui Regis una cum exemplis literarum dicti Regis Aethiopiae ad se & clarae memoriae Emmanuelem patrem suum scriptarum; deinde Aethiopicus orator binas sui Regis literas eidem sanctissimo domino nostro reddidit, munusculumque aureae crucis librae ferme ponderis nomine sui Regis obtulit: primo pedem deinde manum sanctitatis suae osculatus, demumque ad oris osculum populi vere receptus. Literae hujus Aethiopiae conscriptae lingua in Lusitanam primo, indeque in Latinam translatae fuerunt. Quae literae omnes per secretarium domesticum ejusdem sanctissimi domini nostri eo, quo infra scribentur ordine, lectae & pronuntiate coram omnibus fuerunt. His consentanea narrat diarium pontificiorum scriptor hisce verbis:

Aethiopicum Imperatoris legatio.

(b) Concertatum fuit de consistorio publico pro nuntio seu oratore Pretojannis, quem duxerat Bononiam reverendissimus dominus Martinus orator Regis Portugalliae. Et paulo post: De quo cum Papa prius me consulisset, dederam sibi certam notulam, quam inveni scriptam Paridis de Grassis tempore Sixti IV. quo tempore alii, Congitani scilicet Regis, tunc temporis missi oratores fuerant ad similem obedientiam, requirendo Pontificem, ut transmitteret architectos, & fabricatores pro ecclesiis & aedificiis fiendis, ac peritos & doctos in fide pro illis populis instruendis. Nonnullique interjectis: Interea dominus Johannes Franciscus missus ad oratorem Pretojannis, qui jam venerat in palatium cum multis praelatis domini nostri Papa associatus inter duos medius intravit; & cum difficultate propter multitudinem assistentium, & veniens cum reverentibus prostratus osculatus est pedem & manum & faciem: inde ad locum adductus, in quo habiturus erat sermonem post presbyteros Cardinales, literas praesentavit Papa. Primo orator Portugalliae stans a sinistris Papae literas Regis Portugalliae, tum orator Pretojannis binas literas, quas Papa tradidit domino Blasio secretario ad legendum, quas legit & publicavit. Conceptae erant hisce verbis Joannis Regis Lusitaniae ad Clementem literae superiori anno datae (c).

(b) MS. bibl. Card. Barb. si. gnat. n. 1105. p. 78.

Ut admittitur a Clemente.

(c) Ext. apud Damian. Goetz. n. 2. Hisp. illustr. p. 1287.

XXI.

Sanctissimo in Christo patri atque beatissimo domino Clementi Papae VII. ejusdem sanctitatis devotissimus filius Joannes Dei gratia Rex Portugalliae & Algarbiorum citra ultraque mare in Africa, dominus Guineae, expugnationis navigationis commercii Aethiopiae, Arabiae, Persidis, atque Indiae post humillima sanctissimorum pedum oscula.

Sanctissime in Christo pater & felicissime domine. Rex dominus & pater meus, cum animadverteret quam gratum Deo esset futurum, si Aethiopiae atque Indiae remotissimas regiones, quae fama tantum, atque ea quidem ambigua audita fuerant, solerti navigatione Christianorum classibus adirentur, statim ab ipso suscepti regni initio complures duces & subditos suos ad perscrutanda cognoscendaque earum terrarum littora instructis validissimis classibus misit, scilicet ut Mauri & gentiles earum regionum populi veritatem Christiana religionis agnoscerent, atque obiter patefacto itinere, alii etiam populi reperirentur, qui Deum Christum colerent; si cut opinione hominum eos inveniri posse forebatur. Itaque, volente Deo, tota Guineae regio feliciter peragrata est, in qua Rex de Maniconga cum ingentibus populis ipsi subditis, qui se ad ejus auctoritatem ac

Maniconga Rex ad Christum convertus.

ac obedientiam contulerat, sacro baptismate suscepto, Christianus effectus est, & complures aliae gentes ex regionibus Indiae, Persidis, & Arabiae ad Christianam fidem nostrorum pietate & diligentia sunt perductae, & quotidie aliae atque aliae nationes, quae tardius veritatem agnovissent, exemplo aliarum ad Christum convertuntur: & quamquam in his expeditionibus gravissima amissarum & ducum, item nobilium equitum & subditorum suorum detrimenta recepisset; tamen ab hoc eximia pietatis consilio non destitit, ut primum & Christianum Regem decebat. Itaque eodem cursu mare rubrum, penetrante classe nostra, repertum est nunquam antea Christianorum classibus navigatum; nam fore totum in potestate Turcarum erat, & demum post diuturna atque aspera bella inventum est iter quod ad vulgo Pretegyam nuncupatum Aethiopiae Regem potentissimum ducit, qui cum universis regnorum suorum populis Christum colit.

XXII.

Ad hunc extemplo Rex pater meus legatum destinavit, ut ad obedientiam sanctae Sedis Apostolicae pertraheretur, opportunaque narrando & aperiendo certior redderetur, tuam sanctitatem in sede Petri residere, & unicum esse in terris Christi vicarium, cui omnes Christiani Reges obedientiam cum summa veneratione praestare consueverunt: nec multo post idem Aethiopiae Rex cum legatum remitteret suum, etiam proprium & indigenam, qui ad eum cum mandatis veniret, adjunxit: sed interim Deus ad se patris mei animam ad sanctae gloriae participationem in caelum recepit. Nec mora cum nos in ejus successissemus locum, operam dedimus cum ductibus nostris, qui erant in India, ut idem Rex Aethiopiae de Regis patris mei morte certior redderetur; cum ea, quae pater meus praclare pro fide Christiana inciperat, omnino persequenda & perficienda curarem. Quod ipse Rex Aethiopiae magis faciens suum oratorem ad nos misit [qui in aula nostra adhuc commoratur] & simul Franciscum Alvarez capellanum nostrum, qui est unus ex his, quos pater meus ad eum miserat. Hunc Franciscum Alvarez idem Aethiopiae Rex Romam mittit, ut suo & singulorum regnorum suorum nomine tuae sanctitati obedientiam praestet: quem hactenus remorari fecimus, quod multis de causis cum proficisci volebamus una cum Martino a Portugallia nepote nostro charissimo, & consiliario, ac oratore nostro ad tuam sanctitatem, cui commisimus, ut eundem Franciscum Alvarez dicti Regis Aethiopiae oratorem sanctitati tuae ad praestandam obedientiam praesentaret. Item ut cuncta ea, quae orator ejusdem Regis

Orator missus ab Aethiopicum Imperatore ad Clementem.

Aethiopiae ad nos missus deferebat, aperiret, exempla quoque literarum ejusdem Regis ad nos tuae sanctitati ostenderet. Propterea nobis rem gratissimam sanctitas tua faciet, si eidem Martino oratori nostro plenissimam fidem in his rebus habuerit. Et certe Deo optimo maximo summa gratiae sunt merito referendae, quod pontificatus tuae sanctitatis tempore, hanc insignem a Deo gratiam sanctitas tua revererit, ut alteram Christiani populi portio nem, hac nostra nihil amplitudine terrarum minorem, consentire cum fide catholica & sancta Romana ecclesia, & obedientiam praestare videamus. Nos vel ob id ingentes Deo gratias agimus, quod in hac tanta accessione hujus Regis nostra opera uti voluerit; nihil enim ad laudem vere pietatis poterit esse praclarior, quam Aethiopiae in unitate Christiana professionis nostrae Europae conjunctissimam conspexisse. Deus & Dominus noster ad multos annos tuam sanctitatem felicissime conservare, & augere ad vocum dignetur. Datum in Setuval. xxviii. maii MDXXXIII.

Lusitanorum virtus eximia pro conjungendis Ecclesiae Aethiopicis.

XXIII.

Lectae dein fuere Elenae Davidis Aethiopicum Imperatoris aviae, excurrentis hujus saeculi anno nono ad Emmanuelem Lusitaniae Regem de conjungendis foederibus in Turcas Christianis principibus, & excidenda Mahumetica superstitione datae, quae jam ante, a nobis suo loco insertae fuere. His additae sunt aliae Davidis Imperatoris ad eundem Emmanuelem hujus saeculi anno vigesimo primo scriptae, quibus narrabat caeleste prodigium, quod contigit, cum Lusitanis Aethiopiae portum in mari rubro diu quaerentibus crux in caelo refulsit, cujus ductu Lusitani in Aethiopiae applicuere: tum, pollicebatur se adversus fidei hostes Europae classis comitatus & stipendia suppeditaturum: tum plura centena militum millia in hostes Christi educaturum, necnon terras Mauris finitimas ad gerendum in eos bellum Lusitanis concessurum. Lectae postea sunt aliae ejusdem Imperatoris Aethiopicum ad Joannem Regem Emmanuolis filium & regnorum successorem vigesimo quarto anno hujus saeculi missae, quibus inita antea cum Lusitanis foedera instaurabat, ac profitebatur, se Sultani Aegyptii & aliorum Maurorum Regum amicitiae nuntium remissurum; addebatque se ab inferendo Mauris bello destitisse, ne Christianorum ecclesiae in Aegypto & Syria everterentur a Mahometanis; tum quod nullius Christiani Regis auxiliariis armis juvaretur; tum etiam maximo animi dolore accepisset, Europaeos Reges mutuis dissensionibus effera-

Aethiopes Europeos sollicitant ad jungenda arma in Mahometanos.

tos, vertendis adversus Saracenos armis inter se dimicare: denique Lusitanum Regem ad vires omnes in impios Mauros effundendas inflammabat, seque laborum bellicorum & gloriae socium futurum spondebat. Post has literas, quas nos suis locis attulimus, lectae sunt aliae ejusdem Davidis Imperatoris ad Romanum Pontificem datae, quibus illum Christi vicarium ac Petri & Pauli successorem agnoscebat, commemorabatque ut Eugenius Jacobo Imperatori Aethiopiae significasset, Palaeologum Graecorum Imperatorem, & Constantinopolitanum & Alexandrinum patriarchas Romanae ecclesiae se conjunxisse, atque Aethiopiae in eandem fidem confensisse, Romanosque Pontifices ut regni caelorum dominos & totius orbis Christiani iudices agnoscere: quibus plura alia memoratu digna adjecta sunt, ut ex earumdem literarum (a) exemplo patebit.

(a) Ext. apud eund. Damian. ibid. p. 1297. XXIV.

Aethiopiae Imperator defert obedientiam Pontifici.

In nomine Dei patris omnipotentis, &c. Ego Rex mitto, cujus nomen leones venerantur, & Dei gratia vocor Athani Tinghil, id est thos Virginis, filius Regis David, filius Salomonis, filius Nav per carnem, filius sanctorum Petri & Pauli per gratiam: pax sit tibi iuste domine, pater sancte, potens, pure, sacrate, qui es caput Pontificum omnium, neminem metuis, nemo tibi potest maledicere: qui es vigilantissimus super animas curator & amicus peregrinantium, consecrate magister, & predicator fidei, & earum rerum hostis, quae conscientiam offendunt, amator optimorum morum, vir sanctus, quem omnes laudant & benedicunt. O felix sancte pater, ego tibi reverenter obedio, cum sis pax omnium, & cuncta bona crearis: & ita aequum ut omnes tibi obedientiam praestent, sicuti sancti Apostoli precipiunt apud Deum. Hoc verum vestrum est, ita etiam precipiunt, ut veneremur episcopos, archiepiscopos, & praelatos: similiter ut te loco patris amemus, & loco Regis vereamur, & tibi uti Deo fidem habeamus. Propterea dico ego humiliter ad terram genibus flexis tibi pater sancte sincero admodum corde, quod tu pater meus es & ego filius tuus. Pater sancte potentissime, cur neminem unquam ad nos misisti, ut certius de vita saluteque mea cognosceres, cum tu sis pastor & ego ovis tua? bonus enim pastor sui gregis nunquam obliviscitur: nec tibi a regionibus vestris nuntius semotus debeo existimari, ut nuntii nequeant pervenire, cum ex remotissimis terrarum regnis Portugalliae Rex Emmanuel filius tuus oratores suos commodissime ad nos miserit, & si Deus eum ad se evocare distulisset, ea

que tum agitabamus, proculdubio felicem exitum habuissent. Nunc vero maxime opto propere salutaria de sanctitate vestra per certos nuntios audire, neque enim unquam a sanctitate vestra verbum recepi, cum aliqua tantum a nostris, qui ex voto peregrinantur, audierim; sed hi cum neque nomine meo proficiscantur, neque quidquam literarum a vobis afferant, incerta fide, nobis percontantibus, dicunt se ab Ierosolyma, deinde solutis votis ad visitanda Apostolorum limina Romam pervenisse, cum intelligant ea loca facile petri, quod a Christianis teneantur. Et certe summam capio ex eorum sermonibus voluptatem, quoniam dulcissima cogitatione sancti vultus tui imaginem intueor, quae mihi angeli formae simillima videtur, & illam sicuti angelicam me diligere venerarique fateor: sed profecto mihi esset gratius atque jucundius verba tua, tuasque literas devotissime contemplari; atque ita nunc te oro, ut nuntium tuum cum benedictione ad me mittere velis, ad exhilarandum cor meum; nam cum in religione & fide consentiamus, id mihi ante omnia videtur expectandum, suppliciterque item oro, ut amicitiam meam ad instar annuli, quem induis in digitum, & torquis aurei, quem humeris imponis, in intimum cor reponere velis, ut mei memoria nunquam ex animo vestro deleatur: gratias etenim verbis & literis amicitia maxime crescit, cum eam sancta pax complectitur, e qua omnis humana letitia facile provenit: quemadmodum enim is, qui vehementer sitit, frigidam maxime desiderat, ut in sacris scripturis habetur, ita animus meus ex nuntiis & literis, quae ex remotissimis terris deferuntur, incredibile gaudium concipere solet. Neque tantummodo de sanctitate vestra, si aliqua audiero, verum si certa de singulis terrae Christianae Regibus referrentur, mirum in modum letabor, sicuti his accidit, qui praeliando opima spolia reperiunt, & legunt; hoc enim facillime potest fieri postquam Rex Portugalliae totum id iter aperuit, qui ad nos iam pridem legatos suos misit cum strenuissimis equitibus. Dum autem pater meus esset in humanis, neque tum aut demum a quoquam alio Rege Christiano, vel ipso Pontifice aut nuntium, aut omnino literas recepimus, quamquam in archivis proavi nostri seminis Jacob earum literarum memoria conservetur, quas Papa Romanus nomine Eugenius ad has terras misit, cum ipse semen Jacob regneret Rex Regum, in universa Aethiopia Rex metuendus: praescriptio autem literarum haec erat.

Eugenius Romanus Pontifex dilecto filio XXV.

Poscit inter nuntium ad eum mitti.

Ut Aethiopes ab Eugenio IV. ecclesiae conjuncti fuerint.

nostro Regi ex semine Jacob, Regi Regum in universa Aethiopia maxime metuendo, &c. In summa autem literarum significabat filium suum Joannem Paleologum, Regem Romanorum ad sacrosanctam synodum celebrandam evocatum fuisse, & cum eo Josephum patriarcham Constantinopolitanum venisse cum magno numero archiepiscoporum & episcoporum, & omnis generis praelatorum: in quibus etiam fuissent procuratores patriarcharum Antiocheni, Alexandrini, & Ierosolymitani, qui omnes se cum sanctae fidei & religionis amore firmiter conjunxissent; constitutaque unitate Ecclesiae, sublatas fuisse antiqui temporis difficultates, non sine divino auxilio quae erroneae & religioni contrariae videbantur; quibus rebus rite sancitis & constitutis ipse Papa omnibus singularem letitiam peperisset. Hunc autem librum Papa Eugenii ad vos mittimus, quem incorruptum servavimus. Totum etiam pontificiae benedictionis ordinem & potestatem misissimus, nisi harum rerum nimis magnum volumen esse videretur, cum magnitudine librum Pauli ad gentes omnino superet. Legati vero qui haec a Pontifice ad nos detulerunt fuerunt Theodorus, Petrus, Didymus, & Georgius servi Jesu Christi. Tu vero sanctissime pater recte feceris si evolvi vestros libros iusseris, ubi harum rerum, de quibus scribimus, uti facile arbitror, aliqua memoria reperitur. Itaque, sancte pater, si aliqua ad nos perscriberis, firmiter exstimato cuncta in nostros libros diligentissime fore conscripta, ut posteris nostris earum rerum sempiterna memoria relinquatur. Et certe is mihi beatus esse videtur, cujus memoria custodita literis in urbe sancta Roma, & in sede sanctorum Petri & Pauli conservatur: hi enim domini sunt regni caelorum & totius mundi iudices. Et quoniam ita credo, propterea has mitto literas, ut mihi gratia pareat apud sanctitatem vestram, & vestrum sanctissimum senatum, ut inde sancta benedictio mihi proveniat & honorum omnium incrementum. Obvise etiam precor sanctitatem vestram, ut mihi mittere velit aliquas sanctorum imagines & praecipue B. Mariae virginis, ut sepissime sit in ore atque memoria mea nomen vestrae sanctitatis, & continuam ex numeribus vestris capiam voluptatem. Idcirco etiam vehementer postulo, ut mihi viros sacrarum literarum doctos, atque etiam artifices mittatis, qui imagines fabricent, atque ita enses & arma bellica omnis generis: itemque calatores auri atque argenti, & fabros lignarios praecipue architectos, qui domos ex lapide construant & regulas ex plumbo cuproque ducere scient, quibus domorum recta protegentur.

Ut in commentariis referant pontificias literas.

Sacrae imagines postulate. Postulati artifices.

Ad hos etiam nobis chari erunt, qui vitrum conflare organaque musica scire facere, & docte pulsare sciant, itemque fistulatores & tibicines. Hos vero artifices ex domo vestra praecipue mihi mitti vellem, vel si horum domi vestrae exigua erit copia, ab aliis Regibus filiis vestris eos sanctitas vestra poterit impetrare, quoniam vestris imperiis & nutibus facile obediunt. Hi cum ad me pervenerint, pro meritis summo in honore habebuntur, ex liberalitate mea mercedem amplam accipient; & si domum aliquis redire concupiscet, praemiis abunde ornatus abibit uti placuerit, quando nec invitum quemquam sim retenturus, cum fructum aliquem ex ejus industria percepero.

Nunc ad alia transeundum est: & jam XXVI.

a te postulo, sanctissime pater; cur non hortaris Reges Christianos filios tuos, ut arma deponant, & uti fratres decet, concordantes inter se esse velint, postquam ipsi oves tuae sunt, & tu ipse pastor earum? Optime quidem sanctitas tua novit quid evangelium praecipiat, quod dicit: Omne regnum in se divisum desolabitur; nam si Reges animis & fœdere certo consentient, facillime Mahumetanos omnes delebunt, & pseudoprophetae sepulchrum felici irruptione disturbabunt, & diruent. Ob hanc rem da operam pater sancte, ut inter eos bona pax fiat; & certum foedus amicitiae percutiatur, hortareque eos, ut mihi adesse opemque ferre velint, cum in regnorum meorum finibus a Mahumetanis Mauris pessimis hominibus sim ex omni latere circumdatus, ipsi autem Mauri Mahumetani inter se mutuis auxiliis uruntur, Regesque cum Regibus, & reguli cum regulis adversus nos sincere & constantissime conveniunt. Mihi Maurus quidam admodum vicinus est, cui finitimi alii Mauri arma, equos, atque instrumenta bellica suppeditant. Hi sunt Reges Indiae, Persidis, Arabiae, atque Aegypti; quibus de rebus singularem animo in dies capio molestiam, cum hostes Christianae religionis fraternae charitate inter se conjunctos pace frui conspiciam, Reges vero Christianos fratres meos nihil omnino istis iniuriis commoveri, neque ullam mihi opem afferere, uti certe deceret Christianos, postquam foedissimi filii Mahumetis inter se mutuis opibus adjuvantur: neque ego is sum, qui ad id militares copias postulem, cum milites mihi supersint: orationes & supplicationes tantum peto, locumque gratiae apud sanctitatem vestram & Reges fratres meos exopto; querenda enim mihi haec est vobiscum amicitia, ut copiose his rebus, quas supra postulavi, ad terrorem Maurorum sim instructus, & Christiani nominis

Solicitati Europae ad mutuum pacem.

Ut Mahometani contentiant inter se cum dissidentibus Christiani.

nis hostes vicini mei intelligant, Reges fratres meos singulari studio mihi favere, atque opem ferre: quod certe ad commune decus pertinet, postquam in una religionis & fidei veritate consentimus, & in eo consilio sumus permansuri; quod firmiter acque absolutum erit cum eo, quod utilius eveniet. Deus itaque vestra desideria impleat super laudibus Jesu Christi & Dei Patris nostri, quem omnes laudant per omnia secula: & tu, domine pater sancte complectere me cum omnibus sanctis Jesu Christi, qui sunt Romae; & pariter in hos amplexus recipiantur omnes incolae regnorum meorum, & qui Aethiopiam inhabitant, & reddatur gratia domino Jesu Christo cum spiritu vestro. Has vero literas sanctitatis tua accipiet de manu fratris mei Joannis Regis Portugalliae filii potentissimi Regis Emmanuel, per oratorem nostrum Franciscum Alvarez.

XXVII.
(a) Ext. pag. 1300.

Lectae denique sunt aliae literae (a) ejusdem Imperatoris Aethiopum, quibus professus est, Romanis Pontificibus Petri successoribus claves datas regni caelorum: ac post recensita amplissima sua regna, in quibus florebat Christianissima religio, non se pietate & opum armorumque potentia Europae Regibus Christianis cedere significavit; addiditque se Franciscum Alvarez oratorem misisse ad obedientiam summo Pontifici solemni ritu deferendam, ac lubentissime vires operaeque conjuncturum cum ceteris Christianis ad delendam superstitionem Mahumeticam, adversus quam solus in Africa crucis vexillum triumphale potenter attolleret, necnon ad sepulchrum dominicum ex impiorum tyrannide vindicandum.

Aliae Aethiopum Imperatoris literae.

In nomine Dei, &c. Tibi felix sancte pater, qui a Deo effectus es gentium consecrator, & S. Petri sedem obtines: tibi datae sunt claves regni caelorum, & quodcumque ligaveris vel solveris super terram, erit ligatum vel solutum & in caelis, sicut dixit Christus, & ita in evangelio Matthaei scribitur (b). Ego Imperator magna & alta Aethiopiae, interjectis pluribus titulis, mitto ad deosculandos pedes sanctitatis vestrae more ceterorum Christianae fidei Regum fratrum meorum, quibus neque religione, neque potentia sum inferior. Ego etenim in regnis meis sum columna fidei, neque externis juror auxiliis, cum in solo Deo spem & opem reponam, qui me sustinet & gubernat ab eo tempore, quo angelus Dei alloquutus est Philippum, qui fidem doceret eunuchum potentis Reginae Candacis Reginae Aethiopiae, qui ab Ierosolyma Gazam pergebat. Philippus tum baptizavit eunuchum, &

(b) Matth. 16. Mittit oratorem ad osculandos pedes Pontificis.

eunuchus demum Regina cum magna parte familiae & populi ejus, qui nunquam desierunt esse Christiani, omnique sequenti tempore perstiterunt fortes in fide: praedecessores vero mei nulla alia ope adiuti, quam divina, fidem in largissimis regnis propagarunt; quod & ego quotidie efficere contendo. Maneo etenim inter maximos regnorum meorum fines, ut leo ingenti silva circumdatus & sepius adversus Mauros obsidentes, & alias nationes fidei Christianae inimicissimas, quae nolunt audire verbum Dei, neque cohortationes meas; & ego gladio accinctus eos persequor, & paulatim extrudo, divino scilicet fretus auxilio, quod nunquam mihi deest: quod seculus accidit Regibus Christianis; nam si regnorum suorum fines extendunt, id facile possunt assequi, quoniam alter alteri opem ferre possit, & auxilia subministrare, juvarique benedictione vestrae sanctitatis, cuius particeps ego sum, cum in libris meis habeantur literae, quas superioribus temporibus Eugenius Papa cum benedictione misit ad Regem semen Jacob, qua accepta tradita per manus benedictione ego fruor, & magnopere laetor.

Ceterum ego in magna habeo veneratione sanctum templum in Ierosolyma, ad quod sapissime mitto oblationes debitas per nostros peregrinantes, & multo plures & pinguiores mitterem, nisi itinera a Mauris & infidelibus obsiderentur: nam praeter illud, quod dona nostra & thesauros nuntius eripiunt, etiam eos libere pertransire non sinunt: quod si paterent itinera, in familiaritatem & commercium Romanae ecclesiae devenirent, uti fit a ceteris Christianis Regibus, quibus in religione Christiana non sum inferior, & ita ut illi credunt unam fidem rectam, & unam Ecclesiam confiteor, credoque sincerissime in sanctam Trinitatem, & in unum Deum, & virginitatem dominae nostrae virginis Mariae, & articulos fidei teneo, & observo, uti ab Apostolis conscripti fuerunt. Nunc Deus optimus manu potentissimi & Christianissimi Regis Emmanuelis iter patefecit, ut per legatos conveniremus, & in fide conjuncti Christiani cum Christianis Deo inserviremus: sed dum in aula mea ejus oratores essent, allatum est eum vitam cum morte commutasse, filiumque ejus fratrem meum Joannem paterni regni sceptrum accepisse: unde sicuti ex patris morte summum senseram dolorem, ita ex filii felici in regnum assumptione mirifice sum laetatus, adeo ut sperem nos communibus copiis & viribus per regiones Maurorum pessimorum terra marique iter aperturos, atque eos, magno terrore illato, sedibus & regnis esse depulsuros, ut commodo pa-

XXVIII.

Professio fidei.

De recuperanda Ierosolyma.

catoque itinere Christiani Ierosolymitanum templum petere, & libere commicare possint, atque ego in primis, sicuti vehementer exopto, divini amoris particeps esse possim in templo Apostolorum Petri & Pauli. Cupio autem ingenti desiderio consequi sacrosanctam benedictionem a vicario domini nostri Jesu Christi; nam proculdubio sanctitas vestra Dei est vicarius, & cum a peregrinis, qui ex regionibus nostris ad Ierosolymam, atque inde Romam non sine miraculo eunt & redeunt, multa de sanctitate vestra ab his audio, quae mihi incredibilem afferunt voluptatem & gaudium: sed multo majorem omnino caperem laetitiam, si mei oratores breviori itinere compendia uti possent, & nova referrent, sicuti antequam moriar aliquando allaturos spero non sine gratia Dei omnipotentis, qui vos in sanitate & sanctitate conservet. Amen. Exosculor autem pedes sanctos, & supplex oro, ut benedictionem ad me mittat. Has quoque literas sanctitatis tua accipiet de manu fratris mei Joannis Regis Portugalliae per eundem oratorem nostrum Franciscum Alvarez.

XXIX.

(a) MS. bibl. Card. Barb. sign. n. 1105. p. 79.

(b) T. 2. Hist. illust.

Ut delatum sit obsequium Pontifici ab Aethiopum oratore.

statis, ac omnium regnorum suorum humiliter, sicut fecit, praestaret; eique munusculum aureae crucis non tam pretio, quod tenue est, quam veneratione ejusdem crucis, quam dominus noster Jesus Christus pro nobis subire dignatus est, a vestra sanctitate aestimandum offerret, supplicans eidem humiliter ejusdem principis sui nomine, ut haec omnia pio parentis affectu a devotissimo filio suo suscipere dignetur. Ad quae secretarius ejusdem sanctissimi domini nostri a sanctitate sua iustus in hunc modum respondit.

Sanctissimus dominus noster te, domine Franciscus Alvarez, serenissimi David Aethiopiae Regis oratorem, una cum obedientia, munere & literis, quas attulisti, grato admodum animo, benigna voluntate, & paterno affectu recepit, gratias Deo agens quod suis temporibus literas & oratorem tanti Christiani Regis ac tam remoti videre sibi concesserit. Itaque literas ac tua verba diligenter ac libenter audivit, obedientiam una cum venerabilibus fratribus suis sanctae Romanae ecclesiae Cardinalibus benigne acceptat, munusque ipsum, cum ob imaginem & honorem sanctae crucis, tum ob mittentis affectum valde gratum habet, Tum vero serenissimum Portugalliae Regem summe collaudat in Deo domino, quod is praeter cetera ejus, & progenitorum suorum ingentia erga rempublicam & fidem Christianam merita, etiam de ipso David Rege benemeretur, amicitiam, commercium cum eo conjungat, ac te cum his literis tuto ad sanctitatem suam pervenire curaverit. Quod ad reliqua attinet; sua sanctitas omnem datura est operam, ut piis dicti Regis desideriis, quantum in tanta terrarum disjunctione fieri ab ea poterit, satisfiat, utque is semper intelligat se apud sanctitatem suam & sanctam Apostolicam sedem inter ceteros Christianos principes charissimi in Christo filii loco amore, & honore esse ac fore: deque his rebus sua sanctitas & cum oratore Portugalliae ac tecum hic ager, & per literas ac nuntios suos majestati tuae Regis particulariter respondebit.

XXX.

Quid illi responsum.

XXXI.

In eodem sacro purpuratorum senatu ante Lusitaniae & Aethiopiae Regum oratores admissum Cardinalem Tridentinum Ferdinandi Romanorum Pannoniae ac Bohemiae Regis oratorem refert Damianus de Goez, quem poposcisse auxilia contra Turcas indicant Clementis literae: siquidem una venerant sex oratores Austriae, Styriae, Charinthiae, Carniolae, & provinciae supra Anosum, qui magno luctu illatas populus a Turcis calamitates exposuere, opemque a Pontifice ad reprimen-

Ferdinandus Rex postulat auxilia contra Turcas.

(a) Lib. brev. ann. 1533. p. 20.
mendos barbaricos impetus poposcerunt : quibus respondit Clemens (a), se quamvis viribus opibusque exhaustum iis non defuturum, deque divina misericordia optime sperandum esse: quod responsum in literis ad quinque provincias Ferdinando subditas Hungariæ finitimas datis repetivit.

Dilectis filiis communibus provinciis inferioribus domus Austriae videlicet Austria, Syria, Charinthia, Carniola & provincia supra Anosum.

Dilecti filii salutem. Sex oratores vestros libenter quidem suscepimus, sed non sine lacrymis & multa amaritudine cordis nostri audire potuimus: vestra enim calamitates perinde ac filiorum parentes nos ad dolorem & misericordiam commoverunt, utinamque, filii, ex nobis suppetere facultates, ut parem nostro affectui effectum representare vobis possimus, non deesset vestris necessitatibus plena opitulatio & subventio nostra, sicque quamquam exhausti & attenuati viribus, quantum tamen nobis in presentiarum licuit, non defuimus in nostra benignitate serenissimo vestro Regi in aliqua parte significanda, nec in futurum unquam sumus defuturi, quoad vestra vires sufficerent. Hortamur igitur in Domino devotiones vestras, ut Christianam tolerantiam, ad ærumnas huius sæculi fortiter sufferendas, sicut vestra pietate & fortitudine dignum est, adhibeatis, firmam in Dei auxilio spem collocantes, qui ad postremum fideles nunquam deserit. Nos autem, quantum facere poterimus, libenter ad omnem vestram consolationem & sublevantiam conferre semper annitemur, quemadmodum hæc vestri oratores predicti, quibuscum sumus collocuti, vestris devotionibus copiosius explicabunt. Dat. Bononiæ 1. februarii MDXXXIII. pontificatus nostri anno x.

Quid responsum.

XXXII.

(b) Ibid. p. 272.

In tantis difficultatibus Pontifex, ut nummaria subsidia contraheret, Lusitano clero vectigalium ecclesiasticorum decimas imperavit (b), ac missis ad archiepiscopos & episcopos Lusitaniæ encyclicis literis Ecclesiæ calamitates, quibus occurrendum erat, exposuit: Ea, inquit, sevitia temporum & calamitatum iam septennio nos & Apostolicam sedem afflixit atque exhausti, cum ex domesticis nostrorum dissensionibus, tum ex Turcarum geminatis in Hungariam & Austriam incursionibus, sicut fraterntaribus vestris & omnibus notum est; ut ex necessitatibus inde contractis emergere nullatenus possimus, nisi earundem ecclesiasticarum personarum pia contributione & charitate sublevemur. Subdidit se primum a ditionis ecclesiasticæ, dein Italiæ, regnorumque finiti-

morum clero subsidiarias decimas exegisse: demum vero adactum necessitate eas Lusitano imposuisse. Datum Romæ VIII. maii MDXXXIII. pontificatus nostri anno x. Eodem argumento ad Joannem Lusitaniæ Regem scriptæ sunt a Pontifice literæ, ut clerum illum ad opitulandum laboranti Ecclesiæ perpelleret. Indictæ (c) etiam ea de causa tum ad instruendam cæsaream classem, quæ ad Corone urbi Peloponesi a Turcis oppugnata ferendam opem mittenda erat, Castellæ & Aragoniæ, necnon insularum objacentium clero decumæ, cui imperio Tole-tani canonici adversati sunt: sed de his inferius. Nunc de reliquis Bononiæ gestis dicendum est.

Dederunt operam Pontifex & Carolus V. ut pro Italia contra Solimanni irruptiones aut Gallorum Regis molitiones tuenda, omnes Italiæ principes, ac præcipue Veneti mutuo fœdere jungerentur: verum nova inire fœdera subterfugisse Venetos refert Andreas Maurocenus his de causis. Janusbeium, inquit, Suleimani legatum Venetiis adhuc esse, quæ agantur solerter exquirere: irarum plenum animum Byzantii in rempublicam effusurum nosse: e Genua præfectum & triremes exisse, a quibus multa Turcis damna illata, Coronæ & Patre capta fuerint. His Pontificis & Cæsaris animum a novi percutiendi fœderis consiliis avertere parres contendebant: illi vero reipublicæ excusationes non admittere: acrius instare per literas atque oratores eadem postulare pergebant: Robertus Majus a Clemente Venetiis mittitur, qui cum Roberto Nino Caroli legato, ut Venetos ad fœdus renovandum allicerent nihil omisere, quæ ex eo emolumenta manare possent: exposuere in illo incolumitatem Italiæ, ac quietem contineri: id pro munitissimo aggere iis, qui novas res ambitione aut libidine dominandi ducti appetere; obijciendum esse: haud parva inde reipublicæ commoda obventura; Suleimanumque ipsum nova inter præpotentes principes societate percussurum nihil adversus illam ausurum. Et infra: Cum de societate cum republica innovanda a Pontifice ac Cæsare consilia abiecta essent, februario mense exeunte, nempe die Matthiæ Apostolo sacra, fœdus inter Clementem, Carolum, ac reliquos Italiæ principes nempe Insubrum ducem, Genuensem rempublicam, Ferrariæ ducem, Senenses, & Lucenses percussurum ac vulgatum est, quo Italiam communibus viribus defenderent. Nonnullisque interjectis: Summa fœderis præfectura Antonio Lævo mandata est, duo quæstores delecti Franciscus Guicciardinus a Pontifice, Ferdinandus Gon-

De mittendis in Peloponæsum auxiliis actum.

(c) Ibid. p. 377.

XXXIII.

Veneti ad commune fœdus sollicitati.

Novum inire decretum. Alii principes Italiæ incuti.

Gonzaga a Cæsare. Eodem fœdere Sabaudie dux pro iis, quæ in Italia ditionibus obtinebat, ac Mantuanorum dux continebantur, nullumque illis conferenda pecuniæ munus iniunctum est.

XXXIV. (a) Guicci. l. 20. Spondet. Carolo V. Clemens iudicio in Henricum a-cturum.

Joannes Aurelianus creatus Cardina-lis. (b) Lib. brev. ann. 1533. p. 27. Contel. in Clem. Card. XXXV.

(c) MS. Card. Barb. figa. n. 1105. p. 183. Duceffus Caroli V.

Decreti duo Cardinales ad eum educendum Genuam.

Pactum fuisse aliud arcanum fœdus inter Clementem & Carolum, refert Guicciardinus (a): Pontificem spondidisse iudiciarium ordinem se adversus Henricum Anglorum Regem ejusque pellicem Annam Bolenam servaturum, amboque se devinxisse, nullum novum fœdus ab altero cum ullo principe, dissentiente & inconsulto altero socio sancitum iri. Addit Guicciardinus, non propterea tamen placatum omnino Cæsarem Pontifici, quod apostolica autoritate concilium non indixisset, quod affinitatem cum Gallo contraheret, quod unum Barensem archiepiscopum cardinalem creasset, cum duobus aliis sacram purpuram conferri Carolus postulasset: Clemens vero iusto quodam temperamento, cum in neutram partem æmulam propendere cum alterius offensione decrevisset, ex Gallica stirpe Joannem Aurelianenlem Francisci Gallorum Regis consanguineum, numero Cardinalium ascripsit: de quo extant literæ (b) XXI. februarii die ad eundem datæ.

Pacata Bononiensi fœdere Italia, Carolus V. in Hispanias reversurus ad iter se comparabat, cum Pontifex duos Cardinales legatos creavit, ut eum comitarentur, donec Genuæ mare ingrederetur: de quo pontificii diarii scriptor hæc narrat (c). Die veneris ultima februarii Imperator recessit Bononia versus Mediolanum associatus a Papa usque ad ultimum gradum scalarum, ubi equitavit, & per Cardinales collegialiter usque ad portam & ultra aliquantulum, equitibus, militibus & pedibus suis præordinatis ante & post. Die sabbati prima martii reverendissimus dominus sanctorum quatuor, is erat Antonius, & Mantuanus nempe Hercules S. Mariae novæ Cardinales legati destinati a Papa ad associandum Imperatorem, donec in civitate Janua navem conscenderit, per unum diem post discessum Imperatoris, videret in die cinerum. Post missam discesserunt Bononia sequentes gressus Imperatoris. Extant in pontificio regesto literæ xxiv. februarii datæ, quibus iussi sunt Cæsarem ad quadraginta milliaria a Romana curia fociare.

Neque hoc loco prætereundum videtur, Pontificem Elizabeth Imperatricis rogatu Joanni Poggio suo in Hispania quæstori dedisse mandata, ut spinam dominicæ coronæ, quam Minoritæ observantes Madriti religiose asservabant, in regium sacellum inferendam curaret ad eisdem Imperatricis alendam accendendamque pietatem.

Joanni Poggio in regnis Hispaniarum nostro & Apostolicæ sedis sub-collectori generali.

Cum sicut pro parte Elisabeth nempe Imperatricis Caroli V. conjugis nobis expositum fuit, ipsa ob singularem quem ad hujusmodi spinam, scilicet coronæ Domini apud Franciscanos Madritenses depositam, gerit devotionis affectum, cupiat illam ob memoriam illius qui illam in armis crucis pro redemptione generis humani pertulit, si sibi per nos ad id desuper concedatur licentia, habere, eamque penes se decenter retinere; & propterea nobis humiliter supplicari fecerit, ut votis ejus in hac parte annuere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos (& infra) mandamus, quatenus si ita est, dictam spinam cum illius custodia & rebus aliis, ut dictis fratribus consignata fuit, ab eisdem fratribus ad te recipias & sic receptam præfata Elisabeth, per eam in ejus capella deponendam & ad beneplacitum nostrum per clericos qui dictæ capellæ curam habent, decenter cum eis, quibus tanta reliquiæ convenit, reverentia & honore tenendam realiter & cum effectu tradere & consignare cures, &c. Dat. Bononiæ 11. januarii MDXXXIII. anno x. Eadem die decima martii Clemens Catharinæ Lusitaniæ & Algarbiorum Reginæ concessit (d) ut una cum familia in sacello regio sacramenta ecclesiastica reciperet; Henricum vero Regem Navarræ, ac Reginam Margaretam, eorumque filiam quadragesimalis jejunii lege, ut carnes ederent, exsolvit (e). Porro Margareta hæreticos in Gallia patrocínio suo fovit: filia autem Joanna, postea Jezabel impia evasit (f); quæ tot sanctorum sanguinem fudit, evertit Christi altaria, & Calvinisticam impietatem in Benearnia, Vasconia, & Gallia propagavit divinæ tamen providentiæ in gignendo Henrico IV. Rege servivit.

Spina coronæ dominicæ concessa Imperatrici.

(d) Ibid. p. 486.

Carnium ejus concessus Re-gi Navarræ.

(e) Ibid. p. 1439.

(f) Florimund. de origin. hæresicon.

Dum Bononiæ agebat Clemens, religiosum Barnabitarum ordinem novum.

XXXVI.

(a) Bull. in Clem. VII. const. 37.

Ecclesie ornamentum condidit (a), [1] cuius auctores Bartholomaeus Ferrarius & Antonius Maria Zacharia sacerdotes probitate conspicui extiterunt, quibus haec mandata data: *Vobis & vestrum singulis, ut professionem ipsam in eiusmodi archiepiscopi seu vicari; qui vero de cetero ad vos converteri voluerint, in alterius vestrum seu praepositi vestrae congregationis pro tempore existentis manibus professionem trium votorum eorundem emittere, & insimul, sub obedientia tamen ordinarii loci, in ipso loco per vos eligendo cohabitare, ac in communi vivere; necnon pro vestro & rerum vestrarum salubri statu & directione, quaecumque statuta & ordinationes rationabilia & honesta ac sacris canonibus non contraria condere & facere, illaque ut vobis pro temporum qualitate expedire videbitur, mutare & in totum tollere, aliaque illorum loco de novo facere libere & licite valeatis, &c.* Datum Bononiae sub annulo piscatoris die XVI. februarii MDXXXIII. pontificatus nostri anno X. Proximo mense Bononia discessit Clemens: cuius itinera recenset accurate diariorum pontificiorum scriptor (b), ex quo haec contractiori stilo decerpimus: *Die lunae X. martii Papa discessit Bononia, venit hospitatum in castro S. Petri: die martis XI. venit Faventiam: die mercurii venit Casenam: die jovis Ariminum: die veneris Pisaurum: die sabbati XV. martii Fanum, ubi pransus est, & in sero versus Sinigalliam cum curia sua; inde iter versus Romam. Papa ut audiret Anconam appulit, ubi per plures dies mansit & ante vigiliam annunciationis B. Mariae venit Lauretum causa devotionis, ubi ipse celebravit missam planam in die festi illius. Ornasse Clementem pluribus egregiis opibus aedem Lauretanam Leonis X. patruelis sui exemplo, refert Lauretanae historiae scriptor Horatius Turfelinus ex Hieronymo An-*

(b) MS. Card. Barb. sign. n. 1105. p. 184. Varia Clementis itinera.

gelita & traditionibus Lauretanis, quae hoc loco commemorasse non piget, cum plurimarum admirabilium rerum caelestium monumenta contineant: Hieronymus, inquit, civis Recinatenensis domi suae vel generis nobilitate, vel integritate, vitae clarus in paucis fuit. Is Virginis Laura, ut ante dictum est, sacrosanctae domus e Galilea in Dalmatiam, inde in Picenum asportata narrationem ex Flumensibus annalibus Dalmatae quidam ad Recinatensem pertrulerant civitatem. Itaque sive Angelitanae historiae admonitu, seu familiarium rogatu, seu potius caelestis Numinis instinctu Clementem cupido cepit migrationem sanctae domus e Galilea intentius explorandi.

Haud erat ignavis id ipsum olim & a Dalmatis auctore Frangipano, & a communi Picenium civitatis Recinatenensis hortatu satis esse perspectum. Ceterum praecipuas Pontificis partes esse ducebat, rem tam inusitatum, ac pene incredibilem denovo per certos homines explorare, ut aliorum iudicium accederet pontificalis auctoritas, quae ex mortalium pectoribus dubitationem omnem, si qua forte resideret, funditus tolleret. Proinde ex omnium familiarium numero tres cubicularios suos delegit experia in primis religionis ac fidei: hos quid factum opus esset monitos rebusque necessariis abunde instructos dimittit, faustum eis iter precatur. Ergo illi Lauretum profecti, sacrae domus intentioni cura contemplati dimensaque conscendunt navim Illyricum petaturi: quo ut ventum est, adiculam Lauretanam instar satis vetustam, & miraculorum monumentis insignem inveniunt. Porro parietem eius adiculae inscriptum, Lauretanam ibi domum olim fuisse. Haec accolae ipsi monstrabant: haud vana ab illis afferri verae lachrymae ubertim manantes ex desiderio restabantur.

XXXVII.

Missi in Dalmatiam Nazaretum cubicularii tres.

Dalmatarum tellurionum.

XXXVIII.

Confestim igitur legati mensuris admo-

NOTAE [1] Anno isto ordo sacer Barnabitarum apostolicam confirmationem, ut adnotant Annales, obtinuit. Ante biennium anno scilicet 1530. viri tres Bartholomaeus Ferrarius, Antonius Maria Zacharia, ac Paulus Antonius Morigia Mediolanensis in unum coetum coiverant, quos hoc anno aliis duobus sociis adjunctis ad religiosam professionem Clemens admisit. Eam tamen professionem primo quidem in manu archiepiscopi Mediolanensis, dein vero praepositi congregationis emittendam statuit. Pontificis facultate (qua de causa incertum) viri illi religiosi minime usi, post biennium, anno scilicet 1535. novam a Paulo III. constitutionem impetrarunt, qua & Clementis VII. literae confirmatae sunt; & vota religionis coram quocumque sacerdote nuncupare permittebantur; demique ab alia quacumque ecclesiastica potestate exempti, uni Romano pontifici per quinquennium subdebantur. Tunc demum religiosa professio emissa; atque haec caepi novi ordinis epocha habenda, quam male Annalista alique ex anno 1533. ducunt. Denique idem Pontifex Paulus III. literis datis anno 1542. III. decembris uni Romano pontifici perpetuo subiectos voluit & sancivit. Batelli Memor. de PP. Barnabitis tom. I. lib. III. cap. IV. Ita demum novum decus, Religiosi huius ordinis, ecclesiae, atque orbi universo accessit, in commodum & profectum Catholicae religionis, cui ex eo coetu viri plures insignes allaborarunt, & in augmentum scientiarum quas egregie ex Barnabitis doctrinae provexerunt, inter quos locum non infimum P. Nicerionius de re literaria nuper meritis egregie, obtinet. MANSI

Fundamenta domus sanctae dimensa.

Collati lapides cum lapidibus.

XXXIX.

(a) Turf. hist. Lauret. 1. 2. c. 22.

Muri adstructi sacrae cellae divinitus repulsi.

(b) Lib. 1. c. 16.

ris deprehendunt prorsus omnia convenire. Prorsus repetito cursu pergunt in Galileam Nazarethum veniunt, sacra domus fundamenta monstrata ab incolis cernunt: quoquo versus metiuntur: congruere cuncta comperiunt: ex legatorum numero Joannes N. erat Senensis, qui novo aliquo indicio veteris miraculi fidem adfirmantem ratus, duos inde attulit lapides exiis, quibus vulgo aedes strui Nazareti solent. Lapis quidem laterem naturali forma imitatur, cuiusmodi ex scissilibus lapidicinis erui alicubi solet: ceterum flaventibus intermicat venis. Reversus igitur Joannes cum collegis ad aedem Lauretanam, cum eius lapidibus Nazarenos illos lapides confert; reperit geminos eorum ac simillimos esse. Ea quoque res auxit miraculi fidem, cum talem, lapidicinem in Piceno nullam esse sciret, & omnia, quamvis vetusta, aedificia ob cementorum taliumque lapidum motum laterculo fructa cernerentur. Illi igitur successu admodum leti pervolant Romam, Pontificem expectati adeunt, comperta renuntiant: Joannes insuper Nazarenos lapides Lauretanis simillimos profert tanti miraculi testes. Res summa & Pontificis laetitia, & assecliarum praecipue sermone celebratur.

Quod ad ornamenta, quibus eam adiculam decoravit Clemens, attinet; de iis haec Turfelinus memorat (a): *Illi maxime, inquit, cura intentum Clementis habebat animum, ut nobile illud a Leone inchoatum augustissimi sacelli ornamentum pari magnificentia absolveret. Accendebatur domestica vel pietate vel gloria, ut cuius familiae decus inchoata aedis Lauretanae calatura esset, ejusdem absoluta foret. Itaque Antonium Sarcolum, Raphaellem Baccium, Nicolaum Tribulura, aliosque statuarios illa tempestate celeberrimos ingenti pretio conducit: Raynerium Nerucium Pisanum Lauretanae aedificationi, praecipue vero egregio illi operi pro dignitate perficiendo praesse jubet: iam pretiosa marmora erant maxima ex parte elaborata ac perpolita.*

Nerucius ergo dum caetera elaborantur, disturbat lateritios muros, qui sacrae cellae pro fulcramento adstructi ab eademque divinitus repulsi submotique (ut antea diximus) (b) spectaculo erant. Inde pari interjecto spatio, quod veteris miraculi monumentum foret, novos circumdari parietes placuit, qui celato marmore convestiti extrinsecus adornarent sacellum, superstruendumque fornicem novum, dejecto lacunarum rectoque veteri sustinerent: eodem quippe lapide concamerari Pontifici placuerat, verito ne pervetustum tectum laqueatum tot luminibus perpetuo ardentium. Eccl. Tom. XXXII.

bus obnoxiium igne concepto exitum sanctissima cella pareret: proinde ars postulabat, ut altiora fundamenta jacerentur, quae satis firmis substructionibus tam insigne pretiosumque opus a terrae motibus tutum usquequaque praestarent. Igitur aperiendis novorum parietum fundamentis sacra domus [ne subducto solo, quid detrimenti caperet] stragulis [ut sit] funibusque constricta, ac validis suspensurudentibus tandiu sublimis pependit e machinis, quoad expletis fossis nova fundamenta extare coeperunt. Quo tempore satis constat [plurimorum enim oculis res comperta est] sub imis parietibus, dum circa eos ad fundamenta humus effodertur, pulverulentum tritumque solum & proximi ruris sepem oppressam aliisque militaris viae, quam sacra aedes occuparat indicia inventa esse nova veteris miraculi monumenta. Haec autem a plurimis tum notata atque animadversa ipsemet Hieronymus Angelita sub idem tempus memoratae prodidit in historia Virginis Lauretanae.

Inventa monumenta veteris miraculi.

Addit alias res miras idem author (c), ut cum sacrae aedem ob populorum ingentem concursum perviam fieri placuisset, ac Nerucius, de quo paulo ante memoratum est, temeraria quadam confidentia sacrum parietem fodere coepisset, repente abalienato ab sensibus animo corruerit, nec posthac ausus sit etiam hortante Pontifice, rem tentare; juvenis autem pius minime pavidus ejusdem Pontificis imperio & benignitati Deiparae fidens rem perfecit: *Aucta per idem tempus loci celebritate sanctissimam aedem januis augevi oportuit. Una tum erat janua [ut supra demonstravimus] in medio fere pariete, qui vergit ad septentriones: hac ingredientibus omnibus & egredientibus aditus erat pariter exitusque. Itaque in tanta advenarum multitudine concursuque aliis ut sit alios prementibus, nonnulli [quia recessum primis ultimi non dabant] coarctati oppressique exammabantur: proinde [quod iam pridem & a multis optatum, & a Leone X. in forma exterioris ornamentis destinatum fuerat] perviam fieri cellam placuit, binis ad angulos duorum parietum januis patefactis. Ut primum architecti consilium distulit rumor [enim vero nefas videri non magis accolis quam peregrinis eos parietes ferro temerari, quos per tot aetates divina providentia salvos intactosque servasset] multi palam fremere, quisquis id auderet haud impune scilicet ausurum. Igitur caelestis irae metus fabros a conando absteruit.*

XL. (c) Id. 2. c. 25.

Cur initium concilium de aperienda porta sacrae adiculae.

Haud vanum fuisse metum docuit eventus; quippe Nerucio ipsi architecto rem agere.

Nerucii
architecti
plexa re-
meritas.

gredienti quiddam accidit visu distuque
mirabile. Fabris tale ministerium detre-
stantibus, ipsemet sacrum parietem perfo-
dere aggressus est, majore artis fiducia,
quam reverentia loci. Ergo ut malleum
in sacrum parietem adegit, repente manu
obtorpescente, insolitus horror reliquum
corpus invasit, pallor dein suffusus ori igen-
tis mali nuntius mox linquente animo, qui
circa erant collabentem excipiunt domum-
que inter manus deferunt expiranti simi-
lem, & sensus omnis expertem: exanima-
tus jacuit horas ferme octo, quoad scilicet
ejus conjux mulier pia, & B. Maria Lau-
retanae dedita, in paucis Deum Deiparam
que precibus votisque placavit viro. Tan-
dem igitur vitalis calor, qui totum prope-
modum corpus reliquerat, artibus reddi,
& spiritus liberius meare cepit; iamque
allevans Nerucius oculos, redeunte, sen-
sim animo circumstantes noscitare: demum
jam compos mentis audaciam incusare su-
am, veniam opemque a B. Maria expo-
scere. Nec frustra; animus religione exsol-
utus pariter corpus agritudine levavit,
ut morbi causam ipsamet curatio aperi-
ret.

XLI.
Monitus
Pontifex
jubet rem-
perfici re-
ligiose.

Postquam convalescit Pontificem rota de
re admonitum quid facto opus sit consu-
luit. Ille haud ignarus id nimia architecti
confidentia magis, quam indignatione B.
Virginis evenisse, miscens monitis imperia
urget Nerucium, ut Dei vicario auctore
non dubitanter exsequatur inceptum, &
simul impense monet, ut sacros parietes
perfodiat non tam malleo & audacia quam
jejunio & veneratione Virginis armatus.
Sic demum rem ex sententia successfuluram;
neque enim timendum esse, ne Deipara
virgo suam domum perviam fieri nollet,
qua eam peregrinis vellet cum salute non
modo sine pernicie patere. At Nerucium
recenti malo ex audacia timidiorum jam fa-
ctum, ne Pontificis quidem auctoritas per-
pelle potuit, ut iterum ipsemet experi-
retur, quod tanto suo periculo paulo ante
tentarat. Ad ultimum, quia Pontificis im-
perium urgebat, & mora patefaciendi ja-
nuas adificationem morabatur operis, in-
ventus est adolescens minime timidus, qui
auctoritate Pontificis fretus, & plenus a-
micorum vocibus rem auderet: clericus is
erat basilicae Lauretanae: Venturam Pe-
rinum vocabant. Hic triduo munitus je-
junio ad sacrum parietem cum malleo ve-
nerabundus accedit. Circa Perinum erat
& advenarum turba & clericorum, hac
solicita ex adolescentis fiducia, illa rei ex-
pectatione suspensa. At Perinus supplex ita
præfatus dicitur: Sacra Virginis domus
ignosce innocentiae, non ego te hoc malleo,
sed Clemens Dei vicarius ornamen-

Parietem
perfoliuri
juvenis o-
ratio.

ti tui avidus fodit, ille te ornatam, ille
te perviam cupit. Placeat Dei parenti
quod Dei vicario placet. Talia precatus
designatum parietis locum percussit impu-
ne. Eum deinde ictus turo iterantem, fa-
bri pari jejunio ac reverentia secuti januas
aperiunt tres; quarum duæ liberum po-
pulo ingressum egressumque praberent, ter-
tia sacerdotibus aditum daret ad sanctio-
rem sacelli partem ubi est Virginis simu-
lachrum; eodem tempore parva fenestra,
que una in anteriore pariete erat ferme e
regione simulachri amplior ad accipiendum
lumen facta & clathris æreis inauratis pul-
cherime communita: cœmentis inde eru-
tis vetus janua, que satis ampla in medio
pariete patebat, obstrueta.

Hoc circiter tempore apud Batavos
cum hæresis latius serperet, atque Chri-
sti, & B. Virginis, sanctorumque ima-
gines ab impiis hominibus abolerentur,
divinum Numen eas honore afficiendas
insigni miraculo demonstravit; Delphen-
si enim oppido flammis deleta tres Dei-
paræ imagines flammæ non læsere, ut nar-
rat Tilmannus Bredenbachius (a): Circa
annum Domini MDXXXIII, oppidum Del-
phense in comitatu Hollandiæ incendio con-
flagravit: erant autem id temporis in eo-
dem oppido tres imagines Deiparæ virgi-
nis præ cæteris omnibus præcipue artis ve-
nustatis & venerationis, prima in anti-
quo templo, altera apud domum senatori-
am, tertia juxta aedes prætoris: grassan-
te incendio omnia circumquaque flammis
vastata, atque in cineres redacta fuerunt;
tres vero istæ Deiparæ virginis imagines,
quæ multis inde ab annis pietatis & reli-
gionis ergo istis in locis erectæ erant, in-
violatæ & illesæ penitus permanserunt. Sic
placuit Altissimo sacratissima atque inte-
gerrime matris suæ iconas honorare.

Exosa sunt hæc & alia miracula Lu-
theranis; sed qualia sint eorum prodigia,
& a quo spiritu, an celesti, an infernali
tradita sit novatorum religio, ab Ulem-
bergio ex Lutheri scriptis a Lutheranis
ipsis exculis enarrantur audiamus: Sub
finem, inquit, (b), hujus anni prodiit
tandem in lucem historia nocturna dispu-
tationis, quam Lutherum de sacrificio ex-
terno & sacerdotio novæ legis cum diabolo
habuisse supra diximus; eam vero descri-
psit Lutherus ipse (c), qui solus cum dæ-
mone congressus est: quanquam id non hoc
anno, sed MDXXI, & quidem in castro
Wartbergensi factum supra demonstravi-
mus. Et infra: Horrenda nimirum res,
& omnibus retro sæculis inaudita, supha-
nam audire ac de magis fidei mysteriis dis-
serentem, & quod ille prodit sæculis om-
nibus incognitum dogma, ceu traditam

XLII.

(a) Til-
man.
Breden-
bach. col.
lat. l. 3. v.
24.

Imagines
Deiparæ
in mediis
flammis
illææ.

XLIII.

(b) Ulem-
berg. in
vita Luth.
c. 25.

Lutherus
promul-
gat suam
cum dæ-
mone dis-
putationem.

(c) Luth.
10.6. Jen.
p. 81. &
seq.

Mira Lu-
theri con-
fessio.

(a) Id. ib.
p. 82. &
83.

Dæmon
movet
licem,
Christum
non esse
in Eucha-
ristia.

Alia dæ-
monis ob-
jectio
conferen-
tis sacer-
dotes
Christi
cum Ma-
hometis
sacerdoti-
bus.

XLIV.
Horrida
Lutheri
velania.

divinitus veritatem amplecti tuerique:
quod in hac causa Lutherum fecisse liqui-
dum satis est, & manifestum ex hoc libel-
lo, in quo præfationis loco de sublati in-
dulgentiis quadam præmittit, deque ju-
risdictione episcoporum in Ecclesia mini-
stros, quam insinuat deinceps conservari
posse si papista velint. Post ex abrupto di-
lapsus ad hoc colloquium: Ego inquit (a),
exordiar a meipso, & confessionem edam
coram vobis sanctis patribus (sic episcopos
compellat) Date mihi bonam ab solutionem,
quæ vobis ipsis non adferat detrimentum.
Cum tempore quodam evigilarem circa
medium noctis hujusmodi disputationem
mecum exorsus est sathan: Heus, inquit,
eximie doctor, an ignoras quod annis quin-
decim missam celebrasti pene quotidie?
quid? si hujusmodi cultu nihil aliud quam
idololatram exercueris, nec in missa ve-
rum Christi corpus & sanguinem adora-
veris, sed nudum panem merumque vi-
num, atque eadem alis adoranda propo-
sueris? Ad hæc Lutherus: Ego vero sacer-
dos sum, inquit, unctus Chrismate per
episcopum, & rite consecratus, fecique
omnia ex mandato superiorum & obedi-
entia: quid ni igitur Eucharistiam vere
consecerim & consecravim? quandoquidem
serio prolatus sum verba consecrationis,
& quanta potui devotione missam peregi.
Verum hoc a me dici nec tu vicissim igno-
ras. Excipit diabolus: verum est farcor;
At Turcæ etiam & gentiles in templis
suis omnia faciunt mandato superiorum,
& obedientia, & serio peragunt cultus
suos: sacerdotes Jeroboam omnia faciebant
attentius forte, nec minus devote quam
qui erant Jerosolymæ sacerdotes: quid au-
tem si & ordinatio tua, vel unctio & con-
secratio nec Christiana sit, nec vera? quem-
admodum Turcarum & Samaritanorum
falsi sunt sacerdotes, falsus est & impius
cultus.

Hoc loco, inquit Lutherus, erupit mihi
profecto sudor & cor tremere ceptabat,
atque palpitare, Diabolus insigniter argu-
menta sua dirigere novit in adversarium,
& vehementer urgere: vocem habet gra-
vem atque robustam, nec in hujusmodi di-
sputationibus multum temporis intercedit
ad deliberandum, sed responsores alter-
nantur, velut in momento. Atque ego qui-
dem in hoc congressu satis expertus sum,
qui fiat, quod mane nonnunquam homines
inveniuntur in lectis mortui. Potest cor-
pus occidere diabolus, hoc unum est; quin
& animam disputando potest in eas angu-
stias redigere, ut illi migrandum sit in
momento quo me frequenter ab eo pene
redactum memini. Sane quidem in hac
disputatione tenebat me veluti comprehen-

sum. Ego perquam invitus coram Deo su-
stinuerim grandem illam innumerabilium
abominationum congeriem, quam obiece-
rat, sed lubens admodum innocentiam me-
am defenderim. Attendebam igitur dum
sermonem prosequeretur, quas rationes
contra sacerdotium meum, & consecra-
tionem in medium afferret. Hactenus Lu-
therus.

Diabolus autem attentum nactus audi-
torem, ex intimo mendaciorum penu
rationes protulit, ad evertendum sacerdo-
tium & jure sacrificium omnino quinque
de quibus cursu non interrupto, disseruit o-
ratione satis proluxa, quam hoc loco totam
intexere nihil attrinet. Ea tantum breviter
inseremus, in quibus vim argumentorum
& nervum posuit sathan. Principio Lu-
therum ait, cum ordinaretur in Christum,
vere non credidisse; sed quod ad fidem at-
tinet, nihilo meliorem fuisse Turcæ, pa-
ganis, infidelibus adeoque demonibus ipsis:
itaque nullam habuisse consecrandi potesta-
tem: quod non de Luthero tantum, asserit,
sed de universo catholicorum sacerdotum
ordine, ad quem abolendum, evertendum-
que iure sacrificium hæc instituta fuit di-
sputatio. Secundo, ordinari sacerdotes
deinde sacerdotium exequi, dum sacrum
peragunt contra mentem & institutionem
Christi, ex cujus sententia distribuendam
esse fidelibus Eucharistiam dicit, nec solis
sacerdotibus sumendam: unde communionis
nomen apud veteres originem habeat. Chri-
stum ignorare sacerdotum istorum unctio-
nem, qui Eucharistiam participant soli.

Tertio, Christi mentem esse, ut qui cele-
brant hoc mysterium, publice mortem ip-
sius annuntient, donec veniat, quemadmo-
dum ipse testetur & D. Paulus; ac sacer-
dotes ne verbo quidem id exequi, nec præ-
dicare Christum, dum missam peragunt,
sed Eucharistiam participare solos, & se-
creto quadam secum musitare. Quarto,
velle Christum, ut Eucharistia sit commu-
nis, & aliis quoque porrigatur; at sacer-
dotes in eum finem consecrari, ut sacra-
mentum in sacrificium vertant, atque id
offerant Deo contra mentem & institutio-
nem Christi, que sit abominatio omnium
maxime detestanda. Quinto, Christi men-
tem & institutum esse, quemadmodum jam
ante dictum sit, ut Eucharistia fidelibus
Ecclesiæ membris distribuatur ad roboran-
dam ipsorum fidem, & Christum publice
predicandum: ipsum vero Lutherum alio-
que sacerdotes proprium ex ea quoddam
opus facere, quod seorsim exequantur. Se-
mori ab aliis, ac deinde quibus velint com-
municent, & pretio vendant. Hæc sunt
argumenta quibus consecrationem, sacri-
ficium eucharisticum, & sacerdotium novæ
lc

Dispu-
tantem
contra sa-
cerdoti-
um dæ-
monem
audire
non ab-
nuit.

XLV.
Obiectio
dæmonis,
quod fides
Christiana
non sit
melior
Mahometica.

Figmenta
dæmonis,
quæ sit
mens
Christi.

Novatores argutiis dæmonis utuntur.

XLVI. Redactus ad angustias Lutherus.

Sacramenta ecclesie a dæmone abominations vocantur.

Dæmonis calumnia in sacerdotibus.

legis oppugnavit sathan, quæ sane vehementer urfit, atque identidem repetit inculcavitque ad nauseam usque, & quibusdam amarulentis, blasphemiarum, scurriliumque dictionum emblematis exornavit, quibus etiamnum Lutherani, sacramentarii, Anabaptistæ, ceterique Ecclesie perduelles, cum hoc argumentum tractant, uti consueverunt, ut sathanæ discipulos agnoscat.

Interim Lutherus, his argumentis ad angustias se redactum asserit, utque diabolum abigeret, veterem illi se clypeum objecisse memorat, quo uti consueverit in papatu, intentionem scilicet & fidem Ecclesie: Ille factò rursus imperu: Cedo, inquit, ubi scriptum est, quod homini impio fide prorsus destituro super ecclesia fide atque intentione Eucharistiam consecrare liceat? Ubi docuit hoc Deus? ubi mandavit? quomodo probas quod ecclesia tibi fidem suam & intentionem impertiat ad perficiendum angulare hoc & privatum opus? quod si homines id asserunt sine Dei verbo falsum est, & plane commentitium. Sic nimirum in tenebris agitis rem vestram sub Ecclesie nomine, eique postmodum omnes abominations vestras tribuitis. Neque vero est, quod tu me doceas, quæ sit ecclesie fides, & intentio: nihil illa credit aut sentit extra mentem, atque ordinationem Christi, multo minus amplectitur quidquam contra mentem illius, de quo supra dixi; Paulus enim inquit i. Corinth. ii. Nos autem sensum Christi habemus. Concludit tandem in hunc modum: Quoniam igitur ab episcopo non alium in finem unctus es & consecratus, nisi ut privatam missam peragas, idque contra Christi verbum atque ordinationem; contra mentem, fidem, atque intentionem Ecclesie certe prophanus fuisti potius, vel execrationi subiectus, quam consecratus; estque unctio tua magis nihili multoque peior quam baptizatio campanarum, vel lapidum unctio. Itaque cum prolocutus es verba consecrationis, non est facta transmutatio, sed nudum panem obtulisti, merumque vinum ethnicorum more: & hoc ipsum tanquam bonum opus piis fidelibus accepto pretio vendidisti & communicasti, ut ventrem tuum pasceres; unde merito non Dei, sed ventris tui sacerdotem te nomino: quis unquam maiorem abominationem, quis fraudem, & damna maiora fidelium audivit in caelo, & in terra? Hæc fere summa est [subdit Ulembergius] fatalis illius disputationis, in qua Lutherus argumentorum vi superatus, submitit fasces, & in partes sathanæ concessit: cui deinceps velut electum organum ad conculcandum

juge sacrificium, quod in ultima cena Christus instituit, & abolendum novæ legis sacerdotium, fidelem operam navavit: atque eam rem tanto quidem affectu executus est, ut in hoc eodem opusculo, dum in altera parte rationes a diabolo propositas paulo uberius tractat & explicat, malevolentia, verborum acerbitate, & convitiandi, mentiendique audacia sathanam ipsum præceptorem superare videatur. Et infra.

Cum in publicum prodisset tractatus hic, varia de eo fuerunt hominum judicia: catholicos quidem in fide majorum de sacrificio atque sacerdotio novæ legis non parum confirmavit, cum in eo præceptorem aperte prodi cernerent, cujus magisterio ductuque Lutherus ad hoc impietatis fastigium conscenderat, ut quod Daniel extremis mundi temporibus sub antichristi tyrannide de jugi sacrificio futurum prædixit, id ipse per diabolum instinctus, & subornatus exequi ceperet: Qua in re summam agnoscebant Dei bonitatem, catholicos Ecclesie filios admonentis, ut sibi caverent ab illo doctore, qui non ex ore Dei, sed e sathanæ faucibus, haustum fateretur, quod sub divini verbi larva mundo venditabat. Itaque profuit multum, atque etiamnum prodest catholicis hic tractatus, in quo magni momenti secretum quoddam aperit Lutherus, quod præter ipsum nemo mortalium noverat, & velut invento digito demonstrat fontem, ex quo missa contemptus, & in eam abominanda blasphemie, maledicta, sanna, ronzchi, dictionaque foedissima promanarunt. Offendit autem & Lutheranos quosdam illa disputandi ratio: nec deerant, qui Lutherum ad sacramentarios propendere suspicarentur, quod in missa post consecrationem nudum panem & vinum remanere diceret; atque id quidem per diabolum edoctus, quem sacramentarii dogmatis authorem libere non minus, quam constantiter hætenus appellare consueverat: qua de re per nobilem quemdam admonitus, epistolam edidit apologeticam sub initium anni sequentis MDXXXIV.

Catholici itaque gratias egere præpotenti Deo, qui Lutherum adegisset, ut cacodæmonem hæresum suarum contra missæ sacrosancta mysteria magistrum & authorem publice profiteretur: ac mox præcipui orthodoxæ fidei athletæ Joannes Faber paucis post diebus latine, & Joannes Cocleus proximo anno Germanice pro Christo, institutoque ab eo sacerdotio contra dæmonis & Lutheri arguerunt. Enarrat etiam eandem apocalypsis diabolicæ & Lutheranæ historiam ac-

Lutherus superatus a dæmone.

XLVII. Catholicus ex Lutheri confessione in fide confirmatus.

Fluxit ex doctrina dæmonis contemptus missæ.

Lutherani inde confusi.

XLVIII. Doctores catholici confutant dæmonis argutias.

(.) Coel. ann. 1534. (b) Jo. Fabr. lib. de sacros. Missæ sacros.

(c) 1. Co. num. 3.

Quam male toleratus Lutherus.

Lutherus leatheum profectus.

XLIX.

Molestari solitus a dæmone.

(d) Psal. 118. (e) Matth. 25.

curatissime idem Cocleus (a) in actis & scriptis Lutheri, quem lector consulat. Hic nos Joannem Fabrum (b) egregie ex ipsius Lutheri verbis confirmantem Lutherum atheum fuisse, & dæmonis cultorem ac discipulum, levique ingenio & imbecilla fide, qui se a dæmone vanissimis stultissimisque argutiis vinci siverit, producemus: Nobite, inquit, illud vasalectionis (c) sæpius nobis maulcat, videlicet quod in cordibus nostris Spiritus Sanctus versetur ac habitet, propterea & templum Dei sinus. Solus tamen Lutherus alium adducit spiritum, qui, ut ipse fateatur, in corde suo domicilium construxit: is autem est sathanas, cacodæmon ille apostata calumniator, ac adversarius noster: sed quam detestabilis sit illa nostra ignavia, quod non solum audire sed etiam ferre ac tolerare cogimur Germaniæ nostræ novum apostolum, non Deo, sed cacodæmone plenum; non Christi evangelium, sed sathanæ commenta passim spargentem: ira enim ipse de se scribit: Posteritas nostra proculdubio, sedatis olim temporum nostrorum tumultibus, probe judicabit. Ad hæc quando Jesus salutis nostræ auctor aperte sathanam mendacem, immo mendacii parentem appellat, solus ille Lutherus noster suum cacodæmonem veracem vocat. Et infra: Certe jam dudum animus mihi præsagiebat, fore aliquando, quod nunc luce clarus patet, cum ea legerem, quæ ad Erasmus Roterodamum scribit, quod nulla scilicet re magis moveatur ac vexetur, quam nullum esse Deum: ibi certe dolosus ille cacodæmon homini impuro persuasit idem, quod impio Nabali illi, qui in corde suo dixit, non esse Deum: Ibi, inquam, tuo officio ac legatione perfunctus es, sathanæ, bellacissime cum scriberet fidelis ille tuus minister Lutherus, si Carolus stadius ille non statim ac aperte pœna afficeretur, sese nullo pacto crediturum Deum esse aliquem; quanvis idem ipse suis perniciosissimis opinionibus gloriosum illum Nemroth imbuerit. & infra.

Porro, ut omnes Christi fideles sciant quomodo, & quid diabolus cum Lutherò differaverit, poterunt hoc ex ejus cognoscere scriptis; scribit enim sese de media nocte a suo spiritu familiari cacodæmone excitatum: Ego, inquit, semel expergefactus, in ipso noctis concinivio, ubi sathanas talem mecum ex corde meo incepravit disputationem, sicuti multas noctes molestas ac acerbas reddere mihi solet. Quæ vero sit illa, & quam indigna Christiano homine loquela, quivis per suo arbitrari ac sensu facile deprehendet. David de media nocte surgit (d), ut Deum laudet, & in Evangelio (e) auditur eodem tempo-

re adventus sponsi: Lutherus vero expergiscitur, ut locum det disputandi sathanæ in corde suo. Multisque interjectis: Deinde cum Lutherò cacodæmon ita differit: Audite vos domine doctor: audite vos ait diabolus quindecim annis missas omnibus ferme diebus celebrastis; quid si idololatriam potius exercuistis, neque Christi corpus ac sanguinem, sed potius panem & vinum adorastis? Hic Lutherus humi sternitur, seque totum sathanæ mancipat adeoque manibus pedibusque constringitur, ut in exteriores tenebras proijci possit; id quod re vera in tanto viro, quantum haberi vult, detestabile crimen est: nam si officium boni Christiani facere voluisset, D. Pauli (f) sententiam sequutus armachristi acciperet, ut sathanæ insultus ac impressiones propulsare posset, seque solo Spiritus sancti gladio defendisset ac tutatus fuisset. Quod autem in sacrosancto missæ sacrificio non sit panis ac vinum, testantur apertissime verba Christi, quæ copiose Matthæus (g), Marcus (h), Lucas (i), ac Paulus adducunt. Et infra.

Deinceps, o Germani probissimi, audite reliquam dialogi inter Lutherum ac suum cacodæmonem portionem; ita enim ait Lutheri cacodæmon, verum esse quod Lutherus cum maxima devotione missas celebravit; sed hoc factum esse exemplo Turcarum ac Saracenorum, qui etiam cum magna contritione propter mandata seria obedientiam debitam facere consueverunt. O egregium argumentum, & certe a simili, ut vocant. Nos enim sacrosanctum missæ mysterium peragimus de mandato Christi, ut Apostolis singulariter demandatum est; Gentiles autem Turcæ, sive Saraceni hoc potius instinctu ac iussu sathanæ faciunt: nam quod in insulis recens inventis hætenus factum est, etiamnum in sacrificandis eorum dæmoni Moloch pueris ac infantibus, quodque Judæi olim fecere impium est, ac abominandum, a præceptoque Dei alienum: quidquid autem nos facimus in celebratione missæ, hoc expressis ac conceptis verbis Christus nos iussit. Nihil itaque ad nos pertinet quid gentiles, & multo minus quid Turcæ faciant; ii enim Machometum colunt, mechamque proficiscuntur, & in eorum templis nudis pedibus versantur: Hala, hala vociferantes: quod cum hoc non sit ex fide, peccatum est: proinde ille cacodæmon in topica disputandi ratione male doctus est. Quid præterea designat ille Lutheri spiritus familiaris? Certe, dicit, quod sacerdotes Jeroboam in Dan & Bersabe omnia fecerint, fortasse ex maiore devotione, quam veri illi sacrificii in Jerusalem. Videre quæso quid hic molietur sathanæ

Obiectio dæmonis impia.

Vincit Lutherum.

(f) Ephef. 6.

(g) Matth. 26.

(h) Marc. 14.

(i) Luc. 22.

L.

Infanum dæmonis argumentum.

Lutherus aniculas sacerdotis constituit.

II. Alia demonis argutia inanis.

Ad eam Lutherus intremuit & cur.

Ineptio mera extitit.

Carbonariis indolior Lutherus adversus demonem.

Nota quo lethi genere Lutherus perierit.

III.

Si ita Lutherus credidit non tamen Christiani.

thanas, nempe tertium vitulum dedicare gestit cum seroboam, qui saltem duos erexit, alterum in Dan, alterum in Bethel; nec enim in Bersabe erectus est vitulus: de qua re multa possemus asserere, si locus eius rei esset; quinam autem fuerint ii sacerdotes in Dan & Bethel Lutherus ostendit, qui etiam ex aniculis sacerdotulos constituit.

Nec iis contentus cacodæmon Lutheri insuper addit: Quid si tuæ ordinationes, christinata & consecrationes non carolicæ ac falsæ essent, ac tales quales sunt Turcarum & Samaritanorum. Ad qua ita respondeo, quod ordo ille sacerdotalis chrisma, ac consecratio possint ex evangelio aperte comprobari, ac ostendi; Samaritanorum ac Turcarum initiationes in evangelio non comprehenduntur; proinde neque hic Babiliali cum Christo ullum est consortium, neque ulla communio. Ad hoc cacodæmonis interrogatum Lutherus ita respondit: Hic, inquit, sudor mihi effluere, corque tremefieri ac concuti cepit. Addidit etiam suum cacodæmonem bene suos argumentorum locos disponere, ac locare posse, habereque forte ac truculentum dicendi genus: quis vero negabit sathanam antiquum veteratorem sua illa superba scientiæ arrogantia e caelis ad instar fulguris præcipitatum esse. Illud autem suum contra sacerdotum ordinationem argumentum plane imbecillum, ac frigidum esse, quod etiam a mediocriter docto convelli potest. Et infra: Cæterum quod ait, sathanam habere forte ac horribile dicendi genus, nemini certe magis constare debet, quam Lutheri: miser autem illi carbonarii in vastitate ac solitudine silvarum versantes simplici arte utuntur adversus huiusmodi impressiones diabolicas; utcumque se viat ac tumultuatur tentator diabolus. Nam omnes malos spiritus ex vastissimis silvis depellunt, ac abigunt solo nomine Jesu ac signo crucis. Et mox: Sed quod subdit Lutherus, cacodæmonem in puncto temporis unicuique ad quævis etiam objecta respondere, neque se mirari, cur aliquando homines in lectis mortui reperiantur; ita enim me sapius aggressus est, inquit, Hoc lethi genere extinctum Lutherum suo loco videbimus.

Postremo quilibet bonus ac pius catholicus merito nunc ex me querere possit, quænam essent illa argumenta, sive quinque axiomata, quæ Lutherus contra sacrosanctum missæ sacrificium ac sacerdotium novæ legis, adeoque contra nostram veram religionem in medium protulerit. Et post alia. Principio cacodæmon ita loquitur Lutheri suo organo: tibi sat constat quod recte in Christum neque credideris, neque

melior quod ad fidem attinet, quam Turca fueris; ego enim cum meo satellitio infernali, inquit diabolus, Turcaque omnia quæ de Christo scribuntur, credimus. Et hæc quidem sunt demonis verba, quæ Lutherus probat, ac in ea consentit. Nunquid vero ille est vir bene ac egregie doctus, qui sibi persuadet, Turcas omnia, ea quæ de Christo scribuntur, credere? Quod si Lutherus totidem Turcas Wittenbergæ obsequitantes vidisset, ac ego, prob dolor! Viennæ in Austria vidi, proculdubio demonio suo respondisset: Tu mendacissime veterator, nisi nugas loqueris, ac effutis potius. Sathanas deinde ita loquitur: Tu Lutere ac tui suffraganei Christum non tanquam vestrum salvatorem amastis, sed tanquam strenuum iudicem timuistis. Hæc quidem Lutherus sibi tribuere poterit; nos vero nullo pacto in eo ordine aut tam perversa opinione esse volumus. Et infra: Religiose timemus Deum; impie vero sentit Lutherus, qui prohibet timorem Domini. Jam subiungit in illo primo colloquio sathanas, ac ita suum organum alloquitur: Tu ac tui suffraganei a Christo ad Mariam ac sanctos declinastis, qui vestri consolatores ac auxiliatores fuere. Hæc sathanas: sed statim miser ille homo in succensa ac ferventi olla Aquilonis sese obsidem dat, ac victum profitetur; cum tamen in libello decalogi docuerit ac affirmavit, Piccarditas errare graviter, quod intercessionem B. Mariæ ac omnium sanctorum rejecerint ac contempserint. Nonnullisque interjectis.

Secundo loco ita cacodæmon cum suo Lutero agit: Domine doctor, inquit diabolus, vos equidem ambulastis contra ordinationem ac præceptum Christi; Christi enim est sententia, ut sacerdos sacramentum Eucharistiæ, & alia sacramenta semper inter Christianos disperiat, atque ideo sacerdotem debere dici ac esse ministrum Ecclesiæ ut sacramenta communique, quemadmodum aperte in prima ad Corinthios xi. Paulus ostendit. Ad hæc autem ita respondemus, cacodæmonem re vera hoc in loco esse Lutero magis pium, cum plura doceat hic esse sacramenta, & forsan illa septem, quæ constituit Ecclesiæ, quæ olim etiam Lutherus approbat, sed deinde quæ est hominis apostata levitas tria saltem adducit, ac postea a tribus recedit ad duo & semis, ac deinceps ad duo, postremo unicum esse saltem affirmans, cum hac egregia appendice, nullum esse penitus sacramentum, posteaquam eo Ecclesiæ iuxta evangelium non utatur. Multis additis describit quam indigne Lutherani missam celebrent: Lutherani sacrificuli tum demum ecclesiam ingrediuntur, cum hesternam crapulam edormierint, neque orant

in

Alia obiectio in Lutherum.

Calumniæ demonis in sanctorum invocationem uti patata a novatoribus.

LIII. Alia demonis obiectio.

De sacramentis, ut a Lutero tribulata.

Luthetanorum corrupte loquenda.

LIV. Demon contendit non celebrandam missam sine conatione.

Refellitur.

Ut annuntietur mors Christi in missa.

LV.

Demon sacra mysteria abominanda concludit.

interim, sed repotia agunt, ac, ut rædium animi fallant, per templa fastuose spantur, ubi deberent celebrare Lutheranam missam; ubi vero nullum habuerint communicantem, rem in aliud tempus transferunt: immo cum usu venerit ut sacramentum ad ægros portare debeant, id manica tanquam furto abstulissent, obvolvunt, ac abscondunt.

Antiquus ille draco tandem tertium adducit sermonem suum ira alloquens suum discipulum: Hæc nostra sententia de sententia est Christi, quod apud sacramentum Christi mors prædicari debeat; dixit enim: Hoc facite in meam commemorationem: ac si dixisset: Prædicate mortem meam; cum vero in plerisque missis nulla fiat mentio, arbitratur Lutheri cacodæmon ejusmodi missas esse abrogandas. Certe versutus ille sathanas mirificum hic agit grammaticum, qui peregrinum querit sensum verbi, annuntiat, nempe quod prædicare significet. Et infra: Non hoc dixit cum hoc sacramentum institueret, nempe ut singulis missis Lutheranæ subiceretur concio, Christus autem ait: Hoc facite in meam commemorationem; quod certe facit quilibet catholicus sacerdos cum induit albam vestem, ut nobis in memoriam revocet quo pacto Christus ab Herode ludificatus ac derisus fuerit, deinde altam superinduit, quæ ut plurimum tam a conspectu, quam a tergo cruce Christi crucifixi signata est: gestat etiam crucem ac calicem ad altare: immo benedicit astantes cum cruce: etiam omnes gestus ac inreger canon nihil aliud quam mortem Domini annuntiant, ut etiam ipsa consecrationis verba in mortem Domini concepta sint. Et ut breviter dicam omnia, quæ hic agit quilibet orthodoxus sacerdos, eo vergunt, ut Christi mortem, crucem, ac passionem nobis ob oculos ponat, & apud huiusmodi orthodoxos missas hæcenus magna fuit assanum devotio ac pietas; docebantur enim ejusmodi missæ auditores, ut pro morte propter nos obita Christo gratias ageremus.

Restat quartum, ubi ita loquitur cacodæmon: Age vides Lutere vir doctissime, eam ob rem initiatus ac consecratus es in sacerdotem, ut ex sacramento faceres sacrificium; tuus enim suffraganeus ita tibi dixit: Accipe potestatem consecrandi & sacrificandi pro vivis & mortuis; immo sathanas addit: (O abominatio, o abominatio non potest esse sacrificium. Hic merito oportuit cacodæmon omnes ingenii vires extendere: permultum enim sua interest; nam hæcenus sacrificium hoc sacrosanctæ missæ multum ei nocuissent ac impedimentum attulit, ut nobis multæ sacræ demonstrant h-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

frui,

storie: non enim hoc solum constat illi, quod magnus ille ac vere S. Gregorius, qui ante nongentos annos per missæ sacrificium sathane multas animas ex purgatorio ablatas esse docuit. Nonnullis exemplis ex S. Augustino Ambrosio & Cypriano adductis subdit: Urcumque tamen omnes illi vere orthodoxi pii, & docti patres & Ecclesiæ doctores, omnes inquam unanimiter docuerunt, nullusque hæcenus de doctrina eorum dubitaverit, quam quod hoc sacramentum sit genuinum ac verum sacrificium pro mortuis ac vivis, Lutherum sathanas familiaris docuit hoc sacramentum non esse sacrificium. Pluribus deinde demonstrat author ex Irenæo & aliis sanctis patribus & divinis oraculis, missam esse sacrificium. Quum itaque diabolus ex corde Lutheri Lutherizans scribit, Dominum dixisse de sacramento: Hoc facite in mei commemorationem; si ergo, inquit Lutherus os & organum diaboli, hoc sacramentum commemoratio est, non est ergo sacrificium. Ad quod ego ita respondeo: perinde ac agnus paschalis vere figura etiam verum sacrificium aut victima, ac etiam monumentum memoriale, atque commemoratio transitus ex Aegypto fuit; ita est hoc sacrificium missæ verum sacrificium, verum corpus ac verus sanguis Christi, & interim etiam commemoratio ac iuge memoriale passionis dominicæ, &c. Deinde idem ille malignus sathan periculose etiam errat in sacrosancto sacramento Eucharistiæ presentis ac veri corporis & sanguinis Christi, cum dicit omnes ex æquo esse sacrificios sacerdotes, ac communionis dispensatores, quodque omnes uno ordine missas celebrare possint: ex quo fonte derivatum est, prob dolor! quod etiam muliercula quedam infelicis nostri sæculi in comessationibus conate sunt consecrare, protatis ad hoc etiam Christi verbis. Sed nunquid hæc non est egregia religio jam pridem reperta, quæ passim vetulas illireratas sacerdotes esse fecit? putarimne hanc religionem non esse veram, non orthodoxam, sed falsam potius, cum sit contraria Ecclesiæ Dei, &c. Confutat mox Faber singulas dæmonis & Lutheri sophisticas contra augustissimum missæ sacrificium ineptias firmissimis argumentis, contra quæ universa dæmonum caterva cum suo discipulo Lutero jure mutire nequeat. Mirabitur vero quispiam cur Lutherus non expaverit sermonem conferre cum dæmone, cur tentatorem terrificum saltem exemplo Juliani apostatæ non abegerit signo crucis, quem cum potius attentissima mente audivisse differentem testetur, patet illum familiaritate dæmonis uti consuevisse, atque ab eo in-

Dæmon auctor hereseos, quod missa non sit sacrificium.

Argutia dæmonis.

Refellitur.

Docet cacodæmon omnes esse sacerdotes.

Orta infanda sacrilegia.

Cur Lutherus non abegerit dæmonem signo crucis.

frui, neque ad Christi nomen & crucem eius propterea confugisse, ut Julianus apostata uti crucis signo vetitus (a), si demonum familiaritate uti vellet.

Eruditos etiam & pios commentarios adversus Lutherum, ejusque doctrinae auctorem cacodemonem edidisse Germanice Paulum abbatem Veteris cellae ordinis S. Bernardi, refert Coclaeus (b), atque ex prologo conspicuas & insignes contra Lutheranos demonstrationes delibat, dum ait: Generaliter in prologo pro missa sic argumentatur: Si missa esset abominatio, uti blasphemata est Lutherus, aut impium damnabileque opus, diabolus adversus eam disputaturus non esset, neque operam daturus, ut missa aboleretur; sed multo magis potiusque eam promoturus esset, ut in despectum & contumeliam Dei in plenissimo ac frequentissimo usu esset atque permaneret. Et paulo post: Perquire omnia scripta Lutheri, nusquam profecto invenies in eis ubi gloriatur Lutherus de ulla visione divina, aut revelatione spiritus Dei; sed omne ejus commercium, omnis conversatio, omnis gloriatio & visio eius est cum diabolo; & mox: Saepe quidem ejus mentionem in aliis scriptis suis fecit: hic autem manifeste fatetur diabolum esse praeceptorem suum, qui disputando ipsum docuerit missam nihil esse boni. Persape profecto miratus sum usque adeo superbit Lutherum, ut a nemine prorsus instructionem aut admonitionem aliquam recipiat, nec ullius iudicium ferat, non universitatum, non conciliorum, non Ecclesiae, ne angelorum quidem, cum tamen Paulus Apostolus, qui in verisum raptus caelum de evangelio suo, quod a Domino revelatum erat, nihil dubitare poterat, non dedignatus sit cum ceteris Apostolis de evangelio conferre, eorumque iudicio se cum Barnaba [qui erat plenus spiritu Sancto] humiliter submittere. At Lutherus, qui evangelium suum a diabolo [ut hic manifeste fatetur] didicit, nullius prorsus cognitioni doctrinam suam vult submittere iudicandam, similis nimis suo praeceptori, qui est Rex super omnes filios superbiae, ut ait liber Job (c). Nunc igitur cessat mea de illius elatione admiratio, quia Dominus ait (d) in evangelio: Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus. Haec abbas ille venerabilis in prologo: caetera prolixiora sunt, quam ut commode recitari queant. Haec tamen Joannes Coclaeus.

Hoc etiam anno (e) quidam ex praecipuis Lutheri discipulis Stifelius nomine, excucullatus monachus, qui Lutherum velut divinum legislatorem venerabatur, praestigiis demonum magistri sui magi-

strorum ita delusus est, ut Lutherum denuntiarit, sibi divino lumine collustrato ostensum esse, extremum iudicii diei vigesimum nonum septembris huius anni futurum, ac Lutherum angelam apocalypticum, qui evangelium mortalibus promulgaret, se vero septimum esse, ex impresso cerebro phantasmate adeo firmiter affirmabat, ut Luthero ac Luthemburgio narrat (f): Resulit hoc inter suos Lutherus (g); & licet improbaret Stifelii temeritatem certum tempus designantis, nihil tamen dubitandum dixit, quin in proximo sit magnus ille dies, quo venturus est ad iudicium Christus. Se quidem illum ait expectare perpetuo post vernum aequinoctium in aprili circa paschatis festum, cum omnia per hyemem emortua reviviscunt, & habere causas cur sub illud anni tempus Christum venturum opinetur. Hoc deliramentum fuisse Anabaptistis familiare saepius antea demonstratum est, ac dicitur inferius.

Eodem anno Lutherus, qui licet celestissimus esset, viri tamen boni larvam sustinere annitebatur, cum familiam suam omni vitiorum labe coinquinatam videret, speciosam dedit operam, ut eam componeret, quemadmodum ex ipsius haereticarum scriptis refert idem Ulembergius (h): Circa, inquit, tempus hoc, anno scilicet MDXXXIII. Lutherus in familia sua magnum pietatis & religionis contemptum animadvertit; cui malo ut remedium adhiberet, decrevit omittere conciones publicas, & dominicis diebus concionari domi suae privatim, ut liberos, & familiam sivefcentem a rerum divinarum contemptu revocaret. Qui obscenissima Lutheri dogmata miseros mortales in omnia scelera trahentia perpenderit, non mirabitur ejus familiam ita contaminatam fuisse, ut Lutherum ipsum illius puderet: contaminatique erant eadem contagione sectatores, quorum mores Georgius Wicelius superiori anno graphice depinxit (i), ut qui decennio eas sordes, quemadmodum dictum est, contrectarat: Nisi, inquit, essemus ipsa caecitate caeciores, profecto videremus quid rei sit vel ex communi vita, atque hic cum plurimos varos pietatis viros, tum ipsos etiam sectarios habeo suffragatores, qui ingenue confitentur, uberiores vitiorum copiam nunquam exitisse, quam ab iis annis, quibus succrevit Lutherismus. Vidimus etiam, vidimus evangelii ad prodigium usque iactati fructus. Faxit optimus maximus ne plures id genus nobis istud pariat. Quidquid supererat laudatae disciplinae, pudoris, reverentiae, conversationis inculpatae,

frui, neque ad Christi nomen & crucem eius propterea confugisse, ut Julianus apostata uti crucis signo vetitus (a), si demonum familiaritate uti vellet.

Eruditos etiam & pios commentarios adversus Lutherum, ejusque doctrinae auctorem cacodemonem edidisse Germanice Paulum abbatem Veteris cellae ordinis S. Bernardi, refert Coclaeus (b), atque ex prologo conspicuas & insignes contra Lutheranos demonstrationes delibat, dum ait: Generaliter in prologo pro missa sic argumentatur: Si missa esset abominatio, uti blasphemata est Lutherus, aut impium damnabileque opus, diabolus adversus eam disputaturus non esset, neque operam daturus, ut missa aboleretur; sed multo magis potiusque eam promoturus esset, ut in despectum & contumeliam Dei in plenissimo ac frequentissimo usu esset atque permaneret. Et paulo post: Perquire omnia scripta Lutheri, nusquam profecto invenies in eis ubi gloriatur Lutherus de ulla visione divina, aut revelatione spiritus Dei; sed omne ejus commercium, omnis conversatio, omnis gloriatio & visio eius est cum diabolo; & mox: Saepe quidem ejus mentionem in aliis scriptis suis fecit: hic autem manifeste fatetur diabolum esse praeceptorem suum, qui disputando ipsum docuerit missam nihil esse boni. Persape profecto miratus sum usque adeo superbit Lutherum, ut a nemine prorsus instructionem aut admonitionem aliquam recipiat, nec ullius iudicium ferat, non universitatum, non conciliorum, non Ecclesiae, ne angelorum quidem, cum tamen Paulus Apostolus, qui in verisum raptus caelum de evangelio suo, quod a Domino revelatum erat, nihil dubitare poterat, non dedignatus sit cum ceteris Apostolis de evangelio conferre, eorumque iudicio se cum Barnaba [qui erat plenus spiritu Sancto] humiliter submittere. At Lutherus, qui evangelium suum a diabolo [ut hic manifeste fatetur] didicit, nullius prorsus cognitioni doctrinam suam vult submittere iudicandam, similis nimis suo praeceptori, qui est Rex super omnes filios superbiae, ut ait liber Job (c). Nunc igitur cessat mea de illius elatione admiratio, quia Dominus ait (d) in evangelio: Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus. Haec abbas ille venerabilis in prologo: caetera prolixiora sunt, quam ut commode recitari queant. Haec tamen Joannes Coclaeus.

Hoc etiam anno (e) quidam ex praecipuis Lutheri discipulis Stifelius nomine, excucullatus monachus, qui Lutherum velut divinum legislatorem venerabatur, praestigiis demonum magistri sui magi-

(a) Greg. Nazianz. in orat. 1. in Julian. apost.

(b) Cocl. in act. & scriptis Luth.

Lutherus de diabolo tantum gloriari solitus.

Cur concilii non fuerit se submittere.

(c) Job. 41. (d) Mat. 23. 10.

(e) Cocl. in act. & scriptis Luth. Summus in summ.

strorum ita delusus est, ut Lutherum denuntiarit, sibi divino lumine collustrato ostensum esse, extremum iudicii diei vigesimum nonum septembris huius anni futurum, ac Lutherum angelam apocalypticum, qui evangelium mortalibus promulgaret, se vero septimum esse, ex impresso cerebro phantasmate adeo firmiter affirmabat, ut Luthero ac Luthemburgio narrat (f): Resulit hoc inter suos Lutherus (g); & licet improbaret Stifelii temeritatem certum tempus designantis, nihil tamen dubitandum dixit, quin in proximo sit magnus ille dies, quo venturus est ad iudicium Christus. Se quidem illum ait expectare perpetuo post vernum aequinoctium in aprili circa paschatis festum, cum omnia per hyemem emortua reviviscunt, & habere causas cur sub illud anni tempus Christum venturum opinetur. Hoc deliramentum fuisse Anabaptistis familiare saepius antea demonstratum est, ac dicitur inferius.

Eodem anno Lutherus, qui licet celestissimus esset, viri tamen boni larvam sustinere annitebatur, cum familiam suam omni vitiorum labe coinquinatam videret, speciosam dedit operam, ut eam componeret, quemadmodum ex ipsius haereticarum scriptis refert idem Ulembergius (h): Circa, inquit, tempus hoc, anno scilicet MDXXXIII. Lutherus in familia sua magnum pietatis & religionis contemptum animadvertit; cui malo ut remedium adhiberet, decrevit omittere conciones publicas, & dominicis diebus concionari domi suae privatim, ut liberos, & familiam sivefcentem a rerum divinarum contemptu revocaret. Qui obscenissima Lutheri dogmata miseros mortales in omnia scelera trahentia perpenderit, non mirabitur ejus familiam ita contaminatam fuisse, ut Lutherum ipsum illius puderet: contaminatique erant eadem contagione sectatores, quorum mores Georgius Wicelius superiori anno graphice depinxit (i), ut qui decennio eas sordes, quemadmodum dictum est, contrectarat: Nisi, inquit, essemus ipsa caecitate caeciores, profecto videremus quid rei sit vel ex communi vita, atque hic cum plurimos varos pietatis viros, tum ipsos etiam sectarios habeo suffragatores, qui ingenue confitentur, uberiores vitiorum copiam nunquam exitisse, quam ab iis annis, quibus succrevit Lutherismus. Vidimus etiam, vidimus evangelii ad prodigium usque iactati fructus. Faxit optimus maximus ne plures id genus nobis istud pariat. Quidquid supererat laudatae disciplinae, pudoris, reverentiae, conversationis inculpatae,

frui, neque ad Christi nomen & crucem eius propterea confugisse, ut Julianus apostata uti crucis signo vetitus (a), si demonum familiaritate uti vellet.

Eruditos etiam & pios commentarios adversus Lutherum, ejusque doctrinae auctorem cacodemonem edidisse Germanice Paulum abbatem Veteris cellae ordinis S. Bernardi, refert Coclaeus (b), atque ex prologo conspicuas & insignes contra Lutheranos demonstrationes delibat, dum ait: Generaliter in prologo pro missa sic argumentatur: Si missa esset abominatio, uti blasphemata est Lutherus, aut impium damnabileque opus, diabolus adversus eam disputaturus non esset, neque operam daturus, ut missa aboleretur; sed multo magis potiusque eam promoturus esset, ut in despectum & contumeliam Dei in plenissimo ac frequentissimo usu esset atque permaneret. Et paulo post: Perquire omnia scripta Lutheri, nusquam profecto invenies in eis ubi gloriatur Lutherus de ulla visione divina, aut revelatione spiritus Dei; sed omne ejus commercium, omnis conversatio, omnis gloriatio & visio eius est cum diabolo; & mox: Saepe quidem ejus mentionem in aliis scriptis suis fecit: hic autem manifeste fatetur diabolum esse praeceptorem suum, qui disputando ipsum docuerit missam nihil esse boni. Persape profecto miratus sum usque adeo superbit Lutherum, ut a nemine prorsus instructionem aut admonitionem aliquam recipiat, nec ullius iudicium ferat, non universitatum, non conciliorum, non Ecclesiae, ne angelorum quidem, cum tamen Paulus Apostolus, qui in verisum raptus caelum de evangelio suo, quod a Domino revelatum erat, nihil dubitare poterat, non dedignatus sit cum ceteris Apostolis de evangelio conferre, eorumque iudicio se cum Barnaba [qui erat plenus spiritu Sancto] humiliter submittere. At Lutherus, qui evangelium suum a diabolo [ut hic manifeste fatetur] didicit, nullius prorsus cognitioni doctrinam suam vult submittere iudicandam, similis nimis suo praeceptori, qui est Rex super omnes filios superbiae, ut ait liber Job (c). Nunc igitur cessat mea de illius elatione admiratio, quia Dominus ait (d) in evangelio: Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus. Haec abbas ille venerabilis in prologo: caetera prolixiora sunt, quam ut commode recitari queant. Haec tamen Joannes Coclaeus.

Hoc etiam anno (e) quidam ex praecipuis Lutheri discipulis Stifelius nomine, excucullatus monachus, qui Lutherum velut divinum legislatorem venerabatur, praestigiis demonum magistri sui magi-

Georgius Stifelius delusus a daemone.

(f) Ulemberg. vii. Luth. c. 25. (g) Colloq. mens. 10. 1. lat. F. 48. 49. 50. Lutherus ab eodem illulus.

LVIII.

(h) Ulemberg. in vit. Luth.

Lutheri familia impurissima.

(i) Georg. Wicelius in apolog. Exceverunt vitia ob Lutheranismum.

religionis [supererat autem non ita multum] id pene omne profugavit istud evangelion, studium meliorum operum funditus extirpavit, veterum scripta obliteravit, dissidia seminavit, principes inmutuum odium incendit, literaria gymnasia evertit per Germaniam: quae nunc reparare nititur, incommodo quippe publico vellicarum illud habebat, seu peculiare, ut ejus candidati in sacris literis exempta divorum divina, atque subauctera transilirent, adeoque nemini imitanda notarent: mores vero horum expiscarentur, qui ad humanam imbecillitatem propius ridebantur accedere: hi demum grati erant, hi evangelici imitandi. Mentiar ni haec ipsorum commentarii, annotationes, sermones, scholia, positiones sibi volunt: & nisi prolixitatem vererer, demonstrare huiusmodi vellem irrefragabiliter, iam si quid probri salubrisque effectus ista praedicatione non sectae, sed veritatis ecclesiasticae adscribo. Et infra.

Hoc verissimum multo est, nullam unquam haeresim minus de vita bona sensisse atque Lutherismus sentit. Nec unquam in maiore contemptu, ne dicam odio fuisse bona opera; nam tametsi haereses antiquae male viverent, at tamen secus docebant pharisaeorum more; nostra vero factio vivit ut docet, docet ut vivit. Docent bona opera, bonam conversationem, laboriosam vitam coram Deo nihil esse; ideo ab huiusmodi abstinent: docent peccata neminem fidelium damnare, ideo libere ac praelicerentur peccant. Manifesta est archaevangelistarum luxuria atque tyrannis. Pluribusque interjectis subdit Wicelius: Abnomen Christi, quam indigno, quam atrociter profanaris, quam male audis ob huiusmodi apud Turcas, qui nobis hinc in rebus, longo intervallo anteferendi sunt. Praeterea adulteria, divortia, fufurria, murmura, caeteraque tenebrarum opera, quibus secta haec decorata est, non sine summo dolore bonorum, & exitio suo aeterno. Quid? mare est vitiorum, quo circumfusa est secta: ego huius vitia pauculas guttas attingi. Virtutes foras suis concionibus exegerunt & libellis: constantia nullam nisi in malo: fortitudo nulla, nisi in eporandis cyathis: temperantia nulla, nisi a bono: iustitia satis habet, qui fidem habet, ideo nihil iniustum scilicet potest committere. Sed desipio qui innumera numerem, &c.

Neminem ob peccata damnari docent ideoque peccant.

Quae sint Lutherianorum virtutes.

LIX. (a) Coclaeus in actis & scriptis Luth. ann. 1533.

thero imputavit; sic enim scripsit in eodem libro: Qui fax & origo totius calamitatis exstitit, is in summum cacumen erectus rerum belle potitur, vere leo nam ita voluit praedicationem in cubili suo accubans, qui sibi carulisque suis sufficienter cepit: quare rugitu suo misera animacula perterrefacit, ut ne mutire quidem contra audeant, & attrahit pauperem, ut attrahitum devoret. Dic mihi ad quem fecit in conventu Wormatiensi secretarius Baudensis haec verba: Ingentes motus excitantur libri tui? An fessellit eum opinio? quis primum scripsit: Verbum Christi annuntiare tyrannis tumultum? quis suavit, ut quisquis possit & velit discernat atque aboleat bulkas? immo in cinerem vertat valvas, quibus fixa ea sint? quis suavit monasteria solo aequanda esse, ut diaboli lupanaria? & sat esse causa dicitur, cur ecclesiae collegiata una cum monasteriis & sacellis eradicerentur. Quis cecinit dorium hocce, episcopos commerticos, ut e Christianismo seu lupi, fures & latrones expellantur? Quis scripsit de loriane manuum in sanguine cleri Romanae ecclesiae? O Thraces, o Scordisci, qui adeo humano sanguine delectamini, mirum quod non ex ossibus capitum magis bibere liberam e cyphis auratis! Taceo hic Bohemicum exemplum, quod miratur amatodipsas ille, quem refert epistola ad Lyncum, in qua: Absque misericordia perdantur papista? Haec & id genus seditiosae scripta non pauca objecit ex Lutheri libris Lutheranis Wicelius, ad quae sane nihil respondit Lutherus, &c.

Hoc anno Joannes Matthias Harlemensis pictor, vir indoctus, sed callidus, illulus a daemone pseudopphetam agere cepit, ac primum repudiata conjugem vetula, juniorem superinduxit, & tunica gausapina talari usus appenso ad latus cultello lapideo se Moysem esse iactavit missum a Deo, ut humanum genus circumcideret. Deinde cum fraus non succederet, damnata circumcissione, mutato imposturae genere Amsterdamum profectus, Enochum se dixit missum a Deo, ut ad novam Ierosolymam populum convocaret. Confilium ejus fuit condere anabaptisticum imperium, sublatis vi & ferro omnibus principibus, qui contra sentirent, evulgatoque libro infana sua dogmata restitutionis, seu reformationis titulo inscripta proposuit: Paradoxa aures haec erant, inquit Lambertus Hortensius, Christi regnum ante ultimum diem rerum humanarum civile in terra futurum: hic soli sancti & iusti Regibus ferro & vi sublatis dominarentur; id autem regnum esse iam ceptum Anabaptistarum: Eius errores.

Qq 2 ma

Seditiosa Lutheri dogmata.

Catholicos necandos praecipit.

Joannes Matthias Moslem agit.

Circumcisionem tentat inducere de in rebaptismum. Condere molitur antichristicum imperium sublatis principibus.

magistratum omnem esse delendum, ei omni ope obstandum: licet Christi Apostolis nullum gladii jus, nullaque regni civilis administratio, nulla item imperii stabilendi potestas permisa sit; posteris tamen docendi munus in Ecclesia suscepturi essent, civile imperium & jus gladii traditum. Potestatem factam, impium magistratum [id est non anabaptisticum] ferro absumendi pro libidine. In Anabaptistarum ecclesia nullum impium inveniri, omnes sanctos esse: neminem servatum iri, qui universas suas facultates in medium non conferret: lege natura, cum qua lex divina non pugnet, fas jusque esse multas habere uxores, Christum corpus ex divae Virginitis carne non induisse. Hoccine est evangelium Christi, quo Christum abnegant novatores? plura alia horrenda inferuere, ex quibus Davidis Georgii Leidensis portentosa assertiones pullularunt, quae author siluit, ne scribendo historiam, abominandam professionem docere posteritatem videretur. Addit autem, brevi pestiferam hanc sectam propagatam adeo, ut pseudoepiscopos praefecerint, officia & munera inter sese partiti sint, domi iudicia exercuerint, ecclesias diripuerint, quod pietatis genus esse dicerent spoliare Aegyptios ut Israelitici ditarentur.

Ubi autem sectam augeri Joannes Matthias vidit majora meditatus est, nimirum adjuvante daemone orbem subigere: fynodum seu verius satanicam synagogam indixit, in qua pseudochristus hic duodecim apostolos creavit, ut evangelium novum praedicarent, quibus spiritum suum afflatu levi impertit, ex quibus fuit Joannes Bocolodus Leydenis factor, qui Monasterium Westphalorum profectus, eam urbem Lutheranismi infectam anabaptistica peste magis corruptit, quem Regis justitiae nomen tyrannidemque invasisse visuri sumus: imposturis vero suis ita Joannes Matthias fascinavit Batavos, ut divina & humana miscuerit: ereptam fuisse iis mentem a daemone patuit, cum enthusiasmo correpti constantissime praedicarent, extremum diem iudicii intra triduum affuturum: quo terrore perculli plures conscenderunt arbores ultimum iudicii diem expectaturi; at ubi exitus sefellit expectationem confecti fame domum redierunt. Alii de statu mentis adeo deturbati fuere, ut permoveri non potuerint, ut descenderent, sed fame perire maluerint, donec praes imbecillitate ruentes animas infeliciter efflarent: Memini, inquit Meshovius, audivisse me inter hos futorem quempiam extitisse primarium facti auctorem, qui ubi ob temeritatem suam

Negat incarnationem verbi.

Secta anabaptistica propagata ab eo apud Batavos.

Creavit duodecim pseudoapostolos.

Ex iis unus tyrannidem corrumpit inter Monasterienfes.

Anabaptista conscendunt arbores, ut Christo venturo occurrant. Nonnulli fame encati ruunt.

locios contempnim rideri advenit, ultra quatrimum uni loco adhaeserit, libo sive pane e farre & melle confecto, quem imperam nuper fortuito contiderat, servatus. Unde multis admirationi fuit existimantibus caelitus misso cibo illic sustentari. Applicabat conjunctas manus, & dum alii orare eum crederent, frustis intra digitorum juncturas inseritis furtim vescebat, quemadmodum ipse postmodum fassus est. Ceterum impostores ii Amsterodamum & alias urbes maritimas suis erroribus adeo intecerant, ut iussu Caroli V. in eos iudiciario ordine inquisitum sit: novem in conventiculo nocturno deprehensi, abductique Hagam capite truncati (a) sunt, eorumque capita Amsterodamum remissa furcis suffixa sunt, non tamen desertus error a multis, qui carceres & vincula contempserunt, ac multas seditiones deinde concitarunt.

Intenti erant in catholicorum exitum haeretici, quos astu, vi, consilio, mendaciis, tyrannide, illecebris subornare anitebantur; interque alios Lausanenses ab haereticis graviori persecutionis turbine concussi fuere: tulere vero opem periclitanti Lausanensi ecclesiae Friburgenses, quorum praetori & consulis ecclesiasticae libertatis defensoribus (eo honoris titulo Pontifex ipso exornavit) gratias egit (b), hortatusque est, ut cum quinque toparchiis catholicorum Helvetiorum fecerant sancirent: dedit etiam mandata episcopo Verulano internuntio pontificio (c), ut catholicos Helvetios ad Lausanenses in foederis societatem assumendos excitaret: qua de re extant quoque datae ad quinque toparchiarum magistratuum apostolicae literae (d). Pellicere contra in haereseos laqueos clandestinis infidiis Solodurenses pertentarent factionis Zuinglianæ haeretici; quorum patefactæ fraudes, & oppressæ conjurationes fuere: de felici vero adeo successu Clemens hisce literis est catholicis ipsis gratulatus (e).

Sex cantonibus catholicis.

Dilecti filii salutem. Quanta cura molestia & sollicitudine animi nostri nuper rumultuationem Solodorensis acceperamus, tanta ac majori cum letitia postea tranquillationem eorum, & pacificationem audivimus, praesertim vestrae interventu autoritatis factam, & ad Dei omnipotentis honorem redundantem: cujus quidem benignitas cum saepe alias, tum hac ipsa in re nunc declaravit, quam grata sibi esset vestra pietas & constantia, cum pluribus victoriis antea vobis concessis nunc occultas impiorum machinationes detexit, & in vanum recidere voluit: de quo maximas ei gratias agimus ut debemus, vobis-

Fraus impostoris, qui divinitus laudentari videbatur. Intelectum Amsterodamum Anabaptistas. Novem Anabaptistarum capite plexi. (a) Lambertus Horlensis. us. Arnold. Meshov. l. 7.

Lausanensis episcopus vexatus ab haereticis.

(b) Lib. brev. an. 1533. p. 1272. (c) Ibid. pag. 497. (d) Ib. p. 498.

Solodurenses a Zuinglianis periti infidiis.

(e) Ib. p. 567. LXI.

Oppressæ impiorum infidiae.

bisque, filii, ex animo gratulamur, sperantes etiam eodem concedente Domino futurum, ut vestra cura & providentia illa civitas, repurgatis zizantiis quae in ea orta fuerant, deinceps una vobiscum rota consentiat in sancta catholica fide colenda & tuenda; quod pro sua clementia, sique honore nominis concedere dignetur. Nos quidem in hac re, cum ex salute illorum civium, & vestrae pietatis laude gaudemus plurimum, tum ex eo non minus, quod constitit in hoc vobis benivolentia & promptitudo nostra in parando, & si necesse fuisset, mittendo vobis subsidio, sicut & semper ammirabilissime facturi sumus; tanta enim esse agnoscimus vestra erga sanctam fidem & Apostolicam sedem merita, cum re ipsa cum continuis venerabilis fratris episcopi Verulani testimonio, ut nihil non vestri honoris, commodi, & salutis causa facere semper optemus. Horraturus proinde devotionem vestram in Domino, ut eundem pietatis tenorem Deo continuetis; ab illo enim & perpetuabitur vobis in terris, & donabitur etiam in caelis optata felicitas, & a nobis propterea cuncta, qua cum eodem Deo poterimus, semper sperare & firmiter expectare poteritis. Dat. Romae xvi. decembris MDXXXIII. pontificatus nostri anno xi. Ceterum ex Zuinglianis Helvetiis pagis irrepebant in Sabaudiam haeretici ut impietatem ibi disseminarent: verum ad eam in pestifero semine suffocandam Clemens Ludovicum tit. S. Caesarii presbyterum Cardinalem in ducatu Caroli Sabaudiae ducis, ac provinciis finitimis octavo martii die legatum decrevit (a): tum Philibertum episcopum Hippogriensem summa autoritate ad animadvertendum in Lutheranos instruxit (b), & Carolum Sabaudiae ducem, ut ducali illum autoritate fulciret admo-nuit: nec defuit eximius princeps suo muneri; pietate enim & diligentia sua frementi haerese in Sabaudiam, inque Italianam aditus obstruxit.

Helvetiis catholicis gratulatur Pontifex.

(a) Ib. p. 426. Animadvertendum in haereticos ne irreperent in Sabaudiam.

(b) Ib. p. 267. LXII.

(c) Gualter. in chronol. 15. saecul. ex Philiberto Pinogonio.

ferrario fabro Guillelmo Puffodo & Franciscanis duobus. Hi imperterriti animo per medios ignes gradiuntur, cancellos ignivos arae maximae affixos serasque effringunt, syndonem liquefacta iam capsula argentea extrahunt, & integram, cedente circumflamma, reportant; nec multo post syndonem publice representata est integerrima, nisi quod extra sacrae iconis partes in complicatis exiguae quaedam ambustionis nota, velut miraculi testes, remanserunt. Quia tamen ex sarhanae schola non defuerunt, qui exultant syndonem mox falso predicarent, divina factum est providentia, ut anno MDXXXIV. Clemens Papa VII. rem Ludovico Gorrevodo Cardinali sedis Apostolicae legato commiserit, qui diligenti inquisitione facta, eam ipsam syndonem esse, quae ante fuerat, obsequatis rabilis affirmavit. Pro eadem sacra syndone in religiosum locum transferenda, vel etiam si laesa esset sarcienda, Clemens legato provinciam imposuit (d) ad pretiosissimum

Sacra syndonem in mediis ignibus servata.

(d) Ib. p. 574.

Ludovico tit. S. Caesarii presbytero Cardinali nostro & Apostolicae sedis legato de lateve.

Accepimus quod alias capella sancta nuncupata castri Chamberiaci Gratianopolitanae diocesis, in qua pannum syndonem nuncupatum salvatoris nostri Jesu Christi, ut pie creditur, erat reconditum, incendio accensa pannum praedictum, quadam celebri occurrione ex incendio huiusmodi, divina cooperante gratia, extitit sublevatum. Cupientes itaque omnibus Christi fidelibus, qui forsitan putant pannum huiusmodi in incendio praedicto omnino fuisse consumptum, illius praeservationem, si omnino vera sit, innoscere, ne ipsorum Christi fidelium devotio revescat, circumspeditioni tuae praesentes committimus, ut de praemissis te diligenter informes, & si pannum praedictum a dicto incendio praeservatum repereris, id in loco ad hoc congruenti & honesto recondi, & cum debita veneratione teneri & custodiri; & si forte ipsum pannum ex huiusmodi incendio aliquam lesionem passum fuerit, id ab aliquibus religiosis mulieribus arbitrio tuo eligendis resarciri facias, &c. Dat. Romae die xxiii. aprilis MDXXXIII. pontificatus nostri anno x. Sed ad institutam de Lutheranis narrationem revertamur.

De sacra syndone in loco congruo reponenda data imperia.

Hoc anno Bernardus Rotmannus Monasteriensium seductor mutato Lutheranismum cum Zuinglianismo, demum etiam anabaptinum professus, docuit inter alia, puerorum baptismum esse abominationem coram Deo, ut pueros gratia

LXIII.

In sana & impia e-
jus dog-
mata.

Sebastiani
Franci li-
ber pesti-
fer.

(a) Coel.
in actis &
scrip.
Luth.
hoc ann.

Fingit
missam
noviter
fictam.

tia & spe hereditatis cœlestis orbaret, sacramenta & missas & alia sacramentalia a diabolo & antichristo, hoc est Pontifice Romano, quæstus gratia esse excogitata. Eucharistiæ sacramentum, quod supra sacerdotis caput ostentatur, esse magnum Balaam sabbatum, non diem dominicum cum Judæis colendum edixit, intra annos mille & quadringentos nullum in orbe fuisse verum Christianum. Neque post tempora Christi ullum fuisse sacerdotem, neque Apostolos ipsos fuisse sacerdotes, sed ministros Dei, qui verbum divinum annuntiaverint, Christum vero fuisse ultimum sacerdotem: Christum humanam naturam e Maria non assumpsisse: conjugia renovanda: proximo anno etiam polygamiam, & concubitus promiscuos, & magicas artes profectus est, ac demum pseudochristum contententem sibi a Deo revelatum abrogandum esse symbolum: *Credo in Deum*; sequutus est, cum aliud symbolum proponeret de uxorum ducendarum multitudine & fœditio Christo in terra, regnatura, pro quo vita & opes profundendæ essent. Apud Argentinenses Sebastianus Francus pestilentem librum, quem inscripsit, *Chronicon*, edidit calumniis & prodigiosis mendaciis in Romanam ecclesiam compositis referentem; sed cum non minus politicum statum, quam hierarchiam ecclesiasticam lebefactaret, a magistratu hæretico proscribitur. Præcipuas vero ejus calumnias Joannes Coclæus confutavit, ut ipsemet testatur (a): Coclæus inquit, ut Germanis suis breviter ostenderet, quam misere & maligne ab hujusmodi nebulonibus decipiantur, duos edidit libellos, unum contra reformationem falso adscriptam pio principi Sigismundo Imperatori Augusto, alterum contra unum dumtaxat capitulum quinti libri tertie partis *Chronicorum* Franci jam dicti, cui hanc fecit Francus ille superscriptionem: *Quando, quomodo, & a quo occidentalis ecclesia Europæ missam & transsubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi accepit*. Ad quam sane Coclæus dolenter ita respondit: *Utramque certissime accepimus a Christo domino nostro, utraque enim non humanis viribus, aut verbis sed mandato virtute & verbo Christi omnipotentis Filii Dei fit, qui dicit: Hoc est corpus meum: hoc facite in meam commemorationem. At Francus iste velut hostis tum misse tum Ecclesiæ, vult utramque rem facere novam, ac nuper introductam, & a diabolo inventam; quod tamen neque ipse neque Lutherus, neque ulli spiritus seditiosi, simul cum omnibus demoniis ostendere unquam*

poterunt, &c. Respondit deinde sigillatim ad LXXXVIII. articulos ex uno illo capitulo excerptos. Circa ultimum ergo sic ait: *Mallet equidem multo potius ex sacra scriptura religiosisque scriptis sanctorum patrum contemplativam quærere vitam, & cor meum in Dei laudibus mirabilibusque consolari, atque oblectare, quam hujusmodi vanis impiisque nugis hæreticorum intendere: sed oportet me velut exiguum & qualecumque membrum Ecclesiæ adversus immanes, virulentos, & importunos istos Ecclesiæ hostes facere, quod in me est, quantum Deus dederit; unde cogor tantum molestiarum, vaniloquiorum, venenosarum deceptionum, odiosorum mendaciorum, criminacionum, convivorum, calumniarumque ab istis illoribus, & a demonio obsessis blateronibus pati atque videre.*

In Scotia archiepiscopus S. Andreae & episcopi, ne simplex populus ex prava sacre scripturæ interpretatione in hæresim pelliceretur, illam in linguam vernaculam verti vetuerunt: ex quo pio decreto Alexander Alesius Scotus, qui Wittenbergam uti sentinam hæreses, & impiorum asylum perfugerat, libellum scripsit ad Jacobum V. Regem, in quo episcopos summa laude dignissimos in crimen vocatos calumniis laniavit; quas idem Coclæus contrario libello dissolvit (b): *Sub idem*, inquit, *sepe tempus aliam quoque apologiam scripsit pro episcopis Scotiæ adversus Alexandrum Alesium Scotum, qui apostatica perfidia e Scotiæ regno Wittenbergam profugerat, atque ibi odiosam adversus episcopos illius regni querelam, & accusationem ediderat ad serenissimum Regem Scotiæ Jacobum V. propter quoddam decretum, quod prohibebat legeve novi testamenti libros lingua vernacula; dicebat Alesius: Quid facerent alii Turcæ, aut aliæ gentes inimicæ nomini Christiano, quam quod isti faciunt, ne populus attingeret sacros libros, ne cognosceret Christi beneficia & sanctissima præcepta?* &c. Respondit Coclæus: *Nequaquam faciunt episcopi per illud editum sicut Turcæ, aut aliæ gentes inimicæ nomini Christiano; Turcæ enim omnibus ubi possunt Christianis sacros libros adimunt, sacerdotibus juxta ac laicis, absque ullo discrimine & respectu: episcopi autem optima intentione non in odium Christi, aut plebis Christianæ, sed ad gloriam Christi, & in edificationem atque utilitatem plebis ita statuunt, ut plebs in Ecclesia a sacerdotibus vite vocatis & ordinariis verbum Dei, beneficia, præcepta, & promissa Christi audiat devote & addiscat cum fructu;* scriptum est enim (c): *Labia sacerdotis*

LXIV.
Prohibita
versio
vulgaris
scripturæ.

(b) Coel.
in actis &
scrip.
Luth.

Alexan-
dri Alesii
contra id
gannius.

Refelli-
tur.

(c) Ma-
lach. 2.

(a) Isai. 5.
(b) Mat-
th. 7.

Quales
fructus
Lutheranum
concio-
num.

Philippus
Melan-
ton no-
centissi-
mus hæ-
reticus.

LXV.

Incestæ
Henrici
nuptiæ
cum Bo-
lena.

custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus; hoc enim longe melius est & divina ordinationi conformius, quam est novitas Lutherana, qua rudis populus retrahitur a concione publica, & seducitur angulari prædicatione, aut lectione laicorum, quos nemo in Ecclesia doctores constituit. Nullum itaque pariunt fructum bonum, de quibus dicit Dominus per prophetam (a): *Expectavi ut facerent uvas, & fecerunt labruscas; & Christus in evangelio (b): Nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus. De quibus & Erasmus Roterodamus, vir ævo nostro longe doctissimus, ita scribit ad Wlterium: Nunquam illorum ecclesias sum ingressus; sed aliquando vidi redeuntes a concione veluti a malo spiritu afflatos vulvibus omnem iracundiam, ac miram ferociam præ se ferentibus. Quis vero unquam vidit in illorum concionibus quemquam peccatis suis fundentem lacrymas, tundentemque pectus, aut ingemiscentem? Hæc ille. Laudandi igitur, non redarguendi sunt episcopi, qui tales deordinationes & perversitates prohibent. Fuisse pestiferum ejusmodi Alexandri Alesii libellum ex parte concinnatum a Philippo Melanctone verustissimo hæretico, qui eloquentiæ suæ blanditiis nocuerit magis quam Lutherus Ecclesiæ, refert Coclæus in literis ad primatem Scotiæ proximo anno datis: *Facile*, inquit, *conicio quanta sit reverentissime dominationis tuæ, aliorumque præfulum in Scotia adversus luporum Lutheranorum insidias cura pastoralis, & in custodiendis gregibus, super quos a Spiritu Sancto positi episcopi vigilantia, quæ tantopere accusatur ab Alesio Lutheranis stylo & ingenio Philippi Melanctoni, qui sane Philippus verus rhetoricæ fretus, hypocritica simulandi ac dissimulandi arte ac blandiloquentia perniciosius fallit [dum subdole serpit ac circum præcordia ludit placidis verbis in dolo scribens, & mendacio quam ipsemet Lutherus, &c. Floruit pluribus post hæc annis in Scotia orthodoxa religio.**

At in Anglia hoc anno furere late hæresis coepit, sumpta ex incestis Henrici cum Anna Bolena nobili scorto contra apostolicas sanctiones & objectam athenematis religionem nuptiis, quas cum extremo superiori anno clandestinas confecisset, satiata libidine non contentus, eas hoc anno publica pompa pridie idus aprilis, qui dies sepulto Domino sacer fuit, celebravit, mirumque fuit præstantem ingenio Regem crassis adeo tenebris fuisse obductum, ut tantum scelus specie pietatis fucare voluerit: finxit enim se conficiatis stimulis adactum Cathari-

nam uxorem, ex qua legitimam prolem susceperat, repudiasse: at potiori jure Annæ Bolenæ nuptias, quam Catharinæ horrere illum debuisse demonstrat Sanderus his verbis (c). *Certissimum est, in-ter Henricum & Annam Bolenam verum affinitatis impedimentum intervenisse, id-que ipsum Regem non ignorasse, eo quod Clementi VII. per literas suas confessus sit, se Mariam Bolenam Annæ sororem uterinam cognovisse: ex qua carnali copula Henricus toti familie Bolenorum factus est affinis, seu proximus sanguinis; nam ut Paulus ait (d): Qui adhæret meretrici unum corpus cum ea efficitur. Cum igitur Maria Bolena fuerit proxima sanguinis Anna in primo gradu, nempe uterina ejus soror, Henricus, qui fuit unum corpus cum Maria factus est etiam proximus sanguinis in primo gradu fratribus & sororibus Mariæ, & ex consequente Annæ, quid ergo est, quod is, qui tantas turbas excitavit, ut a Catharina tanquam ab affine sua, disjungeretur, nunc non timeret ad affinem suam accedere: & qui negabat Pontificis claves posse facere ut Catharinam rediret, nunc sine ullarum clavium auctoritate, immo contra illarum auctoritatem Annam affinem suam in primo gradu ducit? Frustra, o Rex, contra stimulum calcitrasti. Deus hypocrisim tuam derexit, & adulterinum cor tuum toti mundo revelavit.*

Quid vero quod idem Rex Henricus etiam matrem Annæ Bolenæ prius cognoverat, ut ante explicuimus, ex qua sane copula tale affinitatis genus inter Henricum & Annam intercessit, qualis est consanguinitas inter parentes & liberos. At pater filiam suam ducere in æternum prohibetur, quia inter ascendentes & descendentes nulla unquam nuptiæ permittuntur, propterea quod in nuptiis est summa æqualitas & paritas [unde Eva ex latere Adam sumpta est], cum interim liberi parentes honorare debeant, seque illis tanto inferiores agnoscere, ut nunquam sint referendo, & ideo nec illis quidem ulla ratione exæquari possunt. Itaque ut Henricus Annam Bolenam ejus mulieris, quam semel cognoverat, filiam duceret, res longe difficilius dispensationis fuit, propterea quod hoc affinitatis genus ipsam nuptiarum essentiam proprius attingere videtur, quam ut in eo dispensari omnino deceat; maxime si concubitus matris sit multis manifestus. Quare cum Henricus contra naturam quodammodo legem post matrem Annæ Bolenæ cognitam ausus sit filiam in uxorem assumere, quam impudenter obtrudit se non ausum esse Catharinam retinere, ne in Deum peccaverit? Quam impudenter etiam præ-

(e) San-
der. l. i.
de schism.
Anglic.

Sorore
Annæ
prius erat
abusus.

(d) I. Cor.
6.

LXVI.
Etiam
Annæ
matrem
prius stu-
parat.

Naturæ
jura om-
nia ab eo
violata.

prætexit, se credidisse quod Pontifex auctoritatem non habuerit Catharina nuptias permittendi: sed ad hunc pergamus.

LXVII.
Creditum
Annam
Bolenam
fuisse ejus
filiam.

Constat ex iis quæ diximus non obscuris indicis ipsi Henrico revelatum fuisse, quod Anna Bolena esset ipsiusmet Henrici filia, & tamen eam duxit, is videlicet, qui timuit sui fratris absque liberis defuncti uxorem a fratre suo minime cognitam retinere: incredibilis quidem audacia, inaudita hypocrisis, non ferenda libido: sed tamen unius hominis propria fuit hæc audacia, hypocrisis propria, & libido propria. Nec tantopere mirandum est, si aut homo peccet, aut cum in profundum venerit contemnat: illud est mirandum, illud stupendum, si hominum infinita millia non suam, sed alienam libidinem & hypocrisim non tantum æquo animo ferant, sed etiam suscipiant, laudent, colant, & ita colant, ut supra hoc fundamentum fidem, spem, salutemque suam ædificent. Omnes enim Anglicani protestantes Lutherani, Zuingliani, Calvinistæ, Puritani, & Libertini, cæteræque omnes hereticæ pestes, quibus patria nostra misere periit, hæc turpissimas & incestuosas Henrici & Annæ Bolenæ nuptias adorant, velut fontem evangelii sui, matrem ecclesiæ suæ, originem suæ fidei. Jam pridem Calvinista quidam Anglicanus Londini duos libros edidit, eosque tum Elizabethæ Reginæ astante pseudoeпископо Cantuariensi Matthæo exhibuit, tum etiam apud Joannem Dayum typis mandavit, in quorum posteriore de Henrici & Annæ matrimonio agens, hæc habet (a) verba: O vere beatæ, & non sine summo numine conciliatæ nuptiæ, cœlestique partus ac progenies, quibus patria a servitute & caligine plusquam ægyptiaca erepta, atque liberata, & ad verum Christi cultum restituta est! Hæc ille. Nemo jam mireretur aut Cajanos olim fuisse, qui homicidam Cain adorarent, velut ex potenti virtute procreatum, aut Ophitas, qui, ut Tertullianus ait, magnificarent serpentem, qui primos parentes in paradiso decepit, velut auctorem scientiæ boni & mali: nam quid tandem olim factum credi non potest, cum hodie videamus tot millia hereticorum nuptias patris cum filia propria adorare? isti liberationem suam ex servitute plusquam ægyptiaca his nuptiis acceptam ferunt: isti verum Christi cultum per has nuptias restitutum gloriantur. Verum quidem est per has nuptias aditum vobis parafactum esse ad omnem hæresim omnemque nequitiam. Sed, o immensam Dei bonitatem, qui quod hæreses vestras non alio partu, quam per tam nefandas nuptias in lucem exire permisit, eo ipso decla-

Infandæ
ex nuptiæ
laudatæ
ab hereticis.

(a) Jo.
Day. in
libell. cap.
11.

ravit illas turpissimarum tenebrarum filias esse, nec aliter quam per opera tenebrosa procreari potuisse: oportuit filiam cum patre, sororem cum fratre commiseri [nam & hoc Annam Bolenam paulo post perpetrasse constabit] ut pulcher ille partus fieret, a quo vestra religionis fundamenta constituerentur. & ecclesiæ vestra non jam ex sanctissimo Christi latere, ut catholica, sed ex impuris meretricis lumbis profecta stabiliretur.

Subdit Sanderus, Catharinam Reginam non modo thalamo regio, ut antea diu, verum a cohabitatione & palatio exclusam in villam Bedfordiensis provincie tribus stipatam ancillis se contulisse, seque orationibus, jeuniis, aliisque sanctissimis operibus pro salute adulterorum exercuisse, at populum volaticum, & plures sacerdotes, ac nonnullos abbates ad ineundam ab Anna adultera gratiam ut sibi ad honores opesque aditum munirent, se convertisse: In his erant, ait Sanderus, primi qui Lutheranam hæresim [cui etiam Anna clanculum favebat] sectabantur. Itaque statim Henrici aula ejusmodi hominibus completa est, qui sacra omnia ridere, sacerdotibus illudere, religiosorum vitam in contemptum adducere, ecclesiasticorum divitias ac potentiam carpere, ridiculas de monachis fabulas fingere, & supra omnia Pontifici Romano derrahere, invidiam facere solebant: & qui in his se petulantissimos & audacissimos præbebant, ii primas apud Annam, & per eam etiam apud Regem obtinebant.

Anna Bolena patris fratrisque concubitum non horruit.

LXVIII.
Catharina Regina excluda palatio.

Inter cæteros, quos Anna his iniitiis Regi commendavit, fuit Thomas Cromwellus, homo vascer crudelis, ambitiosus & avarus, hæresi etiam deditus, eaque de causa universo nomini ecclesiastico infestus. Hunc Henricus, ut hominem Annæ gratum, & suis consiliis ministrum aptissimum sociare statuit Cramnero archiepiscopo, & Audlæo cancellario, ut per illum quasi triumphatum ex sua sententia singula gererentur. Et infra: Hanc opportunitatem nacti heretici nihil quidquam sibi prætermittendum existimarunt, quo iam per iam illustrium favorum patrocinia causam suam promovere possent. Totius autem negotii momentum in eo maxime positum esse judicabant, ut Regem ipsum, quem iam a Pontifice Romano alienum & hæresi ab Anna aspersum sciebant, in clerum suum Anglicanum, cui ex actis superioribus infernum iam intelligebant, magis magisque incenderent atque inflammarent. Cujus rei causa spargebant in dies in vulgus, ac per aulas principum disseminabant libellos plurimos famosos fraudis, impietatis, & nequitie plenissimos, quibus invidiam & odium ecclesiasticis conflarent. Et in iis unus Hen-

Impii ab Anna promoti.

LXIX.
Thomas Cromwellus vir nequam evectus ab eadem.

Grassati palam heretici.

Henrico ipsi exhibitus fuit, cujus erat inscriptio: Libellus supplex mendicorum; in quo post amplificatam rhetoricisque figuris invidiosè exaggeratam verorum pauperum ac mendicorum cum insignem multitudinem tum extremam indigentiam, universam rotius mali causam in mendicos quosdam robustos ac otiosos coniciebat, quos appellabat pontifices, prælatos, archidiaconos, decanos, canonicos, parochos, præbendarios, abbates, monachos, montales, ac fratres mendicantes; quorum artificio in mendicando, & purgatoriarum penarum præensione [quas tamen certe nullas esse dicebat] plusquam mediam partem bonorum totius Angliæ absorberi, & alios omnes mendicos debiliores ad extremam miseriam redactos esse affirmabat: proinde mendicorum omnium nomine suam majestatem suppliciter rogabat, tanquam supremum Dei in terris ministrum, pauperumque patrem, ut veros Christi pauperes a pontificibus delectos, & a pontificis oppressos pro sua justitia ac misericordia subleveret: quod illa ratione optime ac facillime fieri posse dicebat, si ex justitia distributivæ præscripto unicuique generi hominum quod justum esset assignaretur; quo fieret, ut cum clerus Anglicanus ducentissimam partem aliarum personarum totius regni non æquaret, mediam autem partem divitiarum omnium possideret, centesimam tantum partem eorum, que habebat permittendam ei esse, & nonaginta novem ei auferendas fiscoque regio applicandas, quibus reliquos pauperes suo Rex arbitrio sustentaret. Ex parte deinde omnipotentis Dei supplicabat suæ majestati hic pauperum procurator, ut hanc etiam centesimam partem, quam aliqua justitia ratione ad ecclesiasticos pertinere dixerat, tandem Rex apud se retineret, quousque clerici monachique præceptum illud Dei in genesi positum emequantur, quo jubentur in sudore vultus comedere panem: quod si facere detrectent, tunc non solum hac etiam parte privandos esse, verum etiam pœnis gravissimis castigandos: hæc ille.

Eorum technæ ad expilandas opes ecclesiasticas.

Eas fisco regio inferas possulant.

LXX.
Thomas Morus scribit pro ecclesiasticis.

Spargebantur hæc vel approbante, vel connivente Rege, applaudenteque ejus fenatu, cum catholici pio ardore hereticorum technis obfistendum rati sunt: inter quos Thomas Morus doctissimum librum edidit, quem libellum supplicem animarum in purgatorio inscripsit; siquidem ecclesiasticæ opes maxima ex parte pro concilianda expiandis animabus divina clementia clero relicte fuerunt: In hoc, inquit Sanderus, detectis primum hereticorum fraudibus ac mendaciis, quibus etiam viam erroribus suis aperire solent [quo etiam loco universa illa mala, quæ Ann. Eccl. Tom. XXXII.

postea ab his iniitiis sequuta sunt, prædicebat] confuzatis etiam infinitis maledictis falsissimisque calumniis, quibus impii isti obrectatores sortem Domini, id est clerum, iniquissimo onerabant; demonstrat primo loco possessiones aliasque cleri reditus multis partibus minores ac pauciores esse, quam isti ad invidiam excitandam affirmant: deinde non solum pie, verum etiam necessario hos reditus clero a majoribus nostris assignatos fuisse ad cultum Deo perpetuo persolvendum: præterea rempublicam sine his constare non posse; nec solum clericis inserviant, vel ab iis dependent, his reditibus sustineri: pauperum omnigenus ab ecclesiasticis maximam elemosynarum partem accipere: hospitia, collegia, monasteria, xenodochia, cæteraque pietatis opera, ac paupertatis refugia ab his præcipue erecta fuisse, opibusque ditata: denique cleri opes vere esse thesaurum pauperum non solum in hoc mundo, verum etiam in futuro latissime gravissimeque contra hereticos probat Morus; nec ullus postea de hoc ei argumento respondit.

Confutat hereticorum calumnias.

LXXI.

Interea Anna & Cromwellus, atque alii orthodoxæ religionis hostes Henricum ad evertendum ecclesiasticum ordinem impellere non destiterunt, etique superbia incestique amoribus furenti perfuadere (a), ut in solemnibus conventibus episcopos & clerum omnem adigeret ad deferendam illi solemnem sacramento obedientiam, quam Romano Pontifici præstitare consueverant; ita enim Cramnerum archiepiscopum primatem Angliæ excusso Pontificis jugo, translataque in Regem suprema in Anglicanam ecclesiam auctoritate, liberius ex Regis voluntate sententiam, spretis apostolicis fulminibus, laturum: cumque nova res & inaudita esset, visum est tentandum Fischerum episcopum Roffensem catholicorum columen; si enim ipse succumberet, cæteros omnes facile ejus exemplum secuturos; sin abnueret, & in sacerdotali constantia perstaret, illius obruendi occasionem non defuturam: siquidem Anna Bolena illius odio ob defensam Reginæ causam flagrabat adeo, ut etiam coquam Richardum Rifeum, qui ipsum veneno interimeret, mercede conducerit. Sed vir pius ad majora prælia a divina providentia reservatus est: Cum Rifeus, inquit Sanderus, non alia ratione id facere tentaret, quam ut ollam communem, in qua pro universa episcopi familia jusculum coquebatur, inficeret [sciebat enim episcopum communibus cibis inter suos vesci solitum] divina providentia factum est, ut eo ipso die, quo in ollam venenum est, ut eo ipso die, quo in ollam venenum

(a) Sander, l. i.

Perfuzum Henrico, ut supremam in ecclesiam auctoritatem corripiat in Anglia.

Veneno tentatus Joannes Roffensis ab Anna Bolena.

Servatus divinitus.

R r

est

est injectum; Rossensis prater solitum in-
trichium non veniret: famuli autem qui
illi prandio interfuerunt, statim correpti
fere omnes expiraverunt, & Rifeus coquus
confessione sua proditus publice supplicio
affectus fuit. [1]

LXXII.

Conceptit inde graviora odia in virum
sanctum nova Jesabel, ac politici Angli-
canam ecclesiam Regi subicere meditati
ipsum per insidias circumvenire adeo,
ut asserendae regiae potestatis specie irre-
terint, quam culpam postea suo cruore
exterit: Cum Rex vehementissime, ait
Sanderus, perurgeret, nullamque excu-
sationem aut dilationem admitteret, di-
ceretque se experiundi causa hoc postula-
re, quo cereret, si clerus tam male affe-
ctus in ipsum esset, quam multi affirma-
bant, adiceretque praterea ad tollendum
omnem conscientiae scrupulum, non ali-
ratione hoc obedientiae iuramentum exigi
ab ecclesiasticis, quam ut explicare adun-
geretur eoque illos jurare quantum ipsis
per Dei verbum permissum esset ac licitum:
ex altera etiam parte, cum Rossensis ani-
mo perpenderet immensam irae regiae tem-
pestatem universo clero impendentem, nisi
hac in re illi satisfaceret, speraret autem
processu temporis Regis animum amoris An-
nae pertaxum revocari posse ab hoc inca-
pro, cum viri doctissimi & episcopi non
essent defuturi, qui ipsum docerent, hoc
multa ratione permitti aut licere, his in-
quam aliisque multis rationibus inductus
ac deceptus Rossensis [de quo postea sa-
pissime gravissimeque doluit] necessitati
praesenti cedendum ratus persuasit reliquis,
qui firmiores adhuc erant in clero [nam
plerique iam archiepiscopis Cramnero &
Lejo tunc Eboracensi, illi Cantuariensi,
qui ambo Regis negotium promovebant,
adhaeserant] ut saltem cum exceptione
illa praedicta [quantum per Dei verbum
liceret] obedientiam Regi in causis eccle-
siasticis ac spiritualibus jurarent. Cujus
facti Rossensem postea usque adeo panti-

Henrici
in clerum
tyrannis

Decipi se
finit ab
Henrico

Errorem
postea
plangit.

tur, ut publice se incusans diceret suas;
id est episcopi, partes fuisse non cum ex-
ceptione dubia, sed apertis & disertis ver-
bis ceteros potius docuisse, quid verbum
Dei permitteret, quidve prohiberet, quo-
minus alii in fraudem incurrerent, nec
unquam sibi deinceps peccatum hoc satis
expiasse videbatur, quousque proprio san-
guine hanc maculam eluisset: Rex tamen
hac ratione obrinuit quod expetebat.

Arrepta his fraudibus sacrosancta in-
ecclesiam Anglicanam potestate Henricus
impium Thomam Cromuelum legatum
suum ad sacras causas cognoscendas crea-
vit, & cum Cramnero Cantuariensi archie-
piscopo egit, ut quemadmodum con-
ventum fuerat, contra pontificias sanctio-
nes regium, cum Catharina conjugium
rescinderet. Ille scenicum iudicium
ordinem instituens Catharinam Henri-
cumque in jus vocavit: nec puduit Hen-
ricum, qui Catharinam tam flagitiose
ab se rejecerat, hypocrisis larva induta
fingere se a divortio abhorreere: quem
Cramnerus quasi theatri joco admonuit
ne fratris defuncti uxorem contra leges
fictitii evangelii diutius retineret: ni pa-
reret, ecclesiasticarum censurarum poe-
nas ei se irrogaturum minatus est. Ap-
plaudere huic nimico ludo assentatores,
referente Sanderi: Mira, inquit, dicen-
di libertas in subdito; inquiebant adula-
tores regii: Jam vere videmus quantum
inter papisticam religionem &incerum
Dei evangelium interfit. Hic episcopus
nisi ex Deo esset, Regem ipsum sui offi-
cii tam audacter non admoneret. O diem
beatum qui caelestem lucem primus ad
nos attulit: Sic illi. Porro Thomas Cra-
mnerus ex dono Annae Bolena ad solius
actoris arbitrium ea lege delectus archiepi-
scopus & iudex, ut sententiam pro divor-
tio ferret, ne audita quidem altera parte
audacter pronuntiavit necessitatem jure di-
vino impositam Regi esse, ut Catharinam
repudiet, & libertatem concessam, ut al-
teram ducat. At

LXXIII.
Henricus
ad cogno-
scendas
sacras
causas
Cromue-
lum con-
stituit.

Cramneri
archiepi-
scopi
fraudes.

Fert sen-
tentiam
pro divor-
tio.

NOTAE [1] EA quae ex Sanderi narrat hic Annalista erroris arguit Bornetus Histor. de la Reform. d' An-
glet. in refutat. Sanderi, affirmans ante quos annos ab assumptione Cramneri id est an-
no 1531. clerum universum jurato spondisse obedientiam Henrico, eandem quam antea Romano
pontifici nuncupare consueverat, quantum tamen lex Dei pareretur & permitteret. Nihil vero cau-
sa fuisse animadvertit cur hoc anno geminaretur quod ante biennium peractum erat Id vero for-
te concedendum Burneto erit. Vera tamen scripsisse Sanderus in eo saltem censetur quod asserue-
rit hoc anno idem iuramentum ab uno saltem Fischeri exactum, cujus rei peculiaris suppetebat cau-
sa, cum regi permultum conduceret, si Fischerum suarum partium factorem habere potuisset.
Immerito etiam ab eodem reprehenditur altera ejusdem Sanderi, quam & Annalista hic num.
75. exhibet, animadvertit, nimirum quinto tantummodo mense a nuptiis Henrici cum Anna Ba-
lena Elisabetham filiam in lucem produisse. Non enim ait Sanderus quinto mense a nuptiis, sed
quinto mense a Solemni nuptiarum celebratione; Bis enim Henricus nuptias cum Anna celebra-
vit; semel privatim coram Rolando Lee, die XIV. novembris anni 1532. Iterum vero ritu so-
lemni die festa resurrectionis J. C. anno isto 1533. quinto vero ab his nuptiis mense die VIII. se-
ptembris 1533. Anna filiam Elizabetham peperit. Priores nuptiae incestae habebantur, cum divor-
tium sententiam a Cramnero latam praecesserint; hinc spuriae nota Elizabethae mansit. MANST

LXXIV.

At Henricus, qui scelus hoc justitiae
inani specie fucaverat, jam ante per ar-
canum oratorem rem universam Gallo-
rum Regi, quem Caroli V. odio sibi ad-
haesurum sperabat, significaverat quam-
vis solemnem inestitum nuptiarum pom-
pam extraxerit in pervigilium resurrectionis
dominicae diem, atque augustiore ap-
paratu quam ullam unquam antea Re-
ginam, diademate regio Annam Bolenam
pellicem postridie kal. junii insignivit:
Cum matrimonii huius fama, inquit San-
derus, fines Angliae egressa ad exterorum
aures pervenisset, dici non potest quantum
admirationis, doloris & indignationis in
Christianorum principum animis excitate-
rit. In primis vero Carolus Caesar, qui per
illa tempora in Italia fuerat, indignissi-
me rem ferens, Pontificem obnixè rogavit,
ut pro summa auctoritate a Christo sibi com-
missa ad filios petulantes & rebelles casti-
gandos, tam insignem Henrici nequitiam
impunitam esse non permitteret. Pontifex,
quamquam ut rei ipsius indignitate, Caro-
li etiam iustissima petitione vehementer
moveretur, tamen qua erat semper in Hen-
ricum indulgentia, rem eoque differen-
dam censuit, donec iter suum in Galliam,
quod tum meditabatur, absolvisset. Refert
Palmerius in literis ad Cardinalem Cor-
neum scriptis (a), Clementem in Cardi-
nalem senatu ejusmodi incestas nuptias
exposuisse, ut in eos lege ecclesiastica a-
nimadvertetur, sententiam vero feren-
dam distulisse, ut ea de re consilia cum
Carolo V. conferret, vel majori matu-
ritate expenderet.

(a) Ext.
l. 3. lit.
p. 22.
Differt
Clemens
sententi-
am ferre
LXXV.

(b) San-
der. l. 1.
de schis-
mat. An-
glic.

Henrici
in Mari-
am filiam
valania.

Viri pii
ab eo in
carcerem
conjecti.

fuerat, in carcerem coniecit eo pretextu,
quod Hugoni cuidam Latimero heretico li-
berius in Papam coram ipso Rege debac-
chanti restitisset: deinde nonnullos alios,
& in iis tres sacerdotes ac doctores theo-
logos, qui causam Catharinae paulo ante
apud legatos Pontificis defenderant, Tho-
mam Abekum, Eduardum Powellum, &
Richardum Ferthestonum recludi iussit in
arctissimas custodias. Et post alia: Dum
sic fureret, ac instar alterius Herodis sa-
viret Henricus, instigante eum sua impiis-
sima Herodiade nata est saltatrici filia [qua
ob innumeras sanctorum caedes, quae illi-
us causa factae deinde atque perpetratae fue-
runt, non immerito filia sanguinis a mul-
tis fuit appellata] edita est in lucem se-
primo idus septembris in ipso profesto na-
talis beatissima Mariae virginis, quam il-
la postea delevit e fastis eodem ipso anno,
qua matrem ejus Henricus duxerat, id est
non totis quinque mensibus post solemnem
nuptiarum celebrationem, necesse ut fuerit
Annam prius cognitam ab Henrico vel ab
alio fuisse, quam publice duceretur. Et cer-
te non deerant, qui eo ipso tempore dubi-
tarent propter notissimam Annam Bolenam
incontinentiam num proles haec ad Henri-
cum pertineret: non enim ignorabatur e-
riam tum quam familiariter uteretur Anna
amatoribus illis, quos postea prodidit, &
una secum perdidit, quam ipsam ob cau-
sam Mariae princeps, quae tum aderat, plu-
rimaque quae alios latebant, per matrem
matrisque amicos expiscabatur, nunquam
postea adduci potuit ut existimaret Eliza-
betham sororem suam esse, hoc est ab Hen-
rico genitam: Baptizandam tamen cura-
vit Henricus Elizabetham summo splen-
dore ac celebritate apud Grenuicum in ec-
clesia fratrum Francisci de observantia,
quod universo illi ordini infaustum fuisse
deinde videtur, eo quod undecimo post men-
se, nihil adhuc contra alios religiosorum
ordines decreto, omnes illius instituti mo-
nachi per universam Angliam locis suis
pulsati fuerunt, fratribus S. Augustini in eo-
rum aedes pro tempore substitutis: Eliza-
betha vero, cum postea ad regnum perven-
isset, illud ipsum monasterium Grenui-
cense in quo baptizata fuerat, a Maria
Regina paulo ante restitutum, iterum de-
struxit, & ad usus profanos sui palatii,
cui adhaerebat aedificia destinavit. Hacte-
nus de natalibus Anglicanae Jezabelis,
quae ecclesiam & Dei sanctos saevissime
persecuta est.

Nata
Henrico
filia post
quinque
menses.

Dubita-
tum an
revera ef-
fet ab eo
progeni-
ta.

Dum ita Angli ab ecclesiae Romanae LXXVI.
conjunctioe Henrici Regis impietate
divulsi sensim deficerent, Pontifex Jaco-
bum V. Scotiae Regem nepotem Henrici
in pristina fide & obsequio confirmare

annus est : nec piis consiliis felix defuit exitus ; Jacobus enim coactis regni ordinibus proposuit ob oculos quanti referret acceptam a maioribus veram religionem contra hæreticorum insidias tueri, adeo ut communi ordinem consensu constitutum sit conjunctionem veterem cum Romana ecclesia retinendam : de quibus hæc Joannes Leslæus (a) narrat : *Clemens, qui papatum tunc gerebat, prospiciens Henricum aperte jam ab Ecclesia deficere, cepit pietate quadam plane paterna prospicere ne noster Rex eadem se labe contaminaret. Mijsis ergo ad nos legatis Regem multis sibi privilegiis aliisque beneficiis devinxit, ac verbis summopere rogavit, ne quid avunculi Regis sui exemplo, qui ab Ecclesie catholice puritate desciscens terribilissimam jam hæreseos notam subiverat, commoveretur, neque si hæresim in illius aures instillavit, mallet potius putidissimas Lutheri sententias quam clarissimum Ecclesie fontem consecrari, quam Pontificis in se voluntatem Rex gratissimo animo prosequeretur. Cujus rei ut signum legatis luculentissimum sustolleret ordines Edinburgum xv. kal. julii congregari jussit, ubi frequentissimo senatu sententiam suam de religione hoc modo dixerat : Cum majores nostri [subditi mihi longe charissimi] primi aut a primis non ita disjuncti recensentur, qui religionem catholicam amplectati sint, illamque tam sancte tam pie tam sincere semper coluerint, ut pontificie auctoritatis sanctitatem nullo unquam tempore ne tantillum quidem infregerint. Ego profecto censeo, ut nos quoque in tanto Ecclesie turbine ac hæreticorum undique grassantium insidiis illam fidem Deo, Ecclesie, Pontifici integram servemus. Statuendum etiam est non minorem nos in religione retinenda, quam majores nostros in constituenda laudem adepturos ; cum contra si religionis possessionem a maioribus nostris relictam quorundam levissimorum vesanis consiliis excuti nobis patiamur, eo profecto nos graviori scelere quam reliqui obstringemur, quo illorum parentibus nostri fuerunt in religione constituenda priores ac defendenda acriter. Annuerunt omnes, communique consensione sanxerunt, ne quid de honoribus, qui Romane ecclesie a maioribus habiti fuerunt imminuatur, verum potius fides, obedientia, defensio acrior Ecclesie jam aliquorum insidiis impetita merito adhibeantur : quod ne quorundam audacia violaretur, hæresim omnem quorum religionis aut pietatis ementito velo obiectam edictorum legumque severitate affligendam statuerunt : que tamen leges his solum comitiis fuerunt rogatae, proximis autem publice indictæ. Di-*

(a) Jo. Lesl. de gest. Scot. l. 9. Clementis ad Scotum legatio.

Jacobi V. Regis ad Scotos oratio.

Non minor laus in religione retinenda quam suscipienda. Sanctio pro servanda a Scotis conjunctione cum Romana ecclesia.

Hæretici exusti Edinburgi.

stricta est proximo anno hujus legis severitas in vicecomitem Lithquoentem, atque Andream Stratonum equestri dignitate clarum, & alios, qui post Lutheranam hæresim damnatam, in eamque relapsi, Edinburgi flammis exusti sunt : ut vero post Jacobi V. mortem, illius nothi filii scelere hæresis Scotiam sensim infererint, suo loco lugebit narratio ; nunc de colloquio inter Clementem & Gallorum Regem condito agamus.

Decretum fuerat, ut Niciæ illud haberetur ; sed cum Sabaudia dux arcem Niciensem munitissimam committere alienæ fidei abnuisset, veritus aliquas Gallorum insidias, quod ea olim juris Gallici fuisset, demum Massilia delecta est : tum admonitus Franciscus Gallorum Rex (b), ut internuntio referret, quæ in colloquio expositurus erat, quo Pontifex interea de iis deliberare posset, parataque & digesta materia feliciores exitus haberet. Commoverat vehementer illius colloquii mentio Caroli V. animum, atque Italii principibus terrorem iniecerat (c) ne Henrici ducis Aurelianensis & Catharinæ Medicis causa belli faces in Italia succenderentur. Verum Pontifex omnia, de quibus cum Gallo agebat, consulit cum eodem Carolo (d), Venetumque senatum fecit certiorum eo consilia sua tendere, ut publica Italiae pax confirmetur colaturque : Cæsaris pariter ac Francisci Regis amicitiam fovere velle, seque communem omnium parentem profiteri ; de quibus hæc Paulus Jovius (e) : *Clemens, qui consilia sua assiduè cogitationibus evigilata terminarat, magno sibi artificio & temperamento Cæsaris pariter & Francisci Regis amicitiam tuendam esse arbitrabatur : periculosum enim esse predicabat unam tantum amicitiam colere, que cum alias excluderet durissime servituri proxima videretur : pontificie siquidem dignitatis & æquitatis esse communem se omnibus parentem atque benevolam profiteri, neque adeo Gallorum Regem tanti nominis, & qui Christianæ religionis sepius defensione propagataque titulos præferret, contemendum existimare, ut colloquium cupienti pieque petenti, cum id ipse bis Cæsari dederit, omnino denegetur. Anne aliter excindi abolerique posse Lutherane hæresis malum, quam si Franciscus concilio faveat, auctoritate, & viribus adsit, & in eam præsertim causam sensus & consilia Gallicæ plene pietatis cum Cæsare conjungat : se profecto eam in Galliam proficisci, ut pacem atque otium confirmaret, &c. Accepit Pontificis literis, auditoque episcopo Faventino internuntio apostolico, professus est Fran-*

LXXVII. Colloquium Clementis cum Francisco I. (b) Ib. p. 294.

(c) Jov. hist. l. 31.

(d) Lib. brev. ann. 1533. p. 563.

(e) Jov. l. 31.

Cur in neutram partem inclinare voluerit Clemens.

(a) L. 3. lit. princ. pag. 23. Incolatæ a Francisco colloquii causa.

Francorum Rex datis xxiii. junii ad Clementem literis (a), se illud colloquium Christianæ rei afferendæ amplificandæque studio expetiisse, consiliaque omnia in publica pace constituenda propagandaque collocaturum, ut omnia necessaria ad decernendum sacrum in Turcam communem hostem bellum, ad exciscindas Lutheri & aliorum novatorum hæreses, ne latius serpent in populo Christiano, tum ad celebrandum œcumenicæ concilii, si Pontifici cogendum videatur, tempus locumque designanda instruantur, spemque magnam se concepisse ex illo colloquio tot tantaque ad Numinis divini cultum & honorem, ad pontificiæ majestatis & sacrosanctæ potestatis gloriam, ad rei Christianæ amplificationem commoda emeritura, ut univèrsis ex eo lætitiæ fructus proventuri essent : addiditque se Cardinalibus Turonio & Acramontio mandata dedisse, ut colloquium, quod in decimum quintum julii diem indictum fuerat, ad medium augustum extraheretur, cum æstivi calores cadentibus primis imbribus temperarentur, ne quid damni pontificia valetudo acciperet. Quibus literis apposita erat hæc postrema sententia : *Obsequentissimus filius sanctitatis vestre Franciscus Rex Francie.*

Pellectum in id colloquium Clementem fuisse spe revocandi ab Annæ Bolenæ impuris amoribus Henrici Regis Anglorum interprete Francisco Rege memorat Sanderus, dum ait (b) : *Maximè de causis Franciscum Gallie Regem Massilia Clemens Pontifex convenire statuerat, per eumque quod summa esset cum Henrico amicitia conjunctæ Regis animus ab Annæ complexu, nunc saltem post exploratam libidinem sperabat posse revocari, atque illius quidem rei spem magnam faciebat ipse Franciscus, quo facilius Pontificem ad colloquium illud Massiliense pertraheret.*

Ergo cum ineunte septembri primæ autumnales pluvie fervorem aeris temperassent, Clemens creato Antonio Cardinale de Monte in urbe legato apostolico, in cujus postea agrotantis locum Alexander Cardinalis Farnesius prima octobris subrogatus est, profectionem in Gallias paravit, quam Petrus Paulus Gualterius Aretinus (c) collegii Cardinalium scriiniarius, & rituum sacrorum præfatus descripsit in diariis suis (d) : *Anno, inquit, MDXXXIII. die martis ix. septembris discessit, ex urbe Roma prælibatus Clemens cum curia sua. Recensito deinde universo ad portum Pisanum itinere, additur Pontificem conscendisse*

LXXVIII.

(a) MS. arch. Vat. l. 11. (b) MS. lib. Card. Barb. signat. n. 1105. p. 187.

triremes Gallicas, atque ex composito cum sua quemque classe Auriam, Alva remque Baxaniam, & Salviatum Messana redeuntes affuisse, decurentibusque ante portum cum insigni vexillorum ornatu triremibus dispositisque omnibus tormentis Pontificem consalutasse. Describit navigationis ordinem idem diariorum scriptor hisce verbis.

Die dominica v. octobris post meridiem Papa ingressus est galeam suam, & omnes alii Cardinales & curiales secundum loca sibi designata. Societas nostra [scilicet corporis Christi] habuit galeam ducissam nuncupatam. Navigatum est die nocteque, die luna vi. octobris venimus in portum de Finali, & Papa voluit descendere & visitare unam ecclesiam B. Mariæ, in qua est magna devotio, & multa miracula fiunt. Die martis vii. octobris venimus in portum Villæ Franchæ apud Niciam per unum milliare. Die sabbati hora xvi. intravimus portum in Massilia. Papa primo descendit ex galea & ultra portam in viridarium Regis deductus est ex opposito palatii sibi in civitate præparati, ut inde posset civitatem solemniter intrare.

Die dominica xii. octobris, & infra ordo talis fuit, videlicet Cardinalium & familiares Papæ & nobiles, inde officiales & proceres Regis & civitatis, inde sacramentum cum lanterna præcedente sacrista cum baculo, inde duo filii Regis, postremo Pontifex. Et mox : Electus civitatis obviavit, & antequam sederet Papa porrexit sibi præpositus crucem osculandam. Post Pontificem Cardinales episcopi, presbyteri, diaconi, postremo omnes prælati, reliqui rogati : sic processerunt ad ecclesiam cathedralis. Inde electus in porta cum cruce, aqua Benedicta & thuribulo, que omnia præpositus ecclesie cum aliis porrexerunt reverendissimo Cardinali de Sabia-tis, & ipse Domino nostro Papæ ; quibus expeditis clerus intonavit : Te Deum laudamus ; quem cantores nostri prosecuti sunt ante altare. Papa genuflexus & finito hymno cantavit versiculos & orationes : quibus finitis Papa ascendit ad altare, dedit benedictionem solemnem populo, & indulgentiam plenariam, quam reverendissimus Cardinalis Salviatus publicavit. . . . Postremo eodem ordine Papa reversus ad domum sibi præparatam. Felicem ad Massiliensium urbem appulsum, magnificentie & pompæ lætitiæ, qua exceptus fuerat, eodem die Cardinali Farnesio, ut ejus lætitiæ participes alios Cardinales Romæ agentes efficeret, significavit Clemens (e).

In triremi delatum Christi corpus.

LXXIX.

Pontifici us in Massiliam ingressus.

(e) Lib. brev. ann. 1533. p. 458.

LXXX. *Cardinali de Farnesio.*
Venerabilis frater noster salutem. He-
ri, concedente divina gratia, Massiliam
appulimus cum venerabilibus fratribus no-
stris nos securis & ceteris prelati ac fa-
miliaribus nostris incolumes: quod gaudium
adduplicavit in nobis memorabilis hujus
Christianissimi Regis humanitas, qui om-
ni honore & amore, omnique devotionis
affectu nos excepit, quodque nos maxime
delectat, ea omnia cum significatione sum-
mi amoris vereque & sincere agi videmus.
Is etiam die crastina personaliter in pu-
blico consistorio nobis obedientiam de more
prestiturus est: de quibus omnibus agimus
Deo omnipotenti gratias eo quidem iustius,
quod ex his mitis tam benigne ac pro-
pense ejusdem Regis voluntatis, adjutore
Domino, ea sequi posse speramus ad uni-
versale bonum directa propter quae hoc iter
suscepimus: quae circumspeditioni tuae sta-
tim significare volumus, ut ex his cum
ceteris confratribus nostris Romae existen-
tibus non solum letari, sed etiam redi-
tus nostri celeris spem concipere possis: ad
hoc enim interea omnis nostra actio dirige-
tur, ut quae pro communi Christianitatis
utilitate hic agenda suscepimus, etiam ce-
lester perficiamus, quo nos & nostram cu-
riam almae urbi nostrae sicut optamus quan-
to citius reddere possimus. Dat. Massiliae
XII. octobris MDXXXIII. pontificatus no-
stri anno X.

LXXXI. Postridie ejus diei Franciscus Gallorum
Rex fidum se obsequentemque Pontifici
futurum spondit ritu solemni, quem
ita describunt diaria pontificia (a): Die
luna XIII. octobris Papa audita missa vo-
cari fecit Cardinales, qui & illico ve-
nerunt, & in congregatione creavit & de-
stinavit duos reverendissimos Cardinales
videlicet Cardinales de Borbone & de Sal-
viaris, qui deberent facto prandio ire ad
Regem. Et paulo post: Rex medius inter
praefatos Cardinales legatos multitudine
procerum & nobilium suorum procedente
se appropinquavit. Reverendissimus domi-
nus Cardinalis Senensis episcopus Porruen-
sis, uti decanus collegii se primo prae-
sentavit, tangendo manum Regis, & am-
plexando; & inde nomine Pontificis &
collegii congratulatus est, & alii successi-
ve omnes Cardinales fecerunt. Inde proces-
serunt hoc ordine, videlicet primo Cardina-
les episcopi, presbyteri & diaconi Cardina-
les ordine retrogrado, duo primi diaconi, vi-
delicet de Salvialis & de Rodulphis ultimo
loco tenentes medium Christianissimum Re-
gem, inde prelati & rogati ante collegium
duces, comites, proceres, & barones Regis,
& curia: post mazerios centum nobiles
custodia Regis pedites cum baculis ferreis

Magnifi-
ce exce-
ptus Cle-
mens a
Gallo Re-
ge.

(a) MS.
Bibl.
Card.
Barb. si-
gnat. n.
1105. P.
194.

Quo ordi-
ne Fran-
ciscus
Rex de-
ductus ad
Pontifi-
cem.

more Pontificis & Cardinalium quando
in pompa equitant: magnus magister Re-
gis, qui primus vel secundus apud Re-
gem existit, nobis assistebat & adjuvabat:
ante collegium duo filii Regis Dorliens
& Dangiers duces immediate precede-
bant.

Postquam ventum fuit in palatium, Rex
cum quatuor Cardinalibus videlicet de Tor-
ney & SS. Quatuor presbyteris, & de
Gaddis & de Medicis diaconibus in qua-
dam camera ex opposito consistorii se rece-
pit: Cardinales alii ad Papam, qui stola
pluviali & mitra pretiosa intravit con-
sistorium & in sede collocatus recepit Car-
dinales ad obedientiam. Inde D. Joannes
Aloysius advocatus cepit proponere cau-
sam me annuente. Illico, quia brevis pro-
positio erat, vocavi octo prelatos, quatuor
ex nostris primis, & quatuor ex Gallis,
quos volumus honorare, & simul Cardina-
les de Salvialis & de Rodulphis, pra-
cedentibus quatuor mazeris, vivimus pro
Rege, quem instrui quid facere deberet,
remissis primo ad Papam duobus diaconi-
bus de Gaddis & de Medicis ad praestan-
dum obedientiam. Paulo post levavi feci
Regem & omnes Cardinales, & duobus
presbyteris Cardinalibus precedentibus, &
me ante eos, Rex inter duos illos primos
diaconos intimaverunt consistorium paucis
nobilibus precedentibus, & post Regem
sex vel octo principes subsequentes, inter
quos primi erant duo filii secundo & ter-
tio geniti, qui postquam Rex osculatus est
pedem Pontificis, manum, & faciem, si-
militer filii pedem & manum osculati sunt,
& locatus unus a dextris Papae prope Re-
gem statem ad dextram Papae, alter a
sinistris: inde alii sex vel septem princi-
pes osculari pedem tantum.

Episcopus Parisiensis habuit genuflexus
ante Pontificem verba parata pro Rege,
ibidem stante, gratias habens Pontifici,
qui dignatus fuerat venire in regiones Gal-
liae, & subire tot labores & tot discrimi-
na terrae & maris, & concludens quod Rex
utpote Christianissimus & primogenitus
Ecclesiae cum devotione, & humilitate re-
cognoscens Pontificem in verum vicarium
domini nostri Jesu Christi & successorem
Petri venerabatur eum, praestando obedien-
tiam & fidelitatem, offerendo se & po-
tentiam suam semper pro statu sanctitatis
suae & sedis Apostolicae, sicut ceteri sui
praedecessores continuo praestiterunt. Qui-
bus finitis dominus Blasius secretarius Pa-
pae respondit congratulando & acceptan-
do nomine Pontificis & Cardinalium om-
nia illa, & praesertim obedientiam &
fidelitatem, contra offerendo & polli-
cendo omnia ipsa facturum pro Rege.
Die

LXXXII.

Pedem,
manum
& faciem
pontificis
osculatus

LXXXIII.

Obsequi-
um illi
devotet.

LXXXIV. Die martis XIV. octobris, & infra (a),
Papa praelegit reverendissimos S. Crucis
presbyterum & de Trivulziis diaconum,
Cardinales ad obviam Reginae. Et post
nonnulla alia: Intravit Regina media
inter dictos primos diaconos de Salvialis
& de Rodulphis, quam duae filiae Regis
parvulae, una quatuordecim annorum, &
alia decem annorum immediate seque-
bantur: Regina me procedente & insi-
nuante ter genuflexa ante Papam, &
inde pedem & manum osculara est, &
nonnulla verba Pontifici fecit super cussi-
nis tribus posita ad sedendum: illico duae
filiae Regis, quae pedem tantum & inde
apud Reginam sederunt. Tum vocari feci
Delphinum apud quem deducendo reman-
serat Joannes Franciscus socius, & feci
domicellas Reginae in medio quadratura
jam progressae firmari. Interim venit prin-
ceps Delphinus medius inter dictos duos
Cardinales diaconos, & factis debitis ge-
nuflexionibus osculatus est pedem, manum,
& faciem Pontificis: inde medium ad-
dixi ad Cardinales, quos amplexatus est
ordine.

Insumptique sunt triginta quatuor dies
a pontificia & Gallica nobilitate in con-
vivii ac publicis ludis; quo tempore
Pontifex & Gallorum Rex gravissimis de-
rebus pia consilia inter se contulerunt,
de Anglorum Rege ab impietate revo-
cando, de haeresibus excindendis, de
Turcique contundendis. Sed consilia haec
pellex una discussit, cujus amoribus ir-
retitus Henricus Anglorum Rex ab in-
cestis nuptiis ad officium, inque mutuam
cum Pontifice, Caesare, Gallo, & aliis
Regibus consensionem redigi non potuit;
adeo ut ejus oratores a Pontifice, ad con-
cilium non quidem oecumenicum, ad
quod celebrandum Pontifex Gallum An-
glumque Reges flectere nitentur, sed
angulari, quod Anglus pro sua libidine
regeret provocarint, ut refert Guicciar-
dinus (b), repetitque Sanderus hisce
verbis: Cum Henrici oratores Massiliam
postea venissent, & in ipso Pontificis cu-
biculo audiente Francisco Rege tam inso-
lenter se gessissent, ut Pontifici palam
obloqui, & ab ejus auctoritate ad con-
cilium nescio quod futurum provocare non
desisterent, tum & Franciscum Henrici
pudere, & Pontificem indulgentiae pœni-
tere cepit: & Franciscus quidem Pon-
tifici suasor fuit, ut Henrici causam de-
inceps ex legum ecclesiasticarum praescripto
decideret, se enim tantum absuturum sem-
per ab hac Henrici inobedientia defenden-
da, ut eidem se constanter adversaturum
profiteretur. Id ipsum respondit postea aliis
Henrici legatis, qui vi foederis auxiliium

LXXXIV.
(a) lb. p.
198.

Regina
ter ge-
nuflexa
pedem &
manum
osculatus.

Delphi-
nus pe-
dem ma-
num &
faciem o-
sculatus.

LXXXV.
Celebrata
publica
lætitia.

(b) Guicc.
l. 20.

Henricus
Angliae
Rex pro-
vocat ad
concilia-
bulum.

Galliae
Rex Cle-
menti
consultit,
ut in eum
iudicio a-
gat.

postulabant: aliis in rebus omnibus se
fratris animum Henrico praestitutum; sed
in iis, quae contra religionem fierent, nec
velle cuiquam associari: quam pissimam
Regis Christianissimi vocem Polus, qui tum
vixit, copiosissime laudat. Ut Franciscus
Gallorum Rex optime de Ecclesia me-
ritus est in propugnanda Ecclesiae causa,
ita in disturbando oecumenico concilio,
quod se in Italia celebraturum Clemens
erat pollicitus, Ecclesiae res vehementer
afflixit, cum ejus concilii opera & Lu-
therana haeresis excindi, & Turca com-
muni principum foedere debellari potuis-
sent.

Petierant toties omnibus precibus Ger-
mani, uti saepius ostensum est, ut in
Germania concilium cogeretur; sed Pon-
tifex & Cardinales in suspecta natione
magna ex parte Lutherana impietate con-
taminata illud celebrari non consense-
rant, rei que aequitate adductus Carolus
V. assenserat, ut Bononiae vel Mantuae ce-
lebraretur; obstrepebant contra Luthe-
rani futilibus & iniquis de causis, quippe
qui Pontificem non iudicem, sed reum
esse vellent: cumque Gallorum Rex de-
creto pontificis & Cardinalium morem
gerere pro publico bono debuisset, illi in-
tercessit, obtenditque synodum in finibus
Germaniae celebrandam, contendens Ger-
maniam non suspectam concilio, sibi vero
& Germanis suspectam esse Italiam, quae
pontificis & caesareis armis teneretur:
& ita politicae artis commenta secutus
inextricabiles controversias de concilii lo-
co, nisi plurium annorum flexu explican-
das excitavit. Dum haec in rei Christia-
nae damnum geruntur, sparsus rumor est,
Clementem non quidem oecumenicum, ad
quod celebrandum Pontifex Gallum An-
glorum Regis victum caesareas partes dam-
nasse: cui sermone Philippi Strozze o-
ratoris pontificii aculeatum dictum occa-
sionem dederat, de quo Paulus Jovius haec
narrat (c): Illud false dictum Philippi Sero-
ze legati apud Regem in vulgus emana-
rat; regis enim questoribus cum reprae-
sentata dotis pecunia solveretur, admo-
dum exiguam eam dotem esse pro regia
domus fortuna distantibus responderat,
se plurimum mirari, quod ea dignitate ho-
mines nequaquam arcani regis participes
viderentur, postquam nescirent Pontificem
insigni chirographo tres inestimabilis pretii
gemmas, quarum insana cupiditate maxi-
mi Reges deflagrarent, in supplementa do-
talia promississe. Illis vero lato vultu quae-
nam essent requirentibus, quod e sacra riu-
ra detractas iri putarent, ardens subjun-
xerat, apud peritos rerum eas fore, Genu-
am, Mediolanum, atque Neapolim: quae
res

LXXXVI.

Gallus
male ob-
stat ne in
Italia
concili-
um cele-
bretur.

(c) Jov. l.
31.

Philippi
Strozze
acutum
dictam.

res securitatum movere potuit, ita & non apud caesarios subamarae suspicionis aculeos reliquisse videbatur.

Interjectis nonnullis, addit Jovius Clementem ac Regem certasse muneribus, Pontificemque quatuor Cardinales Gallos creasse Regis commendatione iudicioque delectos: si fuere, inquit, Odertus Castellio, cui Annaeus Memorantius aulae magister erat avunculus, & Philippus Bolognius Albani frater, & Claudius Gibrius Philippi Sciabotti ammirantis avunculus, & Joannes Venurius ab innocentia comitateque ingenii Regi charus, & ceteris etate superior. Eadem Cardinalium promotio refertur in pontificiis diariis. Distinctius horum nomina officia & titulos Petrus Paulus Gualterius consignat hisce verbis

(a) Die, inquit, septima Clemens VII. creavit quatuor Cardinales Gallicos, Joannem episcopum Lexoviensem, Claudium episcopum Lingonensem, Odonem de Castilione, Philippum abbatem Corbiensem, fratrem germanum ducis Albaniae, quem publicavit; nam de hoc habuerat voces a Cardinalibus Pontifex vi. septembris MDXXXI. Fuerunt igitur tres tantum Galliae Cardinales creati, non quatuor.

Die VII. dedit eis pileum, & die x. dedit eis titulos, videlicet Lexoviensi S. Bartholomaei in insula, Lingonensi tit. S. Agnetis in agone, De Castilione SS. Sergii & Bacchi, Bononiensi S. Martini in montibus. Ex his Odo Odertus Castilioneus perfidus apostata evasit, lapsusque in Calvinianam haesim omnia in Galliis ferro flammaque miscuit; sed lacrymae ante tempus accersendae non sunt. Pontificii itineris nunc historiam prosequamur.

Die mercurii, ajunt diaria, XII. novembris recessimus ex Massilia, & venimus ad locum Salitae alias Salitarum: die jovis XIII. ad locum Tropei: die veneris XIV. novembris ad Villam Francam. Ad dit author, adversis ventis in ora Ligustica Pontificem retardatum, ac dimissis Gallicis triremibus VI. decembris Aurienses concendisse, ac septima decembris civitatem veterem appulisse. Postero die Clemens Andreae Auriensis de officiis ab ipsius filio in ea navigatione sibi exhibitis grates egit hisce literis (b).

Andreae de Auria. Dilecte fili. Revertitur ad nobilitatem tuam dilectus filius nobilis vir Marcus Antonius de Auria natus tuus cum tuis triremibus, omni nos officio, honore, & amore prosecutus, prout dignum illius ac tuae in nos benevolentiae fuerat, & nos futurum semper speravimus: factum est enim illius solertia & vigilantia post Dei benignitatem, ut navigatione noctu qui-

dem intermissa, ut a Spetia ad civitatem Vetulam nos biduo duxerit: de quo est illius opere & virtuti multum, tua tamen iussioni & amori erga nos plurimum debemus, & gratias tuae nobilitati agimus &c. Dat. Civitae vetulae VII. decembris MDXXXIII. pontificatus nostri anno XI. Stipaverat etiam Pontificem in eo itinere Rhodiorum equitum classis; nam ex tunc pontificiae ad Rhodiae militiae principem datae eadem die literae, quibus ipsi de classe, quae euntem fe in Gallias reducemque sociaverat, gratias familiariter agit. Magistro Rhodi.

Superiori nocte divina gratia nobis assistente civitatem vetulam devenimus, tribusque mensibus in absentia ab urbe nostra, uno videlicet in eundo, altero in commorando cum Christianissimo Rege, tertio autem in redeundo consumptis, cum incoluntate nostra fratrumque nostrorum S. R. E. Cardinalium, ac fere omnium nostrorum praetorum, & familiarium Italiae redditi sumus. Et infra: Geminato huius anni fructu, quem ex illis, nempe equitibus, cepimus, tum in subventionem Coronis, tum in hac comitativa nostra agimus devotioni tuae & isti conventui gratias. Dat. Roma die VIII. decembris MDXXXIII. pontificatus nostri anno XI. De Coronensi expeditione agetur inferius. Porro ab exaratis hisce literis die proximo reditum in urbem ipsum ornate retulit in sua diaria Petrus Paulus Gualterius Aretinus: Die, inquit, IX. discessit ex eadem civitate: die X. decembris Papa ingressus est urbem hora XXI.

Postridie Clemens suum in urbem felicem reditum, suscepti itineris in Gallias & habitum cum Francisco Rege colloquii causis exposuit Ferdinando Romanorum, Hungariae, ac Bohemiae Regi (c), omnia scilicet ad publicam Christiani imperii salutem amplificationemque direxisse: tum de cunctis, quae cum Gallo gessisset Caesarem ipsius fratrem certiorum reddidisse, eademque cum Ferdinandi ipsius oratoribus se collaturum, precarique divinum Numen, ut illis, quae in Massiliensi conventu agitarat, ad publicae rei Christianae decus successus prosperos daret.

Regi Romanorum. Charissime, &c. Heri, concedente Domino, perfecto hoc itinere, quod communis boni & quietis causa suscepimus, ad aliam urbem reversi sumus, gratiasque Deo omnipotenti agimus, non tam quod nos cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, & omnibus fere nos secutis incolumes reduxit, quam quod nobis non frustra tantum viae & discriminis subi-

LXXXVII. Quatuor Cardinales creati.

(a) Gualter. diar. ms. arch. Vat. sign. n. III.

Qui tituli iis attributi.

LXXXVIII. Reditus Clementis in Italiam.

(b) Lib. brev. ann. 1533. P. 562.

LXXXIX. Urbem ingrediuntur.

(c) Lib. brev. an. 1533. P. 563. De gessit cum Gallo Carolus V. & Ferdinandum certiores efficit.

ve concessit ad communem tranquillitatem procurandam, in quam, teste ipso Dominocordium scrutatore, omni opera & labore incubimus, ac de cunctis interea charissimum in Christo filium nostrum Imperatorem fratrem tuum reddidimus certiorum, prout etiam ex officio & benevolentia nostra erga serenitatem tuam facturi sumus, ac tuis hic agentibus omnia communicaturi. Rogamus Deum omnipotentem, ut si omnes cogitationes nostrae ad pium finem & universalem quietem a nobis directae fuerunt, eas sua benignitate fortunare, & serenitati tuae, quam in maxima charitate merito complectimur, cum ita prospera concedere dignetur. Dat. Roma XI. decembris MDXXXIII. pontificatus nostri anno XI. Discussa ita pontificia testificatione fuere suspicionum umbrae, quae a malevolis interpretibus hominum mentibus inductae fuerant, quasi in Massiliensi congressu Clemens & Gallus Rex acceptas ab Austeriaca stirpe veteres injurias ulciscendas sociali armorum foedere conjurassent. Tradit Arnoldus Ferronius (a), reversum Romam Pontificem Gallorum Regem episcopatus, abbatis, ecclesiasticisque praefecturis, sublatis electionum praerogativis, donasse: verum ut ex pontificio diplomate duodecima decembris die exarato constat (b), tantum viros ad ea munera idoneos ex veteribus conventis proponendi jus asserunt fuisse.

Ad pacem inclinare consilia significat.

(a) Ferron. l. 8. in Franc. I.

(b) Lib. brev. ann. 1533. P. 532. XC.

(c) Clem. lib. brev. p. 566. (d) Panlus Jov. lib. 31.

(e) Nicol. Ibbuans. lib. 1. 11.

(f) Ibid. p. 342. Imperatoris clero decumae.

(g) Ibid. p. 272.

fiis in regnis Carolo V. obnoxii decumas imperavit (h): tum alia subsidia nummaria ob exhaustum in propulsando e Germania Turca caesarem avarium indixit (i), ac Francisco episcopo Zamorensi promulgandae amplissimae noxarum veniae pro secuturis Carolum V. contra Turcas provinciam imposuit (k): praeterea decrevit (l), ut Hungari Bohemique sacerdotes Ferdinando, pro tuenda Pannonia contra Turcas, subsidiariam stipem penderent. At clerus his oneratus mandatis palam fremere coepit, omniumque opulentissimi Toletani canonici ecclesiastici ordinis libertatem oppresam, labefactamque interpretati, seditionem intermisso sacrorum usu conflarunt: quibus Pontifex repetitis literis iustissimas imperatae decumae luctuosas in republica Christianae temporibus pro Christi nomine adversus fidei hostes immanissimos defendendo, & Corone in Peloponneso a Turcarum obsidione liberanda causas exposuit (m).

Dilectis filiis decano & capitulo ecclesiae Toletanae.

Filii (n), a nobis pari dolore, quo a vobis scripta sunt, lecta fuerunt debite commiserantibus non solum vestram sed nostram & totius ubique cleri his temporibus calamitatem: quid autem cleri decimas potius quam omnium? cum ita exigentibus nostris peccatis divina ira plus aequo irritata a nobis varie populum suum affligerit peste, fame, investinis bellis, atque utinam his contenta fuisset nec haereticorum internas, Turcarum externas clades adiecisset, qui sane Turcae, ut haereticorum venena tam late diffusa taceamus, nostris temporibus Rhodum nobis ademere, Hungariam magna ex parte sua devotioni adiungere, & quod nunquam antea fuerant ausi, robustiorem Christianitatis partem Germaniam bis invadere validissimo cum exercitu non dubitarunt, eodem tempore maximas terrestres exercitus classemque mari validissimam instruentes: quo periculo nos adducti, ad quos pro pastoralis ministerio officii primae huius sollicitudinis partes pertinebant, cum cogitarem omnia simul interitura, nisi communi auxilio ad commune incendium restringendum accurreretur, non destitimus literis, & nuntiis omnes principes & potentatus saeculares hortari & obsecrare, ut communem fidem ac salutem communi ope defendere, dignumque nobis existimantes exemplo & opere nedum verbis illos incendere, nos ipsi primi una cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, quamquam ardentis & accisis sedis Apostolicae opibus, quantum nobis licuit, contribuimus, cunctos

(h) Pag. 347.

(i) Pag. 34.

(k) Pag. 27.

(l) Pag. 394.

Canonici Toletani resistunt.

(m) Pag. 347. 376. 377. 440.

XCI. (n) Ead. pag. 377.

Expositae iis clades a Turcis inflatae.

Ut principes ad commune foedus sollicitati sint.

Eos officiales Romana curia, clerum omnem nostri status temporalis etiam laicos nobis subditos diversimode ad hoc gravavimus. Ad postremum cum nos sufficere non possemus, & charissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum Imperator Hispaniarumque Rex catholicus in Italiam & Germaniam transgressus, etiam personaliter, eidem Turco irruenti pro publica omnium salute se opposuisset, ac florentissimum exercitum terra marique instruxisset, multasque pecunias non solum de suo profundere, sed mutuo accipere ob hoc coactus fuisset; nos considerantes multo satius ecclesiasticis fore aliquam potius suorum fructuum partem ad defensionem communem; in qua eorum etiam defensio includebatur, ad tempus profundere, quam omnia in simul cum Christianis omnibus amittere, eisque precipue convenire non solum cum pecunia, sed cum personis, si opus esset, Christi fidem defendere: tum demum ad clerum Italiae & insularum adjacentium primum, deindeque Hispaniae, quae eidem Carolo Imperatori temporaliter subiecta erant, onus huius contributionis extendimus. Quod quomodo nostro cum dolore fecerimus non est difficile vobis existimare, cum in cleri incommodis tanquam in filiorum parentes & caput, in membris sensum doloris necessario habuerimus, praesertim, filii, quod ad vos & clerum Hispaniae reliquum, cui nos eam quam praedictis laudem devotionis & reverentiae erga nos merito tribuimus; nostrum tamen in hoc dolorem vestrumque incommodum mitigare, filii, debet felix rei eventus, quod vestra ope defensa est Christiana respublica praebiturumque Regi vestro, per vos auxilium ad Christi regnum Regis fidem & communem omnium fidelium eius salutem tuendam; quod pietatis meritum omni vestro incommodo anteponendum vobis est, &c. Datum, die xxix. junii MDXXXIII. pontificatus nostri an. x. Jussus etiam est Toletanus clerus (a), repudiata omni provocatione, divina intermissa, repetere; & Cardinali Compostellano data provincia (b), ut censuris ad sacra instauranda illum adigeret. Caeterum Clemens exeunte julio Caesarem rogavit, ne acerbius a Toletano clero licet ob iustissimas causas tum ad periclitanti Coroni ferendam opem impositum subsidium exigeret, quod sacra ab iis essent intermissa, qui antea egregie divinum cultum provexerant.

Ut Caesar sua profunderet.

Monitus officii Toletanus clerus.

(a) Ibid. p. 440.

(b) Ibid. p. 441.

XCII.

(c) Ibid. p. 340.

Inter haec Andreae Auriae Caesareae classis praefecti pontificiorumque & Rhodiorum equitum sociorum virtute soluta (c) est Coronae obsidio, ac Turcae terrae marique fugati sunt; quam victoriam his-

ce verbis describit Paulus Jovius (d): Rebus cognitis Caesar Auriae praecipit, ut classem instruat; ad id pecuniam curari jubet, & duodecim triremes, quas Alvarus Bazarius in Hispania edificarat, se continuo transmissurum pollicetur. Igitur coactis circiter triginta onerariis navibus, & viginti septem triremibus, Auria Neapolim venit. Ibi veterani Hispani, qui efflagitatis stipendiis ab auctoritate Vastii proregisque discesserant, occupataque Aversa urbe & foede direpta, magna detrimenta circumiectis Campaniae oppidis intrulerant, per soluro stipendio navibus sunt impositi Roderico Macicaco duce, qui erat castrorum praefectus. Et infra: Dum haec parantur Andreas, ut Coroneorum animos confirmaret, ne desperatis auxiliis durius sibi consulere, Christophorum Palavicinum in familiam Auriam adoptatum expediti & maxime pugnacis ingenii juvenem cum velocissima trireme Coronem misit. Is interdiu per mediam Turcarum classem directa proa in portum invehit, obfessos ingenti alacritate complevit: nec multo post, inspectis & diligenter exploratis rebus omnibus, ut de hostium consiliis ac viribus certiora ad Auriam deferret, meridiano fere tempore improvisus erupit foelici audacia inter medias hostium stationes elapsus, adeo ut spectaculum miraculo proximum cunctis praebere, & persequentes velis & remis extento maximo cursu frustraretur. At Auria e Neapoli Messanam proventus, ubi de maritimis terrestribusque hostium copiis, & de apparatu numeroque triremium certius didicit, omnem spem & rationem inferendi praesidii in celeritate positam ratus nequaquam expectato ab Hispania Bazanio in Graciam cursum intendit; audiebat enim praedonum accessione quotidie adaugeri hostium classem, Morumque praesertim archipyraram Alexandriae expectari, cujus consilio & disciplina praefecti Turcae in omni ejus belli administratione uterentur. Addit author, Andream Auriam instructiorem, quam putarat, Turcarum classem, cum Zacynthum venisset, comperisse; adeo ut octuaginta circiter triremes propugnatoribus ex Janizerorum ordine munitas coegissent: non tamen hostilis classis amplitudine territum Auriam, non expectato Bazanio, cum pontificiis Rhodiisque navibus, quibus, ut diximus, Bernardus Salviatus Clementis nepos praerat, in Coroniensem portum contendisse, cum Turcica classis, quae fugam parabat, animadvertis duabus Hispanorum onerariis, quae aliarum cursum non aequabant, inter se antenas implicuisse, in eas magno impetu incurrit, cum ignavus trier-

(d) Jov. l. 30. An. dr. M. r. l. 4. Nicol. Iliban. l. 11.

Submissi Coronae auxilia.

Christophori Palavicini mita virtus & audacia.

Turci Andreae Auriae fugati.

(a) Ex. 10. 3. lit. princ. p. 25. XCIII.

(b) Jov. 30. Andr. Mauro. l. 4.

Delenda classis Turcicae universae amissa occasio.

(c) Lib. incu. ann. 1533. p. 1220.

Ut Coronae libera sit.

rarcha, qui scortum secum turpiter adveherat, navis propugnationem deseruit: jamque Janizari in eas affilierant, cum Andreas conversis in eos velis provolavit, cujus metu impetuque Turcica classis abacta, trecentos ferme Janizaros, qui naves Christianas occuparant, in fuga deseruit, qui omnes a nostris aut capti, aut contrucidati sunt. Desuisse sibi secundos ventos ad Turcicam classem universali certamine expugnandam, refert idem Andreas in literis ad Paulum Jovium e Coronenfem portu exaratis (a), quibus ascripta est dies ix. augulli.

Tum addit pari quoque felicitate fugatum terrestrem Turcarum exercitum; quam victoriam his verbis enarrat Jovius (b): Interea, dum ad onerarias naves pugnaretur, Mendocius in desertis hostium castra erupit; nam conspecta nostrorum classis, atque inde magno timore concepto, terrestris exercitus nequaquam plane collectis vasis effugit: in his castris non exigua eopia commentus, & castrensis suppellectilis est reperta. Itaque Andreas re feliciter gesta frumentum, vinum, & reliqui commentus magnam copiam, tormentarique pulveris cados plures exposuit: Macicaco cohortibusque ejus urbem custodiendam tradidit: Graecos consolatur hortaturque, ut ea obsidionis & belli incommoda patienter ferant. Caesarem enim in ea praecipue cogitatione versari, ut ineunte vere terramarique in Peloponeso cum Turcis bellum gerat, eumque nihil duceve honestius aut ad gloriam splendidius, quam benemeritam de se Christianoque nomine Graecorum gentem ex diuturna servitute in libertatem restituere libertatem. Fuere qui existimarent, Turcas universa classe exiit ea die facile potuisse, si Auria Bazarianas triemes expectare, quam infirmis viribus a Messana festinare maluisset; sed alii eas graviore relictoreque consilio in freto Siciliae opportuna substituisse dicebant, ne Italiae littora penitus omni navali praesidio nudarentur; neque enim universas triemes in unius pugnae periculum devocari Caesarem volebat, utpote qui nequaquam exploratam haberet Gallorum voluntatem. De parta victoria certior factus Pontifex eius laetitiae Ferdinandum Regem mox participem fecit (c), ut ad Turcas contuendos se erigeret.

Charissimo in Christo filio nostro Regi Romanorum illustri. Quod per hos dies continuos flagranti desiderio expectavimus, nuper Dei munere ad nos delatum est, praesidium Coronae, quod a Turcis obsidebatur, ejusdem Dei beneficio, ac Caesareae & nostrae classis, illiusque praefecti virtute, obsidione libera-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tum, victualisque & militibus suppletum esse. De quo gratias Deo omnipotenti agimus, ut debemus, spemque certam capimus fore, ut eadem divina nos fovente clementia, gradus per haec ad alia majora & clariora nobis praebeat, ad illius communis hostis convertendum statum, ut merum & pericula patatur, quae antea nostris per tot saecula intulit; idque futurum cum in divina confidimus misericordia, tum in serenissimi fratris tui ac tuae virtute & pietate, quas Deo altissimo gratas & acceptas esse videmus, &c. Datum Romae XXI. augusti MDXXXIII. pontificatus nostri anno x. Fovebat quidem Carolus pia consilia, atque a Pontifice obtinuerat (d), ut caesarea signa contra Turcas secuturi amplissima indulgentiarum praemia consequerentur; ac si Anglus Gallusque illi se foedere junxissent, restituentem in Graecia Christianae religionis spes affulgebant: verum obfirmato in scelere Henrico de bello in eum inferendo agitabatur; nec leves etiam conceptos metus testatur Guicciardinus (e), ne Galus Mediolanensem principatum filio Aurelianiensi duci armis comparare meditaretur; ita ob intestinas principum Christianorum dissensiones, non de gerendo in Turcas bello, sed de pace ab iis emenda actum est.

(d) Clem. lib. brev. an. 1533. p. 27.

(e) Guic. l. 20.

XCIV.

Provehebat ea pacis consilia Clemens, cum Reges Christianos mutuo sacro foedere constringere non posset, metueretque ne, quemadmodum a Christianis Constantinopoli agentibus monebatur, Solimanus Turcas vires ad opprimendam Italiam, si bellum extraheretur, contraheret. Extant ad eum Ludovici Gerardi Florentinorum apud Constantinopolim praetoris literae undecima octobris exaratae (f), quibus significat, se cum Ludovico Gritto Pannoniae moderatore de publica pace egisse, atque una cum eo Ibrahimum bassam Turcicae aulae procuratorem adisse, qui proclivem animum ad pacem ostenderit, atque ad summum Pontificem de re universa scribi rogaverit: extinctas jam praecipuas belli faces, sublataque Hungaricas controversias, cum Ludovico Gritto designandis Hungariae dividenda limitibus cum Ferdinandi Regis oratoribus praefectus sit: superesse adhuc aliquas difficultates, seilicet experti a Caesare, ut Barbarussa dictus Haradinus de gradu deiciatur, ejusque terrae Caesari tradantur: verum nunquam Turcas assensuros, cum illius clientelam acceperint; ipsum tamen adacturos, ne ullum post hac Christianorum terris damnum inferat, ac si grassari pergat, vires cum Christianis in eum se conjuncturos:

(f) L. 3. lit. princ. pag. 26. De pace actum cum Turcica.

Formidatum Italiae.

XCV.

(a) Lib. brev. ann. 1533. P. 566.

Pacta pace cum Turca comprehensus Pontifex.

ros : postere vicissim Turcas a Caesare, ut Coronem arcem Turcico imperio restituat; ad quod persuadendum gravissima argumenta exposuit: principes Christianos, nisi mutuam armorum societatem coiverint, nunquam feliciter bellum contra Othomannicam potentiam confecturos, ac pro retinenda non sine maximis sumptibus Coronensi arce Italiani universam immensis periculis & Turcarum grassationibus expositum iri; instrui enim summa diligentia classem ingentem; proximoque appetente vere Turcici belli faces in Italiam injectum iri; itaque vel apparandum a Christianis Regibus sociale bellum, vel dedenda Coronae ignominiam sustinendam.

Missa est Anconam Constantinopoli navis, quae a Pontifice & Christianis principibus responsum praetolari iussa est. His addidit praetor Florentinus apud Constantinopolim: Felicissime valeat beatitudo vestra, cui me humiliter commendo die 11. octobris MDXXXIII. Confecta est pax a Ferdinando cum Turca, in qua Ferdinandus comprehendendum Pontificem satagit; qua de re a Clemente illi actae gratiae haece literis (a).

Regi Romanorum.
Charissime. Postquam nudius tertius de reditu ad urbem nostro serenitati tuae scripsimus, reddita sunt nobis haec literae serenitatis tuae inter ceteras, quae nobis de pace perpetua per Imperatorem Turcorum cum serenitate tua facta & utrinque publicara nuntiabant; de quo, & quod tua majestas se egisse & acturam scribit, ut & nobis caveatur, & in eadem pace principaliter includamur, agimus serenitati tuae de ejus pietate & in nos amore gratias, Deum suppliciter deprecantes, ut cuncta ad commodum universale totius reipublicae Christianae, tum proprium serenitatis tuae feliciter & prospere succedere concedat. Dat. Romae XII. decembris MDXXXIII. pontificatus nostri an. XI. Praecipua hujus pacis capita a Turcico oratore solemniter Ferdinando exposita mense martio proximi anni recenset Nicolaus Isthuanfusus sic inquit; Ferdinandus Caesaris legatis ac Cardinale Tridentino, necnon proceribus, quos paulo ante nominavi, convocatis, pacis conditiones, quas Turca attulerat, per Joannem Hoffmannum, cujus consilia plurimis in rebus utebatur, publicari iussit, ita ut is Germanico sermone eas recenseret, Gaspar Vingartus Hungaris, Georgius vero Sapea Bohemis interpretaretur. Fuere autem fere tales. Principem Turcarum Sulimannum recipere Clementem Pontificem in patrem, Carolum Caesarem & Ferdinandum in fratres;

Ludovico Gritto daturum in mandatis; ut Joannem Regem inducat ad cedendum. Ferdinando partem eam Hungariae, quam nunc habet, aut certe aequis legibus pacem stabiliat. Vicissim a Ferdinando postulare, ut claves Strigonii ad eum mittantur, quas non aliam ob causam petat iterum remittendas, quam ad declarandum obedientiam hanc pacem tandem donec alteruter vivat duraturam, aut quamdiu Ferdinandus voluerit. Cum Caesare & Pontifice facturum etiam inducias ad septennium vel diuturniores, si ei Coronem urbem restituerint, pro qua daturum se Caesari vel Ferdinando in Hungaria ditionem longe quam sit Corone uberiorem: prohibitorum quoque ne Hairadenus pyrarorum princeps, ac Mauri & Turca praedones littora Hispaniae atque Italiae infesta excursionibus atque rapinis reddant. De tributo annuo, ac Illyrico Turcis concedendo ne verbum quidem, tametsi Lascus & Waiwodanorum plerique factiones alere soliti, non aliter coalituram pacem in vulgum impudenter falsoque sparsissent. Haec etsi haud aspernanda plerisque viderentur; tamen Hungarorum animis haud levem suspensionem ac merum incuriebat inusitata illa clavium Strigonii postulatio. Verum Ferdinandus posse pro clavibus facile, si sit necesse, alias confici, & Ibrahimum jurasse maximo iurjurando, nullam subesse fraudem. Mehemetem interventum XXIX. martii dimisit datis muneribus ac comitibus itineris, qui claves, quas petebat, ei traderent, necnon literis, quibus Sulimano ut patri se commendabat, ac quas dedisset pacis conditiones accepturum atque observaturum promittebat; missurum se etiam idoneos homines ad Pontificem atque Caesarem, eisque pro virili aurorem futurum, ut restituta Corone eius voto ac desiderio satisficeret. Confusa haec pax est Coronensium praesidiariorum Hispanorum temeritate primum, deinde ignavia; nam exercitu imbelli excurrere in Peloponnesum ausi, propulsati caeso Macicaco ductore fuere: tum nimia consternatione terri Coronem arcem munitissimam deseruerunt.

Hoc anno (b) cum Joannes Lusitaniae Rex Nunnio Acunio Indiarum proregi dedisset imperia, ut diligentissime de S. Thomae Apostoli reliquiis inquireret, transmisissetque praecipua vitae S. Thomae capita ex traditione Romanae ecclesiae excerpta, an ea cum Indorum de eodem Apostolo traditione consentirent, Michael Ferreria ab aliquibus Christianis, tum ethnicis, & Mauris, qui eas oras incolebant, quae a majoribus tradita essent de S. Thoma sciscitatus,

De Coronae.

De Hairadeno.

Macicai infelix excursio.

XCVI. (b) Barros. dec. 3. Asia 17. c. 11.

S. Thomas Apostolus Indorum.

ac-

Meliapore olim urbe florentissima Christum praedicavit.

Praedictas ab eo Lusitanorum in Indiam adventus.

Indorum Rex ad Christi fidem miraculo conversus. Puer occisus a patre ad vitam revocatus.

In quibus regnis Judas Apostolus praedicavit.

accepit Apostolum mille & quingentis ante annis ad eam urbem ruinis deformem olim florentissimam, adeo ut Meliaporis, id est pavonis avium formae excellentissimae nomen praeter aliis urbibus retulisset, confluentibus ad eam ex universo oriente & occidente mercatoribus tanto numero, ut ob gentium varietatem mille ac trecenta templa in ea excitata recenserentur: fuisse autem eo tempore urbem mari duodecim leucarum intervallo disjunctam, cum nunc lapidis jactu tantum distaret merula sensum undarum alluvie, tellure; atque vaticinatum Apostolum tum sacerdotes, qui eandem fidem praedicarent, iisdemque sacris Numen colerent ab occidente accessuros, cum mare urbem allueret; geminoque prodigio Regem ad fidem conversum, cum immanis lignea moles, quae plurimum elephantorum hominumque conatu dimoveri non potuerat, ab Apostolo alligata stipiti zona tracta fuisset, ut ea in templi Deo sacrandi opere locaretur; tum etiam revocati ad vitam pueri, quem pater infectus Brachmanarum saeva superstitione necarat, ut ea calumnia Thomam obrueret, audito responso, quo Apostolus ab accusatoris calumnia liberatus est. Armenus etiam episcopus, qui Indicas gentes Christianas, quae inferiores Colami terras incolebant, iustabat, ab Acunia rogatus, quid de Thoma Apostolo accepisset, sacramento testatur est, ex majorum traditione scriptis proditum, dispersis per orbem ad evangelium praedicandum Apostolis, tres simul Thomam, Bartholomaeum, ac Judam Thadæum Babylonem profectus, atque hinc ab invicem discessisse, Judam versus septentrionem direxisse iter in provinciam Cabezada Despone nuncupatam, ac plurimas gentes ad veri Dei cultum traduxisse, pluraque sacra templa posuisse: Mauros vero iis oris jam positos: Bartholomaeum Persidis interiora penetrasse, atque illius corpus in loco Taram, ubi Armenorum monasterium situm est, sepultum; Thomam vero in urbe Baccora, quam alluit Euphrates, navim conscendisse, Persicoque mari sulcato, in Socotoram insulam applicuisse, ac incolas

Christi fide imbuisse: inde navigasse in Indiam, ac Meliapore evangelium promulgasse, plurimisque gentibus ad Christianam religionem pellectis, Sinensium navibus ad Sinas appulisse, atque in urbe Cambaliensi plures doctrina sacra erudivisse, ac post excitata ibi templa & sacris initiatos sacerdotes Meliaporem reversum, ac Brachmanarum, qui veteres errores confutatos fremebant, conjuratione impia dum evangelium praedicabat, saxi appetitum, cum semianimis jaceret lancea a Brachmane transfixum fuisse, atque a discipulis in sacello ab ipso constructo humatum fuisse. Cum vero Lusitani in Indias applicuere, Christiani Cranganoris terras, unde Diamper dynasta Christianorum Rex dicebatur, incolebant magis quam Paleacatem, cum everfa Meliapore ipsos belli calamitas eo dispulisset. Colebantur autem praecipua veneratione duae ecclesiae Colami & Cranganore ab Apostoli Thomae discipulis conditae, atque ob sacerdotum penuriam gravissima damna res Christiana passa est: nam episcopi Armenii, quos patriarcha eo legabat, magis cupidine auri quam lucrandarum animarum agebantur; siquidem nullum sacris undis ablucebant, nisi auro conducti: multo minus sacerdotalibus sacris quemquam initiabant, nisi plurimam auri vim coraderent, quamobrem religio sensim deperibat. Ceterum horariae ac reliquae divinae preces Chaldaica lingua in ecclesiis repetebantur. Paucis vero annis antequam Lusitani Indias ingrederentur, patriarcha Armenius quatuor episcopos miserat, qui Indicas ecclesias regerent, quorum duo mox abierant, alii Colami & Cranganore sedem fixerant. Et quidem Cranganorensis episcopus aetate proventus, pietateque insignis Romanae ecclesiae ritus pluris faciebat, sustulitque tyrannidem simoniacam de non conferendo sine pecunia baptismis, atque sacerdotalia sacra libens impertiebatur. Eae porro ecclesiae progressu temporis efflorescerunt pietatis gloria, ac Lusitani observantiae in S. Thomam Apostolum ergo in Paleacateni portu urbem, cui S. Thomae nomen inditum est, instaurarunt.

Socotora a S. Thoma conversa.

Idem apud Sinas praedicavit.

De illius martyrio.

Collapsa res Christiana in Oriente ob sacerdotum penuriam.

Simoniacorum perditio.

Chaldaica lingua usus in facris.

I. Anno post Christum natum millesimo quingentesimo trigesimo quarto indictione septima Henricus Anglorum Rex, cum longa in lite, quam cum Catharina uxore sua legitima habebat, captasset diffugia, ac petulanter pontificiæ majestati illulisset, decretoria sententia piorum communione depulsus scdissimum in Anglia schisma conflagavit: Turcæ Italiæ oram immissa classe evasurunt; atque Anabaptistæ in Germania abusi Caroli V. clementia ad condendum novum imperium arma strinxerunt: tum novas propagines fudit Zuingliana hæresis, ac Lutherana confirmata est. Inter quas calamitates Clemens cum Medicæ familiæ ad summum felicitatis fastigium vexisse videretur, e vita migravit relicta successori congregandi œcumenici concilii gloria: de quibus ordine dicturi ab Anglicano schismate exordiemur. Ineunte hoc anno Henricus Angliæ Rex consuluit Thomam de Vio Cardinalem, atque decerpta e scripturis sacris duo argumenta ei proposuit, quibus conjugium cum Regina Catharina divina lege rescissum contendeat. Primum erat petitum ex cap. xviii. Levitici, in quo hoc divinum imperium expressum (a) est: *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudine fratris tui est.* Respondit Cardinalis, de fratre vivente divinum oraculum intelligi, non extincto; idque probavit ex alio textu ejusdem capituli, in quo hæc lex data est: *Sororem uxoris tuæ in pelliculam illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente.* Si enim sororem uxoris extinctæ ducere liceat, pari ratione uxorem fratris extincti a fratre duci posse: si vero frater extinctus sit sine liberis, id tum in lege naturæ, tum in lege Mosaica fuisse imperatum: quod jam in alio opusculo demonstrat consultus a Pontifice.

Graves impiorum in Ecclesiam conatus.

Argumentum I. Henrici petitum ex scriptura pro rescindendo conjugio (a) Levit. 18. Refellitur.

II. Secundum argumentum dissolvitur.

(b) Joseph. antiq. Judaic. l. 18. c. 14. (c) Egepp. de excidio Hieros. l. 2. c. 4.

Secundum argumentum ab Henrico Rege propositum contra vim pontificiæ concessionis, qua uxorem fratris Arthuri extincti illi ducere permittitur fuerat, petitum est ex evangelio Matth. xiv. in quo de Herode dicitur: *Posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui, dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam.* Respondit Thomas Cardinalis, locutum Joannem de uxore fratris viventis non extincti; ac tunc Herodis fratrem vixisse ex Josepho (b) & Egeppio (c) ostendit, additque ut si quæ alia argumenta Henricus haberet, illa

in medium afferret. At Henricus pellicis illecebris devinctus scripturarum verum sensum noluit perpendere, neque illud S. Petri (d) recoluit: *Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit.* Sed sensu suo occæcatus, cum plures doctores auro corrupisset, in academiis duas propositiones promulgavit: conjugium scilicet cum fratria divina & naturali lege damnari; & rursus tale conjugium nullo indulto pontificio cõonestari posse. Edidit hoc anno adversus eas propositiones Joannes Cocleus athleta fidei orthodoxæ indefessus frustra pecunia tentatus, librum eximium, convicitque nullis argumentis nisi fucatis distortisque eas propositiones astrui posse; deinde argumentorum phalangem intruxit, quibus eas propositiones evertit: de quo libro in Scopa adversus araneas Morefynti meminit (e).

(d) Petrus ep. c. 1.

Propositiones illius in academiis disceptantur a Joanne Cocleus.

(e) Cocleus in Scopa adv. araneas Morefynti.

Interea cum Clemens adversus Henricum Regem Angliæ judicariam actionem urgeret, Franciscus Gallorum Rex Henricum ipsum oratoris opera sollicitavit, ne a Pontifice Romani obsequio deficeret: qui Henricus meditatum defectiorem se dilaturum respondit, si decretoriam sententiam Pontifex differret: cumque concordiæ spes affulgeret, casareorum administrorum importuna vi latam sententiam queritur Belchairs (f): *Ut ad Francisci Regis & Massilia reditum reverrar; is Massilia a Clemente obtinuerat, ne devoriones dirasque adversus Anglum decretas antequam de illius voluntate certior fieret omnino pronuntiare pateretur, quem postremum actum fulminationem vocant.* Hinc Joannem Bellajum Parisensem pontificem ad sanum Andream circa decembris kal. reversus ad Anglum misit, quem in Romani Pontificis observantia perseverare cohortaretur. Biennio apud Henricum legati munere functus erat Bellajus idcirco, ut homo doctus illique familiaris, quamvis indignatum eo perduxit, ut si Clemens suam fulminationem differret, ipse quoque quod animo intenderet, nempe ut Clementi pristinam observantiam renuntiaret, exequi differret. Bellajus quod res magni momenti erat, & Regis gratiam demereri cupiebat, Clementis ad eundem munus suscepti, & equi cursoribus iter persecutus ante decembris finem Romam appulit, & quod in Angli causa post Clementis reditum nihil innovatum fuisset, rem adhuc in integro esse comperit. In celebri Cardinalium conventu [confi-

III.

(f) Belchairs Zelcari. l. 20.

Anglus spondet non dissolutum ab obsequio si Pontifex censuras differat.

Bellaji oratoris apud Pontificem preces.

storum illi vocant] auditus, cum Angli postulatum non omnino iniquum videretur, ejus responsum intra tempus præscriptum proferre iussus est. Itaque hominem expeditum, ad Anglum equis cursoribus misit, & ut Romam intra præscriptum diem rediret injunxit. Præterit dies: Casariani ut tandem controversia finis imponeretur instabant; Bellajus in Cardinalium cœtu difficillimo vehementissima hyemis tempore multa viatoribus terra marique accidere posse opponebat, Oceano præsertim tempestatibus fere semper obnoxio, diem paululum differrent: postremo sextantum dies addere orabat. Prudentiores assentiebantur. Plures in contrariam sententiam pedibus jerunt, & quod tribus poterat, uno conventu perfecerunt, latamque adversus Anglum sententiam fulminarunt, ut illi loquuntur. Concepta ea (a) fuit hæc verba.

Hispani administrum ecclesiasticum in exitum præcipiant.

(a) Ext. apud Sander. l. 1. de schismo Anglie. apud David Camerac. Scot. l. 4. IV.

Lata a Clemente in Henricum VIII. sententia.

Promulgatum Annæ Bolæ matrimonium irritum esse.

Clemens Papa VII. &c. Cum pendente lite coram nobis dilecto filio Capsuccho capellano nostro ac sacri palatii apostolici causarum auditore & decano a nobis in consistorio reverendissimum commissa inter charissimos in Christo filios nostros Catharinam & Henricum VIII. Angliæ Reges, de & super validitate matrimonii inter eos contracti, præfatus Henricus dictam Catharinam ejecerit, & de facto cum quadam Anna matrimonium contraxerit contra mandata & decreta tum admonitionis quam inhibitionis in literis in forma brevis etiam de consilio fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium emanatis contenta, temere & de facto attentando. Idcirco nos de illius potestatis, quam Christus Rex regum nobis, licet immeritis, in persona B. Petri concessit, plenitudine, in throno iustitiæ pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, per hanc nostram sententiam, quam ex nostro mero officio, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consistorialiter coram nobis congregatorum consilio, ferimus ejectionem & spoliationem dictæ Catharinæ Regine a quasi possessione juris conjugalis, & reginalis dignitatis, in quo tempore hujusmodi motæ litis erat, & matrimonium inter prædictum Henricum Regem & Annam prædictam contractum, cum prædicta omnia notoria & manifesta sint, prout ita esse declaramus, nulla, injusta, & attentata fuisse & esse, ac nullitatis, injustitiæ, attentatorumque virio subjacuisse & subjacere, prolemque susceptam seu suscipiendam illegitimam fuisse & esse; præfatamque Catharinam Reginam ad suum pristinum statum, & quasi possessionem juris conjugalis, & reginalis dignitatis restitui & reponi debere, dictumque Regem

dictam Annam a cohabitatione sua & quasi possessione juris conjugalis & reginalis ejicere & amovere debere, in his scriptis pronuntiamus, decernimus, & declaramus, restituimus & reponimus, ejicimus, & amovemus: eademque nostra sententia, & ex consilio & mero officio nostro prædicto præfatum Henricum Regem majoris excommunicationis, & alias censuras pœnas in dictis literis contentas ob earum non partitionem & contemptum damnabiliter incurrisse & incidisse, ac ab omnibus Christianidelibus evitandum fuisse & esse, declaramus & mandamus.

Et nihilominus volentes cum eodem Henrico Rege nomine pii patris benigne & clementer agere, censurarum prædictarum declarationem usque & per totum mensem septembris proxime futurum ad hoc, ut sententia & mandatis nostris prædictis commodus parere possit, suspendimus, & si infra dictum tempus parere distulerit, ac dictam Catharinam in pristinum statum, quo tempore litis motæ erat, non restituerit, præfatamque Annam a sua cohabitatione & quasi possessione juris conjugalis & reginalis non abiecerit, & dicta attentata cum effectu non purgaverit, ex nunc prout ex tunc præsentis declarationi locum esse volumus decernimus, ac ita pronuntiamus.

Multi de hac sententia gravissime questi sunt, quamvis esset iustissima, cum non esset ferenda nisi ad evertendum Henricum, si ea lata sententia efferatur Ecclesiam persequeretur, Cæsar consurgeret: sed qui ad eam ferendam Pontificem adegerat, postea cum ipso Henrico fœdus pepigit, ac res Ecclesiæ cum innumerarum animarum clade in exitum versæ sunt, nimiumque præcipitis decreti Pontificem & Cardinales postea vehementer pœnituit, ut Belchairs narrat (b): *Biduo, inquit, post ab Anglo nuntius rediit cum mandatis amplissimis: quapropter Cardinales, qui erratum suum corrigerent diligenter inquirentes sæpius convenerunt, nec ullam retractandæ suæ sententiæ rationem invenire potuerunt, Anglus indignatus a Romani Pontificis observantia recessit, & in his, quæ ad religionem pertinent se quasi Christi vicarium declaravit, tributum Romanis Pontificibus pendit solitum Romam deinceps ferri prohibuit. Arrepto pseudopontificatu Anglicanæ ecclesiæ Henricum sacerdotiorum decumas, eorundemque vacantium primos fructus sibi arrogasse narrat Polydorus Virgilius (c), coactio scilicet impiorum hominum conciliabulo: Habetur, inquit, concilium Londini, in quo ecclesia Anglicana formam potestatis nullis ante temporibus visam induit: Henricus enim Rex caput ipsius eccle-*

Reginam Catharinam pristino statui restituendam.

Defixus anathemate Anglus si in cœpris perstiterit.

V.

Nuntius Anglicus post sententiam ferius accessit. (b) Belchairs. l. 20. n. 54.

Defecit a Pontifice Anglus.

(c) Polyd. Virg. l. 3.

clētia constituitur, eique ob id munus primi fructus omnium sacerdotiorum vacantium, ac eorundem decima quotannis perpetue assignantur. [1]

(a) Sur. in comm. hoc ann.

Se' caput Anglicanae ecclesiae dicit.

A perditis assentatoribus corruptus est.

VI. Enarrat fufius hujus catastrophes coeptaque persecutionis in catholicos seriem Sanderus (b) sic inquit: Celebre erat his diebus Elisabethae Bartonae monialis nomen, quae ob sanctitatis famam virgo sancta Cantiana vulgo appellabatur. Haec affirmabat Henricum, non amplius jam esse Regem, eo quod ex Deo non regnaret; Mariam vero Catharinae filiam, quae tunc minus legitime nata habebatur, ad regni gubernacula suo jure sessuram esse: ob quae verba in jus vocata, & a publicis regni comitiis una cum duobus D. Benedicti monachis Edovardo Bochingo & Joanne Deringo, duobus etiam D. Francisci patribus Hugone Richao [qui conventui Cantuariensi praerat] & Richardo Risbeo, duobus etiam sacerdotibus secularibus Richardo Mastero & Henrico Goldo [qui omnes

eam Dei spiritu afflatam credebant] capitis condemnata fuit, & post ludibria publica omnes constanter ultimum supplicium subierunt XXI. kal. maii: quam foeminam cum inter ceteros Rossensis & Morus diligenter examinassent, confessi sunt, se nullo iudicio deprehendere potuisse eam fanatico spiritu [quod in eius invidiam tunc spargebatur] agitatam fuisse: unde & ipsi in suspicionem apud Regem venerunt quod cum illa sentirent; & Rossensis quidem nominatim de eo crimine in comitiis accusatus fuit, & Joannes Adejonus, qui ei fuit a sacello, una cum tabellione Cantuariensi, duo etiam nobiles laici Thomas Goldus & Edovardus Thuatus in vincula eam ipsam ob causam coniciebantur. Constat tamen illas res, quas tunc cum nihil minus quam futurae putabantur futuras illa praedixit, suo tempore postea evenisse. Maria enim, quae tunc Elizabethae postponebatur, ante Elizabetham postea jure suo regnavit.

Quid Rossensis episcopus & Thomas Morus de ea senserint.

Sortitum est exitum vaticinium.

VII.

Quo vero die haec ancilla Dei cum sociis ad paribulum tracta est, eo ipso Londini optimates iussi sunt coram archiepiscopo Crammario, Audaeo cancellario, Cromuelo secretario, aliisque Regis consiliariis jurato profiteri secundas eius nuptias legitimas esse, prolemque inde natam Elizabetham nomine veram esse regni heredem, Maria principe exclusa tanquam ex matrimonio illegitimo prognata. Quam jurisjurandi formulam, ut multis de causis iniquissimam, cum episcopus Rossensis ac Thomas Morus, alique nonnulli suscipere nollent, in custodiam conjecti sunt. Fratres autem Minores, qui de observantia vulgo dicuntur, cum hac iniquitate permotius liberius loquerentur tam in publicis disputationibus, quam concionibus sacris, matrimoniumque Catharinae acriter defenderent [praecipue vero Londini duo patres doctissimi Elsthenus & Payronus] ob hanc rem totus ordo in tanto apud Regem odio fuit, ut tercio Idus augusti fratres isti ex omnibus ordinis sui monasteriis pellerentur, varioque in carceres conicerentur; adeo ut plusquam ducenti eodem tempore in custodia numerarentur.

Roffensem episcopum & Thomam Morum conjicit in vincula.

Minoritate pulsi e monasteriis.

VIII.

Prorupit ad majora flagitia Henrici furor; nam in solemnibus ordinum conven-

ventibus archiepiscoporum & episcoporum nonnullorum impietate quos subornavit vel oppressit, opera se supremum ecclesiae Anglicanae caput dixit; cujus flagitia ita describit Sanderus (a): Henricus perspecta virorum bonorum voluntate, cum divortium suum non perinde ab omnibus approbari cerneret atque ipse cupierat, occurrendum ratus iniuriis, non amplius privato imperio sed publica auctoritate ac vi legum agendum esse censuit. Itaque comitia publica regni indicit ad tertium nonas novembris futura, nequaquam dubitans, quin in eis partim vi ac minis, partim adulatione ac artificiosa inductione illorum, qui haeresi clam faverant, obtineret ab ordinibus quidquid ipse cupiebat ac iam animo designaverat. Sciebat enim inter episcopos Cramnerum & Lejum metropolitanos totos esse sua voluntati addictos; Gardinerum vero Samsonem, aliosque juniores, quos ipse nuper evexerat, non admodum repugnaturus: Rossensem fenera in carcere teneri, Tonustallum Danelmensem [qui vir etiam magna auctoritatis erat] Regis literis admonitum a comitiis abstuturum.

(a) Id. ib.

Archiepiscopi & Episcopi Angli proditores.

IX. Nobilitas detecta haeresi.

Baro Dacrius oppressus.

testas ac jurisdictio in Anglos & Hibernos Pontifici Romano in perpetuum adimeretur, reusque perduellionis fieret, si quis deinceps quidquam honoris aut auctoritatis sedi Apostolicae deferret: Anglicana vero ecclesiae summum in terris caput ut solus Rex haberetur, cuius solius esset auctoritate plenissima errores, haereses, abusus omnes emendare, & illi propterea omnium sacerdotiorum, integri proventus primi ejusque anni, quo quis beneficium aliquod sortitus esset, solverentur: illi omnium ecclesiasticarum dignitatum decima redderentur; quinimmo ipsum Papae vocabulum consecutus, edici curavit ut de cetero nullus Pontificum Romanorum vocaretur Papa, sed tantum episcopus. Quam legem tanta servituti executioni mandavit, ut capitis damnaretur si cuius in libro vel solum nomen Papae non deletum extaret, per calendaria, per indices, per scripta parum, per totum jus canonicum, per scholasticos doctores Papae vocabulum huius undique obducebatur: immo in fronte operum D. Cypriani, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Leonis, Gregorii, Prosperi, ac aliorum Ecclesiae luminum, singuli scribeve coacti sunt, si quid in eis operibus inesset, quod Pontificis Romani primatum tueretur aut confirmaret, se illi verbo, sententia, rationi iam nunc renuntiare, nec tanti criminis reos unquam esse velle, ut quibusvis patribus aut doctoribus in ea re assentiant. Omnis etiam communicatio per literas cum Pontifice Romano, ejusve ministris extra Angliam degenantibus, sub poena laesae majestatis prohibebatur: quo factum esse scribit Erasmus (b), ut quasi sub omni lapide dormiat scorpium, ita nemo Anglorum ausus est deinde ut quidquam scribere, aut ab externo quopiam literas accipere.

Henricus caput ecclesiae Anglicanae renuntiatur.

Vetat jus sacrum peti a Pontifice.

(b) Lib. de Puritate caelesti.

X.

In litantiis praeterea precibusque, quarum privatim tum publice in omnibus oratoris ecclesiis, monasteriis, aliisque in locis recitabantur loco petitionis illius, quae pro domno Apostolico a Christi fidelibus per universum orbem fieri solet, Henricus haec impia verba apponi imprimique praecepit: Ab episcopi Romani tyrannide, & detestandis enormitatibus libera nos Domine. Atque ut his serenis nonnihil etiam ridiculi admisceret, nonis maii edixit, ne quis in posterum suorum aulicorum aut barbam raderet, aut capitis capillis longioribus uteretur, quod viri graviores in Anglia, ad honorem & imitationem quandam cleri facere consueverant. Ipse autem caput novum Ecclesiae, quo alius praeluceret, Annaeque oculis magis placeret, exemplum & formam praebere voluit. Seipsum igitur novo ac elegantiori longe modo ronden-

Horrenda blasphemiam schismaticum se profitebatur.

NOTE [1] In iis enarrandis quae Romae pariter & in Anglia in causa Henrici gesta sunt, in chronologia non nihil erratum. Tantum enim absuit quin sententia pontificis Romani in Henricum causam praebuerit subvertendae in Anglia religionis, ut integro potius bimeltri antea conveniret senatus (parlamento) Londini ad res religiosas decernendas, quam Pontifex sententiam suam pronunciarit. Quae enim pontificis bulla hic in Annalibus nullam adscriptam diem praefert, haec apud Wilkins Concil. Britan. to. III. pag. 769. die XXIII. martii data est. Cum senatores Londini die XV. januarii convenirent teste Burneto hist. l. 2. qui & dissolutum coetum illum die r. Martii ibidem affirmat. Excusandus est igitur pontifex si iis compertis quae in Anglia gesta fuerant, nihil ulterius expectandum ratus ultimam sententiam tulit. MANSI

dendum ac vestiendum curavit, omnibus ut iterum juvenescere, & simul cum antiqua uxore veterique religione veterem etiam animum veteremque corporis habitum deposuisse videretur. Neque contentus his, quae domi pro libidine constituerat ac fecerat, ventare, etiam foris voluit externum aliquem principem ad furoris sui participationem pertrahere posse. Legatos igitur mittit primum ad Franciscum Galliciarum Regem, in quo plurimum spei habebat propter communem utriusque cum Caesare contentionem; sed cum sua Christianissima majestas tantum abesset ab Henrico impietate probanda, ut ne legatos quidem ejus ea de re audire voluerit, ad certos Germaniae principes, qui jam dudum haeresi Lutheranae se addixerant, profecti sunt. Illi quamvis tum Henrico tum etiam sibi gratularentur discessionem ejus a Pontifice, quam & ipsi fecerant; dolebant tamen vehementer tam sceleratam ac turpem fuisse ejus discessionis causam, quam ita detestabantur, ut nulla legatorum persuasione adduci potuerint, ut approbarent. Quod & Henricum mirabiliter offendit, fecitque [uti creditur] ne palam ad haeresim Lutheranae deficeret, neve ipsius Lutheri submissionem ac palinodiam, quam abjectissime paulo post ad eum scripsit, admitteret. Calvinus (a) etiam paulo post Henrici primatum ecclesiasticum oppugnavit.

XI. Desertus itaque ab externis, domesticis comprobatoribus contentus esse voluit, jubetque ut sui tam concionibus quam libris editis hanc novam auctoritatem suam ecclesiasticam tueantur: Qua Regis voce excitati sunt ad concionandum plurimi, ad scribendum etiam nonnulli, quorum aliqui id sponte faciebant, quod haeresi fauerent, cujusmodi erant Sampsonus Foxus Morisonus, ceterique: alii vero coacte, ne Regem offenderent, ut Gardinerus Wirtoniensis & Tonstallus Dunelmensis episcopi. Haec fuere tristitia Anglicani schismatis exordia, ac post maximas sanctorum virorum caedes ac religionis excidium, ipsi haeretici Angli ecclesiae suae caput tam vana & sacrilega assentatione tot annis adoratum nostra aetate in publica catasta carnificis manu immaniter detruncarunt, ac post conculcatum sacerdotium etiam regium culmen obtulerunt.

XII. Potuisset tot tantisque malis concilium oecumenicum mederi, Anglosque in orthodoxa religione continere; sed Franciscus Gallorum Rex, qui ex Germaniae factionibus Caesarem potentiam posse extenuare sperabat, in Massiliensi conventu fallacibus argutiis illud disturba-

rat: ex quo cum apud Germanos in summam invidiam adductus esset, hisce literis (b) sedare odia annifus est.

Franciscus Dei gratia Francorum Rex, reverendissimis, illustrissimis, inclytis, generosis, splendidis, amplissimis, spectabilibus, & prudentibus sacri Romani imperii electoribus, principibus, equitibus, civitatibus, civiumque magistris, ac ceteris universis & singulis ordinibus, amicis, foederatis, & sociis charissimis salutem.

Superioribus ad vos literis, cum ad quosdam responderem passim apud vestros in me disseminatas calumnias, obiter vobis, amplissimi ordines, meum super indicendo communi Christianorum concilio sensum, animum, & expectationem significavi; id quod fortasse tum fecissem accuratius ac diligentius, si vel levem conjecturam habuissem fore unquam, ut [quod postea & literis multorum, & sermone omnium ad me perlatum est] ista quorundam obrectatione sugillarer, me scilicet ad eam rem ultro sese accingenti Pontifici moram unum attulisse, atque etiam [si Christo placet] tam sanctae praesentis voluntati ejus me intercessorem obrulisse. Ut nunc autem se res habeat, hoc est cum jam dubitari apud omnes desisse debeat, quo ego sim in eandem rem animo, atque restes habeam locupletissimos & gravissimos omnes omnium partium Cardinales, nihil me ab ipso Pontifice contendisse obnixius atque efflagitasse, quam ut primo quoque tempore omnes conveniremus: nihil sane hoc tempore optare potui accommodatius, vel ad eorum quibus solo vite meae cursu offensis querevis semper visa est satis iusta mei criminandi causa vobis prodendam audaciam & imposturam, vel ad meam apud vos ipsos sartam rectam ab eorundem injuria conservandam dignitatem, quam ut rumores de me sererent hujusmodi, & sermones, quos res ipsa confessum esse falsos cum arguar, nullam in istis in posterum non modo credulitatis & fidei, sed ne existimationis quidem partem relictura sit: id quod illis contrigisse spero atque plane confido; sub id enim tempus, quo ii ad me rumores sunt perlati, suspensum quidem & expectantem, quid Pontifex statueret & quem ipse locum indicendo concilio capiendum designaret commodum, advenisse nuntiatur ab eodem, ad me missus Rodolphus Pius Faventiae episcopus singulari vir ingenio, judicio, atque doctrina, communicaturus videlicet mecum his ipsis de rebus, ad quas eundem ego Pontificem suapte incensum natura meis quotidianis precibus & flagitationibus inflammavam.

Cum igitur res per se satis ipsa loquatur, nihil posthac futurum video cur istorum

(b) Ext. 10.3. Ger. man. ex editione Freberi p. 299.

Excusat flagitium.

XIII.

rum ego animos, qui me tam graviter suis malevolentissimis obrectationibus premere voluerunt, vel leviter debeam, quamvis lacessitus repungere: animi vero mei magnitudinem, & in religionem studium, ut inflectam nulla unquam cuiusquam faciet injuria, quin communi consilio [quoad ejus fieri poterit affecta reipublica Christiana, & afflictæ remedium atque opem praesentem una vobiscum afferamus. Facturos porro nos opere pretium existimo, si [quod vestro fieri velim arbitrato] aut vos ad me, aut ego ad vos virum mittam, rem totam edoctum, uti facilius inter nos omnium cogitationum nostrarum rationes explicemus. Multa certe vobis & quod ad rem, & quod ad conventus ipsius locum, ac tempus attinet, non aequo modo animo, sed libentes etiam dabimus, quo certatim ad nostras invicem voluntates [quantum nobis per Deum ipsum licebit aggregemur. Pium vero interim apud me retinendum censui dum certum nobis quid actum, quid constitutum a vobis fuerit, quid curari per me, quid perfici cupiatis referatur. Dabitur autem semper omnis omnino opera, ut nec universa reipublica, vere Christiani a me animo, nec vos amici desideretis, &c. Ex Lajano saltu die xxv. februarii MDXXXIV.

XIV. Ingentia mala oborta ex disturbato concilio.

(a) Ext. ibid. p. 297.

Vani Gallorum Regis pretextus.

Acta Massiliae circa concilium.

in Italia nulli non formidolosos exercitus illos magis, ut in decreta sua nos cogere, quam adducerent, eo nos quodammodo velle pertrahere, pro certo haberi oportere. Addebam [id quod erat] tot in istis a Caesare foederibus, quo videlicet me accessu Italiae procul summooveret, armatum circa rerum novandarum suspicionem, inermem circa periculum, committere illis me locis non posse; atque adeo non sublatis in ea belli atque dissensionum causis debere potius ad vestrae Germaniae limites, quae vix ulli Christianorum injuriae suspecta sit, suspectam econtra Cardinalibus & ipsis Germanis catholicis fuisse antea ostensum est, hoc tempore indici concilium, cujus sane indictionem, sicut Christianae reipublicae necessariam, modo loco libero, neque conventuris infido, ita in diverso loco ne aliud oriatur ex alio dissidium metus & periculi plenam esse judicabam.

Placuit maxime Franciscus Rex haereticis disturbantibus ea ratione oecumenicum concilium, quod Clemens se indicturum Carolo V. promiserat; verum Germanorum catholicorum animos a se abalienavit, quos cum suis apologiis sibi confociare non posset, conjunxit se haereticis adversus catholicos ignarus malorum quae haereticorum societas Gallico regno allatura esset, non aliter quam caesarei politici nascentem haeresim palpaverant, dum illa obterere pontificiam tantum majestatem caesaremque efferre videretur; ignorantes quantas illa clades caesaribus in vectura foret. Interea in Germania excitati sunt novi bellici motus, cum Uldericus Wittembergensis princeps ditionem suam a Ferdinando repeteret. Depulsus ab illa fuerat a Suevis foederatis vindicantibus injurias Reitlingensium, quos ille admotis castris oppugnaverat ac subegerat, receptaque jure belli oppida a Suevis Caesari divendita, ab eodem Caesare collata Ferdinando & Austriacae domui adjecta fuerant: & quamquam, uti vidimus, Franciscus Gallorum Rex Wittembergensem suae ditioni jam ante restituere annifus esset, Helvetiorum tamen opera ejus conatus ad irritum conciderant: jam vero deprimendae Austriacae domus potentiae intentus commovit Philippum Lantgravium Hessorum principem in Ferdinandum suppeditatis in exitabile bellum sumptibus, quasi a Wittembergensi bellicae arcis montem, quem vulgo Pellicardum vocant coemisset, quo opportune ex Germania copias conducere posset. Ita Christianissimo Rege haereticorum clientela maximo cum religionis damno & Christiani nominis dedecore accepta est. At Ferdinandus Rex ubi

XV. Conjungit se Gallus haereticis adversus catholicos.

Wittembergensis principatum recuperare affectat.

Luthera-norum clientela a Gallo Rege accepta.

læreticos arma impia fumpfisse vidit, extimuit ne illi secundis elati successibus ad majora audenda, religionemque evertendam confurgerent, certiorumque de omnibus factum Clementem rogavit, ut idonea subsidia pro tuenda re catholica ipsi mitteret; qui exhaustum profus esse superioribus calamitatibus, tum classis ad depellendos Italia Turcas sumptibus pontificium ærarium supponit (a); pro viribus tamen ei se non defuturum.

(a) Lib. brev. ann. 1534. p. 185.

XVI.

Recepimus literas majestatis tuæ decimo maii datas, in quibus de apparatu Lantgravii Hassiæ ad restituendum Ulricum in ducatum Witembergensem contra majestatem tuam, & de exercitu per te ad defensionem comparato nos reddis certiores: simulque quoniam sua defensio haud minus sanctam religionem ac nos respicit, cum illi novis hæresibus infecti, si successum contra te habeant, majora tentaturi haud dubie rimeantur, auxilium a nobis & hac sancta sede imploras. Quibus tuis literis, fili charissime, & pro nostro pastoralis officio, & pro eo intimo amore, quo tuam serenitatem prosequimur, commoti valde fuimus, & quantum illa significatione comparari per te exercitus eramus lætati, tantum postea doluimus ex his, quæ postmodum subsequuta esse audimus, cum & communis religio, & privata in te nostra benevolentia faciat, ut omnium, quæ tibi accidant vel lætorum, vel tristitium sinus recum participes. Itaque convocatis ad nos sæpius venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, reque cum illis communicata, & frequenter deliberata, non solum quidem nos, sed universi sacri collegii promptus animus & egregia in tuam serenitatem voluntas semper apparuit, cum omnes faterentur, serenitatem tuam omni ope hujus sanctæ sedis dignam esse, cujus ope sancta religio in istis locis assidue defendatur; sed tamen cum de modo & ratione conquirendi auxilii ageretur, ut omnes nobiscum in id summe niterentur; tum vero in ipsa rei tractatione ita detegebatur communis inopia & vulnera præteriti temporis apparebant, ut nec modus nec exitus ullus inveniri posset, cum præteritæ calamitates & continuatæ hujus septennii impensæ, aliæque aliis superaddita onera, omnem profus Suecum attenuare per se facultatis expresserint; nos vero præter afflictas, ut omnibus notum est, vires nostras, & decem triremes hoc tempore in bructas, & alias necessarias & graves impensas quotidie subire cogamur: ipse autem status noster ecclesiasticus præter continuam superioris septennii sterilitatem, ita tributaris & collationibus continuis grava-

Poscit Ferdinandus a Pontifice auxilia.

Responsum pontificium.

tus per nos fuerit, ut necdum nova imponere onera ei nequeamus, sed vetera, quæ mercatoribus assignaveramus, remittere cogamur. Quæ nos quidem dolenter, ut debemus, serenitati tuæ referimus, non quod ex hoc quidquam de studio nostro, & voluntate tibi subveniendi remissuri simus, sed quod probari tuæ serenitati cupimus id, quod est certe verissimum, desiderio nostro deesse facultatem; nec tamen per hoc cessaturam esse diligentiam, neque enim desistimus assidua cogitatione perquirere, & omni sedulitate intendere nostri officii debito & benevolentia erga te nostra stimulari, si quam viam aut rationem ferendi tibi, quod poterimus, auxilii invenire possimus. Proinde hortamur majestatem tuam studiose in Deo domino, ut eundem vigorem animi, quem hæcenus exhibuit, & qui celsitudine tua dignus est, retinens, vires atque animum confirmet, & in Dei omnipotentis adiutorio, quod ei in majori periculo affuit confidat. Sc. Dat. Romæ XVI. junii MDXXXIV. pontificatus nostri anno XI. Imploravit quoque Caroli V. auxiliium Ferdinandus: sed serius tum a Pontifice tum ab fratre Cæsare stipendia in Germaniam transfusa sunt.

Concurrere apud Lauffenium oppidum Philippi Hæssorum principis & Ferdinandi acies, quibus Philippus Bavarus bellica laude post propulsum Vienna-Solimannum clarus præerat, atque impetratus cæsareus exercitus, inita equestris tumultuaria pugna, Bavarum glande plumbea ictis, in fugam actus est turpissimam, ac munitissima oppida Aspergum, Auracum, Niffa, & alia ad victorem prova, Udalicum cupidissime exceperunt; cum enim Lutherana hæresi infecti essent civitates, hæretico quam catholico principi subici maluerunt. Imminebat jam periculum ne accensa belli flamma universos catholicos & hæreticos Germaniæ corripere; atque hæretici Gallorum Regis opibus fulti insultarent catholicis pessundandæ religioni contineat intenti; quorum audito rugitu Helvetii catholici a Pontifice opem poposcere: quibus Clemens semper se cunctis præsto futurum est pollicitus his literis.

Dilectis filiis Lucernæ, Uranie, Surtz, Zug, Underual, Friburg, & Solodorensibus veteris ligæ superioris Alemanniæ ecclesiasticæ libertatis defensoribus, Sc.

Nos quidem, filii, pro nostra erga vos jam diu innoxerata benevolentia, & vestra in Deum & catholicam fidem, quam pie nobiscum colitis & tuemini, ut debetis, pietate, vestris occurrentiis & necessitatibus nunquam deerimus, & ad obviamdum & resistendum his periculis, quæ vos

XVII. Ferdinandus exercitus tumultuarius præfusus.

Witembergensis excipit ab hæreticis.

Militantur hæretici catholicis.

Pontificis ad Helveticos catholicos responsum.

a male de dicta fide sentientibus imminere nobis significastis, consilio, ope & opera nostra semper præsto erimus. Datum Romæ XIX. maii MDXXXIV. pontificatus nostri anno XI.

XVIII.

(a) Jov. l. 32. coniminator Sabellici & alii. Quibus legibus pax inter hæreticos & catholicos restituta.

(b) Jov. ibid.

Sedatum fuit Germanicum illud bellum: Albertus enim archiepiscopus Moguntinus idemque Cardinalis (a), & Georgius dux Saxonie catholicarum partium columna, ac Joannes Fridericus Saxo septemvir Luthericæ sectæ propugnator concordiam interpretes iis factionibus Germaniæ pacem reposerunt, ut Lantgravius copias dissolveret, Ferdinandus vero principatus Witembergensis iacturam atque Udalicum pristina ditioni, quam fiduciario jure acceptam Austriacis principibus referret, restitutum æquo animo pateretur. Ita illata ea ignominia est catholicis ab hæreticis impii belli adjutore Francisco Rege Austriacæ familiæ infuso: qui tamen votis suis non est potitus, cum Hæssus nec in Austriam postea irruerit, neque in Italiam ad turbandas res Mediolanenses descenderit, ut refert Paulus Jovius (b): Cum, inquit, Lantgravius Austriacæ ditionis fines ingressurus, atque inde demum impellentibus Gallis in Italiam pervasurus esse diceretur, Ferdinando Regi pax data, deprecantibus Germaniæ regulis, ea conditione, ut Udalicus beneficiario jure ab Austriacæ familia ducto ditione sua potiretur. Irvidebant quidem Austriacæ domus felicitari; sed eam exequaris viribus incolorem volebant. Cæterum Lantgravius apud Gallos occulta invidia deflagravit, quod eorum auro instructus secus quam magnis pollicitationibus se facturum ostenderat, in tanta occasione gerendarum rerum repulso impetu summa spei victoriam omisisset, videretur, sic ut præclare constet, Ferdinandum una maxime pecuniæ inopia id vulnus accepisse, cum multis diebus ab Hispania nequidquam opem expectasset. Curavit enim Cæsar per mensarios certum auri pondus in stipendia militum; sed id aliquid cunctantius, quam circumvento fratri in ea celeritate hostium expediret, adeo ut victus exutusque provincia pacem petere cogere: hostes tamen, ut aliquid specie honoris, Cæsaris nomini tribuere viderentur, tormenta bello capta remiserrunt.

XIX. Anabaptistæ bellum movent in Germania.

Coaluit ea pax opportune; cum Anabaptistarum factio exeunte superiori anno magno terrore Monasterii erupisset, atque hoc anno sumptis armis universo orbi Christiano non uni Germaniæ excidium minitaretur. Tulerat aliquot ante annis adversus Anabaptistas capitalem sententiam Carolus Cæsar, ac deinde infelicio-

rum sortem perperam miseratus severitatem remiserat mitioribus decretis, uti suo loco narratum est: ex quibus impii dæmonum fraudibus illusi, grassandi licentiam nacti liberius longe portentifica venena sua sparserunt: cum enim Germani sumpta semel Lutheri exemplo mutandæ fingendæque religionis audacia, quovis doctrinæ vento circumferrentur, ad figmenta absurdissima demum se converterunt, de quibus hæc tradit Ulembergius (c): Hoc anno Anabaptistarum factio, quæ tempore rusticani moris avimis principum repressa fuerat, non extinguita, postquam in quibusdam inferioris Germaniæ provinciis vehementer crevisset, erigere cervices, & res novas denuo machinari cepit. Erant zelotæ quidam ex ista colluvie, qui se divinitus incitari putabant ad instaurandum Christi regnum, quod extremis temporibus ad summam perfectionem formandum somniabant. Horum nonnulli Monasterium occupabant, quæ Westphaliæ civitas est admodum munita, quam novo Christi regno sedem elegerunt: unde velut ex altera Sione missis apostolis evangelium istius regni ad renovandum orbem Christianum in omnes provincias propagare decreverant. Eam vero rem tanto zelo sunt aggressi, ut non Germaniæ modo, sed & cæteris Europæ provinciis, nisi cohiberentur armata manu, denuo periculum ab eis imminere videretur.

(c) Ulemberg. in vit. Luth. c. 26.

Falsa eorum iactantia. Monasterium ab illis occupatum.

Minitati excidium imperio Christiano.

XX.

At qui universis Christianis excidium parabant, sibi ipsis illud peperere; versaque est opulenta & amplissima urbs horrendis contaminata sceleribus in carcerem in quo nefandissimi religionis everfores ad omnia ludibria dæmonis confectanda intenti fame necerentur, aut ferro confinderentur: quæ quidem mala a divina providentia misera pereuntis Monasteriensis populi, variis prodigiis præsignata, refert oculatus testis Hermannus Kesenbroch in MSS. historia Monasteriensi hisce verbis: Ut Deus, inquit, certiora cladis futuræ indicia proderet, eamque jamjam capitibus nostris impendere commonstraret, si forte ea, quæ frequenter eveniunt, & ancipitem interpretationem recipiunt, minus nos moverent; ideo rarioribus & manifestioribus portentis partim supra urbem in aere, partim intra moenia, non sine summa trepidatione visis & auditis, animos incolarum ab indecentiore vita tanquam clementissimus pater postremo deterere voluit, quæ monasteriensis republice ruinam & everisionem proxime præcesserunt. Multiplices primum faces & subita flamma, insuetique fulgores supra urbem in aere nocturno tempore aliquandiu

Prodigia Monasteriensis cladis prænuntiata.

Ignis nubibus interdum operitur Monasterium.

Dæmone infelli bacchantur.

Dæmonum spectra visa in aere.

Anabaptisticus Rex ostentatus in aere.

Ostenta alia.

Fragores & strepitus in aere.

Supra urbem interdum tympana audita. Monasterientes a pseudo-prophetis illusi.

inter se concurrere, ac tandem, aut decidere, aut cacumina turrium sine noxa tamen lambere visuntur. Cælum ingenti hyatu findi, rimasque oblongas agere visum est, unde terribiles ignes emicuerunt: Agricola in vicinis prædiis ac pagis commorantes, aut equos, aliæque pecora nocte pascentes, urbem quasi flammis correptam sepe intuentur; & cum explorandi causa accurrerent, flammam non solum urbi innoxiam fuisse, sed etiam evanuisse prorsus deprehendunt. Interdum igneis nubibus operitam urbem vigiles referunt, quæ iam subito casu incendium minabantur: monstrasti tam pecorum quam hominum partus eduntur. Tres soles anno MDXXXIV. die nova februarii hora secunda pomeridiana conspecti, triplicem religionem catholicorum, evangelicorum, & anabaptistarum non aliter portenderunt, quam illi, qui post obitum Julii Cæsaris triumviratum: semper enim solis veri idola divisiones & dissensiones multorum sæculorum historie testantur. Quidam divini furoris correpti, & anabaptistico spiritu pleni per omnes vicos urbis cursitantes vociferationibus horrendis populum deterrerent. De his agitur inferius. Fœminæ quoque illusionem diabolicam deceptæ: eodem anno nona februarii sanguinem pluisse in lineis plicis ostentant: varios eodem die in aere spiritus horrendaque spectra apparuisse quidam constanter affirmant. Conspectus quoque est in sublimi circa idem tempus vir auream gemmatamque coronam gestans, qui in dextra gladium, sinistra vero virgam apprehensum visus est, & alterius viri effigies visa, utramque manum sanguine redundantem comprimens, unde guttatim sanguinem fluere viderunt. Cælo etiam sereno equitem armatum munitanti vultu, gladium dextra quatentem multi prospiciunt: seræ portarum nemine mortalium movente per se insultantes nocturnos vigiles exterrerent. Taceo hic clamores militum, fragorem armorum, concursum equitum & armorum, hinnitum equorum, infantium fletum, mulierum ejularum, canum & noctuarum tristis ululatus, in sepulchris ac cæmeteriis mæstos gemitus, varios, in templis strepitus, & singultus lachrymabiles: bombardarum, tympanorum ac tubarum sonitus, qui in pomeriis ac avitis recessibus urbis nocturno tempore audiuntur. Taceo tandem quod interdum aliquoties supra urbem tibiarum ac tympanorum militarium sonitus, longo ductu aërem penetrans, multorum hominum uxores in se converterit. Hac omnia non vana fuisse, sed manifestam ac præproperam cladem portendisse Monasterientes facile & manibus & pedibus sensissent, nisi inepris suorum prophetarum

interpretamentis seducti ad se minime hæc pertinere sibi persuasissent: quare cum non sinerent se ullis prodigiis & ostentis, quantumvis terribilibus moneri, neque spes melioris vitæ superesset ulla præter meritum, Deo everisionis causa ascribenda est, sed propriæ temeritati, qua se sponte sua in exitium præcipites egerunt. Multis interjectis auctor describit, ut cum Rothmannus anabaptisticae sectæ signifer concionatorio munere interdictus esset, qui potius ex cæsareis edictis gladio ferri debuerat, utpote malorum omnium auctor, feminarum immanis turba ducta a sex monialibus, quæ cum habitu pudore exuerant, in magistratus consurrexerit iactatis multis convitiis, quod Rothmannicum pseudoevangelium prohiberent. At ignavi magistratus non modo fœmineam seditionem non repræferere, verum anabaptisticam impietatem magis ingravescere permiserunt; adeo ut rebaptizati opes suas, fœminæ gemmas, annulos, monilia ad concionatorum pedes deferrent: sola enim hac ratione æternæ salutis fieri participes, si in communibus usus verterentur, ita exuere veterem hominem, & ornamenta corporis cum ornamentis animæ permutare persuasi ab impostoribus erant. Conatus est Franciscus Monasteriensis episcopus huic malo mederi, ac senatui dedit imperia, ut ex cæsareo mandato sectam anabaptisticam seditiones ac cædes spirantem coerceret. Sed ut senatus temperat episcopum, ita a civibus contemptus est adeo, ut in singulis parochiis Anabaptistæ haberent domos, in quas ad audiendas conciones confluebant, & catholici sive Lutherani extrema omnia ab Anabaptistis formidarent. Inter quæ, duos putidissimos impostores illusos a dæmone, ac Joannis Matthiæ pistoris Harlemensis pseudochristi pseudoapostolos anabaptisticos Monasterium ingressos narrat Hermannus, ac veluti prophetas a fanaticis exceptos: Dum hæc aguntur, inquit, duo viri peregrino & inusitato habitu amici ad sunt: qui circa diem decemvenerunt januarii Monasterium venerant, & apud Kniperdollingum diversabantur, ac Enoch & Elias vulgo esse existimabantur, quorum alter Joannes Bokelson Leydanus postea sceptrum urbis invasit; alter vero Joannes Mathisson in initio obsidionis circa festum paschæ ante portam Ludgerianam ab hostibus occisus fuit, cujus uxorem Leydanus duxit. Hi singularem sanctitatem simulantes in edibus Kniperdollingi cum Rothmanno, Rollio, Clopriso de rebus præsentibus consulerant, suggerentes interim ab armatis quid fieri

XXI.

Rothmannus archihæreticus malorum auctor. Fœminarum seditionis in magistratus. Superstitionis quanta sit vis. Episcopi monita ad senatum. Spreta a senatu perduelli.

A Joanne Matthiæ pseudo-christo missi pseudoapostoli.

Monasterium ingressi pro Enoch & Elia habentur.

Eorum hypocritis.

Conjunctio Anabaptistica de trucidandis catholicis vel alterius sectæ. Pseudo-prophetia differtur jubet scelus ut tuto fiat.

Non sentientes cum ipsis habent pro impiis.

Rothmanni conatus ad pervertendas moniales.

Pseudo-prophetia illius infana.

Cognitum ex spiritu dæmonis prophetasse.

XXII. Rollii muniti a dæmone agitati discursus.

Pervertentiam predicat.

Rothmannus arte magica usus.

fieri velint: & cum inter se dissentirent, aliis urbem fœce impiorum purgandam esse volentibus, aliis vero diem dominicæ ultionis nondum adesse asserentibus, proinde impiorum cædem prorogandam esse & in diem Domini differendam. Verum cum sibi certo persuaderent duos istos prophetas esse, & cælitus emissos, quibusque inconsultis nihil sibi agendum sit, decretum illorum expectant. Hi post multa suspiria & meditationes nondum tempus esse purgandi aream respondent: plures prius Domino lucrificandos, & jam lucrifactos cælesti doctrina, non quidem in impiorum templis idololatriæ fœtentibus, sed privatis Christianorum aedibus confirmandos esse: nondum itaque impiorum sanguine manus suas contaminant, ne & ipsi Patrem cælestem sibi offensum reddant: diem Domini propemodum adfuturum expectent, qui purgaturus sit aream suam ab omni impietate. His vocibus tanquam a numinibus quibusdam profectis acquiescunt. Ita seditio pacata tum est, atque Anabaptistæ ab armis temperarunt. Sed brevi Rothmannus novas res molitus est: ingressus enim cum sociis cœnobium transflumineum moniales ad propagationem generis humani lenonis instar hortatus addidit sibi, atque aliis prophetis in urbe præsentibus a patre divinitus revelatum hora duodecima noctis sequentis diei cœnobium ruiturum: quo oraculo moniales libidine flagrantem captata occasione monasterio egressæ omnia fere bona in ædes Rothmanni extulere, tribus exceptis, quæ pietate & ingenio & ætate excellentiores cum lachrymis & suspiriis illas retinere conabantur. Suspena interea terrore plebs ruinam cœnobii expectabat, ut totam noctem insomnem duxerit, ac fabula in risum versa Rothmannus ut pseudo-propheta & impostor omnium sibiis exceptus est. At mox populus, novo spectaculo a dæmone illusum est. Ubi, inquit Hermannus, Rollius, is erat pseudoevangelicus concionator, falso hoc oraculo Rothmanni auctoritatem apud multos elevari intelligeret, in morem corybantium enthusiasmo correptus furiose per plateas discursans horrendis vociferationibus & insanis boatis impios, ac fœderis caractere non signatos ad penitentiam vocat: diem enim Domini instare clamat: quo astu & nova rerum facie superioris Rothmanni oraculi oblivionem inducit, plurimosque ab anabaptismo alieniores reddidos revocat. Hunc autem furorem toxico [id est incantamento magico] retinctis immitti sama fuit; illud enim Rothmannus parentum suorum aribus edoctus in lignea lagena a se baptizatis miscuisse dicebatur.

Ex eadem Rothmanni lagena, cum Georgii Montani sarcinatoris filia bibisset, simili furore percita octava februarii circa horam secundam in aedibus Bernardi Suertheimii sub fornice in magno hominum utriusque sexus cœtu mira dicacitate concionatur. Erat illa sexdecim annorum, atque octava februarii coramque præsentem Hermannus nunc de peccatorum vindicta, nunc de exaltatione & præmio bonorum, nunc de urbis totiusque orbis post triiduum futuro interitu cum magno præsentium horrore aliquot horis garrivit. Pergit Hermannus.

Eodem die Kniperdollingus, hic erat vir primarius, sed impius, ac Joannes Bokelson propheta Leydanus circa horam tertiam a meridie omnes propemodum vicos urbis percurrentes superioris vitæ emendationem luctifico & terribili clamore postulant; nihil enim præter penitentiam, penitentiam, penitentiam, denudatis capitis oculisque in cælum defixis clamitans. Quidam vero nostrum luctifici ejularum, tristisque vocis, quæ Jerosolymitanum prædixerunt excidium memores, hujus quoque reipublicæ ruinam lachrymantem prælagunt: & cum quidam inusitatam corybantium insaniam passim per plateas deriderent: Væ, væ vobis, inquit, væ væ vobis, qui nos divino spiritu agitados deridetes, qui salutis penitentiam vocem non admittitis, qui fœdus nostrum contemnitis. Agite penitentiam, respicite, ne ultionem Patris cælestis in vos provocetis. Inde cum ad forum reverterentur, ibi in totius populi conspectu, ex omnibus vero angulis urbis rei novitate coacti in mutuos amplexus, mutuaque oscula pronuntiant. Cum autem furor defecisset, & pristina illis mentis integritas paulatim rediret, Georgius Montanus sarcinator, cujus filia paulo ante concionata fuerat, novo furore afflatus, abjecto capitis regimine, & oculis palmisque in cælum sublevatis, continuo accurrat: Suspicite viri fratres, suspicite, capitaque vestra nunc attollite, clamat, Deum gloriosum in nubibus cæli coruscantem, vexillumque victoriæ dextra ferentem video. Væ vobis impiis, qui in malo pertinaces estis: respicite, respicite. Patrem cælestem cum multis angelorum millibus dira vobis munitantem in sublimi conspicio. Væ, væ vobis impiis: agite penitentiam, agite penitentiam: dies ille Domini magnus & terribilis adest. Respiciate, respiciate: æternæ damnationis poena & cruciatus nullo tempore finiendus vos manet, qui Christum ex Maria humanam carnem assumpisse creditis: respicite, respiciate. Deus jamjam purgaturus est aream suam

Puella furore percita concionatur.

XXIII. Kniperdollingus & Joannes Bokelson agitante dæmone per urbem vociferantur.

Redeuntibus iis ad mentem Georgius dæmone agitatur. Mentitur se Christum videre in nubibus.

suam, & paleas inextinguibili igne exuret. Agite poenitentiam, & si divinam ultionem vitare vultis, characterem fœderis nostri sumite. Subdit de hoc arreptio testis oculatus: *Quibus, gestibus hæc aliaque multa proclamaverit dici vis potest: nunc enim saxis insultat, seseque saltu quasi volaturus esset effert, & palmis elatis plaudit, nunc caput vehementi rotatu concutit, nunc oculos ad cælum atrollit, nunc deprimit, nunc luget, nunc humi in forma crucis procumbit, & in cœno sese volutat ut paucis dicam singulis vocibus habitu corporis sui inseruit. Cum autem nos quotquot aderamus in foro juvenum mora insuetis vociferationibus obstupescit cælum diligentius intueremur, nihil eorum, quæ retinēti viderant, nec aliam, quam usitatum cæli faciem animadvertimus. Itaque ad voluptatem corybantē istū a circumfusa juventute in foro delusi simul sese cum Kniperdöllingō ad aedes suas subducunt. Ibi Kniperdöllingus novo, sed mitiore quam prius, furoris genere exagitatus, in angulo adium suarum foribus patentibus ad parietem conversus cum patre cœlesti, nobis videntibus & audientibus, se loqui simulat, & plurima ad popularem intelligentiam non accommodata, nec iusta serie coherentia, sed more furiosorum abrupta nunc manifeste loquitur, nunc clanculum musitat: tandem defatigatus in intimas domus sue latebras spumivomo ore se recipiens isti spectaculo finem imponit.*

Jodocus quoque Calemburgicus eodem spiritu agitatus, concitato equo insidens fursum deorsumque per vicos fertur, & cælum ruiturum nunciat, ac admiranda se videre, multasque myriades angelorum se prospicere clamitat. Eodem furore etiam correptæ mulieres vaticinia de quodam Rege Sion futuro iactarunt: moliebatur enim sathan quoddam antichristicum condere imperium Mahumetici instar. Quibus tumultibus perturbati simplices, cum in fide fluctuare cœpissent, a Bernardo Rothmanno in impietatem impulsus sunt.

XXIV. Aucti hac fraude numero Anabaptistæ nona februarii die arma corripere, ut tyrannidem urbis invaderent: qua recognita episcopus literas ad senatum, qui antea rebellarat, dedit, ut sibi cum modico equitatu venienti ad Anabaptistas civium sanguinem sistentes coercendos portas urbis panderent; sed a senatu eæ literæ suppressæ sunt: catholici tamen ac Lutherani contra Anabaptistas, qui forum obfederant, egregie se compararunt. Qua nocte plures sceminæ cum aliquot viris agitatæ a dæmone horrendis vocibus cla-

Perspicuis signis se agi a dæmone ostendit.

Desidentura vulgo.

Jodoci Calemburgii dæmoniacus furor.

XXIV. Mota ab Anabaptistis scilicet.

mitabant, patrem cum omni cœlesti militia in nubibus consistere, ac descensum moliri: pseudopropheta canebant suis, patrem cœlestem suos signo fœderis notatos contra impiorum insultus defensurum. Cum vero Anabaptistæ animadverterent conatus suos ad irritum cadere, adversarios de pace postularunt, quam illi, ne episcopum in urbem inducerent, male concesserunt: ac mox sathanas actionis suæ in Anabaptisticis sceminis obicura argumenta ostendit. Tradit enim Hermannus vidisse se in foro sceminarum multitudinem instar bacchantum veterum furore correptam, pluribusque visis illis fuisse a dæmonibus, ac demum compertum eas fascino teneri, eoque amoto motum omnem conquiescere.

Terribilis vero ille sceminarum, quas dæmon vexarat, furor cives plerisque ita perculit, ut ex urbe magno numero excesserint, cum impendentem ab episcopo obsidionem & intetium bellum metuerent. Ut vero Anabaptistæ in ædibus Kniperdöllingi eo tempore promiscuis concubitibus, quos baptismum igneum vocabant, plures in sectam allexerint, describit Hermannus; cuius sceleris author fuit Joannes Mathisson pseudopropheta, qui noctu prælecto Geneleos capite, ubi verba: *Crescite & multiplicamini; repletur, extinguebat facies, ut pudorem omnem extingueret. De hoc impurissimo impostore, & socio ejus futuro Anabaptistarum Rege nequissimo scribebat Rothmannus ad suos, qui in circumjectis urbibus latitabant: A Deo Patre prophetas duos ad se Monasterium missos, qui insigni pietate & vitæ sanctimonia sint illustris, verbumque Dei pure & sine humanae facis admixtione incredibili quadam facundia atque suavitate doceant: si proinde salutis suæ consulere velint, cum uxoris liberisque relictis opibus terrenis ad se veniant, novam suam Jerosolyman & Sion, templumque Salomonis verum ac æterni Dei cultum explosa omni idolomania in se secum instaurant, ipsos præter cœlestem thesaurum satis opum habituros.*

His literis excitata ingens Anabaptistarum in finitimis urbibus oppidisque latitantium multitudo Monasterium confluit; quorum accessione elati Anabaptistæ promulgarunt etiam tum senatum Monasteriensem ex instinctu carnis fuisse designatum; jam vero ex suggestionē spiritus (nimirum sathanici) esse eligendum: atque ita magistratus, qui rebellarant in episcopum, oppressi sunt ac dignitate deturbati: qui vero successores dati viri impii partientes inter se patranda scelera in virginum & monachorum cœnobis,

Anabaptistica- rum ludibria.

Vana pseudo- prophetarum promissa.

XXV. Plures cives his terribi- giunt Monasterio.

Rothmanni li- tere ad Anabaptistas ex- tra Monasterium.

XXVI. Plures Monasterium confluant.

Senatus Monasteri- entis oppressus ab Anabaptistis.

A novis magistratibus templi spoliata.

Horrida- corum sacri- legia.

Parcium ab iis dæmonis imaginis, non Christi. Exercitum e Batavis consistere nititur. Rollius deprehensus exurit.

Pseudopropheta jubet trucidari omnes, qui cum iis non sentiant.

Kniperdöllingus motat sententiam.

Anabaptistæ a- gri Monasteri- entis ad supplicia ducti.

XXVII. Die xxvii. februarii, cum tempestas faviret, Joannes Mathisson pseudopropheta percitus entusiasmo per totam urbem sese vociferationibus fatigando discurret: *Inde, inquit Hermannus, redit ad curiam, ibi in medio armorum agmine admissus corruit in terram, Patremque invocat toraque multitudine imitata prophetam [scilicet fallacem ac delirum] provoluta genibus supplex Patrem precatur, vatisque mandatum opperitur. Inde tanquam ex profundo somno exiliens: Hac, inquit, patris est voluntas, hoc manda-* Ann. Eccl. Tom. XXXII.

rum, hæc iusto, ut impii, nisi reringi velint, illico urbe pellantur, qui nostris semper piis conatibus obstunt: urbs hæc sancta purgetur, &c. Obtemperatum est enthuliatæ, ut ethnici parebant pythionibus, crudelissimeque quotquot ab anabaptistica secta abhorrebant ecclesiastici, nobiles, matronæ, virgines, pueri omnibus exuti bonis, ac ferme nudi emunctique omni auro & argento expulsi sunt, ita ut Monasterium stitibus & ululatus perfonaret: plures vero qui serius parabant excedere ad anabaptismum adacti.

Patrato eo facinore triumpharunt Anabaptistarum signiferi, ac socios exciverunt; factaque hac rerum conversione magnæ Anabaptistarum Batavorum turmæ contendere Monasterium; sed illi intercepti, partimque aquis mersi, partim combusti, partim in fugam coniecti fuere. Tanta vero pseudopropheta pollebat autoritate apud illos Monasterienses, ut edicto omnia bona in commune redegerit, pollicitus pro cuiusque necessitate ea distributum iri; dein xv. martii die iusserit omnes libros, sola scriptura sacra excepta, igni aboleri. At postea alterum pseudopropheta Kniperdöllingum etiam utrumque testamentum obliterari iussisse, atque ex spiritus suggestionē regendam vitam sensisse, visurum. Cæterum cuius spiritus instinctum audirent, tristes eorum exitus ostenderunt: nam prior Joannes Mathisson circa festum paschæ miro entusiasmo afflatus est, illiusque a dæmone promulgavit, se cum paucis militibus omnes hostes ab obsidione divina vi, quam pater erat pollicitus, depulsurum: conceptaque eam mentis præsentia in castra hostium cum suis commilitonibus non ita multis erumpit; sed undique circumfusos in frustra disceptus est.

Ita cum vates cum suo vaticinio perisset, prodiit novus pseudopropheta regiam personam in teatro Monasteriensi sustentaturus, atque cum regno anabaptistico promisso a dæmone periturus. Is fuit Joannes Bokelson Leydanus sartor impostorum Rex, qui confectis variis visis ac mendaciis stultos Anabaptistas novorum vaticiniorum cupidos fascinavit, utque vera dicere crederetur, cum eo alter impostor conjuravit: *Kniperdöllingus, inquit author, subito proficiens vera esse omnia profertur, & quomodo sibi mortem Mathissonis prædixerit [Sed quod in gratiam prophetæ mentitur sit, paulo ante supplicium suum Kniperdöllingus tormen- tis adductus fatetur] Hinc totus populus non solum hunc prophetam, sed & ami-* V v cum

Jubet omnes pelli & spoliari, qui Anabaptismum recensent.

XXVIII. Batavi Anabaptistæ Monasterium contendunt.

Omnes libri excepta scriptura exulsi.

XXIX.

Sobrogatus novus pseudo- propheta.

Kniperdöllingus ad fallendam plebem cum hoc conjurat.

eum & virum Dei vocat, & nefas esse credit tanto viro non consulto in hac sancta republica auspicari. Excellentiorum ergo atque augustiorum hunc esse Matrisone sibi persuadet, ab ejus ore pendere omnes: hunc patrem suspiciunt, colunt, & venerantur.

XXX. Kniperdöllingum.

Kniperdöllingus etiam ix. aprilis prophético spiritu agitur sublimia humilianda, & humilia extollenda esse proclamat; unde turrium pyramides, & templa deicienda, templaque omnia urbis solo equanda esse præcepit. Mox paritum est infano vati, inque turribus, ac templis evertendis defudatum; at cum Martiniana turris everti omnino non posset, sed aliquot dies inclinata penderet, Tratlingus per somnium a dæmone edoctus est de modo illius evertendæ; sed a patre dæmone deceptus oppressus est ea vasta mole.

Per ea tempora Joannes Bokelson in everfa Monasteriensis republica ex conficito divino imperio constituit, ut carnificis dignitas primaria esset, quam Kniperdöllingus consuli indito Enfigeri nomine contulit, & quatuor stipatores illi attribuit; dein muniens sibi viam ad tyrannidem discurrit noctu per Monasterium furore insolito, nefariamque penitentiam, diemque judicii imminere horrendis clamoribus prædicavit. Dein finxit se mutum tribus diebus, ac dein vocem sibi divinitus restitutam: Die conficito in concionem populi prodit, sibi que a patre revelatum esse clamat, in novo populo Israelitico novam reipublicæ formam fore, novum ergo magistratum novaqueque leges divina ordinatione introducendas esse.

XXXI. Novas leges dat Monasteriensibus.

Paritum est fanatico homini; ac talem audire meruere, qui Christi & Ecclesiæ vocem audire noluerunt. Constituit ille duodecim magistratus sibi addictos, novasque leges Monasteriensibus dixit. Hæc ante medium aprilis, quo tempore Bastvillelmus, dum nocturnas vigiliis agit, subito viso & inusitata voce animatus est, nempe a satana, ut impiorum (ita appellati catholici) urbes incendio deleret. Itaque egressus Monasterio Wolthece oppidi partem noctu injectis ignibus succendit, sed restincto incendio captus exustusque est. Dein medio junio femina excellenti forma prædita subornata est a dæmone atque a pseudo-propheta, ut Juditham æmlaretur, atque episcopum velut alterum Holophernem veneno necaret; sed ejus insidiæ patefactæ sunt. Seductam autem a dæmone paritum, quod in catasta audacter confidentissimeque diceret carnificem ipsam ferro non læsurum. Inter hæc pseudopro-

Anabaptistice facinus & audacia.

pheta, qui tanta valebat autoritate, ut sine illius imperio quidquam agere vetitum esset, in adulterio fœdissimo deprehensus est: ac tum metuens ne ejus auctoritas obsolesceret, habito cum Rothmanno consilio, polygamiam allato veterum exemplo induxit: novum hoc dogma contentiones inter Anabaptistas peperit adeo ut extremo julio Henricus faber ferrarius ducentos cives, qui veterem reipublicæ formam optabant, sibi conciliarit, ac Bokelsonum pseudopropheta, Kniperdöllingum Rothmannumque & alios polygamie concionatores carcere incluserit: dumque de episcopo in urbem inducendo agunt, a contraria Polygamorum factione fortiore opprimuntur, atque exquisitis suppliciis afficiuntur. Quibus occisis omnis pudicitia interit, & qui polygamiam impugnare ausi, quamvis sacram scripturam afferrent, pseudopropheta jussu a Kniperdöllingo gladio publice sunt cæsi, ac femina, quæ virum adulterum convitiis appetierat, publice capite truncata est. Novas tunc leges pseudopropheta sanxit, atque omnia matrimonia renovari jussit, cum priora irrita diceret. Hac vero hypocritæ utebatur, quoties nimirum aliquid a patre suo, nempe dæmone, petere volebat, extensis brachiis in formam crucis supinum se humi sternebat: inde fingebat in ipsum patris spiritum infundi: interdum triduo, interdum quatrinduo se mutum fingebat, & quid fieri vellet in tabula describebat, demumque diaboli opera falsæ illustrationis divinæ ac vocationis prætextu cum ex fervili sorto genitus esset, regnum Monasteriense invasit hoc modo, ut narrat Hermannus.

Cum sociis carcere includitur.

Non assentientes polygamie cæsi.

Pseudopropheta doli, ut Dei verba dicere credatur.

XXXII. Sathanæ consilium de antichristico regno condendo.

Cum satanas animadverteret suum regnum non tam sub magistratu multorum, quam unius dominio & tyrannide posse propagari; ideoque post festum Jacobi alium quemdam prophetam in urbe excitat, cujus nomen Joannes Dufentscheur aurifaber Warendorpenis. Hic concione frequenti in forum advocata: Fratres Christianissimi [inquit] pater cælitus mihi revelavit, vobisque publicandum commisit, Joannem Bokelsonem Leydanum virum Dei, & prophetam sanctum per universum terrarum orbem Regem fore: ille dominabitur Imperatoribus, Regibus, principibus, ac omnibus mundi potestatibus: ipse super omnem magistratum erit, nullus vero supra illum: ille occupabit scptrum & sedem Davidis patris sui donec Deus pater regnum ab eo reposuerit. Inde a senioribus ibi absentibus gladium acceptum sibi reddi postulat; creditum, & obtemperatum est impostori deliro ab iis, qui

Negatur Christus & obtruditur pseudochristus.

qui Ecclesiam contempserant, & inanes illustrationes sequebantur: quem cum Regi jam designato in manus tradidisset: Accipe, inquit, gladium justitiæ, omnemque cum ipso potestatem, quo omnes populos terræ tibi subicias, eoque ita utaris, ut Christo ad judicium redeunti rationem reddas; simulque ipsum fragrantissimo liquore inungens his verbis: Ego te in Regem novi populi populique Dei patre iubente inungo, teque in facie totius populi Regem novæ Sionis pronuntio; allusit nempe ad oraculum: Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus. Rothmannus vero prædicavit hujus pseudochristi Reges futuros pedisequos, ac Reginas pedisequas.

Falsi tituli illi ascripti.

XXXIII.

At quanta hypocritæ hic impostor delatum nomen regium acceperit, ita describit Hermannus: Insuero, inquit, dignitatis titulo tumens prodit, protinusque humi se in faciem sternit, atque: O mi pater, exclamat, cum ego qui neque atare, neque consilio, neque sapientia polleo administrationi tantæ potestatis sufficiam, ad tuam clementiam præsidium petitum supplices confugio. Mitte ergo, o pater, sapientiam tuam de cælis sanctis tuis, &c. Cum autem murmur in populo ortum esset, quod obscurus alienigena Monasterii Rex creatus esset, summeque esset stultitiæ tori orbi imperare velle, ille hoc verborum tonitru ipsos compefcuit: Vobis in vobis non solum huic urbi, sed toti mundo, patre sic volente dominabor, meumque regnum hic ceptum, sine interitu perseverabit.

Tyranni anabaptistici hypocritæ.

Nonnulli submurmurant.

Visti impudentia impostoris.

XXXIV.

Mox ille aulicos prætorianos milites viros fortissimos sibi acfcivit, quos rubro cæruleoque interstincto cultu indui voluit, ita ut manicis figura orbis transversis gladiis transfixa cerneretur, ac omnia munera urbis partitus est: quatuordecim Reginas, vel potius fenicas meretrices adlegit: in eos, qui contra ejus jussu mutire auderent, capitalem sententiam tulit: irrumpentes in urbem hostes fortiter mœnibus repressit, ita ut multi milites postea ad ipsum e castris aufugientes defecerint, successibusque inflatus ex Joannis aurifabri pseudopropheta fallaci oraculo cives omnes spoliavit, ut paucos cultu victuque frugali, ut decebat evangelico, contenti essent; ipse vero luxu regio afflueret. Invidit tantæ felicitati Kniperdöllingus, ac furore agitur per totam urbem cursavit, clamando: Penitentiam agite; quasi populus nondum veram pietatem sub eo Rege teneret; cumque in concione populus admodum constipatus esset, saltu sese subito extulit: Et instar quadrupedis, ait author, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Gloriatur se ferro domitum orbem universum.

supra stantium capita reptans singulos afflat: & Pater, inquit, te sanctificavit; Accipe Spiritum Sanctum. Eundem fortasse spiritum afflavit, quo a terra sublatus & in sublimi supra capita retentus est. Saliva quoque oris sui quorundam cæcorum oculos his verbis illavit: Recipe visum. Designat etiam certum in foro locum, ubi se hoc die moriturum & continuo resurrecturum affirmat. Inde regium solium occupans se spiritu Dei agitari Joannem Bokelsonem quidem Regem esse secundum carnem, se quoque spirituale futurum: eoque dementiæ tandem venit, ut utrumque testamentum tam novum quam vetus, & totam scripturam sacram abolendam, atque e mundo tollendam, neque ad politicarum legum decretum, sed ad naturæ & spiritus suggestionem vivendum esse diceret.

Kniperdöllingus elatus in altum a dæmone mentitur suo afflatu dare Spiritum sanctum.

XXXV. Pseudochristus mittit pseudoapostolos.

Sensit dolos æmuli tyrannus, eumque in vincula conici jussit. Inde xiv. octobris die viginti septem pseudoapostolos delegit ex pseudopropheta oraculo, qui illius doctrinam per varia loca disseminarent, mentitus eos a patre protegendos, ac ne pilum quidem capitis amiffuros, eosque, qui ipsorum doctrinæ non assensissent, se postea ferro & igne delaturum, interminatus est. Novum etiam cœnæ dominicæ genus instituit, in qua cum multo carniæ & vini apparatus viri mille & sexcenti, præter quingentos, qui agebant excubias, accubuerunt, atque ad fundendum sanguinem pro mutua defensione se obstrinxerunt: sed ea cœna pseudodominica cujusdam militis, qui invitatus ad eam perductus fuerat, sanguine funestata est, cum a secta anabaptistica alienus esset, obruncatusque ab ipso tyranno repetente ea verba: Quomodo intrasti non habens vestem nuptialem? Porro quatuor pseudoapostoli novi hujus antichristi cum Warendorpiam accessissent, a stulto fenatu & populo, qui jam a fide catholica defecerant, excepti sunt. Ubi vero episcopus Warendorpienses se conjunxisse audiit, mox cum copiis eo provolat, pseudoapostolos intercipit, atque in errore pertinacissimos una cum aliquot civibus eo crimine inquinatis capite plestit: horum vero principem Kloprius, qui antea Coloniam admodum infecerat, ad archiepiscopum Colonensem transmisit, cujus jussu Bruela proximo ineunte anno exustus est. Alii etiam pseudoapostoli, qui Susatum perrexerant, cum in fenatu concionari essent ausi de octobris die gladio cæsi sunt, cum & ipsi errorem pertinaciter tuerentur, adeo ut ex iis quidam illusus a dæmone diceret

Warendorpienses corrupti ab aliquot pseudoapostolis. De pseudoapostolis sumptum supplicium.

Ex his
Henricus
Grassius
in explora-
torem
versus.

XXXVI.

(a) Ulem-
ber. in
VII. Luth.
c. 26.

Dæmonis
cum Lu-
therano
colloqui-
um.

in catastra a carnifice se eo die non jugu-
latum iri. Octo aliis pseudoapostolis va-
riis in oppidis capita abscessa sunt, cum
jam tandem quererentur se a Joanne au-
rifabro pseudopropheta seductos fuisse.
Qui Osnabrugum legati fuerant, cum se-
ditionem concitare cœpissent, a magistrati-
bus capi iusti ad episcopum missi sunt;
ex quibus Henricus Grassius sociorum
funeribus edoctus sectæ suæ apertissimas
impolituræ damnavit, docuitque episco-
pum agitari consilia, ut Anabaptistæ ex
variis urbibus & provinciis cogerentur,
compararentque exercitum ad Monaste-
riensem obsidionem solvendam, dimissus-
que munus exploratoris ad perdendam
monarchiam anabaptisticam egit, ita ut
ipsius opera omnia hæreticorum consilia
proximo anno patefacta dissipataque fu-
erint, ac regnum antichristicum excidum.

Quam vero perspicue dæmone Luth-
eranis illuderet, uti Anabaptistis illude-
bat, demonstratum hoc anno est, dum ex-
trahebatur Monasteriensis obsidio: nam
uti cum Luthero erat congressus dæmon
contra missæ sacrum, ita cum Donero
Stasfurtensi Lutherano concionatore col-
loquia miscuit, ut illi persuaderet Chri-
stum non natum esse ex Virgine, non
pro peccatis humani generis expiandis
cruci affigi voluisse, non denique divini-
tatis participem: sed Luthero Donerus
fuit prudentior, quippe qui non credide-
rit dæmoni, cui Lutherus credidit. Insi-
gnem adeo historiam, quæ in vulgus edita
est & ostensa Luthero, narrat Ulember-
gius (a) hiis verbis: *Dum, inquit, Mo-*
nasterium obsidetur anno MDXXXIV. ex-
eunte quiddam accidit inter Lutheranos
forte sæculis omnibus inauditum, quod quia
Lutherum etiam exercuit, inferendum
hoc loco duximus. Oppidum est in Saxoniam
Stasfurtum, cuius pastor Laurentius Do-
nerus pridie natiuitatis Christi more Lu-
therano in ecclesia parochiali confessiones
eorum excepit, qui posthinc erant commu-
nicaturi. Cum expeditis omnibus surgeret
iturus domum, videt accedentem quem-
dam paulo simpliciorum, ut apparebat, in-
ductum amictu nigro, eoque sordido, pi-
leum vero gestabat, vilem pronus attra-
ctum manu, ut frontem fere regeret. Is
pastorem compellat robusta voce: Domine,
inquit, visne audire confessionem meam?
Annuat ille, sequæ ad audiendum compo-
nit. Tum alter longiuscule remotus ad duos
sepe passus in genua sese provoluit, quasi
confessionem editurus. Pastor: si confiteri
vis, inquit, accede paulo propius, ut ex-
audi possis. Alter satis illi se propinquum
esse respondet. Deinde pastorem ipse ve-
lur examinare cœptans in hunc modum or-

ditur: Quid sentis de natiuitate Christi?
Pastor, de ea præclare sentio, inquit, &
paucis fidem suam exponit. Alter denuo
querit quomodo natum esse Christum exi-
stimer? Respondet ille: Conceptrus est de
Spiritu Sancto, & natus ex virgine Ma-
ria, ut symbolum apostolicum testatur &
scriptura. Querit porro alter: Ubi scri-
ptum hoc est quod ex Virgine sit natus?
Subiicit pastor: Propheta testatur &
Apostoli virginem eam fuisse, Isaias sci-
licet cap. VII. Mattheus cap. I. & Lucas
item I. cap. Alter false subridens: Fieri
potest, inquit, ut hoc in locis legatur; ego
vero scripturam ad hunc modum non in-
telligo. Pergit deinde quomodo dictum il-
lud intelligis Isaiæ VII. ubi legitur in he-
braico restu vox, alma! quid illa signifi-
cat? Respondet pastor: Virginem incor-
ruptam, vel iuuenulam, quæ cum viro
non consuevit: nec aliud credunt aut per-
suasum habent Christiani, quam illibatam
virginem Mariam eo loco designari, quæ
Christum enixa est dominum & salvato-
rem nostrum. Alter: Falsum hoc est, in-
quit, forsitan scorum fuit illa, ex qua
natus est Christus vester. Respondet pa-
stor: Id nec tu, nec quisquam viruentium
probabit unquam.

Molitur
hæreticis
Christum
negantem
inducere.

Illius in
B. Virgi-
nem blas-
phemia.

xxxvii.

Progreditur alter: *Quid tibi porro vi-*
derur de Christo, cur actus fuit in cru-
cem? Pastor: Crucifixus est, inquit, &
mortuus propter peccata nostra, ut morte
sua nos a morte sempiterna a peccato, a
tyrannide diaboli & ab inferno liberaret.
Alter: *Nequaquam, inquit, sed propter*
sua ipsius delicta moris supplicium per-
tulit, quia, peccauit in legem Moysi. Ex-
cipit pastor: Id falsissimum est, nec enim
ullum peccatum admisit in omni vita, sed
innocens fuit, agnus Dei, qui peccata
mundi sustulit. Pergit alter: Deambulavi
per agros, & calum apertum vidi, tum
Moses prospiciebat in terram, & e celo
deorsum: protendebat cornua sua, e quo-
rum altero pendebat Christus vester, qui
cum legem Moysi evertere conareretur, ex-
cussus de cornu fuit, & proiectus in ter-
ram, quem Iudæi apprehensum egerunt in
crucem, & occiderunt propterea quod con-
tra legem Moysi peccauerat. In altero cornu
vir ille sedit, qui gustandum Adamo præbu-
it Evæque pomum in paradiso. Querit de-
inde, & instanter quidem tribus vicibus:
Novissime virum illum? quisnam is fuit?
Territus hoc sermone Donerus; tandem
diabolus: Is fuit, inquit, quam vocem
alter tacendo transmisit. Querit vicissim
pastor: Cur vero tu negas Christum, eum-
que contemnis & blasphemias? certe qui-
quid de eo nunc dixisti falsissimum est.
At confessus aliquando fuit diabolus ipse
Chri-

Et ja
Chri-
stum.

Descendit
dæmon
relictò
ingenti
factore.

xxxviii.

Christum esse Dei filium: quærit alter,
ubi hoc scriptum est? pastor locum demon-
strat Lucæ IV. Alter: Fieri potest, inquit,
ut eo loco scriptum hoc sit; sed diabolus
non locutus est serio, quod ita sentiret.
Habebat id temporis commodum hospitium,
ex quo non lubens admodum migravit, quæ
causa fuit, ut daret illi bona verba, eum-
que Dei filium appellaret. Tandem pa-
stor: Cur inquit, ad me venisti? si con-
fiteri vis, fac confessionis initium. Petisne
absolutionem a peccatis tuis, & infideli-
tate, ut in vera fide suscipias Eucharistia
sacramentum in remissionem peccatorum
noorum. Respondet alter: Absolutionem
non curo, nec Eucharistiam, neque scio
quid mihi profutura sint ista. Tum pa-
stor: Apage, inquit, ad locum tibi desti-
natum. Subiungit alter: Faciam quod di-
cis: interim cras alium in modum hac de
re conferemus. Ad hæc pastor: Fac au-
dacter quod facis, & vidi. Interea sur-
git alter descenditque ingenti post se re-
lictò factore.

Hæc summa est colloqui, quod concio-
nator iste Stasfurtensis pridie natalis do-
minici cum dæmone habuit humana specie
larvato: quem si cum altero isto conferas
Lutheri præceptore, de quo supra diximus,
hunc alphabetarium rudem crassum, illum
vero e magnis illis & doctissimis theologie
diabolicæ doctoribus unum fuisse non in-
juriam censetas: hic de Incarnationis & pas-
sionis mysterio, ille de sacrificio missæ dis-
putationem instituit. Et quidem qualis
fuerit Donerus hic Stasfurtensis conciona-
tor, certe Luthero fuisse multo prudentio-
rem utriusque disputationis eventus docuit:
nam ille fidem adhibuit patri menda-
cium, & in partes illius concessit; hic
vero cautior illo repulit adversarium, nec
se passus est ab eo circumveniri. Nonnul-
lusque aliis interjectis subdit author: Mi-
rum vero, quo consilio roget irrisorem huic
dæmonem Donerus, an absolutionem petat
a peccatis suis, an Eucharistiam in vera
fide suscipere cupiat. Legerat forte quod
Lutherus in libello de missa privata scri-
psit, ubi fustus argumenta sathanæ decla-
rat contra iuge sacrificium suppeditata,
diabolus scilicet, si in humana specie sub-
repens in concionatorem ordinetur, doce-
re verbum absolvere, baptizare, consecra-
re Eucharistiam posse. Et infra: *Quæ cum*
sine dubio legerit Stasfurtensis iste Done-
rus, animus subire potuit hæc cogitatio:
Si diabolus absolvere potuit hæc cogitatio:
Si diabolus absolvere potuit hæc cogitatio:
Si diabolus absolvere potuit hæc cogitatio:
Si consecrari Eucharistiam, si porri-
gere aliis, quidam & accipere? quod opi-
nari sane Lutheranus proctore fuerit, qui
ministerium Ecclesie ad angelos bonos ma-

losque transferunt, præsertim si quemad-
modum omnes prope resuscitant antiquas
hereses etiam origenis delirium de salvan-
dis aliquando demonibus amplectantur,
Lutherus certe ubi vidit historiam hanc in
vulgus editam, adjunxit illi præfationem
ad Nicolaum Amstdorffium, cuius judici-
um exquirat super hoc colloquio, de quo se
fateretur varias habere cogitationes, &c.

His lectis non respuit Lutherus, nec
ex Doneri exemplo didicit non creden-
dum dæmoni contra missæ mysteria dis-
ceptanti, cum neque adversus Christi di-
vinitatem argutanti credendum sit: por-
ro cum ob editam anno superiori nocturnæ
cum cacodæmone disputationis histo-
riam, ut simplices iidem argutiis tam-
quam dæmonis discipulus irretiret, qui-
bus se illaqueatum fatebatur, ac non te-
nuem iniecit suis sectatoribus suspi-
cionem se ad Zuingianos, (quorum eti-
am signiferum a dæmone noctu edoc-
tum corporis Christi in Eucharistia præ-
sentiam negasse testabatur) defecisse ob
horrendas blasphemias quas in Eucharis-
tiam fuderat, voces, eam suspicionem
ab se amovere conatus est, ut refert Vlem-
bergius hiis verbis (a): *Per nobilem quem-*
dam admonitus, quod nempe cum sacra-
mentariis a dæmone edoctus idem senti-
ret, epistolam edidit apologeticam (b) sub
initium anni MDXXXIV. in qua breviter
reperit sententiam suam de Eucharistia
scriptis publicis antea frequenter declara-
ram, cui se dicit immorari constanter, &
immori decrevisse. Profitetur credere se
ubicumque locorum Eucharistia mysterium
vire celebratur, sive hoc inter Lutheranos
fiat, sive inter papistas in Græcia, in In-
dia & jam cum sub una tantum specie
porrigitur sacramentum, quemadmodum
in paschate fieri consuevit, aliisque per
annum temporibus in papatu, ibi sub spe-
cie panis, verum adesse corpus Christi quod
pro nobis in cruce pependit, & sub vni spe-
cie verum eius sanguinem, qui pro nobis
effusus est, non spirituale vel imaginari-
um, sed verum illud & naturale corpus,
quod sine viri consortio de Spiritu sancto
conceptum & formatum nunc ad dextram
Dei residet in maiestate: quod ipsum cor-
pus & sanguinem non eos tantum, qui di-
gni sunt, sed & indignos peccatores ore
corporis vere suscipere contendit, cum ex
altari distribuitur. Hanc esse de Eucharis-
tia semperque fuisse fidem suam ait, quam
sibi nemo sit ablaturus: neque vero se in
hoc tractatu sacramentum vel Eucharisti-
am ipsam oppugnasse, sed missam tantum,
quæ pro sacrificio habetur, quam funditus
deletam cupiat & e medio sublata. Eu-
charistia tamen superstit.

XXXIX.
Lutherus
apud suos
male au-
dit quod
doctri-
nam ac-
cepert a
dæmone.

(a) Ulem-
ber. in vit.
Luth. c.
25.
(b) Luth.
to. 6. ten.
c. 116.

Ejus pro-
fessio con-
tra Zuin-
gianos.

lato

lato sacerdotio nudum panem pro vero Christi corpore adorandum proposuit, ac suos sectatores ad idololatriam præcipientes egit.

XL.

(a) Cocl. in actis & scriptis. Luth. Mira Lutheri contraditio.

Cocleus Wittembergensis ad disputationem provocat.

Meminit de eadem Lutheri apologia adversus Zuinglianos & Waldenses, negantes in Eucharistia esse substantialiter corpus & sanguinem Christi, Joannes Cocleus (a); additque illum plures adhuc blasphemias adversus missam, quam antea, profudisse: ad cuius impietatem convincendam cum stulta & inaudita inter se pugnantia adstrueret, idem Cocleus libellum edidit, ac Lutherum ipsum ad disceptandum provocavit, & nonnullas quæstiones insolubiles Lutheranis proposuit: *Theuronicæ*, inquit, libellum edidit Cocleus non ad Lutherum, qui eum responsione sua non putabat dignum, sed ad Justum Jonam, qui unus erat ex quatuor evangelistis Wittembergensibus, quorum arma in frontispicio Lutherici libri quatuor paginae angulos occupabant. Proposuit ergo ei decem quæstiones ex Lutheri epistola, ut ad eas responderet, atque argumenta eis objecta dissolveret: præterea mendacia ex eadem epistola, ut ea vera esse probaret Jonas ille prepositus Wittembergensis. At neque Jonas, neque sociorum eius quispiam ad ea respondit, contentim omnia dissimulantes, quantumvis de hoc aperte arguerentur in præfatione hisce sane verbis: Cum te & Vormaticæ & Augustæ in conventibus publicis imperii viderim, atque allocutus sim, de crevi ad te præcipue aliquot scribere quæstiones simpliciter & ex animo, absque omni dolo & fraude in honorem veritatis, atque in proximi obsequium atque adificationem, amice te rogans, ut ad eas simili & modo & intentione respondeas, & me [qui senior sum, & magister, & doctor atque etiam senioris ecclesiæ præpositus, quam tu] non usque adeo contemnas, sicut infamis apostaticusque monachus facit, qui neque sacram scripturam, neque jus publicum erga me ferre potest, quantumvis offero publice ac privatim, in genere & in specie, ad convincendum ipsum quod sit seditiosus, hereticus, ac seipsa iuxta naturam heretici hominis, ac servi nequam ore suo proprioque iudicio condemnet. Quod si vere intenderitis serio & ex animo evangelium veritatemque defendere, non debuissetis profecto ad tot meas provocaciones, meique oblationes sic omnes obmutescere, saltem unus vestrum processisset simili sui oblatione ad defendendum magistrum vestrum. Cum autem omnes tandem iam ultra tredecim annos ad istud, in quo summa rei & caput negotii consistit, penitus taceatis, & nihilominus mul-

ta blateretis, crebrosque scribatis libros magno cum scandalo populi, cum iactura temporis, cum perditione pecunie pro inutilibus nugis, noxiisque mercibus, merito deberetis timere, ne secularis tandem potestas ægre ac fastidiose ferat pavidum cor timidamque conscientiam vestram, quam non audeatis in re tam ardua aut iure ullo experiri, aut ullum serio subire periculum, &c.

Inter quæstiones autem in hunc etiam modum interrogat: Si aboleretur missa, uti Lutherus optat, quomodo possemus vel habere vel sumere venerabile Eucharistiæ sacramentum? extra missam enim non potest confici, quandoquidem conficere est missam celebrare, de quo ait Christus ad Apostolos: hoc facite in meam commemorationem. Quod si hoc negatis, dicite, quæso, quomodo sine consecratione ex pane & vino fiat corpus & sanguis Christi? & ubi Christus, & cumam mandaverit Christus ex pane & vino carnem & sanguinem suum conficere? Item in qua rogo scriptura prohibita est hæc vox, missa? quæ item præcepit, ut caro & sanguis Christi dumtaxat sacramentum, & non etiam sacrificium dicatur? quæ item scriptura jubet mane potius, quam vespere cœnam Domini sumere? item quomodo non contradicit hæc Lutheri epistola vel libro Lutheri de visitatione Saxonica, ubi commendat missas tum Latine, tum Teutonice factas, quas vivis præcipue utiles dicit: vel Lutheranorum confessioni & apologiæ, ubi dicitur: Falso accusantur ecclesiæ nostræ, quod missam aboleant; missa enim retinetur & summa cum reverentia celebratur, &c. Ex xxviii. mendacius primum sic habet: Libellus meus de missa angulari persæpe fatetur quod etiam apud papistas [si Christi institutionem servant] etsi sub una detur specie: verum tamen ibi esse & summi corpus Christi. Adversus hoc mendacium citat Cocleus hæc verba Lutheri ex eodem de missa angulari libello: cum sit incertum an in missa angulari sit corpus & sanguis Christi nec ne, & certissime humana sit inventio: tu sub corporis & vitæ periculo vide ne credas Christi corpus & sanguinem adesse. Ita Lutherus in Eucharistiæ dogmate secum ipse pugnat, ut vel impotem mentis, aut potius a dæmone agitatum se ostenderet.

Sulcepit Lutheri patrocinium Cordatus adversus Joannem Cocleum, qui cum in libris suis hæc verba interjecisset: Tres persone & una essentia est in scripturis expresse non habentur, neganda tamen aut reiicienda non sunt; ita & ista missa, christiana, canon, & id genus alia non sunt negan-

XLI. Missæ necessitas ex Lutheri confessione.

XLII.

(a) Cocl. in actis & scriptis. Luth. hoc ann.

Consecratio Eucharistiæ ex dogmate Lutherano nequit negari.

ganda, aut reiicienda, quamvis in scripturis expresse non habeantur. Væcors Cordatus suppressa voce, expresse, multa temere & inepte in illum effudit; ad quem retundendum, magisque detegendam Lutherici dogmatis stultitiam, quæ vult sacerdotem rite initiationem non consecrare cum verba consecrationis profert; cautionem vero & mulierculam consecrare, si ea proferat, hæc inter alia proposuit (a): Quod Lutherus videt nos quando con fugimus ad fidem & mentem Ecclesiæ, facit ut apostata: velim autem contra libenter audire, ex quam scriptura Lutherus ejusve diabolus [quem contra missam secum disputasse ait] demonstrare queat quando sacerdos Luthericus qui baptizatus tantum sit, non etiam sacris ordinibus legitime initiatus, in nova sua missa evangelica, hæc verba Christi: Hoc est corpus meum; vel altissima voce decantat aut eloquitur, quod per hoc caro & sanguis veniant in panem & vinum: ubi hoc scriptum habetur? quantumvis vero nugaces sunt Lutherus & Cordatus, ad hanc tamen quæstionem tacent & obmutescunt. Viderint ergo Lutherani quoniam ipsos diabolus per Lutherum seducat, dum nihil vult admittere, nisi quod expresse in scripturis habetur, nempe in sectam Zuinglianorum atque Pighardorum, qui transsubstantiationem negant, sicut & Lutherus eam negat, dicens, substantiam panis & vini aque post consecrationem atque antea remanere, si ergo non est ibi transsubstantiatio, hoc est substantiarum transmutatio, nihil efficitur per verba consecrationis, quia panis manet panis, & vinum vinum post, sicut antea. Quantumvis autem multa inaniter profundit verba Cordatus, qui præter scripturam in causa fidei nihil vult admittere, vel recipere, nullam tamen indicat scripturam, quæ dicat per verba consecrationis fieri carnem & sanguinem Christi quando exprimitur in altari, non autem quando alias dicuntur, aut cantantur in passione, aut evangelica lectione seu alibi: item si dicantur super panem & vinum, non autem si dicerentur: super lapidem & aquam, aut cerevisiam. Hic aude magnipotens scripturæ iactator Cordatus, & ista mihi clare ex scripturis judica, ad iuro re, per æternam veritatem; quamdiu autem tu omnesque Lutherani ista non indicaveritis, ego vos pro meris Zuingliani Pighardisque devoratoribus panis bibonibusque vini habeo, quandoquidem præter apertam scripturam nihil recipitis. Nos autem indubitata fide firmissime credimus per verba consecrationis transsubstantiationem fieri, utpote ex substantia panis &

vini fieri carnem & sanguinem Christi; quamvis enim de hoc scripturam non habeamus, habemus tamen fidem & approbationem ecclesiæ, quæ oretenus a Christo ejusque Apostolis hoc didicit, atque accepit. Sublimia enim mysteria ista non sunt exposita in publicis scripturis, ne iriderentur ab infidelibus paganis, Turcis, & Judæis: quemadmodum Christus mandavit Matth. vii. dicens: Nolite sanctum dare canibus, &c. Adduxit Cocleus Paulum, Dionysiumque, & Augustinum in eandem sententiam.

Ex Lutheri placitis sibi invicem adversantibus Zuingliani, illius in suas partes trahendi concepta ipse, auctore Bucero pseudodominicano apostata pestilenti, conventiculum ad pugnantia dogmata concilianda coegerunt, de quo hæc tradit Surius (b): Etius anni mense decem-bri habita est synodus pastorum evangelicorum Constantiæ: Bucerus ejus habendæ author fuit, nescio qua autoritate. In ea synodo, rectius conciliabulo, rursus actum est de pace cum Lutero in Eucharistiæ negotio componenda. Dicitur vix potest quam in id totus mira vafricie & verborum involucris, quæ Tigurini quoque in ipso reprehenderent, Bucerus ille incubuerit, ut Lutherani cum Zuingliani conciliari possent. Videbat id facile alturus ille quam turpis esset & probrosa illa dissenso: evocavit ad hoc conciliabulum etiam Tigurinos pastores, sed illi non venerunt. Porro scripro suam sententiam de Eucharistia declararunt, & quatenus cum Lutero concordia possit iniri. Hoc scriptum Basileenses, Schaffusiani & Sangallenses itemque aliquot Suevici ecclesiæ approbarunt. Bernenses autem quedam in eo reprehendebant. Summa summarum: Non (c) est pax impiis, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatistas sectarios concordia constitui. Evocatus est ex hoc conventu Bucerus literis Lantgravii & Melanctonis, ut de concordia certiores rationes inirentur. Sed laboratum est frustra, utraque pars suam sententiam pertinaciter tuebatur, nec Tigurini Buceras præstigiis admittebant. Repetitus sapius is labor est, sed irritus successu, a novatoribus, qui tanquam vulpes averlis vultibus conjuncti sunt, ut per fata Ecclesiæ flammæ circumferant. Interque alios Joannes Calvinus Buceri focus ex utraque secta novam suo nomine hoc circiter anno condidit, inque Lutherum, Zuinglium, & Colampadium errorum magistros confurgens, Christum in Eucharistia præsentem absentemque esse commentus est, ac inanibus fucis verborumque figmentis novæ cupidus superstitionis illudit: a quo Gal-

XLIII.

(b) Sur. in comment. hoc ann.

Buceri contentio pro Lutheranis & Zuingliani conciliandis.

(c) Mai. 37.

Calvinici principia.

Gallias maxime infectas deflebitur.

XLIV. (a) Sur. in comm. S. Ignatius socios sibi associavit Parisiis.

Hoc porro anno Parisiis affigi coepta sunt noctu publica scripta adversus Eucharistiam; sed a Francisco Rege nefarii ejusmodi conatus repressi sunt, ut proximo anno diceretur. Dabat tum operam theologiae in eadem urbe S. Ignatius Loyola, incensufque fidei tuendae studio omnem diligentiam in revocandis in Ecclesiae sinum haeresei contaminatis collocabat: a quo in tanti laboris & gloriae confortium adscitos viros pios & industrios hoc ipso anno visuri sumus; adeo ut assumptae in caelum Deiparae die festo nuncupatis votis procurandae salutis animarum coaluerit ejus societas, ut ejusdem societatis monumenta testantur (b): Complures haereticos, grassante jam tum peste Lutheriana, tempestivis disputationibus monitisque convinctos ad sacra quaestionum tribunalia volentes adduxit, & cum sancta Romana ecclesia in gratiam secreta abjuratone restituit. Jam vero, quod ei vel in primis propositum initio fuerat, ut aliquos ingenio doctrinaeque praestantes ad suum institutum ac vitae rationem aggregaret, in id ipsum per theologiae maxime tempus incubuit, adiunxitque sibi, Deo bene juvante, juvenes novem ex academia universa lectissimos, quorum primus fuit Petrus Faber Allobrox pago Villavero Gebennensis diocesis humiliter natus loco, sed egregie pius, quippe qui duodecimo aetatis anno per summum sanctimoniam studium virginitatem Deo voverat, idemque ad literas a vita pastoralitraductus, ingenio industriaeque profecerat. Et infra.

(b) Jo. Petr. Mass. l. 1. c. 21. Orlandin. hist. societ. Jesu lib. 1.

Qui fuerint ii.

XLV. S. Xaverius ab eo pietate imbutus.

Ex eodem contubernio Franciscus quoque Xaverius nobilis Cantaber, idemque non vulgari eruditione, quippe qui laurea magistrali donatus Lucretia. Et infra: Hunc & divitiarum affluentia, & virido ingenio, & viribus corporis praeferoce admirabili prudentia ac lenitate mansuefecit Ignatius, in eamque rerum humanarum despicientiam & charitatis ardorem paulatim adduxit, ut inter ipsa exercitia spiritualia tum ad carnis macerationem quatuor dies omnino jejuniis transegerit: tum vero, quod inter juvenum greges defultor eximius corporis agilitate, sibi nimum placuisset, ad ejus piaculum vanitatis membrum valido fune perstrictis, non sine acriter sensu doloris dies aliquot in commentandi orandique labore, atque attentione perseveravit. Hic est Xaverius, ille, qui non multo deinde post Joannis Lusitaniae Regis rogatu ex auctoritate Pontificis Romani missus in orientem plenus apostolico spiritu tota India maritima summis laboribus ac periculis peragrata in ultimas Japoniorum terras Evangelii lumen primus

intulit, atque ingenti infidelium numero ad Christum adjuncto multis claris miraculis in ipso aditu Sinarum excessit e vita. His addit Orlandinus, daemone metuentem praedas opimas aliquando a Xaverio sibi ereptum iri, ejus famulum Michaelem Hispanum efferasse, ut Ignatium mutatae vitae auctorem spes saeculi conceptas praecedentem perimeret, strictoque ferro illum in Ignatii hospitium irrupisse nisi a scelere caelesti voce emissa, quo miser raperis, fuisset revocatus. Subdit author. Porro Xaverium & Fabrum imitari sunt Jacobus Laines Saguntinus, qui deinde societati nostrae primus ab Ignatio praefuit, & post aliquanto republica in primis optime meritus, & Alfonso Salmeron Toletanus Graecis & Latinis literis admodum eruditus. Et infra: Accessit ad hos etiam Nicolaus Bobadilla Palentinus doctus juvenis & philosophiam publice professus in oppido Hispaniae Pintia, itemque praestanti indole Simon Rodericus Lusitanus, & post aliquanto Claudi Jajus & Joannes Codurius Gebennenses, Paschasiusque Broerus Ebredunensis, item Allobrogis, cujus jam erat nomen Parisiis celebre, Fabri praecipue monitis & exemplo permoti. Hi omnes impulsu plane divino, cum alter alterius consilium ignorarent, post exactissimam totius vitae confessionem spiritualibus exercitiis ab Ignatio perquam diligenter exculti, vehementi quadam spiritus motione sese non quidem in pulverem evocari ad praedia Domini praedianda senserunt. Et infra.

Hoc igitur socios Dei beneficio nactus Ignatius, quorum tres erant superstites, haec scribente me Salmeron, Rodericus, & Bobadilla, quod jam diu moliebatur, & agitabat animo, re ipsa aggredi primo quoque tempore statuit, ut Jerosolymas Pontificis maximi permisso repeteret, gentesque finitimas Christiana quondam religione praestantes, deinde Mahometis nefaria superstitione deceptas, vel a miserabili errore ad veritatem evangelii revocaret, vel certe [quod erat proximum] sanguinem ac vitam in causa tam pia tamque gloriosa profunderet. Neque sane difficile fuit ceteros jam sponte currentes & Dei amore incensos in eandem sententiam & propositum adducere: & quia plerique theologiae studia nondum absolverant, ne interim conceptus ardor animi refrigeret, & simul ut ipsorum eo gratius divinae majestati obsequium esset, quo majorem sibi ipsi necessitatem servitutis ac religionis imposuissent, implorato B. Virginis patrocinio ac S. Dionysii Areopagita, cujus in tutela Parisi sunt in aede sub-

S. Ignatius suos divina contemplatione exercet.

XLVI. In Syria evangelium praedicare meditatur S. Ignatius.

Vota a S. Ignatio & sociis nuncupata.

urbana, quae mons martyrum dicitur, sub confessionis & Eucharistiae mysteria voto sese obstrinxere singuli emensis theologiae spatii continuo mortalibus rebus nunquam remittendi, atque in paupertate perpetua servitendi gloriae divinae, salutisque animarum, ac nominatim ad constitutam diem Jerosolymam eo consilio navigandi, ut in conversionem infidelium toto pectore incumberent, palmanque martyrii studiose captarent: id consilium si qua re impeditur, anni circumacto spatio denique Romanam adirent, suamque operam summo Pontifici Christi vicario ad spirituale proximorum auxilium sine ulla vel praemii petitione, vel temporum aut locorum exceptione, desererent. Id votum in eo tempore vovero ingenti consensu & alacritate anno post Christum natum MDXXXIV. XVII. kal. septembris: qua die assumptionis Mariae Virginis anniversaria gratulatio celebratur, idemque votum eodem loco dieque pariter anno proximo ac tertio renovarunt, & infra, & brevi tanta coactura concordia, ut quamquam e diversis necnon insensis inter se orti nationibus, gratia tamen superante naturam intra eosdem alii parietes, atque adeo ex uno propemodum omnes utero in lucem editi viderentur. Mutavit divina providentia eorum consilia; neque enim in Palaestinam profecti sunt, sed horum alterum nimirum Xaverium ad Indos & Japonios convertendos se contulisse, Ignatium vero erudientiae Christianae juventutis, cum haeretici politiorum literarum docendarum specie Germaniam Galliasque submissis praecceptoribus inquinarent, onus suscepisse visuri sumus.

Pia eorum consilia divinitus commutata.

XLVII. Wittembergae haereticis cum literis instillata.

(a) Coel. in act. & script. Lud.

novandarum rerum cupidos homines, qui sectas ab orthodoxis patribus in universalibus conciliis reprobatas, non in occulto solum sectantur, sed & publice profitentur, & disseminant, non sine contemptu piarum sanctionum a sancta catholica Ecclesia institutarum & receptarum, atque edictorum nostrorum: esse item non paucos, qui liberos, propinquos & affines suos Wittembergam mittant, ut illic mox ab inveniunt aetate prius quam noverint malum a bono discernere, pestifera dogmata ab ipso Luthero, [qui horum malorum caput est] imbibant, & postea in regno nostro diffundant & propagent: quae res quam feliciter vicinis circum circa regionibus ceciderit, nemini obscurum est; videmus enim luce meridiana clarius, quanta seditiones, quanta caedes, bonorum direptiones, & quanta rerum omnium perturbatio, quanta pietatis ruina, quanta denique honestatis eversio, ex his initiis excitata sit, quam non potuerit haec pestis haec semel in animis hominum radicata extirpari, quamvis multis in id incumbentibus: quod ne nobis quoque & subditis nostris unquam usurvenire cavimus aliquoties edictis nostris, gravibus poenis in transgressores constitutis. Tum nonnullis interjectis subdit: Quod attinet ad eos, qui apud Lutherum vel quoscumque alios factionum istarum principes vitam degunt, iis omnem aditum ad quasvis dignitates & magistratus pracludemus in posterum, &c.

Vetiti Poloni a Sigismundo Rege Wittembergam adire.

Ex Polonis, qui Wittembergae haereticis hauserant, quidam canonicus Gnesnensis ausus est libellum archiepiscopo inscribere, in quo Melanctonem, ut literis & virtutibus ornatissimum, qui invidos tantum splendore sui nominis perstringeret, extulit: quod etiam Gallorum Regi & aliis principibus insufurratum fuit. At Coclæus profligatissimi hypocritae infandas haereticas editis Philippicis quatuor promulgavit, non hominis, sed impietatis, quam late disseminabat, odio ne sprete animarum salutis flagitio suam devinciret conscientiam, sibi que objiceretur illud Isaia: Canes muti non valentes latrare. Quibus postremis verbis haec nota apposta est: Haec de actis & scriptis Lutheri Misna scripta fuerunt, quae autem deinceps usque ad obitum Lutheri supplementi vice superaddita sunt, Ratisponae sunt scripta. Quae vero fuerint eae haereticas a Melanctone factae, describit pluribus idem author, & circa baptismum in multis ipsum errasse docet in Philippica quarta inscripta Carolo V. Imperatori, e qua haec pauca delibamus ad infaniam impii hominis fanatici in luce collocandam; inter enim alios errores ex

XLVIII. Melancton sua eloquentia propaganda haereticis.

Scribit in eum Philippicas Coclæus.

(a) Coel.
in Philip.
4. a Phi-
lipp. in
annos.
1. Cor. II.

Mahometis figmentis baptismum ad eluenda crimina saepius iterari voluit: Brevitatis gratia ait Coclæus (a), sufficiat majestati tuae ostendere, Donatistas minus reprehensibiles fuisse etiam circa baptismum, in quo uno male repetito errabant, quam reprehensibilis est Luthericus iste defensor, qui Donatistas damnat, qui certe nihil eorum docuerunt, quæ ex libris Philippi hujus recitanda nunc exhibeo. Recita scriba errores Philippi de baptismo.

XLIX.
Melan-
tonis er-
rores cir-
ca bap-
tismum.

I. Duo sunt omnino signa sacramentalia, baptismus & Eucharistia: reliqua sacramenta, quæ connumerantur, commenta sunt hominum. II. Estque baptismus proprie penitentiae signum, sicut Joannes dixit se baptizare in penitentiam, III. Nec sacramentum penitentiae distinguendum est a baptismo, quia ipse baptismus est sacramentale signum penitentiae. IV. Non justificant signa, ut Apostolus ait: Circumcisio nihil est; ira baptismus nihil est; participatio mensæ Domini nihil est; sed testes sunt & sphaerides divinae voluntatis erga re. V. Vel sine signo Gedeon victurus erat, si credidisset, ita sine signo justificari potes, modo credas; adeo non justificant signa. VI. Fidei excitanda gratia signa sunt proposita; nunc & fidem & signorum usum extinxerunt, qui ea in quaestum habent. VII. Hæc de signorum natura ideo monui, ne quis scholasticos sequatur, qui justificationem horrendo errore signis tribuerunt. VIII. Atque hinc apparet quam nihil signa sint, nisi fidei exercendæ mnemosyna. IX. Uterque baptismus idem significat, sed hoc discrimine quod adhuc prædicandæ gratiæ Joannis baptismus testimonium erat, Christi baptismus jam collata. X. Non justificabant neque Joannis neque Christi baptismus, de signis loquor; sed certificabant Joannis lavacrum de prædicanda adhuc gratia, Christi baptismus testabatur jam collatam esse gratiam, & promulgatam promissionem gratiæ: in utroque justificabat fides. XI. Sacramentum penitentiae vel signum non aliud, nisi baptismus est. XII. Neque aliud est vita Christiana, nisi hæc ipsa penitentia, hoc est regeneratio nostra. XIII. Sicut evangelium non amissum alicubi lapsi, ita nec evangelii sphaerida baptismum. Non impressum characterem intelligit, sed baptismi iterandi potestatem. XIV. Certum est autem evangelium non semel tantum, sed iterum atque iterum remittere peccatum, quare non minus ad secundam condonationem, quam ad primam baptismus pertinet.

L.

Nihil horum docuerunt Imperator Donatista, qui hac una re gravissime & pec-

cabant & errabant, quod rebaptizabant catholicos, qui ad sectam eorum transibant, & affirmabant extra sectam suam non esse usquam verum baptismum; Luthericos vero & Philippicos de baptismo errores nusquam docuerunt. Minus igitur ac in ea parte, in qua sola gravissime peccaverunt, reprehensibiles videntur, quam sunt irreligiosi & impii doctores isti novelli; quid ita? quia Donatista semel tantum rebaptizabant; idque faciebant non ut intendissent rebaptizare, sed ut semel vere baptizarent eum, qui alibi falso [ut ipsi putabant] baptizare inaniter baptizatus fuisset: quemadmodum nunc infelices Anabaptistæ nostrates rebaptizant semel tantum adultos, tanquam inaniter baptizatos in infantia sine propria fide; Lutherus vero & Philippus toties repetunt baptismum, quoties absolutionem & evangelium, nullum aliud præmittentes penitentiae signum seu sacramentum, quam baptismum; quem tamen ita evacuunt, ut nullam in eo justificationem & virtutem relinquunt: hoc autem Donatista fecerunt minime. Gravius igitur etiam circa baptismum errant & peccant Lutherani, quam Donatista fecerunt, non solum quod barbarice reiciunt præfatas circa baptismum ceremonias, verum etiam quia tollunt ab eo justificationem, & repetunt eam, quotiescumque a peccatis absolvunt, signum penitentiae ex eo facientes, ut duo tantum ecclesiæ sacramenta relinquunt, rejectis aliis quinque. At hæc Donatista non fecerunt. Quantula vero est hæc, o Auguste, Luthericarum impietatum portio, licet in ea vel pessimis hereticis peiores esse convincantur, tanta profecto est reliquorum Luthericæ doctrinæ errorum, & multitudo juxta & magnitudo, ut omnes eorum circa baptismum errores, [qui certe neque pauci neque parvi sunt, si accuratius conquirantur & expendantur] velut levis ac minima portio pro nihilo, præ illis multis & magnis haberi queant. Quis enim absque radio percenset quor & quantos errores circa unum Eucharistiæ sacramentum male conceperunt, petus pepererunt, pessime dilataverunt? Si tua, cæsar, majestas jusserit, aut Lutherani a me postulaverint, non gravabor equidem vel mille propositiones erroneas circa istud sacramentum ex unius Lutheri libris in unum cumulum extrahere, quarum nullam vel sedes Apostolica, vel ulla universitas sit admissura. Deinde, si plures quis requisierit a me, ubi opera pretium videbitur, dabo certe sexcentos Lutheri articulos reprobabiles circa sacramentum penitentiae, ac rotidem plures [si opus fuerit] circa sacramentum

Donati-
stas sceler-
re vici.

II.
Wicelius
scribit in
Luthera-
nos.
(a) Coel.
in actis &
script.
Luth. hoc
ann.

Oratio ab
iis con-
tempta.

matrimonii; excedit enim Saxonicus iste apostata omnes omnium ætatum hereticos non solum superbia, jactantia, temeritate, furore & audacia, verum etiam barbarica impietatum immanitate, & damnatorum damnablemque errorum numero. Afferuisse etiam hoc anno contra hæreticos orthodoxam veritatem Georgium Wicelium eruditum & piis commentariis, refert Joannes Coclæus (a), aperuisseque in primis eorum fraudes, quibus orandi divini Numinis usum sustulerunt. Recenset præcipuos ejus libellos idem Coclæus, insignesque ex iis sententias decerpit: Edidit, inquit Georgius Wicelius, non paucos libros Theutonice hoc anno, utpote unum de penitentia, confessione, & excommunicatione; alterum de sacra Eucharistia seu de missa; in quibus graviter ex scripturis & antiquis patribus refellit multos Lutheri errores: & paulo post alium de oratione, jejunio, & elemosyna, in quo sane lapsè tradidit Lutherianorum vitia, neglectumque bonorum operum. De oratione sic ait inter alia multa: In summa nulla gens vivit super terram, quæ non orat, & orationis opus valere non sinit, sive sint Christiani, sive heretici, sive Judæi, pagani, Furca, insulani, &c. sola secta Lutherana multis jam annis contra hoc opus in publicis concionibus ubique pugnavit. Quid orare; quid orare: Orando parum efficias coram Deo. Ad hoc citabant verba Christi Matth. VI. & XXIII. ubi Dominus reprobat orationes phariseorum, & Joannis IV. ubi Samaritarum orationem reprehendit: hic obiiciebant ex psalmo: Oratio eorum fiat in peccatum: hic damnabant septem horas sacerdotum, præ quibus Deo gratius sit vel asinum rudere, vel infantem vagire: hic reiciebant consuetas laicorum preces: hic nihil erat boni in cunctis libellis precatoriis, sive Latini essent, sive Theutonici: hic nulla recipienda erat oratio eorum præterquam: Pater noster; quamvis & ea oratio cum cæteris in desuetudinem abibat: hic brevis debuit esse oratio. Si omnino orandum erat quia Deus oris preces non curaret: hic irridebantur viduæ velut sanctorum devotarices, quæ flexis genibus jacebant & orabant: hic exhibebantur eæ preces, quæ in confessione fuerant injunctæ. Quæ ergo concio facta est, in qua oratio jejuniisque eorum plebe cognoscitur, quæ assiduis declamationibus tam longe ab hoc opere est abducta, ut perpauci sint, qui vel orent, vel in hebdomada semel orare cogitent. Quanta est turba eorum, qui in toto mense uno aut altero, ne semel quidem entegre dicant unum Pater noster? Tam

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

earum igitur [ne dicam contrarium] eis factum est hoc opus, perinde ac si desierint esse Christiani.

Abrogaverant hac arte jejunia Lutherani, scilicet illa quidem suis extulerant laudibus, sed acerbissime erant invecsti in Romanos Pontifices, quasi tyrannidem in iis imperandis exercissent; quemque enim sponte colere jejunia, non lege ad ea adigi voluerant: quæ fraus adeo blandè irreperat apud catholicos etiam, ut imperiales conventus apud Hadrianum, de quadragesimali jejunio tamquam de gravamine invecsto a Romana curia sint conquesti. Cum vero ingrata sint jejunia & reicienda esset a Lutheranis jejuniorum lex, accidit ut nemo amplius jejunio se maceraret, quod sponte colendum prædicarent, ut objicit iis Wicelius dum ait: Si populus noster per odium operum aborando potuit adverteri, quanto facilius a jejunando? nam & antea a jejunio abhorrebamus: facile igitur aboleri potuit; corpori enim mundanorum longe durius est jejunare, quam edere ac bibere, unde jam natum est proverbium istud: Quis jejunit libenter? id quod Christianitati parum honoris affert: melius igitur fuisset, ut vos operum ofores rem diligentius expendissetis, ac tantum mali Christianitati non intulissetis, quæ sane non minus jejuniis, quam orationibus carere neque vult, neque potest. Cur igitur tam bonum opus impugnavistis? Cui in despectum? An opus malum est jejunare. An inventum est humanum? an excogitaverunt aut instituerunt illud sacerdotes? an in scripturis fundamentum non habet? Ubi ergo manet nunc gloriatio hæc vestra? nihil in Ecclesia nisi mahum abrogavimus, quod bonum est, servavimus? huic gloriationi vestræ nimis diu creditum est; cum unusquisque & videat & palpet merum esse mendacium quod in calumia usque foetet.

Objecit etiam Lutheranis Wicelius, ipsos institutas a viris piis elemosynarum largitiones latronum more invasisse, iisque defraudasse pauperes, sacerdotiorum census, monasteriorum bona, xenodochiorum vestigalia in suos usus avertisse, quæ contra charitatem, & testatorum ultimas voluntates pauperibus ablata fuere, ut in divitum delitiis & helluonum lasciviam converterentur. De monasteriis itaque abolitis conquerens, novatores pessimis si qui erant monachis peiores esse sic arguit. Quo perveniunt magnorum monasteriorum bona? quis devorat eas elemosynas? monachi eas habere non debent, unde tu habere debes? permittre iudicium; ex urtra parte justior est possessio? propter Deum fundata sunt, propter quem

LII.

Spreta je-
junia.

LIII.

Latroci-
nia a mi-
nistris
Luthera-
nis exer-
cita.

X x 2

acci-

accipis tu? illi erant mendici, quid es tu? dicis eos nihil pie propterea fecisse, quid pie propterea facis tu? per ea peccaverunt, non omnes credo: tu vero ad quid aliud usurpas bona opulentiarum abbariarum, atque prepositurarum, quam ad mundanam pompam & voluptatem; An non erant illi multo misericordiores, benignioresque erga suos subditos, erga peregrinos, erga omnis generis pauperes, quam nunc estis novi monachi? O tam verum est hoc quam veve vos estis harpyæ! An non plus commodi habuit plebs e monasteriis antea quam modo? an non multi agricolæ ibi solamen habebant & refugium in suis necessitatibus? quid nunc habent?

LIV.

Hoc anno Solymannus Turcarum Imperator in Perfas movit adversus Thammamum Ismaelis Sophi filium ac regni superfectionisque successorem, ac simul Hariadenum Barbaruffam clasfis præfectum ad subjiciendos Afroas immisit: Aloyfium vero Grittum ducis Venetiarum filium Turcicæ amplitudinis augendæ cupidissimum, consiliorumque omnium participem legatum decrevit in Pannoniam ad eam Turcico nomine administrandam, controversiasque cum Ferdinando dirimendas, ut Perfis sub jugum missis debellata Africa, & Hungaria in provinciam redacta, deinde Hispaniam, Germaniam, atque Italiam virium mole obrueret.

LV.

At callidis, audacibusque consiliis eventus non respondere, quamvis initio læti affulserint; quippe licet in expeditione Perfica (a) Thammaso Rege in regni partes interiores se recipiente ad comparanda auxilia, Armenia, Babylonia, & Assyria potius esset, maximam tamen postea cladem accepit: sed Aloysius Grittus ejus in Pannonia legatus Janiferorum fuccinctus copiis, & imperialibus mandatis instructus, cum Moldaviæ & Valachia montana imperium magno factu arripisset, inque Transilvaniam esset transgressus, Americum Cibacum episcopum Varadiensem designatum provinciam a Joanne Rege Ferdinandi æmulo præfectum ægre ferentem Christianum regnum Mahometicæ tyrannidi subijci, circumventum insidiis veluti Turcico nomini suspectum, cum parem ferre Turcico factu non posset, omniaque vellet Solimanno subjecta trucidavit, præcisæque caput & brachium, ut præclarum spectaculum & facinus immaniter Joanni Lasco ostentavit.

Solymannus ad obruendum imperium Christianum consilia.

(a) Bizar. rer. Persic. l. ii.

Aloysius Grittus Moldaviæ & Valachia moderator pro Turca.

Trucidat episcopum Varadiensem.

(b) Nicol. Isthuanff. ubi sup.

Americi cæpi pietatem, quamvis sacris episcopalibus initiatus non esset, Nicolaus Isthuanffus (b), ac miseram Hungariæ postquam a duobus Regibus discissa est,

fortem exponit: Fuit, inquit, per omnem vitam vir pius & gravis, resitque episcopatum Varadiensem per multos annos, quamvis nullis initiatus sacris, adeo accurare & solerter impia gravis & recens exorta dogmata procul arcendo, ut ne ab ullo quidem episcopo diligentius ac vigilantius administrari regique potuisse ab omnibus creditum sit. Et sane ea ac paulo superiore tempestate inter duorum Regum contentiones & dissensionum procellas, quibus omnia susque deque habebantur episcopatus fere omnes a militaribus profanisque hominibus, non sine inexpiabili rerum divinarum injuria, ac pessimo humanarum exemplo hinc inde distracti erant: Agriam siquidem Perenium post obitum Frangepanis antistitis vi occupatam obtinebat, Joannes Saracenus. Quinque ecclesias, Nitriam Valentinus Turcus, Jaurinum & Sabariam, cæteramque Jaurinensem ditionem Paulus Baquinius, Albam Juliam Franciscus Bodo, Chanadium Gaspar Berusthius, æque omnes profani quamquam armis & bello egregii sibi usurpaverant: quæ tamen flagitia dictu factuque enormia Ferdinandus rerum regni que potius, qua erat pietate fideque, postea correxit, agendo providendoque, ut ea omnia loca sacris viris & ejusmodi administrationi officioque idoneis redderentur.

LVI.

Cibaci eadem primus omnium Stephanus Valenticus Thrax equitum ductor Joanni Regi significavit, qui exinde singularem animi dolorem concepit, steritque aliquandiu tacitus, quinam motus eam ob causam sequerentur: sed reliqui Transilvanie proceres ac gentes universæ illum tam crudeli indignaque nec sublatum ægerrime molestissimeque ferre, indignari, fremere, ac æquissimo jure ad arma concurrere. Itaque ad urbem Cibacum frequentes conveniunt, ac unanimi voto cunctisque omnium ordinum suffragiis ulciscendam innocentissimi viri mortem, decernendo, solemnique & veteri gentis ritu cruentum gladium per urbes, oppida, pagos & quæque compita circumferri jubent eo monumento, ut qui in bellum confestim nomina dare recusarent, nec sumptis armis confluerent gladio ferirentur.

Hungari ejus mortem ulcisci decernunt.

LVII.

Addit author paucissimis diebus quadraginta millia seu peditum seu equitum concurrisse sub signa, demptis Valachis, qui ad decem millia conscripti tulere auxilia: tum vero Aloysium Grittum, ubi conjuratos in ipsius perniciem Hungaros vidit, se cum Turcico exercitu qua vi, qua dolo in Megresum urbem subduxisset, auxiliariæque Turcarum præfectorum copias excivisse; sed eæ non missæ ante captam impetu urbem, Turcæque obvii cæsi;

Grittus jullo supplicio affectus.

(a) Sur. in comm.

LVIII. Joannes Lasco Hungaræ proditor Vinculis mancipatus.

(b) Paul. Jov. l. 32. Gucc. l. 20. Andr. Mauroc. l. 4.

cæsi; Grittus vero una cum filiis dum fugam capere molitur & Solimanni diploma præfert manu, comprehensus raptusque est ad supplicium: Publice, inquit Isthuanffus, sumptum est die, qui D. Michaelis festum præcedit Gorhardo ac Mailaro cæterisque jubentibus, ita ut a Cingavis, qui illis in regionibus tortorum carnificumque munia exercere solent, Gritto utraque manu crudelem in modum præcisæ, postmodum caput detruncaretur. Non profuit misero gannarum pretiosissimarum, quæ ad quadragentam aurorum millia æstimatæ erant, locus, quæ in caligis introitu ab imperitis tortoribus vili pretio distractæ sunt. Sævitur etiam in filios ejus Antonium & Andream egregia indole adolescentes, qui cum in Moldaviam perducti fuissent, a Petro provincia principe clam necati sunt. Ita penitus excisus est e terra Deo vindice Grittus, qui ob navatam Solymanno contra rempublicam Christianam opem potiri Hungaria sperabat, de quo Surius (a): *Discant hoc ejus repentino introitu qui hujus mundi prosperis successibus fruuntur, ne se illis dant; nam tunc vobis maxime fallit vitæ prosperitas, cum præcipue arripit. Sed quis hæc miseris persuadeat mortalibus? Volunt esse beati in hac vita misera & tamen tum plerumque supremam advenit calamitatem, cum iam se fore purant omnium beatissimos: exempla extant innumera; sed fascinata hominum pectora pergunt suo more.*

Accidit etiam post Gritti necem ut Joannes Lasco nefarius ille politicus, qui ut a Joanne Rege gratiam iniret, Christianum nomen prodiderat, ac Solimannum adversus Christi cultores concitaverat, prodicionis suspicione perfrictus, tanquam Gritti consiliorum particeps, ab Rege Joanne in vincula sit coniectus, tormentisque cruciatus, quamvis Sigismundi Poloniæ Regis rogatu tandem ea evaserit: *Non omnino præter meritum, inquit Surius, in eam calamitatem incidisse videtur: quippe qui ausus fuerit Turcas immanissimos Christiani nominis hostes in Hungariam evocare, scilicet ut dum Joanni vavoda gratificari vult, totum orbem Christianum in summum discrimen vocaret.*

LIX.

In Peloponeso, dum Carolus V. tarde pacis consilia explicat, nec de restituenda Turcis Corone pacificatur, neque idonea ad eam commentu & armis munientiam subsidia submittit (b), Turcæ longinquas ab urbe stationes firmarunt, crebrique incurfionibus agros depopulati longa obsidione Christianos attrivere, adeo ut præfidiarii multarum rerum ino-

pia preffi erumpere in hostem quatuor dierum itinere distantem decreverint: quod consilium temeritatis primum damnavit Macicaus dux; sed demum socorum victus precibus Andruffam oppidum tribus peditum millibus & mille equitibus delectis munitum adortus est infelici successu, glande enim plumbea perfossus occubuit; & licet magnam cladem Turcis intulerint, relictis tamen multis suorum cadaveribus Coronem sine sperata præda reverti coacti sunt. Deinde quamvis e Sicilia naves commeatu attulissent, coorta peste territi, inque desperationem acti munitissimam arcem vacuum tormentis & Græcis cum omni suppellectili in naves impositis reliquerunt: cum antea Cæsar Pontifici, Venetis, ac Rhodiis equitibus eam tuendam possidendamque obtulisset; de quo hæc Paulus Jovius (c): *Cæsar eam de induciis occupationem peculiaris spe commodi præterve-*

Corone Turcis dedita.

(c) Jov. l. 33.

Futuras inde clades prænuntiat pontifex.

LX.

Hoc ingens malum, ac plura alia civiles Christianorum discordiæ pepereunt, quorum vires admodum erant debilitatæ, cum dissociatæ essent, horrebantque singuli clasfis Othomannicæ apparatus; nam Veneti, Apostolica sede censuum sacerdotium decimas concedente, classem magno conatu ad sua tutanda ornarunt: Pontifex decem triremes ad Tyrrenum mare tuendum instruxit, cupulis extant literæ ad Genuenses xlii. aprilis die datæ (d), ut septem triremes accommodarent; ac tertia junii Paulum Justinianum Venetum pontificis navibus, tum septem aliis, quas a Genuensibus conduxerat, præfecit (e), ut mare piraticis excursionibus liberaret: Gallorum Rex triginta triremes Massiliæ apparavit: Cæsar etiam, cui Clemens in eam rem subsidiarias sacerdotium vectigalium decimas

Instructa clasfis pro tuenda Italia.

(d) Lib. brev. ann. 1534 pag. 171. (e) Ib. p. 293.

mas III. maii concessit, suam paraverat, adeo ut conjunctæ Christianæ vires barbaricas fregissent facile, quas disjunctæ pertimuerunt: nam Hariadenus Barbarussa, instructa octoginta treremium & aliquot biremium classe in Italiam cursum impetisque intendit, Brutiorum oram populatus est, ac S. Lucidii oppidum cæsis captivæ omnibus propugnatoribus & civibus impetu cepit, ingentique præda est potitus: Citrarium incendit, ac septem treremes adhuc imperfectas concremavit: Neapolim terrore replevit: ad Prochytam proventus oppidum ad deditionem coegit: Cajeta extremum pene discrimen adiit: Speluncani mille & ducenti imbellis sexus & ætatis in servitutem abstracti, Fundani impetu hostili expugnati, aut trucidati vel capti, profana & sacra direpta: pavore tum & consternatione Roma territa, ac si hostis ad Ostiam esset proventus, pene certum urbi exitium imminabat, cum cives ad fugam, laborante morbo Pontifice, quam ad sumenda arma paratiores essent: Cardinales tamen inito militari consilio copias tumultuarias ad propugnandam oram maritimam ex incondita hominum multitudine compararunt. At Barbarussa cum in Pontiam insulam aquationis causa pergens inde in Africam summa celeritate inventus Tunetanum regnum, pulso Muleasse Rege Roscettis fratris reducendi specie, occupavit, ex eo Neapolitanum regnum Romamque invadurus, ni proximo anno ejus audacia a Carolo V. contusa fuisset.

LXI.

(a) Lib. brev. ann. 1534. P. 90. Ragusorum commendatio.

LXII.

(b) Ibid. p. 222. Fides propagata in Mauricis insulis.

Barbarossæ excursionses in Italica littora.

Vasæi & Francisçi Alvari sacerdotum ope, qui incredibili ardore in erudiendis neophytis fidei mysteriis defudarunt, tantaque multitudo undequaque Christiana sacra expetebat, ut adultæ segeti metendæ impares essent. Antequam vero altioribus radicibus fixa esset in iis oris fides, concitata a Mahometanis dira persecutio ne evulsa est: Momojano tamen Rege, qui Joannis nomen in sacris baptismalibus acceperat, ad supplicia omnia pro Christo perferenda paratum se offerente: at sævo errore deceptus filii uxorigue necem intulit, ne ob imbecillitatem a Christo desciscerent, fideique præmia sibi extorqueri sinerent: quam historiam ex Barroffio, Conto, Andradio, Lobezio refert eleganti stylo Maffæus: *Momoia, inquit, est urbs in Moro, simulachra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant, eam injuriam & calamitatem querenti Momojano dynastæ Consalvus Velosus, qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret; auxilium contra eas incursionses a Lusitanis impetrandi.*

LXIII.

Haud asperratus conditionem barbarus auctore Consalvo legatos ad Ataidium, is erat Ternatensis arcis præfectus, mittit. *Si dies aliquot a præfecto comiter habitus, sacro fonte abluuntur, dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornantur in patriam revecti plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille tam læto successu magnam in fiduciam erectus Ternatensem extemplo contendit: ibi juncta cum Lusitanis amicitia, magnifico pro copia loci apparatu ipse comitesque baptismo lustrari, atque aliis quidem aliis de more imposta nomina, dynastæ in Lusitani Regis videlicet gratiam Joannes est appellatus. Momojam redeunti comes additus Simon Vasæus sacerdos: hujus opera præsertim Joanne annitente multi paucis diebus ad Ecclesiam adscripti, cumque in dies cresceret numerus laboranti Vasæo, Francisçus Alvarus item sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tum vero summi infimique, credo magis imitandi principis causa [ut eventus postea docuit] quam quo necessaria fidei Christianæ capita probe tenerent, relictis in speciem simulachris, uni Deo nomina profiteri instituerunt, simul delubra non pauca, statuis demonum comminutis atque sublatis, rite expiatis & cultui divino dicata sunt, & ab Ataidio, uti receperat, Lusitani milites aliquot Momojam transmisisti, qui urbem muniverent ac novellos Christianos a Mahometanorum incursu rapinisque defenderent.*

Ternatenses bap. primo lustrati.

Statua demonum contrita.

LXIV.

Interea Ternatenses res perturbatæ, Tabaria regulus in crimen vocatus & vincus

Lusitani præfecti perfidia insignis.

ctus Malacam abductus feliciter filiorum Dei libertatem, damnata Mahometana superstitione, recepit: post cujus obitum cum Atadius Ternatensibus præfectus incolis novum Regem imposuisset, ac decessoris matrem vociferantem dari fenestris præcipitem a furentibus militibus contigisset, barbarorum animi in nostros exacerbati sunt, auctaque magis odia Pinti cujusdam nefando facinore, qui ad Mindanaum aliasque insulas explorandas Ternare dimissus, exceptusque a Siriagi Rege benevole, post sancitum cum eo foedus mutui sanguinis haustu ex foemni gentis ritu hospitii fidem inique violavit, abductis in servitutem pluribus insulanis, quos vir perfidus in naves amoris significatione allexerat: quamobrem Molucentes Reges contra Lusitanos conjurarunt, gravissimæque clades nomini Christiano illatæ: cæsi itaque passim Lusitani, atque inter eos Simon Vasæus sacerdos, qui Momolanos Christi fide imbuerat, trucidatus: Francisçus vero Alvarus collega fauciatu ægre Fernatem evasit: tum, quod plane funestum extitit, necato pastore Momojani a Christo desciverunt uno-principe excepto, qui fidem tueri constantissime enisus est, ut narrat Maffæus.

LXV.

Pessimum, inquit, ex ea conjuratione illud accidit, quod Catabrurus veneno adolescentulum Geiloli Regem sustulit, regnumque per scelus invasit: dein occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, neophytos Momojanos, utpote Christianis præceptis leviter admodum institutos, ab relictâ in Deum fide metu minisque deduxit, uno incassum reclamante dynastâ Joanne, quippe qui Christiana disciplina præcepta & evangelii veritatem in pectus alæ demiserat. Is ubi obstinatos ad deditionem atque ab suscepta religione per summam levitatem atque perfidiam aversos populares animadvertit, locum extra urbem tumultuario opere munivit, frustra que horatus Lusitanos aliquot, quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum, ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem a matutino tempore ad vespertinum præclare sustinuit: nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunque ratione servandos incubuit. Uxorem habebat Christianam super sacris irritatam: hanc unicum parvulis liberis ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis de baptisimi præmiis periclitarentur in opinionis errore optimo utens animo sua ipse manu peremit: inde cum sibi quoque manus pararet asserre, domesticorum interventu prohibi-

Crudele Neophyti facinus pro animo excruciatum.

tus & non sine magno animi dolore Catabrurno traditus est. *Ab eo cum interrogaretur cur tam triste consilium cœpisset immeritam conjugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas, uxori quidem ac filiis egregie ab se consultum esse respondit, quorum sexus atque ab salutari Christi confessione abduci facile potuisset: at sese, uti virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatu sue Christi causa desugere. Hac orationis libertate Mahometani sæviriam acrius concitavit: cumque in eo jam esset, ut carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione servatus est. Dignus profecto, qui non in ultima barbaria sed in Europa media nasceretur; quippe tam generosum ingenium cultoribus peritis adhibitis ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubie pervenisset. Et Joannes quidem quam dixi constantiam ac fortitudinem præstitit: de cætera neophytorum turba utrum vel unus in fide manserit, nihil comperit est, atque, ut est in sacris literis, male fundata ædificia ingruentibus ventis atque procellis facili momento solvuntur. Propagabatur eodem tempore, latius in America Christiana religio, ac novæ terrarum oræ antea nostro orbi incognitæ a cæsarea classe patefactæ fuerunt; de quibus cum certiores fecisset Clementem Scalensis episcopus, actæ illi a Pontifice die xxv. martii gratiæ fuerunt (a).*

(a) Lib. brev. ann. 1534. P. 93.

In Lusitania superiori anno plures Judæorum neophyti temerata Christiana religionis veniam deposcentes a Pontifice in gratiam restituti fuerant (b) diplomate Massiliæ die XIX. octobris exarato; verum regii administri, qui eorum bonafisco regio addicere moliebantur intercessere decreto pontificio: ad quorum iniqua molimina discutienda Clemens IX. aprilis Senogalliensi episcopo mandata dedit (c), ut Lusitaniæ Regi justas Pontifice datæ prævaricatoribus neophytis veniæ causas, neque jus regium ulla ex parte læsum exponeret: cumque proventa ætate Clemens se morbo senilium absunxi agnosceret, memor mortis ne se alienis culpis oneraret, hanc sanctionem pro neophytis edidit (d).

LXVI. Neophyti Judæi venia donati a Clemente. (b) Ibid. P. 513.

(c) Lib. brev. ann. 1534. P. 206.

(d) Ibid. P. 335.

Ad futuram rei memoriam. Cum inter alia, que nobis humanam moriendi necessitatem eo intentius cogitantibus, quo nos acrius præsentem morbo indies afflicti sentimus, pro nostra conscientie exoneratione constituenda occurrunt, hoc in primis in mentem venerit, quod licet alias, Christiana pietate simul & divinis ac humanis legibus nos impellentibus, omnibus, ac præsertim novis Christianis

Ea de re edita sanctio.

stianis in regno Portugallie commorantibus, pratorum errorum tum adversus Christi fidem, quam aliter quodcumque commissorum veniam concesserimus, cogitantes ita deinceps futura eorum vita providere, quod neque ipsi se impune adversus Christi religionem erraturos esse intelligerent, neque crudeliter & impie cuiquam in eos servandi potestas relinqueretur, nostras tamen huius venie literas sub plumbo datas hactenus per venerabilem fratrem Marcum episcopum Senogalliensem in regno Portugallie nuntium nostrum publicari prohibuimus, non alia ratione, nisi ut charissimo in Christo filio nostro Joanni Portugallie & Algarbiorum Regi illustri, qui multa ad Christi gloriam pertinentia super jure, venia, concessione nobis per specialem eius oratorem significantem illa pramonuerat morem gereremus; tunc vero animo reputantes quod jam pridem auditis tam ejusdem Regis nuntio ad nos hanc ob causam specialiter destinato quam venerabili fratre Marrino; & mature consideratis omnibus, qua per eos adversus predicta venie concessionem dicta & in scriptis data fuere, fuit ad omnia insufficienter responsum, & luce clarius tam per nostrorum hominum ad hoc munus electorum allegationes, quam per nostras literas in forma brevis eidem Regi datas demonstratum, quantum ut Christianae religioni & humanae pietati unam concurrant, qua per nos in hac causa fuerant constituta, & jam per quatuor & eo amplius menses expectavimus, quid ad ea, per eundem serenissimum Regem replicaretur, cupientes nihil in eius regno statueretur, quod non ab eo etiam probatum & grato animo susceptum fuisset; nolentes, si quid humanitas nobis contingerit, praeter alia fragilitatis nostrae errata, huius etiam Deo optimo maximo rationem reddere, quod pluris terreni Regis gratia, quam ejus gloria & populi nobis crediti salutis rationem habuerimus, de predicta venia, iustitia, & aequitate optime instructi; per has nostras literas motu proprio sancimus, statuimus, declaramus, ac volumus quod predicta venia litera in omnibus & per omnia eam vim & auctoritatem habeant, perinde ac si in regno predicto iuxta eorum tenorem publicatae fuissent: hoc insuper addentes quod, si per eundem serenissimum Regem, quod minime credimus, ac per eius ministros aut populos confectum fuerit, ut predicti novi Christiani non possint ea adimplere, qua nos in predictis literis adimplenda esse mandavimus, ut predictam veniam consequi valeant; ipsi nihilominus in iis, qua ad potestatem nostram temporalem pertinerent, quo ad fo-

rum contentiosum, absoluti & liberi esse intelligantur, ac nullo modo ratione posteriorum delictorum a tempore datae praesentium per viam inquisitionis, seu visitationis ordinariae, vel extraordinariae molestari, aut inquietari valeant; confidentes quod qui divina providentia nobis in apostolatus curam suscepti fuerit, eadem charitate & iustitia sit futura istorum vitae provisorum, qua nos, si Deus dederit providere intendimus; mandantes eidem episcopo Senogalliensti nuntio nostro, quem ad hoc specialiter constituimus, quod nostro & Apostolicae sedis nomine primo hanc declarationem & voluntatem nostram sub eisdem comminationibus & censuris exequi faciat, &c. Dat. Romae die xxxi. julii MDXXXIV. pontificatus nostri anno xi.

Contabuit Clemens diuturno stomachi vitio, ac recurrentibus gravioribus morbis vexatus extremo angusto cum xxi. septembris die in morbum esset relapsus, commendatitias haec literas Alexandri Florentiae ducis & Hippolyti Cardinalis causa ad Carolum V. misit (a).

Imperatorii.
Charissime in Christo fili. In hac nostra agritudine gravi & diuturna, de qua majestas tua jam audire potuit, cum aliquoties convalescisse videri, nunc periculosius relapsi, vitae finem nobis adesse sentiamus, sicut ex illa non inviri excedimus, ob hanc Italiae & Christianitatis quietem, sedisque Apostolicae sublevationem, quas tuo maxime beneficio concessas relinquimus, ita de his ipsis non parum anxii & solliciti sumus, ut post obitum nostrum maneat diuturna, nescimus enim & qua tempora consecutura sint desinentibus nobis, & quo animo fururus sit qui nobis successerit. Nec possumus post hac publica non etiam de patria nostra Florentia, qua nos in lucem edidit, & nepote nostro illius duce Alexandro non esse solliciti, cujus statum tua liberalitate concessum post obitum nostrum ab his perturbari posse veremur, qui sibi & illi parum amici animos ex nondum secuto cum filia tua matrimonio sumpturi sint. Sed tua, fili charissime, fides ac bonitas hunc nobis metum demit, ut affectum a tua liberalitate profectum unquam a te minui posse credamus, sed potius pro iam confecto habeamus quod tua fide conscientium destinasti. Quamobrem moti eo singulari amore, quo serenitatem tuam dileximus, nosque diligi ab ea sensimus, ut illam, quam ipsi praesentes non possumus, extrema pene voce per literas & internum rium alloquamur. Mittimus ad eam dilectum filium protonotarium Carniseccam de Medicis intimam secretarium nostrum, cui omnes

LXVII. Clemens morbis confectus.

(a) Ibid. p. 375.

Nepotes commendat. Ca. fari.

omnes curas & sensus animi nostri arcanaque omnium rerum nostrarum concedere soliti sumus: quem hominem sua fide & virtute nos valde charum, ut majestas tua nostro intuitu excipere atque audire velit maxime optamus, illam per viscera Domini nostri Jesu Christi obsecrantes, & ab ea in hoc excessu nostrae vitae enixe perentes, primum ut eandem voluntatem erga sanctam Ecclesiam & publicum totius Christianitatis bonum tueatur, habeatque omni tempore commendatam Apostolicae sedis dignitatem, & Italiae tranquillitatem, qua maxime pendet ex serenitatis tuae virtute ac probitate, tum deinde privatim nepotes nostros Hippolytum Cardinalem de Medicis, & ipsum Alexandrum servitorem tuum ac tuae majestati ratione ducatum Peninsulis specialiter subditum, omnemque familiam nostram tibi commendamus, ut eadem benignitate, qua eos in clientelam tuam recepisti, eadem receptos tuearis; nihil enim illis nos firmiter ac stabiliter retinere arbitramur, quam benignitatis & favoris tui spem, qua quidem amplissima est, & qua nos freri libenter excedimus e vita non dubitantes, quum tua serenitas ob suam singularem bonitatem & nostri memoriam, eosdem nepotes nostros in sua protectione perpetuo sit habitura. Dat. Romae die xxiii. septembris MDXXXIV. pontificatus nostri anno xi.

LXVIII. Commendandi potius fuerant Deo, quam mortali homini, ambo enim brevi misere perire (a): nam quamvis Clemens ad civitatem in officio continendam munificentissimam arcem Florentiae construendam curasset, Alexander ob foeda adulteria concitata in se suorum odio a Laurentio consanguineo postea trucidatus est; atque Hippolytus Cardinalis, vertente ab obitu Clementis anno, non sine veneni suspicione fuit extinctus, adeo ut opes, delictae, curaeque perituri saeculi exitium illis pararint. Ceterum biduo a datis superioribus literis ingravescente morbo Clemens obiit, de quo Ann. Eccl. Tom. XXXII.

NOTE [1] Clemens VII. P. M. hoc anno naturae debitum exsolvit, mense & die in Annalibus indicatis. Morbus ille, quo tandem confectus est, ante menses plures coeperat, nam Julio mense adeo pessime afflicebatur, ut interitus statim crederetur ait Nerlius in Histor. Florentina lib. XI. Sed remitti tunc quidem vis morbi visa est; donec Septembri mense inavescens iterum pontificem, licet non senem cum annum ageret aetatis LVI. subtulit. Quae sane diligens de summo pontificis morbo enarratio, distera eorum confudit, qui veneno suffumigiis ingesto interemptum scribunt, quod & affirmat Buddaeus scriptor Lutheranus in Thanatologia. Pontificis laudes facta ipsa celebrant, multum enim diuque in haereses tunc furentes luctatus est, nec parum operis in eo collocavit ut in Turcas Christianorum arma conjungeret. Multa etiam sunt quae in eo iure reprehendas, quorum omnium caput est studium plus aequo nimium in familiam suam provehendam extollendamque, cuius commodis dum consulit, urbem Romam direptioni & dignitatem vitamque suam discrimini exposuit. Nocuit etiam, ea in suos caritate, ecclesiae universae, nam in causa Henrici regis Angliae cum omnia praestare ille in gratiam Caroli V. a quo Florentino principatu Alexander Medicus auctus fuerat, censeretur, ideo & sententia eius despectui est habita & florentissimum illud regnum segregatum est ab Ecclesia. Et haec fati de Clemente. MANST

haec Paulus Gualterius Aretinus (b): XXII. septembris Clemens iterum coepit aegrotare, die xxv. septembris, hora xviii. & media Clemens VII. obiit Romae, die xxvi. septembris sepelitur in ecclesia S. Petri. [1]

Translatus postea fuit in ecclesiam Sanctae Mariae supra Minervam, cum ipse singulari pietatis cultu Virginem esset profecutus, quod testatum reliquit publico insignique monumento aliquot ante obitum mensibus, cum ad alendam fidelium observantiam in Deiparam sacrum indulgentiarum praemiis sodalium, cui rosarii nomen est, affectit (c).
Clemens, &c. Quia Leo V. ordinando instituit ac benigne concessit, quod quilibet ex fratribus ubicumque existentibus visitando quinque altaria cujuscumque ecclesiae, vel unum aut duo quinquies, si quinque defuerint, easdem indulgentias integraliter consequeretur, ac si omnes almae urbis stationes peregrinando circumiret; hoc idem auctoritate apostolica tenore praesentium approbamus & confirmamus, ac pro firmis & approbatis esse & haberi volumus & decernimus. Et quia nos decet religiones & sanctorum patrum instituta potissimum ampliare, supradictis etiam addendo; volumus quod cum praefatus Sixtus IV. omnibus praesentibus & futuris supranominatum rosarium in tres quinquagenas singulis diebus pro qualibet quinquagenas quinque annos & totidem quadragenas misericorditer relaxaverit ex apostolica benignitate, ut praedicti confratres ad huiusmodi devotionis opera ferventius inducantur, praeter huiusmodi indulgentias omnibus confratribus & consororibus praedictum psalterium modo supra exposito, & per nos concessio recitantis annos duos vera indulgentia concedimus, &c. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo piscatoris VIII. id. maii anno xi.

Jam dudum statueramus Annalibus Ecclesiasticis usque ad integrum Clementis Septimi Pontificatum absolutis nos tantumdem

(b) Paul. Gualt. in diaris. Clementis obitus & sepultura.

(c) Bull. in Clem. VI. const. 40. LXIX.

Concessae illi indulgentiae.

Hic incipit tomus XXI. Annalium cum Raynaldi continuatione.

dem debilitatos laboribus, ac senio confectos quieti committere; verum contrariis validisque rationibus incitati nostram cogimur mutare sententiam, atque extremos fugientis vitæ spiritus Divinæ Gloriæ consecrare; proventoque Annalium Ecclesiasticorum operi, alacri mente, & sacro pietatis sensu delibatos, pro tuenda Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitate, discutiendisque Hæreticorum erroribus incumbere. Resumpto itaque stylo Historiam prosequamur, eorum præsertim, quorum autoritate primordia, progressus, & quoque terminum Acta Tridentini Concilii habuerunt, cæteraque pariter, quæ ad Ecclesiam quoquo modo pertinent, & per annos circiter triginta evenerunt memoratu digna, publica redamus. Igitur vigesimum primum Ecclesiasticorum Annalium tomum a Pauli III. Pontificis creatione exordiamur.

Lib. 32.
I.
Electio Cardinalis Alexandri Farnesii in summum Pontificem sub nomine Pauli III.

Peractis in funere novendialibus sacris, (ita Paulus Jovius) Cardinales triginta quinque Conclave sunt ingressi, nam plerique e Provinciis in Urbem ad Comitia convolarant. Eminebat inter omnes in toga candida Alexander Farnesius Senatus Princeps, quem per quadraginta annos superantem Roma Patria, præclaræ Majorum imagines, eximia, atque inveterata virtus, & præcellentes literæ magnopere commendabant; adeo ut Clemens, quum toties represso, & rursus erumpente morbo omnem vitæ spem constanter abjecisset, eum sibi successorem testamento scripturum affirmaret, si Pontificatus hæreditatem pateretur. Propterea Hippolytum Medicem etiam atque etiam fuerat adhortatus, ut unum omnium Farnesium collatis Amicorum studiis attollendum, ornandumque susciperet, quando nemo, in administranda Republica, & tuenda dignitate Sacrosanctæ Majestatis, potior esse videretur. Subinde afferans ejus summi beneficii memoriam, uti in homine prænobili sanguine progenito, nequaquam esse perituram. Itaque Medices, & sua sponte, & suorum omnium hortatu, & amicorum Cardinalium propensione adductus, cum Joanne Lotharingo, quem propter morum similitudinem vehementer admirabat, adaptis sensibus arte conjungitur. Hi duo longe nobilissimi totius Ordinis, cum supra viginti Senatores in suffragium adducerent, Pontificatum uti vellent, & dare, & eripere poterant. Igitur vix paucis communicato consilio ad Farnesium pergunt, eumque post primos Comitiorum æstus pacato animo in cella expectantem, advoluti pedibus, Pon-

tificem salutant. Consequuntur statim amici Cardinales, idem faciunt dubii, nec ipsi demum competitorum, & adversarii diu cunctantur, quin accedant, atque eum veluti subita tacti religione protinus adorent. Nulla unquam Comitia, a multis sæculis majore simplicitate, concordia, religione inita, peractaque sunt & infra paucis horis, & Civem optimum & virtutis opinione leffissimum, uti optarat, potius quam sperarat, Populus Romanus Pontificem accepit; & eo quidem uberiore lætitia, & gratulatione, quod ipsum cœlestem munus immortalis ad compescendam latronum, & sicariorum audaciam, quæ in Provinciis, & in Urbe per Interregnum eruperat, mira prorsus ac inutilitate celeritate cumulasset. Non enim syngraphis suffragiorum obsignatis, & de more in sacram urnam coniectis, sed publico consensu, & præclara voce totius Senatus Pontifex est renunciatus, coronatusque demum triplici Thiara desumpto Pauli III. nomine. Huc usque Jovius.

Confirmant hæc Diaria Archivi Vaticani, acta Consistorialia Willelmi Enchevordii Cardinalis, quæ addunt, anno a partu Virginis millesimo quingentesimo trigesimo quarto, Indictione septima, XI. Octobris Cardinales ingressos Conclave, & sequenti Die XII. creatum esse Pontificem prima hora noctis, ac die tertia Novembris a Cardinale Cybo corona redimitum.

Paulus renunciatus Pontifex, mox nihil habuit antiquius, quam ut ea, quæ ad morum disciplinam promovendam, & ad hæreses comprimendas spectabant, alacri studio prosequeretur. Quod Cardinalium senatui die XVII. Octobris exposuisse Paulus Gualterius Aretinus in Diario narrat.

Die Sabbati XVI. Octob. MDXXXIV. Sanctissimus D. N. Paulus III. in prima Congregatione post assumptionem in summum Pontificem commemoravit consuetudinem convocandi Reverendissimos DD. post comitia & electionem, & gratias egit divinæ bonitati, sacroque Senatui; deinde de statu Reipublicæ Christianæ abunde disseruit, maximeque Concilii indictionem necessariam esse indicavit. Sacras Ceremonias, & sacros Ritus quamprimum posset, se facturum declaravit, vitæ ac morum honestatem Reverendissimis Dominis etiam atque etiam laudavit, pacem demum cum studio, & consilio a Sanctitate Sua querendam esse omnibus pronuntiavit. Reverendissimi omnia, quæ Sanctitas Sua dixerat, laudaverunt.

Ad perducenda in opus ea pia consilia, in-

II.
MS. arch. Vat. 10.11. Diar. 2. pag. 351. Acta Consist. Willelmi Enchevord Card. & alia acta.

Primam post electionem suam habuit Paulus congregationem generalem, & de Concilii indictione, & reformatione verba fecit.

III.

Tres Cardines, elegit, ut de reformatione morum tractarent.

instaurandamque disciplinam Ecclesiasticam, moreque sanctiores excolendos, præfecti fuere tres Cardinales, Senensis, S. Severini, & de Cæsiis; nec non ad celebrandi Concilii œcumenici instruendum apparatus exciti Romam præfules doctrina, & morum puritate insignes, inter quos Hieronymus Alexander Forojulienis Archiepiscopus Brundusinus apud Venetos Internuntius his literis accersitus.

Archiepiscopo Brundusino Nuntio Venerorum.

Quamvis integritas, ac virtus fraternitatis tuæ pari rerum experientia, ac multiplici doctrina conjunctæ isthic, & in omnibus locis nobis usui, & ornamento esse possint, cum tamen, Deo adjutore, ad indictionem, celebrationemque generalis Concilii pro sanandis, Christianitatis vulneribus efficaciter devenire intendamus; atque in ea re plurimum nobis tua fraternitas ob ejus singularem Conciliorum antiquorum, & Sacrarum Scripturarum notitiam adjumento esse possit, ob hanc causam, ut præsertim tua virtute, quam plurimum facimus, fruamur, te hortamur, tibi que injungimus, ut nostro hoc desiderio dilecto filio nobili Viro Andrea Gritti Duci Venetiarum significato, licentiaque abeundi sumpta, quamprimum poteris ad nos venire matures. Datum Romæ XXIII. Novembris MDXXXIV. anno 1.

pag. 92.

De indictione Concilio cogitat.

Jussus Brundusinus Archiep. ad curiam Proficisci.

IV.

Decimas imponit pro Imperatore contra Turcas.

V.

Pontificia curæ pro Hungaria a periculis vindicanda.

Paruit Pontifici Brundusinus Archiepiscopus, quem ob eximia virtutum ornamenta in Cardinalium Senatum adlectum visuri sumus.

Propulsandis quoque Tunetanis prædonibus, qui maritimas excursions agebant ad Romana littora, eaque infestam reddiderant, data est a novo Pontifice opera; atque ad sua tuenda in Africam procul eos abigeret, Carolum Cæsarem incitavit, ut florentissimam classem ad expugnandum Tunetum, & Africæ portus occupandos admoveret; pro qua instruenda Ecclesiasticorum vectigalium decumas in Regnis illi subditis addixit, a quo tamen onere Cardinales, & Equites Rhodii excepti fuere.

Pontificias etiam curas intendit Paulus ad dissentientes Regum voluntates conciliandas, veteraque odia, quæ tot mala pepererant, extinguenda. Tum maxime ad Principes Hungaricos, aliosque finitimos mutuo fœdere jungendos adversus Turcas, qui, tuendi Joannis Regis specie, Hungariam in Turcici Imperii provinciam redigere annitebantur. De quibus piis studiis Simonem Episcopum Zagabriensem certiore his literis fecit.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Venerabili Fratri Simoni Zagabriensi.

Venerabilis Frater Salutem. Ad Summi Apostolatus apicem, nuper Dei benignitate assumpti nullo magis obsequio, aut labore nostro tanta Dei bonitati gratos nos reddere posse existimamus, quam si omnis nostra ad quietem, & pacem inter Christianos Principes constituendam convertatur intentio, ab ista præsertim parte, quæ immanissimis Turcis vicinitate, & periculo propinqua, ab illis & in præteritum devastata est, & in futurum ob proximas Hungariae novitates majoribus periculis obnoxia fore timetur, &c. Dat. Romæ V. Decembris MDXXXIV. an. 1.

Paul. III. l. i. brev. an. 1534. p. 170.

Cum Solimannus Præfecti sui cædem (ut in superiori tomo insinuatum est) vindicaturus crederetur, eaque occasione in Hungariam Turcos exercitus ad eam proterendam, extinguendamque Religionem converfurus crederetur, Pontifex Ferdinandum, & Joannem Reges æmulos, omnesque Hungariæ proceres mutuo fœdere conjungere ad Turcarum propulsandos impetus annisus est, misso Internuntio, quem primum cum Cardinale Tridentino, qui maxima apud Ferdinandum florebat autoritate, agere; deinde Budam ad Joannis Regis proceres se conferre jussit, de quo extant ad memoratum Cardinalem Tridentinum literæ.

VI. Sur. in comm.

Cardinali Tridentino.

Dilecte Fili noster. Post tuum a nobis discessum, ut primum a solitis Coronationibus, & aliis novi Pontificatus ceremoniis explicari sumus, statim in illam curam tranquillandæ Christianitatis, de qua sæpe tecum communicasse meminimus, cum ex officio, tum ex desiderio nostris redimus, atque id nostrum consilium etiam casu adjutum est, ut maturavimus, Aloysii Gritti cæde, & Hungariæ motibus, in illa parte auditis, quæ sane si quando ante alias nunc maxime concordiam, compositionemque utriusque partis exposcunt, ut communibus armis (sic quoque via suffecturi) communi hosti obsistatur, qui sane novam injuriam pro sua insolentia, & feritate non laturus formidatur: itaque elegimus dilectum Filium Hieronymum Rorarium nostrum, tuumque per quem id primum apud te, deinde Budæ apud alios curavimus. Nunc non opus nobis est oratione ad te impellendum, cujus probitas, & præstantissima virtus nobis nota est, ut apud tuum Regem nostrum in Christo Filium charissimum nos coadjuves, ad tam sanctum & dictæ Majestati utile opus perficiendum &c. Dat. Romæ VI. Decemb. MDXXXIV. Anno 1.

Paul. III. lib. brev. an. 1. p. 174.

Aloysius Gritus Turcicæ Tyrannidis fatelles casus in Hungaria.

Hungaros contra Turcas conjungere jussus Card. Tridentinus.

Y y 2 Non

VII. Surius in comm.

Non potuere Regum diffidia componi, nec Solimannus, ut credebatur, in Hungaros exercitus suos effudit; cum Perfico bello distractus esset, atque ab Ibrahimo summo Regiæ Turcicæ procuratore, Christiani nominis amico, Christianis opprimendis revocaretur.

In Hungariam irrepsit hæresis Lutherana, & de remedio agitur.

Irrepisse vero in Hungariam Lutheranam hæresim, atque eo infelicis auctam, quod Joannes Rex Ferdinandi æmulus a Clemente Pontifice ob Turcas in illud Regnum excitos anathemate defixus esset; nec hæresis reprimi posset, nisi Joannes Rex Ecclesiæ conciliaretur, quod ex actis Consistorialibus constat.

Acta Consist. Sign. n. 133. p. 280.

XIII. Julii MDXXXIV. Læta literæ Fratris Francisci de Frangepan ex Buda, qui a Sanctissimo D. contra hæresim Lutheranorum, quæ in Hungariam acriter irrepsit, missus, aliquod remedium mature petebat, cui petitioni obstare videbatur, quia Waiwoda, qui illi Regno præerat, jam a sua Sanctitate excommunicatus fuerat; ad eum enim Nuntium mittere non e Sedis Apostolicæ auctoritate esse censebatur, neque aliter provideri posse dubitabat, quia Waiwoda adhuc absolutionem censurarum non perierat, neque absolvi ullo modo aliter poterat; Auditis Reverendissimorum DD. sententiis Sanctitas sua negotium in futurum Consistorium distulit. Hæsisse in pertinacia Joannem Regem, nec curasse anathematis vinculis solvi, referunt Authores, cujus impietatis exemplum in subditos transfusum est.

VIII. Acta Consist. MS. Cavd. Spad. sign. num. 133. pag. 282. Paul. III. lib. brev. ann. 1. p. 455.

Gratulati sunt novo Pontifici de partis Pontificatus honoribus Reges, eumque amantissimis verbis officiis, atque obsequii significatione sunt prosequuti, inter quos Joannes Lusitanæ Rex Oratorem eo nomine decrevit, cui proximo ineunte anno hæc respondit Paulus, optimamque voluntatem restituendæ Ecclesiasticæ disciplinæ, religionisque afferendæ significavit.

Acta Lusitano Regi de eximiiis officiis delatis gratiæ.

Regi Portugaliæ. Charissime fili, & ex tuis amantissimis literis, & ex sermone cum dilecto Filio Philippo Lapio, quem ad nos misisti, tum Oratorum apud nostrorum, undique amorem, humanitatem, pietatem Serenitatis tuæ collegimus, non enim contentus prioribus Oratoribus tuis, proprio Nuntio officium gratulationis exequi voluisti, adjecta etiam gravitate literarum, præsequi polliceris, & oblationibus tuis, quæ quo fuerunt plura, & a clarissimo Rege profecta, eo nobis acciderunt jucundiora. Proinde, ut debemus, maximas tuæ Serenitati gratias, & vicissim paterno semper affectu, & grata voluntate responsuri. Merita tamen nostra, a te propter amo-

rem uberius cumulata, omnemque hæc amplificationem nostræ dignitatis, ad Dei clementiam referimus, qui sua inenarrabili benignitate dignos hoc onere nos fecit potius, quam invenerit. Eius proinde misericordiam deprecamur, ut sicut nobis onus imponere dignatus est, ita in ferendo onere non desit, tuamque Serenitatem in commune bonum pie animatam nobis diuissime conservare, ac prosperare, cæterosque Christianos Principes in idem animare, concordæque efficere dignetur, qua, sicut pietissime operas, fidei Catholicæ venerem puritatem, & perturbatis Christianitatis partibus quietem, & tranquillitatem nostro labore, & cura, Principumque unanimi consensu, restituere possimus. Sed de his per D. Philippum, & Oratores tuos nobis relatis, scribent ipsi plenius, cui omnes felicitatem in terris, & perennem vitam in Cælis a Deo omnipotente semper imploramus. Datum Romæ C. Die XXV. Januarii MDXXXV. Anno 1.

Gallia quoque tanti Pontificis electione plurimum gavisa est, ut tradit Sadoletus tunc Episcopus Carpentoractensis, omnium sententia, vir celeberrimus, cujus Epistolæ ad Paulum Pontificem tunc conscriptæ fragmentum hic referre consonum visum est. Cum hoc gratulator, tum illud maximi facio, quod sine ambitione ulla, sine mora, contradicente nemine, omnium suffragiis statim annunciata est, ut renunciatio iudicium fuerit dignitatis, ipsa vero celeritas renunciandi aperte ostendit tantam, tamque eximiam virtutem, quanta in te semper fuit, ad tantos motus rerum, quibus iactatur Respublica, sedandos, & ad salutarem partem consiliis sapientibus dirigendos, quam primum, & quam maxime necessariam esse. Itaque & nomen, & virtus, & dignitas tua, tanta nunc apud omnes in opinione est, ita tua ad Summum Pontificatum electio ab omnibus est accepta, ut non hominum consiliis, sed divinitus facta esse videatur. Atque hæc quidem, & Populi hujus, in quo versor, & omnium Gallie Procerum, ac Principum est sententia. Audio enim multorum voces, & video vultus. Ut enim, quisque huc habet irer, ita fere congregitur, & colloquitur mecum. Non equidem possum tantum quantum res est, perscribere: Sed hoc certe scribo, quod intellego, & sentio, nunquam animos hominum latiores, nunquam prædicationes magis honorificas, nec crebriores laudes de ullo Romano Pontifice extitisse, ut jam non Sanctitati tuæ me gratulari, sed Christiano nomini universo magis conveniat.

Jacobo quoque Regi Scotiæ actæ gratiæ de eximio illius studio. De gratulatione

IX. Gallia gratulatur de novi Pontific. elect.

X. 16. pag. 149.

Scotiæ Regi gratias agit.

ione (inquit) ira tibi gratias agimus, ut vicissim nobis, & Universali Ecclesiæ de tali, ac tam Catholico Rege gratulemur, tuam Majestatem hortantes, ut sicut hærenus fecit, Regnum suum ab hæresibus integrum conservare studeat.

Reginald. Polus 347.

Trahebat Scotiam in extremi exitii discrimen Anglia, quæ Scotorum Hæreticorum clientelam corripiebat, eosque audacia, & armis fulciebat. Mirum autem fuit eos, qui Henricum flagitiis contaminatissimum pro Ecclesiæ capite susceperant, iactare ausos se a Romano Pontifice defecisse propter ejus tyrannidem, ac scelera, quorum impias artes Reginaldus Polus postea Cardinalis, luculentum commentario confutabat, ex quo pauca hæc delibamus, ut in omnium oculis collocemus, quam inique Angli a communione Romanæ Ecclesiæ nulla justa causa provocati discesserint.

Polus pro Pontifice contra Anglos apologiam edidit.

Sed quid tandem asserunt? nempe Papam ajunt moribus corruptis esse, eoque non esse Vicarium Dei? num corruptioribus, quam aliqui Reges sunt? num quam hic ipse, ad quem dignitatem Pontificiam transferunt? quid hujus vita cujusmodi tandem est? Sancta credo, & omnis culpæ expers, in qua, si ipsi credamus, [ut nihil aliud dicamus] abominabilis incestus, labes Annæ viginti annis infedit; sed num in ipso aditu novæ potestatis, cum sanctissimos Viros, tam crudeliter occidit, tunc se sanctum ostendit? num ut vel omnium, qui pessimi fuisse memorantur, Pontificum facta in medium adducatur, aliquid in iis tam nefarie factum reperitur? Sed quid? si Pontifex bonus sit, an hæc satis est causa cur cum veneremur? an non potius nullam nos hominis probitatem, sed Christi personam in Pontifice venerari solemus; si nemo Christianus dicere potest, ullius hominis probitatem, & non unius Christi personam affici honore, quid meatantum refert bonusne, an malus homo sit, in quo Christi modo persona honoretur? Si Christi imago veneranda est, refert ne utrum in auro, an in ligno expressa aspicitur? num tu ex auro, aut ebore factam honorabis, e ligno quamvis vili, aut etiam putrido effectam contumelia afficies, aut minus honorabis? Quid ad me Pontificum pravitas pertinet, quam scio nihil officere, nisi velim, non posse, cum omnis eorum potestas sit ad edificationem, ad animæ alterius derivamentum nulla sit? quid si non modo non obest [vere Christianis] unius hominis Pontificis pravitas, sed prodest etiam, cum magis Christi gloriam illustret? quid enim quaeso magnum, ac præcipuum a nobis fieret, si bonum Pontificem honore afficeremus? quasi vero non

834.

ipsi etiam Ethnici facerent. Cum autem ne vitii quidem humanis deterrevi videamur, quo minus Christi imaginem veneremur in eo, qui pro Christi Tribunali sedens, Ecclesiæ unitatem, & concordiam retinet, hic videlicet nos vere Christianos ostendimus, hoc modo Christi gloria maxime illustratur.

Nefandissimus quoque impostor, atque apostatarum princeps Martinus Lutherus Pontificem gravibus contumeliis lacerare non destitit. In lucem enim edidit hæc fere tempestate, Satanico furore concitus pestilentissimum librum de Angulari (ut ipse vocat) Missa, consecrationemque Sacerdotum. Ubi inter alia (teste Surio) Papam vocat regem glirium: Episcopos fures Dei, sacrilegos, Sacerdotes angulares, damnatos, fatuos, Missam vocat abominationem, tremendum altaris Sacrificium, stercus, lutum, quod ipse Lucifer dicere vis auderet, Ibi quoque per Dei verbum iactat Indulgentias abolitas, Purgatorium extinctum, peregrinationes suppressas, multasque alias Papistarum idolatrias, & Dei Mammonæ cultus prostratos. Quoniam vero ipsemet in hoc libro sese turpissime prodit, aitque se cum Dæmone, quem aliquoties sibi noctu apparuisse, ibidem fatetur, in disputationem ingressum de Missa, & de quibusdam aliis, tandemque ab eo victum ac superatum, rationibus illius cessisse. Hinc optime præfatus Surius ita argumentatur. Ut jam nemo tam stupidus ac plumbeus sit, quin vel digitis tangere possit hujus infamissimi hominis doctrinam non Christi, ut solet iactare, sed diaboli esse. Et sane tam horrendæ in sacrosanctæ Missæ Sacrificium, ac cæteras Ecclesiæ institutiones, necnon in Christiani ovilis supremum Pastorem, ac reliquos Ecclesiæ Rectores blasphemæ, nonnisi ab inferis prodire poterant. Quis enim tam perditus homo, folius proprii spiritus, ingeniique ductu, tam impia ipsique Apostolicis traditionibus contraria dogmata proferre, absque ullo conscientiæ fluctu, ausus umquam fuisset? Quem equidem passum fuisse ipsummet Lutherum, dum de abroganda privata Missa illum conscriberet librum, ita testatur Joannes Eckius: Lutherus ait sæpe sibi palpasse cor tremulum, & reprehendens objecisse. Tu solus sapias? Torne erraverunt universi? Tanta sæcula ignoraverunt? Quid si tu erres, & tot tecum in errorem trahas damnandos æternaliter? Attamen veritatis istius voci, quæ ut loquitur B. Augustinus numquam tacet, sed vociferatur ex corde, a conscientiæ stimulis tunc exagitatus sanæ mentis aures præbere iniquissimus ille Apostata-

XI. Lutherus contra Ecclesiæ ritus, ac Papam declamat.

In comm. hoc anno.

de-

detrectavit : ac permittente Deo suomet ore fassus est, quod non sine ingenti animi trepidatione, seu temeritate Ecclesiasticis traditionibus per tot sæcula fidelium omnium acceptatione comprobatis liceat relictari. Cæterum impia hæc Lutheri dicta contra Missæ sacrificium, alioque Ecclesiæ ritus inferius a nobis refellentur.

L. p. de
heres.
nostr.
temp.

Interim satis hic sit cum Cardinale Hosio animadvertere, ac deplorare hominis impietatem. *Non jam ille [scilicet Lutherus] scribendis libris quid esset, aut quid non esset cum pietate, cum veritate conjunctum, sed quid incommodare Papatui maxime posset, spectandum esse putavit : ut quidquid scriberet, quidquid diceret, quidquid faceret, omnia in odium & despectum Papæ, Conciliorum, & Episcoporum faceret. Fatetur hoc adeo ipse in quadam epistola ad Argentineses, ad quos in hæc verba scripsit : Hoc diffiteri [inquit] nec possum, nec volo, quod si Carolistadius aut alius quispiam ante quinquennium persuadere mihi potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi devinxisset : gravibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum defudabam, omnibus nervis extensis me extricare & expedire conatus sum, cum probe perspiciebam, hac re Papatui valde me incommodare posse. Nonne hic [pergit Hosius] aperte confiteretur ipse peregrina sua doctrina populo inculcanda, non hoc spectasse, ut Christi gloriam propagaret, utque veritatem illius patefaceret, sed ut odio erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret ? Tanta autem fuit mens illius infusata malevolentia, Christum, ut præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dummodo per hanc occasionem incommodare Papatui potuisset.*

In comm.
Hereticorum
conventus
Constantiæ
habitus.

XIII.
In India
episcopi
constituuntur.

Acta
Consist.
18.
Decemb.
1534.

Circa finem hujus anni pastorum Evangelicorum conciliabulum Constantiæ habitum fuisse narrat Surius, cujus conventus ptomotor fuit Bucerus : in quo rursus actum fuit de pace cum Lutero in Eucharistiæ negotio statuenda : verum cum non sit pax impiis juxta Divini oraculi monitum, inter dogmaticos Sectarios concordia constitui minime potuit. At dum in Europa plures hereticorum fraudibus deficerent ab Ecclesia, fides Christi in America latius propagata est, plurimique hoc anno a Clemente VII. & Paulo III. constituti sunt Episcopi. Ad supplicationem Imperatoris die decima Januarii (ut referunt acta Consistorialia) oppido Sanctæ Marthæ in Provincia S. Matthæi in partibus Indiarum in-

civitatem erecto Alphonsus de Thobes : & Castella aurea, in partibus quoque Indiarum Thomas Berlangha Ordinis S. Dominici : nec non loco de Guarrimalla Franciscus Marochinus in Sacra Theologia Doctor a Pontifice delegati sunt Antistites.

Labente anno die decima octava Decembris, Paulus auxit Cardinalium Senatuum duobus Nepotibus Alexandro nempe Farnesio, & Guidone Sfortia ex Comitibus Sanctæ Floræ, qui cum in Bononiensi Academia tunc literis operam darent, impositæ a Paulo sunt partes Joanni Mariæ Syppontino Archiepiscopo Æmiliæ Præsidi, ut sacramento adactis solemniter Bononiæ iis Cardinalitia insignia conferret, illius vero sacramenti formula his verbis concepta erat.

Nos Alexander de Farnesio, & Guido Ascanius ex Comitibus Sanctæ Floræ Cardinales promittimus, & juramus, quod ab hac hora in antea fideles, & obedientes erimus D. Petro, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ, & Domino nostro D. Paulo PP. III. ejusque Successoribus canonice intrantibus ; non erimus in consilio, aut consensu, vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, seu capiantur mala captione, aut in eos violentæ manus quomodolibet ingerantur, vel injuriæ aliquæ inferantur, quovis quæsito colore. Consilium vero, quod nobis credituri sunt per se aut literas, ad eorum damnum nemini revelabimus ; Papatum Romanum, & Regalia S. Petri adiutores erimus ad retinendum, & defendendum, salvo ordine nostro, contra omnem hominem, Legatum Apostolicæ Sedis in eundo, & redeundo honorifice tractabimus, & in suis necessitatibus adjuvabimus. Jura, honores, privilegia, & auctoritatem Romanæ Ecclesiæ, Domini nostri Papæ, & Successorum prædictorum conservare, defendere, augere, & promoveri curabimus, nec erimus in consilio, vel facto, seu tractatu, in quibus contra Dominum nostrum, vel eandem Ecclesiam aliqua sinistra, vel præjudicialia personarum, iuris honoris, status, & potestatis eorum machinentur : & si talia a quibuscumque tractari, vel procurari noverimus, impediemus pro posse, & quanto citius poterimus, significabimus eidem Domino nostro, vel alteri, per quem possit ad ipsius notitiam pervenire. Regulas SS. Patrum, decreta, ordines, seu definitiones, reservationes, provisiones, & mandata Apostolica totis viribus observabimus, & faciemus ab aliis observari. Hereticos, Schismaticos, & rebelles eidem Domino nostro, vel Successoribus prædictis pro posse persequemur, & impugnabimus. Postsessiones vero ad mensam nostram perti-

XIV.

Diarium
Petri
Gualterii
Aretin. 10.
11. Paul.
III. lib. 1.
brev. ann.
1. 1534.
p. 218.

XV.

Sacra-
menti
formula
a novis
Cardin.
nuncupa-
ta.

mentes non vendemus, neque donabimus, neque impignorabimus, neque de novo in feudabimus, vel aliquo modo alienabimus inconsulto Romano Pontifice, etiam cum consensu Capituli nostri ; & si ad aliena-

tionem aliquam devenerimus, ex nunc prout ex tunc penas in quadam Apostolica, super hoc edita Constitutione contentas, volumus incurrere ipso facto, Sic nos Deus adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.

I. Vide Sa- dolet. l. 9. p. 337. de Conc. & Tunet. p. 346. & 445.

Sander. l. 1. de Schis. An- gl.

Henricus se caput Eccl. Anglicanae declarat.

II. Papæ nomen a libris, & aliis locis aboleri jussit Henricus.

ANNO Christi millesimo quingentesimo trigesimo quinto, indictione octava, passa est gravissimam cladem catholica religio in Anglia, cum Henricus ira in Romanam Ecclesiam, a qua anathematis telum ei comminatum erat, efferatus, versusque in severissimum persecutorem Fidei, cujus defensorem antea maxima cum laude egerat, catholicæ pietatis vestigia omnia e Regno suo evelere, omnesque in æternum exitum trahere secum præcipites, dissentientes vero excarnificatos supplicii e vivis tollere niteretur. Non defuere furenti fatelites impietati in Ecclesiastico & Equestri ordine, qui præsentis vitæ commodis irretiti, funesta ejus consilia promoverent, inter quos eminebant flagitio Cromuelus, & Lejus Metropolitanus Sacri Ordinis proditores, quos Gardinerus, & Samsø, & alii juniores Præfules, caducarum rerum amore illusi, sequebantur. In Procerum vero confessu præerant auctoritate Carolus Brandonus, Suffolciæ Dux, qui Regis fororem matrimonio junctam habebat, & Thomas Howardus Norfolciæ Dux, qui Nobilium turbam, quam Henricus hæresi Lutherana depravatam nova dignitate auxerat, ad suos nutus flectebant; quorum opera suffultus, dolisque instructus, in Comitibus extremo superiore anno habitis, impius Rex excusso Romani Pontificis jugo contra Symboli articulum In unam Sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, se Anglicanæ, & Hibernicæ Ecclesiarum caput Apostaticum dixit, atque in Divinis a Romano Pontifice jura peti vetuit, finxitque se Divina & humana auctoritate plenissima ad omnes hæreses, corruptelas, erroresque emendandos, tradendamque incorruptæ Fidei puritatem pollere; sanxitque, ut illi propterea omnium Sacerdotiorum vacantium integra vectigalia primi anni, quo quis Sacerdotium adeptus esset, ac omnium Ecclesiasticarum dignitatum decimæ perfolverentur: ferali etiam odio in Papam accensus, Papæ nomen ex omnibus libris abradi intentato capitali supplicio jussit, cui impio edicto mox paritum refert Sanderus.

Per Calendaria [inquit] per Indices, per Scripta, per totum jus Canonicum, per Scholasticos Doctores Papæ vocabulum lituris undique obducebatur, imo in fronte operum D. Cypriani, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Leonis, Gregorii, Prosperi, & aliorum Ecclesie luminum singuli scribere coacti sunt. Si quid in eis operibus

inesset, quod Pontificis, Romani Primatum tueretur, aut confirmaret, se illi verbo, sententiæ, rationi jam nunc renuntiare, nec tanti criminis reos unquam esse velle, ut quibusvis Patribus aut Doctoribus in ea re assentiant, & infra: In Litaniis præterea, precibusque, quæ tum privatim, tum publice in omnibus Oratoriis, Ecclesiis, Monasteriis, aliisque in locis recitabantur, loco petitionis illius, quæ pro Domino Apostolico, a Christianidelibus per universum Orbem fieri solet, Henricus hæc impia verba apponi, imprimique præcepit. Ab Episcopi Romani tyrannide, & detestandis enormitatibus libera nos Domine. Ita impletum est Judæ proditoris & sequacium oraculum Davidicum, Et fiat oratio ejus in peccatum. Ad irretiendos vero magis tantæ impietatis laqueis simplices populos pellexit præmiorum illecebra instabilis nonnullorum eruditorum animas, ut concionibus, ac libris editis conjunctam cum Regia auctoritatem ecclesiasticam ab eo usurpatam tuerentur; alios etiam imperiis in scelus impulit, quæ Regis voce subdit Sanderus excitati sunt ad concionandum plurimi, ad scribendum etiam nonnulli, quorum aliqui id sponte faciebant, quod hæresi faverent, cuiusmodi erant, Sampsonus, Foxus, Morisonus, cæterique, alii vero coacte ne Regem offenderent, ut Gardinerus Wintoniensis, & Tonsallus Dunelmensis Episcopi.

Florebat tum doctrinæ, ac sapientiæ fama Reginaldus Polus, Regis ipsius alumnus & consanguineus, qui tunc Patavii literario otio indulgebat. Illum Henricus, transmissis comitiorum actis, quibus illi fictitius Anglicanæ Ecclesie Primatus fuerat asserus, sollicitavit, ut scriptis eundem primatum confirmaret: at ille Deum homini prætulit; & cum in egregios viros carnificinam exerceri in Anglia audiret, quatuor libros de Unitate Ecclesiastica doctissime scripsit, quibus & primatum adulterinum confutavit, admissa scelera coarguit, viamque poenitentiae ad ea delenda commonstravit. Excanduit ad hæc Henricus Rex assentatorum lenociniis mendacibus assuetus, ac Reginaldum Polum patriæ proditorem, reumque læsæ Majestatis pronuntiavit, variis insidiis ejus vitam appetiit; fratremque & avunculum necavit, omnemque ejus familiam pietatis illius odio afflixit, ac pene extinxit: cum vero flagitiis suis omnium bonorum odia in se accendisse, ac plura millia in Religio-

Reginaldus Polus libros scribit contra Henrici affectatum Primatum Ecclesie Anglicanæ.

Reginaldum Polum, ejusque familiam persequitur Henricus & pene extinxit. III.

In viros Religiosos favit Henricus, & maxime in Carthusianos.

Constanter perferunt mortem Carthusiani potius, quam impio Regi obedire.

IV.

nis Catholicæ constantia perstare, qui curvare genu ante novum Baal detrectarent, animadverteret, eos exquisitis afficere suppliciis constituit, ne impia immanitate Juliano Apostatæ cederet.

Eminebant tunc in Anglia sanctitatis studiis tres Ordines Religiosi, Carthusianorum, Sanctæ Brigittæ, & D. Francisci, quos populi ob eximiam pietatis existimationem suspiciebant; in hos itaque perverso judiciorum genere primos furoris impetus effudit, ac tertio kal. Maii tres priores Carthusiani, Joannes Hogthonus Londinensis, Robertus Laurentius Bevalensis, Augustinus Ubsterus Exhamensis ad impiorum subsellia adducti sunt, ut morte afficerentur. Proponebantur eis inquit Sanderus nova Comitiorum decreta, & jubebantur jurejurando affirmare, Regem Ecclesie esse supremum Caput. Cum illi nonnulla exciperent, & legis divinæ mentionem facerent; Nullam inquit Cromuelus exceptionem admittam, sive lex divina permittat, sive non, vos integre plene & cathogorice hæc affirmabitis. Tum illi: At Ecclesia Catholica istud hætenus [quod scimus] non docuit. Non curio Ecclesiam, respondit Cromuelus: Vultis consentire, an non? Non audemus, inquit illi, ne dum placere Regi volumus, Deum non offendamus. Quo audito, res duodecim Viris commissa est, secundum Regum consuetudinem, ut judicium ferrent. Illi vero cum nihil quidquam morte dignum invenirent, nec tamen eos absolovere propter iram Regis audebant: tempus extrahabant, quousque Cromuelus Regis nomine mortem ipsis certissimam denuntiaret, nisi statim illos condemnarent, quod die postero fecerunt; atque ad hæc judicii formam reliqui deinceps omnes, qui hæc de causa in questionem venerunt, condemnabantur. Sententia autem accepta educebantur ad patibulum eodem habitu, quo in Monasteriis utebantur. Cum Prior Londinensis cervicem carnifici præbiturus esset, a Regio Senatore sollicitatus est, addita vitæ & libertatis sponsione, ut Regio decreto consentiret. At ille, inquit palam restatur, se solo Dei timore, non ulla in Regem suum rebellionem adactum, id facere neque posse, neque velle, imo malle pati omnia, quam vel latum unguem a decretis Catholicæ Ecclesie deflectere. Porro, inquit, orate pro me, & miserere vos fratrum meorum, quorum Prior immeritus fui; his dictis, brevi spatio impetrato, legit sex primos versus Psalm. xxx. Hanc impiam, & immanem latienam in eum, & focios exercitam ita plangit Reginaldus Polus.

Vidisses viros sanctitate praditos, quorum Ann. Eccl. Tom. XXXII.

rum non capita solum præciderentur, sed membra corporis miserabilem in modum dissecarentur, & diversis urbis partibus ad spectaculum proponerentur, ut hic caput, illic corporis alia pars alio loco spectarentur, quibus, vix (pro beneficio quidem) impetrari potuit, ut uno præciso membro de vita decederent, aut quod natura etiam miserimis concessit, ut una tantum morte defungerentur. Sed quale hoc est, quod dico potuit ne ulla crudelitas inveniri, quæ ultra unam mortem in cruciatu corporis progredere; si natura finem miserie unam mortem præscripsit? qui non potuit, & tamen tentavit, quanta tandem ejus crudelitas est? atqui res sic se habet. Cum alii alio genere mortis plectantur, fures laqueo, gravioribus criminibus condemnati igne, ferro alii pereant: Sancti hii Viri, quorum summa criminis erat, quod fidem, quam Christo & Ecclesie dedissent, prodero recusarent, ita sunt per hæc omnia cruciatuum genera deinceps pertracti, ac divexati, ut ante moriendi finem non fecerint, quam tertia mors quasi cumulus allata vitam ipsis eriperet. Primum enim laqueo spiritus præcludebatur, sed hætenus dumtaxat, ut mortis acerbiterem, ac cruciatum, non extremam illam & lethalem vim sentirent, ut potius quasi in amplexum mortis traditi, cum morte ipsa luctari, quam mori conspicerentur; qua in luctatione simul, ac deficere eos carnifex animadvertit, statim ut erat scilicet a Judicibus clementissimis viris imperatum, hæc morte liberati, & a cruce in terram demissi, ad aliud mortis genus multo crudelius, & acerbius traherentur. Arrepro enim gladio carnifex pectus, ac præcordia aperiebat, atque hic severior jam erat cum morte congressus, cum ipsi visceribus parvasactis, ut sibi ea evelli, & in ignem, qui erat in conspectu, conjici viderent, ut cum intimis sensibus acerbissimos quosque dolores, cruciatuque percepissent, tum hoc etiam grato oculorum aspectu fruerentur, ut se quoque aspicerent, morientes, dum partes sui cremari cernerent. (Et infra:) Sed quid erat tandem, de quo illo in judicio tales viri arcesserent? crimenne aliquod erat obiectum? locus defensionis dabatur? ita sane, sed omnia, ut apud Sathanam Judicem in medio illius Ecclesie, [cujus caput est] jura reddentem, ita gerebantur. Crimen erat, quod homines Deo consecrati contra animi sui sententiam, eamque vetustissima primum, & perpetua Ecclesie Christi consuetudine acceptam, deinde sanctissimorum, & doctissimorum hominum scriptis confirmatam, confiteri nollent, Ecclesiam sine Capite esse, Regis autem personam duplex caput, vel

Reginaldus Polus l. 3. p. 290.

Plangit Reginaldus Polus, & crudelitatem in catholicos Anglos describit.

Zz

po-

potius Ecclesiam plura [quam ipsa hydra fingatur] capita habere, Regem bicipitem esse, uno tantum capite a Cerbero, qui triiceps fingatur, vinci. [Ac multis interjectis] Quasi hoc satis non esset, ut omnibus in rebus se Christi hostes esse, & cum Christo bellum gerere testarentur, tanquam si praelio aliquo cum Dei exercitu commisso superiores fuissent, & aliquot de illis prostratis copius captivos haberent, quos in triumphum ducere ad hostis contumeliam, ac ludibrium vellent, ita sanctissimos hosce vivos ipsis illis vestibus indutos, quibus Christum habere Imperatorem, & Christo merere statim agnoscerentur, ad supplicium perduxerunt: quod enim majus esse signum poterat Christi militum, quam illud vestimenti genus, quo utebantur?

V. Lapis tribus hebdomadis, non contentus ea carnificina Henricus, novum Carthusianorum sanguinem sicut, ut cum sua Herodiade lætiora convivia celebraret. Præferat ille Carthusiensi Monasterio viros impios, qui reliquos Carthusianos ad Regia imperia flecterent, junioresque etiam ad sæculi voluptates revocarent. Sed cum illi in constantia tuendæ fidei perstarent, in crimen vocati sunt aliqui, quod pia doctrina confirmabant alios, ex quibus tres probitate spectatissimos nece affectos narrat Sanderus:

128. Ad decimum quartum diem Kal. Julias alii tres Carthusiani Sacerdotes Wifridus Midelmorus, Guillelmus Exameus, & Sebastianus Nudagatus, cum prius per dies quattuordecim continuos, erecti stare coacti essent, injectis ad collum, ad brachia, ad crura, circulis ferreis, ita ut ob nullam omnino causam loco umquam dimoverentur, illustre fidei testimonium dederunt; vimineis enim cratibus injecti, & per plateas Londinenses usque ad ultimum supplicii locum pertracti, postquam laqueo ad breve tempus suspensi fuissent, mox viri demittebantur. Tum autem carnifex pudendis præcis, & flammæ traditis, pectus, & præcordia gladio aperuit, visceraque evulsa in propositum ignem coniecit; de mum capite abscisso, reliquum corpus in quatuor partes dissevit, illasque partes exlixas variis in locis a populo spectandas suspendit. Cum Joanne autem Rocestro, & Jacobo Valuero [ipsis quoque Carthusianis] tam gratiose dispensatum est, ut simplici suspendio in Civitate. Eboracensi v. Idus Maii in cælum commigrarent. Tam immane facinus perpendens Reginaldus Polus Henricum his compellat verbis. Quid quæso ab illis Monachis factum erat, qui sponte propter Christum se in loca sola, & inaccessa, quasi in perdetuos carceres abdiderant? quid, inquam, commissum ab

Reginald. l. 3.

369.

his erat, cur illinc abreptos, non una morte, sed pluribus discrucari iuberet? quid illud tandem causæ fuit? nihil sane, nisi quod concepra semel in animo impietas re in uno impie facto consistere passa non est, illic quiescere non sinit, sed ut scelere scelus cumulares, stimularit.

VI. Auxit beatum hunc interfectorum Carthusianorum numerum Reginaldus Brigittensis Monachus ex Abbatia montis Sion, Theologus insignis, literis Græcis, & Hebraicis excultissimus, & sacra eloquentia florentissimus, qui, ut sepe antea populum discretissimis concionibus, sic rium exemplo, & patientia sua erudit. Is ubi se condemnatum ad mortem audiuit, nec quidquam loqui permissum, nisi ut consentiat, vel non consentiat comitorum decreto: Hoc est (inquit) vere iudicium mundi; nec aliud loquutus, rogavit Judices, ut tridui spatium ei concederent, quo se ad mortem pararet, cui cum illi non annuerent, sed dicerent, illud esse positum in sola Regis voluntate, attamen credo, inquit, videre bona Domini in terra viventium. Item ad supplicium productus populum hortabatur, ut pro Rege preces assiduas ad Deum funderent, ne qui Salomonem initio Regni sui sapientia, & pietate representaverat, una cum illo in fine vitæ per mulieres seductus degeneraret.

VI.

Sander. l. 1.

Alius insignis Monachus, & alter Parochus.

Reginald. Polus. l. 3. p. 359.

De ejusdem constantia & pietate hæc scripsit Reginaldus Polus, qui amicitia illi conjunctissimus fuerat. Ad hujus sanctitatis pariter & doctrinæ laudem in omne tempus confirmandam, & ad cumulum pietatis in Christum, & in te, o Patria, charitatis, ostendendum nihil deesse videbatur, nisi ut cum aliis heroibus, tuam necessario tempore veritatis testimonium legationi sanguine suo daret. Dedit & inter primos, dedit, tanta quidem animi constantia, ut, quod mihi retulit, qui se ei spectaculo interfuisse, & omnia quæ agerentur ardentissime observasse diceret; cum in illum feralem laqueum caput infereret, torquem potius Regni insignie, quam supplicii instrumentum induere videretur; tanta erat in vultu alacritas. O beatum virum, & dignum, cui tu Patria plurimum credas.

His adjunctis fuit pius Parochus Fidei Catholicæ studio ardentissimus Joannes Hailus, ad fundendum sanguinem pro suis ovibus boni pastoris instar paratissimus, qui omnes extra civitatem Londinensem quinto Nonas Maji excarnificati sunt. Occisi porro Prioris Londinensis membra januæ Monasterii Carthusiani affigi iussit Henricus, ut viros Religiosos a religionis studio deterreret, ac duos

duos impietatis suæ sequaces præfecit Cœnobio, qui juniores Monachos, vel minus, vel blanditiis corrumpere; sed omnes temporariæ vitæ illecebris æternitatem fœlicem prætulerunt, ut dieitur inferius.

VII. Cum funestam hæc carnificinam in pios viros exerceri ab Henrico accepisset Paulus III. Pontifex, gravissimo dolore confectus est, & Joannis Ficherii Episcopi Rossensis probitate, & doctrina clarissimi, qui in carcere religionis causa detinebatur liberandi studio, enixe ipsum Francisco I. Gallorum Regi commendavit, atque etiam in Cardinalium Senatum cooptavit una cum aliis, quorum nomina recenset Petrus Paulus Gualterius Aretinus his verbis.

Diar. Pauli Gualter. Aretin. m. 6. par. 2. Paulus Cardinalis creavit, inter quos Joann. Ficherium Episcopum Rossensem in carcere detentum.

XXI. Maji Papa creavit Cardinales, Nicolaum Archiepiscopum Capuanum, Jacobum Simonetram Auditorem Rotæ, Ghinnucium Auditorem Camera Apostolicæ, Joannem Bellojum Episcopum Parisiensem, Joannem Episcopum Rossensem, deventum in carcere a Rege Angliæ, Gasparem Contravenum Venetum, Marinum Prothonotarium Caracciolum. Quibus consonant, quæ in Actis Consistorialibus referuntur. Cum autem Franciscus Galliarum Rex pro eo liberando oratorum opera omni contentione suam auctoritatem adhiberet, Henricus ad eum trucidandum rabie accensus est, ac iudicium iniquorum opera interrogari iussit, num ipse Cardinalitios honores prelasset, vel de iis ipsi deferendis aliquid rescivisset? Respondit [vir piissimus] se nunquam cum honore, vel alium quemcumque in reliqua vita appetivisse, multoque minus hanc dignitatem in decrepita ætate, in vinculis, ac in ipsi mortis foribus expectasse; ita erat homo ab omni ambitione, ac rerum humanarum admiratione alienus. Pertulerat carceris squalorem & incommoda mensibus quindecim, cum tamen virum imbecillitate summa laboraret, quod Reginaldus Polus tribuit miraculo, scilicet præter ordinem naturæ viribus auctum. Ego certo cum isthinc ante triennium discederem, ne si exquisitissima quidem cura in tuenda valetudine domi suæ uteretur afflictam in eo naturam animadvertens, ad unum annum posse vitam extendere iudicabam, atque hoc etiam postea accipi cum Londinum accersis esset, ut in carcerem condereretur, in itinere ad aliquod tempus, ob virum imbecillitatem defecisse; nunc vero hunc constat totos quindecim menses in illo retri carceris squalore vitam retinere potuisse? quis tandem non agnoscit manum Dei supra naturam, qui ejus vitam ad unum summum dedecus magis illustrandum Ann. Eccl. Tom. XXXII,

Pro liberatione Rossensis Franciscus Galliarum Rex laborat, sed frustra. Sander. l. 1. p. 135.

Reginaldus Polus lib. 3. de unione Eccles. 493. Deus Rossensis vitam rogat.

produxit, ut tuo gladio, non fato suo vir sanctissimus periret? & ut adhuc facinus illud tuum majori iniquitate cumularetur, permisit, ut in numerum Cardinalium tum in carcere etiam agens referretur; ut cum eum postea necavisses, intelligerent omnes, te non solum optimum Episcopum, in quem nullam haberes animadvertendi causam, sed Cardinalem etiam in quem tibi juris nihil esset, una cum præcipuis Religionis nostræ professoribus occidisse. Nec mirum divina virtute tot mala ab infirmo ferri potuisse, cum etiam antea porrectum ab Anna Bolena venenum divina virtute superasse dicatur. Sacræ vero purpuræ honores ideo illi delati visi sunt, ut eos proprio sanguine purpuratos conservaret.

Venenum Rossensi ab Anna Bolena porrectum, ei non nocuit.

Describit illius constantiam & fortitudinem animi in ferenda morte Sanderus his verbis.

Sander. l. 1. p. 133.

Ad Decimum Kal. Julias Joannes Ficherius Episcopus Rossensis, quo nihil, aut doctus, aut sanctius Anglia protulit, penes jam decrepita ætatis ad iudicium primo, deinde, quod Henrici Primarum Ecclesiasticum nollet confiteri, ad mortem producitur, qui simul ac scenam, in qua gloriosum certamen consummaturus erat, longe conspexisset, abjecto, quo senex nixus est baculo, eia, inquit, pedes, officium facite, parum itineris jam restat. Constitutus autem in loco martyrii, sublevatus in cælum oculis, Te Deum, inquit, laudamus, te Dominum confitemur; quem hymnum ubi totum absolvisset, cervicem securi subiecit, animam Deo reddidit, justitiam coronam accepit. Caput hastile affixum, & in ponte Londinensi omnium oculis expositum, quo diutius ibi suspensum manebat, eo magis floruisse, ac venerabilius factum esse dicitur, ob quam causam loco amorum traditur. Hic confitentanea tradidit Coclaus. Non modo, inquit, non contabuisse, verum etiam multo venerabilius esse factum ferebatur, ubique is rumor percrebuit, mox amorum est loco.

133. Rossensis forti animo mortem sustinet.

Jo. Cocl. in act. & script. Luth. hoc anno.

De hujus florentissimis virtutibus omnes consentiunt, quem inter Scriptores Ecclesiasticos principem locum hoc tempore tenuisse, ejus scripta adversus Lutherum, & Ecolampadium testantur, quibus nunquam hæretici respondere poterunt: de quo sic Reginaldus Polus. Quem alium habes, inquit, Anglia, aut multis seculis habuisti, quem doctrina, & in illo Episcopi munere fungendo cura, ac sedulitate cum Rossensi comparares? de quo ita gloriari potes, ut ne apud exteras quidem nationes, si omnes Christiani nominis provincia hoc nostro sæculo perlustrarentur,

Reginald. Polus 3. de unione eccles.

338. Eximias virtutes Rossensis Reginaldus Polus & alii rellatas reliquerunt.

possit facile reperire, qui ita omnes Episcopi parres ac numeros implet. Consule, si forte de hoc dubitas, mercatores tuos, qui ad multas, & longinquas provincias navigarunt; consule Oratores tuos, qui exteras nationes adierunt, & dicant tibi, audiverintne de ullo tali Episcopo, qui cum gregis sui curam haberet, ut nunquam ab eius custodia discederet, qui verbo eum, & vitæ exemplo semper pasceret, & facultatibus juvaret, in cuius vitam nihil unquam, ne temere quidem obiectum esset, in quo semper egregia quaedam laus eminisset, cum sanctitatis, & doctrinæ, rum in patriam pietatis, cuius quidem præter alia multa, hoc etiam præclarum sane testimonium habes, quod cum omnium ordinum, atque ætatum, præcipue vero juventutis Anglicæ summam curam, & sollicitudinem semper habuisset, illud etiam effecit studio suo, & gratia, qua apud sanctissimam fœminam Regis aviam **Sander. l. 1.** [ea erat Margarita, cui Fischerus a confessionibus erat] plurimum valebat, ut duo celeberrima Gymnasia extruerentur, in quibus studio adolescenterum possent literis, & moribus rectis institui, ut iure optimo pater haberetur omnium, qui virtuti, & literis operam darent; cum illis cura, sollicitudine, opera, omnia parentis officia semper præstaret; idem vero celebratissima Academiæ Cantabrigiæ tutor fuit, Cancellarium enim elegerunt, quo in munere omnium illic Philosophantium cura continetur. Dedit etiam operam, ut duæ scholæ Theologiæ altera Cantabrigiæ, altera Oxonii instituerentur, ac præterea illius cura, & sollicitudine in Academiis linguarum Professores peritissimos ascitos fuisse refert Sanderus. Cæterum a terrenarum rerum amore adeo divulsus fuisse, ut cum tenuiora essent vestigialia Roffensis Ecclesiæ, oblatum a Rege opulentiorum Episcopatum respuerit, dictitans, nolle priorem Sponsam cum ditore commutare; adiciens se perbeatum futurum, si de hoc saltem minuto concredero grege, deque non adeo inde magnis acceptis emolumentis in die Domini recte respondere possit, cum, & de bene curatis animis, & de recte expensis pecuniis, tunc reddenda sit ratio exactior quam mortales fore putent, aut curent. Rexerat Roffensem Ecclesiam triginta tribus annis in continuis vigiliis, laboribus, jejuniis, eleemosynis, omnibusque Episcopo dignis operibus, ac tantæ charitatis explicarat exempla, ut recurrentibus celebriorum jejuniorum diebus, ac singulis fere sextis feriis, ipse non solum carceres, & publica xenodochia visitaret, sed omnium in civitate pauperum, ægro-

Sander. l. 1.

6. lib. 16.

Ut pauperem retineret Ecclesiam Roffensis oblatam pinguiorem respuit.

torum, ac quovis modo afflictiorum privatas aedes lustraret, ac consilio juvaret, verbis consolatoriis recrearet, pecunia etiam, si opus foret, levaret. Non præmittendum etiam visum est, magnum hunc Præsulem corpus ciliciis, flagellisque macerare solitum, & quo die Tyranni imperio a forensi satellitio captus est, avidos pecuniæ administratos omnes illius arcibus diligentissime excussisse: sed omnes illius nummos pauperum manibus cælo conditos suspexisse; tandemque incidisse in cistam laminis ferreis lorica-tam; variisque seris, & pessulis munitam, hanc mox latentium gemmarum, & auri spe incensos perfregisse; sed ibi tantum cilicium, horrens flagellum, ac cætera voluntaria pro Christo macerationis instrumenta reperisse, ac nonnullos nummulos, quos pauperibus post diverberatam carnem erogare consueverat. Quo die ad mortem ductus est, factus de ea re certior Thomas Morus, Regii olim Scrinii Magister, ac summus Iustitiæ Præfectus, quo munere sponte se abdicarat, cum iniquos Regis motus continere non posset, ac pietatis catholice defensionem odio in carcerem conditus esset, summa mortis cupiditate exarsit; metuens tamen tanta gloria excideret, ad Deum conversus in has pias voces erupit: *Consiste-tor tibi Domine, quod tantam gloriam non sum meritus, non sum ego iustus, & sanctus, sicut Roffensis tuus, quem de universo Regno isto, tibi secundum cor tuum elegisti; sed tamen si fieri potest, participes Domine sium calicis tui.*

Cum Pontifex Paulus indignam Cardinalis Roffensis cædem, Mori vincula, lanienam in Carthusianos, & alios prohibitate præstantissimos ab Henrico imperatam accepisset, ex persecutione Ecclesiæ Anglicanæ, hæreseosque grassatione gravissimum dolorem traxit, ac de impii facinoris atrocitate ita in literis ad Regem Scotiæ scripsit: *In hac re Henricus similem se esse voluit, tum sui, qui multos alios simili ex causa necavit, tum Henrici Secundi progenitoris sui, cuius odio, & persecutione B. Martyr Thomas Episcopus Cantuariensis occubuit; nec tamen hic Henricus illius impietatem retulit, verum etiam longe superavit; ille enim unum, hic multo plures; ille unius, & particularis, hic universalis Ecclesiæ iura tuentem; ille Archiepiscopum, hic etiam Episcopum, S. R. E. Cardinalem neci tradidit; ille illum exilio extruxit, iste hunc diutissimo carcere maceravit; ille percussores immisit, iste carnifices; ille violenta tantum morte, iste etiam turpi supplicio sanctum Domini affecit; ille denique*

Audita Roffensis morte, quod dixerit Thomas Morus.

X. Afflictus Pontifex ob persecutionem Anglicam in catholicos.

Paul. III. lib. brev. an. 1. p. 329. Regi Scotiæ scribit.

que purgare se Alexandro III. conatus, culpam in alios rejecit, penitentiam sibi a Romano Pontifice impositam humiliter suscepit, hic obstinatissimo animo factum sceleratum tuetur, non solum non ductus penitentia, verum pervicax, & rebellis, hostisque factus, non quia unquam lesus a Romana Ecclesia, a qua etiam titulo Defensoris fidei decoratus est, quem ipse titulum ingratis ad offensionem fidei retorserit, eamque multipliciter læsit, atque acerrime &c.

XI. Paulus etiam decrevit legibus agere, ad deturbandum regno Tyrannum, Catholicosque Reges in eum concitandos, itaque Carolum V. Imperatorem, qui Clementem VII. importunis hortatibus ad sententiam contra Henricum, & in favorem Catharinæ ferendam, urserat, maximaque ab Henrico affectus erat injuria, sollicitavit, ut confecto Africano bello, victricia arma contra Anglum converteret, eique subjectas literas scripsit.

Paul. III. lib. brev. an. 1. p. 329. Sollicitatus Casar ad ulciscendam Card. Roffensis cædem.

Charissime in Christo fili noster salutem &c. Etsi in tanta rerum mole, quantam nunc Majestas tua pro Dei Omnipotentis honore, & totius Christianitatis salute sustinet, nollemus quidquam ei significare, quod sceleris atrocitate pium, & tantis implicatum curis animum Majestatis tuæ perturbaret. Tamen cogit nos Henrici Angliæ Regis inaudita impietas, & efferata crudelitas, ut indignam necem bonæ memoriæ Joannis Episcopi, & Cardinalis Roffensis, nuper jussu Henrici perpetratam, quavis aliunde tuæ Majestati significandam, nos quoque ipsi nostris literis significemus, & ad executionem necessariæ iustitiæ, qua contra eum uti intendimus, opem tuæ Majestatis, cæterorumque Christianorum Principum imploremus. Etenim, cum ipse Henricus separata a se impie atque injuste charissima in Christo filia nostra Catharina Angliæ Regina matertera tua, cum qua matrimonium, mediante Sedis Apostolicæ dispensatione, contraxerat, & per viginti amplius annos continuaverat, prolemque ex ea suscepit [vivente ipsa Catharina] Annam adulteram propria auctoritate duxisset, & ad velandum suum facinus, matrimonii cum ipsa Catharina validitatem, & Apostolicæ Sedis potestatem nequasset, Ecclesiamque Anglicanam, & Regnum illud Apostolicæ Sedis tributarium ab ejusdem Sedis obedientia subtraxisset, sequo in hæreticorum numerum multipliciter retulisset, multaque alia indigna, & impia, que suo tempore distinctius referentur, commisisset: cum hæc idem Joannes Episcopus [ut erat summa probitate, & doctrina vir] vehementer improbare, scriptisque veritatem, & potestatem Ecclesiæ assereret, ab ipso Henrico in carcerem coniectus, ac fere biennio maceratus est: cum vero nos in proxima, quam habuimus creatione Cardinalium, ipsum Roffensem mori sanctitate, & doctrina hominis, in Cardinalium numerum retulisset, rati eum honorem, in quo illud etiam Regnum ornabamus, ad salutem, non autem ad perniciem optimi præsulis valiturum, cum illa dignitas semper habita fuerit sacrosancta, ecce subito idem Henricus [quod non sine maximo dolore referimus] ipsum Roffensem sanctitate conspicuum, doctrina celebrem, ætate venerabilem, illius Regni, ac totius ubique Cleri decus, & ornamentum, ultimo supplicio per carnificem more noxiorum, ac fontium publice affici fecit: multos quoque alios Clericos, & Religiosos eandem ob causam partim supplicio affecit, partim affecturus pro certo habetur, inter quos Thomam Morum, non quidem Clericum, sed Laicum, doctrina tamen literarum sacrarum excellentem, & veritatem asserere ausum, connumerant: ex quibus, & aliis, que hoc toto triennio accumulavit, sceleribus, ut ejus dedecora breviter recenseamus, hæreticus, schismaticus, adulter notorius, homicida, sacrilegus, rebellis, læsor maiestatis, multorumque aliorum criminum reus effectus est, ac se ipse illo Regno, & Regia dignitate privavit; ita ut sola declaratio privationis adversus eum super sit, qua tamen ob notorietatem præmissorum necessaria non esset, ad quam una cum venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus omnino procedere intendimus. Quamobrem, Fili charissime, ad te, qui advocatus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, summusque Christianorum Regum es, contrariasque Henrici vitii virtutes ad ornamentum Casareæ, & Regiæ sublimitatis aggregasti, nostro, & Sanctæ Apostolicæ Sedis nomine confugimus, tuam operam, patrocinium, favorem implorantes, ut quod iustitia mediante contra Henricum decernemus, tui brachii auxilio exequi, nostrasque, & Ecclesiæ publicas, quibus gravius, quam tuis propriis offensum te fuisse non ambigimus, injurias ulcisci velis, nec permittas iustitiam, religionem, pietatem tuam indigne conculcari. Sed cum hæc ipsa copiosius, & particularius Nuntius apud te noster explicaturus tuæ Majestati sit, ad ejus sermonem nos referimus; tantum Deum Omnipotentem suppliciter oravimus, ut Majestati tuæ pro ejus sancta fide, & honore, universalique omnium Christianorum salute, nunc in Africa dimicanti operatos successus concedat ad commune bonum totius

Impia e-juldem tyrannia catholice trucidandis.

Rogatus Casar, ut Pontificia decreta operi mandanda adversus Henricum suscipiat.

Blas.
XII.
tius Christianitatis, & perpetuam gloriam nominis tui. Datum Romae apud S. Marcum xxvi. Julii MDXXXV. anno I.

Paulus III. l. i. brev. pag. 382.
Pag. 329.
Eodem argumento scriptis literis Ferdinandum Romanorum, Hungariae, Bohemiaeque Regem hortatus est, ut adversus Henricum, una cum Germaniae Principibus confurgeret, Ecclesiaeque, & familiae suae injurias vindicaret. Poloniae etiam Regem, qui pro afferendo fidei catholicae splendore, eximiam virtutem explicuerat, excitavit, ut causam Ecclesiae pro repetenda justitia Polonicis armis fulciret: Tu [inquit] cum Principibus ceteris, quorum opem pariter advocavimus, executioni justitiae faveas, sicut speramus, te pro optimo Principis officio, defensionisque sanctae Ecclesiae, & assertionis Catholicae fidei, pro qua tot, & tanta gessisti, esse facturum.

Certior pariter factus est Lusitaniae Rex de ingentibus Henrici flagitiis, rogatusque a Pontifice, ne Ecclesiae tot injuriis affectae, & periclitanti in Anglia fidei deesset.

XIII.
Poterant facilius Henricum redigere ad officium Galliae, & Scotiae Reges, & quidem Scorus, (cui gravissima ex Anglia Regis impietate, haeresiosque in Anglia grassatione impendebant discrimina) ad plectendam Henrici vesaniam inclinabat. Franciscus vero Gallorum Rex, qui ob gesta cum Carolo V. bella, Henrico foedere conjunctissimus fuerat, atque haec concordiae illum inter, & Ecclesiam interpretem egerat, haud facile ab ejus conjunctione propter causas politicas discessurum videbatur, licet Henrici impietatem execraretur, atque ab eo ad defectionem a Romana Ecclesia saepius sollicitatus, a Christianissimi Regis officio nunquam deflectere constitisset, propositaque ab Henrico terrena commoda sprevisset. Illi igitur Pontifex indignissimam Cardinalis Rossensis caedem exposuit, tot praestantium virorum pro fide Catholica lanienam, Religionis catholicae in Anglia imminens excidium, haeresios auctum incendium, impiam Henrici impudentiam, qui illum ab Ecclesiae gremio divellere pertentarat, tantas Ecclesiae injurias novis semper cumulas biennii totius flexu: demumque rogavit, ut praedecessorum Galliae Regum, qui semper laboranti Ecclesiae succurrere consueverant, exemplo, ad justitiam ab Henrico repetendam, cum de ea re postularetur, confurgeret. Statuit enim pro munere pontificio promulgare Henricum. Regio jure ob haeresim, & schisma, & alia flagitia immanissima excidisse: uti sequentes ostendunt Pontificiae literae, ad eum hoc anno transmissae.

Regi Christianissimo.
Paul. III. lib. brev. an. 1. p. 610. Joannes Rossensis Card. ultimo supplicio affectus.
Charissime in Christo Fili noster salutem, & Apostolicam benedictionem. Cum expectarem in dies audire liberationem bonae memoriae Joannis Cardinalis Rossensis, quod illam, & Majestati tuae instantissime commendaveramus, & a tua excellenti probitate, ac cum Henrico Angliae Rege autoritate nobis promiseramus; ecce subito atroci nuntio percussi sumus, dictum Cardinalem ultimo supplicio ab ipso Henrico, a quo diu in vinculis habitus erat, fuisse affectum. Nec dubitamus, quin tua Majestas, qua pro sua, majorumque suorum inclinata pietate, & charitate, opem pro liberatione dicti Cardinalis alacrem, ut confidimus [licet irritam] praestiterit, tantam sceleris atrocitatem dolenter, & gravissime tulerit; cum intercessio tua non solum liberationem non obtinuerit, sed etiam mortem dicti Cardinalis maturasse videatur. Nos vero, Fili, & haec Sancta Sedes quid primum in tanto universalis Ecclesiae vulnere deplorabimus? innocentiam, & sanctitatem illius viri, an celebrem, & toto orbe diffusam pro fide catholica doctrinam? an Episcopalem, & Cardinalem simul dignitatem eodem gladii ictu violatam? an genus, & causam mortis? genus quidem ipsum crudele, & noxiis, ac sceleratis debirum, sanctissimo viro inflatum? omnia haec quidem nobis maxime deplenda, sed causa mortis gravius deploranda est. Siquidem pro Deo, pro Catholica Religione, pro justitia, pro veritate vir sanctissimus occubuit; cum non solum unius tantum, & particularis iura, ut olim Thomas Archiepiscopus Cantuariensis, sed universalis Ecclesiae tueretur. Itaque Henricus in hoc impietatis genere suos Majores non solum retulit, verum etiam ex causa gravitate, & persona dignitate superavit; atque ad tot, & tanta suae animae vulnera, hoc postremum, & atrocissimum adjecit: quandoquidem non contentus, censurarum a Clemente VII. Praedecessore nostro in eum inflatarum contemptu, biennalique in iis infortescencia, non item adulterio notorio, & scandalum in tota Ecclesia publice generante, non tot Clericorum, & Religiosorum sacrilega caede, non haeresi, ac schismate, avulsioneque sui Regni ab universali Ecclesia, non subtractione ejusdem Regni ab obedientia Romanae Ecclesiae, cui illud tributarium est; novissime hunc Sanctissimum Praesulem a Nobis ob doctrinam, & sanctitatem in Cardinalium numerum relatum, pertentato prius illius animo, an se retinere, & veritati contradicere vellet; demum constantem, & in pio proposito usque ad ultimum persistentem per carnificis mini-

Rei indignitas Gallo Regi propria.

Infanda Henrici Regis flagitia.

sterium, & turpe genus mortis publice necari iussit, nec etiam citius accelerata, & libentius inflata, quod cum a nobis Cardinalem factum audiverat, crimen laesa Majestatis praeter multa alia crimina multipliciter committendo, poenas in tales a jure inflatas, praesertim privationis, ipso facto incurrendo. Nec vero dubitavit quaedam alia adiacere his, quae commemoravimus, non leviora; non enim ignoramus, quod ille nuper in proximo Caesari conventu cum tuis tentaverit, illa quidem ad universalem tendentia perniciem, ac prorsus indigna, quae a te optimo, & pietissimo Rege peteretur, cuius inclinata pietatem Henricus teterrimis consiliis, foedave tunc non erubuit! Quibus a te merito repulsis, sicut egregiam tuam pietatem, ita pessimam illius voluntatem deprehendimus. Itaque cum sicut Majestati tuae notissimum est, hoc toto triennio, & ultra haec Sancta Sedes, tua quidem in primis respectu Majestatis, tum deinde spe respicientiae ipsius Henrici, tot, & tanta ab eo patientissime toleraverit, nihilque se profecisse videat, aut profecturam amplius speret, cum veteres perferendo novas semper injurias cumulaverit, jamque Dei pene voce, omnisque juris, omniumque hominum clamore ad vindictam exciteretur; nos maximo quidem cum dolore animi nostri, sed tamen extrema necessitate compulsi, ad ea remedia cum venerabilibus Fratribus nostris Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus, id ipsum nobis unanimiter suadentibus, venire decrevimus, quae jus commune, tam divinum, quam humanum nobis injungit; ut scilicet eundem Henricum, qui prius per rebellionem, per haeresim, & schisma, aliaque enormissima crimina, novissime autem per indignam eadem S. R. E. Cardinalis, & tot aliorum Clericorum, & Religiosorum Regno se, ac Regia dignitate privavit, privatum declaremus. Quamobrem pro certo habentes, haec tua Majestati, ut Christianissimo Principi, & Henrico dissimillimo, vehementer displicuisse, ac displicere, nec dubitantes, quin majorem Dei, & Ecclesiae, cuique officii rationem, quam ipsius Henrici non jam Regis, sed Regium nomen prorsus dedecorantis, tuaque conjunctione indigni, habiturus sis. Ad te saum charissimum in Christo filium Sancta Romana Ecclesia confugit, solita semper ad tuos Praedecessores in oppressio-nibus suis confugere; tuamque pietatem, benevolentiam, amorem studiose implorat, ac rogat, ut hanc nostri officii necessitatem non solum equanimiter ferre velis, verum memor, quod tui majores pro Sancta Romana Ecclesia olim egerint, quantisque exercitiis injurias ejus ulti sint; justiti-

In Caesariensi colloquio tentavit Gaesarem ab Ecclesiae obsequio abducere.

Ecclesiae in tolerando Henrico illius benignitas.

Deliberat Paulus declarare Henricum jure Regio privatum.

am, cum tempus erit, cumque a nobis requireris contra dictum Henricum exequaris, sicut in tua bonitate speramus. Sed cum haec scribi fecerimus Venerabili Fratris Episcopo Faventino Nuntio apud te nostro, ut ea tuae Majestati particulariter referret, & explicaret, ad ejus sermonem nos referentes, Sanctae Sedis Apostolicae dignitatem, & divini honoris conservacionem, quae maxime in hoc facto vertitur, tuae Majestati enixe commendamus. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub annulo Piscatoris die xxvi. Julii MDXXXV. pontificatus nostri anno I.

Non modo in Colloquio praedicto, ut vidimus in Pontificiis literis, verum etiam Oratorum opera Franciscum Regem ab Henrico pertentatum, ut ipsius exemplo, Pontificis obsequio, se subduceret, testatur Reginaldus Polus Henricum Regem his verbis objurgans. Eum per Oratores sollicitare institisti, ut ad dissolvendam Ecclesiae concordiam tecum conspiraret. Sed qui poterat, nisi plurimum a sese dissentire vellet, nec solum a seipso, & sua perpetua consuetudine, sed a veteri omnium Galliae Regum praeclarissimo sane, & gloriosissimo instituto? ii enim quasi has praecipuas partes in Republica Christiana divinitus sibi datas haberent, ut Ecclesiae Capitis jus defendendo universae Ecclesiae corpori maxime consulere; ita semper in Pontificis Romani auctoritate defendenda maxime in Ecclesia inter reliquos Principes emittuerat; ut merito non solum hereditarium cognomen Christianissimi quisque eorum, sed ab se partum obtineret. Cum igitur ab eo nunc contendis, ut tecum Romani Pontificis auctoritatem oppugnet, quid aliud petis, nisi ut tibi sua praecipua, Majorumque suorum ornamenta condonet, ut ipse a se desciscat, & quod Majores ejus eloquium pepererunt, ipse autem sanctissime adhuc conservavit, nunc denique in gratiam tuam perdat, ac deserat? quales tandem haec sunt preces? qualem animum indicant? amicumne, an hostilem? at certe minus hostilem in ipsum animum praeter te ferebas, cum armatus de iure Franciae Regni contendebas, cum Regis nomen illi eripere, ac tibi asserere conabar, quam nunc facis, dum instas, ut pulcherrimum nomen, quod iam in caelo scriptum est, ipse per summum dedecus jam amittat: nec enim certe par jactura esset, Regis Franciae nomine per vim spoliari, & Christianissimi per turpissimam culpam amittere; illo enim nomine Regni tantummodo terrestris, hoc autem caelestis, & sempiterni haeres significatur, atque hoc quoad defendit. Deus ipsi in altero tuendo nunquam deest. (Et pau-

Sollicitatus Gal-lus ut Ecclesiae injurias vindicet.

XIV. Reginaldus Polus l. 3. de unione Ecclesiae. pag. 375. Henricus Franciscum Galliae Regem hortatur, ut a Pontifice deficiat.

paulo infra.) Sed si nihil aliud, nonne tibi omnem spem aliquid ab eo impetrandi contra Ecclesie consuetudinem precipere debebat non illa ipsius Regis Francisci, qua nulla unquam majori plausu a Christiano populo est excepta cum hoc ruis Oratoribus, qui ad res in Ecclesia novandas amicitia iure opem ejus, & auxilium implorabant, respondit, aliis omnibus in rebus se tibi amici, & fratris officium prestaturum, in iis, qua contra Religionem fierent, obsequi, nec velle, nec posse; denique usque ad aras constantissimum se tibi amicum fore. O vocem dignam eo, qui non solum nomine, ac titulo, sed re ipsa Christianissimus erat, ut si Majores ejus nunquam antea habuissent, nunc certe optimo iure decerni illi, ac tribui deberet. Qua enim re alia magis, quam tali responso animum vere Christianissimum declarare potuisset? quam bona spe quisquis alius ad eundem accederet, qui ut Pontificis partes defenderet, postularum veniret?

XV. Ruebat interea in graviora flagitia Henricus, ac in Thomam Morum, de cujus vinculis conquestum Pontificem apud Casarem, & Reges audivimus, immanitatis virus recentissime effuderat. Praefuerat dicendo juri, & obsequandis Regis literis vir ille doctrina singularis, & pietate, ac ingenio florentissimus, ac olim Regi charissimus, dum Henricus cum Romana Ecclesia sensit; abierat vero sponte munere, ne Henrici impietati serviret, ac diutino carcere maceratus, capitali supplicio affectus fuerat; cujus constantiam, ut ad impietatem deflecteret, terrenumque Regem caelesti praeferebat, acerbissime tentatam memorat Sanderus his verbis: Putabant illum filii huius seculi mortem timere, & ideo ut Regi obediret adduci posse. Venerunt ad eum hac de causa multi Principes viri; sed cum nihil proficerent, ad postremum uxori Aloysia mandatam est negotium, ut viro suaderet, ne ipsam, ne liberos, ne patriam, & vitam, qua diu adhuc frui posset, pro derelictis haberet. Cum ergo uxor Mori haec apud eum occineret; & quamdiu Aloysia mea [inquit Morus] potero hac vita frui? Tum illa, totis viginti annis. Cui vir: si Deus voluerit. Vis ergo [ait Morus] ut aeternitatem viginti annis commutem? Ne tu imperitiae mercatrix mea uxor; nam si annorum viginti millia diceres, aliquid tu quidem diceres, sed tamen ad aeternitatem quid essent? Itaque cum Morus de sententia dimoveri non posset, ablatis sunt ei omnes libri tanquam instrumenta, qua illum ab amore seculi abductum, & aeternae vitae desiderio in-

Constantia Thomae Mori in fide catholica servanda, & in igne responsum uxori datum. Sander. l. 1. 138.

flammabant: atramentum quoque, & calamos abstulerunt, ne cum ullo in posterum literarum haberet commercia: tunc ille fenestris cubiculi perpetuo clausis, nihil aliud, quam Deo, & sanctis meditationibus vacabat. Porro cum carceris custos ab eo quaereret quid ita in tenebris sederet? Quid [inquit] facerem? nonne sublatis mercibus claudenda est officina? Merces suas dixit libros suos: ac verum quidem officinam aperuit Morus, in qua proposuit omnia sua venalia, ut pretii loco Caelum acciperet: scripsit in carcere duos elegantissimos libros unum idiomate Anglicano, quem inscripsit, De solario in tribulatione; alterum Latine, De passione Christi perficere illum non potuit, quod ei manica injecta fuissent, libertasque scribendi adempta, cum ad eum textum pervenisset: Et iniecerunt manum in Jesus: perductus vero in iudicium meditato consilio, ita respondit, ut neque fidem negaret, neque mortis periculo temere se offerret, ad illud enim unum caput totius accusationis, quo arguebatur, ab eo non approbari novum consilii regii decretum: Ita respondit, ut diceret eam legem, qualiscumque esset, postea esse latam, quam ipse perpetui carceris, in quo reliquum vitae degeret, poena, & fortunarum omnium proscriptione affectus esset: itaque si illa iusta, sive iniusta lex esset, nihil eam ad se pertinere, qui & occidisse civiliter, ut iura dicunt, videretur. Ea ille moderatione usus est, ne paratissimis ad nefas animis occasionem saevienti daret; licet enim subeunda mortis cupidissimus esset, tamen cum sciret, illud Dei donum esse, dubitabat, ut saepius dicebat, num Deus ea illum singulari gratia ornaturus esset. Postremo accusatus est, quod scriptis e carcere literis Roffensem ad constantiam contra comitiorum decretum animasset; idoque ab impiis decretoria mortis sententia lata est, ac tum sententiam suam patefecit de ea lege, qua Rex Ecclesiae caput fuerat constitutus: ne enim Anglia imprudens, & ignara (inquit Reginaldus) pessiferam contra seipsum legi suffragaretur, ita locutus est, ut cum legibus eam divinis, & humanis omnibus pugnare diceret, magisque perniciosam iis, qui ipsi assentirent fore deam, quam sibi fuisset, qui quia dissentisse argueretur, capitali sententia affectus esset. Addidit se toto septennio diligentissime incubuisse ad indagandam originem autoritatis Pontificiae, de qua motae erant controversiae, ac deprehendisse potestatem Romani Pontificis, quam ipsi temere abrogarant: non modo legitimam, laudabilem, & necessa-

Reginaldus Polus 309.

320.

Sanderus.

cessariam, verum etiam divini juris, & praescriptionis esse. Haec mea [inquit] est sententia, haec fides, in qua per Dei gratiam morior. Ad haec exclamarunt Iudices, illum proditorem, & perduellem esse, quorum Praeses ita eum compellavit. Ergone tu vir melior, aut sapientior haberi vis, quam omnes simul Episcopi, Abbates, reliquique Ecclesiastici, quam tota nobilitas, quam cuncti Senatores, quam Concilium integrum, quam universum denique Regnum? Ad qua Morus, Illustrissime Cancellari, pro uno Episcopo, quem vos vestrae opinionis habetis, mihi facile sunt centum, itaque ex illorum numero, qui inter Divos sunt relati, & pro vestra nobilitate habeo nobilitatem consensum Martyrum, & Confessorum; pro unico vestro Concilio, quod quale extiterit, Deus optime novit, habeo omnia Concilia generalia, annis ab hinc mille celebrata: & pro hoc uno exiguo Regno vestro, habeo pro me Galliam, Hispaniam, Italiam, caeteraque spatiosissima Christiani Orbis Imperia. His auditis non existimavit e re fore ut plura huiusmodi audiente populo loqueretur.

XVI. His addit Reginaldus Polus, illum veluti agnum ad occisionem exemplo Christi ducendum se obtulisse; orasse Deum pro illis, qui injustissimae illius mortis erant auctores, ut in melius mentem mutarent, quo ex hoc contentione, & dissensionis loco ad aeternae tranquillitatis, & felicitatis loca, ad qua pergebat, pervenire possent. Reductus in carcerem usque ad diem necis, orationi, rerumque divinarum contemplationi se totum dedit, & quia atramentum, & calamos abstulerant adversarii, chartam suffuratus, in ea carbone haec verba ad filiam Margaritam exaravit: Summo desiderio cras moriendi, & Deum videndi teneor: est enim octava Principis Apostolorum Petri, & profestum Sanctissimi Thomae Martyris [id est translatio, qua 7. die Julii celebratur, ut habetur in Martyrologio Sanctorum Angliae.] Hic dies, si ita visum sit Christo, mihi apprimè commodus esset; id dixit quia pro Primatus S. Petri confessione erat appetenda mors, & D. Thomae nomine, & patrocinio peculiari in vita semper sit usus.

Sander.

145.

Perductus est pridie nonas Julias ad locum supplicii armata licitorum circumdatus manu, quam perrumpens Margarita Mori filia, generosissima mulier tali patre dignissima, in parentis complexum occurrit: cumque dolor vocem praclusisset, lachrymis, quibus sinum opplevit, animi affectum ostendit, tam arte parentem complexa, ut vix ab eo aliquamdiu divelli posset. At ille praesenti animo. Eccl. Tom. XXXII.

mo, ac sereno vultu, filiam, singultus compescere, iussit. Sic (inquit) visum est Deo, & tu jam pridem conscia es arcana pectoris mei. Vix progressus erat duodecim passus, cum illa tormenta animi, & cruciatus non ferens, iterum rediit eodem impetu, pietate in parentem percita, nec vi majore aegre abstrahi potuit.

At Morus perguit Reginaldus nihil de oris constantia remitteus, filia respondit, se quaecumque pateretur, Dei tamen voluntate pati; illam arcana pectoris sui nosse, quo magis gratulari deberet, quod dignus a Deo habitus esset, qui pietatis, religionisque causa pateretur, proinde suam ipsa pietatem ad Dei voluntatem accommodaret, & maximo tolerantiae bono in patris casu uteretur. Praesum est illi septimo Julii caput, quod longa coctione maceratum impiorum iussu, ut citius diffunderet, ne quod in capite Cardinalis Roffensis acciderat, huic simile contingeret, & populus ea religione turbaretur.

Data ab eo, & aliis documenta proprio exarata sanguine Anglis, ut in Religione Catholica constantissimi perstarent, contra furentem persecutionis tempestatem admonet Reginaldus Polus his verbis: Quid putas Anglia? an tales viros, quos Deo charissimos fuisse ipsorum sanctissime acta vita, cum morte confitens ostendit, frustra apud te esse mortuos? erras profecto, si ita putas, & non solum Dei providentiam, & in suos curam ignoras, sed etiam tuam maximam utilitatem, honorem, letitiam ignoras, qua omnia in horum morte, Deus tibi contulit, & ego, ut agnoscas, & amplectaris, admonere cupio. (Et infra.) Certo certius est unam tantum viam esse ad felicitatem sine errore consequendam, si nos divinae voluntati obedientes perstemus; a qua nullo corporis cruciatu proposito, nullo quantumvis servo mortis genere intentato, discedere debet, qui felicitatem querit: qua omnia unico aspectu misericordiae Dei, in illo libro vitae Author ipse salutis, & felicitatis nostrae e cruce pendens manifestavit: sic placuit Dei misericordiae suam voluntatem nobis exponere; in sanguine Filii sui voluntatem suam nobis scripsit, in eo omnes nostrae leges exarantur, in eo voluntas Dei declaratur, & certissima ad felicitatem via patet, atque hunc eundem modum declarandi nobis voluntatem suam eadem misericordia post Christi Dei, & hominis mortem per assumptionem ad gloriam in reliquis ipsius membris est persequuta; Sanctis inquam, Apostolis, & Discipulis Christi, qui omnes Christi membra fuerunt, in quorum sanguine a Christi

Sarius in eorum.

XVII. 328.

vulneribus defluente, scripta sunt quaecumque Christi doctrinam continent. Hi vivi libri fuerunt, in quibus docti, & indocti, sapientes, omne denique hominum genus legere possit, quæ esset voluntas Dei, quæ vita ad felicitatem; in his primordia Religionis nostræ sunt, per hos Ecclesia plus novit de voluntate Dei, quam per ullos manuscriptos libros cognosci possit; quæ enim in charta scripta sunt, exi ab eodem Spiritu sunt dictata, Spiritu enim Dei, haud dubie, quæ habemus Evangelistarum, & Apostolorum monumenta in novo Testamento, sunt scripta: tamen, ut archetypus maiorem semper auctoritatem habet reliquis omnibus, qui inde descripti sunt libris; sic qui sanguine Martyrum perscripti sunt libri, aliis omnibus præferendi sunt. Hi enim archetypi libri fuerunt, in quibus solus Dei digitus apparet. In reliquis, quos habemus aramento in charta scriptos, manus hominum apparet: quæ etsi manus Dei sequens errare non potest, tamen minus habet dignitatis, pluribus aures casibus est subiecta; depravari enim, perversa ratione, & interpretatione hominum possunt, atque in plures formas fingi, cum illi, qui sanguine Martyrum scribuntur, adulterari non possint. Et hi quidem semper in Ecclesia Chartophylacio incorrupti aservantur, per quos Ecclesia verum divinarum cognitione maxime crevit: post sequuti sunt alii quoque plures modi, quibus optimus Deus nobis voluntatem suam assidue declararet.

XVIII. Dum ita in pios viros Henricus Rex fureret, Paulus III. Pontifex, cum jam Cæsarem, Regeque Catholicos consilii sui fecisset certiores, ad frangendam Henrici proterviam, vel ad eum Ecclesiasticæ feveritatis terrore ad saniolem mentem revocandum, ex accepto a Christo in Ecclesiam universalem supremo Imperio, Henricum, subiecta sententia percussit, quæ iustum illi timorem incurrere poterat, ut a populo Anglico destitutus, principum fœderatorum armis e Regio folio deturbaretur.

Sivius Ex
tom. in
Bull. con-
stitut. 7.
Pauli ten-
tentia in
Henri-
cum Re-
gem An-
glia.

Ad futuram rei memoriam, &c.
Cum superioribus diebus nobis relatum fuisset, quod Henricus Anglia Rex, licet tempore Pontificatus fœlicis recordationis Leonis Papæ X. Prædecessoris Nostri, diversorum Hæreticorum errores sæpe ab Apostolica Sede, & Sacris Conciliis præteritis temporibus damnatos, & novissime nostra ætate per perditionis alumnum Lutherum suscitatos, & innovatos zelo Catholicæ Fidei, & eræa dictam Sedem devotionis fervore inductus, non minus docte, quam pie per quemdam librum per eum desuper compositum, & eidem Leoni Præ-

decessori, ut eum examinaret, & approbaret, oblatum, confutasset, ob quod ab eodem Leone Prædecessore, ultra dicti libri cum magna ipsius Henrici laude, & commendatione, approbationem, titulum Defensoris Fidei reportavit, a recta fide, nunc ab Apostolico ramate devians, ac propria salutis fœmæ, & honoris immemor; postquam charissima in Christo filia nostra Catharina Angliæ Regina, ex Illustrissima progenie conjuge, cum qua publice in facie Ecclesiæ matrimonium contraxerat, & per plures annos continuaverat, ac ex qua dicto constante matrimonio prolem pluries suscepit [nulla legitima subsistente causa, & contra Ecclesiæ prohibitionem] dimissa, cum quadam Anna Bolena muliere Anglica, [dicta Catharina adhuc vivente,] de factio matrimonium contraxerat, ad deteriora proficiens, quasdam leges, seu generales Constitutiones edere non erubuit; per quas, subditos suos ad quosdam hæreticos, & schismaticos articulos tenendos, inter quos, & hoc erat, quod Romanus Pontifex Caput Ecclesiæ, & Christi Vicarius non erat, & quod ipse in Anglica Ecclesia supremum caput existebat, sub gravibus etiam mortis pœnis cogebat: & his non contentus, Diabolo sacrilegii crimen suadentē, quamplures Prælatos, etiam Episcopos, aliasque personas Ecclesiasticas, etiam Regulares, necnon & sæculares sibi ut hæretico, & schismatico ad hæverere, ac articulos prædictos Sanctorum Patrum Decretis, & sacrorum Conciliorum statutis, immo etiam ipsi Evangelicæ veritati contrarios, tamquam tales alias damnatos, approbare; & sequi nolentes, & intrepide recusantes, capi, & carceribus mancipari. Hisque similiter non contentus mala malis accumulando bona memoriæ Joannem tit. S. Vitalis presbyterum Cardinalem Rossensem, quem ob fidei constantiam, & vitæ sanctimoniam, ad Cardinalatus dignitatem promoveramus, cum dictis hæresibus, & erroribus consentire noller, supplicio tradi, & decollari mandaverat, & fecerat, excommunicationis, & anathematis, aliasque gravissimas sententias, censuras, & pœnas in literis, ac constitutionibus recolendæ memoriæ Honorii III. Bonifacii VIII. Romanorum Pontificum Prædecessorum nostrorum desuper editis contentas, & alias tales a iure latus damnabiliter incurrendo, ac Regno Angliæ, & dominiis, quæ tenebat, necnon Regalis fastigii celsitudine, ac præfati tituli prærogativa, & honore se indignum reddendo. Nos licet ex eo, quod, prout non ignorabamus, idem Henricus Rex in certis censuris Ecclesiasticis, quibus a piæ memoriæ Clemente Papa VII.

Papa VII. etiam prædecessore nostro, postquam humanissimis literis, & paternis exhortationibus, multisque Nuntiis, & mediis primo, & postremo etiam iudicialiter, ut præfaram Annam a se dimitteret, & ad prædicta Catharina sua veræ conjugis consortium rediret, frustra monitus fuerat, inmoderatus existerat [Pharaonis duritiam imitando] per longum tempus in clavium contemptum in sorduerat, & in sordescere, quod ut ad eum rediret, vix sperare posse videremus: ob paternam tamen charitatem, qua in minoribus constituti, donec in obedientia, & reverentia, Sedis prædictæ permanerent, eum sequuti fuimus; utque clarius videre possemus, an clamor, qui ad nos delatus fuerat, [quem certe etiam ipsius Henrici Regis respectu falsum esse desiderabamus] verus esset, statimque, ab uterique contra ipsum Henricum Regem processu ad tempus abstinendo, huius rei veritatem diligentius indagare. Cum autem debitis diligentibus desuper factis clanorem ad nos, ut præfertur, delatum verum esse; simulque [quod dolenter referimus] dictum Henricum Regem, ita in profundum malorum descendisse, ut de eius respicienda nulla penitus videatur spes haberi posse reperimus: nos attendentes veteri lege crimine adulterii notatum lapidari mandatum, ac auctores Schismatis hanc terræ absorptos, eorumque sequaces cœlesti igne consumptos, Elymamque Magum visis Domini resistentem per Apostolum æterna cœcitate damnatum fuisse; volentesque ne in districto examine, ipsius Henrici Regis, & subditorum suorum, quos secum in perditionem trahere videmus, animarum ratio a nobis exposcatur quantum nobis ex alto conceditur, providere contra Henricum Regem, eiusque complices fautores, adherentes, & sequaces, & in præmissis quomodolibet culpabiles, contra quos ex eo quod excessus, & delicta prædicta adeo manifesta sunt, & notoria, ut nulla possint tergiversatione calari, absque ulteriori mora ad executionem procedere possemus, benignius agendo decrevimus infra scripto modo procedere.

Habita, itaque super his cum Venerabilibus Fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatione matura, & de illorum consilio, & assensu præfatum Henricum Regem, eiusque complices, & fautores, adherentes, consultores, & sequaces ac quoscumque alios in præmissis, seu eorum aliquo quoquomodo culpabiles, tam Laicos, quam Clericos, etiam Regulares, cuiuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, præminentiæ, & excellentiæ existant [quorum nomina, & cognomina, ac si præsentibus insererentur, pro suffi-

cienter expressis haberi volumus] per viscerata misericordie Dei nostri, hortamur, & requirimus in Domino, quatenus Henricus Rex a prædictis erroribus prorsus abstineat; & constitutiones, seu leges prædictas, sicut de facto eas fecit, revocet, casset, & annulet; & a coactione subditorum suorum ad eas servandas, necnon carceratione, captura, & punitione illorum, qui ipsis constitutionibus, seu legibus adherere, aut eas servare noluerint, & ab aliis erroribus prædictis penitus, & omnino abstineat; & si quos præmissorum occasione habeat, relaxet: complices vero, fautores, adherentes, consultores, & sequaces dicti Henrici Regis in præmissis, & circa ea ipsi Henrico Regi, super his de cætero non assistant, nec adhareant, vel favoant, nec ei consilium, auxilium, vel favorem desuper præstent. Alias si Henricus Rex, ac fautores, &c. Pontifex pluribus pergit suam declarare sententiam, quorum summa ut brevitati consulamus hæc est. Anathematis primum pœna eos percussit, si mandata hæc Apostolica contempserint, tum etiam Henrico, Regni, & Principatum multam intulerat, tum illi, ac impii Decreti administris diem ad subsellia Apostolica flexu bimestri dicit, ut de improbe gestis veniam flagitent, ac decretoriam iudicariam sententiam excipiant: si vero Henricus imperia hæc spreverit, nec Oratoris opera comparuerit in iudicio, pronuntiat Regio omni iure, ac dominio exauctoratum, eiusque partium studiosos omnibus bonis proscriptos, atque anathematis, & damnationis æternæ mucrone percussos; tum a Sacrorum usu, & communione arceri præcipit, prolemque Henrici ex Anna susceptam, suscipendamque omni honoris, & dignitatis gradu, & iure excidisse promulgat: Henrici præterea clientibus, ac Subditis, Magistratibus Arcium, Urbium, Provinciarumque Præfectis, Sacerdotalisque ordinis viris prohibet, ne Henricum, ut Regem, vel Dominum colant, eosque omni sacramento illi præstiri religione exsolvit: Henricum præterea, eiusque partibus implicatos, eorumque posteros infamia inustus pronuntiat, & cuiusvis muneris gerendi iure alienos, fideles etiam propolita anathematis pœna ab omni cum us fœdere, consuetudine, & mercium commutatione, deterret: Præfules, & Ecclesiasticos ex Anglia jubet recedere, relicti tantum Presbyteris, qui baptismum reciter natis, & penitentia sacramentum morituris, & alia, quæ iusti sacrorum interdicti tempore permittuntur, conferant. Si vero Henricus Rex, ac socii his spretis pœnis in pertinacia obdurerint, Anglia Principibus, Ducibus, Co-

miribus, Prefectis, & quavis dignitate Laica, vel Ecclesiastica conspicuis iussit ad Henricum Regem pellendum in arma con- surgere; tum hæc addidit. Præterea ad dictum Henricum Regem, facilius ad sa- nitatem, & prædictæ Sedis obedientiam reducendum omnes, & singulos Christia- nos Principes, quacumque etiam Imperia- li, & Regali dignitate fulgentes, per vi- scera misericordiæ Dei nostri [cujus cau- sa igitur] hortamur, & in Domino requi- rimus; eis nihilominus, qui Imperatore, & Rege inferiores fuerint, quos propter excellentiam dignitatis a censuris excipi- mus, sub excommunicationis pœna man- dantes, ne Henrico Regi, ejusque compli- cibus &c. (& infra) consilium, auxilium, vel favorem quomodolibet præstent, con- traria his inita fœdera rescindit, convul- sit pactiones, externos etiam Principes ob- stringit, ut terra, marique Henricum, ac impietatis participes lacebant bello, atque ad ejurandam hæresim cogant, atque eo- rum bona, pecunias creditas, mercesque intervertant: tum imperia dat universis Archiepiscopis, Episcopis, & inferioris or- dinis Prelatis, ut Henricum Regem, sce- lerisque conscios, anathemate defixos so- lemni ritu accensis facibus, campanisque pulsatis, promulgent, ac ne Henricum, & sectatores ejus hæc lateant, hoc edictum in Basilica D. Petri foribus, atque in Bel- gio nonnullorum Templorum valvis affi- gi imperat. Datum Romæ apud S. Mar- cum anno Incar. Dom. MDXXXV. 3. kal. novemb. Pontificatus nostri anno 1.

Paulus
confi. 3.

De provocanda in opus sententia actum est, ac de Cæsare, & Gallorum, Scoto- rumque Regibus in Henricum mutuo ar- morum fœdere jungendis, sed Gallo- rum Rex (ob accepta damna) non ob- scuris odiis a Carolo diffidebat. Tum nonnullæ in Anglia conversiones rerum obtigere, ut spes Henrici ad officium mol- liori ratione redigendi assulserint; atque ab armis in Henricum temperatum sit. Factum est (inquit Sanderus) ut Ponti- fex partim sua sponte, partim multorum Principum rogatu ab exequenda hac sua sententia, ad nonnullos annos se cohibe- rit, plurimæque paternæ charitatis, ac benevolentia officia in Henricum exercu- erit, licet frustra. Maximis autem diffi- cultatibus hanc rem implicitam fuisse, do- cent Acta Consistorialia.

XIX.
Coelæus in
actib. Lu-
th. hoc an-
no. Surius
in comm.
Paul. III.
l. 1. brev.
pag. 156.

Ob Henrici Angliæ Regis ab Ecclesia defectionem Lutherum altiores sumpsisse spiritus memorat Coelæus; ac de hære- feos amplificatione triumphasse, quasi de propagato Evangelio: cumque Albertus Cardinalis Moguntinus, quem Paulus da- tis XVII. April. literis hortatus est, ut

sanctam Fidem Catholicam, & Aposto- licam auctoritatem in Principatu suo, & ubicumque posset, tueretur, Hallen- ses ditionis suæ clientes Lutherana impietate infectos multasset exilio, ut eos ad saniorum mentem revocaret, vel ne alios in perniciem traherent (temperan- te tamen severitatem clementia) omnes res suas & possessiones dividere, & præ- tio comparare permisisset: mox Lutherus Germanicarum seditionum author, & concionator, edito libro idiomate Theu- tonico, Hallenses & Magdeburgenses in arma commovere conatus est, ad pellendum, trucidandumque Moguntinum Ar- chiepiscopum, fingens ipsum agnitum, persequi veritatem, cujus impudentiam, refregit Joannes Coelæus, demonstravit- que Moguntinum Cardinalem non modo patria Lutheranos clientes, verum bonis, & vita proscribere potuisse juxta dicta- men (inquit) Legum Imperialium, in codice de hæreticis, quandoquidem Luthe- rus publice pro hæretico notorio condemna- tus, ac declaratus est ab utraque potesta- te, Papa, & Imperatore. Multo igitur magis timere debet Cardinalis, quod ni- mirum miris, ac clemens fuerit erga ejus- modi obstinatos hæreticos, quam quod ni- mis dure, aut tyrannice adversus eos se- gesserit, sicut mendaciter ei imputat Lu- therus. Ausus etiam est idem impostor terribimus calumniis proscindere Princi- pes, & Ordines Imperii Catholicos, eos- que traducere, ut seditiosos & rebelles Cæsari, atque fures Dei; ut qui neque Deo, neque veræ Ecclesiæ Christi, ne- que Cæsari, aut ulli Potestati obedire dignentur: cujus blateronis impia verba ipsi optime congruebant, ac Lutheranis, cum a Pontifice, ac Cæsare decretoria sententia damnati, eorum imperia respu- erint, nec seditionum concitandarum im- pietatisque latius propagandæ finem fa- cerent. Cæterum ex Hallensibus civis honestissimus nomine Caspar Quarhar- mier eximio edito Commentariolo Evan- gelii Lutherani infaniam in luce, & om- nium oculis collocavit: ex Lutheri enim libris pugnantibus in uno tantum articulo, scilicet de communione Eucharistiæ, sub una, aut sub utraque specie, triginta sex Lutheri sententias, ac longo schemate tabulam produxit Germanica lingua, ut parietibus domorum affixa, turpitudinem, & inconstantiam Lutheri omnibus ad ocu- lum palam ostenderent, quas in Latinum convertit Coelæus.

Porro Lutherani cum maximo se be- neficio affectos a Caspare agnoscere de- buissent, a quo docerentur, ne ab incon- stantissimo tenebrione se deludi sinerent, in

Lutherus
suis semp-
tis com-
mover
populum
contra
Archiepi-
scopum
Mogunti-
num.Surius in
comm. hoc
anno.Triginta
sex pug-
nantes
inter se
sententiæ
de solo
Eucharis-
tiæ Sacra-
mento
in scriptis
Lutheri
reperiun-
tur.Surius in
comm.
270.

in

in eum ira efferati, postea captum in Smalcaldico bello, exquisitis dis cruciave- re suppliciis. Ferunt enim illum ad vi- rilia fune alligatum in puteum demisisse: sed cum a fide catholica (divina utique munitione gratia) deflectere abnueret, rur- sum extraxisse; unde merito exclamat Su- rius. Eant sane Lutheri Symmista, & quantum velint sui Lutheri evangelium laudibus evehant, veniet, veniet ille dies, quando eos vehementer pœnitebit, sed sero tam inconstantem doctrinam non toto pe- ctore esse execratos, nec habebunt, quod in sui excusationem adferant, quando ea inconstantia vel sola abundantissime docere poterit, Lutheri evangelium non alium, quam ipsum mendacii parentem Sathanam habuisse authorem, ut jam sæpius dictum est.

Prorupit autem eo Lutheranorum in- solentia, ut iniquam immunitatem pe- tierint, nec coram Imperatorio Senatu de Monasteriis, Templisque direptis, expilatisque Cleri bonis in jus voca- rentur.

XX.
Guillel.
Rosseus in
opus.

Edidit hoc anno Argentorati, referente Guillelmo Rosseo cum aliis Joannes Cal- vinus [1] inter hæreticarchas deterrimus, institutiones Fidei Calvinisticæ, non au- tem Christianas, ut ipse titulo præfixit. Constat enim caput Fidei Christianæ, Christum esse Deum, dicente Apostolo. Ex quorum Parribus est Christus, qui est Deus benedictus in sæcula: & D. Joannes in principio Evangelii, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Verbum caro factum est: Et rursus Christus dixerit Judæis; Ego sum principium: & iterum cæco nato, luce jam collustrato, Credis in Filium Dei. Hic autem pestifer impostor divi- nitatem Christi dedita opera preffit si- lentio, nec Deum nitide fateri in suis institutionibus dignatus est; immo illius discipuli ab eo exculsi in Polonia infla- tis buccis Arrianismum prædicarunt. Cum vero sibi apud impios claritatem nominis flagitio pepererit, nonnulla de

Calvini-
sticæ Se-
ctæ insti-
tutiones
editæ.Triginta
sex pug-
nantes
inter se
sententiæ
de solo
Eucharis-
tiæ Sacra-
mento
in scriptis
Lutheri
reperiun-
tur.Surius in
comm.
270.

ejus natalibus, & adolescentia hic expo- nenda visa sunt.

Natus est Calvinus Novioduni in Pi- cardia Galliæ provincia (ut refert Masso- nus) sexto idus Julii anno millesimo quin- gentesimo nono, patre Girardo Chauvino Notario, matre Anna Franca Camera- censi caupone genita, ambobus Catho- licis: adolescens instructus in fide Catho- lica, ingenioque præditus, animum ad literas applicuit; expolitusque grammatice, & philosophiæ studiis, ad jurispru- dentia studium se contulit, usus primum Magistro de Lilla. Aureliani deinde Bituricas profectus magnum illum Alcia- tum leges explicantem audivit: Cumque Margareta Regina Navarræ eademque Biturigum Ducissa in illam academiam Melchiorem Wolmarium Germanum Lu- therana infectum lue excivisset, impius ille cum miratus esset in Calvinio disci- pulo acumen ingenii, memoriæ tenacita- tem, intellectus acrimoniam, in dicendo facundiam, nec non appetentiam gloriæ, ad inficiendam hæresi Galliam fallis dog- matibus illum imbuit; persuasitque, ut abjecto jurisprudentiæ studio, Theologiæ studiis incumberet; non veteris illius Theologiæ senescentis & ingloriæ, sed re- center a Luthero inventæ, quæ per om- nium nobilium ora cum tanta laude vo- litabat, in qua ingentem gloriam, & ma- ximas opes sibi compararet. His stimulis incitatus, & græcas literas didicit a Wol- mario, & deinde a Rolino (Roberto, ait Massonus) consanguineo suo hebraicas, a quo etiam plura hæreseos venena hausit. Patre, amisso qui duo Sacerdotia illi con- ferri curaverat, Noviodunum reverfus illa vendidit, ac dein Parisios se contu- lit, ut Theologos audiret, non ad se- quendam eorum doctrinam, sed ut ad eam confutandam se exerceret: cumque Romanæ, ac Catholicæ religionis cære- monias, ritusque damnaret, atque inter ejus chartas non pauca scripta deprehensa essent, quæ non modo hæreseos suspicio- nem, sed apertum etiam crimen conti- ne-

XXI.
Qui fue-
runt Cal-
vini nata-
les.Corrum-
pitur a
Magistro
Luthera-
no.Vendit
parta Sa-
cerdotia.

NOTÆ [1] Calvinus Institutiones, de quibus Annalista hic, neque hoc anno, neque Argentorati primam lucem aspexerunt. E Gallia se propiciens Calvinus, ac Basileæ agens, edendas illas sus- cepit, præfixa epistola dedicatoria ad Franciscum Galliarum Regem, quam signavit Basileæ die prima augusti anno 1536. Liber est ille plura continens impia, & a recta fide aliena, præsertim vero in dogmate de hominis justificatione, quam totam constituit in justitia quam vocant, impu- tata, quæ si semel nobis applicata fuerit per preces & fiduciam, amitti numquam possit. Cujus justitiæ obtentæ non quidem causam, sed signaculum, & sigillum baptismum statuit. De eucharis- tia ita definit: In symbolis panis & vini ita veritatem Corporis & Sanguinis Christi recipimus, ut in Eucharistia præsentia non quidem naturalis, sed plane supra naturam agnoscenda sit, sicut nec naturalis est unio hominis Eucharistiam sumentis cum Christo, sed omnino prodigiosa. Quibus ex verbis satis colligas, nec præsentiam Christi in Eucharistia, qualem recta fides, nec manducatio- nem illam, quam Fideles agnoscunt, Calvinum admittere. Et hæc satis de libro pestilenti, cui ta- men styli cultissimi laudem, quam orthodoxi scriptores plures conferunt, non denegamus. Cæte- rum de reliquis Calvinus gestis accurate satis in Annalibus. MANSI

Pravi ejus mores.

Fugit inquisitus.

XXII.

Diffeminat hæresim Engolismam.

Et Picta vii.

Belcair. l. 22. c. 19.

Hæreticorum impietas.

nerent; atque ideo parum se tutum Parisiis arbitraretur; Engolismam se contulit. Non desuere qui scripserint, immo publica fama circumferebatur in Gallia, Calvinum detestabilis flagitii, propter quod lapsa caelesti incendio periit Sodoma, a primario Borcutensis Collegii Sodali fuisse accusatum; atque ad puerorum querelas contumaciæ damnatum. Massonus vero ait hæreseos causa fugam corripuisse. *Qua sola* (inquit) *abeundi in exilium causa fuit, cum a quaestore, & iudice puerorum a Collegio Joannis Monachi Cardinalis in academia Parisiensi perquireretur, & per fenestram pannis lineis meru instante sese demississet, sicque periculo seipsum exemit.*

Profectus Engolismam hominis Catholici larvam induit, & quas interius condebat hæreses, simulata veritatis inquisitione, afflare incautis nitebatur; a quo Tillius divite ac nobili familia satus, discendarum literarum Græcarum specie (vulgo enim Græculus dicebatur) inter alios circumventus est; ut primum Genevam comite Calvino, deinde in Germaniam se contulerit, at ille a fratre Joanne, Senatus Parisiensis protonotario, mox in Galliam revocatus, agnitos errores evomuit, ac postea Archidiaconatum adeptus, hæreticos strenue infestatus est. Calvinus vero hæsit in Germania, atque hæreseos antesignanis familiaritate, & amicitia se conjunxit, deinde Galliam reversus Pictavium concessit; contraque cum illius Academiae Doctoribus societate, nonnullis hæreticam labem allivit. Sed mox eodem anno e Gallia se proripuit, cum Franciscus Gallorum Rex edicta acerba in hæreticos fulminaret: efferata enim adeo erat hæreticorum Sacramentarium insolentia, ut adversus sacrosanctum Missæ Sacrificium, & antiquos Christianorum ritus infames Libellos in Regio Palatio, multisque aliis publicis locis affigere non perhorruerint. *Hinc* (inquit Belcairus) *Regio edicto cauburentur. Idcirco mense Januario sequentis anni Rex Lutetiam accessit, & solemni supplicatione in duodecimam Kal. Februarii denunciata, cui ipse cum uxore & liberis interfuit. Joannes Bellajus Episcopus Parisiensis sacrosanctam Eucharistiam gestabat sub umbella, quam ferebant Delphinus, Aurelianensis, & Engolismensis Duces Regii filii, & Dux Vindocinensis, primus Regiæ familiæ Princeps; nec non plura Sanctorum Lipsana a linteatis Sacerdotibus circumferebantur; Rex vero ipse ardentem facem nudo capite, vultuque demisso cum Re-*

gina sequebatur, omniumque Ordinum ingenti pompa, ab Ecclesia Sancti Germani ad Beatissimæ Virginis Templum circumducta: tum Rex gravissima sanctissimaque oratione habita testatus est, se in omnes hæreseos reos animadversurum, atque in proprios liberos, si hæreticam luem susciperent, severitatem districturum, ac proprium sibi brachium amputaturum, si tantum flagitium admitteret.

Eodem die sumptum est acerbissimum supplicium de sex reis, qui sparsis libellis contra adorandum Eucharistiæ Sacramentum blasphemam divulgant: alligati enim sunt ingenti rotæ, qua circumacta in subiecto incendio ustulabantur, iterumque in sublime efferebantur, ac postea depressi iterum cremabantur, donec resti abscessa in ardentem rogam ruebant præcipites, atque flammis absumebantur. Comprehensi deinde alii impietatis ejusdem rei, a quibus crudeles exactæ pœnæ. Terruit ea severitas non modo in Gallia quotquot hæresi erant infecti; sed etiam in Germania hæreticos Principes, qui gravissime de ea severitate conquesti sunt literis ad Franciscum Regem datis, quibus responsum est, jure exercitam in eos judiciorum severitatem, cum novorum rerum studio seditiones in Regno concitare molirentur, redactaque in cineres prava eorum consilia.

Desuit porro animus Calvino, ut tale martyrium pro sua secta asserenda pati vellet; tectus vero Germanorum hæreticorum patrocinio, institutiones suas, de quibus antea mentio facta est, ex amplificatis Æcolampadii scriptis, & ex Melanctonis communibus locis, & Hipperii Sarcatii, & aliorum impiorum quisquiliis confarcinatas dicere ausus est Francisco Gallorum Regi, ut specioso eo titulo impium volumen, & Gallos ad illud legendum incitaret, ut narrat Florimundus Raymundus. Qua vero scelerata mente id faceret, emblemate appicto significavit, expresso, nimirum gladio flammeo, adjectis hisce verbis: *Non veni pacem mittere sed gladium: non in sensu intento a Christo de gladio Spiritus ad præscindendam concupiscentiam, ac tollenda scelera; sed in sensu instincto a Sathana, quem Gallia tot incendiis, tot cædibus, tot bellis civilibus funestata illustravit. Addit memoratus Florimundus Raymundus, Franciscum Regem aliquando perterritam a Margareta Sorore Regina Navarræ Lutheranorum fraudibus impiis irerita, ut Melanctonem hæreseos Lutheranae propagatorem in Galliam accerferet, ac pene deceptum fuisse:*

Coercita a Francico Rege.

XXIII.

Nefanda Calvinii consilia.

Florim. Raymun. l. 7. c. 9.

XXIV. In Inditur, Calvinii errores.

Calvinist. contr. Lib. c. 13.

Regulæ Calvinii pessimæ.

isse: quo agnito a Cardinale Turnonensi sapientissimo, admonitus est, ut a consortio hæreticorum præcaveret, allata D. Irenæi autoritate, cujus codices secum attulerat: Margareta vero Regina Francisci studii ab impietate abducta atque in fide Catholica confirmata est.

Prædicta itaque institutio a Calvino edita nefandis referta erat blasphemis, in qua Gualterius viginti numerat errores, quorum præcipui sunt. Deum potissime genus humanum creasse ad perpetuam damnationem, & interitum, Diabolum jubente, & volente Deo in cordibus humanis mentiri. Nullum fore discrimen inter peccatum mortale, & veniale, sed omne peccatum esse mortale. Necessarium esse conjugium iis, qui post divini præsidii invocationem effervescentis adhuc incontinentiæ stimulos compescere non valent: quare docebat hoc quoque tempore gratiæ vigere adhuc præceptum univertale, quod omnes ad contrahendas nuptias obstringit, & consequenter vota omnia tam privata quam monastica damnavit, ea nihil omnino prodesse affirmans, Hominem justum scire se esse in gratia, certumque esse suæ justificationis, eo quod fides per quam justificatur homo, cuilibet possit esse certa. Christum in Cruce penitus desperasse. Missam a Christo non esse institutam, neque esse sacrificium, & quod magis blasphemum est, neque opus bonum esse, ac propterea eam prorsus abolendam. Sacrosanctæ Eucharistiæ Christi Corpus realiter non adesse. Romanam Ecclesiam evertendam. Omnium denique peccatorum, scelerumque in univertis commissorum Deum esse authorem; ideoque hominibus, ut mala operentur, malas cogitationes in cordibus illorum inspirare &c. Hinc infert Guillelmus Rossæus.

Ex hoc universali principio, quod Deus sit author peccati ad vitam hominum deformandam, duas regulas eliciunt Calvinii discipuli, prima est: *Cum omnia opera sint opera Dei, licet, hominibus [velut laxis habenis] quidquid in mentem venerit, agere, non solum, quia sumus extra periculum peccandi, sed etiam quia desiderium aliquod cohibere, est impedire Deum; ita scortationes, & rapina Deo probantur, cujus sunt opera; ita non est curandum, ut rapta restituantur, quia non est conveniens, ut Deus corrigatur, Hæc regula, quale sit in vita humana chaos, qualis lerna flagitiorum, quis non prospicit? & tamen quam directe suat ex priore illo principio de Deo scelera volente, & efficiente, quis adeo hebes est, & stupidus, ut non intelligat. & infra.*

Idem c. 15. pag. 296.

Pag. 286.

Secundum regulam, quamquam parum ab hac differentem, tamen quia Calvinus eam distincte pandit, nec ego gravabor illius verbis describere. *Altera regula est, ne quis ullius rei conscientia moveatur, nec hoc solum [inquit ille] ex superius positis consequitur, sed id ipsum illi consentitur, atque adeo id præcipue sibi proponunt; ut sopiant conscientias, quo omni sollicitudine vacui homines, perperrent quidquid se offerat, quidquid appetierint. Ex his, & aliis regulis ad vitam humanam instruendam, vel destruendam potius, patet quanta sit Calvinii, & aliorum in hoc evangelio disseminando fraus, hypocrisis, atque impietas. Et alibi pergit idem Rossæus. *His duobus de Deo peccati authore, & hominem libero arbitrio spoliatum ad peccatum necessario impellente concessis, simul non unus, aut alter, sed omnes Christianæ Religionis articuli ruunt, totum Christianorum Symbolum falsum est, & mendax, quicquid Christus, quicquid Apostoli, quicquid Patriarchæ, & Prophetæ, & Doctores a condito mundo ad nostram usque ætatem docuerunt, omnia sunt stulta, inepta, barbara, & una cum authoribus suis æterno silentio sepelienda. Quo ad humanam autem vitam, & res publicas, omnia sunt sursum deorsum iactanda, & legibus contra flagitia, libidines, stupra, larrocinia, blasphemias abrogatis, flagitia libere suscipienda, ad libidinem explendam effrenato impetu ruendum, in stuprando, larrocinando, blasphemando, excusso pudore, & metu sive hominis, sive Dei, effuse noctes, diesque versandum, & volutandum, & de istis tamquam præclaris facinoribus gloriandum. Hæc, & huiusmodi, que cogitare horret animus, & explicare reformidat, non solum absque metu supplicii, verum etiam expectatione præmii agenda sunt &c. Christus enim, cur impii damnentur, causam reddit, quia charitatis opera non fecerunt. At Calvinus, & hominum damnationis, & Angelorum defectionis unicam vult esse causam Dei voluntatem, que rerum est omnium certa, & inevitabilis necessitas. Christus eos idcirco juste damnatos pronunciat, quia libera voluntate in ea se peccata dederunt, que ipse sua lege sub æternæ mortis damnatione prohibuerat. At Calvinus ideo injuste damnatos concludit, quia non sua, sed Dei voluntate, non sua libertate, sed imposta eis a Deo necessitate ad peccatum impellebantur, cujus imperio non poterant reluctari, & qui eos in sui obsequium coegit. An vero quis audivit ullum inter mortales iudicium tam injustum? ullum aliquando tribunal adeo tyrannicum?**

Eo-

XXV.
Florim.
Raym.

Petrus
Balma
Geneven.
Episc.
pulsus
cum Cle-
ro.

Eodem anno mense Augusti Genevæ plebs ab hæreticis concionatoribus fasci- nata, & novæ doctrinæ lue contaminata in seditionem versa est, ac veteris Reli- gionis reliquias convulsit, erexitque se- dem Sathanæ, prophanavit Tempia, A- ras excidit, sacras Imagines discepit; Petrum Balmam Episcopum, & Clerum, qui veluti canes muti non valuerant la- trare contra animarum lupos, tamquam canes urbe pepulit, Monasteria dissipavit. Tanti flagitii authore præcipuo per- ditissimo impostore Guillelmo Farello Delphinatæ Vapincensi, qui cum Meldis impietatis reus agnitus esset, metu sup- plicii in Germaniam ad Lutherum per- fugerat, ac deinde in Genevensem Urbem irreperat, acceptasque a Deo egregias na- turæ dotes in obsequium Sathanæ, & in- strumenta scelerum converterat: stento- rea enim voce præditus, & in dicendo vehemens, cum concionabatur, vel di- sputabat, detonare, & fulminare videba- tur: in Zuinglianismo tuendo constan- tissimus, ac in Spiritum Sanctum blasphe- mus, quem cum Paulo Samosateno crea- tum dixit: Elcesaitarum etiam hæresim instaurans docuit; Fidem ob periculo- rum terrorem dissimulari posse, modo i- dololatriæ interior actus non committe- retur.

Huic se adjunxerat comitem Petrus Vi- retus Orbensis Helvetius, Zuingliana quoque peste inquinatus. Post non mul- tum tempus in eandem Urbem receptus Calvinus, ex qua prius fuerat expulsus, ut suo loco videbimus, eam regio pene imperio moderatus, Calvinissimi ibi Me- tropolim constituit: stulta vero plebs Ge- nevensis averfa a salutis via, atque in infernalem abyssum posthac ruitura, ef- fectaque præda Sathanæ, triumphavit gaudio, quasi jam puritatem evangelicæ lucis aspicere cœpisset; ac turpissimæ de- fectionis suæ monumentum publicum sta- tuit, affixa ante prætorium ærea tabula, his verbis insculpta, fedataque in Pon- tificem calumniis. Cum anno Domini MDXXXV. profligata Romani Antichristi Tyrannide, abrogatis ejus superstitioni- bus, Sacrosancta Christi Religio belle in suam puritatem, Ecclesia in meliorem or- dinem singulari Dei beneficio reposita, & simul pulsus, fugatisque hostibus, urbs ip- sa in suam libertatem, non sine insigni miraculo restituta fuerit, Senatus Populus- que Genevensis, monumentum hoc perpe- tuæ memorie causa fieri, hic erigi cura- vit, quo suam erga Deum gratitudinem ad posterum testatam faceret. Quis in tan- ta hæreticorum vafana impudentia, im- pudentissimaque impietate non exclamet

Geneva a
Fide defi-
cit, &
Calvinis-
mi Me-
tropolis
efficitur.

Cap. 5. v.
30.

cum Isaiâ. *Vae, qui dicitis malum bonum; & bonum malum, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum: Vae, qui sa- pientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Appellarunt in- fœlicissimi Genevenses Romanum Ponti- ficem, Petri Successorem, eundemque Christi Vicarium, a quo scilicet Evan- gelii incorruptam puritatem hauserant, Antichristum: hæresiarum vero nequissi- mum, qui ipsos hæresios tenebris im- merferat, pro Apostolo habuerunt. Cum vero una cum religione Ducis Sabaudia- rum jugum excussissent, a Sabaudia pro recu- perando Genevæ imperio obfisione pres- si sunt, sed excitis in auxilium Helvetiis hæreticis Sabaudica castra removerunt: immo Helvetii hæretici secundis rebus, viriumque magnitudine inflati, Sabaudia- rum Ducem polliciti commodi illecebra deli- nire, atque in hæresim impellere pertenta- runt, quem Pontifex subjectis literis ad constantiam in fide catholica hortatus est.

Duci Sabaudia.

Dilecte Fili Salutem. Valde modestum Nobis fuit intelligere, quod in proxima- diæta, & colloquio Tunoni, inter Nobili- tatem tuam ex una, & Helvetios ex al- tera parte habita, nihil conclusum fuerit, nec quoad interesse proprium Nobilitatis tuæ, nec quoad publicum Catholica Reli- gionis; laudavimusque Nobilitatis tuæ pie- tatem, quod oblata tibi per illos, si ad eorum impietatem accedere voluisses [pro- ut te dignum erat] constantissime refuta- sti. Itaque nos, qui & Sanctæ Fidei cau- sam, & tua privata commoda, pari pro- pte amore prosequimur, & curamus; ira tuæ Nobilitati respondemus, videri Nobis consilium salutare, ut quoad interesse tuum proprium, solita prudentia utaris toleran- do presentia, & de tempore transeundo in tempus, donec Deus suæ iustæ causæ favendo, opportune providerit, & tempo- ra commodiora conceperit. Quod autem- attinet ad causam Fidei, cum tua Nobili- tas animam suam omnibus aliis præponere debeat, nullo pacto conclusioni eorumdem Bernensium assentiri unquam debeat; cum ex hoc, & iram Dei omnipotentis in se incitaret, & suam inclytam, toroque Or- be celebrem familiam infamaret, quæ ex pietatissimis, & catholicis gestis præteritis, tantam sibi gloriam, & veræ pietatis de- cus acquisivit; quod, Fili, non debes, tuo tempore, amittere, cum præsertim sicut scribis, sperari remedium possit ex uni- versali Concilio, quod tua Nobilitas spera- re, & confidere potest nobis curantibus ci- ro effectum esse habiturum. Siquidem Nos Deo teste ad ipsum Concilium cito habend-

XXVI.
Paul. III.
lib. brev.
an. 1. pag.
505.
Sabaudi
Ducis in
Fide con-
stantia
laudata.

Monitus
& impia
Bernensi-
um petita
repellat.

De cele-
brando
Concilio
sic cer-
tior.

XXVII.

Paul. III.
lib. brev.
an. 1.
1335. pag.
369.

Decreti
ab Hel-
vetiis ca-
tholicis
ad Pau-
lum Ora-
tores.

Moniti
Helvetii,
ut salva
fide Ca-
tholica
pacem
cum Hæ-
reticis co-
lant.

dum, tamquam ad rem maxime hoc tem- pore ob causam Fidei necessariam, & op- portunam omnem nostram operam inter- ponimus, & interposituri sumus; quamo- brem, cum in arduis virtus spectetur, hor- tatur maxime Nobilitatem tuam in Domi- no, ut prudentia, & dexterritate tua per- specta in cæteris, in hoc utaris, Dei mi- sericordiam confidens, qui numquam pius, & iustos deserit: speramus enim præterea, ac futurum credimus, ut & pii, & iusti homines [occurrerent necessitate] tuæ No- bilitati non desint, sicut hæc plenius ex tui Agentis, quo cum sumus diffusius collo- quuti, literis intelliges. Datum Romæ IV. februarii MDXXXV.

Graviora ab hæreticis Helvetiis damna inflata sunt Duci Sabaudia; nam & di- tionis partem illi eripuerunt, ac Lausanam (pulsio Episcopo) hæresi contaminarunt, quare hoc territus nuncio Pontifex Hel- vetios Catholicos ad concordiam cum Hæreticis, quos antea ab iis fractos ma- ximis præliis vidimus, salva Fide Catho- lica servandam sollicitavit, ut posita fe- rocia, ad Ecclesiæ gremium revocaret quemadmodum sequentes indicant literæ. *Dilectis Filiis Scultetis, Antianis, & Consulibus VII. Cantonum Helveticorum. Catholicorum, Lucernensium, Uranien- sium, Suitensium, Underwaldensium, Zu- ghenensium, Friburgensium, & Solodoren- sium, Ecclesiastica libertatis Defensori- bus.*

Dilecti Filii, Vidimus literas vestras, simulque a dilectis filiis Amando de Nide- roffen, & Ambrosio Puntner intelleximus vestram in Sanctam Sedem Apostolicam de- votionis sinceritatem, & in Fide catholi- ca constantiam, quamplurimum in Domi- no commendamus, & acceptam habemus, hortantes vos paterna charitate, & affe- ctu, ut pro antiqua pietate vestra constan- ter in eisdem devotione, ac Fide perseve- reris. Nos enim vicissim [sicut bonum Pa- trem, ac Pastorem decet] quacumque in re cum Deo poterimus, Prædecessorum No- strorum erga Vos amorem, & charitatem conservabimus, qui Fidem, & Fortitudi- nem vestram amplexati vos Ecclesiastica Libertatis Defensores, insigni Titulo, pro vestris benemeritis decoravimus; ac si quid periculi vobis pro tuenda catholica Fide imminere intelleximus, illud pro nostro Pastoralis officio propulsare, Vosque sem- per, ut bonos, & amantes filios coadiuva- re studebimus. Sed vos ab armis contra alios Helvetios abstinere, quantum salva ipsa catholica Fide fieri possit: hortamur in Domino, ut ex pace vestra commodius Christianæ tranquillitati consulatur, & alii in Sancta Religione nunc a vobis dis- Ann. Eccl. Tom. XXXII.

sentientes per armorum desuetudinem pau- latim [authore Domino] mirefcant, & in unum veræ Religionis consensum vo- biscum revertantur, quod Deus omnipotens nobis misericorditer concedat, ut illud ro- bustum Helvetiæ Nationis corpus, quod o- lim unanimiter nostros Prædecessores, & Sanctam Sedem Apostolicam coluit, ad eun- dem veræ Religionis, & Sedis Apostolicæ cultum restitutum videamus. Datum Ro- mæ XXI. Januarii MDXXXV. anno 1.

Cæterum, ut facilius Hæreticorum im- pietatem propulsare possent, Paulus Cle- mentis exemplo, illis stipendia pro mil- le sclopetariis statuit. Nec desuerunt, qui Lutheranam hæ- resim diffundere in Italiam niterentur, ex- quibus Sigismundus Germanus Venetam ditionem inficere moliebatur, quem Ve- netorum Dux (non ignarus hæresim pes- stem esse Principatum) comprehendi ius- sit in agro Vicentino, eumque ad Vica- rium Episcopi Vicentini transmisit, cui Paulus de pio studio grates egit.

Duci Venerorum.

Dilecte Fili. Intelleximus nuper iniqui- tatis filium Sigismundum Germanum, qui hæresim Lutheranam in diocesi Vicentina disseminabat, mandato Nobilitatis tuæ ad Vicarium Episcopi Vicentini in spirituali- bus generalem, pro iustitia puniendum, fuisse transmissum, quod sicut pietati in- clytæ tuæ Nobilitatis consentaneum; ita Nobis gratissimum fuit; teque Fili ex animo hortamur, ut si quo in alio idem acciderit faciendum, eandem tuam pietatem osten- das. Erit enim res digna te, & isto inclyto Domino, & Nobis post Deum omni- potentem semper accepta, & grata. Dat. Romæ apud Sanctum Marcum XI. Junii MDXXXV. anno 1.

Distinxit vero severitatem ita in Hæreticos Pontifex, ut tamen ad sanio- rem mentem reverts clementia comple- teretur. Itaque cum Augustinus May- nardus Ordinis Heremitarum S. Augu- stini in Astensi Civitate nonnullas propo- sitiones veneno Lutheranis infectas pro- mulgasset, easque (facti pœnitens) mol- liore, & pia interpretatione leniret, cle- menter in gratiam admisit, & infamiae maculam, quam contraxerat, absterfit. Ita etiam licet Erasmus Luthero in con- flanda hæresi favisset, multosque errores suis scriptis inspersisset, quia tamen jam annis provecitior resipuisse videbatur, at- que in hæreticos, a quibus multa passus est, pro tuenda Sedis Apostolicæ autho- ritate, scriberet, a Paulo pingui sacerdo- tio, & honorariis hinc literis ornatus est. Memores probitatis & innocentie tuæ, & in vario disciplinarum genere emmen- B b b

L. I. p.
360.

XXVIII.
Luthera-
ni in Ita-
liam irre-
punt.
Hæretici
apud Ve-
netos de-
prehenfi.

Paul. III.
lib. brev.
anno 1.
p. 258.
Dux Ve-
netorum
in Hære-
ticis pun-
iendis
laudatus.

Blof.

Eod. lib.
pag. 458.

Paul. III.
lib. brev.
an. 1. pag.
363.

Erasmus ob scripta contra hæreticos laudatus a Paulo.

ria, nec minus meritorum erga Apostolicam Sedem, cum adversus desertores Fidei summa vi pugnavisti, preposituram Daventriensem Trajectensis diœcesis per obitum bonæ memoriæ Joannis Vinchel vacantem, quæ 600. florenorum redditum tribuere dicitur, tibi græte contulimus, ut aliquod jam præmium tuæ virtutis agnoscas. Sc. Datum Rome apud Sanctum Marcum die prima Augusti MDXXXV. anno 1.

Benigne recipit Paulus hæresim deponentes. Paulus l. brev. an. 1. p. 282.

Rurfus Elziarius Miodanus Augustinianus Provincialis, qui Lutherana impietate inquinatas opiniones temere sustinuerat, nimirum, hominem non habere liberum arbitrium antecedenter, tum peccatorem sola Fide justificari, vocatusque in jus coram Senatu Aquisi provocat ad Pontificem, licet de impietate doctorum constaret, & iuste severitatem judicariam commoveret: quia tamen eandem conclusionem ad sensum catholicum reduxit, a Pontifice benigne absolutus est.

XXIX.

In Polonia florebat hoc tempore res catholica. Sigismundi enim Regis, & Præfulum vigilantia, Lutheranis obseptus erat aditus, ne impietatis suæ virus Catholicis afflaret; de quo pio studio Paulus Petro Episcopo Cracoviensi Vicecancellario grates egit.

Paul. III. lib. brev. an. 1. p. 147.

Deo gratias agimus, quod talem Regem talibus decoratum Prælaris nostro ævo concesserit, & ut diutissime concedat, oramus, illis enim salvis, & incolumibus nullam unquam vicinarum hæresum contagionem in istud Regnum pervasuram esse confidimus: quocirca te frater venerabilis omni studio hortamur [erisi laudatione tua pietas eget, non hortatione] ut solitum tuæ vigilantia studium ad conservationem Catholicæ Fidei in isto Regno adhibeas, & sicut laudem maximam, huc usque adeptus es, ita pari sine pietissima cæpta concludas Sc. x. Aprilis MDXXXV. anno 1.

Tuende in Polonia Fidei studium commendatum.

Blos.

Elusit postea eorum diligentiam Lutheranorum improbitas, licet enim in Poloniam irrepere, ac virus diffundere non possent, tamen nobilis juvenus, vel studiorum, vel lustrandarum Regionum causa in Germaniam profecta, ab impiis hæreseos laqueis irretita est, ut suo loco lugebimus. Interea cum ad abrumpendos hæreseos progressus, & errorum ofusas mentibus tenebras discutendas nullum præstantius œcumenica Synodo remedium ab omnibus viris piis existimaretur, Paulus ab ipso pene Pontificatus exordio in eam curam, cogitationemque totus incubuit, ut solemnes Episcoporum cætes ex omnibus Christiani Imperii Regnis congregaret.

Paul. lib. brev. p. 541.

Extant hoc argumento insignes Pon-

tificis literæ ad Carolum V. Imperatorem Italico sermone conscriptæ, quas in Latinum versas ob rei gravitatem subiicimus.

Charissimo in Christo Filio Nostro Carolo Romanorum Imperatori.

Charissime in Christo Fili Noster, Salutem, & Apostolicam benedictionem. Intelleximus ex literis Majestatis Vestre, & ex iis quæ retulit Orator Majus, & ex iis de quibus a Legato certiores facti sumus, Majestatem Tuam, & Septemvros, ac Principes, qui bene de fide Catholica sentiunt, in eam concurrere sententiam, necessarium esse, ut pro evellendis erroribus, qui nationem Germanicam infecere, Concilium postulatam congregetur, addita lege, ut hæretici suos abiciant errores, ritu Catholico vitam instituant, atque ad Fidem & obsequium Sanctæ Mariæ Ecclesiæ revertantur. Quia propositione in consilium adducta cum Cardinalibus deputatis in causis Fidei, omnes in hanc sententiam inflammati studio coarctimus, obsecrandum postularis, & convocandum Concilium, navandamque omnem operam ad excindendas hæreses: id enim ad promovendum cultum Divinum, ac salutem Christianæ Reipublice pertinere, verum multi ex iis, licet eum finem summopere expetant, non nihil ambigunt convocationem Concilii non esse certum ac consentaneum medium ad finem assequendum; videri enim rem magni exempli & gravissimi ponderis in Ecclesia Dei assentiri, ut quæ jam aliis temporibus a Conciliis decisa fuere, ac diuturno annorum flexu ab omnibus Christianis observata, in disceptationem adducantur; susceptum enim olim eum morem fuisse, ut Sedes Apostolica hæreticis Concilium concedat, quando eorum opiniones [licet erroneæ, ac ritui universalis Ecclesiæ adversæ] nondum tamen repudiata, vel damnata forent; jam vero in dubium, controversiamque vocari ea, quæ a conciliis antea sancita sunt, videri rem pessimi exempli, ac publici offendiculi, contrariamque dignitati Sedis Apostolicæ; nec sperant pro tollendis erroribus futuram majorem Concilii celebrandi auctoritatem præteritorum Conciliorum auctoritate, quæ a tot doctissimis, sanctissimisque Patribus celebrata fuerunt; nec sibi persuadere possunt, ut hæretici laudabilis alicujus finis gratia Concilium postcant; quin potius inveterato hæreticorum more pestiferum ali-quod consilium moliantur, ex quo major rerum perturbatio, ac dissensio oboritur. Ac eo magis in ea opinione confirmantur Cardinales memorati, quod modo idoneum celebrandi Concilii tempus affulsisse non-

Paul. III. epist. ad Card. ext. mf. Franc. Cardin. Barb. sig. n. 2677. pag. 1. ex Ital. De Concilio per literas cum imperat. Paulus.

tan-

tantum ob bella civilia, quæ inter Christianos formidantur, de quibus magna consilii maturitate Majestas Vestra differuit, verum etiam ob imminencia belli Turcici discrimina: non enim barbari illius, minæ, & maximi apparatus ad invadendum omni virium conatu proximo anno Christianum Imperium latent Majestatem Vestram, in qua temporis difficultate Concilium recte haberi non possit; atque mature expendendum est, quanta clades accipi possit si dum habendum Concilio navatur opera, novum bellum ab hostibus Fidei constaretur; vel enim ad res Concilii promovendas necessarii pro tuenda re Christiana apparatus intermitterendi essent, quod maxime exitiale foret vel eorum instruendorum causa Concilium imperfectum dimittendum esset, quod quidem difficultus factio, quam dicto: nam soluto Concilio dissentiente natione Germanica, facile alicui constari schisma possit, aut grave offendiculum in Dei Ecclesia: ut vero universæ nationi fiat satis, nec Majestas Vestra, nec Nos polliceri possumus; id enim præter rationem demonstrat experientia, difficultatum, quas Majestas Vestra patitur, ut in rebus justissimis minimam illius nationis partem ad æquum flectat. Quæ difficultates asperiore tempore ad hæreticos auferentur, atque improbi ex necessitate captarent occasionem obtinenda alicujus rei exitialis Fidei Catholice: ad quam corroborandam nullum est remedium auctoritate majus, vel sanctius, vel utilius convocato Concilio, quod cum debitis causa, mediis, modo, ac tempore celebratur: ut e contra nulla res majori plena est periculo, nulla parit graviora mala, quam cum debita circumstantia non concurrunt, aut improvisum quid illius ordinem confundit. Quæ rationes simul allata a prædictis Cardinalibus, dubium & incipitem animum nostrum suspendere potuissent, si non plus auctoritas Majestatis Vestre apud me potuisset, quam cum religionis studio ardentem, vere catholicam, sedique apostolicæ addictissimam, & prudentia singulari præditam, & in circumspiciendo acerrimam scimus; perpenderimusque præsentem versari in ea provincia, pro qua sananda, hoc remedium propositum est facilius, quæ necessaria sint animo penetrare posse, quam qui longo locorum intervallo distri sunt, certissimè persuasum habemus, ipsam nec quid postulatam, proposituramve, quod non ad utilitatem, salutem, & commodum universæ Christianæ Reipublice conferat. Atque ideo ipsam obsecro, ut recte expendat, quæ ad finem memoratum consequendum conducant.

Certiozem itaque facimus Majestatem Vestram, Nos æqui bonique accipere, ut eo casu, quo judicet magni referre, & necessarium esse, offerat, ac spondeat convocationem Concilii, additis iis legibus, quas Majestas vestra scripsit; ut abjectis erroribus, mox ad Catholica vitæ instituta, ac Sanctæ Mariæ Ecclesiæ obsequium revertantur, ac ritus, & doctrinam illius colant, donec secus, vel alia ratione a Concilio decretum fuerit, cuius sententiæ in omnibus, ac per omnia se subiciant. Quibus non admissis legibus, illustre & conspicuum est, non sine maximo offendiculo, ac pessimo exemplo Concilium concessum iri. Atque in hoc rerum cardine, necessarium est, ut Majestas vestra accuratissime animadvertat, ut hæc leges præmittantur, ut certissime teneamus hæreticos, obenta convocacione Concilii ad pristinos errores non redituros: maximum enim secus constaretur offendiculum, ac pateret omnibus promotio ulterius Concilio, nec errores emendatum iri, quos emendatos cupit, ac fructus tantum pestiferos, & venenatos inde pullulatos, quibus Majestatem Vestram consulturam exploratum habemus; ac mox atque certiores effecti fuerimus, hæc leges ab iis admissas, & ad exitum perductas, indicemus Concilium in id tempus, quod opportunum iudicatum fuerit: ac Majestas vestra exploratum habebit, id brevior, quantum potuerit, intervallo futurum: de quo ac iis, de quibus in hoc argumento Bononiæ differuimus, prout amplissime cognovit intima mentis Nostræ consilia ad publicam salutem spectantia, nil ambigat, nullius fore a Nobis dilationis moras interjiciendas. Quæ in re plura dicere super sedemus; quia in omnibus, quæ publicam rem, vel privatam nostrum commodum tangunt, maxime in Majestate Vestra, quæ nunquam mihi defutura est, non minus, quam in nobis ipsis confidimus: pariter persuasum habemus, Majestatem Vestram certissime tenere, nos semper cum ipsa summa libertate, ac purissimo sincera voluntatis nitore agere. Ac quia articulos ab iis hæreticis propositos inspicimus, censemus necessarium, ut Majestas Vestra illos admoneat, ut eos contrahant ad ea capita, in quibus ipsis major controversiarum causa inesse videatur; ut longitudo, quæ in infinitum abiret, declinetur, atque incommoda de non retractandis rebus jam constitutis in aliis Conciliis, temperentur.

Tempus etiam, ac locus, in quo celebrandum erit Concilium, definientur; circa quæ liberrime audiremus sententiam Majestatis Vestre: quod enim ad nos spectat, nec proprii commodi gratia, nec alterius privati respectus, nostra pluris re-

XXX.

fert hic, quam ille locus, maxime cum
Majestas Vestra illi interfutura sit: quan-
tum vero nostrae menti modo occurrit, cum
maxime sit necessarium, ut concilium in
nullo alio, quam in Italico solo celebre-
tur, crederemus, ut Roma placere omni-
bus deberet; tum ob maximam opportuni-
tatem ad sustentandam maximam homi-
num multitudinem, quae conflatura est;
tum quia, cum hoc Concilium non cogatur
ob Schisma, quod scindat Ecclesiam
Dei, nec ad dissentientes Principes inter
se conciliandos, ex quo suspectorum loca-
rum controversia oriri possit: sed ad Chri-
stianam Rempublicam ab haeresibus expur-
gandam, expeditionemque adversus insi-
deles decernendam, consentaneum vide-
tur, ut congregetur in ea Urbe, quae in
omnes Christianos imperium obtinet: in
qua etiam praeteritis saeculis multa Conci-
lia celebrata fuerunt: in quam sententiam
etiam nos inclinatur cogitatio, quod, si
post tantas calamitates, quas Urbs per-
pessa est, diuturna curiae absentia ad-
jungeretur, ad extremam ruinam, ac mise-
riam redigeretur. Si vero grata, & ac-
cepta Roma non esset, nec persuaderi pos-
set, ut veluti non tuta non respiceretur,
non desunt aliae Italicae Urbes amplissima,
ut novit probe Vestra Majestas, Bononia,
Placentia, Mantua, ex quibus, quae aptior
fuerit visa, seligeretur.

Circa abusus, legati responsum expecta-
mus: superioribus enim diebus ad eum
scribi iussimus, ut moneret, in quibus di-
scipline restitutio exspectatur: acceptoque
ejus responso, ea dabitur opera, ut cogno-
scant omnes Pontificiae mentis, & consilii
esse, ut prava emendentur, atque in om-
nibus, quantum fieri poterit, amantissimi-
s, ac prudentissimis Majestatis Vestrae
monitis mos geratur, quam ne tadio ul-
terius afficiamus, nos referimus ad ea de
quibus hoc argumento scripsimus ad lega-
tum, & cum Majo Oratore colloquuti su-
mus. Deum interea precabimur, ut pia
omnia ejus desideria compleat. Dat. Romae
ultima Julii MDXXXV.

XXXI.
Ex epist.
Verg. apud Pal-
lavicinum
hist. Conc.
Trid. to.
1. l. 3. c.
18.

Paulus, ut de rebus Germanicis cer-
tior redderetur, Petrum Paulum Verge-
rium Justinopolitanum Episcopum, qui
jam inde a Clemente VII. suo Prae-
decessore apud Romanorum Regem Nuncii
fungebatur officio, ad se accessit, a quo
accepit exulceratorum unicum remedium
animorum esse, dispositam, ac inflexibilem
declarare voluntatem, ut Concilium
haberetur; & absque mora difficultatibus
omnibus superatis, illud quoquo modo
congregaretur. Igitur Pontifex, Verge-
rium non ignarum animorum, quibus
cum tractandum erat, ac tanquam fu-

turi Concilii Auctorem, in Germaniam
remisit; eique Brevia, apud Catholicos,
Protestanteisque Principes concessit. Jussit
eidem, ut locum ad celebrandum Con-
cilium tantummodo decerneret, cum hoc
unum in suspenso stare non posset: reli-
qua vero opportunitate tempore pertra-
ctaret. Proposuit itaque Mantuam, sed
contradicente Germania, Caesarem aver-
sum habuit (novas siquidem haeretici
praetendebant difficultates ad sacrum il-
lum inventum impediendum.) Quae au-
tem in ista legatione fuerint mandata
Vergerio, ipsemet quadam epistola par-
ticula hoc eodem anno 1535. missae Pon-
tificis a secretis Ambrosio Ricalcato de-
claravit. Beatissimus Pater (sic scribit) in
Germaniam de congregando Concilio du-
plici causa Legatum me misit: primum
ne ulla, per quam nationale Concilium
sicut tenebatur Dieta haberetur: deinde,
ut generale Concilium re ipsa celebraretur.
Altera quoque sub 29. die Augusti ejus-
dem anni epistola particula: Non me
praeterit inquit Pauli Optimi, & vere
Sancti Pontificis voluntas; me non, ut for-
midolosas commotiones tantummodo explo-
rarem, sed potius, ut eorum animos ad
Concilium sincere, & realiter celebrandum
disponerem, remisisse. Itaque Pontifex has
subsequentes literas Germanicis Principi-
bus afferendas Vergerio dedit.

Regi Romanorum.

Charissime, &c. Cum Nuntium ad Ma-
jestatem Tuam mittere statuissemus, non
solum pro servando more, verum maxime
pro eo studio, ac desiderio, quod nobis com-
mune cum Majestate Tua est, per univer-
sali Concilii remedium istam inchoatam Na-
tionem in tranquillum statum reducendi,
& in veterem Sanctae Fidei consensum re-
stituendi, & aliis incendiis Christianae Re-
ligionis, ut merito timeri potest, immi-
nentibus, occurrendi; statim; ut vidimus
literas Tuae Serenitatis, Dilecti filii Petri
Pauli Vergerii apud te Nuntii, religio-
nis, probitatis, & dexteritatis notitiam
hoc cogitationem, & deliberationem no-
stram; ut eum quem tibi probatum, & ac-
ceptum videbamus; ac praeterea de illis re-
bus jam esset instructus, cunctis in hoc an-
referremus eum: itaque cum Dei nomine
ad Serenitatem tuam nostrum, & hujus
Sanctae Sedis Nuntium mittimus apud te
nostra, & dictae Sedis cuncta, quae acci-
derint negotia, sed precipue, & maxime
dicti universalis Concilii celebrationem,
quod praeter ceteris omnibus nobis cordi inest,
continue acturum, & curaturum: super
quo cum ipsum Petrum Paulum plene de
omnibus ad te, & ad dilectos filios nobiles
viros

Vergeri-
um Pau-
lus pro
Concilio
in Ger-
maniam
mittit.

XXXII.
Paul. III.
lib. brev.
ann. 1. p.
54.

De Luth-
theranis
ad Ecce-
siae obli-
quium
revocan-
dis a-
ctum.

Missus ad
Regem
Roman.
& princi-
pes inter-
nuntius
acturus
de cele-
brando
Concilio.

viros Electores, ac Principes, & circulos
Germaniae cum nostris literis, & mandatis
mittamus instructum, ad ejus explicatio-
nem nos referentes, tantum Serenitatem
tuam hortabimur, ut eum solito amore,
atque honore excipere, fidemque ejus ver-
bis indubiam continue praestare, ac solitum
ardorem tuae nunquam satis laudatae pie-
tatis in Catholica fide tuenda, & restitu-
enda continuare velis; sicut non dubita-
mus te pro tua consuetudine, officio, &
gloria esse facturum. Datum Romae X. Febr.
MDXXXV. Anno 1.

XXXIII.

Eodem exemplo paucis immutatis trans-
missae sunt encyclicae literae ad Principes
Electores, tum ad singularum Regionum
quibus Imperium distinctum, est moderato-
res. Exceptus est a Ferdinando Re-
ge, magno honore, & gratulatione Nun-
tius Pontificius, ut Joannes Eckius si-
gnificavit Paulo, illique, ut erat doctri-
na excoltissimus, & in confutanda haere-
si exercitissimus, operam suam detulit
in Concilio celebrando; cui Paulus de-
inde grates egit; ac de sinceritate ani-
mi, quo sine ullo simulationis furore Con-
cilium celebrare constituerat, certiore
reddidit.

XXXIV.
Vergerius
ad du-
cem Sa-
xoniae
missus.

Adiit Petrus Paulus Vergerius Federi-
cum Ducem Saxoniae, cui susceptam a
Pontifice sententiam de indicendo Con-
cilio, (in quam Carolus Quintus Imper-
ator, & Ferdinandus Rex concurrebant)
Mantuamque ad id celebrandum designa-
tam exposuit; cui respondit Saxoniae Dux,
se de ea re cum Sociis Smalcaldici fe-
deris deliberaturum: quam impie, & praer-
fracte vero ab haereticis, qui Smalcaldiae
ad conferenda mutua consilia pro factio-
ne Lutherana confirmanda convenerant,
responsum sit, narrat Surius his verbis:
Decembris die XXII. ex conventu Smal-
caldico responderunt Protestantes inter ce-
tera sibi Mantuam non placere; neque
perpessuros ipsos, ut in Concilio Pontifex
sua auctoritate utatur, quod ille sit ipso-
rum adversarius, qui dogmata ipsorum
damnaret. Itaque eum Judicem esse non
posse; sed ex voluntate Caesaris, Regum,
& Principum deligendos idoneos viros, qui
juxta verbum Dei, causam cognoscant,
atque definiant. Idoneos autem viros vo-
cant, haud dubie, Lutherum, Melanctho-
nem, Bucerum, Pomeranum, & id genus
alios Apostatas Monachos, quos certum erat
haereseos nomine damnatos esse, & vel ma-
xime reorum personam sustinere, atque
ideo nulla ratione posse sententiam pronun-
tiare. Atque ita Protestantes Concilium
quidem vehementer optare, & exspectare di-
xerunt; sed a suis concionatoribus male
persuasi, tale Concilium petierunt, quale

Respon-
sum Pro-
testanti-
um pro-
positioni
Concilii.

nulla unquam aetas verum, & legitimum
esse putaritur.

Mox adjicit. Cum vero verbum Dei aliter
Lutherus, aliter Zuinglius, aliter Ana-
baptista, aliter Swencfeldius, aliter
Seranus exponant; quis unquam sanae men-
tis ex sola Dei verbi litera [non adhibita
Catholica Ecclesiae interpretatione] ali-
quid certi statui posse credat? Ita his ter-
giversationibus novorum Evangelistarum,
sive dogmatistarum, id apud Protestantes
magistratus effectum est, ut Concilium nul-
lum admittere velint, cui Pontifex ab om-
ni antiquitate recepto more praesideat. [Et
mos.] Sed absit, Ecclesia Dei alium ha-
bendorum Conciliorum modum a Sectariis
accipiat, quam ipsi traditum est ab Apo-
stolis, & Apostolorum Successoribus.

XXXV.

Majore etiam impudentia respondit
Martinus Lutherus haeresiarcha, cum a
Paulo Vergerio Nuntio Pontificio, qui
per Saxoniam iter habens Wittenbergam
acceperat, atque a praefecto arcis hono-
rifice exceptus fuerat, excitus esset in ar-
cem, postulatusque, ut ad indictum con-
cilium accederet, haec sathanico fastu,
respondisse fertur. Quod etsi Concilium
cogatur, tamen futurum, ut in eo de re-
bus quibusdam externis, iisque non magni
momenti, pura de cucullis Monachorum,
de Sacerdotum rasura, de cibo, de potu
deliberetur; de fide vero, de poenitentia,
de justificatione, aliisque de rebus neces-
sariis, quomodo credentes, vinculo Cha-
ritatis, in uno spiritu conjungantur, ni-
hil quicquam tractatum iri: quibus de re-
bus ipse cum suis per Spiritum Sanctum
jam edocti sint, ad certitudinem usque eo
fieri, ut ipsi Concilio non indigeant eorum,
quorum, vel nulla, vel dubia sit, & in-
certa fides: inrerim pergant, si velint, in-
dicantque Concilium; venturum se, vo-
lente Deo, tamen si rogam, aut ignem sibi
paratum noverit.

XXXVI.
Marth.
Lutheri
temeraria
responso
de Conci-
lio indi-
cendo.

Ulem-
ber. in
vit. Luth.
cap. 38.

Opinabatur ille impius actum iri de-
fancienda monastica disciplina in concilio,
atque adeo de cucullis per ironiam
actum iri dixit, pariter de servandis je-
juniis, quae a Christo & Apostolis com-
mendata helluo ille Epicureus derisit, af-
ferendo actum iri de cibo & potu: dum
vero negavit de fide, de poenitentia, de
justificatione in Concilio actum iri, con-
victus est non affari Spiritu Sancto, sed
spiritu mendacii & erroris. Interrogatus
iterum Lutherus ab eodem Nuntio, an
ipse, vel ejus sequaces sacerdotalem Or-
dinem conferrent, non perhorruit id fa-
teri, ac Pomeranum Episcopali munere
functi, eo quod Pontifex Lutheranos ab
Ordinibus Sacris arceret: tradit etiam
Ulembergius illum contumelias horridas
in

Act. 23. vers. 5.
in Pontificem, & Episcopos evomuisse, ut eos vulpes & serpentes appellaret, Demumque temneret dicentem, *Principem populi tui non maledicos.*

xxxvii.

Dum religionis dissidia œcumenici Concilii opera componere Pontifex meditatur, in eam quoque curam incubuit, ut labefactam humana inconstantia, ac imbecillitate disciplinam Ecclesiasticam pristino splendori restitueret: pluraque ab eo cum Cardinalibus collata fuisse consilia indicant Acta Consistorialia, quæ addunt Pontificem præcipue adhortatum fuisse Cardinales, ut tunc magis vitæ honestati studerent, quæ cæteris vivendi normam exhiberet. Decreta quædam ad hanc reformationem spectantia per manus Cardinalium transmitti voluit; ut exinde an Bulla instituenda esset, nec ne, decernerent. Eximium Pontificis in hac re promovenda studium Contarenus in vita Cardinalis Poli ita commendat. *Ut medicam lapsæ disciplinæ manum admoveret, & conviciandi occasionem hereticis præcideret Paulus, eligere ex omni eruditorum hominum censu, doctrina, longoque rerum usu, viros longe consultissimos statuit; qui ad reformandæ Ecclesiæ provinciam nervos omnes, ac studia intenderent. Accessit igitur Romam e Gallia Jacobus Sadoletus Episcopus Carpentoracensis, Verona Joannes Matthæus Gibertus, Eugubio Federicus Fregosius Archiepiscopus Salernitanus, Venerius Gregorius Cortesius e Congregatione Cassinensi S. Georgii in Alga Abbas, Reginaldus Polus, & Joannes Petrus Carassa Episcopus Theatinus. Sex equidem viri, quibus nescias plane, an alii ea tempestate in omni laudum genere præstantiores extiterint. At Reginaldum Polum, & Joannem Petrum Carassam anno sequenti ad Urbem a Pontifice vocatos, literæ ad eosdem directæ ostendunt.*

xxxviii.
Hermann. e Kerfenebroch. ms. Alex. VII. P. 355.

Literæ testantur.

Jo. e Bokelson Anabaptistarum Rex facras literas de suo Regno prophettare affectu.

Hoc anno Joannes e Bokelson Pseudochristus, & Anabaptistarum Rex, eo prorupit dementiæ, ut omnia, quæ Sacræ Scripturæ de Christo magnifice referunt, ea in carnalem sensum detorta sibi attribueret; & quæ de Regno illius cœlesti prædixere, ea de Regno suo intelligenda fingeret; ac universum orbem subacturum, & inter sequaces divisurum, gloriaretur; quæ facturum antichristum sacrae literæ testantur. Pellicere & in suas partes annisus est Philippum Lantgravium Sacrorum, & Religionis hostem, utpote hæresi contaminatissimum, ut obfidionem Monasterii solveret, ad quem hæcce literas impias, atque inanes dedit, quibus Regni usurpati causas descripsit.

Leve Lips, hoc est *chare Philippe*, (hoc enim erat nomen Lantgravio,) *tu sine dubio novisti; quod Christus, & Prophetæ dixerint, ne apicem quidem Prophetarum scripturarum frustra positum fuisse. Petrus in Actis Apostolorum inquit, quod in tempore restitutionis, quæ cœpit postquam per claritatem Evangelii Babylonica captivitas manifestata est, omnia, quæ locutus est Deus, per os Prophetarum implebuntur. Revolve eorum scripta, & diligenter scrutare, quod de captivitate Babylonica, & consummatione huius mundi scribant, similiter, quid parabola Christi, Apostolorum scripta, & Apocalypses restentur: quid Babylonicis pro sua malitia retribuetur, & e diverso, ad quod Regnum, quamve gloriam populus Dei ex omnibus terræ finibus congregandis exaltabitur. De hoc tempore, quo id futurum sit, minores Prophetæ potissimum agunt: si hæc accuratius tecum expendideris, & Scripturas recte, ut Paulus Timotheum docet, sequeris, & intellectum a Deo earum consequutus fueris, facile, & sine magno negotio intelliges, an propria autoritate Regem designaverimus, an a Deo prædestinatum habeamus.*

Quibus addidit Libellum quemdam in urbe Monasteriensi impressum (plane impium, & satanicum) cui titulus de restitutione; unde Lantgravius Anabaptistarum furias cognovit: quem librum, sicut & plerosque alios Monasterii per illud tempus editos, præstat omnino suppressimere, quam miseram, & incautam plebeculam eorum editione circumvenire, & in æternam damnationem precipitare: quomodo autem Monasterienses obsessi omnia restituerint, testantur omnium templorum profanationes, testantur omnes boni cives in exilium pulsi, testantur divina, & humana profus eversa. Deus autem Anabaptistarum restitutionem evertat.

Non ita obccari se sivit Lantgravius, quin videret, male scripturam distorqueri ab Anabaptistis; omniaque divina, & humana everti, itaque ab iis dissentienti objecti Bokelson, vere illum monasteria evertisse, opprimere episcopos voluisse, ducem Wittembergensem (renitente Casare) in possessionem induxisse. Promulgavit viginti octo leges, & inter alias Sacerdotibus, & Monachis bellum indixit; tum hanc inseruit Lenone perditissimo dignissimam. *Nulla [virginitatis specie, cum virgo non sit] fratrem defraudabis, aliqui serio punietur.* (Additum est) *Edita sunt hæc a Deo, & Joanne iusto rege novi templi Altissimi, sanctissimoque Dei ministro anno ætatis suæ 26. Regni*

xxxix.
Anabaptistarum deliramenta, & fraudes.

Anabaptistarum vitæ obfidionem Monasteriensem solvere non potuerunt.

gni vero primo, secundo die primi mensis post nativitatem Jesu Christi Filii Dei MDXXXV. Edidit, & plura vaticinia, id est somnia impia, ac fidem novam doceri iussit: Non illam, inquit, quæ vulgo legitur *Credo in Deum Patrem* sed fidem de novo Regno, de matrimonio plurium uxorum, &c. & ita dæmon, qui per Lutherum articulum *In unam sanctam* oppugnarat, in Anabaptistis integrum symbolum abrogare conatus est: mentitus etiam est urbem liberatam iri obfidione, cum (fame ingravescente) parentes in rabiem efferati filios devorarent. Plures vero motus ab Anabaptistis externis concitati sunt, ac mox repressi: animadversum gladio in factiosos, qui trium episcopatum rusticos in suos Principes concitabant, patefactæ etiam Anabaptistarum Daventrensum insidiæ; omnia enim armorum genera in varias aedes congefserat, ut trucidatis concivibus, urbis tyrannidem invaderent, deinde ad Monasterium liberandum provolarent, cujus conjurationis authores trucidati sunt; multumque ad edomandos rebelles profuit Henricus Grassius pseudoapostolus, qui agnito errore, in pseudochristum suum conjuravit: dimissus enim ab episcopo Monasteriensi e vinculis, quibus constructus erat, ac noctu extra vallum positus ad Monasterii portas irrepit, ac persuasit astute se ab Angelo fuisse liberatum, atque unicum ex omnibus pseudoapostolis superstitem mansisse: itaque magna gratulatione exceptus a tyranno, iustus est prophetam in urbe agere, atque in intima arcana admittitur; est; deinde vero emissus ex urbe cum literis, ut Batavos Anabaptistas ad ferendam obsessis opem incitaret, omnia consilia aperuit episcopo: itaque Wesaliam profectus, cum arma varii generis in aedes comportata essent ad urbis tyrannidem corripiendam, dux Juliacensis de re factus certior, aliquot equitum turmis succinctus, conjuratos intercepto quinto aprilis die hujus anni, ac eorum coryphæis cervices abscidit; reliquam vero multitudinem ingentem gratia donavit ea lege, ut publica penitentia expiati in gremium Ecclesiæ Catholice redirent. Magni quoque tumultus 11. Maii ab Anabaptistis Amstelodami concitati,

cumque forum, urbisque prætorium invasisent, ab aliis civibus exturbati, atque ex iis viginti quinque cervicibus abscissis, temeritatis poenas dederunt, nec ad Monasteriensem obfidionem solvendam contrahere exercitum potuerunt.

Interea arctissima obfidione cinctum Monasterium Ludovicus episcopus premebat, omnesque aditus obseperat, ne ulli commeatus inferri in Urbem, vel copiæ subsidiariæ permeare possent, jamque miseri cives juniorum ecclesiæ irrisores, mures, & glires habebant in delitiis, & pellibus coctis, & contusis famem pellere nitentur, dum ipsorum tyrannus, qui communis omnium bonorum usus illecebra fascinosus in sectam pellexerat, una cum præcipuis ministris rerum omnium affluentia ad luxum potiretur, tantaque immanitate subditos tractaret, ut deditiois verba a perituris fame inter suspiria laxata, tamquam læsæ majestatis crimina plecterentur: extrema morientium inedia calamitatem miserata una ex reginis cæteris dixerat, sibi videri tantam cladem Deo gratam non esse, quod ubi rescivit adulterinæ Syonis rex, in foro, præsentibus reginis, illi caput præcidit (carnificis functus officio) moxque e carnifice in histrionem versus cœpit vibrare corpus in ludicro saltus, eosque frangere ad delicias, vocem flectere in cantus, cum reginis suis choreas ducere, grates Deo patri agere de exercito tam eximio justitiæ facinore, cujus amentiam antichristica plebs fame squallida imitata est: nec deditiois verba pro redimenda vita cum episcopo suo nuncupare potuit, creaverat enim duodecim duces, qui ita plebem regis versabant imperiis, ut se commovere non posset.

Sed tandem fabulæ finis impositus. [1] Miserat Pseudochristus inter alios Pseudoapostolos Henricum Grassium, qui captus ab episcopo Warendorpiæ, cum vaticinia sibi data elusa perpendisset, seipsum accusat amentiam, prodendique proditoris consilium iniit, significavitque eneclam fame plebem, quæ vix arma tenere posset, acceptaque hostium copias tanquam fœderatas in urbem induxit per portulam; mox conferto cum vigilibus prælio, reliquo exercitui portas patefecit: com-

xl.
Hermann. e Kerfenebroch. ms. Alex. VII. Joannes Coclaus. Sarius in comm. Meshoviis.

Monasterium Anabaptistarum Regia arctissime cingitur obfidione.

NOTE [1] Elebris illa Monasteriensi Tragedia ita quidem anno isto absoluta est, ut aliquid etiam tragicum in exordium anni sequentis referretur. Rex enim Anabaptistarum hoc quidem anno in hostium venerat potestatem, at sequentis initio supplicium de eo sumptum est. Huic neci diem XXII. Januarii 1536. assignat Hermannus a Kerfenebroch, qui belli hujus Anabaptistici historiam scripsit ab Annalista nostro in Vaticano codice consultam, quam tamen paucis ab hinc annis typis vulgavit Menkenius Rer. Germanicar. Tom. III. Mansi

Capto
Monaste-
rio Re-
gnum A-
nabapti-
starum
deletur
cum suo
Rege.

commissa sunt cum pertinacissimis homi-
nibus atrocita praelia, maxime in foro,
quod cadaveribus constratum fuit, sup-
plicibus arma abiicientibus venia indulta
est. Bernardus Rotmannus Sacerdos impietatis
signifer, & Sacrorum hostis, ut redimeret
cita morte merita corporis supplicia, neglecta
animae salute, in confertissimos hostium
globos incurrit, confosusque ab iis occubuit:
Rex vero, & ejus Senatores Cniperdolingus,
& Crechtingus capti, aliquot mensibus vitæ
reservati sunt, ut animarum salutem confu-
lerent; sed licet errores, & flagitia admissa
in Principem agnoscerent, defectiorem tamen
impiam a fide non planxerunt: immo Pseudo-
christus ille errores de Anabaptismo, & per-
negata Verbi incarnatione exuere detrectavit,
meritoque tandem supplicio affecti, & forcipi-
bus candentibus per horam excarnificati, de-
mum mucrone in pectus adacto confossi,
eorumque corpora in caveis ferreis illigata
in summo turris editissimæ fastigio suspen-
sa, de quibus hæc addit Surius.
*Re vera quiddam Gothicum, vel Cambri-
cum, aut Wandalicum jam meditabantur,
nisi Dei providentia, que nunquam deest
rebus humanis, tam furiosa consilia retar-
dasset, & impios conatus perfregisset. At
nec sic tamen ea heresis extincta est, immo
hodie multis in locis magno numero id ge-
nus hominum versatur; impune quidem,
sed non sine magno eorum, apud quos de-
gunt, periculo.*

XLI.
Lambertus
Hortensius
in
hist. Ana-
bapt.

Expertum est hoc anno Amstelodamum,
quam infeliciter a Sathana deluderentur
Anabaptistæ, cum ab eo arrepti turpissima,
atque ab omni ratione, & humanitatis
sensu abhorrentia patrant, nec in ipsa
suppliciorum acerbitate ad agnoscendum
errorem se colligerent. Quæ a Lamberto
Hortensio subjectis verbis describuntur.

Lambert.
Hortens.
hist. Ana-
bapt. pag.
59.

Tertio idus Februarias MDXXXV. me-
morabile quiddam Anabaptistæ Amsteloda-
mi designarunt. In vico Salinario Joannes
Sibertus habitabat pannicida; Aberat is
per eos dies procul a domo in Orientalibus
Urbibus, ubi negotiabantur. Huc septem-
viri, & quinque femine convenerant,
inter quos unus, qui [Theodorito Sartori
nomen erat] se prophetam dixerat. Mane
paulo post tertiam horam in secretiori
adiu parte pronum se in terram ad oran-
dum Propheta in conspectu omnium por-
rexit. Dum orat, tantus omnibus horror
inaccessit, ut locus ipsis moveri, & omnia
tremere viderentur. Postquam precandi fi-
nem fecit, Deum [inquit cuidam] in Ma-
jestate sua vidi, & cum eo sum collo-
cutus; raptus fui in Cælum, inde rraductus

ad Inferos omnia lustravi; adest magnus
extremi Judicii dies, & tu in omne
ævum maledictus es, dignus, qui ad infe-
ros descendas, in abyssum barathri demer-
geris. Tunc Minister ille: Pater, qui Cæ-
los inhabitas, mei miserere, mihi sis propiti-
us. Tum Propheta: Pater tui miserus
est, & in filium jam recepit, atque ad-
missa tibi omnia tua condonavit. Paulo
post eodem rursus convenerunt, & ex quin-
que feminis aliquot relictis in thoro ma-
ruris, huc se iterum contulerunt, quatuor
horis docendo & precando absumptis. Pro-
pheta galeam capiti detractam, & thora-
cem ferreum exurum, enses, & alia bel-
lica instrumenta excussa, in ignem conges-
sit. His spoliatus, totus stetit nudus, ut
non esset, quo ea, quæ ab oculis hominum
sunt removenda, & natura regi, haberi-
que occulta voluit, conderentur. Mandat
sub hoc imperiose sex cæceris, ut suo exem-
plo se totos exuant. Paruerunt iussui. In-
de & femina virorum exemplum secuta,
adeo omnem vestitum posuerunt, ut non
esset funiculus reliquus, quo capitis comas
substringerent, nulla naturali verecundia
ductæ, [sic enim censuerat Propheta uni-
versum id, quod a terra natum, factum-
que in ignem conjici oportere, holocaustum
Deo id futurum arbitratus] gravis, du-
rusque fœtor vestium igne correptarum
totam jam domum, ita oppleverat, ut mu-
lier domus hospita, quæ harum rerum i-
gnara omnino erat, eo expectata lecto e-
xiliret, focos exploratura, & quod incen-
dium usquam esset. In tabularum sursum
progressa, nudos undecim promiscuos ibi of-
fendit. Cui illico pro imperio mandat, ut
& ipsa ad præscriptum se ostenderet. Ob-
temperavit nulla mora, vestes in focum
super acervum aliarum cumulavit. Ita nu-
datis duodecim nondum liquebat, quid re-
rum inceptarent. Ibi omnibus imperat Pro-
pheta, ut currendo, clamandoque se imi-
tarentur, mox in publicum domo egressi
horribili clamore, per Urbem sursum deor-
sum dimidiatam pervagantur. Clamor con-
sentiens omnium hic erat. Væ væ væ; di-
vina vindicta, divina vindicta, divina
vindicta.

Afflatos a
Spiritu
Sancto se
simulant.
Anaba-
ptistæ, &
multos
decipi-
unt.

XLII.

Nunquam in vita Mortalium mugirus
horridior fuit auditus, nec existimabant
horribiliorem ullo ævo exaudiri posse. Ci-
ves armati in publicum profiliunt, & fo-
rum invadunt rati ab hostibus Urbem ca-
ptam fuisse, capti omnes in vincula ducun-
tur extra urbem mulierem, hæc, quo fue-
rit dilapsa, inter nullos constare video.
In Curia, dum nudi sedent nulla verecun-
dia tacti, vestitum oblatum rejecerunt, te-
gi pertinaciter recusantes, se nudam ve-
ritatem esse diciturunt. Incendii dome-
stici

Anaba-
ptistæ
morte
multan-
tur, &
obtinati
in errore
decedunt.

stici jam dirus fœtor ad vicinos pervene-
rat, & fores ita clausæ erant, ut eas re-
fringere non valuerint; sera ad postremum
bombarda discussa offendunt incendium.
stramentis pastum, vestibus, armis, dua-
bus lancibus carniū plenis superimpositis
oppressum fuisse. Coguntur sagittariorum
sodalitia in forum, ut adsint in armis, ex-
plorant multorum ædes, nonnulli capiun-
tur. [Et infra.] Quinto Kal. Maii se-
ptem viri quos nudos discurrisse reculimus,
percutiuntur. Horum variis in supplicio
extremo clamor fuit. Hic, Laudate semper
Dominum, Ille, Vindicta sanguinem tuo-
rum. Alius, Aperire oculos. Quartus, Væ.
Pridie nonas Martias ejusdem generis alii
novem percutiuntur, & tot cadibus per-
toram Hollandiam plebs pertinax, & ob-
stinata nondum evicta magis, magisque
erroribus induruerunt. Lapsis paucis men-
sibus secunda Maii ab Anabaptistis motus
ingentes concitati, cum forum, urbisque
prætorium invasisent. Verum pestifera il-
lius fœta defensores compressi mox sunt.

XLIII.
Paul. Jo-
vius l. 34.

Paul. III.
lib. brev.
ann. 1. p.
581.

Paulus
Jovius l.
33. pag.
532.

Sur. in
comm. hoc
anno.

Bizar.
hist. Gen.
Hist.
Turc. in
Solimano.
Pavon.
in Paulo
III.

Paulus
III. au-
xilia præ-
stat Ca-
rolo con-
tra Haria-
denom.
Paul. Jov.
l. 34. p.
175.

Dum ita Dæmon novarum hæreseon-
monstra pararet ad dilacerandam Ecce-
siam, non minus ad eam opprimendam
Turcicum factum, atque potentiam effe-
rabat. Complexus vaita cupiditate toti-
us Orbis Imperium Solimannus, exerci-
tum ad debellandos Persas in expeditio-
nem duce Ibrahim Bassa eduxerat; ma-
ritimum vero apparatus ad subjiciendam
sibi Africam Præfecto Hariadeno Algerii,
rege immiserat, a quo superiore anno
post devastata Italiæ littora, specie fallaci
inducendi Roscettis, qui se fiduciarium
Turcici Imperii professus erat, in-
possessionem Tunetani regni, Tunetum
invaserat, depulso Muleasse rege, con-
furgentesque in arma Tunetanos, Ros-
cettis desidia, cum se spe sua deceptos
indignantur, compresserat, redegerat-
que in Turcicam servitutem, tribus Tu-
netanorum millibus cæsis in prælio, &
aliis ad triplum vulneratis: compositis
vero Tunetanis rebus, & creatis magi-
stratibus, ac Numidarum principibus,
largitione, & muneribus conciliatis, pro-
ferre latius victorias, atque ex Africa, Si-
ciliam, Italiamque invadere meditabatur,
cujus periculi magnitudine, & precibus
Muleassis regis Tunetani, permotus Ca-
rolus V. antevertere Hariadeni molimi-
na, atque in ipsa Africa illum opprime-
re, restituereque Tunetano regno Mu-
leassum constituit. Cumque expeditionis
Africanæ, generosa consilia cum Ponti-
fice contulisset, Paulus ea magnis extu-
lit laudibus, atque in sumptus instru-
endæ classis sacerdotalium vestigialium de-
cimas ex ipsius Regni colligendas attri-
buit; tum auro Pontificio nomen trire-
mes in portu Genuensi comparavit, qui-
bus tres alias, quæ jam instructæ in por-
tu centumcellarum erant conjunxit, qui-
bus Virginium Urinum, navandæ operæ
cupidum, præfecit, adjuncto Paulo Ju-
stiniano Veneto, navali peritia insigni,
cujus consilio uteretur; tum Rhodiorum
equitum Principi dedit imperia ut classem
omnibus rebus exornatam, munitamque
Cæsareæ classi conjungeret.

Appellati sunt etiam Veneti, ut sacro
fœderi in Turcas accederent, sed illi per-
severandum in Solimanni amicitia rati
ex fœdere, quod ante triginta annos cum
Bajazethe ejus avo percusserant neutri
parti ferenda auxilia censuerunt.

At Pontifex a susceptis consiliis minime
desistit: præcipuum cum acceptæ a Persis
Turcicæ cladis fama vulgaretur: quod in
actis consistorialibus refertur. Nam octo-
ginta triremibus, & centum viginti navi-
bus partim ex Calabria partim ex Lusita-
nia missis, classem instruxit; sacraque pe-
rfecta supplicatione in Basilica Lateranen-
si, ad civitatem veterem accessit, ubi clas-
sem signo crucis munivit.

XLIV.
Paul. Jov.
ubi sup.

Quin etiam enisus est pellicere in so-
cietatem belli pro augenda re Christiana
contra Turcas Franciscum Gallæ regem
solicitatione, ut Christianissimi regis
titulum augustum factis ornaret, maxi-
me cum Solimannus in Syria, Armenia,
ac Perside magnas clades accepisset: non
prætermittendam præclaram occasionem
rei bene gerendæ, contundendæque Tur-
cicæ tyrannidis, cum Turcæ nulli occasio-
ni nominis Christiani opprimendi deesse
consueverint.

XLV.

Adhibiti sunt hac de causa plures In-
ternuntii a Pontifice, ut mutuo fœdere
Franciscus Rex, ac Cæsar in Turcas con-
jungerentur. Verum ad ea consilia non-
nullis de causis flecti non potuit rex;
quamvis Pontifex eidem Sacerdotiorum
regni sui decimas permisisset; ea lege,
ut viginti triremes Massilienses, ad tu-
endas Hetrusci maris, & ditionis Ponti-
ficiæ oras instructas teneret: atque duas
alias decimas pro classico apparatu con-
tra Barbarosam nonnullis conditionibus
concessisset: videlicet, ut vel nummaria
stipendia persolveret militi, vel subsidia-
rias triremes instructas sub pontificiarum
triremium præfecti, aut legati apostolici
signis teneret.

XLVI.

Quod ad insignes clades acceptas a
Solimanno in Armenia, & Perside atti-
net, referunt Historici, Solimannum su-
periori ætate potitum Taurisio, & Sul-
tania cum Thammasus Persidis Rex, Al-
banorum, Hiberorumque auxiliarem e-
qui-

XLVII.
Surius in
comm.
hist. hoc
anno
Franc.
Belair. l.
21.

Solimanni in Perside, & Armenia clades.

quitatum levioris armaturæ prætolaturus se in montes subduxisset, ut ii cataphractos Persas antecederent, fessosque itinere Turcas, & com meatibus indigentes, aduersaque valetudine in alieno solo tentatos aggredere, locasse castra amplissima in planitie, quam Nyphates montes præcingunt, quorum juga altissimis nivibus oblita vigent: excitata vero ante æquinoctium vernum tempestate sævissima, qualem nunquam exortam Persæ meminerant, impulsam noctu a conglobatis ventis nivium molem, stravisse Turcica castra everfis tabernaculis, tum ex effusa imbrum vi, fluminisque eluvione jumenta, & ante alia magnum Camelorum numerum, militumque maxime ægrorum, ingentem multitudinem perisse; magnumque discrimen Solimannum ex disiectis circum procellæ vi tentoriis adisse, tum in vectam ex concretis glacie nivibus repentinam hyemen, extinctosque ignes, qui intempeste noctis horrorem mulcebant, adeo ut terri Turcæ extremam interneconem (si incurrisset Persæ) expectarent: eo adverso casu, magorum diro carmine, ut putabant, concitato, attonitus Solimannus, affectusque incommodis sinistrorsum, in Assyriam absque mora castra movit ad Babylonem, Caliphæ superstitionis Mahumeticæ principis sedem, atque olim Semiramidis regiam occupandam, cum Provinciæ præfectus, rebus omnibus imparatus esset, atque Babyloniorum odiis ob tyrannidem in eos exercitam, arderet.

XLVIII.
Paulus
Jov. l. 34.

385.

Ingens
classis
Caroli V.
pro expeditione
Africana.

Acta Con-
sistor. mf.
Cavd.
Spada fig.
n. 133. p.
190.
In Africam Imperator
trajecit
classem,
& Gulettam
appulit.

Dum eo bello districtus esset Solimannus in oriente extremo, præclara arripit occasio Cæsari conficiendæ expeditionis Africanæ, quæ tanto apparatu instructa fuit, ut classis ex septingentis ferme navibus ex Hispaniæ, Belgii, Italiæque & Siciliæ portibus educatis constata sit; in quibus erant duæ & octoginta rostratae triremes, supra sexaginta onerariæ naves e Belgico Oceano adductæ, viginti quinque etiam aliæ majoris alvei indicis navigationibus assuetæ, quæ Ludovicum, Lusitanæ Regis fratrem adduxerant; & quadriremis una prætoria, quæ Cæsarem veheret, ea nitebat laqueari aurato, & cælata, pictaque introrsus puppe, connectaque umbraculo ex auro, purpuraque intertexto, cujus remiges, serica tunica induti, & epibatæ cultu plurimum ornato splendebant: præerat maritimæ rei Andreas Auria Ligur, ad quem Pontifex gladium solemnibus cæremoniis consecratum, vaginæ cælatura, capuloque gemmis ornato conspicuum dono miserat, ut eo adversus Christianæ Religionis hostes pugnaret. Indictas a Pontifice

solemnes supplicationes pro hujus expeditionis felici successu referunt acta consistorialia.

Trajecit ea classe in Africam Cæsar; XLIX. atque Hadriadeno Barbarossæ extremum terrorem offudit: dum vero Uticæ portum ingrederetur, periculum incurrit; nam quadriremis prætoria in vado sabuloso hæsit; tum Auria dimidiam vectorum, & remigum partem in adversam spondam declinare iussit, levataque pondere quadriremis, impulsaque dextero remigio tumultum arenæ superavit. Non leviter ex eo commotus est Cæsar, memoravitque Philippum patrem simile vitæ discrimen adisse; cum in Oceano Britannico, tempestate actus in arenæ cumulos periturus incidisset, nisi ingentis fluctus beneficio, elata navis, ultra extantem sabuli tumulum, magno miraculo transportata fuisset. At Utica mox discedens circumacto Carthaginis promontorio applicuit ad Gulettam arcem Stagni, quod ad Tunetum protenditur, faucibus imminentem. Cum in scaphas desiliissent milites, sclopetorum strepitu perturbati hostes, qui littora observabant, nullo contracto certamine in fugam sese effuderunt; defixisque castris, post nonnulla tumultuaria prælia, arx tormentis bellicis diverberata est, tam immani fragore, ut ferret mare, ac turris cum antemurali disrupta sit, disiecta propugnacula, & defensoribus nudata: tum præeunte cucullato sacerdote, præferenteque Christi Servatoris imaginem, ad militem accendendos animos, milites admotis scalis assilierunt in arcem contempto vitæ discrimine; Turcasque, quibus Sinas imperabat, non sine strage, in fugam compulerunt: plures in stagnum se conjecere, qui globis confixi, paludem cadaveribus constraverunt. Nostri tormentis hostium, & tota classe subducta, quæ trecentis, & septuaginta navibus constabat, potiti sunt, cæsa hostium tria millia, nostrorum quinquaginta vix desiderati, ut Cæsareus orator significavit Pontifici: quo appulsi felici audito, Pontifex solemnes alias supplicationes Christiano clero, populoque indixit pro flagitanda a numine victoria, Cæsaremque datis ad eum literis ad strenue rem gerendam excitavit.

Primos impetus imprimendos in Gulettam Arcem censuit Cæsar, eaque, auxiliante Deo, capta est. Nam Auria (ut scribit Jovius) suo usus munere, a mari oppugnandi Gulettam uti vocant, negotium suscepit; ita totius classis divisis ordinibus, ut rostratae naves sibi per vices tripartitæ succederent, dispositisque

Fab. Vi-
gil.

Lib. 34.
Gulettæ
Arx fortissima
expugnata
a Cæsare.

tor-

tormentis, cedendo, sequentibus locum darent: majores vero, onerariæque naves idoneis in locis, ad anchoras constitutæ, ex castellis, prorarum, & puppium, & ab excelsis summi mali carcheliis jugiter operam navarent; terra autem tribus in locis tripartita, pariter singula munita, divisim inter se per nationes copiis, vastius partiebatur, ut singulæ acies æquo attributi laboris onus, & speratæ laudis fructum sentirent. Nunquam ab ulla hominum memoria, postquam tormenta ad excidium humani generis reperta sunt, vel acriori vi, vel majori apparatu, exactiori diligentia, munitus usquam locus, & oppugnatus. Tanto enim crepitu, adeoque horribili reboatu fragor, ingentis terremotus instar est editus, ut non quasi moveri, & gravissime concuti, verum tota passim terra hircere, & jam jam mortales absorbere videretur. Mare autem, quod tranquillitatem pacati æquoris ostenderat, modo, & fluctus suos concitare in orbem, remotaque etiam pelagi spatia repente excitata, flaventi spuma conturbari, lateque fervere spectaretur; & cælum superfusa tot excitatis ignibus fumæ caligine omnium oculis esset ereptum. Ab aurora ad meridiem, majoribus colubrinis nunquam est cessatum. Itaque turris cum adjecto suo antemurali terebrata, undique, & penitus diffracta, sic concidit, ut tormenta suis appositæ fenestellis, horumque libratores corruentium parietum, & proficiatæ testudinis ruina contegeret; munitionesque circum omnes nudatæ propugnaculis late passim perfosæ, atque disjectæ, non omnino difficilem nostris ascensum præberent. His ad accendendos animos cucullatis sacerdos, Crucifixi Christi Servatoris ligneam imaginem præferbat.

LI.

Nec mora, cohortes, quibus singulis senæ scalæ erant attributæ, eo ordine, ut tum hostilem munitionem invaderent, quum signum tubarum cantu esset datum, nostrorumque tormenta cessassent, cohortante, jubenteque Cæsare præcurrerunt. Neque diu barbari, quamquam in subeuntis tela omnis generis, navaliq; artificio, missilem ignem tenaci flamma, armis adherentem conicerent, vim nostrorum, tanquam terrefacti, magnaque introrsus obruti clade sustinere potuerunt, sed occupatam a scandentibus munitionem, amissa spe defensionis, deserere, præcipientesque se in fugam dare conati sunt. Sinas ipse cum Ducibus ponte ligneo se ejecit in adversam continentem, levoque littore, intento cursu Tunetum profugit, quo itinere multo maxima pars suorum sese proripiebat. Alii cæsi, pul-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

sique in stagnum detrudebantur, quos enatare conantes, & dexteri littoris appetentes marginem Hispani equites, & sclopetarii periti venatoria consuetudine, passim opprimebant, tanta consecrandi voluptate, ut tota palus barbarorum cadaveribus constrata videretur. Nostri, paucis amissis, omni tormentorum apparatu, totaque jam pridem supradicta, (ut diximus,) hostium classe sunt potiti, quo nihil jucundius Cæsari, Hadriadeno vero acerbius, accidere poterat. Huc usque de hac re Jovius.

Tam felici exitu capta, quam vocant, Guletta, communita est arx Cæsaris jussu, atque ad Tunetum promotæ signa, variisque eruptionibus prælia tumultuaria nonnulla facta, in quibus Cæsar non modo intrepidi ducis, sed etiam pugnacissimi militis munera explicuit: molestum pugnae genus edebant barbari, cum magno impetu primo procurerent, deinde, cum premerentur, terga darent, mox converfis signis in nostros irruerent: his de causis nonnulli graves, & togati viri consulebant, bello finem imponendum Guletta capta, & occupata, hostili classe Europæ littoribus prædonum metu liberatis, cum profluviis ventris mortiferis milites laborarent, & Numidarum reguli veteres Muleassis inimici ad Barbarossam confluerent; sed eos Cæsar angustioris esse animi increpuit, atque ad Tunetum expugnandum animos obfirmavit, ad quod præclarissimum consilium Pontifex, hisce literis hortabatur.

Imperatoris.

Charissime, &c. Hodie dilectus filius nobis nuntius nuntius, orator apud nos tuus nuntius nobis nuntium, diu speratum, atque exoptatum capte a te Gulettæ, una cum artellariis trecentis, & septuaginta navibus, ita quidem, sine magno detrimento tuorum, ut tribus milibus hostium interfectis, vix quinquaginta tuorum desideraveris; illud quoque adiciens, quod fuit dignum tua singulari virtute, & prudentia te postero die, ne quid perturbatis hostibus laxamenti dares, ad Tunetum ipsum expugnandum cum toto exercitu contendisse. Agimus igitur Deo omnipotenti maximas gratias, quamquam propediem majores nos acturos confidimus: siquidem ex his initiis postrema nobis pollicemur, ut ipso Tuneto, & copiis hostibus acturum potiaris; quæ omnia, nos quidem Dei certissima opera agnoscimus per ministerium tuæ virtutis, ac pietatis, atque in spem certam adducimur, brevi fore, ut illius misericordia tuis inclytis gestis, tandem fessa tot malis Christianitas conquiescat, fidesque catholica, & Christi-

LII.

Paulus
III. lib.
brev. ann.
1. p. 290.

Gratula-
tur Cæsari
Pont.
de capt.
Tonetani
Regni
maritimo
Imperio.

Concep-
tae inde
spes de-
bellandæ
Africæ.

Ccc 2

sta-

Indictæ
fidelibus
publicæ
gratia-
rum a-
ctiones.

lianum Imperium, te duce, & intus purgerur, & foris longe propagerur, quodque nobis Divina bonitas, ut Cæsare, & incolumi divitissime perfruamur, concedere dignetur. Nos quidem, fili charissime, ita perfusi sumus gaudio, ut amplitudinem nostræ lætitiæ verbis nostris non assequamur, maxima enim sollicitudine liberari, securitateque vallari per te sumus; cum iste hostis, a quo multo tunc minore, assiduas clades perpessi fuimus, nisi fractus a te nunc fuisset, ferri ultra non potuisset, tanta sua classe, atque exercitu incolumi, Tunetique regno, ad veteres suas vires adjecto: itaque nos, qui nuper pro salute, & felicitate tuæ Majestatis, & tui exercitus publice in omnibus ecclesiis, Deum suppliciter orari fecimus, quod & continue facturi sumus; nunc pro hac Dei benignitate, & victoria tuæ serenitati concessa gratias divinæ Majestati publice in omnibus Ecclesiis agi mandavimus; ut eodem tempore personent in Divinis templis, & actiones gratiarum pro præteritis concessis, & preces pro futuris victoriis concedendis. Verum nos propediem lætiores de te expectantes nuntios, interim tuæ Majestatis virtuti, sapientiæ, & felicitati intimo affectu, ac pærena charitate gratulamur; Deumque supplices deprecamur, ut tuæ serenitati incolumitatem corporis, a qua salus totius Christianitatis hoc tempore dependet, ulterioremque ac plenum hujus sanctæ expeditionis successum largiatur, quod hoc tempore, jam perfectum esse confidimus, sicut hæc plenius noster apud te nuntius exequetur. Datum Romæ apud Sanctum Marcum XXVIII. Julii MDXXXV. anno 1.

LIII.

Defixis ad Tunetum castris, commissoque cum Barbaris prælio, illi in fugam compulsi sunt, quorum numerus ad centum millia ascendisse ferebatur; perculsusque metu Barbarossa, consilium iniit occidendi mancipia christiana ac circumposito, incensoque pulvere tormentario, quotquot in ergastulis erant, ad unum concremandi: cujus atrocis periculi rumor, cum per totam arcem usque ad ergastula permeasset, duo Viberti, Tyranni immanitatem execrati, atque ad Christi sacra, quæ inviti ejuraverant, redire meditati, patefacto carceris aditu, christiana mancipia vocarunt ad libertatem, ac instrumenta ad rumpendas catenas præbuerunt; atque ita sex millia christianorum exutis compedibus, catenis, saxisque armati, obvios turcas obruerunt, occuparunt arcem, refractoque armamentario, arma corripuerunt, datoque ab arcis culmine signo, & vexillo (quod sarmentinæ cohorti paulo ante ereptum

Barbarof-
sa fugit
Hipponam
relictis
Tunetum.

fuerat) explicato, Cæsareum exercitum in auxilium exciverunt adversus Barbarossam, recuperandæ arcis, vi, precibusque, & ingentibus promissis intentum; qui mox concrematis rebus omnibus, cum septem millibus turcarum Hipponam, quam nunc bonam vocant, militari ordine contendit, ut conscensis triremibus, quas in statione tutissima, nimirum in stagno juxta Urbem reliquerat; meliores casus mari, quam terra experiretur. Tunetani ad excipiendum Muleassem Regem, qui ad castra cæsaris ante pervenerat, paratos se exhibuerunt; rogantque cæsarem, ut milites ab urbis ingressu contineret, ac Muleasses pro suis civibus deprecator adstitit; sed cum de perfolvendo militi justo stipendio a Tunetanis consilia non expedirentur, a servis, qui se in libertatem vindicaverant, arcis porta Cæsareis aperta est; ac milites agminatim in urbem irruentes, ad prædam discurrerunt Hispani maxime, Italique; nam Germani insitam animi feritatem sequuti omnis sexus, & atatis turbam trucidarunt, donec obestante Muleasse a Cæsare sævitia modus impositus est. Dum Muleassi in Regnum restituendo, & arcis communiendæ datur opera, non ea, qua par erat, celeritate, ad persequendum Barbarossam, opprimendumque decursum est: ille enim promptissimis suorum viribus, triremes quatuordecim demersas in stagno, e profuentis fluminis vado eduxit, instruxitque omnibus armamentis, in margine stagni munitionem erexit, impositis tormentis bellicis ad diverberandam Christianam classem; si egressum impedire moliretur: idque consilii Cæsar, & Auria iniverant; sed missæ sunt tantum quatuordecim, rostratæ triremes Duce Adamo genuenti, non ita rei navalis perito, qui Bisertam prætervectus cum Hipponæ appropinquaret, Barbarossam classem eduxisse in mare, & munitionem tormentis instruxisse didicit; quare perturbatus, cum hoste feritate, & peritia militari, & numero polente congregari non ausus, obversis prorsus ad majorem classis partem accersendam velis, remisque contendit, cum Barbarossa infrequentia, imbecillitatique nostrorum ignarus ab insequendis nostris abstitit, Algeriumque enavigavit, atque ita illius intercipiendi occasio amissa est. Porro Auria post Barbarossæ discessum Hipponam cepit, evertitque Cæsar Muleassem Tunetano regno restituit, duodecim Falconum, & sex Equorum vetigali imperato, & ut pro Guletano mille militum præsidio stipendia perfolveret; dein sumpta consilia de urbe Africa (quæ leptis

Tunetum
expugna-
tur.

leptis antiquis fuit) in sinu Adrumentino sita, expugnanda; sed adversæ tempestates classem, ne in eum Sinum inferretur, prohibuerunt. Itaque in Siciliam cursum intendit Cæsar.

LIV.
Acta Con-
sistor. inf.
Card.
Spad. sig.
n. 133.
p. 291.
Franc.
Belair. l.
21.

De florentissima hac victoria expugnatoque Tuneto certiores factos a Pontifice Cardinales de vexo Augusto memorant acta Consistorialia: in quo sacro Senatu recitata fuere fœdera pacta a Cæsare cum Tunetano Rege. Præcipua ejus capita hæc fuere, ut Muleasses omnes Christianos, qui in Regno Tunetano victi tunc detinerentur, aut pro servis haberentur, liberos dimitteret, ac viatico, ut ad suos redirent, donaret: fas esset Christianis in Regno Tunetano sedes ponere, exercere negotia, suæ Religionis ritus celebrare, templa, Monachorum coenobia extruere, nullos christianis sacris initiatos, & deinde ad Mahometanum ritum deficientes, ex provinciis Cæsari obnoxii transfugientes in suas civitates, aut aliam Regni partem admitterent, sed potius pellerent: ut omnes Regni Tunetani urbes arcisque, quas adhuc Barbarossa sua tyrannide premebat ut Aphrodisium, Hippon, Cirtha ab antiquis dicta, nunc Biserta communiter appellata, nonnullæque aliæ in jus, ac potestatem Cæsaris, Hispanorumque Regum mox concederent, atque barbaro eriperentur, ac Muleasses omni jure in eas parto cederet. Guleta quoque, cum agro adjacente ad duo miliaria, una cum aquaria turri Cæsareæ ditionis esset; Muleasses Regnum Cæsareæ beneficentiæ acceptum referret, atque in perpetuam clientelæ memoriam, sex equos mauros perniciosissimos, atque duodecim Falcones octava kal. augusti offerret: si pacta infringeret, regni iactura multaretur. His adjectum est, ut si Africa oppidum, quæ Leptis olim fuit, vel armis, vel alio modo e Turcarum manibus avelli contingeret, Hispano Imperio adjungeretur. Pontifex vero audita fama Cæsarei adventus, ad eum legatos Ostiensem sive Senensem episcopum, & Cæsarinum, diaconum cardinales direxit. Ingressus erat jam triumphali pompa Neapolim Cæsar VII. Kalend. Decembris, terrestri itinere ad eam profectus, quem legati Apostolici Pontificio nomine de confecta expeditione Tunetana gratulaturi conveniunt.

Interea Auria Cæsareæ classis Præfectus adversus Barbarossam, qui Magonem minoris Balearis oppidum ceperat, incurrit, cujus adventu territus fugam corripuit barbarus, & Constantinopolim appulit. Auria vero Cirtham aggressus dejecto tur-

cico præsidio, eam cepit, ac Muleassii filio tradidit.

Dum hæc in Africa gerebantur, Solimannus in oriente proferre latius Imperii Turcici terminos nitentur, ut Persico bello liber, ac solutus, vires omnes in Occidentem converteret; sed eum conceptæ spes fefellerunt, capta Babylone victoque Calypha, qui a cunctis Mahometanis Regibus percolitur, Assyrii Regni insignia suscepit, magnaque propensione Assyriæ, Mesopotamiæque urbes illi deditionem fecere, usque ad Euphratis in Persicum sinum erumpentis ostia. Sed deinde cum in Persidem signa movisset, adjunctis Ægypti, & Syriæ auxiliis, Taurisiumque esset reversus, eamque populatus, Tammatus et Coraxanorum montibus justis comparatis copiis, erupit, cumque a Lusitanis in Persico sinu instructus tormentis bellicis, adversus Solimannum exercitum eduxisset, fugam concitatis itineribus Solimannus iniit, quem cum consequi non posset, cum equitatu cataphracto, Delimenthem Caramanum cum expeditis, & delectis equitibus immisit, qui ad Bethlim oppidum in finibus Persidis, ac Mesopotamiæ in Turcas noctu irrupit, eosque internecone delevit. Ferunt (inquit Jovius) nusquam Turcis majus incommodum, vel cruentissima acie fuisse illatum: quandoquidem amissis tormentis atque tentoriis, omnibusque spoliatis castris vasis, & impedimentis, supra dimidiam partem equorum amiserunt. Incidit ea clades Turcis ad tertium Idus Octobris, qui dies ingenti Persarum omnium lætitiâ celebratus est. Aberat tum castris Solymannus, cum fuga concitatore Amidam Mesopotamiæ cum parte exercitus pervenisset; totque adversis incommodis attritus est, ut e quingentis millibus, quæ Euphraten trajecerant, octoginta millia salva Constantinopolim non attigerint: ob eam cladem verò ita concussus est animo, ut omnem Persici belli cogitationem abjecerit, atque in Ibrahimum illius authorem iras converterit. De florentissima hac Perfarum contra Solimannum victoria certior factus a Veneris Pontifex, Carolo V. Imperatori eam significavit; hortatusque est, ut ad eximia contra Turcas coepta novis triumphis cumulanda, Christianique nomen amplificandum consurgeret.

LV.

Paul. Jov.
l. 33.
563.
Soliman-
nus a Per-
sis magna
clade pro-
stratus.

Imperatori.
Charissime &c. Cum Dei Maximi viam brev. ann.
Majestati tuæ ad sancta tua desideria e- 1. p. 587.
sequenda aperientis beneficio perfidi Tur- Sophiani
cæ a Sophianis magna clade nuper affecti, Turcas
& hoc detrimento ad superioris anni ja- prote-
cturas adjecto maxime fracti, & debilita- runt.
ti

ri fuerint, sicut ex Oratore Veneto, & recentibus literis Constantinopoli allatis nobis, & ut credimus, tua quoque Serenitati significatum est, nos divina misericordiae gratias debitas agentes, & tuae Majestati de caelesti favore gratulantes, tantam occasionem a nobis in te [etsi minime eges] hortando, non omittendam, nec tantam rem ultra differendam duximus; itaque de pia hac causa per pium, & probatum hominem dilectum filium ministrum generalem ordinis minorum de observantia, tuae majestati deditissimum, agenda, eumque ad tuam majestatem mittendam, ei mandavimus; ut de hoc, & nonnullis aliis cum majestate tua nostro nomine colloqueretur. Hortamur illum in Deo Domino, ut ejusdem ministri verbis fidem plenam, & indubiam habeas, universi Christiani Orbis salutis & securitati, quae nunc maxime vertitur, tuaeque perenni gloriae consulere velis, sicut in clivra tua pietas, & sapientia, & proxime in Africa gesta nobis, & omnibus pollicentur te esse facturum. Dat. Rom. XVIII. decemb. 1535. anno II.

Paul. lib. brev. pag. 595.

LVI.

Paul. III. lib. brev. an. 1. pag. 565.

De Turcis a Sophianis profligatis.

Pervenerat tunc Messana Neapolim. Caesar, Romanumque iter ad ineundum cum Pontifice colloquium cogitabat, quem Paulus ad reintegrandum foedus adversus Turcas, restituendamque Christi cultui Africam hortabatur; in illiusque gloriae societatem vocavit Lusitaniam Regem, quem etiam de insigni clade illata Solimanno a Thammafo Perfidis Rege, quem tormentis bellicis currulibus contra Turcas munierat Lusitanus, ne eo genere armorum Perla Turcis inferior foret, certior reddidit.

Regi Portugalliae.

Charissime in Christo fili noster salutem. Hodie dilectus filius Henricus de Meneses orator tuus, redditis nobis tuae serenitatis literis, fidem ejus verbis facientibus, mandata tua serenitatis, solita fide, & prudentia nobis exposuit; super quibus, nos ea illi respondimus, quae ex literis tuae serenitatis diffusius intelliget. Cum vero paulo ante ex oratore Veneto latissimum nuntium accepissemus, magna cladis per Sophianos die VIII. Octobris praeteriti Turcis inflata, ex qua ipsi Turcae maximo detrimento, & iactura sunt affecti, nos eidem Henrico cuncta liberrime communicavimus ad majestatem tuam perscribenda, ut & ipsa quoque aliunde forsitan hoc auditura nobis etiam scribentibus, hoc gaudio frueretur; cum praesertim ipsa ut intelligimus, non experta fuerit hujus Sophianorum victoriae, quos subministratio tormentorum bellicorum adjuverit. Nos quidem Deo Altissimo gratias egimus, &

continue agimus, tantum, ac tam manifestum ejus beneficium agnoscentes; non solum quod proxime Africanae expeditionis felicissimum exitum nobis, ac serenissimo Caesari, tuaeque serenitati concesserit, verum etiam quod ad futuras victorias, ac successus viam manifestissime ostendat, & quasi vexillum proposuisse suis fidelibus videatur, ad hunc communem hostem ex toto delendum, quem & superioris anni calamitatibus, & his recentibus detrimentis infirmum, ac debilem reddiderit. Itaque nos, quibus, licet imparibus, primae partes hortandorum, urgendorumque in hoc Principum ex pastoralis officio sunt attributa, cum tantam occasionem neque nostra, neque Patrum nostrorum memoria nobis a Deo tributam videamus, omni summo studio, & fervore incensi ad illam capeendam, arripiendamque pro nostris viribus, & suadendam Principibus caeteris, ipsique Caesari in primis, quem Neapoli jam constitutum, propediem in hanc almam urbem venturum expectamus. Quamobrem te charissime fili, omni nostri cordis affectu hortamur, & per communem religionem adstringimus; ut & ipse pro tua consuetudine, & gloria in hanc sanctam expeditionem incumbere, tantamque occasionem elabi non sinas, & ipsi Caesari, quod cum affinitate, & amore junctus es, idem tua auctoritate, & gratia persuadere velis, ut omnibus aliis privatim rationibus, & humanis affectibus posthabitis id suscipere, atque exequi non differat. Sicut proxima ejus in Africa gesta nobis, & caeteris firmiter pollicentur, eum esse facturum. Sed cum hoc plenius, & particularius cum eodem oratore tuo simus prosequuti, & tuam pietatem semper in hoc versatam, stimulis non egere certo sciamus, ad literas ejusdem tui oratoris nos referentes, tuae serenitati omnem felicitatem optamus. Datum Romae, &c. XVII. Decembris MDXXXV. anno II.

Et secundis in Africa rebus.

Fit certior Lusitanus Caesarem Neapoli Romanam in colloquium venturum.

Incitatus ad iungendam arma adversus Afros.

LVII. Blot.

Explicare, atque in exitum reducere non potuit pia consilia Pontifex, cum in civile bellum vetera inter Gallorum Regem, Caesaremque odia exarserint. Decefferat per autumnum e vivis Franciscus Sfortia Dux Infabriae nullis relictis liberis, quod nuntiatum Caesari, cum Neapolim peteret, illumque principatum jure ad se devolutum retinere in animum induxerat, tum ob vestigialium, quibus abundat, opulentiam amplitudinem, tum, ut e Germania in Italiam liberi aditus pro retinenda alia ditione paterent: at Gallorum Rex hereditaria vetera jura a Valentina Vicecomite, tum a Maximiliani Caesaris concessione, publicis tabulis, acceptoque munere honorario con-

Corius Paul. Jov. 134. Bel-laius. Franciscus Sfortia Infabriae Dux ablique liberis moritur: & Imperator ejus Ducatum sibi retinere cogitavit.

firmata obtendens spondebat Caesari, si petitis annueret, egregiam operam militarem illi adversus Turcas navaturum. Veneti ad tuendam Italiae libertatem exposcebant, ut alicui regulo conferretur, ne de finibus cum Caesare, vel Gallo contendere aliquando cogentur. At Caesar adduci non potuit, ut amplissimi principatus possessione cederet; ne Galliae reges, eo potiti ad Neapolitanum Regnum spem adicerent. Cum itaque Franciscus averfam a Gallico nomine Caesaris voluntatem nosset, Carolum Sabaudiae ducem, qui Caesareis partibus studebat, a quo etiam Astam obtinuerat, postulavit, ut Nicam provinciam urbem, recepta pecunia, ob quam oppignerata fuerat, restitueret, ex Caesarei sanctioris senatus consilio detrectantem bello adortus est, ut Sabaudia subacta iter sibi ad Italicam expeditionem panderet: inde conflatum est atrox bellum, de quo proximo anno dicendum erit. Quo flagrante, Haeretici impune oppressere Catholicos, virusque ad perdendas animas effuderunt. Diffidius ortis in civitate Perusiae Paulus Tertius ad eos sedandos misit Paulum Capisuccum episcopum Neocastrensem, suumque in urbe Vicarium, sequentibus literis datis.

Paul. Jov. ubi sup.

LVIII. Ex Regi- stro Vatic.

Paulum Capisuccum Episcopum Neocastr. ad seditiones Perusii exortas sedandas Pontifex mittit.

Venerabili Fratri Paulo Capisucco Episcopo Neocastrensi in alma Urbe in spiritalibus Vicario, & Praelato Domestico, ac Perusini, & Umbriae Governatori, & Vicelegato Nostro. Venerabilis Frater, salutem. Cum superioribus diebus Venerabilis Frater Caesar Episcopus Comen. referendarius, & Praelatus Domesticus noster, quem Perusiae, & Umbriae Governatorem, & Vicelegatum Nostrem deputavimus, ob certas novitates Perusiae exortas a dicta Civitate se absentaverit; & nos propterea alicui alteri Romano civi insigni dictam Civitatem committere cogitarem, tu in primis nobis occurristi; cuius prudentiam, doctrinam, dexteritatem, & in agendis experientiam magna cum nostra satisfactione, Sedis Apostolicae honore, ac laude sepius experti sumus. Itaque sperantes, immo confidentes, ac pro certo habentes, te in hac quoque Provincia similem futurum tui, & nostrae expectationi plene responsum: Te quem etiam dilectus filius noster Hippolitus S. Laurentii in Damaso Diaconus Cardinalis de Medicis nuncupatus S. R. E. Vicecancellarius, ac dictae Civitatis Perusiae, & Provinciae Umbriae Legatus, suum Vicelegatum [sicut accepimus] inibi per suas literas deputavit: Nos pariter eorundem Civitatis, & Provinciae Vicelegatum, & Governatorem, cum omnibus, & sin-

gulis honoribus, oneribusque, praeminentibus, facultatibus, jurisdictionibus, salariis, emolumentis solitis, & consuetis, ac quibusvis aliis ante te Vicelegatis inibi, & Governatoribus per quosvis Romanos Pontifices Praedecessores nostros, ac dictarum Civitatis, & Provinciae Legatos pro tempore existentes concessis, auctoritate Apostolica renore praesentium ad Nostrem beneplacitum constituimus, & deputamus; mandantes dilectis filiis Prioribus Arrium, & tam Civitatis, ejusque Comitatus, & Districtus, quam Provinciae praedictarum Communitatibus, Populis, Officialibus, & particularibus personis; ut te in Vicelegatum, & Governatorem Civitatis, & Provinciae earundem honorifice suscipientes obedientiam, & reverentiam solitas, & debitas tibi exhibeant; & toto Magistratus tui tempore continuent, ac Thesaurario Perusiae, & seu aliis, ad quos spectat, ut de salariis, & emolumentis debitae congruo tempore tibi respondeant; contrariis non obstantibus quibuscumque. Dat. &c.

LIX.

Inter haec divina pietas novos nominis sui cultores delegit, atque ex altissimis idololatriae tenebris ad Evangelii lumen barbaros eduxit: propagata est enim latissime in Congitano Regno, & finitimis Principatibus Christiana Religio fungente Apostoli munere Alphonso Rege, cui Pontifex de amplificato magnificentissime Christi cultu his literis gratulatus est.

Paul III. lib. brev. an. 1. p. 163.

Charissimo in Christo filio Nostro Alphonso Congi Regi Illustri.

Charissime &c. Summa cum jucunditate animi nostri intelleximus, quod tua Serenitas inclivra pietate utens, & boni non solum Regis, sed etiam Pastoris officium exequens, istos populos, tam suos, quam circumvicinos ad fidem Christianam continuis adhortationibus, praedicationibusque impellit, propagationemque Sanctae nostrae Religionis in istis locis incessanter procurat, hortando, monendo, & alios Reges infideles, ubi opus fuerit, cogendo. Benedicat te fili Deus omnipotens, & tali religione flagrantem pari prosperitate, & felicitate tueatur; utque infinita bonitas tale pietatis exemplum nostris temporibus concessit, ita te cum tuis natis diutissime conservet. Te vero fili charissime, & si non ex necessitate, tamen ex charitate in Christo Domino hortamur; ut in caepa probitate persistas, eosdem tuos natos in eandem pietatis viam dirigas, tuarumque virtutum, haud minus, quam Regni haeredes relinquant, sicut te facere, & facturum esse non dubitamus. Nos vero erga te, & illos [quamvis maiora, & aeterna praemia a Deo reportaturi sitis] tamen eam

Propagata ab Alphonso Rege in Congi Regno Religio.

Additi illi a Paulo III. multi.

nostram, & huius Sanctæ Sedis benignitatem semper prestabimus; ut nulla in parte vestris piis desideriis finis unquam defuturi, sicut re ipsa, concedente Domino, & adventibus occasionibus, cognoscetis. Dat. Romæ V. Maii MDXXXV. anno 11.

Blas.

In America Religio Christiana in dies latius propagata efflorescebat: constitutus est ea de causa hoc anno Antequerensis

Episcopatus, ut narrant Acta Consistorialia. Quare ad supplicationem Imperatoris Joannes Lopez in Theologia Licentiatus oppido Antequeræ in provincia de Guaxaca in partibus Indiarum in Civitatem erectæ, destinatus fuit Episcopus a Pontifice XIV. Junii hujus anni: cui Episcopatu Cæsar annuos ducentos aureos ex vectigalibus, & redditibus Regiis ex illa Provincia extractis attribuit.

MS.
C. 17d.
Spad. lib.
133. pag.
291.Petrus
Paulus
Gualter.
Aret. to.
11. p. 2.
diar. ms.
Vat. bibl.Blas. Cæ-
senas tom.
11. p. 164.Petrus
Paulus
Gualter.
Aretin. in
diar. ms.
to. 11. par.
2. Vat.
Bibl.Blas. Cæ-
senas to.
11. pag.
164. Jo.
Franc.
Firmannus
in diario.
Excipitur
publice a
Pontifice
Carolus
V.

Afful-

Affulere eximie spes restituendæ pristino splendori, & amplitudini Christianæ Reipublicæ anno Servatoris trigesimo sexto supra millesimum quingentesimum indictione nona. Indictio enim concilio œcumenico sopienda in eo de religione diffidia, rebellantibus in Henricum Angliis illum ad sanioerem mentem reverfurum, Turca a Persis victo latius in Africa, vel in Græcia præteritas victorias proferendas pii omnes anxii votis colligebant, sed eæ spes nefanda infaustaque Cæsar, & Gallorum Regis dissensione extinctæ evanuerunt, nec Pauli studia ad eos Reges novis in dies offensionibus exacerbatos inter se conciliandos, excutiendaque e pectoribus odia valuerunt; cum enim ex Caroli V. in urbem adventu demulcendus a Pontifice illius animus crederetur, & consilia de instaurando majori apparatu Turcico bello promovenda viderentur, præter expectationem graviora diffidia eruperunt.

Pervenerat Neapolim superiore anno labente vigesima quinta Novembris ex Africana expeditione Carolus V. ad quem Pontifex vigesima nona ejusdem mensis duos Cardinales legatos Senensem, & Cæsarinum decreverat, qui de illius felici sospitate, partisque victoriis gratularentur, exactaque in ea Urbe hyeme adulto vere Romam venit, cui venienti in limite ditionis Ecclesiasticæ duo alii Legati Cardinales de Trans Portuensis, & de sancto Severino obvii affuere ad Terracinam, officiiisque humanissimis eum sunt profectu; ut referunt acta consistorialia.

Meritum ornatus officii sociatusque ab iisdem Cardinalibus Cæsar, ingressus est urbem quinta die Aprilis, stipatus præsidio septingentorum cataphractorum equitum, & veterana legione Hispanorum, exceptusque triumphali pompa ab omnibus Sacerdotum, civiumque ordinibus obviam effusus, & ante portam S. Sebastiani Reverendissimus Capisuccus Episcopus Neocastrensis, & sanctitatis suæ Vicarius obtulit Crucem osculandam Imperatori, qui equo insidens reverenter illam osculatus fuit (cum antea idem Episcopus Capisuccus missus fuisset obviam eidem Imperatori, simul cum Sipontino, Senensi, & Columna) deductusque ad Pontificis in Solio sedentis, Cardinaliumque corona cincti conspectum, illum Christiano more pie veneratus est; ut Joannes Blasius Cæsenas Sacrorum Rituum Magister his verbis describit. *Imperator viso Pontifice prima vice genuste Ann. Eccl. Tom. XXXII.*

mus, fecit ei reverentiam; secunda vice fecit idem ante gradum Solii; & tertia ante Sedem, ubi osculatus fuit pedem suæ Sanctitatis, quem Papa ostendit aliquantisper velle retrahere, deinde osculatus fuit manum suæ Sanctitatis, & benignissime receptus ad osculum oris, & Papa in eo actu aliquantisper surrexit, eumque amplexatus fuit, habueruntque verba gratulatoria inter se.

Perfectis mutue lætitiæ significationibus, & amoris officii collocatus est Cæsar in ea Vaticanæ Aulæ parte, quæ laquearibus aureis & podio marmoreo despectat urbem. vi. Aprilis Cæsar cum Pontifice septem fere horarum colloquium habuit tum de suis privatim, & communibus rebus. vii. April. de redintegrandâ inter Franciscum I. Gallorum Regem, & Carolum V. Cæsarem pace actum est, ut mutuo scedere conjunctis iis Regibus extingui hæreses, visque Turcica comprimii possent: proptereaque oratores Gallorum Regis in conspectum Pontificis ducti, ut refert Bellajus his verbis. *Marticonensis Episcopus Regis apud Papam, & Velius apud Cæsarem oratores ad Papam introrunt, loquendi potestate facta docent Regem ad hoc usque tempus pacis componendæ rationem quaesivisse; quod cum speraret, ipsius Papæ autoritate, & arbitrio tandem constitutum iri; hanc unam videri rationem superesse, ut suspensiones, & omnes dissidendi utrinque occasiones tollantur, & plena inter eos fides concilietur; proinde rogare se, ut operam suam tantæ rei dicere vellent, maxime ut Mediolanensis Ducatus Aurelianensi [is erat Henricus Secundus natus Francisci Regis filius] traderetur.*

Dissidiorum omnium inter Cæsarem, & Franciscum I. quæ rem Christianam in gravissimum exitium perduxere fons fluxerat ex Mediolanensi principatu Cæsare in Franciscum Mariam Sfortiam collato, qui cum jam e vivis (nullo relicto hærede) migrasset, instauranda pax videbatur, si is Principatus fiduciario jure in unum e Francisci filiis transferretur: & verbis quidem convenisse dicebatur Cæsar cum Velio Gallorum Rege oratore, adeo ut Velius Pontifici asserere non sit veritus, ad eam rem Cæsaris esse summam voluntatem, ut qui cum eo diu hac de re egisset. At Cæsar abhorrebat ab ea re vehementer, eamque mentem (si quam habuerat) gravibus de causis exuerat, quod nimirum Aurelianensis dotali jure ad Hetruriæ & Urbini Principatus aspi-

II.
Petrus
Paulus
Gualter.
in diar.
ms.Bellajus
l. 5. Franc.
Belc. r. l.
21. n. 21.
Pallavic.
hist. Conc.
Trid. l. 3.
c. 19. n. 1.Bellajus
lib. 5.
De pace
inter Cæsarem
& Galliam
Regem
agitur.III.
Mediolanensis
Ducatus
discordiarum
causa inter
Cæsarem
& Regem
Galliam.

Ddd rare

rare aliquando posset, auctusque potentia Italicas res turbare valeret; tum qui proxime abesset a capeffenda Gallica Corona, eoque casu (qui postea accidit) Principatum Mediolanensem cum Galliis conjuncturus videretur: quare ad eam concordiam deflexit, ut polliceretur se fiduciarium Imperii Principatum Mediolanensem in tertium natu Francisci filium transfaturum, in eaque sententia constantissime hæsit, quam fœderis optimam rationem magno rei Christianæ damno, rerumque etiam Gallicarum detrimento, Franciscus respuit; demum octavo post anno admisit, ut suo loco diceretur, cum immensas clades Christiano Imperio ex iniquis cum Turca & Lutheranis fœderibus peperisset. Conceperat etiam Cæsar graves iras in Gallorum Regem; quod, immisso cum exercitu Philippo Sciabotto, Sabaudia Ducem maxima Principatus Transalpini, & Cisalpini parte exuisset.

IV.
Franciscus Belcar. l. 21. n. 20.
Pontifex Paulus decrevit celebrare Concilium.

VIII. Aprilis die Pontifex, habito Cardinalium Senatu, Concilium Œcumenicum congregandum decrevit, ad delendas hæreses, quæ late grassabantur, imminentiæque alia mala evitanda, de quibus acta consistorialia hæc tradunt. VIII. Aprilis MDXXXVI. fuit Congregatio Cardinalium, in qua Sanctissimus Dominus noster retulit de Concilio faciendo; quo ab omnibus approbato, fuere deputati Reverendissimus Dominus Episcopus Ostiensis Cardinalis Senensis, & Reverendissimus de Ghinucciis, Reverendissimus Simoneta, & Reverendissimus Contarenus Presbyteri Cardinales; item Reverendissimus de Cassis, & Reverendissimus Casarimus Diaconi: dum Cæsar aderat, vocatis Archiepiscopo Brundusino, Episcopo Rhegiensi, & Domino Petro Paulo Vergerio.

Savius in comm.
Romæ Carolus V. pietatis singularis signa dedit.

Dum Romæ moratur Cæsar, egregia pietatis Christianæ exempla dedit feria V. Sanctioris Hebdomadæ, ut refert Surius his verbis. In Cæna Domini lavit pedes duodecim pauperum, singulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic spectaculo intererant, lotos veros egregiis donatos muneribus, nempe omni argenteo abaco mensæ illato, a se dimisit. Deinde affulgente die Resurrectionis Dominicæ Pontifici sacra solemniter operanti affuit, ut memorat Diariorum Scriptor. Die inquit xvi. Aprilis Pontifex celebravit in Sancto Petro, & interfuit ibi Cæsar indutus Imperiali Pluviali, & Imperiali Corona coronatus, quam gestabat D. Ascanius Columna; D. Petrus Aloysius Farnesius gestavit Mundum; Marchio Brandeburgensis Sceptrum; & magnus Scutifer enses nudum; Marchio autem Pischaria, & Princeps Bissignani

fuere assistentes, & Episcopus Brixinensis inferovit in Divinis magna cum solemnitate, & pompa celebratis.

Feria secunda Paschatis, quæ incidit eo anno in decimum septimum Aprilis, Cæsar in Aula Vaticanæ camera (cui Apparatum nomen est) Pontificem expectavit, quem venientem pie veneratus est; coactaque Cardinalium a sinistris Corona, & congregatis Oratoribus Regum, ac Principum, cæterisque utriusque Aula Pontificiæ, ac Cæsareæ Magnatibus, stans aperto capite, primum pontifici, & Sacro Cardinalium Senatui gratias egit, quod prompte, atque sublata omni mora concilium congregandum decrevisset in Cardinalium Senatu, atque infimis precibus suppliciter contendit, ut de ea re quamprimum diploma ederetur, atque concilii indictio mox promulgaretur, atque alia ad congregandum celebrandumque concilium necessaria celeritate summa instruerentur, non modo ad Lutheranam hæresim extinguendam, pravasque alias sectas excindendas, sed etiam ad lites dissensionisque, quæ inter varios Principes Christianos, maximeque inter ipsum Cæsarem, & Franciscum Regem intercessere hæcenus, componendas; quæ nisi quanto citius extinguantur, ac dirimantur, totius Christianæ Religionis ruinam, eversionemque trahant: qua in re cum nullam hæcenus ipse Cæsar culpam suscepisset, vel unquam suscepturum sit, modo decrevisse addi lit coram Deo, coram Pontificiæ Sanctitate, coram Sacro Cardinalium collegio, coram Oratoribus Principum, omnibusque aliis congregatis in eo loco, quem pro centro totius Christianæ reipublicæ æstimabat, causæ suæ æquitatem exponere, atque omnem culpæ labem a se remove, ut publice in luce, atque omnium oculis Cæsareæ justitia integritasque collocetur.

De postulato a Paulo Pontifice concilio œcumenico, sæpius postea Carolus V. in Comitibus Imperialibus meminit, dum gestorum suorum Apologiam tenuit, atque culpam non congregati mature concilii, vel non absoluti in Pontificum negligentiam derivavit: sed qui modo concilium, ut celebraretur citissime, urgebat, celebrandi illius potestatem omnem sustulit; dum controversiam cum Gallo Rege componendarum discussa, disturbataque ratione, infelici ductus consilio, nimiumque secundis rebus elatus, in eundem acerrimum bellum excitavit: non enim concilium celebrari poterat, nisi in mutuam concordiam cum Gallo Rege descenderet, quæ subsequuta ejus oratione violata est, spesque omnis illius redin-

V.
MS. Car. dinal.
Spad.
fig. n.
99. p. 43.
Diar. 10.
10. pag.
471.
Paul. Jov. l. 25.
Bellain. lib. 5.
Franciscus Belcar. l. 21. n. 22. & seq. m. Card.
Spad.
Cæsaris preces, ut diploma pro congregando Concilio quam citissime expediretur.

VI.
tegrandæ extincta; ita ut a verbis, ad immensas populorum cædes ventum sit.

Prolixam Apologiam tenuit Cæsar coram Pontifice; ac re altius repetita subjecit, se a primævo ætatis flore, consanguinitatis jura erga Franciscum Regem coluisse, omnique eum amoris & benevolentia significatione complexum esse; adeoque cum ætate crevisse illum amorem; ut adultus cum nimium Francisci Regis commodis studeret, Maximilianum Imperatorem, & Ferdinandum Regem Catholicum, paternum maternumque avos in se exasperavit: Franciscum vero Gallia Regem pari amore, paribusque officiis non respondisse; sed invidia & odio percitum ad Austriacam familiam deprimendam studia arteque convertisse, omnemque amicitia & concordia leges violasse. Cumque ipse Hispaniarum Regnis esset potitus, pacta antea cum Ferdinando avo fœdera fregisse, factaque in Regnum Navarræ excursionem, fontem Arabicum, & alia plura Hispania oppida invasisse. Sublato e vivis Maximiliano Imperatore, in eo Interregno cum Franciscus Rex Imperium Germaniæ exambiret, misso Oratore, rogatum, ut si Principum Germaniæ studiis & amicitia non ita suffultus esset, ut potiri Imperio non posset, ad Carolum Austriacum provehendum ad Imperium operam converteret: amplissimis quidem verborum officiis id pollicitum, Franciscum, sed dejectum spe, omnem operam arteque adhibuisse, ne ipse Carolus ad Germaniæ Imperium eveheretur. Se vero parto Imperio significasse Francisco Regi, ex auctiore dignitatis apice nihil infito in eum amori detraxisse. At Franciscum Regem sibi movisse bellum, Ducem Gueldriae, & plures alios Proceres Germanos in suas partes pellexisse, civiles tumultus in Hispania concitasse: adeo ut ad frangendos illius impetus Carolus sancito cum Leone X. fœdere Gallos Mediolanensi Principatu depulerit, Parma Placentiaque Sedi Apostolica restituit, ac Francisco Maria Sfortia in Mediolanensis Principatus possessionem inducto. Tunc Franciscum Regem nova molitum, ac suadeo Carolo voluisse, ut totius Italia Imperium occuparet, modo Insubriam Gallis permitteret: dejectum, vero spe concepta, irrupisse cum exercitu in Mediolanensem Principatum, Ducemque Albanæ in Regnum Neapolitanum immisisse; sed ea bella compressa, victo captoque Rege, Francisco in prælio Ticinensi, atque in Hispaniam abducto: restitutum vero libertati ea lege ut Burgundia Ducatu cederet, atque ad confirmandum fœdus Cæ-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

farea sorore in conjugem data, mox promissis defuisse; utque Angliæ Regem a Cæsaris amicitia divelleret, suasisse illi ut marterteram Cæsaris repudiaret: ex quo innumera mala everfa in Anglia Christiana religione, redundarunt; abrupto etiam pacto fœdere, omnes Christianos Principes, atque etiam ipsum Franciscum Mediolani ducem adversus Cæsareum nomen contempta filiorum obsidum, quos in Cæsarea potestate reliquerat, salute, concitasse; ex quo facinore maxime calamitates emerere, tantæque victoriæ a Cæsarianis partibus fuerunt. Se demum in Italiam venisse, atque a Clemente VII. Imperiali corona redimitum pro republica Christiana pacanda, libertate Italica afferenda Principatum Mediolanensem, Francisco Sfortia tradidisse, & Francisco Regi filios obsides æquis legibus restituisse; ac pro retundenda tyrannide Turcarum, qui maximam expeditionem adversus Austriam instruxerant, in Germaniam traduxisse exercitum, ac Turcarum Imperatorem in fugam cum magno Turcarum rerum damno compulisse. Reversum in Italiam e Germania, trajecisse in Hispaniam, ut adversus Turcas terrestres, maritimosque apparatus adornaret: mox tamen Franciscum Regem ad Massiliense colloquium Clementem pellexisse, ut cum eo de evitanda Cæsarea potentia consilia conferret; cumque Barbarossa invadendæ Italiae inhiaret, si Regno Tunetano potiretur, illum divina ope propulsasse; ac Tunetanum Regiæ dignitati restituisse. Interea Franciscum Regem arcana consilia cum Turcarum Imperatore adversus Cæsarem contulisse, Germanosque ad defectionem sollicitasse. Quibus peroratis Cæsar conversa oratione ad Pontificem, & Cardinales contestatus est, æquo animo pati non posse, quo tempore ipse expeditionem adversus Christianæ fidei hostes adornabat, Franciscum Regem intulisse bellum Duci Sabaudia sororio Cæsareo, & Regis ipsius avunculo, Pedemontanamque Provinciam instructo exercitu invasisse; ex qua in Mediolanensem Principatum facile irrumpere possit; rejectisque inanibus excusationum a Rege subornatarum fucis, decrevisse Sabaudia Ducem Cæsarea vi pristinis juribus afferere; negante vero id Francisco Rege, crudele inde bellum accendendum, in quo plurimus sanguis christianus fundendus sit, ut etiam victor debilitatis viribus victo similis futurus sit; atque impar ad tuendam contra Turcarum impetus rempublicam Christianam: videri itaque magis publicæ salutis conducere singulari certamine

D d d 2 tan-

tantas lites dirimere, quam tot populos in exitium trahere: licet enim Franciscus Regia, & Carolus Imperiali dignitate fulgeant, non tamen humano fastigio esse augustiores, ut ita minore damno graviora damna avertantur: cæterum pacem sibi futuram acceptiorem, si Franciscus Ducem Sabaudia: pristina: ditioni restituat paceque restituta se Mediolanensem principatum, non secundo-genito Francisci filio, ne Florentia: & Urbini principatus uxorio jure affectaret, sed tertio-genito traditurum: ac si Gallus, vel alii principes a fœdere desciverint, expetit Imperator, ut ii pœnis in Christiana: Religionis evertores constitutis defigantur; pacem enim a se ardentissimis & continentibus votis efflagitari, ut arma in Turcas verterentur. Præfigi itaque a præfenti die vigesimum decretorium diem, ut eo labente temporis flexu Franciscus Rex pacis consilia amplecteretur; quo elapso professus est, a se expeditionem adversus Gallia: Regem omnium malorum independentium futurum authorem, ac reum, qui pacem posceret, eamque admittere mollet, susceptum iri.

VII.

Hæc fuere summa capita Cæsare: orationis Hispano idiomate habitæ, atque in Italicum sermonem versæ a viro, qui eam ex ore Caroli Imperatoris exceperat, eamque literis eodem die tradidit; de quibus etiam Paulus Jovius, Guillelmus Bellajus, Franciscus Belcarius agunt; sed verba Cæsaris immutasse, asperasseque magis Gallum videntur. Cum ita unius horæ ac dimidiæ fluxu perorasset Cæsar, subiecit Paulus Pontifex, maximum se traxisse dolorem ex dissidiis Cæsaris, Regisque Gallorum, pro quibus inter se conciliandis studia semper collocarit, collocaturusque sit, ut arma ex eorum manibus a Christianorum cæde removeantur, & quotidie numen continentibus precibus a se orari; porro Cæsari de optima amplectendæ pacis voluntate, intimisque arcanis animi sensibus libere expansis grates egit, utque in ea optima mente constanter persisteret, rogavit, seque obtulit pro Pastoralis munere, & communis parentis officio, ad pacem inter eos flagrantissimo studio constabiliendam: verum singulare illud certamen, quod proposuerat, minime approbavit: si enim alter, aut ut sæpe fit, uterque morti occumberet; duabus firmissimis Reipublicæ Christiana: columnis posttratis totam molem simul collabi necesse esset: ac propterea addidit, se illius, qui ad honestas, & æquas pacis leges se accommodaret, partes amplecturum, usurumque potestate Ecclesiastica adversus eum, qui inique pa-

MS. Car. Spad. ubi sup. tom. 99. 57. Bellajus Cæsenas.

Responsum Pontificis ad Apologiam Cæsaris.

cem respueret: pro concilio vero celebrando, nullam operam a se prætermisum iri.

His dictis Episcopus Matisconensis Gallia: Regis apud Pontificem Orator, permittente Pontifice, in medium progressus, dixit Cæsare: Majestati, quod ad pacem spectaret compertum fore, semper Regem Gallia: ad eam fuisse propensissimum, quod vero ad alia, quæ tangerent eundem Regem, cum linguam Hispanam non calleret, expetere ea melius a Cæsare: Majestate edificere, ut perscriberet Regi, atque objecta dilueret. Cui subiecit Cæsare: Majestas, eam a se habitam orationem, ut Pontificis sanctitati, Orbique gestorum a se redderet rationem, causæque suæ exponeret æquitatem, ut de ea, deque dissidiis inter se, ac Regem exortis rectam, & consentaneam universi proferrent sententiam, nec propterea reddendam eidem Regi horum rationem, qui si de his certior fieri cuperet, facile ab Oratore Regio in Aula Cæsare: agente, Hispanæ linguæ perito, omnia excepturum, quo Oratore vocato, ambobus Italico sermone hæc verba repetivit: Compendio dixi, controversias inter me, ac Regem vestrum dirimi non posse, nisi vel cruentissimo bello, quod extremam perniciem Reipublicæ Christiana: afferret, aut singulari urorumque certamine, gladio & pugione conferendo, & hoc minus malum futurum, si alter ipsorum occumberet, quam sit Christianorum sanguis tam profuse spargatur: aut confecta salutaris pace, quæ non (ut alias) fallax & involuta esset; hanc vero publico Orbis Christiani bono vertendam, ideoque viginti dierum flexu certior fieri velle, de capta a Gallo Rege optione, vel belli vel pacis, se reliqua ad ipsorum Regem scripturum, consensurumque ut typis mandentur, ut in luce, & omnium oculis (quod maxime optat) collocentur.

His absolutis Pontifex, & Cæsar ad Sacrum solemne (erat enim secunda feria Paschatis) perrexere, quo peracto, inquit memoratus Scriptor, delicti fuere duo Cardinales a sua Sanctitate Iporegientis, & Caracciolus, qui Cæsarem abeuntem per Ecclesiastica: ditionis terras sociarent.

Interea Pontifex, quem summæ urebant curæ, ut pacem inter Cæsarem, Regemque Gallia: conficeret, veritus, ne Gallia: Rex, perlato ad se Cæsaris sermone, in iras adeo asperandus esset, ut aures penitus ad omnem optatæ concordia: tractatum obstrueret; ut omnes occasionum, quæ pacem disturbare possent, fibras tolleret, opinatusque Gallum Regem

VIII.

Cæsar quomodo dirimendæ essent contentiones inter se, & Regem Gallia: declarat.

IX. Pauli III. animadvertio, ne inter se & Regem Gallia: diffidentia oriatur.

Bellajus l. 5.

MS. Bibliotheca Car. Spad. 698. pag. 80.

Cæsar sua declaravit verba, quibus ad singularem certamen Gallia: Regem provocavit.

X.

gem suspicaturum convenisse prius cum Pontifice Cæsarem ad ea proferenda, accersito Regio Oratore affirmavit, ut refert Bellajus Sibi omnia ista præter spem accidisse, cui Cæsar nunquam antea verbum fecerit, alioquin se nunquam passurum fuisse, ut hæc loqueretur. Verum, quando quæ facta sunt, culpam potius quam emendari possunt, rogare se illos, ut paci quantum possent, consulant: quas vellet hisce de rebus ad Regem literas dare, tanta prudentia ac dexteritate temperent, ut ea prætermittant, quæ prætermitti citra perfidia: notam possint, & quibus illum potius exulceratum iri intelligerent. Et mox: Quod vero potestate Ecclesiastica usurum denuntiaverat in eum, qui æquitati non acquiesceret, id se ad exhortandi, & monendi rationem referre, quemadmodum sui esse muneri intelligebat. Legati gratias illi multis verbis agunt, hoc sic habeat, rogant, Regem non eum esse, qui æquitatem ullam refugiat, tandem significant, se magnopere cupere, ut ex Cæsare ipso audiant [idque Papa præfente] quo sensu quadam suæ orationis capita velit accipi, sic quam maxime poterit fieri, ut congrua lenitate omnia ad Regem perscribantur.

Eodem die, qui fuit decimus octavus Aprilis, cum Cæsar discessurus ex Urbe, ac petiturus Senas salutarum venisset Pontificem, vocati sunt Galli Oratores, qui a Cæsare supplices flagitarunt, ut declarare dignaretur, an hesternæ Oratione intelligeret provocatum ad certamen singulare Regem Gallia:, vel non provocatum? Quibus Cæsare: Majestas, præfente Pontifice respondit, se non adeo honoris Pontifici debiti immemorem fuisse, ut coram Sua Sanctitate provocationis verba facere: sed dixisse, iterum iterumque repetere, longe fatius fore, ut gladio, pugioneque instructi, ambo in pugnam descenderent quam si publicum bellum, cum extremo Reipublicæ exitio, Turcica:que tyrannidis incremento, gerant: Pontificique omnia hesternæ die dicta confirmavit. Jussitque Oratoribus, ut scriberent Regi, quo de illius voluntate, atque optione, aut pacis, aut belli certior fieret: quibus contentiunt ea, quæ a Blasio Cæsenate, rituum Magistro, tunc præfente referuntur.

Die Martis 18. Aprilis, & tertia Paschatis per mediam horam Imperator cum Papa in camera secretiore colloquutus est; inde eesentes in anticameram, vocari fecerunt omnes Cardinales, Prælatos, Principes, Oratores, & alios similes Proceres, coram quibus idem Imperator ea omnia, quæ heri querelando proposuerat, repli-

cando, & modificando sermones præteritos, quod non animo injuriandi, neque offendendi Regem Francorum, sed ut manifestaretur eius intentio, pro fide, & Christiana Republica, & [si quæ mala, inde sequerentur] non posset inde calumniari, & inculpari: & minus provocandi illum ad pugnam, vel duellum, quod non ea intentione dixerat, sed quod melius existimat duos simul mori, vel perire, quam tota Christianitas pereat: & destructis ad invicem exercitibus Christianorum, impetus Turcarum convalesceret. Converso ad alia sermone, inquit Bellajus, Orator Regius, subdidit. Cæsarem pollicitum esse Ducatum Mediolanensem, Duci Aureliano (is erat secundus genitus Regius) Respondit Cæsar, quod Rex eo tempore conditionem non accepisset, quod etiam copias in Italiam traduxerit, quod innumera damna Sabauda attulisset, quod si Rex Duci Engolismensi [erat is tertius genitus Regis] hunc Ducatum tradi vellet, se ab eo non alienum fore, iis pactis, & conditionibus, quas jam tulisset, parim quas adicere; cum res conficienda esset, neptemque uxorem illi traditum iri. Tum conversus ad Papam, an non bellum est [inquit] quod Gallia: Rex mihi orandus est, ut Ducatum Mediolanensem uni ex suis liberis, tradi assentiatur?

Dimissis Gallis Oratoribus, Cæsar summa comitate ultimum vale dixit Pontifici, a quo sacra prece lustratus XVIII. April. hora decima nona, maximisque muneribus in Pontificios nepotes effusus, quæ ad triginta sex millium nummorum vestigal annuum pervenerunt, conscendit equum, atque a Cardinalibus ultra dimidium milliare extra Urbem equestri pompa deductus est, cum Romæ tredecim dies moratus esset. Ex quibus emendes historicos, qui quadriduo tantum Romæ hæsisse memorant, quos etiam in nonnullis hallucinatos ex relatis a nobis constat. Emenus vero reliquum ditionis Pontificia:, iter ab Iporegienti, & Caracciolo Cardinalibus confociatus, Senas pervenit.

Cives vero Senenses erectis triumphalibus arcibus eum magnificentissime exceperunt: qua in Urbe conventus a Lotharingo Cardinale propositas Francisci nomine pacis leges repudiavit: a Senensibus ad Florentinos provectum Alexander gener illum tam mirifice percoluit, ut veterem Romanorum magnificentiam æquasse censeretur; quem Cæsar monuit, ut suæ salutis sollicitus esset, insidias enim regnanti in Civitate armis subacta esse pertimescendas. Inde Lucam, Astamque profectus ad invadendam Galliam exerci-

Bellajus lib. 15.

XI.

Senas ingreditur Imperator triumphaliter exceptus, postea Florentiam petit.

Job. l. 35.

Bellajus
l. 5.

Francisc.
Ferron. in
Franc.
Paulus
Jovius l.
34.
Franciscus Gal-
lie Rex
Ducum Sa-
baudie
in vadit.

Paul. Jov.
l. 35.

XII.
Paulus
III. pro
pace in-
ter Cæsa-
rem, &
Franci-
scum Re-
gem la-
borat.

Verba ad-
dita ma-
nu Papæ.
Monitus
Gallus
Rex, ut
pro eri-
genda
Christia-
na re fei-
plum vin-
cat.

citum instruxit. Immiserat adversus Carolum Sabaudie Ducem, Franciscus Rex ob non restitutam Niceam Provincie Urbem, Philippum Sciabotum rei maritimæ Præfectum, ingentibus succinctorum copiis, qui præcipiti victoria, non modo Transalpinam Regionem subegerat, verum etiam (promis ad victorem populis) in Subalpina Regione Taurinum, Fossanum, Penarolum, & Cherium invaserat, ac latius victoriam protulisset, nisi Joannes Lotharingæ Cardinalis ad Cæsarem, cum amplissimis mandatis pacis Interpres missus procurrentis victoriæ cursum inhibuisset, jussissetque citra Duriam amnem subsistere, ne Cæsaris animum magis exacerbaret. Ita Gallus, rei gerendæ occasione defuit, nec ad concordiam Cæsaris animum, eo officio flexit: Cardinalis enim Lotharingus cum Senis Cæsarem de pace postulasset, ab eo repulsus ad Pontificem se contulerat. Conversæ vero paulo post res fuere, nam Antonius Læva, Mediolano educito exercitu, progressus Gallorum abruptit, Vercellas in officio continuit, Fossanum expugnavit, Salassorum Regulum ad defensionem a Gallo pellectum Cæsari adjunxit, suavitque illi, ut in Provinciam superatis Alpibus irrumperet, ac simul Mariæ forori daret Imperia, ut e Belgio in Galliam Belgarum exercitum effunderet, ut diverso bello Galli perturbarentur, inanibus vero vaticiniis præsidebat Læva, Carolum Gallie Regnum, cæteris Regnis adjecturum, nonnullisque Massilienses cives promissis, & auro subornarat, ut Urbem Cæsari proderent, sed immutata fide promissis defuere.

Dum ferrentur bellica consilia, Pontifex, qui ex eo bello maximum rei Christianæ excidium impendere præsidebat, ac Religionis in Africa amplificandæ spes dissipari, maximum inde dolorem traiecit, & a Cardinale Lotharingo conventus multa cum eo de pacis consiliis expediendis differuit, ac literis Franciscum Regem ad communem pacem, consecutandæque publicas rei christianæ utilitates hortatus est; cum adversus fidei hostes communia arma inferri possent, & propria manu hæc verba addidit.

Regi Christianissimo.
Rogamus ex animo, & Paterno affectu Majestatem tuam Christianissimam, ne tam pulchram occasionem [hæc verba addita manu Papæ] tempore conservande, & augenda Christianitatis, deserat, & se ipsam vincat, & superet, quod solemnium studio, facile consequi poterit ad laudem Dei, & perpetuam tuæ Majestatis, & successorum tuorum gloriam, in quo nos

tanropere tibi devincias, ut re ipsa intel- ligas, rem nobis gratissimam fecisse. Datum Romæ II. Maii MDXXXVI. anno II.

Audita contestationis Cæsareæ, & ac- cusationis serie Franciscus Rex ad libi ob- jecta capita diluenda, literas ad Pontifi- cem, & Cardinales misit, quibus nitide exposuit, Cæsarem non Divini honoris tuendi, aut Religionis asserendæ studio, vel cura ulla affici, ut qui arma adver- sus hæreticos grassantes in Imperio non expeditur, sed Gallici nominis oppri- mendi ardore maximo flagrare, cujus literas coram Pontifice, Cardinalibus lectas, refert Blasius Cæsenas his ver- bis.

XXII. Maii die Ascensionis, Orator Re- gis Franciæ legit coram Papa, & Cardi- nalibus literas Regis Gallie responsivas protestationi, quæ continebant multas ju- stificationes. Præcipua hæc erant illius ca- pita. Sabaudum jure lacefitum, bello cum juri non stare: ac si illius tuendi causa, Cæsar arma fumere debuit, mul- to, magis adversus Genevenses hæreticos, qui Genevam, & alia loca illi eripere ea vertere debuisset, sed hæc ab ipso Re- ge audire præstabit.

Beatissime Pater, vosque amplissimi Car- dinales, & clarissimi Legati, est omnibus nota patientia, qua mihi factas injurias huc usque tuli, hæreditaria mea, & meorum filiorum bona tot jam annos me ferente per alios occupata; interdictum, ne quid mei, [quod in re, aut possessione, Cæsaris esset] attingerent, copiarum mearum a Vercellis de medio quasi despon- se ac jam destinata victoriæ a cursu re- vocatio, & stativis in castris, [ne quis tumultus excitaretur] collocatio, consi- tuenda pacis amplissima, & libera facul- tas Cardinali Lotharingo permessa, usuf- fructus [de quo meminimus] cessio satis de- clarant, pacem, an bello recuperare nostra maluerim. Neque vero Sanctitati tuæ mi- rum hoc loco videri debet, si quod sentio liberius profiteor. Nam si occupator alie- ni quiritari audeat, interim ac dolere, e- go quid facere debeam, qui tam amplæ patrimonium videam mihi, ac liberis meis per injuriam auferri, & nostra cum igno- minia retineri. Quod vero ad Sabaudie Ducem pertinet non video, qua ille se- tueri, aut defendere ratione possit; a quo toties expostulatum sit, a quo toties fla- gitatum, ut decidere iudicio mecum vel- let de eis rebus, & quas a Majoribus suis nullo jure occupatas, meo damno posside- bat, & quas hæreditario jure pertinere ad felicitis memoriæ matrem meam ambige- re non poterat: quæ ipsa quidem mater mea, [dum viveret] sæpe ad eum cer-

XIII.
Franci-
scus Gal-
lie Rex,
ut objecta
sibi a Cæ-
sare dilu-
at Ponti-
fici, &
Cardina-
libus scri-
bit.

Blasius
Cæsen. in
Diario 10.
11. p. 172.
Var. tab.
Apolog.
ext. Jul.
Ext. eni-
am apud
Guillelm.
Bellajum
lib. 5.
Apud
Ferron. in
Franc. l.

Gebenn.

ros viros repetitum sua, miserit cum man- datis, [ut sororem decebat] humanissi- mis ego quoque ab ipsius morte viros meæ causæ peritissimos, quique vel disceptato- ribus is, qui sunt illi a consilio, eandem in iudicium deducerent, legaverim, neque quidquam in legationibus tandiu profece- rimus, necessario mihi ad arma veniendum fuit. Qua in re nihil a me peccatum est in ea fœdera, quæ cum Cæsare mihi in- tercedunt, quibus, etsi prohibeor, ut ne- cum ullo Italia Principe adversus illum consilia communicem, non video, qua- ratione istud bellum Allobrogicum, ad se spectare Cæsar arbitretur, vel ad eam cau- sam ullo modo pertinere, cum interim e- xercitus meus, [ubi nunc dicebam] nihil earum rerum, prorsus attigerit, quas in- tellectum sit ab eo, quo jure, quæve inju- ria possideri, atque, ut ne id faceret, di- ligenter omnibus a me fuerit interdictum. Neque enim si fœdere Samarobrinensi, Sa- baudie Ducis mentio inter Cæsaris fœde- ratos injecta est; continuo tamen earum rerum, quas is, ad me pertinentes, occu- paret, ius in eum translatum esse intelli- go, cum nec eo in fœdere nomen ejus, ut nobiscum transigentis adscriptum sit, nec vox de rebus meis, quæ ab illo tenebantur, ulla eo in conventu emissa. Itaque fœde- ris ejus tabula me cessisse jure meo, nulla coarguere ratione possunt. At qui ego, & antea speravi semper, & nunc etiam spe- ro fore, ut Carolus pro necessitudine, as- finitæque nostræ, meam potius jure, ac legibus nirentem, quam iniquam Sabau- diensis causam sibi esse suscipiendam du- cat. Quamquam hoc ego [tamen video, id quod satis mirari non possum] cætero- rum factum, qui & ipsi armis in Sabau- diensis bona invaserunt a Cæsare non re- prehendi, dumtaxat reprehendi meum, qui cum illo sim maximis vinculis, & propin- quitatis, & necessitudinis conjunctus, ne- que vindicare quidquam, in quo perspi- cuum jus, & clarius ipsa luce non habeam, voluerim, neque nisi rite repetitis rebus arma caperem. Atque adeo, Beatissime Pater, paratus sum Sanctitati tuæ, si hoc ita libuerit, rationes omnes meas ex ta- bulis authenticis comprobare, ut quacum- que dixerim, nihil omnino discrepare a vero intelligas. Quod si ille animum in- duxerit mea mihi reddere; vicissim ego, si quid mei præterea occuparunt, non gra- vabor illi restituere. Jam quod Cæsar in- quit, si de pacis inter nos retinendæ con- ditionibus convenire non possit e re, at- que commodo fore Christianæ Reipublicæ nostras ut controversas singularem, certa- mine dirimamus: Ego cum hætenus [si quis vitæ meæ splendori noxam ullam al-

linere tentaverit] abunde mihi satisfacisse videar: Et cum hæc duelli commemoratio, voluntatis tantum declaratio, non etiam provocatio esse videatur, aut decoris, at- que honestatis nostræ oppugnatio, ego in- quam breviores esse nostros enses, quam- ut tanto intervallo disjuncti congregiamur existimo. Quod si nos propius occasio aliqua sisteret, [id quod mihi credibile est futu- rum] si res ad arma redierit, atque se- tum Cæsar eandem retineat, quam nunc se habere ostendit decertandi mecum volun- tatem, meque tum ipse ad certamen pro- vocare velit, non recuso: quin si existi- mationis meæ defensionem defuero, prohi me, atque graves viri inter profligata famæ homines repudient, id quod mihi tamen multo acerbius futurum esset, quam cum illo certare armis formidolosus. Quod sub- inde declaravit, neque a se quidquam accusandi, aut sugillandi mei causa di- ctum, neque dicta sua vellet a quoquam ira accipi, quasi spe pacis omni sublata, jam classicum veluti cecinerit: ego vero non minimam ex ea re voluptatem cepisse profiteor. Hæc sunt porro, Beatissime Pater, amplissimi Cardinales, & claris- simi Legati, quæ apud vos commemorare volui non accusatorie, aut ledendi cujuspiam animum, sed purgandi mei cau- sa, ut omnes intelligant, quam ego in- publica pacis studia, & commoda Reipu- blicæ propensa sim voluntate, perspiciant- que omnes, ad arma cum Cæsare devenien- di culpam, sicut a me adhuc abfuisse, ita semper abfuturam, id quod omnes, sine ulla dubitatione judicaturos spero, & confi- do quicumque secum accurate reputaverint, ad quas ego me continuandæ pacis studio dimiserim conditiones.

Cæterum universos, qui Cæsarem ad- versus Gallum Regem perorantem audi- verant non spectasse illum ad pacis, sed ad belli consilia, atque malorum immi- nentium invidiam in Gallum detorque- re, meditatum censuisse narrat veteris MS. Author, qui Cardinalis quispiam e- ruditissimus fuisse videtur. Pontificiæ ve- ro curæ ad eum placandum collocatæ ir- ritæ evadebant: debellandæ enim Gallie spe umbratili lætabatur Carolus V. nec recogitabat Turcam a Gallo in eum con- citatum iri, nec tantis hostibus superio- rem futurum, adeo magnitudine virium efferebatur, nam præter Germanos, qui ad viginti quinque millia, sub ejus signis confluerant Hispanos veteranos Milites, Italos, Neapolitanos, Burgundos, Belgas, distinctis aciebus militariter instru- ctos trahebat inter quæ Pontifex redin- tegrandæ inter dissentientes Reges con- cordiæ cupidus Cardinales Legatos ad eos

XIV.
MS. Car.
Spad. fig.
p. 266.

Paul. Jov.
l. 35.

Pacis tra-
ctatum
sprevit
Cæsar spe
potiendi
Gallia.

Acta Con-
sist. ms.
sign. n.
133. pag.
302.

Paulus
decernit
Legatos
pro pace
inter Ca-
sarem, &
Regem
Gallie.

Ead. 17.

Petr.
Paul.
Gualter.
in Diar.
Ang.
Maffarell.
in Diar.
Conc.

Trid. ms.
Arch. Vat.

Ferron. in
Franc. I.

decrevit, ut narrant acta consistorialia. Romæ Feria VI. II. Junii, fuit Consistorium, in quo Sanctissimus Dominus Noster statuit decernendos esse aliquos Legatos, scilicet unum ad Carolum Quintum Imperatorem, alium ad Franciscum Regem Christianissimum, alium ad Ferdinandum Regem Romanorum; qui omni diligentia curarent, ut depositis armis, quæ iam ipsi Reges, contra se sumpserunt, pro Reipublicâ Christianâ, iam pridem ob Turcarum potentiam, necessariâ componeretur. Designati illi fuere in alio Senatu habito eadem acta. IX. Junii S. D. N. decrevit, Legatos tres, videlicet, ad Regem Romanorum, & Wayvodam Reverendissimum Cardinalem S. Crucis, ad Regem Christianissimum Cardinalem Trivultium, ad Casarem Majestatem Reverendissimum Cardinalem Caracciolum, cum facultatibus, ut in eorum Brevis, & Diplomatum continetur. De Legatis hæc Apostolicis decretis, Pontifex eosdem Reges certiores fecit, quo argumento extant subjectæ literæ ad Francorum Regem, dum ad Casaream arma a Gallia propulsanda, Turcas in Casarem vocabat quem rogabat, ut pacis studio publicam rem Christianam privatæ rei, vel privatis studiis anteferet.

Regi Christianissimo.

XV.
Paul. III.
lib. brev.
an. 2. pag.
347.

Decretus
ad Gal-
lum Car.
Leg. pro
redinte-
granda
pace cum
Casare.

Rogatus
Rex, ut
rem Chri-
stianam
proprie
rei ante-
cerat.

Charissime, &c. Exi ut Tuæ Serenitati notum est per Nuntios, & literas frequentissime, ac novissime per dilectum filium nostrum Cardinalem Lotharingiæ, ad Te reversum, officii nostri partes interposuimus cum Majestate Tua & Serenissimo Casare ad concordiam inter vos conciliandam, armaque contra Turcas convertenda, libenterque ipsi personaliter hanc ob causam ad vos venturi fuimus, si qua spes obrimenda rei nobis affulsisset: tamen ne quid intentatum omitteremus, quod, vel ad officium, vel ad amorem erga Te nostrum pertineret; habita sæpius cum Venerabilibus Fratribus nostris, super hoc deliberatione, recentiores, dignioresque homines Sanctæ sedis Legatos ad Tuam & Serenissimi Casaris Majestates mittendos decrevimus. [Et infra.] Quamobrem, fili noster charissime, non sine lachrymis, Tuam Majestatem per communem Dominum Jesum obsecramus, [quod & cum ipso Casare fecimus,] ut periculis miseræ Christianitatis animadversis, publicaque salute, quæ Tibi, ac tuis Prædecessoribus, semper charissima fuit, perpensa ad concordiam te facilem dare, multaque Deo condonare velis, quæ alioqui humanis denegarentur affectibus, hoc nihil tibi gloriosius, nihil universis Christianis salutaris

præstari a te hoc tempore potest, &c. Datum Romæ &c. XIV. Junii MDXXXVI. anno 11.

Blos.

Paul. 1.2
p. 328.

Moniti etiam sunt, Cardinales Lotharingus, Turnonius, & Bellaius, qui multa apud Regem autoritate pollebant, ut Cardinalem Trivultium Legatum pro pace conficienda jurent. Cum nostrum [inquit in distinctis ad singulos literis] desiderium suadendæ concordie, inter Serenissimum Casarem, & Christianissimum Regem tuæ circumspeditioni, præcipue notum eo ardentius sit, quo periculum nunc majus inquit, nisi arma ad mutuam Christianorum perniciem suscepta in Christi hostes convertantur.

Id. pag.
339.

Casarem pariter consignatis eidem literis madentibus lachrymis, vigilantissimus Pastor, obtestatus est, ut arma Gallie inferenda in Turcas converteret, lites æquitate dirimeret, condonaret Christo injurias, quarum ultionem humanus affectus expetebat: ac de Cardinale Trivultio Legato aliis literis hæc addidit. Etsi hodie mittentes ad Majestatem Tuam communiter Legatos nostros Trivultium, & Caracciolum S. R. E. Cardinales, communia illis mandata, communesque literas dedimus ad Majestatem Tuam pervenda, tamen cum ipse Trivultius, postquam ad Majestatem Tuam, id munus peregerit, ad Regem Christianissimum ob eandem causam sit progressurus, non alienum putavimus has quoque seorsum ei dare ad Majestatem Tuam literas, quoniam enim ipse gentilitio studio Regem Christianissimum colat atque ab ipso Rege ob singularem fidem, & virtutem amplissime sit ornatus; tamen & bonum virum, & gravem Senatorem, relique & æqui semper cultorem habitum esse testamur, nec minus ob id electum fuisse a nobis, quia communis utilitatis studiosus semper fuit, &c. Hocce Cardinales contulisse se ad Casarem, atque Trivultium etiam perentasse Casaris animum (remotis arbitraris,) num Mediolanensem Principatum, tertio genito Francisci Regis fiduciario jure traditurus esset, si Franciscus Rex Sabauda ditionem captam restitueret, nec ad id flectere eum potuisset, licet Romæ, coram Pontifice, & Cardinalibus eam pacis legem proposuisset, narrat Guillelmus Bellaius, cujus verba repetenda visa sunt.

Paul. lib.
brev. an.
2. p. 339.

XVI.
* Carac-
ciolus.

Guill.
Bellaius
lib. 6.

Ma-

Savilianum veniant Cardinales Trivultius, & Carpius * a Papa hic ad Casarem, ille ad Regem missi, qui illis concilium denuntiarent, quod Mantuæ septimo, & vigesimo Maii die anni proximi indicabant, qui annus erat MDXXXVII. qui etiam de pace inter eos in eunda agerent.

238.

Magno illi splendore, & apparatu excipiuntur, atque in multorum Principum, & aliorum magnæ autoritatis corona audiuntur. Casar, quod ad concilium acciperet, essentur, seque in futurum recipit, neque alia, quam Divina vi se impediri iri, confirmat. De pace scire eos, quia Romæ testificatus esset, se bellum, si semel illuc venire compelleretur [neque enim nisi invitum valde suscipere contulisse] tam acriter gesturum, ut nulla unquam ratione quacumque extaret, nisi perfectis, qua cogitabat, a re suscepta deduceretur, a qua quidem sententia, se decessurum omnino negat, nisi Rex in primis Sabaudum plane in Dominatum integrum restitueret, damnaque illata sarcinet, quibus confectis si Nuntios postea de pace mitteret, tum se sibi consilium capturum, & quod res poscere videretur, responsurum.

Cardinalis Trivultius, qui in Galliam ad Regem progredi jubebarur, non abs re facturum se existimavit, si remotis arbitraris Casarem conveniret. Fames enim oratione paulo arrogantiore palam usus fuerat, privato tamen colloquio longe leniorem prabiturum illum arbitratur, & ad quasdam pacis conditiones magis proclivem futurum. Dicendi potestate facta, inter cætera rogat, si Rex de redintegrando Sabauda conditionem acciperet, aut certe qua bello occupata erant, apud sequestrum deponi assentiretur, num gratum ipsi esset, ut Regi nuntiaret, Ducatum Mediolanensem Aureliano datum iri. Casar negat placere. Tum Cardinalis obnixè illum rogare cepit, ne quidquid postea accidisset controverfia, quod facere constituerat, commutaret, sed in eo perseveraret, quod Romæ in celeberrimo, & gravissimo caru Papæ, collegii Cardinalium, & coram tot exterarum gentium Oratoribus pollicitus fuerat. Negat se Casar, quod constituerat, mutare velle, ut qui nunquam in animo habuisset, hunc Ducatum tradere, consilium dumtaxat fuisse Regem blandis verbis delinire, & omni ratione efficere, ut arma deponeret, dum ipse exercitum compararet par pari illi referens, qui Sabaudum verbis lactaverat, simul etiam adortus spoliaverat. Nullum aliud responsum Cardinalis elicere potuit. Itaque venia accepta alpigum superatis ad Regem proficiscitur, Collegam Cardinalem Caracciolum Casar aliquot dies apud se habuit, deinde Mediolanum misit, illicque præesse iussit.

XVII.
Exi. in
ms. Card.
Sp. 4. sig.
num. 99.
pag. 297.

Accepta a Pontifice potestate, Cardinalem Caracciolum Mediolanensem Præfecturam suscepisse, ostendunt literæ Guidicioni Episcopi, Internuntii Pontificii apud Casarem XIII. Augusti exaratae, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Suspecta vero sunt alicujus Historici verba, dum ait factum Casarem se dolo proposuisse pacis legem coram Pontifice, & Cardinalibus, atque errare putandus est, non aliter, cum Carpius (nondum Cardinalem) pro Caracciolo missum dixit, maxime, cum in eandem pacis legem octavo post anno, cum Gallo Rege Casar convenerit. Potius itaque opinandum est, Casarem solum se religione promissi existimasse, cum tempore constituto conditionem oblatam, Gallus non admisisset: fuisse averum vero pace, quia ex virium amplitudine, spe, & cupiditate ab assentatoribus correptus, Gallie occupandæ inhiaret, ducique se fineret ambitiosis consiliis Antonii Levæ, de quo hæc refert Paulus Jovius: Antonius ex proventu victoriarum suarum, usque adeo Gallicæ militiæ elatus, contemp-
rior evaserat, ut ex vaticinatione quorundam futura prædicentium Carolum Gallie Regem evasurum, & se voti competentem, apud Parisios in ipsa victoria fato concessurum profiteretur.

Ciac. in
vita Paul.
III.

Paulus
Jov. l. 35.

Refracta est contrario exitu ea militaris jaçtantia, ac Casar contemptis monitis Pontificiis, irrupit in Galliam itineribus variis, sed præcipue per maritimas Alpes, perque Tendanos Provinciae exercitum florentissimum infudit, cujus primo impetu Antipolis ultra Varum flumen capta non sine strage, direptaque est, nec terra modo, sed etiam mari Galliam invasit, subsequuta enim est a Saonæ portu classis Duce Andræa Auria, quæ multas Italicarum copiarum cohortes, quibus Ferdinandus Sanseverinus Salernitanus Princeps imperabat, subvexit, Gallia hostium multitudine territa, sine vulnere jugum subiit. Forum Julium etiam deditorem fecit, ac tum ad abrumpendos Casaris progressus, Franciscus Rex lugubre, sed necessarium consilium sumpsit evastandæ Provinciae corumpendorum commeatuum causa, ne hostis iis sustentatus interiores Regni Regiones penetraret, nec sine clade id Casarianis contigit; injectus enim ignis Sylvis, facileque pineta corripens continente flamma ingentem multitudinem calonum mercatorum, ac mulierum sequentium castra exuffit, stultique adulatorum canebant Casari prælucentes flammæ victoriam portendere; ac licet initio in Pagis, astatim commeatu fuerint reperti, tamen postea cum ulteriore regione ii, a Gallis corrupti, exultique fuissent, inedia cæpit laborare exercitus. Auria porro classe in Tolonæ Portum inventus, metu tormentorum præfidiarios ad turrem dedendam adexit, Casareus etiam
Eee equis

Casar in
Galliam
irrupit.

equitatus, commisso primum ancipiti, deinde secundo cum Gallis ad Brugnotam certamine, miseram Urbem effuse diripuit. Vastius in Arelatensem agrum excursionem facta, plerisque cives, nil hostile metuentes, intercepti, necnon Cæsar ad Massiliæ conspectum copiarum partem promovit exploraturus, an tumultus ab iis, qui occulte ipsius rebus studebant, excitaretur; sed cum inani spe pavisset diu cupiditatis famem, castra ad Aquas Sextias defixit, & qui Gallias victoriis se peragraturum ex somnio assentatorum existimaverat, ulterius progredi non potuit, cum Franciscus Rex, fortissimo succinctus exercitu Avenionem accessisset (adductu, secum Annao Memorantio, Equitum Magistro, bellicæ artis gloria florentissimo) expectaretque in dies viginti Helvetiorum millia auxiliaria. Nam licet Helvetii Cæsari polliciti essent, se in nullam partem inclinatos, tamen ubi Cæsarem in Gallias irrupisse acceperunt, veriti ne subacta Gallia ferivitatem subire cogerentur, foederumque cum Gallis olim initorum memores, ac stipendiorum illecebra pellecti, ad defendendam Galliam procurerunt. Interea alperiora omnia acciderunt Cæsari; nam a Tolonæ Portu, ob itineris intercapedinem commeatu ægerrime Castris Cæsareis inferri potuerunt, cum e saltibus incognitis affluerent in viatores, ac præsidarios interficerent, inde fames in castris Cæsareis, & dysenterica lues ex fugacium fructuum uvarumque immaturarum esu ingravescere cepit, adeo ut Germanorum corpora passim sternerentur. Cumque adversi exercitus proximo intervallo distarent, immanisque cædes expectaretur in dies, Pontifex cepta concordia consilia majori studio, & contentione urfit, de quibus hæc ad Cæsarem scripsit.

Imperatori.

XVIII. *Charissime. Etsi sæpissime, ac multis animi nostri significationibus ostendimus desiderium, quo maxime tenebamur, prout tenemur conficiendi pacem inter Majestatem Tuam, & Regem Christianissimum, sollicitat nos nihilominus officium nostrum, necnon pietas, & charitas nostra erga universam Christianitatem, cuius tranquillitas ex hac potissimum pace pendere videtur; quamobrem, ne huic rei in aliquo, [quod se nobis offerat] defuisse videamur, præcipue in absentia Dilecti filii nostri Cardinalis Caraccioli, quem Legatum, super hoc nostrum ad Tuam Majestatem destinaveramus, mittimus ad Tuam Majestatem Dilectum filium Ambrosium Recalcarum Prothonotarium Apostolicum, Secretarium*

Martinus Bellinus.

nostrum intimum, &c. Dat. Romæ apud Sanctum Marcum XXVI. Augusti MDXXXVI. Anno II.

Internuntium etiam alium ad Franciscum Regem, concordie interpretem misit: cæterum Franciscus Rex, paulo ante gravissimum doloris vulnus acceperat, ex Francisci Delphini Regni hæredis obitu; cum mense Augusto ex ludo pilæ æstuans, epota intemperanter aqua frigida pleuritidem concepisset, ut diarii Author refert. Dum porro Cæsar ad aquas Sextinas hæreret, tristi Nuntio percussus est, Genuam in discrimen adductam, cum Galliæ Rex, Guidonis Ragoni opera, prope Mirandulam exercitum confecisset, ad quem Fregosii, & Genuæ exules confluerant, rerumque novarum studiosos non parum exererant, quo audito Andreas Auria subsidiarias copias triremibus devehendas celerime submisit, quibus confirmati Genuenses, hostem admotis scalis in mœnia subeuntem propulsarunt, inde Guido Carinianum Oppidum provectus deditione recepit, ac Taurino, aliisque Arcibus præsidarios submisit: extracta porro in plures menses aquarum Sextiarum obsidione, Massiliaque frustra tentata, & morbis Cæsareum exercitum depascentibus Antonius Læva infelicis belli Auctor fractus diuturnis artuum doloribus, atque ira, mœroreque ex adversis rebus confectus, in castris intra dies paucissimos interiit.

Franciscus Gallia Delphinus moritur.

Petrus Paulus Gualter, Aretin.

Antonius Læva moritur nece infelici exito belli Gallici.

Extincto belli suatore, studia bellica refrigere, & spe victoriae dejecti Duces Cæsarei, ad receptum inclinarunt, nec Cæsar res suas universi certaminis aleæ committendas censuit; Annaeus pariter Memorantius Gallici exercitus Dux, qui ad Cabillonem Castra exererat, eaque munitionibus dispositis in coronam tormentis bellicis vallarat, propendebat ad pacis consilia, ne ex ancipiti prælio Gallia in discrimen coniceretur, de quo factus certior Pontifex, de optimis consiliis grates egit, exposuitque quantum discrimen a Turca, si Christianorum vires univervo certamine eliderentur impenderet.

Magistro Franciæ.

Dilecte fili salutem &c. Ex compluribus Dilecti filii Cardinalis Trivulzii Legati, ac Venerabilis Fratris episcopi Faventini Nuntii, istic nostrorum literis, novissimeque ex Dilecti filii Latini Juvenalis Secretarii Nostris, nuper ad nos reverenti, verbis intellesimus, quo studio tua Nobilitas, & quam piis officiis continue animata, & usa fuerit in pace, & concordia suadenda. Qua ex re, fili Dilecte, etsi e-

XIX.

Paul. III. lib. brev. an. 2. p. 62.

Pontifex de consiliis pacis Memorantio gratias egit.

ramus antea singulari erga nos amore incensus, ob tua in Sedem Apostolicam, quam semper coluisti, egregia merita, tamen tantum letari fuimus, tantumque ad priorem in te benevolentiam adjecimus, quantum tua pietas, ac rei tam necessaria, & salutaris utilitas postulat, cum enim hoc duorum Principum ratorum bello universa Christianitatis vires absumptum iri, nemo ambigat, nemo etiam non videt illis accisis, ac debilitatis communem hostem Turcam in commune nostrum exitum primo quoque tempore irrupturum; cuius periculi certa indicia nobis idem hostis nunc præbet, cum tantam classem, tantumque apparatus navalem, in proximum ver moliri dicitur. Ergo nos, qui prudentiam tua Nobilitatis antea advideramus in bello, nunc pietatem audientes in suasionibus pacis, agimus Deo gratias, quod apud Christianissimum Regem, talem virum tali gratia, & auctoritate polletentem, nobis hoc tempore concesserit, qui pro bonitate velit, & pro auctoritate possit nobiscum in commune bonum, quod ab una tantum concordia dependet consuleret: sed & post Deum, etiam tibi agimus fili gratias, qui tali animo es, te enim adjuvare speramus reddi composites huius voti, quod nobis a natura institum, a Pastoralis officio injunctum, minæ, nunc & apparatus communium hostium Turcarum, quas tua Nobilitati non ingratas esse confidimus, augent, & evacuunt, &c. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum &c. XIV. octobris anno MDXXXVI. anno II.

XX. Paul. Jov. l. 35.

Quare a Legatis firmata non invenit.

Franc. Belcar. l. 21. lib. 57.

Alta Consistor. sig. n. 133.

fit. Cum vero in eo bello Venufinus Comitatus Pontificiæ ditionis in summo discrimine versaretur, atque ab Annao Memorantio ab hostili grassatione fuisset vindicatus, Pontifex illi grates his literis egit.

Magistro Franciæ.

Dilecte filii salutem, &c. De tua optima erga nos, statumque, & res huius S. Sedis, ac nostras, mente, ac voluntate, certiores quotidie sumus redditi, sic enim retulit nobis, idque sæpius Venerabilis, Frater Jacobus Sadoletus Episcopus Carpentoravensis nobilitatis tuæ studiosissimus, quem nos modo ipsius meritis, & virtutibus adducti, in sacrum ordinem Venerabilium Fratrum nostrorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium retulimus, te in hoc proximo bello, quo regiones istæ Provincie Gallie, populi que in illis nostri, & Status Ecclesiastici in maximo metu, ac periculo, constitutus fuit, tantum studium adhibuisse, tantaque vigilantia esse usum, quo res istic nostræ conservarentur ac quoad fieri posset, a detrimentis belli, & licentia militari prohiberentur, ut nihil fieri potuerit, nec amantius erga nos, nec tuo isti animo, & præstantissima virtutis convenientius; certe enim primarias urbes ditionis istic nostræ Avenionem, & Carpentoratum tua auctoritate, & diligentia novimus fuisse conservatas, quæ ut nobis gratissima a Nobilitate tua accidant, nosque quotidie magis te amare, ac magnificere teneamur, etsi tu tuæ virtutis potissimum præmium ipsam habeas virtutem, gratiamque eam, & laudem, quam apud Deum, atque homines, recte semper agendo tibi comparas, quæ una quidem merces laborum, & vigiliarum nostrarum sempiterna est: tamen nos quoque, Nobilitati tuæ, tanto animi studio, tantaque charitate reddimur affecti, ut nequaquam satis dignas gratias isti animo, & amoris tuo erga nos agere posse videamur: sed agimus eas tamen, & pro nostra, ac huius Sanctæ Sedis facultate, & auctoritate, quantum cum Deo licitum erit, occasioque tulerit, etiam reserve sumus parati, ita nostra prompta, erga te, statum, honorem, & commodum tuum voluntate, ut in omnibus rebus sis cogniturus, ad Paternum nostrum erga Nobilitatem tuam animum, singularemque benevolentiam, nihil iam addi ulterius posse: quod superest, etsi ea apud te non eger commendatione, tamen ut teneamus officium nostrum, causam Christi & fidei in isto Regno, quæ a te semper fortissime defensa a charissimo in Christo filio nostro Francisco Rege vere Christianissimo invicta retenta est, populosque istic nostros, eorumque pacem, & incolu-

Castra Cæsaris fame laborant.

Paul. III. lib. brev. an. 2. pag. 611.

XXI.
Hildinum
captum.

Paul. Jov.
lib. 35.
Franci-
scus
Gallie
Rex cum
Soliman-
no con-
tra Cæsa-
rem fœ-
dus inii-
t. Paulus
III. hor-
tatur
Christifi-
deles ad
vires Tur-
cicas re-
primen-
das.

Paul. III.
lib. brev.
ann. 2. p.
524.

XXII.

16. pag.
634.

mitatem Nobilitati tuæ, vehementer com-
mendaram esse cupimus. Datum Romæ
xxix. Decembris MDXXXVII. anno II.
Pulsis Provinciæ finibus, & Peronæ ob-
sidione Cæsarianis Franciscus Rex ad re-
pendendas hosti clades exercitum in Bel-
gium induxit, ac quinquagesimo obsi-
dionis die Hildinum munitissimam urbem
expugnavit, tum in Insubriam irrumpe-
re proximo anno meditatus (Christiani
nominis, animæque salutis oblitus) im-
pio fœdere cum Solimanno percussio, il-
lum proximo anno ad Regnum Neapo-
litanum invadendum pellexit, ac Barba-
rossa hoc anno in Minoricam inventus, ca-
pta Magonis portus Arce Oppidanus in
servitutem abduxit, petiitque Constanti-
nopolim ad vires adversus Christianos
instaurandas : ex graviore enim bello,
inter Cæsarem, & Franciscum Regem.
accenso, exultantes Turcæ ad invaden-
dum, summo conatu Christianum Impè-
rium procurrerunt, quibus propulsandis
vigilantissimus Pontifex intentus univer-
sos Christianos cohortatus est, ut Chri-
stiana constantia Turcica molimina re-
tunderent, atque inter alios Clissæ in
Dalmatia munitissimæ Arcis, cui occu-
pandæ inhiabant Turcæ, præfectum, po-
pulumque Pontificii subsidii certissima
spe ad Turcicas grassationes reprimen-
das confirmavit.

Dilectis filiis, Locumtenenti, & ho-
minibus Clissii.
Intelleximus, quanto in periculo consti-
tuti sis ob ea, quæ Turcæ adversus vos
continue moliantur, & qua in penuria
pulveris, & frumenti reperiamini, quan-
taque sit vestra in vobis, & ista Arce tuen-
dis fortitudo, & in Deum, ac Sanctam
Religionem pietas, & fervor : laudamus
vos filii in Domino, vestramque virtu-
tem, & pietatem plurimum commenda-
mus, hortamurque [licet non necessario]
ut in hac tolerantia, constanter perseveretis,
nos enim numquam vos deseremus, si-
cut hætenus non deseruimus, &c. Datum
Romæ apud Sanctum Petrum XXI. Octob.
MDXXXVI. anno II.

Ornavit verba operibus Pontifex, ac
præter submissa tormentarii pulveris, &
frumenti subsidia pro toleranda obsidione
Turcica, Venetos ad eos defendendos ob-
strinxit, de quibus Ferdinandum Regem,
sub cujus clientela erant, fecit certiore.
Regi Romanorum.

Charissime, &c. Quam curam, & so-
licitudinem de tuis Oppido, & hominibus
Clissæ, hætenus suscepimus, quodve
subsidium, nuper ad eos miserimus, & of-
ficium quoque auctoritatis nostræ pro eis,
apud Venetos interposuerimus, arbitramur

Majestatem tuam ex Oratore nostro, quem
ad te super hoc misimus, & ex literis A-
gentis apud nos tui plenius intellexisse,
&c. Datum Romæ XII. Decemb. MDXXXVI.
anno III.

Infestantibus etiam superiore anno Po-
loniam Turcis Pontifex hoc ineunte an-
no, Regem Poloniæ ad Turcas contun-
dendos sollicitarat, illumque de parta a
Cæsare de Turcis in Africa victoria, de-
que ingenti clade Turcarum a Sophianis
in Syria accepta fecerat certiore, deque
conficienda in communem hostem gene-
rali expeditione spes Polono injecerat.

Regi Poloniæ.
Charissime. Gratiſſimas recepimus ſupe-
rioribus diebus complures literas tuas. In
illis enim omnibus manifeste representata
nobis est, semper nobis perspecta, erga
nos benevolentia, & in hanc Sanctam Se-
dem, devotio tua, quibus nos, ut decet grato
animo, & paterna, ac peculiari dilectio-
ne respondemus, & semper respondebimus.
(Et infra :) Sed etsi, fili charissime, tua
pietas hortatione non eget, tibi que iuste,
compatimur, quod tali ætate, cui requies
potius debeat, in tam remoris, & aspe-
ris locis bellum resumere studio Catholica
fidei decreveris; tamen te hortamur, ut
in veteri tua gloria, & pietate persistas,
cum pro tuorum Regni, & Dominiorum,
fidelium conservatione, tum zelo ejusdem
Catholicae fidei, cui ad extremum deesse
non debes, eo etiam magis, quo clare per-
spicimus, aspirare Dei favorem, suis Fi-
delibus concessa hinc Serenissimo Cæsari A-
fricana victoria, inde perfidis Turcis ma-
gna clade in Syria, recenter afflictis, si-
cut certis, nuntiis nuper ex Constantino-
poli significatum est: ex quibus firmam
spem in Domini misericordia reponimus,
brevis fore ut Christianis Principibus ad con-
cordiam redactis, cui nos rei incessanter in-
cumbimus, & incumbemus Sancta Constan-
tinopolitana expeditio, communiter susci-
piatur, &c. Datum Romæ apud S. Petrum
die XI. Januarii MDXXXVI. anno II.

Præclara illa convertendorum in Tur-
cas Christianorum armorum consilia fu-
nestis Cæsaris, Regisque Gallorum diffi-
ditis extincta sunt quibus etiam præcla-
rissima evertendi Anglorum Tyrantii, re-
stituendæque amplissimo, Regno Religio-
nis Catholicæ occasio intercisa. Quam e-
nim honestius ad famam, ad Dei glori-
am magnificentius, Cæsar arma in Ang-
lum, quam in Gallum convertisset, Chri-
stique, & materteræ injurias, excutien-
tibus Tyrantii jugum pluribus populis vindic-
icare potuisset. De conversionibus vero
rerum Angliæ dicturi ordine, primum a
Catharinæ Angliæ Regiæ morte, quam
a Cæ-

XXIII.

XXIV.

Bof.

XXIV.

a Cæ-

Paul. III.
lib. brev.
an. 2. p.
48.
Pia Regis
Poloniæ
studia ge-
rendi in
Turcas
belli.
Additi ſi-
multi, ut
in tuenda
fidei con-
stantia
perisset.
Pag. 49.
in li.
Cardin.
§. 4. ait
per Sophi-
inſidiam
cladem.
De Turcis
in Syria a
Sophia-
nis in
Africa a
Cæsare
victis sit
certior.

Sander.
de Shif.
li.

Jo. Fore-
ſtus Fran-
ciscanus
Confessa-
rius Catha-
rinæ
Regiæ
cum la-
tronibus
detine-
tur in car-
cere.

Ext. apud
eundem.

Regina
Catha-
rina
eum lite-
ris conſo-
latur.

a Cæsare in ipsius declamatiuncula, ad-
versus Gallorum Regem, coram Pontifi-
ce, & Cardinalibus habita deploratam,
audivimus, modo agemus. Traxit illa
diu acerbissimam vitam ex impiis Hen-
rici Regis facinoribus, tum etiam Annæ
Bolenæ pellicis artibus varie afflictæ, in
primis, vero cruciata illa fuit ex inhu-
mana sævitia, quam Regii Administri in
venerabilem Senem Joannem Forestum
Ordinis Sancti Francisci, qui Sacras Re-
giæ exhomologeses excipere consueve-
rat : plurimos jam vir Sanctus crucia-
tus, & horridum biennii fluxu inter la-
trones carcerem perpeſſus, ad martyrii
palmam pro defenſo Regio conjugio, &
fidei Catholicae veritate constantissimè
servata incorrupta, anhelabat, cum Re-
gina, piis hæc literas ad eum scripsit.
Mi Venerande Pater, qui dubiis aliò-
rum casibus adesse consuevisti, ignovare
non potes, quid tibi nunc conveniat ad cer-
tamen pro Christi causa vocato. Si pauca
has, brevesque tormentorum pœnas, quæ
tibi divellæ sunt, pertuleris, æternam
[ut scis] mercedem es recepturus, quam,
qui propter ullam vitæ hujus præſentis tri-
bulationem amittere voluerit eum, ego o-
mnino ratione deſtitutum arbitraver. Sed o
te felicem patrem meum, cui Deus dedit,
ut præ multis ipse mortalibus hoc cogno-
ſcas, & ut sanctissimæ vitæ, ac laborum
tuorum cursum, haud aliter, quam his pro
Christo vinculis, tormentis, ac crudelissi-
ma morte consummares; Et o memiseram
filiam tuam, quæ hoc tempore mœroris, &
solitudinis meæ tali monitore, ac tam a-
damato in visceribus Christi Patre, sum
privanda. Atque sane, si liceat mihi in-
hac re, quid ardentissime cupiam tuæ cha-
ritati [cui arcana cordis, ac conscientie
meæ omnia hætenus, ut debui semper re-
velavi] libere confiteri : fateor me summo
tecum vel ante moriendi desiderio flagra-
re, [atque id quidem modo Divina vo-
luntati, cui omnia vota, vitamque meam
lubens, semper subſicium] non repugnaret,
maximis quibusque tormentis compararem:
ita mihi non liber, hoc infelici mundo gau-
dere, iis sublaris, quibus dignus non est
Mundus, &c.

Respondit Regiæ Catharinæ, in hanc
sententiam confessor Christi. Te vehe-
menter rogo, ut continuis precibus in tan-
tem agonem, & certamen meum subleves.
Quod si feceris, [sicut certe facies] nec de
constantia mea velim dubites, nec de gra-
vibus mihi designatis pœnis sis sollicita:
non enim decet, hos caros meos iſtis ter-
riculamentis puerorum in causa Dei mo-
veri, nec virum, qui sexaginta quatuor
annis jam vixit, mortem turpiter effugere,

nec Religiosum quadraginta tribus annis
in habitu Sancti Francisci discerem, &
docentem terrena contemnere, non amare,
sed omni conatu aspirare ad caelestia, &c.

At visum est aliter Divinæ Providen-
tiæ, nam Joannis Foresti martyrium ad
biennium extractum est, Regina vero non
sine suspitione veneni ad octavam Idus
Februarii, ætatis anno quinquagesimo,
ac trigesimo tertio, quo in Angliam ve-
nerat, e vita excessit, cum prius Henri-
cum Regem hæc literis amantissimi of-
ficii præmonuisset. Domine mi Rex, &
conjug dilectissime, adventante jam mor-
tis meæ hora, amor, quo te prosequor, fa-
cit, ut admoneam te paucis, æternæ salu-
tis animæ tuæ, quam universis hujus Mundi
bonis, ac rebus mortalibus anteferre debes,
neglecta etiam tui corporis cura, propter
quam, & me in calamitates multas, &
reipsum in plures sollicitudines coniecisti:
sed ego tibi ex animo omnia condono; præ-
corque ut eadem condonet tibi Deus, quod
reliquum est, commendo tibi Mariam, com-
munem nostram filiam, ut patris officium
in illam præstes. Pertulit illa adversa
omnia summa animi constantia, ac se-
cundas res, & adversas experta, hanc
sententiam de iis proferebat: Fortunam
se non asperrimam, nec levissimam, si da-
retur optio, electuram, cum utraque suas
rentationes, ac pericula habeat, sed me-
diam potius, ac temperatam; si tamen el-
terurra eligenda esset, malle se tristissi-
mam, quam blandissimam, infelicibus e-
nim raro deesse consolationem, fortunatissi-
mis fere semper mentem. Adscriptis illa
infelices matrimonii sui successus, tum
peccatis suis, tum gravissimo sceleri ab
Henrico VII. socero Rege admisso, ut
qui ante nuptias Catharinæ, cum Ar-
thuro ad Regni successionem asserendam,
innocentissimum juvenem Eduardum
Plantagenetam Ducis, Clarentiæ filium,
& Eduardi Regis IV. ex fratre nepotem,
matrisque Reginaldi Poli postea Cardi-
nali fratrem, necari jufferit, quod con-
firmat etiam memoratus Reginaldus Po-
lus, qui sic loquitur.

Q si nunc Rex Pater tuus revivisceret,
& me videret sororis filium ejus, quem
ipse, etsi omnium innocentissimum, ut om-
nes norunt, tamen, quod nimium propin-
quus videbatur, Regio nomini, ex quo po-
stea impedimenta successionis suæ exoriri pos-
sent, tollendum e vita curavit; si ille
inquam revivisceret, & me videret na-
rum ex ea domo, unde ipse impedimenta
verebatur, posteritatem suam defendere,
quam tu filius oppugnares? Quale hoc illi
monstrum videretur? quam nunc aperte
cognosceret humanam prudentiam, parum
ipsum

XXV.
Mortur
Catharina
Regina
non sine
suspitione
veneni.

Reginald.
lib. 3.

278.

ipsam per se valere ad omnia impedimenta tollenda perpetuandæ successionis? Nulla enim certe res illum ad eadem Avunculi mei impulit, qui omnium consensu, tota vita innocentissimus, habitus erat, & ut Scriptura solet dicere, [tanquam infans unius anni,] nisi, quod cum ille Regis Edwardi fratris filius esset, & solus in illa stirpe mas relictus, prospiciebat, quam facile ejus causa novæ de jure Regni seditiones contra suam domum existere possent, quemadmodum quidem aliquas ipse, dum viveret, expertus erat, cum populus amoris mei Avunculi causa semel, atque iterum in armis fuisset, & sæpe tumultuari solet. Hoc ergo sublato existimabat posse se, & suos heredes secure agere, ac sine ullo metu regnare, impedimenta omnia esse sublata, perinde quasi in Regnorum successione nullas partes Dei providentia obtineret, prudentia humana omnia faceret.

XXVI. Extincta Catharina Regina, triumphavit gaudio æmula pellex Anna Bolena, cui cum nonnulli de asserta Regia dignitate gratularentur, in rabiem efferata respondit, Doleo non quidem, quod sit mortua, sed quod tam honesto mortis genere obierit. At vindex Numen nequissimæ adulteræ supplicium, quod illa infanti Reginæ optaverat, quinto post mense intulit. Pepererat Anna percussa anathemate, informem carnis molem pro expetito, adeo filio, Annæque fastidio affectus Henricus Janæ Semeriæ Regiæ famulæ Amoris serviebat. Cumque proli masculæ suscipiendæ esset cupidissimus, Anna ad prolem illi adulterinam supponendam, artes convertit; ac primum (summo dedecore Henrici, qui illam perditissime amaverat) se prostituit Georgio Boleno Fratri, ut Regni Anglici sceptrum moderaturus ex utraque parte Bolenorum sanguine profeminatus esset, cumque fraus non succederet, etiam se aliis amans, ac demum Marco Musices Magistro turpiter addixit maximo contemptu Henrici, qui pro hoc scorto impurissimo, Reginam, Famam, Ecclesiam, Animam, Christumque contempserat. Auxit hæc probra, quod Anna Bolena Henrici spuria existimaretur, idque a pueris Parisiensibus cantillaretur, atque etiam in angiportibus, valvis, & plateis affixum Epigramma hoc prostraret.

Anna Bolena pro incestuoso, & adulteris cum adulteris pœna capitis punitur.

Juno Jovis soror, atque uxor; verum Anna Bolena
Et spuria Henrici filia, & uxor erat.
Denique iniquus meretricis spurcissimæ amor, in justa odia versus est, atque illam Henricus (una cum amans) in vin-

cula conjecit, ut iusta supplicia de iis fumerentur, quo accepto Paulus Pontifex concepta de Henrico meliori spe, hæc ad Joannem Regem Lusitanæ scripsit.

Regi Portugallia.

Accidit enim, nuper fili charissime, quod Divino judicio factum, nemo dubitare possit, quodque quamvis Tue Majestati aliunde significandum, non putavimus a nobis præmittendum esse, ut sicut asperitatem aliarum literarum nostrarum, super eodem accepisti, ita nunc lætiores acciperes; Rex enim Angliæ Henricus, qui propter Annam adulteram, tanta se immanitate, impietate, & sacrilegii feceraverat, nunc illum, cum suis in carcerem conjecit, quæ res initium respicientiæ ejus fore speratur, tanquam causa morbi abscissa, & malis consiliis repudiatis ad gremium & obedientiam S. R. E. redituri; quod nos lætanter accipientes pari lætitia a tua Serenitate, ac Principibus ceteris accipiendum existimamus, non tam novissima huius Regis demerita, quam vetera merita recordantes, egregium enim & piensimum Principem antea se præstitit, sicut tua Serenitas meminisse potest, cum in hereticis stylo, tum in Schismaticis bello persequendis, fideque & devotione singulari Romanis Pontificibus, & Apostolicæ Sedi semper exhibenda. Utinam igitur Pastor Cælestis hanc ovem tam nobilem ad ovile pietatis reducat, & eum finem videamus divinæ justitiæ, ac benignitatis, quem hæc initia nobis pollicentur, &c. Dat. Romæ &c. xxvi. Maii MDXXXVI. Anno II.

Jam illam Henricus decretoria Judicium sententia damnatam adulterii, & incestus crimine. XIV. kal. Junii securi percusi iusserat, ac triduo post ejus adulteri Georgius Bolenus ejus frater, Henricus Norelius, Guillelmus Bruertonus, Franciscus Vestonus, & Marcus Smetonus Musicus supplicio publice non tam suo sanguine Henrici opprobria exterferre, quam expressere: Thomas vero Bolenus, qui Annæ pater censebatur, ferenda in eam sententiæ interesse coactus est, atque ex dolore confectus obiit.

Sublata ita Anna Bolena, cujus causa pessumdata in Anglia fuerat Religio, excitataque in Sanctos Dei persecutio, sperabant pii omnes Henricum ad sanio mentem reverfurum: sed cupiditates in domitæ illum in flagitia impulere, atque a Deo averterunt; licet enim effusus in Annam Bolenam meretriculam amores damnaret, pœniteretque ipsum Mariam filiam Catharina Regina susceptam Regni hereditate exclusisse, ac multa impie gessisse, factu tamen impio elatus, acce-

Anna a dicitur ab Henrico conjuncta in carcerem.

Blof.

Sander. ubi sup. Petrus Paulus. Gualter. Aret. in diario. Franciscus Bolenc. l. 21. n. 62.

XXVII. Sander. l. 1. de Schism. Anglic.

acceptos supremi Anglicanæ Ecclesiæ capitis apices abiicere, ac demisse ad Vicarii Christi obsequium redire asperratus est: sectam potius novam Mahometis exemplo condere meditatus, ut in ejus gestis narrat subjectis verbis Sanderus.

Ad sextum Idus Junias tam comitia publica, quam Synodum Episcopalem indixit, in quibus posteaquam non parum sibi displicere significasset, quæ tam studiose antea pro Elisabethæ Bolenæ filia in Maria Principis derivimentum facta fuissent, eaque jam irrita esse velle; in utroque Concilio disceptari, consularique iussit, quamnam fidem, quamnam etiam formam religionis ac Divini cultus, deinceps in Anglia teneri deberet, nam hæcenus confusa omnia, ac perturbata videbantur, & Anna dominante rerum omnium licentia subingressa universa miscuerat, nec quid quisque affirmaret, crederet, aut faceret certum, aut constitutum habebatur. Primo tamen loco, ne Rex Pontificem timere videretur, aut ad Sedis obedientiam redire velle, præcepit ne quisquam de Primatu suo in hac consultatione verbum faceret: quem ut magis etiam nunc exerceret, constituit Thomam Cromwelum supremum suum Vicarium Generalem in causis Ecclesiasticis, ac Spiritualibus, eique sigillum quoddam peculiare assignavit ad causas ejusmodi expediendas. Præsidere etiam illum voluit Episcopis omnibus in Synodo, ac Prælatorum conventu, quod & sæpe fecit cum & Laicus tantum esset, & omnino bonæ eruditionis expertus. Septembri deinde mense sequente, auctoritate suæ Vicariæ Canones quosdam Ecclesiasticos, quos Injunctiones vocabat sigillo Vicariatus sui munitos Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, reliquoque Clero Cromwelus præscripsit, in quibus præter cetera jubebantur Parochi sub gravissimis pœnis, ut Orationem Dominicam cum Salutatione Angelica, Symbolum nem Fidei, & decem Decalogi præcepta, aliæque ejusmodi Anglice in posterum in Ecclesiis docerent.

His ita constitutis, de aliis deinde rebus, fideique articulis in utroque Consilio disceptari cepit: post longam difficilisque altercationem tandem libellus quidam editus est auctoritate publica, qui vulgo,

De qua nova condenda religione in Anglia, Henricus consili-um peti.

Sex articulorum liber, appellatur, cum hac inscriptione: Articuli per Regiæ Majestatis Serenitatem constituti. Horum primus transsubstantiationem in Eucharistiæ Sacramento credendam esse jubebat: Secundus unam speciem Sacramenti Eucharistiæ ad salutem sufficere: Tertius cœlibarum Sacerdotum omnino retinendum: Quartus votorum castitatis, & viduitatis non temere factorum necessariam esse persolutionem: Quintus non modo Missarum celebrationem juri Divino consentaneam, verum & Missas privatas fieri bonum & necessarium esse: Sextus denique auricularum confessionem in Ecclesia necessario conservandam esse asserbat. Qui secus doceret aut crederet, post duodecimum diem Junii proxime sequentis, in illum tanquam hereticum supplicia gravissima exercenda esse Regi Serenitas cum utriusque Senatorii ordinis, & plebis in comitiis adunata consensu decrevit. [I]

Non hæc valere ad arcendas Lutheri Zuingliique hæreses, cum Anglia a suo capite vero, scilicet Christi Vicario, divulsa esset, nec palmes, qui in vite non manserat fructum facere potuit, non enim ut Sanctus Cyprianus asserit, aliiunde oriuntur hæreses, quam quod uni in Ecclesia Sacerdoti, & Judici vice Christi non obtemperetur. Adde etiam ipsos decreti auctores, Regem nimirum, Cromwelium ejus Vicarium, Thomam Cramerum Archiepiscopum, & alios Proceres, utriusque ordinis occulte hæresi contaminatos fuisse: adeo ut Henricus visus sit, præ se flocci Deum fecisse, & Religionem non quam teneret, sed quam ad continendos in Regio obsequio populos aptiorem conferret, proposuisse. De illius enim inconstantia, factorum cum dictis pugna, & diffensione, hæc subjicit Sanderus: Henricus cum hæc ipsa in Lutheranos ac Zuingianos tam severe decerneret, hæretica multa tenebat, eaque cum Lutheranis, & Zuinglianis communia; verum etiam cum his ipsis suis articulis e diametro pugnantia; primum enim, ut omittamus Primatum Petri, ac vitæ Monasticæ institutum, quæ utraque cum hæreticis contra Ecclesiæ Catholicæ doctrinam impugnabat, in ipsis sacramentis immutabat omnia pro sua libidine; nam primo affirmabat

XXVIII.

S. Cyprian. l. 1. ep. 5.

NOTÆ [1] Sex illos articulos, quibus tota Anglicanæ Reformationis religio continetur, non nisi triduo post, anno scilicet 1539. in altero principum conventu decretos atque constitutos fuisse ex testimonio tabularum in conventu illo descriptarum Burnetus demonstrat. Quæ in re errasse Sanderum & ille quidem clamat, ac nos ultro convenimus, sicut & consentit Spondanus ad A. 1539. 8. Frustra vero ille Sanderum reprehendit, ac si docuerit articulos illos regia auctoritate munitos in lucem publicam regio jussu produisse; neque enim, ait, regia auctoritate in lucem exisse, sed in editis hunc titulum prætulisse: Articuli per regie majestatis Serenitatem constituti. MANSI

Delira-
menta
Henrici
VIII. in
constitu-
enda nova
religione
in An-
glia.

bat cum Catholicis septem esse Ecclesie Sacramenta, sed cum Lutheranis dicebat, tria esse tantum a Christo instituta, Baptismum, Eucharistiam, & Penitentiam: cetera quatuor, ut minoris momenti minusque necessaria, ab Ecclesia esse postea adjuncta. Deinde in Sacrificio Altaris, & in ipso Canone multa pervertebat; nam expungebat ubique Pontificis nomen, & suum loco ejus supponebat: omnes etiam orationes in Missa pro Summo Pastore prohibebat. In Sacramento autem Penitentiae, etsi Confessionem necessariam esse dicebat; tamen a Christo institutam esse negabat; satisfactionis nomen omnino abolebat; Orare quidem pro Defunctis jubebat; Purgatorii tamen nomen nullo modo permittebat. Ordinis Sacramentum fatebatur, sed in eo tractando, & tradendo infinita permiscebat, immo novam formam ordinandi Episcopos ipse praescripsit. Sacerdotes a conjugio prohibebat, Monachis tamen multis, qui Sacerdotes non essent, uxores permittebat. Votorum castitatis, & viduitatis necessariam esse persolutionem volebat, cum ipse nihilominus omnes, qui viginti quatuor annis minores essent a Monasteriis exire, & ad seculum reverti cogere. Postremo, ut plura hujus generis non percurram, cum ipse in Sancta, Sanctosque omnes, & in eorum memoriam benevolus, ac devotus videri vellet, interea tamen Ecclesiarum ornamenta, Sanctorum Reliquias ac donaria, & quidquid erat pretiosum expilabat, & in suum fiscum redigebat: ut vel nullam plane Religionem, aut Fidem coluisse eum revera existimes vel ut alterum quemdam Mahometem, profanum quoddam Alchoranum ex diversarum opinionum, ac Religionum assurtis ingenio proprio voluisse constituere. Atque is quidem Religionis status in Anglia tunc fuit, tum a Catholica fide, tum a Protestantium dogmatibus alienissimus, nec quidquam aliud revera ab Henrici adulatoribus colebatur, quam Regis voluntas atque libido.

XXIX.

Quod ad rapinas ex Ecclesiis, & Monasteriis ab eo congestas attinet, Turcarum tyranno, qui a Christianorum Templorum Sacra suppellestiles in Turcico Imperio manus continet, longe nequior evasit Henricus. Praefecerat ille superiori anno Iustrandis Monasteriis Leam quemdam Jurisconsultum impium, cujus studium in eo versabatur, ut Monachos in apostasiam impelleret, Virginesque sacras ad stupra sollicitaret. Eversis enim Monasteriis eorum opes ad Regium fiscum convertere moliebat. Cumque is fallaci restituendae religiosae disciplinae spe-

Sander. l. 1.

cie in Religiosorum crimina inquisisset, juris praetextu gravissimum crimen ab Henrico patratum est. Pridie nonas Februarii (inquit Sanderus) criminibus Religiosorum partim detectis, partim confictis, obtinuit in publicis Regni comitiis, ut minora quaeque Monasteria, quorum annui census non nisi ad septingentos fere aureos aestimabantur, libidini suae dederentur. Initium fecit a minoribus tamquam Republica minus necessariis, & in quibus [ut agebat] propter exiguum Religiosorum numerum, disciplina minus commode observari poterat: re autem vera, ut minori cum invidia, ac difficultate ad majora deinde transiret: & ut Abbates Cenobiorum opulentiorum, quorum suffragia in comitiis nonnihil poterant, eo segnius voluntati ejus obstarent, quo minus periculi rebus suis imminerent existimarent. Oppressit hoc primo imperu Henricus Monasteria trecenta septuaginta sex, ex quorum spoliis cesserunt in fiscum Regium annui census ad centum plus minus, & viginti millia aureorum: in suppellestili vero, bonisque mobilibus ad quadringenta fere millia, praeter ea quae Ministri Regis sibi quisque rapuerant. Religiosorum autem utriusque sexus plusquam decem millia ad seculum redierunt, ex quo conici potest, quid triennio post acciderit, cum universa simul Monasteria totius Regni evertit.

Dum expilaret Monasteria Henricus, simplici populo, ne pro Divina causa, tuenda arma corripere, suadebat illum vestigialium acerbioris onere a Rege levatum iri. Sed sacris opibus mox in flagitiorum administris & luxum, ac lenocinia effusis graviori egestate tyrannus pressus est; ita ut populos imperatis vestigialibus intolerandis magis attriverit, nonnullasque Provincias ad arma compulerit, de quibus haec memorat Sanderus. *Lincolniensis primum Provincia, dein Northumbria Cumbria, Dunelmensis, & Eboracensis agrorum millia, & amplius in aciem prodirent. Horum insignia erant, quinque vulnera Servatoris, Calix cum hostia & nomen Jesu in medio expressum, quibus rebus demonstrabant, se ob conservandam Fidem Christi bellum gerere.* Non erat impressa omnium pectoribus ea religio & pietas, quae in vexillis erat expressa, ut docuere rerum exitus. Caeterum de eo populari motu meminit Diarii Vaticani Author. *Hoc mense octobris (inquit) nuntiatum est Romae de rebellionem populorum a Rege Angliae. Quo audito Paulus III. spem concepit ferream tyranni mentem molliri tandem his adversis posse. Franciscum Regem Gallorum.*

Monasteria evertit & spoliavit Henricus VIII.

XXX. Sander. l. 1. Franciscus Belcair. l. 21. n. 62.

Ab Henrico VIII. populi rebellant propter gravia tributa.

Petrus Paulus Gualter. hoc anno.

Sperat Paulus III. ob rebellionem Henricum VIII. ad mentem reditum.

rogavit, ne auxilia illi adversus Anglicanum populum, qui pietatis afferendae studio, arma adversus Henricum corripuisse praeseferebant, submitteret.

Regi Christianissimo.

Paul. III. lib. brev. ann. 2. p. 640.

Charissime &c. Cum nuper eodem fere tempore audivissemus hunc charissimum in Christo filium nostrum Jacobum Scotorum Regem illustrem apud Majestatem tuam constitutum, habere cum ea tractatum jungendam secum affinitatis, inde autem in Anglia populares illius Regni iusto Dei iudicio, & tanta impietate sui Regis motos irisse ad arma, ut sanctam Ecclesiam, & Fidem Catholicam ab illo Rege pessumdatas & conculcatas assererent; variis animi nostri affectibus utrumque nuntium accepimus: nam Regis Anglia licet omni nostra miseratione indigni, sicut antea sceleribus, ita nunc periculis ex Pastoralis charitatis doluimus, eumque maluisse se ipsum potius corrigere, aut piis monitis tuae Majestatis toties cum illo interpositis, cedere, quam Divinam ultionem expectare. Ipsum vero Regem Scotorum qui in tanta impii Regis vicinitate, & contagione, quique ab illo saepius sollicitatus, integrum se & omne suum Regnum ab illius perfidia conservasset, cum Majestate tua, qua idem in suis Regnis pierrissime fecisset, & faceret sanguine copulari, admodum lati audivimus, quandoquidem copulatio illius optimi Regis cum Majestate tua re, & nomine Christianissima, illum licet, & se pierrissimum cum suo Regno fideli in constantia vera pietatis confirmatura, & roboratura, quod est nobis pro honore Dei Omnipotentis maxime optandum; putavimus, itaque ad nostrum pertinere officium non magis ipsius Scotorum Regis amore, cui alioqui Ecclesiam tam pie colenti omnem felicitatem tantique Regis protectionem optare deberemus, quam divini honoris [cui deesse non possumus] causa, ut hac scribamus ad te, rogo, si id jam concluseris, collaudamus in Domino, sin autem nondum peregeris, hortamur ad peragendum. Nihil enim hoc magis optare, & conari debemus hoc tempore, quam ut pii Reges in fidei unitate conspirantes, etiam sanguinis copula inter se conjungantur: itaque, quantum nostra apud Majestatem tuam valet auctoritas, hanc affinitatem tanquam in Dei servitium redundaturam ex Pastoralis persona Majestati tuae suademus, & si eam tibi placuerit ad effectum deducere, admodum gratum, ob causas praedictas recipiemus. Illud omnino per viscera misericordiae Domini Nostri Jesu Christi a Majestate tua petimus, & omni studio contendimus, ne tu his Angliae moribus, quos Dei nutu or-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tos esse, non est dubitandum; Tu Rex pierrissimus illum Regem (impierrissimum adversus pietatem asserentes, & Ecclesiam vindicantes) contra tuam, & majorum tuorum consuetudinem juvandum existimes: nihil enim esset indignius te, ac tua praestanti pietate; quod cum Praedecessores tui, ac tu ipse tot, & tanta pro fide Catholica & sede Apostolica egeritis, nunc te in Anglia non modo eas non tueri, sed etiam tuentibus obistere, praesertim cum idem Angliae Rex excommunicatus, & omnis fidelium participationis exors factus sit, sicut tuae Majestati notum esse non dubitamus, &c. Dat. Romae &c. VII. novemb. MDXXXVI. anno III.

Scriptis eodem argumento literis Pontifex Bellaium Cardinalem Parisiensem auctoritate apud Regem florentem, monuit, ut illum a ferendis Henrico tyranno auxiliis deterreret, & affinitatem inter Franciscum Galliae, ac Jacobum Scotiae Reges promoveret.

Cardinali Parisiensi.

Dilecte fili Noster salutem &c. Duo ista hinc perlata ad Nos sunt hoc tempore, quorum in altero misericordiam, in altero iudicium Dei omnipotentis agnoscamus, misericordiam Dei existimavimus, audientes tractari affinitatem inter charissimos in Christo filios nostros Christianissimum, & Scotorum Reges, quos in Sancta Fidei cultu, & Dei honore unanimiter conspirantes hoc etiam vinculo alligari, ipsamque Regem Scotorum a Vicini Regis toties in suam perfidiam trahere conari contagione prorsus liberari optabile nobis est. Dei vero iudicium in eo apparuit, quod idem Deus tot sceleribus Regis Angliae permotus, populos illius nunc suscitavit ad Ecclesiam, & Fidem Catholicam in illo Regno pessumdatas, & conculcatas vindicandas &c. Dat. Romae apud Sanctum Petrum die VII. novemb. MDXXXVI. anno III.

Terruit Henricum ea populorum defectio, sed cum eorum pars maxima non vero pietatis studio duceretur sed pro tuendis opibus suis, & commodis, confurxisset in arma, atque Religionis larvam praetexeret, Christi causam desertura mox atque privatis rationibus consulere posset, facile Henricus arma ex eorum manibus in praellii procinctu extorsit, fallacibusque promissis illufos domum dimisit, postea in eorum duces carnificinam opportuno tempore exerciturus, quae nitide narrat Sanderus his verbis. *Cum Duces Norfolkiae ac Suffolciae, alique Regis Ministri se opposuissent, in ipso die praellii obtentum est, ut ad colloquium utrinque veniretur, in quo Henricus [quod male sibi timeret] Catholicis populis san-*

Paul. III. lib. brev. an. 2. pag. 291.

Sundet ne Gallus impium Regem juvet & cum Scoto affinitatem promoveat.

XXXI.

Sander. l. 1. de Anglia. scribim.

Henricus
leditio-
nem ex-
tinguit.

Etissime promisit, se omnia illa, de quibus
quererentur, emendaturum, nec eum tu-
multum cuiquam detrimento postea futu-
rum. Quae omnia cum non edicto solum,
sed & publicis tabulis confirmasset; tamen
per speciem novi tumultus, non quidem ab
iisdem Oprimatibus, verum ab aliis non-
nullis Nobilibus, eisdem tamen causis po-
stea concitatis, etiam illi, quos Rex antea
securos fecerat, ultimum pati supplicium
coacti sunt exquisitissimis suppliciis fuisse
confectos, & ab Ecclesiasticis incitatos,
refert Belcairus.

Fr. Bel-
cair. l. 21.
an. 62.

Defuit huic praclarissimae occasione,
& ultionis ab Henrico repetendae, & Re-
ligionis in Regno amplissimo instauran-
dae Caesar; dum eum furor adversus Gal-
lum conceptus, & Galliae occupandae cu-
pido impulit, ut postea cum ipso Henrico
foedus impium confecerit (contempto
Sacramento, quo se devinxerat Romanae
Ecclesiae numquam cum illo foedus ali-
quod initurum ni prius Ecclesiae concilia-
tius esset) dum vero Christi causa ab
Hispano, & Gallo contemnitur, aucta
est adeo viribus haeresis in Anglia, ut po-
stea in utriusque ditione maxime ex An-
glia calamitates investae fuerint.

XXXII.
Scotiae
Regem
solicitat
Henricus,
ut secum
in schis-
ma ab
Ecclesia
Romana
adducat.

Henricus vero ad omne malum pronus
non contentus subditos sibi populos haer-
esi & schismate infecisse, etiam studia
nefaria convertit, ut Scotiam in impie-
tatis suae societatem pelliceret: itaque
Jacobum Regem impiis fraudibus illa-
queare, vel incautum opprimere medi-
tatus, ad Eboracensem colloquium exqui-
sitis blanditiis illum sollicitavit, a quo
illum Pontifex misso ad eum Internun-
tio abducere enisus est, rogavitque, ut
eumdem, antequam adiret colloquium,
praestolaretur.

Charissimo in Christo filio nostro
Jacobo Scotorum Regi
Illustri.

Paul. III.
lib. brev.
anno 2. p.
355.

Charissime &c. Cum nonnullis non so-
lum Majestatem tuam, sed totam Christia-
nam Rempublicam concernentibus impor-
tantissimis negotiis proprium Nuntium no-
strum ad te mittere decreverimus, isque
jam ad iter se accinxerit, & nuper ad
nostram notitiam devenerit, eandem Ma-
jestatem tuam cum Rege Angliae in ejus
Regno de proximo ad colloquium deventu-
ram. Nos arbitantes expedire, ut ea quae
dictus Nuntius ad te delaturus est, ante
tuum ex tuo Regno discessum tibi nota-
sint, praefatam Majestatem tuam hortan-
dam duximus, & in Domino requiren-
dam, ut dictum Nuntium [brevis Deo dan-
te futurum in tuo Regno] expectare velis,
quod quidem tum ob tuum, tum ob publi-
cam causam nobis erit gratissimum. Da-

tum Romae apud S. Marcum xxii. Jun.
MDXXXVI. anno II.

Morem gessit Pontifici Scotiae Rex, so-
cietatemque cum Henrico respuit, ut re-
fert David Camerarius de Henrico ita
loquutus. Specie amicitiae, & quasi quae
ad commune bonum facerent, communica-
re vellet, Eboracum invitavit ad collo-
quium Jacobum. Revera tamen, ut eum
in suam defectionem pertraheret, sed Le-
gatos re infecta remisit Jacobus cum hoc
responso: Se nullatenus cum haeretico, &
fidei desertore communicare velle, qua li-
berate offensus Henricus, bellum Jacobo
denuntiavit.

David,
Camer. de
Scot. for-
itud. l. 4.
c. 2.

Addixerat se Jacobus Rex Gallorum
Regis amicitiae, cumque Caesaris in Gal-
liam irruptionem audisset, comparato e-
xercitu in illius subsidium provolare de-
crevit; coegerat enim sexdecim, tan-
equitum, quam peditum millia ex suis
Scotis, bis vero tempestate repulsus, tan-
dem Dieppam appulit; at de Caesaris di-
cessu admonitus, Scotis suis remanere
jussis, cursoribus equis ad Saphorini op-
pidum, Lugduno propinquum, Gallo Re-
gi occurrit, cujus Magdalenam filiam po-
stea Lutetiae in matrimonium accepit,
re aliquantulum dilata, ne Henricum An-
gliae Regem in se asperaret. Lutetiam
vero Jacobum Scotiae Regem, solemn-
pompa ingressum esse Parisios, pridie kal.
Januarii refert Belcairus, atque de his
haecenus. Nunc de indictione Concilii,
cujus antea mentio non semel illata est,
oratio pertexenda venit.

Fr. Bel-
cair. l. 22.
n. 61.

Jacobus
Rex Scoti-
ae amicit-
iae, & con-
stanti-
nitate
Regi Gal-
liae Fran-
cisco con-
junctus.

Idem n.
62.

Flagravit jam diu pio ardore Pontifex
celebrandi Concilii, superioreque anno
illud congregandum erat pollicitus ad ex-
tinguendas haereses, restituendamque pri-
stinam Christianae disciplinae sanctitatem.
Jamque hoc ipso anno praesente Impera-
tore cogendum sanxerat, rogatusque de-
cima septima Aprilis, ut diplomate Pon-
tificio indictionem promulgaret (adhibita
maturitate) rem in opus perduxit, ut
ex Actis Consistorialibus patet. Romae
(inquiunt) Feria VI. II. Junii fuit Con-
sistorium, in quo fuit lecta, & approba-
ta Bulla Sacri Concilii faciendi, ut in ea
continetur. Ad graviora vero pericula,
ac dissidia avertenda, si Pontificem a-
perto Concilio obire contingeret, in alio
Senatu haec decreta sunt. Die Luna
xxix. Maii MDXXXVI. Sua Sanctitate
referente decretum fuit, [quod si Sanctitas
sua tempore concilii, [quod Deus aver-
tat] moveretur, electio Pontificis spectet
ad Cardinales tantum, & non ad Con-
cilium. His decretis paucis post diebus
promulganda Concilii indictione, & con-
stituendo die actum est, ut narrant eadem
Acta.

XXXIII.

Acta Con-
sist. l. 4.
n. 133. p.
34.

Cardina-
lium Col-
legio, &
non Con-
cilio ele-
ctio per-
tinet Pon-
tificis
Summi.

Ro.

Acta Con-
sistor. mf.
Card. Spa-
da sign. n.
133 pag.
28.
Concili-
um (Ecu-
menicum
indicatur.
Petrus
Guait.
Aret. in
Diar. in
Arch. Var.
Sarius in
comm.
Carolus
V. Con-
cilium
postula-
bat ore,
non cor-
de.

XXXIV.
MS. Arch.
Var. in-
scriptum
Diarium
in Conc.
Trid. Au-
thore An-
gelo Mas-
sarello
Conc. Se-
cretario
p. 1.

Quibus de
caulis
Paulus
III. Con-
cilium in-
dixit.

Romae Feria VI. II. Junii fuit Consi-
storium, Sanctissimus Dominus Noster pro
extirpatione haeresum, & errorum, & cor-
reptione morum Christiani Populi, & u-
niversali pace inter fideles componenda,
indixit oecumenicum, seu universale, &
generale Concilium in Civitate Man-
tua, inchoandum die xxiii. mensis Maii
MDXXXVII. Decretum in Senatu editum,
biduo post inter Sacra solemnium pompa
promulgatum est, ut refert Petrus Gu-
alterius Aretinus. Die IV. Junii inquit
fuit publicatum Concilium Romae, dum
celebrantur Divina in S. Petro. Indi-
ctum illud urgente Carolo Imperatore,
refert Sarius, at sponte sua potius inci-
tatum Pontificem fuisse ostendimus; nam
Carolus V. licet illud enixe postularit,
ducta tamen in Galliam expeditione, re-
tardavit, non enim celebrari poterat, ar-
dente inter ipsum, & Gallorum Regem
cruentissimo bello: quae vero causa Pon-
tificem ad hanc indictionem Concilii,
quod bella civilia diu disturbarunt, im-
pulerint, nitide eas recenset Angelus Mas-
sarellus in Diario Concilii Tridentini.

Sanctissimus Dominus noster Paulus Di-
vina providentia PP. III. cum primum
Pontifex maximus declaratus fuit, cernens
Christianam Rempublicam multis jam an-
nis, hinc infestis fidelium odiis, & bel-
lis dissidentibus maxime Principibus is in-
ter se, quibus summa pene rerum omnis a
Deo permessa est, valde attritam: illinc
Infidelium continuis persecutionibus, haer-
editario fidei nostrae hoste Turca Hunga-
riam vexante, contraque Italianam, Au-
striam, caeterasque Christiani nominis di-
tiones, terra, marique bellum aggredi me-
dicante, graviter afflictam, innumeris de-
nique haeresum, errorumque vepribus in-
misera [ne dicam aliis Orbis Provinciis]
Germania laceratam, & jam pene divul-
sam, tantisque malis aliqua opportuna re-
media, suo pastoralis officio adhibere cupi-
ens, plurimis, variisque viis per Sancti-
tatem suam examinatis, nullam aliam a-
priorum judicavit, aut meliorem ea, quam
Majores sui Sanctiss. Pontifices, atque
ipsa quidem universalis Ecclesia in hujus-
modi casibus, experta, est, saluberrimam
[generalis videlicet Concilii] celebratio-
nem, quod sanctissimum opus a Sanctitate
Sua, etiam tum cum in minoribus esset,
magno studio, enixeque desideratum, eo
magis suo incunte Pontificatu ab eodem
efflagitatum est, cum invictissimus Domi-
nus Carolus V. Romanorum Imperator,
semper Augustus, ac Hispaniarum Rex,
qui pro sua in Deum pietate, ac erga
Religionem nostram affectu, magnoque
restituendae Ecclesiae Catholicae unionis stu-
dio, proque sanctae fidei nostrae, & tam
ejus proprio, quam Serenissimi Domini
Ferdinandi Romanorum, Hungariae, ac
Bohemiae Regis, fratris sui, ac Domino-
rum Electorum, Sacrique Romani Imperii,
Germanicae Nationis, Ordinum nomine pro
hujusmodi oecumenici Concilii celebratione,
tum apud suam Sanctitatem, tum etiam
felicis recordationis Clementem PP. VII.
Praedecessorem suum, saepenumero, & ma-
ximopere insistere, nec non Franciscus,
Francorum Rex Christianissimus, datis ad
suam Sanctitatem, & eundem Clemen-
tem, Sacrumque Cardinalium Senatuum,
hac de re literis, nonnunquam idem repe-
tisset. Quapropter Sanctitas Sua in tanta
haeresum, dissensionum, bellorumque tem-
pestate, tantisque excitatis fluctibus hac
sola Concilii generalis celebratione Eccle-
siam Dei ad pristinum nitorem reduci,
Christianique Populi mores corrigi, uni-
versalique inter fideles pace facta, contra
impiissimum Turcarum Tyrannum gene-
ralem expeditionem aliquando fieri posse
sperabat; itaque ad Dei Omnipotentis lau-
dem, Christianae Religionis incrementum,
haeresumque extirpationem, morum refor-
mationem, Ecclesiaeque Dei unione, &
pacem, Oecumenicum Concilium Mantuae
ad X. Kal. Junii MDXXXVII. inchoan-
dum indixit, [edita Bulla, quae incipit]
Ad Dominici gregis curam, & regimen
Divina disponente providentia, assumpti,
&c. Sub data Romae IV. nonas Junii
MDXXXVI. Pontificatus sui Anno II.

Conceptum fuisset verbis illud Di-
ploma ex MS. Archivii Vaticani subii-
cimus.

XXXV.

Paulus &c. Ad futuram rei
memoriam.

Ad Dominici gregis curam, & regimen,
Divina disponente providentia, assumpti,
nihil magis ex animo desideramus, & ab
Omnipotenti Deo precari sumus, quam ut
Ecclesiam suam nobis commissam, & rot
haeresum, & errorum vepribus jam pridem
in ea subortis, Spiritus Sancti operante
gratia, nobisque studio repurgatam, eius-
que moribus in melius reformatam, debito
nitore, & sinceritati restitutam in sancti-
tate, & justitia gratum Deo obsequium
praestare videamus: sed & illa nihilomi-
nus cura nos tangit, cum consideramus,
atque adeo oculis ipsis cernimus Christia-
nam Rempublicam infestis fidelium odiis,
& infidelium vi, ac dolo afflictam, in-
dies magis dissipari, atque diminui. Qui-
bus opportuna remedia adhibere pro pasto-
rali cura cupientes, cum multis, variisque
viis per nos diligenter examinatis, nul-
lam aliam judicaverimus meliorem, ac
promptiorem ea, quam majores nostri san-
ctissimi.

Fff 2

Optissimi viri, adeoque universalis ipsa Ecclesia in huiusmodi casibus experta est, saluberrimam, generalis videlicet Concilii celebrationem. Idcirco eorum sanctis vestigiis insistentes, Sacrosanctum Oecumenicum, seu universale Concilium, [quod etiam, cum in minoribus essemus, a nobis maxime desideratum] ineunte statim Pontificatu nostro celebrare omnino statuimus, & de hac nostra constanti voluntate, non solum palam loquuti sumus, sed & charissimos in Christo filios nostros, Carolum Romanorum Imperatorem, & alios Christianos Reges, & Principes per literas, & Nuntios nostros certiores fecimus: & nunc Authore Domino indicere, & exinde in loco, & tempore per nos inferius declarando celebrare, ac demum ad optatum finem perducere, omnino decernimus. Et sperantes, & cum Dei auxilio nobis promittentes, per hoc tam sanctum, & tam salutare remedium, non solum omnes hereses, & errores ex agro Domini extirpandos, & Christiani populi mores corrigendos, sed & universalem inter fideles pacem componendam: & facta sub vexillo salutaris Crucis, contra infideles generali expeditione, Regna, & terras nostras ab illis occupatas recuperandas, captivosque innumerabiles liberandos, & infideles ipsos, ad sanctam Religionem nostram, favente Domino, convertendos; & sic ab universo Orbe in unum, idemque ovile Domini coalescente in vera fide, spe, & charitate sobrie, & iuste, & pie vivatur, & inde ab Omnipotenti Deo corona iustitiae expectetur.

Hoc igitur perpetuum, & constans animi nostri super universalis Concilii celebratione propositum, & sententiam, ad Dei laudem, & gloriam, Ecclesiaeque suae salutem, decus, & incrementum exequi aggredientes, In nomine Sanctae, & Individuae Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, auctoritate Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apostolorum eius, qua in terris fungimur, de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu Oecumenicum, seu universale, ac generale Concilium in Civitate Mantuana loco tuto, commodo, fertili, & domorum, ac bonarum habitationum copia praedito, anno Domini MDXXXVII. die XXIII. mensis Maii, qua erit feria quarta post sacratissimum festum Pentecostes, inchoandum, & ut sequitur, continuandum, & authore Domino, finiendum, nuntiamus, convocamus, statuimus, indicimus, & ordinamus, universis, & singulis Venerabilibus Fratribus nostris, Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & Dilectis filiis Abbatibus,

& ceteris Ecclesiarum, & Monasteriorum Praelatis, ubique Terrarum constitutis, in virtute praestiti iuramenti, ac sanctae obedientiae, & sub poenis de iure, vel consuetudine, aut alias contra eos, qui ad generale Concilium non accedunt, statutis, mandantes, quatenus personaliter, praedictos vero Imperatorem, Reges, Principes, Duces, Marchiones, & alios, qui de iure, vel consuetudine in universalis Concilio interesse debent, per viscera charitatis Domini nostri Jesu Christi invitantes, & exhortantes, quatenus pro pace, salute, & augmento Ecclesiae Dei, & ipsi personaliter [quod mallemus] vel, si personaliter non possunt, per solennes Oratores suos congruo tempore huic Sacro concilio, in dicta Civitate Mantuae, ut praefertur, celebrando, debent interesse: Qui tamen, si considerent, quam Nobis jucunda, Christianae vero Reipublicae maxime necessaria futura sit eorum in dicto concilio, pastoralis praesentia, non dubitamus, quin tum alii supradicti Reges, & Principes, tum Carolus Imperator, tum Franciscus Francorum Rex Christianissimus, sint illi personaliter interfuturi: Siquidem Carolus pro sanctae fidei nostrae, zelo, & amore, tam suo, quam Serenissimi Ferdinandi Romanorum Regis fratris sui, ac Electorum, ceterorumque Sacri Romani Imperii Ordinum nomine, pro universalis Concilii celebratione apud faelicis recordationis Clementem Papam VII. Praedecessorem nostrum saepenumero, & maximopere inhiit, & cum variis rerum perturbacionibus, & bellis, ac aliis legitimis de causis, & praesertim praefati Clementis superveniente obitu, tam sancti operis, & optimi animi, quem ad hoc idem Praedecessor, habebat, impeditus esset effectus, nobis ob hanc nostram promptam, utroque sibi, & omnibus supradictis ab initio, usque nostri Pontificatus, ut praedictum est, a nobis significatam, & oblatam super dicto concilio, per nos indicendo, & celebrando deliberacionem, & proxime in praedictorum Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium generali Congregatione decretam, & declaratam conclusionem, qua decuit filiali reverentia eodem nomine maximas gratias egit, a Francisco vere Rege praefato, qui etiam ad eundem Clementem, & sacrum ipsorum Cardinalium Collegium, plenas pietatis, ac religionis, hac de re, literas scripserat, quale a Principe vere, Christianissimo sperabamus consensum, & conforme bonae nostrae voluntati super huiusmodi Concilii negotio responsum accepimus.

Et nihilominus eosdem Imperatorem, Reges, Principes, & alios supradictos, simi-

militer rogamus, & hortamur, ut omni adhibita opera, & studio efficiant, & omnes, & singula persona in eorum Regnis, & Dominis existentes, quae de iure, vel consuetudine generalibus Conciliis interesse debent, ad Concilium huiusmodi, cessante legitimo impedimento, de quo legitime docere teneantur, personaliter, alias per idoneos, Nuntios Procuratores, vel Oratores legitima mandata habentes, Concilio praedicto interesse, & usque ad ipsius conclusionem, & absolutionem in dicta Civitate Mantuae morari debeant, & sic congregata multitudinem Christianorum, copiosa, ea, quae ad Dei laudem Ecclesiae in moribus reformationem, & exaltationem; haesim vero omnimodam extrinccionem, fideliumque praedictorum concordiam, & salutem, ac generalem contra infideles expeditionem pervenirent, in eodem Concilio, Deo auctore, & Adjutore, salubriter ordinentur, &c. Adjecta sunt nonnulla de eiusdem diplomate promulgatione, & affixione. Nulli ergo &c. Datum Romae apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicae MDXXXVI. iv. mens. Junii, Pontificatus nostri anno secundo.

† Ego Paulus Catholicae Ecclesiae Episcopus subscripsi.

Ego Joannes Episcopus Ostiensis, Card. Senensis subscripsi.

Ego Jo. Dominicus, Episcopus Portuensis, Card. Tranenensis subscripsi.

Ego Bonifacius Episcopus Sabiniensis, Card. Iporegiensis, manu propria subscripsi.

Ego Laurentius Episcopus Praenestinus, Card. Campegius, manu propria subscripsi.

Ego Antonius Presbyter Card. de S. Severino, manu propria subscripsi.

Ego Augustinus Card. Perusinus, Sanctissimi Domini nostri Papae Cameraarius, subscripsi.

Ego Vincentius Cavasa, Card. Neapolitanus, manu propria subscripsi.

Ego Andreas Card. Parmensis, manu propria subscripsi.

Ego Franciscus Card. S. Crucis, manu propria subscripsi.

Ego Franciscus Card. Cornelius, manu propria subscripsi.

Ego Nicolaus Card. Capuanus, manu propria subscripsi.

Ego Hieronymus Card. de Ghimuccis, manu propria subscripsi.

Ego Jacobus Card. Simoneta, manu propria subscripsi.

Ego Gaspar Card. Contarenus, manu propria subscripsi.

Paulus Sancti Eustachii Diacon. Card. ... subscripsi.

Alexander S. Mariae in via lata Card. Caesarinus subscripsi.

Joannes Card. de Salvatiis manu propria subscripsi.

Nicolaus Card. Rodolphus, manu propria subscripsi.

Ego Augustinus S. Adriani Diac. Card. Trivultius, manu propria subscripsi.

Ego Hercules S. Mariae Novae, Diacon. Card. ... manu propria subscripsi.

Ego Mattheus S. Theodori Diac. Card. de Gaddis, subscripsi.

Ego Hieronymus Card. Grimaldus, subscripsi.

Ego Alexander Card. de Farnesio Vicecancellarius subscripsi.

Ego Guido Ascanius Sforza, Card. S. Florae, manu propria subscripsi.

Ego Marinus S. Mariae in Aquiro Diac. Card. Caracciolus subscripsi.

Bloisus.

Adjectae sunt publicae tabulae de eo diplomate, rite promulgato.

Accepta Indictionis Concilii Oecumenici fama, Joannes Faber Episcopus Viennensis, fortissimus fidei Catholicae, adversus Lutherum, & alios Haereticos, Athleta, cujus in superiore Annalium tomographo frequens mentio facta est, ut erat facra eruditione excultissimus, prudentiaque ornatissimus, Commentarium edidit, in quo praesentium temporum calamitates, ac statum exposuit, & quae celebrando, cum fructu Concilio, apparanda necessario, viderentur descripsit, quem libellum, Madrutii Tridentini Cardinalis opera ad Paulum Pontificem transmittit, qui deinde grates de piis, & salubribus monitis egit, stimulosque addidit, ut eximiiis ceptis inlisteret.

Paul. III. lib. brev. an. 2. p. 496.

Joanni Fabri Episcopo Viennensi. Gratium nobis, & tua pietate, & doctrina dignum fecisti, quod indico per nos generali Concilio, consilium, & rationem quandam ejus celebrandi nobis explicasti, & ad nos mittendi per Dilectum filium nostrum Cardinalem Tridentinum curasti, in quo eruditionem, prudentiam, & pietatem, tuas pristinas nobis, & Praedecessoribus nostris multis in rebus spectatas facile recognovimus. Itaque non futuri immemores sanctorum laborum tuorum te hortamur; ut si qua alia ad hoc negotium spectantia se obtulerint, eodem, quo cepisti studio colligas, & nobis mittere cures, semper enim hoc a te gratissimum recepimus. Cum autem in preparatoris ipsis quaedam sint, quae conferenda recum diligentius, & clarius dilucidanda nobis videantur, huius negotii peragendi curam ei Nuntio demandavimus, quem propediem ad Serenissimum istum Regem Romanorum

Laudatum a Paulo III.

Commendati pui eius labores, contra haereticos.

Tom. 13.
de Concil.
ms. arch.
Vat. sign.
n. 3200.
pag. 244.
ms. Franc.
Card.
Barber.
fig. 2677.
pag. 29.
Alibi.
Añ. 14.
15.
XXXVII

nostrum in Christo filium charissimum mis-
suri sumus, &c. Datum Romæ x. Septemb.
MDXXXVI. anno 11.

Præparatoria futuri universalis, nu-
per indicti Concilii per S. D. N.
Paulum hujus nominis
PP. III.

Authore Joanne Fabro, Episcopo Vien-
nensi ex Ceniponte IV. die mensis Julii an-
no a nato Jesu MDXXXVI.

I. Postquam S. D. N. & Reverendissi-
morum Cardinalium Collegium, generalem
Synodum, matura consideratione decreve-
runt certis de causis, quæ in ejusdem con-
cilii publicatione continentur: quo sane,
nihil unversa Christianitati potuit acci-
dere præstabilius, conducibiliusque: ut non
solum hæreses, & errores, quæ multis jam
annis in Germania prævaluerunt, verum
etiam, quod satis constat, in alias Natio-
nes, ac Regna, Galliam scilicet, Angliam,
Danim, & Scotiam, & utinam non in
Poloniam, & in Ungariam, cum maxi-
mo innumerabilium animarum detrimen-
to, ac irrecuperabili damnatione irrupe-
rant, unico medio Concilii sopiri, ac era-
dicari possent.

II. Nisi enim multiplices ejusmodi erro-
res, ac hæreses per Concilium deponantur,
maxima inde totius Christianitatis perni-
cias sequetur, adeo ut tandem, nisi Deus
singulari quadam sua gratia avertat, ab
hac illibata Ecclesie Latine religione, at-
que ab obedientia Sedis Apostolicæ deficiant
multæ Nationes.

III. Quamobrem necessarium erit, ne
hujusmodi Concilium negligatur, ac omit-
tatur, sed omni diligentia, ac cura pro-
cedere, ut ne diutius differatur curetur.

IV. Præsens autem Concilium, non ea
ratione, ac modo, quo cætera priorum tem-
porum, peragi potest: nam aliquando Con-
cilium, saltem unius, aut duorum arti-
culorum, vel punctorum causa celebratum
fuit, quemadmodum de primo scribitur,
quod habitum est temporibus Apostolorum
Jerusalem, tantum propter Circumcisio-
nem. Ad hæc tracenti ac decem & octo
Patres in Nicæa Bithyniæ, de Usia, sal-
tem ac Homousio convenierunt, ac potissi-
mum super ea re concluderunt, & inde
Symbolum Nicæni Concilii principium ha-
bet, & deinde eadem re, ac materia in ma-
gno illi Ariminensi Concilio tractatum fuit.
In Chalcedonensi autem Concilio error Ne-
storii saltem ab Episcopis damnatus fuit,
asserentis Beatam Mariam Virginem non
esse EOTOKON. In altero vero Nicæno
Concilio insania Iconomachorum fuit op-
pressa, & iridem Francfordiæ sub Carolo
Magno contra Felicianum actum est.

In illo autem Concilio, quod hodie im-

minet, omnes ferme omnium hæreticorum
hæreses, quas Epiphanius, Philaster, Au-
gustinus, ac alii in Hæreticorum Catalo-
gis prosequuntur sunt, discutiende proponen-
tur: nam sæpe [proh dolor!] in his Ger-
manicis locis, ubi Lutherismus prævaluit,
in eadem domo, ac familia, ubi vis de-
ni sunt homines, singulos suas habere de
fide opiniones, novæque hæreses reperias.

V. Præcipue vero considerandum est, ne
iterum contringat, quod in Constantiensi,
ac Basileensi Conciliis accidisse constat, ut
septem, vel quatuordecim annis Concilium
extendatur, ac interim longe deteriores
hæreses, dissensiones, ac schismata oborian-
tur, ac renascantur.

VI. Quamobrem necessarium est, ut S.
D. N. & Collegium Cardinalium operam
det, quibus modis ejusmodi negotia, &
præcipue sessiones, ac in illis tam graves
discutiende materie ordinentur: quod ita,
ut sequitur, commode fieri potest, nisi mea
me fallit opinio.

VII. Primo sciendum est, & bene con-
siderandum, quod Martinus Lutherus,
& Carolostadius, & Carolostadius, & sequa-
ces, multos conscripserunt, ac ediderunt
libros, adeo ut his plaustrum probe onerari
possit; in quibus hinc inde sparse sunt in-
numera hæreses, & errores, quibusque
frequenter multi utuntur in multis Regio-
nibus. Ut autem ejusmodi hæreses, ac er-
rores facilius cognosci possint, atque per
Concilium damnari, proinde erit quoque
necessarium, ut Sua Sanctitas cuiuslibet
ejusmodi hæretici librorum, [quod com-
mode fieri potest] concordia exemplaria sex,
vel septem curari, & comparari ordinet,
itaque, si ex illis aliqua hæreses per decre-
tum Concilii damnandæ fuerint, ut cuiuslibet
Nationi exemplar, originale ad cognoscen-
dum, ac discutiendum præbeat, & exi-
gente necessitate præberi, & ostendi possit.

VIII. Ad hæc necessarium erit, ut si per
decretum ejusmodi errores damnati fue-
rint, statim executioni demandentur: quod
per ignem fieri debet, ac potest. Nam si
quemadmodum Apostolorum Acta nar-
rant ex Ephesinis, qui curiosa sectati fue-
runt, contrulere libros, & combusserunt eos
coram omnibus, quomodo non etiam igni
tradentur hi libri, qui tot, ac tam abomi-
nabiles hæreses, errores, & seditiosas, eru-
entisque tragædias, immo omnia mala in
se habent? Neesse est itaque adversario-
rum libros omnes abolere semper.

IX. Nisi enim hoc fiat, communis populus
semper processu temporis ejusmodi libros
rerinebit, quemadmodum vidimus, & ex-
perti fuimus sub hoc Lutherismo in libris
Wicleffi, Joannis Hus, Joannis de Vesta-
lia, & similium hæreticorum: ubi omnes
cre-

crediderant eorum libros intercidisse, ac
perditos fuisse. Lutherus tamen, ac alii
illos nacti ex Praga, & aliis locis, eos
involgarunt, ac typis excudi fecerunt; ex
qua re, & evulgatione, dici non potest,
quanta fuerint mala orta; nam in hos li-
bros, cum incidisset Lutherus, illico fero-
cior factus est, & prius damnatas hæreses
ab Inferis resuscitavit fere omnes.

X. Prædicti autem Lutheri, & Luthera-
norum hæreticorum libri commode ad adifi-
cationem Christi fidelium non poterunt
damnari, nisi errores, ac hæreses inde ex-
trahantur, atque quasi in unam massam
colligantur, & notentur, ac ita Patribus
offerantur: alioquin adversarii dicturi es-
sent rem fuisse præcipitanter, ac summa-
rie discussam, neque illos plene audi-
tos, neque eorum libros ex ordine revisos.

XI. Cum autem sæpedictorum librorum
numerosa sit multitudo, si eorum lectio, pri-
mum, cum Mantuam ventum esset, fieret,
ac destinaretur; profecto id multis annis
legi, ac ponderari non posset: nam tot,
ac tot, ac tanta sunt illic ponderanda, ut
sæpe unus Lutheri liber hominem, etiam
non mediocriter doctum, ad aliquot menses
certo intertenebit: & si hac via res cæpta
non fuerit, nihil certius erit, quam quod
Concilium hac una re intertenebitur, ac
impedietur ad multa tempora. Nam om-
nino rescire necesse erit quid damnandum,
quid denique reprobandum fuerit, nisi in
auditum auctorem, & incognitam rem
velit damnare Concilium: quod nec uri-
que facere potest, neque debet.

XII. Proinde necesse est, ut Sua Sanctitas
confestim, & sine mora aliquot Catholicos
Doctores in Germania ordinet, qui ejusmodi
hæreticos libros evolvant, & errores inde
extrahant, colligant, ac aboliscis, & a-
steriscis notent, ex quolibet libro, scilicet
in hunc modum. Liber Martini editus sub
hoc titulo, anno N. in hac pagina contine-
retur hic error per hæc verba. Ejusmodi hæ-
resibus, & erroribus seorsim, ac bono, &
claro ordine segregatis, & in unum reda-
ctis jam utile, ac necesse erit hujusmodi
tractata prius Sua Sanctitati, & ad Con-
cilium deputatis Cardinalibus, seu tot Car-
dinalium Sacro Collegio exhibere.

XIII. Quod si negotium, ita tractabitur,
fiet, ut abique omni mora omnia bono, &
deliberato ordine procedant; neque alibi, id
est Mantua, oportebit bonas horas, & for-
san annos perdere per prædictum modum,
ac viam simul, & auctor, & liber, &
hæresis damnatur. Exempli gratia, Luth-
erus negat septem Sacramenta; nam non
solum liber ille judicandus est, aut extra-
ctum inde sumptum, sed sunt illi su-
verba ostendenda. Quo facto decretum im-

mediate sequi potest, & debet, eum qui-
dem errare, & peccare graviter quisque
negare audeat septem Sacramenta.

XIV. Præterea Lutherus affirmat omnia
ex absoluta necessitate evenire: id quod in
Concilio Constantiensi damnatum est. Ne-
gat quoque rursus liberum arbitrium; ne-
gat & multa alia, quæ tamen vere ca-
tholica sunt. Ea quidem omnia ex libris
editis, expiscari, & emulgere, ac trahere
oportet: quibus habitis, in promptu erit,
& ad manum, quod determinetur, decer-
nat, aut dijudicet Summus Pontifex in
confessu Patrum. Simili modo erit proce-
dendum in omnibus aliis articulis perperam,
& falso a Luthero scriptis, & prædicatis.

XV. Carolostadius, & Colampadius, Zwin-
glius, ac alii ejusdem farina, ac fecis
homines negant veritatem, & præsentiam
Corporis, & Sanguinis Christi in Sacra-
mento Eucharistiæ, quæ hæresis multas Ci-
vitates, immo etiam territoria, nonnullis
Principibus, & Civitatibus subjecta, la-
rissime pervagata est, & infecit. Si igitur
hæc secta eradicanda est, nullo alio modo
fieri potest, quam ut ex eorum libris excer-
patur, quod damnabile est.

XVI. Ad hæc perniciosissima est secta
Anabaptistarum non multo dissimilis Do-
natistarum erroribus, qui in Africam sub
D. Aurelio Augustino irrepsit. Habet
hæc secta omnium nequissima, & seditio-
sissima plusquam viginti, aut triginta hæ-
reses, & nisi ex ipsorum libris eorum opi-
niones, & fundamenta cognoscantur, fa-
cile hæc secta non poterit evelli: propterea
primo etiam loco necessarium erit, eorum
libros habere, in quibus respiciunt Baptisma
parvulorum, & multa id genus alia.

XVII. Est itaque expeditissima via illa,
ut sua Sanctitas cum ejusmodi excerptis ve-
niat ad Concilium instructa, & parata eo
modo, quo dixi, ne cum Mantuam ven-
tum fuerit, primum querendum sit, quid
agendum, quaque de causa Conventus ille
a tam longinquis Nationibus Orbis Chri-
stiani fiat. Primo itaque libri, de quibus
dixi, sunt requirendi, cum magna etiam
difficultate, sine ulla temporis consum-
ptione, & mora.

XVIII. Præterea, quia Angelus Satha-
næ, ita pulchre sese in Angelum lucis trans-
figuravit, formidandum est vehementer,
quod multi ex aliis Nationibus, si totos li-
bros Hæreticorum in Concilio legerint, ut
non modo non illos impugnent, verum
potius inde Lutherani, ac Hæretici redde-
rentur: nam in his reperies nonnisi melli-
ta, & [ut est in Isaiâ,] placentia quaque;
totus enim ad hoc intendit Lutherus, ut
reiciat, ac damnet bona opera; consuat,
[ut est in Ezechiele] pulvillos sub omni
cu-

cubito manus, & faciat cervicalia sub capiti-
bus, universæ ætatis, ad capiendas ani-
mas: proinde tutum non erit omnibus om-
nium Hæreticorum libros, sed tantum
constantissimis, & probatissimis Viris com-
municare. Alioqui, si incidere quispiam,
vel sciolus, qui prurientes aures habet,
facile illicetur, ut malo adhæreat. Pro-
inde ad lucrandum tempus, & animas mul-
torum Christianissimorum, saltem propositio-
nes intolerabiles pugnantes, & quæ prima
facie quibusvis bonis abominabiles, & ex-
plodende videbuntur, sunt excerpente, ac
extrahenda; quibus oblatis, & simul ori-
ginali, ad verificationis revisionem proce-
dendum.

XIX. Ad hoc concilium opus est, ut sua
sanctitas, ac Domini deputati, pro exor-
dio, processu, ac ordine, ejusmodi Hære-
ticorum exemplaria parata, & in promptu
habeant una cum suis extractis.

XX. Cum igitur libri illi, neque Romæ,
neque alibi usquam in Italia facile repe-
riantur, forsitan illi libri apud aliquos Ca-
tholicos coempti reperientur: necessarium
erit, ut sua sanctitas, ac Domini deputati
per Nuntium Apostolicum, prædictos libros
comparari, ac convecti primo quoque tem-
pore curent.

XXI. Qui autem, qualesque libri illi sint,
& qui sint illorum Authores, rituli, ac
inscriptiones, si peritum fuerit, non gra-
vabor ea demonstrare, & in Indicem re-
digere aliquem.

XXII. Et cum sit valde necessarium,
ut extracta, & excerpta statim colligan-
tur, sua sanctitas, & Domini deputati
ordinent ad hoc doctos, & Catholicos a-
liquos, illisque committant, ut nulla mo-
ra interposita ejusmodi errorum, ac hære-
sum extracta comportent, ut deinde sancti-
tati suæ, quantocyus offerant, seu mittant.

XXIII. Per hunc modum sua sanctitas
satis instructa poterit, anrequam Romæ
discedat cum Sancto illo cœru Cardinali-
um, & cum Doctoribus, quos Italia ha-
bet, deliberare; & ita parata venire ad
concilium: alioqui facile fieret, ut dice-
ret olim Sua Beatitudo, non putabam.

XXIV. Ubi autem illi libri requirendi, ac
inveniendi sint, & quinam ad ejusmodi ex-
tracta conficienda subordinandi sint, si sua
sanctitas ex me petat, libenter, & humi-
liter indicabo, & modum ostendam, quo
pacto hæc omnia recte, & commode fieri,
confici, & aptari possint: nam nisi res ita
tractetur, & hoc modo instituta fuerit,
nullo pacto sperandus est felix operabilis
exitus, nisi Spiritus Sanctus mandatum
aliquod miraculum velit edere.

XXV. Erit etiam valde utile, & com-
modum, ut iuxta Cancellariam sua san-

ctitatis sit quidam Catholicus ex Germa-
nia, & qui eodem modo procedat, ut quo-
tiescumque interrogetur, vel de libro, vel
articulo aliquo, ut ille sit paratus ad om-
nia expedite respondere, immo etiam, qui
aque ut Cancellaria Apostolica registra-
turam teneat, & qui, quod necessitas po-
stulat, de omnibus actis, ac agendis possit,
& rationem, & relationem dare de om-
nibus, sive hoc petierit Sanctissimus Do-
minus Noster, sive concilium, sive quicum-
que alius Princeps.

XXVI. Et quamquam aliquot Viri do-
cti, paucissimi tamen, in viginti illis an-
nis, quibus Lutherismus irrepit, contra
novas illas hæreses libros scripserunt, ac
in vulgum, non inutile fuerit, meo ju-
dicio, ejusmodi Catholicorum editos libros
sue sanctitati, vel ab illa deputatis, aut
etiam, quantum fieri poterit, doctis per I-
taliæ exhibendos, & legendos præbere.

Ex quare duo sequentur emolumenta, quo-
rum alterum est, ut cognoscatur, in quo
situs sit Lutheranismus; alterum ut in
quolibet puncto solida Scriptura noscatur.
Hoc etiam efficiet, ut Episcopi, ac alii do-
cti Patres, qui ad concilium venturi sunt,
non tunc primum, cum eo ventum fuerit,
Scripturas hinc inde disquirere, ac dispu-
tare cogantur. Nam ex hisce libris ad ma-
num habebunt, quid ad quamlibet hæresim,
ac errorem respondendum sit.

XXVII. Ad hæc cum Lutherani Schola-
sticam Theologiam penitus contemnunt, ac
rejecerint; ac loco artis Sophisticæ habeant,
periculum est, ne Frater aliquis, aut Re-
ligiosus, aut alius in aliqua sessione Sopi-
sticum aliquod argumentum, quod in Scri-
ptura parum sit fundatum, proferat, ex
quo sequetur, ut Lutherani ea pro suo mo-
re derideant, & per consequens e simili
facto Concilium despectui habeatur. Exem-
pla sunt odiosa: alias hoc longius deduce-
re possem. Ut igitur illi videant, singula-
rem esse modum Lutheranam hæresim con-
vellendi, omni cura efficiendum censeo, ut
undique libri comparentur eorum, qui con-
tra Lutherum, ac Lutheranos solide scri-
pserunt. Ex his poterunt illi, qui ad con-
cilium venturi sunt Patres, nonnihil ju-
vari, ac per Dei gratiam doctis meliora in-
mentem venient argumenta; nam Scho-
lasticæ Theologia apud Lutheranos pauca,
aut fere nulla est autoritas. Restat ita-
que, ut oporteat, eos, qui impugnare vo-
luerint, Biblicos esse, ac in Biblicis scriptu-
ris bene armatos.

XXVIII. Per hunc modum, ac viam spe-
ro Lutheranorum errores bene vinci, ac
confundi posse, si ita docte, ac ordinate,
quemadmodum in conciliis fieri debet, illis
obvietur: fiet enim proculdubio, ut ipsi-
met

met suis confossi telis, sponte, ac ultro a
multis sese abdicent hæresibus, & errori-
bus, victi enim verbo Dei, & Scriptura
solida, spes bona est, ut multa impie, ac
irreligiose dicta, ac scripta revocent, re-
cantent, ac retractent, ac revocari non
sint negaturi.

XXXIX. Quod si voluntaria ejusmodi fie-
ret revocatio, ac retractio, proculdubio
magna apud communem populum, non-
solum in Germania, verum etiam in aliis
Nationibus excitaretur inde obedientia.
Quamobrem etiam necessarium erit, ut sua
Sanctitas, ubi Mantuum deveniarit, ali-
quot excellentes doctrina, ac moribus Vi-
ros deligat, qui cum Lutheranis primum
ad partem agant, ac modestè illos doceant,
ac Scriptura convincant, & summo studio
laborent, ac ad id toti intendant, ut illos
omnes, aut ex aliqua parte lucrari pos-
sint, ac valeant.

XXX. Proinde mihi non fit dubium, si
hac via, ac ratione procedatur, cum ali-
qui eorum opinione sibi sint contrarii, ac
repugnantes, multique ex illis ultro in-
viam revocati sint [suis erroribus retra-
ctatis,] res in optimum statum possit de-
duci: si enim ad revocandum perducere
potuerint, iste modus proculdubio optimus,
& utilissimus erit, atque adeo dignus, ut
per hunc illis gremium Ecclesie denno ape-
riendum, & minime recludendum esse
putem, ac judicem. Fiet autem, si mode-
ste, si cum suavitate sermonis, & tandem
per Scripturas [quantumcumque fieri po-
terit, Biblicas] cum eis tractatum fuerit,
ut expertus præmonet. Quod proculdubio,
si sophisticis argumentis, cum ineptis, ac
indoctis hominibus causa, vel instituta,
vel tentata fuerit, nihil inde boni se-
quetur.

XXXI. Ut autem libri, tam Catholico-
rum, quam Hæreticorum suo, & cum bo-
no tempore comparentur, ac ordinentur,
sua Sanctitas singulares deputatas quasdam
personas ad hoc subordinare possit; quibus
tamen scribendum erit super hac re, &
mandandum ut quantocyus, & summa-
cum diligentia tales libros emant, ac Ro-
mam mittant.

XXXII. Præterea valde erit necessarium,
ut quibus extrahendorum, & colligendo-
rum errorum, & hæresum datum est ne-
gorium, in quo argumenti genere complu-
res, jam sunt editi libri, prius secum con-
veniant, ac concordent: ne aliquis erro-
rem, ac hæresim esse scribat, quæ mini-
me sit: proinde ut inter se conferant, &
conveniant, necesse erit.

XXXIII. Prædicta autem extracta non
debent spinose, ac nimis subtiliter colligi,
ne adversarii inde anam cavillandi arri-
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

piant, cum [proh dolor!] tot tantæque
aperta, & Sole meridiano clariores repe-
riantur hæreses, ut in illis intolerabili-
bus, ac manifestis colligendis omnis cura
sit adhibenda: si enim unum ejusmodi o-
pusculum multis scatens erroribus, con-
victum, ac damnatum erit: minore nego-
rio, alii libri non ita venenati, confun-
dentur, minusque inde orientur cavilla-
riones. Ea propter non minutula quæque,
sed majora, & quæ damnabiliora sunt,
secerni, & extrahi debent: qualia sunt,
quæ Lutherus, ac alii cum prioribus, &
damnatis Hæreticis sentiunt.

XXXIV. Sic etiam fieri posset, ut sua
Sanctitas apud extrahentes hoc imperraret,
ut cuilibet extracto errori subicerent bre-
vi rationem, cur illa, vel ista hæresis da-
mnanda esset, ac reprobanda videretur: &
hoc revera præclare factum esset, & ne-
gotium totius Concilii mirabiliter, & bre-
viter, & felicissime promoveret: nam a-
liqui inter tot hæreses, & errores, qui
prima facie, sæpe & rationi, & Scriptu-
ræ consoni esse videntur, & apparent, si
quis non fuerit acerrimi, ac plane Chri-
stiani iudicii, facile ex Catholico fieret,
& redderetur Hæreticus. In summa, si
non prius aptentur extracta, quam ad Con-
cilium ventum fuerit, non modo frustra
disputando multi absumentur dies, sed in
annos pertraheretur Concilium.

XXXV. Eset etiam plane ridiculum,
cum sua Sanctitas sit Caput, & Vertex Ec-
clesiæ, ac Domini de cœru Cardinalium
Concilii cardines, si ignorarent, neque
notas haberent hæreses, propter quas Ecu-
menicum esset celebrandum Concilium. Et
licet aliqua forsitan ex Bulla Leonis, aut
aliunde possent esse cognita: tamen quia
hæc nova secta hoc commune habet, ut de
die in diem in pejus creverit, & instar
gangrena serpsit, & quotidie latius ser-
pat; propterea vix credo, Sanctitati suæ
difficultates omnes notas esse. Absurdum,
itaque foret, hæc præcipua Summum igno-
rare Pontificem.

XXXVI. Ad hæc longe esset absurdus fu-
turum, si in colloquiis, ut fit, propositio-
rum, ac dictorum rationem non possent ad-
duci. Et jam ubi Lutherani viderint ra-
tionem Italicam, ac alias, esse Verbo Dei,
& solidis Scripturis armatas, & bene mu-
nitas, longe facilius sese doceri, ac a male
concepta opinione sese avelli patientur.

XXXVII. Cum primis etiam est, & ne-
cessario curandum, ut Biblia Veteris, ac
Novi Testamenti reformetur ex causis se-
quentibus, nam per ignorantiam lingua-
rum, & impissimam injuriam, multa in-
tolerabiles irrepserunt menda. Exempli
gratia in Evangelio Matthæi legi debet:

Linum fumigans, adjecta per ignorantiam litera g. legitur: Lignum, hodie tamen ille error valde est vulgaris. Ad hanc passim legitur: Sic volo eum manere; cum in Græcis exemplaribus legatur *ιδὴ δὲ τοῦ ἀποστόλου λέγουσιν*. Quod est: Si eum volo manere. Et ejusmodi multi sunt errores. Proinde mihi videtur, ut sua sanctitas ea prius inspici, & enucleari curet. Ad quam rem valde commodus, & appositus erit Pagninus ille Lucensis, ac alii complures in Italia, & Romæ, Latine, Græce, & Hebraice doctissimi viri: sed & hoc præparare interea oportet.

XXXVIII. Præterea sua sanctitas, & deputati Cardinales ignorare non debent, quod Lutherus, ac Zuinglius Novum, & Verus Testamentum in linguam Germanicam verterunt, ac illud plusquam in tribus millibus locis perverterunt, depravarunt, ac adulterarunt: ex ea autem versione, & translatione in linguam Germanicam orti sunt innumeri errores, ac hæreses in legendo, scribendo, ac prædicando. Cum autem ejusmodi translatio in manibus hominum versetur, nulla mora erit interponenda, sed omni cura, ac diligentia, innitendum, & elaborandum est, ut per Germanos aliquos hujus lingue peritos ex his male translatis saltem intolerabiliores, & majores extrahantur, ac colligantur errores. Quod si cum judicio, & quadam gravitate factum fuerit, forte fiet, ut Hæretici suos agnoscant errores: quod mihi non sit dubium, nisi sint lapides. Ad hoc vero efficiendum soli homines Germani Græce, & Hebraice docti, utpote lingua experti, sunt deputandi. Et ille articulus est valde utilis, & observatione dignissimus. Depravatio enim Bibliarum plurimum in causa est, quod tanti, ac tam immanes, neque prius audiri oborti sint errores, ac hæreses.

XXXIX. Illa autem duo requisita, non tantum primum, cum ad concilium ventum erit, sunt discutienda [forsan enim vix aliquot annis experiri possent] sed statim sunt committenda Viris, ut dixi, doctis, ac linguarum expertis, ut e vestigio rem aggrediantur: ita enim veniemus ad concilium cum expedita armatura Dei parati ad perficiendum negotium feliciter, & cito.

XL. Huc accedit, quod Lutherus in his libris, quos jam aliquot annis effudit, si bi ipsi, ac consequenter ejus quoque discipuli, ac sequaces sint contrarii: proinde recte laudabiliter, immo utiliter factura est sanctitas sua, si doctis, ac Catholicis hoc quoque committat, ut ejusmodi antilogiarum, ac contradictionum colligerent extracta: nam si deprehensus fuerit Lutherus si-

bi ipsi contrarius, ac contradicens, ad quod sexcenties inveniri dabitur, profecto suis libris nemo fidere poterit: nam ad invitationem Apostoli, Scriptura divinitus inspirata, si tradita fuerit, non oportet, ut sit, est & non, sed est, est.

XLI. Non minus etiam utile, ac necessarium erit, ut sua sanctitas curaret fieri excerpta errorum ab Ecclesia prius in universalibus, vel particularibus Conciliis damnatorum; qui tamen, proh dolor! prævalescente Lutherismo denuo ab inferis sunt a Lutheranis revocati & approbati.

XLII. Ad hæc præstaret, ut novæ etiam Lutheranorum, ac aliorum Hæreticorum hæreses seorsim colligantur, ac ordinentur: nam etsi Lutherus prodire fecerit multas, aliquas tamen, antea non auditas, etiam in vulgus spargere non dubitavit: quale est illud, quod in sermone de divite, & Lazaro docuit, ab Ascensione Christi in Cælum, neminem venisse in Cælum, neque venturum illuc usque ad extremum Judicii diem.

XLIII. Et quamquam multe sunt gravissimæ hæreses, cum primis tamen sua sanctitas considerare debet, ea, quæ spectant ad officium Missæ, ac Sacramentum Eucharistiæ. Præcipue autem Lutherus nocentissimam hæresim contra Missam excogitavit, quæ in causa fuit, ut multa templa, ac Monasteria diruerentur, & in multis locis, civitatibus, ac Regionibus nulla amplius Catholica celebraretur Missa: ab hoc enim puncto adversarii haud facile se separarentur vel avelli, vel abjici, non attempta auctoritate Danielis Malachie, & aliarum Scripturarum, solummodo propter Canonem Missæ, Sacramentum, & Sacrificium. Hic necessarium est, deputatos presidentes esse bene deliberatos, & fundatos, quia, hic hæret maximus scopus orthodoxæ Religionis.

XLIV. Et quamquam non dubitem, quin sua sanctitas, & Domini Cardinales, ac Episcopi satis sint in his rebus versati, ac docti, nihilominus tamen, cum hæresis contra Sacrificium Missæ prioribus sæculis non tam temere, & pertinaciter, quemadmodum temporibus nostris disseminata sit, neque oblatio Missæ a quoquam hæretico fortiter impugnata unquam fuerit, ac pauci Doctores ea de re scripserint, propterea non infrugiferum esse puto, ut sua sanctitas meos & aliorum in hoc argumento libros ad suam sanctitatem transferri curet; nam in hoc puncto multum erit laboris, ac diligentia ponendum, alioqui apud Zuinglianos, nunquam restitueret in suo ordine Missæ Sacrificium.

XLV. Porro cum Lutherus acerrime Primatum S. Petri, ac Romanæ Ecclesiæ im-

pu-

pugnaverit, ac damnaverit; quod etiam nuper Rex Angliæ sequutus est, curandum erit, ut huic articulo a Lutheranis proposito, fortiter, & solidis Scripturis, ac argumentis obvietur, ac respondeatur.

XLVI. Cum autem ego ante quindecim annos contra Lutherum pro Primatu Petri scripserim, ac illud opus prius Romæ, deinde quater in Germania excusum, ad hæc Dominus Doctor Echius in eodem argumenti genere sit cum laude, ac dignitate versatus; ejusmodi tamen libri omnes dividendi, ac nescio quo pacto evanuerint, proinde valde utile & profuturum, & ex aliqua parte necessarium esse duco, ut ejusmodi libri de Primatu Petri & Romanæ Ecclesiæ recendantur, ac denuo typis mandentur, ut si adversarii in hoc puncto vellent plus esse molestiores, id quod maxime formidandum est, jam Patres, qui Mantuæ congregati fuerint, possent ex ibi collectis videre, quid esset de Primatu Petri, & Romanæ Ecclesiæ sentiendum: nam in hoc opere respondeo Lutheri argumentis, & objectionibus omnibus.

XLVII. Ad Primatum autem Petri, ac Romanæ Ecclesiæ duo librorum genera in primis conducent, ac utilia erunt: quæ necessarii sunt Sui Sanctitati, ac DD. Cardinalibus comparanda: primo acta Conciliorum, quæ nuper Basileæ & Colonia sunt impressa, in quibus videre erit, quo pacto semper in antiquis Conciliis negotia fuerint discussa, & præcipue præsidente Romano Pontifice. Quamobrem sua Sanctitas omni modo curare dignetur, neque negligat, ut ejusmodi actorum Conciliorum exemplaria quinquaginta, sexaginta, aut etiam centum comportari, & ad se deferri ordinet: illis enim habitis, licebit videre, in prioribus Conciliis non sedisse, neque vocem dedisse Sæctores, Sartores, Commentarios, & hujus generis homines; id quod maxime fieri, & observari voluit adversarii fere omnes. Secundo, in multis S. Benedicti Monasteriis habentur veterum Conciliorum originalia ante aliquot centenos annos in membrana exarata & scripta, quæ Sua Sanctitas omnino per Ordinarios, aut Abbates accersiri, & asportari jubeat, ac committat: nam per hujusmodi antiqua, ac veneranda volumina adversarii facile confundentur. Ubi autem, ac in quibus Monasteriis ac locis Germania hujusmodi libri reperiantur, ego si de hac re interrogatus fuero, me ostensurum offero, ac polliceor, ac per hujusmodi media multa nullo negotio perscientur.

XLVIII. Periculum etiam est, ne aliquot difficultates emergant propter sessiones, ac præcedentias; quapropter utile esset, ut sua Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Sanctitas ex actis antiquorum Conciliorum peti juberet, quo pacto olim sessiones habitæ fuissent, & ut hæc in quendam quasi indicem colligantur per Dominos Deputatos, ne inanes propter sessiones vixæ oboriantur, & ne forte in unum atque alterum annum solius præcedentiæ causa protrahatur Concilium. Ad quod etiam valde utile, & commodum erit, si sua Sanctitas acta Concilii Florentini, Pisani, & ultimi Lateranensis depromi curaverit. Ad hæc scire debet sua Sanctitas Basileæ esse duo volumina in pergamento exarata, in quibus omnia ejus Concilii acta copiosissime, etiam nulla scheda prætermissa, continentur. Ita etiam Constantiæ reperiuntur similes libri, in quibus nihil omisum est, quod ad sessiones, ac alia hujus generis pertinere videtur. Quæ omnia sua Sanctitas per Serenissimum Romanorum, ac Ungariæ, & Bohemiæ Regem Dominum meum Clementissimum Ferdinandum ad Concilium ordinari possunt, quod si, vel propter præcedentiam, aut alius ex causis, controversia mora fuerit, mox ex his tantæ autoritatis libris emergentes difficultates etiam cum majestate decidi, & resolvi poterunt, multum enim juvabit, & præstabit retroactis Conciliis sic, & sic sedisse, & egisse.

XLIX. Nam, etsi acta Conciliorum Constantiensis ac Basileensis sint typis excusa, nihilominus non sunt nisi quædam Summaria. Illa quæ Basileæ sunt, in duobus justæ magnitudinis voluminibus sunt integra acta.

L. Debet etiam sua Sanctitas scire, quod jam inde a viginti annis multi præstantissimi, & antiquissimi Authores, & eorundem libri per Typographos sunt in lucem editi, quos proculdubio adversarii, si ad Concilium venerint, secum portabunt. Proinde curandum est, cum hi libri forsan Romæ ante hæc non fuerint visi, ut eorum aliquot exemplaria per Dominos Deputatos, quantum fieri potest comparari, ac convehri sua Sanctitas præcipiat, ac ordinet, ne cum forte adversarii in colloquiis, ac disputationibus illos allegaverint, eorum copia in continenti fieri, & haberi non possit: & forsan aliunde etiam, cum risu, ejusmodi Authores oporteret ab adversariis emendicare. Qui autem & quales sint ii Authores comparandi, ac Romam convehendi, ac ordinandi sint, proprio, ac singulari continebitur Cathalogo, si ita placuerit sue Sanctitati.

LI. Præterea sua Sanctitas ante omnia, & præcipue considerare debet, quod Oecolampadius, Capito, ac alii, multos libros ex Chrysofomo, Theophylacto, ac aliis, de Græco in Latinum converterunt,

Ggg 2

ubi-

Quicumque locum aliquem suis heresibus adversari deprehenderunt, illum praetergressi sunt, ac non translatum reliquerunt multisque in locis adulterarunt. Proinde necessarium erit, ut sua Sanctitas aliquot Italicæ Nationis Græcæ, & Latine eruditos viros, interim dum ad Concilium venitur, subordinet, ac deputet, qui ejusmodi illorum translationem, oblatris Græcis exemplaribus, emendent, ac eorum errores detegant, breviter notatis erroribus quo loco, & quam hallucinati sint, veluti in quasdam annotationes redigant: nam optimi quique Authores per ejusmodi perfidos Interpretes sunt corrupti, ac depravati. Exempli gratia, Chrysostomus paucis paginis complexus est capita Bibliæ: hunc libellum Æcolampadius vertit, sed ita pervertit, ut plusquam in centum locis mendæ intolerabiles reperiantur.

LII. Opus autem sane est hoc facere, cum supradicti Interpretes, nescio quam existimationem, ac summam eruditionis, ac linguarum cognitionis opinionem apud multos in Germania sibi comparaverint. Rursus autem, si eorum inscitia, aut malevolentia, per doctos viros detegeretur in Concilio, fiet, ut eorumdem existimatio penitus apud omnes obscureretur. Hoc autem antea Romæ, vel alibi fieri debet, ac necesse erit, ne cum ad Concilium ventum fuerit, solum hujus rei gratia ad longa tempora sit inherendum gravioribus pro Christiana Republica negotiis existentibus.

LIII. Summa etiam erit necessitas, ut sua Sanctitas proprios librorum excusores Mantue habeat, qui solum suæ Sanctitati deserviant. Adiecta etiam pœna, ne quisquam aliud excudat, non solum prædicto in loco, verum etiam aliis in Regionibus earum rerum, quæ in Concilio tractata fuerint: alioqui adversarii suis editionibus magnas parient confusiones, ac foris tumultus, eritque adeo postremus error prioris. Expertus dico, scio enim, quid in aliquot Germanicæ Principum Dietis, ac conventibus acciderit, ubi Lutherani mox, non tantum quæ dicta, sed & fere quæ non dicta, dumtaxat cogitata fuerunt, imprimi fecerunt.

LIV. Scit rursus sua Sanctitas, & Domini Deputati, quod contra Sedem Apostolicam centum gravamina Germanicæ Nationis sunt edita ac vulgata. Et cum in hoc futuro Concilio plures abusiones, macula, rugæ, & nævi, quibus magna ex parte facies Ecclesiæ defœdatur, & commaculata apparet, delendi, ac quasi spongia abtergendi sint, alioqui abusionibus non sublatis e medio, nulla pax, nulla deni-

que unanimitas erit. His autem in unoquoque statu reformatis, fiet sine dubio, ut is Christus, qui in navicula Petri ventis, & mari faventibus, dormire videtur, surget, imperabit ventis, & mari, & fiet magna tranquillitas in Ecclesia Dei. Ego autem si dignus ac idoneus ad consulendum esse possem, ex puro corde suæ Sanctitati hoc consilium darem, certe, meo iudicio, abusiones Romanæ Curie [magnum enim est discrimen inter Curiam Romanam, & Romanam Ecclesiam] prius per suam Sanctitatem essent moderandæ, non enim committere debet sua Sanctitas, ut quilibet adversarius garrulus, & impudens sibi ejusmodi abusionum tollendarum vendiceret censuram, ac auctoritatem. Proinde hæc omnia sunt ante Concilium per Summum Pontificem deliberanda, & facienda: poterit enim nunc sua Sanctitas illa centum gravamina Nationis Germanicæ in manus sumere, ac illa per se sua sponte moderari, ac mitigare, & quæ occurrerint abusiones tollere sine investigatione: sunt enim ejusmodi, ut mitigationem patiantur, & sunt certa moderamina in promptu, quibus sua Sanctitas sese gravatam conqueri jure vix poterit. Et enim longe latius, multoque consultius Sacrosanctæ Sedi Romane, & Cathedrali Petri, ultro in abusionibus, quæ irrepserunt, cedere, quam tandem cadere.

LV. Si igitur sua Sanctitas Domum suam, ac Curiam, ac ejus abusiones ita reformaverit, magnam apud omnes Nationes consequetur laudem, ac auctoritatem, eritque magna spes, ut etiam tota Germania, immo tota Ecclesia, possit in tranquillum, ac orthodoxum priorem statum redigi, eritque magnum documentum voluntatis ac modestiæ suæ Sanctitatis, non solum apud Hereticos, verum etiam Orthodoxos: ita enim fiet, ut facies Ecclesiæ tot cicatricibus deformata possit ad suum decus reformari.

LVI. Aliqui adversarii semper, & usque ad raucedinem præfenti Summo Pontifici clamabunt: Medice cura te ipsum; qui alium doces, te ipsum non doces? qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhoras. Et quare assumis Testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum. Hæc summa necessitate adustus dico bono zelo, ac animo. Ita me Deus amet; hæc sola ratione persuasus, ut per omnia cultus Dei, & Apostolicæ Sedis servetur, ut mala in futurum emerfura vitari, & in tempore præcaveri possint.

LVII. Demum maxime & ante omnia considerandum est, quod in publicatione

Con-

Concilio nullus saluus conductus continetur: adversarii autem nullo pacto poterunt adduci, ut veniant, nisi expresso salvo conductu, qui etiam a Sacratissima Cæsarea Majestate debet edi, & publicari. Proinde curandum est, ut etiam saluus conductus confestim absque omni mora publicetur, alioqui Lutherani nova inibunt consilia, & inter sese consurrabunt in eorum conventiculis, neque ad Concilium proficiantur: Proinde necessarium erit, quemadmodum dixi, in primo quoque tempore articulus ille enodetur, ac publicetur: nam, si negligatur is saluus conductus, proculdubio hæc prima & præcipua erit illis ansa, ne minus veniant etiam centies ad Concilium vocati.

LVIII. Quid autem in prædicto salvo conductu narrari debeat, & quid omitti, Sacra Cæsarea Majestas mature considerabit: Etsi ego quoque interrogatus de hac re fuero, pro tenuitate intellectus mei, quæcumque poterit, humiliter, & pro mea in Deum, & orthodoxam religionem debita observantia, indicabo.

LIX. Quamquam etiam in die Pentecostes Concilium Romæ sit denuntiatum, & publicatum, nihilominus tamen necessarium videatur, ut Archiepiscopis singularim in Germania demandetur, ut suos Suffraganeos convocent, & secum deliberent, quos ad Concilium mittere, & ordinare velint: & deinceps opus est etiam, ut Suffraganei suum Clerum convocent, & cum illis concludant, qui ad Concilium vel de Prælatibus, aut Doctoribus mittendi sunt, & qui non. Et cum non sit possibile tot Episcopos conventuos ad Concilium, quot in primitiva Ecclesia convenire consueverunt, & convenerunt in Chalcedonensi, Ephesino, vel alibi: sed saltem eorum Nuntios, & utinam doctos, affuturos, æquum ac necessarium esset, ut Prælati inter sese contribuerent, quo major Doctorum, & Catholicorum numerus congregetur in Concilio: & nisi hac via & ordine procedatur, paucos credo propter tenuitatem rei familiaris posse ad Concilium ex Germania venire. Propterea illis quoque, qui venturi sunt demandandum est, ut habitu honesto presbyterali, & cum quadam gravitate, morum, & vitæ, veniant. Hoc autem commode per Nuntium Apostolicum in partibus Germania, & circumiacentibus Regnis, atque locis potest expediri, qui Nuntius potest etiam Archiepiscopis, Episcopis, ac aliis præscribere, ac mandare, ac ab illis rursus responsum, & relationem accipere, ut sua Sanctitas mature scire possit, qui, quot, quales, & a quibus Regionibus sint venturi, qui ad Concilium vocati sunt. Et hac cogitatione recte ab-

soluta, & in effectum deducta videbunt, & scient non modo adversarii, sed & optimi quique Catholici rem Concilii Sanctissimo Domino nostro cordi esse.

LX. Rursus vero, cum plerumque doctissimi quique, & qui commodissime in hunc usum deputari possent, sint omnium pauperrimi, neque possint sese per angustiam rei familiaris, & quod sit illis domi curia suppellex, ad Concilium præparare, esset valde commodum, ut sua Sanctitas, cum alioqui, & antequam etiam in summum hoc dignitatis fastigium eligeretur, semper doctorum & bonorum fuerit patronus & mæcenas, ejusmodi doctis ac Catholicis aliquod subsidium, aut viaticum ordinaret: nam hi, qui tam fortiter in hanc horam Lutherismo restiterunt, omnes pauperrimi, & quovis codro pauperiores sunt: sine illis autem, & eorum presentia parum proficerent alii. Quare de parrimonio Crucifixi, aut Petri, apprimè necessarium erit, ut hujusmodi doctis de viatico, & victu provideatur: qua in re Sanctissimus Dominus noster proculdubio pro innata sua bonitate, & in doctos liberalitate difficultatem non faciet; sed hac parte gloriam sibi immortalem cum apud Deum, tum apud homines pariet: ad hæc eorum Ordinariis scriberet, & mandaret, ut ipsis quoque doctis de necessariis ad sanctum hoc opus provideretur; res enim tam ardua non poterit facile absque illis expediri.

LXI. Qui autem contra Lutherum ac alios Hereticos scripserint, ac prædicaverint expedite palam est, & brevissima scheda poterit ostendi. Ut igitur eorum opera Sanctitas sua uti possit, efficiendum erit, ut subsidio suæ Sanctitatis ad Concilium venire possint, nam opus erit, ut libros secum deferant, in quibus non mediocres sumptus consistunt.

LXII. Quamquam etiam in Regno Bohemæ etiam nostri multi boni, ac orthodoxi sint Christiani Ecclesiæ Romanæ cum obedientia subiecti, nihilominus tamen irruerunt interim, & a tempore Basileensis concilii aliquot Heretici, scilicet Piccardi, qui male se in Sacramentis, ac Missæ officio gerunt. Sunt & illic Lutherani; sunt & Calixtini, qui sub utraque specie communicant. At ut verum fatear, hi sunt Lutherani, & Zuingliani tolerabiliores, quia in paucis a Christiana Ecclesia dissentiant. Alioqui contra Lutheranos pugnant Ecclesiastica Sacramenta acerrime pugnant & bona spes est, si humaniter, ac debite cum illis tractatum fuerit, facile ad Ecclesiam reduci possunt. Esset igitur bonum, quod sua Sanctitas, & sacra Romanorum Regia Majestas rem illam procurarent, quibus

bus mediis, ac modis, Bohemi quoque suos Nuntios in concilio haberent: ut ita assistente gratia Spiritus Sancti, hoc quoque inclytum Bohemæ Regnum iterum gremio Ecclesie restitueretur, ac ad unitatem fidei reduceretur: nam nisi illi vocarentur, posset multum inde incommodi ac discordiæ oriri: at e contra cum bona sint illic iudicia, quod Bohemi suis abusionibus de Eucharistia, quæ parvulis datur, & nonnullis aliis rebus, cederent.

LXIII. Ad materiam autem sub utraque specie, opus est, bene fundatos esse eos, qui hac de re vel cum Bohemis, vel etiam cum Lutheranis conferre velint. At quibus Scripturis & modis obvianandum sit, facile reperitur in actis concilii Basileensis & Constantiensis, ex Joanne Gersone, ac aliis, qui hæc descriperunt.

LXIV. Qui autem sint illi docti ac Catholici apud Germanos, qui ad hunc usum deputari possint, & quid unicuique oneris imponi possit, si hoc Sæcæ Sanctitati placere videro; offero me libenter, & cum debita obedientia fideliter ad utilitatem, & unitatem orthodoxæ fidei cum longe majoribus demonstraturum: nihil enim tam grave poterit injungi mihi, quod non sim pro tenuitate mearum virium libens facturus.

LXV. Et hæc mea indicatio, & quasi premonitio est meo iudicio non minus necessaria, quam fructuosa ac utilis: nam nisi hoc modo in preparatorius procedatur, periculum est, ne futurum concilium in multos annos protrahatur, & forsitan [quod Deus Optimus Maximus avertat] rebus non usque adeo feliciter expeditis, dissolvatur, & nihil egregium, & necessarium expeditur; atque ita novissimus error sit futurus peior priori. Si autem, ut supra ostendi, omnia ita præordinabuntur, & præparentur, spes est maxima, uno anno posse totam concilii rationem explicari, & expediri; alioqui si illoribus, ut ajunt manibus, & quasi cæcutientes, ac imparati Mantuam venerimus, non nisi rerum omnium confusionem, & turbationem videbimus.

LXVI. Quod autem attinebit ad expeditionem contra infideles, ac alios articulos; non me impedio ac immitto: nam cum in Spiritu Sancto fiat Concilii congregatio, par est, ut hæc graviter, & consulte concludatur: Prius est operis opus est unitatem in domo & Ecclesia Dei firmare, & sarcire: quod non fiet, nisi una Fides, & unum Baptisma conservetur, ac prædiceretur in tota Ecclesia Catholica, & mihi dubium non fuerit quin his, qui habitare faciunt unanimes in domo, parem reddat, ut cantemus cum cytharædo illo

Regio: Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.

LXVII. Superessent insuper nonnulla alia forte non usque adeo contemnenda, vel negligenda, quod vero non possint calamo tuto & secure credi omnia, sed potius quædam in aurem dicenda sint, confidenter proinde in præsentiarum explanare rem latius abstinui, forte Deus dabit, ut in alio tempore possint aperiri, & declarari sat commode reliqua.

LXVIII. Ad præsens, & quasi pro colophone adijciendum puto, quod, si non muretur concilium, erit sine dubio tanta defectio, & discessio ab Ecclesia, unde iuxta verbum Cypriani omnium Ecclesiarum orta est unitas, ut facile in multis sæculis hæc ruina nequeat reparari, neque restitui poterit: nam erunt in diversis locis conciliabula & conventicula multa, quæ hoc fuit maxime de mense Maii præterito, quod inter Lutheranos, & Zuinglianos habitum est Francfordiæ, & Iffelnachi; cujus præstigijsam conclusionem adicere placuit, ut videat sua Beatitudo, adhuc esse unum Deum, qui suo spiritu non sinit etiam inter se in re tam manifeste consentire, & convenire hereticos; cum tamen tota Ecclesia Catholica per totum orbem terrarum diffusa, circa verba Sacramenti non modo non vacillet, sed unanimis, & tota concors est. Zuingliani vero scissi sunt in novem sectas super his brevibus, & apertissimis verbis Christi; Hoc est Corpus meum.

LXIX. Ad officium itaque Summi, & Principis Pastorum Papæ quidem pertinebit, ut oves suo ovili, suæ denique cura creditas, cum viderit errare in montibus, in colle excelso, in deserto ad imitationem pii Pastoris non modo reducere, sed & suis humeris ad gregem sanctum Domini portare: & erit illi Dominus profecto merces magna nimis.

LXX. Neque hoc prætereundum duco, quod hoc durante Lutherismo per proxime viginti actos annos, antiquæ, & veræ Religionis Viri, & mulieres pii mortui sunt magna ex parte, ut interim in majoribus Civitatibus apud Germanos nulla, vel modica plantatio Catholicorum subsequuta est; immo quid sit vera Religio interea qui nati sunt, prorsus ignorant. Sunt & inter Doctores Theologia quam pauci in tam lata ac magna natione Germanica, qui fortiter huic Lutheranae factioni resistant, aut resistere norint, atque didicerint: ita ut vere jam in hæc inciderimus tempora, ubi iuxta prophetiam Salvatoris nostri, Charitas refrigescit, & prævaluit iniquitas.

LXXI. Idcirco modis omnibus festinandum

dum est, ac erit, ne diutius differatur hoc tandem & feliciter institutum concilium: alioqui & reliquæ Catholicorum parvulæ postremo non supererunt; & quod timendum est, seducentur etiam [si fieri potest] electi: quinimmo, si non in bono tempore S. D. N. tanto malo hoc uno concilii & medio, & remedio occurrat, & manum præbeat, reddentur multi non modo irreligiosi, sed plane impij ac athei, id est sine Deo homines; neque posthac facile erit modus aliquis, huic & tam graviter inflicto vulnere Ecclesie salutem dare. Et proinde atque talis res erit, quasi cum Ethnicis, & sine Deo hominibus tentes celebrare concilium. Quare ne naufragium in fide & religione periculosus accidat, festinandum & diligenter invigilandum erit, quo saltem rebus his bonum, & salubre detur principium: Nam quæ inepto, & malo, sunt inchoata principio, vix ad optatum, & felicem poterunt perducere finem. Non dubitem autem, si sua sanctitas inspirata Spiritu Dei, ut sancte & feliciter cæpit, omnes animi sui cogitatus ad id adiecerit quod pristino candori, & integritati restitueretur Ecclesia, & potissimum quod aboleantur hereses, & abusiones tollantur e medio, si quæ, ut revera multe, irrepserunt, deprehensæ fuerint, videbit hanc defectionem & turbationem, quæ nunc in foribus est, & proh dolor! prævaluit, cum maxima tranquillitate & sedari, ac finire: id quod largiri ac donare dignetur is, per quem ex quo, & in quo sunt omnia. Ipsi honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LXXII. Hæc nulla alia ratione indicare, & de his prædictis præmonere volui, nisi quod zelus domus Dei comedit, & urget me, & ut saltem in hoc gazophylacium futuri Concilii etiam duo vere minuta cum pauperula in Evangelio vidua conferrem, & cum illa Moabitide muliere spicas colligerem post terga metentium: scio enim esse multos, qui meliora dabant. At forsitan ea quæ dixi, si non sint apprimè necessaria, forsitan tamen non erunt inutilia.

Ad singula vero capita quæ a Joanne Fabro in superiore libello proposita fuerant, subiecta verborum formula jussu Pontificis responsum est.

Hæc responderi iussit Sanctissimus D. N. ad Reverendi Patris Domini Episcopi Viennæ super futuro Concilio preparatoria. In primis Sanctissimus Dominus nos in Universum commendat plurimum studium, & pietatem prædicti Domini Episcopi, eumque [sicut hæctenus fecit] ut strenue pro Ecclesia Dei pugnare perseveret, maximopere hortatur.

Nunc capitulatim iuxta numeros in margine notatos respondendum est, prout locus aliquis majore attentione dignus fuerit.

I. II. III. IV. V. VI. Hoc optime novit Sanctitas sua, & propterea universale Concilium, tam alacriter indixit, & summo studio celebrare, & authore Domino ad felicem finem ducere enitetur.

VII. Dominus Nuntius communicato consilio cum prædicto Episcopo procurabit quamprimum mitti hunc Indicem librorum tam Hæreticorum, quam Catholicorum, qui contra eos scripserunt, & significabit pretium, cetera Sanctitas sua libenter exequenda curabit.

VIII. IX. Hoc in Concilio discutietur, & decidetur, & debita executioni demandabitur cum Dei auxilio.

X. usque ad XX. Sanctitas sua optat, & hortatur dictum Dominum Episcopum Viennensem, ut una cum Doctore Eckio, Cocheo, Naufæa, & aliis, quos ipsi idoneos judicaverint, id laboris assumant, & communicato consilio cum Domino Nuntio Apostolico, ea mature fiant, quæ necessaria videbuntur, & de iis, quæ fiunt, in diem Dominus Nuntius ad Sanctitatem suam scribat, ab ea debitum responsum quamprimum recepturus una cum remediis opportunitis.

XX. fiat ut in VII.

XXI. Rem gratam Sanctitati suæ faciet Dominus Episcopus Viennensis.

XXII. Aptissimi videntur ad hanc rem ii, qui in responsione ad X. & deinceps articulos sunt nominati.

XXIII. Jam ad hoc aliquos Sanctitas sua peritos Italos vocavit, vocaturus & ex aliis Nationibus doctos, loco, & tempore.

XXIV. Et hoc erit Sanctitati suæ gratissimum.

XXV. Sunt aliqui hic Itali satis bene instructi; sed si tempore Concilii aliquis erit in Germania, qui in hac re excellat, illi non absque debito præmio hoc onus injungetur.

XXVI. ut supra n. VII.

XXVII. XXVIII. Hoc optime jam animadvertit Sanctitas sua, & remedium quotidie preparat.

XXIX. XXX. Placet & hoc Sanctitati suæ, & optat, ut fiat auxilio Dei.

XXXI. ut in VII.

XXXII. Et de hoc Dominus Nuntius referet, & rescribet.

XXXIII. Hoc remittit Sanctitas sua discretitati, & prudentiæ eorum, quos in X. supra nominavit, & ut hic similiter fiat negotium, dabit quibusdam doctis Episcopis, & aliis doctis Viris, quos apud se habet.

XXXIV.

XXXIV. Hoc gratissimum erit Sanctitati suae, ut aliquis eorum faciat, qui in X. supra sunt nominati; quis autem potissimum id muneris assumat, optat Sanctitas sua, ut capta cum Domino Nuntio inter eos conclusione, ab eo certior quam primum fiat.

XXXV. Expectat Sanctitas sua libentissime a Domino Nuntio Episcopo Vienna, vel a Domino Eckio.

XXXVI. Non deerit Propheta in Israel: nec tamen cessat Sanctitas sua hortari, tam supra in X. nominatos, quam alios Germanos Catholicos, ut ad hoc instructi in Concilio compareant, sicut Sanctitas sua de eis sperat, atque adeo pro comperto habet.

XXXVII. Sunt aliqui huiusmodi libri satis castigati excusi, & in Italia, & in Gallia, sed & adhuc majorem curam Sanctitas sua adhibebit.

XXXVIII. XXXIX. Hoc quia non nisi a lingua Germanica excellenter peritis fieri potest, Dominus Nuntius consilio praedicti Domini Episcopi Vienna, & in hac re statuat, & scribat.

XL. Multum satisfaciunt Sanctitati suae, Antilutherana, quae Dominus Episcopus Vienna composuit, nec non & ea, quae notavit Dominus Eckius, ac etiam Domini Coclei Lutherus Septiceps. Quod si adhuc, vel ipsi, vel aliquis alius alia addere vult, non potest, non nisi curae praerium esse: & ut id fiat, Domino Nuntio in mandatis dedit.

XLI. Jam factum est ab aliquibus hic doctis viris, optatque Sanctitas sua, ut in Germania itidem fiat.

XLII. Supranominati in X. ad hoc aptissimi sunt.

XLIII. XLIV. Et hoc optime novit, & dolet Sanctitas sua, deditque Domino Nuntio negotium, ut in VII.

XLV. Multi egregie scripserunt in hac re; sed neque alii deerunt, qui pleraque alia, nondum edita, ad Concilium adferrent ad hoc propositum mirum in modum facientia.

XLVI. Sanctitas sua laudat plurimum utriusque scripta, deditque in mandatis Domino Nuntio, ut procuraret, & scribat.

XLVII. Versantur huiusmodi libri hic in manibus fere omnium: sed & alii quamplurimi Conciliorum libri amplissimi tam Graece, quam Latine compositi, & verustissima manuscripta non desunt, usque adeo, ut non sint Catholici inermes ad Concilium accessuri.

XLVIII. Ad hoc Sanctitas sua est intenta, quantum ex antiquis Conciliis elici potuit: quantum vero ad Constantiense, & Basileense, attinet; non possunt nisi con-

ducere ad hoc eorum acta, modo ne aliquid in illis, praesertim in Basileensi, derogatur magis adhuc praedictae auctoritati Summi Pontificis, in cuius dignitate [ut inquit Hieronymus] Ecclesiae salus pendet; quod quamvis de quolibet Episcopo dicat in sua cuiusque Ecclesia, tamen hoc multo melius accommodari potest ad Summum Pontificem, qui est Episcopus Episcoporum, & in quo recumbit universalis Ecclesiae cura. Ea propter bene compensanda sunt commoda, & incommoda, quae e duorum illorum supradictorum Conciliorum integra lectione, & in publicum productione proficiscerentur, & communicata recum Sanctitate sua, quod utilius videbitur eligeretur. Porro Basileense Concilium post translationem fuisse concilium Schismaticorum, & Synagogam Sathanae a nobis suo loco demonstratum est, quamvis nonnulli imperitissimi homines, ea acta Concilii oecumenici titulo exornent.

XLIX. Sanctitas Sua dixit Nuntio, quid agendum.

L. ut in VII. Optat autem a Domino Vienna Episcopo Catalogum habere, quem offert, ut sciat potissimum, qui in Italianam non sint allati.

LI. LII. Dabit sua Sanctitas negotium hoc peritis in Linguarum exterarum cognitione viris aliis, praesertim quia Pagninus obiit, sed eo peritioris in lingua Graeca vivunt ad laudem Dei.

LIII. Et hoc fiet favente Domino.

LIV. LV. LVI. Hanc ob causam Sanctitas sua aliquos & doctrina, & sanctitate vitae insignes Praelatos ad se vocavit.

LVII. LVIII. Fuerat facta mentio in Bulla typo pro terris Subditis Papae, quatenus se extendit ejus temporalis iurisdictione: verum quia hoc nihil ad Germanos, & pro iis, qui per terras Ecclesiae sunt transiituri, non erit opus: idcirco fuit e Bulla Concilii sublata mentio salvi conductus, & reservatum hoc Caesareae Majestati, quae in bello occupata, non potuit huic rei vacare. Ceterum datum est negotium Domino Nuntio, ut de hac re cum Severissimo Romanorum Rege loquatur, & hoc itidem tractabitur hic cum Oratoribus Caesaris: neque dubium est, quin sua Majestas id libentissime faciat, cum tantopere Concilium desideraverit.

LIX. LX. Factum jam est de more primo; reliqua vero, quae Dominus Episcopus Vienna in hoc capitulo commemorat, poterunt ipsi Episcopi inter se statuere, dummodo circa conditionem personarum, quae Synodo interesse debent, a semita sanctorum Conciliorum non deerent. De hoc etiam Dominus Nuntius plura referet, qui cum ad

ad Sanctissimum Dominum Nostrum rescripserit de iis, quae in X. notata sunt, Sanctitas sua non deerit honoris, commodo, & dignitati Ecclesiae Dei sibi commissa.

LXI. De hoc scribat Dominus Nuntius ex consilio Domini Episcopi Vienna, & Sanctitas Sua non deerit.

LXII. Dedit Sanctitas sua in mandatis Domino Nuntio, ut cum Regia Majestate tractet.

LXIII. Non deerunt ad hoc, & alii docti, & Catholici Viri tam Itali, quam Transalpini, praeter eos Germanos, quos Sanctissimus Dominus noster intellexit esse in hac re egregie paratos.

LXIV. LXV. Libenter Sanctitas sua intelligit consilium Domini Episcopi.

LXVI. Pro prima parte Concilium disponet auctore Domino. Pro secunda Sanctitas sua quotidie precatur Deum, & non male sperat.

LXVII. Dicat audacter quae vult Domino Nuntio, & ipse scribet caute & tuto ad Sanctitatem suam.

LXVIII. LXIX. LXX. LXXI. Sanctitas sua sicuti libere, & libenter indixit Concilium, quod etiam statim in eunte Pontificatu significaverat; ita nihil ad hoc tam sanctum opus peragendum sibi faciet reliqui: & nisi Orbis ardeat bellis, aut alius [quod abominatur] sinister eventus plusquam legitime impediat, Sanctitas sua quasi pro comperto habet rem, & facile & feliciter perficiendam. Et hanc ob causam conciliare Principum Christianorum animos summa ope hactenus nixa est, & semper in hoc perseverabit.

LXXII. Agnoscat Sanctitas sua jam multis exemplis optimam mentem, studium, & praecleara opera Domini Episcopi Vienna, cujus Sanctitatis Sua loco, & tempore nequaquam immemor erit.

XXXIX. Accepto Pontificis responso cuius supra meminimus Joannes Faber Viennensis Episcopus, ut flagrantissimo studio amplificationem fidei Catholicae proferebatur, excindendaeque, ac reprimendae haereseos piissimo ardore incumberebat, scriptis ad Joannem Moronum Episcopum Mutinensem Pontificium in Germania Internuntium, exposuit extremam celebrandi quantocumque Concilii necessitatem: quaeve Urbes, quos Principatus, quae Regna invasisset haereseos, ejusque progressus, modos, fraudesque Haereticorum ob oculos proposuit: nec non quae ad confirmandam Religionem Catholicam conducere in luce collocavit.

Reverendissimo in Christo Patri, ac Domino D. Joanni Episcopo Mutinensi, Sanctissimi D. N. Pauli huius nominis Papae III. ac Sacrosanctae Sedis Apostolicae cum Ann. Eccl. Tom. XXXII.

potestate Legati de Latere Nuntio, Domino suo per omnia observando.

Reverendissime in Christo Pater ac Domine. Quamquam in primis preparatorius nonnihil attrigerim quam necessarium sit universale celebrare Concilium: tamen ut Sanctissimus D. N. alioquin sponte ad hoc divinis opus festinans proprior, & ad hoc inclinatio reddatur, putavi, ut is, qui sedet in altissima Sede, veluti speculator aliquis, & supremus Vicarius Christi, converterat oculos suos, & circumspiciat universum Orbem Christianum. Quod si sua Sanctitas piensissimos oculos suos converterit ad Germaniam, illic inveniet inchoatam haec Nationem undequaque infinitis prope haereseos & erroribus, ne dicam impietatibus, plenam, ac refertam. Inveniet scilicet non solum a via Catholica Ecclesia simplices & rudes, sed & potentissimos Principes, & multos, qui doctissimi volunt haberi, defecisse. Neque satis est Laicos deprehendere, sed & a via veritatis aberrare Ecclesiasticos: & utinam inter illos non essent Episcopi, & Archiepiscopi. Moriuntur quotidie boni, & qui perseverant huc usque in fide & religione Catholica, sed interim succrescunt, & quasi in teneris educantur, qui venenum hoc pestiferum hauriunt tum a parentibus domi, tum a praedicatoribus in Ecclesiis. Contingit enim, ut quotidie res illa more andrabuli crescat in pejus; & fere est, quemadmodum in Paulo legitur, quod quorundam sermo serpit, ut cancri, aut si malueris, ut gangrena.

Prævaluerat hoc malum in parvo Germania angulo, & in Aquilone, unde venit omne malum, locus obscurus erat Wittenberga, & sine nomine. Illic autem cura erigerentur, quasi sub Jeroboam duo aurei vituli in Dan, & in Bethel, id est in Luthero, & Carlostadio, cœpta est negligi Jerusalem, cepitque populus dicere Catholicis, & antiquis Praedicatoribus: Nolite nobis videre visiones has: Nolite dicere, hæc dicit Dominus: Praedicate nobis placentia. Factum est inde, ut tota Saxonia, quae sub Electore est, a Sede Romana defecerit, & Hassia, ac magna Westphalia pars: defecit Ducatus Wirtembergensis, Principes denique de Luneburg, ac alii permulti, & Principes, & Comites mordicus has haereseos fovent, ac sustinent. Nolo hic commemorare, quot, quanti Principes, etiam magni, nutent, vacillent, & altero pede claudicare incipiant. Et formidandum est, ut aliquis inter Germanos Catilina insurgat, & totum Statum Ecclesiasticum hiant ore devoret, deglutiat, & perdat.

Sunt praecipue Germania Civitates huic, H h & tan-

Jo. Faber.
Ep. Vien.

Et tanto malo fere omnes addicta, ut iurando sese obstrinxerint; Inter has sunt Argentina, Ulma, Franckfordia, Constantia, Lindavia, Esselingen, utinam non Augusta Vindelicia, Nuremberga, & alia Civitates quamplurima, quae omnium sunt potentissima. [1] Jam [quod periculosus est] fere omnes corrupti sunt, & abominabiles facti, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum; nam, etsi serenissimus Romanorum, Hungariae, Bohemiaeque Rex Ferdinandus, Princeps, & Dominus meus Clementissimus, in hanc horam suis edictis, mandatis, & ordinationibus [quantus quantus est] constantissime defenderit, quidquid usquam fuit, quod ad Religionem pertineret orthodoxam: nihilominus tamen vulpes & vulpeculas hereticorum, strophas, nugas, nenas, tendiculas, & conventicula prohibere, & praecavere non potuit: quia in Hungaria sunt loca plurima, in quibus Lutheranismus aridet, & maxime placet. De Moravia & Silesia certissimum est, ut Anabaptibus, Piccardis, Lutheranis, & Zuinglianis non careant. Bohemiae Regnum, proh dolor! in multas, & diversissimas sectas scissum est.

Redeo ad Aquilonem. Quid, aliud Regnum Suediae, quid aliud Regnum Norvegiae, quam ipsissimus Lutheranismus, & Zuinglianismus? Quam inconstantes autem in fide, & religione sint, aut fuerint, etiam contra edicta, & severissimas executiones Sacratissime Caesaris Majestatis inferiores Germani, nonnulla seditiones, & multa rebelliones docuerunt. Quod si quis Regnum Angliae spectet, ecce quam insperata mutatio facta, ut illic ex defensore Christianae fidei, qualis, me praesente, & meis temporibus, declaratus est, Rex factus ter maximus apostata Fidei. Ad Meridiem spectantes ex Germania. Ecce populus Helvetiorum, aliquin potentissimus, & numerosissimus, Zuinglianae & Ecclampadicae sectae fere totus, demptis quibusdam Cantonibus admodum paucis, seductus est. Quod si illi pro more suo veteri eruperint, quemadmodum anno praeterito irruerunt in Ducem Sabaudiae, per-

vertent, & evertent quidquid usquam in finitimis Catholicorum est vestigiorum. De Gallia quid dicam? Dedit illa nobis plures Apostatas, & Haereticos, quam peperit etiam ipsa Germania, inde natum erat hoc monitum Lamperti, inde venit nobis magnus Haereticus Arianus, qui contra Trinitatem iuxta magnitudinis librum scripsit. At haec notoria sunt Sanctissimo Domino nostro quam ut multis enumerare necesse sit. Faxit Deus ut in Italia non sint, qui mussitent, & dicant Lutheranismum rem esse sanctam, & valde religiosam.

Huic & tanto malo, principio obstantum erat: quod si sero nimis medicina paratur, nihil certius expectari oportet, quam ruina Christianitatis. Hujus vulneris unicum emplastrum, unum malagmum, unaque resina, est universale Concilium; in hoc convocentur Haeretici: mitigabuntur feroces animi, reintegrabitur Ecclesia, praeservabuntur a vastatione Tempia, Monasteria, & Sacrae Aedes: erigentur capita iustorum, & Catholicorum; tollentur zizania, sumat confidenter pro se Sanctiss. D. N. quod Christus, cuius Vicarium agitur, in terris, docuit, & praedicavit; Aperuit enim ille os suum in parabolis; & inter caetera docuit: Simile esse Regnum Caelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo: cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & super seminavit zizania in medio tritici, & abiit. Ut mox: Ecce quam apte iste sermo cadit in hac tempora; num oporteat, vel celebrare, vel differre Concilium, meo iudicio, nihil in toto Evangelio est, quod expressius dirigat Pontificis maximi animum, quam parabola hac de semine, & zizaniis. Ante Lutherum creditus est unus Deus, erat omnium una Fides, in omnibus Regnis, & per omnes Provincias erat unum Baptisma, erant letae segetes, copiosaque messis: seminatum erat bonum semen in toto Orbe, sed dormientibus nonnullis, ad quos vigiliae pertinebant, supervenit ille inimicus, diabolicus Lutherus, superseminavit zizania, supercreverunt, & supra modum multiplicata sunt.

Math. 13.

NOTAE [1] Hoc anno Colonienfis Provinciae Patres in Synodo convenientes Coloniae sub Hermanno archiepiscopo multa sanxerunt ad cleri praesertim reformationem apprime utilia, quae dein Concilii Tridentini Patres in commodum ecclesiae universalis transferenda censuerunt. Totum istud Concilium in partes distinguitur XIV. quibus ea primum, quae in assumendis in fortem Dei clericis servanda sunt, dein ipsorum clericorum munia statuuntur. Tum gradus sit ad Parochos, & munus illis demandatum. Succedunt canones de legibus in Ecclesia condendis, & conditis. De Monachis parre statutorum X. agitur; parte XI. de Hospitalibus, aliisque piis locis; reliqua de caeteris ad ecclesiam unquamque pertinentibus disponunt. Breviarii & Missalium reformationem referatis iis quae solidae pietati absque religiosa quorundam inscitia innoxerant, necessariam Patres illi agnoscunt. Qui huic Synodo praesuit Hermannus Archiepiscopus non ita post multos annos fidem cum haeresi commutavit. MANSI

sunt. Restat ergo ut colligantur, & aligentur in fasciculos ad comburendum, id est ut damnentur anathemate in Concilio.

Jam forte reperet Reverenda Dominatio Vestra, dissidia Christianorum Principum in causa esse, & forte ne minus possit celebrari concilium. Respondeo ad hoc, oportere celebrari concilium, ut reintentur, & ut reconcilientur Principes: cuius exemplum est, primum, quod Hierosolymis celebratum extat concilium. Numquam, vel difficillime seditio, quae propter Circumcisionem in Antiochia facta, vel sedari, vel compefci potuit, nisi Paulus, & Barnabas accepissent a concilio Apostolorum, & Seniorum, qui Hierosolymis erant decretum. Patres itaque, si Mentuae in Spiritu Sancto congregati fuerint, id faciant, id tenent, ac aggrediantur: quod Patres inter dissidentes Reges, & Principes multos in Basileensi, & Constantiensi conciliis, fecisse leguntur, & studeant componere lites.

Ad difficultatem autem, quae de Turcis, & Barbarossa proponitur, eadem respondeo, non esse modum magis idoneum, quam per concilium tractari, ut Pontifex, Caesar Romanorum, Hungariae, Bohemiaeque Rex, deinde Galliae, Portugalliae, alique Reges, semel inter se conveniant, ac confirment, ut de caetero junctis animis, manibus, armis, viribus, tam aqua, quam terra aggrediantur, hostes adversarios crucis, & nominis Christi, & suppriment spurcam, foedam, & turpem Machumeti sectam. Nec est, quod Sanctiss. D. N. a celebratione concilii movere, aut absterre debeat, quod Lutherani venturi non sint. Faciat sua sanctitas quemadmodum in Isaia legitur, & exclamet dicens. Omnes sitientes venite ad aquas, expandat tota die manus cum Christo. [Et infra.] Neque tantopere curandum est, etiamsi personae Praedicatorum, & seductorum praesentes non fuerint, satis sit Sanctissimo D. N. & nobis Catholicis omnibus habere libros illorum, scire haereses, & non ignovare errores, ac malefacta illorum, quae si condemnata fuerint unanimi consensu Patrum, adhuc Dominus Deus servabit septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal, & cederet sine dubio illorum absentia his ipsis in maximam confusionem, ignominiam, & ruinam: crescet autem supra modum auctoritas, & reputatio Sanctissimi D. N. & Cathedrae Divi Simonis Petri, ac Romanae Ecclesiae. (Et paulo post:) Quod si non celebretur, & mature, concilium jam indictum, desperata res erit reliquorum Catholicorum, quorum [proh dolor!] re-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

liquiae paucae sunt: submurmurabunt perpetuo Lutherani, ficta, & figmenta esse; quae de concilio publicavit, & intimavit Apostolica Sedes; dicent, Pontificem metuere sibi ob malam causam: Et ecce, quid fiet, velint, nolint optimi quisque pertrahentur in nationale concilium, de quo toties in comitiis Imperialibus sermo est habitus, & conclusio facta. Subsequentur, & Provinciales Synodi, excutient cervices ab obedientia Sedis Romanae: [nam id totum adversarii cogitant,] & diruentur Ecclesiae, & Monasteria, prohibebuntur omnes, ne Romanam eant, ne quam obedientiam post hac, & de caetero faciant. Haec tam certa sunt, & formidanda, ut nihil certius, vel cogitari, vel dici possit. Et videat sua sanctitas ab exemplo Regni Bohemiae, illic enim semel extincto Archiepiscopo Pragensi, & dirutis Monasteriis per Thaboritas, & Ziscam, nulli Oratores, nulli [etiam, utcumque Catholici Reges] potuerunt obedientiam Romanae Sedi debitam ex toto recuperare, aut restituere. Utile itaque fuerit iratos, & incensos Germanorum animos placare, & insolentes gladio verbi Dei, & auctoritate Ecclesiae convincere. Et infra.

Omnino consultum erit, immo consultissimum, ut quantocyus Sanctissimus Dominus Noster scribat catholicis Doctoribus, & unicuique singulariter, ut excerpta, seu extracta haeresum, seu errorum componerent. Erunt autem distribuendi labores hoc modo, ut scribatur Doctori Joanni Echio quatenus triplicem subeat laborem: Primo, ut comportet Lutheri, Zuinglii, & Colampadii, & eorum sequacium haereses, errores, dissidentias, & contradictiones, notetque, in quo libro, sub quo titulo vel capite, & quibus verbis, unaquaeque haeresis scripta sit: quodque adjiciat brevi compendio; quare putet, & sentiat hunc, vel illam haeresim reprobendam esse: & quod lucide declaret, num sit, vel antiqua, vel nova haeresis, & ubi, atque in quo concilio damnata. Secundo, ut lapsus, & errores, quos Haeretici in vertendo, & pervertendo, utrumque Testamentum admiserunt, in unum, & breve compendium colligat. Tertio, ut suos, & aliorum Catholicorum, etiam Lutheranorum libros comportet, & secum in Italiam tempore concilii ferat.

Doctori Frederico Nausea injungendum esse puto, ut Dominatoni vestrae Reverendae offerre non gravetur ea, quae centum gravaminibus nationis Germanicae, contra Sedem Apostolicam conceperit, tradat, & quae contra Sacramentarios, & Anabaptistas, & seditiosos Apostatas faciant, & Scripturis colligat, & in unum comportet.

Hhh 2 Do-

Doctor Joannes Cochleus decem octo libros nondum editos habet, in quibus ex ordine describit totam Lutheri, & Lutheranorum tragoediam quasi Annales. Hos libros conducibiles esse puto, ut habeat S. D. N. & hi, qui ad Concilium deputati sunt: nam valde conducet ex illis videre tot Scissas, scissuras, & rebelliones, & seditiones omnes ex hoc uno malo ortas, & pululatas. Sanctissimus D. N. in principio Concilii dereferari debet huiusmodi inauditas cruentas tragoedias: nam ex hoc uno Evangelio Lutheri depravato perjerunt rusticorum plusquam centum millia anno MDXXV. Num hoc sit vere predicare, & illustrare Evangelium, dicit Pontifex, oportet quique cogitent, & iudicent, quando omnino soli hi speciosi pedes evangelizantium sunt, qui pacem evangelizant, & bonum annuntiant. Scripsit & idem Cochleus Philippicas contra Philippum Melancthanem: scripsit & quadam alia, quae si habita fuerint, multum proderunt. Illi injungendum est, ut ipse colligat haereses, & errores praecipuos. Scripsit tres alios libros, nondum editos, contra diversas haereses Lutheri: cui puto injungendum, ut & hos libros edi, & publicari faciat: sed & in hoc genere felicissimus est, ut contradictiones in unum colligat. Propterea illi injungendum esse puto, ut cogitet, & laboret in unum exportare, ubi, & quomodo diffideat a se Lutherus. Secundo, in quibus, & quantis diffideat Lutherus a suis Lutheranis, hoc est a Carlostadio, Zuinglio, & Oecolampadio, Anabaptistis, & huius farinae hominibus. Tertio ut in unum colligat, quomodo, & ubi Lutherani, qui jurarunt in verba Lutheri, inter se discrepent.

Sed & hoc attendere debet Sanctissimus Dominus noster, quod quam primum tunica illa inconsultis Christi apud Germanos scissuram habere cepit, non modo Principes, & Civitates, sed & passim vilissima Oppida ceperunt novam religionis formam, & normam formare constituerunt. Itaque super Baptismo, Missa, de caeremoniis, ac de rebus huiusmodi multis, & quasi iurejurando firmanunt sese hac in perpetuum servare velle: sed infidelium, & impostorum est mos, ut nunquam sibi ex aequo constant, ut omni vento doctrine agitentur, neque sint, aut permanere possint stabiles: propterea mox, & paucopost tempore mutaverunt statuta, constitutiones, & ordinationes. Et videnda res est, quod Lutherani non solum in una Provincia, sed & in una Civitate, in una domo, immo in una mensa nunquam conveniant.

Ut itaque S. D. N. & ceterus Concilii

sacer videre, & expendere possint, quo spiritu schismatis, & vertiginis agitati sint Lutherani, conducibile erit, ut doctor Eckius, & Doctor Cochleus diversas diversarum Provinciarum, & Civitatum ordinationes, normamque antiquae religionis novatricem in manus sumant, & extra hanc, ubi, quibus in locis, quam varie, & quam contradictorie ordinationes in se, a se, & inter se discrepent. Hoc habito, lucrabimur populum commuam, ut sint intellecturi omnes, Lutherum, & Lutheranos non habere Spiritum Dei, cuius proprium hoc est, ut per omnia sibi conveniat, & sibi similis sit. Et hic videbunt omnes tale monstrum, ut etiam Poeta priorum seculorum nunquam tale finxerint: & planum fiet, Regnum Diaboli tot habere capita, tot habere monstra. Et revera miranda res est, quod ii, qui nec unius sententia, vel opinionis sunt, adhuc novis foederibus, & colligationibus in rebus, & negotiis, contra Deum, & Caesarem, velint esse juncti. Oportebit itaque hoc modo dissolvere colligationes, & fasciculos impietatis: Ad haec excerpenda meliores non erunt, quam Doctor Eckius, & Cochleus.

Pro Sacrificio Missae, ibi enim cardo rerum vertitur, & pro veritate Sacramenti valebit Nausea, Eckius, Cochleus, Viceilius, Doctor Mefingerus Ordinis Praedicatorum, & hic fortiter pugnandum erit.

Transmisit eodem tempore Joannes Eckius strenuissimus fidei Catholicae pugil ad Pontificem libros, quos ad discutendas offusas Germaniae Lutheranae haereses tenebras scripserat, quem Paulus amatissimo hoc responso cohonestavit.

Dilecto filio Joanni Eckio, familiari Nostro.

Dilecte fili, Literas, ac libros tuos Nobis superioribus Mensibus oblatos recepimus, & infra. Nos, fili, te valde diligimus, optimeque de nobis meritum iudicamus, proinde omnem occasionem cupide amplexuri sumus, qua erga te, & omnes isthic tui similes nos memores, gratosque reddamus. Datum Romae, &c. xxvi. Junii MDXXXVI.

Advocavit ad se Paulus III. Pontifex Praefules virtute claros, ut illi auxilio essent in tam gravi negotio celebrationis Oecumenici concilii, ut subjecta litera ad Jo: Petrum Carassam episcopum Theatinum, & Reginaldum, Polum ostendunt.

Joanni Petro Carasse Episcopo Theatino.

Venerabilis frater. Credimus esse perlaturum ad Fraternitatem tuam, nos de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Car-

XL.
Ad Urbem vocat Episcopos magni nominis pro Concilio Pauli III.

Mantuae concilium indicatum.

Cardinalium consilio, & assensu Sacrum Oecumenicum, universale, & generale, concilium Mantuae celebrandum, & in die XXIII. Maji proxime futuri inchoandum indicasse. Quod tibi, & similibus tui Praelatis, pietate, ac doctrina singulari praestantibus, & honorem Dei, nitoremque Sanctae Ecclesiae zelantibus non dubitamus pergratum, & jucundum accidisse, Nobis vero non minus accidit gratum habere Fraternitatem tuam inter ceteros Ecclesiarum Praelatos, insignes, qui hoc tempore Deo, & Nobis piam, & fructuosam operam praestare possint ad sinceritatem fidei, & puritatem Ecclesiae restitendam, cunctaque interim salutariter, & pie dirigenda, & ordinanda. Quamobrem eandem Fraternitatem tuam horramur, eique mandamus, ut mitigatis his aestivis caloribus, & cum suo aliquo commodo ad Nos veniat, ut eius consilio, pietate, & doctrina in cunctis preparandis, & disponendis, sicut cupimus, uti possimus. Datum Romae apud S. Marcum die XXIII. Junii MDXXXVI. anno II.

Blos.

Evocavit pariter ad se Reginaldum Polum Regia Anglorum stirpe profematum, qui pro asserenda orthodoxa religione, contra Novatorum fabulas eruditissimos Commentarios ediderat, ad quem sic litera exarata fuere.

Dilecto filio Reginaldo Polo nobili Anglico.

Paul. III. lib. brev. an. 2. p. 353.

Dilecte fili salutem, &c. Quoniam generale concilium ad Republicam Christianam beneficium nuper indicimus, & in animo nobis est, ex omni fidelium Natione doctos congregare, qui in tam laudabili opere nobis assistant: te, de cuius nobilitate, doctrina, ac probitate, sinceraque in religionem, & Dei Ecclesiam mente, cum ex ipsis operibus tuis, tum fide dignorum testimonio plura accepimus, pro Natione Anglica deputandum censuimus, & benemeritum, in quem hoc conferatur iudicii arbitrii sumus, utere igitur hac honoris praerogativa, & benemerendi de Catholica fide occasione, &c. Datum Romae apud S. Marcum XIX. Julii MDXXXVI. anno II.

De accersendis ad se viris doctis, & pietate spectatissimis, qui concilio interesse possent, deliberasse Pontificem in Cardinalium senatu, necnon de Internuntiis in varia Regna mittendis pro indicatione concilii Regibus, Principibusque, atque Episcopis denuntianda, referunt Acta consistorialia his verbis. XXI. Julii fuit Consistorium, Sanctissimus Dominus noster decrevit intimare concilium per ultimos Nunrios, decrevit quoque congregare optimos viros, qui interesse possent concilio faciendo.

Acta Consist. ms. Cardin. Spade sig. 133. p. 302.

Decreta haec in opus provocata ostendunt plures literae, atque in primis datae ad Sigismundum Regem Poloniae, cui indictum concilium his de causis exposuit Paulus. Pro delendis haeresibus, morum vitiis tollendis, conciliandis Principum dissidiis, ut generalis expeditio in Turcas conficeretur. Singularem vero pietate, cum fortitudine conjuncta excelluit Sigismundus, ut qui non modo Poloniae a Turcarum tyrannide, sed etiam ab Haereticorum ingressu, & grassatione vindicaret, cui etiam Paulus significavit, missum Internuntium, ut Praefules Polonos ad concilium vocaret.

Sigismundo Regi Poloniae.

Cum ipsa celebratio concilii ad hoc intendatur a nobis, ut haereses tollantur, dissensiones componantur, Ecclesia in moribus reformetur, fiatque denum generalis expeditio adversus perfidissimos Turcas, cui iustius hanc celebrationem concilii significabimus, quam tibi, qui semper fortissimus Christi Athletae, pia arma adversus impios exercuisti, & omnes haereses a tuo Regno, & Dominis [quamquam vicinas, & validas] ita propulsasti, ut nemo haereticus te sciente in tua ditione diem unum vivere potuerit, pro quo tibi Deus Omnipotens praeter hoc terreste, quo fruereis, etiam caeleste Regnum nunquam destitutum adiciet, itaque pro certo habemus, te optimum, ac pientissimum Principem ipsam celebrationem concilii tanquam singulare praesentibus turbationibus remedium letantem, & pie accepturam esse: mittimus ad te [dedita opera] dilectum filium Pamphilum a Strasoldo Sedis Apostolicae Prothonotarium, & intimum Camerarium, ac Nuntium nostrum praesentium latorem, ut Majestati tuae hoc sanctum, & salutare opus particulariter significet, deindeque cum Metropolitanis, & Episcopis tuorum Regni, & Dominiorum idem agat, & exequatur, &c. Datum Romae apud S. Petrum x. Septembris MDXXXVI. anno II.

Daniae etiam Regem, qui Lutheranam haeresi se addixerat, de indicto a se concilio Pontifex certiore fecit, ut in eo incorruptae veritatis puritatem hauriret, maleque susceptos errores abjiceret, rogavitque, ut si ad illud accedere non posset, Regni sui praefules ad id venire permitteret.

Regi Daniae.

Charissime, &c. Licet, quemadmodum Severitati tuae jam innovisse arbitramur, Oecumenicum universale, & generale concilium de Venerabilium Fratrum nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium consilio, & assensu indicimus, &

XXI.

Paul. III. lib. brev. an. 2. pag. 481.

Ob quas causas celebrandum sit Concilium. Poloni Regis sollicitudo in excludendis Regno haereticis commendata a Pontifice. Missus in Poloniae Internuntius pro Concilii promovenda causa.

Blos.

XLII.

Paul. III. lib. brev. p. 517.

pu-

publicaverimus in Civitate Mantue celebrandum, & in die XXIII. Maii proxime futuri inchoandum; ipsamque indictionem, & publicationem Romae factam sufficere sciamus; tamen cum illa non contenti, per omnia Christianitatis, Regna, & Provincias, & praesertim per totam Germaniam praedicari ter faceremus, id ipsum etiam particulariter tuae Majestati, ac Praelatis tui Regni significandum, & exempla Bullarum ipsius Indictionis mittendum, quibus certiorum, & pleniorum rei notitiam tua Majestas, una cum ipsis Praelatis habere possit; hortamur igitur Serenitatem tuam in Domino, ut tu ipse pro tua bonitate, [quod malle] aut saltem per solemnes Oratores tuos congruo tempore eidem Concilio in dicta Civitate Mantuae interesse, utque Praelatis tui Regni personaliter intersint efficere velis iuxta ipsius Bullae indictionis continentiam, sicut pro certo habemus tuam Serenitatem pro boni Principis officio esse facturam. Datum Romae apud Sanctum Petrum die x. Septembris MDXXXVI. anno 11.

Simile Regi Sueciae Regi. post eand. ep.

Surius in comm.

XLIII. Lutherani timeant indictionem Concilium.

Ext. apud Dolgast. fo. 1. pag. 179.

Conceptae sunt eadem verborum forma literae ad Sueciae Regem, ut ad celebrandum Concilium pari consensu conspiraret. Paternis monitis Pontificis non assensere Lutherani Reges, ac Principes, sed ab improbis Impostoribus subornari se passi sunt, ut indictum Mantuae Concilium reicerent. Is locus inquit Surlus non placuit Germaniae Protestantibus, allegabant multa pericula, quae tamen longe justius alleganti Pontifici, imminabant nempe si in Germania, ut Haeretici contendebant, indiceretur, edere nolebant, incitati a versutis concionatoribus, qui Pontificem in summum odium, & contemptum abducere non cessabant. Habiti sunt proximo anno mense Februario Smalcaldae conventus ea de causa a Lutheranis, qui infecta re soluti fuere.

Sed haec nitidius illustranda videntur ex aliis insignibus documentis. Cum per Germaniam Concilii Indictio opera maxime Joannis Moroni, Episcopi Mutinensis Internuntii late promulgata esset, Lutherani primum expavere, illud, postulante Caesare, fuisse indictum a Pontifice; nam si Caesarea mens Caesareis verbis consentiret, religionis causa sibi bellum a Caesare inferendum putarunt, cum decretis Conciliorum obtemperare nollent: quare gravi terrore concepto spectabant ad arma. At Caesar veritus, ne Gallo forte se conjungerent, illos literis VII. Julii scriptis confirmavit, ne falsis rumoribus crederent, ipsis religionis causa bellum illatum iri, atque adeo

tuti pacem colerent; quibus acceptis re-creati e metu, atque in perfidia magis confirmati, mense Septembri literis questi sunt apud Caesarem; publicata fuisse programmata de Concilio indicto, quod sibi suspectum dixere, utpote celebrandum ab Episcopis, qui contrarias ipsis partes foverent, atque adeo hujusmodi Judices sibi infensos. Eo etiam progressa est eorum impietas, quod cum plures eorum haereses a veteribus Conciliis damnatae sint, aspernari, concilia Ecumenica non perhorruerint, eoque insolentia elati sunt, ut profiterentur Concilia veteri instituto a principio nascentis Ecclesiae celebrata ab Episcopis, non esse Christiana, & libera, si quod vero ab Haereticis congregetur, hoc futurum Christianum, & liberum; nec adverterunt, quod si subditi, qui a suo Principe defecere, stare Principis decretis teneantur, multo magis, qui novarunt in Dei Ecclesia, Ecclesiae, quae ex Apostolo columna est, & firmamentum veritatis, decretis debere obtemperare: & quasi fidei controversiae similes essent aliarum litium nugis, inter Catholicos, & Lutheranos quosdam infideles neutri parti addictos Judices esse a Caesare experiverunt, ac ne quis falsanos ipsis affingere putet, eorumdem haeretica deliramenta repetemus ex impiissimis Principum Lutheranorum ad Caesarem datis literis.

Licet, & multorum relationibus, & item ex quibusdam chartis excusis typis in Germania accipiamus, quod flagitante Majestate Vestra, Paulus Pontifex III. Concilium generale Mantuae indixerit, nosque ex iis intelligere non possumus, quae ratione pro dirimendis summis in Religione Christiana controversiis id Concilium videri possit liberum, & Christianum, & non magis suspectum, ex paritate, quam multa priora Concilia Pontificum extiterunt. Tamen hanc habemus spem de Caesarea Majestate Vestra, ut Imperatore Christianissimo, quod eam cogitationem, & rationem suscipiet, ut illa controversia religionis ad veram, & stabilem concordiam Divino verbo consentaneam redigatur, neque suspectis, aut partialibus hominibus maximarum istarum causarum iudicium permittatur. Nam nos quidem nihil magis publicae concordiae profuturum arbitramur, quam si generale Christianum, & liberum Concilium, cujus Vestra Caesarea Majestatis pacificatio, & item multa mentionem faciunt, in Germania instituat, cuiusque celebrande spe, nos iam antea voluntatem, & sententiam nostram Vestrae Caesareae Majestati declaravimus, pra-

Jo. Frid. & aliis Princ. Ext. apud Goldast. fo. 1. pag. 179. 7. Jul. Hispani, ne credant falsis rumoribus, se religionis causa iis bella illatorum pacem servent.

XLIV. Fidem mandatum erat. Ext. apud Goldast. 180.

Impie Lutheranorum opinionibus.

praesertim in illo responso, quod ante tricenarium Majestatis Vestrae Oratori, qui una cum Clementis Pontificis Septimi Nuntio quosdam nostrum convenit, dedimus, & ad Vestram Caesarem Majestatem, haud dubie perlatum fuit. Ac fecit Deus Optimus Maximus, ut solum honor, & gloria nominis ipsius quaeratur, & illustretur, & saluti Ecclesiae Christianae consulatur, quemadmodum, nos fore speramus, & C. Data nona die Mensis Septembris Anno Domini MDXXXVI. Vestrae Caesareae Majestatis fideles, & subditi Princeps Elector Saxoniae, & alii Principes, ac Status Imperii, in causa Religionis conjuncti.

Quae porro pax a Lutheranis observata sit, ipsi exponunt, nempe, ut Catholicos Religionis odio impune possent opprimere, nec ipsi ob everta Sacra, & oppressos Catholicos in jus vocari possent; quae constant ex eorumdem impiorum monumentis.

Ut clare intelligi possit, nos aliud nihil quam quod honestum, & aequum esset, tranquillitate communi exposuisse, (& infra) duobus Electoribus Moguntino, & Palatino, Norimbergae, & praeterea ipsi Caesareae, & Regiae Majestati sapienter per literas, & coram significavimus, quod nos negotia illa, propter quae a sacrificulis, hypocritis in iudicium Camerae Imperialis pertractati sumus, vere sentiamus esse causas Religionis, cum ex Religione oriuntur, neque posse ulla legitima, aut justa ratione discuti, nisi prius controversia Religionis, [ut quae] praedjudicialis per generale liberum, & Christianum Concilium definitur: & ut haec rectius, ac clarius intelligantur, subiiciemus quaedam exempla. Vocantur quidam nostrorum conjunctorum in jus hac de causa, quod impium, ac Dei verbo adversantem Missam Pontificiam [ita loquuntur] Sathanae infelicissima mancipia, ac caeremonias in suis Territoriis abrogari curaverint. Ibi nostri pro sui defensione opponunt, quod talis Missa pugnet cum vera Religione, sitque plena impietatis, & idololatriae, ut ex literis clare ostendi potest, eaque de causa se juste hanc abolevisse adserunt. [Quis non lugeat in tantam impietatem prolapsos? De ea impune gloriari potuisse mox subdunt.] Hic arrogat sibi Camera Imperialis iudicii cognitionem. Obiciunt nostri contra istorum usurpatam jurisdictionem; hanc esse causam Religionis, ac comprehensam in pace Norimbergae promissa, & constituta; cuius cognitio usque ad generale liberum, ac Christianum Concilium suspensa sit haec disceptatio partium, an ista sit causa Religionis, necne, & non

potest in Camera Imperialis iudicio [etiam] illud aequius, & minus parrialiter segerere] discuti, nisi prius articulus praedjudicialis videlicet, an Missa Papistica sit impia, necne, definiatur. Nam absque eo non potest statui, an negotium illud abrogationis Missae Papisticae ad Religionem pertineat, vel non pertineat.

Item aliud, si Monasterium aliquod intra nostrum, vel nostrorum conjunctorum dirionem, aut Territorium situm sit, in quo persona quaedam eius ordinis, sive professionis erudita verbo Dei, [ita vocant] verbi Divini corruptores Apostatae] id vitae genus, ut puta, plenum scandalis, & pugnantis cum sincera Evangelii doctrina [ita Sathanae] administri calumniantur] relinquunt, aut saltem inter sese aliis caerimoniis sacris literis consentaneis, [ut impudenter scilicet mentiuntur] utuntur, caetera vero persona nolint veritati cedere, sed in suis pristinis erroribus idololatriae, ac impietate pertinaciter perdurare, & interim tamen redditibus, ac bonis Monasterii, pro sua libidine frui, & abuti. Hic nos, & nostri, ut scandalum, idololatriam, & discordiam Religionis in dirionibus nostris prohibeantur, non immerito partes nostras interponimus quemadmodum etiam illi ipsi, qui doctrinam Papisticam amplectentur, diversas suorum in Religione opiniones, & cultus non ferunt. Accidit ut unus, aut plures istorum pertinacium, & indoctorum Monachorum, ac Hypocritarum, qui odio sincerioris doctrinae Evangelicae a nobis auferunt, spem concipiant ad suam pristinam saginam, & idololatriam redeundi, ac propterea litem movent adferentes suum vitae institutum pium, & sacris literis consentaneum esse. Jam sumit sibi cognitionem Camerae Imperialis iudicium, cui nos nullo modo stare possemus. Nam de ea praecipue quaestione agitur, an illud ipsum Monasticum vitae genus, doctrina, ac professio vere pietati conformis sit, quod isti confirmant, nostri vero sacrarum literarum testimoniis, & autoritate freti, pernegant.

Lugenda prorsus est horum Novatorum stulta coecitas, qui ubi Catholicam fidem tot Divinis miraculis satam, tot Martyrum vulneribus confirmatam, tot Sanctorum Patrum doctrina illustratam, tot Ecumenicorum Conciliorum decretis constabilitam, tot Doctorum testimoniis, tot saeculorum flexu, tot gentium consensu comprobaram, appellaverint fidem Papisticam. Sathanica vero sua deliramenta improba, ac distorta, Sacrae Scripturae interpretatione fucata, doctrinam Evangelicam impuden-

dentissime vocitaverint, dixerintque tenebras lucem, & lucem tenebras veterum impostorum more, seque jactarint Evangelicos, tum de Ecclesia Romana, adversus quam portæ, id est potestates inferorum non sunt pravalituræ, gloriosissime triumphasse opinentur. In horum numero est Paulus ille Suavis mendaciorum insuavissimus concinnator, qui detrahendi de Pontifice, & Concilio, libidine percitus, inter alias calumnias, quibus historiam Concilii Tridentini fedavit, impudenter finxit adactum Pontificem, ut Concilium indiceret, vehementer lætatum, ut quo tempore Italia arderet bello (occupatis a Gallo Rege, Sabaudia, ac Pedemontio,) ea occasione Concilium armatis ingerent, custodiæ, & protectionis adversus hostiles insultus specie: quantum vero hæc maligna commenta a vero aberrarint, nitide ex publicis documentis, atque ex Cardinalis Sadoleti, ad Cardinalem Salviatum literis proximo anno afferendis illustrabitur, ex quibus constat Pontificem pati noluisse, ut præfidiarii Milites in ea Urbe tenerentur, in qua Concilium, celebrandum esset, ne vis aliqua Patribus illata videretur; atque adeo Concilium Mantuæ non fuisse congregatum, cum illius Princeps urbem militari præsidio muniendam contenderet, sumptusque militares ea de causa a Pontifice postularer, Pontifex vero libertatem Concilii constantissime asfereret, at dimisso mendacii tenebrione, reliqua Pauli gesta ex Actis Consistorialibus prosequamur.

XLV. Acta Consistoria. sig. n. 133.

Narrant illa, liberos Italiæ populos hujus anni principio, missis Oratoribus, demissa obsequia Pontifici detulisse. X. Januarii Oratores Senensium, præstiterunt obedientiam Sanctissimo Domino nostro, longa oratione, quam habuit D. Hieronymus Bandinus. Ultima Januarii Oratores Republicæ Venetæ præstiterunt obedientiam, longa oratione habita a D. Nicolao Teupolo Doctore.

Bullar. in Paul. III. const. 11. Boverius in histor. Capuc. to. 1. V. det.

Hoc eodem anno religiosa Capuccinorum Familia, quæ uberrimos pietatis fructus Ecclesiæ attulit novo decreto Pontificio a Paulo III. confirmata est. Prætermittendum silentio hoc loco non est visum, Pontificem vindicandi ab hæresi Italiani sacro studio accensum, dedisse imperia Morono Episcopo Mutinensi, ut in Novatores animadverteret, qui Mediolani impuras veterum Hæreticorum Sectas disseminare moliebantur.

Venerabili Fratri Joanni, Episcopo Mutinensi, Mediolani ad præsens commoranti, & Dilecto filio Thomæ Mariæ de Beccadellis Provinciali utriusque Lombardiæ Ordinis Prædicatorum.

Venerabilis Frater, & per dilecte fili. Paul. III. lib. brev. an. 2. pag. 349. Is erat Moronus.

Pervenit ad aures nostras, quod nuper Mediolani in tam pia, & insigni Civitate nonnulla conventicula quorundam Nobilium utriusque sexus inventa sunt, quorundam Sectam, quondam fratris Baptistæ de Crema, nuncupatam tenentes, & actualiter observantes, in qua multæ hæreses ab Ecclesia damnatæ, præsertim Beghinarum, & Pauperum de Lugduno nuncupatæ, continentur. Itaque volentes hanc pravitatem a Sabana seminatum, quamprimum extinguere, antequam pullulet, aut roboretur, vobis, de quorum doctrina, pietate, ac prudentia plenam in Domino fiduciam obtinemus, Apostolica auctoritate mandamus, ut conjunctim, prædicantes super hujusmodi Secta conventiculis, & hæresibus, diligenter inquirere, & reprobos culpabiles punire curetis, prout de jure fuerit faciendum, &c. Datum Romæ apud Sanctum Marcum die XXVI. Junii MDXXXVI. anno 11.

Blos.

XLVI.

Jo. Coel.

Porro in Germania Heretici, cum obpugnantes inter se de fide sententias, populorum odia contraherent, ac concilium a Pontifice indictum, a quo damnandi erant, accepissent, ut inter se de dogmatibus fidei consentirent, Synodum Wittembergæ in Lutheri ædibus, quas depulsis Augustiniani latrocinio hoc anno invaserat, habuerunt; de qua hæc refert Coclæus. Cum hætenus propter diuturnam contentionem, quæ erat inter Lutheranos, & Zuinglianos male audirent concionatores utriusque partis, cœperunt rursus inter se de concordia agere, sicut antea fecerant Marpurgi, quando Zuinglius vivebat. Missi sunt itaque ex civitatibus Imperii Zuinglianorum, utpote ex Argentina Capito, & Bucerus; ex Augusta Bonifacius, & Musculus; ex Ulma Frechus, &c. Wittembergam ad Lutheranos, ut cum eis concordarent. Egerunt autem præcipue de Baptismo, de Eucharistia, & de Pœnitentia; & post multas exprobrationes, & querelas invicem dictas, conscripserunt formulam concordie, sed inefficacem; quia propter aliorum absentiam, & sine suorum Magistratum consensu concludere non audebant. In reditu igitur suo scripserunt Acta illius tractatus, dum Franckfordiæ subsisterent, sed ea in lucem edere timuerunt. In eo sacrilego Apostatarum conventu, Bucerus Apostata omni contentione involutam, ac fallacem concordie rationem comminisci, atque obtrudere nisus est: sed illius artes irritas concidisse memorat quoque ac narrat Surius. Mirabiliter laboravit versipellis Bucerus, ut qualiscumque posset in speciem constari concordia: sed quibus non aderat Spi-

Lutherani & Zuingliani conveniunt, ut inter se concordiam incedant, sed frustra.

Surius in comm.

Spiritus Christi, qui unius Catholica Ecclesiæ, & Doctor, & Moderator est, a se separant Sectarii omnes; non mirum est, certam inter illos concordiam iniri non potuisse. Atque utinam soli Concionatores, inter se mutuis arsisent dissidiis, & non etiam miseriam plebem in tam varias, easque pugnantissimas opiniones, & sectas distraxissent. Nullis Buceris quantumvis versutis declamationibus, & machinationibus, Helvetii Zuingliani eo permoveri potuerunt, ut Lutheri sententiæ, aut Buceranis figmentis subscriberent. Nirebatur enim Bucerus illis persuadere, nullam in rebus ipsis, sed tantum in verbis inesse discordiam, quasi non e diametro pugnent inter se. Christus est substantialiter præsens in Eucharistia, & Christus non est illic præsens substantialiter. Ita manes fuere Bucerani conatus, qui vir, ut ante dixi, non magno opere curasse videretur, utrum huic an illi sententiæ accederet, licet miram præferebat in verbis, & scriptis, religionem, qua re permultis, imposu- it, qui hominis vafritiem non adverte- runt.

Surius in comm.

Zuingliani etiam plura alia conventicula Aroviæ, & Basileæ, & Tiguri, ac demum apud Bernates coegerunt, quorum postremum dixere deo dicule generalem Synodum, cum in ea ferme trecenti Parochi maxima ex parte Apostata excucullati confluxissent: ac stultorum homuncionum Synagogæ Sathanicæ, magis quam sacrosanctis conciliis infelices Hæretici crediderunt.

XLVII. Diarium Petri Pauli Gualterii Aretini p. 329. Surius hoc anno.

Cæterum eodem anno Erasmus Roterodamus Basileæ extinctus est, qui postremis vitæ annis hæresim, cui antea nimium faverat damnavit, scriptisque oppugnavit, adeo ut, qui antea impiis libellis vitam monasticam exagitarat Carthusianum quemdam defectionem a pio instituto meditantem, his monitis in priorum Ann. Eccl. Tom. XXXII.

re vitæ monasticæ consilio confirmare, nisus sit, seque ad vitæ monasticæ felicitatem anhelasse restatus fuerit. Vereor, (inquietabat,) ne imponant tibi quorundam præstigiæ, qui jactant hodie splendidis verbis libertatem Evangelicam. Crede mihi, si rem propius nosset, minus te taderet istius vitæ. Video genus hominum exoriri, a quo meus animus vehementer abhorret. Neminem video meliorem, deteriores omnes quotquot ego sane noverim, ut vehementer doleam, me quondam in libris meis prædicasse libertatem spiritus. (Et post pauca.) Quam hæc est libertas? ubi non licet dicere Preces, non licet sacrificare, non licet jejunare, non licet abstinere a carnibus? cogita quid talibus possit esse miserius etiam in hoc sæculo. (Et rursus) Emoriar, si vel tantillum roboris haberet hoc corpusculum, ut saltem vivere posset, ni malum isthic recum agere, quam in palatio Cæsaris esse primus Episcopus. Proinde mi Charissime in Domino, & per veterem, immo perpetuam amicitiam nostram, & per Christum, oro, obsecro, obtestor, ut istud tedium penitus excutias ex animo, nec aurem præbeas exitiabilibus hominum fabulis, qui nihil optulaturi sunt tibi, sed irrisura potius, ubi te in foveam pellexerint, &c.

Erasmus Roterodamus moritur Catholicus.

Sæpius admonitus Erasmus fuerat, tum a Pio Carpeni Principe, tum a Thoma Moro, ut male scripta retractaret, emendaretque, alioquin ea ab Ecclesia rejectum iri; nec falsi vates illi extitere, cum enim excusaret se, ipsa ab impiis fuisse depravata, justa deinde censura castigata fuerunt. [1]

Deficientibus in Europa a vera religione pluribus populis, quos scelerum licentia corruperat, jejunioremque, & Sacræ Exhomologeseos acerbitas abalienarat, plures in America barbari a Dæmonis cultu, & humana sagina ad catholicam

XLVIII. Fides propagatur in Indiis Orientalibus, & Occidentibus.

NOTE

[1] Erasmus Roterodamus septuagenarius senex hoc anno, ut optime Annalista, vitam absolvit Basileæ die IV. id. Julii. Cum ingenio multum, eloquentia plurimum præstiterit, famam quoque viri literati apud omnes obtinuit; sed cum illum, quem in profanis literis ambiebat principatum, in sacris etiam & Theologicis affectaret, fastu illo suo offendit omnes. Nam Lutheranis improbatum est, quos scriptis suis non semel, nec raro impugnavit. Catholicis vero non placuit, eo quod liberior non semel eorum vel dogmata, vel explicandorum dogmatum rationem carere, vel denique catholicæ ecclesiæ disciplinam vitii interdum arguere visus est. Re tamen ipsa quamvis profanas vocum novitates non satis caute evitavit, catholicorum partes nunquam deseruit; nec Lutherum, statim ac desertorem ecclesiæ agnovit, unquam deinceps probavit. Primo quidem ratus reformatorem illum nihil tentasse aliud, quam ut abusus quosdam clericorum, Indulgentiarum, & si quid hujusmodi tollerent, ceptis ejus, plane quidem audacibus, applausit; qua in re nascentis hæresis igniculum ingens præbuit; dein vero comperto viri ingenio, quod disciplinæ reformatione neglecta, ad innovandam doctrinam transisset, acerrimum se illi constituit adversarium. Hæc de viro erudito, & eloquenti dicenda succurrebant, nec satis congrua iis catholicis Doctoribus, qui crassos errores ex sinistra verborum ejus interpretatione viro appingunt, nec satis consona iis viri laudatoribus, qui omnia passim ejus commendant, & approbant. Opera ejus simul omnia novem comprehensa voluminibus in fol. Basileæ primum apud Forbenium excusa sunt. MANSI

Sur. in
comm.

Hist. Par.
Ofor.

Maffejus
hisl. Ind.
Sur. in
comm.
292.

XLIX.
Acta Con-
sist. Petr.
Paul.
Gualt.
Aretin.
ro. 11.
Diar. part.
2. ms.
Arch. Vat.

cam fidem opera Evangelicorum præconum se contulerunt; hoc enim proprium est Hæreticorum sectarum, qui a Iathana reguntur, ut corrumpant Christianos; verè autem ecclesiæ, quæ regitur a Christo, & Gentiles ad Dei cognitionem perducatur. Aucto itaque fidelium in Peruvia numero, ad preces Cæsaris conditus est Episcopatus in Urbe, qui Cuzco nomen est, cujus primus Episcopus creatus est Vincentius Valuerda Ordinis Prædicatorum, ut narrant acta consistorialia. III. Decembris referente Reverendissimo Cardinale Mantuano, Sanctissimus Dominus noster erexit ad supplicationem Cæsaris Ecclesiam Sanctæ Mariæ oppidi del Peru in India in Cathedralè Ecclesiam, cum assignatione doris ducentorum ducatorum auri, quæ ex Provincia dicta percipi possit. Cui Ecclesiæ sic erectæ providit ad nominationem ejusdem Cæsaris de persona Vincentii de Valuerda Ordinis Fratrum Prædicatorum, & concessit, quod Episcopus possit erigere in ea Ecclesia Dignitates, Canonicatus & præbendas, cum reservatione ad Ecclesiam quidem juris patronatus pro sua Majestate, & Successoribus suis.

In India quoque Orientali propagata est Christiana Religio prolato latius Lusitano Imperio: Cæleste enim Regnum, (ut ait Isidorus) interdum proficit per terrenum, expugnata vero est hoc anno a Lusitanis sub auspiciis Joannis Regis, Regia urbs Cambajæ, in qua munitissima Arx Dianis.

Auctum est extremo anni Cardinalium Collegium, in quo cooptati sunt, doctrina, pietateque ac rerum peritia, nonnulli spectatissimi viri, quorum nomina Petrus Paulus Gualterius Aretinus percenset his verbis. XXII. Decembris fuit Consistorium, Sanctissimus Dominus noster co-

travit in ordinem S. R. E. Cardinalium Joannem Perrum Carassam Episcopum Theatinum [is Pontificatum postea tenuit accepro Pauli IV. nomine] Joannem Mariam de Monte Episcopum Sypontinum. (Hic fuit primus Concilii Tridentini præses ac Paulo III. in Pontificatu successit indito sibi Julii III. nomine.) Ennium Episcopum Verulanum Arcis Sancti Angeli Præfectum; Jacobum Sadoletum Episcopum Carpentoratensem, Christophorum Jacobatum Episcopum Cassanensem Sanctitatis suæ Datarium, Episcopum Marisconensem, Pium Episcopum Faventinum in presbyteros. In Diaconos vero Reginaldum Polum Britannum Prothonotarium Apostolicum, & Ludovicum Borgiam Alexandri VI. nepotem. Præterea duos, alterum voluntate Imperatoris accipiendum, alterum a Sanctitate sua publicandum, quos ambos acceptis suffragiis referavit in pectore. (Subdit Gualterius in Diario.) Item Archiepiscopus Salernitanus licet Cardinalatus fuerit ei liberaliter oblatum, tamen constanter tenuit pileum, quod mirum est. Proximo ineunte anno donati sunt memorati Cardinales variis Ecclesiarum titulis, quos enumerat Actorum Consistorialium scriptor, quem fuisse Cardinalem sæpius verba ipsius docent. XV. Januarii MDXXXVII. S. D. N. assignavit titulos, videlicet Cardinali Theatino tit. S. Pancratii, Cardinali de Monte tit. S. Vitalis, Cardinali Verulano tit. S. Angeli per resignationem meam, Cardinali Sadoleto tit. S. Callisti, Cardinali Jacobatio tit. S. Anastasie, Cardinali Carpentensi tit. S. Potentianæ, Cardinali Marisconensi tit. S. Matthæi, Cardinali Angelo tit. S. Nerei, & Achillei, Cardinali Borgiæ tit. Sancti Nicolai.

Cardinalium
creatio.

Cardinalium
rele-
vantur in
pectore.

Acta
Consist.

I.

ANNO a Virgineo partu millesimo quingentesimo trigesimo septimo Indictione decima, cum indicti Concilii Mantuani tempus appeteret, atque in dies illius celebrandi impedimenta, difficultatesque (ob civile inter Cæsarem, Regemque Gallorum bellum) ingravescerent, itineraque armato milite obfessæ essent, atque ex eorum diffidio insolescens Turca subiciendæ Italiæ, evertendoque Christiano Imperio inhiaret; Paulus Pontifex, licet sæpius inter dissentientes Reges foedus conciliare nifus esset, ejusque pios labores inveterata odiorum pertinacia elusisset, iterum tamen sacris monitis eorum iras emollivit, ac in primis Carolum V. qui toties congregari Concilium flagitavit, eoque indicto perperam ad Galliam invadendam, superiore anno arma converterat, præmonuit, ex bello, quod in Cisalpina Gallia gerebatur, Concilium, ex quo publica salus pendeat, discussum iri, nec Turcas amplissimæ Christiani nominis opprimendi occasio- ni defuturos.

Imperatori.

Paul. III.
lib. brev.
an. 2. p. 7.

Charissime, &c. Dum quo in statu res misera Christianitatis hodie sint, futuræque propemodum formidentur, reputamus, unicuique his remedium in conclusionem pacis inter te, & Christianissimum Regem fore videmus, [sic cum rubore, & dolore nostro frustra, id tam sæpe tentavimus,] tamen obliti pudoris, memores officii, idem cum tua Majestate, quod & cum ipso Rege Christianissimo facimus, repetere, nostrasque preces renovare nunc volumus. Instat enim, filicharissime, seu adest potius verum tempus, in quo cum universale Concilium ad sanandas hæreses, Ecclesiam reformandam, & asservandam, cæteraque salutaria, & necessaria providenda, per nos indictum, inchoari oporteret, nos veremur ne, & arma vestra in Cisalpina Gallia loco ipsius Concilii finitima, acrius invalescant, Conciliumque perturbent, inde autem ne apparatus Turcarum maritimi, quos nemo ignorat, contra nos esse factos, in nos erumpant, nosque bello intestino occupari, occasionem illis demus, & facultatem nominis Christiani, prorsus delendi. Hac cura, & anxietate solliciti, ne nostrum officium ulla in parte laboris, solertia, ac vigilantie nostre intermittamus, sed abundemus, operatione, qua possemus, non contenti nostris apud te Nuntii recentiore hominem a nobis super hoc, ad Majestatem tuam destinandum. Elegimus autem Ve-

nerabilem Fratrem Marium Episcopum Reatinum Prælatum nostrum domesticum, nobisque dilectum, & probatum, cujus opera in multis rebus nostris usi sumus; eum itaque ad Majestatem tuam, Nuntium nostrum, & hujus Sanctæ Sedis pro hac pacis tractatione mittentes, te per communem Dominum Jesum, cujus sancta religio agitur, salusque populorum ejus fidelium in summo discrimine versatur, obtestamur, & rogamus, ut perturbatoribus, & affectibus tuis, Deo ipse, cui tantum debes, Ecclesiæ cujus Advocatus, & Christiano populo, cujus Imperator summus es, condonatis, aut in aliud tempus dilatis, pace intacta, communi saluti consulere velis, ad hoc te preces nostras, & lacrymæ tuæ optimi Imperatoris officium, sanctaque semper mens tua te impellunt, &c. Datum Romæ xv. Febr. MDXXXVII. anno III.

Paulus
Carolo V.
scribit, ut
pacem
cum Gal-
lo ineat.

II.

Missio etiam ad Franciscum Regem Internuntio illi proposuit immanes a Solimanno Turcarum tyranno apparatus bellicos instrui ad debellandam Italiam, nec flagrante inter eum Cæsaremque intestino bello Concilium celebrari posse, in quo hæresis extingui, disciplina Ecclesiastica restitui, expeditio in communem hostem decerni debebat, perque Christiana sacra eum fens, lügenque obtestatus est, ut publicæ salutis consuleret.

Regi Christianissimo.

Charissime in Christo fili noster salutem, & Apostolicam benedictionem. Quamvis hoc sæpius cum Majestate Tua egimus, ut cum Serenissimo Casare pacem inire velles, a qua Concilii generalis celebratio, Turcarum repulsio, demumque universalis Christianorum salus, & tranquillitas hoc tempore dependent tamen admonente nos veris adventu, in quo nemo dubitat Turcarum raptos apparatus in miseram Italiam erupturos, idem officium per nos toties frustra tentatum, repetere nobiscum statimus. Itaque elegimus Dilectum filium Casarem de Nobilibus nobilem Lucanum, Almæque Urbis nostræ nuper Senatorem, virum prudentia, & doctrina insignem, multisque pro sua Patria Legationibus etiam apud Majestatem Tuam functum, quem sicut alias ad Casarem, misimus ad te Nuntium, & Oratorem nostrum mitteremus, qui cum de nostro hoc flagrantissimo desiderio veniat plene ad Majestatem Tuam instructus, nostrasque preces, & lacrymas in hoc Majestati Tuæ sit oblaturus, hortamur, & per communem Dominum Jesum Majestatem Tuam

Paul. III.
lib. brev.
an. 3. p.
95.

Pro pace
cum Cæ-
sare stabili-
licanda
Paulus
III. Regi
Galliæ
scribit.

vogamus, ut tuis offensionibus Deo, & Christiano populo condonatis, aut in aliud tempus dilatis, consulere publica saluti in presentia velis, sicut tui Majores, quorum nemini in quavis laude cedis, sepe ante te fecerunt, quod Tuae Majestati honorificum, & gloriosum Deoque Omnipotenti in conservato eius populo maxime gratum, & acceptum, est futurum, sicut idem Caesar hac plenius Tuae Majestati explicabit, cui illa fidem prestare velis indubiam. Dat. Romae apud Sanctum Petrum sub Annulo Piscatoris die xv. Februarii MDXXXVII. Anno III.

III. Paul. Jov. 137.

Franciscus Gallicae Rex Solimanum sollicitat, ut Regnum Neapolitanum aggrediantur.

To. 3. de concil. ms. Arch. Vat. fig. n. 3200. p. 290.

Cur Mantua electa pro Concilio.

Ut ann. 1552.

Non haec latebant Franciscum Regem, qui nimirum indulgens concepto in Carolum V. furori, misso Joanne Forestio foederis interprete, Solimannum concitabat ad Neapolitanum Regnum invadendum, dum ipse in Insuliam irrumperet. Sed Belgarum in Galliam irruptionem illum ab eo consilio retardavit: ad haec vero avertenda mala incumbens toto pectore Pontifex, indictum Concilium promovere nitebatur, cujus autoritate conjuncta Reges ad officium flecti posse sperabat. Delegerat superiore anno ea de causa Mantuam, quam Caesar inter alias celebrando Concilio idoneas designarat, nec aptior Civitas pro congregandis totius Imperii Christiani Conventibus videbatur, ut ex hoc discursu efflorescit.

In Germania nullus fere Catholicus putat locum idoneum futurum, tum ob potentiam Protestantium, tum quoniam eo aliae Nationes non convenirent: item periculum esset ne Natio Germanica ob dissidia, quae in ea gliscunt, ad arma deveniret ob diversa studia partium; Pontifex etiam, qui cupit interesse Concilio ob serenitatem, & Caelum frigidum non posset ire in Germaniam, nisi exponeret se certo vitae discrimini. His adde, quod cum in recessu Ratisbonensi omnia remissa fuerint ad Concilium generale celebrandum in Germania, videri posset, Concilium potius celebrari ejus recessus autoritate, quam autoritate Pontificis. In Gallia locus commodus minime potest inveniri, quoniam eo Germani nunquam concederent, quorum praecipua ratio est habenda. De Hispania ne cogitandum quidem. Relinquitur Italia: occurrunt, praeter Dominum Venetorum, de quo nihil sperandum ob res Turcicas, Mediolanum, Ferraria, Bononia, Mantua, Mediolanum quoniam est sub ditone Imperatoris immediate, fortasse Galli egre adduci possent. Ferraria, & Bononia longius distant a Germania, & immediate sunt sub ditone Pontificis, idcirco agrius eo conferrent se multi Germanorum. Relinquitur Mantua, quae pro-

pinqua est Germania. Est Civitas Imperialis non tamen immediate subiecta Imperatori, agrum habet fertilissimum, habitationes domorum, & caetera fere omnia accommoda.

Medio itaque Febuario Paulus sollicitavit Ducem Mantuae subiectis literis, ut quae necessaria erant pro excipiendis Praefulibus Mantuam conventuris, committatque suppeditando appararet.

Duci Mantuae.

Dilecte fili salutem. Superiore anno, sicut tua nobilitati notum esse non ambigimus, ad tollendas haereses, mores reformandos, discordias componendas, armaque Christianorum in communem hostem converrenda generale Concilium in hunc annum; indiximus cumque de loco, in quo celebrandum esse, deliberavimus, flexit statim cogitatio nostra ad tuam Civitatem Mantuae, quam non solum aptam, & commodam tanto conventui futuram videbamus, verum etiam ex nostra erga te, tumque fratrem Cardinalem Mantuanum benevolentia florentiorem, ac celebriorem ex hoc hominum concursu reddi, vosque ac vestram illustrem familiam ex hac celebrati Concilii memoria amplius illustrari cupiebamus. Ea etiam nos ratio, ac spes, impulit, in tui animi magnitudine collocata, te pro tuo honore ac gloria effecturum, ut loci securitas, hospitiorum commoditas, annonae ubertas, ipsis convenientibus praestetur, ac dicta Civitas tantis decorata hospitibus opportunam se omnium usui praebeat, quae caeteris posthabitis una electa est, ad quam omnes convenirent. Nunc igitur fili, appropinquante jam celebrationis tempore, cujus initium XIII. Maii proxime venturi futurum est, et si certa fiducia tenemur, te pro tui ratione honoris, etiam nobis nihil scribentibus, fuisse omnia diligenter provisurum, tamen tuam prudentiam, & solertiam excitandam his nostris literis duximus, te studiose hortantes, ut ex nunc omni cura, & studio praeparare cures, & satagas cuncta, quae ad nostram, fratrumque nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, caeterorumque Praelatorum, totque, ac tantorum, vel Principum, vel Oratorum, denique omnium ad ipsum Concilium venturorum, tutam, & commodam receptionem pertineant. Sed, ut diximus, tua prudentia non monenda nobis, verum hortanda tantum est. Expectabimus itaque firmiter id, quod tua virtus nobis pollicetur nos, & alios omnia in dicto tempore per providentiam diligentiae tuae praeparata, ac disposita reperturos, duranteque ipso Concilio continue habituros esse. Sicut hoc etiam ipsi Cardinali fratri tuo, ut ad Te

IV. Duci Mantuae scribit Paulus ut pareat, quae sunt concilio necessaria. Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 60.

Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 144.

Rosam auream Duci Mantuae Paul. III. lib. brev. an. 3. p. mittit.

V.

Coclaeus hoc anno Lutherani Concilium calumnias prosequuntur.

Pallavin. hist. Concil. to. 1. l. 4. c. 1. n. 1.

Pro Concilio celebratione Paulus III. multos Nuntios mittit.

nostro nomine uberius scriberet, injunximus. Datum Romae apud Sanctum Petrum die xv. Februarii MDXXXVII. anno III.

Proximo mense Pontificiae benevolentiae in eundem Ducem explicandae ergo, dono ad eum transmisit rosam auream sacra lustratam prece, munerisque mysterium his verbis expressit.

Duci Mantuae, &c.

Cum nos praedecessorum nostrorum exemplum sequuti, Rosam ex auro in quarta Dominica presentis Quadragesimae solitis caerimoniis benedixissemus, volentes animo, quem potissime eo munere ornaremus, neminem habuimus, quem tibi, vel in amore, vel in iudicio nostro antefereamus [& infra]: Eo hilari, atque odorato flore gaudium utriusque Jerusalem triumphantis scilicet, ac militantis Ecclesiae representatur, per quam Christus Dominus omnibus fidelibus manifestatur, qui hos speciosissimus est, & corona Sanctorum omnium, &c. Datum Romae XXI. Martii MDXXXVII. anno III.

Dum celebrandi propediem Concilii Mantuani fama increbresceret, Lutherus, & ejus sequaces Concilii auctoritatem foedissimis mendaciis, calumniisque obterere non destiterunt; de quorum nequitia, & impietate haec narrat Jo. Coclaeus. Lutherus, & complices eius variis machinationibus, & scriptis Concilii auctoritatem impugnare ceperunt. Etenim Vitemberga evulgarunt triginta propositiones contra Concilium publice disputandas, inter quas duodecima sic habet: Ideo Concilium, aut Episcopi errare possunt aequae bene ac alii homines. Et sequens irat: Si autem non errat, hoc fit a casu, aut ex merito alicujus Sancti, ac boni viri, qui inter eos est, aut etiam generalis Ecclesiae &c. His autem triginta propositionibus opposuit Coclaeus triginta testimonia ex Scripturis, ex Legibus, & Canonibus, & Sanctis Patribus pro Conciliorum auctoritate, quibus & septuaginta propositiones adjunxit eandem confirmantes.

Paulus jam praeterito anno multos Nuntios Principibus miserat, ut certiores illos de Concilii intimatione redderet, auxiliumque, & favorem pro re tam sancta, & optata posceret. Regi Romanorum, & praecipue aliis Germaniae Principibus Petrus Vestrius Episcopus Aquis designatus fuit. Jo. Morono Mutinensi Episcopo Nuntio apud Regem Romanorum residenti mandatum etiam fuit, intimationem Concilii promulgare, & maxime Pannoniae Episcopis; In Poloniam Panfilius Strafoldus jam Ragufinus Archie-

piscopus accessit. Ad Jacobum Scotiae Regem Frater Dionysius Laurerius Beneventanus Servorum Mariae Praepositus Generalis, vir bonitate, & doctrina insignis, missus fuit; In Lusitaniam Hieronymum Capoferrum Recinetensem demandarunt; Joannes Poggius Collector Apostolicus in Regnis Hispaniarum de hoc Concilio illa Regna, & alia Imperatori subiecta certa reddidit; Rodolphus Pius Episcopus Faventinus Nuntius apud Christianissimum ibi Concilium indixit, & per minores Ministros Episcopis Italiae idem Concilium intimatum fuit, & omnes instructionibus propriis fuerunt muniti; Morono vero satis longam instructionem dederunt, & maximopere, quia Joanni Vaivodae Ungariae Domini Concilium indicere debebat, qui tunc excommunicationis vinculo innodatus erat, Turcis foedere conjunctus, & cum Rege Romanorum dissidebat, Episcopisque illius Regni Sedes occupantibus autoritate ipsius Vaivoda. Et quamvis instructio valde proluxa sit, visum est tamen optimum, Annalibus inferere, quia & pia est, & admonitiones continet singulares, & ita loquitur.

Instructio pro causa Fidei, & Concilii data D. Episcopo Murina S. D. N. Pauli Papae III. ad Serenissimum Romanorum Regem Nuntio destinato, die XXIV. Octobris MDXXXVI.

Quia Regnum Ungariae fuit semper validum propugnaculum, & veluti antemurale Christianitatis; ideo judicavit Sanctissimus D. N. non esse praedictum Regnum ob discordiam Principum, super temporalibus rebus ortam, a Sanctitate sua in spiritualibus deferendum, sed ejus Praelatos quantumlibet alias contumaces, esse, quemadmodum & caeteri, ad universale Concilium vocandos, ne dictum Regnum, & ob commercia, & ob confederationes, quas proximis annis cum infidelibus habuit, & nunc, si ob ullam Sanctitatis suae negligentiam, vel contemptum, in universali Synodo ejus Praelati non comparerent, cum evidenti detrimento fidei in defectione ab obedientia, & unione S. R. E. nimis diu infortesceret. Ea propter Sanctissimas sua ad Archiepiscopos ejus Regni litteras in forma Brevis scribit [suppresso tamen Episcoporum proprio nomine & una copias authenticas Bullae Concilii tam ad Episcopos, quam ad Suffraganeos, & Abbates in eorum Provinciis consistentes mittit, per eos praesentibus Suffraganeis, & Abbatibus distribuendas. Quae Brevis una cum praedictis copiis, Dominus Nuntius curabit quanto maturius poterit, ad praedictos Archiepiscopos mittere, et si vi-

VI. Instructio Morono data pro sua Nuntiatura.

debitur, etiam ad eos scribere, ut predictas copias per omnes Suffraganeos, & Abbates suarum Provinciarum, distribuantur, ut ad omnium notitiam quorum interest, in eo Regno predicta Concilii intimatio, & publicatio perveniat.

Ne autem hoc mirum videatur Serenissimo Romanorum Regi declarabit Dominus Nuntius Majestati Suae, Sanctiss. D. N. pro honore Dei salute universalis Ecclesiae, ac concilii celebrandi maiore perfectione, hoc fecisse. Unde Majestas sua [cuius, ut pote Germaniae Regis, hoc concilium potissimum interest] etiam majus commodum consequitur, & praesertim quia sanctitas sua non nominando predictos Archiepiscopos, nequaquam propterea eos confirmat, aut recognoscit, vel admittit: quinimo etiam si eorum nomen exprimeretur, nihil propterea magis, quam antea illis accederet; non enim Summus Pontifex, aliquem titulum alicui in superscriptionibus tribuendo, eum talem facit, qualem in titulo nominavit, nisi ille aliunde sit talis, sicut etiam in sacris Canonibus cautum est: tanto igitur minus non exprimentur eorum nomina. Quare sua sanctitas non ad illos contumaces, sed ad illorum Ecclesias, vel legitimos dictarum Ecclesiarum Praelatos. Si qui sunt, vel esse deberent, scribere videtur; si igitur vigore huius vocationis ad concilium accedent antequam in gratiam Sedis Apostolicae redierint, petetur illic ab eis, Amice, quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? nec prius habebunt votum, aut alias admittentur, quam Sanctae Marii Ecclesiae fuerint reconciliati: sin autem concilium aliquo legitimo impedimento retardaretur, & illi ex hac inscriptione putarent se esse a Sede Apostolica confirmatos, tunc sanctitas sua declarabit mentem suam, & contra eos per debita iuris remedia, sicut antea procedet. Haec sunt rationes, & argumenta, quibus D. Nuntius erga Serenissimum Regem uti poterit, si quam difficultatem Majestas sua in hoc facere videretur, neque est opus, ut dictus D. Nuntius alias hanc instructionem Majestati suae, vel aliis ostendat, praesertim nisi necessitas cogat, sed rationibus supradictis ex ea depromptis viva voce utatur.

Sed nec Bohemiae Regnum ita perditum infestum est, ut de eius reductione, & salute sit omnino desperandum, cuius Haereticis cum in multo paucioribus a nobis dissentiant, quam Lutherani, aut Zuingliani, & ipsi peiores Anabaptistae, aut alia quaecumque portenta Haereticorum Germaniae, sic etiam optima spes est si benigne, & humane vocentur ad concilium, dato

illis sufficienti salvo conductu fore, ut aliquibus bonis persuasionibus in concilio inducuntur cum reliqua Catholica Ecclesia coalescant. Igitur D. Nuntius communicato consilio cum Serenissimo Romanorum Rege, & Reverendissimo Domino Cardinali Tridentino, procuret, ut medio, & autoritate sua Majestatis aliquot authenticae copiae Bullae ad D. Ernestum Praepositum Praegensem nobilem, & Catholicum virum mittat, deque in mandatis per suas literas D. Nuntius predicto D. Ernesto, vel alii, quem idoneum Majestas sua indicabit, ut predictas Bullae copias, quo meliori modo iudicaverit, per universum Bohemiae Regnum, & praesertim per eos, qui se pro Praelatis gerunt, distribuat, & una addat, rurissimum salvum conductum illis esse dandum, non solum a Sacrosancta Synodo, sed etiam interventu Caesareae, & Regiae Majestatis.

Praeterea, quia salvus conductus est maxime necessarius ad perfectam celebrationem universalis concilii, sicut etiam D. Episcopus Viennen. prudenter in suis Praeparatoriis adnotavit, & antea Sanctissimus D. N. iam tum ab initio, cum Bulla concilii formabatur animadverterat, licet ex causis in responsione sua sanctitatis ad Praeparatoria predicta expressis, haec res fuerit ad Caesarem Majestatem remissa. Idcirco D. Nuntius habito prius colloquio de hac re cum Reverendissimo Domino Cardinale Tridentino, & D. Vienna Episcopo, tractet cum Regia Majestate, ut dictum salvum conductum pro Terris Imperio subditis, ac etiam suis Patrimonialibus in optima forma expediat, & si putaret, id non satis esse ob Lutheranorum Principum cavillationes, & subterfugia, procuret, ut Imperator in forma debita predictum salvum conductum relaxet. Quod si adhuc vellent Lutherani tergiversari, significare poterit Dominus Nuntius eis, cum primum Tridentum pervenerint, ad locum Civitatis Mantuae duorum tantum dierum itinere vicinum, priusquam ulterius progrediantur, a Sacra etiam Synodo salvi conductus parentes literas habituros.

Neque illud est omittendum, cum Illustrissimus Mantuae Dux Sacri Romani Imperii sit Vassallus, ut tollatur omnis causa, etiam aliis Nationibus illuc hac de causa accedere recusandi, oportere Caesarem Majestatem, liberare ad tempus predictum ab homagio, & iuramento sibi praestito, ita ut tam ipse, quam Civitas Mantuae, donec in ea concilium universale huiusmodi commorari contigerit, omnino libere remaneant, & unusquisque illuc ire, ibi commorari, & inde redire pro suo ar-

VII.

bitratu libere, & tuto possit: & huiusce temporariae liberationis in publicis literis salvi conductus Caesareae Majestatis facienda mentio erit, prout Majestas sua cum suo Germaniae consilio optime scierit disponere. Id autem quanto maturius fieri poterit est expediendum; tempus enim prope est, & Lutheranis, ac etiam aliis omnibus obrectandi est occasio.

Quo vero ad locum concilii, si forte Princeps aliquis quicquam contradiceret, aut obloqueretur, respondebit D. Nuntius, Sanctissimum D. N. non solum ex sua, & Reverendissimorum Cardinalium prudentia [habita omnium Nationum, & praesertim Germaniae, ratione] hunc locum praeter ceteris elegisse, verum etiam communicato consilio prius per literas cum Caesarea, & Regia Majestate, ac aliis Principibus Germaniae [quorum maxime id concilium interest] invenisse eos cum Sanctitate sua conformes, & postremo praesentia in Urbe Imperatore Sanctitatem suam super indictione, & celebratione concilii ita decrevisse. Quare Majestas sua non solum contenta fuit, sed etiam sanctissimum Domino Nostro maximas gratias egit; si quis vero adhuc contradicere, & altercari hac de re pergit, respondeat, hanc materiam esse cum Sanctitate sua, & Caesarea, ac Regia Majestate, reliquisque Germaniae Principibus, qui huiusmodi loci electione contenti fuerint, discutiendam.

De omnibus autem supradictis D. Nuntius ad Sanctissimum D. N. scribat, sicuti & de omnibus aliis quotidie occurrentibus, tam apud Regiam Majestatem, quam in universa Germania, praesertim de quibus iudicaverit Sanctitatem suam merito certiore esse faciendam. Sigillum sub Anulo Piscatoris.

Blosius

VIII.

Post instructionem datam D. Episcopo Mutinae, Nuntio apud Serenissimum Romanorum Regem Apostolico destinato, haec videntur animadvertenda, quae ipse penes se in arcanis habeat. Quamvis enim Sanctiss. D. N. in ejus ingenio, & prudentia plurimum acquiescat, ut merito de eo dicere possit, mitte sapientem & nihil ei dicas, quia tamen in omni negotio prius est spei rudimentum, quam rei experimentum, & D. Nuntius ad has res pertractandas novus accedit, ea propter Sanctitas Sua voluit eum etiam de iis, quae sequuntur, commonefacere.

Quum propter durissimam horum temporum conditionem, omnia ubique sunt, solito, & aequo, caviora, & hac in parte longe deterrius tractentur Catholici, & hi praesertim, qui Sedis Apostolicae nomine in Germania hac tempestate agunt; id-

circo D. Nuntius omnia ista prudenter perpendens, ita Sedis Apostolicae onera, & suas ipsius vires in expendendo meriatur, ut ne grave aliquod alienum as contrahat, aut aliquid perpetraret per se, vel per suos, unde non solum in se, sed & in Sedem Apostolicam [majus quam est] odium concitet; quod nonnullis proximo tempore accidit.

Apud Caupones publicos, si non omnino multum liberalis, saltem non avari nomen post se relinquat.

Cum hospitibus vero, quos Regiam Aulam in sequendo Epidemici, seu forarii Regis ei assignaverint, praeter modestiam, quam hospitalia requirunt iura, eo semper temperamento, & prudentia utatur, ut neque facultates suas temere profundat, nec hospitii pensione nimis parce, vel fortasse etiam nequaquam soluta discedat. Id quod ab aliquibus Nuntiis alias factum, postea scitum, animos eorum populorum in nos irritavit, & Nuntiis Apostolicis, qui sequuti sunt, multorum incommodorum causa fuit.

Ne spernat illorum populorum Urbes, domos, munera, quae et in aliquibus Civitatibus publico nomine offeruntur, similiter & cibaria, vina, habitus, & varios mores, sed omnia cum charitate admittat, & si quid displicet, ab eo potius abstinendo errorem non probare videatur, quam acriter increpando, vel obloquendo, non absque aliquo damno suo offendiculum illorum animis exhibeat.

Habitu utatur, quo in Romana Curia Episcopi consueverunt, & in accessu ad Regem, aut ad aliquos magnos Principes, ac in solemnibus Sacris, & publicis actibus, & conventibus indictis, etiam Roberto induatur, evitet autem, in incessu fastum, in vultu, & vestitu luxum, & ubique ac in omni re intemperamentum, ita tamen ut ne in sordidi, aut omnino abjecti notam incurrat; Unde praclare dicit Divus Hieronymus: Nec affectata fordes, nec exquisita munditia conveniunt homini Christiano.

Jam vero in vultu, & colloquio omnem timorem, aut causae nostrae diffidentiam dissimulet, praesertim autem erga omnes permixtam quadam temperata hilaritate gravitatem, ne alterutrum excedens alteri officiat, nimia enim gravitas odium, nimia hilaritas contemptum pareret, cum apud omnes, tum apud illas Nationes, apud quas, si unquam alias, nunc maxime oportet uti prudentia, & dextertate.

Facultatibus, & indultis a Sanctissimo D. N. sibi concessis prudenter, & modeste utatur, & ne nimis avidus, & rapax e-

IX.

missimetur, interdum aliquid remittat de summa sibi debita, nonnunquam totum largiatur, sive in gratiam Principum, sive etiam gratificaturus pauperibus, aut doctis viris, his præcipue, qui Ecclesiam Dei strenue propugnant, ejusmodi sunt D. Episcopus Viennen. D. Eckius, Cochleus, Nausæa, Georgius Vecrellius, Joannes Haner, Leonardus Marshall, Nicolaus Appel, & alii, quorum ab eis notitiam capiet, neque obliviscatur nominis Joannis Burchardi Ordinis Prædicatorum; qui etsi nihil librorum ediderit contra Lutheranos, magno tamen vite periculo ab initio, usque ad hujus tumultuosa tempora pro defensione Ecclesie laboravit, etsi forte acciderit, ut D. Ludovicus Ber Doctor Theologus Parisien. qui pro causa fidei a Basilea exul Friburgi Brisgovia habitat, ad favorem dicti Nuntii recurreret, habeat eum commendatum tum propter sanam, & excellentem hominis doctrinam, & morum probitatem, tum quia sua gravitate, & auctoritate optimam operam navare poterit in causa fidei.

Caveat ne moveat risum, & stomachum id quod super aliis quibusdam Nuntiis accidisse vidi; publicato autem & affixo Templorum valvis facultatum suarum exemplo [quas absque aliqua publicatione facile in adibus ipsius Nuntii invenient, qui eis indigebunt] quamquam plerique sunt, qui deridendi causa fingunt hujusmodi facultatibus indigere, ut habita earum notitia certius, & acrius de nobis obloquantur, faciat eleemosynas, quotidie intersit Sacris vel domi, vel foris, interdum ipsemet celebret, Tempa frequentet, & visitet, præsertim festis, & solemnibus diebus; omnia tamen hæc sincere, & simpliciter faciat, ne in hypocrisis suspensionem incurrat; jejunia, & a carnibus abstinentiam, prout Romana Ecclesia instituit, aut Catholicus usus illarum partium obrinuit, quantum natura patitur, & ipse, & ejus familia observet, aut ubi necessitas cogit, cautissime frangat, sed aliquo pio opere hunc defectum recompensare cognoscatur.

X. Caveat item Dominus Nuntius, & sui, aliquas ingredi disputationes super articulis Fidei, aut materia Lutherana; quod si ab aliis de hujusmodi rebus, aut etiam præteritis Germaniæ gravaminibus hujusmodi quæstiones moverentur, paucis verbis prudenter respondeat. Jam tempus prope esse, in quo de omnibus iis in Concilio universali discutatur, & decidatur. Quantum vero ad objecta nobis gravamina attinet, cum pleraque eorum sint, aut manifeste falsa, aut inania, & etiam a Summis Pontificibus jam castigata, poterit facile pro sua prudentia ea refellere, &

diluere: ita tamen, ut ne ad contentiones & rixas deveniat: quamvis enim causa nostra iustissima sit, experimenzo tamen didicimus, huic rei plurimum obfuisse in hac materia, & præsertim apud Germanos, quæstiones pugnaeque verborum utpote e quibus (ut inquit Apostolus) invidiæ, contentiones, blasphemiarum oriuntur: qui & alibi, noli (inquit) verbis contendere, ad nihil utile est, nisi ad subversionem audientium. Ea propter magno loquendi, & tacendi temperamento utatur; ita tamen, ut ad silentii potius partem inclinet; sic enim facile obstruet ora malignantium; usque adeo ut ex prudentia ipsum de iis rebus tacere sint iudicaturi, & non quia causa nostræ aliquo pacto diffidat, aut ad ea, quæ obiciuntur, nesciat respondere.

Hoc si in omni re, & actione sua Dominus Nuntius, una cum suis, perpetuo meminert, & iuxta Divi Apostoli Jacobi verba; Velox sit ad audiendum, & tardus ad loquendum, præsertim apud eas Nationes, nequaquam ab aliis in sermone capietur: & quo animo erga Sanctissimum D. N. & hanc Sanctam Sedem illi populi sint affecti, & quid de nobis dicant, aut in nos adstruant, facile cognoscet. De quibus omnibus Sanctitatem suam per fidos Nuntios caute reddet certiore.

Superfluum est Nuntium de iis, quæ sequuntur commonescere, de cuius prudentia, & morum probitate Sanctissimus D. N. est optime gnarus; tamen & id advertendum est, saltem propter ejus familiares, quos alioqui Sanctissimus D. N. confidit fore honestos, & probos, ut in sermone, & factis bonum de se illis Nationibus exemplum præbeant. Alternis compositionibus pro more illius Nationis, inter se non certent, hilari quidem vultu acceptare se fingant invitationem, sed in respondendo modum non excedant, ne id forte malum illis accidat, quod de quodam nobili Saxone Camerario secreto Leonis X. fel. recordationis refertur, qui ab eo ad Lutheranam causam componendam in Saxoniam missus, id tantum fructus reportavit, quod sæpe perturbatus vino, ea effusive de Pontifice, & Romana Curia a Saxonibus inducebatur, non modo quæ facta erant, sed quæ ipsi e malo in nos mentis affectu imaginabantur, & optabant; & ea omnia scriptis excipientes, postea in Conventu Vormariensi nobis publice coram tota Germania exprobrabant.

Sed omnibus his malis, & inconvenientibus Dominus Nuntius facile obviam ibit exemplo bonorum morum suorum, solitaque sua prudentia, & dexteritate, quam si præstabit in hac tam ardua fidei causa, sicuti

sicuti Sanctissimus D. N. de ea sperat, præter meritum apud Deum, & apud homines honorem, quæ sperare habet, poterit etiam jure merito de Sanctitatis suæ gratitudine, & benignitate sibi majores honores, ac majora præmia polliceri.

XI. Adiciuntur Catalogus Principum, quos Internuntius conventurus est, additis nonnullis elogiis (& infra) D. Nuntius ita humane habeat tractare Catholicos, ut cum Hereticis maxime suspectos habere debeat, non tamen sit asper, aut inimicitiam ullam contra eos præferat. Quinimmo, si fieri potest, quadam vultus jucunditate, & bonis verbis præsertim absque Catholicorum scandalo omnes lucrifaciat. Caveat tamen ab eorum disputationibus, & dolis, sed tali temperamento utatur, ut vel eos, si fieri potest, ad gremium Ecclesie Catholice reducat, vel saltem in nos non asperet. Adjectus est Præfulum Germanorum index, atque aliorum Principum, quos ad Concilium vocaturus est.

XII. Data etiam fuere imperia Vestrio Aquis Episcopo, ut inferioris Germaniæ Præfulibus, non tamen Reginae Mariæ viduæ Ludovici Regis Hungariæ vita-functi, ac Cæsaris sorori, earum Provinciarum nomine Cæsareo moderatrici, indictionem Concilii denuntiaret; cum illud jam Cæsari totius Belgii supremo Principi denuntiatum fuisset; Mariam vero ardentiore studio exoraret, ut memoratos Præsules ad perfectionem ornandam ineamdemque urgeret. At quia Aquis Episcopus varios Principes adiuturus erat, quorum alii fidei catholice studebant, ab ea diffiderent alii, varia verborum formula conceptas literas, ac mandata accepit: atque ut in primis ad flectendos ad officium Principes Electores Saxonie omnia consilia conferret cum Georgio Duce Saxonie, qui flagrantissimo pietatis studio Catholicam Religionem tuebatur (verum utinam diu superstes fuisset: paulo enim postea magno Orthodoxorum luctu decessit.) Hic penes se duos insignes Theologos, Julium Flugiū Cardinalis Scombergi consanguineum, & Joannem Coclaum, acerrimum Lutheri hostem, propugnatoresque Religionis Orthodoxæ detinebat, ex cuius Principis prudenti assensu omnia conficere deberet. Acturus vero cum Marchione Brandeburgensi, Electore prius adire ejusdem Principis patruum Cardinalem Moguntinum, atque ex ejus consilio nutuque pendere iussus est.

Aquis Nuntio data instructio.

Nuntius Pontificis gratanter in Germania receptus.

His mandatis instructus Internuntius, ineunte autumno iter ingressus, maxima lætitiæ significatione Viennæ exceptus est a Ferdinando Rege Romanorum, atque

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ab omnibus Principibus Catholicis, tum superioris, tum inferioris Germaniæ; qui Pontificium afferendæ Catholicæ fidei ardorem summis laudibus extulerunt, atque omni obsequiorum genere pia ejus consilia promovere sponderunt. Inter quos Moguntinus Cardinalis, cum Internuntium humanissime accepisset, hoc consilium suggestit: comparandum bellicum apparatus ad frangendam armis Lutheranorum pernicitiam, ac frustra in Concilio decreta sancienda, nisi ad illa in opus provocanda prius consultum esset, de quibus omnibus, ingravescentem Lutherana hæresi Aquis Pontificem his literis certiore fecit.

Sanctissimo in Christo Patri.

Beatissime Pater post humillima pedum XIII. sacrorum oscula. Fui cum Reverendissimo Episcopi ac Illustrissimo Cardinali Moguntino, cui Aquis. lit. ad Concilio, ea eidem significavi, Paulum que mihi fuere data in mandatis a Beatitudine Vestra. Qui, ut honorabile membrum S. R. E. decuit, reverenter omnia Ext. iamf. Cardin. Spad. accepit, & sese ad futurum concilio pollicitus est; ut ex copia recognitionis copiosius cognoscet. Dixit mihi inter cetera, & in alio quod istud concilium est tam necessarium, quam necessarium, si Ecclesia universalis, & Respublica Christiana consultum iri velimus: nam isti Evangelici [ut sese honestiori vocabulo nominari volunt] quotidie magis, magisque crescunt, & variis artibus, aliquando minis inducunt vulgus, quod facile seduci potest, ad eorum sectam: & quod pejus est, minantur aliquando etiam vi, & armis velle agere contra veros Christianos, qui ipsis non adherent, & omnem occasionem quarunt, qua id facere possint. Nunc orta est quedam differentia inter præfatum Reverendissimum D. Cardinalem, & Ducem Saxonie Electorem [qui Princeps, & caput Lutheranorum est] super jurisdictione, in cuius quasi possessione ab immemorabili tempore ipse Cardinalis, & sui prædecessores [uti intelligo] semper fuerunt oppidi Badensis quod ratione Ecclesia Magdeburgensis spectat ad Dominationem suam Reverendissimam. Que controversia nisi concordetur in dieta Zickensi, ubi pluri- mi Principes ea de re conveniunt, timeo, quod erit initium belli inter Catholicos, & Lutheranos [quod Deus avertat] nam sub dubio pugnandum esset, cum Lutheranis, ut vera scribam, videantur cum eorum confederatis potentissimi, ut ex lista confederatorum videre Beatitudo Vestra poterit. Monuit me idem Reverendissimus D. Cardinalis, ut Beatitudini Vestre scriberem, quod aliquando cogitare dignaretur, qualiter executio fieri poterit eorum, que

Kkk que

quæ decernerentur in concilio : nam parum esset, latam esse sententiam, nisi mandaretur executioni, & fortassis esset ignem igni addere ; & idem eveniret quod cum Bohemis, qui tamen alias condemnati per concilium, tamen permanent in eadem hæresi : quod, quantum ego conjicere, & intelligere potui, etiam facturi sunt Lutherani : nam aperto ore dicunt sese nolle obedire futuro concilio, sed armis velle resistere : vellent enim Concilium hic in Germania, ubi [ut arbitror] cuperent Martinum præesse. Quare, Beatissime Pater, necessarium videbitur, mea quidem sententia, habere executionem paratam, antequam decreta concilii publicentur.

XIV.

Non deerant viri Principes, qui ingenium malorum ex novata, eversa que religione emergentium pertasi, in sententiam celebrandi Concilii, restituenda que, Fidei Orthodoxæ propenderent, inter quos Georgium Marchionem Brandeburgensem bene comparatum invenit Aquensis Episcopus, ac Norimbergensem Senatorem. Sed iis obstringere se noluerit decernendi fœderis Smalcaldici expectatione suspensi : obduruere vero maxime Princeps Elector Saxonie, & Lantgravius Hassiæ in susceptæ hæreseos defendendæ pertinacia ; hortatu vero Cardinalis Moguntini Aquensis Episcopus Smalcaldiam se contrulit, maxime cum Heldus pro Cæsareâ scriini magistro vices gerens, quem Vicecancellarium vocant, ad Smalcaldenses conventus pergeret, ut Principes factionis Lutheranae nomine Cæsareo ad dirimendas in Synodo ecumenica omnes controversias religionis hortaretur. Confluxere vero ad eos cœtus præcipui novæ impietatis signiferi, Lutherus hærestarcha, Melancton, Pomeranus, Bucerus, Urbanus Regis, & alia minoris nominis monstra, ut subornatos ab ipsis Principes, & Sathana laqueis irretitos in flagitio Lutheranae hæreseos confirmarent : adeoque proficere impiæ eorum artes, ut, cum Episcopus Aquensis literas Pontificias Saxonie Principi porrexisset, ille adeo a Sathana fascinatus fuit, ut ne quidem monita salutis suæ audire voluerit : susceptoque cum suis Senatoribus consilio responsum dari iusserit, se gravioribus Smalcaldensium comitorum negotiis distineri. Lantgravius vero adeo in scelere suscepto se obfirmatum ostendit, ut ne quidem Pontificium Internuntium in suum conspectum admittere dignatus sit, prætexens inanes negotium causas ; cum tamen ad invisendum hærestarcham Lutherum, infame organum Sathanae atque mancipium se conferre non erubesceret, nec perhorresceret. Tam turpe facinus Sleidanus tanquam laude dignum his verbis commendat. Aquen-

sem in Germaniam misit [scilicet Paulus Pontifex] ut novus videlicet Legatus aliquid impetraret ; sed & est illusus in opere, neque magna fuit ejus habita ratio, & certo die, cum Lantgravius colloquium experivisset, ille non sibi vacare dixit, & eodem fere momento Lutherum invisit, graviter ex calculo tunc ibi decumbentem, quod quidem ex suo diversorio Legatus videre poterat. Pertinuit nimirum impius ille Lutheranos conventus Imperatorem magis, quam Pontificem vices Christi in terris gerentem : nam Heldum Cæsaris Oratorem audire non detrectavit. Is vero maximo pietatis ardore, impios hortatus est, ut religionis controversias ad Concilium Ecumenicum communi animorum consensione referrent componendas, pro divina amplificanda gloria, & publicata pace in Germania asserenda ; contenditque ab iis vehementiore studio, ut nitide in ea re Cæsari responderent : adhibuit etiam auctoritatem, ut Pontificium Internuntium perorantem audirent, illique responsum darent, de quo accepto hæc Pontifici descripsit Aquensis Episcopus.

Reperi hic Oratorem Cæsareæ Majestatis Doctorem Matthiam Held, qui etiam sua Majestate inter cætera negotia habuit in mandatis [ut mihi dixit] ut aperte intelligeret, an vellent venire ad Concilium, quem detinuerunt per sexdecim dies, antequam absolutum responsum dederint, finaliter post multas allegationes hinc inde factas, responderunt nolle venire ad Concilium Mantuanum, quod idem etiam mihi hodie ante prandium responsum dederunt, ut latius poterit videre Beatitudo Vestra, ex copia responsionis eorum in scriptis mihi data : opportune accidit, quod repererim hic præfatum Oratorem, nam strenue se gessit, & libere cum ipsis de omnibus loquutus fuit, quod mihi non licuisset ; tum etiam cognoverunt mentem, & voluntatem Cæsareæ Majestatis concurrere in iis, quæ ad Concilii universalis convocationem pertinebant. Sanctitas Vestra cætera, quæ hic gesta sunt, a Reverendo Prothonotario percipiet. Hinc proficiscar ad Illustrissimum Principem Electorem Marchionem Brandeburgensem bonum Catholicum, & Ducem Saxonie Georgium Christianissimum Principem : quos fortassis cogam convenire in dieta Zickens. Illinc, quam diligentissime poterit, prosequar alios præfatos Principes invisere. Non est facile dictu, Beatissime Pater, quam difficile sit negotium habere cum istis Principibus ; & præsertim Lutheranis, qui certe sunt astatissimi, & nihil boni pensitant. Quæ Augustenses fecerint, & innovarint, non ob-

L. XI. Sur.
in comm.
hoc ann.

obstantibus promissionibus, quas Cæsareæ Majestati fecerunt, credo Beatitudinem Vestram intellexisse ; quæ non reperam. Et mox : Me semper bonæ gratiæ Beatitudinis Vestræ, quam humillime possum, commendo, Deum Optimum Maximum rogando, ut eandem Reipublicæ Christianæ ad Nestoreos annos conservet. Ex Smalcaldia II. Martii MDXXXVII. Beatitudinis Vestræ humillimus Capellanus P. Vestrius Episcopus Aquensis, & Nuntius.

XV.

Responsum ab hæreticis conventus Smalcaldici datum primum Heldo Oratori Cæsareo, ac postea Pontificio Nuntio indignissimum fuit in quo impietatis, odiorum, & calumniarum virus, & pestilentissima hæreseon venena effuderunt : provocati que summa benignitate a Pontifice, ut animæ suæ salutem consulturi potius crederent Ecumenico concilio representanti Ecclesiam universalem, quæ ex Apostolo est columna, ac firmamentum veritatis, quam Lutheri, qui doctrinam suam propriis scriptis a Sathana hausisse professus est, in reprobum sensum efferati terribis calumnias in Pontificem, & Episcopos, atque universam Ecclesiam confinxerunt. Ac primum decretum fuisse in Norimbergenibus comitiis, ut concilium in Germania celebraretur, opposuere. Quod tamen a vero plurimum aberrat : nam Nuntius Chiericatus in prima Norimbergenfi Dieta non decretum, sed consilium congregandi concilium approbavit : hujusmodi enim decreta, maxime in rebus religionis, Pontifici legem imponere nequaquam posse perspicuum est. Decretum vero secundum Dietæ Norimbergenfis, quo fancitum fuit, exorandum esse Pontificem, ut quamprimum liberum concilium in Germania coadunaret, Cæsar ipse irritum esse declaravit. Et in decreto Augustanae Dietæ firmatum fuerat, ut concilium peteretur, absque loci assignatione, & conditione liberum.

Subdidere Lutherani. Ideo liberum ac Christianum concilium appellari, ut calcintelligeretur, in quo ex verbo Dei corrigerentur errores, & abusus in capitibus ac membris, qui in Ecclesia excreverunt ; nec antefereverit verbo Dei auctoritas Pontificis, aut traditionum humanarum. At qui in primis Joannes Cochleus, cui fraudulenta Novatorum illorum machinamenta optime nota erant, nec liberum fore in Germania Concilium disertis verbis profiteretur. At illi efflagitant [iniquiens] ut in Germania celebreretur, ubi Patres forent captivi ; ut nisi decernerent ea, quæ Lutheranis placeant, mox armis nobilium, & Lutheranae plebis ob-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

jicerentur interficiendi. Præterea illa in concilio libertatis voce abutebantur ; quia non futurum liberum concilium, in quo Pontificis Legati juxta morem præsidere, temerario sane ausu dictitabant : ipsis enim licere contendebant, quoscumque suæ impiæ factionis affectas, quamvis laicos, pro libitu in Synodum admittente, neminemque ipsis præsentem, impii que dogmata refellentem ei interesse optabant.

Ad calumnias vero de erroribus, & impiis abusibus affectas ab Hæreticis Pontifici, & parti Catholicæ, ita respondet Hosius. Cum ipsi nimirum Lutherani in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt, & elaborant, ut ne ulla sit Ecclesia : cum enim nisi una sit, ulla esse non possit, una autem esse nequeat, nisi ex uno pendeat, qui præsit omnibus, ad unum hunc expugnandum suas omnes machinas convertunt ; quod ideo per membra sua facit Sathanas, sicut a Cypriano scriptum est, ideo præpositum Ecclesiæ suæ infestatione persequitur, ut gubernatore sublato atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur : itaque Sathanistarum non est majus aliud studium, quam ut Christi Vicarium, quem Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspicunt, ut in Ecclesia spiritus unitas in vinculo pacis retineatur, ejus auctoritati detrahentes, exosum & invisum reddant omnibus : & nonnullis interjectis ostendit Hosius, quatuor prima concilia, quæ haud aliter quam quatuor Evangelia ab omnibus recipiuntur, & quæ deinde sequuta sunt, Pontificis Romani auctoritate celebrata ; atque etiam ipsos hærestarchas initio Romani Pontificis sententiæ suas hæreses subjecisse ; licet deinde ab eo defecerint, quos imitatus est Lutherus, scriptis hisce verbis ad Leonem X. Beatissime Papa prostratum me pedibus tuæ Beatitudinis offero, eum omnibus, quæ sum, & habeo : Vivifica me, occide, voca, revoca ; approba, reproba, ut placuerit. Vocem tuam vocem Christi in te presidentis, & loquentis agnoscam. Verum si interrogas, qui sint errores isti, atque abusus tam impii, qui speciosam Ecclesiæ faciem perditorum Protestantium istorum testimonio deturparunt ? Sacramenta, ac præcipue venerandum Missæ sacrificium, sacrum Imaginum cultum, Indulgentias, omnesque alios sacros ritus, respondent. Hæc autem non modo non adversantur verbo Dei, Sanctis conciliis, ac Patribus, quin immo desumpta sunt ex Scripturis, traditionibus, quas tam vetus, quam novum Testamentum approbat.

Ausu etiam sunt traditiones Ecclesiæ

XVI.
Hosius 28.Cypriano
l. i. ep. 3.

XVII.

Kkk 2 ap-

appellare impias : cum Scripturæ Sacrae auctoritas a traditionis Ecclesiasticæ auctoritate pendeat : atque etiam doctrina Apostolorum non tantum scripto, sed etiam traditione constet, de qua Apostolus in secunda ad Theſſalonicenses scribit : *Stare & tenere traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.* Et 1. ad Corinthios : *Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis :* quare Irenæus lib. 3. cap. 4. docet de multis rebus, quæ literis mandata non sunt, edoctam ab Apostolis veterem Ecclesiam fuisse, quæ successores Apostolorum episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus, Ecclesiæque tradiderunt : confirmat hæc Augustinus in epist. 118. cap. 6. Hilarius in lib. ad Constantium Augustum, Athanasius in libr. de decretis Nicænæ Synodi contra Eusebium, Chrysostomus in homilia 3. in Epist. ad Philippenses, cujus sunt hæc verba : *Credimus, non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis, legitima Episcoporum & Sacerdotum successione, nobis traditum est.*

Questi etiam sunt, Pontificem in Bulla hæreticos eos appellasse, antequam a Synodo eorundem dogmatum ratio dignosceretur. *Sed etiam* (inquiunt) *ante ipsum Concilium pronuntiat de nostra doctrina, & damnat confessionem & doctrinam nostram traditam in Apostolicis scripturis.* Hoc autem ex Bulla prædicta nullatenus inferre poterant, qua de nuper natis hæresibus in genere Pontifex tantummodo verba facit, quibus eo Concilio succurrendum erat : cum ea tempestate non solum Lutherani, sed Zuingliani, Anabaptistæ, & jam ex Inferni lateribus Calvinistæ erupissent, qui omnes inter se haud minus, quam cum Catholicis dissidebant. At Lutherani Smalcaldenses, prava ipsorum conscientia convicti, damnabilem fore doctrinam, quam ipsi tuebantur, ex Pontificis literis interpretabantur, cum a Gallis potissimum, atque a Dieta Wormatiensi, & Augustana explosa, & a Leone X. post accuratam Virorum doctorum examinationem rejecta fuisset. Porro, quod doctrina sit Apostolica, Sathanicus, & alienus Scripturæ sensus a veritate abhorret : nam Scriptura etiam Sathanas abusus est, cum tentaret Christum de præcipitio, dum agebat : *Scriptum est,* ut ajunt Lutherani, *Scriptum est,* sed in sensu hæretico : ac D. Petrus prædixit de epistolis D. Pauli depravandis ab hæreticis, sicut & ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem depravant, & addidit, falli eos, qui pu-

Ep. 2. c. 3.
16.

tant Scripturæ verba in humana phantasia figmentum distorta, esse Scripturam Sacram, sed Spiritus Sancti revelationem, quæ in Concilio rite congregato insinuari consuevit. *Non enim* (inquit) *voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu Sancto inspirante locuti sunt sancti Dei homines :* & ut Cardinalis Hosius Episcopus Warmiensis Lutheranos confutans ait. *Suus quemque privatus spiritus fallere potest, cum scriptum sit, Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident : Ecclesiæ autem spiritus nunquam fallere potest, & paulo post [de intelligentia hæresis est, non de Scriptura.] Sensus* (inquit Hilarius) *non sermo sit criminosus.* Quod autem Spiritus Sanctus non affideat privatis hominibus in Scripturarum explanatione, intelligentiaque sed Ecclesiæ, ac potissimum Pontifici supremo ejusdem Capiti, atque Episcopis in Synodo collectis, ceu membris capiti adherentibus, ab Orthodoxis inficiari minime potest, juxta promissionem a Christo Ecclesiæ factam. *Alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis.* Quod præcipue in œcumenica Synodo Pontificis jussu collecta adimpletur, admonente Cœlestino Papa : *Spiritus Sancti testatur præsentiam congregatio Sacerdotum.* Quare & Christianum, & liberum utique erat Concilium Mantuæ modo indictum : ubi enim *Spiritus Domini, ibi libertas.*

Gravissimam aliam querelam, quam mens eorum impietatis tenebris immersa, justam putabat, subjungere adversus Pontificem Concilium cogere meditantem. *Quamquam* (inquiunt) *Papa præcipuus adversarius est, tamen vult esse Judex, & retinere auctoritatem condemnandi contrariam partem.* An non nequiores Judæis Lutheranos istos dixeris ? nam cum divina lege veteri sancitum esset, ut si circa cæremonias, & Sacra exorta esset aliqua controversia, staretur sententiæ Pontificis, at isti in pertinacia obfirmati, licet præstantior sit Pontificatus dignitas in lege Evangelica, quam in Mosaica, inanibus argutiis Pontificis iudicium in controversiis ab ipsis motis respuere non erubescunt.

Recolere debuissent præclarum illud S. Cypriani monitum : *Unus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Judex vice Christi non cogitur, cui si secundum magistreria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversum Sacerdotum collegium quicquam moveret :* atque illud D. Maximi ad Thalassium, *Ecclesia Romana nullis omnino, propter Pontificatus*

Confess.
Cat. Cap.
3.

Joann. 1.
14. 16.

2. Cor. 3.
17.

XVIII.

Ep. 25.

Ad Thalassium.

provectionem, scriptis, aut Synodicarum editionibus chartarum subjecta, sicut etiam in his omnes ex æquo ei secundum jus Sacerdotale subjecti consistunt. Quin etiam non de propria, privataque sui ipsius, sed de Fidei, Ecclesiæque causa acturus erat Pontifex in Concilio. Cum itaque ipse sit custos traditionis Ecclesiæ, quæ nec fallere, nec falli potest, supremi Judicis munus in quoscunque traditionum Ecclesiasticarum everfores exercere jure merito poterat. Quod autem in propria causa se ipsum judicare possit, constat ex cap. *Cum venissent de judiciis, &c. Cum super privilegio Sedis Apostolicæ causa versetur, volumus per alios de ipsis judicari.* Immo hujusmodi privilegium supremis etiam sæculi Principibus traditum est ; Judices siquidem & partes in suis ipsorum causis nemine reluctante agnoscuntur ; cur ergo summo Ecclesiæ Hierarchæ hoc ipsum Lutherani temere denegare contendebant ; Nonne tot hæreses prioribus ætatibus damnatæ sunt in Conciliis, quibus ipsimet Pontifices, vel per suos Legatos præferre ; nec obiectum unquam est, Pontificem non potuisse partis & Judicis munera obire, cum natura, & ratio Principatus hanc gerat prærogativam, ut adversus rebelles partis, & Judicis officium exerceat ? Quis itaque jus istud a Christo collatum Petro, atque per mille, & quingentos annos ab ejus Successoribus in fidei causis decidendis assidue servatum, ab iis tandem auferre poterit, ac audebit ? Lutherus forte cum suis sectatoribus ? Verum qua auctoritate ? Illa dumtaxat, quæ ex officina Sathanæ prodiit, quæ novam turrim Babel ad Cælum Ecclesiæ expugnandum per istos Novatores, qui Judicis, & partis munera sibi ipsis temerario ausu arrogabant, attollere moliebatur ? Verum portæ Inferi non prævalebunt adversus Ecclesiam supra firmissimam petram, idest supra Petrum ædificatam, quamvis per tot sæcula a ventis, turbibus, ac fluviis plurimum concussa fuerit.

Addidere aliud sophisma Sathanicum Smalcaldenses Lutherani, non modo Pontificem præsidere in Concilio non posse, cum ipsi eum idololatriæ, & hæreseos reum esse asserant, verum etiam nec ipsos Episcopos ferre posse in Concilio sententiam ; quod Pontificis obsequiis nuncupato sacramento sint obstricti. Attamen certum est, eosdem Præsules orthodoxam Pontificis fidem, supremamque in Ecclesia auctoritatem a Christo Petro, successoribusque traditam, non autem pravos ipsorum mores, falsaque dogmata (si, quæ essent) in Concilio defensores. His

addendum, non omnes Præsules in Concilio collectos, Pontificiæ sententiæ per Legatos declaratæ statim acquiescere ; verum data libera ejus loquendi facultate, difficultates proponendi, ac causæ discussionem accuratius per Patrum suffragia exagitandi ; solutis hinc inde argumentis, tandem eos unanimi fere consensu decreta instituire consuevisse.

Denique plures alias calumnias, horrendasque blasphemias in Pontificem, ac Episcopos coacervare non erubuerunt, quibus sigillatim respondere haud opus est : nam ad tam efferatas, sacrilegasque perditorum hominum locutiones, Matth. objectaque refellenda satis est dicere, 26. 73. *Loquela tua manifestum te facit ;* scilicet eos ex Patre Diabolo esse. Quod sane gratis non asseritur. Narrat enim Ulembergius Lutherum in eo conventu ischuria laborasse ; cumque se moriturum timeret, non flexisse mentem ad respicientiam, sed rabie efferatum, condito testamento, hæreseos suæ concionatoribus odium in Papam pro legato reliquisse : illud vere erat evangelium juxta Lutherum acceptum a Sathana, qui in conventiculis Magorum & Sagarum, odium inimicorum, & vindictam imperat ; cum e contra Christus inimicos diligi in suo Evangelio jusserit.

Hic tamen prætermittendum non est, quod cum in hoc conventu Matthias Helldus Orator Cæsareus XV. Februarii Protestantes hortatus esset, ut Ecclesiasticis, & Monachis erepta vestigalia, ac jura restituerent, eos in scelere obfirmatos flectere ad æquitatem non potuit : immo si qua vis pro repetendis juribus sacris inferretur, se iteratis, arma pro iis tuendis se conjuncturos professi sunt : tum Cæsarem rogarunt, ut ad impiam Lutheri sectam, quam veram doctrinam appellabant, amplectendam omnibus libertatem permitteret. Cum vero Hæretici in opprimendis Catholicis essent conjunctissimi, legumque vocem audire respuerent, cum rapta Ecclesiasticis, & Monachis restituere juberentur (auctoribus Carolo, & Ferdinando) sancitum est scædus inter Catholicos Principes, & orthodoxæ fidei professores ab impetu, & tyrannide hæreticorum vindicandos. Principum enim, & Civitatum nova in dies accessione confirmati hæretici adversus imperialem Majestatem consurrecturi videbantur. Appellatum autem est hoc scædus sanctum, quod si in ipso Lutheranæ hæresis exordio, vel ante aliquot annos percussum fuisset, non adeo late virus suum impietas effudisset.

At Pontifex spretis Lutheranorum ca-

XX.

lu-

Mantuam ad Concilium accedere statuit Paulus.

Paul. III. lib. brev. ann. 3. p. 162.

XXI. Dux Mantuæ petens militare præsidium Concilio impedimentum ponit.

lumnis, & maledictis, susceptæ celebrandi Mantuæ Concilii voluntati institit, decrevitque una cum Cardinalium Senatu Mantuam se conferre. Quod significavit subjectis literis Cardinali Rodolpho Pio Carpeni, iussitque, ut Mantuam ex Aula Gallica proficisceretur.

Cardinali Carpii.
Dilecte fili, Sc. Licet prudentia, prohibitis, & singularis fidei tua usum, quem hactenus apud istum Christianissimum Regem, nostrum in Christo filium charissimum, magna cum nostra satisfactione, & tua laude cepimus, deinceps capere, tuæque opera istic uti libenter vellemus; quia tamen propediem Mantuam ad generale Concilium proficisci intendimus, eoque omnes Cardinales, & Episcopos pro suo officio convenire cupimus, tuamque inter ceteros doctrinam, & pietatem ibi plurimum opportunam nobis fore speramus: tibi propterea injungimus, ut licentia ad nos redeundi ab eodem Christianissimo Rege prius petita, cum tuo deinde commodo in Italiam te recipias, & ad nos, ubicumque fuerimus, venire matures, venturus nobis pro tua virtute, cuiusque erga nos meritis valde gratus, & acceptus. Datum Romæ III. Aprilis MDXXXVII. anno III.

Dum ita Pontifex, Cardinales, Archiepiscopi, & Episcopi ad inchoandum Mantuæ Concilium Æcumenicum die Pentecostes proxime recursum, fremente Sathana, & ringente hæresi accincti essent, inopinatus casus omnia repente confudit; nam Ducem Mantuæ invasit suspicio, ne forte a Cæsare, vel ob variarum gentium concursum, conflata aliqua conjuratione, Mantuano Principatu depelleretur; ideoque a Pontifice stipendia flagitavit, quibus prædiarias copias sustentaret, negavitque se Mantuam, nisi munitam milite se concessurum, præteritque se Pontificiæ tutelæ causa maxime eas expetere. Quo argumento extant literæ Ducis Mantuæ Italicæ ad Herculem Cardinalem Mantuanum fratrem optimum, quibus significat, necessarium fore, ut provideatur saluti, & tutelæ Sanctissimi, & aliorum Dominorum; tum, ut comæatus tuto inferantur, & viæ a latronibus sint liberæ, & ut si quæ turbæ in Provincia oriantur, mox ad eas sedandas mittantur cohortes. Pro Urbe etiam a vi exterorum vindicanda, & tumultibus oriundis compescendis præsidio opus. Obstrictum vero maxime se sentire oblocatam in eo fiduciam, qua Sanctissimus se ipsius fidei velit credere.

XXII. Ex alio etiam capite, cum Principes Germani & Galli accessuri sint, cum plu-

ribus militibus eosdem comitantibus, & ex diversis Nationibus tot sint confluxuri, pacato animo esse se non posse subjecit, nisi militari præsidio fuerit succinctus, maxime, cum Mantuani bello non sint assueti, sed paci: neque nobilibus civibus onus istud se imponere velle, ut in continuo prælio versentur: denique arcem parum munitam esse ad suimet defensionem, ac propterea Pontificiæ voluntati sese assentiri nullatenus posse. Cæterum se nunquam ab honesto, opportuno, ac necessario discessurum. Ad id autem, quod obiicitur, hæc a veteri more Constantiæ observato abhorre, responderi, variata esse tempora, quæ nunc turbidissima sunt, seque imparem tantorum Principum potentia, Mantuam non Republicam esse, sed in una sua anima consistere: denique Paulo maximo se honore affectum ex munere Rosæ Aureæ ad se transmissio 24. Martii 1537. concludit.

De his certior factus Pontifex ab ipso Friderico Duce Mantuæ, indoluit, peti ab eo prædiarias copias, cum ex armatorum præsentia Concilii libertas infringenda videretur, maximaque ab adversariis Pontifici invidia constanda esset: consuluit itaque in eo casu ancipiti Viros prudentia, rerumque gerendarum peritia florentissimos, quorum unus hoc consilium fugessit, nempe cum Lutherani in conventu Smalcaldensi Concilium Mantuæ indictum omnino respuerint, atque spem omnem revocandi eos ab errore suscepto abscederint, convertenda esse omnia studia ad Æcumenicum Concilium pro confirmandis in fide Catholica Orthodoxis convocandum: inauditis enim legibus a Lutheranis Concilium peti, & quodcumque vetere instituto sanctissime celebratum ab iis recusari, Cæsarem vero ac Regem Christianissimum, cæteroque Principes sollicitandos, ut Præfules, atque Oratores ad Concilium legarent.

Discussa re diligentissime, ac summa maturitate consilii librata, visum est Paulo Pontifici, cum frustra Ducem Mantuæ Pontificiorum hostium proponentem infidias, & conjurationes formidantem a petitis prædiis abducere conatus esset, Concilium prorogandum esse ad kal. Novembris proximas, eamque prorogationem in publico Senatu XX. Aprilis habito promulgavit, ut referunt Acta Consistorialia, ac Petrus Paulus Aretinus Diarii Romani author, & Angelus Massarellus, qui in Concilio Tridentino a secretis fuit: pro qua re sequentem edidit Bullam.

Acta Consistorialia. m. Cardinal. Spad. sig. n. 133. pag. 312.

XXIII. Lib. brev. p. 157. 26.

XXIV. Concilium prorogat Paulus ad kal. Novemb.

Ang. Massarel. in Diar.

Paul.

Paulus Sc. Ad futuram rei memoriam.

XXV. Prorogatio ad kal. Novemb.

Superiore anno desiderantes malis, & calamitatibus, quibus Christiana multipliciter laborat Ecclesia, pro officio nostro succurrere, vestigiis Majorum nostrorum, qui salutare remedium in similibus causis universalis concilii celebrationem experti fuerunt, inherendo, de Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu, Æcumenicum, seu Universale concilium in Civitate Mantuæ presentis anno die XXIII. mensis Maii proxime futuri inchoandum, indiximus universis, & singulis Venerabilibus Fratribus nostris Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, & dilectis filiis Abbatibus, & cæteris Ecclesiarum, & monasteriorum Prælatibus, ubique Terrarum constitutis mandantes, quatenus personaliter, Christianos vero Principes, & alios, qui de jure, aut consuetudine in huiusmodi concilio interesse debent, exhortantes, ut pro pace, salute, & augmento Ecclesiæ Dei, & ipsi personaliter [si possent] sin minus, per solemnem Oratores suos congruo tempore dicto sacro concilio in Civitate Mantuæ, ut præfertur, celebrando deberent interesse, prout in aliis nostris literis, quas tum Romæ in locis solitis, tum per literas, & Nuntios nostros ad hoc destinatos in omnibus Christianitatis partibus publicari fecimus, plenius continetur.

XXVI.

Cum autem dicti concilii inchoandi tempore appropinquante, dilectum filium nobilem virum Fridericum Ducem Mantuæ, quem promptissimum in hoc futurum sperabamus, ut Civitatem prædictam in hospitium, victualis, & aliis rebus necessariis pararet, & disponeret, requisivissimus, ipse Dux, nobis super hoc respondens, non parvam huic negotio intulit difficultatem, asserens militare præsidium, & pro eo nutriendo stipendium pro nostra, & aliorum ad concilium venientium, suæque Civitatis [ut dicebat] securitate sibi necessarium esse: quam quidem obiectam tam sancto operi difficultatem, licet difficillimum, & fere impossibile nobis fuisset hoc tempore, quo præter alias nostras, & Apostolicæ Sedis longe solito graviores impensas, nunc, cum perfidissimus Fidei nostra hostis universum Christianum Imperium occupare molitur, etiam littora, & Urbes Statu nostri ab utroque Italiæ mari defendere cogimur, pecunias alio divertere; tamen omnino superare conati fuissimus, nisi rem incongruam, & mali exempli iudicassimus, armatum concilium celebrare. Eidem itaque Duci statim rescripsimus, ad tam sanctum opus peragendum nec nobis, nec aliis illic conventuris aliquid timendum esse, minimeque equum fore ibi arma conspici,

ubi libera omnium suffragia esse deberent; ideoque nil aliud esse id petere, quod petebat, quam Civitatem prædictam manifeste denegare.

Cum autem nos multis etiam aliis rationibus suspicionem huiusmodi ab ejus animo tollere conati fuerimus, idque non semel tantum, sed pluries frustra contenderimus, coacti fuimus de loci mutatione [ut id maturius facere possimus] de concilii celebratione ad aliquod tempus proroganda cogitare: quod quidem, tum ex eo, quod rem tam salutarem, & tam Christianitati necessariam accelerare potius, quam differre voluissimus: tum etiam quod verebamur [prout veremur] aliquos ex conventuris, nostre indictioni confisos, iter aggredi cœpisse, & cum suo incommodo, & nostra molestia, vel progressuros unde iam exclusi sunt, vel tanto itinere frustra suscepto in suam patriam redituros, certe molestissimum nobis fuit: quando autem aliena, non nostra culpa ad hoc devenit, est, equiore animo id ferimus. Ut igitur quam citius eam, quæ ex inopinato huius rei eventu in ipsorum conventurorum mentibus forsitan oriri posset, perturbationem, tollamus, & eorum incommodis, ut fieri potest, occurramus, de præfatorum Cardinalium consilio, & assensu tempus celebrandi concilii huiusmodi ad kalend. Novemb. proxime futuri prorogandum duximus, prout prorogamus, alterius non minus commodi, & idonei loci electionem interim per nos faciendam, ad eorum, ad quos spectat, notitiam, quam citius fieri poterit deducturi. Nulli ergo Sc. Datum Rome apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ MDXXXVII. XII. Kal. Maii Pontificatus nostri anno III.

De prorogato Concilio, prorogationisque causa, utque nullus adhuc locus designatus esset, scripsit has literas Jacobus Sadoletus Cardinalis ad Joannem Salviatum Cardinalem.

Ita prorogatum est Concilii tempus, ut certus locus nullus ad conveniendum constitutus sit. Id accidit ex ea causa, quod Dux Mantuæ concursum tot advenarum in Urbem suam reformidans, hoc [ut scribit ipse] turbulento, & suspiciosissimo tempore, Mantuam se conveniri sine firmo militum præsidio commissurum negavit. De hoc præsidio actum bis in Senatu, omninoque sententiis decretum, nullum omnino militare præsidium esse dandum, ne Lutheranis, qui nos suspectos sibi esse non simulant, si intra arma & præsidia nostra venturi essent, vere atque ob rem id facere viderentur. Ejus igitur loci spe adempta alius nimirum constitutus locus, quod fieri commode inconsultis Christianis

XXVII.

XXVIII. Jacob. Sadoletus ad Joann. Salviat. Card. ep. l. 10. ep. 421.

Prin-

Principibus non poterat. Porro cum adesset jam Concilii dies, neque ad eam diem de voluntate Principum constare nobis posset, visum est necessario Concilium esse prorogandum. In hanc sententiam descendere, fere omnes. Una dumtaxat Campani sententia, & mea, prorogationem dissuasit; cum videretur nobis plus multo utilitatis in Concilio habendo, quam detrimenti in loci mutatione existere: eligebamus autem ego Placentiam, Campanus Bononiam, ille commodiorem nobis locum sequutus, ego Germanis opportuniorem: ita enim Placentia Casarianis est propinqua, qui armis atque exercitu in praesentia valent, ut abstergere omnem merum eo advenientibus Lutheranis possit; etsi illi quidem discrete conventu Smalcaldæ habito negaverunt se venturos. Et infra: Sed nobis frustra dissuadentibus decreta nihilominus est prorogatio.

XXIX. Acta Con-
sist. inf.
Cardin.
Spad. sig.
n. 133. p.
417.

Nondum designari poterat Concilii locus, quia de eo Pontifex cum Casare, ac Regibus prius convenire decreverat. Tertia vero die a promulgata Concilii prorogatione significavit Paulus Carolo V. Imperatori causas totius rei gestæ; utque repetitis literis Fridericum Ducem Mantuæ hortatus esset, ut conceptum metum poneret, nec illum a priore sententia dimovere potuisset.

Paul. III.
lib. brev.
ann. 3. p.
257. &
301.

Imperatori. Charissime &c. Non dubitamus, quin sicut tua Majestas pari semper nobiscum studio celebrationem generalis Concilii desideravit, ita nunc non minori, quam nos molestia acceptura sit omne impedimentum, quod dicto Concilio afferatur; praesertim ab his, a quibus minime debuisset. Dux enim Mantuæ [id quod tuae Majestati abunde jam innovisse credimus] qui, cum essemus, eum per literas nuper hortati, ut appropinquante Concilii inchoandi tempore Civitatem ordinatam, & preparatam hospitibus, & victualibus haberet, ad tantos hospites excipiendos, nosque cum nostra Curia jam ad iter accingeremur, ecce subito [quod nunquam antea significarat] subsidium militare, & pro eo stipendio a nobis petiit ad nostram maxime [ut dicebat] securitatem, cumque Nos, non tam pecuniae parcentes [cui tamen parcere cogimur] cum praeter alias impensas nostras, & Apostolicæ Sedi solito graviores tantum exercitum contra Turcas in utroque Italiae mari tutando tecum alere cogamur, quam malum exemplum habendi armatum Concilium vitantes, statim ipsi Duci rescriptissemus, nihil nos timere, & ceteros etiam Ducis satis tutos esse posse. Ipse secundo rescripsit, non tantum nobis, verum etiam sibi, & suæ Civitati metuere: propterea

que se, & illam Civitatem tot Nationibus simul conventuris sine opportuno praesidio committere non audere. Replicavimus ei tertio, rem quam peteret, non solum fore suspiciosam multis, sed etiam actioni tam pie esse incongruam, cum ad concordiam homines non armari, sed pacari, seque omnes Ecclesiastici, conveniant, nec æquum esse, arma ibi conspici, ubi libera omnium suffragia esse debeant; neminemque esse ausurum, perturbare ipsum Concilium, quod ex omni Christianitatis corpore congregatum esset, cum praesertim te personaliter illi interfuturum speravimus. His rationibus cum eum acquieturum putavimus, praesertim cum non ignoraret illam Civitatem, ut aliis non incommodam, ita maxime Germanis commodam, & quia tui Imperialis feudi est, etiam fidam, te maxime laudante, a nobis fuisse electam, nihil tamen proficere tot suasionibus, ac rotis iteratis potuimus, nam tertio sumum hominem cum eisdem mandatis de praesidio, & stipendio ad nos misit: qua rei novitate, Fili charissime, & tanta obstinatione ipsius Ducis ita perturbati fuimus, ut nulla perturbatione gravius affici hoc tempore potuerimus: cum enim jam inprociuctu nos, & nostra omnia haberemus, propediemque nulla ætatis nostræ, vel alia ratione habita, nos ad iter saturi essemus, hoc inopinato casu in maximam anxietatem coniecti sumus: non solum quod rem tam salutarem quamprimum aggredi cupiebamus, verum etiam quod verebamur multos ex Prælati conventuros nostræ indictioni confisos, iter ingredi cœpisse, & magno cum suo incommodo, & nostro pudore, vel progressuros, unde exclusi iam sunt, vel tanto timere frustra suscepto in suam patriam redituros. In hac igitur sollicitudine positi, ut quam citius incommodis conventurorum Prælatorum occurreremus, die Veneris proxima in Consistorio nostro secreto, id quod necessitas ipsa nobis prescribat, de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu locum mutandum esse decrevimus, cum Mantuæ non reciperemur sine armato praesidio, & cum praesidio, sine malo exemplo, & suspicionis materia, recipi non possemus. Convocatis statim ad ipsum Consistorium tuis, ac ceterorum Principum Oratoribus, ipsisque astantibus, de eorundem fratrum nostrorum consilio, tempus inchoandi Concilii ad Kal. Novembris proximis prorogavimus, ut interea de alio loco per nos eligendo deliberare, & de electo tempestive significare omnibus possemus, ipsamque loci mutandi deliberationem, & temporis prorogationem tuis, & aliorum Principum, & Potentiarum Oratoribus, quos

quos ad Consistorium vocari feceramus, statim significavimus, eosque hortari sumus, ut tui hec Tuæ Majestati, & alii suis Principibus nostro nomine perscriberent. Licet igitur credamus, eosdem tuos suo officio cum tua Majestate jam functos esse, attamen nostris etiam literis tuæ Majestati innoscere volumus, cui sicut nunc de tempore prorogato, ita de alio loco, quem elegerimus, qua quidem in electione omnem, que haberi debeat, & possit, rationem habere conabimur, propediem significabimus, & literis etiam sub plumbo nostris ad omnium notitiam deducemus. Dat. Romæ XXXIII. April. MDXXXVII. anno III.

Hier. Card. Ghinuccijs.
Jacobus Card. Symoneta.

XXX. Conceptæ sunt eadem verborum formula literæ ad Ferdinandum Regem Romanorum, iis tantum additis, quibus ait Mantuam Ferdinando ipso, & Casare maxime laudantibus delectam fuisse, quod etiam Cardinali Tridentino significavit.

XXXI. MS. Car.
Spad. sig.
n. 136.
ibid. pag.
245.

Cæsar e Nobilibus Internuntius in Gallia literis exaratis X. Junii significavit, Regem Christianissimum de loco concilii postulatam, respondisse, Lutheranos flagitare a Casare concilium non in Italia, sed in Germania, aut Basilea, aut Constantiæ, aut Lugduni in Gallia celebrandum, nec in Italiam venturos: cumque concilii finis sit Lutheranorum conciliatio cum Romana Ecclesia, errorumque excisio, iis absentibus finem non obtentum iri: nec Regem Angliæ, vel Daniæ eo accessuros, nec pariter sibi ardente bello cum Casare patere accessum ad concilium in Italia, si in ditione Veneta, aut Ecclesiastica celebretur: non enim decere, ut Syngapham liberi commentus acciperent a Casare, per ejus terras ingrediendum esset; pacatiora itaque videri expectanda tempora: commendare se Pontificis studium, mentemque celebrandi concilii, atque illud omnino necessarium pro excindendis erroribus, sed perturbationem temporum illi congregando obistere.

XXXII. Belcair. l.
21. n. 16.
17. 18. 19.

Obtulerat Franciscus Gallorum Rex Casari (Vellii Oratoris opera) se arma cum illo ad Lutheranos obtendendos, Turcasque contundenos conjuncturum, amicitiamque arctissimis affinitatibus adstricturum, si Ducatum Mediolanensem, ipsi eorum a Casare, transfunderet in Henricum filium Ducem Aureliæ: & cum verbis fallacibus se illud putaret, Turcam in Casarem concitavit ad vastandam Italiam. Cum itaque Pontifex, Casare, & Gallo implicitis civili bello concilium vocari non posse doleret, ad Divinam i-

ram placandam conversus, solemnes supplicationes, Julio ineunte, indixit.

Inter has difficultates, dum Pontifex explorat, quæ loca celebrando concilio forent idonea, ac pene omnes Italiae Urbes variis partium studiis, ac suspicionibus laborarent, Venetos, qui nec Casareæ, nec Gallicæ factioni se addixerant, rogavit, ut e multis amplissimis Urbibus, quas sua ditione tenebant, aliquam pro futuro concilio celebrando commodarent: eaque re gratiam singularem, tum a Sede Apostolica, tum ab universa Christiana Republica inuitos, ut subiectæ ostendunt literæ ad eos transmissæ.

Dilectis filiis Nobili viro Duci,
& Dominio Venetorum.

Dilecti filii salutem. Appropinquante concilii universalis celebratione, quam a die XXIII. Maii præteriti in kalendas novembrii futuri [aliena culpa coacti] prorogavimus, anxii eramus de electione loci, in quo ad ipsum concilium venturi, tum libenter, tum secure, ac sine suspitione convenire possent; eoque magis etiam angebamur, quod ob Christianorum Principum discordias vix angulus in tota Italia, in qua dictum concilium celebrandum erat, a nobis eligi poterat, quem partium semina aliquibus suspectum non facerent; verum in hac anxietate positi consolabamur nos ipsos, quod sicut celebrandi concilii desiderio tenebamur, ita Deus omnipotens vos hoc tempore a factionibus intectos conservaverat, ut essent in ipsa Italia, qui pro sua auctoritate possent, & propria pietate vellent, in concilio conventuros in locis suis excipere, sicut a vobis pro vestra religione, ac pietate factum iri non ambigimus. Cum igitur vos soli in Italia neutrarum partium sitis, qui magnas, & opulentas civitates ad id opportunas habeatis, & quos hac eximia gloria dignos existimemus, ut dictum concilium in locis vestris celebratur, vos ex animo hortamur, & quanto possimus studio requirimus, & charitate urgemus, ut nos in tam pio opere coadjuvantes, aliquam ex vestris Civitatibus pro hac concilii celebratione nobis, at non nobis solum, sed universæ etiam Christianitati accommodare velitis. Scriberemus plura, nisi vestra pietas spem nobis rei impetranda, & paucis quidem impetranda faceret. Expectabimus ac magno eum desiderio a vobis responsum huic nostræ spei conveniens, hoc tantum addentes, ut non parvi faciatis Deo in hoc gratificari, nobis, & toti Christiano Orbi complacere, vestrumque inclitum Dominium hac laude, & gloria decorare, prout dicit etiam Nuntius apud vos noster, cui fidem solitam habebitis. Datum Romæ apud Sanctum

XXXIII. Venetos rogat Paulus, ut Urbem suæ ditionis pro Concilio celebrando concedant.

Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 383.

Marcum xxix. augusti MDXXXVII. anno III.

XXXIV. Veneti pro Concilio Vicentiam concedunt. Petr. Paulus Gualterius to. 11. diar. part. 2.

Id. ibid.

Gessere morem votis Pontificiis Veneti, ac Vicentiam pro cogenda in ea Synodo œcumenica concessere. Petiti etiam in bello Turcico, sedus cum Pontifice, ac Imperatore adversus Solymannum sanxere. Cum vero temporis angustia non ferrent, ut kal. Novembris inchoaretur Vicentiæ Concilium, tum ut Præsules commode ad iter se comparare possent, diem Concilii Pontifex ad proximas kal. Maii protraxit: tum ad grates Senatui Veneto reddendas, mittere ad eum Li-pomanum Veronensem, & Hugonem Re-giensem Episcopos decrevit: de qua re ad Veronensem extant hæ literæ exa-ratæ.

Episcopo Veronensi.

Cum duos ex nostris Prælati Venetias ad habendas nostro nomine illi Senatui gratias de oblata nobis pro celebratione uni-versalis Synodi Vicentiæ, & ad ipsam ce-lebrationem necessaria præparanda missuri essemus, tu nobis opportunus occurristi, qui huius celeberrimi, & sanctissimi adifi-cii fundamenta jaceres, ut nunquam pro Religione, & Catholica fide non defati-gaveris, quamobrem elegimus Venerabilem fratrem Hugonem Episcopum Regiensem probum, integrum, ac doctum virum, no-bisque gratum, ac acceptum, ac te, quos ad id munus obeundum destinavimus. Datum Romæ XIX. Decembr. MDXXXVII. anno IV.

XXXV. Cardinalis Salis-burgensis Synodum congregavit, ubi multa absurda de-creta fue-re, & Paulus eum re-prehen-dit.

Dum tanta studiorum contentione ce-lebrando in Italia Concilio Œcumenico Pontifex incumberet, Lutherani ad de-fugiendum illud urgebant, ut a Germa-nica natione tantum in Germania coge-retur: nec paucos imprudentes Catholi-cos in eam sententiam pellexerunt; adeo ut grave immineret discrimen, ne a per-fidis simplices illaquearentur. Intempe-ativo igitur eo tempore habita est Syno-dus amplissima a Cardinale Salisburgensi, in quam nonnulli admissi fuere, qui ve-tere Synodorum instituto excludendi e-rant, ac nonnulla etiam impie, ac pro-terve in ea proposita, quæ a Conciliis œcumenicis damnata fuerant; de quibus factus certior Pontifex, Cardinalem Sa-lisburgensem paternis monitis instruxit, ne posthac talia auderet, ex quibus hæ-reticis cresceret animus, ac diffundendæ hæreseos occasio præberi posset.

Cardinali Salisburgensi.

Paul. III. lib. brev. anno 3. p. 587.

Venerabilis frater noster Salutem. Intel-ligimus celebratam esse nuper a te Provin-cialem Synodum in tua Provincia Salis-burgensi, & quod nobis officium, & di-gnitas tua suadet, credere volumus, te

nonnisi bono animo, ac voluntate id fe-cisse, ut scilicet venire posses cum tuis ad generale Concilium proxime celebrandum de tractandis in eo instructior: sed tamen perpenderit nobis præsentem rerum sta-tum in Germania, præsertimque flagita-tionem nationalis Concilii, a non paucis ipsius Nationis ad quinquaginta factam, ut generale Concilium evitent, parum vi-sa est ea congregatio tam latæ Provinciæ a te habita, aut veteri tue prudentiæ, aut qualitati præsentium turbationum con-venisse: omnis enim isthic congregatio hoc tempore periculosa est, multoque magis ea, quæ & materiis propositis, & personis admissis, jus, & terminos Provincialium Synodorum excedat, sicut hæc a te habita excessisse dicitur: ita ut speciem quandam nationalis Synodi referre visa sit, & ad nationalem quodammodo tendere. Rela-tum enim est nobis [quod vis credere po-tuimus] multa fuisse in eadem Synodo coram te proposita a fide erronea, & generalibus Conciliis antea reprobata, ad-missasque etiam personas, quæ nec iure, nec consuetudine admitti debeant: quæ res nobis gravem, tum admirationem, tum molestiam atulit, quod cum circumspectio tua omni tempore, atque omni in actione prudentiam præseulerit singularem, in hac tanti momenti re, nec nos antea con-suluerit, & ita labi potuerit, ut coram te talia pertractari, & tales admitti per-miserit; nec cogitavit, quantum ab hoc e-emplo mali oriri, & malis anse præbe-ri possit: quid enim dicent hi, qui in Ger-mania Catholici non sunt, cum audient co-rum S. R. E. Cardinalis, in quo tanta auctoritas, & dignitas sit, admissos esse, qui non debeant? ac libere, impune actum fuisse de his, quæ ab Ecclesia non semel damnata sunt? certe animi improborum e-rigentur, & impiorum obstupescunt. Quam-obrem hæc scribenda ad te duximus, non quidem, ut te improbitate lapsum dica-mus, quid enim nobis tua pietate explora-tius? sed ut moveamus, & ut cautiore sis in posterum, & des operam, curæque effi-caciter, ut ea quæ in dicta Synodo perpe-ram tractata sunt, ultra non serpent, & mundos non inficiant: ea enim sunt tempo-ra, & hi habitus animorum isthic [sicut non ignoras] ut omnes anse vel occasiones eis adimendæ sint, non autem præbendæ; ne qui suo proposito mali sunt, nostra etiam auctoritate foveantur. Datum Romæ apud Sanctum Marcum v. Augusti MDXXXVII. anno III.

Commendari vero a Paulo Pontifice meruit Joannes Faber Episcopus Vien-nensis, indefessus orthodoxæ fidei Athleta, qui apud Ferdinandum Regem Bohe-miæ,

XXXVI.

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 274.

In. Faber. Episcopus Viennensis pro concilio hæreticis Bo-hemis la-borat.

XXXVII. Contra Cæsarem bellum movere meditan-tur Lu-therani.

Surius in comm. hoc anno.

Lutherani in senten-tiis non conveniunt.

miæ, Hungariæque maxima florebat au-thoritate, ac pro Bohemis hæreticis in-concordiam cum Catholicis adducendis operam navabat, quem, ut cœpta perficeret, Pontifex hortatus est.

Episcopo Viennensi.

Venerabilis frater, Salutem. Nihil aliud expectavimus unquam a te, nisi ut sem-per esses qui fuisti, nosque in nostro officio, gravæ illo quidem, ac his temporibus gra-viori, sublevares. Scribit enim nobis nun-tius noster, Fraternitatem tuam, cum qua de Conventu pro Bohemis super his, quæ Religionem nostram concernunt, dissiden-tibus Hæreticis eum Catholicis concordan-dis isthic celebrando, plura colloquia habuit, operam suam in eo obtulisse, & illum di-cturam ac adiuturam fore, qua quidem in re est tue dignitati non dees, ob id tamen lætatur, quod quotidie ob nova tua erga nos merita, gratias tibi offerre debeamus, proinde permaus a te Frater Venerabilis, ut istum Regem huius tam piæ actionis Au-thorem, qui tua monita semper plurimi fecit, in faciundo tam pio opere inflammes, & communi causæ, Deoque in primis, cui omnia debes, pro tua virili non desis, sicut in te speramus, quam vero id nobis gra-tum a te futurum sit, dicit tibi Nuntius noster, cui fidem habebis. Datum Romæ XVII. Maii MDXXXVII. Anno III.

Cum habiti essent hoc anno Smalcal-diæ Lutheranorum conventus, ut mu-tuo federe arma conjungerent adversus Cæsarem, si ille Monachos, & Sacerdo-tes passim ab Hæreticis expilatos, spo-liatosque, qui apud Cæsarea subsellia le-gum jura implorabant, tuendos, pristini-que juribus restituendos susciperet, eo contulxere præcipui Hæresiarchæ Luthe-rus, Melancthon, Bucerus Olander, & alii perditissimi prædones animarum, qui licet placitis inter se dissentirent, mutuis amicitia signis externis se coluere, cum omnes Sathanam communem patrem, ac ducem haberent, de quorum concioni-bus inter se pugnantibus, tunc habitis hæc memorat Surius. Lutherus justificationis suæ fundamentum esse voluit relationem, quæ est minimum entitatis, hoc est nih-ilum, ut ipsius habet disputatio eypis ex-cusa: Olander vero prorsus e diametro cum illo pugnavit, fundamenti loco posuit ipsam Divinam Essentiam, quæ est simul omnia: vult enim eadem iustitia, qua Deus essentialiter iustus est, nos quoque iustos esse oportere; Lutherus autem non revera, sed rantum imputative coram Deo iustos nos haberi. Et mox. Et licet hæc inter se, maxime sint diversa, tamen Principibus, & reliquis Ordinibus illis, versuti homi-nes nisi sunt purum Evangelium, & ip-sam. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

issimum Dei verbum predicare, nec ani-madvertent, quibus dolis, & fraudibus ab istis Evangelistis circumscriberentur. Interim mire execrabantur Pontificem, & Doctores Catholicos tanquam Antichristi [sic enim vocant Pontificem] ministros, & satellites, & non videbant, qui istud ipsis persuadebant, revera ipsissimos An-tichristi præcursores, & prænuntios esse. Sed quid hoc magnopere mirandum in Prin-cipibus, cum etiam plerisque doctissimis viris satis interdum negotii facessant im-portum, & versipelles homines, dum om-nia ubique rimantur, & excuriunt, & si quid uspiam occurrat, quod vel in speciem pro ipsis facere videatur, id mire exagge-rent, id mirifice saltarent adeo ut sæpe non pudeat ipsos impudentissima vanitate ad sumum sensum detorquere, quæ tamen sci-unt nihil pro ipsis facere, scilicet ut indo-ctis, & imperitis aliquid tibi dixisse videan-tur. Has fraudes si persentiscere potuissent Principes, puto equidem suis dentibus in-fidos homines discerpissent potius, quam ulla in re sibi sequendos statuissent.

Eodem ferme tempore Henricus Ang-liæ Rex nefaria scripta edidit adversus Pontificis auctoritatem, neque ad indi-ctum ab eo Concilium Oratores missu-rum promulgavit, tum diræ acerbatis virus in Christi Vicarium effudit, quem Surius recte monet, eo majori observa-tia prosequendum, percolendumque, quo atrocius oppugnatur ab iis, qui Lutheri, potius quam Christi Evangelium sequi malunt; propterea omnes Hæreticos de tyrannide Romanorum Pontificum que-relas fundere, cum extinctam vellent eam summam auctoritatem, qua omnes hæ-reses oppressæ sunt. Redigendi quidem Henrici ad officium præclara affulserat occasio, cum populi ejus tyrannide festi, impietatemque execrati, in ipsam for-tissimum exercitum contulissent, ad quos in fidei Orthodoxæ constantia confirman-dos Paulus Pontifex Reginaldum Cardi-nalem Polum Legatum in Angliam de-crevit VII. Februarii die, ut referunt Acta Consistorialia.

Romæ die Mercur. 7. Februar. MDXXXVII. fuit consistorium, in quo Sanctissimus crea-vit Legatum de latere Reverendissimum. D. Reginaldum Polum SS. Nervi, & A-chillei Diaconum Cardinalem Anglum, cum facultate, prout in literis, & eum destinavit ad res Angliæ componendas.

De misso Legato certiores fecit Paulus episcopos Anglos, ac Proceres Catholi-cos, eosque hortatus est, ut illi opem operamque suam commodarent.

Dilectissimi filii Angliæ Populi, qui sem-per nobilis portio Christianitatis in cultu

XXXVIII. Surius in canna.

Angli contra Henri-cum. VIII. re-bellant.

Reginal-dus Polus Legatus in Angli-am desti-natur.

Acta Consist. mf. Card. Spad. sig. n. 133. p. 34.

Paul. III.
lib. brev.
an. 3. pag.
341.

vera fidei, & precipua S. R. E. obedientia fuerunt, quique his paucis annis non volentes, sed ut exitus declaravit [coacti] a fide, & obedientia predictis desciverunt, nuper penitentiam facto, & suam voluntatem pariter ostenderunt armis pro sancta religione, & veteri eius observantia sumptis, quorum nos, sicut aberratione dolueramus, ita reversione maxime letati, non cunctandum nobis existimavimus in eis benigne recipiendis. (Et infra:)

Hortamur igitur Fraterritates, Nobilitates, & devoriones vestras in Domino, & omnium studio charitatis requirimus, ut eundem Cardinalem Legatum pro vestra in Deum, & hanc Sanctam Sedem reverentia, proque ipsius Card. Legati eumia Nobilitate, singulari doctrina, excellentique probitate, honorifice suscipieres. (Et infra) In exequendis mandatis nostris, qua a pietate profecta ad Dei laudem, & publicam utilitatem diriguntur, opem, operam, consilium, & auxilium vestrum benigne prestare velitis, &c. [1]

XXXIX.

Dedit etiam amplissima Legato mandata, ut cum per Galliam iter haberet, concordiam inter Gallorum Regem, ac Caesarem, inter quos cruentum bellum gerebatur, promoveret, qua in Turcam verti arma, conciliumque ad extinguendam haeresim cogi possent, de quibus ad Regem Scotiae, qui Magdalenam Galliae Regis filiam sibi thoro iunxerat, subjectas literas dedit, rogavitque ut pro restituenda Angliae pietate Legatum juvaret, ac Franciscum Regem ad tuendam Religionis causam incitaret:

Regi Scotiae.

Paul. III.
lib. brev.
an. 3. pag.
117.

Charissime &c. Cum dilecti filii Angliae Populi, qui Deo obedire magis quam hominibus, & in vero fidei cultu tot saeculis ab universali Ecclesia, & cuncta Christianitate observato, manere cupiunt, nostram sollicitudinem, & curam merito provocent, cum nostro, & omnium bonorum

favore digni sint; mittimus eo Dilectum filium Reginaldum Polum S. R. E. Cardinalem ex ipsa Anglia summo genere, sicut te scire credimus, ortum, omnique laude praestantem, qui noster, & Apostolica Sedis Legatus in propinquo, agens omnia curet, atque agat, qua ad eorum pietatem conservandam, retinendam, tranquillandamque pertineant, in transitu autem eius per Galliam volumus eum adire Majestatem Christianissimi Regis Soceri tui, eique cum salutem Populorum eorumdem commendare, tum etiam pacem cum Caesarea Majestate suadere, ut generale concilium celebrari, haereses tolli, Ecclesia reformari, Turca Nobis jamjam imminentes repelli, multaque ad commune totius Christianitatis bonum pertinentia, constitui possint. Quod autem in his omnibus, precipueque in juvandis illis Populis, tibi propinquis, magnam post eundem Christianissimum Regem in Tua Majestate spem collocamus, quippe quam egregia pietate animatam, omneque commercium, cum aberrantibus a vera fide semper aversatum novimus, ipsi Cardinali Legato mandavimus, ut Majestate Tua prius nostro nomine officiose, ac paterne salutata cuncta nostra consilia cum ea communicaret, quae nihil aliud respiciunt, quam ut specialiter eorumdem Populorum salutem, & quietem, generali vero omnium Christianorum securitati consulamus, quae nobis cum Majestate Tua ut cum praestantissimo Rege, & omnibus Christianis Principibus communis est. Itaque quod idem Cardinalis Legatus cum tua Majestate nostro nomine uberius acturus est, nos etiam a te cum presentibus omni studio, & amore per Jesum Dominum petimus, ut Nobis, & Romanae Ecclesiae in pietate dictorum Populorum fovenda, ac retinenda auxilio esse, Deique causam juvare tu in primis velis, cui occasio id faciendi propinquior, & commodior, voluntas autem Deo obsequendi eadem est, quae nostra: & ut cumulum obse-

NOTAE [1]

Anglorum motus in Henricum regem suum praecedenti anno coeperunt. Burnetus enim in sua historia lib. II. testatur die XX. octobris anni 1536. regis exercitum in rebelles jam profectum novarum copiarum accessione crevisse, nec tamen sic manus conferere ausum cum hoste viribus fortiori. Hoc vero anno julio mense oblatam ab Henrico Rege veniam rebelles acceptarunt, omnique restituenda in Anglia fidei spes evanuit.

Ceterum quae de Polo Cardinali habet Burnetus ibi, animadversione digna sunt. Virum magnanimum, & in eloquentia omnium sui temporis oratorum principem appellat, eumdemque asserit assedisse coetui illi ecclesiastico, in quo Henricus Anglicanae Ecclesiae caput declaratus assertusque fuit; suffragium vero ea de re suum ceterorum suffragiis ab eo conformatum ex eo arguit Burnetus, quod nec tunc e suo gradu amotus, nec deinceps per aliquot annos dejectus fuerit. At si vera commentatur Burnetus, cum nunquam deinceps Henricus hanc instabilitatem Polo exprobravit, cur eidem Cardinali pro Ecclesiae sententia pugnanti pristinam eius sententiam non opposuerunt illi, qui pro Henrico scripserunt? Cur idem Polus pristinum illum errorem suum nunquam deinceps sive agnovit, sive excusavit? Multo igitur probabilius existimo Polum nunquam a recta fide recessisse, sed Henricus factum ejus aliquandiu dissimulandum forte censuit, ratus se tandem blanditiis, & largitionibus id impetraturum, ut virum in suam sententiam pertraheret. MANSI

obsequii tui apud Deum Omnipotentem magis augeas, velis etiam id ipsum, ac praerevera sanctissimam pacem, a qua omnis salus Christianorum hoc tempore dependet, nobiscum apud eundem tuum Socerum curare, qua actione nullam Deo acceptiorem hoc tempore prestare potes. Sed cum hac plenius, & particularius idem Cardinalis Legatus tuae Majestati sit explicaturus, ad ejus sermonem nos referentes, cum a tua Majestate honorifice, atque humane suscipi, cum fide audiri, Tuamque Majestatem a Deo Omnipotente omni felicitate cumulavi optamus. Datum Romae xv. Februar. MDXXXVII. anno III.

XL.

Maximam in Scoto Rege spem collocabat Pontifex, cum ex Scotia facile Catholicos Anglos subsidiariis copiis fulcire posset, ad quem mystica munera, quibus Ecclesiae defensores ornari consueverunt, sacra praee Natalitio Domini die iustrata transmissit.

Regi Sotorum.

Paul. III.
lib. brev.
ann. 3. p.
14.

Charissime, &c. Consueverunt Romani Pontifices in Sacratissima Nativitatis Domini Nostri Jesu Christi nocte quorannis enssem cum pileo solemnem caeremoniam benedicere, & alicui Christianorum Principum dono mittere, quem hoc sacro munere ornent, & spirituali virtute adversus sanctae Ecclesiae, & Catholicae fidei hostes muniant, quod si quando antea, sili charissime, nunc maxime, cum tot haereses sanctam Ecclesiam lacerant, pernecessarium est; cum vero nos exemplum nostrorum Praedecessorum sequuti, ipsum enssem cum pileo in proxima Natalis Dominici nocte benedixissemus, & ad quem potissimum mitteremus eos animo volueremus, tua in primis Majestas nobis occurrit, quae dignissima eo munere nobis videretur: id enim atati, & virtuti congruit tuae, tum religioni animi tui debitum est, & hoc tempore aprissimum, cum [multum gauden-] tibus nobis [Christianissimi Regis pietati tua pietas etiam affinitate conjuncta est, & vicini tibi Regis impietas divina ultione concutitur. Ad te igitur, quem Catholicum Principem, & hujus Sanctae Sedis devotissimum filium habemus, hunc enssem cum pileo, per dilectum filium Joannem Antonium Comitem de Campegio Camerarium nostrum praesentium latorem mittimus, Deum suppliciter deprecantes, ut tibi, qui tuum Regnum venenis vicinarum haeresum, quamvis saepius sollicitatus, nunquam inquinari passus es, sollicitatem concedat, dextram ense firmet, caputque tuum hoc pileo vi Spiritus Sancti per Columbam figuratam protegat ad tutelam Sanctae Ecclesiae, & Catholicae fidei adversus eos, in quos Dei justitia, atque

judicium, nunc praeparantur. Tu igitur pro tua pietate hoc munus nostrum Christiano affectu, & devota veneratione suscipies, nec tam muneris qualitatem, quam mysterium, & vim spiritualem ejus perpendes, ob qua maximi quique Principes, semper se hoc munere a Sede Apostolica valde honestatos putaverunt, sicuti & te pro nostra in te benevolentia, tuaque in nos observantia, nunc existimaturum speramus; ut autem ipsum debita cum caeremonia, sicut a nobis benedictum est, etiam tuae Serenitati tradatur, mandamus Venerabili Fratri Archiepiscopo Glasguensi, vel cuivis alteri Catholico Antistiti per te eligendo, ut solemnem Missam in aliqua Ecclesia per te pariter eligenda, ab eo in tua praesentia celebrata, post ejus sollemnem dictum enssem cum pileo tuae Majestati, & ex parte nostra assignet. Datum Romae xix. Januarii MDXXXVII. anno III.

XLI.

Solicitatus pariter est Franciscus Galliae Rex, ut Religionis, Christianique causam suis commodis antefereat, pacemque adeo necessariam cum Caesare conficeret, ex qua Turca comprimi, haeresis extingui, Concilium celebrari, Anglia ad Ecclesiae obsequium revocari possent, ac Polum Cardinalem hisce literis commendavit.

Regi Christianissimo.

Charissime. Esi officium suadendae inter te, & Serenissimum Caesarem pacis toties frustra tentavimus, tamen, ut illud nunc novis Legatis, & Nuntiis cum Majestate tua repetamus facit maxime appropinquatio verni temporis, in quo multa veremur, ne accidant, ne vestra armata, Turcarum foris, Christianitatem, conficiant, neve celebratio generalis Concilii, eodem tempore inchoanda, per haec impediatur, haeresisque interim confirmantur, & alia Ecclesiae vulnera incurata putrescant. Cum igitur reputavimus haec, & ex Apostoli sententia opportune, importunaeque instandum in tanta praesentim periculi magnitudine, & propinquitate, nec unquam a munere nobis injuncto cessandum nobis esse videremur, iterare, ac renovare suasiones nostras cum tua Majestate volumus, spe in Deo primum Omnipotente, quod nobis, id quod possumus sedulo agentibus sua misericordia non deerit, deinde in Majestatis tuae pietate, animique magnitudine collocata, quod ipsa, re & nomine Christianissima, salutem publicam, suis privatis affectibus, & rationibus anteponet, sicut ea dignum est; his itaque curis merito anxii, cum mitteremus Dilectum filium Reginaldum Polum S. R. E. Cardinalem Angliae nuncupatum Legatum nostrum, & Apostolicae Sedis ad confirmandam

Paul. III.
lib. brev.
ann. 3. p.
118.

dam illorum Angliæ populorum pietatem, qui in vera, & Catholica Fidei cultu manere cupiunt, proptereaque iuvandi a nobis, & omnibus Bonis sunt, eum volumus ad Majestatem tuam primum pervenire, ut & benignum tue Majestatis favorem illis populis, immo ipsi Deo, sanctæque Religioni, & Ecclesiæ nostro nomine peteret, & nostras simul preces, & lacrymas, super pace incunda, Concilio celebrando, hæresibus extirpandis, Christianis defendendis, que omnia ad Christianissimum Regem pertinent, Majestati tue offerret. Te igitur fili per communem Dominum Jesum, cuius sancta Religio agitur, cuiusque Populus sacro Baptismate ejus perfusus in summum discrimen adductus est, rogamus, & obtestamur, ut te, & favorabilem ad iuvandos veræ Religionis zelatores, & placabilem ad consilia pacis præbere velis, a qua hoc tempore cætera bona dependent. Sed cum hæc ipsa plenius, & particularius idem noster Legatus tuæ Majestati sit explicaturus, erit solita erga omnes nos humanitatis tuæ ipsam Cardinalem Legatum eximia pietate, doctrina, nobilitate præstantem, atque ob id nuper a nobis in Cardinalium numerum relatum, valdeque dilectum, & probatum, benigne suscipere, ejusque verbis in his, & aliis tibi nostro nomine referendis fidem haud aliam semper habere, quam si nos ipsi tecum presentes colloqueremur. Datum Romæ xv. Februarii MDXXXVII. anno III.

XLII.

Favebant etiam eidem causæ Carolus Imperator, & Ferdinandus Romanorum, Bohemiæque, & Hungariæ Rex, necnon Maria Regina Belgii Moderatrix, ut de Henrico, qui eorum Amitam indignissimis injuriis, Scorti impurissimi amoribus fasciatus, affecerat, ultio repeteretur, atque adeo Pontifex Mariam Reginam oravit, ut Legatum officii Regiis complecteretur.

Regina Maria Gubernatrix
Flandriæ.

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 116.

Charissima, &c. Ut Populis Angliæ, quo favore possumus, non desimus, causamque Religionis Catholica dignitatis Apostolica, veritatisque & iustitiæ non solum hic scriptis, sed istic etiam opere juvemus, & ut post Deum Omnipotentem Serenissimis Cæsari, & Regi Romanorum ruis Fratribus, Tuæque Majestati gratum faciamus, mirimus istuc Dilectum filium, & Legatum nostrum Reginaldum Polum Card. Angliæ nuncupatum, cum amplissimis mandatis, & facultatibus, sicut ex eo Tua Majestas, & ex literis, etiam Cæsarei apud nos Oratoris diffusius intelliget. Et nunc filia in Christo charissima, nihil opus

esse credimus te hortari, ut Legatum ipsum pro tali præsertim causa, quæ honorem fratrum tuorum, ac tuum nobiscum ita conjunctum habet, venientem honorifice, & benigne suscipias, juvesque efficaciter omni tua ope, & auxilio eum, quod etiam sine tali causa te facturam in favorem fidei, & iustitiæ ex optima Regine officio speravimus, & iustissime confidimus, accedente hac communi ratione juris, & dignitatis, te omni studio esse exequuturam. Cum itaque nos omnia egerimus, & agamus, iustitia quidem primum, & nostro pastorali officio, verum deinde etiam nostri honoris causa adducti, reliqua esse debent posita in vestra opera, executione, atque auxilio, ut Deo primum in salute tot animarum, receptioneque talis populi ad Ecclesiæ gremium, deinde iustitiæ, & communi vestræ, nostræque dignitati piam operam dediceris, &c. Datum Romæ xv. Februarii MDXXXVII. Anno III.

Instructus est Legatus Cardinalis Pontifice ingenti auri vi, tum ut sumptus itineris toleraret, tum etiam ut Catholicis stipendia suppeditaret, cumque majore copia auri in re gravissima egere posset, cum Cardinale Leodiensi egit, ut quam vim auri deposceret, eam ipsi subministraret, quam sine ullo damno esset ex Pontificio Arario recepturus.

Liceret autem nos eidem Cardinali Legato [scilicet Polo] de pecunia ad ejus usum, & pro hac expeditione necessaria abunde providerimus, quia tamen ad illos Populos conservandos [nempe Anglos] & conscientiam rem, ob duritiam temporis, & locorum distantiam accedere posset, ut majori etiam pecunia indigeret, petimus a te, ut si eo casu ab eodem Cardinale requireris, ei illam pecuniam summam subministras, quam a te petierit, nos enim hic tuo Procuratori Benedicto Gentili Scriptori Apostolico, vel cui ordinareris, cum bona fide quamprimum restitui faciemus, nosque ad id & bona omnia nostra, Sedisque & Camera Apostolica ubique existentia presentia, & futura obligamus, idque tibi in verbo, & fide Romani Pontificis pollicemur, &c. Datum Romæ xv. Februarii MDXXXVII. Anno III.

Paul. III. lib. brev. p. 375. Cardinali Leodiensi.

Paulus Polo Legato pecuniam largitur ad belli prosecutionem contra Henricum VIII.

XLIII.

Tot Regum studiis suffultus, ac Populorum ad Orthodoxæ Religionis colendæ libertatem aspirantium conversione, animatus Legatus sperabat pristino splendori Catholicæ rei dignitatem restituere, Regemque ad rectum salutis tramitem revocare. Verum pia Pontificis consilia contrarii rerum exitus confuderunt, ut narrat Sanderus. Venit (inquit) Lutetiam amplissimis mandatis, & facultatibus instructus, quem viri nonnulli præstantes ho-

Sander. lib. 1. de Schism. Angl.

Spes Pauli III. rediturum esse Henricum VIII. ad Ecclesiæ evanuerunt.

noris causa comirabantur, & in iis Joannes Matthæus Veronensis Episcopus singulari rerum usu, & prudentia præditus, ibi, & a Civitate ipsa, Regis iussu, & a cunctis Ecclesiastici Ordinis hominibus honorificentissime est exceptus. Quod cum Henricus audivisset, misit in Galliam citato cursu Franciscum Brianum, qui omnibus modis a Rege contenderet, ut in suam potestatem Polum traderet: ni faceret, actum esse de amicitia. Rex, officio, & Religione prohibitus, quod fidem Papæ de Polu incolumitate dederat, Anglum autem in fensum habere nolens, cuius opera eo tempore ei erat utilis, exardescente inter ipsum, & Cæsarem bello, Polo suo nomine denuntiandum curavit, ut postmodum abiret, si salvis esse vellent. Extimuit nimirum Franciscus Rex, ne, si Polo faveret, Henricus Anglus ira ob susceptam Ecclesiæ causam efferatus, Cæsari ad subjiciendam Galliam se conjungeret, nec inanis erat is metus, cum Cæsar, qui importunis postulatis Clementem adferendam in Henricum sententiam adegerat, postea Henrico ad Galliam obruendam se junxerit, ut visuri sumus. Pergit Sanderus. Inexpectato rei Nuntio percussis omnes, cum quid consilii caperent, non haberent, Polus, ne longiori mora majores difficultates incurreret postera luce Deum pie precatus, illiusque patrocinio se totum committens, quam potuit brevissimo itinere Cameracensem, quod est Cameracensis Episcopi dirionis Oppidum in ipsis Galliæ, Belgique finibus positum, contendit, quo tamen non sine summo vitæ discrimine pervenit, eo quod universum illud iter non solum Cæsarianorum, Gallo-rumque Militum, verum etiam Anglo-rum, qui Gallis adharebant, excursionibus perpetuis infestaretur, quo periculo revertitis Poli comitibus, ac famulis, cum crucem, quæ Legatis Apostolicis anteferri solet, gestari amplius nemo auderet, Polus ipse invito animo insigne illud salvatoris in manus assumpsit, magnæque constantia erectum gestavit, quousque famuli, verecundia perfusi, illud ipsum ex ejus manibus repeterent.

Polus ipse intrepidus læe legationis crucem genuit.

XLIV.

Concusserat omnes ejus comites eo major terror, quod in Angliam mutata erat rerum facies, ex quo Romæ illi Legatio fuerat demandata; nam cum maximæ res ab exiguis temporum momentis pendeant, tardior ejus profectio fuit, cum Anglorum exercitus, qui pro tuenda fide catholica in arma profulerat, Henrici fraude fuisset dissolutus, ex quo amplissimis verbis in publicas tabulas redactis erat pollicitus, se omnia, de quibus ii querebantur, emendaturum, sed mox

insigni perjurio præcipuos illius exercitus Duces calumniis circumventos perdere cœperat, ut refert idem Sanderus. Mensibus, inquit, Martio, Maio, & Junio capite pleni sunt Barones duo, Darsius, & Hussius: Equites vero aurati, alique Nobiles multi, Robertus Contestabilis, Thomas Percius, Franciscus Bigottus, Stephanus Hameltonus, Thomas Gilbius, Nicolaus Musgravius, Guilielmus Lomleius, Nicolaus Tempestius, & Joannes Bulmarus simul cum uxore lectissima femina; Abbates sex, Fontanensis, Geruensis, Rivierius, Barlingbenensis, Sauliensis, Whaliensis, & Prior Burlingtonus, quique omnium Caput extiterat Robertus Aschius; quinque etiam Sacerdotes Lincolnenses, & septem laici; Accidit eodem tempore, Henrici filium nothum ex Elizabetha Blunta Richmundiæ, & Somerfeti Ducem, quem maxime diligebat, extinctum fuisse, ut Catholicorum mors præfenti ultione vindicata videretur, necdum tanto cruore scelerate fuso, satiata ejus rabies visa est, sitiens enim Reginaldi Cardinalis Poli sanguinem, ex infidiis illum perimere conatus est, ac quinquaginta millium aureorum premium illius interfectoribus constituit; at Divina Providentia Polum Legatum Cameraci periclitantem texit: Everardus enim a Marchia Cardinalis, idemque Episcopus Leodiensis ad se eum Leodium excivit, venientem summo honore, ac benevolentia complexus est, cum Henricus Senatium Belgicum misso Oratore sollicitabat, ut eum traderet, pollicebaturque se a Gallicis partibus ad Cæsareas defecturum, necnon quatuor militum millia suo sumptu adversus Gallos sustentaturum, atque stipendia actutum in decem menses depositurum.

Henricus Catholicos decipit.

Polus ut occidatur curat Henricus & occisum quinquaginta millia aureorum promittit.

Quod cum Everardus Polo renuntiasset, miratus Regis amentiam, dixit, jam dudum se vitæ hujus radio affectum mortem cupivisse, corporisque depositionem: & proinde cum Henricus tanto studio, & incommodo suo illud ipsum efficere conetur, nil aliud facere, quam si quis dormitum ire cupienti vestem ipsam velit derrabere: se tamen sua in potestate non esse, sed Pontificis. Edoctus de conversione rerum in Angliam, & periculis, in quibus Legatio versabatur, Pontifex, Polum ad se mox revocavit, atque Everardo, qui illum humanissime hospitio exceperat, terneratque adversus infidiatores, universi Belgii Legationem demandavit, extant eo argumento ad Cardinalem Polum literæ subiectis verbis conceptæ.

Paulus revocavit Romam Cardinalem Polum.

Cardinali Polo.

Dilecte fili noster. Ad dolorem, quem ca-

Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 384.

capimus ob non sequutos eos, ad quos te miseramus pios effectus, illud accedit, quod circumspeditionem tuam frustra tot laboribus, & periculis objecimus: verum sicut illuminat conscientia recte actorum, & laudanda etiam sine effectu pia voluntas, ita hoc tua pietas, & virtus nobis innuit, quod publica tantum causa dolens, nihil privatis periculis commotus es, sicut tua, ac Venerabilis Fratris Episcopi Veronensis litera nobis testantur; quo etiam animo nos hic filii sumus, ut debemus, Deoque gratias agentes, omnia eius iudicio, & voluntati permittimus, itaque cum te, & periculis eximere atque tua opera, & consilio apud nos uti cupiamus, multaque sint hoc difficili tempore, in quibus tua prudentia plurimum nobis sit opportuna, te hortamur, tibi que injungimus, ut receptis presentibus, cum primo commode poteris, ad nos redeas, venturus nobis gratissimus. Datum Romae ultima Junii MDXXXVII. Anno III.

Quo vero per Germaniam incolumis redire posset, Pontifex Regem Romanorum exoravit, ut Leodio reverentia sua autoritate ab insidiis, & vi hostium vindicaret.

Regi Romanorum.

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 479.

Revocamus ad nos Dilectum filium Reginaldum Card. Polum Legatum nostrum, Leodii, sicut tua Majestas scit, nunc commorantem, ne is diutius in illis locis, sine fructu aliquo, & cum sua salutis, qua inimicorum insidiis continue appetita est, periculo versetur; cumque nos, ut debemus, anxii valde, & solliciti simus, ne quid eidem Cardinali in Germania noceatur, Majestatem tuam rogamus, ut pro communi honore ad Venerabilem Fratrem Archiepiscopum Coloniensem, ad quem nos etiam scribimus, omnesque alios, quorum per loca idem Cardinalis transiturus est, scribere, & mittere velis, efficacemque cum illis operam dare, ut idem Cardinalis secure per Germaniam ad nos redire possit, &c. Datum Romae apud S. Marcum XXI. Julii MDXXXVII. Anno III.

Acta Consist. mf. Car. Spad. sign. n. 133. pag. 322.

Pervenit Romam incolumis Cardinalis Polus, atque in Senatu habito XIX. Octobr. Legationis suae successum exposuit, ut narrant Acta Consistorialia, cui Pontifex militare custodiam contra Regias insidias attribuit. At Henricus furens in matrem Poli, neptem Eduardi IV. olim Regis ex Georgio Duce Clarentiae, postea carnificinam exercuit, ut suo loco dicitur, addimus modo hoc anno mense Octobri, Henricum ex Jana Semera, quam tertiis nuptiis duxerat, Eduardum filium concitatis in Catholicos persecutionis futurum propagatorem suscepisse;

is vero nascens, matri mortem attulit: nam cum ob difficultatem partus Medici significassent Henrico, an salvum vellet filium, an matrem, cum ille masculae prolis habendae esset cupidissimus, nec aliae uxores illi essent defuturae, saluti filii matris damno consuli iussit, itaque cum parturienti medica arte uterus nimium laxatus fuisset, illa dolorum saevitia extincta est.

Adducta est hoc anno in grave discrimen Polonia, cum nonnulli impii in ea haereseos semina spargerent, sed Poloni Praefules coacta Piorkoviae Synodo communi consensu, sanctissima constantia impii resisterunt, ac Poloniae Rex gravioribus Edictis Novatores compressit, cui etiam ab hostibus appetito Pontifex nummarium subsidium transmisit, ut subiectae literae ostendunt.

Venerabilibus Fratribus, Episcopis, ac Dilectis filiis Abbatibus, & Capitulis Ecclesiarum Regni Poloniae.

Venerabiles fratres, & Dilecti filii salutem, &c. Litera vestrae Piorkovia data cum maximam nobis molestiam attulerunt; multo sane majorem attulissent, nisi hoc semen a Sathana jactum per sapientiam istius Optimi Regis extinctum jam esse consideremus, nunc eadem vestrae litera nobis confirmassent, vos, utcumque futurum esset, nunquam ramen ab officio, & dignitate vestra discessuros esse. Qua vestra pietate, ac ea cura, & protectione, quam vobis debemus, necnon periculo dicti Regis, ac istius Regni adducti, licet nos in multo majore essemus, non desuimus eidem Regi de praesenti subsidio [quantumcumque ex periculis, & necessitatibus nostris, quibus ob Turcam jam in Italia constitutum, maxime premimus] quod convellere possumus providere. Sicut igitur firmiter confidimus Majestatem D. Regis pro sua inclyta in Ecclesiam probitate curaturam esse, ne talia ulterius audiantur, ita vos Venerabiles Fratres, & dilecti filii hortamur, ut vestri officii, ac iurisdictionis memores, ac pro vestra prudentia perpendentes, quid vobis in posterum haec principia asserre possint, virtutem, & constantiam vestram in tuendis Ecclesiae iuribus, & libertate Ecclesiastica conservanda semper exhibeatis, sicut vos esse facturos promissistis, & nos speramus. Datum Romae apud Sanctum Marcum die XVIII. Augusti MDXXXVII. anno III.

Quoad Turcicam irruptionem atinet, ob assidua Caroli V. & Francisci Gallorum Regis dissidia, ac bella, Christianum Imperium in maximum discrimen adductum est, cum illis in mutua vice-

XLV.

Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 531. In Poloniam Henrici invadunt, ab Episcopis reprimuntur.

Petrus Paulus Gualter. in Diario Jovis hist. sui temp. l. 36. XLVII.

Blos.

XLVI.

Cliffia expugnata a Turcis.

Paulus Clyppiae Regulo auxilia mittit, ut se a Turcis defendat.

ra vertentibus arma, ac parum, vel nihil proficientibus in bellicis suis consiliis, Solymannus Turcarum Tyrannus praedae Christianorum inhians, simul Neapolitanos, Dalmatas, Venetos, Hungaros invaserit. Ineunte quidem anno reformidans illius tyrannidem Cliffiae Arcis munitissima Regulus, sed tenuiorum opum, Pontificis, ac Ferdinandi Regis auxilia imploravit, nec illi defuit Pontifex, ut d'ocent haec litera.

Communitati Cliffiae.

Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 68.

Dilecti filii salutem, &c. Vidimus literas vestras libenter, & earum latorem Presbyterum Andream grate accepimus, quoniam ex iis constantia vestra, & fortitudo, atque optimus ad repugnandum animus nobis clare innotuit, ne dubitate filii, atque optimo animo estote, nos enim nullatenus vobis defuturi sumus auxilio. Anconae est, & iam apud vos esset subsidium, si per hyemem, & maris turbines licuisset, speramus tamen propediem isthic futurum, & forte antequam hic vester Nuntius ad vos revertatur, ita siquidem omnino conatu, atque adhortatione instamus, ut primo quoque tempore navem solvant, interea filii viriliter in Domino agite, & omnia dura, omnes angustias sustinere, ut ne fariae gentis jugum effugiatis, Christus quippe Deus noster tutabitur gregem suum, & nos, quod profuturum vobis esse videmus, nihil omittemus. Datum Romae die XX. Februarii MDXXXVII. anno III.

Proximo mense acceptam ad Cliffiam insignem cladem refert Petrus Paulus Gualterius Aretinus, Die (inquit) XI. Martii conflictus apud Clyppiam inter Christianos, & Turcas, Christianis in fugam versis, erat autem Cliffia Oppidum supra Salonam Urbem clarissimam, natura, & arte praemunitionum, maximeque ad arcendas Barbarorum incursionem opportunum, ac jam diutius Crosciccus Toparcha insultantium Turcarum vim sustinuerat, fueratque a Paulo Pontifice conscriptis Anconae cohortibus, tormentorumque idoneo apparatu instructus, parique studio Ferdinandus Romanorum, Hungariaeque Rex duo millia Germanorum auxiliaria Duce Nicolao Turriano submiserat. At Turcae, ut arctius Cliffiam premerent, duas munitiones excitant, quas Crosciccus, antequam perlicerentur, diruendas censuit, dumque in eo opere distractus esset, Amuratus Turca ab Illyrici Praefecto missus, tanto impetu in nostros imparatos irrupit, ut Germanos, Italosque terga vertere coegerit, Crosciccumque Regulum fugientem interceperit, obruncavitque ejus capite Cliffianis ostentato tanto illi terrore percussus sunt, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ut desperatis rebus vacuum Oppidum victori reliquerint, prout Spalatenfes etiam qui ad expugnandum Castellum Malevicinum copias eduxerant prope Salonam, Veneto Praefecto tormenta in Turcas dirigere detrectante, ne foedus infringere videretur, quod jam Turcae violant: cumlata est ea jactura alio gravi incommodo, cum Amurates Nadinam Arcem in Jaderensi agro (corrupto auro custode) occupasset, ex quo multa deinde in Venetos excursionones factae, quamquam ex alio Veneti Duce Camillo Ursino paria damna in Dalmatia Turcis rependerunt Ostrovizza, & Obroatio expugnatis, ac deletis. Caeterum Veneti evoluta post saeculo Cliffiam nostro aevo receperunt.

Cum vero Solymannus maximos terra, marique apparatus bellicos instrueret, de iis certior factus Pontifex Picensi Legato dedit imperia, ut muniendis Portibus operam daret, copiasque ad sustinendas incursionones expeditas teneret.

Legato Marchiae, seu ejus Vicelegato.

Cum [inquit] immanissimus, idemque potentissimus Turcarum Tyrannus, multis jam mensibus, nihil aliud egerit, atque agat, quam adversus nos numerosissimam classem, validissimum exercitum, mari, terraque instruere, apparatusque ejus maritimi, ita Italiae, & praecipue istius nostrae Provinciae sint proximi, ut paucarum horarum velificatione littoribus nostris classem exponere possint, proptereaque apparatus nostrae defensionis multo prius requisivissent, quam primum requirerent, nos tamen, qui nostros populos praeteritis afflictos calamitatibus respirare, & recreari nostris temporibus maxime cupimus, id facere, hucusque distulimus, vicit postremo charitatem nostram gravitas appropinquantis periculi. Dat. Romae IV. Martii MDXXXVII. anno III.

Decretos hac de causa, cum amplissimis mandatis tres Cardinales ad necessaria pro hoste propulsando comparanda, referunt Acta Consistorialia.

Roma apud Sanctum Marcum XXIII. Julii MDXXXVII. Deputavit tres Reverendiss. Cardinales, videlicet Capita Ordinum super rebus Turcarum, ut ea quae parare opererat ad propulsandum bellum, quod inferretur Italiae, & Christiano nomini ab ipsis Turcis, provideant, & curent deferenda toti Collegio.

Defixit etiam omnes curas, ut ad propulsandos Turcicos impetus, Caesarem, Gallorumque Regem mutuo foedere conjungeret, misitque ad Caesarem Marium Episcopum Reatinum, ut Christianae Reipublicae pericula illi exponeret, de quo

Turcae Illyricum maximis cladibus vexat.

XLVIII.

Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 62.

Acta Consist. mf. Car. Spad. sign. n. 133. pag. 131.

Paulus laborat, ut pacem inter Imperatorem, & Regem Galliae conciliet.

M m m quo

quo hæc ad Covosium Cæsareum Senatorem arcanorum consiliorum participem scripsit.

Covos.

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 99.

Moti Christianitatis periculis, quæ tibi, & omnibus nota sunt, & populo Christiano maxime imminere cernuntur, etsi hoc idem toties frustra egimus, tamen ut ad extremum partes nostri muneris exequamur, mittimus ad Cæsaream Majestatem Venerabilem Fratrem Marium Episcopum Reatinum. Et infra, Vides res misere Christianitatis in summo nunc versari discrimine, quam avellum intestinum exedit intus, externum Turcarum oppugnavit foris, hisque illud etiam malum accedet, quod per hæc Concilii universalis celebratio res tam opportuna, & salutaris perturbabitur, omnibus autem his cladibus una pacis conciliatio medebitur, &c. Datum Roma die xv. Februarii MDXXXVII. Anno III.

16. pag. 261.

Exaratis eodem die literis ad Gallici Regii Scrinii Magistrum eum rogavit, ut Francisco Regi pacem suaderet, ne Italiam Turcarum furori, vastitatisque obiceret. Veremur inquit, ne hoc vere maximi apparatus Turcarum in miseram Italiam [quod nemini dubium est] irrupturi, si eam bello intestino quassatam invenerint, facile ad extremam ruinam deducant.

XLIX. Martin. B. Itaius comment. libr. 8. Jovius lib.

Inter armorum fragores non sunt audita Pontificæ preces, atque in Belgio, utrinque exercitus ad mutuas Populorum cædes excurrerunt, Hisdinum a Gallo Rege extremo Martio expugnatum est, verum Belgæ magno terrore, furoreque in Galliam irruerunt, ac Fanum Sancti Pauli cæperunt impetu, ac civium horrida strages ad quatuor millia facta, Montrolium etiam (cum Cives metu aufugissent) iis vacuum relictum. At dum ea parte crudeliter, & impie Christianus sanguis funditur, Solymannus ducentis Turcarum millibus, conscriptis comparataque validissima classe Italiam sibi subicere meditabatur, cujus periculi magnitudine affictus Pontifex medio Junio monuit Cæsarem, ut ab imminente discrimine pacta cum Gallo Rege concordia vindicaret, mitteretque ad Sedem Apostolicam Oratorem cum amplissimis mandatis ad Pontificis sententiam in suis controversiis admittendam.

Solymannus Italiam invadere cogitat. Paulus III. pericula timens Cæsari pro pace scribit.

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 318.

Imperatori. Charissime, quod semper timuimus, & futurum denunciavimus, ut una cum Christianissimo Rege dissensio in perniciem totius Christianitatis esset redundatura, id maximo cum dolore nostro videmus hodie ita propinquum esse, ut fere in foribus ho-

stem habeamus: non enim dubitamus Majestatem tuam audivisse, quod ad nos hic, & ad tuos in Regno Neapolitano, ut propinquiores, crebris Nuntiis in dies afferatur, Turcarum classem; quam scis esse numerosissimam, contra Apulia littorastare in anchoris paratam, atque instructam; utinamque eo tempore, quo Majestas tua has literas leget, non etiam vela dedisse, & in Italiam descendisse audiamus, quid enim illam prohibet, aut quid potius non incitat ad veniendum? cum Tua, & ejusdem Christianissimi Regis arma, quæ illam avertere possent, in mutuum acuantur exitium, aditum communi illi Dei, & Christianitatis hosti amplum præbeant. Nos igitur, qui horum metu ne acciderent semper anxii fuimus, nunc adventibus his dolorem animo maximum capimus, non tam quod primi fere hanc cladem ob propinquitatem passuri videmur, quam quod nostra auctoritas, quæ ex Deo rota est, nostræque preces, & literis, & Nuntiis quampluribus toties apud vos interpositæ, nullum hactenus locum invenierunt vestris discordiis componendis, cumque Prædecessores nostri majora sæpe odia Regum Christianorum solo nutu extinxerint, nos soli, qui neminem vestrum læsimus, indigni sumus, qui a vobis in re tam necessaria, & salutari audiamur. Sed etsi toties repulsi a vobis sumus, non tamen cessabit ad extremum usque spiritum vox nostra, clamabimus cum Propheta: Quamobrem, fili charissime, quemadmodum, & cum ipso Rege, Christianissimo aliis nostris literis facimus, & quem id ipsum facturum speramus, te per verum Dominum Jesum denuo rogamus, ejusque auctoritate nobis in Beato Petro tradita urgemus, velis statim aliquem ex tuis, cum omni celeritate ad nos mittere de tuis cum eodem Rege Christianissimo discordiis plene instructum, & cum pleno mandato ad acceptandum id quod communis parentis officio, benevolentia inter vos componere annitemur, ut eisdem vestris dissensionibus, vel compositis, vel in aliud tempus dilatis, in præsentia gravissimo huic periculo occurrere, illudque a cervicibus misere Christianitatis vobiscum propulsare possimus, quemadmodum hæc diffusus suis, & particularibus Nuntiis Noster tuæ Majestati explicabit, cui solitam fidem habere velit. Datum Romæ apud S. Marcum XVI. Junii MDXXXVII. Anno III.

Conceptis eodem argumento literis Pontifex Gallorum Regem urfit, ut Oratorem pro componendis cum Cæsare controversiis, mitteret.

Regi

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 319.

Regi Christianissimo.

Charissime, &c. In hoc gravissimo periculo, quod nunc Italiam, & post illam universæ Christianitati a Turcis imminet, illud præter communis exitii metum nos maxime angit, quod Serenissimus Cæsar, & Majestas tua, quorum insignis est pietas, & in quibus tanquam in supremis Christianorum Principum luminibus omnis spes Christianitatis nititur, armis dissidentes, occasionem eisdem Turcis præbuerunt ad Christianitatem invadendam; quid enim aliud dicamus, quam quod est verissimum, & omnibus manifestum, illos non tam suis viribus, quam nostris discordiis fretos, Italiam nunc occupare statuisse, quandoquidem vobis concordibus nunquam tentare audent, accedique ad dolorem nostrum, quod licet sæpe Romani Pontifices Prædecessores nostri majora etiam Regum Christianorum dissidia solo nutu composuerint, etiam nullo tunc a Turcis metu cogente, nos tamen, qui neminem vestrum læsimus, tot literis, & Nuntiis tam sæpe vobiscum repetitis, & in tanto Christianitatis discrimine nihil proficere ad vestram concordiam potuimus; sumus igitur in maximo dolore, perinde ac periculi gravitas postulat, nec tam ex eo angimur, quod primi fere omnium nos cum nostro Statu Ecclesiastico hanc cladem subituri videmur quam quod nostra auctoritas, quæ ex Deo est, apud ipsum Cæsarem, & Majestatem tuam re, & nomine Christianissimam pro Christianitatis salute hactenus valere non potuit. Quamvis autem in hoc pio opere, tam sæpe repulsi, & frustra defatigati, non tamen cessandum nobis existimamus, quin idem sæpius repetamus, & cum Propheta clamemus, nostrum officium ad extremum, usque spiritum, Deo, & Christianitati præstemus. Itaque quod cum ipso Cæsare aliis nostris literis nuper egimus, cum Majestate tua nunc agimus, illam per communem Dominum Jesum rogantes, ejusque auctoritate nobis in B. Petro tradita urgentes, & cum lacrymis adstringentes, ut offensionibus tuis Deo condonaris, vel in aliud tempus dilatis, communi Christianitatis, præcipueque Italiae, & Statui S. R. E. quam tui majores semper defenderunt, consulere velis, & mittat instructum mandatis, ut cum Cæsare de omnibus controversiis componat, aliquemve ex tuis inimis istinc recentorem cum necessaria celeritate ad nos mittere de tuis cum ipso Cæsare differentiis plene instructum, & cum pleno mandato ad acquiescendum ei, quod nos communis parentis officio, & benevolentia inter vos componere annitemur. &c. Datum Romæ apud Sanctum Marcum die XVII. Junii MDXXXVII. anno III.

Am. Eccl. Tom. XXXII.

Incitavit Franciscus Gallorum Rex Joannis Forestii Legati opera Solymannum ad invadendum Regnum Neapolitanum, dum ipse in Insulubriam irrumperet, suaderatque, Cæsarem non iis valere præstidiis, ut utrique resistere posset obceccarat nimirum illum furor impius, ut non adverteret impendentem Divinam ultionem, quæ ejus stirpem penitus extinxit, Galliamque postea innumeris malis oppressit. Cæterum ejus consilia sperato exitu caruere, quippe Belgarum armis, ita exercitatus est, ut in Insulubriam expeditionem condito tempore educere non potuerit, eoque cunctante Solymannus in Regnum Neapolitanum trajicere non ausus est, tantus vero terror universis erat offusus ex Turcico belli apparatu, ut Italiae salus ex unica Cæsaris, Gallique Regis concordia pendere crederetur ad quam iterum, iterumque medio Julio Paulus Cæsarem flectere pertentavit.

L. Paul. Jov. hist. sui temp. l. 36.

Franciscus Rex Gallie Solymannum ad invadendam Italiam invitavit.

Paulus III. pro pace iterum Cæsari scribit.

Imperatori, &c.

Hoc tempore, fili charissime, nihil habemus urgentius, quod cum Majestate tua agamus, quam quod salus communis, & commune officium nobis imponit, quodque jam sæpius cum Majestate Tua, recentissime cum proximis nostris literis egimus, ut quoniam Turcæ tanto apparatu terrestri, & maritimo nos invasuri propediem sunt, velis nostra universæ Christianitatis salute animum desistere, vel ad pacem, vel ad concordiam aliquam, qua media imminens omnibus periculum propulsare possimus, de quo quidem periculo, & quo in statu res misere Italiae nunc sita sint, etsi tui perscribent ad te idem, tamen Joannes Poggius certus, & recens Author, tuæ Majestati particulariter referet; tota quidem Italia, præcipueque tuæ, ac nostræ ditiores in ancipiti discrimine versantur, unicumque remedium in concordia inter te, & Regem Christianissimum, & agnoscunt, & implorant, quapropter Majestatem tuam per eum, cujus nomen profitemur, Christianissimum Dominum cum lacrymis rogamus, ut privatis tuis rationibus, vel affectibus eisdem Domino condonatis, vel in aliud tempus dilatis concordiam salutarem, & necessariam inire, atque ad nos, qui communis parentis officium, & affectum semper gestimus, & geremus, aliquem ex tuis intimis, cum plenis ad inveniendam concordiam mandatis mittere velis, &c. Datum Romæ apud Sanctum Marcum sub Annulo Piscatoris die xv. Julii MDXXXVII. anno III.

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 394. pag. 456. repetitur sub 15. Jul.

LI. Solymannus contra Italiam arma movet & rejicitur.

Confectas, affecto jam anno, inter eos Principes inducias Pontificio studio inferius visuri sumus, nunc gesta a Turcis cum Christianis prælia recenscamus. Accensum ad bellum in Christianos Solymannus

M m m 2

mannum, atque a Persico bello aversum ferunt, cum ipsi persuasum esset, nefas esse infectari bello Persarum gentem, Mahometis cultui addictam, sangebantque Sacerdotes Mahometani, illum apud Sultaniam favos ventorum turbines, nivellique ab irato Mahomete pertulisse, gloriosissimasque palmas ab eo de profligatis Christianis more Majorum colligendas. *His persuasionibus inquit Jovius adductus Solymannus terra, marique uno tempore Italiae arma inferre constituit, tanta celeritate expediti consilii parata classe, & terrestribus copiis e Thracia sinistrorsum per Thessaliam proficisci iussit, ut penes prius improvisus in Epirum pervenerit, & cum ducentis armatorum millibus circa Macedoniae oram ad Aulonem confiterit, quam profectus a nostris crederetur. Habebat vero in exercitu Joannem Forestium Galli Regis Oratorem, & Troilum Pignatellum Neapolitanum exulem, qui illum de ratione in Italia belli gerendi docebant, sed Gallus Orator, qui defensionis ad Turcas Interpres Neapolitanis futurus erat, lethali morbo in Apolloniae Portu oppressus, ad Tribunal Christi abreptus est, praemissa vero pars classis, extremis Julii diebus Brundisium, Hydruntumque insignes Urbes egregiis praesidiis permunitas, praetergressa, in Castrenses vertit impetus, quorum Regulus Mercurinus Cattinaria militiae non assuetus, atque ad resistendum imparatus, necnon blandis Troili verbis delinitus, deditiois verba nuncupavit ea pactione, ut Barbari ab omni maleficio temperarent, sed ii mox Oppidum diripere, captivisque lectissimos ad classem deduxere, atque excursionibus subitis Salentinum tractum evastarunt: extremae cladis terror jam Regnum Neapolitanum concusserat, si Solymannus cum exercitu toto trajecisset; isque Italiam ex Apolloniae Portu prospectabat, si coepta prospera succederent, in eam irrupturus: cum Divinum Numen tantam pestem ab Italia avertit inexpectato casu; nam Alexander Contarenus Trierarchus, privatis de causis infensus Turcis, cum Turcicis trirēibus occurrisset, nec Turcae illum debita honoris significatione prosequerentur, rostra direxit in Turcas incitatis remigibus, hostilesque duas trirēmes perforatas demersit, tum etiam, cum Janusbejus Solymanni Legatus Corcyram advenheret duabus trirēibus, nec arroganter militarem salutationem Trierarchis Venetis praestaret, illi in Turcicas trirēmes facto impetu Turcas in Acroceraunium littus se ejicere coegerunt, qui postea a latronibus Acrocerauniis capti fuere, quas tri-*

Jovius
hist. sui
temp.
l. 36.

Petrus
Paulus
Aretin.

remes desertas Andreas Auria Caesarianae Classis Praefectus, quod graviter elisae essent, incendit, tum minoris alvae navium classem Mauraeam comiteatu onustam interceptit, tum sulcando sollicitemaria, Portusque explorando, duodecim Turcarum trirēmes acerrimo praelio cepit, demersitve; vehebantur his Praetoriani ordinis Janizzeri, & lectissimi Equites, quos Spaches appellant, qui pugnando occumbere, quam se dedere maluerunt: insigni hac clade affectus ab Auria Solymannus, geminataque injuria laesissimus a Venetis, Barbarissimam cum octoginta trirēibus adversus Auriam navigare iussit, cumque omnia in Neapolitano Regno suis asperiora in dies fieri audiret, Urbes maritimas augeri praesidiis, equestres copias, quas in Salentinum agrum transfuserat a Provinciae Praefecto fortiter impugnari, atque in excursionibus interimi, tum Petrum Toletanum Proregem, Neapoli egressum cum validissimo exercitu ad praelium comparari: Regem vero Galliae, nec transisse Alpes, necdum ad invadendam ex adversa parte Italiam copias instruxisse, e Procerum sententia, Neapolitanae traiectionis, spe concepta difficilioris, consilia abiecit, Classemque revocavit ex Italia, de quo Auria Pontificem mox certiores fecit literis suis, quae in Cardinalium Senatu lectae fuere, ut narrant Acta Consistorialia.

Roma VII. Septembris MDXXXVII. litterae Illustris Principis Andreae Auriae lectae sunt ad Oratorem Imperatoris de discessu exercitus Turcarum ex Italia, quam ingenti Classe invaserat.

A Neapolitano Regno avertit arma in Venetos Turca. Quo tempore Pontifex sumpta (ex rixa inter Venetos, & Turcas enata) occasione, Venetum Ducem, missa Internuntio, sollicitavit, ut pro Christiana re defendenda cum Caesare arma in Turcas conjungere vellet.

Duci Venetorum.

Dilecte fili, cum metus communis a Turcis imminens, Nos valde anxios, & sollicitos pro publica salute habuerit, multo plus nunc habet, postquam de traiectione hostium in Apuliam, & occupato Castro, caeterisque inter vos, & illos subsequens audivimus, itaque statim mittendum duximus Dilectum filium Fabium Mignanelum nostrae Aulae Lateranensis Advocatum, praesentium exhibitorem, Virum nobis sua virute, ac sua, & suorum continua nobiscum familiaritate valde gratum, super nonnullis ad communem salutem spectantibus, quae tua Nobilitati ex parte nostra referet. Hortamur igitur Nobilitatem

Acta Consistorialia MS. Cardm. Spada sign. n. 133. pag. 3246. LII. Solymannus contra Venetos arma movet.

Paul. III. lib. brev. ann. 3. p. 517.

rem tuam in Domino, ut pro sua, tum pietate, tum prudentia presentem rerum statum, & occasionem perpendens, universalis periculi, in quo etiam suum includitur, defensionem pro Christi nomine, totiusque Christianitatis, praesertimque Italiae communis Patriae suscipere, ipsumque Fabium, & cum fide audire, & votive expeditum ad nos remittere velit, prout ab ea speramus. Datum Rome apud Sanctum Marcum v. augusti MDXXXVII. an. III.

LIII. Solymannus com Venetis pacem tractare tenuit.

Petr. Paulus Gualter. in Diar.

Tentarunt quidem Veneti cunctis humanitatis officiis illatam Turcis a Trierarchis injuriam expiare, ac disciplinam navalem primum a Turcis Violatam demonstrarunt, sed mulcere Solymannum non potuerunt, cum odia in eos, ut imbecilliores effunderet statuisset, quod Auriam Portu receperunt. Porro Auria, dum illum infectaretur Barbarossa, in Messinae Portum se receperat, quem acceptis militum supplementis duodecimo Augusti iterum in Graciam, cum triginta sex trirēibus vela intendisse narrat Diarii Romani Author, additque decimo octava Augusti die Turcas ex Apulia versus Apolloniam discessisse: revocati nimirum fuerant a Solymanno ad Corcyrae expeditionem adversus Venetos, quibus capitalis odii clades denuntiabat. Liberata vero a Turcico terrore Italia, Pontifex Numini grates egit, ac Caesari de versis in irritum Solymanni conatibus gratulatus, illum hortatus est, ut veteres cum Gallo similitates abiceret, pacemque pro redintegrandae re Christiana, cum eo componeret, ut Turcarum retundi tyrannis, haereseosque impietas comprimi possent.

Caesari.

Charissime in Christo fili noster salutem, &c. Postquam Dei providentia effectum est, ut iterum impiissimus Turcarum Tyrannus, Regna tua, ac Fratris, ad Panoniam olim, nunc ad Apuliam irrito conatu invaserit: ac tot simul Classes, tanti terrores, tot minae, tot belli apparatus, dispendiosi, & graves, nobis, Deo protegente, innoxii in vacuum ceciderint, Serenitati tuae, & Universis Christianis, ac nobis ipsis gratulamur hanc victoriam, & incredibili ex ea gaudio affecti sumus; nunc vero, fili noster charissime, primum Divinae Bonitati gratiae sunt agenda, eaque solemnibus votis, sacrisque propitianda est, quae tortuosum colubrum excidia nostra meditantem a cervicibus nostris avertit, atque ut sciremus hoc divinitus factum non expectata contraria ulla vi, sponte a tanto furore, & rabie in fugam est versus. Deinde id agendum, & cogitandum omni ope, & studio annitendum est, ne [ut Apostolus ait] in vacuum gratiam

Dei recipiamus, sed grati tanto muneri, ac benignitati, quo nobis viam ostendit, quo ducit sequamur, ac ne quid tale in posterum evenire queat caventes tutela, ac victoriae ipsius perpetuae fundamentum, concordiam tandem exultantem restituamus, in quo Majestatem tuam, per viscera misericordiae Dei rogamus, & obtestamur, ut omni affectus, compendique ratione possit habita [ut pium Principem decet] quidquid irarum est, quidquid dissidii etiam, aliquid propriae utilitatis, & privati commodi, injurias, lites, odia, similitates, & Christiani pietati, & fidelium, simul omnium utilitati condonet, receptura pro terrenis caelestia, pro fragilibus solida, pro caducis aeterna, ac cum primum licebit iter in Italiam pareat, cum ut defensionem rerum suarum, ac totius simul Italiae, & Christianae Reipublicae, si quid communis hostis posthac audere perrexit, praesens incumbat, & majora acceptis incommoda inimicis rependat, tum ut ad hujusmodi ineundam concordiam habilioribus nobis ex proximo praestet assatum, tum vero, ut universali concilio ad haereticorum extirpationem, & fidelium stabilimentum proxime celebrando, operam simul naver, & operam simul, & praesentiam suam opportune exhibeat, quo iustius, gloriosius, salubrius, Divinitati acceptius opus fieri vis potest. Non dubitamus felici adventu tuo, & Mahometanorum audaciam, & haereseum venena, & omnia fideles vexantia confusum iri, pacem, concordiam, quietem in foribus fore, atque eo rem denique exitus desideratos habituram, ut qui discordia spe immaniter grassati sunt, nostrisque ita opprimendi audaciam coeperant, [licet Tigris in mare in litore nuper saevierit irrita feritas] concordia, ut speramus, Principum conciliata, non modo fortunis nostris imminere desistant, ac perniciei Dominici gregis ultra non inbient, sed suis etiam rebus timere cogantur, ac forsitan propriis sedibus ejiciantur, itaque tam diuturno nefaria tyrannidis statui tandem finis fiat iusto Dei iudicio, & fidelium virtute: quod Omnipotens ipse, & Misericors pro solita pietate concedat, qui fideles suos castigat interdum, sed morti non tradit. Datum Rome apud S. Marcum VII. Septembris MDXXXVII. an. III.

Medio Septembri Pontifex ad Venetos contra Turcarum tyrannidem confirmandos sacrum foedus cum Caesare, & Venetis adversus communem hostem pepigit, quo represso concilium quantocyus celebrare ad comprimendas haereseos magis magisque in dies debacchantes meditabatur. Quare de consensu Cardinalium

LIV.

um

um edidit Bullam, qua concilium ipsum ad Kalendas Maii proxime futuras prorogavit.

Paulus, &c. Ad futuram rei memoriam.

LV.

Benedictus Deus, & Pater Domini Nostri Jesu Christi &c. qui secundum multitudinem miserationum suarum jugum, quod cervicibus Christianorum perfidissimus Turcarum Tyrannus imponere moliebatur, sola virtute mirabilium suorum confregit, atque dissipavit: unde nos cum universa Dei Ecclesia meritis ipsi gratias agimus, quod tantam nobiscum misericordiam fecit, ut sine timore de manu inimicorum liberari, in sanctitate, & iustitia serviamus illi; quodque de universali inter Christianos pace, tanto studio a nobis hactenus procurata, melius iam sperare, & sacrosanctum Ecumenicum concilium, quod anno proxime praterito indiximus, tranquillato, nunc omnium animo, & frequentiore Christianorum conventu poterimus celebrare.

Sane superioribus mensibus, cum appropinquante tunc termino, praedictum universale concilium celebrandi Civitas Mantuana, quam ad id in ea celebrandum elegeramus, nobis [nihil tale expectantibus] impedita fuisset, tempus celebrationis hujusmodi ad kal. Novembris proxime futuri, ut interim de alio loco cogitare possimus, prorogavimus, hancque prorogationem Christianis Principibus, & Praeclatis notam fecimus. Cum autem de loco praedicto ad hunc maxime opportuno assidue cogitavimus, interim supra dictus impiissimus Turcarum Tyrannus ingentissimis, si unquam antea, copiis, terra, marique comparatis, velut Christianum Orbem devoraturus, iam Italiae partem, igne, ferroque devastare cepit, magno, & manifesto universae Christianae Reipublicae periculo; nisi repente misericors Deus nobis affuisset, qui sancti nominis sui hostes, non humanis auxiliis, sed mirabili dexterae suae potentia, e finibus Christianorum ita avertit, ut non discedere, sed fugere potius nullis persequentibus, viderentur.

Nos vero, licet durante periculo supra dicto, essemus pro parte nostra circa remedia, contra tantam tunc imminentem calamitatem procuranda, & pacem inter Christianos Principes conciliandam, eorumque animos contra communem fidei hostem excitandos, continuo ad intenti, non tamen propterea destitimus, etiam de loco ipso celebrationi hujusmodi accommodo esse solliciti, sed requisita non semel per literas, & Nuntios nostros Christianorum Principum opinione, si quid haberent, quod super loco praedicto ad nos referendum existi-

marent, unde in certam, & determinatam ejus electionem devenire possent, cum ab eis nihil certi, aut quod inter se super hoc convenirent, acciperemus, & tempus majore in dies Ecclesiae detrimento praeterfluere, nequaquam etiam hac in parte officio nostro desesse volumus: sed omnibus diligenter perpensis, cognoscentes nullum usquam alium locum huic celebrationi magis idoneum, quam in Dominio Venetorum haberi posse, cum praedictis Venetis paterne tunc egimus, ut aliquam e suis Civitatibus huic tam sancto operi peragendo nobis accommodarent. Qui tamen iam tum ab initio Turcici motus, quando nobis de hoc sunt requisiti, vicinorum periculis, deinde etiam suis ipsorum non parum impediti essent, cum Turcarum Tyrannus Corcyram ipsorum ditionis Insulam, unum e praecipuis Christiani Orbis propugnaculis, validissima obsidione infestaret, tamen pro veteri sua in Deum pietate, erga universam Christianam Republicam amore, suam Civitatem Vicentiae, aeris salubritate, ubertate soli, sitis, & locorum amoenitate, aliisque ad id requisitis commoditatibus praestantem, & nemini iure suspectam, ad dicti Concilii celebrationem nobis benigne, & libenter concesserunt. Verum cum, impedimentis obsistentibus supra dictis, vix post concessionem hujusmodi nobis significatam, tantum temporis, ut praeferrur, antea prorogati superesset, ut de hac loci accommodatione Principes, & Praelatos ad hujusmodi Concilium conveniunt possent reddere certiores, nedum ipsi intra terminum kal. Novembris antea praestitutum ad Civitatem ipsam Vicentiam se conferre valerent, celebrationem hujusmodi in alium magis opportunum tempus differre coacti sumus. Retraque cum Venerabilibus Fratribus nostris Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalibus mature discussa, & examinata, habita etiam iam ingruentis hyemis ratione, initium celebrationis hujusmodi ad vernum tempus multo mitius, & kal. Maii proxime futuri anno Domini MDXXXVIII. de eorumdem Fratrum nostrorum consilio prorogavimus, prorogamus, prout per praesentes hortantes, ut, iuxta formam, & tenorem literarum indictionis Concilii praedicti alias per nos factae, & in Domino requirentes omnes, & singulos Christianos Principes, & Praelatos, circa terminum kal. Maii supra scriptum ad antedictam civitatem Vicentiam se conferant: in qua ad Dei laudem, & gloriam, Ecclesiaeque sanctae suae pacem, salutem, & incrementum, hanc sanctam universalem Synodum, favente Domino, dicta die inchoare, & successive ad optatum finem perducere omnino

nino decrevimus; Nulli ergo, &c. Datum Romae apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicae MDXXXVII. VIII. Idus Octobris Pontificatus nostri anno III.

LVI.

Caesarem deinde, ut praesentia sua Concilium cohonestaret, vel Oratores ad illud mitteret, suis literis sollicitavit, aliosque Reges per Internuntios certiores fecit; quare Ferdinandus Romanorum Rex se interfuturum Concilio, si gerendum in Regnis suis gravissimarum rerum moles permitteret, vel Oratores amplissimis instructis mandatis, Praefuleque Regnorum suorum ad illud missurum, Pontifici subiectis istis literis pollicitus est.

Sanctissimo.

Ext. in To. 13. de Conc. ms. Arch. Vat. sig. n. 3200. p. 291. Ferdinandi Reg. Romanorum litterae.

Beatissime, &c. Reddidit nobis Sanctitatis Vestrae breves literas suas apud nos Nuntius Reverendissimus Episcopus Mutinensis, sincere nobis dilectus, in quibus tum causas commemorat prorogari hactenus universalis Concilii, & cur celebrationem in Kal. Maii proxime futuri de Reverendissimorum S. R. E. Cardinalium consilio distulerit, tum vero nos impense hortatur, ut quia sibi ab Illustri Duce, Senatuque Venetorum Vicentiae Civitas ad celebrandam Synodum ob loci situm, hospitiorumque commoditatem, annonae copiam, salubremque aeris temperiem, omnibus conventuris apta, idoneaque concessa esset, ad eandem Synodum, cum dies cesserit, vel nos ipsi, si possimus, proficiscamur, vel Oratores nostros Regnorumque nostrorum Praelatos ejusdem Synodi celebrationi interesse curemus. Equidem facere non possumus, quin Beatitudinis Vestrae tam paternam curam de Christi Religione, sanctaque fide nostra susceptam meritis laudibus prosequamur; quippe quem omnes cogitationes, omnia studia, omnes denique conatus suos ad Catholicae fidei defensionem, ac Christianae Religionis incrementum destinasse videamus. Qua de re, etsi nunquam dubitavimus, magnam tamen

Ferdinandus Romanorum Rex Paul. III. commendat pro studio Concilii celebrandi.

letitiam accepimus, Sanctitati Vestrae summae curae esse, ut perturbatis Christianitatis rebus, afflictaque Religioni per Concilii celebrationem exoptatum remedium afferat. Nam quod ad nos attinet, supervacancum arbitramur nostrum in eo negotio animum toties Beatitudini Vestrae ostensum, & declaratum idem restari: etenim quemadmodum semper studio habuimus, ut pietatem nostram, quam Deo, ejusque Sanctae Ecclesiae debemus, ne quicquam iure desiderare, aut reprehendere posset, ita sane in Concilii illius sacrosancti negotio, id quod parium, & officii nostri erit, haud negligemus praestare; sic plane, ut omnes homines intelligant nos

in iis, quae vere Catholicum Principem, atque Regem decent, quanto maximam possimus curam, atque operam libenter solvere.

Quamobrem cum id Sanctitati Vestrae de nobis persuasissimum esse debeat, eamque pariter de Sacra Caesarea, & Catholica Regia Majestatis animo ad hanc rem propenso, quaeque optima polliceri sibi posse non ignoremus, Beatitudini Vestrae respondendum duximus, nos scilicet pro eo, utque convenit, dictae Synodo praesentia nostra interesse cupere, atque velle, si ullo modo rerum nostrarum status, & conditio permiserit, vel si fieri non queat, sedulo tamen curaturos fore, ut Oratores nostri omnino nomine nostro interveniant, & ex omnibus Regnis, Provinciisque nostris, quamplurimi Praelati Ecclesiastici Ordinis ad eandem celebrandam accedant. Quod reliqui est precamur a Deo Optimo Maximo, ut Sanctitatis Vestrae pios cogitatus, atque studia ad nominis sui gloriam, sanctaeque ejus Ecclesiae defensionem prosperet, atque augeat, cui nos reverenter commendamus. Datum in Oppido nostro Crempis xv. Decembris MDXXXVII.

Affulsit per hos dies spes concordiae inter Carolum V. & Franciscum, nam medio Augusto induciae trimestres inter Gallos, & Belgas percussae fuerant, ut refert Diarii author: quod confirmat Martinus Bellajus, additque eodem tempore supplicat a Gallo Rege Taurinensibus obfessis ab exercitu Caesareo submissas fuisse: medio vero Octobri Galorum Regem fortissimum succinctum exercitu Alpes transcendisse; ex cujus irruptione cum novi motus in Italia formidarentur ob varia partium studia, Pontifex, qui concordiae interpretem, & communem parentem agere decreverat, clientibus Romanae Ecclesiae edixit, proposita bonorum proscriptio, ne quis alterius Principis adversus alterum stipendia acciperet.

Universis, & singulis subditis nostris mediate, vel immediate subiectis, etiam Baronibus, Domicellis ac feudatariis praesertim Provinciae nostrae Cispadanae, Salutem, &c.

Intelligentes augeri in dies ardorem belli, hinc a Caesarianis, inde a Christianissimi Regis militibus, & exercitibus in locis Pedemontanis Provinciae nostrae Cispadanae proximis; nos, qui officium nostrum insequendo, semper neutralitatem partium fuimus, pacem ac concordiam inter ipsos Principes totis nostris viribus procuravimus, prout continuo procurare non desinimus; ne quid nostrae professioni hujusmodi contrarium a nostris subditis emanet

LVII. Martinus Bellajus comment. lib. 8. Paul. III. sub gravissimis pœnis prohibuit, ne sui subditi alienis Principibus in militia deserviant.

Paul. III. lib. brev. an. 3. p. 659.

net, saltem quod non debite vigilaverimus, nobis imputari possit, opportune providere volentes, vobis omnibus & singulis in virtute sancte Obedientiae, & sub indignationis nostrae, necnon rebellionis, ac confiscationis omnium bonorum (& infra) incurrendis poenis praecipimus, ne aliquos aut Capitaneos, aut milites alicujus ex dictis partibus (& infra) aut pro his vel illis arma capere audeatis &c. Ultima Octobris MDXXXVII. anno III.

LVIII. *Martinus Bellajus comm. l. 8. Petr. Paul. Guait. in Diar.*

Operam conciliandis tum hisce Principibus dabant Maria Hungariae Regis vidua, atque Eleonora Regina Galliae Sorores, & Margareta Regina Navarrae Francisci Regis soror amplissimis ab utroque Rege fultae mandatis, atque inducias pepigere, cum Franciscus Rex Infubriae immineret, de quibus haec Martinus Bellajus narrat. Die Novembris XXVIII. anni MDXXXVII. Carmaniola, ubi Rex erat, induciae publicantur, necnon Aste apud Vastium, quae ad secundum, & vigesimum Februarii insequentis diem constarent. Triduo post Vastium Carmaniola Regem salutatum venit, a quo summa humanitate excipitur; & quoniam in ipso induciarum pacto convenerat, ut utrinque delecti Leucatae coirent, ut de integra & firma pace inter potentissimos Principes constituenda inter se agerent, Rex ob eam causam in Galliam redire decrevit proximo a promulgatis induciis die dimissa sunt utrinque copiae. Reversus vero Lugdunum Gallorum Rex, Joannem Cardinalem Lotharingum, & Monmorantium Ducem Leucatae misit, ut de pace cum Caesarianis agerent. Pontifex vero optatissima illius pacis inter eos Principes adstringenda cupidus, pro ea promovenda Legatos decrevit, ut ea confecta, bellum sacrum in Turcas geri, ac Concilium oecumenicum jam indictum celebrari possent; ad Galliae vero Regem proficisci iussus est Rodolphus Pius Carpenfis tituli S. Priscae Cardinalis, de quo subjectae extant literae.

Pro pace Legatos mittit Paulus.

Paul. III. lib. brev. an. 3. pag. 736.

Regi Christianissimo. Charissime &c. Magna nuper letitia affecti ex nuntio induciarum inter te, & charissimum in Christo filium nostrum Carolum Romanorum Imperatorem, semper Augustum, affinem tuum factarum, speque inde subsequuturae pacis, & egimus Deo Omnipotenti maximas gratias, quod tantum beneficium universae Christianitati praestiterit, & Majestatem tuam in Domino summe collaudavimus, quod ad pacem tandem pium animum deflexerit, quae in re nos praeter communem salutem [quae ab hac concordia certissime dependet] illud quoque nostram augeat letitiam, quod

quemadmodum Pastoralis nostro Officio conveniebat, per Legatos, Nuntios, & literas, pluribusque cum ea officiis id ita curavimus, ut nunquam ab ea cogitatione, & actione destiterimus, sicut Majestas tua non ignorat. Nunc quoque eadem cupiditate anxii, & si optatissima pacis desiderio flagrant, ut ea subsequuta, sanctae expeditionis, te etiam, ut speramus, coadjuvante, suscipi, & generale concilium per nos indictum melius celebrari possit; veterem etiam morem sequuti Apostolicae Sedis, quae & curandis, & suo interventu roborandis Principum concordia adesse consuevit, non contenti nostro apud te Nuntio, de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, dilectum filium nostrum Rodolphum tit. S. Priscae Presbyterum Cardinalem de Carpiis nuncupatum, nostrum, & Apostolicae Sedis de Latere Legatum ad Majestatem tuam mittimus, quod etiam cum dicto Carolo Imperatore, ad quem etiam alium Cardinalem Legatum mittimus, pariter agimus, tuae Majestati de hac tanta sua gloria, & bonitate gratuletur, & eam nostris verbis, ac precibus ad pacem ipsam concludendam hortetur, tum si qua in re tuae Majestatis, ac praecipue in roboratione ipsius pacis interventum Sedis Apostolicae more Majorum desideraverit, habeat praesentem Legati nostri operam. Oramus igitur Deum Omnipotentem, ut nos, & Christianitatem universam, medio bonitatis tuae, comitem huius felicissimi voti reddere, tuamque Majestatem sospitem ad Christi fidelium tutelam, & Christianae Reipublicae propagationem quam diutissime conservare dignetur: sed cum haec omnia plenius idem Cardinalis Legatus tuae Majestati explicaturus sit, nos consulo in his breviores, solum Majestatem tuam hortabimur, ut eundem Cardinalem Legatum virum [ut nosti] doctrina, & virtute conspicuum, tuaeque Majestati deditum, benigne suscipere eiusque verbis fidem haud minorem praestare velit, quam si nos ipsi praesentes colloqueremur, quod recipimus a Majestate tua gratissimum. Datum Romae XII. Decembr. MDXXXVII. anno IV.

LIX.

Missus pariter est Christophorus Jacobatus ad Caesarem, quem Pontifex hortatus est, ut pro communibus piis consiliis ad exitum perducendis animum ad pacem flecteret.

Imperatori. Magna nuper letitia affecti ex nuntio induciarum inter te & charissimum in Christo filium nostrum Franciscum Francorum Regem Christianissimum, affinem tuum, factarum, speque inde subsequuturae pacis. Et infra: ut ea subsequuta, sanctam

Paulus III. lib. brev. an. 3. p. 505.

Etiam expeditionem adversus Turcas, ad quam nos recum colligavimus, recum sumamus, & generale concilium per nos indictum prosequamur [Reperitis nonnullis, ut in literis ad Galliae Regem datis subditur] de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, & assensu, dilectum filium nostrum Christophorum tituli S. Eustachii S. R. E. Presbyterum Cardinalem de Jacobatis nuncupatum, nostrum, & Apostolicae Sedis de Latere Legatum ad Majestatem tuam mittimus &c. Dat. XII. Decembr. MDXXXVII. anno IV.

LX. *Paul. Jov. lib. sui imp. l. 36.*

Quod autem ad Turcicam expeditionem attinet, illata est a Solymanno Corcyrae tam funesta vastitas, ut supra sexdecim Corcyreorum millia omnis aetatis, & sexus capta in fervitute adduxerit, & vicos omnes, & Pagos, & oppidula incenderit; tamen Angelocastrum, & Corcyream Urbem, (cui duo Patritii Veneti Aloysius Ripa, & Simon Leonius praerant) maximis moliminibus obsessam, capere non potuit. Extractae itaque obfidionis taedio, cum ipsi renuntiatum esset, eam Arcem, opere, & milite permunitam, videri inexpugnabilem, ac veritus, ne Veneta & Caesarea classes conjunctae in ipsum irruerent, Constantino-polim reverti constituit. Cum utrobique & Corcyrae, & in Salentinis ambitiosa, & iniqua consilia fracta doleret: id tamen justitiae specimen praebuit, ut Castrenses, qui deditone facta abrepti in servitutem insigne perfidia fuerant, diligenter perquisitos, & navigiis impositos, reduci in patriam iusserit, authoresque maleficii supplicio affici: humanitatis enim illecebra Christianos ad defectionem pellicere cupiebat. De hac Solymanni expeditione dissoluta haec memorat Diarii Vaticani author. XXIII. Septembris habitae sunt supplicationes in S. Petro, & relatum Turcas discessisse a Corcyra. Caeterum Solymannus reversus Constantino-polim dedit mandata Caffano Bassae, ut Nauplio, & Epidauro Veneti Imperii Urbibus exceptis reliquis in Peloponneso bellum inferret, Praefectisque Illyrici imperavit, ut Veneti nominis Oppida finitimo bello vexarent. Barbarossa etiam adversa tempestate actus, cum Buthrotum appulisset, e ductis copiis, Oppidum ad ortus diripuit, atque delevit, Veneti vero Scardoni in Dalmatia Urbem Turcici Imperii captam funditus everterunt, ad Obroatium tamen caesi profligatique sunt.

Solymannus favo bello Venetos vexat.

Petr. Paul. Guait. in Diario.

Paul. Jov. ubi supra.

LXI.

At longe gravior clades Ferdinandi Regis exercitui in Hungaria a Turcis illata est, de qua antequam agamus, praemittimus Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tendum visum est, Pontificem Hungariae ex Turcico jugo liberandae cupiditate ardentem studia omnia defixisse, ut inter Ferdinandum, ac Joannem Reges pacem componeret; illiusque interpretem adhibuisse Sigismundum Regem Poloniae, quem summis precibus rogavit, ut Christianam Rempubicam tanto beneficio afficeret.

Regi Poloniae.

Charissime &c. Inter caeteras curas, quas nobis praesentium temporum calamitas, & nostri ratio officii imponit, illa in primis affixa nobis haeret, ut dissidia Principum Christianorum communis exitii causam praebentia conemur tollere, & converterere ad pacem, a qua salus communis dependet, ac nos quidem in his nobis propinquioribus Regionibus inter Severissimos, Caesarem, & Francorum Regem, non cessavimus hactenus, neque cessamus quotidiana instantia id curare, cuius laboris nostri effectum utinam aliquando a Deo omnipotente mereamur. Nos certe nihil, quod ad nos pertineat, unquam praetermittimus, ibinc autem, Fili charissime, ubi Rex Romanorum, & Joannes Wayvoda de Regno Hungariae dissident, qua dissensione via communi hosti Turca ad nostrum exitum patefacta est, non habemus quemquam Principum, in quo magis niti debeant spes nostrae, quam in re, quem ob singularem pietatem, & in rem Christianam studium, scimus velle, & ob auctoritatem cum utroque illorum speramus posse id perficere, quod cupimus; eo siquidem magis, quod hanc ipsam rem optasti semper, & alias studiose curasti; ita ut nihil officii, & ardoris tui in eo omiseris: sed etsi tunc Sathanae artibus effectum est, ut illud sanctum opus, a te inchoatum impeditur, non tamen debes, oprime, & pietissime Rex, in eorum praesertim te amantium, & sanguine, vel benevolentia tibi conjunctiorum reconciliatione, & in communi salute constituenda, quae ab hac concordia maxime dependet, atque in Religione nostra, ut semper es solitus, defendenda defatigari, immo semper putare tibi gloriosum, pro Divino honore, & publica salute laborare, ciamsi tua salutaria, & pia monita non audiantur. Tuam igitur Majestatem de veteri in hac re navata opera maxime collaudantes, Deumque illi retriburorem, & orantes, & futurum confidentes, hortamur, & per ipsum communem Dominum rogamus, velis eandem piam actionem re dignissimam resumere, & in eisdem Principibus ad concordiam reducendis, in quo scimus tuae Majestati, pro singulari eius prudentia, modos, & vias suadendi, & id efficiendi non defuturas.

Paul. III. lib. brev. an. 1. 1535. p. 286. Pro pace inter Ferdinandum, & Regem Hungariae Joannem Paulus III. Regem Poloniae interponit.

N n n

turas. Nos quidem tantum in sapientia, & probitate tua Serenitatis reponimus, & auctoritati eius apud utrumque eorum tribuimus, ut vel tua, vel nullius alterius opera, hoc maximum beneficium Christianitati posse præstari confidamus, in quo rogamus Deum Omnipotentem, ut Majestatem tuam prosperare dignetur ad gloriam sanctissimi nominis sui, omniumque eius fidelium securitatem, ac tua Majestatis in cælis præmium, & in terris perpetuam celebrationem. Datum Romæ die XXII. Maii MDXXXVII. anno III.

LXII.
Acta Confistor. ms. Card. Spad. fig. n. 133. p. 317.

Florebat pietatis laude Rex Poloniæ, atque singulari in Sedem Apostolicam obsequantia, hæresesque a Regni sui finibus strenue arcebat, quem hoc anno Oratoris amplissimi opera, vetere instituto, ritumque solemnem, Regia obsequia addidisse Pontifici in publico Cardinalium Senatu referunt acta Confistorialia. At Turca in eum Tartaros concitavit, ut domesticum implicitum bello periclitanti Hungariæ subsidiarias copias submittere non posset, ad quos depellendos, cum exercitum instrueret, Pontifex decem millium aureorum munus contulit.

LXIII.

Ex duorum Regum, qui Hungariam ferro flammaque partiebantur, diffidio, insolescentes Turcæ Hungaros contrariis studiis discissos continuè cladibus atterebant, de quibus conquerenti Episcopo Zagrabienti Pontifex præsentem Christianæ rei statum miserum exposuit; addiditque quanto studio eos Reges, necnon Gallum, ac Cæsarem conciliare inter se niteretur, ut omnium arma in Turcas verterentur.

Venerabili Fratri Simoni Episcopo Zagrabienti.

Paul. III. lib. brev. ann. 3. p. 300.

Venerabilis frater, Salutem. Ex tuis ad Venerabilem fratrem nostrum Laurentium Episcopum Prænestinum Card. Campegium literis, magno cum dolore cognovimus istius Regionis clades, & tantam tuorum Oppidorum, ac proventuum diminutionem; quæ etsi audita ante a nobis, nunc particularius cognita, molestiam nobis renovarunt, eo etiam magis, quod ira Domini adhuc vigente, frustra in remediis adhibendis laboramus: nam nec nostræ preces a Christianis Principibus audiuntur, & a Concilio celebrando per Ducem loci, in quo illud indixeramus, exclusi sumus, coactique & mutare locum, & tempus prorogare. Accessit etiam novus metus a Turca, qui classem numerosissimam contra Italiam habet instructam, nosque cum populis nostris, & ipsa Italia in maximo periculo versamus, & in componendis præsidii nostras vires omnes absumimus; quamobrem Venerabilis frater in communi calamitate

& mærore, communis sit consolatio, fixa in Deo Patre misericordiarum, eumque jugiter deprecemur, ut levioere, quam meruimus, pœna contentus, pacem suis fidelibus largiatur, nec tamen interea, quantum fieri poterit, a nobis cessabimus repetere, & continuare susceptiones concordie, hinc inter Serenissimos Cæsarem, & Francorum Regem, istinc inter Regem Romanorum, & Joannem Wayvodam, qua in re etiam nunc quotidiana instantia laboramus; quo in opere, si Deus nostris actionibus favere dignabitur, non diffidimus fore, ut damna, & clades, quas passi sumus in eos, qui nobis insulerunt, convertantur, tandemque misera Christianitati reddatur a Domino optata tranquillitas. Datum Romæ XIX. Maii MDXXXVII. anno III.

Continuis Turcarum, qui e præsidii in Christianorum damna erumpentibus, excursionibus lacessitus Ferdinandus Rex, fallacium induciarum specie deludi se a Turcis amplius non ferendum censuit; nam Mahometes, qui Solymanni nomine Tauruno præerat, multo astu, validisque armis supra triginta Castella Regiæ ditionis in suam potestatem redacta, Boinensi præfecturæ adjecerat, inter quæ unum, cui Exechii nomen indictum erat, Templo, & Monasterio profanatis, instar Arcis fortissimè permunitur; atque ex ea in Christiani Imperii terras excurrens, rapinis omnia scedabat. Ad hunc edomandum Ferdinandus exercitum florentissimum ex Bohemis, Hungaris, Germanis, Italisque eximio bellico apparatu instructum confavit, eo majori alacritate, quod induciis inter Cæsarem, Gallumque confectis, nova præsidia sibi a fratre submitte sperabat: potiturusque Exechio, Taurunum expugnare, moliebatur; sed conceptæ rei bene gerendæ spes contrario eventu eluse conciderunt, etenim Simon Zagrabientis Episcopus, qui commeatum affluentiam in castris erat pollicitus, tardius, & male eos subministrabat, desidia curatorum rei frumentariæ, itinerumque difficultate. Cumque ad Exechium extremo Autumno promotus essent castra, in primo hostium concursu, Paulus Bachitius Hungarus, militari laude conspicuus, globo ictus interfectus est, cujus Ducis mors maximum terrorem nostris incussit, ut fame afflicti, ad recessum spectarint. Cumque nostros urgerent Turcæ Cazzianeri Ducis ignavia, effusa fuga exercitus Christiani consequuta est, cum nulla certa ad pugnam consilia explicarent Duces; adeo ut in perturbatos irruentes Turcæ, maximam stragem Christianorum ediderint, ac spo-

LXIV.
Paul. Jov. l. 36. Surrius in comment. Martin. Bellajus comment. l. 8.

Ferdinandus Regis exercitum Turcæ delent.

lia amplissima retulerint. Ea clades inter alias funestissimas illatas Christiano nomini luctuosissima existimata est, tum quia lectissimus equitum, peditumque flos (Ducis culpa) non virtute deletus interiit, tum ob gentium, quæ eo luctu funestatae sunt, varietatem, tum ob bellici instrumenti, ac tormentorum jacturam, tum quia in cæteris præliis victoria Turcis ipsis multo cruore semper contiterat, in hoc vero unum tantum cadendi labor fuit. Porro Cazzianer castrorum, signorumque desertor, proditoris, accusatus, cum in carcerem esset coniectus, ex eo profugit, defectionemque ad Turcas meditatus, cum Sdrinium ad scelus pellicere pertentaret, ab eo Religionis nomen, Regemque offendere verito, obtruncatus est. Nondum illius cladis fama ad Pontificem pervenerat; cum pro reintegranda inter Joannem, & Ferdinandum Reges concordia, ut Hungari mutuo conficti fœderem in Turcas vires conjungerent, Internuntium suum instruxit hæc amplissimis mandatis.

Episcopo Murinensi Nuntio, Hungaria.

Paul. III. lib. brev. ann. 4. p. 699.

Venerabilis frater, Salutem. Novit tua fraternitas inter ceteros, quanto semper studio pacem, ac concordiam inter Christianos Principes conciliare satagerimus, & quæ nostræ actiones ab initio usque Pontificatus nostri in sedandis discordiis fuerint, in quo non omisimus Regnum, etiam istud Hungariæ, quod semper Christianitatis antemurale adversus Turcas habitum est, ab intestinis dissidiis tranquillare, nunc vero, si unquam antea in id incubuimus, nobis maxime incumbendum esse hoc tempore existimantibus, non abrevisum est, nostram isthic auctoritatem de novo ad pacandum ipsum Regnum interponere. Quamobrem volumus, ac tibi injungimus, ut pacem hanc, & concordiam, his, apud quos opus est, nostra ex parte, ac nostro nomine suadere, nostramque huius Sanctæ Sedis auctoritatem in eo interponere, ipsamque pacem concludere, omni studio, & conatu procures, super quo plenissimam tibi [de cuius fide, & prudentia plurimum confidimus] facultatem concedimus. Hortantes, ac rogantes in Deo. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Domino, omnes & singulos præsertim, Reges, Duces, Marchiones, ac Barones, ceterosque Dominos temporales, & omnes, quibus ea super hoc ex parte nostra referes, plenam & indubiam fidem habentes, monita nostra pro Dei servitio, & Reipublicæ Christianæ quæere, & securitate suscipere, & pie intentioni nostræ satisfacere velint. Datum Romæ XXI. Novembris MDXXXVII. Anno IV.

Adductum Joannem ad concordiam proximo anno visuri sumus, paucis vero post annis extinctum esse, relicto puero, cujus tuendi specie Hungariam maxima ex parte suæ servituti Turcæ subjecerunt.

Hoc pariter anno Christiernus ejus nominis III. Rex Daniæ, post expugnatas Regni civitates, ei hæresim amplectenti, sublici detrectantes, inauguratus primus omnium ab hæretico prædicante Joanne Bugenhagio Pomerano, quem Lutherus ad ipsum direxerat, abdicata prorsus omni Religione Catholica, atque Lutheranismi in ejus locum intruso, cunctos Regni Episcopos, qui eidem, pro orthodoxa fide tuenda, strenue sese opposuerant, in carcerem detruisit; & tanquam rebellio-nis, aliorumque criminum reos subdole convictos, Senatus consilio, in remotum perpetuumque amandavit exilium; ac redditus, prædiaque Ecclesiarum in Regium fiscum redegit: ita tamen, ut collegiis Canonicorum conservatis Sacerdotia, ac Canonicatus ipsemet Rex aulicis suo arbitrato conferret. Pro septem autem Episcopis, qui tum Christiano Daniæ populo præerant, totidem Lutherani ab ipso Bugenhagio, Summi Pontificatus ibi exercendi munus sibi temere arrogante, suffecti fuere. Quæ autem ex hinc mala fuerint oborta in Norvegia, quam sibi Christiernus subegit, Joannes Magnus Upsalensis Archiepiscopus, ac Sedis Apostolicæ Legatus, qui pro suo exercendo munere plurimum laboravit, nec non ejus frater, successorque Olaus in vitis Pontificum Upsalensium plenius describere.

Contigit hoc anno ineunte septima. LXV.
Januarii funestissima cædes Alexandri Medices Ducis Florentiæ, [1] patrata a Nuntio Lau-

Christiernus Rex Daniæ hæresim Lutheranam diffundit.

Metrop. Upsal.

NOTE [1] Hoc anno e vivis ereptus fuit Alexander Medices, qui primus e gente sua urbis Florentiæ supremum & dispoticum imperium obtinuit, illamque justo regimine gubernavit. Sublatus fuit nocte inter sextam & septimam Januarii intermedia, prodicione Laurentii Medicei, incertum amore patriæ & servitute liberandæ, an potius ultionis privatæ explendæ cupiditate facinus illud molitus. Illud constat, Laurentium post necem principi illatam protipuisse sese primum Venetias, dein Mirandulam, inde Constantinopolim ad Solimanum, quem ad invadendam Etruriam littra sollicitare meditabatur. Sed cum eventus sperantem fessisset, aufugit Lotetiam, ubi fugitabundus & pavidus (metuebat enim capiti suo, cui Florentini, & Carolus Imperator insidiabantur) aliquan-

Laurentio Medice ipsius consanguineo viro levioris ac maligni ingenii, qui antea quatuor statuarum marmorearum Romæ in arcu triumphali Constantini magni arte expolitissima sculptarum capita præfecta, nocte intempesta Florentiam aufugiens pertulerat. *Debebat* (sic de eo inquit Laurentius Surius) *ille Princeps fidem servare conjugi, debebat reverentia Dei iudicia, quinon respicit personam Principum, sed indiscriminatim plerumque severissime in hominum flagitia animadvertit: quod quia non fecit in id genus horrendæ mortis incidit, ut suo summo malo doceat sapere mortales, ne ipsis similia eveniant: nam ut sint permulti qui diu impune vitam vivunt impuram & sceleratam; tamen etiam innumeris inopinatis casibus in ipsis sceleribus opprimuntur & ruunt præcipites in sulphureus gehennæ astuantis carnisicinis nunquam inde emersuri. Patrati sceleris conscientia ardens Laurentius Medices non vocavit ad libertatem Florentinos, sed eadem ipsa nocte instar Caini fugiens Florentia se proripuit Bononiam, nec tutum se in Christiano Imperio opinatus, per fugit ad Turcas: cumque Solimannus intellecto facinore illum execraretur, metu percitus Venetias se contulit, atque a duobus Volaterranis militibus,*

In Comm.
hoc anno.

NOTÆ aliquandiu ignotus & obscurus delituit; tandem rediit Venetias, ubi anno 1547. a duobus Volaterranis quos Florentinorum apud Venetos legatus insecutavit, per insidias abreptus, trucidatusque fuit. Hæc Segni Hist. Florent. lib. XII. pag. 311. Caterum Alexander politicis artibus plurimum, moralibus etiam virtutibus nonnullis, æquitate maxime valuit. Sed pulchras virtutes turpissimis etiam vitis scedavit; ne quid enim de lascivia dixerim, per quam subditorum suorum odium incurrit, effusus erat in omnem libidinem, qua nihil habuit sanctum, nihil inviolatum, cum vel ipsa sacrarum Virginum claustra penetravit, & qua nocte interceptus fuit morte, Laurentius Medices incautum principem in domum suam pertraxit, oblata spe potiundæ femina, quam insano amore deperibat. Alexandro vero sublato principatus ad Cosmum Medicem Joannis Medicei filium delatus est opera potissimum, non quidem Cardinalis Cibo, ut Annalista scribit, sed Francisci Guicciardini, qui in ea rerum perturbatione uni potius credere imperium, quam multis civibus administrandam rempublicam tradere opportunius censuit. Hæc omnia Segni Hist. Florent. lib. VIII. In hunc modum princeps renunciatus Cosmus die 1X. januarii, teste Nerlio comment. lib. 12. imperium accepit. MANST

qui Alexandri Ducis extincti memoriam colebant, contrucidatus est. Porro Alexandri Medices mors tribus diebus celata est a Proceribus Florentinis, ne qua seditio oriretur: atque præteritorum beliorum pertasi, ne in se iras Cæsaris aspererent, consentientibus votis, Cosmum Medicem octodecim annorum juvenem, magna Cardinalis et Cybo solertia, Principem delegerunt, qui ingenti virtute, & laude Principatum administravit.

Claudimus hunc annum felicissimo Hieronymi Emiliani Patritii Veneti clericorum Regularium Congregationis Somaſcæ Institutitoris obitu, cujus præclara gesta plurimis approbata miraculis Augustinus Turtura conscripsit: Inter quæ admirabilis ille odor ab ejus offibus promanans præcipue memoratu dignus est; cujus præclarus testis extitit Divus Carolus Borromæus; cum aliquando in templum ingressus in ipso limine ob suavissimum odorem in tantam raptus est admirationem, ut adstantibus dixerit, ibi alicujus insignis sancti corpus requiescere; mox petiit sancti Viri sepulchrum sibi ostendi, ad quod perductus, iussit inde accipi aliquot illius corporis ossa, quæ manu sua sacri thuris honore venerari voluit summo pietatis sensu delibutus.

An-

LXVI.

I.
Plures
Synodi in
Germania
contra
hæreticos
collectæ.

ANNO Christi millesimo quingentesimo octavo, Indictione undecima, Pauli Pontificis monitis, ac iussu plures in Germania Antistites varias collegerunt Synodos; ut serpentis hæreseos virus in tantam animarum perniciem ubique se late diffundens eorum solertia reprimeretur; ac ipsi ad œcumenicum concilium validioribus fuit rationibus ac argumentis quantocius accederent. Primum Protestantium conatibus maxime semper obstitit Albertus et domo Brandeburgica Princeps Cardinalis Archiepiscopus Moguntinus, cujus præclara gesta, acerrimumque in Lutherum, ejusque prava dogmata studium, in præcedenti Annalium nostrorum Tomo fusi recensuimus. Deinde Osnaburgensis, Monasteriensis, Trajectensis, Mindensis Episcopi hoc pariter anno Diocesanas coegerunt Synodos, ut tanto vitiorum hæresumque mæro succurrerent. Hoc idem pertentavit Erardus Cardinalis, Episcopus Leodiensis, Sedis Apostolicæ a latere Legatus, iussu ad diem octavam Januarii Cleri convocazione; verum, reluctante Clero inferioris Ordinis, & relicto Leodio Lovanium transmigrante, ubi multa contra conatus pii Præfulis restituenda disciplina Ecclesiastica defudantis molitus est, ita ejus labor irritus evasit; maxime quod paulo post præmatura morte affectus est. In cujus laudem hæc scribit Surius, Sleidanum coarguens, *Circa hæc tempora mortuus est Erardus Cardinalis, & Episcopus Leodiensis, qui multos Lutheranae sectæ addictos male acciperat; quod Sleidanum male habet, indeoque scribit illum sibi sepulchrum, & ex æquas anniversarias longe ante obitum fieri curavisse non tam pietatis, quam obtemperantis causa, quod esset gloriæ cupidissimus. Ita Sleidanus magna fiducia profert sententiam etiam in arcana pectorum consilia, que solus Deus novit. Sed hoc licet Evangelium Lutheri complectentibus, verum Christi sectatoribus non licet. Certe Missæ sacrificium, & vitæ, & vitæ sanctissimum Patrum irrefragabilibus testimoniis, ut merito pudere debeat omnes, qui id negare audent.*

Surius in
comm.
hoc anno.

Erardus
Card. Leod.
episc.
obit, qui
Missarum
suffragia
adhuc vivens
sibi fieri iussit.

Nec destitit ipsemet Protestantibus conventicula, ad constabilienda prava ipsorum dogmata peragere. Brunsvici primum in Saxonia mense Majo hujus anni, ac deinde Julio sequenti Hennaci in Thuringia convenerunt; ut quæ in fœdere Smalcaldico, ad extirpandam Ca-

tholicam fidem, atque ad opprimendos Ecclesiasticos, eorumdemque bona, decreta fuerant, totis viribus executioni mandarent.

Ad Calvinum modo paululum defestamus, cujus potissimum studio factum est, ut Geneva populus diem Paschæ absque ulla communione, uti fidelibus mos est, pertransierit. Hic ubi Geneva ad ministri munus admissus fuit, Farello adhærens (ut supra vidimus) Cauraldum, aliosque sui sceleris consiliique participes, blandis partim verbis, auri partim montibus promissis facile in suam impiam sententiam pellexit. Inter alia Apostolicam Catholicamque Ecclesiam execratus, diem Dominicum in diem Veneris permutari, atque in eo ab omnibus corporis operibus abstinendum esse docuit. Præterea, id quam vocant hæretici-cœnam, in pane fermentato, non autem in azymo juxta communem Ecclesiæ Romanæ consuetudinem fieri dicebat. At conatibus ejus (ut a Floremundo Remundo refertur) Magistratus urbanus, & Syndici sese opposuerunt, nihil antiquius habentes, quam cum vicinis suis, ac confederatis & præsertim cum Bernensibus eandem religionem, maximeque in cœna administranda formam retinerent. Verum Calvinus natura ferax nemini omnino cedere voluit; hoc ad sui augendam existimationem pertinere arbitratus, si a nemine quidquam sibi præscribi pateretur: immo audacissime privatim ac publice, nec a conviciis aliquando se abstinens suam constabile sententiam conatus est: quamvis a Theodoro Beza mendacissimo ejus assentatore vir placidissimo ornatus ingenio prædicetur. Quem tamen merito sic irridens Laingæus. *Nam ministri, inquit, nihil fecerunt verba, & preces tanti viri, & tamen nihilominus, si Theodoro Beza credimus, hic Calvinus est vir lenissimo suavissimo ingenio immo potius divinisimo natus. Ecce istos miserimos hæreticos quam impudenter mentiuntur. Hæc bella, & venusta videntur esse argumenta urgentia, & efficacia, quibus Beza vult suum patrem, & amicum Calvinum, æqualem Divo Paulo, qui de se ipso scribit, Quis scandalizatur, & ego non uror? Sed quis nisi expers omnis rationis facile videt, quam hic miserimus hæreticus sit dissimilis nostro divino ter maximo Paulo. Calvinus videbat totam Urbem turbari propter mutationem caeremoniarum, quam fieri volebat, & periculum, quod inde accidere posset in-*

II.
Laingæus
in vit.
Cal. Florem.
Remund. l. 7.
c. 7.

Calvini
audacia
ac pertinacia
in abolendis
Genevæ
Ecclesiæ
ritibus.

ter nobiles Bernenses, & Genevenses; & tamen nihilominus pertinax & implacabilis nebulo suæ damnosæ & perniciosæ inhærebat sententiæ. Quare quemdam magistrum, cui a Senatu concionandi, cœnamque administrandi munus commissum fuerat, maledictis, injuriisque innumeris oneravit, ac anathemate percussit, Deique iram, æternamque damnationem ei minitari satanico concitus furore ausus est; adeo ut miser ille minis exterritus clanculum se subduxerit. Sic itaque non sine gravissima offensione Paschatis festum absque Paschali celebritate, ac Communionem hoc anno Genevæ abiit: ac propterea Calvinus cum socii unanimi Procerum illorum consensu ab Urbe ejusque ditione absque mora recedere coactus fuit. Argentoratam igitur concessit, a Bucero amice ac humaniter exceptus; ubi suas uterque opiniones cum Lutheri delirio permiscendo, rursus novam Religionis formam commenti sunt. Quamvis autem Bucerus non in omnibus cum ipso teneret liberam tamen ei, quæ vellet, dicendi, docendique potestatem permittebat. Instituta etiam hoc anno Argentorati schola juventutis, auctore potissimum Joanne Sturmio Jurisconsulto, & primario Senatore: cumque hæreticæ causæ plures e regno Galliæ, & Belgii Provinciis fugientes, in eam Urbem se recepissent, Senatus Argentinenſis Templum illis concessit, ut Synagogam constituerent; cujus curam Calvinus tunc suscepit administrandam. Qui etiam viduam cujusdam Anabaptistæ Idelettæ Buriam matrimonio sibi junxit, ne a Bucero, qui abjecto cucullo juvenulam sibi adsciverat, eaque mortua, duas deinde, unam post alteram, superinduxit, diereparet. Quorum incontinentiam sic execratur Floremundus. Videmus istos Reformatores ad nullam aliam rem tanta cupiditate, atque ardore convolasse, quam ad incestas hujusmodi nuptias: quæ sane Reformatio longe discrepat ab ea, quam S. Joannes virginitate sua instituit, & consilio suo approbavit.

III.
Fœdus
initum
contra
Turcas a
Principibus
Christianis,
& apparatus
ad bellum.

Instauratum est etiam hoc anno solemne armorum fœdus inter Pontificem, Carolum Imperatorem, Ferdinandum Romanorum Bohemiæ, Hungariæque Regem, ac Venetos ad frangendos impetus Solymanni Turcarum Imperatoris, qui ex nostris disensionibus inolefcens Italiæ inhæbat; ac tantos terra, marique apparatus bellicos instruebat, ut fama increbresceret, Classem quingentarum triremium ab eo adornari: proptereaque sumpta sunt consilia de tanta Classe imponenda mari, quanta numquam antea

apparata fuisset; nempe ducentarum triremium, & centum navium majoris alvei, non comprehensis eo numero, iis quas Lusitaniæ Rex, ac Melitenses Equites conjuncturi forent. Ferdinandus vero Romanorum Rex se obstrinxit ad educenda e Germania in Turcas quinquaginta peditum millia, equitum vero quatuor millia & quingentos. Tum Pontifex etiam sibi id munus ascrivit, ut omnem operam ad alios Christianos Reges ad sacram hanc socialem pro tuenda Christi fide, evertendaque Turcica tyrannide expeditionem pelliciendo collocaret, de quo fœdere Petrus Paulus Gualterius Aretinus in suis Diariis ita tradit. Octava Februarii lecta sunt in Consistorio capitula fœderis inter Papam, Casarem, & Venetos contra Turcam. Descripta sunt ea a Blasio Casenate Magistro Ceremoniarum subjctis verbis.

1538. 8. Febr. Hæc sunt capitula fœderis & ligæ per Sanctiss. in Christo Patrem & D. N. D. Paulum Divina Providentia PP. III. ac Serenissimum & Potentissimum Principem D. Carolum V. Romanorum Imperatorem semper Augustum, Hispaniarum, & utriusque Sicilia Regem Catholicum, tam suo, quam Serenissimi etiam Regis Romanorum ejus fratris nomine, nec non Illustrissimum Ducem, Senatorem, & Dominium Venetorum contra Turcas inceptorum. Ad observantiam hujus confœderationis convenerunt, & capitula fecerunt, quod S. D. N. suo & Sanctæ Sedis Apostolicæ cum consilio Reverendissimorum S. R. E. Cardinalium offert, & promittit dare, solvere, & contribuere in hac sancta expeditione, tam defensiva, quam offensiva contra Turcas, sextam partem totius impensæ, quæ fit tam mari, quam terra quomodocumque. Illustris autem Marchio de Anguilar Casareus Orator in nomine Serenissimi Casaris, ut supra, promittit, & offert, quod Casarea Majestas contribuet tres sextas partes, idest medietatem totius impensæ.

Item D. Marcus Antonius Contareus nomine Illustrissimi Venetorum Domini promittit, & offert, quod Dominium Venetorum contribuet duas sextas partes, videlicet tertiam partem totius impensæ.

Quæ expeditio debeat fieri præsentis anno cum triremibus ducentis, & navibus centum, peditibus quinquaginta millibus, Alemannis equitibus quatuor mille & quingentis, adjuncta idonea quantitate tormentorum cum suis munitionibus, & aliis rebus necessariis, & durante hac sancta confœderatione debeat continuari expeditio contra Turcas, & id in futurum cum viribus supradictis ad conservationem com-

IV.
Diar.
Blas. de
Casena p.
576.
Capitula
fœderis
Pauli III.
cum Ca-
sare, &
aliis
Principibus
Christianis
contra
Turcas.

munitum Statuum, & offensionem hostium prædictorum.

Item quod S. D. N. debeat armare triremes triginta sex, quarum corpora, quatenus Sanctitas sua usque ad dictum numerum non habeat, dentur Sanctitati suæ ad dictum numerum a prædicto Dominio Venetorum.

Item, quod Casarea Majestas debet habere in Classe triremes octuaginta duas, & alias totidem Dominium Venetorum, quæ faciunt omnes, cum supradictis triginta sex, numerum triremium ducentarum: declarando, quod impensa, quam faciet Dominium Venetorum præfatum, ultra triremes sexaginta septem, quæ facerent suam tertiam partem usque ad numerum, quem armabit in commodum suæ Majestatis, suppleatur, & reficiatur ipsi Dominio in navibus, quas armabit suæ Majestatis, prout æquum est, & convenit.

Item, quod dictæ centum naves armentur per Casaream Majestatem ultra illas, quæ possent sperari a Serenissimo Rege Portugalliæ, in quibus centum navibus impensa, quam Majestas sua faciet, excedens suam medietatem, reficiatur illi a S. D. N. & Dominio prædicto pro rata portione impensæ, quæ ad quemlibet ipsorum pertinet, & pro navibus armatis & galionibus, quos prædictum Dominium habebit, impensa ipsis admittatur pro portione debita, prout æquum est, & convenit.

Item, quod pedites quinquaginta mille ejus qualitatibus, quæ supradicta est, conducantur a confœderatis eo numero per eorum quemlibet, quem requirit portio impensæ cuiuslibet ipsorum, ad quam rationem etiam simili modo conducantur equites quatuor mille & quingenti, & quantitas tormentorum cum suis munitionibus necessariis.

Item, quod Principibus, & Potentatibus Italiæ assignetur portio illa impensæ, quæ videbitur S. D. N. quæ portio veniet in commune beneficium hoc fœdus contrahentium, & Religio Rhodiorum debeat concurrere ad hanc sanctam expeditionem omnibus suis viribus.

Item, quod comprehendatur Serenissimus Rex Romanorum, pro quo dictus Marchio nomine Casareæ Majestatis de rato promittit, obligando suam Regiam Majestatem, quod habebit exercitum validum in partibus Hungariæ contra Turcas, in quem exercitum contrahentes prædicti non habeant quidquam impendere: & e converso sua Regia Majestas nihil habeat impendere in eas vires, cum quibus fiet expeditio ab istis partibus, prout æquum est, & convenit.

Item, quod S. D. N. paternis exhortationibus debeat requirere Serenissimos Reges Poloniæ, & Prussiæ, & ceteros fideles Christianos, qui auxilio esse possunt huic sanctæ expeditioni, ut totis eorum viribus communi Christianorum saluti, & sanctæ huic expeditioni sint auxilio.

Item, quod reservetur locus honoratissimus Regi Christianissimo, tamquam uni ex principalibus, qui si intraverit in hoc fœdus, portio illa impensæ, quæ pertinet ad suam Christianissimam Majestatem, sit in augmentum virium expeditionis ultra illas vires, quæ promptæ esse debent vigore presentium capitulorum, & eodem modo reservetur locus honoratissimus cæteris Regibus, & Principibus Christianis.

Item, quod confœderati supradicti teneantur & obligari sint quilibet eorum paratas habere vires suas per mensem Martium proximum, aut celerius si fieri poterit.

Item, quod Capitanei generales expeditionis sint, Illustris Dux Urbini Terræ, & Illustris D. Andreas Doria Princeps Malphitanus Mari.

Item, quod victualia, quæ quotidie consumuntur, si ea defecerint in aliquo loco aliquibus ex confœderatis, possint capi ex terris, & locis illorum, ad quos fuerint, honesto tamen pretio, & quod teneantur extractiones apertæ ad beneficium expeditionis, præsertim cum debeat quilibet confœderatorum facere statim provisionem victualium, quam majorem poterit.

Item, quod differentie, controversiæ omnes, quæ possent oriri quacumque de causa in hac expeditione, arbitrio S. D. N. decendantur. Oremus igitur Deum Omnipotentem, ut Sanctitas sua, cum Majestatibus, & Illustrissimis Duce, & Dominio prædictis, in tam sancta, & salutari expeditione prosperare, & optatos successus populo Christiano concedere dignetur, quod & futurum in ejusdem Dei benignitate, & causæ pietate confidere debemus. His addit Angelus Massarellus Pontificis solertiam commendans.

Nec propterea fœderis inter Casarem, & Venetos iniri executionem prætermisit: Diarium enim VIII. Februarii in eodem Senatu Concil. Trid. Audie dictæ confœderationis capitula confirmavit, quæ tamen IV. Idus ejusdem mensis, Massar. Secret. ms. Sacris in Basilica Principis Apostolorum Arch. Vat. peractis, iterum repetita, & publicata, p. 6. fuerunt, nec non Dominus Marcus Grimanus Patriarcha Aquilegensis Classis Pontificiæ Præfectus designatus fuit, qui die III. Martii ex Urbe recedens Corcyram versus cum triremibus Pontificiis iter arripuit.

His

V. His consentiunt, quæ Pontifex ad Poloniæ Regem scripsit, a quo summis precibus contendit, ut vires suas cum Ferdinando Rege conjungeret adversus Turcas, qui Calabriae litora, Corcyramque, & plurimas Aegæi maris Insulas vastaverant, ac ingentes Christianorum multitudines in servitutem adduxerant, cum eximia occasione repetendæ de iis vindictæ deessent.

Paulus III. lib. brev. ann. 4. p. 85. Poloniæ Regem hortatur Paulus, ut suas vires conjungat cum Ferdinando adversus Turcas.

Regi Poloniae.
Charissime C. Credimus Serenitatem tuam non ignorare, quemadmodum communis hostis Turca superiore anno in Italiam Classe numerosissima transgressus, Calabriae littora miserabiliter vastaverit, ac diriperit, indeque Corcyram, & plurimas Aegæi atque Jonii maris Insulas Christianas late depopulatus, multa Christianorum millia in servitutem adduxerit, partem eorum remota adhibuerit, Classemque ita auxerit, & continue augeat, ut quingentas triremes hoc vere instructas habiturus, terraque, & mari bellum atrocissimum contra Italiam gesturus, haud dubie sit; quo metu, ac totius Christianitatis periculo impulsus, Nos, ac Cæsarea Majestas, cum Republica Veneta, huic etiam periculo propinquiores, fœdus, quod proximo Autumno adversus eundem Turcam iniverramus, his proximis diebus confirmavimus. Numerum peditum quinquaginta millia, equitum quatuor millia, & quingentos, triremes ducentas, naves centum cum tormentis bellicis, & aliis necessariis in bellum descripsimus [vires hujus impensæ pariter cuique nostrum distribuitis.] Nos præterea ipsi, quibus primas hujus officii partes Pastoralis personæ imponit, omnes Christianos Principes ad hoc bellum accendendi curam nobis sumpsimus; jamque Serenissimos Romanorum Regem a sua parte bellum gesturum fœderi inclusimus, & Regem Portugaliæ cum numero navium non contemnendo affuturum speramus; nec diffidimus etiam Regem Christianissimum, pro sua, & majorum suorum pietate, & gloria, conversurum pia arma ad tutelam communis salutis, & Religionis. Quam ob causam [præter eam generalis Concilii celebrandi] nos propediem iter arrepturum sumus, ut si fieri possit, colloquium cum eodem Rege, & Cæsarea Majestate habeamus, & boni aliquid [adjutore Domino] conficiamus. Tuae vero Serenitatis etiam specialis mentio in capitulis fœderis est habita, propterea quod neminem Christianorum Regum habemus, cui tua pietas in bellis adversus infideles, & schismaticos gerendis cedat, aut in hoc genere laudis exercitior sit, vel gloriosior. Licet igitur non ignoremus, te Tartarico

bello occupatum hoc tempore esse, tamen Majestatem tuam in Christo Jesu, cujus sancta Religio, & fidelis populus in discrimen maximum adductus est, hortamur, rogamus, & adstringimus, ut omni humana ratione [sicut & Veneti pierrissime fecerunt] Divino honori posthabita, tam pio fœderi te quoque adscribens, opem, & contributionem aliquam, qua te digna, & tibi visa sit, ad communem Christianitatis defensionem destinare, una cum ipso Rege Romanorum affine tuo in partem huius sanctissimi belli coire velis, quod cum pietatis tue causa factururus sis, etiam nonnihil redundare poterit ad tuorum Regnorum securitatem. Fallitur enim, Fili charissime, si quis se ab hoc periculo remotum, & longinquum putat, cum visceribus, & quasi corde Christianitatis concussis, extrema cura esse non possit. Nos autem, ac nostri confederati ita magnas & graves impensas in tantum exercitum, & classem subituri, ita ex præterito exhausti sumus, ut non publicis, non privatis facultatibus, aut nostris, aut nostrorum populorum, nedum Clericorum, & Religiosorum pepercimus, sed piorum omnium auxilio egeamus, & a te, pierrissimo Rege, in tam pia causa expectemus. Quod si tempus advenerit, sicut ex Dei misericordia sperandum est, ut hac expeditione feliciter peracta, tuae Majestati cum fœderatis nostris vicissim opitulari possimus, non deerit Majestati tuae voluntas, ac potius desiderium nostrum, tum a nobis ipsis id faciendi, tum eosdem fœderatos inducendi, ut de optimo, ac benemerito de Christiana Republica Rege, communibus, optibus, ac studiis benemereantur, quemadmodum hæc plenius & particularius dilectus filius noster Cardinalis SS. Quatuor Protector apud Nos tuus tuae Majestati perscribet. Datum Roma apud S. Petrum die xxix. Februarii MDXXXVIII. an. iv.

VI. Maritimæ classis contra Turcas paratæ supremum Imperium Andreae Auriæ confertur.

Non instructæ quidem fuere ducentæ triremes, & naves centum, sed tantam tamen Classis constata est, ut ad ducentas partim triremes, partim naves ascenderit, cujus supremum imperium Andreae de Auria maritimæ rei peritia florentissimo delatum; de qua dignitate illi Pontifex gratulatus est, addiditque, ut ipse, qua apud Cæsarem polleret gratia, illum ad colloquium cum Pontifice, & Gallo Rege hortaretur, ac Nepotem cum eximio triremium numero ad ferenda Venetis subsidia contra Turcas, qui Insulae Cretæ insidiabantur, submitteret. Non sustinuisse Andream in hoc bello expectationem, ac ipem virtutis, quam de se concitavit, immo aliorum Ducum, qui ad hostem delendum promptissimi erant

VII. Pontificiæ Classi contra Turcas præf. Patriarcha Aquilegensis. Petrus Paulus Gualter. Aretin. in Diar. Vat. Blasius Cæsenas.

rant, ardorem extinxisse, ac fœdus violasse visuri fumus. Inter hos eminebat Ferdinandus Gonzaga Prorex Siciliae, de quo inferius. Præerat vero Venetæ Classi Vincentius Capellius. Pontificiæ vero Classi præfectus est Grimanus Patriarcha Aquilegensis, ut cum Venetis conjunctissimis consiliis sentiret; cui a Pontifice decima Februarii vexillum Romanæ Ecclesiæ, sacra prece solemniter fuisse traditum, fuisse traditum, scribit Petrus Paulus Gualterius Aretinus in Diario, confirmatque Blasius Cæsenas: cumque ex fœdere triginta sex triremes sumptu Ecclesiastico instruentæ, sustentandæque essent, Pontifex Sacerdotibus in nonnullis Provinciis decimas indixit, de quibus hæc mensæ præcedenti Paulus ad Lusitanæ Regem scripserat.

VIII. Paulus III. cum Imperatore, & Rege Galliarum Niciam convenire decrevit, ut pax inter illos firmaretur. Petrus Paulus Gualter. in Diario. Mortuus Bellinus comment. lib. 8.

Ut hæc sacra expeditio feliciter confici posset, atque etiam augeri, Francorum Rege illi adjuncto, cujus exemplum alii etiam Reges sequuntur viderentur, Pontifex, licet ætate affecta, ad confinia Italiae proficisci constituit, ad colloquium cum Cæsare, & Francisco Rege celebrandum, in quo vetera eorum diffidia extinguere, eorumque arma, Christiano sanguine madentia, in Turcas convertere sperabat; ad quos ad id comparandos, Senatu habito decimo nono die Decembris superioris anni, duos Cardinales, Jacobatum ad Cæsarem, Carpium ad Regem Legatos decrevisse vidimus. Habiti quidem fuere Leucatae conventus inter Cæsarem, Regisque Oratores pro conficienda pace, sed post diurnam moram, disceptationemque nil effici potuerant, atque ad extremum inducias in semestrem tempus a vigesima secunda Februarii prorogant: itaque antequam effluerent, Pontifex utrumque Principem ad colloquium, pro re Christiana a præfenti exitio vindicanda, pellicere statuit. Cumque Niciam Provinciæ utriusque accommodatam delegisset, Carolum Ducem Sabaudia rogavit, ut Niciam, ejusque Arcem, pro celebrando eo Conventu, Pontificiæ potestati ad tollendas iniquas suspiciones permitteret.

Paul. III. lib. brev. an. 4. pag. 86.

Duci Sabaudia.
Dilecte fili C. Nobiscum, qui hoc tempore ad fulcienda misere Christianitatis pericula toti incumbimus, pie consentias, sicut te dignum est. Cum enim initio Pontificatus nostri ipsam Christianitatem accepimus tot concussam calamitatibus, intus hæresibus, & nostrorum Principum discordiis cam atterentibus, foris autem maximis Turcarum apparatibus ei immimentibus, nos unicum remedium a concor-

dia eorumdem Principum dependere videntes, eaque per tot Legatos, ac Nuntios, & literas nostras frustra tentata, omnem ejus perficiendæ spem in congressu, & colloquio nostro cum eisdem Principibus collocavimus: locum autem ipsius colloquii [omnibus perpensis] in Civitate tua Nicia elegimus, tum quia nobis, & utriusque partium commoda est; ita ut alia reperiri non possit commodior, tum ob alios etiam respectus, qui consideratione in hoc digni sunt. Quapropter Nobilitatem tuam omni studio rogamus, ut nobis hoc iter longinquum pro rebus universæ Christianitatis publicis, in quibus tua privata nostra quoque procuratore includentur, suscepturis, ipsam Civitatem, etiam cum Arce, ob angustiam ipsius Civitatis, accommodare, & in potestatem nostram [ut omnis prorsus suspicio tollatur] pro hoc brevi tempore tradi facere, nobisque super hoc quamprimum rescribere velis. Nos enim hac spe freti, iter propediem versus ipsam Civitatem Nicia, ne quid temporis, vel occasionis omittamus, arripimus. Dat. Romæ ultima Februarii MDXXXVIII. anno iv.

Gravi tum dolore Sabaudus afficiebatur ex morte Catharinae Conjugis Lusitanæ affinis Cæsaris, ex cujus consiliis cum totum Cæsari se addixisset, a Nepote Francisco Rege Principatus parte maxima fuerat spoliatus, quam cum pacis inter Cæsarem, Regemque beneficio recuperare speraret, Pontificiis votis morem gessit: itaque rei Christianæ restituendæ cupidissimus Paulus Cardinalium Senatuum coegit vigesima Martii, in quo Vincentium Cardinalem Neapolitanum declaravit Legatum in Urbe, in suo ab ea recessu: ac Cardinales Campegium Episcopum Sabinensem, Simonetam Presbyterum, & Brundasinum nuper ad purpuram assumptum creavit Legatos, ut inchoando Vicentiæ Concilio præficerent.

Susceptam hanc a Paulo profectionem, tum ut Reges inter se conciliaret, tum ut Concilium, eorum ope fretus, celebrare posset, commemorat Angelus Massarellus.

Quoniam (inquit) ad Concilii celebrationem, Christianorum Principum pace, & unione maxime opus est, paxque ipsa licet diu, & toties efflagitata sequatur, adhuc non fuerat: ipsemet Pontifex, post multorum hæreticorum frustra missionem Legatorum, literarum, Nuntiorumque, sæpe dictas Cæsarem, & Christianissimam Majestates personaliter adire decrevit, dieque XXIII. ejusdem Mensis ex Urbe discedens, Niciam versus iter aggressus est.

IX. Alex. Car. Farnef. in Act. Concil. sif.

Tres legati pro Concilio Vicentiæ inchoando eliguntur.

Angel. Massarel. in Diario Concil. Trid. ms. Arch. Vat. p. 8. Paulus III. Roma discedit Niciam ver-

sus.

X. *Hist. Lucensis manus. Tuccii.* Paulus III. Lucenses ab interdicto absolvit, & ad eos accedit invitatus.

Cum vero Cives Lucenses de Pontificis itinere certum recepissent nuntium, statim per duos Oratores ad pedes suæ Sanctitatis provoluti magnis, & humillimis precibus postularunt, ut eos solveret a vinculo Interdicti Ecclesiastici, quo irretiti detinebantur, quia Clerum injustis tribuitis, non requisito Apostolico beneplacito, vexaverant; & insuper, ut eorum Civitatem sua præsentia illustrare dignaretur. Benigne Pontifex petitis annuit. Quare VII. die Aprilis maxima, & solemnè pompa, Pontifici indutus vestibus ingressus in Urbem, ubi usque ad diem VIII. ejusdem Mensis (brevis quidem tempore, peroptans quamprimum Niciam pervenire) moram traxit. Hinc primo Parmam, deinde Placentiam venit, ubi substitit per aliquot dies; nam XXV. ejusdem mensis, habito Senatu Cardinalium de prorogando Concilio, quod Vicentiæ indictum erat, promulgasse decretum, narrant acta Consistorialia [1].

Acta Consist. ml. Spad. sig. n. 133. p. 341.

Placentia die Jovis XXV. Aprilis MDXXXVIII. fuit Consistorium Cardinalium, licet S. D. N. ideo tres suos, & Apostol. Sedis Legatos ad Concilium præmiserit, videlicet Reverendissimos Cardinales Campegium, Simonetam, & Brundusinum, quod se in conciliandis Christianis Principibus occupatum videbat, in die Kal. Maii proxime futura, quo tempore Oecumenicum univèrsale Concilium per Sanctitatem suam indictum inchoari debebat in Civitate Vicentiæ ad id deputata, personaliter esse non posse. Tamen cum neminem ex iis, qui ad dictum Concilium conventuri sunt, ad ipsam Civitatem Vicentiæ, adhuc pervenisse intelligeret, & non sine eorum præsentia Concilium ipsum inchoandum foret, hæsitaret, ab ipso Concilio in præsentia inchoando de Fratrum consilio superjendum esse decrevit, diemque ipsam Kal. Maii distulit in aliam...

Concilio prorogatio.

diem per Sanctitatem suam declarandam, decernens, quod ante declarationem hujusmodi, etiam post dictam diem Kal. Maii fieri contigerit, ipsum Concilium nullo modo captum, nec apertum sit, nec esse censeatur, nec per adventum dictæ diei Kal. Maii incipiat, aut aperiatur. Non obstantibus, &c. At de his paulo inferius. Proximo die ex ea Urbe Paulus sollicitavit Alphonsum Cardinalem Lusitanum, ut pro Christiana provehenda ad Curiam accederet.

Alphonso rit. SS. Jo. & Pauli Cardinali Portugallie nuncupato, &c.

Vides tu ipse Fili noster, Nos non ætati nostræ, non viarum difficultatibus, non laboribus, aut periculis ullis pepercisse, ut afflictam Christianitatem, per Christianorum Principum concordiam, & concilii celebrationem, quantum in nobis est, consolemur, & ad illos nos ipsos proficisci, & interim res ad hanc Legatos misisse, quamobrem non debes, & tu in his publicis vigiliis obdormire, &c. xxiv. April. MDXXXVIII. anno iv.

Dum ageret Placentiæ Pontifex, antequam Genuensium ditionem ingrederetur, Genuenses missis quatuor Oratoribus, nempe Conrado Rivaldo Jureconsulto, Jacobo Grimaldo, Jacobo de Auria, Hectore de Flisco, habita per Conradum Rivaldum prudenti, elegantique oratione, pia obsequia illi in Cardinalium Senatu adixere. Interea Cardinales Legati ad Cæsarem, & Gallorum Regem decreti redierunt, atque in Senatu legationis suæ gesta exposuere, ut eadem acta referunt.

Ineunte Maji Placentia digressus Paulus: dum Alexandriæ VI. Maii veraretur, cum Veneti decretum, quo ducata ducatorum millia subsidiaria pro sustentandis Turcici belli sumptibus imperarant, abrogassent, Pontifex, qui liberata-

Paul. III. lib. breu. 3. pag. 161.

Acta Consist. ubi sup.

Lib. brev. divers. sig. num. 2993. p. 17.

Paulus III. Niciam applicuit.

XI.

Theopulus in narratione Italica.

Paul. Jov. Bellajus comment. l. 8.

XII. *MS. Arch. Vat. to. 11.*

tatem Ecclesiasticam eo decreto violatam questus erat, ut Venetis asperrimo implicitis bello succurreret, decimas Clero Veneto imposuit ad centum octuaginta ducatorum millia conficienda, quæ in belli Turcici sumptus converterentur, a Pontificio Internuntio exigenda. Alexandria Saonam se contulit Pontifex, ac decimas septima Maii cum octodecim trimibus Cæsaris Niciam applicuit, & hospitatus est in Ecclesia Sancti Francisci Fratrum Minorum.

Promiserat quidem Pontifici Dux Sabaudia, illum Niciæ arce exceptum iri; sed adversis deinde suspicionibus suffusus, ne a Cæsareis, vel Gallis arx illa munitissima interceptur, promissis non stetit; ut narrat Nicolaus Theopulus, unus ex Oratoribus a Republica Veneta missis, ut Pontificem comitarentur, atque incundo congressui pro pace redintegranda interessent, in relatione post reditum in patriam facta. Commendat vero maxime Pauli III. piæ ardorem pro instauranda publica pace inter Cæsarem, Regemque Gallorum; ut eorum arma, tum in hæreticos, tum in Turcas converteret, magnamque sui in eo urgendo opere admirationem concitasse, ut nullis parceret laboribus, non ætatis senio affectæ, non itineris difficultatibus, non corporis incommodis, non sumptibus profundendis, non animi molestiis, non vitæ periculis. At subjicit ardentiori potius, quam maturo consilio susceptum ab eo fuisse, opus hoc difficillimum, sola spe concepta ex relatione Legatorum Cardinalium, nimirum Jacobatii ad Cæsarem, & Carpenis ad Franciscum Regem.

Agente Niciæ Pontifice Gallorum Rex sollicitatus ab eo nuntiorum concitativis equis excurrentium opera, vigesima prima Maii Villamnovam pervenit, missisque Oratoribus tarditatem accessus ob adversam valetudinem excusavit. Prius vero accesserat Cæsar decima octava Maii trimibus invehit, atque a Cardinalibus exceptus. Pontificem itaque Christiano more veneratus, cum eo colloquium integra hora iniit, relictisque cum Pontifice præcipuis ministris sanctioris sui consilii, Villam-francam rediit, atque die vigesima prima Maii ad radices montis a Villafranca ad Niciam porrecti, defixis in amœno prato tentoriis ab hora vigesima prima ad vigesimam tertiam Cæsar cum Pontifice sermones contulit.

Interea Dux Sabaudia pretiosissimum passu Christi monumentum scilicet facram Syndonem asserri Niciam jufferat, ut Pontifici, Cæsari, & Regibus, & Cardinalibus ostenderetur. Duobus interje-

ctis diebus Gallia Rex filiis suis stipatus Pontificem adiit, atque in publico Cardinalium Senatu obsequium illi detulit, ut narrat Diarii Author.

Die secunda Junii Rex Franciæ venit in S. Laurentium ad locum paratum pro colloquio inter eum, & Papam, distantem a Nicia per unum milliare. Comitari sunt Regem, Cardinalis Ghinuccius, & Cardinalis Contaxenus. Cum Rege fuerunt Rex Navarra, Delphinus, Dux Aurelianensis, & Comes stabili. Rex osculatus est pedes Papæ, & dedit ei obedientiam. Postea fuerunt simul Papa, & Rex usque ad occasum Solis. Pertentavit Paulus, ut ipsi Reges, se præsentem, hortanteque in mutuum complexum, & colloquium adducerentur, sed nunquam id ab ipsis elabandiri potuit, itaque utriusque Regis præcipuos administratos Regionum arcanorum participes in colloquium de pace adduxit. Non destitisse tamen Pontificem, quamvis pacis spes cecidisset, ab ipsius tractatu, ostendunt acta Consistorialia, quæ asserunt; Paulum deputasse pro hac re tres Cardinales, videlicet Reverendissimum Ostiensem, Ghinuccium, & Cæsarinum, qui ituri essent nomine Collegii legati ad Imperatorem, & ad Regem Christianissimum, ut ipsæ Pontificis literæ proximo die ad Garfiam tit. S. Sufannæ Presbyterum Cardinalem datæ indicant. Nos profecto in rebus arduis, & totius Christiani nominis salutem spectantibus tractandis, concludendisque toti incumbimus, nihilque omnino omittimus, quod pacem Principibus, & reditum in gratiam pristinam, Christianaque in communes hostes arma transferre suadeat, huic operi diu noctuque invigilamus, &c. Datum in Domo Sancti Francisci extra muros Nicienses VI. Junii MDXXXVII. Anno IV.

Detegit Paulus Jovius causam, cur Reges parum pio, & subagresti consilio in mutuum colloquium arbitro Pontifice, descendere detrectarint. *Mutua [inquit] ambitione correpti, cum hic parva armis, possessaque retinenda omnia, defendendaque statueret, ille vero Galliam Cisalpinam, quam nuper non obscuro jure possedisset, pro dignitate sui nominis repetendam arbitraretur, nullo concordie arbitrio sibi opus esse existimabant, quod utriusque aliud detrahendum concordie causa indicaret.*

Expetebatur ea pax continentibus omnium piorum votis, ad quam Cardinales utrumque Regem hortabantur, e quibus Jacobus Sadoletus, quid cum iis egisset, datis ad Georgium Ducem Saxoniam literis, ita exposuit.

Niciam veni, ut potui (& infra) egi

Rex Gallicæ Pontifici obedientiam præstat.

Paul. Jov. hist. sui temp. lib. 37.

Paul. Jov. l. 37.

XIII. *Jac. Sadolet. lib. 11. epist. ad Georg. Ducem Saxonie*

441.

NOTÆ [1] Non unus tantummodo, sed duplex in urbem nostram Lucensem Pontificis adventus hoc anno consignandus est, semel enim venit die VII. Aprilis, quo tempore interdicti censuram solvisse monet Annalista. Verum Lucensium rerum scriptores eorum temporum æquales Civitatis, alique, quorum historiae nondum in lucem prodierunt, de hoc interdicto ne verbum quidem faciunt, quamquam omnes Pauli ingressum in urbem fuisse describunt. Omnes pariter conveniunt venienti Pontifici missos a Lucensibus legatos obviam procurrisse, sed honoris præstandi, non veniam & absolutionem postulandi gratia. Nec a reliquis dissentit Tuccius, cujus manu scriptam historiam Annalista dicti sui vadem exhibet. Interdictum ergo istud Lucense hujus anni ex Annalibus ecclesiasticis expungendum est. Redux demum ex colloquio Niciensi Pontifex Lucensem Urbem iterum invisit, ibidemque aens die IV. Julii literas signavit, quibus Hieronymum Aleandrum cardinalem legatum in Hungariam designavit, quas literas recitat Annalista hoc anno num. 20. Secundum hunc adventum silent scriptores omnes Lucenses; sed indubium reddere videntur literæ Pontificis, de quibus in Annalibus. Ex hoc tamen scriptorum Lucensium silentio suspicio mihi aliqua ingereretur de vitata literarum illarum inscriptione, cum vix queam in animum inducere scriptores illos in percensendo priore adventu Pontificis adeo accuratos, de secundo ne verbum quidem faciendum censuisse. Verum dubium hoc depellunt literæ alix Pontificis apud Annalitam num. 38. recitatae, quæ Lucæ die eadem IV. non. Julii signantur. MANSI

privato officio, ut cum utroque Principum colloquerer, deque eisdem rebus, cum illis agerem, suaderemque, ut civilibus extinctis discordiis Christiano nomini, ob eorum dissensiones precipue laboranti, & ab hostibus Turcicis in extremum pene iam discrimen adducto, conjunctis animis ferrent opem, hostesque comprimerent. Relinquerent hanc tanti nominis, tantæque gloriae hereditatem liberis suis, quæ quidem hereditas, neque iis, qui illam reliquissent, neque iis, qui accepissent, unquam esset interitura; nam cætera, opes, divitiæ, honores, imperia, omnia fluxa, & caduca existere, neque quemquam ea scire, quandiu sibi, aut suis mansura sint: hoc pietatis erga Deum specimen, hoc officium vere Christianorum Principum, sine ulla controversia fore sempiternum. In his sermonibus, cum uterque Princeps apte admodum mihi, atque humane responderet, perspexi optimum animum Christianissimi Regis, Cæsaris autem virtutem, & animi magnitudinem vehementer probavi.

Petrus Paulus Gualt. Diar. t. II.

Paul. Jov. l. 37.

Martin. Bellajus l. 10. Decennales induciæ inter Cæsarem & Gallum statuta sunt.

Jacobus Sadoletus l. 11. Comment. l. 3.

XIV.

Adhibitam a Paulo Pontifice summam diligentiam pro componenda pace inter Cæsarem, & Regem, ac nullas pastoralis officii partes prætermisisse refert memoratus Theupulus Orator Venetus, qui

non modo præfens interfuit, sed etiam Regiorum arcanorum fuit particeps: sed contrarias obfirmatasque dissentientium eorumdem Principum voluntates flecti non potuisse refert, ac non obscura etiam multæ diffidentia signa fuisse, quoniam Rex Gallia Niciam nunquam accedere voluit, ac propterea Pontifex loco quatuor miliaribus distito cum illo colloquia tenuit. Intercessere etiam gravissimæ difficultates circa capita pacis jam ante inter eos Martiri, & Cameraci confectæ. Subdit idem Theupulus se a Pontifice, & Cæsare factum certiore, magna actum contentione, ut Gallorum Rex armorum fœdus cum ipso contra Turcas, & Lutheranos percuteret, Concilium Œcumenicum etiam promoveret, atque ab amicitia & societate Regis Angliæ discederet, quo fœdere inito certis legibus se Mediolanensem Ducatum fiduciario jure secundo Francisci filio Duci Aurelianensi traditurum pollicebatur.

Difficultates pacem impediennes.

Circa eas Leges graviores ortæ dissensiones: nam Gallus flagitabat, ut actutum fiduciariæ ea collatio fieret a Cæsare, ac se mox illo fœdere obstricturum. At Cæsar expetebat, ut Gallia Rex mox urbes atque Sabaudia Duci ereptas restitueret; ac lapsio triennio Mediolanensem Principatum Duci Aurelianensi cum Cæsarea nepte fecundogenita Ferdinandi Regis Romanorum matrimonio conjuncto collaturum pollicebatur: quæ omnia ipsemet Theupulus Venetus Orator in patrio Senatu sese a Rege accepisse professus est.

XV. Conditiones pacis a Cæsare propositæ.

XVI.

Prætermittendum non est, quod Paulus Jovius tradit nempe Cæsarem Pontificis amicitiam præfasse, eamque affinitate astrinxisse, collata in matrimonium Margarita Austriaca filia vidua Octavio Pontificis Nepoti adolescenti, cui antea Novariam dono contulerat, ejusque conjugium expetenti Cosmo Florentiæ Principi repulsam objecisse, ne si Induciæ infringentur, Pontifex in Gallorum partes inclinaret, ex cujus accessione Cæsareæ vires debilitandæ forent.

XVII.

Narrat Paulus Gualterius Pontificem die vigesima Maii Nicia discessisse, quem Cæsar comitatus est usque Genuam, ac die vigesima quarta Julii Romam feliciter appulisse, magnoque Senatus Populique Romani plausu exceptum fuisse. Mox lætitiâ auxerant Nuntiorum Apostolicorum apud Imperatorem, & Regem Gallorum epistolæ, quibus ipsos Reges colloquutos simul fuisse, & amanter se mutuo amplexos in portu ad Aquas Marianas in Provincia referebatur. De hoc colloquio ait Martinus Bellajus. Postquam

Cæsar, & Rex Gallia simul colloquantur.

XVIII. Paul. Jov. l. 37.

Jac. Card. Sadolet. l. 9.

Blaſius Cæſenas tom. 11. Vat.

XIX. Paul. III. lib. brev. ann. 4. p. 390.

quam Avenionem pervenisset [scilicet Franciscus Rex] a Cæsare nuntium accipit, cupere se amplius cum eo colloqui, si ad fossas Marianas proficisci non recusaret, se libenter eo venturum. Paret Rex, & Cæsar cum eo in continente prandium sumit, cum maxima benevolentia, & amicitia significatione, postea Rex Cæsaris rivremem ingreditur, ibi de rebus maximis colloquuntur, quos inter se sermones habuerint, nescio, unum illud scio, nihil re ipsa perspectum fuisse, quod colloquium illud in commune bonum aliquid attulerit.

Visum est Cæsarem iis officiis delinire Franciscum Regem voluisse, cum Cæsareæ copiarum ex Africa in Siciliam translata, defraudatæ meritis stipendiis, rebellassent, & pariter in Insubria tumultus, ob gratulationes effusas in Insubres concitarent, adeo ut nil proprius abesset, quam ut Insubres correptis armis concinderent Hispanos, ut Mediolanensis Orator Cæsari exposuit, ni militarem licentiam castigaret. Cæterum ille Principum congressus, effusus amoris significationibus ornatissimus, spes pacis ingentes omnibus attulit, adeo ut Cardinalis Sadoletus Georgio Duci Saxonie scriperit, eorum Principum colloquia, non solum optatæ pacis signa & indicia, sed etiam certissima pignora haberi: qua de re reverſus Romam Pontifex solemnes supplicationes quatuor diebus habendas indicxit, ut Deus mutuum animorum conjunctionem inter Principes conservaret. Eo quod (inquit Blaſius Cæſenas) jam ad invicem se conjunxerant ut Fratres, in bona unione, cujus rei Author Pontifex fuerat. Extant vero Pauli literæ ad Margaretam Reginam Navarrae, Francisci Regis sororem, quæ literis refertis omnibus observantiæ, & studii signis, obsequia Pontifici devoverat, quibus hortatur, ut concordiam inter Franciscum, & Cæsarem concordiam alere niteretur.

Regina Navarra.

Charissima, &c. Summe gratum a tua Serenitate recipimus, & gratias quoque ei agimus, quod hanc fiduciam & spem suarum rerum, quas nostras esse ducimus, in nobis collocet, sicut certe potest, & semper poterit merito collocare. Sumus siquidem tua Serenitati paternæ, & singulari charitate affecti, non solum, ut Regine, & tanti Regis sorori, verum etiam, ut omni virtute insigni, & conspicua, quodque in proximo congressu nostro cum Cæsare, & Fratrem tuo Rege Christianissimo, in re universalis boni curam, studiumque pietatis perspeximus, ut nihil a nobis, & hac sancta Sede, quam tantopere

veneravis, & colis, non tibi debitum esse cognoscamus; proinde cum ex ea reconciliatone animorum, quæ Dei munere tunc sequuta est, tantum universa Christianitati commodum, & beneficium sit collatum, quantum pro tua sapientia perspicias. Te in Christo filia, omni nostri cordis affectu hortamur, ut ipsum Christianissimum Fratrem tuum, & sua bonitate, & tuis piis consiliis in his concordia, & pacis studiis conservare, & augere satagas, quæ immortalem ei laudem, cum communi omnium Christianorum salute pepererant, &c. Dat. Romæ apud S. Marcum VII. Augusti MDXXXVII. Anno IV.

XX.

Nec modo redintegrata est inter Cæsarem, & Gallorum Regem sequestra pax, sed etiam composita fuere vetera inter Ferdinandum Bohemiam, Joannemque Hungariæ Reges dissidia: quare meliorum rerum spe recreatus Pontifex, Hieronymum Aleandrum Cardinalem in Hungariam proficisci jussit, ut pacionum inter Ferdinandum, & Joannem Hungariæ Reges initarum fœdera, Apostolica autoritate confirmaret, tum ob præterita bella collapsam disciplinam Ecclesiasticam in pristinum decus, dignitatemque vindicaret, ut subjectæ testantur literæ.

Dilecto filio Hieronymo tit. Sancti Chrysogoni Presbytero Cardinali Brundisino nuncupato ad Regnum Hungariæ nostro, & Apostolica Sedis de Latere Legato, &c.

Cum in principio Pontificatus Nostri Christianos Principes inter se dissidentes, & ob id Christianitatem armis, & bellis oppressam, & pene vastatam videremus, nostri muneris esse judicavimus, pro illorum concordia ad ea remedia recurrere, ad quæ Prædecessores nostri confugere consueverunt. Denique in primis publicis votis, ac rogationibus precati sumus, ut pro sua pietate pacem fidelibus suis nostro tempore restituere dignaretur, & deinde ad ipsos Principes conversi, eos, per literas, Nuntios, & Legatos pluries hortati sumus, ut odia deponerent, animos ad invicem conciliarent, subditos suos, & quassatam Italiam, aliquando per concordiam consolarentur: quod cum difficiliter succederet, illud facere non omisimus, ut posthabita atatis nostræ jam decrepita ratione, postpositis terrestriis, & maritimarum itinerum incommodis, charissimos in Christo filios nostros, Carolum Romanorum Imperatorem semper Augustum, & Franciscum Francorum Regem Christianissimum Nicia conveniremus, pacemque eis suaderemus, quam etsi in totum concludere non potuimus, illud tamen Dei clementia, & Sancti Spiritus gratia nos coadiuvantibus effectimus.

Paul. III. lib. brev. an. 4. pag. 369. Hieronymum Cardinalem Aleandrum in Hungariam mittit, ut pacem auctoritate Apostolica confirmet.

mus, ut ab ipsis Carolo Imperatore, & Francorum Rege per Inducias decennales ab armis cessatum sit, non intermisso pacis tractatu, pro quo uterque eorum particulares ad nos Nuntios brevi missurus est. Ut autem ejusdem Dei misericordia uberior, & plenior nobis appareret, eodem fere tempore in Regno Hungariae, in quo diutissime certatum fuerat, odiis, ac discordiis depostis, ad pacem, & concordiam devenit. Nos vero duplici hac letitia affecti, gratias Deo Omnipotenti, pro duplici hoc munere agere non desinimus, & quoniam ipsi paci nostram, ac Sanctae Sedis Apostolicae auctoritatem, pro ejus roboratione interponere per nos ipsos non possumus, sicut vellemus, id per aliquem alium omnino exequi decernimus. Quamobrem Praedecessorum nostrum etiam in hoc morem sequuti, circumspeditionem tuam, singulari doctrina, praecipuaque probitate, & integritate insignem, nostrum, & ejusdem Sedis ad ipsum Regnum Hungariae Legatum de latere de Venerabilium Fratrum Nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio creantes, & deputantes, teque eo destinantes, tibi nostram, & dictae Sedis auctoritatem in dicta pace interponendi, & tam in ipso Regno, quam in aliis locis, ad qua deveneris, seu per qua transferis, alia omnia, statum Ecclesiasticum, ob publicas calamitates turbatum, concernentia, curare facienda, & exequenda, qua ad praemissa necessaria fuerint, seu quomodolibet opportuna, plenam facultatem, & auctoritatem concedimus per presentes. Age igitur fili noster dilecte, cum Dei, & nostra benedictione, tuisque institutis, nostraeque de te expectationi respondeas, sicut in Dei gratia, & tua bonitate speramus. Datum Lucae die IV. Julii MDXXXVIII. Anno IV.

XXI.

Cum porro Joannes Hungariae Rex, missis ad Pontificem literis, Hungariam a Turcis cinctam periculis, ut illi periclitanti opitularetur, commendasset, significassetque Turcas Hungariae proculcanda, sibi que subiicienda inhiare, ut everso eo Regno, Christiani Imperii propugnaculo, iter sibi ad Italiam expugnandam (more veterum gentium barbararum) sibi sternerent: Paulus Joanni Regi de pace confecta gratulatus, eundem certiore fecit de missa a se Hieronymo Cardinale pro eadem confirmanda, ac restituendo in Hungaria Religiois splendore, praesertimque addidit, ut pietati asserenda, retundendaeque Turcicae tyrannidi studeret; spemque injecit, post hac eum tuto, & feliciter Regno potiturum, tantisque bellicos apparatui instrui adversum barbaros, ut qui terre-

bant antea, modo timere discerent. Charissimo in Christo filio nostro Joanni Hungariae Regi Illustri.

Charissime, Venerabilis Frater Noster Paul. III. lib. brev. ann. 4. p. 420. Eiscopus Agriensis, & Tuae Majestatis ad Serenissimum Caesarem missus ex Padua, in itinere literas tuas sibi facientes ad nos misit, mandataque Tuae Serenitatis ea fuisse nobis scripsit, ut ipse praesens si non longe a recto suo itinere nos convenire posset, nomine Suae Serenitatis nos adiret, officioseque veneraretur, nobisque deinde istius Regni salutem studiose commendaret, tum ob multa millia animarum qua in eo sunt, tum ob periculum universae Christianae Reipublicae imminens: siquidem Hungariam ad invadendam Italiam maxime opportunam esse, ac semper fuisse, sicut multarum olim barbararum Nationum irruptiones testantur, neque nunc Turcarum tyrannum aliam ob causam id ipsum moliri, quam ut per Hungariam commodius Italiam occupet, ac diripiat, sicut haec plenius a Dilecto filio Francisco Marsupino etiam accepimus. Gratias igitur agimus tuae Serenitati, & pro visitatione nostra tuo Oratori injuncta, & pro monitione, excitationeque nostri officii, quod circa animarum salutem, & publicam omnium Christianorum curam praecipue versatur. Tum vero Deo Omnipotenti agimus longe maximas, & immortales gratias, quod ejus benignitate, pacem inter te, & Serenissimum Regem Romanorum, vidimus constitutam, qua istud Regnum [discordia afflictum] recreatum iri confidimus. Tuam etiam Majestatem justissimis laudibus prosequimur in Domino, quod illa prudenter, & pie, tum sui, tum aliorum Christianorum Regnorum saluti prospexerit, paceque inita, sua, caeterorumque securitati consulverit. Nos quidem, filii, exuberamus gaudio, & letitia exultationis, pro tot, & tantis simul beneficiis a Divina clementia nobis concessis, ut inde Caesare, & Christianissimo, hinc te, & Romanorum Regibus, ex tanta dissensione ad concordiam versis, metum in spem, maerorem in gaudium verterimus, ac non modo, jam non timeamus metum, verum etiam de salute securi nostrum in ipsos hostes translatum, jam esse confidamus: in quo quidem perficiendo, nihil nostris laboribus, aut facultatibus, aut periculis parvum sumus, sanguinem etiam nostrum libenter profusuri, ut tam caeterorum Christianorum Regnorum, tum praecipui tui, quod in speciali protectione Apostolica Sedis, & animum rotius Christianitatis, praecipueque Italiae, sicut tua Majestas venerissime commemorat, semper fuit, securi-

ca-

tatem nostro tempore stabiliamus. Itaque cum pervenisset nuper ad nos lertissimus de vestra concordia Nuntius, statim Dilecto filio nostro Hieronymo Aleandro rit. S. Chrysogoni presbytero Cardinali, quem antea ad partes vobis vicinas pro aliis etiam negotiis Republicam Christianam, fidemque Catholicam concernentibus, Legatum nostrum mittere decrevimus, injunximus, ut etiam ad vos veniret, & nostro, ac hujus Sanctae Sedis nomine, vobis gratularetur, & in ipsa concordia ad illius majus robur, ac perpetuitatem, Apostolicam auctoritatem de Praedecessorum nostrorum more interponendi, aliaque faciendi, qua ad ipsius Regni salutem, ac vestram, & vestrorum consolationem pertinerent, ei concessimus facultatem, sicut ex eo, quem propediem ad vos perventurum, speramus, tua Majestas uberior intelliget, quam confidere in Domino, & in futurum optime sperare volumus: his enim duabus constitutis concordia, federeque antea per nos cum Caesare, ac Veneris inito Dei misericordia, suos fideles benigne respexisse videtur, ut a Turca, deinceps sit securitas, tuaque Majestas in suo Regno tuto, ac feliciter degere, Sanctam Religionem solito fervore percolere, ac Deo Omnipotenti gratias assiduas quiete agere possit: ad quod, atque ad observantiam perpetuam hujus sanctissimae pacis, cultumque solitum Apostolicae Sedis, nomine licet non necessario, tamen ex abundantia charitatis nostrae Majestatem tuam plurimum hortamur, eique omnem prosperitatem exoptamus. Datum Romae apud S. Marcum VII. Aug. MDXXXVIII. anno IV.

XXII. Turcicum bellum contra Venetos. Paul. Jovius hist. sui temp. l. 37.

Dum Viterbii versaretur Pontifex, re latum illi est, Turcas bello maritimo vexare Venetos, atque ad Cretam invadendam Classem misisse: nec sava Barbarorum consilia latuerant Venetos, qui praeter caeteros Legatos ad Pontificem, Caesaremque Nicienfi colloquio districtos, miserunt Nicolaum Theopulum, & Marcum Antonium Cornelium, qui postulerent, ut Classis Caesarea, Pontificiaque, quantocumque apparatae ad navigandum essent, ne rei gerendae tempus inane efflueret: cum autem inter Pontificem, Caesarem, ac Venetos Oratores conventum esset, ut Andrea Auria in revehendo in Hispaniam Caesare impedito, Ferdinandus Gonzaga Prorex Siciliae supremum, in expeditione Imperium haberet, eum Pontifex monuit, ut Classem, quam instructam habebat, Venetae conjungeret, ad Turcas Creta propulsandos; talibus datis epistolis.

Ferdinando de Gonzaga Pro-Regi Siciliae.

Dilecte fili Nobilis vir salutem, &c. Paul. III. lib. brev. ann. 4. p. 327. Cum charissimus in Christo filius noster Carolus Imperator, Andrea Auria Duce, ac trirēmibus ejus [ad expeditionem contra Turcas destinatis] ob suum in Hispaniam reditum indigeret, ne res interea Christiana detrimentum pateretur, Nicia prius, deinde Genuae, inter nos, & Majestatem ejus, Dominiumque Venetorum convenit, ut totius expeditionis onus Nobilitatis tuae humeris imponeretur, atque uti in Insula opportunissime, & quasi in rem praesentem promptissimus eras, collecta undique Navium, & trirēmium Classe, quotquot in Regno Neapolitano, aut Sicilia, aut alibi Caesareae ditioris forent, Classi nostrae, & Venetorum, te sine mora adjungeres, quod nostris, & Majestatis suae literis tibi illico significatum est. Post autem illius discessum in Hispaniam, & nostram versus Urbem regressionem, recentibus Nuntiis nobis allatum est, Turcas, opportunitate temporis usos, Cretae imminere, ex quo magis nobis, & pro amore, quo nos semper eximio profectus es, & pro rei necessitate, qua moram non admittit, visum est demum ardentiore studio instare, ut collecta quanta maxima potes Navium, trirēmiumque multitudine, Classi nostrae, & Venetorum, te conjungere properes, quo tantum periculum nostris cervicibus depellatur, & si quid illustrioris operis perfici interea non poterit, quod summe cuperemus, saltem res integra in sequentem annum servetur, quo, Deo fervente, expeditio, ut speramus, omnibus numeris suis constabit. Tuae prudentiae, & fortitudinis, in praesentia erit, ut ad paratum gloriae locum omni conatu nitaris, & opinione, ac spei de te conceptae, non desis. Datum Viterbii XVIII. Julii 1538. anno IV.

Narrat Paulus Jovius Barbarossam. XXIII. Turcicae Classis Praefectum, cum centum, ac triginta trirēmibus Helleponto, & Gallipoli profectum, primos impetus impressisse ad Canazam, qua olim Cydonia dicta est; sed Gritum Patritium, qui Urbi praerat, & majoribus, minoribusque tormentis magnam Turcarum stragem fecerat, facta eruptione, ad caenendum recessui Barbarossam adegisse, itaut multos, qui ad praedandum excurrerant, deseruerit, qui a Cretensibus interfecti sunt. Inde ad Rethimum Urbem nobilem versus est belli Turcici furor; sed Rethimenses appropinquantes Turcicas trirēmes majoribus tormentis concussas, magno illato damno, averterunt. Mox Barbarossa Candiam, Cythcam olim di-

Lib. 37.

Barbarossa Creta repellitur.

dictam, quæ toti Insulæ nomen dedit, procedens, eamque contemplatus, quod munitissimam omnium putaret, eam adoriri non est ausus. Cumque ab exploratoribus didicisset, Christianam Classem milite, tormentisque ornatisimam, Creatæ opem allaturam Creticis littoribus abfcessit, atque is Cretensis belli felix exitus fuit. Ut vero postea Christiani (ob diffidia) rem male gesserint, dicitur inferius.

XXIV.
Paulus
Cæsarem
hortatur,
ut Con-
stantino-
polim in-
vadat, &
auxilia
promittit.

Reflorescere Christiana res, ex mutuo tantorum Regum fœdere, ac nova lux oboriri visa est, adeo ut Paulus piissimis hortatibus Cæsarem inflammare nifus sit, ut ad Constantinopolim expugnandam, expeditionem florentissimam duceret, cui se comitem adjuncturum obtulit, operamque ad subsidia tum nummaria, tum bellica illi comparanda collocaturum spondit.

Imperatori.

Paul. III. lib. brev. anno 4. P. 549.
Charissime, etsi nobis cum Majestate tua laudatione, potius quam adhortatione opus esse videmus; ad te in sanctissimam expeditionem contra Turcas accendendum, propterea quod in dies, cum magna nostra letitia audimus, te in hoc omnes cogitationes, actionesque tuas consumere cominus agere, omniaque præparare, quæ ad tanti molem belli pertineant, tamen pro nostro officio, quod est nobis, præcipualiter in hac re promovenda a Deo injunctum, sponte currentem pietatem, & virtutem tuam in his nostris incitandam duximus, ne quid in tanta re, tantum celeritatis requirent, etiam supervacui officii nostri præmittamus. Vides enim, fili charissime, ac pro tua sapientia facile prospicis, quem in locum res Christiana deducta sit, vel summi periculi, si cunctatior fuerimus, vel salutis victoriæ, si in apparando studium, & in exequendo celeritatem adhibeamus: nunquam quidem major temporis opportunitas, rei que bene gerendæ facultas oblata est. Ac si velimus Dei Omnipotentis beneficia commemorare, quæ nobis hoc tempore indulgentissimus Pater exhibet, supervacuum rem agamus, cuius enim facile apparent, nemoque non videt Divinam bonitatem his manifestis signis, quasi vocibus, ad hoc bellum nos excitare. Primum quidem nobis Majestatem tuam, ea virtute, sapientia, ac pietate Principem, eaque Regnorum opulentia, & fortissimorum militum copia, Cæsarem dedit, qui pietate velles, & potentia posses Republicam Christianam a metu servissimorum hostium liberare: cuius pia mens ad hoc bellum, tam peranimata, instructaque fuit. Deinde vero, ut nil nos a sanctissimi hujus belli susceptione remorari possit,

pacem, & concordiam, hinc inter Serenissimos Ferdinandum Romanorum Regem Fratrem Tuum de Christiana Republica optime meritum, & Joannem Hungariæ Regem; hinc inter te, & omni laude dignum Christianissimum Regem Affinem tuum conciliavit: in quo Nobis magno Dei beneficio affecti videmur, ipsique Deo gratias maximas agimus, quod eam reconciliationem tuam, cum Rege Christianissimo quæ Univerſæ Christianitati maxime opportuna, ac salutaris fuit, vestra quidem utriusque pietate, sed nonnulla etiam nostra opera, & labore perfecta est, quem nos quidem Regem Christianissimum, ut optimum, & præstantissimum Principem pro sua, Majorumque suorum consuetudine, & gloria, tam sanctissimo bello non defururum speramus. Accedit his etiam Nobilium Venerorum, multum terra, plurimum mari, potentium, pia nobiscum, & cum tua Majestate antea inita, & nuper renovata confœderatio: quæ omnia, cum Divini favoris certissima sint indicia, oportunitatemque rei gerendæ præbeant maximam hostes: etiam non minorem nobis imponit necessitatem. Is enim nostro nomini insensibilis, nostrorumque Majorum discordiis potentissimus factus, non contentus tot Regnis, tantaque Orbis parte, Christiano simul Imperio, & Religioni ademptis, tuæ permaxime Majestati, quam, & odit, & reformidat, infestus Vientiam tui Fratris bis invasit, Classe in Africam missa Tuncetum bis occupavit, ut ex ea quasi Arce Italianam, atque Hispaniam teneret obseſſas. Utrique autem, cum personaliter illuc advolasses, tua virtute repulſus. Acta postea in immensum Classe, superiore anno Regni Neapolitani littora diripuit: nec aliud, nunc cogitat, quam quomodo reliquam cunctam Christianitatem, ac præsertim tua nostraque & confœderatorum Venerorum occupet, & absorbeat: eoque deducta res est, ut vel vincendum nobis, vel pereundum, aut servissimo hosti serviendum sit. Licet igitur, noster fili charissime, maxima præstiteris, ac præstes, majora tamen a te expectantur: illa enim priora ad nihilum reciderent, nisi, quæ restant adicias, hostis siquidem irritatus, potius quam fractus, acrior postea consurgere posset in nostram perniciem. Itaque non hortamur modo Majestatem Tuam, sed etiam oramus, ut sicut facere eam audimus, omni studio, omnique instantia rem urgeat, ac se in hanc sanctissimam expeditionem, primo Vere inveniendam, accingat, nullumque temporis punctum a præparatione, instructioneque ejus vacuum elabi sinat. Et quoniam de honore Dei Omnipotentis, de univèrsali peri-

periculo, de communi salute, agitur, cui ad Dei maximum honorem curandum, vel si vitam profundere oporteat deesse non debemus, velis sicut antea in Germaniam, deindeque in Africam, ita nunc haud minore in re, immo etiam majore, ad caput hostium ipse proficisci, ut tua præsentia, & tuis animos augeat, & hostibus minuat. Nec nos quidem, fili, quamquam admodum senes, & viribus invalidi, pium hunc laborem refugimus, ut nostra etiam personæ ministerio, nedum contributione pecuniæ, communi profimus. Quod si vitam quoque Deo reddere in tam pio opere nobis liceat, felicitatem reputabimus. Tolle igitur nobiscum sanctæ Crucis vexillum, in quo Constantinus Prædecessor tuus vicit, vindica honorem Dei Omnipotentis fœderatum, Jus Romani Imperii conceptum: sicut etiam nuper in Africa, ita nunc in Europa tot millia Christianorum, qui hosti servissimo indigna, ac misera serviunt servitute exime, denique securitatem Christianitatis, quam hostis tamdiu impune vexavit, pro tuo officio, virtute, ac dignitate, constitue. Nos quidem ipsi quantum undique præstare poterimus, vel officio nostro in adhortando, vel auxilio in contribuendo, tibi non deerimus; pacta ex fœdere pecuniæ in promptu habituri sumus: hincque ad prædictos, & alios Reges, inde ad Principes Germaniæ, & istuc quoque ad Prælatos tui Regni, quos tua opera convocatos audimus, literas dedimus, ut omnes communem causam, communi contributione coadiuvare velint, sicut eos pro officio, & pietate sua esse facturos speramus. Datum Romæ xv. Octob. MDXXXVIII. anno IV.

XXV.
Decimas
Hispano
Clero im-
ponit
Paulus
pro bello
Turcico.

Extant eæ in Libro Brevium, quibus Hispano Clero significat susceptum in Turcas bellum ad servitutum impiorum avertendam, tuendamque Religionem, ac longe satius esse, partem opum in communem opem conferre, quam infolententi hosti omnia reservare, maxime cum in ea causa ad fundendum etiam sanguinem debeant esse paratissimi.

Venerabilibus Fratribus Archiepiscopis, & Episcopis, ac dilectis filiis Capitulis Ecclesiarum Regnorum Hispania.

Paul. III. lib. brev. an. 4. P. 495.

In eo nunc, sicut nobis, omnes simul Laici, Ecclesiasticique periculo versamur, quod a perfidis Turcis, in nostram perniciem armatis, imminet; propter quod nos, cum Cæsarea Majestate, ac Venetis sanctissimam contra vos expeditionem suscepimus, ut nisi ad commune incendium restringendum communi ope accurratur, communitè omnibus sit pereundum, multoque magis expediat partem aliquam ob salutem conferre, quam cum certo exitio cunctis. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ita amittere, id vero cum conveniat omnibus ad prudentiam, Ecclesiasticis etiam convenit ad pietatem, ut scilicet sanctam Religionem, communemque Populorum, nobis commissorum salutem in tempore necessario, non solum parte facultatum, quas pia illorum liberalitate consequuti sumus, verum etiam proprio [si necesse fuerit] sanguine tueamur. Quamobrem Fratres Venerabiles, & dilecti filii, cum in communi periculo, & vestrum quilibet includatur, nosque ipsi, licet Ecclesiastica facultates, ob calamitates proximorum temporum, valde imminutas acceperimus, gravi tamen contributione nos oneravimus, ut non solum nostra, nostrorumque Subditorum, sed omnium, ubique Christianorum defendantur. Vos quoque decet, nostro exemplo, coadiuvare sanctissimam hanc expeditionem. Nullo enim tempore, nullaque in re magis pium Deo obsequium præstare poteritis, brevique tempore, sicut in ejusdem Dei misericordia sperandum est, hostibus victis, salutem quietam, & securitatem vobis perpetuam acquirere. Itaque cum Cæsarem Majestatem literis nostris adhortemur ad expeditionem accelerandam, & eo personaliter, prout rei magnitudo postulat, proficiscendum, vos hortamur in Deo Domino, ut nobiscum, & cum dicta Majestate, quæ Regnis, uxore, ac liberis suis relictis, tot impensas, labores, & pericula pro publica salute subitura est, commune totius Christianitatis, & totius quoque Regni hostem pia contributione propulsetis, &c. Datum Romæ xv. Octobris MDXXXVIII. anno IV.

Pontifex, ut a Deo pro Christifidelibus opem impetraret hæc statuit: xvii. Octobris MDXXXVIII. fuit Consistorium, S. D. N. decrevit supplicationem in terris confœderatorum, cum Indulgentia Plenaria pro orantibus contra Infideles, propter bellum, quod cum Turcis hoc anno, Terra, Marique geritur.

Quid porro a sociali Classe gestum sit hoc anno, pudet referre. Propulsato feliciter (ut diximus) a Cretæ insula Barbarofa, Andreas Auria, Præfectus Classis Cæsareæ, postquam revexisset in Hispaniam Cæsarem, collectis passim militibus, superato Messanæ freto, ad Corcyram Insulam cursum intendit, & cum Vincentio Capellio Venetæ Classis Præfecto, Autumno appetente se conjunxit. Grimanus vero Patriarcha Aquilegiensis, qui Pontificiæ Classi præerat, Prævesam Oppidum in Actiaco Promontorio situm, adortus, a Turcis ex Ætolia accitis, repulſus est, nonnullis in recessu interfectis, non tamen pertæsus audacis consilii, cum angustias Ambracii sinus explorasset, &

XXVI.

Paul. Jov. l. 37.

Infelix exitus Christiana Classis contra Turcas paratae.

hostium Classem in toto sinu stantem in anchoris perspexisset. Florentissima porro erat Classis Christiana, in qua septuaginta duae naves onerariae erant, ac centum & triginta quatuor triremes, praeter alias naves Classem comitantes, adeo ut numero, & viribus superaret Turcicam: ad quam opprimendam sumpta sunt bellica consilia, sed ea in incipientibus, contrariasque sententias distracta sunt, ut sine ullo impedimento Barbarossa Classem centum, & quinquaginta navium ex angustiis Ambracii Sinus in apertum Pelagus eduxerit. Desiit etiam tum pugnantis occasio Andreas Auria, licet vincendi praecleara spes affulgeret, atque a Vincentio Capellio, & a Patriarcha ad pugnam urgeretur, ductisque mari variis gyris, ex navalis peritiae inani ostentatione, demum turpem fugam, ridente Barbaro capessivit, cum hostis, septem, qua naves, qua triremes nostras, sibi propinquiores, coepisset, incendissetve. Porro Barbarossa fugientes nostros ad Corcyram insequutus, eos ad pugnam provocare insolentissime est ausus, Auria tamen, frementibus caeteris Ducibus, nec ferentibus ad tantum dedecus abiici Christianam virtutem, Portum se continuit. Cumque (pudore victus) pugnae tandem assentiretur, tandiu prolata est consultatio, ut Barbarossa parta contentus gloria in Ambracium Sinum se receperit. Vertit tum Christiana Classis impetus suos in Castrum novum Turcicae ditionis in Rizonico Sinu, quod prima impressione expugnatum est, magnaque multitudo in servitutem abducta. Cum vero id Oppidum ex foederis legibus deberetur Venetis, tamen Auria veteranas cohortes Hispanas praesidiarias ad quatuor millia Oppido imposuit, quod aegerime tulit Venetus Senatus, ut dammare sacrum foedus caeperit.

Castrum novum Christianis expugnatur.

XXVII. Pars Classis Barbarossae naufragio perit.

Nauplium, & Epiduarum in Peloponneso, quae Venetae erant ditionis, obsideri, acerrimeque oppugnari iussit, at Barbarossa, ob fugatam Christianam Classem, animis elatior, ad Neapolitanam expeditionem vires convertit, ut Castrensis praesidiarii opem ferret, sed Divina virtus eum delevit, atque a Re-

gno Neapolitano avertit exitum: pars enim ejus Classis Africo, & Austro jactata illisa est scopulis Acrocerauniis, de quo haec Petrus Paulus Gualterius in Diario refert. xxiv. Novembris nuntiarum est Roma, perisse naufragio undecim triremes Classis Turcarum prope Valonam, & postea res confirmata est. Majorem numerum alii recensent, ut apparebat ex armamentis, & naufragii fragmentis, quae toto fere Dalmatico littore natantia, atque ejecta videbantur: ea clade debilitatum, perturbatumque Barbarossam, eductis Ducibus suadebat, cum quo Ferdinandus Gonzaga sentiebat, sed restitit Auria causatus, sibi in Italiam redeundum esse, ac continuo ventis vela expandit, Capellio in eum, ut in Veneti nominis veterem hostem, contumeliosam rationem effundente, ut qui explorata victoria desuisset, & Christiani nominis gloriam inertia importuna deonestasset. Cumque adversi rumores de eo spargerentur, ferunt, Auriam eos contempnisset, cum omnia revocaret ad commodum Caesaris, qui Turcico bello implicitos Venetos, atque a praepotente hoste viribus, & opibus exhauriendos, terrestri Imperii Urbibus spoliare posset.

Paulus Jovius l. 37.

MS. Vat. 10. 11.

Savins in comm.

Nec felicitius successere Turcarum res terra, quam mari; cum enim terrestri eorum exercitus in Valachiam, & Moldaviam irrupisset, Valachi foedus armorum cum Rege Poloniae percussere, cumque ob ingruentis adversae tempestatis incommoda, reditum pararet e Moldavia, a Valachis, & Moldavis irruentibus ex parte concisus est, extremaque ejus agmina deleta, quorum cladem Rex Poloniae, qui cum Valachis pacem sanxerat, Pontifici significavit, & lecta fuerunt in Consistorio sub die VII. Octobris MDXXXVIII. ejus literae, quae annuntiabant talem pacem. Et in Consistorio xxv. Octobris ejusdem anni Sanctissimus retulit discessum exercitus Turcarum ex Moldavia [1].

XXVIII.

Alex. Farn. in Act. Consist.

Act. Consist. ms. Carain. Spad. sig. n. 133. p. 351.

Eodem anno Solymannus Turcarum Imperator, cum primum Badurii Cambaiae Regis Nuntiis, deinde eo caeso, a Mamudio Rege ad Lusitanos Dientem Arce

XXIX.

Joannes Petr. Maffejus hist. Ind. lib. 11.

Solymanus cogitabat expellere ex India Lusitanos.

pellendos, Mogoremque sibi infestissimum bello laceffendum provocaret, de Lusitanis ex India depellendis, atque Orientis Regnis ad suum Imperium adiungendis consilia, conatusque omnes adhibuit; Classem ad Suezium maris rubri Portum instruxit opera Abrahami purpurati florentissimam, in qua majores naves erant sexaginta quatuor quarum pleraeque remis agebantur, ad quas etiam Cambaica septem, & Malabarica tres accessere, huic praefectus est Solymannus Aegypti Praefes bello exercitatus. Is Adenum profectus, quingentos milites aegritudinem simulantes, ac in Urbem a validis militibus transvectos, in Urbem Rege hospitium comiter praestante, induxit, in quorum lectulis arma sub veste contexta fuere: dein in naves Regem venire iussit: periculosa imperia respicientem, fisti illi aegroti, accincti armis, ad Classem invitum perduxere: quem Solymannus, ob liberiores voces, ex praetoriae navis antenna, suspendit, Urbeque direpta, praesidium illi imposuit. Ex eo Portu, ut ab Imperatore iustus erat, Gouam cursum intendit, ad eam Turcico Imperio subjiciendam. Verum in itinere mutato consilio, Diu flexit, ac cum Sofiare viro Principe, de Cambaiae Regno occupando consilia contulit, Diuque obfidione cinxit. Ejus consilia suspecta Rex Procereque Cambaiae habuere, commeatumque, ejus castris, magno Lusitanorum commodo, inferri vetuere. Porro ille graviore impetus in Rumæum Castellum, cui praerat Patiecus, impressit, adeo, ut magna murorum parte diruta, cum obsisti amplius, non posset, Lusitani praesidiarii (salvis, praeter arma, rebus & corporibus) deditonem fecerint. Res autem mira tum accidit, nam cum signifer Turca Vexillum Christi Domini quod in summis moenibus de more defixum erat dejecisset, ejusque loco illud impuri Mahometis erexisset, Joannes Petrejus, pio ardore accensus, socios ad vindicandum contumeliam invitavit, quem sex sunt sequuti. Ille, se visum deditonemque negans, evulso Mahometis, signo, Christi Signum restituit. Mox accurrere victores, minasque talia aufuris, intenterant, nil valere minae, nam vix digressi erant, cum Petrejus, & socii pio studio perciti, afflicta Mahometis effigie, Crucis Signum extulere: eos id Divino impulsu egisse eventus edocuit, nam cum perciti rabie Turcae obruncaissent Christianae dignitatis assertores, atque in mare dejecissent, haec subsequuta refert Maffejus: Hinc mira visu dictaque res, mirum Christi cadavera, Divino scilicet nuntio. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tu, ne honore sepulchri carerent, obliquo Euripo, contra vim aestus rapidissimi, sponte ad ipsam Lusitanam Arcis portam evasere. Haud obscuro sane documento, cum tanta sit corporum divinitus habita ratio in terris, quam gloriosa fuerint eorum animis in Caelo premia persoluta. Rumæo autem Castello potiti Turcae vires omnes in Dientem Arcem, terra marique effundere: sed Turcicos conatus constantia Lusitana fregit: asperrima omnium postrema dimicatio fuit triplici acie structa, barbaris in moenia assilientibus, in qua tormentorum librandorum Magister exhaustis pilis ferreis, dentem sibi ex ira excussit, excussumque, ac inditum tormento in hostem contorsit. Demum duobus mensibus in obsidione consumptis, Solymannus tribus suorum millibus amissis, commeatuum difficultate fatigatus, ac Nonii Proregis Indiae adventu territus, Dientem Urbe incensa, noctu tanta trepidatione copias in naves recepit, ut quingentos faucios, magnamque tormentorum partem reliquerit, & qui Indiae Regna subacturus venerat, in Arabiam trepidus aufugit. Festo omnium Sanctorum die, parta ea victoria est, atque Lusitani Insulam totam sine certamine recepere; quorum nominis gloria per Asiam, Africam, & Europam celebrata est, ac Praefecti Sylveriae effigiem Franciscus Galliae Rex inter praestantissimorum virorum Icones reposuit.

Opus fuit Pontifici arma sumere in Guidobaldum de Ruvere. Defixus enim ille fuerat censuris Ecclesiasticis ob Cammerinum, Pisaurum, ac nonnulla alia loca Ecclesiastica ditionis occupata, a quibus simul cum Francisco Maria Urbini Duce Patre suo solutus fuerat, ea lege, ut ad sacram militiam adversus Turcas esset profecturus. At voti reus priora abjecerat consilia, quare in eum Paulus arma convertit; curaque hujus belli commissa fuit Cardinali de Sancto Angelo, sic se habent acta consistorialia.

XXX. Petr. Paul. Gualt. Blasius Cas. Diar. ms. Vat. tom. 11.

Roma die xxix. Novemb. MDXXXVIII. fuit Consistorium, S. D. N. deputavit Legatum de Latere suum, ac Sedis Apostolicae Reverendissimum D. Ennium Cardinalem Sancti Angeli ad bellum Camerinum, & Urbinatem, contra Guidobaldum de Ruvere inobedientem, & contumacem. At brevi sedatum hoc bellum concordia proximo anno visuri sumus. Nunc de concilio Vicentiae indicto agendum est.

MS. Car. Spad. 133. pag. 346.

Non defuisse Paulum Pontificem muneri suo pro celebrando concilio, sed calamitatem temporum illi obfuisse memorat Petrus Paulus Gualterius. Quod demonstrant etiam ipsa acta Consistorialia

XXXI.

NOTE [1] Hanc tamen Moldavorum de Turcis victoriam vel fictam, vel ambiguan fuisse oportet, cum Turcarum Annales tum illi, quos Leuclavius vulgavit desinentes in annum 1550. tum recentiores illi, quos Carolus Italice ex Turcico & Arabico vertit, victoriam Turcarum de Moldavia hoc anno referant. Porro Annalista Leuclavianus addit Moldavos irruentem in regionem suam Sultano deditonem fecisse, a quo Moldavorum Vaivodam constitutum fuisse Principem quemdam e familia veterum Vaivodarum Moldaviae, qui Turcarum castra sequebatur, cum legitimus Moldavorum Princeps fuga se proripisset. Haec scriptor ille, qui anno 1550. opus suum claudens his gestis corvus non inaniter censeretur. Chronista vero alter recentior expeditionem quamdam Solimani in Moldaviam cum felici in urbem regiam regressu hoc anno commemorat. MANSI

Act. Con-
sist. ubi
sup.

scripta ab Alexandro Cardinali Farnesio. VIII. Januarii MDXXXVIII. fuit Consistorium, Sanctissimus deputavit, pro rebus ad concilium pertinentibus, novem Cardinales: videlicet, ex ordine Episcoporum Reverendissimos DD. Hostiensem, & Sabinensem; ex ordine Presbyterorum Reverendissimos DD. Ghinuccium, Simonettam, Contarenum, Theatinum, & Sadoletum; ex ordine Diaconorum, Reverendissimos DD. Casarinum, & Polum; Et in Consistorio XII. Januarii lecta fuerunt literae Regis Romanorum de rebus concilii. Et maxima animi contentione ad illud celebrandum incubuisse, licet omnia suis votis adversarentur, refert Jacobus Sadoletus Cardinalis in literis ad Fridericum Naufeam eximium in Germania Concionatorem, propugnatoremque Fidei Catholicae. De concilio quod queritur, Pontifex stat in sententia, & quamquam permulta sunt, quae nos hic retineant, in primisque discordiae nostrorum Principum, atque eius periculi suspicio, quod a Turcis graviter impendat, quodque omnia itinera omnibus pene in locis infesta sunt, ut qui conveniant ad Concilii diem futuri non sint, praeter admodum paucos sicut & vobis Germanis patere, ac perspicuum esse non dubitamus, tamen & de profectioe. Pontifex loquitur, & jam ad iter aliqua parare incipit, nosque sumus moniti, ut expediti ad tempus esse debeamus. Itaque puto fore ut exacto tempore jejunii hinc proficiscamur. Addidit, exitu rerum timendum magis, quam sperandum videri hac de causa: Etenim partim mores hominum, partim etiam majorum opiniones, ita corruptae sunt, ut medicinam nullam salutarem inveniam, praesertim exasperatis animis, & adversus verum contumacibus. VIII. Kal. Martii MDXXXVIII.

Jacobus Sadoletus l. 10. Studia Pauli pro Concilii celebratione.

De iisdem Pontificiis studiis pro celebrando concilio, haec narrat Angelus Massarellus.

Angel. Massarell. in Act. Conc. Trid. ms. Arch. Vat. sig. num. 3188. p. 51.

Ad Concilii celebrationem Sanctitas sua omne studium convertens, Die XIII. Kalend. Aprilis tres de latere Legatos, Reverendissimos videlicet Laurentium Episcopum Sabinensem Campegius, Jacobum tit. S. Apollinaris Simonettam, ac Hieronymum tit. S. Chrysogoni Brundusinum. S. R. E. Cardinales Vicentiam Concilii praesidentes destinavit, concessa eis facultate ea omnia faciendi, quae in hujusmodi negotio quomodolibet necessaria, & opportuna judicarent, datis super his literis Roma xx. Martii MDXXXVIII. ab Incarnatione, Pontificatus sui anno IV. infra scripti tenoris.

MS. Cardin. Pii sig. 10. 6a. P. 333.

XXXII.

Paulus &c. Venerabili fratri Laurentio Episcopo Sabinensi, & dilectis filiis Ja-

cobo S. Apollinaris, & Hieronymo S. Chrysogoni tit. Presbyteris Cardinalibus nostris, & Apostolicae Sedis Legatis, salutem, & Apostolicam benedictionem.

Ad prudentis patris familiae officium spectat, ea, quae legitima causa obstantem, per se, ipsum efficere non potest, praesertim quando talia sunt quae moram non pariuntur, utque per alios idoneos fiant, diligenter curare. Cum itaque nos duobus fere ab hinc annis, sperantes Christianam Rempublicam, quae inter finis fidelium odiis, & bellis, ac infidelium persecutionibus graviter afflicta, & debilitata erat, in pristinam restitui dignitatem, pacemque inter Christianos Principes inter se dissidentes reintegrari, & fieri contra infideles generalem expeditionem, atque per eos occupata a nobis recuperari, ac vineam Domini, quam aper de sylva depopulatus est, ejectis inde vulpeculis, quae eam demoliri satagunt, ad debitam redigi culturam, sacrum oecumenicum, & universale Concilium [certo tunc declarato tempore] celebrandum de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. Ecclesiae Cardinalium indixerimus Mantuam, & deinde dicto tempore ex iustissimis causis prorogato, immutato consilio Vicentiam, tamquam locum idoneum, & opportunum ad ipsum Concilium celebrandum, civitates elegerimus, & deputaverimus, prout in diversis nostris literis continetur. Et interim considerantes, frustra praemissa sperari posse, videlicet Christianis Principibus, ut praesertur, inter se dissidentibus, & mutuis offensionibus se invicem perturbantibus, pacem inter eos praesertimque inter charissimos in Christo filios nostros Carolum Romanorum Imperatorem semper Augustum, & Franciscum Francorum Regem Christianissimum, a quibus totius fere Christianitatis status pendet, summo desiderio procurare non cessavimus, licet frustra hactenus per literas, Nuntios, & Apostolicae Sedis Legatos non semel missos tentavimus; & constitutum celebrandi Concilii hujusmodi tempus instet, diesque inchoandi cum prope adsit. Nos, qui nihil aliud, dies, noctesque cogitamus, quam ea omnia facere, per quae praemissa ad effectum perducere possint, decrevimus tandem, nulla etatis nostrae [jam valde ingravescens] ratione, ad civitatem Niciae, ad quam, ut praesertur, Imperator, & Rex concilianda inter se concordiae spe nobiscum convenient, summo studio procuravimus personaliter nos conferre; sperantes, ita Deum causa suae adfuturum; ut & vires nobis subministraret, quibus longi hujus itineris, & laboris pericula superemus, & quam tanopere optavimus, & procuravimus, inter praefatos Prin-

Pro celebrando Concilio decreti Legati 20. Martii 1538.

cipes pacem, a qua universalem etiam Christianitatis unionem speramus, Divino aspirante auxilio, consequamur.

Ne autem sanctum celebrandi Concilii initium impediatur, quod forte nobis conzingeret, si nobis circa iter praedictum impeditis, & propterea personaliter eo accedere non valentibus, nullus nostro illuc nomine mitteretur, vos doctrina, probitate, prudentia, & rerum experientia, claros, & probatos cum plena, & libera, ac omnimoda Legatorum de latere potestate, ac speciali, & expresso mandato, cum ratihabitionis, & aliis clausulis insimilibus apponi solitis, de simili fratrum nostrorum eorundem consilio, auctoritate nostra, praesentium tenore constituimus, & deputamus; Vosque ad dictam Civitatem Vicentiam pro generali Concilio celebrando, ut praesertur, electam, & deputatam, tanquam pacis. Angelos destinamus; vobisque, aut uni ex vobis, nomine, & auctoritate nostris. ipsi Concilio praesidendi, & in illo pro vestra pietate, & sapientia, omnia proponendi, ordinandi, & de ipsius Concilii consilio decernendi, & statuendi, quae in praemissis, & circa ea necessaria esse, seu opportuna, & alia ad honorem, & laudem Dei pertinere noveritis, etiamsi magis speciale mandatum exigant, plenam, & liberam auctoritate praedicta, tenore praesentium, concedimus potestatem, & facultatem &c. Dat. Roma apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicae MDXXXVIII. XIII. Kal. April. Pontificatus nostri anno IV.

M. Card. Crescentius. F. Vigil.

His addit Angelus Massarellus Antequam autem dicti Legati Vicentiam pervenissent, cum nullis Praelatis ibi comparuisset, Pontifex, ne Concilium frustra, & absque dignitate inchoaretur, mandavit ipsis Legatis Vicentiam destinatis, ne illud Kalendis Maii, sicut decretum fuerat, aperirent, scriptis ad eos literis in forma Brevis, tenoris infra scripti.

XXXIII.

Venerabili fratri Laurentio Episcopo Sabinensi Campegio, & dilectis filiis Jacobo tit. Sancti Apollinaris Simonetta, & Hieronymo tit. S. Chrysogoni Brundusino, Presbyteris Cardinalibus nuncupatis in Civitate Vicentiae nostris, & Apostolicae Sedis Legatis.

Venerabilis frater, & dilecti filii nostri, salutem, & Apostolicam benedictionem. Licet nos cum in conciliandis inter se Christianis Principibus occupati, in die Kal. Maii proximo futuro tempore, quo oecumenicum universale Concilium per nos inchoandum inchoari debeat in Civitate Vicentiae ad id deputata, personaliter esse non posse videremus, vos nostros, & Sanctae

Sedis Apostolicae Legatos deputaverimus; tamen cum neminem ex iis, qui ad dictum Concilium conventuri sunt, ad ipsam Civitatem Vicentiae adhuc pervenisse intelligeremus, & an sine eorum praesentia Concilium ipsum inchoandum esse hesitaverimus, habita super hoc cum Venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatione matura, ab ipso Concilio in praesentia inchoando de ipsorum Cardinalium consilio supersedendum esse decrevimus: quamobrem volumus, & vobis injungimus, ut donec aliud a nobis ordinatum fuerit, ab ipsius Concilii inchoatione speredeatis, contrariis non obstantibus quibuscumque. Datum Placentiae sub Annulo Piscatoris die XXV. Aprilis MDXXXVIII. Pontificatus nostri anno IV.

Paucos Praefules Vicentiam convenisse referunt plures authores, confirmatque eorum dicta Pius IV. in diplomate indicationis Concilii Tridentini, de quo factus certior Paulus III. exiguas, & tenues spes affore, ut solemnes episcoporum cœtus cogi possent, antequam Kalendae Maii appeterent, diem inchoandae Synodi extraxit ad incertam diem ab ipso designandam, de quo haec memorat Angelus Massarellus, qui etiam Pontificium Diploma fubiicit.

Pontifex inquit reservat sibi declarationem diei, quo Concilium post Kal. Maii aperiiri debeat.

Paulus &c. Ad futuram rei memoriam.

Romanus Pontifex, supra gregem Dominicum Pastor Divina constitutus dispositione, ad ea suae vigilantiae curam adhibere consuevit, per quae scandalis, & dissidiis, quae inter ipsius gregis oves, praesertim ex variis interpretationibus oriri possent, obviaret. Hodie siquidem, cum ad notitiam nostram devenisset, quod nullus ex iis, qui ad Concilium conventuri sunt ad Civitatem Vicentiam pro celebrando Concilio, in die Kalendarum Maii proxime praeteriti inchoando deputatam, pervenerit, habita super hoc cum Venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatione matura, ab ipso Concilio in praesentia inchoando, de ipsorum fratrum consilio supersedendum esse decrevimus, dilectis filiis nostris, & Sanctae Sedis Apostolicae Legatis ad dictam Civitatem occasionem dicti Concilii destinatis injungentes, ut donec aliud a nobis ordinatum fuisset, ab ipsius Concilii inchoatione supersederent, prout in nostris in forma Brevis literis desuper confectis plenius continetur. Cupientes autem ante omnia occasionem dubitationis aut difficultatis, quae circa inchoationem, aut aperiitionem dicti

XXXIV. Ang. Massarell. in Act. Conc. Trid. ms. Vat. sig. n. 3189. p. 536. Differtur dies inchoationis Concilii ad arbitrium Pontificis.

Con-

Concilii, aut alias circa ipsum Concilium, modo aliquo, oriri posset, tollere, & amputare, de eorumdem fratrum consilio, & assensu, statuimus & ordinamus, non solum dictum Concilium, etiam postquam dicta dies kalendarum Maii venerit, inchoandum, aut aperiendum non esse, verum etiam generaliter diem ipsius Concilii inchoandi in aliam diem, per nos de dictorum fratrum consilio declarandam, differendum fore, prout differimus. Declarantes, quod ante declarationem huiusmodi per nos, ut praefertur, faciendam, etiamsi eam post diem dictam kal. Maii fieri contigerit, ipsum Concilium nullo modo coeptum, nec apertum sit, nec esse censetur, nec per adventum dictae diei kal. Maii incipiat, aut aperiatur, aut incipi, seu aperiri valeat: immo dies ipsa inchoandi, aut aperiendi Concilii ante declarationem praedictam, nullo modo cadat, aut veniat, nec venire, aut venisse quoquo modo dici possit, aut debeat, neque ab omnibus, quavis autoritate fungentibus, sublata eis quavis alia iudicandi, ac interpretandi facultate, & autoritate, iudicari, & interpretari debere decernimus; non obstantibus indictionis, & prorogationum dicti Concilii literis, in quibusvis constitutionibus Apostolicis, caeterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo &c. Datum Placentiae anno Incarnationis Dominicae MDXXXVIII. VII. kal. Maii Pontificatus nostri anno IV.

M. Card. Crescentius. Blossus electus Fulginatensis.

XXXV. Visum est Pontifici, consulendos esse Caesarem, & Franciscum Regem Francorum de celebrando Concilio, ut mutua animorum consensione ad Praefules ad illud e suis Regnis mittendos conspirarent. Eos vero prorogandum censuisse Concilium ob Turcici belli apparatus narrat Jacobus Sadoletus Cardinalis in literis ad Joannem Cochlaeum datis, nullam vero retardandi illius datam a Pontifice occasionem scribit Angelus Massarelus his verbis. Qui quidem Legati, & Praesidentes applicuerunt Vicentiam kal. Maii, quae dies constituta fuerat ad ipsum Concilium inchoandum; ingressique sunt Civitatem solemniter Legatorum de latere more. Cum deesset Praefulum numerus idoneus ad inchoandam Synodum, Legati gerendis rebus supercedere, deque tertia prorogatione actum est.

Ea maxime de causa, quod Carolus V. Imperator, & Franciscus I. Gallorum Rex in sua Regna reverfuri flagitarent a Paulo Pontifice, ut Praefulibus Regnorum suorum moram aliquam veniendi ad concilium indulgeret, quod in Senatu

Jac. Sadolet. l. II.

Ang. Massar. ubi sup.

Alex. Farnes. Card. in aet. Consistorial. ms. Card. Spad. sig. n. 133. p. 350.

Cardinalium decretum Genuae narrant aetna Consistorialia.

Genuae XXVIII. Junii MDXXXVIII. praesenti, fuit congregatio Cardinalium, & in ea S. D. N. precibus Serenissimi Imperatoris, & Christianissimi Regis, asserentium, se desiderare reverfere ad Regna, & Dominia eorum, a quibus per plures menses abfuerant, darique aliquam dilationem Praelatis suorum Regnorum, & Dominionum ad veniendum ad concilium, praemis attentis, & quod etiam per literas Legatorum suorum existentium in Civitate Vicentiae certior factus est, quod nemo ex conventuris ad concilium adhuc illuc pervenerit, praevia declaratione mentis suae, quod per hoc non intendit praepredicare, aut aliquo modo derogare literis in Civitate Placentina sub plumbo VII. kal. Maii proxime praeteriti super materia concilii emanatis, & contentis in eis, conventuros huiusmodi usque ad festum Paschatis Resurrectionis D. N. Jesu Christi proxime futuri voluit expectari mandans dictis futuris, ut quibuscumque aliis quacumque dignitate &c. ne interim circa celebrationem concilii huiusmodi procedant, aut se circa id intromittant, volensque, quod super voluntate, mandato, & declaratione suis huiusmodi, binæ, vel plures etiam super singulis literis expediri possint. Referunt eadem ab Angelo Massarello in Diario Concilii Tridentini.

Tertia prorogatio Concilii, & eius causa.

Ceterum cum Legati Apostolici praefati per nonnullos menses expectando, Vicentiae permansissent, & id Pontifici literis notum fecissent; & eodem tempore Serenissimus Imperator, & Christianissimus Rex necnon Ferdinandus Rex Romanorum Praelatos Regnorum suorum ad ipsum concilium veniendum per aliquod tempus expectari, & ut aliam habendi concilii, rursus temporis prorogationem decerneret, a sua Sanctitate petissent, Pontifex, ne tantorum Principum voluntati deesset, concilii celebrationem huiusmodi usque ad festum Paschatis Resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi anno MDXXXIX. differendam declaravit, ipsisque Legatis, & omnibus aliis, si qui iam Vicentiae conventuris, ne interim circa dictam celebrationem se intromitterent, mandavit, & publicata Bulla tenoris infra scripti.

Ad futuram rei memoriam. Universi populi Christiani curam licet Nobis immeritis, Divinitus concessam, sustinentes in terris, officii Nostri partes esse putamus, ut si quid idem populus ob remporum condiciones facere omiserit, quod ad pietatem erga Deum pertineat, per nos, ut

Tertia prorogatio Concilii. Acta Concilii. Trid. Aug. Ang. Mass. ms. Arch. Vat. sig. num. 3188. p. 54. & in alia ms. Vatic. in scripto Diario Concilii. Trid. p. 9. ms. Card. Pii sig. to. 64. p. 334. Ext. in Actis Angel. Massarel. li. p. 55.

ut id commode exequi valeat opportune providentes, praecipue Principum votis, & precibus nos ad id impellentibus. At cum statum Christianitatis, hinc diversis haeresibus turbatum, inde dissidentibus inter se Christianis Principibus, Turcarum minis, ac violentiae expositum viderimus, oecumenicum universale, ac generale concilium Mantuae primo, & deinde Mantua nobis denegata, in Civitate Vicentiae indiximus, spem certam in ipso Deo reponentes, posse nos per illud ipsas haereses extinguere, & facile Turcarum impetum reverfere. Praeteritis autem mensibus, cum tempus ipsius concilii celebrationis instaret, nosque propterea quod ad Civitatem Niciae proficiscebamur, ut pacem, & concordiam inter Charissimos in Christo filios nostros Carolum Romanorum Imperatorem semper Augustum, & Francorum Regem Christianissimum, toris per literas, Nuntios, & Legatos nostros frustra tentatam, per nos ipsos, si qua via fieri posset, conciliarem, ipsi concilio personaliter interesse statuo tempore nequiremus, tres Legatos nostros, & Apostolice Sedis, videlicet Venerabilem fratrem Laurentium Episcopum Sabinaensem, & dilectos filios Jacobum S. Apollinaris, ac Hieronymum S. Chrysogoni Presbyteros S. R. E. Cardinales Vicentiam misimus, nosque ad Civitatem Niciae profecti, ibi utriusque Principis colloquium, quod antea magna cum instantia procuraveramus, habuimus, & a Dei misericordia tandem impetravimus, ut si non plenam pacem, in quam omnes nervos nostrarum actionum, tum intendimus, & reconciliationem animorum, induciasque decennales ante nostrum inde discessum viderimus constitutas.

Cum autem antea, & nuperrime nostri Legati ad nos scripserint, neminem ex conventuris Vicentiam ad concilium venisse, & uterque Princeps, facta per nos in ipso colloquio de celebratione concilii mentione, sua quisque Regna, a quibus diu abfuerat, reverfere cupiens ipsos conventuros, quorum magna pars cum ipsis Principibus erat, ad propria, ad tempus aliquod, redire cupiebat, ad veniendum ad ipsum concilium expectari; idemque charissimus quoque in Christo filius noster Ferdinandus Romanorum, atque Hungariae, & Bohemiae Rex Illustris pro Praelatis Regnorum suorum per suas literas petierit. Nos considerantes presentem statum Christianitatis generali omnium conventurarum ad concilium, si unquam antea, in praesenti indigere; existimantesque caeteros conventuros, ut ipsius colloquii finem viderent, ad

ventum suum ad dictam Civitatem Vicentiae distulisse [magno Dei beneficio] iactis inter ipsos Principes pacis fundamentis, illamque interim plenissime confectum iri, sicque concilium ipsum feliciter ac sanctius celebrari, & operatos fructus inde colligi posse, sperantes, ipsos conventuros ad veniendum ad ipsum concilium, usque ad festum Paschatis Resurrectionis Domini Nostri Jesu Christi proxime venturi, expectandos duximus, & expectari volumus, ipsis Legatis omnibusque, & singulis aliis quacumque dignitate fulgentibus, ad quos quomodolibet spectare possit, ne interim circa ipsam celebrationem procedant, aut modo aliquo se intromittant, in virtute sanctae obedientiae mandantes. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam nostrae voluntatis, & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem &c. Datum Genuae anno Incarnationis Domini MDXXXVIII. IV. Kal. Julii Pontificatus nostri anno IV.

Confirmant id de prorogato ad proximi anni sacrum Resurrectionis Domini diem Concilio litera Pauli ad Internuntium in Gallia agentem, quibus encyclicas eo argumento scriptas literas promulgare arguendo Praefules transmittere iussus est.

Nuntio Franciae.

Venerabilis frater, salutem &c. Quod nuper Nicia cum consilio, & voluntate Serenissimi Caesaris, & istius Christianissimi Regis conclusimus, nosque facturos eis polliciti sumus, ut Praelatos suorum, & aliorum Regnorum, qui ad Concilium per nos Vicentiae indictum intra terminum ultimo prorogatum venire ob qualitates temporum non potuerant, ad aliud commodum tempus expectarem, id quam primum Genuae fuimus, cum Dei nomine, & de Venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio elegimus, tempus expectationis in festum Resurrectionis Dominicae proxime futurum distulimus, literasque Apostolicas id continentis expediri, & Vicentiae primum publicari, indeque ad Regna Christiana transmitti iussimus, ut omnibus conventuris imotescant. Tuae quoque fraternitati exemplum authenticum ipsarum literarum mittentes, tibi mandamus, ut ipsi Regi Christianissimo, rem per nos ita, ut constitueramus, factam esse significes, & deinde illic publice, quod ut facilius facere possis, tibi alia complura exempla literarum earundem istic imprimi faciendi potestatem concedimus, eisque sic impressis, ac sigillo tuo, & tui Secretarii subscriptione munitis, plenam fidem praestari debere decernimus. Datum Velturis xxvii. Aug. MDXXXVIII. anno IV. Exor-

Paul. III. lib. brev. an. 4. p. 401. Litera encyclicae de prorogatione Concilii ad diem Resurrectionis Domini.

XXXVI. Exortam porro temporum calamitatis, ac necessitate eam prorogationem scripsit Jacobus Cardinalis Sadoletus ad Georgium Ducem Saxonie his verbis. *Cum tui desiderii eventum jam bona ex parte videamur nacti, duobus Principibus amicitia junctis, bello terro, atque exitioso per inducias dilato, aut [quod ego malim] penitus sublato, spe pacis injecta quam avidissime cuncti, & ardentissime expectamus, reliqua est cura, & cogitatio conventus publici, qui in Urbe Vicentia loco opportuno, & libero, omnes, qui Christiana Religione censentur, est inditus: post aliquas temporum prorogationes, quas necessitate fuisse expressas, qui sine cupiditate judicant, possunt facile cognoscere. Eo in conventu, si concursus fuerit is, qui ad rem tantam requiritur, non diffido fore, quin ad injustam cujusque potentiam, sed ad bonum commune Concilia conferantur. Præsertim si Tu, & qui virtutum, ac religionis tuæ imitatores sunt, Concilio interesse studuerint. [Et paulo post] Non igitur quæro, quo pacto in Concilio me geram, sed quemadmodum erga adversarios Lutheranos mihi agendum sit, qui primum dubito interfuturi sint Concilio, nec ne; Quamquam si pax vobis divino beneficio donata fuerit, Imperatore Carolo soluto a bellicis curis, facile [ut arbitror] cogi poterunt, ut interfint.*

Pauli peripicui labores, & vigilantissima cura pro celeri Concilii celebratione, talem vim non habuerunt, ut subtrahere eum possent a moribus viperinorum dentium Soavii: qui calumniose in sua satyrica mendaciorum coacervatione, ita audacter dixit. *Quando Imperator, & Christianissimus Rex, Paulo obsecundare noluerunt, consentiendo, ut suorum Regnorum Præsules Vicentiam peterent, cum tanta animi quiete repulsam audierit, ut omnes pene in dubium verterent, an affirmativam, vel suæ petitionis negativam exoptaret. Sic Soavius carpens (ut solet) Paulum quasi a Concilio abhorrentem. Sed quam manifeste calumniatur, luce clarius ostendit Cardinalis Sadoletus, qui tunc temporis reverebatur Pontificem, & præfens fuit, quando isti duo Principes Concilii dilationem peterunt; & ita loquitur in epistola ad Johannem Cochleum; Hæc certe postrema ejus prorogatio, rogantibus, & concendentibus ambobus Principibus facta est. Et de eadem re in alia epistola, sic cum Episcopo Upsalensi loquitur. Et Pontifex Maximus [quod ego scire tunc potui] ad mittendum Concilium, non sua sponte, sed duorum summorum Principum consilio, fuit adductus, qui, & negabant, tempus ido-*

Lib. II. ep.

Ibid.

neum esse tantæ agenda rei, quæ, & tranquillioem Christiana Reipublica statum, & orium a Turcis, ac Fidei hostibus requiratur. Ita Sadoletus. Dilationis Concilii causas, sequenti anno videbimus. Modo ex ipsis causis pro præfenti dilatione ab ipso Imperatore adductis, scilicet non tutam pacem, & non quieta tempora, tum fuisse clare patet, ut in antecedentibus annis, diximus Clementem VII. optimo consilio nunquam acquievisse convocationi Concilii, quamvis Imperator maximo affectu coadunari peteret, quia summa prudentia tunc temporis cognoscebat, quod nunc Imperator ipse fatetur, temporum tranquillitatem maximam, quæ tunc desiderabatur, talem coadunationem Concilii requirere. Modo ad historiam redeamus.

Perturbati Concilii Vicentia inditi fama vulgata, Lutherus, ut Lutheranos maligno odio in Ecclesiam excitaret, abalienaretque ab adeundo Concilio, vel ab ejus decretis suscipiendis, deterrimum librum edidit, in quo articulos impietate contaminatissimos, cum Augustana Protestantium confessione pugnantem, atque infames, partimque a Magistro Cæcodæmone, ut ipsemet antea promulgarat, acceptos, descripsit, quos a suis Concilio proponi volebat: hos vero erudite confutavit Joannes Cochleus, atque inconstantiam Lutherana doctrina in luce collocavit, ut ipse in suis Commentariis enarrat his verbis. *Cum, inquit, Concilium generale esset indictum Vicentia celebrandum, Lutherus Theutonice evulgavit articulos, quos a suis vellet Concilio suo nomine proponi. Contra quos Cochleus pro honore, & salute Germanicæ Nationis respondens, rogavit, ne articuli usque adeo absurdi, & impii proponantur Concilio, eo quod pudori, ac risui forent apud reliquas Nationes. Nam plerique ex iis articulis sunt confessioni Lutheranorum, quæ Augustæ fuerat Cæsari, & toti Imperio exhibita, contrarii: ver. grat. In confessione ajunt, falso accusantur Ecclesie nostræ, quod Missam aboleant, retinetur enim Missa apud nos, & summa reverentia celebratur. At secundus Lutheri articulus, quem Concilio proponi velit, sic habet: Oportet Missam in Papatu, maximam, & horrendissimam esse abominacionem, eo quod directe, & violenter pugnat contra hunc principalem articulum. Sola fides in Christum nos justificat. At autem Cochleus, graviozem inde fore ruborem proponentium in Concilio, quia secundus fundatur super primum, qui multipliciter de falso convictus, & in nulla scriptura fundatus est. De hac Lutheranorum le-*

xxxvii.

Cochleus in act. & scriptis Lutheri hoc anno.

Cochleus Lutheri articulos de Concilio confutavit.

Surius in comm. hoc ann.

Jac. Sadolet. l. II. Jo. Coel.

vitate, fideique inconstantia, hæc graviter Surius commemorat. *Et si turpissimum est in Religionis negotio diversa, & quod hodie affirmas, cras negare, hodie asserere, quod heri negabas, tamen hoc apud Lutherum, & ejus præclarum sobolem non valde turpe putatur, immo vero frequens, & solenne est, ut eorum scripta testantur.*

Porro de Cochleæ in Lutherum libro, deque Hæresiarachæ impudentia, hæc eisdem Cochleæ Jacobus Sadoletus Cardinalis scripsit.

Librum tuum in illas vesanas Lutheri declamationes legi summa cum voluptate, vehementerque probavi. Arbitror posse me affirmare, raro adhuc vidisse quidquam in eo genere editum, quod distinctius mihi, & accommodatius scriptum videretur: atque ex ea quidem doctrina, quam ego maxime probo, non spinosa, & cavillosa, sed plana atque illustri, & puris sacrarum literarum fontibus deprompta: quam obrem miror, illum hominem impurissimum, ita ferreum os ad contentionem studia asserere, ut eum neque vita, neque impietatis suæ poeniteat. Sed illum ulciscetur improbitas sua. Ego quodam alio in Opere, quod nunc cudo, habeoque in manibus, nonnulla insector Lutherana dogmata, quæ maxime ad revellendam Christi Religionem intentata sunt. Additque eidem Sadoletus in eadem epistola. Decet inquit iltorum (nempe Lutheranorum) insolentiam non exasperare convitiis, quo in genere maxime exultant ipsi, sed mansuetudine retundere, quod proprium officium Christiani hominis est. De Concilio spem non amisi, bene enim sentio de Pontifice Maximo. Hæc certe postrema ejus prorogatio rogantibus, & contententibus ambobus Principibus facta est: majoribus curis districti mihi videntur, præsertim tanto constato adversus Turcas bello.

Jac. Sadolet. l. II. Jo. Coel.

xxxviii. Agitur de concordia cum Lutheranis.

Actum est de concordia inter Lutheranos, & Catholicos, interprete Joachimo Marchione Brandeburgensi, qui licet, a paternis exemplis, atque a fide Catholica, ad carnis licentiam Lutheranam descivisset, in Cæsaris tamen fide perstiterat, nec Smalcaldico foedere se irriterat: tum Ferdinandus Rex Romanorum significat Pontifici concordiam cum Principibus Lutheranis promoveri posse, si Virum peritia rerum gerendarum insignem, in Germaniam mitteret. Itaque ad id munus delectus est Hieronymus Alexander Cardinalis, multiplicitate scientia, linguarum cognitione ornatissimus, longoque etiam cum Germanis, atque hereticis, usu exercitus, instructus est amplissimis mandatis Legatus, ut German. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

manos ad pristinam de fide cum Romana Ecclesia confessionem revocaret, ut subiectum Diploma docet.

Dilecto filio Hieronymo rit. S. Chrysogoni Presbytero Cardinali Brundusino nuncupato ad partes Germaniam, nostro Apostolicæ Sedis de latere Legato, Salutem, &c.

Christiani Orbis, & fidelium omnium custodiam, & curam, ab unigenito Dei Filio Salvatore nostro, nobis divinitus commissam, licet non equis meritis habentes in terris, ad officium nostrum pertinere existimamus, divisam ipsius Ecclesiam ad unionem, & unum corpus reducere, cum præsertim piis Principibus Christianis nos coadjuvantibus facilius id successurum speremus. Insuper ex literis venerabilis fratris Joannis Episcopi Mutinensis, apud charissimum in Christo filium nostrum Ferdinandum Romanorum, & Hungariæ, & Bohemiæ Regem Illustræ, Nuntii nostri, intelleximus, ipsum Regem ejus esse sententiæ, ut illi Germani, qui a S. R. E. corpore se subtraxerunt, ad ipsius Ecclesie unionem aliqua ratione reducantur, perissequæ ad hoc aliquem probum, & idoneum virum per nos mitti, ipsius unionis conclusionem haud difficilem futuram retulit eidem Regi dilectus filius Nobilis vir Joachimus Marchio Brandeburgensis Sacri Romani Imperii Elector, qui, sicut accepimus, in eorundem Germanorum reductione, ac pace, & concordia in eunda se libenter interposuit, vestigiis bonæ memoriæ Joachimi genitoris sui inherendo, qui similium honorum, & sanctorum operum studiosissimus semper fuit, & claræ memoriæ Fridericum olim Marchionem Brandeburgensem gentilem suum in hoc imitando, qui in Bohemis ad unionem ipsius Romanæ Ecclesie, a qua etiam se subtraxerant, reducendis, egregiam, & laudabilem operam navavit. Nos vero, qui simul ipsorum Germanorum salutem exoptamus, simulque speramus ex eorum unione majora auxilia ab universa Germania contra Turcas Christianitatem invadere parantes haberi posse, ejusdem Regis judicium prudentissimum, ac sapientissimum judicantes, sicut semper fecimus, ab ejus voto non dissentimus, præsertim charissimo in Christo filio nostro Carolo Romanorum Imperatore semper Augusto, cum quo de hoc in Civitate Januæ egimus, in eandem sententiam veniente: quam obrem cum circumspexerim tuam pro nonnullis aliis negotiis, universam Christianitatem concernentibus, ad partes Germaniæ mitteremus, tibi curam hæc demandare volumus. De tua itaque doctrina, prudentia probitate, religione, ac veteris

Paul. III. lib. brev. anno 4. p. 395.

in similibus experientia confisi, tibi nostro, & ejusdem Sedis nomine ipsorum Germanorum unionem his mediis, quæ a religione Christiana, & orthodoxa fide non discrepent, procurandi facultatem concedimus per presentes. Dat. Luca anno Incarnationis Dominicæ MDXXXVIII. IV. Non. Jul. anno IV.

XXXIX. Demandata eidem Legato Provincia est, ut cum ad Regnum Bohemiæ esset accessurus, Hussitarum, Piccardorum, Calixtinorumque reliquias, ab Ecclesiæ conjunctione divulsas, Ferdinandi Regis autoritate suffultus, adjutusque, ad gremium Romanæ Ecclesiæ traderet.

Paulus &c. Dilecto Hieronymo tit. S. Chrysogoni Presbytero Cardinali Brundisino nuncupato ad Regnum Hungariæ, nostro, & Apostolicæ Sedis Legato, Salutem &c.

Paul. III. lib. brev. an. a. p. 396.

Admonet nos exemplum Evangelici Pastoris, qui relictis nonaginta novem ovibus, ad exquirendam unam deperditam, properavit, ut oves ab ovili Apostolico deviantes ad orthodoxa pascua omni studio, ac sollicitudine reducere satagamus. Cum itaque nos hodie te ad Regnum Hungariæ pro interponenda nostra, & Apostolicæ Sedis autoritate in pace, quæ in dicto Regno superioribus diebus facta est, a nonnullis aliis peragendis, nostrum, & ejusdem Sedis Legatum de latere destinaverimus, tuque in tuo ad dictum Regnum itinere, Regno Bohemiæ propinquaturus sis; nos cupientes, ut ea pars dicti Regni Bohemiæ, quæ humani generis hoste, zizaniam satore procurante, ab unione S. R. E. per plures annos se subtraxit, ad ipsius Ecclesiæ gremium nostris temporibus revertatur, maximam spem hujus nostri desiderii consequendi in tua doctrina, probitate, religione, ac dexteritate reposuimus; & hanc curam demandare tibi decrevimus; quamobrem tibi committimus, ut provinciam hanc alacri animo suscipiens, hoc negotium, quod maxime nobis curæ est, ad effectum perducere procures, quod quidem interveniente, præcipue charissimi in Christo filii nostri Ferdinandi Hungariæ ad dicti Regni Bohemiæ Regis Illustris, autoritate, quam nobis pro re certa pollicemur, tibi successurum esse non dubitamus. Dat. Luca die IV. Jul. MDXXXVIII. anno IV.

XL. Surius in comm.

Quæ vero a Joachimo Marchione Brandeburgico gesta sint pro restituenda Germaniæ pristina concordia refert Surius, illum a Joanne Hungariæ Rege præmonitum, quod Solymannus in Germaniam expeditionem meditaretur, illumque impendens discrimen significasse Saxoniam Duci, eumque rogasse,

ut certam ineundæ concordie rationem perscriberet, se enim acturum cum Ferdinando Rege, ut Cæsarem ad eam proclineret. Rem Saxo cum Hassiæ Langravio contulit, demum ad æquas concordie leges flecti non potuere, nec ad veritatis lucem, meris errorum caligine oculos attollere dignati sunt: immo in pervicacia obfirmati, negarunt adversus Turcam Cæsari se conjuncturos nisi Cæsareus Senatus, ipsos in jus causa religionis vocare inhiheretur, bonorumque Ecclesiasticorum directionem ipsis impune permitteret. Subornati nimirum fuere Lutherani Proceres a nequissimis concionatoribus, qui Principibus suis (inquit Surius) sub verbi Dei specioso titulo multa persuasere, quæ a verbo Dei penitus abhorrent.

Nulla itaque re gesta, Cardinalem Brundisinum proximo anno e Germania revertum, narrat Angelus Massarellus in Diario.

Cum Ferdinandus Romanorum Rex Sæ Sanctitati significasset, sibi videri non adeo difficile inter Catholicos, & Protestantos concordie tractationem futuram, si Sanctitas Sua in Germaniam aliquem probatæ estimationis, & vitæ, sacrarumque literarum peritiam præstantem Virum transmitteret: Sanctitas Sua Reverendissimum Dominum Cardinalem Brundisinum de Latere Legatum, tum ad ipsam Germaniæ Provinciam, tum Regiam Romanorum Majestatem destinavit, ut si qua media forent; quibus aliquis amicabilis concordie tractatus haberi possit, exquirerent, qui Cardinalis ex Vicentia, ubi adhuc concilii Legatus agebat, XIII. Augusti 1538, recedens, Germaniam versus iter aggressus est, quæ in Provinciâ per annum, & ultra immoratus, cum nihil certi, aut Republicæ Christianæ utile fieri potuisset, Romam, quam XV. Decembr. MDXXXIX. intravit, a sua sanctitate accessit.

Hoc anno Wittenbergenses Lutherani, inter se graviter dissentere, nam cum Joannes Islebius ex primis Lutheri delirio dogmatibus deliram quoque conclusionem recte duceret, fideles ad bona opera Divinæ legis non obstringi, atque effrenatam juventutem ad sectam, quæ Antinomorum dicta est trahi, Lutherus in Proteum versus, eum damnavit, atque ad Palinodiam adegit, licet eodem se, cum eo telo confoderet, de quo hæc Joannes Cochleus memorat.

Wittembergæ multa fuit contentio contra quosdam Lutheranos, qui legem operum rejiciebant, sicut antea docuerat ipse Lutherus. Multis igitur disputationibus adversus eos contendit, quas probose An-

Saxonie Dux, & Langravio concordiam respere.

Ang. Massarellus in Diar. ms. Arch. Vat. p. 96.

XXI. Dissident inter se Lutherani.

Cochl. in Actis, & Scrip. Luth. Surius in comm.

Antinomios vocabant. Cochleus autem ut ostenderet ipsum magis reprehensibilem, quam illos: adversus quintam ejus disputationem, quæ septuaginta propositiones continebat, edidit CLIII. propositiones, quarum initium sic habet. Considerate quæso Lutherani quicumque docti estis, atque disertis, qualis sit novi Evangelii Architectus, Dux, & Princeps vester Lutherus, qui reprehensionis, contentiosisque incessabili studio, pacisque, & veritatis odio perpetuo nihil pensi habet, quod sibi ipsi sit contrarius, dummodo aliis quacumque occasione contradicere queat. Miratur jure Surius stoliditatem hominum, qui garrulo illi veteratori crediderint, cum unam, atque eandem rem modo assereret, modo confutaret. Nec quidem (inquit) tam absurdum ab illo fieri potuit, quod non putarent homines, perperam ab eo institutum purum esse Evangelium. Observat idem Author, inter Lutheranos Patrecias invalisse plures, qui Sacerdotio non erant initiati, ex quo id dignum accidit, ut qui Sanguinis Dominici sub speciebus vini haurire cupiditate a ritu catholico desciverant, nudum panem, & vinum pro Christi Corpore mire illi caperent. Nullis (inquit) initiatis Sacris præciis administrandas suscipere non dubitarunt, quæ in re observandum est arcanum. Detur iudicium, quod illi, qui contra Ecclesiæ sanctionem Calicem sibi usurpare voluerunt, Catholicisque Sacrificis criminabantur, quod ipsi alteram speciem maligne suffurari essent, tales accepere Pastores, qui cum nullam haberent consciendam Eucharistiæ potestatem, ac nihilominus Sacramenta ipsis porrigerent, non aliud sane, quam merum panem, & vinum præberent, utraque illis specie penitus subtracta, & sic quidem per fuit puniri obstreperos, & refractarios, qui desertoribus, ac seditiosis Monachis potius quam totius Ecclesiæ iudicio obtemperare voluerunt.

XXII. Surius in comm.

Calvinus nec cum Luthero, nec cum Zuinglio convenit in dogmate Sacramentæ Eucharistiæ.

Hoc tempore Calvinus Hæresiarum flagitio cepit nomen una cum secta late diffundere. Hic licet cum Zuinglio præsentiam Corporis, & Sanguinis Christi negaverit, fuxit tamen, horum energiam in Sacramento suo fictitio contineri, de cujus inanibus deliramentis hæc scribit Surius. Quia mendacium nunquam diu constare sibi potest, mira quadam versutia, ita suum de Eucharistiæ dogma vanissimum tractat, ut neque Lutheranis penitus accedat, neque Zuinglianis, sed utrisque quibusdam præstigiis illudat, dum ait Carnem Christi naturalem, & esse, & non esse in Eucharistiâ, quorum illud Lutherani, illud vero Zuingliani docent, ad extremum tamen in Zuinglii partes propensior

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

est, dum affirmat in Coena Domini per fidem excipi efficaciam quandam, & vim de Carne Christi in cælo sita defluentem, sed nihilominus de re tanta [quod necesse est a vero aberranti accidere] fere semper pugnantia loquitur, quam ob causam Lutherani cum præstigiatorum, & sophistam vocant, quibus sic respondet, impostorem eum esse, & agere, verba illius facile declarent.

Hunc errorem horrendis aliis blasphemis cumulavit infelicissimus homuncio. Ut, quod scelera, & flagitia omnia Deus in homine operetur. Quod hæc, & voluntas Dei sæpe inter se contraria sint. Quod Diabolus jubente, & volente Deo mentitur in cordibus hominum, & multa alia non verbis, sed flammis tartareis vindicanda. Subdit Author, insigni prodigio, ipsius doctrinam damnatam a Divino Numine, cum ille eam mendacio confirmare affectaret, & verbo vivum, ac sanum hominem occidisse, cum ad vitam eum revocasse instar Pauli videri exambiret. Persuastit (inquit Surius) misero cuidam, ut se pateretur tanquam mortuum in Templum deportari: fecit ille, consentiente etiam ejus conjuge. Porro Calvinus consilium erat, ut hominem coram populo jubere redire ad superos, seu reviviscere, homineque mox sese erigente, tam inaudito miraculo certam omnino, & sacrosanctam in Orbe terrarum doctrinam invenisse videretur. Sed, o Dei clementiam! quæ perfidiosi hominis astum incredibilem noluit intere mortales, ut sic maturo ab ejus consortio se removerent. Miser ille, qui in Templum illatus fuit vivus, mortuus inde elatus est. Cum enim Calvinus propius accessisset, & si sua doctrina vera esset, cum iuberet, resumpto spiritu surgere, ut homo callidus laqueo, quem aliis tendebat, ipse strangularetur, & omnes intelligerent falsissima esse, quæ miseris pro verbo Dei vendicaret. Nihil prorsus se commovit homo, quippe omni hujus lucis usura repente privatus. Porro conjux illius ea re comperita, ejulatu, & clamore animi omnia replere cepit ob inopinatum dolorem. Sed Calvinus eam egregis pollicitationibus delinivit, ne rem latius promulgaret. Ex his improbitatem, & hypocrisisim eorum, qui omnibus fraudibus, fallaciisque sacrosanctam Romanæ Ecclesiæ autoritatem, fidemque ab Apostolis acceptam convellere aggressi sunt, cernere libet; hic vero impostor sectæ suæ homines religionis reformatæ dixit, forma plane Diabolica reformatæ, & concinnatæ. Irrepit ea pestis in Galliam, Sadolet. quam postea cadibus, incendiisque defor-

l. 12.

Qqq 2 con-

Alex.
Farnes.
475.

contagii immunis extitit, ad quem ab hac lue vindicandum Jacobus Sadoletus Cardinalis eximiam operam navavit, ut ipse testatur his literis.

Cum me in hac loca ex Nicia essem recepturus, ut curam, & vigilantiam adhiberem, quod ad hosce populos in recta religione continendos pertinet; quod audivatur Lutheranos in hisce regionibus valde increbrescere, quod ego idem quoque multorum literis cognoveram. Itaque hac postquam veni, quid egerim, & Carpentorari, & Avenione quomodo insidias omnes ejusmodi rerum, suspicionesque compressem, quam nunc omnia composita sunt, & sedata malo cum [nempe Pontificem] ex literis aliorum cognoscere, quam ex meis. Certe eam, & voluntariem, & obedientiam, quam illius Sanctitati debeo, perpetuam prestabo, &c. Carpentorari IV. kal. Octob. MDXXXVIII.

XLIII.
Augustinus Tarvisinus suas propositiones ab heretica purgat suspitione.

Hoc anno Augustinus Tarvisinus Concionator Ord. Augustiniani, cum Lutheranæ impietatis argutiis, conciones suas foedasset, delatus esset, atque Senensem Populum in Religione orthodoxa constantem valde offendisset, in jus vocatus, propositiones suas sanioris sensu molliovit, ac clementer a Pontifice habitus, apud Senenses, adhibita subjecta interpretatione, purgare se iustus est in publica concione.

Formula prædicationis data Magistro Augustino Tarvisino Ordinis Eremitarum S. Augustini.

Paul. III.
lib. brev.
an. 4. pag.
90.

Sanctitas sua iudicans iustum fore, ut unde Populus ille [nempe Senensis] scandalum passus est in perniciem, inde erigatur in salutem, voluit, & tibi mandavit, ut in dicta Civitate Senarum in publica prædicatione, eam doctrinam, quam nobis explicasti, & te tenere dististi, ita clare, & distincte dicas [prout infra.]

I. Deus misit Filium suum in Mundum, ut per suam passionem, & mortem, homines salvos faceret, non tamen passio Christi omnes salvos fecit, sed quosdam sic, quosdam non, propter ipsorum culpam, & hoc est, quod Theologi dicunt, Christus satisfecit pro omnibus sufficienter, non tamen pro omnibus efficienter.

Nec tra-
hendo
necessita-
tem indu-
cit.

II. Prædicator a D. Paulo toties prædicata neminem cogit ad operandum bene, nec ad salutem æternam, sed quicumque observant mandata Dei, & recte operantur, sponte, & libere, [cum auxilio tamen divine gratiæ] bene operantur, & sic perseverantes usque ad mortem, vitam consequuntur æternam, & omnes tales, sic facientes Deus infallibiliter videt, cognoscit, & diligit.

III. Multi Sancti, quando erant in hac

vita fecerunt aliqua mala opera, sicut David, qui commisit adulterium, & homicidium, & talia opera erant vitia, & peccata, & Deo displicebant, & si in talibus perseverassent, vel in articulo mortis in peccato mortali inventi fuissent, Deus non dedisset eis vitam æternam, sed damnasset eos in Infernum.

IV. Deus aliquos homines punit, & damnat ad Infernum, non quia simpliciter sic vult, sed propter illorum peccata, quæ non coacti, sed libere perpetrarunt, & in quibus obstinato animo perseverarunt usque ad mortem, vel in tali articulo peccato mortali inventi sunt, a quibus peccatis si conversi fuissent, non illos damnasset.

V. Multi, nunc existentes in Inferno, dum essent in ista vita fuerunt aliquando in gratia Dei, & fecerunt aliqua opera bona, & grata Deo, & meritoria vita æternæ, in quibus si perseverassent eam consequuti fuissent, sed quia non coacte, sed libere talia bona opera reliquerunt, & ad crimina conversi sunt, perierunt.

VI. Omnes rite baptizati purgantur a peccato originali, ac reconciliantur Deo, ex quibus tamen aliqui damnantur; quia non perseverarunt in gratia, sed libere convertuntur ad peccata, in quibus perseverarunt, usque ad mortem, vel in eius articulo inventi sunt.

VII. Cum Sancti dicunt liberum arbitrium post peccatum Adæ in nobis claudicare, non intelligunt, quod non possumus eligere, & refutare quacumque volumus: sumus enim liberi ad volendum, & nolendum, ad eligendum, & refutandum, sed per talem claudicationem intelligunt pronitatem, qua inclinamur magis ad malum quam ad bonum, & ideo oportet multum advertere, ne talem sequamur inclinationem: similiter intelligunt, quod non habemus merum imperium super appetitum sensitivum; multi enim motus parris sensitivæ insurgunt contra nostrum velle, sicut dicit Paulus: Invenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, &c.

VIII. Communis opinio Theologorum est, quod pueri decedentes sine baptismo, tantum privantur vita beata, & nullam aliam patiuntur poenam; aliqui tamen tenent ex verbis Beati Augustini, inter quos præcipue est Gregorius de Arimino, quod etiam cruciantur igne Inferni, nec ab Ecclesia aliqua istarum est determinata; ideo absque peccato hæresis potest hæc secunda opinio probabiliter teneri, utpote, quæ veritati Catholice non repugnat: consultius tamen esset majorem partem sequi.

Hic-

XLIV.
Sander.
li. de
Schism.

Triginta
sex Fran-
ciscani ab
Henrico
VIII.
Angliæ
neci itra-
duntur.

Hieronymus Archiepiscopus Brundisinus manu propria subscripsit.

Frat. Thomas Badiæ Mag. Sac. Palatii manu propria subscripsit.

In Angliæ Henricus Rex in graviora prolapsus flagitia a Cromuelo scelerum administro incitatus, hoc anno triginta sex Franciscanos morte affecit, ut narrat Nicolaus Sanderus. Tenebantur (inquit) in custodiis ab aliquot jam annis Religiosi multi Ordinis S. Francisci de Observantia, quorum vitam eo usque produxerat Thoma Vrislai favor qui Regi erat a consiliis; nunc autem cum eorum nullus adduci posset, ut voluntati Regiæ subscriberet, nec dubitaretur, quin eorum exemplo nonnulli alii constantiores fierent: propositum fuit Regi, ut aliquid tandem de eis staret, ille quamquam omnes perdere cuperet, veritus infamiam, quod essent muli, aliquid tamen Vrislai gratiæ tribuere volens, ex eis, qui remanserunt [nam in carcere nonnulli suum diem obierant] delegit quosdam ad varia supplicia, ex quibus Antonium Brorbeum venerandum Sacerdotem, tam Græce, quam Hebraice excellenter doctum ad decimumseptimum kal. Augusti funiculo, quo cingebatur strangulandum curavit: Thomam vero Belchiamum Virum etiam doctissimum, licet adhuc juvenem, fame enecavit in carcere Londinensi, qui Novoporta dicitur, tertio nonas Augusti. Reverendus autem Pater Thomas Cortus, generis etiam nobilitate conspicuus, squalore carceris extinctus est sexto kal. Augusti. Triginta vero, & duo alii ejusdem Ordinis Religiosi bini emittebantur ferreis carenis invicem colligati, ut in aliis Regni carceribus minori populi querela, & murmuratione morerentur, atque hæc erat illa gratia, quam Henricus de Franciscanis amico suo Vrislao faciebat.

Insignem autem Christi Confessorem Johannem Forestium ejusdem instituti Monachum, cujus antea non semel meminimus, voluerunt Rex, & Cromuelus majoribus in Caelum cruciatibus emittere, eo quod, & Regiæ Catharina dilectus fuisset, & reliquis confidentius resistisse Regis Primatui dicebatur, unde ad decimum kal. Junias in Campum Fabrum Londini eductus, ad furcas duas duabus cathenis ad brachia colligatis attollebatur, suppositoque lento ad pedes igne, miserabili spectaculo, ad mortem usque, crudelissime torrebatur. In cuius etiam insigniorem contumeliam, Imaginem quandam, seu Stratum ligneam magnæ molis ex Wallia allatam, eo quod nimio populi concursu celebrari dicebatur, una cum illo comburendam curarunt. Et infra.

Ac ne in illos tantum, qui in terris agerent jus habere Rex Henricus videretur, nonnihil etiam in cœlites audendum putavit. Itaque cum videret Cromuelus Imagines quasdam Sanctorum, itaque monumenta Martyrum in honore apud plebem Christianam esse, plurimamque donaria quotidie offerri, Henrico Author fuit, ut omnes Angliæ Sanctorum Imagines celebriores, ad quas præcipua erat hominum frequentia, atque devotio, quasque Deus velut diu piscinam Bethsaidæ, qua ab Angelo Dei commota, eum qui prior in illam descendisset, a quacumque infirmitate sanabat, præcipuis quibusdam miraculis populo suo commendaverat, una cum memoriis Martyrum auro, & argento referret, e medio tollerentur, atque hoc artificio, dum se Idola abominari fingerent, manifestum sacrilegium perpetrabant. [Et paulo post.] Erant autem in universa Angliæ tres Martyrum Anglorum præcipue, maximamque celebrationis, ac venerationis memoriæ; Prima Sancti Albani, qui primum [quod scitur] in illa Insula sub Diocletiano Imperatore anno Domini trecentesimo sanguinem pro Christianæ fidei confessione effudit, adeo ut merito Anglorum Protomartyr appelletur. Secunda, erat Edmundi Regis, qui propter eandem fidem a Paganis extinctus fuit anno Christi octingentesimo septuagesimo primo. Tertia, D. Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis fuit, qui pro justitia, & Ecclesiasticæ libertatis defensione plurima passus sub Henrico Rege secundo, martyrii palmam assequutus est anno a partu Virginis millesimo centesimo septuagesimo primo. Horum trium Martyrum [præter ceteros] insignia erant monumenta catholici populi, & piissimorum Principum liberalitate, tum instaurata, tum aucta, & ornata, plurimisque donariis pretiosissimis cumulata, quæ omnia Henricus invasit, ac diripuit, ac indignitate polluit, ut vir quidam doctus, ac pius, qui sacrilegio interfuerat, his verbis de eo queratur. O si in vitam redisset huius impii Tyranni pius parens Henricus VII. qui tot, & tantis monumentis Ecclesiam Angliæ decoravit, vidissetque a filio, quem ille tanta cura educandum curaverat, ea omnia diruta, quæ non solum ipse ejus Pater, verum etiam omnes ante eum Christiani Angliæ Principes Deo dedicassent, maledixisset [scio] hora, in qua illum genuerat, & diei, quo in lucem prodiret, tam infaustum, piissimæ Familiæ monstrum!

Subdit author. Etsi Henricus adversum omnes Sanctos bellum suscepisset, tamen capitaliore odio Divum Thomam infectatus, quod is, pro defensione Ecclesiæ di-

XLV.
Henricus
Divum
Thomam
Cantua-
riensem
sacrilege
in judi-
cium vocat.

di-

dignitate, ac libertate martyrii palmam retulisset, ac tantis honoribus cultus esset, ut maximis opibus illius monumentum auro, argento, gemmisque radiaret, impietate, iraque, & avaritia astuans, viginti sex plaustra Bom, ut Regius Quæstor factus est, auro argento, & facra veste, inde raptis, onerata avexit, ut ex aliis Templis, & Sacellis thesauros ingentes corrasisse credatur. Quod vero Gentilitium, & Turcicum furorem superat, erecta impietatis, vel Atheismi scena, Sanctum innumeris a Deo miraculis illustratum in iudicium vocavit, damnavitque. Quare impius Tyrannus iusta sententia damnari meruit a Pontifice, qui servato iudiciorum ordine, primum rem nefandissimam, atque inauditam in Cardinalium Senatu exposuit, ut referunt Acta Consistorialia.

Angl. 182. Acta Consist. MS. Car. Spad. fig. n. 350.

Romæ die xxv. Octobris MDXXXVIII. fuit Consistorium. S. D. N. significavit novam sevitiam, & impietatem Regis Angli, qui corpus Beati Thomæ Cantuariensis comburi iusserat, & cineres spargi, & dari vento, expilata Arca, & vasis aureis, & lapidibus pretiosis, quorum magnus numerus in ea Arca inerat. Quapropter Sanctitas sua deputavit Reverendissimos DD. Cardinales Campegium, Ghinucium, Contarenum, & Sancti Sisti, qui de his rebus, inter se consultarent, & sua Sanctitati referrent. Re diligenter discussa, visum est medio Decembri hanc decretoriam sententiam in eum ferendam, in qua post recensita impia illius gesta, iudicariumque ordinem servatum, hæc subduntur.

XLVI. Paul. III. in Bull. const. 8.

Paulus Henricum iterum damnat.

Dum ad dictarum literarum executionem deveniendum esse statuissemus, cum nobis per nonnullos Principes, & alias insignes personas persuaderetur, ut ab executione huiusmodi per aliquantum tempus supersederemus, spe nobis data, quod interim ipse Henricus Rex ad cor rediret, & resipisceret, Nos qui ut hominum naturam fert, facile credebamus, quod desiderabamus, dictam executionem suspendimus: sperantes, ut nobis spes data erat, ex ipsa suspensione correctionem, & resipiscenciam, non autem pertinaciam, & obstinationem, ac majorem delirationem, ut rei effectus edocuit, perventuram. Cum itaque resipiscencia, & correctio huiusmodi, non solum postea sequuta non sit, sed ipse Henricus Rex quotidie magis se in sua feritate, ac temeritate confirmans, in nova etiam scelera proruperit, quippe, qui non contentus vrorum Prælatorum, & Sacerdotum crudelissima trucidatione, etiam in mortuos, & eos quidem, quos in Sanctorum numerum velatos universalis Ec-

clesia, pluribus sæculis venerata est, sevire exercere non expavit. Divi enim Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, cuius ossa, quæ in dicto Regno Angliæ porissimum ob innumera ab Omnipotenti Deo illic perpetrata miracula in Civitate Cantuariensi servabantur, postquam ipsum Divum Thomam, ad majorem Religionis contemptum, in iudicium vocari, & tanquam contumacem damnari, ac proditorum declarari, fecerat exhumari, & comburi, ac cineres in ventum spargi iussit, omnem plane cunctarum gentium crudelitatem superans, cum ne in bello quidem hostes victores sevir in mortuorum cadavera soliti sint. Ad hæc omnia ex diversorum Regum, etiam Anglorum, & aliorum Principum liberalitate donaria ipsi Arca appensa, quæ multa, & maximi pretii erant, sibi usurpavit, nec putans ex hoc satis injuria Religioni intulisse, Monasterium Divo illi Augustino, a quo Christianam fidem Angli acceperunt, in dicta Civitate dicarum, omnibus thesauris, qui etiam multi, & magni erant, spoliavit; & sicut se in bellum transmutavit, ita etiam belluas, quasi socias suas, honorare voluit, feras videlicet in dicto Monasterio [expulsis Monachis] intromittendo, genus quidem sceleris non modo Christianidelibus, sed etiam Turcis inauditum, & abominandum.

Cum iraque iste morbus a nullo, quantumvis peritissimo Medico alia cura sanari possit, quam putridi membri abscissione, nec valeret cura huiusmodi absque eo quod nos apud Deum hanc causam nostram efficiamus, ulterius recordari, ad dictarum literarum, quas ad hoc, ut Henricus Rex, ejusque complices, fautores, adherentes, consultores, & sequaces, etiam super excessibus, per eum novissime, ut præfertur, perpetratis, intra terminum eis, quoad alia per alias nostras literas prædictas respectivo præfixas se excusare, alias pœnas ipsis literis contentas incurrant, extendimus, & ampliamus publicationem, & deinde, Deo duce, ad executionem procedere omnino statuimus, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MDXXXVIII. xvi. kalen. Januarii Pontificatus nostri anno iv.

Celebrata est hoc anno trina Cardinalium creatio, de prima hæc referunt Acta Consistorialia.

XIII. Martii MDXXXVIII. fuit Consistorium, in quo S. D. N. creavit in S. R. E. Cardinales Reverendissimum D. Archiepiscopum Brundisium, & Nicolaum Cæteranum Prothonotarium Apostolicum. Eadem repetuntur a Blasio Cæsenate Rituum Sacrorum Magistro.

XLVII. Acta Consist. p. 345.

Blasius Cæsen. in 12.

Ale-

Aleandri virtutes insignes commendat apud Paulum, Jacobus Sadoletus extremo superiore anno his literis.

Hieronymus Alexander laudatur a Sadoleto.

Incredibile est Pater Sancte, quantum dolorem acceperim, quod summus, & doctissimus vir Hieronymus Alexander Brundisius Archiepiscopus ab eo honore exciderit, ad quem ego vocatus sum. [Et mox] Multa enim collecta sunt in eo homine magna, atque præstantia, quæ in cæteris fingenda vix insunt, eaque omnia, maxime & huic temporis, & huic causæ necessaria. Linguarum summa cognitio, Conciliorum, rerumque, quæ ad eam rationem pertinent, omnique memoria, scientiaque admirabilis, usus, & consuetudo, cum exteris Nationibus, ac cum Germanica Natione præsertim, in qua diu, & acriter, addo etiam feliciter, negotia Catholica sedi tractavit.

Blasius Cæsen. in Diar.

Petrus Paulus Gualterius in Diar.

Ob eximiam peritiam in rebus gerendis ex Niceni itinere illi demandatam Legationem in Hungaria, Bohemia, atque Germania vidimus.

Promotus est secunda creatione XIX. Octobris Petrus Compustellanus Archiepiscopus ad Cardinalitiam dignitatem, & Titulo Presbyterali insignitus, atque id datum gratiæ, & precibus Margarete Austriacæ, cui regendæ præerat, ut docet Petrus Paulus Gualterius.

Demum XXI. Decembris auctus est Cardinalium Senatus ex variarum gentium Præsulibus præstantissimis, quorum nomina ita recensentur in Actis Consistorialibus.

Alex. Card. Farnes. in Act. Consist. fig. n. 133. p. 360.

Blasius Cæsen. in Diar.

Acta Consist. pag. 363.

Romæ die xx. Decembris fuit Consistorium Secretum S. D. N. absolvit Reverendos Joannem de Toledo Ordinis Prædicatorum Episcopum Burgensem, Petrum de Manriquez Episcopum Cordubensem, ac Robertum de Lenoncourt Episcopum Catalaunensem, necnon Davidem N. Scotum Episcopum Mirapicensem a vinculo, quo illis Ecclesiis tenebantur, & eos assumpsit ad honorem Cardinalatus. Præterea Sanctitas sua reservavit in pectore Cardinalem Italum ad instantiam Christianissimi Regis, & alterum ad instantiam Venerorum. Quinam vero hi fuerint, describunt Acta sequentis anni xxiv. Martii anni sequentis in Consistorio. Pronuntiavit Petrum Bembum Civem Venetum, & Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani, varum doctrina, & eloquentia nostræ atatis facile Principem in S. R. E. Cardinalens. Alter fuit Hyppolitus Ferrariensis, de quo in Actis Consistorialibus ad xxvii. Octobr. anni sequentis. S. D. N. recepit ad pedes, manus, & oscu-

lum Reverendissimum D. Hippolitum Cardinalem Ferrariensem, deditque ei pileum rubrum in signum Cardinalatus cum solitis cæremoniis.

Hoc anno etiam Octavius Farnesius promotus fuit ad Præfecturam Urbis, ut Acta narrant Consistorialia sub nomine Alex. Card. Farnesii conscripta, & sic dicitur: Penultima Octobris fuit Consistorium secretum. S. D. N. deputavit, & constituit Præfectum Almæ Urbis Illustrissimum D. Octavium Farnesium Fratrem meum germanum in quintodecimo, vel circa anno constitutum, cum dispensatione super ætate, quod officium vacavit per obitum Francisci Mariæ de Ruvere.

Acta Consist. ms. Car. Spad. fig. n. 133. p. 350.

Octavius Farnesius Urbis Præfectus creatur.

Non prætermittimus Paulum extremo hoc anno excivisse ad se Alphonsum Cardinalem Regiæ Lusitanæ Principem, ut ejus consilio in rebus arduis uteretur.

Cardinali Portugalliæ, &c.

Omnino, fili noster, molestissima est nobis hæc cunctatio tua, dedecetque te, & florentem annis, corpore validum, non esse hoc tempore nobiscum, nec fuisse nuper Nicia in illo congressu Summorum Principum, cum tot senes, & valetudinarii S. R. E. Cardinales, nos, & ipsos annis graves eo sequuri essent, nullique labori, aut periculo suo pepercissent, tuæ vero presentie necessitas est tunc magna, tunc non minor est: expeditio contra Turcas urgenda, extripanda hæreses, reformandi mores, Concilium universale celebrandum, multaque ad illius præparationem necessaria, ac salutaria præmittenda, quæ nobis ex consilio Fratrum nostrorum agenda sunt, ab his autem tantis, & tam arduis consultationibus, te abesse, qui tanta auctoritate, & gratia ex tuo genere, tantaque virtute ex tua natura præditus es, indecorum tibi, & nobis, fili, est, tibi etiam prope impium, nobis te toties vocantibus non obtemperare, cum, & Cardinalatus, & aliarum tantarum dignitatum ratione nobis omnino obedire tenearis, &c. Datum Romæ XXI. Decembris MDXXXVIII. anno v.

Paul. III. lib. brev. an. 4. pag. 625.

Extremo anni Florentiæ funestissimus casus obtigit, quo docentur Christiani, quanto periculo nimia Librorum Gentilium lectio usurpetur a nonnullis, qui contemptis Christi, Sanctorumque exemplis, Ethnicorum exempla sibi imitanda proponunt, ac inanis eloquentiæ gentilitiæ philtro inescati, improvide latentia venena sorbent, hæc enim Petrus Paulus Gualterius narrat in Diario. Die xx. Decembris nuntiatum est Romæ Philippum Strozium [is a Cosmo Duce ca-

ptus

prus tenebatur] seipsum jugulasse, & relique scriptum, se scripsisse mori, ubi vivere nescivisset, & paulo ante mortem legisse vitam Catonis ex Plutarcho [1].
An-

NOTÆ [1] **D**E obitu Philippi Strotii fama est varia; quamquam enim statim ab ejus nece per ora hominum deferebatur miserum illum civem carcere detentum & accusatum, quod proditio- nis in Alexandrum Medicum conscius fuisset, sibi mortem conscivisse; dein tamen affirmatum est a multis, vulneribus confectum illum fuisse jussu sive Marchionis Valti, sive Præfecti arcis, qui fidem oppigneraverat suam, numquam se permissurum ut in potestatem Cosmi Medicei traderetur; quam fidem cum liberare se non posse intelligeret, si Philippus vitam prorogaret, ideo neci tradendum censuerit. Posterio rem hanc famam certiore m fuisse affirmat Segnius hist. lib. IX. pag. 245. Impiam vero illam sententiam, quam Philippo fama adscripserat, hanc illi affinxisse Petrum Franciscum Pratensem Cosmi Ducis, dum in ephebis esset, pedagogum idem Segnius tanquam vulgari fama notum scribit. MANSI

I. *Sequentes narrationes ex literis Car- din. Alex. Farnes. excerptæ sunt, & ex aliis scriptis apud Pala- vici. fo. 1. h. 4. c. 9. 10. Lutherano- rum audacia, & timor ab illis.*

A Nnum a partu Virginis trigessimum nonum supra millesimum quingen- tumum, indictione duodecima, lacry- mis veri doloris repletum videbimus pro- pter auctam in Germania, maximo cum detrimento Catholicæ Religionis, hære- ticam luem, ex Lutheranorum Princi- pum superba audacia, cum sicut ipsis pla- cebat, moderari omnia vellent. Quinim- mo timor non modicus invasit, ne in- apertum bellum contra Cæsarem, Catho- licosque omnes prorumperent, & timendi occasio ex fœdere Catholico processit. Opera namque indefessi Matthæi Helt Religionis Catholicæ zelantissimi Propu- gnatoris fœdus in initum fuerat inter Cæ- sarem, Regem Ferdinandum ejus fra- trem, duos Duces Bavarix, Georgium. Ducem Saxonix, aliosque Catholicos Germaniæ Proceres, ut seditiosæ Smal- caldicæ Lutheranorum conjunctioni se- opponerent, cui fœderi Pontifex se et- iam adjunxit, ut subjunctæ literæ ad Du- ces Bavarix, qui eundem Pontificem de Lutheranorum maligna mente certiores fecerant, ostendunt.

Dilectis filiis Nobilibus viris Wil- helmo, & Ludovico Bavarix Ducibus.

Paul. III. lib. brev. anno 5. pag. 189.

Paulos fœderi catholico se adiun- git.

Dilecti filii salutem. Eximia, & sin- gularis Nobilitatum Vestrarum pietas, omni commendatione, & laude, apud nos, & omnes digna est, quod illa, pro tuenda Fide Catholica nulli, neque labori, neque impense parcendum unquam duxerint, sicut & sæpe alias, & nunc maxime fe- cerunt, cum ad nos dilectum filium Geor- gium Stokæmer, familiarem suum, virum prudentem miserunt, ac de Lutheranorum moribus exoriri, istis incipientibus, nos e- docuerunt; quæ vestra vigilantia [ma- rito] nobis fuit summe accepta, & grata, hæc est enim cura omnium, maxime no- stro pectore infixæ, nosque tam premis, quam debet, itaut quamvis bello Turcico toti intenti, atque occupati simus, gravis- simisque impensis prope obruamur, non- tamen simus istam quoque partem, quan- tum usque prestare poterimus, unquam negaturi: sed omnes rationes, & neces- sitates nostras superaturi: quamobrem, & hæc statim Cæsarea Majestati significavi- mus, sumusque eam ad hoc nobiscum sus- cipiendum, adhortati, & istuc ad dile- ctum filium Cardinalem Brundisium Le- gatam nostrum scripsimus, ut super his cum Serenissimo Rege Romanorum, & No- bilitatibus Vestris agat quam diligentis- sime, ut in commune consuli, & oppor- tunè
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

tune provideri possit. Nos quidem, vel nostra sponte, atque officio adducti, vel vestra probitate, ac studio incitati, om- nino decrevimus, quantum quidem nobis licuerit, huic rei non deesse, omnesque in eo difficultates nostras pervincere, sicut hæc etiam plenius ex literis dicti Georgii, quocum sumus diffusus collocuti, Nobili- tates Vestre intelligent. Dat. Romæ XIX. Januarii MDXXXIX. anno v.

Dum igitur de hoc firmando fœdere agebatur, aliqua literæ Ducis Henrici de Brunsvich Catholici fœderis Principis, in manibus Lantgravii Hassiæ, qui ex præcipuis Smalcaldicæ confœderationis unus erat, pervenerunt, quas cum le- gisset, suspicari cepit, ne armorum im- petus adversus Lutheranos verteretur. Qua de re irritatus, & a communi Pro- testantium discrimine, & ab illata sibi contumelia, qua epistolæ illæ eum pene dementem declarabant, omni studio elab- oravit, ut focii conventus Smalcaldici, ad agendum de tanto periculo Francfor- diam convenirent. Hoc interim spatio Pontifex, Imperator, cæterique Catho- lici Principes, recte considerantes, ple- nam difficultatibus, periculisque rem esse Lutheranorum depressionem armis per- tentare, eo quod Protestantes adeo au- cti essent, qui ni superarent, pares saltem Catholicis numero essent; idcirco de con- cordia agendum cum Protestantibus sati- us esse decreverunt. Præsertim, quod jam Pontifex Marchionis Brandeburgensis ro- gatu, ut anno superiori diximus, Cardi- nalem Aleandrum suum a Latere Lega- tum, in Germaniam miserat, ut de con- cordia inter Catholicos, & Lutheranos ageret; & insuper quia multi Lutherani Concionatores, maximeque duo quasi aliorum Corypheæ Philippus Melancthon scilicet & Martinus Bucerus concordiam cum Catholicis optare videbantur. Sed Jo. Cochlæus, cui versutia istorum ver- sipellium bene cognita erat, fraudem, ut magis incautos deciperent, & non pa- cem tale istorum desiderium judicabat, de qua re ita Gasparo Contareno Car- dinali scripsit.

Reverendissimo Domino, Illustriss. Prin- cipi Contareno S. R. E. Cardinali Tit. Sanctæ Mariæ in Aquirio Domino suo col- lendissimo.

Reverendissime Domine, clarissime, ac nobilissime Princeps. Philippus Melancthon simulat quidem in plerisque scriptis suis desiderium pacis, & concordix, ubi autem serio de pace cum ipso agitur, nihil est eo
Rrr in-

II. De con- cordia cum Lu- theranis agitur.

Jo. Coel. in m. Arch. Vat. sign. n. 3224. in- fine.

Simulati & versi pelles Lutherani fingunt pacem optare.

intractabilis, nihil vafrius, nihil protervius. (Et paulo post.) Doler mihi, spargi nunc famam, quod Papa miserit ad eum, nescio quem Italum, qui ei promittat quingentos quotannis ducatos, ut in Italiam se recipiat, immo ex Urbe scriptum esse audio, si non sit satis promittente quingentos, ut promittant mille. (Et infra.) Nolle ab eo illudi falsis blanditiis Papam, & Cardinales. Scio enim neminem hostilius contra eos viginti iam annis egisse, neque adhuc video ullum benevolentia, erga vos signum, nec credo, eum ullis pollicitationibus a Kirtembergia, aut a falsa doctrina distractum iri, & si vellet ipse, non permitteret ipsi Princeps Elector Saxonius, in cuius terra degit, cum, & fide data obstrinxit eum, ne discedat. Sed nec Bucero ullam puto habendam esse fidem, quamvis blande scribat, aut pacem offerat, Apostata enim est, nunc Zuinglii, nunc Lutheri partium, qui modo Augustae, modo Argentorati, modo in aliis Imperii magnis Civitatibus plebes adversum Papam, & contra Clerum in odium concitat; semper vagus, versipellis, & malignus, qui nuper a Lantgravio Hassiae Lipfiam missus est, in tractatu multa contra sectae dogmata largitus est, quae postea scripto comprehendit, nostrisque tradidit, paulo tamen post aliud transmisit scriptum, quo nihil severius, aut malignius haecenus in omnem Clerum unquam prodit. Non est igitur credendum fraudulentis huiusmodi hominum blanditiis, & simulationibus. Misrae X. Kalend. Martii MDXXXIX. Devotus Sacellanus Jo. Cochleus.

Protestantes Francfordiae conveniunt, & ibi de concordia agitur.

III. Ms. Car. Spad. to. 15. p. 398.

Attamen sperantes maximum ex concordia bonum oriturum, cum Francfordiae Protestantes convenissent, illic suos Legatos, ut cum Protestantibus de concordia agerent, miserunt Imperator Jo. Vessalium Archiepiscopum Lundunensem, Ferdinandus vero cum summa potestate Electores Palatinum, & Brandeburgensem, qui omnes ad conventum, cum sequenti Instructione accesserunt.

Summarium Instructionis Regis Romanorum data Oratoribus suis destinatis ad Dietam Lutheranorum Francfordiensis. una cum Archiepiscopo Lundunensi Oratore Casareo.

Oratores missi ad Dietam Francfordiensis die 5. Februarii 1539. Viennae fuerunt tres, Archiepiscopus Lundunensis pro Casarea maiestate, & Melchior a Lambeg, & Doctor Jacobus Francfurter pro Maiestate Regis Romanorum habuerunt in mandatis, ut cum primam Francfordiam venissent, redderent Illustrissimis DD. Ludovico Palatino Rheni, ac Joachimo Marchioni Bran-

deburgensi Electoribus Principibus literas credentiales Suae Maiestatis.

Deinde narrent, Legationem eorum ideo a suis Regibus decretam, quod superioribus Mensibus ipse Elector Brandeburgensis, dum Rex Romanorum Budissinae Lusatia esset, reddiderit Maiestatem suam per literas certiorum se valde cupere causam litigiosae Religionis, inter Casaream Maiestatem, & Protestantes [sic enim Lutheranos appellant] concordatam esse. Maiestatem suam, tum in se recepisse dare operam apud Casarem Fratrem, ut id tanquam Religionis Christianae utilissimum, executioni maderetur. Itaque praestitisse, quod promiserat, eos vero Palatinum, & Brandeburgensem fuisse subditis, ut sciunt mediatoros.

His tanquam per proemium dictis, narrent a principio, quod anno 1532. transactum fuisset Norimbergae inter Casaream maiestatem & Lutheranos, ne scilicet aliquid innovaretur in causa fidei, usque ad futurum concilium, quae Induciae etiam Ratisbonae, ac demum Cadani confirmatae, & renovatae fuerunt, quamobrem expositularent, eas Inducias non fuisse a Lutheranis observatas, sed contra multis modis violatas, nam cerimoniae veteres abrogatae, Clerus bonis suis spoliatus, & multa alia ab ipsis Lutheranis, contra fas, & jus commissa fuerunt.

Cumque ipsi Lutherani in iudicio Camerae Imperialis ab ipsis spoliatis vocarentur, & condemnarentur ad restitutionem bonorum occupatorum, semper contumaces fuisset, causantes huiusmodi spoliari peririne ad causam fidei, de qua cognitio in Norimbergensi Dieta rejecta esset ad futurum concilium quam quidem rem, quoniam iure tueri non possent, describisse a Camera Imperiali, & libellos etiam in eam edidisse, non sine laesione Casareae Maiestatis, & Regiae. Quod etsi merito Maiestatem suam impellere potuisset ad exposcendas poenas pro tali injuria, tamen ea causa tolerasse, quo semper ab omni motu, & seditione in Imperio Maiestas sua aliena fuisset: sed vereri tandem, nisi deinceps dicto audientes fuerint, irrefutabiles exitus Lutheranis ipsis imminere. Ad haec adduceretur merus Turcarum, qui iam sibi viam aperuerunt, ad invadendam Germaniam, proinde nisi mature rebus Germaniae consulatur, omnia in maximo periculo esse, quasi necessarium foret, tollere discordias, quae defensionem Germaniae impediunt: cui rei Maiestatem Casaream equegrium principum dedisse in faciendo ligam, & confederationem contra Turcas.

Ad concordiam autem faciendam nulla via

IV.

via brevior videretur, quam si excessus commissi reciderentur, & abusus tollerentur; praeterea debent orare praedictos Palatinum, & Brandeburgensem, ut quoad possint, Lutheranos a malo proposito suo demoveant, ac repellant, vel si id non possint impetrari, efficiant saltem, ne eorum veneno alios infectent, immo volentes ad se accedere, excludantur, ex debito obligatione Norimbergensis, quam concordiam ad sanum intellectum reducere debent: id si fiat, se non desperare, quia postea in articulis Religionis facilius concordia sequatur, ubi ista opportune praecederent.

Quod si Protestantes contenderent permanere in sua excusatione, & asserant, nihil contra concordiam tentasse, sed omnia observasse, tunc Oratores praedicti, debent ad confutandam hanc exceptionem, producere declarationem ad instantiam ipsorum Norimbergensis, quam concordiam, ut appareat executionem eorum nullo fundamento niti, & in summa id observandum esse, quod in hoc negotio omnia in eo dirigantur, & nova haec concordia, nihil novi afferat, sed per eam priora concordata corroborentur, illaque maneat.

Si itaque sperent negotium hoc modo componi posse, debent ante conclusionem Dietae petere auxilium contra Turcas, demonstrando, ob expugnatam, nuper Moldaviam, quanto in periculo res Germaniae versentur: nam manifestum esse ex fide dignorum relationibus, Turcam id animi habere, ut primo Vere in Hungariam, vel in alias Provincias finitimas impetum faciat, & hac de causa se nunc Andriopoli continere, & magnum annonae apparatus facere.

Quare nullum tempus dandum esse, ne propter angustiam temporis Comitium Imperialia indicenda, cum ista temporis consumatio destructionem Germaniae pariat, sed potius statim subsidium pro petitione uniuscujusque, quemadmodum in Comitibus Ratisbonae conclusum fuit, cum effectu parandum.

Praeterea ostendant Comitium Imperialia si cogentur, damnosa fore, ante initam concordiam litigiosae Religionis.

Si vero Lutherani noluerint praedictam concordiam inire, sed petierint, negotium sopiri secundum articulos ab Electore Brandeburgensi transmissos, tunc Oratores replicent, tales, vel similes articulos, neque a Casarea, neque a Regia Maiestatis acceptandos, seu approbandos esse, nam in eis consentiendo, viderentur facere contra decreta orthodoxae Ecclesiae, quod facere nolunt, quapropter debent adhortari ipsos Electores, ut ita dirigantur. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

theranos, ut a tam enormibus articulis abstineant, & iustis mediis, & Christianis articulis contenti maneant.

Si vero post omnem adhibitam diligentiam status rerum ad priorem concordiam non possit reduci, quod tamen sua Maiestas non potest credere, tunc Oratores curabunt, saltem in hanc formam concordiam ipsam redigere, scilicet: Quod omnes juris processus Religionem concernentes, qui in iudicio Camerae Imperialis pendunt, ad unum annum proxime futurum suspendantur, ita tamen, quod e converso ipsi Protestantes, etiam in omnibus causis, nullis exceptis, pacifice supersedeant.

Quod Ecclesiastici amplius bonis suis, non spoliarentur.

Quod caeremoniae Ecclesiae, perinde, atque nunc sunt, inviolatae serventur.

Quod Lutherani neminem ad ligam eorum provocent.

Quod si quis ultro, immo eorum societatem ambivet, non recipiatur, sed omnia in eo statu, quo nunc sunt, perseverent.

Quod si huius anni tempus brevius videatur, proponatur annus cum dimidio, ac demum concedatur anni duo integri, dummodo interim necessarium auxilium contra Turcas non suspendatur ad futura Imperialia Comitium, sed illud nunc pareretur, & deducatur.

Postremo Oratores caveant, a minimo jota huius Instructionis recedere, nec in aliquod consentire, quod Casarea, & Regia Maiestas non possint coram Deo, & hominibus defendere.

Quod si huiusmodi concordia uniri non possit, Oratores debeant tantisper provocare, donec Casarea Maiestas de his omnibus certior reddatur, & ab eo responsum habeant; ita tamen, quod interim nihil innovetur, sed praesens pacis status illesus maneat. Hucusque Instructio.

De concordia in conventu actum fuit, & tandem ex multis tractatibus, sequens valde perniciosum decretum Religionis Catholicae prodit in lucem.

Dei gratia Nos Ludovicus Palatinus apud Rhenum, Dux Bavariae; & nos Dei gratia Joachimus Marchio Brandeburgensis, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum, in Silesia Crofne Dux, Burggravius Norimbergensis, Princeps in Rugen, Sac. Romani Imperii Archidapifer, & Archicamerarius, ambo Electores.

Fatemur, & praesentibus notum palam facimus, quoniam ex Norimbergensibus Inducis anno MDXXXII. institutis, & erectis, dissensio quadam accidit, & Sacratissimus, Inviolabilissimusque Princeps, & Dom. Dom. Carolus Romanorum Imperator,

Ext. in Ms. Francisci Car. din. Barb. tom. 2678. p. 20.

Recessus Francfordiensis conventus perniciosus Catholicis.

tor, semper Augustus, Germaniae, Hispaniae, utriusque Siciliae, Hierusalem, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae Comes, in Habaspurg, Flandriae, & Tyrolis, Dominus noster clementissimus ex speciali Imperiali mihi animo, & bonitate, ad amicam, subditamque intercessionem Romanorum Regiae Majestatis Domini nostri gratiosi, & nostrum iam nominatorum Electorum, tanquam mediatorem, atque ex singulari propensione, gravissimorum sollicitudinibus, & curarum plenorum temporum, & extremae necessitatis, ac periculorum Sacro Imperio Germanicae Nationis, universonae Christianitati imminuentium, ut tandem noxia Religionis Christianae controversa, & discordia in universonum tollatur, & in Christianam concordiam, & unitatem componatur, periculosaeque inter Sacri Imperii Ordines dissidentia, & dissimulatio exterminetur, amor, pax, quies, unitasque plantetur, crudelissimo Christiani nominis hosti Turcae, eo perseverantius, fortius, magisque serio resistatur, atque ita, vel semel utraque, & conscientia, & infelix Christianus sanguis, in quem Tyrannicus ille hostis longo tempore, sine ulla utili, & frugifera resistentia immanissime sevit, liberentur, serventur, & protegantur. Et praecipue, ut ad Christianum, amicamque de Religionis negotiis colloquium, eo commodius perveniri possit, consensit, & admisit, ut haec Dieta in hunc locum indiceretur, & per nos ad decencia, & tolerabilia media, ac via tractaretur. Insuper propter eandem causam Reverendum D. Jo. Electum Archiepiscopum Lundensem, Postulatum Constantiensem, Episcopum, Rocchildensem Caesareae Suae Majestatis ad Germaniam Oratorem generalem, cum plenaria potestate misit, & Romanorum Regiae Majestatis subscriptos, & Romanorum Regiae Majestatis ordinatos, & constitutos, & Commissarios quoque destinavit, adeo quod nos per diligentem nostram, & seriam tractationem negotium deciderimus, & conclusimus, & in recessu redegerimus, eo quod sequitur modo.

VI.

Principio Romanorum Imperator, ut ejusmodi inter ordines dissidentia e medio tolli, & extinguatur, & ut ad praefatum Christianissimum colloquium eo commodius perveniri possit, tum etiam ex Imperiali clementia, & benignitate, eis, qui Augustensis sunt confessionis, ejusdem Religionis, nunc confederati pacem, & inducias ad menses quindecim a data praesentium incipienda prima Maii proxime futura, vult concedere, & per literas assicurarum, ita quod praefatos Augustensis confessionis, ejusdemque Religionis confede-

ratos harum tempore induciarum, nemo propter Religionem armis invadere, violenter opprimere, debellare, aut aliquo qualicumque insidiosa practica contra eos uti audeat. [Et infra:] Item, omnes contra Protestantes in his jam dictis causis incepti Processus per Imperialem Majestatem ex speciali gratia, & propter bonum pacis, & Imperialis Camerae, & aliis iudiciis, pari ratione contra Mindenses Bannum Imperiale, & praesentium, & Norimbergensium induciarum tempore, cum effectu suspendi, & in causis consimilibus contra eos processum minime debet. Esti praeterea aliquis, qui Augustensis sit confessionis, & ejusdem Religionis, nunc confederatus praesentium, atque etiam Norimbergensium induciarum tempore ob praefatas causas judicialibus Processibus ulterius peteretur, & gravaretur, processus tales, clausula decreti irritantis in Norimbergensis Imperialis pacis assicuratione incorporata, tenere nunc, ut tunc, & tunc, ut nunc cassati, & annullati sint, & per Caesaream Majestatem ad partium gravatum petitionem specialiter cassentur, & annihilentur.

Praeterea contra eos, qui Augustensis sunt confessionis, ejusdemque Religionis nunc confederati conjunctione divisim praefatarum induciarum, & pacis Norimbergensis, ut supradictum est, tempore, exceptio inhabilitatis ratione religionis eorum, & fidei, quod in iudicio subsistere, aut jure agere, aut respondere non possint, in jure contra eos non practicetur, nec admittatur, sed eis sine huiusmodi exceptionis respectu jura administrantur, & admittantur.

Contra sepe dicti, qui Augustensis sunt confessionis, ejusdemque Religionis sunt confederati, harum tempore induciarum, propter Religionem, neminem, cuiuscumque status, aut conditionis fuerit, armis invadere, vi opprimere, debellare, aut qualicumque dolosa practica circumvenire audeant, neque etiam harum Induciarum, & quindecim mensium tempore, quemquam a novo in suam confederationem pelliciant, invitent, aut recipiant, ita tamen, quod etiam harum Induciarum tempore, propter Augustensem confessionem, & ejusdem Religionem, nemo oppugnetur, aut gravetur, & ipsa Caesarea Majestas ex speciali gratia, & propter bonum pacis, apud partem alteram cavere vult, ut quoque harum Induciarum tempore nemo in eorum confederationem recipiatur.

Praefati, qui Augustensis sunt confessionis, & ejusdem nunc Religionis confederati, tempore Induciarum quindecim mensium, Ecclesiasticos ubicumque habitaverint,

VII.

rint, sive in Provinciis suis, sive extra, redditibus, censibus, immobilibus bonis, quae hactenus possederunt, & adhuc possident, minime spoliare, & privare praesumatur.

Tertio, cum sperandum non sit, ut constans, & firma pax, conscientiarum quies, charitas, amicitia, & recta, veraque in Imperio confidentia consequi possit, nisi in Religione, tanquam causa principali, bona Christiana, constans concordia fiat, praefatus Imperatoris Orator consensit, ut Romanorum Caesarea Majestas Dietam fore prima Augusti proxime ventura, Norimbergae celebrandam indicat; ibi Ordines Romanae Ecclesiae adherentes, & Status Augustensis confessionis, cum ejusdem Religionis, nunc confederatis, utrinque per seipsos, aut si magis placet, per suos Oratores comparere debent. Sic tamen, ut missi ab utraque parte, boni, tractabiles, docti, sapientes, Deum timentes, pacis, & honestatis amatores sint Viri, non cerebrosi, non contentiosi, non duri, & cervicosi, atque etiam, a quibus mittitur Ordinibus, sua secum afferant testimonia. Hi status, aut eorum Oratores de numero personarum doctorum Theologorum, & gravium, sapientiumque laicorum, pro jam dicta conditione, de duplici concordabunt ordine, sine exceptione, videlicet majori, & minori, quos fidei causa, primum quidem per majorem electorum Virorum ordinem, post per minorem proponatur, de ea Christiane, pacifice, & benigne utroque conferatur, & ad Christianam concordiam elaboretur, & post id, de quo tractatum, & definitum est, omnibus Statibus, & Ordinibus comparantibus indicetur.

Et quamvis nos praedicti Principes Electores, tanquam mediatores ad causae utilitatem, ex nostris personis, & in Imperatoris esset arbitrio, ad Pontificiam Sanctitati significandum, si forte eandem Dietam sua Sanctitas per suos Nuntios invivere velit, tamen hi, qui Augustensis sunt confessionis, & ejusdem Religionis confederati, ex causa, quod Papam pro Christianae Religionis Capite non teneant, neque agnoscant, & proinde protestationi eorum prius factae adversetur, consentire noluerunt, ut in hanc concordiam vocarentur, putant etiam supervacaneum esse, ipsi suos Oratores, in praedicta Congregatione, & colloquio, ut praefertur, habere. [Nonnullis aliis interjectis subditur.] Extra has Inducias omnes Anabaptista, & alia impia, non Christianae sectae, & Seditiones, quae Augustensis confessionis, & confederatorum doctrinae consentanea non docent, neque sub Romana fuerint Eccle-

sia, excludantur. Haec namque a nostra parte non tolerantur.

Augustensis confessionis Ordines, ejusdemque Religionis confederati ad auxilium contra Turcam pertinentes debent, & volunt una cum aliis Ordinibus in ea re se parare, & firmare. Porro sex Electores, & alii Principes praecipui, & Ordines Imperii Romani, Caesareaque Majestatis nomine conscribantur, & inducantur, ut Oratores suos, & Consiliarios, cum plenaria potestate proxima Dominica Exaudi Wormariam ordinent, quo qui sunt Augustensis confessionis, & ejusdem Religionis confederati, suos Oratores quoque mittent, exhibituros contra Turcas auxilium, ut de eo quemadmodum, & antea in Dieta Ratisbonensi propositum est, & promissum, ulterius ad id praestandum, & perficiendum consulatur, & concludi possit, & quicquid per Electores Principes, & Generales Imperii Ordines, per potiore, sive majorem partem in hac re bonum, ac necessarium visum, & conclusum fuerit, id ab eis, qui Augustensis sunt confessionis, ejusdemque Religionis confederati, una cum aliis Imperii Ordinibus amplectantur, & observentur. (Et nonnullis interjectis, additur.)

Proinde nos mediatores Caesareae Majestatis Oratori consulimus, ipsumque eo induximus, ut propter pacem, & auxilium contra Turcas, per id non impediretur, consenserit, quod hic Recessus ad Imperatorem mittatur, ut possit super eo sua Majestas deliberare, & quod clementissime sua voluntati, ac animo placuerit, concludere. [Post nonnulla alia in calce decreti, haec adjecta sunt.] Atque in veritatis robur, nos Romanorum Caesareae, & Regiae Majestatum, Orator, & Commissarius, & nos ambo Electores, nempe Palatinus, & Brandeburgensis mediatores, & nos Jo. Federicus Dux Saxoniae, quod his Regiae Majestatis Romanorum Regis titulo non consenserimus, sed circa Cadanensem, & Viennensem concordiam permanere volumus. Et nos Philippus Langravius Hassiae comes in Carzenellenbogen, & postea nos Consul, & Magistratus civitatis Francfordiae sigilla nostra his appendi fecimus. Datum, & actum Francfordiae ad Moenum. Sabbato XIX. Aprilis a Nativitate Christi Domini nostri MDXXXIX.

Huiusmodi concordia, sic firmata, Catholicis omnibus, non modo propter Religionis detrimentum, verum etiam propter politica Imperatoris, & Regis Romanorum damna, maximopere displicuit. Archiepiscopus vero Lundensis propriae conscientiae, pro praestito consensu, stimulis agitatus, ut suam causam defenderet,

VIII.

Litterae A-
leandri a-
pud Pala-
vic. to. 1.
l. 4. c. 8.
n. 11.

Agit de
relicinden-
do decre-
to con-
cordiæ
conven-
tus Franco-
fordienfis.

deret, statim Pontifici literas dedit, & veloci cursu Hispaniam ad Imperatorem petiit, sperans, se posse iis suadere, huiusmodi concordiam necessariam fuisse, & utilem etiam summopere futuram. Sed Cardinalis Aleander Legatus Pontificis, quem præ cæteris hoc concordia decreta offenderat, & Ferdinando voce, & Pontifici opera sui a secretis familiaris Romam ad hoc missi, persuasit, omne adhibendum esse studium, ut Imperatori tale decretum non esse ab eo approbandum, demonstrarent. Qua de re, cum Joannem Riccium Montepolitianum in Hispaniam Paulus decrevisset transmittere, ut ab Imperatore extrahendi ex Sicilia frumenti, quo caritatis tempore suis populis subveniret, facultatem obrineret: dedit etiam illi in mandatis, agendi cum Cæsare, de hac iniqua concordia rescindenda, eique sequentem tradidit instructionem.

IX. MS. *Francisci Card. Barberini to. n. 267.*
Cum eo nefario decreto Francofordienfis niterentur Lutherani Germanos omnino ab obsequio Sedis Apostolicæ divellere, Pontifex, Internuntii opera, Cæsarem monuit, ut illud decretum Cæsarea autoritate rescinderet: conceptum enim id fuisse contra mentem Cæsaris, ac contra mandata Oratori data, nec confirmari posse, nisi Cæsar a fide, & obsequio Sedis Apostolicæ, cuius se primogenitum appellat, deficere videretur; nec sine etiam maximo damno Cameræ Imperialis iudicia dissolvi: male obstringi Cæsarem, ne quindecim mensium fluxu jus suum in Gueldriam contra Ducem Juliacensem persequi posset. Saxoniam Electorem aperte Regis Romanorum creationem oppugnare, nec Religionis tantum causa, sed aliis de causis Cæsareæ prudentiæ non incognitis permoveri: non enim Cæsarem latere, ut Fratri Regi, Viennæ illuserit, cum post promissum pro illius creatione consensum, acceptis iuribus beneficiariis a Rege, re infecta discesserit. Verti etiam maximo damno rei Catholicæ, quod nullus Catholico fœderi accedere possit, sequestræ illius pacis flexu, cum multi accessuri illi forent, ex quorum conjunctione Lutheranismi vires debilitandæ erant. Principes omnes Catholicos decretum illud Francofordiense damnare, nec a Cæsare confirmandum opinari, ita ut a magno Principe Germano hæc concepta verba scripta sint. *Nihil unquam nebulosus esse actum, quam quod actum est per Lundensem, & Regios Commissarios in illa Dieta.*

Quam
pernicio-
sum fue-
rit Reli-
gioni
Catholi-
cæ decre-
tum
Franco-
fordiense.

X. Questus porro est gravissime apud Cæsarem de Lundensi Archiepiscopo ob Sa-

cramenti, quo se obstrinxerat Pontifici, Religionem violatam; acceptorumque a Sede Apostolica beneficiorum immemorem extitisse, necnon contra Cæsaream mandata iniquis Lutheranorum postulatis, cum maximo Sedis Apostolicæ dignitatis damno, nec minore Cæsareæ Majestatis injuria assensisse: certissime constare venalem Lundensis animum a Lutheranis corruptum fuisse, ab Augusten-sibus duo millia aureorum supra quingentos accepisse, promissaque illi annua quatuor millia aureorum a Rege Daniæ Lutheranis ex vestigalibus Lundensis Archiepiscopatus: illum in rebus Hungaricis perfide se gessisse, ac nefaria meditata, callere fraudibus, & dolis, seque in Hispaniam non vocatum contulisse, ut mendaciis Cæsaream Majestatem subornaret: egregie enim in caput suum mentium, cum finxit adactum necessitate, se pactæ cum Lutheranis concordia assensisse, quod tunc duodecim millia peditum in auxilium Lutheranorum arma sumpsissent, collectas enim tantum fuisse copias ad quatuor, vel quinque millia, quæ non Lutheranis, sed Henrico Duci Wittembergensi studebant, quibus territi Lutherani impulere Lundensem, ut Henricum Ducem Wittembergensem Cæsare nomine deterreret, ne cogeret novum exercitum, dum de pace cum Lutheranis colloquia conferret. Cum vero idem Lundensis persuadere niteretur Cæsareæ Majestati, ut Lutheranos in susceptis erroribus toleraret, ac propterea sponderet Germaniam universam ad ipsius nutum stestendam, circumagendamque, nonnulli Cæsarem Pontifex Lundensem a vero admodum aberrare.

XI. In primis omnino alienum esse a Cæsareæ Majestatis dignitate, talia ipsi referri, cum ipsa sit firmissima Catholicorum columna, fidei Christianæ, & Sacrosanctæ Ecclesiæ propugnaculum, cum semper Religionem, & publicæ rei Christianæ commoda privato commodo prætulerit: non deesse alias rationes justas, & honestas, quibus Germania pacari possit: non defutura Cæsari Pontificia auxilia pro Hæreticis frangendis; ac cæcis ipsis manifestum esse decretum Francofordiense mandari operi non posse, nisi universa Germania ad Lutheranismum deficeret, quod sane contingere facile poterat. Cæsaream autoritatem defecturam, cum Lutheranis secta omne Rectorum jugum excutiat, & libertatem unam prædicet: parum videre Lundensem, qui perdita Religione, aut discrepante induta, Imperium servari posse arbitretur: triste ejus rei exemplum esse Imperium Ori-

Archiepi-
scopus
Lundensis
pecunia a
Luthera-
nis cor-
rumpitur.

XII. Dietæ
Germani-
cæ sem-
per Reli-
gioni Ca-
tholicæ
obfue-
runt.

Oriente, quod ubi a vera Religione, & obsequio Romani Pontificis, & Sanctæ Sedis Apostolicæ descivit, accisis paulatim viribus cecidit in servitutem Turcarum, qui de occupato singulis annis tyrannidis suæ terminos proferunt; parum notas videri Lundensi Lutheranorum fraudes, qui semper maligno, & improbitissimo animo egerint cum Cæsareæ Majestatis, ac diffidiorum de Religione componendorum specie, Religionem delere semper moliti sint.

XIII. Tristitia esse illius rei exempla, Dietam Spirensis anno hujus sæculi xxvi. Norimbergensem anno xxxii. Cadanensem anno xxxiv. quando Dux Uldericus Wittembergensem Ducatum recuperavit, constititque eos motus a Langravio, sociisque Lutheranis concitatos fuisse, non Religionis causa, sed ut ille Ducatus Regi Romanorum adimeretur: ejus rei etiam exemplum esse colloquium Viennense, quando Elector Saxoniam acceptis regalibus, electioni Regis Romanorum celebratæ assentiri noluit, id etiam constare ex postrema execranda Dieta Francofordiensi, in qua plura capita non spectantia ad Religionem jus Cæsareum lædunt. Non deerant eo argumento plures aliæ rationes, quas silentio premi significavit Pontifex, quod de optima Cæsaris voluntate præsideret. His expositis de rescindendo decreto Francofordiensi, cum Cæsareæ Majestas, atque alii Principes Christiani optime agnoscerent, ob difficultates temporum, celebrari tunc non posse Concilium œcumenicum, quod jamdiu indixit Pontifex, ab eodem consultum est Cæsari, ut de Comitibus Imperialibus celebrandis cogitaret, ad eos motus compescendos, disturbandumque Nationale Concilium, in quo innumeris errores Cæsareorum Administrorum culpa admitti possent, nec minora damna in Cæsaream, & Regiam Majestatem ex huiusmodi Concilio redundarent, cum ex eo manifesta Schismata, tam in sacro, quam in prophano statu emersura essent.

XIII. Consuluit etiam, ut indicendo Conventui Ordinum Imperii Cæsar interesset, ac si non posset, eos constitueret Procuratores, ut admissi (eo absente) errores non patrarentur: interea omni studio, & contentione Catholicorum fœdus augere, atque ad se nonnullos ex adversariis pellicere niteretur; mitteret etiam aurum militare, ut fœderatis adderet animos, fluctuantisque ad se pertraheret. Certiorem etiam reddidit Cæsarem, a se Internuntium decretum iri ad Principes Catholicos, ad eos in sacro fœdere con-

firmandos, qui etiam aurum subsidiarium spondeat, pendatque, si bello decernendum sit, pro tuenda Religione, asserendaque Sedis Apostolicæ, Cæsareæque Majestatis autoritate. Optimum etiam fore, Hispanas copias, vel Italicas specie belli Turcici mittere in Germaniam, easque in ditione Regis Romanorum sustentare, ut ingruente necessitate in hostem sint comparatæ, accinctæque. Videri etiam propalanda in Germania, quæ Rex Angliæ recenter pro emendandis suis erroribus gesserit, utque illius ad veram Religionem revocandi spes affulgeat, cumque maledicta secta Lutherana in Poloniam irreperere affectet, Oratoris opera Poloniæ Regem hortetur, ut tantum malum arceat: mitti quoque ea de causa Internuntium, qui filio Poloniæ Regis iustratum sacra Pontificia prece ensem, deferat, præstarique etiam in ea re posse optima officia a Romanorum Rege.

XIV. Significavit etiam Pontifex Cæsari, se ea Religione, qua de gerendo optime Pontificatu Deo obstrictus sit, permotum paterne queri de Maria Regina Cæsaris Sorore, quæ clandestine factioni Lutheranæ faveat, eamque efferat; submissisque hominibus, causam Catholicorum deprimat, atque optime ab Administris Cæsareis constituta impediatur. Certissime constare Pontifici, ipsam, quo tempore Smalcaldiæ initum est Lutheranorum fœdus, Oratorem in eo conventu tenuisse; cumque Administris Cæsarei Catholicorum Principum fœdus promoverent, atque Electores Rheni constituerent, illi nomina sua adscribere, Regnam Mariam, accepta ea fama, Treverensi Archiepiscopo literas dedisse, quibus vetuit id fœdus amplecti, a quo Cæsaris voluntas abhorreret: atque ita id sanctum opus discussum, eademque strophæ alios Electores ab eo fœdere revocasse: quæ Mariæ Regiæ literæ ab Archiepiscopo Treverensi missæ fuere ad eum Cæsareum Administrum, qui eam subscriptionem urgebat, de quibus Cæsar ipse certior fieri potuerit. Significatum etiam est Cæsari, eandem Regnam, quo tempore Galliæ Rex mittebat ad Regem Romanorum Oratorem Episcopum Lascurensem, ut cum Regia Majestate, & Legato Apostolico de Religionis asserendæ rationibus consilia conferret, scripsisse Abbati Vincentio Cæsareo apud Gallum Regem Oratori, ne Episcopum Lascurensem sine novis Cæsareæ Majestatis mandatis proficisci sineret. Quibus causis permotus Pontifex cum in animum inducere non posset Regnam Mariam a tot Catholicis Principibus trahentem ori-

XIV. Maria Regina Cæsaris Soror Lutheranis faveat.

originem, cum Cæsare, Regeque Romanorum acerrimis Ecclesiæ Catholicæ, ac fidei propugnatoribus educatam, ea crimina sponte sua labi potuisse, sed potius ab improbis Administris ad consilia improbißima inclinatam, impulsamque, propterea Cæsarem hortatus est, ut salutis animæ procurandæ, honorisque Cæsarei tuendi ergo, sedulam operam ad præfocanda in suo fomite gravissima ea mala navaret; interea omni studio Pontificem incubiturum, ut Electores Principes fœderi Catholico se coniungant, viresque omnes ad confanda auxilia adhibiturum.

Ex Ital. XV.

Hæc ubi Cæsar ab Internuntio Pontificio accepit, ac simul deferri pro asserendo Religionis splendore auxiliaria arma, atque ultimum Francfordiense decretum perpendisset, Pontificia circa id monita summæ prudentiæ laude commendavit; & quia Pontifex referebat ad Cæsarem, quid in ea re consilii suscipiendum esset, ac temporis urgebat necessitas, nec id decretum ratum habendum, nec prolixiores circa illud nectendas moras, respondit Cæsar Pontifici, se decretum Francfordiense iusta lance librassè, comperissetque contra dignitatem, auctoritatemque Sedis Apostolicæ constatum, atque adeo ratum non habuisse, nec quidquam circa id decretum, sine assensu Pontificio acturum: porro animadvertendum, ne aberrantes a Fide Catholica efferantur in extremam desperationem, ex denegata illius fœderis confirmatione, atque in extrema flagitia prorumpant, temporumque difficultate, acerbitateque, ac Turcici belli terrore, & discrimine in rem suam utantur, & insolescant, seque etiam ex arcano fœdere Regi Angliæ coniungant, eorumque gratia fulti terrorem incutiant nonnullis, qui in Fidei Catholicæ constantia hæcenus perstiterunt.

XVI.

Quod ad Comitium Ordinum Imperii celebranda in causa Religionis attineret, post conventum Ratisbonensem fuisse animadversum, rem esse periculi plenam alia indicare Comitium, perpensa maxime sanctione Ordinum Imperii, sine Cæsareæ Majestatis assensu edita, nimirum, ut Papa Clemens de convocando Concilio rogaretur, quo non convocato, Cæsar Imperiali auctoritate illud certo temporis flexu convocaret, ac si huic muneri is deesset, ut ipsi Ordines Concilium Nationale cogerent, pro componendis Religionis diffidiis, pacandaque Germania, aliisque circa Divina constituendis. Ex eo vero tempore res semper in pejorem statum prolapsas, ac Lutheranos magnam Germanorum partem in suam opi-

MS. Francisci Barberini sign. n. 2678. p. 33. Ex Ital.

nionem pellexisse: atque adeo apud omnes conspicuum, & exploratum existimatum esse, si novi Ordinum conventus fierent, non compositis prius fidei, ac Religionis diffidiis, decreta ex iis eruptura Fidei Catholicæ adversantia, exitialiaque Sedis Apostolicæ auctoritati; ac licet Cæsar certi quid de se statuere non possit, antequam cognoverit, qui sequuturi sint rerum exitus post expugnatum Castrum novum, quæve sint Turcarum consilia; tamen æqua lance libratum esse ac iudicatum, non debere Cæsaream Majestatem conventui omnium Ordinum Imperii interesse, ne quid ipsa præsentem contra auctoritatem Pontificis, Sedisque Apostolicæ decernatur: tunc enim non futurum in Cæsaris potestate, ut huic malo remedium adhiberet, ac nisi Cæsar eum Sedis Apostolicæ respectum ob oculos propositum haberet, Cæsareæ Majestatis, Regisque Romanorum commodis versus iri, ut comitiis, interessent, in quibus Imperatorum Regiamque auctoritatem confirmaturi essent.

Interim visum est Cæsareæ Majestati, si Pontificia Sanctitas rem approbaret, indicere alium conventum in Germania, reformandi decreti Francfordiense gratia; eaque occasione, eoque tempore Viros sapientes, ac pacis cupidos pro Religionis diffidiis componendis in colloquium vocare, cui Pontificii Internuntii, Cæsarisque, & Regis Romanorum, aliorumque Principum Catholicorum Germanorum Oratores cum aberrantium Principum Oratoribus interessent, ad quod etiam Rex Christianissimus nomine Regio virum insignem mitteret, ut se missurum postremis literis ad Cæsarem datis sponderat.

Præterea cum . . . . . optime ad hæc, & alia pro fide asserenda, & pro hæresum extinctione propensa sit, huic operi summopere conferre, ut ipsa Catholico fœderi defendendi sui causa, inito inter Cæsarem, Regem Romanorum, ac Principes Catholicos adhæreat (rem enim ipsius Sanctitate dignam, atque exemplum aliis egregium præbituram, maxime cum fœdus illud non sit offensiois causa; exinde enim Catholicorum animi confirmandi, aberrantesque facilius ab errore revocandi sint) proptereaque apud Germanos Trapezitas vim auri insignem deponat ad minus quinquaginta aureorum millia, cum Cæsar nomine suo centum quinquaginta millia aureorum in stipendia militum in eo sociali bello numerarit: ac quia tempus rati habendi decreti Francfordiense in mensem Octobris proxime futuri desitutum.

XVII. Cæsar novum conventum, non vumque colloquium in Germania proponit.

XVIII.

Jo. Cochl. ex. in ms. Vat. sig. num. 3224. prope medium. Luther. na hæresis semper crescit.

erat, ne res in apertum bellum cum aberrantibus erumperet, scripsit Regi Romanorum, ut novum conventum indicat. Verum hujusmodi concordia parum profuit, nam non solum, uti sperabatur, hæresis Lutherana coercita non fuit, sed magis in dies velut cancer ubique serpebat, sicuti Joannes Cochleus Cardinali Gasparo Contareno nunciavit. *Ridicula enim sunt, quæ isti homines attentant, nihilo servus tamen per ea demerunt, ac rapiunt totum tractum Aquilonis, non modo Saxoniam universam, cum ora tota maris Baltici, sed & ampla Daniæ, Sueciæque, & Norvegiæ Regna, in quibus innumeros ordinavit Sacerdotes tales Promeranus novus ille Episcopus Wirtembergensis, & nunc ex terris nostris ad eum, atque Lutherum viritum accurrunt sarrones, sutoresque depauperati, & novarum rerum cupidi, qui tales Sacerdotes fieri cupiunt.* (Et paulo post:) *Procrastinatur de anno in annum generale Concilium, interim vero secta hæc ita crescit, & invalescit, ut totam occupet Terram. Kal. julii MDXXXIX.* Et Cochleum non aberrasse luce clarius patuit, cum hoc anno, post mortem maximopere lugendam Georgii Ducis Saxonie vere Catholici, tota illa Provincia Lutherum receperit. Qui, cum viveret, in omnibus locis, quæ in Lusatia, Misnia, Saxonia obtinebat, incorruptam Catholicæ fidei puritatem assererat, cujus mortem planxit Jacobus Sadoleus Cardinalis literis ad Joannem Cochleum datis.

Sadoleus. l. 11. epist.

Tanto dolore sum affectus, ut moderari mihi ipsi non queam; quid enim est, quod me amarissimum talium Virorum, & rei Christianæ publicæ, majori dolore conficere potuerit, quam tanti Principis mors, quæ, ut ipsi forsitan matura, vel quidem publicæ exitit peracerba, mihi vero tantum maeroris, tantumque luctus attulit, ut pene mihi solus in hac calamitosa conditione temporum videar esse relictus, qui cum die, nocteque de Republica cogitans, in hoc curas consumerem omnes meas, ut aliquando reconciliata Ecclesiæ unitate, in pace, & orio debitum cultum Deo tribuerem. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

remus, maximam cuius rei spem in illo sapientissimo Principe repositam habebam, quo nunc sublato, quid est, quod sperare amplius, aut quod nostris conaribus, & consiliis considerare debeamus? Quamquam solet Deus, cum ad desperationem pene res ipsa nos deduxerit, subitas interdum spes, & improvisa auxilia fidelibus suis ostendere: etenim video pericula, quæ independent, tuque satis plane omnia perscribis. Darum Carpentorati VII. Idus Julii MDXXXIX. [1]

Sublatum illum veneno una cum filio, qui paulo ante præcipiti morte obierat, gravissima suspicio fuit, ejusque flagitii Lutheranos auctores fuisse indicant literæ Joannis Cochleæ ad Gasparem Cardinalem Contarenum datæ.

Dolorem nobis auget ferme in immensum horrenda de toxico suspicio, per quam Populus Dresdensis vehementer furebat in Medicum, quando inopinata morte præripiebatur filius, suppressus autem Patris auctoritate aliquantisper popularis fremitus, nunc ex patris ipsius obitu vehementer recrudescebat, atque invalescebat suspicio, suspicantibus pluribus ambos Principes nostris veneno perisse, moventur autem ad suspicandum ex accelerato utriusque obitu. [nonnullis de pietate ejus interjectis addit] *Pastor Dresdensis, celebrata coram eo Missa, Communionem sacram, & extremam Unionem ei impertit, cum disisset orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, & Symbolum Apostolorum, atque crebro gratias Deo agens, dixisset: Benedictus Dominus Deus in omnibus operibus suis, expiravit xx. aprilis MDXXXIX.*

Jo. Cochl. in lit. ad Cardin. Contar. 1539. ext. in ms. Arch. Vat. sign. n. 3224. post med. Georgius una cum filio veneno extinctus.

Nullos itaque Georgius Dux Saxonie reliquit liberos, atque ut Henricum fratrem, eiusque filios Mauritium, & Augustum ad Religionem Catholicam revocaret, hæredes scripsit ea lege, ne formam Religionis immutarent, nisi parent, Ditiones suas in Cæsarem, ac Ferdinandum transfudit, donec vel frater, vel ejus liberi, vel ex ea familia proximior conditionem impleteret.

At dum missi Oratores ad Henricum Ducem se conferunt, ut ei legem eam pro-

XIX. Francisc. Belcar. l. 22. n. 35.

Sss pro-

NOTÆ [1] **G**eorgius dux Saxonie catholice religionis propugnator inclitus hoc anno vitam absolvit. Annus apud omnes idem constituitur, nec de mense aprili diffidium est; dies emortalis non item conitat. Nam dies illa XX. Aprilis, quæ in literis Cochleæ apud Annalistam signatur, non ita scripta epistolæ, non vero obitus Georgii censendus est. Igitur Sagittarius in vita Joannis Friderici diei XIV. aprilis indicat, sed Budæus in Thanatologia diem XVII. præfert, quem cum alii pariter Historici admittant, ideo hæc nobis emortalis Georgii definienda est. Etatem agebat annorum LXV. teste Bideo. Prolem reliquit nullam, cum geminos quos genuerat liberos, mors acerba sustulerit; nam Joannes natus major ante biennium, teste Budæo, anno scilicet 1537. die XI. Julii natus fato obierat. Alter qui supererat Fridericus eodem quo Pater mortis genere, veneno scilicet uti communis fama ferebat, hoc anno die XXVI. februarii, eodem Budæo adnotante, sublatus est. Hæreditas ad Henricum fratrem Lutheranorum fautorem præcipuum devoluta. MANSI

Henricus recipit Ducatum Georgii post ejus mortem

Jo. Coel. hoc anno.

Sur. in comm.

XX.

Paul. III. lib. brev. anno 5. p. 346.

proponerent, Dux Georgius discessit e vivis, atque Henricus Dux continuo Ditionem omnem occupavit, eamque Lutherana hæresi infecit, Lutherumque Wittemberga impiorum Concionatorum turma succinctum, Lipsiam accersivit; ac deliria Hæretici mendacia pro Evangelio suis clientibus obtrusit. Abolitus tunc est pius mos in Misnæ Urbis Ecclesia principe, divinarum laudum nocturnis, diurnisque horis, sine ulla intermissione celebrandarum ab iis, qui raro eximia in Deum pietatis exemplo, statim horis, in eo sacro concinendi munere sibi invicem succedebant, cœlestes Angelorum sine interrupto labore Deum laudantium choros imitaturi. Ita antiquæ Religionis facies in iis locis mutata, ac deformata est. His subiicit Surius. *Hæc faciebant Principes persuasi a Luthero, aliqui præ insita Germaniæ Principibus spectata generositate, numquam talia facile attentaturi, quanquam in ejusmodi gravissimis rebus, nihil privata autoritate, sed totius Christiani Orbis consensu, omnia cum summa deliberatione & exacta maturitate transigi oportebat. Non enim satis erat Lutherum dicere hæc, & pleraque alia recte, & ex verbi Dei præscripto fieri, cum Hæreticorum omnium ea perpetua fuerit consuetudo, ut quævis absurda, & impia in Orbem commenta inveherent, ea tamen verbo Dei consentanea, & ex verbo Dei profecta assererent; sed oportebat Christiani Orbis sustinere sententiam. Id quidem generosos Principes, & reliquos Germaniæ Magistratus magis decuisset.*

Pontifex vero cum ingravescentis hæreseos grassatione plurimum lugeret, asserendæ fidei ardore æstuans animum applicuit, ut Catholicos, & præcipue Principes a familiari Hæreticorum consuetudine abstraheret, quare cum Hieronymum Rorarium Nuntium ad Regem Poloniae Sigismundum seniore[m] destinasset, illi dedit in mandatis, ut Regi persuaderet, eicere e domo Regiæ impios impostores, ne filio suo hæresis venenum propinarent. Quod ex sequenti instructione, quam Pontifex Rorario dedit, innotebit.

Instructio de his, quæ dilectus filius Hieronymus Rorarius Camer. & Nuntius noster agere debet, nostro, & Apost. Sedis nomine apud Charissimum in Christo filium Sigismundum Poloniae Regem.
Gratulabitur Majestati suæ idem Nuntius noster de matrimonio iniro inter charissimos in Christo filios nostros Joannem Hungariæ Regem, & Elisabethæ filiam suam, nosque illis omnem felicitatem optare.

Referet inde prout supra ad Romanorum Regem paucis quibusdam mutatis.

Declarabit insuper nos ægerrime tulisse intelligere, quosdam esse non Dei filios apud summæ spei adolescentem filium suum, qui bonam, puramque mentem ejus labefactare nituntur, & in perniciosissimas hæreses inducere, quæ misera illi Germaniæ exitio fuere, & egregio documento esse possunt, quam apta sint ad quodcumque etiam firmissimum Regnum subvertendum, nos certo certius habere Majestatem suam latere hæc, nec enim hujusmodi homines ausuros talia perferre ad aures illas, quæ semper bonis piisque operibus parvere, & his, quæ in Omnipotentis Dei cultum, & Sanctæ suæ Sedis Apostolicæ dignitatem redundant: non temere Majestati suæ longam vitam largiri misericordem Deum, nempe, ut possit, dulcissimi filii sui vitam instituere, & juvenilem aetatem, quæ ad malum citius, quam ad bonum lubrica esse solet, divinis præceptis, veluti quibusdam frenis cohibere, & paternam semitam ingredi docere. Hoc, ut tanto alacrius facere possit, nostramque erga se paternam charitatem agnoscat, & adolescens ad bene de Christiana Religione, & Sanctæ sedis Apostolicæ dignitate promerendum animentur, prout ipse Pater fecit, faciatque, mittere nos pileum, & enssem in sacratissima Natalis Domini nocte benedictos &c.

De Sacro, ac mystico hoc munere ad Sigismundum juniorem transmissio extant Pontificis ad eum literæ, quibus hortatus est, ut Regnum Poloniae ab hæreseos lue vindicaret, nec a circumjectis finitimis Hæreticis contaminari sineret, tum amantissimis verbis dilectionem paternam, qua illum complecteretur, explicuit; divinum illi patrocinium comprehensus est, tum in defendenda Ecclesiæ dignitate, tum in bello adversus barbaros, aliosque fidei hostes gerendo, solemni denique ritu enssem, & pileum lustratos sacra prece in Natalitio Domini a Gnesnensi Archiepiscopo illi inter sacra mysteria tradendos significavit.

Sigismundo Secundo Poloniae Regi Illustri.

Charissime &c. Consueverunt Romani Pontifices in sacratissima Nativitatis Domini nostri Jesu Christi nocte, quorundam enssem cum pileo solemni caeremonia benedicere, & alicui Christianorum Principum dono mittere, quem & hoc sacro munere ornent, & spirituali virtute adversus Sanctæ Ecclesiæ, & Catholicæ fidei hostes muniant, quod si quando antea, Filii charissime, nunc maxime, cum & Turcæ contra nos bellum gerunt, & hæreses San-

XXI.

Paul. III. lib. brev. anno 5. p. 180. Rosam auream Paulus III. Sigismundo filio Sigismundi Regis Poloniae mittere.

Blof.

Jo. Coel. ad Episc. Veronensem ext. in ms. Arch. Vat. sig. 322a. circa fin.

Etiam Ecclesiam lacevent, pernecessarium est, cum vero nos exemplum nostrorum Prædecessorum sequuti ipsum enssem cum pileo in proxima Natalis Domini nocte solemni benedixissemus, & ad quem potissimum mitteremus eos, animo voluerimus, Tua in prima Majestas nobis occurrat, quæ dignissima eo munere nobis videretur; id enim cum ætati, & virtuti congruit tua, cuique clarissimi genitoris, tum etiam urriusque vestrum præstantissimæ Religionis, & in Deum, & Sanctam Ecclesiam devotioni aprissimum est. Ad te agitur, quem Catholicum Principem, & hujus Sanctæ Sedis devotissimum filium habemus, & peculiari charitate, atque affectu prosequimur, hunc enssem cum pileo per dilectum filium Hieronymum Rorarium Nuntium nostrum presentium latorem mittimus, Deum suppliciter deprecantes, ut tibi, qui una cum præstantissimo Rege Patre tuo vestrum Regnum veneris hæresum vicinarum nunquam iniquari passus es, omnem felicitatem concedat, dexteram ejus firmet, caputque tuum hoc pileo, vi Spiritus Sancti per columbam figurari, protegat ad tutelam Sanctæ Ecclesiæ, & Catholicæ Fidei, adversus tum communes nostræ Religionis, tum particulares Catholicæ fidei hostes, tuamque juvenam, indole maxime virtutis splendorem, vestigiisque paternæ fortitudinis gradientem, ad summum gloriæ, & laudis culmen perducatur. Tu igitur pro tua pietate hoc munus nostrum Christiano affectu, & devota veneratione suscipies, nec tam muneri qualitatem, quam mysterium, & vim spirituale[m] ejus perpendes, ob quæ maximi quique Principes, semper se hoc munere valde a Sede Apostolica honestatos putaverunt, sicut & Te pro nostra in te benevolentia, tuque pietate existimaturum speramus. Ut autem donum ipsum debita cum caeremonia, sicut a nobis benedictum est, tue Severitati tradatur, mandamus Venerabili fratri Archiepiscopo Gnesnensi, vel cuivis alteri Catholico Antistiti per te eligendo, ut solemni Missa in aliqua Ecclesia per te pariter eligenda, ab eo in tua presentia celebrata, post ejus solemnia dictum enssem cum pileo Tue Majestati ex parte nostra assignet &c. Datum Romæ apud S. Petrum xxix. Junii MDXXXIX. anno v.

Conservatam hærentem in Polonia incorruptam fidei puritatem, scripsit Joannes Cochlaeus proxime ineunte anno ad Episcopum Veronensem: at Brandeburgensem Ditionem ad Lutheranismum hoc anno descivisse. In Regno Polonia omnia adhuc servantur, quæ sunt Catholicæ Religionis. Cæterum Marchio Brandeburgensis

Electo, nuper instinctu Philippi Melancthonis, Luthericam fecit ordinationem in Terris suis, vocatis ad eam Dietam Provinciales tribus Episcopis, e quibus unus Brandeburgensis consensisse dicitur, & Missam Theutonice celebrasse, in qua sub utraque specie communicaverat Principem, & Aulicos ejus. Audio & Vicelium, qui apud ipsum Berlini est, ad eam rem cooperari, nondum tamen certum habeo, quid faciat.

Interim Pontifex cum in Ecclesia primitivum Sanctitatis nitorem restituere, ac Romanæ Curia corruptelas, quæ temporum pravitate inoleverant, delere percuperet, jam superiore anno, doctrina & probitate conspicuos Viros huic operi præfecerat, a quibus ex arcano consilium piissimis referentem sententiis Paulo datum fuerat. Quod cum apud Lutheranos pervulgatum fuisset, mox Lutherus hostis sanctitatis, morum corruptor, & disciplinæ osor, nefarium libellum edidit, quo contendebat stulte, & impie ea sanctioris disciplinæ instituta cum suo figmento impio pugnare; cum ipse eo stultisset fide sola justitiam comparari, adversante contra Apostolo: *Non auditores verbi, sed factores Legis justificabuntur.* Adversus Lutherum autem, & Sturmium, qui non adeo procaci impudentiam calumum strinxerat, scripsit Joannes Cochlaeus, ut ipse narret.

Ervulgatum fuerat egregium quoddam consilium de reformanda Ecclesia, & emendandis Romanæ Curia abusibus a scriptis doctissimis, ac integerrimis Viris, ipsi Pontifici in secreto datum, nempe a Cardinale Contarino, Cardinale Theatino, Cardinale Sadolero, Cardinale Polo Augustino, Archiepiscopo Salernitano, & Bruno Ausino, Episcopo Veronensi, Abbate S. Georgii Veneto, & a Fratre Thoma Magistro Sacri Palatii. Hi igitur circa finem sui consilii ita subjunxerunt: Hæc sunt, Beatissime Pater, quæ pro tenuitate ingenii nostri colligenda esse duximus, & quæ nobis corrigenda viderentur. Tu vero pro tua bonitate, & sapientia moderare: nos certe si non rei magnitudini, quæ nostras vires longe superat conscientia nostræ satisfecimus, non sine maxima spe, ut sub te Principe videamus Ecclesiam Dei purgatam, formosam ut columbam, sibi concordem in unum corpus, consentientem cum æterna tui nominis memoria. Sumpsisti tibi nomen Pauli, imitaberis, speramus, charitatem Pauli, electus fuit ille, ut vas, quo deferreret nomen Christi per Gentes, te vero speramus electum, ut nomen Christi jam oblitum a Gentibus, & nobis Clericis restituas in cordibus, & in operibus, nostras

XXII.

Cochleus in Actis & scriptis Lutheri. Surius in comm. hoc anno.

egritudines sanes, oves Christi in unum ovile reducas, amoveasque a nobis iram Dei, & ultionem eam, quam meremur, jam paratam, jam cervicibus nostris imminentem.

Contra hoc pium, ac salutare optimorum Virorum consilium duo prodierunt libelli, unus a Joanne Sturmio editus Latino sermone, alter in Germanicum idioma translatus a Luthero, appositisque in margine annotationibus impiis contaminatus: Sturmio vero Rhetoricam Argentinæ profitebatur, ad quem & scripsit Cochleus brevem libellum, qui inscriptus est, *Æquitatis discussio super consilio delectorum Cardinalium &c. in quo inter cætera sic ad Sturmium: Attamen nihil dubito epistolam tuam longe æquiori animo a doctis, & gravibus Viris legi quam Theutonicam adversus Viros illos Lutheri interpretationem. Tu enim a convitiis non nihil temperas: Lutherus autem non veretur, tantos Viros, quorum eruditionem, vitæque integritatem [quam & tu fateris] novit, ac laudat universa Italia, dicere perditos, ac deploratos nebulones. Tu Latine scribis, ut queant intelligere, quid reprobes, & quid reprehendas, atque quid amplius ab eis desideres: Lutherus autem Theutonice ad rudes Germaniæ plebes, illos nequiter traducit, sicut fecit olim adversus Ezechiam Regem improbus Rapsaces. Tu eos in quibusdam laudas, ac probas: Lutherus absque discrimine cunctis refutat, etiamsi tam manifeste bona sunt, quæ illi dicunt, ut a nemine nisi ab impiis, & insanis, sensuque communi carentibus, reprehendi queant: ipse per calumniam in contrarium verteret sensum, tamquam fide, ac dolose, aut per ironiam mentisque perversitatem dicta sint. Tu hortaris illos ad cæpta perficienda, ille vero dira eis imprecatur pro eiusmodi pacis, & reformationis consilio. Tu Synodum generalem non omnino renuis, aut respuis, ille compluribus libellis, variisque figmentis, & picturis, atque Theutonicis rhythmis omnem Synodum œcumenicam calumniatur, ac recusat. Tu spem aliquam ad concordiam nobis relinquis, ille jampridem nobis minatur bellum perpetuum, ut nec vivus, nec mortuus, ullam nobis pacem, aut quietem sit permissurus &c.*

Surius in comm. hoc ann.

Quamquam autem Lutheri impietas a deo conspicua esset, tamen Sectarii immentis eum laudibus efferre, & conferre cum B. Paulo Apostolo non perhorruerunt, atque Eliam illum appellarunt, quorum impudentiam refregit Calvinus Hæresiarca, qui in immanem draconem excrescens, Luthero inferior videri volebat: ac vere objecit Lutheranis Scri-

pturam ab iis turpiter, ac pudendum in modum corruptam, ut D. Joannis Baptistæ spoliis Lutherum exornarent: quamvis enim non negarent in Joanne Baptistâ factum, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volebant tamen de Luthero intelligi hoc vaticinium, quod sit Elias ille, per quem restituenda fuerint omnia; atque hisce mendaciis populos fascinarunt, quibus quadrat illud Esaiæ: *Væ, qui dicitis bonum malum, & malum bonum.* Quam præclare enim omnia ab eo restituta sint, corruptæ Scripturæ, scelerum omnium inducta licentia, conflata hæreses, everfa Tempa, bellique civilibus scædata Germania, testantur.

Hoc anno prima die Maii Isabella Imperatoris uxor e mortali vita decessit, XXIII. cujus pulchritudinem, cum in horribilem, fetidamque deformitatem a morte non post multos dies conversam considerasset Franciscus Borgia Dux Gandiæ, decrevit alii Domino, qui corruptioni non subjaceret, totis viribus deservire, quare post mortem suæ uxoris, relicto sæculo, in nascente Orbi, maximo spiritali bono Religione Soc. Jesu, ei adscribi voluit, ibique cum ad perfectionis culmen pervenisset, meruit, post nonaginta & novem, a sua morte, annos, inter Sanctos referri a Clemente X. Summo Pontifice, anno a Nativitate Domini MDCLXXI. Defuncta igitur Imperatrice, Paulus Pontifex Cardinalem Alexandrum Farnesium Nepotem suum Legatum a latere Imperatori destinavit, ut consolatoriis verbis ejus dolorem deliniret, hisque amplissimis mandatis eum instruxit.

Primum, ut de pace cum Rege Galliæ ageret, pro qua firmanda Ducatum Mediolanensem Regi Galliæ tradere necesse erat; quare dum Pontifex Cæsarem, ut eo decederet, hortabatur, publico magis bono, quam temporalis status Ecclesiæ securitati, propter Urbes Parmæ, & Placentiæ, atque suæ Domus utilitati providebat: Octavius enim Nepos, cum gener esset Imperatoris, hujusmodi Mediolanensis Ducatus cessionem minime approbasset: ideoque duo ad majorem pacis constabiliendæ firmitatem matrimonia Imperatori proponebat, videlicet, ut Duci Aurelianensi Regis Galliæ filio propriam traderet filiam ipseque in conjugem filiam Francisci Regis duceret: at Imperator pacis tractatui, non autem matrimonii benignas porrexit aures.

Secundo, Legato demandatum fuit, ut de re Anglica ageret, scilicet, ut Imperatorem sedulo excitaret, ut una cum Galliæ Rege Oratores ad Henricum Angliæ

glia Regem mitteret; ei contestando, ni pareret Ecclesiæ, ab eo se abalienatos, ac adversus ipsum arma simul suscepturos. Cæsar se excusavit potissimum, quia cum Lutherani in Germania plures sint, ac inopes, ad primum belli ruitorem contra Angliam, turmatim illuc, ubi Henricus pecunia abundabat, & militibus egebat, advolaturos: jamque quatuor mille pedites Germani in oris Oceani morarentur ad suppetias Anglo administrandas: Ideo Cæsaris sententia fuit, ut Lutherani prius deprimerentur, in quorum subsidium Henricus in pace vivens, nec quadrantem commodabit. Legatus autem iis rationibus non acquiescens, asserbat Sedis Apostolicæ dignitatem requirere, ut saltem Oratores, qui contestarentur contra Anglos, decernerentur. Imperator autem, expectandum esse, quid Cardinalis Polus (qui postquam cum Cæsare collocutus fuerat, iter suum in Galliam direxerat, & Carpentorati morabatur, timens Regis Angliæ insidias) cum Galliæ Rege egerit, respondit.

Tertium negotium de Concilio erat; de quo nihil certi Legatus discedens a Pontifice in mandatis habuit, sed quid in primo Consistorio a Cardinalibus decerneretur, antequam ad Cæsarem perveniret, Pontifex se significaturum promisit.

XXV. Pontifex Concilium cogere maxime percipiens novos elegit Legatos, ut illud quanto citius aperirent; scilicet Cardinales Prænestinum de Campegio, Simonettam, & Brundusinum, cum facultatibus in literis latius expressis, uti asserunt Petrus Paulus Gualterius in Diario, confirmatque Angelus Massarellus qui addit, Pontificem die 21. Maii extraxisse Concilium ad tempus incertum ex causis in literis latius exponendis, quas subiicimus.

Causa, propter quas S. D. N. ad præsens prorogat celebrationem Concilii.

XXVI. In primis quia Serenissimus Imperator & Christianissimus Rex Franciæ, ob conventum tam primum, quam secundum, diu abfuerunt a locis eorum solite residentiæ, & unus ex eis venit extra Regna sua, alius de uno extremo venit ad aliud extremum Regnorum suorum. Volunt ad dicta loca eorum residentiæ redire, ne eorum Regna, & Domina, ex eorum absentia ulterius patiantur, & ipsi desiderant personaliter interesse Concilio, & status temporum requirit, ut ipsi, vel saltem unus eorum sit præsens in Concilio; ad hoc, ut ipsum Concilium fructum, qui speratur, & necessarius est, pariat.

Item, cum cæptus sit tractatus pacis, & in federe nunc inter istos duos Principes inito sit conclusum, quod ipse tractatus continuetur, & adhuc uterque Princeps Ministros ad S. D. N. mittat, adeo quod spes verisimiliter haberi possit, quod brevi pax hæc concludatur: videtur expediens, quod reservetur celebratio Concilii in tempus conclusionis dictæ pacis, quia tunc erit plena reconciliatio, non solum inter dictos duos Principes, sed etiam inter alios dissidentes, cum omnes fere ab istis duobus pendere videantur, & si Concilium celebretur facta vera reconciliatio, multo plus boni poterit inde sperari, cum sine reconciliatio non sit amor, & sine amore nulla charitas, & sine charitate, ut Apostolus testatur, nihil boni.

Item, cum inter Christianas Nationes, Germanica una ex principalibus habeatur, & sit, & in ipsa diverse sunt inter Magnates, & Ecclesiasticos discordiæ, adeo quod ipsis stantibus, cum quisque propria domo relicta, magis rebus suis timeat, nulla videatur haberi posse spes, quod ad ipsum Concilium veniant; expedit celebrationem Concilii differri adhuc, ut interim possint dictæ discordiæ sedari, & facta inter eos reconciliatio, & unione, ac animo in tranquillitate posito, possit eorum adventus ad Concilium sperari, & quod ad hunc finem expediat Concilium prorogari, sentit Cæsarea Majestas, & Serenissimus Rex Romanorum, qui etiam asserunt, se inter ipsos Magnates reconciliatio, & unionem sperare, quod non est credendum ab eis sine fundamento fieri, tum ob eorum prudentiam, tum ob experientiam rerum Germanicarum.

Item, cum dubitetur, quod Turcarum tyrannus cum validissimo exercitu sit afflicta Hungariam aggressurus, ut eam in totam suæ tyrannidi subiiciat, quo facto satis videri potest, quod cum evidenti periculo totum Christianitatis residuum remaneret: & cum ad resistendum infidelium furori videatur decens esse [prout etiam servatur] quod persone Ecclesiasticæ interveniant, illæ præsertim, quæ statum Episcopalem habent, prout multi Prælati tam in Germania, quam in Hungaria habent, & si eodem tempore necesse esset, illos Prælatos vacare Concilio, & defensionem adversus infideles, cogerentur alterum dimittere, ideo videtur expedire, ut tutior pars eligatur. Est autem tutius, quod celebratio Concilii, quæ tanto tempore dilata est, etiam ad aliquod modicum tempus differatur: quam quod vacando Concilio permittatur Turcarum tyrannus fieri dominus Regionum Christianarum. Tunc enim frustra celebraretur Concilium.

Et

Et certe nulli dubium est, quod imminente Germaniæ, & Hungariæ periculo, quod nunc imminet, nullus ex illis Prelatis inde discederet, ut ad Concilium veniret, & sic omnes isti deficerent in Concilio, quod si unquam generale, seu universale fiat, expedit, ut nunc sit generalissimum, & universalissimum.

Nullus
Vicentiae
compa-
ret.

Angel.
Maffarell.
ubi sup.
fo. 13. de
Concilio
ms. Arch.
Var. sig.
n. 320. p.
294.
Ferdinan-
di Regis
Romanor-
um lite-
rae.

Item, licet S. D. N. jam sunt duo menses, miserit tres Cardinales Legatos Vicentiam, causa celebrandi Concilii, nullus tamen adhuc ibi ad hunc finem comparuit, nec auditur, neque videtur aliquod signum, quod de proximo aliquis sit illuc venturus. Quare non solum videtur expedire, sed necessarium esse, quod fiat huiusmodi provogatio.

Scribit Angelus Maffarellus earum literarum exemplum transmissum fuisse ad Imperatorem, atque ad Reges, & Principes X. Junii, ad quas Ferdinandus Rex, qui eandem prorogationem etiam expectaverat, subjectis verbis reddito responso, Pontificium illud decretum commendavit.

Beatissime, &c. Reddita sunt nobis Beatitudinis Vestrae litera a Reverendo sincere nobis dilecto Joanne Episcopo Mutinensi, illius, & Sanctae Sedis Apostolicae Nuntio ad nos remisso: ex quibus Concilii celebrationem Sanctitati Vestrae in magis idoneum tempus suspensam esse intelleximus; id quod nostro quidem iudicio a se tum sapienter, tum prudenter factum fuisse videtur, ob praesentis nimirum temporis statum, rerumque publicarum conditionem. Neque dubium nobis est, quin eadem Beatitudo Vestra consilium suum deinceps quoque, cum Sacrae Caesareae, & Catholicae Regiae Majestatis voluntate coniungat, ita ut quamprimum expediens fuerit, Concilii inchoandi, celebrandique curam non sit abiectura. Commendamus nos pro ea, qua decet, observantia, Sanctitati Vestrae obsequenter humiliterque. Datum Viennae xviii. Julii MDXXXIX.

XXVII.

Interim vigilantissimus Pontifex magnum, & saevum bellum Turcicum illis diebus Christianitati toti imminere praevidens, ut eam ab impiorum armis defenderet, totas vires collocavit, qua de re Sigismundo Regi Poloniae rescribens, eum vehementer hortatur, ut toto conatu Turcici armis se opponat.

Sigismundo Regi Poloniae.

Paul. III.
lib. brev.
an. 5. p.
42.

Charissime &c. Literas Serenitatis tuae recepimus, in quibus pio affectu nobis gratularis de concordia per nos inter Caesarem, & Christianissimam Majestates conciliata, nosque ob eam rem multis, atque humanissimis verbis laudas, quod officium

exequuti nostrae personae conveniens, gravibusque periculis eo facto Christianitatem universam liberaverimus, qua tuae Serenitatis erga Deum, & Rempublicam Christianam pietas te dignissima, nobisque gratissima fuit, ut debuit. Nostrae vero laudes a te ob amorem largius congestae, si humanos respicimus affectus, gratiae nobis admodum esse possunt, tamquam a clarissimo, & laudatissimo Principe profectae, gratiasque pro illis tuae Serenitati agimus, sed est haec omnis, fili charissime, laus, & gratulatio ad Deum Omnipotentem referenda, qui sicut antea nostris provocatus offensis, eorum Principum corda tam indurari permiserat, mox inenarrabili sua clementia, repentinoque sui Numinis instinctu duritiam eorum Principum molliovit, animos flexit, suisque fidelibus in tempore opportuno subvenit, ne attriti inter se diutius, mox praeda hosti potentissimo fierent, qui sane jamdudum mutuo nostrorum concursu gaudens, ita in occasionem nostri exitii intentus, instructusque est, ut ei nullo pacto obstiti potuisset, nisi hoc subito Dei beneficio arma, atque ira a nostris deposita fuissent. Non igitur nobis Domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Tuum hoc munus fuit, tua benignitas, nihil enim antea nos, neque literis, neque Nuntiis, neque Legatis nostris proficere unquam potuimus, donec splendor tuae misericordiae subitus erupit. Tibi igitur gratias agimus, quas possumus, neque enim possumus, quantas debemus, eo etiam iustius, quod nos, licet indignos, & meritis impares, huius tui Coelestis beneficii operatores, & ministros esse voluisti. Laudamus igitur, fili charissime, pro hoc munere largitorem ipsius muneris Deum, ac Dominum nostrum, agamus ei gratias pro tanta ejus clementia, oremusque suppliciter, ut hoc ejus beneficium, sicut praestitit maximum, ita velit esse perpetuum, quo Christianorum salus, ac securitas stabili, & certius confirmari possit, non solum hostili foris meru, verum etiam haeresibus domi sublatis. Ad quorum etiam medelam, & belli Turcici prosecutionem; ad quod nos hortaris, agnoscimus pietatem tuam, quod vero opem, & operam tuam in id offers, etiam gratias agimus, rogamusque, ut nobiscum una, qui, Deo teste, in hoc omni cura incumbimus, hanc te dignissimam actionem suscipias, neque enim dubitamus, quin tua, tamque praestantissimi Regis auctoritas, virtus ac felicitas, nobis maximo adiumento in his esse possit, &c. Datum Romae IIII. Februarii MDXXXIX. anno v.

Dum his indefesso studio incumberet Pontifex, excepit nuntium ex Hungaria a Jo-

XXVIII.

a Jo-

a Joanne Rege, Turcas, initae inter ipsum, ac Ferdinandum concordiae odio, vires ad Hungariam occupandam consistere, atque ex eo Regno, si Turcicae subiceretur servituti, tyrannidem ad reliqua Christiani Imperii Regna invadenda prolaturos, qua nova accepta fama permotus, Hieronymum Rorarium ad Ferdinandum Romanorum, Bohemiae, Hungariae Regem misit pro necessario bellico apparatu ad Turcas retundendos instruendo.

Ferdinando Romanorum Regi.

Paul. III.
lib. brev.
an. 5. p.
181.

Charissime, &c. Fuit apud nos Joannes Statileus electus Transylvaniensis, qui Regis sui nomine exposuit nobis quantum, & quam certum periculum illi sua patri Regni Hungariae immineret, nisi ei mature provideatur: Nos autem scientes, non posse partem illam Hungariae incendi ut non eadem flamma pars tua, & reliqua Regna ardeant, & si contingat [quod Deus avertat] Regnum illud in impias Turcarum manus incidere, patentem portam recludi ad reliqua Christianitatis Regna invadenda: idcirco celerius, quam opinabamur, mittere decrevimus ad te primum, & deinde ad charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Poloniae Regem, ipsumque Joannem Regem Hungariae, dilectum filium Hieronymum Rorarium Camerarium, & Nuntium nostrum, quem Majestati tuae devotissimum esse novimus. Is multa tecum super hac re nostro nomine ager, mentem nostram explicabit, tuam requiret, & ne cui occasione illi operulandi desimus, consilio, auxilioque tuo singula ager, qua in rem facere videbuntur, huic Majestati tuae plenariam in omnibus fidem adhibebit, sibi que persuadebit, salutem, decus, incrementum suum, suorumque Liberorum non sibi magis quam nobis curae esse, Datum Romae apud S. Petrum xxix. Junii MDXXXIX. anno v.

XXIX.

Instructus est Pontificius Internuntius ad haec promovenda amplissimis mandatis, iustusque est significare Ferdinando Regi, se continentibus precibus urfisse Franciscum Galliae Regem, ut pacem firmissimam cum Caesare constabileret, armaque in Turcas verteret, eaque etiam de causa designatum episcopum Transylvaniae proficisci ad eum iussisse, ut eum ad capeffendam turcicam expeditionem inflammaret, atque Alexandrum Farnesium Cardinalem Caesarem Legatum decretum, tum causas, ob quas Internuntius in Hungariam ac Poloniae decretus esset, exposuit, denique certior fieri flagitavit, quis copiarum numerus ex Germania, ex Bohemia, ex Polonia, atque ex Hunga-

ria adversus Turcas educi posset.

Instructio de his, quae dilectus filius Hieronymus Rorarius Camerarius Noster agere debet, Nostro, & Sedis Apostolicae nomine, apud Serenissimum in Christo filium nostrum Ferdinandum Romanorum Regem.

Paul. III.
lib. brev.
an. 5. p.
347.

Post salutationem Nostram &c. Referebat paternam nostram erga Majestatem suam charitatem, & quam grata mente acceperimus, Majestatem suam depositis & armis, & omni odio, pace convenisse cum Joanne Rege, quando ex eorum dissidio nisi Reipublica Christiana perniciosum expectari poterat: hoc nos praevidentes misisse ab initio statim pontificatus Nostri eundem Hieronymum Nuntium, qui nostra auctoritate, atque consilio, semina discordiarum evelleret, sopiret simultates, animosque paterno amore junctos, ad concordiam, & veram pacem reduceret, qui si tunc auditi, & paterna monita nostra, quibus debebant auribus, excepta fuissent, cessassent clades, & vulnera utrinque illata, nec Christianae fidei perpetuus hostis tyrannus, eos in nos spiritus concepisset. Caeterum, quoniam praeterita, ut infecta sint, corrigi nequeunt, hortabitur nomine nostro, ut quod Majestate Sua in primis dignum est, & facturam minime diffidimus, initam semel pacem, & concordiam inviolatam servet, & in hoc fugiat illorum consilium, quos aut speratum lucrum, aut privata odia agitant. Non poterat Majestas Sua se meliorem consultorem adhibere, prudentia, probitate, virtute sua duce, & comite, cuncta feliciter auspiciabitur, & feliciter perficiet: neque hoc loco tacebit, quantum concordia inter omnes Christianos Principes, hoc potissimum tempore, sit necessaria quod nisi omni cura provideatur, quomodo rebus Christianis succurrendum sit, brevi est timendum, ne imminentibus hinc Turcis perpetuis nostrae fidei hostibus, & hinc Haereticis, plus etiam, quam nunc putamus, premamur: hoc jampridem nos animo reputantes, & praevidentes, longum illud, & difficile iter Niciam usque suscepisse, parvam, aut nullam ingravescentis aetatis nostrae rationem habentes, dummodo saluti Christianitatis consuleremus, duorumque maximorum, & potentissimorum Principum, Imperatoris scilicet, & Francorum Regis animos, qui plus nimio accensiverant, molliremus; itaque cum Dei auxilio decem annorum inducias inter eos pepigisse, quae pacis initia & fundamenta forent, & nunc non cessare, ut ad perfectionem solidae, & vere pacis perveniantur, ad quam quidem pacis perfectionem, cum ab Episcopo Transylvano, qui praeteritis mensibus a Rege suo

suo

suo ad nos missus fuit, valde hortaremur, tamquam ad rem multis de causis Reipublicæ Christianæ utilissimam, impulsisse etiam ipsum Transylvanum iter cum omni festinatione illuc arripere quo præterquam quod Hungaria necessitates, & quibus præmatur periculis, exponeret, & induceret eos ad veram pacem, & ad sanctam, atque necessariam expeditionem in Turcas capeffendam; neque hoc contentas, allato ad nos nuntio de obitu charissimæ in Christo filie olim nostræ Imperatricis, cupientes Casarea Majestati relinquare restatum, pro ea ac debueramus, ægre casum illum vultisse, non satis vobis satisfacere vult, si per consuetos Nuntios tantum Majestatem suam consolaremur, nisi dilectum filium nostrum, ac secundum carnem nepotem Alexandrum S. R. E. Vicecancellarium mitteremus, qui inter cetera huic rei omni studio incumberet: qua in re cum tot labores nostros speremus non incassum casuros, hortabitur tamen magis idem Camerarius noster Majestatem suam, ut pacem cum Joanne Rege initam ratam, ac sanctam habeat: rationes vero quibus id maxime persuadere potest, quod a nobis longo sermone intellexerit, memoria, & prudentiæ suæ fidentas non repetemus, quamvis multa sint & efficacissima. Demum exponet Majestati suæ causam protectionis suæ in Hungariam, & Poloniam, quam a nobis habuit in mandatis. In Poloniam quidem, ut pileum, & enses in sacratissima Natalis Domini nostri nocte benedictos, quo munere clarissimi Reges, ob aliquod insigne erga Sedis Apostolicæ meritum decorari solent, Sigismundo juniori Regi genero suo donet; ut tanto alacrius Ecclesiæ defensionem meminerit se suscipere debere, & nostram paternam charitatem agnoscat. In Hungariam vero, ut litteras Apostolicas de provisione Episcopatum Episcopis ipsis consignet, exigatque ab eis, quod pro hujusmodi expeditionibus iure debetur, quæ pecunia exponi debet pro munitionibus his locis contra Turcas, quæ opportuniora videbuntur. [Et paulo infra.] Itemque declarabit idem Camerarius noster Majestati suæ, nos cum a Transylvano perquireremus de generali expeditione sumenda, & modum, & numerum, & qualitatem gentium percunctaremur, quibus opus esset, & quid Majestas sua, quid Polonia Rex, qui huic incendio proxima, atque juncta Regna habent, collaturi essent, respondisse nullum ad id mandatum habere, itaque cupere nos ab ipsis intelligere modum expeditionis generalis future, numerum, & qualitatem gentium, & quantum ipsi pro sua, suorumque Regnorum, & reliqua Christianitatis sa-

lute conferre volint, ut ceteri Christiani Principes tanto facilius, & alacrius inducantur. &c.

De his omnibus certiore etiam fecit Paulus Joannem Hungariæ Regem, cui ad propulsandum Turcam studio, & opera non defuturum est pollicitus, tum optimas spes illi iniecit ob concordiam, quam Cæsar, & Francorum Rex pepigerant, denique ob Christiani nominis dignitatem iusta a Deo præmia collecturum persuasit.

Joanni Hungariæ Regi.

Charissime, &c. Orator tuus dilectus filius Joannes Scavileus electus Transylvanienfis ob singularem prudentiam, probitatem, rerum experientiam, maxime nobis gratus, induxit nos una cum dilectis filiis nostris Ghinuccio Cardinale Sancti Angeli, & Alexandro Farnesio S. R. E. Vicecancellario nostro, secundum carnem nepotem tui studiosissimis, ut quod antea in animo conceperamus, citius absolveremus, dilectum filium Hieronymum Rorarium, Camerarium, ac Nuntium nostrum ad charissimos in Christo filios nostros Ferdinandum Romanorum, Sigismundum Polonia Reges, & ad te mittendi communi consilio, auxilioque Regni tui incolumitati consulturi, prout etiam nunc iura vires, non desinimus, quod ut certius contingat, non cessamus charissimos in Christo filios nostros Carolum Imperatorem, & Francorum Regem Christianissimum hortari, monereque assiduis Nuntiis. Quam rem, & antea præsentia nostra feceramus longo itinere, & labori intolerabili ingravescentem ætatem nostram subicientes, sperantesque propediem agniturum, te non vanam operam nostram cecidisse. Audire potuisti Nos, cum adhuc in minoribus essemus, nomini dignitarique tuæ non defuisse: recordari potes, cum primum divino Numine ad hunc Apostolorum apicem asciti sumus, ad te priusquam ullum alium Christianum Principem eundem Rorarium Nuntium nostrum direxisse. Confide nos nullo tempore, quantum nobis licuerit, tibi defuturos, quia pro Regni tui salute personam etiam nostram, si ea usui esse videbitur, alacres offeremus. [Et infra.] Hortamur te, ut adhibeas illi fidem, talem te erga Religionem Christianam, nosque, & Sedem Apostolicam præstes, qualem hactenus præstitisti, confidasque misericordem, & iustum Deum cumulate tibi, seminique tuo omnia relaturum. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum XIX. Junii MDXXXIX. anno v.

Inceptum erat anno superiore a confederatis Christianis bellum contra Turcas; sed pudet dicere, quam male

XXX.

Paul. III. lib. brev. an. 5. p. 182.

XXXI.

Fœdus Christianorum contra Turcas dissolutum.

Chri-

Paulus Jovius l. 37.

Christianis id gestum sit; dissolutum enim est sacrum fœdus, quod superiore anno, tanto animorum ardore sancitum fuerat; Veneti enim, cum Andreas Grittus Dux extremum diem vigesima octava Decembris obiisset, indignati quod Auria, violato fœdere superiore anno, hostis delendi sprevisset occasionem, Solymannum de pace postulaverunt: Andreas vero Auria, qui Veneta, & Pontificia Classibus conjunctis pugnam detrectarat superiore anno, multo minus cum sola Classe Cæsarea irrumpere in hostes ausus est, cum numero longarum Navium impar esset, marisque liberam possessionem hosti concedere cogeretur; hinc Solymannus ad Castrum novum recuperandum, terrestres, ac maritimos exercitus conflavit. Præfecitque terrestri exercitui triginta millibus equitum, peditumque Ulamannem, maritimo vero Barbarossam, qui florentissima Classe nonaginta triremium, biremium triginta, ac trium Mahonum investus Castri novi incolas invasit, qui licet initio Turcarum stragem non modicam edidissent, tamen hostes variis impressionibus factis, Turrim primum occuparunt, & mœnium partem prostraverunt, perque ruinas irrupere, adeo ut Hispani in medio foro, ad extremum militaris virtutis, edendum exemplum, se conglomerarint; tristisque casu obvenerit, ut imbre decidente, pulvis sulphureus flammam non conciperet, catapultas displodere non possent, sagittisque confingerentur, atque ita ad unum omnes interfecti sunt, licet aliqui labore fessi, abjectis armis, pacem, precariamque vitam flagitarent: percussis ea clade, qui in Arce inferiore versabantur, cum omnis subsidii spes adempta esset, dedicationis verba nuncuparunt, salutemque pacti a Barbarossa, circiter numero octingenti in fidem recepti sunt, ac Byzantium asportati, excepto Macinio Mongaia, qui cum ob virtutis militaris famam a Barbarossa sollicitaretur impensus, ut ad impietatem Mahumeticam deficeret, illeque constantissime fidem profiteretur, cervice abscissa, dignam cœlo vitam explevit. Ea vero inflatus victoria Barbarossa, Rizzanum Oppidum adortus, Venetos præsidarios solo terrore expugnavit, inde cum Cattaro Urbi inhiaret, a Matthæo Bembo Præfecto, effusa globorum procella, repulsus est, nec postea quidquam in Venetos tentavit, cum Induciæ inter eos, ac Turcam promulgata essent. Contigit Castri novi clades ad septimum Idus Augusti [inquit Jovius] de qua Petrus Paulus Gualterius in Diario memorat. Decimo septimo Augusti. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Barbarossa Castrum novum recuperat.

Petr. Paul. Gualt. A. 12.

Christi nuntiatum est Romæ, Turcas die septima hujus expugnasse Castrum novum, occiso præsidio, quod ibi a Cæsare tenebatur. Ad faciendam cladem, vel graviores avertendas, cogendis nummariis subsidii dedit operam Pontifex, atque hæc Cardinali Toletano imperavit.

Cardinali Toletano.

Dilecte fili noster, ut optulemur Serenissimo Cæsari Hispaniarum Regi Catholicæ, qui licet exhaustus proximis contra Turcas bellis, nunc cum Classe, & multis armatorum millibus in eos missis furoribus eorum, Italiam, & Hispaniam invadere cupientium, acrius se opposuit, gravissimasque tam pro Ecclesiasticis, quam pro ceteris tutandis impensas sustinet, majoresque vires, & copias in annum sequentem pro communi salute fortius tuenda, paraturus est, imposuimus, ejusque Majestati concessimus duas quartas fructuum Ecclesiasticorum Hispaniæ pro presenti, & futuro annis. [Et infra:] Nul- lum enim tempus, fili noster dilecte magis opportunum, vel necessarium offerri poterit cunctis Ecclesiasticis, quam hoc, in quo vel communi, vel propriæ salutis defendendæ opes Ecclesiasticæ ad pia opera destinata profundi debeant, ut illas retinere, salvo ab hostibus possimus, &c. Datum Romæ apud Sanctum Marcum XIX. Augusti MDXXXIX. anno v.

Paul. III. lib. brev. an. 5. p. 182.

Data fuere eadem imperia Cardinali Burgenfi, atque Cordubensi, & Hispaniensi Archiepiscopis. Ex Lusitania pariter præsidia Pontifex, comparaturus pro sustinenda belli Turcici mole, Cardinali Ulyssipponensi scripsit.

Cardinali Ulyssipponensi.

Quo in periculo universa Christianitas, præcipue Italia nostra versetur, hostibus Turcis validissima cum Classe illi imminens, & quam necessariis de causis Decimas, cum in ipsa Italia, atque Hispania, tum in isto etiam Portugalliæ Regno imposuerimus, non attinet, tuæ prudentiæ commemorare. Et infra: Castro novo, quod præsidio Serenissimi Cæsaris tenebatur, nunc expugnato, neminem Cardinalium volumus, nec ipsos etiam Nepotes nostros a tam necessaria contributione esse immunes, &c. Dat. Anconæ I. Octobr. MDXXXIX. anno v.

XXXII. Martinus Bellius comment. l. 8.

Dum subsidia undique Cæsar pro sustinendis Turcici belli sumptibus comparat, ac Populos acerbioribus indictis vectigalibus atterit, Gandavenses in eum rebellionem movent, ac reliquas Belgii Urbes pellicere ad defectionem pertendant, prætulisse tum fidem commodo Gallorum Regem memorat Martinus Bellius. Gandavenses tributis obriri cœdunt.

Sorius in comment. hoc anno. Guicciard. in comm. Paulus Jovius l. 29. Franciscus Bellarius l. 22. n. 33.

Ttt

Ma-

Magistratus Caesarianos, Regiae fidei, ac potestati se permissuros significant, maximas alias Urbes conjurationis futuras participes pollicentur. Rex conditionem repudiatur sacramenti memor, monetque Caesarem, Belgium spectare ad defectionem. His difficultatibus implicatus Caesar, cum praesentia sua tantum motos tumultus posset compescere, anceps consilium inquit, ut se Gallorum Regis fidei, & integritati committeret, ac tum fama increbuit eos pacem inter se sanxisse, adeo ut Petrus Paulus Gualterius haec referat in Diario. Die XXIV. Novembris Cardinalis Farnesius creatus fuit Legatus ad Caesarem, & Regem Franciae, ut nomine Domini nostri gratularetur eis de pace inter eos facta, & hortaretur eos ad agendum ea, quae pacem sequerentur, & de Concilio. Confirmasse Caesarem, se Gallo Regi, vel alteri ex Liberis Ducatum Mediolanensem traditurum, refert Martinus Bellajus, atque magnificentissime exceptum, deductumque a Regis Liberis addit, quod confirmat Surius, ac de illius pietate haec memorat. Eo ipso tempore deprehensus est a Legatis sororis eius Mariae, quae Belgio praeparat, isque non semel per noctem duabus, aut tribus horis, utroque flexo poplite in cubiculo, nigris undequaque pannis recto, orare. Porro ea precandi ratione eum quotidie usum fuisse constat. Orabat mane duabus plus minus horis, totidem nocte vel vespere, inde postquam se induisset, accedebat etiam mane ad auscultandum Sacrum. De eadem Cardinalis Farnesii Legatione Angelus Masfarelus etiam haec tradit.

Angelus Masfarelus, in Diario Concilii. Trid. ms. Aneb. Vat. p. 11.

Non praetermisit Sanctitas Sua omnem operam, & laborem, ut interim pax Republicae Christianae redderetur, itaque cum Caesar Belgis ad defectionem ab eo incitaretis, defectionis hujusmodi comprimendae gratia per Galliam amicissime, & cum Gallorum Rege magno benevolentiae, concordiaeque indicio transiens, in Belgas profectus fuisset, Sanctitas Sua ut dictarum Majestatum animos majoris affectionis vinculo paterno affectu reconciliaret, atque propterea concilium commodius celebrari posset, Reverendissimum Dominum Alexandrum Sancti Laurentii in Damaso Diaconum Cardinalem Vicecancellarium suum secundum carnem nepotem ad saepe factos Caesarem, & Christianissimum Regem Legatum VIII. Kal. Decembr. MDXXXIX. constituit, qui XXIV. Novembris ex Urbe discedens iter Galliam versus arripuit. Addit Blasius Caesenas, missum Legatum, ut cum ex redintegratae amicitiae legibus Caesar Francisci Regis filiam uxorem ducturus diceretur, in tanta laeti-

Blasius Caesenas Mag. Caesenas.

tia, Regumque conjunctione, nomine Pontificis, & Sacri Senatus, utriusque gratularetur.

Porro Imperator Galliam ferme totam emensus, a Francisco Rege obviam profecto, in Oppido, cui Lochiae nomen est, salutatus, cum eo consilia de rebus gravissimis contulit die duodecima Decembris, de quibus haec refert Martinus Bellajus. Suadet Regi, ut Venetos, missis Oratoribus a meditato foedere Turcico, ob crebra, & gravia accepta damna, ad id inclinatos, revocet, ac terra, & mari summa conjunctione in Turcam expeditionem suscipiant. At de ea legatione, deque Caesaris profectio in Belgium proximo anno agemus.

Sed cum haereses in dies ubique incrementum fumerent, & finitimas Provincias pervasuræ clam serperent, ad eas reprimendas Pontifex Jacobo Cardinali Sadoleto Cenforis fidei munus demandavit, ut Avenionem, & Comitatum Venesinum ab ea peste vindicaret.

Cardinali Sadoleto. Dilecte fili noster. Gravi animi nostri perturbatione venena Lutheranae heresis in nostris Civitate Avenionis, & Comitatu Venaisino in dies disseminari audivimus, satoresque eorum eo confidentius agere, quod artem, in validitatemque Legati nostri forsitan credant minus aptam, ac despiciant, quamobrem cupientes ea semina, antequam convalescant, extinguere, habentesque opportunam in istis locis tuae circumspersionis praesentiam, quae etiam suam Ecclesiam, & Diocesim Carpentoratensem in dicto Comitatu sitam, pro suo officio, ac pietate ab his labibus rueri debet, & celebribus suis scriptis Religionem Catholicam, adversus hujusmodi haereses non semel defendit: eidem tuae circumspersioni, de cujus virtute, prudentia singularique pietate, & doctrina, plenam in Domino fiduciam obrinemus, hanc curam, dictas haereses in Civitate Avenionensi, & Comitatu Venaisino praedictis, extinguendi, & ab illis totam nostram ditionem purgandi, auctoritate Apostolica, tenore praesentium demandamus, dantes tibi plenissimam potestatem, & facultatem, per te, vel alium, seu alios, omnes dictam haeresim seminantes, eisque consilium, auxilium, vel favorem quomodolibet praestantes inquirendi, repertos culpabiles puniendi, seu puniri faciendi, &c. Datum Romae v. Junii MDXXXIX. anno v.

Non defuit officio Jacobus Cardinalis, atque auctoritate sua, & doctrina, Novatorum insolentiam coercuit, clementia tamen magis, quam vi ingenia vinctus, eam primum explicuit, quam seve-

Caesar per Galliam transiens Belgium petiit. Petrus Paulus Gualter. Aneb. in Diario Martini Bellajus comm. l. 8.

XXXIII.

Paul. III. lib. brev. 5. p. 217.

XXXIV. Jaub. Sudol. l. 12.

ritatem adhiberet, deque suis piis studiis, & laboribus haec ad Alexandrum Cardinalem Farnesium rescriptit. Multa quotidie ex me commoda, atque adjuncta his populis proveniunt, quod diurnis, nocturnisque meis cogitationibus hoc consequar, ut & pace, & concordia eos contineam, & propulsem hinc impios, qui veritatem Catholicae Religionis conantur evertere, quorum nisi ego huc venissem, magna jam copia in his locis existeret: nunc meis vigiliis, atque curis fit, ut illi non modo ad nos, sed ne ad vicinos quidem nostros se audeant conferre. Contingit enim peropportune, ut cum apud Populos etiam remotiores fides mihi non parva sit, tum vero Senatoria consilia, quae Gallicanis praesunt Provinciis, ut Aquense, ut Tholosanum, ut Gratianopolitanum, meo non minimum testimonio moveantur. Itaque cum his paucis diebus Diploma ad me Pontificium esset allatum, quo datur mihi in Lutheranos inquirendi, atque animadvertendi potestas, accepi equidem illud venerabundus, & gratulans, gratiasque de eo Summo Pontifici egi. Sed quod ad usum illius potestatis pertinet, equidem si necesse erit utar, dabo operam tamen ne sit necesse. Nam quibus ego armis libentius utor, ea, ut leviora sunt ad opinionem, atque ad aspectum, ita ad convincendos improborum animos longe sunt validiora, cum non terror ab illis, neque supplicium, sed veritas ipsa, sed & Christiana in primis mansuetudo confessionem erroris corde magis quam ore prolata exprimit. Datum Carpentorati IV. Kal. Augusti MDXXXIX.

Haud impari studio Sadoletus compescendae Judaeorum audaciae incubuit: quae de re extat praecleara ejusdem ad Cardinalem Farnesium hoc anno conscripta epistola, cujus saltem partem, ut in Annalibus Ecclesiasticis inferatur, dignam duximus. Post plura. Agam fortiter, utraque libertate, quam tribuit mihi Deus: neque eum Principem, cui omnia debeo, cujus existimam laudem virtutis, probitatis, sapientiae ullis hominum sermonibus infringi, aut imminui iniquissimo animo patior, falsis assentationibus in errorem inducam, sed dicam aperire, ut se res habet. Qui potest videri amore Religionis in suis Provinciis Lutheranos persequi, qui in eisdem Provinciis tantopere sustinet Judaeos? Nulli enim unquam ullo a Pontifice Christiani tot gratiis, privilegiis, concessionibus donati sunt, quot per hosce annos honoribus, prerogativis, beneficiis, non aucti solum, sed armati sunt Judaei. Ac ceteris quidem fidelibus, & optime meritis, nomina juris beneficia, ad propul-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

sandam, si qua illata sit, injuriam conceduntur; Judaeis solum ad inferendam. Quamquam non est ista Pontificis optimi culpa, sed eorum qui ad suum ex Judaeis questum Pontificis nomine abutuntur, de quibus honestius est vos existimare, quam me scribere. Judaei quidem opibus referti fautoribus insolentes, inter has plebes, zamquam inter pecudes lupi grassantur. [Et infra]: Et in his nuper duo, quae maxime valentia sunt ad avertendos Christianos, scilicet nunc ibi, quod volunt, consequuntur, nec est quicquam iam sanctius, & ad reconciliandam Ecclesiasticam dignitatem, quae prope omnis jam pridem amissa est, utilius quam fovere Judaeos: quibus [quod omnibus saeculis inauditum est] licitum sit, solis tanta frui apud Magistratus auctoritate, & gratia, ut ad impetrandum omnia, quae possunt, eorum accusatio audiat sine reo, causa cognoscatur sine teste, sententia feratur sine judicio. Et haec vos tandem quomodo ab his trans Alpes nationibus accipi existimatis, quarum in oculis, & in conspectu posita sunt? Quae nationes carent omnes hac Judaeorum peste, nec abominantur pejus quicquam, quam Judaeorum nomen, quos tantopere vident istic in deliciis esse. In tantane defectione animorum omnium jam a nobis gentium [plane enim dico omnium, quod ego ita esse intelligo: vos haud ita sentitis, propterea quod auribus vestris vulgo homines blandiuntur] in tantane inquam defectione omnium, & prope execratione auctoritatis Ecclesiasticae, magno Republicae praesidio futurum putatis, si sic alueritis, si sic extuleritis Judaeos? Fideles autem, & pauperes populos vestros sic lacerari ab illis, & diripi neglexeritis? Porro in haec loca, quod tu transiens nosse potuisti, Provinciae maxime concurrunt Italia, Hispania, Gallia, atque Anglia: e quibus, qui hac iter faciunt homines, conscios eos esse hujusmodi querelarum, easque domum ad suos referre, sane existimationi vestrae, & communi saluti non expediet, &c.

Hoc anno Henricus Angliae Rex scriptum nefarium edidit adversus Pontificem, qui Concilium Vicentiae tum indicerat, ex qua contumelia Pontifici illata exultarunt Lutherani; verum quantum ab iis alienus esset Henricus demonstratum est, nam cum Lutheranae Sectae Magistri feditiones (quales spirat Lutheranicum dogma) excitarent in Anglia, Henricus ad eas compescendas in publicis Ordinibus Comitibus, veterem Religionis formam servandam fanxit in propositis lex Questionibus, de quibus publica acta haec habent.

XXXV. Surius in comment. hoc anno.

Ttt 2 Tam-

Henricus
VIII.
contra
Lutheri
Sectam
leges edidit.

Tandem post longam super his articulis deliberationem, post consultationes plurimas, post argumenta instiruta, utro, citroque commota, omnium, tam Regie Majestatis, quam utriusque Senatorii Ordinis, & Plebis in hunc Senatum coacta, summo consensu fuit, & est resolutum, decisum, ac statutum eo modo, ac forma, qui sequitur. In primis in beatissimo Altaris Sacramento per virtutem, & efficaciam potentissimi verbi Christi, simul atque illud Sacerdos ore locutus fuerit sub forma panis, & vini naturale Corpus, & Sanguinem Dominicum conceptum ex Maria Virgine realiter adesse, & post consecrationem, nullam panis, aut vini, aut aliam, quam Christi Dei, & hominis remanere substantiam.

Secundo, communicare sub utraque specie non est omnibus hominibus jure divino necesse ad salutem, credendumque est, & non dubitandum, quoniam in carne sub specie panis sit verus Sanguis, & cum Sanguine sub specie vini sit Divina Caro, tam divisim, quam conjunctim.

Tertio, Sacerdotes, postquam initiati sunt jure Divino non possunt uxores ducere.

Quarto, Vota castitatis, sive viduitatis a viro fecundate non temere facta, jure Divino sunt observanda.

Quinto, Missas privatas in hac Regis Anglicana Ecclesia, ac Congregatione admitti, ac celebrari, simul & bonum, & necessarium est, per quas probi Christiani, quorum vita responderet, pariter & bona, & divina solatia, & beneficia inde recipiunt, Missasque celebrari juri Divino quadrat.

Sexto, Expedi, necesseque est auricularem confessionem retineri in Ecclesia Dei. Quocirca Regie Majestatis auctoritate, ac summo, utriusque Ordinis Senatorii, plebisque in hunc Senatum coacta consensu, in hunc modum, qui sequitur, latum est Senatusconsultum. Qui vel in hoc Regno Angliæ, vel alio quovis Regie Majestatis dominio post duodecimum diem Junii, qui proxime sequetur, verbo, scripto, prelo, fictitiis characteribus, aut alio quovis modo publice concionantur, docent, dicunt, affirmant, declarant, disputant, aut ratiocinantur secus quam jam dictum est, in illos tanquam hæreticos, gravissima constituit Rex supplicia, aut etiam in eos, qui consilio, aut re, tales juverint.

XXXVI.

In Hibernia, cum Georgius Archiepiscopus Armachanus defecisset ad Hæreticos, Pontificia sententia exauthoratus est, atque in ejus locum Robertus Wancop doctrina, & pietate celeberrimus

suffectus est, ut tradit Alexander Farnesius in actis Consistorialibus.

Navatam a Roberto in confutandis hæreticis insignem operam inferius visuri sumus. Pluribus vero a Religione Catholica deficientibus in Europa, plures in America Barbari ad eam se conferebant, referunt enim acta Consistorialia, hoc anno in Civitate Regali novum Episcopatum fuisse institutum, ita ut sacra jura peteret archiepiscopo Hispalensi.

Auctus est exeunte anno Sacer Senatus novo Cardinalium supplemento, inter quos adlectus est Marcellus Cervinus Neocastrensis Episcopus, magnarum virtutum laude florentissimus, ad quem extant subiectæ Pauli literæ.

Dilecto filio nostro Marcello, S. R. E. Presbytero Cardinali Neocastrensi.

Dilecte fili noster. Si labori premium, fidei gratitudo, honor virtuti debetur, tu in labore, & cura negotiorum nostrorum indefessus, in fide probatus, in virtute conspicuus, ita te dignum omni nostra benignitate reddidisti, ut parum nobis videretur, si te in liberalitate, in opibus, nisi in beneficentia, in honoribus prosequeremur, nam nec tu sola virtute contentus, nobiscum fuisti, sed merita erga nos, & Apostolicam Sedem adiecisti: conveniebat igitur, ut cum dignitate Cardinalatus, seu virtuti, seu meritis tribui soleret, tibi potissime tribueretur, qui simul utroque eorum insignis es; itaque, ut & grato Principi te operam locasse scires, & in futurum cum dignitate etiam merita augeres, hodie te inter ceteros Cardinales a nobis creatos adnumeravimus, mirumque ad dilectum filium Alexandrum Cardinalem de Farnesio S. R. E. Vice-cancellarium Legatum, & Nepotem nostrum hinc rubeum de more a Nobis benedictum, qui illud pari letitia, qua ipsi missimus, tibi assignet. Datum Romæ XIX. Decembris MDXXXIX. anno VI.

Agebat Internuntium Marcellus unum cum Alexandro Farnesio, qui (ut diximus) ad Carolum Cæsarem, & ad Galorum Regem Legatione fungebatur. Porro Marcellus e Cardinalitio gradu postea ad Pontificalem provectus est, in quo Marcelli II. nomen retinuit: describitur ea Cardinalium promotio subiectis verbis in actis Consistorialibus.

XIX. Decembris MDXXXIX. fuit Consistorium. S. D. N. de consensu, & consilio RR. DD. meorum S. R. E. Cardinalium, & auctoritate Dei Omnipotentis, BB. Apostolorum Petri, & Pauli, & sua creavit, & assumpsit in S. R. E. Cardinales Reverendiss. DD. Federicum Fre-

XXXVII

Paul. III. lib. brev. an. 12. p. 289.

Marcellus Cervinus Cardinalis creatur.

Alex. Farnes. Card. in Actis Consist. ms. Card. Spad. sig. 133. p. 46. 377.

XXXVIII

gostum Episcopum Salernitanum, Petrum Episcopum Gebennensem, ac Antonium Aurelianensem, ac Ubertum de Gambara Terdonensem, Ascanium Ariminensem ac Paulum Parisium Nuscanum, necnon Marcellum Cervinum Neocastrensem, & Bartholomæum Guidiccionem Aprutinum, Episcopos, Magistrum Dionysium Generalem Ordinis Servorum, Henricum Borgiam electum Squillacensem, Jacobum Sabellum Prothonotarium Apostolicum, & demum sua Sanctitas referavit unum in pectore, pro quo Reverendissimorum DD. Cardinalium vota sumpsit.

Proximo anno ad XXVIII. Januarii assignavit Titulos, videlicet Reverendissimo Uberto de Gambara Sancti Sylvestri, Ascanio Sanctæ Potentianæ, Paulo Parisio Sanctæ Balbinæ, Bartholomæo Guidiccione Sancti Casarii in Palatio, Dionysio S. Marcelli, & donavit eis annulos de more.

Eadem tradunt Petrus Gualterius Aretinus, ac Blasius Cæsenas Rituum Magister, qui addit: Henrico Borgiæ Ducis Gandiæ filio datum tit. Sancti Nicolai inter Imagines, sed illum in ipso juventæ flore Viterbii obiisse. Et Fregosium Cardinalem ad Urbem vocatum, ut subiectæ indicant literæ.

Dilecto filio nostro Frederico Fregosio S. R. E. Presbytero Cardinali Salernitano nuncupato, &c.

Hodie in Consistorio nostro secreto magna quidem nostra voluptate, sed non minore Venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium studio, evarumque virtutem frequentè commemorazione, te ejusdem S. R. E. Presbyterum Cardinalem in Dei nomine creavimus, quemadmodum aliorum complurium literis tibi perscriptum iri non ambigimus: multorum enim benevolentiam tibi, ac licetis, cæterisque tuis laudibus comparasti: quamobrem, fili noster, te hortamur, ut a Deo, ac nobis in participationem sollicitudinis, ac curarum presentium vocatus, non dubites, quamprimum venire ad nos, qui, quo judicio te elegimus, eadem benevolentia complectemur, ut nobis, & S. R. E. cuius inclarum membrum jam es, opera, assiduitate, consilioque tua assistas, nostraq; spei respondeas, &c. Datum Romæ XIX. Decembris MDXXXIX. anno VI.

Florebat hoc tempore Granatæ sanctitatis, & eloquentiæ Apostolicæ nomine, ac per totam ferè Hispaniam celebrabatur Joannes Avila Sacerdos clericus, probatissimus virtutis magister, ac scriptor egregius, a Divo Ignatio de Lojola, a Sancta Theresia, aliisque insignioribus illius ætatis Viris mirum in modum excultus; hic, cum præfata Isabellæ Im-

peratricis cadaver Granatam perductum fuisset, ubi tunc Regia sacra Ædes magnificentissime constructa, ad condendas Regum exuvias destinata erat, funebrem de ea habuit concionem. Ab hujus itaque Apostolici præconis de Mundi fallacia, ac vanitate mirifice tunc differentis sermone non modicum animo succensus Franciscus Dux Gandiæ, plura cum Joanne colloquia habuit, quibus concepta perfectioris vitæ femina, eo dirigente, ad optatam segetem perducerentur. Accidit quoque, quod ad hunc præclarissimum Verbi Dei concionatorem, sacra gloriosi Martyris Sebastiani recurrente festivitate, in Eremitorio eidem Martyri dedicato, quod e Regione Alhambræ Urbis Granatenfis arce situm est, prædicantem auditurus accessit Joannes de Deo: cujus ardentissimis sermonibus, ac validissimis argumentis adeo compunctus est, ut finita oratione in lacrymas solutus, ac solo stratus, pectus tundere, voces divinæ misericordiæ implorantes emittere, capillos, barbamque evellere, cæperit: mox manu in libros prophanos injecta, unguibus, dentibusque omnes dilaceravit, pioque vero, utilesque cuicumque petenti, ac imagines sacras, & quidquid habebat librariæ suppellectilis gratis elargitus est. Ita brevi factum est, ut expoliatus omnino, nudusque appareret, nihil præter indusum, & femoralia retinens. Ad Magistrum Avilam deinde deductus, totius vitæ cursum compendio ei explicuit, suasque culpas cum ingenti lacrymarum imbre aperuit: enixe eum rogans, ut ipsum in suam clientelam reciperet. Cujus salutaribus monitis in Christianæ Religiois vitæ castris adeo profecit, ut Ordinis de Hospitalitate Institutor deinde effectus, charitatis, patientiæ, cæterarumque virtutum, prophetiæ quoque, ac miraculorum gloria clarus, totam ferè Hispaniam in sui admirationem brevi pertraxerit: de quo alias recurret nobis dicendi locus.

Claudimus hunc annum, fausto ac fortunato Societatis Jesu natalitio. Nam cum Sanctus ejusdem fundator Ignatius una cum Sociis per duos fere annos in nonnullis Romæ Templis Divino verbo ad omne Christiani officii munus populum inflammassent, ac plebe puerisque vicatim Christianæ legis præcepta infillassent, pauperum quoque necessitatibus quacunque possent ope, auxilioque, de aliena magis quam de sua egestate solliciti, provide paterneque succurrissent, saluberrimam illam nascentis Ecclesiæ consuetudinem, crebræ scilicet peccatorum confessionis, & fractionis panis longo saculo-

ABO
Consist. p.
378.

Paul. III.
lib. brev.
p. 550.

colorum flexu interruptam revocassent; ac plura pia opera, quæ vel ad puellarum miserandarumque Virginum pudicitiam tuendam, vel ad sæminarum a flagitioso vitæ genere redeuntium pœnitentiam rite exercendam, vel ad cathemenorum, atque a Judæis, vel a Saracenis conversorum fidem conservandam pertinebat, Deo propitio inchoassent: necnon a variis locis, provinciisque remotioribus magis in dies postularentur, ut literis, ac pietate, formandis moribus, ac ingenii acuendis ubique proximorum commodis deservirent, hoc anno cum Sodalibus de condenda egit perpetua Societate; & ut erat communi ipsorum consensione decretum, instituti formulam in quædam capita breviter digestam Pontifici Maximo Apostolica autoritate firmandam, nactus opportunitatem Tiburtini recessus, quo se Pontifex e negotiorum turba receperat per Cardinalem Con-tarenum eidem addictissimum supplici-

ter obtulit: quam Paulus iussam a Sacri Palatii Magistro Thoma Badia prius cognosci, ab eoque approbatam, ut ipsemet vidit, ac diligenter expendit, *Spiritus Dei* (inquit) *est hic*, Ignatii, sociorumque pia studia pluribus commendavit; subiecitque se jam animo prælagire, Societatem hanc tum institutam, afflictis Ecclesiæ rebus non levi præsidio, ac ornamento fore. Quod summi Sacerdotis Christique Vicarii testimonium optime completum fuisse tandem universa profertur Ecclesia; cum in recurrente anniversaria Sancti Ignatii festivitate juxta præscriptam a Sede Apostolica in sacris de eo lectionibus formam, in tanti viri, Societatisque ejus commendationem ita decantet. *Ur constans fuerit omnium sensus, etiam Pontificis confirmatus oraculo, Deum sicut alios aliis temporibus Sanctos Viros; ita Lutero ejusdemque temporis hæreticis Ignatium, & institutam ab eo Societatem objecisse.*

I. Anno a Virginis partu millesimo quingentesimo quadragesimo, indictio-ne decimatertia agitata sunt plura colloquia a Catholicis cum Lutheranis ardentissimo studio Cæsaris, qui benevolentia demulcere feroces eorum animos, atque ad officium pellicere nitebatur; sed ea irriti exitu dissoluta sunt; cum Lutherani superbia elati pristinos errores abiicere detrectarent, immo fidei lumine orbi proterve nova errorum signamenta conflarent; de quibus accuratius agetur inferius: nunc quod ab Alexandro Cardinale decreto exeunte anno superiore ad Cæsarem & Franciscum Galliarum Regem Legato, ut inter eos expectitam continentibus omnium fidelium votis pacem conciliaret, gestum sit expendamus. Pervenit Lutetiam Cardinalis Legatus pridie quam Cæsar Lutetiam ingrederetur; nec de pace facienda sermonem inferre potuit, nisi Cæsar in Belgium se contulisset: nam subtili arte transegerat cum Gallo, ut de pace in Gallia non ageretur. *No si alienæ potestatis factus* (inquit Paulus Jovius) *in solo nuper hostili minus libere minusque utiliter de pace transigeret, totius institutæ liberalitatis suæ gratiam desloraret, quando ea demum apud omnes opinio foret quæ facile tolli non posset, ut ipse nequaquam ex animo & satis generose, sed ignobili metu & cæco pudore circumscriptus ad iniquas pacis condiciones descendisse crederetur.* Ita Cæsar Gallorum animis in ultteriores spes traductis magnificentissime habitus a Francisco Rege, Regiisque liberis stipatus septima Januarii in Belgium se recepit: post cujus discessum Cardinalis Farnesius Legatus Pontificia mandata, precesque exposuit Francisco Regi de firmissima pace inter ipsum, ac Cæsarem facienda, de auxiliis ad retundendam Turcicam tyrannidem conferendis, de Henrico Angliæ Rege, ac Lutheranis ad Ecclesiæ conjunctionem, & obsequium revocandis, cui Gallorum Rex nitide respondit, se aperto & sincero animo Imperatori significasse, pactas induciarum leges sanctissima Religione culturum: foedus vero armorum cum Angliæ Rege & Lutheranis percussum integris rebus suis nondum rescindi posse, nisi graviora pericula in se converteret, prius enim pacem arctissimam inter ipsum Cæsaremque adstringendam, qua confirmata res Christiana civilibus afflictâ bellis restoreret, tyrannisque Turcica retunderetur. Addidit sibi gratissi-

mum fore, ut Legatus ipse ad Imperatorem se conferret, & cum eo de pacis legibus, ac de conjugio inter filium Regium & Cæsaris neptem conciliando contrahendoque ageret. Adiit etiam Cardinalis Legatus Monmorantium Magistrum equitum, arcanorum omnium Regionum consiliorum participem; rogavitque, ut pro mandatis Pontificis consiciendis restituendaque pristina dignitati Christiana re studia sua conjungeret; cui Magister equitum tum Cardinali responsum cum Regia sententia consentiens reddidit; consuluitque ut ambo Cæsarem in Belgium abeuntem sequerentur, tum maximis laudibus Pontificium pium ardorem pro instauranda pace amplificandaque re Christiana, ex quo ingentium rerum spes maximæ efflorescebant, commendavit.

II. Suspensæ tunc erant omnium mentes maxima pacis expectatione, cum Cæsar Mediolanensem Principatum uni ex Francisci filijs se restitutum spondidisset, ut Martinus Bellajus asserit, & Gallicis armis adversus Lutheranos, & Turcas u-furus crederetur. Sed cum Belgium attigisset, Gallorum Regis spes elulit, ac primum cum de concordia condiciones perscribendæ forent, moras extraxit, intergrumque tractandæ pacis negotium in Ferdinandi Regis adventum rejecit; nihil enim dum Cæsar in Gallia fuerat, egerat de pace, sed ut instructus erat artibus, sinxerat, minus utiliter, minusque libere de pace tractaturum se, dum in aliena ditione esset, totiusque institutæ liberalitatis suæ gratiam desloraturum, quando ea omnes imbueret opinio, non generose liberalitatem explicuisse, sed ignobili metu ad iniquas condiciones descendisse: ita Gallorum spes illusa. Bellajus nullo firmo fundamento, ut simulatum promissorem Cæsarem accusat, demonstratque absque ratione spem dedisse concedendi Gallo Regi Mediolanensem Ducatum, ut securum transitum per Galliam obtineret; nam Rex nec verbum Legato Farnesio de tali spe protulit, immo, sicuti paulo superius diximus, contentus erat, ut condiciones Induciarum servarentur, & quando cum Cardinali Cervino (qui, ut postea dicemus, ad Imperatorem Legatus proficiscebatur) de pace egit, nec minimo verbo questus est de promissione Ducatus Mediolanensis a Cæsare facta, & non observata, sed solummodo, ut suo loco videbimus, dixit: Imperatorem sibi Belgium obtulisse

se, dummodo omnibus, quæ in Italia possidebat, & omnibus, quorum spem possidendi habebat, se abdicaret, seque oblatam permutationem, respuisse, contentum in conditionibus Induciarum permanere.

III.

Gandavenfes ad obedientiam Cæsaris redeunt.

Coactis igitur a Cæsare Belgarum, Germanorumque copiis, in Gandavenfes, qui ob imperata nova vectigalia seditionem moverant (uti supra meminimus) procurrit: ii vero cum pacem ab eo cum Gallo Rege occultis legibus confectam, ut fama percubuerat, putarent, nec ulla expectarent subsidia, supplices veniam erroris petiere, portasque venienti aperuere: at is conjurationis Principes captos in foro gladio percussit, populo ignovit, libertates, ac jura creandorum Magistratum abrogavit, pecunia ad Arcem extruendam multavit. Terruit ea res liberam Germaniæ Civitates, Cæsareaque sceleris pariter Henricum Angliæ Regem adeo perterrefcit, ut Cæsarem sibi conciliare niteretur.

Paul. Jov. l. 39.

Peperit etiam is adventus Cæsaris maximos in animis Germanorum motus, nam Catholici ex eo exultarunt, tanquam illius præpotentibus armis ex tyrannide Hæreticorum essent vindicandi: Hæretici vero tanquam scelerum suorum ultorem formidarunt: at prudentissimi, rerumque gerendarum usu spectabiles censuerunt nil præclari hoc secundo adventu a Carolo V. gestum iri, magis, quam primo, cum nollet frangere armis Hæreticos, sed ad concordiam, nunquam coituram pellicere pertinacissimos, de quo extat in MS. Vaticanæ tabularii hæc gravissima oratio tunc habita.

IV. MS. arch. Vat. sig. lib. T. pag. 427.

Quid is faciet, postquam ex Hispaniis exacto decennio in Germaniam rediit, aliis in terrorem, aliis in solatium. Augustæ nihil egit, quod quidem ad Religionis pacem attinet. Brusellæ, quæ reliqua spes?

Nam sicut expectavit omnis Ecclesiasticorum turba innumeris gemitibus, ut Cæsar adveniret, ita nunc, quando advenit, expectatur a plerisque, ut sublatis tam diuturnis, tamque odiosis, atque non ferendis Germaniæ dissidiis concordiam, ac unitatem inter nos Christo Duce statuat.

Tria igitur omnino prospicio, quorum unum faciat Cæsar necesse est, aut enim curabit, ut in unum corpus ultero redeant contrariæ partes, aut ut Lutherana pars, si contumaciter æquis conditionibus reluctetur, ordinaria potestate reprimatur.

Aut ut superbia illa, si coerceri non queat, morbo suo relinquatur, & reformetur Ecclesiæ, a Sectis nondum occupatæ.

Excursionem hæc tria, quando ita liber, & necessarium esse video.

Partes contrariæ inter se acerbioribus dissident odiis, quam ut spes ulla sit, concordiam stabilem fore, nam neutra pars in ea dogmata, in has observationes, moresque ex animo consentiet, cujusmodi nunc annis ferme viginti vehementi studio damnavit.

Quod si coalescent, unaque rursus efficitur Ecclesiæ, quo nihil unquam optarius; dixeris summam divini Spiritus operationem intercessisse, & majus esse miraculum, quam si quispiam ex mortuis nostræ hæc tempestate suscitaretur.

De secundo idem metus subit, etenim si armis quantumlibet iustis imperantur Lutheristæ, quid futurum aliud nisi lamentabile Germania totius exitium.

Accedit sceleris schismatici firmitudo, quam frangere difficillimum fuerit, nisi forte sua stragemata norint Cæsariani: neque enim Evangelio prohibendo, sed nefarius ausibus coercendis Cæsar potestatem excellentiorem habet. Exerit, non opprimit Religio, sed illata vis a cervicibus nostris depelli debet. Catholici variis modis angustantur in Germania: hi tot malis liberari cupiunt. Equidem ipse nullius unquam belli [iusti etiam] suavor fui, sed inunda concordie, quemadmodum hæctenus, auctor semper fuero.

Tertium vero certius futurum, utpote prævalescente rerum difficultate, nullum fore, neque tentata concordie locum, neque ancipitis belli fructum.

Eapropter oportebit Monarchas, vel nolentes pari, ut secta suo libitu, quemadmodum cepit, tot Germaniæ Provincias imperitet, atque captivis, & miseris Ecclesiis dominetur.

Et quidem Germaniæ morbus talis erat, ut remediis validis indigeret, ut videre est confiderata misera Germani Clerici conditione, cum Hæretici diripiendarum opum Ecclesiasticarum avaritia furentes, Sacerdotum opes invaderent, illique hæreseos præcones effuse locupletarentur, ut queritur Joannes Cochleus in literis ad Gasparem Cardinalem Contarenum his verbis.

Nostrum in Germania Ecclesiastici Prælati, an ignavia an desperatione langueant, suorum ubique patientes censuum accisionem, ac decrementum: Lutherani vero nullis parcere satagunt curis, laboribusque, & sumptibus: excogitant varias rationes, & ordinationes, quibus stabiliant sectam suam Ordinant Superintendentes novos, scilicet Episcopos quibus dant potestatem ordinandi Presbyteros, & Diaconos, unicuique in suo districtu: in Scholis vero diligentissime instruunt pueros, & sua doctrinæ commendatione, & Papiarum odio,

V. Jo. Coch. ad Card. Contar. ext. in MS. Arch. Vat. sig. n. 3224. in fine.

Lutherani (politant Germanum Clerum.

odio, ac detestatione: atque ut animosi fiant ad prædicandum populis, exercent eos quibusdam ex postilla Lutheri declamationibus. Suarum præterea Ecclesiarum ministris largius amplificat stipendia, quemadmodum & Scholarum Rectoribus ex abolitione Missarum privatarum. Audio eundem in hac amplâ, & egregia Civitate Vratislaviensi, quæ jam ultra XV. annos perpetuo Lutherizat, supra quingenta Beneficia simplicia, quæ Altari vacant, abolevisse Senatui, & in communem civitatem omnes fructus, quæ reditus illorum convertisse, unde Scholis suis, Ecclesiarumque ministris largius, quam antea, tribuant stipendia. Hoc tamen a me scriptum nollem rescire Senatui. Iridem fit Magdeburgi, Hamburgi, & per totam fere Germaniam, ubicumque invaluit hæresis ista, ut mihi sane difficillimum videatur e pectoribus hominum eradicare hæc luenem, quam in teneris annis imbibunt in Scholis, & in publicis Concionibus, atque etiam domi ex librorum lectionibus; Deo tamen omnia possibilia sunt, &c. Ex Vratislavia Feria III. post Dominicam Latære MDLX.

Depingit tristem eandem Germanicæ Ecclesiæ faciem accuratissime Joannes Eckius in literis ad eundem Cardinalem, illique pro restituenda collapsa disciplina Ecclesiastica optima consilia suggestit.

Illusterrimo Cardinali Gasparo Contareno.

VI.

Reverendissime Pater. Lugubrem Ecclesiarum Germaniæ statum amplitudini tuæ depingam, ut qui præ aliis Ecclesiæ reformationem animo habeas, & Sanctissimum D. N. efficacius moneas, & collegas ad fidem faciendam excites: nam cor lapideum movere posset [quid si Christianum] tot animarum, pro quibus Christi Sanguis fusus est, jactura, ac æterna damnatio, tot Ecclesiarum devolutio, tot Monasteriorum desolatio, cessatio cultus Divini, Sacramentorum profanatio, pro quibus oculos erigimus in Dan, & Bethel, omni spurcitia, & impietate, ac blasphemia Sacra, contaminantes: Divis Cœlitibus in Cælo veneratio subrahitur, miseris animabus suffragia in Purgatorio non dantur, cessant Sacra Missarum, Beneficia extinguuntur, Aedes, Census, Agræ Possessiones Ecclesiarum, ac Monasteriorum a profanis Laicis, & avara Nobilitate diripiuntur, Thesaurus, Clenoia, Calices constantur, Reliquiæ projiciuntur. Ornatus pretiosus auro, & gemmis distinctus dissipatur, Altaria subvertuntur, Imagines Crucifixi, Mariæ, & Sanctorum derurpantur, conspuuntur, & confringuntur. Prælati, ac omnis Ordo Ecclesiasticus, specialiter Papa

Jo. Eckius ad Gaspar. Contar. ext. in MS. Arch. Vat. sig. n. 3224. post medium.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

in primis, cum Cardinalibus ac Episcopis infamatur; ac pejus audit, quam vel Pilatus, vel Antiochus, vel Turcarum Emir, aut Tartarorum Cham. Parum est si Papa Antichristus, si Cardinales capita Bestiæ, Episcopi servi Draconis, Romæ olim omnibus Christianis venerabilis, Materrix Babylonica, Monachi Corvi & Lupi, Sacerdotes Lemures dicantur: atrociora in dies meditantur, famam servientium Deo proscindunt crudeliter inepitissimis cantilenis, infamibus libellis, inhonestissimis picturis, rhythmis infandissimis: pro Evangelio proferuntur hæreses, errores, seductiones, ac blasphemias, ut nec via, nec verbo, nec exemplo, neque habitu neque devotione ullus Christianus animus appareat. Cœlibatus Cleri in perpetuum metreticum Monachium, virginitas in prostibula, Monachorum vota in scurrilitatem, jejuniis in luxum rursus, abstinentia in voracitatem, sine pudore, sine conscientia vertuntur. Dies deficit ad hæc mala explicanda. Crede mihi Reverendissime Pater, adhuc peiora, & magis nefanda pererrantur.

Et quia ab initio hæresibus non est itum obvia, cancer iste latissime serpit [Scintilla parva Lutherus] quia non fuit extincta ea scintilla, totam Germaniam incendio suo deprædata est. Dum Eckius in arenam Lipsiæ, contra Bestias Lutherum, & Carolostadium disputaturus descendere prævia Summi Pontificis licentia, tunc tempus erat hoc Monstrum conficiendi, & Hydram illam comburendi. Verum Romæ forte contemnebat hunc Fratricellum; sed Germani cum magno favore auscultarunt ei ob plausibile argumentum, quod ab initio tractabat, nundinationis scilicet Indulgentiarum, & abusus Curie Romanæ, quos nemo non abominabatur. Quanto plausu excipiebatur distinctio sua, quod Curiam Romanam, non Ecclesiam Romanam protestabatur se improbare.

Imprudens Archiepiscopi, & Episcopi, ad hæc ridebant, tacite sperantes se liberandos a gravaminibus Curie Romanæ, & divinis exactioibus in confirmationibus, collationibus, pallii, privilegiorum violationibus, iniquis intrusionibus, enormibus dispensationibus, ac similibus. Ad pauca aspicientes hanc rotam tempestatem arbitrabantur lapsuram in Romam, animos in spem libertatis erigebant, nescientes hoc esse initium dolorum, ac servitutis. Fratres [id est Monachi] huic malo non se objecerunt, quod, vel Frater Frater non lederet, vel quod recenti facta Capionis abhorreri Sedem Apostolicam senserunt inclementiorem, quæ per eos acta non solum non defensabat, sed ludibrio

V V V

brío

brio, & risu exposuerat. Hoc idem videtur tres celebriores in Theologia Academicas Parisiensem, Lovaniensem, ac Coloniensem retraxisse, ut serio se contra hereses accingerent ad lectulum Salomonis defendendum: nam illorum sententias [semper apud Sedem Apostolicam maximi habitas] floccificet, unde versifices turpissimis libellis famam illorum Theologorum proscriberunt. Scholæ alia quoque tacerunt, docti enim Viri videbant se negligi, nullis honorari beneficiis, vel dignitatibus; & si quando a Romanensibus Currisanis molestabantur [ut Viri docti] aliquando maluerunt cedere, quam se libris Romæ involvere, uti Vinphelingio optimo Theologo, & Doctori Zinzelio Prædecessori meo contigit, & mihi in hunc diem evenit. Solus ergo fui congressus cum Bestiis istis, donec socius mihi accurreret Hieronymus Emser Vir optimus, & doctissimus; nam Prælati, & Canonici, & qui pingua habebant Beneficia a Sede Apostolica, plus muri erant [sicut hodie sunt] quam pisces: immo majus aliquando fuit mihi periculum ab illis, quod partes Lutheri fovebant, & me persequerentur; unde Libellus prodit sub Titulo indoctorum Canonorum in Eckium, ubi Lutherum Paulo ferme æquabant cum puritate Evangelii, & donis Spiritus, Eckium autem indoctum; Sophistam, Pontificis adulatorum calumniabantur.

Luther deinde, ut populares inescaret, prodit cum vivendi licentia, jejunia libera dixit, & carnibus vesci diebus prohibitis indulset, confessionem sustulit. Jam laici ei manus dabant, & in nassam ejus pervenerunt: quo audacior factus, in Monasteria irruit, & abolenda censuit, vota nullius momenti asseruit; fretus autem Monachorum, & Monialium salacitate, etiam Sacerdotibus uxores permisit: quibus Sectam suam adeo auxit, ut multa millia in errorem traxerit. Cum Missæ gradatim in abyssum descendit; nam primum Communionem sub utraque specie suadebat, deinde Evangelium, & Epistolam Theutonice legebat in Missa, & negato Purgatorio, sustulit primos, septimos, trigésimos, & anniversarios: eo deinde prolapsus, ut negaret Missam esse Sacrificium, & postea in universum abegit privatas Missas; sufficere autem uni loco unicam Missam docuit. Zuingliani his successibus elati Missam penitus sustulerunt. Ita factum est, ut Laici, extrinsecis Missis privatis, inuilem censuerint Cleri, ac Monachorum multitudinem, eisque Sacra interdixerunt, Martinas horas canonicas, ac ceremonias omnes: spoliaverunt ipsos privilegiis, & immunitatibus

Ecclesiasticis, subiecerunt omnem Clerum Magistratui profano, aut loco expulerunt: quo factum est, ut in exilium pulsus sit, aut servitute Laica premeretur, & vel novam Religionem Lutheri acceptare, vel muros sedere a Divinis laudibus otiosos, & vacuos.

Ut vero magis condoleas Ecclesiæ Germaniæ, ac alius ingenifcas, quam late serpsit hoc malum, brevibus exponam, & a capite Germaniæ incipiam. Grisones Curiienses, exceptis Valesis, omnes infecti sunt. Ex Helvetiis, Zuingliani sunt, Bernates, Thuricenses, Basileenses, Schaffhausiani, Glarenses, Apocellenses, Gallenses, & alia Oppida libera cum his ferme triginta: soli Lucernenses, Urienses, Surtii, Unterwaldenses, Zugii, Friburgenses, & Solodurenses, pusillus Grex, in antiqua Religione perdurant. In Suevia Prælati adhuc perseverant, & Nobiles liberi; paucissimi ex illis heresim sequuntur: sed Civitates ferme omnes apostatarunt, Augusta, Ulma, Nördlinga, Memminga, Kemptem, Eisten, Bibracum, Lindau, Constanza, Esselunga, Reulunga, Hallia Suevorum, Hailbruna, ad hæc totus Ducatus Wirtembergicus, ubi fuerunt tredecim divissima Monasteria Virorum, septem Ecclesiæ Collegiata, plura quibus mille beneficia curata, & simplicia, ræceo Monasteria Fratrum, & Monialium.

In Franconia porro Marchionatus Brandenburgensis Georgii, cum tot Oppidis, Monasteriis, Ecclesiis Collegiatis, ac Parochiis in universum heresim sequitur, cum aliquibus Comitibus: Nurembergensis item, Wissemburgum, Wingenum cum pluribus aliis Oppidulis adhaerentibus. Thuringiam, Misniam, & Saxoniam omnes perdidimus, post Catholici Ducis Georgii obitum. Marchia antiqua, & nova abierunt pessum, posteaquam Marchio Elector, cum Fratre post obitum patris optimi Principis, hoc anno in sectas se contulerunt, ubi tot Episcopatus, Monasteria, Ecclesiæ Cathedrales, Oppida innumera, terra latissima, & populosissima. Abiit tota Hassia, totus Ducatus Lunenburgensis, Ducatus Brunsvicensis pro majori parte, similiter & Ducatus Mechelburgensis cum tota Holsatia, Seromaria, Pomerania, Prussia: item utraque Dania, Suecia, Norvegia amplissima Regna: soli Henricus, & Ericho Duces Brunsvicensis, & Alherus Dux Mechelburgensis exul in tam vastis Regionibus sunt in obedientia Sedis Apostolicæ. Præterea maximas ibi Civitates Imperiales, Lubecum, Brunsvicum, Magdeburgum, Bremam, Goslarum, Milhausen, Frankenhausem, Gorlicium, cum pluribus aliis.

VII.

Ad Rhenum revertamur, sub Helvetiis occurrit Argentoratum cum aliis Oppidis, Weissemburgo, Landaro, Wormaria, quæ pro majori parte periit, Francfordia famosissimum Emporium, Marchia Badensis corrui pro magna parte, nam & Sacerdotibus uxores permisit, Monachis exeundi facultatem; major pars ceremoniarum adempta, utriusque speciei communio concessa, delectus ciborum neglectus, ac sub Duce Friderico paulatim res labuntur. Magna spes erat, reversum ex Hispaniis puniturum Civos Lutheranos, qui in ejus absentia duos Prædicatores Lutheranos instituerant Laicos Ambergæ, & communionem servabant sub utraque specie. At ille nihil fecit, nisi quod removet Laicos Prædicatores, & eis Communionem sub utraque specie permisit; sed a Sacerdote Lutheranis administratur.

Sub Rege omnia sunt salva, licet plures habeant clandestinos Lutheranos ex Baronibus, & Nobilibus Austriae. Slesia pro majori parte est infecta, & præcipue Wratislavia: Illustrissimi Principes nostri Bavariae Duces Wilhelmus, & Ludovicus nullam heresim tolerant, ut ne mutire verbum quispiam super eos audeat, tanta severitate puniunt a Religione deviantes. Habent Monasteria opulenta septuaginta tria, Ecclesiæ Collegiata septem, Oppida triginta quinque, Castella septuaginta duo, Arces nobiles, Villas innumeras. Ex Ducibus Palatinis, Bavariae Elector, & alii sunt boni; tamen excedentes non ita puniunt, excepto Joanne Duce in Hundsruch, cum filio Duce Friderico, qui est optimus: alioquin ultra Rhenum sunt boni.

Habes, Reverendissime Pater, quam longe lateque grassata sit lues, & omni anno novos sibi conciliat confederatos, & auctior viribus intrinsecit.

VIII.

Quam ergo difficile sit illos omnes reducere ad ovile Christi, pro tua prudentia, & eruditione facile intelliges, soler enim heresi conjuncta esse pertinax obstinatio, & obstinata pertinacia. Deinde Principes, & Superiores, qui alios seduxerunt, verendum non modo, quia alios in tantos errores impulerunt, sed quod debent haberi, & reputari rei, ob tot sacrilegia, blasphemias, & impietates. Porro difficile est assueta relinquere, difficilior ad assueta redire. Si in decem, quindecim, aut viginti annos non sunt confessi, non usi ceteris ceremoniis, non jejunarunt, obfuderunt in excommunicatione, quis dabit, ut ex corde redeant? Insuper quot ab infantia sunt in his erroribus nutriti, & educati, & ita obfuderunt, ut nesciant fidem nostram, solas hereses per omnem vitam.

Ann. Eccl. Tom. XXXII,

crediderunt, nec sciunt aliud, egent novo Catechismo. Præterea, quam difficile erit, Sacerdotes separare ab uxoribus, Monachos, & Moniales resumere habitum, repetere Monasterium. Et postremo omnium difficilimum restituere Ecclesiis, & Monasteriis ac Beneficiis ablata. Ipsorum aliqua sunt iam sepius vendita, aut aliter alienata; Ecclesiæ, & Monasteria, Cæmeteria in usum profanum alienata, hic mille orientur difficultates.

Etsi omnino redire sponte voluerint, & non potentia seculari obstinate errorem defendere, ubi habebimus Monachos, ut ad priorem statum reducantur Monasteria? Ubi accipiemus Sacerdotes pro Parochis, & Curatis? (Et infra.) Quantum laboris erit reformare Ecclesiæ Cathedrales, potissimum ubi soli Nobiles canonicantur? nam ubi sunt viginti quatuor, triginta, aut quadraginta Canonici, vix quinque ex eis, aut sex sunt Sacerdotes. Scio Ecclesiam Cathedrali, in qua sunt quinquaginta quatuor Canonici, & ex omnibus solum tres sunt Sacerdotes cum optima, & pinguis habent beneficia: & [quod cum dolore dico,] quot sunt in omnibus Cathedralibus, quorum aliqui nunquam orant, alii raro horas Canonicas recitant, Theologie nullus studet? (Et paulo post) Novi ante paucos dies Ecclesiam, ubi neque Episcopus, neque Præpositus, neque Decanus fuerunt Sacerdotes. (Et post nonnulla).

Multa sunt generalia studia in Germania, Basileense, Friburgense, Ingolstadtense, Viennense, Heidelbergense, Moguntinum, Trevirense, Erfurdense, Lipsense, Wirtembergense, Francfordiense ad Oderam, Coloniense, & Lovaniense, ex quibus Basileense, Tubingense, Erfurdense, Lipsense, Wirtembergense, & Francfordiense sunt in manibus Hereticorum; & tamen promouent Doctores in singulis facultatibus. Idipsum attentare dicitur Hefsus in studio Marcpurgensi, quod ipse propria auctoritate instituit: & ad hæc studia Lutherana constituit major turba Scholarium. Monui in literis pridie scriptis, ut his privilegia demerentur, ut promoti deinceps non haberentur pro promotis, sed ad eundem gradum recipiendum essent inhabiles: & quod Beneficiati actu essent beneficiis privati, & ad recipiendum beneficia essent inhabiles, etiam toto anno sequenti, quo illud studium exierint, cum similibus, & optimis clausulis hoc debuisset factum esse ante viginti annos. Papa Leo cum secunda vice me vocasset ad Urbem, pollicebatur se omnino id facturum, sola enim Wirtembergæ erat tunc in facto: sed repente mors hunc intra Mensem abstulit, &c. [Consului Legato, instituenda Col-

V v v 2 le.

legia, in quibus iuventus ad Ordines Sacros alliceretur, eruditione, pietateque instructa. Vale, & salve Purpurati Senatus decus, & ornamentum. Eichstet XIII. Martii quadragesimo supra sesquimillesimum.

Et hæc dicta sint de infelici Statu Germaniæ, sequamur modo Historiæ ordinem.

IX.
Surius in
comm.

Luthera-
norum
Oratores
iniqua
postulant
a Cæsare.

Dum Gandavi ageret Cæsar, Protestantium Oratores ad eum accessere, ac ut se purgarent, turbarum culpam in Catholicos derivarunt, impudentissimoque mendacio addidere, Deum hoc tempore Evangelii luce Germaniam collustrasse, quasi antehac Germania, cum abjecta barbarie, everisq; Idolis Christum coluit, Evangelium non didicisset, sed jam illud ab Apostatis, flagitiis omnibus contaminatissimis acceperit, his addit Surius alia iniqua eorum postulata. Urgebant Legati illi, ut Camerae iudicibus non liceret pro illis ferre sententiam, qui sequeverentur rebus, & facultatibus suis sub Evangelii pretextu privari, quales quarimonie a Clero Catholico, & Monastica vitæ cultoribus, tum non raro ad Camerae iudicium deferrebantur. Dicebant Catholici se rebus suis injuria spoliari: assererent contra Evangelici iure id fieri, quod falsam colerent doctrinam, &c. In hac autem Controversia non licebat Catholicis ad supremum Imperii iudicium provocare, sed oportebat eam ferre sententiam, quam Apostata, & incestis polluti nuptiis Monachi suis Magistratibus persuasissent veram esse, & provisus Evangelicam. Hoc miserum erat, & calamitosum, & tamen sic habebat pura doctrina novi Evangelii. Cæsar cogebatur ob temporum iniquitatem, pleraque dissimulare. Edoctus vero experientia, quanta mala peperisset negligentia in laxandis Novatoribus licentiæ frænis, ne idem in Belgio contingeret, quod acciderat in Germania asserendæ Fidei Catholice studio, ne Belgæ ex impiorum librorum, qui circumferrebantur, lectione, pravis erroribus irretirentur, atque ab orthodoxa Religione deficientes, libertatisque illecebra prolectati, seditioes concitarent, gravissimo hoc Edicto omnes, qui Lutheri, & aliorum Hæresiarcharum pestiferos libros divenderent, aut retinerent, capitali supplicio affici iussit.

X.
Coel. in
act. &
script.
Lutheri
hoc anno.

Nos maturo, ac bene deliberato consilio, atque etiam cum consilio, & consentu charæ Sororis nostræ Reginæ Dovagieræ Hungariæ, & Bohemiæ, &c. Regentis, & Gubernantis in Terris nostris, & similiter cum supremo consilio nostro, & sententia ordinamus, & statui-

mus, pro Edicto, & perpetua lege, ut sequitur: Primum, ut nemo cuiuscumque status, aut conditionis fuerit, post hæc debeat apud se habere, vendere, portare, dare, legere, prædicare, docere, tolerare, defendere, impertiri, aut disputare, sive occulte, sive manifeste, de doctrina, de scriptis, & libris, quos fecerunt, aut facere potuerunt, Martinus Lutherus, Joannes Wicleph, Joannes Hus, Marsilius de Padua, & Colampadius, Ulrichus Zuinglius, Philippus Melancthon, Franciscus Lamperti, Joannes Pomeranus, Otto Brunfelsius, Justus Jonas, Joannes Purpuri, & Gorcianus, aut alii auctores de eorum secta, similiter & omnes aliæ sectæ ab Ecclesia reprobata. Neque etiam doctrinas ab eorum adhaerentibus, fautoribus, & foederatis, neque etiam nova Testamenta impressa, apud Adrianum de Bergis, Christophorum de Remunda, Joannem Zell. Phrasas Scripturæ divinæ, interpretationem nominum Chaldæorum, Epitomen Topographicam Vadiani, Paralipomena rerum memorabilium, Historiam de Germanorum origine, Eobani Hessi opera, Dominicas preces Giphii, Methodum in præcipuos Scripturæ Divinæ locos, Erasmi Sarcerii Catechismus, &c. Et si quis hujusmodi libros apud se habeat, ut confestim comburat, sub pœnis (si quis comperiat, contra ulla superscripta puncta fecisse) declarandis, & exequendis, nempe viros gladio feriendos, mulieres vivas defodiendas, si modo errores suos tolerare aut defendere desierint; si autem in erroribus, & hæresibus perseverare velint, igne ad mortem adigendi sunt, & omnis eorum substantia fisco nostro applicanda est.

Cæsar in
Belgio
prohibet
libros
Hæreticorum.

De hoc Cæsareo edicto præfatus Surius differens ita subdit. Hoc vero & si plerique permoleste ferunt, putantque omnibus ejusmodi librorum lectionem permitti debere, tamen consultiissime sit; nec est in Ecclesia novum, sed etiam longe ante mille annos tempore Nicenæ illius sanctissimæ Synodi: non modo enim ipsa Synodus Arrii, & Sæctorum ejus libros comburi iussit, verum etiam Constantinus Imperator Christianissimus capitis sententiam tulit in eos omnes, qui eos occultassent libros, & non statim combussissent. Pauci sunt eo iudicio præditi, ut possint verum a falso discernere, & multi quidem hoc iudicium sibi tribuunt, & legunt indiscriminatim scripta quorumcumque, sed capti verisimilium hominum blandiloquentia, dant pœnas confidentia & temeritatis suæ. Certe de Apostolis, & eorum discipulis Irenæus sanctissimus, & Apostolorum

In comm.
hoc anno.

Labbe 10.
5. Concil.
can. 20.

In comm.
hoc anno.

lorum ætati proximus Scriptor libro tertio contra hæreses testatur, eos ne verba quidem commutasse cum quopiam eorum, qui veritatem adulterant, atque depravant. Nec dubium quin illi Magistratus non recte consulant subditis suis, qui in suis ditionibus, & urbibus permittunt palam prostare damnatos codices, & scripta hæretica. Nam nulla fere alia re tam multi capiuntur, & pereunt apud Catholicos quam quod ejusmodi perniciosos libros facile sibi comparare possunt, dissimulante interim Magistratu, in quem illorum perditio, ut verendum est, redundabit. Hoc obiter admonere visum fuit, ut pius lector noverit, non solum non reprehendendos, sed etiam præcipuo studio, & amore complectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, & Magistratus omnes, qui e totis suis ditionibus damnatos libros proscribunt, eorumque lectione subditis omnibus interdicitur: perinde ut suis liberis parentes, illi, qui modis omnibus cavent, ne quid ab illis rosici, aut exitialis cibi potusve sumatur. Utinam tam salubre præfati Authoris monitum in omnium Christianorum Principum animis fixum hac nostra etiam ætate maneret; adeo ut divino exciti ardore inburgerent adversus eos, qui hujusmodi librorum, vel hæretica pravitate, vel erronea nimis periculosaque doctrina aspersorum proscriptionem, Apostolicæ Sedis etiam diplomate signatam, cum magno Christianorum scandalo irrident, parvipendunt, injusteque editam verbis, scriptis, ac factis impie proclamant. Ad obstruenda ora istorum hominum loquentium iniqua, sufficiat Gallicanorum Antistitum Concilii Turonensis secundi anno Christi 567. celebrati præclara confessio. Quis Sacerdotum contra decretalia, quæ a Sede Apostolica processerunt, agere præsumat? Et quorum auctorum valere possit prædicatio, nisi quos Sedes Apostolica semper aut intrinsece, aut apocryphos fecit, & patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcipit auctoritas. Franciscus quoque Rex Galliarum kalendis Junii hujus anni severissimum promulgavit edictum adversus propagatores hæreseos Lutheri, sociorumque ejus, quod extat inter Constitutiones Regias datum apud Fontemblaudi, seu Belle aquæ. Quin etiam Lutheri dogmata Angliæ in visa plurimum fuisse subiicit Surius. Sub hoc tempore Legati Protestantium ex Anglia redierunt, ac narraverunt statum Religionis in Anglia; & quemadmodum Rex ipse Henricus in familiari colloquio dixisset, Protestantium Theologos de præcipuis quibusdam controversiis rebus non recte

sentire. Nam est Rex ille propter divorcium a Pontifice, qui illud probare noluit, abalienatus erat, tamen Lutheri dogmata pleraque prorsus e suo Regno proscripsit. Quamvis autem a Cæsare, a Galliarum, & Angliæ Regibus atque ab aliis Principibus nefanda Lutheri doctrina damnaretur, attamen in pluribus Germaniæ partibus, a quibus mirum in modum ille colebatur, pestiferum virus in maximam animarum perniciem latissime diffundebatur. Cujus potissima causa ea erat, quod ejus impia dogmata laxioris vivendi formæ habenas cuilibet præberent; quod præcipue Cardinalis Hosius animadvertit, Erasmi Roterdami testimonium in medium proferens, ita de Lutheri a seculis differentis. Circumspice mihi sollicitatem istam Evangelicam quot habet adulteros, quot remulcentos, quot decoctores, quot alios vitiis infames? &c. Per hoc quod ipsi vocant, Evangelium, non corrigi scribit homines, ut potius videantur deteriores; nec fieri ut peccare desinant, sed ut peccent impunitius. Nunc ad Historiam revertamur.

Eludit Cæsarei Edicti severitatem improborum audacia, gravissimosque propterea bellicos tumultus in Belgio, & Hollandia postea concitatos visuri sumus. Cum vero Cæsar colloquia cum Fratre Ferdinando Rege pro explicandis in rebus arduis consiliis peregisset, pro facienda cum Gallo Rege pace, delectos ab eo pro conficiendis legibus Oratores Joannem Lotharingium, & Annæum Memorantium evocavit, proposuitque conditiones amplas quidem, & augustas, Gallisque, & Reipublicæ Christianæ profuturas, sed a Francisci Regis mente, ac studiis penitus alienas. In primis asciturum sibi in generum Carolum Francisci filium, atque eum ex jure Augustæ Majestatis, & dotali nomine Belgarum Regem effecturum (quo nil aptius Francisco Regi contingere posse videbatur, quam, ut alterum e duobus Liberis Galliarum Regem designatum, alterum novo Belgici Regni florentissimo diademate insignitum, esset habiturus, qui fraterna quidem ope, conjunctisque animis duo Regna opulentissima tueri, ac Lutherianorum contumaciam facile frangere possent, bellaque inter Belgas, & Gallos oriri solita præfocarent.) Mediolanensem vero Principatum, ardentissimis votis expectitum tradere noluit, ne Italicum Imperium in discrimen adduceret, sibi que ex Hispania per Liguriam in Germaniam iter obstrueret: has pacis leges, quæ a Gallis maxime expectandæ fuissent, Franciscus, opinione sua deceptus, sprexit, quas

XI.
De pace
inter Cæsarem, &
Regem
Galliarum
a-
bitur.

Paul. Jov.
439.

quas post gravissima gesta bella admisisse visuri sumus, veteresque inter utrumque Principem suspensiones, ac dissensiones recluderunt.

XII.

Quamvis Cardinalis Farnesius Legatus redintegratam hanc pacis actionem ex sparsa solum in vulgus fama cognovisset, ex flagrantissimo tamen studio conciliandi data a Paulo Pontifice imperia, perducendæque ad optatum finem concordie, quam pii omnes enixe expetebant, confirmatamque opinabantur, magna illius promovendæ constabiliendæque incensus cupiditate, Nuntio Pontificio adhibito interprete rei veritatem ex Cæsaris ore elicere pertentavit. At nuntio sciscitanti respondit Cæsar, se in nullo unquam negotio majoribus difficultatibus implicatum fuisse, vel anxio magis animo fluctuare posse, quam in hoc pacis cum Francisco Galliarum Rege negotio. Quo responso ad Legatum perlato, maximum ille dolorem inde traxit, cum gloriam faciendæ firmissimæ pacis, de qua plures illi erant gratulati, ereptam perspiceret, vehementerque suspicio, sed inanis illius animum invasit, ne Cæsar sub vana specie tractandæ pacis diutius apud se illum detineret; atque Gallie Rex opinaretur, eum longiores moras trahere apud Cæsarem, ut conjungendæ paci incumberet, indeque spe pacis illius in bellico apparatu ad propulsandum Cæsarem instruendo segnior evaderet; sinistramque de Legato tanquam sibi infenso suspensionem conciperet: decrevit itaque redeundi ex aula Cæsarea veniam postulare a Pontifice, eamque obtinuit: cumque Nuntius Pontificius, qui apud Cæsarem agebat, significasset, Legatum de reditu ad Romanam curiam consilium suscepisse, Cæsar laudavit illud ob imminentes fervidos appetentis æstatis calores, tum quia pax nisi longo dierum fluxu confici, ac firmari posset, cum exigeret necessitas, ut prius, Ferdinandus Rex frater in Germaniam se conferret pro Religionis dissensionibus pacandis, ac quadam concordie forma cum Lutheranis reverfus esset; quæ confici vix possent nisi duorum mensium intervallo: ingratum & acerbum accidit hoc responsum Legato, ut sine confecta pace discedere cogere. Sed graviorem dolorem attulit Pontifici, qui eam maxima contentione adstringere nitentur, ut Christianorum Principum vires adversus Turcicam tyrannidem conjungeret; ac pro excindenda funditus hæresi Concilium œcumenicum celebraret; propterea enim graviore senio affectus multis se iterum labori-

bus attriverat, ac nullis sumptibus inmittendis Nuntiis, & Legatis Cardinalibus pepercit, ut ex literis ad Regem Poloniae, qui sacram in Turcas expeditionem confici optabat, redditis patebit.

Regi Poloniae.

Charissime. Venit ad nos, cum literis, & mandatis Serenitatis Tuæ Venerabilis Frater Joannes Wilamoski Episcopus Camenecensis Orator tuus, ac nomine Serenitatis tuæ, coram nobis in Sacro nostro Consistorio exposuit pia desideria, atque exhortationes tuas, ut ad succurrendum rebus Christianitatis laborantibus, universale concilium celebrare, & expeditionem adversus Turcos aggredi velimus: quibus intellectis, nos una cum Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, præstantissimam animi tui pietatem semper nobis agnitam, & in lucetorius Christianitatis positam abunde recognovimus: nam, & puritatem Catholicæ Religionis, quam restituere cupis in tuis Regno, & Dominis, semper conservasti, & ex bellis pro Christiana, & Catholica Fide gestis, nomen in Terris, præmium in Cælis immortale tibi peperisti. Nos vero, fili charissime, eo gratiorem tuam legationem, exhortationemque habuimus, quo ea, quæ suades, nos etiam nostro officio adducti, & voluntate incensi, semper non modo optavimus, & procuravimus, verum etiam ex parte inchoavimus, & quantum in nobis fuit, præstitimus: nam & Concilium indicimus, sicut scis, & quia, nec illud celebrari, nec expeditio contra Turcos suscipi, sine Christianorum Principum concordia poterat, sicut Tuæ Serenitas pro sua prudentia non ignorat, non contenti literis, Nuntiis, ac Legatis sæpius ad hoc frustra missis, nos ipsi nulla senectutis nostræ, vel laboris, aut periculi ratione habita, Niciam pro reconciliandis eorum animis navigavimus, ejusque [quantacunque postea sequuta est redintegrati inter illos amoris significatio] nos certe post Deum omnipotentem auctores fuimus: superiore quoque annuo eandem ob causam nepotem nostrum Cardinalem de Farnesio Legatum in Hispaniam misimus, hodieque in Flandria habemus, utinam sortituri eventum, quem omnes cupimus. Bellum vero in Turcas ab hinc triennio, quibus cum potuimus suscepimus, & gerere cœpimus, nec in nobis, aut de hoc, aut de Concilio celebrando ulla unquam mora futura est, nisi a cæteris destituamur, sine quorum ope, & assensu nos soli frustra laboraremus. Deus igitur Omnipotens illuminare dignetur ipsos Christianos Principes ad eam, quam nobiscum tua Serenitas optat,

XIII.
Paul. III.
lib. brev.
an. 6. p.
167.

veram, ac plenam concordiam, sine qua nihil boni sperari potest. Tuam vero Serenitatem omni nostri cordis affectu, & commendatione prosequimur in Domino, omnique laude dignissimam judicamus, quod, se cum omni tempore, tum hoc quoque, Catholicum, & piensimum Principem præstiterit, illam in eodem Domino, non tam ex necessitate sua, quam ex benevolentia nostra exhortantes, ut in hoc sancto proposito, utriusque rei promovendæ, perseverare, & quantum in se est, ope, consilio, auctoritateque sua, nobis adesse velit, sicut eam esse facturam, & speramus, & confidimus, &c. Datum. Romæ xxiii. aprilis MDXL. anno vi.

XIV.

Dum Cardinalis Farnesius gesta legatione apud Cæsarem in Belgio, repetendæ Romæ facultatem a Pontifice expectaret, inopina res vehementer illius animum percussit; Granuellanus Cæsare nomine illi significavit, indicendum necessario Spire vigesima tertia Maii conventum Ordinum Imperii; atque trium ab eo die hebdomadarum fluxu a Principibus Catholicis, & Lutheranis ex utraque parte æquali numero viros doctriam insignes deligendos, qui coram Pontificio Administrato de Religionis dissensionum causis miscerent colloquia, atque in aliquam concordie formam convenirent. Indecorum maxime Legato visum est, Cæsarem adeo voluntatibus Principum Lutheranorum servire, ut nova Sathanæ synagoga pari se honore cum Ecclesia Catholica conferret; cum pertinacissimi apostatæ atque in impietate obfirmati ex hujusmodi colloquiis inanis gloriolæ auram aucupari, virusque latius effundere meditarentur; ideoque respondit Legatus Granuellano, Pontificem ab hujusmodi colloquiis abhorreere animo, cum ex iis graviora semper mala emerissent, impiaque dogmata apud novarum rerum cupidos ventilarentur, nec pio, & sincero consilio, sed sceleratissimo colloquium efflagitarent; proptereaque sibi data a Pontifice imperia, ut colloquia hujusmodi disturberet, cum Religionis causa in totius Ecclesiæ Præsulum cœtu œcumenico discuti deberet: at tamen Cardinalis Cervini & duorum Internuntiorum responso se non recessurum pollicitus est. Tum Cervinus subdidit Granuellano, an Cæsar, & Ferdinandus Rex consilium de ineundo colloquio poscerent? an vero quod jam de colloquio celebrando sanxerant, sibi renuntiarent? eo postulato anxius, & implicitus Granuellanus, cum non occurreret animo, quid certi & explorati responderet, alio sermonem convertit, ac persuadere nifus

est, hujusmodi colloquium necessarium, nec a Pontificia voluntate alienum, modo Norimbergensis cœtus decretum, quo sancitum erat, ne Pontificii Administrati hujusmodi colloquiis interessent, rescinderetur. At frustra Granuellanus contendeat, extremam habendi colloqui necessitatem incumbere; cum luce clarius demonstratum esset a Cervino, Ratisbonensem conventum, non colloquium paucorum Catholicorum Lutheranorumque, sed Concilium œcumenicum postulasse, quod ipse Legatus Pontificio nomine sanctissime spondebat celebratum iri. Verum Pontificis, Legatique pia studia Cæsar, ne Lutheranos exasperaret, tunc promoveri contempsit: jam enim pro concilio œcumenico infidum & inutile colloquium promiserat: adeo ut nec Legato significandæ rei Pontifici per tabellarium concitatissimis equis Romam procursum temporis mora indulgeretur: cum jam Legato Pontificis mentem notam esse respondisset. Cervinus tamen, adhuc constantissime urgebat captum fuisse a Cæsare ac Ferdinando Rege inopinatum illud consilium, colloqui videlicet de rebus fidei ineundi cum Lutheranis, contra Pontificis mentem, a qua ipse Granuellanus abhorruerat, senseratque, id colloquium graviora pericula trahere, ac damna rei Catholicæ illaturum; ideoque Legatum nullo modo a Pontifice antea instructum fuisse, quo pacto in re tam gravi sese gerere debuisset. Sed cum nihil Cervinus his rationibus proficeret, Cardinalis Legatus ira paululum effervescens recessit, sed Cervini Pontificii Internuntii opera altera die scriptum edidit, transmisitque ad Cæsarem, quo illud colloquium pro conciliandis Religionis dissidiis indictum, gravissimis adductis argumentis abruptum demonstravit.

XXI. Aprilis MDXL. Heri cum Reverendissimus D. Legatus audivisset Illustrum D. de Granuella nomine Cæsareæ Majestatis, & Serenissimi Romanorum Regis proponentem, Majestatis suis videri utile, & necessarium ad tollendam diffidia Religionis in Natione Germanica, quæ jam satis superque Christianam pietatem labefactarunt, & quotidie magis lebefactant; necnon ad providendum rebus contra Turcam, (quod exploratum sit Turcam hoc anno Hungariam valido apparatu petiturum) conventum Catholicorum Principum ad festum Trinitatis Spire haberi, in quo primum tractaretur de augendo fœdere Catholicorum, ac de nonnullis rebus Religionis, quæ forte possent concedi statibus Protestan-

XV.
MS.
Francisci
Card.
Buberini
lib. 2677.
p. 74.
Sententia
Reverendiss.
Legati
super
conventu
habendo
Spire.

tibus; quæ tamen non essent de essentialibus catholice nostræ fidei; & illis semel constitutis inter Catholicos Principes deinde alius conventus cum nonnullis Principibus Protestantium post tres sequentes hebdomadas fieret, in quo de Concordia Germaniæ in fide, & de auxilio contra Turcas tractaretur, adhibitis etiam ad hunc conventum Oratoribus Christianissimi Regis, &c. Cumque idem Illustris Dominus de Granuella super hoc peteret sententiam Reverendissimæ Dominationis suæ; licet nonnulla tunc dicta fuissent, tamen quia conclusum est, ut Reverendissima Dominatio sua cogitaret, ac proponeret Majestatis suis, qua ratione videretur sibi posse, salvis rebus Religionis, provideri periculis Turcicis, ita sententiam, quo decet pudore, profert.

Debent ante omnia prædictæ Majestates, pro comperto habere, Sanctissimum Dominum Nostrum veram pacem, & unitatem Germaniæ optare; quæ tamen pax & unitas non dividat eam ab Ecclesia, & constituat perpetuum bellum cum Deo. Nihil etiam magis optat Sanctitas sua quam sævientis Turcæ atrocissimi, & potentissimi hostis conatus posse communibus Christianorum votis, ac viribus propulsari, & comprimi. Verum tamen quod ad præsentem materiam conventus Protestantium, & Catholicorum spectat, immo de Religione, & pace Germaniæ tractandum est; hæc putat animadvertenda. Cæsarea, & Regia Majestates pro sua prudentia meminisse debent de Religione sæpius tractatum fuisse cum Protestantibus, sed præsertim Augustæ, ubi cum diu disputatum fuisset præsentibus omnibus Statibus Imperii a multis viris doctissimis, nihil tamen propter tortuosos recessus adversariorum potuit concludi. Tandem præsentarunt ipsi Cæsareæ Majestati Confessionem suam Augustensem, quæ quidem Confessio, licet in multis sit reprehendenda, nihilominus nullo modo fuit ab eis observata; quinimo in multis articulis contrarium fecerunt ac faciunt. Multos etiam alios articulos in illa Confessione præteritos habent dissentientes a fide Catholica, qui etiam, quando opus erit, ostendi poterunt. Itaque si cum eis tractandum erit de Religione, cum sint tamquam anguillæ lubrici, nihil omnino certi in manibus Catholicorum haberi poterit.

Sed & superiori anno cum Regia Romanorum Majestas pro sua pietate optasset, ac sperasset (suadente Marchione Brandeburgensi Electore) aliquam viam concordiæ posse inveniri, cæpti sunt

Francfordiæ tractatus partium, verum in primo limine iterum adversarii in lapidem impeerunt, ostendentes, quam alienum animum habeant a concordia; quippe qui excusso semel jugo obedientiæ, non reformatum Summum Pontificem, sed nullum, nec remotos abusus aliquos a Sede Apostolica, sed Sedem ipsam destructam velint. Ex quo principio quæ potest concordia sperari, cum omnimodam perniciem in primis Sedis Apostolicæ, & ejus partis quærant, deinde (hæc destructa) totius Ordinis Ecclesiastici perturbationem? Quod si anno superiori id fecerunt in viridi, quid nunc facient in arido, cum videant pacem cum Rege Gallorum nondum conclusam, & Turcam jam Hungariæ imminentem? opportunitate enim temporum erunt insolentissimi, neque patienter a suis sententiis, quibus pertinaciter hærent, dimoveri; cum præsertim maxima sit diversitas inter partes, non unius, aut alterius (ut falso asseritur) articuli, sed multorum, & plusquam quinquaginta, articulorum. Addendum est etiam, quod nescitur, cum quibus sit tractanda concordia, cum non omnes eadem sentiant. Lutherani hoc volunt, illud petunt Zuingliani, ut reliquas Sectas omittamus.

Verum demus, adhuc concordiam posse fieri, & Protestantes etiam ad obedientiam Sedis Apostolicæ adduci, id nullo modo fieri potest, nisi multa Protestantibus permitterentur, quæ etiam essent prohibita de jure positivo, veluti Communio sub utraque specie, & connubia, Sacerdotum, & similia: non debent tamen sine publica autoritate, & consensu in Ecclesia innovari. Et si forte opponeretur, quod confirmatio eorum, quæ ipsis permitterentur ratione pacis & concordie, sive a Sede Apostolica, sive a Concilio postea peti possit, certum est tamen, quod is consensus non expectaretur, sed statim in eum usum repente sibi gratissimum venirent. Quo factò Germania jam unita inter se, & receptis ritibus, qui sibi placerent, nullam curam amplius gereret de Concilio: ex quo sequeretur divisio corporis, & unitatis Ecclesiæ, cum hi usus & mutationes, neque in Hispania, neque in Galliis, neque in Italia, neque in reliquis Provinciis Christianitatis essent receptæ. Quod si etiam postea generale Concilium has mutationes non approbaret, immo contrarium statueret, quæ spes esset reducendæ amplius Germaniæ in suis opinionibus jam pridem confirmatæ.

Præterea periculum est, ne Protestantes multa de sua opinione concedant, modo

do id unum a Catholicis obtineant, ut una omnes a Sede Apostolica deficiant, cum id solum maxime cupiant, & in votis habeant. Quod si evenerit (ut est valde timendum) tunc non esset in potestate Majestatum suarum providere. Quemadmodum accidit de Concilio indicendo in Dieta Ratisbonensi; de qua re constitutionem Status Imperii sine auctoritate Cæsareæ Majestatis fecerunt, sicut sua Majestas alias Sanctissimo Domino nostro significavit, quare ut aliam omittamus, ex his paucis possent Cæsarea, & Regia Majestates cognoscere, quid sperandum sit ex amicis hujusmodi tractatibus, & colloquiis cum eis habendis.

XVII. Quod autem ad pacem Germaniæ spectat, non sine animi dolore ac pudore proferri possunt, quæ subiiciuntur.

Fuit Vormatiæ primum de pace tractatum, & conclusum, deinde factæ fuerunt Norimbergenses Induciæ inter utrumque Statum, Protestantium scilicet, & Catholicorum, addito etiam Cæsareo Ratisbonensi mandato: ubi tot emanarunt mandata Majestatum suarum sub pœna Provincialis pacis, & banni Imperialis, tamen possunt videre Majestates suæ, ubi tot convenerint Principes subscripti & jurati, ubi tot emanarunt mandata Majestatum suarum, additis gravissimis pœnis; nihil tamen observatum fuisse, quinimmo spreto omnibus, Induciæ illæ sæpius fuerunt violatæ, & partes Protestantium novis confederationibus contra pacta adauctæ, accessione nonnullorum Principum, sicut Regis Daniæ, Ducis Wittembergensis, & aliarum etiam nonnullarum Civitatum, mutatione facta Religionis in diversis locis, & Provinciis contra pacem, & jusjurandum.

Ex quibus, ne longiores simus, facile conici potest, quæ spes future pacis sit habenda. Durante enim pace, tum libris, tum minis, tum practicis, aliquot quotidie seducunt ex omni hominum genere, cum facile sit, ubi Religio refrixerit, evocare homines e divina vita ad molliorem, e continenti ad voluptuosam, ex obedientia ad libertatem, neque seducunt homines solum, sed Ecclesias diripiunt, Episcopos eiiciunt, Religionem profanant, atque id impune: immo in tantum progressi sunt, ut integerrimum, & reverendissimum Imperialis Cameræ Judicium divellere conentur, ut eo divulso, & auctoritas Cæsareæ Majestatis in Imperio concidat, & ipsi impune in omnium bona, ac vitam grassari possint. Nulla igitur spes firmæ, & diuturnæ pacis ex amicis tractatibus haberi potest, nisi eam pacem velimus, quæ & omnem

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

dignitatem Sedis Apostolicæ in primis opprimat, & Catholicam Religionem conculet, ac omnem Ecclesiasticum ordinem confundat, & destruat.

Hæc omnia, Reverendissimus D. Legatus non ignorat, Cæsareæ, & Regiæ Majestatis esse manifesta, ac multo plura in hanc sententiam, quæ hic colligi brevitate studium non permittit. Restat nunc standum, qua via, & ratione providendum sit periculo Turcico, salvis rebus Religionis.

Periculo Turcico provideretur, si ab utrisque, Catholicis scilicet, & Protestantibus, auxilium Majestatis suis tribueretur: sed dubitatur id non posse impetrari, nisi prius inter eos de Religione convenerit. Igitur, cum publica res Religionis in universali Concilio, non autem in Dietis particularibus tractanda sit, cumque Catholici semper optarint Concilium, ut patet per Ratisbonensem Recessum, & per capitula ligæ Catholicæ, proponit Reverendissimus Legatus Majestatis suis, ut velint hoc Concilium œcumenicum statim prosequi, & celebrari: hoc enim modo, satisfactis Catholicis, non poterunt auxilium denegare, & res Religionis remitterentur Concilio, ut decet. Et quantum ad Protestantes, incutietur ipsis ex hoc Concilio maximus terror, & videntes rem serio tractari, timebunt rebus suis, & sic erunt tractabiliores, & magis obedientes Majestatis suis, ut qui jam sentient sibi esse respiciendum, & redeundum ad cor, & forte venient & ipsi, & mittent ad Concilium, præsertim si cognoverint Majestates suas nolle amplius pati hæreses in Germania, sed velle, ut in ipso Concilio, hoc est Regia via, uniantur. Est etiam rationi consentaneum, cum res fidei, & Religionis pertineant ad omnes Christianorum Provincias, ut omnium votis componantur, ex quorum consilio & autoritate, si quid aut in Religione mutandum, vel corrigendum, immutetur, & corrigatur (nam respicere oportet non solum ad Germaniam, verum etiam ad Hispanias, Galliam, Italiam, & reliquas Christianorum Provincias) neque credendum est, quod, si quid ob quietem Germaniæ novi in Religione fiat sine scitu, & permissione aliarum Provinciarum, id posse carere aut magna calumnia & scandalo, aut perniciosissimo exemplo. Præterea si quid privatim in Germania constitueretur, quod ab aliis Provinciis non probaretur, esset magnum monstrum in corpore Christi, quia Ecclesiæ membra non cohærerent, & unitas non servaretur.

Xxx

Fuit

XIX. Fuit etiam mos antiquus, & ab Apostolis traditus ad hæc usque tempora conservatus, ut in controversiis fidei Concilium semper adhiberetur, quo sequestro, ac medio controversiæ omnes firmarentur, & pax restitueretur; neque erit difficile hoc Concilium celebrare, quod omnes pii homines continuis precibus, & votis a Deo, & a Summo Pontifice efflagitant, ut inter alios fecit paulo ante Rex Poloniae per proprium Legatum, imprimisque ipsi confederati foederis, sive ligæ Catholicæ: inter quos, ut supra dictum est, in uno articulo constitutum est, & juratum, ut velint totis viribus suis procurare Concilium, quod in dieta Ratisbonensi, ut supra dictum est, sine auctoritate Cæsareæ Majestatis fuit conclusum.

Tempus etiam est opportunum: nam dum Cæsarea Majestas, & Christianissimus Rex Gallorum sunt in hoc tractatu pacis, cujus sperari potest, Deo dante, finis optimus, cumque tanta inter Majestates suas facta est conjunctio animorum, & tot signa benevolentiae omnibus ostensa, omnium Provinciarum suarum Prælati, tuto, & commode convenire poterunt. Accessit insuper securitas conscientiarum in primis Cæsareæ, & Regiæ Majestatum, deinde etiam reliquorum Principum Catholicorum, qui in privatis tractatibus aliquid vel approbare, vel permittere possent, vel forte ipsis invitatis decerneretur, quod esset in magnam Dei offensam, & animarum perniciem, ut supra dictum est. Quod si ad Concilium rejectum erit, Majestates Suae, & reliqui omnes vacabunt omni culpa.

Nec omittendum est, concilium futurum utilissimum Majestatibus suis, quia durante eo, omissis tractatibus Religionis, & ad Concilium rejectis, interim quæ sibi utilia, & necessaria erunt, commode pertractabunt.

XX. Convocato igitur, ut dictum est, Concilio, & exclusis omnibus privatis tractatibus Religionis, Majestates Suae poterunt, quos sibi videbitur, & Catholicos congregare, & cum eis tractare de augendo foedere Catholico, quod foedus quanto erit magis validum, & potens, tanto erit utilius: nam eo aucto, & corroborato, vel Protestantes patienter se adduci ad concilium, ac ejus determinationi se (ut debent) subiiciunt; vel si erunt obstinati, illo ipso foedere poterunt Majestates suæ utri, ad eos corrigendos, & ad sanioerem mentem reducendos post Concilii decretum. Atque hæc quidem dicta sunt, quantum ad Religionem attinet.

Quantum vero ad imminens periculum Turcæ, Reverendissimus D. Legatus in primis, ut sæpius ex mandato Sanctitatis suæ fecit, non cessat hoc Cæsareæ Majestati cum omni affectu repetere, ut primum cum Christianissimo Rege Gallorum concludatur; ab ista enim pendeat salus Reipublicæ Christianæ; nam si illa non concluderetur (quod Deus avertat, & quod tamen non speratur) dubium est, an concordies vires totius Christianitatis possint viribus potentissimi illius hostis resistere, cum domi non adeo plena esset securitas. Sed hujus pacis utilitatem multifariam ideo nunc explicare minus est necessarium, quod sæpius de ea actum sit cum Cæsareæ Majestate.

Poterunt etiam Majestates suæ, rejectis (ut dictum est) tractatibus Religionis ad Concilium, interim cum Principibus Catholicis de auxilio contra Turcam stabilire sine ulla mora: tum etiam stabilito Catholicorum foedere, acceptato per Majestates Suae Concilio, & accisa Protestantium spe de Religione pervertenda, & bonis Ecclesiasticis diripiendis, Majestates Suae, & reliqui Germaniæ Principes suadere possent Protestantibus, ut ad Concilium venirent nulla ommissa ratione, vel cautione honesta, quæ illos adducere possent, non esset neque a ratione alienum, neque difficile, ut supra dictum est, aliquid etiam auxilii ab ipsis contra Turcam obtinere.

Si autem Majestates Suae absque mala concordia Religionis nihil contra Turcam obtinere possent; videndum est, quod sit majus detrimentum, & quid cedat in majorem Dei offensionem, an ipsius Dei verum Cultum, ac Religionem destrui (quod fieret, quando Germania in malo per concordiam conveniret) an ipsius Germaniæ auxilio contra Turcam destitui? Non enim facile discerni potest (ut Christiane loquamur) qui sint inimiciores Christi, Protestantes, an Turcæ? quia hi captivant, & occidunt corpus, illi captivas ducunt animas, & in perditionem trahunt: non cogunt hi Religionem mutare, illi sub specie boni corrumpunt Religionem, ac destruant.

His igitur omnibus diligenter perpensis poterunt Majestates Suae rectius deliberare quid, & quomodo agendum. Reverendissimus D. Legatus est hujus sententiæ, ut concilium ante omnia convocetur, & celebretur hoc anno, ut in conventibus Germaniæ nihil de Religione tractetur, ut scelus Catholicorum augeatur, & corroboretur; ut eo foedere aucto, Protestantes omnibus modis ad concilium alliciantur: interim vero concludatur

XXI.

XXII.
MS.
Francisci
Carol.
Barberini
no. 2637.
p. 22.

Responsio
ad scrip-
tum Lega-
ti.

Epist.
Farnes.
apud Pa-
laric. no.
I. 14. c.
10. n. 16.

tur pax curæ Rege Gallorum, & colligantur auxilia ex omnibus partibus contra Turcam.

Illud etiam in fine non omittendum est, quod antequam tractatus amicabile perficiantur, & auxilium Imperii stabiliantur, elapsum erit tempus occurrendi hoc anno Turcæ, & pro anno sequenti negotium auxilii ferendi poterit melius tractari in communi loco, concilii votis contra communem inimicum. In his tamen prædictis D. Legatus remittit se singulari prudentiæ Serenissimarum Majestatum suarum, quibus omnia fideliter optat contingere. Subditur in eodem MS. quodnam a Cæsare responsum Legato redditum sit.

Imperator breviter sic respondit. Et quoad concilium, a se expectatum, procuratumque, ut modo quo convenit celebrari possit, perspicuum est; non cogi posse nisi Principes Christiani consentiant, & suos ad id Oratores mittant, Germanos illud extra Germaniam non postulare, nec opere Concilii periculis a Turca imminentibus occursum iri. Quoad pacem spectaver, significavit, eam a se aperte, & procurari, promoverique apud Regem Christianissimum, se honesto contentum futurum, nec illi consuetudine defuturum, nec jam defuisse. Quamvis hæc publico scripto respondisset Imperator, attamen ob scriptum illud Cervini, quod per manus aliorum, & præcipue in Romana Curia commorantium, transmittendum audierat, animo paululum perturbatus est: quare deinceps graves quidem oppositiones in eo Legati scripto contineri, ac potissimum debuisse prius de his colloqui Pontificem certior fieri, quam illa indicerentur, fassus est; nihilominus a ceptis resilire noluit, sed calamitate temporum, atque angustia se urgeri subjecit, ut sex dierum fluxu conventum Spiritentem indiceret, in quo tamen Pontificiæ dignitati, atque authoritati debitus honos deferendus esset; prætexitque a Principibus Imperii maximo ambitu rogatum, ut ad tollenda bella civilia, quibus plurimum sanguis fundendus esset, colloquium de sopiendis Religionis controversiis placide, & amanter iniretur. Transmissa vero ad Principes Imperii, Cæsareæ literæ his verbis conceptæ fuerunt.

Literæ Imperiales, & Cæsareæ Majestatis ad Protestantos.
Altogeniti, Illustres, Amici Electores, & Principes. Nos hic amice, & fraternè cum amabili, & dilecto fratre nostro Romanorum Rege de pluribus molestisque negotiis, quæ hoc tempore in Sacro Romano

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

no Imperio Germanicæ Nationis reperitur, & præ oculis sunt, præsertim quæ de litigiosis Religionis Christianæ causis res ipsa flagitabat, locuti sumus, & cum dilectione sua conclusimus, quod in his nos benigne atque libere ad quietem, & salutem Germaniæ cum Dei Optimi Maximi ope, & auxilio agere velimus, & quantum ad nos attinet, nihil omisimus cogitandum, quod ad pacis, atque concordiarum Controversiarum profectum utile, & necessarium visum, & futurum sit, sicut hanc nostram egregiam propensamque animi voluntatem a principio, ad hoc usque tempus vestre dilectiones imprimis, deinde omnes homines re ipsa ita esse experti sunt, nam pro viribus semper facultatibusque nostris in Sacro Romano Imperio bella, seditiones, sanguinis effusiones prohibere, & ne fierent, opem ferre, & auxiliari libenter volumus, qua in re, ut speramus, quantum præstari poterit, debuitque præstitimus nulla diligentia industriaque omissa atque neglecta. Hoc vero paterno, & benevolo animi affectu in vos operati sumus, modo is apud vestras dilectiones, & in Religione confederatos talis esse existimetur, neque in contrariam partem eum accipiant, atque eo abutantur, & modo dilectiones vestre adhuc sint in ea opinione, quemadmodum sæpius obrulerunt, quod ad perpetuam pacem, quietemque amplectendam animati sint, cum obrulerint se ostendere, & declarare velle, in Religionis, causa per se non stare, quo minus concordia, atque conjunctio Ecclesiæ fiat, unde quamvis jam multis ante annis amici tractatus, & labores nostri vehementissimi suscepti, ob dissidium de Religione excitatum, nihil ad pacem profecerit, sed in pejus quotidie labi visæ res sit, unde alia ex alia difficultas subnata fuerit, ita ut nisi huic malo statim celerimeque occurramus, timendum sit futuram Imperialium Statuum dissipationem, & seditiones, bellaque exoritura. Tamen pro insita naturalique nostra clementia, & bonitate, deesse nolumus, quin vestris dilectionibus, & suis confederatis sociis, ad hoc semel appositum, accommodatumque locum, veluti nostram, & Imperii Civitatem Spiram, aut si ea ob pestis morbum non esset tuta, vicinam aliquam Urbem, per amabilem, & dilectum fratrem nostrum Romanorum Regem eligendam, designavimus, ubi ad sextam Junii mensis diem proxime futuram conventus debeat celebrari, permittique vobis omnibus, ut omni dilectione, diligentia, & maturitate ibidem tractetis, ut grave hoc discordiarum onus, quo tota jam Germania periclitatura per divinæ gratiæ provisionem

Xxx 2

omni

omni æqua iustaque ratione, & via deiciatur, sperantes, vestras dilectiones, cum suis sociis, & amicis, talem nostram benignam, atque benevolam voluntatem majori cum fructu, quam hactenus factum sit, ad animum revocatos, & ita causas istas Religionis trutinatos, facturosque omnia, ut nos, & dilectus frater noster Romanorum Rex, aliique obediens Status, quorum etiam partem convenire volumus, ut omnes denique & singuli utriusque sexus homines, cogitare, & prospicere possint, quod vestrum plures ad pacem, quietemque potius, quam ad bella, seditionemque inclinati sunt.

XXIV.

Quapropter his nostris literis Dilectionibus vestris, suisque sociis, & amicis Dietam conventum ad eam diem & locum indicimus, deinde perimus benevole, serioque mandamus, ut ad præscriptum tempus, ibi personaliter adesse debeant, neque ullis ab hoc negotio removeantur impedimentis, nisi Divina eis potestas obtulerit, & legitime corporis morbi accedere prohibuerint, quod si accideret, tamen fideles aliquos suos Consiliarios, & Oratores ad pacem, quietem, atque concordiam inclinatos, & ad cognitionem dictarum causarum idoneos mittat cum omni integritate, præcipueque cum perfecta, & absoluta informatione, & instructione animi, mentisque dilectionum vestrarum, qui quidnam ipsi facere cupiant, libere exponant, non secus ac si illi personaliter interessent, quæ etiam omnia suis confederatis omnibus, dilectionem vestram significare volumus, non sine ulla dilatione, ut etiam ipsi ad id officium peragendum statim mittant, nam & frater noster dilectus Romanorum Rex, nostro nomine, & sua etiam causa, divino favente auxilio, ad decretum præfixumque tempus ad hunc locum perveniet, & personaliter comparerebit, qui vestris dilectionibus, & suis confederatis utriusque nostrum nomine, animam, mentem, in præfatis causis declarabit, una ad petitiones vestrorum Legatorum apud nos hic factas plene respondebit: qua in re vestre dilectiones cum suis confederatis, ut speramus, pro patriæ suæ bono ita debent se paratos & obediens præstare, ut ipsa dissidia, atque incommoda, quæ oriri [si secus fieret] possent, finiantur tandem, & componantur, ut deinde alii Imperii defectus restaurari, & commodius curari possint. Atque ut vestre dilectiones, & sui socii ad eundem conventum statim, & absque metu veniant, volumus per presentes literas nostras saluum conductum, cautionemque dare, quod nullo modo, neque accedentes,

neque recedentes ad Patrios usque lares, violentiam patiantur, & de Norimbergen-sibus Induciis, sicut promulgata fuerunt, omnino considerare debeant, quia contra eas nihil, neque nos agere volumus, neque ab aliis fieri permittemus, adjecto tantum hoc pacto, ut dilectiones vestre pacifice, atque tranquille se habeant, ad violentiæ inferendæ occasionem neminem provocent, quemadmodum de vestris dilectionibus, & suis adhaerentibus minime dubitamus, & benigne benevoleque recognoscere volumus. Datum Gandavi II. die April. an. MDXL. Adduntur hæc in veteri manuscripto.

Talia Cæsar scripsit, quamvis ante paucos dies audierit sequens consilium.

I. Doctor Matthias discessit Gandavii cum Cæsarea Majestate de componendis Germaniæ rebus: cumque demonstrasset aberrantes, specie Religionis, opes Ecclesiasticas invadere: addidit, necessarium esse, ut omnes pareant iudicio Cameræ, si ve foro Imperiali. II. Ne vi & bello res agatur, sed ad eam referatur. III. Ut qui vim adhibuerit, a fœdere Catholico ple-tatur. IV. Ut religionis controversiæ tractentur, vel a Concilio generali, aut nationali, cui adsint Internuntii, vel Administri Pontificii. V. Ut articuli a veteribus Conciliis decisi in controversiam non adducantur: aberrantium tamen contraria dubia solvantur. Ni prius iustitia firmetur, & constabilarur, omnes alios conventus disceptantium de Religione irritos futuros, ac tumultuum plenos; fœdus vero Catholicum maxime corroborandum: quo corroborato, ut venientes castigari possint, controversias articulorum fidei facile consopitum iri.

Porro necessariam reformationem abusu Curie Romanæ; tollatur Beneficiorum pluralitas, Episcopi, & Parochi cogantur ad residentiam, & reliqua, quæ Sanctissimus Dominus tractat, perficiantur: pace vero cum Gallo Rege composita, hæc felicitis successura.

Accepta redeundi potestate Cardinalis Legatus, exeunte Aprili ex Aula Cæsarea discessit, nec sine fructu gesta est ab eo legatio; nam studium maximum collocavit, ut inter Catholicos Principes contra Lutheranos Ecclesiasticarum opum raptos firmissimum fœdus instauraretur, ut Massarellus in Diario refert. Porro digressus Farnesius e Germania inferiore, cum iter per Galliam ageret, adiit Franciscum Regem, significavitque se omni quidem studio incubuisse, ut pacis faciendæ consilia promoveret: sed cum longiores moras rei magnitudo traheret, non diutius permanendum in Belgio censuisse, præter enim conceptas spes,

con-

XXV.

MS.
Francisci
Car. B.
berim sig.
1677.

Ex Ital.

MS. Car.
Spada 10.
133. pag.
382.XXVII.
Paul. III.
lib. brev.
an. 6. p.
298.

constituendæ inter Gallorum Regem, ac Cæsarem pacis consilia ob difficultates temporum necessario differri. Pios etiam stimulos addidit Regi, ut adversus hæreticos asperiora edicta promulgaret, ne Gallia ea peste infecta civilibus bellis arderet. Admisit Rex pia illius monita atque saluberrima pro Religione Catholica asserenda propulsandisque impiorum clam sua venena diffundentium conatibus tulit, habitumque benigne, & peramanter Cardinalem Farnesium, ex Aula Gallica dimisit.

Jam Pontifex a Marchione de Aghilar Cæsareo in Aula Pontificia Oratore audierat indictum Spiræ Conventum, tum ex literis Cardinalis Farnesii acceperat celebrandum esse inter Catholicos Doctores, ac Lutheranos colloquium, prudentiaque insignes viros iudicasse, ut in Cæsaris, aut Ferdinandi Aula aliquis Legatus Cardinalis versaretur, ne quid adversus Sedis Apostolicæ dignitatem Lutheranos dolo decerneretur: demandataque propterea a Pontifice est Cardinali Cervino, qui in Urbem cum Cardinale Farnesio erat rediturus, Legatio ad Cæsarem & Ferdinandum Regem, ut docent Acta Consistorialia. XII. Maii fuit Consistorium, S. D. N. creavit suum, & S. R. E. Legatum a latere Reverendissimum Cervinum Cardinalem Neocastrensem ad Cæsaream Majestatem & Serenissimum Romanorum Regem, ac Dietam, quatenus opus esset, cum facultatibus in literis exprimentis. Pontifex vero sequentem Epistolam de hac re Imperatori scripsit.

Cæsari.

Charissime, &c. Dilectus filius Alexander Cardinalis de Farnesio S. R. E. Vice-camerarius Nepos, & Legatus apud te noster suis literis, & tuus etiam apud nos Orator tuis verbis, nobis proxime significavit, decrevisse Majestatem tuam in hac sua in Germania presentia, una cum Serenissimo fratre suo Rege Romanorum omni quidem studio, & celeritate adhibita, tranquillare illas Germaniæ res, tanto jam tempore ob dissonantiam fidei Catholice fluctuantes, pacem per hæc illis Ecclesiis, ac recte sentientibus populis procurare. Nos proinde tuo nomine requirentes, ac summopere suadentes, ut cum in festo Sanctissime Trinitatis proximo futuro inchoaverit Majestatem Vestrarum actiones debeant, nos pro nostro officio, & Catholica fidei causa, Legatum istuc nostrum aliquem ex S. R. E. Cardinalibus mittere vellemus; quibus intellectis, & ad Venerabiles fratres nostros S. R. E. Cardinales de more per nos delatis, & si nobis-

cum omnes, tum magnitudine rei, quantæ graviores hoc tempore cuncta Christianitatis non habet, tum angustia temporis perturbabantur, ut nec agenda consulere, nec ipsum Legatum, qui in tempore illuc pervenire posset, hinc expedire possemus, tamen inclytam pietatem, ac bonitatem Majestatum Vestrarum reputantes, & in illis post Deum omnes spes nostras reponentes, Legatum istuc mittendum decrevimus. Sed cum nulla ratio iniri posset pro summa brevitate temporis, ut hinc a nobis ipsum Legatum expedire possemus, commodum nobis, eisdemque fratribus nostris, ac potius necessarium visum est, ut dilectum filium nostrum Marcellum Cardinalem Neocastrensem, quem apud Nepotem & Legatum de Farnesio habebamus, & ad nos jam vocaveramus, ex itinere ad Majestatem tuam remittere, tamquam etiam de his ipsis Majestatis tuæ deliberationibus non parum instructum. Eum itaque ex itinere, quo ad nos habebat regredi, ad Majestatem tuam cum Dei nomine Legatum nostrum, & hujus Sanctæ Sedis mirimus, qui nostra, & dictæ Sedis negotia, præferim fidem Catholicam concernentia cum eadem Majestate tua [ad cuius auctoritatem omnia, quæ in Germania apud Serenissimum tuum fratrem agentur, referenda non dubitamus] agat, & curet, & si e re visum fuerit, etiam ad eundem Serenissimum fratrem tuum pro eadem Religionis causa progrediatur. Horratur igitur eandem Majestatem tuam in Domino, ut ipsum Marcellum Cardinalem Legatum virtute, prudentia, & probitate præditum, atque ex his nobis intima gratum, & probatum solita humanitate, ac benignitate excipere, & cum fide semper audire, ac Catholicam Ecclesiam, quæ, si unquam antea te Advocatum, ac Primum genitum suum hoc tempore respicit, tua ope ac bonitate complecti velis, sicut te facturum speramus, & idem Legatus hoc copiosius explicabit. Dat. Romæ XII. Maii MDXL. anno VI.

Demandatæ sibi legationis munere perfuncturus Marcellus Cervinus Cardinalis, cum iter carpsisset per Galliam, Franciscum Gallorum Regem salutavit, quem Rex omni humanitatis & officiorum genere complexus est. Contulere illi inter se longos sermones de pace faciendâ inter ipsum Regem, & Carolum V. Imperatorem, sed immensæ obstabant difficultates, cum Franciscus Rex maxima obtinendi Principatus Mediolanensis cupidine arderet, adeo ut Cardinali Cervino significarit, nolle se Mediolanensis Ducatus jure hæreditario abdicare, nec quidem palmo terræ cessurum, quam in-

Ita-

Italia possidebat (quibus verbis Pedemontanationem & Marchionatum Salutarum connotabat) etiam si Cæsar amplissimum totius Belgii Principatum in eum ac posteros transfundere vellet. At Cæsar animus ab hoc longe abhorrebat, cum partum armis Principatum Mediolanensem retinere vellet, ad asserendum sibi reliquarum Italicarum ditionum Imperium. Addidit vero Franciscus Rex se induciarum pactarum cum Cæsare Leges religiose culturum, seque in illius amicitia constanter ac peramanter permanfurum. Aperuit subinde Legatus Regi causas, quæ permoverant Pontificem ad decernendam eam legationem ad Imperatorem, cum ob agitanda inter Catholicos, & Lutheranos de controversiis Religionis colloquia, Religio in discrimen ab impiis in perfidia obfirmatis adduceretur; Regiamque Majestatem precibus urfit, ut Religionis causam defendendam suscipere: cui Rex subdidit, damnari a se eos conventus, & colloquia cum Hæreticis, qui debeant cogi ad officium, non audiri; cum non converti, sed simplices subornare, ac laqueis suis irretire meditentur. Ornavit Franciscus Rex verba operibus ac mandata dedit Francisco Olivario Regio Oratori in Germanicis conventibus, ut Catholicæ Religionis causam, dignitatemque summo studio affereret: explevit ille iussa, a quo flagrantem pietate orationem pro defendenda avita fide contra impostorum perfidiam ad Germanici Imperii Ordines habitam visuri sumus.

Discedens e Gallia Cardinalis Cervinus Legatus ad Imperatorem in Belgio agentem se contulit: intereaque Pontifex Principes Ecclesiasticos Germaniæ, qui pium ardorem in defendenda Religione Catholica, evertendisque hæreticorum nefariis consiliis explicuerunt, hortatus est ut ad Spirenses conventus se conferrent, fideique Catholicæ dignitatem ab impiorum vafanis conatibus vindicarent, quo argumento datæ sunt hæc literæ ad Cardinalem Moguntinum.

Dilecto filio Nostro Alberto rit. S. Petri ad vincula S. R. E. Cardinali Moguntino Sacri Romani Imperii Electori.

Paul. III.
lib. brev.
an. 6. p.
325.

Dilecte fili Noster Salutem. Non accidit nobis hactenus ita frequenter ad circumspeditionem tuam scribere, causamque sanctæ fidei, & Apostolicæ autoritatis tibi commendare; propterea quod pietas tua nullis unquam nostris stimulis eguit, semperque leti audivimus, ac perspeximus, te in ea cura talem fuisse, tantumque studii, & fervoris tui posuisse, quantum triplex tua dignitas Cardinalis, Electoris, & Pri-

maris requirebat, quod a te, fili Noster dilecte, in hoc maxime Spirensi conventu firmiter expectamus. Etenim si ceteri Catholici Principes Catholicam Religionem tue-ri communi officio debent, quanto magis circumspectio tua, quæ tot simul vinculis Apostolicæ Ecclesiasticæ, mundanæque dignitatis ad id adstringitur; quamobrem ita ages in hoc Spirensi conventu, ut ubicumque usus veniet, quemadmodum tuam multiplex dignitas postulat quantumque Nos, & S. R. E. Cardinales confratres tui expectamus, hoc tempore, quo sane nullum unquam tibi offeretur commodius tuæ virtutis ostendendæ, tuoque officio, honori, ac dignitati satisfaciendi: sed nos, ut diximus, adhortationem tecum necessariam nunquam duximus, laudationem porius peramus, quod te, qualem cupimus, præfitoris; super quibus latius alloquetur circumspeditionem tuam Venerabilis frater Joannes Episcopus Mutinensis Nuntius noster, cui fidem præstabis indubiam. Datum Romæ XIV. Maii MDXL. anno VI.

Eminebant inter alios Principes defendendæ pietatis orthodoxæ gloria conspicuos Baviaræ Duces, quos Pontifex literis excitavit, ut tum in conventu Spirensi, tum in aliis solemnibus Ordinum cœtibus, pro restituenda Germaniæ Religione, excindenda hæresi, asserendaque autoritate Apostolica pia studia collocarent.

Ducibus Baviaræ.

Dilecti fili, Nobiles Viri, Salutem &c. Cum audissemus de Spirensi conventu, has literas nostras libenter, atque in primis ad Nobilitates vestras dedimus, quas in autoritate, potentia, & pietate eximias, in amore autem Nostro precipuas, atque intimas habebamus. Si quis enim nostrorum Prædecessorum vestras Nobilitates aut dilexit, aut magni fecit pro vestris maximis in Deum, & Apostolicam Sedem meritis, ii certe nos sumus, qui nulli eorum cedamus, cum etiam vestra officia non minus illorum, quam nostris præstita temporibus ad nostram obligationem remunerationemque pertineant. Utinam aliquando cum Catholica fide nostra quoque istis restituatur autoritas, ut quam pie Nobilitates vestre senserint, quam fortiter se gesserint, quam in commune suis consiliis, atque gestis profuerint, cum plena gratiæ relatione eis ostendere possimus: sumus tamen interim, ac semper erimus studio, ac desiderio incensi erga omnem vestram, vestraque Nobilissimæ Familia dignitatem, nihilque unquam se nobis offeret tam difficile, atque arduum, quod ad vestrum commodum, aut honorem pertineat, modo per Deum id nobis liceat, quod non libenter alacriterque faciamus: quo magis

XXIX.

Paul. III.
lib. brev.
an. 6. p.
327.

gis filii vos hortamur, etsi benevolentia magis adducti, quam necessario id facimus, ut in solita laude constantia, & pietatis vestre perseveretis, & quod in omnibus conventibus, domi, forisque cum immortali vestra gloria semper fecistis, etiam in hoc Spirensi conventu, & ubique usque veniet, fidem Catholicam, Deique & Sanctæ eius Ecclesiæ honorem commendatum habeatis, vestraque autoritate, virtute, & gratia tueamini; Nos enim, qui vestra vetera in Nos officia grato animo, & jucunda memoria conservamus, & si nihil ad nostram hujus Sanctæ Sedis erga vos benevolentiam addi videtur posse tamen, quem ex his, quæ instant vestris beneficiis cumulum adjecturi sumus, dicit eis Venerabilis frater Joannes Episcopus Mutinensis Nuntius Noster, cuius verbis Nobilitates vestre fidem præstabant indubiam. Datum Romæ XIV. Maii MDXL. anno VI.

XXX.

Celeberrimos etiam doctrinæ fama Episcopos Paulus ad hunc conventum proficisci iussit, atque inter hos Joannem Fabrum Episcopum Viennensem rerum gestarum contra hæreticos gloria florentem, ad quem multis laudum ornamentis decoræ extant hæc literæ.

Joanni Episcopo Viennensi.

Venerabilis frater. Et si amor erga te lib. brev. an. 6. p. 326.

Noster magnis tuis meritis, & laboribus conciliatus, nostrumque de tua singulari virtute iudicium augeti nunquam posse, nobis antea videbatur; Literæ tamen dilecti filii Alexandri Cardinalis de Farnesio Nepotis, ac Legati nostri, ac Venerabilis etiam fratris Joannis Episcopi Mutinensis Nuntii Nostri maximum cumulum ad nostram erga te benevolentiam addiderunt: nam de tuis in nos officiis recentibus, piis, & salutaribus tam in preparatoris hujus Spirensis conventus, quam in assidua propugnatione Sanctæ fidei contra adversarios exhibitis abunde testari, mirificam tuam pietatem nobis expresserunt, quæ, etsi erat antea nobis exploratissima, tamen confirmari a te eam in dies, & augeti lætissime audivimus. Sumus igitur erga te omni voluntate propensi, ac studio incensi, tuæque officia, ac merita memori [ut decet] animo conservamus parati in quaque occasione, quæ Nos gratos efficere possit, ostendere omnibus, te Nobis esse gratissimum, & quantumvis tuæ pietati, quæ tota in Deum intenditur, Celestia a Deo præmia reserventur, interim tamen nostra quoque non deerit tibi gratitudo, quam tu undique dictis, scriptis, omni tuo labore, & studio continue elicis, sed hæc idem Deus gubernabit. Nos te interea ex benevolentia nostra potius, quam tua necessitate hortabimur, ut captis insistas, & si quan-

do pietatis, prudentiæ, ac doctrinæ tuæ nervos intendisti, in hoc maxime Spirensi conventu annitaris, & efficias, ut sanctissimi labores tui felicem exitum forriantur, quod a te ita expectamus, ut pro certo, & explorato habemus, &c. Dat. Rom. XIV. Maii MDXL. anno VI.

Consignatæ sunt eadem temporis nota literæ ad Herbipolensem Episcopum conspiciendum doctrina, atque defendendæ fidei Catholicæ constantia illustrem, quem monuit, ut omni studio ac diligentia in eum beret, ne quid in conventu indicto, & colloquiis cum Lutheranis habendis quippiam a Religione Catholica dissonum, vel autoritati Apostolicæ adversum decerneretur.

Episcopo Herbipolensi.

Venerabilis frater, in hac nostri animi molestia, quam ex iacturis tot istis animarum, ac læsione divini honoris merito capimus, non parum nos consolatur tua fraternitas, quæ singulari prædita virtute, integritate, prudentia, in veteri sua constantia tuenda Catholicæ Religionis, & communis dignitatis perseveravit, & continue perseverat, quam ob rem audientes de conventu Spirensi, mandavimus venerabili fratri Joanni Episcopo Mutinensi Nuntio nostro, ut fraternitatem tuam salutarerit a nobis, & quædam ei ex parte nostra ad communem sanctæ fidei causam facientia referret. Hortamur igitur fraternitatem tuam ex animo, & si potius ex abundantia amoris nostri, quam ex tua necessitate id nos facere agnoscamus, ut in cursu laudis tam trito persistens, & extremum hunc vitæ laudabiliter gesta ætæ sigillo glorioso obsequans, & concludens in id pie elaboret, & contendat omni sua autoritate, & studio, ne quid in his tractatibus, aut Catholicæ Religioni, aut Apostolicæ Sedi detrimenti fiat &c. Datum Romæ XIV. Maii MDXL. anno VI.

Insignes quoque fidei pugiles Joannem Ekium, & Joannem Cochleum, hortatus est Pontifex, ut in cursu solito laudis, ac pietatis persistant, ac ubicumque occasio ferret, ad asserendam fidei incorruptæ puritatem, piam operam strenue navarent. Non defuerunt illi suo muneri, ac veteres palmas de Lutheranis partas recentioribus cumularunt.

Jo. Cochleus refert hunc conventum Spira Haganoam translatum fuisse, quod pestis in designata prius Urbe sæviret. Ad illum igitur Pontifex Moronum Nuntium destinavit qui eximia prudentia & rerum gerendarum peritia erat præditus, ac tum apud Ferdinandum Romanorum Regem Internuntium Pontificium agebat, ad quem transmissa est subiecta instructio- nis formula.

XXXI.

Paul. III.
lib. brev.
an. 6. p.
326.

Paul. III.
lib. brev.
an. 6. p.
327.

XXXII.

Jo. Coel.
in actis
serine.
Luth. hoc
ann.

Si

Littera
Card.
Cervini
apud
Pallavic.
zo. 1. l. 4. c.
11. n. 4.
Responsio
data a
Pontifice
Nuntio
Morono
pro Dieta
Hagao-
nenſi.

Si contra Sedis Apostolicæ reverentiam aliquid decernatur (quod coram Ferdinando Romanorum Rege tam pio Principe non est credendum) statim Nuntius inde discedat, & suam in aliquam propinquarum Urbium sedem figat, & quod de die in diem accidit, Legato Cervino nunciet.

Fugiat de Religione disputationes, quæ si inter Catholicos, & Lutheranos oriantur, ut nostri bene instructi ad istas accedant, curet, eventusque omnes diligenter exquirat, sed nihil sua firmet auctoritate.

De temperamentis si aliqua proponantur, per tabellarium Pontificem moneat, nihilque statuatur sine ipsius consilio.

Ostendat, Pontificem libenti animo paratum esse, dummodo requiratur, Legatum mittere, quando certus sit, eum debito honore in Dieta excipiendum esse. Porro Cæsar ejusque Administrum Haganoensibus comitiis Cervini Legati præsentiam expetebant, sed ille eorum voris non assensit, ut morem gereret Pontifici; quamvis ea comitia Imperialia sine alicujus Legati Apostolici præsentia non comprobaret. Premenda vero silentio non sunt monita a viro doctrina insigni ac sapientia clarissimo data, cum Spirenses conventus agendi forent, antequam Haganoam transferrentur, circa Lutheranorum ac Zuinglianorum inter se dissentientium controversias. Nec non Anabaptistarum, aliorumque Novatorum, qui nullam certam colebant fidem, maximoque conscientiarum æstus patiebantur.

Memorandarum rerum pro futuro conventu Spirensi breve Compendium anno MDXL. Mense Maio.

XXXIII. MS. Francisci Card. Barberini sig. 2078. p. 88. & 89.

Ad Spirensium conventum primo omnium necessarium erit, ex quo Lutherani cum Zuinglianis, licet hucusque reciprocis fœderibus, & colligationibus, & forsitan in gerendis rebus temporalibus convenierint, tamen de veritate Eucharistiæ, & præsentia Christi in Sacramento Altaris hucusque nunquam convenire potuerunt, & illa hæresis trahit post se [tanquam cauda Draconis] varias, & multiplices dissensiones. Oportet itaque ut sciat prius, an convenerint, non sophisticè, quemadmodum hucusque per viginti annos egerunt, sed vere, ac solide in hac præcipua & maxima Eucharistiæ materia.

Pari modo, ex quo Lutherani non sunt Iconoclastæ, seu Imaginum contractores, sed Imaginem Domini Nostri Jesu Christi Crucifixi, Beatæ Virginis Mariæ, Apostolorum, & Sanctorum omnium illas, & intactas esse permiserunt: Zuingliani vero diserunt, Idololatræ esse omnes quorquor Imagines, vel in Ecclesiis, vel in domibus, vel in rivis, aut campis haberent. In his itaque duobus articulis, hoc est in Eucharistiâ, & Iconibus, seu Imaginibus vertitur cardo diversitatis inter Lutheranos & Zuinglianos. Necessè est itaque intelligere, an a suo errore Zuingliani decedere velint, nec-ne. Videntur Lutherani propius accedere ad veritatem pœnitentiæ, & maxime Sacerdotalis Confessionis, & quarumdam aliarum rerum, utpote de administratione Sacramentorum, caeremoniis, & aliis rebus. Ut itaque aliquid certi, & firmi statuatur, oportet, declaratio fiat, ut constituatur unanimitas. Sed vehementissime rimandum est, quod Zuinglianorum Prædicatores non possent reducere Populum, & quemadmodum ex multis apparet, & a multis locis auditur, quod Populus clamat se malle in totum redire ad Ecclesiam Catholicam, quam a suis Prædicatoribus, hodie unum, cras aliud audire, propterea hæc occasio non erit negligenda, si per unum, aut alterum modum, & maxime per medias personas una Civitas post aliam reduci, & revocari posset, quemadmodum de Norimbergensi, & quibusdam aliis Civitatibus bona spes est. Sunt enim Eraria ipsorum exhausta, & incipiunt fastidire suos superbos, & inexplebiles Prædicatores; & qui non longe sunt a Comitatu Tirolensi, rimant sibi. Communitates quoque maxime gravantur toties, & fere quotidie contribuere Lutheranis, ac Principibus, Capitaneis, Oratoribus, Nuntiis, & maxime Prædicatoribus, quos cum uxoris, & pueris coguntur alere maximis impensis. Ita ut sepe sustentari in una Civitate facilius potuerint olim decem Sacerdotes, quam hodie unus illorum Prædicator. (Et paulo post.)

Inter tractandum, antequam inchoetur tractatus, oportet revidere Edictum Wormatiæ, Bullam Leonis Papæ, Recessus Imperiales, & maxime ultimum Recessum Dietæ Augustanæ. Et infra.

Providendum est, & summo opere cavendum, antequam de conjugio Sacerdotum, Monachatu, votis Monasticis, & similibus rebus tractatus fiat, ut intelligatur, & resciat ab adversariis, cum ipsi damnent Anabaptistas, & quosdam alios Hæreticos, quidnam statuere velint de multis aliis erroribus, partim expressis a Prædicatoribus, partim in publicum editis; nam etsi Lutherus, Philippus, & alii retractaverint aliquos, & proprios errores, non tamen omnes, nihilominus libere Libelli, & tractatus tenentur, & sunt in manibus hominum cum maximo scandalo & interitu

veritu multarum animarum. Ista tamen omnia bono modo, ac pacifice dinumerare oportet, utpote quomodo Lutherus dissideret a se, Lutherani non convenirent inter se: nec satis esset illis non convenire cum Catholicis, sed etiam, quod proprie illorum diversæ opiniones in caeremoniis, & Ecclesiasticis ritibus nullam concordiam haberent. Apud illos quoque nihil certum, nihil firmum, nihil stabile esset, quemadmodum unitatem requirit Ecclesia ab Oriente in Occidentem, a Meridie in Septentrionem. Circa Sacramentum, & veritatem Sacramenti Eucharistiæ, atque Communionem sub utraque specie, oportet valde caute agere, ne contingat, quod accidit in Bohemia, & maxime formidandum est, ut quemadmodum ex permissa Communionem sub utraque per Germaniam orti sunt, & succreverunt Piccardi, ita & contingat per Germaniam, & hic inculcare oportet quomodo junta testimonium eorum, qui fuerunt in primitiva Ecclesia, post Resurrectionem Christi primus usus fuerit sub una specie, &c. [1]

Translato Spira Haganoam conventui præfuit Ferdinandus Rex Romanorum, cum Carolus V. aliis negotiis implicitus teneretur, secumque duxerat Joannem Fabrum Episcopum Viennensem, qui de Lutheranis ad priorem cum Romana Ecclesia conjunctionem sollicitandis hoc consilium dedit, ut exponeretur iis, Germaniam fide Catholica suscepta, divitiis, amplitudine Imperii, gloria, civili concordia, Urbium conditarum numero, bonorumque omnium affluentia effloruisse, cum antea inculta sylvis, solitudinibus, &c. Ann. Eccl. Tom. XXXII.

nibusque horreret; ex quo vero hæresis eam infecisset, discordias, bellaque, & omne malorum genus in ea pullulasse, ob ortas varias Sectas, nec Lutheranos inter se unquam concordiam constituere posse, licet eam in diversis suis comitiis pertentaverint, ex quo pateat Rituum Sacrorum, ac Sacramentorum immutationem a Deo profectam non esse: nil itaque tutius esse, quam si ad fidem Catholicam revertantur; si quæ vero temporum vitio irrepsere corruptelæ, eas veterem more, atque instituto a Concilio Oecumenico castigandas, morumque nitorem restituendum, in quo etiam de retundenda Turcica Tyrannide agi possit. Consuluit etiam proponendum secundo loco Lutheranis, inique oppressum fuisse Ecclesiasticum Ordinem, atque opulenta Monasteria injuste invasa, Jurique consonum, ut restituantur, dandamque operam ab Abbatibus, ut Gymnasia pro erudienda juventute aperiantur, in Augustana confessione Lutheristas Prædicatores silentio pressisse turpiores suas hæreses, atque ab ea longe discessisse; monuit etiam cavendum, ne quid Religionis Catholicæ dignitati contrarium novaretur.

Principum tractatus primæ Propositionis ad Lutheranos videtur in duobus debere, & posse comprehendere punctis.

Authore Joanne Fabro Episcopo Viennensi. Ex Haganoa anno MDXL. Mense Maio.

Primo, quod bonis persuasionibus inducantur, ut redeant, ad unitatem Ecclesiæ, rejectis & repudiatis a se variis, &c.

XXXIV.
Ext. in
MS.
Franc.
Car. Barber. sig. n. 2678. p. 36.

NOTE [1] A Nte Spirensium hunc conventum Colloquium habuisse suum Lutheranos Principes Smalchaldia die Kalendarum martii notat, qui circa hæc tempora Annales suos Augustales scribat, Achilles Priminius Gassari, cujus opus vulgavit Menkenius Rer. German. tom. 1. A&um ibi de conciliatione doctrinæ Lutheranicæ cum Catholica, qua de re postea in confesso Spirensi cum ipsis Catholicis disceptandum erat. Ventum est dein ad Spirensium Conventum, qui cum mense maio accepit, eodem maio mense translatus est Haganoam, quo convenisse principes ad diem XXV. junii scribit idem Gassarus in Annalibus Augustensibus, sed forte legendum maji pro junio cum maio mense Theologos Catholicos ad eos coetus invitatos egisse jam Haganoæ constet ex lucubratione Joannis Fabri ab Annalista hic n. 34. relata. In eo congressu, scribit Gassarus, innotescere primum capit publice Philippum Hassia Lantgravium digamum esse & Agneti Saxonie conjugii prioris aliam nobilem a Sala (Margaretam) non exguo evangelii scandala superinduxisse, non ut concubinam, sed legitimam uxorem, atque ita simul duas uxores habere. Id vero non temere præstitit Lantgravius, sed consultis prius summis Protestantium theologis Melancthone, Bucero, quin & ipso pariter Luthero, aliisque. A quibus responsum est id quidem per se minime licere, sed necessitate cogente in viro principe, qui continere se aliter non posset ab adulteriis, se quidem in his rebus circumstantiis sic & in tantum approbare; nam quod circa matrimonium in lege Moysi fuit permissum, Evangelium non revocet, aut vetat &c. verba sunt Consultationis Theologorum illius, cui nomen singuli suum subjecerunt. Hac usus facultate Lantgravius die IV. martii anni hujus 1540. legitimæ uxoris loco accepit Margaretam de Saal. Alterum istud concubium superstiti adhuc prioris conjugii, Theologis illis suadentibus sub arcani silentio regendum erat, ne vulgi indocti ludibrii pateret, sed, teste Gassaro cujus verba jam dedimus, haud diu post revelatum & improbatum est ab omnibus. Litteræ Lantgravi ad Bucero quem ad consulendos Theologos illos misit, sicut & Theologorum consultatio, ac denique publicæ ejus concubii tabulæ typis vulgatæ sunt jussu Caroli Ludovici Electoris Palatini; eisdem pariter recitat Bossuet Histoir. des Variations l. v. VI. Juvat hæc historiam Annalibus ecclesiasticis adjecisse, quo de doctrina Reformatorum Lectores erudiantur. MANST

Quida-
gendum
in con-
ventu
Hagano-
co cum
Luthera-
nis ex
Jo. Fabio
Episcopo
Vicenen-
si.

rius, & inter se pugnantis doctrinis. Secundo, quod per Sacram Regiam Hungariae, ac Bohemiae Majestatem, tanquam pacis amatorem, promittatur in causa respicientia gratia Sacrae Caesareae Majestatis, in iis, quae violenter, & contra pacem publicam egerunt circa Monasteria, Ecclesias, & Praelatos.

Primus Punctus posset ex illis fundamentis proponi, quod Lutherani memores esse possint, quomodo Germani, & qui Romano subiecti fuerunt Imperio a tantis saeculis, semper cum aliis Regnis, & Provinciis totius Christianitatis, unam Fidem, unam Religionem, eadem Sacramenta, eisdem Rituum communi quasi devotione tenuerint, & inlyta Germaniae Natio in cultu, & veneratione Dei fere omnes alias Nationes superaverit, & praecelluerit, ex qua unanimi Religione, & in Deum devotione, ex locis desertis fertilissima terra facta, & Urbes, ac Civitates edificatae, & extructae, & ampliatae sunt, & [quod omnium est maximum] ex hac Germanica charitate, non solum pax communis servata est, sed etiam ceteri hostes Germaniam invadere ausi non sunt, non ignorantes, quod Germani sua unitate, & unanimitate ita conjuncti essent, ut uniuscujusque alterius injuria videretur esse quasi propria: quam pulchra, & quam sancta, nunquam satis laudata fuerit haec amicitia, concordia item & unitas, qui pacis, unitatis, & fraternitatis observator est, cogitare potest.

XXXV.

Cum vero annis superioribus per diversos Praedicatorum, Doctores, & Magistros, antiqua Religio immutata in multis, & variis, & maxime circa Sacramenta, & nonnulla dogmata diversarum Haeresum, & Sectarum locum habere coeperunt, proh dolor! immutata sunt hominum corda, & hic populus, qui antehac unanimis erat, divisus est, & qui prius animo valde devoto suis Potestatibus obedierunt, feroces, rebelles, durae cervicis, & usque adeo inobedientes sunt, ut etiam non solum in multis locis, sed & fere per totam Germaniam seditiones, & tumultus suborti fuerunt, populus quoque ille, qui per totum annum certum orandi, & vivendi ritum, & ordinem habere, & observare consueverat, variis, & peregrinis doctrinis, ritibus, & caerimoniis ita distractus est, ut multis in locis, neque veteris, neque noviter institutae Religionis ratio habeatur; & utinam non sint quam plures, qui plane impii, & sine Deo vivant. Quae, & qualia, quam absurda nonnulli scripserunt, res ipsa testatur, sine dubio si Principes, & Magistratus aliquando cognovissent, vel hodie noscerent, quam

damnabilia scripserunt, & praedicaissent, atque forsitan hodie docent eorum Concionatores, dudum repulsam passi essent.

Nemo negare posset, quod non solum XXXVI. ipsi dissentiant a Catholicis, seu potius ab Ecclesia Catholica, & ab iis, sine dubio, qui per Spiritum Sanctum Scripturas Dei Sacras interpretari sunt, sed etiam, quod ipsi in magnis, & praecipuis Fidei Articulis non consentiant, neque concordent, etiam si concordiam inire sepe, & in multis Diebus tentaverint. Quae res certo est argumento, quod nova illa Sacramentorum, & Rituum Ecclesiasticorum immutatio a Deo esse non potest.

Existentibus itaque his turbationibus nihil esse securius, nihil denique divinius potest, quam venire ad Ecclesiam Catholicam, & interim tam graviter, & saepe pugnantis, atque dissidentia dimittere dogmata, nam omnino Christianifidelis ab Ecclesia Catholica dissidere non potest, neque debet, quod si quaedam differentia, vel etiam dubia supersint, & [quod maxime necessarium est] si quae reformatio tam in capitibus, quam in membris fienda est, sive etiam e medio tollendi abusus, quod hoc fiat eo ordine, & instituto, quo semper usi fuerunt omnes Majores, & Praedecessores Nostri. Quoties enim aliqua differentia suborta est in rebus Fidei, Religionis, Rituum Ecclesiasticorum, sive etiam morum, semper ad generale concilium volebant recurrere; non solum ipsi, sed etiam divorsorum temporum Imperatores, Reges, & Principes, ita ut etiam hoc emphatico, vel hac medicina divina Concilii usi sint Apostoli, & post hos, omnes Apostolici Viri; praesertim, cum antea aliquoties in Dietis Imperialibus conclusum sit, ut celebraretur universale Concilium, a quibusdam autem hucusque fuerit impeditum, quod illud necessarium remedium pro bono totius Christianitatis quaeratur, & adhibeatur. In quo quidem Concilio posset tractari, & concludi unanimiter, quomodo contra Christianitas sese a Turcis tueri posset. Haec, & iis similia, & forte multo prudentiora viderentur prima Propositione proponenda, cum omni mente pacifica, & meliori modestia.

Jam vero, quod ad secundum Punctum XXXVII. pertinet, apparet quod ea, quae sequuntur, proponi possint, nempe quod ignorare non possint Protestantes, quomodo multa Monasteria, tam Virorum, quam Mulierum, praeterea Cathedrales Ecclesiae, & alia Beneficia Ecclesiastica a piis Christianifidelibus, & saepe Romanis Imperatoribus, Regibus, & Principibus fundata fuerint, & eorumdem pro tempore Imperator, Protector, & Advocatus fuerit semper, & hodie sit.

Cum

Cum vero personas ibi sub Monastica Regula viventes ejecerint, & Bona Monasteriorum una cum Clendiis Ecclesiarum sibi appropriarint, & vendiderint, ipsi tanquam prudentes judicare possint, factum hoc valde praesumptuosum esse: & cum varie, & multa partes per eosdem laesa justitiam implorant in eo iudicio, quod omnibus per totum Romanum Imperium commune est, & esse debet, quod ad illorum instantiam communis justitia debeat eis denegari, non justum est: cum omnino nihil pretiosius, nihil praestantius per Imperium habeat Sacra Caesarea Majestas, quam hoc unicum iudicium pro praesenti pace, & justitia intertenenda. Cum autem non modo grave, sed forte intolerabile sit, diutius impedire justitiam, propterea cogitent ipsi, & delibent de modo restitutionis, & conveniendi.

Post haec posset tractari, quomodo Monasteria, & eorumdem Bona restituerentur suis Ordinibus, & Praelatis, & Clendiis ablatis, & interea cessis fructibus, quia vix obtineri poterit [ut illa restituantur] quod oporteret hic commovere, & habere patientiam; sed quod ipsi vellet abolere omnem Monasticam vitam, & omnem Monachatum, & sub praetextu Scholarum, nihil restituere, hoc impium esset. Illud autem laudabile foret, quod singuli Abbares, & Praelati Monasteriorum iterum instaurarent Scholas, in quibus honeste vivere possent.

XXXVIII.

Et quoniam in Dieta Augustensi ex Protestantibus nemo fuit ausus aperire quam absurda, quam impia, & a Christiana Religione aliena, propria quoque, & oblatae confessioni contraria Lutherani Praedicatorum praedicaerint, scripserint, & in vulgus sparserint [timebant enim omnes Protestantes irritari, & commoveri posse]. Principes, & Magistratus, Lutherani & Zuingliani, eorumque sequaces, persuadere sibi coeperunt, suos Praedicatorum ab omni neptia, & iniquitate immunes, & liberos esse. Cum vero Solo meridiano clarius sit, Lutheranos Praedicatorum, non solum contra Catholicam Ecclesiam scripserint, & docuisse plusquam ducentas haereses, abominationes, & errores [taceo de iis, quae innovarunt, & immutarunt in Religione circa Sacramenta, Rituum, & caerimonias Ecclesiasticas], & verisimile est, si Principes rescirent illas contrarias, & peregrinas doctrinas, etiam propria confessioni contrarias, & inter se pugnantibus fidem tantam darent, & haberent; ea propter non inutile fore videretur, quod ista eis meliori modo objiciantur, non ut Sacra Regia Majestas, vel Electores, aut alii Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Principes hoc faciant, sed hoc onus & hanc faciendi provinciam sinerent facere per Theologos Catholicos, ad quos recte, & vere pertinet huiusmodi commemoratio, & hoc modo videntur semper processisse Lutherani, qui quidquid dicunt, quidquid proponunt, semper in doctos illorum rejiciunt; simili passu videtur etiam bono, modesto, ac pacifico modo faciendum, nam sunt pleraque usque adeo absurda, ut etiam nemo mediocriter Christianus probare possit. In hac actione caute, & diligenter perspicenda sunt, quae in Edicto Imperiali Vormariensi, Dietis Nurembergensibus, Spirensi, Augustana, & Ratisbonensi reformatione pro rebus fidei, ac veteris Religionis sancita, & decreta sunt, ne quid temere in praedictum Ecclesiae, & salutis animarum fiat, & permittatur. Haecenus Jo. Faber.

XII. Junii Ferdinandus Rex Hagano XXXIX. Catholicorum Principum coetus coegit, ac iis proposuit lapso praeterito decennio, Caesarem Augustae non potuisse Lutheranos ab haeresi ad conjunctionem Ecclesiae revocare ob Turcicae irruptionis terrorem, coactumque fuisse cum iis Inducias pacisci, at eas atrociter a Lutheranis violatas, pluresque foederis Catholici ab iis subornatos, inque eorum partes pellectos, tum ab iisdem Ecclesiastica bona direpta, atque occupata; quoties vero iudicio postulati fuerint ab inique oppressis apud Caesarem Senatus Judices, toties petulanter iudicium contempserint; libellisque nefariis facinus tutatos. Cumque nullum majus malum in Imperio oriri potuerit ipso Religionis diffidio, superiore anno in Francofurtensi conventu pertentatum Palatini Comitis, & Marchionis Brandeburgensis opera, an Religionis diffidium conciliari posset, cum ex justitiae administratione disturbata Imperii Status convelleretur, propterea ex Hispania in Belgium iter fecisse, seque ab eo vocatum esse, ut tot malis consuleretur. Conversa itaque consilia ad fedandum Religionis diffidium, ut ita ad obsequium revocentur, propterea coetus Catholicorum Principum prius indictos, ut de agendis cum Protestantibus decerneretur, inaneque rationes ad eos in concordiam alliciendos, & Schisma delendum: rem itaque in eo sitam, ut vel stabili sequestra pace sancita a concilio Oecumenico extinguatur haeresis, aut armis excindatur. Consulti sunt Principes, quis idoneus apparatus instrui posset pro asserenda Religione, tuenda pace, Imperiique Majestate, ac juribus defendendis, ne Catholicis ipe auxilii destituti ad Lutheranos desciscant, longe quidem

Y y 2

dem

dem potius optandam esse concordiam, cum Turca imminet Germaniæ, atque adeo ad illius rationes explorandas hortatus est, uti ex sequenti longa Oratione constat.

Die XII. Junii MDXL. Haganoë in inferiore Alsatia Propositio facta per Serenissimum Romanorum Regem Catholicis Statibus omnibus Imperii.

XL.
MS.
Franc.
Car. Bar-
ber. sig.
2679. p.
39.
Propositi-
o facta a
Ferdinan-
do in con-
ventu
Haga-
noz.

Romanorum Regia Majestas, nihil dubitat Electores, & Principes, qui ad hanc Dietam venerunt, & Consiliarios, & Oratores missos a Statibus Imperii absentibus, non ignorare in nostra antiqua, & diu observata Catholica Fide, & Religione, inter Status Sacri Romani Imperii multis jam annis Controversias, & Schismata exorta esse, ex quo Casarea Majestas, jam ante decennium ex innata sua Christiana mente, idque exigente officio Imperiali decreverit, ex Hispaniis ad Germaniam se conferre. Et primo in Comitibus Augustæ habitis cum sua Regia Majestate, & Electoribus, Principibus, & aliis Sacri Romani Imperii Statibus, adhibuerit omnem diligentiam cum Protestantibus ad tollendas, & complanandas hujusmodi discordias, ut fieret Christiana unitas, & conformitas, illud autem apud Protestantes nullum habuisse locum, nec ulla honesta, aut tolerabilia media ad reducendos eos ab errore hæcæcepta fuisse. Eo igitur tempore recessum factum esse, quem Electores, & Principes, Consiliariosque, & Oratores non ignorare sciat.

Verum non attento illo Augustensi Casareo recessu, & Dieta, multos, qui nunc sunt Protestantes, qui in eodem Imperii conventu Casaream deliberationem sponte acceptaverant, & sigillis observare promiserant, segregavisse se a Casarea Majestate, & ab aliis obedientibus Imperii Statibus, alios Protestantes, qui & hunc recessum Augustensem acceptaverant, præter promissionem suam sibi eos adiunxisse in fœdere suo, & recepisse.

Post tractatum autem Augustensem, Casaream Majestatem, iterum iisdem incumbentem in Dieta Ratisbonæ celebrata, omnem adhibuisse operam, & diligentiam, sicut omnibus manifestum est, ut Christiana rursus unitas, & concordia sequeretur, omnesque errores, ut par erat, amoverentur. Verum ne illic quidem quidquam agere potuisset cum Protestantibus, durante enim eo tractatu communem hostem Turcam violenta incursione contra Germaniam irruisse, ex quo Casaream Majestatem pro totius Christianitatis, & præcipue Nationis Germanicæ conservatione, coactam fuisse Inducias agere cum Protestantibus in causis Religionis controversiam

attingentibus, que Inducie, quomodo, & qua temporum conditione, imminente Turca, & qua utilitate factæ sint, & quis fructus ex eis provenerit, Electores, & Principes, præcipue autem Moguntinum, & Palatinum earum Authores, nihil penitus ignorare.

Verumtamen cum Casarea Majestas hujusmodi Inducias per Majestatis sue edita, & proclamata divulgatas, ac corroboratas speraret omnino observari, ac executioni demandari debere, Protestantes tamen eas neglectas, contemptas multis modis violasse, & non solum [ut dictum est] multos ex Statibus, qui in confœderatione Augustensi comprehenduntur, ad se traxerunt, verum etiam in Ecclesiasticorum bonis, in suis, & in alienis ditionibus sita, multis in locis violentas manus injecisse, multas præterea inhonestas mutationes, ac novitates contra Inducias introduxisse.

Quod si ob hæc, & alia ejusmodi contra jus, & æquitatem facta ad Judicium Imperialis Camere, quod est eorum ordinarium & supremum Forum, accusati & citati fuerint, ac iure medio contra eos processum sit, non solum contumaciter, & remere citationem, & processum Judicii Camerarii contempsisse, verum etiam ipsos Judices, Assessores, ob id Libellis publicis, ac famosis petulanter, & injuriose provocasse, subsannasse, ac sprevisse. Quæ omnia in contumeliam, & detrimentum autoritatis prædictæ Casareæ Majestatis, ac Sacri Romani Imperii supremi Judicii, uti omnibus publicum, & manifestum est, provenisse.

Et licet hæc omnia, utriusque Imperiali, & Regiæ Majestati gravissima fuerint, sententiam tamen, ac animum suarum Majestatum, [utpote que semper optarint, nullum malum in Sacro Romano Imperio, ex hujusmodi discordia Religionis, atque ex inobedientia, que ob eam subsequuta est, exoriri posse] esse, & semper fuisse, ut per pacificos tractatus Christiana unio fieret, ut ante omnia nostra vera Religio, sicut a Prædecessoribus nostris laudabiliter observata fuit, coleretur, utque pax, & unio in Sacro Imperio plantaretur, quam ob causam superiore anno Majestates suas per duos Electores, Comitum scilicet Palatinum, & Marchionem Brandenburgensem in conventu Francofordiæ habito, iterum tentasse, si ad tolerabilia media, & vias veniri potuisset, sed quid tractatus ille profecisset, cum ad arbitrium Casareæ Majestatis, & ratificationem factus fuisset, utriusque Electorem, & alios etiam scire, quem tractatum, cum Casarea Majestas multis rationabilibus causis ratum habere non posset, Majestas sua ex opti-

XLI.

optima sua voluntate, & recta sententia, que in omnibus actionibus suis hætenus cognita fuit, considerasse, quod si hujusmodi mores, & schismata, & ex iis præparati contemptus, & inobedienciæ diutius tolerarentur, ea non concorditer, vel alias ad complanationem, & normam redigerentur, certo certius id brevi omnibus Statibus Sacri Romani Imperii, ac toti denique Christianitati magnum detrimentum, & perniciem allaturum.

Ad quod evitandum Casaream Majestatem permotam, præsentem tractatum, tanquam de re gravissima in manus sumpsisse, & propterea ex Hispania Regni ad hæreditarias Provincias suas inferioris Germaniæ, non modica cum difficultate, & incommodo, Imperio propinquius venisse, & Romanorum Regiam Majestatem ad se vocasse, ut imminenti malis rectius provideri posset.

XLII.

Cum autem, utraque Majestas ante oculos posuissent omnia, que hoc tempore nociva, ac periculosa essent in Sacro Imperio, & accurate ea considerassent, Majestates suas invenisse, inter alia pericula, hæc causam, ac dissidium Religionis Sacro Romano Imperio in primis valde nocivum, ac detrimentosum esse, ideo expedire, & fructuosum fore existimasse, præcipua capita, tum Ecclesiastica, tum secularia, inter Electores, & Principes Romani Imperii convocare, & eorum prudens consilium, & rectam sententiam super his intelligere, que via scilicet, & quibus modis omnes revocati tractatus iterum in manus sumi, ac tractari possint, & tandem diuturnus hic error, & quasi inextricabilis ad tolerabilia, & Christiana media anice, & tranquille reduci Protestantes ad Christianam unitatem, & debitam obedientiam trahi, & omnes alie offensiones, vel violenter, & de facto actiones prohiberi, & impediri possint, ut ita demum ad expeditionem aliorum Sacri Imperii negotiorum per generalem conventum, vel alio modo perveniri possit. Casaream igitur Majestatem ob hæc præsentem conventum Statibus, qui sunt adhuc antiquæ Religionis ad Dominicam Trinitatis indicasse; Protestantes autem post quatuordecim dies convocasse, ut ante adventum eorum, super difficili hoc, & magni momenti tractatu, mature consuli possit, ut ad adventum eorum in tractatibus utilis in animo habuisse ad hunc conventum [nam in eo omnium salus posita esse videtur] in propria persona venire, si ob alia magna, & difficillima negotia licuisset, quapropter cum id non potuerit, Regiæ Majestati persuasisse, ut hæc causam com-

muni nomine susciperet, ex quo Majestatem suam Regiam nulla habita ratione, diuturnæ absentia suæ e Regnis suis, nec plurimorum negotiorum ad Provincias suas reverti cogeretur, huc se contulisse ea pietate, & mente, ut ea omnia ageret, ac fideliter procuraret, quæ utrisque Majestatibus commisso officio conveniant, ac deccant, in quo suam Majestatem, nullam temporis, impensarum, laborum, diligentiam, ac molestiam, rationem esse habituram specialem, ac sine dubio præsentibus Electores, ac Principes, necnon Oratores, & Consiliarios absentium omnia ea curaturos, quæ Christiano nomini, ac Germanicæ Nationi, ac ipsis præcipue futura sunt ad utilitatem, salutem, & commodum, in primis autem Deo Omnipotenti honorifica, ac ad ejus laudem, & gloriam augendam.

XLIII.

Ut autem Electores, & Principes, & eorum Consiliarii, & Oratores Casareæ Majestatis propositum plene intelligerent, & super hoc consilium suum, & sententiam stabilire possent, suam Majestatem Regiam exhibere omnibus illic præsentibus harum copiam, quibus Casareæ Majestas Protestantes ad hunc tractatum convocavit, & eis indicit amico, & benigno animo, mentem suam, & voluntatem esse, illa omnia agere in hac causa hoc loco posita, & promovere, & conservare, quæ utilia, & necessaria erunt ad conservationem nostræ Catholice Religionis, ac tandem velle quærere omnia media, sicut Imperatorem decet, ut ad pacem, & conformitatem Christianam dissidium hoc redeat, & schisma, & error per æquas pacificas vias, & media, auferri possit.

Simili etiam mente, & animo præditam esse Majestatem suam, & eandem Majestates in hoc tractatu eisdem reperiendos fore, qui hætenus in aliis negotiis reperi fuerunt gratiosi, videlicet Imperialis, & liberalis animi, quod Casaream Majestatem sibi injunxisse dixit, ut omnibus præsentibus Electoribus, & Principibus, absentium vero Oratoribus nomine suo significaret, sicut jam fecit; quocirca tam suo, quam Casareæ Majestatis nomine Electores, & Principes, & eorum Consiliarios, & Oratores amice, & benigne monebat, petens, & magnitudinem, & periculum hujus causæ intimo corde, ac profundissime recipere velint, & considerare, quanta pernicietas communi Christianitati, & in primis Germaniæ, non solum in rebus temporalibus, sed etiam in perditionem animarum ex ea proveniunt. Quapropter sue Majestati indicare velint consilium, & sententiam suam, quomodo, & qua via hæc causa iterum in manus sumeretur, præ-

sertim juxta tractatum Augusta habitum in his Articulis, in quibus tunc conveniunt, & quomodo cum Protestantibus ad tolerabilia, & honesta, & Christiana media deveniretur, ut reducerentur ad Christianam unitatem, & concordiam, & ad obedientiam Casarea Majestati, & Sacro Romano Imperio debitam; ac inde perpetua pax, quies, & unio sequeretur.

XLIV.

Cum vero error iste, & schisma [*proh dolor!*] tam late serpat, ut necessarium sit, aut [*ut supra dictum est*] per Christianum tractatum, firmas Inducias, & ordinarium concilium ad concordiam reduci, aut de facto auferri, & vi extirpari, utpote si Protestantes sprete omni opera omnium, & diligentia, ad equam conformitatem, & ad equos tractatus dure nimis persisterent [*quod quidem utriusque Majestati intelligere molestissimum esset*] eos Principes Electores presentes, & absentium Oratores considerare velle, qua ratione defensio necessaria pro conservatione pacis, & juris in Sacro Imperio suscipi possit, ut omnes securi a quotidianis vexationibus & injuriis Protestantium praeferantur, & injuriis Protestantium praeferantur, permaneat, ac qui sunt veteris Religionis suum jus, & bona retinere possint, ne spes, & fiducia Religionis nostrae, quae hactenus laboravit, concideret, per hoc eis occasio daretur eodem modo, quo Protestantes, desciscendi, & rebellandi.

Quam quidem defensionem Casarea Majestas praevideri, & preparari velle, cum inspiciat, quam magna, & quam nociva mala in hoc Imperio ex hoc oriri possint, cum praesertim communis Christiani nominis hostis Turca magnam adversus nos expeditionem parat, & ut ex omnibus locis exploratores affirmant, velit Germanicam Nationem bello aggredi, ad quod periculum praecavendum Casarea Majestas eo magis necessarium consideravit, quibuscumque viis, & rationibus fieri posset, ad amicam concordiam hoc schisma promoveri. Turca enim potentissimi hostis inventionem, & aviditatem non unum Regnum, atque Nationem attingere, & si bellum in Imperio, gereretur, eam per hostem per dissidia Statuum Imperii, validiorem, & audaciorum fore, ita ut longe distantibus, & remotis propinquior fieri posset: quod quidem sine dubio malum praecaveretur, per communem Christianam concordiam, ex qua multiplices utilitates Romano Imperio, & ejus Statibus ad exultationem, & salutem manare posset. Ad illa igitur omnia Casaream Majestatem, ut dictum est, in animo habere totis viribus omne auxilium, & operam suam conferre, nihilque omittendum in eis, quod nomini, & dignitati, & alitru-

dini Imperialis gradus decens fuerit.

Idem etiam facturam Regiam Majestatem, sicuti Regem Christianum decet, nulla habita ratione corporis, & facultatum suarum.

Lapso triduo responderunt, post nonnulla verborum officia, Ferdinando Regi Romanorum Principes Germaniae Catholici, concordiam, sublatis Religionis diffidiis cum adversariis Protestantibus expetendam, modo cum divina gloria conjuncta sit, atque ex ea Imperii publica pax concilietur, postularuntque, ut Rex modum hujus benevoli colloquii, & per quos ineundum esset, nitide panderet.

Responsio Catholicorum facta Regiae Majestati die XV Junii MDXL.

Gratiosae Romanae Regiae Majestatis Casareae Domini Nostri gratiosissimi ore tenus, ac in scriptis propositae nomine, & pro parte Romanae Casareae Majestatis Domini Nostri omnium gratiosissimi in exordio praesentis indictae Dietae Electoribus Principibus, qui in propria persona comparuere, ac absentium Oratoribus, & consiliariis, praesentem Controversiam Sanctae nostrae Religionis, quae per aliquot annos in Germanica Natione fuit, concernentia exhibita, cum enarratione omnium tractationum per Casaream Majestatem, hucusque propter istam causam gratiosae, benevole, ac amice factarum, & quid ex illis sequiturum sit, etiam cum declaratione, quam gratioso affectu Casarea Regia Majestas ad dictam causam inclinata, & affectu sit; atque quam gratioso quoque tum Casarea, tum Regia Majestas in saepe dicta causa sese offerat, prout id a Regia Majestate pluribus verbis ore tenus, & in scriptis deductum, propositum, ac perlectum est, quae omnia in omni humilitate Electores, Principes, atque absentium Oratores auscultaverunt, atque intellexerunt: quique Electores, Principes, atque absentium Oratores sese optime recordari humillime fatebantur, gratiosae illius, ac fidelis inclinationis, qua Romana Casarea Majestas, a principio regimen Imperii suscepit, ad Sacrum Romanum Germanicam Nationis Imperium semper habuerit, ac quam gratioso studio, & diligentia ad hoc ut antehac spe in peractis Imperialibus Dietis in propria persona non absque parva suorum haereditariorum Regnorum, ac Provinciarum damno, tum gravibus impensis, curis, & laboribus, multis modis studuerit, & consequenter per amicas, & convenientes tractationes quorundam Electorum, saepius quam semel omnem impenderit operam in istiusmodi controversia, quemadmodum ante illam hucusque in Christiana-

XLV.

Ext. in ml. Francisci Car. Barber. sig. 2687. p. 43. Responsio Catholicorum Principum in conventu Hagano.

Christiana Religione fuit, & est, per apta media, & vias, ad veram, & certam concordiam redigendi, vel eo rem deducere, per quod quies, pax, & vera unitas in Sacro Germanicae Nationis Imperio sustentari possit; ita quod a Sacra Casarea Majestate nihil hucusque desideratum sit, quod ad suam Casaream Majestatem, tanquam primum Christianorum, ac clementem Casarem requiratur. Quae omnia etiam Sacra Regia Majestas suo quoque tempore fideliter praeter caetera negotia, qua Romano Imperio quotidie incumbunt, praevenerit; unde etiam aperte consequutum est, quod hactenus quies, & pax in Sacro Romano Imperio consequute sunt, quem gratiosum, Casarem, ac fidelem affectum erga Sacrum Romanum Imperium a Sua Casarea Majestate exhibitum, quamquam multifariam gratiosam adhibitam diligentiam, studium, ac curam, necnon a Sua Majestate concessas tractationes propter hanc causam factas, tam gratiosas, & clementes Regia Majestati promotiones; atque petitiones Casareae, ac Regiae Majestatum benignas, oblationes, Electores Principes, ac absentium Oratores, nomine, & pro parte suorum Dominorum in summa humilitate cognoscunt, atque Sacra Casarea Majestati tanquam Domino suo gratiosissimo ac subsequenter Sacrae Regiae Majestati maximam, & humillimam gratiam pro praedictis habent, ac agunt erga praememoratam Casaream Majestatem in omni debita obedientia, ac erga Regiam Majestatem humiliter promerendam, ad quamque gratiam agendas dicti Electores, Principes, ac eorum, qui absunt Oratores, & Consiliarii eo magis sese obligatos agnoscunt, quod ii ex supra dictis propositionibus clare intellexerunt, Casaream Majestatem antehac praestitam diligentiam, & operam adhuc praestare inclinaram esse, ac nihil omitturam, quo hujusmodi gravis discordia, ac in nostra Religione dissensio, per Christiana aliqua media, atque vias inter Sacram Suam Casaream Majestatem, ac Protestantes Status tolli, aut sopiri possit; qua sublata, quies, pax, & unitas forent, aliisque necessariis, quae Imperium attingunt, vel illi incumbunt, succurrere possint: prout, & quemadmodum Sacra Casarea Majestas ex alto Casareo intellectu, Christiano quoque affectu istiusmodi benignam concordiam pro aptissima, ac utilissima ad promovendam Sacri Imperii omnem utilitatem via, & modo clementer reputavit, atque judicavit. Quam Sua Casarea Majestatis fidelem Christianam, ac necessariam meditationem, Nos Electores Principes, ac absentium Oratores, & Consiliarii nequaquam meliorem reddere-

nosscimus, sed cum sentimus simul cum Sua Majestate, quod illa Sacro Romano Imperio nihil laudabilius, nihil omnibus statibus utilius, quod ad universorum utilitatem tendat, esse possit, quam quod discordias Religionis causa, inter Casaream Majestatem, ac Status Protestantes per apta, equa, ac Christiana remedia, & media amice ad veram, & perfectam concordiam reducere, quo quies, quo pax sustentetur, aliaque Sacri Romani Imperii necessaria negotia suscipiantur, atque promoveantur, eo, ac tali modo, & via, quemadmodum in Sacro Imperio, laudabili usu deductum, & in eventum, quod vocari Electores, & Principes conjuncti, & divisi, vel quod ex illis Casareae Majestati ad hanc amicam, & benignam tractationem, quam Compromissarii, vel compromissores idonei, & apti esse potuerunt; in hoc Electores, Principes, item absentium Oratores, & Consiliarii in locum suorum Dominorum sese in omni humilitate offerunt, ita quod in Casareae, ac Regiae Majestatum mandato, & petitione, quantum ad fidelem suam operam, & laborem attinet, nihil praetermittatur, ideo quod sciant, suam Casaream Majestatem peculiarem in hoc complacentiam habere, sperant quoque id confidenter a Deo Oprimo Maximo, modo in primis honos, & gloria eius quaeratur, ac vera pax Sacri Imperii, ex qua omne bonum emanat, promoveatur, Omnipotentem Deum, ad hujusmodi propositionem Divina gratia clementer, ac abundanter aspiraturum, quo ejusmodi discordia ad Christianam concordiam, & unitatem reducatur.

XLVI.

Et posteaquam Casarea Majestas de omnibus praeteritis benignis tractationibus per Compromissarios, in illis, quae necessariae sunt, satis sit informatus, praecipue in quo Statuum tractatio, unioque tempore quieverit, ac permanserit, omnino Electores, Principes, ac absentium Oratores istius sunt spei, atque confidentiae; Casaream Majestatem praememoratam, cum Regia Majestate sufficienter interloquutam deliberasse, ac in illa media, & vias conclusisse, quae ad praedictam discordiam amovendam, cum fructu, & commodo amplecti possint.

Et ut Electores, Principes, ac absentium Oratores fidelem suam opinionem, mentem, & deliberationem Regiae Majestati eo confidentius, liberior, ac majori cum fructu aperire possint, & proponere id quod ad maiorem negotii promotionem esset idoneum, atque ad hanc causam proficuum estimaverint, gratiosam mentem, atque propositum Casareae Majestatis in hoc negotio cognitam habere possint: ideo

ideo humiliter petunt, quod si Cæsarea, ac Regia Majestas in aliquod medium, aut viam concluderint, aut secum deliberaverint, nempe quomodo, quando, & per quos Compromissarios talis amica tractatio suscipi debeat, ac tractari, ut Regia Majestas ejusmodi Electoribus, Principibus, ac absentium Oratoribus (modo Suae Majestati hoc non sit grave) aperire gratiose dignetur: nam humiliter sese offerunt ad ejusmodi inirum colloquium deliberare, ac concludere velle, atque Regiæ Majestati in locum Cæsareæ Majestatis fideles suas tractationes, ac mentem ad honorem, & utilitatem Cæsareæ, & Regiæ Majestatum, necnon Sacri Imperii in omni obedientia referre, nihilque intermittere, quod illos, seu Sacri Imperii membra facere oportet, quod Electores, Principes, & absentium Oratores Regiæ Majestati ad sua ore tenus, ac in scriptis probata proposita hoc tempore, quin humilitate, qua decet responderent, omittere non poterunt, ulterius Regiæ Majestatis suæ gratiosum animum, ac mentem humiliter expectantes.

XLVII.

Proximo die expositus est concordiae pertractandæ modus: in primis decreti quatuor Principes ex unaquaque parte futuri concordiae interpretes, qui colloquio præessent, ut deligerentur Viri docti, & pacis amantes, qui in eo colloquio inter se controversias conferrent; ut ea quæ agitata ab his forent, vim decreti non haberent, sed ad Cæsaream Majestatem mitterentur, quæ deinde in alio conventu a Cæsare indicendo, cui ipse interfuit, & ad quem vocentur Legati Romani Pontificis, referantur, ut Religionis controversiæ omnes in Ecumenico Concilio, postea dirimantur, interea spoliati Ecclesiastici, & Monachi suis restituantur Ecclesiis, atque Induciæ, majore, quam antea Religione, observentur. Quæ in scriptis tradita sunt Protestantium Oratoribus.

Scriptura exhibita Oratoribus Principum Protestantium die XVI. Julii MDXL. nomine Regiæ Majestatis, & quatuor Mediatorum deputatorum.

Quamquam Romanorum Regia Majestas Dominus Noster clementissimus, hunc præsentem conventum ad id clementissime instituerit, necnon Sacre Cæsareæ Majestatis propositum, voluntas, & intentio ad eum finem tenerent, ut in hoc loco principium ad Christianam concordiam dissidentis Religionis fieret, & in præsentia Electorum, & Principum eo efficacius, & fructuosius tractentur, Regia tamen Majestas sua una cum deputatis Electoribus, & Principibus considerat, quod ex multi-

MS.
Francisci
Cardin.
Barberini
fig. num.
2678. p.
80.
Scriptura
exhibita
Prote-
stantibus
in con-
ventu
Haga-
noxi.

fariis incidentibus, & urgentibus causis, & impedimentis, & præcipue cum Protestantes, Elector, & Principes personaliter non comparuerint pro hac vice, ad fructuosam tractationem, & Christianam concordiam, commode hoc in loco procedi non possit.

Quapropter ne hic insignis conventus multorum Electorum, & Principum, atque etiam absentium Oratorum, & Consiliariorum, sine fructu aliquo, & effectu dissolvatur; quinimmo ut causa, quæ Christianum principium sortita est, ex eo etiam consequenter Christianam promotionem sortiatur, ex quo pax, quies, & unitas in Sacro Imperio Germanicæ Nationis conservetur, Regia Majestas sua simul cum prædictis deputatis Electoribus, & Principibus, tanquam cum his, qui controversiam Religionis juxta Cæsareæ Majestatis desiderium Christianis viis, & mediis proposita optarent, causam in eo terminarunt. ut alia Dieta, & locus quem admodum nunc, liberaretur, sine tamen præjudicio Augustensis tractatus, & conclusionis, ad amicum, non tamen conclusivum tractatum, & colloquium proponi, & evulgari posset, ad quod colloquium præsentium Electorum, & Principum, & etiam absentium pariter, & Protestantium Statuum aliqua doctæ intelligentes, & pacifica persona in pari numero [quæ nihilominus hic deputandæ erant] deputentur cum eo mandato, ut ibi Protestantium confessionem in manus sumant, & super omnem, & quemlibet punctum, sigillatim, amice, & Christiane, & ad Sacram Scripturam conformiter, attamen sine conclusione, colloquantur, & omnem possibilem operam navent, ut omnes Articuli, de quibus est controversum, ad Christianam unitatem, concordiam, & verum intellectum deducantur.

Item, ut quatuor illi deputati, Electores, & Principes, personaliter [in casu autem iuste necessitatis] per suos insignes, & ad hunc tractatum idoneos Consiliarios, in prædicto amico tractatu, & colloquio tanquam mediatores maneant, & assistant.

Item, ut liberum sit Pontificiæ Sanctitati, ac Cæsareæ Majestati ad eorum voluntatem, & beneplacitum, si velint suos Consiliarios, & doctos ad hujusmodi tractatum, & colloquium ordinare, & præsentem habere.

Item, quod omnes Oratores, Consilarii, Theologi, missi, & familiares, qui ad futuram Dietam deputabuntur, aut mittentur, Romanorum, Cæsareæ Majestatis, & Sacri Imperii, liberam, & firmam securitatem, & saluum conductum habeant ad Die-

Die-

Dietam, in Dieta, & ab Dieta, & loco usque ad suam Patriam, habitationem, & hujus pleni salvi conductus securitate tuto uti possint.

Item, quidquid in illa Dieta ex utraque parte pro constanti Christiana compositione dissidentis Religionis, tractatum, compositum, & deliberatum fuerit, de eo mox Cæsaream Majestatem, quatuor Electores Principes, tanquam mediatores, certiores reddant.

Item, interim sua Cæsareæ Majestas ab Electoribus Principibus obedienter rogetur, ut generalem Dietam Imperialem, quam celerrime indicat, atque illi in Germania personaliter interfuit, in qua pariter Majestatis suæ, atque etiam Pontificiæ Sanctitatis Legatis, atque omnibus Statibus Imperii prædicti, amici tractatus, & colloquii relatio fiat, & ulterius causa controversiarum Religionis, per viam alicujus legitimi Concilii, aut alterius Christianæ confirmationis, ad decentem conclusionem, & concordiam perducantur. Insuper in aliis Sacri Romani Imperii Germanicæ Nationis gravibus, & ponderosis occurrentiis necessarij tractatus habeantur.

Item, cum nonnulli ex Statibus, & alij conquærantur, quod Protestantes ipsos de facto spoliaverint, & ad determinationem juris in suo gravamine, & petitionem venire non possint, consideratur ulterius a Majestate Regiæ, & a deputatis Electoribus, & Principibus, ut spoliatis ad bona Ecclesiastica sibi erepta, usque ad futuram Christianam concordiam, vel ad aliam ordinariam determinationem controversiæ Religionis jure restituantur, aut secundum ordinarii juris dispositionem permittatur Imperii jurisdictio, & ordinatio, ne quis conquæri possit, quod conclusionem sui gravaminis, ac petitionis legitimum jus consequi nequeat.

Item, ut usque ad concordiam, aut etiam legitimam ordinationem dissidentis Religionis in Sacro Romano Imperio, quies, pax, & unitas effectualiter conservetur, atque introducta dissidentia inter Status amoveatur, Regia Majestas una cum deputatis Electoribus, & Principibus, summe necessarium existimat, aliquas rursus constantes, & pacificas Inducias statui, quæ Induciæ magis integre, & inviolabiliter, quam forte hactenus factum est, serventur, & manuteneantur, atque in aliquot menses ultra finem communis Imperialis Dietæ extendantur, & in eis præcipue exprimat, quod pertineant tantummodo ad eos, qui ante Norimbergenses Inducias Augustanae confessioni adhaeserunt, ita ut Protestantes nullius eorum, qui postea eorum Religionem acceperunt, neque

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

in jure, neque extra jus, patrocinium, & protectionem suscipiant, neque eorum quemque, qui in Augustensi recessu obnoxii, & comprehensi sunt, ad se trahant, vel recipiant, sed ab omni injuria, & vi prorsus abstineant, neminemque præter jus, & æquitatem gravent.

Interfuit huic Haganoensi conventui XLVIII. Francisci Francorum Regis Orator, qui ad Cæsareas preces missus fuerat, ac luculenta oratione proposuit XVI. Julii non adducenda esse in controversiam fidei Catholicæ dogmata, quæ tot Martyrum sanguine, Sanctorum Patrum testimonio, ac Miraculis innumeris a Deo confirmata essent, sed si aliqua corruptelæ vitio temporum irrepissent, Gallorum Regem adhibitum operam suam apud Pontificem, ut eæ emendentur, disciplinæque Christianæ splendor restituecat.

Gallici Oratoris Sententia ex ejus Oratione ad Status Imperii habita.

Christianissimus, Rex, cum intellexisset diem ad sedandas Germaniæ controversias Spire fuisse indictam, monque Barberini justis de causis hic, ut omnia ad pacem, & tranquillitatem deducerentur, memor primogenituræ nominis sui, statuit nos suo nomine interesse. Accessit ad hoc hortatio Imperatoris Caroli [quem honoris causa nominamus] perpetuo fœdere, & amicitia Christianissimo Regi conjuncti, qui, ut aliquem suo nomine deputaret; efflagitavit, Rex itaque Christianissimus nos huic sui vice transmittendum statuit; in primisque vobis pariter omnibus salutem, & felicitatem ex animo precatur.

Ceterum, quod ad negotium cum his, quos Protestantes vocant, attinet; Regi Christianissimo nullo pacto consultum videtur, ut in controversiam per Germanos trahi debeat id, quod multis jam antea sæculis veterum probatissima dogmata, sequentibus signis, ac Miraculis, in hunc usque diem nobis tradiderunt, cum veteres, doctrina, probitate, ac authoritate, nos longe antecesserint. At si qui adsunt, quos abusus vocant, quorum nonnullos inter nostri Ordinis homines esse inficias, non imus, in hoc, ut Christianissimus Rex egregiam suam, & debitam voluntatem demansret, pollicetur omnem operam, & studium eo collaturum, ut in primis Summum Pontificem, viri fidelis, exoret, suadet, & hortetur, ut primo quoque tempore abusus tollantur, in meliusque emandanda reformentur: nec veretur, quin sua Sanctitas ad hoc facilem sese præbeat, hocque medio arbitrat, Christianam Religionem inconcussam fore, quæ ut Christianica unica esse debet: simulque Rex Christi-

Zzz

fua-

stianissimus pollicetur, Germaniæ unitatem omni diligentia, & opera procuratorum, ad hoc enim multis de causis renetur. Primogenitura namque Christianissimi nominis sui hortatur simul, & origo, quam ex Germanis non sine animi hilaritate deduxisse gaudet. Religionem itaque per manus sibi a parentibus traditam, conservandam, & vestrum omnium emolumentum, & decorem promovendum debens, & ludens, pollicetur.

XLIX.
Jo. Cochl.
in actis,
& script.
Luth. hoc
anno.

Cum de exponendis capitibus colloquii inter Catholicos, & Lutheranos ageretur, Ferdinandus Rex partes dedit Joanni Cochläo, quem ad hunc conventum Wratislavia exciverat, ut ex actis colloquii Augustani, quæ ipse decennio ante scripserat, & quæ ab Hieronymo Veho Scrinii Magistro Badensi tradita fuerat Regiæ Majestati, compendium breve colligeret, atque de viginti octo Articulis confessionis Augustanæ, animi sui sententiam, nitide explicaret, quidnam cum optima conscientia, Religione, & salva fide pacis redintegrandæ gratia posset, aut deberet admitti. Nec defuit suo muneri Joannes Cochläus, ut ipsemet narrat. Is inquit, per omnes Articulos singillatim, quid concessum, & quid reprehensum, aut negatum fuerit, commemorans, quam brevissime potuit, affirmavit, se id religiose, cum summa fide fecisse, sicut coram Deo intendat confiteri, & in extrema mortis hora, & in novissimo die. In fine tamen adiecit, complures alios esse contra Catholicam fidem, Lutheri, complicitumque ejus Articulos, qui in confessione illa omitti, in aliorum scriptis evulgati sint, sine quorum discussione, & conciliatione, firma pax, aut concordia constitui non poterit. Conceptum vero erat subjectis verbis illud Joannis Cochläi scriptum, quo fides Augustana excussa est.

Consilium Domini Joannis Cochläi super XXVIII. Articulis Augustensibus, Regi Romanorum exhibitum die XVII. Junii MDXL. Haganoæ.

Serenissime, & Potentissime Rex, Princeps, ac Domine Clementissime, postquam Regia Majestas Vestra clementer singulari fiducia injunxit, ac mandavit mihi sub conscientia mea, quemadmodum, & apud Deum, & apud Majestatem Vestram confidam sustinere, ac defendere, indicare, quodnam in XXVIII. Articulis Protestantium Principum, ac Strarum confessionis, quam Augustus in Comitibus Imperialibus Casarea Majestati omnium clementissimo Domino meo, ante annos decem exhibuerunt, non a Catholica Ecclesia tolerandum, aut acceptandum,

MS.
Francisci
Card.
Barberini
no. 2637.
p. 22.
Responso
ad Articulos
Augustane
confessionis,
Jo.
Cochläi.

si quo modo in iis Articulis per amicum tractatum cum eis concordari queat, quo Germanica Natio rursus ad pacem, & unitatem in fide, & vera Religione reducat.

Super ejusmodi igitur Christianum mandatum Regiæ Majestatis vestre, sententiam meam, quam brevissime fieri poterit, obedienter indicabo, humillima cum prece, ut Regia Majestas vestra non secus accipiat, quam ex intimo corde, absque omni affectione humana, summo cum desiderio pacis, & unitatis, quemadmodum coram Deo Omnipotente, tum in extrema mortis hora, & in novissimo die confiteri intendo, a me factum esse.

De Summa Trinitate ART. I.

In hoc Articulo, nihil mihi displicet ex eorum confessione.

De Peccato Originali. ART. II.

Hic concordavimus cum ipsis Augustus in delectu: cui sententia adhuc sto, & acquiesco.

De duobus naturis in Christo. ART. III.

In hoc Articulo iridem, cum eis per omnia concordare sumus.

De Justitia Fidei. ART. IV.

Augustus in delectu super hoc quarto Articulo concordavimus, nempe ut non doceatur, quod sola fides iustificat; sed quod omittatur hæc vocula: Sola; quemadmodum, & Casarea Majestas una cum aliis Principibus, & Statibus in recessu Imperiali indicarunt, atque mandarunt: parit enim scandala in populo, & negligentes circa bona opera reddat homines. Cum igitur in Scripturis nusquam dicatur: Sola fides iustificat; sed contradicere manifeste sua in Epistola Sanctus Jacobus, & populus per hoc ad bona opera indevotus, ac piger redditus sit [sicut manifestum est] foret utique, & commodius ad pacem, & magis edificatorium, ad piam vite conversationem, hanc scandalosam de sola fide contentionem omittere; quemadmodum, & Sanctus Jacobus, Augustinus, Cyprianus, alique Sancti fecerunt, & evaserunt. Augustinus de fide, & operibus. Cyprianus in serm. de lapsis: & docere populum, ut non sola fide, sed etiam contritione, & dolore cordis, orisque confessione, & corporis satisfactione peccata removere, Deum placare, & iustitiam adipisci studeat, super deinceps a peccatis caveat, & non superbiat, aut temere confidat de sola fide.

Jac. 2.

De ministerio verbi, & Sacramentorum. ART. V.

De hoc quoque Articulo concordia in delectu facta est, quæ permanere, & rata haberi potest.

De bonis Operibus. ART. VI.

De hoc quoque concordatum est juxta te-

Pf. 61.
Mt. 16.
Apoc. 2.

Luther.
in captio.
Babylon.

norem concordie circa quartum Articulum: est utique magis edificativum coram populo docere, quod Deus bonis operibus det premium, & reddat unicuique secundum opera ejus, sicut Scriptura multifariam attestatur, quam clamare, quod sola fides valeat coram Deo, opera Deus non curat, quia clamor iste scandalosus est, & falsus, & manifeste contra Scripturam, Jacobi II.

De Ecclesia. ART. VII.

De hoc quoque concordatum est in delectu: & proculdubio commodius est ad pacem, & veritati conformius docere, ac tenere, quod sit unica, vera, Catholica Ecclesia per totum Orbem terrarum dilata, quemadmodum David, Paulus, Augustinus, alique Sancti dicunt: In omnem terram exivit sonus eorum, quam quod nunc contendunt aliqui, quod sola pars Lutheri sit vera, generalis, & Catholica Ecclesia: nusquam enim Lutherus, sicut Petrus, dictum est: Pasce oves meas; & pars Lutheri non quæ est triginta annorum; Ecclesia vero stetit, jam MD. annis, & permanebit usque ad consumationem sæculi Matth. XXVIII. & Jo. XIV. Equus est igitur, ut pars Lutheri reconciliet, & conjungat se universali Ecclesie; quam ut tota, & universalis Ecclesia ad partem Lutheri accedat.

De malis Ministris Ecclesie.

ART. VIII.

De hoc quoque concordatum est. Erraverunt, itaque Donatista, Wiclephista, & alii, qui dixerunt, quod Sacerdos peccato mortali obnoxius non possit Ecclesia ministerium aliquod facere, aut Sacramentum ullum administrare: quam sane opinionem Lutherani quoque nunc præterdunt, ac urgent dicentes, quod Papista nullum Dei cultum rite peragunt, sed meram abominationem, & idololatram faciunt in Ecclesia. Hoc autem ad nullam deservit pacem, nec est consonum veritati.

De Baptismo. ART. IX.

Hic quoque concordatum est, cum eis adversus Anabaptistas; ac bonum esset, & æquum, ut Lutherani hic iterum conformarent se nobis in antiquitus usitata Baptismi forma, cum Oleo, Crismate, Sale, Exorcismo, aliisque Ritibus, & Ceremoniis, quæ semper a temporibus, usque Apostolorum [uti Sanctus Dionysius testatur] observata fuerunt; hoc sane melius foret, quam quod absque omni Scriptura, contempnim, & in despectum Catholica Ecclesie, antiquos, & laudabiles ritus reiticiant, & aboleant; atque per hoc in schisma minime necessarium se dedant, & gratias Spiritus Sancti in Baptismo præpediant.

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

De Sacramento Eucharistiæ.

ART. X.

De hoc quoque Articulo concordatum est cum eis contra Zuingianos, & Anabaptistas, nempe quod realiter est ibi verum Corpus, & verus Sanguis Christi, non solum signum, aut figura. Hic autem vehementer necessarium esset, tum ad pacem, tum ad salutem animarum, ut Protestantes concordarent nobiscum de transubstantiatione panis, & vini, atque etiam de cultu, & veneratione huius Sacramenti, tanquam ejus, in quo substantialiter adest verus Deus, Creator, & Redemptor Noster juxta antiquam, & laudabilem Catholicæ Ecclesie consuetudinem. Præterea ut hoc Sacramento charitatis, & unitatis, & abuterentur ad discordiam, & supervacuam contentionem, qua incipiunt disputare quandiu maneat Corpus Christi in Hostiis, ut vocant consecratis; unde in gravem incidunt errorem, quo consecratam Hostiam, quæ vel in Monstrantia circumfertur, vel in Ciborio pro infirmis reservatur, Idolum vocant, & vinum consecratum, quod eis post Communionem remanet in Calice, effundunt in terram velut aquam.

De Confessione. ART. XI.

De hoc Articulo non fuit tunc concordatum: postea vero protulerunt Protestantes in delectu sententiam suam in scriptis sub tribus sane punctis. Primo, quod omitti non debeat confessio, propter consolationem absolutionem. Deinde, quod ex ea discamus sublimem, & salutarem potestatem clavium. Tertio, quod bonum sit populum assuefacere ad confessionem, in qua sua accuset peccata, quantum possibile est, ut conscientia per absolutionem consoletur. Quod si hæc tria puncta serio acceptarunt, ac profiterentur, non foret difficile in his cum eis concordare. Maxima enim eorum querela est, quod omnia peccata sua confiteri debeant Sacerdoti, quod impossibile esse dicunt. Nos autem neminem ad impossibilia cogimus quemadmodum ipsi nobis imputant, sed petimus dumtaxat, ut unusquisque omnia peccata sua, quorum sibi conscius est, confiteatur, ut nullum ex humano pudore scienter reticeat, ut eo melius sciat Confessor peccatori consulere; quisquis enim non integram facit Confessionem scienter, facit eam fraudulentè. Contra hoc ait Scriptura Hierem. LXVIII. Maledictus, qui opus Domini facit fraudulentè: quicumque autem vere penitet, ac dolet de peccatis suis, is ait cum Davide, Psalm. XXXVII. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.

Zzz 2 De

De Pœnitentia. ART. XII.

De hoc quoque articulo concordatum est in defectu de tribus partibus Pœnitentiæ, nisi quod ipsi aliis utuntur verbis; Nos autem vocamus tres partes Pœnitentiæ, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem juxta antiquum usum Sanctorum Patrum Cypriani, Ambrosii, Augustini, &c. Ipsi vero nolunt hanc vocem, [Satisfactio,] licet ea usi fuerint non solum Sancti Patres, verum etiam Sacra concilia, & quidem antiquissima. Quod si protervi hic esse nolint, poterit de hoc quoque concordia fieri: Christus enim non ob id pro peccatis nostris satisfecit, ut nos pro eis nihil satisfaceremus; sed dedit nobis exemplum, ut sequamur ipsum, tollentes Crucem nostram, Matth. XVI. & agentes pœnitentiam, Matth. XI. Luc. XIII. alioqui potuisset Corinthius ille peccator contra Paulum dicere: Noli mihi ullam injungere pœnitentiam, quia Christus pro me abunde satisfecit. Et contra hoc est Paulus in II. Cor. VII. & Rom. VI. ubi ait: Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita exhibete ea servire justitiæ in sanctificatione. Summa, non est contra Evangelium pœnitentiam agere pro peccatis, licet pro eis satisfecerit Christus; nam ipsemet serio mandavit pœnitentiam agere in principio mediæque, & sine Evangelii, Matth. IV. Luc. XIII. & XXXIV. Melius iraque fiet, & ad concordiam conducibilis, ut Sanctorum Patrum; antiquorumque Conciliorum usum relinquamus inviolatum, quam ut de hoc scandalo clametur; Christus satisfecit; nihil est cum satisfactione nostra; quia populus fit per hoc indevotus, & piger ad bona opera.

De usu Sacramentorum. ART. XIII.

De hoc quoque concordatum fuit in defectu & foret utique melius antiquam retinere doctrinam super hoc, nempe Sacramenta novæ Legis multo efficaciora esse Sacramentis veteris Legis, nec esse illa tantummodo signa divinæ voluntatis erga nos, sicut nunc aliqui dicunt, verum efficientia, vasa, & instrumenta, per quæ gratiam Dei consequimur; quapropter inique docetur, ea non dare, aut afferre gratiam iis, qui bene utuntur eis, & per se ipsos obicem non ponunt, tantquam fides sola cuncta faciat. Eset præterea ad pacem conducibilis, si Sacramentorum numerus septenarius integer esse sineretur, quam scandalo dicere tantum duo, aut tria esse Sacramenta: talis enim haud necessaria novitas, nihil ædificationis in populis affert secum, quemadmodum experimur quotidie.

De ordinatione Ministrorum.

ART. XIV.

Articulus iste in verbis quidem suis reprehendendus non est, in sensu autem adversatur nobis. Nec debet in Ecclesia publice doceri, aut Sacramenta administrare nisi rite vocatus. Hæc sane verba bona sunt, & recta: Protestantium vero sensus, & usus non est rectus, ordinariam enim vocationem eripiunt Episcopis, & dant eam Laicis. Eligunt præterea Apostatas quosdam Monachos, quibus præteritam tribuunt potestatem ordinandi Presbyteros, & Diaconos. Hoc autem totum præsumptuosa, & frivola novitas est contra usum Christi, & Apostolorum ejus, qui non Laicis, sed Episcopis hujusmodi ordinationem, atque vocationem commiserunt. Quare longe magis proficuum ad pacem foret relinquere Episcopis antiquitus institutam, & usitam potestatem, quæ in Scripturis bonum habet fundamentum; quamquam Principes, & Magistratus Civitatum, vocationem absque scitu, & voluntate suorum Episcoporum, qui non gratis aut frustra vocantur, locorum Ordinarii arrogant sibi ipsis, ac frivole præsumunt Pastores, & Concionatores secundum libitum suum, & instituere, & destituere, dantque vanam, & nullam quibusdam potestatem Apostatis, qui nunquam sunt legitime in Episcopos ordinati, ordinandi Presbyteros, & Diaconos: id quod antea in Ecclesia Catholica nunquam est auditum. Cum igitur jactent, se nihil novi dicere, aut incipere, merito debent a tali desistere novitate, & aliorum deinceps officium minime usurpare.

De Cæremoniis, & Ritibus Ecclesiæ.

ART. XV.

Hoc in articulo vellemus eis cito consentire, si ex fundamento Scripturæ demonstrarent, nostras Cæremônias, & antiquos Ecclesiæ Ritus contra Evangelium esse, sicut dicunt. At adhuc non demonstrarunt, quod laudabilis, & antiquus usus consecrandi, aut benedicendi, Salem, Aquam, Vinum, Herbas, Placentas, quæ ipsi contemptim pro mero habent ludibrio, sit contra Evangelium: quandoquidem in eo nusquam est prohibitus, & bonum habet fundamentum in Paulo I. Tim. 4. quod sanctificetur per verbum, & orationem. Similiter non est contra Evangelium servare Processiones: in Ecclesia sanctificatis vestibus, Calicibus, aliisque vasibus, & ornatibus circa Missam, & Divina Officia uti; accendere luminaria, thure fumigare. Idcirco esset ad pacem & unitatem multo commodius Ritus, & Cæremônias, quarum magna pars, etiam Apostolorum temporibus, in usu fuit, sicut Divus testatur Dio-

Dio-

Dionysius, inviolatas relinquere, & eas ubicunque abolite sunt, rursus instaurare, quam temere irridere, ac frivole abolere. Dant enim populo bonas occasiones ad devotionem cordis, ad timorem, & honorem Dei, quemadmodum docet experientia: per hæc tamen nolim inutiles, & superstiosas Cæremônias defendisse; sed desidero multo potius, ut ubicunque reperuntur confestim amoveantur.

De Potestate seculari.

ART. XVI.

Hic quoque cum ipsis concordēs sumus contra errores Anabaptistarum, & aliorum, qui putant nullam debere inter nos Christianos esse potestatem secularem, quemadmodum & Lutherus ipse in quibusdam scriptis suis sentit. Hæc sunt verba eius in libello de Potestate Seculari. Inter Christianos nec debet, nec potest esse, sed unusquisque alteri æqualiter subiectus est. Sicut Paulus ait Rom. 12. Unusque alterum habeat pro suo Superiore. Item, Inter Christianos gladius esse non potest, idcirco non potes eo inter & super Christianos uti. Ex his, & id genus aliis Lutheri dictis verisimile est, & rusticorum seditionem, tumultum, & Anabaptistarum errorem ortum habere. Si igitur stabilis debeat erigi pax, & concordia, summe necessarium erit, ut huiusmodi tam scandalo libri Lutheri tollantur.

De extremo Judicio.

ART. XVII.

De hoc quoque articulo concordatum fuit in defectu. Interim vero per multa opinionēs factæ pseudoprophetarum in Saxonia, præsertim circum Wittenbergam de novissimo die, sunt in lucem prolatae, quæ sane populum usque adeo territum, dubiumque, ac stupidum reddebant, ut plerique agricolarum, neque agros colere, neque seminarivoluerint, tamquam novissimus dies præforibus iam esset, ac certissimo hoc vel illa die, hac vel illa hora venturus esset. Huic fatuitati causam præbuerunt novæ sectæ & Suermerorum vesaniæ, cum unicuique licere, ac liberum esse permittatur adversus antiquam Ecclesiam novi aliquid in medium proferre: tametsi clarissime in Scriptura Matth. xxiv. & Act. I. testetur Christus ipse tempus illud neminem certo scire, quod Pater in potestate sua sibi reservavit.

De libero arbitrio.

ART. XVIII.

De hoc quoque concordatum est in defectu. At hic quoque necessarium foret, ut erronei, & scandalo libri illorum Concinatorum, præsertim Lutheri, & Philippi Melancthonis, contra liberum arbitrium vulgari revocarentur ab eis, & abolerentur,

in quibus sane vehementi contentione docuerunt, hominem non habere liberum arbitrium, sed Deum operari in nobis, & bonum, & malum, ipsumque esse causam efficientem peccati in homine; ac omnia fieri ex absoluta necessitate, ut aliter fieri nequeant, quoniam homo nullam habeat arbitrii voluntatis suæ libertatem; nec sit in ipso facere & non facere, sed in Deo, qui universa in homine operetur sive bona sint, sive mala; unde adhuc multi homines errant, ac dicunt, sic vult me habere Deus, sic, & sic oportet me facere, aliter fieri non potest.

De causa peccati.

ART. XIX.

Et hic per omnia concordatum. At in contrarium jacent nobis in via ad scandalizandam juventutem, priores annotatores Philippi Melancthonis in Pauli ad Rom. Epist. in quibus sane permulta sunt propositiones huic articulo contrariæ. Exempli gratia, cum ait certum esse, quod omnia a Deo fiant, sive bona sint, sive mala. Item, quod Deus non solum permittat creaturis, ut operentur, sed quia ipsemet proprie omnia operetur in eis; & sicut S. Pauli vocatio, est proprium opus Dei, ita & adulterium Davidis, immo, & proditio Judæ Iscariotis fuerit proprium opus Dei. Quomodo autem debet stabilis constitui, aut servari in fide pax, & concordia, ubi ejusmodi scripta, & dogmata in populo; præsertim in juventute, quæ Philippo adheret, manent, & non revocantur, nec abolentur?

De Fide, & bonis operibus.

ART. XX.

De hoc articulo excitata est scandalosa, supervacanea, ac diuturna contentio in populo per Lutherum, quæ tam facile tolli posset, si antiquam sententiam nostram non pateretur calumniam, nec male intelligeretur, ac interpretaretur: etenim non dicimus nos, opera sine fide placere Deo, aut ex seipsis mereri absque charitate, & gratia, remissionem peccatorum, Cælum aut vitam æternam; sed dicimus, quod neque sola fides, neque sola opera simul Deo placeant, nobisque ad vitam meritoria sint, si per charitatem fiant. Sic Paulus ait Gal. V. Promisit enim Deus ejusmodi operibus mercedem reddere. Matth. X. XIX. XXIV. & XXV. Luc. XIX. quod & Paulus testatur II. Cor. IX. & I. Timoth. VI. Nemo profecto negare potest Deum esse justum Psal. X. Si ergo mala opera punit sempiterno supplicio, exigit utique ejus justitia, ut bona opera remuneret sempiterno gaudio, quemadmodum verba Christi clare & aperte contestantur. Matth. XXV. & Jo: V. Adde, quod immensa bonitas, & mi-

et misericordia secundum seipsam, magis propensa est ad remunerandum bonum, quam ad puniendum malum; Scriptum est enim Jac. II. Misericordia superexaltat iudicium; Quapropter bene possent scandalosa contra merita bonorum operum scripta, et dogmata, ac predicationes Concionatorum tolli, ac aboleri; ejusmodi enim criminationes fiunt, multo magis contra Dei gratiam, quae est praecipua causa bonorum operum, et eorum meriti potius, quam ipsa secundum se opera; Immo Deus ipse per hoc blasphematur, ipse enim in nobis operatur non solum bona opera, sed etiam bonam voluntatem, sicut ait Apost. II. Cor. III. et Phil. XII. et Prophet. Osea XV. Idcirco non est, ut nos multum gloriamur, aut praesumamus superbe de bonis operibus nostris; nos enim ea non ex nobismetipsis, sed ex Deo habemus. Sic Paulus docet I. Cor. IV. et Rom. II. atque facile posset tolli ista de operibus contentio, si nos recte intelligere vellet aduersarii, et multo sane melius foret, ut nos ex utraque parte studeremus in charitate Christi, et unitate fidei, multa opera bona facere hic super terram, et velut thesaurum hic comparare, quem postea in Caelis certissime inueniremus, sicut docet nos Christus Matth. VI. et Apost. XIV. Mercedem vero bonorum relinquamus indubitatae promissioni, et misericordiae Domini Dei commissam, quam multis hac de re disputare verbis, et per hac bona opera omittere, et negligere, velut infructuosas arbores coram Deo inueniri.

De intercessione, et invocatione Sanctorum. ART. XXI.

De hoc quoque articulo tractatum est in delectu, sed non plane concordatum. Admiserunt quidem nobis, quod omnes Angeli, et Sancti in Caelo coram Deo pro nobis intercedunt, et quod memorias, et festa eorum, in quibus Deum rogamus, ut Sanctorum intercessio nobis sit proficua, bene observare possumus; sed nolunt Sanctos invocare, quando id Scriptura non iubet. Dicebant tamen, se nemini prohibere ne invocet, neque enim hoc Scriptura ulli prohibuit. At in facto longe aliud apud eos consuetum inuenimus, quandoquidem non solum invocationem, sed etiam Imagines, et memorias, et festa Sanctorum abiecerunt; et nos eam obrem idololatrias vocauerunt: quoniam vero ea temeritas et novitas multum scandali in populo, et irrisionis apud sciolos semidoctos, uti manifestum est, excitavit, multo melius foret huiusmodi contentionem, velut supervacaneam, scandalosam, ac nocuam abicere, et unumquemque nostrum sequi Sanctorum salubrem doctrinam, piamque, et

sanctam conversationem, ut et nos, per eorum vestigia gradientes, aeternam coronam assequi valeamus. Non est enim aliquis propterea idololatra, si quem Sanctorum in Caelo veneratur et invocatur. Scriptura namque Sanctos non vocat Idola, sed filios Dei, fratres, et coheredes Christi, immo et Deos, non quidem natura, sed gratia, et participatione aeternae beatitudinis, Psal. XXXI. et a D. Hieronymo multis Scripturae testimoniis confutata, et ab Ecclesia Catholica rejecta, et damnata fuerit, merito deberent Protestantes, a tam antiquo errore se abstinere, et cum universali potius Ecclesia Sanctos unanimiter venerari, et invocare.

De usu utriusque speciei Eucharistiae.

ART. XXII.

Circa hunc articulum non est plane concordatum in delectu ex hac sane ratione, cum pacis amore vellemus eis utriusque speciei usum relinquere, petiturum est ab eis, ut id fieret confessione praevia, quod ipsi acceptarunt, ut Praedicatores eorum dicerent populo, non esse iniustum, aut peccatum sub una specie communicare, nec praecipuum esse Laicis sub utraque specie communicare: esse praeterea sub qualibet specie totum Christum Deum et hominem substantialiter. Et si quis inter eos sub una specie communicare velit, ut ei non denegaretur. Denique ut species vini nunquam porrigeretur nisi sub Missa, et non portarent eam per plateas ad infirmos. Ad haec responderunt illi post longam disputationem, ac declarationem, se non damnare eos, qui vel olim, vel etiam nunc sub una specie communicaverint, nec reputare hoc eis in peccatum; sed nolle se, ut ipsorum Praedicatores id populo praedicent. Hinc itaque apparet magis proterviam quamdam, quam necessitatem esse, propter hunc articulum se a Catholica separare Ecclesia: quandoquidem ipsimet in delectu confessi sunt, non esse peccatum sub una specie communicare. Iudicet ergo unusquisque secundum conscientiam suam, an non sit multo melius, et salubrius extra Missam sub una specie communicare in unitate Ecclesiae secundum longam, ac generaliter in plerisque Conciliis approbatam consuetudinem, quam sub utraque specie in schismate, et separatione ab universalis Ecclesiae contra antiquitus observatam consuetudinem Ecclesiae in rebellionem, contra utramque Potestatem, cum horrendo dedecore, et abusu venerabilissimi Sacramenti, quod Sacratissimum

Chā-

Charitatis, et Unitatis signum esse debet, sicut Paulus docet I. Cor. X. et XI. ab ipsis autem pessimo abusu usurpatur in signum dissidii, et schismatis; argue ita non aliter, quam ad iudicium, et aeternam damnationem sumi potest extra Ecclesiae communionem, et Catholicam unitatem. Attamen si unus iste articulus pacem, et unitatem impediturus esset, mallem eos in hoc relinquere cum dispensatione proprio arbitrio pro subditis suis. Sub hoc sane moderamine, ut usum unius speciei, quem Catholica tenet Ecclesia, non damnent, ne contra eam praedicare aut scribere suis permittant usque ad iudicium, et sententiam Concilii generalis.

De conjugio Sacrorum.

ART. XXIII.

De hoc articulo non est concordatum in delectu. Habent illi quidem gravem adversus nos objectionem, quod tot Presbyteri cum impudicis [proh dolor!] mulieribus se coinquinant, et castitatem non servant. Attamen non debet propterea status caelibatibus, et constituta castitatis damnari, aut aboleri. Nemo enim ad eiusmodi statum suscipiendum compellitur, aut cogitur, sed unusquisque libera voluntate in eum se dedit, ac immittit, sicut alius Matrimonii statum suscipit. Jam scimus omnes, non licere uxorato conjugium suum relinquere, et in alium statum se convertere; sic et Ecclesiastico Presbytero, aut Monacho non debet licere, statum continentiae relinquere, et Matrimonium inire: sicut enim maritus vocet uxori, ita Ecclesiasticus vocet Domino Deo. Si ergo status conjugii non tollitur propterea quod multa in eo peccata, et diversi generis mala, et adulteria a malis perpetrantur, quia multi inveniuntur prohi, qui Matrimonium suum iuste observant; sic neque status Presbyterii, caelibatibus, et continentiae tolli debet propter malos, qui statum suum per incontinentiam transgrediuntur ac descedant, quia inveniuntur adhuc multi [Deo sit laus] prohi Sacerdotes, Monachique, ac Moniales, qui statum suum illicito concubinato non commaculant. Quoniam vero apud nos Germanos admodum frequens est, [proh dolor!] scandalosus Presbyterorum in saeculo concubinitus, praesertim apud Plebanos in Pagis, qui communiter cum ancillis rem domesticam gubernare necessitate quadam coguntur, ubi stramen, ut dicitur, igni propinquum est, ibi levi casu accendi potest. Libenter ab aliis audire velim, atque etiam simul cum aliis pro maxima simplicitate in commune consultare, quam ratione huiusmodi mala, et scandala queant averri; res profecto magni est momenti, et magna, ac matura indiget

deliberatione: nam tam dedecorosa licentia, carnalisque libertas, quae nunc a multis apostaticis Presbyteris, Monachisque, ac Monialibus levissime, ac impudentissime in praesens eorum Matrimonio attentatur, et comperitur, antea numquam audita, ac comperita fuit: quapropter indiget articulus iste gravi, et matura consultatione. Ego autem, velut omnium minimus, agnosco me longe impari ad iudicandum de hac re. Sunt quidem in delectu nonnulla proposita media; sed uxoris Apostatis, non sunt visa tolerabilia; idcirco indigeret articulus iste tractatu speciali, qui hic nimis longus foret.

De Missa. ART. XXIV.

Hoc in articulo bene concordare possunt, si nos audire, ac recte intelligere vellet, et Apostatarum protervia tam magna, et ferox non esset: eorum enim causa contra Missae Sacrificium nimis levis sunt, quibus haec duo sunt praecipue. Prima, quod Paulus ait Hebr. X. Christus semel oblatus. Secunda, quia multi Presbyteri propter nummos Missas celebrant. Ad primam causam responsum est in delectu, Christum tripliciter oblatum esse. Primo, typice, et figurative in Agno Paschali. Deinde corporaliter per cruciatum in Cruce velut hostiam cruentam. Tertio, spiritualiter, in mysterio honorifice, et sine omni cruciatu, et sanguinis effusione in gratiam, et memoriam corporalis, et cruentae illius victimae, quae in Cruce pro nobis oblata fuit, quemadmodum Christus ipse, et post eum Paulus Apostolus eius claris verbis nobis praeeperunt, ut hoc faciamus in ipsius commemorationem, annuntiantes mortem eius donec veniat. Et bene Missae oblationem vocamus Sacrificium mystericale, et representativum, victimamque incruentam. Contra quam sane nullam possunt Protestantes justam, aut rationabilem causam pretendere, aut proferre. Cumque in delectu interrogarentur, cur nam omitunt in Missa Sacrum Canonem, reddebant de hoc rationes tres, sed leves, pueriles, ac frivolae. Primo, quia in peccatum mortale reputamus Canonem omisisse. Secundo, quia Canon plerumque oblationis, et sacrificii mentionem facit. Tertio, quia in Canone Sanctos invocamus. Ad has eorum rationes breviter responsum est, quavis revera grave sit peccatum mortale omittere Canonem in Missa, de hoc tamen Canon ipse nihil dicit, quod autem de Sacrificio loquitur, hoc de mystica oblatione, quam nos mystericale representativum, seu rememorative, et incruentum vocamus, Sacrificium intelligitur. Ad tertiam denique dictum est, licet iniquum non sit invocare Sanctos, non

invo-

invocantur tamen in Canone. Nullam igitur iustam habeant adversus Canonem rationem, sed mera est protervia, atque temeritas, quod Canonem omittunt, & ei circumstant. Quod autem avaritia apud nonnullos Presbyteros huic se immiscet Sacrificio, abusus est, & propter eum non debet Missa, bonum, & sanctum opus aboleri, quemadmodum non aboletur Matrimonium, licet plerique propter divitias uxorem ducant. Quoniam igitur Laici aliqui probe, ac odiose dicunt Missarios Sacerdotes vendere Dominum Deum nostrum uno grosso, aut barzio, esseque proinde, ipsos peiores Juda, qui Christum Dominum non uno, sed triginta grossis vendiderit; hæc profecto gravis est injuria, invidiosaque calumnia adversus pauperes Sacerdotes, quibus Paulus claris verbis permittit, ut de Altari vivant, qui Altari deserviunt I. Cor. IX. & Christus ipse ait, quod dignus sit operarius cibo & mercede sua. Quapropter non sunt abolenda Altarium confessiones, & Missæ privatae, quia non est iniquum eos de Altari vivere, qui Altari serviunt. Fiant præterea multa hinc inde in Monasteriis, & in Canonicorum Collegiis Missæ privatae ex mera devotionis pietate, non propter munera, aut pecunias ulla. Idcirco non ipsæ Missæ, sed dumtaxat abusus aboleri debent.

De Confessione. ART. XXV.

De hoc articulo dictum est supra, & super hoc uno præcipue consistit contentio. An teneatur homo omnia confiteri peccata, de quibus ipse sibi conscius est, & nullum scienter oblitescere in confessione. Ad hoc responsum est Augusti in publica confutatione adversus illorum confessionem ex D. Hieronymo in hæc verba: Si quem Serpens Diabolus occulte momorderit, & nullo conscio impietatis veneno infererit, si tacuerit, qui percussus est, & non egerit penitentiam, nec vulnus suum fratri & Magistro voluerit confiteri, quod ignorat Magister, qui linguam habet ad curandum, ei facile prodesse non poterit: si enim erubescat ægrotus vulnus Medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

De discrimine ciborum. ART. XXVI.

Cum peterent nostri in delectu, ut Protestantibus velint se universali conformare Ecclesie in discrimine, & ciborum, & temporum, in jejuniis, & festis diebus, in Processionibus, & in aliis Ecclesie ceremoniis, & consuetudinibus, illi responsum suum in scriptis obtulerunt in hanc sane sententiam. Primum, quod universales Ecclesie ceremonias libenter nobiscum velint, pacis, & unitatis gratia

conformiter observare, dummodo ex eis non fiat, vel gravamen conscientiarum, vel necessarius Dei cultus. Secundo, quod nolint publice admittere esum carni in sextis feriis, & Sabbatis. Item, in jejuniis quatuor temporum, & in vigiliis Nativitatis Christi, Pentecostes. Verum quadragesimale jejunium dicebant nimis longum esse, ideo dividi debere. Tertio, quod etiam communia festa observare velint, quibus populus permaneret in consuetudine audiendi verbum Dei. Quarto, quod consuetas cantationes, lectionesque divina officia in diebus festis celebrare velint. Quinto, quod etiam consuetas Processiones, & Litanias in diebus Rogationum, ut vocantur, velint observare, ut per eas populus ad cultum Dei adhorretur. Quod si serio ita sentirent circa hæc quæque puncta bona, nimirum foret, hæc ad unitatem preparata ad inveniendam media, quibus se nobiscum & cum universali Ecclesia plane conformarent.

De Votis Monasticis. ART. XXVII.

De hoc articulo admodum graviter, & copiose per multas Scripturas, & per exempla Sanctorum Patrum in publica confutatione responsum est, sed etiam in delectu sunt de hoc egregia quedam puncta in scriptis proposita cum petitione hac, ut ab illis acceptarentur. Ad que illi responderunt, quod Monachis, & Monialibus quorquor adhuc manent apud eos, in Monasteriis suis liberum esse debere usque ad futurum Concilium sive manere, sive exire. Secundo, quod ejusmodi personæ monastica non debeant impediri, aut inquietari in sua conversatione, & in suis vestibus & ceremoniis. Tertio, quod eas velint ab omni vi, & violentia, quantum possibile sit, tueri ac protegere. Quomodo autem hæc interim ab eis observata sint, publice manifestum est: unde vereor, illos magis attendere ad bona temporalia, quam ad Fidem, & Religionem ejusmodi personarum. Nos autem præterire, ac transvolare non possumus, sed tenemur vota manutenere; quandoquidem verbum Dei tot in locis Scripturæ, quemadmodum Casarea indicat confutatio, tam severe præcipit, ut vota Deo promissa reddantur, & observentur. Nam & ipsimet Protestantibus in Apologia sua dicunt, licita vota servari debere, sicut præterea quod nemo debet alios bonis suis spoliare, & exuere: Sciunt enim, quod peccatum non dimittitur, nisi ablatum restituatur. Sciunt denique verbum Dei, quod scriptum habetur: Levit. XXVII. quidquid Domino Deo semel dedicatum est, in alios usus converti non debet, sed Deo sanctum iugiter permaneat. Quod si avaritia & impius mam-

monna eos non obsessos, & omnino excæcatos tenet, esset cum ipsis de hoc quoque articulo super tolerabilibus mediis tractandum.

De Potestate Episcopali.

ART. XXVIII.

Episcoporum potestas, & jurisdictio efficitur in confutatione ex sacris literis demonstrata, sed ipsorum confessio affirmat, quod utraque potestas Ecclesiastica, & secularis debeat propter mandatum Dei religiose observari, ac honore affici tamquam summa Dei beneficentia in terris. Præterea in delectu proposuerunt hæc de re scriptum quoddam Protestantibus, in quo sic statuebant. Primo, ut Episcoporum regimen, & potestas manuteneri debeat; nolint tamen per hoc Episcoporum abusus, & negligentias iustificasse. Secundo, quod velint procurare, ut Episcopis debita exhibeatur obedientia, atque ut ipsorum Pastores ordinarii Episcopis præsententur, ut Episcopi eorum excessus corrigere valeant. Tertio, ut Ecclesiastica jurisdictio in Ecclesiasticis causis non impediarur. Quarto, ut Episcoporum excommunicatio in causis Ecclesiasticis jurisdictionis non impediarur, si secundum dictamen Sacræ Scripturæ exerceatur. Quomodo autem hæc omnia intermedio tempore observaverint, in luce est palam omnibus. Si autem serio ita sentirent, sicut verba suprascripta sonant, sperandum sane foret, ut super hoc quoque articulo possint pax & concordia per licita media comparari, ac erigi.

CONCLUSIO.

Hæc est, Serenissime, ac Potentissime Rex, Clementissime Domine, simplex mea deliberatio super XXVIII. Articulis Protestantium confessionis in hanc brevem redacta summam, quam equidem Regiæ Majestatis Vestre sublimissimo intellectui, & iudicio prorsus, & per omnia subiectam esse volo & reservaram. Nolo præterea ignorare Majestatem Vestram, quod adhuc alii sunt permulti Articuli, adversus Catholicæ Ecclesie doctrinam, & ordinationem per Lutherum, aliosque id genus sua secta Concionatores, publicis scriptis in populos longe lateque in sacro Romano Imperio divulgati, & in lucem editi, qui in ipsorum confessione neque contenti, neque commemorari sunt, sine quorum sana determinatione, & confirmatione nulla stabilis pax, & Christiana unitas poterit concludi, aut erigi. Ubi igitur Regia Majestas Vestra volet, poterit videre, scire, hæc gravatim aliquos eorum, & quidem bono in numero ind-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

cabo: sine hoc enim veram, & perfectam unitatem concludere non poterimus.

Excellentissimæ Regiæ Majestatis Vestre.
Devotissimus Sacellanus
Jo: Cochleus Canonicus Vratislaviensis.

Cum in colloquium descensum esset, nulla concordie ratio explicari potuit, cum Bucerus, Brentius, & Osiander, qui veluti Simiæ Majestatis Pontificiæ, se Servos Servorum Christi inscribebant, in hæresi, & schismate essent pertinacissimi, prædamnatosque Augustæ errores, tanquam canes reverfi ad vomitum affererent. Lutherani (inquit Joannes Cochleus) in publicis tractatibus nolunt ratam habere conciliationem eorum Articulorum, qui Augustæ in Septenoruna colloquio concordari fuerant. Excusabant se (inquit Franciscus Belcarius) Protestantes nihil Augustæ certo pronuntiatum. Ex quorum assertione constabat, nihil certi, apud eos haberi, cum novam semper fidem cudere, & recedere vellent.

Cum itaque post longam disputationem, nihil cum ipsis constitui posset, maxime propter Saxonis, & Lantgravii absentiam, quæ duæ Protestantium columnæ erant, ab eorum enim placitis Novatores pendebant, Ferdinandus, postridie Idus Julii, conventum de conciliandis dogmatibus controversis Wormatiæ transtulit ad diem VI. Kalend. Novemb.

ita tamen, ut nihil de Augustano Imperii decreto decederet, & Romano Pontifici jus suum integrum relinquatur, si Legatos mittere Wormatiam velit. Interea donec lis de Religione decidatur, Sacerdotes pristinis juribus, ac bonis restituantur, Induciarumque beneficio tantum potiantur, qui ante Norimbergensem conventum in Protestantium societatem adlecti erant. At Protestantes Ferdinandi decreto non assensere, ac Senatui Spirensi parere, vel raptâ bona Ecclesiasticis restituere recusarunt, ac professi sunt se Romano Pontifici, si Legatos Wormatiam mittat, solitos Pontificii Primatus honores non delaturos, jam Franciscum Regem (addit Belcarius) cum Casare haud conventurum intellexerant, idcirco se contumaciores præbebant. Ob infelices hos Haganoensis conventus exitus Jannes Eckius Gaspari Contareno, quem jam ante ad eum conventum decretum vidimus, sed ejus professionem ob justas causas retardatam, gratulatus est, quod Haganoam non venisset: futilia omnia esse colloquia cum Lutheranis, Conciliorum, & Sanctorum Patrum auctoritatem ab iis obtineri, ratione vinci nolle: Scripturasque in alienos sensus ab iis distorqueri, efferari magis Comitiorum

Belcar.
l.22.n.43.Jo Coch.
in actis,
& scriptis
Lutheri.Franc.
Belcar.
l.23.n.
44.Conventus
Haganoensis
sine fructu, ob
oblitnatione
Lutherano-
rum dis-
solvitur.
Ferdinandus
conventum
Wormatiæ
translaturus
lit.

Aaaa

Im-

Imperii decretis, cum Imperator legum vim additis armis non exerceat in pertinaces, qui novis maleficiis, ac direptionibus in dies vires suas augeant.

Reverendissimo Domino Illustrissimo Principi Domino Gasparo Contareno S. R. E. Cardinali in Aquiro.

LI.
Jo. Eck.
in lit. ad
Gaspar.
Card.
Contaren.
legatum
ext. in
ms. Arch.
Vat. sig. n. 3224.
post medi-
um.

Nulla spes fuit rei bene gerendae in Comitiis Haganoae ob Caesaris absentiam, unde pauci Principes se eo contulerunt, & in primis Episcopi nostri, ultra quam dici potest, supinam habent negligentiam in Religionis causa; nam ex nostro angulo defuerunt Brixinensis, Constantiensis, Curienfis Passaviensis, Frisingensis, Ratisbonensis, Basileensis, Herbipolensis, Bambergensis, Eistetenfis Episcopi; solus Augustensis interfuit, qui non ex roto candidus est Erasmi scriptis non nihil infectus. [Et paulo post] Abstulerunt nobis Comitia illos duos magnos viros Archiepiscopum Treverensem magnum zelatorem Religionis, qui non modo Oppida, & Terras Praefulatus sui, sed & totam Diocesim servavit puram & incolumem a peste Lutherana, & Zuingliana. Alter ibi mortuus fuit Ericho Dux Brunsvicensis, qui tredecim praelis campatribus interfuit semper victor. Boni moriuntur, tyranni autem & haeretici triumphant, & in huiusmodi actibus Comitialibus efficiuntur effectui magis, & oblatiores, cum nullam prorsus videant executionem.

Similis infelix exitus formidandus est Wormatiae, si habuerit progressum. Satis disputatum est: nolunt vinceri rationibus, nolunt premi Conciliorum, aut Sanctorum Patrum auctoritate. Ecclesiae consuetudinem, ac usum floccipendunt. Scripturas eis obiectas lacerant, & torquent; ideo frustra teritur tempus, & novis libellis haereticissimis edendis occasio datur.

In nostratum Chronicis reperio Federicum, huius familiae Marchionem Brandenburgensem, Principem per omnia Catholicum, indixisse conventum Bohemis, & Catholicis doctis Norimbergam, ut super articulis controversis disputarent, sperans, se rem gratam facere Sedi Apostolicae. At Dominus Apostolicus re intellecta indignatus sub censuris & poenis disputationem prohibuit: quanto minus has procaces obduratorum disputationes admisset super certissimis Religionis nostrae articulis toties ab antiquissimis Sacrosanctis Conciliis deicis, & determinatis! Ego cum S. Paulo dico: Utinam abscindantur, qui vos conturbant.

Cum ergo toties experti sint Romani Pontifices, oculis suis viderit Caesar, nil profuisse colloquia illa cum sectis habita, sed semper obfirmata pertinacia, deteriores

abierint, nec servaverint fidem Caesari, scilicet, ne quidquam amplius novarent, ne aliquem Principem, Comitem, vel Civitatem in Sectam, & Societatem reciperent, ne aliquod Monasterium, Episcopum, vel quamcumque Ecclesiam suis iuribus destituerent, aut in possessionibus turbarent, cum similibus, quae omnia, Punicam fidem sequuti, lacerarunt, nec Deum reveriti, nec homines timentes, perfide frayerunt: & si quando Episcopi vel Abbates illos in ius vocant Camerae Imperialis, non Saxo, Hesus, & impiorum cohors sevit, minatur, excipit, & ex spoliis agrorum, reddituum, adificiorum, villarum, arium, faciunt causam fidei. Ita que huic nodo durior quaerendus est cuneus, vel Sacri Concilii generalis adhibenda est auctoritas, quod saluberrimum fuit haereticis extirpandis XXVI. Augusti MDXL.

Saluberrimum erat Joannis Eckii consilium, ut Principibus mutuo federe conjunctis cecumenici Concilii auctoritate, pertinacia haereticorum frangeretur, sed Pontifici Caesar dissentit, ut narrat Angelus Massarellus: Caterum cum ille modus curandae in conventibus, tractandaque concordia ad majores potius concitandas dissensiones aptus videretur, iterum generale Concilium, tanquam unicum in fidei sedandis discordiis antidotum, Sanctitas sua Casarea Majestati per Reverendissimos Dominos Marcellum Legatum, & Joannem Moronum Nuntium supradictos obtulit. At Caesar Protestantibus Concilii celebrationi minime assentientibus, de novo tractandae in Imperialibus conventibus concordia modum aggressus est, Wormatienseque colloquium ad XXVIII. diem Octobris MDXL. antequam Haganoensis conventus dissolveretur V. videlicet kalen. Augusti habendum indixit, in quo colloquio tum Catholicorum, tum Protestantium deputati aliquot amice, non tamen conclusivae, articulos Religionis inter se conferentes, aliquot pacis medium perscrutarentur, ad quam sane colloquutionem, etiam Sanctitas sua Reverendissimum Dominum Thomam Episcopum Feltrensem Nuntium Apostolicum, una cum aliquibus doctis viris direxit. Et quoniam in dicto Wormatiensi conventu nihil a colloquutionibus concludendum fuerat, omnia ad Imperialem Ratisbonensem Dietam, quam ad VI. diem Januarii MDXLI. celebrandam Caesar indixerat, remissa sunt.

Quod pariter confirmatur ex actis Consistorialibus, qui referunt Pontificem prima die Octobris destinasse Nuntium ad colloquium Wormatiense, ut rebus ibi pertractandis, & discutiendis interesset; quibus dictos alios viros associavit. Hi autem fuerunt

LII.

Diar. Concil. Triden. auctore Angel. Massarel. sec. ms. Archiv. Vat. pag. 126. & aliud ms. sig. num. 3190. p. 207.

Alex. Farn. in act. Consistorial. ms. Card. Spad. sig. n. 133. p. 387.

MS. Cardin. Spade. sig. n. 133. pag. 307.

fuerit Thomas Badia Apostolici Palatii Magister, Gregorius Corcesius Abbas Benedictinus, Petrus Gherardus Gallus, atque alius Theologus & Scotia oriundus, qui tum in aula Pontificia morabatur.

LIII.
MS. Franc. Card. Barb. sig. 2678. p. 126.

Infelicissima erat horum temporum conditio, adeo ut exiguae spes essent Haereticorum ad tramitem salutis revocandorum, maxima autem immineret pericula ne dolis solitis plures Catholicos irretirent, ad impietatem in his colloquiis pellicerent; quare Joannes Faber Episcopus Viennensis, in propugnanda fide Catholica acerrimus, haec monita dedit.

Monita super futuro conventu Wormatiensi in causa Fidei, & Religionis, auctore Episcopo Viennensi.

Monita Joannis Fabri conventu Wormatiensi.

Cum Lutheri, & Lutheranorum etiam ipsorum, & Zuinglianorum, neque scripta, neque praedicationes, multo minus Ecclesiastici ritus, administratione Sacramentorum, institutiones, reformationes, visitationes inter se conveniant, necessarium & utile erit, ut ad manum haec sint Legatis, Oratoribus, & Nuntiis, Pontificis, Casareis, & Regiis, quibus pars adversa inter se dissidens, dissentiens, & fere in nullo conveniens, vincatur, & melioribus reducat modis, & viis, si eam unquam oportuit, Esaias Prophetiam compleri, ut qui stat super montem Sion annuntiet scelera eorum, & peccata, nunc opus erit. Prius nec Augusti, nec Ratisbonae, nec Haganoae Pontificis Pastores ausi fuerunt abominationes, haereses, & impietates, nec verbo quidem, commemorare adversariis, sed fuerunt velati canes muti, iuxta Prophetam latrare non valentes.

Quis autem dubitaret, si adversae partis Principes, & ductores, intellexerint, quae tanta abominatione contra Deum, immo contra omnem Religionem a suis Pseudoprophetis, quos illi suos doctos, & Doctores vocant, scripta fuissent, nunquam sustinuisse, eos in destructionem Ecclesiae Catholicae tanta moliri? Propterea de omni conventu redierunt quasi victores, quia nemo quidquam adversus eos loqui ausus. Quod si in illo colloquio haec occultata fuerint, quis alius exitus erit, nisi ut reliqua pars Christi fidelium dilabatur, & corruat. Nam Lutherani suorum seductorum verba putant aurea esse, & praeterea quod reliqui Principes adhuc nescientes, quantam impietatem intulerit Lutherismus, putarunt causam eorum non esse injustam, sed sanctam, & piam, & sic tandem praevalere defectio, & a fide discessio, sed ad haec oportet, Legatos, Nuntios, Oratores, & illorum adjunctos, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

armatos esse, & instructos exemplaribus adversariorum, ita ut in publico, & secreto confesse, in congregationibus, etiam seorsim, & in occulto, possint originalia ipsorum adversariorum exemplaria continuis hisce viginti sex annis in publicum, & per totum Orbem diffusa, edita, & sparsa, ostendere, & in promptu habere. Haec res, hoc factum, & haec instructa armatura terrebit adversarios, & eorum adherentes omnes, super omnia enim vincit veritas.

Crevit, & tantum praevaluit Lutherismus, quod nulla, vel modica ratio habita est doctorum hominum, & qui fortes, & constantes erant, pro magna parte mortui sunt, & paucissimi superstites manserunt, qui possunt, & audeant resistere, & qui contradicere immo praevalere possent, vix habent panem, minus unde impensas Impressoribus numerent, propterea de die in diem deficit una post aliam, & spoliatur Ecclesia, exulant Praelati, Greges, & Ovile Christi Pastorem non habet, sed haec omnia nihil, vel parum efficiunt, nisi reformatio morum, & abusus fiat &c.

Pontifex huius colloqui curam Feltrensi Episcopo commisit, qui in istis agendis negotiis magna fruebatur experientia, eo quod semper Cardinali Campegio fratri suo in variis similibus Legationibus semper adhaesisset; nam existimatum fuit duobus potissimum de causis, ut Nuntius nomine Pontificis huiusmodi colloquio assisteret. Primo quia Ferdinandus ardentem concordiam optabat, sperans Regnum Romanorum, quod aliquis Principum in controversiam redigebat, hoc medio in se firmare, posseque Hungariam ab Ottomanicis armis defendere; quare si Pontifex non misisset Nuntium, existimaturus de facili esset, concordiam illi non placere, & Austriaci, eorumque adherentes sibi suassissent, Pontificem tanto bono illius adeo Catholicae domus Nationis Germaniae, totiusque Christianitatis impedimento fuisse. Secunda, quia cum Lutherani, in Dieta Haganoensi totis viribus se opposuissent, ne in illo congressu Pontificis Ministri adessent, tamen decretum fuit, ut Imperator eos invitaret, qua de causa Lutherani cum protestatione declararunt, ob hoc Pontificem, ut Caput Ecclesiae non cognoscere. Quare nisi Nuntius adfuisset, forsitan percrebuisse opinio, in hac contentione Lutheranos vicisse. Igitur non Cardinalem Legatum, sed Nuntium, cum talem petisset Imperator, Pontifex elegit, cui sequentem tradidit instructionem.

LIV.

Qua de causa Nuntium misit Pontifex ad conventum Wormatiensem.

Instructio data Episcopo Feltrensi in
Germaniam ituro nomine Pauli
Papae Tertii.

MS. Car. Bernardi- ni Spade to. 15. p. 745.

Instructio data Fel- trensi Episcopo pro con- ventu Worma- tienfi.

Cum & pluribus literis, Legati, & Nuntii nostri apud Casaream Majestatem, & alterius item Nuntii apud Serenissimum Ferdinandum Romanorum Regem nomine agentium, esset nobis significatum, fuisse in conventu nuper Haganoë celebrato, decretum, ut undecim docti, & prudentes Viri Germani pro parte Catholicorum illius Nationis, & eorundem pro parte eorum, qui se Protestantes appellant, ad quod dum inter se colloquium die 28. hujus mensis Wormatiæ habendum convenientes parati, & absque ullis contentioneibus, aut disputationibus ac etiam earum, quæ illic tractabuntur, decisiones aliquas, honesta via, rationeque excogitent, per quas ad compositionem dissidii, quod in Religionis causis dudum apud Germanos ortum in dies crescit, Authore Domino, postea devenire possit; optareque prædictos Imperatorem, & Regem, atque adeo nobis filiali reverentia supplicare, ut aliquem Prælatum ad suprædictam Civitatem Wormariæ mitteremus, qui una cum suis Oratoribus, quos illuc missuri sunt, causam orthodoxæ fidei pro viribus procuraret, & Catholicorum deputatos consilio, & doctrina dirigant, Protestantes vero, si qua fieri possit in rectam viam reducere nitantur.

IV. Nos licet ex eo, quod istos super Religionis tractatus aliqua autoritate nostra, & hujus Sanctæ Sedis Apostolicæ factos, non solum non probare, verum etiam damnare, & quoad fieri posset, prohibere deberemus.

Tamen exemplo Domini [cujus vices, licet immeriti, in terra gerimus] quantum per ipsius gratiam possumus imitari cupientes, sicut ille ob salutem humani generis, e supremo Cæli solio, in infimam terram descendere, & immensitatem Divinitatis suæ, modice humanæ carnis imbecillitatem non contemptrui habere, & tandem acerbissimam mortem pati dignatus est; ita nos officii nostri esse duximus, non solum exteriorem gloriam, verum etiam vitam ipsam propriam, saluti ovium nobis creditarum omnino posthabere.

Hanc ob causam, & præsertim precibus prædictorum Imperatoris, & Regis incitati, aliquem nostro nomine ad prædictam Civitatem mittere deliberavimus. Te Venerabilem fratrem Thomam Feltrensem Episcopum ob tuam egregiam doctrinam, vitæ integritatem, & in rebus tam Aulicis, quam Germanicis, experientiam, præceteris idoneum judicavimus, quem ad tam sanctum, ac laudabile opus tractandum mitteremus.

Verum quia materia ipsa, de qua agitur, admodum ardua, & difficilis sit, & plus vident oculi quam oculus, & sicut Sapiens non semel dicit, erit salus, ubi multa consilia sunt, accedit ad id, quod prædictis Imperatore, & Rege, qui, & ipsi cum suis Oratoribus ad prædictum colloquium, aliquos diversarum disciplinarum, & præsertim Sacræ Theologiæ Professores se missuros significarunt, ut idem nos faceremus commoveri, & rogati sumus, unde nostri, una cum suis conjuncti, multo melius negotium fidei promovere possint; idcirco, & nos tibi nonnullos, pios, probos, & in variis scientiis, et linguis peritos viros ad hoc iter, & adeo pium negotium, cum, Dei auxilio capeendum, adiunximus, quorum tu consilii, & ipsi te Duce, & hujus negotii Moderatore, mandata nostra, quæ sequuntur, fideliter, & diligenter pro viribus exequi studeatis.

Ut omnem spem, & fiduciam vestram ponatis in Domino in sincero corde.

Responsionem Protestantium datam Comiribus de Manderscheyd, & novæ Aquilæ.

Articulos eorundem datos Casareæ Majestati Gandavii hoc anno 1540. mense Martio.

Denique conventus Haganoë hoc eodem anno habiti, recessum 28. Julii conclusum.

E quibus omnibus una cum his, quæ Episcopus Mutinensis Nuntius noster, qui & ipse ex mandato nostro Wormatiæ hac de causa se conferet, vobiscum communicabit, amplam, & facilem eorum, quæ in hujusmodi negotio tractare habent, doctrinam, & instructionem capietis.

Omittimus hic eos libros, quibus ad reddendam rationem ejus, quam profitemini fidem, & ad reductionem errantium, in testimonium requisita jam per eos doctrinæ, vobis opus esse optime nostis.

Quia tempus breve est, & necesse est, quanto citius fieri potest, habita tamen bonæ valetudinis conservandæ ratione, iter vestrum peragatur.

Cum igitur perceperimus, duo itinera esse Wormatiæ eundo, alterum per Mediolanum, & Suteses, & Basileam, unde Sedo flumine, brevi, & commodissime Wormatiæ eundo descenditur multo brevius, & per quod non tam diu per terras suspectas sit immorandum. Alterum per Tridentum, & longius, & pluribus suspectis locis, non tamen, ut per Suteses, quoad montes ita asperum, & quoad populos adeo infensos intersectum. Per utrumque eatis vobis est bene considerandum, & per quod elegeritis caute ambulandum. Non enim dubitamus, multos in hac Urbe esse Ger-

Germanos, quid vobis, de credito vobis Provincia scripturis in Germania, aut forsitan scripserint. Propterea ab iis, qui urvisque nineris periti sunt, tum hic, tum Senis, & Florentiæ, & Bononiæ, per quas Civitates omnino vobis transeundum sit, informationem capiat, & modum, cui adsit salvus conductus, quo possitis cum Dei adjutorio iter vestrum tute peragere.

Et si forte ad iter per Suteses faciendum salvus conductus deesset, per Tridentum, & Serenissimi Romanorum Regis terras eundem esset. Tridenti autem capto consilio a Venerabili fratre nostro Episcopo eus Civitatis, vel si forte abesset, a dilecto filio nobili viro N. Castellano prædictæ Civitatis pro Romanorum Rege præfecto, quo ambo, ut in rebus gerendis prudentes, ita etiam in fide maxime Catholicos, & huic Sanctæ Sedis optime affectos esse plurimum gaudemus, & volumus, ut eis optimum nostri animi hac de causa in ipsos affectum significeris. Iter vestrum quod illinc etiam duplex scinditur, prosequi poteritis, & si Enipontem prædicti Romanorum Regis peculiarem Regiam, magis consulerent, illic a Regio Senarum salvus conductus diplomata, poscerent una cum ductore itineris, id quod facile, & liberer Legatis, & Nuntiis nostris id petentibus pro bonitate illius Principis semper concedi, consuevit. Licet autem intelligamus Casaream Majestatem, publicasse iam edictum salvus conductus omnibus ad colloquium Wormatiense accessuris profuturum, tamen non possum vos, non monere, ut omne studium adhibeatis, quo tutum ad locum vobis decretum perveniat, in quo præter salvos conductus procurandos, etiam proderit particularem superintendantem, & tacite, & absque ulla ostentatione iter vestrum facietis; in hoc autem articulo propterea multum sumus immorati, quia non parum Reipublice interest, ne quid sinistri in via [quod Deus avertat] patiamini.

Cum Wormatiæ, auxiliante Deo, incolumes perveneritis, nihil vobis antiquius sit, quam ut significato adventu illuc Domino Episcopo Mutinensi consilia vestra, & commissionem vobis datam cum illo libere communicetis, deinde una secum colloquium procureris Oratorum Casareæ, & Regiæ Majestatis, eorumque Doctorum, qui cum illis eo accesserunt, & in primis Venerabilem fratrem Episcopum Atrebatensem dilecti filii Alberti Pighii, quos & ipsos vobiscum illi conventui interesse volumus, & quibus statum Religionis, & Colloquii, Deputatorum, si jam inceptum fuerit, intelligetis, consilium inter vos ineat, quando, & quomodo vobis cum Dei nomine, aliquid negotiari inchoandum sit.

Sed illud præcipue memineritis ut vos [præsertim in principio] magis audient, & quæ ab aliis dicuntur observandi, & quæ ab aliis dicuntur observandi, quam vestra consilia aperiendi studeatis. Audiens enim Sapiens sapientior erit, ut inquit Salomon, & iuxta Divi Jacobi præceptum: Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram; de quo quamvis vos commovere superfluum sit, qui non ab re tamen fortasse fuerit, indicasse.

Nullus tamen per se, vel cum Catholicorum, vel cum adversariorum Deputatis, aut aliis quibuscumque, quicquid tractare audeat, nisi re tecum, & cum cæteris, quos tecum hac de causa mittimus, communicata.

Quod si quis vestrum forte aliquid foris intellexerit eorum, quæ ad rem facere videbuntur, ad eosdem quamprimum referat, & ad te imprimis, quem hujus negotiationis Gubernatorem constituimus, cæteros vero consiliarios adiuvemus.

Et quoniam ad aures nostras pervenit, a nonnullis etiam fide dignis, subdubitatum esse ex aliquibus indicis, facile fieri posse, ut aliqui ex his, quos Catholici suo nomine deputarunt, partim non sane recto pede in fide procedant, partim non in hanc Sedem animo sint affecti, ea propter omnem adhibebitis curam, ut si qui sint tales, ut quinam illi sint, intelligatis id, quod Episcopo Mutinensi in istis Regionibus diu versato facile percipere erit.

Ab illorum autem non sincerorum colloquio, & consuetudine, sicut omnino abstinere non adeo consultum esset, ne cum detrimento causæ publicæ, & ipsi [si qui erunt tales] & ii, a quibus deputati fuerint, irriterentur, ita parcius, & cautius cum illis negotiari vos oportebit, & quando una cum aliis vere Catholicis ad vos tulerint, generalibus verbis, & causa fidei minime præjudicialibus tunc utendum est.

Idem vobis observandum erit ab aliis omnibus, seu palam, sive clam non bene sentientibus cujuscumque sint status, aut conditionis, quibus necessario esset aliquid vobis tractandum.

At cum Deputatis vere Catholicis, quoties vel per se vos visent, vel a vobis pro loco, & tempore invitati fuerint, omnia, quæ agenda crunt, libentius, & apertius conferetis, non solum doctrina, & consilio, si opus fuerit, eos iuvabitis, sed etiam ad pacem, & prudentem, & pacate cum adversariorum Deputatis tractandum negotium Religionis, instruat, & quodammodo dirigatis, commonendo eos, ut a vobis, & contentioneibus abstineant, & zelo fidei pacis, ac charitatis omnia pertractentur.

Si-

Si vero forte contingeret, ut Deputati Protestantium, vel sponte, vel ab aliquibus aliis honestis personis inducti, vel alia quavis bona occasione oblata colloquium vestrum quaerent, eos benigne, & amice excipiaris, & cum eis loquendo, & negotiando, non minus prudentia, humanitate, pietate, & dexterritate, quas in vobis novimus esse sitas, quam doctrina utimini, significantes eis, nos esse maxime promptos unitatem fidei in omnibus quidem omnibus vobis commissis, sed praecipue illius inclite Nationis procurare, ad quod assequendum nos boni Parentis omne officium impleturos dicetis, modo illi se obediens filios exhibeant.

Commemorabitis etiam dextero quodam modo, quot, quantaque damna passa sit Ecclesia Dei, & praesertim Germanica. Natio ex istis in Religione dissidiis, quantoque majora pericula immineant, non solum ex intestinis, verum etiam infidelium bellis, quae omnia non difficulter tollerentur, si velint ad Ecclesiam redire.

Quod si aliqua in Ecclesia reformare, aut concedi petent, ea certa, & clara, scriptisque commendata vobis exhibeant, ad nos quamprimum transmittenda, quae si talia erunt, ut salvo Dei honore, & conscientia nostra, concedi possint, & vos istis eis bona spe favorebitis ad sequendum ea, quae petunt, & nos re ipsa ostendemus, esse benignos, & pacis, charitatisque maxime cupidos.

Si vero idem Protestantium Deputati pertinaces in suis opinionibus perseverent, aut vos verbis, & modis subsperis tractarent, vos tamen a vestra solita loquendi, & agendi modestia nequaquam recedatis, quinimmo tam apud ipsos quam alios quoscumque ubique iuxta animi nostri desiderium, charitatem, unitatem, & pacem semper profitemini, sed in hoc necesse, eo utamini temperamento, ut tam Protestantium Deputati, quam alii quicumque cognoscant, non ex dejectione animi, aut quod causa nostrae dissidatis, sed ex benignitate naturae vestrae, & Apostolica doctrina, quae contentiones ab Ecclesia Dei eliminat, modestiam, & bonitatem vestram procedere.

Non desperamus autem, si res ad istos terminos mutui inter vos, & Protestantium colloquii, & alicujus honesti tractatus reducat, & vos cum modestia, humanitate, prudentia, & charitate, sicut confidimus, ageris huiusmodi tractatus, quin istud in Religione dissidium, ad aliquam bonam & certam viam dirigi possit, inde mox unitas, & pax Ecclesiae loco, & tempore, & debitis modis perficienda, auctore, & fautore Domino, sub-

sequatur, quod si Deus nondum concedere nobis dignabitur, Nos tamen, & data vobis de eo commissionis, & vos suscepti laboris nequaquam penitere debet, cum actiones nostras pro officio, & ratione, implorato Numine, dirigere, illarum vero successum a Domino expectare debeamus.

Et haec proprie sunt, quorum in genere, & veluti quadam formula vos commonefaciendos, existimavimus, caetera, quae non pauca pro mutabilitate rerum, de novo emergere, facile possunt, ea tam ex his regulis per nos datis, quam ex prudentia vestra gubernanda, & quod dicitur consilium in arena capiendum vobis relinquimus.

Quae vero ad merita huius causae, & articulos controversos attinet, non est, quod vos instruamus, cum incertum sit, quibus potissimum tunc insistere adversarii velint, & consummata doctrina vestra ulterius instructione non indiget.

Illud tamen in hac re certius explicandum vobis jam nunc duximus, quod cum Lutherani multa errata falso impudenter de Apostolica, contra quae postea scribentes, in ea facile, & erronea resellentes, sic aures populi captant, & animas eorum inficiunt; idcirco maxime profuturum putamus causae vere fidei, si vel cum Protestantium Deputatis loquentes, vel etiam cum aliis hominibus, qui ubique hac fraude sunt seducti, detegereris, & redargueris hos malos dolos, observare tamen semper, quas vobis toties inculcavimus modestiae, & prudentiae regulas, ut ne propterea ad contentiones, & rixas deveniaris, cum vos, non ad disputandum, aut altercandum, aut aliquid, & quod in eo colloquio tractaretur probandum, decidendum, aut concordandum illuc mittamus, sed pro satisfactione officii nostri, & ad Caesareae Majestatis, Serenissimi Romanorum Regis preces, ad assistendum, & consulendum Deputatis Catholicorum, ad suadendum adversariis, reductionem, & pacem; sin minus ad explorandum, & intelligendum eorum consilia, & quo tandem tendere videantur, perscrutando, in quo non solum summa diligentia, sed & maxima prudentia, & cautela vobis utendum erit, ne forte decretum propositum nostrum majorem concitet perurbationem.

Etsi aliqua vobis spes, & via pacis, & reductionis illorum illucesceret, de ea, & omnibus aliis, quae illic dicentur, sicut, aut contingunt notatu digna, ad nos per literas quamprimum referatis, congruum, & opportunum vobis quam celerrime accepturi responsum.

In summa autem, ita pro virili vestra, cum Dei auxilio agere studeatis, ut si fidei,

dei, & huius Sanctae Sedis causa ex nostra negotiatione melius promoveri non possit, saltem non ad deteriores, quam in quo nunc est statu, vestra culpa, de quo tamen nequaquam timemus, perducatur.

Poteritis autem sepe, & copiose scribendo facile nos de omnibus certiores reddere per tabellarios, qui vicesimo quoque die, ultro citroque in Flandriam, & illinc Romam, commeantes per Spiram, Wormatiam admodum vicinam, transire consueverit, sed & ubi res postularet, eo iam proprium Cursorem ad nos illinc expadire poteritis.

Dominus Noster Jesus Christus consilia, & actiones nostras gubernet, & vos incolumes illuc ducere, & cum laborum vestrorum optatis fructibus, ad nos reducere, & Ecclesiam suam pacare, & amplificare dignetur, qui est super omnia Deus benedictus in saecula saeculorum. Amen. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub Anulo Piscatoris die XI. Octobris MDXL. Pontificatus Nostri anno VII. Scripsit etiam eidem Feltrensi Episcopo Pontifex frequentem Epistolam.

Venerabili Fratri Thomae Episcopo Feltrensi Nuntio nostro.

Venerabilis Frater. Cum nuper a Caesarea Majestate Nobis significatum fuerit, convenire esse propediem Wormatiae alicuius hinc a Catholicis Germaniae, inde a Protestantibus se vocantibus ejusdem Nationis deputatos, qui amabili colloquio inter se absque ullis contentionibus, vel disceptationibus habito, super dissidio Religionis, quo dicta Natio jam per aliquot annos laborat, aliqua media, & rationes [circa tamen ullam decisionem] excogitent, per quae postea ad reconciliationem, & unitatem fidei inter eos deveniri possit: fuerimusque propterea ab eadem Majestate requisiti, ut quemadmodum Caesarea Majestas, & Serenissimus etiam ejus Frater Ferdinandus Rex Romanorum, eo missuri sunt, ita nos etiam aliquem praelatum nostro nomine, & secum aliquot doctos, & probos viros ad hunc laudabilem finem illuc mittere vellemus, quo etiam dicta Majestas, & Serenissimus Rex Oratores missuri sunt. Nos, qui nihil magis hoc tempore concupiscimus, quam Sanctae Ecclesiae ubique unitatem, & ut illa fortissima, & inclita Natio, quae semper antemurale totius Christianitatis est habitata, ad unanimem in fide consensum, & tranquillitatem reducat, a dicta etiam Majestate requisiti, & ad tam pium opus coadiuvandum, te, cujus doctrinam, ac prudentiam habemus perspectas, & una tecum aliquot alios probos, & doctos viros ad dictam Civitatem Wormatiae destinantes,

tibi mandamus, ut una cum mittendis ab eisdem Caesare, & Rege Romanorum, omnem detis operam nostro nomine, nihilque agere, & curare praetermittatis, ut dicta reconciliatio, & ad fidei unitatem redemptio sequi possit, cujus nostri desiderii, astuae operae effectum Deus Omnipotens nobis concedere dignetur. Dat. Rom. apud Sanctum Marcum die I. Octobr. MDXL. anno VI.

Adjunxit illi Pontifex eruditione excellentissimos Theologos, atque inter eos Albertum Pighium autoritatis Apostolicae adversus Novatores acerrimum defensores, quem subjectis literis ad tuendam Ecclesiae causam incitavit.

Alberro Pighio.

Cum ad colloquium Wormatiae proxime Paul. III. habendum, unum ex Praelatis nostris a lib. brev. Caesarea Majestate requisiti missuri essemus, an. 6. p. 405. eique adjuncturi aliquos doctrina, & pietate praestantes viros, non fuimus dubii, quin te, vel in primis illis adnumeravimus, scimus enim quali eruditione sis, & quam pium animum geras, & quantum haec Sancta Sedes in te confidere possit, apud quam diu versatus, cum virtutis, tum observantiae in illam tuae nobis monumenta reliquisti, quae nos grato animo conservamus. Cum igitur nullum tempus habiturus sis aptius, in quo tua excellens doctrina, atque erga Deum pietas, & in nos observantia elucere possit, libenter ad pium hunc laborem vocantes, hortamur, ut ad dictum colloquium in tempore destinato te conferas. Eaque inibi una cum Praelato nostro, quem propediem missuri sumus, ac caeteris per nos mittendis praecipueque Venerabili Fratri Nostro Antonio Pernotti Episcopo Atrabateni in honorem Omnipotentis Dei, assertionemque Catholicae fidei, & Apostolicae Sedis, agas, & cures, quae te digna, & nostra in te spei consentanea sunt, &c. Datum Romae apud Sanctum Marcum IV. Octobr. MDXL. anno VI.

Extant eo argumento ad eundem Atrabatensem Episcopum Pontificis literae his verbis conceptae.

Venerabili Fratri Antonio Pernotti Episcopo Atrabateni.

Venerabilis Frater salutem. Cum ad id Paul. III. colloquium, quod Wormatiae super rebus lib. brev. Catholicae fidei propediem habendum est, an. 6. p. 408. a Caesarea Majestate requisiti, statuerimus hinc mittere unum ex Praelatis nostris, eique aliquot doctrina, & pietate praestantes viros, tum hinc, tum aliunde ex diversis locis conquisitos, adjungere, qui a nobis ad hoc deputati una cum eodem nostro Praelato rem Catholicae fidei agant, & tue-

LVI.

LVII.

Occurrunt nobis in primis tua fraternitas, qua studiis literarum recens, & nova dignitate conspicua pro eruditione possit, & pro pietate sua vellet utriusque laudis primitias Deo offerre, & in eius sanctum obsequium, vim ingenii, & doctrinae suae exponere, sicut ea dignum est, itaque hac spe freti tuam fraternitatem hortamur, ut pium hunc laborem suae maxime dignitati, & virtuti congruentem, libenter suscipiens ad id colloquium in tempore destinato se conferat, ubique una cum Praelato nostro, ac ceteris, quos mittimus, ea agat, & curet, quae ad honorem Dei Omnipotentis, tutelamque Catholicae Religionis, & Apostolicae Sedis redundent, &c. Datum Romae apud Sanctum Marcum IV. Octob. MDXL. anno VI.

LVIII. Epist. Moroni ad Card. Parnefsium apud Palavic. to. 1. l. 4. c. 12. n. 1.

Initium Wormatiensis colloquii. Litera Nuntii apud Palavic. ubi supra n. 3. Epist. Nuntii Moroni apud Palavic. ubi supra.

Franciscus Belcarus. Ep. Meten. l. 22. n. 48.

Cum Wormatiam omnes accessissent, vigesima quinta Novembris tractationi initium dederunt, quamvis Imperator abesset, eo quod, ut vulgatum fuerat, Belgicos motus non penitus compressisset, sed revera, ut secreto Granuellanus (cui Imperator mandaverat, ut suo nomine colloquio adesset) Pontificis dixit; Imperatorem Wormatiam non esse accessurum, quia Oratorem Anglicum expectabat, qui lento gradu iter agebat, ut eum Wormatiae reperiret, sed Imperator, nec Wormatae, nec in alio Germaniae loco, cum eo convenire, disposuerat, ne illic omni studio aleret discordias, quas valde utiles ad pacem in Anglia conservandam cognoscebat. In primo congressu, sic Granvellano consulente, Nuntius Pontificis non adfuit, cum illa prima actio plena futura esset officiorum, sed Sedes in loco ubi Nuntius sedere debebat, posita fuit in dubium tamen venerunt, timentes de aliqua Lutheranorum insolentia, an Nuntius suam esset dicturus Orationem, sed Granuellano pro Lutheranis promittente, decretum fuit, ut ad captandos Pontificiorum animos, eis ostendendo Pontificis desiderium erga concordiam etiam ipse oraret. Die igitur vigesima quinta Novembris Granuellanus Orationem habuit, qua Caesaris, Ferdinandi absentiam excusavit, quam vero, uterque omnium Imperii Ordinum consensum, praesertim in causa Religionis, exoptent multis verbis explicavit, quot quantaeque ex dissidiis calamitates acciderint, quae porro impendant, addidit: Ut modelte in unum consensum redeant, nec sua pertinacia, vetera dissidia continuant, oravit: id enim Deo in primis, deinde Caesari, Ferdinandoque fore gratissimum, universae autem Germania omni ex parte salutare. Post die de Scribis, qui sine illa exciperent actum est: utrinque bini delecti fuerunt.

VI. Idus Decembris Thomas Campagnus Feltrensis Pontifex, Pontificus Legatus orationem habuit de pace Christianis omnibus, Germanis autem in primis necessaria, quorum cervicibus Turcae immineant, proloquutus, Germaniae vicem miseratus, Paulum Pontificem omnia tentasse, ut huic malo mederetur, Concilium Vicentiam indixisse declaravit, ubi nulli, aut vari convenirent. Caesarem quoque Wormatiam hoc colloquium instituisse, Ratisbonensis conventus, ubi Caesar aderit, veluti quoddam praetorium: se de Pontificis mandato, Caesarisque consensu accessisse, precari, ut unam concordiam, verum Christianorum scopum sibi proponant, Paulum quidem, si quid in ea re prestare possit, sedulo, ut omnibus satisfaciatur, laboraturum.

Addit Belcarus, Principes, qui, ut huic colloquio praesentent, decreti fuerant, edixisse, ne acta colloquii, nisi cum designatis ad illud communicarentur, neve divulgarentur, priusquam referrentur ad Caesarem, ac de Protestantium doctrinae capitibus; de jurisjurandi formula, de colloquutorum numero, & suffragiorum ratione, longam altercationem fuisse, nulloque modo Protestantibus a suis opinionibus discedere statuisse, rejectamque disceptationem ad Ratisbonenses coetus, quod Angelus Massarellus confirmat his verbis. Es quoniam in dicto Wormatiensi conventu, nihil a colloquutoribus concludendum fuerat, omnia ad Imperialem Ratisbonensem Dietam, quam ad VI. diem Januarii MDXXI. celebrandum Caesar indixerat, remissa sunt. Ita ex hoc colloquio Wormatiensi non alii fructus decerpi potuerunt, quam quod Philippus Melancthon, & Bucerus Haeresiarum, tanquam Haereseos cymbala, tinnitu impio, audientium aures infecerunt, non enim, ut ad bonam frugem redirent, poscebant colloquia, sed ut eloquentiam vendiderent, famamque apud suos colligerent, quare mox editis pestiferis libellis, acta evulgarunt, ut refert Joannes Cochlaeus, qui praecipua actorum Wormatiensium capita perstringit.

Post longam sane tractationem cum Dominis Presidentibus habitam: duo disceptaverunt de Peccato originali collocutores, D. Joannes Eckius, & Magister Philippus Melancthon, de quo quidem Articulo disputandi non fecissent finem, nisi Caesaris Commissarius Illustris Dominus de Granuella, qui mox abiturus erat, delectum fecisset, ac binos ex utraque parte constituisset, qui cum Articulum in quatuor puncta redactum utrumque concordarent, de reliquis autem nihil agi ibi potuit.

LIX.

Paul. Jo. v. l. 39.

LX.

Colloquia cum Haereticis semper incrementa Haeresibus eedere. Surtius in comm. hoc anno. Calumnias, quas Haeretici Catholicis opponerant, Surtius respoudit.

Conventus Wormatiensis sine fructu dissolvitur. Angel. Massarell. in Diar. ms. arch. Vat. sign. 3190. p. 307. Paulus Jo. v. l. 39. Jo. Casl. in act. Luth.

Surtius in comm.

Non erant nimirum ad concordiam comparati Lutherani, cum inani expectatione Caesarem deluderent, ne armis, eorum pertinaciam frangeret, quo vero actu visi sint assentiri Catholicis in controversia de Peccato originali (Jovius illustrat.) Jam de Peccato originali Protestantes se cedere fatebantur, utpote, qui astuto consilio, cum dociles, tum vera doctrina cupidi existimari cupiebant, ut conceptam insaniam obstinatae dissensionis effugerent, & tum demum in reliqua veterum sanctionum capita ad convellendam Romani Pontificis auctoritatem sevirus, atque liberius grassarentur, si in re nequaquam levi, a priore sententia discessissent, sed eam alternae disputationis conventionem Granuellius, quasi jam bona spei plenus, qui aliquid pio pacificatore non indignum consequutus videretur, ad Ratisbonensem conventum rejectit.

His inanibus colloquiis Caesarem male tempus absumpsisse a Lutheranis illulum & maximarum rerum gerendarum occasiones amisisse proximo anno visuri sumus. Ex his vero latius diffundenda haereseos anam captarunt Novatores, ac scripta calumniis in Catholicos referta sparsere, quas Surtius ita refellit. Ajunt Catholicos magna crudelitate grassari in homines innocentes is verbis Imperatorem Regem Francie, multosque alios Catholicos Principes, oblique crudelitatis insimulant, propterea quod de Haereticis supplicium sumerent, quos ipsi vocant homines innocentes, & tamen etiam Protestantes severe animadvertebant, haud dubie instigari ab istis in Sacramentarios, & Anabaptistas, qui se non minus arque Lutherani innocentes jactabant. Quae vero illa innocentia est, homines a Christi corpore, quod est Catholica Ecclesia abstrahere, & in pestilentissimos errores inducere, quos necesse est, non aliud, quam ipsam mortem sempiternam consequi? Latrones atroci plecluntur supplicio, quod corpora jugulent, & isti animarum parricide, tanquam innoxii nullas tantae immanitatis poenas dabunt. Ajunt se in suspensionem vocari, quasi non emendationem Ecclesiae, sed commoda solum sua spectent, & has calumnias longe, lateque disseminari, quo vera Religio, & ipsi in odium adducantur? Quis hic non videat istorum impudentiam? Si Ecclesiae emendationem spectabant, cur non manserunt in suis caecobitiis? Cur tot jam olim damnatos errores ab Inferis excitaverunt? Cur Germaniam in modum distraxerunt, & has tantas errorum tenebras, audeant vocare puram doctrinam, audent dicere se filios Dei, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Evangelium profiteri? [Et infra] Jam vero quantam habet vanitatem, & impudentiam, quod ajunt, in his literis se nihil contra veteris Ecclesiae formulam docere, eum certissimum sit, & a nostris abunde ostensum, eos pro Evangelio, & Dei verbo hominibus, nihil fere obrudere aliud, quam crassissimos, & jam olim damnatos errores: & ne parum sit, tam scelerate esse mentiros adjuvant mox aliud, tam insolens, & prodigiosum mendacium, ut non stylo, sed Magistratus scepro, & severa animadversione vindicandum sit. De Paenitentia [inquunt] doceatur frigide, & perpleme; de Gratia per Christum accepta, de condonatione Peccatorum, ne verbum quidem. In re tam aperta, quam ipsa lux meridiana patam coarguit, quid possumus aliud, quam & istorum deploratam malitiam, & illis fidem commodantium dolere accitatem? Quis vero possit mederi hominibus, qui tam luculenter imponi simunt? Legantur vel soli Doctorum Scholasticorum libri, & pene usque ad fastidium comperientur de Christi gratia, & peccatorum remissione dixisse. Non ergo ista quadam animi imbecillitate, aut ignorantia, sed obstinata, & deplorata malitia haec, & id genus alia multa in miserorum certissimam perniciem consurgunt. [Addidit in literis ad Granuellanum.] Protestantes non desuturos colloquio, actioni conciliationis, sed ita, ut Scriptura duce verum esquiratur, & Christus solus pro Judice agnoscat, quam cantilenam illi bellissimi Theologi perpetuo cantulant, quasi non eadem voce, et multi alii superiorem temporum usi sint. Sed advertebat dolum, Lector, volunt Scripturam valere, sed trant penes ipsos sit facultas eam interpretandi. Quae vero tam impia possit extare haeresis, quae non libenter hac ratione Scripturam solam Judicem pariat, O. nimum simplices Christianorum animos, qui hanc versutorum hominum vanitatem non adverterunt! Non est nobis controversia cum illis de Scripturis, sed de sensu Scripturarum, hunc illi volunt petere e suis parum sanis cerebris, nos illum perendum esse dicimus ex perpetuo Catholicae Ecclesiae consensu: verum hoc illi prorsus resugunt, quia sciunt dogmata, & privatas, falsasque opiniones suas, ab hoc publico rotius Orbis Christiani consensu discrepare. Interim Scripturas crepant, apud imperitos, sed docti facile intelligunt, tam nihil pro illis facere germanum Scripturae sensum, quam nihil suffragatur mendacio veritas, & qui tandem fieri possit, ut bona fide ad Scripturas provocent, cum ipsam suam confessionem Augustanam, Bbbb ple-

pleraque dogmata sua non semel mutarint. Potest ne verum esse, quod tam varium est? aut potest cum tanta inconstantia ul- lum habere commercium incommutabilis Scripturae Divinae veritas?

Sur. in
comm.
hoc anno.

Conati sunt Protestantes Gallorum Re- gem officiosis literis delinire, conciliare- que sibi adversus Cæsarem, pertentantur etiam Henricum Angliæ Regem sibi con- jungere; sed is ipsos etiam arguit, non recte in pluribus de fide sentire. Cum vero Ratisbonæ conventus proximo anno cogendus esset, pro ventilandis contro- versis, Joannes Cochleus nonnulla opu- scula edidit pro illustranda fidei Catholi- cæ puritate, ut ipse memorat his verbis:

Jo. Coel.

Quoniam alius conventus a Cæsare in- dictus erat Rarisbonæ celebrandus, in quo per aliud colloquium de Religione agen- dum erat, Cochleus Moguntia brevem e- didit libellum, & Latine, & Germanice in septimum Augustinæ confessionis Arti- culum de vera Ecclesia; ubi ostendit eam non esse apud Lutheranos, sed apud Ca- tholicos, ex eo enim Articulo tota Reli- gionis controversia pendere videtur. Edi- dit & eum libellum ibidem, quem inscri- pserat De Ordinatione Episcoporum, & Presbyterorum, & de Eucharistiæ conse- cratione antequam abiret Ratisbonam.

LXI.
Paul. Jo-
vius l. 39.
Isthuans.

Perturbari cœpta est, ac fluere in Hungaria Christiana res ob inopinatam Joannis Hungariæ Regis mortem, adeo ut cum superiore anno ob pacem inter eum, ac Ferdinandum confectam Hun- garici Regni res reflorescere viderentur, demum accepto hoc vulnere, ob enata diffidia, adeo concidere, ut ea Hunga- riæ pars, quæ Joanni parebat, Turcica servitute oppressa fuerit. Extulerat signa Joannes Rex adversus Maylatum Tran- sylvaniæ Præfectum rebellem; nondum confirmata ex recenti morbo tenui, & imbecilla valetudine; cumque editi in- lucem filii ex Isabella Sigismundi Regis Poloniæ filia lætus Nuntius in castra- venisset, & una cum Proceribus publi- cam de suscepto Regni hærede lætitiâ Regali convivio celebraret, infirmam- valetudinem iniquis poculis obtrivit, fe- brique revocata, brevi interiit, cum prius filium testamento hæredem Regni renun- tiasset, Georgiumque Episcopum Vara- diensem, ac Petrum Vicchium reliquis- set, Proceresque esset obtestatus per Hun- garici nominis antiquum decus, ne ex- ternæ gentis Regem in Hungaria impe- rare paterentur: quo supremæ volunta- tis decreto fœdus cum Ferdinando Rege percussum violavit, in tabulis enim con- scripti, obsignatique fœderis, diserte fu- erat appositum, ut si Joannes vita ex-

Jo. Hun-
gariæ Re-
gis morte
Regnum
illud per-
turbatur.

Sur. in
comm. hoc
anno.

cederet prior, Ferdinandus totius Hun- garia Imperio potiretur, cui pactioni plu- res Principes subscripserant, ut Hunga- ria in pristinum decus, amplitudinem- que restitueretur, ea tamen pactio in ar- canis habita fuerat, ac suppressa, ne So- lymanus ex ea offenderetur. Joanne au- tem Rege extincto, Hungari suæ salutis, nominisque Christiani immemores, sta- re fœderi detrectarunt, ac misere Joan- nem Exechium Quinqueclesiensem Epi- scopum, & Stephanum Verbetium Ora- tores, cum amplissimis muneribus ad So- lymanum, ut Joannis Hæredem Stepha- num, cujus capiti solemniter Coronam auream D. Stephani primi olim Hunga- rorum Regis imposuere, in clientelam- acciperet, cujus rei fama, cum ad Pon- tificem affluxisset, ad avertenda impen- dentia pericula, cum Cardinalibus va- ria consilia iniit, ut referunt Acta Con- sistorialia.

XXIV. Novemb. Cum Sanctitas sua vi- deret inter Principes Christianos pacem- perfici non potuisse, tamen de eodem San- ctitas sua, & coram, & crebris Legatio- nibus, partim ad Cæsarem, partim ad Chri- stianam Majestatem paterna charitate- revertaverit. Cumque ex bello in Hunga- ria post mortem Joannis Hungariæ Re- gis, inter Serenissimum Ferdinandum Re- gem, et Reginam a dicto Joanne relictam orto, maxime timendum esse judicaret, ne futuro anno a Turcis, Terra, Marique- res Christianæ, usque adeo in Italia in- vaderentur, præsertim renovata pace in- ter Illustrissimum Dominium Venetorum, & Tyrannum Turcarum, & Germaniæ Re- ligionis dissidio ardente, mature occurren- dum, & avertendum, est arbitratus, provisiones faciendas proposuit. Fuere- eæ variæ conficiendæ pecuniæ rationes pro stipendiis Militum comparandis. Ad jungendos etiam mutuo fœdere Hun- garos, literas dedit ad Hungariæ præsi- des, quibus damnavit eorum consilium, qui puerum hæredem Turcicæ clientelæ committendum senserant, monuit præ- sentem casum, jam ante prævisum fuisse, atque ex fœderis legibus diremptam controversiam, caverent, ne Græcorum e- xemplo Turcas excirent in auxilium, ean- demque demum, ac illi calamitatem pa- terentur.

Archiepiscopo Strigoniensi.
Venerabilis Frater salutem. Audito per nos obitu claræ memoriæ Joannis Regis, sane præter dolorem ex morte Christiani Principis susceptum a nobis, non parum- etiam perturbati fuimus, quod veriti su- mus ex proximis istius Regni cladibus, ne quid ea res non solum vobis, sed etiam-

Alex.
Farnes.
Card. in
Act. Con-
sistor. m.
Car. Spad.
fig. n. 133.
p. 393.

LXII.
Paul. III.
lib. brev.
ann. 3. f.
378.

ce-

ceteræ Christianitati periculi afferret, ne- ve aliqui istic motus, in his tantis Chri- stianorum perturbationibus, nunc orirentur; id autem eo magis timere cogimur, quod intelleximus [id quod cupimus om- nino esse falsum] profectos jam istinc esse Oratores publicos ad Turcarum Tyrannum, qui cum eo agant, tributumque pollicean- tur, ut is relicta filium Joannis Regis in suam defensionem suscipiat, & in eo statu, quo Pater ejus fuit, remanere si- nat, Gubernatore Regni interim constitu- to. Qua quidem re nihil potuit nobis acci- dere acerbius, cum enim istud Regnum- ex discordiis vestris antea afflictum, ac lacerum, postea ex pace, inter eundem- Joannem, & Charissimum in Christo fi- lium nostrum Ferdinandum Romanorum- Regem inita, recreatum videremus, bona- que spe duceremur, eandem pacem omni studio a vobis, qui præsertim in ea inter- venissetis, esse conservandam: cum præ- cipue sicut a fide dignis relatum nobis est, hic ipse casus fuerit ante in dicta pace- prævisus, ac decisis, quid audiri potuit vestro nomine indignum, quam pace tur- bata, spreisque fœderibus, tum novis, tum priscais, etiam ab hoste Christi auxi- lium petere, eidemque hosti viam paten- tiorem ad cetera Christianitatis aperire, & Hungariam Turcis facere vestigalem? sed Nos, ut diximus, falsa hæc esse cu- pimur, & speramus, non enim modo de Prælato insigni, qualis tua fraternitas est, sed ne de Christiano quidem homine fa- cile credi possunt, cum impietatem multis modis contineant. Quidvis curæ pati, ac subire satius fuisset, quam ad hæc consu- gere, licet igitur a fraternitate tua nihil expectare debeamus, quod indignum ea sit, tamen cum istius Regni, quod etiam an- remurale ceteræ Christianitatis est, salute tantum finis solliciti, quantum nostri of- ficii ratio, nostrorumque Prædecessorum- consuetudo, ac noster erga vos amor postu- lat, fraternitatem tuam cum affectu, om- nique instantia hortandam duximus, & pro bono istius Regni, omniumque Chri- stianorum universali, monemus, & urge- mus, ut pro tua virili, pacem in isto Re- gno omni tuo studio, & opera conserva- re, pacisque fœdera tueri cures, tibi nihil- omnino in virtute sanctæ obedientiæ, & sub nostrâ indignationis pœna præcipien- tes, ut omnium hostium Christi consortium tanto detrimentum a vobis expectatum, ab eo- dem Regno penitus excludas, ne belli cau- sis, & seminibus inter vos renatis, atque ex vestra, quod Deus avertat, discordia, nova occasio Turcis præbeatur, istius Re- gni ad extremum interitum deducendi, ac sibi tandem subiiciendi, sicut in Græcia- Ann. Eccl. Tom. XXXII.

fecerunt, cujus miserabile exemplum ante oculos vobis sit: in hoc fraternitas tua- rem pietate, prudentia, ac persona tua- dignam, & nobis, qui nihil aliud, quam istius Regni salutem, & communem secu- ritatem ex hoc petimus, faciet valde gra- tam. Datum Romæ apud S. Marcum III, Octobris MDXL. anno VI.

Conceptæ sunt eadem verborum for- mula literæ ad Varadiensem, Agriensem, Quinqueclesiensem, Transylvanumque- Episcopos, tum alios septem Prælatos, five Abbates: contemphere ii infelicitè Pontificis monita, ac una cum Proceribus, specie tuendi Hungarici nominis, Christianæ fidei causam prodidere, ac tandem post graviora bella, Turcicæ ser- vitutis infame, & crudele jugum subie- runt, ut suo loco dicitur. Interea Fer- dinandus, cum misso Oratore Reginam Viduam de fœderis legibus certiozem fecisset, atque amplissimos illi redditus, at- que Septulianam Provinciam spon- deret, si Regni possessionem restitueret, illaque Sigismundum Patrem arbitrum- constitueret, adderetque non futurum- honestum Ferdinando Viduam lacrymis consumptam, puerumque vagientem in cunis, bello obruere. Rem conficiendam celeritate ratus, auxilio Cæsaris exerci- tum immissit, Vicegradum impetu cœpit, Pestum, Vaciamque sine vulnere in- testatam redexit, plures Hungaros Pro- ceteris, sibi conciliavit, Albam regalem- obtinuit, Budamque obsedit, Turcæ ve- ro a Regina in auxilium exciti fuere, ut proximo anno diceretur. Eo vero liberius armorum molem vertere in Hungaros po- tuere, quod Veneti, cum iis fœdus in- staurassent, de quo VII. Junii Pontifex in Senatu Cardinalium verba fecit.

In Anglia Henricus Rex, cum jam- ante omnium Monasteriorum opes, ac census explasset, in eam egestatem cla- rissimo divinæ in eum, ac suorum im- pia sacrilegia vindictæ extemplo lapsus est, ut ad eam levandam plusquam, ter- tiam ac ferme mediam bonorum partem ab Anglis omnibus abraferit, atque om- nia Equestris Ordinis Rhodii vestigalia fisco addixerit, tanto vero odio pios est infectatus, ut Uilfonum Virum prima- rium, & Sampsonem Episcopum Cice- strensem ea sola de causa in carcerem- conjecerit, quod elemosynam erogassent in quosdam pauperes in custodiis, pro- pter negatum Ecclesiasticum Regis Pri- marum fictitium detentos; pariterque- Richardum Farmerum bonis omnibus e- xuerit, perpetuo damnarit carcere, quod liberalitate pios complexus esset; Joan- nem Nevellum ob cultam fidem Catho- Bbbb 2 li-

LXIII.

Paul. Jov.
l. 39.

Ferdinan-
dus contra
Hun-
garos bel-
lum mo-
vet.

Alex.
Farnes.
Card. in
Act. Con-
sistor.

LXIV.
Nicol.
Sander.
l. 1.

Henricus
VIII.
Angliæ
Rex sævit
in An-
glos.

licam, & popularem gratiam morte affecerit, tum ad habenas liberiores laxandas; tyrannidi, legem iniquissimam tulerit, ut si quis absens, atque in dicta causa læsæ Majestatis damnaretur, non minus recte damnatus esset, quam si Duodecimvirali judicio (apud Anglos solemni) lata in eum fuisset sententia [1]. Væsanæ legis suæ Cromuelus fuit, omnium scelerum administer, idemque ejus legis vim, primus sensit, atque ab Ordinibus Regni hæreseos, perduellionis, vitio repetundarum, furtorum, homicidiorumque damnatus est, affectusque capitali supplicio, nulla illi purgandi sui permissa potestate: mirabantur Populi, Henrici Vicarium in cælestibus, ad Inferos amandatum. Omnibus denique in ore fuit. *Vidimus impium superexaltatum, & elevatum, sicut cedros Libani, & transivimus, & ecce non erat, & quasi vimus eum, & ecce non est inventus locus ejus. Dicant mortales flagitio quæsitam Principum gratiam sæpe in odium verti, & improbam felicitatem in carnificinam desinere.*

Sander.
l. i.

Sublato Cromuelo, non destitit Henricus in Catholicos sævire, & Luciferi in terris Vicarium agere; dum Christi Vicarium se venditabat: ad tertium enim kal. Augusti tres Theologos Doctores Catholicos morte affecit, quos ut ignominia graviore inureret, totidem Zuingliana hæresi infamibus Presbyteris Apostatis conjunxit, ut narrat Sanderus. *Henricus quamquam jam non solum a Bolenis, Cromuelo, cæteraque domesticorum peste, verum etiam ab Anna Clivenfi, Principumque Germanorum necessitudine liberatus, in amicitiam Cesaris propendere inciperet, uxoremque novam ex Catholica satis familia duxisset, pro summa tamen naturæ suæ superbissima infelicitate, qua nunquam videri voluit errasse, aut curusquam consilium, magis quam suum sequutus esset, statuit, cæptam in Catholicos crudelitatem proseguere, unde ad tertium kal. Augusti, tres Viri, Catholici, Theologique Doctores, Thomas Abelus, Edwardus Povellus, & Richardus Ferherstonus, eo quod Severissima Catharinæ Reginæ causam olim defendissent, & nunc*

Regis potestatem Pontificiam non agnoscerent, extremo supplicio affecti fuerunt: quo etiam ipso die tres Hæretici Zuingliani, Barnus, Gerardus, & Hieronymus perditæ Presbyteri, ob hæresim Zuinglii mortem obierunt; factum est autem Henrici jussu in majorem Religionis contemptum, ut bini, & bini vimineis cratibus innexi, per plateas ad locum supplicii traherentur sic, ut singuli Catholici, cum singulis Hæreticis in eadem cruce conjungerentur, quod Dei Servis ipsa morte gravius, & intolerabilius videbatur. Cum autem Palatinus quidam ex Henrici Aula, hos sic ad mortem duci cerneret, aliumque ab alio se averterent, vultrique & voce, consortium detestantem, pevit, quam cuique causa mortis esset, cumque accepisset, alios ob Religionem Catholicam defensam, alios ob eandem impugnatam mori esse adjudicatos: ne, inquit, in posterum ego Regiæ Religionis ero, hoc est nullius.

Quarto autem nonas Augusti Laurentius Cochlus Prior Cœnobii Dancastrænsis: una cum tribus Monachis, & duobus Laicis Egedio Horno, & Clemente Philporto, quod nolent Ecclesiasticum terreni Regis Primatum jurato confiteri, exclusi e terris, ad cælestem æterni Regis gloriam transmissi sunt.

Hoc anno Pontifex ad perpoliendos LXV. Cleri mores intentus, cæptam jam ante disciplinæ Ecclesiasticæ restituendæ actionem provexit, ususque præstantissimorum Antistitum in ea re opera, Episcopum Veronensem excivit his literis.

Episcopo Veronensi, &c.

Tuam probitatem, diligentiam, ac fidem, temporibus felicitæ recordationis Leonis X. & Clementis VII. Prædecessorum Nostrorum agnovimus, & quantus in agendis rebus esset, cum admiratione perspeximus. Et infra. Et vocatus ad nos pro reformatione morum, & postea in ulteriorem Germaniam pro rebus gravissimis missus, utrobique tua virtute nobis certius explorata, majus tui desiderium accendisses, jam tandem Frater Venerabilis esse noster debes, etsi nunquam non fuisti noster, sed quem usum tuæ probitatis in tua particulari Ecclesia cepimus, concedat jam

Paul. III.
lib. brev.
an. 6. p.
141.

Reforma-
tioni in-
cumbit
Paulus.

NOTÆ [1] Legem illam, quam in Anglia latam ex Sanderō notat hic Annalista nimirum, ut absentes læsæ majestatis rei postulati, & ob absentiam damnati non minus rite damnati haberentur, ac si duodecimvirali judicio rei pronunciatum fuissent, legem, inquam, illam nunquam in Anglia auditam latamque affirmat Burnetus in refutatione Sanderi. Quamquam id præstitum interdum a supremo Angliæ senatu tamquam a principe supremo concedit. Eo vero damnationis genere non primus quidem Cromuellus punitus fuit, cum ante illum Ducissa Sarum alique plures idem judicium tulerint. Hæc Burnetus, cui de rebus gentis suæ affirmanti fides habenda, & Annales corrigendi. MANSI

jam nobis illa, ut eundem pro universali Ecclesia hoc tempore capiamus, in qua sævo multo ampliores campi se tibi offerent, in quibus tua virtus eluceat, & exerceatur: quamobrem cum reformationem ipsam, quam cum apud nos esses, inchoavimus, nunc proseguamus, & concedente Domino perficere intendamus, tuæque in hoc integritas, gravitas, & prudentia, magno nobis usui, præsertim in re jam tibi agnita, esse possit, hortamur te, tibi que in virtute sanctæ obedientiæ injungimus, ut quam primum poteris, cum tuo alioqui commodo ad nos venire matures, &c. Dat. Romæ xxvii. Aprilis MDXL. Anno vi.

De navato studio hoc anno a Paulo pro instauranda disciplina Christiana hæc referunt acta Consistorialia.

VI. Augusti fuit Consistorium, Sanctitas sua deputavit Reverendissimos DD. meos super reformatione, videlicet pro Camera Apostolica, & Tribunali Urbis, RR. DD. Joannem Dominicum Episcopum Ostiensem Decanum, Ghinurium, & Polum pro Rota, & Cesarinum de Monte, & Guidicionum pro Cancellaria Apostolica, Grimatum, Brundisium, & Rudolphum, pro Penitentiaria, Contarenum, Sancti Sisti, & Marcellum Cardinalem, ut invigilent, & curent ea, que circa reformationem conclusa sunt, & sancta inviolabiliter observentur, et, ubi opus fuerit, suæ Sanctitati referant.

Addunt eadem acta, flagitante Lusitano Rege insignitam fuisse proximo mense Elborensis Ecclesiam Archiepiscopali dignitate.

XXIV. Septembr. MDXL. S. D. N. dimembravit Ecclesiam Elborensis, olim Suffraganeam Ecclesie Metropolitanæ Ulxbonensis vacantem per obitum Alphonsi Car. Portugallie, & erexit in Metropolitanam, cui fuerunt assignata pro Suffraganeis, Sylvensis, & Seprensis Ecclesie, & Sanctitas sua transulit Reverendissimum Henricum Infantem Portugallie a Brachavensi ad dictam Elborensis.

LXVI. Adductus etiam ejusdem Joannis Lusitani Regis precibus, qui una cum Imperio Religionem Christi propagare ambiebat, Paulus misit in Indias Franciscum Xaverium Legatum Apostolicum ad Barbaras Gentes a Dæmonum servitute ad Christi cultum traducendas, qui munere Apostolico, adeo strenue functus est, ut Indiarum Apostoli nomen retulerit, innumerisque miraculis clarus, Sanctorum factos auxerit. Quamvis vero demissionem, cum accepta dignitate conjunxerit, memorat Turcellinus in ejus vita. Profecturus in Indiam Pontificem adiit, pedes de more osculaturus fausta ab eo

precatione lustrandus, certasque ab eo indulgentias petiturus, a quo humaniter exceptus, hæc ferme verba audivit. *Ingentes Divinæ Benignitati grates ago, habeoque, quod me Pontifice reversura sit in Indiam fides, quæ ab Apostolis olim inducta paulatim barbaris illarum gentium cesserat moribus: tu vero non modo nostra auctoritate, sed etiam Dei, cujus personam gerimus, impulsu excitatus, patri animi magnitudine tantam capesse provinciam, memor, te, in Indiam per homines vocari a Deo, quis vocet, non quis, tecum reputa. Memento te ab illo vocari, qui vocat ea, quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Neque enim tam idoneos ad opus querit, quam ipse deligendo facit quemcumque elegerit, huic & animorum suggerit, & virum satis.*

Ad propagandum vero majori auctoritate Evangelium Paulus Franciscum Xaverium Legati Apostolici in Indiis Orientalibus, aliisque Gentilium Regnis dignitate ornavit, de quo diploma Mascarenæ Regis Lusitani Oratori deferendum Regi tradidit, ut Rex, si ita ipsi visum esset, traderet, cum Olyssipponem pervenisset. Itaque Franciscus vix tantulo accepto spatium, quantum consalutandis amicis sarcinæque attritæ tunicae satis esset, postero die Regio cum Legato Roma discessit, nihil præter Breviarium secum ferens. In itinere cunctis officiose demerendis insistebat, minimis, abjectisque in victu, cultuque contentus, imbecilles omni obsequio fovebat, quiescentibus noctu famulis ipse jumentis operam dabat; omnesque, qui in comitatu Legati erant, monitis, exemplis, ac frequenti Sacramentorum pabulo meliores quotidie reddere studebat. Ex hujusmodi autem pietate adjudicatum est, ut cum tres amplius menses magnas inter difficultates itinerum consumpti sint, nullus prorsus ex numero illo comitatu non incolumis Olyssipponem attigerit. Hic salutato Joanne Rege, ac repudiato domicilio, Legato Apostolico digno, ab eodem Rege ei destinato, cum Paulo Carmerte ad nosocomium se contulit, ut ægrorum corporibus deferviret, eorumque animas in Cælum proveheret. Deinde idoneo profectiois Indicæ tempore appetente, a Rege, qui virtutum ejus exempla summo opere admirabatur, Pontificium diploma, quo Legatus Apostolicus cum amplissima potestate in India constituebatur, suscepit; atque hoc anno VI. Idus Aprilis e Lusitania in Indiam solvens, Goam sequenti anno Pridie Nonas Maii applicuit: cum in Soccotora Insula prius Insulanus, nomine non autem

Horatius
Turcellinus in
vita S.
Francisci
Xaverii
l. i.

S. Fran-
ciscus
Xaverius
in Indi-
am mitti-
tur.

tem

tem re Christianos Christianis sacris excoluisset: Verum de hoc Apostolico, præclarissimoque novi Orbis Præcone sæpius suavissima mentio recurret.

LXVII. Hoc eodem anno Paulus III. qui, uti supra innuimus, Societatis Jesu fundandæ negotium tribus Cardinalibus commiserat, Societatem ipsam, Religionem, & Societati inditum nomen quinto kal. Octobris publicis literis declaravit, confirmavitque. Continetur in eo diplomate supplex Libellus Sanctorum Ignatii, & Francisci Xaverii, aliorumque octo sociorum porrectus Pontifici, in quo hæc verba miram pietatis fragrantiam spirantia extant: *Firmiter profiteamur omnes Christi fideles Romano Pontifici tanquam capiti ac Jesu Christi vicario subesse, ad majorem tamen nostræ Societatis humilitatem*

ac perfectam uniuscujusque mortificationem, & voluntatum nostrarum abnegationem summopere conducere judicavimus singulos nos ultra illud commune vinculum speciali voto adstringi: ita ut quidquid modernus, & alii Romani Pontifices pro tempore existentes iusserint ad profectum animarum, & fidei propagationem pertinens, & ad quascumque Provincias nos mittere voluerit, sine ulla tergiversatione aut excusatione, illico, quantum in nobis fuerit, exequi teneamur, sive miserit nos ad Turcas, sive ad quoscumque alios infideles, etiam in partibus, quas Indias vocant, existentes, sive ad quoscumque Hæreticos, seu Schismaticos, seu etiam ad quosvis fideles. Ornarunt verba operibus, ut hæresi & idololatriæ bellum indixisse visi sint. [1]

Ineun-

NOTE [1] **L**ocus hic postulat ut de exordiis religiosissimæ, atque illustrissimæ societatis Jesu aliquid commentaremur; sed cum historiam ejus totam Annalista hic nosser diligentissime sit persecutus, & laudes præclarissimi Instituti alterius sint operis & Scriptoris, ideo rem totam prætereundam duximus. Verum animadvertisse juvat rationem a piissimis ejus instituti authoribus initam reformandæ ad bonas literas, optimoque mores juventuris tanto plausu exceptas fuisse, ut vel ab ipsis Heterodoxis laudes extorserit. Afferemus verba Philosophi eorum temporum judicii soliditate, & animi sinceritate tunc & nostra etiam ætate laudatissimi Francisci Baconis de Verulamio, qui sub Jacobo I. Angliæ Rege summum Angliæ Cancellarium egit. Ita ergo ille in libro de Argument. Scientiar. l. 1. *Quæ nobilissima pars prisca disciplina revocata est aliquatenus quasi postliminio in Jesuitarum collegiis, quorum cum intueor industriam solertiamque, tam in doctrina excolenda, quam in moribus informandis, illud occurrit Agesilai de Pharnabazo: Talis cum sis, utinam nosser es. Quid vero contulerit societas ista ad ecclesiæ Romanæ commodum & munimen, hoc Kennicicii Lutherani apud Brunsvicenses doctoris testimonium demonstrat, quod ipsi verbis Payvæ in libro contra eundem scripto assero, cum ipsum Kennicicii librum, unde hæc deducta sunt, in promptu non habeam. Quocirca hanc, inquit Kenniccius, vivendi rationem (Jesuitarum) a Romanis Pontificibus fuisse excogitatam, ut labantem ecclesiæ fulcire aliqua ex parte possent, quod a cæterorum ordinum religiosissimis viris non posse jam fieri calumniatur. Hæc ex Kennicicio Payva orthod. explic. lib. 1. MANSI*

I.
MS. Car.
Spada 10.
133. pag.
344.

INeunte Anno humanæ salutis millesimo quingentesimo quadragesimo primo Indictione decima quarta, decretus est Legatus in Germaniam Gaspar Cardinalis Contarenus ad Lutheranos in gremium Ecclesiæ revocandos, cum Cæsar ad id Regia studia polliceretur. Nam Imperator, qui ad Wormatiensē colloquium Nuntium Pontificium, non autem Legatum exoptarat, nunc ad Dietam Ratisbonensem Pontificii e latere, Legati præsentiam magis opportunam judicavit. [1] Porro Contarenus, qui Cæsari valde gratus erat, etiam post pacem a Venetis cum Turcis sancitam, & quæ ratione cum Germanis agendum esset apprime callebat, amplissima potestate a Pontifice instructus est, ut Hæreticos ad fidem Catholicam pelliceret: verum circa ritus Ecclesiæ aliaque traditione Apostolica ad nos transmissa, quidquam novari ab eodem Pontifice vetitus est. Cumque nulla alia ratio melior expediri posset ad comprimendam impiorum audaciam, tumultusque compescendos, quam si pax inter Cæsarem, Regemque Gallorum sanciretur, omnia studia convertere, ut Imperatorem ad eam amplectendam, confirmandamque permoveret, atque Pontificiam operam pariter pro hac re continentibus piorum votis expedita conjungendam polliceri iussus est. Conceptas quidem spes optimas ex Cæsareis promissis; nec Cæsarem nec Ferdinandum Regem quidquam permitturos, quod fidei Catholicæ puritatem Sedisque Apostolicæ auctoritatem labefactaret. Verum si quid contrarium ab iis pertentaretur, data sunt Legato imperia, ut tractationem omnem intercideret, eamque ad Concilium, etiam infecta pace celebrandum, referret. Si enim Principes vero pietatis Religionisque studio ardeant, liberum ac tutum com meatum Episcopis ad Concilium accessuris præstituros, cum in eo non modo Religionis dissensiones tollendæ sint; sed etiam concilianda sint Principum dissidia. Si vero urgentur ad permittenda Lutheranis fidei dignitatque Pontificiæ contraria, interrito animo profiteatur, nunquam iis assensurum, immo nomine Pontificio illa prohibeat ac re-

Instructio
ei tradi-
ta.

scindat; atque e cætu se removeat, non tamen a Cæsaris aula sine novo mandato discedat. Si quid etiam iniqui ad tempus aliquod Lutheranis in conventu permittatur, donec celebretur Concilium, id omnino prohibeat, vel si de Concilio in Germania congregando agatur, constantissime repugnet; cum id in damnum Pontificii honoris, & tot Nationum, quæ in fidei constantia persistere, injuriam verteretur, augeturque Lutheranorum audaciam, qui in Germania velut in munita arce insolecunt; atque hujusmodi acta adhibitis Notario, & testibus consignaret.

Ingratum & acerbum fuit Pontifici post tot labores susceptos pro celebrando Concilio, & pace inter Cæsarem, Regemque Galliæ consocienda indulgisse, ut in comitiis Imperialibus de Religionis dissidiis ageretur, concepta spe Lutheranos Cæsaris auctoritate ad officium, & æquitatem adductum iri: at spe sua illud fuisse indoluit; sparsa enim fama est, confirmandum vel prorogandum Germanicæ pacis Norimbergæ confectæ decretum, cujus verba singula dubia ab Hæreticis in sensum alienum pro diffundenda latius impietate, & pessundanda re Ecclesiastica distorquenda forent: quare præcepit Legato, ut ne quo damno afficeretur res Catholica, decretis hujusmodi intercederet; ardentissimisque studiis apud Cæsarem instaret, ne Synodus Nationis Germanicæ cogeretur, quam rei Catholicæ exitium allaturam ipse Imperator Bononiæ factus erat, eamque indicto Concilio universali disturbandam condixerat.

Nec Principes Catholici colloquia probabant, sed colloquiis abjectis, Hæreticorum pertinaciam armis edomandam, ut a Claudio arcanorum Principum particeps significatum est literis ad Cardinalem Farnesium Ratisbona IV. Martii MDXLI. datis: in quibus etiam subditur: *Nudius tertius Duces Bavarie convenisse Cæsarem, illicque reperto Lutherani principio, in memoriam revocasse omnes errores, qui admissi fuerant in non excindenda heresi, nec tenenda vera religione, qua labefactata, pariter Cæsareæ.*

III.

Ext. in
ms. Arch.
Var. sign.
n. 3226.

Armis,
non collo-
quiis
Lutherani
extirpan-
di.

NOTE [1] **W**ormatiensē illud colloquium, cujus Annalista hic meminit, prodromum fuit dietæ Ratisbonensis, cepitque die XIV. januarii hujus anni; agitata ibi res illa religionis, de quibus postea Ratisbonæ disceptatum fuit. Ex Theologis designatus est a catholicis Ecclesius, qui cum Melanchtone disputando conveniret. Hæc Calvinus ex Chytræo, ex quibus constat Theologorum designationem & colloquium dietæ Ratisbonæ non præcessisse. MANSI

reae Majestatis, Imperiique autoritas labefactaretur: exposueruntque quanto studio, & animi ardore, semper paratissimi fuerint non modo ad vires, & opes suas, fuorumque Subditorum profundendas, sed etiam ad vitam ipsam periculis obiciendam pro divino cultu asserendo, Imperiique servanda majestate: ac sepius illud inculcarunt nimia Caesareae Majestatis clementia, indulgentiaque, quam ipsi etiam Lutherani negligentia, & inertia vitio tribuebant, rem in praesens discrimen adductam fuisse: & quodammodo contestati sunt, se nunquam hactenus muneri suo defuisse, ac post hac apud Deum, & homines excusatos fore, si a priore studio, aliorum exempla sequuti, sese subduxerint, & cuncta in exitium ruere permiserint: verumtamen iterum hac etiam vice pertentare velle, quid praesidii, ac remedii a Caesarea Majestate in praesentibus Comitiis afferendum esset; in quibus ipsorum sententia rem agi tribus modis posse.

Primum esse, si colloquium Wormatiense ceptum provehatur, illud omnium maxime ipsis ingratum fore, ac periculis plenum, idque multis rationibus, prudentia, & religione conspicuis demonstraverunt. Secundus modus propositus est, si curaret Caesarea Majestas, ut Concilium Oecumenicum fluxu unius anni, & dimidii cogere, mediique huius temporis intervallum, vel pax generalis, aut saltem sequestra in Germania conciliaretur: aucto tamen, & confirmato, quantum possit, foedere Catholico pro conservandis iis Inducis, quas Lutherani, nisi metu adacti non servaturi essent. Tertius modus erat, ut cum Caesar toties pervicaciam Lutheranorum, ac fraudulentam, & perfidam eorum consilia expertus sit, arma in eos exercent, atque omisso Religionis praetextu, singulos seorsim perdomare posse, fustusque a se modos rei perficiendae explicatum iri, ac rejecto penitus primo modo colloquii, & disceptationum, omnes vires suas, vitamque, tamquam Principes Catholicae Religionis vindices, ac fidei clientes Caesareae Majestatis obtulisse; his sermonibus solum Granuellanum interfuisse, cum quo postquam Caesar seorsim subductus diu conulisset, ejus opera Bavaria ita respondisse, ut semper praeterita gesta excusavit, atque inertia crimen removerit, temporumque improbitatem, ac praecipue prava studia maximi Principis, qui ipsi omni arte, & contentione infestus esse non desineret, accusavit: gratiasque egerit de optime voluntatis significatione, & delatis officiis: ac si aberrantes iustis, & honestis rationibus ad officium revocare, non poterit, universo Orbi ostensurum,

quanti Religionem Catholicam faceret, ac personam Catholici Imperatoris, munusque pro dignitate sustentaturum: consequenti vero die de omnibus his a Ducibus Bavariae certiore factum, rogatumque ut si quid aliud utilius pro Religionis causa proponendum Caesari videretur, exprimeret, se autem, cum in dies Legatus Pontificiorum arcanorum magis conscius expectetur, collaudata Bavavorum Principum pietate, rem in Legati adventum extraxisse. Ratisbonae IV. Martii MDXXI.

Perstitisse eos Duces in hac sententia, scilicet Lutheranos bello deprimendos esse aliae Claudii literae rerum gerendarum perititia clarissimi ad Cardinalem Farnesium datae IV. Aprilis testantur. Duces Bavariae in Comitibus in id incubuisse, ut bellum Lutheranis indiceretur: sed Caesarem ipsis, ac Moguntino Cardinali aperte denuntiasse, se ab iis consilii omnino alienum, suscipere nolle bellum, cum ab Erario imparatus sit, ac si opibus instructus esset, nolle eas in Germania sine ulla utilitate profunderi, sat expertum, quantae opes exigantur pro gerendo bello, expeditionem eam difficillimam futuram, cum tam Catholici, quam Lutherani sint Germani, excitum iri a Lutheranis Turcica, & Gallica auxilia: paratam etiam de Lutheranis victoriam, non tamen eorum animas in viam salutis traductum iri, atque ita omne gerendi belli pro Religione consilium abiecit. Ceterum Ducem Saxoniae misso Administrato, suis dedisse imperia, ne ulla ratione a confessione sua discedant. Porro Caesarem significasse, nil constitutum iri inconsultis Pontificis Administris, nec quidquam permissurum, quod offendiculum afferre possit, ac in omnibus, ita se gesturum, ut ex Pontificia voluntate pendere velit, omnia circumspici a Legato, nec concordiae modum iniiri posse, qua infecta cum Caesar Erario sit exhaustus, sumptus bellicos a Pontifice, Ducibusque Bavariae faciendos. Hos vero maximos spiritus gerere, ac multos in suas partes trahere, atque misso Oratore flagitare a Pontifice, ut cruceatum expeditionem in Haereticos indicat, ac licet omnia Religionis tuenda causa agere profiteantur, tamen quid arcani subesse, itaque Pontifex rem caute extrahat. Parte alia Bavariae Duces contestati sunt, si Catholici deserantur, actum videri de re Catholica in Germania Ratisbonae III. aprilis MDXXI.

Accessit paucos post dies, nimirum XII. Martii Ratisbonam Cardinalis Contarenus Legatus maximo exceptus honore, ut in ejus vita testatur Jo. Casa. Et cum venisset, mirabiliter acceptus a Germania est

IV.

16. pag. 100.

16. pag. 101.

V.

Jo. Coel. in actis.

est, & maximo in honore apud Caesarem fuit, nam cum omnes Germania Principes, tum Rex Romanorum ipse officii, honorisque, honestandique hominis causa, domum ad eum venire, & in Sacris, Caeremoniisque solemnibus datus ei locus est juxta Caesarem primus, nihilque earum verum, quae ad homines magnos honestandos adhiberi consueverunt, in eo praetermissum est.

Ratisbonam igitur cum duodecimo aprilis appulisset, invenit iam Imperatorem illuc pervenisse. Prima illius cura fuit, Pontificis placito, circa pacem obtemperare, loquenque cum Imperatore, de pacis negotio agere cepit, occasione accepta ab uno verbo ab Imperatore alio sine prolato, interrogationemque suspirio conjungens, petiit, quandiu desiderata pax speranda esset, addens, quod Majestas sua majus, & magis optatum beneficium istius pacis toti Orbi Christiano largiri non posset. Caesar ob non expectatam interrogationem expalluit, sed suo responso totam spem pacis abstulit, dicens; conventiones valde convenientes se proposuisse; sed Regem Franciscum non aequales fraternaeque, sed superiores, quasi dominus esset, exigere. Ex verbis Caesareis magnum hausit dolorem Cardinalis Legatus, spemque de faciendae pace inter Caesarem, ac Galliae Regem abiecit, nec de eo conventu speranda meliora argumentabatur: de quo haec tradit Joannes Cochleus.

Advenere etiam Lutherani Principes, & Status cum suis Concionatoribus, qui in domibus profanis concionabantur, & a Catholicorum Sacris, rejunisq; & riribus, prorsus alieni erant, & venationibus operam dabant in sanctissimis diebus Hebdomadae sanctae, atque adeo in ipso die Pasceves.

Cum autem in ipso congressus initio proposito Caesaris nomine esset faciendae, Legato prius eam ostenderunt, qui, ut duo capita adderentur, proposuit, unum, quod Caesar Recessum Augustanum in suo robore relinquebat, aliud ad Legati auctoritatem, & directionem. (de quibus nec verbum fiebat in propositione) attinebat, Legatoque morem gestiferunt.

Cepti sunt prima Aprilis die Ratisbonenses conventus, in quibus Fridericus Palatinus nomine Caesaris Orationem habuit, qua repetitis altius Caesaris gestis, pluribusque verbis magnifice ornatis, addidit, se cum Paulo Pontifice juxta Haganorae decretum egisse, ut Legatum mitteret, Cardinalemque Contarenum adesse, Virum pariter pium, & doctum, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

qui sedulam concordiae opem navaturus sit: quapropter cum hic conventus Religionis constituendae ergo sit indictus, oravit, ut pauci Viri pii, atque eruditi Germani deligerentur, qui de controversiis inter se amice conferant: fieri autem non poterat omnino, ut pii ex Lutherana secta deligerentur, sed impii, & pestilentissimi, in erroribusque contumacissimi, ac pertinacissimi, forent deligendi: quare Caesar voti compos esse non poterat, maxime cum a Saxone juberentur in haeresi obdurescere: addidit Palatinus Caesareo nomine, ut quid ipsis collocutoribus videatur, ad Caesaream Majestatem, suolque ordines referatur, ut his cum Legato Pontificio communicatis, certum quid decernatur, modo ne quid de Augustano decreto decedat. Protestantes V. Idus Aprilis collaudato Caesaris studio Wormatiense colloquium continuari flagitarunt.

Hujus dietae exordium ac progressum placet hoc loco decerpere ex literis Episcopi Aquilani Ratisbonae tunc commorantis ad Cardinalem Farnesium, & Cervinum directis. Ubi vero ab aliis auctoribus ille discrepat, vel aliquid praetermittit, suis locis adnotabimus.

Reverendissimis, atque Amplissimis Dominis Alexandro Farneseo Vice-cancellario dignissimo, & Sanctae Crucis Cardinalibus Dominis suis observandissimis.

Accipite breviter, quae Ratisbonae usque ad XVI. kal. Junias acta sunt. Post delatam ab omnibus, tam Catholicis, quam Protestantibus ad Caesarem eorum, qui tractaturi erant Christianae Religionis colloquium, electionem, ac numerum, Caesar rex ipsam, & causam per pauciores, quam Wormatiense, & Haganorae factum fuerat, agere, opera pretium ratus, tres tantum ab utraque parte Theologos nominavit.

Cardinalis Contarenus scripsit, Caesarem Dietae commississe collocutorum electionem; & cum Dietae placuisset, ut Caesar suo arbitrio, quos vellet, deputaret, illos denique elegit. Sequitur Epistola. Ex Catholicis Eckium, Gropperum, & Julium Pflug; ex dissidentibus vero, Melanctonem, Bucerum, & Jo. Pistorium; quibus Praesidentes duos, Praeclarissimum Principem Fridericum Comitem Palatinum, & illustrem Dominum Granuellanum adhibuit. Sed duos istos Praesidentes non sincere de fide sentire aliquis erat rumor, quatenus Cardinalis Alexander, dum in Germania moraretur, Fridericum Palatinum in Ecclesiae, & Imperatoris fide vacillan-tem agnovit. De Granuellano vero multi valde suspicabantur, ut sequens Epistola ostendit.

VII.
MS. Car. Pii 10. 64. Relatio Ratisbonensis colloquii.

Apud Pallavic. 10. 1. 1. 4. c. 14. n. 2.

Ubi sup. 1. 22. n. 50.

Ext. in
ms. Arch.
Vat. tom.
3226. p.
90.

Significavit VI. Aprilis Cardinali Farnesio Claudius Internumius, Ducibus Bavariae maxime suspectam concordiae cum Lutheranis actionem, ne Religionis causa prodatur, atque Granuellanum, tum ab ipsis, tum a Moguntino in suspensionem adduci, nec spem bonam ex iis comitiis ipsis affulgere. Moguntinumque dixisse, ex arcano sibi, Imperatorem in his conventibus multam suae existimationis iacturam passurum, qui si non pacatis rebus Germanicis discedat Germania, non modo Lutheranos, sed etiam Catholicos, qui etiam Imperatorem sibi praefecturi sunt, hostes persensurum, atque omnino a Lantgravio, quem ad se pellicere tentant, illusum iri. Ratisbonae VI. Aprilis MDXLI. Sequitur Episcopi Aquilani Epistola.

Insuper sex Assistentes, quorum haec sunt nomina. Eberardum de Folesberg, pro Reverendissimo, atque Illustrissimo Principe Cardine Moguntino. Didacum Comitum a Manderpet, pro Reverendissimo Colonien. Henricum Has Vicecancellarium Palatini, Franciscum Rivarda Cancellarium Saxoniae. Jo: Sai Cancellarium Lantgravii. Jo: Sturmium pro Argentinen. Jo: ad V. kalend. Majas Christo Optimo Maximo bene aspirante, caprum est sanctum ipsum Christianum colloquium [quod quidem ob sanctissima, quam continet causam, solum sanctum, dici posse, ac decere, existimo.] Ego Caesaris sanctissimam mentem recogitans, qua ad conciliandos sibi, ac inter se ipsos conciliandos horum Principum animos prudentia utitur, horum Principum in Caesarem officio, ac pietate indicibili: praeterea quod de se omnibus aequo Reverendus Legatus conciliavit opinionem, in mea illa sententia in dies confirmor, Christianae Religionis causam, licet innumeris prope difficultatibus implicatam, optimum tamen per haec comitia habiturum exitum, daturumque Christum, & Summo Pontifici, & felicissimo Imperatori Religionem ipsam rot annis vesatam, & prope extinctam pristinae unioni, dignitateque restitutum.

VIII.

Vanum fuit vaticinium Episcopi; qui multis, magnificisque verbis pergit ostendere, defendereque, maxima prudentia sex Assistentes, quamvis pars eorum Lutherana esset, & pars illis faveret, electos ad colloquium fuisse. At ille non noverat pertinacissimam Lutheranorum impietatem, qui fraudibus & insidiis rem catholicam profigere nitentur, piaque Caesaris vota eludebant. Traditus est autem Caesareo jussu colloquutoribus liber, qui continebat viginti duos articulos de controversiis inter Catholicos, & Haere-

ticos, de quo ita Goldastus. *Urigitur delecti collocutores [ita ait, qui nomine Caesaris librum examinandum obtulit] modum, & certam rationem haberent ordine procedendi in sua collocutione, Caesarea Majestas collocutoribus offerri curavit librum, a viris quibusdam eruditissimis, & piis [tales enim a fide dignis suae Majestati commendati sunt] conscriptum, in quo media, & via continentur conciliandi articulos, qui in controversia sunt.*

Hujus libri Author nunquam certo patuit. *Conscripserunt fuit (ait Cochleus) liber quidam a nonnullis, quibus Bucerus fraudulenter simulatione se immiscuit. Surius autem ita tradit. Conscripserunt fuit liber quidam a nonnullis, quibus etiam Bucerus mirabili vafricia se immiscuit. Jo: vero Eckius unus e colloquutoribus, postquam librum vidit, confideravitque, hanc protulit de eo sententiam. Neque placuit, neque placet iste liber insulsus, neque placebit, in quo tot errores, & vitia deprehendi, unde judico, sicut semper judicavi, eum a Catholicis non recipiendum, qui relicto modo loquendi Ecclesiae, & Patrum Melanthonizant.*

At impium profecto fuit, quod in Articulo II. §. 2. de Libero Arbitrio, libertas distinctis his verbis convellitur. *Libertas faciendi boni, & continentis se a malo per hominem lapsam, est amissa, sola libertate a coactione reverentia, quae tam est in malis, quam in bonis.* Haec Melanthonis vel Buceri haeresis instaurata fuit a Jansenio, damnataque ab Alexandro VII. In propositione tertia: ex Lutheranis etiam placitis in eodem Articulo statuitur. *Valere tantum libertatem ad efficienda opera externa, & vita praesentis, tam bona, quam mala.* In Articulo IV. §. 6. *Dicitur in renatis remanere materiale peccati.* §. 11. *Addit hoc, malum a Deo non imputari.* Quibus verbis subdolis Lutherana impietas obvelatur, nam licet remaneat concupiscentia, & sit ex peccato, & ad peccatum inclinat, peccatum tamen non est: & ille articulus a Leone Decimo jam damnatus erat.

In Articulo V. de Justificatione §. 4. Lutherana impietas later his verbis involuta: *Fides viva est, quae apprehendit misericordiam in Christo, ac credit justitiam, quae est in Christo sibi gratis imputari.* His consentanea Calvinus impie blateravit, quae Lutherani Symmista finxerant.

In Articulo VI. de Ecclesia, multa de Electorum Ecclesia invisibili ingeruntur, visibilis autem ambiguis verbis definitur, ut quaevis Haereticorum Synagoga eam definitionem sibi accomodare pos-

Melchior,
Goldast.
consl. Im-
perial. to.
2. anno
1541.

IX.

X.
Errores
reperi in
libro,
quem Jo.
Eckius
non ap-
probavit.

possit; non enim additur differentia distinguens, nempe eam, cui praesit Romanus Pontifex, ut Joannes Palaeologus Graecorum Imperator in literis ad Urbanum Quintum professus est.

In Articulo VIII. de Pœnitentia, multa de Pœnitentia agenda differuntur, sed necessaria singulorum peccatorum confessio, a qua abhorrent Lutherani, silentio praeteritur.

In Articulo IX. de autoritate Ecclesiae in discernenda, & interpretanda Scriptura, cum libri Author, Ecclesiae auctoritatem in capite suo residentem in Oecumenicis conciliis rite celebratis agnoscere debuisset, haec silentio pressit, immo ut Pontificem, qui in dubiis consuli debet, excluderet. §. 6. haec addidit. *Non est haec auctoritas apud ullum privatarum requirenda, sed ad totam Ecclesiam, & ad communem consensum omnium priorum recurrendum est, quae est univertitatis testificatio Spiritus Sancti.* Sub hac autem verborum latebra Lutherani, quia se solos pios iactabant, ipforum confessui impio testificari Spiritum Sanctum somniabant. In Art. XVI. de Ecclesiae Hierarchico Ordine Author libri collatam Petro, & Successoribus in omnes Patriarchas, & Episcopos auctoritatem extenuat, ac vult potestatem illi collatam, *Non ipsi soli, sed tamen ipsi principaliter cum aliis.* Constat autem ipsi soli supremum in omnes Principatum collatum iis verbis: *Pasce oves meas, tibi dabo claves.* Et §. 7. Haec verba ambigua repetit: *Patriarche, seu Primates initio tres tantum numerabantur. Quorum Romanus veluti Cathedram Petri Vicaria successione obtinens, primus iudicatus est, non quod dignitate Sacerdotii ceteros antecelleret, sed magis amplitudine sollicitudinis, & prerogativa jurisdictionis, ut Ecclesiae unitas conservaretur, anteiret.*

In Articulo XX. §. 6. Libri Author fingit cum Lutheranis, Sacramentum integrum non sumi sub una specie. Cum, (inquit) *jam plurima in Germania plebs persuasa sit, Christi mandatum, & institutionem, requirere, ut integra Sacramenta accipiat, & omnino cavendum, ne quis ad haec sacrosancta mysteria participanda, cum mala conscientia accedat, opere praetium videbitur, si Ecclesia ad medendum his malis omnibus liberum faciat sub altera, vel utraque specie communicare.* Quibus verbis insulse fingit Author, tolli periculum, ne indigne sumatur sacramentum si sub utraque specie sumatur.

In Articulo XXI. §. 9. disceptat author de permittendis uxoribus Sacerdotibus. *Vetus (inquit) Ecclesia eos, qui tantum*

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

unius uxoris mariti essent ad Sacerdotium ascivit, ac decrevit etiam, ne tales uxores suas Religionis obtentu abjicerent.

Cum igitur tot erroribus liber referretur esset, non erravit Eckius, male de illo sentiendo, immo ipsius Imperatoris, qui librum collocutoribus proposuit, intentio non fuit, ut mendacia approbarentur, sed ut iis deletis, solummodo, quae concordiae defervirent, firmarentur; & hoc significavit, qui librum collocutoribus tradidit, sic loquens: *Cum sit autem Caesarea Majestas ut in praesentiarum, quos Praesidentes, & auscultatores ordinavit, liber per capita legeretur, quo sic omnia, quae ad concordiam momenti aliquid habent, consignari possent; contra vero, si quid occurreret, quod non videtur admittendum, aut rejiciendum, id corrigere, & emendare.* Modo Epistolae Episcopi Aquilani sequamur narrationem.

Kalendis Maii, cum interim fuerit Christi gratia, super Articulis de Peccato Originali, de Fide, de Justificatione, de Operibus concordatum, caprum est, agi de Sacramento Eucharistiae, ubi varia fuerunt, suntque adhuc difficultates, & contentiones. Eadem in suis literis scripsit Cardinalis Contarenus, narrans, totam difficultatem in verbo Transubstantiationis versari, quod Lutherani nolebant audire; & quamvis Granuellanus totis viribus suaderet, (ut paulo infra in Epistola Claudii Internuntii videbimus) auferendam esse hanc vocem, Legatus tamen, ut hoc fieret, nunquam suum praestitit consensum. Sequitur Epistola, *Perum videntes nostri, esse & inter ipsos dissidentes in eo Articulo dissensionem, eo quod Lutherani asserant, in Eucharistia verum Christi Corpus, Sanguinemque esse; Sacramentarii vero, quorum primus est Bucerus, esse signum duntaxat, & commemorationem asserunt, procurarunt, ut prius dissidentibus inter se, hoc est, Melanthone, & Bucero, in eo ipso Articulo convenirent, sperantes posse deinde, longe facilius ad illius veritatem pervenire.* Haec dissensiones magnam profecto causa turbationem peperere, maximaque affecere molestia, & Caesarem, & Reverendissimum Legatum, ipsumque Dominum Granuellanum, neque tamen a quoquam ipsorum ullum ad veram concordiam favens opportunum remedium praetermissum est.

Ad VII. Idus Maii Praeclarissimus Princeps, Brandeburgensis Elector, splendidissima caena Lantgravium, Comitem Palatinum, Dominum Granuellanum, & Praesentem, Saxonisque Consiliarios in domo sua benignissime suscepit, ut tentaretur,

Goldast,
to. 2. const.
Imperial.
in Dieta
Ratisbo-
nensi an.
15. p. 183.
Impera-
toris in-
tentio
non fuit
errores
libri
approba-
re.

XI.

Apud
Pallavic.
to. 1. l. 4.
c. 14. n. 6.
Sequitur
narratio
colloquii.

an ipsa familiari commestatione, possent eorum Principum animos, multis profecto, quibus usi sunt, persuasionibus ad huiusce Articuli veritatem, hoc est Eucharistiae veram, & ab universali Ecclesia receptam doctrinam perducere, fuitque caena ipsa non prorsus inutilis.

Et quidem causam fidei ad bonum portum adduxerant; quando ejus veritatem inter pocula, & non in Sacris Scripturis reperire studebant. Sequamur Epistolam. Reverendissimus Legatus, D. Granuellanus, bonique omnes sperant indubie, dissidentes ipsos debere, post multa convinci, licet, non absque summis laboribus, eo quod dissidentium Theologi adeo in persuadendis Populis processerunt, ut non videant, quonam pacto nunc possint, absque maximo Populorum indignationis periculo, palinodiam canere, atque ob id totis viribus, in sua opinione tuenda insistunt. Idem Contarenus Legatus scribens, affirmat, Melancthonem, & Bucerum fallarum illarum opinionum quasi signiferos, veritatem confessuros fuisse, nisi timor Principum, quos seduxerant, illis impedimento fuisset. Prosequamur Epistolam.

Pallavic. ubi sup. n. 11. Doctores hereticorum veritatem non fatentur timore Principum.

Pallavic. ubi supra n. 12.

Speratur tamen, quod si in hoc Eucharistiae Articulo convenerint, in reliquis non erit adeo laborandum; praeter caetera id unum est, quod omnibus spem maximam facit, assertio Caesaris, se nullo hinc pacto, nisi rebus bene compositis, discessurum, atque etiam, quod omnia scitu, consiliisque Reverendissimi Legati in colloquio, a nostris Theologis tractantur, & disputantur; his ad hunc diem sic se habentibus, dignoscens Caesar dissensiones, ob eam, quam diximus, causam, quod Populorum indignationem extrinsecant, non posse ex obstinata eorum assertione detradi; esse tamen nonnulla media, quibus postea tutius id, & ab ipsis, & a nobis ageretur. Stravit, ut ipse Eucharistiae Articulus in aliud tempus reuiceretur, atque interim procederetur ad aliorum concordiam, quod quidem omnibus aequo probatum, gratumque extitit; quare hodie capta est discussio articuli de Confessione, in quo & speratur concordia, & ut in hoc, & in reliquis Christus Optimus Maximus iuxta promissum suum favere velit, impense oratur. Ratisbonae v. Kal. Junias MDXLI.

Dominationum Vestrarum Reverendissimarum servus B. Episcopus Aquilanus.

Lib. 22. n. 50.

Ex his colligitur saeculares Principes sese immiscere Theologicis disputationibus non debuissent, sed sententiam Pontificis exequi, & armis frangere rebelles, ut ex dicendis magis illustrabitur.

XII.

In eo disceptationis aestu colloquuto-

res de levioris momenti difficultatibus tantum convenire, non de gravioribus, ut recte adnotavit Belcarius. De quibusdam (inquit) non ita magni momenti capitibus inter colloquutores convenit, de praecipuis non convenit, nempe de Ecclesia, ejusque potestate, de Corporis, & Sanguinis Christi Sacramento, quam Eucharistiam vocamus, de Satisfactione, de Unitate, & Ordine Sacrorum Ministrorum, de Sanctis, de Sacra Liturgia, quam Missam vocant, de usu integro Sacramenti, id est, quod sit unus integer sub una specie, de caelibatu. Caesari pridie Kal. Junii redditus est liber, capitibus, de quibus convenerant, emendatis. Hoc idem Cochlaeus hoc modo. Hi ergo ultramensis spatium considerate, librum discutebant, ac omnibus interim aliis Imperii negotiis posthabitis, & suspensis, in quibusdam tandem illius libri Articulis concordarunt. Finito autem colloquio, Caesari reddiderunt librum, non in ea forma, qua acceperant, sed in alia, quam concordia magis propinquam existimabant. Caesar omnibus primum cum Legato communicatis, Dietae librum, simul cum difficultatibus, in quibus convenerant, vel discrepaverant, proposuit, cunctosque rogavit, ut ad concordiam firmandam, omnia attente considerarent, sique Dietae locutus est. Jam vero cum Caesareae Majestatis voluntas, & consilia semper respexerint, hodiernoque die respiciant, ut istud negotium praecipue ad Dei gloriam, & totius Christianitatis, maxime vero omnium, ad Sacri Imperii Romani tranquillitatem, & unitatem decidat, quo semel perniciosa ista in Religione dissensio tollatur e medio, & quicquid hinc detrimenti accidere potest, praecaveatur, clementer & serio rogat, & obtestatur Sua Majestas, Electores, Principes, & caeteros Ordines Imperii, ut iuxta ea, quae sua Majestas initio horum comitiorum proposuit, ipsi omnes, & singuli, non minorem diligentiam, ac studium, quam sua Majestas fecit, adhibere velint, & librum cum Articulis Protestantium accurate expendere, idque primo quoque tempore, suas denique sententias, & consilia ad Caesarem Majestatem referre. Neque vero solum deliberare de articulis concordatis, & inter se consultare, pro conditione, & necessitate rerum, quantum ipsis utile, & expediens visum fuerit, ut sic incommoda plurima vitari possint. Catholici, Protestantisque librum acceperunt, simul cum aliis scripturis, in quibus res concordatae adnotatae erant, quibus Principes Catholici istud dederunt responsum.

Conveniunt Haeretici in minoribus difficultatibus.

In actis Luther. an. 1541.

Goldast. ubi sup. p. 283. n. 5. Caesar cum Legato omnia communicat.

Goldastus ubi sup. p. 222.

Re-

Responsum Electorum, & Principum Romanum Pontificem agnoscentium datum Imperatoriae Majestati de actis colloquii.

XIII. Principes & Electores Catholici respondent Imperatori.

Postquam Invicissimus Imperator, Dominus noster Clementissimus, Electoribus, Principibus, & Statibus clementer parefecit, & scripto comprehensa offerri curavit, ea, quae consignata fuerunt a collocutoribus, quos sua Majestas ad id [cum hoc sibi communes Status detulissent] delegit, ut viam, & rationem ad conciliandam religionem, citra tamen aliquod praedictum quaererent, petitque sua Majestas, ut ab Electoribus ista cognoscantur, suamque ipsorum sententiam hi super istis rebus Imperiali Majestati communicent: Electores, & caeteri Principes, atque horum absentium Legati arduum istud negotium, pertinens nimirum ad gloriam, & honorem Dei Omnipotentis, salutem animarum, & communem Germanicae Nationis utilitatem, diligenter, quantum per temporis brevitatem licuit, expendere. Ad negotium igitur huiusmodi commode expediendum, utile, & consultum esse videtur, ut Caesareae Majestati scripta sex collocutorum, in quibus de articulis Religionis controversis agitur, iterum reddantur, Suaeque Majestas, tanquam Advocatus, & Defensor Ecclesiae Catholicae humillime rogetur, ut cum Legato Pontificio, iuxta decretum Haganoense, sex collocutorum scripta cognoscere, & communicare velit; praecipue vero articulos, in quibus collocutoribus convenit, exacta, & summa diligentia examinare, ita ut si quid in collocutorum scriptis repererit, quod vel sententia, vel verbis pugnet cum Sanctis Patribus, & laudabili Ecclesiae consuetudine, si quid adhuc forsitan abusus in Ecclesia deprehensum fuerit, id muretur, emendetur, tollatur; praeterea si opus sit declaratione aliqua, ad ea elucidanda, quae in Articulis obscurius posita sunt, ea ut adiciantur: huiusmodi vero resolutionem factam referendam, quam primum fieri potest, ad Status Imperii, ut sic cum Imperatoris Majestate iuxta id quod initio Comitiorum ipsa proposuit, concorditer Status de his rebus agere possint. Ut denique Imperatoris Majestas dare velit operam, ut Protestantes consentiant in aliquam Christianam formam, & rationem conciliandi caeteros articulos nondum conciliatos, quod si nec a Protestantibus impetrari poterit, est ad generale Concilium recurendum, aut saltem ad Nationalem Synodum [si habendi generalis nulla fuerit spes] modo illa rite, & legitime convocetur, quo tandem in Germanica Natione, Christiana pax, & tranquillitas conservari possit. Petitioni Catholicorum Principum

Goldast. ubi supra pag. 223.

Imperator responsum subiectum dedit.

Responsum Imperatoris Electoribus, caeterisque Principibus, qui articulos conciliatorios ad Legatum Romani Pontificis reiciendum petebant redditum.

Imperatoria Majestas, Clementissimus Imperator Noster, responsum Electorum, Principum, Statuum, & Legatorum eorum Principum, qui adsunt, pertinentem ad causam Religionis, & ad librum eis a sua Majestate oblatum, probe intellexit. Speraverat autem sua Majestas, Electores, Principes, ac reliquos Status, postquam satis longo tempore librum haberunt, ac eum proculdubio examinarunt, aliquando explicatis, & clarius exposituos suam sententiam. Porro quia semel in ea sententia, quam obtulerunt Imperatoriae Majestati, obfirmarunt animos, ne officio suo deesse sua Majestas cuiquam videri possit, nihil ipsa intermissuram se offert in hac re, quod quidem suam Majestatem decet. Tradere itaque librum Legato Pontificio parata est, ac cum eo communicare quo de huius etiam sententia fieri certior possit. Accepit Legatus librum ab Imperatore, & sequens responsum dedit.

Imperator respondit Catholicis.

Nos Gaspar miseratione Divina Tituli S. Apollinaris S. R. E. Presbyter Cardinalis Contarenus, Sanctissimi Domini Nostri Papae & Sanctae Sedis Apostolicae in partibus Germaniae de latere Legatus, & Reverendissimorum, & Illustrissimorum Principum Sacri Romani Imperii nomine, quid nobis videatur de his, quae in negotio Religionis tractata sunt inter collocutores Catholicorum, & Protestantium a Caesarea Sua Majestate, cum quibusdam apostillis utriusque partis, necnon in quibusdam quaternionibus Protestantium; dicimus, quod omnibus bene discussis, & consideratis, nobis videtur: cum Protestantes in nonnullis articulis discedant a communi consensu Ecclesiae Catholicae, in quibus tamen non desperamus aliquando ipsos quoque [Deo bene juvante] nobiscum consensus, nihil amplius de reliquis omnibus agendum, sed remittenda Summo Pontifici, & Apostolicae Sedi, qui vel in Concilio generali, cuius celebratio non multo post fiet, vel modo alio magis opportuno, si res ita exegerit, ea poterit iuxta Catholicam veritatem definire, necnon habitata verum, & temporum ratione statuere, quae videbuntur fore expedientia Reipublicae Christianae, & huic inclita Nationi Germanicae.

XIV. Ext. in ms. Card. Pii fig. 10. 64. p. 3. Ext. etiam apud Melch. Goldast. 10. 2. pag. 223. Responsum Legati de libro.

Responsum Legati male intelligunt, & calumniant.

Licet sententiam suam fat nitide Cardinalis Legatus exposuisset, tamen illius verba nonnulli in contrarium sensum tor-

que-

quebant, quasi ille sensisset ea capita præscripti libri, in quæ colloquutores con-
fenserant, usque ad futurum Concilium
veluti definita tenenda esse: erant vero
aliqua, in quæ Catholici colloquutores
confenserant, quæ pugnant cum recta
fide, sive Julius Pflugius, & Joannes Gropperus
Theologica scientia non ita expo-
siti essent, sive studio concordie ad in-
eundam Cæsaris gratiam, Lutheranis plus
æquo adblandirentur. Cum enim Luthe-
ranum dogma in eo cardine maxime
vertatur, hominem sola fide justificari,
atque etiam eam fidem statuam esse
fiduciam, sive persuasionem, quæ
impium credat, se per fidem justitiam.
Christi apprehendisse, & hæc fuerit lata
conditionis porta, per quam improbi Ca-
tholici sine operibus fidem sufficere ma-
le a Luthero persuasi, ad inferos præci-
pitati sunt; ac licet hæc proposito de
sola fide in alio Augustano conventu di-
sputante Joanne Eckio ab ipsis Luthe-
ranis damnata fuisset, tamen in hoc ex-
tremo colloquio Pflugius, & Gropperus
(reclamante Joanne Eckio) male cum
Lutheranis, hominem sola fide justifica-
ri, confenserunt, ut refert Joannes Eckius
in sua adversus Bucerum Hæresiarum
de Pflugii, & Gropperi lapsu triumphan-
tem Replica: *Quomodo, inquit, ad om-
nes articulos consensit, qui dissensit a quin-
to, immo fortiter resistit, ut in Apologia
liquet, & supra in hac Replica, immo om-
nes Lutherani non possunt unquam mihi
persuadere, ut assentiar solam fidem ju-
stificare? Sed obiciis: Permissisti? fateor,
dum vos tres sectarii acceptastis articulum,
& mei Collegæ duo vobis subscriberent,
& Præsides majorem numerum attende-
rent, & ego pro debito officio distante con-
scientia, & obedientia Cæsaris ex Scriptu-
ris, & aliis certo ostenderem articulum
falsum, & nihil mihi responderetur: quid
amplius facere debui, & frustra niti, pro-
fecto reclamare non est consentire. Consi-
debam coram Legato, & Ordinibus Im-
perii, resarcire ea, quæ Catholica sunt, &
in colloquio obtinere non potui.*

Porro, gravissime lapsi sunt Gropperus,
& Pflugius consentiendo Lutherano
errori, a quo melius edocti discesserunt;
cum nusquam in tota Scriptura legatur,
sola fide justificationem conferri; immo
contrarium nitide atque expresse Christus,
atque Apostoli docuerint: nam Matth.
7. dixerat de credentibus mandata non
servantibus. *Non omnis, qui dicit mihi
Domine, Domine, intrabit in Regnum Cæ-
lorum, sed qui facit voluntatem Patris mei,
qui in Cælis est, ipse intrabit in Regnum
Cælorum.* Paulus etiam in epistola ad

Rom. cap. 2. pronuntiat. *Non auditores
Legis iusti sunt apud Deum, sed factores
Legis justificabuntur.* Et in epist. ad Co-
rinthios. *Si habuerit omnem fidem, ita ut mon-
tes transferat, charitatem autem non ha-
buerit nihil sum.* Et quia hæc hæresis de
sola fide olim Apostolorum temporibus
pervaserat in plures impios, ideo Jacobus
Apostolus in eam pluribus verbis decla-
mavit. *Non auditor obliuiscus factus, sed
factor operis beatus in suo facto erit, & i-
terum cap. 2. Si fidem quis dicat se habere,
opera autem bona non habeat, numquid
poterit fides salvare eum? Et rursus, fi-
des si bona opera non habeat, mortua est
in semetipsa, & in fine ejusdem capituli.
Videris quoniam ex operibus justificatur
homo, & non ex fide tantum, id est non
ex fide sola;* Adversus tot perpicua
testimonia objiciebant plures argutias,
Lutherani petitas ex depravato Scrip-
turæ sensu, veluti eam Apostoli ad Ro-
manos sententiam: *Arbitramur justi-
ficari homines per fidem sine operibus Le-
gis Respondetur non dici per fidem solam,
& per Legem intelligi opera, & vires na-
turæ, vel Legem Mosaicam, & ceremo-
nialem, de eadem etiam loquitur mani-
feste in epistola ad Galatas: *Scientes,
quod non justificatur homo ex operibus Le-
gis nisi per fidem Jesu Christi, & nos in
Christo Jesu credimus, ut justificemur ex
fide Christi, non ex operibus Legis.* Hunc
vero esse sensum Apostoli, ex anteceden-
tibus & consequentibus patet, ut ait Hi-
larius, *circumstantiæ Scripturarum solent
Scripturæ sensum aperire.**

Dum vero præsertim anno vigeret hæc
controversia, Contarenus Cardinalis Lega-
tus publico scripto professus est, non se
amplecti capita doctrinæ, quæ colloquuto-
res, non ponderatis sententiis, sed nume-
ratis admiserant, atque ea ad Pontificem
vel Concilium referenda, ac dirimenda
promulgavit, tum etiam quæ sibi erant
falso imposita consultavit.

Nos Gaspar miseratione Divina Tit. S.
Apollinaris S. R. E. Presbyter Cardinalis
Contarenus, Sanctissimi Domini nostri Pa-
pæ, & Sanctæ Sedis Apostolicæ in parti-
bus Germaniæ de latere Legatus, postquam
scripturam nostram, quam nuper in nego-
rio Religionis super tractatu colloquutorum
a Cæsarea Majestate in eadem Religionis
causa deputationum eidem Cæsareæ Maje-
stati obrulimus, variam a Principibus, &
Statibus Imperii interpretationem fieri in-
telleximus, quibusdam ita interpretanti-
bus, quasi quosdam articulos, quos quidem
concordatos esse contendunt, acceptandos,
& usque ad futurum Concilium toleran-
dos, & ab omnibus servandos esse volue-
ri-

Rom. c. 2.
Ad Co-
rinth. c.
14.

Jacob. in
epist. c. 1.

Cap. 2.

Paul. ad
Rom. c. 3.

Paul. in
epist. ad
Gal. c. 2.
vers. 16.

XV.
Ext. apud
Goldast.
to. 2. pag.
225.
Legatus
Contare-
nus se de
objectis
purgat,
quæ calu-
mniöse il-
li ascri-
pserant.

rimus, aliis contra putantibus, non totum
hunc colloquutorum tractatum, omniaque,
quæ in ipso acta, & quomodocumque dis-
putata sunt, ad decisionem Summi Pon-
tificis, & Apostolicæ Sedis in concilio gene-
rali, &c. remississe. Nos, ne ulla in hac par-
te, dubitatio relinqueretur, sed ut mens, &
voluntas nostra clare intelligatur, sic men-
tem, voluntatemque nostram declaramus,
nihil in hoc toto negotio per prædictam no-
stram scripturam quacumque ratione deci-
dere, aut quod aliqui articuli prædicti tra-
ctatus acceptentur, aut usque ad futurum
Concilium tolerentur, vel serventur, de-
finire voluisse, sicut nec adhuc quidem de-
cidimus, aut definimus, sed tractatum præ-
dictum totum, omnesque ejusdem articu-
los Summo Pontifici, & Apostolicæ Sedi
in concilio generali, vel in alio, ut in scri-
ptura diximus, &c. definitum remissi-
mus, quemadmodum & adhuc remittimus,
quam quidem sententiam nostram, ut an-
tea Cæsarea Majestate ore declaravimus,
ita nunc hoc scripto testamur, & confir-
mamus. Ita est, Cardinalis Contarenus
Legatus scripsit.

XVI.
Goldast.
consil. Imp.
to. 2. pag.
227.

Principes
Catholici
aliud re-
sponsum
dederunt.

Principes Catholici post primum res-
ponsum, aliud ut sequitur dederunt.
Responsum Principum, Romanum Pon-
tificem agnoscentium, datum Imperatori
ad propositionem de Religionis negotio decla-
rationem.

Catholici Principes, ac Status, quan-
tum per temporis brevitatem licuit, ex-
penderunt scriptum recenter ipsis ab Impe-
ratoria Majestate oblatum, una cum reso-
lutione Pontificii Legati. Probe vero me-
moriam reperiunt Imperatoriam Majestatem,
& in aliis Comitibus, & in presentibus,
mirificum laborem, ac studium semper ad-
hibuisse, ut Religionis controversiæ com-
ponerentur, ac de reformatione Christia-
na cogitarent, de qua voluntate Catho-
lici Principes, & Status sue Majestati hu-
millime, & cum omni submissione gratias
agunt.

II. Quia vero Imperatoria Majestas si-
gnificavit, se intra paucos dies hinc disces-
suram, non videtur esse necessarium, ut
Status supervacaneis, ac prolixioribus scri-
ptis, aut disputationibus sue Majestati
sint molesti, tum vel eam, vel seipsum diu-
rius remorentur, sed in hoc potius incum-
bendum, ut Christiane tandem finis huic
negotio imponatur, ita tamen, ut tantis-
per, dum id fit, Imperatoria Majestas adsit.
Quod, ut faciat, humillime roganda est.

III. Ut autem ad Imperatoriam Majesta-
tis scriptum respondeatur. Initio fatentur
Status, sibi competere esse, quod in Ger-
mania, & aliis Nationibus, immo toto prope
Orbe Christiano non pauci abusus, sectæ,

hereses, & schismata passim obtinuerint,
quæ omnia sine generali Concilio extir-
pari, aut emendari nequaquam poterunt.

IV. Fatentur etiam Status Catholici,
non decere se, ut immutationi alicujus Re-
ligionis, Cæremoniarum, aut Rituum [quæ
per aliquot centenos annos duraverunt, par-
tim etiam a Conciliis sunt instituta] vel
consentiant, vel mutari talia permittant,
eo quod Summus Pontifex per suum Le-
gatum sese offert ad celebrandum Conci-
lium intra breve tempus, velitque hac de
re Imperatoria Majestas in propria persona
colloqui cum Summo Pontifice. Quod pro-
positum Pontificis, Status Catholici sup-
plicat eidem Pontifici ut exequatur, &
omni amota procrastinatione, Christianum,
& generale Concilium indicat, indictum-
que haberi curet in loco aliquo commodo
Germanicæ Nationi, quo sic multarum ani-
marum perditio præcaveatur.

V. Porro, sine negotiis secularibus impediti
Potentatus Christiani in propria persona
venire ipsi ad Concilium non possent, nihi-
lominus tamen, ut Concilium procedat,
Summus Pontifex dare operam debet, si-
mulque apud Potentatus, qui ipsi Concilio
comparere non poterunt, diligentissime
instare, ut hi suo nomine, & loco, eru-
ditos, probos, & idoneos plena cum po-
testate Commissarios mittant, ut semel
Christianitas ipsa in formam, & vitam
vere Christianam restituatur, errores ex-
tirpentur, Dei denique ira, & plagæ im-
minentes avertantur.

VI. Quod si hujusmodi generale Conci-
lium non impetratum fuerit [quod tamen
Status Catholici consensu promissis Summi
Pontificis, & Imperatoriam Majestatis mi-
nime fore putant] etiam atque etiam orant
Status, ut Summus Pontifex, & Impera-
toria Majestas dare velint operam, ut sal-
tem in Germania nationale Concilium ha-
beat. Jam si nec ipsa ratio habenda na-
tionalis Synodi Summo Pontifici & Cæ-
sareæ Majestati placuerit, rogant Status
ut juxta id, quod sua Majestas facturam
se, & curaturam recepit, sine omni dila-
tione, in Imperium Germanicæ Nationis
venire velit, atque convocatis Statibus,
denuo tentare, ut errores extirpentur, ac
omnia, quæ prave intellecta, & accepta
sunt, Christiane discutiantur. Atque istæ
viæ solæ restant, quibus salutem Christia-
norum consuli poterit, adeo ut nisi aliqua
istarum incatur, magis, atque magis in se
divideretur Germanica Natio, ejusdem glo-
ria, honos, & opes interibunt, atque id
genus plurima incommoda ad vicinas etiam
Nationes peringeret, dictis consensere fu-
nesti exitus.

VII. Secundo, Catholici Status decreve-
runt

runt apud se, quod auxilio Dei, constanter adherere velint nostræ veteri Religioni, & veræ fidei, quemadmodum hæc in sacris Evangeliiis, Conciliis, Statutis, & Ordinationibus Christianæ, & Catholice Ecclesie, ac doctrina Sanctorum Patrum, ab Apostolorum tempore, usque ad hodiernum diem mansit, & observata est.

VIII. Præterea, Recessus, ordinationes, & mandata per Imperatoriam Majestatem, & Status Catholicos, præcipue vero decreta Augustani conventus, in quæ tamen communiter a Statibus consensus est, sequi, & his pariter firmiter in animum induxerunt, indubitato sperantes, quod reliqui Status omnes, qui in Augustanum Recessum consenserunt, eidemque sigillis etiam suis appositis subscripserunt, promissis insuper auxiliis Imperatorie Majestati, paulo post Ratisbon. iterum ratam habuerunt subscriptionem Augustæ factam, & tandem Haganoæ tertio Electores, & Principes, qui istuc in propria persona fuerunt, eundem Augustanum Recessum denuo approbarunt, servandumque receperunt, adeo ut sese obtulerint collocutoribus de defensione, si quid tentaretur adversus Recessum Augustanum, quemadmodum in decretis eorum Comitiorum, & scriptis in illis exhibitis continetur. Maximo vero in harendum Augustano Recessui Principes censent, & adeo nullo modo recedendum, cum Imperatoria Majestas, & in eisdem Comitibus, & hic, cum in prima sua propositione, tam formula deliberationis, de Recessu hic continuando, eundem Recessum Augustanum ipsa quoque salvum manere se velle declaraverit.

IX. Tertio, cum Imperatoria Majestas ex singulari proculdubio clementia, proponit, Suae Majestati videri articulos, in quibus inter collocutores convenit, & qui conciliari sunt, sine ulteriori discussione, usque ad concilium recipiendos esse, & approbandos, &c. Respondent Status, se in hoc nullo pacto consensuros, neque enim id videri consultum ob sequentes causas. Primum namque a colloquutoribus positi sunt articuli aliquot minime necessarii, supervacanei, & de quibus nulla antehac controversia, nec hodie est sicut primus, secundus, tertius, & quartus. Absurdum autem videri, ut articuli nunquam controversi conciliantur. Præterea quartus articulus de Peccato originali, non hic est conciliatus, sed Wormatiæ; alia tamen forma, quam nunc est in scripto oblato, propositus. Secundo, maximopere necessarium erit, ut ab utraque parte denuo eligantur, qui novo colloquio & disputatio-

ne excutiant omnia. Extant enim verba in scripto commemorato, quæ non sunt consentanea Consuetudini Ecclesie, & formis loquendi a Patribus usitatis. Ad hæc insunt scripto dogmata quædam minime admittenda, quæ partim obliteranda sunt, partim mitiganda, & in aliam formam redigenda, præstiterit itaque negotium istud ad menses adhuc aliquot differre. Tertio, hi articuli solum conciliari sunt, qui minoris momenti sunt, & de quibus inter doctos non magna antehac fuit controversia, qui denique non tam periculosam offensionem apud plebem vulgo excitarent, quam alii nondum conciliari. Et quia præcipui articuli, atque adeo ii, quibus Christiana fides nititur, ut est articulus de Venerando Sacramento veri Corporis, Sanguinis Christi, de Adoratione, & reservatione ejusdem; Communionem Sacramenti sub utraque specie: Confessione, Pœnitentia, & Satisfactione &c. Hi nimirum non solum non conciliari sunt, sed a Protestantibus vehementissime impugnati, adeo ut de his nulla conciliatio speranda sit. Quintimo collocutores Catholica partis pluresunt [quam decebat] in his concesserunt Protestantibus, ita ut, quæ admissa sunt ab illis, emendatione, & declaratione habeant opus.

X. Quarto, quoniam si reciperentur articuli conciliari, multis modis posset imminui existimatio Summi Pontificis, Imperatorie Majestatis, & Status Catholicorum, hique omnes, ne se hoc nomine variis obreccationibus exponant, quod periculum est: videtur Catholicis Statibus consultius, & melius esse, ut suo loco scriptum colloquutorum relinquatur, & omnia negotia ad Religionem pertinentia differantur ad Concilium vel Generale, vel Nationale, vel saltem ad conventum omnium Statuum Imperii, quemadmodum etiam resolutio Pontifici Legati consulti, ut ista omnia ad Concilium Summi Pontificis reiciantur.

Lutherani etiam suam protulerunt ræspensionem, quam libro, & scriptis ab Imperatore oblatis reddiderant; in qua Catholica dogmata pertinacissime oppugnarunt, editis scriptiunculis, quæ Alphabeti literis decem distinctæ fuerunt. In primis adversus auctoritatem Conciliorum, prætulere Conciliis depravatas, distortasque Scripturæ interpretationes, ab ipsis confictas. Semper iniquum tenenda est regula, majorem esse auctoritatem verbi Domini nobis propositi in Scripturis Prophetiis, & Apostolicis, quam ullius hominis, ullorum Episcoporum, ullarum Synodorum, aut totius Ecclesie. Hæc perfidi. Quasi vero Synodi pugnantia cum Scri-

XVII.

Goldast. 10.2. P. 300.

Scriptura dicerent, ac non potius contendatur, Concilia Ecumenica melius interpretari sacram Scripturam, quam perverfi isti homunciones interpretentur.

Adversus articulum de Transubstantiatione contendere Carnem, & Sanguinem Christi cum pane, & vino sumi, & exhiberi, & nefarii erroris cum deesset probatio, verba Hilarii, quibus ipsi damnantur, afferre non erubuerunt: Hilarius, inquit, Domini professione, & fide nostra vere Caro est, & vere Sanguis. Verum ex integra Hilarii sententia constat, eum loqui de pane & vino rite consecratis, tunc sunt objectum fidei: ait enim post sumptionem Christum manere in nobis per aliquam moram.

Adversus articulum de Pœnitentia, & Confessione obiecere insulse Lutherani. Conicerentur conscientia in periculosam dubitationem, si putarent omnium enumerationem necessariam esse. Satisfactionem etiam veluti inductam a recentioribus tollendam contenderunt. Traditiones, jejunia, diesque festos, detortis in pravum sensum oraculis damnarunt, cultum & invocationem Sanctorum, incrementum Missæ Sacrificium, ut Sacrificium non admittere, privatas Missas rejecere, Communionem sub utraque specie retinendam contendere, Sacerdotes ad cœlibatum cogi novuerunt, abusi eo Apostoli oraculo, habeat unusquisque uxorem suam, cum Apostolus in eo textu de Sacerdotibus non loquatur, vel cœlibatus voto adstrictis; & alias dicat, habentes damnationem, quia fidem primam irritaverunt. Præter hæc impia scripta, quibus Catholicis ignorantia superstitiosis, stultitiæ, vitia veteris disciplinae Ecclesiasticæ calumniis oneratur, etiam Philippus Melancthon duo scripta nefaria Cæsari obtulit: in priore deblaterabat id, quod dictum erat, nos per fidem efficacem justificari, nimirum intelligendum per fiduciam apprehendentem misericordiam propter Christum promissam, non vero per efficacem fidem, id est operantem, sive cum operibus, vel fide nos præparari ad justitiam, sive charitatem, ut Catholici sentiebant: permitendas etiam uxores Sacerdotibus idem Melancthon declamavit; in secundo vero de emendandis Ecclesiasticis abusibus plura effudit: homo enim hypocrita, cum trabem gestaret in oculo, in Præfulum, & Sacerdotum Catholicorum oculum festucam vidit, nec sacrificios consecrari voluit, qui repetendis Missis vitærum quarerent. Pari impudentia Martinus Bucerus trium incestuarum nuptiarum, & maximorum scelerum reus, de

Ibid. in script. sig. lit. b.

Ibid. in script. sig. lit. c.

Ibid. sig. lit. d.

Ibid. sig. lit. e.

Ibid. sig. lit. f.

Ibid. sig. lit. g.

Ibid. sig. lit. h.

Ibid. sig. lit. i.

Ibid. p. 207.

Ibid. p. 218.

Ibid. p. 311.

disciplina Christiana in Clero, & populo restituenda, impium, ac sceleratum libellum multis hypocriis phaleris subornatum porrexit, in quo consuluit, ut Episcopi, relicta aliis Sacrorum cura, Principatum civilem administrarent, ac Sacerdotes geniales thalamos pro Altaribus tolerent, quos concubinis instructos sub conjugii sancto nomine puros, & castos futuros deliravit, univrsam Ecclesie ordinem eversum voluit, divina officia sustulit, Pontificem Antichristum esse, Catholicos a salute devios, orthodoxam veterem Religionem vitiatam, blasphemis hæc de sua suorumque fatulis perditione gloriabundus asseruit.

Dum alia inquit nationes sive ignoracione veritatis, sive pravis cupiditatibus, sive oppressionem tyrannidis Antichristi impeditæ, salutem suam negligunt, & vitiatas Religionem, quas repurgatas malunt, ob id non est nobis nostra salus negligenda.

Detestanda hæc scripta Christianus Daniæ Rex, itemque Dux Holsatiæ, nec non Saxonie, Pomeraniæ, Mechelburgi, Brunsvici, Wittembergæ Duces, Georgius Marchio Brandenburgicus, Philippus Hassiæ Lantgravius, ac plures alii Principes, & Civitates liberæ comprobant.

Cum spes concordie omnino evanuisset, de tolerantia politica, sed nefaria, permittenda incepta est negotiatio, simulque ad reprimendos Lutheranos impetus; de Catholico foedere inter Imperatorem, Regem Ferdinandum, aliosque Catholicos Principes magis firmando actum est. Quare Pontifex a Legato Contareno, & ex epistolis sequentibus de hujusmodi tractationibus certior factus, Cardinali Contareno gravem dedit admonitionem, ut constet ex literis, quas referemus post epistolas Claudii Internuntii hic subjectas.

Significavit Alexandro Cardinali Farnesio Claudius Internuntius, datis Ratisbonæ literis xxix. Maji MDXLI. Se convenisse Granuellanum nomine Cardinalis Legati, monuisseque circa articulum de Tolerantia, eam fieri non posse ulla ratione, quia Divinum Numen laederetur, cui ratio omnium reddenda sit: agi de salute animæ, atque honore Reverendissimi Legati, necnon Cæsaris, atque ipsius Granuellani: præterea ex huiusmodi tolerantia nullum bonum, sed majus omnino malum consequaturum. Cum enim dissensio prorsus in sensu, & dogmate consistat, adversarios involvituræ concordie spectre persuasuros populo Ecclesiam Catholicam eorum hæresi assensisse, flexuque temporis majus schisma futurum Catholicis eorum hæresi dissentientibus, vel si assenserint, omnes

Art. de disciplina populi 9. 18.

XVIII. De tolerantia agitur.

Ext. in ms. Arch. Vat. sig. n. 2220. P. 15. 155. Ex Ital.

D d d d omnes

omnes evasuros Hæreticos : ac fufius se demonftraffe, Legatum quidem pacis cupidiffimum effe, fed prius extrema quæque paffurum, mortemque appetiturum, quam tolerantiam falforum dogmatum contra clara, & illuftria fidei decreta. Tum vero Granuellanum verbis extenuaffe rei dignitatem, ac pondus vocis Tranfubftantiationis; diuiffeque eam effe subtiliorem, & pertinere ad doctos, non ad populum, cui credere fufficiat, Corpus Chrifti effe in Euchariftiæ Sacramento, in eoque adorandum; sublataque ea difficultate, alios articulos facile conciliatum iri, excepto eo de recenfendis in Confessione peccatis: atque optime fperare, in Comitibus Pontificum Primatum communi Principum confenfu confirmandum, feque in id Summa contentione incumbere, atque rem a fe impetratum iri: qua perfecta ab Oratoribus Regis Angliæ fe factum certiore, Angliæ Regem arbitrio Cæfareo permiffuram, ut actionem, ac munus reconciliandi illius Pontifici in fe fufciperet, fperareque rem ex fententia fuiffuram, quo in Ecclefie gremium revocato, etiam Lutheranos ad eos articulos, qui modo impetrari ab iis non poffent, redactum iri, temporeque feruendum, ac propterea sibi videri, morofius eam tolerantiam non reuicendam, ex qua tantum bonum confequeretur: nec propterea dici poffe, ut Imperator, vel nos ipfi iuremus in verba aduerfariorum, cum aduerfarii ipfi deprecaturi fint Imperatorem, ut eos ufque ad Concilium toleret, modo vero ut prætereatur fententia vox Tranfubftantiationis, ne illi repugnare cogantur: aliquos vero ex ipsis Theologis Lutheranis, atque maxime Bucerum pollicitos, fe, cum hinc difcefferint, fenfum Tranfubftantiationis predicaturos. Ad quæ fubiecit Claudius, nunquam Legatum afenfurum, ut confpicua fidei decreta rot feculis culta in dubium adducerentur. Cui Granuellanus fubdidit, cum Imperator, neque ejus Senatores fint Theologi, harum rerum munus, ac Provinciam prætermiffuros: verum tamen graviora a fe prævideri incommoda, fi concordia non coiret, brevique temporis lapfu univerfam Germaniam in Lutherifmum prolapsuram. Tum Claudius fubintulit aliam rationem pro conſervandis Catholicis iniri poffe, fi cum Legato conferret, eamque ftrictim attigir. Subiunxit vero Granuellanus, fi nitide opinioniones utriusque partis illuftrarentur, difcordes futuras, ac Germaniam in maximo diffidio hæfuram, nec jus adminiftrari in iudicio Camere, nec Provinciam conſervari poffe [noluit enim dicere nulla auxilia a Lutheranis aduerfus Turcas elici poffe.] Interrogatus a Claudio Gra-

Perpendendæ
Hæreticorum
verfufias.

nuellanus, fi concordia sanciretur, quo tempore Concilium celebrari poffet. Respondit, de ea re actum iri cum Pontifice, ac vel le Lutheranos, ut ipſorum Doctores illi interſint. Cum hæc omnia Claudius Pontificio Legato retuliſſet, ille in ſufcepta ſententia immotus perſiſtit, nulla ratione permitti articulum de tolerantia poſſe, neque ut Tranfubftantiationis vox ſilentio premeretur: ſe porro dubitare admodum ne diſſentiente etiam Legato, concordia a politicis ſubdola & fallax concilietur, ut Lutheranorum auxiliariis armis utantur, atque ex hoc colloquio, Germaniam in concordiam ſuſpenſa fide, ac Religione, vel potius omnino euerſa reſiduram, quamquam tamen hi Cæſarei Adminiftri ſemper profiteantur, nil a ſe conſtitutum iri ſine Pontificis, Adminiftrorumque eius voluntate. Ratiſbone xxix. Maii MDXXI.

Quarto poſt die aliis literis ſignificavit idem Claudius Cardinali, Farnefio, Contarenum Legatum, ultima Maii a Cæſarea Maieſtate accenſurum fuiſſe, atque illi expoſitum colloqui exitum, librumque illi conſignari iuſſum, de quo diſceptatum Ital. XIX. Exi. in ms. Arch. Vat. ſign. n. 3226. p. 158. Ex

erat una cum ſcriptis Lutheranorum, in quibus expreſſa ſunt capita, quibus ab eo libro diſſentiant, ut animadverſo diſcrimine conſuleret, quid agendum eſſet, nullam enim ſpem ſuperſeſſe, ut Lutheranis ad alia juri fideique magis conſona adduci poſſent: propoſuiſſe neceſſario ad declinanda incommoda, bellique diſcrimina aliqua utendum tolerantia, atque imperui hæreſeos viam permitrendam, eamque corrigendi rationem colligendam, que modo decerpi poſſet. Ad hæc vero ſubieciſſe Legatum longo ſermone, bellum, diſcordiamque ſibi ingratiſſima accidere, verum diuino honori, & cultui, ac fidei conſulendum, ne quid detrimenti pariantur, ac ſi involuta concordia fiat, maſus ex ea ſchiſma emerſurum, ac præſenti incurabilius, quod omnino contingeret, ſi Apoſtolica Sedes, Cæſareaque Maieſtas falſis Aduerſariorum dogmatibus aſſentirent, vel ſilentio ea præterirent: ſi enim ab omnibus non cognofceretur, ab iis diſſentire Catholicos, ſpecie concordia, traderetur mendacium pro veritate, perfidiaque pro fide doceretur. Dein Legatus adductis multis exemplis auctor fuit Cæſari, ut ſi impiorum iniquitas coegeret, pacem non ſanciri in Germania, nulla Religionis conſtituta concordia, neceſſarium eſſe, ut omnes agnoſcerent Catholicos a Proteſtantibus circa dogmata fidei diſſidere, nec ullo modo illis conſentire poſſe, ſed omnino ea ut nefaria reſpui, verum in ſpiritu lenitatis, ac ſine bellico fraore, que Cæſarea Maieſtas viſa eſt optime ac multo melius, quam

Gran-

Granuellanus, percipere. Porro memoratum librum Legato traditum fuiſſe, cujus exemplar ad Pontificem tranſmittendum ſit, ut de iis ſententiam ſuam promat: ſignificatum ſibi a Granuellano, Lanſgraviuum efferari in iras neque articulis deciſis conſentire veller, atque inſclamato libertatis nomine rebellionis ſigna attollere meditari. Contarenum vero Legatum cenſere inter Cæſarem, & Catholicos artiſſimum fœdus adbringendum, atque decretis ſanctiſſimis Statum Eccleſiaſticum ad veteris diſciplina ſplendorem ſanctitatemque revocandum, atque in his graviores difficultates occurrere, cum plures Catholici privati commodi, quam publici avidiores, privata fœdera cum Proteſtantibus percuſſerint. Cæterum Catholicam Religionem graviffimum damnum paſſam ex obitu Epifcopi Vienneniſis, qui xxv. Maii Vienna e vrbis exceſſerat. Ratiſbone 11. Jun. MDXXI.

Is erat Joannes Faber, de quo ſæpius in ſuperiore, ac in præſenti tomo honorificentiffima mentio facta eſt.

Admonitus de his rebus Pontifex, ut ſupra diximus, literis Legati Contareni datis ſub diebus vigefima nona, & trigefima Maii, ea, que ſequuntur, reſpondit.

XX. MS. Car. Bernardi ni Spada to. 15. p. 771. Fœderi Catholico ſe conſungere velle Pontifex declarat.

Quod ad fœdus Catholicam attinet, ſuperſuam eſt dicere intellexiſſi enim ex ipſius Pontificis ore, ante tuum diſceſſum ex Urbe, animum illius ad id conſervandum promptiſſimum fuiſſe ſemper, & eſſe, hoc ſolum tantummodo addam, quia aliquis dubitavit an Pontifex inter fœderatos numerandus ſit; qua de cauſa ſimul cum epiftoſta publicam ipſius fœderis fidem mittimus, ut omnibus hoc clare pateat, quod omnino curandum eſt, ne iſta veritas occultetur, cum Pontifex exiſtimet nullum hominem propter hoc offenſionem accepturum eſſe. Quod attinet ad depositum pro ipſo fœdere, jam tibi bene immoritur, Pontificem ab initio huius tractationis, hic Romæ cum effectu, & non verbis tantum mediandis literis cambii, quinquaginta millia ſcuta, cum tanta requiſiſſent, ſolviſſe, ſicut tunc temporis Miniſtri Imperatoris viderunt, in literis Mercatoribus directis ad hoc, ut dictam pecuniam ſolverent, quas Epifcopus Mutinenſis ad Contantum Haganoenſem ſecum tulit: quas literas, cum fœdus in illo conventu non ſolum non proceſſerit, ſed potius de eo ſilentium ſummum fuerit indictum, Cardinali Sanctæ Crucis remiſiſſi, ſicut de hoc, in ſuis literis idem Cardinalis, ubi opus fuit, fidem fecit, idemque Cardinalis, apud ſe, uſque dum in Belgio moram traſiit, ipſas literas retinuit, quas poſtea, cum Ann. Eccl. Tom. XXXII.

nullus illas petiſſet, nec verbum de ſupra dicto fœdere amplius audiſſet, ſecum Romam tulit, ubi etiam hodie cum ipſo deſposito ſervantur: ita ut pecunia ſemper parata fuerit, ſemperque de illa liberè diſponere poterint, & poſtea nunquam, nec iſtam, nec aliam pecuniam pro dicto fœdere a Sua Sanctitate, nec ejus Miniſtris requiſierunt, ſicut [Deo gratias] uſque ad hanc diem non adfuit neceſſitas a Proteſtantibus ſe defendendi, quare contrarium huic veritati aſſerenti Deus parcat. Et pro Aſcanii Columne punitione, quamvis propter hoc neceſſe fuerit multas erogare pecunias, & maximi momenti negotium fuerit, tamen Sua Sanctitas nec minimum quadranteſtem abſtulit ex pecunia aſſignata pro fœdere Catholico, tametiſi hujuſcemodi Aſcanii vexatio impedimento fuerit, ne ſolita auxilia, ſicut res exigebat, & requiſitus fuit, Hungaricis rebus ſubminiſtraret, ſicuti aliis literis ſignificatum tibi fuit, numquam tamen auxilium Regno Hungarico negavimus, ſed tantummodo ad tempus negatum fuit, propter vexationes, expenſas, & pericula, in quibus Aſcanius ſupradictus nos implicaverat, cum quotidie Romam depopulari minaretur, maxime cum non clare appareret, quando, & quomodo iſti tumultus deſituri eſſent.

Nec parva exiſtimanda eſt pecunia quinquaginta millium ſcutorum, non ſolum, quia quaſi pro arrha ſoluta eſt, uſque dum neceſſitas majorem pecuniarum quantitatem exigeret, ſed etiam quia ex Principibus nullus, nec etiam Imperator tantam pecuniam exhibuit: præterquamquod Sua Maieſtas in manibus Mercatorum ſuam pecuniam, ſicut fecit Pontifex, inſtruiſeram non retinuit, ſed in aliis ſuis neceſſitatibus, ſolo nomine debitoris contentus, adhibuit, ſicuti inrer alios Epifcopo Mutinenſi notum eſt. Neque etiam ullus de Sua Sanctitate queri poteſt, quaſi uſque ad hanc horam ſuam expenſarum partem non determinaverit, cum ſervata proportione hoc fieri non poſſit, quando pecunia, juxta quod exigit neceſſitas, exponenda ſit, & Sua Sanctitas ſer ſemper promiſſis, ut experientia docebit.

Sed quia Granuellanus in præſentibus Germaniæ difficultatibus, exiſtimat, armis comparandum, quod Pietatis ſtudio & ratione obtineri non potuit, quod non ſolum ad deſenſionem, verum etiam ad aqreſſionem ſpectat, certum eſt, ſicuti Sua Beatitudo hoc non deſiderat, immo ab hac re alienus eſt, cum iudicet, hanc viam ad hæreſes tollendas non conferre, ita nunquam Sue Maieſtati & cæteris Principibus Catholicis non deerit, quando ob Religionis

Dddd 2 Chri-

XXI. Non probat Pontifex armis aggreſſionem ſpectat, certum eſt, ſicuti Sua Beatitudo hoc non deſiderat, immo ab hac re alienus eſt, cum iudicet, hanc viam ad hæreſes tollendas non conferre, ita nunquam Sue Maieſtati & cæteris Principibus Catholicis non deerit, quando ob Religionis

Christiana necessitatem aliquid decernerent & auxilio Pontificis indigerent; & tunc cum aliis in expensis, quantum propria, & Sedis Apostolica vires permittent, concursurus est, sed nec consulere, nec ad hoc hortari intendit, cum remedia adsint meliora, ut inferius dicemus.

Quando vero spes affulgeret, ut Protestantes pacifice in omnibus articulis veram fidem agnoscerent, & propter hoc, si opportunitas exigeret, ut aliqua esse facienda expensa, sua Sanctitas consentit, pro tali re, prout necessitas postulat, in erogationem partis, vel totius summae quinquaginta millium scutorum, & ex nunc tibi hac facultas conceditur. Admonemus tamen, ob hoc Pontificem non velle, supradictam pecuniam tali modo erogare, ut fidem aliquis emere videatur, aut Religionem venalem soluto pecuniario pretio existimet; nec vult, ut pecunia tradatur, quando reductio Protestantium ad fidem, & concordiam cum Catholicis palliata esset, vel ipsimet Protestantes aliquam damnatarum opinionum retinere vellent, quamvis eis ex tolerantia concederetur, quod semper, & maxime in rebus fidei est fugiendum, & etiam quia aliquid solvere, ut in erroribus persistant, nihil aliud est, quam ad peiora homines allicere, quando premia loco poenae tribuerentur qua de re bene omnia perspicias.

Et si ob istam ultimam, veram, certamque concordiam pars, vel tota supradicta pecunia eroganda esset, non ideo fidei Catholice in aliquo decimus, quia secuta ad fidem Catholicam reductione Haereticorum, foedus cessabit, sicuti e contra, pro Protestantium conversione nihil insumere oporteret, cum ad bellum contra illos procedendum esset, cum ista duo inter se directe pugnantia, simul esse non possint.

XXII.
Tolerantiam omnino rejicit Pontifex.

Duo consilia supradicta, vel belli cum Protestantibus, vel eorum reductionis, concordia mediante, quod ad Pontificem spectat, totam causam continent. Et ideo tertium tolerantiae consilium in una sola parte executioni mandari, & in reliqua Protestantes veritati cedere, in deliberationem non cadit, cum articuli, qui remanent controversi, sint fidei adeo essentialia, ut hic nobis sine Jesu Christi speciali mandato non adsit facultas de eis deliberandi; immo legem habemus, quod non sunt facienda mala, ut veniant bona, quia cum fides indivisibilis sit, non partem illius, sed totam recipere debet, qui inter Christianos optat adscribi, ut unum cum Catholica Ecclesia corpus efficiat; & ideo Pontifex, totumque sacrum Cardinalium Collegium [nemine discrepante] decrevit,

non posse huic desideratae tolerantiae aures praebere, nec ob id, quod petitur, nec propter id quod ad suam Beatitudinem pertinet, illam fidei candorem maculari posse, quem sui Praedecessores usque ad hanc diem illibatam servaverunt, signisque comprobant, istam esse Petri Cathedram, supra quam sua Sanctitas a Deo posita fuit, ut optata etiam morte conservare, ac defendere velit; & ideo istius tolerantiae tractationi silentium imponantur, quia praeter gravem Dei offensionem, quando permetteretur, nec Protestantes ad veram fidem adducerentur, quia in suis erroribus perseverarent, cum iactura totius Christianitatis, qua vana excusatione perditos istos homines imitari vellet, & in futurum fidei Religionisque regulam, sicut antea semper fecit, nollet ab ista Sancta Sede amplius excipere, cum n se seipsa discrepantem videret, inficeretque se, dum aliorum erroribus consensum praestaret, quia tolerantia de qua loquimur, ad nihil aliud valet, quam ut haec, tolerantia in Pontifice [ut bene nosti] consensus, firmamque legem constituat.

Propterea considerantes tolerantiam in concordia Christianorum contra fas, & perniciosissimam esse, sicuti in annis praeteritis experientia docuit, bellum difficile, & periculis plenum remanet, ut ad illa remedia, quae nulli noceant, quibusque Religionis malis mederi possit, confugiamus, & Caesarea Majestas, si aliquid habet ex omni parte optimum, proponat. Nam Pontifex existimat [& cito potest executioni mandari] ut ad concilium confugiatur, cum semper elapsis vero temporibus Patres isto remedio in talibus morbis usi fuerint, & cum quo alia Haereticorum secta profligata fuerunt, quod sua Sanctitas sibi persuadet, tanto libentius Caesarem Majestatem hoc audirum esse, quanto ipsamet semper, instanterque petit, ut remedium verum, & ultimum discordiarum fidei, quae modo vigent, & ad hoc praesens Imperialis Dieta coadunata fuit scilicet, ut finis discordiis imponeretur, & Christiana concordia, & Concilium promoveretur, sicuti Recessus Dietae Haganoensis clare demonstrat in decreto celebrationis conventus Wormatiensis, & praesentis Dietae Imperialis, similiaque leguntur, in omnibus aliis praeteritorum conventuum Recessibus. Additur, cum Granuellanus pro Luthernis usque ad Concilium tolerantiam petat, quae ex causis allegatis non est ullo modo concedenda, res praesens nos docet, absque alia tolerantia, temporis dilacione, concilium celebrandum esse, quia cum concilii indictio jam publicata perseveret, & solummodo ad Caesaris, & Romanorum Regis mentem ob-

secun-

secundandam, suspensum fuerit, ut ex illorum literis clare patet, usque dum pas inter Christianissimam Majestatem, & Imperatorem, de qua tunc vigeat tractatio, stabiliter firmaretur, vel ipsa Caesarea Majestas in Germaniam transiens omnibus suis viribus curaret, totam illam Germanicam Provinciam ad Catholicam fidem iterum adducere.

XXIII.
Concilium proponit Pontifex.

Cum autem horum neutrum ad exitum perductum sit, sicuti sperabatur, omnes rationes, quae concilii suspensionem suaserant, sublatae sunt; & ideo non est amplius rrahenda mora, sed quocumque concilium congregandum, perducendumque ad finem, cum damnum ex temporis dilacione, & cessatione evidenter clareque appareat, certumque sit, omnem aliam dilacionem non posse afferre nisi omnimodum Religionis exitium, cum maxime nihil aliud sit faciendum, quam tollere suspensionem duraturam tantummodo ad libitum Suae Sanctitatis, sicque sine periculo offensionis Dei, aliarumque Nationum, nec recedendo in his casibus a via solita Ecclesiae, absque sanguinis effusione, sperare pacem, unitatemque fidei, non solum in Germania, sed etiam in universa Christianitate, cuius Suae Beatitudo in rebus fidei communis est Pastor, quapropter curare debet, ut sanitatem non parti, sed omnibus afferat, & non unam sanam reddere, aliosque omnes infirmitati subicere, & si aliquem ritum vel immutare, vel tolerare opportunum fuerit, in Concilio, ubi omnes convenient Nationes statuemus, quia alias absque dubio aliae Nationes uti contempra scandalum parerentur. Et cum Suae Sanctitas usque modo consensum praestiterit huiusmodi particularibus Religionis tractatibus, solummodo ut Caesari satisfaceret, non vero quia ali- quod ex illis bonum speraret sicuti multoties ore literis & suis ministris Suae Majestati Caesareae declaravit, modo quando in tantis extremis periculis Religio versatur, conveniens est, ut sua Majestas istius Navis gubernationem suae Sanctitati, cui hoc ex proprio officio pertinet, relinquat. Igitur tui muneris erit, cum Caesarea Majestate primum quam aliis, hanc Pontificis determinationem cum omni humanitatis, amoris, & sinceritatis signo communicare. Dicesque illis, quod sua Sanctitas rationibus supradictis, non videns quomodo praesentia Religionis pericula alio remedio, quam coacto Concilio, averti possint, decrevit tollere prorogationem suspensionis Concilii, sicuti supra dictum est, illudque indicere & quamprimum celebrare, sperans, Deo auxiliante, omnium Nationum Episcopos accessuros. Poteris etiam ab Imperatore requirere, quantum temporis pro-

celebratione Concilii existimet, esse praescribendum, sed cave, ne hac requisitio appareat esse petitionem licentiae formandae Bullae, Brevisque tollendae suspensionis, quam Bullam, & Breve statim post hujus Epistolae responsionem sua Sanctitas tibi mittet; quia prius cum sua Majestate hanc determinationem ante executionem communicare voluit, cum propter debitam reverentiam, & affectionem, tum etiam si forte meliora media ille posset proponere, quando istud illi non placeret [quod non credimus] Sed diligenter caveas, in quodlibet eventu [dummodo melius remedium, quam Concilii non proponatur] suam Beatitudinem firmiter statuisse, pro Christianitatis salute Concilium celebrare, & Bullam, Breveque in tota Christianitate publicare, sicuti supradictum est, post tuam responsionem: debesque celerrime suae Sanctitati respondere. Et Imperator si reperiat verum, & praesens remedium, suspendas omnia, & sicut dictum est, admonetas, alias te excuses rationibus supradictis, attendens rem multum processisse. Et ut aliis Principibus, & Praesulibus Germania notum sit huiusmodi suae Sanctitatis decretum, illo communicato prius cum Imperatore, ut dictum, postea cum illis etiam conferes, hortaberisque, ut veniant ipsi, vel eligant, qui ad Concilium eorum nomine accedant. Et si post tot justificationes, oblationesque, Imperator Concilio consensus non praestet, vel melius remedium non adveniat, quod non credimus, tantibus rebus, iuxta formam ruae instructionis, declarando prius, Pontificem semper permansurum in solita affectione, & conjunctione cum Imperatore, debes evidenti, & firma protestatione, non approbare, neque consensum praestare alicui definitioni, quae manifeste Catholica non sit. Et sua Sanctitas laudibus extollit animi tui constantiam dum es paratus extremi omnia, magis, quam in Dei Ecclesia maculam sufferre, & loquor tam de articulis adhuc controversis, quam de concordatis a sex colloquutoribus. Quia Romae murmur auditur, & opinio multum prevalet contra illos Doctores asserentes, eos decrevisse, opera post gratiam non esse meritoria, cum in hoc fidei articulo de operibus, id totum, quod opus erat, expensum non videatur. Quare eo magis animadvertendum est [sicuti in precedenti litera scripsi] ut non solum articulum non Catholicum non tolles, sed nec etiam ambiguum. Et quoad literas Nuntii hoc sit est.

Nunc ad tuas respondeo, & quantum XXIV. attinet ad illud, quod postulas, an debeas cum Imperatore petere Belgium, si illuc tendat, & non in Italiam descendat, sua San-

Sanctitas, sicut tu etiam iudicas, Legationis munus cum Dieta terminare, & inde post gratam dimissionem a Cesare acceptam, in Italiam venias, & Nuntius Imperatorem sequatur.

Quoad admonitionem tuam de Communionem sub utraque, cum post breve tempus Concilium celebrandum sit, existimat sua Sanctitas hoc punctum ad illum locum remittendum esse, ubi diligentius examinabitur, & rurius de reformatione precipue Germanicæ Nationis agatur. Sua Sanctitas libenter tuam admonitionem, & iudicium auditur, & sicuti hic sua Beatitudo in ulla re, quæ sub sua potestate est, non deesse disposuit, sic ei gratum erit, ut tu etiam istis paucis diebus tuæ Legationis, omne bonum apud Episcopos, & Præsules, qui in Cesaris Aula reperiuntur, & quocumque te transire oportebit, facias, & cures, & ad nos venias de omni re edoctus, ut hic omnia perficiantur.

Temporis iactura nulla facta est, ex quo tue literæ nobis reddita fuerunt, usque modo, ut possemus, quamprimum fieri posset, determinate respondere, sed quia gravitas negotii requirebat, ut de eo primum, ut dictum est, ageretur in Consistorio, & postea a Deputatis examinaretur, ideo ante hodiernum diem non potuimus tabellarium expedire, qui cum summa diligentia debet se via committere, ut quamprimum ad te perveniat. Dat. Romæ xv. Junii MDXLI.

XXV.

Ex colloquio Ratisbonensi res Catholica in gravius discrimen adducta est, cum Lutherani ardentissimo studio hæreses suas confirmare ac latius diffundere anniterentur, & duos Catholicos colloquutores scdissimo errore infectos in suas partes traxerint, in eodemque colloquio de rebus fidei, Laici rerum divinarum ignari fuerint Præsides constituti, de quo infelici rerum successu Pontifex hisce literis octava Junii datis admonitus est.

Primus Articulus Ratisbonæ
VII. Junii.

Beatissime Pater, Loquor cum fiducia ad Patrem, & ad Dominum, & ad Vicarium Jesu Christi, quæ ipso inspirante didici, & longa experientia cognovi. In primis, in his rebus, quæ nunc tractantur, prudentiam omnem humanam astutiam vicam iri. Sed Sapientia Divina, cui omnia subsunt, has astutias extinguet, nec deficiet Deus ad largiendum nobis vias per quas ambulemus, si non deficiamus querendo.

Primo, video maximam pusillanimitatem, & stupiditatem in processu huius negotii, nunc nihil attentatur, quod possit

Adversariorum temerariam audaciam deprimere, sed contra, omnia, quæ eis placent, & ad suam rem faciunt, fieri permittuntur, & conceduntur. Primo, in hoc colloquio [sicut prolixè scripsi Reverendissimo Cardinali Farnesio] habuerunt pessimos sua sectæ, & pertinaciores, tam colloquutores, quam assistentes, & ex nostris assistentes fuere facti fere faventes hæreticis, in Pflugius, & Gropperus, qui male consenserunt, hominem sola fide iustificari, de quorum lapsu Bucerus impie triumphavit, ut dicitur inferius, ex colloquentibus unus dumtaxat reverentissimus Theologus adhibitus restitit, Judices vero fuere laici contra omne jus in magnum præjudicium.

Secundo, permittuntur hic libere Prædicatores, fere nunc ante colloquium, & post, quibus totum populum huius Civitatis inficiunt, affirmantes pertinacissime dogmata sua esse verbum Dei, nosque pugnavere aperte contra veritatem, & non rident solum Sanctitatem Vestram, & omnem Ordinem Ecclesiasticum, sed etiam Cesaræam Majestatem, rogantes Deum, ut eum illuminet, sicut iam incipit, ut dicitur, evulgant quotidie libros novos Germanicè conscriptos.

Tertio, in ista Dieta est publica conversatio Hæreticorum cum Catholicis, in quotidianis conporationibus, nec tractatur aliquid per Principes pro stabilitate fidei, sed contra inducuntur Laici Principes causam nostram foventes per asturiam Adversariorum ad odium Sedis Apostolicæ, & ad aliquas novitates attentandas.

Quarto, Protestantes nihil servant eorum quæ promittunt, quod Cesar etiam ante cognovit, ubi habuit illos scdistragos, & perjuros, quia quidquid factum est communicabant suis, & scribebant Civitatibus foras, sicut vidimus ex literis ad plurimos rescriptis.

Quinto, in hoc colloquio accepta sunt duo damna maxima. Primo, quod Civitas est in proximo periculo casus a fide, & obedientia, sicut in aliis Dietis ceciderunt aliæ Civitates. Secundo, nihil hic ordinabitur, ut intelligo pro robore Ecclesiæ, quia rimetur illi displicere, & satis est, ex hoc totam rem differri.

Sexto, Catholici Principes tam Ecclesiastici, quam seculares, conquerruntur, quod Cesar neminem ex illis adhibuit colloquio.

Septimo, Intellexi a Reverendissimo Cardinale Moguntino, qui se in hoc negotio gerit strenuissime, & constantissime, quod loquutus est Cesarææ Majestati super hac re post colloquium secundum. Colloquia ista videlicet Haganoæ, Wormatiæ, & nunc

nunc Ratisbonæ celebrata, in favorem Protestantium, ex impio recessu Franckfordiensi nunc inducta.

Octava, tractantur res fidei quantum juvant ad res privatas.

Secundus Articulus.

In primis, non sic sunt timendi Adversarii in potentia, quia verbo dicuntur potentes, & audaces, facto autem, & re ipsa eorum Principes sunt pauperrimi, & in multis debitis constituti, nec possunt Cesare iurare, sicut desiderat in temporali auxilio. Secundo, propter gravissimas impositiones, & tributorum vexationes, quibus subditos suos exasperant, multi subditorum desiderant regressum ad Ecclesiam, sicut intellexi ex nonnullis Nobilibus illorum, cum essem Wormatiæ apud Doctorem Sceld, & ut experientia videretur, apertissimum damnum patiuntur ex casu ab Ecclesiâ. Tertio, sicut seminaverunt eorum Theologi falsa dogmata sua, discurrendo Civitates, Villas, Oppida, omnia loca, & populum seduxerunt, ita auditorum Sanctitas Vestra multiplicet, mittat huc aliquos probos, & doctos Viros, qui non timeant se offerre periculis pro causa Dei, & Ecclesiæ, qui populum obsecratur illuminent, infirmiores confirmant, & confortent doctrina sana, & sancta, Virorum proborum exemplo, non enim parum movetur populus ad id sequendum ad quod invitatur, cum invitatores, & boni verbi nuntiatores, & operis factores præire vident, ego iam experientia didici, quantum id profecerit, referat alter, ita longe verissime cognosco, quantum proficere uberius possit. Quarto, erit valde expediens, quod Sanctitas Vestra habeat aliquem Nuntium specialem in causa fidei ad Principes, & Civitates, cum vestris huiusmodi prædictis. Ita multa possunt cum paucis expensis magna utilitate, majore Ecclesiæ restauratione, maxima Dei gloria fieri. Quinto, opus est auctoritate reformandi; & juvandi idoneos, quos repe-riunt instituendi Prædicatores. Sexto, bonum esset cum consensu Ecclesiarum, & Prælatorum in Religiosis domibus locare, aliquos paucos Religiosos ex Italia, vel alia Natione, qui his reliquis Religiosis essent exemplo bonæ conversationis, ut sic posset restaurari Clerus qui pene hic deficit. Septimo, bonum est, & expediens, aliquos extrahere juvenes ex hac Provincia, & collocare in Monasteriis, vel aliis piis locis, ubi possint in Christiana doctrina, & moribus institui, sic enim habebitis tria commoda. Primum, preparabitur materia pro illuminatione, ne deficiat semen bonum, ne Clerus peccet. Secundo, dabitur occasione Prælatibus huius Provin-

ciæ hoc faciendi. Tertio, invitabitur parentes eorum ad constantiam in fide, immo totam Provinciam ad honorem Dei, & Sedis Apostolicæ, quæ tam sedulo & accurate cogitat de eorum profectu, & Provincie salute. Omnia fieri possunt sine magnis expensis Sanctitatis Vestre, sicut Deus frequenter fuit vobis adiutor, ita & tunc in istis desperatis rebus erit director.

Non desunt multæ inspirationes, & consolationes de profectu, & victoria vestra in libertate, & sinceritate Ecclesiæ vindicandis. Non modicus hic habitus est profectus per exercitia spiritalia, ut experientia sensimus, tam in Principibus, quam eorum subditis, quorum aliqui fluctuantes confirmati sunt, aliqui qui jam abscesserant, reducti, maxime juvit hoc negotium Magister Petrus Fabri, unus ex his qui Parmæ fuerunt cum Reverendissimo Cardinali S. Angeli. Bonum esset, duos ex Confratribus de Societate Ignatii, Jacobum videlicet Hispanum, & cum eo aliam mittere, quia est compertum magnum facturos proventum.

Circumferente latius impietatis faces XXVI.

hæresi; nonnullisque etiam molientibus Synodum Nationis Germanicæ cogere, maximo Religionis periculo, ne schisma novum, novaque hæresis conflaretur, sensit Pontifex Concilium Œcumenicum celeberrime congregandum, deditque Contareno Cardinali imperia, ut significaret Cesari, tollendas esse moras celebrandi Concilii, dilationemque indictam abscindendam; quæ cum Legatus Carolo V. Imperatori significasset, ille dissensit, expectandamque esse comitionem Germanicæ decretoriam Sententiam, quæ vel generale Concilium, vel Nationis solius Germanicæ amplecteretur: ad quæ subiecit Legatus allatis gravioribus argumentis, Nationalem Synodum non esse cogendam, nec valituram, cum de causa totius Christiani Imperii ageretur; nec conduceret publicæ rei, ut Concilium celebraretur in Germania ob gravissimos tumultus bellicos a pertinacissimis Lutheranis ad seditiones movendas maxime propensis, ut ipse Cesar perceptis rerum circumstantiis, pravaque animorum inclinatione, probe cognoverat. Denique Cesar expensis omnibus summa consilii maturitate, loco & tempore non designatis ad gerendum Pontificiæ voluntati morem se paratissimum ostendit; pollicitusque est, se omnem studium adhibiturum, ut tantum opus ad optatum finem perduceretur: interea se diligentiam omnem collocaturum ad Religionis dissensiones pacandas, civilescque

Card.
Contar.
Concil.
proponit.

MS.
Francisci
Car. Bar.
ber. sign.
2978. p.
108.
Quomodo
se habe-
rent res
colloquii
Pontifici
narratur.

que extinguendos motus; cum ipsi viri Principes Ecclesiastici Germaniæ fidei Orthodoxæ assertores, post librata maturo iudicio rerum pondera censerent, si vel Œcumenica Synodus, vel Nationis Germanicæ celebraretur in Germania, nullam meliorum rerum, vel restituendæ pacis, ac Religionis spem affulgere, imo gravissima mala inde emeritura: de quibus Cardinalis Moguntinus Elector hanc sententiam depromptit.

Sententia Reverendissimi Cardinalis Moguntini, super Concilio celebrando in Germania.

XXVII. *MS.* *Francisci Car. Barberini sig. 2677. p. 15.* *Cardinalis Moguntinus non approbat celebrationem Concilii in Germania.* *Quidam existimant nequaquam convenire, ut Concilium generale celebreretur in Germania ob diminutionem auctoritatis Sedis Apostolicæ, & totius Ecclesiastici Status.*

Ne etiam pro arbitrio Protestantium omnia fiant, & quia virus hæreticum in ipsa Germania viget, tum etiam ob alias rationes, quia universi Germaniæ codere non debent.

Item, in Germania animosiores, & obstinati magis in eorum perversitate erunt Protestantes.

Majori item commoditate in rem suam agent omnia. Cogere etiam poterunt Catholicos, astutiæque, & artibus malis domare eosdem, vel etiam ipsum Cæsarem pro eorum more. Studebunt etiam alias Nationes instruere, & inducere in contemptum Sedis Apostolicæ.

Etiã in ipso Concilio, si in Germania fieret, tum per malas practicas, corruptiones, & persuasiones, tum etiam per publicas conciones, si licebit, alioquin in aliis privatis, a quo non cessabunt, sub pretestu, verbum Domini non esse celandum, vel potius moriendum, ita per privatas conciones, studebunt virus suum spargere, & sectas ampliare, prout in dies faciunt, & fecerunt etiam Cæsare presente, nam sunt astuti, vafri, & mendaces, promissionibus non stantes.

Sunt item diligentissimi in rebus suis, sunt etiam hypocritæ, fingentes se multa pati propter verbum Dei, & ad patientiam se paratos, licet agant omnia contra divina præcepta.

Propterea considerandum est, quod si Concilium fieret in Germania, & Cæsar pro quorundam arbitrio ad hoc induceretur, cogereatur Sanctitas Pontificia forsitan annuere quædam, quæ non essent concedenda, quinimmo pro Cæsaris iussu urgeri posset inique, ut hæc sua Sanctitas melius perpendere poterit.

Cum autem Sanctitas Pontificia, & Cæsarea Maiestas convenirent in hoc, & quod de utriusque voluntate celebrabitur Con-

cilium generale in Italia, non est dubium, quin Catholicos ex Germania per se, aut per Oratores comparebunt.

Nequaquam etiam conveniet, ut dimisso, seu suspensio Generali Concilio celebreretur Nationale Germanicum, aut alia Imperialis Dieta, quia tunc vere dubitandum est de schismate, & Catholici quidam prolaberentur ad Protestantos, caterique cogereatur deficere, aut supprimerentur.

Item, in Dietis Imperialibus Protestantes semper lucrantur per astutias, & malas practicas suas.

Concilium igitur generale, & illud certum est unicum nunc humanum remedium. Quæ de re.

In intellectus inclinatione Principum Catholicorum ad Nationale Concilium, & malis Hæreticorum artibus, Gaspar Contarenus Cardinalis Legatus Apostolicus, ut ingentibus malis occurreret, quæ ex Nationali Concilio, ob adversariorum vim, fraudesque male celebrato, poterant emergere, subiecto libello præmonuit Ordines Imperii, controversias fidei, quæ ad universam Ecclesiæ Regna spectabant, in unius Nationis Concilio reliquis Nationibus non excitis iure dirimi non posse.

Reverendissimi, & Illustrissimi Domini, cum pervenit ad aures nostras, quod in determinatione hujus conventus Imperialis tractate controversiæ fidei remitterentur ad Concilium Nationale, &c. animo perpendentes, quam magni præjudicii esset, si controversiæ fidei remitterentur ad Concilium unius Nationis, officii nostri putavimus esse, commonescere Dominaciones Vestras Reverendissimas, & Illustrissimas, ut additio illa de concilio Nationali omnino tollatur, nam perspicuum est, in Nationali concilio nullo pacto posse determinari controversias fidei, cum hoc concernat Statum universalem Ecclesiæ, & quidquid ibi determinaretur esset nullum, irritum, & inane, quod si a Dominationibus Vestris Reverendissimis, & Illustrissimis factum fuerit, ut certe nobis persuademus, quemadmodum gratissimum erit Sanctitati Pontificiæ, quæ Caput est Ecclesiæ, & conciliorum, ita e contra erit ipsi molestissimum, si secus fieret. Nam clarum est majores seditiones, in controversiis Religionis hoc pacto orituræ esse, cum id aliis Nationibus, tum in hac nostra nobilissima Provincia hoc officium nolimus omittere, tum ut parceremus mandatis Sanctitatis sue, tum etiam ut non dessemus officio personæ Legati nobis a Sede Apostolica injunctæ. Ratisbonæ XXVI. Julii.

Paratissimus ad obsequia Dominationum Vestrarum Reverendissimarum, & Illustrissimarum Gaspar Contarenus Cardinalis Legatus Apostolicus.

XXVIII.

Ext. apud Melchior. Goldast. 10.7. pag. 229.

Cardinalis Contarenus assuet Concilium Nationale Germanicum.

Buceri contra Contarenum blasphemam scripta.

XXIX. *Ext. apud Goldast. 10.2. pag. 223.* *Cardinalis Contarenus reformationem cum Episcopis Germaniæ sancivit.*

Illustrissimarum Gaspar Cardinalis Contarenus Legatus.

Adductus iis in examen Principes, & Ordines Imperii, qui Romani Pontificis supremos in Ecclesiâ apices venerabantur, Cardinali Legato responderunt subiectis verbis.

Præfati Principes, & Status Imperii respondent Reverendissimam Dominationem Vestram promovendo, & Sanctissimum Dominum nostrum Papam indicendo, & citra ulteriorem procrastinationem celebrando concilium universale statim præcavere posse, ne subortas fidei, & Religionis nostræ controversias in concilio Nationali tractari, & determinari oporteat, id quod omnes hujus Imperii Status optant, & obnixè rogant. Sin autem Concilium universale toties pollicitum, & jam a Reverendissimâ Dominatione Vestra promissum, per Sedem Apostolicam ad effectum suum non fuerit deductum, evidens profecto hujus Imperii, & Nationis Germanicæ necessitas exposulat controversias istas in Religione nostrâ excitatas in concilio nationali, aut si ne hoc quidem congregari poterit, in alio Imperiali conventu, præfente, tum & hoc negotiorum dirigente aliquo Legato Sedis Apostolicæ sufficientibus ad hoc ejusdem Sedis facultatibus suffulto concordari, ac desiniri, &c. Dat. Ratisbonæ XXVI. Julii an. MDXLI.

Evolgavit vero adversus Contarenum Cardinalem, quod in Nationali concilio fidei controversias idonee definiti non posse docuisset, blasphemam scripta Martinus Bucerus, quibus, delirabat, si Catholici ad Lutheranorum partes deficerent, Regnum Christi vi Antichristi, & Sathanæ depulsa apud Germanos instauratum iri, deinde negavit Pontificem Caput esse Ecclesiæ, & Conciliorum; assensit tantum, Delatum olim esse Sedi Romanæ, ut prima esset, & Episcopo Romano, ut patriarchas prærogativa autoritate præcederet; cujus Hæresiarchæ verba retulimus, ut nonnulli, qui eodem modo Pontificiam auctoritatem extenuare audent, ex his intelligant, quam male cum teterrimo hoste Ecclesiæ sentiant.

Cum de restituenda disciplina Ecclesiastica plurimum fieret sermo, ac in revocando primævo illius splendore piorum vota summa animorum consensione conspirarent, Cardinalis Contarenus Legatus celeberrimum Episcoporum conventum coegit, ad quos de perpeliendis Clerici moribus, adstringendaque solutione, disciplina orationem paraneticam habuit, quam cum Germaniæ Præsules scriptis mandari, sibi que tradi postulassent, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ea his verbis concepta proposita est.

Reverendissimi, & Illustrissimi Domini, cum heri Reverendissimæ, & Illustrissimæ Dominationes Vestræ frequentes ad nos venissent, ac nos quædam illis exposuissemus, quæ nobis ad reformationem Christianam facere in primis videbantur, perierunt illæ, ut ea quæ a nobis dicta fuerunt, scriptis mandare, eorumque exemplar Reverendissimis, & Illustrissimis Dominationibus suis tradere vellemus, ut ea commodius videre, & perpendere possent, quare nos, ut eis satisfaceremus, quod heri dixisse nobis visum fuimus, hic quam potuimus breviter scripsimus.

Illud primum, quod in Domino hortamur, & monemus Reverendissimas, & Illustrissimas Dominationes Vestras, pertinet ad uniuscujusque nostrum vitam, & vivendi rationem, in qua danda est opera, ut Deo Odromo placeamus, & fideles dispensatores inveniamur, ac legitimi Dominici Gregis Pastores: vitabimus ergo primum scandalum omne, ne scilicet populus possit, vel leviter suspicari esse ullis voluptatibus addictos, aut avaritiæ, aut ambitioni. Vitandus est etiam luxus omnis in epulis, in domus apparatu, vestibus, ceterisque omnibus, quæ solent laicos, & universum populum multum scandalizare.

II. Secundum pertinet ad familiam, ex cuius moribus, si familiares boni fuerint, populus edificatur, si vero mali fuerint, multum offenditur, & facile conjecturam facit morum Episcopi ex moribus familie. Idcirco ut copiose admonet Bernardus in lib. 1. de consideratione ad Eugenium Pontificem Maximum. Maxima est adhibenda cura Præfato cuicumque in comparanda sibi honesta familia, & in servanda ab omni mali labe, & suspitione, immo instituenda, ut ex familiarium conversatione populus instruat, & edificetur.

III. Tertium pertinet ad curam gregis nobis commissi, ad quam maxime putamus pertinere, ut Episcopi habitent in locis frequentissimis suarum Diocesium, ubi facile cavere poterunt, & providere, si quid labis huius, quæ grassatur per Germaniam, obrepserit, & confestim in tempore remedium adhibere.

IV. Proderit etiam habere fidos exploratores in locis aliis, ubi Episcopi non habitant, ut per eos certiores fieri possint, si qua fraude adversarius noster eos tentaverit, ac confestim queant providere, ac mederi. Visitare etiam Dioceses frequenter multum proderit, quo more uti solent Imperatores in Urbibus obsessis, & oppugnatis ab hostibus. Curare etiam ut cultus divinus vigeat in Ecclesiis nostris, &

beneficia a nobis conferantur Viris probis, & idoneis.

V. Quintum pertinet ad dispensationem facultatum, & reddituum Episcopaliun, ex qua magna comparatur invidia apud populum, si viderit Episcopus sumptus magnos facere in luxu, apparatu domus, & Familiae, pauperes vero negligi, ideo vitandi sunt omnes sumptus hujusmodi, & pauperes, quam maxime fovendi sunt, in eorumque necessitatibus maxima utendum est largitate, hac enim ratione & Deum faciemus nobis propitium, [nam sceneratur Domino, qui miseretur pauperis, ut inquit Salomon,] & populum nobis benevolum. Ad id enim maximi momenti est facultatum nostrarum dispensatio.

VI. Sextum, pertinet ad disciplinam, & institutionem populi. Comparandi sunt Concionatores viri probi, & docti, qui possint verbo, & exemplo docere bonos mores, & orthodoxam doctrinam, qui non sint contentiosi, neque insectatores adversariorum adeo ne videantur odisse, sed potius amare, & optare eis bona, ac praesertim eorum salutem, nam acris insectatio eos irritat, & magis pertinaces facit, neque adificat populum.

VII. Septimum pertinet ad institutionem juventutis in literis, & disciplinis, qua in re videntur Protestantes, nihil praetermittere, sed omnem lapidem movere, ut in suis Gymnasiis habeant viros doctos, & illustres, quorum fama invocatur juvenus Germanica, & praesertim Nobiles ad eorum trahuntur Gymnasia, ubi imbuuntur simul cum literis etiam doctrina Protestantium, qua corrumpuntur ipsi ac deinde per omnem Germaniam dispersi alios quoque inficiunt. Idcirco danda est omnis opera, ut apud Catholicos instituatur Scholae, & Gymnasia, conducantur Doctores Catholici vere docti in bonis literis, & disciplinis, qui sint celebres, ut eorum fama alliciat juvenus, & Nobiles ad nostra Gymnasia, ibique bonis literis, & orthodoxa doctrina imbuantur. Ab Episcopis etiam admoneantur parentes, ne velint liberos suos instrui in Gymnasis, in quibus orthodoxa fides non viger, praesertim cum habuerint Scholas orthodoxas paratas.

Hac volumus Dinationibus Vestris Reverendissimis, & Illustrissimis proponere, ut capita quaedam generalia, quibus multa particularia addi possunt pro cuiusque prudentia, ut pareamus Summo Domino Nostro Pontifici Maximo, qui nobis mandavit, ut eas hortaremur ad Christianam reformationem, simulque ut fungamur officio personae, quam gerimus Legati [inquam] Sedis Apostolicae, ad quam per-

tinet cura omnium Ecclesiarum, ac etiam, ut satisfacere charitati fraternae, & illi necessitudini, quam compluribus de causis sentimus nobis esse cum hac nobilissima, & inelyta vestra Natione.

Obtulit Cardinalis Legatus eandem restituendae disciplinae Ecclesiasticae formulam Carolo Imperatori, quae tum ipsi, tum Episcopis pia, & utilis revocando pristino sanctitatis nitori visa est, quae cum communicata esset Concionatoribus Principum, & Statuum Lutheranæ factionis, illi mox, ut a veritatis luce averti, questi sunt iustos Episcopos incumbere ad Sectam Lutheranam abolendam, blasphemo ore obgannierunt Catholicæ fidei capita non esse consensum Catholicæ Ecclesiæ, sed errores, & persuasiones humanas sparsas in Ecclesia contra Evangelium (scilicet a Sathanæ ministris depravatum) prætexerunt consensum Ecclesiæ non constare in seculorum præteritorum, & maximorum hominum, & multitudinis assensione, & auctoritate, sed in Prophetis, & Apostolicis Scriptis (scilicet a Novatoribus ad deliras interpretationes distortis) adeoque huic impostorum impiorum consensui se adhaeruros: tum impudentissimo blasphemiae genere addidere hæc impia mendacia. Scit Contarenus, qui sint Ecclesiæ morbi, quanta Cænae Domini in Missis profanatio, quantum vitii in invocatione Divorum, quanta labe in Celibatu Romano, quanta infamia in Populo, qui non recte docetur de Pœnitentia, de Beneficiis Christi, de Fide, seu fiducia accipiente condonationem propter Christum. Videt non solum Monasteria, sed ipsos etiam Canonum recentium libros plenos esse superstitionum. Hæc impudenter, & plane Lutherane Adversarii.

Demum concludere his verbis: Hæc eo recensuimus, ne dissimulatione nostra Contareni scripta probare videamur, & hortamur omnes, ne talibus præjudiciis assentiantur, sed nostra dogmata conferant ad Evangelium traditum in scriptis Apostolicis, & primæ Ecclesiæ exempla. Hæc illi impostores, quorum fraus tota in eo sita est, ut contrarias Evangelio interpretationes Evangelium dicant, & instar Dæmonis ad suadendum scelus Divinis oraculis abutantur.

Denique Principes Protestantes expectare a Cæsare, ut articuli conciliati, eo sensu, quo ipsi scripto explicaverant, scilicet hæretico, promulgarentur, ut auspiciatum concordiae exordium foret, ut legitimum etiam, Christianum, ac liberum Concilium (ut ajebant) in Germania celebraretur, in quo Religionis con-

XXX.

Blasphemiae Lutherano- rum in reformationem Contareni.

Protestantes pe- tunt, ut articuli conciliati juxta eorum hæ- reticum sentum publicen- tur.

XXXII. Concor- diae spes evanuit ob obli- nationem Lutherano- rum.

L.22. n. 34.

Jo. Casa in vita Gasp. Contareni.

XXXI. Ext. apud Goldast. 10.2. pag. 202.

troversæ, secundum verbum Dei (nempe depravatum a Sathanæ ministris) excuterentur: quale autem Concilium legitimum flagitarent, in quo disciplina Christiana reformaretur, immo verius turpissime reformaretur, diserte ipsi his verbis exposuerunt. Quod vero Status consensere debent in ejusmodi Concilium, in quo Papa, vel sui [qui Protestantium Statuum adversarii summi existunt] de religione cognoscendi, & iudicandi potestatem haberent, id quominus faciant, Status iustis, firmis, & certissimis rationibus permoventur, quemadmodum eas bona ex parte exposuerunt in recusatione Concilii Mantuae indicti, ad quam rursus se referunt humillime rogantes Imperatoriam Majestatem, ut illud Statuum propositum necessariis, & inevitabilibus causis innum boni consulere velit, &c.

Tota spes concordiae Religionis evanuit, ob obfirmatam Protestantium mentem in hæresi, & maxime, quia confirmavit ipsos non parum in pertinacia. Franciscus Francorum Rex, cum arcanis literis eos ad arma in Cæsarem concitare niteretur, quod non negat Franciscus Belcarius Metensis Episcopus, his verbis. Cum Cæsar e Belgio discederet, & Ratisbonam peteret, Franciscus de recuperando Mediolano desperans, & de bello prima quoque occasione inferendum cogitans, clam cum Protestantibus, & cum Clevesi egit, ut illos adversus Cæsarem accenderet; frustra quidem cum Protestantibus, qui ab Imperii fide sibi discedendum non putabant; Ea etiam fraude impia idem Rex usus est, ut licet persequeretur hæreticos, literas ad Protestantes Principes scriberet, eorum Sectam sibi inquam non esse, hortareturque, ne conciliarentur Ecclesiæ. Quare illi Ratisbonæ mense Maio scripsere, ut mirius cum iis ageret, qui ipsorum doctrinam profitebantur. His consona sunt, quæ Jo. Casa Cardinalis Contareni a secretis tradit.

Contigit tunc quod saepe in magnis, arduisque rebus usu venit, ut negotium illud Christianæ Reipublice magnopere utile, atque adeo salutare, in medio cursu fractum, ac dissipatum sit, id autem magna ex parte factum est, malitia, fraudeque illorum, qui Cæsaris potentiam, que multum compositis rebus, Germaniaeque pacata crevisset, suspectam habebant, suisque rebus periculosam existimabant. Hi namque non modo veterum discordiarum fibras, ut oportebat communis utilitatis causa, non evellebant, verum etiam novarum simularum semina occulte jaciebant in aures eorum, quibus commissa res erat, insur- rantes, ac falsos quosdam metus eo in- Ann. Eccl. Tom. XXXII,

rentes. Ut autem astuta hæc consilia rememorabantur, & ne ad exitum adducerentur impediabant, ita subito exortum est, quod animos Germanorum ad longe alias curas traduceret, finemque disputationi illi, ac colloquio faceret. Hæc autem fuit incursum Turcarum Regis in Pannoniam cum maximis copiis, communisque hostis metus, nec enim effecit tunc timor ille, quod plerumque consuevit, magnopere exacerbatis animis, ut stimulum periculum tantum admoveret ad odia extinguenda, & gratiam reconciliandam, sed potius spem [quæcumque erat] malorum illorum sedandorum eo tempore intercidit, ac subulit. Missis igitur sermonibus illis, quod factum est extremo mense Quintili, ceperunt Germani arma, totosque se ad imperium illum coercedendum, sineque suos tuendo con- tulerunt.

Quamvis in Dieta nullam concordiae viam reperissent, tamen Cæsar ab illa obtinuit, ut Principes Germaniæ, & ejusdem Provinciæ liberæ Civitates Gulielmum Ducem Clevensem inimicum declararent, quia fœdus inierat cum Rege Galliæ, & quia absque Imperatoris licentia in Principatus Geldrensis possessionem se induxerat; decreverunt etiam omnem diligentiam adhibendam esse, ut Ducem Sabaudiae Principatui, quem Rex Galliæ occupabat, restituerent, etiam armis, si opus esset, & severissimo Edicto interdixerunt omnibus Germanis, ne auderent sub Rege Galliæ militare, & insuper statuerunt auxilia Regi Romanorum præstare, ob bella, quæ cum Turcis semper, & cum Rege Hungariæ gerebat.

Cum igitur viderent viam concordiae non apparere cum Protestantibus, duo consilia fuerunt proposita. Unum, ut Protestantes sibi devincerent, & ad æquitatem adducerent, decreto firmare tolerantiam alicujus articuli fidei Catholicæ contrarii. Sed hoc cum a Cardinali Contareno Legato negatum fuisset etiam antequam Pontifex ei imperasset, ut ista tolerantia non admitteretur, sperantes Pontificem esse concessurum, ad illum scripserunt, ut eam concederet: sed petitionem rejecit, ut asserit Angelus Masfariellus. Cum ex dicti Ratisbonensis conventus sententia a Sua Sanctitate peteretur, ut a Protestantibus quosdam articulos tolerandos declararet, quoad Oecumenicum concilium terminaretur, & decideretur, id Suae Sanctitati, neque secundum Catholicam, & Christianam veritatem, neque suam, & sedis Apostolicæ dignitatem concedendum visum fuit; sed potius concilium, quam primum celebrandum illis proposuit. Sane Pontifex ex nullo alio, Eeee 2 quam

XXXIII.

In Dieta Conc. Trid. ms. Arch. Vat.

Fœdus Catholicum ad defensionem tantum contra potentiam Protestantium. MS. Arch. Vat. tom. 3190. p. 207.

quam ex concilii celebratione, pacem Populo Christiano, & vera Religionis nostræ integritatem oriri posse arbitrat.

Secundum fuit Legato propositum, quod Pontifex etiam approbavit, videlicet, ut si a Protestantibus bellum excitaretur, fœdus stabile inter Pontificem, Cæsarem, Regem Romanorum, & alios Principes Catholicos firmaretur, de quo sic refert Massarellus. Legatus Apostolicus, qui Ratisbonam applicuerat, cum varie concordia tractatus, ut dissidium Religionis nostræ ad æquum intellectum reduceretur, cum Protestantibus habuisset, nihil tamen pium, vel quod Reipublicæ Christianæ expediret, assequi potuit, fœdus tamen Catholicorum inter suam Sanctitatem, Cæsarem, Romanorum Regem, & Imperii Principes supradictos [Catholicos scilicet] quod alias Cardinalis Farnesius nomine Sedis Apostolicæ composuerat, quibusdam denuo adjectis conditionibus die XXIX. Julii MDXLI. roboravit. Cum igitur Cæsar discedere vellet, ut arma jam parata in Africam, & Algerium inferret, Dietam dimisit sequenti Recessu.

Recessus Ratisbonensis MDXLI.

XXXIV. MS. Francisci Card. Barberini fig. 2678. p. 112.

Ex recessu Ratisbon. in caula Religionis.

Carolus, &c. Quia desiderium nostrum, semper eo tendit, & adhuc tendit ad laudem, & honorem Dei Omnipotentis, ac totius Christianitatis, & præsertim in sacro Imperio Germanicæ Nationis, pacem, quietem, & concordiam, ut in dissidio Religionis negotium ad Christianam concordiam redigeremus, ad præcauendum turbas, quæ hinc nasci possent, ideo Electoribus, ac aliis Principibus, Statibus, huiusmodi deputatorum colloquentium opiniones in scriptis comprehensas concordatorum, & non concordatorum punctorum, non tamen conclusivæ tradidimus, clementerque petivimus, ut illas perviderent, desuperque deliberarent, nobisque quid sentirent, non solum super punctis, circa quæ colloquentes [non tamen conclusivæ] concordarent; verum etiam super illis, circa quæ discordarent, significarent, nobisque etiam iudicium suum, quo pacto graves abusus, qui passim in Ecclesiastico, & Seculari statu succreverunt, e medio tolli, & ad Christianam emendationem, & reformationem conduci possint, communitent, cum clementi oblatione, quod ad promovendum hæc omnia laboribus, & diligentia nostræ non parceremus, quodque sine dubio Legatus Apostolicus ad idem inclinatus esset.

Graviores longe in Lutheranismo, quam in Catholico statu erant corruptelæ.

At Electores, & alii Principes, ac communes Status ex gravibus causis, quas in consultando super tam arduo negotio invenerunt, & præsertim ad promotionem ne-

gotii, & ad omnes ambages evitandas, nobis dictorum colloquiorum opiniones in scriptis comprehensas obedienter reservarunt, nosque ut Advocatum, & Defensorem Ecclesiæ Catholicæ humiliter requisiverunt, nobisque supplicarunt, ut illas una cum Legato Apostolico hanc ordinationem Hagenensis Recessus clementer pervideremus, ac una communicarem, præsertimque puncta, circa quæ Deputati colloquentes non tamen conclusivæ concordarent, summaque diligentia, cum aliquid in illis in sententiis, vel in verbis, quod in sanctis Doctoribus, ac laudabili Catholica Ecclesiæ consuetudini contrarium esse posset, & iuri, examinaremus huiusmodi, & quidquid reliquum abusu in Ecclesiæ Catholica forsitan reperiretur, emendarem, corrigeremus, aboleremus, & si aliqua declaratione nonnullorum punctorum, vel sensuum obscuriorum opus foret, ut illam adiceremus: in hisque resolveremus, ac concluderemus: quodque nos cum Legato Apostolico resolveremus, amplius omnibus Statibus proponeremus, ut nobiscum secundum primam propositionem nostram Hagenensis Recessus humiliter concordarent: quodque interim, clementer vias cogitare vellemus ad conducendum Protestantes, ut in aliquibus punctis controversiæ obnoxii Christiana, & æqua mediâ acciperent, vel si illa locum habere non possent, tunc per medium generalis concilii, aut si illud obtineri non posset, ad Nationalem conventum illos legitime convocarem, ut æqua definitio fieret, quo tandem Natio Germanica ad Christianam concordiam pervenire, ac pax, & quies in sacro Imperio conservari possent.

Ad huiusmodi communium Statuum humiles preces nos clementer consensimus, dictas colloquentium schedulas Religionis controversiam implicitam concernentes Legato Apostolico tradere, & communicare, velle, quod etiam statim fecimus, ipsius animam, & quid sentiret, intelleximus primi, & Electoribus, & aliis Principibus, & omnibus Statibus notificavimus.

Deinde maturo consilio prævio, & urgentibus, & iustis ex causis, cum omnibus Statibus concordavimus, quod colloquentium acta, ut illa celebrata fuerunt, ad omne Christianum Concilium in Germania celebrandum remitti debeant, quemadmodum illa ad Concilium mittentur; quod Concilium, ut nobis Legatus Apostolicus promisit, brevi indicetur; si vero id non succederet, quod saltem Nationale Concilium legitimo modo indicatur, & celebraretur. Casu autem quo nullum horum succederet, quod tum communis conventus Imperialis, prout infra dicitur, celebrari de-

debeat. Et ut omnes Status Imperii cognoscere, & intelligere possint, quod nos Imperii prosperum successum, & augmentum promovere semper inclinari sumus, & præsertim, ut hoc negotium Religionis dissidio subiaccens decidatur, & definitur, ideo omnibus Statibus obtulimus, quod in instanti nostro per Italiam itinere, apud Sanctitatem Summi Pontificis, summa diligentia tractabimus, & instabimus, ut huiusmodi generale Concilium, quamprimum ad locum opportunum in Germania indicatur, ibidemque celebretur, & casu, quo hoc non succederet, de quo non dubitamus, quod tum Nationalem conventum modo legitime convocabimus, indicemus, & brevi celebrabimus. Et si nullum istorum obtineri posset, tum intra decem, & octo menses a data præsentis Recessus conventum Imperialem ad locum opportunum indicemus, ipsique personaliter intererimus, sperantes dictas controversias Religionis ad definitivam, & Christianam concordiam nos reducturos, & omnino tractaturos, & conclusuros, quod sacro Imperio, & illius Statibus ad prosperos successus, & utilitatem cadere possit: ægemus etiam, sollicitabimus apud Sanctitatem Summi Pontificis, quod ipsa Legatum cum sufficienti mandato ad dictum Nationale Concilium mittat, vel si illud non succederet, ad dictum conventum Imperialem deputaret eo in negotio, usque ad definitivam concordiam.

Ad hæc una cum Legato Apostolico omnibus Prælati in iungimus, et mandavimus, ipsis per præsentem injungimus, & mandamus, quod inter sese, ac suos, Christianas ordinationes, & reformationes instituant, & erigant, quæ ad debitam, & salubrem administrationem Ecclesiæ convenientes, & idoneæ sint, ipsaque strenue manteneant, & quoad hoc nulli impedimento, vel interpellationi locum dent, quod sese ita facturos dicti Prælati nobis, & dicto Legato humiliter obtulerunt, sperantesque huiusmodi ordinationes, & reformationes ad definitivam Christianam concordiam Religionis dissensionibus subiectæ, præparationem futuras, ad illamque multum commodaturus.

Et ut ulterius in sacro Imperio Germanicæ Nationis quies, & pax concordia plantentur, & conserventur, ideo volumus, ac per præsentem districte mandamus, quod pax Norimbergensis, quæ prius ex gravibus, & necessariis causis, quæ tunc temporis ob oculos versabantur, nunc vero multiplicata sunt, ad prosperum Sacri Imperii successum erecta, donec Generale, vel Nationale Concilium peractum fuerit, vel si neutrum horum succederet, usque ad pro-

nimum futurum conventum Imperialem; ut supradictum fuit, in omnibus iis punctis, & articulis ab omnibus firmiter, & inviolabiliter observetur, &c.

Promulgato hoc edicto ad partes hæreticorum inclinare multis visus est Cæsar, nec tamen Lutheranorum Principum, quibus ad redimendum tempus ad blandiebatur, benevolentiam sibi conciliare potuit: Perstrinxit admodum corruptelas ac vitia, quæ in Catholicam Ecclesiam natura humana corrupta invexerat; at horrenda scelera, quæ Lutheranos hypocritas infecerant, pressit silentio, desuitque illi animus ad ea comprimenda, spem sceleratam injectit Lutheranis de congregando Nationali Concilio, in quo si promissis consentirent exitus, Catholica Religio in Germania delecta foret; proptereaque Catholicorum, qui ægre ferebant, Religionis causam ab eo non sincere mente defendi, malevolentiam collegit, Lutheranorumque, qui ipsum in Lutheranismum pellicere annitebantur, odia in se asperavit, de quibus Cardinalis Moguntinus Pontificem certior fecit, Administrum sui arcanorum participis opera.

De declaratione data Lutheranis a Cæsare, & quid in ipsa continetur. Ratisbone.

Dedit Sanctissimo Domino Nostro Jo. MS. Francisci Cardinalis Moguntini literas credentiales. Barberini fig. n. 2678. p. 111. Imposture Protestantium.

Secundo, de non consentiendo in dictum Concilium, nisi omnes errores, & abusus corrigantur, & singula reformarentur iuxta verbum Dei [impie scilicet ab iis corruptum.]

Tertio, quod neque Sedes Apostolica, neque Summus Pontifex, neque illi adherentes debent esse Judices, quia ipsi non faciunt, illos habere aliquam in eis iurisdictionem, aut quamvis autoritatem.

Protestati etiam sunt publice, quod dictum recessum non acceptarunt, nisi iuxta declarationem eis factam a Cæsare, hoc audiente. Talem autem declarationem, qualis sit, ignorant Catholici, vel saltem tunc ignorabant, & ipsa declaratio confecta dicitur, & conscripta voluntate, & ordinatione ipsorum Protestantium. Neque copia, aut conceptum reperitur ejusdem de-

XXXV. Apud Pallavic. to. 1. l. 4. cap. 15. n. 13.

Recessus Ratisbonensis nec Catholicis, nec Protestantibus satisfecit.

deklarationis in privata Caesaris Cancellaria. Minus de ipsa deklaratione scitur in publica, & Imperiali Cancellaria [cui praest Reverendissimus D. Cardinalis Mognuninus] neque [ut fieri solet] ibidem apud Acta consignata est. Consultum foret de ista deklaratione intelligere, vel ab ipso Casare. Protestantes post lectum Recessum, ob quaedam verba ipsis non placentia, deriverunt Casarem, & Regem ultra duas horas, altercationibus inhaeserunt, adeo ut Casar, & Rex omnia fere pro Protestantium arbitrio aptare, & immutare cogentur, non obstantibus Catholicorum contradictionibus, & optimis rationibus.

XXXVI. Calvinus Ratisbonensi conventui interfuit.

Antequam narrationem Dietae Ratisbonensis compleamus, non est silentio mandandum, Jo. Calvinum inter alios Sathanæ adiutores ibi convenisse, ut simul cum sociis, & inter illos facile Princeps, Catholicam Religionem funditus everteret; qui postea ab isto congressu rediens, pro munere a Genevensibus pessimis perduellibus Ecclesiae, fuit illi Civitati restitutus, a qua paucis jam annis elapsis, in exilium pulsus ob causam supra allatam. Hic, referente Foloremundo Remundo omnia Genevæ versavit, ut brevi non Episcopatum modo illius Civitatis, sed etiam dominatum sibi arrogaret, res omnes tam ad religionem, quam ad civilem administrationem spectantes suo arbitratu disponens: adeo ut ab omnibus, etiam ipsis Republicæ primoribus observaretur, ac veluti coleretur. Cujus rei Beza lepidum adfert exemplum ejus, qui cum morti jam proximus esset, persuadere sibi non poterat a Deo peccata sibi remissa esse, nisi a fidei illo Dei servo (ita impius illius alumnus execrandum hoc Diaboli membrum vocat) quem toties tam graviter offenderat, itidem veniam impetrasset. Additque, Calvinum non semel nudis se gladiis medium objecisse, ac sua tantum praesentia furibundos ac desperatos homines a caede revocasse: ac quotiescumque in conventibus suam proferebat sententiam neminem reperiri ex omnibus, qui vel solo verbo contra mutire auderet. Farellus autem, ut faciliorem Calvino Genevæ exercendæ tyrannidis potestatem exhiberet, alio profectus est.

Floremund. l. 7. §. 19.

XXXVII. Protestantes in vulgus voces spargunt, Catholicos capisse diffugia.

Cum ita Novatores ab æquitate, & concordia abhorrent, sparsere tamen invulgus, Catholicos capisse diffugia, & discussæ pacis culpam omnem in eos detorsere, quos Surius gravissimis hisce sententiis confutat. Quæ vero causa est, ut Catholici diverricula quaerunt, cum res nobis sit non fere cum apostatis Monachis, & eorum Symmistiis jam olim damnata-

rum heresum buccinatoribus, quos ad suam originem revocasse, vicisse, & condemnasse est, scilicet ingentis cuiusdam molis est, cum iis in disceptationem venire, qui etiam ante mille annos damnatos errores revocant, & hoc solo triumphant, quod deterrimis mendacis fascinatam simplicem plebeculam in suas partes traxerunt, quæ si dolos, & fraudes illorum posset intelligere, næ illi haudquaquam Orbi diutius illuderent.

Ad dissolvendas horum fraudes, Germanosque in orthodoxa Religione confirmandos Contarenus Cardinalis Legatus Lutheranorum errores merita censura damnavit, ostenditque eos a Catholica Ecclesia dissentire, atque in æternum exitium præcipientes ruere, tum Episcopis mandata dedit, ut omni cura, & labore commissos sibi Populos a Lutherana impietate vindicarent, qua pia admonitione Novatores veluti phrenetici in Medicum exasperati acerbissimis scriptis nomen ejus prociudere, de quibus hæc Johannes Eckius ad Gasparum Contarenum scripsit.

Bucer Vir pestilens acta Comitiorum infideliter scripsit, mixtis tot impietatibus, ut nullus Catholicorum ferre possit: præter Sedem Apostolicam, Cardinales, Episcopos, & universos Christianos, speciatim aggreditur, scripturas per te oblatas lacerat. XX. Januarii MDXLI.

Edidit (inquebant Lutherani) censuram, in qua ait, nos a communi consensu Catholice Ecclesie dissentire, jubet etiam in altera pagella Episcopos advigilare, ut genus doctrine, quod profitemur, deleant. De nefariis eorum querelis in Legatum, atque Romanam Ecclesiam hæc refert Franciscus Belcarius Episcopus Metensis, Protestantes Contarenum reprehendunt quod Principes ad crudelitatem cohortetur. se, quos nunc damnant errores [si dici debeant errores sanctissima Ecclesie dogmata ab Apostolis tradita] nunquam in posterum probaturos, neque ad eam Ecclesiam, quæ tot vitia defendit reversuros. Vitorum nomine intellexere Cælibatum, Quadragesimalia jejunia, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramenta, divina officia, & alia pia opera, quæ respuunt illi, quibus sufficit esse nequissimos, & credere se esse bonos. Cæterum non diffitemur, quin irrepant vitia in Ordines Catholice Ecclesie, est enim sagena missa in mare congregans bonos, & malos pisces, sed negamus vitia ab ea defendi, ad quæ emendanda editas a Pontifice nonnullas Constitutiones hoc anno inferius visuri sumus.

Nec soli Protestantes dente canino intergerimam famam Cardinalis Contare-

Contarenus Hæreticos damnat, & Catholicos defendit.

Hæretici in Contarenum furant.

Inter epist. Gaspar. Car. Cont. MS. Archiv. Var. sig. num. 3224. Jo. Eckius ad Gaspar. Car. Contarenum.

Franciscus Belcar. l. 22. c. 52.

Quid vitiorum nomine intelligant Lutherani.

XXXVIII.

Pag. 125. 127.

Etiam Catholicorum aliqui Contarenus detrahebant.

ni Legati laceraverunt, sed etiam Romæ malum murmur de eo percubuerat, quasi Potestantibus in articulis Religionis Catholicæ noxiis cessisset. Audiamus Jo: Casam in vita ipsius Cardinalis: Accidit hoc itinere [scilicet Lucam versus, de quo inferius] res, quæ vehementer animum optimi Viri commoveret; cum enim Brixiam ventum esset, civis hujus loci, honestus sane Vir, ac vetus amicus Contareni, qui ad ipsum salutatum venerat, quæstivit ex eo simpliciter, quæ mens ipsum impulisset, ut capita, quæ ferrentur prolata ab adversariis adeo absurda, & a veritate aliena in Germania comprobaret. Cui statim respondit ille, eas esse meras nugas, rumoresque prorsus inanes, & quos omnes aures respicere deberent, se nunquam nedum, quod esset anceps, sed in quo scrupulus aliquis resideret, sine auctoritate Pontificis Maximi concessurum adversariis non fuisse; ac etiam, quæ rata in primis sunt, & firma aliter recepturum non fuisse. Non desistit author huius sermonis, sed addidit, rem aliter, atque ille putaret, se habere, neque enim incertam esse, ac nullo authore prolata famam illam; se namque literas vidisse, ab ejus Ordinis homine scriptas, summo Viro, quem etiam nominavit, quæ id commemorarent, ac verum esse contendere. Non potuit tunc homo lenissimus se temperare, quin stomacharetur, exclamaretque. Digna vere merces hæc est meorum laborum, si vera sunt, quæ narras, statimque ut innocentiam suam, exstimationemque tueretur, misit epistolam ad Pontificem Maximum, qua valde questus est de injuria illa, sermoneque improbitate, quem Roma profectum, ac per omnem Italiam ab iniquissimis deportatum contra dignitatem suam comperisset, rogavitque simul, ut si penitus eum non aspernaretur, saltem, se in dicta causa non condemnaret, nec quicquam de illa re secum statueret, antequam ipse ad eum pervenisset, sperans enim, se facile causam suam probaturum, ostensuram laude se, atque præmio, non reprehensione, aut pœna ulla, ob ea, quæ in Germania gessit, dignum esse. Pontifex, ut author vitæ narrare pergit, de Legati justificationibus non solum satisfactionem recepit, sed Imperatori ejus mirifico laudatori ob Legationem Germanicam, summa prudentia administratam, respondit, non sibi opus esse suæ Majestatis testimonio, ut certior redderetur, Cardinalem Contarenum Legationem summo studio, diligentiaque gessisse, quia bene noverat, quantum ex sua Legatione exi-

stimationis fides Catholica, & Sanctæ Sedes acquisierit, populique voces ejus famæ detrahentes, invidorum blateramenta esse: & ut omnes clare cognoscerent, cum sui animi satisfactione Legationem Germanicam absolvisse, Bononiensem Legatum creavit. Aboluta vero Dieta Ratisbonensi Imperator cum in Italiam descendisset, Pontifex jussit Contarenus, ut Imperatorem, uti Legatus, Mediolanum usque comitaretur, & Imperator in illam Urbem, honores illi singularis exstimationis tribuit.

Misisse ad hos conventus Henricum Angliæ Regem Oratores suos, & priorum scelerum conscientia percitum, de restituenda in Regno fide Catholica, ac recuperanda Ecclesie gratia egisse, sed nimio sui amore illud rite expiare crimina detrectasse Sanderus refert his verbis. Rex Henricus (inquit) jam non aliorum modo, sed propria etiam impietatis aliquo modo secundum sæculum peritus, ad hæc Ratisbonensi Comitio, misit Henricum Cnevettum Equitem auratum, & Stephanum Gardinerum Wintoniensem Episcopum insignis doctrine, & ingenii admirabilis Virum, partim, ut suam in fidei negotio moderationem certis Germania Principibus probarent, qui eum in novo Evangelio affectando tarditatis accusabant, præcipue vero ut cum videret se neque Catholicis, neque Protestantibus [præterea quod cum neutris plene communicaret] gratum esse, rationem quandam cum Casare inirent, quæ ipsi unitus, & per eum Pontifici Romano reconciliatus, perfectam fidei Catholice regulam, quæ nihil verius, nihil certius esse sciebat, absque ulla simulatione tandem sequeretur. Et huc quidem adegit illum vis conscientie, quam veteres non immerito adæquarunt mille testibus. Cæterum quoniam volebat Rex salvo suæ Majestatis honore, hoc est absque publica tam contestati criminis confessione, absque pœnitentiæ actione, absque rerum ab Ecclesiis ablatarum restitutione, in unitatem Catholicam recipi, hoc autem & Canones vetarent, nec saluti æternæ ipsius consuleret, ista inanis cogitatio ad nihilum recidit, quia gloriam hominum, magis quam Dei adamavit. Ita illæ tuendæ inanis gloriolæ cupiditate fascinatæ æternæ gloriæ spe excidit, ac sempiternæ ignominie se infeliciter subjecit, nec levi tamen dedecore in hac vita inustus est, dum uxores ipsius (prima excepta) fidem ipsi violaverunt, qui fidem Deo, ac primæ uxori violaverat, atque

Jo. Casa in vita Contareni p. 124.

Sander. l. p. 217.

Henricus Angliæ Rex orator ad colloquium Ratisbonense mittit, ut ad ecessiam redderet, sed superbia impeditur non restituit.

hoc

hoc ipso anno Catharinam Havardam [1] ob supra ante conjugium admitta, atque adulteria in matrimonio patrata capitali supplicio affecit, prosperitas vero illum male perdidit, etenim ut ait Ecclesiastes: *Quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perperrant mala.*

Ecclesiast.
c. 8.XL.
Henricus
tyranni-
dem in
Hibernos
exercet.

Exercuit vero tyrannidem in Hibernos, ac Domini Hiberniæ nomen dedignatus, Regis Hiberniæ nomen sibi ascivit, cum cæteri Angliæ Reges se tantum Hiberniæ Dominos dixisse viderimus, nam Hiberni, cum fidem Christianam a Romana Ecclesia hausissent, Pontifici Romano tantum se subjecerant, dum vero Henricus II. Angliæ Rex eos bello vexaret, concordia causa ad tollenda intestina Hibernorum bella, & Religionem constituendam contra potentiorum Hibernorum vim, & tyrannidem, Pontifex ex Hibernorum consensu Angliæ Reges Hibernorum Dominos constituerat, quo honoris titulo florentissimi bellica laude Reges contenti vixerant; cum vero Hiberni Catholicæ Religionis tuendæ, & suæ libertatis asserendæ studio restitissent Henrico, ille in eos furorem suum effudit, ac Comitum Kyldariæ stirpem ferro pene deletit, ex quibus Geraldus adolescentulus fuga in Belgium lapsus a Pontifice Leodiensî Episcopo commendatus est.

Sand. l. i.
p. 220.Paul. III.
lib. brev.
an. 8. pag.
17.

Episcopo Leodiensî.
Venerabilis Frater salutem, &c. Intelleximus confuisse in istam tuam Civitatem dilectum filium nobilem adolescentem Geraldum natum, & heredem bonæ memoriæ Geraldî, nuper Comitîs Kyldariæ de Hibernia, fugientem atrocissimam persecutionem Schismaticorum, a quibus Genitor, & Frater major, ac duo Patruî ejus sunt interfecti, & qui non minori nunc crudelitate hujus superstitis vitam persequuntur, quorum casus tam miserabilis, etsi non dubitamus, quin per se satis fraternitatis tuæ animum movere debeat, ut hunc adolescentem, vel potius puerum causa Sanctæ Ecclesiæ hæc ferentem omni auxilio destitutum, & in tanto periculo positum in tua Civitate foveas, & protegas, quia tamen ad hoc officium Summi Pastoris maxime pertinet talium curam gerere, ideo ipsum Geraldum omni charitatis studio fraternitati tuæ commendandum duximus, & quam maxime possumus com-

mendamus ab ea summopere patentes, ut sive ipsi Geraldo rursus visum fuerit in ista Civitate ad aliquod tempus commorari, quam alio in tam seve persecutione discedere velit, pro boni Episcopi officio, ac nobilitate generis, & animi tui eum tanquam filium in tua Civitate tueri, sive ipse Geraldus ad nos se recipere desideraverit, ut eum pariter omni consilio, ope, & auctoritate, & auxilio tuo juves, quo is tuto pervenire ad nos possit, quod tua fraternitate dignum, Deo Omnipotenti, ac bonis omnibus acceptum, nobisque, supra quam dici possit, erit gratissimum, quem admodum hæc plenius cum fraternitate tua aget nostro nomine dilectus filius Theodoricus Hezius, ad quem scripsimus, cujus verbis plenam fidem tua fraternitas habebit. Datum Romæ v. Januarii MDXXI. anno VII.

XLI.

Pontificiis etiam literis eundem Kyldariæ Comitem adolescentem solatus est Paulus, monuitque, ut se a Canonico Heziio regi sineret, qui & conformandis ejus moribus, ac necessariis subministrandis præfectus esset: licet vero Henricus immisso exercitu, gravi bello attriverit Hibernos, non defuere tamen viri fortissimi, qui illius conatus retunderent, ac instructis copiis fidem Catholicam, nomenque Romani Pontificis tuerentur, inter quos erat Ultoniæ Princeps, quem Paulus ad causam Fidei Catholicæ strenue defendendam his literis incitavit.

Paul. III.
lib. brev.
an. 8. p.
98.

Dilecto filio nobili Viro Consoio Yneyllo Principi Hibernicorum Ultoniæ.

Dilecte fili salutem, &c. Literas nobilitatis tuæ recepimus in vigilia festi omnium Sanctorum datas, quas dilectus filius Raymundus tuus attulit, estque ipse uberiori suo sermone prosequutus, ex quibus noster animus varie affectus est, nam istam Insulam nunc a moderno Rege ad tantam impietatem deduci, tanta crudelitate vastari, honoremque Dei Omnipotentis tanta illius servitia, ac feritate conculcari, quo debuimus, dolore intelleximus, ac contra cum tuis literis, & dicti Raymundi sermone edocebamur, te simul honoris Dei, ac Romane Ecclesiæ, & Catholicæ Religionis propugnatores existere, paternæ charitatis affectu, & læticia exultavimus. Te igitur, fili dilecte, proinde, ac meritis es, & laudamus, commendamus in Deo Domino, eique tum gratias agimus, quod te tali virtute, ac pietate insignem hoc

hoc tempore ad conservationem illius Insulæ nobis concesserit, tum preces offerimus, ut eundem te nobis diu conservet, ac prosperet, nos autem de te, ac cæteris fidei Catholica propugnatoribus eam curam suscepimus, quam debuimus, tuque a nobis petisti. Quamobrem exhortamur in Domino ipsam nobilitatem tuam, & cunctos Hiberniæ populos, auctoritatem, & pietatem tuam sequentes, ut in Catholica Religione, quam a Patribus accepistis, & ad hæc tempora constantissime conservastis, perseverare velitis, sicut vobis, ac veris Christi fidelibus dignum est: Nos enim, qui istam Insulam singulari charitate complectimur, & in vetusto Sanctæ fidei cultu conservatam cupimus, nunquam tuæ nobilitati, & cæteris sectatoribus pietatis tuæ deermus, sicut hæc omnia ex eisdem Joanne [nempe Codurio] & Alphonsio [scilicet Salmeron D. Ignatii sociis] Nuntiis nostris, & Raymundo tuo plenius intelliges. Datum Romæ xxiv. Aprilis MDXXI. Pontificatus nostri anno VII.

Orlandin.
l. 3.

Decreti fuere Joannes Codurius, & Alphonsus Salmeron S. Ignatii Socii in Hiberniam Internuntii ex consilio Armachani Archiepiscopi ad lapsas res Fidei Catholica instaurandas, Hibernosque pietate excolendos, nam Episcopis pulsis, & Parochiis improbis intrusis Ecclesiæ Hibernica corruptelarum sentibus horrebat, ad quæ tollenda mala missi hi Viri Apostolicis virtutibus insignes, commendatque Præsulibus, Clero, & populo Hiberniæ subiectis literis.

Paul. III.
lib. brev.
an. 6. pag.
97.

Universis, & singulis venerabilibus fratribus Archiepiscopis, Episcopis, aliisque personis Ecclesiasticis, tam Sæcularibus, quam Regularibus, necnon dilectis filijs Nobilibus Viris Principibus, Populis, & communitatibus Insulæ Hiberniæ, quibus hæc literæ nostræ exhibebuntur, salutem, & Apostolicam benedictionem.

XLII.
Paul. III.
lib. brev.
6. p. 96.

Cum nuper audierimus vestras clades, & in Fide Catholica perturbationes vobis ab impietate, & crudelitate vicini Regni inflatas, sane nos, & pro nostro Pastoralis officio omnibus Christi fidelibus debito, & pro peculiari in istam Insulam amore graviter nostris damnis, tum temporalibus, tum quæ his majora sunt, spiritualibus indoluimus. Itaque salutem animarum vestrarum paterno zelantes affectu mittimus ad vos dilectos filios Joannem Coduri, & Alphonsum Salmeron laeves presentium Presbyteros doctrina, & pietate insignes, nostros, & A. S. Nuntios, quibus mandata ad vos dedimus super nostra de vobis specialia, ac paternæ cura, tum etiam non paucas facultates de Christi thesauro concessimus, ut animarum vestrarum salutem commodius consulere possint. Hortamur igitur fraternitates, nobilitates, & devotiones vestras in Domino, ut eosdem Joannem, & Alphonsum Nuntios honorifice, ac benigne suscipere, eorumque, cujuslibet ipsorum verbis ex parte nostra vobis referendis plenam fidem habere, & in vera Catholica Religione, Sanctæque Romane Ecclesiæ vestræ peculiari Matris obedientia, in qua tantopere cum Majoribus vestris, vixistis, persistere velitis, habituræ præmium constantiæ, & pietatis vestræ, temporalium primum honorum in terris, deinde immortale, ac perpetuum in Cælis. Datum Romæ xxiv. Aprilis MDXXI. anno VII.

Cum in Scotiam profecturi essent, Pontifex literas dedit xxiv. Febr. hujus anni Cardinali Scotiæ, quibus eos omnibus benevolentia studijs excipi, atque affici jussit.

XLIII.

De his etiam scripsit Paulus Regi Scotiæ, quem Sanderus ait læsum fuisse ab Henrico, cum Regis Hiberniæ nomen ab eo invasum est, quod pars Hiberniæ ad Scotum spectaret, & quidem Scotos de Hibernia alias cum Anglis certasse vidimus: rogavit Scotum Pontifex, ut cum Internuntii ad promovendam salutem animarum, & Divini nominis honorem propagandum mitterentur, eos Regio studio complecteretur.

Regi Scotorum.
Charissime &c. Mandavimus ex parte nostra scribi dilecto filio nostro Cardinali Scotiæ quædam super rebus vicinæ tibi Insulæ Hiberniæ, quæ nobis ob honorem Dei Omnipotentis, & salutem illorum populorum valde cordi sunt, quasque ad tuam pietatem, & gloriam etiam pertinere arbitramur, hortamur igitur serenitatem tuam in Domino, ut ejusdem Cardinalis verbis ex parte nostra tuæ Majestati referendis, hæc minorem fidem præbere velis, quam si nos ipsi cum tua Majestate presentes loqueremur, quod sane post Deum Omnipotentem recipimus a Majestate tua gratissimum. Dat. Romæ xxiv. Februarii MDXXI. anno VII.

Paul. III.
lib. brev.
ann. 6. p.
99.

Ex his Internuntiis Joannes Codurius morbo oppressus commissum sibi munus obire non potuit, cujus animam S. Ignatius, objecta illi cælesti specie in Cælum ab Angelis efferri vidit, ut Orlandinus his verbis refert. Pro ejus valetudine cum rei divine faciendæ gratia ad eadem S. Petri in Janiculo tacitus properaret Ignatius, medio in ponte, qui Sixti dicitur, in Cælum oculis, velut a stupore defixus repente contulit; tum ad comitem Baptistam Violam, referamus, inquit, nos

XLIV.
Mafficus
in vita S.
Ignatii.Orlandin.
l. 3. c. 20.Animam
Codurii
in Cælum
ferri
videt S.
Ignatius.

Ffff do-

NOTE [1] Catharinæ Howardæ supplicium Annalista noster aliquantulo tempore anticipat. Quamquam enim hoc anno in carcerem coacta fuit, capitalis tamen sententia non nisi coacto Senatu Angliæ die XXVI. Januarii anni sequentis 1542. dicta est. Eademque demum mulier die XII. Februarii capite plexa: Ita Burnetus Hist. de la Reform. en Anglet. lib. III. MANS

domum, Codurius noster deceffit. Creditum ab Ignatio visam, ut antea Horii, sic nunc Codurii, animam in Cœlum intrantem; ex horarum quippe ratione compertum, ipsum illo temporis expirasse momento, nec sana causa alia fuit, cur intellecto divinitus chari sodalis excessu, domum extemplo repeteret, ac non potius ad aliud quod piacularare pro eo faciendum Sacrum de more contenderet, quin cum ad Fabrum scriberet, veluti de communis obitu filii, narravit, decedentem Codurii animam a pio Viro in oratione defixo, conspectam in Cœlum esse luce coruscantem inter Angelicos Choros deportari. Suffectus est in Codurii locum Paschasius Broetus: cum vero ille una cum Alphonso Salmerone in Scotiam, atque ex ea in Hiberniam esset profectus, jamque pii illi Internuntii salutem animam proveherent, interioresque Christi thesauros conferrent, tot insidiis appetiti fuere a Schismaticis, ac pene circumventi, ut post trigesimum quartum diem excedere coacti sint.

XLV. Orlandin. l. 3.

Helvetios Paulus Pontifex invitat, acceptis stipendiis, ad militandum contra Turcas.

Inter hæc Solymanus Turcarum Imperator, maximos terra, marique apparatus intruxit ad Christianum invadendum Imperium, cuius nefaria molimina cum formidaret Pontifex, bellicis præsiidiis pro immani hoste propulsando comparandis intentus, Helvetios ad sua signa (promissis honestis stipendiis) pellicere constituit, atque ipsos, etiam Hæreticos omni paterni amoris significatione, verborumque officiis sibi devincere (proposita iis gloria) quam in tuenda Fide Christi, retundendisque Turcarum conatibus essent relaturi.

Dilectis filiis Helvetiis trededim Cantonum ligæ Superioris Alemanie in Dieta congregandis Ecclesiastica libertatis Defensoribus.

Paul. III. lib. brev. anno 7. p. 129. p. 253.

Dilecti filii salutem, &c. Credimus devotiones vestras non latere ea, quæ crebris nuntiis, ac literis nuntiantur de maximis infidelium apparatibus tum terrestribus, tum maritimis, utque illi innumeris comparatis, & iam instructis exercitibus terra Austriam inferiorem, mari autem Italiam, præcipueque in Civitates, & Provincias Sanctæ Apostolicæ Sedis irrumpere, devastare, & occupare in animo habeant, ac per eas gradus quosdam sibi facere ad reliqua Christianitatis invadenda; quam ob rem nos sicut hætenus ad illorum conatus dudum antea prævisos retundendos nihil prætermisimus, quod ad curam universalis Pastoris omnium Christianissimorum pertineret, nunc Nicæam nulla nostræ ætatis ratione habita curato, concordiamque inter Christianos Principes suadendo, nunc Classe multo labore, & impensa instructa cum

cæteris resistendo, ita etiam hoc tempore nihil prætermittere, vel laboris, vel studii, vel officii nostri decrevimus, quo id periculum nobis quidem nunc propius, sed nisi occurratur, simul omnibus mox Christianis incubiturum avertamus: itaque, non desistimus omnes Principes Christianos ad pacem adhortari, ita etiam monemus assidue ut salutis communis curam suscipiant, ad defensionem vero nostrarum terrarum, quas una velificatione hostis invadere potest, expedito, ac prompto præsidio indigentes facile ad vestram inclyam, ac fortissimam Nationem spes nostras convertimus, unde ipsum præsidium sumeremus, nec enim habebamus, quorum magis fidere vel virtuti, vel in nos benevolentiam deberemus quam vestrum, qui & Defensores hujus Sanctæ Sedis, & veteri memoria diu optime meriti fuistis: quamobrem non minus in vobis quam aliqui Prædecessorum nostrorum sperantes, nec minus quam illi erga vestrum commodum, & honorem paterne affecti, atque animati, deinceps vobiscum veterem benevolentiam, & primam erga vos charitatem nunquam illam quidem a nobis depositam continuare proposuimus, vestras devoriones studiose requirentes, & hortantes, ut si ipsi infideles nostri, ac vestri hostes progrediantur, pergantque terras nostras invadere [quod Deus misericors dignetur avertere] tunc vos pro defensione Sanctæ Sedis Apostolicæ, & Christianæ Religionis, universalisque salutis, vestros milites bona vestra cum voluntate, pro honestis, & competentibus stipendiis nobis concedere velit, quemadmodum vestri Majores, usque ipsi cum inænti vestra gloria antea actis temporibus fecistis, habituri vicissim nos, & hanc Sanctam Sedem in occasionibus, quantum nobis licuerit, hujus vestri officii semper memores, & gratos, sicut hæc plenius tam nunc ex literis dilecti filii nostri Ennii rit. S. Angeli Presbyteri Cardinalis Verulani, quem vestri nominis studiosissimum, & apud nos promotorem, ac fautorem vestrarum rerum, jam inde ab initio Pontificatus nostri habuistis, & continue habetis, quam ex verbis dilecti filii Hieronymi Franchi familiaris, & Camerarii nostri, quem dedita opera propediem ad vos mittere decrevimus, intelligetis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum XVII. Maii MDXLI. an. VII.

Cum pro sustentandis copiis auxiliariibus ærario opus esset, auxerat Pontifex vestigial falis, quod Perusini inique ferentes, rebellionem moverant, verum, quinta Junii (deditione nuncupata) ad officium redacti fuere, quorum Oratore supplici cultu, ac ritu hoc veniam poposcisse memorat Petrus Paulus Gualterius

XLVI.

Petr. Paul. A. ret. MS. Vatic.

Are-

Perusini veniam a Pontifice pro rebellionem facta possunt.

Arctinus. Die vigesima nona Junii dum Papa iret ad S. Petrum, procerunt se ad ejus pedes in Porticu S. Petri viginti quinque Civis Perusini pullis, & longis vestibus induti, & ad collum laqueo apposto, veniam, & misericordiam petentes, & Reverendissimus Sanctorum IV. intercessit pro eis, tunc sua Sanctitas absolvit trededim illorum, & remisit. Steterunt postea ante Capellam majorem dum Missa celebraretur, & miserandum spectaculum præbuerunt, numerus duodecim representavit eos, qui auctores rebellionis fuerant.

Turca in Hungaros bellum movet.

Paul. Jov. l. 39.

Quod ad Turcas vero attinet, non illi hoc anno in Italiam effundere impetus, sed in Hungariam, quam ob suaesta Hungarorum diffidia sibi maxima ex parte subjecerunt. Jactat mira fraude Solymanus advocatis Hungarorum Legatis, qui Constantinopolim superiore anno profecti puerum Regem ejus clientela commendarant, se eo animo Joanni Regnum concessisse, ut ad liberos ejus transmitteretur, tandiuque posteri ejus Pannoniæ Regno potirentur, quamdiu accepti beneficii memoriam retinerent, proindeque ad declarandam liberalitatis suæ constantiam, se arma sumpturum: dein Legatis deferenda dedit puero Regi, ac firmata amicitia, & susceptæ tutelæ insignia purpuream auro intertexto Regalis cultus togam, & alia munera, sed quæ a barbaro fides expectanda esset, exitus edocuit, cum arma vumplisse ad Puerum Regno spoliandum visuri sinus. Miserat Ferdinandus Rex Cæsaris fratris fultus auxilio novum exercitum in Hungariam Duce Rocchandulpho, qui conjunctus Velfo alterius exercitus Duci, Budam oppugnavit, partemque murorum tormentis concussam prostravit; sed cum impressionem per murorum ruinas in sequentem diem extraxisset, noctu Budenses ita locum communierunt, ut irrupentes Germanos vulneribus debilitatos propulsarint. Jam Budenses inedia pressi festique bello deditionem faciendam ad imponendum tot malis finem decreverant, ac Bornemissa Hungarus Prætor injure dicendo, ardens odio in Joannem Varadiensem Regis ætorem, pollicitus erat Rocchandulpho, se portulam secretam aperturum, si Hungaros milites submitteret, ea lege, ut Civium vitæ, rebusque parceretur; sed Rocchandulphus inani gloria turgidus, non Hungaros submitit, sed Germanos, ut sibi conceptæ victoriæ famam compararet, quare Bornemissa deceptus, intronissis Ducem se prebere abnuvit, atque ita Germani viarum ignari a vigiliis stationibus detecti, Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Ext. in ml. Arch. V. u. fig. n. 1225. p. 31.

contrucidatique sunt, de quo tristi successu Claudius scripsit, quæ a Francisco e Frangipanibus Archiepiscopo Colocensi exceperat. Operarem jucundiora nova, quam quæ hodie hora tertia sunt ex castris Regis allata, nostros videlicet aggressos fuisse per Sturm, uti dicitur, civitatem Budensem die jovis præterito, & nihil effecisse, amissis, & sauciatis circiter octingentis ex nostris, a mœniis repulsi sunt adversariis triumphantibus, quæ ves quantum malorum secum trahat, facile patet, & nisi novæ gentes, & milites mittantur, Buda nunquam ab istis milibus capietur, &c. Datum Viennæ IV. Junii, hora sexta MDXLI.

Frangip. Archiep. Colocen. & Episc. Agrien.

Ita obsidio in longius tempus ducta, est, donec immixtus a Solymano, qui Adrianopoli subtraherat, validissimus exercitus in Hungariam irrupit, ac Ferdinandi exercitus soluta obsidione tumultuaria fuga cæsus est, amissis impedimentis, & tormentis bellicis, Pestumque a Turcis captum, tantaque immunitate sævitum est, ut nec infirmis, nec mulieribus Turcæ pepercerint, eoque magis clades pudenda extitit quod sine vulnere eam Turcæ pepercerint, Christianorum vero capita supra viginti milia in eo bello interempta traduntur.

Claudius Ratisbon.

Turca in Hungaria superat Christianos.

Paul. Jov. lib. 39. in fine Martini Bellajus l. 6.

Audita partæ de Germanis victoriæ fama Solymanus, qui incertis belli eventus metuens Hadrianopoli substiterat, confectis magnis itineribus ad spoliandum Regem Puerum provolavit, defixisque prope Budam castris, varia ditissima munera Regi deferenda misit, tum etiam Proceres Hungaros aureis torquibus, & talaribus togis delinivit, tum Legati fallaci narratione addidere, Solymanum non modo Regem conservatum velle pro singulari humanitate, sed etiam augendum vetustis Regni finibus, constituisse; cupere vero Regiam prolem intueri, paternamque indolem agnoscere, proditus est imbellis puer a Principibus Hungaris, qui eum ad Solymanum regalibus crepundiis exornatum deduxere, ac dum convivio accumbunt, Turcæ per speciem visendæ Urbis ingressi, ea potiuntur, Civisque ad tradenda arma compellunt, intentato vitæ discrimine, ac tum Solymanus Buda in suam potestatem redacta, quid de Pueri & Proceribus ageret, disputans, demum mitiorem sequutus sententiam, non Puerum, & Proceres, ut suadebant Purpurati, Constantinopolim in vincula misit, sed Regine restituto Pueri, illam ex Arce, & Urbe incremem excedere jussit, ac ultra Tybiscum Lippam (constitutis iisdem nutitiis) Pueri attribuit in Principatum, Ffff 2 Ec-

XLVII.

Paul. Jov. l. 40. Isha ruff. in comm.

Buda Solymanus proditio- ne potitur.

Ecclesiam vero Deiparæ sacram, sublati Altaribus, & sacris Imaginibus deletis, ritu Mahometano III. kal. Septembris funestavit. Horum malorum causa Georgio Varadiensi Episcopo adscripta est, quod spretis monitis Pontificis excivisset Turcas, seque una cum Rege eorum potestati commisisset. Hac rerum conversione contritus Ferdinandus Rex, qui nimia ambitione subiiciendæ Hungariæ, illius a Turcis opprimendæ occasionem præbuerat, Solymannum amplissimis muneribus demulcere pertentavit, petiitque Oratorum opera Hungariæ Regnum sibi a Solymanno concedi, cui superbe responsum est a Barbaro, ut si pacem vellet, totius Regni Hungariæ finibus excederet, ac præterea annuum vectigal pro Austria retinenda penderet, mox expeditas copias ad Austriam, & Moraviam evastandas immisit, Transylvaniamque in fidem recepit; insignemque Germaniæ cladem intulisset, nisi turgidi deciduis imbribus fluvii barbaricas excursionis cohibuissent. Porro de Hungarici Regni everfione, cum Proceres palam fastu, insolentia, luxu, deliciisque distulerent, fertur, quemdam ex Aulicis acute dixisse, nunquam se vidisse, vel audivisse Regnum ullum quod majore, ac Hungaria, gaudio, atque tripudio perierit: equidem rectissime, cum per speciem triumphii hostes exceperint, quorum servituti manciparentur.

XLVIII.
Paul. Jov.
l. 40.

Fregosius,
& Rinconius
necantur.

Martinus
Bellajus
comment.
l. 8.

Petrus
Paulus
Gualter.
in Diar.
ms. Vat.
Bibl.

Paul. Jov.
l. 40. &
alii.

Paul. Jov.
l. 40.

Inter hæc dum pronæ in exitum ruerent Christianæ res, funesto casu decennales Induciæ, quæ Pontifice interprete Nicia inter Gallorum Regem, ac Cæsarem sancitæ fuerant, violatæ sunt Cæsareorum, ut ferebatur flagitio. Cum enim Franciscus Rex Cæsarem Fregosium, & Antonium Rinconum ad Solymannum Oratores mitteret, illi mense Julio prope Ticinum intercepti, ac contrucidati sunt, cujus sceleris infamia Marchioni Vastio Insubriæ Præfecto adhæsit, id ab eo factum, ut gratiam Cæsaris mereretur, quam injuriam cum non sarciret Cæsar, in eum magno rei Christianæ damno a Francisco Rege bellum redintegratum visuri sumus.

Non Pontificio muneri defuit Paulus, ut imminetia mala averteret, subortamque simultatem tolleret, nam cum Cæsar e Germania in Italiam affecta æstate rediisset Algerianam expeditionem meditatus, ac Pontificem de colloquio Lucae ineundo pro conferendis consiliis, expediendisque in adversis, asperisque Christiani Imperii rebus postulasset, ille licet senio confectus (Medicis improbantibus) quod letho se exponeret, si æstuoso iti-

neri nondum pleno imbre fractis caloribus, a Romano Cælo discedens, se committeret, prætulit salutem publicam ætatis periculis, dictitans honestius occumbere non posse, quam in suscepto pro Christiano Populo labore, nollesque infamias desidia vitæ cupiditatem extendere: eum vero finem laborum sibi proposuit, ut Cæsarem ad firmissimam pacem cum Gallo Rege flecteret, iisque conjunctis Synodum Æcumenicam cogeret, tum ad Lutheranos, & alios Hæreticos ad officium redigendos, tum ad Turcas retundendos. Cum sine unanimi (inquit Angelus Massarellus) Christianorum Principum assensu, & concordia voluntate, commode nequaquam Concilium celebrari posset, Sanctitas sua iterum pacis tractatum, licet toties frustra tentatum, præ manibus sumere constituit, necnon ipsamet, cum parum hæcenus tot Legatorum missio profuisset, demum Cæsaream Majestatem personaliter [quamvis senio jam confecta] neque periculis, neque laboribus parcens, adire non dubitavit.

Discessit itaque Pontifex ex Urbe, cui Legatum reliquerat Cardinalem de Carpo, vigesima septima augusti, centumquingenta equitum, ac ducentorum peditum stipatorum turma munitus, atque VIII. Septembris Lucam ingressus, præmisit Alexandrum Farnesium Cardinalem, qui Cæsarem Genuam triremibus appulsum octavo a Luca milliari excepit, ad Portam autem Urbis affuere Cardinales, atque Antistites, & Lucensium Patriorum ordo, qui decima Septembris ingressum sub umbella deduxere ad prætoriam curiam, Pontifex vero ad Episcopum Edes Templo maximo conjunctas diriverat. Ter Cæsar adiit Pontificem ad colloquia, Pontifex vero Cæsarem semel adiit: apud utrumque Galliarum Regis Orator questus est de violatis Induciis ob Fregosium, & Rinconem Legatos interfectos: respondit Cæsar, id se ignaro penitus accidisse, eosque simulato cultu nomen suum non esse professos, ac si admisisti facinoris authores indicarentur, eos ad supplicia merita Gallo traditurum. Denique Imperator decima octava die Septembris, jam proxima nocte, quia usque ad vigesimam tertiam horam diei cum Pontifice locutus fuerat, Petram Sanctam versus discessit, quo media jam nocte pervenit; indeque Lunensem Portum petiit, ad expeditionem Algerianam accessurus, paucosque post dies Paulus rediturus Romam itineri se commisit.

In hoc congressu nulla de Recessu Ratisbonensi, sicuti multi arbitrabantur, fuit contentio, cum Imperatoris mens in illi-

Paulus, ut
cum Im-
peratore
conveni-
ret. Lucam
adire de-
crevit.

Angel.
Massarel-
lus in
Diar. Con-
cil. Trid.
Arch. Vat.
& aliud
ms. sig. n.
3188. p.
208.

XLIX.
Petrus
Paulus
Gualt. in
Diar. ms.
lib. brev.
p. 397.

Paul. Jov.
l. 50.

Petr.
Paul.
Gualt.
ubi supra.

L.
Pallavic.
Tom. 1. l.
4. c. 16.
n. 1.

illius Recessus publicatione, ubi locus concilii assignabatur, & Nationale concilium promittebatur, alia non fuerit, nisi ut Germanis tunc aliquatenus satisfaceret. Imperator igitur pro Germania tria proposuit, sicuti Ardinghellus (de quo paulo inferius loquemur) Regi Galliarum significavit, sic inquit. Lucæ dum moraretur Imperator, tria a Pontifice ob bonum Germaniæ requisivit, scilicet concilium, fœderis Catholici defensionem, & reformativam confirmationem, & ut Sanctitas aliquem ad reformandam Germaniam mitteret. Pontifex vero distulit respondere petitionibus Imperatoris, usque dum Romam perveniret, quia Lucæ pauci Cardinales aderant, sic Ardinghellus. Actum etiam fuit de pace firmamanda cum Christianissimo, & cum de modo stabilienæ pacis tractaretur, Cæsar Mediolani jure nulla profluxu ratione cessurum constantissime professus est; se potius libenti animo filiæ suæ, quando duci Aurelianensi Regis secundogenito in matrimonio jungeretur, pro dote totam Belgicam Regionem concessurum; interim requirebat, ut Rex non discederet ab Induciis, quas scissas esse ob necem Fregosii, & Rinconii contendebat, quapropter Pontifex celeri cursu in Galliam suam a secretis Hieronymum Dandinum misit, tradiditque ei sequentem epistolam commendatitiam Cardinali Turnonio directam.

MS. Car.
Bernard.
Spadæ to.
13. p. 243.

Quid pe-
ccerit Im-
perator a
Pontifice
dum Lu-
cæ mora-
retur.

Epist.
Ardin-
ghelli a-
pud Pal-
lavie. to.
1. l. 4. c.
16. n. 2.

Paul. III.
lib. brev.
an 7. p.
433.

Cardinali de Turnono.
Dilecte. Mittentes dilectum filium Prothonotarium Dandinum Secretarium nostrum ad Christianissimam Majestatem, ei merito mandavimus, ut in primis circumspersionem tuam omni amore inviseret, & saluaret a nobis, eique jucunditatem animi nostri explicaret, qua in dies magis afficimur, quod in isto Regno tam utile, atque honorificum hujus Sanctæ Sedis membrum tali auctoritate, & gratia apud ipsum Regem, tali apud omnes laude vivere perspiciamus: quod gaudium nostrum cum merito maximum sit, non minus est etiam desiderium, quo tenemur, nos tibi memores, & gratos exhibendi, quamvis tua virtus seipsa contenta est, & omnino a Deo Optimo remunerationem expectat, cum itaque ipse Prothonotarius iussu nostro tecum colloquaturus sit de multis ad universale bonum, & ad nostrum erga istum Christianissimum Regem amorem spectantibus, te fili hortamur, ut ipsum Prothonotarium tibi deditissimum benigne, & cum fide audire, tuoque consilio, & opera dirigere, ac favore, & gratia juvare in omnibus velis, sicut amantissime cum maxima nostra satisfactione fecisti, id e-

nim nos maxime cupimus, atque in eo te contendere volumus, ut inter nos, & dilectam Majestatem omnia ab amore decurrant, quem inter patrem, ac filium amantissimos esse convenit, & a circumspersione tua, haud minus quam a nobis, desiderari scimus, quemadmodum hæc omnia plenius ex eodem Prothonotario intelliges. Datum Luca XIX. Septemb. MDXLI. anno VII.

Discessurus Luca Imperator Granuelianum arcanorum suorum participem reliquit cum Pontifice, ut responsum a Francisco Rege Galliarum, quod Dandinus Pontificus Internuntius allaturus erat, exciperet. Pontifex vero lapsus aliquot dierum intervallo, Bononiam petiturus, indeque Romam servato vetere more atque instituto Romanorum Pontificum, ut ingressuri iter sanctissimum Christi Corpus in Eucharistico Sacramento in ara subvectili pie adornata Sacro comitatu stipatum præmittant, eam provinciam Achilli cubiculario familiari demandavi.

Ingressus Romam Pontifex, coacto Cardinalium Senatu, tria postulata in Lucensi congressu sibi ab Imperatore porrecta exposuit: quæ vero illa fuerint, quidve iis responsum sit, constat ex Nicolai Ardinghelli Episcopi Forosemproniensis postea Cardinalis oratione ad Regem Galliarum habita, qua illi in eo colloquio transacta ita retulit. Actum est de Concilio celebrando, omnesque Cardinales in eam concurrerunt sententiam, omni studiorum contentione quantocypus cogendum; plures insignes Urbes propositæ fuere, cum nullius singularis delectui addictus sit Pontifex, omnesque aptæ ad congregandum in iis Concilium, finemque expeditum consequendum idoneæ placeant Pontificiæ Sanctitati; nec ulla privata cupiditate teneatur, an sint in Italia, vel extra Italiam sitæ: in Italia quidem Ferraria, & Mantua rerum omnium copia affluentes, in quibus etiam præteritis temporibus Concilia sunt habita, recensitæ fuere: extra Italiam vero Cameracum, quod tunc non erat Hispaniæ ditionis, & in Germaniæ, & Galliarum finibus jacet, maxime accommodatum visum est, at nullum de eo decretum editum, sed tantummodo tres ex Urbes idoneæ pro celebrando Concilio existimate sunt: ac licet Mantuam lapsis ante annis a Duce Frederico negata sit, sperari tamen Successorem liberam in tam pium opus concessurum. Hinc conicitur Adrianum Scriptorem, ex iis tantummodo, quæ vulgo ferebantur, non autem ex authenticis Codicibus, vel ex

LI.

LII.

Virorum fide dignorum relatu in sua historia retulisse, videlicet, Imperatorem, dum Luca moraretur, Pontificem requisivisse, ut Concilium Tridenti convocaret; quia hoc Germanis promiserat. Prosequamur reliqua ex Ardinghella.

LIII.

Actum secundo fuit de armorum fœdere confirmando pro defendenda Religione Catholica contra Lutheranos, impia tyrannide Ecclesiasticos, & populos opprimentes; deque nummario subsidio in rem bellicam conferendo. Flagitavit tertio Imperator, ut a Pontifice Internuntius doctrina, & pietate spectatissimus in Germaniam mitteretur pro restituenda in Clero Germanico morum sanctitate, pietateque excolenda; quod postulatum cum Pontificio officio, & aequitati congruat, provocandum in opus sensere Cardinales, visumque est illi muneri præficiendum esse Episcopum Mutinensem. Virum conspicuæ virtutis.

LIV.

Reversus interea Dandinus Internuntius e Gallia retulit, Franciscum Regem altissimo defixisse animo, ulcisci cædem Fregosii & Rinconii Rectorum Oratorum, ni Cæsar injuriam farciret; appellareque Pontificem in ita sequestræ pacis auctorem, ut de violatis induciis ferret sententiam, ac secum arma socialia adversus fœdisfragum, uti sponderat, conjungeret. Ex parte adversa Cæsarei Administrum exposulavere, ut Gallia Rex nitide pronuntiaret, an pactis induciis stare vellet, utque Pontifex pro officii religione, qua obstrictus erat, Georgii Austriaci Patru naturalis Imperatoris, Archiepiscopi Valentini, ejusdemque Episcopi Leodiensis, qui dum iter per Galliam ageret, Lugduni interceptus, Regiæ custodiæ traditus fuerat; cuique Rex intentabat mortis terrorem, pro vindicanda suorum nece, liberandi interpretem, & actorem ageret. Cæsarem enim illata Fregosio & Rinconio necis culpa omnino immunem & ignarum fuisse constanter affirmabant. Quibus respondit Pontifex, non ita præfracte & acerbe cum Gallo Rege agendum, qui Ruthenensis Episcopi operam jam ante responderat nullas res novas moliturum, donec Cæsar ab Algeriana expeditione rediisset: sperare enim a Cæsare cognita re injuriam Regi illatam honeste expiaturum: appellato vero eo Rege, an vellet servare inducias, an bello certare, non concordia viam muniri, sed bello inflammando faces inici; de quibus etiam Nicolaus Ardinghellus, dum adhuc in Aula Pontificia ageret, cum Granuellano, & Marchione de Aghilar, ut mitius agerent, gravissime differuit: profectusque ad Aulam Gallicam Ponti-

ficio nomine exacerbatum Francisci Regis animum delinire studuit, ut bellica consilia abiiceret, multisque humanissimis verborum officiis de Pontificia erga Regem benevolentia præfatus, ad emolliendas ejus iras avertendaque impendentia Christiano Imperio mala, defugiendamque incitandi in Christianos Turcarum Imperatoris infamiam hæc argumenta gravissima explicuit.

LV.

Pontificia Sanctitas perpendit clandestine admodum illatam necem Cæsari Fregosio & Rinconio ut etiam si Regia Majestas ita credat vel norit, non tamen probari possit, ut ab aliis credenda sit. Præterea quamvis toti orbi patefieret hoc scelus Cæsareorum Administrorum imperio patratum, Pontificia Sanctitas existimat non inveniri rationem injuriæ faciendæ, qua Imperator possit facere satis Regiæ Majestati, cumque inde postulata pax redintegrandam pendeat, Pontificia Sanctitas consulit, ut Regia Majestas actionem postulandæ satisfactionis abscindat: quod si detrectet, exploratum est, data quacumque occasione exasperatos utrinque animos in arma confurrecturos bellumque maximum accendendum; ex quo innumera mala in corporum & animarum exitium sint emersura: gestum jam viginti ab hinc annis bellum inter Imperialem, Regiamque Majestates, ac præter multarum Urbium everfiones ac devastationes agrorum, Temporum direptiones, Lutheranismum latissime propagatum esse, ut lateat humanas mentes, quando tor populi subornati ab impiis, discissique ab Ecclesia, ad illius gremium sint redituri.

LVI.

Lapsis proxime excurrentibus annis Turca Rhodum suo adjecit Imperio, & gemina expeditione Hungariam in suam potestatem redegit, quæ infelicissima damna, civilla inter Christianos bella peperere; iis enim compositis facile communis hostis propulsatus fuisset. Nullus ergo funestior casus potest contingere, quam si imperator adversus Regiam Majestatem bellum inferat, aut Regia Majestas adversus Cæsaream arma moveat; quorum malorum universo Christiano Imperio impendentium maxime se participem futurum negare non potest, cum tamen Regii officii religione sit obstrictus ad fidem orthodoxam, remque publicam Christianam defendendam: nam quicumque rerum exitus fuerit, Regna & Principatus Regiæ Majestatis in graviora mala conjiciuntur, quorum finis non sit proxime futurus.

LVII.

Majestas vestra Galliam usque ad hæc tempora a Lutherana hæreseos peste vindi-

dicavit: at si bellum geratur, periculum maximum imminet, ne lue illa nefaria inficiatur; cum hæretici Gallia limiti sint proximi, ac veluti in eadem domo morentur. Turca vero Regna Majestatis Vestra non invasit, quia longiore intervallo terrarum distitus est; vel quia existimat rei suæ conducere, colere amicitiam Regiæ Majestatis, ac Cæsarem bello appetere: at si ad provincias Gallia propius accesserit, sævitiam tyrannidis illius experietur Gallia; ac si potentiam Turcicam augeat vestra Majestas, illam contra filios Regios amplificatura & concitatura est.

LVIII.

Sed longe gravius malum aliud accedit, si vestra Majestas bello Cæsarem la cessat, non ut antea bellum inter ambos geretur, sed Turca tertius se conjungat, expeditionemque ducet ad reliquam Hungariam sibi subjiciendam, ac vestra Majestas maximo se flagitio devinciet, ac maximam infamiam notam inuret Regio nomini, non tantum ex pacto fœdere cum Turca, sed etiam ex illo ad devastandas Christianas Provincias concitato; ex quo Pontificia Sanctitas gravissimum traxit dolorem, quod Vestra Majestas adeo sui nominis, & Prædecessorum gloriam contaminet, religionem præterat, ac optimam suam indolem pervertat.

LIX.

Ad propulsanda igitur tam ingentia mala proxime imminentia, tum publica, tum privata, Regiæ Majestatis idonea comparanda sunt remedia, quæ cum Sanctitas Pontificia revolveret animo, censuit, pro sustentanda collabente re Christiana Inducias non sufficere, sed firmissimam pacem instaurandam; quæ quidem felicissime fanciretur, si Imperator Mediolanensis Principatu cederet; sed licet Pontifex in Lucensi colloquio ad id flectere Cæsarem pertentavit summa contentione pro bono Reipublicæ Christianæ, semper tamen repulsam passus, cum Imperator vereatur, ne Regia Majestas parto Mediolanensi Principatu conversis rebus animum adiciat, ad alias Provincias Cæsareas sibi subiiciendas, tum ne ipsi ex Hispania per Italiam iter habituro, in Germaniam itinera intercludat. Cum itaque hæc pacis conciliandæ ratio in opus provocari non posset, alia occurrit Pontificio animo, si primogenita filia Imperatoris cum Belgio, & Batavia dotalibus Duci Aurelianensi in matrimonio collocaretur, cujus dotis dignitas vel amplitudo Ducatum Mediolanensem æquaret, vel superaret; Regnumque Gallia conjuncta illa veteris Gallia parte, latius propagaretur; cujus rei ad exitum perducenda rationem non difficilem Pon-

tifex opinatur, atque ita factum iri satis ampleque Regiæ Majestati.

LX.

At quia oblici potest, hæcenus Cæsarem illato de his sermone verba inania, & fuco plena dedisse illuisseque Regiæ Majestati, pacisque involutæ actione inducta, multos Proceres a Regia amicitia divulsisse. Respondet Pontificia Sanctitas, ita se rem tranfacturam, ut Regia Majestas non se lactatam verbis conqueri possit; nec Dei gratiam, quæ in necessariis non deficit defuturam; ut adeo necessaria Christianæ Reipublicæ adeoque a piis expetita pax conficiatur: muniri vero illi viam posse si Archiepiscopum Valentinum ab omni culpa purissimum, & immunem Regia Majestas pristina restituerit libertati; non constare a quibus nex illata sit Regiis Oratoribus; an Cæsar vel illius Administrum confenserint? Archiepiscopum vero infontem Sacris Ordinibus initiatum, affectæ ætatis, qui nulla unquam injuria Regiam Majestatem violarit, contra fas detineri in carcere, ut pro Fregosio, & Rinconio cæsis poenas luat; universo orbi patere, ac Divina, & Pontificia jura inde infringi; absit ut Regia Majestas tanta macula nomen Regis Christianissimi inficiat: perpendat illa quanta mala ex redintegrato bello sint emersura, quam sint incerti funestique bellorum exitus, & quantæ spes, & quanta bona ex instaurata pace, & contrahendo inter Ducem Aurelianensem, & Primogenitam Cæsaris matrimonio affulgeant, & adolescant: ad quæ promovenda Pontificia Sanctitas paratissimam se offerat ex addictissimo erga Regiam Majestatem animo.

LXI.

Dimissus est e custodia post aliquot menses Valentinus Archiepiscopus, gestoque ancipiti, & funesto bello satiata plurimo sanguine horum Principum ira, pacem redintegratam, nepte Caroli Cæsaris filia cum Belgico Principatu dotali desponsa Duci Aurelianensi visuri sumus suo loco. Addeamus Ardinghellum cum Francisco Gallia Rege pro celebrando Concilio egisse, cum illud maxime foret necessarium, non tantum pro Germaniæ Lutheranis ad castra Ecclesiæ revocandis, sed etiam pro Gallia ab incendio hæreseos futuro vindicanda, cum flammarum impiarum globi Parisios usque, & Regiam Navarra Aulam volitarent, quæ nisi torrentibus sanguinis Gallici effusis extinguendæ erant.

LXII.

Maxima rerum, quæ in Lucensi congressu inter Pontificem, & Cæsarem agitata sunt, versa est de celebrando Concilio, cui apparando cum incumberet Pontifex exeunte mense Julio, ut referunt Acta

Acta Consistorialia, de abrogandis Romanæ Curiae corruptelis, perpoliendisque moribus egit ex consilio Cardinalium, Romamque reversus Septembri de vexo, cum Gasparem Cardinalem Contarenum ex Germanica Legatione, & Ratisbonensi conventu reversum in Consistorio audivisset de tribus a Cæsare postulatis, nimirum de Concilio, ac de loco deligendo, de instauranda morum puritate, deque scedere Catholico adversus hæreticos faciendum ad Cardinalium Senatam retulit.

Incubuisse etiam in id opus ineunte anno flagrantissimo studio, hortarumque esse Reges, ut pari animorum contentu Concilio celebrando operam conjungerent, refert Massarellus.

Non omisit Pontifex Christianis Principibus suadere. At quia hujusmodi celebratio ob temporum malignitatem, tunc impossibilis fore videbatur, ne interea Christiana Respublica omnino pessum iret, Sanctitas sua Ecclesie reformationi alia via vacandum decrevit; quapropter decem ex Sacro Cardinalium Senatu doctrina, & morum gravitate præstantes viros, qui ejusmodi negotii curam assumerent, delegit, dieque XIII. Februarii convocatis quamplurimis Prælatibus, eos monuit, ut ad eorum Ecclesias proficiscerentur, residentibus liberam collationis alternativam, & contra exemplo procedendi facultatem concedens, nonnullasque pro Romana Curia in proximis moderanda die XVIII. ejusdem Constitutiones edidit.

LXIII.
Diario
Concil.
Trit. mf.
Arch. Vat.
no. 3190.
p. 207.
De Con-
cilio ite-
rum co-
gendo
cogitat
Pontifex.

Exeunte vero anno Pontifex in ea cura defixus, ut optima consilia pro re Christiana restituenda expediret, Cardinales omnes ex variis Regnis ad Romanam Aulam evocandos decrevit, quo argumento literæ ad Galliarum Regem datæ xv. Decembris, quibus rogatus est, ut Gallios Cardinales sineret ad Pontificiam Aulam accedere pro rerum gravissimarum muneris Pontificio incumbentium mole sustinenda: Cæsarem quoque monuit ut Regnorum suorum Cardinales, exceptis Toletano, & Hispalensi Archiepiscopis Cardinalibus, quos moderandæ publicæ rei Hispaniæ præfecerat, proficisci Romam sollicitaret. Adjecit etiam Cardinalium Senatui viros doctrina, & probitate insignes Gasparem Compostellanum Archiepiscopum ad Cæsareas preces, nec non Michaëlem de Sylva Lusitanum Episcopum Vifensem, de quo Regem Lusitanie II. Decembris certior fecit. Decrevit etiam ad Regem Romanorum Internuntium Verallum prudentia & scientia insignem Virum pro re catholica in Aula Regia promovenda, quem inter alia his

monitis instruxit. In conversationibus tuis non ita omni spiritui credas, sed juxta præceptum Divi Jacobi, velox sis ad audiendum, tardus ad loquendum, & disputationes, præsertim in materia fidei evires, & quæcumque videris, & audieris, nostræ cognitione digna, diligenter observas, ac de omnibus Nos, sive per Ordinarios, sive per alios quoscumque tibi oblatos fideles cursos, certiores reddas, & si quando res ira exigat, etiam per proprium Nuntium, & immutatis literis, quas zephyras, vulgo appellant. Demandata illi maxime est ea provincia, ut una cum Morono Ferdinando Regi ostenderet Concilium in Germania sine discrimine ob hæreticorum insidias celebrari non posse. At de his hæctenus.

Porro Calvinii reditum ad urbem Genevensis incidisse in diem decimum tertium Septembris præsentis anni Florentinus Ræmundus asserit; quem diem Genevenses tamquam primum Calviniani Pontificatus signo notant. Hic itaque Genevam reversus ita omnia versavit, ut brevi licet Sacris non initiatus non Episcopatum modo, verum etiam dominatum sibi arrogarit, res omnes tam ad Religionem, quam ad civilem administrationem spectantes suo arbitratu disponeret. Hanc perditum hominis temeritatem diserte deplorat præfatus Author, celebre illud Divi Cypriani monitum in medium primo proferens. Quomodo ille pro Pastore agnosci potest, qui vivente legitimo Pastore ordinariam habente successione a seipso cepit, ac nemini successit? Non ignorabat Calvinus quid de ipso Lutherus senserit, ac dixerit. Etiam si [inquiens] homines isti, qui sine ulla vocatione Ministerio se ingerunt, sanctissimi essent, ex eo tamen quod non vocati se ingerunt, manifestum est, quod ad docendum a Diabolo missi sunt. Sed Calvinum ipsum idem dicentem audire, operæ præmium est. Nè homines [inquit] inquieti ac turbulenti temere se ad docendum, vel regendum ingererent, nominatim cautum est, ne quis sine vocatione publicum in Ecclesia munus sibi sumat. Ipse nihilominus non modo se ipsum ingressit, verum etiam Episcopum, adeoque caput novæ Ecclesie constituit: qui licet ab ipsa Catholica Ecclesia sacerdotalem characterem suscepisset, tamen ab ipsa deficiens, eundem perdidit. De hoc munere sibi temere arrogato aliquando interrogatus, aliud responsum exculpere non potuit, quam id, quod olim Donatistas S. Augustino dedisse ferunt, scilicet moris quidem in Ecclesia fuisse, ut Ministri ordinaria quadam via ad munus id vocaren-

Calvini
reditus
Gene-
vam, c.
julque
præfectu-
ra.

tur?

tur; sed tum cum Ecclesia esset visibilis, & ad divinæ legis normam instituta, se ideo, cum nequaquam talem, sed penitus corruptam ac depravatam, immo sine ulla Ecclesia forma invenerint, ministerium suscipere, atque ad id alios vocare necessario coactos esse. Ergo nullus amplius [inquit Espencæus] in Orbe fuit Christianus? Ergo Ecclesia id unum egit, ut infernum civibus impleret? Ergo ante quindecim annos venitas Orbi illuxit? Verum si a supremo rerum omnium Moderatore, ac Patre luminum hujusmodi veritatis radius emissus, post tot sæculorum curricula, alicujus Reformatoris mentem adeo collustrasset, ut sedentes in regione umbræ mortis, ipso duce, in lumine veræ fidei ambulare inciperent, profecto non crapulæ, non impudicitia, non iracundia, cæterisque vitiis deditum hominem Divina elegisset sapientia, quæ in malevolam non intrat animam.

Sed ad expeditionem Algerianam, de qua antea illata est mentio, revocanda est oratio.

LXIV.
Paul. Jov.
140. O.
Franc.
Belcar. 1.
22. n. 56.
Algeria-
næ expedi-
tionis
malus ex-
itus.

Imperator igitur consumpto idoneo tempore, lapsaque commoda navigandi tempestate, contra pontificis, & Andreae Aurie, peritorumque rei maritimæ consilium, Mense Octobri navigationem suscepit, quo fere tempore in Affrico Maris, velut in suo Imperio maxime furunt venti. Fuit Algerium olim Jubæ Regia, a Romanis Cæsarea Julia vocata, ac tum Pyratarum Turcarum Arx erat fortissima, ex qua illi ad Hispaniæ littora excurrerant, continuisque grassationibus maritimis Hispanos adeo attriverant, ut a Portu Narbonensi ad Gades sublata navigatione, dispositæ essent certis intervallis speculæ, ad hostium irruptiones explorandas: urgebat etiam Cæsarem gravis cura, ipsius famam a multis laceraari, quod Solymanno irruente in Hungariam, atque Austriæ imminente, ipse fugam corripuisse in Italiam videretur, cum potius universas Germaniæ vires in Solymannum educere debuisset; eam itaque jacturam nominis insigni opere sarcire meditabatur. Solvit e Lunensi portu cum triginta quinque Navibus rostratis, quibus plura millia Germanorum lectissimorum, & cohortes Italicas, quibus præerat Camillus Columna, & Augustinus Spinula, imposuit, moxque instabiles venti obstantæ serenitatis fidem fellere, ac post varios errores, ad majorem Balearem appulit, ad quam Ferdinandus Gonzaga Siciliae Præfectus, cum pluribus Triribus, onerariisque Navibus Italicis centum & quinquaginta applicuit. Expectabatur ex Hispania Men-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

dozius cum classe, sed resistentes venti illius navigationem disturbarant: non diffusus tamen illius diligentia quod compendio, occasionem tempestatis secutus, Algerium iturus esset, ventis vela dedit, ac prope Algerium Mendozianæ Triribus illi se conjunxerunt, & significarunt classem, in qua erant Cantabricæ, Belgicæque Naves magnæ supra centum, cum gravi Navium minoris alvei multitudine subsequi, qua equitum, pedumque totius Hispaniæ flos vehebatur, cum vero maxima exploratæ victoriæ spes esset, si Cæsar cum Germanis, & Italis impressionem in Algerium faceret repentinam, antequam vires hosti crescerent, nam Alnagas Algerii Præfectus ad paucos milites præfidiarios redactus erat, nam plures in navali pugna Mendoziana ceciderunt, plures cum Dragucha Archipirata in Corsica ab Auria, & ab Aurianis fuerant deleti, tum maxima copiarum Turcicarum pars ad Sripheum interioris Mauritaniæ Regnum in auxilium contra Lusitanos submissa fuerat. Verum Cæsar Hispanos expectare voluit, ut victoriæ laudem cum iis communicaret, & universis admotis viribus Barbari facilius opprimerentur. Paratis distulisse nocuit, consumpto enim frustra biduo ingressus est Algerium Assenagus, qui Sardis Patria erat, ac Religione ejurata impietati Mahumeticæ se addixerat, quem cum maximis sollicitationibus pellicere ad se irritum percontasset, atque impetu in Urbem affilire Italis, Germanis, Hispanisque in suos ordines divisos appareret, murato repente cælo, gelidus, ac procellosus imber effusus, prima noctis vigilia milites maximis affectis incommodis, ut extinctis funiculorum ignibus, & madefacto pulvere sulphureo, trementesque algore, ac semivivi, irruentibus Turcis trecenti fuerint trucidati, quamquam postea hostis fortiter repulsus sit. Tanta vero in mari ab adversis ventis in Classis Christianæ exitium conjuratis tempestas concitata est, ut Naves abruptis funibus anchorariis adverso concursu frangerentur, paucissimæque horis centum quadraginta navigia, quæ sine remigio quadratis velis agebantur, perierint, ac littora fragmentis Navium, hominumque & equorum cadaveribus sternerentur, quindecim etiam Triribus allisæ sunt littori, cum vectores rabiem maris effugerent, ac longe plures periissent, nisi calamitas virtute victa fuisset.

Aucta est terrestris exercitus infelicitas ex comæatu defectu, ex imbrium alluvione, ex seditate luti, ex tabernaculorum

LXV.

Gggg ever-

Surius in
comm.

everfione, ut nulla requies capi a fessis
poffet, projecti vero naufragio in littus
immaniter a Barbaris trucidabantur, a
deo ut in mancipia nollent eos recipere,
& avaritiam crudelitate vincerent. In
tantis malis enituit Cæſaris constantia,
ut qui nullam in Deum ſtultam vocem
fuderit, ſed potius perceptis Sacramentis
placare ſtuderit, ac mirabili alacritate
cuncta munia providentiæ militaris, ac
humanitatis explevit, maxime in ſaucios,
quos in tentoria, quæ ſuperfuerant, re-
ferri, ſoverique mandavit, cumque pe-
riſſent naufragio cibaria, equos jugales,
tum militares, ad ſubveniendum inedia
distribuit, ligna vero ex naufragii frag-
mentis ad excitandos ignes abunde ſup-
peditata fuere. Licet vero Duces cenſerent
Algerium expugnari poſſe, poſt tot
incommoda exercitum objicere discrimi-
ni bellico detreſcavit, ſolvitque obſidio-
nem, quem diſcedentem hoſtes fatigarunt,
ac in ægros, debilitatoſque vulneribus,
a noſtris, quos metus occuparat, deſti-
tutos, ſevierunt. Poſt tridui iter ſubſti-
tit exercitus in Riparæ Urbis antiquæ rui-
nis, quæ non inutile munimentum ad-
verſus Barbarorum audaciam, præbuere.
Cumque venti quieviſſent, ac mitiores
fluctus mare ageret, exercitum Navibus
impoſuit, quæ cum non ſufficerent, mi-
litares equos, quamvis generoſiſſimos, in
mare deturbari juſſit Cæſar, ut grega-
riorum, & lixarum ſaluti conſuleret, quæ
dum fierent, nova tempeſtas priore ve-
hementior inhorruit, ac ſecutum eſt ali-
quod Navium naufragium, demumque
Siculis, & Melitenſibus Triremibus ab ſe
dimiſſis, Cæſar ad Baleares Inſulas, de-
inde ad novæ Carthaginiſis portum inco-
lumis appulit, ac in tot adverſis invicto
animo ſeipſum conſtantem præbuit. O-
pinati ſunt viri pii tot adverſa paſſum
Cæſarem in Africa, & Ferdinandum Re-
gem in Hungaria attritum a Turcis, ur-
gente eos divina vindicta, cum in Ratis-
bonenſi conventu politica ſua commoda
frustra efficta, religioni catholicæ con-
tra Lutheranos defendendæ prætuliffent.

LXVI.
Paul. III.
lib. brev.
anno. 7.
p. 368.

Irrepreſſe Germania in Galliam Luthe-
rana impietas, a Gallia in Navarram.
Extant vero literæ hoc anno datæ a Pon-
tificis ad Margaretam Reginam Navar-
ræ, quibus de ſtudio pietatis commen-
datur, ex quo colligitur, licet ea antea
Hæreticis fuiſſet erroribus irretita, dein-
de eos damnaffe, ac Catholicam Religio-
nem excoluiſſe.

Regine Navarre.

Chariffima, Reverſus nuper ad nos di-
leſtus filius Hieronymus Dandinus Secre-
tarius Noſter, ea, quæ ſemper de tuâ Se-

renitatis pia profeſtatione, & filiali amo-
re erga Nos, & hanc Sanctam Sedem, a-
pud Chriſtianiffimum tuum Fratrem, &
omni laude præſtantiffimum Regem exhi-
bitis, audieramus, ſeu potius omnibus in
rebus perſpexeramus, cuncta certius nobis
affirmavit, & expoſuit. Itaque cum eſſe-
mus antea ſingulari, ac paterna charitate
erga Serenitatem tuam incenſi, tantum
adjecimus poſtea ad noſtrum de tua incli-
ta virtute, prudentia, pietateque judici-
um, quantum hæc ipſa tua erga nos of-
ficia, ſeu potius beneficia, tum vetera, tum
recentia poſtulabant. Agimus igitur Ser-
enitati tuæ de omnibus gratias, hortaturi
eam ad perſiſtendum in cepto curſu pie-
tatis, quo magis, & ipſa tua actiones tua
ſponte profeſſæ, & chariores nobis fuerunt,
& archiori vinculo paterna charitatis Nos
Tuæ Serenitati devinxerint, cui nos etiam
perinde, ac debemus, novam affinitatem
cum nobiliſſimo Principe nuper contractam,
& ſi hoc officium jam per nuntium iſthic
noſtrum executi ſimus, tamen iterum ex
animo gratulamur, Deum Optimum hu-
militer deprecantes, ut hunc amoris, &
communicationis veſtræ nexum ad utriuſ-
que partis conſolationem, totiuſque Chri-
ſtiane Reipublicæ commodum proſperare
digneſtur, &c. Datum Romæ apud. S. Mar-
cum. XV. Julii MDXLI. anno VIII.

LXVII.
Joannes
Petrus
Maſſeus
Indiarum
L. II.

Rex Luſi-
taniæ
Impera-
tori Abyſ-
ſinorum
auxilium
præſtat
contra
Turcas.

Hoc anno Joannes III. Luſitanie Rex
ad ſulciendum Abyſſinorum Imperium,
quod Turcicis armis a Gradaamete A-
delis, ac Zeila Tyranno Chriſtianorum
hoſte inſenſiſſimo Solymanni Imperato-
ris ſtipendiario concuſſum erat, maxima-
que ex parte occupatum, ita ut in inte-
riores Abaſſiæ Regiones Claudius Impe-
rator ſe ſubducere cogereſtur, auxiliareſ
copias tranſmiſit Præſecto Gamma, Ste-
phani Gamma Proregis Indiarum Fra-
tre, ſed illæ numero exiguæ, licet ma-
gno tormentorum bellicorum numero in-
ſtructæ, quæ tamen opportuno ſubſidio
fuere, cum Abyſſini detonantes Sclopis
Turcas non ferrent. Conjunctus porro
Abyſſinis copiis Gamma menſe Junio,
Reginamque Eliſabetham Claudii Ma-
trem ducens in caſtra, munitas Arces
duas Zailano Tyranno ademittit, & plures
Populos, qui deſecerant, ad Abyſſinum
Imperium revocavit: adverſus illum Im-
peratori ſe conjungere meditantem Gra-
daametes Mahometanorum maximis co-
piis ſuccinctus occurrit, numerum exi-
guum Luſitanorum ſpernens, ſed conferta
pugna, vim tormentorum bellicorum non
tulere, equi mox in fugam averſi, & Gra-
daametes pila plumbea in femore ictus
vitæ periculum adiit, atque a ſuis in tu-
tum ex acie eductus eſt, quem eſuſa fuga

mox

mox Barbari ſunt ſequuti, magnaque
deleti ſtrage. Redintegrato dein iterum
prælio par eventus fuit, immo lætior
Mahometanis caſtra optima gaza referata
deſerentibus; plura dein Oppida, qua-
vi, qua deditioe in Abyſſini poteſtatem
redigit. Interea Gradametes a Zebitano
Præſecto Turca, auxilia adverſus Chri-
ſtianos imploravit, atque ab eo mille
Turcas ſclopetarios, & tormenta curulia
decem recepit, qui iis auxiliis inſtructus
Luſitanos, ferri, ac plumbi procella ſtra-
vit, Abyſſinoſque in fugam avertit. In-
terceptus eſt in fuga Gamma ſaucius, at-
que ob deſenſam rem Chriſtianam pro-
bris oneratus, deinde virgis cæſus, dein-
de per Caſtra raptatus ad ludibrium; po-
ſtremo omnes injurias, & cruciatus invi-
cto pro Chriſto animo perferens Maho-
metano Tyranno impudenti iracundia
elato Regiis manibus obruncatus eſt, cap-
ut Gamma præciſum, & cum eo duode-
cim Primarii ad Solymannum Turcarum
Imperatorem dono tranſmittuntur, de his
rebus Claudius Imperator ad Indæ Prore-
gem literas dedit, in quibus Gammam
Chriſti Martyrem appellare non dubitavit.
At non diuturna fuit Mahometani Tyran-
ni felicitas, nam cum faſtu elatus Turcas
ſtipendiarios dimiſiſſet, ac circa fluenta
Nili ſecurus vacaret deliciis, a Claudio
Imperatore Luſitanorum Reliquiis ſti-
pato, nil tale metuens, prælio appetitus.
eſt, atque plumbea glande a Luſitano
confixus interemptus eſt.

LXVIII. Mahometani fugati, vel conciffi caſtra
cum tormentis, & bellico apparatu di-
repta dimiſerunt, tum magna Chriſtia-
norum utriuſque ſexus multitudo e ſervi-
tute dira in libertatem vindicata. Ita
cæſo Tyranno, recuperata amiſſa Oppi-
da, populique, qui deſceverant ad Ty-
rannum, in priſtinam fidem rediere.
Parta hæc inſignis victoria eſt de Maho-
metanis proximo anno ante ſacroſanctæ
Ann. Eccl. Tom. XXXII.

Hebdomadæ Feſta, quæ & Paſchali ritu
Æthiopico, ita a Rege celebrata memo-
rat Maſſeus, Tam inſigni parta victoria
Claudius in iſdem locis anniverſarias Sa-
croſanctæ Hebdomadæ Ferias admirabili
pietate celebravit, quamdiu Corpus Do-
mini clauſum in ſepulchro adſervatum eſt,
atratus, & ſqualidus veteris gentis more,
nihil omnino guſtavit, nec pedem e Tem-
pli foribus extrulit. Idem a Regina Matre,
& Proceribus factum. Nec minore cæremo-
nia, ſtudioque Paſchalia deinde peracta
myſteria, eloris per confeſſionem ſordibus
animorum, ſalutaris Agni cibo reſecti ſum-
mi, atque inſimi. Ad extremum agmine
compiſto collucentibus undique cervis, cum
ſolemni pompa ſupplicationem obiere. Ex
hoc Luſitanorum cum Abyſſinis adverſus
Mahometanos federe ſumpta eſt deinde
occafio, ut de conjungenda Abyſſina Ec-
cleſia cum Romana ageretur, de quibus
poſtea ſuo loco differetur.

Propagabatur ſenſim eodem tempore
Catholica fides in America, conſtitutam
que fuiſſe in Peruvia Episcopalem Sedem
hoc anno docent Conſiſtorialia
Acta.

XIII. Maii MDXLI. Exiit ad ſuppli-
cationem Imperatoris Oppidum de los Reyes
in Provincia Peru, in Civitate, quæ de
los Reyes nuncupetur, (& mox) quæ Ec-
cleſia ſubſtitit jure Metropolitanico Eccleſiæ Hi-
ſpalenſi, & cum donatione ducentorum
ducatorum ex redditibus ad ipſum Regem
ſpectantibus in ipſa Provincia.

Claudimus hunc annum inſigni mira-
culo, quod refert Surius his verbis. Eſt comment.
in Sicilia Templum Philippi, [1] qui fuit
Petri Apoſtoli Diſcipulus, & ab illo miſ-
ſus in Siciliam, ad quod quorannis eo die,
quo illi ſacer eſt, multi a Dæmonibus li-
berantur. Anno ſalutis MDXLI. ducentæ
pene ſemina ad hoc Templum expulſis re-
tris Spiritibus curata ſunt.

Gggg 2 TYPO-

NOTÆ [1] S. P hilippus cujus ſacra liſana per hos annos in Sicilia Dæmonibus ab obſeſſis corporibus
pellendis virtute pollebant ipſe eſt S. Philippus Agyrenſis apud Siculos ſumma religione
cultus, & nomine expulſoris dæmonum ibidem inſignitus. Porro vir iſte ſanctus, non diaconum;
ut Surius & ex eo Annaliſta comminifcitur, at Sacerdotem egit, ut ex duplici ejus Vita a Caſetano
in opere de SS. Siciliæ vulgata diſcimus. An vero S. Petri apoſtoli diſcipulus ſub Nerone paſſus
ſit, ut author prioris vitæ qui ſub nomine S. Athanaſii Alexandrini ſe regit, affirmat; vel potius ſub
Arcadio Imperatore, ut Eusebius monachus alterius vitæ ſcriptor maluit, incertum eſt. MANSI

TYPOGRAPHUS LUCENSIS LECTORI.

Ne quid in hac editione nostra desiderandum relinquatur, juvat in fine voluminis hujus dare editoris Romani admonitionem quam volumini XXI. Annalium pramisit.

P I O L E C T O R I.

Ecclēsiasticam Historiam, quam hortatu D. Philippi Neri, Congregationis Oratorii in Vallicella de Urbe Fundatoris, Eminētissimus Cardinalis Baronius summa cum laude, nec minori Catholicę veritatis emolumento conscribendam suscepit, atque ad XIII. usque sæculum felicissime protraxit, profecutus est veneranda memorię Odericus Raynaldus Tarvisinus ejusdem Congregationis Presbyter, eamque in plura volumina distribuit. Quorum duo postrema, quia nondum ultimam manum receperant, neque ad umbilicum perducta fuerant, Vallicellana Congregatio, ne præclarissimum opus in sinu suo natum, atque educatum in alienam familiam commigraret, unanimi voto cuidam affectę jam ætatis de suo gremio Sacerdoti recensenda, atque absolvenda mandavit. Verum candidissime Lector, cum iste pluris vitę, morumque puritatem, quam expoliti Latini sermonis elegantiam faceret; cumque in digerenda materia ineruditi Scholasticę uteretur ministerio; sero advertit, opus jam absolutum, typisque jam consignatum innumeris pene errorum scateris fœditatibus: ex quo per integrum decennium communi luce abstinuit. Et sane consilium fuerat perpetuis illud tenebrarum damnare carceribus, ni, propter rerum in eo contentarum ubertatem, ea sententia prævaluisset, ut quaecunque tamen ad explenda studiosorum desideria in publicum denique castigatum prodiret. Dum vero non minus a grammaticis, quam historicis erratis diligentissime repurgatur, tam magna, & frequentia hisce voluminibus irreperienda compertum est, ut satius vitum fuerit illa potius in paginis inemendata relinquere, quam corrigere; ne scilicet ingens foliorum moles eorum animos perterrefaceret, quorum sumptibus præfens Opus iterum erat excudendum. Ignosce igitur, & boni consule, humanissime Lector: & si crebro in vulgares aliquas, minusque proprias dicendi formulas incidas, utere facilitate tua; cum præsertim idem Auctor plures epistolas, & Instructiones Italico sermone conscriptas, a Romanis Archivis erutas, totidem fere verbis in Latinum vertere, necnon Acta Consistorialia, ut erant simpliciter stylo, memorię demandata, in medium fidelissime producere contentus fuerit. Præcipua tamen errata in fine Libri centoria tibi pagina indicabit.

I N D E X

IN TOMUM TRIGESIMUM SECUNDUM ANNALIUM ECCLESIASTICORUM.

A

Byssini ope Joannis III. Lusitanie Regis de Turcis insignem victoriam reportant, 1541. LXVII.
Adena obsessa a Turcis, 1530. CCIV. Liberata a Lusitanis, *ibidem*. Vestigialis fit Lusitanorum, *ibid.*
Adulterium: Communes habent uxores Anabaptistę, 1527. LXXII. *et seq.* Adulterium committendum viros & mulieres erudit novus Evangelista Lutherus, 1531. XCI.
Ædes Lauretana. *Vide*, Lauretana ædes.
Egidius Hormus ab Henrico VIII. morti ob Primatum Papę constantem defensum addicitur, 1540. LXIV.
Æternitas Dei negata ab hæresiarcha Juvenfeldio, 1527. LXXVI.
Æthiopes Orientales alias Abyssini ad conjunctionem cum Romana Ecclesia Lusitanorum opera adducti, 1533. XXII. Europæos sollicitant ad jungenda arma in Mahometanos, XXIII. Deferunt obsequium Clementi VII. XXIV.
Æthiopes Occidentales: apud eos propagatum. Evangelium, 1533. XXI.
Africa: Carolus V. expeditionem in Africam gloriose suscipit, 1535. LII. *et seq.*
S. Albanus: Sepulchrum S. Albani Anglorum Protomartyris. Henricus VIII. expilari jubet, 1538. XLIV.
Albertus Frederici principis Brandeburgensis filius cruciferorum: magister defectionem meditatur ad sacramentarios, 1531. LVII. Confutitur Lutherum ea de re. *ibid.* Respondet illi Lutherus periculosum esse, & horrendum audire quippiam vel credere, quod communi fidei, & doctrinę universalis Ecclesię adversetur, *ibid.* A Carolo V. in Augustanis conventibus postulat judicio, 1531. LVIII. Prussiam in hæreditarium principatum vertit, *ibid.* Desicit ad Regem Polonię, *ibid.* Prussiam ab imperio divellit, *ibid.* Proscriptus a Carolo V. 1531. LVIII. Descendit a Sigismundo Rege Polonię, *ibid.*
Albertus Archiepiscopus Moguntinus idemque Cardinalis in Augustanis conventibus Eucharistiam solemnem pompa instructa desert, 1530. LXIV. A Ferdinando Rege Bohemię, & Hungarię a dextris, a sinistris vero a Joachimo electore Brandeburgensi stipatur, *ibid.* Oratori legati apostolici urgentis ut hæresis Lutherana aboleretur ordinum imperii nomine responderet, *ibid.* Hallenses Lutherana hæresi infectos exilio mulctat, 1535. XIX. Ad ipsum trucidandum a Luthero scriptis invitatur, *ibid.* Cum eo agere jubetur Vestrius apud Electorem Brandeburgicum, XII. Dissidium inter ipsum, & Saxonie Electorem, *ibid.* Monet Pontificem, ut quę in concilio decernerentur, executionem promptam haberent, *ibid.* Urget Vestrium Pont. ut Smalcaldam petat, XIV. Spirensi Conventui interesse, a Pontifice jubetur, 1540. XXXVIII. Concilium in

Germania diffuadet, 1541. XXVII.
Albertus Pighius Vormarię congressui jussu Pontificis adest, 1540. LVI. *et seq.*
Alexander Medicus Clementis VII. nepos de sponsa illi Margareta archiducissa Austrię, 1529. LIX. Promissum illi Cæsareis armis Florentino principatui restitutum iri, *ibid.* Ascitus in generum a Carolo V. data illi filia illegitima, 1531. XCVIII. Creatur Florentię & Etrurię dux, *ibid.* A Laurentio consanguineo trucidatus, 1534. LXVIII. Carolum V. Regia munificentia excipit, 1536. XI. Commendat ipsi Carolus sollicitudinem proprię salutis, urque ab insidiis caveat, *ibid.* A Laurentio Gentili suo proditorie occiditur, 1537. LXVI.
Alexander Alesius Scotus Lutheranus contra prohibitam versionem vulgarem Scripturę scribit, 1533. LXIV. Refellitur, *ibid.*
Alexander Cardinalis Cæsarius Cæsari e Tunerana expeditione venientis Legatus gratulaturus decernitur, 1535. LIV. Pro concilii celebratione promovenda unus ex Cardinalibus deputatur, 1536. IV.
Alexander Contareus Turcarum trirèmes ob negatum salutationis signum submergit, 1537. LI.
Alexander Cardinalis Farnesius miro consensu Pont. renuntiat, 1534. I. *et seq.* Pauli III. nomen assumit, *ibid.* *Vid.* Paulus III.
Alexander Farnesius Pauli III. nepos Cardinalis creatur, 1534. XIV. Pileo rubro Bononię ab Archiepiscopo Sipontino insignitur, *ibid.* Forma juramenti ab ipso tunc exhibitæ, XV. Ad Cæsarem pro pace cum Rege Gallię incedenda, ac Henrici Anglię Regis audacia comprimenda, ac demum pro cogendo concilio mittitur, 1539. XXIII. XXIV. XXXII. Ituro ad Reges Legato Marcellus Cervinus consiliarius additur, XXXVII. Gesta ejus in Galliis, 1540. II. Cæsarem pro pacis conciliatione urget, XII. Colloquio Spirensi indicendo validis rationibus se opponit, XV. Romam, fœdere prius cum Cæsare, ac Ferdinando promovenda in Germania religione firmato revertitur, XXVI. Per Galliam rediens saluberrimum edicta pro Catholica religione a Francisco I. obtinet, *ibid.*
Alfonso Dux Ferrarię calumniam impingit Clementi, quod nollet concilium, 1531. VI. De Mutina & Rhegio certat in judicio apud Cæsarem XCVI.
Alfonso Hispanensis Episcopus creatur. Cardinalis a Clemente VII. 1531. XCII.
Algerium: Expeditio Algeriana a Car. V. infeliciter gesta, 1541. LXIV.
Aloysius Gritus ducis Venetiarum filius summa gratia floret apud Solymanum, 1532. II. Significat Venetis instrui contra Christianos maximos exercitus, *ibid.* Moldavię & Valachię a Solimanno præficitur, 1534. LIV. Trucidat Varadiensem episcopum, *ibid.* Ab Hungaris jussu supplicio afficitur, LVII. Ejus filii necati, *ibid.* Ejus felicitas in repentinam

calamitatem versa, *ibid.* Fidei desertor. & Turcarum Dux misere necatur, *ibid.* VI.
 Alphonfus Cardinalis Lusitanus Romam pro re Christiana promovenda a Pontifice accitur, 1538. X. XLVII. Alphonfus Salmeron Societatis Jesu in Hiberniam a Paulo III. pro fide Catholica asserenda mittitur, 1541. XLI. *¶* *seq.* Commendatur a Pontifice Regi Sctorum, ac Card. S. Andreae, 1541. XLIII. Redire ob Schismaticorum insectationes cogitur, XLIV.
 Americanorum horrenda laniena, 1532. XCIV. In hereticorum Europaeorum locum vocati a Christo, 1532. XCVII. Sex millia monasteriorum quadraginta annorum flexu extracta in America, *ibid.* Sexcenti episcopatus in eadem conditi, *ibid.*
 America: In America plures Episcopales Sedes constituuntur, 1534. XIII. 1535. LIX. 1536. XLVIII. 1539. XXXVI. Fides Catholica in America diffunditur, 1536. XLVIII.
 Americus Gibacus episcopus Varadiensis Transilvaniae praefectus a Joanne Waivoda ab Aloysio Gritto trucidatus, 1534. LV. Hungari ejus mortem ulcisci decernunt, LVI. Gritum cum filis iusto supplicio, *ibid.*
 Amicus Arsolus cum militari manu egresso Urbe Germanico exercitu residuos Germanos obtruncat, 1528. IV. Romam in Pontificis potestatem redigit, *ibid.*
 Anabaptistae: Jacobii Kautii Anabaptistae impudentia, 1527. LXVIII. Baptismus puerorum, & Eucharistia ab eo negantur, *ibid.* Ejecti Wormatia Anabaptistae & Lutherani, LXXI. Moravia Anabaptistis infecta, LXXII. Mentuntur Anabaptistae brevi futurum diem iudicii, *ibid.* Christum Dei filium negant, *ibid.* Demones demum salvarum iri fingunt, *ibid.* Projecta eorum impudicitia & vaga adulteria, *ib.* Mentuntur se solos esse puros cum sint impurissimi, LXXIII. D-ctores cedunt virgibus, & proferunt, *ibid.* Fictitia eorum miracula, & imposturae & idololatria, *ibid.* Dira illorum conjuratio, LXXII. Ritus eorum non expressi in sacra Scriptura, LXXV. Christum desperasse in cruce nonnulli interpretantur, LXXVII. Negant Moravi Anabaptistae cum Mahomete Christum non fuisse Deum, sed prophetam, *ibid.* Illi a demone meditantur caelum scandere, LXXVIII. Turpissimam luxuriam exercent, *ibid.* Somniant nonnulli novam legem traditum iri, *ibid.* Flamma, & aqua in Anabaptistas in nonnullis urbibus avertit, LXXIX. Roteburgi Michael Sellarius apostata eorum doctor forcipibus candentibus laniatus, *ibid.* Affecti plures alii Supplicio in variis locis, aut emendati, *ibid.* Affecti supplicio in Germania, 1528. XXX. Conjuratio in principes constant ac vagos concubitus inducunt, 1529. XXXI. Ex iis alii vetus testamentum reiciunt, alii novam, XXXII. Pars Christum, pars creatorem abnegat, *ibid.* Qui errores a Balthasare eorum signifero retractati, XXXIV. Argutiae Anabaptistarum confutatae, XXXV. *¶* *seq.* Anabaptismus primo a Germanis admissus, dein damnatus, XXXVIII. Hucus illius auctor maximus exultus, *ibid.* Contra Christi divinitatem scribere ausus, *ibid.* Balthasar alius signifer Viennae exultus, XXXIX. De Anabaptistis comprimendis in Spiranti conventu actum, 1529. XVIII. Constituta in eos poena qui filios baptismi initiari pratermitterent, XX. Poena ignis, & gladii in Anabaptistas constituta a Carolo V. XXV. Anabaptistae lati ad supplicia ruunt, XXVI. Eorum articuli ad seditiones concitandas facti, 1529. XXVII. Reliquos vocant haedos cum sint ipsi spurcissimi, *ibid.* Sententia in Anabaptistas lata a Carolo V. in Augustano

conventu, 1530. CXLII. A Lutero validis argumentis confutantur, 1531. XLI. Urgentur ut doceant a quo mittantur, XLIV. Ut probent miraculis missos a Deo, *ibid.* Repelluntur, ut Sathanae apostoli, *ibid.* Eadem argumenta in Lutherum ipsum cadunt, XLV. Anabaptistarum Frisiorum, & Batavorum auctor manifeste a demone illusos perit, 1532. LXXXVI. Quae sit de vocatione primarii Anabaptistae vila seu ludibria demonum tantum obtrudunt, *ibid.* Plures inter eos pseudoprophetae, & pseudoprophetae diabolici ludibrii manifeste convicti, *ibid.* Eorum praeses exuritur, *ibid.* Anabaptistae sectae sua impia & insana dogmata promulgant, 1533. LIX. Credunt Joanni Matthiae pistori dicenti se Enochum missum a Deo qui antea se Molem finxerat, *ibid.* Condere novum imperium moluntur, *ibid.* Negant Christi divinitatem, & hoc purum Christi Evangelium dicunt, *ibid.* Diripiunt ecclesias, & dicunt genus pietatis, spoliari Egyptios, ut dteatur Israelitici, *ibid.* Creati inter eos pseudoapostoli, *ibid.* Eripitur mens Anabaptistis a demone, *ibid.* Conscendunt arbores, ut occurrant Christo, *ibid.* Enechi fame animas occurrentes demoni fundunt, *ibid.* Novem Amsterodamenfes Anabaptistae plexi capite, *ibid.* Anabaptistae bellum in Germania movent, 1534. XIX. Falsa eorum jaetantia, *ibid.* Monasterium occupant, *ibid.* Minitantur excidium Christiano imperio, *ibid.* Eorum scelera in Catholicos XXI. Obsidentur ab episcopo, *ibid.* Creant novum Regem Joannem arte Sartorem, XXII. Sacrilegos coenae dominicae ritus institunt, XXIV. Communia bona predicant, XXV. Affari eos a demone constitit, XXVI. Divinus cultus ab iis abolitus, *ibid.* Contempta Sacramentalia, XXVIII. Horrenda eorum blasphemia in Eucharistiam, *ibid.* Virtutis specie persuadent scelus, *ibid.* Qua illecebra plures corruerunt, XXIX. Perduellio ab iis imperata, *ibid.* Hypocritice eorum cerimoniae, *ibid.* Verbi incarnatio ab iis negata, *ibid.* Dissolvunt matrimonia, XXX. Habent Catholicos pro ethnicis, *ibid.* Promissus concubitus post concionem utuntur, XXXI. Conspicuitatis rationem tollunt, ac forem fratri tradiderunt, *ibid.* Eorum regnum Monasterii institutum feliciter excinditur, XXXIV. Anabaptistae Monasteriales illusi pseudoprophetae divina prodigia non reformidant, 1534. XX. Anabaptisticus Rex in aere illis ostensus, ostensus & alter, qui sanguinem pressis manibus fluentem exprimeret, *ibid.* Duos impostores vilissimos pro Enoch & Helia venerantur, XXI. Sibi adversantes concives trucidare meditantur, *ibid.* Retardantur a pseudoprophetae, ut Scelus tuto peragatur, *ibid.* Anabaptistae plures a demone agitati sectam per Monasterium praedicant, XXIII. Aucti numero conjurant in concives, XXIV. Cum vi non pollerent dolo pacem orant, quae male iis concessa, *ibid.* Anabaptistarum a demone fascinarum furiales motus, *ibid.* Ut variae illuse sine a demone, *ibid.* Vaticanantur de regno anabaptistico *ibid.* Novus baptismus dictus igneus, verius porcinius, ab Anabaptistis usurpatus, XXV. Externi Anabaptistae exciti Monasterium, in illud constunt, *ibid.* XXVI. Confirmata potentia senatum Monasteriensem opprimunt, *ibid.* Creatis novis magistratibus ecclesias spoliant, & Sacra omnia conculant, *ibid.* Christi imaginem diffingunt, non demonis, *ibid.* De trucidandis iis, qui cum ipsis non sentunt agitant, *ibid.* Spoliant, & ejiciunt omnes ipsi non contentientes, XXVII. Omnes libros exurunt excepta scriptura Sacra, XXVIII. Eorum pseudopropheta illusos a demone per-

rit,

rit, XXVIII. Sacrae Scripturas in nequissimos scelus dilatorquent, 1535. XLI. Vesana eorum rabies fractata, *ibid.* XLIII. Amsterodami nudri per urbem discurrerent incendio & clamoribus replent omnia, XLI.
 Andreas Carlostadius: confirmat jurejurando Lutherus se scire certo Carlostadium credere nullum esse Deum, 1528. XXXIX. Tiguro surgit Baileam, 1531. XXXIX. Concionanti demon apparet, *ibid.* Albidere ejus filium tentat, *ibid.* Denuntiare patri jubet triduo post abreptum iri a demone, *ibid.* Ex terrore decumbit, & condita die moritur, *ibid.*
 S. Andreae Cardinalis, *Vide*, David Berthonius.
 Andreas Auria Gallicam classem Genuensiu poru dispellit, 1528. XII. Genuam pulsis Gallicis pristinae libertati restituit, *ibid.* Com Casarea classe Greciam invadit, 1532. XLVI. Himeralem classem Turcicae praefectum fugat, XLVII. Coronem subigit, XLVIII. Patras recipit, *ibid.* In Aetolia arcem munitissimam capit, XLIX. Gratulatur illi Pontifex, L. Evocatus a Casarea Genuam redit, LI. Coronem obsidione Turcas fugat, 1533. XCII. Delecta classis Turcicae universae occasionem, amittit, XCIII. Classis Casareae Maritimae Praefectus a Pontifice gladio consecrato donatur, 1535. XLVIII. Ejus in Guletiae expugnatione prudentia, & robur, L. Hypponam capit, evertitque, LIII. Ariadenum fugat, Bisertamque expugnat, LIV. Subsidiarias copias Genuae obsidae submittit, 1536. XVIII. Plures Turcicas naves demergit, 1537. LI. A Barbarossa infectatus Messanam se recipit LIII.
 Andreas Laurentius Strengenenfis haeresim Lutheranam amplectitur ex odio in clerum, quod episcopus non esset renuntiatur, 1532. LXXXVIII. Gostayum Regem Sueciae haeresi inficit incitatusque ad persequendum clerum, *ibid.*
 Angeli militari cultu virginis montis Guardiae illasas Bononiam deducunt, ne a militibus injuriam paterentur, 1527. XIV.
 Anglia: Regnum Angliae haeresibus foedatur, & crudelitati Henrici VIII. subjicitur, qui adversus Catholicos carnificinam horrendam exercet, 1535. I. *¶* *seq.* Sedis Apostolicae multis saeculis tributarium exiit, 1535. XI. Praefatus, & Ecclesiastici ex Anglia iusti excedere, XVIII. Deficiens a vero Capite misere haeresibus innumeris subjicitur, 1536. XXVIII. Quaedam Angliae Provinciae propter graviora vechigalia ab Henrico VIII. deflectionem moluntur, XXX. Casarea, & Gallorum Rege inter se decertantibus, haeresis in Anglia auctiores acquirit vires, XXXI. Ad restituendam inibi Catholicam Religionem Paulus legatum decernit Cardinalem Polum, 1537. XXXVIII.
 Anglicus Sudor: immisus is morbus a divina Justitia ad plectenda scelera, 1529. XIII.
 Anna Georgii Sanctimonialis: ostensum illi per caeleste visum damnatos esse Lutheranos, 1529. XIV.
 Anna Bolena: infandae illius nuptiae, 1533. LXV. Illius Soror prius fuit cognita ab Henrico, *ibid.* Annae mater prius etiam cognita ab Henrico, *ibid.* Creditum est fuisse Henrici filiam, LXVII. Ejus nuptiae haeresim Angliae intulerunt propterea laudatae ab haereticis, *ibid.* Patris fratricque concubitus non horruit, *ibid.* Excludendam palatio curat Catharinam Reginam, LXVIII. Impios promovet ad honores, *ibid.* Henricum impellit ad evertendum ecclesiasticum ordinem, LXXI. Joannem episcopum Rossensem postea Cardinalem, & martyrem veneno extinguere tentat, *ibid.* Corruptit coquum, sed divinitus fraus patefacta, *ibid.* Henrici VIII. legitimam filiam natam annos octodecim regniqae haere-

dem pronuntiatam pelli curat, LXXV. Elizabetham novam Jezabelem quinto a nuptiis mensis parit, *ibid.* Dubitatum an eam ex Henrico suscepisset, *ibid.* Promulgatum a Clemente injustum esse illius matrimonium, 1534. IV. Ejus proles nata, & nascitura illegitima pronuntiat, *ibid.* Regni iura antea Mariae & Catharinae attributa in Elizabetham Annae filiam transfusa, IX. Varie Catharinam affligit, 1536. XXIV. Dolet, quod tam honesta morte Catharina ipsa defuncta sit, XXVI. Adulterii cum pluribus, ipsoque fratre suo convicta, poena capitis punitur, *ibid.* Henrici VIII. Spuria credita, ac publice decantata, *ibid.* Securi percussa infame vitam infami magis exitu claudit, *ibid.*
 Annæus Memorantius ob pacis componendae studium, & prohibitas a Venusino Comitatu gratulationes a Paulo III. mirifice commendatur, 1536. XIX. *¶* *seq.*
 Antichristus: fingit impius Anabaptista se esse Christum, 1527. LXXXIII. Falsa miracula fingit, *ibid.* Nefandae ejusdem imposturae, *ibid.* *Vide*, Joannes a Leidis.
 Antinomi haeretici: eorum signifer Joannes Agricola, 1529. XI. Eorum secta e Lutheri foecibus egesta, ab ipso impugnatur, 1538. XLI. Antonius Leva Ticinum a Gallis recuperat, 1528. VIII. Iterum amittit, *ibid.* Progressus Gallorum in Subalpinis abruptit, 1536. XI. Inani Galliae potiundae vaticinio nimium fatus, XVII. Arrium dolore moritur, XVIII.
 Antonius de Prato Franciae cancellarius idemque archiepiscopus Senonensis postea Cardinalis celebrat insignem Synodum ad excindendas nascentes in Gallis haereses fibras, 1527. LXXXVII. Relapsos saeculari iudicio tradendos decernit, XC. Quae alia decreta tulerit in eo concilio, *ibid.* *¶* *seq.* Creatur a Clemente VII. Cardinalis tit. Sanctae Anastasiae, CIV.
 Antonius Augustinus Episcopus Aliphanus in concilio contra Braccium Martellum Fesulanum Episcopum insurgens a Cardin. Cervino redarguitur, 1537. XXXII.
 Antonius Brochus iussu Henrici VIII. crudeliter strangulatur, 1538. XLIV.
 Antonius Praefectus Atrebatii Episcopus, conventui Wormatiensi adest, 1540. LVI. Causa Religionis, & fidei eidem a Pontifice commendatur, LVII.
 Antonius Rinconus a Francisco I. ad Solymanum missus prope Ticinum interceptus trucidatur, 1541. XLVIII.
 Antonius de Sanguine de Medum Gallus Card. renuntiatur, 1539. XXXVIII.
 Antonius Card. de S. Severino statuendae Reformationi Ecclesiasticae disciplinae praeficitur, 1534. III. Carolo V. Romam venienti legatus, qui ipsum ad Tarracinam exciperet, decernitur, 1536. I.
 Anjma Joannis Codarii in Caelum assumpta S. Ignatio Lojola apparet, 1541. XLIV.
 Aquilejen. Patriarcha. *Vide*, Marcus, & Joannes Grimanus.
 Aradinus. *Vide*, Haradinus.
 Argentineses a Zuinglianismo ad Lutheranismum deficiunt, 1530. CXX.
 Ariadenus Barbarossa Maritimae classi a Solymano praeficitur, 1535. XLIII. Tuneto post detecta ejus crudelitatis consilia Hypponam contendit, concrematis rebus omnibus, LVIII. Magonem oppidum expugnat, LIV. 1536. XXII. Ab Andrea Auria fugatus Constantiopolim se recipit, 1535. LIV. Adversus Andream Auriam navigare jubetur, 1537. LI. Neocastrum recuperat, 1539. XXXI.
 Aseanius Columa varie Pontificis ditionem turbat, 1541. XX.

Asca-

Afcianus Parisanus ex Episcopo Ariminenfi Cardinalis creatur, 1539. XXXVIII.
 Auctoritas Pontificia ab hæreticis negata, 1535. I. XVIII. 1536. XXVIII.
 Augustana Confessio. *Vide*, Confessio.
 Augustanus conventus: Secundi Augustani conventus a Carolo V. celebrati causa, 1530. LXV. In eo de bello in Turcam gerendo actum, LXXVIII. De abolenda hæresi Lutherana, LXXIV. Augustana confessio tunc promulgata, & mutata Lutherana fides, LXXX. Latum a Carolo V. pravum decretum dictum *Interim*, CCIV. *& seq.* Dissolutus sine fructu conventus Augustensis CXIV.
 Augustinus Mainardus quædam a se dicta hæresim sapientia explicat, ac secundum Catholicum sensum declarat, 1535. XXVIII.
 Augustinus Tarvisinus recantare, quæ male dixerat, e suggestu jubetur, 1538. XLIII.
 Augustinus Cardinalis Trivultius Legatus in Gallias ad pacem pertractandam mittitur, 1536. XIV. Pertentat Cæsaris animum de Mediolanensi Ducatu in filium Regis Galliarum transferendo, sed frustra, XV. *& seq.* Ut a pugna exercitus absterneant, impetrat, XX. Romam redit, *ibid.*
 Augustinus Vebesterus Carthusianus morti pro fide Catholica in Anglia addicitur, 1535. III.

B

BAdures Cambajæ Sultanus septemdecim Lusitanos frustra ad Mahometem a Christo traducere tentat, 1528. CXII. Didacum tormento ingenti bellico contorquere munitur, *ibid.* Territus ejus constantia martyrem efficere detrectat, *ibid.*
 Balthasar Hiebmayr Pacimontanus hæresiarcha conjectus in carcerem poscit, ut conferre possit cum viro docto, 1528. XXXI. Vocatus Joannes Faber cum eo disputat, *ibid.* Librum retractationum componit Balthasar, quive errores ab eo retractati, XXXIV. Aliquos tueritur, ac refellit, XXVI. *& seq.* Inconstantis, & anceps in fide fluctuat, XXXIX. Flammis exoritur, *ibid.*
 Baptismus: Verum esse baptismum in Romana Ecclesia confirmat Lutherus, 1528. XXVIII. Anabaptista in Germania affecti supplicio, XXX. Decretum concilii Senonensis de baptismo, 1528. LXXXVII. Constituta in eos poenæ, qui baptismum filios initiari prætermittent, 1529. XX. Baptismus negant esse Sacramentum nonnulli hæretici, 1530. CXXXIII. Baptismus iterantium impia dogmata, 1534. XXVII. Melancton iterandum sæpius baptismum voluit ad delenda crimina, XLVIII. Eiusdem errores circa baptismum, XLIX.
 Baptismus igneus institutus a pseudopropheta. Anabaptista quis fuerit, 1534. XXV.
 Bartholomæus Guidiconus Lucensis Episcopus Aprutinus Cardinalis renunciatur, 1539. XXXVIII.
 Bavaria: Ejus Duces hortatur Pontifex, ut in Conventu Spirensi causam Religionis tueantur, 1540. XXIX. Egregii pro fide Catholica pugiles, 1541. III. *& seq.*
 Belgium variis bellorum motibus agitatur, 1540. I. *& seq.* Libros Lutheri acribus editis Carolo V. in Belgio proscrubit, X. A Carolo V. Francisco I. pro pace componenda, irrita oblatio exhibetur, XI. 1541. L. Ejus admissio pro Aurelianensi Duce a Pontifice Francisco I. frustra suadet, LX. *& seq.*
 Bernardinus Ochinus: Ejus mores, antequam fidei esset desertor, Hæresis virus suis concionibus per Italiam diffundit, 1541. LVI. A S. Cajetano Thyencæ detectus, ac fugatus, *ibid.*

Bernardus Rotmannus pseudopropheta ex Lutheranismo in Zuinglianismo ex eo, in anabaptismum, & magiam lapsus, inter Monasterienses turbas concitat, 1532. XCII. Magistratus ab episcopo admoniti detrectant, illum coercere, *ibid.* Sacros catholicorum ritus per seditionem abolet, *ibid.* Scribit contra Sacrificium missæ ac refellitur a Joanne e Daventria Minorita, *ibid.* Anabaptismum apud Monasterienses inducit, 1533. LXIII. Insana impiæque ejus dogmata, *ibid.* In magiam, & abnegationem symboli fidei demum lapsus, *ibid.* Prohibitus munere concionatorio, 1534. XXI. A mulierculis contra magistratus defenditur, *ibid.* Moniales simplices falsis vaticiniis pervertit, *ibid.* Deridetur, ut pseudopropheta a populo, *ibid.* Variis demonis fraudibus servata ejus existimatio, XXII. Ut arte magica rebaptizatis dæmonem immiserit, *ibidem.* Simples dæmonum vexationibus a ludibriis attonitis rebaptizat, XXIII. Anabaptistas Monasterium convocat ad condendum regnum anabaptisticum, XXV. Christi imagines diffringit, non diaboli, XXVI. Polygamiam a pseudopropheta in adulterio deprehensio subornatus inducit, XXVI. Carceri mancipatur, cum Sociis mox liberatur, *ibid.* Prædicat falso Reges futuros pedessequos tyranni anabaptistici, & reginas pedessequas, XXXII.

Bernardus Castillioneus: Insignis ejus pertinacia, & rabida vox, 1530. CXC. Afficitur supplicio, *ib.*
 Bernenses in hæresim lapsi catholicos opprimunt, 1528. XVIII. Se fidei dogmatum arbitros constituent, *ibid.* Conciliant episcoporum auctoritatem, *ibid.* Monentur officii a Lucernensibus, XIX. Proposita mala ingentia quæ admittant, *ibid.* Ostemum his non esse iudices controversiarum, XX. Ex Scriptura sola controversias dirimi non posse, *ibid.* Nova ecclesiæ reformatio, immo deformatio, & eversio a Bernensibus constituta, XXI. Ea a doctioribus catholicis confutata, XXIII. Vota infringi jubent, *ibid.* Si servanda sint hosti pacta, multo magis Deo servanda ostenditur, *ibid.* Apostatas loco Apostolorum Pontificem Antichristi loco habent, XXIV.

Bibliotheca Vaticana direpta ab exercitu cæsareo, 1527. XXI.

Bohemia: Bohemorum reducio ad sentiendum cum ecclesia Catholica speratur, 1536. XXXVI. 1537. VI. De eis ad Concilium invitandis agere jubetur Jo. Episcopus Moronus Apostolicus Nuncius, 1537. VI.

Bona Ecclesiastica in Anglia direpta, ac fisco addita, 1536. XXVIII.

Bonifacius Ferrerius Card. Ipporegionensis nuncupatus Carolo V. abeunti Roma, per Ecclesiasticam ditionem Comes decernitur, 1536. X. Bononia: Alexan. Card. Farnesius & Guido Afcianus Card. S. Floræ Bononiæ rubrum Galerum ab Archiepiscopo Sipontino excipiunt, 1534. XIV. Proponitur pro Concilio celebrando, 1535. XXX. Bononiæ Legatus decernitur Gaspar Cardin. Contareus Venetus, 1541. XXXVIII.

Brandeburgensis ditio hæresi inficitur, 1539. XXI.

Brixia hæresi Lutherana infestata, 1528. CVII. Ab episcopo, & magistratibus expurgata iussu Clementis VII. *ibid.*

Bucerus apostata Lutheranos cum Zuinglianis conciliare anntitur, 1534. XLI.

Bucerus. *Vide*, Martinus Bucerus.

Buda obfessa frustra a Ferdinando Rege, 1530. CLXXXVI. 1541. XLVI. Occasionem illius potiundæ præ inani gloria Roccauldolphus Germanorum Dux amittit *ibid.* A Solymano occupatur, XLVII.

Burgundiæ repetitionem remittit Carolus V. Francisco I. 1529. LXVII.

Cæ.

C

CÆsar Feramosca Caroli V. orator fallacia pacis spe Clementem deludit, 1527. XI. In Neapolitana obsidione male perit, 1528. V. Cæsar Fregolius a Francisco I. ad Solymanum sciendum missus prope Ticinum interceptus traditur, 1541. XLVIII.

Calix: Dum illum affectant Lutheranæ se fructu Eucharistiæ privant, 1529. XI. Calicem simul cum hostia ac quinque Jesu Christi vulneribus, pro insignibus, Provinciæ ab Henrico VIII. deficientes alimunt, 1536. XXX.

Calvinus hæresiarcha Michaelæm Servertum hæresiarcham Genevæ exurendum curat, 1532. LXXIX. Docet animadvertendum gladio in hæreticos, *ibid.* Primatum Angliæ Regis in Ecclesia Anglicana jure oppugnat, 1534. X. Fingit novam hæresim, Christumque in Eucharistia præsentem absentemque esse committitur, 1534. XLIII.

Camillus Ursinus Venetorum exercitus Dux Ostrovizum, & Obrovizum in Dalmatia expugnat, 1537. XLVII.

Cambracum, vulgo Cambrai, concilio celebrando aptus veluti locus proponitur, 1541. LII. A Cæsaris exercitu obtinetur, LXI.

Canon Missæ cur ab hæreticis prætermisus, 1540. XLIX.

Caponius dictator Florentinæ reipublicæ prudenter pacifice nititur cum Clemente pro reduciendis Florentinæ Medicæis tuendaque libertate, 1529. LXXI. A seditionibus, & imprudentibus vocatur in jus tamquam proditor reipublicæ reus, LXXII. Pallitur magistratu, LXXIII.

Capucini: Confirmatur eorum institutum a Paulo III. 1536. XLV.

Caput Carthusiæ Londinensis Prioris præcisum. Monasterii foribus affigitur, 1535. IV. *& seq.*

Caput Joannis Cardinalis Rossensis præcisum vividius efflorescit, 1535. IX.

Caput Thomæ Mori longa coctione maceratur, 1535. XVI.

Caput Ecclesiæ Anglicanæ se dicit Henricus VIII. 1535. I. *& seq.*

Caput Ecclesiæ & concilii Pontificem negat Bucerus, aliquando tantum, ut Caput habitum, assentitur, 1541. XXVIII.

Cardinales creati a Clemente, 1527. CIV. 1531. XCII. 1533. LXXXVII. Mira Cardinalium consensio in Paulo III. delibendo, 1534. I.

Creatio Cardinalium a Paulo facta, 1534. XIV. 1535. VII. 1536. XLIX. 1538. XLVII. 1539. XXXVIII. 1541. LXIII. Forma juramenti ab ipsis exhibita in suscipiendæ rubeo pileo, 1534. XV. Eximuntur a persolvendis decimis, 1534. IV. Ad Cardinales, non ad concilium, quamvis apertum, spectare electionem Pontificis decretum fuit, 1536. XXXIII. Cardinales Decimarum contributione voluit immunes Paulus III. 1539. XXXI. Cardinales decem pro morum reformatione inducenda a Pontifice eliguntur, 1541. LXII. Ad Curiam pro concilio convocando acceruntur, LXVII. Sub obedientiæ præcepto Romam concilii tempore venire jubentur, 1532. XLVII. Cardinalium munus quale, *ibid.*

Carlostadus hæresiarcha. *Vide*, Andreas Carlostadus.

Carolus de Hemard Gallus Episcopus Matiscensis Card. creatur tituli S. Matthæi in Merulana, 1536. XLIX.

Carolus V. postea Imperator: Prodiunt administri illius Pontificem, 1527. I. Mittit ad Clementem Minoritarum magistrum ac plurimum pollicitus etiam Lutheranam hæresim nullo

Ann. Ecl. Tom. XXXII.

in dicto concilio excusurum pollicetur, III: Quas pacis leges proposuerit, *ibid.* Illius administri acerbitimas leges Caroli nomine Pontifici imperant, V. Officiis eum vincere nititur Clemens VI. Caroli administri prodicione capere Pontificem moliantur, *ibid.* De Carolo in Hispania conveniendo deliberat Clemens, *ib.* Promissis deludit Clementem, VIII. Ejus administri Lanous prorex Neapolitanus educit exercitum in Pontificem, *ibid.* Propulsato exercitu Cæsareo plures urbes in Neapolitano regno amittit, IX. Oratoris opera inducias fallaces sancit cum Clemente, XI. Nimum illi fidit Pontifex, *ibid.* Captas urbes ex Pontifice recipit, *ibid.* Solicitatur ad servandam pacem vicissimque Pontificem ad eam exire hortatur, *ib.* Proditus Pontifex a Carolo administris, XIII. Caroli promissa in contrarium versa, *ibid.* Consiili Caroli Romani sulte detrectant pro Pontifice in Cæsarem exercitum arma lumere ac vastantur, XVI. Ducum opera arcem Adrianam in quam se receperat Pontifex obsidet, XXII. Actus sub ea cuniculis Pontificem non ad libertatem sed vitam tantummodo redimendam adigit, *ibid.* Angliæ & Galliæ Reges, & alii foedus ineunt in Carolum V. pro liberando Pontifice, XXXIII. Dissert restituere Pontificem libertati, XXXVIII. Sese excusat, *ibid.* Suorum administratorum prodicionis crimen refundit in Pontificem, *ibid.* Immisus adversus Carolum in Italiam a Regibus foederatis exercitus, *ibid.* Ejus res depressæ admodum in Infubria, XXIX. Literas dat de liberando Pontifice, sed illum opibus viribusque spoliari jubet, *ibid.* Gaudet latrocinii præmio, & latrocinium damnat, XXX. Quæ causa eum permoverint, ut Pontificem dimitti juberet, *ibid.* Indignissime ab ejus administris a spoliato Pontifice exortum aurum, XXXI. Nimas necit moras in liberando Pontifice, XXXIV. Pro libertate redimenda eum ad leges indignas adigit, *ibid.* Caroli ad Clementem literæ, XXXV. Excusat gesta, seque pacis cupidissimum extitisse ait, XXXV. Se inficio vastatam urbem, *ibid.* Chadem Hungariæ exponit, XXXVI. Belli Mediolanensis culpam a se in alios derivat, XXXVIII. De Genua illi erepta queritur, XXXIX. De tentato Regno Neapolitano deque foedere inter Gallum, Pontificem, & Venetos inito, *ibid.* Negat suo jussu Romam captam, *ibid.* Rogat Clementem, ut pacem universo Imperio christiano restituat, XL. Pollicetur se illum omni honore excepturum, si in Hispaniam accedat, *ibid.* Pro Hungaria a Turcis vindicanda arma Cæsarea spondet, XLI. Poscit Regum vires conjungi, *ibid.* Rogat Clementem ut vertat studia ad civilia pacanda bella, XLII. De Carolo V. apud Toletanum archiepiscopum queritur Clemens Caroli V. facta dissonare cum verbis, XLIII. Officii plenas literas ad Clementem mittit Carolus V. XLV. Ejus administri insignem probitatem exercent, XLVI. Ex administratorum Caroli V. tyrannide Pontifex mercatoris cultu evadit, *ibid.* Convertente Carolo cæsareas vires adversus Christi Vicarium innumeræ hæreson pestes libere grassantur in Germania, LIV. Joannes Basilius Moscovitarum dux Caroli V. impiam dissimulationem in permittenda Lutheranorum adversus catholicos tyrannide exacerat, LXXXIV. Caroli V. frater Ferdinandus Boemiæ, & Hungariæ regnis potitur, 1527. CVII. De pace agit cum Francisco I. 1528. I. Solicitatur ab Anglo, & Gallo Clemens ut acceptas a Carolo V. injurias ulciscatur, *ibid.* Cur eas non sit ultus, *ibid.* Caroli exercitus Roma divisus ad særandam opem regno Neapolitano, Hhhh IV.

IV. Erepta Carolo maxima regni Neapolitani pars, V. Ejus classis ad Neapolim profligata, *ibid.* Submittit auxilium exercitum, VI. In Insubria, & Liguria instaurata ejus res, VIII. Cur Carolus V. non fuerit exauthoratus a Clemente cum gravissimas injurias Pontifici intulisset, & religionem pessumdari visisset, IX. Clementis amicitiam prestat, *ibid.* Philippinum Auriam a Francisco I. ad suas partes pellicit, X. Aferit sibi regnum Neapolitanum, *ibid.* Gallicum exercitum ducum opera extrema internecone delet, *ibid.* Solicitatur a Clemente ad dandam pacem, XI. Venetos, ad Ravennam Cerviamque Pontifici restituendas adigit, XIII. Iisdem eripit plures urbes, quas in regni Neapolitani ora maritima obtinebant, *ibid.* Pollicetur admissam ab exercitu Casareo culpam emendaturum, XIV. Medices ad Florentinum Principatum reduciturum, *ibid.* Caroli amicitiam Clemens deletis oblivione injuriis amplectitur, *ibid.* Dat exercitus sui ducibus imperia, ut pontificiam rem tueantur, ac promoveant, XV. Solicitatur ad concordiam cum moderatione animi incundam, *ibid.* Casarej nominis tuendi specie admissa plura scelera, XVI. Pacem ab eo postulat Franciscus I. XVII. Urbes oppugnatas & Cardinales obsides restituit Clementi, *ibid.* Ultrajectinus episcopus principatus sui jura in Carolum transfudit ad Lutheranorum ducisque Gueldriae vim retundendam, CIV. Confirmata a Pontifice donatio, CV. Lutheri scripta aboleri jubet, 1529. XIV. Postente Carolo auxilia a Lutheranis contra Turcas, illi in Carolum conjurant, 1529. XXV. Poscunt a Carolo Protestantes concilium in Germania, & qua fraude, *ibid.* Quid iis a Carolo responsum, *ibid.* Capitale edictum contra Anabaptistas promulgat, *ibid.* Lapsus in Belgio dat veniam, relapsos morte affici jubet, *ibid.* In Anabaptistas ferri & ignis poenas statuit, XXVI. Ejus frater Ferdinandus Hungariae Regno exiit a Turca, XLI. & seq. Monetur a Clemente ut periclitanti Hungariae subveniat, XLIV. Cardinales obsides liberari jubet, L. Res illius in Neapolitano regno a Gallis depresso, LIII. Gallis iterum afflictis postea instaurata, *ibid.* Consultit Clementem, an in Italiam sit accessurus, LVII. Quid illi a Clemente responsum, *ibid.* Spondet illi Medices Florentiae restitutum iri, LIX. Cum Gallo, & Anglo pacem init, LXXVII. Datum illi a Mercurio Gattinaria consilium, LXIX. Clementis VII. ad eum litera ut in Italiam veniat, LXX. Pacisci cum eo volunt Florentini, LXXI. Dimittuntur ab eo ut cum Clemente paciscantur, *ibid.* Caroli V. ingressus in urbem Bononiae, LXXXIII. Quo ritu Pontificem sit veneratus, LXXXIV. Supplex ejus ad eundem oratio, *ibid.* Franciscum Sfortiam Mediolani ducem in gratiam recipit, LXXXVI. Quibus Legibus Beneficium ducatum illi tradiderit, *ibid.* Quibus legibus Venetos ad pacem admiserit, LXXXVII. Quo cultu indutus interfuerit Sacris mysteriis, LXXXVIII. In natalitio Domini evangelium legit, *ibid.* Affundit aquam Pontificis sacris operantur manibus, LXXXIX. Inter Carolum V. & principes Italiae pax promulgata, 1530. I. Venetos ad restituendas ereptas Pontifici urbes adigit, IV. Cur Romam non adierit pro excipiendis ornamentis imperialibus, V. Ferrea corona a Pontifice cingitur Bononiae, VI. Sacra inunctione linquit, VIII. Quo ritu gladio cinctus, XI. Corona & scepro ornatur, XII. & seq. Collocatur in Soglio, XIV. Munus offert, *ibid.* Euchariam a Pontificia manu accipit, XV. Sacramentum nuncupat Pontifici, XVIII. Quo ritu Imperiali gladio ac-

cinctus sit, XXVII. Et scepro donatus, *ibid.* Et corona aurea cinctus, XXVIII. Coronatus Pontificis pedem osculatur, XXIX. Pontifici aurum offert, XXXI. Euchariam a Pontificis manu accipit, XXXV. Preces pro eo fufe, XXXVI. Stratoris munus Pontifici exhibet, XXXVIII. Sub eodem umbraculo a Sinistris Pontificis incedit, XL. Permissum illi, ut Regnum Neapolitanum cum imperio conjunctum gerat, *ibid.* De Concilio celebrando plura colloquia habet cum Clemente VII. ob multitudinem haereticorum non ausus ferrum stringere in Lutheranos, L. Ob intempestivam clementiam Germanos ruere in exitum passus est, LII. In Germaniam proficiscitur, LIV. Mutinam in Suam fidem accipit, LV. Eam Ferrariae duci adjudicat, LVI. Christianum Daniae Regem exulem regno suo restituere meditat, LVII. Pro eo in Ecclesia suam revocando interpretem agit, *ibid.* Augustanos conventus indicit, LX. Fidem publicam dat haereticis haerem publice professuris, *ibid.* Solemni pompa circumductam Euchariam sequitur nudo capite, LXIV. Contumaces Lutheranos facessere jubet, *ibid.* Colloquia de pace redintegrat, *ibid.* Illius clementia abutuntur Lutheranis, *ibid.* Vetat Lutheranis ne conciones habeant Augustae, LXXV. Ferro, non verbis fidem defendere debuit, LXXXVII. Lutheranorum in Catholicos tyrannidem dissimulat, LXXXVIII. Cum Lutheranis concordiae actionem irrita exitu abruptit, XCIX. Cum principibus catholicis de tuenda fide catholica deliberat, *ibid.* Qua lege pacem dederit haereticis, *ibid.* Promissis fallacibus haereticorum deluditur, C. Quas Leges medio tempore usque ad concilium tulerit, CIV. Impune coram eo apostatae haerem professi, CVII. Praecipit ne quid novent haeretici, & ignave patitur eos tam impia novasse, CIX. Postulat novum concilium, qui vetera concilia sperni patiebatur, *ibid.* Spreta ejus edicta a Lutheranis, CX. Adversus Lutheranorum atrociam verbis inanibus agit, CXII. Monet eos quantum flagitium admittant, CXIII. Sine fructu conventum Augustanum dissolvit, CXIV. Haesit Lantgravium cum haereticis in Carolum V. foedus percudit, CXXI. Caroli V. ad haereticorum querelas responsum, CXXII. Decernere molitur Carolus pro tuenda religione adversus haereticos, CXXIII. Absente e Germania Carolo in sectas divisa est Germania, CXXIV. Decretum ab eo in Augustensi conventu latum, CXXIV. Damnat verbo haereses, non ferro, CXXXIX. In missa officio novari vetat, CXXI. Damnat Anabaptistas, CXXII. Damnat plures haereticorum errores, CXXIV. Presbyteros qui duxere concubinas pelli jubet, CXLV. Bona ecclesiastica alienata restitui jubet, CXLVI. Refellit haereticorum calumnias jactantium opprimi evangelium, CXLVII. De typographorum licentia coercenda legem fert, CXLIX. De Turcis propulsandis decernit, CLII. De pendendis decimis, *ibid.* De pace publica tuenda, CLIV. De comprimendis perduellibus, CLV. De blasphemis plectendis, CLVII. De convocandis auxiliis, CLIX. De gaza ecclesiarum vertenda in militum stipendia ex decreto pontificio, CLXIV. Qui principes illius decreto nomina adscripserint, CLXVIII. Haeretici foedus armorum adversus eum ineunt, CLXX. Urget Clementem VII. ut concilium adversus Lutheranos congreget, CLXXI. Responsum illi decisa in aliis conciliis non revocari posse in controversiam, *ibid.* Monetur dolo malo polci concilium a Lutheranis, qui spernant concilia, *ibid.* Ea lege promissum ut haeretici spondeant illius

illius decretis parituros, CLXII. Monetur nullo in loco aptiore concilium celebrari posse quam Romae, CLXXXIII. Fratrem Ferdinandum Regem Romanorum eligendum curat, 1531. I. Intercedunt Lutherani principes, III. In eum sollicitant Galliae & Angliae Reges, *ibid.* Apud eum impingit calumniam Clementi Ferrariae dux nolle Clementem celebrare concilium, VI. Moti invidia Reges Angliae & Galliae ne Carolus ex concilio res suas stabiliret, nolere concilium, VIII. Clementis ad eum litera pro celebrando concilio, *ibid.* Decernit Augustae ne a veteri ritu discedatur, IX. Consequitur contumeliam a Luthero, *ibid.* Additi illi stimuli ut arma exeret in haereticos, XV. Monetur a Clemente ut contra Helvetios haereticos juvet ducem Sabaudiae, XVIII. Postulat judicio Albertum Brandenburgensem apollatum ob Prussiae ab imperio divulsam, LVIII. Sigismundus Rex Poloniae tuctur Albertum contra Carolum, *ibid.* Ob permissam haerem magna sibi damna intulit, LVIII. Calamo, non gladio contra Lutheranos fidem defendit LXIII. Quid Livones Lutheranis ipsi responderint, LXIII. Data illi potestas a Clemente ut a clero Siculo subsidia exigat, LXIX. Postulat opem a Francisco Galliae Rege adversus Solimannum, LXXXIII. Data illi ampla, & fallacia verba, *ibid.* In causa Regis Angliae poscit ut juris tantum ratio habeatur, LXXXII. Eripere illi imperium Solimannus meditat, 1532. I. Solicitati alii Reges adferendum illi opem II. Mittit oratores ad Solimannum pro pace cum Joanne Transilvano incunda, XI. Non auditi a Turca, *ibid.* Ratiopone conventum celebrat pro Turca propulsando, XIII. Solicitatur a Pontifice ut haeretici Turcisque reprimendis det operam, XIV. Lutheranis principes se illi insensos protestantur, XVI. Poscunt ab eo Lutheranis ut concilium Casareae auctoritate indicat, 1532. XVII. Urget ut Pontificem ad illud convocet, XVIII. Quid iis responderit Carolus XIX. Clementis ad Carolum V. litera amantissima, XXI. Datum illi consilium, ut Deo se commendet, XXIII. Conjungit sibi in Turcam Lutheranos pollicitus ob impietatem Lutheranam is nullam molestiam exhibiturum, XXV. Pollicetur Lutheranis vertente anno concilium celebraturum in, XXVI. Cur dissimularit Lutheranorum impietatem, XXVII. Supremum exercitus imperium adversus Solimannum sibi reservat, XXVIII. Serius educit exercitum afflicto crure casu equi, *ibid.* Decem milia equitum Hungarorum pontificio sumpto illi conducta, XXVIII. Quingenta Turcarum milia in eum educit Solimannus, XXXI. Divinitus repressi Turcarum impetus, XXXIII. Nonaginta milia pedum equitumque triginta milia ministris non recentibus educit contra Solimannum, XXXV. Cum eo congressi formidans Solimannus Belgradum revertitur, XXXVII. Septemdecim Turcarum equitum milia ad praedam excurrentia caedit, XXXVIII. Discepit an Turcas insequatur esset, XLI. Consultum illi ut Solimannum fugientem persequeretur, *ibid.* Dissolvit exercitum *ibid.* Frustra rogatur ut Hungariam reciperet, *ibid.* Fratri Ferdinando copias Italicas relinquit, invadit Graeciam Andree Aunae opera, XLVII. & seq. Petente eo Italiam, Italice copiae seditionem movent, LII. Hippolytum Medicem legatum militari cultu rogantem intercipit ne seditionem Florentiae moveret, *ibid.* Dein dimittit dimissumque Clementi significat, LIII. Decreti ad eum Cardinales legati LVI. Ad Pontificis pedes procumbit, LVII. Ensis sacra prece lastratus illi datur, LVIII. Legit evangelium

in festo natalitio Domini, *ibid.* Quamam agitant in colloquio cum Clemente, LXI. Franciscum Monasteriensem Episcopum monet ut festam novam grassantem in ea urbe comprimat, XCI. Ejus ea de re litera, *ibid.* Postulat a Pontifice ut celebretur concilium contra Lutheranos 1533. I. Obstant illi Gallus & Anglus, II. Oratorem mittit cum internuntio pontificio ad principes Lutheranos ad exponendas leges celebrandi concilii, VIII. Ea repudiata a Lutheranis, IX. Urget Clementem ut neptem duci Mediolanensi despondeat, XIX. Egre fert eam a Gallo Rege expecti ut Henrico filio traderetur, *ibid.* Arcanum foedus init cum Clemente, xxxiv. Promissum illi iudicio actum iri adversus Henricum VIII. *ibid.* Discedit Bononia, xxxv. Duo Cardinales eum Genavam deducunt, xxxv. Clementem urget ut in Henricum Angliae Regem legibus agat, LXXIV. Nimum urget Clementem ad fulminandam in Henricum VIII. sententiam, 1534. V. Deinde cum eo ecclesiam persequente, contempta Christi causa, foedus coivit, *ibid.* Illius exercitus in Germania fufus a Lutheranis, xvii. Serius stipendia Ferdinando suppeditavit, *ibid.* Subsidia idonea non transmittit Coronis, nec pacem sancit, 1534. LIX. Ejus exercitus casus a Turcis, & Corone dedita a praesidiariis, *ibid.* Neapolitani regni littora populatur Haradenus Barbarossa, & plura Carolo V. damna infert, LX. Conceduntur ei Decimae a Paulo III. ad parandam classem contra Tuneti Pyratas, 1534. III. Solicitatur a Pontifice, ut confecto Africano bello victorica arma contra Henricum Octavum inferat, 1535. XI. A Pontifice de concilio, qua via, & quo tempore celebrando, edocetur, 1535. XXIX. Cum Pontifice de Africana expeditione agit, XLII. Ingenti classe trajicit in Africam; functaque non modico vitae periculo prope Uricam, Guletiam expugnat, XLIX. & seq. Tunetanam expeditionem intrepide prosequitur, hortatu etiam Pontificis, LII. Muleassem imperato annuo tributo, Regno Tuneti restituit, ac in Siciliam reversus Neapolim mox triumphali pompa ingreditur, LIII. & seq. A Pontifice de Perfarum victoria contra Turcas certior redditur, & ad prosequendum contra ipsos belum hortatur, LV. & seq. Pontifex, ad ipsum Legatos congratulationis causa de parta victoria mittit, LV. 1536. I. Mediolanensem Ducatum Gallo concedere detrectat, LVII. Erigendae Ecclesiae Cathedrali Antequera in Provincia de Gaazaca ducentos aureos ex vestigalibus Regis constituit, LIX. Romae a Pontifice summo honore excipitur, 1536. I. & seq. Moratur 13. dies, X. Cum Pontifice septem fere horarum colloquium habet, II. Aurelianensi Duci Mediolanensem Ducatum cedere renuit, sed in tertium Francisci Gallorum Regis filium se transfaturum pollicetur, 1536. II. III. X. Vide Mediolanum. Plura cum Romae subsisteret edit pietatis exempla, IV. Coram Pontifice, & Cardinalibus de suis cum Francisco Galliarum Rege controversiis disserit, eique vel bellum, vel certamen singulare, vel pacem proponit, VI. Urbe Senas versus discedit, IX. Quo sensu de singulari certamine intellexerit, Gallis Oratoribus declarat, X. Maxima munera in Pontificis Neopes discendens effudit, X. Oblatas Francisci nomine pacis condiciones respuit, XI. In Galliam irrupit, ac quibusdam potitus locis, varia in exercitu persentit incommoda, XVII. Frustra Massiliam tentat, *ibid.* A Lutheranis epistolas circa concilii indicationem recipit, eisque nimis timide respondet, 1536. XLIII. & seq. Per literas, & Nuntios a Pon-

tificæ ad pacem iterum urgetur, 1537. I. Matthiam Helt ad Protestantes Oratorem mittit, ut ad concilium conveniant, XIV. Novatorum in ipsum calumniæ, XV. *ſeq.* A Pontifice de prorogatione Concilii admonetur, e-
jusque causis, XXIX. Carolus V. cum Pontifice extra Niciam colloquia confert, 1538. XI. Conditiones pacis a Carolo Pontifici propositæ, XV. Pontificem Nicia Genuam usque comitatur, XVII. Ad fossas Marianas cum Francisco colloquitur, & prandet, XVII. Exercitus Caroli V. ex Africa in Siciliam translatus ob dilata stipendia rebellat, XVIII. Carolus V. Legatos suos Francfordiam ad Protestantium conventum mittit, 1539. II. A subscribendo decreto Francfordiensi plurimis rationibus a Pontifice deterretur, XII. Novum conventum ad infringendum Francfordiense decretum indicit, XIX. Contra Henricum Angliæ Regem arma movere detrectat, 1539. XXIV. Gandavenfibus a se deficientibus, Gallorum Regis fidei, & integritati per Gallias transiens se committit, XXXII. Cum ipso pacem componit, *ibid.* Caroli V. in orando quotidiana pietas, XXXII. E. Gallia in Belgium Francisci Regis liberis stipatus procedit, 1540. I. In Gandavenfis conjurationis Principes palam in foro gladio animadverti jubet, III. Vendentes, aut retinentes Lutheri, & aliorum hæreticorum libros capitali supplicio affici, edicto in Belgio sancivit, IX. *ſeq.* Francisci Primi Regis Galliarum liberis Belgium, irrito tamen effectu, pro pacis conditione offert, 1540. XI. Spirense colloquium frustra. Alex. Card. Farnesio renitente, cogi, & prosequi mandat, 1540. XIV. XXII. *ſeq.* Vortmansi Conventui interesse recusat, 1540. LVIII. Ad arma contra Lutheranos movenda persuasus multipliciter se excusat, 1541. IV. Pacis studium a se prætermittit, Francisci Regis ambitu, ac pervicacia, declarat, *ib.* Librum concordie a Principibus examinari poscit, XII. Pontificis voluntati circa Concilii convocationem se subdit, 1541. XXVI. Fœdus init cum Pontifice, Rege Romanorum, & Imperii Principibus pro Catholicæ fidei defensione, XXXIII. Carolo V. in Italiam descendenti Cardinalis Contareno Legatus decernitur, XXXVIII. Honores a Carolo V. Cardinali Contareno, cum Mediolanum ingreditur, impertiti, *ibid.*
Carolus dux Sabaudie Gebennam obsidet cum episcopo, 1530. CCIII. Ab Helvetiis Zuinglianis ad solvendam obsidionem cogitur, *ib.* Præsidii ecclesiasticis adiutus contra Gebennenses, 1531. XXI. Pacta cum iis Helvetisque concordia vetitus distrabere amplius gazam ecclesiasticam, *ibid.* Minantur illi Helvetii hæretici, XXXIII. Rogati Reges ut illi opem ferant, *ibid.* Ab hæresi vindicat ditionem, 1533. LXI. Genevam a se, & a fide deficientem armis revocare, sed frustra tentat, 1535. XXV. A Pontifice admonetur, ne Bernensibus assentiatur, *ibid.* Plura ab Hæreticis illi inflicta incommoda, 1535. xxvii. Arma contra ipsum movet Franciscus Galliarum Rex, LVII. 1536. XI. XIII.
Carolus Borbonii Dux ex Insubria exercitum ad opprimendum Pontificem educit, 1527. XI. Illius metu Clemens VII. cum Lanojo pro rege Neapolitano pacem init, *ibid.* Contestatur Carolus nolle se stare Lanoji factionibus, *ibid.* Pontificium aurum ad stipendia militum persolvenda excipit, *ibid.* In Flaminiam irrumpit, XIII. Romanis recto itinere provolat, XV. Romani Cæsareo nomini consilii adversus illum pro Clemente arma sumere detrectant, XVI. Gemina hostili impressione propulsatus primus inter primos in urbem ir-

rumpit, & glande plumbea trajectus occumbit, *ibid.*

Carolus Geldria dux Ultrajectinum principatum occupat, 1528. CIII. Ecclesias sacris opibus spoliat, *ibid.* Pellitur ab Episcopo ducente Cæsareo exercitum, CIV. Ad vim illius retundendam principatus jura in Carolum V. transfusa, *ibid.*

Carthusiani plures in Anglia supplicio affecti, 1535. III. *ſeq.* Viri impii ad labefactandam ipsorum constantiam Monasterii ab Henrico præficiuntur, V. Carthusianum a septis Religionis discedere meditantem, Erasmus suis literis confirmat, 1536. XLVII.

Catharina Angliæ Regina adversus Henricum VIII. divortium molientem leges implorat, 1531. LXXXIX. Propositæ Henrico Regi censuræ si eam dimittat, *ibid.* Catharinæ Regiæ appellationem repellere non posse exponit Henrico Regi Clemens, LXXXI. Expositum eidem necessarium audiendum Catharinam Reginam, LXXXII. Corrupti auro nonnulli jurisconsulti, & theologi scribunt pro divortio Catharinæ, LXXXIII. Anglici doctores non probantur Henrici divortium, LXXXV. Pro ea scripsere doctissimi, LXXXVI. Catharina pellitur regia, inducta adultera Anna Bolena, 1533. LXVIII. Cramnerus hæreticus fert in eam sententiam pro divortio, LXXXIII. Catharinæ Regiæ filia Maria pulsa ab Henrico patre, LXXXV. Viri pii, qui Catharinæ causam defenderant, in carcerem coniecti, *ib.* Exploratrice loco famularum illi apposita, *ibid.* Joannem Forestum Ordinis Minorum suum in spiritu Patrem in carcere per literas consulatur, 1536. XXIV. Henricum VIII. conjugem suum morti proximum per literas ad sanio rem mentem hortatur, XXV. Moritur non sine veneni suspitione, *ibid.* Ejus de fœlicitate sententia, *ibid.*

Catharina Medices neptis Clementis VII. a Florentinis monasterio inclusa, 1530. CLXXVII. Eam Florentini restituere denegant, Franciscus Francorum Rege eos deprecante, *ibid.* De ea in lupanar deducenda, & in murorum ruinis exponenda Clementis odio agitant impia consilia Florentini seditiosi, *ibid.* Servatur illæsa, *ib.* Urget Clementem Carolus V. ut eam duci Mediolanensi connubio jungat, 1533. XIX. Franciscus eam Henrico duci Aurelianensi ac postea Regi tradendam efflagitat, *ibid.* Massimam deducta nubit Henrico, LXXXIV.

Catharina Havarda ab Henrico VIII. capitali supplicio afficitur, 1541. XXXIX.

Catharina Lustana Sabaudie Ducis uxor moritur, 1538. IX.

Catholici ab hæreticis crudelitatis infimulantur, 1540. LX. Simul cum Zuinglianis in tormentis ab Henrico VIII. per ignominiam juncti, LXIV. Veluti pacis inimici a Protestantibus habitri, 1541. XXXVII. Pro defensione Catholicæ fidei fœdus a Pontifice cum Carolo V. Rege Romanorum, ac Imperii Principibus initur, xxxviii. Catholicorum desidia, audaciam extulit hæreticorum, 1540. LIII.

Cazianer exercitus Hungarici Dux ignavia, & proditione sua, præclaram Turcis victoriam de Hungaris concedit, 1537. LXV. A Sdrinio quem ad proditionem urgebat, obtruncatur, *ibid.*

Censuræ in Joannem Hungariæ Regem distri-
ctæ, 1537. V. *ſeq.*

Ceremoniæ Ecclesiasticæ quam laudabiles, quamve antiquæ, 1540. XLIX.

Christiani: Ariadenus Barbarossa Christianos Tureti captivos concremare meditatur, sed consilio desecto Cæsareo exercitum in auxilium inducunt, 1535. XLIII.

Christiernus Daniæ, & Sueciæ Rex confugit ad
Ca-

Carolus V. ut restitatur regno, 1530. LVII. Resipiscentiæ speciem præferat, *ibid.* Poscit veniam de exulsi proditione episcopis Sueciæ quos ad prandium vocarat, deque hæresi Lutherana suscepta, LVIII. Mira in eo recipiendo Sedis Apostolicæ benignitas, *ibid.* Quibus legibus absolvi justus sit, LIX. Non expiat rite crimen, *ibid.* Capitur ab hostibus suis, & in carcerem conicitur, 1532. LXXXVII. Ejus filius dysenteria perit, *ibid.* Dum populus eum liberare cupit, veneno tollitur *ib.* Fredericus Holsatiæ princeps Daniæ, Gustavus Sueciæ imperant, *ibid.*

Christophorus puer Mexicanus a patre affectus martyrio, 1527. cxvii.

Christophorus Palavicinus per mediam Turcarum classem penetrat, & Coronem appellit, 1533. II. E Coronem portu ad Christianam classem, delusa Turcica evadit, *ibid.*

Christophorus Jacobatus Episcopus Cassanensis Papæ Datarium in Collegium Cardinalium tit. S. Anastasiæ cooptatur, 1536. XLIX. Ad Cæsarem Legatus mittitur, 1537. LX.

Christus: Christi Divinitas negata ab Hutto, & qualis hic fuerit, 1529. xxx. Negatur esse Dei filius ab aliis Anabaptistis, 1527. LXXXII. Christum desperare in cruce idem impii interpretantur, LXXVII. Tantum fuisse prophetam cum Mahomete asserunt, *ibid.* Christus immolatus cruento in cruce, immolatur in cruento in altari, 1531. xvi. In cælo intercedit pro nobis sub specie propria, in altari sub aliena, CLXXIX. Quomodo intelligendum sit per Christi mortem remissa esse peccata, XIX. Ipsi ut merentis capiti adscribenda meriti gloria, 1532. LXXIV. Duplice titulo gloriam promeruit, *ibid.* Ejus carnem eternam fuisse fingit Michael Servetus, 1532. LXXXII. Christi divinitatem negant Anabaptistæ Matthiæ pictoris pseudoapostoli, 1533. LIX. Christum cruci affixum desperasse, blasphemabat Calvinus, 1535. xxiv. Tripliciter oblati, figuratim in Agno, corporaliter in cruce, spirituatim in mysterio, 1540. XLIX. in *art.* XXIV.

Cibi: Eorum discrimen hæreticis invisum, 1540. XLIX. in *art.* XXVI.

Claudius Gibrius creatus Cardinalis a Clemente VII. 1533. LXXXVII. Qui titulus illi attribuitur, *ibid.*

Claudius Abyssinorum Imperator Joannis Tertii Lusitanie Regis ope de Turcis insignem victoriam reportat, 1541. LXXVII.

Clemens VII. Pontifex a Cæsareis proditur initæ pacis fiducia, 1527. I. Minoritarum magistris opera Carolum V. admonet, ut pacem redintegret, III. Idem ad Clementem missus a Carolo pollicetur Clementi Lutheranos sine concilii indictione legibus compressum iri, *ibid.* Quas leges agitaverit Clemens cum Carolo, *ibid.* Proficisci statuit ad Reges pro urgenda pace, *ibid.* Galli Clementis consilia disturbant, V. Hispani administri inolefcentes acerbas leges Clementi imperant, V. Gerendæ contra eos bene rei occasionem amittit, *ibid.* Certat officiis cum Carolo V. VI. Indignissime ab administris Hispanis tractatur, *ibid.* Capere illum proditione tentant, *ibid.* De conveniendo in Hispania Carolo V. agit, *ibid.* Dissuadet illi Gallus, ne Hispaniam adeat, VII. Cur Hispaniam tyrannidem exerceret, *ibid.* Caroli V. promissis deluditur, VIII. Illum prorex Neapolitanus pellere Urbe exueque ecclesiastica ditione affectat, *ib.* Prorexis Neapolitani exercitum propulsat, *ibid.* Invadit regnum Renati Valdemontii opera, IX. Leviam subsidia accipit a Francisco Rege Galliarum, *ibid.* Non submissa illi e Gallis promissa auxilia, X. Solicitatur a Lanojo pro-

rege Neapolitano de pace, *ibid.* Admittit inducias, XI. Incaute Hispanis fidei, *ibid.* Revocat copias victrices ex Neapolitano regno, *ibid.* Captas urbes restituit, *ibid.* Pendit aurum Cæsareo exercitui, quem doctabat dux Borbonius pro eo avertendo, *ibid.* Hortatur Cæsarem ad servandam pacem, *ibid.* Quanta commoda illi pax allatura sit proponit, *ibid.* Gallorum Regem sollicitat ad pacem, *ibid.* Redire jubet ad Carolum V. supremum Minoritarum magistrum pro pace promovenda, XII. Proditur ab Hispanis, XIII. Incaute dimittit exercitum, *ibid.* Promissa illi ab Hispanis data in contrarium vera, *ibid.* Non placavit auro Germanicum exercitum, sed irritavit, *ibidem.* Pia ejus consilia contrarios sortita sunt exitus, *ibidem.* Negant stultissime Romani pro Clemente arma sumere, XVI. Detrectant pontes rumpere vel tueri, *ibid.* Sacram gazam non distrahit pro defendendis sacris contra sacrorum hostes, eamque sacrorum hostibus reservat, XVII. Urbis direptionem ex arce luget, *ibid.* XVIII. Lutheranus verso in arcem ore exclamat cupere devorare se pontificias carnes, XIX. Georgius Frobergius dux ostentat laqueum auro in-textum pro eo præfocando, *ibid.* CVIII. Joco ab ebriis & furentibus Lutheranis Lutherus Clementi pro antipapa oppositus, *ibid.* Obfessa a Columnensibus itinera ne Clemens fugam caperet, XXI. Proditur a Francisco Maria Robureo Urbinatæ duce, *ibid.* Sero auxilia illi e Gallis submissa, XXII. Necari a Germanis vel Columnensibus metuit, *ibid.* Acti sub arce cuniculi, *ibid.* Vitam redimit ingenti pretio, urbiumque ditione, *ibid.* Henrici Angliæ Regis de eo capto querelat, XXXII. Agit cum Gallo Rege de liberando Clemente, *ibid.* Misereatur illius ipse Solymanus, *ibid.* Anglus, Gallus, & Helvetii pro liberando arma parant, xxvii. Monitus Carolus V. ut eum libertati restituit, rem extrahit, xxxviii. Male proditionis causam in Clementem refundit, *ibid.* Pro eo liberando immixtus a Gallo, & Anglo exercitus, *ibid.* Dimitti jubetur Clemens a Carolo V. xxxix. Spoliari tamen opibus ac viribus, *ibid.* Quæ causæ Carolum V. permoverint, ut dimitti juberet Pontificem, xxx. A spoliato indignissime expeditum aurum, xxxi. Germani illi & Cardinalibus supplicia intentant, *ibid.* Tradit præfules obfides, pro representanda pecunia, *ibid.* Si perducuntur vinciti ad furcas atque ex ebriorum manibus elabuntur, *ibid.* Rhodium magistrum mittit ad Reges pro instaurando in oriente Christi cultu, xxxviii. Certior fit de Lautrechii ducis cum victore exercitu adventu, xxxix. Tardioris adventus impatiens pro libertate acerbis legibus redimenda paciscuntur, xxxix. Tyrannus ab Hispanis in eum exercita, *ibid.* Caroli V. ad eum literæ, xxxv. Rogatur ab eo Clemens, ut universalem pacem restituat, XL. Obsequium & honorem illi pollicetur, si in Hispaniam velit accedere, *ibid.* Exponit Toletano archiepiscopo rerum suarum statum, XLIII. Queritur Cæsarea facta verbis non consentire, *ibid.* Tecto adhuc in carcere, de libertate parata illi gratulatur Carolus V. XLV. Cæsareorum ducum improbitate libertati non restituitur, XLVI. Demum mercatoris cultu nona decembris ex carcere evadit, *ib.* Noctu Urbem veterem ingreditur, XLVII. Lautrechium certior efficit de libertate recuperata, *ibid.* Multum profuisse illius accessum ut liberaretur, commendat, *ibid.* Testatur ob excidium clientum pacifici coactum, XLVIII. Galliarum & Angliæ Regibus de misso auxilio grates agit, XLIX. Ut ob submissum exercitum pactio-

longe acerbiores non fuerint impostæ, *ibid.* Thomæ Volſeo Cardinali Eboracensi grates agit, LI. Misericordia Romæ & reliquæ ditio- nis ecclesiasticæ calamitas, LII. Solicitatur ut injurias sedis Apostolicæ vindicet, LIII. Illius responſum, *ibid.* Antonium e Prato Ar-chiepiscopum Senonensem Cardinalem creat, CIV. Beati nomen cultumque Hyacintho or- dinis prædicatorum decernit, CV. L. Solici- tatur a Francisco I. ut injurias ulciscatur, 1528. I. Deterretur ab eo consilio ne univer- ſa Germania deficeret a Romana ecclesia, *ibid.* Decernit inter dissentientes Reges communis parentis officium gerere, II. Concordiæ leges statuit inter eos, *ibid.* Imolam & Ariminum revocat ad ditionem ecclesiasticam, IV. Egredi- tis Germanis Roma recuperata, *ibid.* Solici- tatur ab Anglo Rege ut communi foederi con- tra Carolum V. accedat, V. Ejusdem respon- ſum, *ibid.* Germanicis auxiliis in Neapolita- num Regnum profecturis iter abruptum, & cur, *ibid.* Perſtat in consilio promovendæ pa- cis, VII. Solicitatus iterum a Francisco I. ut se illi foedere conjugat, negat id facturum ni Cæsareus exercitus omnino proſtigatus sit, IX. Cur Carolus V. imperii jure exautho- ratum non promulgarit, *ibid.* Prenſata a Ca- rolo Clementis amicitia eximique ejusdem- promissa, *ibid.* Prenſata etiam a Gallo ac ma- jora illi promissa, X. De concordia agit inter Carolum V. ac Franciscum, X. Carolus V. ad dandam pacem urget, X. A Venetis ex- ceptas urbes ecclesiasticas repoſcit, XII. Flo- rentinos de violata libertate ecclesiastica ob- jurgat, XIII. Carolus V. Clementi culpam ab exercitu suo admissam se emendaturum spondet, CXIV. Pollicetur Medicæ Florentino principatui a se restitutum iri, *ibid.* Raven- nam Cerviamque a Venetis reddendas, *ibid.* Revertitur Romam Clementis, *ibid.* De eo Cle- mentis literæ ad Carolum V. xv. Urbes oppugnatas obſideſque cardinales illi restitui ju- bet Cæſar, XVII. Commendat Clementi Fran- ciscum I. de lacrum Christi, & Desparæ imaginum quas dehonestant hæretici sarcita injuria, LXXX. Hortatur ne hæresim serpere in Gallia patiatur principiisque obſtat, *ibid.* Monet ne causas hæreticos a Senatu Pari- ſiensi sed ab episcopo, & Sorbonicis doctori- bus cognoscendas ſanciat, LXXXI. Ultrajectini principatus jura ab episcopo Ultrajectino ad Carolum V. ob Lutheranorum graſſationes transfert, CV. Serpentem Brixiæ Lutheranam hæresim ad extremas usque fibras excindi ju- bet, CVII. Postulatur ab Henrico Anglorum Rege ut conjugii causam cognoscat an jure contractum sit, CIX. Laurentium Cardinalem Campegius ea de causa legatum in Angliam mittit, CX. Ferdinandus Bohemiæ Hungariæque Rex polcit opem a Clemente contra Soliman- num, 1529. XXXII. Monet Hungaros ut se parent adversus Solimanum, *ibid.* Ferdinan- do stipendia submittit, XXXIII. Collaturis o- pem ad repellendos Turcas indulgentias pro- ponit, *ibid.* Monet Carolus V. ut Germa- niæ periclitanti subveniat, XLIV. Solicitat An- gliæ Regem ut Germaniæ & Imperio Chri- stiano subveniat, XLV. Pios stimulos Gallis Regi addit ut succurrat Germaniæ, XLV. Car- dinales obſides illi restitui a Carolo V. L. Philiberti Auriacæ principis Neapolitani prore- gis amicitiam prenſat, LII. Monet Perusinos ne arma Cæsareæ in se concitent, LIII. Pe- rusinos objurgat quod partes Gallicas adver- sus Cæsarem sint amplexi, LIV. Meditatur professionem trans Alpes pro publica pace concilianda, LVI. Consuluit Carolus V. *ibid.* Consuluit vicissim a Carolo an in Italiam se accessurus, LVII. Responſum a Clemente

datum, *ibid.* Pacis consilia urget inter Cæsa- rem & Francorum Regem, LIX. Init foedus cum Carolo ad restituendos Florentino prin- cipatui Medicæos, *ibid.* Cur foedus non in- verit cum Gallis & Angliæ Regibus, LIX. Quæ foederis capita in verit cum Carolo V. *ibid.* De hæreticis ab impietate revocandis pa- ciscitur, *ibid.* Ad consilia pacis Franciscum I. adducere nititur, LXV. Angliæ Regem ad con- cordiam urget, LXVI. Pacis beneficio Floren- tinos ac Venetos excludit, LXVII. Margaretæ Austriacæ de pacis studiis adhibitis grates agit, LXVIII. Mercurium Gattinariam pacis pro- motorem cardinalitia purpura donat, LXIX. Florentini a Carolo V. ad Clemeatem dimissi ut cum eo concordiam ineant, LXXI. Gravif- ſimis opprobriis appetitur a Florentinis, LXXIII. Cæsareo exercitui stipendia suppeditat, *ibid.* Perusium recipit, LXXIV. Bononiam se confert, *ibid.* Decernit de eligendi successoris modo si quid ipsi humanitus contingat, LXXVII. Illius itineris descriptio, LXXX. Grates nuntii agit de Turcis a Vienna propulsatis, LXXXI. Bononiæ Cæsarem excipit, LXXXIII. Quo ritu Clementem Carolus V. sic veneratus, LXXXIV. A Francisco duce Mediolanensi con- venit, LXXXV. Carolus V. Clementis VII. Pontificis lacris operantur manibus aquam af- fundit, LXXXIX. In eum exasperatus Angliæ Rex affectans cum uxore Regina divorcium, XC. Demulcere illum Clemens aninitur, XCI. Significat ipsi jus reddendum Cæsari, XCII. Revocat ad pontificium tribunal Regiæ An- gliæ causam, XCIII. Solemni ritu pacem Ita- licam promulgari jubet, 1530. I. Restinguit decennale bellum, II. Conſecta ea pace ma- gnam sibi laudem comparat, *ibid.* Florentinos oratores minus idoneis fultis mandatis dimit- tit negata pace, III. Ravennotas redeuntes ad officium venia donat, IV. Ferræa corona Ca- rolum V. redimit, V. Quo ritu eam impo- fuerit, VII. Guillelmo Cardinali Cæsaris in- ungendi munus demandat, VIII. Illi Carolus V. corona redimitus munus offert, XIV. Co- rona aurea Carolus V. cingit, XVI. Sacra- menti formula a Carolo Clementi nuncupati, XVIII. Solio majore Cæsareo inſedit, XXV. Quo ritu imperiali gladio Cæsarem accinxerit, XXVII. Quo ritu sceptrum porrexerit, XXVIII. Et imperiale diadema imposuerit, *ibid.* Illius pe- dem osculatur coronatus Carolus V. XXX. Oblatum Clementi aurum a Carolo V. XXXI. Quo ritu sacramentum Cæsari porrexerit, XXXV. Stratoris munus illi Imperatori exhibet, XXXVIII. Sub eodem umbraculo dextram tenens in- cedit cum Cæsare, XL. Supplet defectus ratione loci apostolico diplomate, XLVII. Permittit Carolo V. ut Neapolitanum regnum conjun- ctum cum imperio teneat, *ibid.* Negat cele- brare concilium, cum Lutheri, & aliorum- novatorum hæreses essent in aliis conciliis dam- natæ, XLVIII. In Italia hæresim serpentem- edictis comprimit, L. Creat novos Cardina- les LIII. Christiannum Daniæ, Sueciæ, Nor- vegiæque Regem de exultis proditione Sue- ciæ episcopis veniam poscentem absolvi jubet modo prius hæresim Lutheranam ejuret, LVIII. Gratulatur Joachimo electori Brandeburgensi, quod fidem catholicam tutatus sit, XC. Hor- tatur ipsum ad constantiam in ea tuenda, CLXXX. Et Georgium Saxoniam Ducem, *ibid.* Ecclesiæ gazam vertendam contra Turcas statuit, CLXXIV. Ferdinandum Regem admonet ut fidem in Bohemia tueatur, CLXX. Respon- det Lutheranis, & aliis hæreticis decisa a ve- teribus conciliis in controversiam non revo- canda, CLXXXI. Promittit iis concilium ea lege celebratum iri, ut promittant illius decre- tis stare, CLXXXII. Monet ut causas dubitan-

di nitide exponant, CLXXXIII. Significat con- ciliium a se Romæ celebratum iri, *ibid.* Justum illius responſum demonstratur, CLXXXIV. Con- tendit non in Germania, sed in Italia cele- brandum concilium, CLXXXV. Datæ ab eo ad Ferdinandum Regem eo argumento literæ, *ibid.* Reges principesque admonet de celebran- do concilio, CLXXXVI. Solicitat Franciscum- Regem, ut foedus armorum adversus Luthe- ranos, & Turcas in eam Cæsare, *ibid.* Cur non indixerit concilium, CLXXXVII. De- cernit conjugere omnes Christianos communi foedere adversus Turcas, CLXXXVIII. Ad Lusitaniæ Regem eo argumento scribit, *ibid.* Gratulatur Francisco I. de receptis illius liberis, CLXXX. Eleonoram Reginam solicitat, ut pa- cem alar inter Reges, CLXXXI. Principes Chri- stianos de mutuo subsidio conferendo ad Tur- cas depellendos Hungaria hortatur, CLXXXI. Florentinos hostes Medicæ stirpis domat, CLXXXVIII. Illius curæ graves ne Florentia- expulsetur a Cæsareo exercitu, CLXXXIX. Dif- cordiarum semina inter Angliæ Regem, & Clementem crescunt, CXCII. Thomam de Vio Cardinalem consulit in causa Regis Angliæ, CXCIII. Dat imperia Henrico Regi ne se- cundas in eam nuptias antequam dissolutum sit prius matrimonium, CCII. Ferdinandi Hun- garicæ & Boemiæ Regis creati Cæsaris electio- nem confirmat, 1531. I. Gratulatur illi de parta dignitate, II. Ense & pileo lacris eum donat, *ibid.* Impacta Clementi calumnia nol- le ipsum celebrari concilium, VI. Clementis literæ ad Reges, ut conjugant operam pro celebrando concilio, *ibid.* Monet Carolus Sa- baudiæ ducem ne ecclesiæ gazam ulterius distrahat pacta cum Zuinglianis concordia, XXI. Thuricensis Helvetios revocare ab hæ- resi annititur, XXII. Stipendia quibus defrau- dati fuerant a Julio III. Solorum iri pollice- tur si hæresim abiciant, *ibid.* Contra eos va- ſtatem Italiæ interminantes Regum implo- rat auxilia, XXXIII. Cæsarem rogat ut contra Zuinglianos Helvetios ducem Sabaudie juvet, XXIV. Monet equites Livoniæ ut fidem tue- antur, LX. Rogat Ferdinandum Regem ut fidem in Livonia tueatur, *ibid.* Colonienſes infestantes hæreticos hortatur ad constantiam LXV. Solicitat Henricum Angliæ Regem, ut arma in Solimanum stringat, LXVIII. Dat facultatem Carolo, ut subsidia a prælatis Si- cilie exigat, LXX. Ab eo Ferdinandus opem polcit contra Solimanum, LXXI. Promissa illi centum aureorum millia, LXXI. Si Tur- ca invadat Italiam polcit mutuum opem, *ibid.* Gratulatur Poloniæ Regi de Moldavia, & Va- lachis propulsatis, LXXV. Philippo Vlers de præclaris facinoribus gratulatur, LXXVI. Ma- ronitas ad constantiam sicut in adversis hor- tatur, LXXVII. Intendat Henrico Angliæ Regi anathema si secundam uxorem ducat, LXXIX. Facti severitatem apud eum excusat, LXXXI. Significat fuisse ipsi quantum potuit, *ibidem.* Monet Regiæ appellationem repelli non po- tuisse, querelis Henrici responderet se nimium illi indulſisse, LXXXVIII. Ex legum præſcri- pto ferendam sententiam, *ibid.* Præſcit male episcopos ad Henrici voluntatem, LXXXIX. Au- get Cardinalium collegium, XCII. Hispaniæ senatum de labefacta ecclesiastica libertate arguit, XCV. Archiepiscopo Calaritano reliquias ex urbe Calarim auctas concedit, CI. Re- gum oratoribus ad se excitis significat Soliman- ni consilium de occidente sibi subjiciendo, 1532. II. Solicitat Reges ut expellant arma adversus Solimanum, *ibid.* III. Angliæ Re- gem rogat ut fidem defendendam suscipiat, IV. Lusitaniæ Regem admonet ut jungat vi- res contra Turcam, V. Jacobo Scotiæ Regi

ad defendendam fidem contra Turcam para- tum se exhibenti gratias agit, VII. Solici- tat Joannem Transylvaniæ Vavodam ad pa- cem cum Carolo V. & Ferdinando in eundem, X. Hortatur Hungaros ad fidem defendendam, XI. Ne Turcarum promissis se deludi patian- tur, XII. Ne eorum formident vires, *ibid.* Carolus hortatur, ut reprimendæ hæresi, & Turcis coercentis incumbat, XIV. Postulatur a Carolo, ut celebret concilium, XIX. Non ce- lebravit renitente Francisco I. XX. Decem mil- lia equitum pro tuenda Hungaria spondet, *ib.* Hippolytum Medicem in Germaniam mittit, XXI. Suum in Carolus, & Ferdinandum su- dium explicat, *ibid.* Picenam oram maritimam communit, XXII. Instruit duodecim- triremes conjungendos Cæsareæ classi, *ib.* Con- sulit Carolo V. & Ferdinando ut Deo se commendent, XXIII. Renitentibus Francisco I. & Henrico VIII. non potuit celebrare concilium, XXVIII. Pertinuit varia pericula, si illud celebraret, *ibid.* Spondet illi Fran- ciscus Rex se Italiam defendendum, XLIII. Gra- tias illi agit, *ibid.* Intendat illi Henricus de- fectionem nisi permittat divorcium, XLIV. Gra- tulatur Andree Auriæ de rebus præclare ge- ſtis contra Turcas LI. Significat illi Carolus V. cur Hippolytum Medicem cultu militari fugientem ceperit, ac dimiserit, LIII. Disce- dit Roma Bononiam petiturum, LV. Decernit Cardinales legatos ad Cæsarem, LVI. Ad e- jus pedes procumbit Cæſar, LVII. Ense- iustratum sacra prece dat Cæsari, LVIII. Quem agitavit in colloquio cum Cæsare, LXI. Monet Henricum Regem ne se in cau- sa sua præcipitem ferri patiatur, LXV. Rogat Venetos ut conferant consilia pro tuenda- pace Italica, LXVIII. Conducit Helvetios pro tuenda Italia, LXXI. Ad eos defendendos se obstringit, *ibid.* Mandata dat Thomæ de Vio Cardinali ut confutet Lutheranam hæresim, LXXXIII. Postulatur a Clemente concilium, 1533. I. Responſum ab eo, communi con- ſensu congregandum, *ibid.* Franciscus & Hen- ricus VIII. Reges dissentere, *ibid.* Conſentie- bat Clementis pro celebrando rite concilio, II. Ejusdem de ea re ad Henricum VIII. & alios Reges literæ, *ibid.* Exposita ab eo sum- ma concilii necessitas, *ibid.* Septem viros ea de re commonet, VI. Significat Gallis, & Angliæ Reges in id non concurrere, *ibid.* Mit- tit ad Lutheranos principes internuntium ut celebrando concilio assentiant, VII. Solicitat Ferdinandum Regem, ut pro eo celebrando opem conferat, *ibid.* Quas leges proposuerit Lutheranis pro celebrando concilio, VIII. Quid illi responderint Lutheranis, IX. Fran- ciscus ambit illius affinitatem, XIX. Dum- privata commoda sequitur, Caroli V. opera ad domandos Lutheranos non utitur, *ibid.* Am- plissima Regis Lusitaniæ, & Imperatoris Æ- thiopum ad eum legatio, XX. Joannis Lusitani Regis literæ de Mancongii Rege conver- ſo ad Christum Lusitanorumque sollicitudine, & opera pro conjugendis ecclesiæ Æthiopi- bus, XXXI. *Et seq.* Æthiopum Imperator de- fert illi obsequium, XXIV. Sacræ imagines ab eo postulatæ, XXV. Aliæ ejusdem ad eum li- teræ, XXVII. Illi rationes fidei reddit idem Imperator, XXVIII. Illi orator ejusdem Im- peratoris obsequium defert, XXIX. Quid re- sponderit oratori, XXX. Polcit ab eo opem- contra Turcas Ferdinandus Rex, XXXI. Quid illi responſum, *ibid.* De mittendis in Pelopo- nesium auxiliis agit, XXXII. Arcanum foedus in- it cum Carolo V. XXXIV. Promittit illi ju- dicio, se acturum adversus Henricum VIII. *ib.* Creat Cardinalem Joannem Aurelianensem, *ibid.* Duos Cardinales legatos decernit ad de- du-

ducendum Genuam Carolum, xxxv. Concedit Imperatrici spinam dominicæ coronæ quæ a Franciscanis Matriti afferbatur, xxxvi. Regi Reginaque Navarra in quadragesima permittit *esum carniæ*, *ibid.* Barnabitarum ordinem confirmat, xxxvii. Bononia discedit xxxviii. Varia ejusdem itinera, *ibid.* Lustrat ædem Laurentiam, *ibid.* De asportatione sacrosanctæ domus e Galilæa in Dalmatiam, e Dalmatia in Picenum liber illi oblatus, xxxix. Mittit tres cubicularios in Dalmatiam, & Galilæam ad rem explorandam, *ibid.* Novam portam aperiri in æde sacra jubet, xl. Artificis temeritas irreligiosè mandatum exequentis, plexa, *ibid.* Audit miraculo jubet religiose perfodi sacrum parietem, xli. Urgetur a Carolo V. ut leges in Henricum VIII. ob repudium Reginae Catharine contra jura datum distringat, lxxiv. Differt in Henricum sententiam ferre, *ibid.* Rogat Regem Scotiae ne consilia Henrici Regis sequatur, lxxvi. Clementis ad Jacobum V. Scotiae Regem legatio ut conjunctionem cum Romana ecclesia servet, lxxvii. Jacobi V. de ea retinenda oratio & decretum, *ibid.* Nec in partem Caroli V. nec Francisci I. inclinandum deliberat, lxxviii. De revocando ad officium Henrico agit, *ibid.* Classe Galliam petit, lxxviii. In triremit corpus Christi defendendum curat, lxxix. Massiliam ingreditur, *ibid.* Magnifice excipitur a Francisco, lxxx. Illius pedem manum, & faciem deosculatur Franciscus Rex, lxxxii. Regina ter genuflexa pedem, & manum & faciem ejus deosculatur, *ibid.* Catharinam Medicam neptem Henrico duci Aurelianensi sacramento connubii jungit, lxxxiv. Adversus Clementem provocat Henricus VIII. ad concilium, lxxxv. Franciscus Clementi consulit, ut judicio agat in Henricum, *ibid.* Obstitit illi Franciscus ne concilium in Italia celebret, *ibid.* lxxxvi. Arcana colloquia cum Rege, *ibid.* Quatuor Cardinales creat, lxxxvii. Illius reditus in Italiam lxxxviii. Urbem ingreditur, *ibid.* Carolum V. & Ferdinandum de gestis cum Francisco certiores efficit, lxxxix. Ad pacem inclinare consilia significat, *ibid.* Clero decumas in belli sacri stipendia imperat, xc. Canonicos Tolerosos illi resistentes monet officii, *ib.* De Corone Turcica obsidione liberata certiores efficit Ferdinandum Regem, xciii. Pacto a Ferdinando fœdere cum Solimanno comprehenditur, xciv. Obtinet a Clemente Franciscus I. ut differat anathema in Henricum VIII. donec fiat certior de Henrici voluntate, 1534. III. Respondet Anglus non discessurum ab obsequio si Pontifex censuras differat, *ibid.* Impulsus ab administris Hispanis fulminat adversus Anglum sententiam, *ibid.* Pronuntiat prolem ex Anna Bolena natam & nascituram illegitimam esse, *ibid.* Biduo lapsu accedit orator Anglicus obsequium deferens, V. Sententiæ revocandæ modum non invenit, *ibid.* Efferatus Henricus ecclesiam persequitur, *ibid.* Pœnitet acerbissime Clementem late sententiæ, *ibid.* Henricus VIII. se Angliæ Pontificem dicit, ac verat jus sacrum peti a Clemente, ix. Poscit a Clemente opem Ferdinandus Rex adversus Lutheranos, xvi. Quid ipsi pollicerent, *ibid.* Promittit opem Helvetis adversus hæreticos, *ibid.* Audita Corones deditione prænuunt magnas clades a Turca Italiam illatum iri, lxx. Venia donat neophytos Hæbreos ob admittam flagitia, lxxvi. Morbo lethali conficitur, lxxvii. Nepotes commendat Cæsari, *ib.* Infelix nepotum illius exitus, lxxviii. Clementis obitus & sepultura, *ibid.* Sodalitium Rosarii ab eo sacro indulgentiarum munere auctum, lxxix. Successorem in Pontificatu cupit Ale-

xandrum Cardinalem Farnesium, 1534. I. Episcopos in America constituit, 1534. XIII. Diluuntur varia hereticorum commenta circa animum ipsius erga Concilium, 1537. xv. & seqq.

Clemens Philpottus ob Primatum Papæ viriliter defensum ab Henrico VIII. morti addicitur, 1540. lxiv.

Clerus: Ob Clerum injustis tributis non requisiti Apostolico beneplacito, vexatum, Lucensis Republica interdicto subjacet, 1538. x. Reformatio Cleri a Pontifice promovetur, 1540. lxx. 1541. xxix. & seq. Luxus quam maxime a Clero vitandus, 1541. xxix.

Clissium cum a Turcis in Dalmatiam irumpentibus periclitaretur, Pontifex opportunis auxiliis occurrit, 1536. xxii. A Turcis expugnatur, 1537. lvi. Nostrò Ævo a Venetis recuperatur, *ibid.*

Cœna dominica: Christus in ea incruente immolatus, 1531. xvi.

Cœna: Nova illius forma instituta ab Anabaptistis Monasteriensibus, 1534. xxxv.

Colonenses in fide constantissimi, 1531. lxxv. Clementis ad eos literæ, *ibid.* Duos Lutheranos flammis exurunt, lxxvi.

Columnenses capta urbe a Cæsareo exercitu obsident itinera ne Clemens fugam arripiat, 1527. xxi. Metuit Clemens ne ab eis interficiatur, xxii. Columnenses conciliati Clementi favent ut liberetur, xlvi. Evastata Columnensium oppida ab Abbate Farnensi Ursino, 1528. V. Ascanius, & Philippus Columnenses capti in maritimo prælio a Philippino Auria, *ibid.* Plures grassationes in agro Romano faciunt, xvi.

Colloquium: Paulus Pontifex cum Carolo V. Luca in colloquium ter venit, 1541. xlviiii. & seqq. Item Nicæ, 1538. xi.

Communio sub utraque specie a Brandeburgensibus postulatur, 1539. xxi.

Concilium: Constantiarum qui conciliorum auctoritatem temunt, 1527. xcvi. Concilium postulatur a protestantibus & qua fraude, 1529. xxv. Quid responsum iis a Carolo v. *ibid.* Concilium in Augustano conventu expetitur adversus novatores, 1530. cxxvii. Petentibus Lutheranis concilium responderetur decisa in prioribus conciliis revocari in controversiam non posse, 1530. clxxi. Ea lege promissum iis concilium ut promittant stare illius decretis, clxxii. Significatum a Clemente vii. Romæ celebrandum esse concilium, clxxiii. Data ea de re ad Ferdinandum Regem a Clemente vii. literæ, clxxv. Moniti alii Reges ac principes pro eo celebrando, clxxvi. Cur a Clemente non fuerit concilium indictum, clxxvii. Simulant Lutherani velle concilium, cum spernerent concilia, 1531. iv. Conciliabulum, non concilium ab us postulatum est, v. Galliæ & Angliæ Reges non concurrere studiis pro celebrando concilio, vi. Impacta Clementi calumnia quod nollet concilium, *ibid.* Cur Galliæ & Angliæ Reges noluerint concilium: illud Cæsarea autoritate indici volunt Lutherani, 1532. xvii. Conciliabulum non Concilium ab us expetitur, xviii. Cur non assenserit Clemens Lutheranis concilium expetentibus, xx. Lutherani controversiæ ad novum concilium dilata, xxvi. Pollicetur Lutheranis concilium vertente anno celebratum iri, *ibid.* Franciscus Francorum & Henricus viii. Anglorum Reges obsisterunt ne concilium a Clemente celebraretur, xxvii. Perimuit Clemens varia pericula in celebrando concilio, *ibid.* Concilium a Clemente vii. postulatum, 1533. i. Responsum a Clemente communi Regum consensu congregandum, *ibid.* Franciscus i. & Henricus viii. ne congregaretur disenserunt, *ibid.* Consentiebat pro-

pro celebrando rite concilio, II. Clementis literæ ad Henricum viii. pro celebrando concilio, III. Et ad alios Reges, *ibid.* Septemviri de studiis pro eo celebrando conjugendis admoniti, vi. Significatum iis Reges Galliæ & Angliæ in id non concurrere, *ibid.* Lutherani principes a Clemente communiti de celebrando concilio, vi. Ferdinandus Rex excusatus ut pro eo celebrando operam conferat, vi. Leges proposiæ Lutheranis pro celebrando concilio, 1533. viii. Negant eas admittere, ix. Inane eorum responsum, x. Concilium liberum recusant, *ibid.* Concilio imperare volunt Lutherani, xi. Concilii petiti decretis parere nolunt, *ibid.* Male postulatum concilium in Germania, xvii. Nolunt Lutherani causam committere concilio, *ibid.* Persuadere Lutherani principibus suis se concilium petere & cum habendum esset persuadere non esse legitimum, xviii. Non consentire inter se catholici principes pro concilio congregando, xix. Disturbatum concilium a Francisco i. 1534. xii. Vane illius excusationes, *ibid.* Ingentia mala oborta ex disturbato concilio, xiv. Vani pretextus, quod sibi Germaniæ suspecta esset Italia, xiv.

Concilium Senonense celebratum adversus Zuïnglianos, 1527. lxxxvii. Relapsos supplicio afficiendos decernit, xc. Lutheri hæreses in aliis hæreticis damnatae demonstrantur a concilio Senonensi, 1528. lxxxv. Decretum illius de baptismo, lxxxvii. De sacerdotio, lxxxviii. In Eucharistia Christi præsentia ab eodem demonstrata, lxxxix. De sacramento confirmationis ejusdem decretum, xc. Impii errores adversus penitentiam ab eodem damnati, xcii. Aliud de integritate confessionis, xciii. Aliud de sacramento extreme unctionis, xciiii. De matrimonio, xciv. De missæ sacrificio, xcvi. De satisfactione, xcvi. De purgatorio, *ibid.* De Sanctorum invocatione, xcvii. De libero arbitrio contra satanam assertionem, xcviiii. De fide perfecta ornanda operibus, xcix. Plures hæreses ab eodem concilio damnatae, C. Data in eo mandata Regibus Galliæ ac principibus ut conventicula hæreticorum dissipent, ci. Latæ in eo leges pro instauranda disciplina ecclesiastica, cii.

Concilium: De concilio cogendo agit Paulus III. 1534. III. Cum Imperatore suis literis de ipso differit, 1535. xxix. Leges hæreticæ proponendæ, *ibid.* Ad illud promovendum Vergerius in Germaniam mittitur, 1535. xxxi. Protestantibus nullum concilium admittere volunt, cui Papa præsideat, xxxiv. 1536. xlii. & seq. Qui in concilio se acturum Lutherus exclamaverit, 1535. xxxvi. Paulus ipse celebrationem indicit, & Cardinales deputat, 1536. iv. & seq. Diploma ad illud Mantuæ celebrandum promulgat, ejusque indicendi causas enarrat, xxxviii. & seq. Aptissima concilio celebrando civitas ostenditur, 1537. iii. Concilio aperto, quamvis Pape mors contingeret, non ad ipsum, sed ad Cardinales electionem Pontificis spectare decernitur, 1536. xxxviii. Multa pro concilio sancte, ac utiliter celebrando suggerit Joannes Faber Episcopus Viennensis, xxxvi. & seq. In conciliis Pape Primatus asseritur, 1536. xxxviii. *in art.* xlvi. Plura antiquorum conciliorum volumina in multis S. Benedicti Monasteriis habentur, *ibid.* Respuitur a Lutheranis concilium Mantuæ indictum, 1536. xlii. & seq. Bella inter Principes mazum concilio celebrando impedimentum afferunt, 1537. i. & seq. Contra concilii auctoritatem plura scribit Lutherus, cui Joannes Cochleus strenue respondet, V. Indictio promulgata ubique, ix. Hæretici ab ipso declinare contendunt, 1537.

v. xv. xxiii. Tantum in Germania celebrari postulant, xxxi. xxxv. Præsidio militari Mantuam muniri tempore concilii denegat Paulus, ne libertatem adimat, ideoque concilii celebrationem prorogat, xxi. xxv. & seq. Vicentiæ ipsius celebratio destinatur, xxxiv. Cardinales ad concilium Vicentiæ apertendum legantur, 1538. ix. Differtur, x. Denuo decernitur, ac denuo pariter varias ob causas differtur, 1539. xxv. & seq. Ejus convocatio validissimis rationibus ab Alexandro Cardinale Farneseo apud Cæsarem urgetur, 1540. xvii. & seq. In controversiis fidei concilium adhibitum ostenditur, xix. Iterum a Pontifice concilium generale exhibetur 1540. lxi. 1541. lxi. lxxiii. Concilii auctoritati Lutherani Scriptis detrahunt, 1541. xvii. Promovetur ejus celebratio, xxvi. In Germania celebrari non probatur, xxvi. Plures proponuntur pro ipso celebrando civitates, 1541. lxi. Concilium nationale ad fidei controversias dirimendas haud quaquam aptum, 1541. xxviii. Concilium generale quibus conditionibus Protestantibus exquirere, 1541. xxxv. Cardinales pro concilio convocando ad Curiam vocati, xxxvi. Cardinales pro rebus concilii ex omnibus Orbis partibus Romam evocantur, 1541. lxxii.

Conclave: In Conclavi, quo Paulus iii. est renuntiatus, magna concordia, ac religione, non adhibitis Schedulis, sed publico consensu altero ab ingressu die Pont. designatur, 1541. i.

Concordiæ liber quis Author ejus libri, 1541. viii. & seq. In conventu Ratisponensi examinatur, *ibid.* Deteguntur plures in eo contenti errores, ix. & seq. Proponitur a Cæsare Principibus ut sedulo illum examinent, xii. Judicium Cardinalis Contareni de eodem, xiv.

Confessio: Senonensis concilii decretum de integritate confessionis, 1528. xcii. *vid.* Penitentia.

Confessio Augustana: Ejus articuli a Joanne Cochleæ in compendium rediguntur, ac nitide explicantur, 1540. xlix.

Confessio Auricularis: In Ecclesia necessario eam conservandam asserit ipse Henricus viii. 1536. xxvii. In Anglia retineri jubet, 1539. xxxv. A Christo tamen institutam negat, 1536. xxviii. In ipsa satisfactione nomen omnino abolet, *ibid.* Quo pacto a Protestantibus admittitur, vel a Catholicis observata, 1540. xlix.

Confirmatio: Senonensis concilii decretum de confirmatione, 1528. xc.

Congregatio regnum aditeate Alphonsi ejus Regis christiana proficit in fide, 1535. lxx.

Conjugium presbyterorum proponitur, an debeat concedi, 1540. xlix.

Conjuratio Laurentii Medices in Alexandrum Florentiæ Ducem, 1537. lxxvi.

Conscientia: Conscientiæ fariis torquetur Lutherus, 1527. lxxii. Eas sedare nititur Sacramentum confessionis, *ibid.*

Consubstantialitas filii impugnata a Lutero, 1532. lxxx.

Contracta mulier divinitus sanata orans ante Eucharistiam, 1529. xiv.

Coreyra a Solymano obsessa liberatur, 1537. lx.

Corde evulsa e pectore puerorum puelliarumque a Mexicanis ut idolo offerrentur, 1531. civ.

Corone ab Andrea Auria erepta Turcis, 1532. xlvi. Depulsi illius obsidione Turcæ, 1533. xcii. Ignave dedita Turcis, xcvi. 1534. lxx.

Audita illius deditione Clemens prædicat a Turcis Italiam vexatam iri, lxx.

Cosmas Medices Cardinalis Cybo solertia in Florentinorum Ducem eligitur, 1537. lxxvi.

Cramnerus Henrici viii. procuratorem agit pro

dissolvendo illius matrimonio, 1531. LXXXIII. Corrupti autem doctores variarum academiarum, ut pro Henrico divortio scribant, *ibid.* Evadit flagitio ad Cantuariensem Archiepiscopatum, LXXXIX. Detestanda ejusdem perfidia, xc. Hæresi & impudicitia contaminatissimus fuit, *ibid.* Mira illius fraudes, 1533. LXXXIII. Pro divortio fert sententiam, *ibid.* Scriptura inanima iudex esse non potest, 1533. XLII. Spiritus divinus non chartas, sed corda animat, *ibid.* Pugnantem hæreticorum sententia demonstrant Scripturam iudicare non posse, xiv. Ut non sit appellandum ad scripturam, xvi. Non circa Scripturam, sed circa sensum controversia utitur, *ibid.* Distorso Scripturæ sensu uti voluerit Lutherani, xvii. Contra Lutheranos etiam alii Scripturam distorquent, *ibid.* Intentant impietate, censuras ecclesiasticas Henrico Regi ita volenti nisi Regnam Catharinam dimittat, 1533. LXXXIII. Fert sententiam pro divortio, *ibid.* Cressicus Clifflie Regulus a Turcis obruncatur & ac Chiffenibus ad terrorem expositus, 1537. LVII. Crux ferri in Lutheranam hæresin prolapsa, 1531. LXIV. Eorum impietas in mensa papistica & pseudoevangelica instrueda, *ibid.* Rustici equicibus religiosiores comperti, *ibid.* Vitia eos male perdidit, *ibid.* Crux: Crux virtute fugati demones, 1527. cxviii. Carbonarii Lutheri sapientiores cruce & Sylvis demones pellunt, *ib.* Cardinalis Polus egregia animi magnitudine, crucem Legationis suæ insigne, inter hostes elatum deserit, 1537. XLIII. Paulus Capifuccus Pauli III. Vicarius Carol. V. Romam venienti ante portam Capenam Crucem osculandam offert, 1536. I. Curia Romana: Fallax Lutheri signum, quod Curiam non ecclesiam Romanam impugnet, 1536. xxxvii. *Vide*, Reformatio. Cuzco civitas Episcopali sede in Regno Peruvano decoratur, 1536. XLVIII.

D

Demones: A demone Lutherus torqueri se agnoscit, 1527. LXXXIII. Demones servatum in fingunt Anabaptistæ, LXXII. Deludit trecentos Anabaptistas, ut conscendant ælum e monte excelso, 1527. LXXVII. Dein persuadet ut more brutorum luxuriam exerceant, *ibid.* Anabaptistæ illi a demone, LXXVIII. Demonom tyrannus horrida, 1527. xviii. Infanda demonom ludibria, cx. Horrendæ species ab eis susceptæ, *ibid.* Horrendam carnificinam ludi specie exerceri jubent, cx. Sub draconis specie adoratus a Mexicanis demonom vivique homines utulati pro sacrificio illi peragendo, cx. Jubilæus annus apud idololatrias a demone per ludibrium expressus, cxii. Milie homines in uno sacrificio demonom immolari, cxiii. Castitatem sibi devoveri voluit ab idololatriæ demonom intentato deprehensis in stupro flammam supplicio, cxiv. Turpia & crudelia sacrificia imperata a demone his qui uxores ducturi erant, cxv. Cruce fugati demones, *ib.* Demonom fraudes ad barbaros in Christianos concitandos, cxviii. Demones fugati præsentia Eucharistiæ, *ibid.* Crux virtute fugati demones, *ibid.* Aquæ Lustralis vis adversus demonom fascinat, cxix. Anabaptistas seducit demonom ut in situ interito mortem ferant, 1529. xxvi. Demones fugati in India virtute crucis, & præsentia Eucharistiæ, 1528. cxviii. Horrenda tyrannus demonom in idololatrias, 1529. cxiv. Sacerdotes aliqui dæ-

monum sola puerorum carne vescantur apud Mexicanos & sanguinem eorum bibebant, *ibid.* Demones corda puerorum & puellarum evulsa e pectore sibi offerre jubebant, 1531. civ. Demonom noctu disceptat cum Luthero, referente ipso Luthero, 1533. XLIII. Obicit Luthero missam esse idololatriam, *ibid.* Obicit non differre fidem & pietatem Christianorum a Mahometanorum & idololatriarum fide & pietate, *ibid.* Argumentorum densitate Lutherum obruit, XLIV. Terret miserum hæresiarum detrectatorem illum fugare signo crucis, *ibid.* Attendisse ad docentem demonom & argumenta prosequentem testatur Luthero, *ibid.* Docet demonom fidem Christianorum nihilo meliorem esse fide Mahometanorum, XLV. Fingunt varia demonom de mente Christi circa sacerdotium, *ibid.* Arguit easdem quas demonom finxit contra sacrificium missæ, eisdem repetit novatores, XLVI. Redigit in angustias Lutherum, *ibid.* Sacramenta ecclesiæ abominations vocat, *ibid.* Sacerdotes vocat non Dei, sed ventris sui sacerdotes, *ibid.* Constituit Lutherum ut organum electum ad conculeandum missæ sacrificium, XLVII. Ex demonom doctrina fluxere omnes in missam blasphemias, *ibid.* Demonom arguitas confutant doctores catholici, XLVIII. Molestare solitus demonom Lutherum ut Lutherus est professus, XLIX. A carbonariis signo Crucis pelli letibus demonom e sylvis, LI. Demonom negat celebrandam missam sine concione, LIV. Concludit sacra mysteria esse abominanda LV. Docet omnes esse ex æquo sacerdotes & corporis dominici dispensatores, *ibid.* De diabolo tantum gloriosi solitus Lutherus, LVI. Deludit demonom Georgium Stiefeldium Lutheranum, LVII. Demonom spectra a Monasteriis in aere visa, 1534. xx. Varia eorum ludibria, *ibid.* Falla per administratos vaticinantur, XXI. Demonom Anabaptisticos ministros ut olim Corybantas exagitat, xxii. Puellæ ore per plures horas ut olim per pythionissas concionatur, *ibid.* Kniperdöllingum virum primarium, & Joannem Bokellon exagitat, xxiii. Variis ludibriis Georgium Montanum deludit, *ibid.* Persuadere nititur nefas esse credere Verbum incarnatum, *ibid.* Variis visis falsis deludit Anabaptistas, *ibid.* Feminarum anabaptisticarum multitudinem demonom in furorem agunt, xxiv. Sublato fascino exagitare eas desinunt, *ibid.* Demonom imagini, non Christi parant Anabaptistæ, xxvi. Demonom noctu inusitata voce, dat imperia Bartholomæo Anabaptistæ, ut catholicas urbes incendat, 1534. xxxi. Demonom consilium de antichristico regno condendo, xxxii. Demonom Anabaptistam Kniperdöllingum sustinet in aere varisque edit prætigias, xxxiv. Demonom anabaptisticæ sectæ auctorem alohabitarium scribit Luthero, 1534. xxxii. Demonom cum Laurentio Donero ministro Lutheranorum colloquium, xxxvi. Demonom negat Deiparæ virginitatem, *ibid.* Verbi incarnationem negat, xxxvii. Afferit Christum crucifixum, quod peccasset in legem Moysis, *ibid.* Vidus discedit relicto ingenti fœtore, *ibid.* Contritæ demonom statua a Ternatensibus, LXXXI. Dalmatia a Solimanno infestata, 1531. LXXVIII. Dania: Regem Daniæ, quamvis Lutheranum, Pontifex ad Concilium invitat, 1536. XLII. David Æthiopum Imperator oratorem mittit ad Clementem VIII. 1533. xx. Desert illi obsequium, xxiv. Poesit internuntium apostolicum, ad se mitti, *ibid.* Significat jam ante ab Eugenio IV. fuisse in concilio conjunctos Romanæ Ecclesiæ Abyssinos, xxv. Significat referri in commentariis pontificum Romanorum literas, xxv. Sacras imagines postulat ad se mitti & variarum artium peritia insignes

api-

opifices, *ibid.* Sollicitat Europæos Reges ad mutuum pacem, *ibid.* Exponit quam turpe sit inter se dissentire Christianos, cum inter se consentiant Mahometani, xxvi. Aliæ ejusdem literæ & qui sint ejus tituli, xxvii. Mittit oratorem ad osculandum Pontificis pedes, *ibid.* Reddit rationem fidei suæ, xxviii. Agit de recuperanda Hierosolyma, *ibid.* Poesit benedictionem Pontificis, *ibid.* Quibus verbis orator Imperatorio nomine obsequium detulerit, xxix. Quid responsum illi a Clemente, *ibid.* David Bettonius Mirapicensis Episcopus Cardinalis renunciat, 1538. XLVII. Decennales inducæ a Paulo III. inter Carolum V. & Franciscum statuuntur, 1538. XLII. xxxv. Decimaræ conceduntur Carolo V. a Paulo III. ad coercendos Tuncti piratas, 1534. IV. Cardinales, & Equites Rhodii ab illis solvendis excepti, *ibid.* Sibi perfolvi jubet Henricus Angliæ Rex, 1535. I. Franciscus Galliarum Regi a Paulo certis conditionibus conceduntur, XLVI. Pro Venetis contra Turcas adjuvandis Clero imperantur, 1538. x. A Pontifice in pluribus provinciis, & in Lusitanæ Regno pro bello contra Turcas imperantur 1538. VII. 1539. xxxi. Item in Regno Hispaniarum, 1539. xxxi. Deus: Negata a novatore Susefeldio æternitas Dei, & immentitas, 1527. LXXVI. Demonom peccati auctorem docebat Calvinus, 1535. xxxiii. & *Jesq.* Item Melancton, 1540. XLIX. Didacus Lusitanus: Insignis ejus confessio, & in suscipiendo martyrio constantia, 1528. cx. Ferritus tyrannus detrectat martyrem efficere, *ibid.* Dionysius Laurentius Ordinis Servorum Beatæ Mariæ Virginis in Scotia ad indicandum Concilium dirigitur, 1537. V. Ex sui Ordinis Generali presbyter Cardinalis creatur, 1539. xxxviii. Disciplina Ecclesiastica a Cardinale Gaspare Contarino promovetur non sine Protestantium insultatione, 1541. xxxix. Disputationes prohibet a Pontifice de fidei controversiis, 1540. LI. Cur toleratæ, LIV. Dogmata fidei a Pontifice exquirenda, non in controversiam adducenda, 1540. XLVIII. Domus sacrosancta Virginis, ut translata sit, *Vid.* Lauretana domus. Draco: Sub draconis specie demonom a Mexicanis idololatriæ adoratus, 1527. CXI. Ducatus Mediolanensis. *Vide*, Mediolanum.

E

E Bora in Lusitania erigitur in sedem Archiepiscopalem: primique Archiepiscopus creatur Henricus Lusitanus Bracharensis Antistes, 1540. LXV. Ecclesia sola verum scripturæ sensum possidet, 1527. cxvii. & *Jesq.* Demonstratur eam non esse invisibilem ut fingunt heretici, cxvi. Ecclesiæ constitutiones non sunt pure humanæ, C. Sexaginta & amplius Mexicanorum myriades adjunctæ Christo & Ecclesiæ, cxv. Nova ecclesiæ reformatio immo deformatio & eversio inventa a Bernensibus Zuinglianis, 1528. XXI. Ea a Joanne Eckio & Joanne Coclozo & Conrado Fregario confutata, xxii. Færetur Lutherus in ecclesia Romana vera esse sacramenta, xxviii. Spiritus veritatis ecclesiam non deserere probatur ex scriptura, xxxix. Ecclesiæ oppugnatio prædicta a propheta, LXXXIV. Ecclesiæ autoritatis præferretur a Lutheranis Lutheri deheramentum, 1530. CXIV. Ecclesia Romana cur vocetur catholica, 1531. LIV. Discrimen

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

inter ecclesiam & sectam Lutheranam, LV. Non deserenda est ecclesia propter aliquorum vitia LVI. Ab Ecclesia Romana scripturam accipere Lutherani, *ibid.* In locum hereticorum discedentium ab ecclesia multo plures barbari ei adjecti, 1532. cxvii. Ecclesia in muliere apocalypica fugiente in desertum America exprimi visa, *ibid.* Romanæ ecclesiæ fides deficere non potest, 1533. xiv. Occupata Ecclesiæ bona restituere Protestantes recusant, 1540. LI. Ecclesiam non esse apud Lutheranos, sed apud Catholicos demonstrat Joannes Coclozo, 1540. LX. Ecclesiæ Hungariæ a Solymanno ritu Mahometano profanantur, 1541. XLVII. Ecclipsis: Mexicani in ecclipsi se cultellis sauciare soliti, ut syderi opem ferrent, 1527. III. Eduardus Povellos ob defensionem justam Catharinæ Reginæ causam in carcerem trusus, 1533. LXXV. Ab Henrico VIII. ultimo supplicio afficitur, 1540. LXIV. Eduardus Anglorum Rex, & Martyr: Ejus sepulchrum ab Henrico VIII. expilatur, 1538. XLIV. Eduardus Henrici Regis Angliæ filius ex Jana Semeria nascitur, 1537. XLIV. Electores Imperii fures Dei vocantur a Luthero, 1535. xix. Ad ipsos pro Concilio convocando Paulus scribit, 1535. xxxiii. Eleemosynæ: Apostolico Nuntio in Germania committitur, ut eleemosynas distribuatur, 1537. ix. Eleemosynarum pauperibus distributarum causa Sampson Episcopus Cicestrensis ab Henrico VIII. carceri addicitur, 1540. LXIV. Eleonora Francorum Regina pro induciis inter Carolum V. & Franciscum I. confirmandis operam navat, 1537. LXIX. Elizabeth postea Angliæ Regina ex illegitimo matrimonio Henrici Octavi cum Anna Bolena nascitur quinto mense post nuptias nefandas, 1533. LXXV. Dubitatum an ex Henrico vere progenita esset, *ibid.* Jura antea Mariæ attributa in eam transfusa ab Henrico, *ibid.* Elizabeth Imperatrix poesit spinam coronæ dominicæ qua Madriti servabatur, sibi tradit, 1533. xxxvi. Concessa illi a Clemente, *ibid.* Elizabeth Bartonæ monialis sanctitatis fama claret, 1534. VI. Affirmat Henricum jam non amplius Regem esse, quod ex Deo non regnaret, *ibid.* Vaticinatur per Mariam Catharinæ filiam sessuram suo jure ad regni gubernacula, *ibid.* Capitali sententia damnatur, *ibid.* Constantiter supplicium tulit, *ibid.* Viri pii divino spiritu actam putarunt, *ibid.* Ob id illi ab Henrico exagitati, *ibid.* Elziarius Miodanus male a se dicta explicat, & emendat, 1535. xxviii. Emericus Hungarus pro equo puerum Christianum Turcis vendit, 1530. CLXXXIV. Emergeni insignis a spiritibus immundis liberatio in Regno Sicilia, 1541. LXXVIII. Ennius Philonardus Card. S. Angeli ex Episcopo Verulano, & Arcis Eliæ præfecto renunciatur, 1536. XLIX. Episcopatus sexcenti conditi a Leone, 1532. cxvii. Numquam cum alio Episcopatu quamvis pinguiori mutare voluit Joannes Cardinalis Rossensis, 1535. ix. Episcopi: Episcopus restituendam autoritatem assentit Melancthon, 1530. cxvii. In eum Lutherus & alii insurgunt, *ibid.* Quales esse debeant, 1541. xxix. Equites Hierosolymitani ab onere decimarum eximuntur, 1534. IV. Erasmus Roterodamus pseudotheologus de B. Virgine perperam scripsit, 1527. xxxvii. Dein flagitii penitens panegyrica oratione eam celebravit, *ibid.* Variæ Erasmii hæreses damna-

Iiii 2

tæ in Senonensi concilio, 1528. C. Scribit pro libero arbitrio adversus Lutherum, 1527. LIX. Egrogie Lutherum pingit suis coloribus, *ibid.* Favet Arianismo, 1532. LXXXII. Negavit divinitatem Spiritus S. ac refellitur, *ibid.* Multis arguitur, LXXXIII. Consultitur ipsi ut retractet male scripta, *ibid.* Illius de beata Virgine elogium, *ibid.* Carthusianum monachum in sua vocatione confirmat, 1536. XLVII. Cum respicientiæ ab hæresi argumenta dedisset, a Paulo Præpostura Daventriensi insignitur, 1535. XXVIII. Nimiæ Lutheranorum libertatem suspectam habet, 1536. XLVII. Moritur Basileæ damnata primus, cui antea nimis favebat, hæresi, 1536. XLVII. Ejus scripta, cum ipse repurgare nolisset, ab Ecclesia rejecta, *ibid.*

Evangelici præcones qui idonei sint, ut mittantur ad gentes, 1532. xc. U. divino instructi spiritu esse debeant, *ibid.* Quæ docere debeant gentes, xci.

Evangelium: Hæreticorum doctrina ob mutuas contradictiones suspecta reddita, 1528. xxvi. Dæmones esse sectarum auctores vere pronuntiat Lutherus, xxix. Hæreticus populus ab hæresiarcho illatus ignorat quid credat, xl. Labitur in atheismum, *ib.* Evangelium lectum a Cæsare inter divina mysteria, 1529. LXXXVIII. Evangelii specie errores promulgati ab hæreticis, 1531. LII. Evangelium apud Mexicanos late propagatum, 1531. CIII.

Eucharistia: Ad tuendam Christi in Eucharistia præsentiam Lutherus fingit Christi corpus ubique esse, 1527. LV. Quid illi hæresiarcho alii objecerint, *ibid.* Suensfeldius hulte Christi verba invertit evertitque ut præsentiam Christi in Eucharistia neget, 1527. LXXVI. Eucharistiæ præsentia fugati dæmones, cxviii. Certans adversus Zuinglium transubstantiationem fatetur Lutherus, 1528. xxv. Communio sub utraque specie ab hæreticis permessa, xxix. Deiq̄ contempta, *ibid.* Carnes adhiberi communioni ceptæ ab hæreticis, *ibid.* Versa in comestationem communio, *ibid.* Laicus Eucharistiam consecrare pertentans ludibrio, repente exanimatur, xl. Præsentia Christi in Eucharistia adversus Zuinglianos demonstratur a Senonensi concilio, 1528. LXXXIX. Dæmones fugati in India præsentia Eucharistiæ, 1528. cxviii. Zuinglii adversus Eucharistiam argutiæ confutatae a Lutheranis, 1529. VI. Opravit Æcolampadius ut prius dextera sibi fuisset amputata, quam scribere adversus Eucharistiam orsus esset, *ibid.* Contracta mulier orans ante Eucharistiam sanata divinitus, xiv. Ante Pontificem iter agentem Eucharistia deferri solita, 1529. LXXX. Eucharistiam colere detrectant Lutheranis, 1530. LXII. Cardinalem Moguntinum Eucharistiam deferente stipant a dextra & sinistra Ferdinandus Rex & Joachimus elector, LXIV. De Eucharistia Melancthon cum Æcolampadio digladiatur, cxvii. Lutheranis profitentur Christum esse in Eucharistia, nec illi honorem exhibere dignantur, 1530. LXXXIII. Sacramentarium hæresis in Augustano cœtu confutata, cxviii. Christus in Cœna dominica inruente immolatus, xvi. Lutheranis docent impie, neminem ad Eucharistiam debere accedere, nisi peccatis oblitum, 1532. LXXXVII. Dæmon Lutherum docuit adorationem Eucharistiæ esse idololatram, 1533. XLIX. Aniculas constituit Sacerdotes Lutherus, L. Docetur a dæmone sacra mysteria abominanda esse, LV. Docetur ab eodem Eucharistiam ab omnibus posse confici, *ibid.* Transubstantiationem esse recens figmentum fingit Sebastianus Francus, hæreticus, LXIII. Lutheri Sententia de veritate Eucharistiæ qua seipsum & Lutheranos & alios hæreticos dam-

nat, 1531. LVII. In Eucharistia Christi præsentiam proficitur Lutherus contra Zuinglianos, 1534. XXXIX. Eucharistiæ consecratio negari nequit ex Lutheranis dogmate, XLII. Eucharistia summa pompa per Parisiensem urbem Rege præsentem circumfertur, 1535. XXXI. In Sacrosancta Eucharistia, Christi corpus realiter non adesse impie docebat Calvinus, xxiv. Alia circa ipsam ejusdem blasphemæ, 1538. XLII. Transubstantiationem in Eucharistia credi jubet Henricus VIII. 1536. XXVII. Item unam speciem Sacramenti Eucharistiæ ad salutem sufficere, *ibid.* Magna inter hæreticos dissensio, multique errores super materia, & forma Eucharistiæ, 1536. XXXVII. 1541. X. xvii. Inter Zuinglianos, & Lutheranos, 1540. XXXIII. De Eucharistia constituitur in Anglia peculiaris doctrina, 1539. xxv. Eucharistia non est solum signum, aut figura, 1540. XLIX.

Everardus Cardinalis a Marchia Reginaldo Cardinale Polo consilio, & pecunia non deesse a Pontifice jubetur, 1537. XLII. A furore Henrici VIII. Polum ipsum custodit, XLIV. Excommunicatio: Absolutionem ab ipsa non curat Joannes Hungaricus Rex, 1534. VII. Exercitia spiritalia S. Ignatii Lojole multo fidei Catholicæ emolumento in Germania frequentantur, 1541. xxv.

F

Fabius Mignanellus Episcopus Lucerinus ad Venetos a Pontifice mittitur pro fœdere cum Cæsare contra Turcas promovendo, 1537. LII.

Falcones: Vestigal Falconum, atque equorum imperat Muleassi Tuncti Regi Carol. V. 1535. LIII.

Familia Prælatorum Sanctæ instituenda, 1541. xxxix.

Fascinum multitudo mulierum Anabaptistarum acta ex fascino in furorem, 1534. xxiv.

Federicus Fregosius Genuens Archiepiscopus Salernitanus oblatam purpuram demisse respuit, 1536. XLIX.

Federicus Saxonie Elector. Vide, Joannes Federicus.

Ferdinandus I. archidux Austriae, deinde Bohemæ, & Hungariæ, Rex ac demum Imperator Bohemica corona redimitur, 1527. cvii. Rescissa a proceribus Hungaris Joannis Transilvani electione irumpit in Hungariam, *ibid.* Potitur Buda, *ibid.* Janonem Transilvanum pellit, *ibid.* Adversus eum cum Joanne Galorum Rex fœdus init, *ibid.* Sigismundus Poloniae Rex adversus Ferdinandum bello se implicare detrectat, *ibid.* Solimannus Turcarum tyrannus in Ferdinandum a Joanne Transilvano concitatus, *ibid.* Balthasarem hæresiarcham Anabaptistæ sectæ principem flammis exuri jubet, 1528. XXXIX. Monetur a Clemente VII. ut fidem Catholicam contra Lutheranorum molitiones tueatur, XLI. Conjunctionem esse illius causam cum ecclesiæ causa, *ibid.* Lutheranorum principum in catholicis insultus dissimulat, XLIV. Ad Hungariam sibi subiciendam curas vertit, *ibid.* Sua commoda religioni præfert pro auxiliis a Lutheranis obtinendis, xxvii. Deluditur negantibus Lutheranis arma in Turcas sumere, xxviii. Solimannus in eum a Joanne Transilvano concitatus, xxxix. Policit opem a Pontifice, *ibid.* Imminente Turca Lutheranis insurgunt in Catholicos, qui ab eo opem polcunt, xxxix. Submissa illi stipendia a Pontifice, *ibid.* Implorat Regem Christianorum opem, xxxiv. Exponit ut victa Germania Turca in reliqua regna tyrannidem

nidem sit propagaturus, xxxv. Ingentia ejus consilia, xxxviii. Leves copias apparat contra Turcam, XLVIII. Ex funduntur a Solimanno, *ibid.* Hungari inter se divisi se Solimanno subiciunt, *ibid.* Pannoniam amittit, *ibid.* XLII. Dum parat oblecta Viennæ opem ferre a Solimanno obfido soluta est, XLIX. In Augustensi conventu Cardinalem Moguntinum Eucharistiam ferentem a dextris ducit cum Joachimo electore Brandeburgensi a sinistris, 1530. LXIV. Solicitatur una cum Carolo V. a Legato apostolico ut aboleat Lutheranam hæresim, LXXIV. Data Ferdinando a Clemente monita ut fidem in Boemia tueatur, 1530. CLXX. Datae ad eum literæ a Clemente de celebrando in Italia concilio pro excidenda hæresi, CLXXV. Pro juvando Ferdinando adversus Turcas principes ex pontificis decreto auxilia conferunt, CLXXXI. & seqq. Strigonium recipit, CLXXXIV. Visegradum, & Vanciam recuperat, *ibid.* Regendiis opera Budam obsidet, sed irrito conatu, CLXXXV. De pace inter eum, & Joannem tyrannum frustra actum, CLXXXVI. Ejus exercitus depulsus a Turco exercitu, *ibid.* Abducta a Turcis infirmitatem decem Hungarorum millia, *ibid.* Eligitur Romanorum Rex Coloniae, 1531. I. Aquiligrani corona argentea redimitur, *ibid.* Confirmata ejus electio a Clemente VII. II. Intercedunt illius electioni principes Lutheranis, III. Gallie & Angliæ Reges adversus eum sollicitant, *ibid.* Vincentius Archiepiscopus Rosenensis ad eum missus a Clemente VII. VIII. Rogatur a Clemente ut fidem in Livonia tueatur, LIX. Rogatur ut opem ferat contra Solimannum, LXXI. Policit opem a Clemente adversus Turcas, 1531. LXXI. Centum millia aureorum subsidia illi promissa a Clemente, LXXI. Si Turca Italiam invadat mutua auxilia ab eo expetita a Pontifice, *ibid.* Principibus jura sua in Hungariam exponit, LXXII. Joannis Vaivodæ scelera exponit, *ibid.* Monet ne Turcarum adventum expectent, *ibid.* De pace agit cum Joanne Transilvano, 1532. XI. Mittit oratorem ad Solimannum qui non auditus est, *ibid.* Lutheranis principes se illi infensos profitentur, xvi. Queruntur imperium esse hereditarium in stirpe Austriaca, *ibid.* Promissa illi a Clemente decem equitum millia pro juvanda Hungaria, xx. Hippolytus Medicus Cardinalis ad eum legatus missus, *ibid.* Illi venienti obvius occurrit, xxiv. Eum ad ades ducit, *ibid.* Quadraginta millia nummorum mensura illi suppeditat Clemens pro stipendiis decem millium equitum Hungarorum, xxviii. Divinitus fracti Turcarum impetus, xxxii. Quantum exercitum cum fratre Carolo V. eduxerit, xxxv. Levum exercitus cornu ducit, Carolo dextrum ducente, xxxvi. Septemdecim Turcarum equitum millia prædabundacædit, xxxviii. Recedit Solimannus pugnare veritus, xxxix. Fratrem Carolum rogat, ut Solimannum insequatur aut saltem Joannem Vaivodam depellat Pannonia, *ibid.* Flectere illum non potest, *ibid.* Relictæ illi a Carolo V. Italicæ copiæ, *ibid.* Excitatur a Clemente, ut opem pro celebrando concilio conferat, 1533. VII. Postulat a Clemente auxilia contra Turcas, xxxi. Quid illi responsum, *ibid.* Philippus Lantgravius Hassiæ rebellat adversus Ferdinandum, 1534. XII. Franciscus I. Lutheranorum clientelam accipit adversus Ferdinandum, *ibid.* Policit auxilia a Clemente Ferdinandus, xvi. Ferdinandi exercitus tumultuario prælio fufus a Lutheranis, xvii. Pacem init cum Lutheranis, xviii. De pace inter ipsum Ferdinandum & Joannem agit Paulus, 1534. VI. 1537. LXIII. Solicitatur a Pontifice contra Henricum VIII.

1535. XII. Literæ Pauli Pontificis ad ipsam pro concilio promovendo per Vergerium delatæ, xxxi. Pro fide publica, quam *Salvo Condotta* dicunt, agere cum ipso jubetur Nuntius, 1537. VI. Item pro promulgando concilio per Hungariam & Bohemiam, *ibid.* Variis claudibus a Turcis in Hungaria exagitatur, 1537. LXII. Magnam comparat classem in Turcas irritum successu, LXV. Cum Joanne Hungariæ Vaivoda pacem firmat, 1538. xx. In perducendis ad Ecclesiæ unionem Germanis, ac reliquis sibi subjectis laudabiliter incumbit, xxxix. Legatos suos ad Francfordiensem Diatam mittit, 1539. II. Haganoensi conventui loco Carolo V. aliis dissentient negotiis præest, 1540. xxxiii. xxxix. Ejus in conventu Oratio, XL. Diatam Haganoensem Wormaliam transfert, LI. Defuncto Joanne Vaivoda Hungariæ. pactione antea sibi debitam, armis obtinere nititur, LXIII. 1541. XLVI. Ejus exercitus a Turcis dissipatur, XLVI. Iniquæ pacis conditiones eidem a Solimanno imperantur, 1541. XLVII.

Ferrantes Gonzaga Prorex Siciliæ, 1538. xxxii. Ferraria pro concilio celebrando apta civitas judicatur, 1541. LI.

Fides Christiana: Ut fides ornanda sit operibus, 1528. XCIX. Fidei causas ad principem referri vult Lutherus, 1528. LXXVII. Fidei confessio mutata sæpius a Lutheranis, 1530. LXXX. Iterum mutata circa bona opera, XCV. Fatentur hominem non sola fide justificari, xcvi. Fidei dogmatum definiendorum jus sibi arrogant Lutheranis principes, 1531. VIII. Non remittuntur peccata ex fide, quod remissa sint, 1532. LXXXIII. Wicelius Lutheranos arguit de impia fide, quod sola fide conferatur justificatio, LXXVI. Fides Lutheranorum nova & fictitia, *ibid.* Ut fidei symbolum explicandum gentibus, XCIV. Fidei Christianæ vis invicta, XCVI. Fides regnum appellatur a Christo, *ibid.* Fidei Christianæ translatio facta ad barbaros, XCVII. Fides ecclesiæ Romanæ deficiente non potest, 1533. XIV. Fides in Mauriciis insulis propagata, 1534. LXII. Fidem ob periculorum terrorem dissimulari posse, modo idololatriæ exterior actus non committeretur, docuit Guillelmus Farellus, 1535. XXV. Peccatorem sola fide justificari, quomodo in intellexerit Elzearius Miodanus, XXVIII. Propagatur in America, & Indiis Orientalibus, 1536. XLVIII. De controversiis fidei cum Lutheranis sobrie agere jubentur Ministri Pontificii, & quare, 1537. X. & seq. Fidei Catholicæ dogmata a Pontifice exquirenda, non in controversiam adducenda, 1540. XLVIII. Fides Catholica strenue in Hibernia contra grassantem Henrici VIII. sævitiam defenditur, 1541. XLI.

Fides publica exposcitur pro hæreticis ad concilium invitandi a Cæsare, quam *Salvum Conductum* appellant, 1537. VII.

Fiscus: Regio fisco bona trecentorum septuaginta sex Monasteriorum addidit Henricus VIII. 1536. xxxix.

Florentia: Alexandro Medice Florentiæ Duce necato, Cosmas Medices, Cardinalis Cybo opera in Ducem eligitur, 1537. LXVI. Florentini a sociali exercitu adversus Carolum Borbonium defenduntur, 1527. XV. Oppresso a Cæsare Clemente VII. republicæ gubernaculis Medicos depellant, 1528. XIII. Ecclesiasticos Lutheranorum exemplo expulant, *ibid.* Clementis de his querelæ, *ibid.* Monetur censuras contraxisse, *ibid.* Abusi libertate libertatem amittere, XIV. Initum a Clemente fœdus cum Carolo V. ad restituendos Florentiæ Medices, 1529. LIX. Initio inter Reges fœdere Florentini deseruntur, LXVII. Pacifici

cifer cum Carolo V. volunt, LXXI. Dimit-
tuntur ut cum Clemente pacificentur, *ibid.*
Indigne Medicam familiam vexarant, *ibid.*
Caponium dictatorem, quod prudenter cum
Pontifice pacisci vellent pro Medicibus civita-
ti restituendis, exauctorant, *ibid.* Eorum in-
cepta libere reprehensa, *ibid.* Praecipui eor-
um magistratus Lutheranis fermento infecti,
LXXIII. In eos caesareus exercitus immisus,
LXXIV. Arcium & Cortonam amittunt, *ib.*
Obfirmantur in pertinacia, *ibid.* Gravi bello
petiti a Clemente & Caesare, 1530. CLXXXVII.
Rabida consilia Clementis odio adversus ejus
nepotem postea Reginam suscipiunt, *ibid.* Em-
polim & Volaterras amittunt, *ibid.* Fame do-
mantur, *ibid.* Pro vindicanda a direptione
Florentia Clementis curae, *ibid.* Quae leges Flo-
rentinis datae, CLXXXVIII. Ex seditione mili-
tari in extremum discrimen adducti, CXC. Im-
mutata Florentinae republicae forma, *ibid.* De
seditionum signiferis sumptum supplicium,
ibid. Iusto divino iudicio erepta Florentinae li-
bertas, *ibid.* Florentini ob perduellionem a
Carolo V. libertate privantur, 1531. XCVII.
Alexander Medicus Caesaris gener Florentiae
Hetruriaeque dux creatur, XCVIII. Coacti pa-
rent Caesari, *ibid.* XCIX.

foedus inter Caesarem, & Venetos contra Tur-
cas a Pont. urgetur, 1537. LII. Percutitur
foedus inter Pontificem Caesarem, & Venetos,
LIV. Articuli foederis referuntur, 1538. III. *¶*
¶ Inter Catholicos Germaniae Principes contra
Lutheranos confatur, 1539. I. Parum pro-
spere procedit, XXXI. Ab Alexandro Cardinale
Farnesio foedus inter Pont. Caesarem Ferdinan-
dum ac plures Germaniae Principes pro tuenda
religione proponitur, 1540. XXVI. 1541. XX.
XXXIII. Pont. pro ipso statuendo pecuniam
apud mensarios deponit, *ibid.* XX.

Francfordiensis Conventus Protestantium Princi-
pes Diatam Francfordiae foederi Catholicorum
opponendam celebrant, 1539. II. Ad eum Lun-
denfis Praeful cum variis instructionibus mittitur,
ibid. Caesaris, & Ferdinandi Oratores illuc
cum pluribus mandatis destinantur, II. *¶* *¶* *¶*
Decretum Catholicae Religioni perniciosum
emanat, V. *¶* *¶* *¶* Plures Principes decreto
subscribere recusant, VIII. Pro ipso rescindendo
apud Pontificem, & Caesarem Card. Alean-
der acriter instat, *ibid.* Lundenfis Episcopus
auro corruptus consensum decreto praestat, ac
conscientiae postmodum stimulis agitatus, pur-
gare se nititur, VII.

Franciscus Maria Robureus sociali exercitui praefec-
tus Florentiam tuetur ac Medicos, 1527.
XV. Obsessum Pontificem a Caesareis prodit,
nec illi opem fert, XXI. Gentilem Balonium
praefectum a Clemente Perusio pellit, *ibid.* Re-
cusat pugnam cum Caesareis, *ibid.*

Franciscus Francorum Rex pia Clementis consilia
disturbat, 1527. IV. Dissuadet ne Clemens
VII. pro instauranda concordia Hispaniam
adeat, VII. Tenuia auxilia nummaria periculi-
tanti Pontifici submittit IX. Movendis quam
gerendis bellis aptior fuit, X. Italicae res ne-
gligit, *ibid.* Audito urbis excidio foedus init
cum Anglo ad liberandum Pontificem, XXIII.
Expedit arma cum Anglo, & Helvetiis, XXVII.
Odertum Lautrechium cum exercitu mittit in
Italiam, XXVIII. Plurimas urbes in Insubria
sibi subicit, XXIX. Ad eum a Clemente
Rhodius magister missus pro instaurando in-
orientis Christi cultu, XXXII. Aetae illi gratia
a Clemente de submisso exercitu, XLIX.
Profuit ille ne legibus longe acerbioribus con-
stringeretur, *ibid.* Rogatur a concilio Seno-
nensi, ut haereticos pullulantes regno pellat,
XCIII. Foedus init cum Joanne Vaivoda
Transilvaniae pro afferendo illi regno adversus

Ferdinandum I. CVII. Agit de pace cum Carolo
V. sed prius obsides filios sibi dedi postulat,
1528. I. Solicitat Clementem, ut acceptas a
Carolo injurias ulciscatur, *ibid.* Immittit
exercitum in regnum Neapolitanum, IV. Imo-
lam Arminumque pulsus tyrannis Clementi
VII. restituit, *ibid.* Cogit Germanos ad Roma-
mam deferendam, quae in Pontificis potesta-
tem redacta, *ibid.* Universum ferme regnum
Lautrechii opera occupat, V. Neapolim obsidet,
ibid. Terra, & mari, *ibid.* Philippini Auri-
ae classis praefecti opera Hispanam classem cap-
cit, *ibid.* Non submittit supplementa nec sti-
pendia Lautrechio, VIII. Dissipata inde pars
Gallici exercitus, *ibid.* Quasi parto regno Nea-
politano agit cum Pontifice de federe, IX. Ejus
exercitus pars absumitur morbo epidemico
quo Lautrechius dux perit, X. Impru-
denter repetit a Philippino Auria classis praefec-
to captos proceres Hispanos, nec perfolvit
debita victoribus praemia, *ibid.* Genueses a
Saonensi praefecto male vexari permittit, *ibid.*
Ab eo deficit Philippinus Auria ad Carolum
V. *ibid.* Ob eam defectionem amittit regnum
Neapolitanum, *ibid.* Ejus exercitus extrema
internecione deletus, *ibid.* Liguria ab ego deficit,
XII. Auxiliarem exercitum mittit in In-
subriam, XVII. Ticinum recipit, *ibid.* Agit
cum Carolo V. de pace, *ibid.* Additi Fran-
cisco pii stimuli a Clemente, ut arma in So-
lymannum corripit, 1529. XLV. Deest praec-
larae occasionis recuperandae Rhodi, XLVI.
Significat illi Clemens, se a professione in Gal-
liam, & Hispaniam morbo deterritum, LVIII.
Non consulit pontificis rebus, nec Medi-
cos restituere Florentiae curavit, adeoque a
Clemente desertus est, LIX. Expositum illi in
percutienda pace cum Carolo V. consilium,
LXV. Pacem Ludovicae matris, & Margaritae
Austriacae opera init cum Carolo, LXVII. Bur-
gundiae petitio illi remissa filios obsides redi-
mit, *ibid.* Insubriae & Neapolitani regni arces
restituunt, *ibid.* Florentinos ac Venetos deserit,
ibid. De bello in Turcas gerendo consilia sus-
cipit, 1530. CLXXVI. Solicitatur, ut ea in eam
cum Caesare, *ibid.* Monetur de concilio in Ita-
lia celebrando, *ibid.* Restituit ipsi obsides li-
beri, CLXXIX. Gratulatur ipsi de iis receptis
Clemens, CLXXX. Tentat Pontificem divellere
a Carolo V. partibus, missis ad ipsum Cardina-
le Grandimontensi, 1530. CCII. Solicitatur
a Lutheranis ad defectionem, 1531. III. Non
concurrit paribus studiis pro celebrando concilio,
1531. VI. Motus invidia in Carolum V. ne
concilii beneficio res suas auferret, noluit con-
ciliium, VIII. Rogatur a Clemente, ut contra
Solimannum auxilia jungat, LXIX. Illius ira,
& invidia in stirpem Austriacam ingentia mala
peperere, LXXIII. Cum Joanne Vaivoda cli-
ente Solimanni foedus init contra Ferdinan-
dum, *ibid.* Poscit opem ab eo contra Soliman-
num Carolo V. Caesari, *ibid.* Ampla, & fal-
lacia verba ipsi dat Franciscus, *ibid.* Solicitatur
a Clemente, ut Christianum imperium
contra Solymannum defendendum suscipiat,
1532. V. Cum Henrico Angliae Rege Tur-
cico implicitum bello conjurare vitus, VII.
Renititur ne celebretur concilium ex invidia
in Carolum V. ut Germania dissidiis plena
maneret, XX. XXVIII. Creditus est concilii
tasse Solymannum adversus Carolum ex invidia,
& odio, XXVII. Italiam invadere medita-
tus, dum Carolo Hungarico bello im-
plicaretur, XLII. Pollicetur Pontifici se Ita-
liam tutaturam contra Turcam XLIII. Init
colloquium cum Henrico VIII. XLIV. In-
tentat Pontifici defectionem, nisi Anglo di-
vortium, sibi Mediolanensem ducatum eripien-
dum Caesari permitteret, XLIV. Ob partem
a Ca-

a Caesare victoriam consilia immutat, *ibid.*
Solicitatur ab haereticis ad congregandum con-
ciliabulum, in quo Lutheranorum exemplo de
gravioribus oneribus ecclesiae Gallicanae agat,
XLV. Cum abisset Solymannus, cum Anglo
octuaginta militum auxilia contra Turcas
decernit, *ibid.* Debellandi Turci imperii oc-
casioni decit, *ibid.* Italiam invadere medita-
tur, LXI. Carolus Caesari cum Pontifice ad
elidenda illius consilia colloquium init, *ibid.*
Repetit a Caesare Genuae imperium, LXVII.
Initium foedus ad Franciscum I. Italia accen-
dum, LXX. Coniuncti Pontifici, & Caesari
Helvetii catholici pro Italia adversus eum de-
fendenda, LXXI. Coniungit sibi Helvetios haer-
eticos qui Galliae pestem haereseos inferunt,
LXXII. Congregando concilio obstitit, 1533.
I. Clementem sibi affinitate devincere nititur,
cum Carolo V. eundem Clementem urge-
ret, ut neptem traderet duci Mediolanensi,
XIX. Instaurandum in Italia rerum spe de-
ludat, *ibid.* Clementem magnifice excipit
Matthiae, 1533. LXXX. Quo ordine deductus
fuerit ad Pontificem, LXXXI. Pedem, ma-
num & faciem Pontificis deosculatur, LXXXII.
Obssequium illi devovet, *ibid.* Henrico filio
secundogenito Catharinam filiam connubio
jungit, LXXXIV. Consultat Clementi, ut ju-
dicio agat in Henricum VIII. LXXXV. Ob-
sistit Pontifici ne concilium in Italia celebretur,
ibid. Arcana colloquia cum Pontifice agit,
ibid. Obtinet a Clemente ut Cardina-
les quatuor Gallos creet, LXXXVII. Hen-
rico suadenti Schisma non assentit, 1534. X.
Disturbat concilium, XIII. Excusat flagi-
tium, *ibid.* Vani illius praetextus ne concilium
in Italia celebretur XV. Coniungit se
haereticis adversus catholicos, XVI. Lutheranorum
clientelam infeliciter accipit adversus
Ferdinandum, XV. M. ment Pellicardum coe-
mit ab Udalrico duce Wittembergeni, *ibid.*
Franciscus de Angelis Minorita postea Cardina-
lis dictus Quignones redire in Americam pa-
rat, 1527. III. Carolum V. hortatur ad pacem,
ibid. A Carolo V. ad Clementem pro
redintegranda pace missus, *ibid.* A Clemente
iterum ad Carolum redire pro publica con-
cordia instauranda iustus, *ibid.* A Caesare
ad Clementem mittitur pro concordia san-
cienda, quam admittit Clemens, XI. Fran-
ciscum I. Gallorum Regem hortatur ad in-
ducias quae universalem pacem essent pari-
turae, *ibid.* A Clemente ad Carolum rever-
ti jubetur mense martio, XII. A Caesare re-
versus ad Clementem literas affert caesareis du-
cibus pro liberando Pontifice, XXI. Ad Carolum
V. mittitur internuntius pro pacandis
rebus Christiani imperii, XLIII. Missus a
Carolo ad Clementem ut ipsi pacis amplissimi-
mas leges spondeat, 1528. II. Creatus Cardina-
lis a Clemente VII. 1528. XVII. Legatus
ad Regem Romanorum pro pace decernitur,
1533. XIV.

Franciscus Sfortia : Quid de eo inter Summum
Pontificem & Caesarem in pacis actione con-
stitutum, 1529. LXI. Pontificem adit Bo-
noniae, LXXXV. Recipitur in gratiam a Carolo
V. LXXXVI. Quibus legibus beneficiarium
ducatum acceperit, *ibid.* Nullis relictis libe-
ris moritur, 1535. LVIII. Ejus mors tumul-
tuosa occasione inter Reges, *ibid.*

Franciscus Lanotus prorex Neapolitanus indigna
extorquere nititur a Clemente VII. ut illum
pace frui permittat, 1527. VII. Nefaria adver-
sus Pontificem consilia meditatatur, VIII. Cum
exercitu ditionem pontificiam invadit, *ibid.* Pro-
pulsatur Frufrone, *ibid.* In Neapolitano re-
gno plures urbes amittit, IX. Perfusus metu,
ne ob impiam acerbiteratem regno pelleretur

de pace Pontificem postulat, X. Inducias sanc-
cit, & quibus legibus, XI. Restituta illi ca-
pitae urbes, *ibid.* Lactat Pontificem verbis do-
nec in extremum coniecit exitum, XV.

Franciscus Carduccius dictator Florentinus ad spo-
liandas ecclesias, & Xenodochia pro gerendo
bello Florentinis sollicitat, 1529. LXXXIII.
Domita Florentia supplicio afficitur, 1530.
CXC.

Franciscus episcopus Monasteriensis monitus a
Carolo V. ut grassantem sectam in urbe Mo-
nasteriensi comprimat, 1532. XCI. Monet of-
ficii senatum Monasteriensem perduellem, XCII.
Insanum senatus haeretici responsum, *ibid.* Ob-
sudet Monasterienses perduelles, 1534. XXVI.
Anabaptistas Monasteriensis agri supplicis tollit,
XXVI. Formina ad eum veneno necandum a da-
mone instigata, sed insidiae patefactae sunt, XXXI.
Varendorpenses, qui se Monasteriensibus con-
juxerant, repente opprimunt, *ibid.* Pseudoaposto-
los a pseudochristo Anabaptistico missos capit
varisque supplicis in eos animadverrit, XXXIV.
Unum ex iis dimittit quo exploratoris usus deus
Anabaptiticum regnum excindit, XXXV.

S. Franciscus Borgia visio Isabellae Caroli V. u-
xoris defunctae cadavere Societati Jesu nomen
dare statuit, 1539. XXXIII.

Franciscus Davalos Marchio Vasti auctor credi-
tus necis Caesari Fregosio, & Antonio Rinco-
nio illatae, 1541. XLVIII.

Franciscus Frangepan. in Hungariam ad profli-
gandam haereseos missus de periculis Regni Pon-
tificem monet, 1534. VII.

Franciscus Galliae Rex pro liberando e vinculis
Card. Fischerio navat operam, 1535. VII. Soli-
citur a Pontifice contra Regem Angliae,
XIII. Tentatur ab Henrico Anglo, ut ab Ec-
clesiae unitate desiscat, XIV. Praclarum ejus
responsum de Religione nunquam deferenda,
ibid. XXI. Sacramentarios infames contra Eu-
charistiam libellos evulgantes coerces, & pun-
nit, atque Augustissimum Eucharistiae Sacra-
mentum summa veneratione delatum facem
gestans comitatur, XXI. *¶* *¶* *¶* Ab haereti-
corum consortio, quam longe fugiendum, a
Card. Turnonio edocetur, XXI. Joannes Gal-
vinus audester suam institutionem Franciscus
Regi ad decipiendos subditos nuncupat, XXI.
A Pontifice in societatem armorum contra
Solymannum frustra invitatur, XLV. *¶* *¶* *¶*
Decima Ecclesiae honorum ei conceduntur
quibusdam conditionibus, XLVI. Mediolani Du-
catum sibi concedi optat, LVII. Arma in Sa-
baudiam movet, ut inde Italiam in suam re-
digat ditionem, *ibid.* 1536. XI. Bellorum om-
nium causam cum in Franciscum rejecisset Ca-
rolus V. coram Pontifice & Card. 1536. VI.
Ipsius illius technas patefacit, XXI. Pacis leges
Carolo V. ab ipso propositae respuuntur, XI.
A Pontifice ad pacem urgetur, XII. Ad com-
meatus Caesari impediendos flammis cunctas
Provinciae Regiones vastat, XVII. Ad preces
Pontificis congressu exercituum abstinet, XX.
Hildino in Belgis expugnato, armisque in In-
subriam delatis, Solymannum ad inferendam
Carolo V. damna incitat, XXI. 1537. XXI.
Ad affinitatem cum Rege Scotiae contrahen-
dam a Pontifice sollicitatur, ac ne contra po-
pulos Angliae in Henricum excitatos moveat
arma, 1536. XXX. Ad pacem a Pontifice per
literas, & Nuntios urgetur, 1537. I. Pacis
admittit consilia, modo Mediolanensis Duca-
tus in Aureliae Ducem conferatur, XXXI. Obe-
dientiam Pontifici cum duobus liberis ac Re-
gni nobilibus Niciae praestat, & cum eo lon-
gum habet colloquium, 1538. XII. Colloquium
cum Carolo V. refugit, XII. Conditiones pa-
cis in eandem Pontifici proponit, XV. Gandaven-
ses a Caesare ad se deficientes in clientelam su-
sci-

seipere magnanimiter recusat, 1539. xxxii. Belgii defectionem ipsi Cæsari enunciat, *ibid.* Spe Mediolanensis Ducatus illectus, cæteras omnes pacis condiciones respicit, 1540. xi. Pro morte Cæsari Fregosio, atque Antonio Ringonio illata a Carolo V. satisfactionem frustra postulat, 1541. lrv. Georgium Austriacum Archiepiscopum Valentinum, & Episcopum Leodiensem per Lugdunum transeuntes detineri ob id jubet, LIV. In gratiam Pontificis dimittit, lxi. Pontifex pro induciis observandis cum Cæsare per Nicolaum Ardinghellum fortiter apud ipsum agit, LIV.

Franciscus Gallie Regis Delphinus ex ludo pilæ ætians epota intemperanter aqua moritur, 1536. xviii.

Franciscus Marsupinus de Hungariae statu Pontificem monet, 1538. xxi.

Franciscus Olivarius Galliarum Regis Orator in Haganoensi conventu fidei Catholice dogmata in controversiam non adducenda proponit, 1540. xlvi.

Franciscus Card. Turnonius commendatur Card. Turnonio Hieronymus Dandinus in Gallias pro pace procuranda a Pontifice directus, 1541. l.

S. Franciscus Xaverius Societatis Jesu a Paulo III. ad Evangelium predicandum in Indias Apostolici Legati titulo mittitur, 1540. lxvi. Monita illi a Pontifice in discessu data, *ibidem*.

Fridericus Gonzaga dux Mantuæ Montisferrati ducatum Mantuano conjungit, 1531. c.

Fridericus Bavariae Dux: Illi copiarum Germanicarum imperium datum adversus Solimanum, 1532. xxviii.

Fridericus Palatinus in Ratisbonensi conventu Cæsaris nomine orationem habet, 1541. vii. Disputationibus præsit, vii. De ejus sincera fide ambigitur, *ibid.*

G

Gabella. *Vid.* Vestigal.

Gallu in Neapolitanum regnum duce Lautrechio irrumpunt, 1528. v. Universo ferme regno potiti Neapolim obsident, *ibid.* Vexantur morbo epidemico in Neapolitana obsidione, x. Deleuntur extrema interiectione, *ibid.* Pelluntur Genua, xii. Ticinum recuperant, xvii.

Gandavenes contra Carolum V. rebellant, 1539. xxxii. Renuit ipsos in suam clientelam accipere Franciscus Primus Gallie Rex, *ibid.* Veniam suppliciter a Carolo postulant, 1540. iii. In conjunctionis Principes gladio animadverti jubet Carolus, *ibid.* Reliquis certis imperatis legibus parcat, iii.

Gaspar Schuvenfeldius hæresiarum possiferis arguitis novam hæresim contra Christi in Eucharistia præsentiam constat, 1527. lxxvi. Præter alias hæreses æternitatem, & immensitatem Dei impugnat, *ibid.* Scripturam secundum spiritum vivificum interpretandam docet, non secundum literam, *ibid.* Jactat spirituales, & exales, *ibid.* Redarguitur a Luthero, missum esse a dæmone, *ibid.* Per eum absolvit Sathanas quod per Lutherum ceperat, *ibid.*

Gaspar de Avalos Archiepiscopus Compostellanus Cardinalis creatus in pectore reservatur, 1541. lxxiii.

Gaspar Contareus Venetus D. Marci Procurator creator Cardinalis Sanctæ Mariæ in Aquiro, 1537. vii. Pro concilio celebrando deputatur, 1538. iv. A Joanne Cochleæ de Philippi Melancthonis, & Martini Biceri pacem exoptere simulantium fraudibus admoneatur, 1539. ii. Legatus in Germaniam crea-

tur 1541. I. Instructio illi data pro Germanica Legatione obeunda, *ibid.* Ratisbonensi conventui interest, 1541. v. Judicium suum de libro Concordiæ Ratisbonæ exhibito declarat, xiv. Calumniam idcirco passus se purgat, xv. Tolerantiam cum Hæreticis, quam plures expeiebant, constanter admittere recusat, xviii. xxxiii. Carolo V. Concilium proponit, xxvi. Editio libello Imperii Ordinibus demonstrat, controversias fidei in Nationali Concilio dirimi non posse, 1541. xxviii. Pro reformandis Ecclesiasticorum moribus plures Germaniæ Episcopos congregat, ac disciplinæ instaurandæ necessitatem gravi oratione patefacit, xxxix. Carolo V. formulam de reintegranda Ecclesiastica disciplina a se exaratam offert, xxx. Prædus inter Pontificem, Cæsarem Romanorum Regem, & Principes pro defensione Catholice fidei sancit, xxxiii. Lutheranorum errores debita censura damnat, xxxvii. Contra ipsum scriptis insurgunt, *ibid.* Contareni famæ non hæretici tantum, sed æmuli quoque Catholici Romæ detrahunt, xxxviii. Purgat suam innocentiam datæ ad Pontificem literis, a quo miris laudibus, & Bononiensi Legatione decoratur, *ibid.* Carolum V. in Italiam descendentem Legati Apostolici titulo comitatur, xxxviii. Mediolanum ingrediens Carolus V. suo lateri comitem honoris causa Contarenum adhibet, *ibid.*

Gaspar Quarantier Hallensis Lutheri ejusque sectæ insaniam edito commentariolo ostendit, 1535. xix. Captus in Smalcaldico bello, sevissimis ab eisdem excruciatu tormentis, *ibid.*

Gebennenses in matrone are principis reos cadunt, in quo antea Christus offerebatur, 1531. XXI. Qui hoc scelus inaserat, in eo primus cæsus est, *ibid.* A duce Sabandie Gebennæ obsidetur, 1530. ciii. Ab Helvetiis Zuinglianis obsidione liberata, *ibid.*

Geneva a Guillelmo Farello impostore primum, deinde a Calvino dementata, hæreseos Metropolis evadit, 1535. xxv. Infame hujus facinoris monumentum ibi exaratam, *ibid.*

Genua Gallorum armis obsessa, Cæsarianis suppliciter liberatur, 1536. xvi. Placentiam Oratores ad obedientiam Paulo III. præstandam Genuenses mittunt, 1538. x.

Georgius Fronsperegius Lutheranus Cæsarem exercitum e Germania in Italiam adversus Pontificem ducit, 1527. xviii. Intertextum auro laqueum ostentat, jactatque se illo Pontificem suis manibus præfocare velle, *ibid.* Divina ultione percussus ex equo exanimis cuit, *ibid.*

Georgius Wicelius ex lectione SS. Patrum agnoscit Lutheranam perfidiam, 1531. xlv. Vexatur a Luthero, *ibid.* Describit quantum Lutherus a sanctis discreper, xlvi. Detrahit Lutheranis pietatis larvam, lxxvii. Ejustem argumenta quod Lutheranæ synagoga non sit vera ecclesia, xlvi. Scribit in Lutheranos, 1534. li.

Georgius Stifelius Lutheranus delusus a dæmone Lutheram esse sextum angelum apocalypsicum jactat, 1533. lvi. Prædicat se esse septimum angelum, & finem mundi imminere ante vigesimum nonum diem septembris, *ibid.* Lutheranos terret, *ibid.* Libros, & suppellectilem suam, ut imminente judicio minime distrahit, *ibid.*

Georgius Montanus Sartor Anabaptista correptus a dæmone mentitur se Christum videre adventantem e nubibus, 1534. xxiii. Hortatur auditores, ut baptismum ejurent, *ibid.* Ait se esse credere Verbum Incarnatum, *ibid.* Perspicuis signis se arreptitum ostendit, *ibid.*

Georgius Archiepiscopus Armacanus hæresis accusatus illius Ecclesiæ administratione privatur, 1539. xxxvi.

Geor-

Georgius de Austria Archiepiscopus Valentinus, & Episcopus Leodienensis Joannem Francisci I. in custodia detinetur, 1541. liv. Ejus liberatio a Pontifice impetratur, LX. & seq.

Georgius Saxonie Dux strenuus catholice fidei propugnator, 1537. xii. Petrus Vestrius Apostolicus nuntius plura circa fidei conservationem cum eo agere jubetur, *ibid.* A Lutheranis una cum filio veneno sublato fuisse, communis percerebit fama, 1539. xviii. Ejus pia mors refertur, *ibid.* Religionis Catholice tuendæ cupidissimus, xix. Henricum carterosque fratres, si a Catholica religione desisterent, ditione exheredatos, supremis tabulis decrevit, 1539. xix.

Georgius Varadiensis Episcopus accusatus malorum Hungariæ præcipuus author, 1541. xlvi.

Georgius Kildarie Comes Hibernus ab Henrico VIII. ob fidem Catholicam vexatus fuga dilabatur, 1541. xl. Leodiensi Episcopo a Pontifice commendatur, *ibid.* Epistolis Pontificiis confirmatus, xli.

Germania: Pax Germaniæ in rebus Religionis quibus modis obtinenda, 1540. xvi. Usque ad XXIV. Quam deformis ejus facies, postquam a fide desecit, XXXIII. Principes Catholici Germaniæ a Cæsare concordia librum in Ratisbonensi conventu exhibitum expendere jubentur, 1541. xiii. Quid responderint, xvi. Augustano recessu adhærere statunt, *ibid.* Concilium in Germania celebrari non approbant, xxvi. Germani severissimo edicto sub Rege Gallie militare ventantur, xxxii. Reformationes Ecclesiasticorum in Germania promoventur, 1541. xxix.

Germani accepto auro a Clemente Pontifice non placati sed irritati, 1527. xiii. Vastant Romanam, xvii. & seq. Romanos tormentis disferunt, ut prodant aurum reconditum, xviii. Pontificem obsident in Hadriana mole, xxi. Cogunt ad se redimendum ingenti auro, *ibid.* Roma divulsis adventu Lautrechii, 1528. iv. Pars eorum maxima variis casibus absumpta, *ibid.* Auxiliarius exercitus duce Henrico Brunsvicensi iis submissus, 1528. vii. Gallicum exercitum obsidione Neapolitana depulsum delect, x. Temere locum concilii designare ausi, 1529. xvii. Regere, non regi a Pontifice volunt, *ibid.* Agnoscent ex temeraria interpretatione scripturæ graviora exorta mala, xviii. Anabaptistas comprimendos decernunt, xix. Agunt de repellendis Turcis, xxii.

Gladius: Joannes Calvinus suæ institutioni gladium flammæum appoluit cum emblemate, *Non veni pacem mittere, sed gladium*, 1535. xxxiii. Gladius consecratus Andreae Aurie Archiepiscopo Cæsaris a Pontifice mittitur, 1538. xlvi. Regi Sotorum, 1537. xl. Sigismundo Poloniæ Principi, 1539. xxl.

Gloria cælestis duplici modo acquiritur a Christiano, 1532. lxxiv. Ut sit donum Dei, *ibid.*

Guido Ascarius Sfortia Cardinalis creatus Bononiæ ab Archiepiscopo Sipontino pileo rubeo insignitur, 1534. xiv. Forma juramenti ab ipso tunc præstiti, xv.

Guillelmus Clivie Dux ob fœdus cum Gallo initum Imperii hostis in Ratisbonensi conventu declaratur, 1541. xxxii.

Guillelmus Farelus Delphinus primus Gebennensem civitatem hæresi infecti, 1535. xxv.

Guletia arx a Carolo V. in suam potestatem redigitur, 1535. l. lii.

Gustavus Ericson Sueciæ princeps filiam regis Poloniæ in uxorem poscit, 1527. lxxxv. Promissa illi, modo catholicam religionem tuatur, *ibid.* Subornatus a Lutheranis resistit a cæptis, *ibid.* Indignas nuptias contrahit, *ibid.* Promulgat *Ann. Eccl. Tom. XXXII.*

constitutiones hæreticas, *ibid.* Joannem archiepiscopum Upsalensem, & alios pios eicit, *ibid.* Concilium celebrari poscit, 1529. xxv. Illo oppresso hæresim constituere cogitabat, *ibid.* Publice Rex Sueciæ renuntiat extrinseco Christiano, 1532. lxxxvii. Opes ecclesiasticas invadit, *ibid.* Arguitur immanis sacrilegii, *ibid.* Vana illius excusatio contra piorum querelas, *ibid.* Corruptus fuit ab Andrea Laurentio Lutheranano, 1532. lxxxviii. Clerum persequitur, *ibid.* Sueciæ primatæ regno exulare cogit, *ibid.*

Gymnasia in Anglia opera Cardinalis Rossensis extracta, 1535. ix.

H

Hæresis, & hæretici: In hæreseon varietate agnoscit Lutherus dæmonem operari mysterium iniquitatis, 1527. liv. Hæreticos puniendos decernit Lutherus, lvi. Cupido gloriæ plures impulit Lutheri exemplo ad fingendas hæreses, 1527. lxxi. Hæretici Tornaci exusti anima se flammis cinctam sociis in carcere obicit, lxxxvi. Illi mortem subire parati, poscunt conciliari ecclesiæ, *ibid.* Hæreticus sibi mortem imprecatus, ni vera dicret, repente extinguitur, *ibid.* Hæretici relapsi tradendi judicio seculari, xc. Dissipanda sunt hæreticorum conventicula, 1528. ci. Principes, qui favere hæreticis, iram Dei tulerunt, *ibid.* Lutheri sententia, quomodo tractandi sint hæretici, qua se & suos damnavit, 1530. lxxxvii. Alia ejusdem sententia, qua se, & omnes hæreticos damnavit, 1531. lvi. Hermannus Colonienis archiepiscopus hæreticos flammis exurit, 1531. lxxvi. Hæreticos non gladio, sed verbis comprimendos somniat Carolus V. 1532. xxvi. Pios reges in eos animadvertens male cum Decio, & Diocletiano comparat, *ibid.* Grassata inde latius hæresis, xxvii. Ut veteres Cæsares animadverterint in hæreticos, xxviii. In hæreticos animadvertendum docent hæretici, lxxix. Cur late grassata hæresis, lxxxviii. In locum hæreticorum ad Ecclesiam vocati barbari, 1532. xciv. Hæretici flammis exusti in Scotia Justo Jacobi V. Regis, 1533. lxxvi. Hæresiarum doctor, & magister dæmon, 1533. xliii. In Anglia varia commenta contra Pontificem effutunt, 1534. x. Item Genuæ, 1535. xxv. Ipsos respicentes Paulus III. benigne excipit, xxviii. In conventu Smalcaldico Pontificem Doctoresque Catholicos contumelias lacessunt, 1537. xxxvii. Catholicos crudelitatis arguunt, 1540. lx. Galliarum, & Angliæ Regem in suas trahere partes nituntur, *ibid.*

Haganoa Alfaræ Urbs: Conventus Spirensis pestilentia causa Haganoam transfertur, 1540. xxxxi. Acta ibidem, xlv. & seq. Leges ibi constitutæ recensentur, xlvi. Haganoensi conventui interesse recusat Marcellus Cervinus, & quare? 1540. xxxxi. Infeliciter dissolvitur, l.

Haradinus Barbarossa præfectus classis Solymanni Neapolitani regni oram maritimam populatur, 1534. lx. Romam pavore pene opprimit, xix. Illatis pluribus damnis investus in Africam Tunetanum regnum pulso Muleasse sibi subicit, *ibid.*

Hector Silveria Adeni, & Xærii Reges vestigales nominis Lusitani constituit, 1530. cciv. Helvetii Badæ cœtus agunt, ac doctores catholicos cogunt ad refellendos hæreticos, 1527. xcvi. Zuinglius ad eos cœtus accedere non ausus, *ibid.* Pro tuenda fide catholica pia decreta ferunt Helvetii, ciii. Bernenses hæretici Zuingliani ea infringunt, & catholicos opprimere moliantur, 1528. xviii. & seq. 1529. iv. Ducem Sabaudia ad solvendam Gebennæ obsidionem

Kkkk

adi-

adigunt Zuingliani Helvetii, 1530. c. 111. *Vid.* Zuingliani. Helvetii catholici viribus longe impares fundunt Zuinglianorum viginti millia, 1531. xxvii. Tringinta tantum a suis desiderati, *ibid.* Zuinglium trucidatum sistunt iudicio, ut proditorem & ut hæreticum exorant, xxviii. Gratulatur iis Clemens, xxxi. Subsidium nummariis iis submissum, *ibid.* Secundo prælio licet inferiores viribus eos cedunt, xxxii. Revertentes ad fidem clementer habent, *ibidem.* Tertio prælio iterum vincunt hæreticos, interfecit eorum sex millibus, xxxiii. In quarto prælio quinque hæreticorum millia iterum trucidant, *ibid.* Solennem supplicationem ad templum B. Virginis clarum miraculis ducunt, xxxiv. Hæreticos ad illud evertendum irruentes repellunt cæsis quinque eorum millibus, *ibid.* Insignis catholicorum Helvetiorum pietas in iis expeditionibus, *ibid.* Comparandi cum Machabæis, *ibid.* Submissa iis a Clemente subsidia quatuor millia militum, xxxv. Quibus legibus pacem sanxerint, *ibid.* Data iis a Clemente monita, xxxvi. Figurini divinæ iræ terrore percussi ad fidem catholicam revertuntur, xxxviii. Corruptum iterum ab Henrico Bulingero, xl. Helvetii catholici conducti a Pontifice pro tuenda Italia, 1532. xxxi. Pontifex ad eos defendendos se obstringit, *ibid.* Helvetii hæretici in socios asciti a Gallis hæresim Galliarum inferunt, lxxxi. Helvetii catholici opprimunt insidias Zuinglianorum, 1533. lxi. Gratulatur iis Clemens, *ibid.* Polcunt opem a Clemente contra hæreticos, 1534. xvii. Suppetias Genevensibus contra Sabaudiarum Ducem ferunt, 1535. xxvii. Item Regi Galliarum, 1536. xvii. Lausanam hæresim contaminant, xxvii. Helvetii Catholici Defensorum libertatis Ecclesiasticæ titulo a Pontifice decorantur, *ibid.* Ne tam iniquo tempore arma contra hæreticos, salva tamen fide Catholica, cessarent, admonentur, *ibid.* Stipendia pro mille scolopetariis ad ipsorum defensionem statuit Paulus, *ibid.* Ad arma contra Turcas suscipienda a Pontifice invitantur, 1541. xlv.

Henricus VIII. Angliæ Rex queritur de Carolo V. captum ab eius exercitu Clementem VII. Pontificem, 1527. xxiii. Cum Francisco I. agit de liberando Pontifice *ibid.* Pro liberando Pontifice arma cum Gallo, Helvetiis, Venetiisque jungit, xxvii. *¶ seq.* Actæ illi gratia a Clemente VII. 1527. xlix. Profuit ne multo acerbiores leges ad redimendam vitam ac libertatem Clementi Pontifici imponerentur, xlix. Ipsum sollicitat, ut communi foederi adversus Carolum V. accedat, 1528. ii. Quid ipsi responsum, *ibid.* A Thoma Volsæo Cardinale Eboracensi de Regina repudianda infelicissime sollicitatur spe masculæ prolis, cix. In initio abhorret a repudio, *ibid.* Decretus ad cognoscendam repudii causam a Clemente Laurentius Campegius Cardinalis, *ibid.* Aversus animo ab uxore dilabitur ad scorta, *ibid.* Quanta inde mala sint consecuta, *ibid.* Hortatur eum Clemens VII. ut periclitanti Germaniæ subveniat, 1529. xliv. Cur ab illius & Galli Regum foedere Clemens discesserit, lix. Sollicitatur ad redintegrandam concordiam, lxxv. Eam promovet, *ibid.* Carolus V. ex foedere ducenta ducalium aureorum millia Henrico persolvere spondet, lxxvii. Henricus conjugem piam repudians meretrici hæreticæ nubere cupit, xc. Provocat adversus eum Regina Cæsaris soror, *ibid.* Causa ad sedem apostolicam revocata exasperat in Clementem, *ibid.* Mulcere illum Clemens annititur, xci. Significatum ipsi etiam ius reddendum Cæsari, xcxi. Thomam Cardinalem Volsæum dissidii pri-

mum autorem regia procuratore depellit, xciii. Intendit illi iudicium, *ibid.* Laurentius Campegius Cardinalis apud eum de libellis hæreticis serpentibus in Anglia queritur, *ibid.* Studere fidei orthodoxæ afferendæ Henricus visus, *ibid.* Fit certior de concilio in Italia celebrando contra hæresim Lutheranam, 1530. clxxvi. Polcunt a Clemente ut dissolvatur ejus matrimonium, cxci. Deinde polcunt ut permittat ut filius suus illegitimus filiam suam legitimam ducat, *ibid.* Polcunt ut Annam Bolenam, cujus sorore abusus erat, ducat, *ibid.* Iniqua ipsius oratorum postulata, cxcii. Nisi iis mos geratur defectionem intentant, *ibid.* Quid in causa Henrici Regis scripserit Thomas de Vio Cardinalis, cxcii. Prohibetur inire secundas nuptias superflite uxore, ccii. Sollicitatur ut contra Turcas vel Lutheranos bellum suscipiat, *ibid.* Sollicitatur a Lutheranis ad defectionem, 1531. iii. Cum Lutheranis societatem inquit, iv. Sollicitatur a Clemente ut contra Solymannum opem ferat, lxxxviii. Catharina Regina adversus illius vim leges implorat, 1531. lxxxix. Proposita illi censuræ si Reginam dimittat, *ibid.* Data illi imperia ne jus prioris conjugii violet, lxxx. Facti severitatem apud eum Clemens excusat, lxxxxi. Exponit ipsi non iustus esse illius querelas, *ibid.* Favisse illius causæ quantum fieri potuit, *ibid.* Regine appellacionem repellit non potuisse, *ibid.* Causam fuisse Cardinalibus commissam, *ibid.* Audiendam necessario Reginam, *ibid.* Cæsarem tantum polcere ut juris ratio habeatur, *ibid.* Cramnerum causæ suæ procuratorem constituit, lxxxiii. Corruptum auro jurisconsultos nonnullos ac Theologos, ut libidini illius serviant, *ibid.* Querit viros nefarios, qui sententiam divortii probent, lxxxv. Damnatum est ab Anglicis doctoribus illius divortium, *ibid.* Quæ fuerint causæ politice querendi divortii, lxxxvii. Querelas adversus Clementem aggerat, *ibid.* Respondet illi Clemens nimium illi indulgisse, lxxxviii. Ex legum præscripto latum iri sententiam, *ibid.* Illius voluntatem præfæcti male, a Clemente Angliæ episcopi, lxxxix. Promovet viros perditissimos, qui ejus libidini serviant, *ibid.* Colit libidinem pro Deo, *ibid.* Evehit ad Archiepiscopatum Cantuariensem Cramnerum, *ibid.* Impellit in exitum ab assentatoribus, *ibid.* Sollicitatur a Clemente ut fidem Christianam contra Solymannum defendendam suscipiat, 1532. ii. Cum Francisco I. contra Carolum V. conjurare visus, vii. Obstitit cum Gallo ne concilium celebraretur, xxviii. Inquit colloquium cum Francisco I. Gallorum Rege, xliv. Intentat defectionem Pontifici nisi divortium permittat, *ibid.* Fascinari se sitit ab Anna Bolena, lxi. Henrici Angliæ Regis querelæ de revocata ad sedem apostolicam ejus causa, quid responsum illi a Clemente, lxii. Ut doctores auro subornare nifus sit Henricus, *ibid.* Indulget reclamantibus Cæsaris Clemens doctoribus, ut de controversia scriberent, *ibid.* Ut dilata sit sententia non apparente regio procuratore, *ibid.* Ut potaric Clemens mora regum animum mitigari posse, *ibid.* Cur in Anglia iudicium abfolvi non debuisset, *ibid.* Ut Regine allegatio nulla ratione repelli potuerit, *ibid.* Tribunal apostolicum neutri parti suspectum esse iure posse, *ib.* Monitus Henricus ne cupidus novarum rerum assentiat, *ibid.* Ne imminentiis malis auctorem se præbeat, *ibid.* Ab iis se purgat Clemens, *ibid.* Intentatur Anglo anathema nisi Catharinam Reginam in pristinum conjugium restituat, *ibid.* lxiii. Ut nimium illi Clemens indulserit, lxii. Sevaram in clerum persecutionem concitat, lxiii. Archiepiscopi pro-

proditores favent illius impietati, *ibid.* Se ecclesiæ Anglicanæ caput constituit, lxiv. Thomæ Mori dignitatem viro impio confert, *ibid.* Eidem monasterium Londinense cum vœdicalibus tradit, *ibid.* Monetur a Pontifice ne se præcipitem ferri sinat, lxv. Marchionali titulo Annam Bolenam concubinam donat, lxvi. Occultas nuptias cum ea contrahit, *ibid.* Turpissime mentitur accepisse de soluto matrimonio decretum pontificium, lxvi. Congregando concilio obstitit, 1533. i. Spondet Clemens Carolo V. se in Henricum iudicio acturum, xxxviii. Incestus ejus nuptiæ cum Anna Bolena, lxv. Prius Mariam Bolenam forem cognoverat, adeoque Annæ magis affinis erat quam Regine Catharinæ, *ibid.* Etiam antea Annæ matrem cognorat, lxvi. Naturæ omnia jura ab Henrico violata, *ibid.* Creditum Annam Bolenam fuisse ejus filiam, *ibid.* Infandæ ejus nuptiæ laudatæ ab hæreticis, *ibid.* Catharinam Reginam excludit palatio, lxxviii. Thomam Cromwelum virum nequam Cramnero & Audigo impiis conjungit ad res moderandas, lxix. Opes ecclesiasticas sisco regio inferre meditatur, *ibid.* Impellit ab Anna & aliis hostibus ad evertendum ordinem ecclesiasticum, lxxi. Persuasum illi ut supremam in Angliæ auctoritatem in ecclesiâ corripit, lxxi. Eiusdem in clerum tyranniam, lxxii. Ad cognoscendas sacras causas Cromwelum constituit, lxxiii. A Cramnero hæretico jubetur uxorem dimittere, *ibid.* Clemens a Carolo V. pressus ut legibus in Henricum VIII. agat, lxxxiv. Dilata a Clemente sententia, *ibid.* Catharinam filiam antea regni hæredem pronuntiatam ac decimum septimum annum natam ut spuriam pellit, lxxxv. Viros pios in carcerem coniecit, *ibid.* Nata illi filia nova Jezabel nomine Elizabetha post quintum mensem ab infandis nuptiis, *ibid.* De revocando ad officium Henrico agit Clemens cum Francisco I. 1533. lxxvii. Henricus adversus Clementem provocat ad conciliabulum, lxxxv. Consultum Clementi a Francisco I. ut iudicio agat in Henricum VIII. *ibid.* Henrici Regis argumenta ex scriptura petita pro rescindendo priore conjugio, 1534. i. *¶ seq.* Refelluntur a Thoma Card. de Vio, quem consuluerat, *ibid.* Eius propositiones in academiis disceptatæ, ii. Refelluntur a Joanne Cochleario, *ibid.* Spondet non discessurum ab ecclesiæ obsequio si censuras differat, iii. Urgent Hispani Pontificem ad ferendam in Henricum sententiam, *ibid.* Lata in eum a Clemente sententia, iv. Promulgatum irritum esse inquit ab eo cum Anna Bolena matrimonium, *ibid.* Imperatum illi ut Catharinam Reginam pristino statui restituat, *ibid.* Desiguitur anathemate si in cæptis perstiterit, *ibid.* Serius nuntium mittit, post latam jam sententiam, v. Desicit a Pontifice, *ibid.* Se caput ecclesiæ Anglicanæ dicit, *ibid.* A perditis assentatoribus corrumpitur, *ibid.* Elizabetha Barthona monialis vaticinatur Henricum amplius Regem non esse, quod ex Deo non regnet, vi. Illam Henricus supplicio jubet, afficit, cum aliis sententiis cum ipsa, *ibid.* Joannem episcopum Rossensem & Thomam Morum coniecit in vincula, vii. Minoritas pellit et monastriis, *ibid.* Impia Henrici consilia, viii. Archiepiscopi & episcopi prodito Christo se Henrico tyranno conjungunt, viii. Baronem Dacrium catholicum impietati Henrici non consentientem opprimat, ix. Elizabetham ex adulterio latam Mariæ legitimæ præfert, *ibid.* Ecclesiæ Anglicanæ caput renuntiat, *ibid.* Annatas ac decimas sibi arrogat, *ibid.* Vetat jus sacrum a Pontifice peti, *ibid.* Horrenda blasphemia schismaticum

se proficetur, X. Franciscum I. Gallorum Regem pellicere in schisma nititur, *ibid.* Repulsus a Gallo Germanos perentat ad inuendam societatem, *ibid.* Repellitur a Lutheranis, *ib.* Lutherus cum sibi conciliare conatur, *ibid.* Calvinus privatum illius in ecclesiâ Anglicana oppugnat, *ibid.* Ejus corrupti mores recensentur a Reginaldo Polo, 1534. ix. Versus in rabiem contra Romanam Ecclesiâ se caput Ecclesiæ Anglicanæ declarat, 1535. i. Papæ vocabulum lituris undique obicit, & abradi jubet, ii. 1536. xxviii. Reginaldum Polum, ejusque familiam, pluresque Catholicos, ac præcipue Religiosos ad mortem querit, & cruciatibus exagitat, 1535. ii. *¶ seq.* Joannem Card. Fischerum morti addicit, vii. Nequior Henrico II. qui S. Thomam Cantuariensem occidit, X. Contra ejus tyrannidem Pontifex Principes commovet, xi. *¶ seq.* Regem Galliarum ut ab Ecclesiâ desiscat, frustra sollicitat Henricus, xiv. Thomam Morum varie tentatum demum jubet, occidi, xv. Sententia excommunicationis contra ipsum, ejusque fautores a Paulo intentata, xviii. Ad ipsum Catharina Regina morti proxima literas mittit, 1536. xxv. Janæ Semeræ Regiæ famulæ amoribus irretitus Annam Bolenam cum suis proci adulterii convictam capite plectit, xxvi. De nova condenda in Anglia Religione consilia agit, xxvii. Synodo Episcopali indicta consultationem de Papæ Primatu haberi vetat, *ibid.* Quæ egerit contra Ecclesias, & Monasteria, & Sacramenta, xxviii. *¶ seq.* Vœdicalibus nimis imperaris contra ipsum plures Provinciarum rebellant, xxx. Blandis promissis fraudulenter sedat tumultus, xxxi. Jacobum Scotiæ Regem in suam societatem frustra pellicere tentat, xxxii. Religiosos triginta sex Ordinis S. Francisci crudeli morte afficit, 1538. xliv. S. Thomam Cantuariæ Archiepiscopum in iudicium vocat, ejusque corpus exhumari, & comburi mandat, xlv. *¶ seq.* Celebriores Sanctorum imagines de medio tolli, ac Martyrum monumenta de jici jubet, xliv. Monasterium S. Augustini, expulsis monachis, in bestiarum catibulum convertit, xlvi. Contra ipsum ad decretoria damnationis sententiam procedere statuit Pontifex, xlvi. Cæsarem in ipsum commovere, Alexander Cardinalis Farnesius Legatus Apostolicus molitur, 1539. xxiv. Scriptum nefarium adversus Pontificem edit, xxxv. Contra Lutheri sectam leges aliquot promulgat, *ibid.* Protestantes falsitatis arguit, ac cum ipsis convenire recusat, 1540. lx. Ob expilata monasteria in summam pauperiem julto Dei iudicio redactus, lxiv. Pro engenda pecunia multa molitur, *ibid.* Catholicos plurimos tormentis vexatos una cum Zuinglianis pœnis afficit, *ibid.* Oratores ad Ratisbonensē colloquium mittit, ut ad Catholicam Ecclesiam iterum redeat, 1541. xxxix. Superbia tamen ipius interverente consilium evanuit, *ibid.* Hibernos ob fidem Catholicam vexat, seque Hiberniæ Regem, non ut antea Dominum, appellari jubet, xl.

Henricus junior Bransvicensis Germanici exercitus in Italia dux: Officiose ad eum Clementis VII. literæ, 1528. vii.

Henricus Ultrajectinus episcopus Carolum Gueldriæ ducem & Lutheranos Ultrajecto pellit, 1528. civ. Trajectini principatus jura in Carolum V. transfundit, *ibid.* Donatio fidei retinendæ causa a Clemente VII. confirmata, cv.

Henricus Bullingerus hæreticus Zuinglii hæresim, quam Tigurini abjiciebant divinæ iræ terrore percussit, instaurat, 1531. xlvi.

Henricus Grassius creatus pseudopostolus a pseudochri-

dochristo anabaptistico, 1534. XXXV. Captus sociorum cristi exitu edoctus agnoscit pseudo-christi imposturas, *ibid.* Pollicetur episcopo exploratorem acturum contra pseudochristum, *ibid.* Liberatus strenue promissa exequitur, *ibid.* Anabaptistarum agnito errore in Joannem Bukelson suum Regem infurgit, 1535. XXXIX. & seq.

Henricus Borgia Episcopus Squillacensis Cardinalis renuntiatur, 1539. XXXVIII. Obiit, *ibid.*

Henricus Brunsvicensium Dux: Ejus literæ casu ad manus Lantgravii Hassiæ delatæ multum Catholico fœderi nocuerunt, 1539. II.

Henricus Lusitanus e Bracharensi ad Eboresensem Sedem transfertur, 1540. LXV.

Henricus Saxo ditionem suam hæresi inficit, ac Lutherum accersit, 1539. XIX.

Hermannus Colonienſis archiepiscopus hæreticos duos Lutheranos flammis exurit, 1531. LXVI. In senio in Lutheranam hæresim infelicitè prolabitur, *ibid.*

Hibernia: a Pontificibus Regnum Hiberniæ Angliæ Regibus Dominatus titulo attributum, 1541. XL. Propter Catholicam fidem ab Henrico VIII. vexatur, *ibid.* Regem se Hiberniæ, non ut antea, Dominum appellari vult Henricus VIII. *ibid.* Pro fide Catholica strenue in Henricum infurgit, 1541. XLI. In Hiberniam Paulus III. duos societatis Jesu presbyteros ad fidem Catholicam fulciendam mittit, 1541. XLI. XLIV.

Hieronymus Alexander pontificius in Germania internuntius a Clemente ad Carolum V. missus ut agat de celebrando concilio, 1531. VI.

Hieronymus Emser theologus sacram scripturam in Germanicum sermonem contra Lutheri hæreticam versionem traducit, 1527. LXV.

Hieronymus archiepiscopus Calaritanus: Hispani religione deterriti reliquias ex urbe avectas, illi consignant, 1527. XLIV. Consultit de iis Clementem, *ibid.* Pontificium ad eum responsum, *ibid.* Concessit illi reliquias quæ ex urbe avectæ fuerant, 1531. CI.

Hieronymus Lascus palatinus Siradiensis impius politicus consultit Joanni Vavodæ Transylvaniæ Hungariæ regno pulso ut confugiat ad Solimannum Turcarum tyrannum, 1527. CVII. Innumera mala inde exorta, *ibid.*

Hieronymus Angelita de asportatione sacrosanctæ domus e Galilea in Dalmatiam, e Dalmatia in Picenum historiam scribit, 1533. XXXIX. Eam Clementi VII. offert, *ibidem.* Incensus cupiditate Clemens veritatem accurate explorari jubet, *ibid.*

Hieronymus Alexander Forojulienſis Archiepiscopus Brundisius Venetiis Romam pro disponendis concilii rebus evocatur, 1534. III. Eiusdem celebrationi curandæ deputatur, 1536. III. Cardinalis creatus ad Vicentiæ indictum concilium Legatus mittitur, 1538. IX. In Hungariam Legatus decernitur, XXXIX. Bohemorum ad Ecclesiam redemptio ipsi demandatur, XXXIX. A Jacobo Sadoleto præcipuis laudibus extollitur, XLVII. In Germania concordiam facere diu, multumque frustra tentat, ac demum fatigatus, speque omni desectus, Romam redit, XL. De rescindendo Francfordienſi decreto apud Pontificem, & Carolum V. fortiter agit, 1539. VIII. Legatus concilii declaratur, XXV.

Hieronymus de Capiteferreo Recinetensis in Lusitania concilium indicit, 1537. V.

Hieronymus Dandinus Cæſenas a Paulo III. ad promovendam pacis consilia in Galliam dirigitur, 1541. L. Cardinali Turnonio commendatur, *ibid.*

Hieronymus Ghinuccius e Camera Apostolicæ Auditore Cardinalis creatur tit. S. Balbinæ, 1535. VII.

Hieronymus Rorarius ad Regem Poloniæ nuntius a Paulo III. mittitur, 1539. XX. Item in Hungariam, xxviii. & seq.

Hieronymus Verallus Rotæ Auditor: Instructio illi data, cum ad Regem Romanorum Nuntius mitteretur, 1541. LXIX.

Hierosolymitani Equites decimarum onere levantur, 1534. IV.

Hippolytus Medices Cardinalis in Germaniam legatus mittitur pro ferenda ope Hungariæ, 1532. XXI. Quanta sit illi autoritas demandata, xxii. Obvius illi occurrit Ferdinandus Rex, xxiv. Ad ades illi paratas deducitur, *ibid.* Conductis decem millibus equitum Hungarorum dat vexilla Christi imagine depicta, xxix. Redeunte in Italiam Imperatore detestat Italicum exercitum in Hungariam ducere, 1532. LII. Abiecta cardinalitia purpura cultu militari Cæsarem præcurrit, *ibid.* Salsicionem inicit ne Florentinum principatum affectet, *ibid.* Capitur Cæſaris jussu, *ibid.* Dein laxatur custodia, *ibid.* Non sine veneni suspitione emoritur, 1534. LXVIII.

Hippolytus Estensis Diaconus Cardinalis creatur, 1538. XLVII.

Hippolytus Cardinalis Medices jussu Clementis VII. promotionem Farnesii ad Pontificatum promovet, 1534. I. Perulianam legationem administrat, 1535. LVIII.

Hispani pellere urbe Pontificem ac ditione ecclesiastica exuere meditantur, 1527. VIII. Propulsati & metuentes ne pellerentur regno Neapolitano pacem orant, X. Incaute iis fudit Clemens & captas urbes restituit, *ibid.* Pro dunt Pontificem, XIII. Eorum promissa in contrarium versa, *ibid.* Capta Roma Pontificem obſident in Adriana mole, xxii. Actis sub ea cuniculis ad redimendam vitam indignis legibus compellunt, *ibid.* Jubentur a Carolo V. Pontificem dimittere, xxix. Vincuntur in Insubria a Gallico exercitu, xxxiii. Ingentem prædam prophanam & sacram ex urbe avehunt, XLIV. Sacras reliquias archiepiscopo Calaritano tempestatem passi consignant, *ibid.* Post ingestas plures difficultates indigna passum Pontificem dimittere, XLVI. Florentiam fame edomant, 1530. CLXXXVII. Vid. Ferdinandus Rex Hispaniæ & Carolus V.

Hugo Moncada Siciliæ prorex Hispano exercitui præfectus Pontificem in Adriana mole obſidet, 1527. xxii. Cogit ad deditionem, *ibid.* Jubetur a Carolo V. Pontificem dimittere, xxix. Mandatum exequi differt, *ibid.* XLVI. Terra a Lautrechio, mari a Philippino Austria obſidetur, 1528. V. Maritimo prælio extrema clade funditur, *ibid.* In pugna exustus prodicionis in Pontificem pœnas, dat, *ibid.*

Hugo Rangonus episcopus Regiensis & princeps missus ad Lutheranos principes ut conveniat cum iis pro celebrando concilio, 1533. VIII.

Hungaria: Hungariæ motus componere studet Paulus III. 1534. V. & seq. Lutheranæ hæresi Hungariæ Regnum inficitur, VII. Qua ratione concilium ipsi fuerit indictum, 1537. VI. Cum Episcopis male ibi introſis quomodo actum, *ibid.* Legatum in Hungariam Cardinalem Aleandrum Pontifex decernit, 1538. XX. A Turcis multis cladibus exagitur, 1539. XXVIII. Pro afferendo Hungariæ Regno Stephano Joannis filio Oratores ad Solymannum Hungari mittunt, 1540. LXI. Eorum consilium a Paulo III. damnatur, *ibid.* Hungariæ Præfules Pontificiis adhortationibus nequaquam audientes, Turcico jugo infelicitè subduntur, LXIII. Contra Turcas Hungarum invadentes suppetiæ in Ratisbonensi conventu decernuntur, 1541. XXXII. Hungariæ interitus diffidens, a Turcis exterius vexatur, XLVI. Ecclesiæ Hungariæ a Solymanno ritu Mahometico prophan-

nantur, XLVII. Hungariæ Regnum luxu diffuens misere concidit, *ibid.*

Hurtus hæresarcha: ut Hurtus sibi inferre mortem voluerit, 1528. XXXVIII. Fuit illasus ludibriis dæmonis, *ibid.* Hutteriarum sectam condidit, *ibid.* Crudelia ejus consilia, *ibid.* Ejus spurcitiæ, *ibid.* Et fraudes, *ibid.*

B. Hyacinthus ordinis Prædicatorum miraculæ ingentia edit, 1527. CV. Beati nomen culrosque illi a Clemente VII. decernuntur, *ibid.*

Hypoſtaſis: Cur de ea voce antiqui patres controvertent, 1532. LXXXI.

I

Jacobus V. Scotiæ Rex religionem tuetur, 1527. LXXXV. Conſanguineum hæreticum flammis tradi jubet, *ibid.* Ad tuendum Christiannum imperium contra Solimannum paratum se exhibet, 1532. V. II. Actæ illi gratiæ a Clemente VII. & ab eodem rogatur ne prava avunculi Henrici Regis Angliæ exempla & consilia sequatur, 1533. LXXXVI. Afficitur pluribus privilegiis, *ibid.* Decernit in publicis comitiis perſtandum in obsequio sedis Apostolicæ, *ibid.* Hæreticos Edimburgi exuri jubet, *ibid.* In Henricum Angliæ Regem commotus, 1535. XIII. Ejus cum Rege Galliæ affinitatem promovet Paulus III. 1536. XXX. Ab Henrico VIII. societate per literas a Pontifice deterritur, XXXI. Regi Galliarum auxilium, irritò conatu, mittit, *ibid.* Lutetiam Parisiorum solemniter cum Regis filia nuptias contracturus ingreditur, *ibid.* Dionysium Laurentium Ordinis Servorum pro concilio eidem, totique Scotiæ Regno indicendo Pontifex mittit, 1537. V. Reginaldos Cardinalis Polus in Angliam Legatus eidem Jacobo Scotiæ Regi a Pontifice commendatur, XXXIX. Gladio, & pileo in nocte Nativitatis Domini consecrato a Pontifice donatur, XL.

Jacobus Kautius hæresarcha: Illus se a Deo missum jaſtantis furor adversus omnes, 1527. LXVIII. Baptismum puerorum & Eucharistiam negat, *ibid.* Deficit ad ethnicismum, LXIX. Ejus sequaces Warmatia eſcit, LXXI.

Jacobus Sabellus Card. creatur, 1539. xxxviii.

Jacobus Sadoleto Mutinensis Episcopus Carpenteratenſis inter Cardinales cooptatur tit. S. Callixti, 1536. XLIX. Placentiæ Concilium inſici suadet, 1537. XXVIII. Pacem inter Reges enixe promovet, 1538. XIII. Circumſerpentem hæresim a comitatu Venusino viriliter arceat, 1534. XLII. Ipsum acrius stimulat Pont. pro Civitate Avenionensi & Comitatu Venusino ab hæreticis custodiendo, 1539. XXXIII. Cum hæreticis quo pacto se gereret, XXXIV.

Jacobus Simonetta Rotæ auditor Cardinalis creatur tit. S. Cyriaci, 1535. VII. Pro Concilii celebratione deputatur, 1536. IV. Vicentiæ pro ipso inchoando dirigitur, 1538. IX. 1539. XXV.

Jana Semeria: Ejus amore irretitus Henricus VIII. Annam Bolenam fastidire incipit, 1536. XXVI. In filii Eduardi partu laxato nimium medica arte utero, præ cruciatu moritur, 1537. XLIV.

S. Ignatius Lojola socios sibi asciscit Parisiis, 1534. XLIV. Nuncupatis votis societatem constituit, *ibid.* S. Xaverium pietatis documentis instruit, XLV. Socios in divina contemplatione exercet, *ibid.* Petere Hierosolymam ad ferendam fidem Christianam deliberat, XLVI. Illius & sociorum consilia divinitus commutata,

ibid. Exercitia spiritualia ab ipso composita magno Catholicæ Ecclesiæ compendio, 1541. XXV. Animam Joannis Codurii in celum deferri videt, 1541. XLIV.

Ignis parit sacris imaginibus Deiparæ, 1533. XLII. Cedit sacra Sindoni, 1533. LXII.

Illuminati hæretici decepti a dæmone, 1532. LXXXVI.

Imagines sacra a Lutheranis Torpathi exustæ, 1527. LXXXII. Imaginibus Christi & B. Virginis præfecta capita ab hæreticis, 1528. LXXX. Francisci I. Francorum Regis ad eam sarcinam injuriam pietas, *ibid.* Christi e cruce pendens imago argentea rapta ex Ultrajectina ecclesia a Lutheranis, dumque eam monetarius liquare tentat utraque ejus manus amputata & amputata decidit, 1528. CIII. Sacriligii socii perterriti deterſo pulvere eam in suo loco reponunt, *ibid.* Crucifixi imagines ab hæreticis confixæ gladiis & lanceis, 1531. LXI. Imagines Deiparæ in mediis flammis illæſæ, 1533. XLII. Contra SS. Imagines impie invehitur Henricus VIII. Angliæ Rex, 1538. XLIV. Inter Lutheranos, & Zuinglianos maximæ super Imaginum cultu dissensiones oriuntur, 1540. XXXIV.

Immensitas Dei negata a novatore Suvencfeldio, 1527. LXXXVI.

Imola Joanne Saxatello pulso a Lautrechio restituitur Pontifici, 1528. IV.

Imperator Æthiopum exhibet Pontifici obsequia, 1533. XXVII.

Inconſtantia propria hæreticorum, 1536. xxxix.

Indi occidentales. Vide, Americani, & Mexicani.

Indiæ: In Indiis Orientalibus, Regia Urbe Cambaja expugnata, propagatur Regnum Lusitanum, & Religio Christiana, 1536. XLVIII. Indiarum Legatio S. Francisci Xaverio a Paulo III. demandatur, 1540. LXVI.

Induciæ inter Carolum V. & Franciscum I. a Pontifice per decennium firmantur, 1538. XIII. Abruptæ, 1541. XLVIII.

Innocentius Cardinalis Cybo Paulum III. Pontificia thiaia coronat, 1534. II. Cosmum Medicem, occiso Alexandro, in Florentinorum Ducem eligit, consilio, & solertia sua obtinet, 1537. LXVI.

Inubres contra Hispanos ob ipsorum grassationes concitantur, 1538. XVIII.

Interdictum contra Lucentes ob Clerum injustis tributis vexatum fertur, 1538. X.

Interim Caroli V. decretum nefarium editum, pro Lutheranis medio temporis intervallo utque ad concilium, 1530. CIV.

Joachimus marchio Brand-burgensis elector cum Ferdinando Rege Moguntinum Cardinalem Eucharistiam deferentem stipant, 1530. LXIV. Tuetur fidem catholicam, XC. Gratulatur, illi Clemens VII. *ibid.* Pro faciendâ Germanica concordia sollicitus, 1538. XXXVIII. XL.

Joannes Basilus Dux Moscovitarum audita ecclesiæ Moschorum everſione facta Torpathi a Lutheranis scelus ulcisci deliberat, 1527. LXXXIV. Caroli V. impiam dissimulationem in permitteuda Lutheranorum adversus catholicos tyrannide & sacrorum prophanatione execratur, *ibid.*

Joannes Comes Scepusiensis Vavoda seu præfectus Transylvaniæ postea Hungariæ Rex: Rescinditur Joannis electio a proceribus Hungariis, 1527. cvii. Pellitur a Ferdinando Pannoniæ regno, *ibid.* Fœdus inicit cum Francisco I. Gallorum Rege, *ibid.* Ad Poloniæ Regem profugit eumque appellat de fœdere adversus Ferdinandum, *ibid.* Repulsus ab eo, ex Hieronymi Lasci politico impio, & infœlicè consilio ad Solymannum Turcarum tyrannum postea perfugit, *ibid.* Pontificiam opem implo-

plorat, 1528. XLIV. Exposita illi a Pontifice inopia sua, *ibid.* Ad Turcam se confert, *ibid.* Solymannum concitat in Ferdinandum Regem 1529. XXXII. Copias conjungit cum Solimanni copiis, XL. Fundit Ferdinandi Regis copias, *ibid.* Hungaros subornare nititur, 1530. CLXXXIV. Omnium odiis ardet, *ibid.* Artes adhibet ad corrumpeudos proceres, *ibid.* Strigonium Vissegradum & Vacia illi a Ferdinando crepta, *ibid.* Budæ obsidetur eamque Turcicis copiis propugnat, *ibid.* Inter eum & Ferdinandum interpretem agit Sigismundus Poloniz Rex, CLXXXV. Ad extremam famem redigitur, CLXXXVI. A Turcico exercitu obsidione liberatur, *ibid.* Decem Hungarorum millia abstrahi in servitutem conspicatus lachrymas continere non potest, *ibid.* Culpam in Ferdinandum rejicit, *ibid.* Sua ambitione Hungariam male perdidit prodiditque Christianum nomen, *ibid.* Solimanni jussa de concordia agit cum Ferdinando ad opprimendum incautum, 1532. IX. Pontificiz ad eum literæ, *ibid.* Joannem Lascum qui prodendæ Turcis Hungariæ author fuerat, tormentis subicit ut suspectum, 1534. LVIII.

Joannes Eckius Ingolstadtensis theologus in Augustano conventu Melanctonem & alios Lutheranos adigit ad profitendum non sola fide hominem justificari, 1530. xcvi.

Joannes Fischerus episcopus Rossensis postea Cardinalis & martyr prædicat impendens urbis excidium nisi clerus resipisceret, 1527. II. Ab Anna Bolena corruptus coquus ut eum veneno tolleretur, 1533. LXXI. Servatus divinitus pereuntibus domesticis, *ibid.* In fraudem induci se sinit & concipit cum clero iniquum jururandum, LXXII. Gravissimum errorem postea plangit, *ibid.* Debuerat Regem docere, quid Regi liceret, quid non liceret, *ibid.* Sentit Elizabetham Bartonam sanctimonialem, quæ assererat Henricum Regem non esse, quod ex Deo non regnaret, non esse fanatico spiritu agitatum, 1534. VI. Id datum illi crimini, *ibid.* In carcere ab Henrico pro fide catholica detinetur, 1535. VII. Commendatur a Pontifice Galliz Regi, & Cardinalis in vinculis creatur tit. S. Vitalis, *ibid.* Numquam hujusmodi honorem appetierat, VII. Divinitus a veneno sibi parato custoditur, *ibid.* Ejus in morte ferenda constantia, IX. Ejus scripta mire hæreticos distortant, *ibid.* Virtutes ejus a Reginaldo Polo recenseantur, *ibid.* Rossensem Episcopatum, quamvis tenuiorem, numquam cum pinguiori mutare voluit, *ibid.*

Joannes dux Saxoniz pergens ad Augustana comitia secum Melanctonem ducit, 1530. LX. Lutherum in Coburgensi arce relinquit Cæsaris iram veritus, *ibid.* Jussus a Carolo V. pulsos monachos restituere monasteriis, 1530. CXXVIII. Interecedit electioni Ferdinandi I. 1531. III. Solicitat ad defectionem Angliæ & Galliz Reges, 1531. III. Fides late amplificata apud Mexicanos dum in Europa a pluribus deferitur, 1531. CII. & *seq.* Qui modus pro fide amplificanda usurpatus, *ibid.* CIV. & *seq.* Joannis ducis Saxoniz infelicissimi obitus, 1532. LXXXV. Horrendos mugitus edit moriturus, *ibid.* Lutherus & Melancton hæresiarum ad eum vocati in extremo agone, *ibid.* Ut monitus fuerit a Joachimo electore Brandeburgensi reum futurum de malis consequuturis, *ibid.* Prædicat de eo Lutherus illum ante biennium in confessione Augustana mortiferum venenum porrectum a Sathana ebibisse, *ib.* Lutheri ineptiz obrudentis eum veluti martyrem, LXXXVI.

Joannes Coelius theologus eximius Christi athleta scribit in Lutherum & ob contradictiones demonstrat esse septicipitem, 1529. X. Pro-

positiones Henrici Regis pro rescindendo conjugio in academiis expositas edito libro refellit, 1534. II. Librum Gasparis Quaramier contra Lutheranos ex Theuronicum Latinum reddit, 1535. XIX. Historiam Lutheri, & Lutheranorum describit, 1536. XXXIX. Item Philippicas contra Philippum Melanctonem, *ibid.* Luthero, ejusque affectis Concilii auctoritatem obtinentibus strenue respondit, 1537. V. Georgio Duci Saxoniz pro Catholica Religione asserenda multo adjumento fuit, XII. Gasparem Cardinalem Contarenum monet, ne Bucer, ac Melancthonis pacem offerentium Simulationibus credat, 1539. II. Catholicorum ignaviam hæreticorumque solitudinem deporat, 1540. V. Articulos Confessionis Augustanæ in epitomen contrahit, suamque sententiam exponit, XLIX. Nonnulla opuscula pro fide Catholica illustranda edit, 1540. LX.

Joannes Rex Lusitaniz sollicitatur ad conjungenda in Turcas arma, 1530. CLXXVIII. Adenæ & Xærii Reges illius in clientelam se conferunt constituto vethicali, 1530. CCIV. Rex oratorem mittit ad Clementem, 1533. XX. Significat Clementi Regem Manicongi ad Christum conversum, XXI. Imperatorem Æthiopum ad conjunctionem cum Romana ecclesia adducit, *ibid.* Collaudatur publice a Clemente de eximio in fide propaganda studio, XXX. Joannes Bugenhagus Pomeranus Apollata in Dania Lutheranam hæresim propagat, 1532. LXXXIV. Scribit librum contra communionem unius speciei, CLXI. Invehitur in episcopos, *ibid.* Illius avaritia, *ibid.* In prædicando pseudoevangelio, *ibid.* Lutheri conscientiz furis exagitati confessionem excipit, 1527. LXII.

Joannes Bokelson pseudoapostolus Matthiæ Harlemensis pictoris pseudochristi idemque antichristus anabaptista creatur pseudoapostolus a Joanne Matthia pseudochristo anabaptistico, 1533. LIX. Monasterium venit cum alio pseudoapostolo, 1534. XXI. Mira morionis hypocritis, *ibid.* Suadet nondum trucidandos alterius religionis cives ut tuto scelus fiat, *ibid.* A dæmone agitur per Monasterium vociferatur, xxiii. Simplicem populum hortatur ut baptismum Christi ejuret, fictumque a dæmone suscipiat, xxiii. Socio pseudo propheta ob ludibria dæmonis extincto, mira fraude & stultis nemis populum Monasteriensium seducit, xxix. Jactat visa inania, *ibid.* Cum alio seductore ad plebem fallendam conjurat, *ibid.* Carnificis dignitatem primam constituit in eversa republica, xxx. Noctu per monasterium ut a dæmone agitur discurret, xxx. Deliramenta pro vaticiniis canit, *ibid.* Fingit se mutum tribus diebus, *ibid.* Vocem deinde divino prodigio recuperare simulat & quæ sinit stultæ plebi anabaptisticæ persuadet, *ibid.* Novas leges dat Monasteriensibus, xxxi. Deprehensus in adulterio polygamiam inducit, *ibid.* A parte adversa polygamiam damnante carcere includitur cum sociis, *ibid.* A polygamiz defensoribus liberatur, *ibid.* Cædi jubet non assentientes polygamiz, *ibid.* Rescindit omnia matrimonia, ut omnes affinitates confundat, *ibid.* Commisit dolo ut Dei verba dicere credatur ab infans, *ibid.* Sathanz opera creatur Rex, xxxii. Mira illius in tyrannide suscipienda hypocritis, XXXIII. Adversantes illi terrore & minis reprimat, *ibid.* In prætorianorum militum sagis, orbis gladiis transversis confixi imaginem pingi jubet, XXXIV. Gloriat se orbem universum domiturum ferro, *ibid.* Pseudochristum agit, XXXVII. Mittit pseudoapostolos in vicinas urbes ad decipiendos populos, XXXV. Fallo pollicetur eos ne pileum quidem capitis amissuros, quos carnificinæ stultissime exposuit, XXXV. Ferrum flammam-

que

que interminatur, iis, qui ejus superstitionem insanam non susceperint, *ibid.* Novam cenæ Dominicæ formam instituit, *ibid.* Warendorpenles corrumpit, *ibid.* Ejus pseudoapostoli supplicio affecti illuque a dæmone, *ibid.* Aliqui ex iis seductos se agnoscunt, *ibid.* Ab uno ex iis dein proditus per varias fraudes tyrannidis delire tristes exitus sortitur, *ibid.* Quæ de Christo in Scripturis dicebantur, sibi arrogat, 1535. XXXVIII. Impias leges promulgat, XXXIX. Conjuracione Henrici Grassis circumventus, XXXIX. & *seq.* Carnificis munus, ac pleraque alia indigna, ipsa in urbe Monasteriensis exercet, XL. Mucrone confoditur, *ibid.*

Joannes Faber theologus insignis cum Balhafate hæresiarum discipulat revincitque ejus hæreses, 1528. xxxi. xxxiv. Plura Pontifici suggerit ad Concilium apte, & utiliter celebrandum, 1536. xxxvi. & *seq.* Librum pro Primatu Petri, ac Missæ Sacrificio asserendo edit, *ibidem.* Jubetur a Pontifice cum Eckio, & Nausæa Doctoribus falsa hæreticorum dogmata ex illo libro excerpere, xxxviii. Joannem Moronum Apostolicum Nuntium de concilio congregandi necessitate, ac de misero Germaniæ statu certiores facit, xxxix. Cum ipso fidem publicam a Ferdinando Rege sive a Cæsare, pro hæretico ad concilium venientibus impetrare jubetur, 1537. VII. Commendatur a Pontifice ob strenuam fidei catholicæ zelum, xxxvi. Ad Spirensium conventum cum præclaris quibusdam viris accedit, ut religionis causam defenderet, a Pontifice sollicitatur, 1540. xxx. Haganoæ conventui interest, foedamque Germaniæ faciem post hæresim ob oculos ponit, 1540. xxxiiii. & *seq.* Plurima, & salubria monita pro Wormatiensium conventui suppeditat, 1540. LIII. Obitus ejusdem, 1541. xix.

Joannes archiepiscopus Upsalensis interpretem agit ut Heduviges Regis Poloniz filia Gostavo Regi Sveciæ jungatur lege addita, ut Lutheranam impietatem damnet, 1527. LXXXV. Repudiata conditio a Gostavo, *ibid.* Urget eum Gostavus ut concilium in Suecia celebret, 1529. xxv. Cur dissenferit, *ibid.* Confert se ad Clementem VII. ut confirmetur, 1532. LXXXVIII. Amanter excipitur & pallio decoratur, *ibid.*

Joannes Baptista eremita prædicat Romæ penitentiam ad avertendum imminens excidium, 1527. I. Matthæum Giberum Datarium arripit equi habenis desilire jubet & crimina plangere, *ibid.* Coniicitur in carcerem, *ibid.* A Germanis emissus e carcere prædicat iis brevi gaudio ipsos posituros, XIX.

Joannes Maria de Monte archiepiscopus Syponinus postea in pontificatu dictus Julius III. datus obles Germanis a Clemente, VII. 1527. xxxi. A barbaris ter ad furcam circumductus, *ibid.* Bononiæ civitatem gubernat, 1534. xiv. Alexandro Farnesio, & Guidoni Ascanio Sfortiæ Card. creatis rubrum pileum Bononiæ imponit, 1534. xiv. & *seq.* Presbyter Cardinalis creatur, 1536. XLIX.

Joannes Zumarraga ordinis S. Francisci episcopus Mexicanus, fidem amplificat in Mexico, 1527. cxv.

Joannes Baptista Palavicinus pseudocarmelita Lutheranam hæresim Brixiz disseminat, 1528. cxvi. Clementis VII. imperio coercetur, *ibid.* Joannes Agricola Antinomorum princeps, negat se obligari ad bona opera divinæ legis, 1529. xi. Corrupta juvenis eum sequitur, xii. Joannes dux Saxoniz interpellatus de ferendis auxiliis contra Turcas conjurat in Carolum V. cum sociis, 1529. xxv. Poscit ut celebretur concilium in Germania cum œcumenica concilia teneret, *ibid.* Quæ fuerit ejus fraus in

eo petendo, *ibid.* Quid illi a Carolo V. responsum, *ibid.*

Joannes Compostellanus archiepiscopus creatus Cardinalis a Clemente VII. 1531. xcii. Clementis ad eum literæ, *ibid.* Præscripta jurisjurandi nuncupandi formula, *ibid.* Infringit libertatem ecclesiasticam in Hispania cum regio sanctiori senatui præesset, LXXV. Arguitur a Clemente, *ibid.*

Joannes Campanus hæresiarum Trinitatem impugnat, 1532. LXXX. Resistunt illi Lutherani cum Luthero, *ibid.*

Joannes Tiptemacher Anabaptistarum in Frisla. & Hollandia præses præficitur iis a Melchior Hoffmanno illuso a dæmone, 1532. LXXXVI. Dum per Bataviam excurrit capitur atque exuritur, *ibid.*

Joannes de Decventria provincialis ordinis Minorum scribit pro sacrificio missæ contra Bernardum Rothmannum, 1532. XCII.

Joannes Aurelianensis princeps creatus Cardinalis a Clemente VII. 1533. XXXIV.

Joannes Matthias pseudo propheta anabaptisticus fuit pictor Harlemensis adulter, 1533. LXIX. Mosem se dicit, ut circumcissionem inducat, *ibid.* Dicit se Enoch & rebaptismum prædicat, *ibid.* Meditatur Christianum imperium excindere, *ibid.* Ejus impia dogmata & insana, *ibid.* Negat verbi incarnationem, *ibid.* Scdam propagat inter Batavos, *ibid.* Creat duodecim pseudoapostolos, *ibid.* Ex iis unus tyrannidem corripit inter Monasteriensis, *ibid.*

Joannes Venuxius creatus Cardinalis a Clemente VII. 1533. LXXXVII. Qui titulus illi attributus, *ibid.*

Joannes Forestus Franciscanus Hugoni Latimero hæretico pie resistit præsentente Henrico VIII. 1533. LXXXV. Coniicitur in carcerem, *ibid.* Catharinæ Angliæ Regiæ confessiones excipit, 1536. XXIV. Carcerem, alioque cruciatus pro fide perpeffus, ad constantiam ab ipsa incitatur, *ibid.* Lento igne Henrici VIII. jussu crudelissime torquetur, ac simul ejus statua comburitur, 1538. XLIV.

Joannes Bellajus episcopus Parisiensis missus a Francisco I. ad Henricum VIII. ut hortetur eum, ne deficiat ab Ecclesia, 1534. III. Elicit responsum, non discessurum, si Clemens censuras differat, *ibid.* Adit Pontificem ac intra præscriptum tempus mandatum regium proferre spondet, *ibid.* Proferre non potuit dicto tempore & lata est sententia, *ibid.* Renuntiatur Card. tit. S. Cæciliæ, 1535. VII. Sacratissimam Eucharistiam per urbem Parisiensem summa pompa circumfert, 1535. XXII. Monetur a Pontifice, ut affinitatem inter Franciscum Regem Galliz, ac Jacobum Scotiæ promoveat, deterreatque a ferendis Anglo auxiliis, 1536. XXX.

Joannes Mathison Anabaptista pseudoapostolus a Matthia Harlemensi pseudo christo missus Monasterium se pro Enocho jactat inter Anabaptistas, 1534. XXI. Differri jubet seditionem, ut tuto fiat, *ibid.* Novum baptismum instituit, quem igneum vocat promissuos scilicet concubitus, XXV. Agitatus a dæmone per monasterium discurret, XXVII. Jubet omnes pelli ac spoliari qui Anabaptismum reculent, *ibid.* Omnia bona Monasteriensium in commune redigi jubet, XXVIII. Promittit illi dæmon cum paucis militibus hostes Monasteriensis obsidione depulsum, *ibid.* Delusus perit, *ibid.* Subrogatus illi alius pseudo propheta, XXIX.

Joannes Dufenchaur Aurifaber Anabaptista pseudo prophetam agit, 1534. XXXII. Joannem Bokelsonem factorem pseudo prophetam Regem creat, *ibid.* Spoliari omnes Monasteriensis bonis omnibus jubet & in commune gazophylacium omnia conferri, XXXIV.

Ja-

Joannes Lascus, qui prodendæ Turcis Hungariæ author exciterat ut suspectus tormentis subiicitur, 1534. LVIII. Ob Sigismundi Regis Poloniae preces evadit, *ibid.*

Joannes Beroaldus Episcopus Telesinus orationem de summo Pontifice eligendo ob Pauli III. obitum in Æde Vaticana habet, 1539. XLVIII.

Joannes Burchardus Ordinis Prædicatorum strenue contra Lutherum laborat, 1537. IX.

Joannes Calvinus hæresiarum suam edit institutionem, 1535. XX. Impia ejus dogmata ex Gualterio delumpta, XXIV. Genevæ, unde aliquando exul, receptus, suis dogmatibus eam demandat, 1535. xxv. De Eucharistiæ Sacramento delira multa promit, 1538. XLII. 1539. xxxiii. Fictum mortuum ad vitam revocare præsumens, veraciter mortuum deprehendit, 1538. XLII. Sectarios Lutherum extollentes irridet, 1539. xxxii. Ratisbonensi conventui interest, 1541. XXXVI.

Joannes Codurius Societatis Jesu in Hiberniam a Paulo III. pro fide Catholica conservanda dirigitor, 1541. xli. & *seq.* Ante susceptam Provinciam defunctus a S. Ignatio in Cœlum deferri conspicitur, XLIV.

Joannes Eckius commendatur a Pontifice, 1535. xxxiii. 1536. XXXVIII. Cum Fabro, & Naulca ex hæreticorum libris falsa dogmata excerpere a Pontifice jubetur, 1536. xxxix. Hæresis progressum deplorat, 1540. VI. Concilii Generalis celebrationem suadet, LII. Cum Philippo Melancthone de originali peccato prolixè disputat, LIX. In Ratisbonensi conventu cum Protestantibus disputat, 1541. vii. Librum Concordiæ improbat, ix. Strenue contra articulum, quod sola fides justificet, insurgit, 1541. xiv.

Joannes Gropperus sola fide justificari hominem, quo pacto visus admittere, 1541. xiv. xxv. In Ratisbonensi conventu cum Protestantibus disputat, 1541. vii.

Joannes Hailus Parochus pro fide Catholica excarnificatus, 1535. VI.

Joannes Hogthonus Carthusianus pro fide Catholica ultimum supplicium in Anglia subit, 1535. III. & *seq.* Ejus membra Carthusiæ portis ad alios extercendos affigi jubet Henricus VIII. vi.

Joannes Hungariæ Vaivoda: Ejus tuendi specie Hungari sub Turcarum ditionem Regnum redigebant, 1534. V. Censuris Ecclesiasticis restrictus absolutionem contemnit, 1537. vii. Pacem inter ipsum, & Ferdinandum tentat Pontifex, vi. A Clemente vii. anathemati ob Turcas in Hungariam vocatos subiicitur, vii. Absolutionem a censuris non curat, *ibid.* Concilium ipsi significare indictum jubetur ampla instructione Joannes Moronus, 1537. vi. Ad pacem cum Ferdinando apostolica auctoritate incitatur, 1538. xx. & *seq.* Elizabetham, sive Isabellam Poloniae Regis filiam, matrimonio sibi jungit, 1539. xx. Præ vini intemperantia in convivio ob susceptum filium celebrato, paulo post moritur, 1540. LXI. Ejus postrema voluntas adversum initas cum Ferdinando pactiones, *ibid.*

Joannes Isebius a magistro suo Luthero Palinodiam cantare cogitur, 1538. XLI.

Joannes Cardinalis Lotharingus Pauli III. assumptionem promovet, 1534. I. Regis Galliarum nomine Carolo V. pacis conditiones proponit, jubetque propterea arma Gallica citra Duriam amnem subsistere, 1536. XI. Ad pacem tractandam cum Memorantio Leucatum mittitur, 1537. LIX.

Joannes Lusitanæ Rex Philippum Lapium Oratorem ad Paulum Pontificem congratulationis causa mittit, 1534. VIII. Ludovicum.

fratrem pluribus instructum navibus ad Cæsaris Africanam expeditionem adjuvandam mittit, 1535. XLVIII. A Pontifice novis, & fortioribus stimulis ad illam profectandam sollicitatur, LVI. De spe Angliæ ad fidem restituendæ certior fit a Pontifice, 1536. XXVI. Propagatur in Indiis Orientalibus una cum ipsius ditione Christi religio, XLVIII. A Pontifice Apostolicus missus pro Indiis convertendis, ipsumque S. Franciscum Xaverium accipit, 1540. LXVI. Abyssinorum Imperatori contra Turcas auxilium mittit, 1541. LXVII.

Joannes Moronus Mutinensis Episcopus in Germania Nuntius, 1536. xxxviii. & *seq.* Ad eum de concilio maturando, statuque Religionis scribit Joannes Faber Episcopus Viennensis, *ibid.* Indictionem concilii per Germaniam promulgat, 1536. XLIII. Et per Pannoniam, 1537. V. A Pontifice, ut reviviscentem Mediolani Beghinarum & Pauperum de Lugduno hæresim excindat, jubetur, 1536. XLV. Instructio ipsi datur quomodo se gerere debeat in Germanica, & Hungarica legatione, 1537. VI. Pacem inter Ferdinandum, & Joannem Hungariæ Reges Apostolica interposita auctoritate, componere jubetur, 1537. LXV. Ad Conventum Haganoë Nuntius dirigitor, 1540. xxxii. Præceptiones, & mandata illi consignata, xxxiv.

Joannes Cardinalis Piccolomineus Ecclesiasticæ disciplinæ reformationi præficitur, 1534. II. Concilii celebrandi congregatio, 1536. IV. Ad Carolum V. pro parte Africana victoria, congratulatur Legatus mittitur, 1535. LIV.

Joannes Poggius in Hispania Concilium indicit, 1537. V.

Joannes Pistorius hæreticorum partes in Conventu Ratisbonensi tuetur, 1541. VII.

Joannes Riccius Politianus a Paulo III. ad Cæsarem pro rescindenda Francofordiensi concordia mittitur, 1539. VIII.

Joannes Stativus electus Transylvaniensis Episcopus Paulum III. pro tuendo adversus Turcas Hungariæ regno sollicitat, 1539. XXVIII. XXX.

Joannes Sturmus libellum contra Pauli III. susceptam reformationem promulgat, 1539. XXII.

Joannes de Toledo Episcopus Burgenis Cardinalis renuntiat, 1538. XLVII.

Joannes Vassalius Archiepiscopus Lundenis ad Francofordiæ conventum cum multis instructionibus ab Imperatore mittitur, 1539. II. Auro corruptus iniquum ibi decretum admittit, 1539. X. Stimulis conscientie agitatus purgare se nititur, 1539. VIII.

Joannes Baptista Adrianus historiam in multis ex vulgi rumoribus concinnavit, 1541. LII.

Joannes Dominicus de Cupis Cardinalis de Tranis nuncupatus Cæsari Romam venienti Legatus destinatur, 1536. I. Reformationi Ecclesiasticæ restaurandæ deputatur, 1540. LXV.

Joannes Federicus Saxonie Dux negat una cum sociis Smalcaldicis concilium admittere, cui Papa præsideat, 1535. xxxiv. Cum Cardinali Moguntino de jurisdictione contendit, 1537. XIII. Vestrum Apostolicum Nuntium coram se admittere recusat, XIV.

Joannes Maria de Monte Archiepiscopus Saponinorum Bononiæ civitatem gubernat, 1534. XIV. Alexandro Farnesio, & Guidonio Alicantio Sfortiæ Card. creatis rubrum pileum Bononiæ imponit, 1534. XIV. & *seq.* Presbyter Cardinalis creatur, 1536. XLIX.

Joannes Marthæus Gibertus Episcopus Veronensis a Pontifice pro concilio Veneris mittitur, 1537. LX. Romam pro Cleri disciplina instauranda accersitur, 1540. LXV.

Joannes Petrus de Balma Episcopus Gebennensis

sis Cardinalis creatur, 1539. XXXVIII.

Joannes Petrus Caraffa Episcopus Theatinus Romam a Paulo III. pro rebus Concilii vocatur, 1536. XL. Renunciatur Card. tit. S. Pancratii, XLIX.

Joannes Vincentius Card. Caraffa Pontifice Niciam abeunte Legatus Romæ declaratur, 1530. IX.

Jodocus Calemburgius Anabaptista correptus a dæmone clamat cœlum ruiturum, ac videre myriada angelorum descendentium ad judicium, 1534. XXIII.

Isabella Caroli V. uxor moritur, 1539. XXIII. Ejus immutati cadaveris species dedit S. Franciscus Borgiæ religiosum suscipiendi habitum occasionem, *ibid.*

Isabella Hungariæ Regina filium enititur, 1540. LXI. Arbitrum controversiarum inter filium, & Ferdinandum Austriacum, Sigismundum Poloniae Regem Patrem suam deposcit, LXIII. A Turcis auxilium contra Ferdinandum Hungariam sibi ex pacto debitam invadentem petit, *ibid.*

Ismael Sophi Persarum Rex cum Solymano pacem init, 1532. II.

Jubileus per ludibrium celebratus a dæmone a pud Mexicanos idololatrias expressus, 1527. CXII.

Judicium extremum: Georgius Seifelius Lutheranus illusus a dæmone prædicat imminere diem judicii ante diem 29. Septembris proximum, 1533. LVII. Lutheranus & Lutheranos terrore complet, *ibid.* Brevi futurum nuntiuntur anabaptistæ ad terrendos simplices, 1527. LXXII. Illius jam jam impendentis falso terrore plures in anabaptismum impulsus, 1534. xxxii. Diem judicii instare, plurimi hæretici disseminabant, 1540. XLIX.

Julianus Garcias ordinis S. Dominici episcopus Thascallatenis fidem in Mexico amplificat, 1527. CXV.

Julius Pflugius in Ratisbonensi Conventu disserens, sola fide justificari hominem, male visus admittit, 1541. VII. XIV. XXV.

Justitia divina in Zuinglianos molientes opprimere armis catholicos, 1531. XXVI. & *seq.*

K

Kloppisus Zuinglianus deinde Anabaptista. Coloniae infect, 1534. xxxv. Creatus pseudoapostolus a pseudo-christo anabaptistico, *ib.* Captus ab episcopo Monasteriensi ad Coloniensem archiepiscopum missus vinculis restrictus, *ibid.* Exurit, *ibid.*

Kniperdöllingus Anabaptista Monasteriensis duos pseudoapostolos Joannis Matthiæ pistoris Harlemensis domo excipit, 1534. XXI. Eos pro Enoch & Elia ostentat, *ibid.* Agitatus a dæmone per Monasterium discurrit cum alio pseudo propheta vociferando penitentiam id est de ejurando Ecclesiæ baptismo, XXIII. In ejus ædibus baptismus igneus id est promiscuus conebitus institutus, XXV. Pseudopropheta jubente omnes anabaptismo non contentientes trucidari mutat sententiam, ut ejiciantur ac spoliarentur, XXVI. Dæmone agitatus vaticinatur ecclesias omnes Monasterienses evertendas, XXX. Delatum a pseudo propheta carnificis dignitatem admittit, *ibid.* Polygamiam approbat, XXXI. Inclusus carcere a detrectantibus polygamiam, *ibid.* Mox liberatur a polygamorum factione, *ibid.* Adversarios, ut carnifex cardit, *ibid.* Pseudopropheta in Regem creato invidet, *ibid.* Arreptus a dæmone instar quadrupedis per capita confisatæ multitudinis discurrit, XXXIV. Multa falsa vaticinatio. *Ann. Eccl. Tom. XXXII.*

tur, *ibid.* Ostentat miracula, *ibid.* Mentitur se afflatu suo tradere Spiritum Sanctum, *ibid.* Ait Bokelionem Regem esse secundum carnem se futurum Regem secundum Spiritum, *ibid.* Censet omnem Scripturam Sacram abolendam, omnesque leges politicas abrogandas, XXXIV. Vivendum secundum Spiritus suggestionem, *ibid.*

L

Laurentius Campegius Cardinalis decernitur legatus in Angliam a Clemente VII. in causa repudii Reginae, 1528. CIX. Meditante Henrico Annam Boleam hæreticam inducere suadet Clementi, ut causam revocet ad sedem Apostolicam, 1529. XC. Jubetur a Clemente causam extrahere de industria, ut cupiditas regia deservesceret, *ibid.* Vetitum ipsi ne amplius cognoscendæ illi causæ det operam, XCIII. Queritur apud Henricum spargi in vulgo libellos infectos hæresi, *ibid.* Quibus legibus abolvere jussus sit Christiannum Daniæ Regem respicientem ab hæresi, 1530. LIX. Dum celebrantur Augustani conventus morbo laborat, 1530. LXXIV. Instat oratoris opera, ut excindatur hæresis Lutherana, *ibid.* Quid Caroli V. Imperatoris & ordinum Germaniæ nomine responsum sit, *ibid.* Poscit ab eo Melancthon, ut Romana ecclesia duplicem speciem laicis, sacerdotibus conjugium permittat, LXXXII. Pontificio jussu de pace agit inter Ferdinandum & Joannem Vaivodam, 1532. XI. Vicentiam pro concilio inchoando legatur, 1538. IX. Concilii præses deputatur, 1539. xxv.

Laurentius Cerius a Clemente V. tuendæ urbi Leoninæ cum quinque millibus sclopeticorum præficitur, 1527. xvi. Cæsarei exercitus geminam impressionem repellit, *ibid.* In certatione obruitur, *ibid.*

Laurentius Donerus minister Lutheranus a dæmone aditur ad miscendum colloquium, 1534. xxvi. Interrogatur quid sentiat de Christo, *ibid.* Quid de Deipara, *ibid.* Tentatur, ut Virginem neget, ut sentiat crucifixum Christum quod peccasset in legem Moysis, *ibid.* Audet conferre sermonem cum dæmone agnito, *ibid.* Illum denique repellit, *ibid.* Relictus a dæmone sectoringens, *ibid.*

Laurentius Cochleus ab Henrico VIII. ob Primatum Papæ defensionem cum tribus monachis morti addicitur, 1540. LXIV.

Laurentius Medices Alexandrum Florentiæ Ducem proditorie occidit, 1537. LXXVI.

Lauretana ædes: Ut domus sacrosancta Virginis Lauretanæ & Galilæa in Dalmatiam, e Dalmatia in Picenum divinitus translata, 1533. xxxix. Clemens VII. mittit tres cubicularios ad indagandam rei veritatem, *ibid.* Dalmatarum de ea testimonium, *ibid.* Fundamenta domus sanctæ dimensa quadrare inventa cum ædícula fundamento carente, *ibid.* Collati lapides cum lapidibus similes omnino inventi, flaventibusque intermicantes, venis, *ibid.* Muri adstruendi ad firmendam sacram domum divinitus repulsi, *ibid.* Inventa monumenta veteris miraculi, *ibid.* Init concilium Clemens de aperienda porta ne populus se mutuo præfecet, XL. Architectus irreligiose parietem fodiens plexus, *ibid.* Religiose & impune deinde perfolius paries, XLI.

Lautrechius in Neapolitanum regnum irrumpit, 1528. IV. Neapolim obsidet, V. Conatus ejus illi VII.

Lea jurisconsultus ab Henrico VIII. monasteriis præficitur, ut monachos in apostasiam impelleret, virginisque sacras ad stupra sollicitaret, 1536. XXIX.

Legati Cardinales ad concilium missi, 1538. IX. 1539. XXV.
 Legatus Apostolicus in Indiis Sanctus Franciscus Xaverius societatis Jesu constituitur, 1540. LXVI.
 Libertas ab hæreticis prædicata, ipsi Erasmo in-
 visa, ac fallaciis plena dignoscitur, 1536. XLVII.
 Liberum arbitrium: edito libro illud tuetur Eras-
 mus contra Lutherum, 1527. LXXII. De-
 monstratur a Senonensi concilio contra hæ-
 reticos, 1528. xcviij. Ab Hæreticis negatur,
 1540. xlii. Quomodo suam de libero arbitrio
 opinionem acceperit Elzearius Miodanus, 1535.
 XXVIII.
 Libri: E libris Sanctorum Patrum abradi jubet
 Henricus VIII. quicquid pro Romana Eccle-
 sia facere possit, 1535. II. Libros, merces
 suas vocat Thomas Morus, xv. Subtrahuntur
 a Thoma Moro omnes libri, ne ab ipsis con-
 solationem hauriret, *ibid.* Apostoli, & Mar-
 tyres discipuli Christi vivi libri fuerunt, in
 quibus legi possit voluntas Dei, & via ad fæ-
 licitatem assequendam, xvii. Libri hæretico-
 rum flammis adurendi, 1536. xxxvii. Libri
 Sanctorum Patrum ab hæreticis corrupti, *ibid.*
 E libris hæreticorum falsa dogmata excerpere,
 & adnotare jubetur a Pontifice Joannes Fa-
 ber, Eckius, Cocleus, & Nauca, xxxviii.
 Librorum Gentilium nimia lectio perniciosa,
 1538. xlvii. Lutheri, & Hæreticorum erro-
 res a Carolo V. in Belgio proferuntur, 1546.
 ix. & seq.
 Literæ Henrici Brunsvicensium Ducis, casu ad
 manus Philippi Fæderici Lantgravii delatæ mul-
 tum catholico fæderi nocendum attulere,
 1539. II.
 Literæ Joannis Foresti ad Catharinam Angliæ
 Reginam, ejusdemque Catharinæ ad Henricum
 VIII. 1536. xxiv. & seq.
 Livonia infecta hæresi, 1527. LXXXII. A Luthe-
 rano tyrannicè exercita in catholicos, LXXXIII.
 & seq. Moscovitarum dux de Livoniis vin-
 dictam meditat, *ibid.* Livonia in discrimen
 adducta ne hæresi inficeretur, 1531. LVIII.
 Livoniæ equites a Clemente admoniti, ut fidem
 tueantur, LIX. Equitum Livoniæ impietas,
 LXIV.
 Locata Insubiæ Oppidum pro pace firmandum
 deligitur, 1537. LIX.
 Luca: Lucentes interdictione ecclesiastico ob Cle-
 rum injuste vexatum innodati, exolveri rogant,
 1538. X. Paulus III. Lucæ solemnè pompa
 excipitur, 1538. X. Carolus V. ad colloquium
 cum Pontifice venientem in palatio Magistratus
 excipiunt, eique Civitatis claves offerunt,
 1541. XLIX.
 S. Ludgerus primus Monasteriensis episcopus fidem
 intulit primus Monasterio & catholicis
 extitit non Lutheranus, 1534. XX.
 Ludovicæ sive Aloysiæ Francisci Gallorum Re-
 gis mater de pace inter Carolum V. & Fran-
 ciscum I. colloquium init cum Margareta
 Austriaca, 1529. LIX. Eam infeliciter perficit,
 LXVII.
 Ludovicus Palatinus Rheni Anabaptistas & Lu-
 theranos pellit Wormatia, 1527. LXXI.
 Ludovicus presbyter Cardinalis tit. S. Cæsarii in
 hæreticos animadvertit in Sabaudia, 1533. LXI.
 Sacra sindonis in congruo loco reponendæ cum
 ex incendio divinitus servata esset data illi im-
 peria, *ibid.*
 Ludovicus, qui & alius Rodericus Borgia Dia-
 conus Cardinalis S. Nicolai, 1536. XLIX.
 Lusitani: Septemdecim Lusitanorum insignis in
 fide constantia, 1528. cxii. Lusitani Turcos
 ex Adeni obsidione depellunt, 1530. cciv. A-
 denæ & Zærii Reges vectigales constituunt,
ibid.

Lutherani: Nonnulli Lutherani negant Chri-
 stum ac baptismum spernunt, 1527. LIV. De
 dogmatibus inter se digladiantur, *ibid.* In se-
 ctarum varietate agnoscit Lutherus dæmonem
 operari mysterium iniquitatis, *ibid.* Contra-
 dictoria dicunt jactantque ea esse verbum Dei,
ibid. Ubique esse corpus Christi somniant, *i-
 bid.* Quales fuerint novi evangelici utque ex
 Lutheri doctrina in pejora lapsi, LXI. Eccle-
 siam reformare se effutunt cum eam evertant,
 LXVI. Lutheranismum odio & invidia cœ-
 ptum falsus est Lutherus, 1527. LXVII. Lu-
 therani cum Anabaptistis Vormatia eieci, LXXI.
 Qui sint Lutheranorum evangelistæ absurdaque
 eorum deliramenta, 1527. LXXX. Tyrannidem
 in Livonia exercent in catholicos, LXXXIII.
 Crudeles sanctimoniales pellunt e monaste-
 riis, *ibid.* De Lutheranis Livoniis vindictam
 meditat, Moscovitarum dux, LXXXIV. Lu-
 therani Tortaci exulti anima se flammis cin-
 ctam videndam obicit sociis in carcere, 1527.
 LXXXVI. Illi concilium Ecclesiæ postulant,
ibid. Lutheranus sibi mortem imprecat, ni
 vera diceret, repente extinctus, *ibid.* Sexag-
 inta & amplius myriades idololatrarum Ro-
 manæ ecclesiæ & Christo adjunctæ dum Lu-
 therani deficiunt, 1527. cxv. Lutherani in athe-
 ismum labuntur, 1528. XL. Lutheranus laicus lu-
 dibrio Eucharistiæ consecrare pertentans repen-
 te exanimatur, *ibid.* Lutherani moluntur Catho-
 licos opprimere, XLI. Infandam proditionem ad-
 versus principes orthodoxos constant, XLII.
 Detecta proditoris calumnia anrum abradunt
 ab episcopis, *ibid.* Mala a Lutheranis patrata
 exponunt a Lutheranis, XLIII. Lutheranorum
 insultus dissimulati a Ferdinando Hungaricæ
 & Bohemæ Rege, *ibid.* Lutheranorum
 pseudoevangelium a Lutheranis ipsis ex parte
 emendatum, XLVII. Convincuntur a Rege
 Poloniæ eos tam vere Reges esse quam sacer-
 dotes, LXXXIX. Præter internum sacerdotium
 externum dari, *ibid.* Basilicæ mota seditione
 senatores deturbant & sacras imagines, 1529.
 I. Argentinæ catholicos opprimunt, II. Gra-
 tulantur sibi quod excusserint Pontificis jugum,
ibid. Lucem tenebras & tenebras lucem di-
 cunt, *ibid.* Erasmus proficitur nullum vidisse
 Lutheranum, qui ex pseudoevangelio deterior
 non esset factus, III. Pejores sunt Turcis,
 qui S. Georgii imagines & ecclesias venerantur,
ibid. Helvetiis catholicis iniquas leges im-
 ponunt, IV. Frustra Lutheranos cum Zuingli-
 anis conciliare nititur Philippus Hæstæ Lant-
 gravius, V. Consultant Zuingli argutias, VI.
 Detrectant appellare fratres Zuinglianos, VII.
 Conventus agunt varios Lutherani, VIII.
 Dissentiunt de interpretatione evangelii inter
 se, IX. Convincuntur ex ipsorum diffensione
 non sufficere scripturas, *ibid.* Habent Zuingli-
 anos pro hæreticis & Zuingliani Lutheranos
 pro hæreticis habent, *ibid.* Dum affectant
 calicem, se illo frustra privant, XI. Scinduntur
 in factiones varias, *ibid.* Cælestem visum
 de Lutheranorum damnatione, XIV. Luthe-
 ranis lapsis in Belgio data venia, relapsi mor-
 te plecti jussi, *ibid.* Laxantur Lutheranis ma-
 le agendi habent in Spirensi conventu, 1529.
 XXVII. Negant in Turcas arma sumere,
 XXVIII. Imminente Turca catholicos oppri-
 mēre nituntur, xxxiii. Eucharistiā venerari
 detrectant Augustæ, 1530. LXI. Prophanant
 illud sacramentum, LXII. Credere profitentur
 Christum esse in sacramento nec honorem illi
 volunt impendere, *ibid.* Jubentur a Carolo
 V. Augusta abscedere, LXIV. Redintegrata
 deinde cum iis de concordia colloquia, *ibid.*
 Caroli V. clementia abutuntur, *ibid.* Exponit
 Carolus V. quanta mala hæresis Lutherana in
 Germaniam invexerit, LXXI. Inflat Laurentius

tius Campegius legatus, ut e Germania ex-
 cindantur Lutherani, LXXIV. Quid ipsi res-
 pondunt, *ibid.* Prohibentur habere conciones Au-
 gustæ, LXXV. Postulant concilium & quo dolo,
 LXXVI. Jactant plura gravamina a Romano Pon-
 tifice invecata, LXXIX. Falso jactant se missam
 colere, *ibid.* Mutata ab iis sapius fidei con-
 fessio, LXXX. Infana Lutheranorum impietas,
ibid. Turpiores hæreses prætereunt silentio,
 LXXXV. Horrenda eorum tyrannus in catho-
 licos dissimulata a Carolo V. LXXXVIII. Sacer-
 dotum Lutheranorum turpitudinem, *ibid.* Nova
 inter catholicos & Lutheranos colloquia, LXXXIX.
 Monentur, ut respiciant, *ibid.* Quid responderint,
 xc. Ad postulatum concilium responsum a
 Luthero & Lutheranis sperni concilia, xcii. No-
 vi Lutheranorum doli, xciii. Repetunt colloquia
 cum catholicis, xciv. Consentunt in quindecim
 articulis cum catholicis, *ibid.* Mutant iterum
 fidem circa bona opera, *ibid.* Fatentur non
 sola fide justificari hominem, xcvi. Mera
 deliramenta us obstruunt pro evangelio a Lu-
 thero, *ibid.* In Melancthonem assentientem,
 ut episcopis autoritas restitueretur insurgunt,
 xcviij. Instauratum cum iis concordia collo-
 quium abruptum, xcviij. Qua lege pax iis
 data a Carolo V. xcix. Promissis inanibus de-
 ludunt ipsam, C. Non concilium, sed concilia-
 bulum ab iis efflagitatum, *ibid.* Obdure-
 cent in pertinacia. CI. Molliter cum iis agit
 Carolus V. ut restituant bona ecclesiastica,
 cii. Trepidatum est ne Turcas in Germa-
 niam excirent, civ. Pacis leges conceptæ me-
 dio temporis intervallo usque ad concilium,
ibid. & seq. Impune profitentur hæresim cor-
 ram Carolo, cvii. Jubentur nihil novare cum
 tam nefanda novisse permitterentur, *ibid.* Sper-
 nunt Caroli V. edicta, cx. Adversus eorum
 atrocitatem defensi verbis inanibus a Carolo ec-
 clesiastici, cxii. Præterdunt sceleri fallax di-
 vine gloriæ specimen, 1530. cxiii. Moniti
 serio quantum admittant flagitium, *ibid.* Non
 iis permoventur, *ibid.* Lutheri apostatæ sen-
 tentiam Ecclesiæ auctoritati præferunt, cxiv.
 Zuinglianos detestantur, cxv. Citant sanctos
 patres a quibus damnantur, cxvii. Lutherano-
 rum dogmatum extrema absurditas & con-
 fusio, cxxxiv. Prohibere monachis ne præ-
 dicarent, cxxxv. Pauperibus famalis vim intu-
 lere, cxxxvi. Tyrannus ab iisdem exercita-
 tur in catholicos, *ibid.* & seq. Impudentissimæ
 Lutheranorum calumniæ quod evangelium oppri-
 munt, cxlvii. Fœtus armorum inter se
 ineunt adversus Carolum V. & catholicos,
 clxx. Dolo concilium expetere, qui concilia
 spernerent, clxxi. Ea lege promissum iis con-
 cilium, ut promittant stare illius decretis,
 clxxii. Monentur, ut causas dubitandi ni-
 tide exponant, clxxiii. Patefactæ eorum
 fraudes, clxxiv. Ob Lutheranorum tumultus
 Solimanus ad invadendam Germaniam anima-
 tur, clxxv. Intercedunt electioni Ferdinandi
 in Romanorum Regem, 1531. III. Gallia &
 Angliæ Reges ad societatem armorum contra
 Carolum V. pellicere nituntur, *ibid.* Cum
 spernerent concilia simulant velle concilium,
 IV. Conciliabulum non concilium poposcere,
 V. Principes Lutheranos deficiunt dogmata, viii.
 Confenserunt non sola fide justificari homi-
 nem, xiii. Proprio Lutheri testimonio dam-
 nantur, xlii. Convincuntur iisdem argu-
 mentis quibus Lutherus sacramentarios & Ana-
 baptistas convicit, xlv. Georgius Wicelius Lu-
 theranis detrahit pietatis larvam, xlvii. Eju-
 dem argumenta quod Lutherana synagoga non
 sit vera Ecclesiæ, xlviii. Superbia Lutherano-
 rum in reiicendis sanctis patribus, LI. Non
 dissimilis aliis sectis Lutheranorum secta, LIII.
 Fallaci interpretatione scripturæ se tuentur,
 Ann. Eccl. Tom. XXXII.

ibid. Dilemma Wicelii, quod errent sancti
 patres aut Lutherani, *ibid.* Discrimen inter
 Ecclesiam & sectam Lutheranam, LV. Scri-
 pturam ab Ecclesia Romana accepere Luthe-
 rani, LVI. Duo Lutherani Colonia flammis
 exulti, LXVI. Confictæ ab us causæ pro dis-
 solvendo matrimonio, 1531. XCI. Ob mota
 in Germania a Lutheranis dissidia animatur Soli-
 manus ad invadendam Germaniam, 1532.
 I. Incerti fluctuant an Turcis an Catholicis se
 conjugant, XIV. Nonnulli principes Luthe-
 rani religionis & stirpis Austriacæ hostes se
 profitentur, XVI. De imperio in stirpe Au-
 striacæ hæreditario litem movent, *ibid.* Soli-
 citant Carolum V. ut cæsarea autoritate con-
 cilium indicat, XVII. Volunt conciliabulum,
 non concilium, XVIII. Monarchiam a Christo
 institutam humanæ subiciunt, XVIII. De fide
 volunt ipsi decernere, *ibid.* Quid iis respon-
 derit Carolus, XIX. Qua lege ipsi Carolo
 contra Turcas se conjunxerint, XXV. Ex Soli-
 manni adventu ferocunt, *ibid.* Permissa eor-
 um impietati licentia, *ibid.* Promittit iis Ca-
 rolus V. concilium vertente anno celebratum
 iri, XXVI. Cur Lutheranorum impietas dissi-
 mulata a Carolo, XXVII. Refelluntur quod
 sit credendum remissa esse nobis peccata, 1532.
 LXXXI. Negantes merita bonorum operum re-
 felluntur, LXXXIV. Wicelius arguit Lutheranos
 eorum fidem novam ac fictitiam esse,
 1532. LXXXVI. Doctrinæ & morum Lutherano-
 rum rejectio, *ibid.* Ut fathanæ ipsis commi-
 ssa scelera obiciant respondeant, LXXXVII.
 Pingunt peccata necessitate committi, *ibid.*
 Nullum esse peccatum præter incredulitatem,
ibid. Quid de libertate sentiant, *ibid.* Deum
 autorem peccati constituant, *ibid.* Fingunt
 baptismum solo omnes servandos, *ibid.* Quid circa
 Eucharistiā sentiant, *ibid.* Docent Eucharisti-
 am venenum esse iis, qui antequam eam
 sumant prohi esse velint, *ibid.* Docent coitum
 magis necessarium quam esum & potum, *ibid.*
 Sublato ordine sacerdotali merum panem su-
 munt pro Christo, *ibid.* Ut vana hypocrisis fe-
 duxerint populos, LXXXVIII. Germanis ad Lu-
 theranismum deficientibus propagata fides in
 Indiis occidentalibus, 1532. XCIV. Lutherani
 principes commoniti a Clemente de celebra-
 ndo concilio pro dirimendis controversiis, 1533.
 VI. Leges iis proposiæ pro celebrando concilio,
 VII. Negant Lutherani eas admittere, IX.
 Inane eorum responsum, X. Concilium libe-
 rum recusant, *ibid.* Volunt imperare concilio,
 XI. Pontificem Cæsari subiciendum contendunt,
ibid. Concilii petiti decretis parere oolunt,
ibid. Impia eorum impudentia XII. Christi
 monarchiam evertere volunt, XIII. Scri-
 pturam inanimam judicem esse volunt, *ibid.*
 Non ausi causam committere concilio, XVII.
 Distorto Scripturæ sensu uti voluerunt, XVIII.
 Contra Lutheranos etiam disforquent alii, *ibid.*
 Persuadere principibus se concilium petere &
 cum habendum esset persuadere non esse legi-
 tum, *ibid.* Qualia sint Lutheranorum mira-
 cula seu prodigia XLIII. Lutheranos proste-
 tur suam doctrinam accepisse a sacedotibus,
ibid. & seq. Docent eadem quæ dæmon Lu-
 therum docuit, XLVI. Docent neminem ob
 peccata damnari & ideo libere peccant, LVIII.
 Quæ sint Lutheranorum virtutes, *ibidem.*
 Lutheranorum concionum quales fuerint fru-
 ctus, LXIV. De sceleribus appellantur Luthe-
 rani ab Henrico VIII. 1534. X. Ob causæ tur-
 pitudinem eum repudiant, *ibid.* Lutheranorum
 clientela a Gallo Rege accepta, XV. Luthe-
 rani tumultuario prælio Ferdinandi exercitum
 fundunt, XVII. Minitantur catholicis, *ibid.*
 Pacem cum Ferdinando certis legibus ineunt,
 XVIII. Dæmonis cum Dnoro Lutheranis mi-
 nistro

nistro colloquium, XXXVI. Male apud Lutheranos audit Lutherus quod doctrinam accepisse dicat a cacodemone, xxxix. Bucerus frustra Zuinglianos Lutheranos conciliare anxitur, XLI. Consecratio Eucharistiae ex Lutheranis dogmate negari nequit, XLII. Wicelius Lutheranorum vitia describit, LI. *¶ seq.* Lutheranæ hæresis Hungariam inficit, 1534. VII. Lutheranæ impietate infectos Hallenses exilio mulctat Alberrus Cardinalis Moguntinus, 1535. XIX. Italiam fœdare molitur, 1535. xxviii. Poloniam quomodo infecerint, xxix. Ejus hæresis incrementa deplorat Joannes Faber, 1536. xxxix. Quam varia, & inconstans, *ibid.* xlvi. Mantuæ indictum concilium respiciunt Lutherani, 1536. XLII. *¶ seq.* Frustra cum Zuinglianis concordiam tentant, XLVI. Concilii auctoritatem fœdissimis mendaciis, calumniisque obtere nituntur, 1537. V. Diluuntur, quas in suam defensionem evulgaverunt excusationes, ne concilium admitterent, xv. xx. Tantum in Germania celebrandum concilium autumant, xxxi. xxxv. Smalcalde ut se concilio opponerent conveniunt, 1535. xxxiv. Negant adversus Turcas Cæsari se conjuncturos, nisi inquis, & Religioni adversantibus acceptis conditionibus, 1538. xl. Plures patrocinae a Lutheranis non initiatis usurpantur, XLII. In pacis conditionibus nunquam stabiles, 1540. xxxix. *¶ seq.* Non sunt pecunia alliciendi, ut ad Ecclesiæ gremium revertantur, 1541. xxi. Lutheranos bello adoriri Carolus V. non assentit, 1541. IV. Contra scripta Cardinalis Contareni pro Ecclesiastica disciplina restituenda obgannunt, 1541. xxx. xxxvii. Petunt, ut articuli conciliationis iuxta eorum sententiam publicentur, xxxi. A Galliarum Rege in Cæsarem commoventur, xxxii. Lutherus hæresiarcha. *Vide*, Martinus Lutherus. Luxuria: Infamia luxuriæ exempla in pseudo-evangelicis *Vide*, Martinus Lutherus. Andreas Carolostadius. Anabaptistæ. Luxus a Clero quam maxime vitandus, 1541. XXIX. Hungariæ regno excidium affert, XLVII.

M

Magi magica arte correpti a demone, re-baptizati a Rothmanno, 1534. xxxii. Magnus pro Orchadenibus in hostes pugnare voluit, 1529. xciii. Mantua: De concilio in ipsa celebrando agitur, 1535. xxxix. Intimatur Mantuæ, xxxi. Respuitur a protestantibus, 1535. xxxiv. 1536. XLII. *¶ seq.* Aptior visa cæteris urbibus pro concilio celebrando, 1537. III. 1541. LII. Dux Mantuæ ut ad concilium necessaria disponat, a Pontifice monetur, & Rosa aurea donatur, 1537. IV. Pontifex ab Imperatore exposcit, ut Mantuanum tempore concilii ab Homagio, & juramento sibi præstito liberet, VII. Dux tempore concilii præfidiarias copias a Pontifice exposcit, xxvi. *¶ seq.* Renuit Pontifex, ne concilio libertatem armis adimeret, nullisque precibus adducitur, quin concilii celebrationem prorogat, xxvii. *¶ seq.* Marcellus Cervinus Politianus Cardinalis Farnesii in legatione ad Principes consiliarius Cardinalis creatur tit. S. Crucis in Hierusalem, 1539. XXXVII. *¶ seq.* Ad Cæsarem, & Spiritem Dietam, cum Romam rediret, Legatus, 1540. XXVII. Plura Christianæ reipublicæ utilia per Galliam transiens cum Francico Rege transigit, XXVIII. Hæganoræ conventui interesse recusat, XXXII. Marchia Anconitana a Pontifice contra Turcarum insultus munitur, 1537. XLVIII. Marcus Grimanus Patriarcha Aquilejensis Claf-

sis Pontificiæ Præfectus designatur, 1538. IV. Vexillum a Pontifice benedictum accipit, VII. Margareta Belgii moderatrix de pace inter Carolum V. & Franciscum I. cum Ludovica matre Francisci I. colloquium init, 1529. LIX. Eam feliciter conciliat, LXVII. Actæ illi gratiæ a Clemente VII. LXVIII. Margarita Austriaca Octavio Farnesio nubit, 1538. XVI. Margarita Thomæ Mori filia, quæ a Patre scripta receperit, 1535. xvi. In occursum parentis ad mortem ducti generose ruit, ab eoque invictæ constantiæ verba recipit, *ibid.* Margarita Navarra Regina in fide catholica fluctuare aliquando credita, 1535. xliii. Pro induciis inter Carolum, & Franciscum interpretes, 1537. LIX. Nicia prandio excipitur, 1538. xliii. Ad pacem promovendam a Pontifice excitatur, 1538. xix. Catholicis rebus favere visa, a Paulo III. commendatur, 1541. LXVI. Maria Henrici VIII. filia ex Catharina Regina postea Angliæ Regina pronuntiata hæres leprotri Anglici & decimum septimum annum nata a patre infano & hæretico pulsa, 1533. LXXV. Prædicat de Elizabetha Barthona eam ad regni gubernacula suo jure fessuram, 1534. VI. Jura regia illi antea attributa in Elizabetham illegitimam transfuso ab Henrico, IX. Maria Austriaca Hungariæ Regina: Concilium ipsi non indicitur, cum esset inferioris Germaniæ Gubernatrix, sed tantum rogatur, ut Episcopos prompte mittat, 1537. xli. In suspitionem nimii in hæresim favoris adducta, 1539. xiv. Commendatur illi a Pontifice, Cardinalis Polus Legatus in Angliam per Belgiam transiens, 1537. XLII. Inducias inter Carolum V. & Franciscum pacificatur, 1537. LIX. Marinus Mongaja constantissime Christianam fidem apud Turcas proficitur, 1539. xxxii. Marinus Caracciolus Prothonotarius Cardinalis creatur reservatur in pectore, 1535. VII. Cardinalis diaconus declaratur, *ibidem*. Carolo V. Roma abeunt per Ecclesiasticam ditionem comes mittitur, 1536. VIII. x. Ad pacem inter Carolum, & Franciscum Regem Galliarum pertractandam Legatus decernitur, 1536. xiv. Mediolano gubernando proficitur, 1536. xvii. Marius Aligerus Episcopus Reatinus ad Cæsarem pro pace cum Gallis componenda mittitur, 1537. XLVIII. Martinus Bucerus frustra Zuinglianos cum Lutheranis componere nititur, 1536. XLVI. Concordiam simulans a Coelæo versipellis detegitur, 1539. II. In Wormatiensi colloquio phalerata eloquentia declamat, 1540. LIX. De Groppero, & Phlugio in Ratisbonen. dicta se triumphasse mendaciter jactat, 1541. xiv. xxv. Disciplinam in Clero, & populo restituendam, cum esset ab ipsa maxime abhorrens, dictabat, xvii. Contra Cardinalis Contareni scripta asserentis, in Provinciali Concilio ea, quæ sunt fidei, dirimi non posse, multa delicia evolat, 1541. xxviii. Acta Comitiorum Ratisbonensium inside colligit, xxxvii. Martinus Lutherus: Lutheri sequaces eo progressi ut baptismum temerent Christianisque negarent, 1537. LIV. Pugnatur cum sacramentariis, *ibid.* Pure fatetur in sectarum copia demone operari mytherium iniquitatis, *ibid.* Describit vesaniam Germanorum, LV. Sequens ipsum convincit dum alios hæresiarchos oppugnat, *ibid.* Fingit ubique esse corpus Christi & Ubiquetariorū sectam constituit, *ibid.* Spurcissima illius, qui se jactat organum Spiritus Sancti verba, *ibid.* LVI. Hæreticos ab ipso dissidentes puniendos decernit, *ibid.* Conspicua il-

lius contradictio, LVII. Idem ipsa docuit quod sacramentarii, *ibid.* Zuinglius & Œcolampadius in eum insurgunt, LVIII. Erasmus in eum pro libero arbitrio scribit, LIX. Eiusdem de Lutheri scriptis sententia, *ibid.* Stultitia mira Lutheri, qui scripturam tantum admittat prout eam interpretatur, LX. Ex Lutheri doctrina illius sequaces in peiora lapsi, LXI. Inconstantia Lutheri, *ibid.* Furis conscientiæ torquetur, LXII. Ad mortem anxius confugit ad sacramenta, *ibid.* Egritudinem sibi a demone immisam agnoscit, LXIII. Fatetur amicis calamitatem suam, LXIV. Doctrinam suam suspectam habet, *ibid.* Lusu & ebrietate sopire studet tentationem, *ibid.* Corrupti sacra scripturam, LXV. Reformationis fallacem speciem prætexit ad circumveniendo simplices, LXVI. Populo ecclesiasticam & sæcularem potestatem subiecit eumque ita subornavit, *ibid.* Quales fructus pepererit ejus pseudo-evangelium, LXVII. Sequacium ejus turpis luxuria quam scripsisset marem minus muliere quam cibo & potu carere posse, *ibid.* Malorum radix Lutherus excidenda fuit potius quam cædendi palmites, LXX. Lutheri evangelium quale fuit, *ibid.* Senonensis synodus in Gallis ad Lutheri sectatores coerendos, LXXVII. *¶ seq.* Obicit Zuinglio schisma ab eo inductum esse a Sathana ac seipsum ejusdem criminis convincit, 1528. xxv. Transubstantiationem fateatur quam antea deriserat, *ibid.* Secum dissentiens plura blasphemata adversus missam evomit, *ibid.* Certant in eum alii hæresiarcha, xxvi. Ob contradictione novatorum doctrina suspecta reddita, *ibidem*. Anabaptistæ cum Luthero & Zuinglio certant, xxvii. Docuerat anabaptismum Lutherus, deinde argumentis catholicorum in Anabaptistas usus est, xxviii. Commendat jam homo inconstans Romanam ecclesiam, *ibid.* Novarum sectarum auctores esse demones vere pronuntiat, xxix. Fatetur se tentatione vexatum nullum esse Deum, xxxix. Jurejurando confirmat se scire Carolostadium credere nullum esse Deum, *ibid.* Lutheri pseudo-evangelium reformatum in Saxonia, XLVII. Præcipua Lutheri dogmata mutata XLIX. Correcta a Philippo Melanctone, L. Ab eodem redargutus Lutherus, *ibid.* Derisa Lutheri infania de absoluta necessitate, LI. Proprio judicio se condemnat Lutherus, LII. Corripit docentes solum fidem justificare, LIV. Mutata mente timorem Dei docet, LV. Damnat priores libros, LVI. Penitentiam modo prædicat, LVII. Sensit Germaniam ex sua hæresi languine fœdatam ite, *ibid.* Eiusdem inconstantia circa dies festos celebrandos, *ibid.* Vetat de meritis differi subtilius, LVIII. Circa castitatem conspicua contradictio projectaque impudicitia, *ibid.* Deplorat vere juventutem Lutheranam esse profigatissimam, LIX. Christiana libertas qualis a Luthero inducta, LX. Eadem ab eo damnata, *ib.* Modo repellendum Turcam docet, qui subeundum turcicum jugum docuerat, LXI. Eiusdem præstigiæ quibus, pia opera obijcienda docuit, LXII. Qui perduellionem in principibus docuerat, nunc parendum iis docet, LXIII. Gymnasia initio sublata, postea restituta, LXIV. Excommunicationem antea spernendam docuerat nunc sequacibus si non paruerint intentat, *ibid.* Inter ebrios palmam refert, *ibid.* Antea ordinem in Ecclesia confundi voluerat, nunc ordinem in Ecclesia Lutheranam instituit, LXVI. Pars missæ ab eodem modo restituta, *ibid.* Cerimonias ex parte inflaurat, LXVII. S. Jacobi epistolam antea rejecerat, nunc eam admittit, LXVIII. Eiusdem contradictiones circa alios libros canonicos, *ibid.* LXIX. Verbis suis revincitur, LXX. Modo recepta ab

eo penitentia inter Sacramenta, *ibid.* Alia Lutheri palinodia circa passionem Christi, LXXI. Confessionem antea præmittendam Eucharistia negaverat, nunc eam præmitti vult, LXXII. De Sacerdotio melius sentire jam visus, LXXIII. Contemplerat antea sanctos patres, nunc eos legendos consulit, *ibid.* Missæ formam ac ritus perperam immutat, LXXIV. Pessimam Lutheri consilium in restituenda cerimoniarum parte, LXXV. Negat virginem viginti annos natam reperi posse, *ibid.* Tollit quadragesimale jejuniū quod Sancti commendant, LXXVI. Causas fidei ad principem referri vult Lutherus, LXXVII. Refellit, *ibid.* Sanctorum dies festos servari vult, non eos invocari, LXXVIII. Blasphemata ejusdem in B. Virginem, *ibid.* Lutheri hæreses ab aliis hæresiarcho damnata a Concilio Senonensi demonstrantur, 1528. LXXXV. Septem sacramenta adversus eum asserta, LXXXVII. *¶ seq.* Damnatæ alia plures ejusdem hæreses, C. Cum Zuinglio & Œcolampadio pugnat, 1529. VII. Quæ illi arguitur ab utroque objectæ fuerint, *ibidem*. Lutherus cum Luthero non convenit, X. Joannes Coelæus demonstrat Lutherum ob antilogias esse septicipitem, *ibid.* Predicare incipit bona opera esse necessaria, XII. Eiusdem palinodia, *ibid.* Joannem Ilsebiū horratu est, ut errorem contra bona opera damnaret, xii. Cœlestem visum ostensum monialis de Lutheranorum damnatione, xiv. Cæsaris decretum contra Lutheri scripta, *ibid.* Jam Lutherus canit palinodiam ac bellum gerendum contra Turcam docet, xxix. Negantes semidæmones & semihomines vocat, *ibid.* Mira ejusdem inconstantia, *ibid.* Pro tempore & commodo fidem mutavit, *ibid.* Afflicta re Christiana triumphavit, xxx. Quæ fuerint ejusdem sophismata ne arma in Turcam sumerentur, xxxi. Joannes dux Saxonie elector veritus deducere illum ad Augustana comitia illum Coburgi relinquit, 1530. LX. Lutheranæ fides in Augustana confessione immutata, LXXX. Lutheri sententia quomodo agendum sit cum hæreticis, LXXXVII. Fatentur Lutheranæ Lutherum male corrupisse, scripturam & non sola fide hominem justificari, xcvi. Objurgatus de corrupta scriptura quid Lutheranus responderit, *ibid.* Sui capitis deliramenta obtrudit pro evangelio, *ibid.* In Melanctonem assentientem restituendam esse auctoritatem episcopis insurgit, xcvi. Initam a Lutheranis concordiam cum Carolo V. repudiat, CVII. Ejus infana sententia præfertur a Lutheranis Ecclesiæ auctoritati, cxiv. Summa Lutheri in eandem dogmatibus fidei inconstantia, CXV. Lutherum colit Sleidanus a quo damnatur, cxvi. Conscindit contumelias Carolum V. Lutherus, 1531. ix. Impudentissima illius mendacia, x. Principes porcos appellat, quod dixissent belluū esse negare liberum arbitrium, xi. Stultæ ejusdem voces pro asserendo deliramento solum fidem justificare, xii. Quæ dicit purum esse evangelium paulo ante negarat, *ib.* Fingit de se falsa varicitia, *ibid.* Negavit Scripturam sacram cum ab ea convinceretur, xiv. Profitetur se litem movisse de utraque specie contradicendi studio, ut si concilium statueret utraque utendum laicis ipse repugnaturus esset, xxiv. Infectatur sacramentarios, xli. Insigne ejusdem testimonium pro fide catholica, *ibid.* Proprio testimonio damnat se, xliii. Visus lucida habere intervalla, xliiii. Anabaptistas urget, ut miraculo probent se missos a Deo, *ibid.* Demonstrat esse Sathanæ apostolos, *ibid.* Convincitur iildem argumentis quibus Sacramentarios & Anabaptistas convincit, xlv. Infana ejusdem de suo doctoratu jactantia, *ibid.* Georgium Wicelium respicientem.

1534. xx. Spectra dæmonum ab iis in aere visa, *ibid.* A pseudopropheta se illudi patitur, *ibid.* A Bernardo Rothmanno corrupti anabaptisticam impietatem ingravescere videntur, *ibid.* Monita episcopi sperant, *ibid.* Duos putidissimos impostores pro Enoch & Elia venerantur, *ibid.* Conjuratio cruenta Anabaptistarum in cives dissentientes ab eorum secta, *ibid.* Falsis vaticiniis terrentur, *ibid.* Et a dæmoniis, *ibid.* Solicitantur ab iis, ut baptismum Ecclesie ejurent, *ibid.* Agitati a dæmone ad eos impia oratio, *ibid.* Ut variis ludibriis a dæmone fuerint illusi, *ibid.* xxiv. Oborta inter eos seditio, *ibid.* Anabaptistarum a dæmone infellarum furiales motus spectant, *ibid.* Novus baptismus dicitur igneus inter eos institutus, *ibid.* Opprimitur Monasteriensis senatus ab Anabaptistis, *ibid.* Horrenda sacrilegia patrata Monasterii, *ib.* Imagines Christi distringunt, non dæmonis, *ibid.* Pelluntur Monasterio omnes, qui anabaptismum recusant, *ibid.* A stultis impostoribus deluduntur Monasterienses Anabaptistæ, *ibid.* Promittit illis pseudopropheta ex falsa revelatione oblationem se soluturum, *ibid.* Dum illius cædem desent variis mendaciis ab alio pseudopropheta seducuntur, *ibid.* Ex pseudopropheta alterius imperio templa & turres monasterii evertunt, *ibid.* In eorum republica carnicifis dignitas primaria constituta, *ibid.* A pseudopropheta fingente se mutum, & deinde sicte recuperante vocem stultissimi homines deluduntur, *ibid.* ejusque neptias, ut oracula excipiunt, *ibid.* Novas leges accipiunt a pseudopropheta, *ibid.* Poligamiam amplectuntur, *ibid.* Non assentientes cadunt, *ibid.* Regem creant pseudopropheta suum ex alterius pseudopropheta imperio, *ibid.* Qui ex iis submurmurant terrore & minis compressi, *ibid.* Per ludibrium ab arreptitio afflantur quasi accepturi Spiritum Sanctum a dæmone deludendi, *ibid.* Viginti septem ex iis creati pseudoapostoli: maxima ex parte in pertinacia supplicio affecti, *ibid.* Ut a dæmone fuerint illusi, *ibid.* Novam cœnæ dominicæ formam instituunt, *ibid.* Domantur atque ab episcopo antichristicum eorum regnum excinditur, *ibid.*

Monasterium: Monasteriorum sex millia in America aliquot annis strueta, 1532. xcvi. Monasteria trecenta septuaginta sex, specie quidem, quod cum tenuia essent, monastica disciplina in ipsis labefactaretur, excindit, annuosque redditus sisco addidit Henricus VIII. Angliæ Rex, 1536. xxxix. Monasterium S. Augustini ab Henrico VIII. expulsis monachis in bestiarum catibulum conversum, 1538. xlvi. Monasterium Vestphaliæ Civitas Anabaptistarum regia, frustra obfisione solvenda ab hæreticis prædicatur, 1535. xli. Obfessi mures in delitiis habebant, xl.

Monastica vota impugnata ab hæreticis justè instituta probantur, 1527. ciii.

Mons pellicardus coemptus a Francisco I. 1534. xv.

Mors: pretiosa plurium Christi Athletarum in Anglia mors, 1535. iii. Mors desiderium in Joanne Cardinale Rossensi, 1535. ix.

Mortui: Fictum mortuum ad vitam a se revocandum jactans Joannes Calvinus, vere mortuum deprehendit, 1538. xlii.

Munera ingentia Carolus V. Roma abiens Papæ Nepotibus profudit, 1536. x.

Muleasses Rex Tunetanus ab Hariadeno Barbarossa pulsus, 1534. lx. A Carolo V. ad recuperandum ereptum sibi ab Hariadeno regnum opem exposcit, 1535. xliii. In Tuneti regnum, duorum Falconum, totidemque equorum veltigali imperato restituitur, 1535. llii. Conditiones aliæ ipsi injunctæ a Carolo, V. liv.

N

Nandina arx ab Amurathe occupata corrupto pecunia custode, 1537. xlvi.

Neapolis terra marique a Lautrechio obfessa, 1528. v. Deficiente Philippino Auria a Francisco I. ad Carolum V. obfisione soluta, X. Neapolitani regni excidium Solymannus minatur, 1537. l. & seq. A consilio regni invadendi magis difficultatibus absterretur, l.

Neocastrum a Barbarossa pirata recuperatur, 1539. xxxi.

Neophyti: Mexicanorum neophytorum pia exercitia, 1531. civ. Neophyti Hæbræi de admittis contra fidem criminibus in Lusitania donati venia a Clemente VII. 1534. lxvi.

Nerucius architectus portam sacræ ædiculæ Lateranæ aperire jussus a Clemente, 1533. xl. Irreligiose rem aggreiens ab alienatus sensibus semianimis concidit, *ibid.* Precante B. Virginem uxore post horas octo sensuum usum recipit, *ibid.* Audita re a Pontifice iterum jubetur religiose ac pie rem perferre, xli. Non ausus rem aggrei, sed a clerico & cœmentariis sacramentis rite expiatis religiose & impune res peracta, *ibid.*

Nicia Provincie urbs exposcitur a Pontifice pro celebrando pacis conventu, 1538. viii. Arcem pro domicilio, quemadmodum pollicitus fuerat, repuit postea Pontifici dare Sabaudia Dux, X. XI. Cœnobium Franciscanorum extra Niciam ad incolendum sibi Pontifex eligit, X.

Nicolaus Pelargus Lutheri discipulus hæresiarcha morbo gravissimo divinitus afficitur, 1527. lxxix. Moritur misere in Nosocomio, *ibid.*

Nicolaus Ardingellus in Gallias pro pace curanda a Pontifice mittitur, 1541. liv. Observantiam Induciarum cum Cæsare a Rege deprecatur, lvii. & seq.

Nicolaus Gaetanus Cardinalis creatur, 1538. xlvi.

Nicolaus Perenottus Granuellanus orationem habet in Wormatiensi conventu, 1540. lviii. Ad Ratisbonensem dietam articulum de peccato originali referri jubet, lxx. Disputationibus interest, 1541. vii. Suspicio de ipso concepta, *ibid.*

Nicolaus Scombergus ordinis Prædicatorum Archiepiscopus Capuanus creatur Cardinalis S. Sixti, 1537. vii.

Nicolaus Theopolus Orator Venetus Paulum III. Niciam abeuntem comitatur ac omnium negotiorum tractationi interest, 1538. xi. xiv. Nicolizza præfectus Guntii oppidum contra Solymani exercitum tectur, 1532. xxxii. Divina adjutus ope eum propulsat, *ibid.*

O

Observantia strictioris congregatio profitens instituta Sancti Francisci condita, 1532. xcvi.

Octavius Farnesius matrimonio cum Margarita Austriaca Carolo V. filia copulatur, 1538. xvi.

Odetus Lautrechius Foxensis regulus cum ingenti exercitu ad liberandum Pontificem in Italiam a Gallis & Angliæ federatis Regibus mittitur, 1527. xxviii. Liguriam & Insulbricæ magnam partem recuperat, xxix. Hispanos Mediolano pellere poterat, sed a Cybo & Rodulpho Cardinalibus impulsus est ut Romam contenderet, xxxiii. Quo propius accederet eo acerbius Pontifex in carceribus ab Hispanis habitus, xlvi. Commendatur a Pont-

Pontifice multum profuisse, ut omnino liberaretur, *ibid.* Irumpit in Neapolitanum regnum, 1528. iv. Imolanum & Ariminum depulsis tyrannis Clementi VII. restituit, *ibid.* Cogit Germanos ad Romam defendendam quæ in Pontificis potestatem redacta, *ibid.* Octoginta millia peditum & equitum viginti millia numerabat, *ibid.* Universum ferme regnum Neapolitanum occupat, V. Neapolim obfider, *ibid.* Immissus in eum a Carolo V. Germanicus exercitus duce Henrico Brunsvicensi, VII. Submissa serius auxilia Lautrechio a Gallo Rege, VIII. Stipendiorum inopia dissipatus ex parte exercitus, *ibid.* Ingentibus promissis sollicitat Clementem, ut se illi conjungat, X. Grassante in exercitu morbo epidemico extinguitur, *ibid.*

Odetus Castellio postea apostata fidei creatur Cardinalis a Clemente VII. 1533. lxxxvii. Qui titulus illi attribuitur, *ibid.*

Œcolampadius nequit convenire cum Lutheranis, 1529. vi. Monetur a Philippo Hassiæ Langravio de perspicuitate & certitudine verborum Christi, *ibid.* Respondisse fertur cum gemitu optare, ut prius sibi dextera fuisset præcisa, quam de ea materia scribere orfus esset, *ibid.* Œcolampadii sophistica Eucharistiam dici signum ergo non ibi esse corpus, VII. In Lutherum germanice scribit, 1527. lviii. Cum eo digladiatur Melancton, 1530. cxvii. Œcolampadius Zuingli Zuinglianorumque strage audita præ dolore in lecto extinctus reperitur a concubina, 1531. xxix. Prius sibi mortem ferro deinde veneno inferre erat conatus, sed a suis fuerat impeditus, *ibid.* De ejus & sociorum morte triumphat Lutherus, xlix. Plura Divi Joannis Chryostomi, aliorumque Patrum scripta corruptit, 1536. xxxvii.

Olaus Magnus Upsalensis archiepiscopus ob sacerdotum & religiosorum libidines grassatam hæresim in Suecia deplorat, 1531. viii.

Olaus Petri Strengensis diaconus hæresim ex Germania in Sueciam infert, 1532. lxxxviii. Corruptit Andream Laurentium archidiaconum, qui Regem corruptit, *ibid.*

Opera: Bonorum operum necessitas ostenditur, 1540. xlix.

Oratio: Frequens orationis usus in Carolo V. 1539. xxxii.

Orchadenes: Implorata S. Magni ope hostes divinitus vincunt, 1529. xciii.

Ordinatio: Ad Episcopos non ad Laicos spectat Ministrorum ordinatio, 1540. xlix. Artic. xiv.

Olander a Luthero in doctrina de Justificatione discrepat, 1537. xxxvii. In Pontificem, & Doctores Catholicos contumeliosus, *ibid.*

Ostenta: Dæmonum spectra in aere a Monasteriensibus visa cum extrema calamitas iis immineret, 1534. xx.

Otto Brunsveldius hæresiarcha negat data a Christo præcepta, 1527. lxxx.

Otto Pactus Lutheranus Georgii ducis Saxonie consiliarius proditorem constat ad perdicendos principes catholicos, 1528. xlii.

P

Pacimontanus. *Vid.* Balthasar Hichmayer.

Pamphilus a Strafoldo Protonotarius Apostolicus & intimus Papæ Cubicularius ad Sigismundum Polonia Regem pro Concilio mittitur, 1536. xli. Idem Episcopus Ragusæ, 1537. v. Papa: Papæ nomen ex omnibus libris abradi jubet impius Henricus VIII. 1535. i. & seq. Papæ in Ecclesia Primatus constantissime a Sanctissimis viris usque ad sanguinis effusionem asferitur, 1535. iv. 1540. lxiv. Negatur ab Henrico VIII. 1536. xxvii. & seq. Papæ potestas non modo legitima, laudabilis, & necessaria, verum etiam Divini juris, & præscriptionis a Thoma Moro affirmatur, 1535. xv. In eam invehitur Henricus, xviii. 1536. xxviii. Contra eam impudentissime obloquantur hæretici, 1537. xvii. Papæ electio non ad Concilium, sed ad Cardinales spectare decernitur, 1536. xxxiii. De Papæ Primatu Authores variè erudite tractant, 1536. xxxvii. Studium hæreticorum ad commovendos in Pontificem animos, 1536. xlii. & seq. Contra Pontificem Henricus Angliæ Rex scriptum nefarium edit, 1539. xxxv. A Martino Bucero Antichristus vocatur, 1541. xvii. Caput esse Ecclesie, & Conciliorum negat Bucerus, aliquando tamen, ut Caput habitum, fatetur, 1541. xxviii. Papæ iter agenti Sanctissimum Sacramentum ex antiqua consuetudine præcedit, 1541. li.

Parochi: Londini jussu impii Henrici viii. Parochus fidei Catholicæ ardentissimus excarnificatur, 1535. vi. Trecenti Parochi maxima ex parte Apostatæ excucullati ad Bernensem Pseudosynodum Zuinglianam conflunt, 1536. xlv. Passio Christi: iis diebus quibus Christi passionis memoria recolitur, ducta centum millium Mexicanorum se flagellis cadentium pompa, 1527. lxxxv.

Patræ capræ a Cæsare classe, 1532. xlii.

Patritius Hamiltonius abbas Ferenus exultus in Scotia ob hæresim, 1527. lxxxv.

Paulus Zana episcopus Bruxientis nascentem Braxiæ hæresim Lutheranam præfocat, 1528. cvii.

Paulus Viridanus archiepiscopus Strigoniensis rem Christianam prodit ac deficit ad Solymanum, 1529. xlii. Strigonium in Ferdinandi Regis obsequium rediit, 1530. clxxxiv.

Paulus III. Pontifex Maximus antea Alexander Farnesius Sacri Collegii Decanus, 1534. i. De coercendis Tunetanorum prædonum grassationibus agit, iv. Thiara Pontificia a Cardinale Cybo redimitur, ii. Decimas concecit Cæsari ad parandam classem contra Tuneti pyratas, *ibid.* 1535. iv. Disciplina Ecclesiastica faciendæ concilio celebrando, & paci inter Principes conciliandæ studet, ii. & seq. xxxvii. Ferdinandum, & Joannem de regno Hungariæ decertantes componere nititur, 1535. vi. Joannis Lusitaniæ Regis Oratorem excipit, eique gratias agit, viii. Jacobum Scotiæ Regem ad prosequendam fidei Catholicæ defensionem hortatur, X. In America plures constituit Episcopos, 1534. xlii. 1535. lix. Cardinales creat Alexandrum Farnesium nepotem, & Guidonem Ascanium Sfortiam, 1534. xiv. Plures Cardinales inter quos Joannem Fischerium in vinculis pro fide catholica detentum, creat, 1535. vii. De ejus morte, cæterisque Henrici VIII. persecutionibus graviter conqueritur, x. Contra Henrici tyrannidem, Imperatorem, Regesque commovere nititur, xi. & seq. Privatum regno Henricum declarat, xiii. Ipsum, ejusque fautores excommunicationis sententia percussit, xvii. Sabaudia Ducem, ne Bernensibus assentiatur, commonet, xxvi. Helvetios catholicos quid illo tempore agere ipsos oporteat, edocet, ac stipendia pro mille scolopetariis eisdem statuit, xxvii. Duci Venetorum gratias agit pro solitudine in hæreticis puniendis adhibita, xxviii. Hæreticos resipiscentes benigne recipit, ac fovet, *ibid.* Tuendæ in Polonia fidei studium commendat, xxx. Concilii celebrationem cum Imperatore promovet, *ibid.* Petrum Paulum Vergerium in Germaniam ad id peragendum literis datis Romanorum Re-

gi, & Imperii electoribus mittit, xxxi. *¶* *seqq.* Joannis Eckii pietatem commendat, xxxiii. 1536. xxxviii. Triremes Carolo V. in Tunetana expeditione suis sumptibus mittit, xliii. Magistrum Equitum Rhodiensium ad suarum triremium cum aliis conjunctionem literis sollicitat, *ibid.* Gallorum item Regem, sed frustra, XLV. *¶* *seq.* Classem in Turcas paratam, ut cum benedictione sua dimittat, Centumcellas se confert, XLIV. Supplicationes ad Divinam opem in hac expeditione implorandam coegerit, 1535. XLIV. XLVIII. *¶* *seq.* De Guletia expugnatione Casari gratulatur, xlix. Referuntur in Consistorio foedera cum Muleasse Tuneti Rege a Carolo V. post Tunetanam expugnationem pacta, LXV. Legatos ad Casarem in Italiam adventantem decernit, LTV. Ministrum Generalem Ordinis Minorum ad Casarem pro Africana expeditione persequenda mittit, LV. Ad illam adjuvandam Lusitaniam Regem sollicitat, LVI. Alphonsum Congi Regem strenuum fidei catholice propagatorem suis literis commendat, 1535. LIX. Catolum V. Romam venientem summo honore excipit, ac de pace, & concilio longius disserit, 1536. I. *¶* *seq.* Eidem Apologiam de rebus suis textenti in Cardinalium cætu respondet, usurumque se potestare Ecclesiastica contra leges pacis respicientem, indicit, VII. Purgat se cum Gallis Oratoribus de Apologia a Casare facta, IX. Gallorum Regem, ut dimissis cum Casare simulatibus, contra Turcam arma assumat, vehementer obtestatur, XII. XV. Idem a Casare exposcit, xviii. Cardinalem Trivultium Legatum ob id ad Regem mittit, xiv. Annæum Memorantium, qui paci componendæ studebat, ac Venaisimum comitatum a grassatione defenderat, summis laudibus effert, XIX. *¶* *seq.* Ut congressu armorum Casar, & Rex abstinere, suis nuntiis impetrat Paulus, XX. Ad Turcas in Dalmatiam, & Poloniam irumpentes propellendos, qua adhortationibus, qua subsidii incumbit, XXII. *¶* *seq.* Regem Gallie ad affinitatem cum Rege Scotie contrahendam, ac ne Henrico VIII. opem ferat, hortatur, XXX. Jacobum Scotie Regem a societate cum Henrico ineunda deterret, XXXII. Bullam pro concilio Mantue celebrando in Consistorio legi jubet, xxxiii. Mox in S. Petri basilica, *ibid.* Refertur diploma indictionis, XXXV. Acceptis a Joanne Fabro Episcopo Viennensi pluribus super concilio monitis, cum gratiarum actione respondet, XXXVI. *¶* *seq.* Joannem Eckium suis literis commendat, ac Joannem Petrum Caraffam, & Reginaldum Polum pro concilio maturando ad se vocat, XXXIX. *¶* *seq.* Europæ Reges ad concilium missis Nuntiis invitat, XLI. *¶* *seq.* Reviviscentem Mediolani Beghinarum heresim coercet, XLV. Cardinales creat, XLIX. Per literas, & Nuntios ad pacem Imperatorem, & Regem Gallie extimulat, 1537. I. *¶* *seq.* Ducem Mantue ad res pro concilio disponendas monet, Rosamque a se benedictam illi dono mittit, IV. Concilium per viros præcipuos ubique indicit, V. Joanni Morono instructionem mittit, quomodo se gerere debeat in Germanica & Hungarica legatione, VII. *¶* *seq.* Item Episcopo Aquensi per inferiorem Germaniam Nuntio, XII. Pauli Brevia elector Saxonie vix accepta, remisit, XIV. Præfidiarias copias a Ferdinando Mantue Duce concilii tempore postulas, ne concilio libertas adempta dicatur, omnino denegat, 1537. XXVI. Concilium ea de causa prorogat, xxviii. Carolum V. de totius rei successu certiore facit, XXXIX. Item Ferdinandum Romanorum Regem, & Cardinalem Tridentinum, *ibid.* XXX. Supplicationes pro pace universali Chri-

stiano orbi imperat, XXXII. A Venetis pro concilio urbem aliquam exposcit, XXXIII. Vicentiam concedunt, XXXIV. Prorogata ad Kalendas Maii inchoatione concilii Imperatorem, ut adesse velit, invitat, XXXIV. LV. Item Ferdinandum Romanorum, ac Franciscum Gallie Reges, LVII. Aloysium Lippomanum, & Hugonem Rangonium ad reddendas senatui grates ac cuncta disponenda pro concilio præmittit, XXXIV. LX. Cardinalem Langium Salisburgii Archiepiscopum, quod alieno tempore Synodum coegerit, atque alio, quam par erat, ordine, celebraverit, coarguit, XXXV. Joannem Fabrum strenuum Catholicæ fidei pugilem Episcopum Viennensem commendat, XXXVI. Reginaldum Cardinalem Polum Legatum in Angliam destinat, xxxviii. Abeuntem ingenti pecunie vi adjuvat, ac Leonidensi Cardinali commendat, XLII. Eundem concordie interpretem inter Carolum V. & Franciscum I. cum per ipsorum fines transiret, deputat, XXXIX. Scotie Regem ad opem Reginaldo Polo ferendam, atque ad pacem promovendam hortatur, *ibid.* Eidem Regi gladium cum pileo in nocte Nativitatis Domini benedictum dono mittit, XL. Gallie Regem ad pacem, & ad Reginaldum Cardinalem Polum suis auxiliis fovendum invitat, XLI. Mariam Hungarie Reginam Belgii gubernatricem ad Legatum Polum Regis officis complectendum extimulat, XLII. Polum in captis discrimen ob Henrici VIII. insidias adductum ad se revocat, eoque in reditu indemnitati consulit, XLIV. Regem Polonie pecunia contra Novatores instruit, ac Regni Præfules de ostensa constantia commendat, XLV. Clivensibus contra Turcas opitulatur, XLVI. Portum Piceni munitionibus contra eisdem firmandis incumbit, XLVIII. Cardinales tres pro rebus necessariis, contra Turcas præparandis deputat, *ibid.* Nuntium pro pace inter Principes componenda designat, XLVIII. Monet Imperatorem, ut imminente Turcarum periculo pro pace cum Francisco Galliarum Rege componenda Oratorem ad se mittat, XLIX. *¶* *seq.* Eadem cum Francisco tentat, XLIX. Venetorum Ducem, ut cum Casare fœdus contra Turcas sanciret, extimulat, LII. Liberata a Turcarum metu Italia gratias Deo agit, ac Imperatorem iterum ad pacem urget, LIII. Fœdus cum Casare, & Venetis contra Turcas celebrat, LIV. LXI. Subditos Romanæ Ecclesiæ proposita bonorum proserptione, alterius Principis stipendia accipere vetat, LVIII. Legatos pro pace destinat, LIX. LX. Sigismundum Polonie Regem pacis interpretem inter Ferdinandum, & Joannem Hungarie Reges constituit, LXII. Oratorem ejusdem Sigismundi ad se venientem, ut consueta Pontificibus deferret obsequia, benigne excipit, LXIII. Decem millium aureorum subsidium eidem contra Tartaros dimicanti tribuit, LXIII. Simonem Episcopum Zagabriensem quanta pro pace firmanda, ac Turcis coercendis præstitit, Paulus suis literis edocet, LXIV. Fœderis articuli inter Pontificem, Casarem, ac Venetos contra Turcas in Consistorio leguntur, 1538. III. Polonie Regem, ut suas vires cum Ferdinando Rege contra Turcas conjungat, hortatur, 1538. V. Andream Auriam sacri fœderis Ducem suis epistolis ad præclare agendum accendit, VI. Patriarchæ Aquilejensi Pontificie classis Præfecto vexillum rite benedictum porrigit, VII. Decimas in Lusitania pro bello sacro imperat, VII. Cum Imperatore, & Rege Gallie Niciam convenire statuit, ut pax inter illos firmaretur, VIII. Niciam eisque Arcem a Duce Sabaudie pro ejusmodi con-

ven-

ventu exposcit, *ibid.* Legatum urbis Cardinalem Neapolitanum creat, IX. Cardinales, Campegium, Simonertam, & Alexandrum, ut Vicentiam ad concilium mitteret, Legatos declarat, IX. Lucam, sublato prius interdicto, solemniter intrat, X. Placentia subiens Vicentinum concilium prorogat, *ibid.* Alphonsum Cardinalem Lusitanum Romam, ut concilii tempore ibi interfit, evocat, *ibid.* Genuesium Oratores Placentie excipit, *ibid.* Extra Niciam in cœnobio S. Francisci, negata a Sabaudie Duce Arce, commoratur, *ibid.* XI. Cum Casare colloquitur, XI. XIII. Rex Gallie valetudine impicitus sui adventus tarditatem apud Pontificem per Oratores excusat, XI. Sacram Synodum Niciam delatam Pontifex veneratur, XII. Excipitur in consistorio Nicie extra urbem franciscus Gallie Rex, qui cum Pontifice colloquitur, XII. Regina, ac Delphinus Pontificem salutant, XII. Tentat ut se præsentem Reges in colloquium, & complexum veniant, sed frustra, XII. Decennales inducias inter Casarem, Galiorumque Regem conciliat, XIII. Romam redit, *ibid.* Margaritam Navarre Reginam ad concordiam inter Reges alendam hortatur, XIX. Hieronymum Cardinalem Aleandrum Legatum in Hungariam ad confirmandas concordie pactiones inter Ferdinandum, & Joannem mittit, XX. Gratulatorias epistolas scribit Joanni XXI. Ferdinando Gonzagæ Proregem Sicilie monet, ut classem, quam habebat instructam, Venetæ contra Turcas conjungat, XXII. Carolum V. ad Constantinopolim expugnandam extimulat, XXIV. Decimas Clero Hispano pro bello contra Turcas imperat, XXV. Indulgentiam Plenariam orantibus pro expeditione contra infideles largitur, *ibid.* Contra Guidobaldum Urbini Ducem inobedientem, & contumacem arma movere statuit, sed omnis apparatus brevi sedatur, XXX. Novem Cardinales pro brevi ad Concilium pertinentibus deputat, XXXI. Tres quoque Præsidentes Concilio Vicentie indicto designat nempe Campegium, Simonertam, Aleandrum, XXXI. *¶* *seq.* 1539. XXV. Dilationem aperitionis Concilii propter Prælatorum paucitatem imperat, 1538. xxxiv. LV. Dilationis causas, quas Soavius carpit, Cardinalis Sadoletus elucida, XXXVI. Ad Lutheranos ad concordiam, & fidei catholice unitatem redigendos Cardinalem Aleandrum Legatum in Germaniam dirigit, XXXVIII. Eidem committit, ut Bohemum reductioni incumbat, 1538. XXXIX. Henricum Anglie Regem in criminibus, & apostasia fœdissentem iterum damnat, XLV. *¶* *seq.* Cardinales creat, XLVII. Octavium Farnesium Præfectura Urbis donat, *ibid.* Alphonsum Cardinalem Lusitanum Romam, ut ejus consilio uretetur, accersit, *ibid.* Fœderi catholico in Germania confлото se conjungit, 1539. I. Ferdinandum Regem monet, ut Francordienſe decretum catholicæ Religionis iniquum rescindat, IX. XL. *¶* *seq.* De Lundensi Archiepiscopo graviter conqueritur, quod auro corruptus decreto Francordienſi subscripserit, X. Consulit, ut conventui Ordinum Imperii Casar interfit, xiii. De Maria Hungarie Regina in Lutheranam sectam aliquantulum propensa expostulat, xiv. Sigismundum Polonie Regem per Hieronymum Rorarium internumium monet, ut Aula Regia impositiores areat, xx. Pileum, ac gladium consecratum Sigismundo Polonie Principi mittit, xxi. Reformationem Curie Romanæ molitur, xxii. Contra ipsam Lutherus, ac Stormius insurgunt, *ibid.* Alexandrum Cardinalem Farnesium ad Carolum V. Legatum mittit pro morte Isabella, pro pace, pro re-

Ann. Eccl. Tom. XXXII.

bus Angliæ, ac Concil. xxxiii. xxxiii. Suspendit iterum Concilium Vicentie incicium ad tempus incertum, xxvi. Summa vigilantia ad arma contra Turcas excitat Polonie Regem, xxvii. Item Ferdinandum Romano- rum Regem, xxviii. Ac Joannem Hungarie Regem, XXX. Decimas in Hispania, ad duos annos assignatis doabus quartis fructuum Ecclesiasticorum Carolo V. pro paranda classe contra Turcas concedit, XXXI. Nec ipsos Cardinales a decimis vult illo tempore immunes, *ibid.* Ad excindendas serpentes hæreses Jacobum Cardinalem Sadoletum in Avenionensi ditione censorem fidei declarat, XXXIII. Georgium Archiepiscopum Armachanum ad hæreticos transfugam Episcopatu deicit, Robertoque Wancop illius Ecclesiæ administrationem confert, XXXVI. Oppidum civitatis regalis in Indiis in Cathedralem evehit, *ibid.* Cardinales creat, XXXVIII. Marcellum Cervinum Alexandro Cardinali Farnesio Legato ad Principes consiliarium addit, *ibid.* Redeunte Cardinali Farnesio summopere dolet, pacem haud quamquam concludi potuisse, 1540. XII. Polonie Regi de his scribit, XIII. Marcellum Cardinalem Cervinum Legatum ad Casarem, & Romanorum Regem in Spirensi conventu constituit, xxvii. Spirensi dietæ interesse Cardinalem Moguntinum hortatur, xxviii. Evarie Ducibus Religionis causam commendat, xxx. Item Episcopis Viennensi, & Herbipolensi, xxx. *¶* *seq.* Conventui Spirensi Haganoam translati Joannem Moronum adesse jubet, XXXII. Thomam Campegium Feltrensem Episcopum cum aliis viris doctis ad dietam Wormatiensem designat, LII. Instructiones illi datæ, LIV. Albertum Pighium comitem Thomæ adjungit, LVI. Antonium Perenottum Granuellanum Atrebatum Episcopum suis literis ad tuitionem catholicæ fidei in dieta Wormatiensi accendit, LVII. Strigonienſem Archiepiscopum, alioſque Hungarie Regni Episcopos post Joannis Regis mortem, ne ad Turcas deficiant, ardenti, sed irrito studio per epistolas commonet, LXII. *¶* *seq.* Episcopum Veronensem pro reformatione cleri Romam vocat, ac Cardinales pro Tribunalium reformatione deputat, LXV. Eboresensem in Lusitania Ecclesiam ad Archiepiscopalem dignitatem evehit, LXV. S. Franciscum Xaverium Apostolicum Legatum in Indias mittit, LXVI. Societatis Jesu Sodalitium confirmat, LXVII. Gasparem Cardinalem Contarenum Legatum in Germania declarat, 1541. I. Præceptiones illi datæ, *ibid.* Fœderi catholico se conjunctum declarat Pontifex ac pecuniam apud mensarios deponit, XX. XXXIII. Protestantibus armis aggredi non consulit, XXI. Articulus quosdam parum catholicæ religioni consonos, vel ad tempus tolerari, omnino dissentit, XXII. XXXIII. Concilium proponit, XXIII. XXVI. Plurimum ad Germanie reductionem conducentia eidem suggeruntur, 1541. XXV. Cardinalem Contarenum ab invidis insultatum mirifice laudat, ac Bononia Legatum creat, XXXVIII. Gerardum Kildarie Comitem Hibernum pro fide Catholica extorrem Leonidensi Episcopo commendat, XL. Wltonie Princeps strenuus catholicæ religionis pugil meritis a Paulo III. encomiis celebratur, XLI. Joannem Codurium, & Alphonsum Salmeronem Societatis Jesu ad fulciendam Hibernorum in fide catholica constantiam submittit, XLII. Regem Scotie ad arma contra Henricum Angliæ Regem provocat, XLIII. Helvetiorum validam manum contra Turcas contrahit, XLV. Perusinus rebelles pulsis vestibus, & laqueo ad collum appoſito ante pedes in portica S. Petri

M m m m 2

ve-

veniam deprecantes absolvit, XLVI. Lucam, ut cum Imperatore conveniat, relicto Romæ Legato Cardinali Pio, se confert, & quæ ibi cum Imperatore transigerit, XLVIII. *Œ segg.* Missio in Gallias Protonotario Dandino a Rege exposita, ut ab induciis cum Cæsare non discedat, L. Sanctissimum Christi Corpus Pont. iter agentem ex antiqua consuetudine præcedit, LI. Agit cum Cardinalibus de concilio inchoando, LII. Item de fœdere catholicorum contra hæreticos firmando, pluraque super hoc agitantur, LIII. Rex Galliarum exposita a Pontifice, ut iudicet de violatione pactorum a Cæsare commissæ ob necem Fregosii, & Rinchonii, LIV. Cæsarei urgent Pont. ut pro liberatione Georgii Austriaci Valentini Archiepiscopi apud Galliarum Regem instet, *ibid.* Qui tandem liberatus est, LXI. Nicolaum Ardinghellum pro his omnibus Nuntium mittit, *ibid.* XLIV. LXI. Cardinalem Contarenum e Ratisbonensi diœta revertentem Romæ in consistorio audit, LXII. Decem Cardinales pro reformatione Ecclesiasticæ disciplinæ delegat, *ibid.* Cardinales in Gallia agentes pro celebratione concilii adhibendos Romam vocat, LXIII. Hispanos similiter, indulgens in gratiam Regis, dumtaxat Cardinalibus Toletano, atque Hispalensi, ut in Hispania remanerent, LXIII. Hieronymum Verallium ad Regem Romanorum Nuntium missum variis, ac salubribus monitis instruit, LXIII. Margaritam Navarra Reginam antea hæresis insinuatam, cum catholice pietatis speciem exhibuisset, suis epistolis commendat, LXVI. Paulus Barchitus globi ictu interfectus exercitum Ferdinandi Regis Hungariæ cuius dux erat, maximum in discrimen adducit, 1537. LXV. Paulus Capifuechius cum esset Episcopus Neocastrensis, & Pauli III. Vicarius Perusina civitatis præficeretur, 1535. LVIII. Carolo V. Romam venienti obviam mittitur, eique anteportam S. Sebastiani Crucem osculandam offert, 1536. I. Paulus Cardinalis Cæsius disciplinæ ecclesiasticæ reformandæ præficeretur, 1534. III. Pro Concilii celebratione deputatur, 1536. IV. Paulus Justinianus Venetus Pontificiam classem in Tunetana expeditione, consilio, & peritia sua adjuvare jubetur 1535. XLIII. Pauperes: Duodecim pauperum pedes in cœna Domini Romæ Carolus V. lavat, eisque egregia donat munera, 1536. IV. Sint maxime curæ Episcopis, 1541. XXIX. Pauperum de Lugduno sectam reviviscentem Mediolani exquirit Paulus III. imperat, 1536. XLV. Pax quanto studio inter Christianos Principes a Pontifice promotâ, 1536. VII. XII. XIV. XV. 1537. XLVIII. L. Ad illam promovendam. Legatos dirigit, 1540. XII. XIX. *Œ seg.* Pontifex ipse Niciam pro ea promovenda se confert, 1538. XI. Pro pace obtinenda preces universis iussu Pontificis imperantur, 1541. XXI. Nicolaum Ardinghellum in Gallias ad pacem enixe promovendam Pontifex mittit, 1541. LIV. Per amica colloquia haud speranda, 1540. xvii. Ab hæreticis conditiones pacis semper contractæ, 1540. xxxix. Peccatum: Peccata non remittuntur fide quæ credantur esse remissa, 1532. Lxxiii. Peccata necessitate committi fingunt Lutherani, Lxxvii. Nullum esse præter incredulitatem, *ib.* Peccati authorem Deum constituunt Lutherani, *ib.* Deum peccati causam fecere Joannes Calvinus, 1535. xxiv. Et Philippus Melancthon, 1540. xlix. Pecunia: Ad alliciendos Lutheranos, ut ad fidem catholicam revertantur, pecunia uti non approbat Pont. 1541. xxi. Perle Turcas gravi clade afficiunt, 1535. xlv. XLVIII.

Perusina tumultus exortos compescit Paulus, 1535. LVIII. Supplices in porticu S. Petri veniam petunt, 1541. XLVI. Perusini: Gallicas partes adversus Carolum V. amplexi, 1529. LIII. Objurgati a Clemente, *ib.* Peruvia: In regno Pervano, aucto fidelium numero, erigitur in Cathedralē civitas, cui nomen Cuzco, 1536. XLVIII. Pestis causa Spirensis conventus Haganoam transfertur, 1540. xxxiii. Petrus Gandavenis Minorita bis centena Mexicanorum millia baptismo abluat, 1529. xcv. Pueros quingentos ad fidem prædicandam erudit, xcvi. In convertendis & erudiendis fide Christiana Mexicanis mira gratia pollet, 1531. CV. Petrus Balma Episcopus Gebennensis desidia notatur, 1535. xxv. Cardinalis creatur, 1539. xxxviii. Petrus Bembus Venetus Cardinalis creatur, 1538. XLVII. Petrus Paccachus Episcopus Giennensis de causa Conceptionis Immaculatae Virginis in Concilio agi postulat. *Vid.* Maria Virgo. Petrus Suavius quam inepte mentitur de causa Indictionis concilii Mantuæ, 1536. XLIV. Petrus Vestrius Episcopus Aqueensis ad indicendum Romanorum Regi concilium mittitur, 1537. V. xi. *Œ seg.* Magno plausu a pluribus in Germania excipitur, xlii. Smalcaldam concedit, & quæ ibi egerit, xiv. *Œ seg.* Petrus Viretus Orbensis Farello additur comes ad Genuam hæresis sedandam, 1537. xxv. Petrus Paulus Parisius Episcopus Nulcanus Cardinalis creatur, 1539. xxxviii. Petrus Paulus Vergerius Romam e Germania accitus denuo ad concilium promovendum in Germaniam remittitur, 1535. xxxi. Quæ egerit cum Saxoniae Duce, XXXIV. Wittembergæ cum Luthero colloquitur, xxxvi. Philibertus Aurantiæ princeps occiso Carolo Borbonio cæsareo exercitus summum imperium gerit, Pontificemque obsidet, 1527. xxii. Ad deditionem cogit, *ibid.* Jubetur a Carolo V. Pontificem dimittere, xxix. Differt libertati restituere Pontificem, *ibid.* XLVI. Ensis & pileus ei missi a Clemente, 1529. LI. Perusio Malatestam eicit, LV. Cæsareas copias in Florentinos educit, Lxxiv. Arcetium & Cortona illi deduntur, *ibid.* In Florentinum agrum irrupit, *ibid.* Empolim & Volaterras expugnat, 1530. CLxxxvii. Florentiam obsidet, *ibid.* In agro Pistoriensis cæsus moritur, *ibid.* Pœnas oppressi Pontificis dat, *ibid.* Philippinus Auria Genuensis Gallicæ classis præfectus a Francisco I. 1528. V. Mari obsidet Neapolim, *ibid.* Hugonem Moncadam pro regem cum Hispana classe profigat, *ibid.* Multos proceres capit, *ibid.* A Philippino eos repetit Franciscus I. nec præmia victori persolvit, x. Abalienatus a Francisco I. deficit ad Carolum V. *ibid.* Ea defectione Neapolitanum regnum Gallo admittit assertique Hispano, *ibid.* Deinde Andreas Auria pulsa Gallica classe Genuam libertati restituit, xii. Philippus Hassæ Lantgravius frustra Zuingianos conciliare nititur cum Lutheranis, 1529. V. Monet Zuinglium & Oecolampadium de perspicuitate & certitudine verborum Christi, VI. Quid ipsi ab Oecolampadio responsum, *ibid.* Non potest obtinere, ut se fratrum loco habeant, vii. Fœdus percutit cum Zuinglianis adversus Carolum V. 1530. cxxi. Rebelat in Ferdinandum, 1534. xii. Tumultuario prælio fundit Ferdinandum exercitum XVII. Pacem init cum Ferdinando, XVIII. Philippus Bavarus Cæsareo exercitus dux propulsat Vienna Solimanum, 1531. Lxxviii. A Philippo Lantgravio vincitur tumultuario prælio, 1534. XVII. Phi-

Philippus Bolonius creatus Cardinalis a Clemente VII. 1533. LXXXVII. Qui titulus illi attribuitur, *ibid.* Philippus Lantgravius: In suas partes ipsum trahere Joannes e Bokelson Anabaptitarum. Rex frustra studet, 1535. XXXVIII. *Œ seg.* Quam male Nuntium Apostolicum acceperit, 1537. XIV. Fœderis a catholicis contra hæreticos sanciti fortuito factus conscius, Smalcaldicos socios convenire Francfordium ad retundendos catholicorum animos incitat, 1539. II. Philippus Melancthon desiderium concordie simulat, cui tamen fidem adhibendam Coeleus negat, 1540. II. Peccati authorem Deum facit, 1540. XLIX. Eloquentiæ suæ phaleras in Wormatiensi colloquio distendit, 1540. LIX. De originali peccato cum Eckio disputat, *ibid.* In conventu Ratisbonensi cum catholicis disserit, 1541. VII. De fide justificante, atque abusibus Ecclesiæ emendandis multa scribit, 1541. xvii. Philippus Sciabottus Gallorum Dux Sabaudiam, & Pedemontium mira celeritate occupat, 1536. XI. Philippus Strozzius a Cosmo Florentia Duce in carcere detentus se ipsum jugulat, 1538. XLVII. Pileus rubens Alexandro Farnesio, & Guido Ascanio Sfortiæ Cardinalibus creatis Bononiæ imponitur ab Archiepiscopo Sipontino Gubernatore, 1534. XIV. Placentia: De concilio in ea celebrando agitur, 1535. XXX. Cæteris illam proponit Cardinalis Sadoletus, 1537. LVIII. Paulus III. Niciam profecturus, Placentiæ per aliquot dies subsistit, ac decretum de prorogando Vicentino Concilio, habito Cardinalium Senatu, promulgat, 1538. X. Pluralitas Episcopatum. *Vid.* Episcopatus. Pœnitentia: Senonensis concilii decretum de pœnitentia, 1528. XCI. Polonia quomodo Lutherana hæresis ipsam infecerit, 1535. XXIX. Sigismundus Poloniae Rex Turcas & hæreticos strenue arceat a regno, 1536. XLI. Pamphilo a Strafoldo demandatur curandantandi concilium in Polonia, 1537. V. In maximum discrimen propter disseminatam hæreses adducitur, 1537. XLV. Regem Poloniae pecunia Pontifex adjuvat, *ibid.* LXIII. Splendidam legationem Pontifici mittit, 1537. Lxiii. In conjunctionem armorum contra hæreticos a Pontifice invitatur, 1538. V. Inter Ferdinandum, & Joannem Hungariæ Reges pacis interpres a Pontifice adhibetur, 1537. LXII. Polygamia induta a pseudopropheta Anabaptistico deprehensa in adulterio, 1534. XXXI. Qui polygamia adversari cæsi, *ibid.* Tunc omnes virgines Monasterienses stupratae, *ibid.* Pompejus Columna Episcopus Reatinus reconciliatur Clementi VII. 1527. XLVI. Favet illi, ut libertati a cæsareis restitatur, *ibid.* Illius oppida ditata urbis spoliis evallata ab Ursino abbate Farsensi, 1528. V. Pontifex Romanus: Lutheranus dux pontificem strangulare meditatus plectitur a Deo, 1527. XIX. Deridentium Lutheranorum majestatem pontificiam infelix exitus, *ibid.* Quo ritu Carolus V. Cæsar Bononiæ Clementem VII. sit veneratus, 1529. LXXXIII. Pontificis sacris operari manibus aquam affundit, LXXXIX. Pontifici Romano fidei rationem reddit David Eschiopum Imperator, 1533. XXVIII. Oratoris opera illi obsequium desert, XXIX. Potestas secularis non minus, quam Ecclesiastica a Martino Luthero tollitur, 1540. XLIX. Praefectura Urbis Octavio Farnesio a Paulo III. conceditur, 1538. XLVII. Presbyteri: An ipsi concedendum conjugium, disseritur, 1540. XLIX. *Ann. Eccl. Tom. XXXII.*

Primatus Ecclesiæ Romanæ in Anglia a Sanctissimis viris effuso sanguine asseritur, 1535. IX. *Œ segg.* Contra ipsum Henricus VIII. insurgit, 1535. I. *Œ seg.* Prodigia varia quæ Monasteriisbus imminetent cladem intendantur, 1534. XXIX. *Vid.* Ostenta Prælagium. Protestantes: Eorum origo, 1529. XXV. Rogati deserendo in Turcas auxilio conjurant in Cæsarem, *ibid.* Postcunt concilium, *ibid.* Idem sperant concilia œcumenica, *ibid.* Quæ fuerint eorum fraudes in petendo concilio, *ibid.* Quid iis a Carolo V. responsum, *ibid.* Ad ipsos paterna charitate Paulus Pontifex literas mittit, 1535. XXXI. Pontifici ad concilium invitanti stulte, ac irreverenter respondent, XXXVI. Quæ scripserint ad Carolum V. circa concilium, 1536. XLIII. *Œ seg.* 1537. V. XV. *Œ segg.* Quid de Episcoporum potestate sentiant, 1540. XLIX. Smalcaldam conveniunt, 1536. XLII. 1537. XIV. *Œ seg.* Conventum Francfordiæ contra fœdus catholicum celebrant, 1539. II. Bona Ecclesiasticis directa restituere detrectant, 1540. LI. Gallorum Regem frustra in suas partes trahere contendunt, 1540. LX. Item Henricum Angliæ Regem, irrito conatu tamen, falsitatis in pluribus notantur, *ibid.* Concordiam a catholicis impeditam in conventu Ratisbonæ mendacissime prædicant, 1541. XXXVII. In recessu Cæsareo urgent, ut multa ipsis concedat, 1541. XXXV. Prussia ab imperio divulsâ, 1531. LVIII. Pseudoapostoli viginti septem creati a Rege anabaptistico, 1534. XXXV. Data iis promissa fallacia ne pileum quidem capitis eorum periturum, *ibid.* Intercepti omnes sunt variisque supplicis damnati, *ibid.* Pars a demone illusa pertinacissima moritur, pars seductam sefatetur, *ibid.* Pueri qui sine baptismo decedunt, probabilis est, quod nulla sentus poena torqueantur, quævis contraria sententia non sit proscripta, 1538. XLIII. Pulices habitæ pro numinibus a Mexicanis, 1527. CIX. Purgatorius ignis: Purgatorium ignem esse probatur a concilio Senonensi contra hæreticos, 1528. XCVI. Nomen Purgatorii aboleri mandat Henricus VIII. licet orare pro defunctis non vetaret, 1536. XXVIII.

Q

Quadragesimale jejunium ab Apostolis fidelibus commendatum, 1527. CI. Divinæ vindictæ exemplum in duos quadragesimalis jejunii irrisores, 1531. LXIV. Cruciferorum equitum impietas in irridendo jejunio quadragesimali instructa, ut aiebant papistica & evangelica mensa, *ibid.*

R

Ranæ pro numinibus habitæ a Mexicanis, 1527. CIX. Ratisbona: Colloquium Wormatiense ad Ratisbonensem Dietam transfertur, 1540. LIX. Conventus Ratisbonæ indicitur, & Cardinalis Contarenus summo honore ibidem excipitur, V. Liber concordie in eo conventu exponitur, VIII. XII. Catholicae parti plurimum incommodus, XXV. Recessus Ratisbonensis catholicis æque, ac hæreticis improbat, XXXIII. XXXV. Acta Bucero infideliter, ac proacriter conscribuntur, xxxvii. Ratisbonensis conventus: In eo actum de pro-

pulsando Solimanno, 1532. XIII.
 Ravenna: Oppresso a caesareo exercitu Clemente VII. a Venetis occupata, 1528. XIII. Ea Caesaris imperio Pontifici restituta, *ibid.*
 Reformatio Ecclesiae facta ab Anabaptistis, 1534. XXVI. Reformationis species fallax inducitur ab haereticis avertendam Ecclesiam, 1527. LXVI. Facta a Zuinglio, 1528. XXI.
 Reformatio a Paulo III. ipso sui Pontificatus initio expetitur, 1535. III. XXIX. XXXVII.
 Reformatio Romanae Curiae a Joanne Fabio Episcopo Viennensi suadet, 1536. XXXVII. *art.* LIV. LV.
 Reformationis consilia a Paulo III. suscepta, 1530. XXI. Plures praestantissimi Viri sententiam suam super ea dixere, 1539. XXII. Lutherus, & Sturmus adversus eam duos edunt libellos, *ibid.* Promovetur Cleri & Curiae reformatio, 1540. LXV.
 Reformatio in Clero Germaniae a Cardinali Contareno promovetur, 1541. XXIX. Decem Cardinales pro reformatione Ecclesiasticae disciplinae Romae a Pontifice deputantur, 1540. LXV.
 Reges quo ritu Carolus V. Clementem VII. veneratus sit, 1529. LXXXIII. *¶ seq.*
 Reginaldus Birgittensis monachus, morti ab impio Henrico VIII. adjudicatus triduum ad se praeparandum exposcit, 1535. VI. Invieta constantia, ad patibulum, negato dilationis spatium, properat, *ibid.*
 Reginaldus Polus luculento commentario Henrici VIII. fautorumque ejus contra Pontifices calumnias confutat, 1534. X. Immanem ab Henrico in tot pios viros exercitam lanienam deplorat, 1535. IV. Cardinalis Rossensis virtutes celebrat, VIII. *¶ seq.* Henrici impia facinora exagitat, XIV. Romani Pontificis auctoritatem paratus ad sanguinem fundendum, tueri, XV. Thomae Mori egregiam in tormentis virtutem praedicat, XVI. *¶ seq.* Pontifex illum ad se honorificis epistolis accersit, 1536. XL. Diaconus Cardinalis SS. Nerci, & Achillei creatur, 1536. XLIX. Ad res Angliae componendas Apostolicum de latere Legatum in Angliam ipsum creat, 1537. XXXVIII. Per Galliam transiens pacem inter Regem, & Caesarem componere jubetur XXXIX. Commendatur a Pontifice Scotiae, ac Franciae Regibus, nec non & Belgii Governatori, XL. *¶ seq.* Ad sumptus itineris, atque ad sublevandam catholicorum inopiam ingenti auri vi instruitur a Pontifice, XLII. Parisiis summo honore excipitur, XLIII. Henricus Angliae Rex Francicum Regem postulat, ut Polum in suam traderet potestatem, *ibid.* Cameracum ad evitandas Henrici insidias tendit, *ibid.* Crucem, Legationis insignem, quam caeteri praeter timore ferre trepidabant, invieta animi constantia palam ipse sua manu effert, *ibid.* Everardus Cardinalis de Marchia Reginaldum honorificentissime Leodii recipit, XLIV. Quaestus ad mortem ab Henrico VIII. miratus Regis amentiam dixit, se jam dudum vitae hujus taedio affectum mortem appetivisse, *ibid.* Revocat illum ad se Pontifex, ipsius capiti metuens, *ibid.* Militarem custodiam Romae commoranti contra Regis insidias attribuit, *ibid.* Ejus caput quinquaginta aureorum millium pretio licitur, 1537. XLIV. Deputatur cum plerisque aliis Cardinalibus pro tractandis rebus ad concilium pertinentibus, 1538. XXXI. Carpentorati ob Regis Angliae insidias aliquandiu moratur, 1539. XXIV.
 Regulares plusquam decem millia ad saeculum sub Henrico VIII. rediere, 1536. XXIX.
 Relapsi ex Senonensis synodi decreto tradendi iudicio saeculari, 1527. XC. In Belgio morte affici jussi a Carolo V. 1529. XIV.
 Religio reformata vere deformatissima inducitur a Zuinglianis, 1528. XXI.

Reliquiae plures ab Hispanis ex urbe abactae, 1527. XLIV. Ab iis cum tempestate graviore jactatae essent consignatae Calaritano archiepiscopo, *ibid.*
 Revelationes: Anabaptistarum principes falsis revelationibus illusi, 1532. LXXXVI. 1534. xxvi. *Vid.* Illuminati & visa.
 Rhodus: defuncti Christiani Reges praeclearae occasione pro recuperanda Rhodo, 1529. IV. & V.
 Richardus Ferthestonus ob defensionem justam Reginae Catharinae causam in carcerem conjectus, 1533. LXXV. Quod Catharinam Angliae Reginae defendisset, atque Pontificiam in Henrico dignitatem agnoscere noluisse, extremo supplicio afficitur, 1540. LXIV.
 Riccardus Farmerus bonis spoliatus in carcerem ab Henrico VIII. truditur, 1540. LXIV.
 Robertus Laurentius Carthusianus pro asserendo Romani Pontificis Primatu in Anglia occumbit, 1535. III. *¶ seq.*
 Robertus de Loncourt episcopus Catalaunensis Cardinalis creatur, 1538. XLVII.
 Robertus Vancop. insignis Theologus Armacanae Ecclesiae in Hibernia administrandae praecitur, 1539. xxxvi.
 Rodolphus Pius Carpensis Episcopus Faventinus in Galliam Nuntius, 1535. XIII. 1536. xx. Cardinalis creatur tit. S. Potentianae, 1536. XLIX. Concilium in Gallia indicit, 1537. V. Legatus in Gallias destinatur, 1537. LIX. 1538. VIII. Cum Pontifex Placentiam moraretur, e Legatione redux, quae pro pace cogenda egerit, Pontifici narrat, 1538. x. Ad colloquium Niciense Pontificem sollicitavit, xi.
 Roccandulus militum Dux Buda potiundi occasione praeter inani gloria elabi fuit, 1541. XLVI.
 Rogendorffius dux Strigonium Ferdinando subicit, 1530. CLXXXV. Vifegradum & Vaciam recuperat, *ibid.* Buda Joannem tyrannum Hungariae obidet, CLXXXV. Ad famem adigit, *ibid.* A Turcico exercitu obsidione depellitur, *ibid.*
 Rollius minister Anabaptista correptus a demone perversum poenitentiae genus praedicat, 1534. xxii. Dum apud Batavos contrahere exercitum pro liberando Monasterio nititur captus exurit, xxvi.
 Roma & Romani: Romae everio praedicta, 1527. I. Excitati ad poenitentiam Romani, II. Praedicta etiam Romano clero divina ira nisi respiceret a Joanne Fischero, *ibid.* Aferibit Thomas de Vio Cardinalis excidium urbis peccatis cleri, II. Negant Romani pro Clemente Pontifice adversus Carolum V. arma sumere, xxvi. Capta translyberina regione detrectant pontes rumpere, vel eos tueri, xvii. Romani ignavi & perfidi in primo ardore a Caesareo exercitu ad quatuor millia caesi dum frustra caesarem nomen implorant, *ibid.* Tormentis subjiciuntur a Caesareis, ut prodant reconditum aurum, xviii. Lutheranorum militum horrenda in urbe Romana sacrilegia, xix. Plurimae sacrae reliquiae ab Hispanis ex urbe abactae, XLIV. In Sardinia ab Hispanis quos divina ultio persequatur relictas, *ibid.* Miserranda Romanorum calamitas potito urbe caesareo exercitu, LII. Proceres ac nobiles ad herbas elitandas compulsi, *ibid.* Famem pestis consecuta plures depascitur, *ibid.* Roma egrediuntur Germani, 1528. IV. Ad quinque tantum millia egressi, *ibid.* Reliquos obrunctatis Roma in Pontificis potestatem redacta, *ibid.* Romam Clemens revertitur, xv. Tristissima Romae facies in illius reditu, xvi. Concilio celebrando apta proponitur, 1535. xxx. Solemni pompa Romam Carolus V. ingreditur, i. bique per aliquot commorans dies plura edic-

pietatis argumenta, 1536. I. IV. Romanae curia abulus tolli suadet Joannes Faber, xxxvii. Quam male haeretici ipsos cum dogmatibus confundant 1537. xvi. Romam concilium Tridentinum transferri cogitur, 1535. xxv.
 Rosa ex antiqua Pontificum consuetudine Dominica quarta Quadragesimae benedicuntur, 1537. IV.
 Rosa Mediana a Pontifice benedicta Duci Mantuae dono mittitur, 1537. IV.
 Rosarii Sodalitium a Clemente VII. Sacris indulgentiis pietatis ergo donatum, 1534. LXX.

S

Sacerdos & Sacerdotium: Sacerdotum coelibatus apostolica traditione inductus, 1527. CII. Sacerdotium non magis pertinere quam regnum ad singulos convincunt Lutherani & Sigismundo Rege Poloniae, 1528. LXXIX. Senonensis concilii decretum de sacerdotio quo illud probatur adversus haereticos, 1528. LXXXVIII. Daemonis Lutherum docentis argumenta contra sacerdotium, CLIII. *Vid.* Missa. Sacerdotium coelibatum omnino retinendum gravi poenitentia edicto mandat Henricus VIII. 1536. xxvii. *¶ seq.* 1539. xxxv.
 Sacramentarii: Lutheri contra Sacramentarios argumenta valida, 1531. xli. *Vid.* Zuingliani. A Rege Christianissimo plectuntur, & eiiciuntur, 1535. xxiv.
 Sacramentum: Conscientiae stimulus. cruciatus ad mortem Lutherus confugit ad sacramenta, 1527. LXII. Senonensis concilii decreta de septem sacramentis, 1528. LXXXVII. *¶ seq.* Sacramenta pro sua libidine immutat, vel contrahit Henricus VIII. 1536. xxviii. Sacramentorum numerus septenarius, 1540. XLIX. Sacrificia humana: Mille homines in uno sacrificio immolati, 1527. cxii.
 Sacrificium Misse: *Vid.* Missa.
 Sampson Episcopus Caelestensis carceris custodiae ab Henrico VIII. mancipatur, 1540. LXIV. Sancti: Audiri ab iis nostras preces & pro nobis orare probatur a concilio Senonensi, 1528. xxvii. *Vid.* Deipara Virgo. Sanctorum cultus, atque invocatio contra Protestantem asseritur, 1540. XLIX.
 Sanctissimum Sacramentum ex antiqua consuetudine, Pontifici iter agenti praefertur, 1541. LI. *Vid.* Eucharistia.
 Satisfactio: Eam necessariam pro temporariae poenae reatu abolendo probatur a Senonensi concilio, 1528. XCVI.
 Satisfactio Sacramentalis a Protestantibus reiicitur, 1540. XLIX.
 Schisma Arelicanum: Jacta illius femina instinctu malo Thomae Volsaei Cardinalis Eboracensis infelicissimi politici, 1528. cix. Cur schisma Anglicanum conflatum, 1534. V. Qui fuerint praecipui illius signiferi, 1534. xi. Ab Henrico VIII. conflatur, 1535. I. *¶ seq.*
 Scholae haereticorum a Lutheranis splendide instituantur, 1540. V.
 Scriptura: Erasmus stultitiae Lutherum arguit, qui scripturam tantum admittat, eamque sibi interpretandam reservet, 1527. LX. Sacra scriptura in germanica lingua a catholico theologo traducta cum a Luthero corrupta fuisset, Lxv. Ex distorta scriptura omnes haereses fingi possunt, Lxxx. Coelae de ea se testimonium, *ibid.* Veri sensus scripturae auctoritas ab Ecclesia petenda, xcvi. Omnia divina oracula scripturae non sunt commissa, sed per traditiones transmissa, xcvi. Ostenditur ex scriptura sola controversias dirimi non posse, 1528. XX. Haereticorum axioma impium nihil in Ecclesia ratum habendum nisi quod in scri-

ptura continetur, xxxvii. Refellitur, *ibid.* Convincuntur haeretici ex ipsorum dissonantibus scripturas non sufficere, 1529. ix. Agnoscunt Germani ex temeraria interpretatione scripturae graviora mala exorta, *ibid.* Objurgatus Lutherus de corrupta scriptura quid responderit, LXXXVII. Ex scriptura confusi sunt Lutherani afferentes hominem sola fide justificari, 1531. xiv. Negata a Lutheranis scriptura ubi ab ea convincitur, *ibid.* Ex libidine interpretandae scripturae conflatae in dies novae haereses, 1532. XVI. Ex scripturae arbitraria interpretatione conflatae novae haereses, 1532. LXXX. *¶ seq.* Scriptura Sacra, ejus auctoritas, & qualis apud haereticos, 1540. LX.
 Sebastianus Francus haereticus librum pestiferum edit, 1533. LXXIII. Fingit missam recenter factam, *ibid.* Refellitur, *ibid.*
 Sesa: Oratores ad praestandam Pontifici obedientiam Senarum civitas mittit, 1536. XLV.
 Servus: Plures haeretici hoc titulo addito Servus Servorum Christi se subscribunt, 1540. L.
 Sigismundus Rex Poloniae Gustavo Regi Sueciae petenti ejus filiam in uxorem promittit ea lege, ut fidem catholicam in Suecia restituit, 1527. LXXXV. Repudiata impie a Gustavo conditio, *ibid.* Poscit a Clemente VII. ut B. Hyacinthus ordinis Praedicatorum in sanctorum numero ob ingentia miracula collocetur, CV. Tartarorum in Lituaniam excursiones ducum opera reprimat, CVI. Appellatur de foedere, contra Ferdinandum Hungariae & Bohemiae Regem a Joanne Transilvano, CVII. Eundem repellit, *ibid.* Coercet Prussos Lutheranos negantes decimas episcopis, 1528. LXX. Convincit eos tam vere Reges esse quam sacerdotes quod sine crimine laesa majestatis dicere nequeunt, *ibid.* Sollicitatur a Clemente VII. ut arma in Turcas conjungat cum Ferdinando, 1530. CLXXXVII. Inter Ferdinandum & Joannem Transilvanum concordiae interpretem agit, CLXXXV. Albertum Prussiae magistrum apostatam in clientelam accipit, 1531. LVIII. Moldavi & Valachi Turcarum vectigales in Poloniam irrumpunt, LXXXIV. Ingenti clade deleti a Sigismundo ducibus, *ibid.* De parva victoria illi gratulatur Clemens, LXXXV. Albertum Brandeburgensem apostatam tuetur contra Carolum V. 1531. LVIII. Rogatur a Clemente, ut opem ferat contra Solimannum Damiatim infestantem, LXXIX. Moldavos & Valachos irruentes in Poloniam delet, LXXXIV. Sollicitatur ad Christianum imperium contra Solimannum defendendum, 1532. VI. Initas cum eo inducias abrupte non vult, *ibid.* Polonos Wittembergam ire vetat, 1534. XLVII. Apud Pontificem pro expeditione, adversus Turcas, & Concilio agit, 1540. XIII. A Pontifice monetur, ut pravos impostores aule eiiciat, 1539. xx.
 Sigismundus Germanus Venetam ditionem haerese inficere tentans, comprehensus, jussu Ducis Vicario Vicentino sistitur, 1535. xxviii.
 Sigismundus Augustus Poloniae princeps pileo & gladio in nocte Nativitatis Domini consecratus a Pontifice donatur, 1539. xxi.
 Simon Vasus sacerdos pius fidem in Mauricis insulis propagat, 1534. LXXI.
 Simon Zagabrienensis episcopus: Ad eum Pontifex de infelici Hungariae statu literas dat, 1537. LXXIV. Exercitum Ferdinandum pollicito comitatu tardius, ac male confirmat, LXV.
 Sleidanus Calvinista historicus Lutherum colit a quo damnatur, 1530. CXVII.
 Smalcaldae: Principes Protestantes ibi, ut concilio celebrando se opponant, conveniunt, atque inde fecerunt Smalcaldicum, 1536. XLII. Sclitariorum praecipui eo conflunt 1537. xiv. *¶ seq.* Aqueus Episcopus Apostolicus Nuntius

tius illic se confert, xiv. A Principibus Protestantibus inurbane acceptus, *ibid.* Matthias Helt Imperatoris nomine a Principibus ibi congregatis responsum circa Concilium extorqueat, xv. Refertur cum obsectorum confutatione Novatorum responsum, *ibid.*

Societas Jesu apostolico diplomate confirmatur, 1540. LXVII.

Sodomia: Calvinus ob turpe Sodomiae erimen illic candente ad humerum vitus, & exilio multatus, 1535. XXI.

Solimannus I. Schimi filius auditus Romae excidio Pontificis ab Hispanis impie capti miseratus est, 1527. xxii. Indoluit sacra Christi prophana a Christianis quae ipse Constantinopoli permittit, *ibid.* Tartaros incitat, ut in Lithuaniam irumpant, CVI. Joannes Vaivoda et Transilvaniae pulsus a Ferdinando I. ad Solimannum confugit illicque Pannoniam vegetigalem subiicit, CVII. Concitatur a Joanne Vaivoda in Ferdinandum Regem, 1529. xxxii. Adulta aetate irumpit in Hungariam, XL. Hungari inter se divisi illi subiiciunt, *ibid.* Budenses praesidiarii se illi dedunt, xli. Eos contra fidem datam contrucidat, *ibid.* Archiepiscopus Strigoniensis turpissime ad illum deficit, XLII. Viennam obsidet subacta Hungaria, XLIII. Immittit apostatas ad Viennam iniucientes ignes, XLIII. Infidiae illius divinitus superatae Turcae ad Christum conversi opera, *ibid.* Frustra Reges Galliae & Angliae in eum a Pontifice sollicitati, XLVI. Solimanni arbor ingens pro opprimendo imperio Christiano, *ibid.* Summa vi obsidionem urget, *ibid.* Seviri in suos, *ibid.* Repulsus obsidionem solvit, XLVII. Octoginta millia Turcarum in ea obsidione amisit, *ibid.* Reverfus Budam Joannem Vaivodam beneficiarium regem constituit, XLVIII. Exponit Carolus V. in Augustano conventu licet abierit Solimannus copias reliquisse in Hungaria, 1530. LXX. Cum majoribus postea copiis reversurum, *ibid.* De jungendis in eum Germanorum viribus actum, LXXI. Saeva illius in Christianos consilia, CLXXVIII. Decernit Clemens in eum Christianos jungere, *ibid.* Data eo argumento ad eos literae, *ibid.* Maximum terrorem Solimannus incutit Christianis, CLXXXIII. De ejus progressibus, *ibid.* Solimannus ducum opera Ferdinandi exercitum Budae obsidione depellit, CLXXXVI. Decem Hungarorum millia in servitutem abstrahit, *ibid.* Ob Lutheranorum in Germania tumultus ad eam sibi subiiciendam animatur, *ibid.* Ingentem classem adversus Christianum imperium comparat, 1531. LXVIII. Nonnulla Dalmatiae loca invadit, *ibid.* Classem in mare rubrum adversus Lusitanos transfert, *ibid.* Moldavos, & Valachos in Poloniam immittit, at ii clade ingenti delecti, LXXIV. Affectat occidentale imperium, 1532. I. Animatum ad invadendam Germaniam ob mota a Lutheranis dissidia, *ibid.* Italiam maritima classe invadere meditat, II. Cum Sophy Persarum Rege foedus init, *ibid.* Pacis spe Christianos lactat dum bellum parat, IX. Interpretem concordiae fallacis adhibet Joannem Vaivodam, *ibid.* Missi ad eum a Carolo V. & Ferdinando oratores de pace acturi, XI. Eos audire dedignant, sed castra sequi jubet, *ibid.* Ex illius adventu ferociunt Lutherani, xxv. Irrumpit in Germaniam, xxxi. Ob Lutheranam heresim infolenscit, xxx. Graves illius progressus, *ibid.* Quingenta millia Turcarum educi veluti ad certum triumphum, xxxi. Ad Guntinum oppidulum ex divina providentia retardatur, xxxii. Ab equite caelesti apparente in aere terretur ejus exercitus, xxxiii. Viginti tribus diebus cum tanto exercitu oppidulum expu-

gnare non potuit, *ibid.* Solvit obsidionem ea lege, ut vexillum turcicum in propugnaculo deflagaret, XXXV. Dum retardatur, collectae sunt Germaniae vires a Carolo V. XXXV. Ducenta & sexaginta Christianorum millia ad Viennam castra locant, ut cum eo congregiantur, *ibid.* Christianas vires formidat, xxxvii. Belgradum revertitur, *ibid.* Triginta Christianorum millia adducit in servitutem, *ibid.* Aliquot millia in agris caedit, *ibid.* Septemdecim millia equitum praedatorum amittit, XXXVIII. Dissipata ejus expeditio, XXXIX. Fertur monitus a Lutheranis ne pugnam iniret, XXXIX. Carolus V. de eo insequendo deliberat, XLI. Dissoluta a Carolo V. expeditio, *ibid.* Classis Solimanni fugata a caesarea, XLVII. Coronem, Patras & alias arcus amittit, XLVIII. Bello petit Thammalum Persidis Regem, 1534. LIV. Hariadenum Barbarissam ad subiciendam sibi Africam immittit, *ibid.* Aloysum Gritum ad constabulendam turcicam tyrannidem in Pannonis praeficit Hungariae, *ibid.* Saeva ejus consilia pro imperio Christiano excindendo, *ibid.* Praefecto classi Hariadeno Barbarissa Italica littora populatur, LX. Romam pavore opprimit, *ibid.* Tunetanum regnum sibi subiicit, *ibid.*

Solimannus Ibrahimum in Persas, & Hariadenum in Africam mittit, qui Tunetum Moleasse ejecto occupat, 1535. XLIII. Ejus exercitus in Perside ingenti clade afficitur, XLIV. XLVII. Juxta Nisophatem montem a Persis clade affectus in Assyriam ad Babylonem ex improvisi oppugnandam movet exercitum, XLVII. Contra Carolum V. a Francisco Gallicarum Rege excitatur, 1536. XXII. 1537. III. Arma in Italiam movet, 1537. LXI. Corcyram immaniter vastatam deserit, *ibid.* Maximos terra, marique apparatus ad Christianorum interuentionem adornat, 1541. XLV. Iniquas condiciones Ferdinando pacem petenti imperat, 1541. XLVII. Spoliato Hungariae regno Joannis filio, ultra Tybicum Hippam in Principatum ei tribuit, *ibid.* Ecclesias Hungariae Mahometano ritu prophancat, *ibid.*

Solodurenses ab haereticis Zuinglianis vexati, 1533. LX. A locis vindicati, LXI.

Sophi: *ibid.* Smael Sophi

Spectra visa in urbe Monasteriensi, 1534. XX. *ibid.* Visa

Spina dominicae coronae Madriti a Franciscanis pie servata, 1533. XXXVI. Expedita ab Elizabetha Imperatrice, *ibid.* Illi concessa a Clemente, *ibid.*

Spira: Colloquium Spirae ab Imperatore indictum Alexander Cardinalis Farnesius disturbat tentat, 1540. XV. Haganoam epidemia graefante transfertur, XXXIII. *ibid.*

Spirenses conventus: Quoniam in iis decreta fuerint, 1529. XV.

Spiritus Sanctus: Ejus divinitas impugnata ab Erasmo, 1532. LXXXI.

Strigonium Turcis ejectis receptum a Ferdinando, 1530. CLXXXIV.

Sudor Anglicus. *ibid.* Anglicus sudor.

Suecia: Sueci ob sacerdotum & monachorum licentiam in haereseis prolapsi, 1532. LXXXVIII. Raptus bonis Ecclesiasticis non ditati, *ibid.* Paulus III. Regem Sueciae ad concilium invitavit, 1536. XLII.

Superstitio: Mexicanorum insanis superstitiones, 1527. CVIII. 1531. CIV. *ibid.* Mexicani.

Supplicationes pro pace exposcenda, 1538. xviii.

Suspensio concilii pluries peracta, 1537. XXVI.

Symbolum fidei pure exponendum genibus, 1532. XCII.

Syndon: Sacram syndonem Niciam delatam Paulus III. veneratur, 1538. XII.

Synodus: Salisburgensis synodus alieno multum

tempore celebratur, *ibid.* Matthias Langius. Zuingliani diversis in locis, ac demum apud Bernenses conventicula congregant, ac Synodum generalem appellant, 1536. XLVI.

T

Tartari hyeme in Lituaniam per concreta gelu stagna irumpunt, 1527. CVI. Caduntur receptaque ex iis quadraginta millia captivorum, *ibid.*

Te Deum: Joannes Cardinalis Roffensis supplicio proximus hymnum. *Te Deum laudamus* recitat, 1535. IX.

Temperantia inter haereticos versanti summe necessaria, 1537. X. *ibid.*

Ternateses baptismo lustrari, 1534. LXIII.

Thammalus Ismaelis Sophi filius Persarum Rex: Bellum illi inferit Solimannus, 1534. LIV.

Theodoricus Hezius regendae Gerardi Kildaricae Comitris pro fide catholica exulis adolescentiae a Pontifice admovetur, 1541. XL. *ibid.*

Theologia Scholastica a Lutheranis contemnitur, ac reicitur, 1536. XXXVII.

Thomas de Vio ordinis Praedicatorum consultus a Clemente in causa Henrici Regis, 1530. CXCV. Quid in ea causa scripserit, *ibid.* Scribit adversus haereticos, 1531. XVI. *ibid.*

Consultur ab Henrico Rege in controversia conjugii, 1534. XIV. Dissolvit ejus argumenta petita ex Scriptura, *ibid.*

Thomas archiepiscopus Eboracensis: aetate illi gratia a Clemente de missis exercitu pro eo liberando, 1527. LI. Inhibet Henricum Regem Angliae, ut repudiet uxorem quod prius fratri nupisset, 1528. CIX. Initio abhorret a repudio Henricus, *ibid.* Inde dilabitur ad scorta & quanta inde mala consecuta, *ibid.* E regia gratia excidit, 1529. CXIII. Intentatum illi iudicium ab Henrico, *ibid.*

Thomas Cromwellus haereticus ad evertendum statum Ecclesiae in Anglia conjurat, 1533. LXXIX. Nefaria Henrici VIII. consilia promovit, 1535. I. In exagitandis Religiosis viris impie laborat, 1535. III. Constituitur superius Henrici vicarius in causis Ecclesiasticis in Anglia, 1537. XXVII. Haereticum occulte fovet, 1536. XXVIII. Supplicio capitali affectus, impius, quas suaserat leges patitur, 1540. LXIV.

Thomas Morus libellum edit pro ecclesiasticis, 1533. LXX. Confutat haereticorum calumnias, *ibid.* Coniicitur in vincula ab Henrico Rege schismatico, 1534. VII. Ingenti martyrii desiderio flagrat, 1535. IX. Ejus virtus a Pontifice commendatur, XI. Ejus constantia varie tentata, XV. *ibid.* Libros meos suas vocabat, XV. In carcere detentus duos scripsit libros, alterum *de solatio in tribulatione*, alterum *de possessione Christi*, *ibid.* Orat pro iis, qui suae mortis erant authores, XVI. Carbone ad Margaritam filiam moriturus praclarissima effata conseribit, *ibid.* Ejus praedicta dicta sub morte, XVII. Praeciditur illi caput die VII. Julii, *ibid.*

Thomas Abulus ob defensam justam Catharinae Reginae causam in carcerem conjectus, 1533. LXXV. Ultimo supplicio ab Henrico VIII. afficitur, 1540. LXIV.

Thomas Bana Apostolici Palatii Magister formae palinodiae recantandae super quibusdam male prolatis ab Augustino Tarvisino subseribit, 1538. XLIII.

Thomas Belchianus Ordinis Minorum in carcere Londinensi fame necatur, 1538. XLIV.

Thomas Campegius Feltrensis Episcopus, ad conventum Wormaticensem Nuntius, 1540. LII. Orationem in conventu habet, LIX.

S. Thomas Cantuariensis, ab impio Henrico VIII.

in iudicium vocatur, ejusque corpus concremari jubetur, 1538. XLV. Sarcophagum ipsius ejusdem iussu expulatum viginti sex plaustris auri, argenti, & sacrarum velium inde avectis, XLV.

Thomas Contus Ordinis Minorum squallore, atque arumnis Londini in carcere confectus pro Apostolica autoritate asserenda, 1538. XLIV.

Thomas Vestrus erga religiosos viros S. Francisci in Anglia propensus, eorum vitam ad tempus producit, *ibid.*

Ticinum ab Antonio Lazva e Gallis recuperatum, 1528. VIIII. Receptum iterum a Gallis, xvii.

Tigurini: Thuricensis antea sedi Apostolicae adiectissimi, 1531. xxiii. Defraudati stipendiis a trapezitis ab Ecclesia se averterunt, *ibid.* Promissa illis debita stipendia a Clemente si ad ad fidem revertantur, *ibid.* Minantur haereticum & vastitatem inferre Italiae, xxiiii. Catholicos nituntur opprimere armis atque ab iis caduntur, xxv. *ibid.* Quatuor praesulis obtriti divinae irae terrore percussu Zuinglianum deserunt, xxxviii. Subornantur iterum ab Henrico Bullingero, XL. *ibid.* Zuingliani.

Tolerantia in articulis fidei ab haereticis controversis a Cardinale Contareno Legato in Germania, & a Pontifice respuitur, 1541. xviii. xxii.

Traditio: Objurgat Oecolampadius Anabaptistas quod traditiones non admittant, 1529. cxviii. Docet in sacre scripturae interpretationem traditionem veri sensus expliciti a sanctis patribus amplectendam, *ibid.*

Trajectum a Carolo Gelriae duce & Lutheranis creptum episcopo, 1528. CIII. Pulsis Lutheranis recuperatum, CIV. Illius principatus iura ab Episcopo in Carolum V. transfusa, *ibid.* Donatio a Clemente VII. confirmata, *ibid.*

Transubstantiatio: ab haereticis vocabulum istud non admittitur, 1541. XVII. Prætermitti hanc vocem quidam optant, sed renuit Legatus Contareno, XVIII.

Trinitas impugnata a Michaeli Serveto, 1532. LXXIX. Et a Joanne Campano, LXXX. Scripsit Lutherus vocem Trinitas sibi non placere, *ibid.*

Troilus Pignatellus ejectus Neapoli Turcas de modo invadendi regni edocet, sed frustra, 1537. LI.

Tunetanum regnum pulso Moleasse ab Hariadeno Barbarossa occupatum, 1534. LX. Ad illud occupandum se parat Carolus V. 1535. XLIII. Expugnatur, LIII.

Turcae Pannonia potiti, 1529. XLII. Viennam Austriae obsident, XLIII. Octoginta eorum millia in obsidione caesa, XLVIII. In pueros ac senes duram crudelitatem exercent, *ibid.* E Budae obsidione Ferdinandi exercitum depellunt, 1530. CLXXXVI. Decem millia Hungarorum in servitutem abducunt, *ibid.* Adenam obsident, CIV. Lusitanæ classis adventu solvant obsidionem, *ibid.* Guincio divinitus propulsati, 1532. xxxiiii. A Carolo V. propulsati Germania, *ibid.* Bajazethes II. Selimus Solimannus. Insigni clade a Persis juxta Nisophatem montem afficiuntur, 1535. XLVII. In fugam ab exercitu Caroli V. Tunetum obsidentis compulsi, LIII. Clissæ munitissimæ Arci in Dalmatia occupandæ inhiant, 1536. xxxi. A Gallorum Rege in auxilium evocantur, xxxii. 1537. III. Ad propulsandas imminentes Turcarum clades deputantur a Pontifice tres Cardinales, videlicet capta Ordinum, 1537. XLVIII. Magnus Turcarum metus Italiam quatit, LI. LVI. Foedus contra ipsos a Pontifice cum Caesare, & Venetis lit. In Hungariam multis cladibus illatis irumpunt, LXIII. Tartaros in Polonos excitant, LXIII. Contra illud regnum plura moliantur, 1538. xxx. Christiano orbi grandia

dia mala intentant, 1539. xxvii. De Ferdinandi exercitu præclaram victoriam, nullo ex ipsis desiderato, reportant, 1541. xlvi. A Vasco Gamma Lusitano, & Claudio Abyssinorum Rege profligantur, 1541. lxxvii.

V

Vaticana bibliotheca. *Vid.* Bibliotheca Vaticana.

Ubertus Gambara Episcopus Terdonensis Cardinalis renunciatur, 1539. xxxviii. Ubiquetarii siugant ubique esse corpus Christi, 1527. lv. Dammati a Concilio Senonensi, 1528. c.

Udalricus dux Witembergensis principatum Lutheranorum armis recuperat, 1534. xvii. Pacem init cum Ferdinando, xviii.

Vestigal: Carolus V. Muleassi Tunetano Regi vestigal falconum, atque equorum imperat, 1535. liii. Plures Anstæ Provincie vestigalibus crudelibus ab Henrico VIII. oppressæ, contra ipsum arma capiunt, 1536. xxx.

Venetii a Gallo Rege pacem ineunte cum Carolo V. deferuntur, 1529. lxxvii. Conciliatur Carolo lxxxvii. Urgentur ut Ravennam & Cerviam restituant Pontifici, *ibid.* Quanti ipsi constiterit eas non ante reddidisse, *ibid.* Partes urbes in Neapolitano regno restitunt Cæsari, *ibid.* Reposcit ab iis Clemens urbes ecclesiasticas, 1528. xii. Ravennam restituere detrectant, xiii. Coniuncto Cæsari Clemente ad Ravennam & Cerviam restituendam, adiguntur Cæsaris imperio alafque plures urbes in Regno Neapolitano amittunt, *ibid.* Ad capiendam arma pro repellendo Solimanno sollicitati, 1532. vi. Detrectant initas cum eo indicias abrumperet, vii. Eximie occasione gerendæ rei contra Turcas desunt, 1532. xlvi. Præterdunt iustum fœdus cum Solymano, xlvi. Ad commune fœdus contra Turcas Italiæ invatores sollicitantur a Clemente, 1533. xxxiii. Novum inire fœdus detrectant, *ibidem.* Rogati a Clemente, ut consilia pro pace Italica conferant, 1532. lxxviii. Consentiunt fœderi, lxx. Contra Venetos Solymannus bellum decernit, 1537. liii. Frustra tyrannum demulcere student, llii. Ab ipso pacem efflagitant, 1539. xxxi. Ad fœdus cum Cæsare ineundum a Pontifice sollicitatur, 1537. lli. Cum Pontifice, & Cæsare fœdus percipiunt, liv. Decretum Ecclesiasticæ libertati noxium abrogant, 1538. x. Venetam ditionem hæresi inficere molitur Sigismundus Germanus, contra quem strenue insurgit Dux Venetiarum, 1535. xxviii. Laudatus propterea a Pontifice, *ibid.* Veneti a Sacro fœdere in Tanetana expeditione ineundo se excusant, 1535. xliii. Mediolanensem Ducatum non Cæsari, aut Gallo, sed alicui Regulo conferri optant, lvii. Oratores obedientiam ad Pontificem mittunt, 1536. xlv. Urbem Vicentiam Pontifici pro concilio celebrando offerunt, 1537. xxxiii. *¶ seq.* Ad grates ipsis peragendas Pontifex duos Episcopos legat, xxxiv.

Venusinus Comitatus Jacobo Cardinali Sadoleto procurante, ab hæresis periculo eripitur, 1538. xlii.

Verbum: Incarnatio Verbi negata ab Anabaptistis, 1534. xxix. Dæmon in suo colloquio cum Laurentio Donero Lutheranis ministro eam negat, *ibid.* Mentitur Christum quod peccasset in legem Moysis crucifixum, *ibid.*

Vicentia pro concilio celebrando apta civitas iudicatur, 1537. lvi. *¶ seq.*

Vienna Austriæ obfessa a Solimanno, 1529. xliii. Submissi ab eo tres apostatæ incendiarii, *ibid.* Infidæ divinitus superatæ, *ibid.* Fe-

rente opem Ferdinando soluta obsidio a Solimanno, xlvi. Capta in agro Viennensi sexaginta millia Christianorum, *ibid.* Turcarum octoginta millia perire in obsidione, *ib.* Vincentius Capellius Venetæ classis præfectus negat sexaginta triremes quibus præerat conjungere cæsareæ classi contra Turcas, 1532. xlvi. 1538. vii.

Vincentius de Valverde Ordinis Prædicatorum. Episcopus Civitatis Cuzco in Regno Peruvano eligitur 1536. xlvi.

Vinum: Nimia vini potatio mortem affert, 1540. lxi. Nimio vino abstinere iubentur Apostolicæ sedis ministri, 1537. x.

Virginitas: Virgines servatæ ab Angelis militari cultu ne a militibus stuprarentur, 1527. xiv. B. Virgo: Helvetii catholici victis hæreticis quatuor præliis solemnem supplicationem ducunt ad templum B. Virginis miraculis illustre, 1531. xxxiii. Hæretici id templum evertere meditati summa clade a catholicis affecti, xxxiv. Blasphemii in Desiparam damnati, 1532. xxviii. Erasmi respicientis de B. Virgine elogium, lxxxiii. Architectum irreligiose percipientem murum Laurentiæ ædis ad portam aperendam plebsi præfenti sensum privatione, 1533. xl. Religiose rem aggressus portam aperiri sinit, *ibid.* Imago Virginis apud Batavos in mediis flammis illæsa, xli. Negat dæmon in suo colloquio cum Laurentio Donero ministro Lutheranis Desiparæ virginitatem, 1534. xxxvi. Sodalitii Rosarii concessit indulgentiam, lxi. Rosarium precarium impetratur indulgentiæ, propolite, cviii.

Virginus Ursinus triribus Pontificiis in Tanetana expeditione præficitur, 1535. xliii. Ultio divina in sacrilegum Iconoclastam, 1528. ciii. *Vid.* Sacrilegium. Hæretici.

Unctio extrema: Senonensis concilii de ea decretum, 1528. xciii.

Vormatia: Haganoensi conventui Vormatiensis a Ferdinando substituitur, 1540. l. Pro eo cogendo plura, & salubria monita Joannes Faber suppeditat, llii. Vetant Principes Vormatiensis colloquii acta illius publicari, priusquam ad Cæsarem referantur, lxi. In Ratisbopensi dietam reiciuntur, quæcumque Vormatiæ fuerunt agitata, *ibid.*

Vota infringi iubent hæretici, 1528. xxiii. Si pacta hosti servanda sint, multo magis illa Deo servanda sunt, *ibid.* Votum castitatis, & viduitatis non temere factum necessario persolvendum, docuit Henricus VIII. ac in fœcus docentem, supplicii animadvertendum decernit, 1536. xxvii. Sententia hæreticorum circa vota, 1540. xlix.

Warendorpenfes a pseudoapostolis Regis Anabaptistici corrupti, 1534. xxxv. A Francisco episcopo Monasteriensi mox armis castigati, *ib.*

Witembergensis academia una cum literis instillat hæresim, 1534. xlvii. Vetiti catholici eam adire, *ibid.*

Witemberga: Impudens Lutheri cum Pontificio Nuntio Witembergæ colloquium, 1535. xxxvii. *¶ seq.* Synodum hæretici Witembergæ congregant ad Lutheranorum cum Zuinglianis pacem tentandam, 1536. xlvi. Contra Concilium generale a Pontifice indictum Witembergæ impudentissima prodeunt propositiones, 1537. v.

Witembergenses Lutheranis inter se graviter dissentiunt, 1538. xli.

X

S. Xaverius Indiarum apostolus pietate imbutur a S. Ignatio, 1534. xlv. *Vid.* S. Franciscus Xaverius.

Zuin-

Z

Zuinglius hæresiarca in Lutherum insurgit, 1527. lviii. Bernenses concitat ad abolendam religionem catholicam, 1528. xvi. Novæ ecclesiæ reformationis imo deformationis nequissimæ author est, xxi. Convincit eum Lutherus divisionem ejus esse a sathana, xxv. Conciliari nequit cum Luthero, 1529. v. Vanæ ejus argutæ contra Eucharistiam, vi. Confutantur a Lutheranis, *ibid.* Zuinglii argumentum corpus non posse esse sine loco, & dimensione, vii. Quid Lutherus responderit, *ibid.* Rogat cum lacrymis Lutherum, ut fratrem dicere velit ac spernitur, *ibid.* Zuinglius cum Zuinglio non convenit, x. Sectatores suos concitat ad opprimendos armis Helvetios catholicos, 1531. xxvii. Com. duceret viginti millia armatorum ab octingentis catholicis funditur divinitus, *ibid.* Sauciatu reperitur inter media cadavera adhuc spirans, xxviii. Interrogatus an vellet confiteri, tacet, *ibid.* Recognitus trucidatur, *ib.* Re delata ad duces mittitur in iudicio ejus corpus & velut proditor damnatur, atque ut hæresiarca exurit, *ibid.* Ejus cineres culti ab hæreticis, qui sanctorum cineres conculcant, xxix. Ecolampadius audita ejus morte extinguitur præ dolore, *ibid.* De eorum morte triumphat Lutherus, xl.

Zuingliani: Bernenses Zuingliani novam Ecclesiæ reformationem imo deformationem nequissimam constituant, 1528. xxi. Apostas loco Apollolorum, Pontificem pro. antichristo habent, *ibid.* Catholicos Helvetios opprimunt, 1529. iv. Zuinglianos cum Lutheranis frustra conciliare nititur Hassæ Lantgravius, v. Rogant Lutheranos, ut ipsos fratres velint dicere ac spernantur, vii. Habentur pro hæreticis a Lutheranis & Lutheranos damnant, ut hæreticos, x. In Spirense conventu nil in Zuinglianos decretum, xviii. Zuinglianos detestantur Lutheranis, 1530. cxvi. Zuingliani in Augustano conventu errorem professi, cxviii. Confutantur, *ibid.* Interrogantur an

errorem damnare velint, cxix. Cum Lantgravius Hassæ percussit fœdus, cxxi. De Cæsare queruntur, *ibid.* Cæsarem ad eos responsum, *ibid.* Quid blasphemare auli in eos decretum, cxxix. Missam esse extremam. Dei blasphemiam, cxxxiii. Quinque præliis Zuingliani deleti cum catholicis armis opprimere niterentur, 1531. xxvii. *¶ seq.* Pars magna divinx iræ terrore percussa ad fidem catholicam redit, xxxviii. Zuingliani Helvetii Gebennensibus ferunt auxilia contra Carolum ducem Sabaudia, 1531. xxi. Conjecere se in hæresim ex concepta ira quod a trapezitis Pontificis defraudati fuissent promissis stipendiis, xxi. Promissa illis stipendia si ad Ecclesiam revertantur, *ibid.* Minantur auxilium inferre Italia, xxiii. Regum auxilia in eos Clemens implorat, *ibid.* Catholicos opprimere armis annuntiat, xxv. Fallaces eorum prætextus, *ibid.* Cæduntur a catholicis, xxvi. Divinitus iterum prostrati, xxvii. Zuinglius inter alios trucidatus, *ibid.* Majores vires parant adversus catholicos, xxx. Cæduntur iterum a catholicis inferioribus, xxxi. Revertentes ad fidem clementer habiti, *ibidem.* Noctu tertium prælium instaurant, xxxiii. Vincuntur amissis suorum sex millibus, *ib.* In quarto prælio ad quinque millia trucidantur, *ibid.* Virginis templum miraculis clarum evertere meditantur, xxxiv. Victi quinque millia suorum amittunt, *ibid.* Pacem ineunt, & quibus legibus, xxxv. Pars eorum magna divinx iræ terrore percussa hæresim ejurat, xxxviii. Ad impietatem ab Henrico Bullingero revocata, xl. Zuinglianos insectatur Lutherus, *ibid.* Contra Zuinglianos præsentiam Christi in Eucharistia profiterur Lutherus, 1534. xxxix. Frustra Bucerus Zuinglianos Lutheranos conciliare nititur, xli. Plura conventicula Basileæ, Tiguri, ac demum apud Bernates cogunt, 1536. xlvi. Synodi generalis nomine ridiculum hunc conventum apud Bernates appellant, *ibid.* Zuingliani idololatrias dicunt omnes, qui Imagines, vel in Ecclesiis, vel in domibus, vel in trivis habent, 1540. xxxiii.

Beati: Notatum, discrimen inter Beatos & Sanctos, 45. Quo anno sit ejus initium consignandum, *ibid.* Omnium primum in S. Hyacintho ejusdem discriminis exemplum apparuit, *ibid.*

Calvinus: Ejus institutiones quo loco & tempore in lucem prodierint, 373. Errores in iis comprehensi, *ibid.* Catharina Havarda: Quale ejus supplicium, & quo tempore illi mors acciderit, 592. Christiennus Danorum Rex, 276. Extracta classe in Norwegiam ex Hollandia transit, *ibid.* In hostium potestatem venit, *ibid.* Clemens VII. P. M. Quid in eo commendatione, & quid reprehensione dignum, 353. Ejus mors, *ibid.*

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

INDEX

ANIMADVERSIONUM

In quo paginarum numerus indicatur.

A

Academia, incertum an Henrici Anglorum. Regis cum Catharina connubium jure divino & humano. nullum declaravit, 235. Alexander Medices, primus e sua familia Florentiæ Dux, 467. Ejus virtutes, vitia, & mors, *ibid.* 468. Quis ei successerit, *ibid.*

Anglicanæ reformationis articuli sex quo anno prodierint in lucem, 407. Iis hic præfigitur titulus: *Articuli per regis. Majestatis serenitatem constituti, ibid.*

Augustana Comitia quo anno, mense, & die indicta fuerint, 147. Quid in iis actum, *ib.* Qui ad colloquendum ex catholicis, quive ex Lutheranis delecti fuerint, *ib.*

B

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Arnobius: Eorum initium, & progressus, 298.

Colonienſe concilium quo anno coactum, & quid in eo conſtitutum, 426. Plures ejus canones in commodum Eccleſiæ univerſalis PP. Tridentini concilii transferunt, *ibid.*
Comitia Colonienſia quo tempore coacta, & quid in iis actum, 200.
Comitia Schwinfurtenſe, Nurimbergenſe ac Ratiſponenſe quo anno celebrata ſunt, & quid in iis agitatum, 250.
Cramnerus quo anno ad Episcopatum Cantuarienſem aſſumptus ſit, 235.

E

Eraſmus; Ejus ſcriptum pro aſſerenda hominis libertate, 26. Lutherani illud nunquam cedendum ſibi blandiebantur, *ibid.* Ejus mors quo die, menſe, & anno contigerit, 433. Quæ ejus ſcripta, *ib.*

F

Ferdinandus in Romanorum Regem eligitur, 200. Florentini annuos eccleſiarum, locorumque piorum redditus, & latifundia venum exponunt, 119. Fœdus Cameraci initum inter Pontificem, & Imperatorem, & inter Caſarem ipſum, & Galliarum Regem, 115. Eo ſtabilito ſed nondum in Italia renunciato fuſus eſt in Inſubria Gallorum exercitus, *ibid.* & 116.
Franciſcus Turcionius Archiep. Bituricenſis Synodum in ſua provincia habet, 83. Quo anno ea celebrata ſit, & quid in ea actum, *ibid.*
Fridericus Rex Daniæ, 70. Authoritatem Episcoporum eſſi plane non tollit, intra fines tamen anguſtiores coeret, *ibid.* Quando palam Lutheraniſmum oſtendarit, *ibid.*

G

Gorgius dux Saxoniarum catholicæ religionis propugnator, 505. Quo anno, menſe, & die ejus mors contigerit, *ibid.* Eidem immatura morte crepti filii, *ibid.*

H

Henricus Angliæ Rex litem intētat adverſus Clerum & quō anno, 265. Eam non multo poſt remittit, *ibid.* Quo anno ei Clerus juremento obedientiam ſpoſponderit, 314. Quo anno prolem ex Anna Bolena ſuſceperit, *ibid.* Falfum eſt ſententiam Romani Pontificis in eum cauſam ſubvertendæ in Anglia religionis dediffe, 328. In eum Angli rebellantes conſurgunt, 452. Quo anno id contigerit, *ibid.* Oblatam ab ipſo veniam rebelles acceptant, *ibid.* An tulerit legem, ut abſentes rei læſæ majeltatis poſtulari, & obſentiam damnati, ita rite cenſeantur damnati, ac ſi duodecimvirali judicio pronunciatu fuiffent, 564.

Hermannus præeſt Synodo Colonienſi, 426. De in fidem cum hæreſi commutat, *ibid.*

S. Hyacinthus: In eo primum discriminis inter beatos, & ſanctos notati exemplum apparuit, 45. Illum Pontifex modo Beati, modo Sancti titulo appellat, *ib.*

I

Joannes Saxoniarum elector Vindebonenſi urbe obſeſſa veſtigal indicit ad exercitum comparandum, 110. Eo nondum comparato ceſſat

obſidio, *ibid.* Ejus mors, 274. Quid in ſupremis tabulis caverit, *ibid.*

Joannes Fridericus Saxoniarum Dux & Joannis electoris filius, 200. Nomine patris ſui intereſt Comitibus Colonienſibus, *ibid.* Curat, ſed fruſtra, retrahere electores ab electione Ferdinandi in Romanorum Regem, *ibid.*

Joannes Œcolampadius, 210. Ejus vita, mors doctrina, & errores, *ibid.*

Italos inter & Hiſpanos milites orta ſeditio, 194. Hæc Florentinis detrimenti nihil, commoda plurimum tulit, *ib.*

L

Luca; Lucenſes interdicto percuffi, 474. Lucam Paulus III. P. M. bis inviſit, *ib.* Ei honoris ergo Lucenſes legati occurrunt, *ib.*

Lugdunenſes Episcopi Lugdunum ad provincialem Synodum conveniunt, 83. Ei præeſt Claudius de Longovio Episcopus Maticonenſis nomine Franciſci de Bohan Lugdunenſis Archiepiscopi, *ibid.* Quid in ea actum, & quo anno ejus celebratio ſtatueda ſit, *ibid.*

Lutherus: Lutherani Principes colloquium habent Smalchaldicæ ante Spirenſem conventum, 537. Quid in eo actum, *ibid.*

M

Moldavi: Fiſta vel ambigua eorum victoria de Turcis, 482. Sultano deditionem faciunt, *ib.* Eorum Princeps Vaivoda conſtituitur, *ib.* Monafterienſis clades quo anno abſoluta, 383.

P

Pariſienſe concilium provinciale; quo anno celebratum ſit, 38. 83. Quid in eo actum ſit, 38. Multi ejus canones a Tridentino confirmari, *ibid.* Non duplex, ſed una ſtatueda eſt ejus celebratio, 83.

S. Philippus Agyrenſis ſumma religione colitur apud Siculos, 603. Ejus ſacra Lyſana pellendi Dæmones ab obſeſſis virtute pollent, *ibid.* Incertum an is S. Petri diſcipulus ſub Nerone, vel Arcadio Imp. ſit paſſus, *ibid.*

Philippus Hæſſiæ Landgravius duas ſimul habet uxores, 537. Id agit conſultis Proteſtantium Theologis, *ibid.*

Philippus Strozzius; Varia de ejus morte fama, 496. Polus Cardinalis; ejus ornamenta, 452. Adeſt illi cœtui in quo Henricus Angliæ eccleſiæ caput declaratur, *ib.* Reliquorum ſuffragiis an addiderit ſuum, *ibid.*

S

Spirenſis conventus quo tempore celebratus, 537.

V

Vindebonenſis urbis obſidione liberatur, 110. Divino miraculo, non frigoris vi quæ Mahometanos eam obſidionem invitos deſerere adegerit tribuenda eſt hæc liberatio, *ibid.*

Vormatienſe colloquium, quo tempore celebratum, & quid in eo actum, 567.

Z

Zuinglius, 210. Quæ ejus vita & mors, qui mores, doctrina, & errores, *ibid.*